

0067362XXXX

VILLANOV⁷ COLLEGE LIBRARY
Villanova, Pennsylvania

This book was donated

3-4-3

by

Rev. M. Sullivan, O.S.A.

ACTA
SANCTORUM

PARISIIS. — EX TYPIS V. GOUPY, VIA GARANGIÈRE, 5

PARISIIS & ROMÆ, APVD VICTOREM PALME. M. DCCC. LXVIII

Digitized by the Internet Archive
in 2012 with funding from
Lyrasis Members and Sloan Foundation

<http://www.archive.org/details/actasanctorum32unse>

ACTA SANCTORUM

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur

EX LATINIS ET GRÆCIS, ALIARUMQUE GENTIUM ANTIQUIS MONUMENTIS

COLLECTA, DIGESTA, ILLUSTRATA

A JOANNE BAPTISTA SOLLERIO, JOANNE PINIO, GUILIELMO CUPERO

PETRO BOSCHIO

E SOCIETATE JESU PRESBYTERIS THEOLOGIS.

EDITIO NOVISSIMA, CURANTE JOANNE CARNANDET

JULII TOMUS QUINTUS

QUO DIES VICESIMUS, VICESIMUS PRIMUS, VICESIMUS SECUNDUS, VICESIMUS TERTIUS
ET VICESIMUS QUARTUS CONTINENTUR

PARISIIS ET ROMÆ

APUD VICTOREM PALMÉ, BIBLIOPOLAM

1868

MARIÆ MAGDALENÆ

REGIÆ

PRINCIPI HUNGARIÆ, BOHEMIÆ

ET

SERENISSIMÆ ARCHIDUCI

DUCI

Burgundiæ, Brabantia, Luxemburgi, Limburgi, Geldria, Styria, Carinthia, Carniolia

COMITI

Flandria, Namurci, Tyrolis, Goritia, etc.

3-4-49 - Gift of Rev. Mr. Mottet de Lathion van.
Immensa prope Operis nostri de Actis Sanctorum moles ut nova accessione continuo accrescit, ita post septem mensis Junii et quatuor Julii tomos, hic ordine duodecimus est Austriacis auspiciis editus, Tuo autem nomini, ARCHIDUX SERENISSIMA, ex Augustissimi germani fratris, perpetui nostri Mæcenatis, nutu destinatus; quem voluntate non minus prona, nec minori benignitate a Te susceptum iri confidimus, quam proxime prægressum complexa est Serenissima Soror Maria Elisabetha, dignissima juxta ac prudentissima Belgii nostri Gubernatrix. Id vero non in postrema parte felicitatis nostræ reponendum existimamus, quod inter tam varios tomos, is Tibi potissimum mera sorte obtigerit, quem forte omnes studiose selectum in animum inducent. Etenim ex enumeratis jam voluminibus, non nisi unum hactenus prodiit, in quo ejus Principis, cui dedicabatur, synonymum Sanctum inesse contigerit, unum, inquam, quod vel ea causa Augustissimæ regnanti inscriptum novimus : quod vero casu hic factum est, id Tibi fortunatissime reservatum gratulari audemus. Singularem igitur apud Te gratiam Tomum istum

promereri necesse est, in quo præter sanctissimas Virgines martyres, Virgines Deo dicatas, Virgines non sine prodigio maritatas, Virgines reginas et principes, præter has, inquam, ea elucet potissimum, cujus nomine insignita cum sis, Patronam felicissime nacta es, cujus gesta longe gloriosissima, virtutes, miracula, ipsa asseverante falli nescia æterna Veritate, non minus diffusa, vulgata prædicataque sunt, quam ipsamet Evangelica oracula, quorum sonum in omnem terram exivisse, fide etiam certissima edocemur; ut proinde S. Mariæ Magdalenæ gloriam per orbem universum, quaqua patuit umquam Christiana religio, cum ipsa propagatam, indubitate liceat asserere. Non deerant sane, ut jam dicere cœperam, in hoc ipso quod Serenissimo nomini Tuo dicamus Actorum volumine, præclarissimarum Sanctarum feminarum exempla, quæ aut ad imitandum Tibi proponeremus, aut potius ad quorum normam, eas quibus refulges singularissimas virtutes exactas demonstraremus. Atque ut celebratissimas istas in Ecclesia Catholica Virgines prætereamus Margaritas et Christinas, tum vero Primitivas, Syntyches, Praxedes, totque alias hoc tomo recensitas illustratasque, ea præ ceteris ob oculos Tibi proponi poterat, quæ ut in plurimis tecum certat, eximia nimirum in Deum pietate, cultu ejus indefesso, constanti rerum internarum solidarumque virtutum exercitatione, ecclesiarum ornatu, misericordia in pauperes; id etiam Tecum commune habuit, quod in mediis tum regis parentis tum conjugis aulis enutrita, castissimas nihilominus inter virgines Tecum connumeranda sit; in hoc præcelluit quod vel marito juncta totis quadraginta annis illibatam custodierit virginitatem, eo ausa procedere ut sponsum ipsum suum Poloniæ regem seu ducem Boleslaum, ad vovendam Deo castitatem exemplis hortationibusque compulerit, inde Pudici appellationem consecutum, quod quam rarum, tam in Ecclesia hactenus prodigio simile visum est. Atque hæc de Kinga seu Cunegunde Hungariæ Poloniæque miraculo obiter attigimus, hinc ad ea progressuri quæ Tibi cum illustrissima Maria Magdalena Evangelica peculiari virtutum communicatione propius connexa sunt. Et ea quidem quæ errasse aut peccasse potuit, tam heroice deleta, eluta, et oblitterata, commemoranda non sunt; ad ea mentem unice intendimus, quæ amore Christi Servatoris sponsi sui unici incensa, et gessit fortiter et toleravit constanter, omnium contemptrix, omnium victrix, ut soli Domino perpetuo adhæreresceret; de bonis suis ei prospiciens, eum indivulse comitata, domi ad genua provoluta, ad crucem usque intrepide secuta, nec a sepulcro se avelli passa, donec Amatam perditum reperiret, rursusque ad redivivi pedes accideret. Neque vero verbis meis ea hic recensenda sunt; quot sanctos Patres, quot Ecclesiæ Doctores, quot sacrarum paginarum interpretes legimus, totidem S. Mariæ Magdalenæ encomiastas, totidemque virtutum ejus prædicatores certatim offendimus. Rectissime pridem observatum est, ex mulierum sorte feminam nullam, post augustam Dei matrem et æternam Virginem, tantis laudum præconiis (quod futurum prædixerat Christus) ab omnium prope temporum post Christum natum memoria celebratam fuisse. Iterum repetam, propagata est gloria, nomen, fama et laus Magdalenæ, non solum per omnem orbem, sed etiam omnium temporum æternitates. Dicatur cucurrisse in odorem justitiæ, dicatur beatissima mulier Evangelica, dilectrix ferventissima, dicatur Apostolorum apostola, nuntia resurrectionis: hæc merita ejus necdum adæquant, cujus nulla sunt augustiora elogia quam quæ ex ipsis Evangeliiis depromuntur. Quid tenerius, quid Magdalenæ gloriosius: *Diligebat Jesus Mariam?* Quod præclarins testimonium: *Bonum opus operata est?* Quid demum ad omnium laudum culmen evidentius: *Maria optimam partem elegit?* Age vero, hæc modo compendiosius, quasi in speculum contrahamus, ut in eo virtutes Tuas, ARCHIDUX SERENISSIMA, vel Te repugnante fugienteque, nobis liceat contemplari. Non alia dicere præsumam, quam quæ oculis pridem intuitus sum, aut fidelissimo aliorum relatu perspectissima habeo, digna præfixo lemmate, PIETATE AUSTRIACA. Magdalenam spectavimus a Servatoris

latere avelli nesciam, quod est summa accuratione et diligentia, quæ Christi sunt, exsequi gnaviter, constanterque perficere; sic ut a præfixo rerum agendarum ordine nihil umquam occurrat quod animum mentemque queat avellere; unde ea legitime consecraria sunt, quæ Te in omni actione expeditam et minime cunctabundam universæ aulæ mirandam suspiciendamque perhibent; sedulam nimirum imitatricem venerabilis non minus quam Augustissimæ ac piissimæ parentis, ipsius item Patronæ Magdalenæ sectatricis, cujus eam virtutem laudatissimam accepimus, quod a pie propositis, sancte ordinatis et recte cœptis nec ad latum unguem deflecteret. In qua quidem vivendi ratione non unam ego virtutem admiror, sed multarum, ausim dicere virtutum omnium seriem, seu ordinatissimam concatenationem jucunda amœnitate profluere, sine cunctatione definitio. Atque huc, me quidem iudice, Te feliciter provehant, SERENISSIMA PRINCEPS, quemadmodum ad suam divini sponsi unionem perducta est Magdalena, provehant utique stata Tua interni spiritus exercitia, rerum æternarum quotidiana meditatio, sacrorum librorum attentissima lectio, severa conscientiæ discussio, quibus ad Domini Tui pedes cum sanctissima Patrona consistis, ut et Te optimam partem elegisse, asseverare prorsus non reformidem. Neque profecto ea adminicula negligis, quæ ad Christi amorem magis magisque Te excitent inflammentque : quid enim aliud dixero repetita illa ad sponsum cœlestem suspiria? Quid frequens illa cum ipso reconciliatio, dum intra octidui spatium ternis plerumque vicibus, maculas quantumvis leves singulari studio abstergis, quo purior sacræ mensæ tertio ferme quot hebdomadis assistas? Ut neque hic contestari verear, et Te a Jesu non secus ac Magdalenam diligere. Porro, si hanc bonum opus operatam, quod pedes suos unxisset, asseruerit Dominus; sane et aliud æque gratum opus exsecutam nemo inficiabitur, dum facultates suas in Dilecti sustentationem expendit, eo fruita solatio, quod in viventem præsentemque ea profunderet, quæ Tu, sola ducente fide, in ejus membra, in egenos, miseros, afflictos larga manu erogare consuevisti; ut manus pauperum Christi gazophylacium esse, probe intelligas, eo semper lætior, quo in plures piam Tuam misericordiam demonstraveris; usque adeo ut sanis opitulari minime contenta, apothecam Tibi paraveris, omnis generis medicamentis etiam pretiosissimis, instructam, quam pauperum ægrorum infirmorumque refugium equidem nuncupavero, Te vero ipsorum matrem, eamque adeo sollicitam, ut comparata pharmacorum non levi peritia, propria manu paratas notasque medicinas ægrotis benigne digneris porrigere; quo quid virgine Principe dignius, quid PIETATE AUSTRIACA illustrius excogitari possit, frustra quis tecum diu multumque quæsierit : ad cujus columen id accedit, quod plurium linguarum ad stuporem perita, nullam gentem a Tua pietate arceri patiaris, omnes nimirum pari teneritudine complexa, non Germanos solum, sed Italos, Gallos, Hispanos, quin et Latinos, si occurrant, non tantum remediis propensissime juvare, sed proprio quosque sermone solita es consolari. O ! dignam Magdalena gloriam! non jam mortuis de unguento prospicere, sed depositos ægros cum morte luctantes, incolumes reddere! Neque vero minus præstantia supersunt quæ Te vel mulieri isti sapienti æquiparent; dum manus non solum extendis ad pauperem, sed eadem mittis ad fortia, Dei cultui rerumque sacrarum ornatui fervente non minus zelo addicta; præfixum Tibi a Te ipsa tempus quotidie accurate impendens, non jam ut lanam aut linum quæras, sed ut ad decorem domus Dei acu Phrygia peritissime texas, eaque omnia studiosissime præpares, quæ ad sacrorum altarium splendorem, ad sacerdotalium vestium nitorem, ad Augustissimi sacrificii majestatem omnimodamque munditiam et elegantiam conducunt, nullis parcens sumptibus dummodo sacra omnia decenter et pie peragantur; in eo præsertim sacello, quod magno Indiarum Apostolo dictum, Tuam et munificentiam et magnificentiam, quamdiu superstes erit aula Vindobonensis, prolixè profuseque testabitur. Quid est admirabilis nostræ Magdalenæ gloriosis vestigiis

insistere,

insistere, si hoc non est? Primam Te dicerem, ARCHIDUX SERENISSIMA, inter præstantes istius nominis Augustissimi Tui sanguinis Principes, nisi Te præcessisset Magdalena illa altera, tot pridem elogiis meritissime ornata, regina scilicet illa, ut vulgo fertur, cum duabus reginis sororibus, addamus et neptibus, nobilissimi parthenonis Hallæ Tyrolensis, quin et collegii Societatis nostræ fundatrix, Augustissimi Ferdinandi I honoratissima filia : hæc nempe Magdalena id Tibi præripuit, quod prima Evangelicæ Magdalenæ Austriaca imitatrix dici non possis : at certe id nulla præripiet ætas, nulla obliterabit oblivio, nulla tacebit posteritas, quod in Te mirandum est maxime, veram te Magdalenam dici posse, non eo jam titulo, quod remota ab omni strepitu, in sacros subinde recessus Te abdideris, verum (et hoc illustrius, audacter dixerim, idemque Tibi gloriosius) quod medios illos inter aulæ motus, inter palatinam servitutem, inter officiosa sæpiusque importuna obsequia, innumeraque id genus agnata dignitati Tuæ diverticula, ibi animum, ibi spiritum, ibi Te totam fixeris, ubi Magdalenianis deliciis non infrequenter liceat abundare; quo Te sapientissime impulit Tua illa religiosa materna industria, ut sepositis superatisque impedimentis omnibus, ad Salvatoris Tui pedes, non jam in claustro aut solitudine, sed Viennæ, sed domestica in aula, sed medio in mundo muliebri, tot illiciis nequidquam alio distrahentibus, ad Dilecti vocem audiendam prostrata bono operi indefessa insistas. Quanta mihi laudum seges suppeteret si de eximia incomparabilis matris sanctitate pluribus liceret disserere, quidni et de Augustissimi Leopoldi immortalis memoriæ meritissimis præconiis? Fœcundum hoc argumentum prope exhaustit Serenissima soror : ut mihi Tecum unice sermo sit, isque adeo Tibi soli proprius, ut neque inde neque aliunde adjumenta omnino accersenda sint. Alii (facile patiar) quibus possunt elogiis extollant Tyrolenses illas heroidas *Magdalenam*, præcipuam laudatissimæ institutionis inventricem primipilamque, *Margaritam* et *Helenam*, inchoati operis strenuas adjutrices ac ferventissimas promotrices, *Christiernam* et *Eleonoram*, quæ rem omnem, pari cum serenissimis amitis pietate ac zelo, ad hodiernum perfectionis apicem deduxere. Laudent illi Græcenses *Catharinam Renatam* et *Gregoriam Maximilianam*, laudent sanctimoniales *Euphemiam* magni Rudolphi, *Catharinam* non minoris Alberti II filias, *Margaritam a sancta eruee* Matriti nuncupatam, *Annam Catharinam* Tyrolensem; et quid tot alias commemorem? Ego Te, SERENISSIMA MARIA MAGDALENA, iis audebo encomiis prædicare, quibus dilectam suam Mariam ceteris omnibus Servator ipse diserte anteposuit, hoc palmari reliquorum compendio, quod *optimam partem elegeris*; quam ne quis a Te auferat, sed integram inviolatamque conserves, Sanctorum omnium patrocinia ardentissime vovere, Tibique constantissime augurari non desinent

SERENISSIMA ARCHIDUX

ARCHIDUCALIS SERENITATIS TUÆ

Clientes Devotissimi :

JOANNES BAPTISTA SOLLERIUS

JOANNES PINIUS

GUILLIELMUS CUPERUS

PETUS BOSCHIUS

Societatis Jesu.

FACULTAS R. P. PROVINCIALIS SOCIETATIS JESU FLANDROBELGICÆ

ET SUMMA PRIVILEGII CÆSAREI.

Cum Edictis Philippi II Hispaniarum Regis, deinde Serenissimorum Archiducum Alberti et Isabellæ Belgii Principum, rursumque Philippi III, ac novissime Caroli II Regum, confirmatis 2 Decembris 1692, et 19 Junii 1694, Provincialibus Societatis Jesu, per Flandrobelgicam pro tempore futuris, potestas facta sit eligendi Typographos et Bibliopolas, qui, ad aliorum quorumcumque exclusionem, soli imprimere ac reimprimere et vendere possint libros et opera quælibet, rite approbata, curantibusque ejusdem Societatis Patribus edita aut porro edenda, sub consueto suæ Majestatis Privilegio, non aliter impetrando, quam in scriptis obtenta et præexhibita licentia prædicti Provincialis; idque sub gravibus pœnis, in contraventores aut aliter impressa importantes statutis, ut latius in ipsis patentibus litteris apparet. Cum etiam sua Cæsarea Majestas idem valere voluerit in ditionibus, S. R. Imperio subjectis;

Ego infrascriptus, Societatis Jesu per Flandrobelgicam Præpositus Provincialis, potestate ad hoc mihi facta ab admodum R. P. N. Præposito Generali Michaële Angelo Tamburino, concedo Jacobo du Moulin facultatem sic imprimendi, et per se aliosque vendendi infrascriptum opus, ex more nostræ Societatis (quod hisce attestor) recognitum et approbatum, videlicet: Tomum quintum de Actis sanctorum Julii, collectis et illustratis per Joannem Baptistam Sollerium, Joannem Pinium, Guilielmum Cuperum et Petrum Boschium Societatis nostræ Presbyteros Theologos. In quorum fidem hasce, manu propria subscriptas, consuetoque nostri officii sigillo munitas, dedi Antverpiæ XXI Augusti MDCCXXVII.

PETRUS MAELCAMP.

SUMMA PRIVILEGII REGII.

Cæsareæ et Regiæ Catholicæ Majestatis diplomate sancitum est, ne quis, præter voluntatem Joannis Baptistæ Sollerii e Societate Jesu, ejusve ad illustranda Sanctorum Acta Adjutorum et Successorum, ullo modo imprimat vel recudi faciat, ex parte vel in totum, Tomos eorumdem, de argumento illo, vel jam editos vel porro edendos; aut alibi excusos excudendosve invehat, venalesve habeat: qui secus faxit, confiscatione exemplarium, et aliis gravibus pœnis mulctabitur, ut latius patet ex litteris, Bruxellæ datis.

Signat

LOYENS.

Et ego Joannes Baptista Sollerius Societatis Jesu, permitto Jacobo du Moulin, ut Tomum quintum de Actis Sanctorum Julii, meo permissu ab ipso impressum, publicet.

Datum Antverpiæ XXII Augusti MDCCXXVII.

APPROBATIO

APPROBATIO

ORDINARI.

Grandem suam de Actis Sanctorum collectionem strenue urgere pergunt toties a me laudati scriptores Joannes Baptista Sollerius, Joannes Pinius, Guilielmus Cuperus et Petrus Boschius Societatis JESU presbyteri; in quorum lucubrationibus nihil offendi quod fidei aut bonis moribus consonum non sit, vel quod eruditorum expectationi non respondeat: idque de hoc quinto mensis Julii tomo etiam testor. Dabam Antverpiæ xxiii Augusti MDCCXXVII.

F. G. ULLENS

Can. Schol. Offic. et Lib. Censor Antverpiæ.

PROTESTATIO

AUCTORUM.

Quod identidem protestati sunt decessores nostri, in hoc de Actis Sanctorum Opere, se servatas velle Urbani Papæ VIII Constitutiones; neque suis, aliorumve huc relatis Commentariis aliud pondus tribui, quam sit historiæ, ab hominibus errori obnoxiiis scriptæ: idem ante hunc Quintum Tomum Julii denuo protestamur.

SYNOPSIS

TOMI QUINTI

DE ACTIS SANCTORUM JULII

Tricesimus secundus hic ordine est accrescentis indies Operis tomus, Sanctos centum et undeoctoginta nominatim referens, anonymos centum sex et viginti, præter manipulos alios, quorum numerus non exprimitur. Dies quinque, ut bini præcedentes, continet, a vicesima ad vicesimam quartam. Sancti porro, de quibus agitur, in solitas hic classes distribuuntur: viri primum juxta triplicem Ecclesiæ statum, *Ecclesiasticum*, *Monasticum* et *Secularem*, servato regionum ordine; feminae autem, cujuscumque status aut conditionis sint, quartam et postremam classem constituunt. Antiqui fœderis Sancti *Elias* et *Daniel* extra hunc ordinem positi, non minori tamen quam ceteri gloria in Ecclesia Catholica illustres sunt: et Sanctus quidem ille, arisque sacris admotus, tametsi in vita, nescitur quo modo, superstes; cujus cultus apud Græcos æque ac Latinos receptus, templa et oratoria ei dicata, nec non miracula recensentur, totaque vitæ ex sacro textu series accurate deducitur, ad raptum usque, de quo pallique ejus reliquiis satis fuse disceptatur. Neque ipso minus celebris est *Daniel*, propheta in paucis mirabilis, de cujus captivitate, sanctitate, virtutibus, sapientia, auctoritate apud reges ethnicos; deque visionibus, somniorum interpretationibus, prophetiis, sepulcro, epitaphio, statuis, cultu sacro, reliquiis et sacris ædibus nil prætermissum est.

EX STATU ECCLESIASTICO.

Ætate et spectata sanctitate præcipuo *Josepho*, alias *Barsabæ*, utpote in ipsa Scriptura sacra *Justo* declarato, primus debetur locus: is vero cum Barnaba confundendus non est, nec cum Jose, aut Justo Hierosolymitano episcopo. De gestis pauca memoriæ tradita sunt. Neque de *Cyrillo* patriarcha Antiocheno multo plura dici potuere, quam quæ in ipsa serie Patriarcharum dedimus, ut cujus Acta scripta non videntur; ipse vero in sacris Fastis vix notus, neque a Baronio in Actis Claudii, Nicostrati et sociorum satis apte repertus. Breviora longe sunt quæ de *Zotico*, Comanæ in Armenia episcopo, ex Eusebio eduxit Romanum Martyrologium.

Paulo ampliorem materiam præbuit *Apollinaris* Ravennæ protoepiscopus, S. Petri Apostoli discipulus; non quod miranda ejus Acta sincera censuerimus, sed quod longe illustrior sit gloria

ejus posthuma per dilatatum sollemnissime cultum et miracula, per historiam inventionis corporis seculo XII factam, et per ejus possessionem Classensi monasterio pluribus argumentis assertam, unde acceptas oportet sacras reliquias, alibi venerationi expositas, de quarum translationibus satis operose disseritur. Temporibus nostris vicinior est *Joannes*, a loco natali *Taussinianensis* dictus, ex Jesuatorum Ordine Ferrariensis episcopus non sine miraculo electus; stupenda in pauperes misericordia aliisque prodigiis inclytus, ad cujus cultum probandum, aliaque monumenta procuranda, quibus gesta ejus illustrarentur, non parvo labore, nec minori diligentia opus fuit. *Hieronymus* episcopus ad Papienses pertinet, *Lucanus* in eadem dignitate præfuit Sabionensibus, *Severus* Casini depositus est.

Liborius Cenomanensis episcopus, translatione Paderbornensi atque innumeris signis quam rebus gestis illustrior, singularissimus est adversus calculum patronus, non Westfalis solummodo sed et Italis aliisque gentibus mire propitius, ex quo sacræ ejus exuviæ, bello Suecico a furioso Halberstadensi Lutherano episcopo surreptæ, sed postmodum restitutæ, in alias orbis partes et in Belgium nostrum transfusæ sunt, ubique, etiam Romæ in summa veneratione. *Pavacii*, Cenomanensis itidem episcopi, sacra pignora, non in sede episcopali, sed alibi quoque miraculis clara sunt, præsertim in Vastinensi Castro Rainardi, quo quando aut quomodo pervenerint, satis incertum est; Hugonotorum furori feliciter subtractæ, tota ea vicinaque regione præsens morbis variis medela censentur. De *Ursicino* Senonensi et *Valerio* seu *Valeriano* Nicensi pauca, quæ dici possent, subministrata sunt.

Arbogastus Argentinensem episcopum Franciæ an Germaniæ adscribas, parum interest: sub Francis regibus floruisse, imperante in Austrasia Dagoberto II, cujus filium Sigebertum vitæ restituit, atque ab eo possessiones multas ecclesiæ aliisque impetrasse, compertum est. De patria certant Hiberni et Scoti, quorum rixas composueris, si Aquitanum fuisse, melius asseras: episcopatus tempora, annus obitus et controversa alia recte explicantur. *Bernardi* Hildesiensis præsulis cultus extra dubium positus est, Acta et varia ejus miracula illustrata. *Dictinus* Asturicensis episcopus felici casu locum inter Sanctos obtinuit. *Declanus* Ardmoriæ in Hibernia stupenda gessit, si Actis fides haberi possit. Veriora sunt, quæ de *Paulo* Cordubensi diacono inclytoque martyre retulit S. Eulogius.

EX

EX STATU MONASTICO

Classem hanc ducit *Joannes* anachōreta in Palæstina, et propriis virtutibus et eo nomine laudatus, quod famosissimi Symeonis Sali socius fuerit, ut ejus gesta in alterius Actis i Julii quærenda sint. *Antonius* ex Ordine eremitarum S. Augustini Aquilam in Vestinis non parum illustravit. Frustra quæsitæ est ejus Vita Latina, fuitque adeo ex verbosiori Italica Latine vertenda et contrahenda, cum longiori multorum miraculorum serie. In Gallia abbates celeberrimos exhibet hic tomos, *Joanuem Cassianum* imprimis, scriptis suis et peregrinationibus per Orientis *Ægyptique* asceteria, tum vero præclaris virtutibus et exemplis Massiliæ atque in finitimis regionibus æstimatissimum, ibique a seculis ecclesiastico cultu donatum. Vita, hætenus numquam scripta, ex libris ejus operose colligi debuit: ab erroribus autem, quos nonnulli perperam ipsi impeerunt, ex aliorum apologiis probe vindicatus est, quemadmodum et patria, hæc usque satis dubia. *Wandregisilum* Fontanellensis in Normannia cœnobii conditorem, cujus pretiosis reliquiis ditatum olim fuit Blandiniense apud Gandavum cœnobium, satis ferme est nominasse; usque adeo vulgata sunt præclara ejus gesta et merita, ex duobus scriptoribus a nobis recensita, eum copiosis signis et translationis historia. Neque de *Ansegiso*, in eodem cœnobio postmodum abbate, multa hic memoranda sunt: notissimus et ipse est æque ac *Vulmarus* in Picardia, *Meneleus* apud Menatenses in Arvernia, atque etiam *Euspicius* monachus in monasterio Micia-censi: sic nee recentior *Francisci Solani* ex Ordine Minorum, nuperrime Sanctis adscripti, memoria hic prædicanda: sufficiat, dixisse, Americæ ipsum et Peruani præcipue regni apostolum et thiaumaturgum fuisse.

EX STATU SECULARI.

Plato Ancyranus martyr apud Græcos potissimum celebris, multisque ornatus elogiis, ædes sacras plures sibi dicatas habet, innumeris clarus miraculis, ut ejus sepulcrum miserorum perfugium appelletur. Fidei etiam insigne testimonium dedit *Theophilus*, dictus *Junior*, ordinis senatorii et dux strenuus, qui ab Arabibus captus sanguinem fundere quam eorum promissis acquiescere maluit. Sebastenos martyres S. Athenogenis discipulos, non recte distinctos ostendimus. Non adeo noti sunt *Hymenæus* et *Capiton*; *Cyrillus* et socii Antiocheni; *Trophimus* item, *Apollonius*, *Miniseus* eum suis; tum Melitinenses, Chalcedonenses, Bulgari, Corinthii atque *Ægyptii*. In Africa clariores martyres *Maxilitani*, deinde et *Victor* cum variis sociis. Romam præcipue ornat *Vincentius* martyr, nisi forte Tiburtinis debeatur; *Amiter-*

num *Victorinus*: adde martyres *Cæsenates* et *Siculos*, et confessorem *Fantinum* in Calabria haud sane ignobilem. Inter Galliæ martyres illustrissimus est *Victor* Massiliensis cum sociis; de quorum reliquiis, gestis et miraculis fusius agitur. *Arnulfus* Mosomensis a synonymis distinguitur, vix aliunde quam ex signis notus. *Rasiphus* martyr non unus, sed *Ravenni* socius, cum ipso a Normannis honoratur: *Wulfadus* et *Ruffinus* in Anglia. Gratiæ miraculum fuit *Josephus comes*, ex Judæo confessor egregius, cujus conversionem et adversus Arianos constantiam S. Epiphania acceptam referimus. In Italia habes *Gualterium* Laude Pompeia; *Oddinum Barottum* Fossani in Pedemontio. In Gallia *Screnedum* apud Cenomanos.

EX SEXU FEMINEO.

Syntyches Philippensis præclariori elogio ornari non potuit, quam quod, teste Apostolo, cum ipso laboraverit in Evangelio. *Margarita* diffusissimo in Ecclesia cultu longe nobilior quam rebus gestis, saltem quæ ad nos sincere scriptæ pervenerint. *Niceta* et *Aquilina* ex S. Christophori Actis desumptæ sunt; *Anna* virgo apud solos Græcos nota. *Praxedes* V. Romæ cum sorore Pudentiana, nominatissima est. *Christina* virgo martyr Margaritæ haud multum absimilis, utpote cultu ubique ei miraculis celebratissima, verum cujus Acta aut varias Passiones frustra expurgare conatus est, qui magno volumine id nuper tentavit. De *Primitiva* V. M. paucis agi potuit; *Romulam*, *Redemptam* atque *Hirundinem* laudavit magnus Gregorius. *Maria Magdalena*, Provinciæ asserta, in signum posita videtur, cui a seculis contradicatur: nos eam et Lazari sororem, et peccatricem, et a septem dæmoniis liberatam cum Ecclesia Catholica agnoscimus. *Julia* V. M. cum nescio quo *Claudio* imperatore et aliis MM. Trecentibus debetur; *Segolena* vidua Albigensibus: *Mera* V. Lectoræ colitur; *Severa* apud Treviros. *Wilgefortis* seu *Liberata* cujus fuerit, quando vixerit, quid egerit, ignoratur: hoc scitur, ut a multis malis liberatricem passim invocari. *Columba* apud Lusitanos innotuit. *Christina* V. Belgica *Mirabilis* nomen merito consecuta est; eo mirabilior, quo stupendissima Acta solidiori auctoritate nituntur. *Lewinna* M. Angla apud Bergenses in Flandria miraculis claruit: *Vastrada* vidua, Sanctorum mater, Sustereni ad Mosam. *Kingam* seu *Canegundem* virginem maritatam, ex Poloniae duce sanctimoniam, admirabili sanctitate vitæ ac miraculis vere regni istius prodigium dixcris.

Atque hi sunt præcipui Sancti quorum Acta aut breviora etiam elogia hoc tomo illustrantur: quo autem die quibusve paginis quærenda sint singula, docet index alphabeticus toti volumini præfixus; ætatem porro chronologicus; cetera in subjunctis aliis indicibus quærenda sunt.

Erunt fortasse qui a nobis apologiam expectent, adversus ea quæ non ita pridem vulgavit Odoacer quidam Ilbachius, in Actis Sanctorum discernendis aut vindicandis ut minimum summe peregrinus. Odiosas is controversias, ab annis fere triginta extinctissimas, lævo prorsus sidere renovavit: ipsum nos, dum longe utilioribus occupamur, ad tunc obunde dicta probotaque remittimus. Quæ si sufficere non existimet, adeat, obsecro, Librum apologeticum ab Eminentissimo Cardinale Baronio, sub Antonii Gallonii nomine, anno MDCIV Romæ editum et Clementi PP. VIII inscriptum, ad Constantinum Caet consequenter de S. Catharinæ contractis in eo Actis censendum, nisi volens cæcutiat, apertissime perspiciet.

INDEX

ALPHABETICUS

SANCTORUM

AD TOMUM QUINTUM JULII.

A

- 21 **A**drianus martyr cum sociis Cæsena-
tibus. *Ex Hieronymianis* 163
- 22 **A**ndreas, Elianus et Aiabosus *sive*
Aioboso, martyres Maxulitani 237
- 23 Anna Virgo in Leucate Promontorio Epiri
aut Bithyniæ. Cultus apud Græcos, elogium,
chronotaxis 486
- 20 Ansegisus abbas Fontanellus apud Rotoma-
gos. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Sancti cultus,
Acta, chronotaxis vitæ, locus sepulturæ, do-
nationes, scripta 90. — VITA, auctore anony-
mo sed coævo. *Ex Chronico Fontanellensi apud*
Acherium edito. CAPUT 1. S. Ansegisus pluri-
bus cœnobiis præficitur, ac tandem etiam Fon-
tanellensi, ubi regulam S. Benedicti restituit
92. CAPUT 2. Quid contulerit S. Ansegisus
Luxoviensi ac Fontanellensi cœnobiis 94. CA-
PUT 3. Beneficia et eleemosynæ S. Ansegesi
in cœnobium Flaviacense et alia plurima,
etiam canonicorum ac monialium 96. CAPUT
4. Constitutio Ansegesi abbatis. 98
- 24 Antonius confessor ex Ordine Eremitarum
S. Augustini, Aquilæ in Vestinis. COMMEN-
TARIUS PRÆVIUS. § 1. Beati cultus et reli-
quiæ 823. § 2. Annus mortis, Acta, miracu-
la, et gloria posthuma 824. — VITA, auctore
Carolo Ciminello eremita Augustiniano. *Ex*
variis monumentis ab ipsa collecta, et a nobis ex
Ms. Italico Latine contracta. PROLOGUS 825.
CAPUT 1. Beati pueritia, ars medica et chirur-
gica, ingressus in Ordine S. Augustini et pia
peregrinatio 826. CAPUT 2. Beati caritas erga
proximum, prodigiosa cædis vitatio, et alia
miracula 828. CAPUT 3. Morbus B. Antonii,
pia mors, miraculum, honorificum sepulcrum

Tomus v Julii.

et epitaphium 830. — MIRACULA, ab eodem
Carolo Ciminello collecta. *A nobis ex Italico*
ipsius ecgrapho Latine reddita. PROLOGUS 832.
CAPUT 1. Prodigiousa durities capsæ ligneæ,
in qua corpus Beati jacuerat. Mortuorum re-
suscitatio, et surdorum aliorumque ægrotorum
sanatio 832. CAPUT 2. Energumena liberata,
varii manifesto mortis periculo erepti, et ægri
sanati 834. CAPUT 3. Varii homines, variæ
ætatis et conditionis in suis morbis aliisque
incommodis auxilium B. Antonii experiuntur
836. CAPUT 4. Varii ægroti uncti oleo, quo B.
Antonius ad fugandos morbos in vita uteba-
tur, sanitatem subito recuperant 838. CAPUT
5. Miracula quæ per B. Antonii baculum, cu-
cullum et pileum patrata sunt 841. — ALIA
MIRACULA. A Carolo Ciminello aliisque colle-
cta, *et hic ex Mss. edita*. CAPUT 1. Miracula,
quæ anno MDCXLV conscripta sunt 844. CAPUT
2. Beneficia quæ intercessione B. Antonii us-
que ad annum MDCCVIII præstita sunt 845

23 Apollinaris episcopus martyr, Ravennæ in
Æmilia Italiæ. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1.
Ravenna a pluribus laudata; memoria San-
cti in Martyrologiis, elogia; patria, tempus
ordinationis, sedis ac mortis 328. § 2. S.
Apollinaris sepulcrum ac corpus; ejusdem
apud Classenses continuata possessio; trans-
latio in decentiorem locum 330. § 3. Corpus
Ravennam translatum; denuo Classem non
sine controversia relatum; arcissima custo-
dia; præsens ejusdem status 332. § 4. Reli-
quiæ S. Apollinaris falso pluribus locis adscri-
ptæ; aliarum enumeratio; ecclesia sub ipsius
nomine dedicata seculo sexto 334. § 5. Ædes
sacra Classensis ac monasterium; aliæ variis
seculis sub Sancti nomine constructæ; Roma-
næ ornatus 335. § 6. Apparitiones, festa, so-
dalitates, altare, Missæ propriæ 338. § 7.
Officia propria, hymni; memoria in antiquis

Litaniis; Sanctus an et quo sensu martyr 340. § 8. S. Apollinaris discipuli; peregrinationes, Acta, Vita brevior, ejusque auctor 342. § 9. Versus Vitæ S. Apollinaris, quam Agnellus conscripsit, præfixi, atque hic ex editis apud Bacchinium recusi 344. — PASSIO, auctore anonymo conscripta. *Ex Ms. nostro Fuldensi, ad plura alia collato.* CAPUT 1. Sanctus ab Apostolorum principe Ravennam missus, prodigiis claret; plurimos infideles Christo lucratur; male mulctatur 344. CAPUT 2. Mortuam resuscitat; cæditur; inedia damnatus, ab angelo pascitur; diversa exsul oberrat loca; leprosum curat 346. CAPUT 3. Sancti exsiliium; reditus; simulacrum Apollinis eversum; cæco visus redditus; nova supplicia; obitus; sepultura 348. — VITA BREVIOR, auctore Agnello seu Andrea conscripta. *Ex editis apud Bacchinium porte 1 libri Pontificolis sive Vitarum Pontificum Ravennatum a pag. 124.* CAPUT 1. S. Apollinaris patria, cultus et ordinatio. Ravennam venit; Christi fidem prædicat, miracula patrat. Rufi patritii conversio, ejusdemque sepulcrum 350. CAPUT 2. S. Apollinaris carcer; exsiliium; et post reditum Acta et martyrium 351. — ANALECTORUM PARS I. Miracula S. Apollinaris, auctore anonymo monacho, ut videtur, S. Benigni. *Ex pluribus Mss. codicibus, quantum scimus, ineditis.* OBSERVATIONES præviæ 352. CAPUT 1. Sancti ecclesia in territorio Divionensi; delatæ eo a S. Clothilde ejusdem reliquiæ prodigiis pluribus claræ 353. CAPUT 2. Miracula alia reliquiarum S. Apollinaris virtute patrata 355. — ANALECTORUM PARS II. Historia inventionis seculo duodecimo, auctore anonymo cœvo. *Ex Spicilegio Ravennatis historiæ, od tomî primi portem secundom operis de rerum Italicarum scriptoribus, editum Mediolani, anno MDCCXXV, a pag. 538; unde probantur et illustrantur dicta in Commentorio nostro prævio § 2 a num. 20.* OBSERVATIONES præviæ 358. PROLOGUS 359. CAPUT 1. Auctor possessionem corporis S. Apollinaris vindicat monasterio Classensi 360. CAPUT 2. Possessio ista probatur ex inventione corporis 361. CAPUT 3. Repertæ ad corpus laminæ; ejusdem fragrantia et miracula 363. CAPUT 4. Alia miracula Sancti ope patrata 365. CAPUT 5. Refert auctor, qua occasione ista scripserit, ea concludens laudibus urbis Ravennatis et S. Apollinaris 366. — ANALECTORUM PARS III. Ecclesia Classensis et corpus Sancti ibidem quiescens, auctore anonymo. *Ex eodem Spicilegio a pag. 545, ad Commentarii nostri prævii §§ II et V 368.* — ANALECTORUM PARS IV. Instrumentum authenticum translationis S. Apollinaris sub Julio PP. II, quo confirmantur et illustrantur ea quæ dicta sunt in Commentario nostro prævio § 2. OBSERVATIONES præviæ 369. EPISTOLA præliminaris 370. CAPUT 1. S. Apollinaris præ aliis Sanctis a Deo honoratus, Camaldulensium annis transfertur 370. Translationis hujus historia exponitur 372. CAPUT 3. Tribus laminis ad Sancti corpus jam pridem consepultis additur quarta de præsentî translatione. Peroratio ad faciendam fidem 373. — ANALECTORUM PARS V. Sintne S. Apol-

linaris hodierni exuviæ sacræ ad quædam loca Germaniæ ac Belgii translata? DISSERTATIO prævia. § 1. Notitia istarum translationum, ac nostrum de iis judicium 374. § 2. Alia circa hasce translationes expediuntur 375. § 3. Translatio Ravenna, ut volunt, Mediolanum, quæ aliarum hic sit fundamentum; auctoris hallucinationes, e cujus narratione fragmenta quædam dantur 376. CAPUT 1. Translatio ac relatio, quas contigisse volunt in territorio Coloniensi 378. CAPUT 2. Brachium Sancti, ut putatur, ad Gorcomienses delatum 381. CAPUT 3. Institutum Gorcomii festum cum indulgentiis; miraculum 383. CAPUT 3. Festum de novo celebrari præceptum; punita transgressio; pusillanimitas ad fiduciam excitata 384. 23 Apollonius et socii, martyres. *Cultus ex Fastis Græcis et Martyrologio Romano* 388 21 Arbogastus episcopus Argenteratensis in Germania prima. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Sancti cultus 168. § 2. Acta ejus et scriptores illorum 170. § 3. Nomen, patria, parentes, vita ante susceptum episcopatum ducta 171. § 4. Tempus episcopatus ejus Argentinensis, et felicis obitus, uti et suscitati ad vitam Sigeberti 173. § 5. Alia ejusdem miracula; beneficia in ecclesias et cœnobîa, tempus mortis, sepultura, elevatio ac translatio reliquiarum; scripta 175. — VITA, auctore anonymo forsan tamen Uthone episcopo Argentinensi. *Ex Ms. S. Maximini Trevirensi, collata cum Ms. Wiblingensi, atque exemplaribus olim prælo vulgatis* 177 24 Arnulfus martyr Mosomi in Gallia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Cultus, reliquiæ Acta et translatio 582. — ACTA et TRANSLATIO, auctore anonymo. *Ex Chronico monasterii Mosomensis, quod ob Acherio tomo VII Spicilegii a pag. 623 editum est.* PROLOGUS 583. CAPUT 1. Sancti peregrinatio, cædes, mors, sepultura, corporis revelatio ac veneratio 584. CAPUT 2. Orta inter Otthonem comitem et Adalberonem archiepiscopum Remensem discordia, reliquiæ S. Arnulfi mirabiliter in Præsulis potestatem rediguntur 586. CAPUT 3. Mira translatio corporis S. Arnulfi Mosomum 588

B

20 **B**ernhardus episcopus Hildesiensis et confessor, in Saxonia inferiori. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Beati cultus et reliquiarum visitatio 100. § 2. Acta eorumque scriptor 102. — VITA, auctore anonymo Benedictino. *Ex Ms. codice monasterii Hildesiensis S. Godehardi.* CAPUT 1. Prosapia B. Bernhardi, pueritia et fratris ejus Lamberti elogium 104. CAPUT 2. Varia ejus officia in ecclesia Hildesiensi, electio ad episcopatum, pastoralis vigilantia et pia opera 106. CAPUT 3. Pia munificentia, mors et epitaphium 108. — MIRACULA, forsan ab eodem auctore anonymo Benedictino scripta. *Ex Ms. codice monasterii Hildesiensis S. Godehordi.* CAPUT 1. Variæ utriusque sexus personæ ope B. Bernhardi sanantur, et puella mortua

mortua ad vitam revocatur 109. CAPUT 2. Beatus Bernliardus quosdam a febre, hydro-
pisi, sanguinis fluxu, aliisque morbis mirabi-
liter liberat 111

C

- 23 **C**halcedonenses VII Martyris anonymi. *Cul-
tus apud Græcos* 386
- 24 Christina Virgo Martyr Tyri, apud lacum
Vulsinium, ut volunt, in Tuscia. COMMENTARIUS
PRÆVIUS PARS I. § 1. Cultus ex Fastis Græ-
cis ac Latinis; elogia; tempus martyrii 495.
§ 2. Palæstra martyrii; Sancta hæc cum aliis
confusa; neque ab aliquibus satis distincta
496. § 3. Translationes variæ unius, ut vo-
lunt, S. Christinæ nostræ ad varia loca 498.
§ 4. Officia Sanctæ propria, festi dies 500.
§ 5. Notitia alterius Officii; orationes pro-
priæ; nomen Sanctæ in Litaniis; hymnus e
Breviario Mosarabico, ædes sacræ, gloria
posthuma 503. § 6. Actorum notitia et obser-
vationes 506. § 7. Earumdem observationum
continuatio 507. COMMENTARIUS PRÆVIUS.
PARS II. § 8. Notitia operis ad propugnanda
Sanctæ Acta nuperrime in Italia editi 508.
§ 9. Nostrum de isto opere iudicium 510.
§ 11. Aliæ circa nonnulla, in dicto opere con-
tenta, observationes 512. § 11. Ratio Chro-
nologica, canonizatio, epitaphium, lapis se-
pulchralis, etc.; responsiones item Pennatii ad
objectiones contra Acta expenduntur 514. §
12. Aliæ quædam pro Actis ab eo corrasa ar-
gumenta diluuntur 516. § 13. Fama posthu-
ma ex eodem opere novis notitiis illustrata,
circa ædes sacras, Officium divinum, imagi-
nes, ecclesiam collegiatam, hospitale, confrat-
ternitatem ac miracula 517. § 14. Recentissi-
ma miracula indidem desumpta; aliud ibidem
relatum hic examinatur 519. § 15. Auctarium
de Sanctæ reliquiis, et inventione corporis, ut
quidam volunt, ex laudato Pennatio; præsens
indidem apud Torcellanos corporis status 521.
§ 16. Additamenta de acoluthia Sanctæ apud
Græcos; de orationibus, hymnis, Officio et
Missa apud Latinos; ac festis diebus cum bina
supplicatione apud Vulsinienses 523. — PAS-
SIO, auctore anonymo conscripta. *Ex Ms. no-
stro membranaceo antiquo Fuldensi ad plura alia
exemplaria collato.* CAPUT 1. S. Christina blan-
ditiis, minis ac cruciatibus frustra a Dei cultu
avocatur; idola frangit; ab angelo pascitur
524. CAPUT 2. Novis tormentis cruciatur; id-
olum conterit; gentiles multos convertit; in
igne ambulat; aspides superat; mortuum su-
scitat; lac fundit pro sanguine; sagittis interi-
mitur 526. — TRANSLATIO CORPORIS, ex Tyro,
ut volunt, Italiæ Bævrariam in Artesia, aucto-
re anonymo conscripta. *Desumpta ex Ms. Le-
ctionario prioratus Bævrariensis, apud Bethu-
niam, qui est Vedastinorum.* 529. — TRANSLATIO
capitis S. Christinæ Virginis et Martyris ex
Tyro, ut putatur, Italiæ in parthenonem Hert-
zebrochianum, dioceseos Osnabrugensis in
Westfalia 532
- 24 Christina Mirabilis virgo, apud Trudonopo-

lim in Belgio. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1.
Actorum fides et eorum scriptor 637. § 2. Va-
ria Vitæ exemplaria; quodnam a nobis hic de-
tur; major personæ cujusdam in ea memora-
tæ notitia 639. § 3. Memoria in Fastis; elogia;
vitæ institutum 641. § 4. Patria, dies et an-
nus mortis, vitæ chronotaxis; sepultura, trans-
latio corporis, status ejusdem hodiernus; re-
liquiæ, veneratio publica 643. § 5. Elucidan-
tur variæ S. Christinæ prophetiæ; vulnera
Christi inepte ipsi imputata 645. § 6. Diplo-
mata in favorem monasterii Mileniensis, quo
S. Christinæ corpus translatum fuit 647. § 7.
Nonnullæ circa prædicta diplomata observatio-
nes; plura de Sancta cur non dentur 649.
— VITA, auctore Thoma Cantipratano, ordinis
Prædicatorum. *Ex codice nostro membranaceo
Ms. Camerensi in Belgio prope Bruxellas, cum
pluribus aliis collato.* PROLOGUS 650. CAPUT
1. Sanctæ natales; viso post mortem Pur-
gatorio, ad vitam redit, ut animas ibidem de-
tentas juvet; quam acerba, illæso corpore,
pro eisdem sit passa 651. CAPUT 2. Mirabilia
in subtilitate et figura corporis, sanata tibia,
liberatione a captivitate, oleo ex uberibus ef-
fluente. Communior vivendi modus; fructus
sacræ Synaxeos; commendatio eleemosynæ,
vaticinium 653. CAPUT 3. Injustorum eleemo-
synis graviter afficitur; victus ac vestitus;
sensus ex damnandis et salvandis; cordium
scrutationes; variæ prædictiones, ecstasis,
etc. 654. CAPUT 4. Secensus Sanctæ ad Ivet-
tam reclusam; cantus ac Scripturarum scien-
tia; æstimatio apud comitem Lossensem, de
quo vivente bene merita, post mortem ejus,
pœnas Purgatorii in se Sancta partitur; amor
solitudinis 657. CAPUT 5. Vita qualis proxime
mortem; languor; mors secundo ac tertio obi-
ta; sepultura, translatio, auctoris parænesis,
elevatio corporis; miraculum 658

- 24 Cleonicus et Stratonicus martyres Leontini
in Sicilia. *Ex Actis SS. Alphii et sociorum x
Maii* 494
- 20 Columba virgo et martyr, Conimbricæ in Lu-
sitania. SYLLOGE de cultu 47
- 24 Cunegundis virgo ducissa Poloniæ ordinis S.
Claræ. (*Vide Kinga.*)
- 20 Cyriacus cum aliis XXI. martyres Corinthiaci
Ex Hieronymianis 47
- 22 Cyrillus et socii quatuor martyres Antiocheni.
Ex Hieronymianis 235
- 22 Cyrillus patriarcha Antiochenus, Antiochiæ
in Syria 236

D

- 21 **D**aniel propheta, Babylone. SYLLOGE HI-
STORICA § 1. S. Danielis nomen, genus,
patria, unicusne an plures? Educatio, exter-
næ dotes 117. § 2. Captivitas, sanctitas, vir-
tutes 119 § 3. Sapientia; auctoritas apud re-
ges et populos inde orta; an S. Daniel exclu-
dendus e numero prophetarum 120. § 4. Vi-
siones, interpretationes somniorum, prophe-
tiæ, scripta; mors ejusque adjuncta, an San-
ctus martyrium passus? 122. § 5. Sepulcrum,
epita-

INDEX ALPHABETICUS SANCTORUM

epitaphium, statuæ 123. § 6. Rerum a Sancto gestarum chronotaxis 125. § 7. Cultus sacer ex variarum gentium Fastis; reliquiæ, ædes sacræ, apparitio 127. § 8. Scriptores antiqui, qui de Sancto meminerunt, item spurii; Vita et elogia 128

- 24 Declanus episcopus Ardmoriæ in Hibernia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Sancti cultus, locus ac tempus vitæ; Acta 590. — VITA. *Ex Ms. Lovaniensi collato cum Ms. collegii S. Isidori Romano.* CAPUT 1. Genealogia S. Declani 593. CAPUT 2. Sancti natales, institutio, discipuli 596. CAPUT 3. Iter ejus Romam, consecratio episcopalis, reditus in Hiberniam, conversio Desiorum; ecclesiarum et monasterii ibidem erectio 597. CAPUT 4. Conversio Momonien-sium ad fidem; itinera Sancti Romam; reditus per Britanniam; locus episcopatus ei miraculo indicatus, et aliis miraculis dilatatus redditusque fœcundus 598. CAPUT 5. Monasteria varia S. Declani; Ardmoriæ civitatis primordia; SS. Kiarani, Ibari, Albei ac Declani concordia cum S. Patritio 600. CAPUT 6. Miraculum S. Patritii; archiepiscopatus Momoniæ, et episcopatus S. Declani privilegia; religio Desiorum confirmata; miracula S. Declani in peste Momonica 602. CAPUT 7. Occultorum in Sancto notitia, pœnæ hospitium illi negantium; varia monasteria ab eo condita; obsequium cervi 603. CAPUT 8. Varia Miracula S. Declani, visitatio S. Albei 605. CAPUT 9. Reliqua sancti miracula et felix obitus 606

- 24 Dictinus episcopus confessor Asturicensis in Hispania 569

E

- 20 **E**lias propheta in Palæstina. COMMENTARIUS HISTORICUS. De cultu, gestis, raptu et reditu. § 1. Cultus ex sacris Græcorum, Latinorum aliorumque populorum monumentis 4 § 2. Templi et oratoria Sancto in Oriente dedicata 6. § 3. Ædes sacræ eidem Prophetæ in Occidente exstructæ, ejus miracula et reliquiæ 8. § 4. Sancti Eliæ nomen, patria, tribus, parentes; mira prognostica nativitatis, et forma corporis 10. § 5. Prædictio siccitatis coram Achabo, Eliæ recessus ad torrentem Carith, commoratio Sareptæ apud viduam, et miracula ibi patrata 11. § 6. Eliæ reditus ad Achabum, certamen cum pseudopropheta Bal, victoria et pluvia terræ reddita 13. § 7. Fuga Eliæ ob iram Jezabelis; apparitio et jussio divina; reditus ad regem Achabum, et minæ eidem ab Elia intentate 15. § 8. Sacrilega idoli consultatio disturbata; disquisitio de habitu Eliæ; cœlestis duorum ducum et centum militum punitio; mors ab Elia regi Ochoziæ prædicta 16. § 9. Eliæ raptus et quæstiones huic annexæ 18. § 10. Præsens Eliæ status; epistola ab eo post raptum regi Joramo missa; futurus regressus circa finem mundi. 20

- 20 Euspicius Confessor in monasterio Miciacensi, circa Aureliam in Gallia. COMMENTARIUS

PRÆVIUS. Sancti cultus, ætas et Vitæ scriptores 72. — VITA, auctore anonymo perantiquo. *Ex Actis S. Maximini abbatis Miciacensis a Mabillonio editis, in appendice primi seculi Benedictini pag. 582.* CAPUT 1. Rebellio civium Vir-dunensium contra Clodoveum, et regis erga eos clementia ob intercessionem S. Euspicii 74. CAPUT 2. Clodovei erga Euspicium se secutum liberalitas; fundatio monasterii Miciacensis; S. Euspicii mors et sepultura 76. — TRANSLATIO. *Ex editis apud Mabillonium seculo VI Benedictino parte 1, pag. 314, cum Mss. nostris collatis 78.* — MIRACULA. *Ex seculo VI Benedictino apud Mabillonium parte 1, paginis 314 et 315 78*

F

- 24 **F**antinus confessor Tauriani in Calabria. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. S. Fantini cultus et patria 547. § 2. Parentes, nomen, ætas, dies obitus, genus mortis; Sanctus ab alio synonymo distinctus 548. § 3. Fama posthuma ex æde sacra, reliquiis, sepulcro, miraculis et hymno sacro; Vitæ, auctores. Taurianum quandonam eversum 550. § 4. Vitæ Græcæ notitia; Latinæ crisis; utraque, Græcæ tamen, uti et hymni sola versio Latina hic datur 552. — VITA, auctore anonymo. *Ex Ms. Syracusano apud Octavium Cajetanum, S. J. edita inter Vitas Sanctorum Sicularum tomo 1, a pag. 149.* CAPUT 1. S. Fantini natales; ipsius ac parentum ad Christum conversio; horum cruciatus; illius e carcere liberatio 553. CAPUT 2. S. Fantini parentes martyrio coronati; iter ejus in Calabriam, cura jumentorum, misericordia erga pauperes miraculo comprobata; heri conversio, obitus 555. — VITA AL-TERA, seu narratio de Sancti vita et miraculis. Auctore Petro episcopo Taurianensi. *Edita apud eundem Cajetanum, inter Vitas Sanctorum Sicularum tomo 1, a pag. 152; interprete Francisco Raiato ejusdem S. J. cum Græcis collata. PROLOGUS 556.* CAPUT 1. Sanctus ab hero, cui, servit, pascendis armentis equorum adhibetur; orationem et opera misericordiæ exercet; accusatur 557. CAPUT 2. Insigne Fantini miraculum; patria ac gesta; sacræ exuviæ miraculis clarissimæ; an inde martyr probetur? 559. CAPUT 3. Miraculorum ope Sancti patratorum pars prima 561. CAPUT 4. Miraculorum ope Sancti patratorum pars secunda 562. CAPUT 5. Miraculorum ope Sancti patratorum pars tertia 564. CAPUT 6. Miraculorum ope Sancti patratorum pars quarta 566. — HYMNUS forte a S. Josepho hymnogropho, aut alio synonymo, ipsique synchrono concinnatus. *Ex Ms. Græco codice, monasterii Fragalatis editus apud Cajetanum eundem, qui supra a pag. CLXI 557*

- 24 Franciscus Solanus Ordinis Minorum de Observantia, Limæ in Peruvia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Acta, dies obitus, mira cadaveris conditio, aliaque prodigia paulo post mortem, honorificæ exsequiæ et sepultura 847. § 2. Magna de sanctitate ejus existima-
tio

tio a variæ conditionis hominibus declarata 849. § 3. Publica populi erga eum devotio, quæ decreto Urbani VIII sistitur 852. § 4. Informationes de sanctitate ab Ordinariis factæ, et causa beatificationis ac canonizationis Romæ agitata 854. § 5. Canonizatio tandem Romæ obtenta 856. — VITA, auctore Tiburtio Navarro. *Ex processibus Beatificationis, etc. collecta et Romæ edita* MDCLXXI. CAPUT 1. Sancti patria, parentes, mores in pueritia et adolescentia, ingressus in Ordinem Minorum et professio religiosa 859. CAPUT 2. Scientiarum studium, sacerdotium, officia in Hispania administrata, et apostolicus zelus ibidem ostensus 860. CAPUT 3. Navigatio in Indias occidentales, naufragium et caritas erga proximum 863. CAPUT 4. Iter ex urbe Limana in Tucumaniam, apostolici labores inter Indos, et prodigia ibidem patrata 865. CAPUT 5. Duplex præfectura in Ordine, utriusque abdicatio, zelus ejus in urbe Limana, et efficacia tum publicarum tum privatarum exhortationum 868. CAPUT 6. Cives Limani, ejus prædicatione miro modo ad pœnitentiam inducti; et ecstases illius in concionibus 870. CAPUT 7. Destructio Truxilli diu ab illo prædicta, aliaque multa spiritu prophetico prænuntiata 871. CAPUT 8. Cogitationum cognitio, aliarumque rerum rerum occultarum notitia, et aliquorum ægrorum sanatio 873. CAPUT 9. Viva ipsius fides, firma spes, et ardens caritas erga Deum 875. CAPUT 10. Devotio ejus erga sacra Christi mysteria; sanctissimam Eucharistiam, Virginem Deiparam et S. Bonaventuram 876. CAPUT 11. Fervens illius oratio, profunda rerum cœlestium contemplatio, ecstases et raptus 878. CAPUT 12. Summa ejus caritas erga proximum, prompta obedientia, religiosa paupertas et angelica castitas 881. CAPUT 13. Austera vivendi ratio, maxima humilitas et mira patientia 883. CAPUT 14. Ultimus ipsius morbus, mira in eo patrata, ac pia mors 884. — MIRACULA, auctore eodem Tiburtio Navarro. *Collecta ex processu Beatificationis aliisque hujusmodi instrumentis.* CAPUT 1. Varia beneficia, quæ die obitus et sepulturæ beati Francisci Solani multis ejus opem implorantibus concessa sunt 886. CAPUT 2. Quædam personæ religiosæ intercessionem ipsius sanitati restitutæ, et multi pueri a morte resuscitati variisque morbis erepti 889. CAPUT 3. Variæ mulieres in periculoso partu adjutæ, duæ cæcæ illuminatæ, alique homines a diversis morbis liberati 891. CAPUT 4. Incendia extincta, sedatæ tempestates, et alia miracula intercessionem S. Francisci Solani patrata 894. CAPUT 5. Multi ægri sanati apparitione S. Francisci Solani, imaginis ejus præsentia, invocatione et reliquiarum contactu 897. CAPUT 6. Plures pueri mortui ad vitam revocati et multæ mulieres a periculoso puerperio liberatæ 899. CAPUT 7. Diversæ infirmitates depulsæ oleo lampadum coram sepulchro ejus ardentium 901. CAPUT 8. Oleum prodigiose multiplicatum, et varia alia beneficia patrocínio beati Viri tum corporibus tum animabus præstita 904. — ALIA MIRACULA post Beatificationem

ejus patrata. *Excepta e processu canonizationis.* CAPUT 1. Viginti quatuor miracula, patrocínio S. Francisci Solani facta in oppido Montiliensi 906. CAPUT 2. Septem alia miracula, quæ Montiliæ contigerunt, et in processu canonizationis ad examen proposita fuerunt 908.

G

- 22 **G**ualterius confessor, Laude Pompeia in Insubria. *Ex Ferrario* 323

H

- 22 **H**ieronymus episcopus, Papiæ in Insubria. *Ex monumentis Papiensibus* 321
24 Hymenæus et Capito martyres. *Ex Fastis Græcis et Martyrologio Romano* 536

I

- 21 **J**oannes anachoreta confessor in Palæstina apud mare Mortuum. *Ex Fastis Græcis et Martyrologio Romano* 164
23 Joannes Cassianus abbas, Massiliæ in Gallia. SYLLOGE HISTORICA § 1. Cultus apud Latinos et Græcos, reliquiæ, miracula et Acta 458. § 2. Controversa S. Cassiani patria 461. § 3. Sancti nativitas, nomen et cognomen, parentes vel consanguinei; studia litterarum et vitæ monasticæ professio 464. § 4. Prima profectio in Ægyptum 466. § 5. Commoratio in solitudine Diolcensi 469. § 6. Commoratio in eremo Scethica 471. § 7. Excursio ad monasterium Bethlehemiticum et reditus ad eremum Scethicam 474. § 8. Discessus Constantinopolim, diaconatus, iter Romanum, sacerdotium et alia 475. § 9. Gesta, scripta et mors Massiliæ 477. § 10. Judicium de S. Cassiani doctrina 480
24 Joannes Taussinianus episcopus Ferrariensis, in Italia. COMMENTARIUS PRÆVIUS § 1. Beati cultus tum alibi, tum præcipue Ferrariæ stabilitus 783. § 2. Acta ejusdem ceteraque eo spectantia 785 — VITA, auctore anonymo ex Ordine Jesuatorum. *Ex Ms. Ferrariensi.* PRÆFATIO et operis DEDICATIO 787. CAPUT 1. B. Joannis genus, patria, educatio pia, peritia juris civilis, vocatio ad Ordinem Jesuatorum, elusa parentum expectatione 789. CAPUT 2. Egregiæ ejusdem in religione virtutes, præfectura monasterii Ferrariensis reluctanti imposita; tolerantia injuriarum 791. CAPUT 3. Electio ejus absentis et ignari ad episcopatum Ferrariensem, non sine miraculo facta 793. CAPUT 4. B. Joannis in declinando episcopatu humilitas, in suscipiendo obedientia, in administrando sedulitas; et misericordia erga pauperes 795. CAPUT 5. Alia misericordiæ ejusdem exempla, stupenda criminationum patientia 796. CAPUT 6. Christum

sub

- sub forma pauperis vestit; Padum exundantem comprimit; ignotam domum per miraculum assignat; sanctissime moritur ex morbo acerbissimo 798. MIRACULA, eodem auctore. *Ex eodem Ms. Ferrariensi.* PROLOGUS 800. CAPUT 1. Anima Beati per angelos in cœlum ferri visa; varia miracula tum ante tum post peractas exsequias 800. CAPUT 2. Prosecutio miraculorum 802. — SUPPLEMENTUM Actorum. § 1. Omissa in Actis aliqua quæ Beatus gessit in statu Jesuatico ab anno MCDVIII usque ad annum MCDXXVI, 804. § 2. Omissa quædam usque ad annum MCDXXXV ad ejus episcopatum spectantia 806. § 3. Item alia ab anno MCDXXXV ad annum MCCXLIV prætermissa 808. § 4 Cetera quæ ab anno MCDXLIV ad annum MCDXLVI ab auctore nostro præterita sunt 810. § 5 Miracula quædam auctoris nostri ætatem consecuta recensentur, ex Paulo Morigio 813. § 6. Miraculum insigne ab auctore nostro et Morigio ignoratum; item alia recentiora, ex Scalabrini monumentis et Vita Ferrarii 815. § 7. Veneratio Beati Ferrariæ apud successores Jesuatorum, post extinctum Ordinem; translatio solennis reliquiarum ejus, lectiones et oratio propria 817. § 8. Oratio B. Joannis contra exundationes Eridani; ejusdem epistola apologetica ad marchionem Ferrariensem; testamentum ab eodem conditum 819
- 20 Joseph *qui et Barsabas et Justus.* SYLLOGE. Sancti cultus, Acta, confusio cum aliis, miraculum 22
- 22 Josephus comes confessor, Scytopoli in Palæstina. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Patria, vitæ professio in Judaismo; Judæorum patriarchæ et apostoli 238. § 2. Mirabilis in Judaismo S. Josephi obstinatio, miraculum ab ipso tunc patratum; conversio ad Christianam fidem, dignitas comitis 240. § 3. Exstructa Tiberiade a Sancto ecclesia; scriptum quoddam ipsi attributum; vitæ chronotaxis, annus mortis incertus; locus, de quo agit Sancti historia, pluribus hic elucidatus 242. § 4. Historia conversionis S. Josephi, qua occasione et qua fide scripta a S. Epiphanio; alii ejusdem scriptores; cultus Sancti ex Martyrologio Romano, aliis sacris Fastis ignoti 244. — HISTORIA CONVERSIONIS, auctore S. Epiphanio synchro- no ac familiari. *Panarii sive adversus Hæreses tom. 2, lib. 1, a pag. 127, editionis Parisinæ; accurate et interprete Dionysio Petavio S. J. vulgatæ.* CAPUT 1. S. Josephus Judæus, ex visu mysteriorum baptismi et lectione Scripturæ sacræ deliberat de fide Christiana sed nullo successu; filius Judæorum patriarchæ fœde corruptus 247. CAPUT 2. Patriarchæ filium frustra conatur S. Josephus ad frugem revocare; triumphat nomen et crux Christi; Josephus tamen in Judaismo pertiuax 249. CAPUT 3. Miraculo, quod patrat, non convertitur; promovetur a Judæis, deinde cæditur et morti exponitur; at tandem baptizatus condit ecclesias, ac crucis signo præstigias eorum dissolvit 251
- 21 Julia virgo martyr, Claudius imperator barbarorum et socii martyres, Trevis in Gallia. COMMENTARIUS PRÆVIUS 132 — ACTA MARTYRII. *Ex Camuzato et Surio* 133
- K
- 24 **K**inga seu Cunegundis virgo ducissa Poloniae, Ordinis S. Claræ apud antiquum Sandecz in Palatinatu Cracoviensi. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Antiquus et modernus Beatæ cultus 661. § 2. Acta que hic dantur; alia antiquiora, quæ desiderantur, recentiora miracula 664. § 3. Quid in Actis hisce erratum, quid omissum 666. — VITA, auctore Joanne Longini (*vulgo Dlugos*) canonico Cracoviensi. *Ex antiquo Ms. archivi Cathedralis ecclesiæ Cracoviensis.* PROLOGUS 669. CAPUT 1. B. Cunegundis genus et nativitas 671. CAPUT 2. Ejus infantia et pueritia mirabilis usque ad ætatem nubilem 674. CAPUT 3. Nuptiæ Cunegundis earumque solennitas; imitatio SS. Cæcilie et Valeriani 676. CAPUT 4. Ejus industria ad inducendum sponsum ad perpetuam castitatem; vigiliæ; visitationes ecclesiarum miraculis comprobatae 678. CAPUT 5. Caritas ejus et misericordia erga leprosos aliosque; triplex de diabolo victoria per signum Crucis 679. CAPUT 6. Obsequia ejus in nosocomiis; miraculum lepræ per osculum sanatae; mortificatio carnis, prorogatio virginitatis ad annum tertium 681. CAPUT 7. Constantia ejus in proposito virginitatis validissime, sed frustra, impugnata 683. CAPUT 8. Apparitio S. Joannis Baptistæ ejusque prædictio; Boleslai conversio et renuntiatio juris conjugalis; Beatæ lætitia, gratiarum actio, cautela impostorum 685. CAPUT 9. Ejusdem silentium, preces, vigiliæ, stata jejunia, maceratio corporis, contemplatio passionis Christi et beatæ Mariæ Virginis; opera misericordiæ et mortificationis internæ 687. CAPUT 10. Vestium neglectus; affectio erga religiosos; discretio inter prædestinatos et reprobos; devotio erga sacrificium Missæ, et vitæ Christi mysteria 688. CAPUT 11. Veneratio erga ecclesias, maxime Deiparæ dicatas; Poloniæ restauratio, victoria de Russis precibus ejus adscripta; apparitio SS. Gervasi et Protasii 691. CAPUT 12. B. Cunegundis dæmonem fugat; publica scandala generose tollit; miseros quoslibet et egenos sublevat 693. CAPUT 13. Iter in Hungariam; conjuratio detecta; annulus cum venis salis ex Hungaria translatus in Poloniam; reditus in Polouiam; nova et severa cibi potusque ratio miraculo gemino comprobata 695. CAPUT 14. Studia pro maturanda canonizatione S. Stanislai episcopi martyris, ac devotio erga reliquias ejus cum elevarentur; consilium fundandi cœnobii, in quod se olim reciperet ipsa 697. CAPUT 15. Fundatio monasterii Sandecensis; Boleslai et Cunegundis votum solenne perpetuæ castitatis; professio tertiæ regulæ S. Francisci; austeritates miraculo comprobatae 699. CAPUT 16. Nudis pedibus incedit licet id sæpius prohibita; labore suo pauperes alit; defuncto Boleslao et spreto principatu sibi obstruso, monasterium ingreditur 701. CAPUT 17. Mortificatio in claustrum et studium perfectiouis; patientia, consolatio per imaginem

imaginem Christi crucifixi ; temeraria suspicio, ejusdem imaginis voce correpta ; abstinentia singularis 704. CAPUT 18. Patientia frigoris et caloris, orationes et exercitia diurna ac nocturna, communia et privata per dies singulos 706. CAPUT 19. Affectus Beatæ erga resurrectionis Christi et Eucharistiæ mysteria ; beneficia in ecclesias, etc. ; patientia in atrocissimis calumniis, cœlesti tandem luce dissipatis 708. CAPUT 20. Patientia et caritas Beatæ erga ingratos et injurios ; vis precum ejus adversus oppressores injustos monasterii Sandecensis 710. CAPUT 21. Precum ejus efficacia adversus Tartaros et Teutones Poloniam vastantes ; caritas erga inimicum ; prophetia, privilegium singulare 712. CAPUT 22. Torrens ad monasterium miraculo ductus, aridus bacillus in tiliam excrescens ; resuscitatio nepotis Beatæ, ejus denique altera mors ; revelationes cœlestes ; prophetia 714. CAPUT. 23. Alia quædam ejus etiam tum viventis miracula et revelationes 716. CAPUT 24. Prosecutio miraculorum aliquot ; adhortationes ejus ad sorores, maxime de castitate ; virginitas ejus perpetua asserta testimoniis 719. CAPUT 25. Vinum Beatæ per angelum allatum ; prædictio mortis suæ et morbi monialium ; comparatio ad mortem ; morbus ultimus, in eo visitationes Sanctorum et revelationes ; protracta sororum precibus vita 721. CAPUT 26. Laudes SS. Trinitatis ; sumptio sacri Viatici ; adhortatio ad sorores ; prophetia ; extrema unctio ; apparitio S. Francisci ; Evangelii recitatio, affectus morientis ; piissimus obitus 723. CAPUT 27. Corporis Defunctæ odor ac venustas admirabilis ; revelationes variæ de glorioso animæ excessu ; sepultura et miracula per annos quindecim consecuta 725. CAPUT 28. Miracula mortem Beatæ consecuta usque ad annum MCCCVIII 727. CAPUT 29. Miracula ab anno MCCCVIII ad annum MCCCXI 728. CAPUT 30. Continuatio miraculorum ejusdem temporis 731. CAPUT 31. Miracula annorum MCCCXII et MCDV 733. CAPUT 32. Prosecutio miraculorum anni MCDV, 735. CAPUT 33. Miracula anni MCDVI 736. CAPUT 34. Prosecutio miraculorum anni MCDVI 738. CAPUT 35. Miracula annorum MCDVII, et MCDX 740. CAPUT. 36. Reliqua miracula anni MCDX, et alia usque ad annum MCDXXXI 742. CAPUT 37. Miracula ab anno MCDXXXI, usque ad annum MCDLXIX 743. CAPUT 38. Reliqua miracula B. Cunegundis usque ad annum MCDLXXI, et apostrophe auctoris ad Beatam 745. — MIRACULA B. Cunegundis recentiora. CAPUT 1. Miracula ad B. invocationem facta ab anno MDXXXII ad annum MDXL, ex primo processu 747. CAPUT 2. Continuatio miraculorum ex primo processu ab anno MDXL, ad annum MDLIX ; tempus primi processus 750. CAPUT 3. Tempus et auctoritas secundi processus ; continuatio miraculorum ex primo, in classes non in annos tributorum 753. CAPUT 4. Eorundem miraculorum ex primo processu prosecutio 756. CAPUT 5. Miraculorum ex primo processu desumptorum continuatio 758. CAPUT 6. Miracula B. Cunegundis ex secundo processu 761. CAPUT 7.

Prosecutio miraculorum ex secundo processu desumptorum 765. CAPUT 8. Miracula B. Cunegundis secundum processum facta 768. CAPUT. 9. Prosecutio miraculorum usque ad tertium processum 771. CAPUT 10. Processus tertius ; decreta Romana pro ejus cultu et Officio ; et nova interim miracula 775. CAPUT 11. Miracula solennitatem beatificationis secuta 778. CAPUT 12. Miracula B. Cunegundis facta ad S. Nicolai prope Corcinum. 781

L

- 24 **L**ewinna virgo martyr, Bergis S. Winoci in Belgio. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Loci notitia ; cultus in Belgio et alibi 608. § 2. Dubiorum festorum elucidatio 609. § 3. Elogia, Alfordi illustrationes, et historia translationis analysis 611. — HISTORIA TRANSLATIONIS ex Anglia in monasterium Bergense, auctore Drogone ejusdem loci monacho et synchrono. *Ex Ms. Bergensi collato cum editione Mabillonii.* EPISTOLA Drogonis ad abbatem Rumoldum 613. PROLOGUS 613. LIBER PRIMUS CAPUT 1. Balgerus, adversa tempestate, in ignotum Angliæ portum impulsus, reperit corpus S. Lewinnæ 614. CAPUT 2. Adhibitis nequidquam precibus, ut partem obtineat, loculum ipsum clam tollit, et ad navim deferri curat 616. CAPUT 3. Navi egressus, frustra regredi tentat ; sed post varias ambages, thesaurum suum feliciter recuperat 618. CAPUT 4. Bergas cum reliquiis redux, solenniter excipitur ; ipsæ in loculo novo decenter collocantur, statimque miraculis clarent 619. CAPUT 5. Brevis S. Lewinnæ Vita, seu potius elogium 620. LIBER SECUNDUS. PROLOGUS ejusdem Drogonis ad librum secundum 622. EXORDIUM ALTERUM 622. CAPUT 1. Circumlatum per Flandriam maritimam sacrum corpus plurimis stupendis claret miraculis 623. CAPUT 2. Aliorum miraculorum continuata series 625
- 20 Liberata virgo martyr (*Vide* : Wilgefortis).
- 23 Liborius Confessor episcopus Cenomanensis in Gallia, patronus Ecclesiæ Paderbornensis in Westfalia. COMMENTARIUS HISTORICUS. Præfatio Joannis Bollandi 394. § 1. S. Liborii natales, ætas 395. § 2. S. Liborii Vita 396. § 3. S. Liborii translatio 397. § 4. Fraternitas ecclesiarum Cenomanicæ et Paderbornensis 398. § 5. S. Liborius calculo laborantium patronus 400. § 6. Capta a Christiano Brunswicensi Paderborna, ablata S. Liborii reliquiæ 402. § 7. Christianus Brunswicensis alique sacrilegi puniti ; recuperatæ S. Liborii reliquiæ 403. § 8. S. Liborii reliquiæ Ameriam deportatæ 405. § 9. Solennitas, qua S. Liborii reliquiæ ab ecclesia Amerina exceptæ 405. — VITA, auctore anonymo. *Ex veteri Ms. Legendario ecclesiæ Cenomanensis eruta a Ludovico Cellotio S. J.* 407. — ALIA VITA, sive Gesta domni Liborii, Cenomanicæ urbis episcopi, qui fuit temporibus Constantini et Valentiniani imperatorum, auctore anonymo. *Ex ejusdem Cenomanensis ecclesiæ Veteri Ms.* 407. — ALIA

INDEX ALPHABETICUS SANCTORUM.

VITA. *Ex Ms. Joannis Morelli Canonici Cenomanensis* 408. — ALIA VITA, auctore Saxone anonymo. *Ex Mss. monasteriorum Corseuodoncano et Bodecensi*. LIBER I. Gesta S. Liborii. CAPUT. 1. S. Liborii gesta unde auctor acceperit 409. CAPUT 2. S. Liborii a prima ætate sanctitas, episcopatus 410. CAPUT 3. S. Liborii mores in episcopatu, prædicatio 411. CAPUT 4. Sacrarum rerum in S. Liborio cura 412. CAPUT 5. S. Liborii obitus, sepultura, miracula 413. LIBER II. Translatio S. Liborii. CAPUT 1. Scriptionis causa. Episcopatus primi in Saxonia 414. CAPUT 2. Primus Paderbornensis episcopus B. Hathumarus 415. CAPUT 3. Episcopus II Baduradus. Reliquiæ petitiæ Cenomanis 417. CAPUT. 4. Miracula facta dum elevatur S. Liborii corpus 418. CAPUT 5. Corpus S. Liborii e cathedrali ad S. Vincentii ædem transfertur 420. CAPUT 6. Miracula facta in itinere Carnotum versus 421. CAPUT 7. Carnoti et Parisiis gesta 422. CAPUT 8. Iter per Belgium ad Rhenum usque 423. CAPUT 9. S. Liborii corpus Paderbornam deportatum 424. — HISTORIA ejusdem translationis, *Ex veteri Legendario ecclesiæ Cenomanensis* 425. — HISTORIA reductionis reliquiarum S. Liborii, auctore Joanne Carolo Erlewein 426. — ACTA ECCLESIE PADERBORNENSIS. De reliquiis S. Liborii episcopi Peregrino Carleno abbati, pro ecclesia Amerina donatis 430. — ACTA ECCLESIE AMERINÆ. De reliquiarum S. Liborii receptione 432. Dolor calculi ope S. Liborii sedatus Ameriæ MDCXLVII et MDCXLVIII 435. — HYMNI antiqui ad S. Liborium, alii-que versus a pag. 436. — ANALECTA. *Ex instrumentis quæ post Joannis Bollandi Commentarium historicum anno MDCXLVIII editum ad notitiam nostram pervenerunt*. § 1. Diversa opinio de anno, quo Sanctus obiit, et amica societas inter ecclesiam Cenomanicam et Paderbornensem 440. § 2. Instrumenta authentica, quibus ostenditur, easdem reliquias Paderbornensibus restitui, quas Christianus Brunswicensis abstulerat 442. § 3. Reliquiæ Sancti variis ecclesiis communicatæ 444. § 4. Quomodo Paderbornenses S. Liborii reliquiæ Romæ recognitæ et publicæ venerationi expositæ fuerint 447. § 5. Sancti reliquiæ Bruxellenses, confraternitas ibidem in ejus honorem instituta, et indulgentiæ huic concessæ 450. § 6. Antverpienses S. Liborii reliquiæ, confraternitas et indulgentiæ 452. § 7. Miracula ex duobus Mss. Italicis Latine reddita 454. § 8. Alia beneficia intercessionem S. Liborii præstita 456

20 Lucanus episcopus Sabionensis, Beluni in-
 ditione Veneta. *Ex Ferrarii Sanctorum Cata-*
logis 70

M

20 **M**argarita seu Marina Virgo et martyr, An-
 tiochiæ in Pisidia. COMMENTARIUS PRÆ-
 VIUS. § 1. Sanctæ memoria ex tabulis Græcis
 ac Latinis; nomen 24. § 2. Sancta ab aliis
 homonymis distincta; cultus in Oriente; initia

et propagatio ejusdem in Occidente; venera-
 tio publica in Missalibus ac Breviariis 25. § 3.
 Reliquiæ sanctæ Martyris; a quibus ea potis-
 simum invocetur, fama posthuma 28. § 4.
 Sanctæ Martyris imagines; tempus martyrii;
 Acta Latina apocrypha 30. § 5. Acta Græca
 apocrypha; Latina quæ hic dantur 32. —
 ACTA, auctore anonymo. *Ex Ms. Rebdorfensi,*
ad Ms. S. Mariæ ad Martyres correctæ. PRO-
 LOGUS 33. CAPUT 1. Sancta ob fidei constan-
 tiam patri exosa, ad Olibrium præsidem defer-
 tur 34. CAPUT 2. Martyr carceri includitur;
 deinde in publicum producitur coram præside,
 cujus blanditias et minas spernit 35. CAPUT 3.
 Cruciatus, orationes ad Deum; diaboli ma-
 chinæ 37. CAPUT 4. Iteratæ de tyranno victo-
 riæ; aliorum ad Christum conversio; Sanctæ
 martyrium 38. — APPENDIX PRIMA. De S.
 Margaritæ hodiernæ, ut volunt, corpore An-
 tiochia Syriæ in Tusciam translato, auctore
 recentiore anonymo. *Ex Ms. ecclesiæ Mon-*
tisfalisei. OBSERVATIONES præviæ 39. PARS 1.
 Translatio ad ecclesiam S. Petri in Tuscia,
 necnon inde ad castrum Rovillianum 41. PARS
 II. Translatio ad Montemfaliscum 43. — AP-
 PENDIX SECUNDA. De S. Margarita, insulæ Pro-
 cidæ in regno Neapolitano tutelari patrona 45

22 Maria Magdalena apud Massiliam. COMMEN-
 TARIUS HISTORICO-CRITICUS § 1. Exponitur
 quæstionis status, daturque censura Sorbonica
 de tribus Magdalenis 188. § 2. Quæ potissi-
 mum adducantur ad suadendam trium femina-
 rum diversitatem 190. § 3. Præcipua adver-
 sariorum argumenta proponuntur 192. § 4.
 Eademque diluuntur 194. § 5. Quæ fuerit
 sitque hodie in hac quæstione traditio eccle-
 siastica 196. § 6. Unica mulier Evangelio ma-
 gis consona ex conformitatibus 198. § 7. Ea-
 dem consonantia aliis argumentis ostenditur
 200. § 8. Græcorum diversa opinio 202. § 9.
 Sanctæ cultus in Fastis Latinis 203. § 10.
 Sanctæ obitus, sepultura, translatio a Græcis
 perperam tradita 205. § 11. Proponitur tran-
 slatio Vezeliacensis 207. § 12. Cujus inventio
 diplomatibus firmata 209. § 13. Subsistere
 tamen omnino non videtur 211. § 14. Posses-
 sio Provincialium hactenus verosimillima 213.
 § 15. S. Mariæ Magdalænæ cultus, officium
 Massiliense et Acta 216. — SERMO de S. Ma-
 ria Magdalena, auctore Odone abbate Floria-
 censi et Cluniacensi. *Ex editis apud Joannem a*
Bosco 218. — APPENDIX PRIMA. De S. Mariæ
 Magdalænæ reliquiis 222. — APPENDIX ALTE-
 RA. De S. Mariæ Magdalænæ miraculis 223

23 Martyres anonymi in Bulgaria. SYLLOGE
 HISTORICA. Cultus, elogium, tempusque mar-
 tyrii 484

21 Militinenses martyres tres anonymi. *Cultus*
apud Græcos 162

22 Meneleus abbas et confessor Ordinis S. Be-
 nedicti, in monasterio Menatensi Arvernæ.
 COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Loci conspectus,
 antiquitas; Sancti cultus, elogia, miracula
 302. § 2. Natales a scriptore Vitæ perperam
 ordinati; tempus mortis; scriptor Vitæ, et
 nostrum de eo judicium 303. § 3. Vita aucto-
 ritatis indiga aliunde stabilitur; quædam in ca
 corrigenda

- corrigenda notantur 305. § 4. Vitæ exemplaria observationibus illustrata; miracula 307. — VITA, auctore anonymo incertæ ætatis. *Ex Ms. codice cænobii Menatensis edita apud Mabillonionis inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictinæ, sæculo tertio, parte 1, in Actis Benedictinis.* PROLOGUS et antiquæ Vitæ divisio 308. CAPUT 1. Sancti natales, educatio, progressus in virtute; fuga nuptiarum, colloquium cum S. Theofredo 309. CAPUT 2. Monasticæ vitæ institutum; apparitio angelica de mutando loco; pastus miraculosus 311. CAPUT 3. Matris, sororum ac sponsæ vita solitaria; a Baronto, sponsæ patre, intentata Saucto mors 312. CAPUT 4. Baronti pœna; adepta per Sanctum valetudo, collata ipsi munera 314. CAPUT 5. Probata S. Menelai constantia, clericatus, consecrata ecclesia; multorum ad vitam perfectiorem conversio; accusationes 315. CAPUT 6. Cura monasterii, persecutio Brunchildis; ejusdem pœna, liberatio et munificentia; procurata a Sancto reliquiæ, visitatio angelica, annuntiatio diei mortis; substitutus ipsi successor; obitus 317
- 20 Mera Virgo et Martyr Lectoræ in Gallia. *Ex notitiis Auscitanis et recentioribus Martyrologiis* 49
- 23 Miniseus et Tisicus martyres Laodicenses. *Ex Hieronymianis* 389
- N
- 24 Niceta et Aquilina martyres in Lycia. SYLLOGE HISTORICA. § 1. Cultus et narratio martyrii apud Græcos; memoria in Fastis Latinis 492. § 2. Acta Latina et plura alia ad Sanctas spectantia discutiuntur 493
- O
- 21 Oddinus Barottus confessor, Fossani in Pedemontio. COMMENTARIUS PRÆVIUS. De cultu aliquali ex processibus et Actis 180. — VITA seu potius ELOGIUM. *Ex Italico Joannis Nigri Latine versus* 182
- P
- 20 Passeria et alii vi martyres Romani. *Ex Hieronymianis* 47
- 20 Paulus diaconus martyr Cordubensis. *Ex S. Eulogio* 89
- 24 Pavacius episcopus confessor Cenomanensis in Gallia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Ætas, cultus, reliquiarum primæ translationes et Acta 537. § 2. Aliæ reliquiarum translationes; præcipua ad Castrumrainardi 538. — VITA, a Joanne Boscio Cœlestino. *Ex codice cænobii Amberti, collato cum Ms. Reginæ Sueciæ.* PROLOGUS 540. CAPUT 1. De S. Pavacii ad Cenomanos adventu, variisque ejus miraculis 540. CAPUT 2. De aliis miraculis, obitu et sepultura 542. — APPENDIX, de reliquiis hæreticorum furori feliciter subtractis anno MDLXII; de iisdem recognitis anno MDCXLIV, deque hodierno ipsarum statu et cultu 544
- 22 Plato martyr Ancyrae in Galatia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Cultus sacer ex Fastis Latinis et Græcis; elogia, canon in Menæis; ædes sacræ 226. § 2. Aliæ ædes sacræ; reliquiæ, miracula 228. § 3. Lectiones propriæ; Acta 229 — PASSIO *ex Passionali pergameno Ms. cænobii Bodeccensis.* CAPUT 1. S. Plato apud præsidem Agrippinum accusatur, sed nec tormentis nec blanditiis a Christi fide advocatur 230. CAPUT 2. Constantia Martyris novis tormentis frustra probata; qui tandem capite plexus martyrio coronatur 233
- 21 Praxedes virgo, Romæ 130
- 23 Primitiva virgo martyr, Romæ. *Ex Martyrologiis* 387
- R
- 23 Rasyphus martyr. *Ex Martyrologio Romano* 387
- 23 Ravennus et Rasiphus martyres, Bajoci in Normania Galliæ. *Ex Officiis Bajocensibus.* COMMENTARIUS PRÆVIUS. Cultus, patria, Reliquiarum translatio et profanatio 389. — VITA, seu lectiones in festo duplici solenni primæ classis majoris cum octava. *Ex libro Ms. ecclesiæ Bajocensis anni MDLII* 390. — HISTORIA TRANSLATIONIS 392. — APPENDIX. *Ex hodierno Bajocensi Breviario* 393
- 23 Romula, Redempta et Herundo Virgines Romanæ 482. ELOGIUM *ex libro 4 Dialogorum S. Gregorii cap. xv* 483
- S
- 20 Sabinus et Lucianus cum aliis septem nominatis et xxiii anonymis, martyres Africani. *Ex Hieronymianis* 45
- 20 Sabinus, cum aliis quinque nominatis et x anonymis, martyres Damasceni. *Ex Hieronymianis* 46
- 24 Segolena vidua, Albigæ in Occitania. COMMENTARIUS PRÆVIUS: Sanctæ cultus, virginitas, distinctio, ætas et Acta examinantur 628. — VITA, auctore anonymo cœvo. *Ex Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti a Mabillonio editis, sæculo tertio parte 2 a pag. 541. quæ cum editione Labbeana collata est.* PROLOGUS 630. CAPUT 1. Sanctæ vita per decem circiter annos in conjugio acta 631. CAPUT 2. Vita ejus religiosa post mortem mariti 632. CAPUT 3. Diversa miracula intercessionem S. Segolænæ patrata 633. CAPUT 4. Alia ejus miracula 635. CAPUT 5. Sanctæ virtutes, morbus, extrema monita, mors et sepultura 636
- 21 Serenedus confessor apud Cenomanos in Gallia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. Sancti cultus, translatio, Officium Andegavense, Vita cum
- 3
- fratris
- Tomus v Julii.

INDEX ALPHABETICUS SANCTORUM

- fratris Actis communis 165.— VITA. *Ex seculo secundo Benedictino* 166
 20 Severa virgo Trevirensis 79. — ELOGIUM *ex Vita S. Modoaldi in Actis XII Maii* 80
 20 Severus episcopus, Confessor Casini in Samnio. *Ex Usuardo Vaticano et Ferrario* 71
 22 Syntyches S. Pauli Apostoli discipula, Philippis in Macedonia 225

T

- 22 **T**heophilus junior martyr, in Cypro. *Notitia ex Fastis Græcis, ac Martyrologio Romano*. Elogia, narratio martyrii 320
 24 Theozonus cum sociis martyribus Sebastenis. *Ex Hieronymianis* 534
 23 Trophimus et alii martyres. *Ex tabulis Græcis ac Martyrologio Romano* 385

U

- 24 Ursicinus episcopis confessor apud Senonensis in Gallia 545

V

- 24 **V**alcrius seu Valerianus episcopus Niciæ in Provincia Galliæ confessor. SYLLOGE de cultu, ætate et gestis 569
 21 Vastrada vidua, Susterani in agro Juliacensi, *Ex monumentis iude acceptis* 180
 20 Victor martyr et forte Silvanus in Thebaide. *Ex Hieronymianis* 46
 21 Victor Massiliensis et socii martyres. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Sanctorum cultus et numerus 135. § 2. S. Victoris reliquiæ variis locis honoratæ 137. § 3. Diversa horum Sanctorum Acta examinantur 140. — ACTA BREVIORA, auctore anonymo. *Ex Ms. Ultrajectino* 142. — ACTA LONGIORA, auctore anonymo. *Ex Ms. cujusdam bibliothecæ Gallicæ quod ad nos misit noster Petrus Franciscus Chiffletius*. CAPUT 1. Maximiani persecutio, S. Victoris comprehensio, et post ignominiam illi illatam libera fidei Christianæ defensio 143. CAPUT 2. Constantia S. Victoris in tormentis, trium militum conversio, felix eorum mors, ac S. Victoris post varia supplicia martyrium 146. — MIRACULA, auctore anonymo. *Ex eodem Chiffletiano Ms. cum altero Ms., quod ex Parisiensi S. Victoris archivo descriptum est, collato*. CAPUT 1. Præfatio, blasphemi punitio, dæmoniacorum, cæcorum, contractorum, aliorumque ægrotantium sanatio 148. CAPUT 2. Cæcorum illuminatio, leprosorundum mundatio, et pueri mortui resuscitatio 150. CAPUT 3. Dæmoniæ liberatio, mira ferri pro candela accensio, gravissimi morbi ac cæcitatis depulsio 152. CAPUT 4. Confirmatio miraculorum S. Victoris alio miraculo, et mira domus cujusdam conservatio in communi vastatione 154. CAPUT 5. Variorum cæcorum illuminatio, et

- puellæ mortuæ revocatio ad vitam 156. CAPUT 6. Diversarum infirmitatum curatio, et pueri decennis resuscitatio a morte 157. CAPUT 7. Prodigiosæ quædam sanationes, quas scriptor miraculorum fieri vidit intercessione S. Victoris 159. CAPUT 8. Alia miracula, ope S. Victoris patrata, et ab auctore visa 161
 21 Victor et quinque socii martyres Afri. *Ex Hieronymianis* 163
 24 Victor, Stercatius et Antinogenes martyres Emeritenses. *Ex Martyrologio Romano* 535
 24 Victorinus martyr, item alii LXXXIII anonymi Amiterni. In Vestinis Italiæ. *Ex Martyrologiis* 535
 24 Vincentius martyr Romæ vel Tibure. *Ex Martyrologiis* 536
 20 Vulmarus abbas Silviacensis prope Bononiam in Picardia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Sancti cultus et pia ædificia ab ipso constructa 81. § 2. Sancti chronotaxis; sepultura, reliquiæ, Acta et miracula 82. — VITA. auctore anonymo. *Ex Ms. codice cænobii Aquicinctini, cum aliis Mss. collato*. PROLOGUS 84. CAPUT 1. Sancti patria, parentes, conversionis occasio, vita monastica in cænobio Altimontensi, et vita eremitica in Flandria, 84. CAPUT 2. Vita solitaria in patria, duplicis monasterii erectio, virtutes, pia mors et prodigiosæ exsequiæ 86. CAPUT 3. Miracula post S. Vulmari obitum patrata 87

W

- 22 **W**andregisilus abbas in cænobio Fontanellæ apud Rotomagos. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Acta S. Wandregisili; miracula; historia translationis in montem Blandinium, eorumque auctores 253. § 2. Sancti natales, vita in seculo ducta, conversio ad institutum monasticum, et horum ratio chronologica 255. § 3. Vita ejus apud Elisangium austera, iter in Italiam, commoratio in monasterio Jurensi; sacerdotium, condita Fontanella aliæque basilicæ, tempus regiminis. 257. § 4. Tempus mortis, locus sepulturæ, translationes variæ 260. § 5. Cetera ad ejus reliquias pertinentia, atque imprimis brachii utriusque translatio, corporis amissio; cultus 263. — VITA sincera, auctore coævo quodam monacho Jurensi anonymo. *Ex Philippi Labbei Bibliotheca Mss. librorum tom. 1 a pag. 784; et Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, editis a Luca Acherio et a Joanne Mabillonio, seculo secundo, a pag. 526*. PROLOGUS 265. CAPUT 1. S. Wandregisili patria, nobilitas, nuptiæ, vita monastica in monte Falconis et Elisangio 266. CAPUT 2. Iter ejus in Bobium, vita sanctissima apud Jurenses; apparitio angelica; susceptio sacrorum Ordinum 267. CAPUT 3. Monasterii Fontanellensis erectio et incrementa; Sancti præfectura et opera apostolica, donum prophetiæ et miraculorum 269. CAPUT 4. Ultimus morbus ejus, et monita morientis; depulsio dæmonis; apparitio Sanctorum, Parænesis auctoris 270. — VITA ALTERA, auctore coævo

coævo monacho Fontanellensi, sed interpolata. *Ex codice nostro Ms. Vacellensi, collato cum Ms. Thosano, et cum Vita excusa apud Mabillonium.* PROLOGUS ad S. Lantbertum archiepiscopum Lugdunensem 272. CAPUT 1. S. Wandregisili natales, munia, nuptiæ, monachus in Monte Falconis; apparitio et obsequium angelicum 272. CAPUT 2. Monasterium ab eo conditum in Elisangio; crebra ipsius ibidem et gravia cum dæmone certamina; revelatio angelica; iter Romanum; commoratio et vita sancta apud Jurenses monachos; alia rursus angelica visitatio 274. CAPUT 3. Sancti sacerdotium; institutio Fontanellæ, et principum in eam liberalitas; aliæ item ecclesiæ ab eo ædificatæ et Sanctorum ditatæ reliquiis 276. CAPUT 4. Invasor Sancti ab ipso sanatus; erectum Deiparæ templum; mira Dei in ejus necessitate providentia; prædia Sancto collata, Monasteriolum ab eo conditum; prædictiones ejus 278. CAPUT 5. Postremus morbus; ecstasis triduana; successores ab eo designati; exhortatio ad suos; fuga dæmonis; Sanctorum apparitio et cantus; piissimus obitus, sepultura, translatio 280. — MIRACULA S. Wandregisili, auctore anonymo monacho Fontanellensi. *Ex codice membranaceo Valcellensi collato cum Mss. Thosano et Aquicinctino atque editis Mabillonii.* PRÆFATIO auctoris 281. CAPUT 1. Miracula S. Wandregisili usque ad annum dccclviii, dum translata sunt ejus ossa in Bladulfi villam 282. CAPUT 2. Translatio reliquiarum ad S. Petri prope Quentavicum; et alia deinde ad S. Quintini prope Bononiam; ac miracula utrovis loco facta anno Christi dccclviii 284. CAPUT 3. Alia miracula tum ad S. Quintini, tum ad Quentavicum, post relatas eo reliquias patrata usque ad annum Christi dccclxvii 286. CAPUT 4. Miracula ibidem patrata anno Christi dccclxvii 287. CAPUT 5. Cetera miracula exinde visa, tum prope Quentavicum, tum apud Carnotenses, cum ad eos delatæ essent reliquiæ; tum denique Bononiæ 288. — HISTORIA TRANSLATIONIS S. Wandregisili in montem Blandinium. *Ex Ms. Aimerici Bigotii collato cum editione Mabillonii et officio proprio Blandiniensium manuscripto.* PRÆFATIUNCULA AUCTORIS 291. CA-

PUT 1. S. Wandregisili et sociorum ejus merita, ætas, sepultura, incorruptio, elevatio, translationes, miracula 291. CAPUT 2. Translatio eorumdem Sanctorum tentata in montem Blandinium; hujus loci descriptio, fundatio, abbates 293. CAPUT 3. Cœlestis revelatio de translatione facienda ad Blandinium; calumnia de sublato corpore S. Wlmari; quot et quæ reliquiæ una cum S. Wandregisili et sociorum ejus corporibus translatae sint 296. CAPUT 4. Pompa translationis, et varia ex itinere miracula 298. CAPUT 5. Adventus in Blandinium; vernorum in autumno florum stupenda progerminatio; nova Sancto nostro ac sociis ædificata in Blandinio monte ecclesia 300

20 Wilgefortis *alias* Liberata virgo martyr, in variis Europæ partibus. COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS § 1. Variæ et intricatæ difficultates proponuntur 50. § 2. Variæ Sanctæ Liberatæ 52. § 3. Cultus S. Liberatæ in Hispania 54. § 4. Diversæ auctorum opiniones de Actis S. Liberatæ Seguntinæ 57. § 5. Cultus S. Liberatæ seu Wilgefortis in Belgio 59. § 6. Cultus ejusdem Sanctæ in Germania aliisque Europæ partibus 62. § 7. Dubiis quibusdam circa S. Wilgefortem propositis respondetur 64. § 8. Varia S. Wilgefortis Acta, ac de iis judicium 68

24 Wulfhadus et Ruffinus martyres Stonæ in Anglia. COMMENTARIUS PRÆVIUS. § 1. Sanctorum cultus et reliquiæ 571. § 2. Scriptor Actorum et eorum auctoritas 573. — ACTA, auctore anonymo. *Ex Ms. Petroburgensis monasterii, quod cum editione Monastici Anglicani tomo 2 a pag. 120 collatum est.* PROLOGUS 575. CAPUT 1. Utriusque martyris parentes, et prioris conversio ad fidem Christianam 575. CAPUT 2. Ruffini conversio ad fidem et utriusque fratris martyrium 577. CAPUT 3. Impii consultoris punitio, honorifica Martyrum sepultura, et regis Wulfheri pœnitentia 580

Z

21 Zoticus episcopus martyr Comanæ in Armenia. *Ex Martyrologio Romano* 163

INDEX

CHRONOLOGICUS

SANCTORUM

AD TOMUM QUINTUM JULII.

ANTE CHRISTUM NATUM.

Elias propheta in Palæstina 4
Daniel propheta Babylone 117

Anno ccclxxxiii Decessisse videtur S. Liborius
episcopus Cenomanensis 396
Anno cccc Constantinopoli fuit S. Joannes Cassi-
anus 475

SEculo V.

SEculo I.

S. Maria Magdalena in Evangelio celebratis-
sima 188
S. Syntyches S. Pauli Apostoli discipula 225
Eodem seculo Floruit S. Joseph qui et Barsabas
et Justus 22
Anno Lxxv vel circa Labores suos martyrio coro-
navit S. Apollinaris 330

Hoc seculo Videtur vixisse S. Severus, qui Casi-
ni colitur 71
Eodem Floruit, et ante annum ccccl obiisse vi-
detur S. Joannes Cassianus 480
Anno ccccv Romam ablegatus est S. Joannes
Cassianus 476
Anno ccccx An S. Dictinus episcopus Asturi-
censis vivere disierit? 569
Anno cccxxiv An certo vixerit S. Lucanus epi-
scopus Sabionensis 70

SEculo II.

Huc Revocanda S. Praxedes virgo, S. Pudен-
tianæ soror 130

SEculo III.

Sub Decio Martyrium passæ sunt SS. Niceta et
Aquilina 492
Anno ccxc Qua ratione probetur, martyrium
subiisse S. Christinam 514
Anno ccc Floruit S. Cyrillus patriarcha Antio-
chenus 236

SEculo IV.

Anno cccxlv An obierit S. Pavacius episcopus
Cenomanensis 537
Anno cccxli circiter Floruit S. Joseph comes,
antea Judæus 243

SEculo VI.

Hoc seculo Conditur sedes sacra Constantinopoli
insigni martyri S. Platoni 227
Sub initium Floruit S. Euspicius Miciacensis con-
fessor 72
Eodem seculo Celebres fuere Virgines Romanæ,
Romula, Redempta ac Herundo 482
Floruit S. Declanus, Ardmoriæ in Hibernia epi-
scopus 592
Anno div An mortuus S. Firminus episcopus
Virdunensis? 73
Anno div circiter Facta est prima translatio cor-
poris S. Apollinaris 330
Anno dlxxv An conditum Classense cœnobium,
cujus variæ vicissitudines? 337

SEculo VII.

Hoc seculo Videtur in Anglia inclaruissse nomen
et cultus S. Margaritæ 26

Huc

IN QUINTUM TOMUM JULII.

<i>Huc revocandus est S. Serenedus Cenomanensis confessor</i>	165
<i>Eodem Floruit certo S. Vulmarus, usque ad seculum octavum 81; ejus chronotaxis explicatur</i>	82 et seqq.
<i>Anno DCI an citius Natus sit S. Wandregisilus</i>	256
<i>Anno DCIX S. Columbanus Gallia expellitur a rege Theodorico</i>	274
<i>Anno DCXXII Dagobertus primum regnare incipit in Austrasia</i>	295
<i>Anno DCXXIX Nuntium seculo remittit S. Wandregisilus</i>	257
<i>Anno DCXXX Ex Montefalconis migrat idem sanctus in territorium Elisangium</i>	257
<i>Anno DCXXXI Initium verisimiliter habuit cœnobium Blandiniense apud Gandavum</i>	295
<i>Anno DCXXXV Bobium et Romam petit S. Wandregisilus</i>	258
<i>Anno DCXXXVI Redit ad cœnobium Jurense idem Sanctus</i>	258
<i>Anno DCXXXIX Obiit S. Acharius episcopus Noviomensis</i>	295
<i>Anno DCXLVII S. Wandregisilus sacris ordinibus initiatur a S. Audoen</i>	258
<i>Anno DCXLVIII Fontanellæ cœnobium condit idem Sanctus</i>	259
<i>Eodem anno Refertur altera corporis S. Apollinaris translatio</i>	330
<i>Anno DCLII Contigit insigne S. Wandregisili miraculum</i>	278 et 279
<i>Anno DCLVIII Cœnobii Fiscamnensis primordia innectuntur</i>	260
<i>Anno DCLX aut circiter Obiit Severa Trevirensis</i>	79
<i>Anno DCLXII Uxorem ducere potuit Dagobertus II, cujus filium ad vitam revocaverit S. Arbogastus</i>	174
<i>Anno DCLXVII Moritur S. Wandregisilus</i>	260
<i>Anno DCLXX Episcopatum Argentoratensem suscepit S. Arbogastus</i>	174
<i>Anno DCLXXXVIII Signatur obitus ejusdem sancti Arbogasti</i>	168 et 176
<i>Anno DCLXXIX Arbogasto successit Florentius in episcopatu Argentinensi</i>	176
<i>Anno DCLXXXI S. Lantbertus episcopus Lugdunensis S. Genesio successit</i>	254
<i>Anno DCLXXXVII Martyrium apud Anglos passa est S. Lewinna</i>	612
<i>Anno DCXCV Obiit S. Ausbertus archiepiscopus Rotomagensis</i>	292
<i>Anno DCXCVI Obiit S. Wlfrannus, archiepiscopus Senonensis</i>	292

SEculo VIII.

<i>Hoc seculo Floruit S. Vastrada SS. Gregorii et Alberici mater</i>	180
<i>Verosimiliter etiam Floruit S. Hieronymus Papiensis episcopus</i>	322
<i>Anno DCCIV Transfertur in ecclesiam B. Petri S. Wandregisilus</i>	261
<i>Anno DCCXVI Absconditæ S. Mariæ Magdalænæ reliquiæ metu Saracenorum</i>	215
<i>Anno DCCXVI Notabilis est victoria Caroli Martelli ad Vinciæcum relata</i>	317

<i>Anno DCCXX circiter Obiisse creditur S. Meneleus Menatensis</i>	304
<i>Num anno DCCLXX, an priori seculo, Obierit S. Segolena?</i>	630
<i>Anno DCCLXXII Templum S. Apollinari Romæ conditum; aliud alibi</i>	338
<i>Anno DCCLXXVII Habetur Paderbornæ Placitum, et alias sæpius</i>	416
<i>Anno DCCLXXXVII Præfectus Fontanellæ Geroaldus usque ad annum DCCCVIII</i>	283
<i>Anno DCCXC Theophilus junior martyr</i>	321

SEculo IX.

<i>Anno DCCCI Reformatum a S. Benedicto Anianensi cœnobium Menatense</i>	302
<i>Anno DCCCV Ob incursiones Normannorum alio transfertur corpus S. Wandregisili</i>	262
<i>Anno DCCCXI Mortuus Harduinus monachus Fontanellensis</i>	253
<i>Eodem anno Plurimi in Bulgaria Martyres sub Nicephoro Imperatore</i>	485
<i>Anno DCCCXII Cœnobium Menatense a Ludovico Pio renovatum</i>	302
<i>Anno DCCCXVII Luxoviensibus præfuit abbas S. Ansegisus</i>	91
<i>Anno DCCCXXIII Assignatus est Fontanellensibus abbas idem Sanctus</i>	91
<i>Anno DCCCXXXIII Vivere desiit Ansegisus abbas Fontanellensis</i>	90 et 91
<i>Anno DCCCXXXVI Facta est translatio reliquiarum S. Liborii Paderbornam</i>	397
<i>Anno DCCCXL Translatæ reliquiæ S. Pavacii ad ecclesiam S. Salvatoris</i>	538
<i>Anno DCCCLI Cordubæ martyrium passus est Paulus diaconus</i>	90
<i>Anno DCCCLXVI Ludovicus II imperator, multa concedit S. Apollinari, uti et varii alii</i>	336
<i>Anno DCCCLXVII verosimiliter Couditum monasterium Vezeliacense</i>	212
<i>Anno DCCCLXXXV Carnotum adducuntur S. Wandregisili reliquiæ</i>	289

SEculo X.

<i>Anno CMXVIII Obiisse videtur S. Anna virgo, quæ a Græcis colitur</i>	487
<i>Anno CMXXXVII Hungarorum in Gallias grassationem ponit Flodoardus</i>	352
<i>Anno CMXLIV Gandavum tandem deportatur corpus S. Wandregisili</i>	262
<i>Anno CMLVIII Reductæ ex Anglia in Frauciam reliquiæ S. Pavacii episcopi</i>	539
<i>Anno CMLX Notissima tyrannis Berengarii et Adalberti</i>	43
<i>Anno CMLXXI S. Arnulfi martyris reliquiæ Mosomum prodigiose translatae</i>	582
<i>Sub finem hujus seculi Iu Castrum-Rainardi pervenerunt S. Pavacii reliquiæ</i>	540
<i>Anno M Combusta est Paderborna et postea iterum anno MCXXXI</i>	417

SEculo

INDEX CHRONOLOGICUS SANCTORUM

SECVLO XI.

<i>Anno</i> MXXVIII Restauratur abbatia Floriacensis	78
<i>Anno</i> MXXIX Restauratur a Roberto Francorum rege ecclesia S. Aniani	72
<i>Anno</i> ML <i>circiter</i> Inchoata traditio de corpore S. Mariæ Magdalenæ Vezeliaci	211
<i>Anno</i> MLVIII Lewinna Virgo martyr Angla Ber-gas S. Winoci translata	608

SECVLO XII.

<i>Hoc seculo</i> receptissimus fuit cultus S. Margari-tæ, qui postea magis accrevit	26
<i>Anno</i> MCXV Primæ S. Victoris reliquiæ Parisios allatæ	138
<i>Anno</i> MCXXXIII Condi cœptum monasterium S. Godehardi a Bernhardo episcopo	104
<i>Eodem anno</i> Ad infulas Venetas promotus Joannes Polanus	128
<i>Anno</i> MCXXXVIII Cedit Camaldulensibus cœno-bium Classense	369
<i>Anno</i> MCXLIX An erecta collegiata Vulsiniensis, ubi plura eo spectantia	518
<i>Anno</i> MCL Nata videtur S. Christina, vulgo Mi-rabilis nuncupata	643
<i>Anno</i> MCLIII Obiit Bernhardus episcopus Hilde-siensiis	101
<i>Anno</i> MCLX An translata Panormum aut alio S. Christina	499
<i>Anno</i> MCLXXIII Ponitur inventio corporis S. Apol-linaris	331
<i>Anno</i> MCLXXXVII Cognoscit in spiritu captam Je-rosolymam S. Christina Mirabilis 644 et 657	

SECVLO XIII.

<i>Anno</i> MCCV Confirmatur fœdus fraternitatis inter Cenomanenses et Paderbornenses	398
<i>Anno</i> MCCX Lipsana S. Victoris Massiliensis ho-norifice Parisiis suscepta, quibus alia accesse-runt <i>anno</i> MCCLXXXIII	138
<i>Anno</i> MCCXIII Cladem Steppensem in spiritu vidit S. Christina Mirabilis.	646 et 655
<i>Anno</i> MCCXXIV Obiit S. Gualterius Laudensis confessor	323
<i>Eodem anno</i> Nata B. Kinga seu Cunegundis filia Belæ IV regis Hungariæ	668
<i>Eodem anno vel circiter</i> Obiit S. Christina Mira-bilis	643
<i>Anno</i> MCCXXXIII Reliquiæ S. Victoris Agaunen-sis Valencenas allatæ	139
<i>Anno</i> MCCXLVIII Obiit Thomas Trudonensis abbas, testis gestorum S. Christinæ Mirabilis	640
<i>Anno</i> MCCLIII Canonizationem S. Stanislai epi-scopi procurat B. Kinga	698 et 699
<i>Anno</i> MCCLXIV Celebre miraculum Venerabilis Sacramenti	505
<i>Anno</i> MCCLXV Inventum volunt aliqui S. Mariæ Magdalenæ corpus Vezeliaci	209

<i>Anno</i> MCCLXVII Elevatio corporis Vezeliaci in-venti, coram S. Ludovico rege	210
<i>Anno</i> MCCLXVIII Clemens IV Isabellam S. Ludo-vici sororem de translato ex Græcia in Gal-liam S. Pauli capite errorem dedocet	207
<i>Anno</i> MCCLXXXVIII Wernerus episcopus Mogunti-nus, ope S. Liborii, liberatur a calculo	401
<i>Eodem anno</i> An acciderit fames a S. Christina prædicta	645 et 646
<i>Anno</i> MCCLXXIX Repertæ reliquiæ S. Mariæ Ma-gdalenæ in Provincia	215
<i>Anno</i> MCCXCII Ad Superos transit B. Kinga virgo ducissa Poloniæ	661

SECVLO XIV.

<i>Anno</i> MCCCVIII et sequentibus Scripta prope innu-mera B. Kingæ miracula	727
<i>Anno</i> MCCCXXXIV Natus dicitur B. Oddinus Ba-rottus	182
<i>Anno</i> MCCCXLII Quæ reliquiæ S. Apollinaris Gor-comium delatæ	381
<i>Anno</i> MCCCXLIII Visitatæ et recognitæ S. Victo-ris et sociorum Massiliæ reliquiæ	140
<i>Anno</i> MCCCXLVIII B. Oddinus Barottus gerit cu-ram animarum	182
<i>Anno</i> MCCCCLXXVI Jerosolymam proficiscitur idem Beatus	182
<i>Anno</i> MCCCCLXXXIX Ecclesia Montisfalisci in ca-thedralem evecta	40
<i>Eodem anno</i> Fit Præpositus Fossanensis B. Od-dinus Barottus	183

SECVLO XV.

<i>Anno</i> MCDVIII Jesuatorum Ordinem ingressus B. Joannes Taussinianus	790
<i>Anno</i> MCDIX In synodo Pisana creatus Pontifex Alexander V	792
<i>Anno</i> MCDXXVI B. Joannes Taussinianus Jesuatis Ferrariæ præficitur	805
<i>Anno</i> MCDXXXI Creatur episcopus Ferrariensis idem sanctus	793
<i>Anno</i> MCDXXXII Mox diœceseos visitationem ag-greditur	806
<i>Anno</i> MCDXXXVIII Ejus ecclesia cathedralis con-cilio generali illustratur	808
<i>Eodem anno</i> Lites in Ordine Jesuatorum exortas componit	809
<i>Anno</i> MCDXXXIX Grassante Ferrariæ peste suis constanter assistit	809
<i>Eodem anno</i> Concilio generali Florentino etiam interest	809
<i>Eodem anno</i> Multa bona præstat suis Bononien-sibus	809
<i>Anno</i> MCDXLI Varias ecclesias dedicat	859
<i>Anno</i> MCDXLIII Stabilis capellanos in ecclesia cathedrali	810
<i>Anno</i> MCDXLIV Ædificat nosocomium magnum S. Annæ	810
<i>Anno</i> MCDXLVI Testamentum condit, moritur et sepelitur	779 et 800
<i>Anno</i> MCDLXXV Scripta a Dlugosso B. Kingæ Po-loniæ ducissæ Vita	664

Anno

IN QUINTUM TOMUM JULII.

Anno MCDXC Invenitur in aqua corpus S. Apollinaris, et decentius reponitur 332
Anno MCCCXCIV B. Antonius Mediolanensis Ordinis S. Augustini obiit.

SEculo XVI.

Anno MDV Obiit Hercules dux Ferrariæ 786 *et* 788
Anno MDXI Alia inventio et translatio corporis S. Apollinaris 332
Anno MDXXI Lata est a Sorbona Parisiensi theologica censura in eos, qui pro una Magdalena tres feminas inducunt 189
Anno MDXXXVII Translata est S. Liberata aliqua Seguntina 54
Anno MDXLIX Natus est S. Franciscus Solanus confessor 856 *et* 859
Anno MDLXII Reliquiæ S. Pavacii Hugonottorum furori feliciter subtractæ 544
Anno MDLXXVIII Combustæ et dissipatæ sunt, tum S. Wandregisili tum aliorum Sanctorum ad S. Petri Gandavi depositæ reliquiæ 264
Anno MDXCXIII Reliquias S. Margaritæ Colonia accipit Philippus II 29
Anno MDXCIX Alias ex monte Sinai accepit Philippus III Hispaniarum rex. 29
Anno MDC Procida subjicitur Archiepiscopo Neapolitano 45

SEculo XVII.

Anno MDCIII Ossa B. Kingæ in urnam argenteam transposita 763
Anno MDCVIII Maria Medicæa regina dat insignem imaginem argenteam S. Margaritæ ecclesiæ S. Germani a Pratis Parisiis 28
Eodem anno In gesta, virtutes et miracula B. Oddini inquiri cœptum 181
Eodem anno Cedit Fuliensibus cœnobium Micia-cense 72
Anno MDCX Ad cœlos evolavit S. Franciscus Solanus 847
Anno MDCXXI Patres piarum Scholarum a Gregorio XV approbati 775

Anno MDCXXII Lipsanoteca S. Liborii ab hæreticis sacrilege direpta 402
Anno MDCXXXIII Reportatæ Paderbornam S. Liborii reliquiæ 405
Eodem anno In Monte-falisco solennizatur festivitas S. Margaritæ, habita istic Synodo 41
Anno MDCXXVI *et* *sequentibus* A multis civitatibus patronus eligitur S. Franciscus Solanus 852
Anno MDCXXXVIII Agi serio cœptum de canonizatione B. Kingæ 662
Anno MDCXXXVI Renovatum in Sorbona decretum de una femina Evangelica, quod tulerat anno MDXXI 198
Anno MDCXLIV Recognitæ in Castrorainardi S. Pavacii reliquiæ 544
Anno MDCXLVII Pars aliqua reliquiarum S. Liborii Ameriæ in Italia solenniter excepta 406
Anno MDCLIV Ad ecclesiam Classensem reportatur corpus S. Apollinaris 332
Anno MDCLXVII Urgetur negotium beatificationis S. Francisci Solani 855
Anno MDCLXXI Edita est Vita Latina S. Francisci Solani 847 *et* 859
Anno MDCLXXII Confraternitas S. Liborii Bruxellis instituta 451
Anno MDCLXXV Editum decretum beatificationis S. Francisci Solani 855
Anno MDCLXXVII Alia Confraternitas S. Liborii instituta Antverpiæ 454
Anno MDCXXIX S. Toribius archiepiscopus Limanus in Beatorum numerum relatus 871
Anno MDCXC Curantur describi Acta B. Antonii Mediolanensis Aquilæ depositi 824
Eodem anno Approbatus cultus ab immemorabili B. Kingæ et postea auctus 663
Anno MDCXCIX Quæ repertæ fuerint S. Praxedis reliquiæ 131

SEculo XVIII.

Anno MDCCIII Templum PP. Augustinorum in quo requiescebat B. Antonii corpus, terræ motu concidit 824
Anno MDCCXII Ossa B. Joannis Taussiniani solenniter transferuntur 817
Anno MDCCXXVI Fit solennis canonizatio S. Francisci Solani 856

NOTITIA FIGURARUM

ORNANTIUM HUNC TOMUM.

Præfigitur solitum Operis frontispicium.

Imago S. Eliæ. <i>Ut, olim a sacra Rituum Congregatione approbata est</i>	pag. 17
S. Wilgefortis variæ repræsentationes.....	59, 60 et 63
B. Oddini Barotti præpositi Fossanensis repræsentatio. <i>Ex imagine inde accepta</i>	182
S. Liborii episcopi Cenomanensis imago. <i>Ex Vita a Bollando edita</i>	401
S. Christinæ virginis et martyris imago. <i>Ex tabula antiquissima</i>	517
B. Joannis Taussiniani episcopi Ferrariensis imago. <i>Ex statua marmorea</i>	811
Ejusdem Beati grande numisma.....	813
S. Francisci Solani prædicantis effigies in pagina expansa, ex majori folio contracta.....	849

ACTA SANCTORUM JULII

TOMUS QUINTUS

VIGESIMA DIES

SANCTI QUI XIII KAL. AUGUSTI COLUNTUR.

S. Elias Propheta, in Palæstina.		S. Pastor	
S. Joseph, qui et Barsabas et Justus.		S. Nestita	
S. Margarita virgo et martyr, Antiochiæ.		S. Paulus	
S. Sabinus	} Martyres in Africa.	S. Romanus	} Corinthe.
S. Lucianus		S. Valerianus	
S. Petrus		S. Emilis	
S. Amabilis		S. Cassius, et forte	
S. Nonnina		S. Magnus.	
S. Saudus		S. Passeria	} Martyres Romæ.
S. Agrippianus		S. Macrina	
S. Medadulus		S. Vestita	
S. Respectatus et alii XXIII.		S. Satyrus	
S. Victor martyr et forte Silvanus, in Thebaide.		S. Amarinus	
S. Sabinus	} Martyres Damasci.	S. Secundus	
S. Maximus		S. Emilius	
S. Julianus		S. Columba V. M., Conimbricæ.	
S. Cassius		S. Mera V. M., Lactoræ in Gallia.	
S. Macrobius cum aliis x.		S. Wilgefortis seu Liberata, in variis Europæ partibus.	
S. Cyprianus		S. Lucanus episcopus Sabionensis, Beluni in ditone Veta.	
S. Donatus		S. Severus episcopus confessor, Cassini in Samnio.	
S. Tertius		S. Euspicius, in Miciacensi monasterio prope Aurelianum in Gallia.	
S. Appia	} Martyres.	S. Severa virgo, apud Treviros.	
S. Felix		S. Vulmarus abbas, prope Benoniam in Picardia.	
S. Neratia		S. Paulus diaconus martyr, Cordubæ in Hispania.	
S. Fructus		S. Ansegisus abbas, Fontanellæ in Normannia.	
S. Celsus		S. Bernardus episcopus, Hildesii in Westfalia.	
S. Theodolus		S. Marianus presbyter, confessor in Gallia. <i>Vide appendicem ad tomum VII Julii pag. 869, not. 12.</i>	
S. Calorus			
S. Partinus			
S. Spretus			
S. Victor			
S. Maximus			

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Margarita de Silva benedicta, in diœcesi Aniciensi seu Podiensi Galliæ, cum longo elogio, plerisque piis sanctimonialibus aptabili, memoratur a Chrysostomo

Henriquez in Menologio Cisterciensi, citante peculiare Kalendarium Ordinis, quod non satis designat; illudque etiam quod Divione impressum sæpissime diximus. In hoc ipsam haberi fateor; ast hæc omnia necdum satis probant, publica veneratione donatam; utpote quam Saussayus non nisi inter pias connumerarit, Castellanus vero, inter sanctos incertæ diei, venerabilem dumtaxat appellare ausus sit. Hujus verba proferri merentur ex pag. 936: Venerabilis Margarita Anglica nominatur beata in Silva benedicta apud Vellaunos, cœnobio virginum Ordinis Cisterciensis, ubi et miracula narrantur. Angliæ eam quoque tribuit Gynæceum Arturi, verum de ejus origine, ætate aut gestis tantumdem se novisse, haud obscure demonstrat. Ego vitam aliquam præ oculis habeo, Gallice scriptam, atque in capitula ferme triginta divisam, in qua, sed absque ullo temporis caractere, in Hungaria, et patre quidem Romano, nata dicitur; postmodum cum matre in Palæstinam peregrinata, ibi et alibi mira egisse, quæ referre, refutasse sit; ut cetera id genus exponenda non censeam. Neque vero hanc esse obitus ejus diem, si quid certi ex ea erui possit, planissime constat, cum ibi cap. 38 obiisse asseratur altero die post Circumcisionem Domini. Temporis igitur abunde superest, ut si saltem legitimus cultus umquam probetur, de ea agi possit in Supplemento, proprio obitus die

ii Januarii.

Titus episcopus a Bollando in aliquo Kalendario repertus, male utique: nam alius istius nominis episcopus mihi hactenus ignotus præter Apostoli discipulum qui relatus est

iv Januarii.

S. Gregorii reliquiarum exceptio recolitur in nonnullis codicibus Usuardinis, apud Cluniacum, ut videre est in nostra editione. Sed de sanctissimo eo Papa jam pridem actum est ad

xii Martii.

B. Ambrosius Ordinis Prædicatorum male hoc die signatus est a Greveno, atque ex hoc a Canisio: indicatur enim Sansedonius Senensis de quo pridem egimus ad

xx Martii.

S. Eleutherii Synaxis seu solennitas celebratur in codice Taurinensi ꝑ Ducis Sabaudia, addito loco prope Xerolophum, id est Collem siccum: de quo loco Cangius in Constantinopoli Christiana lib. 4, pag. 123, num. 37; et nos die, quo de S. Eleutherio episcopo tractavimus

xviii Aprilis.

SS. Georgius et Theodorus MM. notantur in codice Taurinensi ꝑ Ducis Sabaudia et in supplemento nostro Ms. ad Menæa excusa Sirmondo Chiffletiano. Autumo hic agi de S. Georgio megalo-martyre, ac Theodoro Duce martyre etiam celeberrimo. De hoc actum die vii Februarii; de isto autem die xxiii Aprilis; utrique pugna cum dracone fabulose afficta occasione imaginum, exprimantium victoriam eorum cum diabolo: de qua videsis tomum 3 Aprilis, pag. 104 et 105 ad dictum diem

xxiii Aprilis.

S. Gereberni S. Dympnæ socii translatio alicubi celebratur: vide dicta die natali

xv Maii.

S. Hildegrium, ut S. Ludgeri Monasteriensis antistitis germanum cur hoc die Saussayus notarit, prorsus non capio: dubitari potuit de die hesterna, ut ibi inter Prætermisos diximus; quo ipso die ab eodem Saussayo nescio quæ translatio S. Hildegri, etc., adscripta est. Vide xix Junii.

S. Maternus episcopus Mediolanensis nimis scrupulose hoc die signatus est in Ferrarii Catalogo generali, quod in Actis, ut ait, ejusdem ecclesiæ alicubi hodie referatur: satis ipsi esse oportebat, Sanctum in tabulis ad usum sacrum confectis celebrari eo die quo de ipso egimus

xviii Julii.

S. Epaphras huc in Beda Plantiniano translatus est; spectat ad diem præcedentem

xix Julii.

S. Bernoldi episcopi Trajectensis qui apud S. Petrum quiescit memoriam huc transtulit Matricula Cartusiæ Ultrajectinæ; S. Bernulphum dicere voluit, male hic etiam a Saussayo signatum, de quo egimus die præcedenti

xix Julii.

S. Gregorii episcopi junioris confessoris memoria hoc die aut aliquo e proximis occurrit in excerptis, quæ habemus ex Mss. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ: quem quo referam in tanto Sanctorum ei synonymorum numero hactenus ignoro; quamdiu pluribus characteribus individuantibus non insignitur.

Sabina virgo ultimo loco adjecta est textui Florarii Sanctorum Ms.; ast unde, quis est qui divinet? Equidem existimo, Sabinam ex Sabino Hieronymianorum effictam, in codices aliquos parum accuratos transiisse; certe nulla istius nominis pro hoc die nota est.

Maximus ut episcopus et martyr Calari in Sardinia apud solum Ferrarium in Catalogo generali notus est, acceptus est tabulis, intellige ex Catalogo Sanctorum ibidem repertorum sub seculi xvii initium; de quibus jam aliquoties a Majoribus nostris et a nobis dicendum fuit. Ne igitur toties eadem repetenda sint, vide quæ superius de S. Caio notavimus xvii, et de S. Pancratio xix hujus.

Ethelwidam, Ethelwitam alias Aswitam et Alswitam Alfredi Anglosaxonum regis conjugem, anno 904 vita functam, nescio qua auctoritate Martyrologio suo Anglicano inseruerit Wilsonus in utraque editione 1608 et 1640, citans ad marginem Chronicon Anglicanum et Arnoldum Wion lib. 4 Ligmi vitæ; utrumque frustra, et hunc non recte; nam citato Wionis libro cap. 15 Ethelwitam ipse expressissime signat inter reginas, sanctimoniales factas, sed non Sanctas ex Matthæo Westmon. Ad annum 904, ubi nec de nomine, multo minus Sancta appellatur. Verba ejus sunt: Eodem anno religiosa Christi famula regina, mater Eadwardi regis, quæ monasterium Wintoniæ construxerat sanctimonialium, ex hac luce migravit. Ex quibus ne id quidem sequitur, sanctimonialem umquam fuisse, qualem non agnovit Mabillonius, de ea tamen agens seculo 5 Benedictino pag. 640, ubi de monasterio Wintoniensi meminit; porro in antiquioribus monasticis de Ethelwida altissimum silentium. Laudatur a Baronio ut religiosissima femina; in Annalibus Wintoniensibus opud nostrum Alfordum dicto anno 904, ut Deo amabi-

A

lis femina; at *Martyrologio* suo nimium tribuit *Alfordus* dum eam ut *Sanctam* prædicat. Neque major *Ferrarii* auctoritas, qui *Wilsonum* descripsit. Id me summopere mirari fateor, in *Castellani Martyrologio* (qui annum 930 signat) locum invenisse: equidem nihil reperio quo vel tenuissima religiosi cultus vestigia vindicare possim.

SS. Magnus presbyter et *Amorinus* annuntiantur hoc die a *Greveno* in additionibus ad *Uuardum*; ast hi ex *Hieronymianis* accepti videntur ut dicemus infra.

Placeria ibidem refertur, quæ alia esse non potest a *S. Passeria* ex classe *Martyrum Romanorum*.

Aurelii *Carthaginensis* in *Africa* episcopi, *S. Genethlii* successoris *S. Augustini* synchroni memoriam totidem verbis hoc die *Sanctis* attexit *Castellanus*, nescio quo duce quave auctoritate, cum ejus in sacris *Fastis* memoriam nullibi expressam repererim. (Nota. *Hagiographi* aliquid postea invenientes hac ipsa die ejus *Vitam* dederrunt in supplemento VI *Augusti* 432.)

B

S. Arnulfus confessor a solo *Greveno* hoc die textui *Uuardino* superadditus est, at sine cruce aut luce, ut suspicari omnino oporteat, ab imperito aliquo librario huc male aliunde translatus fuisse.

Majorianum hic nomino, quamquam id non mereatur perdita in his rebus fides *Tamayi*, in *Martyrologio* suo *Hispanico* ita hoc die scribere ausi: *Toleti* in *Carpetania* *Hispaniæ*, *S. Majoriani*, ipsius urbis episcopi, qui expedita feliciter ad *S. Leonem* Pontificem legatione, infulis ecclesiæ *Placentinæ* apud *Græcos* ab ipso *Leone* donatus, sic vitæ sanctissimæ expeditit excursum, ut ad Dominum emigraret confessoris titulo decoratus. Cujus sacra lipsana *Toletum* translata, ibidem, ut creditur, requiescunt. Ex quorum figlina hæc processerint, apud ipsum videre est: ego *Majoranum* aliquem *Placentinum* episcopum apud *Ughellum* invenio ad annum 451, solo nomine, at nulla prorsus sanctitatis opinione notum.

Margarita Romana quæ ab eodem refertur, ex cryptis ibidem accepta in hoc Opere locum non habet.

Robertum regem *Galliæ* piissime hoc die ad *Christum* migrasse scribit *Saussayus*, quem et aliis multis ornat encomiis. Regem doctissimum, inquit, patres concilii *Lemovicensis* nuncupaverunt; piissimum vero et scientiæ *Sanctorum* peritissimum, religiosa quæ *Ecclesiæ* conscripsit carmina, adhuc in sacris frequentata declararunt. Miracula vero quæ, dum viveret, edidit, ut jam præsignarunt beatitudinis candidatum, ita vitæ sanctissimæ acta præclara æque persuadent, cœli civibus a morte adlectum: quorum albo meritissime adscribendum, duo præcipui *S. R. E.* Cardinales ac propugnatores *Baronius* ac *Bellarminus*, gravi sua admonitione suggererunt.

Cyrellum *Magriniamum* *Hispanum*, *Carmeli* *Barcinonensis* alumnum laicum virtutibus excellentem, non sine sanctitatis titulo celebrandum ait *Acies* bene ordinata, de qua jam sæpius dictum est.

Mascellinus titulo beati ornatus refertur a *Chrysostomo* *Henriquez* et *Chalemoto* hoc die, ut qui fuerit *S. Bernardi* discipulus, admirandisque virtutibus ac eximia sanctitate institutum quod amplexus fuerat decorarit. Inter pios a *Saussayo* collocatus est sub nomine *Marcellini*.

Joannes item *Lintzingius* abbas *Mulbrunnensis*, qui pro ecclesiastica libertate et Catholica religione multa peressus, post varias ærumnas, persecutiones et tribulationes magna animi fortitudine toleratas, exul et pauper piissime obiit.

Gentam Vallis floridæ (*Florival*) in *Brabantiæ* abbatissam venerabilem hoc die prædicat *Mennardus* in textu; ast in observationibus beatæ titulo donat. *Chalemotus* cum elogio eam signat *xxiii Martii*, omni sanctitatis titulo abstinens: quod vero mirum est maxime, nec de nomine eam in *Menologio* suo appellat *Henriquez*. *Rayssius* de ipsa egit jam dicta *xxiii Martii*; *Saussayus* ad *xxii* ejusdem mensis atque etiam hoc die, ast solum inter pios, ut de cultu ejus nulla adhuc vestigia appareant.

Margarita de *Ipris*, seu *Iprensis* vixit, inquit *Miræus* in *Fastis* suis hoc die, ex præscriptis tertiæ regulæ *S. Dominici*; et a sacris illi confessionibus fuit *B. Segerus* *Insulensis*. Annos unum et viginti nata ad Dominum migravit, anno *mccxxxvii*. *Vitam* ejus scripsit *Thomas Cantipratanus* et eidem *Segero* inscripsit, quam ex meo codice *Ms. Hyacinthus Choquetius*, ejusdem Ordinis doctor theologus *Duaci* *mccxviii* publicavit. Vide et *Cantipratanum* lib. 2 *Apum* cap. 48; sed quo in editione *Colvenerii* de *Margarita* non agitur. Est penes nos *Vita* ista *Ms. sive a Cantipratano sive ab alio concinnata*, cum *Miræi* codice et *Choquetii* editione collata, atque in nonnullis plenior, nimirum in capitula 57 divisa, quæ sane vulgari hic mereretur, si ulla cultus aut venerationis indicia *Iprenses* suppeditarent. Laudatur etiam *Virgo* ab aliis recentioribus *Rayssio*, *Sandero*, *Saussayo* et *Marchesio*, qui *Vitam* *Italice* vertit, male tamen citans *Arturum*, in ejus *Gynæceo* inter plurimas *Margaritas*, nulla hujus *Iprensis* exstat memoria.

Margarita alia ejusdem instituti cum titulo item beatæ a *Choquetio* refertur ex secunda parte *Novalis Sanctorum Joannis Gillemanni*, laudaturque hoc die a *Rayssio* in *Auctario* ad *Natales Sanctorum Belgii*. Fuit hæc origine *Bruxellensis*, cognomento de *Gerinnes*, quæ inter conversas in jugi beneficiorum Christi memoria ac passionis ejus mysteriorum meditatione (quæ per singulos hebdomadæ dies distribuebat) se exercens, usque ad finem vitæ suæ religiosissime Deo servivisse dicitur.

Donatus, *Philippus* et *Mauritius* apud *Hiberniam* in territorio *Adfertensi*

Garcias Blandez Allarii in territorio *Orensano*

Franciscus a *Venzolasca Casinchiæ* prope locum natalem

Alphonsus ab *Erena Vitosæ* in *Hispania*

Mathias Bellintany Brixie

Andrea de *Bandinis* virgo *Volaterræ*

Henricus de *Conimbria* cum sociis in *India Orientali*

Bernardus de *Fossambruno* et alii in *Italia*

Alphonsus de *Benavides* in novo *Mexico*

Felix Clarissa Fulginii

Matthæus *Rotula* in *Italia*

Hi cum titulo beati memorantur ab Arturo in Martyrologio Franciscano, et ultima etiam in Gynæceo.

Cum elogioreferuntur in Menologio S. Francisci, per Hueberum.

Michaëlem

- A **Michaëlem de Oro ut venerabilem hoc die prædicat Marchesius in Diario Dominicano : sitne idem necne cum aliquo Michaële de Fabro, qui cum titulo beati alicubi pictus est, non satis liquet, certe videtur cognominari de Auro, ut verosimillime idem sit, sed nusquam honoribus ecclesiasticis donatus.**
- B **Franciscus Solanus ex Ordine S. Francisci de Observantia, de quo ad ejus natalem meminimus inter Prætermisos XIV Julii, hoc die celebratur a Castellano in Martyrologio universali; nos eum ibi cum ipso Ordine remisimus ad diem quo de eo agemus** xxiv Julii.
- S. Glodesindis seu Glodesinda, Chlodesendis et Glodsendis abbatissa Metensis, Ferrario Clodesinda, ab hoc et Saussayo in supplemento perperam refertur hac die xx Julii : nam in variis auctariis Usuardinis, a Mabillonio, Castellano et aliis rectius signata est eo die quo de ipsa agemus nempe** xxv Julii.
- SS. Leontius et Carpophorus MM. celebres sunt Vicentiae in Italia ; unde primi sacrum corpus totum, et alterius reliquias non modicas abstulisse dicitur Rothardus diaconus, in Inventione Sanctorum a Diederico Metensi episcopo apud Acherium in Spicilegio tomo 5 pag. 145, ubi notatur, natalem eorum xiii Kal. Augusti celebrari. Verum si cetera his sinceriora non sint, omnimodam fidem ea relatio non merebitur, dum de iis Sanctis agendum erit die quo vere coluntur nempe** xx Augusti.
- S. Philibertus abbas in appendice Adonis conjungitur cum S. Vulmaro, sed perperam : nam hac die S. Vulmarus recte quidem notatus est, alter spectat ad** xx Augusti.
- SS. Moysis, Aaronis et Elisæi meminerunt hac die Synaxarium Ms. membranaceum Sirmondi, codex Taurinensis Ms. β Ducis Sabaudiae, ac Martyrologium Abrabico-Egyptium, a Gratia Simonio Maronito ex Arabico translatum. Ultimo loco signatum habes xiv Junii ; penultimo, i hujus ; superest Moyses, dandus cum Martyrologio Romano** iv Septembris.
- S. Erembertam seu Hermembertam, alias Bertanam, Bertranam, Bertramam, S. Vulmari nepem ex viii Julii, quo die eam Castellanus in Martyrologio suo universali collocaverat, ad hunc remisimus, quod Sancti istius celebritas huc spectaret, ex cujus Actis Virgo ista potissimum innotescit. Verum cum ibi notaverit Mabillonius, coli ipsam xvii Kalend. Novembris ; aliunde vero de legitimo cultu dubitare aliqui videantur, rem tantisper differemus, ut interim de debita veneratione doceamur, rem omnem examinaturi ad dictam diem** xvi Octobris.
- S. Clari martyris qui in Aquitania pro Christianæ pietatis propugnatione trucidatus sit sub Galieni imperio, meminit hoc die Saussayus, vaga annuntiatione, dum in ea regione plures sancti Clari inveniuntur, uti ad i Junii de Claro Lactorensi disputatum est, nosque iterum supra in Prætermisis diximus xviii hujus. Igitur sanctus iste Clarus quisquis est, vel ad priores reducendus, vel iterum recurrat** iv Novembris.
- S. Onanum diaconum Rossensem solus hoc die profert Camerarius in Menologio suo Scotico, addens : De eo Boëtius et alii ; quasi satis sit Boëtio nominari ut inter Sanctos quis computetur : maluissem ejus memoriam legere in Breviario Aberdonico. Idem an synonymus sit qui a Dempstero laudatur xxiii Decembris : In Scotia, Onani diaconi viri incomparabilis, equidem discernere nequeo. Dicrum diversitas satis ostendit, cultus diem fixum non esse, neque satis secunda auctoritas, ut alterum vel ambos admittamus ; forte aliquid accedet pro** xxiii Decembris.

DE S. ELIA PROPHETA

G. C.

IN PALÆSTINA

COMMENTARIUS HISTORICUS

DE CULTU, GESTIS, RAPTO ET REDITU.

§ I. Cultus ex sacris Græcorum, Latinorum, aliorumque populorum monumentis.

Probatur cultus S. Prophetæ ex Martyrologiis Græcis,

Quam stupenda fuere magni Prophetæ Eliæ gesta in terris, quam omnibus retro seculis mirandus ejus in cælum raptus, vitæque per tot annorum chiliades continuata, tam insolitum videri debet, hominem adhuc in via superstitem sacris Ecclesiæ Fastis adscribi, cum Ecclesiasticus cap. 11 § 30 vetuerit hominem quemquam ante mortem laudari, et ferat vulgaris paræmia, beatum neminem ante ibitum dici posse. Verum ut ferme in ceteris supra communem naturæ ordinem eminuît prodigiosus Thesbites, sic et hoc singulare ipsi est, quod receptissima Ecclesiæ placi-

ta supergressus, a Deo ipso quodammodo canonizatus sit, ut recte notavit Eminentissimus Bellarminus tomo 2 controversiarum Fidei, lib. 1 de Beatitudine Sanctorum cap. 7. Certe Ecclesiam tum Græcam tum Latinam Eliam adhuc viventem catholico dulci cultu prosequi ex utriusque tabulis perspicuum est. Græci quidem xx Julii ipsum ecclesiasticis suis fastis passim inseruerunt. Typicum S. Sabæ hac die sic illum annuntiat : Τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου Ἠλίου. Sancti et gloriosi prophetæ Eliæ. Synaxarium vero Basilii imperatoris eadem die ita habet : Ἡ πυρφόρος ἀνάβασις εἰς οὐρανούς Ἠλίου τοῦ προφήτου. Id est : Igneus ascensus in cœlos Eliæ prophetæ. Menologium Græcorum, quod Latine interpretatus est Cardinalis Sirletus, annuntiationi addit breviorum præcipuorum Actorum Sinopsin hoc modo : Natalis beati prophetæ Eliæ, qui de cœlo ignem detulit, pluviam detinuit annis tribus et mensibus sex, duos quinquagenarios combussit, in monte Choreb (ita plerumque Græci pro Horeb) Deum vidit, Jordanem scidit melote, et in cælum curru igneo assum-

ptus

A ptus est. *Ne sæpius eadem repetere cogar, similia habent: Kalendarium Ruthenicum apud Possevinum in Apparatu sacro tom. 2 pag. 367, Synaxarium Ruthenorum a nostro Georgio David Moscu ad nos missum, Menologium Sclavo-Russicum a Barone De Sparwensfeld Latine redditum, Kalendarium Græcorum a Genebrardo editum, Menologium Ms., quod videtur fuisse ecclesiæ Constantinopolitanæ, Menæum Chiffletii, et alia tum Mss. tum impressa Græcorum monumenta, quæ in Museo nostro servamus.*

Menæis
impressis

2 Menæa impressa prolixo et solenni Officio festum S. Eliæ celebrant, indicantque geminum istius Officii auctorem. Prior Rubrica nominat Joannem archiepiscopum, qui forte est Joannes Euchaitarum Metropolitæ, pluribus encomiis in laudem Sanctorum scriptis notus, ut videri potest in Acoluthia Officii Græci § 3, quam tomo 2 Junii præfiximus. Alterius vero partis auctor est alteruter Josephus (ambo seculo IX floruerunt) de quo utroque sat dictum est die XVII Julii in Commentario prævio ad acta Latina S. Alexii num. 33. Totum hoc Officium eximias Eliæ virtutes et illustria ejus facta complectitur, quæ cum ex sacris Litteris postea daturus sim, eadem hic referenda esse non judico. Proferam itaque solummodo cum versione nostra versiculos quosdam, quorum primus est acrostichus, cui Joannis archiepiscopi nomen apponitur:

Αἰνῶ χορεύων Ἡλίου τὰ θαύματα.
Tripudians miracula Eliæ cano.

Alter vero Josephi nomen post se habet, ac ita sonat:

Νέμοις μάκαρ μοι θείαν Ἡλίου χάριν.
Dei favores impetra Elia mihi.

Deinde de illius assumptione leguntur sequentes versiculi etiam Iambici, ut præcedentes:

Ἐπέσχευ ἄμβροτον πῦρ τρίτον φέρων κάτω.
Σχίζει δὲ ῥεῖθρον Ἡλίας τρέχων ἄνω.
Inhibuit imbrem, ignemque ter ab alto vocat;
Sed in alta tendens scindit Elias aquam.

Denique de eodem raptu sequitur hoc carmen hexametrum:

C Εἰκάδι βήσατο Ἡλίας οὐλυμπόνδε τέθριππος.
Quadriga Elias bis deno scandit olympum.

Hic postremus versus, facta nonnulla mutatione, reperitur etiam in Ephemeridibus Græco-Mosis, quæ tomo primo Maii præmissæ sunt. Etsi in his versiculis manifesta sit allusio ad gesta S. Eliæ, tamen obscurum et obtusum est eorum acumen. Ceterum nihil hic notandum est circa licentias poeticas, quas lector, Græcæ poeseos peritus, facile ultro observabit.

et ecclesiasti-
cis Græco-
rum Officiis,

3 Horologium, quod ad usum Patrum Basilianorum, in monasterio Cryptæ Ferratæ degentium, anno 1677 Romæ typis excusum est, die XX Julii præscribit Officium S. Eliæ, in quo canitur sequens Troparium: Ὁ ἑνσαρκος ἄγγελος, τῶν προφητῶν ἡ κρηπίς, ὁ δευτερος πρόδρομος τῆς παρουσίας Χριστοῦ, Ἡλίας ὁ ἐνδοξος, ἄνωθεν καταπέψας Ἐλισσαίῳ τὴν χάριν, νόσους ἀποδιώκει, καὶ λεπρούς καθάρizei, διὸ καὶ τοῖς τιμῶσιν αὐτὸν βρῦει ἰάματα. Hæc in linguam Latinam sic transfero: Angelus in carne prophetarum basis, secundus præcursor adventus Christi, Elias gloriosus, qui desuper Elisæo transmisit gratiam, morbos fugat, et leprosos mundat; propterea etiam honorantibus

ipsum abunde suppeditantur remedia. Tropario jam dicto subnectitur hoc Contacium: Ἡλίου τὸν Θεοδίτην ὁ ἀναλαβὼν ἐν ἄρματι πυρὶ ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν, δὸς μοι τῆς ψυχῆς μου τὸ παραμύθιον, καὶ τοῦ γήρους μου τὸ στήριγμα. Hoc est: Qui Eliam Thesbitem curru igneo a terra in cælum transulisti, da mihi animæ meæ solatium, et senectutis meæ fulcimentum. In altero Horologio Græco, quod anno 1607 forte Venetiis impressum est, idem legitur Troparium; sed differt Contacium, quod recitatur hoc modo: Προφῆτα καὶ προόπτα τῶν μεγαλουργιῶν τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, Ἡλία μεγαλύνουμε, ὁ τῷ φθέγματί σου στήσας τὰ ὑδατόρρύτα νέφη, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν τὸν μόνον φιλόθρῳπον. Id est: Propheta et prævisor magnalium Dei nostri, Elia celeberrime, qui verbo tuo fistis aquosas nubes, ora pro nobis unicum hominum amatorem. Hactenus e Græcis producta S. Eliæ encomia magis mihi placent, quam illud, quod ex Appendice Concilii Florentini hic jam subjungo.

4 Gregorius protosyncellus et patriarcha in apologia adversus Marci epistolam apud Labbeum nostrum tomo XIII Conciliorum col. 806 narrat, Marcum Ephesiorum metropolitam ab incolis insulæ Cretæ rogatum fuisse, ut sermonem scriberet, quem quotannis, recurrente sancti Eliæ festivitate, in Officio legerent. Deinde dicit, hunc præsulem petitioni Cretensium satisfecisse, et sermonem de S. Elia conscripsisse, in quo præter alia leguntur sequentia: Ego vero licere quidem ipsi (videlicet Eliæ) sicut et animabus Sanctorum, quocumque voluerit, per tempus sese conferre, sibi dicata templa invisere, atque ad eos accedere, qui ejus opem implorant, necessarium arbitror et verum esse; non tamen propterea dixerim, abesse illum a cœlis, et micantibus illic splendoribus, aut cum angelis et ipsum non assistere Domino: ita enim fieret, ut ceteris Sanctis minus haberet, qui fere omnibus anteit, si, quia carnem gestat, orbatus esset eorum consortio, et clara Dei visione non frueretur, cujus præcipue fruitione non caruit per totum vitæ curriculum. Tunc Marcus ad stabilendum suum ratiocinium adducit verba cujusdam Officii Græci, in quo sic de Elia canitur: Propheta Christi præco, tu numquam a sede majestatis abjungeris, et singulis ægrotantibus semper ades, in excelsis fundens pro omnibus preces, orbi terrarum beneficia tribuis, et laudibus ubique celebraris. Ex hac Marci opinione Gregorius protosyncellus argumentatur quidem ad hominem, sed eam non approbat, ut perperam quidam existimant. Ceterum ut dicam, quod sentio, non placent citata Officii Græci verba, si quis ea stricte de beatifica Dei visione intelligi velit. Displicet etiam ex iis deductum Marci Ephesini consequens, quod non videtur satis consentaneum sacræ Scripturæ Exodi 33 & 20, ubi Deus dicit Moysi: Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo et vivet. Huic opinioni etiam contradicere videtur Apostolus, dum Epistola I ad Timotheum cap. 6 ita scribit: Rex regum et Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem et lucem inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Præter ea, quæ postmodum dicemus, vide theologos passim obvios, qui communiter hanc paucorum sententiam ratione et SS. Patrum auctoritate oppugnant. Hæc de Græcis Martyrologiis Officiisque sufficiant; nunc ad Latinos aliarumque nationum Martyrologos transeamus.

AUCTORE
G. C.

inter quæ nobis non placet opinio Marci archiepiscopi Ephesini.

E

F

AUCTORE
G. C.
In Martyro-
logiis Latinis
Romano
præsertim

5 Videntur Latini olim festum S. Eliæ celebrasse XVII Junii : ista enim die in Ms. Barberiniano, in Florario nostro Ms., et apud Grevenum, Molanum, Maurolycum, ac Canisium raptus illius memoratur. Venerabilis Carmelitarum Ordo eundem diem tunc retinebat, ut patet ex antiquo, quod penes nos est, istius Ordinis Ms. Kalendario, sicut inter Prætermisos eo die dictum est. Postea Eminentissimus Cardinalis Baronius Græcos secutus, die XX Julii S. Eliam Martyrologio Romano, quod anno 1586 Antverpiæ impressum est, ita inseruit : In Judæa, sancti Eliæ Thesbitæ prophetæ. At in editione anni 1608, aliisque posterioribus eadem die sic legitur : In monte Carmelo, sancti Eliæ prophetæ. Galesinius autem die sequenti eundem in suo Martyrologio ita posuit : In Græcia, Eliæ Thesbytæ. Forte eum in Græcia audivit, quia ibi præcipue venerationem habuit, ut paragrapho sequenti videbimus. Sed nescio, cur in auctariis Usuardiis a Molano editis raptus ejus in Arabia collocetur, cum ex sacra Scriptura colligatur, S. Eliam igneo curru e terra sublatum fuisse non procul a Jordane, qui est fluvius Palæstinæ seu Judææ. Quidquid sit de loco, quem a variis hic diversum assignari vides, RR. PP. Carmelitæ in observando cultus die, jam Martyrologium Romanum sequuntur, et solenni Officio festum S. Eliæ XX Julii celebrant, ut videre est in recentioribus eorum Breviariis ac Missalibus.

atque
nationum
Martyro-
logiis memora-
tur S. Elias.

6 Neque solum Græci et Latini Eliam Sanctorum catalogo adscripserunt, sed etiam aliæ nationes eundem sanctum Prophetam invocant, et nonnumquam alio die ac mense venerantur. Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. 7 cap. 61 asserit, raptum illius coli ab Hebræis XIX Calendas Septembris. Martyrologium Copticum, quod Simon Moyses Maronita anno 1633 Latine interpretatus est, die VI mensis Tuba, id est apud nos I Januarii, post annuntiationem Christi circumcisionem, hæc subiungit : Item sancti Eliæ prophetæ. Kalendarium Syriacum seu Chaldaicum Romæ, ab eodem Maronita Latine redditum, cum Græcis XX Julii annuam S. Eliæ memoriam recolit. Martyrologium Arabico-Ægyptium, quod Gratia Simoni, Romæ Maronitici collegii alumnus, ac postmodum anno 1682 Tripolitani in Syria archiepiscopus Latine vertit, etiam die XX Julii in Ms. nostro sic habet : Ascensio Eliæ prophetæ maximi, suscepti in curru igneo ad cælum. Deinde subæctitur sequens elogium, quod cum Græco Tropario, superius dato, fere convenit : Qui est corpore angelus, et speculum prophetarum, præcursor adventus secundi Christi, Dei laudabilis Elias ab excelsis Elisæo gratiam impetravit infirmitates sanare, lepras mundare, et etiam honorantes illum donabit sanitate gaudere. Deique in Kalendario Æthiopum et Coptitarum, quod Ludolfus in suo commentario ad Historiam Æthiopicam typis vulgavit, ad diem I Decembris Elias Thesbites memoratur. Hic unanimes variarum nationum consensus satis probat receptum Eliæ cultum, quem jam aliis etiam argumentis confirmatum imus.

§ II. Templata et oratoria Sancto in Oriente dedicata.

In honorem
S. Eliæ ex-
structæ sunt
sacræ ædes
Sareptæ,

Inter præcipua venerationis Sanctorum signa certe veniunt monasteria, oratoria aut templa alicujus nomini erecta ; hæc vero S. Eliæ sacra pridem

fuisse, docebit Joannes Phocas, cujus Itinerarium de locis sanctis tomo 2 Maii præfiximus, de illius ecclesia, in Sarepta Sidoniæ exstructa sic narrans num. 7 : Post Sidonem Sarepta castrum in alluvione ipsa maris fundatur, et templum prophetæ Eliæ in æde viduæ, quæ eum hospitio exceperat, media in urbe assurgit. De eadem æde sacra dudum aute egerat S. Gregorius Nazianzenus, qui in editione Billiana tom. 2 pag. 195 in templum Eliæ, quod χηρεῖον, appellabatur, composuit epigramma, ejus tale est initium :

Hospes Sareptam cernis hic Sidoniæ,
Viduæque turrim, quæ pium Vatem Dei,
Cum premeret urbes aspera vindex fame
Perquam hospitali pectore excepit domo.

De eodem loco meminit S. Hieronymus in epistola ad Eustochium virginem, ubi in editione novissima Parisiensi tom. 4 col. 672 et 673 quasdam sanctas Paulæ peregrinationes sic enumerat : Beryto Romana colonia, et antiqua urbe Sidone derelicta in Sareptæ littore Eliæ est ingressa turriculam, in qua adorato Domino Salvatore, per arenas Tyri, in quibus genua Paulus fixit, pervenerunt Aco, etc. Miror, recentiores aliquot scriptores, citato etiam Gregorio Nazianzeno, memoratum S. Eliæ oratorium in monte Carmelo collocare, illudque Semnion aut Dominicum appellare, cum Nazianzenus situm illius in Sarepta indicet, diserteque vocet χηρεῖον, quæ Græca vox provenit a χῆρα id est vidua. Unde Cangius in Glossario Græco-barbaro dicit, per vocem χηρεῖον significari ædem viduarum, seu viduis pauperibus receptandis ac alendis addictam, et ex prædicto Nazianzeni epigrammate colligit, ejusmodi ædes communiter S. Eliæ dicatas fuisse ob viduam Sareptanam, quæ sanctum Prophetam hospitio excepit.

8 Nolim, ut quisquam hæc a me dicta ita accipiat, quasi negem, jam olim in monte Carmelo ædem Eliæ sacram exstitisse : libentissime enim id agnosco, cum ab antiquis scriptoribus traditum sit. Benjaminus Tudelensis, qui seculo XII ex Hispania in Orientem profectus est, in Itinerario suo pag. 38 de hac re ita loquitur : Ex latere uno Carmel mons imminet, ad montisque radices Israelitarum quamplurimorum sepulcra sunt, inque ipso monte Eliæ prophetæ antrum visitur, juxta quod Christiani sacellum construxerunt, sancti Eliæ dictum. At ne quis forte homini Judæo fidem adhibere detrectet, addo Joannem Phocam numero præcedenti laudatum, qui eodem seculo varias in Oriente peregrinationes instituit, et montem Carmelum num. 31 describens hæc ad propositum nostrum habet : In extrema parte jugi, qua mare respicit, prophetæ Eliæ spelunca spectatur, in qua angelicam vitæ rationem cum exegisset mirificus ille vir, in aera sublatum est. Erat eo loci antiquitus monasterium magnum, ut structurarum vestigia ad hæc usque tempora commonstrant, sed illud tempore, quod omnia in senium impellit, et gentium variis excursionibus, penitus abolitum. Verum ante aliquot annos quidam monachus, dignitate sacerdos, capillitio albus, e Calabria oriundus, ex Prophetæ revelatione in montem appellens, ea loca monasterii nempe reliquias, vallo perparvo cinxit, et turri exædificata, temploque non ingenti exstructo, Fratribusque fere ad decem collectis, etiamnum sanctum illum ambitum colit.

Qui

A Qui hodiernum hujus sacri montis statum novisse desiderat, legat inter alios Josephum Bessonum nostrum, oculatum testem, in sua Syria sancta, anno 1660 Gallice edita, part. 2 cap. 10.

et non procul a Bethle-
hem.

9 Franciscus Quaresmius in *Elucidatione Terræ sanctæ* tom. 2 lib. 6 cap. 8 *Peregrinationis* 1 testatur, sese alteram S. Eliæ ecclesiam vidisse, uti refert his verbis: Non longe a cisterna trium Regum in medio viæ Bethlehem est obvius locus parum montosus memorandaque rupes, in qua quiescentis hominis effigies, velut in molli cera, impressa cernitur, quam esse sancti Eliæ prophetæ autumant ejus regionis incolæ: inquit enim hunc sanctum Prophetam hac transeuntem inibi dormivisse, et sui corporis effigiem in ea miraculose impressam reliquisse. Et hac ratione iste locus SANCTUS ELIAS nominatur. Cum primo locum hunc vidi, eleganter expressam quiescentis hominis figuram referebat; sed pietate nescio an impietate, ob particulas ex ea a Christicolis abrasas, postea eandem fere demolitam iterum intuitus sum. Non longe a via ad lævam partem, e regione hujus rupis, est non ignobile monasterium et templum Græcorum, nomine sancti Eliæ nuncupatum. Quare vero sic appellatum sit, non omnium eadem est sententia. Deinde Quaresmius, refutatis erroneis quorundam opinionibus, sic suam subdit: An, inquam, eo nomine fuit insignita, quia aliquando hac transivit sanctus Elias? Vel denique, quod vero similis arbitror, quoniam a piis fidelibus ob singularem erga illum Prophetam pietatem ac devotionem, ecclesia illa fuit ejus nomini dicata, etsi peculiare aliquod mysterium non fuerit ibi a Propheta operatum? Non dubito, quin in monte Horeb aliisque Terræ Sanctæ locis aliqua sacra monumenta, in S. Eliæ honorem exstructa inveniantur. Sed brevitatibus causa operosius illa non inquirimus, et in Græciam Eliano cultui jam a multis seculis deditam descendimus.

S. Eliæ in
Græcia sub
Zenone im-
peratore

C

10 Georgius Codinus, a Lambecio editus, in *Originibus Constantinopolitanis* pag. 47 narrat, quomodo et qua occasione ecclesia S. Eliæ seculo v ædificata fuerit. Templum S. Eliæ, inquit, quod Petriion dicitur, legiones totusque exercitus Zenonis ex Perside redux, collata magna auri summa, accedente etiam ipsius Zenonis et Ariadnæ auxilio, extruxerunt, quibus in castris apparuerat. Anonymus scriptor Græcus, Codino antiquior, apud Anselmum Bandurum tomo 1 in *Antiquitatibus Constantinopolitanis* part. 3 pag. 35 eandem historiam tradit his verbis: Templum S. Eliæ, quod extat in loco Petriion nuncupato, scholæ legionesque Zenonis ex Perside reducis, collata magna auri summa, ipso imperatore instante ac una cum Ariadne in partem sumptuum veniente, extruxerunt amplissimum; quoniam ipsis S. Elias in castris apparuerat. Jam tum monasterium, Eliæ nomine insignitum, exstabat, ut colligō ex concilio Calchedonensi, cui Eusebius anno 451 apud Labbeum nostrum tom. 4 *Conciliorum* col. 233 ita subscribit: Eusebius presbyter et archimandrita monasterii Eliæ subscripsi in depositione Eutychis. Idem patet ex concilio Constantinopolitano, quod ante medium seculi vi sub Menna patriarcha celebratum est; cui Silas monasterii Eliani abbas subscripsit. Nescio, an Græci hoc monasterium indicare velint, quando in Menæis impressis de xiii Januarii celebrant τὰ ἐγκαίνια τοῦ προφήτου Ἠλίου τῆς μούνης τοῦ βαθεῖου

ῥόανος, id est: Encænna prophetæ Eliæ in monasterio ad profundum rivum.

11 Basilius Macedo imperator magna semper veneratione S. Eliam persecutus est. Fortasse hunc piū affectum ipsi a teneris instillavit mater, cui sanctus Propheta apparuerat, et futuram filii dignitatem prædixerat, sicuti Constantinus Porphyrogenetus Vitam Basilii Macedonis avi sui describens, in editione Combefisiana num. 8 refert hoc modo: Non multo post videt in somnis virum senio gravem, ignem ex ore mittentem, in hæc clare verba ipsam alloquentem: Charissimo tibi filio Basilio, concedenda a Deo sunt imperii Romani sceptrā ac gubernacula, ideo necesse est, horteris eum, ut Constantinopolim vadat. Mater jucundo hoc nuntio diffusa plenaque gaudio, senem venerata: Ecquis, inquit, tu domine mi, qui mihi ancillæ tuæ non solum apparere dignatus es, sed et nuntium sic lætum afferre? Cui ille: Elias, inquit, Thesbites sum. Atque hoc dicto, ex oculis evolavit. Leo Grammaticus et Symeon Logotheta nec non alii historici Græci passim scribunt, Basilium magnam habuisse in Eliæ patrocinio fiduciam; quam quidem adhuc monstrat antiqua tabella, quæ codici S. Gregorii Nazianzenī præfixa asservatur in bibliotheca Christianissimi Regis num. 155, ut testatur Cungiū in sua Constantinopoli Christiana lib. 4 sect. 4. In ea pictura conspicitur Basilius pretioso et regio habitu indutus, qui manu sinistra globum, et dextra simul cum S. Elia labarum tenet. Ad sinistram partem pingitur S. Gabriel, qui Basilii capiti diademā imponit. Ibidem vero leguntur hæ Græcæ inscriptiones: Ο ΑΓΙΟΣ ΗΛΙΑΣ. ΒΑΣΙΛΑΕΙΟΣ ΔΕΣΠΟΤΗΣ. ΑΡΧΙΕΠΙΤΡΑΠΗΤΟΣ ΤΑΒΡΙΝΑ. Hæc est: SANCTUS ELIAS. BASILIUS IMPERATOR. DUX MILITIÆ GABRIEL.

et Basilio
Macedone,
cujus matri
apparuerat;

E

12 Ceterum Basilius reliquit varia suæ pietatis erga S. Eliam monumenta, quæ nepos ejus Porphyrogenetus litteris mandavit. Ac primo quidem in editione Combefisii jam citata narrat num 81, quomodo ecclesiam S. Eliæ in Petrio (haud dubie est eadem, quam sub Zenone imperatore ædificatam fuisse supra diximus) restauraverit. Eliæ vero prophetæ templum in Petrio, inquit, extremo quasi spiritu, ac cujus propemodum ruina exspectaretur, corroboravit ac magnifice extruxit, a communium ædium circumambientium prementiumque injuria liberans. Deinde idem Porphyrogenetus de alia S. Eliæ ecclesia, ab avo suo ædificata, sic scribit num. 86: Ad Orientalem regiæ partem exstructum extat Eliæ Thesbitæ templum, non intus solum, sed et foris omni cultu et lepore magnificentissime stipatum: supra enim, tectum omne auro renidebat, ex tessellulis totum apte compactum; quamquam modo præruptorum imbrum vi, hiemalibusque nimbis et gelu, pristini decoris partem maximam amiserit detrivertitque. Denique numero 90 de duobus S. Eliæ oratoriis ita meminit: In Pegis quoque, quas vocant, regia, mutationis causa, diversoria ac habitacula idem imperator a fundamentis erexit, sacrarumque ædium structuris exornavit. Inter eas est sancti prophetæ Eliæ venerabilis ædes. In Hierie quoque palatiis, ejusdem prophetæ Eliæ oratorium construxit, quod nulli alii pulcritudine et elegantia secundum existimatur. Non ignoro, etiam a Porphyrogeneto enumerari alia templa, quæ sancto Eliæ simul

habuit orato-
ria nomini
suo dicata.

F

que

AUCTORE
G. C.

que aliis Sanctis consecrata sunt. Sed hæc præcipua sufficient, ad probandam Græcorum erga S. Eliam venerationem. Quomodo autem Mamuel Comnenus imperator festum S. Eliæ celebrari præceperit, videri potest in Commentariis Theodori Balsamonis ad Nomocanonem Photii tit. 7 cap. 1. Nunc ex Oriente in Occidentem regredimur.

§ III. Ædes sacræ eidem in Occidente exstructæ; ejus miracula, et reliquiæ.

Ecclesiæ S.
Eliæ exstant

C Christiani Orientales exstruendis in memoriam S. Eliæ sacris adibus, ut paragrapho præcedenti vidimus, suam erga hunc Prophetam venerationem ostenderunt; Occidentales vero eandem pietatem jam ab immemorabili tempore imitati sunt, ut uno alterove exemplo declarabimus. Rocchus Pirrus abbas Netinus in Sicilia sacra lib. 3 notitia 2, inter alia urbis Netinæ, patriæ suæ, decora recenset domus religiosas et hospitales, atque ad rem nostram ita loquitur tom. 2 pag. 223: Non est prætermittenda una S. Eliæ, quæ superba et vetusta mole, quamvis exiguo sub loco, nulli in Sicilia cedit: immanibus enim eisdemque quadratis saxis fundata est. Fama est a primis insulæ hujus colonis, ut illinc Pachyni littora prospicerent, superimpositis sine cæmento saxis ædificatam [fuisse.] In lapide incisum hoc distichon legitur:

Quæ fuerat quondam moles operosa gigantum
Cœptus in hac vivens Helias æde coli.

Quamvis in Sicilia varii Sancti nomine Eliæ insigniti colantur, tamen hic sermonem esse de Elia propheta, satis patet ex epitheto vivens, quod in versu exprimitur.

in Sicilia

C 14 Idem Abbas lib. 4 Siciliæ sacræ notitia 8 agens de monasterio sancti Eliæ Ebuli seu de Ambula, illius foundationem et foundationis occasionem pag. 66 sic exponit: Hujus templi atque Basiliani cœnobii prima in nostra insula fundamenta anno salutis circiter MLXXX ei jecit Roge-rius ille tam vehementis spiritus, quo bellacior nemo, quo pietate præstantior nullus, primus Siciliæ magnus Comes. Cum ea nondum tota potitus esset, de expugnanda vetustissima Troyna, urbe natura et arte munita, atque Græcis Christi cultoribus, Saracenorum tempore, promiscue culta consulit. Eo quidem in eminentiori loco inter nemora ad Septemtrionem ab urbe quinque passuum millibus dissito, ubi in nocte D. Elias propheta stricto gladio contra hostes apparuerat, convocatis militibus et incolis Christianis annuentibus, post paucorum dierum obsidionem et barbaros et Troynam suo subjecit imperio. Quare ad gestientis animi de felici rerum eventu lætitiā effundendam, ad debitas Saucto gratias agendas, statim sub titulo S. ELIÆ EBULI Græce, DE AMBULA Latine, id est BONI CONSILII sacras exstruxit ædes, easque viris vel ex urbe, vel vicatim per nemora eremitico more sub D. Basilii disciplina degentibus, collectis clargitus est. Pagina sequenti profert Pirrus integrum foundationis diploma, in quo nemora variaque alia monachis concessa nomine S. Eliæ appellantur. Alexander III Romanus Pontifex hanc donationem confirmavit, sed apud Laërtium Cheru-

binum tom. 1. Bullarii pag. 27 vocat monasterium S. Eliæ de Embola. Non capio, quomodo Pirrus vocem De Ambula Latinam faciat, eaque bonum consilium significari innuat. Si vero hanc significationem ad cognomen Græcum Ebuli referat, prope- modum intelligo, quid velit: nam εὖβουλος significat bonum consiliarium; quæ oritur ex adverbio εὖ id est bene et a verbo βουλεύω hoc est consulto. Quare hoc monasterium proprie vocandum esset S. Eliæ Ebuli, si a Græca origine nomen traxerit.

E 15 Paulus Æmilius Sanctorius in Historia monasterii Carbonensis pag. 11 dicit, sese velle posteritati tradere maximorum heroum beneficia collata cœnobio sancti magni prophetæ Eliæ de Carbono. Deinde pag. 13 situm ejus ita describit: In Lucanio opimo solo provincia, et uberi grege armentisque, Carbonense monasterium, Ordinis sancti Basilii, cum æde sanctissimæ Deiparæ, sancti martyris Anastasii apud Persas immani supplicio laniati, ac magni prophetæ Eliæ dicata nominibus, præcipuo honore famaue sanctitatis præfulsit annorum mille spatio. Origo ignoratur, suppressa fundatorum gloria. Alii auctores asserunt, varias in Italia ecclesias ad impetrandam pluviam sancto Eliæ dicatas esse, ad quas tempore siccitatis instituuntur supplicationes, et desiderata pluvia plerumque obtinetur. Præ ceteris elapso seculo celebre factum est templum de Sperone, in diœcesi Nolana situm, ubi S. Elias Jacobo Antonio Galeotæ, istius loci paroco, sese spectandum præbuit, et contra contagiosam luem patrociniū suum addixit, si ecclesiæ sibi dicatæ curam haberet, uti jam ex authentico testimonio referemus.

et reliqua
Italia,

F 16 Speculum Carmeliticum tom. 1 parte 1 tract. 3 cap. 34 et 35 exhibet authenticum memorati miraculi testimonium, quod ex Italico idiomate Latine redditum hic transcribimus: Ego D. Joannes Baptista Fellecthia decanus ecclesiæ Cathedralis civitatis Nolanæ, et ejusdem civitatis tempore contagionis vicarius capitularis: Dico, quod cum mense Junio, anno præfatæ contagionis essem vicarius capitularis dictæ civitatis Nolanæ, ad me venerit D. Jacobus Antonius Galeota pastor ecclesiæ terræ de Sperone, et mihi retulit, quod noctu in somnio viderit hominem senem cum barba, venerabilem aspectu, omnino similem picturæ S. Eliæ in quadam ecclesia, haud longe inde dissita, quæ olim parochialis fuerat istius loci, sed præ vetustate collapsa erat, sic ut nihil restaret præter partem capellæ, in qua erat quædam pictura S. Eliæ; ecclesia autem parochialis alia nova ædificata erat. Populus interea magna ferebatur devotione ad imaginem S. prophetæ Eliæ in præfata ecclesia ruinosa; et quandoque per hebdomadam ibi accendebatur lampas ante illam imaginem. Hic igitur S. propheta Elias apparens prædicto pastori, dicebat illi: Habeto curam meæ ecclesiæ, et ego a Deo impetrabo gratiam, ut pestis cesset. Ego autem non habens evidens motivum credendi visionem illam esse ex parte Dei, ipsum remisi, ut haberet curam animarum sibi commissarum, quæ in magna erant necessitate propter mortalitatem istius temporis.

17 Abiit igitur illuc ille; sed non tardavit Sanctus præstare promissam gratiam et miracula hoc modo: Mulier quædam istius loci de Sperone infecta peste habens tumorem seu carbunculum in femore, ivit ad præfatam ecclesiam,

tempore pe-
stis

ubi

AUCTORE
G. C.ut constat ex
authenticis
testimoniis.

E

Aliud ipsius
patrocinium
et ejus reli-
quæ.

F

A ubi genuflexa magna cum devotione ex oleo lampadis ante imaginem S. Eliæ appensæ, locum contagionis perunxit, et subito a peste liberata sanitati integræ reddita est. Mox illa se contulit ad dictum pagum de Sperone, populos manifestans quod sibi contigerat, dicens non timendam ulterius pestem, cum oleum lampadis ante imaginem S. Eliæ pestem abigat. Fama ejus rei illico divulgata fuit, et magna confluit hominum multitudo ad istam ruinosam ecclesiam, et imaginem S. Eliæ, et omnes peste infecti se ungentes oleo e lampade ista curati fuerunt. Ego superior et superintendens tempore contagionis deprehendi, quod ab eo die, quo concursus ille fieri cœpit ad istam ecclesiam, nullus ulterius peste mortuus fuerit, scripsique pastoribus circumvicinis pro plenario testimonio. *Hic sequuntur varia vicinorum pastorum testimonia, inter quæ præcipuum est parochi de Sperone, quod supra dicta sic confirmat*: Ego D. Jacobus Antonius Galeota curatus ecclesiæ parochialis gloriosi S. Eliæ in loco de Sperone, dependente d'Avella, plenam et indubitam fidem facio omnibus præsentibus lectoris vel auditoris, tam in iudicio quam extra, etiam cum juramento, tacto pectore, paratus confirmare, quod in mea parochia præfata plures infecti fuerint peste, et aliis malignis infirmitatibus, qui clam adeuntes præfata ecclesiam S. Eliæ se unxerunt oleo e lampade appendente ante ejus imaginem, qui mihi testati sunt, se sanatos fuisse absque alio remedio adhibito; ab illo autem tempore nullus ulterius morbo contagioso mortuus fuit. In cujus rei fidem propria manu hisce subscripsi in Sperone die xxviii Junii MDCLVI. *Huic similia sunt aliorum parochorum testimonia.*

B

mirabiliter
senserunt
ejus opem,

C

18 *Prædictus vero D. Fellechia ita testari pergit*: Cum præfata in variis locis evulgata essent, populus undequaque confluit, nonnulli processionaliter, alii autem solitarie; et ibi plurimas gratias ac beneficia receperunt. Quadam die inter alios illuc adventantes vidi P. Alexandrum Carraccillo Societatis Jesu, mortuo fere similem, istuc adduci: cum oleo e lampade S. Eliæ inunctus esset, illico sanatus fuit, et adhuc incolumis vivit. Populus continuo accurrit magna cum pietate et fiducia erga eundem Sanctum, cum multis donis et pecuniis, ita ut brevi temporis spatio oblata ascenderint ad aliquot millia scutorum. Hinc controversiæ ortæ fuerunt inter ingratos homines haud bonæ vitæ, prætendentes pecuniam illam suæ curæ committi. Ad controversiam illam sedandam sollicitè laboravi, et interdixi, ne deinceps quispiam ingrederetur in illam ecclesiam, quam ad dies aliquot curavi claudi. Ingratitudo illa et despectus, seu exiguus respectus erga ecclesiam et ejus præfectum, Deo et S. Eliæ displicuisse apparuit: nam statim pestis iterum grassari cœpit et proserpebat, ac plurimi moriebantur. Ea causa populus ad capellam illam turmatim confugiebat; plurima autem offerebantur, et habui inter manus aliquot millia scutorum. Pecuniam illam impendi in instauratione ecclesiæ S. Eliæ juxta formam, prout ante fuerat, conformiter antiquis muris. Emi etiam terras circa ecclesiam, ut ex redditibus viverent sex capellani, qui quotidie in ista capella Missam legerent, et alia pietatis opera exercerent. Ex re-

stantibus scutis quadraginta annis feci fundationem pro magistro scholarum ad erudiendos pueros.

19 Populus confluebat in tanta multitudine, ut coactus fuero duas facere portas ecclesiæ, alteram pro infirmis illuc adventantibus, ut sanarentur, alteram pro sanis venientibus, ut S. Eliæ pro beneficiis receptis gratias agerent. Sed concursus tantus fuit, ut istud observari non potuerit. In hodiernum usque diem concursus ille, et pius zelus populi perseverat: nulla enim est hebdomada, quin plurimi magna cum devotione ac donis eo veniant, ut S. Eliæ gratias referant, aut supplicent pro novis beneficiis. Hæc sunt, quæ novi de ecclesia et imagine S. Eliæ, et ego ipse vidi: de quibus plenarium perhibeo testimonium, paratus etiam juramento, tacto pectore, confirmare coram omnibus illis, qui hæc videbunt aut legi audient, tam in iudicio quam extra. In signum veritatis hisce subscripsi et subsignavi propria manu. Nolæ, die xxvi Octobris anno MDCLIX. *Dum fama tam prodigiosi patrocinii per vicinas urbes circumvolaret, clerus, senatus, populusque Capuanus S. Eliam tempore ejusdem pestis patronum ac civitatis suæ protectorem elegerunt, et statuerunt singulis annis die xx Julii festum illius sollemniter celebrare, ut constat ex authenticis illius electionis Actis, quæ legi possunt in Vineæ Carmeli parte 2 cap. 10.*

20 *Non recenseo hic alia S. Eliæ miracula, quæ vulgo circumferuntur; sed probatissima selegi, quibus addo auxilium S. Patricio Hibernorum apostolo præstitum, de quo in ejus Confessione, tomo 2 Martii a Papebrochio edita, sic legitur pag. 535: Eadem vero nocte eram dormiens, et fortiter tentavit me Sathanas, quod memor ero, quamdiu fuero in hoc corpore: cecidit enim super me velut saxum ingens, et omnium membrorum meorum vires abstulit. Sed unde venit ignoro, ut spiritu Eliam invocarem. Et inter hæc vidi in cælo solem oriri, et dum clamarem Eliam totis viribus meis, ecce splendor solis illius cecidit super me, et statim discussit a me omnem gravedinem. Jocelinus monachus in Vita S. Patricii, tomo 2 Martii impressa, fusius hæc narrat pag. 544. Decreveram huic paragrapho jam finem imponere, dum recordor eorum, quæ aliquando de reliquiis S. Eliæ audiveram in Hispania, quando ibidem anno 1721 et 1722 ad indaganda quorundam Sanctorum Acta versabar. Cœpi itaque collectanea mea discutere, et inter alia in manuscripto monasterii Scorialensis lipsanologio, quod ex parte transcripseram, inveni exiguam Eliani pallii partem in regio illo monasterio conservari. Habeo præterea catalogum Hispanice impressum reliquiarum Ovetensium, in quo recensetur pars pallii Eliæ prophetæ. Unde, aut quo tempore Elianæ illæ reliquiæ in Hispaniam pervenerint, ignoro. Lezaua interim in Annalibus Carmelitarum tomo 4 ad annum Christi 1289 num. 5 Arnoldum Bostium in Speculo Historiali lib. 7 cap. 33 de excidio montis Carmeli ita loquentem inducit: De Acchon etiam Sarraceni ad sanctum montem Carmeli, qui ab ea non longe distat, pergentes, monasterium montis Carmeli Ordinis Fratrum beatæ Mariæ Virginis ibidem commorantium, quod sæpe invaserant, sed numquam destruxerant (lege destruxerant) tum omnino devastaverunt: nam omnes Fratres ibidem*

AUCTORE
G. C.

reptos, et SALVE REGINA cantantes in ore gladii trucidantes, totum monasterium incendio cremarunt; in qua combustione, ut refert Frater Joannes Hildesheim in tractatu suo, quem composuit de Ordine nostro, constat, Eliæ pallium usque adhuc reservatum, cum multis aliis rebus incendio periisse. *Hæc ego, qua ovctoritate nitantur, pluribus hic non discuto, ad solidam sanctissimi Prophetæ gloriam propius spectant divina ipsa oracula, e quibus aliqualem ejus vitæ seriem texere aggredior.*

§ IV. Sancti Eliæ nomen, patria, tribus, parentes; mira prognostica nativitatibus, et forma corporis.

Præmissa
quadam monitione,

B

Quod passim nobis usuvenit, ut in historiis longo temporum intervallo a nostra ætate remotis obscura omnia ac tenebris obsita offendamus, ad singula ferme cespitantes, id in Actis modo enarrandis locum non habere in confesso est. Etenim socra ipsa Scriptura, quæ in secunda S. Petri epistola cap. 1 * 19 comparatur lucernæ lucenti in caliginoso loco, nobis hic tontam lucem præbet, ut præcipua S. Eliæ gesta, etsi a nostro tempore plurimum remota, clare cognoscamus. Alia autem, quæ de ipso traduntur, et hoc divino lumine destituta sunt, tantis tenebris involvuntur, ut hic frustra certam illorum cognitionem exspectes. Ut tamen in illustranda hujus celeberrimi Prophetæ vita rectum temporis et rerum gestarum ordinem observemus, præmittenda erunt quædam incerta de ipsius nomine, patria, parentibus, aliisque, quæ primum regis Achabi alloquium præcesserunt. Deinde historicam Elianæ vitæ seriem ex infallibilibus sacrarum Litterarum monumentis prosequemur, sicuti aliorum Sanctorum Acta ex antiquissimis scriptoribus ervere consuevimus. At ne quis specioso SS. Dorothei, Epiphani, Joannis Hierosolymitani, similiumque virorum titulo fallatur, præmoneo, nos nullam fidem adhibere pseudo-scriptoribus, qui sub ementito veterum auctorum nomine indignas tantis viris fabulas procuderunt, ut videri potest in Vita S. Epiphani ad diem XII Maii illustrata cap. 7. Jam vero rem ipsam aggrediamur.

examinatur
etymologia
Eliæ,

C

22 Cornelius a Lapide in commentariis ad cap. 17 et 18 libri III Regum nomen Eliæ ex Hebraica origine interpretatur, deducitque ab El Ia Hu, id est: potens est Deus ipse. Citot ibidem Hebræos asserentes, eum antea Ioberscyth vel Iaberschuah vocatum fuisse; postea vero cognomen Eliæ seu Eliahu accepisse, quando populus propter miraculum contra impios Baalis sacrificulos patratum III Reg. cap. 18 * 39 exclamabat: Dominus ipse est Deus. Hæc forte respexit Hieronymus, quando in caput 5 Michæ ita scripsit: Adveniens ELIAS propheta, quod interpretatur DEUS DOMINUS, convertet corda patrum ad filios. Non desunt etiam, qui Græcam Eliæ etymologiam excogitarunt: nom venerabilis Beda, Angelomus Luxoviensis monachus, alique volunt, Eliam dici quasi ἑλιον, id est solem, eo quod ipse fuerit sol Israelis, et curru igneo vectus sit in cælum, indeque a poetis fingi, solem vehi curru igneo. Verum hæc, ut recte Cornelius noster loco citato observat, per ollusionem dicuntur, cum nomen Eliæ sit certo Hebræum, non Græcum.

23 Rabbini quidam duas distinctas personas confundentes, Eliam nomine Phinees appellarunt, et Christianos nonnullos sanctitate et doctrina illustres in errorem suum pertraxerunt, uti patet ex S. Petro Damiano, qui lib. 1, Epistola 6 ad Nicolaum II Romanum Pontificem inter alia laudans zelum Phinees de hac re ita scribit: Ipse (nempe Phinees) siquidem est, nisi fallor, Elias propheta, qui videlicet igneis equis et curru, Elisæo suspiciente, est translatus in cælum. Unde me quisquis mentiri autumat, divinæ legis interpretem Hieronymum, qui hoc in Hebraicarum Quæstionum libro testatur, potius reprehendat.... Phinees autem filius Eleazar, erat dux eorum coram Domino, cui nimirum Phinees nomen est a parentibus inditum; Elias vero agnomen est accidens per eventum. Elias siquidem interpretatur Deus Dominus, quod ex hac sibi occasione impositum fuisse creditur... Ab his itaque rationem reddentium verbis Elias nuncupatus asseritur, qui Phinees eatenus dicebatur, ut illorum responsum, hujus videatur esse vocabulum. Non lubet hic operose refellere hanc opinionem, quam interpretes sacræ Scripturæ, alique viri eruditi jam passim refutaverunt.

D
qui diversus
est a Phinees.

E

24 In sacris Litteris Elias cognominatur Thesbites de habitatoribus Galaad. Unde plerique colligunt, patriam ejus esse Thesbe (Flavius Josephus lib. 8. Antiquitatum Judaicarum cap. 7 Thesbonem appellat) qui locus juxta Adrichomium situs est in tribu Gad inter Jebaa et Saron. Quare noster Cornelius a Lapide contendit, errasse Abulensem aliosque, qui censent, Eliam oriundum esse ex urbe Thebe, in qua Achimclech Gedeonis filius occubuit, quia Thebe erat in tribu Ephraim juxta Sichem. Franciscus Quaresmus in Elucidatione Terræ Sanctæ tom. 2, lib. 6, Peregrinatione 1 cap. 8 refellit eos, qui Eliæ locum natalem assignarunt inter Jerusalem et Bethlehem: Quoniam, inquit, locus ubi est hoc monasterium et templum, pertinet ad tribum Juda, sicut et proxima civitas Bethlehem in Ephrata; Elias vero Propheta natus est in civitate Thesba sive Thesbe regionis Galaad, quæ pertinet ad tribum Gad. At si lis illa pendeat ex tribu Eliæ, non facile dirimetur, cum variæ tribus ipsi adscribantur. Metaphrastes enim, seu quisquis est auctor Vitæ Elianæ apud Lipomanum et Surium editæ, tradit, quod fuerit ex tribu Aaron, et natus in Arabia. Scipio Sgambatus noster in Archivis veteris Testamenti lib. 2 tit. 29 refert varias Judæorum de hac re sententias, citatque librum Hebraicum, cui titulus est Bava Mezia, ubi in capite Me Kabbel longa de illius prosapia disputatio est. Quidam putant e tribu Gad paterno sanguine ortum, materno vero e Benjamin; alii ex Manasse oriundum faciunt. Sed in capite Me Kabbel dicitur e filiis Aaronis ac tribu Levi fuisse. Sinamus ergo (utor verbis Lozanæ in Annalibus Carmelitarum tom. 1 ad annum mundi 3123 num. 4) tribus omnes Israeliticas de Elia decertare potiori jure, quam de Homero septem urbes Smyrnam, Rhodum, Colophon, Salamin, Chios, Argos, Athenas.

De Eliæ patria, tribu,

F

* Id est genere

25 Neque major certitudo est de S. Eliæ parentibus, quos sacra Scriptura toevit. Pseudo-Epiphanius alique similis farinæ scriptores patrem ejus vocant Sobac vel Sabbacha. At verus Epiphanius in opere adversus hæreses, quod Pctavius noster Græ-

et parentibus

AUCTORE
G. C.

A co-Lotine edidit, *Hæresi* 35 *olios* 55 *de stirpe* S. Eliæ ita disserit: Multi sunt, quorum origines aperte non produntur; puta Daniel, Sidrac, Misac, Abdenago, Elias Thesbites, quorum qui parentes fuerint, nusquam in Scripturis commemoratum legimus. Sed ne cuiquam erroris ex ea re occasio præbeatur, non gravabor ea hoc loco referre, quæ nonnullorum traditione didicimus. Igitur Danielis patrem Sabaam fuisse quemdam accepimus. Quod ad Eliam attinet, ejusmodi illius stemma ac prosapiam repetimus, quam ordine hunc in modum percenseo: Fuit Elias Thesbites Jodæ sacerdotis frater (*Petavius in suis ad Epiphaniam Animodversionibus* *pog.* 220 existimot, hunc esse Joiadam pontificem, qui sub Atholia et Joas sacerdotio functus est) proindeque ex sacerdotali stirpe, filius Achimaami, Achimaamus Sadoci. Dein eandem genealogiam texere pergit.

variotrodu-
tur.

B 26 Quidquid sit de vero genitoris nomine, quod S. Epiphanius ex quodam traditione refert, vides hic ab Epiphanio vocari Achimaamum, qui Sobac a pseudo-Epiphanio appellatur. Utri credendum? Marcus Antonius Alegre de Casanate S. Epiphanium sequitur, sicuti in *Parodiso Carmelitici decoris* *pog.* 110 indicat his verbis: Tantus ergo princeps (nempe Elias) filius fuit Sabachæ, sive ut alii, quibus hæremus, malunt, Achimæ sacerdotis summi, fratris Joiadæ summi etiam sacerdotis, de tribu Aaron per Eleazarum, et iste alterius summi sacerdotis Sadoch magni Helix et Joiadæ avi, Matrem habuit Bassematham Salomonis regis filiam, Taphetique sororem. Etsi de matre Eliæ apud plerosque scriptores sit altum silentium, tamen memoratus *Paradisi Carmelitici auctor* recte collegit maternum nomen et genus, si Achimoas fuerit Eliæ pater; quia libro III *Regum* cap. 4 & 15 legitur: Achimaas in Nephthali; sed et ipse habebat Basemath filiam Salomonis in conjugio. Dixi si Achimaas fuerit Eliæ pater, quia id *Lezana* aliique *Carmelitæ* passim negant, ut tueantur auctoritatem *Breviarii sui*, in quo Eliæ genitor Sabac appellatur.

Incertum
est, quod de
ejus nativitate

C 27 Incertum quoque est prodigium, ut mitissime dicam, quod pseudo-Dorotheus in *Synopsi de Vita Prophetarum* narrat his verbis: Cum nasciturus esset Elias, pater ejus Sabbacha vidit illum ab angelis albicantibus salutari, et igne tamquam fasciis involvi, et flamma ignis veluti cibo ali, et Jerosolymam profectus rem istam indicavit; dictumque illi ex oraculo, ne timeret: fore enim, ut puer nasciturus in luce habitaret, et quæ diceret, firmam sententiam haberent, judicaretque Israel in gladio et igne. Appellavi auctorem hujus opusculi pseudo-Dorotheum, quia multa scribit vero Dorotheo indigna: unde eminentissimus Cardinalis Bellarminus in suo libro de *Scriptoribus Ecclesiasticis* tale fert judicium: Dorotheus Tyrensis dicitur tempore Diocletiani exilium passus, et scripsisse *Synopsis* de Vita Prophetarum et Discipulorum Christi; quæ Synopsis extat in Bibliotheca sanctorum Patrum et frequentem citatur. At hujus Dorothei nullam mentionem inveni apud Eusebium, S. Hieronymum vel Gennadium, aut etiam Joannem Trithemium, qui scripserunt de viris illustribus. Ipsa vero Synopsis plena est fabulis. In fine autem hæc addit: Non meminissem libri tam fabulosi, nisi vidissem a multis citari,

et non minimi fieri. Miram illam historiam etiam refert pseudo-Epiphanius in *Vitis Prophetarum*. Sed Petavius noster in editione *Græco-Latina Operum S. Epiphanii*, anno 1622 Parisiis a se foeta, tomo secundo præfigit præfationem ad lectorem, in qua agens de supposititiis ac spuris Epiphanii scriptis, ita nominatim de hoc opusculo loquitur: Horum ducit agmen liber de Vita Prophetarum, quem *ψευδεπίγραφον* esse, sexcentæ mendaciorum nugæ persuadent, quibus ille refertus est. Idem esto judicium de aliis quibusdam auctoribus hanc historiam referentibus, qui sub feto veterum nomine a sobulatoribus aliquibus conscripti, aut saltem vehementer corrupti sunt. Ceterum si hujus historiæ veritas ex antiquis et fide dignis scriptoribus probari possit, illi non refragabimur.

28 Atque ea quidem, quæ hactenus dicta sunt, saltem aliquam antiquitatis larvam præferunt. At Ægidius Camartus *Minimorum Generalis* ex sola sua, ni fallor, idea corpoream Eliæ formam ita graphice depinxit, aesi illum oculis suis conspexisset: nam in libro de *Gestis Eliæ* *cop.* 3 *sect.* 15 post varias conjecturas ita concludit: Habuit igitur Elias formosissimum speciosissimumque corpus, pulcherrimis animæ functionibus exercendis idoneum, oris majestate conspicuum, forma appositae membrorum compage ad quoslibet tolerandos labores ornatum, fulgentibus oculis, igneum ex se fulgorem veluti vibrantibus, vultum habuit modesto sanguine rubentem, eloquium suave, erectam speciem, non triste supercilium. Quidquid sit de hac forma, S. Chrysostomus in sermone de Petro Apostolo, et Elia propheta, quem Henricus Savilius Græce edidit, tomo 8 pagina 20 vocat S. Eliam *τρίπηχυν ἄνθρωπον* id est tricubitalem hominem. Nescio, an S. Chrysostomus id alicubi legerit, vel ex Majorum traditione acceperit. Certe in sermone festivo de SS. Petro et Paulo, etiam S. Paulus ab eo appellatur homo tricubitalis. At nostra parum interest, quæcumque fuerit corporis statura, eum forma ad virorum sonetorum laudem nihil conferat. Idem Camartus disputat, an Elias fuerit in utero sanctificatus: sed has similesque quæstiones Theologis examinandas relinquimus, ad certiora properantes.

et corporis
forma nar-
ratur.

E

§ V. Prædictio siccitatis coram Achabo, Eliæ recessus ad torrentem Carith, commoratio Sareptæ apud viduam, et miracula ibi patrata.

Hactenus incerta quædam Elianæ historiæ puncta attigimus; nunc vero prælara illius gesta ex divino testimonio referemus, et ubi operæ pretium videbitur, explicatione quadam elucidabimus. Libro III *Regum* cap. 17 primum fit mentio de Elia, quando Regi Achabo futuram siccitatem prædixit his verbis: Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros et pluvia, nisi juxta oris mei verba. Sacra Scriptura non indicat, quid Achabus ad hanc denuntiationem responderit. Credibile est, inquit Sallianus noster in *Annalibus ecclesiasticis* ad annum mundi 3123 num. 16, Eliam ejectum fuisse de conspectu Regis, tamquam

Elias, præ-
nuntiata re-
gi Achabo
siccitate.

in-

AUCTORE
G. C.

insanum, qui res extra hominum potestatem positas sibi vendicaret. Neque Achabns caravit, Deo ita disponente, Prophetam istum minacem comprehendere, et in vincula conficere, ut si res ipsa minarum veritatem comprobaret, aut precibus, aut verberibus adigeretur ad impetrandam pluviam, quemadmodum malefici, dicuntur plagis cogi ad tollenda maleficia, quæ dæmonum ope in homines bestiasve induxerunt. Si quis hanc Eliæ prophetiam rhetorica S. Chrysostomi eloquentia exornatam videre cupit, adeat nostrum Frontonem Duxum tom. 6 pag. 228, et Savilium tom. 8 pag. 18, vel Lipomannum tom. 7 fol. 256.

recedit ad
torrentem
Carith, et
ibi pascitur a
corvis,

B

30 Deinde monitus est Elias sive per apparentem angelum, sive per vocem aliquam in aere formatam, sive per somnium, aliamve rationem, qua Deus agere solet cum prophetis, jussusque est recedere versus Orientem, quod sacer codex capite jam citato sic narrat: Et factum est verbum Domini ad eum dicens: Recede hinc, et vade contra Orientem et abscondere in torrente Carith, qui est contra Jordanem; et ibi de torrente bibes, corvisque præcepi, ut pascant te ibi. Abiit ergo et fecit juxta verbum Domini. Cumque abiisset, sedit in torrente Carith, qui est contra Jordanem. Corvi quoque deferebant ei panem et carnes mane, similiter panem et carnes vesperi, et bibebat de torrente. *Torrentis Carith, teste nostro Cornelio a Lapide, descendit de montibus Ephraim juxta urbem Phaselum, ubi juxta enim multæ erant cavernæ, in quas se abdere poterat Elias. Hic in ejus memoriam S. Helena construxit ædem sacram, ut Nicephorus Callistus lib. 8 Historiæ ecclesiasticæ cap. 30 testatur. Quam insulsa nunc confingant Judæi de antro Eliæ, vide apud Franciscum Quaresmium in Elucidatione Terræ sanctæ tom. 2 lib. 7 Peregrinatione 6 cap. 6.*

quod aliqui
verperam ex-
plicant.

C

31 Occasione corvorum, a quibus cibum accepit Elias, movetur nova quædam, et a communi sensu aliena quæstio: aliqui enim per vocem Hebraicam Orehim intelligunt Arabes, et sacram Scripturam ita interpretantur: Arabibusque præcepi, ut pascant te ibi. Ad probandam hanc sensum interpretationem dicunt, eandem vocem Orehim in Paralipomenon cap. 21 § 16, et in Esdræ cap. 4 § 7 per Arabes explicari. Alii vero volunt, per Orehim significari incolas urbis Arabo prope Bethsau, quæ non longe distat a torrente Carith. Interpretes illi ad hanc novam explicationem confugerunt, quia corvus ex lege Levitici 11 § 15 est animal immundum. Præterea cum sit avis vorax et maligna, minus idonea videtur ad oberiendum hoc ministerium. At respondeo, quamvis eadem vox alibi Arabes significet, tamen septuaginta interpretes textum Hebraicum hic ita Græce vertisse: καὶ τοῖς κόραξις ἐντελοῦμαι διατρέγειν σε ἐκεῖ. Id est: Et corvis mandabo nutrire te illic. Adde, quod textus Chaldaicus, Syriacus, et Arabicus diserte asserant, corvos ei detulisse cibum. Quod ad legalem corvi immunditiam attinet, ea stricte de illius cadavere et carnis esu intelligenda est, non vero de iis, quæ corvus vivens contigerat. Imo si ultra concedam, eorum fuisse animal undequaque immundum, nonne Deus, supremus cæremoniæ legislator, hic in lege sua dispensare potuit? Etsi autem corvus sit rapax, minusque aptus videatur ad alendum hominem, forte Deus illo usus est, ut ostenderet, sese omnibus animalibus imperare, eorumque indolem posse mutare, ac Sanctis, qualis

erat Elias, omnes creaturas servire et obsequi. Sic in Vita S. Pauli eremitæ ab Hieronymo conscripta legimus, corvum propter adventum S. Antonii integrum panem attulisse, qui antea dimidium quotidie afferre consueverat. Si quis curiosior scire velit, unde corvi panem et carnem Eliæ attulerint, legat Salianum nostrum, qui in Annalibus ecclesiasticis veteris Testamenti ad annum mundi 3123 num. 19 varias de hac re conjecturas proponit.

32 Incertum est, quamdiu Elias apud torrentem Carith remanserit. Salianus putat, enim post annum alternave annum inde recessisse. Alii existimant, illum post commorationem aliquot mensium ant dierum Sareptam discessisse. Sacer textus rem totam ita narrat: Post dies autem siccatus est torrentis: non enim pluerat super terram. Factus est ergo sermo Domini ad eum dicens: Surge et vade in Sarepta Sidoniorum, et manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ, ut pascat te. Surrexit et abiit in Sarepta. Cumque venisset ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, et vocavit eam, dixitque ei: Da mihi paululum aquæ in vase, ut bibam. Cumque illa pergeret, ut afferret, clamavit post tergum ejus, dicens: Affer mihi, obsecro, et buccellam panis in manu tua. Quæ respondit: Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, et paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna, ut ingrediar et faciam illum mihi et filio meo, ut comedamus et moriamur. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade et fac sicut dixisti; verumtamen mihi primum fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, et affer ad me; tibi autem et filio tuo facies postea. Hæc autem dicit Dominus Deus Israel: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur usque ad diem, in qua Dominus daturus est pluviam super faciem terræ. Quæ abiit et fecit juxta verbum Eliæ; et comedit ipse et illa et domus ejus; et ex illa die hydria farinæ non defecit, et lecythus olei non est imminutus juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ. *Urbs Sareptana, ad quam missus fuit Elias, sita erat inter Tyrum et Sidonem in terra gentiliū, adeoque verosimile est, hanc viduam etiam fuisse gentilem. De hodierno oppidi illius situ videri potest Quaresmius in Elucidatione Terræ sanctæ tom. 2 lib. 7 Peregrinatione 8 cap. 12. Ceterum nihil hic peculiare explicandum est, quod ad historiam pertineat. Sancti Patres et Scripturæ interpretes meritis laudibus extollunt misericordiam aliasque hujus viduæ virtutes, quas concionatoribus exornandas relinquimus.*

33 Cum Elias tempore publicæ penuriæ et privatæ abundantia, apud hanc viduam habitaret, voluit Deus probare mulieris patientiam, atque illius caritatem novo miraculo remunerari, quod sacra Scriptura sic narrare pergit: Factum est autem post hæc, ægrotavit filius mulieris matris familias, et erat languor fortissimus, ita ut non remaneret in eo halitus. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi et tibi, vir Dei? Ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, et interficeres filium meum? Et ait ad eam Elias: Da mihi filium tuum. Tulitque eum de sinu ejus, et portavit in cænaculum, ubi ipse manebat, et posuit super lectulum suum. Et clamavit ad Dominum et dixit: Domine Deus meus, etiamne viduam, apud quam

Hospitatur
Sarepta apud
viduam, cu-
jus cibum
multiplicat,

E

F

et a morte
suscitat fi-
lium,

A ego utcumque sustentor, afflixisti, ut interficeres filium ejus? Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus, et clamavit ad Dominum et ait: Domine Deus meus, revertatur obsecro anima pueri hujus in viscera ejus. Et exaudivit Dominus vocem Eliæ, et reversa est anima pueri intra eum et revixit. Tulitque Elias puerum, et deposuit eum de cænaculo in inferiorem domum, et tradidit matri suæ, et ait illi: En vivit filius tuus. Dixitque mulier ad Eliam: Nunc in isto cognovi, quoniam vir Dei es tu, et verbum Domini in ore tuo verum est.

qui non fuit
Jonas pro-
pheta.

34 Quæstio hic est, utrum filius istius viduæ fuerit Jonas propheta, qui postea ad convertendos Ninivitas missus est. S. Hieronymus Præfatione in Jonam inter opera ejus anno 1704 Parisiis impressa tomo 3 columna 1469 et 1470 sententiam aliorum ita refert: Tradunt autem Hebræi, hunc, nempe Jonam, esse filium viduæ Sareptanæ, quem Elias propheta mortuum suscitavit, matre postea dicente ad eum: NUNC COGNOVI, QUIA VIR DEI ES TU, ET VERBUM DEI IN ORE TUO EST VERITATIS. Et ob hanc causam etiam ipsum puerum sic vocatum: AMATHI enim in nostra lingua VERITATEM sonat; et ex eo quod verum Elias locutus est, ille qui suscitatus est, filius esse dicitur veritatis. Sic ille utique recitando, non probando. Sed hæc ab Hebræis subtilius, quam verius excogitata sunt. Quis enim neget, Jonam, sicut reliquos prophetas, a patre suo cognominari, sicque Amathi esse proprium nomen viri non appellativum; quod certe consentaneum est consuetæ sacrarum Litterarum phrasi, qua semper vera nomina progenitorum exprimuntur. Adde quod Jonas in hac opinione non fuisset Hebræus, sed Sidonius; cum tamen ipsemet Jonas in sua prophetia cap. 1 & 9 dicat: Hebræus ego sum, et Dominum Deum cœli ego timeo. Deinde Jonas verosimiliter a patria vocaretur Sareptanus; et interim lib. IV Regum cap. 14 & 25 dicitur Deus locutus per servum Jonam filium Amathi prophetam, qui erat de Geth, quæ est in Opher. Denique epocha Jonæ non potest facile convenire filio viduæ Sareptanæ: nam a tempore memoratæ famis usque ad prædicationem Jonæ Ninivitis factam plus quam nonaginta anni effluerunt; quibus si addas decem annos ætatis, quando ab Elia vitæ restitutus est, jam centenario major Ninivitis pœnitentiam prædicaverit, quod sine peculiari testimonio non videtur admittendum.

C

§ VI. Eliæ reditus ad Achabum, certamen cum pseudo-prophetis Baal, victoria, et pluvia terræ reddita.

Elias post
tres annos ad
Achabum redire jussus,

Sanctus Jacobus Apostolus nos docet, quam diu terræ siccitas per Eliam inducta duraverit, dum in sua Epistola Catholica cap. 5 & 17 ita scribit: Elias homo erat similis nobis passibilis: et oratione oravit, ut non plueret super terram, et non pluit annos tres et menses sex. Et rursum oravit, et cœlum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum. Idem sicci temporis spatium Lucæ cap. 4 & 25 indicatur. Itaque tertio sterilitatis anno elapso, et quarto inchoato, ut computat Salianus noster, clementissimus Deus, humanæ calamitatis miseratus, voluit ultro debitam sceleribus penam rela-

xare, sicut libro III Regum cap. 18 refertur his verbis: Post dies multos factum est verbum Domini ad Eliam in anno tertio dicens: Vade et ostende te Achab, ut dem pluviam super faciem terræ. Ivit ergo Elias, ut ostenderet se Achab. Erat autem fames vehemens in Samaria. Vocavitque Achab Abdiam dispensatorem domus suæ; Abdias autem timebat Dominum valde: nam cum interficeret Jezabel prophetas Domini, tulit ille centum Prophetas, et abscondit eos quinquagenos et quinquagenos in speluncis, et pavit eos pane et aqua. Dixit ergo Achab ad Abdiam: Vade in terram ad universos fontes aquarum, et in cunctas valles, si forte possimus invenire herbam et salvare equos et mulos, et non penitus jumenta intereant. Diviseruntque sibi regiones, ut circumirent eas: Achab ibat per viam unam, et Abdias per viam alteram seorsum. Flavius Josephus lib. 8 Antiquitatum Judaicarum cap. 7 hunc regis domus dispensatorem vocat Obediam; in quo minus mihi displicet, quam dum ait, hanc historiam contigisse χρόνου δ' ὀλίγου διελθόντος, id est paucopore transacto, cum sacra Scriptura diserte asserat, id factum esse post dies multos.

36 Cum præter hanc Josephi Judæi discrepantiam, nihil hic observandum occurrat, historiæ Elianæ filium prosequamur cum sacra Scriptura, quæ eodem capite sic pergit: Cumque esset Abdias in via, Elias occurrit ei. Qui cum cognovisset eum, cecidit super faciem suam et ait: Num tu es, Domine mi, Elias? Cui ille respondit: Ego. Vade et dic domino tuo: Adest Elias. Et ille: Quid peccavi, inquit, quoniam tradis me servum tuum in manu Achab, ut interficiat me? Vivit Dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnum, quo non miserit dominus meus te requires. Et respondentibus cunctis; Non est hic, adjuravit regna singula et gentes, eo quod minime repereris. Et nunc tu dicis mihi: Vade et dic domino tuo: Adest Elias. Cumque recessero a te, Spiritus Domini asportabit te in locum, quem ego ignoro; et ingressus nuntiabo Achab, et non inveniens te, interficiet me; servus autem tuus timet Dominum ab infantia sua. Numquid non indicatum est tibi Domino meo, quid fecerim, cum interficeret Jezabel prophetas Domini quod absconderim de prophetis Domini centum viros, quinquagenos et quinquagenos in speluncis, et paverim eos pane et aqua? Et nunc tu dicis: Vade et dic domino tuo: Adest Elias, ut interficiat me. Varii auctores ex traditione Hebræorum asserunt, hunc Abdiam, Achabi dispensatorem, esse eundem cum Abdia prophetam, qui inter Prophetas minores ordine quartus recensetur, aut cum duce quinquagenario Ochosiæ, qui tertio loco ad Eliam missus mortem humiliter deprecabatur, de quo postea agemus. Sed Cornelius a Lapide proœmio in Abdiam prophetam, et Jacobus Salianus in Opere jam laudato ad annum mundi 3255 num. 9 et 10 opinionem eorum prudenter rejiciunt. Scipio Sgambatus noster in Archivis veteris Testamenti lib. 2 tit. 41 de Abdia refert varias Judæorum traditiones, quæ sane exiguum fidem merentur.

37 Elias cognito Abdiæ metu, cum securum reddidit, comparuitque coram rege Achabo, cui manifestam veræ divinitatis probationem ultro obtulit, ut constat ex sequentibus, quæ ex capite proxime citato hic ita transcribimus: Et dixit Elias: Vivit Domi-

E

occurrit in
via dispensa-
tori regio,

F

et regem increpat, petitque ab eo, ut possit cum pseudo-prophetis Baal inire certamen,

nus

AUCTORE
G. C.

nus exercituum, ante cuius vultum sto; quia hodie apparebo ei. Abiit ergo Abdias in occursum Achab, et indicavit ei. Venitque Achab in occursum Eliæ; et cum vidisset eum, ait: Tunc es ille, qui conturbas Israel? Et ille ait: Non ego turbavi Israel, sed tu, et domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, et secuti estis Baalim. Verumtamen nunc mitte, et congrega ad me universum Israel in monte Carmeli, et prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Jezabel. Misit Achab ab omnes filios Israel, et congregavit prophetas de monte Carmeli. *Hic Elias libere reprehendit Achabum, eo quod coleret Baalim, id est idola, quæ a Nemrod primo idololatriæ auctore hoc nomen acceperunt, ut affirmat noster Cornélius a Lapide in commentario ad librum III Regum cap. 16: nam Nemrod dictus est Baal id est Dominus; unde ab eo ceteri deinceps gentium dii agnominati sunt Baal vel Baalim. Erant autem quadringenti quinquaginta pseudo-prophetæ, qui mandato regio cultum hujus idoli procurabant; aliis vero quadringentis, quos regina alebat, incumbabat cura lucorum, id est aliorum deorum, qui in silvis et lucis colebantur.*

cujus conditiones coram populo proponit.

B

C

Pseudo-prophetis frustra idolum invocantibus,

38 Postquam Achabus, propter pluvie desiderium nihil Eliæ negare ausus, pseudo-prophetas et populum convocasset, initum est de vera divinitate demonstraunda certamen, quod in sacro Codice ita describitur: Accedens autem Elias ad omnem populum ait: Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum. Et ait rursus Elias ad populum: Ego remansi propheta Domini solus; prophetæ autem Baal quadringenti et quinquaginta viri sunt. Dentur nobis duo boves, et illi eligant sibi bovem unum, et in frusta cædentes, ponant super ligna; ignem autem non supponant. Et ego faciam (*id est sacrificabo*) bovem alterum, et imponam super ligna; ignem autem non supponam. Invocate nomina deorum vestrorum et ego invocabo nomen Domini mei, et Deus, qui exaudierit per ignem (*id est qui ignem in hostiam sibi oblatam cælitus immiserit*) ipse sit Deus. Respondens omnis populus ait: Optima propositio. *Obiter hic observo, Deum in hoc casu per miraculi propositionem ab Elia non fuisse tentatum, uti ex Suarezio nostro ostendi in commentario prævio § VII ad Vitam S. Joannis Gualberti, XII Julii illustratam.*

39 Sacer textus ita prosequitur: Dixit ergo Elias prophetis Baal: Eligite vobis bovem unum, et facite primi, quia vos plures estis; et invocate nomina deorum vestrorum, ignemque non supponatis. Qui cum tulissent bovem, quem dederat eis, fecerunt, et invocabant nomen Baal de mane usque ad meridiem dicentes: Baal, exaudi nos. Et non erat vox, nec qui responderet; transiliebantque altare, quod fecerant. Cumque esset jam meridies, illudebat illis Elias dicens: Clamate voce majore: Deus enim est, et forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur. Clamabant ergo voce magna, et incidebant se juxta ritum suum cultris et lanceolis, donec perfunderentur sanguine. Cruentus ille sacrificulorum ritus, testibus scriptoribus ethnicis, etiam in usu fuit apud Syros, Græcos et Romanos. Lactantius lib. 1 de falsa Religione cap.

21 *crudelia Gentilium sacrificia impugnans dicit, esse quædam, in quibus ipsi sacerdotes non alieno, sed suo cruore sacrificant: sectis namque humeris, et utraque manu districtos gladios exerentes, currunt, efferuntur, insaniunt. Atque hinc ita concludit: Nonne satius est pecudum more vivere, quam deos tam profanos, tam sanguinarios colere?*

40 Sed ad historiam nostram revertamur, quæ immediate post divina verba, numero præcedenti allata, sic habet: Postquam autem transiit meridies, et illis prophetantibus venerat tempus, quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur vox, nec aliquis respondebat, nec attendebat orantes. Dixit Elias omni populo: Venite ad me. Et accedente ad se populo, curavit altare Domini, quod destructum fuerat. Et tulit duodecim lapides juxta numerum tribuum filiorum Jacob, ad quem factus est sermo Domini dicens: Israel erit nomen tuum. Et ædificavit de lapidibus altare in nomine Domini; fecitque aquæductum quasi per duas aratiunculas in circuitu altaris. Et composuit ligna, divisitque per membra bovem, et posuit super ligna, et ait: Implete quatuor hydrias aqua, et fundite super holocaustum, et super ligna. Rursumque dixit: Etiam secundo hoc facite. Qui cum fecissent secundo, ait: Etiam tertio id ipsum facite. Feceruntque tertio. Et currebant aquæ circum altare, et fossa aquæductus repleta est. *Chrysostomus aut quicumque est auctor homiliæ in Petrum et Eliam, quæ a Savilio tom. 8 pag. 18 Græce, et a Lipomano tom. 7 fol. 256 Latine edita est, hujus copiosæ effusionis aquarum rationem reddit his verbis: Velim consideres, quare ab Elia hoc factum sit. Quoniam erroris mos est veritati propria vitia objicere. Id quod faciunt meretrices: anticipant enim ipsæ, et ingenuas feminas meretrices vocant, ut non habeant illæ quod convitii objiciant. Propterea etiam in hac re sapienter se gessit Elias. Attende, quæso, quod dicturus sum; vidi enim ipse, quod dicam. In idolorum altaribus foramina quædam sunt ex inferiore altaris parte, et fovea quædam obscura. Descendunt autem erroris artifices in foveam illam, et ex foraminibus, quæ diximus, ignem sufflant ad sacrificium conficiendum, ita ut multi decepti cœlestem esse ignem illum existiment. Ne igitur et Elias in suspicionem veniret, quod et ipse aliquid tale machinatus esset, aquam effudit, ut aqua illa nulla esse infra altare foramina ostenderet: ubi enim foramen aqua invenerit, illic aqua non consistit, sed per foramina ipsa defluat necesse est. Hæc ratio satis congrua videtur. Sed ne quis miretur, tam magnam aquæ copiam in tanta siccitate ad manum fuisse, sciat, mare ad radices montis Carmeli fluitare, unde facile aqua hauriri potuerit. Miraculum, quod Rabbi Salomon hac occasione confinxit, non vacat hic referre, multo minus refutare.*

41 Superest, ut hunc paragraphum concludamus prodigiosa Eliæ victoria, qua diuturna siccitatis calamitas finita est, ut exponitur lib. III Regum cap. 18 in hunc modum: Cumque jam tempus esset, ut offerretur holocaustum, accedens Elias propheta ait: Domine Deus Abraham et Isaac et Israel, ostende hodie, quia tu es Deus Israel, et ego servus tuus, et juxta præceptum tuum feci omnia verba hæc. Exaudi me, Domine, exaudi

Elias sacrificium suum præparat;

E

F

quod ultro accenditur, et post occisos pseudo-prophetas desiderata diu pluvia oritur.

me,

A me, ut discat populus tuus, quia tu es Dominus Deus, et tu convertisti cor eorum iterum. Cecidit autem ignis Domini et voravit holocaustum et ligna et lapides, pulverem quoque et aquam, quæ erat in aquæ ductu lambens. Quod cum vidisset omnis populus cecidit in faciem suam, et ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Dixitque Elias ad eos: Apprehendite prophetas Baal, et ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, duxit eos Elias ad torrentem Cison, et interfecit eos ibi. Et ait Elias ad Achab: Ascende, comede, et bibe: quia sonus multæ pluviae est. Ascendit Achab, ut comederet et biberet; Elias autem ascendit in verticem Carmeli, et pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua; et dixit ad puerum suum: Ascende et prospice contra mare. Qui cum ascendisset, et contemplatus esset, ait: Non est quiddam. Et rursus ait illi: Revertere septem vicibus. In septima autem vice, ecce nubecula parva, quasi vestigium hominis, ascendebat de mari. Qui ait: Ascende, et dic Achab: Junge currum tuum, et descende, ne occupet te pluvia. Cumque se verteret huc atque illuc, ecce cœli contenebrati sunt, et nubes et ventus, et facta est pluvia grandis. Ascendens itaque Achab abiit in Jezrahel; et manus Domini facta est super Eliam, accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Jezrahel. *Benjaminus Tudelensis in Itinerario suo, quod Arias Montanus ex Hebræico Latinum fecit, pag. 38 sic scribit: In summo Carmeli montis dorso vestigium extat altaris diruti et combusti in diebus Achab, cujus in Eliæ historia illustris fit mentio. Estque aræ illius locus circularis quatuor fere cubitorum diametro. Franciscus Quaresmius in Elucidatione terræ Sanctæ tom. 2 lib. 7 cap. 3 Peregrinatione 8 objectionem quamdam circa hoc sacrificium formatam solvit, et antiquum novumque montis Carmeli statum describit.*

§ VII. Fuga Eliæ ob iram Jezabelis; apparitio, et jussio divina; reditus ad regem Achabum, et minæ eidem ab Elia intentatæ.

Eliæ, ob minas Jezabelis fugienti,

Elias, qui hactenus bis coram irato rege impavidus steterat, totque sacrilegos idolorum cultores intrepide interfecerat, jam exemplo suo nos commonet humanæ imbecillitatis et inconstantiae, dum feminæ minis territus repentīnam fugam arripit, ut in libro III Regum cap. 19 narratur hoc modo: Nuntiavit autem Achab Jezabel omnia quæ fecerat Elias, et quomodo occidisset universos prophetas gladio. Misitque Jezabel nuntium ad Eliam dicens: Hæc mihi faciant dii, et hæc addant, nisi hac hora cras posuero animam tuam, sicut animam unius ex illis. Timuit ergo Elias, et surgens abiit, quocumque eum ferebat voluntas; venitque in Bersabee Juda, et dimisit ibi puerum suum. Et perrexit in desertum viam unius diei. Cumque venisset et sederet subter unam juniperum, petivit animæ suæ ut moreretur, et ait: Sufficit mihi, Domine, tolle animam meam: neque enim melior sum, quam patres mei. Proje-

citque se, et obdormivit in umbra juniperi. Et ecce angelus Domini tetigit eum, et dixit illi: Surge et comede. Respexit, et ecce ad caput suum subcinericius panis, et vas aquæ. Comedit ergo et bibit, et rursus obdormivit. Reversusque est Angelus Domini secundo, et tetigit eum, dixitque illi: Surge, comede: grandis enim tibi restat via. Qui cum surrexisset, comedit et bibit, et ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus et quadraginta noctibus usque ad montem Dei Horeb. *Oportet Eliam in hoc itinere quadraginta dierum et noctium, metu et angore percussum a recta semita multum deflexisse, cum Bersabee a monte Horeb tantummodo quinquaginta leucis distet.*

43 Cumque venisset illuc, inquit sacra Scriptura eodem capite, mansit in spelunca; et ecce sermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hic agis, Elia? At ille respondit: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel: altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio: derelictus sum ego solus, et quærent animam meam, ut auferant eam. Et ait ei: Egredere et sta in monte coram Domino: et ecce Dominus transit. Et spiritus grandis et fortis subvertens montes, et conterens petras ante Dominum: non in spiritu Dominus. Et post spiritum commotio: non in commotione Dominus. Et post commotionem ignis: non in igne Dominus. Et post ignem sibilus auræ tenuis. Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum pallio, et egressus stetit in ostio speluncæ; et ecce vox ad eum dicens: Quid hic agis, Elia? Et ille respondit: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum: quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel: altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio; derelictus sum ego solus, et quærent animam meam, ut auferant eam. *Septuaginta interpretes in nonnullis editionibus post sibilum auræ tenuis habent: ῥᾶκεῖ Κύριος id est et ibi, nempe in sibilo, Dominus. Quod sensum clariorem reddit, etsi in textu Hebræo et versione vulgata non legatur. In eodem monte Horeb seu Sinai Deus decalogum daturus majestatem suam Moysi olim ostenderat. De hoc monte, et sacello Eliæ ibidem constructo, aliisque sacris monumentis disserit Quaresmius in Elucidatione Terræ sanctæ tom. 2, lib. 8, cap. 2 Peregrinatione 5.*

44 Tunc Deus Eliæ significat, se idololatriæ illis, de quibus Elias conquerebatur, suscitaturum adversarios, quod divinis verbis ita exprimitur: Et ait Dominus ad eum: Vade et revertere in viam tuam per desertum in Damascus; cumque perveneris illuc, unges Hazael regem super Syriam, et Jehu filium (significat hic nepotem). Nam si unges regem super Israel: Elisæum autem filium Saphat, qui est de Abelmeula unges prophetam pro te. Et erit, quicumque fugerit gladium Hazael, occidet eum Jehu, et quicumque fugerit gladium Jehu, interficiet eum Elisæus. Et derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal, et omne os, quod non adoravit eum osculans manus. Profectus ergo inde Elias, reperit Elisæum filium Saphat, arantem in duodecim jugis boum, id est inter duodecim aratores, et ipse in duodecim jugis boum arantibus unus erat.

Cumque

AUCTORE
G. C.

apparet Dominus,

E

F

eique prædicit hostium exitum, præcipitque unctionem regum et Eliæ prophetæ.

AUCTORE
G. C.

Cumque venisset Elias ad eum, misit pallium suum super illum. Qui statim relictis bobus, cucurrit post Eliam, et ait : Osculer, oro, patrem meum, et matrem meam, et sic sequar te. Dixitque ei : Vade, et revertere : quod enim meum erat, feci tibi. Reversus autem ab eo, tulit par boum, et mactavit istud, et in aratro boum coxit carnes, et dedit populo, et comederunt; consurgensque abiit, et secutus est Eliam, et ministrabat ei. *Quomodo hæc unctio regum et Elisæi prophetæ intelligenda sit, explicant passim interpretes et Salianus noster in Annalibus Veteris Testamenti ad annum mundi 3127 num. 18 et sequentibus.*

Jubetur Elias
minas Dei

45 Cum rex Achabus vineam Nabothi possidere cuperet, nec voti compos fieri posset, impia illius uxor Jezabel Nabothum interfici curavit, ut legimus in libro III Regum cap. 21, ubi a * 17 adduntur sequentia : Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbitem dicens : Surge et descende in occursum Achab regis Israel, qui est in Samaria : ecce ad vineam Naboth descendit, ut possideat eam. Et loqueris ad eum dicens : Hæc dicit Dominus : Occidisti, insuper et possedisti. Et post hæc addes : Hæc dicit Dominus : In loco, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. Cum Achabus in Samaria sepultus fuerit, varie se torquent interpretes, ut litteralem hujus prophetiæ sensum explicent. Quidam putant, hanc prophetiam impletam esse, quando III Reg. cap. 22, * 38 Achabo occiso, laverunt currum ejus in piscina Samariæ, et linxerunt canes sanguinem ejus. Si opponas, quod canes sanguinem Achabi linxerint in Samaria, sanguinem vero Nabothi in Jezrahel, ubi lapidibus obrutus est; respondent, Jezrahel pertinuisse ad Samariam, adeoque intelligi eundem locum in genere, id est eandem regionem. Alii censent per sanguinem Achabi hic intelligi ejus filium (filii enim ex parentum sanguine gignuntur) afferuntque illud Virgilii Æneidos 6: Projice tela manu sanguis meus, id est fili mi. Atque eo sensu prophetia exacte impleta est, quando IV Regum cap. 9 * 25 Jehu occisum a se Joram filium Achabi jussit projici in agrum Naboth Jezrahelitæ. At non video, hic multis violentisque explicationibus opus esse, cum Deus ipse testetur, sese propter Achabi pœnitentiam mala Achabo ipsi intentata ad filium ejus transtulisse, uti postea videbimus.

C

denuntiare
regi Achabo

46 In eodem libro III Regum cap. 21 a * 20 reliquum Achabi et Eliæ colloquium ita recitatur : Et ait Achab ad Eliam : Non invenisti me inimicum tibi? Qui dixit : Inveni, eo quod venundatus sis, ut faceres malum in conspectu Domini. Ecce ego inducam super te malum, et demetam posteriora tua, id est posteritatem tuam; et interficiam de Achab mingentem ad parietem, et clausum et ultimum in Israel. Et dabo domum tuam, sicut domum Jeroboam filii Nabat, et sicut domum Baasa filii Ahia : quia egisti, ut me ad iracundiam provocares, et peccare fecisti Israel. Sed et de Jezabel locutus est Dominus dicens : Canes comedent Jezabel in agro Jezrahel. Si mortuus fuerit Achab in civitate, comedent eum canes; si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cœli. Prophetia de ignominiosa Jezabelis morte ad apicem impleta est, ut constat ex libro IV Regum cap. 9 a * 30. Sed difficultas quædam apparet in explicandis iis, quæ de ignominia post mortem Achabo inferenda prædicuntur.

Nam cum Achab in prælio contra Syros ex vulnere interisset, perlatus est in Samariam, sepelieruntque regem in Samaria, ut III Regum cap. 22 * 37 narratur. Nulla autem ibi fit mentio volucrum aut canum, qui ejus cadaver comedissent. Si itaque hæc prædictio de Achabo ipso accipienda sit, dicendum est, eam implicite fuisse conditionalem, nempe nisi Achab resipisceret. Cum vero postea Achab pœnitentiam egerit, videtur hæc pœna in filium illius translata fuisse. Omnem difficultatem plane tollit textus Hebraicus, quem Septuaginta interpretes ita Græce verterunt : Τὸν τεθνηκότα τοῦ Ἀχαὰβ ἐν τῇ πόλει φάγονται οἱ κύνες, καὶ τὸν τεθνηκότα αὐτοῦ ἐν τῷ πεδίῳ φάγονται τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ. Id est : Mortuum de Achab (intellige de stirpe Achabi) in civitate comedent canes, et mortuum ejus in campo comedent volatilia cœli. Hanc phrasim sequitur etiam versio Chaldaica, Syriaca et Arabica. Atque hoc modo memorata prophetia ad litteram explicari potest.

47 In fine præfati capituli scelera Achabi ejusque pœnitentia sic describuntur : Igitur non fuit alter talis, sicut Achab, qui venundatus est ut faceret malum in conspectu Domini : concitavit enim eum Jezabel uxor sua. Et abominabilis factus est in tantum, ut sequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus a facie filiorum Israel. Itaque cum audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, et operuit cilicio carnem suam, jejunavitque et dormivit in sacco, et ambulavit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbitem dicens : Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus, sed in diebus filii sui inferam malum domui ejus. Disputant interpretes et theologi, utrum sincera et utilis fuerit Achabi pœnitentia. Sed, ne hic falcem in alienam messem immittamus, videri potest noster Cornelius a Lapide, qui in commentario ad hunc locum varias sententias conciliare nititur.

de cujus impietate et pœnitentia describitur.

E

§ VIII. Sacrilega idoli consultatio disturbata : disquisitio de habitu Eliæ : cœlestis duorum ducum et centum militum punitio : mors ab Elia regi Ochozia prædicta.

F

Post mortem Achabi solus regnare cœpit Ochozias, scelere similis patri filius, qui præter alia infortunia, quibus Deum vindicem agnoscere debuisset, cecidit per cancellos cœnaculi sui, quod habebat in Samaria, et ex lapsu debilitatus in gravem incidit morbum. Neque sic confugit ad verum Deum, sed misit legatos suos Accaronem, qui interrogarent Beelzebub Philisthæorum idolum, quis futurus esset istius morbi eventus. At Elias sacrilegum iter abruptit, ut lib. IV Regum cap. 1 a * 3 dicitur in hunc modum : Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbitem dicens : Surge et ascende in occursum nuntiorum regis Samariæ, et dices ad eos : Numquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron? Quamobrem hæc dicit Dominus : De

Elias nuntios Beelzebub consulturos remittit ad Ochoziam, qui eum ex figura et habitu agnoscit,

lectulo,

A lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Et abiit Elias. Reversique sunt nuntii ad Ochoziam. Qui dixit eis : Quare reversi estis? At illi responderunt ei : Vir occurrit nobis, et dixit ad nos : Ite et revertimini ad regem, qui misit vós, et dicetis ei : Hæc dicit Dominus : Numquid quia non erat Deus in Israel, mittis ut consulatur Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Qui dixit eis : Cujus figuræ et habitus est vir ille, qui occurrit vobis, et locutus est verba hæc? At illi dixerunt : Vir pilosus, zona pellicea accinctus renibus. Qui ait : Elias Thesbites est. *Rabbi Eliczer cap. 31 fabulatur, teste nostro Cornelio a Lapide, zonam hanc Eliæ fuisse ex pelle illius arietis, quem Abraham loco filii sui Isaaci immolavit. Sed, relictis Rabbinicis commentis, de habitu Eliæ hic indicato, paululum disseramus.*

qua occasio-
ne variæ opi-
niones

B 49 *Ex postremis sacræ Scripturæ verbis satis patet, Eliam in corporis figura vel habitu habuisse signum aliquod distinctivum, quo inter alios dignosceretur. Sed non adeo liquet, quodnam illud signum fuerit : nam dum nuntii regis Ochoziæ illum vocant virum pilosum ; nonnulli id ad pilos capitis et barbæ referunt, dicuntque, Eliam promissa cæsarie et barba more eremitarum fuisse conspicuum ; quidam autem de villosa veste interpretantur, ne hi nuntii vestimenti notam maxime insignem omisisse videantur, cum rex viri habitum quæsisset, quem zona non satis indicat, minusque quam ipsa vestis notabilis est. Septuaginta interpretes, et Flavius Josephus lib. 9 Antiq. Judaic. cap. 1 de pilis corporis potissimum agere videntur : nam Elias ab illis appellatur δαρός, id est pilosus vel hirsutus ; quæ etiam voce Græca utuntur ad exprimendam formam Esau, cui opponitur λείος, id est lævis, qualis erat Jacob. Huic opinioni favet S. Hieronymus in Commentariis ad Ezechielem cap. 35 ita scribens : Quod si prudens lector opposuerit, quomodo in isto loco Seir hoc est hispidus et pilosus intelligatur in malam partem, cum Elias quoque vir pilosus dictus sit, breviter respondebo, de Esau scriptum esse, quod rufus fuerit, et quasi pellis hispidus ; de Elia vero, quod vir tantum pilosus.*

C In Esau, qui sanguinarius et cruentus pelli hispidæ comparatur, mortalium operum, et ipsius mortis indicium est ; in Elia virilitatis argumentum. Quamobrem et habitatio ejus in solitudine, et conversationis austeritas non solum virum, sed et virum fortissimum demonstrabat.

de veste et
figura Eliæ

50 Alii opinantur, Eliam ab hirsuta veste et simul a pilis corporis pilosum nominari. Hæc sententia, quæ cum præcedenti facile conciliari potest, mihi verosimilior apparet, quia sic nuntiorum responsio magis directe quadrabit interrogationi regis Ochoziæ, qui de Eliæ figura et habitu quærebat. Eidem adhæret noster Cornelius a Lapide, qui in hoc nuntiorum responsum ita commentatur : Incedebat enim Elias intonsus, proluxa barba et capillis, hispido vestitu et piloso, puta melote, sive pelle ovina vel caprina intonsa circumdatus, et zona pellicea accinctus, id est corio non apparato, sed adhuc piloso et villosa, quasi eremita, mundi contemptor, et paupertatis priscæque simplicitatis amator. Neque ista opinio sacræ Rituum Congregationi displicet. Cum enim inter PP. Carmelitas et Basilianos de Eliano habitu lis orta

esset, sacra Congregatio anno 1686 propositam a PP. Basilianis Eliæ imaginem approbavit, eamque depingi ac publice exponi concessit, prout ex Responsionibus Papebrochianis hic æri incisam vides.

E

Similis imago Romæ depicta fuit inter alios prophetas in aula regia ante capellam Pontificiam in palatio Apostolico montis Quirinalis, et videtur esse conformis habitui Eliæ, qui hic a sacra Scriptura describitur. Flammeus gladius, quem Elias manu præfert, nihil aliud, ni fallor, quam ardentem illius zelum denotat. Non fit hoc capite distincta mentio de pallio Eliæ, quod forte sub piloso habitu comprehenditur. At saltem ex libro iv Regum cap. 2. patet, eum gestasse pallium, quod Tostatus censet fuisse cilicinum ex pilis camelorum, uti fuit vestis S. Joannis Baptistæ. Alii autem putant, fuisse confectum ex pelle ovina, quia Septuaginta interpretes μηλωτήν appellant, de qua voce mox pluribus agemus.

51 Videtur Apostolus Paulus in Epistola ad Hebræos cap. 11 hunc ipsum veterum prophetarum vestitum ita descripsisse : Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustii, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus et speluncis, et in cavernis terræ. Est autem melota proprie pellis ovina a voce Græca μῆλον, quæ ovem significat, etsi per catachresin ad aliorum animalium pelles extendatur, ut legitur in Vita S. Fructuosi archiepiscopi Bracarensis, ad diem xvi Aprilis illustrata, in qua dicitur meloten ex caprinis pellibus indutus. Divus Thomas in Expositione super proxime citatam S. Pauli epistolam lectione 8 hanc vocem sic explicat : Melota est vestis facta de pilis camelorum, ut quidam dicunt... Vel melius, quod taxus habet pellem hirsutam, de qua fit vestis, quæ dicitur melota. Pellis caprina cum hoc quod est hirsuta, est etiam vilis. Et hæc dicuntur de Elia iv Regum cap. 1, quod erat vir pilosus et zona pellicea accinctus renibus. Quidquid sit de vestimenti materia, suspicor cum Tostato, Eliam aspera et hispida veste indutum fuisse, sicut et Joannes Baptista, de quo Matthæus cap. 3 & 4 ita testatur : Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos suos. Suspicionis meæ ratio est, quod Judæi, missa ad Joannem Baptistam legatione, cum interrogaverint Joannes cap. 1 & 21 : Elias es tu? Forte Judæi illi

proponun-
tur.

F

AUCTORE
G. C.

in sacris Litteris legerant, Eliam fuisse virum pilosum; aut ex Majorum suorum traditione acceperant, illum villosa veste indutum fuisse, atque ideo ob vestimenti similitudinem petebant a Joanne, an ipse esset Elias. Hæc conjectura nostra est, quam libenter deseremus, si probabilior aliqua ratio afferatur.

*Elias duos
duces cum
suis militi-
bus cœlesti
igne combu-
rit,*

B

52 Jam ab hac longiori digressionem ad historiam nostram redeamus, quæ lib. iv Regum cap. 1 ita prosequitur: Misitque (Rex Ochozias) ad eum quinquagenarium principem, et quinquaginta, qui erant sub eo. Qui ascendit ad eum, sedentique in vertice montis ait: Homo Dei, rex præcepit, ut descendas. Respondensque Elias dixit quinquagenario: Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, et devoret te et quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de cœlo, et devoravit eum, et quinquaginta, qui erant cum eo. Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, et quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi: Homo Dei, hæc dicit rex: Festina, descende. Respondens Elias ait: Si homo Dei ego sum, descendat ignis de cœlo, et devoret te, et quinquaginta tuos. Descendit ergo ignis de cœlo, et devoravit illum, et quinquaginta ejus. Plerique sacræ Scripturæ interpretes censent, quod Elias ab hisce pentacontarchis per ironiam homo Dei appellatus fuerit; quam opinionem subsecuta pœna verosimillimam reddit. Non defuere tamen, teste Theodoro, qui Eliam crudelitatis accusarunt, eo quod hos duces quinquagenarios cum suis militibus igni cœlesti devorandos tradiderit. Sed idem Theodoretus in Quæstionibus ad librum iv Regum Interrogatione 4 in Græco-Latina Sirmondi nostri editione tom. i pag. 336 calumniatoribus illis ita respondet: Qui prophetam accusant, adversus Deum prophetæ, linguam movent: ipse enim immisit ignem. Est ergo nimis audaciæ divinæ irasci administrationi. Oportet enim scire æquitatem divinæ providentiæ, et quod juste punit peccatores, et beneficio afficit suos cultores. Est autem perspicuum, quinquagenarios, et qui eis parebant, convenisse cum scopo ejus, qui illos misit. Unde etiam a Domino immissa sustinuerunt supplicia.

C
*enjus ultio-
nis circum-
stantiæ exa-
minantur.*

53 Jacobus Saliarius in annalibus Ecclesiasticis veteris Testamenti ad annum mundi 3138 num. 52 existimat, hanc divinæ ultionis tragediam in monte Carmelo peractam esse, et secundum pentacontarchum ignarum fuisse eorum, quæ priori contigerant. Rem totam loco mox citato sic probabiliter exponit: Hæc dum in Carmelo fierent, nec superesset nuntius, qui rem gestam Regi nuntiaret, rex flagrabat desiderio habendi Eliam in potestate sua, virum, quem patri suo pridem inimicum ab illo ipso non semel audierat, quem tam multis deorum suorum prophetis mortem intulisse meminerat, quem universum populum quadraginta duorum mensium fame afflixisse tenebat, quem sibi et toti regno infestum ac perniciosum putabat, ut qui sibi nunc mortem, et paulo ante universæ familiæ interitum denuntiasset. Itaque cum primus quinquagenarius neque Eliam victum ad regem adduceret, neque nuntium de re tota mitteret, impatiens moræ alterum nuntium eadem ex superbia et animi tumore in Carmelum misit, qui simul sciret, quid socio factum esset, et eadem potestate præditus, eodem cum illo munere, si res ita ferret,ungeretur. Estque

admodum credibile, tam tristem casum in Samaria adhuc ignotum fuisse, et tam regem quam secundum quinquagenarium latuisse. Ab hac Saliarii opinione dissentit Cornelius a Lapide, dum in hunc sacri Codicis locum ita scribit: Impudentior fuit hic secundus pentacontarchus priore: tum quia audito ejus supplicio non resipuit; tum quia auxit impudentiam addendo: Festina; ideoque eadem pœna plexus, ac igne cœlesti consumptus est. Hæc Cornelii sententia etiam probabilis est: nam in aulis principum sæpe inveniuntur ministri adeo temerarii, ut nullis terreantur periculis, et corporis atque animæ salutem impio dominorum suorum mandato postponant.

54 Cum neque secundus pentacontarchus desiderio regis satisfacisset, misit rex tertium, qui intellecto duorum præcedentium supplicio cautior factus, suppliciter Eliam alloquitur, eumque volentem coram rege adducit, ut in eodem libro iv Regum cap. 1 § 13 narratur hoc modo: Iterum misit principem quinquagenarium tertium, et quinquaginta, qui erant cum eo. Qui cum venisset, curvavit genua contra Eliam, et precatus est eum, et ait: Homo Dei, noli despicere animam meam, et animas servorum tuorum, qui mecum sunt. Ecce descendit ignis de cœlo, et devoravit duos principes quinquagenarios primos et quinquagenos, qui cum eis erant; sed nunc obsecro, ut miseraris animæ meæ. Locutus est autem angelus Domini ad Eliam dicens: Descende cum eo, ne timeas. Surrexit igitur, et descendit cum eo ad regem. Et locutus est ei: Hæc dicit Dominus: Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israël, a quo posses interrogare sermonem; ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Mortuus est ergo juxta sermonem Domini, quem locutus est Elias, et regnavit Joram frater ejus pro eo, anno secundo Joram filii Josaphat regis Judæ: non enim habebat filium. Huic Joramo Achabi filio postea acciderunt ea, quæ Elias viventi Achabo prædixerat, ut supra indicavimus.

*Tertio duci
parcens cum
eo adit regem
Ochoziam,
cui mortem
prædicit.*

E

Eliæ raptus, et quæstiones huic annexæ.

F

Hoc paragrapho mirabilem Eliæ raptum ex sacris Litteris referemus; ceteras vero quæstiones huic raptui connexas, vel ea occasione ab interpretibus aliisque scriptoribus motas breviter attingemus. Liber iv Regum cap. 2 prodigiosam hanc historiam ita exponit: Factum est autem, cum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in cœlum, ibant Elias et Eliseus de Galgalis. Dixitque Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me usque in Bethel. Cui ait Eliseus: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque descendissent Bethel, egressi sunt filii prophetarum, qui erant in Bethel, ad Eliseum, et dixerunt ei: Numquid nosti, quia hodie Dominus tollet dominum tuum a te? Qui respondit: Et ego novi, silete. Dixit autem Elias ad Eliseum: Sede hic, quia Dominus misit me in Jericho. Et ille ait: Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque

*Elias paulo
ante raptum
varia adit
loca,*

venis-

A venissent Jericho, accesserunt filii prophetarum, qui erant in Jericho, ad Eliseum, et dixerunt ei : Numquid nosti, quia Dominus hodie tollet dominum tuum a te? Et ait : Et ego novi, silete. Dixit autem ei Elias : Sede hic, quia Dominus misit me usque ad Jordanem. Qui ait : Vivit Dominus, et vivit anima tua, quia non derelinquam te. *Notant hic communiter interpretes, quod Elias ex modestia et humilitate voluerit Eliseum a se dimittere, ut honorificum raptum suum occultaret : singularia enim Dei dona oculis hominum subducenda sunt, nisi Deus ipse ea manifestet, sicuti hic Eliseo et filiis prophetarum instantem Eliæ recessum indicaverat. Quare Elias tertio repctens sede hic, non præcipit Eliseo, ut ibi subsistat, sed potius comiter ipsum hortatur, ut itineris labori parcat, quasi diceret : Non est necesse, ut me comiteris. Ita fere Cornelius a Lapide in commentario ad hunc versiculum.*

et prodigiose
transiens
Jordanem,
Eliseo spe-
clante, igneo
curru in
alium suble-
vatur.

B

56 Porro Scriptura sacra ibidem sic pergit : Ierunt igitur ambo pariter, et quinquaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt eos, qui et steterunt e contra longe, illi autem ambo stabant super Jordanem. Tulitque Elias pallium (*Septuaginta* *μηλοστήν* appellant, de quo supra) suum, involvit illud et percussit aquas, quæ divisæ sunt in utramque partem, et transierunt ambo per siccum. Cumque transissent, Elias dixit ad Eliseum : Postula quod vis ut faciam tibi, antequam tollar a te. Dixitque Eliseus : Obsecro, ut fiat in me duplex spiritus tuus. Qui respondit : Rem difficilem postulasti ; attamen si videris me, quando tollar a te, erit tibi, quod petisti ; si autem non videris, non erit. Cumque pergerent, et incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus, et equi ignei diviserunt utrumque, et ascendit Elias per turbinem in cælum. Eliseus autem videbat, et clamabat : Pater mi, pater mi, currus Israël et auriga ejus. Et non vidit eum amplius. Apprehenditque vestimenta sua, et scidit illa in duas partes. Et levavit pallium Eliæ, quod ceciderat ei. Reversusque stetit super ripam Jordanis, et pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percussit aquas, et non sunt divisæ, et dixit : Ubi est Deus Eliæ etiam nunc? Percussitque aquas, et divisæ sunt hunc atque illuc, et transiit Eliseus. Videntes autem filii prophetarum, qui erant in Jericho e contra, dixerunt : Requievit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venientes in occursum ejus adoraverunt eum proni in terram, dixeruntque illi : Ecce cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possunt ire et quærere dominum tuum, ne forte tulerit eum Spiritus Domini, et projecerit eum in unum montium, aut in unam vallium. Qui ait : Nolite mittere. Coëgeruntque eum, donec acquiesceret et diceret : Mittite. Et miserunt quinquaginta viros, qui cum quæsissent tribus diebus, non invenerunt, et reversi sunt ad eum. *Videntur hi filii prophetarum sibi persuasisse, quod Elias tantum pro tempore quodam ex oculis suis sublatus esset, et in loco quodam vicino absconditus. Forte hujusmodi prophetarum translationes eo tempore erant satis communes, cum Abdias Achabi procurator supra Eliæ dicat : Cumque recessero a te, Spiritus Domini asportabit te in locum, quem ego ignoro.*

C

57 Aliqua in sacro textu numeri præcedentis explananda sunt ; ac primo quidem, quis sit duplex

ille spiritus, quem Eliseus sibi petiit. Theodoretus et nonnulli Græci Eliseum duplici Eliæ spiritu donatum fuisse scribunt, quia duplo majora vel plura patrauit miracula. Hos sequitur S. Petrus Damianus seu alius auctor sub ejus nomine citatus Sermone 2 de Nativitate S. Joannis Baptistæ dicens : In Eliseo fuit duplex Eliæ spiritus, non meritorum cumulo, sed exhibitione miraculorum, quia xxiv miracula fecit, cum Elias fecerit xii dumtaxat. Anastasius vero Nicenus aliique numerant pauciora utriusque prophetæ miracula, sed ea proportionem, ut Eliseus duplo plura patrauerit. Sanctes Pagninus hanc Elisei petitionem ita vertit : Fiat mensura duarum partium de spiritu tuo super me. Qua versione innuit, Eliseum duas Eliani spiritus partes sibi postulasse, sicuti primogenitus juxta legem Deuteronomii cap. 21 v 17 debebat habere duplicem portionem hereditatis paternæ. Alii denique volunt, Eliseum sibi petiisse eadem sancti Spiritus dona ; nempe gratiam prophetiæ et miraculorum, quibus Elias cultum veri Dei propugnauerat. Unde Angelomus supra laudatus ait : Spiritus duplex, est spiritus prophetiæ et miraculorum. *Quamvis omnes hæc interpretationes sint satis probabiles, tamen primæ magis quadrare videtur responsio Eliæ, qua dixit : Rem difficilem postulasti, scilicet duplo majorem spiritum, quam in me fuerit. Hanc interpretationem etiam confirmant ea, quæ interpretes passim observarunt, videlicet : quod Eliseus non unum, ut Elias, sed duos mortuos resuscitaverit, nec triennii cum dimidio, sed septennii famem induxerit, et duplo plura miracula fecerit. Videri hic potest Sallianus noster, qui ad annum mundi 3139 num. 12 et sequentibus fuse de hac re disserit.*

58 Alia quæstio est, qualis fuerit currus igneus et equi ignei, quibus ascendit Elias per turbinem in cælum. Aliqui existimant, fuisse angelos, qui sub hac forma Eliani sursum vexerunt juxta illud Psalmi 103 v 4 : Qui facis angelos tuos spiritus, et ministros tuos ignem urentem. Videtur huic opinioni favere auctor, qui passim sub S. Ambrosii nomine citatur, dum in Symbolum Apostolorum non procul a fine sic scribit : Elias in corpore isto positus curru igneo, id est Angelorum subvectione, qui sunt spiritus et flamma ignis, qui faciunt voluntatem Dei, in illa commotione usque ad cælum assumptus est. Alii arbitrantur, totam hanc machinam compositam fuisse ex aëre densiori, qui instar ignis splendebat ac rubebat, et sic Eliam, turbine seu vento impellente, et Angelo hunc aërium currum moderante, in altum fuisse sublatus. Cornelius a Lapide in commentariis ad hunc locum etiam dicit, hunc currum non fuisse vere igneum, sed tantum habuisse speciem ignis, sicut habent meteora in aëre formata. Idem sentit Sallianus, qui simul ex Tostato nitide explicat, quomodo Elias et curru igneo et turbine in altum raptus fuerit, dum ad annum mundi 3139 num. 39 ita scribit : Nubes videlicet rutilans in quamdam soliditatem addensata, et quasi meteorum quoddam in speciem currus et equorum igneorum efformatum super terram decurrere videbatur versus utrumque prophetam, et inter utrumque pertransiens alterum ab altero separavit, et raptus est Elias ad currum igneum, ubi consedit, Eliseo solo humi remanente ; statimque consurgens ventus e terra extulit paulatim equos atque currum, donec ab oculis spectantis et inclamantis Elisei subduce-

retur :

AUCTORE
G C.

*Disquiritur
quis fuerit
duplex spiri-
tus, quem
sibi Eliseus
postulavit,*

E

*et qualis fue-
rit currus,
quo Elias a
terra subla-
tus est,*

F

AUCTORE
G. C.

*Explicatur
extrema ver-
ba Elisei cla-
mantis, dum
Elias sursum
levabatur*

retur ; sicque verum est, et a curru igneo, et a turbine venti Eliam abductum in cœlum, curru ferente, auferente vento, et angelo, ut supra dixi, utrumque quasi auriga moderante.

59 Cum Elias sursum elevaretur, Eliseus clama-
bat : Pater mi, pater mi, currus Israël et auriga
ejus ; sive ut sonat Hebraice : Currus Israël et equi-
tes ejus ; vel ut Septuaginta interpretes habent : e-
ques ejus. Vatablus aliique hanc Elisei exclamatio-
nem ita exponunt, acsi diceret : Vale, o Elia pater
mi, qui eras totum robur Israël ; ac magis Israëllem
juvabas tuo zelo et oratione, quam magna currum
et equitum multitudo. Chaldaeus interpres ita hanc
phrasim vertit : Magister mi, magister mi, qui
melior eras Israël oratione tua curribus et equi-
tibus. Unde S. Ambrosius in libro de Nabuthe cap.
14 ita scribit : Cum reciperetur Elias, et curru
quasi ad cœlum ferretur, clamavit ad eum Eli-
seus : Pater, pater, agitator Israël et eques
ejus : hoc est, qui populum Domini bono ductu
regebas, constantiae merito hos accepisti currus,
hos equos ad divina currentes, quia moderato-
rem te humanarum mentium Dominus compro-
bavit : ideo tamquam boni auriga certaminis,
victor æterno præmio coronaris. Quæ hic de
æterno præmio dicuntur, de certa ejusdem spe intel-
ligenda sunt ; quandoquidem Elias nondum æterno
gaudio fruatur, ut docent sancti Patres ac Theologi.
Gregorius Magnus lib. 2 in Ezechielem Hom. 21
eadem Elisei verba sic tropologice explicat : Quid
est, fratres charissimi, quod Elias currus Israël
et auriga dicitur, nisi quia auriga agitatur, currus
portat ? Doctor ergo qui mores populi et per pa-
tientiam sustinet, et sacri eloqui verbis docet,
et currus dicitur et auriga. Currus, quia toleran-
do portat ; auriga, quia exhortando agitatur. Cur-
rus, quia mala sustinet ; auriga, quia populum
bonis admonitionibus exercet. Tostatus in lib. IV
Regum cap. 2 quæst. 19 inter alias rationes dicit,
Eliseum ita exclamasse, ut significaret, Eliam a se
abeuntem videri, adeoque se duplici spiritu donan-
dum esse juxta promissum Eliæ, qui paulo ante
prædixerat : Rem difficilem postulasti ; attamen
si videris me, quando tollar a te, erit tibi, quod
petisti ; si autem non videris, non erit.

C

*et referuntur
variae senten-
tiæ de loco,*

60 Non minus controversitur, quem in locum
Elias fuerit translatus. In textu vulgato legitur a-
scendisse in cœlum. Hinc Procopius Gazæus, ali-
que nonnulli putarunt, Eliam jam gloriosum in
cœlis cum Christo regnare. Sed hi auctores cœlum
nimis stricte acceperunt, cum tamen ea vox sæpe in
sacris Litteris pro aëre sumatur, sicuti dum aves
vocantur volatilia cœli. Ideo forte Septuaginta hanc
expressionem ita Græce verterunt : ὡς εἰς τὸν οὐ-
ρανόν. Id est : tamquam in cœlum. Præterea S.
Augustinus lib. 9 Genesis ad Litteram cap. 6 huic
opinionem aperte contradicit : Neque enim arbi-
trandum est, inquit, Eliam vel sic esse jam, sic-
ut erunt Sancti, quando peracto operis die de-
narium accepturi sunt, vel sic quemadmodum
sunt homines, qui ex ista vita nondum emigra-
runt. Jam itaque aliquid melius habet, quamvis
nondum habeat quod ex hac vita recte gesta in
finem habiturus sit. Gregorius Magnus Homilia 29
in Evangelia duplex cœlum distinguit his verbis :
In veteri Testamento cognovimus, quod Elias
sit raptus in cœlum ; sed aliud cœlum aëreum,
aliud æthereum. Cœlum quippe aëreum terræ est

proximum ; unde et aves cœli dicimus, quia eas
volitare in aere videmus. In cœlum itaque aëreum
Elias sublevatus est, ut in secretam quamdam
terræ regionem repente duceretur, ubi in magna
jam carnis et spiritus quiete viveret, quousque
ad finem mundi redeat, et mortis debitum solvat.
Non meretur hic refutari inepta fabula quorundam
Rabbinorum, qui fingunt Eliam in sphaera ignea ab
igue fuisse consumptum, et solo spiritu in cœlum
penetrasse. Vides hic a S. Gregorio Magno Eliæ
commorationi secretam quamdam terræ regionem
assignari.

61 Irenæus aliique veteres et graves auctores col-
locant Eliam in paradiso terrestri, ex quo Adam
expulsus fuit. Sed hæc sententia certa non est, cum
multi probabiliter existimant, terrenum hunc para-
disum aquis diluvii periisse, ut videri potest apud
Blasium Viegas in commentariis exegeticis ad caput
11 Apocalypseos sect. 5, Benedictum Pererium
tom. 1 in Genesim lib. 3 disp. 1 quæst. 5, Janse-
nium episcopum Gandensem in Concordia evangelica
cap. 143, Franciscum Suarez tom. 2 in 3 partem
divi Thomæ, quæst. 59 art. 6 disp. 55 sect. 1.
Plurimi sancti Patres asserunt ignotum esse locum,
in quo Enoch et Elias nunc versantur. Imo S.
Chrysostomus Homilia 21 in Genesim monet, non
esse curiosius indagandum, quo Dominus Enochum
transtulerit. Theodoretus quæstione 45 in Genesim
proponit hanc quæstionem : Quem in locum Deus
omnium transtulit Enoch ? Mox autem respondet :
Non inquirenda sunt, quæ silentio sunt tradita,
sed veneranda, quæ scripta sunt. Item de hodierna
Eliæ commoratione sentiendum est, acquiescendum-
que Patribus illis, qui hunc locum nobis incognitum
esse affirmant. Subtiliter hic a quibusdam disputa-
tur, an Elias in hoc loco indigeat cibis corporalibus,
an sit in statu merendi ; de quibus videri possunt
Franciscus Suarez et Blasius Viegas locis proxime
citatis, aliique Theologi. Huc magis spectant ea,
quæ ab Elia post raptum gesta sunt, ac porro circa
finem mundi geruntur.

§ X. Præsens Eliæ status, epistola ab eo
post raptum regi Joramo missa ; fu-
turus regressus circa finem mundi.

Hebræi scriptores Eliam in loco, ubi nunc degit,
plurimis negotiis occupant, ne scilicet otiosi
videatur. Imprimis in suo Seder Olam cap. 17 tra-
dunt, eum ibidem conscribere gesta omnium ætatum
et temporum. Præterea Rabbi Kimchi comminisci-
tur, Eliam singulis Judæorum circumcisionibus in-
visibilem adesse. Imo apud Sgambatum nostrum loco
jam aliquoties supra citato Jalkut Sect. In Monte
ita habet : Cum quis aliquid boni facit, Elias et
Messias illud scribunt, Deus autem obsignat.
Sed ut incertas et fabulosas Judæorum traditiones
omittamus, dicendum potius est, Eliam suavissimis
contemplationibus vacare, et minime otiosa quiete
frui, ut innuit Suarezius noster tom. 2 in 3 partem
Divi Thomæ quæst. 59 art. 6 disp. 55 sect. 1.
Quod si quis contra Suarezium cum Blasio Viegas
aliisque Eliam meriti capacem statuatur, dici potest,
eum varios virtutum actus exercere, aliisque occu-
pationibus notitiam nostram fugientibus merita sua

augere.

*in quem
Elias est
translatus.*

E

F

*Elias in loco
ubi nunc de-
git, minime
otiat ;*

A *augere. Ut ut est, Bernardus serm. 6 de Ascensione Domini assiduam Eliæ occupationem indicat his verbis: Felices nimium viri illi, per quos dominica Ascensio legitur præsignata, Enoch raptus, translatus Elias. Felices plane, qui soli jam Deo vivunt, soli vacant intelligendo, diligendo, fruendo: neque enim corpora, quæ corrumpuntur, illas aggravant animas, aut terrena inhabitatio sensus eorum tamquam multa cogitantes deprimit, qui cum Deo ambulasse noscuntur. Factum est impedimentum omne de medio, occasione universa sublata, materies nulla relicta est, quæ eorum affectum aggravet, vel deprimat intellectum. Nunc de Eliæ epistola diu post ejus raptum ad regem Joramum allata, hæc pauca accipe.*

et post raptum suum misit regi Joramum litteras,

B 63 *Liber II Paralipomenon cap. 11, narrata regis Joram impietate, de hac minaci epistola sic loquitur x 12: Allatæ sunt autem ei litteræ ab Elia propheta, in quibus scriptum erat: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Quoniam non ambulasti in viis Josaphat patris tui, et in viis Asa regis Juda; sed incessisti per iter regum Israel, et fornicari fecisti Judam, et habitatores Jerusalem, imitatus fornicationem domus Achab, insuper et fratres tuos, domum patris tui, meliores te, occidisti: ecce Dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo, et filiis et uxoribus tuis, universaque substantia tua. Tu autem ægrotabis pessimo languore uteri tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies. Hisce Eliæ minis respondit eventus, ut ostendunt sequentia, quæ ibidem sic subjunguntur: Suscitavit ergo Dominus contra Joram spiritum Philistinorum et Arabum, qui confines sunt Æthiopibus; et ascenderunt in terram Juda, et vastaverunt eam, diripueruntque cunctam substantiam, quæ inventa est in domo regis, insuper et filios ejus et uxores: nec remansit ei filius, nisi Joachaz, qui minimus natus erat. Et super hæc omnia percussit eum Dominus alvi languore insanabili. Cumque diei succederet dies, et temporum spatia volverentur, duorum annorum expletus est circulus, et sic longa consumptus tabe, ita ut egereret etiam viscera sua, languore pariter et vita caruit, mortuusque est in infirmitate pessima, et non fecit ei populus secundum morem combustionis exequias, sicut fecerat majoribus ejus.*

quarum missio diversimode exponitur.

C 64 *Explicatores sacræ Scripturæ in varias abeunt sententias, ut inveniant modum, quo Elias probabilis has litteras scripserit, et tam diu post suum raptum ad Joramum direxerit. Cajetanus quidem asserit, Eliam hic memoratum ab Elia Thesbite distinguî; sed hæc ejus assertio facilius negatur, quam ipse eam possit probare; præsertim cum Elias ille hic vocetur propheta, quo nomine Elias Thesbites designari solet. Saltem cum torrente interpretum nova illius opinio respuenda est, donec quis ostenderit, alterum Eliam prophetam sub rege Joram floruisse. Neque placet effugium Vatabli, qui per Eliam hic intelligit Eliseum, quia duplicem Eliæ spiritum acceperat. Alii putarunt, Eliam ante raptum suum has litteras scripsisse, et dedisse custodiendas Eliseo vel alicui simili, ut eas postmodum traderet regi Joram: poterat enim Elias, inquit, spiritu prophetico prævidere, quæ facturus et passurus erat Joram: sicque diu antea scribere epistolam, quæ regi postea redderetur. At non video necessitatem recurrendi ad hanc explicationem, quæ*

nonnihil violenta videtur. Quid absurdi est, si Elias ex loco, in quo nunc versatur, has litteras miserit per angelum humana forma indutum, sive per Eliseum aliumve prophetam, cui ipse apparuerat? Sicut enim in Transfiguratione Christi Elias apparuit Petro, Jacobo et Joanni, sic etiam apparere potuit alicui prophætæ aut viro fideli, eique litteras a se scriptas ad Joramum perferendas dare. Hæc est communior interpretum sententia, cui consentiunt Hebræi in suo Seder Olam cap. 17, ubi vocatur hæc epistola de cælo missa. Rabbi David Kimchi, teste Scipione Sgambato supra citato, harum litterarum missionem ita explicat: Apparuit forte Elias alicui ex prophetis, et ei dictavit hanc epistolam ferendam ad regem, ut ille recogitans, Eliam sibi e cælo hæc scribere, agnosceret, quantum facinus admisisset. Ne quid circa Eliæ Acta neglexisse videamur, etiam de rebus ab illo circa finem mundi gerendis agendum est.

65 *Juxta commumem sanctorum Patrum mentem de Henoch et Elia explicantur ea, quæ in Apocalypsi S. Joannis cap. 11 sic prænuntiata sunt: Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duæ olivæ, et duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes. Et si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, et devorabit inimicos eorum: et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi. Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum, et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, et percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint. Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abysson, faciet adversum eos bellum, et vincet illos, et occidet eos: et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est. Et videbunt de tribubus et populis et linguis et gentibus corpora eorum per tres dies et dimidium, et corpora eorum non sinent poni in monumentis. Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, jucundabuntur, et munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant terram. Et post dies tres et dimidium spiritus vitæ a Deo intravit in eos, et steterunt super pedes suos, et timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos. Et audierunt vocem magnam de cælo dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube; et viderunt illos inimici eorum. Jam aliqua obscuriora hic ordine elucidanda.*

Elias circa finem mundi rediturus est,

E

66 *Scio, quosdam Catholicos hæc non intellixisse de Henoch et Elia, atque ita ansam præbuisse hæreticis pejora excogitandi et effutiendi: nam Calvinistæ, præsertim Angli, qui negant Eliam et Henochum venturos in fine mundi, docent hosce duos testes esse novum et vetus Testamentum. Sed hunc errorem egregie refellit Lessius noster, dum contra magnæ Britanniæ regis expositionem ita scribit: Hi duo testes, quos Dominus mittet, erunt testes vivi, qui poterunt se explicare, disputare, refutare adversarios, ostendere illum hominem esse Antichristum, ejus signa esse mendacia, etc. At duo isti libri sunt testes mortui, nec possunt certamen inire cum adversariis, aut se explicare et objecta solvere, neque occidi. Adde quod duo testamentum non vestiantur saccis, nec iis convenient aliqua*

quod negans aliqui hæretici,

F

aliqua

AUCTORE
G. C.

aliqua, quæ usque ad * 13 de duabus singularibus personis dicuntur. Nonnulli etiam orthodoxi duos illos testes jam dudum venisse arbitrantur, et totam hanc prophetiam de Christo Domino nostro et Joanne Baptista exponunt. Alii, inter quos Lyranus et Aureolus, per eos Sylverium Popam et Mennam Patriarcham Constantinopolitanum intelligunt, qui contra Eutychetis hæresin decertarunt. Denique non desunt, qui putent in his duobus notari S. Dominicum et S. Franciscum, quod non displicuit Ubertino. Sed tota Apocalypseos series manifeste ostendit, hic agi de novissimis mundi temporibus, et hos duos testes esse Eliam cum suo socio, ut recte probat noster Gregorius Ferrarius in suis commentariis ad Apocalypsin.

qui etiam
tempus præ-
dicationis
ejus impie et
ridicule in-
terpretan-
tur.

B

67 Hi duo testes prædicabunt 1260 diebus, qui efficiunt tres annos cum dimidio, ut computant Cornelius a Lapide et Gregorius Ferrarius, alique interpretes hunc Apocalypseos locum notis illustrantes. Lutherani et Calvinistæ in his diebus explicandis ridicule seu potius misere se torquent, ut rebellionis suæ contra Romanum Pontificem larvam aliquam obtendant. Fingunt namque per dies hic intelligi annos, et designari tempus, quo Romanus Pontifex, quem malique et impie Antichristum vocant, tyrannidem suam in ecclesia Christi exercet. Cum vero jam videant, Romanos Pontifices diutius Ecclesiæ præfuisse, suamque supputationem non succedere, etiamsi ex suo cerebro dies in annos converterint, alias excogitarunt fabulas, quibus rudi popello imponant. Bullingerus quidem Serm. 46 dicit, certum tempus hic poni pro incerto. At hoc non placet Chytræo et Illyrico, qui in suis centuriis somniant, hos 1260 dies esse Angelicos. Alii alia comminiscuntur. Ita illi inter se dissident fanaticis explicationibus, ad quas intelligendas Œdipo opus esset. Sed quid mirum, si venenosa hæreseos hydra quotidie nova errorum capita producat? Possent hic facile insulsæ eorum ineptiæ convelli; at infelices isti, toties de

calumnia convicti, commiseratione potius quam refutatione digni sunt. Nunc reliqua explicemus.

68 Per bestiam, quæ ascendit de abyso, communiter hic intelligitur Antichristus, qui erit crudelis et ferus, acsi ex inferno accederet: imo juxta plerisque interpretes a dæmonibus dirigitur, ut in Eliam ejusque socium, et sanctos illorum assecclas omnem sævitiam exerceat, eosque morte afficiat. Palestræ autem Eliani martyrii verosimiliter erit Hierosolyma, quæ vocatur spiritualiter, id est, non proprie, sed attentis turpibus incolarum moribus et nefanda libidine, Sodoma et Ægyptus. Quamvis id aliqui de urbe Romana perperam interpreteantur, tamen probabilius Hierosolymam designari colligitur ex his verbis immediate sequentibus: Ubi et Dominus eorum crucifixus est. Porro sacra Scriptura non exprimit, quo mortis genere Elias afficiendus sit. Speculum Carmelitanum tom. 1 parte 1 pag. 124 Eliam crucifixum repræsentat, citatque S. Thomam, qui in expositione aurea in Apocalypsin hæc verba, ubi et Dominus eorum crucifixus est, ita dicitur exponere: UBI, id est in qua civitate scilicet Hierusalem, DOMINUS scilicet Christus EORUM, scilicet Eliæ et Henoch, CRUCIFIXUS EST, corporali crucifixione; et ita erunt ei conformes et morte et mortis loco. Fateor, hic indicari futuram Eliæ crucifixionem; verum negatur, hanc Expositionem auream in Apocalypsin Angelico Doctori adscribendam esse. Ita sentiunt plures viri eruditi, et novissime Jacobus Echardus Dominicanus, qui in Scriptoribus Ordinis Prædicatorum a se nuper editis tom. 1 pag. 343 hoc opus absolute suppositum censet. Ferrarius noster ex conjecturis quibusdam probabile putat, Eliam crucifigendum esse. At fori nostri non est de ea re pluribus disceptare: satis hic sit, præcipua quæque capita ad S. Eliam spectantia, pro instituto nostro exposuisse. Si cui hæc non sufficiant, habet, quos consulat, obvios in sacram Scripturam interpretes.

Circumstan-
tiæ hujus ex-
tremi reditus
explicantur.

E

DE S. JOSEPH

QUI ET BARSABAS ET JUSTUS.

C
P. B.

SYLLOGE

Sancti cultus, Acta, confusio cum aliis,
miraculum.

SEculo 1

Antiquus hu-
jus cultus in
Ecclesia Ro-
mana die xx
Julii,

Diem hunc sancto Joseph Ecclesia jam olim Romana festum assignavit, ut liquet et ex pervetusto ejus martyrologio, quod Romanum Vetus seu Parvum appellare consuevit; ubi ad XIII Kalend. Augusti annuntiatur his verbis: Josephi, qui cognominatus est Justus, qui a Judæis pro Christo multa perpassus, victor in Judæa quievit. Hoc elogium ad eandem diem Ado in Martyrologio suo dilatat in hunc modum: Natalis beati Joseph, qui cognominatus est Justus; qui cum beato Matthia, ut numerum duodenum impleat, ab Apostolis statuitur. Sed Matthia locum Judæ proditoris implente, beatus Joseph nihilominus prædicationis et sanctitatis officio

inserviens, multamque pro Christi fide persecutionem a Judæis sustinens, victoriosissimo fine in Judæa quievit. De quo refertur, quod venenum biberit, et nihil ex hoc triste pertulerit, propter Domini fidem. Adonem fere describunt hoc die Usuardus atque Notkerus; consonatque (ut alia præteream recentiora) martyrologium Romanum hodiernum.

2 Apud Græcos diem ipsi peculiarem non inveni; celebratur tamen eum aliis Christi Apostolis ac discipulis die xxx Junii, quando in Menæis magnis ita notatur: Ἰωσήφ, ὁ καὶ Ἰουστὸς, καὶ Βαρσαβᾶς ὁ καὶ σύμφηρος γενόμενος, τῶν ὁ μαθητῶν ὑπάρχων εἰς; id est: Josephi, qui et Justus et Barsabas: qui etiam cum aliis suffragium tulit, (cum scilicet eligendus esset Apostolus, qui locum Judæ proditoris impleat) septuaginta discipulorum unus existens. Verti qui cum aliis suffragium tulit; quia hoc sonant voces illæ σύμφηρος γενόμενος: tametsi suspicer, hoc asseri ex Eusebio lib. 1 cap. 12, quod hic dicitur in Menæis; adeoque sensum esse passivum ac

quem diem
etiam ser-
vant Æthio-
pes et Copti;
non Græci ac
Syri.

signi-

A significare τὸν σὺν αὐτῷ τῇ ὁμοίᾳ ψήφῳ τιμηθέντα. id est : Joseph, qui cum Mathia pari suffragio fuit honoratus, uti habet Eusebius. Diem tamen xx Julii servant Æthiopes in suo Kalendario apud Ludolphum, uti et Copti apud Seldenum, ubi eum appellant Joseph Justum. At Syri in Kalendario Syriaco, Romæ excuso 1624 ad diem xx Junii memoriam celebrant Apostoli Barsabæ, qui cognominatus est Justus, ex LXXII. Atque hæc de cultu satis.

Hic est, qui cum S. Mathia ad apostolatam colatus fuit,

3 Patet vero, hunc illum esse S. Joseph, cujus elogium longe præcipuum est in Actis Apostolorum cap. 1 a versu 15, ubi electionis ejus et S. Mathiæ historia describitur his verbis: In diebus illis (qui fluxerunt inter Domini Ascensionem et Adventum Spiritus sancti) exurgens Petrus in medio fratrum, erat autem turba hominum simul fere centum viginti, dixit: Viri fratres, oportet impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum, qui connumeratus erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus... Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commemoratio eorum deserta, et non sit qui habitet in ea; et episcopatum ejus accipiat alter. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus, incipiens a baptismo Joannis usque in diem qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis. Et statuerunt duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Mathiam. Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum, accipere locum ministerii hujus, et apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Mathiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis.

et fuit unus ex 72 Christi discipulis,

4 Meum non est afferre huc omnia, quæ ad explanandum hunc textum legi satis copiose possunt apud obvios quosque sacrarum Litterarum interpretes. Colligere hinc interim licet, non temere sanctum Joseph apud Martyrologos inter septuaginta duos Christi discipulos numerari. Quid enim aliud sibi voluit hæc S. Petri verba: Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus, incipiens a baptismo Joannis, usque in diem, qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri? Ita certe de S. Joseph pronuntiat Eusebius Eccles. Historiæ lib. 1 cap. 12: Et alterum illum, qui cum Mathia pari suffragio fuit honoratus, fama est ex illo cœtu septuaginta discipulorum fuisse. Idem tradit S. Epiphanius in iis quæ de Christo subjungit hæresi vigesimæ; cum inter discipulos Justum recenset; idem etiam venerabilis Beda in Retractatione in Acta Apostolorum ad hunc locum, ubi etiam pro hac sententia appellat S. Clementem Alexandrinum. Sunt porro etiam, qui ex citatis verbis conjiciant, eum interfuisse nuptiis Canæ Galilææ.

vir spectatae sanctitatis.

5 Constat præterea ex eodem textu, quam excellenti inter Christi discipulos virtute vir habitus fuerit S. Joseph; quandoquidem communi Apostolorum suffragio ad apostolatam cum Mathia delectus sit, ac primo quidem loco nominatus. Nec refert, quod illum Deus Mathiæ postposuerit: non enim de sola vitæ sanctitate agebatur, sed etiam de munere apostolico, quod et alias exigebat corporis et animi dotes, qui-

bus forte S. Mathias instructor erat. Quin imo ex eo capite laudem amplissimam consecutus est S. Joseph, quod judicio divino tam libenter acquieverit, cum cecidit sors super Mathiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis. Nec enim alter ille præteritus doluit, inquit de Joseph S. Joannes Chrysostomus Hom. 3 in Acta Apostolorum; id quod confirmat ex silentio Scripturæ sacræ, cum subdit: Non celarunt Apostoli, si quid habuerunt minus perfectum, qui quidem de ipsis primoribus non veriti sunt dicere, quod alicubi commoti fuerunt; idque non semel, sed semel atque iterum ac sæpius. Hos igitur et nos imitemur, et cetera, quæ sequuntur usque ad finem homiliæ, quibus Os illud aureum exemplo sancti Barsabæ ambitionem insectatur eorum, qui nimis avide ecclesiasticas appetunt dignitates.

6 Sunt et alia, quæ ex adducto Actorum loco consequi quidam putarunt, non sine magna personarum confusione: ut eum ex nomine Joseph alii eundem hunc esse collegervnt cum S. Barnaba, de quo agitur Actorum cap. 4, vers. 36, quos refellunt Baronius ad annum Christi 34, num. 237, alique posteriores; alii, et quidem nobilissimi Scripturæ sacræ interpretes passim, eundem hunc faciunt cum Joseph, qui dictus est frater Domini, apud Matthæum cap. 13, v. 55, et cap. 27, v. 56; et Marcum cap. 6, v. 3, et cap. 15 v. 40 et 47. Sed cum nomen Joseph, quando tribuitur Sancto nostro in Actis Apostolorum, in textu Græco juxta obvia quæque exemplaria exprimitur Ἰωσὴφ; quando autem tribuitur fratri Domini in Evangelio locis citatis, in omnibus, quas potui consulere, editionibus constanter scribatur Græce Ἰωσὴς vel in genitivo casu Ἰωσῆ, et sic etiam scribat S. Chrysostomus Homiliis 48 et 88 in Matth. juxta editionem Savilii, et S. Hieronymus in Quæstionibus ad Hedibiam § 4, et adversus Helvidium, ubi illud in obliquo inflectit Josetis, itemque S. Gregorius Nyssenus Orat. 2 de Resurrectione, ubi et satis clare innuit discrimen nominum Joseph et Jose, quod etiam deprehendere licet ex textu Evangeliorum et Actorum Syriaco; dubitandum vix videtur, quin diversis nominibus diversa significetur persona; nosterque adeo S. Joseph non sit idem ille qui frater Domini nuncupatur. Itaque rotunde pronuntiat Augustinus Calmetus in commentario in Actorum caput 1, v. 23, Josephum Barsabam notum non esse in Evangelio. Adi etiam Tillemontium tom. 1 Monument. eccles. nota 7 in S. Petrum. Non diffiteor tamen, Majores nostros in aliam aliquando sententiam propendisse, ut videri potest ad diem 1 Maii pag. 21 num. 8 et alibi.

7 Alia indidem accersita, ni fallor, confusio est ex cognomine Justi, quod Josepho nostro in textu citato tribuitur. Hinc enim eundem illum putavit esse auctor Chronici Paschalis, vulgo Alexandrini, ad annum Christi 107, cum Justo illo, qui tertius fuit Hierosolymorum episcopus, de quo et nos egimus tum in Historia chronologica episcoporum Hierosolymitanorum tom. 3 Maii, tum in Prætermisssis ad diem v Maii; verum huic sententiæ refragatur inter alia testimonium Hegesippi apud Eusebium eccles. Historiæ lib. 3 cap. 32 juxta editionem Valesii, ubi significat postremum virorum apostolicorum, qui Christum viderant, vixisse S. Symeonem, qui Justum in Hierosolymitana sede præcessit. Ex eodem Justi cognomine colligit Clichtoveus in dissertatione de Maria Magdalena, edita Parisiis anno 1519, pag. 77, sanctum hunc nostrum Joseph Josetem esse

Eum aliqui confundunt cum Barnaba; alii cum Jose, fratre Domini,

E

F

alii cum Justo episcopo Hierosolymitano; a quibus tamen videtur distinguui.

evan-

AUCTORE
P. B.

evangelicum; et fratrem Jacobi Adelphothei; quippe qui etiam ipse appellatus sit Justus apud Josephum, Hegesippum, Eusebium et omnes antiquos. Sed nimirum aliter S. Jacobus, aliter S. Joseph Justus vocantur. Jacobus enim Græce δῖξιος dicitur, Joseph autem Ἰωστροφ; hoc adeo nomen proprium videtur; illud epitheton virtutis ac sanctimonie. Quod si etiam Ἰωστροφ, ut quidam interpretantur, epitheton esse velis a Latinis in Palæstina versantibus Sancto nostro ob sanctitatem inditum, quod etiam Græci, ut alias voces non paucas (puta custodia, titulus, flagellum, denarius, prætorium etc.) in eadem eum Romanis significatione usurparint; qua ratione hinc, obsecro, sequitur, ut fratres fuerint Jacobus et Joseph?

Scitur bibisse
venenum
illæsus. Ce-
tera fere ob-
scura sunt.

8 Quod addunt Martyrologia de venevo, quod hauserit sine incommode S. Joseph, id etiam testatur S. Papias apud Eusebium lib. 3 capite ultimo, ubi sic legitur: Alterum quoque ingens miraculum refert (Papias) de Justo, qui Barsabas cognomi-

natus est: qui cum lethale poculum ebibisset, tamen Dei adjutus gratia, nullum inde accepit incommodum. Unde et illud facile eruitur, quod eadem Martyrologia de persecutionibus ab eodem toleratis affirmant. Cetera vero, quæ ibidem notantur de morte ejus, alibi non legimus: uti nec illud, quod eum aiunt pseudo-Dorotheus et pseudo-Hippolytus in apographo Vaticano, quod habemus, episcopum fuisse Eleutheropoleos in Palæstina. De hoc etiam Sancto intelligi voluit Salmeron et Corderius nostri, locum illum S. Dionysii Areopagitæ, seu quisquis est auctor libri de Divinis nominibus, cap. 11 sub initium: De ipsa igitur divina pace ac silentio, quam Sanctus JUSTUS vocat insonantiam et immobilitatem ad omnem emanationem, quæ cognoscitur, etc.: ex eoque consequens esse putant, ut aliqua S. Joseph de pace ac silentio scripserit, quæ modo scilicet interierint. Atque hæc sunt omnia, quæ de sancto Barsaba comperire potuimus.

D

B

DE S. MARGARITA SEU MARINA VIRGINE ET MARTYRE

E

J. P.

ANTIOCHIAE IN PISIDIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sanctæ memoria ex tabulis Græcis ac Latinis; nomen.

FORTE UNO
EX TRIBUS
PRIMIS SECU-
LIS.

Sancta apud
Græcos notis-
sima

C

Hæc Sancta tam apud Græcos quam apud Latinos longe notissima, die ac nomine diversis refertur. Græci quippe eam memorent die XVII hujus, sub nomine Marinæ; Latini vero die XIII et XX, prout notavimus ad dietum diem XVII, sub nomine Margaritæ vel Margaretæ, a quo huc rejecta fuit. Porro nomen ejus scribitur in Typico, quod sub nomine S. Sabæ citari solet, novo Anthologio, Synaxario Basiliano, Menologio quod a Sirleto versum Canisius edidit, Horologio Græco utroque, nec non in altero, seu in Horis canonicis Cryptæ ferratæ, Romæ excusis anno 1677; Kalendario Græcorum apud Genebrardum (ubi mendose Matinæ) item Ephemeridibus Græco-Moschis ante tomum primum Maii, Kalendario Æthiopico apud Jobum Ludolphum in historia istius gentis pag. 422; quibus adde nostra egrapha, nimirum Menologium Slavo-Russicum, Synaxarium Ruthenorum, a nostro Georgio David missum; Mss. item e bibliotheca Ambrosiana; supplementum denique nostrum Sirmondo-Chiffletianum ad Magna Menæa excusa, quæ (sequente, ut solet, Maximo Cytheræ) cum titulo megalomartyris, quo et alibi, raro tamen, gaudet, eam signant, ritumque perquam solenni plura ipsi accinunt in canone seu cantico sacro peculiari, cujus acrostichis est:

Χριστοῦ παρθενομάρτυρα νόμφην ᾄσµασι μέλω.
Sponsa tuos Christi ac martyr cantamus honores.

cultu solenni
celebratur
die 17 Julii.

2 Interseritur laudato canoni iterata amnuntiatio; cui subdundur isti versiculi:

Χεῖρ θεοῦ τέμνει σε, Μαρίνα, ξίφει.

Χεῖρ Κυρίου χάριτι θεῖα δὲ στέφει.

Ἐβδομάτῃ δεκάτῃ Μαρίαν δημοτομήθη.

Marina, te lictoris obtruncat manus:

Sed te coronat gratia Domini manus.

Septima post decimam sanctæ fert flagra Marinæ.

Sequitur ibidem elogium, quod est synopsis Aetorum; contractius illud est, quod habetur in Basiliano; contractissimum, quod habet Canisius; dictum autem Anthologium in suo consonat Menæis excusis, ex quorum litteris acrostichis in fine canonis appositis ΙΩΣΗΦ, colligo nomen auctoris, qui illum panxit, esse Joseph; de quo plura dedimus ad diem XVII hujus in commentario prævio S. Alexii.

3 Margaritam hanc ex antiquis Martyrologis Latinis ante Rabanum qui signarit, novimus neminem; is vero die XIII sic habet: In Antiochia passio Margaretæ virginis, quam Olibrius consul stuprare volens, et a fide Christi avertere, multis tormentis eam afflixit, hoc est, in equuleo suspensam ungulis acerbissimis jussit carnes ejus lacerare; postea in carcerem tenebrosam eam misit, ubi diaboli seductiones, qui in specie draconis et Æthiopis illi apparuit, superavit, et nihil ei illius fraus nocere potuit; novissime vero gladio persecutoris decollata est: et ad vitam migravit æternam. Et rursum, quod mireris, eadem fere verbum de verbo refert de S. Marina, die XVIII Junii, quæ in Prætermis ad istum diem dedimus, et sunt hæc:

4 In Antiochia celebratur passio Marinæ virginis, quæ per Olibrium præfectum multa tormenta passa est pro nomine Christi, vincula, carceres, flagella, equuleum; quam et diabolus in draconis specie similiter et in Æthiopis tentavit, et subvertre voluit, sed per signum sanctæ Crucis effugatus et superatus est. Novissime vero per prædictum præfectum decollata, cum sacro

martyrio

F
Primus e Latinis Rabanus, quantum scimus,

eam bis signat sub diverso nomine et die;

A martyrio vita finivit. *Utrouque habes idem martyrium, præsidem eundem, eandem palæstram, eadem historiæ adjuncta, eandem Sanctam, semel a Latinis, semel a Græcis solo mutato nomine diversam, duobus diversis diebus, et alio quidem quam apud Græcos celebretur, die memoratam; de qua re mox pluribus. Elogium hoc Notherus transumpsit, ab alio suo ductore Adone hic destitutus.*

5 Wandelbertus Prumiensis ita canit die xv Junii:

Margarita martyrii splendore nitescit.

Cur isto die referatur, nos latet; nisi vel a xviii Junii vel a xiii Julii huc retracta sit. Interim ex dictis liquet, Castellonum in suo Martyrologio universali ad annuntiationem Sanctæ falso in margine notare, quod incognita fuerit omnibus antiquis martyrologis et menologis. In Adone aucto, Florario nostro Ms., Beda Plantiniano, et Maurolyco notatur xiii Julii. Molanus in prima sua editione, die xviii Junii S. Marinæ Alexandrinæ, ab Usuardo notata, applicat elogium, quod ex Rabano jam dedimus, eam confundens cum Antiochena: hanc nos (non illam, sicut perperam notat in margine) Margaretam nominamus. In secunda autem et tertia editione, nimia licentia usus, Alexandrinam ex textu Usuardi retraxit ad additiones suas die xx hujus, Antiochenam faciens, elogiumque ipsi accomodans ut supra, et non satis recte observans in annotationibus, in Usuardi textum fortassis incuria scriptoris vitiose irrepsisse ALEXANDRIÆ: et debilis ratio est, quam addit: Nam Beda (supposititius) eo die secundum historiam habet, in Antiochia.

6 Circa codices Usuardinos, quibus S. Margarita vel S. Marina postmodum accessit, consule observationes et auctaria in Usuardum a nobis vulgatum, die xviii Junii; xiii et xx Julii: quo utroque hujus mensis die signatur a Felicio; die autem xx a Bellino et Galesinio; die xvii a Ferrario in Catalogo generali Sanctorum, qui in Romano non sunt. Martyrologium Romanum ita brevissime hoc die xx: Antiochiæ, passio sanctæ Margaritæ virginis et martyris. Hæc de tabulis Græcis ac Latinis.

7 Diverso, ut vidimus Marinæ ac Margaritæ seu Margaretæ nomine apud Græcos et Latinos notatur una eademque Sancta: nam etsi nomen duplex sit (ut de diverso die cultus, quia hoc pluribus aliis adeo commune est, nihil dicamus) inducere in animum non possumus, duplicem hic exhiberi Sanctam, ubi rerum gestarum adjuncta adeo perfecte inter se conveniunt. Hic quærimus originem causamque diversi istius nominis. Propria, primigenia et patronymica nomina ex una lingua in aliam transire consuevisse vel ab antiquissimis temporibus, in eorumque locum adventitia, adscititia et translata successisse, notissimum est. Sic Porphyrium philosophum a Longino nomen accepisse a purpura, velut purpureum (proprio enim seu Syrorum idiomate dicebatur Malchus, quod Tyriorum lingua regem sonet) traditur ex Eunapio apud Vossium lib. 2 de Historicis Græcis, cap. 16. Sic Tyrtamus, auditor Aristotelis, ob divinam phrasin a præceptore in Metaphrastum transformatus, uti ex Strabone et Laërtio ibidem invenies lib. 1, cap. 9.

8 Pelagium hæreticum Morgan vocatum (quod Britannis marigenam sive pelago ortum denotet, unde Latinum Pelagii nomen deductum sit) notat dici Usseus in Britannicæ ecclesiæ primordiis cap. 8, pag. 207. At ne longe quæsitâ consector; de S.

Alexio apud Syros Riscia, id est princeps, vocato, et qua occasione, dictum in Commentario prævio ad Acta ejus Arabica tomo quarto Julii pag. 263. Et pag. 264 dicitur Mar-Riscia et Gabra D'Hallaha. Eadem pag. 263 narratur S. Artemius, quia præfectus Ægypti fuit, a Syris nominari Mar-Schialitha; ubi de S. Dula, et de S. Adaucto quædam reperies. Quid ni ergo simili nominis metamorphosi nomen Marinæ a Græcis usurpatum, in nomen Margaritæ apud Latinos transierit? Quis primo id fecerit, quove tempore, nescimus; sed longe ante Rabanum id factum esse, constabit inferius, ubi nomen Margaretæ seculo septimo apud Anglos in honore fuisse ostendemus.

9 Causam certam hujusmodi transformationis quia detegere non est in promptu, conjecturis, a quibus cœpimus, insistere pergamus. Margarita origine vox Græca, at jam passim foro etiam latio donata, deducitur a μαργαρίτης; quæ vox sive gemmam sive lapillum denotet (de qua re Vossius in Etymologico Latino) in alterutra et in utraque etiam significatione ansam præbere potuit Latinis, ut a Græca Marinæ appellatione transirent ad Latinam Margaritæ; sive quia hoc modo virginutatis nitorem et candorem voluerint exprimere; sive quia sic voluerint honorare Sanctam tamquam virginum et martyrum gemmam antonomastice, et utraque dignitate præ reliquis insignem.

10 Nec magis mirum videri debet, Sanctæ inditum a Latinis nomen origine Græcum Margaritæ, quam a Græcis Latinum Marinæ esse. Nec obstat, quod nos lateat, a quo primum, quave ætate aut tempore sæpe dicta transformatio inducta sit; nam mutationes hujusmodi, transitu ab uno ad aliud nomen semel facto, sæpe solent abire lapsu temporis in oblivionem; quod autem eorum loco assumptum est, vigere ac superesse, abolita memoria illorum, quæ prius erant. Die xx Junii a pag. 8 actum de S. Gemma virgine et martyre apud Santones; ubi pag. 10 proponitur dubium Castellani circa nomen Gemmæ, sed merito non admissum; et subdere placuit nostram conjecturam, an nomen ejus Latine non debeat reddi Jacoba? Die xii Maii pag. 182 habes B. Gemmam viduam, quæ ob reverentiam S. Gemmæ virginis Sulmonensis, quod esset ejusdem patriæ, voluit appellari Gemma, cum antea Elisabeth dicebatur. Quod in his duabus contigit, in nostra Sancta contigisse quid vetat, si non eodem, saltem simili modo?

§ II. Sancta ab aliis homonymis distincta; cultus in Oriente; initia et propagatio ejusdem in Occidente; veneratio publica in Missalibus ac Breviariis.

Plures virgines sub nomine Marinæ distinguendas exhibuimus die xvii Julii occasione virginis homonymæ andromorphæ seu monachopartheniæ, quæ simulato sexu sub monachi habitu delituit. Hoc argumentum, toto ibi paragrapho deductum a pag. 280, hic non repetimus. De duabus utique Alexandrina et Antiochena, utraque virgine et martyre, potissimum hic controversia est. Textus Usuardi, prout a nobis editus est, ad diem xviii Junii habet ista: Alexandriæ, passio S. Marinæ virginis; de qua, sed solo nomine (omisso videlicet titulo virginis) ut apud Alexandriam passa, agere inter Hieronymiana,

AUCTORE
J. P.

conjecturæ
proferuntur

E

variæ.

F

Sanctis aliis
nostræ homonymis
atio remissis

alio item die
Wandelbertus;
alii 15
Julii;

alii alio cum
Martyrologio
Romano.

De diversitate
nominis
C

unius hujus
Sanctæ.

AUCTORE
J. P.

hodiernam
Antioche-
nam vere di-
stinguendam

*Epternacense et Corbeicense, tum ibi in observatio-
nibus, tum in Actis nostris ad istum diem monuimus.*

12 Pro Marina Luccense (sed erronee, prout vel ipsi Florentinio videtur) Marii, Blumianum Mariæ substituunt. At nomen, palæstram, ac titulum virginis, adeo diserte ab Usuardo signata, mutare nihil cogit : quamquam in primordio Ms. (intellige Præ-
tensi) Mariæ scribi, ibidem in Actis nostris notare-
rimus. Si ab illa Marino, quam signant dicta Hieronymiana apographa sine titulo virginis, vere istum titulum removendum iudicet, et non ex oscitantia amanuensium omis-
sum, tum signum habebis characteristicum, quo ipsam secernas ab hodierna, quæ virgo et martyr exstitit ; quamque nos diversam jam pridem statuimus in Prætermis-
sis ad dictum XVIII Junii, et eodem die seorsim dedimus.

ab Alexan-
drina puta-
mus :

B

13 Quæstio jam resumi potest de Marina Alexandrina et Antiochena, seu Margarita, eodem an diversa? Baronius hoc die in notis eandem esse censet, sic loquens : Hanc aliter Marinam dicit Beda (supposititius) et Usuardus XIV Kalend. Julii... Errare noscuntur hi, qui ipsam Alexandriæ passam referunt, cum constet, Antiochiæ Pisidiæ id factum, quod et Græci tradunt. At supponit Baronius, non probat, eandem ubique Sanctom indicari ; eodemque supposito nixus diversitatem palæstræ mox corrigit. Quæ nos in Prætermis-
sis paulo ante citatis, sed nimis præmature, ut de hac controversia satis solide tunc statueretur, diximus, nobis plane probari, sentireque cum illis, qui elogium addunt ex Actis S. Marinæ seu Margaritæ Antiochenæ. Ego vero textum nostri Usuardi sincerum ac purum iudico, quamdiu corruptus non probatur ; atque adeo ex palæstra passionis Alexandria, quam suæ Mari-
næ is assignat, ab ipso alicubi repertam fuisse id nominis virginem, quæ ibidem passa sit, ab Antiochena condistinctam tom loco martyrii, quam die natali ad meliorem vitam ; nec male ipsam referri a Maurolyco et Felicio die XVIII Junii Alexandriæ, quomquam cum solo titulo virginis.

cui non debet
officere ob-
securus Raba-
ni textus.

C

14 Ad Robanum quod attinet ; non satis assequor, quo pacto elogium idem semel sub Marinæ ac semel sub Margarethæ nomine retulerit. Si duas putarit diversas, quomodo eandem utrique historiam aptavit ? Sin unam unicam tantum, cur diverso die ac diverso nomine eam annuntiavit ? An in exemplari, e quo historiæ compendium transcripsit vel contra-
xit, invenit Alexandriæ pro Antiochiæ ; on pro hac, palæstrum illam proprio Marte substituit ? Marinam, quam dat die XVIII Junii, alieno, aliam vero, quam signat XIII Julii proprio elogio exornans, et hanc quidem sub Margarethæ nomine referens ; quod alicubi facile reperire potuit ; cum o seculo septimo satis cognitum fuerit in Anglia, uti postea dicemus, et prout suspicor, alibi in Occidente. Utcumque se res habeat : quondom clarus est Usuardi textus pro Marina Alexandrina, et Robani confusus et obscurus, Alexandrinam retinendam censeo, et ob Antiochena distinguendam, sive duas statuas Alexandrinas, alteram quidem sine titulo virginis juxta dicta ex codicibus Hieronymianis, alteram autem cum isto titulo ex Usuardo ; de qua re non satis certo constat.

Sanctæ me-
moriam tum in
Oriente nota,

15 Sanctam pluribus in Oriente locis celebratissimam fuisse, conficitur ex tabulis Græcis, ac potissimum ex Menæis magnis excusis ; in quibus tanta cum titulo megalomartyris sollempnitas videtur indicare, plures ipsius nomini apud Græcos ædes sacras dicatas fuisse ; tametsi de unica tantum hac

nobis constet ex supra citato supplemento Sirmondo Chiffletiano, ubi leguntur ista : Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σύναξις ἐν δὸν τοῦ ἁγ. μ. Μηνῶ. Celebratur ipsius (Mariæ) solemnitas intra sancti martyris Menæ, Constantinopoli, ut opinor : de quo templo Caugius in Constantinopoli Christiana lib. 4. pag. 128. At plurima in promptu sunt monumenta, quæ Sanctæ sub nomine Margaretæ vel Margaritæ cultum apud Latinos commendunt.

16 Inter vetera Analecta a Mabillonio vulgata pag. 168 novissimæ editionis, nomen S. Margaretæ inseritur litaniis Anglicanis, quas laudatus auctor pag. 169 probat jam tum a seculo septimo usitatas fuisse in ecclesia Anglicana. Seculo octavo et nono ille cultus accreverit haud dubie : nono certe magnum in Occidente S. Margareta sibi nomen fecerit, sicut colligere licet ex Rabano et Wandelberto, qui tunc floruerunt. Noster Bartholomæus Fisen in historia ecclesiæ Leodiensis ad annum 966, pag. 228 S. Margaretæ poræciam conditam tradit : quod ipsi argumento est, eas regiones, per quas commoda in Hasbaniæ via est, magna multitudinis frequentia jam tum excoli ceptas esse, nobis vero, nomen Sanctæ jam tum satis pervulgatum in Belgio fuisse.

tum in Occi-
dente potissi-
mum, a se-
culo septimo;

17 Vetus fuit, inquit Baronius in notis, in ecclesia Occidentali etiam hujus sanctæ Martyris cultus : in antiquis enim litaniis Romanæ Ecclesiæ, quæ et positæ habentur in Ordine Romano, inter alias sanctas Virgines et martyres hæc recensetur ; ast qualem ætatem præferant hæc litaniæ, non prodit. Nisi fortasse eadem sint, quas per S. Gregorium (Magnum intellige) grassante Romæ pestifera lue, ordinatas, et e bibliotheca Casinensi litteris Longobardicis exaratas, se invenisse ac descripsisse testatur Wion tomo 2 Ligni Vitæ, pag. 619, et quas a pag. 620 typis commisit, in quibus S. Margarita notatur. Pagina vero 626 irrepsisse istis litaniis tria nomine observat, postmodum eisdem apposita ; atque adeo non omnino genuinis. Sanctæ non plane insignem cultum datum fuisse Romæ seculo octavo, inde colligo, quia Romanum parvum Martyrologium ne illius nomen quidem habet. Admodum inclaruisse ejusdem venerationem in Italia seculo undecimo illud argumento est, quod Alphanus ex monacho Casinensi primus Salernitanus episcopus, eam metro celebraverit ; de quo infra Apud Browerum nostrum libro, quem inscribit Sidera illustrium et Sanctorum virorum Germaniæ, in Vita Ludewici Arensteinii, Ordinis Præmonstratensis, qui vixit seculo 12, notatur pag. 15 ecclesia B. Margarethæ. Festum in ejus ecclesia parochiali antiqua, et jam ab anno 1199 a monialibus Ordinis S. Benedicti possessa, invenies apud Masinium in Bononia perlustrata ad XX Julii.

variis locis
successive
enumeratis

F

18 Seculo 13 sanctæ Martyris nostræ cultus longe lateque ac summa cum celebritate in Anglia extensus fuit ; nam in concilio Oxoniensi anni 1222 apud Lobbeum tomo II Conciliorum, col. 274, capitulo 8 inter festa, in quibus, prohibitis aliis operibus, conceduntur opera agriculturæ et carrucarum, notatur festum S. Margaretæ. Tomo 4 Anecdotorum apud Martene col. 1388 inter selecta statuta capituli generalis Ordinis Cisterciensis anni 1247 ponuntur isto : Petitio abbatis de Nept in Wallio, qui petit fieri festum beatæ Margaretæ in domo sua tantum, quæ frequenter guerrarum multiplicitate turbatur, ut facilius retineat guerrarum persecutores, qui quodam modo in maxima devotione et reverentia dictam Virginem habent,

ac præsertim
in Anglia ;

AUCTORE
J. P.

A in cujus honore habent capellam dedicatam exauditur. *Et ibidem col. 1416 inter statuta prædicta anni 1260 sic decernitur* : Item statuit et ordinat capitulum generale, ut commemoratio beatæ Margaretæ fiat xiiii Kalendas Augusti per Ordinem universum. *Additurque collecta* : Omnipotens sempiternus Deus, qui infirma, etc. *Ibidem col. 1812 inter acto selecta capitulorum generalium Ordinis Prædicatorum, in eo, quod Bononiæ celebratum est onno 1285, statuitur, ut in Letania, ubi dicitur* : Sancta Catharina, ora pro nobis, *addatur* : Sancta Margareta, ora pro nobis.

adde Italiam;

19 Cassiæ, Umbriæ oppidulo, abbatia sub titulo S. Margaritæ, monialium Ordinis S. Benedicti in Spoletana diœcesi, notatur apud Lubin in abbatiarum Italiæ notitia pag. 89. Laudatus supra Masinius meminit ecclesiæ ad S. Margaritam extra portom vulgo dictam Castiglioni, quæ ab anno 1300 assignata fuerit patribus Servitis. Continuationem cultus seculis sequentibus, voriis in Occidente locis perseverasse, evincunt sequentia. Gregorius XI anno 1376 S. Margaritæ montis Flasconensis ecclesiam dedicavit in cathedralem; sicut invenies apud Ughellum tomo I Italiæ socræ col. 1056. Plura huc spectantia dabuntur in appendice post Acta. De Lero Lerinæ proxima, vulgo insula S. Margaritæ, a vetusto ejusdem Sanctæ istic sacello, diximus tomo II Januarii, pag. 21.

B

et huic de-
nuo Angliam.

20 Festa plura Romæ celebrata recenset Piazza in Hemerologio sacro Romæ Christianæ et Gentilis hac die. Templum in radice Exquilini montis anna 1587 notat Floravantes Mortinellus in Roma sacra, cap. 12 inter templa Sanctorum obsoleta; Panciralius vera Transtiberina Regione 21, pag. 599 monasterium ponit. In Anglia abrogatum Sanctæ festum post schisma, uti plura alia, servatum tamen ipsius nomen in novo Calendario Liturgiæ, sicut prætendunt, reformatæ, abservot legendista Gollus; postquam præmiserat ibidem duplex primæ classis plus quam a trecentis annis fuisse usque ad dictum schisma; at opera servilia solis feminis interdicta, quia videbantur potissimum esse sub tutela S. Margaritæ. In historia ecclesiastica urbis Abbatisvillanæ, Gallice edita Parisiis anno 1646 ab Ignatio Josepho a Jesu Maria Carmelita disalceato, pag. 60 notatur sacellum S. Margaritæ. De ecclesia S. Margaretæ virginis et martyris instaurata et consecrata Augustæ Vindelicornum in hospitali sancti Spiritus anno 1594, legitur in Hierarchia Augustana, auctore Corbiniano Khaam, Benedictino ibidem ad SS. Udalricum et Afram monacho, anno 1709 in eadem urbe edita, pag. 381; ubi et inscriptio de hac instauracione, post quam sermo fit de Sanctorum, inter quos est S. Margareta, capellanis restitutis.

C

Cultus S.
Margaritæ
illustratur
ex Missali-
bus Mediola-
nensi,

21 Ad illustrandum Sanctæ cultum præcipue conducunt ea, quæ habent Missalia et Officia ecclesiarum porticularium. In Missali Mediolanensi, quod excusum est anno 1522, a pag. 185 ista notantur : ORATIO SUPER POPULUM : Domine Deus omnipotens, cui omnis devota constat virginitas; præsta, quæsumus, ut qui beatæ Margaritæ virginis et martyris tuæ solemnina veneranda recolimus, ejus apud te patrociniis sublevemur. Per. EPISTOLA : Volo vos sine sol. EVANGELIUM : Simile est regnum cœlorum thesauro. SUPER SYNDONEM : Da nobis, omnipotens Deus, ut beatam Margaritam, virginem et martyrem tuam, cujus festi-

vitatem debitis veneramur obsequiis, sanctæ conversationis sequamur exemplis. Per. SUPER OBLATA : Omnipotens sempiternus Deus, tuam misericordiam supplices deprecamur, ut devotionis nostræ munera, quæ in solemnitate beatæ Margaritæ virginis et martyris tuæ offerimus; tuæ majestati grata existant, et in nobis suis intercessionibus, salutem mentis et corporis operentur. Per.

22 PRÆFATIO : Æterne Deus, meritorum magnificentiam, miraculorum præminentiam, præmiorum excellentiam venerabilis virginis et martyris tuæ Margaritæ festiva lætitia et devotione celebri recolentes : quam fides victoriosa, stabilis spes, charitas inextinguibilis, calcatis carnis illecebris, contemptis honoribus et mundi divitiis, adeo fortissimam constantemque reddiderunt, etc. Sequitur compendium passionis. POSTCOMMUNIO : Alimonia cœlesti, Domine, refecti, suppliciter te rogamus, ut per sacramentum corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi, quod ad honorem beatæ Margaritæ percepimus, et a peccatorum sordibus emundemur, et ad æterna gaudia perducamur. Per eundem. Singulare est, quod in indice laudoti Missalis notetur Sanctæ nomen die v hujus.

quod habemus ;

E

23 Missale Viridunense anni 1554, die xiiii Julii habet Missam propriam : INTROITUS : Gaudeamus omnes in Domino, diem festum celebrantes. Ceteris supersedeo, excepta PROSA, quæ sic sonat : Quod terrarum, quod profundi, quod totius ambit mundi grandis continentia, laude nova compellatur, justa namque causa datur, ut lætentur omnia. Pietatem summi regis, ac præcepta suæ legis, recolat Ecclesia. Ipsum cuncta laudat caro, mente pura, corde claro, cum devota gratia. Ecce dies nobis læta, in qua virgo Margareta conscendit cœlestia. Paucula sequuntur ex Actis, et sic rhythmus concluditur : Tu sacrata, tu beata, vota cerne, nec jam sperne servorum precantia, Ut douetur nec negetur pœnitenti nostræ meuti commissorum venia. Amen. Historia Germano-Pratensis postea memoranda, inter monumenta, quæ sub finem colliguntur ad stabilienda ea, quæ in dicta Historia narrantur, parte 2, pag. CLXI ponitur, S. Margaritæ festum duplex, sicut in festo S. Joannis Baptistæ.... Post vespertas fiet processio ad capellam S. Margaritæ in chorea. In Tornacensis Missalis anni 1498 indice notatur duplex, ac deinde Missa suo loco; et hodieum ritus duplex ibidem perseverat, uti constat ex Officiis propriis ejusdem ecclesiæ; qua ritu etiam celebratur in Cathedrali tm (tantum) Cabilonensi, prout fidem facit ecgraphum nostrum de Officiis propriis istius ecclesiæ, Lugduni editis 1620, ut prætercam festa propria monasterii S. Lounomari Blesensis, in quorum apographo ponitur sub eodem ritu.

Viridunensi,
Tornacensi,
Officiisque
propriis in
Gallia;

F

24 In indice Missalis Spirensis, quod præfert annum 1540, exprimitur Sanctæ nomen litteris rubris, prout festa solenniora in eo notari salent. Addi hisce possunt Breviarium Ultrajectinum editionis Leydensis 1508, Missale speciale Argentinense anni 1512, Cameracense 1527. Nunc Sancta inscribitur Breviario Romano per modum festi simplicis, quæ notari illum in Breviaria 1550 abservat Gavantus in Commentariis ad Rubricas hac die xx Julii, pag. 155. Coronidis loco his addi patet Missa propria typis edita, quam habemus, de Sanctis quatuordecim auxiliatoribus; quarum nomina in collecta,

nec non variis Missalibus aliorum locorum.

AUCTORE
J. P.

collecta, oratione secreta, et postcommunione exprimentur; quos inter etiam est Margarita. Adscripsit Janningus noster legi hanc Missam Lanchemii in diocesi Bambergensi: ubi nullo die omnes simul coluntur: olim tamen sic culti fuere VIII Augusti; prout Martyrologia Mss. indicare dicuntur. Liber de quindecim Sanctis urbis Panormitanæ auxiliatoribus Italice editus Panormi anno 1657, auctore Joanne Baptista de Franchis et Spinola Ordinis prædicatorum, Sanctos eosdem exhibet, uno superaddito. In libello, cui titulus Ordo recitandi officium divinum, in quo agitur de festis, quæ generaliter in Hispania celebrantur, anno 1718 Matriti excuso, sub titulo Decanatus Tubelæ (Tutelæ) et ecclesiæ regni Navarræ a die XX Julii ad diem XXI transfertur festum S. Margaritæ Virg. et M. sub ritu dup. maj.

§ III. Reliquiæ sanctæ Martyris; a quibus ea potissimum invocetur; fama posthuma.

B

Plures reliquæ sub nomine Sanctæ hujus in Belgio:

Rayssius in Hierogazophylacio Belgico plures sub nomine Sanctæ nostræ reliquias recenset: nam pag. 54 meminit calvariæ in Anderlacensi ecclesia collegiata prope Bruxellas; pag. 160 in collegio Audomarensi Anglorum ponit os brachii; pag. 314 in cathedrali S. Mariæ ecclesia Tornacensi os grande; pag. 197 in cathedrali S. Donatiani, patroni Brugensium tutelaris, de scapula sine titulo virginis et martyris (de quibus sacris lipsanis cum titulo virginis egit etiam Sanderus in Flandria illustrata pag. 215.) Landatus Rayssius pag. 212 scribit, in Epternacensi Benedictinorum monasterio asservari digitum; pag. 201 in cænobio Floreßensi juncturam; pag. 378 in S. Nicolai de Pratis Canonorum regularium S. Augustini Tornaci insignem reliquiam; pag. 411 in Collegiata S. Petri ecclesia Duaci brachium; pag. 357 apud Bruggenses sinistram manum et quidem integram divæ Margaritæ (an virginis et martyris?) liberalitate ac munificentia Margaritæ Flandriæ comitissæ, ejusdem conventus fundatricis, impetratam, asservari memorat; pag. 282 inter reliquias cænobii Lætiens in Hammonia recenset digitum et os ejusdem corporis.

C

otiz in Germania,

26 Consuli potest idem auctor paginis: 42, 55, 82, 93, 128, 215, 259, 261, 396, 402, 444, 455, 475; et noster Willot in compendio sui Martyrologii pag. 37. Sed an non nimis multa sunt ista sacra pignora, quam ut sint unius Sanctæ nostræ, præsertim cum ingens supersit copia eorum, quæ sub nomine S. Margaritæ alibi quoque coluntur? Geleinius de Coloniensis urbis magnitudine pag. 445 thesauro sacro ecclesiæ S. Joannis et Cordulæ apponit brachium dextrum S. Margaretæ virginis et martyris; quod carne, nervis, digitis, unguiculisque conspicuum venerabilioribus reliquiis urbis Ubiorum accensendum sit. Pag. 372 thesauro sacro ecclesiæ S. Pantaleonis annumerat digitum S. Margaretæ virginis et martyris. Longum esset varios alios locos ex ipso producere, in quibus reliquias recenset. Opus de scriptoribus rerum episcopatus Bambergensis recentissime editum tomo 2, col. 420 notat item reliquias S. Margaretæ.

27 De sacris exuviis ex Oriente in Galliam transvectis, post Saussayum ad diem XX hujus mensis, agit nuperus Legendista Gallus. Arturus a Monasterio in notis ad hunc diem XX tradit sequentia: Hujus etiam gloriosæ Virginis, Christi athletæ, delata in Gallias aliquot sacra pignora, cultum ejus in nonnullas regni Christianissimi ecclesias invexerunt. Maxime vero natalis ejus celebris est Lutetiæ Parisiorum in abbatali ecclesia S. Germani Pratensis, ubi illius zona veneranda magno honore servatur atque honoratur non sine divinæ munificentiae testificatione. Illic etiam anno MDCVIII regina, Maria Medicæa, uxor Henrici IV Gallorum regis, dedit imaginem S. Margaritæ argenteam, pulchram et magnam, pondere 37 marcarum (videsis Breulium in Theatro antiquitatum Parisiensium lib. II pag. 417) in qua includitur mentum ejusdem Virginis. Adde parvum os, basi alterius Sanctæ nostræ statuæ inclusum, ex Historia prædictæ abbatiæ anno 1724 Gallice edita, pag. 315; quæ ad annum 1556 refert, zonam hanc die VI Septembris furto sublatam; ita tamen ut supermanserit parvum fragmentum; quod postmodum capsæ includi jussum est, et aptatum, prout visitur hodie.

D
et in Gallia

E

28 Redeamus ad Arturum: De capite illius portio habetur etiam Lutetiæ in monasterio Virginis S. Claræ de Ave Maria, et Sylvanecti in æde S. Reguli... pes quoque et ossicula quædam ejusdem in ecclesia cathedrali Trecensi. Tum consimiles asservantur reliquiæ in æde nostra S. Margaritæ prope Gisortium diocesis Rothomagensis, apud Abbatisvillam diocesis Ambianensis in ecclesiis parœcialibus, et aliis; quæ videri possunt apud supra memoratum Legendistam. De reliquiis sub nomine S. Margaretæ Aroasiam in Artesia delatis, meminimus jam pridem ad diem XIII Januarii pag. 834. Nunc in Italiam pergamus.

Lutetiæ et atibi;

29 Sanctuarium Romanum Caroli Bartholomæi Piazza pag. 230 testatur, asservari partem capitis ad S. Cæciliam, et unam costam ad S. Mariam Transtiberinam. Ad S. Bartholomæum de Ravegnana videri cranium, auctor est Masinius in Bononia perlustata. Brachium item S. Margaritæ Caprulæ attribuitur apud Ughellum Italiæ sacræ tomo 5, col. 1407; caput S. Margaritæ virginis ponitur in Catana sacra Joannis Baptistæ de Grossis pag. 7. Sanctis, quarum exuviæ sacræ recensentur in sanctuario Tranensi, urbe regni Neapolitani in Apulia, tomo I Junii pag. 258 annumeratur nomen S. Margaretæ virg. et mart.; ut nihil dicam nomen S. Margaritæ notari inter Sanctos, quorum reliquæ exstant in ecclesia Neapolitana SS. Apostolorum apud Caracciolum Neapolis sacræ pag. 167. Sunt qui velint corpus S. Margaritæ hodiernæ Antiochia transvectum fuisse ad montem Flasconis; sed cum ea res paucis absolvi non possit, opportunius alio loco post Acta de illa disseremus. Officia propria ecclesiæ Brundusiensis Romæ edita anno 1583 exhibent catalogum reliquiarum in ista ecclesia existentium; inter quas notatur caput S. Marinæ virginis et reliquæ S. Margheritæ virginis. Adde quod de ossibus S. Margaritæ virginis et martyris ponatur in Historia antiquitatis, nobilitatis, rerumque notabilium urbis Ticinensis, Italice collecta a Stephano Breventano, lib. 4, fol. 1036 et lib. 3, fol. 87 unum brachium sub nomine S. Margaritæ virginis.

nec non in Italia.

F

30 Præclaris plurimorum Sanctorum reliquiis (quarum

A
Lusitania, ac
Hispania in
monasterio
Scorialensi;

(quarum Catalogum contexuimus tomo II Januarii pag. 612; quasque tum diximus anno 1587 Ulyssipenem allatas, ac anno sequenti in domum nostram professam solenni supplicatione translatas fuisse) annuncrantur eæ, quæ sunt S. Margaritæ virginis et martyris. Notabiles quoque Sanctæ nostræ reliquias Hispani sibi vendicant; de quibus in Lipsanologio seu Inventario Ms. reliquiarum regii Scorialensis monasterii traduntur ista, ex Hispanico versa: Item manus sinistra S. Marinæ cum parte brachii; quæ est Antiochena montis Sinai virgo et martyr, quam Latini Margaritam nominarunt. Sed ipsis incumbit hoc probare, quod facere neutiquam poterunt: nam Laurentius archiepiscopus et abbas sancti montis prædicti, qui istas sacras exuvias die XVIII Februarii anno 1599 ad Philippum III, Hispaniarum regem misit, uti liquet ex testimoniis, super hisce reliquiis dato, fidem facit, prædictæ Sanctæ corpus totum et integrum in monte Sinai existere, nulla alia re deficiente præter tres dextræ manus digitos præ vetustate desideratos.

sed ultimæ
sunt alterius
Sanctæ.

B

31 Si itaque corpus istud totum et integrum, illic asservatum, exceptis tribus dictis digitis et manu sinistra cum parte brachii, sit S. Margaritæ hodiernæ, jam cansequens est, omnes fere alias reliquias, sub nomine unius ejusdemque Sanctæ in tam multis locis publicæ venerationi expositas, non hujus sed alterius sacri compositi partes esse, et quatenus sub hodiernæ Margaritæ nomine honorantur, falsas. Quod quis ausit suspicari? Edisserant, amaba, sacri istius pignoris possessores, quanda et quomodo illud Antiochia Pisidiæ in montem Sinai translatum sit; deinde an et qua fide de translatione ista constet. Non pugnat tamen, quin illud corpus sit aliujus Sanctæ sub vero et proprio vel arbitrario nomine S. Marinæ ibidem asservatum. Cum enim tanta sit multitudo Sanctarum ejusdem nominis, quas vide ad XVII hujus a num. 280, et quas mada scimus; plures alias homonymas latere quid vetat, quas nescimus? Tria item assa sub nomine Margaretæ virginis et martyris, quæ una cum pluribus aliis reliquiis dederunt Augustiniani Calonienses Philippo II, Hispaniarum regi, notantur in Inventaria seu Lipsanologia Scorialensi prædicto, uti liquet ex testimonio sub traditione 7, num. 33, quod signatur anno 1593; et in eo dicitur, quod istas reliquias (excepto corpore S. Constantii, et capite ex sodalitia S. Mauricii) D. Theodorus Vomhertz, eques auratus, dictus Bomderlascrone, Roma asportavit, et una cum sua uxore Sophia (prout ex scriptis authenticis apud eos etiam tunc existentibus, constare ibidem dicitur) conventui isti anno 1200 donavit. Item ibidem notatur inter lipsana Scorialensis monasterii os parvum S. Margaritæ duobus digitis longum. Atque hæc de reliquiis plus satis.

S. Margarita
parturien-
tium patrona

32 Recte observat Arturus in notis supra citatis, hanc sanctam Virginem præ ceteris virginibus sanctis parturientium advocatam, tamquam matrem esse habitam. Exempla duo nobis suppeditat Historia laudata abbatæ S. Germani Pratensis. Ad annum 1661 narrantur sequentia e Gallico hic reddita: Dies vigesima Julii memorabilis est per ceremoniam, quæ habita fuit in ecclesia abbatæ. Regina (Maria Theresia Austriaca) tum temporis uterum ferens, suæ erga S. Margaritam pietatis ac devotionis signa dedit per oblationem, quam fecit, panis benedicti die ipsi sacro. Hunc offerre ipsamet non potuit, quia ad fontem Bellaqueum

degebat; sed illud supplevit per tres ex eleemosynariis suis, qui oblaturi eum in ecclesia venerunt cum turbarum et tympanorum regionum clangore.... Die XVI Octobris sequentis P. Prior S. Germani jussus fuit a rege reliquias S. Margaritæ deferre ad fontem Bellaqueum, ut reginæ, quæ eas rogabat, et partui erat vicina, devotioni fieret satis. Morem mox gessit Prior; at publicas ante suum discessum pro sua majestate præcepit indici preces, exposito venerabili Sacramento in omnibus suburbii ecclesiis; id quod duravit usque ad diem primam Novembris, quo Delphinum enixa est. Simile fere exemplum ibidem narratur ad annum 1682 de Delphini uxore.

33 Nec vero S. Margaritam in sola Gallia sub isto titulo invocari; sed ad alias quoque provincias ejusdem tutelam diffusius propagatam fuisse, conficitur ex Hieronymo Vida, episcopo Albanensi, ac laureato poeta, in hymno, quem in honorem Sanctæ non inculte panxit, ita canens:

profetici par-
tu invocatur.

Te matres facilem partus jam mensibus actis
Implorant, mediaque vocant in morte jacentes.
Ipsa faves, Lucina: tuo se munere lætæ
Incolumes testantur: adit tua protinus omnis
Hinc delubra chorus matrum; et tibi sacra
quotannis
Dona ferunt, gnatasque docent, connubia non-
dum
Expertas, primis tua templa invisere ab annis,
Et votis venerari, et sacras dicere laudes.

E

Vult Petrus de Natalibus, Sanctam orasse ante suam mortem pro parturientibus; sed scimus hujusmodi narratiunculis parum fidei habendum, ut videtur inferius. Ecgrapha nostra Montisfalisci de Sanctæ martyrio, inducunt ipsam inter alia arantem: Succurre partu periclitantibus. Quæ amnia atque his similia, etsi speciose magis quam vere scripta, maxime tamen potuerunt conducere ad inchaandam, confirmandam et promovendam parturientium erga Sanctam matrum fiduciam. Atque hoc quidem erga parturientes Sanctæ patrocinium quamquam præcipua laudum pars est, quibus gloria ipsius posthuma commendatur, adjungi tamen his possunt sequentia.

34 Hymnum in ejusdem Sanctæ honorem metra heræico illigavit Alphanus, primus archiepiscopus Salernitanus; qui exstat apud Ughellum tomo 2, col. 1100 inter varia poemata de aliis Sanctis ab eodem composita. Lea Allatius in Diatriba de Symeonum scriptis pag. 97 notat elogium in Sanctam Christi megalomartyrem Marinam, auctore Gregoria Cyprio patriarcha Constantinopolitano, cum hoc exordio: Καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἄρα ἧς ὁ Χριστὸς κεφαλὴ, παράδωκεν καταννοῦμεν. Id est: Ecclesiam enim vero, cujus caput est Christus, paradisum esse intelligimus. Elogium hoc habemus; de quo postea. De dicto Gregorio, qui floruit seculo 13, plura ex variis novissime collegit bibliographus quidam apostata tomo 3 Commentariorum de Scriptoribus ecclesiasticis a col. 556. Idem scriptor composuit elogium S. Georgii martyris, datum ad XXIII Aprilis, a pag. 123. Aliud in laudem ejusdem Sanctæ idem Allatius indicat pag. 88 sub nomine Theodori Metochitæ magni logothetæ, seculo 14 clari; cujus hoc sit exordium: Ἐμοῦ δὲ καὶ οὐρανὸς εἶναι δοκεῖ τὸ τῆς ἐκκλησίας στερέωμα, ἰδεῖν τε κάλλιστος. Id est:

F
Gloria post-
huma ex
scriptoribus

AUCTORE
J. P.

et rebus ge-
stis.

Mihi quidem cœlum esse videtur ecclesiæ firma-
mentum, visuque pulcherrimum. Porro de isto
auctore consuli potest Vossius de *Historicis Græcis*
lib. 2, pag. 308.

35 Vita S. Gertrudis abbatissæ, Ordinis S.
Benedicti, quæ floruisse fertur versus finem seculi
13 (de qua Wion tomo 2 *Ligni Vitæ*, lib. 5, cap.
89, Menardus XII Novembris, atque Bucelinus ad
eundem diem, nec non XVII ejusdem mensis) Vita,
inquam ista e Latino Gallice Parisiis edita anno
1671, cap. 47 insignem revelationem isti abbatissæ
exhibitam pandit; qua et S. Margaritæ gloria
posthuma, et pia dei ipsi sacræ veneratio plurimum
commendetur. Eo lectorem remittimus; qui rem
gestam præterea inveniet in libro de Sanctis auxi-
liatoribus Panormitanis supra indicato a pag. 260.
Dionysius Cartusianus seculo 15 inter homilias de
Sanctis, brevem sermonem composuit, in quo suc-
cincte delibat quædam de Actis ejus, addeus in fine
illud singulare, quod multas animas de purgatorii
liberavit pœnis. Suum hic pariter meritissimo jure
sibi locum vindicat jubileum cœlestis de gloria nostræ
Sanctæ virginis, inter alias S. Franciscæ Romanæ,
eodem seculo 15 celeberrimæ, visiones dic IX Martii
pag. 126 relatum; quod brevitatis causa hic non
transcribo. Ad hæc Baptista Mantuanus Carmelita
egregio carmine heroico ejusdem Sanctæ martyriam
celebravit tomo 1, Parthenice 3. Ex laudati Vidæ
epigrammate, hymno, de quo supra, subnexo, disci-
mus, quod ecclesiam S. Margaritæ præ vetustate
collapsam sua ipse cura magnifice restauravit; id
quod paucis insinuat, quando sic canit:

Margarita tuam, senium quam everterat, ædem
Vida tibi e patrio marmore restituit.

Aliud alterius de Sancta epigramma a Baronio in
notis indicatur.

§ IV. Sanctæ Martyris imagines; tempus martyrii; Acta Latina Apocrypha.

Varia est S.
Margaritam
repræsentan-
di ratio;

C

Amplissimus dominus Thomas Luytens, anno
1637 mense Decembri creatus Lætiensium
abbas (vide annotata ad calcem Vitæ venerabilis
Ludovici Blossii, die VII Januarii, pag. 456, et
Commentarium prævium ad Vitam S. Ettonis epi-
scopi ad x Julii, pag. 49) in litteris, quas ad Bol-
landum dedit Lætiis anno 1632, inter varias noti-
tias de Sanctis, notat S. Margaretam in Belgio
vulgo pingi cum dracone, vestitu regio; in Gal-
lia vero et Artesia, habitu custodis ovium, passis
crinibus, cum pedo pastorali, et ovibus circum-
pascentibus. Modus iste olim obtinuerit in Gallia,
postea certe saltem ubique non obtinuit: nam in
Historia Germano-Pratensi alias citata, ubi datur
ectypum sacelli ejusdem Sanctæ ad pag. 270, expo-
nitur ipsius statua plane diversa: Sancta quippe
modesto ac virgineo habitu vestita, pede premit bel-
luam, crucemque præfert sinistra, ac vacuam attollit
dextram.

plerumque
cum dracone
aut similibel-
luta exprimi
consuetam;

37 In statua vero argentea minoris formæ, cujus
ectypum datur ad pag. 314, exhibetur Sancta mo-
desto item habitu induta, junctisque manibus, atque
oculis in cœlum sublati oranti similis, belluam cal-
caus. In altera statua ibidem majoris formæ, oculos
item in cœlos erigit, junctisque simul manibus gestat

crucem, ac pedibus belluam calcat; ad quos videtur
poni vasculum aliquod, ollæ vel lebeti bullienti si-
mile; juxta ea, quæ narrantur in Actis num. 37.
Donum est eucharisticum Mariæ Medicæ reginæ,
quod anno 1608 ob felicem antea partum Ludovici
XIII obtulit. Apud Hartmannum Schedel in sexta
mundi ætate fol. 126 comparet cum corona in ca-
pite, passis capillis, manu dextra et sinistra oblon-
gam transverse crucem gereus, dracone inter bra-
chium Sanctæ dextrum se insinuante et collo temis
emicante. Aliam S. Marinæ imaginem in veteri
tabella Græcanica expressam ex museo Canonicorum
regularium S. Genovesæ Parisiensis exhibet Cangius
Constantinopolis Christianæ lib. 4, pag. 149; re-
præsentatur autem longo ac modesto habitu, dextra
crucem tenens, sinistra vero palmam apertam exhi-
bens; ac proinde tum ob istam crucem, tum quia cum
duabus aliis Martyribus repræsentatur, nostram su-
spicamur Marinam hic intelligi: quamquam Cangius
intellegerit eam, quæ in cœnobio monachorum
accusata de adulterio pœnitentiam egit; de qua
nos die egimus XVII hujus.

38 In tabulis Sanctorum Moscoviticis figuratis
apud nos tomo primo Maii, repræsentatur S. Ma-
rina sine dracone eum cruce in dextra manu, mode-
sto et quasi monastico vestimento induta. Occasione
famosi draconis S. Georgii die XXIII Aprilis, para-
grapho 3 Commentarii prævii ad Acta ejusdem
Sancti, obiter mentio facta est de dracone S. Mar-
garitæ; quem si symbolice illi appingi intellexeris,
quia multiplicia, sicut ibi tunc diximus, diaboli
machinamenta virtute crucis superarit, rem pi-
ctam ex vero æstimaveris; sin physice, jam draco
fiet commentum, ad aniles nætias relegandum;
quemadmodum illum nobis in scenam producunt
vulgaria Sanctæ Acta, graphica at ficta inductione
seu hypotyposi ejusdem speciem externam exhibentia,
tot ridiculis adjunctis vestitam, ut risum moveant.
Alia aliis Sanctis symbola appinguntur, suum San-
ctæ maneat nostræ, at modo conveniente non fabuloso
expressum et intellectum. De his hactenus, nunc de
tempore martyrii.

39 Incertum prorsus et obscurum est tempus, quo
S. Margarita martyrium subierit. Ad hoc hæsit
Baronius, nihil sibi in hac materia satis probabile
aut verisimile in promptu fuisse professus, quando ita
conjectat in notis: Cum autem omnes tradant,
hanc fuisse filiam Ædesii, idolorum sacerdotis,
in mentem subiit ille Ædesius addictissimus ido-
lorum cultui, rerum Christianarum hostis acer-
bissimus; de quo plura scribit Eunapius Sardia-
nus in Vitis philosophorum, clarus seculo quinto,
et memoratus apud Vossium in *Historicis Græcis*
pag. 252, et Tillemontium *Historiæ Imperatorum*
tom. 2, pag. 133. Idem Baronius cum Ædesium
istum anno 351 annumeret familiaribus Juliani,
jam in hoc supposito martyrium, de quo quærimus,
aptari posset seculo quarto aliquantulum adulto. At
fac verum illud ac proprium patri Sanctæ nomen
adhæsisse; (id quod propter exiguam Actorum fidem
absque ulla temeritate negari posset) quo pacto si
non evincat saltem probabiliter suadebit Baronius,
hujusce illam et non alterius cujusdam Ædesii
filiam existisse? Adde, quo pro Ædesio scribatur
Theodosius in Actis, quæ leguntur apud Petrum
de Natalibus, et Mombrinium; nec non in pluribus
nostris codicibus Mss., et apographis martyrii.

40 Schedelius loco antea citato Martyrem no-
stram

D

E

non vero
apud Moscos;
qua occasio-
ne quædam
dicuntur de
isto dracone.

De epocha
martyrii

F

nihil certi.

A stram ponit proxime ante S. Blasium, sub Diocletiano, Maximiano, Licinio vel Juliano passum; vide III Februarii, pag. 332; Saussayus item Diocletianæ persecutioni; Laherius noster in Menologio suo anno circiter 300 illam innectit. Præplacet Tillemontius, qui nihil satis obvii aut tuti nactus, ubi hic pedem figeret inoffensum, inter paucula, quæ de S. Margarita collegit, Monument. eccl. tomo 5, locum ei dedit sub titulo Sanctorum, qui floruerunt tribus primis seculis sub ignota epocha; ut videsis art. 11, pag. 562. Sed non scio an vel ista ratio temporis adeo confusa satis tuto admitti queat ob incerta et suspecta Acta, de quibus jam dicemus.

Acta apud
Surium cor-
recta, non
sincera;

41 Sanctæ Acta præter pium drama nihil magnopere continent; quod valde quidem antiquum sit oportet, si, ut referemus num. 47 ex Radulpho Tungrensi, apocryphis annuncrata sint in canone Gelasii PP., qui vixit exeunte seculo quinto. Nihil certi resciri de eadem Sancta, notavit nuperus Legendista Gallus in tabula critica auctorum et Actorum hujus mensis pag. 18; non hic, quamquam alibi sæpius rigidus plus æquo iudex. Compendio martyrium apocryphum edidit Petrus de Natalibus lib. 6, cap. 130; sed pluribus id legitur apud Lipomanum ac Surium (e quo parvum compendium extraxit Haræus pag. 458) sub nomine Metaphrastis. Merito ibi conqueritur auctor adulteratum fuisse illud martyrium, veræ. . narrationi, tamquam puro frumento, a communi omnium inimico injectis zizaniis, illo, inquit, dæmone, qui illic fingitur fuisse in medio ejus certamine, et illius vocibus: adeo ut qui audiunt, attendentes quam sit ridicula et absurda dictio illius dæmoniaca, dubitent de ipso quoque martyrio egregiæ victricis Marinæ. Ideo nugæ et fabulas..., abjiciens, ac veris mentem adhibens, brevem orationem, et quæ nihil superflui contineat, promittit. Verum tametsi juxta promissum plurimas sordes in eo expurgarit, non paucas tamen expurgandas reliquit. Nam quis purum a zizaniis ac palcis frumentum expectare ausit ex horreo, lolio ac tribulis pessime coagmentato? præsertim cum non sciamus, certe non indicet auctor, ex qua penu deprompserit meliores istas herbas.

ea quæ habet
Mombritius

C

42 Pejoris imo pessimæ notæ sunt Acta, quæ leguntur apud Mombritium tomo 2, a fol. 103 verso, cum hoc exordio: Post resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, et gloriosæ tempus ascensionis ejus in cælum; in quibus præter ineptos ac ridiculos Sanctam inter et diabolum dialogos, alia plura absurda et falsa infarta sunt; quæ tamen (si Supers placet) sub larva oculati testis male feriatas nugarum artifex lectoribus venditat tamquam vera. Aude infecti blateronis ineptias: Ego, inquit, Tectinus (Theotimus) curavi agnoscere caute, quomodo beatissima Margarita contra dæmonem et tyrannum dimicavit, et scripsi omnia, quæ passa est. Præmissa hac ad conciliandam sibi auctoritatem suada, mox adjungit: Omnes aures audite, etc. Ut alia præteream, vide, quam belle partes suas agat fabulator apud S. Margaritam in carcere: Continuis (Theotimus) autem erat in carcere et nutrix ejus ministrantes ei panem et aquam; et aspiciebant per fenestram, et orationem ejus scribebant, et omnia, quæ eveniebant cum timore Dei notabant.

43 Et ecce (scenam tanti gerronis hiatus dignam) subito de angulo carceris exivit draco horribilis,

totus variis coloribus deauratus. Capilli ejus et barba aurea: et videbantur dentes ejus ferrei: oculi ejus velut margaritæ splendebant, et de naribus ejus ignis et fumus exibat: lingua illius anhelabat: super collum ejus erat serpens: gladius candens in manu ejus videbatur: et foetorem faciebat in carcere. Traxit se in medium carceris, et sibilabat fortiter: et factum est lumen in carcere ab igne, qui exibat de ore draconis. Et postquam orantem exhibuisset nugivendus S. Margaritam (ecce tibi dignum patella operculum) draco ore aperto posuit os suum super caput ejus, et linguam suam porrexit super calcaneum ejus, et suspirans deglutivit eam in ventrem suum; sed crux Christi, quam sibi fecerat beata Margarita, crevit in ore draconis, et in duas partes eum divisit. Beata autem Margarita exivit de utero draconis, nullum dolorem in se habens. Et ecce ipsa hora aspexit in partem sinistram, et vidit alium diabolum sedentem, ut homo niger, habensque manus ad genua, colligata. Sunt alia plura, quæ tædet referre.

AUCTORE

J. P.

pessimæ notæ
sunt, uti patet ex fabuloso dracone,

44 Vin' specimen? Diabolus sic loquens inducitur: Salomon in vita sua conclusit nos in uno vase; sed post mortem ejus ignem mittebamur ex ipso vase, et venientes homines Babylonæ putaverunt aurum invenire, et fregerunt ipsa vasa, et tunc nos laxati implevimus orbem terrarum. Alia rursum, ne longior sim, prætereo. Apocrypha Acta sapit Martyris oratio, qua sic rogat: Si quis legerit librum gestæ meæ, aut audierit passionem meam legendo, ex illa hora delectantur peccata eorum. Et quisquis lumen fecerit in basilica mea de suo labore, non imputetur peccatum illius ex illa hora. Quisquis fuerit in illa hora in judicio terribili, et memor fuerit nominis mei, libera eum de tormento. Adhuc peto, Domine, qui legerit aut qui tulerit, aut qui audierit eam legendo; ex illa hora non imputetur peccatum illius: quia caro et sanguis sumus, et semper peccamus. Adhuc peto, Domine, ut qui basilicam in nomine meo fecerit, et scripserit passionem meam; vel qui de suo labore comparaverit codicem passionis meæ, reple illum Spiritu sancto tuo, spiritu veritatis, et in domo illius non nascatur infans claudus, aut cæcus vel mutus, neque a spiritu temptetur; et si petierit de peccato suo, indulge ei, Domine. Quænam hic umbra veritatis?

E

absurdita-
tibus

F

45 Adde tonitrua et columbam cum Sancta colloquentem, quæ petitiones ejus impletum iri affirmat. Absurdissima est oratio, qua Martyr lictorem compellasse narratur in hæc verba: Frater, tolle nunc gladium tuum, et percute me. Ecce jam vici mundum. Ille dixit: Ego hoc non facio, nec interficio Sanctam virginem Dei. Deus autem tibi locutus est: propterea te interficere non possum. Beata Margarita respondit: Si hoc non feceris, non habebis partem in paradiso Dei mecum. Tunc quæstionarius cum timore et tremore attulit gladium suum, et in uno ictu percutiens amputavit caput beatæ Margaritæ et amputavit; dicens: Domine, ne statuas hoc mihi in peccatum. Et tremens percussor cecidit cum percussorio suo ad dextram partem beatæ Margaritæ. Aniles fabulas tandem concludit narrator, ista subdens: Ego. . Tectinus tuli reliquias beatæ Margaritæ, et reposui eas in scrineo, quod feci de

et falsitati-
bus, Sancta
indignis.

lapide

AUCTORE
J. P.
• alias Sin-
cleticæ.

lapide cum odore suavitatis, et posui eas in Antiochia civitate in domo Sicliti * et Matronæ. Ego enim eram, qui ministrabam in carcere ei panem et aquam, et ego consideravi omne certamen, quod habuit contra impios bellatores, et omnes orationes ejus scripsi in libris cartaneis cum multa astutia, et transmisi omnibus Christianis eadem in veritate.

Alia Mss. e-
jusdem aut
similis notæ.

46 Ejusdem aut similis furfuris sunt illa Acta, quæ notantur in codice nostro Ms. membranaceo, qui olim fuit D. Isaaci Vossii, et in variis aliis item Mss. nostris in pergamenæ. Aliorum plurimum ecgraphorum, quæ ad manum sunt, eadem in substantia est scribendi ratio, videlicet Passionis ex Ms. membranaceo legendario Cardinalis Barberini, signato f 207; item Windbergensi ac Fuldensi, quæ collata sunt cum Ms. sancti Maximini Treviris; adde Ms. Aquicinctinum, reginæ Sueciæ num. 80, S. Gisleni in-4 corio rubro, Valcellense, et aliud denique ecgraphum, quod putatur exscriptum ex Ms. S. Bernardi apud Antverpiam. Pluribus etiam de causis displicet ecgraphum nostrum, quod acceptum notatur ex Mss. ecclesiæ Montiffilasconensis cum hoc exordio: Divæ Margaritæ dies festus agitur; ubi ex voce divæ pro sanctæ proditur scripti juvenus, uti infra observabimus. In Catalogo Ms., quem habemus, Vitarum ex codicibus antiquis n. c. nasterii Weingartensis in Suevia, notantur Acta eum hoc exordio: B. Margarita erat Theodosii filia, sed ex auctore coævo Theotimo rem æstima. In codice antiquo membranaceo Scorialensi, cui titulus Passiones multæ Martyrum, notatur hic titulus: Passio sanctæ, ac beatissimæ virginis et martyris Christi Marinæ, quæ passa est in campo Limiæ, quæ est sub urbe Armeniæ. Quid sibi vult campus Limiæ in Armenia, ubi in Actis ubique fit mentio Antiochiæ? In eodem titulo scribitur passa xv Kal. Augusti, et in fine dicitur passa xi Kal. Augusti. Sic porro incipit: In temporibus illis, dum post corporeum Salvatoris adventum. Varii ibidem dialogi, orationes prolixæ, Theotimus, longa draconis descriptio, Sancta ab eodem deglutita, crux in ventre draconis crescens; ipse draco in duas partes divisus: deinde varii Marinæ cum diabolo dialogi, cum Olibrio altercationes, longæque orationes.

C

Aliorum au-
ctorum

47 Ne vero severus nimium cuiquam hic videar iudex, juverit in medium producere aliorum de dictis Actis iudicia, ac Baronii imprimis, qui in notis habet issa: Quod autem spectat ad Acta ipsius; hæc Radulphus Tungrensis de observ. can. 11 "Passionem (inquit) beatæ Margaritæ vidi Romæ "apud Lateranum in canone beati Gelasii apocryphis adnumeratam." Hæc ipse: quæ vehementer miramur, cum nec in antiquis manuscriptis, quorum plurima suppetunt exemplaria e diversis, quæ Romæ extant bibliothecis, nec in his, qui typis excusi sunt codices, aliquid tale in decreto Gelasii potuerimus invenire. Non tamen imus inficias, in Actis ejus, quæ edidit Metaphrastes et recitat tomo 6, et Surius tomo 4, quæ etiam e Latinis codicibus accepta descripsit Mombricitus tomo 2: quæ denique legimus in pluribus manuscriptis pervetustis codicibus, ut inter alios S. Mariæ ad Martyres, et S. Cæciliæ trans Tiberim: non, inquam, negamus, in eis nonnulla reperiri, quæ indigeant emendatione non levi. Adde quod, teste Gavanio supra, Pius V ademerit lectiones incertas de ejus martyrio, et

mutarit orationem. In Breviario hodierno substitutam habes orationem de communi, et lectionem ex S. Ambrosio.

D

48 Joannes Hessels a Lovanio in censura de quibusdam Sanctorum historiis, a Molano typis edita ad calcem sui Martyrologii primæ editionis, Passio, inquit cap. 7, S. Margaretæ, "Post passionem et resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, et gloriosam ascensionem ejus" non placet eadem de causa, qua displicet Passio Julianæ (de qua egerat cap. 2) quia diabolus a Margareta coactus dicit Salomonem inclusisse dæmones in novum vas, quo fracto sunt relaxati. Quod falsum est, et sapit magicam artem, per quam diabolus se fingit concludi. Item dicitur, ubicumque est liber Passionis ejus, quod non nascetur infans claudus, nec cæcus, etc.; et quod quisquis librum emerit, Spiritu sancto replebitur. Nostri Majores tomo 1 Maii, pag. xxvi in Ephemeridibus Græco-Moscis jam pridem verbo indicarunt, quid de Actis S. Margaritæ sentiant.

49 Vitam, Post passionem et resurrectionem D. N. I. C. sub nomine Theotimi tamquam oculati testis, vidisse se assertit Tillemontius Morum. ecclesia. tom. 5, pag. 797 in notis; addens pulcras admodum res in ea contineri, sublimem esse styllum, magnificum et satis elegantem; omitti maximam partem prodigiorum ridiculorum, quæ sunt apud Surium; at apparitionem diaboli etiamnum ibi esse; quæque loqui inducitur Sancta, videri otiose potius composita et extracta ex S. Augustino de Civitate Dei, quam scripta sub illa persona, quæ palam loquitur coram iudice; verbo, ne vel minimum in istis Actis, quæ auctor tamquam sincera vult obtrudere, notæ hujusmodi vestigium haberi. Viderit ea haud dubie Molanus: nam in notis hac die ad suum Martyrologium Usuardinum dicit, historiam revera apocrypham esse, quæ habetur sub titulo Theotimi, qui Sanctæ in carcere panem et aquam se ministrasse scribit, et omne certamen considerasse; quamquam idem Molanus ibi historiæ exordium non proferat. Paulus Æmilius Sanctorius Casertanus in libro peculiari de duodecim Virginibus et Martyribus, anno 1597 Romæ excuso, martyrium stylo eleganti et oratoriis phaleris complot vulgavit; in quo utinam plura, quam fecit, corrigenda notasset! Pseudochronographos Hispanos Acta hodiernæ Sanctæ insigni plagio ad suam Marinam ineptissime transtulisse, observavimus die xviii hujus. Compendiolum Passionis habet noster Raderus parte 1 Viridarii; pag. 251. Eandem contraxit noster item Laherius in suo Menologio; ubi quædam etiam notat contra Bivarium. Prætereo nostrum Petrum Ribadeneyram, et Alfonso de Villegas, qui ultimus Theotimo (scribit ipse Theostito) plus tribuit, quam par est, quia non satis eum novit.

E
judicia.

F

§ V. Acta Græca apocrypha; Latina, quæ hic dantur.

Tomo primo Maii in citatis Ephemeridibus Græco-Moscis pag. xxvi diximus, Acta S. Irenes fabulosa, etsi Græca habuerimus, non judicasse nos, inserenda Operi nostro; idque nescio quo modo aliis etiam quibusdam insignibus et in Occidente non minus quam Oriente cultissimis virginibus ac martyribus contigisse, puta Barbaræ, Margaritæ seu

Marinæ

Acta Græca e
bibliotheca
Cæsarea non
damus

A Marinæ et Catharinæ. Quod tunc quamquam etiamnum præmaturum de Actis Sanctæ nostræ Græcis diximus, et nunc dicimus, eaque ab Opere secludimus. Triplex itaque in promptu est Græcorum Actorum apographum. Ac unum quidem desumptum fuisse notatur ex codice Ms. Chartaceo antiquo, eleganti et bonæ notæ in-4, ex bibliotheca Cæsarea (de quo videri potest Lambecius in Bibliotheca Vindobonensi lib. 8, pag. 71) partim a Janningo nostro, partim a nostro Baertio descriptum. Auctor est Gregorius Cyprius patriarcha Constantinopolitanus, hoc exordium: Καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἄρα, ἥς ὁ Χριστὸς κεφαλὴ, παράδεισον κατανοοῦμεν; quod coincidit cum eo, quod superius num. 34 ex Allatio indicavimus.

quia scenica. 51 Acta ista jam Latina feceram; sed intellige causas, cur ea a prælo arceantur. Quid ab auctore seculi 13 expectes præter verba et voces? Id prodit vel ab ipso orationis principio, quod verbosam inductionem continet; in fine autem longam ad Martyrem habet apostrophem, exemplis virorum in veteri Testamento celebrum, quos cum ea comparat, infartam; in decursu autem exponit desiderium martyrii, quo illa flagrabat, Diocletiani et Maximiani rabiem adversus Christianos, furorem Olibrii, Sanctæ cum eodem dialogismam; pænarum contemptum, etc.; graphicam item draconis hypotyposin, qui postquam devorasset Martyrem, disruptus sit; Sanctæ epinicion; dæmonem, cruceem, columbam, similitudines, nova tormenta, aliorum ad Christum conversorum martyrium, ac demum Sanctam e vivis snblatam. Quæ tam argumentum vulgaris historiæ, quam fabulosas Græculorum scenas referunt.

Alia exemplaria prælo quoque indigna.

B 52 Alterum item Græcum exemplar habemus ex Ms. Vaticano 866, quod etiam in Latinum converteram, cum eodem exordio, quod apud Leonem Allatum in Diatriba de Symeonum scriptis pag. 123 profertur: Τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ σωτῆρος, καὶ τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ ἀναλήψεως, ubi idem auctor Metaphrasti illud abjudicat; at si non istius, alterius certe Græculi ingenium prodit, Theotimo, de quo supra, et hic plus semel partes suas agente, ut de fabuloso dracone, aliisque nugis non loquar. Quis enim patienter legat ista? Sancta vero conversa, et inveniens malleum ferreum, verberare victum a se diabolum cœpit, ac pede collo ejus immisso, verberabat malleo caput ipsius ac tergum. Tertium denique ad manum est apographum ex bibliotheca Medicæa, pluteo 9, cod. 33, hoc exordium præferens: Οὐδὲν οὐτως ἡδύνη καὶ καθιλαρύνει ψυχὴν ἀγαθὴν καὶ πιστή. Id est: Nihil adeo dulcem et hilarem reddit animam bonam et fidelem; estque illud martyrium, quod Latine Lipomanus ac Surius edidit. Nunc quænam Acta Latina præ aliis visum fuerit typis committere, paucis accipe; sed prius observari velimus ea, quæ sunt apud Lipomanum ac Surius, cum nostris quæ prælo destinamus, in substantia fere convenire.

Acta ex apographo Rebendorffensi hic dantur,

53 Habemus ea in ecgrapho nostro Rebendorffensi (cænobium est canonicorum regularium S. Augustini in Bavaria, de quo Bruschius inter monasteria Germaniæ fol. 102 verso.) Præfigitur ei prologus auctoris, de sua eorundem correctione. Quoniam autem tempore ille vixerit, nos latet: hoc unicum constat, videlicet ipsum non scripsisse ante tempora S. Gregorii PP. (intellige Magni) cum ibidem eum indicet. Nec explorati quidquam habemus de ipsius nomine vitæ professione. Monachum tamen

Tomus v Julii.

vel religiosum exstitisse, inde argui posse videtur, quia inter alia, quæ præfatur, tradit ista: Humillimæ vestræ deprecationi, dilectissimi fratres, annuere non incongruum duxi. Porro ista Acta præ reliquis hic typis committere visum est, non quia omnino et undequaque bona et probata (ecquis enim de ullis Sanctæ nostræ Actis id speret?) sed quia minus mala et improbabilia; sive alia auctor præ oculis habuerit aliquanto melioris notæ, sive eadem ipsa vel aliqua ex illis, quæ diximus, a se ad exactiorem trutinam qualemqualem revocata. Ut cumque se res habet; tolerabiliora sunt, quæ refert de apparitione draconis, quam ea, quæ habent Petrus de Natalibus, Mombricitus, Lipomanus ac Surius, atque ecgrapha supra indicata. Ad hæc vel non invenit in exemplari suo, vel si invenerit, recte resecuit preces, vere suspectas et apocryphas, a Sancta jamjam moritura ad Deum fusas: quas videsis supra, nec non apud dictos auctores, quamquam Petrus de Natalibus brevissime eas memoret.

54 Adde, quod de fabuloso Theotimo, ineptisque Martyris cum dæmone dialogismis, supra ex Mombricio recensitis, altum taceat. Jam vero ut quædam etiam in illo ipso corrigenda notemus; nimius est ubique in verbosa ac proliza dialogismorum ac precum identidem recurrentium sermocinatione, tanto magis de toto martyrii contextu meriturus, quanto magis in hoc genere sibi temperasset. Quod, quid est aliud, quam homiliam adornare, non vero puram et genuinam condere martyrii historiam? At demus ipsi hanc veniam. Alicubi etiam paucula superflua a nobis amputari, monebitur in annotatis. Nonnullæ item supplebuntur in apographo nostro lacunæ adminiculo alterius, quod habemus transcriptum ex antiquo codice Ms. S. Mariæ ad Martyres Romæ, ex tomo, prout adseribitur, quinto, fol. 356. At caret prologo. Illud ipsum haud dubie exemplar legerat Baronius, sicut ex ipso notabamus num. 47. Atque hæc quidem sunt, de quibus lectorem præmonere placuit. Ecce nunc Acta ex superiore laudato codice, ad hunc posteriorem emendata.

tamquam minus mata.

E

ACTA

F

Ex Ms. Rebendorffensi, ad Ms. S. Mariæ ad Martyres correctæ. Auctore anonymo.

PROLOGUS.

Divinarum series Scripturarum tanto sapientum auribus delectabilior exstat, quanto per Grammaticæ lineam incedens salva veritate, mendacii fuco carente, quasi quidam purissimus amnis affluerit. Humanitatis quippe est proprium, his devotis fidem accommodare sermonibus, quos constat non solum per veritatis incedere tramitem, sed etiam per eloquentiam oris inoffensis currere pedibus. Hinc etenim accidit, ut quædam egregiorum doctorum non infimi quorundam Sanctorum gesta depravata a per imperitiam translatorum corrigerent, atque de ignorantia tenebris elevata tanto facerent splendescere lu-

Præfatus auctor quædam Acta Sanctorum esse depravata,

S

mine

EX MS.

mine, ut pristina vitiositate depulsa, vibrantem cunctis effunderent legentibus lucem.

alia vero melioris notæ;

b c

2 Beatus denique Ambrosius, ejus eloquium per sacrosanctam Ecclesiam potius divinitus insonat, quam humanitus personat, beatæ virginis Agnetis *b* agalmata *c* tam luculento fame perornavit, ut etiam infidelium mentes ad fidem tantorum dictorum valeat provocare. Nec minor quoque fides accommodanda est melleis beati Papæ Gregorii dictionibus, quorum dulcedine ita textus beatæ Felicitatis et filiorum *d* est ejus illitus, ut ejus nectarea suavitate etiam fastidiosi perfrui delectentur. Horum autem validissimam auctoritatem, qui cœlestis ædificii jure possent vocari columnæ, moderni etiam non improbabili tenore secuti sunt, cupientes videlicet herili gregi si non patulis phialis, angustis saltem cyathis propinare.

hæc S. Margaritæ corrigere nititur.

B

e

3 His itaque validissimis obicibus undique circumseptus humillimæ vestræ deprecationi, dilectissimi fratres, annuere non incongruum duxi, vitamque ac passionem beatissimæ virginis Margaretæ non propriis sed divinis viribus innixus corrigere studui *e*. Nec sum veritus igniferis invidiæ facibus me fidenter ingerere; cum non diffitear terream ustionem quamlibet validissimam divino rore posse sine mora restingui, ac elingues infantulos, cum divinæ libuerit majestati, et posse fieri facundissimos.

ANNOTATA.

a De Actis Sanctorum corruptis pluries in Opere nostro. Baronius ad annum 290, num. 35 producit Gelasii PP. circa ea animadversionem.

b Acta S. Agnetis habes die XXI Januarii.

c De voce ἀγάλα agit Hierolexicon Macri. His ἀγάλματα intellige splendidos lætosque Martyrum triumphos.

d Insigne S. Felicitatis elogium dedimus ex S. Gregorio Magno ad diem x hujus a pag. 7.

e Utinam plura correxisset auctor, ac superfluum imprimis orationem ac dialogismorum verbo-

C

sitatem, quod supra monuimus!

CAPUT I.

Sancta ab fidei constantiam patri exosa, ad Olibrium præsidem defertur.

a

Sancta Diocletiani et Maximiani

b

c

Annorum *a* ab Incarnatione Domini salvatoris fere ducentorum nonaginta circulusolvebatur, quando Diocletianus, Dalmatæ scribæ filius *b*, dominatu crudelissimo Romani imperii retinebat habenas. Hic namque primo *c* anno imperii sui nefarium et impium virum sibi collegam in regno sociavit; Maximianum videlicet cognomento Herculeum. Qui uterque adversus Christianos vehementissima crudelitate sævire cœperunt; sed Diocletianus supra omnes imperatores in Christianam fidem atrocius exæstuans, in tantum desævit, ut per totam regni sui ditionem judices ac præsides ordinaret, quatenus ubicumque Christianos cognoscerent, ferro, igne,

ac fame, vitam eorum cruciando necarent, ut Christianum nomen funditus ex terra deleteret.

D

5 Nono decimo quippe anno imperii sui ipse in Oriente *d*, Maximianus in Occidente vastare ecclesias, et penitus interficere Christianos non desinebant. Sed Dei omnipotentis judicio, secundo anno *e* persecutionis Diocletianus Nicomediæ, Maximianus apud Mediolanum imperii dignitatem deposuerunt. Attamen exorta semel crudelitatis persecutio usque ad septimum *f* annum Constantini, Helenæ filii, fervere non desiit, adeo ut oceani limbum transgrediens plurimos illic variis suppliciis interficeret. Eadem vero tempestate apud urbem Romuleam Marcellus tunc Apostolicus habebatur pontifex, qui et ipse martyrio coronatus est *g*.

atrocissima persecutione audita,

d

e

f

g

6 Per idem vero tempus quo talia gerebantur, beata Margareta quinto decimo ætatis anno audiens hujuscemodi atrocitatem contra Christianos ebullire, his verbis orationem ad Dominum fudit: Domine Jesu Christe, Sanctorum virtus et vita, mœstorum consolator salusque miserorum; qui numquam deseris sperantes in te; conforta me parvulam in te, ut, si venerit tyrannica potestas, et me comprehenderit, et per cruenta tormentorum genera corpus meum dilaniaverit, non patiaris, Domine, famulam tuam deficere præ timore pœnarum, ne fidem gratiæ tuæ abnegem, et tuum sanctum nomen formidando relinquam.

Deum orat,

E

7 Tu es enim, Domine, formator animarum et corporum: tu nosti humanam fragilitatem. Memento, quæso, quia terra, et pulvis sumus: nam pater meus et genitrix mea, qui me exhortari debuerant, ut tuis obedirem mandatis; ecce, decipere me nituntur; quia non veneror culturam falsorum deorum. Sed quoniam, Domine, salvator meus fidelissime, credo, quod tu me assumere digneris, ideo non timebo, quid faciat mihi homo.

ut se protegal.

8 Hæc denique Virgo erat filia cujusdam viri, nomine nominati Ædesii, admodum potentissimi, qui etiam sacerdos erat templorum, et primæ potestatis ordinem videbatur tenere. Hic ita filiam suam valde diligens, dedit eam nutriendam procul a civitate sua scilicet Antiochia *h*. Mortua vero genitrice beatæ Margaretæ, cum experimento cognovisset pater ejus Ædesius, eam esse omni modo Christianam; et nullatenus a sancto proposito sequestrare valeret, crudeliter exardescens, omnemque amaritudinem furoris contra puellam exacuens, non poterat illam saltem oculis aspicere. Insuper abominatus est eam ac repulit. Sed Dominus omnipotens, qui numquam deserit sperantes in se, consolari eam solita pietate dignatus est, et in tantum illam amabilem fecit suæ nutrici, ut quasi uterinam filiam eam diligeret. Nam et ipsa Christiana erat, et christianis operibus tenebatur.

Patri ob fidei constantiam exosa

* atias itaque

h

F

9 Inter cetera enim virtutum magnalia, quæ illi divina gratia contulerat, adeo se Virgo Domini sanctæ humilitati subdiderat, ut de nobilitatis genere nullam haberet jactantiam. Et quoniam pater suus eam exhorrens procul ejecerat, ita in omnibus suæ famulabatur nutrici, atque magistræ; ut etiam illius oviculas custodiret, et ad pascendum cum ceteris puellis educere non dedignaretur. Pascebat autem eas cum omni humilitate, et mansuetudine: sicut illa quondam

suæ nutricis oves pascit,

Rachel,

A Rachel, mater patriarchæ Joseph, puella humilis et decora, patris sui oves humiliter custodiebat. Interea quidam præfectus, nomine Olibrius, crudelitate et impietate tumidus, veniebat de Asia, in Antiochiam propter persecutionem Christianorum. Qui cum iter ageret, contigit, ut videret beatam Margaretam decambulantem in passu ovium cum ceteris puellis cœtaneis suis.

Ejus amore exardescit Olibrius; ad quem perducta,

10 Hæc igitur inter omnes incredibili pulchritudine speciosa videbatur. Quamobrem concupiscentia superatus præses jussit ministris suis, dicens : Ite quantocius et diligenter inquirete puellam illam. Si libera est, amantissime eam in conjugio sociabo ; si autem servitutis conditione retinetur annexa, dignum pretium pro ea tribuam ; et erit in concubinali jure sociata. Illi autem celerius euntes, suique domini jussionem facientes, comprehenderunt illam, cursuque concito reversi, perduxerunt ad præsidem.

suæque fragilitatis memor, ex pœnarum metu aliis illatarum

B Cum autem duceretur beata Virgo ab impiis, terrore et timore contrita, utpote femineæ fragilitatis non immemor, vehementissime formidare cœpit ; maximeque propter atrocitatem, et incendia pœnarum, quæ tunc creduliter ab impiis ingerebantur. Inimicus enim Christiani nominis diabolus tales pœnas talesque cruciatus per suos satellites adversus Dei famulos exquisierat, ut non corpus, quod facile erat occidere ; sed animi vigorem decipiendo vinceret, sicut B. Hieronymus in Vita sancti Pauli eremitæ plenissime refert *i*. Unde plurimi elegerunt in montibus et speluncis arctissimam vitam cum bestiis ducere, quam paganorum manibus comprehendi ; metuentes per omnia, ne forte accerrimis tormentorum generibus cederent, et a culmine sanctæ fidei compulsi caderent.

ac sibi imminentium, Dei opem implorat;

12 Istiusmodi tormentorum pœnas virgo Christi Margareta pertimescens, jam inter manus impiorum posita, oculis ad cœlum erectis, regem omnium seculorum deprecabatur, dicens : Miserere, Domine, miserere famulæ tuæ : subveni, succurre mihi in hac tribulatione : da fortitudinem, da tolerantiam ad superandos aculeos pœnarum, ut videant qui tollere a tua pietate festinant, et confundantur. Ne me permittas, Domine, a tua sancta religione sequestrari ; sed resiste adversario mihi vehementer infenso ; ut anima mea, te opitulante, ab his cruentis bestiis sine crimine liberetur, et pudor virginitatis meæ, quem tibi Domino consecravi, illibatus permaneat. Quamobrem, Domine Deus, mitte nunc sanctum angelum tuum, qui custodiat, protegat atque defendat corpus meum et animam meam, ut te laudem, te glorificem : quia tu es benedictus in secula seculorum.

præfecto deinde sistitur.

13 Et cum hæc et liis similia beatissima Virgo ex suo ore proferret, pervenerunt cum ea milites ad præfectum ; statimque præsentati dixerunt : Domine, magnificentia vestræ dignitatis non potest transgredi culturam deorum, atque imperatorum decreta, quæ non solum Romana nobilitas, sed etiam mundus ubique custodit. Puella siquidem, quam nobis præcepisti inquirere, utrum ancilla, an libera sit, Christianam se esse profitetur ; et omnino extraneam a cultura sacrorum deorum ; illumque Jesum colere se testatur, quem Judæi olim crucifixerunt. Hanc cum apprehendissemus, et lenioribus et asperri-

mis verbis flectere studuimus ; sed nulla promissione dignitatis, nulloque timore pœnarum animi ejus emollire potuimus. Verumtamen ut vestra industria liquidius hæc indagare possit, vestro examini præsentetur.

EX MS.

ANNOTATA.

a Ita Ms. S. Mariæ ad Martyres. Anno male in Rebendorffensi.

b Eutropius in Breviario Romanæ historiæ lib. 9, cap. 13 scribit, Diocletianum a plerisque scribæ filium, a nonnullis Anulini senatoris libertinum fuisse creditum. Vide etiam Baronium ad finem anni 285.

c Non primo anno imperii sui, videlicet 284, sed 286 id fecisse, notatur apud Tillemontium historiæ Imperatorum tomo 4, pag. 7 ; probaturque ibidem in notis pag. 597.

d Mendosissime habet ecgraphum nostrum S. Mariæ ad Martyres : Ipso moriente.

E

e Contigisse illud anno 305, Kalendis Maii ex Lactantio contra alios probat Tillemontius loco citato, nota 20.

f Constantinus imperator salutatur anno 306, die xxv Julii : cessavit persecutio 312 versus mensem Novembrem.

g Martyrio coronatur anno 304, xxvi Aprilis. Vide ibidem apud nos tempus sedis.

h Additur hic in ecgrapho S. Mariæ ad Martyres fere stadia quindecim. Digressionem utriusque nostri ecgraphi de differentia Antiochiam Pisi-diæ inter et Antiochiam Syriæ, resecuri tamquam superfluum.

i Vide caput primum istius Vitæ apud nos ad diem x Januarii, pag. 604.

CAPUT II.

Martyr carceri includitur ; deinde in publicum producitur coram præside ; cujus blanditias et minas spernit.

F

Quibus auditis, nequissimus judex admodum contristatus, jussit eam suo conspectui velocius præsentari. Quæ cum præsentata fuisset, ita eam alloqui cœpit : O puella, omni deposita formidine narra mihi genus tuum, et utrum ancilla, an libera fueris, manifestius pande. Ad quem sacratissima Virgo respondit : Mea quidem progenies omnibus in hac urbe notissima est, nec adeo de infimo et ignobili genere sum, ut mea possit latere origo. Quod enim me de libertate interrogas, scias per omnia, quia nullius servituti obnoxia sum. Famulam autem me domini mei Jesu Christi, ore et corde profiteor, quem ipsa tenera ætate adoravi et colui, et seu-per colere non cessabo.

Sancta interrogatur a præfecto ;

15 Cui præfectus : Quo, inquit, nomine nuncuparis ? Margareta respondit : Apud homines Margareta vocor ; [quod autem illustrius est, ex

fonte in carcere sili et inedia condemnatur ; sed visitur ab angelo.

EX MS.
a

fonte sacri baptismatis Christiana vocor.] a Hæc ubi dicta sunt, præses nimio furore accensus, Dei famulam in tenebroso concludi carcere præcepit, et omne humanitatis solatium cibi et potus ab ea prorsus excludi mandavit, quatenus omni auxilio destituta et carceralibus tenebris macerata facilius plecteretur ad ejus voluntatem. Illa autem angelica visitatione consolata, et cœlestis luminis illustratione clarificata, constantissime in Christi confessione perseverabat, et cuncta, quæ sibi ad pœnam illata fuerant, pro nihilo reputabat.

Conventum
publicum in-
dicit præfec-
tus,

B

16 Cum autem videret præfectus, quod nullis blandimentis, nullisque terroribus eam posset a Christi intentione revocare, cœptum iter arripens, profectus est Antiochiam, ibique ad se convocans universæ urbis nobilitatem, et omnes qui sapientes esse videbantur, consilio inito cum eis, qualiter beatam Margaretam studiosa argumentatione, non occidendo perderet, sed terrificando vinceret. Inde diu multumque pertractanti, tandem visum est ei, ut in conventu populorum publica examinatione discuteretur, dicendo : Forsitan turpitudinis confusione et populorum aspectibus inclinata, citius mentem a proposito revocabit; et quam carceralis penuria famisque inedia non humiliavit, populositas superabit. Hæc denique statuens, secunda die postquam urbem ingressus est, jussit sibi præfectus tribunal permagnificum præparari, et ad spectaculum sanctæ Virginis, universæ civitatis multitudinem convocari.

eoram quo
Sanctam
blande affa-
tur.

C

17 Quibus convenientibus, fit conventus utriusque sexus copiosior. Dehinc præfectus, honoris excellentiâ sublimatus, cum in solio resideret, illico præcepit Christi fidei cultricem in conspectu omnium deferri. Quæ cum præsentata fuisset, cœpit eam blanda locutione primum suadere dicens : Videmus te, o puella, per viam perditionis incedere. Videmus tuam mentem quibusdam erroribus implicatam, nostrisque monitis pertinaciter resistentem; sed quia te perdere nolumus, imo potius summo conamine liberare satagimus, hortamur, ut omni remota excusatione, omnique relicto errore, per viam salutis, quam tibi ostendimus, incedas, quo possis et nostram consequi gratiam, et tormentorum pœnas evadere. Certe quia de tuo interitu admodum afflictus sumus, ideo tibi hactenus inducias dedimus, et non te celerius trucidari fecimus. Inveniat ergo animus tuus consilium saluberrimum, ut salutem percipias, et non metuenda pœnarum genera atrociter suscipias. Ecce apposta est tibi vita et mors, gaudium et supplicium; ad quod vis, porrige manum: elige quod tibi melius videtur.

sed repulsam
passus, du-
rius ipsam
increpuit,

18 Cui Domini Virgo respondit : Consilium salutis et gaudium jam Deo favente veraciter inveni, et in arce pectoris mei firma stabilitate collocavi, scilicet ut Dominum Jesum Christum, quem certa glorifico fiducia, adorem, magnificem et ex totis præcordiis colere numquam desistam. Verumtamen non tibi ex hoc sit amplius laborandum, neque incertus fatigeris; quia nulla potestas, nulla umquam atrocitas talem tantumque thesaurum de corde meo evellere potest. Tunc Olibrius dixit : Ex quo mihi loqui cœpisti, cum

pertinacia et superbia mentis responsionem pertulisti*, et quantum te exhortari conati sumus per dulcia verba, tantum te asperrimam adversus nostram cognovimus clementiam.

D
* alias protu-
listi.

19 Unde non incongrue coniecere possumus, quia non a temetipsa, sed alterius cujusdam suasionem ista prosequi non vereris. Nescio enim quis imperitus hujuscemodi te fabulationibus irretivit. Et inde est, quod ad cor tuum redire nescis; et has responsiones nobis meditatas attulisti: nam et ipsa ætas, quod dico perspicue demonstrat, quia hoc a te proferre nescieras. Sed quis hic sit, omni remota argumentatione, edissere quantocius. Ad hæc beata Margareta respondit: Quid me seductam et fatuis meditationibus perdoctam asseris, si libenter audis, citius dignoscere poteris, si tamen Christo credideris. Cui judex ait: Et patienter audio, et quid sit, patienter cognoscere cupio.

quasi ea cor-
rigi non pos-
set, sed hoc
ipsa refellit,

20 Sancta Margareta respondit: Ne mireris, o judex, quod tibi mea parvitas rationem ponere novit: hoc non humanum est argumentum. Audi ergo, et sapienter adverte. Qui Domino Jesu Christo fideliter servit, non indiget seculari magisterio, ut quærat, quid loqui, quidve debeat respondere. Ipse nimirum in sua virtute confidentibus promittere dignatus est dicens: Cum seculi potestatibus traditi fueritis propter nomen meum, et steteritis ante reges et præses; nolite cogitare, quid loqui, vel qualiter debeatis respondere. Spiritus sanctus pro vobis digna loquitur. Ergo si hoc ita est; immo quia ita est, non meditando, sed credendo docta sum. Credendo magistrum inveni. Credendo nempe nostræ fidei traditionem ponere scimus, et vestris tartareis suasionibus reluctari.

affirmans se
edoctam a
Spiritu san-
cto:

E

21 Tunc præses ait: Putabamus te aliquid verisimile intimare, sed impudentissimum astruis mendacium. Et nos quidem audivimus, quod talis sit seductio Christi, ut quem semel sua doctrina implicaverit, nulla umquam assertio, nulla violentia dissolvere possit. Ergo juxta tuam pertinaciam, quod dudum auditu percepimus, nunc experimento cognoscimus. Talis quippe magister non doceat animam meam; talis quippe doctrina procul sit a me, quæ potestatem principum contemnere facit, jocundissima gaudia perdere, et tribulationem invenire perpetuam. Sed quoniam ignoras, o Virgo, quanta sit indignatio imperatorum contra christianorum fidem, ideo tibi rectum videtur et sanctum quasi secure te retinere profiteris.

id quod præ-
ses infirmare
conatur,

F

22 Quod si consilium nostræ exhortationis audire volueris, perspicue videbis, quemadmodum mortem effugias, et vitam invenias. Non te fallat vana spes, non falsa deceptio. Scias verissime, quia invictissimi imperatores ideo me judicem constituerunt hic, ut omnes Christicolæ, qui sacratissimos deos non adoraverint, per varia tormenta sine ulla miseratione dilaniem, ac dilaniatos amarissimæ morti tradam. Et quia hæc imperialibus decretis sancita sunt, consule tibi modo, dum tempus habes, et a nostra clementia tuæ pusillitati facultas indulta est, ne forte postmodum quæras et non invenias, quando nostram indignationem circa tuam duritiam sentire cœperis. Non te seducat inanis fallacia, quod de

aditens mi-
uas,

A manu potestatis meæ quodammodo effugere possis, aut qualiscumque violenta potestas valeat eripere te. Si hoc cogitasti, oblivioni trade, et tandem reversa ad cor tuum, quod jubemus, celerius adimplere satage, quatenus statuta die deorum majestatem una nobiscum adores; alioquin per varia tormenta spiritum exhalabis.

quas contemnit Martyr.

23 Beata Margareta respondit: Quid mihi pœnas minaris, impie judex? Quare Christianam religionem terrificando despicias, et gloriaris, quod de manu tua non sit qui eripiat. Si Dominus meus Jesus Christus solummodo homo esset, sicut tu insipiens opinaris, et non veracissime esset Deus et homo, et rex cœli et terræ, poterant mihi minæ tuæ inferre pavorem, ut tuis jussionibus parerem, et simulacra muta adorarem; sed quia in cœlis habitat, et humilia respicit, atque secundum prophetam: Cœlum illi sedes, terra autem scabellum pedum ejus; tantæque potestatis est, ut, si vellet, juberet te vivum sic tartara tuosque sequaces vorare, [Unde per omnia stultissimum esse probatur, talem tantumque Dominum relinquere] b et idolis vanis colla flectere et gloriam dare. Ergo judex hac re non oportet te ambiguum esse. Indubitanter accipe, quod dico: quia nec imperatorum decreta custodio, nec minas tuas metuendo pavesco, neque falsis diis honorificentiam exhibeo. Occide, reseca, incende, bestiarum dentibus trade: interficere quidem potes; separare a caritate Christi nullatenus valebis.

B
b

ANNOTATA.

a *Uncis* [] *inclusa, hic; in ecgrapho S. Mariæ ad Martyres non habentur.*

b *Legit apographum ex Ms. S. Mariæ ad Martyres ea, quæ uncis inclusa hic sunt.*

CAPUT III.

C

Cruciatus; orationes ad Deum; diaboli machinæ.

Virgis crudelissime cæditur.

Audiens hæc præses furibundus, jussit eam a capite suspendi, et virgis crudeliter cædi. Apparitores autem nefaria jussa complentes ita tenerrimum ac sanctissimum corpus ejus verberabant, ut sanguis ejus veluti fons inundaret super terram. Hanc denique immanissimam crudelitatem multi viri ac mulieres ex circumstantibus aspicientes, in fletum amaritudinis dolorisque gemitum conversi, voce consolatoria dicebant ad beatam Martyrem: O speciosa Virgo! valde dolemus nimiumque angustiamur de cruciatu, quem in tuis membris videmus, summoque conamine te liberare optaremus, sed non valemus; consilium autem tibi dabimus, et quomodo possis evadere non negamus. Iste nam tyrannus, ut ipse conspicias, a furore iræ suæ non desinit, sed se-

mel iratus perdere festinat de terra memoriam tuam.

EX MS.

25 Tu autem, o virgo, secundum sapientiam tuam, tandem aliquando parce animæ tuæ; miserere corpusculo tuo, et acquiesce saltem modicum sermonibus ejus. Forsitan miseratione placatus non te perducet in laqueum mortis. Quibus sancta Virgo dicebat: Cessate, o viri clarissimi, obsecro; recedite, o nobiles mulieres, et nolite plorando disrumpere sensum meum: quoniam secundum Apostolum: Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Parco autem vobis, quoniam humaniter hoc facitis, et in tenebris ambulantes lumen verum non cernitis. Si enim lumen veritatis cognitum haberetis, non solum me de via recta abstrahere formidaretis, verum etiam vosmetipsos ultroneos mecum pro Christi nomine traderetis ad pœnam.

movetque ad commiserationem gentiles, quorum verbis ac lacrymis ipsa non flectitur.

26 Tunc indignatus præses jussit Christi Martyrem in eculeo suspendi atque sacratissimos ejus artus acutissimis ungulis laniare. Carnifices autem tyrannica jussa complentes, cum acerrime sancta membra laniarent pervenerunt usque ad secreta ventris, et patefactis visceribus effusoque cruore, cunctis astantibus crudelissimum videbatur, adeo ut etiam ipse nefandissimus arbiter, et qui aderant, averterent species * suas, et exhorrerent istiusmodi videre cruciatus. Sancta autem cœlesti juvamine roborata, has tormentorum pœnas pro nihilo ducebat, cujus robustissimam constantiam plurimi admirantes dicebant: Ecce tenerrima ac delicata puella cruentos agones patienter sustinet, quos etiam robustissimi viri cernere formidarent.

Suspenditur in eculeo, ungulis laniatur.

E

* alias facies.

27 Sed paganissimi homines et a Deo prorsus alienati, unde ad misericordiam flecti debuerant, inde ad homicidii atrocitatem venerunt: nam videntes quod Virgo Domini ungularum lacerationes et virgarum vulnera derideret, excogitarunt graviora supplicia, quibus eam aut superare possent, aut certe ferocissimæ morti traderent. Tunc eam in crastinum flammaram incendiis concremare decreverunt. Et hæc statuentes, jusserunt illam carceralibus tenebris iterum mancipari. Sanctissima igitur Virgo dum carcerem fuisset ingressa, erectis manibus ad Dominum preces effundens, orabat:

ad flammam condemnatur.

28 Domine Deus, rex cœli et terræ, creator visibilium et invisibilium, æternæ vitæ largitor, atque merentium consolator, fac me in confessione tui sancti nominis viriliter permanere, ut quia te adjuvante confidentissime pugnare cœpi, te adjuvante victoriam consequi merear, ne quando insultent in me, qui adversantur inique, mihi dicentes: Ubi est Deus ejus, in quo confidebat? Lumen autem, quod cæca mihi carceris obscuritas abstulit, angelus tuæ lucis adveniens restauret, omniaque antiqui hostis phantasmata dextera tuæ potentiæ procul abjiciat. Scimus enim, Domine, misericordiam tuam in tentationibus affuturam.

Orat in carcere;

29 Hæc et his similia B. Margareta dum mundi Salvatorem laudans exoraret, ecce, caput nequitie cum mille nocendi artibus, variis machinationibus atque phantasticis præstigiis illam terrificare aggressus est. Quippe in draconis specie apparens, se in diversas formas transtulit,

diabolum sub specie draconis apparentem precibus fugat;

atque

EX MS.

atque ex ore simul et naribus ignem teterrimum evomens, Dei famulam vorare nitebatur. Sancta autem Virgo istiusmodi phantasmata cernens, ad solitæ orationis arma cucurrit, signumque sanctæ crucis contra hostem depingens, his verbis auxilium deposcebat. Domine Jesu Christe, tuorum militum propugnator, qui superbiam diaboli per crucis victoriam humiliasti, exurge in adiutorium mihi. Dic animæ meæ: Salus tua ego sum. Tu enim dixisti: Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem. Ad hanc igitur vocem antiquus coluber confusus recessit, nihilque mali contra Virginem exercere valuit.

cujus machinas novas contemnit,

B

30 Mox autem B. Margareta de cœlesti præsidio exultans, salvatori omnium Deo gratias persolvere non desinebat. Sed Christiani nominis inimicus diabolus, condolens amarissime, quod a femina fuisset devictus, non veritus est alias opponere terrificationes. Namque habitu calcaneo tenus criniti hominis apparens, horribilemque se præferens vultu, nova fraude terrorem ingerere conabatur. Quæ cum beata cernebat Virgo: Agnosco, inquit, satana, insidias vestras, agnosco laqueum vestræ calliditatis. Cur mihi terrorem incutere conamini? Si me propterea contemnitis, quia pusilla sum, magnum dominum habeo adiutorem magnumque auxiliatorem.

ipsumque abigit.

31 Ipse est utique meus Dominus, qui vestram ferocissimam potestatem ad nihilum redegit, vestram jactantiam humiliavit, et cum mundi terminus advenerit, te tuosque collegos in sempiternam projiciet gehennam, ubi semper ardebitis. Ergo quia ita est, in illius sancto nomine præcipio tibi, pessime dæmon, ut hinc procul abscedas, et ad me ulterius accedere non præsumas. Mox spiritus nequam divina coactus potentia: Faciam, inquit, quod præcepisti: quoniam superni regis esse famula comprobaris. Siquidem, te orante, illius majestas omnes nostras confregit insidias, nihilque adversus te jam nostra versutia prævalere potest. Hæc et multa horum similia dæmon referens de conspectu ejus evanuit.

C

CAPUT IV.

Iteratæ de tyranno victoriæ; aliorum ad Christum conversio; Sanctæ martyrium.

Sancta recreatur apparitione cœlesti,

His ita gestis, cœlestis advenit visitatio, quæ Christi Virginem lætificavit: quippe instar solis in eodem carcere divina lux emicans, horridum foetorem, quem spiritus nequam aspererat, effugavit, ac deinde in ejusmodi claritate signum salutiferæ crucis effulsit, et super eandem crucem columba nive candidior residere visa est. Statimque vox ad eam facta est, dicens: Gaude, fidelissima Virgo, exulta martyr gloriosa: quoniam per multa certamina falsorum deorum cæremonias contempsisti, et Christi nominis gloriam audacius prædicasti; ecce per martyrium tuum ad gaudia pertinges æterna, ubi cum an-

gelis et cum Sanctis omnibus in perpetuum lætaberis.

D

33 Et hac ergo visitatione sancta Virgo magis magisque roborata est, et ita animus ejus ad passionem confortatus est, ut omnia tormentorum genera pro nihilo duceret. Mane autem facto, iniquitatis arbiter, non immemor crudelitatis malignæ, quam contra Dei Famulam excogitaverat, de squalore fœdissimo carceris eam abstrahens, in conspectu populi ante suum tribunal astare præcepit. Quæ cum læta facie et quasi nihil mali perpessa esse videretur, furiis exagitatus, his verbis ejus constantiam frangere cœpit: O impudentissima omnium feminarum, et inimicissima animæ tuæ et corporis tui! Quare cor tuum more bestiarum obdurasti, et circa salutem tuam nihil tractasti?

eaque contra novis tyranni insultus roboratur,

34 Ecce facta es ferro durior, adamante robustior, omnes cruciatus pro nihilo reputas principum decreta respuis, sacrisque numinibus debitum honorem exhibere contemnitis. Scimus et nos dignam tibi adhibere medicinam, tuisque artibus fomenta aptissima. Sed quid te per multa ducimus? Per salutem invictissimorum regum, et deorum magnificentiam; quia nisi continuo ore profitearis diis immortalibus tumida flectere colla, et sacra afferre libamina, ignivoma adustione ferream tuam excutiam animam, et si tantus tibi est amor Christum colere, ut flammaram incendia parvi pendas, evidentissime probabimus. Sed festina infelix subvenire animæ tuæ, antequam te incendia præparata concrement et flammaram ardor exurat.

pluribus verbis constantiam Martyris labefactare conantis,

E

35 His auditis, sancta Martyr superbissimum tyrannum ita affata est: Quare anxiaris, o judex, et mihi stimulos ignium inferre minaris? Minas tuas non timemus, et supplicia tua nullo modo formidamus, quoniam quidem consideranti præmiorum magnitudinem contemptibilis efficitur omnis cruciatus: Quoniam non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Propterea a Domino meo Jesu Christo non ignis, non gladius, non mortis articulum me aliquando separare poterit. Tantum, quod facturus es, jam amplius ne differas; quoniam te tuosque pariter deos contemnimus, et solum Dominum Christum adorare et glorificare non cessabo.

sed contemnitur a Martyre.

* periculum.

F

36 Hæc illa loquente, crudelitatis judex ampliori exæstuans ira, jussit eam denudato corpore a terra suspendi; dehinc ignitis lampadibus triumphalia ejus membra cremari præcepit, deridensque illam, dicebat: Margareta, gaude et lætare in Christo, quem tu nullo pacto negare asseris. Hanc quippe requiem, hoc tibi gaudium ipse acquisivit. Quapropter, si potest, subveniat tibi, et ab isto incendio eripiat te. Porro si adhuc nostræ jussioni parere volueris, et tibi felicissimæ succurrere festinaveris, tot et tanta deliciarum commoda proferemus, ut omnia tormenta, quæ perpessa es, oblivioni tradas. Sancta Margareta respondit: Gratularis de momentanea combustione; et tu non attendis sempiternæ. Hæc est gloria Christianorum, per quam venit ad gaudium, quod numquam finitur. Hæc enim jugiter optavi, et in desiderio habui. Iste quidem ignis artus meos ad modicum comburit;

Ignitis postea lampadibus cruciatur, tyranno ipsi insultante, sed frustra.

te

A te autem utpote paganissimum perpetua cruciabunt incendia. Ille utique cœli terræque Dominus, qui quoniam tres pueros de camino ignis ardentis eripuit, ipse mihi famulæ suæ refrigerium præstat, ut ignis iste non dominetur mihi, quatenus tua devicta pertinacia merear cum illis hymnum gloriæ decantare.

Preces ad Deum fundit, et in vas aqua plenum injicitur,

37 Et cum hæc dixisset, elevatis ad cœlum oculis ita precabatur : Domine cunctorum creator, cui omnia elementa famulantur, exaudi me clamantem ad te. Tribue mihi, ut ignis iste me superare nullatenus possit. Mira Domini gratia ! Sustinebat enim ardentem lampadem quasi refrigerium suavissimi roris, et dicebat ad judicem : [Saltem tu intellige, quis sit Dominus meus, quem colo, qui tantæ virtutis tantæque potentiae est, ut ignis iste corpusculum ancillæ suæ comburere nequeat. Tandem fatigati, atque devicti, reliquerunt eam suspensam, ab ignis tamen combustione illæsam ; et dicebant ad judicem] a.

Decernat dominus noster, qualiter inimica deorum puniri possit : quoniam omnis vester conatus ad nihilum redactus est. Tunc præses jussit afferri vas magnum, et aqua usque ad summum repleti, eamque ligatis manibus et pedibus in eo præcipitari jussit. Sancta vero Margareta cum in mortale præcipitium demersa fuisset, orabat Dominum dicens : Disrumpe, Domine, vincula ista, ut sacrificem tibi sacrificium laudis, et videntes populi credant, quia tu es Deus solus, et gloriosus, quem mundus iste miser ignorat.

ac mirabiliter servatur.

38 Ad hanc vocem ligamina illa disrupta sunt, et ex vase illo absque molestia surrexit. Videntes autem, qui aderant, tanta mirabilia in Dei Virgine celebrata, admirantes dicebant : Vere magnus ac verus est ille Deus, cui hæc Virgo famulatur, ad cujus preces tot et tanta prodigia peracta sunt ! Hac igitur inventa occasione, cœpit sanctissima Martyr ad eos loqui : O prudentissimi viri, attendite et cognoscite, quod Dominus Christus ipse sit creator omnium, cui universæ famulantur creaturæ, sicut ipsi in his, quæ mihi acciderunt, evidentius probare potuistis.

39 Quamobrem relinquentes simulacrorum cultus, convertimini ad creatorem vestrum, et salvatorem animarum, qui vos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum : ad quem si tota mente convertimi, ejusque baptismo abluti fueritis, et Christianæ fidei religionem opere et professione servaveritis, non solum animas vestras beata requies suscipiet, verum etiam cum generalis resurrectio facta fuerit, duplicia possidebitis præmia, hoc est in animabus et corporibus vestris absque ullo termino gaudebitis.

Aliorum ad Christum conversio ac martyrium : timere

40 Ad hanc vero prædicationem multitudo populi, relicto paganitatis errore, ad fidem Christi conversi sunt. Quod ubi nefandissimus præses comperit, tædere * cœpit, ne populi commotio contra eum fieret, dignitatis honorem simul cum vita perderet, et absque omni examinatione eos, qui ad prædicationem sanctæ Virginis crediderant, decollari præcepit. Quos nimirum constat in suo felici cruore regenerationem sancti baptismatis percepisse, et sempiternam vitam procul dubio adeptos fuisse. Post istorum itaque consummationem, perfidus tyrannus cum sanctæ Martyris invictissimam cerneret constantiam,

eamque jam flectere desperaret, jussit illam capitale subire sententiam.

D

41 Apparitores autem suscipientes eam, duxerunt eam extra civitatem ad locum ubi eam jugulare destinatum habebant, ibique illam cuidam spiculatori, cui nomen erat Malchus, ad decollandum tradiderunt. Tunc sancta Margareta petiit, ut ei orandi licentia daretur. Quam cum impetrasset, his verbis ad Dominum preces effudit : Glorifico te, Domine Jesu Christe, collaudo et benedico nomen tuum : virtus enim tuæ potentiae me in fragili sexu constitutam roboravit, et triumphales agones percurrere fecit ; ideoque suppliciter exoro, ut nunc anima mea a tuis suscipiatur angelis, quatenus æternæ felicitatis gaudia cum Sanctorum cœtibus possidere, tuamque optabilem, quam semper optavi, merear videre præsentiam. Qui cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas per cuncta secula. Amen.

post quos Sancta, fusa ad Deum precibus,

42 Et hæc dicens, spiculatorem, ut feriret, hortata est. At ille juxta quod in mandatis habuit, gladio caput ejus amputavit. Martyrizata est autem pro Christi nomine sanctissima virgo Margareta xvi Kalend. Augusti b. Quod fideles Christicolæ audientes, venerunt et auferentes corpus ejus, digna cum veneratione, ut mos est Christianitatis, sepulturæ tradiderunt. In quo loco cum pax esset Ecclesiæ reddita, basilicam in ejus nomine construxerunt ad laudem et gloriam Domini Jesu Christi : qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per infinita secula seculorum. Amen.

capite plectitur.

E

ANNOTATA.

a *Ex ecgrapho S. Mariæ ad martyres suppleta sunt, quæ hic uncis inclusa legis.*

b *Ecgraphum sæpe dictum legit Idus Januarii. Sed quid de die martyrii probabile statuet? Ubi alia omnia ejusdem adjuncta adeo obscura et incerta sunt.*

APPENDIX PRIMA

F

De S. Margaritæ hodiernæ, ut volunt, corpore Antiochia Syriæ in Tusciam translato.

Ex Ms. ecclesiæ Montisfalisci, auctore recentiore anonymo.

In Commentario, Actis hujus Sanctæ prævio, hanc translationem obiter indicavimus, pluribus, ut ibidem diximus, hic discutiendam. Enimvero plurima sunt, quæ idem incommodent, reique veritatem infirment. Auctor imprimis incerti nominis ac temporis, addo etiam incertæ fidei, quia non pauca con-gessit, quæ non cohærent, quæque nos hand satis comperta habemus, dubitantes an satis intellexerit ipsemet ea, quæ lectoribus adeo confidenter ac ro-

Auctor hujus translationis falsum patriarcham Antiochenum somnians.

tunde

EX MS.

tunde intelligenda obtrudit. Diceret, ipsum auctoritatem singularem non tam mereri, quam affectare voluisse accumulandis plurium rerum adjunctis; adeo totus est in enumerandis nominibus propriis hominum ac locorum; sed abs re, sicut jam monstratum imus. Ab ipso mox suæ narrationis exordio inducit historiam Eusebii Antiocheni patriarchæ, cui superædificat Sanctæ translationem, debilissimo certe ac ruinoso fundamento: nam in historia Chronologica istorum patriarcharum, a nobis edita ante tomum quartum labentis mensis Julii, nullus vel ante vel post indicatum a dicto auctore tempus compareret Eusebius. Etenim ab anno 904 ad 931 sedit Elias, hujus nominis primus. Quomodo itaque istum nobis obtrudit Eusebium, qui numquam extitit in rerum natura? Ex tam malo principio historię judica de toto ejusdem decursu.

duas Antiochias confundens,

B

2 Per Antiochiam, unde sacras exuvias translata vult, manifeste intelligit Antiochiam Syriæ patriarchalem, et per Sanctam, de cujus translatione agit, non aliam denotat, quam illam, quæ sub Olibrio præfecto passa fuerit, ut videsis infra num. 14. Margarita vero hodierna ab omnibus Antiochiæ in Pisidia adscribitur. Hanc itaque cum illa vel confudit, vel aliam Sanctam pro hodierna acceperit; vel docere nos debet, hodiernam ex una in alteram Antiochiam translata fuisse: quod cui umquam venit in mentem vel somnare? Dabit etiam nobis hanc veniam, ut ea, quæ garrit de Andronico principe Antiocheno, deque Simardo, Simetri filio, qui eidem principi fuerit substitutus, prius non admittamus, quam melior ac certior aliqua lux affulgeat ex idoneo antiquitatis monumento, memores, quod ei, qui adeo turpiter palpat in tenebris ac fallit, non leviter sit erendum. Ad hæc, reditus ille Andronici ex urbe Romana ad Antiochenam, quam ferro igneque vastavit, sicut habes num. 2, non melioris est notæ, quamdiu non profertur idoneus de hac re scriptor.

et plura alia precans

C

3 Nec vero plus deferendum censeo iis, quibus ibidem exponitur Prior templi (SS. Margaritæ et Euprepie) Augustinus quidam Papiensis genere. edoctus ab Ubaldo sacerdote seniore, ubi illa jacerent; itemque num. 3 Familiares duo, quorum alteri Lucæ, alteri Alberto erat nomen; quibus largis muneribus et pollicitationibus allectus jurejurando se astrinxit (Augustinus) quod militiæ cingulo illos donaret, si secum in patriam proficiscerentur. Nec tacitus præterierim, quod numeris 12 et 13 corpus sanctæ Felicitatis apud Rovilliam eastrum in Tuscia, velit esse istius S. Felicitatis, quæ fuit septem filiorum Martyrum fecunda parens. Sed cum de ista re sententiam nostram exprompserimus die x hujus, tomo III Julii, pag. 9, eo lectorem remittimus. Quæro item quam talis auctor, adeo multa peccans, fidem mereatur in apparitionibus, quas describit a num. 13.

suam historiam suspectam ac fabulosam reddidit;

4 Inscriptio etiam upud corpus Sanctæ in urbe Antiochena reperta num. 3, merito apud eruditos tumquam sublestæ fidei vacillet necesse est, quia metrica et Latina: ejus phrasis recentiorem auctorem vel interpolatorem videtur indicare; uti pariter vox divus pro sanctus vel beatus, quam toties repetit. Enimvero hujusmodi vocem in rebus ecclesiasticis inusitatam olim fuisse, et in Breviario Romano non legi, nisi fortasse in recentissimis lectionibus, alias notavimus. Consule diem xi hujus mensis, pag. 194; et diem xii, pag. 255. Juventus au-

ctoris, interpolatoris vel collectoris manifestissime se prodit ex iis, quæ in fine recenset de ecclesia Montis-Falisci in cathedralem erecta ab Urbano V, anno 1389; de qua re agit bulla apud Ughellum tomo I Italiæ sacræ a col. 1051. Hujusmodi autem scriptis non cito credere jam pridem nos docuit experientia, nisi aliu auctoritate roborentur. Ne longiores simus, Monteflasconenses rogatos volumus, ut dignentur nos docere ex melioribus documentis, corpus illud, quod possident, esse, prout volunt, S. Margaritæ Antiochenæ seu hodiernæ, et non alterius, sub adscitio Antiochenæ nomine ibidem honoratæ. Atque hic pariter solvendæ sunt ipsis difficultates quæ solvendæ sunt Hispanis, mamum illius corporis in monasterio Scorialensi possidere se putantibus. Adi Commentarium prævium ad Acta a num. 30. Paucula notatu digna dicentur in annotatis.

5 Historiam hanc habet Ughellus tomo I citato a col. 1057, eam longe supra meritum extollens, dum asserit illam exstare in antiquo codice illius ecclesiæ, vocatque fidelissimam narrationem; addens exemplar haberi in bibliotheca Vallicellana. Quando et a quo illuc missum fuerit, discimus ex apographo ejusdem manuscripto, quod in promptu habemus; in quo ex epistola Laurentii Mezzini, data Viterbii xii Julii mdcx ad P. Antonium Gallonium, ista haberi testatur noster Papebrochius, quæ ex Italico sic reddo: Mitto ipsi translationem SS. Margaritæ et Felicitatis, extractam ex Martyrologio antiquo ecclesiæ cathedralis manuscripto in charta pecudinea. At sive illud egraphum corruptum fuerit ab amanuensi, sive vitiose postea excusum, mendosa plane sunt, quæ edita leguntur apud Ughellum. Nostrum item egraphum ex Ms. Gallonii mendis scatet. Nos sequemur apographum nostrum ex Ms. ecclesiæ Montisflasconensis. Contextus in duas partes et in suos numeros more nostro dividitur, ab erratis quibusdam expurgatus; ubi et lacunæ ex alio exemplari suppletæ.

6 Ejusdem translationis historiam ex Latina Ughelli anno 1688 Ronciglione Italico idiomate edit Joachimus a Montefalisco, Ordinis fratrum Minorum S. Francisci Capuecinatorum, ac dedicavit Eminentiſſimo Domino Cardinali Barbarigo Montisfalisci episcopo. Eam ad P. nostrum Jamningum misit Bernardinus Coecovagini. Mirabilia quædam tempore incendii ecclesiæ ejusdem loci, a laudato interprete superaddita, et ab ipso S. Margaritæ patrocinio attributa, nos Latine in compendium hic cogimus: Conflagravit S. Margaritæ ecclesia anno MDCLXX, die iv Aprilis, vespere Veneris sancti sub tertiam noctis horam (incendii occasionem ibidem exponit.) Ac primum quidem mirabile fuit, quod reperto, qui illuc intrare vellet, nemine ad auferendum sanctissimum Sacramentum, homo unus præ reliquis animosior ad hanc rem se obtulerit. Ingressus itaque templum, postquam pervenisset ad sacellum, in quo Venerabile aservabatur, custodiam cepit, per medias incedens flammæ, et ne vel in uno quidem capillo læsus ab igne. Secundum est, quod omnes S. Margaritæ imagines manserint incombustæ. Tertium, quod statua marmorea effigiem sanctæ representans Margaritæ et in chori ingressu posita, nec non zona serica cincta ac flammis undequaque circumdata, manserit illæsa: quæ quidem reposita fuit inter reliquias in ecclesia

D

ab Ughello editam, et supra meritum laudatam,

E

quam et recentior quidam Italice vulgavit, quibusdam adjectis Sanctæ mirabilibus,

F

cathe-

A cathedralli asservatas. Crucifixi imago pii aliquid spirans, posita in sacello Dominicorum Piatti, illæsa perstitit, tametsi ignis devoraret altare cum toto vicino apparatu.

et ejusdem
in Montefalisco
veneratione.

7 Tam hæc recentiora, quam plura alia antiquiora Sanctam sub Margaretæ nomine illic honoratam commendant, patronam, teste eodem Joachimo pag. 60, præcipuam Montisfalisci. In synodo, tempore Laudivii Zacchia, S. R. E. Cardinalis et episcopi Montisfalisci, anno 1623 habita, ad diem xx Julii notantur ista : S. Margaritæ, virginis et martyris, solemnizatur cum Octava, et sit processio in utraque civitate, videlicet in Montefalisco et Cornueti, cujus episcopatus isti unitus est. Vide Ughellum col. 1066. Ecce nunc tibi supradictæ qualisqualis translationis

PARS I.

Translatio ad ecclesiam S. Petri in Tuscia, nec non inde ad castrum ibidem Rovillianum.

B

a
b
Exponit aucto-

c
d
e

f

qua occasio-

C

g h

SS. Margaritæ et Euprepie corpora

In nomine Domini nostri Jesu Christi Amen. Anno salutis nongentesimo octavo, Sergio b Ecclesiæ Romanæ Pontifice Maximo et Berengario c imperatore regnante, cum inter Eusebium d patriarcham Antiochenum, et Andronicum e quemdam ipsius civitatis principem maxima discordia orta esset, ob insolentiam ipsius Andronici, quem populus diutius ferre non poterat, Symardus, Symetri f quondam principis filius, annos natus quatuordecim ab omni populo in principem est electus, et ab ipso patriarcha inter celebrandum est confirmatus. Qui postea ipsius Andronici gener effectus, socerum insolentiæ præsertim in patriarcham non timide incusabat. Andronicus autem ob sua scelera ab ipso patriarcha excommunicatus, non ferens principis correctionem, qui patriarchæ favebat, propter metum tyranni Romam discesserat.

2 [Qui] nocte ex improvise [rediens], Symardum generum interfecit, urbem invadit, et post multam hinc inde hominum stragem, omnia ferro, igneque vastavit; incensisque sacris ædibus, quæ plurimæ in eadem urbe, auro et argento munitæ sacrarum reliquiarum veneratione coruscabant, templum Margaritæ et Euprepie sacrarum virginum evertit. Erat eodem tempore Prior illius templi Augustinus quidam Papiensis, et genere, et virtute clarus, qui horrescens deletam crucem, et templa incensa deflens, in patriam remigrare decrevit. Et nolens sacratissima corpora dictarum sanctarum Martyrum sic inculta deserere, edoctus ab Ubaldo sacerdote seniore, ubi illa jacerent, secum ferre putavit, ut his duabus [gemmis] B. Syri g confessoris templum h decoraret in patria.

3 Habebat iste familiares duos, quorum alteri Lucæ, alteri Roberti nomen erat. Quibus largis muneribus, et multis pollicitationibus allectis, jurejurando se astrinxit, quod militiæ cingulo eos decoraret, si secum in patriam proficiscerentur. Noctis igitur silentio effosso loco, ubi la-

tebant sacratissima corpora, circa unum passum invenerunt concham porphyriam, ferro æreque munitam, ubi litteræ sculptæ patebant in hanc sententiam :

EX MS.

Margarita hic est ter quinis martyr in annis,
Virgineam cœlo reddidit ipsa animam.

Posito autem igne solverunt concham illam : ubi alia inerat argentea gemmis ornata, quæ sacræ Virginis corpus continebat. Læti igitur [et] ex suavissimo odore refecti, domum cujusdam Crispieri*, amici Prioris, clam adire : ubi nullo patefacto concilio, quatuor dies se continuerunt. Deinde collocato corpore in vase quodam ligneo, concham argenteam, quam fregerant, vendiderunt, ingressique iter, navem conscenderunt.

* alias Crispieri.

4 Favente autem omnipotenti Deo, et ipsa Martyre gloriosa, quasi duce, plenis velis ad Brundisii portum applicuerunt. Ubi emerunt equos duos, et inde per Apuliam Romam profecti, in domum cujusdam Jacinti juxta templum beati Theodori i martyris se receperunt. Hic autem cum prior ille Augustinus dies quindecim ingenti animi devotione, templa Sanctorum viseret, assiduo labore fatigatus, incidit in adversam corporis valetudinem, quam dysenteriam vocant. Qua se opprimi sentiens, timens ne morte præreptus sacra ipsa corpora ad patriam perferre non posset, statim inde discedens cum comitibus suis, Sutrium k pervenit.

Antiochia Roman;

i
E

5 Postera die ad templum beatæ Victoriæ in via publica juxta veterem aulam se contulerunt, nec ulterius progredi potuerunt ob Prioris infirmitatem. Et quoniam eodem die, quo beati Marci Papæ, et sanctorum Sergii, et Bacchi solemnitas celebratur l, basilica beatæ Victoriæ in ecclesiam fuerat consecranda; de gloriosis reliquiis divæ Margaritæ, unius scilicet costæ particulam tribuit, et ad laudem omnipotentis Dei, sub inclyto Virginis nomine ibidem altare erectum est. Die vero postera ad montem Lucæ m profecti sunt, ad ædem scilicet divæ Mariæ, et beatæ Candidæ, ubi Prior donavit optimum pallium, et duas sindones. Inde processerunt ad ecclesiam beati Petri Vallis perlatae juxta Lacum Vulsinium : ubi a Bonifacio abbate, et fratribus monasterii n dies aliquot cum honore susceptus est.

k
indeque postea in Etruriam delata fuerint

l

m

F
n

6 Sed infirmitate prægravatus, sentiens se diutius dictus Prior vivere non posse, abbatem, et fratres accersiri jubet; et ingemens, atque lacrymans, quod in solo alieno vitam ignotus amitteret, sacras reliquias, corpus scilicet Margaritæ, et Euprepie caput se habere patefecit; commendavitque se omnipotenti Deo, et orationibus abbatibus et fratrum, sumptisque Sacramentis ecclesiasticis, rite et recte e vita migravit, decimo sexto Kalend. Novembris. Sepultus est autem non longe ab altari sancti Blasii martyris. Abbas vero et fratres corpus inclytæ virginis Margaritæ super altari majori collocarunt; et dies octo sacrificiis solemnibus, hymnis, et canticis ad laudem et gloriam Jesu Christi, et ejus dicatæ Virginis devotissime celebrarunt.

ad monasterium S. Petri :

7 Quo tempore in eodem loco multa coruscavere miracula, annuente clementia summi Dei propter merita gloriosæ Martyris. Quidam eni-

quo loco

EX MS.

Donatus ex Castro S. Victoris oriundus, homo dives, cum ibi forte adesset, et sinistra manu, quam aridam habebat, sacri corporis loculum tangeret, valida statim atque potens miraculose effecta est. Matthæus custos horti ejusdem loci ex paralytico firmus factus est. Ægidius quidam Pisanus, ex sorore abbatis nepos, desperata valetudine morbi hydropici, quo laborabat, a Viventio* sacerdote ipsius loci erectus, et ad sacras reliquias ductus, incolumis evasit.

* alias Vincentio

plura miracula

* alias Albionelli
* arthritica.

B

o

paterata;

p

8 Quidam, qui Mugentius dicebatur, eoquod mutus mugiret, non loqueretur, tæctus devotione Martyris, verba formavit. Rosa de Castro sanctæ Cristinæ malo vexata spiritu, et propterea catenis astricta, a viro tracta ad sacratissimum corpus, statim est liberata. Laurentius filius Albionecti*, sancti Flaviani arthetria* infirmitate diu gravatus, impositus equo, et eo perductus, sanus pedibus ire cœpit. Vicarius Rollandi ejusdem loci cum surdus esset, auditum recepit. Lucianus quoque dicti loci cum lapidis morbo diu laboraret, incolumis evasit. Itidem Vitellus quartana est liberatus. Berta mulier præfati loci dies quatuor in discrimine partus constituta, invocato Margaritæ nomine, emisso partu, sana est præservata. Palma Balneoregiensis o cum dies et noctes a maligno spiritu vexaretur, coarcta catenis, et a Britio ejus viro illuc perducta, altis et inhumanis vocibus emissis, fuit liberata.

9 Mulier quædam nobilissima nomine Rorisana ex Urbe veteri p oriunda, cum sanguinis fluxum longo tempore pateretur, et nulla medicorum curatione sanari posset, ad Deum et ad beatam Margaritam voto emisso, incolumis facta est. Unde non ingrata sacro corpori obtulit pallium, sindonem et calicem argenteum. Floriana quoque Balneoregiensis annos quinque gravissimam perpressa corporis infirmitatem, ad venerandum corpus perducta, illico firma, et valida est effecta. Scambius quidam de Burgo sancti Valentini, natura claudus, adductus ad sacras reliquias, fortis, et rectus incedere cœpit. Henricus vir ditissimus eodem loco natus, cum propter longam ægritudinem oculorum lumen amisisset, visum recipere meruit.

C
quorum hic

10 Brimachius sanctæ Cristinæ incola graviter ita laborans, ut jam de ejus funere ageretur, Martyris gratia liber evasit. Ubertus, vir quidem nobilitate clarus, archidiaconus Parisiensis, Roma regrediens, multis comitantibus, cum de equo, quo considebat, descendere vellet; exterritus equus, seque in saltum erigens, dominum ad terram projecit, cumque adhuc frenum tenens surgere conaretur, et equus pedibus superbiret; relictis demum habenis, calcibus percussus, crura fregit; cumque gravissimo dolore affectus, nec pedibus, nec equo inde discedere posset, ibi noctem egit.

series, textur.

11 Venit autem illi in mentem Margarita virgo sanctissima, cujus nomen ob stupenda miracula in omni ecclesia celeberrimum erat, et ex imo corde lacrymas effundens, votum vovens Martyri gloriosæ, longa oratione se commendavit. Completa vero oratione, sopore quodam occupatus, dormire cœpit, apparuitque illi in somno beata Margarita dicens: Noli timere; age gratias Deo omnipotenti, qui te meis precibus libe-

rare dignatus est. Et visa est illi membra fracta molliter tangere, et componere rupta ossa, et eum sanum reddere. Cumque excusso somno se liberum et firmum perspiceret, Deo et beatæ Martyrii innumeras gratias habuit; et accedens ad locum sacrarum reliquiarum, Lucensium q libras sexaginta donavit.

12 Contigit ut paucis annis post, vi bellorum r, quæ in iis regionibus gesta sunt; locus ipse desereretur incultus; erat autem secundum situs ejusdem lacus Vulsinii versus flumen, qui Marta s dicitur, castrum quoddam quod Ruvillianum t* appellabant, ubi Genitricis Dei Mariæ constructum stabat, parvum templum: in quo divæ Felicitatis martyris, septem filiorum matris sub bona religione reliquiæ u servabantur, cujus dies festus Non. Kal. Decembris agitur. Clerici igitur ejusdem templi cum habitatoribus dicti castrum, Margaritæ virginis sacratissimum corpus eo transtulerunt, et juxta corpus sanctæ Felicitatis collocarunt. Ubi cæci illuminati sunt, et variis languoribus laborantes, meritis et intercessione invocatæ Virginis bonam recuperarunt valetudinem, plurimæque ibidem miracula claruerunt, quæ enumerare longum esset. Ad corroborationem bonarum mentium prædicta, quæ brevi sermone perstrinximus, sufficere visa sunt. Translatum autem fuit corpus beatæ Virginis ab ecclesia sancti Petri ad Ruvillianum pridie Idus Octobris, eo scilicet die, quo beati Calixti martyris atque Pontificis passio celebratur, ad laudem, et gloriam summi Dei.

D

q

r

Altera ad montem Ruvillianum translatio.

s

t

* alias Ruvillianum.

E

ANNOTATA.

a *Ista nec sunt in excusis apud Ughellum, nec in apographo nostro.*

b *Infamis iste hujusce nominis in satis in historiis notus est, de quo Baronius ad annum 980 et duobus sequentibus.*

c *Designatur Berengarius istius nominis primus, Italiæ rex; de quo varia habet Baronius, et ejus cædem anno 924.*

d *Fictitium hunc patriarcham exsufflavimus paulo ante.*

e *De historia hujus Andronici nihil reperio tam prout hic, quam prout paulo post describitur.*

f *Et hæc historia mihi incomperta.*

g *Haud dubie hic indicatur S. Syrus episcopus Ticinensis; de quo erit dicendi locus ad diem ix Decembris.*

h *Addit Joachinus a Montefalisco, de quo supra in sua Italica versione, ecclesiam metropolitanam Ticinensem.*

i *De hac ecclesia agit Pancirolus in Thesauris absconditis urbis Romanæ, Reg. 9, pag. 704 inter eas, quæ sunt in portu Romano.*

k *Urbs est Etruriæ parva, sed episcopalis in provincia Patrimonii S. Petri ad amnem Pozzolo, rupibus undique cincta.*

l *De iis agendum erit die vii Octobris.*

m *Montem hunc sub isto nomine non invenio in mappis; situs tamen colligitur ex contextu, qui unus esse potest ex his, quibus interjacet Sutrium. Idem intellige de locis ignobilioris notæ, paulo post hic occurrentibus; si vera scribat auctor.*

A h Ponitur hic monasterium in individuo vago; de quo viderit scriptor.

o Urbs est in agro Urbevetano Tusciæ, patria S. Bonaventuræ, de quo egimus die XIV hujus.

p Urbs vetus (Orvieto) territorii Orvetani caput, in Etruria ad Clanis et Palliæ fluviorum confluentem, super montem sita.

q Moneta, ni fallor, hic ita dicta a Luca, urbe Etruriæ notissima, quam et Luculensem dici ex Alberto Aquens. affirmat Cangius in Glossario; ubi variarum etiam librarum tradit valores; hujus forte, de quo hic agimus, valor erit 10 assium, prout est Genuensis.

r De bellis seculo decimo per Italiam grassatis, præsertim sub tyrannide Berengarii et Adalberti, agit Baronius ad annum 960.

s Fluvius est Etruriæ a Vulsino lacu egrediens, deinde in meridiem per provinciam Patrimonii fluens Tuscaniam versus, cujus mœnia radit, qui in mare Thyrrenum infra Cornuetum urbem defertur. Cognomine ibidem Marta oppidum.

B t Castrum hoc frustra nunc quæsieris: Cujus, uti addit hic supra laudatus Joachimus, hodie ne ipsa quidem vestigia apparent; quod etiam hic in textu dicitur mox.

PARS II.

Translatio ad Montemfaliscum.

Diruto ca-
stro Rovillia-
no,

a Cum autem et Ruvillianum propter bella solo æquatum esset, et jam spineta crevissent, ubi homines habitaverant, haud passa est divina pietas in locis silvestribus sacra dictarum Martyrum corpora, summis decorata meritis, perpetuo ignota latere; sed anno salutis MCLXXXV, Indictione tertia, Urbano tertio Romano Pontifice a, regnante Frederico imperatore, erant in silva Marchionis, quæ est inter Neapolim et Terracinam b duo eremitæ, viri admodum religiosi, quorum alter dicebatur Johannes.

C Sancta appa-
rens cuidam
Joanni ere-
mitæ

c 14 Huic Margarita in somnis apparuit, dicens: Johannes, famule Dei, surge, et ad Montemflascionem proficiscere nuntius meus. Die priori basilicæ divi Flaviani martyris c, ne me, et Felicitatem in loco deserto diutius latere patiat. Cui Johannes eremita sic respondere visus est: Quisnam es tu, qui talia jubes? Et Virgo: Ego, iuquit, sum Margarita, ancilla Dei, quæ pro nomine Jesu Christi apud urbem Antiochiam sub Olibrio præfecto mortem perpessa, opera et industria Augustini Papiensis in Tusciam sum delata. At ille, ut Margaritæ nomen auribus insonuit, religioso quodam timore correptus: Ego, inquit, Virgo sanctissima, locum, quem me petere jubes, ignoro, et quid agam nescio. Cui Margarita: Surge, inquam; socius tuus tibi comes esto; ne dubites, rectum tenebis iter; sic Deo placitum est, me duce omnia recte perages.

indicatum
corpus

d 15 Ille autem cum e somno evigilasset, socio cuncta ordine narravit. Qui statim iter ingressi, sicut qui spiritu Dei aguntur, ad Montemflascionem pervenerunt; ubi iterum beata Margarita apparens ait: Propera ad Priorem d; quæ tibi dixi, nuntia illi meo nomine, me, et Felicitatem

apud Ruvillianum, ubi Genitricis Dei Mariæ templum fuerat, inter rubos sub terra latere. Mittat viros idoneos, qui nos inde effodiant. Non placet omnipotenti Deo, nos amplius incultas esse. Eremita autem cupiens Virginis, immo Dei adimplere mandata, profectus ad Priorem, omnem rei seriem explanavit. Prior vero a referente caput avertens, nullam fidem habuit. Quod cum vidisset eremita, dolore affectus ingemuit. Cui tertio Margarita ait: Noli ingemere; omite dolorem: redi ad eundem, et quæ jussi, etiam atque etiam refer.

16 At eremita: Mihi, inquit, fidem non habet. Tu, quæso, ad eum properes, Virgo; tibi ipse credet; tu facilius coram explicabis, quidquid facto opus est. Sed a Virgine vox subinde profecta est: Regredere, vir Dei; ne dubites; tibi fidem habebit; ipso principe Deo volente, ministerio, et officio tuo hæc sunt peragenda. Quæ quidem vox non solum ab eremita, sed etiam a multis, qui ibidem aderant, audita est; et cum alium viderent neminem, nisi solum eremitam cum socio, perculsi virginea voce et subita religione correpti, omnes una Priorem adivere. Quibus conclamantibus et asserentibus vera esse, quæ Johannes eremita prædicat de Margarita virgine, Prior acquievit, et credidit; seque rei expediendæ accingens, Ugonem presbyterum, et cum eo Scagnum quemdam, et nonnullos alios locum ipsum petere, et pro sacris reliquiis inveniendis, diligenter perquirere jussit.

illudque ad
honoratio-
rem locum
transferri
jubet:

E

17 At illi jussa Prioris exequi cupientes, eo profecti, in solo, ubi sacra ædes extiterat, fodiendo, diem integrum consumpsere, et cum nihil invenire potuissent, dedignati quod frustra laborassent, ad oppidum redierunt, et eremitæ turbatis animis acta nuntiarunt. Quibus ipse respondit: Fratres mei, nulla sit vobis turbatio; ipse locum numquam adivi, sed sequimini me, et ostendam vobis ubi lateat thesaurus adeo gratiose concessus. Et iter capiens, multis comitantibus, eo profectus est: ubi circumspiciens vidit in quodam loco, ubi fuerat templum e, magis quam alibi, rubos crevisse: Hos, inquit, incidite; hic effodite: nam sicut Margarita mihi detegere visa est, hic ejus et Felicitatis martyris reliquiæ jacent, cum duabus costis sanctorum Cosmæ et Damiani f. Illi autem e vestigio monita exsequentes, invenerunt tabulas marmoreas accuratissime clausas, in quibus hæ litteræ sculptæ patebant: Hic requiescit corpus beatæ Margaritæ, et Felicitatis.

quod quæsi-
tum

e

F

f

18 Apertis autem tabulis, locus ipse redoluit suavitæ odoris, et sacre reliquiæ inventæ sunt, sicut vir ille sanctus prædixit. Omnes igitur gaudere, lætari, exultare, ad oppidum nuntios mittere, ut rem ipsam Priori, et populo patefacerent. Prior autem et populus omnis lætitia affecti properarunt ad sacras reliquias, et maxima veneratione, canente et psallente clero, ad oppidum transferebant; sed nocte superveniente tenebræ factæ sunt, et omne cælum nubibus tectum, ut qua iter esset ad oppidum, nullo modo inveniri posset. Senes autem, et pueri, feminae, valetudinarii, omnis denique populus, qui illuc confluerat, obscura, et improvisa nocte perterriti, desperato reditu valde timebant. Unde emissis votis ad sacras reliquias clamabant omnes: Ad-

ac repertum

juva

EX MS.

g

h

transfertur
ad Montem-
faliscum;

B

ubi prodigiis
claret,

i

erecta sub
ejus nomine
ecclesia in
cathedralem.

C

k

l

juva nos beata Margarita. Illico cœlesti et clara luce via resplenduit, acsi meridiano sole dies claresceret, et ea huc prævia pervenerunt ad Montemflasconem usque ad domum Benencasæ g juxta domum Sigismundi, ubi et lux evanuit; et sacrae reliquiæ ita fixæ ibi permansere, ut nulla vi inde amoveri potuerint h.

19 Quo miraculo stupefactis omnibus, accersitur Benencasa, et data illi optione, ut aut venderet domum suam quancumque vellet, aut cum alia permutaret, id sæpe rogatus agere recusavit. Intonuit subito e cœlo Dominus, et nox atra terris incubuit simul et exorta tempestas, imbribus et crebris ignibus dies tres continuos civitatem perterrefecit. Qua quidem re perterritus, et Benencasa domum suam ultro concessit, et in eodem vico aliam perbenigne accepit. Quo peracto, cœlum continuo clarum, atque mite redditum est, et omni tempestate fugata, cuncti in lætitiā, et sanctarum Martyrum laudem prorupere, et accingentes se operi, alter alterum exhortantes, ibidem basilicam novis semper miraculis crebrescentibus extruxere.

20 Nam Scontra Voneluchæ de vico S. Bartholomæi, quæ longo tempore in mamillis fistulas fuerat perpessa, ut nulla posset medicina curari, accedens ad Sanctarum corpora, quamprimum est liberata. Tedescus Cognetti de regione Porticellæ, incurabili narium morbo, qui cancer dicitur, gravissime affectus, auditis Sanctarum miraculis, surrexit de lecto, et eo profectus, ita sanus factus est, ut nulla morbi vestigia apparent. Quidam Ultramontanus obcæcatus infirmitate oculorum, meritis dictarum Martyrum est illuminatus. In vico divi Bartholomæi ignis validus accensus est; ubi et mulier quædam Foletta nomine interiit, cum nulla aquarum multitudine, nulla vi extingui posset. Ugo sacerdos divæ Margaritæ caput exhibuit, et ad ignem pertulit; quo extenso, flammæ illico sedatæ sunt, et omnis ignis ita extinctus est, ut nec scintilla ignea inveniri posset i.

21 Hæc, et alia quam plurima miracula ibidem facta sunt, et quotidie fiunt. Quibus coruscantibus, ipsa basilica in cathedralem ecclesiam est erecta k sub vocabulo Margaritæ virginis, ubi sacerdotes, et ministri numero duodeviginti l pias orationes, et divina quotidie persolvunt officia ad laudem, et gloriam summi Dei, sanctarum martyrum Margaritæ, et Felicitatis, quarum corpora ad Montemflasconem translata sunt decimo octavo Kalend. Decembris, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui laus, honor, et gloria in sempiterna secula. Amen.

ANNOTATA.

a Si vera narrat auctor, debuit hoc contigisse post xxvi novembris anni 1185, quo iste Pontifex creatus fuit.

b Urbs parva est in Campania Romana et in confinio regni Neapolitani, Romam inter ad occasum et Neapolim ad ortum, 60 miliaribus utrinque distans. Unde patet, quam parum accuratum geographum hic se exhibeat auctor, in vasto indeterminatoque hujus sylvæ spatio extra justæ topographiæ limites vagatus.

c De hac ecclesia parochiali meminit bulla Urbani V, de qua diximus. Nonnulla item huc spectantia suæ historiæ a pag. 37 inseruit Joachimus supra memoratus. De S. Flaviano plura dici poterunt die xxii Decembris. Satis sit modo notare, hanc ecclesiam Montifalisco proximam esse ad partem portæ, quæ Florentiam ducit, uti observat idem Joachimus.

d Joachimus pag. 39 dicit hanc ecclesiam prius collegiatam fuisse quam esset cathedralis, atque a canonicis frequentatam cum suo capite sub nomine prioris: quod nomen etiam adhibetur in sequenti inscriptione ibidem in altari exarata, quam refert pag. 38: Anno Domini mclxii Urbanus Papa IV fieri fecit istud altare.... Sacrificavit manibus propriis: consecravit illud cum cardinalibus, archiepiscopis, episcopis pluribus, secundo Idus Octobris, tempore prioris Philippi. Sed male confudit supra Joachimus ecclesiam S. Flaviani cum cathedrali seu S. Margaritæ, cum tamen inter se distinguantur, uti liquet ex sæpe dicta bulla Urbani V: Duo canonici, et duo capellani in sacerdotio constituti, præfatæ ecclesiæ montis Flasconensis ecclesiæ S. Flaviani prope dictam civitatem, quæ parochialis existit, continuo deserviant, ita tamen quod ad præfatam ecclesiam cathedralem in die ejusdem S. Margaritæ virginis venire teneantur.

e Textum interpolavit Joachimus, hæc addendo ex Italico a me translata pag. 43: Detexerunt portam loci subterranei; et hæc ecclesia erat dedicata gloriosæ Virgini Mariæ. Mox introiverunt: ubi viderunt duo sacella more antiquo fabricata, cum suis altaribus semidirutis, quo modo supradicta sacella videntur in isto loco subterraneo, non ita pridem repurgari jussu a D. Andrea Lampani (ecclesiæ cathedralis Montifalisci decano) qui hodiedum vocatur Crypta S. Margaritæ.

f De illis Sanctis cum Martyrologio Romano agetur die xxvii Septembris.

g Nomen est avi S. Catharinæ Senensis, ut videtur die xxx Aprilis in parte prima Vitæ cap. I sub initium. Sancta hæc in Breviario Romano typis Plantiniani anno 1636 Antverpiæ impresso ex Benincasia una cum Burghesia familia ex eodem stipite proveniente, orta dicebatur; sed tituli isti familiarum postea merito expuncti sunt. Vide die xii Julii Commentarium prævium Vitæ S. Joannis Gualberti, § 1. Benencasæ apud Ughellum et in nostro Ms. Galloniano additur bonæ filiæ, subaudito forte filio.

h Splendor autem [per] quem supra diximus tenebras fugatas, a quam plurimis in remotis et longinquis regionibus visus esse refertur, ut nonnulli de civitate Lucana, qui splendorem ipsum perspexisse retulerunt, venerunt ad reliquias adorandas cum muneribus, andax hyperbole apud Ughellum, et in Ms. nostro Galloniano, hic recte quidem præterita, sed paulo post importune intrusa loco non suo. Vide litteram i.

i Hyperbolicam lucem, de qua supra, huc male intrusam expuimus.

k Quanam id occasione sit factum, exponit Ughellus citatus, col. 1051.

l Ita etiam apographum nostrum Gallonianum, et Ughellus, non viginti quatuor, sicut Joachimus ex ipso vertit, interpres hoc loco (qualem tamen se

pro-

D

E

F

A profitetur pag. 52) non omnino fidelis. Addit, ac-
crevisse jam duorum beneficiatorum accessione
ad numerum viginti sex, id est canonicos 12, be-
neficiatos decem, clericos quatuor.

APPENDIX SECUNDA

De S. Margarita, insulæ Procidæ in regno
Neapolitano tutelari patrona.

Qua occasio-
ne Sancta
hunc locum
putetur in-
tutam acce-
pisse, expo-
nitur;

D Documentum de præsentī argumento incerti no-
minis auctore conscriptum, noster Bollandus
accepit VII Martii anno 1645: idque nobis ansam
dedit notandi ea, quæ in illo Ms. narrantur, ex
Italico hic reddita: Occasio, qua Procida dicitur
habere patronam tutelarem S. Margaritam, ista
est, quod pluribus jam elapsis annis, quando ve-
nerunt Turcæ ad illam insulam, supra primariam
ipsius ecclesiam aliquoties lumina quædam ac-
censa apparuerint, quæ eos derepente in fugam
conjecerint. Alias dum Turcicarum triremium
præfectus nomine Barbarossa, volebat Turcas
illuc introducere, media nocte sonum dedit æs
Campanum; quo prior una cum omnibus aliis e-
strato se levavit, visuri quid hocce rei esset. Vi-
debantque æs Campanum sonare, quamquam ne-
mo adesset, qui pulsaret. Ad quem sonum collu-
vies ista se proripuit. Dicunt alii, in Procida
præsumi, quod ibidem sit corpus prædictæ san-
ctæ Virginis. Verumtamen quænam istarum ra-
tionum hanc Sanctam probet loci patronam tu-
telarem, scire equidem haud possum.

resque eluci-
datur

2 Prochyta, Prochyte, Procita, nunc Procida
(Prochite) insula est parva maris Thyrræni in regno
Neapolitano; de qua plura Geographi. Barbarossa
ille, qui supra nominabatur, fuerit, si res vere sub-
sistat, hujus nominis secundus, fratri homonymo in
regno Algeriano successor, qui seculo 16 aliquantulum
adulto legitur in Italiam exscendisse. Ac de
insula Procida ab eo incursa signate agit Baronii

Annalium continuator Spondanus ad annum 1531
num. 1. Per priorem supra item memoratum in-
telligo abbatem (qua notione sæpe priorem occurrere
in regula S. Benedicti notat Cangius in Glossario)
monasterii videlicet S. Michaelis archangeli, Or-
dinis S. Benedicti, cujus perpetuus abbas Commenda-
tarius fuit Eminentissimus Robertus Bellarmi-
nus; quam abbatiam nunc, restante commendata-
rio abbate, totius insulæ, exactis monachis, factam
esse parochialem ecclesiam, invenies apud Lubin-
um supra laudatum pag. 310. Clemens PP. VIII
voluit istam insulam ipsamque abbatiam diocesis
esse Neapolitanæ, cujus olim fuerat, Archiepiscopo
Neapolitano obnoxiam: de qua re exstat diploma
apud Ughellum tomo 6, a col. 240, datum VI
Septembris anno 1600.

AUCTORE
J. P.

3 Ad lumina ista et sonum quod attinet; respon-
deo incumbere iis, qui talia credi volunt, alicujus
idonei testimonii robore illa munire, alioqui nihilo
pluris apud nos valitura, quam hujuscemodi histo-
riunculas vulgares, sola fama nulloque antiquitatis
monumento subnixas. Ego certe nihil hactenus re-
peri, quo ista comprobari possint. Verum alia eaque
varia hujus Sanctæ, a Procidanis in tutelarem pa-
tronam assumptæ, ratio subesse potest, quamquam
illa nos lateat. Singulari etiam modo Minorenses
in eodem regno Neapolitano contra ingruentes Tur-
cas protexisse fertur S. Trophimena, Minorensium
patrona, de qua re mentionem fecimus ex Joanne
Baptista d'Afflitto, ut videre apud nos est tomo se-
cundo Julii pag. 232. Certe laudatus auctor in brevi
historia de vita, martyrio ac miraculis ejusdem
Sanctæ Italice edita Neapoli anno 1685, totus est
in ornatu istius rei gestæ vel saltem pie a vulgo cre-
ditæ. Quod tum ibi, tum alibi in similibus tradi-
tiunculis usuvenit, in hac, de qua agimus, locum
quoque habere suspicor, ut speciose magis dicatur,
pieque credatur quam convenienter, verè, et histo-
rice. Utut est, dum monumenta deficiunt, satis esse
debet Procidanis injectam hic qualemqualem suæ
patronæ, ut fertur, mentionem. Quæ subiciebat su-
perius nostrum Ms. de corpore S. Margaritæ,
quasi præsumi possit in Procida asservari, satis re-
felluntur ex dictis.

et examina-
tur.

E

C

F

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRICANIS

SABINO, LUCIANO, PETRO, AMABILI, NONNINA, SAUDO,
AGRIPPIANO, MEDADULO, RESPECTATO, CUM ALIIS XXIII.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

XX JULII

Præferenda
nobis videtur
annuntiatio
codicum Lu-
censium et
Corbeiensis;

E n turmam Martyrum expressis nominibus
novem et anonymorum viginti trium, ut
numerum simul constituent athletarum
XXXII; quot nobis exhibent codices Lucen-
ses et Corbeiensis, hoc solo discrimine quod pro
Nonninæ in Corbeiensi sit Nounæ, pro Saudi le-
gatur Savoi et Medatuli. Cetera conveniunt et con-
firmantur ex contractiori codice reginæ Succæ, ita
in nostro apographo recte legente: In Africa natalis

sanctorum Sabini, Luciani, Petri, cum aliis nu-
mero XXIX, ut eum ubique parem invenias; quem
numerus non exprimunt ceteri breviores codices, in
quorum tamen plerisque totius classis antesignanus
notatur Sabinus, a pauculis Damasco adscriptus,
ut pateat amanuenses istos secutos fuisse exemplar
simile Epternacensi, cujus laterculus hic mire con-
fusus est, in hunc modum: In Africa, Luciani,
Petri, Amabilis, Nunninæ. Et in Thebaide Victo-
ris.

A ris. In Damasco, Sabini. In Casino, Severi, Saudi, Acripiani, Medaduli, Respectæ et aliorum xxii.

sed confusa videtur Epternacensis apographi annuntiatio.

2 Patet utique confusio, at non æque promptus est modus eam restituendi. Imprimis certum est, alio transferenda verba: Et in Thebaide Victoris, de quo cum aliis codicibus infra. Nec quidquam significat: In Damasco, Sabini, ubi cum hoc Sancto plures alii conjungendi sunt. Sic nec de Casino in aliis codicibus usquam mentio; ut ferme suspicari ausim, sciolum aliquem ex Sabino formasse Casinum, illucque Severum, de quo infra agemus, intrusisse, forte ut numerum compleret nominationum

decem, qui cum xxii aliis, summam xxxii, jam supra stabilitam conficerent. Ita equidem opinari cogor, quo res utcumque componatur; nam quod hic Florentinius Severum Casinensem episcopum olfacere videatur, admittendum prorsus non ceuseo; neque enim iste ut martyr colitur, neque ad persecutionum tempora spectat, neque socios habuit, saltem ut a Petro Diacono et Ferrario relatus est, quemadmodum infra etiam indicabitur. Si ista coneciliandi modum faciliorem quis invenerit, ultro et lubeus assentiar: parva certe, si qua est, difficultas, quod Sabinus aliquis æque Damascenorum ductor fuerit quam Martyrum Afrorum.

D

DE S. VICTORE MARTYRE ET FORTE SILVANO

B

IN THEBAIDE

E

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

xx JULII

Sancto huic Victori socium addidi Silvanum, sub apposita particula, quod is in solo codice Corbeiensi adjungatur: In Thebaide, natalis S. Victoris, Silvani. Ex codicibus contractis subsidii nihil: Rhinoviense scribit Victori, Richenoviense Victuri, Rabanus Victoris. Florarium Sanctorum Ms. nescio unde hauserit, quod scribit: Victoris, Feliciani, Alexandri et aliorum martyrum, nisi S. Victorem Massiliensem ex latrunculo diei sequentis huc perperam retraxerit. Neque magis capio quid sibi velint editio Lubeco-Colo-

niensis et Grevenus, ex quibus sua habuit Maurolycus, dum scribunt: In Thebaide, Victoris confessoris; quibus certe absterreri non debuit Florentinius, quo minus in classe martyrum suo quodammodo jure collocaretur. Unde non video cur amovendus sit, donec argumenta urgentiora adducantur, quibus eo compellar: neque enim majoris ponderis est auctoritas Adonis S. Laurentii Leodii, ubi nullus character apponitur, non magis quam in antiquiori codice Usuardino Centulensi ubi tantummodo legitur: In Thebaide S. Victoris.

DE SANCTIS MARTYRIBUS DAMASCENIS

C

SABINO, MAXIMO, JULIANO, CASSIO, MACROBIO,
PAULA CUM ALIIS X.

F

J. B. S.

Ex Hieronymianis, etc.

xx JULII

Ita annuntiat textus Florentinii ex suo vel suis codicibus; neque magnopere differt codex Epternacensis, nisi quod res, ut dixi, et nomina aliquantulum involverit: nam post assignatam confusionem ad numerum Afrorum martyrum, immediate absque ulla positione subjungit: Passeris, Maximi, Juliani, Macrobi, Cassi, Paulæ cum aliis x. Dele Passeris, et substitue Sabini, habebis ipsam totam Damascenorum classem superpositam, ut non videam de ea multum dubitari posse,

ea omnia excusando quæ Florentinius de codice Epternacensi eo loco recte annotavit. Neque vero terreri debemus, quod alieubi Julianus pro Sabino ducatum obtineat: nullæ animis cælestibus iræ; neque Passer aut Passerius, sive verum hic sit, sive ex Passeria Romana, inferius adducenda, corruptum nomen, ægre feret sese prætermitti. Ita salvabitur annuntiatio Usuardi, de qua in observationibus nostris pridem egimus, nihil modo novi habentes, quod ibi dietis superaddendum videamus.

A

D

DE SANCTIS MARTYRIBUS CORINTHIACIS

CYRIACO, DONATO, TERTIO, APPIA, FELICE, NERATIA; FRUCTO, CELSO,
THEODOLO, CALORO, PARTINO,
SPRETO, VICTORE, MAXIMO, PASTERO, NESTITA, PAULO, ROMANO,
VALERIANO, EMILI, CASSIO, ET FORTE MAGNO.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

XX JULII.

In adductis nominibus ea est in codicibus variatio, ut pro Neratia alteri sit Neracia, alteri Neratea; sic Calocero pro Caloro; utrum Partini, Parthimi, an Parthemii scribendum, æque incertum est. Spectati pro Spreti legit solus Corbeiensis; sic pro Pastori et Emili solus Epternacensis scripsit Marthori atque Ameli. Et hæc quidem levioris momenti sunt. In numero pugilum XXI concordant codices Lucenses et Epternacensis,

quamvis hic classem divisisse videatur; sic ut in solo Corbeiensi superadditus sit Magnus quem excludendum non putavi. Invenis in Usuardo Greveni junctos simul Magnum presbyterum et Amorum, utrumque, opinor, ex aliquo codice Hieronymiano, hunc ex classe sequenti Romana, illum ex codice aliquo simili Corbeiensi, quem ex martyre in presbyterum, procul dubio, confessorem aliquis transmutaverit; ut jam sæpius observatum est.

B

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

PASSERIA, MACRINA, VESTITA, SATYRO, AMARINO.
SECUNDO ET EMILIO.

J. B. S.

Ex Hieronymianis.

XX JULII.

Ex hac classe quatuor dumtaxat reperit Notkerus, nempe Passeriam, Macrinum, Saturnum et Emilium; in Lucensibus et Corbeiensi adduntur Nestita et Amarinus sive Amirinus; et in utraque editione subjungitur: Et alibi Secundi, quem tamen dissertissime in classe sua penultimo loco posuit codex Epternacensis, quem

hic reliquis præferimus, manipulum istum Sanctorum martyrum ad septenarium numerum extendentes. Pro Nestita, qualis et in turba Corinthiaca de qua ex eisdem Hieronymianis immediate superius nominatur, malimus cum nostro legere Vestitæ, quamvis Satyrum et Amorum elegerimus præ Satyro et Ametino.

C

F

DE S. COLOMBA VIRGINE ET MARTYRE

J. B. S.

CONIMBRICÆ IN LUSITANIA

SYLLOGE

De cultu.

XX JULII.

Sanctam hic Lusitanam adducimus, cum aliis synonymam, sed Fastis omnibus antiquis, æque ac aliæ, ignotam, eo solo titulo quod apud Conimbricam atque ibidem in regio S.

Ignota de cetero Sancta

Crucis monasterio sacras ejus reliquias venerationi expositas testentur scriptores populares Antonius Vasconcellus in descriptione regni Lusitani pag. 451, et Ludovicus ab Angelis in Viridario Lusitano cap. 33 pag. 96, aliique recentiores, quibus in hac parte fidem adhiberi posse credimus. Horum, opinor auctoritate a Tamayo de Salazar Martyrologio Hispanico inscripta est cum hoc clogio: Conimbricæ in Portugallia, sanctæ Columbæ virginis et martyris, quæ ex eadem urbe oriunda

illam suo sanguine decoravit, ut castitatis florem et virginitatis candorem, quem Christo sponso promiserat, illibatum in ipso vitæ periculo conservaret. Plura idem sed exiguo operæ pretio disputat in notis suis, quas paucis infra salutabimus. Interim totum hic ferme habes vitæ, seu potius meræ traditionis compendium, ut mox patebit.

2 Egimus die IV hujusce mensis Julii de S. Elisabetha Lusitaniæ regina, atque in Commentario prævio num. 6 tractavimus de codice grandiori Ms. non tantum S. Reginæ, sed et aliorum Sanctorum Lusitanorum Vitas, c. lingua Lusitanica in Latinum Romæ translatis, continente. In codice isto habetur etiam processus anno 1576 Conimbrica ab Episcopo loci institutus super gestis cujusdam S. Columbæ virginis martyris. Gesta ibi antiqua reperiuntur nulla, nec credibile est umquam scripta fuisse; neque vero ulli Martyrologi ante seculum XVII talis S. Columbæ meminerunt. Quidquid autem de illa

casu plane innotuit

in

AUCTORE
J. B. S.

in dicto processu depositum est, nititur fere traditione populari. Indidem tamen cognoscitur, a tempore immemorabili publice cultam fuisse. Nihil certius super ea re afferri potest quam processus ipse jam indicatus, qui sub hoc titulo Summarium miraculorum aliquorum S. Columbæ, ita orditur :

*ex processu
anno 1376
instituto.*

B

3 Dic vigesima septima mensis Septembris anni prædicti, in hac civitate et monasterio S. Crucis Conimbricensi, ad quod accessit licentia- tus Franciscus de Magalhais ; ipse dixit portario majori P. Don Nicolao, quod adhibuerat magnam diligentiam ad inveniendum Legendam et Vitam hujus S. Columbæ, et expediverat mandatum, ut priores, rectores et curati ecclesiarum hujus civitatis magna cum diligentia quærerent cartoria sua antiqua, (*vult dicere vetustas chartas investigarent aut chartophylacia lustrarent,*) ad videndum, utrum in eis invenirent quiddam spectans ad hoc negotium : et quod solummodo fuerat repertus in capitulo sedis Cathedralis hujus civitatis quidam antiquissimus liber scriptus in pergameni magno et veteri, ubi jacet Legenda in hunc modum videlicet. *Ubi mox observabis S. Columbam Senonensem quæ xxxi Decembris colitur, cum hac Lusitana confusam, quod in iis regionibus nec rarum nec insolitum est. Audi rursus processum :*

*super sepul-
cro, oratorio,*

4 Vita S. Columbæ, quæ passa est in civitate Sanone ; et quod per communem traditionem hujus populi habetur pro certitudine, qualiter hæc S. Columba fuit altera, quæ passa fuit, martyrium juxta hanc civitatem in valle Das Cellas, quæ distat quarta parte unius leucæ a dicta civitate, ubi dicitur quod fuit reperta a suo sponso, quatenus ab eo aufugit, dicendo quod minime contrahere volebat matrimonium, et volebat adimplere votum, quod Domino Deo nostro voverat de castitate sua ; et ideo illam jugulavit in fovea, ubi ædificatum est quoddam oraculi sui eremitorium, ex quo fideles Christi trahunt terram, illamque collis suis imponunt sub certis diebus et recuperant sanitatem suarum infirmitatum. *Hæc paulo aliter traduntur in Viridario, ast in re ipsa satis conveniunt. Pergamus cum processu :*

et cultu.

C

5 Et secundum quod dicto Licentiatum dictum fuit, plurimis ab hinc annis magno aquarum diluvio, fuit perdita magna cartorii dicti monasterii pars, ubi debebat jacere vita hujus Sanctæ. De quo ut constaret, et de miraculis ac de fide, quam populus iste et religiosi habent in ea, et qualiter ejus corpus in hoc jacet monasterio ; opus erat confici summarium testium, quod insertum est Vitis et miraculis beatorum Martyrum Marochii et Theotonii, quandoquidem hic thesaurus et reliquiæ omnium eorum existunt in hac domo. Et petebat a P. Generali, ut hæc injungeret religionis suis antiquis : quod nuntium dictus P. Ostiarius major detulit P. Generali, qui accessit ad loquendum cum dicto Licentiatum Francisco de Magalhais, et dixit, quod statim accedere debent religiosi antiquiores, qui venerunt ; et summarium quod factum fuit super contentis in hoc termino, super quo fuerunt testes interrogati, est sequens. Didacus Cotinho scripsi.

*Testis pri-
mus deponit
de reliquiis*

6 Citati auditique fuerunt testes quinque jurati super sancta Evangelia de dicenda veritate, quorum primus P. Don Nicolaus canonicus dicti monasterii S. Crucis ; interrogatus super contentis

in acta superiori, dixit esse verum, quod de triginta sex annis ad præsens, de quibus est religiosus in hoc monasterio, semper vidit et scit, quod in sacrario ejus, ubi jacent custodiæ reliquiæ ligni Crucis Christi, et sanctorum Martyrum Marochii, existunt reliquiæ corporis S. Columbæ, quas semper audivit dici, fuisse repertas sub sepulcro lapidis, quod nunc jacet in capella S. Joannis dicti monasterii juxta murum, cum epitaphio characterum admodum antiquorum, in quibus dicitur : Hic requiescit corpus S. Columbæ. Et quod juxta hanc civitatem est quoddam eremitorium oraculi hujus Sanctæ, ad quod concurrunt magnus numerus personarum infirmarum de febribus et quartanis, quæ dictæ Sanctæ se recommendant et recipiunt sanitatem ; secumque portant terram ex altari in collis suis pro reliquia et devotione ; quia ex fide credunt, quod dicta Sancta ibi est passa martyrium, et quod ibi etiam fuit sepulta. Dixit insuper præfatus testis, quod non invenitur in cartorio hujus monasterii aliquid spectans ad illius vitam aut martyrium ; habetur tamen pro verosimili, quod in tempore, quo ratione magnæ aquarum inundationis, fuit perperita major pars scripturarum Cartorii, dicti monasterii, cum scripturis aqua consumptis fuerat etiam consumpta Vita hujus Sanctæ.

7 *Ne quid in supradictis obscurum maneat, puto satis intelligi per oracula, oraculum, oraculi indicari ædiculam sacram, in Sanctæ honorem cum eremitorio exstructam. Jam testes reliquos brevius enumeremus. Testis secundus Pater Don Dionysius ibidem canonicus dixit, quod quadraginta abhinc annis est religiosus in hoc monasterio, intra quod tempus, dum ipse esset Prior, transmutando reliquias quinque Martyrum Marochii, ex quadam capsâ, ubi jacebant involutæ in mantilibus altaris, ad aliam capsam de novo factam, invenit cum prædictis reliquiis ossa et reliquias S. Columbæ, quæ involutæ erant in iisdem mantilibus, et separatæ per se ab aliis. Reliqua ejus depositio, utut forte aliis expressa verbis, plane convenit cum iis quæ P. Don Nicolaum jam supra testantem audivimus. Nec ab illis differunt, quæ deposuit testis tertius P. Don Clemens, ibidem religiosus ab annis quinquaginta.*

8 *Testis quartus P. Don Hieronymus, Vicarius in eodem monasterio, annos triginta quatuor religiosus, præter jam relata, dixit, quod ipse, dum esset valde infirmus, suscepit reliquiam hujus Sanctæ ex iis, quas hoc monasterium habet, illamque habuit in collo suo per aliquot dies, et liber remansit a febribus, quibus laborabat ; quod evenit viginti abhinc annis, et numquam amplius simili infirmitate laboravit. Testis quintus, P. Gaspar Lopez, prior S. Bartholomæi hujus civitatis, postquam nonnulla retulerat, quæ in prima depositione narrata sunt, dixit, quod cum ipse admodum esset infirmus et laboraret tertianis febribus per sex vel septem menses, fecit devotionem et dormivit in ædícula dictæ Sanctæ quadam nocte, et die sequenti mundavit dictam ejus domunculam, et Missam inibi celebravit. In qua die sanitatem recepit : quia numquam [ab] eo laboravit dictis febribus.*

9 *Atque hæc quidem utrumque certa sunt ; non item quæ multis disputat Tamayus hoc die de tribus aliis*

D

E

Testes secundus et tertius fere eadem dicunt ;

F

quartus et quintus addunt de recepta ab ipsis curatione.

Cetera de hac et aliis SS. Columbæ incerta sunt.

A aliis diversis Sanctis Columbibus. Altera nimirum Eborensi cum fratre episcopo martyrio coronata, cujus gesta aut ætatem frustra quæsieris. Altera Columba Osores sive Osorii quæ abbatissa fuerit in vetustissimo cœnobio Archeusi in diœcesi Lamecensi tempore Almanzor's, qui monasterium solo æquaverit, et sanctam Virginem cum aliis sanctimonialibus ejusdem cœnobii ob fidei constantiam et castitatis honorem decollaverit. Tertia dicitur etiam fuisse virgo et martyr Interamnensis in diœcesi Bracaren'si, quæ ab aliquibus dividitur, ab aliis

cum alia confunditur; verius dixerò, omnes istas solo ferme nomine notas esse, neque de ipsarum cultu constare hactenus. Hæc vero alterius Conimbricensis occasione, paucis hic annotasse sit satis. De hodierna porro versiculos aliquot refert Tamayus, virginibus omnibus martyribus facile aptandæ. Vitæ cujusdam schema ex citato Lusitanico Viridario Latine versum admittere equidem non recusavero, quousque a dato jam processu non deflectit; nam quæ præterea dicuntur, nulla certa fide subsistunt: certiora dabuntur de synonyma Cordubensi xvii Septembris.

DE S. MERA VIRGINE ET MARTYRE

LECTORÆ IN GALLIA

J. B. S.

Ex notitiis Auscitanis et recentioribus Martyrologiis.

B

xx JULII.

Ignotioris
Sanctæ cultus

Ignotæ hujus apud veteres Martyrologos Sanctæ obscuram memoriam primus, quem quidem noverim, suscitavit Ferrarius in suo Sanctorum Catalogo generali anno 1625 primum edito, quem Saussayus in Gallicano, Arturus in Gynæceo, aliique non magnæ auctoritatis recentiores secuti sunt, ut proinde satis incerta dudum nihi visa sit S. Meræ in sacris Fastis commemoratio, tacente ad hæc Claudio Castellano, diligentissimo Sanctorum præsertim popularium scrutatore, apud quem nulla prorsus ejus, ne quidem inter venerabiles usquam mentio fieret. Dubius itaque num in hoc Opere locus ipsi deberetur, solita Majorum praxi usus sum, recurrendo ad fontem ipsum, seu locum, ubi coli dicitur, si forte lucis aliquid inde affunderetur, quo saltem de cultu certior reddi possem: nam quod ad gesta aut ætatem attinet, nihil reperi tum iri, jam satis perspexeram.

ex acceptis
notitiis sta-
bilis,

2 Dubia itaque eo submissi ad solum prædictum cultum spectantia, ad quæ Bertrandus, collegii nostri Auscitani Rector, pro sua humanitate ea subjecit, ex quibus Sanctam satis tuto hic collocari posse, statuere licuit. Sic habet ejus responsum: In Breviario Auscitanæ ecclesiæ impresso et absolute pridie Kal. Majas anno Domini MDXXXIII, in Litanis, psalmos pœnitentiales subsequentibus, legitur inter virginum et viduarum Sanctarum nomina, nomen S. Meræ, sic: Sancta Mera, ora pro, etc. In ipsa fronte Breviarii, in catalogo Sanctorum mensis Julii reperitur sic: xii Kal. Aug. Mere virginis. Et postea Margaritæ virginis commemoratio. In Corpore Breviarii, in festis Sanctorum mensis Julii reperitur sic: In natale Sanctæ Mere virginis oratio; quæ oratio sic habet: Deus, qui nos beatæ Mere virginis tuæ commemoratione lætificas, da, quæsumus, ut quam veneramus officio, etiam piæ conversationis sequamur exemplo.

quidquid mo-
do forte ne-
glectus sit.

3 Atque hæc satis certa sunt antiquioris cultus vestigia, quibus dictorum Martyrologorum auctoritas utcumque fulciatur, quidquid fortasse hodie neque Auscii neque Lectoræ in Breviariis recognitionibus servata sint, quæ in ipsis olim recitabantur. De Auscitano exploratum nihil habeo, at Lectorense, quod citat Ferrarius, certo mutatum oportet, cum in Proprio Sanctorum ecclesiæ ca-

Tomus v Julii.

thedralis Lectorensis, quod penes nos est, excusum tempore illustrissimi Rupe-focaldensis qui ab anno 1649 ad 1654 sedem tenuit, nec verbum reperitur, quo de S. Mera ulla fiat commemoratio. Hæc, inquam, Sanctis, antiquitus receptis, fraudi esse non patimur, neque quotidianis illis Gallicorum Breviariis reformationibus tam facile inducimur, ut Sanctos aliunde sufficienter stabilitos, ab Opere nostro excludamus, aut nimis criticorum hodiernorum licentiæ subscribendum censeamus, ut alibi forte plenius erit exponendum.

4 Hæc dicta sint ad vindicandum solum et unicum S. Meræ cultum; nam iis quæ præterea a Ferrariis, Saussayo aut aliis dicta sunt, nihilo plus tribuimus, quam ipsorum fides mereatur: neque satis liquet unde Martyrologis istis constare potuerit, Sanctam istam ad diem ii Martii martyrium consummasse, ex quibus Bollandus ipsam eo die in elencho Prætermissorum huc olim remisit. Ferrarius non alia quam Lectorensia monumenta secutus, Sanctam hoc solo die annuntiavit, his verbis: In territorio Lectorensi, sanctæ Meræ virginis et martyris. Addit porro in notationibus, se eam accepisse ex Calendario ecclesiæ Lectorensis et Auscensis, quæ illam etiam Officio ecclesiastico veneratur. Passa traditur apud Auscios; in territorio autem Lectorensi sacra ædes illi dicata est, et oppidulum ex ejusdem nomine appellatum. *Exstetne etiamnum ædes illa sacra qualiscumque, et an oppidulum supersit, in responso suo notare Bertrandus prætermisit.*

Ipsam agno-
vere Ferrar-
ius,

5 Audiamus modo Saussayum, paulo graviore Saussayus, cothurno hæc omnia exornantem. Ita habet hoc die in supplemento pag. 1148: In territorio Auscensi, natalis S. Meræ virginis et martyris, quæ pro testificatione divinæ veritatis, firmo sanctitatis colendæ proposito ibidem mactata, victima Deo grata, moriendo æternæ vitæ aditum penetravit. Virginibus martyribus omnibus hæc propria esse, satis manifestum est. Sic prosequitur: Colitur autem potissimum in territorio Lectorensi, ubi dicatam ædem habet et oppidulum. Cumque passa sit die ii Martii, tamen quod ea dies sacræ Quadragesimæ, ut plerumque primordiis ineundis occupetur, quo uberiori celebritate fulgeat, ejus festivitas in hunc diem protelatur. Hæc,

F

AUCTORE
J. B. S.

et alii.

opinor, Saussayi conjectura est, rara admodum et parum usitata; unde vero martyrii diem illum secundum mensis Martii affigendo collegerit, candide fateor, me divinare non posse.

6 Paucioribus verbis omnia complexus est noster Lakerius in Menologio Virginum, dum ad prædictum diem II Martii, omisso omni elogio, cui condendo materiam non repperat, simpliciter scribit: Lectoræ in Aquitania, sanctæ Meræ virginis et martyris. Arturo magis placuit Saussayi oratio,

quam proinde in Gynæceum suum integram transtulit, quemadmodum et Simon iste Peyronetus in Catalogo Sanctorum Tolosæ edito 1706, cum notis, ut cas appellare placuit, exquisitissimis, in quibus nempe sola quoque Saussayi verba descripsit, nulla ulteriori opera ad rem elucidandam aut illustrandam posita, ubi tamen nullus ipso vicinior fuit qui, si quid huc conducens exquirere voluisset, rem omnem paulo amplius et clarius erudere potuisset: ego quod addam, non habeo.

D

DE S. LIBERATA ALIAS WILGEFORTE

VIRGINE ET MARTYRE

G. C

IN VARIIS EUROPÆ PARTIBUS

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS

B

§ I. Variæ et intricatæ difficultates proponuntur.

XX JULII.

S. Liberata
in Belgio polyonyma

De Sancta in titulo proposita acturus vastum ingredior labyrinthum, qui tot tamque variis scimitarum amfractibus est implexus, ut mihi vix ullum ex eo exitum promittere ausim. Vastum dixi, quia totam pene completitur Europam, quæ ad illustrandam hujus Sanctæ vitam percurrenda est. Sed ne longiori prologo scribendo lectorem detineam, rem ipsam aggredior, et a Belgio nostro labyrinthum iter auspicor. Imprimis observo, plurimis Belgii locis coli S. Liberatam, communiterque appellari Wilgefortem, et vernacule Oncommeram vel Ontcommenam; quæ ultima vox Flandrica magnam cum Latino Liberatæ vocabulo habet significationis affinitatem. Aliqui Belgæ non contenti hac quadruplici Sanctæ appellatione, eam insuper vocant Liberatricem, Eutropiam, Regruffedem aut Regenflegem; quibus omnibus nominibus eandem Sanctam significari volunt. De polyonyma hac sua Sancta plerumque narrant, quod fuerit filia regis Lusitanæ, quæ ad vitandas regis Siciliæ nuptias prolixam barbam a Deo impetraverit, ac dein ob publicam Christianæ religionis professionem, constantemque virginitatis amorem, jussu ethnici patris in crucem acta martyrii palmam obtinuerit.

C

etiam in
Aquitania
Galliæ provin-
ciæ,

2 Relicto Belgio, proficiscor in Galliam, et post emensum sat magnum terræ spatium reperio in Aquitania, ejusdem regni provincia, S. Liberatam Gallice sainte Livrade jam Caroli Magni tempore celebratam. At an hæc eadem est cum præcedenti? Hoc opus, hic labor est. Asserunt id quidem duo Martyrologi Galli, putantque, aut potius supponunt, eandem hanc esse cum ea, quæ in Belgio, Hispania ac Lusitania colitur; sed nulla pro opinione sua argumenta afferunt; imo ne ipsa quidem Sanctæ Acta producant. Forte ob solam nominis identitatem ita judicaverint; verum illam ratio parum nos movet, qui quotidiana experientia discimus, multos Sanctos ob synonymiam confundi. Hoc ipso mense Julio, quo illustrando nunc occupamur, plura hujus rei habemus exempla: nam Antoninos varios in unum conflatos esse ostenditur die IV Julii; plures

Moduennæ homonymæ perperam confusæ distinguuntur die VI ejusdem mensis; die X demonstratur, tres Amclbergas esse distinguendas, quas aliqui, homonymia decepti, confuderunt. Plurimæ ejusmodi confusiones in Opere nostro passim occurrunt, ad quas detegendas improbum impendimus laborem, ob quem tamen exiguum a quibusdam gratiam inimus, imo nonnullos magis gloriæ suæ quam Sanctorum cupidos offendimus, eo quod veritatis amore coacti Sanctis illorum popularibus aut patronis abjudicemus ea, quæ ab aliis synonymis gesta, ipsis antea promiscue adscribebantur. Hæc obiter ex occasione dicto sunt. Jam ad institutum redeo.

3 Cum prædicti scriptores Galli uni eidemque S. Liberatæ jam a multis seculis in Aquitania honoratæ etiam Belgicum, Hispanum ac Lusitanum cultum attribuant, atque ita sine ulteriori instructione me triplici itineri expositum, deserant, nescio quæ potissimum eligenda sit via, ut hanc eorum sententiam funditus examinem. Si in Belgium revertar, nulla illic de Aquitanico S. Liberatæ aut Wilgefortis cultu est notitia. Itaque in Hispaniam aut Lusitaniam transeundem est. At prius in Hispaniam pergamus, si quis forte hic nos e labyrintho deducat. Statim hic plurimi sese offerunt, ut mihi in ecclesia Seguntina monstrent magnificum S. Liberatæ sepulcrum, in quo sacrum ejus corpus jam a quatuor seculis Florentia Seguntiam allatum quiescit, et summa fidelium veneratione honoratur. Quando eos de hujus Sanctæ patria, stirpe, Actis ac translatione interrogo, plerique affirmant, eam fuisse reguli Lusitani filiam, unico partu cum suis octo sororibus editam, ac martyrii laurea in Lusitania coronatam, cujus corpus postea in Italiam et ex Italia in Hispaniam translatum sit. Si antiqua prodigiosi partus ac primæ translationis documenta postulem, necesse est, ut iis se carere fateantur, aut ea in quibusdam pseudo-chronicis vel ejusdem farinæ scriptoribus ostendant. De translatione ex Italia in Hispaniam facta videntur certiora habere instrumenta.

4 Seguntini duces, qui hactenus eadem via incesserant, nunc circa Sanctæ suæ nomen et supplicium in diversa abeunt. Antiquiores Sanctam ecclesiæ suæ patronam tantummodo Liberatæ nomine compellant, eamque capite plexam fuisse tradunt; recentiores vero Sanctæ suæ martyri superaddiderunt Wilgefortis nomen, aiuntque, eam fuisse crucifixam. Suspicio eos illud nomen Wilgefortis a scripto-

E

et Seguntia
in Hispania

F

coli credi-
tur:

A scriptoribus Belgis acceptum suæ martyri Liberatæ addidisse, et propterea etiam supplicii genus mutasse, aut. ut clarius loquar, crucis supplicium a Belgis ac Germanis S. Wilgeforti constanter assertum, suæ sanctæ Liberatæ aptasse. Nolo enim hic audire Pseudo-Julianum ejusque sectatores, qui volunt eam prius in cruce suspensam ac dein capite truncatam fuisse. Scilicet hoc novo commento, veteribus Seguntinis ignoto, S. Liberatam cum Wilgeforte subdole nituntur confundere. Quidquid sit, a Seguntinis in bivio positus sequar seniores viæ duces, quibus magis fidendum arbitror, quamvis nec illi ipsi ita sint viarum periti, ut mihi facilem e labyrintho exitum possint monstrare. Cum Hispani S. Liberatæ martyrii apud se cultæ patriam et martyrii palæstram assignent Lusitaniam, in eam traieciamus, videamusque, an isti antiquiora certiorave de hac Sancta efferantur documenta.

idem perperam putat Martyrologium Lusitanum

B 5 Lusitaniam ingressus pervolvo Martyrologium anno 1591 Conimbricæ impressum, et in notis circa Sanctos istius regni proprios pag. 21 lego hæc verba Lusitanica : De sancta Wilgeforte virgine et martyre Lusitana non scimus singillatim ubi sit nata, ubi martyrio coronata, aut ubi existant ejus reliquiæ. Postea notarum auctor ob leves quasdam rationes opinatur, S. Liberatam Seguntinæ patronam, ac S. Wilgefortem seu Ontcommeram in Belgio et Germania celebratam, unam eandemque esse ; legerat nempe in additionibus Molani, S. Wilgefortem seu Ontcommeram etiam Latine Liberatam appellari ; atque ita ex sanctorum martyrum homonymia iudicium pro identitate tulit. At mihi S. Liberata, Seguntinæ ecclesiæ patrona, diversa videtur ab ea, quæ in Belgio colitur, eo quod Acta Belgica a Seguntinis, præsertim antiquioribus, multum discrepent. Præterea apud Hispanos Lusitanosque de virili S. Liberatæ barba (hoc prodigium Belgæ et Germani passim de S. Wilgeforte in Actis narrant) adeo altum est silentium, ut ideo Tamayus in notis ad Martyrologium Hispanicum die xx Julii, quantumvis absque sufficienti fundamento suspicetur, a Germanis per errorem coli S. Paulam Barbatam, virginem Abulensem, de qua actum est ad diem xx Februarii.

quod anno 1591 editum a Pseudo-Dextri auctore potuit corrumpi.

C 6 Antequam progrediar, superest scrupulus circa citatum Martyrologium Lusitanum, quod impressum est anno 1591, priusquam Pseudo Dextri chronicon in lucem ederetur. Hinc aliquis inferre posset, Pseudo Dextrum non fuisse primum, qui S. Liberatam cum Wilgeforte confuderit. Ut huic objectioni aditum præcludam, præmoneo, me per Pseudo-Dextrum non tantum ipsius librum, sed ipsum auctorem intelligere, qui ante editum suum pseudo-chronicon potuit varia commenta aliis clauculum suppeditare. Adde P. Hieronymum de la Higuera, circa S. Liberatam a Lusitanis consultum, jam ab anno 1591 Augustino de Castro archiepiscopo Bracarense datis litteris de hac re respondisse, uti testatur ejusdem præsulis successor Rodericus da Cunha in Historia ecclesiæ Bracarensis Part. 1, cap. 26, num. 4. Hæc pauca intelligenti, quorum pro paragrahis sequentibus meminisse juvabit. Nunc aliorum sententias audiamus.

Carillus dux admittit SS. Liberatas Lusitanas;

7 Martinus Carillus in Annalibus chronologicis mudi, anno 1634 Cæsaraugustæ impressis, lib. 2 duplicem S. Liberatam in Lusitania distinguit, et Pseudo-Dextri auctoritate nixus utramque etiam confideuter Wilgefortem appellat. Unam statuit ad annum Christi 138 cum octo suis sororibus, cujus

Vitam in Seguntino et Palentino Breviario referri ait ; alteram vero ad annum 308 collocat, narratque, eam ab amasio ad lascivum amorem expetitam, excrecente repente virili barba, perdendæ virginitatis periculum evasisse, ac deinde ob constantem virginalis pudicitæ ac Christianæ fidei defensionem cruci affixam esse ; addit autem, eam ob hoc barbæ miraculum Barbatam cognominari ; Liberatam vero dici, quod eam Deus hoc discrimine liberasset. Satis manifestum est, hæc Carillum, paucismutatis, ex Germanis Belgisve scriptoribus hausisse, et pro libitu suo alteri S. Liberatæ tribuisse, cum Hispani aut Lusitani, ac ne ipsi quidem Pseudo-chroniconum auctores de barba S. Liberatæ cœlitus concessa meminerint.

8 Altam plane viam et ab aliis parum tritam init illustrissimus ac reverendissimus D. Rodericus da Cunha archiepiscopus Bracarenensis asserens, S. Liberatam seu Wilgefortem (hanc eandem etiam sub Ontcommeræ nomine a Germaniæ populis coli existimat) post peractum martyrium a Christianis in Calensi Lusitanæ urbe sepultam esse, ac de ejus ex hoc loco ad alium translatione nihil hactenus sciri. Quo loquendi modo satis indicat, se arbitrari, quod S. Liberatæ ossa eodem, quo primum condita sunt, loco etiamnum quiescant. Si objicias, S. Liberatam in urbe Calensi sepultam, ipsomet teste, unam esse e novem sororibus unico partu editis, adeoque illam eandem juxta Breviaria Hispanica et historica monumenta Seguntiam translatam esse, respondet S. Liberatam, quam Seguntini venerantur, esse virginem Novocomensem, cujus corpus Simon Gironus episcopus Seguntinus ex Italia in Hispaniam transvexerit. Ecce ubi me sinuosis semitarum ambagibus expediendum speraveram, magis magisque iis implicor. Cum itaque hac non successerit, alia conabimur egredi via, et in assignatam ab illustrissimo præsule Italiam navigabimus.

9 In Italia præter S. Liberatam Ticinensem invenio alteram ejusdem nominis virginem Novocomensem, de qua numero præcedenti potissimum instituta est quæstio. Hæc postrema quidem, teste Augustino Valerio, episcopo Veronensi in libro de episcopis et Sanctis Veronensibus pag. 26, in quibusdam Calendariis descripta est virgo et martyr, sed perperam, ut ipse ibidem contendit, pag. 27 diceus, fuisse S. Liberatam sororem S. Faustinae, quæ ambæ fuerunt virginis tantum. Imo, inquit, ex traditione celebrantium ejus festum in ipsa ecclesia celebratur virgo tantum. Extant etiam duo versus ad caput imaginis ejus antiquæ in pariete ipsius ecclesiæ id attestantes :

Libera virgo Dei precibus pietate benigna.

Tu memor esto mei liberans a morte maligna.

Hæc ergo alia est a S. Liberata, quæ Seguntia honoratur, nisi quis alteram virginem et martyrem in Italia assignet, quam potuerint Seguntini ad se transferre, aut nisi velit, eos virginem pro martyre colere, adeoque Seguntinam tum vitæ tum translationis historiam omnino falsam esse, quod sine gravibus argumentis non facile est admitteudum. Hinc etiam ultro sequitur, sanctam illam virginem Novocomensem a S. Liberata seu Wilgeforte in Belgio culta plane diversam esse. Non igitur mihi diutius hic hærendum, cum Italis ignota sit S. Wilgefortis, in ejus cultum et originem præcipue inquirere.

10 Opportune hoc loco recordor epistolæ postea exhibendæ, quam R. P. Andreas a S. Nicolao, Carmelitarum Exprovincialis, anno 1706 ex Burgundia

AUCTORE
G. C.

at præsat Bracarensis tantum unam agnoscit Lusitanam alteram vero ait esse Novocomensem,

E

quæ in Italia non colitur ut martyr.

F

S. Liberata a quibusdam creditur sepulta in Hollandia;

gundia

ACTORES
G. C.

gundia ad nos dedit, et ex qua intelligo, Helvetos Bavarosque singulare quidpiam circa S. Liberatæ vel Wilgefortis sepulturam novisse. Juvat igitur, relicta Italia, Helvetiam Bavariamque petere, et hoc novum de S. Wilgefortis sepulcro documentum investigare. Conspicor illic Virginem barbatam, vulgo *Kumernuss* dictam, et cruci affixam. Lego appositam ad ejus tabellas Actorum epitomen, quæ quantum ad substantiam cum *Legenda Belgica* convenit. At ecce in hujus epitomes fine additur clausula, quæ notitiam plane novam et Martyrologis hactenus ignotam continet his paucis verbis: Sepulta est in Hollandia in ecclesia, quæ dicitur Steinberg. Sane operæ pretium est Hollandiam ipsam adire, sepulturæ locum coram inspicere, et antiqua hujus rei monumenta excutere.

sed nulla il-
lic superest
istius sepul-
turæ notitia.

B

11 Prætermitto itaque nunc Pragam primariam et amplissimam Bohemæ urbem, in quam cultus S. Wilgefortis recenter inductus est. Omitto pagum Muringen ad silvam Herciniam, in quo sub nomine Cumeranæ crucifixa cernitur, et miraculis clarissima dicitur. Prætereo Moguntiam, ubi martyrii occasio in Actis Germanicis narrata, ab omnibus aliis discrepat. Transeo alias Germaniæ urbes, et recta in Hollandiam iter instituo. Quando eam ingressus incolas de ecclesia Steinbergensi interrogo, negant se Steinbergam in Hollandia novisse; mihi ulterius indaganti respondent, in finibus Brabantiae sibi proximis hujus nominis oppidum extare. Quare ego suspicatus, Helvetos Bavarosque Steinbergam Hollandiæ vicinam ejusque dominio subditam per errorem in ipsa Hollandia collocasse, ad oppidum istud propero, et consultis, qui illic supersunt, Catholicis, nil præter vernaculum S. Ontcommeræ nomen agro alicui inditum reperio. Reliqua de sepulcro et cultu monumenta illic plane ignota sunt. An ea umquam extiterint, an temporum injuria aut variis, quas hoc oppidum sustinuit, calamitatibus perierint, ignoro.

In Anglia,
Normannia
aliisque locis
colitur;

C

12 Jam frustranei laboris pertæsus domum repetere statueram, dum mihi incidit, nomen S. Wilgefortis apud alios Wilfordis, Anglicum, nescio quid, sonare, et fortasse in hac insula, Sanctorum olim feracissima juxta ac studiosissima, celebriorem haberi illius memoriam. Quapropter ne quid circa hanc Sanctam neglexisse dicar, e portu Batavico in Angliam solvo. Reperio ibidem antiquum libellum precum ad usum Sarisburiensis ecclesiæ compositum, in quo S. Wilgefortis inter alias sanctas virgines et martyres Anglas in Litaniis omnium Sanctorum invocatur, atque alibi peculiari antiphona et oratione celebratur, ita ut olim solennis illius cultus in Anglia fuisse videatur. Sed modo post rerum omnium præsertim sacrarum perturbationem ultiores notitiæ in hoc regno frustra quærantur. Cum aliquando audiverim, eandem sanctam in Normannia cultum obtinere, ex Anglia in hanc Galliæ provinciam trajicia. Ad urbem Deppensem appulsus intelligo, Sanctam nostram in pago Arques non procul Deppa dissito, atque aliis hujus regionis locis magna fidelium pietate celebrari. At hic, amisso Liberatæ nomine, non nisi Dignefortis, Wilgefortis, aut Virgofortis appellatur; unde, autem quomodo, et quando istius sanctæ Virginis et martyris cultus in hanc Galliæ provinciam transierit, ignoratur.

sed Sanctæ
patria, tem-
pus, sepul-
crum aliisque
incerta sunt.

13 Atque ita quidem, majori Europæ parte peragrata, ferme æque dubius ac exieram, domum revertor: nam circa S. Wilgefortis originem, vitam, chronotaxim, sepulturam aliasque Actorum

circumstantias incerta sunt omnia. Anglamne dicam an Galliam? Belgamne an Germanam? Italiamne an Lusitanam? Plerique eam Lusitanam existimant; sed ipsum Wilgefortis nomen illam originem negare videtur; imo non desunt, qui ipsam in Galliæ natam esse affirmant. Verbo nno adeo insolubilis est is Actorum nodus, ut non nisi scindendo dissolvendum sperem. Fateor equidem in Opere nostro passim intricata occurrere Acta, sed hactenus magis implexa me legere non memini. In plerisque lis est inter unam alteramve urbem aut provinciam; at hæc obscura controversia ad plures Europæ regiones pertinet. Labori non peperci in pervolvendis et examinandis variarum nationum monumentis; nihilominus post hæc omnia lustrata etiamnum versor in labyrintho circulo, ex quo exitum non video, nisi forte imiter illos, qui labyrintho inclusi post longos frustrancosque circuitus septa perrumpunt, et hoc qualicumque modo egressum inveniunt. An et quomodo hoc facturum sim, docebit reliquus commentarius. Sufficiat hoc paragrapho totam difficultatem quasi sub uno intuitu spectandam dedisse. Jam de singulis controversiæ punctis fusius agemus.

§ II. Variæ sanctæ Liberatæ.

Censeo præmittendas esse quasdam sanctas, Liberatæ nomine nuncupatas, ut secuturi paragraphi clarius intelligantur; et S. Liberata, de qua hic agimus, quoad fieri potest, distinguatur, aut saltem minus confundatur. Prima occurrit S. Liberata Ticincensis, de qua egit Bollandus ad diem xvi Januarii. Altera S. Liberata, quæ cum S. Faustina sorore sua in cœnobio circa annum Christi 580 placide e vita migrasse dicitur; Novocomi inque aliis Italiæ urbibus celebratur, ut videre est apud eundem Bollandum die xviii Januarii. Tertia est S. Liberata virgo, quæ cum sorore sua S. Olivaria apud Calvum Montem in Gallia seculo vi pie obiit, ut habent Acta nostra ad diem iii Februarii. Quarta quædam S. Liberata colitur potissimum a Belgis ac Germanis, qui eam etiam Wilgefortem et vulgo Ontcommeram vel Ontcommenam appellant. Gallis etiam nota est, saltem quoad nomen, quædam S. Liberata, quæ jam a tempore Caroli Magui in Aquitania colebatur. Hæc Gallice vocatur Sainte Livrade, fuitque olim in hac regione adeo celebrata, ut plura habuerit sacella cultui suo dedicata; imo pagi quidam ab ea appellationis originem traxerint. An hæc diversa sit ab ea, quæ in Belgio, vel Hispania aut Lusitania celebratur, incertum esse arbitror. Audiavimus tamen Gallorum de hac re judicium.

Inter varias
SS. Liberatas

15 Clandius Castellanus in Martyrologio cum notis ad diem xxiii Februarii de hoc postrema sic loquitur: Cum Carolus Magnus ædificasset ecclesiam circa palatium suum Cassinogilense ad Oldam in Aginnensi agro, eam dedicari jussit nomini hujus Sanctæ (nempe Liberatæ, de qua agit) quæ verosimiliter prope hanc regionem obierit, et cujus reliquiæ causam præbuerint huic dedicationi juxta frequentem istius seculi usum. Deinde ait, istam S. Liberatam in *Legenda apocrypha* postmodum composita acceptam fuisse tamquam unam ex octo sororibus S. Quiteriæ, sibi que vidcri eandem, quæ in Lusitania et Belgio honorari creditur. Utinam solidas hujus sæ assertionis rationes produxisset, et lucis aliquid attulisset

una in Aq-
uitania olim
celebris

A *ad dispellendam hujus historiæ caliginem! Sed quæcumque demum sit ea S. Liberata, antiquitus satis celebrem fuisse oportet, cum nomen suum quibusdam Galliæ locis inditum reliquerit. Etymologiæ hujus testis est laudatus Castellanus, qui notas suas concludit his verbis: Hæc ecclesia S. Liberatæ fundata per Carolum Magnum, facta est Prioratus ordinis S. Benedicti, circa quem accrevit oppidum S. Liberatæ. Præter Prioratum, qui jam pertinet ad congregationem S. Mauri, est in eo oppido conventus Ursularum. Papirius Massonus in descriptione fluminum Galliæ de eodem loco hæc habet pag. 580: Hinc Cassinogilum soli non infeliciore succedit, et proxime S. Liberata frugum et commerciorum præpotens. Hujus loci etiam obiter meminit Adrianus Valesius in Notitia Galliarum pag. 500.*

a Simone Peyronetto

16 Copiosius, at simul confusius, S. Liberatæ celebritatem in Gallia probat Simon Peyronettus in notis ad suum Martyrologium Sanctorum et Sanctarum. Postquam enim pag. 484 egisset de S. Liberata Novocomensi, addit sequentia: Sed est et B. Liberata martyr, quæ refertur ab eodem Ferrario in Catalogo generali SS. etiam xviii Jan., uti et a Thoma Trugillo tom. I Thesauri concionum, aliisque. Ast ecclesia Seguntina, ubi ejus traditur corpus quiescere, eam colit Officio duplici cum Octava xx Julii. De ea Ambrosius Morales lib. xii Historiæ, Marietta lib. iv de SS. Hispaniæ. Ista Sancta, quæ a Papirio Massono libro de fluminibus Galliæ SAINTE LIVRADE vernacule effertur, complures habet ecclesias, seu capellas in Aquitania sibi sacras, et in diocesi Tolosana dat nomen vico et Parœciæ a Tolosa non longe dissitæ prope insulam Jordanis, vulgo SAINTE LIBRADE. Haud obscurus est etiam vicus S. Liberatæ, SAINTE LIVRADE, non longe ab Aginno.

supponitur esse eadem cum illa,

17 Scriptor hic, ut ex verbis ejus patet, opinatur, eandem esse hanc Sanctam cum S. Liberata Seguntina. Sed cum nullum opinionis suæ motivum exprimat, hactenus sententiam ejus amplecti non possum. Si enim suspicionibus, veterum testimonio destitutis, indulgere liceret, suspicarer ego eodem jure, Sanctam quæ in Aquitania plures habet ecclesias, non esse diversam a S. Liberata Novocomensi, vel Ticinensi aut altera Calvi Montis, quarum reliquæ eo delatæ sint: imo suspicabor potius eam Aquitanam esse, sicut exemplum habemus in S. Quiteria, quam Vascones sibi vindicant, etsi Lusitani suam esse contendunt. Nec refert, quod forte in Aquitania Liberatæ Seguntinæ Acta legantur: nam in Vasconia eadem fabulosa S. Quiteriæ Acta legebantur, quæ ab Hispanis et Lusitanis vulgo traduntur, etsi ad Lusitaniam non pertineret, ut ostensum est in Actis nostris ad diem xxii Maii.

quam Seguntini in Hispania colunt,

18 Hispani S. Liberatam, quæ Seguntinæ colitur, diversimode describunt. Ut ea diversitas, pro sequentibus paragraphis hic observanda, manifestius appareat, sufficiet dare, quæ de ipsa habet F. Thomas Trugillo in suo Thesaurio Concionum, quem composuit, nondum natis pseudonymis Flavii Lucii Dextri, M. Maximi ac Juliani Petri chronicis. Is tom. 2 de festis Sanctorum anno 1583 Barcinone impresso col. 450 in festo beatæ Liberatæ narrat sequentia: In ecclesia vulgo de Siguntia habetur in maximo honore Liberata, quæ mutato aliquantulum vocabulo nominari solet Librata. Est ibi sumptuosum quoddam et magnificum sepulcrum hujus Sanctæ, et vario diverso atque mirabili

jaspide, adeo ut hoc sepulcrum sua arte mira, qua constructum est, videatur facile cum alio quolibet conferendum. Celebratur autem ejus festum xviii Januarii; translatio vero die xv Julii.

AUCTORE G. C.

19 Deinde Acta ejus ex Lectionibus ecclesiasticis istius temporis nonnihil credibilia, aut saltem novis Pseudo-Dextri et sectatorum ejus figmentis nondum plane corrupta et confusa proponit his verbis:

et cujus Acta e Lectionibus antiquis desumpta

In suis autem lectionibus dicitur, quod fuit hæc Sancta filia cujusdam regis vel principis alicujus viri, qui appellabatur Catelius, conjunx autem vocabatur Calsia, et civitas præcipua regni ejus dicebatur Balcagia. Atque ut aliqui dicunt, fuit hæc civitas præcipua inter occidentales civitates, sive fuerit civitas Hispaniæ sive alterius provinciæ. Erant autem hujusmodi reges gentiles, et habuerunt novem filias, quarum nomina hæc sunt: Liberata, Genibera, Victoria, Eumelia, Germana, Gema, Marcia, Basilia et Quiteria. Fuerunt autem istæ omnes sorores Christianæ a pueritia sua, et cum essent optime in fide instructæ, Liberata, quæ inter ceteras eminere videbatur in fide et religione, suo exemplo et sanctis verbis gentiles multos convertit: degens enim vitam solitariam in quodam deserto, concurrebant ad eam multi tum Christiani tum etiam gentiles.

E

20 Hoc tempore publicarunt Romani edictum quoddam contra Christianos, ita ut vel dimitterent legem Christianam vel statim interficerentur. Fuit autem accusata Liberata tunc cum suis sororibus et aliis Christianis, excepta sola Quiteria, qui per se triumphavit et martyrizata fuit alio modo. Attulerunt autem eas coram patre et cum non posset eas blandimentis inflectere, ut dimitterent Christi fidem, vigente in eo magis impetu et spiritu diabolico quam paterno amore posteaquam variis tormentis eas discruciauit et excarnificavit, tandem capite truncantur. Quamvis non satis constat, an fuerit sola Liberata, quæ decollata fuit ex patris mandato, aut si etiam fuerunt decollatæ ceteræ sorores, et alii Christiani qui cum his capti fuerant et vincti. Verum ab omnibus scriptoribus asseritur, sanctam Liberatam vel ab hoc judice vel ab alio martyrium sustinuisse. Post multos autem annos Simeon episcopus collocavit corpus sanctæ Liberatæ in argentea quadam arca, et eam collocavit in eminenti quodam loco, præcipiens ut ab omnibus coleretur et in veneratione haberetur.

hic a Trugillo exhibentur.

F

21 Lusitani quidam S. Liberatam, cujus hic Acta ex Trugillo dedimus, sibi vindicant. eamque a Seguntina omnino distinctam volunt. Unus pro omnibus sit illustrissimus ac reverendissimus D. Rodericus da Cunha archiepiscopus Bracaraensis, qui in Historia sua ecclesiastica part. I cap. 26 num. 3 habet sequentia, quæ ex idiote Lusitano sic Latina reddo: Nomen S. Liberatæ præbuit occasionem omnibus fere auctoribus nostri temporis tum Hispanis tum Lusitanis confundendi eam cum alia S. Liberata, cujus festum xv Julii celebrat ecclesia Seguntina, quia illic possidet pretiosum ejus corpus, cum interim illæ inter se sint omnino distinctæ: nam S. Liberata Seguntina fuit Itala, et nata ut probabilius existimamus, Novocomi civitate Ducatus Mediolanensis..... Nostra vero S. Liberata nata est Bracaræ, ut jam diximus. S. Liberatam Italiam

Hanc Italiam esse contendit archiepiscopus Bracaraensis,

memorat

AUCTORE
G. C.

memorat Martyrologium Romanum, tribuens illi tantummodo titulum Virginis : NOVOCOMI SANCTÆ LIBERATÆ VIRGINIS, uti etiam facit Usuardus. Nostra non solum virgo, sed præterea fuit martyr pro fide passa xx Julii. Italiam Florentia Seguntiam transtulit episcopus Simon Giron cum peculiari facultate, sub Pontificatu Bonifacii VIII, qui fuit inter annos MCCXCIV et MCCCII, ut constat ex Breviario istius ecclesiæ in lectionibus matutinis xv Julii, quando illic celebratur hoc festum..... Sed cum Seguntia potissimum nota esset S. Liberata Lusitana, facile scriptores illius temporis non distinguentes inter unam et alteram accommodarunt Italæ res, quæ spectabant ad Lusitanam, et huic multa, quæ pertinebant ad Italiam. Denique post adductam quorundam doctorum idem secum sentientium auctoritatem, et narratam S. Liberatæ vitam ac mortem sic illustrissimus præsul citatum caput concludit : Reliquias hujus magnæ Virginis ac martyris sepelierunt Christiani in eadem civitate Calensi. Non scimus, quod inde alio translatae sint : reliquiae enim Seguntinae, ut jam diximus, sunt S. Liberatæ Italæ.

cujus opinionem
oppugnat Tamayus :

22 Joannes Tamayus Salazar hanc illustrissimi scriptoris opinionem acriter impugnat in suo Martyrologio Hispanico ad diem xx Julii sic Seguntinorum causam defendens : A veritatis apicibus discessit D. Rodericus De Acuña Historiæ Braccarensis I parte cap. 26 num. 3 firmans, S. Liberatam, quam in templo Seguntino veneratam conspiciamus, cujusque sacra pignora ibidem asseruari cognoscimus, esse S. Virginis hujus nominis apud Comum urbem Italiæ, et Florentiam cultæ. Nam si illius ecclesiæ monimenta legisset, procul dubio in hosce erroris scopulos non impingeret. Ex illis igitur manifestum apparet, sacra B. virginis Comensis lipsana anno MCCXCVII ex humili loco in basilicam majorem urbis Comensis fuisse translata, ut ex lection. Breviar. Comens. a Philippo Ferrario in Catal. SS. Italiæ die xviii Januarii fol. xxxvi adductis liquet. Ast (ut ipse Acuña fatetur) ea, quæ in Seguntino templo conduntur, Simon episcopus Seguntinus Florentia Seguntiam attulit de licentia Bonifacii VIII Pont. Max. anno MCCXCIV; ergo nequaquam potuere Seguntiam transferri, quæ postmodum, elapsis xxiii annis, in basilicam Comensem translata fuere. Etiam si huic Tamayi argumento responderi posse videam, tamen libenter fateor, S. Liberatam Seguntinam a Novocomensi verosimilius distinctam esse; imo in gratiam Seguntinorum aliam probationem a Tamayo prætermisam hic addo. Nam in ultima S. Liberatæ Seguntinae translatione anno 1537 facta, uti ex antiquo Breviario Balthasar Porreno in ejus Vita pag. 98 refert, ejusdem Virginis camisia adeo recenti sanguine perfusa visa est, acsi hesternæ die effusus esset. Hæc si vera sunt, quomodo S. Liberatæ Novocomensi convenire possunt, quæ pro Christo sanguinem non fudit, sed cum S. Faustina sorore in monasterio sancte vivens, placide in Domino obdormivit, ut latius videri potest in ejus Actis a Bollando editis ad diem xviii Januarii ?

Mariana scribit eam Seguntia passam esse.

23 De S. Liberata singulare quiddam tradit Joannes Mariana noster in Historia de rebus Hispaniæ lib. 4 cap. 14, ubi eam contra omnium popularium suorum opinionem Seguntia passam scribit

his verbis : Ad hæc tempora et calamitatem Verissimus, Maximus et Julia fratres referuntur Olissipone perempti, Bracara Victor, Cordubæ Zoilus et decem et novem alii, Centolla et Helena prope Burgos, Seguntia Liberata et Quiteria, alique quos si sigillatim recensere velimus, neque modum dicendi, neque finem reperiet oratio. Quantum hic ad S. Liberatam attinet, puto quod Mariana locum cultus pro palæstra martyrii per errorem acceperit. Quod immediate subjungit, forte in hac ipsa, quam tractamus, materia locum habet; illius saltem hagiographos sæpe meminisse oportet : Horum omnium, inquit, martyrum corpora, quibus in locis hoc tempore sint, de quibusdam affirmare promptum est, de plerisque non item, aliis alibi prædicantibus; fortassis in plures partes sacris exuviis distractis, variæ opiniones natæ, penes quos pars tantum esset, totum habere putantibus.

24 Recentiores Pseudo-chronicorum defensores inter se non conveniunt, aliis unam, aliis duplicem S. Liberatam admittentibus. Quidam statuunt unam cum octo sororibus ad annum Christi 138; alteram vero ad annum 308, ne scilicet caro suo Flavio Dextro videantur contrarii, qui ad diversos hos annos S. Liberatæ meminit. Hinc Ferdinandus de Camargo in Chronologia sua sacra ad annum 138 et 308, unam ab altera solite distinguit. Ex eodem motivo Balthasar Porrenus in Vita S. Liberatæ Seguntinae pag. 39 duplicem agnoscit Wilgefortem : Idem, inquit, nomen Wilgefortis habuit altera sancta Lusitana, de cujus martyrio mentionem facit præfatus Flavius Dexter anno trecentesimo. Quinimo Martinus Carillo in hujus falsidici oraculi gratiam retractat sententiam, quam antea de S. Liberatæ sororumque ejus epocha sustinuerat : nam in Annalibus Chronologicis anno 1634 Cæsaraugustæ impressis, ita Hispanice scribit ad annum Christi 138 : Aliqui ponunt earum (nempe S. Liberatæ ac sororum) martyrium anno Domini cccvi, et sic nos etiam scripsimus in prima editione horum Annalium. Dexter et archipresbyter Julianus illud ponunt tempore imperatoris Adriani. Postea ad annum Christi 308 agens de S. Liberata, quam etiam Wilgefortem et Barbatam vocat, sic loquitur : Est diversa a S. Liberata, de qua et octo sororibus actum est anno cxxxviii. Alii Pseudo Dextri discipuli classicum suum auctorem aliter interpretantur, et de una eademque S. Liberata explicant. At tædet nos in hoc labyrintho diutius frustra vagari. De Seguntino S. Liberatæ, quæcumque illa sit, cultu agamus.

Quidam unicam, alii duplicem S. Liberatam adstruunt in Lusitania.

E

F

§ III. Cultus S. Liberatæ in Hispania.

Seguntia, teste Livio ac Plinio, urbs Celtiberorum in Hispania Tarraconensi, nunc vulgo Sigüenza sita est in colle ad radices montis Atienza, estque fere media inter Bilbilim et Complutum. Hæc civitas episcopalis possidet reliquias S. Liberatæ, quas aliunde ad se allatas summa pietate veneratur. Hanc reliquiarum translationem ex variis, ut ait, scriptorum schedis refert Joannes Tamayus in Martyrologio Hispanico die xv Julii. Sed tam alte eam repetit, totque verbis amplificat, ut existimem, eum ex legitimis et antiquis schedis non probaturum on-

S. Liberata Seguntiam translata.

nia,

A *nia, quæ narrat : cumque in similibus rebus hunc scriptorem sæpius fallere aut falli deprehenderim, malui breviora hujus translationis documenta, et quidem cum aliis collata proferre ex antiquo Breviario Seguntinæ ecclesiæ, ex quo se ea accepisse testatur Balthasar Porrennus in Vita S. Liberatæ, ubi pag. 98 habet sequentia : Post martyrium beatæ Liberatæ, sanctum ejus corpus successu temporis a Simone tunc Seguntino episcopo in hac alma ecclesia conditum est, cujus tempore a regulari in secularem auctoritate apostolica translata fuit anno Domini mccc. Hæc erat præcipua, quam novimus, translatio, quæ ex urbe Florentina Seguntiam facta est. De hac etiam meminit Ægidius Gonzalez Davila in Theatro ecclesiastico tomo 1 de ecclesia Seguntina cap. 8, ubi de Simonis episcopi Seguntini gestis et epitaphiis plura habet.*

et postea magnificentius ornata

B *26 De ultima translatione idem Breviarium antiquum agit his verbis : Deinde illustris Fredericus a Portugali, tunc Seguntinus ac demum Cæsaraugustanus sub hujus beatæ Virginis nomine regale sacellum construxit, ubi sanctum corpus mira fragrantia in arca argentea, lapidea introclusa, xv Julii anno Domini MDXXXVII editis miraculis honorifice translatum est (nam ejusdem Virginis camisia adeo recenti sanguine perfusa visa est, acsi hesternæ die effusus esset) simulque sanctorum Joannis et Thomæ apostolorum, Stephani, Ignatii, Blasii, Gamalielis, Mauri, Hilarii et Sixti ac plurimorum martyrum, confessorum et virginum reliquiæ venerandæ ; conveniente undique populo, ut eidem translationi interesset, ac plenariam indulgentiam ab Adriano VI, Clemente VII et Paulo III Romano tunc pontifice concessam consequeretur, regnante in Hispania Christianissimo Carolo V Romanorum imperatore. Quod hic de indulgentia a tribus Pontificibus concessa dicitur, sic intelligendum arbitror, ut ea primum ab Adriano VI obtenta, ac eo mortuo a Clemente VII iterum impetrata, tandem, translatione, nescio ob quam causam, per aliquot annos dilata, eadem indulgentia a Paulo III confirmata fuerit. Non tam facile explicare possum hujus ultimæ translationis annum, qui hic dicitur fuisse 1537 ; cum Ægidius Gonzalez Davila in suo Theatro ecclesiastico ecclesiæ Seguntinæ cap. 18 asserat, eam translationem factam fuisse sub illustrissimo ac reverendissimo D. Ferdinando Nino, qui juxta ejusdem scriptoris calculum tantum anno 1546 cathedram Seguntinam primo adiit. Hæc inquam combinare non possum, nisi forte in numerum arithmeticum error irrepperit, et pro anno 1537 annus 1547 sit legendus.*

coli capit Officio proprio,

C *27 Post hanc translationem fuit præcipua præsulorum Seguntinorum cura, ut de S. Liberata, quæ in magnifico sepulcro collocata erat, Officium proprium recitaretur. Id pium et elegans, teste Balthasare Porrenno in Vita S. Liberatæ pag. 97, habetur in Breviario Seguntino, cujus impressioni anno 1561 finis impositus est. Breviarium illud non vidi ; at vix dubito, quin in eo contineantur Lectiones, quas Prudentius Sandovallius in Antiquitate civitatis et ecclesiæ Tudensis pag. 38 et seqq. ex lectionario Seguntino protulit, aut quas Bivarius in commentario ad Flavii Lucii Dextri chronicon pag. 237 exhibet ; ubi dicit, se ex Breviario Seguntino et Palentino collegisse hanc historiam, prout in antiquis venerandisque Breviariis Hispaniæ legi*

in divinis Officiis consuevit in festo S. Liberatæ. In antiquis hisce lectionibus prodigiosa quidem novem sororum unico partu editarum historia legitur, sed nec Lusitaniæ aut Wilgefortis nomen, nec crucis supplicium, nec martyrii palæstra aut tempus exprimuntur ; quæ tamen omnia in recentiori Officio expressa videmus. Hæc pro paragraphis secuturis meminisse juverit.

28 Post fictitiam Flavii Lucii Dextri inventionem, primamque ejus editionem anno 1619 Cæsaraugustæ factam ; ecclesia Seguntina lectiones S. Liberatæ mutavit, et quasdam circumstantias antea ignotas, et, ut suspicor, ex novo Pseudo-Dextro haustas Officio suo inseruit. Id, cum anno 1625 sacra Rituum Congregatio legi permisisset, anno sequenti Matriti primo impressum est. Post annos plus quam quinquaginta proponitur idem Officium S. Liberatæ virginis et martyris, patronæ ecclesiæ et diœcesis Seguntinæ duplex secundæ classis (titulus is est Officii, quod habeo) a sacra Rituum Congregatione recognitum et approbatum, in regnis Hispaniarum celebrandum die xx mensis Julii ab omnibus utriusque sexus, qui ad horas Canonicas tenentur, juxta decretum ejusdem sacræ Congregationis xxvi Septembris MDCLXXXII. Juxta hæc sacræ Congregationis indulta, Seguntini patronam suam celebrant solenni Officio, in quo præter lectiones secundi Nocturni, de quibus mox, propria habent sequentia. Antiphona ad Magnificat in primis vespers est hæc : Gloriosum sanctæ Liberatæ triumphum solenniter celebremus, quæ in cruce pendens, infernum vicit, et tyrannorum tormenta superavit, alleluia. Antiphona ad Benedictus : Quamvis plurimis blandimentis et minis sancta Liberata exspectaretur, ut fidem Christianam pudicitiamque desereret, stabilis et firma in agone permansit, et in cruce impollutum spiritum Deo reddidit. Antiphona ad Magnificat in secundis vespers : O felix Liberata, a tyrannorum sævitia liberata ! O gloriosa Wilgefortis, quæ ubique fortis in certamine reperta es ! O patrona admiranda civitatis et diœcesis Seguntinæ, fac nos tuis precibus ad gaudia cœlestia, quibus frueris, pervenire. Oratio denique sic habet : Beatæ Liberatæ virginis et martyris tuæ, quæsumus, Domine, precibus et meritis adjuvemur : ut quæ pro tui nominis confessione, et pudicitie defensione in cruce pependit, ab inimicorum insidiis sua nos protectione defendat. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

29 Seguntini vitam et martyrium suæ patronæ lectiones novæ in lectionibus secundi Nocturni ita describunt : LECTIO IV. Lucius Catellius Severus, præses Galliciæ et Lusitaniæ, et ejus terræ regulus, idolorum cultor, ex Calsia conjuge, eidem falsæ religioni dedita, uno partu (ut multarum in Hispania ecclesiarum fert traditio) novem edidit filias. Quæ cum existimaret, hoc posse contra eam aliquam violati tori et intemperantis vitæ excitare suspicionem, obstetrici severe indixit, ut occulte illam tot filiarum turbam in flumen projiceret. Illa vero consilium detestata, in proximum vicum progressa, novem puellas totidem nutricibus alendas tradidit ; a quibus sacro fonte lustratæ, Genivera, Wilgefortis seu Liberata, Victoria, Enmelia, Germana, Gemua, Martia, Basilissa, ac Quiteria nuncupatæ, totas se Deo concepto virginitatis voto consecrarunt.

AUCTORE
G. C.

in quo post
Pseudo-Dextri
inventionem

E

F

AUCTORE
G. C.
ab antiquis

30 LECTIO v. Interea dira persecutio Christianum nomen urgebat, et ad Balcbagiam Catelii sedem progressa (quæ hodie dicitur Bayona Tudensis) cultores idolorum impulit, ut Virgines sacras comprehenderent, et Catellio patri sisterent puniendas. Qui de genere et religione sciscitatus, Christianas et filias suas esse cognovit. Cum autem omnia illis regia liberalitate promitteret; omniaque supplicia iudicis severitate minaretur, ut cas a studio Christianæ religionis abduceret, et maternæ preces et lacrymæ his omnibus accederent, nihilominus sacræ virgines omnes in ea, quam susceperant, fide constantes permanserunt.

multum dis-
crepant.

31 LECTIO vi. Cum autem pater nil proficeret, et in filiarum cædem raperetur furor, illæ tametsi martyrii cupidæ, patris tamen grave peccatum vitare cupientes, ab ejus statuerunt sese potestate subducere; quod facere non simul omnes, sed seorsum aliæ alio dilapsæ, ubi variis locis martyrium subierunt. Wilgefortis vero seu Liberata cum aliis Christianis in eremum secessit, ubi asperrime vivens, silvestri cibo semel ad vesperam quotidie reficiebatur; donec comprehensa iterum ab impiis idolorum cultoribus ad sacrilegum idolorum cultum et impudicitiam fuit instigata; illa vero nec sororum nece perculsa, nec minis aut cruciatibus deterrita, tortoribus sese læta obtulit. Et post varia tormentorum genera, in Lusitania ad Castraleuca pro fide et pudicitia decertans, in cruce meruit martyrii palmam adipisci, circa annum Domini centesimum trigesimum nonum: cujus corpus in amplissimo templo Seguntino honorifice conditum, summa colitur religione et populorum frequentia.

Actis in Bre-
viario Segun-
tino conten-
tis non mul-
tum deferunt
Ambrosius
Morales,

32 Quid de hac historia judicent prudentiores Hispani paucis indicabo. Ambrosius Morales narrans quædam de S. Liberata in chronico Generali Hispaniæ lib. 10 cap. 18, ita Hispanice loquitur: Huc usque pertingit historia istius Sanctæ in Lectionibus et Officio relata, in qua narrantur exotica quædam, quæ illic poterit videre, qui cupit. Ego enim in eo omni non video rationem exempli, doctrinæ aut certitudinis, quæ me ad id scribendum invitet. In tota historia numquam expresse dicitur hæc Sancta fuisse Hispana, nec ego video alium modum, quo hoc possit probari. Morales hic loquitur de antiquis lectionibus Seguntinis, in quibus non fiebat expressa mentio Lusitaniæ; imo fatetur Balthasar Porrennus in Vita S. Liberatæ pag. 58, eam tempore Frederici a Portugali, qui ab anno 1512 usque ad 1532 Seguntinam sedem tenuit, necdum agnitam fuisse, ut Lusitanam, quia in ejus Legenda tantum dicebatur nata ex patre Cathelio et matre Calsia regibus gentilibus inter finitimos Occidentis haud infimis.

Franciscus
Padilla,

33 Franciscus Padilla scribens de S. Liberata ejusque sororibus in historia Ecclesiastica Hispaniæ part. 1, cent. 4 cap. 26 hæc habet: De his Sanctis scribunt Basilius Sanctorus, Ambrosius de Morales, Doctor Villegas et Joannes de Mariera, qui (postremus scilicet) longam de illis textit historiam, et nescio unde eam sumpserit. Gaude-rem si indicasset, sicut solet, dum scribit de aliis Sanctis: nam plerumque solet ponere in margine auctores, qui scribunt de illis; at hic non ponit. Nec sunt verisimiles res quædam, quas de his Sanctis narrat, atque ita non viden-

tur mihi dignæ, ut ponantur in hac historia.... Præfatus Basilius ait, Catelium istarum Sanctarum patrem, insignem quemdam virum fuisse in terra Bolcagia. Et certe ita esse debuit, quia tum temporis non erat rex in Hispania. Quod autem ad nomen Bolcagiæ attinet; nec in lexico, nec in ullo cosmographo sive antiquo sive moderno invenire potui quis sit ille locus Bolcagiæ; atque ita de eo rationem reddere non potero. Deinde, exposita vita et translatione S. Liberatæ, hæc inter alia dicit: Certitudo, quam habemus, quod hæc Sancta sit Hispana, in eo sita est, quod ejus corpus in Hispania existat, quod sufficit ad ei concedendum locum in nostra historia, etiamsi non fuisset nata in hac regione.

34 Nicolaus Antouins in Mss. posthumis mihi a R. D. Adriano Coninck auctoris consanguineo Martiri anno 1721 humanissime communicatis, de hac Sancta sic disserit: Nec certum est, quamvis lectiones Breviarii Seguntini huc tendant, martyrem nos celebrare Hispanam; siquidem hujus almæ ecclesiæ monumentis translatum ad se foris a Florentia usque Simonis Gironii præsulis opera circa annum millesimum trecentesium Liberatæ martyris corpus non obscure manifestatur; cujus translationis festum xv Julii celebrat. An inde ad nos, quæ a nobis olim in Italiam, translata sint vernæ Martyris pignora, nec affirmare nec negare est animus. Certe ab aliis non tantum Hispanicis hujus Sanctæ natales in dubium revocatos, sed rotunde negatos fuisse, patet ex refutatione D. Prudentii de Sandoval, episcopi Tudensis, qui in libro de antiquitate civitatis et ecclesiæ Tudensis post exhibitas antiquas ecclesiæ Seguntinæ lectiones pag. 41 sic quosdam refellit: Erravit Villegas dicens, has Sanctas fuisse Gallicas, qui est idem error, in quem lapsi sunt auctores, qui reformarunt Breviarium Pamplonense, quod idem asserit. Hæc duo Breviaria inter se conciliet, qui volet. Ego huic liti me non immisceo.

D

et Nicolaus
Antonius,

35 Forte quispiam hic afferet argumentum, quod mihi Sanctorum causa in Hispania versanti sæpe objectum memini; nempe ad historicam certitudinem sufficere auctoritatem Breviarii. Is præter alia, in Responsionibus Papebrochianis hac super re dicta, habeat responsum eruditissimi Hispani, Nicolai inquam Antonii, qui in Mss. posthumis proxime citatis occasione S. Epitacii, in Placentino Breviario celebrati, in simili causa se tuetur his verbis: Nec opponas sacram Congregationem Rituum, instante Placentina ecclesia, summoque viro D. Didaco de Arce Reinoso, Generali Hispaniarum Inquisitore, ejus episcopo, lectionem solemnibus Officii, quo eadem ecclesia nunc utitur, S. Epitacii approbasse, in qua is Ambraciæ antiquissimæ Hispaniarum urbis antistes fuisse dicitur, a Petro Rotensi renuntiatus. Non enim, quod S. Rituum Congregatio indulserit fidelium instantissime supplicantium pietati tam obijciendum nobis est, quam imputandum credulæ et parum cautæ fidelium pietati, quod absque exactissimo rei examine traditionibus scriptoribusque heri et nudiustertius natis imprudenter stipare libellos supplices, a sacraque ista Congregatione, quæ traditionibus ecclesiarum non parum deferre consuevit, impetrare, ac ut verius dixerim, extorquere solent, quibus ad obrussam sani ac de-

E

ex quo poste-
riore obje-
ctioni cui-
dam occur-
rit,

F

A fœcati iudicii exactis, ne adversus se ipsa pronuntiet, veritas testimonium denegat.

quæ respon-
sio Benedicti
XIII summi
pontificis
opinione con-
firmatur.

36 Si quis huic responsioni non acquiescat, audiat eminentissimum Cardinalem Vincentium Mariam Orsinum, tunc archiepiscopum Beneventanum, nunc autem sub nomine Benedicti XIII summum Romanæ ecclesiæ Pontificem, qui in eruditissima dissertatione de S. Bartholomæi reliquiis Benevento vindicatis articulo 7 simile argumentum ita solvit: Respondeo primo, maximæ quidem auctoritatis esse Breviarium Romanum in iis, quæ per sese ad cultum ecclesiasticum attinent; minoris tamen ponderis esse in privatis factis aut gestis, quæ in Vita Sanctorum ex occasione referuntur, ita ut efficax inde argumentum peti non possit, ubi præsertim antiquiora monumenta adversantur. Nec enim Ecclesia ipsa, quæ iis utitur, inconcussæ infallibilisque veritatis iudicat quæcumque Breviariis suis sunt inserta, cum multoties pro variis temporibus, varia ex occasione ea mutaverit correxeritque. Deinde citatis quibusdam conciliis, quæ Breviarii correctionem decernunt, ita

B concludit: Quæ omnia argumento sunt, Breviaria non illico putanda esse ab omni historica aberratione libera, sed magna plerumque spongia egere, licet illa in suum usum usurpet Ecclesia. Imo nec suis omnino carere nævis Clementino-Urbano, quo utimur Breviarium doctissimi historiarum exploratores indicant. Denique idem iudicium fert de Martyrologio Romano, in quo quosdam errores detegit adductis exemplis, ad quæ curiosum lectorem remitto.

§ IV. Diversæ auctorum opiniones de Actis S. Liberatæ Seguntinæ.

Proponun-
tur variæ
sententiæ

U^t in hac confusa scriptorum varietate saltem aliquem servemus ordinem, primo de S. Liberatæ parentibus, deinde de quibusdam vitæ circumstantiis, ac denique de martyrii loco, tempore ac genere varias opiniones referemus. Quod ad parentes attinet, in antiquis lectionibus Seguntinis apud Prudentium Sandovallium supra citatum nata dicitur beata Liberata ex patre Castellio et matre Calsia regulis gentilibus inter finitimos Occidentis; in novis autem ecclesiæ Seguntinæ lectionibus pater ejus vocatur Lucius Catellius Severus, præses Gallæciæ et Lusitanæ et ejus terræ regulus. De hujus reguli titulo et nomine pluribus disserit Joannes Tamayus in Martyrologio Hispano die XVIII Januarii, ubi Caium Atilium Severum nominandum censet. Sed si modo de re conveniat, de nomine non litigabimus.

de S. Libera-
tæ parenti-
bus,

38 In hujus Catellii reguli tempore et regni situ assignando multum a reliquis discrepat antiquus codex Ms. Musei nostri signatus ✠ Ms. 40, in cujus principio notatur, quod ad nos pervenerit ex Rubea valle prope Bruxellas. Is passionem S. Quiteriæ ita inchoat: Erat quidam rex magnus super omnes Orientales Catillius nomine, habens uxorem nomine Alfiam de stirpe Juliani imperatoris. Hi genuerunt novem filias et unum filium, qui omnes passi sunt mortem pro fide Catholica. In fine Passionis hæc leguntur: Passa est autem S. Quiteria in Vasconia prope civitatem Adurensem xi Kalendas Junii anno Domini quadringentesimo septuagesimo septimo, Mater harum filiarum, quæ a plerisque Calsia, et in citato codice Alfia vocatur,

a Pseudo-Juliano Quiteria oppellatur, et quidem in Sanctarum numerum refertur. Audi ipsum in Chronico num. 57 tamquam ex tripode sic pronuntiantem: Ex S. Quiteria natæ sunt istæ divinæ sorores: Genivera, Victoria, Eumelia, Grimana, Gemina, Martiana, Quiteria, Basilisa, Vulgefortis vel Liberata uno partu in civitate Gallæciæ, dicta Beleagra, quæ nunc dicitur Baiona, prope civitatem dictam Tudensem. Quomodo hæc mater S. Quiteria cum Calsia Breviarii Seguntini componetur? At ego hanc curam Juliani interpretibus relinquo.

39 Vidimus S. Liberatæ matrem a Pseudo-Juliano in sanctarum numerum relatam, jam etiam ejus patrem ab eodem Juliano martyrum catalogo adscriptum videamus. Credibile est, inquit in Adversariis num. 250, parentes tot virginum et martyrum veniam et salutem a Deo consecutos, Severumque passum in Hispania sub persecutione Antonini cum quodam centurione xx Augusti. Respexit nempe impostor ad SS. Martyres Severum et Memnonem, qui xx Augusti a Græcis celebrantur, eosque in Hispaniæ urbem Deobrigam pertrahere conatus est, uti satis patet in ejus Chronico num. 400, ubi sic scribit: Deobrigæ S. Severi et Menonii sub Valeriana Augusto. Nempe compositis de industria sphalmatibus ac solæcismis antiquitatem mentiri voluit. Sed an omnes posteros adeo stupidos fore existimavit, ut sine idoneo teste Catellium Severum sub Antonino, aut S. Severum martyrem Græcum cum socio Memnone sub Valeriano, crederent in Hispania passum? Ars magna est, quamvis mala, consequenter multa fingere. Tam aperta est hæc Pseudo-Juliani impostura, ut Joannes Tamayus in ejus verba jurare solitus, hic charum suum in fallendo ducem deserere partim cogatur, uti in Martyrologio Hispanico ad diem xx Augusti patet ex ejus notis: nam agens de SS. Severo et Memnone tamquam martyribus Hispanis scribit sequentia: Licet apud relatos auctores haudquaquam locus adsignetur palæstræ, tamen illum indigitavit Julianus archipresbyter Toletanus in Chron. num. 400, his verbis: DEOBRIGÆ SS. SEVERI ET MEMNONIS SUB VALERIANO AUGUSTO. Quæ sententia amplectenda est, nec admittenda alia ab eo confarcinata in Advers. num. 550 fol. 57, qua credidit hunc Severum fuisse patrem SS. Quiteriæ et aliarum octo Virginum Gallæcarum. Hæc de S. Liberatæ parentibus dicta sufficient.

AUCTORE
G. C.

et fictitiæ
eorum apo-
theosis ex-
ptoditur.

E

F

40 Post hæc in ipso Martyris, de qua agimus, nomine, aliisque levioris momenti circumstantiis occurrit quædam discrepantia, quam hic breviter annotabimus. In antiquis hujus Martyris Lectionibus vocabatur solummodo Liberata; in recentioribus vero Wilgefortis seu Liberata appellatur. Nescio ex quo auctore duplicatum hoc nomen in novum ecclesiæ Seguntinæ Officium transierit, nisi forte ex Pseudo-Dextro, qui inter scriptores tum Hispanos tum Lusitanos primus, quod sciam, S. Liberatæ nomen duplicavit. At de hac re postmodum recurret opportuna dicendi occasio. E contrario nomen Silæ, quæ obstetrix aut novem sororum nutrix fuisse dicitur, in antiquo Breviario Seguntino expressum, nescio qua de causa in novo prætermittitur. Certe nomen illud honorifice poni potuit, si adhibenda sit fides Juliano, qui in Adversariis num. 317 tamquam testis oculatus testatur, sese fuisse prope templum, ubi corpus ejus servabatur. Creditur, inquit ibidem, fuisse virgo, quæ creavit et educa-

uti et nutri-
cis Silæ,

AUCTORE
G. C.

vit sanctas virgines et martyres sorores, S. Quiteriam, Liberatam et alias Lusitanas. Colitur anniversarius dies ejus martyrii Kalendis Novembris. Creditur passa non multum postquam virgines illæ passæ sunt. *Joannes Tamayus semper ad multiplicandos Hispaniæ Sanctos promptus, ambabus, ut aiunt, manibus hoc testimonium arripuit, et sola istius Pseudo-scriptoris auctoritate nixus Silam die 1 Novembris in suum Martyrologium Hispanicum intrusit. An tales sancti omnibus historicis et martyrologis ignoti, qui in quodam pseudo-chronico tantummodo canonizantur, in ecclesia colendi sint, sanctæ Sedi judicandum relinquo.*

Præter alias
Actorum cir-
cumstantias
discrepantes

B

41 Scriptores Lusitani in his novem sororum Actis narrant quasdam circumstantias, quas apud Hispanos passim non invenio. In primis Georgius Cardosus, qui S. Liberatam ejusque sorores magis florido quam solido exornat elogio, in *Hagiologio Lusitano* die XVIII Januarii ait, eas a S. Ovidio archiepiscopo Bracarense baptizatas et in fide Christiana institutas fuisse. De hoc patre spirituali et sancto fidei præceptore apud Hispanos, saltem quos legi, altum est silentium; imo in *Lectionibus Seguntinis* tam antiquis, quam modernis dicuntur a suis nutricibus.... sacro fonte lustratæ. *Ludovicus dos Anjos* in suo *Horto Lusitanico* sect. 6. S. Liberatam appellat fidei Christianæ magistram, et vitæ solitariæ fundatricem in Lusitania. *Rodericus da Cunha* in *Historia ecclesiastica* loco supra citato peculiare aliquid refert, nempe S. Liberatam a patre suo Caio Attilio ignominiosæ impudicorum hominum lasciviæ expositam fuisse; sed eam divino auxilio munitam ab eorum vi sese fortiter defendisse. Hanc publicam ignominiam S. Liberatæ ab ipso parente illatam fuisse, in nullis ejus Actis hactenus legere me memini.

de martyrii
loco,

C

42 De loco, quem S. Liberata sanguine suo consecravit, non minor est disceptatio: nam ne quidem inter ipsa pseudo chronica de eo convenit. *Dexter* ad annum Christi 138 ait: Wilgefortis vel Liberata Catelii Lusitanorum reguli filia passa est *Amphilochii*. *Julianus* vero in suo chronico num. 83: Monte Calensi prope Castra Leuca in Lusitania S. Wilgefortis, quæ et Cometiensis et Liberata dicitur, pro defensione fidei et pudicitiae in crucem agitur, et cervice succisa gloriosissimum de truci tyranno triumphum egit. *Bivarius* in *Commentario* ad hunc *Dextri* locum inter hos duos sese judicem constituens, hanc definitivam contra *Julianum* profert sententiam: Audiendus sane *Dexter* est præ *Juliano*. Nos non multum disputabimus, uter alteri sit præferendus; quia apud nos uterque æqualis, id est nullam, fidem meretur. Veteres *Lectiones Seguntinæ* martyrii palæstram distincte non exprimunt; novæ autem asserunt, eam passam esse in Lusitania ad *Castraleuca*, pro quo *Bivarius* *Castralcelia* legendum putat. Omitto varias incertasque aliorum interpretationes, et scriptas sub *Laimundi* nomine fabulas, de quo pseudo-historico Lusitano vide judicium *Nicolai Antonii* in *Bibliotheca Hispana vetri* lib. 6 cap. 4.

tempore

43 Nec magis inter se concordant scriptores de *Passionis* tempore. Novæ *Lectiones Seguntinæ*, tacentibus iterum antiquis, volunt, S. Liberatam martyrii palmam obtinuisse circa annum Domini centesimum trigesimum nonum. *Alphonsus Ciaccon* in libello, quem scripsit de *Martyrio ducentorum Monachorum S. Petri a Cardegnâ*, enumerans martyres sub persecutione *Diocletiani* passos, inter

alios refert S. Liberatam his verbis: Sanctæ duæ virgines sorores Liberata et Quiteria, diversis temporibus martyrio affectæ: Liberata quidem decimo quinto Kalendas Februarii, Quiteria vero undecimo Kalendas Junii. *Quiteriam vero plus centum quinquaginta annis Diocletiana persecutio- ne posteriorem facit codex noster Ms. supra citatus, qui dicit, S. Quiteriam passam esse in Vasconia prope civitatem Adurensem xi Kalendas Junii anno Domini quadringentesimo septuagesimo septimo. Bernardum Brittum historiographum Lusitanum, aliam de martyrii tempore opinionem tueri colligo ex Antonio Vasconcellio nostro, qui post narratam sanctarum novem sororum historiam in Descriptione regni Lusitani Antverpiæ impressa pag. 447 hæc subnectit: De his sacris Martyribus scripsere Ambrosius Morales lib. x cap. xviii. Villegas, qui easdem nulla ex causa Galliæ adscribit; nec non Frater Bernardus Brittus parte II Lusitanæ Monarchiæ lib. i cap. xviii. Duabus tamen in rebus longe fallitur: ætate scilicet, cum annos centum et quadraginta recentiores faciat, quam revera fuerunt; et patria, quando Bracharenses negat fuisse. Discrepantes aliorum sententias indagare operæ pretium non est: nam ex modernis scriptoribus de martyrio a tot annis peracto nihil certi eruimus.*

44 Postremo hujus paragraphi loco de martyrii genere quædam dicenda supersunt. In *Lectionibus* ex antiquo *Breviario Seguntino* et *Palentino* apud *Bivarium* in *Commentario Dextri* relatis leguntur sequentia: Dimissis igitur cunctis sororibus ad regna cælorum, tandem beata Liberata multis tormentis cruciata, cum a fide avelli non posset, capitis abscissione migravit ad Dominum, *Eamdem sententiam secuti sunt F. Thomas de Trugillo* in *Thesaurio Concionatorum* supra citato, *Basilius Sanctorus* in *Vitis Sanctorum* ad diem XVIII Januarii, *Joannes Maricta* in sua *Historia ecclesiastica omnium Sanctorum Hispaniæ* anno 1596 *Conchæ* edita lib. 4 cap. 16, *Ambrosius de Morales* in *Chronico generali Hispaniæ* lib. 10 cap. 18, *Franciscus De Padilla* in *Historia ecclesiastica Hispaniæ* centuria 4 cap. 26, *Alphonsus de Villegas* in *Flore Sanctorum* anno 1626 *Cæsaraugustæ* impresso, qui *agens de festis Sanctorum Hispaniæ* ad diem XVIII Januarii fol. 399 in fine *Actorum S. Liberatæ Seguntinæ* addit, de ea mentionem fieri in *Martyrologio Romano*. At in eo fallitur, quia *Martyrologium* istud die XVIII Januarii tantum loquitur de S. Liberata virgine *Novocomi*: nisi quis eum excusare velit, quod cum *Roderico* du *Cunha* archiepiscopo *Bracarense* aliisque putaverit reliquias *Seguntinas* ad S. Liberatam *Novocomensem* pertinere; qua de re satis actum est supra.

45 Contra hunc veterum Hispanorum torrentem fertur novum *Seguntinæ ecclesiæ* Officium, quod nulla decollationis facta mentione, tantummodo dicit quod S. Liberata post varia tormenta in cruce meruerit martyrii palmam adipisci. Huic novæ opinioni viam paravit *Pseudo Dexter*, qui primus S. Liberatam etiam donavit nomine Wilgefortis, quæ juxta *Martyrologium Romanum* in Lusitania pro Christiana fide ac pudicitia decertans, in cruce meruit gloriosum obtinere triumphum. Cum itaque S. Liberata in *vestustioribus Breviariis* et historicis Hispanis diceretur capite truncata; sancta vero Wilgefortis in *additionibus Molani* et *Martyrologio Romano* scriberetur crucifixæ, inveniendum

fuit

D

E

F

diversa refe-
runtur.

A fuit aliquid, quo hæc duo suppliciorum genera uni eidemque martyri jam a Pseudo-Dextro confusæ convenirent. Pseudo-Dexter contentus hujus novæ sententiæ fundamentum posuisse, martyrii speciem non expressit, sed hanc fabulæ partem socio suo (nisi forte sit idem Proteus, qui sub diversis formis Hispanam historiam corripit) Pseudo-Juliano adornandam reliquit. Is igitur Dextro succenturiatus in Chronico num. 83 hoc duplex supplicium eidem personæ ita aptat: Monte Calensi, inquit, prope Castra leuca in Lusitania S. Wilgefortis, quæ et Cometiensis et Liberata dicitur, pro defensione fidei et pudicitiae in crucem agitur, et cervice succisa gloriosissimum de truci tyranno triumphum egit. En novum de S. Liberata documentum veteribus Hispanis ignotum. Si quis illud latius explicatum videre cupiat, adeat Bivarium, qui in Commentario ad Flavii Lucii Dextri chronicon ad annum Christi 138 hanc Pseudo-Juliani fictionem satis subtiliter defendit. Nos interim ad cultum, S. Liberatæ seu potius Wilgeforti in Belgio exhiberi solitum, properamus.

B

§ V. Cultus S. Liberatæ seu Wilgefortis in Belgio.

Belgica quædam S. Wilgefortis effigies

Belgæ colunt quædam S. Liberatam vel Liberatricem virginem et martyrem, quam etiam Wilgefortem et Oncommeram vocant. Communis autem apud eos traditio est, ut superius dixi, hanc fuisse regis ejusdam Lusitani filiam, quæ regi Siciliæ nuptui locanda talem a Christo impetravit faciei suæ mutationem, ut ab ea sponsus abhorreret. Quare eum divinitus ei virilis barba excrevisset, ab irato et gentili parente in cruce suspensa est. Hæc traditionis summa; juxta quam in quibusdam Belgii ecclesiis ita depingitur.

S. WILGEFORTIS, alias LIBERATA, quam Belgæ a depellend. curis, ONTCOMMERAM nominant, Regis Portug. filia; postq. a Xpo sponso suo, deformari rogasset, ne ab Amasio ad nuptias expeteretur; atq. ita subito promissa illi barba excrevisset, pro Xprianæ Reliq. ac pudicitiae defensione, Cruci affixa fuit: miraculis hodieq. clarissima, atq. hoc inter cetera, quod simulacrum ipsius cytharocædi ejusdam ad mortem damnati, atq. ad patrocinium ejus confugientis, innocentiam unius ocreæ argenteæ excussione, declaravit.

Vide Martyrolog. Rom. et Molan. ad Usuard.

47 Tabellæ huic Belgicæ omnino similis est imago S. Wilgefortis, quam D. Laurentius Ramires de Prado se Matriti invenisse asserit, quamque Pseudo-Juliani Adversariis a se editis post paginam 54 inseruit. Verum de illa longe aliter judicat Franciscus Bivarius in Additionibus S. Braulionis, ubi pag. 16 de S. Paula virgine Abulensi vulgo Barbata locutus hæc subjungit: Prodidit noster Ramiresius imaginem S. Liberatæ, Seguntinorum patronæ (de qua nos multa diximus cum Dextro ad annum Christi cxxxviii) cruci suffixæ, virili vultu promissa barba decoro cum hac inscriptione: « Sancta Wilgefortis, alias Liberata, quam » Belgæ a depellendis curis Ontcommeram nominant; regis Portugalliæ filia. Postquam a » Christo sponso deformari rogasset, ne ab amasio ad nuptias expeteretur, atque ita subito » promissa illi barba excrevisset, pro christianæ » religionis ac pudicitiae defensione cruci affixa » fuit, miraculis hodieque clarissima; atque hoc » inter cetera, quod simulacrum ipsius cytharocædi ejusdam ad mortem damnati, atque ad patrocinium ejus confugientis innocentiam unius » ocreæ argenteæ excussione declaravit. » Sed vero minime huic historiæ fidem præbet Ramiresius; nec mirum, cum imago illa non Liberatæ, sed crucifixi Domini gloriosi sit, apud Lucam Italiæ urbem in magna populi veneratione habiti; utpote cujus vivida contigit virtute, calceum argenteum alterius pedis innocenti aut pauperi excussisse. Sed de Liberata nullus scriptorum vel leviter quidquam de barba ei miraculose oborta aliquando prompsit, nisi forsan (quod nunc occurrit) Paulam nostram Liberatam vocarint ob liberationem ex barba ei miraculose concessam, eamque ex nomine cum Wilgeforti vulgus confuderit.

48 Confirmat hanc Bivarii opinionem eruditissimus ac nobilissimus D. Henricus Julius Baro de Blun in litteris anno 1687 Praga ad Papebrochium datis, in quibus de crucifixæ Wilgefortis effigie tale fert judicium: Jam a pluribus annis frequenter inquisivi, unde cultus hujus Sanctæ potuerit ortum trahere, sed nihil admodum inveni, quod ad rem esset. Existimavi quidem primum illam repræsentare Wilgefortem regiam Lusitaniæ virginem, cujus meminit Martyrologium Romanum xx mensis Julii; sed cum hæc ipsa historia non satis videatur esse certa, quia neque nomen Hispanicum est, neque ullus auctor meminit regum gentilium in Lusitania, suspicatus demum sum, et ipsam Wilgefortem, quod Belgicum potius nomen esse videtur, et S. Kummernissam, uti vulgo appellatur, repræsentare effigiem sanctissimi Crucifixi, quæ Lucæ in Italia a pluribus seculis colitur, quæque Nicodemo adscribitur. Illam ipsemet spectavi ante triginta et amplius annos, cum peregrinarer per Italiam; et agit de illa pluribus Angelus Rocca in Libro, quem Romæ anno mdcix de particula sanctissimæ Crucis edidit. Ut S. Wilgefortis aut Kummernissæ imagines non alias esse existimem, quam hujus Crucifixi, quod Lucæ antiqua veneratione colitur, hoc potissimum me persuadet, quod omnibus S. Wilgefortis et Kummernissæ imaginibus appictus cernitur fidicen, cui ærumnis et egestate oppresso alterum ex aureis sandaliis porrexerit. Sed hæc ipsa desumpta sunt ex historia hujus Crucifixi.

AUCTORE
G. C.
a Bivario,

E

et Barone
Blunio eadem creditur

F

AUCTORE
G. C.
cum imagine
Christi cruci-
fixi Lucæ
in Tuscia.

49 Cum hæc legissem, statui in imaginem Christi crucifixi, quæ Lucæ in Hetruria observatur, ulterius inquirere, atque ecce inter primas paginas libri, quem illustrissimus ac reverendissimus D. F. Angelus Rocca episcopus Tagestensis de particula sacratissimæ Crucis composuit, eam ipsam depictam intueor. Deinde pervolvens ejus commentarium pag. 40 hanc illius effigiei, quæ a Nicodemo picto fuisse fertur, lego descriptionem: Illa imago, quæ Lucæ asservatur tamquam viva Cruci affixa cernitur; barbam coloris avellanæ, subflavam scilicet, comæ adsimilem, haud longam, sed in extrema parte sensim bipartitam habens..... Calcei ejusdem imaginis argentei sunt, sed aurati, cruce insigniti, quorum dexterum ad hominem quemdam, pro ope sibi impetranda orantem, ipsamet imago miraculose projecisse narratur. Inde pro eo calceo sustentando (nudato calcaneo; qui calceum numquam recipere potuit) calix non consecratus appositus fuit, sicut ad hanc usque diem illic cernitur; et calcei pretium illi homini Crucifixum imploranti datum fuit.

B
Sed pingendi
modum a pi-
ctorum arbi-
trio depende-
re

50 Fateor hanc Lucensem Christi crucifixi imaginem excepta coronæ ac vestium forma, non multum a S. Wilgefortis tabella jom exhibito discrepare; imo et miraculum ab illustrissimo Angelo Rocca relatum non adeo absimile esse ob eo, quod de fidicine ad S. Wilgefortis opem confugiente, communiter in Belgio narrari solet. Veram hæc a pictoris arbitrio dependere existimo, qui Virginem martyrem crucifixam virili forma depingere jussus, forte Luceuse illud prototypum imitatus sit, eo quod ex quibusdam Actis audivisset, eam orasse, ut Christo crucifixo sponso suo similis fieret, sicque deformata virginitatem intominatam conservaret. Quid sit, modo supra in æs inciso, inquit R. D. Augustinus Wichmannus in sua Brobontia Mariana lib. 3 cap. 5, in plerisque campestris Brabantiae ecclesiis conspicitur, sicut et Lovanii in ædis primariae pronao, ubi peculiare habet altare, prout et in pago Alphen juxta Bredam, quod hodieque frequentatur et oblationibus vidi honorari, licet pene sit collapsum. In Waerle autem juxta Eyndoviam pago sacram habet sodalitatem et celebri peregrinorum concursu olim visitari solita est, ac magno cum fructu et sublevamine eorundem ante nuperam iconomachiam. An in his Brabontiae locis Sanctæ nostræ cultus adhuc perseveret, nescio. Saltem Lovanii arom ejus non amplius exstare jam intelligo.

C
patet ex alia
effigie.

51 Dixi hunc pingendi modum a pictoris arbitrio dependere: nam longe dissimilem crucifixæ Wilgefortis imaginem exhibet Bartholomæus Riccius noster in suo Triunpho Jesu Christi crucifixi od diem xx Julii pag. 45. Illic Martyr muliebri veste induto, et regoli corona redimita, proluxiori, quam in ceteris tobellis, barba depingitur, atque crux, cui nondum erectæ clavis affixa est, a supplicii ministris in altum tollitur. Multum ab hac aliisque imaginibus differt lignea ejusdem sanctæ Martyris statua, quam anno 1722 vidi Mechliniæ in nosocomio virginum, quos nos in Belgio vulgo Beghinos nominamus. In hac statua repræsentatur quidem S. Virgo cruci jam erectæ affixa, sed imberbis, ut ex subiecta tabella, juxta illud exemplar æri incisa, patet:

S. WILGEFORTIS alias ONTCOMMENE.

E

Hæc sanctæ Wilgefortis statua ex antiquo Beghinosio, quod in suburbio Mechliniensi antea situm erat, et seculo decimo sexto in tumultibus Belgicis exstans est, in urbem delata ac in hodierni Beghinasii nosocomio collocata est, cui pia veneratio exhibetur, et vulgari nomine virgo ægrotantium appellatur. Narrant autem seniores Beghinæ atque inter eas una annos 98 nata, quod illius sanctæ Martyris intercessione quædam potrata fuerint miracula, quæ olim scripto consignata aut perierunt aut saltem inveniri non potuerunt. Atque hæc de picturarum discrepantia hic sufficiunt. Parum quippe refert, quocumque pingatur modo. Nos Belgicum hujus sanctæ cultum prosequamur.

52 Imprimis in nobili urbe Bruxellensi, antiquo anno 1695 magna ejusdem pors bellicis machinis cæveretur, Sanctæ nostræ reliquias exstitisse, eamque sub Ontcommenæ nomine in publica veneratione habitum fuisse, patet ex epistola, quam presbyteri sacelli sanctissimæ Virginis Mariæ vulgo Auxiliatricis anno 1706 ad nos miserunt. Hæc autem sic habet: Bruxellis in Virginis Auxiliatricis sacello venerationi palam expositæ fuerunt sacræ Virginis exuvie ante urbem pyrobolis dirutam; sed ruina communi absumptæ non amplius exstant. Hæc porro una cum imagine exuvie quotannis in supplicatione S. Jacobi Majoris, sacelli nostri patroni, populi accursu ingenti, circumferri solitæ. Asscrit autem nobis eremicola noster fide dignus, legisse se sæpius, thecæ statuum Virginis dimidiam eminentem gestanti subscriptum Flandrice: HIC SANCTÆ ONTCOMMENÆ QUIESCUNT RELIQUIÆ, HYDROPICIS CURANDIS PATRONÆ APTE. Denique festo illius xx Julii perpetuæ concessæ sunt sacello nostro indulgentiæ ab Urbano VIII Pontifice Maximo.

53 In oppido Steenbergeensi jam Batavorum ditioni subjecto Sanctam nostram olim Catholico ritu invocant, imo et sepultam fuisse quidam voluerunt. Ea quamvis incerta fama nos movit ad scri-

Quidam asserunt Bruxellis S. Wilgefortis reliquias,

F

et Steinbergæ ejus sepulcrum exstasse.

A *bendum P. Petro Idicrs Societatis nostræ Sacerdoti, tunc temporis in Zclandia missionario, ut quid de hac re esset, cognoscere. Missionarius iste anno 1707 respondit in hunc modum : Steenbergæ indagavi circa S. Ontcommeram olim ibi cultam ; sed vix ulla notitiæ nunc vestigia nisi nomen solum, quod oppidi consul mihi amicus assignavit in territorio suo **Sinte Ontcommers-polder** ; nec sacerdos nec Catholici quidquam ultra. Sane mirum non est, illic periisse hujus Sanctæ cultum et memoriam, cum Joannes Baptista Gramayus in Antiquitatibus Bredanis cap. 19 de hoc celebri quondam Brabantix oppido scribat sequentia : Incendium anni MCCCLXIII tota urbe grassatum, et taliter, ut nulla cladis expers domus superesset, cineribus consepelivit Steenberganæ felicitatis memoriam. Et cap. 22 : Videtur etiam ex antiquis Ducum Brabantix et Bredæ Dominorum rescriptis oppidum istud non mediocres calamitates ab igne, aqua et peste sustulisse, ita ut antiqui splendoris, si fuit, vix vestigium videatur. Adde quod Calviniana hæresis reliquum, si quis superfuerit, cultum abolverit.*

B *Colitur in variis Belgii pagis,*

54 *Extensus est ejusdem Sanctæ cultus per varios Belgii pagos, quorum aliquos, qui ad notitiam meam pervenerunt, hic enumerabo. R. P. Joannes Braze, collegii nostri Casletani Rector ad P. Janningum anno 1706 Casleto ita scripsit : In Terdeghem, qui pagus est tribus horæ quadrantibus hinc dissitus, reperta est ara lateralis templi, in qua erecta est pictura illius Sanctæ, prout describitur in scheda his inserta (miscrat una Vitam sanctæ Wilgefortis c. codicc Gelensi ab Augustino Wichmanno editam) quæ servabatur a Decano Christianitatis in Steenvoorde. Fuit olim in pago præfato confraternitas divæ Wilgefortis, sed ab annis facile quadraginta soluta sine ullis aliis documentis ; ut adeo nec diem norint, nec modum, quo colebatur. In Waelre Brabantix pago eandem Sanctam honorari consuevisse testatur R. D. Servatius Nieuwenhuysen, pastor Helmondanus, qui in litteris anno 1712 ad nos datis inter alia hæc habet : Sæpius vidi ipsam imaginem barbatam, et ut apparebat, satis antiquam tempore præcedentis pastoris. Intellexi tunc etiam plurimum fuisse a vicinis frequentatam præsertim tempore catholico. An et quomodo is cultus perseveret nescio : nam istius loci parochus ad iteratas litteras respondere non est dignatus.*

C *ac præsertim in Veltzike,*

55 *Humanius nobiscum egerunt duo parochi in agro Alostano, quorum unus, nempe R. D. Schuurmans, pastor in Veltzike Flandriæ pago inter Alostum et Aldenardum sito, datis anno 1706 litteris ad quæsitam respondet in hunc modum : Ut satisfactionem piæ petitioni vestræ de cultu S. Wilgefortis, respondeo, verum esse, dictam sanctam Virginem et martyrem hic specialiter coli ; et hic vocari Wilgefortem, Oncommenam et Liberatam ; et hic esse speciale altare ipsi consecratum in parte septemtrionali ecclesiæ, insuper ejusdem esse imaginem et in altari picturam, in quibus repræsentatur cruci affixa non quidem clavis, sed alligata funiculis in manibus et pedibus. Ipsius autem festum hic colitur quarto die Februarii tam a populo, quam a clero. Insuper per totum annum sæpe colitur a circumjacentibus parochiis et etiam ab incolis hujus offerendo aliquod cor vivum (ut hic dicitur) id est vivum*

animal, columbas, gallinas, pullos et similia ; et hoc ad illum finem, ut ægri in angustiis mortis constituti allevientur ; ex cujus cultu multi dicuntur invenire solatium. Similiter hic ab incolis colitur, qui orantes circumeunt certam viam hic dictam **Ommegeanck** (*id est circuitus*) S. Oncommenæ. Quantum ad certa miracula, illa non ausim, ut certa proferre : nam licet quidam ægri, qui voverant specialem exhibere cultum dictæ Sanctæ, convalescerint, tamen incertum, an virtute medicamentorum an aliunde id contigerit.

56 Quantum ad notitiam Vitæ, hic traditio est, fuisse regis Portugalliæ filiam, quæ pacis ineundæ causa dabatur a patre in sponsam regi Siciliæ. Quæ quam cito scivit intentionem patris, oravit Christum Dominum, ut dignaretur talem ipsi deformitatem immittere, qua taliter apparet deformis, ut ab ipsa sponsus haberet horrorem. Et exaudita a Domino Deo excrevit quam cito barba in mento. Quod advertens gentilis pater adegit ipsam cruci. Ulterius hic in traditione est, ipsam cruci adactam in mediis tormentis orasse Dominum Deum, ut tale habere posset privilegium, ut qui ipsam in angustiis mortis constituti invocant, possint invenire solatium. Ceterum depicta habetur barbata in mento cum corona in capite, quam sustinent duo angeli. Quantum ad reliquias, habemus hic duas partes ab ordinario approbatas, longas ad medium pollicem, crassas fere ad duos digitos, præter aliam parvam partem, quæ a tempore immemoriali hic est in ecclesia. Hæc ille, cujus diligentiam in danda exacta de suis Sanctis notitia utinam alii imitarentur !

57 *Postea anno 1722 cura ac diligentia R. admodum D. Benedicti de Ruddere, canonici Mechliniensis, accepi authenticum de reliquiis Veltzikanis testimonium, quod anno 1670 datum sic sonat : Amatus Coriache, presbyter canonicus archidiaconus ecclesiæ metropolitanæ Mechliniensis et ejusdem sedis vacantis vicarius generalis, omnibus has visuris salutem in Domino. Cum nobis per fide digna testimonia constet, duas partes reliquiarum sanctæ Oncomenæ sive Wilgefortis annis quam plurimis in sacello beatæ Mariæ Virginis de Successu in oppido Bruxellensi asservatas, et publico Christi fidelium cultui et venerationi expositas fuisse, et jam primum traditas fuisse ad manus venerabilis domini Thomæ Verbesselt, pastoris in Velsique, districtus Oordegemmiensis, ad supplicationem dicti domini pastoris de Velsique, in quo loco ecclesia parochialis in ejusdem Sanctæ honorem est consecrata, easdem reliquias approbamus, permittimus easdem reliquias in dicto loco et ecclesia Christi fidelium venerationi exponi. In quorum fidem ac robur præsentibus dedimus Mechliniæ die ultima mensis Septembris anno Domini MDC septuagesimo. Autographum hoc instrumentum servatur in archivo Veltzikano, quod R. D. Vander Eecken pagi illius parochus transcripsit, cujus copiam cum originali concordare testatur die XXIII Augusti anno 1722.*

58 *Alter in eodem agro Alostano parochus est R. D. Joannes Carolus Broeckmans, qui in epistola anno 1706 ad nos data hæc significat : Colitur in ecclesia mea de Baveghem sancta Wilgefortis sub nomine Ontkommeræ picta, affixa cruci cum barba in mento instar viri cum corona aurea in capite*

AUCTORE
G. C.

*ubi exstant
illius Reliquiæ.*

E

*litteris testimonialibus
approbata.*

F

*Cultus ejusdem in aliis
Flandriæ,
Brabantix,*

AI CTORE
G. C.

capite et vestibus femineis. Colitur octava die Octobris festo in populo, multo externorum concursu. *Eandem S. Wilgefortem non procul Lovanio habere sacellum suo cultui dedicatum colligo ex Augustino Wichmanuo supra citato, qui in sua Brabantia Mariana lib. 3, cap. 5 scribit sequentia: Est autem Vlierbeca dimidio circiter lapide a Lovanio sita extra portam Diesthemiensem, in cujus via sacellum visitur, sanctæ cuidam virginis, sed non omnibus ita notæ, sacrum. De qua, quia per Brabantiam et totam præsertim Campiniam nostram plurimas habet statuas et altaria, tribus verbis hic agendum duxi, bona lectoris venia, qui digressiunculam hauc æqui bonique consulat; tum maxime quod B. Virginis Mariæ celesti sponso virginitatem suam consecravat, pro qua etiam vitam lubenter perdidit. Est ea virgo et martyr B. Wilgefortis, nobis autem Brabantis Oncommera vernacule sicut Ontcommmer, cujus vitam sic breviter accipe ex Ms. codice, Gela mihi transmissio, Vitas sanctorum continente. Hic subdit Acta, quæ nihil aut parum differunt a vulgaribus, de quibus postea latius.*

B
de Hannoniæ
locis.

59 Notatu dignum etiam est, quod P. Angelius Gazæus Societatis nostræ, vir editis libris notus, a multis jam annis ad Majores nostros Valencenis clara Hannoniæ urbe perscripsit: Coluntur, inquit, in pago nobis vicino nec amplius medio milliari ab urbe hac distante sanctus Colpinus et S. Wilgefortis. Pago nomen est Onoit, quo ad eorum opem implorandam confluunt undique ex ipsa etiam Francia, sed præsertim ex Hannonia plurimi. Nudiustertius locum ipsum adii, ut inquirerem, quid Sanctorum esset, et cujus ergo colantur. Sub ipso templi choro cryptam inveni, ubi altare est, et in hoc imagines duæ lignæ sine ullis sanctorum illorum reliquiis. S. Colpinus fere pingitur instar S. Jacobi: vestem habet apostolicam et pedum peregrinorum, cui pera appensa est; tegitur caput galero, sed sine concha marina, uti solet S. Jacobus. Sancta Wilfordis cruci fixa est, sed vestita et coronata, et quod mirere, barbata. Coluntur præsertim pro pueris languidis, pro aliis etiam tumescentibus; et quidem coluntur indifferenter ambo. Sciscitatus sum ex pastore, num quid scriptum esset de eorum Vita aut aliis. Negavit quidquam reperiri, idque, uti verosimile est, vitio bellorum. *Epistolæ inclusum erat numisma plumbeum, in cujus una parte conspicitur S. Colpinus modo supra descripto; in altera vero parte S. Wilgefortis, additis his characteribus S. WILFOR, crucifixæ exhibetur. Opinor hæc numismata fidelibus eo confluentibus distribui.*

Missæ anti-
qua de S.
Wilgeforte.

60 Hisce de Belgico S. Wilgefortis cultu collectis, reperi de eadem Sancta Missam manuscriptam, quæ cujus sit temporis aut loci non facile dixerem. Cum tamen character sit Belgicus, eam in Belgio olim recitatam fuisse suspicor, ideoque huic cultui Belgico subnecto. Titulus est: Missa de sancta Wilgeforte virgine et martyre, cujus festum celebratur die vigesima Julii. Hæc fuit filia cujusdam regis Portugalie gentilis, per eundem crucifixæ propter nomen Domini nostri Jesu Christi crucifixi sponsi sui. Introitus: Me expectaverunt peccatores, etc. Collecta: Deus, in cujus sancti nominis honore beata Wilgefortis virgo et martyr martyrio crucis triumphavit, præsta, quæsumus; ut qui ejus commemorationem pia devotione frequenta-

mus [et] honore, ipsius meritis et precibus ab omni necessitate et periculo animæ et corporis eripias, et ad gaudia æterna perducas. *Lectio libri Sapientie: Confitebor tibi, domine rex, etc. Evangelium: Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, etc. Reliqua, quæ in hac Missa sequuntur, nil peculiare continent.*

§ VI. Cultus ejusdem Sanctæ in Germania aliisque Europæ partibus.

Germani plurimi S. Wilgefortem Catholico ritu venerantur eamque lingua sua proprie *Ohnkummer* vel *Ohnkummeruns* et passim brevitalis causa *Kummeruns* appellant. Sed ne forte quemquam nomina hæc Germanica morentur, breviter ea explicare lubet. Nomen Germanicum *ohnkummer* vel *ohnkummeruns* componitur ex præpositione *Ohn* id est sine, et substantivo *kummer* vel *kummeruns* quod mœrorem, angorem ac solitudinem significat; ita ut *ohnkummeruns* idem sit quod sine anxietate. Forsan hæc etymologia ex Actis originem trahit; nempe quod ipsa Sancta ad conservandam fidem vel virginitatem sine mœrore et angore fortiter martyrium subierit. Forsan etiam hoc nomen ex effectu ortum est; quia scilicet clientes suos angustis liberare dicitur, atque ita opem ejus implorantes sine anxietate fiant, secundum id quod in cruce ultimum oranti cælitus promissum legitur; nimirum fore ut illi ab omnibus molestiis et angustis et tribulationibus cordis, corporis et spiritus, ejus intercessionem liberentur. De hac Actorum clausula quid sentiam, postmodum indicabo. Hæc de nomine satis; jam ad rem veniamus.

Germanicum
Sanctæ no-
men explica-
tur,

62 Moguntia ac Fuldæ pium S. Wilgeforti cultum exhiberi intelligo ex litteris P. Ignatii Dornæ Societate nostra, qui anno 1716 præter alia hæc scribit: Significo præterea R. V. Moguntia, et quidem in templo Metropolitano esse ejusmodi imaginem (crucifixæ nempe virginis cum barba) satis vetustam, quæ ab incolis Moguntinis quotidiana devotione, eaque non vulgari colitur: vix enim memini, me templum hoc ullo tempore transivisse, quo non observassem unum alterumve aut etiam plures accensos cereos coram imagine ista; sæpe etiam ibidem flectentes et orantes homines; appensa etiam videntur quædam anathemata. Subscriptio propter vetustatem non amplius tota legi potest. Homines quidem sciunt, crucifixam hanc virginem cum barba esse sanctam Wilgefortem; non aliter tamen illam appellant, quam sanct *gelhulff* id est proprie, sanctum auxilium; forte quia pluribus illic sese invocantibus auxilium præbuit. Demum finitæ epistolæ hæc subjungit. P. S. Modo audio, etiam Fuldæ esse ejusmodi imaginem ad cultum publicum in præpositura montis S. Michaelis expositam.

Ostenditur-
que ejus cul-
tus Mogun-
tiæ, Fuldæ,

63 Habeo penes me Germanicam crucifixæ virginis imaginem, ex qua apparet, eandem S. Wilgefortem seu Kumernissam, mutato nonnihil nomine, in Muringen ad Silvam Herciniam miraculis clarescere. Hic quidem coronata et barbata, sed a capite usque ad umbilicum nuda pingitur; reliquum corpus consueta mulieribus veste ad pedes usque tegitur. Nullus hic ante eam flectit fidicem, sed ex utroque crucis latere pinguntur angeli qui in aere

in Muringen

A volitantes Martyri flores spargunt. Cruci vero subscripta sunt hæc verba : Sancta Cumerana virgo et martyr miraculis clara in Muringen ad silvam Herciniam. Ex hac pictura liquet, non ubique eodem modo, sed, ut supra diximus, pro pictorum arbitrio hanc Sanctam depingi; adeoque non esse periculum, ut cum Lucensi Christi crucifixi imagine confundatur : nam in hac nec fidicen nec calcei, nec calix aliæque appinguntur, quæ confusionis suspicionem præbeant. Miraculosa autem calcei excussio, quæ in plerisque S. Wilgefortis imaginibus tamquam fidicini facta exprimitur, in historia Crucifixi Lucensis homini cuidam pauperi contigisse traditur; quæ personarum distinctio diversum videtur indicare miraculum, quamvis solidam id affirmandi rationem non habeam.

aliisque Germaniæ

B 64 Non dubito, quin in plurimis aliis Germaniæ locis mihi ignotis Sancta nostra publicam venerationem obtineat : Embricæ enim notam fuisse, conjicio ex litteris P. Bartholomæi Des Bosses, qui anno 1613 ad Janningum nostrum Paderborna sic scribit : De S. Wilgeforte spero R. V. anno præterito aliquid accepisse per Colonienses nostros, qui eam provinciam susceperant. Scripseram ego P. Ambrosio Wirich Rectori Embricensis collegii, qua in urbe extare intellexeram memoratæ Sanctæ statuam in crypta ecclesiæ archidiaconalis S. Martini. Respondit ille mihi, Dominos Canonicos illius ecclesiæ consultos a se respondisse, nihil in ecclesiæ suæ archivio reperiri de Sancta illa. Quod responsum innuit, vere in crypta illa extare statuam hujusmodi, quamvis nesciatur, qua occasione eo devenerit. Quocumque modo hæc sese habeant, saltem Susati S. Wilgefortem olim honoratam fuisse, colligo ex Collectaneis Mss. Westphaliæ apud nos Codice S. num. 113 in cujus principio, ubi de S. Patroclo et urbe Susatensi agitur, lego sequentia : S. Wilgefortis crucifixæ cum barba et calceo imago in ecclesia collegiata Susatensi columnæ adpicta cum candelabro oblongo plurium candelarum inserto ipsi muro; quod signum cultus votivi.

ac Bohemiæ locis ;

C 65 In Bohemiam progrediamur, in cujus metropoli non a multis annis crucifixæ Wilgefortis imago publicæ fidelium venerationi exposita est : nam R. P. Martinus Bilinensis Capucinus de hac, ni fallor, imagine erigenda primo Papebrochium consuluit per litteras anno 1684 Praga datas in hunc modum : Mercator quidam Pragensis natione Belga statuit erigere hic Pragæ in quadam ecclesia altare S. Wilgefortis virginis et martyris, cujus festum juxta Martyrologium Romanum cadit in vigesimam Julii. Hæc Sancta in regno Boëmiæ ignotissima, mirabilis videtur genti nostræ, maxime quia præfigurando ejus effigiem pingitur virgo miraculose barbata, in cruce pendens cum uno aureo calceo : alterum enim quidam fidicen coram ipsa flectens ante se jacentem habet; calix etiam adjungitur. Vocatur vero hæc sancta vulgo Liberata, Germanice *Ohnkummernus* diciturque plurimum coli in Belgio. Fateor, perlustravi diversos libros, de hac tamen Sancta aut nihil aut paucissima reperi. Deinde petit quædam ad præfatæ Sanctæ vitam et cultum spectantia, quæ cum a Papebrochio Pragam transmissa fuissent, idem P. Martinus litteris circa ejusdem anni finem datis perhumaniter egit gratias.

66 Vix dubito, quin hæc eadem sit effigies, de

qua anno 1686 in epistola ad Papebrochium jam partim supra memorata Laudatus Baro De Blun ita meminit : Non ita pridem Reverendi Patres Capuccini in hac urbe extruxerunt elegans sacellum, in quo publicæ venerationi exposuerunt hanc effigiem, cujus ectypon ære expressum mitto. Spectatur hæc imago sacra in pluribus aliis locis hujus regni; quin etiam per totam Germaniam memini me illam in diversis ecclesiis sæpe vidisse sub nomine sanctæ Kummernis. Hujus imaginis apographum impressum est Pragæ cum devota et proluxa ad eandem Sanctam oratione Germanica, quam hic brevitatis causa omitto. Effigies vero illa, quæ juxta subscriptionem chronographicam anno 1684 crecta est, ab omnibus aliis regio vestium ac gemmarum ornatu distinguitur, ut hic vides.

AUCTORE
G. C.
et Pragensis
illius effigies
exhibetur.

DIVa WILgefortIs, aLIter LIberata
Sponsa IesV, VIrgo, et MartIIr.

E

67 Videtur etiam Sancta nostra in aliis Europæ regionibus jam dudum fuisse nota. Imprimis Anglos olim S. Wilgefortem peculiari cultu veneratos fuisse suspicor. Habemus enim in Museo nostro Enchiridion præclaræ ecclesiæ Sarisburiensis in Anglia, devotissimis precationibus ac venustissimis imaginibus, et iis quidem non paucis refertum (ita notatur titulus libri) in quo peculiaris de S. Wilgeforte fit mentio, ut statim videbimus. Impressum est hoc orarium (verba sunt in libelli fine posita) Parisiis in ædibus spectabilis viri Germani Hardouyn librarii jurati Universitatis Parisiensis, apud palatium commorantis, ad signum divæ Margaretæ anno 1533, uti colligitur ex tabula paschali. In illo enchiridio elegantibus varii generis imagunculis adornato, et in charta pergamena nitidissimis typis excuso, post Psalmos penitentiales leguntur litanie omnium Sanctorum, in iisque post SS. Sitham, Fredeswidam, Wenefredam aliasque sanctas Anglas invocatur etiam S. Wilgefortis.

F
In Anglia
olim habuit

68 Alibi in eodem libello inter Collectas de va-

riis

AUCTORE
G. C.
*Antiphonam
et orationem
propriam.*

*riis Sanctis legitur una de sancta Wilgeforte vir-
gine et martyre sub hac Antiphona :*

* *lege acrius
vel ocus*

Ave,* sancta famula, Wilgefortis, Christi,
Quæ ex tota anima Christum dilexisti ;
Dum regis Siciliæ nuptias sprevisi ;
Crucifixo Domino fidem præbuisti.
Jussu patris carceris tormenta subisti,
Crevit barba facie, quod obtinuisti
A Christo pro munere, quod sibi voluisti,
Te volentes nubere sibi confudisti.
Videns pater impius te sic deformatam
Elevavit arius * in cruce paratam :
Ubi cum virtutibus reddidisti gratam
Animam quantocius, Christo commendatam.
Quia devotis laudibus tuam memoriam, virgo
recolimus,

O beata Wilgefortis, ora pro nobis, quæsumus.

✠ Diffusa est gratia in labiis tuis.

✠ Propterea benedixit te Deus in æternum.

B

Oremus.

Familiam tuam, quæsumus, Domine, beatæ Wilgefortis virginis et martyris tuæ, regis filiæ, meritis et precibus propitius respice; et sicut ad preces ipsius barbam, quam concupivit, sibi cœlitus accrescere fecisti; ita desideria cordis nostri supernæ gratiæ digneris beneficiis augmentare. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

*In Norman-
nia etiam-
num celebra-
tur,*

69 *Nunc ex Anglia in Normanniam Galliarum provinciam trajiciamus. Illic etiam invenio S. Wilgefortis cultum, et sacellum sub ejus patrocinio consecratum, uti latius patet ex litteris anno 1706 a R. P. Henrico De la Crochiniere Collegii nostri Deppensis Rectore ad nos datis, quæ sic sonant : Nudiustertius adivi pagum Arques ob victoriam ab Henrico Magno reportatam famosum, et ab urbe nostra Deppensi leuca et amplius distantem; quo in pago vidi sacellum satis antiquum Deo optimo Maximo sub invocatione S. Wilgefortis sacrum, ubi extat in altari unico dictæ Virginis statua lapideo muro prominens, quæ ipsam virginem barbata, veste talari indutam, manibus et pedibus fune cruci alligatam exhibet. Duæ præterea visuntur ad altaris latera ejusdem Virginis imagines recentiores, in quarum una pingitur stans coram rege vel iudice, qui videtur eam velle inducere ad idolum proxime erectum adorandum. In altera autem tabula pingitur jam in cruce pendens et pluribus utriusque sexus orantibus circumdata, cum hoc tamen picta discrimine, quod ibi defluant fere ad pedes capilli, qui in statua vix apparent linteolo ad occiput forte obligati. Festum dictæ sanctæ Virginis celebratur in hac capella die decima nona Julii, qua præsertim die magnus ad eam fit populorum concursus; toto autem anni tempore sæpissime adeunt fideles, etiam plus quam viginti leucis remoti, sanctam Wilgefortem adprecari, ut languentibus maxime infantibus sanitatem vel morientibus bonam mortem impetret a Deo. Dictum mihi fuit, eandem Sanctam coli adhuc in pago Doudeville, et in aliquibus locis aliis regionis illius Caletensis dictæ vulgo du pays de Caux.*

*ubi et Acta
ejus impressa
sunt,*

70 *Hiscæ litteris adjunctus erat libellus Gallicus jam a sexaginta circiter annis Deppæ impressus, qui sanctæ Wilgefortis (in titulo præterea Digne-*

fortis et Virgofortis appellatur) vitam novem capitibus complectitur. In ultima hujus libelli pagina habetur hæc communis oratio : Indulgentiam nobis, quæsumus, Domine, beata Digne fortis virgo et martyr imploret, quæ tibi grata semper extitit et merito castitatis et tuæ professione virtutis. Per Christum Dominum nostrum. Amen. Non videtur S. Wilgefortis cultus ulterius in Galliam penetrasse; imo in quibusdam istius regni provinciis hæc Sancta est omnino ignota : nam insolita barbata Virginis imago Sequanos, Galliarum populos, attonitos reddidit, sicut patebit ex epistola, paragrafo sequenti danda, ubi etiam dubiis quibusdam in ea circa S. Wilgefortem propositis respondere conabimur, atque eadem opera ejus cultum et Acta, quantum fieri potest, illustrabimus.

§ VII. Dubiis quibusdam circa S. Wilgefortem propositis respondetur.

Cum sub initium labentis seculi decimi octavi ex-
citata esset gravis apud Sequanos disceptatio de S. Wilgeforte, putavit R. admodum P. Fr. Andreas a S. Nicolao, Ordinis B. Mariæ de monte Carmelo Exprovincialis exquirendum sibi esse judicium hagiographorum Antverpiensium per litteras Vesontione Sequanorum Nomis Januarii anno 1706 ad eos datas, in quibus post amicam salutationem ita scribit : Quæstionis cardo sic vertitur. Exposita fuit in quibusdam templis effigies virginis barbata et e cruce pendens, quam regis ethnici filiam, ideoque diademate redimitam, pro servando pudoris voto et fidei christianæ constantia ferunt martyrium fecisse. Portentosa visa est pluribus barbata virginis effigies, eamque a templis amovendam voluerunt nonnulli etiam probe catholici, ne risum ultra moveret apud vulgus imperitum et minus pium, dissuadentibus tamen aliis forte prudentioribus et magis piis.

72 Consultus ego, in posteriorem sententiam ut pronus descenderem, suaserunt hæc argumenta; quod scilicet videntibus tacentibusque episcopis diocesanis pluribus, plures hujusmodi tabellæ atque etiam statuæ non raro expositæ jam dudum fuerint in templis ecclesiæ Catholicæ per Bavariam et Germaniam universam, per Gallias etiam alicubi ac Burgundiam superiorem; imo et per Helvetios orthodoxos in ipso S. Nicolai templo sub oculis episcopi Lausanensis, qui a Lausana sua extorris et per heterodoxos pulsus, sedem habet extemporaneam ad ipsum S. Nicolai templum in oppido Helvetiorum Friburgo. Accedit Martyrologiorum, Romani præsertim, auctoritas, in quo ad vicesimam, quam dixi, Julii diem legimus, S. Wilgefortem in cruce pro fide et pudicitia decertasse et triumphum reportasse.

73 Nec obstat apud me, quod barbati in Virgine vultus non meminerit Romanum Martyrologium; ac Wilgefortem appellaverit, quam Bavari et eorum contermini Helvetii Kumernum, Germani vernacule vocarunt Ontkummer, nosque Galli Kombre et Ankombre solemus nuncupare : illa enim pro regionum et idiomatum varietate, appellationum inducta varietas; sicut et Romani

E
R. P. Expro-
vincialis
Carmelita-
rum,

exposito con-
troversie sta-
tu de S. Wil-
geforte,

F

et variis cir-
ca nomen,

Marty-

A Martyrologii de barbato Wilgefortis vultu silentium, distinguendam non suadent Kumernum seu Ontkummer ab illa Wilgeforte; tum quia Romanum Martyrologium non vultus martyrum pingere, sed martyrii modum tantum et causam aliquando breviter solet recitare; tum etiam maxime, quia sicut sanctæ Virginis istius nomen diversimode flectit vulgus, ita et Martyrologium Germanicum Latine Liberatam dixit, quam Wilgefortem Romanum vocavit.

cultum,

74 Rem controversam aperte videtur definivisse Bartholomæus Riccius Societatis vestræ, qui in libello pio juxta ac erudito, quem edidit de Triumpho Jesu Christi Crucifixi ista ad vicesimam Julii diem scripsit : « In Portugallia S. « Wilgefortis virgo, regis Portugalliæ filia pro « Christianæ religionis ac pudicitiae defensione « decertans, cum a Christo sponso suo deformari « rogasset, ne ab amasio ad nuptias expeteretur, « subito illi satis promissa excrevit barba. Hæc « apud Belgas pluribus in locis colitur, sed S. « Ontkommeræ appellatione; forte a depellendis « curis atque incommodis, ut in ejus Vita MS. « colligas. Martyrologium Romanum et Molanus « ad Usuardum. » Hæc Riccius, ubi supra. Atque ista si æque certa atque clara, certius certe nihil clariusve ad rem nostram adduci potuit pro sanctæ Virginis personæ, nominis, et passionis identitate.

et Sanctæ
Acta erudite
observatis,

75 Scrupulum nihilominus movet narratio, quam ad tabellas ejusdem Virginis apposuerunt Bavari et Helvetii contermini, quæ sic habet : « Erat alicujus regis gentilis filia apprime pul- « cra, quam rex ethnicus omnibus votis deside- « rabat accipere in conjugem; sed hoc dicta « Virgo summpere doluit, utpote quæ Deum « sibi in sponsum delegit. Ex quo pater iratus il- « lam conjicit in carcerem. Virgo invocat Deum, « ut illi auxilietur, quem sibi apparentem enixe « rogat, ut eam in talem mutet formam, qua « nulli viro placeat, quam soli Deo, et ut ipsam « faciat sibi similem in capillis et barba. Quod « cum videret illius parens, quæsit ex ipsa, « quænam hæc forma sit? Ait illa, ejus sponsum, « quem elegit, sibi illam omnino similem fecisse, « quippe, addidit, se nullum alium velle, nisi « Crucifixum. Itaque iratus parens ait : Mori « ergo te in cruce cum tuo Deo oportet; quæ ad « hoc paratissima in cruce est mortua. Qui invo- « cat sanctam Virginem in sua necessitate, illi « subvenit nomine Kumernus. Sepulta est in « Hollandia in ecclesia, quæ dicitur Steinberg. « Scrupulum, inquam, movet, quod Virgo in Lusi- « tania martyr dicatur sepulta in Hollandia, et quidem in ecclesia de Steinberg. Quomodo enim, si una eademque Kumernus seu Ontkummera sit cum Wilgeforte, qua occasione et quo tempore translata fuit a Lusitania in Hollandiam, et in ecclesia de Steinberg deposita?

dubia sua
proponit,

76 Liceat igitur pro re Christiana et Catho-
lica cum piis et eruditis nostratibus tibi, erudi-
tissime hagiographe, solvenda quædam super
gravi isto negotio proponere capita. I. Quænam
illa fuerit barbata Virgo in cruce? Anne Wilge-
fortis, de qua Martyrologium Romanum ad vice-
simam Julii? II. Utrum Kumernus, Ontkun-
mera, Liberata, sit una eademque cum Wilgeforte,
ut laudatus Riccius vester censuit? III. Quomo-

do vulgus flectere soleat in Belgio vestro nomen
hujus barbatae Virginis? IV. An vere in Hollan-
diam elatae fuerint Virginis exuviae, et in ecclesia
de Steinberg depositæ? A quo, et unde, et quo
tempore? V. Fueritne vere in Lusitania rex gen-
tilis, cujus Wilgefortis seu Ontkummera fuerit
filia? Quis rex ille, et quo nomine proprio dona-
tus? Qui fuerint regni fines? Quo tempore re-
gnaverit? VI. Ad quam diem per anni circulum
festivitas Virginis istius apud vos celebrari solita?
*Hæc tota viri prudentis, uti ex ipso contextu patet,
ac eruditi epistola, præter clausulam et exordium,
quibus in hagiographorum, quos consulebat, laudem
excurrit.*

77 Quid huic epistolæ tunc responsum fuerit,
ignoro; quid autem nunc, re mature examinata,
respondendum censeam, mox indicabo. Proponuntur
in harum litterarum epilogo paucis verbis dubia
multa, quibus numquam liquido me satisfacturum
arbitror : nam argumentum rei, de qua agitur, per-
quam obscurum et intricatum est. Ne quid tamen
dissimulasse videar, ad singula ordine respondeo, ut
queo, quando ut volo non licet. Primo quæritur,
quænam fuerit illa barbata Virgo? Anne Wilge-
fortis, de qua Martyrologium Romanum ad vice-
simam Julii? Censeo non aliam Wilgefortem (quid-
quid recentiores quidam Lusitani et Hispani duas
Wilgefortes distinguant) in Romano Martyrologio
designari, quam quæ in Belgio et Germania passim
colitur, et in cruce barbata pingitur : Germani enim
et Belgæ primi istius Virginis et Martyris memi-
nerunt, eamque Martyrologio Romano suppedita-
runt; haud dubie autem suppeditaverint Wilgefor-
tem aut Liberatam, quam noverant coli apud se et
in cruce pingi, antiquis scriptoribus et Breviariis
Hispanis asserentibus, suam S. Liberatam, cui
nova Pseudo-chronica primo Wilgefortis nomen
addiderunt, capite plexam esse, nullumque de crucis
supplicio verbum facientibus.

ad quorum
primum,

E

78 Ut responsio vim suam et claritatem obtineat,
Martyrologiorum quorundam genealogia paulo al-
tius repetenda est. Hermannus Grevenus Cartusi-
anus, qui Usuardi monachi Martyrologium cum
variis additionibus anno Domini 1515 Coloniae
Agrippinæ impressit, atque anno 1521 iterum edi-
dit, utrobique in dictis additionibus sic habet die xx
Julii : S. Wilgefortis Virginis et Martyris, filia
regis Portugalliæ. Ex his sua de S. Wilgeforte
hauserint, et alicunde auxerint compilatores Marty-
rologii Germanici Adam Walasser et P. Petrus
Canisius Societatis nostræ apostolicis laboribus per
Germaniam celebratissimus, atque apud Helvetos
Friburgi cum sanctitatis opinione vita functus. Hoc
Martyrologium, quod communiter Canisii nomine
citatur, anno 1561 Dilingæ cusum, et recusum
annis 1573 ac 1599, in prima et secunda editione,
teste Molano, ad diem xx Julii ita Teutonice habet :
Sancta Virgo et martyr Wilgefortis, regis Por-
tugalliæ filia, quæ a nonnullis appellatur Latine
Liberata et Teutonice Ontkummer. Quibus in ter-
tia editione nempe anni 1599 hæc superadduntur :
Quæ pro conservatione virginitatis suæ et fidei
Christianæ in cruce suspensa et mortua ad Chri-
stum transiit in cælum.

collatis inter
se

F

79 Habemus præterea tres editiones Usuardi
aucti per Joannem Molanum sacræ Theologiæ docto-
rem, factas annis 1568 Lovanii, 1573 ibidem, et
1583 Antverpiæ. In prima ad dictum diem post

variorum
Martyrolo-
giorum tex-
tibus,

AUCTORE
G. C.

Usuardi textum sic lego : S. Wilgefortis Virginis et Martyris filiae regis Portugalliae, quam nonnulli Latine Liberatam, Teutonice autem Ontcommeram agnominant. Hujus elogii partem priorem sumpsit Molanus ex Additionibus Greveni citati; posteriorem vero ex Germanico Canisii primae editionis, ut consideranti patet, atque ipsemet additis certis notulis indicat. In secunda et tertia editione non meminit, filiam regis esse, sed addit mortis causam et modum ita scribens : In Portugallia, natalis S. Wilgefortis (apposita margini hae notula Ontcommera agnominatur Teutonice) Virginis et Martyris, quae amore castitatis et Christianae fidei in cruce morieus feliciter transivit ad Dominum. Haec additio nova Joannis Molani convenit cum iis, quae in editione tertia Martyrologii Germanici etiam addita leguntur, et verosimiliter ex illo huc translata sunt.

paulo fusius
respondetur.

B

80 *Ex praemissis et praecipue ex editione Molani, quam Baronius consuluit, primum inserta fuit S. Wilgefortis Martyrologio Romano sub finem Pontificatus Gregorii XIII, ejusque elogium tale legitur in editione Antverpiensi anni 1586 : In Lusitania, S. Wilgefortis Virginis et Martyris, quae pro Christiana fide ac pudicitia decertans in cruce meruit feliciter consummare martyrium. In editione anni 1608 ultima elogii verba, nulla significationis mutatione sic mutata sunt : Meruit gloriosum obtinere triumphum. Atque ita deinceps in Romano lecta sunt et leguntur. Prior lectio integra ex Romano, sub Gregorio Papa tunc recentissime correcto, translata legitur quoque in Martyrologio Basileensi juxta Romanum ad novam Kalendarii rationem et Ecclesiasticae historiae veritatem restitutum et Jacobi Christophori episcopi Basileensis jussu editum Friburgi Brisgoiae anno MDLXXXIV. Ad Martyrologium Romanum nihil hic annotavit Baronius, nisi quod eadem habeantur in Additionibus Molani. Indidem sua etiam sumpsisse videtur Martyrologium Lusitanicum de propriis regni istius Sanctis impressum Conimbriae anno 1591, atque expresse, a Teutonibus appellari Ontcommeram et ab aliquibus Latine Liberatam.*

C *Opinor, haec Martyrologia annuntiationes suas hausisse ex ipsis Actis aut certe ex Florario Ms., quod omnibus Martyrologiis lucusque hic citatis antiquius est, ut sequenti paragrapho videbimus.*

Occasione
secundae
quaestionis

81 *Jam procedamus ad secundam quaestionem, in qua petitur, utrum Kumernus, Ontkommera, Liberata sit una eademque cum Wilgeforte? Respondeo Kumernum aut Ontkommeram eandem esse cum Wilgeforte; fateorque, eam a Belgis et Germanis interdum vocari Latine Liberatam. At nego, Wilgefortem nostram eandem esse cum S. Liberata, quam Seguntini ut patronam venerantur. Ad ita judicandum me movent rationes sequentes. Imprimis Wilgefortis non est Hispanicum aut Lusitanicum nomen, uti vel ex primo ejus elemento innotescit, quod Germanis et Belgis nominari solet duplex V, ac sic W formari. Haec autem littera W Hispanis et Lusitanis aequè inusitata est ac Italis et olim Latinis. Neque cogitari potest, nomen illud cum Gothis, Suevis aut aliis gentibus in Hispaniam irrepisse, quia scriptores Hispani pariter ac Lusitani Pseudo-Dextro posteriores contendunt, sanctam Virginem suam, quam etiam vocant Wilgefortem, seculo post Christum natum secundo passam esse; tanto longius a vera Wilgeforte recedentes, quanto eam faciunt antiquiorem.*

82 *Hac occasione vehemens mihi incidit suspicio de dolis, quibus hic Pseudo-Dexter Hispanos circumvenit : pseudonymus enim iste primus, quantum indagando rescire potui, S. Liberatam Seguntinam, quae sub solo Liberatae nomine antiquitus nota erat, etiam Wilgefortem appellavit, in Chronico suo ad annum Christi 138 ita scribens : Wilgefortis vel Liberata Catelii Lusitanorum reguli filia, passa est Amphiloerii. Et iterum ad annum 308 : In Lusitania civitate Callensi, quae prope Castraelia sita est, S. Wilgefortis floret, pro fide et pudicitia mortem passa. Verum, quid amabo, Flavio Lucio Dextro, qui S. Hieronymi aetate vixit, commune fuit cum nomine Wilgefortis, ut illud in Chronico suo scriberet, cujus primum elementum duplex V vel W nullum noverat, nedum scribere potuit. Praeterea eadem mortis causae pro fide et pudicitia, ut legitur in ultimo Dextri elogio, ita leguntur etiam in Additionibus Molani ad Usuardum anno 1573 impressis; ita ut censi debeat, vel Molanum hic pra oculis habuisse Chronicon Dextri, vel auctorem Chronici habuisse pra oculis Additiones Molani. Certum est autem, Molanum additiones illas publice per typos luci prius dedisse, quam Chronicon Dextri mundo innotuit. Videtur igitur consequi, quod auctor Chronici illa mutuatus sit a Molano, et Chronicon ipsum non possit esse aliud quam Pseudo-Dextri, qui scriptum illud exeunte seculo XVI commentus est in dedecus sui nominis et confusionem historiae Ecclesiasticae.*

D
fraus Pseudo-Dextri de-
legitur,

E

83 *Est praeterea ingens discrimen inter S. Wilgefortem, in Germania et alibi cultam, et Liberatam jam Seguntiae patronam : nam prior non aliter pingitur aut calatur quam in cruce suspensa, in qua et exspirasse creditur; altera autem a scriptoribus et Breviariis Pseudo-Dextro antiquioribus, nulla crucis facta mentione, capite plexa dicitur. Unde judico in novis Lectionibus Seguntinis Acta S. Liberatae et S. Wilgefortis confusa esse, atque perperam ex duabus diversis unam factam fuisse. Adde, quod S. Wilgefortis juxta miraculum in Actis narratum barbata depingatur, quam miraculosam barbam nemo S. Liberatae Seguntinae attribuit. Huic ultimae rationi succubuit vel ipse Tamayus in Martyro Hispano ad diem xx Julii haec notans : Aliqui suspicantur, nostram S. Virginem et martyrem Wilgefortem eandem etiam esse, ac illam, quam Germani Ontcommeram... vocitant; in cujus rei probationem, historiam nostrae S. Virginis et martyris exprimunt. De quo saepe saepius dubitavi; quia nullibi in nostris Breviariis, Chronicis, scriptoribus et monumentis vetustissimis aut recentioribus miraculum de barba, quam Germani S. Virgini Hispanae tribuunt, invenitur.*

et duplex S.
Liberata di-
stinguitur,

F

84 *Levier est tertia quaestio, quam ut multum nos morari debeat : nam tantummodo petitur, quomodo vulgus flectere soleat in Belgio nomen barbatae Virginis? Nomen S. Wilgefortis duplici modo in Belgio inflecti solet. Rosweydnus noster in sua Belgica Sanctorum Legenda cum quibusdam vocat eam Ontcommene; quae vox derivatur a verbo Belgico ontcomen quod proprie evadere significat; ita ut ontcommene idem sit ac quae periculum evasit. Forte hoc nomen Belgicum ad Latinam vocem Liberata alludit, originemque suam trahit ex ipsis Actis, eo quod S. Wilgefortis per miraculosam barbam perdendae virginitatis periculum evaserit, et a conjugali amplexu liberata sit. Belgae alii vocant eam Oncommer, eo quod, inquit Augusti-*

Tertiae quaestioni facile
satisfit.

A nus Wichmannus in *Brabantia Mariana* lib. 3, cap. 5, sui cultores solitudine, anxietate et angustia cordis liberet; a quibus nostrum vernaculum *becommeren*, id est sollicitum vel anxium esse (*potius reddere*). Quamvis hæc etymologia repudianda non sit, puto tamen hoc Belgicum S. Wilgefortis nomen *oncommer* proprie originem habere a composito Germanico *ohkummer*, quod sine solitudine significat; nempe quia vel ipsa absque anxietate martyrium subiit, ut alibi num. 61 supra dixi, vel quia opem suam implorantes solitudine et angustia liberat.

Dubius in
quarta

B 85 Quartæ quæstioni, an vere in Hollandiam elatæ fuerint Virginis exuviæ et in ecclesia de Steinberg depositæ? At quo et unde, et quo tempore? nihil certi responderi potest. Quippe in Hollandia nullam istius nominis urbem, pagum, aut ecclesiam invenio. Est quidem Steinberga oppidum Brabantiæ, quod forte in Hollandia situm putatur, quia jam Hollandorum potestati subditum est. Steinbergæ autem in Brabantia nō modo superest præter nudum S. Oncommeræ nomen, quod terræ alicui contra maris impetum aggeribus obseptæ illie inditum est, appellaturque vulgo *sinte Oncommerspolder*. Quamvis olim illie celeberrima fuisset Sancta nostra, mirum non est, de ejus cultu et reliquiis nihil jam sciri, eam oppidum istud, olim commercio et canonicorum capitulo nobile, post varias ignis et aquæ calamitates non tantum pristinæ nobilitatis, sed etiam avitæ religionis vestigia perdiderit. Quare assequi non possum, unde Bavari Helvetique eam sepulturæ Steinbergensis notitiam eruerint. Cum itaque de ista reliquiarum Steenbergam translatione non constet, patet, multo minus dici posse, a quo, et unde, et quo tempore translata fuerint.

et quinta
quæstione
propositis in-
certius re-
spondetur.

C 86 Quinta quæstio paucis verbis multa dubia complectitur, scilicet: fueritne vere in Lusitania rex gentilis, cujus Wilgefortis seu Oncommeræ fuerit filia? Quis rex ille, et quo nomine proprio donatus? Qui fuerint regni fines? Quo tempore regnaverit? Ad hæc singillatim respondendum est. Primo quod ad regis titulum attinet, is certe commentitius est, cum ipsi Lusitani multis post extinctum gentilismum seculis tantum proprie dictos reges agnoscant. Ut vero ad reliqua respondeam, prius distinctione opus est. Si agatur de S. Liberata Seguntina, cui Pseudo Dexter ejusque sequaces Wilgefortis nomen superaddunt, quis fuerit ejus pater, et quo nomine proprio donatus, multis disputat Tamayus in *Martyrologio Hispano* ad diem xviii Januarii, atque ibidem contendit, eum Caium Atilium nominandum esse contra novas Lectiones Seguntinas, quæ illum Lucium Catellium Severum appellant. Regi autem huic qui fuerint regni fines aliquo modo indicant, si credere lubeat, novæ Lectiones Seguntinæ, in quibus dicitur præses Gallæciæ et Lusitaniæ et ejus terræ regulus; qui habuerit urbem Belchagiam regni sui sedem, quæ hodie dicitur Bayona Tudensis. Porro quo tempore regnaverit pater S. Liberatæ, colligi debet ex iisdem Lectionibus novis, juxta quas ejus filia in cruce meruit martyrii palmam adipisci circa annum Domini centesimum trigesimum nonum. Hæc, inquam, ex novo Officio Seguntino et qualicumque Hispanorum ac Lusitanorum traditione responderi possunt, si de S. Liberata quæstio instituat. Si vero eadem quærantur de S. Wilgeforte quam a S. Liberata Seguntina omnino distinctam

censemus, respondeo, in ejus Actis nec patris nomen, nec regni fines aut tempus exprimi. Pater ejus tantummodo vago nomine vocatur rex Portugalliæ gentilis, qui cum rege Siciliæ bellum gesserit. At hæc ipsa fabulam olent, cum tempore gentilismi nec reges Lusitaniæ nec Siciliæ fuerint, multo minus inter se bella gesserint.

87 Ad ultimam quæstionem, qua petitur, ad quam diem per anni circulum festivitas Virginis istius celebrari solita sit apud nos, facilis est responsio. Quamvis S. Wilgefortis in plerisque Legendis Belgicis collocetur die xx Julii, tamen non ita cultui ejus affixus est hic dies, quin in variis Belgii pagis diverso anni tempore cum plurimo populi concursu invocetur, uti ex quorundam parochorum litteris intellexi. Imo in Passione istius sanctæ Virginis et martyris, ex Ms., Ultrajectino S. Salvatoris desumpta, sub finem hæc ponuntur: Passa est autem prædicta virgo Wilgefortis die xii mensis Julii, propter fidem Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in secula seculorum. Amen. Apud quosdam vero servatur die xx mensis Julii; secundum alios vero in festo Dionysii in Octobri. In Florario nostro Ms., quod in Rubra valle prope Bruxellas verosimiliter collectum est, refertur ad xix Julii, quo etiam die solenniter honoratur in Arques Normaniæ pago, non procul ab urbe Deppensi sito.

Sexta quæ-
stione soluta,

88 Atque hæc sunt, quæ ad eruditam religiosi viri epistolam respondenda esse duxi. Etsi autem hæc responsa valde antiquis monumentis probari non possint, talia tamen sunt, ut cultum S. Wilgefortis, a tempore immemorabili ante Bullam Urbani VIII inchoatum, commonstrent legitimum esse. Hinc igitur patet, Sequanos pium cultum a Belgis, Germanis aliisque nationibus S. Wilgeforti impensum tuto imitari posse, quæ erat potissima dubitandi ratio, et præcipuus epistolæ scopus. Nec barba Virgini mirabiliter nata eos terrere debet: nam factum id esse potuit, atque sic factum esse traditio est cum cultu imaginis sic pictæ a tempore immemorabili continuata. Nonne Deus fecit alia non minus mirabilia in gratiam sponsarum suarum Virginum? Nonne periclitantem de pudicitia S. Luciam ita loco fixit in omnium conspectu, ut nulla vi vel ad latum unguem dimoveri posset? Nonne S. Agnetem periculo proximam terrifico lumine circumfulsit ac defendit? Nonne S. Cæciliæ aliisque ad tuendam virginitatem angelos misit? Quid, quod in hac ipsa materia nobis non desit exemplum: colunt enim Abulenses in Hispania S. Paulam virginem cognomento Barbatam, ejus, ut aiunt Acta, illico pulcra olim facies cœpit pilorum densitate repleri, eum lascivus quidam juvenis eam persequeretur. Istius sauctæ Virginis memoria, inquit Tamayus in *Martyrologio Hispanico* ad diem xx Februarii, adhuc apud Abulenses perseverat, prout ejus effigies in pervetusta ecclesia S. Laurentii conspicitur. Adde, non esse adeo portentosum, quod feminæ barbatae reperiantur: testatur enim Bivaricus in *Additionibus Brantionis* pag. 17, sese sub Philippo II Hispaniarum rege vidisse Peñarandæ feminam cingulo tenuis barbata. Si quis alia barbararum mulierum exempla legere eupit, inspicat speculam Physico-mathematico historicam, quam R. D. Joannes Zahn Ordinis Præmonstratensis Canonicus regularis anno 1696 Norimbergæ edidit, ubi tomo 3 pag. 71 plura hujusmodi prodigia inveniet.

E

fit totius re-
sponsioni
epilogus.

F

AUCTORE
G. C.

§ VIII. Varia S. Wilgefortis Acta, ac de iis judicium.

S. Wilgefortis
Acta Belgica.

Sunt in Museo nostro varia Acta S. Wilgefortis Belgice, Germanice, Gallice, atque Latine conscripta. A Belgicis incipiamus. Præter Passionem ejus inter Vitas Sanctorum a Rosweydo nostro, die xx Julii impressam, et e Latinis nostris schedis, ut opinor, Belgice editam, habeo Ms. quoddam Belgicum, de quo R. D. Schuurmans parochus Veltzikanus in litteris suis anno 1706 ad nos datis ita testatur: Scrutatus sum archiva, et inveni originale hujus inclusi, quod similiter vobis transmittito. Inclusum autem erat martyrium S. Wilgefortis quod cum editione Rosweydiana ferme convenit, nisi quod in fine eam anno Domini 130 passam dicat, cum Rosweydsus usque ad annum Christi 138 ejus mortem differat. Hos vero annos unde uterque determinaverit, non facile dicam, cum Acta Latina nullum martyrii tempus designent. Alterum Ms. ejusdem Sanctæ martyrium antiquo et luxata carmine Belgico complectens, in paga Terdeglicum præpe Casletum ex codice pergameno descriptum est, et inde ad nos transmissum. In eo quidem carmine historiarum substantia servatur, sed licentia poetis consueta inter patrem et filiam varia instituuntur colloquia, et angeli consolatores, aliaque pia episodica inducuntur. Hæc de Legendis Belgicis.

B

Germanica
et Gallica
breviter in-
dicantur.

90 Laudatus supra P. Ignatius Dorn Societatis nostræ sacerdos litteris antea citatis inclusit Passionem S. Wilgefortis Germanice scriptam, quam sese Moguntia a quodam seniore summi templi vicario accepisse asserit. In Actis hisce Germanicis quidem narratur, quod S. Wilgefortis fuerit filia regis Partugallia; sed de bello inter regem Lusitania et Sicilia altum est silentium. Longe alia illic adfertur martyrii occasio: dicitur numque ipse pater filiam suam ad incestum amorem sollicitasse, eamque impio suo desiderio resistantem, variis tormentis excruciasse, ac demum post impetratam divinitus barbari cruci affixisse. Præter hanc Passionem Germanicam Ms. habeo libellum Gallicum ante annos circiter sexaginta Deppæ in Normannia impressum, qui multis verbis Latina ejusdem martyris Acta auxit, et piis quibusdam episodiis exornavit. In titulo libelli vocatur Digneortis, alias Wilgefortis vel Virgofortis, additurque, quod sit Belgii patrona; qui postremus titulus in rigore sumptus nonnihil hyperbolen sapit. At jam de Actis Latinis agamus.

C

Omissis tri-
bus Mss. La-
tinis,

91 Quatuor habemus Mss. Latina, quorum si unum noris, omnia noris, ita sunt narratione similia; trium vero antiquitatem ignoro. Unius, nempe Florarii nostri Ms., ætatem præterpropter colligere possum ex die xvi Julii, ubi sic legitur: In Trajecto super Mosam, depositio SS. episcoporum Monulphi et Gondulphi, quorum primus erat heres et dominus oppidi Dynantensis, jam proli dolor! nostris temporibus destructi, scilicet anno salutis MCCCCLXVI. Ex eo itaque hic Acta S. Wilgefortis producam, ex reliquis excerpturus, si quid ab hoc diversum et notatu dignum accurrerit. Dictum itaque Florarium ad diem xix Julii sic habet: Apud Portugalliam, passio sanctæ Wilgefortis virginis, quæ inde Liberatrix, Eutropia vel Regufledis nominatur. Hæc fuit filia regis Portugallia tunc pagani, guerram gerentis contra re-

gem Sicilia. Unde guerris hujusmodi durantibus, contigit regem Sicilia manu violenta fines intrare Portugallia, potentia ejus resistere, ubi dampna multa faciebat; nec rex Portugallia potentia ejus resistere valebat. Pluribus igitur nobilibus pro concordia regum laborantibus, tandem pax conditione hac componitur; quod rex Portugallia regi Sicilia daret suam filiam.

92 Ambobus igitur regibus hac de causa in unum convenientibus, beata Deliberatrix eorum sistitur presentia, eique de matrimonio per ejus patrem promisso indicatur, et ut ipsa assensum præbeat, insistitur. Tunc beata Virgo respondit, se non velle viro alicui conjungi, nisi tantum Crucifixo. Unde ambo reges multum perplexi et commoti fecerunt eam strictissime incarcerari, ut sic per tribulationes a proposito revocaretur. Ipsa vero incarcerata rogavit Deum, ut eam servare vellet castam et immaculatam ab omni consortio virili, et sic in corpore disponeret et deturparet, ut amplius a nullo viro appetteretur. Quod factum est: nam barbata ad modum viri facta est. Præsentata igitur patri sic barbata, commotus pater dixit, eam arte magica hoc fecisse. Cui respondit illa, non per artem magicam barbam ei accrevisse, sed sponsum suum Crucifixum ad preces ejus sibi eam concessisse, ut sic castitatem servare posset. Cui pater ait, quod nisi Deum Crucifixum abnegaret, et deos suos adoraret, ipsa crucifigeretur. Ipsa vero constans in proposito jussu patris crucifixa est, ubi ei variæ pænæ et tribulationes illatæ sunt. Quæ morti appropinquans oravit pro omnibus Passionis suæ memoriam agentibus, ut ab omnibus tribulationibus cordis et corporis et spiritus liberarentur; et exaudita emisit spiritum. In tribus aliis Mss. post sanctæ Martyris mortem adduntur hæc verba: Unde horrenda facta sunt eo tempore tonitrua et palatium patris ejus ab igne absumptum est.

93 In hoc Florario, ut consideranti apparet, neque locus neque tempus, quibus vixerit passave fuerit Sancta, neque nomen patris aut sponsi aut alterius personæ usquam indicatur; imo nec ipsius quidem Wilgefortis nomen istis Actis ita proprium est, quin sub aliis nominibus eadem proponantur: nam in Ms. Ultrajectina S. Salvatoris hic est titulus: Vita S. Regenflegis Virginis. Eodem nomine, mutata ultimæ syllabæ littera G in D, intitulatur exemplar Ms., quod ad nos pervenit ex scholis Guilielmi Lindani, primi Ruremundensium episcopi; hoc quidem etiam in contextu ipsam vocat Regenfledem, secus atque Ultrajectinum, quod cum eam Regenflegem nominasset in titulo, postea in contextu appellat Wilgefordem. Solus codex Ms. monasterii Canonorum Regularium Rubæ vallis prope Bruxellas sibi constat, et utrobique Wilgefortem nominat. Trium horum Mss. principium hoc est: Beata Virgo et martyr Wilgefortis (Regenfledis in scheda Lindaniana) filia fuit regis Portugallia pagani tunc temporis, et guerras contra regem Sicilia gerentis. Cetera quoque in omnibus exemplaribus pari tenore decurrunt usque ad finem, nisi quod in Ms. Ultrajectina superadditur: Passa est autem prædicta virgo Wilgefortis die xii mensis Julii propter fidem Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in secula seculorum. Amen. Apud quosdam vero servatur

[festum

D

Acta Sanctæ
dantur ex
Florario Ms.

E

Quatuor Ms.
Latina S.
Wilgeforti
varia tri-
buunt nomi-
na,

F

A [festum ejus] die xx mensis Julii; secundum alios vero in festo Dionysii in Octobri. In scheda Lindaniana, quamvis in illa ubique vocetur Regenfledis, notatur passa esse XIII Kalendas Augusti sive xx die Julii, quo passim referri in Martyrologiis Wilgefortem vidimus.

quibus eadem Sanctam significari volunt;

94 Habuit hæc tria Mss. jam olim P. Roswey-dus noster in collectaneis suis, atque annotatum reliquit ad vocabulum Regenflegis in titulo, quod alio nomine vocetur Eutropia et Wilgefortis et vulgari-ter Ontcommera; suspicatus, credo, diversis nomi-nibus istis eandem designari personam, quia ea-dem sub illis nominibus legebantur Acta. Videatur mihi nomina Wilgefortis, Regenflegis et Eutro-piæ nimium discrepantia, ut uni eidemque personæ convenient. Aliud est de nomine Ontcommeræ, quod S. Wilgeforti Belgæ et Germani dederunt ex ef-fectu, quo suos cultores ab angustiis liberat. Nomen Regenflegis in plurimis Sanctorum catalogis frustra quæsiui. Iuveni quidem Regenfledem; sed hæc fuit abbatissa Denouicensis, adeoque a S. Wilgeforte pe-nitus diversa. Plures mihi occurrerunt Eutropiæ: prima est martyr Alexandriæ, de qua egimus in Actis nostris xxv Maii. Altera fuit virgo et mar-tyr Sibapoli seu Nisibi in Mesopotamia, martyrio coronata cum S. Febronia aliisque virginibus, de quibus etiam actum est ad diem xxv Junii nostri. Tertia istius nominis virgo passa est cum Nicasio episcopo Rhemensi in irruptione Wandalorum, aut ut alii volunt Hunnorum. Quarta Eutropia est vi-dua in Gallia, de qua scribit Sidonius Apollinariis lib. 6 epist. 2 ad Pragmatium. Hæc omnes procul dubio a Sancta nostra sunt distinctæ. Asserit qui-dem Augustinus Wichmannus in Brabautia Ma-riana lib. 3 cap. 5, Cartusianos in suo Officio ec-clesiastico habere hujusmodi Collectam: Deus, qui beatæ Eutropiæ in cruce pendenti barbam mira-biliter excrescere fecisti, etc.; at ego frustra adin-veniendam hanc orationem Breviarium Cartusianum perfolvi, imo ipsos Cartusianos Antverpienses adii, qui de hæc oratione, aut S. Eutropia nihil noruat. Forte olim in eorum Breviario nomen Eutropiæ juxta Acta superius data eum Wilgeforte confu-sum est.

sed videntur quedam di-versis conve-nire.

95 Malim ego suspicari singulis nominibus istis singulas venire Sanctas, si tamen talei titulum meruisse probeatur idoneis argumentis, ac opinari, eadem Acta, quæ alicui obscuri nominis Sanctæ, quam tamen constabat amore castitatis mortem op-petiisse, compilata sine debitis circumstantiis fue-runt, aliis visa esse apta, quæ suis Sanctis æque obscuri nominis, sed eadem de causa passis post lon-ga temporum intervalla applicarent: fuit enim posterioribus seculis prurigo quædam comminiscendi de ejusmodi Sanctis scripta apocrypha, si non pos-sent proferri vera. Putabant forte idiotæ illi, se mi-nus Saactorum suorum reverentes esse, nisi scripta de eorum gestis qualiacumque populo legenda pro-poucerent; atque utinam uoa lucri causa id præstite-riat, saltem illi, qui Sanctos morti vicinos ita orare faciunt, ut in his Actis sancta Wilgefortis jam eruci affixa et morti appropriata ota-se legitur pro omnibus passionis suæ memoriam agentibus, ut ab omnibus tribulationibus cordis et corporis ac spiritus liberarentur, et exaudita emisit spiritum. Quæ quam aliena est a Sanctorum humilitate ora-tio, tam est apta promissio subjuncta ad stinuan-dam religiosæ plebis pietatem, ut talis Sancti potius

aras frequentet atque intercessionem imploret, quam alterius tam certam opem non polliciti.

96 Dixi malle me opinari, Acta, quæ ejusdem tenoris sunt et sub plurium Sanctorum nominibus leguntur, potius designare Sanctos plures diversos talibus sub nominibus, quam uuum eundemque, cui plura nomina illa convenient. Talia exempla multa monstrari possunt in Actis Sanctorum, ubi Acta saucto uni tributa etiam alteri tribuantur. Plures istiusmodi applicationes in promptu sunt. Exemplo siat Acta S. Venautii martyris Camertis, qui cum non tam celebris, ac modo, nominis esset olim, is qui Acta ejus coascripsit multis post Sancti marty-rium seculis, sumpsit sibi Acta qualiacumque S. Agapiti Præneste martyrio coronati, eaque pura puta, mutatis paucis, applicuit S. Venautio, ut vi-dere est ad diem xviii Maii nostri. Idem fecit, quis-cumque demum ille sit, qui monialibus Heresieasi-bus prope Paderbornam de sua S. Saturnia Acta, ut illæ existimant, propria; at revera ex antiquio-ribus S. Benedictæ virginis martyris Lugduni aut potius Lauduni in Galliis, die viii Octobris adscri-ptæ Martyrologio Romano, desumpta, et S. Satur-niæ illi accommodata obtrusit, uti notatum est in Commentario historico de hæc S. Saturnina ad diem xx Maii. Plura istiusmodi si, luberet, aut opus es-set, adferre possem.

97 Suspicio idem factum esse in Actis S. Wil-gefortis, quæ uti primum Sanctæ illi parum cir-cumspecte aptata, ita magis temere aliis aliorum nominum Sauctis attributa fuerunt. Indicavi jam supra, quasdam horum Actorum circumstantias apo-eryphas esse: aiunt quippe regem Siciliæ et regem Portugalliæ adhuc paganum inter se bella gessisse, acsi coutermina habuissent regna, imo regem Sici-liæ violenta manu intrasse fines Portugalliæ, ac armis superiorem regno huic multa damna intulisse. At, obsecro, quinam in Sicilia aut Lusitania fue-ruat regio titulo donati? Quandonam eorum regaa fuerunt tam vicina, ut alterum alteruter violenta manu intrare potuerit, saltem sine armata classe, cujus in Actis nulla fit mentio? Quando etiam regis Siciliæ potentia ullis temporibus (Siciliæ iquam solius) tanta fuit, ut regnum Portugalliæ debellave-rit; ut non dicam Portugalliæ nomen non usque adeo antiquum esse. Si regem Gallæiæ in scenam iuduxisset auctor pro rege Siciliæ, tolerabilior et verosimilior fuisset fictio. Hæc aliæque circumstantiæ S. Wilgefortis Acta, etsi brevia sint, eoque ex ca-pite proba videri posseut, adeo reddunt suspecta, ut majori eorum parti fidem adhibere non possim.

98 Si conjecturas meas sequi auderem, nihil aliud in hæc re tuto crederem, quam priscis tempo-ribus virginem quamdam fuisse, sive iudigeam sive peregrinam, sicut fuerunt plures in Belgio et alibi, quæ amore castitatis non dubitaverit mortem oppe-tere. Cum autem proprium ejus nomen igo-raretur, a clericis aut monachis ob tam generosam pudicitiam suæ defectionem virgo fortis Latine appellari po-tuit; quam appellatioem vulgus non percipiens ita inflexit, ut per corruptam plebis pronuntiationem Wilge-fortis vocata fuerit. Saltem in Actis Galli-eis, ut supra monui, lingua vecuacula vierge forte id est virgo fortis nominatur. Populus vero Chri-stianus gestorum ejus aliorum ignarus eam colea-dam et invocandam duxit, quando Deo, qui est mi-rabilis in Sanctis suis, illius Virginis fortis sancti-tatem miraculis probare placuit. Certe tam inopiis

AUCTORE
G. C.

uti ostendi-tur quibus-dam exem-
ptis.

E

Acta Sanctæ
apparent su-specta,

F

et forte au-cta sunt ex pruritu scri-bendi pro-priam Le-gendam,

aut

AUCTORE
G. C.

aut effrons præsumi non debet compiler Vitæ ejus, ut publico scripto tamquam Sanctam celebrare vellet, quæ talis non esset et haberetur. Adjuncta tamen putavit absque gravi piaculo comminisci se posse in rerum omnium ignoratione propter alterutrum aut utrunque finem, a me supra expositum; nec ut scripta publice Vita populo venerationem erga Sanctam augeret, aut ecclesiæ alicui, fortassis suæ, ubi colebatur, majorem populi concursus conciliaret.

licet Sanctæ patria, aliaque gesta ignorarentur.

99 Ut ut est, sub expresso nomine S. Wilgefortis exstat Legenda, cujus hactenus non potui invenire originem, quæ trium quatuorve seculorum antiquitatem excedat. Nec aliunde quam ex illo fonte hauserint sua, qui Wilgefortem primi Martyrologiis adscripserunt ac Lusitanam fecerunt, nihil dubitantes de veritate Actarum istorum, quæ defectu mcliarum scripturarum non poterant evidenter sal-

sitatis convincere, præsertim ubi de patria Virginis loquuntur. Judico ego, salvo meliori, patriam ejus non magis esse Lusitaniam, quam vera esse, quæ de regibus Siciliæ et Portugalliæ eorumque bello, ac de suprema sanctæ Virginis in cruce pudentis oratione in Actis narrantur. Nomen Wilgefortis, si quidem huic Virgini et martyri proprium sit, certe Lusitanicum non est, sed potius Germaniam aut Belgium aliamve septentrionalem regionem sapit. Memoria ejus in Germania et Belgio primum fastis ecclesiasticis adscripta fuit, in Germania et Belgio cultus ejus plusquam alibi terrarum viget. Hæc sunt, quæ de S. Wilgeforte colligere potui, et de Actis ejus dicenda esse duxi, libenter sententiam mutaturus, si quis solidas rationes aut antiqua documenta protulerit ad obscuram hujus Sanctæ historiam illustrandam, cujus examen mihi non exiguo labore constitit.

D

B

DE S. LUCANO EPISCOPO SABIONENSI

E

BELUNI IN DITIONE VENETA

J. B. S.

Ex Ferrarii Sanctorum Catalogis.

FORTE ANNO
CCCCXXIV.

De cultu constat,

C

non item de gestis,

Nihil olim prætermisere Majores nostri, quæ de sanctis Belunensibus, ac nominatim de hoc S. Lucano ejusque exsulis altrice S. Avatia monumenta aliqua eruerent iis paulo certiora, quæ in Bavaria sua sacra, duce laudato Ferrario, tradiderat Raderus noster, de elegantia hinc inde magis quam de sincera veritate sollicitus. Testatum id reliquit Papebrochius, ubi de prædicta S. Avatia agit ad diem xx Junii; habeoque etiam præ manibus adductas ibi litteras collegii Tridentini rectoris Pauli Frisch atque Francisci Perthanis, id candide rescribentis xxvii Julii 1692, implorasse se subsidium Reverendissimi D. Vicarii Generalis ibidem; viri, inquit, mihi longe amicissimi. Recurri itidem ad alium sacerdotem mihi addictum; sed utrimque idem retuli responsum, nimirum, nihil prorsus exstare in scriptis de Vita S. Avatiæ et S. Lucani: id solum constare et dici posse, quod a populo fidei habeantur in veneratione et colantur ut Sancti.

2 Hiscæ fîsus, S. Lucanum debito hic loco reposui, ut cujus festivitas huic diei affixa est, tametsi nec de anno, nec de die obitus certi quidquam statui posse videatur; quemadmodum nec gesta ipsa qualiæcumque, quæ Beluna se accepisse ait Ferrarius, satis tolerabilia sunt, utpote recentius digesta, atque ex similibus aliis æque fabulosis ad hunc Sanctum translata, quod non observare non potuit editor, Papebrochius vero paula clarius explicuit, ut opus non sit hic repetere, quæ loco citato dicta sunt. Sub hac cautela describa quæ in Catalogo Sanctorum Italiæ hoc die habet Ferrarius in hunc modum: Lucanus episcopus Brixinensis (urbs est Brixina, seu Brixino Rhætica inter Tridentum et Ænipontem) cum in summa rerum penuria populo, ut lacticiis in Quadragesima uterentur, permisisset, a malevolis apud Cœlestinum Pontif. Max. circa annum salutis ccccxxiv accusatus est. Et res et tempora, licet tam confidenter adducta, paulo majori auctoritate fulsiri meretur. Sic textus prosequitur:

3 Qui, ut senex erat, unico comitatus famulo Romam proficiscens, apud Spoletum hospitis uxorem hydropicam oratione sanat. Cum Romam pervenisset Pontificemque adisset, pallium suum radio solari, tamquam vecti impositum mirabiliter substitit: quod cernens Pontifex, non modo illum ab objectis absolvit; sed et multis affectum beneficiis ad suam ecclesiam remisit. Verum paulo post ab eisdem persecutoribus sede pulsus, in vallem Agordiam Belunensis diocesis venit, ubi usque ad obitum Avatia pia femina (quæ in ea valle templo sibi exstructo colitur) victum ministrante mansit. Cum vero multis clarus miraculis obisset xiv Kalendas Augusti, corpus Belunum, nisi prius Agordi capite relicto, nunquam transferri potuit. Translatum autem in ecclesiam Cathedralē, in arca marmorea conditum, magnam habet apud Belunenses venerationem, apinor quia fortasse hoc die translatus supponitur, alias pridie recolenda esset ejus festivitas.

quæ satis miræ

4 Citat monumenta ecclesiæ Belunensis, quæ mirum est, ibi hodie amplius non superesse: an quod Belunenses ipsi satis perspiciant, præ genuinis admitti vix posse? In quibus, pergit Ferrarius, nonnulla continentur fabulis proxima, veluti, quod ursum, qui sibi in itinere equum devoraverat, Romam usque ad Pontificis conspectum equitaret; ac perdoes, quibus in itinere præceperat, ut Romam convolarent, Pontifici donandæ, illæ ante Pontifici adfuerint. Annæum Ferrarii scrupulum pridem solverunt Radcrus et ex ca Gewaldus in additionibus ad Hundium in Metropoli Salisburgensi, de episcopis Brixinensibus pag. 457; facillime enim intelligitur, Brixinensem episcopum appellari non posse S. Lucanum, nisi adhibita prolepsi seu anticipata usurpatione, quæ in hisce frequentissima est: tu cetera locis citatis atque etiam de S. Ingenuino ad v Februarii legere poteris; mihi satis est, S. Lucano meritam venerationem, qua sola ipsum gaudere jam ostendimus, hic asseruisse.

retulit Ferrarius.

DE

A

D

DE S. SEVERO EPISCOPO CONFESSORE

CASINI IN SAMNIO

Ex Usuardo Vaticano et Ferrario.

J. B. S.

FORTE
SECVLO V.Obscurum
Sancti me-
moriam

B

suscitavit
Ferrarius;

C

quem secutus
videtur
Ughellus

Quam parum celebris in Martyrologiis fuerit sancti hujus Severi memoria, abunde patere existimo ex nostra Usuardi editione; cum istic solo fere nomine notus sit inter auctaria in codice Vaticano, qui fuit olim ecclesiæ Beneventanæ, ubi de ipso sic legitur: In Cassino, natalis S. Severi episcopi, quo saltem de cultu ejus, ut a synonymo Neapolitano, qui ad xxx Aprilis relatus est, diversi, aliquatenus securi reddamur. De ipso plura collegit in Catalogo Sanctorum Italiæ ad hunc diem Ferrarius hoc elogio: Severus, Valentiniano Marciano, Leone ac Zenone imperantibus, sub Leone I, Hilario, Simplicio ac Felice III summis Pontificibus vixit. Qui ob vitæ sanctimoniam et doctrinam ad episcopatum Casinensem evectus, adversus ejus temporis hæreses decertavit. Affluit enim sub Leone synodo Romanæ adversus Nestorium, Eutychen, Dioscorum et alios hæreticos, ac sub Felice adversus Acacium. Vitam duxit austeram; et in pauperes maxime pius fuit. Qui cum plures annos ecclesiæ suæ sancte præfuisset, obdormivit in Domino viii Kalendas Augusti in sua ecclesia sepultus.

2 *Errorem typographicum facile observas, nam Sancti natalis a Ferrario hoc ipso die xiii Kalendas Augusti consignatur. Clarus, inquit deinde, post mortem miraculis: cum enim mulier Aquinas oculorum morbo difficillimo, cui opera nulla medicorum profuerat, laboraret, ei oranti S. Episcopus apparuit præcipiens, ut se ad ecclesiam suam conferret. Quæ eo a viro suo deducta statim ab ea infirmitate convaluit. Ex Pet. Diac. De vita et ob. SS. Casinens. qui plura refert miracula. Nescio ubi ista legerit Ferrarius, ego unicum illud in nostro codice reperio, et ita quidem descriptum, ut vix fidem inveniat. Magis placet quod in annotatione subjicitur, exstare prope monasterium Casinense ædiculam S. Severo dicatam, de qua videndum Chronicon Casinense ab Angelo de Nuce recensitum lib. 2 cap. 52, ubi textui lucem addit editoris notatio, ex qua de antiquo atque hodierno situ prædictæ ædiculæ clarius edocemur. Porro Casinenses monachos sancti hujus Severi natalem hac die celebrare testanti Ferrario haud difficulter credidero.*

3 *Hæc de S. Severi cultu satis certa sunt, verum de ipsius ætate aut gestis quid Petrus Diaconus tradere potuerit, haud equidem satis perspicio, utpote qui totis sex seculis Sancto posterior, non nisi verbosam juxta ac tetricam panegyrim contexuit, de qua mox censuram proferre non verebimur. De reliquo videndus Ughellus Italiæ sacræ tomo 2 in appendice de episcopis Casinensibus, ubi plane obscuram ostendit et episcopatus istius et sancti Severi memoriam. Paucula ex eo huc transferre liceat: Veteres Casinates Christiana sacra primum ab*

Apostolorum principe Petro disseminata amplexatos fuisse, constans est majorum traditio; nec inani conjectura ducuntur asserentes, ab eodem Casinam in ecclesiam cathedralem excitatam, eidem proprium reliquisse pastorem, cujus nomen ceterorumque post illum, usque ad Severum, invidiosam delevisse vetustatem. Constat enim Severum Casinensem episcopum, virum sanctissimum, sub Felice III Papa anno cccclxxxiii, cum finitimis Aquinate, Fundano, Capuano, aliisque Campaniæ præsulibus Lateranensi concilio subscripsisse; alterique sub eodem Felice concilio convocato adfuisse tradit Petrus Diaconus, qui ejus præclaras virtutes peculiari volumine complexus est.

4 *Nominum significatione hic tantillum abutitur Ughellus, dum peculiare volumen obtrudit. Verbosa oratio est, de qua quid sentiendum, jam me dicturum pollicitus sum. Reliqua Ughelli verba huc spectantia audiamus: Cujus etiam, nempe S. Severi, meminit Leo Ostiensis lib. 3, cap. 40 (mihi lib. 2 cap. 52) Historiæ Casinensis, retulitque ejus nomini in Casinensi monte ecclesiam consecratam esse. Post hunc Severum, neque ante ipsum, sive ex longiori temporum serie, sive ex Gothorum incursionibus antiquorum Casinensium præsulum memoria intercidit. Potiori forte jure quis diceret, prætenso eos præsules numquam exstitisse in rerum natura. Scio equidem quod de spiritualis jurisdictionis Casinensis qualitate et origie fusius disputet laudatus Angelus de Nuce in Excursu historico a pag. 103; ubi operose conatur evincere ante S. Patriarchæ huc adventum, jam tum Casinense territorium propriam habuisse cathedram, diocesium et episcopum. At enim, utrum hæc omnia extra controversiam satis posita sint, crunt, ni fallor, qui mecum dubitent, nisi paulo certiora argumenta adducantur, quam quæ ex verisimilitudine potius quam ex vetustis verisque documentis hactenus prolata sint. Fontem haud satis limpidum propius inspiciamus.*

5 *Video hæc omnia niti sola auctoritate Petri Diaconi Casinensis, quæ quanta sit, non uno loco Mabillonius aliique eruditi testati sunt. Desumitur, nimirum historia ex eo libro qui inscribitur: De ortu et vita justorum sacri cœnobii Casinensis, quem exscriptum habemus ex ejus autographo Ms. antiquis et difficillimis litteris Longobardicis in pergamento, qui in eo monasterio sub arctissima custodia asservatur. Sane perquam sollicite, nimium fortasse: nam si cetera iis paria sunt, quæ ibi sive Petrus ipse, sive alius, de S. Severo tradidit; in hac nostra Actorum collectione locum haud quaquam merebuntur. Ex brevi peculiaris istius voluminis analysi, quanti faciendum sit, faxo mox intelligas. Mota oratio hyperbolica facies circiter decem in-folio complectitur; cujus prologus plane*

atque item
Angelus de
Nuce.

E

F

Fons omnium
est Petrus
Diaconus

luxu-

AUCTORE
J. B. S.

luxurians omni et nulli aptari potest: id verissimum est, non absque adolescentiæ venia, quam auctor merito flagitat, legi posse. Post varia parerga, nunc jam, inquit ad Severi retexenda præconia stylus sequens vertatur.

verbosissima
oratione

6 Quid vero tanto liatu proferat, mirare: duabus integris paginis verbosissime laudatur Publius Marcus Terentius Varro, ut Romanorum doctissimus, considerantissimus, acutissimus et diligentissimus, quod alicubi sub nomine Casca montem Casinum appellaverit, ut stomachum moveat puerilis loquacitas. En tandem pag. 6 venerandi Severi præsulis Vitam scribere orditur. Ita nempe ut per quinque alias facies plurimis verbis paucissima dicat: multum enim inde eduxeris, si satis evincas, S. Severum exstitisse, episcopum concilio Romano sub Felice PP. III interfuisse, obiisse, sepultum esse Casini, ac per varias ambages cæcæ mulieri visum restituissc. Ex uno specimine disce reliqua: Annorum autem a vivifici Verbi incarnatione quadringentesimus primus circulus volvebatur, cum Valentinianus III felicissimum ac excellentissimum Romani imperii thronum suscepit regendum. Hoc itaque orbis moderante habenas, vir Domini Severus, omnipotentis beneficio donatus, Campaniæ, ceu topazius, morum gravitate, vitæ prærogativa, virtutumque jubare coruscus, eo potissimum tempore Casinensis ecclesiæ pontifex splenduit, quo æquitas ab injustitia, pietas ab impietate, mansuetudo a severitate, Catholicæ et apostolicæ fidei cultus ab Ariano-

rum, Nestorianorum.... fluctuabat vesania. Hic itaque.... erat sanctitate conspicuus, castitate pudicus, etc.

7 Pcdtentim, obsecro; ita puer adhuc virum post se relinquit; mox eodem colturno ad cathedram promotus, in æquitate discretus, fortitudine prudens, longanimitate vicens, in adversis patiens, et quid non? Sic pucritiam, sic electionem, sic episcopales virtutes pompose magis quam vere prosequitur. Tum Nestorii, Eutychetis et aliorum hæreses fuse describit, eo solum ut insinuet, quod dicebam, Romam cum aliis episcopis ad concilium vocatum fuisse S. Severum, quod si sola horum Actorum fide substat, equidem non admiserim, quidquid Ferrarius, Ughellus et Angelus de Nuce ea sola assertionem inniti videantur. Debili profecto, ut iterum repetam: quid enim, quæso, de rebus ante sex secula gestis testari potuit Petrus Diaconus? Dum ita expilata imo planissime destructa fuissent archiva Casinensia, ut episcopatus istius vix ulla superessent, non dico vestigia sed nec sola memoria. Satis sit. S. Severum coli ut episcopum, cujuscumque demum loci antistes fuerit: nam antiquissimum, quod de ipso superest, monumentum, Casini quidem eum depositum ait, ast loci istius episcopum fuisse, nusquam pronuntiat. At enim contentioni funem ea causa ducere, operæ pretium haudquaquam existimo. Ceterum ex hactenus dictis satis manifestum est, huc referri non posse Severum qualemcumque, codici Epternacensi perperam insertum, ut dictum est supra hoc dic ad classem Martyrum Africanorum num. 2.

ex qua nec
de Sancti se-
de satis edo-
cenur.

DE S. EUSPICIO CONFESSORE IN MONASTERIO MICIACENSI

G. C.

CIRCA AURELIAM IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

C

Sancti cultus, ætas et Vitæ scriptores.

INEUNTE
SECVLO VI.S. Euspicius
in monaste-
rio Micia-
censi

Miciacense cænobium, duobus milliaribus Gallicis Aurelia dissitum, quod modo sancti Maximini nomen præfert, et vernacule S. Mesmin de Micy appellatur, conditorem agnoscit S. Euspicium, et laud dubie sacram illius memoriam quotannis veneratur. Sed cum Euspicius in ecclesia sancti Aniani primo sepultus fuerit, quemadmodum in Actis ejus num. 13 refertur, Miciacenses reliquiis sui Fundatoris caruerunt usque ad tempora Roberti Francorum regis; nempe quando pius ille princeps ecclesiam S. Aniani, flammis consumptam, anno 1029 restauravit, et ad illius dedicationem multos præsulcs convocavit. Cum ea occasione corpora Sanctorum, quæ in S. Martini ecclesia interim quieverant, in novum hoc templum sollemniter deferrentur, Albertus Miciacensis abbas aliquas a Rege petiit ac impetravit. Conjicio, illas sacri corporis exuvias satis notabiles fuisse, cum Miciacenses hujus susceptionis causa, celebrarint mense Junio peculiare festum,

quod in eorum Martyrologio juxta Mabillonii testimonium ita notatur: Susceptio reliquiarum sancti Euspicii. Si quis ultiorcm monasterii Miciacensis notitiam desideret, consulat Carolum Sausseyum in Annalibus ecclesiæ Aurelianensis lib. 3 num. 4, vel Franciscum le Maire, qui ejusdem diocesis et urbis Antiquitates Gallice edidit; et in secunda historiæ suæ parte cap. 36 præter alia narrat, quomodo illud cænobium Miciacense anno 1608 Patribus Fulien-sibus concessum fuerit. Nos interea Sancti nostri cultum examinemus.

2 Quamvis S. Euspicius antiquis Martyrologis sit ignotus, tamen alia monumenta satis testantur, publicam venerationem ipsi jam dudum exhibitam fuisse. Et imprimis Kalendarium Ms. Sanctorum Aurelianensium, quod ex istius ecclesiæ Breviario transcriptum esse existimo, sequentem suggerit lectionem: Euspicius presbyter, Virduni nobilibus parentibus procreatus, in territorio Aurelianensi una cum nepote suo Maximino agens, tanta apud Deum et homines vitæ sanctitate floruit, ut utrisque Clodovæus rex Francorum agrum Miciacensem cum multis aliis prædiis in eodem territorio donaverit, ut in eo jugiter divinis sese manciparent obsequiis. Ibi cellulas monasticas et basili-

et Kalenda-
rio Aurelia-
nensi colli-
tur.

cam

A cam construere, adjuvante Eusebio Aurelianensi episcopo, cœperunt, quam idem celerius, quam credi par est, divina opera consummatam in honorem Dei et sancti protomartyris Stephani, ipsis poscentibus, consecravit. Cumque illic Euspicius monachos multos congregasset, biennio posteaquam Maximinum nepotem suum ad sacerdotium promoveri curasset, migravit ad Dominum, miraculis etiam post mortem clarus. *Cum S. Euspicius juxta omnia Aeta in diœcesi Aurelianensi obierit, miror, quod Castellanus in Martyrologio universali XIV Junii. et in indice Sanctorum expresse asserat, eum Parisiis mortuum esse. Ferrarius quidem in Catalogo generali illum hac die etiam Parisiis annuntiat; sed fortasse tantum indicare voluit, eum in hac urbe honorari ob notabiles sacri corporis reliquias, sicut in notis suis innuit hoc modo: Claruit sub Clodoveo rege. Corpus [quiescit] in æde S. Victoris, quæ est Canoniorum Regularium. Saussayus in Supplemento Martyrologii Gallicani die XX Julii eundem Sanctum apud Parisios collocat. Quid sit de hac re, plenius edoceri cupimus, et ad Sancti ætatem inquirendum pergimus.*

Determinata
Sancti ætas

3 Tempus, quo S. Euspicius vixit ac vivere desiit, præterpropter colligendum est ex civium Viridunensium contra Clodovæum rebellionem, in qua primum de illo fit mentio. Cointius in Annalibus Francorum putat, illam civitatis Viridunensis defectionem anno 498 consignandam esse, quia Aimoinus eam post Clodovei baptismum, quod ipsi anno 495 vel 496 collatum est, et ante expeditionem Burgundicam, anno 500 peractam, collocat. Memoratus autem Aimoinus monachus Floriacensis, qui ineunte sæculo XI floruit, in historia Francorum lib. I cap. 17 hanc rem ita narrat: Contra hunc regem (videlicet Clodoveum) cives Viridunensis urbis rebellaverunt. Sed dum rex urbem obsidione vallasset, et jam admoti arietes alta murorum pulsarent, supplicante sancto viro Euspicio, ejusdem tunc urbis archipresbytero, verbum impunitatis a principe promeruerunt, et rex civitatem recepit. Postea cum Aurelianensem urbem Clodoveus rex adire disposuisset, sanctum Euspicium ac ejus nepotem beatum advocans Maximinum, jussit ut suum prosequerentur iter: quibus et Miciacense contulit prædium, et ut ipsi ac posterius eorum illum possiderent locum, per suum firmavit pragmaticum. *De hoc pragmatico seu diplomate statim agemus. Ceterum ex hoc Cointii argumento nondum plane constat de anno Viridunensis obsidionis, eum Clodoveus duplicem contra Burgundos expeditionem suscepit, incertumque sit, utrum Viridunenses ante primam vel secundam expeditionem rebellarent.*

incerta est,

4 Hugo abbas Flaviniacensis in Chronico, quod Labbeus noster in Nova Bibliotheca Mss. librorum edidit, Viridunensem obsidionem expeditioni Burgundicæ postponit, et aliud hujus historię tempus notat, dum de Firmino episcopo Viridunensi, qui eo tempore obiit, ita loquitur apud citatum tom. I pag. 87: Audita autem defectione Viridunensium, et ratus non esse procrastinandum in talibus, viribus undecumque coactis, cum valida manu militari ad eandem urbem venit injuriæ gratia ulciscendæ: cujus muros corona militum obambit, aggeres struit, aspera complanat, et quæque urbi capiendæ commoda ordinat, portis

custodias admovet, et ne quis tute exeat, magno studiosoque conamine prohibet. Quo in tempore Firminus episcopus ejusdem civitatis, miræ sanctitatis vir diem clausit ultimum.... Obiit autem mense Decembrio, die secundo, anno, quantum colligere possumus, ab Incarnato Domino DIV, imperante Anastasio anno XIV, tertio conversionis Clodovei anno, Atheo V. C. consule, Pontificatum Romæ agente beato Papa Symmacho, et soluta obsidione, sepultum est corpus ejus sacratissimum ad dextram altaris beati Petri Apostolorum principis, etc. *Vides hic plures characteristicas temporis notas exprimi; sed hæc inter se non conveniunt: nam decimus quartus Anastasii imperatoris annus, quo Cethegus vel Cethæus (forte hic vitiose scriptum est Atheus) fuit Consul, incidit in annum Christi 504. At tertius annus a conversione Clodovei respondet anno Christi 498 vel 499. Itaque ex hac chronotaxi seum pugnante nihil certi concludi potest.*

5 Chronologica hæc difficultas non parum minueretur, si in diplomate, quo Clodovæus donationem prædii Miciacensis confirmat, annus exprimeretur. Sed quamvis duplex hujus donationis exemplar circumferatur, tamen utriusque anno subscriptionis caret. Carolus Sausseyus in Annalibus ecclesiæ Aurelianensis lib. 3 num. 2 ex Ms. codicæ, quem Adam abbas Miciacensis anno 1257 compilari curavit, profert sequens diploma: In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Clodoveus. Quicumque regiæ dignitatis culmine efferri desiderat, merito eum præ oculis habere debet, cujus gratia effertur. Noverit ergo omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium et nostrorum tam præsentium quam futurorum solertia, quia nos res ecclesiasticas, plus quam omnes vitæ nostræ actus tutari atque augmentare gaudemus. Unde cunctis nostris fidelibus, omnibus videlicet episcopis, abbatibus, comitibus, missis, vicedominis, vicecomitibus, vicariis, telonariis, centenariis, villicis, seu cunctis, ut diximus, vero corde fidelibus notum fieri volumus, quia nos, Dei providente benignissima sive annuente clementia, beatissimos viros Euspicium ac ejus nepotem Maximinum religione monastica comptos a civitate Viridunis adduximus Aurelianis, nostrique eis fundum juris concessimus nomine Miciacum, ut ibidem universorum Domino tam ipsi quam eis pie adhærentes seu per annorum curricula succedentes deserviant Deo sub ordine monastico, nostrique in perpetuum habeant memoriale coram Deo.

6 Adjecimus etiam Cambiacum, atque Latiniacum, ut suarum habeant necessitatum supplementum. Lygeris igitur cursum, quantum prædicti terra fundi ex utraque tenet ripa, cum omni libera piscatione, et de singulis salis navibus, per aquam eorum transeuntibus, singulas minas jure damus perpetuo. Superaddimus nostrorum postulatione fidelium, ut quicumque eis aliquid de sui juris beneficio tribuere voluerit, in aliqua qualicumque re beneficium, liberam habeat facultatem. Nos deinceps nostræ largitatis munere propter divinum amorem per nostram auctoritatem præfatis Dei servis, cum sibi vinculo Christi junctis suis succedentibus, eis jam dictum tenere concedimus locum, ut abhinc eundem cum omnibus supradictis terris, aquis, et eis pertinentibus silvis, servis atque ancillis, vel quæque ad

D

nec ex duplici
diplomate

E

F

fundationis
Miciacensis

AUCTORE
G. C.

eos pertineant, vel pertinere videbuntur, absque alicujus impedimento, præsenti et futuro tempore, absque ullo telonio aut vicaria habeat Deo annuente. Sigillo nostro subter eam jussinus assignari. Nulla hic, ut vides, temporis nota additur; et tamen Sausseyus libri proxime citati num. 4 opinatur, hanc foundationem circa annum 510 factam esse; alii autem eam anno 504 consignant. Mihi videntur hi auctores tempus illud determinare ex mera conjectura, ad quam probandam aut improbandam solidum argumentum non invenio.

erui potest.

7 Dacherius in *Spicilegio* tom. 5, pag. 303, vel in secunda istius operis impressione tom. 3, pag. 307 exhibet aliud ejusdem foundationis diploma, quod est sequentis tenoris: Clodoveus Francorum rex, vir iuluster, tibi venerabilis senex Euspici, tuoque Maximino, ut possitis, et hi qui vobis in sancto proposito succedent, pro nostra, dilectæque conjugis et filiorum sospitate diviuam misericordiam precibus vestris impetrare *, Micicum concedimus, et quidquid est fisci nostri intra fluminum alveos, per sanctam confarreationem * et annulum inexceptionaliter tradimus, et corporaliter possidendum præbemus absque tributis, naulo et exactione, sive infra sive extra Legerim et Ligerinum, cum querceto et salicto et utroque molendino. Tu vero, Eusebi sancte, religionis Catholicæ episcopo, Euspicii senectam fove, Maximino fave, et tam eos quam possessiones eorum in tua parochia, ab omni calumnia et injuria præsta liberos: neque enim nocendi sunt, quos regalis affectus prosequitur. Idem agite, o vos omnes sancti Catholicæ religionis episcopi. Vos ergo, Euspici et Maximine, desinite inter Francos esse peregrini, et sint vobis loco patriæ in perpetuum possessiones, quas donamus in nomine sanctæ, individuæ, æqualis et consubstantialis Trinitatis. Ita fiat, ut ego Clodoveus volui. Eusebius episcopus confirmavit. Dacherius dicit, sese hoc donationis instrumentum transcripsisse e schedis Hieronymi Vignerii, quarum antiquitatem et auctoritatem ignoro. Mabillonius quidem in notis ad *Vitam S. Maximini* hoc secundum diploma præcedenti præfert; sed Germonus noster in erudito opere de *Veteribus regum Francorum diplomatibus* ostendit, quam incerta sint istius ætatis instrumenta. Quare utriusque diplomatæ auctoritatem vel alterutrius electionem prudenti lectoris judicio relinquimus.

C

Farit Vitæ
ejus scriptores.

8 Superest, ut de *Euspicianæ Vitæ* scriptoribus hic aliqua subjungamus. Benedictus Gononus monachus Cælestinus in *Vitis Patrum Occidentis* lib. 4 pag. 217, ex *Ms. monasterii Ambertensis* edidit *Vitam S. Euspicii*; sed perperam in titulo *Vitæ* præfixo eum vocat episcopum: nullibi enim episcopatum administravit, ut recte advertit Cointius in *Annalibus Francorum* ad annum Christi 501, num. 5. Habemus Acta S. Euspicii descripta ex membranaceo codice bibliothecæ regiæ, quæ etiam Mabillonius præ oculis habuisse videtur, cum fragmenta ab ipso citata cum nostro *Ms.* plane convenient. Scripsit ea auctor anonymus, cujus ætas ignoratur. Suspicio, antiquam et simpliciorē *Vitam* ab eo interpolatam et verbosiori phrasi exornatam fuisse: nam post narratam S. Euspicii mortem adeo prolixus est in describenda cælesti aula, et Beatorum felicitate, ut huic digressioni facile viginti lineas impendat. Quare non judico, operæ pretium esse,

ut hunc interpolatorem typis vulgemus. Gesta ejusdem Sancti Bertoldus monachus Miciacensis inseruit *Actis S. Maximini*, quæ seculo IX Jonæ episcopo Aurelianensi dedicavit, ut videre est apud Mabillonium in *Appendice ad seculum I Benedictinum* pag. 591. Vcrum cum Bertoldus in carmine *Actis* præmisso fateatur, sese prisca priorum Patrum monumenta secutum esse, more nostro ipsum Actorum fontem investigamus. Nescio, an illum repererimus; at saltem antiquior ceteris apparet auctor anonymus, quem Mabillonius seculo VII vixisse existimat, quemque proinde ex illius editione hic recudimus. Hisce translationem et Miracula ab eodem Mabillonio edita, et cum *Ms.* nostro collata subjungimus.

D

VITA

AUCTORE ANONYMO PERANTIQUO

E

Ex *Actis S. Maximini abbatis Miciacensis* a Mabillonio editis in appendice primi seculi Benedictini pag. 582.

CAPUT I.

Rebellio civium Viriduncensium contra Clodoveum, et regis erga eos clementia ob intercessionem sancti Euspicii.

Gentem Francorum fuisse bellicosissimam et regibus floruisse strenuis, et antiquis probatur historiis et ampliatione terminorum: quæ gens per divinum adjutorium se longe lateque porrigens et divinum beneficium eis impertitum, et ejus gentis manifeste testatur fortitudinem. Porro, ut dixi, cum regibus floruerit clarissimis, Chlodoveus inter ceteros eminuit nulli priorum secundus, utpote quem ornabat virtus invicta, sed ideo invicta, quia erat ei mens Deo devota: et ideo ornabatur magis et firmabatur divinis viribus, quam victoriis carnalibus. Sed cum auspicia ejus regni multimodis urgerentur incursibus, sicut se habent multorum voluntates, quæ cupidæ sunt mutationum, et rebus novellis, autequam convalescant, inferre nituntur perniciem vel difficultatem; plurimi tales in regno ejus reperti sunt talium cupidi rerum: inter ceteros vero civis Viridunensis oppidi defectionem atque perduellionem dicuntur meditati; sed idem præfatus rex, ratus non esse in talibus rebus procrastinandum, viribus undequaque coactis, cum valida manu militari ad eandem urbem venit, injuriæ gratia ulciscendæ. Cujus muros corona militum obambit, aggeres struit, aspera complanat, et quæque essent urbi capiendæ commoda ordinat, portis custodias admovet et ne quis tute exeat, magno studiosoque conamine providet.

Clodoveus
rex Franco-
rum Virdu-
num obsidet,

F

A
cujus cives,
mortuo urbis
episcopo, ad
placandum
regem mit-
tunt S. Eus-
piciū,
a

2 Quo in tempore episcopus ejusdem civitatis a diem clausit ultimum. Obsessi vero cum, ut dixi, clausi tenerentur, viribusque diffident, sed et murorum firmitas arietibus atque aliis machinis jam cedere videretur, et mortuo episcopo nullus putaretur aptus reperiri, qui preces populi convenienter allegaret coram principe ira fervente; omnes in unam coiere sententiam, ut sanctum virum, Euspiciū nomine, qui in eadem urbe sub titulo presbyteratus degebat, clarissimisque virtutum titulis florebat, ad principem miserorum civium postulationem lacrymasque depositurum mitterent. Vir autem Deo ac misericordia plenus, suorum civium postulata non renuens, sed in eo confidens qui discipulis suis praecepit dicens: « Cum steteritis ante reges et » præsides, nolite cogitare quomodo aut quid lo- » quamini, dabitur enim vobis in illa hora quid » loquamini: non enim vos estis qui loquimini, » sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vo- bis » ad principem, ut petebatur, ire disposuit, et calamitatem, quæ jam jamque civibus suis im- minebat, Domino propellendam commendavit, simulque ut ipse in ore ejus esset, suppliciter exoravit.

B
qui benigne
exceptus

3 Nec spes eum fefellit: nam cum regem pro civibus precaturus adisset, seseque humilitatis studio coram principe terræ prostravisset, ab eo surgere reverenter et causam adventus sui dicere est jussus. Ille autem præcepto parens, talibus ad eum fertur usus verbis: Nobilissime, inquit, et omnium piissime regum, pene universo promulgata tua bonitas est seculo, per quam bonitatem tuam te obsecro, ut patienter me audias, meorum civium preces allegantem et tuam clementiam supplicantem. Emerisit quidem inter nos quorundam protervitas hominum, quæ improbitate sua multorum maculavit imperitiam, et juvenum sustulit stultam proterviam. Et quidem tua animadversione digni sumus, nec diffitemur: sed obsecro propter Dei misericordiam, ut interim subtrahantur culpæ debita supplicia, et porrigatur immeritis clementia. Nosti euim quia in principe plurimum valeat animi dulcedo et parcens liberalitas ad conciliandos civium animos. Etenim si mos est bonorum principum debellare superbos, par est tamen et parcere subjectis: nec abhorret a victoria tua nostra suasio: qui cum victor sis hominum, passionis quoque propriæ fortior eris triumphator, si malueris patientiæ vires exercere, quam sanguine civium tuum fœdare triumphum.

C
rebellibus
veniam im-
petrat,

4 His rex auditis et vi dictorum gravitateque Viri perspecta, cœpit ejus rigor animi mansue- fieri, et amaritudo fellis dulcorari, divino utique nutu id agente, cujus fortitudini immania cedunt et dura fatiscunt. Denique tantus divīno monitu rex adeo affectus est, ut postulationi ejus libentissime annueret et impunitatem quamvis nocentissimis contribueret, in tantum, ut specialiter de eo Scriptura divina olim dixisse visa sit per Salomonem: Hanc quoque, inquit, vidi sub sole sapientiam et probavi maximam: civitas parva et pauci in ea viri, venit contra eam rex magnus et vallavit eam, extruxitque munitiones per gy- rum et perfecta est obsidio, inventusque est in ea vir pauper et sapiens, liberavit urbem sapientia sua. Igitur viro Beatissimo ordinante et regis

manum tenente, repagula portarum urbis reduci jussa sunt et portæ aperiri; sed et clerus proce- dere ordinatus est, regem cum laudibus et Deo dignis cantilenis suscepturus, per quæ et prin- cipi dignum sedulitatis suæ monstraret obse- quium, et liberationis propriæ Domino offerret tripudium.

EX IMPRESSIS.

5 Itaque rex postquam, ira refrigerata per Fa- mulum ejus, se sentit ab immani ereptum piaculo, gratias in ecclesia Deo reddidit, et civibus principali indulgentia data, ad curanda juxta morem epulis regalibus corpora sese convertit. Quibus biduo indulgens et recreatum exercitum post laborem itidem ad alia paria negotia curan- da ducere volens, tertia demum die sanctum Eu- spiciū suis aspectibus evocari voluit, et urbi, cujus subventor fuerat, quamque ab imminente periculo eripuerat, episcopali dignitate et honore præset admonuit et admonendo petivit. At ve- ro Sanctus divinæ institutionis non immemor, qua præcipitur: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam; oblatum honorem vel potius onus sacerdotii hu- militer recusavit, et, ut credendum est, præ- sciū brevitas suæ vitæ, quæ postmodum termi- nanda erat, ut alter succederet ei, cedere libuit

et oblatum
orbis episco-
patus recu-
sat;

E

b. Nam actuum ejus posteritas hoc indicat: cum enim rex hoc ab eo obtinere non potuisset, ut pontifex scilicet crearetur, jussit, ut sibi comes fieret, quo usque ad Aurelianensem urbem deve- niret. Nec tamen id præcepit tamquam similitate imperante, sed potius amore devoto suggerente; quippe cui dulcissima Viri præsentia causa erat lætitiæ, et absentia itidem putabatur causa mœ- stitiæ.

b

6 Jam ergo in crastinum discessurus, cum in- ter gaudia regalia a beato et præfato Viro, ne id sibi molestum esset, multimodis precibus obtine- re videretur, et ad consensum ejus se pervenisse gauderet; id ab eo muneris reciproci exactum est, quatenus regis præcepto Maximinus, nepos il- lius, consors ejus fieret itineris et baculus sene- ctutis, nec non et baculus imbecillitatis senilis. Videbat namque in eo ingentem bonitatis docili- tatem, et a puero innocentiae puritatem, et cre- scentia virtutis insignia per dies incrementa: at- que ideo quem videbat virtutis parem, volebat continuatim sibi fieri consortem. Neque in eo tantum diligebat sanguinis societatem, quantum virtutis parilitatem. Omne enim, ut Scriptura dicit, animal ad simile sibi conjungitur, et homo simili sibi copulatur. Rex vero libentissime peti- tioni ejus assensum præbuit gaudens, ut qui sibi unam adsciverat, duos jam divino munere assu- mendos cognoverat. Jubet ergo, ut uterque ejus comitatu jungeretur ejusque conspectui, dum tempus resque dictasset, semper præsto essent. Nimio enim eorum ducebatur favore, quem Chri- stus ejus cordi immiserat, ut tantos viros nobis immeritis c condonaret.

sed regem
Aureliam dis-
cedentem
sequitur.

F

c

ANNOTATA.

a Hic episcopus in Vita Ms. ac aliis monumen- tis vocatur Firminus, ut vidimus in Commentario prævio num. 4.

b Hoc in Vita Ms. ita narratur: E contra vir vene-

EX IMPRESSIS.

venerabilis Euspicius omnimodis renitendo humiliter gratia propectæ ætatis recusavit administrare ecclesiastica jura; sed veluti melius deliberando pontificalis oneris cuidam suorum nepotum strenuo viro S. Vitono curam dignum duxit committendam: qui vir Domini Vitonus adeptus pontificalis infulam honoris vigilanti solertia, dignus Dominici ovilis extitit pastor et custos: hujus etenim gemina fratris prosapia fuere S. Euspicii nepotes benignissimus Lupus Trecassinæ urbis episcopus (non tamen ille gloriosissimi Germani Autisiodorensium socius antistitis, sed alter posteriore præsul tempore) atque Maximinus pater insignis Christi gratia, merito, et vocabulo. *Ab Hugone Flaviniacensi in Chronica apud Labbeum nostrum tom. 1 Novæ bibliothecæ Mss. librorum pag. 89 vocatur sanctus Maximinus, frater sancti Vitoni. Hæc genealogia examinari poterit IX Novembris, quo die S. Vitonus colitur. Videri interim potest Camuzatus in Promptuario sacrarum antiquitatum Trecassinæ diœcesis, ubi agit de episcopis Trecensibus, fol. 157 verso.*

B c *Ex his verbis non immerito aliquis conjiceret, auctorem hujus Vitæ esse monachum Miciacensem, etsi libenter fatear, id non satis certo concludi.*

CAPUT II.

Clodovei erga Euspicium se secutum liberalitas, fundatio monasterii Miciacensis; S. Euspicii mors et sepultura.

Clodoveus locum vitæ monasticæ aptum offert SS. Maximino et Euspicio,

C

Quid plura? Cum rex sæpe dictus ab oppido Viridunensi pedem extulisset, et res regno suo dignas per loca opportuna et civitates ordinavisset, ad Aurelianorum urbem pervenit, comitatu ejus adhærentibus prædictis viris. In qua urbe dum aliquantisper remoraretur quadam die dum more regibus solito alacritate ultra solitum utitur, tactus instinctu divino sanctum senem Euspicium, ejusque tam virtute quam sanguine proximum advocari jussit Maximinum, cui et dixit: Nostræ quidem fuerat voluntatis et ut putaveramus ecclesiæ utilitatis, ut te doctore et duce frueretur civitas, et populus tibi sanguine sociatus: sed quia suggerente animo nostro usque ad hæc te traximus loca, forsitan voluntate operante divina, optamus te in his partibus locum aliquem eligere, in quo et tuæ voluntati et utilitati satisfiat, et per vos futura ætas propectum utilitatis percipiat: quatenus et vobis in hac recertantibus merces accrescat, et nobis faulrix divinitas existat, sed et vobis successuri emolumentum capiant salutare, nostrumque teneant continuum memoriale. Vestrum est ergo illud providere, nostrum vero erit provisa ordinare.

qui et agunt prædium Miciacense,

8 Qua indulgentia viri sancti percepta, diligentissime investigare cœperunt, qui locus eorum votis esset commodus, scilicet ubi secreti compotes fierent, et menti semper amica silentia adipisci possent. Sed cum quod quærebant, divina voluntate faultrice reperissent, et a rege super hac re sciscitati essent; sanctus Euspicius, qui sciret imminere sibi diem vocationis extremæ, non

suo nomini tantum munus adscribi, sed sub titulo nepotis sui Maximini voluit confirmari dicens: Domine mi rex, gratias ago primum divinitati, quæ vestrum sublimitatis affectum in meam inclinavit humilitatem, ut tanto me dignareris honore. Et quia impar sum tantæ benignitati, ille tibi rependet vicissitudinem hujus beneficii, qui tuo id inspiravit cordi. Scio enim verum esse quod Spiritus sanctus dixit, quod Cor regis in manu Dei est, et quocumque voluerit inclinabit illud. Verumtamen quia ætas mihi immensa non multos promittit annos, et famuli vestri, nepotis mei Maximini industria animique devotio meliora de se sperare suadet, peto, ut agrum Miciacensem ei liberalitas vestra concedat parvulamque possessionem, quæ vocatur Cambiacus, simulque aliam, quæ vocatur Litimiacus, quatenus dum supersumus, Deo nobis vacare ibi liceat cum his, qui nostræ voluerint jungi societati, adjuvante nos atque favente hujus urbis præsule Eusebio: nam ibidem rege consistente, isdem Eusebius loco præcedentis fuerat substitutus episcopus a.

9 His auditis, rex libentissime annuit, et petitis venerabilis Viri assensum præbere judicavit. Ideoque accitis commentariensibus et notariis publicis sollemnes ordinatæ atque conscriptæ vel confirmatæ sunt conscriptiones, b adhibitis signis atque sigillis sub nomine beati Maximini, ut in eodem agro Miciacensi, ubi veteres parietinæ structuram tantummodo priscam præferebant, nova famulorum Christi usibus reparare liceret habitacula, et in eis famulis Dei absque ullo liceret Domino famulari incommodo. Hoc sanctorum Virorum factum atque eventum conferat, cui placet, beatissimo Abraham, et videat quodammodo alterum Abraham et nepotem ejus Loth patrio solo, rebusque relictis exsulantem apud Abimelech vel Pharaonem reges, et apud eos potiore honore functos majorique, quam pridem in terra sua habuerint, claritudine donatos. Sed et promissum Salvatoris etiam ad litteram completum; quia qui sua pro Domino reliquerint, centuplum in hac vita cum persecutionibus recipient, et in futuro seculo vitam æternam.

10 Isdem namque fundus, qui eis attributus est, Miciacensis scilicet, adeo est sancto Ordini monastico congruus, ut specialiter (si dici potest) ad hoc videatur a Deo dispositus. Nam hinc inde dum fluviis Ligeris c, et Ligeriti d colluitur, et servis Dei secretum præbet habitaculum, et importunis quibusque sese ingerere cupientibus arceat accessum. Porro intra sinus sui spatium insula ipsa majoris est bonitatis et fertilitatis quam magnitudinis: est enim ferax tritici, vinum abundans atque præcipuum reddens. Hortorum varietas quid ibi venustatis, quid conferat utilitatis, quis explicet! Porro nemora tam agrestia quam iusitiva multam eidem loco augmentant pulchritudinem. Et ut dotes ejus sub uno comprehendam, omnigenum est alitrix materque bonorum; cui et ad cumulum delectationis et gratiæ plurimum conferunt naves a mari commercia marina portantes.

11 His ita peractis, rex Chlodoveus eosdem venerabiles Viros supradictos præsuli Eusebio cum prædiis supra memoratis commendavit, ut ejus juvamine fruerentur, quo et locus suprascriptus ad cupitum præpararetur officium, et ab eo-

dem

D

a

E

quod illis rex concedit,

b

et cujus amantitas hic describitur.

F

c

d

Constructo illic monasterio,

A dem sancto viro et episcopo ad id peragendum acciperent emolumentum. Ipse autem rex, ut se habet negotium regni administrandi, ad alia curanda se vertit, urbemque reliquit. At vero beatissimus Euspicius cum nepote non impari Maximino, cum consilio et adiutorio pontificis, in sæpe dicto agro indefesso studio habitacula cœperunt struere monachis congrua, perinde et ecclesiam divino cultui aptam exstructis protinus erexere parietibus. Deo namque eorum cœpta prosperante ultra quam credi potest, opus illud in brevi peractum est, ad cujus dedicationem basilicæ invitaverant prædicti Viri jam dictum episcopum. At vero venerabilis episcopus cum clero sibi credito devotissime advenit, Deo digne opus consummavit propter quod venerat, basilicamque eandem in honore Dei et sancti Stephani protomartyris consecravit. Et ut majori gratia eandem venustaret ecclesiam, ejusdem dedicationis die sub honore diaconatus sanctum consecravit Maximinum, quo munere loco illi impertito episcopus cum clero ad urbem rediit.

B 12 Sancti vero in cœpto persistentes opere, in brevi odore famæ suæ religiosæ populum resperserunt in tantum, ut more alvearii monasterium videretur quosdam venientes atque redeuntes recipere atque reddere. Et quidam bona visuri atque audituri veniebant, quidam eadem narraturi redibant. Inter hæc autem, cum beatus Euspicius ad cœlestia capessenda quotidie anhelaret, inter alia, quæ a Deo acceperat, munera, hoc etiam ei collatum est, ut diem resolutionis suæ a corpore nosset, idque his, quibus tantam rem committere decebat, prædiceret. Et quia sancto Maximino unum adhuc deerat, quo insigniri debet secundum regularem sanctionem, qui monachis præest, sacerdotale scilicet ministerium *e* : episcopum beatus Eusebius Eusebium supplex adiit, vocationis suæ tempus non multum abesse prædixit; petivitque, ut semet adhuc superstite, beatus Maximinus ad honorem proveheretur sacerdotalem. Cujus voluntatem atque petitionem præsul benignus amantissime suscepit nec perficere distulit : insuper et benedictionem, qua patres abbatesque monachorum confirmari solent, superaddidit. Postque omnia biennio cum felici nepote suo Maximino in tereno corporis sui habitaculo commorans, extremam sortitus diem, ad Dominum felici successu, commigravit *f*. Cujus non mors sed migratio, ut assolet mortalium pectora concutere, tenerime beatum Maximinum fratresque cohabitantes affecit.

13 Sed vir venerabilis Eusebius episcopus hoc comperto caritatis ac perinde compassionis stimulo tactus, a civitate ad monasterium venit, sanctum Maximinum fratresque cohabitantes et lugentes consolaturus, nec non et beati viri officia funeris curaturus. Venit ergo et quæ circa talia caritas agenda præcipit, studiosissime peregit. De loco autem sepulturæ prædicti Viri cum deliberare episcopus cœpisset; visum est prudenti ejus consilio, ut in beatissimi Aniani *g* ecclesiam corpus ejus transferretur, et ad dextram partem corporis ejusdem sanctissimi viri poneretur : non dubitans convenire, ut quibus in Christi amore una fuit devotio, juncta et inseparata esset etiam corporis pausatio. Cum pla-

cuisset autem, ut per medium civitatis reliquiæ sanctæ portarentur, et episcopus venerabilis adesset cum clero itidem devoto atque monachis singultibus pectora quatientibus simulque multis prosequentibus diversi generis et conditionis turmis, et ventum esset ad portam Orientalem ejusdem urbis, quæ transmittit ad monasterium sanctissimi Aniani, vectores qui sanctissima ossa gerebant (mirabile dictu) subito constiterunt; et quasi in terra radicitus fixi immobiles restiterunt.

14 Causa quæritur stationis, impossibilitas movendi sola tenetur : episcopi autem cogitatio dum in diversa distenditur, et quid facto opus esset, alta cogitatione rimatur, tandem ad id, quod utile erat, intelligentia ejus remittitur. Jussit enim, ut hi, qui in carcerali custodia nexibusque duris mancipati erant, solverentur; æstimans quod apud Deum gratum foret, ut eos, quos iniquitas vinxerat propria, beatissimi Viri præclara solverent merita. Quod et verum probatum est. Mox namque ut illi ab angustiis et ergastulis sunt liberati, eodem momento vectoribus sancti corporis facultas reddita est eundi. Sed quid in tali facto præter hoc, quod dictum est, considerandum visum sit edicamus. Novimus namque quia beati Aniani meritis et precibus, populi ab eadem urbis obsidione liberati sunt *h*, qui propriis muris ita adstringebantur, ut urbs carceris angustias imitaretur. Et idcirco forsán placuit divinitatis consilio, ut ostenderet sanctos viros parís apud se fuisse meriti, quos pares miraculo pari atque familiari jungebat sepultura. Quid multa? Perventum est ad locum, quo pontifex voluerat, impletur ex more funeris obsequium.

ANNOTATA.

a Is interfuit Concilio primo Aurelianensi anno 511.

b De donationis litteris egi in Commentario prævio num. 5 et 6.

c Notissimus Gallix fluvius vulgo la Loire, quo per aliquot dies usus sum, dum Aurelia Salmurium navigarem.

d Vocatur etiam Ligerula Gallice le Loiret, et prope Aureliam adeo copiose ex fonte affluit, ut statim navigabilis evadat.

e Notavi in Vita S. Joannis Gualberti ad diem xii Julii, eum fuisse abbatem, etsi sacerdotali dignitate non esset ornatus. Itaque hæc regularis sanctio fortasse alicui monasterio aut Ordini fuit peculiaris.

f Hinc circiter colligi debet epocha mortis Euspicianæ, quam ideo in margine Commentarii prævii ineunte seculo vi collocavi.

g Hic seculo v fuit episcopus Aurelianensis, de quo agendum erit xvii Novembris.

h In Actis S. Aniani narratur, quod captivos liberaverit, et Attilam ab Aurelianensi urbe prodigiose repulerit; ad quam utriusque Sancti similitudinem hic alludit auctor.

EX IMPRESSIS.

TRANSLATIO

*Ex editis apud Mabillonium seculo vi
Benedictino parte 1, pagina 314, et
cum Ms. nostros collatis.*

Dum Robertus rex Gallic ecclesiam S. Aniani iubet, dedicari

Libet præterea annotare scripto, quo tempore et qua causa existente, reliquiae beatissimi Euspicii Miciaco fuere delata honorifice. Conditoris omnium milleno vigesimo nono benignissimi Christi Salvatoris nostri Incarnationis anno, Indictione duodecima, præstantissimi confessoris Aniani basilica diutino ædificata spatio iussa est dedicari. Ad cuius consecrationis diem a glorioso rege ejus basilicæ restauratore Rotberto, regni ipsius anno trigesimo tertio *a*, jussione imperatoria imprimis evocantur archipræsules: Leuterius Senonensis *b*, Gauslinus Bituricensis *e*, qui et abbas Floriacensis, atque Arnulphus Turonensis *d*. Horum præsentiam subsequuntur præsules: Odolricus Aurelianensis *e*, Theodoricus Carnotensis *f*, Bernerius Meldensis *g*, Rudolphus Silvanectensis *h*, nec defuit etiam præsentia * venerabilis Odilonis Cluniacensium abbatis *i*: rector denique Miciacensium pater Albertus *k*, cujus reverendum caput nive dealbatum designat veræ specimen innocentiae, jussus a rege cum caterva suorum et ipse adfuit monachorum.

2 Nactus * itaque nunc opportunum invenisse tempus expetendi beati reliquias Euspicii, simplex rogaturus regem adiit cum fratribus suis: preces quorum nobilissimus rex, qui etiam Miciacense cœnobium plurimum diligens optimis amplificavit bonis, faventibus ipsis * primatibus regis, insuper strenuissimo viro prædicti loci decano domno Tedelino *, cujus maxima apparent in Miciacensi loco beneficia, quod petebatur, libentissime annuit. In crastino autem die dedicationis, quæ est decimo sexto Kalendas Julii, fratres duo, quorum est nomen Laterius * et Odo, jussi sunt a præfato rege mitissimo, et jam nominato reverendo decano urnam, in qua sanctissimi Euspicii corpus reclausum * fuerat aperire, pallioque non minoris pretii, quo sancta ipsius tegebantur ossa, detegere, et partem reliquiarum ejusdem Sancti, ut expostulaveramus, accipere. Quod cum summo gaudio excipientes *, illico obortis lacrymis, pro pietate sui et omnium nostrorum Patroni, videlicet primi pastoris Miciacensis, erexit se ad eorum obtutus, quasi pro benedictione filiorum, dexterum ipsius brachium. Quo viso læti et tremantes exinde illud attrahunt, quoque honorificentius possunt, quo paraverant, recondunt.

3 Tectis deinde altrinsecus sacris * reliquiis et gratantissime partem, quæ eis concessa fuerat, secum ferentes, recedunt, atque protinus nuncium dirigunt, quatenus fratres cum honore congruo longe eis occurrerent a monasterio. Mandatis obsequentes fratres excipiunt Patroni sui cum omni jubilo sanctas reliquias, sicque cum laudibus et cum honore, quantum mortalibus

conceditur, digno ad ecclesiam veniunt, omnipotenti Deo pro concesso desiderio hujus beneficii devote reddunt immensas grates ad laudem et gloriam nominis Christi, cui est cum Patre et Spiritu sancto æternus honor, par gloria per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Est annus 33 Roberti, quo nempe solus regnavit a morte patris; alioquin est 42 ipsius regni.

b Alias vocatur Lcothericus, et ab anno 1000 usque 1032 Senoucnsem cathedram tenuit.

c Is fuit filius naturalis Hugonis Capeti, Gallicarum regis, ut scribunt Sammarthani, et anno 1028 abbatiam Floriacensem, biennio ante combustionem, restauravit.

d Hic avunculo suo successit anno 1023. De eo plura videri possunt apud Sammarthanos.

e Iste post multa præclare gesta obiit circa annum 1033.

f Theodoricus ascendit cathedram Carnotensem, clero plurimum reluctante, ut ex quibusdam epistolis ostendunt Sammarthani. In Ms. nostro omittitur hic præsul.

g Beruerius iste etiam memoratur apud Helgandum in Epitome Vitæ Roberti regis. In Ms. nostro nulla fit illius mentio.

h Apud Sammarthanos vocatur Rodulfus; sed certa ipsius episcopatus duratio non exprimitur.

i De hoc Odilone actum est die 1 Januarii in Opere nostro.

k Sausseyus in Annualibus ecclesiæ Aurelianensis lib. 3 num. 6 dicit, huic Alberto abbati successisse Asenarium anno 1029. Hoc si verum est, obiit Albertus eodem anno, quo dedicationi interfuit.

MIRACULA

Ex seculo vi Benedictino apud Mabillonium parte 1, pag. 314 et 315.

Quia Sanctorum gloria eo amplius dilatatur et excrescit, quo latius diffusa propagatur; ne virtutibus eorum invidere potius quam delectari videremur; si quæ ab eis laudabiliter gesta tempore sepulta ex negligentia sub modio premerentur: quæ recenter gesta et sub oculis omni laude digna gloriosissimi confessoris sui Euspicii Salvatoris clementia fidelibus suis contulit, ipsa cogit universitas litteris immortalibus alligari. A patre itaque ipsius loci, ubi hæc gesta sunt, Andreas a habentes exordium, quæ sub ipso et in ipso mirifica contigisse novimus, non tam sermonum venustæ sobrietati, quam veritati indulgemus. Inferiori quippe inguine periculoque viciniore, letali quodam affligebatur tumore, quo vehementius paulatim protuberante, acsi totum inguen sibi subjici morbus ille decertaret.

2 Tali, inquam, infestatus incommodo, ipso die solemnæ Ascensionis Dominicæ obsequentium fratrum manibus innixus, ad ecclesiam accessit; expletisque ex more Missarum solemnibus, cum

Andreas abbas Miciacensis,

a

implorata ope S. Euspicii, periculoso tumore liberatur,

vis

A vis morbi incessanter validior coalesceret, ut vel levis tactus reformidantem offenderet, omnisque medicantium ars frustra deperiret, sedit tandem animo salubre consilium non humani ingenii opem vel operam ulterius implorare, sed totum se divinæ virtuti sanctissimi confessoris Euspicii intercessionibus commendare; spem certam concipiens se citissimæ saluti posse restitui, si doloris vulnus divino tangi medicamine mceretur. Ad piam itaque ipsius petitionem [profertur] incomparabilis ille thesaurus noster dextera beatissimi Euspicii, cujus crucis munimine roboratus, quo morbus validius sese infuderat, sacro tactu liniri jubet. Jamque de salute securus, ipso die dum fessa membra dolore aliquantulum mitigato optata quiete refovens impensius obdormiret, tumor repente dissolvitur, tensa cutis laxatur, dolor excluditur: quodque intus latuerat putredinis, nimio fluxu ipsum dormientem excitat, et quod fide præsumperat, effectu prosequente completum considerat. Sic demum sanitatem plenissimam adeptus, Deo et interpellatori suo beato Euspicio debitas atque innumeras grates retulit.

et ejusdem
intercessione

3 Erat quædam muliercula villæ ipsius incolæ, cui Miciacense monasterium præeminet, quæ licet in rebus tenuis et abjecta, naturæ tamen non invidentis fœcunditate sibi perspicua, filio ex partu suscepto, adversantis fortunæ solabatur tristitiam, et in eo delectata est, ut in omnibus divitiis. Cujus sedula nutrix cum eum maternis affectibus tenerrime diligeret, et eo solo pignore ridiculæ b paupertatis temperaret infamiam; cum jam plenis et capacioribus adolesceret annis, ad cumulum infelicitatis, nubilosior fortuna adjiciens pro prolis defraudatæ profectu fraudulentum inimici infestatione lingua infantuli, quæ jam pri-

dem plenam atque perfectam loquendi facultatem acceperat, silentii torpore sopita est. Quo mater infortunio non mediocriter permota, quod solum huic malo remedium adhibere poterat, in plateis per coætaneorum consortia filium passioni silentii subjectum mœrens trahebat: ut si forte ex industria obmutesceret, consimilium puerorum colloquiis invitata lingua facilius solveretur.

EX IMPRESSIS.
puer mutus
loquelam re-
cuperat.

4 At cum nullatenus vox, sed solus risus extorqueretur, non voluntariæ taciturnitatis causam, sed impossibilitatis esse sentit; jamjamque exspes et mente jacens, quid ageret hæsitans et ignara, piis tandem condolentium suggestionibus acquiescens, vehementer anxiosa, pro impetranda Salvatoris clementia ad memoratas gloriosissimi confessoris Euspicii reliquias avidius maturabat. Matri enim pro sanitate filii sollicitæ mors erat ipsa celeritas. Petit itaque supplex et devota, ut quod latenti vulnere inimicus inflixerat, Sancti meritis ac precibus redimeretur. Cum igitur infantulus ille elinguis deosculata dextera, vinum, quod beatæ reliquiæ immersione sua sacraverant, degustasset, jam lingua palpitans et paulatim quodam modo stupendo ad alicujus vocabuli expressionem soluta, antequam claustra monasterii mater cum puero egrediens excederet, ex integro, quod amiserat, complevit officium.

E

ANNOTATA.

a Andreas ille in Catalogo abbatum Miciacensium apud Sausseyum dicitur vixisse anno 1171. Unde hujus miraculi tempus præterpropter colligi potest.

b Ex sensu patet, hic paupertatem pro ignominiosa vocari ridiculam, quia sæpe pauperes ridentur.

DE S. SEVERA VIRGINE

APUD TREVIROS.

J. B. S.

F

C

CIRCA
ANNUM DCLX.

Ex Vita S.
Modoaldi
cognita

D e illustri hac S. Modoaldi sorore, in monumentis Trevirensibus propemodum ignota, agere non prætermisit is, qui sancti Trevirensis antistitis Acta satis eleganter recensuit Stephanus abbas S. Jacobi Leodiensis, a nobis jam pridem edita ad diem XII Maii. Nimirum præclarissimæ Virginis elogium istic texuit, eamque a Sancto fratre, exstructo ad S. Symphoriani parthenoni præpositam ostendit; ut quidquid de aliis virginum cœnobiis ab eodem sancto Præsule conditis dubitari modo possit, de hoc sane res extra controversiam posita sit. Encomium pluribus, quam forte necesse erat, verbis conceptum, quamquam in prædictis S. Modoaldi Actis olim excusum, hic proprio suo loco inserere non dubitavi, præsertim cum de sanctæ hujusce Virginis gestis, nihil memoriæ proditum alibi invenerim, præterquam in Lectionario Trevirensi, alibi sæpius citato, unde nihil magnopere erui posse perspicies, quod a laudato Stephano pluribus descriptum non sit.

elogium habet in Lectionario Trevirensi,

2 Porro hodiernum S. Severæ apud Trevirenses cultum satis certum reddit jam dictum Lectionarium. Notavit Bollandus XXVI Februarii in Prætermissis

eo die ipsam signatam esse in Ms. Kalendario Benedictino S. Salvatoris, melius ex Romano et aliis huc remissam: quando a Wione, Dorganio, Menardo ceterisque monasticis festività ejus celebratur. Bucelini oratio nihil addit iis, quæ de ipsa pluribus et certius a Stephano prædicata sunt; Trithemius autem non nulla miscuit pridem a nobis refutata. Magis placet Lectio Trevirensis, quam hic subjicio: Severa virgo multarum et magnarum propinquitatum, a S. Modoaldo episcopo ejus fratre monasterio monialium, quod ipse in ripa Mosellæ, divi Symphoriani martyris honori construxerat, præficitur: cui sancti Benedicti disciplinam servandam tradidit. Et quæ erat fraternæ virtutis haud degener, et præstanti religione femina, excellentibus istic Christianæ perfectionis exemplis per omne vitæ tempus, effulsit. Demum fratri viam ad beatam vitam muniens, obdormivit in Domino, ad beatum Symphorianum sepulta. Inde vero Ludolphi archiepiscopi tempore, sæviante in ecclesia Treverensi schismate, ad S. Matthiæ basilicam translata est.

3 Quod in hac lectione primum ponitur, multarum

AUCTORE
J. B. S.
quod in pau-
culis expli-
catur.

rum et magnarum propinquitatum fuisse alludit omnino ad ea, quæ Stephanus de S. Modoaldi progenie memoravit; qua de re consuli merentur Henschenii annotationes pag. 54; tum ea quæ de S. Ita sive Iduberga disputavit ad VIII Maii pag. 307; ex quibus equidem necdum consequi video, quæ tam rotunde a Wione pronuntiata sunt, et ex eo a Bucelino descripta; nimirum S. Severam patre natam esse Arnoaldo Austrasiæ duce, matre Oda Sueviæ ducissa; quidquid ista se legisse asserat apud Rosieres: quo fieret ut et S. Arnulfi Metensis episcopi soror esset hæc nostra S. Severa. At enim operæ pretium non est, spinosam silvam hic denno ingredi; de genealogia Francica investigationes novas invenies, occasione jam dicti S. Arnulfi ad XVIII Julii. Quod vero postremum dicitur, ad S. Mathiæ basilicam translata fuisse, credam auctori Lectionarii. Utrum hodieum superstites ibidem sint reliquæ, an alio fortasse loco depositæ, a Trevirensibus doceri cupio: notavit editio Usnardina Lubeco-Coloniensis nescio quo auctore, sepultam fuisse in ecclesia S. Eucharii, quod cum jam dictis nemo facile conciliaverit:

B
Memoria in
pluribus
Martyrolo-
giis.

4 In numerosa acie sanctarum Virginum et viduarum quæ S. Scholasticæ exemplum imitata sint, ad x Februarii cap. 6. pag. 411 locus etiam datus est. S. Severæ abbatisse monasterii S. Symphoriani Treviris. De eodem parthenone in ripa Mosellæ ad urbis mœnia educto, meminit Browerus, cui prædictam S. Severam sororem propriam magistram dederit S. Modoaldus, regula D. Benedicti omnibus præscripta; unde et in monasticis celebrem jam diximus ejus memoriam, quibus Mabillonium in Actis SS. Benedictinorum non assentiri, ex ejus silentio satis colligitur; neque in Annalibus, ubi ipsam nominat, de Ordine quidquam protulit: non magis quam auctaria Usnardina, in quibus tamen notissima est. Ultrajectensis, Leydensis, Albergensis et Danicus eadem phrasi utuntur: Treveris, S. Severæ virginis, sororis S. Monoaldi ejusdem loci episcopi; in Bruxellensi vero melius legitur Modoaldi, quomodo etiam scribunt Haguenoyensis Editio Lubeco-Coloniensis Grevenus et Molanus; quibus adde Canisium et recentiores alios: solum Florarium Ms. adjecit, materteram fuisse S. Gertrudis; in ea nempe hypothese quod fuerit soror S. Idubergæ uxoris B. Pipini, quam controversiam hic non relegimus. Notavit alicubi Browerus prædictum S. Severæ cœnobium vix suis rudibus superesse. Cetera ex Stephano intelliges.

C

ELOGIUM

Ex Vita S. Modoaldi in Actis XII Maii.

Monasterio
a fratre ex-
structo præ-
ficiuntur

Interea cum domus ejus decorem diligeret, et ad referendas dignas conditori laudes ardentissimo semper amore flagraret, super ripam Mosellæ oratorium in honore B. Symphoriani martyris exstruxit, opere quidem exiguum, et artificiosi schematis decore minus ambitiosum; sed, quod nobilius est, clarissimis virtutum gemmis ac pulcherrimis virginei candoris margaritis,

multo splendidius ac spectabilius, quam fuerit illud famosissimum Salomonis templum, auro et argento ac tot mirificis expositum argumentis. Ibi quippe congregationem sanctarum Virginum tamquam dulcisonos adolescentularum choros, in nuptiis Christi ecclesiæ jugiter laudes canentium, instituit, de quibus sponsa in laudibus sponsi videtur illud in Canticis dicere: Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te. Quibus etiam ad regularis vigorem disciplinæ servandum, sororem suam præfecit, nomine Severam; quæ secundum nominis sui præsagium et convenientiam, digna præsentis animi severitate copulam carnis, opes, gloriam et cuncta quæ peritura noverat, cum ipsa sui nobilitate et corporis specie, quæ vermibus exaranda erat, parvipendenda esse dijudicans, virginitatem suam Christo illibatam obtulerat.

2 In cujus fide et amore virgineam aciem, quam sponso collegerat, tam materna pietate quam magistra severitate confirmans, omnem eis sanctæ institutionis diligentiam exhibebat. Nihil illius severitate jucundius, nihil jucunditate severius: lætitia illius tristis, tristitia suavis: inculta vestis, oculi demissi, caput inclinatum, incessus gravis, cibus tenuis, ita sane, ut cum omnia Deo digna faceret, nihil tamen dignum se fecisse crederet, comitesque suas plus exemplis doceret quam verbis. Nec deerat ei venerandi fratris sui assidua consolatio, qui in modum æris candentis ardens desiderio, sonans verbo, per scintillas sacræ exhortationis animum Virginis ad amorem Dei fortius accenderet, et ut aiunt oleum camino adderet. Benedictum et Scholasticam crederes: idem desiderium, non impar studium, eandem erga Dei cultum devotionem in istis videres. Illum non magistrum, sed discipulum putares: istam non dominam, sed ancillam humilem æstimares: nisi quod eo magis ille servus, hæc ancilla Christi esset, quod uterque subjectis non dominari, sed ministrare videretur: quorum dignam fidei et laboris remunerationem quia jam tempus est enarrare, prudentissimæ Virginis vocationem, sicut tempore præcessit, ita nostra præcedere narratione faciamus.

3 Quæ dum vocem sponsi vocantis audiret et dicentis: Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano, veni coronaberis; ista nihil demorata, pio respondit affectu: Ego dilecto meo et ad me conversio ejus. Statimque secuta vocantem, cum lampade accensa et ornata oleo optime nitentis conscientiæ, digno est cum honore ab eo excepta, et in illum æthereum thalamum cum multa Sanctorum exultatione introducta. In quo tandem, quod diu optaverat, feliciter collocata, inter dulcissimos dilecti sibi sponsi requiescit amplexus; atque splendidissimis filiarum Sion agminibus adjuncta, deliciis beatissima perennibus delectatur. Cujus sacratissimum corpus, virgineis stipatum choris, virgineis conclamatum lamentis, cum psalmis et hymnis spiritualibus multo honore in ecclesia supradicti Martyris, cui summa strenuitate præfuit, officiosissime est reconditum. O vere beata et venerabilis Virgo! quæ pro mortali sponso immortalem elegit, quæ pro lutea domo cœlestem thalamum commutavit! Vere beata et gloriosa, quæ pro brevi labore æterna beatitudine fruitur, pro vanis histrionum canti-

D

quod illa pi-
ssime rexit,

E

in eodem
sancte mor-
tua.
F

lenis

A lenis, dulci angelorum concentu jucundatur. Hæc de vita et transitu clarissimæ Virginis paucis libavimus : neque enim justum erat, tam pro ipsius

meritis, quam pro honore et reverentia egregi fratris, memoriam et laudem ejus præterire, de qua gaudent angeli et collaudant filium Dei.

D

DE S. VULMARO ABBATE SILVIACENSI

PROPE BONONIAM IN PICARDIA.

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sancti cultus, et pia ædificia ab ipso constructa.

EXEUNTE
SECOLO VII
SIVE INEUNTE
SECOLO VIII.
B

S. Vulmarus, qui nomen suum dedit cuidam oppido,

Locus olim Silviacus dictus, teste Mabillonio in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti sec. 3, part. 1, pag. 233, nunc est oppidum agri Bononiensis vulgo Samer appellatum; quod nomen ex truncatis et in unum conjunctis sancti Vulmari vocabulis originem traxit; quando nempe incolæ pro Saint Vulmer, compendii causa, ut non raro fit, Samer usurparunt. Hoc loco S. Vulmarus seculo VII monasterium condidit, quod S. Vulmari in nemore aut in Silviaco interdum appellatur, ut distinguatur ab altero S. Vulmari monasterio, quod B. Ida vidua intra muros civitatis Bononiensis construxit, uti dictum est in ejus Vita ad diem XIII Aprilis ab Henschenio nostro illustrata. Ab hoc priori monasterio oppidum Samer appellationem accepit, quod proinde rectius Latine oppidum S. Vulmari, quam Samerium vel Saulmerium dixeris. Jacobus Malbrancus noster in opere suo de Morinis lib. 6, cap. 38, docet, quomodo Nortmanni hoc oppidum et monasterium funditus everterint; deinde lib. 7 ejusdem operis cap. 32 narrat, quomodo idem monasterium postea restauratum fuerit, ut suo loco videbimus. Lis est, an S. Vulmarus in hoc monasterio a se condito, statim post obitum sepultus fuerit, de qua re postmodum agemus. Sed hic prius ejus cultum stabiliamus.

C
in Martyrologiis

2 Non est dubitandum de hujus Viri sanctitate, quam veteres Martyrologi aliaque monumenta satis probant. Imprimis Ado, a Rosweydo nostro editus, XVII Junii ita eum annuntiat: Eodem die S. Vultmari confessoris, admirandæ sanctitatis et religionis viri. Usuardus ad eandem diem XVII Junii iisdem plane verbis utitur, nisi quod eum non Vultmarum, sed Vulmarum appellet. Martyrologium Usuardi, quod monachus quidam Benedictinus anno 1718 Parisiis edidit, die XX Julii eandem habet annuntiationem. Merito dubitari potest, an in hac postrema editione hæc annuntiatio loco suo collocata sit; qua de controversia vide Sollerium nostrum die XVII Junii et XX Julii in observationibus ad Usuardum pridem ab ipso illustratum. Apud eundem etiam videri possunt Auctaria Usuardina, inter quæ editio Lubeco-Coloniensis Junii XVII S. Vulmarum vocat discipulum sancti Judoci confessoris. At eadem editio ad diem XX Julii tantum ita habet: In pago Bononiensi depositio sancti Vulmari abbatis, presbyteri et confessoris. Ut similes variorum Martyrologiorum phrases cum tædio lectoris hic non

repetam, sufficiet adducere verba hodierni Martyrologii Romani, quod hac die sic eum memorat: In pago Boloniensi in Gallia S. Vulmari abbatis, admirandæ sanctitatis viri.

3 Breviarium diœcesis Morinensis anno 1518 impressum celebrat festivitatem S. Vulmari novem propriis lectionibus, quæ partem Actorum continent, ac proinde hic transcribendæ non sunt, cum post hunc Commentarium prævium Acta integra daturi simus. Præter alia loca, in quibus S. Vulmari memoria recolitur, est pagus quidam inter Casletum et Belliolum Flandriæ Occidentalis oppida situs, nomine Eecke, qui S. Vulmarum tamquam patronum veneratur. Memorant loci istius incolæ, sese a quercu (hæc arbor Flandrice vocatur *eecke* vel *cicke*) in qua S. Vulmarus habitavit, nomen traxisse, et quercicam Sancti casam postea in magnum monasterium conversam fuisse. Jacobus Meyerus in Annalibus Flandriæ lib. 1 ad annum Christi 668 de hac etymologia et populi traditione ita scribit: Claruit eodem tempore divus Vulmarus, Vulperto ac Duda in Bononiensibus ortus, qui relicta sponsa sua Hostorholda parentibusque ac Wamaro fratre, petiit monasterium Alti montis in Nervii, ubi postquam aliquantis per persancte vixisset, reversus in patriam devenit in Mempiscum, vastamque ingressus silvam in cava quadam arbore triduum absque cibo egit: ea ab arbore Ekenses, agri Casletani populus, nomen se trahere arbitrantur. Vulmarum templi sui præsidem studiose venerantur, locumque, ubi quercus illa stabat, se ostendere posse putant. Plura sanctitatis ejus monumenta per decursum videbimus. Interim sacra ædificia et monasteria ab ipso exstructa investigemus.

Breviariisque ac alibi celebratur.

E

4 Cum S. Vulmarus aliquamdiu habitasset in cænobio Altimontensi, venit in Flandriam seu pagum Minpisco, ut Acta nostra loquuntur, quando quidam vir fidelis..... congruum ei dedit locum, ubi Dei ecclesiam construxit, et plurimos in eodem loco convertens ad Dei cultum instruxit per multa bona exempla. Quamvis non sit improbabile, huic ecclesiæ monasterium additum fuisse, tamen id ex his Actorum verbis non clare eruitur: potuit enim S. Vulmarus per bona exempla plurimos ad Dei cultum convertere et instruere, etsi non ædificaverit ibidem monasterium. Vellem, ut omnia, quæ Malbrancus noster in opere supra laudato lib. 3, cap. 40 de hoc Eeckensi monasterio asserit, ex antiquis monumentis probarentur. Certe mirum est, tam maguam molem ita a Nortmannis fuisse excisam, ut nulla superfuerint vestigia, de quibus antiqui scriptores meminuerint. Porro ea, quæ Malbrancus ex Iperio et Ms. Bertiniano citat, per meram conjecturam monasterio Eeckensi applicat, et de

F
Sanctus in Flandria construxit ecclesiam

AUCTORE
G. C.

alio quopiam cœnobio æque commode intelligi possunt. Denique per pagum Mempiscum vel Menapiscum non significatur determinatus aliquis pagus, uti hodiedum loquimur, sed ipsa Flandria, aut saltem magna ejusdem pars, uti videre licet in Vita S. Amandi ad diem vi Februarii illustrata, aliisque Belgicorum Sanctorum Actis passim obviis. Unde tota hujus monasterii moles traditione Ecdensium potissimum nititur.

et in agro
Bononiensi
condidit du-
plex mona-
sterium,

5 Deinde S. Vulmarus humanas laudes fugiens ex pago Mempisco discessit, et ingressus quamdam silvam patriæ suæ vicinam, ibidem ecclesiam et duo (recentiores scriptores tria enumerant) monasteria construxit. De his ædificiis anonymus Actorum scriptor sic loquitur num. 13 : Illo quoque tempore in eadem eremo construxit ecclesiam sanctus Vulmarus in honore sanctæ Dei Genitricis Mariæ semperque Virginis, et beati Petri Apostolorum principis. Deinde cœperunt ad eum confluere viri et feminae, ut potarentur de ejus immarcescibili fonte. Beatus autem Vir instruebat eos regulariter degens, et adunavit præclaram congregationem utriusque sexus; semota autem fuit habitatio virorum a sexu fragili. *Malbillonius in observationibus præviis ad Vitam S. Vulmari num. 3 de his monasteriis ita scribit* : Inde in natale solum se reddidit, ubi tria monasteria, virorum uuum, duo virginum ædificasse dicitur; quamquam in utraque ipsius Vita duorum tantum mentio facta videtur. Vileriam in Silviaco, vulgo *Wiere aux bois*, appellant locum, ubi conditus parthenon, modo excisus, uno lapide ab oppido S. Vulmari, quod Saulmerium seu Samerium, vernacule *Samer*, vocant. Hic Vulmarus condidit virorum cœnobium, et (si recentioribus credimus) aliud puellarum. Superest etiam nunc monasterium virorum, congregationi S. Mauri nuper unitum, quod oppido nomen et augmentum peperit.

unum virorum

6 *Malbrancus noster jam sæpe citatus lib. 4, cap. 27 de virorum monasterio aliisque circumstantiis ita facunde disserit* : Cum vitam in Silviaco suo degeret inedia, frigore et nuditate horridam, innumeros advenas ad se non modo visendum, sed ad sui sequelam simul pellexit, magis homines acerbitatibus suis, quam mundus voluptatum suarum illecebris inescando : siquidem e Gallia ac Morinis præsertim ad ramosam illam solitudinem avidè confluentes, cœlestis doctrinæ quasi ambrosia pastos, et divini amoris nectare pene ebrios detinebat : ita ut ipsi postmodum mutuis igniculis additum fomitem excitantes, idem vitæ institutum arripere stimularentur. Itaque multitudine non exigua disciplinæ asperioris spem faciente, cœpit domicilia monachorum usibus accommoda moliri. Etiam accessit basilica in honorem augustissimæ Virginis, Principisque Apostolorum non parum augusta; quo in opere docuit suam non minus in magnificis Deo structuris, quam sibi in vili casa et tuguriolo parandis industriam versari. Stetit hæc moles in prædio, quod jure alioquin hereditario ad ipsum devolvebatur, eo loco, ubi jam Saulmerium seu S. Vulmari oppidum : ita ut patria domus Saulmerium inter et Bononiam interjaceret. Istius paterni castelli nonnulla adhuc visuntur vestigia; brevis autem eremus in grande monasterium, deinde in concinnum oppidum excrevit, quod etiamnum

geminum templum gerit. *Malbrancus hic et alibi sæpius indicat, S. Vulmarum fuisse comitis Bononiensis filium. Ego de hac re nihil certum apud antiquos inveni : nam scriptor Vitæ tantum asserit, eum ex Christianis et inclitis parentibus natum esse. Si mater ipsius fuisset comitissa Bononiensis, non opinor, Sanctum fratri suo ita dicturum fuisse : Tu vero et ipsa (nempe mater mea) quantum vires suppetunt, mihi aliquam consolationem alimoniam impendite. Certe comiti Bononiensi vires suppetebant ad aleudum pauperem eremitam.*

7 *Idem Malbrancus lib. 4, cap. 28 de monialium cœnobio hæc habet* : Vix uno a Saulmeriensibus Bononicam viam versus lapide occurrit Wileria in Silviaco, sic dicta ad alterius ejusdem nomenclaturæ discrimen; nunc vulgo *Wiere* est nomen. Illic modo ruralis solum ædes residua est, et amplius nihil; verum insignis olim monasterii breve monumentum. Uti enim Vulmarus viris, qui divino ejus alloquio eloquiove rapiebantur, in monte inter frondosa et opaca virilem, sic feminis non minori zelo præditis in declivi femineum cœtum dedit : cellas, triclinium, peristylia, partheniam ædem instar superioris exædificavit. *Deia lib. 6, cap. 38 cladem a Nortmannis utrique monasterio illatam ita exponit* : Porro in Saulmerium ipsum involarunt, civitatem in monte sitam radicitus exstirpantes, incendio penitus monasterio.... Ab Saulmerio monte descendere in vallem Wierensem lapide dissitam, ubi femineum D. Heremberthæ, quæ S. Vulmari neptis erat, cœnobium [invaserunt]. Diffugerant sanctimoniales ac præcipuam asportarant suppellectilem : quod male habuit Nortmannos, utpote mulierosos homines, qui jam toties frustrati, cupidinibus suis nequiverant ancillari. Nihil hic residui voluere, quin flammis omnino deperiret. *Denique Malbrancus lib. 7, cap. 32 refert, quomodo Saulmeriense monachorum cœnobium c favillis Nortmannicis assurrexerit, et Wierense monialium monasterium in cinere suo sepultum remanscrit. Hæc de cultu Sancti et sacris ejusdem ædificiis dicta sufficiant. Nunc aliqua ad ipsum propius spectantia examinemus.*

et alterum
feminarum.

§ II. Sancti chronotaxis, sepultura, reliquiæ, Acta et miracula.

Malbrancus noster in chronologia, tomo 1 de Morinis præfixa, præcipuas Vulmarianæ vitæ partes certis fere annis alligat. An ex solidis monumentis, an ex conjecturis hanc chronologicam annorum notitiam lauserit, ignoro. Juverit saltem illius chronotaxin hic proponere. Anno dccccxii, inquit, Vulmarus rescissis nuptiis fugit, et ad Altimontense monasterium moratur.... Anno dclviii pariter S. Vulmarus in Eekensi memore sedem figit eremiticam..... Anno dclxxxvii, ait, S. Vulmarus circa hæc tempora ex Eekensi monasterio discedens agit eremitam in Silviaco suo., Anno dclxxxviii Ceadvalla rex Occidentalium Saxonum in Anglia instruitur in Silviaco a S. Vulmaro abbate... Anno dxcvii decedit in Silviaco S. Vulmarus xx Julii. Unus ex his annis satis videtur certus, nempe dum dicitur rex Cead-

Chronologica
vitæ Vulma-
rianæ series

AUCTORE
G. C.

A *vala Sanctum nostrum anno 688 invisisse : nam venerabilis Beda in Historia eccles. gentis Anglorum lib. 5, cap. 7 testatur, illum regem Romæ paulo post perceptum baptismum anno 689 obiisse. Consonant omnia Mss. S. Vulmari Acta, præter Ms. nostrum, in quo haud dubie per amanuensis oscitantiam octo anni omissi sunt. Ceterum sicut reliquos annos a Malbranco signatos erroris convincere non possumus, ita antiquis testimoniis destituti, eosdem probare non audemus. At saltem annum conversionis et mortis dubium esse, patebit ex sequentibus.*

in omnibus
non est cer-
ta.

B *9 Imprimis Malbrancus confidenter asserit, S. Vulmarum anno 642 ad Altimontense monasterium fugisse. Interim non desunt graves auctores, qui istius monasterii erectionem ultra annum 642 differunt, ut videre est in Commentario prævio ad Vitam S. Vincentii Madelgarii die XIV Julii illustratam § I, num. 8. Neque certius est mortis tempus, quam Malbrancus anno 697 collocat : Mabillonius enim vitam illius plus quam ad decem annos extendit, in notis ad Acta S. Vulmari sie de obitu ejus disserens : Et quidem circiter annum DCCX obiit ; siquidem anno DCLXXXVIII monasterii Silviacensis fundamenta posuit ex num. 10. Certe annis minimum viginti apud Silviacum morari eum oportuit, ut duo triave monasteria numeroso discipulorum cœtu impleteret. Fateor, hanc Mabillonii rationem non omnino urgere, ut vita S. Vulmari tamdiu protrahatur : potuit enim spatio decem annorum (etiam viginti annos Silviacensi ejus commorationi assignat Malbrancus) duo monasteria ædificare. Attamen ex hoc annorum discrimine saltem colligitur, chronotaxin Malbranci non usque adeo certam esse.*

Reliquiæ
Sancti prius
in cœnobio a
se constructo
sepultæ,

C *10 Altera inter Malbrancum et Mabillonium controversia est de primo sepulturæ loco : Malbrancus quippe lib. 4, cap. 45 existimat, S. Vulmarum primo sepultum esse in sacrario, quod etiamnum S. Vulmari dicitur, ad forum Bononiæ altioris, at postea monasterio suo redditum, compluribus inclaruisse miraculis. Contra Mabillonius contendit, ejus corpus, primo in monasterio Silviacensi conditum, postea Bononiæ fuisse translatum. Mabillonii opinio videtur præferenda, quia Acta ab antiquo auctore scripta sic habent num. 20 : Tunc humatum est corpus beati Vulmari cum reverentia magna in propria hereditate. Antea autem eadem Acta num. 10 dixerant : Ipsa vero sylva ejus hereditas fuerat. Unde videtur legitime sequi, eum in cœnobio, quod in illa silva construxerat, sepultum esse. Deinde Mabillonius in Appendice ad Vitam S. Vulmari probat, ejus reliquias e monasterio Silviacensi Bononiæ translatas fuisse, ut testatur historia translationis SS. Wandregisili et Ansberti, de qua nos, Deo favente, ad diem XXII Julii pluribus agemus. In ea monachus Blandiniensis apud Mabillonium in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti sec. v pag. 205 narrat sequentia : Ecce enim in nostrates gravis suspicio oritur, gravior seditio suscitatur, dicentes corpus egregii confessoris Vulmari atque abbatis a nobis esse sublatum ; cujus rei materiam excitabant duo clerici, quorum alter dicebatur Notgerus, alter Helgerus : unus eorum sancti Vulmari præpositus, alterque ædituus..... Videns autem abbas, eos sibi nullo modo acquiescere, neque ceptam pertinaciam deponere, id pro omine imminentis sibi lætitiæ præsagus accepit. Unde et cuictis*

coram adstantibus dixit : Vere scio, beate Wandregisile, hic tuam vigilare virtutem pro consociandis tibi collegæ tui Vulmari sacris artibus, famulis tuis laborem istum impendere ; quod et factum est. Aperto ergo sacrosancto loculo corporis sancti Vulmari, bina membrorum pii Confessoris occulto Dei beneficio promeruit, et unum episcopali benedictione, gratias agens Deo, suscepit.

11 Reliquiæ S. Vulmari, quas abbas Blandiniensis accepit, Gandavi a Calvinistis seculo XVI dissipatæ sunt. Neque furibundas hæreticorum manus evaserunt sacra ejusdem Sancti ossa apud Morinos diu conservata, de quibus Malbrancus lib. 6, cap. 38 occasione Nortmannicæ vastationis ita scribit : Quod ad D. Vulmari corpus, pretiosissimam totius Bononesi gazam, attinet, superioris seculi hæretici et iconoclastæ videntur majori Normannis barbarie fuisse concitati : cum enim ascetæ excogitata quam optima potuerunt latebra, paucis admodum consciis, intra crassioris muri cæmenta. sacra Divi lipsana abdidissent, nullo extrinsecus apparente vestigio, perfidi luculentam in propatulo mercedem proposuere illi, qui latebras recelaret. Vicit fabri murarii famulum auri sacra cupido, ita ut mille sannis fuerint in Divum debacchati, eaque peregerint, quibus nihil simile legimus a Danis actitatum. Nescio, an omnia Sancti ossa in hac iconoclastarum irruptione perierint, an vero aliqua, fortasse antea aliis ecclesiis aut monasteriis communicata, rabicm hæreticorum effugerint. Id curiosis sancti Abbatis sodalibus aut popularibus indagandum relinquimus. Nos interea de manuscriptis et editis illius Actis hic pauca præmonebimus.

postmodum
ab hæreticis
dissipatæ
sunt.

12 Mabillonius in Observationibus præviis ad Vitam S. Vulmari num. I, ait, sese vidisse duo Mss. Actorum exemplaria, quorum unum ab interpolatore quodam tot parachronismis et erroribus erat infectum, ut illud consulto rejecerit. Alterum vero in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti sec. III, part. I, pag. 234 ex Ms. Bibliothecæ Gerardimontensis edidit. Habemus nos præterea quatuor alia eorundem Actorum Mss., inter quæ est quoddam Vitæ Vulmariæ fragmentum, ex Ms. Audomariensi desumptum, quod gesta Sancti alia plane phrasi verbosius narrare incipit. Alterum est Ms. Ultrajectinum S. Salvatoris, quod ex proximioribus Actis est contractum. Tertium exstat in codice nostro Valcellensi, qui sinceram et integram, excepto prologo, refert S. Vulmari Vitam una cum miraculis, quæ Mabillonius in suo Ms. Gerardimontensi non invenisse, sed tantum apud interpolatorem legisse videtur. Quartum denique descriptum est ex codice Aquicinctino a fol. 37, in quo sine parachronismis, a Mabillonio indicatis, narrantur S. Vulmari gesta et miracula, quæ cum eodice Valcellensi ferme ad verbum conveniunt. In eodem codice præfigitur Actis prologus, qui in Aliis Mss. deest, et ex quo colligitur, scriptorem Vitæ non fuisse synchronum, sed ea tantum narrare, quæ venerabilium hominum narratione comperta habuit. Mabillonius censet, anonymum Vitæ scriptorem esse antiquum. Idem ego suspicor, etsi determinatam illius ætatem detegere non possim. Ex codice Aquicinctino cum aliis Mss. collato dabimus Sancti nostri Vitam et miracula, a Mabillonio omissa, quæ in editione nostra capite tertio comprehenduntur.

E

Examinan-
tur varia
Mss. S. Vul-
mari Acta

F

AUCTORE
G. C.
et miracula;
inter quæ
Malbrancus
annuum pro-
digium collo-
cat,

13 At cum miraculorum mentio inciderit, non possum, quin de illis etiam pauca præmoneam. Videtur ea collegisse idem auctor, qui Sancti Acta conscripsit, ut ex textus continuatione non improbabili-
biter eruitur. Ceterum num. 21 proficitur, se narrare ea miracula, quorum multi adhuc testes supersunt, quibus hæc contigit vidisse. Imo num. 26 dicit: Hoc quoque, quod subjungo, ego ipse et alii quamplurimi oculis nostris vidimus. At hic scriptor antiquus non meminit de annuo prodigio (forte tantummodo post ipsius obitum cepit) quod Malbrancus noster ab immemorabili tempore usque de seculum xv contigisse affirmat, et de quo lib. 4 cap. 45 ita præfatur: Non tacendum, quod ab omni retro memoria ad xv seculum pertigisse videtur: præterquam quod Saulmeriensibus et Diverniensibus pro comperto sit, narratum mihi a nepote cujusdam Petri Eulart, qui xcvi numerabat annos, et jam a xxxx e vita migravit, in iis partibus figens domicilium. Magno animi sensu suis nepotibus (quorum alter in nostra Societate superstes) recensebat hocce miraculum, majorum suorum ætate patrari solitum.

B
quod hic nar-
ratur.

14 Deinde Malbrancus rem stupendam narrat his verbis: Quotannis inventæ cruci sacro die, celebriore circum ritu et supplicatione compita obire in more positum fuit Saulmeriensibus. Pia hujusmodi institutione ingens in Vulmaro crucis studium recalebatur. Et illud quam Deo gratum, non homines solum, sed feræ ipsæ comprobant. Siquidem paulo ante supplicationis e templo ineundæ principium, in procinctu stabant pro valvis cervi duo, qui concito cursu e profundis Sylviaci recessibus advolarant: sed summa cum modestia præibant pompæ. Et sicubi faciendæ mora, pariter hæerere cervi. Fiebat e vicinis et remotis partibus maximam ad spectaculi insolentiam concursatio. Peracto solemnī ritu, vidisses se iterum valvis reddere feras, prono in sacrum limen capite; dein sylvas suas ocysime repetere alteram: altera remanens communibus expensis alebatur aliquamdiu, et cedebat in pastum indigenis. Anno insequenti qui ad sua transfugerat cervus, alium sibi comitem reducere solitus, officiosam suam supplicationi operam eadem prorsus ratione impendere, restare etiam ad basilicæ fores, socio se in nemora ad annum recipiente. Atque in multa secula perenne stetit cervorum obsequium: scilicet quamdiu tacitam fidem servarunt incolæ. Quondam enim (uti se suis cancellis continere nequit humana curiositas, novis forsitan per bella accedentibus incolis et portentoso superiorum annorum experimento necdum plane instructis) utrumque cervum penes se retinere voluerunt, et deinceps ne unus quidem comparuit. Unde quæ in hodiernum diem circumfertur nomenclatura, ingratum illius curiositatis indicium, ad illos advenas est referenda: quia indigenis inveteratam adeo divinæ benignitatis consuetudinem devenerantibus mens tam improvida numquam incidisset, civis præfectis illi rei haud dubie advigilantibus. Hujus miraculi veritatem penes virum fide dignissimum relinquimus, et S. Vulmari gesta ac miracula ex Ms. nostro typis vulgamus.

C

VITA

Auctore Anonymo.

Ex Ms. codice cænobii Aquicinctini,
cum aliis Mss. collato.

PROLOGUS.

Scripturus Vitam beati Vulmari, habitorem ejus invoco Spiritum sanctum, ut, qui ei talem conversationem largiri dignatus est, tantum etiam sermonem tribuat narraudi; quatenus et vestræ charitati debitum servitutis impendam, et ne is lateat, qui omnimodis imitandus est. In primis volo vos scire, quia non omnia illius gesta stilo comprehendere possunt. Ea igitur, quæ tantum de illo sunt venerabilium hominum narratione comperta, non ambigo calamo conscribere sacræ auctoritatis exemplo; quia Marcus et Lucas Evangelium, quod descripserunt, non visu, sed auditu didicerunt. Obsecro autem eos, qui hunc libellum lecturi sunt, ut animus eorum non abhorrescat, quia rustico et inornato sermone hæc comprehensa sunt, sed potius animo advertant, quia non in eloquentia, sed in fide constat regnum Dei, et meminerint, quia salus mundi non ab oratoribus, neque a philosophis; sed a piscatoribus est prædicata: cum, si utile fuisset, id quoque Dominus præstare potuisset. Sed jam nunc articulum reflectamus ad ea, quæ proposuimus.

Auctor nar-
raturus, quæ
de S. Vulma-
ro audivit,
stylum excu-
sat.

E

CAPUT I.

Sancti patria, parentcs, conversionis occasio, vita monastica in cænobio Altimontensi, et vita eremitica in Flandria.

F

Vulmarus inferioribus Galliæ partibus haud longe a littore maris, in pago Bononiensi a in villa nuncupata Silviaco b et Christianis atque inclytis parentibus est editus. Pater ejus Vulbertus nomine, genitrix vero Duda; frater vero ejus Vualmarus * nuncupatur. Præfatus ergo vir sanctus Vulmarus tempore juventutis suæ conjugem duxit nomine Osterhildam *, quæ erat desponsata ab alio viro nomine Vuilmaro. Sed ipse Vuilmarus accusavit prædictum Dei famulum propter memoratam feminam ad principem Francorum; et per ejusdem jussionem principis adeptus est Vuilmarus sponsam suam superius memoratam.

S. Vulmarus
sponsam de-
sereus
a b

* alias Wa-
marus
* alias Hi-
storaldam et
Holcoroldam

3 Sanctus vero Vulmarus postquam reliquit conjugem, petiit monasterium recto tramite, quod est situm in pago Hainonense c Altus mons nomine, ibique a patre ejusdem monasterii liben-

petit mona-
sterium Alti-
montense,
c

tissime

A tissime susceptus est. Tunc primitus rector ejusdem cœnobii injunxit ei causa obedientiæ boum fratrum curam gerere, ac ligna ad eorum officinam ministrare. Ille vero, ut erat prompti animi, injunctam sibi obedientiam exercebat. Sed postea, ut erat vir fultus adminiculo Spiritus sancti, instigante eodem Spiritu ad scholam perrexit, alphabetum postulavit sibi scribi, nam antea illiteratus erat.

In quo boum curam gerit.

4 Quadam vero die consueto more pergebat beatus Vulmarus ad silvam cum vehiculo, et deferens secum manu tabulam ac legens pergebat ante boves, sicut mos est bubulcis. Intento vero eo lectioni ac diligenter scrutante, substitit paulisper vehiculum. Nec mora post tergum aspiciens vidit illud retro stare, regressusque assumpsit illud, ac peregit incœptum opus. Postquam vero talis ejus intentio nota facta est abbati monasterii, præcepit ei, ut ad scholam pergeret, et diligenti cura litteras disceret; memoratam vero obedientiam alii commisit viro. Tunc demum clericus effectus est, et cœpit omnibus esse obediens a minimo usque ad maximum.

et ultra aliud humilitatis officium obit

d 5 Non arbitror prætereundum esse hoc, quod solitus erat facere vir Dei Vulmarus; nocturno scilicet tempore omnibus pausantibus silenter accipere calciarios d fratrum ac lavare, et ad nota loca iterum purgatos ferre. Cumque indesinenter id opus exerceretur, admirati sunt omnes, et vehementer stupefacti, et quis hoc ageret illos latebat. Consilioque inito, suo indicaverunt abbati. Abbas vero scrupulosius rimans, ac diligentius id probare cupiens, quis talem obedientiam fratribus exhibuisset, dimisit quadam nocte ipse suos calciarios cœnosos. Præfatus vero Dei famulus Vulmarus more solito venit ad stratum abbatibus, volens deferre calciarios ejus ad abluendum. Tunc pater monasterii extensa manu eum arripuit ac tenuit, interrogans bis ac ter, quis esset. Ille vero siluit; sed postquam nequivit oppilare talem obedientiam, compulsus nimium patefecit humiliter dicens: Ego sum Vulmarus, filiolus tuus. Inquit abbas ad eum: Fac quod vis. Ille vero assumptis calciariis, peregit consuetum opus, quod desiderabat; sed tamen abbas nulli revelavit hoc.

C atque ob virtutem ad sacerdotium promovetur.

6 Deinde perstitit Dei miles in agone viriliter pugnans contra vitia, serviens Deo in humilitate et mansuetudine. Ubi non mediocriter degens præbebat ceteris exemplum, ac testimonium boni operis imitandi; et ad hoc usque Deo suffragante protelavit, ut ad onus sacerdotale a fratribus dignus judicaretur, sicuti et adeptus est. Dehiuc cœperunt eum summa cum reverentia venerari, et multas ei debitas laudes impendere. Sed Vir Dei non adquiescens adulationibus hominum, timens hic retributionem accipere, et in futuro privari, sicut de quibusdam Dominus in Euangelio dicit: Receperunt mercedem suam; eremum more antiquorum patrum petit nihil hæsitans, nec ferens secum amplius nisi ministerium sacerdotale, [et bipennem e.]

e Inde tendit ad eremum,

f alias Mem-pisco

7 Post vero egressus est beatus Vulmarus de cœnobio, in quo diu habitavit, perrexitque directo tramite partibus Aquilonis in pago nuncupante Minpisco f, ubi erat immanis silva; in quam ingressus, cavam arborem offendit. Introgressus autem habitavit in ea tribus diebus toti-

demque noctibus, neminem videns, nec cibum omnino sumens. Tunc pius ac misericors Dominus, qui est inspector omnium, respexit ejus devotissimum jejunium et afflictionem sui corporis; misitque sanctum angelum per visionem, ad quemdam virum fidelem, increpans eum ac dicens: Tu quidem delicias tibi præparas, et servus meus illa in eremo fame periclitatur. Qui expergefactus diluculo suæ intimavit uxori per ordinem, qualiter ei fuerat per angelum visio hujuscemodi intimata. Attamen testabatur, se ignorare locum, ubi Dei famulus morabatur.

EX MSS.

8 Tunc inquit ejus conjunx: Vade sine ulla dubitatione, et fac prout tibi ostensum est. Ego vero præparabo tibi panem et alia necessaria; si autem a Deo est ille, comitabitur tecum usque ad destinatum locum. Tunc ille accepit sumptus*, ascendens equum. Dixit autem ad eum uxor ejus: Sine equum ire in quamcumque partem voluerit, Dominus te perducet ad locum, ubi ejus famulus conservatur. Qui ita faciens, Deo annuente pervenit ad arborem illam, ubi Domini Jesu Christi Servus orationi vacabat. Cum autem procul aspexisset Virum Dei, inquit ad eum: Dic mihi, si tu es servus Jesu Christi? Quia Dominus misit me ad te. Qui respondens dixit: Licet indignus, tamen servus ejus sum, eique, in quantum prævaleo, militare desidero. Ipse vero post hæc imperterritus accessit ad eum, simulque refectionem cum gratiarum actione perceperunt.

ubi a viro divile invenitur,

** id est annonam*

E

9 Post refectionem autem, inquit ad Dei famulum: Si Domini Jesu Christi servus es, et ei militare desideras, veni una mecum, et ego tribuam tibi portionem hereditatis meæ, ubi cellam construere queas, et tunc liberius poteris plurimos lucrari. Sed ista facere Dei servus primitus renuit. Ille tamen in prece perstitit supplicando, ut ita faceret. Qua deprecatione compulsus Christi miles assentiens ait: Vade modo, et cras revertere, et ego tuam petitionem adimplebo. Sequentem autem die reversus est, secundum jussionem Viri Dei. Beatus vero Vulmarus, prout pollicitus fuerat, cum eo perrexit. Ille vero vir fidelis, prout spondit, omnia implevit, congruum ei dedit locum, ubi Dei ecclesiam construxit, et plurimos in eodem loco convertens ad Dei cultum, instruxit per multa bona exempla. Deinde commisit ei memoratus vir filium suum, ut eum litteris imbueret, et in Dei omnipotentis servitio educaret. Post hæc tradidit ei suam hereditatem, necnon et ejus germani, et alii quamplurimi illustres viri.

et accipit locum ad ædificandam ecclesiam.

F

ANNOTATA.

a *Id est in comitatu Bononiensi, nunc vulgo le Boulinois, qui est tractus Galliæ in Picardia, extenditurque a Septentrione in Meridiem ad tredecim leucas. De eo plura videri possunt apud geographos passim obvios.*

b *Locum, qui olim Sylviacus dictus est, assignavimus in Commentario prævio num. 1.*

c *Hoc est in Hannonia, in qua est monasterium dictum Mons altus, vulgo Haut-mont, de cujus fundatione pluribus actum est in Vita S. Vincentii Madelgarii xiv Julii.*

d Cal.

EX MSS.

d Calciarius interdum significat sutorem; sed hic vox illa significat ipsum calceum, uti etiam in statutis Corbeiensis monasterii lib. 1 cap. 3, et alibi, ut notat Cangius.

e Hoc in Ms. nostro omissum erat. Ego uncis inclusum addidi, quia in aliis Ms. legitur.

f Per pagum Minpiscum, Mempiscum, vel Menapiscum significatur Flandria, vel magna illius pars, ut notavi in Commentario prævio num. 4.

g Agit de ea Malbrancus lib. 4 de Morinis cap. 46. Mabillonius in notis ad Vitam S. Vulmari dicit, eam coli xvii Kalendas Novembris, quo die de ipsa agi poterit, si interea ejus Acta et manifesta cultus signa suppeditentur.

CAPUT II.

Vita solitaria in patria, duplicis monasterii erectio, virtutes, pia mors et prodigiosæ exsequiæ.

B

Humanus laudes fugiens venit in silvam patriæ proximam,

Præterea cœpit Athleta Christi, in Dei omnipotentis servitio undique militare; et Dominus per eum multas facere virtutes. Sed cum longe lateque ejus fama percubisset, cœperunt ex vicinis locis multi ad eum confluere, ac eum summa reverentia venerari. Sed ille non facile accommodans animum humanis laudibus vel rumusculis, iterum assumpta memorata sarcina, latenter inde progressus in partibus occidentalibus in pagum Bononiensem, ubi natus fuerat, Domino Jesu Christo opitulante, pervenit, ingressus in quadam silva, non longe de illa villa, in qua natus fuerat, plane non plus uno milliario. Ipsa vero silva ejus hereditas fuerat, ubi construxit sibi tugurium, in quo militans die noctuque servivit Deo in vigiliis, jejuniis, in frigore, et nuditate, atque in orationibus, et in multa patientia.

ubi a fratre suo repertus ad matrem redire renuit,

C

11 Eodem quoque tempore ambulabat ejusdem Viri Dei germanus nomine Vualmarus, per memoratam silvam, reperitque Anachoretam Christi ante tugurium suum stantem, ac manibus laborantem. Nesciens tamen quod ejus germanus esset, interrogavit eum dicens: Quis es tu, aut unde venis, vel quid agis? Eremita vero Christi non patiens illum diu in tali hæsitatione commorari, germanum ejus se professus est esse. Ille vero hilaris et alacer, inquit ad eum: Si tu es Vulmarus frater meus, descendamus una ad domum matris visitare ac consolari eam; quia longo tempore mœsta est de tua absentia. Quam petitionem S. Vulmarus sprexit dicens: Non ibo. Tu vero et ipsa, quantum vires suppetunt, mihi aliquam consolationem alimonie impendite; ego autem quantum prævaleo in conspectu Dei omnipotentis memor ero vestrum. Posthæc recessit præfatus vir ad domum nuntians hoc genitrici suæ; et congratulati sunt multum ad iuvicem.

sed tantummodo cibum sibi necessarium petit.

12 Quadam vero die prædictus Vualmarus pergens ad fratrem suum, deferens secum cibaria, nequivit eum reperire; cœpitque magnas emittere voces, et acclamare beatum Vulmarum. Ille autem hoc audiens, factus est ei obviam,

prohibuitque cum amplius talem emittere clamorem. Tunc suspendit in una arbore tabellam, et malleolum et jussit, quandocumque veniret annam deferens, tabellam percuteret et non hujusmodi clamorem emitteret. Quod in ejus cœnobio usque in hodiernum diem a permanet.

13 Illo quoque tempore in eadem eremo construxit ecclesiam sanctus Vulmarus in honore sanctæ Dei Genitricis Mariæ semperque Virginis et beati Petri Apostolorum principis. Deinde cœperunt ad eum confluere viri et feminae, ut potarentur de ejus immarcessibili fonte. Beatus autem Vir instruebat eos regulariter degens: et adunavit præclaram congregationem utriusque sexus. Semota autem fuit habitatio virorum a sexu fragili, alebatque illam quotidie cibo spirituali, unaque temporali sub regulari habitu regens. Tunc Vir Dei Irembertanam*, neptem suam abbatissam constituit, ut vigilantissimam curam gereret de illis sanctimonialibus, et diligenter custodiret a lupo invisibili et eas corroboraret in fide nec non et in castitate, seu etiam in bono opere. Ipse vero pastor erat monachorum non mercenarius, sicut Dominus de semetipso dicit in Euangelio: Ego sum pastor bonus, bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis; mercenarius autem videt lupum venientem, dimittit oves et fugit.

14 Sub eodem vero tempore, quando idem vir Dei Vulmarus suam construxit basilicam anno Incarnationis Domini sexcentesimo octogesimo, [octavo b] Cheadvuala* rex occidentalium Saxonum, Romam de Britannia pergens, cum ad præfati regis notitiam Viri Dei bona opera ac religio sanctitatis ejus, fama multorum volutante pervenisset, curavit ipse festinus ad eum venire, ac triginta solidos c ad ornandam ipsam basilicam contulit, inquiens ad Dei famulum: Audi, quod sis prudentissimus vir, ideo supplico te, ut intercedas pro me ad Dominum, quia ego ignarus sum orandi Deum: videlicet, hæc dicens ideo, quia nondum fuerat regeneratus in Christo, tamen in Deum credebat. Deinde benedictione accepta a viro Dei Vulmaro, Domino Jesu Christo deducente, Romam pervenit, ibique sacro fonte baptizatus, repletusque bonis operibus feliciter de hoc seculo migravit ad Christum, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

15 Erat vero consuetudo beati Vulmari frequenter visitare et consolari illas sanctimoniales. Si quando vero contigisset, illis deficere alimenta, susurrabant erga Dei Famulum. Sanctus vero Vulmarus indescinenter reficiebat eas per mellifluam prædicationem, et per exempla antiquorum patrum, et consolabatur eas inquiens: Abundanter ministrabit vobis Dominus alimentum, sicut per Euangelium pollicetur dicens: Primum quærite regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis. Sed sicut Vir Dei prædixerat, ita sæpius contigit evenisse: nam aliquando antequam exhortationem finiret, tabella percutiebatur annuntians [eulogias d] advenisse. Illæ hoc aspicientes promptiori animo crediderunt, quidquid illis de cœlestibus prædicabat.

16 Quodam die venit quidam fur, accepitque ejus equum et caballicabat* eum, per totam noctem errans, et lustrans devia; et non poterat ad locum destinatum pervenire. Mane autem

facto

D

a

Dum in eremo templum et duo monasteria condidit,

* alias Bertanam et Irembertanam

E

invisitur a rege Anglo-Saxonum,

b

* alias Keadwala et Ceadwala

c

F

Sæpe consolatur et instruit moniales.

d

Mansuetudo ejus erga furem. * alias equitavit

A facto, stetit ante portam memorati Viri. Contigit ergo, ut duo ex discipulis ejus egrederentur ad laborandum, inveneruntque illum sedentem supra equum. Et apprehensum, deduxerunt ad Dei Virum, retuleruntque ei, reum esse illum de ejus equo, cupientes eum custodiæ mancipare. Sed hoc abnuitt Dei miles. Professus est enim, eum se salvum facere, usque ad certum judicium. Illis vero abeuntibus, cœpit latroni prædicare verbum Dei, ac monere, ne ulterius tale scelus perpetraret. Tunc demum dimisit eum liberum abire.

aliæque vir-
tutes

17 Sæpius memoratus Dei famulus Vulmarus illam arctam viam ducebat, per quam pauci ingrediuntur; sicut Dominus dicit in Euangelio: Augusta via est, quæ ducit ad regnum: et pauci sunt, qui vadunt per eam. Vilis namque erat in habitu, ac vilior in victu, promptus in oratione, assiduusque in lectione, frequens in opere, et laus Dei prorsus non recedebat de ore ejus, juxta quod Psalmographus ait: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. Et Paulus ait: Sive manducatis sive bibitis, sive quodcumque aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et iterum: Semper gaudete; sine intermissione orate; in omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei, in Christo Jesu Domino nostro.

B

et misericor-
dia erga pau-
peres.

18 Tunc longe lateque divulgata est ejus fama; et concurrebant quamplurimi ex propinquis regionibus ad eum, et ipse fovebat eos esca potuque spirituali corroborans illos in Dei servitio. Ipsi vero multas ei afferebant eulogias: sed Vir Dei, ut erat largus dispensator, quemadmodum ait Apostolus: Hilarem datorem diligit Deus; omnia pauperibus propriis manibus erogabat. Sed ego fastidium vitando aliorum, sicut superius sponendi, pauca ejus gesta, stilo corrente perstrinxi, plurimæque prætermisi. Sed in istis, quæ Deo suffragante, patefeci, liquet, qualiter iste miles pugnavit positus in acie, adversus omnia nequitiae spiritualia, quantasque passiones perpessus est, in frigore et nuditate, aliasque quamplurimas necessitates, quas in eremo sustinuit.

Pie moritur,
et sicut præ-
dixerat,

C

19 Tandem ergo senex et plenus dierum, volente Domino ejus patientiam ac laborem remunerare, cœpit suos in Christo corroborare discipulos, et suum denuntiare obitum. Sed postquam hoc ad notitiam Deo sacratarum virginum pervenit, petierunt ac humiliter supplicaverunt, ut liceret eis illum visitare. Sed vir Domini beatus Vulmarus, repletus Spiritu sancto, præsciis imminere haud longe suum obitum, omnino testatus est, non se in perpetuum jam feminam visuram. Eadem vero nocte Dei omnipotentis famulus beatus Vulmarus Deo Patri omnipotenti innumera- biles gratias referens, migravit de hoc mundo, factusque est planctus magnus ac ululatus viro- rum ac mulierum in ejus cœnobio, quia recesserat ab illis tam egregius pastor, et tam præclarus doctor, tamque præcipuus magister. Etenim tam erat sancta de illius gloria exultatio, quam pia de morte confusio: quia et pium erat illum flere, et pium de illo gaudere.

corpus ejus
monialibus
invisibile
redditur.

20 Deinde, sicut mos est illis in regionibus, imposuerunt illud sanctum corpusculum feretro, ut ad ecclesiam deferrent. Illæ vero sanctimo- niales confluebant, undique cupientes vel mor-

tuum cernere, quem vivum non meruerunt visi- tare. Cum autem esset lux micans per totum mundum, nebula tamen velabat ejus venerabile corpus, ut sicut ipse vivens prædixerat, femina eum videre non debuisset, sic adimpleretur. Can- delabra autem, quæ ante ferebantur, et turbam, quæ subsequebatur, videre poterant; loculum autem, in quo Sanctus vehebatur, cernere non valebant propter densitatem nebulæ. Tunc humatum est corpus beati Vulmari cum reveren- tia magna in propria hereditate.

EX MSS.

ANNOTATA.

a Hinc forte non temere aliquis conjiceret, aucto- rem Vitæ saltem ante Nortmannicam vastationem scripsisse: nam monasterio ab his barbaris funditus everso, tabella et malleolus verosimiliter non per- mansissent. At conjecturam ut conjecturam damus.

b Hand dubie hic numerus amanuensis negligenti- a omissus est: nam in Mss. Valcellensi, Gerar- dimontensi, aliisque is additur, et confirmatur ex morte regis Ceadvalæ, ut in Commentario prævio num. 8 diximus.

E

c Opinor, fuisse solidos aureos, de quibus videri potest Cangius in Glossario. Malbrancus autem lib. 4 cap. 27 de hac pecunia ita judicat: Magnas auri partes fuisse autumo: namque data munera prin- cipis magnificentiae haud respondissent, si num- morum magnitudo exiguum numerum minime pensasset; vel cum ea ætate pecuniarum minor esset copia, possit grandior illa summa reputari.

d Eulogiæ præter panes benedictos significant etiam quælibet alia munera, ut fuse ostendit Can- gius in Glossario.

CAPUT III.

Miracula post S. Vulmari obitum patrata.

F

P præterea nec hoc omnino prætereundum cen- seo*, quin vel aliqua miracula, quæ Domi- nus per merita sancti Vulmari post ejus obitum gessit, nunc perstringam, licet sint innumera- bilia, quæ a nobis propter superfluitatem non sunt scripta*. Sed ista, quæ modo opitulante di- vina gratia vobis intimare cupio, multi adhuc testes supersunt, quibus hæc contigit vidisse. Tempore quoque Domini Karoli a venit quidam clericus a partibus Provinciæ regionis, nomine Andobaldus, qui erat paralyticus ab annis qua- tuordecim: superna enim gratia eum per visio- nem admonuit, ut ad sancti Vulmari limina de- veniret, ibique sanitas illi pristina redderetur. Præfatus vero æger diluculo consurgens, et vi- sionem intra semetipsum pertractans cœpit ri- mare viam, quæ duceret ad monasterium sancti Viri.

Inter alia S.
Vulmari mi-
racula para-
lyticus
* alias super-
sedere audeo

* alias refe-
renda

a

EX MSS.
ad ejus se-
pulcrum sa-
natur,

22 Tandem illo pervenit, die sabbati in vigilia sancti Michaëlis archangeli. Nocturno tempore surrexerunt fratres ejusdem cœnobii consueto more, ut laudes Deo peragerent. Memoratus vero paralyticus ad ecclesiam devenit, ibique resedit super unam petram. Sed cum a lectoribus nona lectio jam legeretur, venit ad eundem ægrum odor suavissimus, qualem antea non sensit. Ipse autem diligentius considerans, æstimabat, ad se thuribulum deferri. Cumque hoc studiosius attenderet, visum est ei a thoro sancti Vulmari instar faculæ ardentis venisse ac in ejus intrasse auriculam. Tunc in faciem suam, corrui, clamans ac dicens : Sancte Vulmare, adjuva me ; sancte Vulmare, adjuva me. Cœpitque emanare sanguis per omnia foramina capitis : et invasit omnes validissimus timor, qui erant in ecclesia. Finitis vero matutinorum hymnis, deduxerunt præfatum ægrum, qui sanatus fuerat, ad balneum, eumque abluerunt. Et sicut ipse testatus est, se per visionem vidisse, ita restituta est ei sanitas. Deinde benedictione percepta, cum gratiarum actione remeavit ad propria.

B
et aliqui fe-
stum illius

23 Quodam itaque tempore cum festivitas beati Vulmari, quæ est tertio decimo Kal. Augusti, celebraretur, et multi tam de proximis quam de longinquis properassent regionibus, quidam clericus, Marfridus nomine, qui ædi beati Martini præerat, quæ a monasterio beati Vulmari uno milliario ad septemtrionem distabat, jussit eo die cunctos, qui eidem ecclesiæ subesse videbantur, convocari ad secandum fœnum juxta flumen, quod dicitur Elna *b*. Illi vero accersiti aiunt : Hodie nobis minime operari licet, quia festivitas sancti Vulmari a cunctis in agro hic degentibus cum ingenti colitur gaudio. Ille autem spiritu superbiæ inflatus, illorumque parvipendens dicta, nec considerans quanti ille meriti apud Deum omnipotentem esset, cujus festum colebatur, illico respondit dicens : Ejus qui volunt festa colant ; vos tamen debitum servitium implere debetis.

celebrare
contemnen-
tes

24 Sed omnipotens Deus ei terribiliter, quanti apud se intus esset meriti, cujus festa foras colebantur, ostendit : nam testis alveus tanta immensitate redundavit, ut aqua fœnum, quod illo die fuit sectum, operiret : simulque totum perdidit, ac usque ad littus maris projecit. Tunc præfatus clericus horrore nimio percussus, seipsum reum recognovit, simulque profitebatur, omnibus diebus vitæ suæ ejus festa se celebraturum. Sicque factum est divina dispensatione, ut ille spiritum superbiæ deposuerit, qui per spiritum rectitudinis seipsum humiliare noluit.

puniuntur.

25 Alio itidem tempore cum festivitas sancti Viri coleretur, quidam rusticus ab amico suo, ut secum ad solennitatem tanti Viri ascenderet admonitus, ire contempsit, ac cum suo ad silvam perrexit vehiculo. Cumque jam ab ipsa die, qua ejus veneranda celebratur festivitas, prædictus rusticus solus isset ad silvam, validissimus eum invasit pavor, ac repente coruscatio fulgurum immensaque tempestas orta est, ita ut ea hora, sicut ipse retulit, vitalem statim reddere se æstimaret spiritum. Cumque anxietate nimia huc illucque discurrendo æstualet, crebris cœpit vocibus Deum sibi fore propitium, sanctumque Vulmarum intercessorem clamare, simulque profes-

sus est, omnibus diebus vitæ suæ, si ei Dominus vitam per merita sancti Vulmari concessisset, ejus festa mente devota se veneraturum. Et cum diu tanta esset fatigatus anxietate, tamen incolumis demum evasit, sed integrum ad domum non reduxit vehiculum.

D

26 Hoc quoque quod subjungo, ego ipse, et alii quamplurimi oculis nostris vidimus. Quodam itaque tempore in natali sancti Martini, cum inter sacra Missarum solemnias sanctum legeretur Euangelium, divina largiente clementia, et meritis sancti Vulmari adjuvantibus, cuidam peregrino, qui erat ab infantia surdus et mutus, cuncto circumstante populo, solutum est vinculum linguæ, et aures ejus apertæ sunt, ita ut loqueretur et videret. Solebat enim dicere idem æger, quod vidisset quemdam virum, cum sanctum legeretur Euangelium, mira canitie vultu honorabili ad se accedentem, et in manu baculum gestantem, ac in ejus auriculam insufflantem, et linguam illius extrahentem. Ad quam visionem totus ille obruit, et semetipsum protinus in terram prostravit sanguisque per eos et nares ejus emanavit ; ac deinde horribilem emisit vocem : ita ut omnis plebs, quæ astabat, æstimaret, eum sine sensu esse.

Intercessione
S. Vulmari
vir quidam

27 Sed postquam erga eum divinam senserunt clementiam, omnes una voce benedixerunt Deum, qui tale miraculum suum Vulmarum operari dignatus est. Nocte vero alia eidem viro in visione astitit, eique dixit : Gratias age Deo pro sanitate tua, et cœptum iter ad basilicam sancti Martini ne dimiseris, sed omnibus, ubicumque veneris, intimare stude, quanta tibi fecit ac misertus sit tui Deus. Et hoc scias, quia in basilica beatæ Gertrudis per merita illius manus et pedes tui erecti sunt ; hic vero in basilica sancti Vulmari, per illius merita aures tuæ apertæ sunt, et vinculum linguæ tuæ solutum est.

linguæ et au-
rium usum
recipit,

28 Neque hoc silere debeo, quod omnipotens Deus eodem statim tempore per merita præfati Viri operari dignatus est. Quidam namque puer gravissima infirmitate percussus, ita ut anno pene integro nec ambulare nec se sursum erigere, nec ad modicum vel in scamno residere valeret, sed ubicumque erat ei opportunitas eundi, in modum ranæ manibus se sustentans, cetera membra post se trahebat : opitulante divina clementia illi, ad basilicam præfati Viri devenit ; ibique in oratione prostratus, preces Deo omnipotenti pro sua infirmitate fudit et impetrare meruit. Nam cum vespertinalis ageretur laus, de terra, qua jacuit, coram omnibus surrexit, atque illico ante altare devenit, ibique crectus est, et statim Deo sanctoque Vulmaro pro sanitate sua innumeras referebat gratias ; ac deinde sanus effectus est, quasi numquam læsionem ullam habuisset in corpore. Præterea plurimi, qui diverso morborum genere teneri videbantur, sanitatem pristinam recipere meruerunt, largiente Domino nostro Jesu Christo ; qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per cuncta secula. Amen.

et puer gres-
sum recupera-
rat.

F

A

ANNOTATA.

a Si scriptor hujus Karoli cognomen expressisset, præterpropter ejus ætatem colligeremus. Cum vero fuerit Carolus calvus, Carolus simplex, alique hu-

jus nominis, frustra divinabimus, quem hic. voluerit indicare.

EX MSS.

b Elna vulgo la Liane fluvius parvus Picardiæ, qui oritur in confinio Artesiæ, ac deinde per comitatum Bononiensem fluens, juxta Bononiam in mare Britannicum se exonerat.

DE S. PAULO DIACONO

MARTYRE CORDUBENSI.

G. C.

Ex S. Eulogio.

ANNO DCCCLI.

Hic S. Martyr ab Usuardo et Martyrologio Romano relatus,

B

Inter plurimos gloriosos Christianæ fidei pugiles, quos seculo nono dira Arabum persecutio in Hispania sustulit, hæc die palmam martyrii adeptus est S. Paulus diaconus ejus sacra ossa, clam a Christianis sublata, sepulta sunt in Armilatensi S. Zoili monasterio; qui locus, inquit S. Eulogius in Memoriali Sanctorum lib. 2 cap. 4, pene a Corduba in parte Septemtrionis triginta et amplius milliariis distans, vastissimam horret inter deserta montium solitudinem; ad cujus collis radices, quo idem situm est, flumen Armilata discurrens, magno pisciculatorum solatio inediam refovet monachorum: ex quo etiam Armilatense cœnobium appellatur. Usuardus in melioris notæ codicibus die xx Julii sic breviter ejus memoriam celebrat: Civitate Corduba, sancti Pauli diaconi et martyris. Martyrologium Romanum eodem die hunc sanctum Martyrem memorat his verbis: Cordubæ sancti Pauli diaconi et martyris, qui cum infideles principes Mahumeticæ impietatis ac sævitæ argueret, et Christum constantissime prædicaret, eorum justu necatus, ad præmia evolavit in cœlum.

a quibusdam adscribitur Ordini Benedictino,

C

2 Hagiologi quidam Benedictini eundem Martyrem in Menologiis suis referunt, ac Ordini suo adscribunt. Contra hos confidenter insurgit Joannes Tamayus in suo Martyrologio Hispano ad hunc diem, et quasi parta victoria gloriabundus exclamat, prorsus Wionis et Menardi commentum respuendum esse. Deprompserat nempe ex armamentario suo, in quo ipsemet omne genus telorum eudere noverat, aliquot carmina, eaque sub Cypriani archipresbyteri Cordubensis nomine contra Benedictinos intorserat, quæ in Ms. (modo lubeat credere) fit habentur:

Paulus amor patriæ, Paulus contribulis una Christi levita, et sacri minister amoris;
Qui fidei regulas servans cum robore Christum Extollis; vatem obscœnum sed verbere vocis Confundis sanctæ: quo factus martyr in auras Conscendis celsas, et amici vincula solvis.
Esto tui memor in CLERO, cui unus adhærens Viventi nostros auxisti corpore greges,
Ut Deus his pacem tribuat, post cœlica regna.

contra quos Tamayus fraudulentum argumento utitur.

3 Sed de his carminibus audiamus judicium Nicolai Antonii, eruditissimi Hispani, qui lib. 6 Bibliothecæ veteris Hispaniæ cap. 7 agens de scriptis Cypriani archipresbyteri Cordubensis, tom. 1, pag. 346 solitas Tamayi fraudes sie detegit: In martyrum Cordubensium celebrandis agonibus id fuit

pseudo-Cypriani consilium, ut S. Eulogii verissimam narrationem, aliis ipse, sed falsis eventibus locupletare videretur. Deinde loco proxime citato inter alias assertionis suæ probationes in hac ipsa materia, de qua jam agimus, hoc tertium affert exemplum num. 153: De sancto martyre Paulo Eulogius egerat. Quem quidem sui Ordinis monachum fuisse quidam Benedictini asseruere, reclamantibus aliis. Tamayus voluit Benedictinis occludere os carmine pseudo-Cypriani, ubi CLERICUS, non MONACHUS, Paulus ille asseritur. Denique Antonius prædictum caput septimum sic concludit: Sed planissime hæc Tamayi merx est, quam profitetur ipsa ejus facilitas barbære, quidquid in mentem venerit, in versus fundendi. Sed satis jam de Cypriano poeta Cordubensi, et Joannis Tamayi eidem suppositis carminibus. Nos prudentioribus Benedictinis adhæremus, qui hunc Paulum Sanctis Ordinis sui non annumerant, cum Eulogius nullibi monasticam illius professionem expresserit. Ficta igitur Tamayi carmina tantummodo retulimus, ut ostenderemus, veritatem fraudulenta defensione non indigere.

E

4 Nunc solum restat, ut sincera hujus Martyris Acta describamus ex S. Eulogio, auctore synchrono, qui in Memoriali Sanctorum lib. 2, cap. 6 de eo narrat sequentia: Sanctus vero Paulus contribulis noster, et hic levita dignissimus, cum primo adolescentiæ flore venustaretur, e civibus Cordubensibus progenitus, simplex affatim, obediens, et humanus, semper carceratis opem miserationis impendens, apud basilicam, quæ corporis beati martyris Zoili præsentia illustratur, spiritalibus enutritus est disciplinis. Qui exemplo sanctissimi Sisenandi verboque instructus, principibus et consulibus adsistere non extimuit, eosque de vanitate culturæ suæ, et scelerosi vatis insaniam arguens, Christum quoque Deum veraciter confitendo, peremptus est. Fertur tamen, cum adhuc carcere detineretur, imploratus a Tiberino Pacensi presbytero, qui ei ita dicebat: Obtine solutionem coram Domino, beate minister, et digno interventu tuo, dum coronatus Christo perveneris, longævum a me carceris squalorem amove: erat enim idem sacerdos pene viginti annos ergastulo mancipatus, nescio ob quod crimen accusatus ab inimicis coram rege. Qui presbyter florentissima adhuc juventute præpollens, ac virili præditus venustate, illi subterraneo specui deputatus, pene decrepitus, et senio confectus inde eductus, publicis demum carceribus manci-

Ex S. Eulogio dantur ejus Acta,

F

AUCTORE
G. C.* an non
optationi?et annus
martyrii
contra caco-
criticum dæ-
monstratur.

patur. In his martyres Christi usque in horam mortis degebant. In his parricidarum, homicidarum, latronum, et scortatorum improbi ausus et execranda temeritas, ac diversorum criminum rei sub arctissima macerabantur custodia. In his positus prædictus sacerdos, causam sui carceris beato Paulo commisit. Cui Martyr sanctus, de corona victoriæ confusus, satisfacere optioni * ejus promittens, non post multos dies martyrii sui fidelis splendor eum carcere absolutum, Deo fautore, propriæ urbi restituit.

5 Consummavit autem Dei servus martyrium suum in pace XIII Kal. Aug. feria II, era qua supra. Cujus cadaver inhumatum, et ante fores palatii derelictum, post nonnullos dies, quorundam fidelium curiositate clam sublatum, cum beati Theodemiri Carmonensis monachi corpore, apud sanctuarium prædicti martyris Zoïli conditum est. Qui et ipse juvenis post sexta die, qua

sanctus decedit Paulus, id est VIII Kal. Augusti feria VII, era qua supra occubuit, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui Sanctos suos adjuvit, et coronavit in pace in secula seculorum. Amen. *Vides hic annum et diem, quo Sanctus martyrii laurea coronatus est, accuratissime notari: Eulogius enim diserte dicit, id factum esse XIII Kal. Augusti feria II, era qua supra; superius autem lib. 2, cap. 2 expressit Eram 889, quæ sine ulla controversia respondet anno Christi 851. Attamen nuperus quidam Legendista Gallus putavit in his verbis invenire, quod more suo arroderet, asseruitque, hic evidenter designari annum 850, quo littera dominicalis E currebat. At homo hypercriticus, carpendi prurigine abreptus, toto anno a vera chronologia aberravit, cum anno 851 dies XX Julii in feriam secundam inciderit, ut manifestum fiet cuilibet, qui litteram dominicalem D, eo anno currentem, considerare voluerit.*

B

E

DE S. ANSEGISO ABBATE

P. B. IN MONASTERIO FONTANELLÆ APUD ROTOMAGOS.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sancti cultus, Acta, chronotaxis vitæ,
locus sepulturæ, donationes, scripta.

ANNO
DCCCXXXIII.S. Ansegisus
idem abbas
Flaviacensis,
Luxoviensis.
ac Fontanel-
lensis,

C

Hic ille est S. Ansegisus sive Ansigisus (nam utrovis modo scribitur) de quo egimus inter Prætermisos die XVIII hujus mensis pag. 348; quia die illo notatus erat apud Ferrarium in Catalogo generali, et Sausayum in Supplimento pag. 1147; at hic eum etiam inter illos collocat Sanctos, in Appendice pag. 1218, quorum incertos dicit esse dies natales; nimirum ibi Luxoviensem, hic Fontanellensem abbatem consignans, unum Ansegisum, qui utrique cænobio præfuit, dividit in duos. Idem fecisse videntur Sammarthani tomo 4 Gallix Christianæ paginis 909 et 379: nam loco primum assignato, licet illum fuisse asserant abbatem Fontanellensem, Luxoviensem, ac Flaviacensem, tamen et Sanctum appellant, et obitum ejus affigunt XIII Kal. Augusti anni 832; at loco secundo inter Flaviacenses Ansegisum abbatem octavum recensentes, nec Sanctum faciunt, et fati concessisse aiunt anno DCCCLXXXII; nisi forte est error typographi: nam cum S. Ansegisum nostrum constet abbatem fuisse seculo nono Flaviacensem, Luxoviensem, et Fontanellensem, et unicus per illa tempora Ansegisus inter cænobiorum illorum trium abbates invenitur; haud dubium est, quin noster is esse debeat.

colitur nunc
quidem die-
bus aliis;
obiit tamen
20 Julii:

2 Quod vero sanctum Ansegisum annuntiat Ferrarius die XVIII Julii, id se eruisse in notis indicat ex Calendario Burgundico et monumentis cænobii Luxoviensis. Ea mihi videre non licuit: Sammar-

thani tamen tomo 4, pag. 586 Luxoviensia Kalendaria sic aiunt habere: XVI Kal. Augusti obitus B. Ansegisi abbatis. Item: XX die mensis Maii, inventio corporis S. Ansegisi abbatis atque confessoris Christi; et ita etiam citantur a Mabillonio hic in Observationibus præviis: consignant ergo illa natalem S. Ansegisi die XVII, non vero XVIII, Julii; quamquam et in eo errant, ut recte observat Mabillonius; cum legendum sit XIII Kal. Augusti; ut patet ex Vita sequenti, inquit, et ex vetusto Breviario Fontanellensi, typis edito ex mandato Claudii de Pictavia abbatis, quo in Breviario habetur: XIII Kal. Aug. Anchisili monachi hujus loci commemoratio; ubi Ansigisum nostrum intelligit non Mabillonius tantum, sed etiam Cointius in annal. Franc. ad annum 833, num. 81, pag. 291. Ceterum nunc In ecclesiasticis officiis nihil de eo agunt Luxovienses nostri, inquit ibidem Mabillonius; Fontanellenses die XX Augusti Ansegisum colunt, itemque Novembris die XIX. De die XX Augusti id etiam affirmat Castellanus in Supplimento Martyrologii sui universalis pag. 695. Hæc sunt, quæ de cultu ejus invenimus: nam nec Wioni quidem, aut Menardo, nedum aliis Martyrologis notus fuit.

3 Rara est hujus Viri mentio apud auctores; et qui de illo scribunt, ut Sammarthani, Arturus in Neustria pia pag. 157, auctor historiæ episcoporum Rotomagensium, ubi de Ragnoardo pag. 200, et alii forsitan pauculi, quæ de illo habent, ex eo fonte delibant, unde nos, Mabillonium, in Actis Sanctorum Benedictini Ordinis sec. IV a pag. 630, secuti Acta nostra proferemus; ex Chronico, inquam, Fontanellensi, quod typis primum vulgavit Lucas Acherius tomo tertio Spicilegii prioris editionis; in editione nupera, quam hic sequemur, quod ad codices iterum Mss. exacta sit, habetur tomo secundo a

cujus Acta
damus ex
Chronico Fon-
tanellensi;

pag.

A pag. 263; de Ansegiso vero agitur cap. 17 a pag. 278. Chronici hujus auctor, tametsi sit anonymus, auctoritate tamen in hoc re valet plurimum, cum quia monachus fuit Fontanellensis, tum præsertim quod cum S. Ansegiso vixisse debuit, cum scripserit imperante Ludovico pio, ut ex ipso ejus Chronico patet, et probat satis luculente qui Spicilegium, ad incudem revocatum, haud ita pridem Parisiis edidit, in *Monito* quod Chronico Fontanellensi præmittit, in quo etiam lectorem admonet, Constitutionem Ansegisi abbatis, quam cap. 4 damus, non reperisse sese in *Ms. Fontanellensi vetustissimo*, neque ab eodem auctore scriptam eam esse vult Cointius ad annum 833, pag. 290.

juxta quod videtur S. Ansegisus monachus factus non diu post annum 788:

B 4 Porro quia amanuensium vitio, ut fit, sæpius, non nulla in hoc Chronico notatorum male temporum vitia deprehenduntur, tum quia aliter illa a quibusdam auctoribus, nec recte, signata sunt, libet hic breviter S. Ansegisi chronotaxim relexere, simulque si qua sunt in ea menda, purgare. Primum quo tempore natus fuerit Sanctus noster, non prodit auctor; conjici tamen illud utcumque potest ex iis, quæ postea consignantur: nam, ut num. 2 dicitur, tenente locum regiminis hujus cœnobii (*Fontanellensis, vulgo S. Wandrigisili*) Girovaldo abbate propinquo suo, hoc accessit monasterium (*Ansegisus*) tonsuramque capitis ab eo suscepit. Giroaldus autem sive Gervoldus, juxta idem chronicon cap. 16, vitæ terminum dedit xviii Kalendas Julii, anno Incarnationis Domini Jesu Christi dcccvi... postquam rexit istud cœnobiū annis octodecim, menses quinque, dies tredecim; atque adeo ab ineunte Januario anni Christi 788, vel 787 ut habet Chronicon annos ordiens a Paschate, ut recte observat Cointius, quem consule ad annum 788 num. 1.

cum duobus cœnobiis præfuerit ante annum 807 et forte multo citius.

C 5 Neque vero sub extremis Gervoldi abbatis annis monachum induit sanctus Ansegisus: quandoquidem ante annum Christi 807 jam duobus cœnobiis abbas præerat, ut asseritur in *Actis* num. 4; et quidem sub invictissimo rege Carolo, ut ait auctor noster, qui tamen Carolum post adeptum imperium, ac deinde Ludovicum vel imperatores vel augustos nuncupare consuevit: videtur ergo innuere, cœnobia illa S. Sixti, et S. Memmii Ansegiso commissa fuisse a S. Carolo magno, rege quidem, at nondum tunc imperatore; hoc est, ante finem anni Christi 800. Atqui munus illud virum ætate maturum fere exigit, vix certe annis triginta minorem neque obiter tantum in vita monastica probatum; jam ergo pridem institutum religiosum amplexus erat; atque adeo sub initia circiter Gervoldi abbatis: nascique proinde potuit ut summum versus annum Christi 770. Non diffiteor tamen, conjecturam hanc esse meram, quatenus verbis modo citatis innititur; cum Carolum idem auctor (præter morem tamen suum) regem tantum appellet, anno Christi 807, quando tamen jam imperium diu tenuerat; ut patet ex num. 4 in fine. Ut ut est; haud multum a vero distare potest hypothesis nostra.

Abbas Flaviacensis constituitur anno 807, Luxoviensis vero anno 817;

6 Relicto deinde utroque illo cœnobia, Flaviacensi præesse cœpit anno juxta auctorem nostrum num. 2, Incarnationis Domini Jesu Christi dcccvii, qui erat magni Caroli, ex quo rex Francorum constitutus est, xxxviii, (sic habet vetus editio Acherii; et recte, si modo sincere: nam annus regni Caroli xxxviii terminatur die ix Octobris anni Christi 807) ex quo vero imperator et

augustus appellatus est, annus vii. Hæc, opinor, satis plana sunt. Corrige ergo Sammarthanos supra num. 1 citatos, et Acherium in *Observationibus* ad opera Guiberti abbatis pag. 602, ubi etiam Ansegisum inter abbates Flaviacenses humana deposuisse asserit anno 882; quod nequaquam cum hoc Chronico nostro cohæret. Post hæc Ludovicus pius anno imperii sui iv, ut dicitur in *Actis* infra num. 5, Luxovium, famosum Galliis cœnobiū ad regendum beneficii jure eidem (*Ansegiso*) contulit. Quo anno Stephanus Papa tertio mense postquam Romam remeaverat, reversus de Francis, viii Kalendas Februarii vita decessit. Tam annus Ludovici pii quartus, quam Stephani Pontificis obitus hic manifeste denotant Christi 817, quo Luxoviensi cœnobia præfectus sit abbas S. Ansegisus. Emendandum hic ergo iterum quod habent Sammarthani pag. 586, ubi S. Ansegisum inter abbates Luxovienses vixisse scribunt anno dcccxvi, Indictione viii.

7 Fontanellensibus tandem assignatus est abbas, juxta numerum 1, Anno Dominicæ Incarnationis dcccxxiii, qui erat annus Ludovici, gloriosissimi augusti decimus, porro Paschalis Apostolici, id est Pontificis Romani circiter septimus, sub die quarto Nonarum Aprilium, Indictione i. Cum hi characteres inter se omnes tam apte congruant, mirum, si vitium huc aliquod irrepsisset. Cum his optime convenit, quod ait num. 33, nempe Ansegisum præfuisse cœnobia Fontanellensi per annos decem, occubisse autem, Dominica illucescente, die xiii Kal. Augusti; id est, anno Christi 833, quo dies xx Julii, signatus littera E, Dominicus erat. Errat ergo, vel cum ibidem addit Ansegisum rexisse supra annos decem, menses quinque, dies octodecim; vel cum ante initium ejus affixit diei secundæ Aprilis: nam inde ducti anni 10, menses 5, dies 18, excurrunt usque ad xix, vel xx Septembris ejusdem anni 833, quæ tum in Dominicam non incidebant. Sed nimirum facile est in hujusmodi minutis non satis accuratos esse amanuenses. Itaque Mabillonius in *Annalibus* tom. 2, pag. 561 post Cointium errorem agnoscunt in mensibus 5 et diebus, sed non satis recte restituunt. Ego rexisse illum existimo annos 10, menses tres, dies 18, non annumerando diem obitus; totidem enim sunt a die 2 Aprilis anni 823, usque ad xx Julii anni 833; et facile in obscuris, licet non admodum vetustis, codicibus zyfra 5 accipi potuit pro 3.

ac tandem Fontanellensis anno 823, ibique obiit anno 833;

E

8 Ex hac chronologia, quæ saltem quoad annos est accuratissima, primum est mendam illud deprehendere, quod habetur num. 26, ubi S. Ansegisus dicitur ab auctore nostro anno regiminis sui (utique Fontanellensis) decimo octavo in paralytim incidisse; cum annis tantummodo decem ibi vixerit. Quare anni decimi octavi loco legendus videtur octavus, quocum annus Redemptoris octingentesimus trigesimus primus coincidit, inquit Cointius ad annum 831, num. 51; quem in eo sequuntur *Annales Benedictini* ad eundem annum. Suspicio ego in primo exemplari fuisse lituram, quam postea amanuenses pro littera numerali acceperint, et alii quidem pro x, alii pro xx: nam xxviii pro viii legitur in apographo ejusdem Chronici, quod habemus ex codice Rubæ Vallis, uti et in codice quodam Tornacensi, cum quo apographum nostrum contulimus. Colligitur indidem etiam, errasse nroque Sammarthanos num. 1 citatos, sive cum anno 832,

unde corriguntur errores aliquot.

F

AUCTORE
P. B.

sive cum anno 882 obitum ejus assignant, uti et Baluzium in præfatione ad Capitularia Regum Franc. num. 40, ubi annum notat 834. Denique hinc facile detegitur hallucinatio Martyrologorum, qui cœlestes Ansegisi natales alio die aut mense celebrant, quam illo, quem Chronici nostri auctor gemino caractere definit, diei nempe Dominicæ, ac decimæ tertiæ Kalendarum Augusti.

De loco sepulture apud Fontanellam, ac de donationibus ejus.

9 Sunt in Actis nostris et alia notatu digna; ut quod scribitur num. 21 de loco sepulture, quem sibi jussit extrui in capitulo, ut vulgo appellatur, cœnobii Fontanellani; et in quo deinde conditus est eodem, quem extremum obierat, die, ut asserit auctor noster num. 33. Qua in re longe præfertur ejus auctoritas testimonio Adsonis, sive Hermirici, abbatis Luxoviensis, qui sæculo decimo floruit, cum loco paullo inferius producendo videtur affirmare S. Ansegisum in cœnobio Luxoviensi sepultum esse. Mirari vero quisquam possit, quod de profusis donationibus in Actis hisce nostris legitur, maxime a num. 26: quamquam enim abbas erat S. Ansegisus, paupertatis tamen religiosæ voto tenebatur. Sed nimirum habebant abbates multa tum sibi quasi peculiaria, de quibus libere statuebant, ut ferebat per illa tempora consuetudo atque usus communis, qui ipsis pro lege erat, inquit Mabillonius tom. 2 Annalium pag. 543, quem ibi consule, uti et in animadversione ad Vitam S. Ansegisi pag. 639, et tom. 1 Annalium pag. 255.

Fidetur fuisse abbas duorum simul monasteriorum;

10 Ex eo, quod narratur num. 8, de monachis Luxoviensibus, quos Sanctus noster ad restaurandam in Fontanellensi cœnobio monasticam disciplinam traduxit, colligit Mabillonius, aut potius pro certo ponit, Ansegisum eodem tempore duas simul abbatias, Fontanellensem scilicet ac Luxoviensem, administrasse; vide tom. 2 Annalium pag. 356. Idem notat, sed subdubitans, Cointius ad annum 831, pag. 198, et seq.; ubi tamen putat, abbatem fuisse Fulbertum eo tempore, quo Ansegisus suam edidit largitionem, hoc est, anno Christi 831, atque adeo biennio ante mortem ejus.

est auctor Capitularium,

11 Mirantur, nec immerito, Mabillonius et Cointius, auctorem Chronici Fontanellensis, cum in laudes S. Ansegisi satis prolixè excurrat, altum de collectione Capitularium Caroli magni et Ludovici pii ab eo in quatuor digesta libros, quos post alios edidit Baluzius Capitularium Regum Franc. tom. 1 a pag. 697, silentium. Ansegisum abbatem semetipso collector appellat in præfatione, syllogemque hanc suam composuisse se indicat anno Incarnationis DCCCXXVII. Sed quia non additur nomen abbatix, hinc opus illud alii Ansegiso abbati, qui postea Senonensem archiepiscopus fuit; alii, quos inter Sigebertus ac Trithemius, Ansegiso abbati Laubiensi tribuendum censuere; quos refellit Baluzius in præfatione ad Capitularia num. 39, ac numero sequenti hæc subjicit: Existimare itaque fortassis liceret, Ansegisum abbatem, qui Capitularia Regum collegit, eum esse qui Fontanellensis abbas fuit. Quod vero de hac re non meminerit auctor noster Fontanellensis monachus, id eo fieri potuisse suspicatur Cointius ad annum 833 pag. 290, quod S. Ansegisus in opus illud incubuerit, cum degeret in monasterio Luxoviensi, seu Luxoviensistantum, seu Luxoviensis simul et Fontanellensis abbas esset. Certe lucubrationem illam S. Ansegiso nostro, ac decessori quondam suo vindicavit Adso Luxoviensis abbas, apud Mabillonium hic in Observationibus

præviis, cujus verba, quia ad Sancti laudem faciunt, libet ascribere.

D

12 Sic igitur de S. Ansegiso sæculo dccimo narrat hic abbas: Ea tempestate Luxoviensium quoque dignitas inter cetera, pristino rigore tabescente, jam pene vacillabat. Quod cæsar Ludovicus expertus, Ansegisum, virum dignissimum, comptum moribus, et sapientiæ decore præpolentem, loco præfuit in pastorem. Hic collapsa reparat, dispersa recolligit, situm ecclesiæ longius extendit, circumpositas officinas amplioribus spatiis atque altioribus muris exporrigit, parietes quoque ecclesiæ cum ceteris ornamentis pulcra varietate depingit. Capitula siquidem regum Francorum, quæ diversis fuerant acta conciliis, excepit, et uno volumine contineri fecit. Cumque inter regni procures Francorum regibus gratus esset, justis et piis operibus intentus vitæ finem fecit, et illic, ubi spatiosus ecclesiam extenderat, dignam accepit sepulturam. Hæc Adso abbas. Qui plura de libris illis Capitularium desiderat, adeat Cointius ad annum Christi 827 a num. 5. pag. 805. Ego ad Acta festino; de quibus hoc etiam lectorem moneo, nihil in iis immutatum a me præter capitulum ac numerorum marginalium juxta methodum nostram divisionem, adjectionemque notarum.

teste Adsone abbate.

E

VITA

Auctore anonymo, sed coævo, in Chronico Fontanellensi apud Acherium edito.

CAPUT I.

S. Ansegisus pluribus cœnobiis præficitur, ac tandem etiam Fontanellensi, ubi regulam S. Benedicti restituit.

Ansegisus, vir gloriosus ac tranquillus, omni- que scientia, divinæ scilicet atque humanæ philosophiæ, sufficienter instructus, a patre, Anastasio nomine, matreque, vocabulo Himilrada, procreatus, divina ordinante clementia, regimen accepit loci hujus anno Dominicæ Incarnationis DCCCXXIII, qui erat annus Ludovici gloriosissimi augusti decimus, porro Paschalis Apostolici circiter septimus, sub die quarto Nonarum Aprilium, Indictione I. De cujus clara origine, vita, conversatione, moribus, et actibus, placet præsentī operi ea tantum inserere, quæ lectoris animum non offendant. Nam juxta seculi dignitatem ex nobili Francorum prosapia claram duxit originem, quam nobiliorem operum splendidorum reddidit exemplis.

F

S. Ansegisus fuit abbas Fontanellæ, anno Christi 825,

2 Duæ vero clarissimæ virtutes in eo maxime refulgebant, quarum prima illa fuit, bene vivere; secunda, recte docere. Denique tenente locum regiminis hujus cœnobii Girowaldo Abbate a, propinquo suo, hoc accessit monasterium, tonsuramque capitis ab eo suscepit. Deinde non multo post ad palatium eum perducens, in ma-

cum ab anno 807 abbas fuisset Flaviacensis cœnobii,

a

AUCTORE
COÆVO.

A nus gloriosissimi regis Caroli *b* commendare st-
duit. Defuncto vero Geroaldo, Trasarius hoc
adeptus est cœnobium, ac non post multum tem-
poris præfatus domnus Ansigisus Flaviacum mo-
nasterium, quod sanctus Geremarus fundavit, ac
corpore requiescit *c*, quod est situm, in pago
Bellovacensi, a domno rege Carolo in precarium
accepit, anno videlicet Incarnationis Domini Je-
su Christi dcccvii, qui erat annus magni Caroli,
ex quo rex Francorum constitutus est, xxxviii * ;
ex quo vero imperator et augustus appellatus
est, annus vii. Quod fere ædificiis destitutum, ac
in egestate redactum atque relictum invenit ; sed
intra pauci temporis spatium nobili sua industria
recuperare studuit.

* Prior editio
habet :
xxxviiiquod egregie
instauravit,et ante illud
alia duo cœ-
nobia guber-
nasset ; aut
insuper ne-
gotiis adhibi-
tus ;Luxoviensi
vero præ-
fuisse cœno-
bio ab anno
Christi 817 :

II

in Fontanet-
tensi autem
successit
Einhardo,

3 Omnia namque ædificia et publica et priva-
ta ipse ibidem, eliminatis atque projectis iis quæ
vetustate consumpta fuerant, a fundamentis con-
stitui, atque in majori elegantia restaurari fecit ;
veluti cunctis illo advenientibus palam est. Nam
in præceptis rei rusticæ sagacissimus erat : unde
factum est ut diversarum frugum maxima illi co-
pia numquam deesset, quam semper larga manu
cunctis indigentibus erogare noverat. Erat nam-
que eleemosynarius valde, pauperumque rector,
profluus ditator ac defensor ecclesiarum, clericorum
nutritor, monachorum verissimus pater,
peregrinorum lætissimus susceptor, viduarum ac
pupillorum maximus adjutor.

4 Denique ante Flaviacense cœnobium duo
alia ad regendum ab invictissimo rege Carolo ei
commissa fuerant cœnobia : unum quod est situm
prope muros urbis Remensis, et in honore S.
Sixti, primi ejusdem urbis præsulis constructum,
et est in ditone ejusdem civitatis *d* ; alterum in
territorio Catalaunici castri quo sanctus episco-
pus Memmius *e* corpore quiescit humatus. Qui-
bus desertis, Flaviacensis rector constituitur
anno supra scripto. Præterea dum prædictum
Flaviacense cœnobium jure precarii ac beneficii
teneret, etiam exactor operum regalium *f* in
Aquisgrani palatio regio sub Heinhardo abbate,
viro undecumque doctissimo, a domino rege con-
stitutus est : quod nobilissime administravit, at-
que in cunctis operibus suis prudenter se agebat.
Plurimis vero ejusdem regis jussu legationibus
strenuissime functus est.

5 Interea defuncto magno Carolo imperatore
augusto divæ memoriæ, Ludovicus ejus filius in
imperium elevatur. A quo idem domnus Ansigi-
sus magnifice honorari meruit. Anno denique
imperii sui iv Luxovium, famosum Galliis cœno-
bium, ad regendum beneficii jure eidem contulit.
Quo anno Stephanus Papa tertio mense, post-
quam Romam remeaverat reversus de Francis,
viii Kalendas Febr. vita decessit : in cujus sede
Paschalis successor efficitur. Luna eclipsim pas-
sa est Non. Febr. die, hora noctis secunda *g*.
Abdiraman rex Saracenorum legatos pro pace
Compendium ad imperatorem misit, qui Com-
pendio auditi, et Aquisgrani iterum perrexerunt,
tresque menses detenti, regi suo remissi sunt.
Hoc etiam anno Beruardus rex Italiæ in deditio-
nem apud Cabilonem imperatori se tradidit. Sed
his omissis ad cœpta revertamur.

6 Anno igitur imperii domni Ludovici augusti
tertio Trasarus rector hujus cœnobia cum licentia
ejusdem imperatoris ad locum suæ nativitat

repedavit ; ac Beneventum in Campania regre-
diens a Sigone duce, quem ex lavacro sanctæ
regenerationis suscepit, honorifice susceptus
est. Post quem Einhardus hoc cœnobium per
septem ferme tenuit annos. Quod demum ultro
derelictum, divina, ut credi fas est, jussione, ac
gloriosissimi imperatoris Ludovici largitione
domnus Ansegisus ad gubernandum suscepit an-
no jam supra taxato. Quod tam solerti studio
summaque industria nobilitavit, ut novus Wan-
dregisilus *h* credi posset, aut etiam magnus præ-
sul Ansbertus *i* redivivam ad lucem regressus
fore putaretur.

7 Verum sicut illi in exordio sui ædificiis no-
bilitaverunt, clerum *k* auxerunt, disciplinis eccle-
siasticis imbuerunt ; ita iste diruta emendare stu-
duit, ac vetustate consumpta in majori elegantia
reparavit : clerum nobilissime auxit, ac regulari
ordine secundum egregii Patris Benedicti nor-
mam ut vitam degerent, multipliciter decertavit.
Nam ex desidia priorum patrum, qui gregis sibi
commissi curam minus devote gesserunt, status
almæ Regulæ prædicti Patris Benedicti, jam
quasi casurus videbatur, licet illi, qui Domino
militabant Canonico ordine, irreprehensibiliter
conversarentur. Contigerat enim ob incuriam,
ut jam dixi, prælatorum, qui ea, quæ Regulæ au-
toritas sacræ dare mandabat, parvipendendo
impertiri distulerant ; sed prædictus reverendis-
simus pater Ansegisus hoc modis omnibus sate-
git, ut in pristinum statum ac legem recuperaret,
juxta quod voluntatem domni imperatoris super
hoc noverat, et quæ Regulæ auctoritas dare
mandabat, largiri modis omnibus non negligeret.

8 Denique ex Luxovio cœnobio, quo in Gallia-
rum terris in religione ac regulari disciplina non
inferius usque ad præsens videtur, monachos
Deum timentes, virosque religiosos secum huc
adduxit, qui et legem istinc monachorum do-
cerent, et exempla salubria ostenderent : licet
olim a viro justo Benedicto Fossatensis cœnobia
abbate *l* eruditi in hac philosophia fore videren-
tur : qui plurimis diebus in hoc monasterio con-
versantes, nonnulla exempla doctrinæ et bonita-
tis suæ istic reliquerunt. Nam, ut vere fatear,
non inferius Franciæ seu Galliæ monasteriis
istud in omni religione comparabatur cœnobium.

9 Nec mirum, si tempore Ducis optimi milites
Christi per viam regiam incederent ; licet nunc
Christi caritas non sit refrigerata, cum utique
signifer sanctissimæ disciplinæ idem existeret,
qui omnibus imitandus apparebat. Quicumque
enim illum audiebat præcipientem, non redar-
guebat aliter operantem. Testimonium veritati,
non amicitiae reddebat. Sermones ejus utiles
magis quam faceti esse noverant : a verbis quo-
que turpibus omnimodis abstinebat, sciens quia
licentia eorum impudentiam nutrit. Quatuor
quoque virtutes, quibus omnis homo præcipue
inniti debet, in eo refulgebant : prudentia videli-
cet, fortitudo, temperantia, atque justitia. Ser-
mo nempe ejus nusquam inanis exstitit, immo
subditis sibi, aliisque aut suasit bona agere, aut
monuit docere recta, aut consolatus est dolentes,
aut præcepit fidem Deo æterno et immortalī,
regique terreno inviolatam servare, quæ etiam
in suis actibus primus adimplere curavit.

10 Quæcumque vero ex rebus transitoriis pos-
sedit,

ubi discipli-
nam colla-
psam resti-
tuit*k**E*per mona-
chorum Lu-
xovio evoca-
torum,*l**F*ac suarum
ipsius exem-
pla virtu-
tum.

AUCTORE
GO. EVO.
quarum hic
habet com-
pendium ali-
quod.

sed, nihil magni aestimavit, sed potius caducum esse credidit: ideo gazas suas monasteriis ac egenis distribuere satagebat, thesaurizans sibi thesauros in cœlo, quo fur non appropriaret, neque tinea devoraret. Vitiorum per omnia fugax exstitit: Aliorum vero neque acerbus reprehensor, neque curiosus scrutator. Cunctis denique benignus, in adversis firmus, in prosperis cautus et humilis. Justitiæ postremo virtutem quam magnifice tenuerit, testantur legationes, quibus jussu Augustorum frequenter functus est; maxime ea, quæ tempore domni Ludovici magni imperatoris, jussu ejusdem partibus Marcæ Hispanicæ celebrata est adversus Gautselinum *m*, custodem limitis illius. Erat enim in sermone verissimus, in fide firmissimus, in bonis operibus promptus, in judicio justus, in consilio providus, in bonitate conspicuus, in caritate præclarus, fide catholicus, eleemosynis dives, vigil ingenio, promptus eloquio, flagrans studio. Utile nempe vas in domo Domini, Deo sedule serviens, errantes corrigens, correctos fovens, obtinatos spernens, humiles semper diligens, regi terreno subjectus, Christo domiuatori omnium devotus.

ANNOTATA.

a Girowaldus, seu Geroaldus, aut Gervoldus Fontanellæ præfuit, ab anno Christi 787 usque ad 806, quo obiit xviii Kalend. Junii, uti dictum est Commentario prævio.

b Carolum hic intellige cognomento magnum, Ludovici pii, de quo supra, patrem.

c Hinc monasterio nomen vulgo, Saint Germer de Flay. Adi Sammarthanos in Gallia Christiana, et Mabillonium tum in Actis Sanctorum, tum in Annalibus Ordinis sancti Benedicti ad annum Christi 655 a num. 36. Nos de S. Geremaro ægemus die, quo in Ecclesia colitur, xxiv Septembris.

d Nunc S. Sixti ecclesia parœcialis est intra muros urbis, inquit hoc loco Mabillonius.

e S. Memmii, vulgo Saint Mange, abbatia prope Catalannos nunc est Canonice Regularium S. Augustini; ut vide apud Sammarthanos.

C *f* Id est, regis ædificiis præfectus, qualis etiam fuit S. Heinhardus, sive Einhardus, aut Eginhardus; uti docet Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini seculo iv part. 1, pag. 414, ubi datur ejus Vitæ compendium.

g Eclipsim hanc et cetera quæ sequuntur parerga, ad hunc annum etiam notant alii: vide Annales Eginhardi apud Chesnium tom. 2, etc.

h Cœnobii Fontanellam conditor et primus abbas, de quo agendum erit 22 hujus mensis.

i Abbas tertius ejusdem cœnobii, ac deinde episcopus Rotomagensis, de quo actum die ix Februarii.

k Id est, clericorum numerum, quo nomine monachi passim eo tempore donabantur; ut hic notat Mabillonius.

l Hunc Benedictum eundem esse vult Cointius, in Annalibus ad annum Christi 817 num. 283 et annum 823, num. 60, cum S. Benedicto abbate Anianensi et Indensi, cujus Acta dedimus xii Februarii; sed plane diversum esse contendit Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 30 num. 75; quippe qui Anianensi facile decem annis supervixerit.

m Illum, opinor, quem cum aliis reprehenderat Carolus magnus anno imperii sui 12, apud Baluzium, Capitularium Regum Francorum tom. 1, col. 499.

CAPUT II.

Quid contulerit S. Ansegisus Luxoviensi ac Fontanellensi cœnobiis.

Quantum vero in ecclesiasticis curis intentus fuerit, testantur munera, in cœnobiis ejus curæ subditis ab ipso collata. In Luxoviensi namque cœnobio hæc dona obtulit: crucem auream mirifice factam, gemmis pretiosissimis decoratam, habentem baculum, argento coopertum, quem secum solitus erat in itinere bajulare: offertorium *a* aureum cum patena sua aureo opere mirabili: calices argenteos tres deauratos anaglyphico opere patratos: hanappum *b* argenteum, optimo opere factum, habentem limaces aureos quatuor, in fundo exterius sibi annexos: aquamanile *c* et urceum argenteum mirabili opere: altare in honore perpetuæ Virginis Mariæ decoravit tabula lignea, quam imaginibus argenteis diversis cooperuit. De vestimentis vero, dirodimum *d* optimum unum; planetas casulas quinque: cindados *e* duodecim coloris diversi: dalmaticas tres: pallia fundata *f* sex: tapeta optima octo. Ecclesiam S. Petri altiorem in fabrica sua, muros exaltans, reddidit, ac cum clavis ferreis eam cooperuit. Porticum præterea, quæ vadit de ecclesia B. Petri ad S. Martinum, de novo fecit, et eam cooperiens scindulas *g* ejus ferreis clavis affixit.

12 In hoc igitur Fontanellensi cœnobio hæc munera contulit: portionem magnam ligni salutaris Crucis Dominicæ, inclusam auro, quod rotundo schemate formatum erat, ejusque in medio crystallum positum; ita ut figura ligni sanctæ Crucis intuentibus intus appareret. Quod postea præpedientibus peccatis, sive alio quolibet casu de frontispicio lecti protectoris nostri B. Vandregisili fures sustulerunt, perforata maceria basilicæ S. Petri, quod factum est pridie Nonas Decembris, Dominica, expletis post obitum ejusdem gloriosi Patris mensibus tribus, et diebus sexdecim.

13 Calicem aureum, mirifice factum, duas hinc inde habentem ansulas, gemmis pretiosissimis decoratum, qui pensat libram: alterum argenteum, anaglyphico opere factum, operis mirandi, cum patena sua argentea: offertorium argenteum, ejusdem calicis habens effigiem, mirifici operis: alia offertoria argentea cum patenis argenteis earumdem: coronam majorem argenteam cum lampada sua argentea, optimam unam: item lampadam argenteam unam: thuribulum argenteum optimum unum: candelabra, argentea tria, habentia solidos nonaginta, id est, unumquodque triginta: sigilla aurea mirifica cum pretiosis lapidibus numero duo: urceum argenteum, cum aquamanili optimum unum: cuppas *h* vitreas auro ornatas duas, eburneam unam, mirifice factam: pixidas eburneas duas: hanapum vitreum optimum unum. Quatuor Euan-

Ansegisi liberalitas in cœnobiis Luxoviense;

a

b

E

c

d

e

f

g

item in Fontanellense,

F

cui multa contulit vasa sacra pretiosa,

h

gelia

A gelia in membrano purpureo ex auro scribere jussit Romana littera; ex quibus Matthæi, Joannis Lucæ complevit; sed, interveniente morte ejusdem, reliquum imperfectum remansit: Lectionarium etiam in membrano pupureo similiter scribere jussit, decoratum tabulis eburneis: Antiphonarium similiter, in membrano purpureo argenteis scriptum litteris, ornatumque tabulis eburneis.

vestesque itidem sacras,
i
k
l
m
n
B
o
14 De vestimentis vero ecclesiasticis largitus est pallia, quæ dicuntur fundata, tria: stauracia *i* duo; stragulum Hispanicum unum: tapetia quatuor: dalmaticas, ministrorum ministerio aptas, sex: roccum subdiaconalem unum: coccum *k* unum: tunicam sacerdotalem Indici coloris *l* cum vestimento integro unam: planetas casulas quatuor: casulas item ex cindato Indici coloris tres, viridis coloris ex cindato item tres: item rubei sive sanguinei coloris ex cindato unum: blatteam *m* item casulam unam: cappas Romanas duas; unam videlicet ex rubeo cindato et fimbriis viridibus in circuitu ornatam alteram ex cane pontico, quem vulgus Bevurum *n* nuncupat, similiter fimbriis sui coloris decoratam in orbe: linteum optimum unum: facistergium optimum unum: Fanones *o* optimos duos; unum auro decoratum, alterum stauratio: item de cindato duos: pulvinaria serica Euangelicis officiis apta; majora, duo; minus, unum: cingula Romano opere facta auro decorata duo: mappulas duas, stolas duas.

ac libros, maxime S. Augustini,
p
C
sed et aliorum Patrum.
q
* alias Eu-
gyptii
r
15 De libris autem hanc dedit copiam, bibliothecam *p* optimam, continentem vetus et novum Testamentum cum præfationibus ac initiis librorum aureis litteris decoratis; libros Expositionum divi Augustini in Genesim ad litteram, volumen unum. Item Enchiridion ejusdem, volumen unum: ejusdem Explanationum in omnes Psalmos volumina tria: ejusdem contra Julianum hæreticum, volumen unum: item librum Epistolarum ejusdem ad diversos, volumen unum: item ejusdem librum qui dicitur, Unde malum, volumen unum. Item librum ejusdem qui prætitulatur, de Doctrina Christiana, volumen unum: librum decem Chordarum ejusdem: ejusdem super Epistolam Joannis [vol. 1]: item adversus Epistolam Fundamenti volumen unum: Homiliare ejusdem, volumen unum.

16 Expositionem B. Ambrosii in Lucæ Evangelium volumen unum: Epistolarum ejusdem ad diversos, volumen unum: item ejusdem librum qui dicitur de Bono mortis, volumen unum: item ejusdem de Joseph ac duodecim Patriarchis vol. 1. Epistolarum B. Hieronymi volumen unum. Epistolarum S. Sixti episcopi volumen unum. Historiarum Josephi volumen unum. Tagii *q* sententiarum, volumen unum. Excerptionum Paterii de veteri ac novo Testamento ex Opusculis B. Gregorii Papæ vol. 1. Euippi* ex Opusculis B. Augustini similiter vol. 1. Gregorii in parte media Job. vol. 1. Librum Fulgentii episcopi Carthaginensis vol. 1. Librum Ferandi Diaconi ecclesiæ Carthaginensis vol. 1. Bedæ in Genesim expositio vol. 1. Ejusdem de Computo ac ratione temporum vol. 1. Collectaneos duos super anni circulo, Pauli Diaconi volumina duo *r*. Libros Glossarum duos [volumina duo.] Librum canonum diversorum conciliorum, volumen unum.

17 Ædificia autem publica ac privata ab ipso cœpta et consummata, hæc sunt: in primis dormitorium Fratrum nobilissimum construi fecit, longitudinis pedum ducentorum octo, latitudinis vero viginti septem: porro omnis ejus fabrica porrigitur in altitudine pedum sexaginta quatuor; cujus muri de calce fortissima ac viscosa, arenaque rufa et fossili, lapideque tofoso ac probato constructi sunt. Habet quoque solarium, in medio pavimento optimo decoratum, cui desuper est laquear, nobilissimis picturis ornatum. Continentur in ipsa domo desuper fenestræ vitreæ; cunctaque ejus fabrica, excepta maceria, de materia quercuum durabilium condita est; tegulæque ipsius universæ clavis ferreis desuper affixæ; habet sursum trabes et deorsum.

18 Post quod ædificavit aliam domum quæ vocatur refectorium quam ita per medium, maceria ad hoc constructa, dividere fecit, ut una pars refectorii, altera foret cellarii; de eadem videlicet materia similique mensura, sicut et dormitorium, quam variis picturis decorari in maceria et in laqueari fecit a Madalulfo, egregio pictore Cameracensis ecclesiæ. Tertiam nempe fecit domum egregiam construi, quam majorem vocant, quæ ad Orientem versa, ab una fronte contingit dormitorium, ab altera adhæret refectorio: ubi cameram et caminatam *s*, nec non et alia plurima, ædificari mandavit; sed, adveniente morte ejusdem, hoc opus ex parte imperfectum remansit.

19 Hæc tria egregia tecta ita constituta sunt. Dormitorium videlicet ab una fronte versum est plagæ Septemtrionali, ab altera Australi, et adhæret ab ea basilicæ S. Petri. Refectorium similiter versum est eisdem plagis: et est fere contiguum a parte Meridiana absidæ *t* basilicæ S. Petri. Porro illa major domus, sicut supra diximus, constituta est. Ecclesia autem S. Petri a parte Meridiana sita est, versa tamen ad Orientem. Ipsa etiam a parte Occidentali triginta pedum in longitudine, ac totidem in latitudine accrevit, constructo desuper cœnaculo, quam in honore Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi dedicandam fore præoptabat. Sed et ipsum opus propter mortem ejus tam citam imperfectum remansit. In eadem autem basilica S. Petri pyramidem quadrangulam altitudinis triginta quinque pedum de ligno tornatili compositam, in culmine turris ejusdem ecclesiæ collocari jussit; quam plumbo, stanno ac cupro deaurato cooperiri jussit, triaque ibidem signa posuit: nam antea nimis humile hoc opus erat. Ipsam namque turrim, simulque absidam tegulis plumbeis a novo cooperiri jussit.

20 Jussit præterea aliam condere domum juxta absidam basilicæ S. Petri ad plagam Septemtrionalem, quam conventus, sive curiæ, quæ Græce bouleuterion *u* dicitur, appellari placuit; propter quod consilium in ea de qualibet re perquirentes convenire fratres soliti sint. Ibi namque in pulpito lectio quotidie divina recitatur, ibi quidquid regularis auctoritas agendum suadet, deliberatur: in qua etiam monumentum nominis sui collocari jussit, ut dum vitæ præsentis terminum daret, illic a suis deponeretur *x*. Item ante dormitorium, refectorium, et domum illam quam majorem nominavimus, porticus ho-

AUCTORE
CORVO.
Ibidem ædifi-
cavit dormi-
torium,

refectorium
cum domo
majori,

E

s

quorum situs
describitur;
uti et orna-
tus templo
adjectus;

t

F

ac tandem
etiam capi-
tulum, ut
vocant, et bi-
bliothecam.
u

x

nesta

ACTORE
COEVO.
y

z

nesta eum diversiis pogiis y ædificari jussit, quibus trabes imposuit, æ juxta mensuram eorundem tectorum in longum extendit. In medio autem porticus, quæ ante dormitorium sita videtur, domum cartarum constituit. Domum vero, qua librorum copia conservaretur, quæ Græce pyrgiscos z dicitur, ante refectarium collocavit, ejus tegulas elavis ferreis configi fecit.

ANNOTATA.

a Offertorium significat vel sindonem sericam, seu linteamen in quo fidelium oblationes reponebantur; vel pannum oblongum, quo involvitur calix, cum a diacono offertur sacerdoti; vel etiam aliud quidpiam solidum, et calicis, perinde ac patenam, appendicem: ut hoc loco intelligit Cangius in Glossario ad hanc vocem.

b Hanappus est patera sive crater.

e Aquamanile est vas inferius quod aquam recipit, quæ ex urceo manibus, dum lavantur, infunditur.

B

d Sic habet in textu postrema editio Acheriana, et prior in margine; at hæc in textu Rodinum. Sane Dirodinum quid rei sit, nescio; at Rhodinum vestimentum a colore roseo vocatur apud Græcos; imo et Dirodinum pro diarhodino pallio, sive roseo intensioris coloris accipi, ostendit Cangius in Glossario.

e Cendalum, cendatum, cindatum et eindadus juxta Cangium est pannus sericus, vel amictus ex lino Ægyptiaco.

f Fundata dicuntur Macro, quæ fundum habent aureum.

g Scindula est latus assar, quo domus cooperitur; imo ab assere differt, juxta Isidorum, quod asseres soli ponantur atque conjuncti; scindulæ vero scindantur et dividantur.

h Id est, pocula, sive pateras, Gallice coupes.

i Stauracium est genus palliorum depictorum ex stræce, quæ gutta similis est mali cydonii.

k Pro cocco legendum putat Cangius cottum, quæ est tunica clericis propria, Gallice eotte.

C

l Color Indicus, opinor, cæruleus est purpureo mixtus, ab Indico (vulgo Indigo) nuncupatus.

m Id est, purpuream.

n Id est, castorem seu fibrum.

o Fanones sindones sunt aut mappæ; usurpatur etiam illa vox ad significanda quæ voce ecclesiastica dicuntur corporalia.

p Id est, Biblia, inquit Acherius in margine primæ editionis.

q Tagii, seu Taii, vel Taionis episcopi Cæsaraugustani opus hoc sententiarum Ms. servatur hactenus in quibusdam bibliothecis; verum de eo consule bibliographos, vel Mabillonium tom. 2 Analectorum a pag. 68.

r Nempe Homiliarum in Euangelia totius anni, ut hic notat Mabillonius, quem vide, si lubet.

s Caminata et caminatum dicitur camera, conclave, cænaculum quodvis, in quo caminus exstat. Adi sis Cangii Glossarium.

t Absida, sive apside passim denotat fornecem; accipitur tamen etiam, ut hic, pro parte templi interiori, in qua altare collocari solet.

u Id est, locus in quo fiunt consultationes; nunc vulgo Capitulum dicitur.

x Ergo jam tum mos erat, ut abbates in capitulo tumularentur, inquit hic Mabillonius. Porro notatur in editione postrema hujus Chronici, quod hinc sequitur usque ad hæc verba, Domum vero, qua librorum, etc., non legi in codice Fontanellensi.

y Pogium sive podium et poium, sunt ea quibus innitimur; ut sæpe in porticibus sunt elathra, vel columellæ mediam fere viri altitudinem adæquant, unde qui prospectant, cubitis inniti solent.

z Πυργίσκος Græcis est armarium vel area in modum turris exstructa.

D

CAPUT III.

Beneficia et eleemosynæ S. Ansegisi in cænobium Flaviacense et alia plurima, etiam canonicorum, æ monialium.

In Flaviacensi quoque cænobio quæ obtulerit dona, hoc in loco declarandum eensuimus. Ibi namque gratuita benignitate largitus est calices argenteos diversos decem: aquamanile argenteum, cum urceo suo argenteo: candelabra argentea numero septem; pallia diversa plus minusve quadraginta: easulas planetas æ eindatos diversos triginta, quarum colores oneri videtur describere: fanones ac lintea non occurrunt memoriæ quot fuerint numero. In honore vero sanetæ Trinitatis basilicam ædificavit, ante cujus aram tabulam argenteis imaginibus decoratam collocavit, ipsique aræ crucem argenteam imposuit, universamque basilicam variis picturis decorari jussit.

22 Nomina autem librorum quos ipsi contulit leoe, hæc sunt: Pandectum a a B. Hieronymo ex Hebræo vel Græco eloquio translatus: ejusdem Expositionem in duodecim Prophetas, et sunt tomi viginti in volumine uno: ejusdem in Isaia Propheta libri octodecim, volumen unum: ejusdem librum Epistolarum, volumina duo: in Proverbiis Salomonis ejusdem volumen unum: in Daniëlem Prophetam ejusdem: in Euangelio Matthæi ejusdem, continens in eodem Decreta Gelasii Papæ de libris recipiendis et non recipiendis et excerptio aliqua de libris Exameron S. Ambrosii episcopi, codex unus: libros S. Augustini, qui prætitulantur, De civitate Dei, numero triginta b duo in eodice uno: ejusdem Expositionem in Euangelio S. Joannis, volumen unum: Homiliare ejusdem continens sermones CXLVII, volumen unum: libros ejusdem xv, de S. Trinitate, volumen unum.

23 Coneordiam Euangeliorum ejusdem, codicem unum: ejusdem de Doctrina Christiana, eod. unum: Expositionem symboli ejusdem, eod. unum: Quæstiones ejusdem octoginta, cod. unum: de Baptismo parvulorum ejusdem ad Marcellum c, lib. tres: de Sermonibus Domini in monte lib. duos: de Providentia Dei serm. 1: de Natali proprio serm. 1 [de Cruce serm. 1] Ad Flactianum Epistol. d [I] vol. 1: ejusdem Academicorum lib. tres: Soliloquiorum lib. duos: de Immortalitate librum unum: de Quantitate animæ lib. unum: de Magistro librum unum: de

Ordine

E
In Flavia-
censi cæno-
bio præter
alia dona,
basilicam
construxit;

dedit ibidem
opera varia
SS. Patrum:
a

F

b

Hieronymi
Ambrosii,
Augustini,

c

d

A	Ordine lib. II : de Videndo Deo librum I, vol. I. Libros confes. ejusdem cod. unum : librum qui dicitur Enchiridion cod. unum : in Psalmis Expositionem ejusdem, codicem unum. Expositionem S. Ambrosii <i>e</i> in Epistolas Pauli, vol. unum. Hisychii presbyteri in Leviticum lib. 7, cod. I. Expositionem S. Joannis Constantinopolitani episcopi in Matthæum : Apocalypsim S. Joannis continentem etiam librum S. Isidori Differentiarum cod. unum.	etum Walericum libram unam : ad B. Richarium libras duas et semis : ad sanctum Audomarum libras duas et semis : ad sanctum Audoenum in Rothomago libras quinque : ad sanctam Mariam in domo ejusdem ecclesiæ libras duas : ad sanctum Martinum in eadem urbe, et ceteris cellis, solidos viginti quinque : Ragnoardo ejusdem urbis archiepiscopo libras decem; videlicet ut quinque presbyteris, et alias quinque pauperibus erogaret.	AUCTORE COÆVO.
<i>Hilarii, Gregorii, Isidori,</i>	24 S. Hilarii, episcopi, contra hæreticos cod. I. Homiliarium S. Gregorii Papæ in novissima parte Ezechielis prophetæ, in cod. uno : Epistolarum ejusdem cod. unum : Expositionem Bedæ presbyteri in Actibus Apostolorum, cod. unum. In septem Epistolas Canonicas et Apocalypsim Joannis cod. unum : ejusdem in Marci Euangelium cod. unum : ejusdem in Lucam Euangelistam cod. I : librum Testimoniorum Isidori de Christo et Ecclesia <i>f</i> cod. unum : ejusdem Etymologiarum cod. unum : ejusdem Rotarum <i>g</i> ad ad Sisebutum regem, cod. I. Prosperi de Vita activa et contemplativa <i>h</i> in cod. I. Prognosticon futuri seculi cod. I. Disputationem fidei inter Arium hæreticum ac Athanasium Catholicum in cod. I. Epistolarum S. Cypriani Martyris cod. I. Alcuini de Trinitate librum in cod. I : Regulam B. Basilii episcopi : Regulam B. Benedicti in codice uno.	28 Ad Penthale monasterium solidos quindecim : ad Penante solidos quindecim : ad Pratellos similiter : ad Ebroicas civitatem libram unam : ad illam Crucem S. Audoeni libras duas : ad Lixovium urbem libram unam : ad Fontanas cœnobium solidos duodecim : ad Bajocas civitatem libras duas : ad duorum Gemellorum monasterium libras duas : ad S. Martinum Turonensem libras quinque, illis canonicis in domo libram unam : ad S. Anianum Aurelianensem libram unam, illis canonicis in domo libram unam : ad sanctum Benedictum in Floriaco libram unam : ad Ferrarias libras duas : ad S. Carilefum libram unam et semis : ad Curbionem monasterium libram unam : ad sanctam Columbam in Senonis, illis monachis libras duas, illis canonicis in eadem civitate libras duas.	cœnobio
<i>et aliorum, cum libris aliis.</i>	25 Historiam ecclesiasticam Eusebii Cæsariensis episcopi in cod. uno : Chronicam ejusdem in cod. uno : Historiam item ecclesiasticam trium virorum, id est, Sozomeni, Theodoriti, et Socratis, in cod. uno. Canones diversorum Patrum in codice uno. Sacramentaria volumina duo. Cassiodori de Arithmetica, vol. unum : ejusdem in Psalmos expositionem vol. unum. Homiliarum Origenis in veteri Testamento, volumina duo : ejusdem in Psalmos expositionem, volumina duo. Vitas beatorum Confessorum Hieronymi, Augustini, Gregorii. Item passionem B. Columbæ Virginis in cod. uno. Institutio ac collectio ejusdem de vita canonica, vol. I. Gesta Francorum in cod. uno. Et alios plurimos, quorum nunc nomina non occurrunt memoriæ.	29 Item ad S. Petrum illis monachis in eadem urbe libram unam : in Autisiodoro urbe illis canonicis libram unam : ad S. Remigium illis monachis similiter : ad S. Heracleum in eadem urbe similiter : item in Autisiodoro ad S. Germanum, illis monachis libram unam : in Trecas illis monachis ad S. Petrum libram unam : ad sanctam Crucem Meldis illis monachis similiter : ad Fossatos monasterium illis monachis libras duas : ad S. Genovefam Parisius libras duas : ad sanctum Germanum Parisius libras tres, in eadem urbe illis canonicis libram unam : ad S. Dionysium libras quinque : ad Calam monasterium libras duas : ad sanctum Lucianum, illis monachis libras duas.	plurima,
<i>Catalogus eleemosynarum ejus in Fontanellense cœnobium</i>	26 In Eleemosynarum vero largitionibus quantum sollicitus extiterit, ipsa ejus opera testimonium perhibent. Nam quodam tempore, id est, anno regiminis sui decimo octavo <i>i</i> , in passionem incidit illam, quam medici paralytim vocant : moxque vocatis domesticis ac fidelibus seu intimis suis, hanc rerum suarum distributionem gratuito animo facere curavit. Quæ elargitio seu distributio, ipsius jussu ac supplicatione edita est a venerabili viro Hildemanno, Bellovacensis urbis episcopo, adjuncto Berteningo et Gerlone laicis simulque Landone monacho. Cujus textus talis est : In hoc Fontinellensi Cœnobio largitus est Fratribus libras nonaginta; nam omnibus annis triginta in censu dare consueverat : famulis laicis libras decem : senibus in illo xenodochio, et ceteris mansionibus pauperum solidos <i>k</i> decem. Universæ familiæ hujus cœnobii libras quadraginta.	30 Belloaci, illis canonicis libram unam : ad Flaviacum illis canonicis libras quindecim : ad opus famulorum eorum libras decem : Hildemanno <i>m</i> episcopo ad presbyteros et pauperes libras decem : ad Oratorium monasterium solidos quindecim : ad Fontanidum monasterium solidos decem : Ad Insulam monasterium solidos decem : ad Andelagum monasterium solidos duodecim : ad Malardum-vallem solidos decem : ad Resbace monasterium libram unam et semis : ad sanctum Salvium in Brago solidos decem : ad Malam monasterium libram unam : ad S. Vedastum in Atrebato libras duas : ad Cameracum libras duas : ad S. Gaugericum libram unam : ad Corbeiam libras quinque.	et canonicorum
<i>et alia</i>	27 Ceterorum monasteriorum <i>l</i> nomina, ad quæ eadem largitio eleemosynæ pervenerit, sigillatim exprimam. Ad Gemmeticum cœnobium libras v direxit : ad Logium libram unam : ad Fiscannum libram unam : ad Villare libram unam : ad Longogilum libram unam : ad san-	31 Ad S. Eligium in Noviomio civitate libram unam; item ad eandem urbem canonicis libram unam : item ad Suessionis civitatem canonicis libram unam : ad S. Crispinum solidos quindecim : ad S. Medardum monachis libram unam : illis sanctimonialibus libras tres : ad Remis, illis canonicis libram unam : ad S. Remigium in eadem urbe monachis libram unam : ad S. Memmum in Catalauno libram unam. ad eandem urbem solidos xv : ad Altum montem monasterium, quo S. Ansbertus quondam exilio fuit in-	collegia

AUCTORE
CO.EVO.
n

collatarum
biennio ante
obitum,

* Meldunas

B

qui incidit
in annum
Christi 855,
diem 20 Ju-
lii.

p

trusus atque consortiis inde ereptus humanis n, solidos quindecim : ad Malbodium cœnobium libram unam : ad Castrilocom monasterium similiter : ad Laubias monasterium libram unam : ad Indam cœnobium libras duas.

32 Ad Lingonas illis canonicis libram unam : ad Luxovium libras viginti quinque id est, in ipso monasterio libras decem o; ad Fontanas, cellam ejusdem cœuobii, libram unam et semis; ad Cusantiam similiter; ad Anagrates lib. duas : ad Romarici montem libram unam : ad Balmam similiter libram unam et semis : ad Morbach cœnobium libram unam : ad S. Gregorium libram unam : ad monasterium Mauri libram unam : ad Melundas * libram unam : ad S. Reginbertum, ubi primo elementa didicerat litterarum, per mauus quoque matris suæ in usus egenorum viginti libras expendit : simili modo per manus Berteningi libras viginti : sibi vero in domo sua famulantibus libras quadraginta largiri fecit. Tribus vicibus omnes opes suas egenis ac pauperibus erogari fecit, nil sibi reservans; quæ qualiter gesta sint, ne nauseam aut fastidium iugessisse videar, transcendendo omittam.

33 Eleemosynis enim sibi viam præparavit, quoniam noverat externum omnem hominem esse sive ad pœnam sive ad gloriam : ideo eleemosynis ac orationibus servorum Dei se roborat, ut et cursum hujus vitæ pacifice transigeret atque feliciter in perpetuum viveret. Rexit autem hoc cœnobium idem gloriosus Vir per annos decem, menses quinque, dies xviii p. Ipso tempore recessit domnus Ansigisus, Domiuica illucescente, die xiii Kal. Augusti; eodem die cum fletu maximo tumultus extra basilicam S. Petri ad Aquilonalem plagam, in porticu, in qua Fratres conventum celebrare soliti sunt, ac consultis Deo dignis aures accommodare q : et cessavit regimini locus triginta et octo diebus.

ANNOTATA.

C

a Forte Pandecten a Græco πανδέκτης, quo nomine appellari non numquam consuevit complexum librorum omnium sacrorum veteris ac novi Testamenti, uti probat Cangius in Glossario.

b Lege viginti duo; et ita legi in codice Fontanellensi, testatur nuperus editor Spicilegii Acheriani.

c Sive Marcellinum.

d Non exstat.

e Hoc opus plerique nunc eruditi adscribunt Hilarario diacono; quamquam id Petavio nostro non omniino placuit. Consule bibliographos.

f De hoc opere S. Isidori vide Nicolai Antonii Bibliothecæ veteris Hispaniæ lib. 5, cap. 4, num. 144.

g Imo de Natura rerum, quamquam et alibi Rotarum liber hic appellatur. Adi Nicolaum Antonium ibidem num. 104.

h Opus illud modo tribuitur Juliano Pomerio, non Prospero. Adi bibliographos.

i Errorem hunc chronographicum notavi in Commentario prævio.

k Cointius ad annum 831 num. 51, legi vult libras: ut conficiatur ex quatuor partitionibus sum-

ma librarum nonaginta; nempe ex 30, 10, 10, D et 40.

l Monasteria illa hic describere operæ pretium non duxi; qui singula nosse desiderat, legat prolixas, quas hoc loco subjungit, Notationes Mabillonius; uti et in Annalibus Benedictinis tom. 2 a pag. 540. Videri etiam possunt apud Cointium in Annalibus ecclesiæ Francorum ad annum 831 a num. 52 usque ad num. 100, ubi singulis plerumque adscribitur, quis ibi tum præsesset, cum hæc donatio fieret.

m Nempe Bellovacensi, ut notat Cointius.

n Uti narratur in ejus Vita cap. 8. Dedimus eam ad diem ix Februarii.

o Lege libras viginti, inquit Cointius.

p Vide quæ hic errata esse diximus in Commentario prævio.

q Hæc est, in capitulo, ut supra dictum est, Fontanellensis cœnobii, quidquid cum Luxovii tumultum fuisse innuat Adso apud Mabillonium, qui multum abest ut tantum illi tribui velit, quantum auctori hujus chronici contemporaneo.

E

CAPUT IV.

Constitutio Ansegisi abbatis.

Constitutionem vero, quam servis Dei isto in cœnobio degentibus de victu ac vestitu instituit, commodum arbitratus sum huic operi inserere. Cujus talis est textus :

Memoratorium qualiter domnus ac venerabilis Ansegisus abbas disposuit vestimenta, et calciamenta, atque alimoniam fratribus in monasterio Fontanella morantibus, una cum consensu eorum ordinabiliter : ut absque ullius occasionis querela, omni egestate exclusa, vota sua Deo reddere, atque sponsionis suæ negotium ad effectum omni tempore perducere possent.

35 De pago namque Bononiensi et Tarvanensi vestitus integros lx censuit porrigendos; drappos a albos xx, de quibus camisæ b xx fieri possent; coria boum ad soleas v composita; fabarum modios xx; caseor. pensas c xxi per libras lxxv; ova mille; ceræ ad illam ecclesiam libras cc, ad opus fratrum c; sevo lib. cc; de Corioline calcibus xxiii. Bragal. lx; ad saccos autem faciendos, drappos albos ii, de quibus fieri possint stamineæ d x; toaculas e ii; coria bovina composita v; fabar. modios x, pisor. modios xx, caseor. pensas xv per libras lxxii; salis modios xxv; in mense Septembrio ova mille, de illa gregaria f pagens. lx; de Irtio et Idtio mapp. iii. longitudinis ulnarum x, latitudinis ii; de Apaliaco mappa una ejusdem mensuræ; lintea ad manus tergendas vellosa h iii, unumquodque de ulnis quinque in longitudine, in latitudine iii.

36 De Gera cansiles i iii, ad mappulas faciendas, longitudinis ulnarum xiii, latitudinis trium; de Clariaco mappam unam, habentem in ongitudine ulnas x, in latitudine iii; item de Hirtio cansilem de ulnis xii, iii latitudinis ad pedes tergendum; de Camponis toaculam i; de Rosoutio similiter; de Floriaco similiter; de prædicta gregaria

Constitutio
S. Ansegisi,

qua notatur,

F

a b
c

d e

f

h

i
quid ex quo
libet fundu

AUCTORE
CO. EVO.

t

u

x

y

z

aa

bb cc

A k l m
garia caseor. pensas xxx per libras LXXII ; filtra
k ad soccos faciendum XII, ad lecta, quantum ne-
cessitas poposcit ; porcos saginatos ad adipem
et lardum cum unctis l LX, et insuper quantum
necesse fuerit ; de ministerio Rosontione fabar.
modios tres, pisor. modios v ; ad Nativitatem Do-
mini aucipastas m tres, pullipastas xx, pullos LX.
ova cCL ; et in Pascha similiter ; ceræ lib. III,
mellis sextarios tres ; et in mense Novembrio
ova D. ligna, carra IX.

statis tempo-
ribus

37 Inter illam Crucem Paldriaco et Bladricia-
gas fabar. III, pisor. modios v ; ad Nativitatem
Domini aucipastas IV, pullipastas XII, pullos LX,
Ova cCL ; et in Pascha similiter ceræ lib. III,
mellis sextarios III ; in mense Decembrio ova D ;
ligna, carra LX ; de Campanis fabar. mod. III,
pisor. modios VIII ; ad Nativitatem Domini auci-
pastas IV, pullipastas VII, pullos LXX, ova cCL ;
et in Pascha similiter ; mellis sextarium unum,
ceræ lib. I ; in mense Januario ova D ; ligna,
carra LX ; de Sadanma et Bubulo captiva fabar.
mod. II, pisor. modios IV ; ad Nativitatem Do-
mini aucipastas II, pullipastas X, pullos XXX,
ova C ; et in Pascha similiter, mellis sextarios II,
ceræ libras II ; in mense Februario ova D ; ligna,
carra XII.

pendi debeat

38 De Gariciagas, Duno, et Gera, fabar. mod.
III, pisorum mod. IV ; ad Nativitatem Domini
aucipastas tres, pullipastas XII, pullos XI, ova
cCL ; et in Pascha similiter mellis sextarium I,
ceræ libram I, et in mense Martio ova L ; ligna,
carra XII ; de Petrioponte et Wirtlaico toacu-
las II, fabar. mod V, salis mod. XV ; ad Nativita-
tem Domini aucipastas II, pullipastas XXVI, pul-
los CV, ova D ; et in Pascha similiter mellis sext-
arios II ; et in mense Aprili ova D ; de Idcio
fabar. mod. I, pisor. mod. I ; ad Nativitatem
Domini aucipastam unam, pullipastas IV, pullos
XXV, ova L ; et in Pascha similiter mellis sextar-
ium I, ceræ lib. I, et in mense Maio ova L ; li-
gna, carra XV ; de Irtio fabar. mod. I, pisor.
mod. I ; ad Nativitatem Domini aucipastam
unam, pullipastas IV, pullo XXV, ova L ; et in
Pascha similiter mellis sextarium I, ceræ lib. I ;
et in mense Junio ova D.

C
ad usus ne-
cessarios

n

39 Item de Rosontione in mense Augusto ova
CLXVI ; de illa Cruce et Campanis ova CLXVIII ;
de Revereis curte n vini modios XLVIII, ova cCL ;
vinum de Alpiaco mod. ccCL ; de Riparensi curte
mod. CL ; de Abriaco mod. L ; de Burgundia
mod. L : sunt modii DC. Adumaticum mod. XXXII ;
Sicera, Humolone quantum necessitas exposcit,
Ceræ ad illam Ecclesiam libras CC, olei libras
CXXX, adipem mod. VIII ; ad opus fratrum ceræ
lib. C, olei lib. C ; ad pelles hircinas sexaginta
compositas lib. III ; ad cordebisus o XL compa-
randum lib. III ; ad coria bovina XX, lib. I ; ca-
pillos p nigros VIII de solid. XXXII, alios quatuor,
unumquemque de solidis III ; qui fiunt solidi II q ;
tres qui remanent de solidis septem, qui fiunt
simul lib. 2 semis r : ad Stamincas xxx optimas
comparandum lib. 3 ; ad femoralia paria xxx
lib. 2.

cænobii Fon-
tanelensis.

s

40 Ad infirmorum curam mel et pigmenta lib.
I ; ad saccos quindecim comparandum griseos s
sicciscos, unde cappæ fiant, lib. x ; id est talis
ordo, unumquodque de solidis x ; et duos optimos
capellos de solidis xxx ; quinque, qui supersunt,

de solidis XXXVI, novem vero, de solidis LIII ; id
est unumquodque de solidis sex ; ad roccos t fa-
ciendum, qui sunt rocci XVIII, colligunt super to-
tum libras x ; ad sagos u xv in lecta mittendum
lib. II et semis ; ad pelles herbicinas unde pellicia
fiant, solidos x ; ad ubantos x lib. I ; ad fasciolas
lib. I. Sunt in summa lib. XXXI y ; ad infirmorum
curam, mansionilem z qui dicitur Bothmeregus,
et quantumcumque decet sauram aa ; id est, de
porcis, mutones bb, herbices cc, pullos, ova, om-
nem decimam nostram ad ipsam domum infirmo-
rum concessimus. De nutrimentis nostris et de
vasallis nostris ad portam monasterii dedimus
villam Noviomum, et illos mansioniles qui dicun-
tur Gisimacas, Strotella, sanctum Stephanum,
Luvicinas, Bantana, Cisternas, Lenticulosa ad
illorum infirmitates et necessitates ex caritate, et
caseos, et butyrum, nec non ad illorum famulos
nutriendum, etc., quæ necessaria sunt conces-
simus.

ANNOTATA.

E

a Drappos, id est pannos.

b Camisiæ sunt interulæ, quas monachi quidam
vice cilicii gestabant laneas : nam Benedictinis, in-
quit Cangius in Glossario ad vocem staminea, la-
neas camisas iuterdixit Innocentius III. PP. Vide
etiam hoc loco Mabillonium.

c Pensa hic appellari videtur persolutio, sive tri-
butum in re quam ex pondere æstimamus.

d Stamineæ vocantur camisiæ sive interulæ la-
neæ, de quibus supra. De his etiam vide Menardum
in Concordia Regularum pag. 912.

e Toacula dicitur Cangio mappula, mantile, ma-
nutergium,

f Gregaria est prædii pagensis seu rustici species,
ubi greges ovium aluntur.

h Id est villosa, ut hic legit Cangius. Lintea sane
villosa ad tergendum aptiora sunt.

i Camsilis hic accipitur pro tela linea, ut pater
ex adjuncto.

k Filtrum dicitur antiquis, ut recte notat hic
Mabillonius, quidquid ex lana coacta et compressa
conficitur ; qualis est illa materia, ex qua pilei con-
ficiuntur. Vide plura de hoc apud Cangium ; ubi
filtrum etiam pertinere ostendit ad lectos mona-
chorum.

F

l Unctum est adipis massa ad ungendos calceos
aliaque similia.

m Sic vocabant artocreata ex aucis, seu an-
seribus ; et pullipasta quæ ex pullis : quorum
esus monachis concedebatur in festis Nativitatis
et Paschæ ex concilio Aquisgranensi, inquit hic
Mabillonius.

n Id est, de villa, quæ appellatur Revereis :
curtis enim scriptoribus inferioris ævi, est villa, ha-
bitatio rustica ædificiis, colonis, servis, agris, per-
sonis, etc., ad rem agrestem necessariis instructa.

o Cordebisus dicitur pellis de Corduba, corium
caprinum alutariorum arte præparatum. Cangius.

p Capellus, pileus est, seu quodvis tegmen capitis.

q Imo 12 : nam tria ducuntur in quatuor.

r Recte quidem si pro duodecim solidis superius
numerentur undecim : sic enim solidi sunt hic uni-
versim 50 ; cum libra una solidos 20 contineat.

s Griseus color est, qui ad album propius acce-
dit,

AUCTORE
CO.EVO.

dit, puta, cinericius. At quid Sicciscus? Unicum hoc ipsum hujus vocis exemplum profert Cangius; sed non explicat.

t Roccus est vestis suprema sive extima.

u Sagus hic est tecti stragulum.

x Ubantos pro wantos, id est chirothecas.

y Imo tota pecuniæ hic numeratæ summa redit ad libras 45 et semis; unde videtur hinc inde numerus alius pro alio positus.

z Mansionilis est agri portio cum mansione sive æde.

aa Cangius pro Sauram legendum putat Staurum, quod significat quidquid ad vitæ necessaria conducit.

bb Id est, verveces.

cc Gallice brebis simpliciter oves significant. Porro loca hic passim notata neglexi; quis enim singula, tum quo operæ pretio, persequatur?

D

DE B. BERNHARDO EPISCOPO ET CONF.

HILDESII IN SAXONIA INFERIORI.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

B

§ I. Beati cultus et reliquiarum visitatio.

ANNO MCLIII.

Quamvis hic Episcopus Hildesien-
sis non invenia-
tur in Mar-
tyrologiis,

C

Quam celebris est in sacris Fastis xx Novembris S. Bernwardi seu Berwardi, alias Bernardi Hildesien-
sis episcopi sub seculi xi principium ad Superos evocati festi-
tas, tam mihi difficile fuit junioris hujus Bernardi ullam in Martyrologiis aut ecclesiasticis Officiis memoriam reperire. Habebam quidem præ manibus Acta illius et miracula, olim a nostro Nicolao Schateno ad Henschenium missa, in quibus sæpe beati titulo decoratur; at cum anonymi istius scriptoris ætatem auctoritatemque ignorarem, et in Actis nostris nemini locus concedi soleat, nisi de sanctitate aut immemorabili cultu plane constet, certiora publicæ venerationis testimonia exquirenda esse existavi. Scripsi itaque anno 1725 ad P. Ludovicum Henseler, tum Colonix Agrippinæ degentem, quem aule Hildesii habitasse intellexeram, ut me de hodierno istius Præsulis cultu aliisque ad reliquias illius spectantibus certior redderet. Præstitit id diligenter vir humanissimus atque mihi respondit in hunc modum: Libens R. V. ea communico, quæ mihi Hildesio a P. Hesselmeir gymnasii nostri præfecto, de cultu B. Bernardi fundatoris monasterii ad S. Godehardum prescripta sunt, ex quibus judico locum illi inter Acta Sanctorum denegandum non esse: quamvis enim nullum de ipso fiat Officium ecclesiasticum, habetur tamen inter Beatos, et imagines ejus pro cultu publico exponuntur. In templo S. Godehardi statua B. Bernardi ad humanam magnitudinem in sinistro altaris latere e regione S. Godehardi exhibetur, manu portans cœnobium S. Godehardi, cujus est fundator. Statua hæc nova quidem est, sed in locum alterius substituta, quam a trecentis fere annis expositam in altari fuisse constat ex traditione apud religiosos præfati monasterii recepta. Ibidem exstat pictura anno MDXLVII formata, in qua Bernardus BEATI titulo decoratus repræsentatur. Anno MDCC repertum est corpus B. Bernardi episcopi in tumulo suo pene incorruptum, licet calix argenteus, quem manu prætulit, nitro sic

corrosus esset, ut abierit in frusta. Confectum est hac de re instrumentum publicum, auctoritate celsissimi principis et episcopi Hildesien-
sis, qui corpus inspexit ipse, roboratum. Si copiam illius R. V. desideret, curabo, ut a reverendissimo prælato mihi transmittatur, qui plures etiam de eo informationes, si necessariæ sint, lubens communicabit.

2 Hanc notitiam adeptus obsequiosa viri istius benignitate abuti nolui, sed ad ipsum P. Sixtum Hesselmeir, Hildesiani gymnasii nostri præfectum, litteras dedi, quibus fidelem memorati instrumenti copiam petebam, et alia ad B. Bernardum pertinentia exquirebam. Is etiam post benignam obsequii sui oblationem varia perscribit de Actis et miraculis beati Præsulis, quæ in libro Ms. monasterii S. Godehardi leguntur. Ex initio et fine colligo, hæc ferme eadem esse cum illis, quæ P. Schatenus jam pridem ad Henschenium miserat: nam præter alia in calce libri hæc haberi asserit: Caligulæ sandaliaque, quibus inter agendum episcopalis dignitatis officium beatus Pontifex usus est, inter cetera reliquiarum loco tam decenter quam honorifice penes nos cum ecclesiasticis reposita clenodiis continentur. Hæc eadem verba in Ms. nostro inveniuntur post miracula num, 17. Deinde P. Hesselmeir hæc addit: Liber hic (nempe Vitæ et miraculorum, de quo supra egerat) cum sandaliis die obitus ponitur super sandapilam, quæ ad sepulcrum erigitur, diciturque Missa pro familia fundatoris, omisso nomine Bernardi, cum collecta de sacerdotibus non episcopis. Præterea in altera epistola publicam Antistitis venerationem confirmat his verbis: Inveni statuam Beati supra templi januam cum radiis, et ad portam monasterii cum inscriptione: BEATUS BERNARDUS FUNDATOR; ejusque statua, ut nuper memoravi, in altari majore exhibetur, templum manu præferens.

3 Hisce subjungo ipsum authenticum instrumenti ecgraphum, quod opera ejusdem Sixti Hesselmeir Hildesio accepi, estque tenoris sequentis: In nomine Domini Amen. Noverint universi præsentis instrumenti seriem visuri, lecturi aut legi audituri, quod anno a nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo septingentesimo, Indictione Romanorum octava, pontificatus sanctissimi in Christo Patris ac Domini D. Innocentii divina providentia Papæ, hujus nominis duodecimi, anno nono, die

vero

tamen habet
cultum ut ex
litteris con-
stat.

F

et ex visita-
tione corpo-
ris anno 1700
facta,

AUCTORE
G. C.

A vero vigesima Julii, reverendissimus et amplissimus dominus Adolphus, asceterii ad sanctum Godehardum Ordinis divi Benedicti hic Hildesii abbas, me sacris Apostolica et Imperiali auctoritatibus notarium publicum infrascriptum, dominosque testes Joannem Assueri cathedralis Hildesiensis; et Joannem Henricum Schmising collegiatæ sancti Mauritii prope Hildesium vicarios, ad se in præfatum monasterium vocari curavit, ibidemque nobis oretenus exposuerit, quod in renovatione ecclesiæ suæ intenderet aperire sepulcrum beatæ memoriæ Bernardi, comitis de Walleshusen, episcopi Hildesiensis vigesimæ, fundatoris prædicti monasterii ad sanctum Godehardum, in medio chori sepulti, requirens me notarium et prædictos dominos testes, quatenus omnia quæ aperto sepulcro notatu digna reperirentur, diligentur observare, annotare, et super inventis in perpetuam rei memoriam, instrumentum publicum conficere et extradere vellem.

cujus instrumentum publicum,

B 4 Cum itaque ratione officii mei publici tam æquæ huic petitioni non potuerim non deferre, idcirco una cum dominis meis prænominatis die vigesima Julii, quæ erat dies anniversaria depositionis beatæ memoriæ Bernardi, comitis de Walleshusen, episcopi Hildesiensis vigesimi, me ad templum sancti Godehardi contuli, ac hora septima accessi sepulcrum lapideum beatæ memoriæ Bernardi, episcopi Hildesiensis vigesimi, super cujus operculum lapideum incisa erat hæc scriptura :

✠ XIII. KL. AUG. O. DOMNUS BERNHARDUS
EPC. FUNDATOR LOCI HUIUS

In præsentia igitur et corona fratrum conventualium et nostra, sublato operculo, repertus est beatæ memoriæ Bernardus episcopus indutus casula moris antiqui, sub qua manus in pectore tectæ erant, nuda ossa capitis, quod adhuc consumptis carnibus integrum erat. Hoc caput videbatur reclinatum fuisse super lapidem, cui sequens scriptura incisa erat :

C ✠ ANNO DOMINICE INCARNATIONIS
MCLIII. INDICT. I. O. DOMNUS BERNHARDUS
BEATE MEMORIE HILDESH. EPC. XX.
SEDIT. ANNOS XXIII. MENSES II.
DIES X.

Hildesio ad nos transmissum,

5 Hoc caput jacebat in facie supra dextrum humerum : forte ut apparet, resoluta carne et arteriis, ad hanc partem declinatum est. Collum circumdabat parva catenula cum parva cruce pectorali, jacente supra pectus. Crux ipsa putatur argentea. Parvus calix argenteus, cujus pes consumptus erat, cum patenula repositus erat intra brachium dextrum. Pedum ligneum, cujus superior pars propter partem aliquam intermediam consumptam divisa erat a reliqua parte, jacebat ad dextrum latus. Ipsum corpus erat vestimentis opertum usque ad tibias ; tibiæ autem et pedes erant induti sandaliis pontificalibus, tam tibialibus quam calceis, qui adhuc integriores erant, ornati parvis inauratis fimbriis : vestimenta autem, quæ a latere tangebant lapidem,

videbantur ex parte consumpta ; alia vero erant adhuc tractabilia, sub quibus sentiebatur concavitas aliqua usque ad ossa, quæ adhuc solida et densa continebantur.

6 Quæ omnia cum reverendissimus ac celsissimus dominus D. Judocus Edmundus, modernus Hildesiensis episcopus S. R. I. princeps, dominus noster clementissimus, assistentibus reverendissimis et amplissimis dominis, domino Jacobo ad sanctum Michaellem archangelum, et Adolpho ad sanctum Godehardum abbatibus, in præsentia et corona fratrum conventualium pridie (ut mihi relatum fuit) ipsismet oculis suis perlustrasset, et ultra centum numero aliæ personæ tam ecclesiasticæ quam seculares, adstantibus et cernentibus simul me notario et dominis testibus supra descriptam sepulcri formam conspexissent ; hinc ego Bartholdus Windsracke sacris Apostolica et Imperiali auctoritatibus notarius publicus, in fidem præmissorum, inque veritatis testimonium præsens hocce publicum instrumentum desuper confeci, unaque cum dominis testibus meis supra nominatis subscripsi, et notariatus mei sigillo consignavi legitime vocatus, rogatus et requisitus. Acta sunt hæc et inventa Hildesii anno, indictione, Pontificatu, mense, die, locis, testiumque præsentia, quibus supra. *Tunc notarius et testes more solito nomen suum subscribunt. Infra autem reverendissimus et amplissimus Benedictus Schiller, abbas ad S. Godehardum, apposito suo sigillo et propriæ manus subscriptione testatur, hoc apographum concordare cum originali, quod in monasterio S. Godehardi servatur.*

hic exhibetur

E

7 Nunc pauca in hoc instrumento observanda sunt ; ac primo quidem, quod in utraque inscriptione occurrat littera O, quam linea jacens — mediam secat. Conjicio autem hoc caractere significari vocem obiit nisi forte sit Græcum Θ, qua littera apud Græcos Θάνατος, id est, mors seu obitus significatur, quamque Browerus noster, a Masenio editus, in *Proparascève ad Annales Trevirenses cap. 24, num. 50 testatur legi in epitaphiis antistitum et cœnobarum Trevirensium. Alterum est, quod in secunda inscriptione mors ejus consignetur anno 1153. At in Ms. nostro num. 23 post versiculos sepulcrales ita legitur: OBIIT TERTIO DECIMO KALENDAS AUGUSTI ANNO MCLIV. Suspicio, hunc annum in Vita Ms. ab aliquo reccutiore ex conjectura aut traditione additum fuisse, cum in quodam codice Hildesheimensi annus omissus esset hoc modo : Obiit autem anno nostræ incarnationis.....; suæ vero ordinationis anno..... et in monasterio S. Godehardi requiescit. De hoc Ms. codice supra laudatus P. Hesselmeir sic ad me scribit : Accludo Vitæ compendium, quod in membrana notatum iu monasterio S. Godehardi inveni : character etiam est antiquus ; non additur annus. Quidquid sit, potius credo antiquæ lapidis inscriptioni, quæ verosimillime beato Præsuli contemporanea est, quam ignoto Vitæ Ms. auctori, cujus ætatem ignoro. Idem judico de serie episcoporum Hildesensium, cum hic diserte numeretur xx, quamvis alia chronica ipsum XXI appellant. Jam de Actis eorumque scriptore nonnulla examinanda sunt.*

et in eo aliqua observantur.

F

AUCTORE
G. C.

§ II. Acta eorumque scriptor.

Habemus va-
ria Mss. B.
Bernardi
Acta,

B

Varia B. Bernardi Acta, eorumque compendia tum manu scripta tum typis edita habemus. Imprimis in Musco nostro servamus historiam Germanicam Ms. urbis ac diocesis Hildesiensis, in qua inter alias episcoporum Hildesiensium Vitas, gesta B. Bernardi fuse describuntur. Sed cum in historia illa Germanica occurrat quoddam figmentum postea refellendum, et istius historiae auctor videatur recentior, operæ pretium non est hanc Vitam Latinam reddere. Præterea Nicolaus Schatenus noster olim ad nos misit duplex Ms. Latinum, in quo eadem fere, quæ in Germanico, narrantur. At cum ambo talia sint, ut nec unum nec alterum ullam antiquitatis speciem præ se ferat, suffecerit ex utroque postmodum aliquam fabellam refutasse. Quartum Ms. nostrum ex codice membranco monasterii S. Godehardi desumptum est, in quo continentur B. Bernardi Acta et miracula, quæ huic Commentario subjungemus, postquam de illius auctore aliquas conjecturas proposuerimus. Quintum denique est quoddam Vitæ compendium, quod laudatus Sixtus Heschmeir ex vetusto ejusdem cœnobii codice describere curavit. Leibnitius id ipsum inter scriptores Brunsvicensis tomo 1 pag. 746 in Chronico Hildesheimensi edidit, et existimat, hoc conscriptum fuisse ab Ekkehardo abbate Vragiensi, qui B. Bernardo præsuli Hildesimensi synchronus fuit.

ex quibus
Vitæ syno-
psis,

C

9 Quidquid sit, nos istam Actorum synopsis, cum Leibnitiana editione collatam, hic exhibemus ex memorato Ms. Hildesimensi, quod ita habet: Bernardus episcopus, qui primum magister scholarum, deinde majoris ecclesiæ præpositus [fuit] pari desiderio cleri et populi supra modum renitens in episcopum eligitur. Electus autem sicut vir litteratura et discretionem omni virtutum decore conspicuus, dispersa congregare et congregata conservare, et habita modis competentibus augmentare curavit. Abbatiam siquidem Ryngelensem prius regalem, nunc vero episcopalem a Conrado rege, eonsensu principum donante, in perpetuum sibi et successoribus suis obtinuit; ac præposituram in Alsburg, cum ante non totam possideret, Henrico duce partem suam conferente, integraliter bonis proprietariis ecclesiæ nostræ coadunavit. In honorem quoque beati Godehardi episcopi nostri et confessoris vere Sanctorum eatalogo non inconvenienter adscripti, cujus ipse translationem auctoritate Innocentii II Papæ, et conniventia Remensis concilii solenniter celebrat, monasterium in australi parte nostræ civitatis construens dedicavit et dotavit, ac fratres monasticæ professionis inibi Deo servituros constituit, et eis Fredericum primum abbatem præfecit. Ipse fratrum utilitati pie prospiciens partem prædii, quod in Waleshusen habebat, in augmentum præbendarum contulit; prædia vero quæ venerabiles abbatissæ Adelheidis et Eilika * ecclesiæ contulerant, hac moderatione fratribus impertivit, ut curtes et litones usui fratrum cederent; ministeriales vero curiæ episcopalis curialium more deservirent, sic tamen, ut ministerialium absque herede decedentium bona seu beneficia fratrum bonis semper accedant.

* editio
Adelheidis et
Eilika

10 Nec hoc silentio prætereundum est, quod curtem nostram in Embreke, qua longo caruimus tempore, sagaciter requisivit, et fratribus reddidit, et inde quatuor servitia fratrum consilio dari ordinavit; duo fratribus sancti Mauritii et sanctæ Crucis, in Ascensione et in Pentecosten nobiscum in rectorio; unum in Apostolorum Petri et Pauli festo, quartum in ipsius boni Comitum Thietmari, qui eadem bona nobis contulit, anniversario: et ut fratribus affectum fraternæ dilectionis in omnibus declararet, medietatem oblationum altaris beatæ Mariæ, et tertiam partem eorum, quæ ad beatum Godehardum afferuntur, itemque oblationes sepulcri cum omni integritate, domino Hermannus Thuringo venerabili presbytero interveniente, fratribus erogavit; et ne rerum necessariorum defectum sentire cogerentur, instituit, ut per licentiam absentibus per quindecim dies plenaria præbendarum portio, præter vinum, ministraretur; quando autem vinum deest, decem nummos pro vino dari, cum ante septem darentur ordinavit.

11 Castrum etiam Wintzenburg funditus dirutum, ut sibi ad tutamen ecclesiæ reedificare liceret, ab imperatore Lotario impetravit, quod et reedificavit, et ut ecclesiæ et sibi et successoribus suis et absque alicujus invasione liberum permaneret; duorum Romanorum Pontificum Innocentii et Eugenii, magnorum in Christo virorum, banno firmari rogavit. Ipse etiam ligneam turrim, vetustate dirutam, amovit, et novam non modico sumptu repesuit, deditque vas chrismarium * argenteum, et dorsale (idem est apud scriptores mediæ ævi, quod apud Latinos antrum) valde bonum, quando Embreke fratribus resignavit, in testimonium. Indumenta * quoque episcopalia aurifrigiis (hoc est fimbriis aureis) decenter ornata de suo ecclesiæ comparavit, annulosque duos pontificales, suo nomine inscriptos, unum topazio aliisque gemmis cum margaritis circumpositum; alterum quadrangulum jacintho optimo radiantem beatæ Mariæ obtulit. Qualiter etiam monasterium nostrum campanis et picturis adornaverit, coram omnibus elucescit. Prærogativam denique episcopalis officii, quam in Gandesheimensi ecclesia sui antecessores, episcopi videlicet Hildesheimenses, habuerant, toto vitæ suæ tempore quiete possedit: nam dominam Luthgardam, dominæ Berthæ abbatissæ subrogandam Goslariæ in curia imperatoris Lotharii in ecclesia beatorum Apostolorum Simonis et Judæ, promissa sibi debita obedientia, manu propria consecravimus: qua defuncta, dominam Adelheidam illi rite substitutam, oculorum cæcitate præpeditus per manum Domini Bernardi Palburnensis * episcopi in Gandesheimensi monasterio præsentia sibi obedientiam promittente, fecit consecrari. Obiit autem anno nostræ * Incarnationis....., suæ vero ordinationis anno....., et in monasterio S. Godehardi requiescit. Annorum computus, qui in Ms. nostro desideratur, in editione Leibnitiana exprimitur hoc modo: Obiit autem anno Dominicæ Incarnationis MCLIII, suæ vero ordinationis anno xxiii. Recte quidem; sed an ipse primus scriptor hunc annum posuerit, an autem alius suppleverit, nescio. Vide, quæ de hac re diximus supra num. 7.

12 Præter jam memorata Vitæ Ms. exemplaria varii auctores typis vulgati de gestis B. Bernardi

D
eum editione
Leibnitiana
collata.

E
huic Com-
mentario
prævio inse-
ritur.

* editio
crismatum

* editio in
Dominica

F

* lege Pader-
bornensis

* editio
Dominicæ

Fabula de
quodam spe-
ctro,

memi-

- A *meminerunt. Verum aliqui Actis ejus innuiscuerunt fabulam adeo insulsam, ut eam vix rusticæ plebi credibilem facias. Recens scriptor, catalogi episcoporum Hildesheimensium apud Leibnitium tomo 2 pag. 791 ceteris istius Præsulis gestis hæc immiscuit : Acquisivit per revelationem ac admonitionem familiaris cujusdam spiritus (quem chronica Saxonum a rustico pileo, quo tectus incedebat, Hjoðeckhin vocant) Wintzenburgensem comitatum et oppidum Alveldense, postquam Hermannus ultimus Comes a Wintzenborg Saxonici cujusdam ac præpotentis reguli interfector, relictis suis omnibus ditionibus, in spontaneum exilium abierat, nemini postea suorum umquam visus. Eum comitatum totum cum consensu imperatoris Lotharii Saxonis possedit. Eadem ad verbum habet Gaspar Bruschius in compendioſo opere de episcopatibus Germaniæ fol. 103 verso. Imhoffius in Notitia Procerum Romano Germanici imperii lib. 3, cap. 11 idem figmentum ex Bruschio descripsit, atque ita sine examine ab uno libro ad alterum transiit. Nos eam narrationem ad severiorem crisin revocamus, ac fabulosam esse contendimus, tum quia longiora et antiquiora Acta de spectro illo nullum faciunt verbum, tum quia istius fabellæ scriptores in ea referenda inter se dissident, ut jam ex eorum verbis ostendo.*

quæ in variis
Mss. et editionibus

13 *Lesnerus, cujus Ms. opus de episcopis Hildesiensibus Schatenus noster vidit, hanc rem ita narrat : Expugnavit deinde cæsar Lotharius arcem Wintzenborch..... et comitem Hermannum captivum abduxit, et Bernardo episcopo totum comitatum in manus dedit pro veteri jure : episcopus ex consensu cæsaris arcem reparat, et munit, ac ne imposterum a diœcesi avelli posset, impetravit ab Innocentio et Eugenio PP. diploma. Flexus tamen postea Bernardus precibus Conradi imperatoris et Hartungi archiepiscopi Bremensis, comitatum comiti Hermannno reddidit : quo haud ita multo post cæso, comitatus ad episcopum rediit. In eadem arce infestus quidam spiritus, uti et vicinis locis, vagatus est, quem Bernardus occupata arce expulit. Is tamen Aquisgrani civi Hildesiensi post apparuit, ac per eum ab episcopo redditum expetiit. Reversus deinde fertur ei necem Hermannii comitis nuntiasse. Vides hic, Hermannum comitem Wintzenburgensem ab imperatore Lothario expugnatum et captum, qui juxta alios post cædem patratam, relictis suis omnibus ditionibus, in spontaneum exilium abierat nemini postea suorum umquam visus. Vides hic, comitatum Wintzenburgensem Hermannno postea restitui, de qua restitutione opud alios fabulatores altum est silentium. Hæc combinet, qui potest ; ego interim eandem scenam, alio modo adornatam, jam repræsentō.*

diverso plane
modo narra-
tur,

14 *Chronicon Ms. Hildesiense, quod a P. Schateno olim accepimus et supra inter Acta Mss. tertio loco enumeravimus, de hoc episcopo Hildesiensi refert sequentia : Episcopatu acquisivit comitatum Wintzenburgensem. Miro prorsus modo, ut chronicon Saxonicum refert, id evenit : nam Bernardi temporibus Hildesii in urbe, comprimis in episcopali aula, malignus spiritus humana forma indutus se omnibus spectabilem dabat, adeoque disertum, benignum, et familiarem omnibus, ut nullus ejus consuetudinem horreret amplius : Saxonica lingua parvum canem appellabant,*

quod pilcum e canis pelle formatum gestaret pauperis habitu. Accidit interea cædes præcipui e nobilitate viri. Auctor hujus Hermannus, ultimus e comitum Wintzenburgensium familia heres. Is, quia ob justam homicidii vindictam consanguineos veritus [fuerat,] deserta arce et bonis exul profugit, et incognitus diu latuit. Interea consanguinei ulturi necem cum collecto milite ad Wintzenburgensem arcem accedunt, ut eam occupent. Spiritus ille familiaris noctu cubiculum dormientis episcopi intrat, monetque, ut prævertat suis armis, et arcem sibi vindicet. Hoc monitu episcopus ministeriales suos convocat, militem subito colligit, et arcem occupat : inde comitatus a Lothario imperatore episcopatu junctus fuit. Arce in potestatem accepta, omnia reparat, et firmiter contra incursiones hostium munit. Tum vero spiritus ille incolas mire turbare cœpit : quem deinde Bernardus sacris exorcismis ex arce et diœcesi ejecit. Audi jam alterum, qui historiam illam modo ab omnibus diverso exponit.

15 *Leibnitius in Introductione ad tomum 3 de scriptoribus Brunsvicensibus pag. 9 de ea vulgi narratiuncula sic scribit : Narrant enim Buntingius aliique hujus notæ scriptores ex antiquioribus fabulatoribus, Hermannno novissimo comite de Winzenburg cum uxore gravida occiso a ministeriali suo, cujus uxorem adulterio polluerat, genium quemdam Hjoðcke (id est pileolum) dictum, arcis incolam, statim episcopum Hildeshemensem Bernhardum, adhuc in lecto manente jacentem, occasionis capillatæ admonuisse : SURGE, inquit, O TONSE, ET WINCEBURGUM VACUUM CAPE. Chronicon Stederburgense, quod Meibomius tomo 1 Rerum Germanicarum typis vulgavit, ad annum 1152 pag. 454 hæc habet : Hermannus comes de Winzenborg simul cum uxore a ministerialibus ecclesiæ Hildensemensis occiditur. Nihil hic de dæmone Hjoðkone memoratur. Hermannum comitem, quem alii exulem et nunquam postea visum, alii a Lothario captum fuisse asserunt, hic occisum vides. Ego de hac tota re dumtaxat ea credo, quæ in antiquo Chronico Hildesheimensi, quod Duchesnius edidit inter scriptores Historiæ Francorum, leguntur tomo 3, pag. 538, his verbis : Burchardus de Lucca occiditur : unde rex contristatus et iratus, Winceburch castrum Herimanni comitis, cui hujus cædis consilium et jussum imponebatur, obsidione circumdat..... Herimannus consilio principum cum prædicto castro regis se potestati tradit ; quem rex custodiæ deputat ; castrum vero everti solo tenus imperat. Nullum hic fit verbum de pileato isto spectro, quod ad terrendos pueros primum a matribus Saxonis excogitatum esse, ac postmodum in simpliciora gentis illius chronica irrepsisse arbitror.*

16 *Non minus fictionis suspecta sunt, quæ in quibusdam chronicis de hoc B. Bernardo narrantur, ut jam paucis ostendere conabor. In plerisque Actis dicitur hic Præsul aliquot annis ante mortem cæcus fuisse. Chronicon Goslariense, quod Leibnitius tomo 2 scriptorum Brunsvicensium inseruit, occasionem hujus cæcitatis pag. 535 refert hoc modo : Collocavit (nempe Heuricus secundus imperator, de quo agitur) quasdam reliquias in altari cryptæ reverenter, quas postea Bernardus Hildesiensis episcopus cum Elberto, hujus ecclesiæ præposito, irreverenter videre, et alibi locare voluit.*

AUCTORE
G. C.

hic exploditur;
E

F

et alia quædam fabulosa ei incerta discutuntur.

quod

AUCTORE
G. C.

quod ambo exæcati fuerunt. Non parum fabulosa videtur hæc cæcitatæ causa : quis enim credat, B. Bernardum erga Sanctorum reliquias fuisse irreverentem, qui cum magno timore ac tremore.... sarcophagum, in quo positus fuerat noster patronus (nempe S. Godehardus) aperiri præcepit, ipseque cum ceteris fidelibus, orationibus interea devotissime institit, ut ab auctore synchrono narratur in Opere nostro ad diem iv Maii tomo 1 ejusdem mensis pag. 523. Æquivocum est, quod in citato Chronico Stederburgensi ad annum 1153 de Bernardo nostro sic legitur : Gregorius cardinalis Henricum Moguntinensem archiepiscopum et Bernhardum Hildensemensem et Henricum Mindensem deposuit. Falsum id est, si auctor Chronici velit abdicationem B. Bernardi Hildesiensis similem fuisse depositioni archiepiscopi Moguntini, de qua vide Baronium ad annum Christi 1153 num. 4 et sequentibus : nam Bernardus Hildesiensis ultro ab episcopali onere liberari petiit, ut habes in Actis nostris a num. 16. Denique incertum est, quod in eodem Chronico Stederburgensi ad annum 1140 traditur hoc modo : Bernhardus episcopus Hildensemensis Romam profectus est. De hoc Romano itinere in omnibus aliis monumentis, quæ vidi, altum est silentium. Nunc Vitæ hic statim subjungendæ auctorem investigemus.

Inquiritur,
quis fuerit
scriptor
Actorum et
miraculo-
rum.

17 Joannes Legatius apud Leibnitium tomo 2, pag. 407 elogium B. Bernardi ita concludit : De Bernhardo, cujus Vitam Johannes veteris civitatis abbas eleganti sermone perscripsit, satis litteris traditum est. Diu frustra quæsi, quis ille Joannes, veteris civitatis abbas, fuerit, aut quo tempore vixerit. Nec plura de eo reperisse videtur Leibnitius, qui in Introductione ad tomum 2, pag. 36 quædam præmonens de Chronico, quod Joannes Legatius in monasterio S. Godehardi seculo xv exaravit, inter alia ad propositum nostrum hæc præfatur : Monasterium hoc Ordinis S. Benedicti condi cœptum ab episcopo Bernhardo anno Domini MCXXXIII, xvi Kal. Julii in honorem S. Godehardi episcopi, cujus relatio inter Sanctos anno præcedente cura ejusdem Bernardi, perfecta fuerat. Bernhardi ipsius Vitam Johannes, veteris civitatis abbas, eleganti sermone scripsisse hic dicitur ; ea non exstat. Veterem civitatem puto esse Olzen seu Oldenstæd : nam et ibi erat monasterium Benedictinorum. At scire cuperem, unde Leibnitius tam certo noverit, Vitam B. Bernardi, ab isto abbate scriptam, non amplius exstare. An ita exacte omnium bibliothecarum angulos excussit, ut hæc parvæ molis Acta alicubi latere nequeant ? Cum primum legissem in Chronico Joannis Legatii, Acta illa eleganti sermone a Joanne abbate conscripta fuisse, dubitare cœpi, an non essent ea ipsa, quæ post hunc Commentarium edituri sumus, cum illorum auctor subinde Ciceronianam sermonis elegantiam affectet. Attamen probabilius existimo, Vitam hic a nobis edendam a monacho S. Godehardi concinnatam fuisse, quia monasterium istud toties nostrum appellat. Fateor tamen hac observatione rem non penitus confici : potuit enim scriptor Benedictinus cœnobium istud appellare nostrum id est nostri Ordinis, licet in illo non habitaret, sicuti nos communiter Romanum, Pragense, Cracoviense aliæque collegia Societatis nostræ vocamus nostra, quamvis in iis non scribamus. Certius de hac re judicium possemus ferre, si constaret, eundem esse

scriptorem Actorum et miraculorum, cum collector miraculorum satis indicet, se Hildesii scripsisse. Sed quandoquidem hæc aliæque incerta sunt, nos hic Vitam et miracula sub titulo auctoris anonymi excudemus, et quibusdam notis illustrabimus.

D

VITA

AUCTORE ANONYMO BENEDICTINO

Ex Ms. codice monasterii Hildesiensis
S. Godehardi.

CAPUT I.

Prosapia B. Bernardi, pueritia, et fratris
ejus Lamberti elogium.

E

Quia Evangelicæ veritatis ore præcipitur, ut lucerna non sub modio, sed super candelabrum ad illuminationem fidelium constituatur ; et quia secreta regum celari jubentur ; opera vero Dei revelanda et magnificanda, jure pandantur, ideo dignum, et etiam gloriosum putavimus, vitam beati et venerabilis patris nostri Bernardi episcopi, quantum divina clementia donaverit, in exemplum modernis et posteris proponere, et gestorum ejus probabile magisterium Deum timentibus exponere. Beatæ igitur memoriæ Bernardus, parentibus ortus clarissimis, de prosapia videlicet comitum de Valleshusen a egregius pastor inclytæ urbis Hildesheimensis fuit et episcopus, et nunc glorioso excessu (ut confidimus) patronus effectus. Qui infantia tempore in regalibus castris nobiliter, ut res postularat, educatus est et nutritus. Cum vero usum rationis nancisci cœpisset, in flore primævæ ætatis Christi militiam, laqueis seculi ruptis, perseverantiæ definitione suscepit, et ad capessendæ religionis propositum, et virtuosæ vitæ adhuc puerulus, Vir beatus mirandum in modum exarsit.

Auctor pau-
ca præfatus
piam pueri-
tiam,

a

2 Hinc jam lectionibus cœpit se divinorum voluminum mancipare, et in eruditionibus fidei semetipsum insigniter exercere. Denique pro juvenilibus reprimendis cupiditatibus, et sapientiæ profectibus adipiscendis, orationibus se et abstinentiæ frænâ constringebat : et (ut ita dixerim) ab ipsis cunabulis ecclesiastica observantia perquam honorabilis ei fuit, et multorum juvenum non solum, sed et senum quoque cum bonis exemplis, tum verborum sapientia eruditor fuit : manifeste enim ei aderat divina gratia, per quam innumeros ad imitationem sui in fide Dei, et operum exercitio provocabat. Ante omnia vero et præcepta evangelica et vocem Servatoris summo amore, summoque studio censebat implenda fore. Nam etsi juvenilis quidem et minus perfecti sensus fortasse videretur, perfectissimæ tamen castitatis indicium continens, quasi fundamentum quoddam primum ita ipsam in animum continentia dignitatem collocavit. Præclaræ igitur indolis

et juveni-
tem S. Ber-
nardi descri-
bit,

F

puer

A puer tum annorum additione, tum etiam virtutum incremento pedetentim succrevit, cum augmento naturæ spiritu proficiens, de virtute in virtutem gratia Christi provectus est.

et narrat,
quomodo ejus
frater Lamb-
bertus, cano-
nicus Colo-
niensis,

3 Huic venerando adolescenti erant quatuor fratres : Lambertus, Swiderus, Opertus, Everhardus ; eisque erat soror unica, Eveze nomine, quam sibi in conjugio copulaverat generosus comes de Rodenborch *b*. Horum quoque fratrum tres ultimi Swiderus Opertus, Everhardus, in statu habituque seculari conversati, divitiis et gloria donati, cum Dei timore vitam agebant. Quartus vero, Lambertus nomine, in primævæ ætatis flore divino (ut reor) plus quam humano, et amicorum auxilio in ecclesia cathedrali Coloniensi canonicus effectus est, ubi tam humiliter quam devote Dei servitio sese mancipavit ; adeo ut etiam Christi bonus odor fuerit, et non tantum ad eos, cum quibus per dies singulos unanimiter in domo Dei ambulabat cum consensu, odorem bonæ famæ spargebat, verum etiam cum extraneis et secularibus virtutum gratia venerari cœpit. At vero quæ tanta potest existere ubertas ingenii, quæ tanta dicendi copia, quod tam divinum atque incredibile genus orationis, quo quisquam possit universa promerita horum duorum fratrum germanorum, imo venerabilium patrum, Bernardi videlicet et Lamberti, non dicam complecti orando, sed percensere numerando, qui suis præclaris operibus adeo mundum illustrarunt, qui divinum cultum amplissimum reddiderunt, qui patriam, qua nihil potest esse jucundius, paci libertatique vel ingenio, vel orationis studio conservarunt *c* ?

c
Hierosoly-
mam tendere
volens,

4 Insuper Deo dilectus Lambertus Dei servimini indies vigilantius inardens, peregre profisciscitur, viam versus Terram sanctam aggressus, et uno tantum servo comite contentus civitatem Austriæ Passaviam *d* intravit, Apostolorum exemplo relictis, quæ possidebat omnibus. Ubi a quodam laico converso, Raso nomine, visus, cognitus et iuventus est. A quo requisitus cur tanta vir nobilitate præclarus, cui militaris jure comitatus competeret, uno solum famulo contentus humiliter et pedester incederet. Cui ille : In beneplacito est Dei, ait ; Raso autem (ut creditur) divinitus inspiratus, considerato ejus viri honorandi hospitio, Pataviensem episcopum, tunc temporis nutu Dei in civitate præsentem, quam celerrime adiit, ejus pedibus provolutus. Quo facto insolito perterritus episcopus, quænam tam subitæ provolutionis causa existeret, sollicitus inquisivit. Domine, inquit Raso, gratiosissime ; dominum Lambertum Coloniensem canonicum hac in urbe cum uno tantum servo vidi humiliter satis incedentem, Jerosolymam (ut reor) profecturum : qui si ecclesiæ nostræ sociari posset, gloriam confiderem patriam nostram consecuturam et honorem maximum. Quibus episcopus auditis, ut servus Dei quamprimum sibi adducatur jubet.

ab episcopo
Pataviensi
excitatus
fuerit ad vi-
tam religio-
sam,

5 Raso autem ardentissimo desiderio currebat, eum, uti fecerat, episcopo præsentare conatus. Ille vero beatus Vir, quia vere humilis erat, nesciri se maluisset, quam cognosci ; verum quia a reverendo patre et episcopo vocatus fuerat, ejus præsentiae se concitus obtulit. Quo veniente, episcopus eum tam reverenter suscepit, quam beni-

gne ; cumque multo sermone collocuti fuerant, episcopus : Domine, inquit, Lamberte, te Jerosolymam profecturum accepi ; si autem meis consiliis aurem inclinare volueris, inutilibus laboribus et vagationibus absque frugis posthabitis, in ecclesia quadam virorum religiosorum te stabiliendo, Deo servire dispone, et ut brevius tibi consilium meum insinuem, apud nos ecclesiam esse scias, Redenbach nomine, in qua viri admodum religiosi sunt plerique, qui sub regula beati Augustini Deo devotissime serviunt. Eos igitur, si meis acquiescere consiliis decreveris, visitabis ; ego et tibi et famulo tuo singulos equos cum suis ornamentis necessariis præstabo, et si locus placuerit tibi, et fratrum conversatio, et apud eos manere deliberaveris, equos cum eorum additamenti ecclesiæ assignabis ; sic autem cum iisdem sub Dei benedictione proficisci curato.

6 Quibus vir humilis auditis, gratias egit episcopo longe maximas, et e vestigio locum præscriptum adire contendit. Quo ad viros reverendos adveniente, haud secus, [quam] angelus Dei susceptus est, et in eorum conversatione tantum delectatus est, quod eadem, qua venerat die, habitum tonsuramque secundum modum regularium canonicorum susciperet devotione maxima : ubi quam humiliter, quam devote, quamque charitative conversari cœperit non est dictu facile. Eo tempore episcopus Magdeburgensis, Aldegotus *e* nomine, tam hominibus reverendus, quam Deo charus, ecclesiam suam in diocesi ædificare proposuit, in qua sub regula sancti Augustini Dei famuli Christo militarent. Cumque in ea mentis occupatione versaretur, cogitare cœpit, unde viros idoneos de regula sancti Augustini adsciscere posset ; et ecce venerabilis archiepiscopus Saltzburgensis iussu divino (ut creditur) ordinatione advenit. Cui honorifice suscepto, et aliquamdiu manenti archiepiscopus Magdeburgensis de ecclesia et monasterio fundando Ordinis sancti Augustini mentem aperuit ; sed affligor, inquit, nimium nesciens unde personas idoneas, et Deum vere quærentes, adducere queam. Archiepiscopus autem Saltzburgensis devotionem reverendi patris archipræsulis Magdeburgensis plurimum et approbans, et laudans : Domine, inquit, vestrum est incipere, Dei autem perficere. Nos etiam, ut bonorum operum illorum consortes fieri mereamur, viros vobis ejusmodi religionis probatissimos, Deo adiutore, transmittemus.

qui præsulis
illius consi-
lio obtempe-
rans,

E

e

F

7 Quo audito, archiepiscopus gratias agendo complurimas, ut opus propositum executioni demandaretur, vigilantissime disposuit ordinavitque. Verum archiepiscopo secum cogitante, quoniam in loco aptius congruentiusque templum ædificaret, partim miraculis, partim civium Hallensium petitione motus, in locum circa oppidum Halle (ut hodie patet) ædificavit, quod cœnobium Novi operis appellavit ; dominus autem reverendissimus archiepiscopus Saltzburgensis promissioni suæ satisfaciendo archipræsuli Magdeburgensi Aldegoto viros admodum religiosos hujusmodi professionis, beati videlicet Augustini, præpositum Berewicum de Redenbach, Everhelmum decanum ejusdem ecclesiæ, Wichmaunum de Frekense cum aliis transmisit, adjuncto eisdem memorabili viro omni reverentia dignissimo Lam-

institutum
canonicorum
regularium
amplectitur.

EX MS.

berto : qui in eo monasterio divinum cultum regulariter, gloriosissime, devotissimeque simul incepere. At ubi Berewicus præpositus, vir morum virtutumque probitate profecto clarissimus, paucis post annis mortem oppetiisset, communi fratrum consensu, tametsi plurimum renitens, dominus Lambertus electus et suffectus est. Ubi quam virtuose, quam prudenter, quamque sancte vitam egerit, et in domo Dei super candelabrum omnibus illuxerit, litteris latius mandassem, nisi styli prolixitas vetuisset. Nunc ad principale, quo cœpimus, revertamur.

ANNOTATA.

a Alibi dicitur ortus ex prosapia comitum de Rotenburg. An uterque hic comitatus ad eandem familiam pertinuerit, genealogis disquirendum relinquimus.

B b Forte ob hanc affinitatem vocatur B. Bernardus comes Rotenburgensis : nam alium hujus nominis comitatum non invenio, præter Rotenburgum ad Tubarim in Franconia vulgo **Rotenburg an der Tauber**. Plura de eo habet Merianus in geographica descriptione Franconiæ a pag. 46.

c Ex his similibusque phrasibus, quæ Ciceronianum quid olent, conjicerem, quod fortasse Joannes veteris civitatis abbas sit hujus Vitæ auctor, qui Acta B. Bernardi eleganti sermone scripsisse fertur. Sed ob rationes in Commentario dictas, et ob aliquam styli scabritiem non est hoc adeo verosimile.

d Latine vocatur hæc urbs Patavia, olim Batava castra, nunc vulgo Passau atque hinc Passavia.

e Is fuit undecimus Magdeburgensium antistes, qui anno 1118 obiit. Pia ejus gesta vide in Chronico Magdeburgensi apud Meibomium tomo 2. Rerum Germanicarum pag. 323 et 324.

CAPUT II.

C *Varia ejus officia in ecclesia Hildesiensi, electio ad episcopatum, pastoralis vigilantia et pia opera.*

B. Bernardus post varios gradus in ecclesia Hildesiensti.

Venerandus igitur pater et dominus Bernardus medio ætatis suæ tempore, et in adolescentia nostræ ecclesiæ majoris canonicus fuit : quo tempore his studiis, utpote liberalibus, operam dedit summam, quæ adolescentia alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfrugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum et peregrinantur. Deinde primicerius seu scholasticus effectus, juvenes et adultos scholasticæ disciplinæ incumbentes omni cum diligentia servato laudabili petulantis juventutis rigore, informabat, et ad Dei timorem servitiumque verbis et exemplis trahebat. Norat enim vir felicitis recordationis, quam sit disciplina omni hominum statui et præcipue minori ætati necessaria. Est namque disciplina custos spei, retinaculum fidei, dux itineris salutaris, fomes bonæ indolis, magi-

stra virtutum : facit in Christo manere semper, ac jugiter Deo vivere, et ad promissa cœlestia pervenire : hanc sectari salubre est, aversari vero et negligere letale. Disciplinam enim qui abjicit, infelix est ; ideoque Salomon : Fili, inquit, ne neglexeris disciplinam Dei, nec defeceris ab eo correptus.

9 Postquam hoc in officio ecclesiastico plurimum ecclesiæ contulerat, et Deo servierat humiliter et diligenter, propter ecclesiæ necessitatem amovendam et utilitatem atque honorem procurandum præpositus major ordinatur ; cujusmodi officium omni cura et solitudine pro Dei honore exsecutus est, et omnibus hominibus affabilem ac benignum, pauperibus adiutorem præcipuum sese exhibebat. Quod ecclesiæ officium dum procurasset sollicitus, tunc scilicet anno Domini millesimo centesimo trigesimo beatæ memoriæ charus Bertoldus a præsul noster decimus nonus obiit feliciter. Quo defuncto eis, quorum interfuit, de eligendo digno pastore, cura erat haud dubium quammaxima. Debet enim præferendus sive prælatus omni morum honestate exornari ; sic quoque necesse est, ut nomen congruat actioni, actio respondeat nomini, ne sit honor sublimis, et vita proclivis ; ne sit deifica professio, et illicita actio ; ne sit gradus excelsus, et deformis excessus ; ne locutionem simulet columbinam, et mentem habeat caninam ; ne professionem monstreſ ovinam, et ferocitatem habeat leoninam.

10 Præterea viros probatos eligi oportet, non probandos ; non volentes, non currentes, sed cunctantes, sed renuentes, qui stent viriliter pro afflictis, et judicent in æquitate pro mansuetis, qui sint compositi ad mores, probi ad sanctimoniam, parati ad obedientiam, mansueti ad patientiam, subjecti ad disciplinam, rigidi ad censuram, Catholici ad fidem, fideles ad dispensationem, eoncordes ad pacem, unanimes ad unitatem ; qui sint in judicio recti, in consilio providi, in jubendo discreti, in disponendo industrii, in agendo strenui, in misericordia non remissi, in domo non otiosi, in hospitio non dissoluti, in convivio non effusi, ubique et in omnibus circumspecti. Hæc et horum similia prælatis admodum necessaria, quorum intertererat eligere, profundius pensantes in dominum Bernhardum unanimi consensu vota sua deflexere, aptiorem, moratiorem, sanctiorem reperientes neminem. Cui electioni de se factæ non velle consentire [se dixit ; sed] deliberaturum sibi * suisque (diutine enim restitit.) Tandem cum petitionibus compluribus tum timore Dei inductus consensit.

11 Venerando itaque patre Bernhardo pontificatus infulis decorato, condignas divinæ pietati gratias persolvens, diocesim suam omni devotionis studio dilatare, dilatatam pace firmare, et firmatam in divini cultus exercitio satagebat decorare. Forinsecus etiam de generali et populi et cleri gubernatione in specula pastoralis constitutus solerter invigilavit, pro qua etiam omni tempore vitæ suæ, Deo humiliter supplicavit. Semetipsum etiam in sanctimonia solita, et in primitus incepta bonorum operum assiduitate non modo caute satis custodivit, verum etiam sese meliorem indies evadere curavit, atque ineredibili bonorum operum perseverantia in finem usque, sancto roborante Spiritu, perseveravit.

Fuit

D

ob eximias
dotes ac vir-
tutes,

d

E

eligitur Hil-
desheimensis
episcopus;

F

* pro secum

in qua digni-
tate consti-
tutus,

A Fuit igitur et regibus et principibus honori maximo, pro cunctis sollicitus profecto, rite et in Christo omnibus omnia factus, sibi communis boni gratia minime parcens, sæpenumero se fatigavit, sua pericula neglexit, dum timorem a patria propulsaret, æque omnibus divitibus et pauperibus, nobilibus ac plebeis, tamquam filiis, prospexit charissimis.

procurat canonizationem S. Godehardi,

12 Anno salutis nostræ millesimo centesimo tricesimo secundo, sui vero pontificatus secundo, multis sumptibus, variis laboribus, et probatissimis miraculorum beati Godehardi gloriosi patroni nostri testimoniis procuravit, quod quarto Kalendarum Novembrium in synodo Remensi ab Innocentio II Papa, eodem venerando patre Bernardo præsentem, S. Godehardus catalogo Sanctorum ascriptus est, et inter Sanctos Dei honorari præceptus est; quo memorabili viro cum gaudio redeunte, quamprimum translationem sanctissimi patroni nostri beati Godehardi efficere curavit, quemadmodum hoc historia de translatione ejusdem pii patris plenius docet et ostendit *b*. Et sequenti anno, decimo sexto Kalendarum Juliarum pro ecclesia sancti Godehardi pontificis construenda propriis manibus prima fundamenta collocavit, in loco quodam extra muros civitatis suæ in australi parte situatos quarto præsulatus anno.

et pia industria,

13 Anno quoque salutis nostræ millesimo, centesimo tricesimo sexto, præsulatus sui sexto, octavo Kalendas Julii abbas primus, Fridericus *c* nomine, in memorato monasterio, partim facto, partim infecto, ab eodem venerando Præsule maxima cum devotione est ordinatus. Ecclesiam etiam suam principalem pastorali cura sapientissime gubernavit, et fratres suos ad honestæ vitæ, sacræque religionis observantiam, et arguendo et obsecrando, aliisque modis informando conduxit. Thesaurum etiam ecclesiæ suæ, quem parvum invenit, tam decenter quam viriliter ampliavit: dispersa etiam quam diligentissime congregare, et diruta reformare curavit. Insuper abbatiam in Ringelen, quondam regalem, modo vero episcopalem, a Conrado *d* rege, consensu principum accedente, in perpetuum sibi ac successoribus suis impetravit. Præposituram etiam in Olsborgh, Hinrico duce conferente, ecclesiæ suæ integraliter adunavit.

diocesim suam amplificat,

14 Curtem quoque in Embreke, qua longo tempore ecclesia caruerat, sagacissime requisivit, et fratribus reddidit. Ut etiam iisdem fratribus sive canonicis affectum in omnibus ostenderet, oblationem mediam altaris beatæ Virginis, et tertiam oblationum partem, quæ ad beatum Godehardum offeruntur, et item oblationes sepulcri omni cum integritate, domino Hermanno *c* presbytero interveniente, fratribus libere dari disposuit. Et ne rerum necessariarum defectum quovis sustinerent modo, ordinavit, ut per quindecim dies plenaria præbendarum portio cum vino ministraretur. Quoties autem vinum minus haberi posset, pro qualibet mensura decem nummos dari instituit. Præterea castrum in Winzenburch funditus dirutum collapsumque, ut sibi licitum foret restaurare, ab Imperatore Lothario *f* sollicitus impetravit, et ut ecclesiæ et successoribus suis liberum absque cujuscumque impeditione permanere posset, duorum Pontificum summorum, Innocentii II videlicet et Eugenii III,

continuo sibi succedentium, litteris papalibus firmari rogavit et obtinuit *g*. Ligneam etiam turrin ibidem vetustate collapsam amovit, novam vero lapideam haud parvis sumptibus repone-

EX MS.

g

15 Quam egregie etiam ecclesiam utramque, majorem videlicet, et sancti Godehardi, a se constructam, et clenodiis *h* et ornamentis ecclesiasticis, librisque pretiosis exornavit, atque decoravit, nemo est qui ignorat; præsertim illos non fugit, qui in utraque ecclesia de ejus beneficiis participantes in hodiernum usque diem vitam agunt. Jurisdictionem etiam in Gandersheimensi ecclesia, quam antecessores sui episcopi Hildesheimenses habuerant, toto vitæ suæ tempore quietam possederat: nam dominam Luthgardam, dominæ Bertæ abbatissæ suffectam, Goslaræ in curia imperatoris Lotharii in ecclesia beatorum Apostolorum Simonis et Judæ, promissa sibi debita obedientia, manu propria consecravat. Qua defuncta dominam Adelheidam rite electam oculorum dolore præpeditus per manum domini Bernardi Paderbornensis episcopi in ecclesia Gandersheimensi, præsentialiter sibi obedientiam promittente, consecrari fecit.

et illustrat,

h

16 Anno vero Domini millesimo, centesimo quinquagesimo tertio, suæ ordinationis vigesimo tertio, ingravescente oculorum dolore *i*, per dies singulos absolutionem curæ pastoralis a summo Pontifice et petivit et impetravit. Unde Bernhardus presbyter et Gregorius diaconus sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales et legati in hæc verba litteras suas ad eum postea dederunt. « Venerabili fratri Bernardo quondam episcopo Hildesheimensi salutem. Humilitatem et mansuetudinem tuam, quam nobis exhibuisti, attendentes in opportunitatibus tuis tibi libenter volumus providere. Sane quia utilitati ecclesiæ Hildesheimensis potius, quam temporali favori consuluisti, ut magis privatus velles vivere, quam dignitate ac cura gravatus, nec tibi nec aliis posses prodesse, ratio postulat, ut tanto tibi libentius et plenius subveniamus, quanto te Sedis Apostolicæ legatorum consilio devotius obtulisti. Quapropter ea, quæ frater-nitas tua postulat, per omnia tibi ad sustentationem tuam volumus adimpleri. Propterea quia de prudentia et honestate tua Ecclesia Dei doctrinam suscepit et utilitatem non modicam, ornamenta episcopalia tibi tam in vita quam in morte concedimus ».

ac denique ob oculorum defectum cura pastoralis liberari petit.

i

F

ANNOTATA.

a De ejus gestis videri potest Chronicon episcoporum Hildesheimensium apud Leibnitium tom. 2 de scriptoribus Brunsvicensibus pag. 791.

b Hanc translationem dedimus post Vitam S. Godehardi ad diem 14 Maii.

c Hujus Friderici primi abbatis gesta præcipua habentur in Chronico Hildesheimensi Joannis Legatii apud Leibnitium tom. 2 de scriptoribus Brunsvicensibus pag. 407.

d Hic est Conradus III, ut exprimitur in chronico episcoporum Hildesheimensium apud Leibnitium tom. 2 jam citato de scriptoribus Brunsvicensibus pag. 791.

e Iste

EX MS.

e Iste Hermannus cognominatur Thuringus in Chronico Hildeshcimensi apud Lcibnitium mox citatum tomo I pag. 747.

f Lotharius ille, antea dux Saxonix, electus est imperator et obiit anno 1137.

g Nullum hic fit verbum de anili spiritus familiaris fabula, quam in Commentario prævio num. 12 et sequentibus refutavimus.

h Clenodium significat res quasvis pretiosas, et a Germanis vernacule dicitur *kleinod*, quam vocem aliqui componi volunt a Germanico *klein* id est parvus et *noth* necessitas, cum res pretiosæ sint parvæ necessitatis. Sed cum vox *κλεινώδιον* in eadem significatione, teste Cangio, occurrat apud Græcos medii ævi scriptores, probabilius est, clenodium a Græcis ad Latinos ac Germanos ejusdem temporis transiisse.

i In quibusdam Actis dicitur novem vel decem annis ante mortem cæcus fuisse. Vide, quid de cæcitatis illius causa judicaverimus in Commentario prævio num. 16.

B

CAPUT III.

Pia munificentia, mors et epitaphium.

Auctor profert diploma-
ta quædam,

C

quibus a B.
Bernardo
conceditur
locus,

U^t autem de innumeris bonis et utilitatibus, nostro præsertim cœnobio collatis, vel modica quædam commemorem, ex privilegiis nobis ab eodem collatis inserere perpauca decrevi, ut audiri ejus zelum, curam, vigilantiam pro Dei et Sanctorum ejus honore augendo, beatitudinis suæ [tanto] certiores existant, quanto ipsum diligentius laborasse in vinea Domini intelligunt. Unde inter cetera multa sic scribens pro privilegio nostri cœnobii post se dereliquit » Bernhardus Dei gratia, et beatæ Mariæ semper Virginis dignatione, sanctæ Hildesheimensis ecclesiæ episcopus. Conditoris mei beneficiis justum est, me nullatenus ingratum existere, quin immo honorificentia ejus per administrationes mei pontificalis officii ecclesias exstruere, exstructas vero, ut divinis laudibus jugiter illustrentur, fidei sollicitudine procurare. Unde notum facio universis Christi fidelibus tam futuris, quam præsentibus, qualiter pro animæ meæ aliorumque Christi fidelium auxilio locum quemdam, extra murum civitatis nostræ in australi parte situm, quarto præsulatus mei anno excolere cœpi, quem divino honore sanctæ Mariæ Virginis, ac sancti Godehardi episcopi et confessoris, venerationi specialiter attitulavi.

» 18 Qui videlicet locus cum adhærente sibi [ab] Aquilone prato a quodam nostræ ecclesiæ ministeriali, Theodorico nomine, jure proprietatis ante possessus, mihi ab eo cum omnibus pertinentiis suis ad hoc ipsum assignatus est, consensu heredis sui filii, scilicet Theodorici, impensis eis viginti quatuor libris argenti, septuaginta vero marcis pro molendino in eodem loco secus ripam fluminis industria posito. Verum quia idem Deo dignus confessor ante pontificatum in monachica professione

» laudabiliter conversatus est, visum est mihi » valde competere, ut in loco, illi specialiter » dicato, divinæ servitutis religio sic ordinaretur, quatenus quicumque ibidem militaturi aggre- » garentur, secundum regulam S. Benedicti » in monachica Ordinis professione instituuntur. » Eapropter jactis in eodem loco templi fundamen- » tis, quasdam religiosas monachici ordinis » personas ibi coadunavi, quibus etiam abbatem » præfeci nomine Fridericum a.

» 19 Hoc igitur novæ devotionis studium Deo » (ut speramus) mediante inchoatum, ut ratum » et inconvulsum imposterum permaneat, ejusdem Dei et Domini nostri auctoritate, et beati » Petri principis Apostolorum, sanctique Godehardi episcopi, ac nostra, divina nobis dignatione concessa, potestate in perpetuum stabilimus, et confirmamus, statuentes, ut nullo » deinceps tempore vel locus ipse a qualibet cuiuscumque dignitatis persona in alios usus » redigatur, vel alterius professionis Ordini » subjiciatur, sed monachicæ professionis religio » ibidem perpetuis temporibus irrefragabiliter » observetur. Decernimus etiam, ut defuncto » ejusdem venerabilis loci abbate, sive ab officio » prælationis quacumque justa occasione canonice amoto, fratres ejusdem cœnobii liberam » habeant facultatem secundum regulam beati » Benedicti in paternitatis honorem quamlibet » idoneam eligendi personam de iis, si reperta » fuerit, sin autem, ex alio monasterio quovis » sui Ordinis »

20 Et infra pro privilegio ulteriori latius addit, scribens hoc modo : » Sane quoniam eundem locum per intercessionem beati Godehardi optato futuris temporibus incremento » tam in divinæ servitutis laudabili amplificatione, quam etiam in possessione prædiorum, » ac decimarum, omniumque rerum necessaria- » rum proficere speravi, prædia ecclesiæ jam collata, itemque omnia, quæcumque deinceps » venerabilis locus concessionem pontificum, largitione principum, et oblatione fidelium seu » aliis justis modis, Deo donante, poterit adipisci, præsentis paginæ testimonio communita, » firma, et illibata semper consistere volumus, » eorum, qui ibidem in Dei famulatum aggregati » fuerint, necessariis usibus omnimodis profutura. Et quia monachicæ vitæ sancta conversatio libertatem et vacationem a strepitu curarum secularium exigit, in hoc quoque sanctis monachis providenter sancimus, ut ipsi » cum abbate suo ab omni terreno servitio liberissimi inoffense debita Ordinis sui quiete » perfruantur. Unde etiam ambitum curiæ totum, in quo ecclesia illa fundata consistit, a » jure ac potestate advocati absolventes, liberam ab omni secularis cujuscumque personæ » ditione, sed sub manu abbatis regendam consistere volumus. Reliquorum vero prædiorum » ecclesiasticorum advocatum volumus ut abbas » cum fratribus suis consilii maturioris eligat, » eique illorum tuitiones pro salute animæ suæ injungant, non in beneficium, sed tanquam » commissum permansurum ei, si patronus hujus fuerit; sin autem, alii committendum, nec » in posteros cujuscumque beneficii more transi- » turum.

D

a
ad fundan-
dum mona-
sterium Or-
dinis S. Be-
nedicti

E

in honorem
S. Godehar-
di,

F

et eidem monasterio varia privilegia,

A „ 21 Si qua igitur in posterum ecclesiastica secularisve persona his nostris constitutionibus ullatenus contraire tentaverit, nisi reatum suum digna satisfactione correxerit, sciat se anathematis gladio a sanctæ Ecclesiæ communionem segregatam divinæ ultioni in perpetuum subiacere. Cunctis autem eidem loco jura sua servantibus, ipsum quoque competenti honore, ac necessariarum rerum subministratone, consilio, aut bona voluntate vel etiam proprii laboris devotione promovere cupientibus, ipse Deus ac Dominus noster Jesus Christus suæ benedictionis gratiam largiatur, ac sanctæ Mariæ Virginis, sanctique Godehardi confessoris intercessionem adjutos et protectionem munitos æternæ beatitudinis gaudiis aggregare dignetur „

b et dona conferuntur,

B 22 In alio item privilegio *b* sic ait : „ Providentiæ pontificalis cura id a nobis exigit, ut quia lucrandis fidelium animabus ejusdem officii debito invigilare compellimur, etiam temporali servorum Dei necessitati congrua nostræ auctoritatis tutela provideamus. „ Supernæ quippe pietatis respectus ecclesiam nostram mei sacerdotii temporibus spirituum cœnobiiis virorum ampliare dignatus est, quæ ne infestatione filiorum seculi graventur, in posterum ecclesiastica defensione munienda sunt. Et ut de cetero firmamentum habeat iu perpetuum cum omnibus, quæcumque fuerint collata deinceps eidem loco, concessione pontificum, largitione regum, ducum, vel principum, sive quorumcumque sexus utriusque Domini fidelium in prædiis, redditibus, molendinis, villis, silvis, pratis, pascuis, piscationibus, viis et inviis, aquis, aquarumque meatibus et decursibus ac cunctis inhabitantium commoditatibus, quocumque vocabulo nominandis, iterum atque tertio auctoritate Patris, Filii, et Spiritus sancti mei episcopalis officii habito *c* in synodo generali nostræ ecclesiæ communivi, et in testimonium ejusdem confirmationis hanc chartam conscribi faciens, sigilli mei impressione signavi. Si quis autem aut mei ordinis successor, aut alia quælibet ecclesiastica secularisve persona quippiam horum aliquo tempore in irritum ducere tentaverit, omnipotens Dei, et ejus dignæ Geuitricis, atque omnium Sanctorum iram incurrens, anathemate sempiterno plectatur, nisi resipiscens satisfaciatur. „ Hæc pauca ex multis collecta ad videndam hujus devotissimi Patris pietatem et piam devotionem sufficere visa sunt.

Mors et epitaphium B. Bernardi.
d

23 Anno vero incarnati Verbi millesimo, centesimo, quinquagesimo quarto *d*; decimo tertio Kalendas Augusti de corporis ergastulo pius Pater ad cœlestia regna migravit, sepultusque est in sanctuario dicti monasterii sancti Godehardi, quod ipse accurrate satis et magnis expensis fundavit, cujus epitaphium exstat tale :

Bernhardus præsul, cœlestis culminis exul
Istic dum viveret, ne Christi luce careret,
Omnia cernenti studuit parere parenti :
Miraculis clarus jacet hic Christo bene charus,
Cui Deus in coelis rapto ductu Michaelis,
Dignum cœlicolis præstitit esse suis.

BERNARDUS COMES DE WALLESHUSEN VIGESIMUS EPISCOPUS HILDESHEIMENSIS, FUNDATOR HUIUS TEMPLI OBIT TERTIO DECIMO KALENDAS AUGUSTI ANNO MCLIV, ET HIC REQUIESCIT IN CHORO.

EX MS.

ANNOTATA.

a Aliqui volunt, hunc Fredericum ex monasterio Corbeiensi, alii ex Fuldensi accersitum fuisse.

b Hanc certe vocem auctor non invenit in Cicero-
ne, cujus subinde stilum et verba imitatur, ut ex præcedentibus patet. Cum igitur ea in apographo nostro legatur quam distinctissime, suspicor, illam intrusam esse imperiti interpolatoris aut amanuensis ignorantia, qua verosimile non est laborasse Actorum scriptorem, qui satis terse (saltem pro eo seculo) B. Bernardi gesta complexus est, et alibi eandem vocem recte inflexit.

c Banno hic indicatur edictum publicum. De multiplici hujus vocis significatione consuli potest Cangius in Glossario.

d Diximus num. 7 Commentarii prævii, verosimillime erroneum esse hujus anni computum.

E

MIRACULA

FORSAN AB EODEM AUCTORE ANONYMO
BENEDICTINO SCRIPTA.

Ex Ms. codice monasterii Hildesiensis
S. Godehardi.

CAPUT I.

Varie utriusque sexus personæ ope B. Bernardi sanantur, et puella mortua ad vitam revocatur.

F

Ad probandum præclara hujus Viri *a* merita, quædam miraculorum recensenda rati sumus quibus innumeros homines, diversarum molestias infirmitatum perpessos, ad se confugientes, ope suæ intercessionis liberavit, et ex post Deo custodivit, e quibus quam plurima enarrare possem a plerisque quondam *b* veraciter cognita, nisi vel tædium auditoribus, vel pigris creditu peccandi occasionem me dare timerem. In memorandis igitur hujus Viri honorandi præclaris operibus, et omni acceptione dignissimis, satius fore arbitror, ut, vitatis ambagibus longis, hæc tantum verborum eloquia afferantur, quæ ad rem notificandam fuerint congruentiora.

a
Prologus.

b

2 Erat quædam apud nos matrona in seculari conversatione posita, sed in timore Dei secundum modum suum prædevota duabus simul junctis infirmitatibus, febribus videlicet. et sanguinis fluxu gravissimis diutine detenta, et jam præ ægritudine prope confecta adeo, quod ne unum quidem

*Mulier a fe-
bri et san-
guinis fluxu.*

verbum

EA MS.

verbum eloqui poterat. Qua sic et a filia et ab amicis seminece visa, de ejus vita desperatum est. Corporalis namque medicaminis ei profuturum erat nihil. Quibus ob hoc summe dolentibus in mentem venit, quod pro salute ejus impetranda Deo et venerando patri Bernardo episcopo promittant, oblationem aliquam cum ea se facturos, Deo beati Pontificis intercessionem vitam productionem ei donante. Quo inter loquendum proposito et unanimi consensu facto (mirabile dictu!) perinde ac nihil esset sentiens nocuementi, quamprimum eloqui coepit perfectissime, et circa tempus meridianum a febribus liberata, serotino ejusdem diei tempore de fluxu sanguinis, inventu beati pontificis Bernardi sanata est.

puer a periculoso gutturi vulnere,

B

3 Eo tempore puerulus quidam inter ceteros hujus oppidi adolescentulos puerili more in baculo equitando lusit, at eundem puerum inter equitandum in baculum inopinate cadere contigit, et fracto baculo pars ejus anterior guttur pueri ingressa est: qua tandem extracta, pars non modica septem (ut ferunt) diebus relicta est, cujus causa collum ejus plurimum intumuerat, adeo quod ne respirare quidem vel saltem difficulter potuisset: quas ob res parentes pueri dolore longe maximo sese macerantes, quid faciendum esset penitus ignorabant. Et ita mentibus eorum diversas in cogitationes mutatis, tandem nutantes, haud secus atque navis in fluctibus deprehensa maris, ad beatum patrem nostrum Bernardum, tamquam ad portum tutum, se dirigunt, spem suam in eum quasi in firmum littus infigentes, ut ab ingenti anxietate et puerum et se ipsos parentes eriperet, corde contrito et humiliato spiritu postularunt. Quid plura? Ecce paucis post diebus evomita ligni particula, nedum mortem, sed omnem quoque dolorem liber evasit. His visis et auditis, et corde et animo exhilarati Deum cœli benedixere, qui talem nobis patronum in ecclesia nostra c reservavit.

e
et alia mulier a dolere capitis,

C

4 Eodem temporum curriculo femina quædam, urbi nostræ habitatu vicina, dolorem capitis gravissimum ab ineunte ætate perpessa, nullo medicorum auxilio juvari poterat. Quæ tandem sibi ipsi locuta est: Nihil, inquit, terrenis medicaminibus diu frustrata proficis; his igitur floccipensis, ad superna medicamina a Deo petenda convertaris oportet. Quo in mente concepto, oblationem se Deo et beato Bernardo [datum] spopondit, et quod fideliter postulavit, inventu pii Patris quamprimum consecuta est.

ac rusticus surditate liberatur.

Fuit quondam rusticus de Maelhardan casu surdaster effectus, qui probato diverso humanitus dabili consilio, et nihil sanitatis recuperandæ vel sentiens, vel sperans, ad Deum conversus est, et beatum Bernardum, cujus intercessionem a Deo sanitatem petere coepit humillime, et petitam citius impetravit.

Puella mortua ad vitam revocatur.

5 Inimico humani generis insidiante, accidit, quamdam nostræ urbis puellam in aquis suffocari. Quæ post longum inventa et extracta, vitam expirasse reperta est. Et isto cognito, quantis doloribus, quantis gemitibus, quantisque tristitiis parentes ejus affecti fuerint, consequi verbis potest nemo. Mater enim, crinibus capitis evulsis, in cœlum usque clamando lamentabatur; pater vero mœstior humi prostratus lacrymarum profluviis terram humectare non desit. Quibus sic

se frustra macerantibus, hoc unum inventum est solamen, ut videlicet a supervacuis tristitiis temperantes, divinum auxilium et beati Bernardi intercessionem implorarent, memoriam ejus congruis honoribus visitaturi. Quo facto (mirum dictu!) puella aquam vomendo subito revixit, et id miraculi parentes ejusdem puellæ in ecclesia majori mediis suis juramenti testificati sunt.

Fuerunt eodem ferme tempore clericus quidam et item puella, qui epileptico morbo, quem caducum vocant, adeo vexabantur, ut ad terram ore spumantes, et horribiliter ora in partem unam trahentes prosternebantur doloribus affecti gravissimis, et ad mortem usque periclitabantur. Qui singuli ad patrocinium beati pontificis Bernardi deducebantur, et ibidem profusis lacrymis et [post] orationum libamina in domum reversi sunt, plena sanitate gavisi.

altera cum clerico a morbo caduco sanatur.

6 Puella quædam annos nata prope duodecim insperato tam miserabiliter quam mirabiliter muta effecta loquelam penitus amisit; cujus infirmitati mater ejus plurimum compatiens planctu, fletu, lacrymis, et tristitia diebus pluribus sese macerabat. Hanc ob causam medicorum perquiruntur consilia, pecuniæ liberaliter expenduntur, præcepta physicorum perficiuntur diligentissime; speratæ vero sanitatis evenit nihil. Durante itaque ægritudine ista continuo propediem tribus et triginta hebdomadibus absque spe quamquam sanitatis recuperandæ, suadent amici, quia humanum non queat remedium inveniri, omnipotentis Dei necesse sit præsidium implorari, et beati Bernardi intercessionem humiliter petendo desiderari, visitationem ejus promittendo, quatenus puella ista, ipsius fulta præsiidiis, quondam habitam et modo amissam mereatur recipere sanitatem. Quod devotis cum personis Deum timentibus effectum est.

alia denique mula.

E

7 Et ecce quid simplicium fides impetrare possit! Die sequenti post emissum votum, in Domini nostri Jesu Christi honorem et beati Bernardi pontificis, orationem Dominicam inducta puella toto cordis affectu meditatur, et, finita oratione, dictionem ultimam, Amen scilicet, tamquam nesciens, et inadvertenter plene perfecteque proferebat. Et rursus eandem orationem (ut potuit) repetere curavit, et tunc quasdam inter arterias collisiones confractionesque et sensit et audivit, quod nobis coram d, medio juramento, contestata est. Deinde tertio eandem orationem Dominicam coeptam, verbis planis atque perfectis omnem oblita dolorem prompte consummavit. Quo facto, in se lætificata e lecto surgit ægritudinis, in domum a cubiculo descendit, et salutatis, quos præsto esse invenit, ubinam, inquit, mater sit diligentius inquisivit. His visis et auditis, mater ocyus vocatur. Res panditur, amici conveniunt, adsunt vicini, laudibus compluribus Dei pietas magnificatur, et merita beati Bernardi palam enarrantur, et lætitia non modica in populo facta est.

meritis B. Bernardi loquelam recipit.

F

d

8 Clericus quidam in Hogeneggessen aliquot diebus in febre laborans acuta, multum infirmatus est; qua cessante, epilepsia eundem invadere coepit in tantum, ut quolibet die octies aut sexies in terram prostratus validissime vexaretur, ita quod a nullo teneri poterat. Quodam autem suæ miseriæ et passionis tempore quædam matrona

Clericus,

domum

A domum suam casu ingressa, quantum angustiae et passionis idem misellus sustineret, vidit cognovitque, et omnibus tunc praesentibus suggestit, quatenus Dei misericordiam implorantes bonae memoriae Bernardi pontificis sepulcrum una cum eo devotius se visitaturos promitterent. Et facto protinus voto, a passione infirmitatis istius meritis beati Bernardi liberatus est, qua laborabat gravissime a festo purificationis Dei genitricis Mariae usque in Pascha continue.

et puella ab
epilepsia li-
beratur.

Puella quaedam praedicta infirmitate duobus ferme annis detenta poenis valde miserabilibus affecta est, et post habitam infirmitatem saepe numero mortua putabatur : tanta enim passione jugiter allidebatur. Quae tandem divinae se credens voluntati, et meritis beati pontificis Bernardi, oblationem ad sepulcrum ejus se promittit laturam, si, vita comite, incolumitate gaudere queat. Qua facta sponsione, sanitatem omnimodam nimirum adepta est continuam.

B ANNOTATA.

a Ob hanc orationis continuationem suspicor, eundem monachum miracula collegisse, qui Acta conscripsit. Haec tamen mera conjectura est.

b Ex voce quondam conjicio, hunc miraculorum collectorem recentiore esse, et diu post tempora B. Bernardi vixisse.

c Hinc satis patet, hunc scriptorem fuisse monachum Benedictinum, et verosimiliter ex monasterio S. Godehardi, uti etiam de auctore Vita, qui forte idem est, diximus in Commentario praevio num. 17.

d Videtur auctor huic miraculo interfuisse, cum dicat : Nobis coram, medio juramento, contestata est.

CAPUT II.

C Beatus Bernardus quosdam a febre, hydropisi, sanguinis fluxu, aliisque morbis mirabiliter liberat.

B. Bernardus febricitantem et surdum sanatur.

Civis quidam Hildesiensis, Ambrosius nomine, negotiatione institor, percrebrescentibus beati Pontificis et meritis et beneficiis diffusus est, ludibrium ratus. Verum omnipotens Deus innotescere volens, quid in Sanctis suis efficere possit, permisit, ut isdem Ambrosius quotidiana februm infirmitate haud mediocriter quateretur, quemadmodum et factum est. Quam aliquantisper infirmitatem perpessus, eadem infirmitate manente, surditas accessit. Quo cognito, et uxor et amici suadere conati sunt, ut beati Bernardi meritis et intercessionem se committeret, et quia stultiloquio peccasset, veniam ex corde peteret. Et fit, ut quadam die praememoratus Ambrosius inter ceteros ad tumbam beati Bernardi devotionis gratia devenisset, pro sui sanitate recuperanda humiliter deprecaturus. Cumque recedendo a sepulcro abiret, intra aures quasdam punctio-

nes transitionesque sensit. Et ecce mox omnibus coram clara voce annuntiat, auditum sibi plenissime redditum esse, et sanum se penitus consistere. Quapropter tunc una cum aliis potentiam Dei magnificare coepit, et merita Sanctorum ejus venerari, reversusque in domum plena sanitate gavisus [est].

EX MS.

10 Famulus quidam in Honhusen hydropisi valde depressus, viginti hebdomadibus et eo amplius decubuit aegrotus. Quo mirandum in modum durascente a, physicos consulere decrevit, quod et fecit. Qui remedia justa et huic infirmitati conducentia polliciti sunt. Patiens autem, quia pauper erat et egenus, nedum in comparandis necessariis medicamentis, sed nec ad contentandos b medicos satis abundabat. Omnipotenti igitur Deo, et beato pontifici Bernardo se plena fide commisit, flagitans eos, quos habere poterat, amicos et vicinos, quatenus pro eo orarent, et pro eo votum facere non dubitarent : Potens enim, inquit, Deus est intercessione Pontificis sui ab hac infirmitate me liberare. Qua sponsione facta, breviusculo in dies posthac tempore de tanta infirmitate liberatur, et cum eis, qui voto intererant, gratias agendo quamplurimas nostram in ecclesiam devotissime se contulit.

hydropisum curat,

a

b

F

11 Erat tunc temporis quidam, nomine Joannes, arte lapicida, qui a natali Dominico usque in Pascha gravissimo sanguinis fluxu quotidie torquebatur. Demum exhaustis viribus prope modum omnibus, venit, ut beati Bernardi suffragia petere debuisset. Petit humiliter, et ejus se memoriam revisere promittit : qua facta sponsione, in dies convalescere coepit, et paucis post diebus in ecclesia nostra liberatum se praesentavit, gratias Deo et B. Bernardo opera maxima peragens.

sanguinis fluxum sistit,

12 Scholaris quidam annos natus propediem duodecim hora secunda prandendi causa hospitium intravit, eoque quippiam petere volente, verbis in ore reclusis, subito mutus effectus est ; qui a plerisque tentatus, an videlicet astu mutitatem c simularet, et tandem certa loquendi impotentia comprobatur. Quo cognito, presbyter quidam vicarius sanctae Crucis, ejusdem scholaris cognatus, multorum amicorum fretus consilio, beati Bernardi patrocinium implorare curavit. Quo facto, pedetentim lingua resolvitur et loquendi officium eidem pleniter restauratur. Propterea condignas gratiarum actiones Deo, et beato Bernardo agentes devotione cum maxima nostram in ecclesiam se receperunt.

et muto loquelam restituit,

c

F

Erat item alius scholaris viscerum dolore longe maximo singulis tortus diebus, et tempore plurimo. Cui potiones, herbarum confectiones, ceteraque medicamenta innumera offeruntur, e quibus omnibus adjumenti percepit nihil. Parentes autem ejus attendentes passionem indies invalescere, pro ipsius liberatione vitaeque pristinae sanitate recipienda beato Bernardo supplicare studuerunt, cujus interventu infirmitas confestim sedata est.

viscerum dolorem lenit.

13 Februm praeterea homines complures utriusque sexus infirmitates passos, quosdam quotidianam, quosdam tertianam, alios vero quartanam, sanatos comperimus, maxima cum devotione ipsis sepulcrum felicitis recordationis pontificis Bernardi singulis temporum curricula-

plures febribus afflictos,

visitan-

EX MS.

visitantibus contestantibusque, quod nonnisi intercessione beati pontificis Bernardi liberati fuerint; nam quanto ocyus ejus interventum (ut nobis retulerunt) postularunt, relevamen sensim perceperunt.

duosque gravibus morbis laborantes

Erat quidam adolescens per triduum [vel] quatrimum infirmitate maxima decumbens, ita quod nec os nec oculos aperire potuisset; quapropter a plerisque debita carnis solvisse arbitratus est. Verum ne hominem, cujus adhuc anima in corpore fuisset, humarent quoquo modo, sed ut viribus receptis pristinam agat vitam malentes, memoriam beati Bernardi pontificis spondent, se una cum ægroto frequentaturos, si, divina favente gratia, beati Bernardi intercessione auras sequenter spirare concessus fuerit. Quo emissio voto, sanitate postridie reddita, puer penitus convaluit, et juxta promissum in ecclesia nostra devotissime satis est factum.

pristinæ sanitati reddit.

B

14 Contigit in civitate nostra, quod, agonizante quodam puero, pœnis gravissimis afficeretur, quibusdam dicentibus puerum evadere mortem posse, quibusdam dicentibus oppositum. Parentes igitur inter spem et metum hærentes dubii, temporali eum remedio posse sanari penitus diffidunt. Tandem suasu partim aliorum, partim devotione propria promittunt, eum ad sepulcrum beati Bernardi offerendum, quamprimum receptis viribus ire queat. Quo facto voto, incredibili velocitate pristinam recipit sanitatem, et oblationem suam ad beati Viri memoriam una cum parentibus humiliter complet.

Mulier in partu periculoso,

Quædam femina oppidi Hildesheimensis in partu per dies tres gravissime angustabatur: quæ nimium cruciata, et propemodum mortua, circumstantes, ut Dei clementiam, et beati Bernardi patrocinium implorarent, hortabatur. Quo facto, duos parturiens gemellos enixa, et omni dolorum angustia soluta est, et post tempore congruo muneribus suis onusta, in ecclesia nostra pro sui et puerorum liberatione facta, Deo et beato Bernardo læta oblationem fecit, devotione cum maxima. Eodem peracto, perplures aliæ prægnantes non nisi hujus Viri felicissimi meritis et intercessione a periculo vel mortis, vel pœnarum intolerabilium liberatæ sunt: de quibus singulis vitandi tædii causa dicendum non fuerit impræsentiarum.

C

alia infirma,

15 Tempore quodam femina item alia, labore forte fatigata, in campo dormire cœpit: qua soporante, vermes, quos vocant auriculares, aures ejus ingressi, ineffabili eam dolore cruciabant. Quæ de pœnæ vehementia sensuum propediem expers effecta, id solum remedii invenit, quod omnium medicorum summum, Deum videlicet, et beatum pontificem ejus Bernardum devotissime imploraret. Fit, quod conceptum est animo; Deum invocat, beatum Bernardum compellat, et ejus memoriam se visitaturam humiliter vovet. Et ut firmitas ejus fidei magis ac magis probaretur, permittente Deo, accessit et alia infirmitas ista, quod oculorum dolore quammaximo aliquamdiu afficeretur: pro quo paulisper leniendo lecto se imposuit, et paulo post, exeuntibus de

aure ejus vermibus pariter et oculorum sanitatem nacta est.

D

Varias præterea oculorum passiones inventu beati Pontificis curatas legimus, de quibus singulis memorare scriptis si conarer, deficeret me tempus potius, quam meritorum hujus Viri præclari per ostensa miracula recitatio. Quidam enim partim viri, partim mulieres leguntur vel ex toto visum perdidisse, patentibus et claris oculis nihil vidisse, vel saltem gravissimo oculorum dolore detentos longissimo tempore fuisse; tandem vero intercessu beati pontificis Bernardi misericorditer adjutos, pristinas sanitates penitus recepisse.

plures cæci,

16 Quidam homo plebeius in Oedelem tam fortiter paralyti affectus fuerat, ut omnium membrorum corporis totius officio non modo defectus fuerit, sed ut vivere quoque pertæsus sit: qui demum a plebano suo hortatus est, quemadmodum beatum pontificem Bernardum auxilium ejus petendo, implorare deberet. Assensit homo, beatum Pontificem humiliter implorat, oblationem spondet, et per Dei gratiam, et beati Viri merita liberatur.

paralyticus,

E

In villa Wetbergen erat quædam matrona, quæ tanto cœpit capitis dolore torqueri, ut amens effecta propriis se manibus dilaniare conata sit; quod ne contingeret, neve in ignem vel aquam sese peritura projiceret, compedibus vineta diligentius custoditur: cujus gravissima infirmitas cunctos videntes ad compassionem commovit, et quæ huic ægritudini potuisset applicata fuisse, medela profecto inventa fuit nulla. Uno igitur ore, una mente, unaque devotione, beatum pontificem Bernardum implorare aggressi sunt, vota voventes. Quo peracto, et usus rationis redditur, et dolor capitis penitus sedatur; mulier grata de his beneficiis et B. Bernardi intercessione, quibus ligata fuit compedibus ad sepulcrum beati Viri cum aliis muneribus allatis obtulit devotissime, ut cunctis evidenter patesceret, quantum Sanctorum suffragia apud Deum valeant.

et matrona capite dolens B. Bernardi opem experiuntur.

17 Demum in hujus calce libelli obsignandum venit, quoniam caligulæ sandaliaque, quibus inter agendum episcopalis dignitatis officium beatus Pontifex usus est, inter cetera reliquiarum loco tam decenter, quam honorifice penes nos cum ecclesiasticis reposita clenodiis continentur. Cujus beatissimi Viri meritis et intercessione nos imprimis juvari confidimus et defendi; eo nobis gratiam suam largiente, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat unus Deus æternaliter benedictus. Amen.

Clausula de reliquiis B. Bernardi.

F

ANNOTATA.

a Durascente hic positum est, ni fallor, pro durante.

b Contentare vox barbara est pro satisfacere, quod a Gallis vulgo dicitur contentere.

c Latini veteres hoc substantivo non utuntur. Græcis dicitur ἀρωμία, quod idem est ac barbaro latine mutitas.

VIGESIMA. PRIMA DIES JULII.

SANCTI QUI XII KALENDAS AUGUSTI COLUNTUR.

B

- S. Daniel propheta Babylone.
S. Praxedes virgo Romæ
S. Julia virgo martyr
S. Claudius imperator barbarorum
S. Justus
S. Jucundinus et v alii
 sive
S. Justa
S. Jocunda
S. Ternus
S. Antonius
S. Herenus
S. Theodorus
S. Dionysius
S. Apollonius
S. Appamia
S. Pionicus
S. Cussio
S. Papyra
S. Saturius et vii alii
S. Victor
S. Alexander
S. Longinus
S. Felicianus
 et forsân
S. Deutherius
 vel Eleutherius
SS. tres martyres anonymi Melitinenses,
 apud Græcos.

Martyres
Trecis in
Gallia.
- C

Massiliæ
in Gallia.

E

- S. Victor
S. Stercorius
S. Emilianus
S. Hugal
S. Saphus
S. Montanus
S. Adrianus
S. Helius
S. Patrochus
S. Cæsariana
S. Adrianitis
S. Dimesus
S. Felix
S. Aurelius
S. Thymogrates
 et forte
S. Theodotus
S. Julianus
S. Zoticus episcopus martyr Comanæ in
 Armenia.
S. Joannes anachoreta confessor ad ma-
 re mortuum in Palæstina.
S. Serenedus confessor apud Cenoma-
 nos in Gallia.
S. Arbogastus episcopus Argentoraten-
 sis in Germania I.
S. Vastrada vidua, Sustereni in agro Ju-
 liacensi.
B. Oddinus Barottus, Fossani in Pede-
 montio.

Martyres in Africa.

Martyres Cæsenæ ni
Italia.
- F

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

Sulpitii episcopi et S. Leocadiæ virginis in Cellensi monasterio, seu in Cella S. Gislæni memoriam facit Molanus, acsi hoc die eorum esset natalis; at rectius hæc alibi explicat de translatione. Eum secuti sunt recentiores alii, quos referre opus non est. De primo jam actum est

xxvii Januarii.

S. Leocadiæ natalis est

ix Decembris.

S. Basiliscus martyr hoc die passus dicitur in Actis III Martii cap. 4, num. 21; at cum ibi omnia ad eum spectantia, illustrata sint, lectorem eo remittimus

iii Martii.

Phronimus aliquis notatur in Kalendario Græco, quode didit Genebrardus. Plura de ipso nescimus: nisi forsitan idem sit cum synonymo Martyre inter Nicomedienses

xiii Martii.

S. Ezechiel propheta hoc die inscribitur Typico S. Sabæ, aliisque pluribus qua excusis, qua manuscriptis fastis Græcis, quos habemus. At Menæa magna impressa cum Maximo Cytheræo ipsum signant xxiii hujus. Nos vero cum Martyrologio Romano ipsum dedimus die x Aprilis, substituta longe alia epocha, quam hodie habeatur in Menologio Slavo-Russico Sparwenfeldiano, quod signat annos 417 ante Christum: ubi tamen simul indicavimus, aliter ab aliis commutari. Vide igitur dictum diem

x Aprilis.

S. Zenonis episcopi Veronensis translatio signata est hoc die a Nothero non siue elogio. Natalis est die quo ejus Acta illustrata sunt

xii Aprilis

S. Paterni, gente Armorici, celeberrimi in Britannia episcopi memoriam, non una solennitate festivam esse recte observavit Harpsfeldius historiæ suæ pag. 43, ubi notat, eum decessisse xvii Kalendarum Maii; Armoricanos vero tres celebres et statos dies in ejus memoriam observare: Kalendis Novembris, quibus dissidentes.... principes in gratiam reposuit; xii Kalendarum Augusti, quando in sacerdotem, etc., initiatus; postremo eum quo obiit diem, etc. Atque is est quo Acta ejus illustrata sunt, ubi in Vita notatur alius ordinationis dies. Tu ergo vide sis

xv Aprilis.

Sancti martyris Acacii in Pascalo synaxis hodie consignatur in Menæis magnis Græcorum excusis cum Maximo Cytherorum episcopo. Lege Heptascalo cum Mss. Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, ac supplemento Sirmondo-Chiffletiano pluries alibi citato. Cangius Constantinopolis Christianæ lib. 1, pag. 56 agit de isto loco; et de hoc Martyre lib. 4, pag. 118; ubi nonnulla congerit de prædictæ ædis sacræ ædificatione, instantiatione, situ ac nomine, admodum probabile censens, vocem Πάσχαλον ex Ἐπτάσχαλον corruptam esse. Non recte ibidem adjuugit, translationis reliquiarum S. Acacii festum celebrari a Græcis xv Septembris: nam in Menæis laudatis, Maximo Cytheræo et in Menologio, ex interpretatione Sirleti vulgato, recensetur isto die inventio reli-

quiarum S. Acacii episcopi Melitinæ absque titulo martyris; non hujus, de quo hic agimus, qui fuit miles et martyr. At quidquid ad eum spectat remittimus ad diem, quo cum Martyrologio Romano eum dedimus

viii Maii.

S. Pancratius hoc die notatus in codice Sanmaximinianensi Treveris spectat ad

xii Maii.

S. Petri Cœlestini Canonizatio est in Florario Ms. Vide Vitam satis illustratam

xix Maii.

S. Simeon Salus ex Horologio Græco hoc die synascetæ suo Joanni jungitur a Molano, et ex ipso à Ferrario; seorsim refertur a Castellano. Vide quæ hoc die de Joanne dicuntur, et de Simeone

i Julii.

SS. Joannem et Benignum geminos et S. Hildulphi discipulos hoc die memorat Castellauns: nos de utroque cum sanctissimo magistro egimus die

xi Julii.

S. Caii martyris, Calari in Sardinia ita hoc die memoriam recolit Ferrarius in Catalogo generali acsi de eo ante locutus non fuisset. Vidæ quæ in Prætermisissis diximus

xvii Julii.

S. Speratus et socii hoc die reperti sunt alicubi a Bollando; de iis actum

xvii Julii.

S. Symphorosa cum septem filiis signata hoc die est in codice Hieronymiano parvo Regina Sueciæ seu S. Columbæ; unde et in plures alios transit. De ea actum est

xviii Julii.

S. Vulmarus in Kalendario Benedictino male signatur hoc die, spectat ad

xx Julii.

S. Eliam prophetam huc transposuit Galesinus; sed nos de eo egimus

xx Julii.

S. Eleutherii synaxis prope Xerolophum signatur in Ms. nostro supplemento ad Menæa magna excusa Sirmondo-Chiffletiano; de qua etiam inter Prætermisissos ad

xx Julii.

Claudiam ut S. Praxedis matrem et Scotam et Beatam facit Dempsterus: alio die commodius reponi non poterat. Tu vide

xix Maii quæ de S. Pudenciana suo loco dicta sunt.

Synaxis sanctæ Deiparæ in Sarmasii refertur in Menæis magnis excusis; in quorum supplemento nostro Mss. Sirmondo-Chiffletiano eadem synaxis traditur, sed locus scribitur ἐν τοῖς Ἀρματίον; et ita legendum, recte probat Cangius Constantinopolis Christianæ lib. 4, pag. 83, ex eo quod ita scribant Græci ad xvii Augusti, quo eandem synaxin colunt, et ad xvii Januarii, quo occurrit memoria S. Theodoti episcopi Cyrenensis: ut videre est in dictis Menæis.

SS. Dionysium, Pontum, Cussionem, Papirium, Saturium cum aliis septem, opiuor ex Florario Sanctorum Ms., nobis annuntiat Editio Lubecocoloniensis, quam descripsit Grevenus, Cussionem scribens pro Cussionem. Hæc meræ confusio apta sunt; tu vide quæ hoc die de S. Julia et sociis Trecentibus dicuntur, ubi et de Claudio aliisque a Molano relatis.

Joannis Jejinatoris nomen invenio in Synaxario Ruthenorum

B

C

E

F

A *Ruthenorum peculiari diæcesis Kioviensis, pluribus laudando ad diem XXIII hujus : qui jam dictus, an sit idem cum Joanne, apud Castellatum inter Ahemeros cum titulo venerabilis, et cognomento Abstinens positus, utpote qui, si Rufino, ut addit, et Palladio credimus, vivebat sola Eucharistia, quam sumebat die Dominico; nos latet.*

S. Eleutherius puer in nonnullis auctariis seorsim refertur : ut in Greveno : Eleutherii pueri et confessoris ; qui cum oraret ad sepulcrum S. Victoris, emisit spiritum. Verum sive his Eleutherius sive Deutherius fuerit, a classe sociorum S. Victoris Massiliæ in Gallia, de quo hoc die agitur, avellendus non fuit.

Eliae Confessoris, apud Turnes in Sardinia festivitatem admetimus ex Ferrario, ubi de hujusmodi Sancti existentia et cultu magis constiterit.

Festum Dei Genitricis in partibus Armeniæ hodie inscribitur Martyrologio Arabico-Ægyptio, a Gratia Simonio Maronita Latine reddito : cujus vel meminisse, hic satis.

B Albi Confessoris hoc die legitur in Greveno ; at quem velit, nec ipse indicat, nec promptum est divinare : Sanctos non admitto sola ejus auctoritate suffultos.

Higbaldus abbas Bardeniensis in comitatu Lincolnæ vir sanctissimus ac continentissimus vocatur a Beda lib. 4 Historiæ cap. 3. Lege Martyrologium Anglicanum die XXI Julii, et Acta S. Swiberti seculo seq. Ita in Prætermisssis Mabillonius seculo 2 Benedictino Solus Menardus cum retulit inter Sanctos, habetque elogium ejus Mahew in Floribus Anglicanis.

C Serenum episcopum Andegavensem diserte nobis hoc die profert Ferrarius, notans tabulas ecclesiæ Andegavensis : item floruisse circa annum DCIX : demum, natione Italum fuisse, patria Spoletinum. Ad quæ adducit Renatum Benedictum, de Sereno historiam aliquam more suo texentem. At palmam omnibus eripuit Saussayus in Supplemento pag. 1148 hujusmodi oratione : Juliomagi Andium, sub IV Lugdunensi, S. Sereni episcopi et confessoris. Hic natione Italus, patria Beneventanus, in Galliam veniens, lumen gratiæ quo fulgebat, diffudit ; eamque in omnium bonorum existimationem, ob clara Spiritus sancti charismata evasit, ut Audonino Andegavensi episcopo supernas ad sedes abeunte, eidem, communi cleri et populi desiderio, suffectus fuerit. Quo in munere, editis perfectæ sanctimonie exemplis, morte beata obdormiens, ad eum, quem unice quæsierat, Christum, qui via, veritas et vita est, feliciter transivit. Quis hæc legens non existimet, vera ibi et sincera prædicari ? Interim inania sunt, ni fallor, omnia : neque enim Serenum aut Audoninum, in serie episcoporum Andegavensium reperias ; ut mera sit nominis fictio ex Serenico vel Serenedo quorum Acta jam illustrata sunt VII Maii. Et Serenedi quidem, cujus corpus Andegavum translatus est, hoc die memoria agitur, ut vide infra suo loco, atque totam Saussayi orationem rescinde.

Saturnini episcopi et confessoris ex ritu antiquo in Dolensi ecclesia episcopali fieri hodie festum asserit ibidem Gallicanus Martyrologus, ast ex quo fonte non divinaverit : ego talem Sanctum episcopum et confessorem, nec in tota Britannia,

D neque alibi hoc die reperi. Si alibi recurat, locus ei proprius dabitur.

Helix et Stertionis, in Africa meminit Grevenus, quos ex corrupto aliquo Hieronymiano codice descripserit. Et Helix quidem in Africa legitur in codicibus Rhinoviensi et Richenoviensi, sed et istic perperam. Vide sis ambos infra ad classes suas revocatos proprio nomine : Helium ad Cæsenatensem, Stercorium ad Africanam. Neque ea sola turbatio est quæ in minoribus Hieronymianis hoc die occurrit, ubi in Richenoviensi ex Alexandro Victoris Massiliensis socio formata est Alexandria ; in Augustano ex Massilia, Basillæ, pro qua in Labbeano Massillæ ; alia vero æque male connexa sunt.

Corona item ex codicibus Rhinoviensi et Richenoviensi processit cum Victore conjuncta : Massiliæ, Victoris et Coronæ, ubi corona illa, procul dubio, accipienda est, pro particula socios colligente, quamdiu aliunde nihil certioris luminis accedit. Mali totius principium ex depravato codicis Epternacensis laterculo ortum videtur, ut infra suo loco notatum invenies.

E Felicianum aliquem martyrem perperam hoc die Cordubæ adscripsit sæpius infelix Galesinius, citans in notationibus Adonem, Usuardum, et codicem aliquem Ms. ; ipsum, haud dubie, quem passim fallere Majores nostri toties demonstrarunt ; nam Adoni et Usuardo ignotissimum fuisse Felicianum istum Cordubensem, tam certum est quam quod certissimum. Massiliensis Felicianus S. Victoris socius satis celebris est, at synonymum martyrem Cordubensem, nemo est qui agnoscat præter unum Tamayum spuris hujusmodi prædis avidissime inhiantem, reperto haud dubie suffragante aliquo ex suis pseudochronicis ; quem idcirco acriter hic etiam corripit Clar. Nicolaus Antonius in Adversariis Mss. Madriti a sociis Pinio et Cupero descriptis, quæ utinam lucem aliquando videant, ne solos externos arguant Hispani, quod Tamayi sui ineptissima somnia, vigiles ipsi toties convellere compellantur.

Daniel abbas a Greveno in additionibus ad Usuardum hoc die collocatus est in Ægypto, ut presbyter confessor, nulla apposita characteristicam, unde a synonymis distinguatur : Canisius eum secutus, non satis elogii addidit, ut inde melius cognosci queat. Maurolycus paucis ac nitide, et quidem primo loco, sed tamen æque obscure : Apud Schytopolim Ægypti, memoria S. Danielis, viri magnæ sanctimonie ; atque hæc descripsit Felicius. Quæro quid velint recentiores isti dum Sanctum tam ambigue annuntiant, antiquioribus omnibus Martyrologis ignotum ; fontemque assecutus videor ex quo res tota profluxerit ; nimirum ex Petro de Natalibus lib. 6, cap. 123, ubi Danieli alicui, in Vitis Patrum satis conspicuo, nempe lib. 10, cap. 114 innocentiam suam insigni miraculo infantuli recens nati loquentis, comprobanti, nescio quæ alia appingit, nec eidem personæ, opinor, nec temporibus convenientia ; rotunde sub finem adjiciens, sanctitate perfectum in pace quievisse XII Kalendas Augusti. Hæc, inquiens vaga phrasi, ex Vitis Patrum : Ferrarius magis presse ex Hieracide acceptum memorat. Verum hæc ego in Rosweydi editione frustra quæsi hactenus : neque vero tametsi ibi reperirentur, statim consequens esset,

Danielem

- A Danielelem istum Sanctis annumerandum, si non accesserit major auctoritas; multo minus hoc die quem nescio unde Equilinus acceperit. Ceterum quisquis is Daniel sit, hic forte positus occasione synonymi prophetæ; si vero cultu gaudcat, alibi certo recurret.
- Beatorum patrum Pauli episcopi et Joannis senioris (πρεσβυτέρου) Vitam habemus Græcam, hinc inde mutilam, ex pervetusto, uti adscribitur, codice bibliothecæ Sequierianæ Parisiis. Primus eorum natus fuisse scribitur in Athalia, nescio qua, Ponti civitate, cujus invitus consecratus fuerit episcopus; e qua sese quam subduxerit, strepitum pertæsus, Edessam versus, seculo quinto aliquantulum adulto, sicut colligitur ex nomine Rabbulæ (de quo vide tomum IV Julii pag. 263) qui ibidem tum episcopus præsiderit. Paulus juxta dictam Vitam, ibi episcopum sese celaverit, labore manuum victum quæritans: cui se junxerit Joannes quidam; ac post gesta varia et peregrinationes, hic ab illo monitus de instante morte (quem clam profectum in urbe Nisebena quæsiturus iverat) atque Edessam reversus, cum Sanctis in spelunca permanserit, quoad vixit. Joannem S. Symeonis Sali synasceten damus hoc die Joannes ille ac Paulus quo spectent, nescimus, nullo amborum vel alterutrius cultus vestigio repperito. De Vitæ auctore nihilo habemus amplius. Ob synonymiam tamen Joannis hodierni, utrumque hic proponimus; alibi pluribus de illis acturi, si major alicunde nobis notitia suggeratur: et si pro vera historia Græculus aliquis hic, uti alibi sæpius, dramaticam fabulam nan adornaverit.
- Danielis abbatis et confessoris Ordinis Cisterciensis depositionem, ut sancti hoc die Venetiis nobis annuntiat Arnoldus Wion in fecundiori suo quandoque vitæ Ligno, quem alii monastici certatim secuti sunt; Dorganius, Menardus et expressius Henriquez, ex Wionis annotatione nonnulla colligens, quæ ego quidem inde erui passe non video. Habe primum quæ observat laudatus Wion: Tabulæ, inquit, sanctimonialium sancti Danielis (non hujus sed Prophætæ) Venetiis ejus natalem hoc die reponunt, puta in Necrologio, ut moris est. De eodem agit Franciscus Sansovinus in descriptione civitatis Venetæ lib. 1. Sic est; agit Sansovinus fol. 5 de monasterio S. Danielis, atque anno MCXXXII Joannem Polanum episcopum dedisse fundum Danieli abbati Cisterciensi familiari suo, viro sanctæ vitæ. Cetera quæ ibi habet Sansovinus ad Danielelem non spectant: quod si vera narrat Wion, ipso illo anno 1132, quo sua collocat Sansovinus, Daniel ipse e vivis excessit. Ceterum ex ultimis istis verbis, viro sanctæ vitæ, formavit Wion sanctum Danielelem; Henriquez vero ex ejus notatione ea corollaria deduxit, quæ hic expendenda subjicimus. Elogium suum his verbis concludit: et inter Sanctos postmodum fuit relatus; quod ex Wionis verbis collegit, addens: cœnobium illud virginum Cisterciensium Venetiis constructum, eidem sancto abbati Danieli sacrum esse, adeoque ejus nomen Sanctorum Catalogo adscriptum. Hæc porro avide arripere Bucelinus et Chalemotus, quin et prius etiam Kalendario insertus est; sicque accrevit isto etiam nomine Sanctorum vinea. De Danielis istius vita aut gestis nihil usquam traditur; ast hoc mea nihil interest;
- si de legitimo cultu docear, et istum et quolibet alios ejus generis promptissime et libentissime venerabor.
- Benedictus item monachus qui sub Cisterciensium vexillo egregie Altissimo militavit, et cum magna opinione sanctitatis obdormivit in Domino donatur ab eodem Henriquez titulo beati; modestior Chalemotus venerabilem dumtaxat pronuntiat, refertque die sequenti.
- Gabriel novitius cœnobii Nucalensis in citato Henriquezii Menologio prolixiori elogio decoratur, verum sub sola appellatione pii Viri.
- Joannes Lintzingius, Mulbrunensis abbas, Henriquezio ignotus, merito a Chalemoto venerabilis nomine nuncupatus est, utpote a Lutheranis plurima perpressus.
- Joannes cognomento Buta, Ordinis Minorum S. Francisci, miraculis post mortem inclaruit Pannormi, teste nostro Octavio Cajetano in Martyrologio Siculo. Hunc non novit Arturus in Martyrologio Franciscano, neque Hueberus in Menologio.
- Oliverius Maillard confessor, Tolosæ in Gallia
- Angelus Pelitensis confessor Uxentii Salentinorum in Apulia.
- Joannes de Sillis confessor apud Marianum montem
- Gabriela a Perusio, Fulgini in Umbria
- Godefridus, Londini in Anglia multa tormenta et mortem tandem perpressus
- Claudius et Antonius, in Avenionis provincia multis certaminibus clari
- Hieronymus a Villa vitiosa Eboraci in Portugallia
- Maria Longa Capucina, Neapoli in Campania
- Maria Catharina, Brixia in Tyroli
- In Hungaria LX Tertiarii
- Barbaram matronam Romanam pientissimam, genere, scientia, castimonia, ac vitæ perfectione illustrem, Sanctis hoc die annumerat Arturus in Gynæceo, testem adducens S. Ennodium Ticinensem. Laudat hic quidem Barbaram istam, at qua demum auctoritate Sanctorum catalogo eam intextat Arturus, necdum intelligo. Ineptior est Gallonii citatio: nam virginem hic Ramanam prædicat, tota cælo ab Ennodiana matrona diversam.
- Raymundus de Plano, Ordinis Prædicatorum, ab hæreticis in provincia Tolosana comprehensus, cum in fide catholica, quam egregie prædicaverat, perseveraret, erutis oculis, et eidem in cibum datis, tandem dire necatus est. Elogium est Saussayi in Martyrologio Gallicano Paucula adjecit Marchesius in Diario, cum titulo Beati, quo ipsum huc usque gaudere aliunde non intelleximus.
- Bartholomæam Martinam profert hoc die Arturus ex Ordine Dominicano, patientia, regulari disciplina, et miro Spiritus fervore celebrem, quamque adeo beatam appellare non dubitat. Prudentior Marchesius satis habuit, eam venerabilis titulo honorare.
- Alexandro de Oliva de Saxo ferrato titulum beati tribuit Thomas de Herrera in Alphabeto Augustiniano pag. 14. De ejus cultu nihil alibi legere memini,

A

memini, hoc ipsi epitaphium ibi adscribitur : Alexandro Oliva Saxoferratensi theologo clarissimo, Eremitarum B. Augustini ab infantia spei maximæ alumno : qui cum esset sui Ordinis generalis, ob singularem doctrinam et vitæ sanctimoniam Cardinalis a Pio II ignorans creatus est. Vixit annos LV, obiit anno salutis MCCCCLXIII.

Venerabilem Carularum Tornaccensem Canonicum a singulari modestia et profusa in pauperes liberalitate laudat Castellanus, notatque obiisse 1556.

S. Liberii (pro Liborii) scribit hoc die Ferrarius in Catalogo generali : sed melius notat haberi in Martyrologio Romano die, quo de ipso agemus nempe xxiii Julii.

S. Theophili, Justi, Throphimi et Matthæi certamen notatur hoc die in Menæis magnis excusis, sequente Maximo Cytheræo : quæ ad illos spe-

ctant, dabuntur die, quo duo ex illis consignantur in Martyrologio Romano xxiii Julii

S. Ignatius Steirionites in pace consummatus in nostro manuscripti Synaxarii vel Menæi, nostri Collegii Divionensis seu Petri Francisci Chiffletii apographo memoratur : in quo indicatur idem Sanctus haberi in Mazariniano ; de quo agendum erit die, quo inscribitur Menæis magnis Græcorum excusis xxvi Julii.

S. Leubini episcopi confessoris, et quidem civitate Carentis annuntiat codex Remensis SS. Timothei et Apollinaris, ut est inter Usuardina auctaria ; ast ibi observavimus, indicari procul dubio S. Leobinum Carnotensem de quo xv Septembris.

Memoria Andreæ Apostoli habetur in Martyrologio Arabico-Ægyptio, a Gratia Simonio Maronita verso in gratiam nostri Athanasii Kircheri. Colitur, ut notum est, xxx Novembris

D

B

DE S. DANIELE PROPHETA

BABYLONE.

E

J. P.

SYLLOGE HISTORICA.

§ I. Danielis nomen, genus, patria ; unicæ an plures ? Educatio, externæ dotes.

VERSUS AN-
NUM MUNDI
CIRCITER
MMCDLXXIX,
ANTE CHRIS-
TUM CIRCIT-
TER DCLXVIII.
Daniel, cujus
etymon da-
tur an no-
men nostri
prophetæ, an
potius cogno-
men ?

C

Daniel, nomen officio, ad quod a Deo magnus hic Propheta electus fuerat, conveniens, hebraice significat iudicium ; Dei aut, secundum Hieronymum, iudicavit me Deus, sicut dicit noster Cornelius a Lapide in præfatione in Daniele ; vel iudex Dei, ut noster item Jacobus Tirinus in caput I Danielis § 7 : nam præter ea, quibus sanctus Vates prænuntiavit postremum iudicium, varique ac multiplicia Dei iudicia circa varios reges et regna, quæ tradit ; mirabilem etiam iudicem se præbuit in reformanda iniquissima sententia, contra innocentem Susannam lata : quibus si adjungas summam in rebus arcanis et abstrusis exponendis dextritatem, in futuris item occultissimis et obscurissimis prænuntiandis sagacitatem, totum merito hominem coaluisse dicas ex cælesti discerniculo, quo solide ac prudenter de omnibus iudicavit ac judicare iusta docuit, illo dante, qui ad munus adco siugulare ipsum vocaverat. Porro an nomen illud datum ei fuerit ab initio, an post exposita somnia, et manifestata iudicia Domini, ita ut non tam nomen, quam cognomen fuerit, quaerit Sanctius noster ; ac primum amplectitur, secundum censet probabile ; ut videsis ejus Commentarium in Danielis cap. 1, § 31.

2 Porro postquam e Judæa abductus esset in captivitatem Babylonicam : nomen illud Hebraicum ibidem in Chaldaicum mutatum fuit ; quæ mutatio erat signum dominii et auctoritatis, uti habetur ex Genesi cap. 2, § 19, 20 ; et cap. 41, § 45 ; iv Regum cap. 23, § 34, et cap. 24, § 17. Nomen illud fuit

Baltassar, Danielis 1 § 7 ; 2 § 26 ; 4 § 16, genti isti magno in honore habitum ac regium, ne dicam divinum. Etenim a filio Nabuchodonosoris Baltassar Daniel dictus videtur Baltassar, q. d. Baal vel Beli occultus thesaurus, puta Beli sapientia, uti ex Maldonato affirmat Cornelius a Lapide in dictum cap. 1 Danielis, § 7. Observat tamen noster Gaspar Sanctius in cap. 1, § 7, a rege non omnino mutatum esse Danielis nomen, sed idioma : idem quippe valere Hebraice דָּאֲנִיֵּאל Daniel, et Chaldaice, Baltassar, cum aliquo tamen discrimine. De variis interim nominibus Danieli tributis consuli potest noster Scipio Sgambatus in opere Archivorum veteris Testamenti, Neapoli excuso anno 1703, titulo 55.

3 De stirpe Juda progenitum esse Daniele, constat ex cap. 1 Danielis, § 6 : Fuerunt ergo inter eos de filiis Juda Daniel, Ananias, etc. ; ac de semine regio oriundum, omnes, teste Gaspare Sanctio præfationis in Danielem prolegomeno 1, conveniunt ; idque non obscure liquet ex ipso Daniele cap. 1, § 3, ubi : Ait rex (Nabuchodonosor) Asphenes præposito eunuchorum ; ut introduceret de filiis Israel, et de semine regio et tyrannorum, pueros, etc. Unde recte deducit Cornelius a Lapide hic, Daniele ex Davide, Salomone aliisque regibus Juda esse progenitum. Josephus Antiquitatum Judaicarum lib. 10, cap. 12 asserit, Daniele fuisse de Sedecia genere. Perperam ergo Dionysius Cartusianus Proemio in Daniele innuit, Daniele ex paterno genere fuisse tribus Levi ex materno tribus Juda : Scriptura enim paternum genus consignare solet. Cum igitur ea hic Danielis genus referat ad reges Juda, sequitur hoc ejus genus paternum fuisse, uti recte hic rursus Cornelius a Lapide.

4 Idem genus, sicut notavit Theodoretus oratione 1 in Daniele, suadet, quod Isaia cap. 39, § 7 Ezechia dicitur, postquam regias opes ostentavit Babylonis : De filiis tuis, qui exhibunt de te, quos genueris, tollent (Babylonii) et erunt eunu-

Sanctus originem trahit ex stirpe Juda, et regia ;

F

Illud in captivitate ejus mutatum fuit.

quamquam de stirpe Juda magis constet quam de regia,

chi

AUCTORE
J. P.

chii in palatio regis Babylonis. Quo fit, ut ex tribu Juda ortus fuerit Daniel, quæ una ex omnibus reges jam antea a multis seculis ferebat; prout notat laudatus Sanctius: qui quamquam recte dicat, Danielis ortum e tribu Juda negari non posse ob Danielis caput 1, & 6; putat tamen ex hoc loco genus Danielis regium non sic effici necessario, ut qui contra scuserit, aliquid existimari possit Scripturæ sacræ cogitasse contrarium; idque non male videtur probare ex loco supra citato: Ut introduceret de filiis Israel et de semine regio et tyrannorum, id est principum, ut videsis apud a Lapide hic. Hi porro tyranni, inquit Sanctius, sive principes, alieni esse poterant a genere regio, imo et a tribu Juda; adeo ut rex non jusserit, ut ad aulam regiumque conspectum eligerentur solum, qui genus ducerent e regibus natalibus, aliis exclusis, quos regii sanguinis splendor non ornaret; sed ut advocarcntur ad aulicæ ministerium, qui cloris essent orti parentibus, et aliquo titulo ac nomine commendatis.

quæ tamen
ipsi probabi-
lissime vide-
tur attribuen-
da,

B

5 Ad locum supra ex Isaia productum, quo edicitur, e regio sanguine quosdam cunuchos fore in aula regis Babylonii, respondet, non ab eodem loco ac ministerio ceteros excludi. Accedit eo, quod, teste S. Hieronymo in præfatione Commentariorum in Daniele, translatio Septuaginta interpretum, quam ipse tunc habuit, ortum esse dicat e Levitico genere; quando in titulo historiæ Beli ponebatur: Homo quidam erat sacerdos, nomine Daniel, filius Abda; et Chronicon Alexandrinum inter ea, quæ habet de Prophetis Olympiade 70, e parentibus, qui in aula regia principem locum obtinerent. Sanctio videtur suffragari noster Pererius, qui præfatione in Daniele, ait, genus ejus PROCUL DUBIO regale fuisse; Cornelius a Lapide autem in præfatione sua: Daniel, inquit, ortus est ex stirpe Juda, PUTA ex stirpe regum Juda: quæ particulæ, hujus quidem puta, illius procul dubio, videntur aliquo modo insinuare, non eadem certitudine de Danielis ortu e genere regio constare, qua constet de ortu e tribu Juda.

ex sensu
commun.,
Scriptura
non repu-
gnante.

C

6 Unde non videtur arguendus Augustinus Calmet, Ordinis S. Benedicti, congregationis S. Vitoni et S. Hidulphi, Commentariis litteralibus in omnes antiqui æ novi Testamenti libros ab anno 1707 Lutetiæ Parisiorum Gallice editis notissimus, quando in capitis 1 Danielis & 6, dicit: Credi (ON CROIT) omnes quatuor (Danielem et tres ejus socios) e regio sanguine fuisse. Concludamus itaque cum Sanctio, minus quidem esse certum, e regio sanguine ortum fuisse Daniele; sed hoc magis esse verisimile, ut est communis sensus, neque deesse aliquod in Scriptura vestigium. De patria nihil haberi ex Scriptura certum, prosequitur Sanctius.

De patria et
patre non
constat.

7 Pererius ex Dorothei Synopsi, et Epiphania in libro de Vita et obitu prophetarum assignat Bethoron superiorem; adde Chronicon Alexandrinum citatum cum Menæis magnis excusis in elogio Sancti, de quo infra; ubi Βέθραον scribitur; quæ est in sorte Ephraim, et familiæ Leviticæ annumerata, quæque distare dicitur ab Hierosolyma novem miliaribus, prope castellum Emmaus. Quam sententiam uti non persuadet adeo levis ne dicam nulla istorum, quos citant, scriptorum auctoritas, ita cam non evertunt contraria documenta, quæ in promptu sint. Unde malumus, hanc fuisse genuinam S. Danielis patriam supponere, quam negare. Cui tamen certe non valde favet, uti observat Sanctius, quod

Daniel de tribu Jūda ortus est, non e tribu Ephraim, ubi sita dicitur Bethoron; neque de Levi, cui ex Ephraimitico funiculo civitas illa adscripta est. De patre ejus mirum est silentium, nisi quod, ut colligitur ex dictis, princeps fuerit. S. Epiphanius hæresi 35 vel 55 ex editione nostri Petavii postea laudanda: Quam multi sunt, inquit, quorum origines aperte non produntur: puta Daniel, Sadrac, etc. Quorum qui parentes fuerint, nusquam in Scripturis commemoratum legimus... Non gravabor ea hoc loco referre, quæ nonnullorum traditione didicimus. Igitur Danielis patrem Sabaam fuisse quemdam accepimus. At de hac qualiquali traditione ipse viderit.

D

8 Septuaginta interpretum translatio, a S. Hieronymo superius memorata, quæ in principio capitis 14 hujus libri habuerit, Daniele fuisse de tribu Levi et sacerdotum, in causa fuit, teste Pererio in pluries nominata præfatione, cur nonnulli existimarent, duos exstitisse Danieles, et unum quidem de tribu Juda fuisse auctorem hujus libri usque ad caput 13; de altero autem, qui erat de tribu Levi, historiam, quæ in ultimo capite continetur, a quodam Abacue, alio nempe, quam qui inter XII Prophetas ponitur, esse scriptam. Quam opinionem idem auctor recte refellit ex eo, quod neque olim synagoga, neque nunc Christi Ecclesia, plures uno Danieles, libri hujus auctores novit.

Nihil cogit
admittere

E

9 Dionysium Cartusianum, qui ex duplici genere, paterno nempe ac materno litem hanc dirimere in uno eodemque Daniele nititur (frequens enim erat duarum istarum tribuum per matrimonia copulatio) etiam citat, sed non sequitur; credibilis censens, codicem illum LXX interpretum, quem citavit Hieronymus, fuisse mendosum; testante, inquit, non semel Hieronymo, codices LXX interpretum fuisse suo tempore admodum vitiosos et corruptos: certe non deprehendi in ullo Græcorum librorum, qui nunc quidem exstant, id, quod in illo codice fuisse eo loco refert S. Hieronymus. Ita ille alterum istum Daniele expungit: quæ cursim hic delibasse pro nostro instituto sit satis. De anno natali aget chronotaxis.

Danieles
duos.

10 Quamquam de singularibus atque individuis adjunctis educationis Sancti nostri eo tempore, quo ante captivitatem apud suos puer degebat, nihil lactenus ex idoneis documentis didicimus, neutiquam tamen dubitandum, at certissime ponendum est, hanc primam ineuntis ætatis partem, quæ crepusculi instar, consequentis ætatis lucem annuntiare solet, ab ipso compositissime, integerrime ac religiosissime decursam fuisse, in timore videlicet Domini, divinæ legis observatione, ceterisque virtutibus, quæ tenellam istam ætatem, robustioris præmuntiam comprimis decet; easque jam tum supra vulgus hominum, divinarum charismatum possedisse dotes, quibus tot tantisque rebus mirabilibus, in decursu vitæ perpetrandis, prolusisse quodammodo videri posset; prout solenne esse divinæ providentiæ in antiquo æque ac novo Testamento, notissimum est.

Educatio
qualis

F

11 Externas porro ejus dotes et gratias, ac singularia educationis ornamenta, enumerant sacra eloquia Danielis cap. 1 a & 3, quando indicant inter filios Israel, quos Nabuchodonosor introduci ad se jusserrat, fuisse Daniele, Ananiam, Misaelem et Azariam pueros utique, quales rex adduci designarat, in quibus nulla esset macula, decoros forma, et eruditos omni sapientia, cautos scientia, et do-

externæque
ejus dotes.

ectos

A ctos disciplina et qui possent stare in palatio regis, ut doceret eos litteras, et linguam Chaldaeorum. Accurato adeo regis delectui accessit par cura eos alendi tempore captivitatis, de qua paragrapho proxime sequenti.

§ II. Captivitas, sanctitas, virtutes.

Captivitatis
Danielis pro-
pheta

B **P**ostquam venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Jerusalem, et obsedit eam, *Daniel cap. 1, v. 1*; captumque regem Joakim et victum catenis duxit in Babylonem II *Paralipomenon, cap. ultimo v. 6*, una cum Daniele ejusque sociis; Joakim supplex tyranno factus ac tributum ei pollicitus, regno mox redditur, relictis Babylone obsidum loco Daniele ejusque sociis, et aliis, prout videre est apud Tirinum in *Commentariis ad dictum mox Danielis locum ex variis, quos citat auctoribus*. Hæc igitur tam inchoatæ, quam ad tempus continuatæ Danielis nostri captivitatis causa existit; quam si ascetice expendas, referendo eam ad Dei providentiam cum Pererio, commentante in eundem locum; cur nimirum permiserit Deus, innocentem Danielelem in captivitatem abduci, tres potissimum occurrunt rationes.

causæ;

13 Prima ratio: ut Daniel Hebræos, qui erant in eadem captivitate, instrueret, in spiritu curaret, auctoritate, doctrina et exemplo contineret in veri Dei cultu, alioquin facile ad gentium, quibuscum versabantur, impiam superstitionem et idololatriam lapsuros; captivitatis ærumnas solaretur, ejusque finem acceleraret. Secunda ratio: ut nomen Danielis hoc pacto magis illustraretur, majorem utique gloriam et potestatem adepti apud alienos reges et barbaras gentes in ista captivitate, quam liber apud suos umquam fuisset adepturus. Tertia ratio: ut per Danielelem apud superbissimos reges ac populos superstitionis tenebris obcæcatos, veri Dei cognitio eluceret. Atque hæc de captivitatis causis tam historice quam ascetice consideratis; post quas de ejusdem tempore disseramus.

tempusque
ejusdem,

C **14** Figendo isti tempori maxime conducunt verba ista *Danielis cap. 1, v. 1*: Anno tertio regni Joakim regis Juda, venit Nabuchodonosor, etc., ut supra. De duplici ad obsidionem Jerosolymitanam Nabuchodonosoris sub Joakimum adventu: quorum alter contigerit sub initium regni, anno videlicet tertio; alter vero iterum anno undecimo, id est postremo, quo eum regno vitam quoque finivit, habes apud Sanctium hic, ex Scriptura sacra probatum. Quo anno e patria emigraverit S. Daniel, dissentiunt auctores, quos citat, sed non sequitur dictus scriptor; e quibus sint, qui putent anno octavo Joakimi id contigisse. Alii idem fere statuunt, censes cum Jechonia esse translatus; præeunte S. Hieronymo in caput 1 *Ezechielis*. Sed a Lapide præfatione in Danielelem, Sanctum captum esse eum Joakimo rege, anno ejusdem regni tertio, qui fuit annus primus regni Nabuchodonosoris, atque ab eodem abductum esse Babylonem, rectius statuit; ac proinde consequens est, ut res gesta innectatur primæ Nabuchodonosoris adversus Judæos expeditioni. Videri etiam possunt Pererius ac Tirinus in *Commentariis ad verba Danielis proxime citata*, et Salianus ad annum mundi 3428, num. 24, ubi et Hieronymo respondet; quibus adde Calmetum in tabula Chronologica, præfationi ejus in Danielelem subjecta.

15 Quorsum enim, uti recte observat Sanctius,

de tertio anno Joakimi in principio sermo, et de aliis captivitatibus tantum silentium, nisi hoc Propheta suarum rerum vellet esse principium. Exorsus est autem suæ vitæ narrationem ab illa ætate adhuc puerili, in qua cum aliis tribus, aulicis ministeriis destinatus est sub eunuchorum magistro; quod statim subdidit, postquam tertii anni Joakimi, et primi Nabuchodonosoris appulsus meminisset. Ita Sanctius; qui re sic stabilita, solvit argumentum Maldonati, uti et locum in speciem contrarium ex *Jeremiæ cap. 25*, ubi primus Nabuchodonosoris annus in quartum annum Joakimi incidisse dicitur, intelligendo videlicet annum tertium finitum, et quartum inchoatum aut modice progressum. Alio etiam modo idem interpres conciliat Danielelem cum Jeremia, si dicatur, secundo anno regni inchoato venisse Nabuchodonosorem; et annum illum imperfectum omisum esse a Daniele, qui incurrit in annum quartum Joakimi, ut paulo pluribus ibidem deductum reperies.

16 Difficilius quæri potest, quoto ætatis anno Daniel abductus sit Babylonem? Pererius in præfatione tamquam simillimum vero censet, eum tunc non fuisse decimo anno majorem; at debili nititur auctoritate pseudo-Epiphaniæ atque pseudo-Isidori. Deinde affirmat, Danielelem duodecimo ætatis anno Susannam liberasse, ex S. Ignatii epistola ad Magnesianos (quæ interpolatis annumeratur; et de qua videri possunt bibliographi) aliisque, quos profert. Sanctius ei dat annos 20 aut circiter; quam opinionem tamquam veriore et nos amplectimur cum Cornelio a Lapide in citata præfatione; eamque confirmat in expositione capitis 13, v. 45, statuens Danielelem facile 24 annorum fuisse, quando Susannam liberavit; quod quarto vel quinto anno postquam Daniel venerat Babylonem, accidisse ei videtur. Rem cum Tirino hic in paucis contraho. Quomodo, inquit, populus omnis puero duodenni, judicem agere volenti, ipsosque judices, ad judicium suum vocanti auscultasset? Ergo puer junior (qualis dicta loco vocatur Daniel) significat hic juvenem, qui comparatione senum adulterorum merito censi poterat puer. Et vero pueros dici in ætate etiam grandi ex usu Scripturæ sacræ, ostendit Sanctius prolegomeno 3, num. 13. Adde, quod major ætas quam 10 aut 12 annorum, qua Sanctus primo in captivitatem abductus sit, suadeatur ex iis, quæ de sapientia ejus mox disseremus, ubi nonnulla de sanctitate ac virginitate præmiserimus.

17 Sanctitas Danielis tum ex pluribus aliis argumentis, tum ex eo potissimum elucet, quod dum etiamnum in vivis degeret (anno videlicet ætatis 34, prout supputat a Lapide in locum *Ezechielis* mox producendum) ac proinde ætate non valde proventus, ipsius Dei testimonio viris duobus sanctissimis annumeretur *Ezechielis cap. 14, v. 14* et sequentibus, ubi habentur ista: Si fuerint tres viri in medio ejus (terræ prævaricatricis atque infidelis) Noe, Daniel et Job; ipsi justitia sua liberabunt animas suas... nec filios autem nec filias liberabunt; sed ipsi soli liberabuntur, terra autem desolabitur. Jam vero eximia vitæ Danielis sanctitas et integritas adeo vel ipsis principibus ac satrapis gentilibus erat spectata, ut invidiæ stimulis acti, et ad callidissimas fraudes oculatissimi, non existimarint odium regis adversus eum aut offensionem alio modo concitari posse, quam dolo struendo religiosæ ipsius pietati: nam, prout dicitur *Danielis cap. 6 v. 4*: Nullam causam et suspicionem reperire potuerunt; eo quod fidelis

AUCTORE
J. P.
primo nempe
Nabuchodo-
nosoris ad
Hierosoly-
man adven-
tu.

Quoto ætatis
anno Daniel
in captivita-
tem abdu-
ctus?
E

F

Ejusdem san-
ctitatis,

AUCTORE
J. P.

studium ora-
tionis duris
probatum, at
non inter-
missum,

fidelis esset (*Daniel*) et omnis culpa et suspicio non inveniretur in eo.

18 Atque ita cum in technas omnes et consilia se versarent, dicunt tandem § 5: Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui. Latoque a rege decreto, ut omnis, qui petierit aliquam petitionem a quocumque Deo et homine, usque ad triginta dies, nisi a rege mittatur in lacum leonum; vel ob crudele tamen adeo ac fatale decretum nihil remisit Daniel de consuetudine adorandi Deum religione, eligeus mori potius, quam minus pie vivere. Etenim hoc cum Daniel comperisset... ingressus est domum suam, et fenestris apertis in cœnaculo suo contra Jerusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, et adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut et ante facere consueverat; ibid. § 10. Accusatus itaque de violato regis edicto, et in lacum leonum missus, inde illæsus evasit, duplici prodigio ob raram adeo ac duris probatissimam pietatem, tam in se, quam in æmulis suis triumphans.

mira absti-
nentia,

B

19 Abstinentia Danielis supra modum rara, supra fidem fere mirabilis, nisi ex divinis verbis constaret. Ecquis enim satis admirari possit, quod tempore duræ captivitatis inter Babylonicæ aulae delicias, quorum spectator esse poterat et testis et porticeps in dies, accedente ad hæc potissimum regis imperio, ac præpositi eumchorum sollicitudine ac precibus, numquam tamen adduci potuerit Propheeta, vel in tenera adeo ætate, ut de severissima vivendi ratione quidquam remitteret? Proposuit... Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus ejus; et obtinuit, ut solis leguminibus et aqua victitaret. Causas vide apud interpretes. Et vero hanc parcam et religiosam Juvenis sanctissimi abstinentiam Deo mirifice gratam fuisse, liquet ex insignibus præmiis, quibus illam Deus miraculose prosecutus est § 15, 17 et sequentibus Verum an illa abstinentia ipsi perpetua fuit? Sanctius in caput 10 Danielis § 3, Panem desiderabilem non comedi, hæc habet, quibus propositæ quæstioni fit satis: Hinc constat, aliquando Daniele cibis usum fuisse lautioribus, bibisse vinum, et panem comedisse desiderabilem, id est, delicatum, qualis expeti solet ab his, quibus vita est a sordibus et vulgaribus epulis aliena: id enim ipse non obscure docet; cum hæc trium hebdomadum jejuniio respuisse dicit. Quare quod principio fecit cap. 1, ut tantum legumina et aquam ad mensam adhiberet, id illi perpetuum non fuit. Pererius autem in citatum caput commentans, exponit, cur Daniel melioribus fuerit usus cibis in senectute, quam in juventute.

virginitas,

C

20 Nec prætereunda est virginitas ejus, quam illibatam illum ad mortem usque conservasse, omnes, inquit a Lapide in prolegomenis pluries allegatis, consentiunt. Sic porro alienus erat ab illis rebus, quæ libidinem aut provocant, aut produnt, ut a Judæis putaretur eunuchus: usque adeo casti ac compositi ad decorum motus, virginalis pudor atque modestia, verecundi oculi, verba pudica, ut a carne nihil habere crederes. Unde S. Joannes Damascenus lib. 4 de Fide cap. 25 ait, castitatis gratia tam Daniele a leonum sævitia, quam tres pucros ab igne Babylonio fuisse inviolabiles. Objectionem, quam contra cælibatum ejus nonnulli formant ex loco Ezechielis cap. 14 supra: Si fuerint tres viri, etc., solvunt a Lapide et Sanctius in prolegomenis. Quam-

quam vero non satis certo constet, an Sanctus noster fuerit spado seu exsectus, de qua re utrimque citantur auctores apud interpretes; præplacet tamen sententia Cornelii a Lapide ac Sanctii in prolegomenis (ne alios memorem ab ipsis citatos) uti et Tirini in cap. 1, § 3; quæ ipsum eximit ab hac probrosa apud Judæos et odiosa macula.

21 Daniel item hanc sanctitatis dotem habuit, ut tam suæ quam alienæ salutis ac perfectionis esset avidissimus. Unde, ut recte observat Cornelius a Lapide, cap. 9, § 23 vocatur vir desideriorum. Inde oras pro populo, ei reditum e captivitate Babylonica tum a Deo tum a Cyro impetravit: permansit enim Daniel in principatu et præfectura usque ad Cyrum, qui primo avuo suæ monarchiæ Judæos e captivitate dimisit. Inde denique tempus Christi redemptoris, ejusque nativitatibus et passionis abbreviari petiit et impetravit dicto capite § 24. Martyrem fuisse probat a Lapide, illa ductus ratione, quod ob pietatem et invocationem Dei Hebræorum missus fuerit in lacum leonum, et quidem bis, esto Dei ope inde evaserit illæsus. Titulum hunc suadet ab exemplo S. Joannis, qui a Patribus vocatur martyr eo quod in dolum ferventis olei sit immisus, quamquam inde gratia Dei illæsus exierit. Atque hoc etiam sensu S. Daniel martyr dici potest, quamquam martyrium revera passus non fuerit, sicut probabitur § 4. Daniel denique typus fuit Christi, Sanctorum omnium prototypi, et sanctitatis omnis auctoris; id quod rationibus omnino septemdecim ostendit laudatus Cornelius a Lapide. Atque hæc pro nostro instituto de S. Danielis sanctitate ac virtutibus plus quam satis; de sapientia ejus nunc dicamus.

desiderium
propriæ et
alienæ salu-
tis. An mar-
tyr et quo
sensu? Ty-
pus Christi,
fuit.

E

§ III. Sapientia; auctoritas apud reges ac populos inde orta; an S. Daniel excludendus e numero prophetarum.

Sapientia sanctitati reliquisque sancti Vatis dotibus par eum exornavit: cujus complura ex dictis ac factis ipsius, in libro ejus expositis, argumenta in promptu sunt, quæ suis quæque locis explana- ta habes apud interpretes. Sed illud maxime notandum, quod sapientiæ suæ Sanctus ipsummet Deum præconem habuerit. Etenim rex Tyri, sapientissimum se reputans, Danieli tamen se comparare non audebat. Atque hoc est, quod irridens, per sarcasum ei objicit Ezechiel cap. 28, § 3. Ecce sapientior es tu Daniele, omne secretum non est absconditum a te. Jamvero ex Danielis cap. 1, ubi tenera adhuc erat sapientissimi Juvenis ætas, cui sicut crescentibus paulatim annis crescebat quotidie robur corporis, ita pariter nova in dies fiebat cruditionis accessio, luculentissime constat, quantam, quam late patentem, quam subtilem et acutam et haberet jam tum ingenii vim cum profundissima sapientia conjunctam, et qualem postea habiturus esset, ubi eum maturior ætas virum formasset.

Sapientia
Danielis ab
ipso Deo lau-
data,

F

23 Pauca vero e pluribus, quibus per decursum libri, ejus nomine inscripti, divina plane ipsius sapientia commendatur, et varia, quæ interpretum lucubrationibus inserta leguntur circa hoc idem, quo de in præsentia agimus, argumentum; paucula, inquam, nobis hic sufficiant. Jam tum a primo ingressus sui in Babylonem tempore, publica eruditionis

a quo supra
alios egregie
ornatus fuit

A ac sapientiæ fama erat notissimus : ut qui eo nomine præ pluribus aliis selectus et ad regis Babyloniorum aulam deductus fuerit cum sociis suis. Dixerat quippe rex ad aulicum suum ministrum, ut introduceret de filiis Israël... eruditos omni sapientia, cautos scientia, et doctos disciplina. Et * 17. Pueris autem his dedit scientiam et disciplinam in omni libro et sapientia; Danieli autem, quo ceteris longe altius emeretur, intelligentiam omnium visionum et somniorum; munus utique et partem non minimam spiritus prophetici, quo Deus ipsum cumulatissime donavit.

quam et rex Nabuchodonosor summis laudibus extulit.

B 24 Nec vero modice laborarunt Daniel et socii ejus, ut tempus triennii, quod datum eis erat ad excolendas scientias antequam ad regem ingrederentur, cum fructu transigerent : nam cum jam regi adstarent, elapso triennii termino, specimina edituri rationemque reddituri corum, quæ et ante sciebant et ibi didicerant, adeo eximiam ex variarum scientiarum aggregatione sapientiam præ se tulere, ut asseverarit rex de illis * 20, invenisse se decuplum super cunctos ariolos et magos, qui erant in universo regno. Juvat his attexere ea, quæ de S. Danielis sapientia paulo magis singulatim determinat a Lapide in prolegomenis: Fuit, inquit, chronologus sui nou modo temporis, sed illius ævi certissimus ac celeberrimus. Fuit vir omnium hominum illius seculi sapientissimus, et in omni scientia etiam Chaldæorum aliorumque gentilium versatissimus. Tirinus in cap. 1 * 4, solertiam et sagacitatem in scrutatione rerum naturalium; ac disciplina ethica, politica, æconomica præditos fuisse Sanctum ejusque socios, tacite indicat vel supponit : nam cauti scientia et docti disciplina, qui pro Nabuchodonosoris aula quærebantur ex Hebræis, hisce facultatibus ornatos fuisse dicit : proinde dotes illæ in Daniele ac sociis, qui ad regiam aulam erant delecti, desiderari haud poterant.

Et vero regibus et populis

C 25 Daniel itaque non secus ac scientiæ oraculum ac sapientiæ prodigium a summis et imis, regibus et populis habitus semper fuit summa in veneratione et admiratione. Ac rex Nabuchodonosor imprimis post somnium de famosa statua sibi a Daniele expositum, cecidit in faciem suam, et Danielem adoravit, et hostias et incensum præcepit, ut sacrificarent ei. Et paulo post : Tunc Rex Danielem in sublime extulit, et munera multa et magna dedit ei; et constituit eum principem super omnes provincias Babylonis, et præfectum super cunctos sapientes Babylonis. Daniel autem postulavit a rege, et constituit super opera provinciae Babylonis Sidrach, Misach et Abdenago : ipse autem Daniel erat in foribus regis, uti habes cap. 2. Lecturus vero scripturam digitorum in pariete apparentium cap. 5, Baltassari regi a regina, (sive ea regis mater, sive avia, sive uxor fuerit; vide Cornelium a Lapide) ita commendatur :

ob eam summo semper in honore fuit habitus.

26 Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se; et iu diebus patris tui scientia et sapientia inventa sunt in eo : nam et rex Nabuchodonosor, pater tuus, principem magorum, incantatorum, Chaldæorum et aruspicum constituit eum : pater, inquam, tuus, o rex, quia spiritus amplior, et prudentia, intelligentiaque et interpretatio somniorum, et ostensio secretorum, ac solutio ligatorum inventæ sunt in eo. Accitus itaque Daniel postquam scripturam exposuisset, jubente rege indutus est... purpura, et

circumdata est torques aurea collo ejus, et prædicatum est de eo, quod haberet potestatem tertius in regno suo. Sub Dario autem constituitur supra satrapas regni, cap. 6, honorifica auctoritate ornatissimus : Igitur Daniel superabat omnes principes, et satrapas : quia spiritus Dei amplior erat in illo. Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum. Summam denique eidem ctiamnum juveni auctoritatem et gloriam peperit adeo inexpectata et mirabilis liberatio innocuæ Susannæ, cap. 13; post quam Daniel... factus est magnus in conspectu populi a die illa et deinceps.

AUCTORE J. P.

27 Constat abunde apud omnes, S. Danielem prophetarum numero accensendum esse, quidquid eum inde eximere nonnulli voluerint. Hebræi, Hieronymo teste in præfatione in Danielem, sacræ Scripturæ libros in tres digerunt classes, nimirum in Legem, Prophetas et Hagiographa, seu scripta sacra. Porro tertiæ huic classi Danielem annumerant, et a Prophetis segregant, eodem Hieronymo teste. Cur id Hebræi putarint, docet Theodoretus in hunc librum : cujus verba brevitatibus causa non transcribo.

Prophetarum ex albo illum expungere,

E Argumentum, Hebræorum opinioni in speciem favens, quod desumitur ex oratione Azariæ cap. 3, ubi eodem tempore, quo Babylone esset Daniel, is dicit : Non est in tempore hoc propheta, etc., elucida Sanctius proleg. 4; atque in ulteriorem rei confirmationem; quod propheta, inquit, fuerit Daniel, liber totus manifeste docet, et ita clamat aperte et clare, ut nisi qui aures obstinato obstruxerit, ignorare non possit.

28 Quam multa de Christo, quam varia de Antichristo, deque imperiorum mutatione prædixerit, quam illa rerum confirmaret eventus, quis non videt? Cæcus sit oportet et amens, qui hic prophetici spiritus vim non agnoscat; et donum plane divinum supra naturalem hominis facultatem, prænoscenti et prænuntiandi ea, quæ solus novit Deus, et ille, cui is voluerit revelare. Enimvero Judæorum ora obstruit Christus Matth. cap. 24, quando dicit : Cum videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a DANIELE PROPHETA, etc. Judæos quoque confutare debet Josephus, dilucide significans quam grandem de hoc Danielis charismate existimationem concepisset, quando non prophetis dumtaxat, sed maximis quoque prophetis Sanctum hunc virum accensuit lib. 10 Antiquitatum Judaicarum cap. 12, ubi sic legitur : Omnis eximia felicitas ut prophetæ excellentissimo ei contigit, et viventi tam apud reges, quam apud populum gratioso, et post obitum sempiternam memoriam consecuto. Et vero sequenti elogio Prophetam ibidem prosequitur : Libri enim ejus, quos conscriptos reliquit, etiam nunc apud nos, inquit, leguntur : qui nobis certam fidem faciunt, quod Deus cum eo colloquia miscuerit.

nemo nisi pertinax potest : qualem etiam existisse,

F

29 Nou solum autem futura prædixit quemadmodum alii prophetæ; verum etiam tempus, quo eventura essent, præfinit : et cum alii prophetæ calamitates prædicerent, ideoque malam gratiam apud reges et multitudinem vulgarem inirent; hic bonarum rerum vates fuit, ut propter faustam ominationem quidem benevolentiam omnium sibi conciliaret, propter eventum vero certitudinem, fidem sibi apud universum mortalium genus compararet. Exstat enim in illius scriptis, unde maxime illius prophetiæ certitudo potest colligi, etc. Atque ex his plane liquet, tam longe

Josephus agnoscit;

AUCTORE
J. P.

abfuisse antiquos Judæos ab illa opinione, quæ Daniele expungendum censuit ex albo prophetarum, ut honorificentissimo loco cum inter prophetarum coryphæos reponant.

bonarum ta-
men rerum
vatem falso
asserens.

30 Interim Josephus, cui Daniel bonarum rerum vates fuit, etc., recte refutatur a Sallustio ad annum mundi 3497 tanquam locutus ad mentem suorum popularium, non ipsius Prophetæ et rei veritatem. Si enim librum, inquit, ipse legit, invenit Danielem, si quis alius, regibus, quibuscum vixit, severissima atque acerbissima denuntiasset (uti probat ab exemplis, licet res probatione non egeat) neque proinde regibus aut populo inde clarum fuisset. Addit : Danielem, opinor, ex se ipso metitus * est Josephus, qui Græcorum et Romanorum, quibus serviebat, gratiam venabatur... Pseudoprophetarum iste mos est, et ne omnium quidem, cum Balaam etiam domum auro plenam præ veritate prophetica contemnere potuerit.

* mensus

B

§ IV. Visiones, interpretationes somniorum, prophetiæ, scripta ; mors ejusque adjuncta ; an sanctus martyrismum passus?

Summa fuit
Danielis in
visionibus,
etc.,

Tres istæ modo in titulo propositæ magni Prophetæ dots adco coherent simul, ut non abs re facturus videar, si modo de una, modo de alia promiscue agam, usus verbis Pererii in præfatione alias indicata, quibus crudite præseus argumentum dilucidat : Omnes, inquit, Danielis visiones admirandis imaginibus et similitudinibus fuerunt expressæ. His accedit, quod prophetia Danielis complectitur omnia tempora, præterita, præsentia et futura : præterita, ut in primo somnio Nabuchodonosor ; futura, ut in expositione somniorum ejus, et in aliis omnibus prædictionibus ; præsentia, ut in scriptura manus, quæ apparuit in pariete, et in judicio Susannæ. Continet item omnes modos, quibus visiones prophetiæ fieri solent, hoc est vel per somnia, vel per ecstasim aut raptum, vel per signa sensibilia, vel per illuminationem mentis. Et, ut paucis dicam, si præstantia prophetiæ eo major debet æstimari quo de Christo vel plura et majora, vel explicatius et apertius vaticinatur ; Daniel profecto unus de summis et nobilissimis prophetis eo nomine censeri debet. Ita ille.

C

excellencia :

32 Daniel... hoc, inquit S. Hieronymus in Daniel cap. 1 & 17, extra tres pueros habebat insigne, quod visiones et somnia, quibus per symbola quædam et ænigmata, futura monstrantur, sagaci mente cernebat ; ut quod alii videbant in phantasmate, oculis cordis adspiceret. Au et quousque scientia Danieli et sodalibus ejus a Deo communicata fuerit naturalis vel supernaturalis ; cujusmodi fuerint somnia, quorum eventum Daniel interpretatus est ; quo pacto vera somnia a falsis discriminantur ; item quid somnium sit, quid visio ; et cetera, quæ hic quæri possint, disce ab interpretibus ; e quibus consule imprimis Sanctium ac Pererium in caput 1 Danielis, et a Lapide in cap. 40 et 41 Genesim ; sufficiat hic verbo insinuasse, somnia

illa, quorum Daniel interpretem egit, a Deo immis-
sa fuisse, non vero fortuita. Alias porro Danielis prophetias de mundi excidio recenset pseudo-Epiphanius in Vita Danielis, pseudo-Dorotheus in Synopsi, et Chronicon Alexandrinum.

D

33 Opera S. Epiphanius recensuit, e Græco in Latinum convertit ac notis illustravit, eaque Lutetia Parisiorum edidit anno 1622 noster Dionysius Petauius, duobus tomis tam genuina istius auctoris, quam spuria complexus et supposititia. Horum ducit agmen, inquit in præfatione tomi 2 ad lectorem, Liber de Vita Prophetarum, quem ψευδεπίγραφον esse, sexcentæ mendaciorum nugæ persuadent, quibus ille refertus est. Rem itaque gestam eodem tomo pag. 143 pseudo-Epiphanius sic narrat : Aliud præterea portentum in arduis Babylonie montibus designavit. Cum, inquit, montem illum, qui ad Aquilonem obversus est, fumantem videbitis, Babylonis exitus appropinquabit ; cum autem velut igne flagrantem aspexeritis, totius orbis occasus imminet. Sin mons ille, qui ad Austrum est, aquis manaverit, populus in patriam revertetur, et Hierusalem ampla et spatiosa demum instaurabitur : id quod Jesu pontificis et Zorababelis filii Salathielis studio atque opera perfectum est. Quod si mons cruore fluxerit, Belialis per universum orbem cædes protenditur, ac Dominus, hominis assumpta specie, descendet in terram. Quæ nos cum Sallustio ad annum mundi 3535, num. 4 dicimus Rabinicum furem sapere, et passim contemni.

quædam spu-
ria inter il-
las, et falso
ipsi imputa-
ta.

34 Quoniam vero non tam Danielis scripta, quam Danielis gesta ac persona ad nostrum præcipue institutum spectant ; plurima, quæ de libro ejus hic quæri possent, alio remittimus. Hunc Danieli vindicat Pererius in sua præfatione ; ubi et de ejusdem libri præstantia, ex materia et auctore petita ; hystorologia sive præpostera rerum serie atque orta inde obscuritate ; ac denique utilitate. Librum item hunc Danieli asserit Sanctius proleg. 5 ; historiam Susannæ proleg. 4 ; totum caput tertium, proleg. 7 ; de dracone et sacerdotibus Bel, de lacu et Habacuc proleg. 3 ; de canonica libri totius auctoritate proleg. 9 ; qua lingua scriptus, et quis ejus interpres proleg. 10. Consuli item potest Tirinus in sua præfatione, uti et Calmæus in sua, pag. 518.

Præter scri-
pta ab inter-
pretibus Da-
nieli vindi-
cata,

F

35 Falso quædam Danieli adscripta fuisse, et ab Ecclesia pro talibus non agnita, meminisse hic etiam convenit : de qua re Huetius in Demonstratione evangelica, Propositione 4, cap. 14, titulo de Prophetia Danielis num. 10 sic fatetur : Fecit præstans Danielis fama, et explicandis potissimum somniis celebrata, ut vetus quidam onirocritorum auctor operi suo Somnialiorum Danielis nomen falso præscriberet. Ejus usum damnant Decreta Gratiani, utpote supposititii et impii. At incertum est, idne, vel simile quid notaverit synopsis, cum inter apocrypha Danielem collocavit. Certe additamenta Danielis non respexit, quæ inter legitimos hujus Prophetæ fœtus ab eo recensentur. Ego vero et Latinam Christiani hominis scriptionem esse puto, cum nulla ejus appareat mentio, vel in Artemidoro, vel in Achmete ; nec valde antiquam, cum inter eos qui ante Artemidorem idem tractaverunt argumentum, nomen Danielis nusquam exstet. Hæc Huetius, in margine citans Decretum Gratiani par. 2, caus. 27, q. 1, cap. 16 ; sed habentur caus. 26, q. 7, cap. 16.

quædam et-
iam ei suppo-
sita.

AUCTORE
J. P.A
Referuntur
variae circa
annos vixisse

36 Pererius in fine præfationis in Daniele statuit, sanctum Vatem vixisse ad annos usque 100, ætatem illam pertexens per varios successive calculos chronologicos; ultra vero quam longe processerit, incertum esse. Pererio perperam imputat noster Cornelius a Lapide in prolegomenis, quasi vixisse Daniele statuerit annis 138; quod si verum foret, merito certe tunc tantam ætatem rejiceret Cornelius a Lapide, tamquam enormis sit ætas hominis, et illo seculo inaudita: unde alii censeant, Daniele non excessisse annum centesimum. Denique puncta chronologica, quæ ibidem figit, eo redigit, ut mors Danielis innectatur anno suæ ætatis 101 aut 111. Sanctius prolegom. 3, num. 14, quamquam fateatur, incertum esse, quo ætatis anno sanctus Vir e vita excesserit, ut certum tamen admittit, ad grandem usque ætatem progressum, et, sicuti chronologice statuit, plus quam senilem.

sententiæ.

37 Abulensis quæst. 91 in cap. 2 Matthæi, ætatis dictæ tempus circumscribit uno supra octoginta anno; sed multo plures, inquit Sanctius, vixisse constat. Tirinus vero omnium, quos ego quidem viderim, in definienda illa ætate restrictissimus, statuit ex hypothese quod, si mortuus sit Daniel anno tertio monarchiæ Cyri (quia deinceps Scriptura illius non meminit) vixerit universim annis 71; idque conformiter ad ea, quæ disserit in Chronico suo sacro cap. 35, de principio ac fine 70 annorum Babylonice servitutis, captivitatis et desolationis; tempore, quo vixerit sanctus Propheta in captivitate ista, non ad septuaginta annos, id est ad totam ejusdem durationem extenso, uti interpretes beue multi statuunt, sed ad triginta ex annis istis septuaginta restricto; de quo uti et aliorum mctiendi hæc et alia Sancti tempora calculo, pluribus videbitur in chronotaxi paulo post a nobis ordinanda.

Locus mortis

38 Proximum est, ut præter ea, quæ tempus vitæ ac mortis circumstant, nunc de loco mortis disseramus. Petrus de Natalibus Sanctum vita functum vult in Media, et quidem v Kalendas Septembris, uti videre est in Vita lib. 7, cap. 126; de utroque isto asserto ipse viderit. Sanctius obitum ejus tribuit Babyloni, ut docent, inquit, communiter Patres et Martyrologium Romanum. Et commentans in cap. 1 Danielis x. 21, censet Prophetam nostrum ex Media rediisse... Babylonem, atque ibi tandem nobili sepulcro conditum esse; sed ex auctoritate pseudonymorum Epiphauii, Isidori, Dorothei, etc., quos citat, id neutiquam confici potest. Eundem mortis locum assignat a Lapide: causam addens, Noluit enim, ait, redire in Judæam cum Esdra et aliis, quibus reditum a Cyro impetraverat, tum ut Judæorum salutem et negotia apud Cyrum promoveret; tum ut Judæorum, qui in Babylone plurimi remanebant, director et protector esset. Ita ille ex Theodoro in caput 10. Consule etiam Pererium in Proleg. versus finem. Si vero Prophetæ idem fuerit locus mortis, qui et sepulcri, varia huc faciunt, quæ dabimus § 5. At notat recte novus legendista Gallus in Vita Danielis paragrapho II, de qua infra, non posse hic proferri id, quod Deus ad ejus sepulcrum fuerit operatus, nec quales ipsi fuerint honores exhibiti: cum nihil possit asseri de loco sepulturæ ejus, aliisque adjunctis, quæ ejus mortem comitata et secuta sunt.

aliaque ejusdem adjuncta nos latent.

39 Præplacet itaque mihi ista opinio, quæ affirmat, incertum plane nobis esse locum mortis, et alia ejusdem adjuncta; qua in re lubentes sententiæ

memorati legendistæ subscribimus; viderit tamen num satis sibi in ista incertitudine constare probetur, quando paucis interjectis affirmans, non videri locum sepulturæ umquam exstitisse Babylone, Daniel, inquit, non amplius habitabat Babylone ex quo Darius Medus ipsum adduxerat Ecbatana, urbem Mediæ principem. Videtur obiisse in Persia, aut in urbe quadam ad Tygrim cita, ubi habuit ultimas suas visiones. Hæc ille; quod mihi videtur idem esse, atque rem incertam ex incertis divinare conjecturis: etenim an et quamdiu Sanctus supervixerit istis supremis visionibus non constat; non magis quam an et quamdiu tunc ibi substiterit, an potius alio migraverit. Malumus itaque nullam, aliorum circa locum obitus adoptare sententiam, quam adoptando aliquam ex illis, non sufficiente fundamento suffultam, meras venditare conjecturas. Unde consequens est, ut Calmetus præfatione in Daniele pag. 515 nimis affirmate mortem in Persia ponat; neque satis sibi etiam constet, cum paulo post asserat, dubitari, an mortuus fuerit Babylone.

40 Sanctum Vatem nostrum certo aliquo sensu fuisse martyrem dicebamus obiter num. 21 ex Cornelio a Lapide. Plus aliquid volunt tabulæ Græcorum sacræ, uti post patebit, referentes, Sanctum veri et stricte dicti martyrii, fuso nempe sanguine, lauream consecutum, quando cum sub rege Attalo, nescio quo, capite truncatum tradunt: cum nullas, quod sciatur, veterum Patrum vel historicorum, uti recte observat a Lapide in prolegomenis, hoc memoriæ prodiderit. Nugis igitur ipsi suis gaudeant Græculi, hic item, more sibi alias satis superque usitato, falli volentes aut fallere. Idcirco commentitiam hanc mortem imaginariis fabulatorum somniis accensemus; quam an ipsi primum excogitarint, an alibi inter Rabinicas aut Thalmudisticas quisquillas invenerint, non habemus unde affirmemus. Atque hæc quidem spectant sancti Danielis prophetæ obitum, et ea quæ eundem circumstant; nunc subdamus, quæ illum consecuta sunt.

Græci comminiscuntur
Sanctum ab
Attalo capite
truncatum.
E

§ V. Sepulcrum, epitaphium, statuæ.

De S. Danielis sepulcro, quidquid nonnulli scriptores illud certo loco determinare voluerint, nihil satis credibile videtur statui posse: propterea quod nec auctores, nec proinde eorum testimonia satis habeant ponderis ad faciendam fidem. Referemus tamen ea, quæ ipsi tradunt, relicta lectori plena assentiendi vel dissentiendi libertate. Si pseudo-Epiphanio credimus, humatus est in angusta (forte augusta) caverna honorifice, exstatque monumentum ejus ad hoc seculum cunctis notissimum; si autem pseudo-Dorotheo in Synopsi de Vita et morte Prophetarum, Bibliothecæ Patrum tom. 7 per Margarinum de la Bigne, editionis secundæ anni 1589: Edidit, inquit, et aliis Persarum regibus multa portenta, quæ scripta non sunt. Mortuus est vero Daniel in terra Chaldæorum, et in sepulcro regio solus cum honore sepultus. Ubi videtur significare, eum fuisse sepultum in ipsa turri, de qua mox agemus.

42 Josephus lib. 10 Antiquitatum Judaicarum narratur: cap. ultimo, turrin quamdam a Daniele constructam celebrat, minime vacantem prodigio, si vera is narrat,

F
Varia de sancti
Prophetæ
sepulcro

AUCTORE
J. P.

rat. Cum ab omnibus, *inquit*, Deo charus existimaretur, et propter hanc de se opinionem esset illustrissimus, ædificavit apud Ecbatana Mediæ turrim, opus pulcherrimum. et singulari admiratione dignum, quod in hodiernum usque durat, et spectantibus recentissimæ structuræ videtur, ac si ea ipsa die, qua spectatur, esset absolutum: tantam novitatis speciem, et tam integram pulchritudinem habet, nihil omnino a tam longo tempore læsam, præter aliorum ædificiorum consuetudinem, quæ æque atque homines vetustatis injuriam sentiunt, nec firmitatem solum, sed etiam decorem sensim deperdunt. Mos autem durat usque in præsens tempus, ut in ea turri sepeliantur Medorum reges, et Persarum atque Parthorum: ejusque custodia Judaici generis sacerdoti hodieque conceditur.

sed nihil satis fide dignum,

43 Ad illum ipsud sepulcrum alludunt clarissime verba Vitæ S. Danielis apud Petrum de Natolibus, de qua infra; ubi postquam dictum erat de morte ejus in Media, mox additur sepultus in sepulcro regali solus cum gloria. Quod Græci memorant in suis Menæis magnis excusis od diem xvii Decembris in elogio Saucti et sociorum ejus, nimis inouditum oc singulore est, quam ut ob tantillam auctoritatem, non prolatis fide dignioribus documentis, mox credi debeat, quæ vel ouiles Rabinorum, vel similis certe ingevii fabulatorum nænias redolent, donec aliunde probentur. Itaque ibidem fabulosæ, uti supra diximus, eorum morti subditur ista fabula duplex: Dicitur autem, eorum capita post truncationem agglutinata fuisse corporibus eorum. Angelus autem Domini tollens ipsos, in montem Gebal eos duxit; in quo positi sub petra annis 400, in resurrectione Domini nostri Jesu Christi et ipsi resurrexerunt, et iterum obdormierunt. De Hebal, seu Gebal (Josepho lib. 4 Antiquitatum cop. ultimo, versus finem est Gibal seu Gibalus) moutis situ juxta Sichem consuli potest Cornelius a Lopide in cap. 8 Josue, x 30.

Alia quædam

44 Benjomiinus Tudelensis in suo Itinerario, quod ex Hebraico Latinum fecit Benedictus Arias Montanus, et typis Plantinianiis prodiit Antverpiæ anno 1575, in quo res memorabiles, quas ante 400 tunc annos totum fere terrarum orbem, prout notatur in titulo libri, notatis itineribus dimensus, vel ipse vidit, vel a fide dignis suæ ætatis hominibus accepit, describuntur; laudatus, inquam, Benjaminus, pag. 78 narrat in Chuzsethon, Elam olim dicta, Elamitarum patria, ante uvam ex 14 synagogis Judæorum quæ ibidem congregabantur, Danielis sepulcrum esse: de quo subjungit sequentia, quæ an vera sint, an ex apocryphis, quod suspicor, Judæorum somniis deprompta, non habeo uude certo affirmem; daturus quæ apud ipsum de hac re reperio, his verbis notata: Interfluit autem Tigris fluvius urbem ipsam, et habitationem etiam Judæorum dividit; atque altera ex parte fluminis ditissimi omnes sunt, quicumque inhabitant, foraque habent negotiis et mercibus instructissima.

ejusdem farinae

45 Ex altera vero tenuiores pauperioresque omnes, nulla fora, commercia nulla habent, neque hortos aut pomæria; adeo ut aliquando invidiam conceperint adversus alteros, existimaverintque divitias et ubertatem illis ex Danielis prophetæ ibidem sepulti vicinia effici: quamobrem ab illis postularunt, ut Danielis sepulcrum ad suam regionem transferri permitteretur. Quod

cum constanter negatum esset; ad contentionem primum, deinde ad dimicationem atque pugnam deventum est, magna cum utriusque partis clade ad multos usque dies; donec tandem lassi utrique in conditiones et pacta convenere, ut alternis annis Danielis cippus ad alteram partem transferretur: idque aliquamdiu factum repetitumque fuit. Sed accidit interim, ut Senigar Saa, filius Saa, regum omnium Persarum imperator summus, eo veniret; interjectisque pauculis de multitudinc regnorum, quæ illi parebant, nomine Arabico, quo is appellabatur, ditionisque ipsius extensione, sic prosequitur:

46 Is igitur cum in hac urbe aliquando commoratus, Danielis cippum ex altera in alteram urbis regionem transferri, atque cum illo complures ex Judæis et Ismaelitis commigrare vidisset; causa rogata et cognita, indignum judicavit, ut hujusmodi adversum Danielelem irreverentia tolleraretur: verum spatium inter utramque partem diligenter dimensus, Danielis cippum, in arca magna vitrea impositum, in medio illo loco ex trabe maxima æneis catenis suspendit, ædemque construi jussit synagogæ usui dicatam, omnibusque totius orbis hominibus patentem, neminique negatam mortali, sive Judæo sive Aramæo, eo precationis causa ingredi volenti. Pendet autem arca illa ex trabe usque in hodiernum diem. Porro imperator ille edicto vetuit, ne quis pisces e fluvio caperet ad unum ex inferiori parte, alterum vero ex superiori, miliare, propter Danielis reverentiam et cultum. Senigar ille Soa an et quando regnorit, fatemur tam nobis esse incomperitum, quam investigata impervium in tam intricata regum Persarum post seculum septimum successione: nec vero tonti est res hæc gesta seu potius fabula.

47 Gregorius Abulphoragius in historia Dynastorum ex Arabico in Latinum versa ab Eduardo Pocockio, dynastia 5, pag. 54, Danielelem sepultum esse vult in arce Shushan, scilicet urbe Tustar*. Verum, quia anctor ille adeo receus est, utpote qui floruerit seculo post Christum natum 13 (vide tractatum de Patriarchis Antiochenis tomo iv Julii præliminare, pag. 100) quidnam, amabo, ab ipso hic expectare possis, quod vel tantillum viri prudentis mentem movere valcat ad assensum? Habemus hic interim in diversa abeuntes circa sepulcrum Danielis sententias, urbium septem, de patria Homeri contententium more divisas. At nihil censemus hic esse certum, sed potius incerta omnia, tacentibus de loco, in quo conditus sit sanctus Propheta, divinis eloquiis. Jam vero sepulcrum hoc ubiubi fuerit, non pigebit illud cohonestare sequenti epitaphio, quod ex rebus Sancti gestis eleganter ac nervose concinnavit Salianus ad annum mundi 3535:

48 Claudis spelæum hoc Virum magnum, viator, Virum regio Davidis sanguine illustrem, regia plurimorum regum atque imperatorum familiaritate, atque honoribus clarum: regis Mesiciæ vivido typo, ac spiranti figura clarissimum. Virum dico prophetam Danielelem, potentem opere ac sermone: qui duodennis propheticæ lucis radios orsus accipere, ultra centesimum vaticiniis clarus evasit. Cui divina exponendo somnia, afflatusque cœlestes, longinquos imperiorum progressus, longaue serie futuros principes, Xerxes, Alexandros, Antiochos, Ptolemæos, Titos ac Vespasianos, ultimumque mundi portentum Antichristum

proferuntur,

E

et æque spectata.

* alias Shushar

F

Epitaphium breve ac nervosum,

tichristum

A tichristum oculo perspicaci vidit. atque perscripsit. Qui septuaginta ipsos annos populi exilium deplorans, postremam ejusdem populi reprobationem atque interitum tanto ante agnovit, exhorruit, renunciavit : populi sui, Christum ac Messiam suum ad se missum negantis, et diem visitationis suæ, excæcatis malitia luminibus, non agnoscentis ; Christum, cujus ipse diem, annis hebdomadisque studiose numeratis indicarat.

a Saliano
concinna-
tum.

49 Prophetam dixi, martyrem dicere oportuit : qui septem leonibus rabida fame furentibus objectus in cibum, septenos dies latrantem bestiarum stomachum, arentes fauces, hiantia ora, ungues humano sanguini assuetos frenavit atque compescuit ; susceptoque cum immani dracone certamine, eum medicata fruge dirupit atque distraxit. Martyrem dixi, non satis est. Addo ergo doctorem populi idolorum tenebris circumfusi : addo confessorem in exilio seculari : addo virginem in eo populo, in quo sterilitas erat pudori : addo eversorem idolorum, veræ pietatis propugnatorem, ac firmamentum : miraculum sapientiæ, fortitudinis, pudoris et integritatis. Vitam in exilio ad centesimum decimum annum produxit quingentis atque octodecim annis ante Christi Domini nativitatem. Abiit e vivis anno ab orbe condito CIO CIO CIO IO XXXV. Ita Saliatus : notas temporis, ex ejus chronologica ratione hinc inde producto epitaphio interspersas, aptare poterit quivis aliter, easque ex nostra chronotaxi paulo post subjungenda emendare.

De statu

50 Addi his velim paucula ista ex notationibus ad Martyrologium Romanum ad hanc diem XXI Julii, ubi sic legitur : Antiquus mos Christianorum fuisse reperitur, ut in suis sepulcris inter alia resurrectionis symbola, Daniele in lacu inter leones liberum stantem sculperent. Extant ejus rei in veteribus lapideis sepulcris complura exempla ; ea fortasse de causa, quod de resurrectione mortuorum cap. 12 apertissime sit locutus : seu quod e lacu ipse liber egrediens, quodammodo hieroglyphicum hominis e tumba resurgentis expresserit. Publicum item suæ erga Sanctum nostrum venerationis monumentum Constantinopoli exstare voluit piissimus imperator Constantinus magnus, teste Eusebio Pamphili de Vita Constantini lib. 3, cap. 49 : Vidisses igitur, inquit, in fontibus, qui sunt in medio foro... Danielis... effigiem una cum leonibus ære expressam, et auri bracteas refulgentem.

et effigie.

51 Adjungas his licet quantulumcumque Sancti effigiem, post præfationem Commentariorum in Danielem ari incisam apud A Lapide cum hac epigrapha : Effigies Danielis in habitu Babylonico, scilicet saraballis, purpura et cidari : illo enim eum in Babylone et aula usum, patet Danielis, cap. 3, § 21 et cap. 2, (imo cap. 5) § 29. Curavi, inquit, eam expingi ex vetusto codice bibliothecæ Vaticanæ, nempe ex Græco Sanctorum Menologio manu scripto, et picto auratis imaginibus ad vivum ante annos 700. Fuit hic codex Basilii Porphyrogeniti imperatoris, qui Constantinopoli nuper allatus ad Cardinalem S. Cæciliæ, ab eoque datus S. D. N. Paulo V Pontifici, ejus jussu repositus est in bibliotheca Vaticana, utpote illustre antiquitatis monumentum. Vocem saraballa, quæ Chaldaica est, pro capitum et crurum tegumentis promiscue usurpari, notat Cangius in Glossario

Latino : hic vero videtur adhiberi pro tibialibus aut braccis. Sanctius noster in caput 3 Danielis, braccæ, inquit, Chaldaice SARBAL, quam vocem S. Hieronymus modo SARABALLA, modo braccas convertit.

AUCTORE
J. P.

§ VI. Rerum a Sancto gestarum chronotaxis.

Non est hic animus mihi, nec porro præsentis id est instituti, novam circa res a Sancto gestas chronotaxin condere : aliorum quippe jam pridem in eo desudavit labor, ad quos id propius spectat ; fixum fere dumtaxat habeo, quamnam temporum seriem illi ordinarint, exponere ; quo fiat, ut præterpropter norit lector hagiophilus, sibi hic formare ideam saltem rudem chronologicam. Pererius sub finem suæ præfationis in Daniele ordinavit chronotaxin ; debili tamen fundamento nixam, auctoribus videlicet Epiphani et Isidori nomen mentitis. Sic loquitur Pererius : Cum Babylonem captivus Daniel ductus est, tenerrimæ fuit ætatis : eum namque Isidorus fuisse inquit tunc puerum ; Epiphanius pusionem et infantem vocat. Quo fit, ut simillimum vero sit, tunc Daniele 10 anno non fuisse majorem. Atque hoc ponatur tamquam fundamentum chronologiæ Danielis deinceps explicandæ. Annus igitur decimus Danielis, quo ductus est Babylonem, concurrat cum tertio anno regni Joacim... et cum primo anno regni Nabuchodonosor.... Hinc liquet, natum esse Daniele anno circiter vigesimo quinto regis Josiæ... annis ante Domini nostri ortum sexcentis ac prope sexaginta...

Proponuntur

53 Cum Daniel Susannam liberavit, annum agebat 12... Interpretatus est Daniel primum somnium regis Nabuchodonosor annum agens 35 ; visiones, quæ in 7 et 8 capite hujus narrantur, octogenarius habuit. Scripturam manus in pariete scribentis annum natus prope centesimum explanavit. Anno, qui hunc proxime secutus est, quique primus fuit Darii regis Medorum tempus Messiæ adventus et mortis, septuaginta illis hebdomadis comprehensum et definitum, divinitus ei patefactum est. Visiones, quæ memorantur in 10 et 11 et 12 capite, hoc est, usque ad tertium Cyri regis annum, jam centenario contigerunt... Ultra vero, quam longe processerit, incertum est. Parachronismum pseudo-Isidori, qui asserit Sanctum, centum ac decem annos, et usque ad Darium Persarum vixisse, ibidem refutat ; sententiam utique, quæ se ipsam destruat, sicut pluribus ibi ostendit. At quæ ibi ædificat, destrueret ipsemet, si vera forent, quæ ipsi Cornelius a Lapide imputat.

variæ

54 Pererius quippe systema chronologica serie per aliorum reges deducit idem Cornelius a Lapide in sua præfatione hic : Computat, inquit, Pererius Daniele mortuum esse anno ætatis 138 : natus est enim juxta ipsum anno Josiæ 25, qui deinde adhuc regnavit 6 annis, scilicet usque ad annum 31 ; post Josiam regnavit Joachaz tribus mensibus ; post Joachaz, Joakim undecim annis ; post Joakim, Joachin tribus mensibus ; post Joachin Sedecias undecim annis : post quem secuta est captivitas

E

F

AUCTORE
J. P.

ptivitas Babylonica 70 annorum usque ad Cyrum; post captivitatem regnavit Cyrus 30 annis; post Cyrum Cambyzes octo annis; post Cambysem Magi uno anno; post Magos Darius Hystaspis: cujus primo anno (si credimus Isidoro libro de Vita et obitu Prophetarum) mortuus est Daniel in Babylone. Jam adde annos hos omnes, invenies 138. Tot ergo vixit Daniel. Ita Pererius, inquit Cornelius a Lapide. At Pererium non tot Sancto annos dare, imo vero eos, qui tot ipsi dant, refutare, liquet ex dictis: ita ut mirari satis haud possimus, adeo affirmate hoc ipsi imputare Cornelium a Lapide; qui proposita duplici de obitu Danielis hypothesi, notat ad marginem, verius esse, ipsum 100 annos vixisse. Sed observa, in superiore systemate annos 27 regni Cyri perperam non distinguere ab annis 3 monarchiæ Persarum: eum admodum sint diversi.

circa res a
Daniele ge-
stas

B

55 Sallianus tomo IV Annalium ecclesiasticorum veteris Testamenti, ad annum mundi 3426 censet cum Torniello, tunc Daniele natum fuisse, anno videlicet Joakim regis Juda primo, ante Christum 627; ac tertio circiter ætatis anno in captivitatem adductum ex pseudo-Epiphanio et Sulpitio initio lib. 2 sacræ historiæ. Nec vero absurdum judicat, id infanti contigisse, quoniam ibi non tam captivus, quam obses futurus erat, regii utpote sanguinis, ut tuto Joakim remitti posset in regnum suum. Sed et Susannæ judicium, quod, inquit, plerique sancti Patres anno ejusdem duodecimo contigisse dicunt, cum hac juxta ipsum positione optime convenit, eum altera convenire non potest. Porro deinceps ita Sancti gesta ac tempora ordinantur apud ipsum variis locis (de quibus vide dicti tomi indicem in voce Daniel) captivitas anno mundi 3428; institutio puerilis anno circiter 3433; manifestatio sapientiæ 3436; liberatio Susannæ 3438; annus tertius prophetiæ 3440; sanctitas in exemplum sumpta ab Ezechiele 3441.

earumque
tempora,

C

56 Explanatio somnii de successionem monarchiarum, machinatio mortis, impetrata a rege dilatio, revelatio divina, responsa regi data 3453; dedicatio statuae aureæ inter ea, quæ narrat 3455 et 3456: explicatio somnii Nabuchodonosoris 3463; manifestatio fraudis sacrificulorum Beli, interfectio draconis, projectio Danielis in lacum leonum 3473; somnium de quatuor bestiis, sive quatuor ventis 3495; secessus ex aula Nabuchodonosoris 3496; visio de eversione regni Persarum et Antiochi crudelitate in Judæos 3497; interpretatio scripturæ in pariete exaratae 3516; projectio ad Medos cum Dario, præfectura super satrapas, etc., eorum uti et principum invidia, oratio Sancti terna in die, ingressus in lacum leonum, etc., vita deinde apud reges gratiosa, oratio pro solutione septuagenariæ captivitatis, etc., eodem 3516, ante Christum 537; qui omnes anni, si primi ad ultimos producantur, conficiunt universe summam annorum 90.

chronologica.

57 Tomo autem V reliqua Sancti gesta suis temporibus sic innectuntur. Convivium ac familiaritas cum Cyro, anno mundi 3517; jejunia, corporis afflictationes, visio postrema, luctus, etc., 3519; obitus denique 3535, ante Christum 518. Cum, inquit, Isidorus scribat Daniele ad centesimum et decimum ætatis annum pervenisse, quem nos primo Joacimi regis anno natum cum Torniello censuimus, oportet eum hoc anno vivendi finem fecisse. Sed, ut iterum hoc inculcem, illud oportet,

tet, ex tali auctoritate petitur, nullam fidem facere potest. Perperam interim ad prædictum annum a laudato auctore producit Cornelius a Lapide in eundem Prophetam, tamquam isti chronologiæ non immerito subscribens; qui longe tamen ab ea abhorret.

D

58 Tirinus in Chronico sacro, quod præfigitur tomo ejus primo, cap. 35 inquit, quando experiunt, quando desierint 70 anni Babylonicæ servitutis, captivitatis et desolationis; relatisque quinque sententiis, ingenue profitetur ob tantorum, quos pro iis allegarat, virorum auctoritatem, omnes illas probabiles esse; paucis tamen conclusionibus edisserit, quænam sibi præ reliquis amplectenda videatur, non tam, inquit, asserendi quam disputandi studio. Statuit itaque I. certum videri, 70 annos tam desolationis quam captivitatis et servitutis Judæorum finem cepisse anno primo monarchiæ Cyri, qui una cum Dario Medo expugnata Babylone, et Balthasare, ultimo Chaldæorum monarcha, occiso, monarchiam a Chaldæis transtulerit ad Persas, et statim primo sæe monarchiæ initio relaxavit captivitatem Judæorum, remissis quotquot vellent redire in Judæam. Statuit II. non esse distinguendos 70 annos desolationis templi vel urbis Jerosolymitanæ ab annis 70 captivitatis vel servitutis Judæorum, ac proinde nec duo statuenda principia, nec duos terminos quasi duplicis captivitatis septuagenariæ Judaicæ, a Prophetis prædictæ.

Quibus vide-
tur ea præse-
renda,

E

59 Statuit III. tamquam verosimilius, ab anno 2 Sedeciæ, quo excisum est templum et urbs Jerosolymitana, usque ad annum primum monarchiæ Cyri, fluxisse dumtaxat 30 annos. Ex variis probationibus, quas affert, unam delibo, tamquam huc spectantem potissimum: Daniel, inquit, cum rege Joakim, anno regni ejus quatuor abductus est Jerosolymis Babylonem (Daniel cap. 1, v. 1) utique 10 ut minimum (imo juxta dicta nostra § 2, paulo plurimum) annorum. Ergo si exinde fluxerint 70, 80, vel 88 anni, quot ponunt auctores priorum quatuor sententiarum, jam imperante Cyro et Dario fuisset Daniel pene centenarius. Atqui, inquit, tantus senex non fuisset a Dario præpositus 120 satrapis (Daniel cap. 6, v. 1) ut Darii regem sexagenarium (cap. 5, v. ultimo) sublevaret ipse centenarius. Idque confirmat exemplo aliorum, quos profert; quique centenarii vel centenariis majores fuerint oportet: cum tamen constet, vix ullos ea mundi ætate ad tantam senectutem pervenisse. Ratio hæc, fateor, satis videtur urgeus, ut in illud systema propendeamus. Nec vero incommodis ab ingenti illa et tum temporis insolita Sancti nostri aliorumque supra ætate petitis, satis expedite et apte occurratur, si sic respondeas:

quam ponit
Tirinus.

F

60 Quid vetat, Daniele vel in tanta senectute ad id muneris, idque in dictis adjunctis admotum fuisse? Mirabile id quidem, at non ideo mox incredibile. Mirabile inquam. At quid tum? Cur pigeat aliquid mirabile admittere circa ætatem illius, in quem tot mirabilium prærogativarum cumulum toto vitæ ejus decursu congestis is, qui facit mirabilia magna solus, et in hoc Propheta præ aliis mirabilis apparuit. At sic fere tantum ostendis: primo quod fieri id potuerit, non quod vere hoc factum sit; secundo, in miraculis et paradoxis sic quilibet solvi potest, reeurrendo ad causam primam; tertio grandis illa Vatis ætas nec juxta hoc systema necessaria est, nec auctoritate irrefragabili suadetur.

Occurritur
objectioni,
quæ contra
illam forma-
ri posset,

61 Itaque laudatus Tirinus hanc rerum a San-

cto

A
et juxta il-
lud systema
gesta Sancti
suis tempori-
bus innectun-
tur.

cto gestarum ordinat chronotaxin in sua præfatione in librum Danielis : natales affigit anno circiter 15 Josiæ ; qui juxta Chronicon sacrum paulo ante laudatum, respondet anno circiter 3408, ante Verbum incarnatum circiter 597. Adhuc puer seu adolescens 20 annorum captivus a Nabuchodonosore ducitur Babylonem una cum rege et cognato suo Joakim, anno 3 regni ejusdem : ubi quarto post anno Susannam a morte liberavit, et prophetam agere cepit. Comparatur ob sanctitatem cum Noë et Job (Ezechiel 14 v. 14) nondum egressus annum vitæ 34 ; regi autem Tyrio per sarcasum objectus propter suam sapientiam, jam tum non nisi 38 annos natus. Anno ætatis 57, monarchiæ Nabuchodonosor 2, interpretatus est eidem somnium, tam quod cap. 2, quam quod cap. 4 describitur. Anno 66 visionem habuit, quæ cap. 7 ; anno 68, quæ cap. 8 ; quo et eadem Balthassaris prædixit, cap. 5. Sequenti anno tempus adventus et mortis Messiæ, 70 hebdomadis (cap. 9) comprehensum divinitus. Biennio post, nempe 3 anno monarchiæ Cyri revelata sunt ei, quæ cap. 10 et 11 de excidio urbis Jerosolymæ, et orbis totius, de Antichristo, de extremo judicio prædixit. Quo eodem anno si mortuus est Daniel (quia Scriptura deinceps non meminit illius) vixerit universim annis 71, et prophetavit annis 47. Ita ille, remittens lectorem ad Chronicon citatum cap. 30 et 34.

Nonnullorum opinio-
nes

62 Torniellus in Annalibus sacris ad annum mundi 3426, natales affigit isti anno, Joakimi primo ; captivitatem autem regni ejus 3, sicut dicit ad annum 3428 ; ac variis deinceps locis Acta sancti Prophetæ in sua tempora dispertit, usque ad annum ætatis suæ 94, mundi 3522 ; quamdiu vero ultra supervixerit, addit, in sacro eloquio non haberi, et in tali quidem ætate adhuc corpore fuisse robustum. At nec tam gravis ætas ob dicta videtur et danda, nec apparet adhucdum tantillus pusio existens Daniel abductus (quod ipse conficit ex verbis pseudo-Epiphanii) uti tum ex dictis, tum potissimum ex nostro § 2 colligi potest. Tostatus in cap. 2 Matthæi quæstione 91 Sancti vitam et quidem Babylone extendit ad annos 81, partim eos conflans ex 70 annis captivitatis, et undecim aliis eandem antegressis ; quæ refutantur ex dictis.

C
minus nobis
probantur.

63 Novus legendista Gallicus natali deputat annum 3388, captivitati 3398, liberationi Susannæ 3400 ; varia deinceps Sancti gesta calculis chronologicis innectens usque ad annum ejus 88, quo circiter obiisse credatur. Sed huc redeunt eadem fere incommoda ; uti et in tabula chronologica Calmeti a pag. 250 ; in qua signatur abductus Babylonem anno mundi 3398, liberasse Susannam 3401. Quia vero eum non plures tunc quam 12 annos habuisse, credi affirmat in Commentariis suis pag. 754 ; in signando anno Vitæ natali fere cum legendista consentiat oportet. Nonnulla post hæc Sancti gesta per annos distribuit usque ad historiam Beli et draconis anno 3468.

§ VII. Cultus sacer ex variarum gentium fastis ; reliquæ, ædes sacræ, apparitio.

Martyrologi
Latini com-
muniter
signant Sanctum
hac die,

Martyrologi Latini annum Sancti memoriam signant hac die XXI Julii. Beda ex Floro auctus sic habet : S. Danielis Prophetæ. Romanum parvum : Danielis Prophetæ ; quod sequitur Ado,

hunc Usuardus et alii, iisdem fere omnes terminis. Romanum hodiernum adjungit locum : Babylone S. Danielis Prophetæ ; non abs re, quamquam enim de loco mortis sancti Prophetæ non satis nobis constet, sicut diximus, imo verosimilius fortasse sit, alibi eum mortis debitum solvisse, Babylone tamen satis apte annuntiatur, utpote in qua diutissime is vixerit, quamque habuerit tot rerum mirabilium a se patratarum testem et spectatricem. Danielis Prophetæ memoriam notari in fragmento Kalendarii Lucensis, a Florentinio post Martyrologium Hieronymianum exeuso, monuimus jam pridem in Prætermisissis ad diem x Aprilis ; qua vero de causa eo retractus sit, nos latet. Incompertum quoque habemus, cur Ado post Romanum parvum ipsius memoriam repetat die XI Decembris.

65 Græci de S. Daniele et tribus ejus sociis, videlicet Anania, Azaria et Mizaele agunt die XVII Decembris, quos tres remittimus hinc ad diem XVI Decembris, quo inscribuntur Martyrologio Romano. Sanctum itaque nostrum annuntiant dicto die Kalendarium Græcorum a Genebrardo editum, Anthologium, Menologium ex versione Sirleti a Canisio vulgatum, Typicum sub nomine S. Sabæ, Horologium anno 1607 Venetiis, ut puto, excusum, Menologium ex bibliotheca Friderici Lindebrogii, quod, sicut ei adscribitur, videtur fuisse ecclesiæ Constantinopolitanæ, Menologium item jussu Basilii imperatoris editum, quod Latinum fecit Arcadius, et impressit Ughellus tomo 6 Italiæ sacræ, a Septembri nimirum usque ad Martium. Menæa denique magna excusa, sequente, ut solet, Maximo Cytheræ, solenni ritu Sanctum honorant, hosce versiculos ei accinentia :

Græci vero 17
Decembris,

E

Ὅτι παρ Θεοῦ βλέπει σε ἐπὶ θρόνου,
Τμηθεὶς Δανιήλ, οὐκ ὕναρ καθὼς πάλαι.
Daniel perempte, clara te visio Dei
Non somnium, ut olim, in throno positum videt.

66 Ad fabulosam Danielis sub Attico mortem hic alluditur. Allusio altera ad claram Dei visionem et ad somnium, longa explanatione non indiget : nam satis clare videtur alludi ad antiquum dierum et thronum ejus, Dan. cap. 7 ; Deum Patrem videlicet et majestatem ejus ; vide Cornelium a Lapide hic. Laudata Menæa canonem etiam habent, non apposito nomine auctoris, ex laudibus Sancti constantem ; cujus est acrostichis :

eum versicu-
lis et canone.

F

Σοφὸν Δανιήλ ἄσμασιν περιστέφω.
Tibi necto, sapiens Daniel, sertum metro.

Nihil porro continet canon iste satis notatu dignum, ut operæ pretium non sit, eidem pluribus immorari ; de quo breviuscule inferius inter elogia dicetur.

67 Sed apud alias quoque nationes magnum sibi nomen, hominibus autem venerabile fecit sanctissimus Prophetæ, prout colligitur ex variis aliis tabulis sacris, eadem cum Græcis die XVII Decembris Daniele ejusque tres sodales consignantibus ; nimirum Kalendario Ruthenorum apud Possevinum (in quo nil de sociis) tomo 2 Apparatus sacri a pag. 364 ; Synaxario Ruthenorum peculiari diæcesis Kioviensis, interprete nostro Georgio David, pluries apud nos laudato ; Menologio item Slavo-Russico Sparwenfeldiano ; adde Martyrologium Arabicum Ægyptium, a Gratia Simonio Maronita ex Arabico translatum, ac Ephemerides denique Moscorum figuratas, ante tomum primum Maii editas,

Sancti me-
moriam apud
alios etiam
memorabilis.

ubi

AUCTORE
J. P.

ubi tamen Danieli non adjunguntur socii. Atque ex his liquet, celebrem fuisse apud hagiologos Latinos pariter ac Græcos, aliosque, magno omnes hactenus numero recensitos, annuam Prophetæ sanctissimi memoriam.

Reliquiæ di-
cuntur esse
Venetiis,
Vercellis,
Constantino-
poli,

68 Nunc trado de ejus reliquiis ex aliorum fide, quæ colligere potui. Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum, Translatas, inquit, eorum (Danielis et trium Puerorum, de quibus proxime egerat) reliquias Babylone Alexandriam, et in ecclesia SS. Joannis et Cyri positas, Acta eorumdem significant; easdemque Venetias translatas accepimus; insuper et Vercellis crux S. Danielis asservari percepimus, thesaurum plane incomparabilem. In Vita SS. Cyri et Joannis martyrum, saltem prout ea a nobis vulgata est die xxxi Januarii, pag. 1085 tantum agitur de reliquiis sanctorum Trium puerorum, nulla facta mentione S. Danielis. Ex Georgio Codino in Excerptis e libro et chronico de antiquitatibus Constantinopolitanis a Lambecio editis, et typis regiis Lintetiae Parisiorum anno 1655 excusis, discimus, quod B. Helena prope ecclesiam S. Romani deposuerit capsam cum reliquiis prophetæ Danielis... uti et aliorum prophetarum reliquias, quas Hierosolyma secuta attulisse ibidem dicitur. Rem eadem narrat Caugius lib. 4, pag. 135.

B

Trecis item
atque Aretii.

69 Saussayus in suo Martyrologio Gallicano inter alia, quæ in elogio Urbani PP. IV ad diem iv Octobris adjeit, sic de illo habet in rem nostram: Patriæ autem memor optimus maximus hic Pontifex, Trecis natali solo templum sub S. Urbani PP. et martyris titulo excitavit... in quo posuit duodecim canonicos sacris operantes, quibus... cranium Danielis Prophetæ et martyris reliquias asservandas commisit. Petrus Rodulphius Tossinianensis, conventualis Franciscanus, historiarum Seraphicæ religionis lib. 1, pag. 84, vult lipsana sacra Danielis in Italiam delata, in Vita beati Benedicti Aretini: Qui, inquit, cum esset minister provinciæ Antiochenæ, detulit Aretium digitum Danielis prophetæ ex Babylonia: cujus virtute multa Deus operatus est in ea urbe. Obiisse ibidem scribitur laudatus Benedictus 11 Kalend. Septembris anno 1224. Titulum beati, quo hic vocatur, examinare, non est hujus loci.

C

Ædes Danie-
li sacra Con-
stantinopoli,

70 Menæa magna excusa in elogio Danielis ac Trium puerorum, ædem sacram nobis suggerunt: Celebratur eorum synaxis in magna ecclesia (Constantinopolitanam S. Sophiæ intelligo) quorum memoriam agi a patribus accepimus ante dies septem Dominicæ epiphaniæ, et divinæ per carnem præsentiae Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi: quapropter et ipsos puto e tribu Juda esse (imo vero ex Danielis cap. 1, v. 6 eos fuisse de filiis Juda constare) e qua omnium Servatoris Christi genus deducitur. In eadem urbe exstitisse sacrarium S. Danielis nomine nuncupatum, discimus e Commentario prævio ad Vitam S. Marciani tomo 1 Januarii, pag. 610. Sed quis iste Daniel, inquit recte Caugius Constantinopolis Christianæ lib. 4, pag. 100, et an diversus a Stylita, incertum. Nescire enim se fatetur, an hic locus a statua Danielis Prophetæ, superius a nobis memorata, nomen habuerit; majore cautela usus, quam novus legendista Gallus, qui alibi exotice criticus, hic vero in affirmando plus æquo facilis, in Vita S. Danielis Prophetæ, quæ habetur inter Vitas Sanctorum veteris Testamenti, ab ipso editas translationem corporis S. Da-

nielis ex Oriente Constantinopolim (quam non male suppositam dicit, donec saltem sufficienter probetur) et sepulcrum ejus in ecclesia S. Joannis, a laudato Marciano condita, ædemque illam sacram simul Danielis nomine vocatam, sine idoneo fundamento intelligit de S. Daniele hodierno.

D

71 Ecclesia S. Danielis Prophetæ Venetiis exstructa, ac sub Petro Polano duce in monasterium Benedictinum conversa notatur apud Ughellum Italiæ sacræ tomo 5, col. 1207. Petrus vero Polanus Venetiarum dux floruit sub finem sæculi xi, prout colligitur ex laudato auctore, qui ibidem col. 1318 ponit Joannem, filium ejus, ad insulas Venetas promotum anno 1133, ubi et de prædicta ecclesia mentionem facit. A monachis Cisterciensibus, qui monasterium primo incoluerant, transiisse ad moniales Benedictinas, tradit idem Ughellus col. 1202. Vide etiam de hoc loco col. 1267 et 1318. Eo Constantinopoli translatum fuisse corpus S. Joannis martyris, habes ad xix Maii pag. 305; ubi et de miraculis.

ac Venetiis

72 Inde etiam pag. 307 desumitur factum aliquod, quod ad Sancti apparitionem, de qua dicendum nobis proposueramus, pertinet. Paralytica jam moritura ibidem dicitur servata fuisse apparentibus SS. Joanne martyre et Daniele; subdito rei expositæ hoc epiphonemate: Ad laudem æterni Dei... et patroni ac defensoris S. Danielis Prophetæ.

in qua San-
cti apparitio
contigit.

E

§ VIII. Scriptores antiqui, qui de Sancto meminerunt; item spurii; Vitæ, elogia.

De rebus a S. Daniele gestis præter ipsummet Danielelem, ab eodem Spiritu, quo inspirante locuti sunt sancti Dei homines, inspiratum, agit, uti ex dictis constat, Flavius Josephus lib. 10 Antiquitatum Judaicarum cap. 11, et 12; sed hoc ultimo nec contra Epicureorum, divinam providentiam e medio tollentium, quos ex Danielis vaticiniis refutat, satis fortiter, neque de ipsis vaticiniis satis honorifice locutus; quando dictum caput ita concludit: Verum hæc ego ita, ut inveni, in litteras retuli; quod si quis mavult diversam opinionem sequi, id per me quidem erit illi integrum. At quid nos hæc autem? Ubi idem ille auctor sexcentis locis vapulat apud Sallustium; qui assignantur in indice post tomo 4 Annalium ecclesiasticorum veteris Testamenti.

Præter Jose-
phum occa-
sione Danie-
lis non satis
recte de divi-
na providen-
tia locutum,

F

74 S. Asterius, Amasæ in Ponto episcopus, versus annum 400 clarus, scripsit sermonem in S. Danielelem et Susannam, quem Græco-Latinum edidit Combefisius tomo 1 Auctarii Græcorum Patrum col. 95. Novus bibliographus Gallus, a fide orthodoxa et Ordine suo apostata, in Commentariis de Scriptoribus ecclesiasticis tomo 1, col. 894 dicit, eundem manuscriptum exstare Græce inter Mss. codices Bodleianæ bibliothecæ, eod. 192, Barocciano ad diem xxxi Decembris. S. Asterio synchronus Severus Sulpicius sacræ historiæ lib. 2 S. Danielis gesta exponit satis terso, ut solet, stylo. S. Joannes Chrysostomus sermone 1 de oratione, Quod omni morte, inquit, acerbius existimare conveniat, privari oratione, docet pulcre nos Daniel, magnus Propheta, magis eligens mori, quam tres dies solos oratione privari. Non enim impium esse huic mandavit Persarum (imo Chaldeorum) rex, sed tres dies solum volens invenire. Notum

agunt de ipso
Sancto SS.
Asterius et
Chrysostomus,
etc.

A *cx cap. 6 Danielis, edicto istius regis, qui fuit Darius Medus, vetitam fuisse orationem usque ad triginta dies. Inter opera istius sancti Patris, anno 1274 Parisiis Græco-Latine edita, tomo 6 a pag. 200 receusetur Interpretatio in Danielelem, antea, ut præmittitur, a Cotelerio edita; in qua Sanctus variis locis laudatur. Apud Eusebium in Constantini Oratione ad Sanctorum cœtum cap. 17 laudatur noster Vates a magnitudine animi, morum sanctitate ac virtutum ornamentis, et miraculis.*

Atiqui auctores sublestæ fidei notantur.

75 Nec vero quis miretur, non maiorem hic rationem haberi quorundam aliorum auctorum, videlicet S. Epiphani de Vita xxv Prophetarum, S. Dorothei in Synopsi, et S. Isidori de Vita vel obitu Sanctorum; mirari potius nobis liceat, eos adeo liberaliter ab egregiis Scripturæ interpretibus allegari tam ultra meritum nominis, quod præferunt, quam ultra auctoritatem at fidem, qua carent. Nam præter nomina, quæ mentiuntur, uugas non paucas venditant ac falsitates, atro calculo notati atque ex auctorum genuinorum ac fide dignorum numero eliminati a bibliographis, quorum sunt partes hujusmodi argumenta tractare; nobis vero sufficit eo lectorem remittere, ne longiores simus quam par est. Consuli itaque potest bibliographus paulo ante designatus, omnium recentissimus, qui ex variorum aliorum testimonio pseudo-scriptoribus istis sublestæ fidei notam inurit tomo 1, col. 532, 1378, 1591. Vide insuper ea, quæ jam pridem ad diem x Aprilis pag. 857 dicta sunt de istis operibus Isidoro et Epiphanio suppositis; item syllogen historicam S. Eliæ die xx hujus, ubi de pseudo-Epiphanio et pseudo-Dorotheo. Nos porro ad alia progrediamur.

Gesta Sancti apud Surium,

76 Commentarium item de S. Daniele ac tribus Pueris exhibet Surius hoc die sub nomine Metaphrastis; ejusdemque argumenti habemus apographum Græcum, quod nihil aliud est quam compilatio historica e sacris Litteris deprompta, et alicubi etiam ex Flavio Josepho aucta. Cum itaque ea videri possit ibi, satis sit nobis ejusdem hic vel meminisse, ne annotatis quidem pauculis, quæ minus placent. Petrus de Natalibus lib. 7, cap. 126 Vitam S. Danielis collegit e variis. Sed ea non placet undequaque, quia reculis quibusdam loco plus uno dispersa; quas proin ad Rabbiorum aut hujusmodi certe ingenii fabulatorum somnia ablegamus. De excæctione, uti vult ex Josepho, S. Danielis et sociorum, habes sententiam nostram superius. De Nabuchodonosore sine ulla probationis specie dicit: Videbatur ei quod bos esset in anterioribus, et posterioribus leo, quæ et pseudo-Epiphanius fabulatur.

Petrus de Natalibus,

77 De famoso dracone ita memorat idem Petrus de Natalibus: Sacerdotes... ejus habebant vasa plena aqua, facta de coriis vitulorum, et ea virgis percutiebant, ut facerent sonitum terribilem quasi tonitruum: ad quem excitatus draco quandoque emittebat ignem, quandoque fumum, quandoque visibiliter apparebat. Dramatica certe et episodica descriptio, quam sive ad Græcalorum scenas referas, sive ad Thalnaudistarum commenta, nihil refragabor. Nec melioris certe notæ videntur ea, quæ narrat de Balthassare: Intellexerat enim, ait, ut dicunt Hebræi, 70 annos captivitatis Hebræorum, quos Hieremias prædixerat, fluxisse: et tamen Judæi non erant liberati: unde Judæorum Deo insultabat. De signis, a Daniele, uti refert, datis, et supra ex Josepho productis; de spe-

lunca item regali, in qua solus cum gloria sanctus Vates sit sepultus, jam diximus, uti et de loco sepulture, quam ponit in Media, et die mortis.

AUCTOR
J. P.

78 Neotericus legendista Gallus tomo 4 de Vitis Sanctorum, inter eas, quas habet de Sanctis veteris Testamenti, Acta S. Danielis digerit a col. 184, illa distribuens in duos paragraphos, in primo quidem historiam Vitæ, in secundo autem cultus documenta complexus, utrobique satis cum laude, gestis Sancti, prout generatim in præfatione ad landatas Vitas § 1, sibi præfixerat, e Scriptura desumptis, et, quo majore cum sacri textus reverentia, et rerum narrandarum brevitate id fieret, non paucis ejusdem locis in compendium quasi contractis; quibus adjecit hinc inde ex Josepho ea, quæ in rem suam erant, adeo sibi temperans in digressionibus argumento suo extrinsecis minime tangendis, ut ipsas quidem observationes Patrum, sive illæ ad elucidandos sensus sive ad confirmandos mores spectarent, exclusisse sese a suo argumento fateatur. Utinam sicut hic ab alienis, ita in Vitis Sanctorum novi Testamenti a propriis observationibus plusculum abstinuisset, ubi aperto sibi liberiore in Vitas Sanctorum grassandi campo, ultra modestæ criseos metas sæpissime vagatus fuit: pluribus item locis non tam errorum corrector, quam corrigendus convincitur ex tomis nostris hujus mensis Julii.

ac Legendistam Gallicum neotericum.

79 Menologium Basilianum Sancti laudes prædicat sequenti elogio: Eodem die (xvii Decembris) certamen S. Danielis Prophetæ. Daniel sanctus eandem cum Tribus pueris captivitatis fortunam passus Babylone nonaginta annos prophetavit, Christique nativitatem præcessit annis quadringentis sexaginta, vir summa omnium rerum abstinentia, nihilque nisi legumina in cibum admittens, eum sibi a Deo amorem conciliavit, ut per angelum occulta edoctus mysteria, somnia regi interpretatur: deque singularum gentium regnis, Medorum, Assyriorum, Persarum, Macedonum, Romanorum, eorumque omnium excidio prænuntiavit, excepto Romanorum Christianorumque imperio, quod quidem Christo imperatore futurum esset perpetuum. Demissus autem in leonum foveam, miraculoque servatus, habitus est a Balthasare rege filii loco; sed postea ab Attico rege cum tribus pueris capite damnatus occubuit. Fabulosam hanc mortem jam num. 40 reprobavimus. An vero et quid sit corrigendum in notis chronologicis dicto elogio inmixtis, discere poteris ex superiore chronotaxi.

Elogia ex Menologio Basiliano.

80 Aliud Sancti simul ac Trium puerorum elogium texunt Menæa magna excusa: quod huc transcribere, non est operæ pretium. Fabellas quasdam in eo occurrentes notavimus supra in decursu hujus sylloges. Elogium pariter habet Anthologium, nihilo melioris circa dictas fabellas notæ. Canon de quo supra, componitur ex congerie laudum seu attributis Sancto ex sua historia convenientibus; et duplex quidem est, titulo saltem tenuis: nam is, qui soli Danieli inscribitur, paucis absolvitur; sed mox ei subjungitur alius, tam ipsi quam Tribus pueris communis cum hac acrostichide:

Menæis excusis,

Τρεῖς παῖδας ὕμνω Δανιὴλ τε τὸν μέγαν.

Tres canto Pueros, teque, magne Daniel.

Cum autem ejus argumentum non tam conducat ad novam eruditionem de Sancto subministrandam, quam ad excitandum recitantium aut psallentium pium ac

AUCTORE
J. P.

et liber pri-
mus Macha-
bæorum.

religiosum erga eundem affectum, supersedebimus
ulteriore laudati canonis istius transcriptione.

81 At vero omnia ista Sancti elogia coronet uni-
cum aliud divino oraculo prolatum lib. 1 Machobæ-
orum cap. 2, v. 60, ubi Mathothias jam moriturus

hortatur filios, ut patrum exemplo semper tueantur
legem Domini; interque varios, quos enumerando ob
oculos eis ponit, postremo loco recenset Danielelem
his verbis: Daniel in sua simplicitate liberatus est
de ore leonum.

D

DE S. PRAXEDE VIRGINE

J. B. S.

ROMÆ.

SECULO II.

Illustratis
xix Maii hu-
jus et S. So-
roris Actis,

B

De celeberrima hac Sancta vix quidquam re-
liquum fecit Papebrochius, dum ad xix
Maii S. Pudentianæ sororis ejus Acta,
cum hujus gestis undequoque connexa ita
illustravit, ut hic de solo peculiari S. Praxedis
cultu paucula liceat subungere. Vetustissimum il-
lum esse probant Frontonis et Allatii Kalendaria,
præter exemplar Sacramentarii Gregoriani, quod
in annotationibus suis refert Menardus. Id equidem
miror potissimum, in omnibus Sacramentariis me-
moriam ejus non reperi, cum Sanctæ ecclesiæ jam a
primis seculis titularis verosimillime fuerit, inter
antiquissimas Romanas reputanda. Id certum est,
ab ipso seculo quinto, saltem anno 449 eum titulum
prætulisse famosum illum antipapam, Græcæ factio-
nis artibus adversus S. Symmachum electum, ut die
xix hujus paulo fusius narrandum fuit. Hobes ejus
subscriptionem primo loco inter presbyteros apud
Labbeum tomo 4, col. 1315: Cælius Laurentius
archipresbyter titulo S. Praxedis, cui et alterum
ejusdemmet tituli licet adjungere, nomine Petrum,
ordine septimum et quadragesimum.

superest sin-
gularis ejus

C

2 Vetustissima in Martyrologiis socra S. Pra-
xedis memoria repetenda est ex Romano parvo et
Beda, quandoquidem ea quæ in Hieronymianis co-
dicibus Epternacensi et Corbeiensi adjecta aut in-
serta sunt, ut minimum valde dubia videantur. Sic
de ea Romanum parvum brevissime loquitur: Ro-
mæ, Praxedis virginis; et paribus ferme terminis
Beda: Natale S. Praxedis virginis, quos secutus
Ado, ex vulgatis Actis elogium contraxit in hæc
verba: Romæ, natale S. Praxedis virginis. Hæc
cum sorore sua Potentiana vel Pudentiana a san-
ctissimo patre Pudente, qui fuit edoctus in fide
ab Apostolo Paulo, in omni castitate et lege di-
vina erudita, post transitum parentis, vigiliis et
orationibus atque jejuniis assidue vacans, omne
patrimonium suum, simul cum prædicta beata
sorore in sustentatione pauperum et Christi San-
ctorum erogavit. In titulo vero quem pater ear-
um Pudens, nomine beati Pastoris dedicavit,
una cum consilio B. Pii Sedis Apostolicæ Epi-
scopi fontem Baptismi construere soror et ipsa
studens, ut familia earum die sancto Paschæ
baptizaretur.

in antiquis
Martyrolo-
giis memo-
ria.

3 Non satis advertit S. Ado, implicationem istie
involvi, ut Virginum pater a Paulo Apostolo edo-
ctus sit (quod factum supponi debet circa annum
Christi 62 aut 63) ipsæ vero ad Pii tempora super-
vixerint; de quibus vide ad xix Maii. Pergit elo-
gium: Quos ad xcvi numero manumissos B. Pius
aquis salutaribus abluit. Inde post innumera pie-
tatis opera, post multorum Martyrum sepulturas
(inter quos B. Symmetrium presbyterum cum

aliis xxii apud titulum supradictum manibus suis
sepelivit) qui per martyrii palmam ad regna cœ-
lorum transierant: eadem beatissima Virgo mi-
gravit ad Dominum, coronam justitiæ receptura
xii Kal. Augusti. Sepulta in cœmeterio Priscillæ
via Salaria, juxta sororem suam, atque sanctum
patrem Pudentem posita. Brevius hæc et nitidus
ab Usuardo totaque ejus progenie reddita sunt, atque
extra controversiam posita; ut videre est in citata
jam nostra editione, quemadmodum et in hodierno
Romano Martyrologio.

4 Ceterum quæ ex Adone hic data sunt Actorum
vices facile supplent, reliqua ex jam dicta die xix
Maii quærenda. Ast erit fortasse qui ex me quæri
posse censeat, num ea ignorem quæ post Moium
nostrum typis vulgata sunt criticorum de iisdem
sanctarum Sororum Actis judicia? Huic ego paucis
respondeo, me ea et vidisse, et non semel expendisse,
sic tamen ut non adverterim, multo solidiora attu-
lissem, quam quæ ad prædictam diem notata fuerant
ad salvandam aliquosque narrationis non satis ac-
curatæ substantiam, quam immutiori calamo excu-
tiens Tillemontius, id ferme evincit, quod in obser-
vationibus ad Usuardum xix Maii ingenuè confessus
sum. De cetero autem verbum unum aut alterum in
ipso textu, prævia munitione immutatum, vitio verti
non usque adeo debuit, cum librorum ignorantia
plures id genus errores in alia etiam Acta intru-
serit; hic vero patentissimum videatur, confusa esse
Apostolorum tempora cum B. Pii Papæ ætate, ut
rursus ad xi Julii cursim a nobis indicatum est;
item in Observationibus Usuardi xx Junii, ubi
plura ferme polliciti sumus, quam hic exsequi prom-
ptum sit, quod nullæ ex eo tempore notitiæ accesser-
int, quæ ad rem istam recoquendam nos magnopere
alliciant.

Quid de Actis
censendum
sit.

E

F

5 Alia hodie quæstio vertitur inter RR. PP.
Ordinis Vallumbrosani, jam a tot seculis ecclesiæ
Praxedianæ possessores, et RR. PP. Bernardinos
reformatos (vulgo Feuillants) ad S. Pudentianæ,
non jam de Actorum auctoritate et pretio, aut de
similibus eo spectantibus, sed de re minoris certe in
se momenti; utra nimirum duarum istarum eccle-
siarum antiquitate præemineat, dum interim ambas
S. Petri Apostoli præsentia consecratas quodammo-
do esse contendunt; quæ opinio seu traditio an eum
ipsis Actis qualibuscumque, certe cum veritate hi-
storica satis conciliari possit, frustra equidem hic
denuo examinandum susceperem; ex iis quæ ad xix
Maii, xx Junii, xi Julii et alibi jam observata
diximus, facile intelliget eruditus lector, multa hic
passim asseri aut potius supponi, quæ argumentis
paulo firmioribus fulciri oporteret, priusquam de
prioritatis prærogativa contentiones quantavis pie
funi-

Hodierna in-
ter duos Or-
dines contro-
versia

A funiculus ulterius producat. Instrumenta nonnulla eo pertinentia, ad me non ita pridem missa sunt, quorum si hic vel obiter memincro, utrique parti satis me facturum pro nostro instituto existimavi.

de S. Pudentianæ aut S. Praxedis

6 Habeo præ manibus nova Officia Romæ MDCCVII ex typographia reverendæ Cameræ Apostolicæ vulgata, alterum pro die XII Maii: In festo dedicationis ecclesiæ S. Pudentianæ de urbe, ubi lectionibus quatuor secundi Nocturni sic tota historia deducitur, ut prædicta prioritas ecclesiæ S. Pudentianæ non possit non vindicari. Alterum Officium est: In festo translationis seu elevationis reliquiarum S. Pudentianæ virginis ad diem XX Julii; in quo lectio v secundi nocturni sic inchoatur: Hæc olim sancti Pudentis senatoris domus divino cultu, et Sacramentorum ministerio a beatissimis Apostolorum principibus primum decorata, ex privata æde, antiquissima omnium ecclesiarum Urbis, et supra alias potissimo venerationis cultu dignissima reddita est. Hic namque visitur puteus, in quo a piissima virgine Pudentiana sacer plurimorum martyrum, sub Antonino imperatore interemptorum cruor spongia collectus reconditus fuit. Vides hic denuo anterioritatis prærogativam ecclesiæ S. Pudentianæ apertissime tribui, tametsi ætas ejus cum Antonini imperatoris temporibus connectatur.

ecclesiarum prioritate,

7 Officiorum istorum postulandorum occasio fuit postrema sacrarum reliquiarum inventio, cujus longum instrumentum nihil operæ pretium est describere, cum lectio octava rem totam complectatur his verbis: Dum autem anno reparatæ salutis MDCCXCIX pro eodem altare majori venustiore et ampliore in formam redigendo, fundamenta ab imo fodrentur, tertio decimo Kalend. Augusti, ipso S. Praxedis pervigilio, reperta est arca plumbea easdem reliquias beatarum virginum Pudentianæ et Praxedis, ac particulas quasdam memoratorum vasorum, pretioso Sanctorum martyrum cruore rubricatas continens. Quæ recte recognitæ, et in ipso altare publico fidelium aspectui et cultui honorifice expositæ fuerunt, præsidente huic reliquiarum inventioni Joanne Maria Gabriellio abbate generali nostræ congregationis S. Bernardi, et paulo post presbytero Cardinale hujusce tituli, qui, ut istius reliquiarum translationis seu elevationis memoria peculiari festo ac Officio quotannis solenniter recoletur, a S. Sede Apostolica facultatem et indultum obtinuit.

uti et de amborum reliquiis,

8 Quod hic dicatur reperta arca plumbea easdem reliquias beatarum virginum Pudentianæ ac Praxedis.... continens, non sic accipiendum censeas, ut omnes S. Praxedis reliquie in S. Pudentianæ asservantur, sed quod verosimiliter utriusque Sanctæ reliquiarum partes in ambabus ecclesiis pridem honoratæ fuerint; neque enim in ipso instrumento Ms. de inventis S. Praxedis reliquiis ulla prorsus memoria; sic enim ibi legitur: Inventa marmorea capsula fuit aperta, et intus reperta fuit alia capsula plumbea, longitudinis palmorum duorum cum dimidio, et tam latitudinis quam altitudinis palmi unius cum dimidio, habens in operculo * signum sanctissimæ crucis impressum, qua elevata, et ea, qua decet, reverentia asportata ad sacrarium dictæ venerabilis ecclesiæ per eundem Illust. ac Reverendiss. D. Vices gerentem aperta, et intus reperta fuere quamplura

* operculo

ossa, et ex cineribus corporis dictæ sanctæ Christi virginis Pudentianæ. Et infra: Extraxit ex dicta capsula plumbea, humiditate madefacta, dictas sacras reliquias corporis S. Pudentianæ, illasque recondidit in quadam capsula lignea, etc. Hactenus verba instrumenti.

AUCTORE J. B. S.

9 At jam dictis non omnino consonant quæ ab aliis tradi video, quæque difficile sit ad rectam normam exigere. Sanctuarium Piazzæ ad XIX Maii de S. Pudentiana agens, fatetur quidem in ea ecclesia ejusdem reliquias esse, addit tamen Sanctæ ipsius corpus quiescere ad S. Praxedis. A S. Praxede ne monti, ove riposa il suo corpo; in Hemerologio autem ad dictam diem XIX Maii eadem verba rotunde repetita invenies. Nihilominus sacrum caput exponi ait ad S. Pudentianæ; illud, opinor, quod sub elapsi seculi principium, sedente Paulo V, ex prætorio comitis Stanghæ, ad preces Cardinalis Burghesii impetratum est; eo delatum ex Bavaria, huc autem ex cœnobio virginum Vallis profundæ (Dieffental) in Ringavia, ut testatur instrumentum Serenissimi Guilielmi ducis Bavarie, datum Monachii anno 1592. Atque hæc etiam fuse deducta habeo, verum quæ nihil doccant quod erudito lectori gratum esse possit: præterquam quod hæc nos a S. Praxede, longius abducant. Neque de sanctarum Sororum reliquiis hic quidquam nostro arbitrio definitum cupimus: sacris suis thesauris gaudeant ambæ ecclesiæ, aliæque tum Romæ, tum alibi; superest ut paucis memoremus, quæ pro prioritatis prærogativa in S. Praxedis favorem adducunt RR. PP. Vallumbrosani.

in una an altera, an utrobique repositis,

10 Hos inter Reverendissimus P. D. Benignus Davanzati a Florentia, olim per spatium sexdecim annorum parochus ecclesiæ, seu potius basilicæ S. Praxedis de Urbe, deinde quadriennio abbas ejusdem monasterii, et ad præsens abbas modernus archicœnobii Vallis umbrosæ nobis exponit se tempore suæ mansionis in Urbe multa invenisse documenta, quibus præfatæ basilicæ historiam texuit, quamque in aliorum obedientiæ obsequium typis mandare brevi compellitur, unde non incongruum duxit præsentem compendiosam ejusdem ecclesiæ notitiam nobis mittere, qua non dubitat auctor ostendere, præfatam ecclesiam S. Praxedis primam præ ceteris omnibus anterioritate temporis fuisse Romæ erectam, et in qua D. Petrus primo sacra facere cœperit. Hoc ipsum est exordium epistolæ e monasterio Vallis umbrosæ ad me scriptæ die XXX Maii MDCCXXIV. Porro ad asserti sui probationem adducit scriptores ecclesiasticos Ciacconium, Oldoinum, Gorlianum, Martinellum, Bosium, Hugonium, Severanum, Panvinium, Piazzam, etc.; sed specialius, inquit, Cardinalem Baronium.

E

a nobis hic definienda

11 Hujus verba recitat ex anno 44 (vellem numerum addidisset;) Majorum firma traditione præscriptum est, domum Pudentis Romæ fuisse primum hospitium S. Petri principis Apostolorum, illicque primum Christianos convenisse ad synaxim coactam ecclesiam; vetustissimumque omnium titulum Pudentis nomine appellatum. Ex quibus verbis, inquit, liquide apparet, quod ista ecclesia a D. Petro fundata prima fuit præ omnibus aliis. Ad evincendam sequelam, paulo inferius incunctanter affirmat, domum Pudentis primum a D. Petro præ omnibus in ecclesiam conversam, sub titulo Pudentis, sitam esse in Exquiliis

F

non suscipitur.

AUCTORIB;
J. B. S.

quillis, et esse illam S. Praxedis. *Ego apud Baronium lego ad annum 44 num. 61, S. Petrum a Pudente senatore, qui Christo credidit, in domum suam exceptum esse, quæ erat in Viminali, ubi postea titulus est erectus, Pastoris nomine nuncupatus. Rursus ad annum 57, num. 100 : Constat, Pudentis Senatoris, Petri discipuli domum in ecclesiam ad sacra obeunda esse mutatam, is est titulus Pastoris. Quid multa? Ad annum 59, num. 18, disertissime asserit, Pudentis domum ad radicem Viminalis positam fuisse, ut non videam ex Baronii sententia adjumenti quidquam Reverendissimo Davanzato posse accedere : cetera non prosequor, hæc cursim delibasse sit satis.*

Tamayi somnia securius refelluntur.

12 *Pancula hic subneetere me compellit Tamayi de S. Praxede digna auctore suo oratio, qua ipsam quidem Sanctam Romanis non audet eripere, at sacrum ejus corpus Majoricam deportatum asserit, his verbis : Majoricæ in Balearibus Hispaniæ insulis, depositio sacrarum B. Praxedis virginis exuvia-*

rum... ejus corpus Majoricam delatum, et honorifice collocatum, summo insulanorum cultu recolitur. Miratus sum, fateor, audacem annuntiationem, idque etiam magis, quod rei ejus auctorem faciat nostrum Ribadineiram, Legendam ejus Hispanicam sic Latine vertens, ut sub finem hæc verba impudenter et vitiose assuat : Postmodum sacra Virginis pignora Roma Majoricam in Balearibus Hispaniæ insulis translatum est, ubi honorifica inclusum theca, et in sacrario majoris basilicæ conditum, summa colitur veneratione. Consului ego textum ipsum Hispanicum quem habemus editionis anni 1604, consului versiones, ubi verborum istorum nec vola nec vestigium, ut qua fronte Tamayus ipsi hæc tribuat, prorsus non intelligam. Ad Majorieenses quod attinet, viderint ipsi quas Sanctæ istius aut forte synonymæ reliquias aliquando nacti fuerint, easque qua possunt ratione tueantur, saltem religiose venerentur. De S. Praxede quod præterea seorsim dicam, nil superest.

D

B

DE S. JULIA VIRGINE ET MARTYRE.

ITEM DE SS. CLAUDIO IMPERATORE BARBARORUM, JUSTO, JUCUNDINO
ET QUINQUE ALIIS ;

SEU JUSTA, JOCUNDA, TERNO, ANTONIO, HERENO, THEODORO, DIONYSIO,
APOLLONIO, APPAMIA, PIONICO, CUSSIONE, PAPYRA, SATURIO
ET SEPTEM ALIIS.

E

J. B. S.

TRECIS IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

SUB AURE-
LIANO.

Acta a Camuzato primum edita,
C

Acta sanctæ hujus Trecensis Virginis primus, quod sciam, in lucem extulit, is quem in nostris ad Usuardum Observationibus laudavimus, Tricassini Promptuarii auctor Nicolaus Camuzatus ibidem canonicus, rerum Trecensis ecclesiæ accuratissimus investigator, in subjuncta Aetis ipsis notatiuncula solerter monens, prædictam historiam inconcinne conscriptam, quod sane verissimum est ; se vero ipsam prætermittere nec debuisse nec potuisse, cum S. Juliæ martyrium Romanæ Ecclesiæ Fastis seu Martyrologio ad diem XXI Julii intextum sit. Dicere ferme poterat, fontem se detexisse, unde verosimiliter recitati in titulo Martyres in sacros ipsos Fastos transiissent ; prima quidem in Usuardum : Trecas, S. Juliæ virginis et martyris ; Claudius, Justus et Jucundinus in ejus auctaria ; ceteri in Saussayum, qui tot martyrii socios nominatim expressit quot repererat in dicta passionis historia ; quam nos ea solum eansa, hic post Surium denuo producimus, tametsi patentissimum sit, imperitum scriptorem multa inseruisse, quæ nec rebus nec temporibus facile quis aptaverit.

verosimilius non vidit Usuardus.

2 Videritue ea Acta Usuardus, indeque Juliam acceperit, asserere equidem non ausim ; verosimilius est, ex solo vicino cultu Virginem ipsi innotuisse, eum enim præterisset martyrii socios, qui in iisdem Actis tam diserte commemorantur, quique ab aliis,

eo, quo jam dixi, ordine, subinde adjuncti sunt? Claudius quidem imperator barbarorum, Justus et Jucundinus, cum quinque anonymis in Usuardis Coloniensibus. Adjecit Molanus S. Juliæ translationem, de qua primus meminerat auctor Florarii Sanctorum manuscripti, cujus verba sunt : Cujus sacrum corpus in territorio Meldorum, Jodarensi monasterio translatum, honorifice veneratur humanum, anno salutis CCLXXII. Quo hæc tempore gesta sint, ii nos doceant, quorum interest, satis patet florilegum istum a vero aberrare, etiam dum infra adjungit : In Græcia, depositio Claudii imperatoris, anno salutis CCLXXII. Voluit haud dubie dicere Trecis. Æque confusa sunt verba ejus ultima : Item beatorum martyrum Dionysii, Ponti, Cussionis, Papirii, Saturii cum aliis septem ; qui majori confusione a Greveno in Afrieam translati sunt. Postremos suggestit Saussayi elogium non inelegans, Actorum substantiam aliquatenus emollitam referens, mutata etiam nonnihil sanctorum Martyrum serie, dum tres feminæ in postrema acie collocantur. En Saussayi orationem :

3 Eodem die Augustæ Treceorum, natalis S. Juliæ virginis et martyris, quæ ejusdem civitatis oriunda, non minus purissimæ religionis studiis ac moribus castissimis, quam rara corporis forma præcelluit. Quibus nominibus a Claudio copiarum militarium duce primum in conjugium expetita ; magna virtutis et fidei imprimis efficacia, eum ipsum cum nonnullis ejus commilitonibus a nefando dæmonum cultu, ad Christi servatoris agnitionem et obsequium pertraxit ; sicque et virgi-

Saussayus ipsa nitide

F

A virginitatis suæ decus, quam Domino sacraverat, illibatum servavit, et a perditionis via ereptum suum procum, Christi effecit servum, atque in veræ felicitatis tramitem, provexit. Cujus rei serie comperta, Aurelianus imperator succensus furore in Virginein, fidei in asseveratione Christi præconio magnanimitèr perseverantem, jussit illam extra urbis mœnia decollari.

et eleganter
contraxit,

4 Cumque nec Claudium abducere potuisset a sententia, quem videbat ipso Virginis martyrio factum in tuenda Christiana pietate firmiorem, ipsum una cum viginti aliis, qui salutaribus Virginis monitis baptismata susceperant, securi quoque plecti eodem loco mandavit; ubi datis fortiter cervicibus, extremum Christo testimonium omnes unanimi confessione reddiderunt. Ex hoc nobili agmine tredecim athletarum dumtaxat nomina fuere monumentis tradita, nempe: Terni, Antonii, Herenei, Theodori, Dionysii, Apollonii, Pionici, Cussionis, Papyræ, Saturii, Justæ, Jucundæ, Apamiæ: ceterorum vero vocabula, quæ a memoria hominum excidere, in libro Dei et Agni fulgent æternum consignata. Observatur vero magna veneratione corpus S. Juliæ, cum capite S. Claudii in sacrario inclyti monasterii Jotrensis in agro Meldensi, ad quod e Tricassina urbe pridem translatum fuit, non sine divinæ virtutis et gratiæ insigniis: quæ utinam alicunde eruiisset, ac de translationis tempore nos docuisset! In Meldensi Breviario nulla hoc die de S. Julia aut sociis memoria, neque de singulari apud Trecentenses cultu meminit Camuzatus.

ac duriora
emollivit.

5 Ceterum satis nitide Acta contraxit Saussayus, sublato ferme potissimo offensionis lapide, in titulo illo S. Claudii appicto imperatoris barbarorum, quem melius copiarum militarium ducem appellavit. Quidni et barbarorum aliquot ductor esse potuerit, eo seculo, quo non infrequentes fuisse extraneorum populorum (qui apud Romanos barbari dicti sunt) in Gallias excursions, satis notum est; quos inter Claudius iste sanctissimæ Virginis Christianæ constantia, castitate ceterisque virtutibus ad fidem Christianam cum militum suorum nonnullis perductus sit, et martyrii palmam Aureliani tempore in urbe Tricassina adeptus: quæ si simpliciori ea phrasi in ipsa passionis historia explicarentur, neque adeo inconcinna Camuzato visa fuissent, neque tam crude a Tillemontio et sequacibus criticis rejecta. Equidem longe absum ab historiæ approbatione, at qualiscumque appareat, cum laudato Camuzato dicam, non debuisse me ipsam ab Actis nostris excludere, in quibus sexcenta hujusmodi relata sunt, vel ea solum gratia, ut ex eorum collatione Acta sincera et genuina magis elucescant.

Camuzati
observatio.

6 Notationes subjunctæ non sunt, quod ipsas pervacaneas omnino censuerim ad ea explananda, quæ meri ornatus gratia a compilatore inventa videntur: ast ea prætermittenda non fuere, quæ de aliquali ejus superstite apud Tricassinos veneratione suggerit Camuzatus, martyrii tempus cum Baronio anno cclxxv adscribens, quo tempore Aurelianus imperator Tricassibus agebat. Communis autem hujus regionis hominum animos pervasit opinio (inquit) ipsam Virginem una cum Claudio et ejus sociis prope urbem Tricassinam securi percussam et capite plexam fuisse, non procul ab eo loco ubi hodie visitur puteus, camerata testudine, in sacelli speciem conformata coopertus, in cujus

fronte præsignatæ Virginis lapidea exstat effigies. Febre etiam laborantibus id usitatum, ut aliquo motu devotionis, manantem ex præfato puteo aquam, fuis dictæ Virgini precibus, ejusque præsidio implorato ebibant, futurum confidentes, ut pristinam valetudinem recuperent. Jam de Actis ipsis lectorum esto judicium.

AUCTORE
J. B. S.

ACTA MARTYRII

Ex Camuzato et Surio.

Tempore illo Julia sanctimonialis Christi, civis Urbis Tricassinæ, capta est a quodam Claudio imperatore barbarorum; cumque eam cœpisset, duxit illam in patriam suam: videns vero vultum ejus pulcherrimum, statim voluit eam sibi conjugio sociare. Tunc Ancilla Christi dixit ad eum: Ego sponsum habeo Dominum meum, cui me vovi, et animam meam commendavi, et angelus ejus mecum semper habitat: hic si vel leviter senserit, quod tu me amore polluto contingas, mox contra te furorem suum exagitabit, et injurias meas in te vindicabit. Cumque hæc audisset Claudius imperator, iracundia plenus, ait ad eam: Et quis est sponsus tuus, vel quis est cui potestas est ab eo data, ut vindicet injurias tuas de manibus meis? At illa, ut ancilla Christi fiducialiter nihil metuens, respondit dicens: Dominum meum habeo Jesum Christum qui est in cœlis, cui me devovi virginem, qui habet potestatem universæ carnis humanæ: cui servio immaculata, qui potens est præstare omnia se ex fide petentibus. At ille audiens hæc, dixit ad eam: Tu vero, ut audio, Christiana es. Illa respondens, dixit: Vere Christiana sum. Audiens hæc imperator magis timuit, et exinde satis cœpit eam honorare. Statimque jussit condignum parari cubiculum, ubi nullus virorum haberet ingressum: et præcepit puellis ut ei obsequium sine intermissione præstarent; cumque ibidem degeret, obsequium sibi unaquæque ad invicem præstabat. Tunc Ancilla Christi ingressa in cubiculum, orationi et jejuniis vacare cœpit, maximasque gratias agere Deo die noctuque, qui eam dignam habuit respicere positam in captivitate, ut tantam gratiam inveniret in conspectu domini Claudii imperatoris, pro quo tam devote Dominum supplicabat, ut nihil mali evenisset in plebe, neque in domum ipsius regis.

Julia a Claudio capta re-
nuit ejus nup-
tias;

E

F

2 Cumque hoc ageretur, contigit post paucum tempus, ut ad bellum iret imperator Claudius contra suos adversarios. Et antequam proficisceretur, vocavit Juliam ancillam Dei, et dixit ad eam: Roga pro me Dominum tuum, ut sanus revertar de inimicis meis triumphans; et ego te amplis honoribus ditabo. Castissima Dei Julia, dixit ad eum: Perge securus, domine meus, ego enim orabo Dominum meum et sanus reverteris. At ille audito sermone Ancillæ Dei, pervenit ad adversarios suos nocte, et percussit eos usque ad internecionem. Sed cum triumphasset de iis, reversus in domum suam cum magna gloria magnosque

et precibus
suis ipsum
juvat.

EX EDITIS.

guosque ei apponens honores, ut dominam illam adoravit, non ut ancillam. Intellexit enim quod per ejus orationes Dominus salvare illum dignatus est. Quoniam longum est omnia enarrare per ordinem rerum gestarum, ego si possum pauca de pluribus dicere curabo. Quotiescumque Claudius imperator ad bellum pergeret, omnibus inimicis suis prostratis in Dei nomine, victor revertebatur : quia Dominus noster Jesus Christus per orationem B. Juliæ ancillæ suæ hoc illi præstabat.

*Monita in
visione, cum
Claudio Tre-
cas redit;*

B

3 Cum vero complisset ibi Julia annos viginti et octo, in visu apparuit ei Dominus dicens ; Exurge, inquit, Julia, quia non amplius oportet te hic manere ; sed revertere ad urbem quæ vocatur Trecassis, unde capta es, quoniam oportet te ibidem coronam martyrii accipere. Sancta vero Julia exurgens prima luce, exultans et laudans et adorans Dominum lætabatur, quod vidisset visionem hoc jubentem, ut ad civitatem suam remearet ; magis autem confortabatur, quoniam ad gloriam et laudem Christi martyrium suscipere promeruisset, dicens : Quia si ibidem cursum meum habeo complere, ad coronam martyrii vocor. Accessit ergo S. Julia ad Claudium imperatorem, dixitque ad eum : Sic enim dignatus est revelare mihi Dominus meus Jesus Christus, cui servio in corpore, et in spiritu meo immaculato, ut revertar Trecassim, quia ibidem me oportet coronam martyrii accipere. Vide ergo, imperator, ne velis me hic retinere, et graveris. Claudius imperator dixit ad S. Juliam : Tu hinc vadis, me cui relinquis ? Non expedit mihi, ut vadas, nam venient adversarii mei, a quibus per orationem tuam liberare me solebas, et occident me. Ideo quæ mea sunt derelinquens, vadam tecum. Sancta vero Julia dixit ei : Relinque omnia bona tua et veni mecum ; credo quippe in Dominum meum, quod sibi acceptabilem te faciet, gregique tuo * sancto. At ille cum audisset hæc, derelinquens domum suam, cum uxore et filiis, aurum, argentum, possessiones multas et infinitas, profectus est cum Ancilla Dei, non ut alienigena, sed ut domesticus Sanctorum, non ut barbarus, sed ut fidelis Christianus. Non ut lupo, sed ut ovis Christi iter cum Ancilla Dei carpit ; et utrique properant in fines Trecassis. Ingressi sunt vero civitatem persecutionis tempore.

* suo

C

*capitur, et
decollatur;*

4 Sancta vero Julia hoc agebat ut religiosis, qui retri in carcerem, pro nomine Domini Jesu Christi palam se ostenderet, ut a militibus percuteretur. Post non multum vero temporis comprehensa est S. Julia, et ducta est ad Cæsarem. Cumque oblata esset Elidio præfecto, dixit ad eam : Tu Christum adoras quem dicis te habere sponsum ? Sancta vero Julia respondit : Ego Christum Dominum meum confiteor : nam dæmones immundos non adoro. Tunc præfectus dixit militibus : Ite et extendite eam ad trocleas, et carbones ignitos supra dorsum ejus ponite. Cumque extensa fuisset B. Julia, excæcati sunt

oculi ministrorum carnificum, et clamantes dicebant : Adjuva cos, Julia. Et cum obcæcati fuissent qui eam cædebant, alii ministri venerunt, ut nervis crudis eam attraherent, et non potuerunt. Quod cum vidisset impiissimus Aurelianus, sanctissimam Virginem in sua constantia permanere, dixit ad eam : Sacrifica diis, aut certe si non sacrificaveris, hodie gladio morieris. B. Julia respondit : Ego parata sum pro nomine Domini mei Jesu Christi mori, qui me vocare dignatus est ; ut completo certamine, accipiam coronam vitæ meæ. Tunc imperator, data sententia, jussit eam decollari.

5 Cumque hæc audisset Claudius in Ancillam Dei gesta fuisse, offcens [se] imperatori, dixit : Et me cum ea jube interfici, quia domina mea est. Imperator autem interrogavit quis esset ? At ille respondens, dixit : Ego sum Claudius imperator, qui in captivitate eam duxi ; quando contra Romanos pugnavi. Nam multa mihi Deus ipsius per eam præstitit bona : quam ego per annos viginti et octo venerando servavi. Sed cum Deus ipsius apparuisset ei nocte per somnium, ut acciperet coronam martyrii, dixit mihi : Noli me retinere, domine mi, sed fac dimitti me ut eam ad urbem Tricassinam, ubi Deus meus dignabitur dare mihi coronam. Ego vero dixi ei : Non vades nisi eam tecum. Et ipsa Sancta dixit mihi : Relinque possessionem tuam et da pauperibus, et veni mecum, ut accipias coronam vitæ æternæ. Ego vero, relictis omnibus, pro nomine Domini mei Jesu Christi, profectus sum cum ea usque huc. Imperator autem Aurelianus hæc audiens, dixit ei : Christianus non es ; quomodo potes in nomine ipsius mori ? Respondens autem Claudius imperator dixit : Credo, si pro nomine Dei mei Jesu Christi sanguinem meum fudero, vere Christianus ero. Nec ante conspectum magnæ divinitatis suæ, B. Juliæ martyris suæ meritis, me faciet alienum. Imperator Aurelianus audiens hæc, data sententia, jussit eum gladio percuti extra muros urbis Tricassinæ, ubi gloriosa virgo Julia a Domino meruit accipere palmam XII Kalendarum Augusti.

6 Quod cum regressus fuisset imperator in prætorium suum, oblatis sunt ei alii viginti ; et hæc nomina eorum : Justa, Jocunda, Ternus, Antonius, Herenus, Theodorus, Dionysius, Appollonius, Appamia, Pionicus, Custion, Papyras, Saturius, et socii eorum, quorum nomina scripta sunt in libro Christi et Agni. Sed similiter ipsi consummaverunt martyrium suum in pace, sepultique sunt in supradicto loco, in quo Julia virgo passa est et sepulta. Acceperunt igitur coronam vitæ apud Dominum nostrum Jesum Christum confessione nominis sui : quia ipse dare dignatus est vitam æternam, cui est honor et gloria, virtus et imperium sempiternum, laus et potestas cum Deo Patre, almoque et vivifico Spiritu, in secula seculorum. Amen.

D

*eodemque
supplicio af-
ficatur Clau-
dius*

E

*et post ipsum
viginti alii.
F*

A

D

**DE SS. VICTORE, ALEXANDRO, LONGINO,
FELICIANO MARTYRIBUS, ET FORSAN DEUTHERIO
VEL ELEUTHERIO.**

MASSILIÆ IN GALLIA.

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Sanctorum cultus et numerus.

B
CIRCA FINEM
SECULI III,
AUT INITIO
SECULI IV.

Apud anti-
quos Marty-
rologos notus
est S. Victor
Massiliensis,

Inter plurimos sanctos Martyres, Victoris nomine insignitos, illustris plane est Victor Massiliensis, quem a martyrii palæstra sic vulgo cognominatum existimo: is enim Massiliæ (hæc est antiqua et celebris Galliarum civitas, Rhodanum inter et Alpes ad mare Mediterraneum sita) gloriosam martyrii palmam adeptus est, ibidemque solenni ritu colitur XXI Julii cum sociis, quamvis illi non eodem die ad Cælites migraverint. Venantius Fortunatus lib. 8 carm. 4 inter alios Sanctos de Victore nostro meminit hoc pentametro:

Massilia Victor martyr ab urbe venit.

Omnia Martyrologia, tum antiqua tum recentiora, annuam horum Sanctorum memoriam hac die celebrant, ex quibus aliqua exhibuisse sufficiet. Hieronymiana, a Florentinio edita, sic habent: Et in Gallia Massilia natalis sanctorum Victoris, Alexandri, Dotheri, Feliciani et Longini. Vetus Martyrologium Romanum de solo Victore ita breviter meminit: Massiliæ Victoris martyris. Usuardus eundem cum tribus sociis commemorat: In Galliis civitate Massiliæ, natalis sancti Victoris; qui cum esset miles, et nec militare, nec idolis sacrificare vellet, primo in carcerem trusus, ibique ab angelis visitatus, deinde variis excruciatu pœnis, novissime contritus in mola pistoria, martyrium consummavit. Passi sunt cum eo tres milites, Alexander, Felicianus et Longinus. Martyrologium Romanum, quo hodie utimur, pene iisdem verbis hos Martyres annuntiat, et Usuardi exemplo omittit Deutherium, de quo postea pluribus agemus.

C
eumque me-
morant Ado,

2 Usuardum præcesserat Ado, qui XII Kalendas Augusti S. Victorem sequenti exornat elogio: Eodem die in Galliis, civitate Massilia, natalis sancti Victoris, qui persecutione Diocletiani et Maximiani, cum esset miles, et nec militare, nec idolis sacrificare vellet, primum a tribuno suo Asterio in carcerem trusus, sed omni nocte ad consolandos et visitandos infirmos ab angelo eductus est. Deinde jussu Eutychie præfecti, re-tortis brachiis, loris subtilibus ligatus, et pedibus fune contrictus, per mediam tractus est civitatem. Post hæc fustibus crudelissime cæsus ac suspensus et taureis cruciatus, cum exhibuissent

aram, in qua sacrificaret, et eam nec respicere sustinens, de manu sacerdotis calce excussisset, pedem ei præses jussit incidi. Ad ultimum in confessione persistens, missus est in molam pistoriam, in qua sparsum granum vertigine animalis macerari solet: itaque ita contritus martyrium consummavit. Passi sunt cum eo tres milites: Alexander, Felicianus et Longinus, qui dum eum nocturno silentio in carcere custodirent, visitantibus illum angelis sanctis, tanto claritatis fulgore obstupefacti, atque ad ejus genua provoluti, credentes in Christum, nocte eadem in mari baptizati sunt; et sequenti die ante consummationem beati Martyris gladio jugulati. Puer quoque Deutherius, qui dum ad sepulcrum ejus oraret, emisit et spiritum. Videtur Ado hic in compendium redegissee Acta, quæ nos infra examinabimus.

3 Rabanus certe aliud Actorum exemplar præ oculis habuit, cum S. Victorem martyrem, quem alia Acta militem fuisse affirmant, nominet episcopum Massiliensem: sic enim in suo Martyrologio ad hunc diem scribit: Eodem die passio est Victoris, Massiliensis episcopi, qui sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus propter fidem Christi per Arterium præsidem trucidatus est simul cum militibus Eleutherio (Petrus de Natalibus eodem nomine appellat puerum, de quo supra Ado) Feliciano et Alexandro: nam cum memoratus episcopus prædictis militibus ad custodiendum in carcerem traditus esset, ibi angelica visione visitatus est. Unde ipsi custodes videntes ibi lumen splendidum, cadentes ad beati Victoris genua, remedium ab eo implorant; quos cum sanctus episcopus baptizasset, et ipsi in confessione nominis Christi usque in finem perseverassent, martyrio coronati sunt. Similiter et episcopus jussu imperatoris decollatus est. Deinde subnectit clausulam de subita Maximiani tyranni punitione, et morte paulo post subsecuta, quam viri eraditi merito rejiciunt. Inter alios Ruinartius in Admonitione prævia ad hanc passionem de ista narratione ita judicat: Ceterum veri simile non est id, quod Rabanus in Martyrologio commemorat, Maximianum scilicet post Victoris mortem dæmonum infestatione tortum fuisse, ac quinto post die putredinis squalore decoctum et vermibus bullientem semetipsum strangulasse. Certiora enim habemus de Maximiani morte argumenta;... sed et in hoc quoque erravit Rabanus, quod Victorem Massiliensium episcopum fuisse existimavit.

4 Ex hactenus relatis Martyrologiis suboritur dubium, an S. Victori tres vel quatuor martyrii, aut saltem cultus, socii adjungendi sint: Hieronymiana ex quorum aliorumque diversa narratione oritur dubium

E

et Rabanus;

F

AUCTORE
G. C.

miana enim *Martyrologia ipsi quatuor socios, atque inter eos Dothierum addunt; Usuardus vero et hodiernum Martyrologium Romanum tantum tres recensent; Ado autem tribus militibus subjungit Deutherium puerum, qui ad S. Victoris tumulum in oratione exspiraverit; Rabanus denique tantum tres enumerat, omissoque Longino, puerum Deutherium in militem Eleutherium transformat. Antiquus noster codex Molsheimensis asserit, quod tribus militibus Deutherio, Feliciano, et Alexandro sanctus Victor in baptismi gratia pater exstiterit. En nodum undique implexum; at videamus, utrum aliunde solvi non possit. Imprimis Acta a Bosqueto ac Ruinartio edita, et Mss. a nobis edenda, quæ passim sinceriora et antiquiora putantur, duntaxat tres milites cum S. Victore passos memorant, et de Deutherio vel Eleutherio non meminerunt. De eo etiam tacent varia Breviaria Gallica, quæ die XXI Julii festum S. Victoris Officio ecclesiastico celebrant, nempe: Lexoviense anni 1624, Rothomagensis anni 1627, Parisiense anni 1680, et forte plura alia, quæ jam operosius quærere non vacat. Contra vero Officia propria Massiliensia, anno 1633 et 1662 impressa, S. Deutherium in Lectionibus propriis et ipsa Collecta exprimunt; sed quem anno 1633, ut custodem a S. Victore conversum, coluerant, eum anno 1662 ut puerum, in oratione sancte mortuum, venerantur. Habe utriusque Breviarii verba. In antiquiori Officio ita legitur: Beatus Victor..... in carcerem detruditur, ubi cœlesti lumine circumfusus custodes suos, Alexandrum, Felicianum, et Longinum, et Deuterium ad Christi fidem convertit. In altero autem post narratum S. Victoris et trium militum martyrium hæc habentur: Eodem die, Deuthierius puer ad illius sepulcrum orans in ipso orationis impetu innocentem animam efflavit, et ei corpore consepultus est, cujus charitatis spiritum infans viriliter hauserat. Hinc etiam Collecta mutata est, prior enim recitabatur hoc modo: Omnipotens sempiternus Deus, mundi creator et rector, qui beatos martyres tuos Victorem, Fælicianum, Alexandrum, atque Longinum, nec non et Deuterium ad nominis tui gloriam consecrare voluisti, exaudi populum tuum, cum sanctorum tuorum tibi patrociniis supplican-tem, ut ad pacis donum proficiat, et fidei charitatisque augmento repleatur. Per, etc. Posterior oratio anni 1662 concipitur his verbis: Exaudi, Domine, populum tuum, cum sanctorum martyrum tuorum Victoris, Alexandri, Fæliciani, Longini, et Deutherii pueri confessoris tui patrociniis supplican-tem, ut et temporalis vitæ nobis tribuas pace gaudere, et æternæ reperire subsidium. Per Dominum, etc.*

B

C

de numero
sociorum,

5 Ex his quidem constat, Massiliæ quemdam Deutherium coli, ut sanctum; sed ob diversam Rabani et Adonis sententiam, ac Massiliensis Officii mutationem needum liquet, qualis hic Deuthierius fuerit, aut qua occasione mortem obierit. Tentemus igitur, an ex Actis quibusdam Mss., aliisve monumentis certiorē notitiā possimus eruere. Isaacus Vossius, serenissimæ reginæ Sueciæ bibliothecarius, habuit in codice membraneo Acta S. Victoris martyris, quorum nos ecgraphum servamus, in quibus ad rem nostram leguntur sequentia: Nec illud miraculum omnino reticendum est, quod parvulus filius Longini, beatissimi martyris, Deuterius nomine, amore Christi jam baptismatis unda per-

fusus, natandi adminiculo pelago porti tenera membra transmeaturus committere non dubitavit: quique spiritu Dei gubernante, ad littus maris perductus, et dolore ac maceratione uatandi, seu imbecillitate corporis attritus, dum se ad monumentum patris pia animi contritione defigit, emisit spiritum. Cum patre tamen martyrio copulatur, ut dignus martyrio fieret, qui exstitit pietate carissimus. Non placet mihi hæc pueri natiō, nescio quorsum suscepta, quamvis codex noster Molsheimensis, signatus P. Ms. 20, suppresso patris et natatoris nomine, eandem sic narret fol. 130: Nec illud miraculum omnino silendum est, parvulum filium de utero matris amore Christi jam baptismatis unda perfusum, etc. Codex noster Fuldensis Q. Ms. 6 rem adhuc magis implicat, ita enim habet fol. 11 verso: Nec illud miraculum omnino silendum est, parvulum filium Deuteri beati martyris, amore Christi jam baptismatis unda perfusum natandi adminiculo, etc. Ecce unde aliquid lucis speraveram, majores tenebræ affunduntur.

6 Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. 6, cap. 122 hunc puerum vocat Eleutherium (Rabanus supra eo nomine appellat unum ex tribus militibus) et tale textit Actorum compendium: Victor martyr cum sociis suis sub Maximiano imperatore in civitate Massilia passus est. Qui Maximianus, perfecta cæde martyrum Thebæorum in civitate Sedunensi, Massiliam devenit, Victorēque militem, eidem de Christianitate delatum, comprehendit: quem sacrificare nolentem funibus per totam urbem distractum Asterio præfecto puniendum tradidit: qui ipsum dudum in patibulo afflictum in carcerem trudi jussit, ubi sanctus Victor cœlesti lumine et angelica visitatione confortatus est. Quæ cum vidissent tres milites eum custodientes, id est Alexander, Longinus et Felicianus, conversi sunt ad Christum: quos in confessione fidei imperator decollari mandavit. Præfectus vero Victorem equuleo suspensum, et fustibus ac nervis cæsum, iterum in custodia reposuit. Sed post triduum inde eductus statuam Jovis, sibi oblatam, ut ei thura incenderet, pede evertit: cui pes ille statim præciditur. Deinde mole molendini suppositus crudeliter conteritur; verum post paululum machina ipsa divinitus dissipata, dum adhuc Martyr Domini aliquantulum palpitaret, gladio cædente vere victor ac triumphator efficitur. Nam et eodem instanti vox de cœlo audita est: Vicisti, Victor beate. Corpora vero sanctorum Martyrum jussu Cæsaris in pelago projecta, angelis ministrantibus, ad oppositum littus enatantia devecta sunt, et a Christianis sepulta. Ad quorum tumulum dum puer, Eleutherius nomine, Christianus persecutionem fugiens declinasset, orans emisit spiritum, eisdem Sanctis sepultura sociatus. Similem passionis synopsis habet quoddam Ms. Ultrajectinum et Vincentius Bellovacensis in speculo Historiali lib. 12, cap. 7; sed in iis de Eleutherio vel Deutherio nullum fit verbum. Cum igitur de hoc Sancto tam diversa et incerta tradantur, ad illius nomen in titulo dubitationis signum forsā addidi. Nunc de sanctorum Martyrum, ac præsertim sancti Victoris reliquiis sermonem institui.

D

et unius
martyrio.
E

F

§ II. Sancti Victoris reliquiae variis locis honoratae.

Testimo-
nium Grege-
rii Turonen-
sis

Antiquissimum Massiliæ monasterium, quod a S. Victore nomen gerit, et originem suam debet celebri Joanni Cassiano, conservat hactenus pretiosas sanctorum Martyrum nostrorum exuvias, quorum ossa tegit deaurata capsula; caput autem S. Victoris includit argentea lipsanoteca, gemmis ornata, quam Guesnayus noster in suo Cassiano illustrato lib. 2, cap. 22, § 1, num. 5 ita describit: Ad sinistrum majoris aræ latus in amplo satis armario S. Victoris martyris caput, ex auro argentoque duos inter angelos argenteos inauratos prominens asservatur; pectorale illi ex auro solido, lapillis eleganter distincto; collum etiam pretiosis ornatum monilibus; basis ei argentea incurvata, leunculis octo gryphisque totidem deauratis imposita, cum insignibus Urbani V Pontificis Maximi, estque inusitata adeo magnitudinis, ut quingentas libras facile pendat. Quantus vero olim ad has reliquias fieret hominum concursus, et quam crebra patrarentur miracula, memoriæ prodidit Gregorius Turonensis lib. 1. De Gloria Martyrum cap. 77, ubi in editione Ruinartiana col. 807 ita loquitur: Est et ad sepulcrum sancti Victoris Massiliensis martyris mira virtus. Nam cum sæpius ad eum accedentes infirmi sanentur reliqui, energumeni tamen multum se considentes, et Martyrem declamantes, ejectis dæmonibus, liberantur. Aureliani autem patricii servus a dæmonio correptus, dolendo exitu cruciabatur, ita ut plerumque propriis se morsibus laceraret; sed adductus ad basilicam Sancti, cum se exuri ejus virtute fateretur, debacchans per totam ædem, die tertia mundatus abscessit. Qui in tantum fidei merito roboratus est, ut deinceps humiliatis capillis, abbatis sortitus ordinem, monasterio uni præponeretur.

de Massilien-
sibus S. Vi-
ctoris reli-
quiis,

B 8 Idem Gregorius in Historia Francorum lib. 9. cap. 22 narrat, quomodo secundo patrociniū S. Victoris imploratum fuerit, quando Massiliæ dira pestis exorta erat: Massiliensis urbs, inquit, contagio pessimo ægrota, quanta sustinuerit, altius replicare placuit. His enim diebus Theodorus episcopus ad regem abierat, quasi aliquid contra Nicetium patricium suggesturus. Sed cum a rege Childederto minime de hac causa fuisset auditus, ad propria redire disposuit. Interea navis ab Hispania una cum negotio solito ad portum ejus adpulsa est, quæ hujus morbi fomitem nequiter deferebat: de qua cum multi civium diversa mercarentur, una confestim domus, in qua octo animæ erant, hoc contagio interfectis habitatoribus, relicta est vacua. Nec statim hoc incendium luis per domos spargitur totas; sed interrupto certi temporis spatio, ac velut in segetem flamma accensa, urbem totam morbi incendio conflagravit. Episcopus tamen urbis accessit ad locum, et se infra basilicæ sancti Victoris septa continuit cum paucis, qui tunc cum ipso remanserant, ibique per totam urbis stragem orationibus ac vigiliis vacans, Domini misericordiam exorabat, ut tandem cessante interitu, populo liceret in pace quiescere. Cessante vero hac plaga mensibus duobus, cum jam populus securus redisset ad ur-

Tomus v Julii.

bem, iterum succedente morbo, qui redierant sunt defuncti; sed et multis vicibus deinceps ab hoc interitu gravata est. Imo eadem urbs a paucis annis contagioso morbo iterum afflicta est, qua occasione illustrissimus ac reverendissimus Dominus Henricus Xaverius de Belzunce, qui anno 1710 dignissimus Massiliensium episcopus consecratus fuerat, ardentissimæ erga gregem suam caritati fræna laxavit, et præsentis mortis periculo se assidue ac intrepide exponens exercuit zelum vere Xaverianum, quem omnis posteritas meritis laudibus extollet, et munificus laborum remunerator Deus æterna, ut certo confidimus, gloria compensabit.

C 9 Etiam si Massilia semper studiose pretiosas S. Victoris reliquias conservaverit, non tamen ita fuit avara, quin aliis eas communicando gloriam et cultum sancti Martyris sui per varias provincias propagarit. Ac primo quidem quasdam hujus Martyris exuvias Constantinopoli prope portam auream in æde sacra S. Victoris, quam Joannes Comnenus imperator ædificavit, honoratas fuisse discimus ex duplici epistola, quam Cangius in sua Constantinopoli Christiana lib. 4, cap. 7, pag. 140 refert, quamque se ex Martyrologio Canonico S. Victoris Parisiensis descripsisse testatur. Prioris hic est tenor: Venerabili fratri domno Petro Canonico S. Martini Trecensis, Frater Joannes Pict, canonicus S. Victoris Parisiensis salutem. Intimo cordis affectu vestræ supplico Fraternitati, ut certitudinem illam, quam vos de capite beati Victoris Massiliensis meministis habere, insinuare dignemini. Petrus autem, qui Garnerus episcopo Trecensi in Orientem profecto erat a sacris, huic epistolæ ita respondet: Frater Petrus, Fratri Joanni. Hoc vobis de certitudine capitis beati Victoris insinuo, quod imperator Constantinopolitanus, Calojoannes nomine, tertius, ante Emanuel, volens fundare quamdam ecclesiam in honore beati Victoris Massiliensis, misit nobilem quemdam virum ad civitatem Massiliensem cum pretiosis muneribus ac reliquiis plurimorum Sanctorum, insinuans domino Massiliensi, ut remuneratione prædictorum munerum aliquid de corpore beati Victoris sibi mittere dignaretur. Qui satisfaciens ejus petitioni, misit imperatori magnam partem capitis præfati Martyris; et sic, illa per nuntios parte recepta, fundavit ecclesiam in honore beati Victoris in Constantinopolitana urbe infra muros, non longe a portis aureis. Urbe autem subjugata, dominus Garnerus episcopus Trecensis, cujus ego Petrus eram capellanus, accessit ad ecclesiam beati Victoris, in qua erat conventus monachorum. Assumpsit autem idem episcopus ab eadem ecclesia caput beati Victoris, pretioso vase repositum cum aliis reliquiis Sanctorum. Ego vero Petrus ab eodem episcopo, domino meo; pro servitio quod ei impenderam, postulavi, ut partem illam capitis sancti Victoris conferre mihi dignaretur: qui petitioni meæ satisfaciens, litteras sigilli sui munimine impressas, et aliorum episcoporum, qui erant in civitate prædicta, in testimonium illius partis capitis et aliarum reliquiarum, mecum in Galliam reportavi. Denique vero partem illam sanctissimi capitis Victoris beatissimi dedi magistro Petro de Corbolio, tunc Senonensi archiepiscopo. Idem vero archiepiscopus magnam contulit portionem illius partis capitis ecclesiæ beati Victoris prece domini Johannis

quæ urbi
Constantino-
politane,

E

F

AUCTORE
G. C.

Teutonii, tunc ejusdem ecclesiæ abbatis. Suscepimus autem eandem portionem sanctissimi capitis cum processione et gaudio pridie Idus Aprilis. *Gerardus du Bois in Historia ecclesiæ Parisiensis tom. 2, pag. 296 scribit, hæc sacra lipsana a Parisiensibus Victorinis anno 1210 honorifice suscepta esse.*

et Parisiensi
S. Victoris
cænobio

10 *Parisiense S. Victoris cænobium jam antea acceperat quasdam ejusdem sancti Martyris reliquias, nempe dum anno 1115 uterque Hugo cæui Victorino nomen dedit. Laudatus Gerardus du Bois lib. 12. Historiæ ecclesiæ Parisiensis cap. 8, num. 3, hanc rem ex annualibus Victorinis ita narrat: Ambo (nempe Hugo senior ac junior) ut opinor per speciem Romam proficiscendi, e patria exeunt; deinde Massiliam veniunt, memoresque propositi, basilicam sancti Victoris ad persolvenda Deo vota ingrediuntur, obtinentque a Massiliensibus monachis reliquias sancti Victoris martyris, dentem scilicet et scapulam, et tamquam opimis onusti spoliis Parisios advolant, ossaque sancta ad familiam Victorinam deferunt, seque suumque nomen collegio canonicorum inscribi poscunt. Gratus eorum fuit adventus Victorinis, et anniversaria dies susceptionis reliquiarum die xvii Junii apud Victorinos colitur. Joannes Picardus canonicus Sanvictorinus in commentario ad Passiorem S. Victoris, quem manuscriptor habemus, hanc narrationem confirmat, testaturque, in Rituali ejusdem cænobii ad diem xvii Junii præscribi sequentia: Hac die legitur Missa matutinalis pro magistro Hugoue, cujus studio et labore, Deo cooperante, reliquias S. Victoris nobis ad urbe Massilia allatas amplectimur. Adamus, qui seculo xii in eadem domo Victorina obiit, inter alia pia carmina ad perpetuam hujus susceptionis memoriam composuit hymnum, quem Picardus in commentario jam citato ita exhibet: Ex radice charitatis, ex affectu pietatis, psallat hæc ecclesia. Psallat corde, psallat ore, et exultet in Victore Victoris familia. Pars ipsius nobis data, per fideles est allata ex urbe Massilia; cujus prius spiritali, nunc ipsius corporali fruimur præsentia. Hæc est summa gaudiorum: dilatemus animorum ipsa penetralia. Martyris reliquiæ laudis et lætitiæ nobis sunt materiæ. Victor miles triumphalis, Christi martyr specialis, nos a mundi serva malis, ne nos amor mundialis mergat in flagitia. Ne permittas spe frustari, quibus potes suffragari, fac nos Christo præsentari, ut hunc tecum contemplari possimus in gloria.*

communicata
fuerunt,

11 *Deinde anno 1203 ad sacrum ejusdem ecclesiæ thesaurum nova accessio facta est, quam Gerardus du Bois tomo 2 laudati operis pag. 585, ita memorat: Anno mclxxxiii Carolus princeps Salernitanus filius Caroli regis Siciliæ, post immanem illam cædem Francorum, quam Panormitani in Sicilia perpetraverant, venit Parisios, attulitque secum reliquias sancti Victoris, quas acceperat a Joanne abbate sancti Victoris Massiliensis, quas tradidit ecclesiæ Victorinæ Parisiis Tunc subdit, exstare apud Victorinos ipsas Caroli litteras, quæ mense Julio ejusdem anni Parisiis hac super re scriptæ fuerunt; sed cum eas omiserit, nos ex Picardo proferimus authenticum hujus donationis instrumentum, quod ita habet: Carolus primogenitus illustris regis Hierusalem,*

princeps Salernensis, Montis sancti angeli dominus, universis præsentibus litteras inspecturis salutem in Domino. Noveritis, quod cum propter devotionem, quam ad sacratissimum Christi martyrem beatum Victorem Massiliensem habuimus et habemus; impetraverimus a viris religiosi domino Joanne abbate et conventu monasterii S. Victoris Massiliensis prædicti, de reliquiis præfati Martyris portionem aliquam nobis dari; quas reliquias ad majorem certitudinem de ipso sacratissimo corpore accepimus manu nostra. Nos de prædictis reliquiis nostris juncturam unam monasterio S. Victoris Parisiensis donavimus ad honorem beatissimi Martyris supradicti. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus litteris duximus apponendum. Datum Parisiis anno Domini mclxxxiii mense Julio. *Dein Picardus exacte describit sigillum, quod etiamnum pendet ex membrana hujus diplomatis, et in archivo Victorino conservatur.*

12 *Officia propria cænobii Parisiensis, in quibus festum S. Victoris solemniter cum Octava celebratur, die tertia infra Octavam recolunt sub ritu duplici memoriam insignium reliquiarum hoc modo: LECTIO iv. Alacri devotione, charissimi, diem hodiernum recolamus, quo cœlestis providentia ecclesiam nostram dextro pede beatissimi Victoris martyris, patroni nostri (quo idolum Jovis in terram dejecerat) insignivit. Ipsum siquidem sacratissimum pedem nobis donavit illustrissimus princeps Joannes dux Bituriæ regis Francorum christianissimi Joannis filius, quem per varias manus habuerat a sanctissimo Papa Urbano quinto, prius abbate sancti Victoris Massiliensis, quando ejusdem sacratissimi Martyris corpus de veteri capsula in novam transtulit anno Christi circiter millesimo trecentesimo sexagesimo. In hoc autem pede naturæ omnino vis est illata: nam cum mille trecenti et amplius anni fluxerint, quo a corpore præcisus est, tamen illius partes sunt adhuc ita naturali ordiue sitæ, solidæ, et cute integra tectæ, ut a corruptione cernatur illæsus. LECTIO v. In hunc quoque diem memoriam referimus aliarum reliquiarum ejusdem gloriosi Martyris, de quibus ex Necrologio nostro hæc excerpimus. Venerabilis et discretus vir Joannes a Pignu, Prior S. Martini a Campis, et postmodum abbas Cluniacensis, partem brachii sancti Victoris martyris supplici prece nobis impetravit a domino Papa Urbano quinto, dum Massiliæ translationem faceret corporis ejusdem sancti Victoris. Hanc reliquiam per episcopos, et testes fide dignos idem dominus Urbanus per eundem dominum Joannem nobis transmisit, pro qua veneranter operiunda idem dominus a Pignu dedit nobis viginti francos auri. Dominus quoque Petrus a Tienvilla, cantor ecclesiæ sancti Aniani Aurelianensis, dedit nobis in pluribus parvis fracturis quamdam particulam capitis sancti Victoris martyris, quam penes se propter hoc specialiter retinuit, quando dictum caput venerandum (quod in ecclesia sancti Aniani honorifice conservatur) de veteri vasculo in novum vasculum argenteum fuit translatum, videlicet anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo primo, in die solennitatis ipsius sancti Victoris.*

D

ubi solenni-
ter honoran-
tur.
E

F

A
et miracu-
lum ad eus
patratum in
Officio pro-
prio narra-
tur.

13 *Eadem Officia propria, quæ ab Antverpiensibus S. Victoris monialibus mihi perhumaniter communicata fuerunt, in die Octava quoddam miraculum, ad Parisienses S. Victoris reliquias patratum, narrant his verbis*: LECTIO VI. Tam præsentibus quam posteris scitote quoniam mirificavit Dominus sanctum suum Martyrem post antiqua, quæ plurima leguntur, miracula in terra et in mari ad invocationem ipsius divina virtute patrata, novum faciens præclarum et evidens miraculum in præsentī ecclesia, in honore ipsius fundata, et in ejus nomine specialiter dedicata. Anno siquidem Dominicæ Incarnationis millesimo trecentesimo secundo, vir quidam, Garnerus nomine, divino sed occulto judicio tertio Idus Januarii dum culturæ cujusdam vineæ solus operam daret subita percussione dextri brachii ac manus dextræ, motum sensumque amisit. Qui cum jam quorundam Sanctorum, sanitatis beneficium petiturus, visitasset ecclesias, nullum tamen remedium reportasset, tandem dum anxius nocte sabbati vigilaret, audivit vocem hujusmodi: Noli timere, vade ad sanctum Victorem, et sanaberis. Hæc ille divina revelatione monitus, fide et devotione iter arripuit, dieque conversionis sancti Pauli Apostoli, quæ erat feria VI, ecclesiam nostram ingressus [est], quadam honesta cive Parisiensi pluribus nota comitante ipsum. Dum Fratres horæ sextæ preces cantabant, ante majus altare venit, ubi oratione fusa deosculatisque sacris S. Victoris martyris reliquiis (quas pridem venerabilis Hugo canonicus noster e Massilia detulerat) antequam preces inceptas Fratres percantassent, pluribus videntibus, dictorum brachii et manus sensum recuperavit et motum. *Plura alia miracula collegit, et in tres libros distinxit monachus anonymus, sed fide dignissimus, utpote in multis testis oculatus, quamvis illius ætatem nullo modo detegere potuerim. Istam miraculorum historiam, more nostro in capita divisam, post hunc Commentarium prævium Actis subnectemus.*

Aliqua ejusdem S. Martyris ossa ad Normanniam,

14 *Nescio, unde aut quo tempore reliquæ S. Victoris pervenerint ad cænobium, ejusdem sancti Martyris nomine insignitum, quod seculo XI conditum est in Caletensi Normanniæ tractu, quem incolæ vulgo en Caux appellant. Arturus in sua Neustria pia pag. 545 de illius origine hæc scribit*: Hic locus exordium cepit ab ecclesia, sancto Victori martyri inibi consecrata, ob nonnullas ipsius Christi Athletæ asservatas reliquias; ad cujus invocationem illic etiamnum complura Deus operatur magnalia, et fideles impetrant varia cœlitus beneficia. Quam quidem sacram ædem quidam presbyter, nobili stirpe progenitus, nomine Tormordus, de cujus jure erat, dedit abbatiæ sancti Audoëni Rothomagensis; assensu Guilielmi Nothi ducis Normannorum, et Malgerii archiepiscopi Rothomagensis, et Rogerii de Mortuo mari illius vici toparchæ anno MXLVIII. *Diplomata foundationis aliæque de hoc loco ibidem videri possunt. Porro jam sæpe laudatus Picardus de eodem monasterio et S. Victoris reliquiis illic honoratis hæc habet*: Anno MDCV cum illuc religionis ergo pervenissem, contemplatus sum annosas ædes, præclaras tamen hisce sacris Victoris nostri reliquiis, scilicet duorum

brachiorum mentique ejusdem portionibus, insuper annulo buccinaque, cujus cuspidem ad surditatem tollendam plurimum facere testatur color genuinus ex creberrimo mutatus attactu. Eodem plane die, quam nos et Massilienses sancti Victoris agunt ἐπεώζιον, scilicet XXI Julii, eandemque precationis usurpant formulam.

AUCTORE
G. C.

15 *Nonnulla S. Victoris ossa in Belgium nostrum allata sunt, ut idem Picardus testatur his verbis*: Guilielmus Betunianus eques insignis parthenonem (*Mayerus in Annalibus Flandriæ lib. 9 ad annum Christi 1271 moniales hujus cænobii Victorinas appellat, de quibus Sanderus in Flandria illustrata lib. 3 rerum Iprensium cap. 2 fusius agit*) excitavit in Belgio ad pontem Rorardi super Isaram in agro Furnensi. Sed hæreticus miles tam ferociter impieque locum vastavit patrum memoria, ut virgines sese receperint Ipras. Quamobrem Margareta de Mailly (*Sanderus eam de Mainyni cognominat*) antistes prudentissima litteris supplicibus datis ad R. P. et D. Dionysium de Coulemp, nostræ Canonicæ rectorem vigilantissimum, exoravit particulam brachii sanctissimi Victoris, earum nostrique patroni, quam lectissimus vir D. Dionysius Villerius Tornacensis canonicus et cancellarius detulit hoc anno: sacrilegus enim miles, ut præmonui, antiquas reliquias auro nudarat, nudatasque barbare temerarat. *Hæ postremæ reliquæ, ni fallor, mihi anno 1725 a monialibus istis Victorinis, jam in urbe Iprensi conimorantibus, ostensæ fuerunt. Rayssius in Hierogazophylacio Belgio pag. 368 asserit, sacras hujus Martyris reliquias a Minoritis Valencenensibus asservari. Valentianenses (nempe Minoritæ, de quibus agit, habent) corpus sancti Victoris, inquit, qui Massiliæ in Gallia in persecutione Diocletiani et Maximiani martyrium consummavit, ex donatione Joannæ comitissæ Flandriæ et Hannoniæ, Ferdinandi Lusitani conjugis. Opinor, Rayssium, homonymia deceptum, licet unum martyrem pro altero accepisse: Gonzaga enim Minister generalis Ordinis S. Francisci in opere, quod de ejusdem Ordinis origine ac progressu conscripsit, parte 3 agens de provincia S. Andreæ, in qua est Conventus Valencenensis pag. 1067 ita loquitur*: Anno Domini MCCXXXIII supradicta Comitissa..... deferri fecit ad templum noviter consecratum corpus sancti martyris Victoris, pretiosissimo et ditissimo loculo inclusum. Fuit hic Christi martyr socius B. Mauriti ex legione Thebæorum, qui pro Christiana fide sub Maximiano imperatore in agro Sedunensi Galliæ occubuerunt. *Eadem habet Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1233 num. 43.*

E

F

16 *Moniales, quæ seculo XIII prope Antverpiam habitant, et nunc in illa urbe degentes vulgo Victorinæ appellantur, seculo elapso notabiles sancti Patroni sui reliquias ex Parisiensi S. Victoris cænobio acceperunt. Sacras illas exuvias, quæ publicæ venerationi exponuntur, propius asperi et veneratus sum, petiique authentica documenta, quibus earum fides probaretur. Prudentes autem virgines istæ præter alia instrumenta, solite conservata, mihi consignarunt testimonium illustrissimi episcopi Antverpiensis, quod mihi sufficere videtur, et sic sonat*: Frater Ambrosius Capello, Dei et Apostolicæ sedis gratia episcopus Antverpiensis, omnibus

Brabantiam

has

AUCTORE
G. C.

has visuris salutem in Domino. Quoniam Sanctorum cum Christo regnantium relictæ in terris corpora aliasque exuvias ecclesiarum esse ornamenta, urbium contra hostes visibiles et invisibiles præsidia, publicæ pietatis incitamenta, et recta ratione et innumeris experimentis et omnium seculorum sensu comprobatum est, propterea peculiari favore ac benevolentia eos complectimur, qui ejusmodi sacrum thesaurum pie asservant ac colunt, vel aliunde in nostram important diocesim. Quare cum venerabilis domina Roosen priorissa cœnobii vallis sanctæ Margaretae in hac civitate nobis supplicasset, ut portunculam capitis sancti Victoris martyris, ipsi donatam ab admodum R. D. Priore vicario regalis abbatiæ sancti Victoris Parisiensis inspicere et auctoritate nostra ordinaria approbare dignareremur: Nos, quantum in Domino possumus, respondere volentes pio devotionis affectui, thecam, cui includebatur, sigillis et inscriptione salvis existentibus, diligenter inspeximus, ac in ea reperimus particulam capitis sancti Victoris martyris, quam dictus admodum R. D. Prior de consensu capituli miserat prædictæ dominæ Priorissæ Roosen, uti luculenter testabatur adjunctum legale veritatis, donationis, et traditionis instrumentum. Quibus visis et debite examinatis, uti et ex aliis desuper transmissis litteris cum constet, dictas reliquias veras et legales esse, eas et nos ut tales approbamus atque venerationi publicæ exponi posse præsentibus decernimus. In quorum fidem præsentibus subscripsimus, et sigillo nostro, ac secretarii nostri signatura communiri fecimus. Antverpiæ in palatio nostro episcopali die xvi Maii MDCLXVII. Frater Ambrosius Capello episcopus Antverpiensis. De mandato reverendissimi domini episcopi prædicti D. Van de Brul secretarius.

aliasque provincias pervenerunt,

C

17 Aliqua ejusdem Martyris ossa antiquitus in comitatu Ruscinonensi exstitisse, colligo ex epistola Garsix monachi Cuxanensis, circa annum 1040 ad Olivam episcopum Ausonensem scripta, quæ apud illustrissimum Petrum de Marca in Limite Hispanico a col. 1072 refertur: in ea enim prædictus Garsias plurimas monasterii sui reliquias enumerans sic habet col. 1076: Sunt reliquiæ beati Victoris, qui apud Massiliam crudelissime cæsus ac suspensus et taureis cruciatus, et in molam pistoriæ missus martyrium consummavit. Non dubito, quin etiam in aliis locis mihi ignotis sacra Martyris nostri ossa honorentur. Inter illa tamen non numero Flaviobrigam, Cantabrorum urbem, vulgo dictam Bermeo vel juxta aliquos Bilbao, ad quam corpora SS. Victoris et Alexandri per maris undas enatasse, Tamayus hac die in Martyrologio Hispano fingit. Cum autem pseudo-Dextrum huic fabulæ non satis clare subscribere conspiceret, poetam Aulum Halum, quem semper ad quælibet confirmanda paratum habet, statim in auxilium advocat, et quosdam fictitios versus ex eo recitat. Neque contentus præcipuas horum Martyrum reliquias Hispaniæ falso attribuisse, eorum Acta corrumpit, tempus martyrii mutat, et omnia pro libitu suo perturbat. Nobis manifesta hujus Martyrologi commenta, toties alibi refutata, hic iterum operose refellere nec lubet nec vacat.

18 Potius ad primum omnium reliquiarum fon-

tem Massiliam revertamur, ubi anno 1363 reliquiæ S. Victoris aliorumque visitatæ et recognitæ fuerunt, ut constat ex quodam instrumento, quod R. D. Fournier, in Massiliensi S. Victoris abbatiæ religiosus, anno 1709 ad Janningum nostrum misit, ex quo excerpserim sequentia: Fuerunt repertæ infra dictum altare reliquiæ S. Victoris et sociorum ejus in magna quantitate, prout in instrumento super dicta inventionem confecto continentur. Et quia videbatur, quod in reliquiis hujusmodi non essent ossamenta corporis S. Victoris et sociorum ejus, et in versibus dictæ capsulæ depictis et descriptis continebatur, quod corpus B. Victoris infra dictam capsulam erat. Ideo capsula fuit aperta, in qua fuerunt inventæ, ut præfertur, reliquiæ, quæ sequuntur cum suis albarellis seu cartellis. Et primo fuerunt reperta ossamenta corporum B. Victoris et sociorum ejus in magna quantitate, prout apparent, et sunt involuta in quatuor pannis seu saccis in dicta capsula repositis, et sunt etiam magnæ formæ, et residua ossamenta corporum dictorum sanctorum Victoris et sociorum ejus fuerunt reperta in dicto altari, dum diruebatur. Deinde post enumeratas multorum aliorum Sanctorum reliquias sequuntur hi versus, qui lipsanthece inscripti sunt:

Serva thesaurum, qui gemmas vincit et aurum,
Corpora Sanctorum, pia capsula, custos eorum.
Corpus Victoris conservat pignus amoris.
Victor non victus, quia lætus pertulit ictus,
Cum Sanctis multis divino munere fultis
Cœlo lætatur, cœlestibus associatur.

Hæc de sacris exuviis dicta sufficiant, jamque diversa Sanctorum nostrorum Acta discutiamus.

§ III. Diversa horum Sanctorum Acta examinantur.

Illustrissimus Bosquetus fuit primus, ni fallor, qui duplicia horum Martyrum Acta typis divulgavit. Priora quidem et prolixiora, quæ stylo soluto conscripta sunt, historiis ecclesiæ Gallicanæ part. 2, pag. 127 inseruit; deinde sequuntur alia in fine mutila, et metro Leonino adstricta, quæ ex codice Ms. bibliothecæ Vaticanæ edidit. Antonius Beaugendre, monachus Benedictinus, eadem Acta metrica Marbodo Redonensi episcopo adscribit, et Parisiis anno 1708 ex duobus Mss. inter Opera illius col. 1527 edidit. Ruinartius, qui prosaicam Bosqueti editionem, cum Mss. collatam, inter Acta Martyrum sincera Amstelodami iterum typis mandari jussit, in admonitione prævia pag. 292 de prioribus hisce Actis ita loquitur: Hujus Martyris Acta in variis codicibus Mss. passim reperimus, sed in nonnullis quidem vitiata; at in aliis superiora, quæ jam Franciscus Bosquetus, tum prætor Narbonensis, in probationibus ad librum quartum historiæ ecclesiasticæ Gallicanæ vulgaverat; ex quo ea ipsa, sanatis ope codicum Mss. aliquot mendis, descripta proferimus. Hæc porro Acta etsi tantæ antiquitatis esse non videantur, ut ab auctore æquali, vel etiam fere æquali scri-

D
et Massilien-
ses reliquiæ
anno 1363
recognitæ
fuerunt.

E

Acta a Bos-
queto,

F

pta

A pta dici possint; talia tamen viris eruditis visa sunt, quæ Joanni Cassiano, aut alicui ex illustribus viris, qui seculo quinto ineunte istis in partibus florebant, possint tribui. *Tillemontius in Monumentis ecclesiasticis tom. 4, pag. 549 eadem digna judicat, quæ S. Eucherio, vel S. Hilario Arelatensi, aut Cassiano aliisque illustribus illius ævi scriptoribus attribuantur. Alii ea adscribenda putant Honorato Massiliensi episcopo, qui circa finem seculi quinti floruit. At frustra de certo auctore conjecturam faciemus, cum Mss. hactenus reperta nomen illius non prodant.*

et Guesnayo

20 Joannes Baptista Guesnays noster in *Annalibus Massiliensibus pag. 131, profert breviora eorumdem Martyrum Acta, quæ sese ex vetustissimis tabulis monasterii S. Victoris excerptisse testatur. Tillemontius tom. 4 Monumentorum ecclesiast. pag. 775 in illis carpit quasdam levioris momenti circumstantias, quæ a longioribus Actis differunt. At illius scrupulis satisfacere conabimur, ubi prius ex Guesnayo oculis et iudicio lectoris subjecerimus ea ipsa Acta, quæ sic habent: Cum post Christi pas-*

B sionem sub Diocletiano et Maximiano, imperii eorum vigesimo anno, die octavo mensis Julii pene totum orbem crudelis vastaret persecutio, ad Massiliensem urbem totius Maximiani imperatoris adventura denuntiatur atrocitas. Tunc cum beatus Victor latere non posset, pervigili tandem indagatione inventus ad Asterium et Euticium præsides adducitur: qui cum se Christianum ingenue fateretur, et idolis sacrificare recusaret, in carcerem violenter detruditur, ubi cœlesti lumine circumfusus custodes suos Alexandrum, Fælicianum, Longinum et Deuterium ad fidem Christi convertit. Ex quo indignatus Maximianus jussit eum retortis brachiis loris subtilibus ligari, et pedibus fune constrictis per mediam trahi civitatem. Post illa vero supplicia revocatus ad judicem, ut sacrificaret: Non sacrifico dæmoniis, constanter ait. Cui blando sermone dixerunt iudices: Victor, cum sis homo Romanis legibus serviens principum dignitatem debes amare. At ille: Ego creatorem Deum omnium timeo et diligo, qui verus et magnus est, quem ego etiam pro salute imperatorum deprecor, et sine intermissione oro; illi autem sacrificare debemus, qui omnium corpora defunctorum in die iudicii reparabit in melius. Cui præsides: Ecce suspenderis in patibulo, et videbimus, quid tibi proderit animus iste tam pertinax. Ego, inquit, suspensus in patibulo ad veram religionem migrabo, ibique me suscipiet, qui pugnat pro me; vos autem cum idolis vestris perpetuis tenebris involuti apud inferos æterna morte torquebimini. Cumque diu suspensus fuisset in patibulo dicere cœpit: Domine, audi precem servi tui, ne permittas me discedere a te, a quo numquam defui* ex quo te cognovi, et quia creator meus es, esto et redemptor.

* forte defeci

typis excusa
examinan-
tur,

21 Tunc præsides sanctum Martyrem de suspendio deponi, et coram eo statnam Jovis, cui sacrificaret, exhiberi jubent; quam cum nec aspicere vellet, et eam de manu sacerdotis calce in terram dejecisset, Maximianus iratus pedem, quo calcem dederat, sancto Martyri præscindi jussit. Postea jussu ejusdem tyranni molæ pistoriæ suppositus et celeri vertigine saxi circumactus, collis cervicibus cerebroque excusso, mirabile visu,

conteritur. Sed dum aliquantulum palpitaret, una cum sociis, quos ad fidem converterat, capite truncatus est xii Kalendas Augusti. Tunc vox de cœlo audita est dicens: Vicisti, Victor beate, vicisti: eripui enim te a persequentibus et de profundo aquarum. *Displicet hic Tillemontio vigesimus imperii annus (id est Christi trecentessimus quartus) quem Acta ista et alia quædam Mss. martyrio eorum assignant; probabiliusque ipsi apparet, eos inter annum 287 et 291 passos esse. Sed cum Maximianus, ut ipsemet fatetur tom. 4. Monument. ecclesiast. pag. 757 mense Julio anni 303 vel 304 potuerit esse Massiliæ, non video, Acta illa ob hanc causam esse rejicienda, aut manifestæ falsitatis convinci. Neque velim tamen huic determinatum martyrii annum operose tueri, cum Actorum antiquitatem et auctoritatem non satis cognoscam. Non placet etiam Tillemontio, quod in iis dicatur Maximianus die octavo mensis Julii Massiliam venisse. Ex hoc loquendi modo colligit, Acta illa esse recentiora. Attamen tomo iv Julii ad diem xvii ejusdem mensis pag. 214 in proconsularibus martyrum Scillitanorum Actis legimus, eos mense Julio die septimo decimo occisos esse. Nemo interim ob hanc expressionem Acta illa novitatis arguit; imo ipse Tillemontius tom. 3 operis proxime citati pag. 638 in iis antiquitatem et veritatem venerationis.*

22 Habemus plura manu scripta ejusdem Passionis exemplaria, quæ multum inter se discrepant. *Codex noster Fuldensis fol. 10 hunc præfert titulum rubris characteribus exaratum: Incipit passio sancti Victoris Massiliensis episcopi mense Julio die xxi. Deinde in toto contextu nulla fit mentio professionis militaris, quæ tamen in plerisque aliis Mss. illi tribuitur: nam in Ms. Isaaci Vossii, quod supra citavi, inducitur Asterius præfectus sic apud Maximianum imperatorem de S. Victore conquereus: Hic Victor miles habet jam duos menses, quo annonam non vult accipere, et clamavit, se Christianum esse; denique et cum me jubente reclusus fuisset in carcere, de signis fugit occulte. Volo ergo scire, quomodo de signis recesserit custoditus a militibus: omni enim nocte, ut audio, egrediebatur. Si non esset maleficus, istud facere non valeret. Audiens hoc Maximianus dixit sancto Victori: Victor, cur consuetas annonas non accipis? Dicit ei sanctus Victor: Quia militare seculo nolo.... Maximianus dixit: Quomodo egrediebaris nocte de signis, qui militum custodia servabaris? Sanctus Victor respondit: Non latenter ego egrediebar, sed publice et aperta janua, non ad otium deambulandi, sed ad languentium visitationem, quod semper facere consuevi: Deus enim favens bono operi et cernens me præ impia custodia spatium non habere egrediendi, mittebat per singulas noctes angelum suum, qui januas, obseratas humana industria, sua præsentia aperiret, et vigilantibus custodibus egressum liberum et regrediendi facultatem donaret. Hæc etiam leguntur in antiquo Breviario ecclesiæ cathedralis Massiliensis; at in pluribus aliis Mss. quæ nihilominus S. Victorem militem faciant, nullum de tota hac historia fit verbum.*

23 Vix intelligo, quid significare velint præsides, quando in Mss. jam citatis S. Victorem ita alloquantur: Miserrime hominum, deciperes nos loquendo, si conditione tua nautam te forsitan nesciremus. Quis hoc conciliet cum Actis post hunc

Com-

AUCTOR
G. C.

E

et quorum-
dam manu-
scriptorum.

F

fabulis

AUCTORE
G. C.

Commentarium edendis? ubi num. 4 dicitur: Sed quia vir clarus erat, iudicatum a praefectis est, uti ejus causa ad Caesaris audientiam referretur. Neque haec nauticae conditionis exprobrationem magis declarat S. Victoris responsio, quae sic habet: Non solum nauta, sed etiam gubernator, adjuvante me Domino, fui. Unde qui creavit me, ipse modo gubernat, tuetur, et adjuvat, in quo spem posui, cui vota obtuli, et offerre non desino. Memini me simile quid legere in Passione S. Phocæ episcopi et martyris Sinopensis, cujus Acta ad diem XIV Julii illustrare conatus sum, ubi in Commentario prævio § IV de nautica istius Sanctis professione conjecturam proposui, quæ utrum hic locum habere possit, judicent eruditi. In eodem codice Fuldensi additur in fine sequens commentum: Maximianus vero diu jam languidus animo, corpore et virtute nudatus, et dæmonis jugi infestatione confectus, consummato Sanctorum martyrio, clamare Asterio præsidi cœpit ac dicere: Heu! incidor miser a sanctis Viris ac torqueor, quia ut video jam et nos excludimur a luce, quam tulimus; torquet pœna quam dedimus; majus est quod recipimus, quam intulisse probamur. Qui usque ad quartum diem tortus, die quinto a semetipso laqueatus, etiam omni putredinis squalore decoctus, vermibus bulliens in diro iudicio vitæ suæ malum digna morte finivit; quod ejus cadaver etiam nobis, qui adhuc cernimus monumentum, aperta veritate declarat, id est ut gloriæ sit testimonium, qui probatur crudelitatis fuisse principium. Codex Molsheimensis, et alia quædam Mss. haec postremam fabellam etiam narrant. Confidenter appello haec narrationem fabulosam, quia ab omni verosimilitudine est aliena et venerandis antiquitatis monumentis repugnat, ut jam paucis ostendam.

detectis,

24 Imprimis quis credat, tunc temporis Maximiano libuisse aut licuisse Christianos persequi, cum circa finem vitæ suæ in maximis augustiis versaretur? Quis credat, S. Victorem aliosve Christianos ejus jussa necatos fuisse anno Christi 310, quo Maximianus laqueo vitam finivit, postquam jam diu a Constantino ob rebellionem purpura et auctoritate privatus fuisset, ut fuse narrat Lactantius, scriptor synchronus, in libro de Mortibus persecutorum cap. 28, 29 et 30. Dum vero dicitur hic Maximianus omni putredinis squalore decoctus, vermibus bulliens in diro iudicio vitæ suæ malum digna morte finivisse, manifesta confusio facta est cum Maximiano Galerio, de quo Lactantius cap. 33, operis jam citati id discrte affirmat. Quod autem additur de Maximiani cadavere, cujus testimonio prædicta narratio confirmatur, non satis convenit cum iis, quæ tradit chronicon Novaliciensis monasterii de corpore Maximiani, quod seculo XI Massiliæ inventum fuisse dicitur. Fragmentum hujus chronici apud Chesnium tom. 3 Script. Gallix pag. 641 ita habet: Circa igitur hæc tempora apud Maxiliam * civitatem sepulcrum ejusdem Maximiani, Christianorum ingentis persecutoris, inventum est. Nam sicut nobis retulerunt, qui interfuerunt, erat mirabiliter corpus ejus intus et extra unctionem balsami, et alia nonnulla genera odoramentorum oppido perfusum. Corpus quoque ejus totus integer * tetro pilo, caro candida, barba permaxima: ad caput vero ejus pocula erant auro aurizo * plena balsami. Ipse vero in locello plumbco quiescebat

* lege Massiliam

* lege totum integrum

* lege obrizo.

in quodam labro ex marmore candidissimo, cum litteris aureis desuper scriptis. Nam consilio Rainbaldi (apud Dionysium Sammarthanum in novissima Gallix Christianæ editione tom. 1, col. 553 vocatur Rajambaldus, diciturque anno 1031 Arelatensem cathedram ascendisse) archiepiscopi Arelatensis, et ceteris fidelibus actum est, ut in mari magno cum totis libris jactaretur. Nam diebus ac noctibus maris æquora ibi videntur semper ardere, ubi jactatum est corpus ejus. Hujus historiæ fides sit penes auctorem; at saltem hæc cadaveris descriptio non convenit ei, qui in Mss. perperam legitur putredinis squalore decoctus, et vermibus bulliens impiam animam exhalasse. Quantum ad marmoreum Maximiani sepulcrum spectat, S. Ambrosius lib. 7, epist. 57 ad Theodosium imperatorem, in qua agit de Valentiniani Augusti sepultura curanda, Maximianum tali tumulo reconditum esse indicat his verbis: Et hic porphyreticum labrum pulcherrimum, et in usus hujusmodi aptissimum: nam et Maximianus, Diocletiani socius, ita humatus est.

25 Cum igitur pleraque Mss. nostra contineant narrationes, aut parum verosimiles, aut manifeste falsas, iis recenseendis supersedeo, et ex omnibus dumtaxat duo ad editionem eligo, quæ sinceriora videntur. Primum est brevius quoddam Ms. Ultrajectinum, quod paucis verbis complectitur ea, quæ in Actis, a Bosqueto et Ruinartio editis, fusius exponuntur. Alterum est Ms. quoddam Gallicum, a Chiffletio nostro transmissum, cujus habemus tria apographa, diversis locis exarata, quæ plane inter se conveniunt. Hoc autem ecgraphum Chiffletianum Actis Bosquetianis et Ruinartianis est admodum simile, si paucas levioris momenti discrepantias excipias, quas in margine annotabimus. Porro hæc Acta, ut supra ex Ruinartio monui, non sunt talia, ut ab auctore synchrono vel suppare scripta dici possint: nam longæ ratiocinationes aliique characteres satis innuunt, ea studio composita fuisse, quamvis prudens eorum scriptor intra verisimilitudinis limites se continuerit, nihilque contra antiquam historiam protulerit. Hinc fortasse dubium oriri posset, utrum breviora Acta non sint primigenia, et longioribus præferenda. Sed cum nesciamus, an hæc ex illis contracta, an vero illa ex his adornata sint, hujus rei iudicium erudito lectori relinquimus; et jam ex Mss. prælo subdimus utraque Acta, post quæ ex Ms. Chiffletiano sequentur miracula, cum Ms. Parisiensi collata.

E
Acta et miracula hic edenda recensentur.

F

ACTA BREVIORA

Auctore Anonymo.

Ex Ms. Ultrajectino.

Sub Maximiano passus est in Urbe Massilia Victor miles. Cum enim illuc venisset Maximianus, peracta cæde sanctorum Thebeorum, decrevit ut omnes diis sacrificarent, aut exquisitis mortibus deperirent. Cum autem hujusmodi decreto animi Christianorum turbarentur, beatus

S. Victor variis injuriis et tormentis affectus,

Victor

A Victor in medium se ingerens statim apprehenditur, et præfectorum tribunalibus præsentatur, ubi cum fidem Christi constanti vultu et voce libera testaretur, protinus circumstantium clamor attollitur; et cum multas injurias ab omnibus tolerasset a, præfecti decreverunt, ut ejus causa ad audientiam Cæsaris deferretur. Qui statim ejus præsentiae sistitur, et multis accusationibus undique impetitus, summis terroribus ad sacrificia perurgetur. At ille terrente robustior, Spiritu sancto repletus, imperatorem et preces ejus mira prudentia confutavit, evacuans idolorum cultus, et fidem Christi certa ratione confirmans. Tunc Cæsar in rabiem convertitur, et ad jussum ejus Martyr Dei funibus coartatus per totam urbem trahi præcipitur, ut ex ignominiosa ejus pœna [dii] vindicarentur, et Christianorum animi terrentur. Tali ergo ludibrio spectantium oculis satiatis, iterum tribunalibus præsentatur, et de negando Christo et diis adorandis acrius iterum perurgetur. Sanctus autem Victor ad singulas eorum objectiones sapienter respondens, cunctos oppressit quodam rationum pondere. Sed tamen ab incusatis * unum jubetur eligere, aut placare deos, aut infelicitate deperire. Si sic, inquit proponitis, quod verbis docuimus, et exemplis videbitis: Deos sperno, Christumque confiteor. Quæcumque potestis date supplicia, cumulate tormenta. Qui statim Asterii jussu patibulo affigitur, et torquetur: sed ibidem orans, apparente sibi Domino recreatur.

B * id est incusantibus

2 Post hæc in carcerem mittitur; sed statim cœlesti lumine et angelica visitatione confortatur. Et dum exultans psalleret, tres milites Alexander, Longinus, et Felicianus eum custodientes, dum hoc viderent, ad pedes ejus procidunt, ac pœnitentes baptizari se petunt. Hoc audiens imperator milites quidem capitali sententia damnavit; Victorem vero, conversionis eorum auctorem, iterum suspensum, et fustibus et nervis taureis laceratum, ad carcerem revocavit. Peracto autem triduo, dum idem per omnia constans in fide reperiretur, in eum minæ, terrores, maledicta, et convitia denuo revocantur; et jussu Cæsaris coram Jovis ara componitur. Sed Vir sanctus de ipsa sacerdotis manu statuam solotenus prostravit, et protinus eodem pede jussu Maximiani privatur. Ad ultimum vero corpus et animam Deo redditurus, edicto Cæsaris ad molendum * ducitur, et mox molæ suppositus, crudeliter conquassatur. Sed cum, dissipata paulo post divinitus machina, spirans aliquantulum videretur, amputato ei capite, mox, cœlica vox auditur: Vicisti, Victor beate, vicisti. Jussu autem Cæsaris eorum corpora marinis fluctibus immerguntur; sed ministrantibus angelis natatu celerrimo in littus oppositum transferuntur, ibique a Christianis decenter sepulta, multa petentibus pie beneficia largiuntur. Passus est beatus Victor octavo Idus Maii b, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui cum Patre, et Spiritu sancto, honor et gloria in secula seculorum. Amen.

C

* forte molendinum

ANNOTATA.

a Tillemontius tom. 4 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 755 judicat, ea, quæ hic dicuntur de populi furore erga Christianos, omnino conformia esse antiquis historiæ monumentis.

b Eo die Mediolani passus est alius miles, nomine Victor, cujus Acta illustrata sunt tomo 2 Maii a pag. 286. Forte ob hanc synonymiam facta est diei confusio: nam Martyrologia passim nostrum Victorem ad XXI Julii referunt.

ACTA LONGIORA

Auctore anonymo.

Ex Ms. cujusdam bibliothecæ Gallicæ, quod Petrus Franciscus Chiffletius noster ad nos transmisit.

E

CAPUT I.

Maximiani persecutio, sancti Victoris comprehensio, et post ignominiam illi illatam libera fidei Christianæ defensio.

Massilia civitas ampla, quondam mirabili structura sua, firmitate simul et pulchritudine gloriosa, in optimo terræ solo, in capite Galliarum sita, terra marique omnium fere gentium commerciis patens, immensa divitiarum opulentia, et frequentibus populorum turbis armorumque terroribus inclyta fuit: unde et Romanæ potentiae meruit esse in occiduis partibus quædam quasi propria sedes. Quare et Romanorum numinum, imo Romanorum dæmonum, studiosa cultrix, et sacrilegarum superstitionum acerrima et ferocissima defensatrix habebatur. Quas ob res superba nimis et pessima tanta crudelitate in Christianorum supplicia Sanctorumque neces, velut totius humanitatis immemor, raptabatur, ut collectos undique circa se piorum greges, ad adventum maxime imperatorum, instar luporum raperet; sed nec ipsis civibus parcens, quoscunque Christiani nominis invenisset, absque ulla miseratione ætatis aut sexus, quasi ad triumphum suorum dæmonum, variis ludibriis affectos, et irrecitabilibus tormentorum generibus excruciatos, vilius quam pecudes trucidaret. Inter quas sanctorum martyrum gemmas Victor sanctissimus, velut ceteris stella fulgentior, gloriosus claruit, vel quod esset nobilior, vel quod in religione nostra instructior, ferventior atque famosior; vel quod de ipsa ceteris pessimis immaniore et truculentiore bestia, Maximiano videlicet imperatore, cum ipso cominus pugnans, insigniter et digne suo nomine triumphavit.

Massiliam veniente Maximiano,

F

2 Maximianus enim cum pro Sanctorum sanguine

EX MS.
et Christia-
nos perse-
quente,
* Ruinartii
editio aliis
* Ruinartius
omittit bea-
lorum
* Ruinartii
editio illuc

a

b

c

comprehen-
ditur S. Vi-
ctor miles,

B

C

qui ob fidei
confessionem
ignominiose
per urbem
raptatus,

* editores
Christum

guine, quem per totum orbem crudelius ceteris * maximeque per totas Gallias recentius fuderat, et præcipue pro famosissima illa beatorum * Thebeorum a apud Agaunum b cæde, nostrorum plurimis nimis terribilis factus, Massiliam advenisset, ut secundum Scripturam impius adhuc impie ageret c; cuncta illic * crimina sua cum vita nequissima completurus, ne quid sibi deesset scelerum, pietati protinus insatiabilis tortor, velut parum hactenus fecisset, tota rabie bellum indicit, Christicolæque, nisi sacrificent idolis, exquisitis mortibus deperire jubet : tum vero tantam aliorum nube oppressis perturbatisque nostrorum animis, invincibilis sese in medium Victor opposuit singulis noctibus sanctorum castra sollicite circumiens, et per domos singulas ad amorem æternæ vitæ, et contemptum transitorie mortis servorum Dei corda confortando succedens.

3 Talibus insistens, felix hostia mox futurus,prehenditur, ac præfectorum tribunalibus præsentatur. Præfecti primum suadent clementius Viro, ne deorum culturam sperneret, nec consuetæ militiæ stipendia et Cæsaris amicitias pro cultu cujusdam olim mortui recusaret. Ille statim, sancti Spiritus armatus eloquio, deos, quos dicebant, immundissimos dæmones efficacissime comprobant; militaria vero stipendia, et imperatoris amicitias, se Christi militem in contumeliam Regis sui nullatenus habere velle respondit. Dominum autem nostrum Jesum Christum, altissimi Dei Filium, pro caritate restaurationis humanæ, vere quidem hominem fuisse mortalem, et ab impiis, se volente, occisum, sed divinæ suæ virtutis potentia die tertia suscitatum, cælos ascendisse, et a Deo Patre regnum super omnia stabile suscepisse, vultu constanti, ac liberæ vocis plena auctoritate protestatur. Nec mora; circumstantium clamor ingens in cælum attollitur, pius Domini confessor ab omnibus injuriatur : sed quia vir clarus erat, judicatum a præfectis est, uti ejus causa ad Cæsaris audientiam referretur. Quo facto, ille efferato animo subito conversus in furias, dilationis impatiens, jubet Athletam sanctum suis tribunalibus præsentari.

4 Beatissimus igitur Victor coram tribunali furentis imperatoris statuitur, multisque undique accusationibus impetitus, omni calliditate summisque terroribus ad sacrificia iterum dæmonum perurgetur. Martyr vero ex audito terrore robustior, velut qui gehennas levi commercio vinceret, nec auferri de terra veritus, qui municipatum coelestis curiæ jam sentiret, de promptuario sancti Spiritus recreatus, imperatorem sævissimum, cunctosque principes ejus mira prudentia et virtute animi confutavit, idolorum cultus assertionibus claris evacuans, Jesum Dominum * verum Deum esse certa publice ratione confirmans. Tunc impiissimus cæsar, omni fera crudelior, omni dracone malignior, diabolica face succensus, in rabiem vertitur, sanctumque Martyrem funibus coarctatum per totam urbem præcipit volutari; ut ex ignominiosa Viri pœna, et deorum suorum vindicaret injurias, et nostrorum simul animos territaret. Data sententia, conclamat exercitus, insanientis populi undique ad spectaculum multitudines ruunt; dumque per totam civitatem brachiis pedibusque ligatis Christi

Athleta pertrahitur, impiis manibus, vel maledico saltem ore, prout quisque poterat, cruciatus adaugent, ita ut pro reatu non minimo sibi duceret, qui ad ejus injurias non aliquid adjecisset.

5 Tali ergo ludibrio cum satis superque vulgi nefandissimi oculos satiasset, ad tribunalia præfectorum sanctissimus iterum Victor laceratus, cruentusque reducitur; de negando Christo et diis adorandis acrius itidem peroratur : putantes enim pœna et contumeliis populi tumultibus fessum animo decidisse, nec jam de superfluo locuturum, qui sibi potius consulendum esse crudeli experimento didicisset, de injuriis Cæsaris ac totius reipublicæ graviter conqueruntur. Tum deinde supremæ dementiæ, nihilque esse infelicius asserunt, quam omnium deorum, et invictissimorum principum amicissima familiaritate posthabita, cuncta mundi oblectamenta, et gloriam et honorem, ipsam quoque dulcissimam salutem corporis, pro eo quod numquam viderit, perdere; cunctorum iras deorum hominumque in se gratuito provocare : cum omnium dolore carorum persumma tormenta ad interitum festinare. Proinde vel jam experto rationem sanioris eligendam esse consilii, nec contemnendos esse deos, quorum manifesta majestas fulgeret in templis, quorum beneficia sentirentur a cunctis, quos et veneranda antiquitas adorasset, summi principes colerent : quibus propitiis, cuncta lætarentur; quibus adversis, durare mundus nec ipse valeret. Illi sane quantocius renuntiandum, qui et vivendo semper pauperrimus fuerit, et quam esset impotens moriendo demonstraverit : id si faceret, futurum ut et imminetia supplicia lucraretur, et de intima Cæsaris amicitia summisque honoribus ipsis posset intervenientibus gratulari : quæ si respueret, ad illam, quam nemo umquam vidisset, Christi sui gloriam, non aliter quam ipsius exemplo per summa tormenta et contumelias, totius opprobrium et abjectio populi factus, esset illico transiturus.

6 Cum Martyr de primo jam impetu plene victor, et sancti Spiritus factus oraculum, imperterritus et infatigabili animo, Deo confortante, persistens, ad hunc modum concionatus ait : Si de injuriis Cæsaris et reipublicæ agitur, numquam, inquit, Cæsari, numquam reipublicæ nocui, non honori imperii quidquam detraxi, non ab ejus me propugnatione retraxi. Quotidie pro salute Cæsaris, et totius imperii studiose sacrifico : Quotidie pro statu reipublicæ coram Deo spiritales hostias macto. Dementissimum autem non ab re videri omnibus existimo, si quis unum aliquid ita diligat, ut non id pro centuplo meliore postponat. Quid vero si illud unum nec prout cupias habere, nec si habeas, sine metu gaudere, nec cum maxime sollicitus sis, valeas retinere; illud vero centuplum, mox ut volueris, præ manibus habeas, cum tenueris, securus gaudeas, quod nullo jam fine, nullo sui tui defectu, nullius deinceps violentia perdas : proinde sanioris ratione consilii, omniumque judicio sapientium familiaritas principum, mundi oblectatio, gloriæ, honores, salus corporis, cara cognatio, et hujuscemodi cetera, ipsa denique temporalis vita, quæ nec pro voto acquiri, nec secure haberi, nec vel longiuscule teneri, omnibus plane notissimum est, æternæ vitæ ineffabilibus et sta-

D

iterum ad
deorum cul-
tum invita-
tur;

E

sed ille mul-
tis rationi-
bus,

F

bilibus

A bilibus gaudiis, summique omnium auctoris amplexibus postponenda sunt. Quem cum amaveris, habeas; cum habueris, cuncta pariter cum illo possideas; nec te doleas hæc ipsa, quæ deserueras, momentanee reliquisse, quæ commutatione levissima incomparabiliter meliora in æternum gaudeas recepisse. Non autem tormenta, sed refrigeramenta recte dici, quæ cruciatus æternos exstinguunt; nec mortem, sed salubre poculum reputari, per quam ad talem vitam transitus procuratur.

impia deorum scelera revelans,

7 Illo sane nihil insanius, nihil omnium, conscientia teste, vecordius, qui hoc tanto bono sine causa posthabito, manifestum vitæ suæ hostem, studiose ut deum, colat. Unde et post vitam nihil aliud quam mortis æternæ mercedem, et inexplicabiles sine termino cruciatus acquirat. Quis enim vitæ humanæ truculentior hostis appareat, quam qui ageuda docet, proprioque exemplo suadet, quæ et extrema sunt agentis opprobria, et justissimis legibus capitaliter puniuntur? Nonne autem agenda docentur, quæ publice recitari, quæ laudando cantari jubentur? Tales quippe, tales sunt dii vestri maximi, quibus præcipientibus, horrenda sua scelera non solum recitantur, sed et visibiliter effinguntur, in theatris cantantur, et summis laudibus celebrantur in templis. Cui enim vestrum nescire licet funestas rapinas, et quantum in se fuit, nefanda parricidia summi Jovis? Cui innumera ejus stupra, et adulteria furtiva et publica, fraudulenta et violenta ignorare permissum est? Numquid reginæ deorum sororisque Jovis maligna crudelitas, et fraterna secum incesta latuerunt? Nonne palam sunt Martis implacabilis ferocitas, et obscœnissimi Priapi, nec non fœdissimæ Veneris turpitude? Quid deas febres *d* deosque pallores *e*, et hujusmodi deorum referam greges, quos ipsi vos deos malignos, et salutis inimicos humanæ prædicatis? Pudet memorare deos stercutios *f*, et deas cloacinas *g*, et mille talium portenta deorum, qui tanto dedecore miseros suos cultores afficiunt, ut venerari cloacas, et stercora (deorum scilicet talium templa) compellantur.

d e

f g

C
et insanum eorum cultum explo-
dens,

8 Patet igitur quam truculentissimi et ultra omnes inimicos immanissimi hostes sint hominum isti dii vestri magni, quorum lignea vel lapidea, vel ærea majestas, a vobis facta et stabilita, a muribus seu avibus stercoratur in templis: quorum prædicta maleficia, nulla vero beneficia sentiuntur a suis: quos venerata vestra misera antiquitas periiit; quos utinam vestri principes tollendo felicius viverent, quibus propitiis, cuncti, quibus propitii sunt, jubentur a justissimis legibus capitaliter plecti, quibus adversis, per mundum innocentia, honestas et justitia reflorescit. Non enim illi propitiari nisi similibus possunt, dissimilibus enim nequeunt, quia nulla contraria sibi invicem convenire possunt. Similes vero illorum et justissima lex (ut diximus) cum pessima nota de medio exterminat, et ipsa æquitas nihil illis post vitam aliud nisi mortis æternæ supplicia servat. Beatitudinem quippe flagitiosis nemo vel insanus concedit. Restat ergo, quidquid post hanc vitam talibus retribuitur, id esse, ut quoniam numquam beati sunt, sempiterna miseria moriantur. Quoniam ergo dii ve-

stri dissimilibus quidem adversi, similibus autem semper mortaliter sunt inimici, ratione firmissima constat, quod eos nemo colere debeat, quorum et cultura viventes semper turpissimos, et retributio, sive in hac vita, sive post hanc vitam, facit miserrimos; quos nec aliquatenus deceat formidari, cum sola sit eorum propitiatio metuenda.

9 Illum sane quanta caritate, quanta veneratione dignum est adorari * qui cum inimici essemus, prior nos dilexit, qui et deorum turpium nobis fraudes aperuit, et ut nos ab illis eriperet; non suam minuens deitatem, sed nostram vestiens humanitatem inter nos Deus permanens, homo factus apparuit; ut pauperrimos ditaret, nostræ se paupertati, cum ditissimus esset pauperrimus veniens configuravit: cujus illa humana conversatio nobis est omnis virtutis et honestatis exemplum. Cujus indebita mors debitam nostram abolevit in æternum, et dum isti dii, imo pessimi dæmones, illum innocentem nostra infirmitate velatum injuste expetunt, quos a se deceptos captivaverant, juste perdiderunt. O quam dives illa, quam ob-jicis *, paupertas, qua quando sibi placuit solo jussu piscibus implevit naviculas, quinque millia * satiavit turbas! O quam fortis infirmitas quæ omnes suorum infirmitates sanavit! O quam vivifica mors, quæ tot mortuos suscitavit! Quæ ne forte minus vera esse aliquatenus aestimetis, aspiciate ab initio prædicta, innumerabilibus miraculis totius creaturæ attestatione firmata. O si intente videretis, quantus iste sit, cui totus est obediens mundus; qualis sit qui est desiderabilis totus, in quo nihil vituperabile, in quo totum laudabile, cujus caritas omnes recipit, cujus judicium nullus evadit! Quid ejus vita sanctius, quid doctrina rectius, quid promissis utilius, quid minis terribilius? Quid ejus tutius patronatu, quid laudabilius amicitia, quid jucundius gloria?

Christi fidem
constanter
defendit,
* editores
adorare

E

* editores ob-
jicitis

* editores
millium bo-
minum

10 Quis deorum huic similis, quis huic comparabilis? Omnes enim dii gentium dæmonia, Deus autem noster cœlos fecit, et ideo illi cum suis cultoribus æternis incendiis damuati sunt, atque damnandi, sicut scriptum in sancto Propheta: Dii, qui cœlum et terram non fecerunt, pereant de sub cœlo. Et in alio: Confundantur omnes, qui adorant sculptilia. Et iterum: In ignem dejicies eos, in miseriis non subsistent. De isto autem sauctus Propheta dixit: Deus noster præ omnibus diis, omnia quæcumque voluit fecit in cœlo et in terra, in mari et in omibus abyssis; unde et eodem propheta testante *: Beati omnes, qui timent eum *, qui ambulant in viis ejus: Regis enim sui gloria fideles milites non carebunt; propter quod secure pro ejus testimonio mortem nos ultro suscipimus, et quam certa sit nostra spes, passionis exemplo monstramus. Quocirca, viri illustrissimi, viri doctissimi, mentis compotes, et ratione vigentes, semoto, quæso, paulisper odio et contentione, justo examine vim utriusque partis atteudite, ne turpissimis et inimicissimis dæmonibus, damnatis atque damnandis *, ulterius vosmetipsos tradatis; neu divinæ similitudinis honorem, quæ in vobis est, eorum obscurissimæ turpitudini substernatis, ut eorum

et ethnicos
ad eam am-
plectendam
hortatur.

F

* editores te-
ste
* editores
Dominum

* editores
damnantibus

EX MS.

damnationem evadere valeatis. Obedite autem sanctissimo, pulcherrimo, justissimo, clementissimo, omnipotenti Creatori, et amico vestro; cujus vos humilitas, si ei acquiescitis, sublimabit, paupertas ditabit, mors vivificabit, cujus vos nunc advocant saluberrima monita, invitant præmia; ut in æterna ipsius gloria paulo post suscipi, et in ejus semper amicitia valeatis gratulari.

ANNOTATA.

a *Baronius eadem martyrum Thebæorum anno 297 consignaudam existimat; alii vero eam ad annum 286 revocant. Poterit hæc controversia chronologica operosius discuti ad diem xxii Septembris, quando eorum memoria in Martyrologiis celebratur.*

b *Locus ille, in diocesi Scduneusi situs, adhuc celebris est ob tot martyrum memoriam, et ob extructum ibi insigne monasterium, quod hactenus perseverat, sub S. Mauriti nomine notissimum.*

B c *Auctor hic alludit ad illum Apocalypsis cap. 22, § 11: Qui nocet, noceat adhuc, etc.*

d *Cicero lib. 3 de Natura Deorum refert, fanum Febri fuisse erectum in palatio. Vide de eadem insauia Valerium Maximum lib. 2, cap. 5, et Lactantium de falsa religione lib. 1, cap. 20.*

e *Livius lib. 1, cap. 27 ait: Tullus in re trepida vocat Pallori ac Pavori fana. Unde Lactantius loco proxime citato ethnicos ita ridet: Pavorem Palloremque Tullus Hostilius figuravit et coluit. Quid de hoc dicam, nisi dignum fuisse, qui semper deos suos, sicut optari solet, præsentibus haberet.*

f *Suspitor, deum Stercutium esse eundem, qui a Lactantio circa finem capituli 20 vocatur Sterculus, et de quo ibidem ita loquitur: Et Sterculus, qui stercorandi agri rationem primus induxit.*

g *Lactantius eodem libro 1 de falsa religione cap. 20 hanc sædam divinitatem ita explodit: Cloacina simulacrum, in cloaca maxima repertum, Tatius consecravit; et quia cujus esset effigies ignorabat, ex loco illi nomen imposuit. Alia deorum dearumve nomina non explico, quia passim nota sunt.*

C

CAPUT II.

Constantia S. Victoris in tormentis, trium militum conversio, felix eorum mors, ac S. Victoris post varia supplicia martyrium.

Dum S. Victor in tormentis divini consolatione recreatur,

Cumque perorasset Martyr, impiissimi præsedes, rationum pondere oppressi: Adhuc inquit (Victor) philosophari non desinis? Unum tibi elige aut placare deos, aut cum summa infelicitate deperire. Si sic, inquit, proponitis, quod docuimus verbis, exemplo firmandum est; Deos sperno, fateor Christum. Quæcumque potestis, date supplicia, cumulate tormenta. Exacerbati

ergo responsis ejus præfati sacrilegi, dum in laniando eo alter alterum crudelitate vincere nititur, in se primitus versi, orta rixa, dissentiunt: pro qua recedente Euticio, optatæ sortes excrucianti Martyris alteri cedunt. Tunc Asterius (sic enim dicebatur) Christi Militem patibulo * mox jubet affigi: quo facto cum diutius accerrime torqueretur, attollens Sanctus, in cælum lumina piam tolerantiam a misericordissimo patre Deo, cujus id esse donum noverat, precabatur: nec jam ultra ferens clementissimus Jesus certatori suo insigne certaminis, victoriaeque signum, crucem videlicet in manibus gestans, in specie consolantis apparuit dicens: Pax tibi, Victor noster: Ego sum, inquit, Jesus, qui in Sanctis meis injurias et tormenta sustineo. Viriliter age, et esto robustus: ego enim tecum sum fortis adjutor in prælio, qui et fidelis post pugnam * et victoriam remunerator in regno. Ad Salvatoris vocem protinus omnis dolor cunctaque irrita cessere tormenta. Tunc ille mente vultuque alacri conversus ad laudes, immensa visitatori, ac consolatori suo toto spiritu gratias referebat.

12 Lictores autem sævi cum jam lassi defecerent, nihil autem se profecisse, tripudianti Martyre, cernerent, depositum patibulo jussu nefandissimi præsidis sub custodia militum in obscurissimum omnium carcerem trudent. Et ecce benignissimus Jesus, sponsionis suæ non immemor, noctis medio Militi suo visitationem angelicam mittit. Continuo igitur solutis carceris claustris, depulsa nocte, totum carcerem die clarior lux cœlestis irradiat. Exultans Martyr laudes Domino cum angelis leniter se demulcentibus cantat. Milites ergo claritatem tanti cernentes fulgoris, ad pedes Sancti cernui procidunt, veniam flagitant, baptismum petunt: quos pro tempore diligenter instructos, ascitis sacerdotibus, ipsa nocte ad mare duxit, ibique baptizatos propriis manibus de fonte levavit. Mane autem facto, sanctorum militum Alexandri, Longini, Feliciani a (sic enim eorum nomina dicebantur) divulgata conversione, magnus ille draco Maximianus furore succenditur, feralia edicta proponuntur: hæc omnia in Victorem (quippe qui auctor fuisset) durius retorqueri, milites vero debere aut consentire idolis, aut capitali sententia condemnari.

13 Tunc beatus Victor novos Christi milites præmissurus ad prælia, hujuscemodi oratione præmunivit, dicens: O fortissimi commilitones, o gloriosi certaminis antesignani, nunc opus est animis, nunc opus est tota fortitudine; fidem quam nunc imperatori vestro * promisistis, viriliter custodite. Imminet enim hostis, adest pugna: vult enim hostis * tirocinia vestra repentinus aggredi, ut si incautos invenerit, palmam victoriae se quodammodo subripuisse gloriatur; vos autem, carissimi, non ita negligenter instructi estis, non ita parum Christum didicistis, vos quoque non ignoratis præmia, nec perdidistis militiam, sed mutastis; experiatur igitur rex vester * quos elegit, quibus aciem primam felix pugnae commisit: experiantur et inimici, quos impetant, nec vos degeneres in aliquo sentiant, de quibus tam bene vester imperator sensit, ut recentissimis tironibus rerum summam committeret,

D

* in editis
omittitur pa-
tibulo et san-
ctus

* in editis
omittitur
pugnam

E

et in obscu-
rum carce-
rem detru-
ditur: viso cæ-
lesti lumine,
tres ejus cu-
stodes ad pæ-
dem conver-
tuntur,

a

F

qui ab illo
excitati,

* editores no-
stro

* editores
novi

* editores
noster

A teret, et primos belli eventus nostræ fortitudini commendaret : nec vos terreant bella, qui semper bella didicistis, nec vos avocent peritura, qui jam præ manibus æterna videtis. Superest vobis illa fortiter rapere, superest vobis per medias acies ad illa transire, quæ si paulo vobis interim asperiora videntur, ipsum Regem nostrum, jamjam per talia transisse cognoscite. Ipsum non alium dicentem audite : In mundo pressuram habebitis ; sed confidite, ego vici mundum ; ipsum, inquam, fiducialiter mente et voce contra omnia dura invoke.

ad constantem Christi confessionem,

14 Non vobis fideliter invocantibus deerit, qui suis omnibus veraciter promisit dicens : Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi. Denique hujus rei me ipsum vobis exemplum fidele propono. Dum enim appensus patibulo intolerabilibus cruciarer angustiis, misericordem Dominum supplicibus lacrymis invocavi ; et ecce protinus illum video gloriosum redemptionis nostræ signum in manu ferentem, et dicentem mihi : Pax tibi, Victor, ne timeas ; ego enim sum Jesus, qui in Sanctis meis injurias et tormenta sustineo : ad cujus vocem tanta mihi statim virtus infusa est, ut nulla deinceps supplicia reputarem. Quapropter, carissimi, virtutis vestræ memores, in auctorem omnium Jesum Dominum, et qua ille transierit, quo pervenerit, aspicientes, ne timeatis minas volaticas mortalium hominum, quibus promissa jam præ manibus est immortalium societas angelorum ; et momentanea ferte supplicia, ut triumphaliter superare possitis æterna ; et qui ante hac malebatis mori, quam vinci, perpetuo perituri, nunc patimini, oro vos, vincere *, in æternum postmodum regnaturi.

* editores hic addunt penitus

* an vinci?

ante illum gladio feriuntur.

C in sanctum Martyrem maledicta et convitia undique jaciuntur ; at ille contra omnia illata robustior permanens, cum ab impiis cogeretur, ut vel milites, quos averterat, ad cultus deorum revocaret : Quæ ipse, inquit, ædificavi, destruere mihi non licet. Interrogati ergo milites sancti, Alexander, Felicianus, atque Longiuus, in confessione Domini fideliter perseverant, moxque ex imperiali jussu gladio feriuntur, corporaque proijicientes temporalia, vita potiuntur æterna.

Postea S. Victor iterum frustra ad Jovis cultum impellitur,

b

16 Sacratissimus autem Victor cernens Sanctos milites neci datos, lacrymabili voce Dominum precabatur, ut illorum socius esse martyrii pariter et gloriæ mereretur ; quorum post Deum credulitatis et confessionis auctor exstitisset. Statim igitur gloriosus Martyr, conclamantibus turbis, undique tunditur, iterumque suspensus, fustibus, nervisque taureis atrocissime cruciatur ; inde, victis tortoribus, revocatur ad carcerem, ubi triduo b in oratione perseverans, martyrium suum magna contritione cordis et multis lacrymis Domino commendabat. Denique funestus Cæsar, audita constantia Martyris, vel-

ut ad ultimum tortor insanior reservatus, suis eum adspectibus imperat sisti. Tunc interrogatione facta, Martyr perseverantissimus, idem qui fuerat in confessione Domini per omnia reperitur. Tum vero quasi de novo furor et rabies in Christi Militem debacchantur ; tum minæ, terroresque, maledicta, et convitia denuo renovantur. Interea Maximianus Jovis aram jubet afferri : mox igitur coram ipso ara componitur, sacrilegus quoque sacerdos paratus assistit. Tunc imperator ad sanctum Victorem : Pone, inquit, thura, placa Jovem ; et noster amicus esto. Hoc audito, fortissimus Christi Miles, sancti Spiritus ardore inflammatus, seseque amplius ita ferre non sustinens, velut litaturus, propius accedit, aramque de ipsa manu sacerdotis solo tenus pede prostravit, atque ipsum pedem jussu mox detestabilis Cæsaris amputatum, Deo et regi suo Domino Jesu Christo, velut quasdam suaveolentes primitias interim sui corporis dedicavit.

17 Ad ultimum vero jam tum corpus et animam Domino redditurus, edicto Cæsaris ad molam pistariam ducitur. Ibat autem ita celer et hilaris, acsi nihil penitus passus incommodi videretur. Igitur cruentissimi et execrabilis tyranni jussa complentes lictores sævi gloriosum Martyrem, toto mox corpore, rotatu celeri conterendum, pistariæ molæ supponunt ; tunc electum Dei frumentum sine miseratione conteritur, tunc invictissimi Martyris ossa felicia crudeliter conquassantur : sed cum, dissipata paulo post divinitus machina, spirans adhuc aliquantulum videretur, ad perfectam ejus plenamque victoriam, tot Domino confessionibus dedicatum, tot et tantis agonibus decoratum, gladio illi caput abscindunt. Quo facto mox desuper vox cœlestis intonuit dicens : Vicisti, Victor beate, vicisti.

18 At infelix Maximianus, speciale dæmonum templum, a quibus hactenus fuerat superatus, sperans se vincere vel defunctos, ad cumulandas Martyrum glorias, omni humanitate sepulturæ prohibita, eorum corpora in profundo maris brachio, quo a meridiano latere civitas cingitur, a piscibus devoranda submergi facit. Sed pius Dominus meliori consilio et honori Sanctorum, et posterorum patrociniis providens, ministrantibus angelis, natatu celerrimo sancta corpora in oppositum littus illæsa transponit ; ibique a Christianis in crypta, nativo in saxo operose ac decenter excisa, sepulta multis usque in hunc diem miraculis honorantur, multaque beneficia pie petentibus, ipsorum meritis, conferuntur. Per Deum et Dominum nostrum Jesum Christum, cui sit laus æterna, virtus, honor, et imperium cum Deo Patre et Spiritu sancto per infinita secula seculorum. Amen.

ac tandem sub mola contritus capite truncatur,

E

ejusque corpus cum aliis in mare dejectum prodigiose eripitur et honorifice sepelitur.

F

ANNOTATA.

a Vides, hic dumtaxat tres milites nominari, nullamque fieri mentionem Deutherii vel Eleutherii de quo sat fuse disputavimus in Commentario prævio § 1.

b Hinc patet, milites a S. Victore conversos, triduo ante ejus martyrium passos esse. Nihilominus

Lectioes

EX MS.

Lectioes Massilienses post officium S. Lazari, anno 1633 impressum, eodem die omnes laurea martyrii coronatos fuisse indicant his verbis : Sed dum aliquantulum (nempe S. Victor mola contritus) palpitaret, una cum sociis, quos ad fidem converterat, capite truncatus est duodecimo Kalendas Augusti.

MIRACULA

AUCTORE ANONYMO.

Ex eodem Ms. Chiffletiano, quod contulimus cum Ms. altero, quod ex Parisiensi S. Victoris archivo descriptum est.

B

CAPUT I.

Præfatio, blasphemi punitio, dæmoniacorum, cæcorum, contractorum, aliorumque ægrotantium sanatio.

Auctor pauca præfatus

Miracula, quæ Dominus Jesus Christus ad declarandum gloriosum martyris sui Victoris meritum, post venerabile ipsius triumphum operari dignatus est, ad laudem ejusdem Domini Jesu, de cujus munere sunt, enarrare et scribere honorificum est : neque enim infructuoso silentio sunt tegenda, quæ et dicta et scripta multis possunt esse utilia. Verumtamen parvulus sensus meus ad hæc scribenda nullatenus ex se solo præsumeret, nisi ad hæc obedientia injuncta me cogeret; sed plerumque vera obedientia nequaquam de sua, sed de Dei virtute præsumens, supra vires assumit negotium, confidens in id, quod imperitia denegat, divinum adesse auxilium. Tu itaque, pater carissime a, qui imperas, ora, inquam, ut Spiritus sanctus cordi meo adveniens lucem suæ veritatis infundat, et os meum ad id, quod jubes, digne pronuntiandum aperiatur.

C

a

narrat, quomodo blasphemus fuerit punitus, b

2 Die Dominica, illa scilicet quæ dicitur Ramis palmarum b, cum populus ad ecclesiam beati Andreæ apostoli ob flores benedicendos (sicut ea die fieri solet) cum processione exiret, et sancti Victoris caput cum magna veneratione et devotione in lignea theca deferret, quidam custos ecclesiæ, perfidiæ et blasphemix spiritu nequiter incitatus, cœpit tandem in populum invidiæ suæ virus effundere, et eorum devotionem irridendo velle dissolvere : superstitiosum enim esse dicebat, ligno inutili et vacuo quidem, sed signato, tantum honorem ab hominibus exhiberi; nihil inibi, quod veneratione dignum esset, haberi. Mox derisorem Militis sui ultio divina percussit, unumque ex oculis illius eruens, os quoque blasphemum ad aurem usque detorsit, sicque dolore cogente, confiteri miser et venerari [debu]it præ-

sentem, quem prius, suadente perfidia, subsannando dixerat fuisse absentem.

D

3 Sed mox ad precem conversus veniam postulat, affirmans, multumque contestans, quia si sanitatem pia Martyris interventione reciperet, procul dubio in posterum toto vitæ suæ tempore erga cultum ejus supplex ac devotus existeret. Rogavit, obsecravit, nec tamen tunc aliquid impetravit; sicque per totum annum in eadem vexatione ac deformatione permansit. Emenso demum anni spatio, prædicta die Dominica recurrente, cum populus more solito ad ecclesiam supradicti Apostoli cum deportatione reliquiarum procederet, tum ille, cui sua vexatio intellectum jam dederat, clamare cœpit ac dicere : O beatissime Victor, parce mihi misero, parce, et pro tua pietate peccati mei impietatem remitte; oculum obcæcatum illumina, et os deformatum reforma; satis dederim huc usque pœnarum : audeo enim et confidenter affirmo, quia amodo tuus cro, si per te sanitatem amissam recepero. Statim miseratio divina supplicanti affuit, quæ confitentem et pœnitentem pristinae sanitati restituit : qui pro sanitate recepta gratias agens, ac de cetero, ne quid inepte proferret, ori suo custodiam ponens, quamdiu vixit postea erga beati Martyris cultum devotus permansit.

ac dein ope S. Victoris liberatus.

E

4 Cum igitur fama miraculorum beati Martyris longe lateque crebresceret, et non solum proximas, verum etiam longe remotas provincias relatio gloriosa percelleret, mulier quædam de Wasconia c, quam per annos decem possederant et possidendo vexaverant septem dæmonia, cum per plurima loca Sanctorum duceretur, nec sanaretur, tandem auditis Christi militis Victoris virtutibus, ad ecclesiam memoriæ illius adducitur; quæ ferreis nexibus alligata in quoscumque poterat rabidis dentibus sæviebat; et ecce virtutem non ferens, per os ejus cœpit clamare dæmonium : Scitote, quia hinc nullatenus exeo, si non carnes prius ad vescendum accipio. Virtus siquidem illa, quæ dæmonem illum fortiter exurebat, jam ab ea muliere, interventione beati Victoris, dæmones sex socios ejusdem expulerat. Sequenti autem die sancto Parasceve, malignus ille terribiliter rugiens horribili voce proclamatur : O Victor, o Victor, merito diccris Victor, quia per te victus * jam teneor, et per te victus hinc exire compellor; sed veraciter scias, quia si hinc coactus egrediar, statim filiam transmarini regis ingredior, ibique diutius moror. His dictis, vellet nollet, miser exire compellitur, et a possessore maligno mulier diu possessa relinquitur, ita ut ab ore illius saliva sanguinolenta deflueret, et fœtor intolerabilis de inferiori parte procederet. Quæ, ut Deo et beato Victori pro adepto beneficio gratias retulit, gaudens ad propria remeavit.

Mulier a septem dæmonibus possessa,

c

* alias vincit

5 Homo quidam toto corpore contractus, et in modum sphaeræ miserabiliter conglobatus, benignissimi Martyris Christi efflagitabat auxilium. Cujus infortunium vir quidam piæ mentis adspiciens, ejusque miseriæ miserationis affectu compatiens, tali voto se erga beatum Martyrem obligavit; quia si eum sanaret, per singulos annos ei candelam unam offerret. Tunc divina clementia et patientis miseriæ et compatiens misericordiam

vir contractus,

A

sericordiam ex alto prospiciens, Martyris sui suffragantibus meritis, contractum illum misericorditer visitavit, visitatum erexit, ita ut eadem hora, ruptis contractionis suæ nexibus, surgeret, et ad locum, in quo beati Martyris corpus conditum quiescebat, velocissime curreret, gratias agens et dicens : Gratias tibi, Deus, qui interventione Martyris tui misericordiam mecum fecisti, et ex toto debilem ex toto sanasti. Alios quoque ad laudem invitat, signa monasterii totis viribus pulsat, atque in voce excusationis* et confessionis Te Deum laudamus cum fratribus cantat d : et ne hoc, quod diximus, aliquis aestimet fabulosum, attendat et videat hunc, de quo locuti sumus, adhuc superstitem cum filiis supradicti condensoris sui, quo voluntas tulerit, liberis gressibus ambulantem.

* lege exultationis

d

mulier elephantias laborans,

e

B

6 Quodam tempore secundum morem patriæ, ad confirmationem pacis cum aliis Sanctorum reliquiis gloriosa beati Victoris memoria ferebatur. Ventum est igitur ad villam quamdam, quæ Cararco dicitur, ubi mulier quædam elephantias e morbo percussa a communi omnium conversatione sequestrata morabatur, quæ intelligens gloriosi Martyris adesse reliquias : Credo, inquit, sanctissime, quia si vis, potes me mundare. Sequenti igitur nocte tamquam in excessu mentis effecta, vidit ad se radium immensæ lucis influere, et totam domum illam, in qua jacebat eodem lumine coruscare : et ecce in ipso accessu lucis divina quædam virtus affluit, quæ ab omni eam lepræ contagione mundavit.

gravi incommodo vexatus,

dæmoniatus,

C

Saturninus quidam gravi satis incommodo vexabatur, quippe qui crebro in faciem corruens, spumans in terra volutabatur : qui mox ut mente devota beati Martyris expetivit auxilium, omnimodum ægritudinis suæ meruit obtinere remedium.

7 Cum ad memoriam Martyris quispiam fuisset ingressus, quod coram sacrosanctis reliquiis adstare dignus non fuerit, rei exitus comprobavit : nam mox correptus dæmone, amens effectus est. Laniare miser se ipsum et pugnis tundere, et naturæ hostis effectus sibi ipsi propriis manibus oculos eruere, sicque tandem prostratus in faciem miserabile omnibus spectaculum fore. Quis tantam inibi impiissimi possessoris non execratur sævitiam ? Quis possesso benignissimi Martyris non exorat clementiam ? Transacta tamen hebdomada, multorum precibus victus, maximeque gloriosissimi Athletæ Christi virtute superatus, objurgare dæmon cœpit et dicere : Quid me, Victor, persequeris ? Cur me hinc exire compellis ? Ego si violenter introissem, lege coactus violenter ejici debuisssem. Hic autem se sponte tradidit, se mihi sponte subiecit. Constat igitur, quia injuriam patior, si hinc coactus ejicior. Si justus est Deus tuus, justus et tu servus illius, justitiam servato et rectum judicium iudicato. Statimque in his verbis cum illo familiari sibi fœtore malignus exire compellitur, et non sine suo dedecore per virilia patientis, cum fluxu veneni venenosus ejicitur. Quid plura ? Roboratur infirmus populus, gratulatur, gratiarum actio in commune persolvitur.

f femina

8 Quædam ab oculis f mulier cum ad sepulcrum Martyris in oratione prostrata jaceret, vidit

quemdam miræ pulchritudinis juvenem, cominus accedentem, duas lampadas in manibus ferentem, sibique verbis consolatoriis blandientem : Æquanimior, inquit, esto, Deo gratias agito, per cuius potentiam lumen tibi amissum restituo. His dictis, qui apparuerat adolescens, evanuit, et receptis oculorum lampadibus, mulier læta discessit.

EX MS.

Narrare quispiam solet, quia dum puer quidam fabro exhiberet obsequium, oculorum amisit intuitum. Qui diutius ad memoriam Martyris in oratione persistens dum nec desperatione nec tædio fatigatur, unius oculi restitutione donatur. Tum ille non solum de illuminato jam oculo concepit lætitiā, sed de alio quoque illuminando assumpsit fiduciam. Nec piæ eum exspectionis fefellit eventus : nam post dies aliquot, dum attentius orationi insistitur, et alterius oculi reparatur amissio, et videndi, qui cæcus fuerat, duplicato gratulatur officio.

et puer cæcus,

9 Mulier quædam toto contracta corpore, apud virum suum, ut ad beati Viri reliquias præsentaretur, obtinuit ; cumque orasset, nec sanaretur, a viro suo, quo advecta fuerat asino, ad domum propriam reportatur. Sequenti die sabbati petit illa denuo, se ad ecclesiam reportari, quod vir suus, etsi invitus, acquievit tamen, ut fieret ; sed nec sic quidem beneficium, quod petebat, obtinuit. Tertio demum sabbato iterum viro suo mulier devota blanditur, et plus de ipsius vexatione, quam de sua fatigatione, sollicita, orat tamen, ut semel adhuc ad ecclesiam reportetur. Tum ille, desperatione jam fractus ac tædio, durius respondere, et quasi præsumptuosam ipsius petitionem increpando corripere : stultum esse dicebat post tam diutinam infirmitatem de sanitate præsumere, inani quadam fiducia tantum laborem assumere ; præsertim cum jam secundo nihil potuisset orando proficere. At illa, ut turbatum illius sedaret animum, molliori quidem responsione asserebat, Deo nihil esse impossibile, nihilque, difficile, semper eum orationem humilium, maximeque afflictorum vota respicere, piis desideriis aurem libenter impendere, semper justis supplicationibus præsto esse, numquam eum cor contritum et humiliatum despicere : denique, qui compeditos solveret, qui elisos erigeret, qui cæcos illuminaret, aliasque nonnullas per Martyris sui merita virtutes ostenderet, et suæ quoque contractionis compedes per interventionem ipsius posse dissolvere.

mulier toto corpore contracta

E

10 Cum igitur iter agerent ille pedibus nitens, illa inter manus viri asello innitens, factum est ut imminente jam vespera ad ecclesiam propinquarent. Tum illa in terram se deponi efflagitat, justum esse perhibens ac devotioni congruum, se quoque, si quo modò posset, sine vehiculo incedendo ecclesiam introire : præsertim cum eadem hora servos Dei inibi commorantes constaret vespertinas laudes ante sanctum Dei Martyrem decantare : quæ, viro stomachante, deposita, statim ut terram contigit, solutis colligationis suæ vinculis, in pedibus stetit, et in usum pristinum revocatis membris, reliquum viæ una cum viro suo propriis gressibus peragens ad ecclesiam venit.

ad reliquias S. Victoris ducta,

F

Cæcus quidam, uxore ducatum præbente, ad ecclesiam

EX MS.
et cæcus tibe-
rantur.

ecclesiam venit, pro restitutione oculorum orationi incubuit, nihilque proficiens, qui cæcus venerat, cæcus abcessit. Die sequenti cum spe hesterna regreditur, quanto recentior tanto devotior ad orationem revertitur, sicque in brevi desiderii compos efficitur. Exponit oratio devotionis affectum, mereturque devotio orationis effectum.

ANNOTATA.

a *Ex his, aliisque hic proxime adjunctis conjicio, auctorem fuisse monachum, qui forte abbatis sui jussu hæc miracula collegerit.*

b *Quamvis scriptoris nostri ætatem determinare non possim, tamen ex hac expressione colligo, eum post seculum VIII vel IX vixisse, cum Edmundus Martene in tractatu De antiqua Ecclesiæ disciplina in divinis celebrandis Officiis cap. 20 ostendat, nullam fieri mentionem apud auctores de benedictione palmarum seu florum ante seculum octavum vel nonum.*

c *Wasconia vel Vasconia aliquando sumitur pro omni Aquitania, quæ est pars Galliæ inter Oceanum Aquitanicum, Garumnam fluvium, et Pyrenæos montes extensa; aliquando strictius sumitur, ut videri potest apud geographos passim obvios.*

d *In Ms. Parisiensi nihil legitur de campanarum pulsu aut hymno Te Deum laudamus.*

e *Morbus ille, teste Bartholomæo Castaldo in Lexico medico, elephantia vel elephantiasis vocatur, quia in eo cutis corio elephantis similis videtur. Est autem species quædam lepræ, quæ ab aliquibus lepra Arabum appellatur. Plura de eo, vide apud Gorreum in Definitionibus medicis.*

f *Ab ocellis, lege conjunctim abocellis et aboculis, id est cæca; a propositione privativa ab et substantivo oculis, quasi absque oculis. Ita etiam lege pag. 155 ad litteram b.*

CAPUT II.

Cæcorum illuminatio, leprosororum mundatio, et pueri mortui resuscitatio.

Mulier ner-
vis contra-
cta,

Mulierem quamdam contractio nervorum debilem inutilemque reddiderat, cui ad totius corporis solatium una tantum manus sana remanserat. Hæc igitur adminiculo cujusdam filii sui ingressa basilicam orationi incumbit, lacrymas fundit, exponit miseriam, implorat misericordiam. Die quadam, imminente jam vespera, janitorem ecclesiæ obsecrat, ne inde expellatur, quin potius ante sanctum altare intromittatur, per beatum Victorem se sanandam fore, sibi jam promissum esse testatur. Homo misericordiæ janitor acquiescit, et mulierem, quo rogaverat, intromittit. Nocte sequenti totum ejus corpusculum, acsi febribus urgeretur, ita subito tremore concutitur, nervorum ligatura dissolvitur, tortuositas membrorum dirigitur et in statum pristinum contractionis deformitas revocatur.

12 Nec solum mater beneficium cœleste percipit, ad filium quoque exuberans misericordia redundavit: nam et ipse unius brachii virtutem amiserat, quod pectori suo contiguum movere omnino non poterat. Sed dum materuæ calamitati pium filius impendit obsequium, ipse quoque sanitatis adeptus est commodum. Statim in Dei tabernaculo vox exultationis et salutis emittitur, et Deo gratias referentes, filius de matre, mater de filio collātantur; itaque filius in eodem loco in obsequio Fratrum remanere disposuit. Mater vero non jam ope aliena, sed virtute propria ad sua remeavit, quæ mox ut ad conjugalem copulam est regressa, et ad eam quoque sua contractio est reversa. Quæ iterum ad ecclesiam veniens et de cetero continentiam spondeus, sanitatem pristinam consecuta est.

13 Lotharius quidam Turonensis, ut lumen amissum reciperet, diversas Sanctorum memorias expetebat. Denique cum beati Antonini a oratorium peteret, virtutum, quæ per beatum Victorem efficiebantur, odore respersus est: virtus Dei Martyris ab iter agentibus prædicatur, et eorum, qui per eum curati jam fuerant, numerositas intimatur. Cumque mutato itinere, quo respersus fuerat odore prosequitur, in ipso itinere occurrentem sibi misericordiam experitur: cum enim ad quamdam crucem in via erectam pervenisset, et ad venerationem ipsius paululum in oratione subsisteret, unius oculi visum adeptus est; quo ducente, ad ecclesiam venit, qualiter virtutem Martyris ante expectatum fuisset expertus, omnibus enarravit, noctem sequentem in vigiliis et orationibus totam expendit, et statim in crastinum in restitutione alterius oculi beueficium cœleste persensit.

14 Mulieres duæ de diversis locis ad beati Victoris suffragia expetenda convenerant, quæ utræque, altera senectute, altera infirmitate, oculorum lumen amiserant. Die quadam illa, quæ prior natu erat, dum ad januam monasterii beati Martyris Christi auxilium præstolatur, elegantis formæ et habitus juvenis ei per visionem ostenditur, qui duas candelas accensas in manibus gestans, acsi exstinctas lampades vellet illuminare, ita candelas ipsas oculis ipsius visus est admove. Recedente visione, visionis effectus consequitur, et lumen, quod senectus obtuderat per manus juvenis restitutum accenditur. Altera quoque, cum illuminata fuisset, et ad domum regressura ab ecclesia paululum recessisset, in ipso itinere secundo et tertio excæcata, secundo quoque et tertio ad memoriam Martyris illuminata est. Tum vero metuens, ne deterius sibi aliquid contingeret, si ad sua deinceps redire tentaret, in eodem loco resedit, ubi et nunc usque incolumis degit.

15 Uno quispiam oculo gressus dirigens, utroque orbatum lumine ad sepulcrum Martyris frequentibus deducebat: uno igitur oculo incedentes crebro, ut dictum est, ad ecclesiam veniebant, statimque recedentes nullum sanitatis beneficium reportabant. Diu siquidem ad orationem stare non poterant, quia victum necessarium non habebant; duplex cos urgebat necessitas, una vivendi, altera videndi, et cum venissent, ut visum reciperent, statim recedebant, ut victum perquirent.

D
cum filio sa-
nitatem im-
petrat.

Intercessio-
ne S. Victo-
ris cæcitas,
a

E

a variis utri-
usque sexus
hominibus,

F
* alias abstu-
lerat

depellitur;

A rerent. Quadam denique die cum ecclesiam more ingressi fuissent, mox ille, qui unum oculum habuit, alterius visum recepit; qui ex toto cæcus fuit, ex toto cæcus remansit. Qui tamen, de curatione alterius assumpta fiducia, noctem sequentem in oratione pervigilem duxit; mane vero circa introitum Missæ, reseratis oculis, reliquum diei in laude consummavit.

mulier leprosa sanatur;
 16 Mulierem quamdam immunditia lepræ singularem reddiderat; quippe quæ non solum a thoro legitimo, verum etiam a communi conversatione sequestrata manebat; quæ et passionis magnitudine prægravata, et rubore sequestrationis confusa, dum omni se humano solatio destitutam vidit, quod inde consequi solet, intentionem cordis sui ex integro ad Deum convertit. Tandem, auditis Sancti virtutibus, ad martyrium ejus accessit; quas necessitas suggerebat preces cum lacrymis fudit, et quæ hominibus despectui erat, ut ipse eam susciperet, imploravit. Cumque post orationem cum ipsa, qua venerat, lepra regreditur, et Deum quoque vel qui ejus sunt sibi difficiles esse conqueritur: statim occulta quadam virtute in ipsa sua querimonia totum ejus corpusculum, varietas cutis ad unius speciem coloris reducit, et in pristinum vigorem revocatis membris, tota mirabiliter natura renovatur.

puer mortuus,
 17 Vir quidam fidelis et devota ejus uxor ad sepulcrum Martyris facta oratione, dum ad propria redeunt, quem sanum reliquerant, parvulum filium ægotantem inveniunt: qui infirmitate crescente, tertia die defunctus est. Parentes vero, dum seipsos præ dolore non capiunt, ad beatum Victorem lamentationis suæ verba convertunt: Quid est, inquiunt, o beate Victor, quid est quod factum est? Ad sepulcrum tuum preces et vota persolvimus, nos et nostra tuæ protectioni commisimus; et ecce unde magis securi esse debuimus, inde infortunium majus incurrimus! Dum enim post orationem et venerationem, tibi exhibitam, domum regredimur, unici, quem habebamus, filii solatio destituimur; fide tamen amplectimur et exempla testantur, quia quidquid volueris ab omnipotente Deo facile impetrabis.
 C Age ergo, converte in gaudium luctum nostrum, et restitue nobis filium nostrum. Vicini igitur et qui convenerant dum dolorem consolando lenire cupiunt, quas juvare debuerant, ex sua desperatione preces redarguunt: superfluum esse aiunt dignumque ridiculo, tale aliquid orando exigere, spe vana se ipsum affligere, preces eos et lacrymas perdere. Tam grande miraculum aut nulli umquam Sanctorum aut paucis admodum fuisse possibile; proinde dolori ac fletibus temperandum esse, per patientiam levius fieri posse, quod impossibile esset corrigere.

ad vitam revocatur;
 18 At illi nihilominus persistentes in precibus sedulis Martyrem questibus interpellant: quippe quos ipsa sua necessitas vel fide devotiores vel spe robustiores effecerat. Deinde cum ad locum sepulcri pro amicorum deferretur obsequio, ecce subito, qui mortuus fuerat, residere puer visus est, parentes vocare, ut solveretur ac portaretur erigere, longo se itinere fatigatum asserere, denique et vocem se hujusmodi audisse testatur: Propter dilectum meum Victorem anima corpori suo restituatur. Mirari omnes ac lætari et glo-

riosa Victoris sanctissimi merita cum laudibus protestari. Quanto vero parentes exultaverint gaudio non est nostræ possibilitatis evolvere. Mox depositum atque solutum ad sepulcrum Martyris præsentare non differunt, factumque mirabile omnibus enarrantes, ipsi ad propria regressuri Suscitatori suo puerum tradiderunt. Hujus rei, qui viderunt, audierunt, testes sunt.

Duæ mulieres, cæca una, alia contracta, spe recuperandæ sanitatis ad sepulcrum Martyris præsentatæ, ibique una post alteram curatæ sunt: prius* ab ocellis videndi beneficium experitur; deinde contracta subito fragore concussa in pedes erigitur.

19 Quidam cæcus et leprosus alterius ducatu ad ecclesiam venit, diem illam cum nocte sequenti in oratione pervigilem duxit. Post hæc vero dilationem curationis suæ moleste accipiens miserabilem in auribus omnium querimoniam exorsus est. Miserum se et infelicem appellat, qui nec Sanctos cum Christo regnantes, nec homines in terris viventes propitios habeat: Omnes, inquit, amici mei dereliquerunt me; et noti mei quasi alieni recesserunt a me. Stulti quoque despexerunt me, et quam maxime diligebam, uxor mea aversata est me. Omnis substantia mea ad nihilum redacta deperiit et exceptis duobus vasculis apud nihil omnino remansit. Tu igitur, beate Victor, tu ad luminaria tua concinnanda de ipsis vasculis ceram accipe, et mihi ad vestigia mea dirigenda lumen corporis redde. Quod fratres, qui forte aderant, tunc audientes, et necessitatem illius vel devotionem compassionis visceribus intuentes, preces precibus adjuvant et ex intimo cordis affectu, ut exaudiri mereatur, exorant: quibus orantibus exauditio divina non defuit, quia subito æger ille beneficium, quod petebat, obtinuit. Cessant lacrymæ, dolor omnis excipitur et mutatis precibus gratiarum actio in commune persolvitur.

20 Cryptam illam, quæ Sanctorum corpora in primo ipsorum adventu servanda suscepit, Julia quædam impudica, et in cæno luxuriæ multo jam tempore volutata, præsumptuose et irreverenter intravit; quod enim aut venerationis gratia, aut necessitatis suæ causa nequaquam advenerit, continuo super eam irruens ultio divina monstravit. Nam quia simplicem illum oculum cordis secuta non fuerat, amisso corporis visu, manifestum præsumptionis suæ cunctis indicium dabat. Sed hoc profecto miraculum (ut postea patuit) quam ob sui Martyris meritum, tam ad suæ pietatis indicium virtus cœlestis exhibuit. Tali enim necessitate compulsa infelix illa, immo jam vere felix mulier, tenebras corporis in lucem congerit cordis, dum per illam, quam exterius patitur, quanta intus cæcitate defecerit, ad memoriam revocare compellitur.

21 Prius igitur interioris oculi cæcitate fugata, anteactæ lasciviam vitæ detestans, et futuræ continentiam spondens, pro recuperando corporis visu ad sanctum Dei Martyrem tota se cordis ac precum devotione convertit, et non solum deinceps caste victuram, verum etiam sub sacro velamine reliquum vitæ suæ spatium in Dei se servitio fore acturam ex voto promisit. Quid plura? Et lumen mulier impetravit amissum, et effectui mancipare non distulit, quod fuerat ex voto promissum:

EX 35.

et duæ feminae sanitati restituntur.

* forte prior

uti etiam vir cæcitate et lepra percussus.

E

F

Mulier impudica,

a cæcitate corporis et mentis,

EX MS.

missum : sacri enim velaminis impositione sanctimonialis effecta castam deinceps vitam agere studuit, et continentiae non segnis amatrix, in continentiae perseverantia vivendi terminum fecit. Constat igitur quatuor miracula, ut ita dicam, in uno miraculo fuisse patrata. Dum enim visus exterior ex praesumptione subducitur, ex ipsa poenae admonitione interior oculus aperitur, et lumen amissum per orationem restituitur, quod his omnibus mirabilius est, ad vitam animae, peccatis exstincta, reducitur.

et alius ab
hydropisi li-
berantur.

b

* alias ocus

Accidit inter cetera, ut quidam morbo, quem intercutaneum *b* vocant, gravissime laboraret, adeo ut similitudinem quamdam leprae in carne ipsius pestis illa praetenderet; qui auditis Sancti virtutibus, in nullo prorsus diffusus opem ejus expetiit, et quid fidei devotio quid Sanctorum apud Deum posset oratio, alios expertus edocuit: nam velut nihil umquam perpessus incommodi fuerit, sic ab omni potius *, qua tenebatur, infirmitate mundatus apparuit.

B

ANNOTATA.

a *De variis sanctis Antoninis egimus ad diem IV Julii, tom. 2 ejusdem mensis a pag. 7. Nescio, an hic indicetur S. Antoninus Apamiensis in Gallia, de quo ibidem actum est.*

b *Morbus intercutaneus hic idem est, ni fallor, qui apud Græcos ὑδρῶψ et Latinos aqua intercus. Sic autem appellatur, quod aquosi humores hæreant inter cutem. Attameu fortasse est æstus inter carnem et cutem, aut quædam lepræ species, ut hic indicare videtur auctor.*

CAPUT III.

*Dæmoniacæ liberatio, mira ferri pro
candela accensio, gravissimi morbi ac
cæcitatæ depulsio.*

C

Mulier a dæ-
mone posses-
sa,

Mulier quædam a pessimo dæmone miserabiliter vexabatur, ita ut nihil penitus sui juris in sensibus corporis, malignissimo usurpante spiritu, retinere videretur: omnimoda enim sospitate destitutam hospes impius totam obsederat, et obtusis auribus, visuque sublato, insuper et usum loquendi subduxerat. Sic itaque misera illa et miserabilis mulier præter hoc, quod gravissime patiebatur exterius, quæ membris ferro constrictis rabiem pectoris et rubore genarum et stridore dentium testabatur, furorisque sævitiam, etsi cæci, torvi tamen oculi minabantur: mortem omnibus intentabat, et accendentes quoslibet vel ad quos ipsa accedere poterat, mordicus laniabat. Tandem inter nitentium manus ad sepulcrum Martyris non tam adducta est, quam violenter attracta, ibique omnibus, quos vel sua necessitas vel illius infelicitas præsentem reddiderat, miserabile prorsus spectaculum facta: omnium siquidem unius miseræ commovebat

affectus, nullius tam ferreum pectus, quod ad compassionem vel misericordiam infelicis mulieris non tangeret cruciatus. Flebant, quoniam eo magis flendam esse credebant, quo minus usque flentem videbant: nam et ii, qui lugere se ipsos advenerant, suarum obliti, tantisque illius compassi miseriis, pro salute illius preces ad Dominum cum lacrymis effundebant.

23 Flentibus igitur cunctis et pro restitutione mulieris Deo et sancto Victori devotissime supplicantibus, tandem impudentissimus ille alieni juris invasor, per os feminae, quam suam fore crediderant, in audientia omnium clamare compellitur: O Victor, o Victor, qui mihi ac patri meo *a* adversari non desinis; nusquam nos requiescere pateris; de multis nos hactenus mansionibus expulisti, crebro sedes, crebro hospitium mutare coëgisti, et nunc, ut sentio, me hinc quoque habes ejicere, et in barathri tandem ima retrudere. Vere enim intelligo, velim nolim, tuis me orationibus egressurum; sed pro certo noveris, me ex toto sine vindicta minime recessurum: nam etsi aliud facere nequeam, obscœnum tamen foetorem in exitu meo tibi tuisque relinquam. Nec mora post hæc, dum in ipso confusionis suæ testimonio, acsi flagris caderetur, cum magno ejulatu et foetore, quem ipse prædixerat, immundus spiritus exire compellitur. Et hic igitur quatuor miracula in unius reparatione mulieris magnifice constat esse profecta: siquidem ab obsessore corpore malignus expellitur, surditas in auditum reducitur, et in visum cæcitas revocatur, et in usum loquendi lingua resolvitur; quod videntes, qui aderant, tanto uberiores Deo et sancto Victori gratias referebant, quanto venerationem jam curatæ mulieris graviores esse prospexerant.

24 Nec illud prætermittendum puto, sed tanto diligentius referendum, tantoque attentius audiendum, quo singulare et inauditum hactenus, quod subjungitur, constat esse miraculum. Rebus aliquis pauper et spiritu quemdam gloriosi vultus et reverendi habitus virum sibi videt in somnis assistere, et torporem suum in hunc modum increpationis arguere: Cur, inquit, negligenter agis? Cur ceteris segnior inveniris? Cur ecclesiam beatæ semper Virginis cum aliis adire non properas, ut dignum aliquid una cum precibus offerendo, per intercessionem nostram Christum ejus filium tibi placabilem facias? Qua ille redargutione perterritus, a somno excutitur, et mente tacita secum anxius sciscitatur, quisnam esse potuisset, a quo talia salutis suæ monita percipisset. Sed hunc esse beatissimum Martyrem Christi, et tunc quoque in simplicitate cordis sui homo credidit, et fide certissima rei eventus ostendit. Verum attenuatis paululum curis, rursum ille sopitus est; et ecce iterum in modum supradictæ visionis Sanctus apparuit, negligentiam ipsius cum increpatione redarguit, ut ferum illud rotundum et longum, quod in domo sua habebat absconditum, pro cereo tolleretur, et sic ad ecclesiam pergeret, imperavit.

25 Quo ille audito, expergefactus obstupuit et quod imperatum secundo jam fuerat, effectui mancipare non distulit. Ferro sublato, ad ecclesiam venit, quam tunc forte non minima populi multitudine constipatam invenit: eadem enim

nocte

et surda, ca-
ca, ac muta
facta libera-
tur.

E

Pauper qui-
dam in som-
no monitus,

F

ut ad opem
S. Victoris
confugeret,

A nocte, qua ille ingressus est, beatissimi Martyris gloriosæ passionis dies annua recensebatur, et in eadem ecclesia juxta morem provinciæ ad laudem ipsius nox illa ab incolis in vigiliis et orationibus tota expendebatur : quibus singulis luminaria in manibus accensa tenentibus, non tam coruscare, quam ardere videbatur ecclesia, tanti luminis irradiata fulgoribus. Solus inter alios pauper ille penuria luminis ab aliis divisus apparuit, et quid ageret nescius, tandem quasi invento consilio, cuidam de commorantibus inibi Fratribus præsentiam suam exhibuit, cui et ferrum illud ostendens, ut pro eo vel unam candelam mutuo sibi daret oravit, nec vel noctem illam solus sine lumine vel diem festum sine oblatione transigeret, nihil se aliud ad manum habuisse contestans, quod in tali negotio sibi commodius deservire potuisset. Verum indignatus ille aurem avertit, et quod petebat, se non acturum fore respondit : nam curam ecclesiæ ipse gerebat, et multum in hujusmodi negotiis vexatus jam fuerat.

B
carens candelam, quam offerret,

26 Tum ille humano destitutus solatio ad aliquem Sanctorum convertitur et de supernis auxilium præstolatur. Tu, inquit, beatissime Victor, tu me pausantem in lectulo meo surgere compulisti, tu me ecclesiam istam et noctis hujus vigiliis adire fecisti. Tu etiam paupertatis meæ angustias optime nosti : et quia præter hoc ferrum, quod ut mecum tollerem, ipse jussisti, nihil aliud, quo paupertas mea imminui pateretur, inveni : et nunc jussionem tuam implere festinans, vides, o Domine, in quantam anxietatem deveni, ut quid agere debeam, ratione aliqua invenire non possim : ego enim opprobrium hominum et abjectio plebis, solus inter coruscantia agmina tenebrosus assisto, ego in derisum omnibus factus, solus tantæ multitudini vel dissimilis vel singularis appareo. Et quid agam? Verum quia melius nequeo, scio quid faciam : in conspectu omnium ferrum istud exponam, quod ipse jussisti, tenendo pro cereo, quantulumcumque dedecoris mei solamen accipiam.

manu gestat ferrum,

C

27 Fecit homo, quod dixerat, et ferrum in manibus in modum cerei erectum tenebat ; et ecce mirum in modum in summitate ferri ignem præsagiens fumus apparuit, parvoque spatio interjecto tota se in splendorem ignis nubes illa fumigabunda convertit. Sicque (mirabile visu) nulla extrinsecus materia ignis adhibita, ferrum accensum est, ut contra naturam flammarum globos emitteret, et in modum salis, ardentibus prunis injecti, crepitantes de medio ignis scintillas ejiceret. O vere mutatio dexteræ Excelsi ! Qui miserabile omnibus paulo ante spectaculum fuerat, versa jam vice, miserabile * cunctis spectaculum dabat : et quibus ante penuria luminis timuerat esse contemptui, hic jam erat novæ lucis immensitate formidini. Stabant enim omnes, rei novitate perterriti, expectantes finem tam grandis videre miraculi, nec diu tantum splendorem ferentibus oculis, sese mutuo respiciebant, et inter gaudium metumque suspensi, ejus hanc esse potentiam, qui rubum ardere fecerat incombustum, minime dubitabant ; at ille novi luminis portitor, quidnam ageret, quo se verteret, nesciebat, nec tamen ignarus hoc divi-

* forte mirabile?

næ ostensionis signum sanctissimi Martyris sui prætereundum meritum, in vigiliis et observationibus tota nocte sic permanebat.

EX MS.

28 Mane autem facto, cum in eadem ecclesia Missarum solennia celebrarentur, et sua ab omnibus luminaria offerrentur, et ipse quoque inter alios devotus accessit, et ardentis ferri partem superstitem cum humilitatis hostia offerre curavit. Oblatum igitur cum luminaribus aliis ferrum exstinguitur, et usque in præsentem diem, ad aliorum infidelitatem arguendam, aliorum devotionem excitandam, in testimonium multis ostenditur. Quo viso, mirabilis Deus in Sanctis suis ab omnibus prædicatur, et Martyris sui apud Deum virtus et merita declarantur.

quod mirabiliter arsit.

Alter quispiam miserabili quadam ægritudine tenebatur adstrictus, ut quasi truncus inutilis per singula videretur membra contractus. Qui auditis Sancti virtutibus, ut ad memoriam ejus deferretur, obtinuit, et sæpe delatus nullum penitus infirmitatis suæ remedium reportavit : sed non idcirco desperatione fractus aut tædio, die quadam Dominica sic restitutus est, ut vigorem pristinum singula corporis membra reciperent, et nulla prorsus in eo vel contractionis vel dissolutionis vestigia remearent *.

Quidam gravi morbo afflictus,

E

* forte remanerent et puella cæca sanitatem obtinent.

29 Puellam quamdam, haud longe ortam a cœnobio, pestis quædam oculorum mirum in modum cæcam reddiderat ; palpebræ enim, quæ aliis, ad velamen vel munimen oculorum solent esse subsidio, huic erant cæcitatibus occasio : nam pupillis irrevocabiler superductæ et deorsum faciei, acsi visco tenerentur, adstrictæ, totum illud receptaculum lucis obduxerant, et, jubare solis excluso, quasi obserato aditu, videndi iter obstruxerant. Hæc a matre lugubri ad sepulcrum Martyris et ipsa lugubris adducta deponitur, ibique pro salute unius indefessa ab utraque ad Deum oratio funditur, et gloriosi Martyris suffragia cum omni precum ac devotionis instantia præstolantur. Frequenter oratum : cumque in hujusmodi opere muliebri quadam improbitate b persisterent, tandem a Domino factum est, ut et filia de sua cæcitate remedium, et mater de filiæ reparatione solatium, ambæ simul divinæ pietatis experirentur solatium. Quadam enim [die] Sabbati circa solis occasum, dum attentius orationi insistitur, reseratis subito palpebris, oculorum claustra laxantur, et retro acto velamine, in suum videndi usum pupillarum faculæ revocantur. Unde factum est, ut eadem hora et luctus in gaudium et preces in jubilum verterentur, et lætitiæ animi clamore testante, per ora mulierum sanctissimi Victoris præconia panderentur. Itaque non jam matre filiam, sed e converso matrem trahente filia, duplicato viam carpentes lumine, regrediuntur ad propria. Sed quia omnia, quæ vel vidimus vel audivimus, hujus Sancti miracula in uno libro comprehendere vel laboriosum, vel fastidiosum esse perpessimus, in hujus fine miraculi et libellum istum finem pariter habere statuimus, ut ad ea, quæ restant, describenda miracula quanto recentiores tanto devotiores accedamus.

b

F

EX MS.

ANNOTATA.

a Sic legitur in utroque Ms.; sed non intelligo, quem hic dæmon patrem suum appellet. Suspico, ita legendum potius: Mihi ac parti meæ, id est sociis meis, adversari non desinis. Vide tamen, quæ noster Cornelius a Lapide habet ad verba Joannis cap. 8 v. 44, ubi de diabolo hæc dicuntur: Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, et pater ejus, nempe mendacii.

b Improbilas hic significat assiduitatem vel perseverantiam eo modo, quo dixit Virgilius: Labor omnia vincit improbus, id est constans et assiduus.

CAPUT VI.

B *Confirmatio miraculorum S. Victoris alio miraculo; et mira domus cujusdam conservatio in communi vastatione.*

Post ægrum
quemdam sa-
natum,

G ravissimo quispiam vexatus incommodo, quodam genere languoris defecerat, et posteriori corporis parte præmorta, usque ad interiora ventris pestis illa pervenerat. Qui opinione virtutum et fidei devotione subnixus ecclesiam, quæ Sanctorum reliquias continet, ab amicis deportatus ingreditur, ibique in oratione persistens divinæ pietatis remedia et beati Victoris suffragia præstolatur: qui prima vel secunda die nihil proficiens, nec tamen vel diffidentia vel labore deficiens, tertia demum die (erat autem dies illa Sabbati) salutem, quam petebat, obtinuit, et vegetato corpore, viribusque resumptis, membris omnibus sanus et integer, acsi nihil passus fuisset, apparuit: sicque factum est, ut qui alienis manibus deportatus advenerat, voti compos effectus, suis gressibus ad propria remearet.

C
aliqui homi-
nes de mira-
culis S. Vi-
ctoris dubi-
tantes,

a

31 Verum hoc, quod subjungitur, tanto diligentius et retractari debet et recipi, quo non solum miraculum sed et argumentum quoddam miraculorum in eo ipso constat explicari. In castro, quod vulgo Teminas a dicitur, quidam infidelitatis amici et duræ cervicis homines, auditis tot signorum virtutibus, non credebant, sed tam divinæ potentiæ quam Sanctorum meritis derogantes, quidquid de perpetratione signorum hactenus fama vulgaverat, jurejurando verum esse negabant, et sicut scriptum est: Aliis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem, his pene miraculorum opinio non vitæ fuerat, sed mortis occasio. Cumque in hujusmodi incredulitatis errore persisterent, et multa super his confabularentur, et quærerent, tandem unius consilium in commune proponitur: probandum scilicet fore, et experimento discendum, utrum vera essent, quæ de Sancti virtutibus dicebantur, an falsa. Aiebat igitur, anum quamdam in sua possessione degentem, videndi beneficio multo jam tempore caruisse, ita ut de cæcitate

illius nullus omnino posset ambigere. Hanc ad ecclesiam summo mane oportere duci, et ad martyrium beati Victoris pro deponenda cæcitate deponi. Porro si voluntas Dei esset, ut per sancti Martyris sui merita mulier visum reciperet, consequens etiam fore, ut eos, incredulitate deposita, erroris sui pœniteret, simulque ipsius clementiam humiliter implorandam, ut super his quæ in eum mentiendo deliquerant, Deum sibi per intercessionem suam placabilem faceret.

32 Acquiescunt alii hoc ita omnino, ut dictum est, fieri: spondent omnes, dextrisque mediis ab incredulitate se recessuros affirmant, si hoc tamen Sanctus efficeret, ut lumen amisum mulier cæca reciperet. Mane igitur, jubente domino, ducatum vero præbente filio, mulier ab ocellis b adducitur, et convenientibus, qui fœderati fuerant, simul ab omnibus ad ecclesiam properatur; quam tunc forte tanta populi multitudo repleverat, ut, qui mulierculam caperet, vix in ea locus inveniri debuisset; quæ tamen non sine maguo conatu post januam intromissa deponitur, ibique turba incredula rei exitum præstolatur: inter quos, qui consilium dederat, tam de propria quam de aliena cæcitate sollicitus, ita supplex exorsus est: Magna sunt, o beatissime Victor, et omnimodis stupenda, quæ hactenus de virtutibus tuis audivimus, quibus tamen, peccatis nostris, ut puto, exigentibus, nondum fidem adhibere potuimus; sed nunc jam obsecro, quia ad hoc ipsum convenimus, utrum vera sint, quæ dicuntur, appareat, et visum huic mulieri virtus tua adeo prædicata restituat: nam si actum id fuerit, ut tuis suffragantibus meritis lumen ei reparetur exterius, et nobis procul dubio lumen ad credendum restitueretur interius. Nos enim, ut verum fatear, magis excæcati sumus, qui ad contemplandam veritatem signorum tuorum cordis oculos non habemus. Discant igitur omnes, qui scire desiderant, et in uno miraculo indubitanter agnoscant, quia et alia omnia, quæ hucusque audivimus, per tua sancta merita operatus sit Deus, qui facit mirabilia magna solus.

33 Post hæc quasi unius horæ spatio interjecto, filius supradictæ mulieris, qui matris inibi vel custodiam vel curam gerebat, contra fenestram, quæ altari postposita, ei erat opposita, oculos intendebat; et ecce tam vultu quam habitu reverendus per eandem (ut ei videbatur) fenestram juvenis introibat, quem cadenti super amictum chlamyde lampas in modum sphæræ immenso splendoris lumine præcedebat; qua super altare residente, adolescens ille, acsi aliquem quæreretur, ecclesiam circuire videbatur, ut quidnam ageret, quo se verteret, dubitare crederetur. Mox, quasi dubitationis nube remota, per mediam populi multitudinem ad mulierem gressum vertit, propiusque accedens propriis digitis, quasi medendi gratia, lumen ei utrumque aperuit. Quæ statim in faciem corruens, in vocem laudis erupit; adolescens vero cum ipso prævio lumine per eandem, qua intraverat, fenestram egressus est, nec eum prius se vidisse vel postea ipse, qui hæc videre promeruit, testatus est; sicque omni incredulitate vel dubietate deposita, qui ad hoc ipsum convenerant, crediderunt, et

simul

D

anum cæ-
cam veritatis
explorandæ
gratia illu-
minandam
adducunt,

b

E

post cujus
illuminationem
credunt.

F

A simul omnes, qui aderant, Deum, qui in Sanctis suis mirabilis est, glorificaverunt. Unde factum est, ut, dum per merita sanctissimi Martyris, unius oculi ad videndum reparantur exterius, multorum oculi ad credendum illuminarentur interius.

Agricola surdus et mutus.

34 Ruricola quidam, cum ex more agriculturæ operam daret, justo quidem, sed occulto Dei iudicio percussus, surdus, simul et mutus effectus est : qui statim in terram corruens et laborem in dolorem, exercitium in supplicium versum intelligens, tota die sic semianimis permanebat, nec de loco illo, in quo ceciderat, omnino movere se poterat. Inclinata jam die horaque transacta, qua ille de agro redire solitus fuerat, de absentia viri uxor sollicita, ab amicis et vicinis, sicubi eum vidissent, anxia requirebat : quibus referentibus, cum miserabilem rei cognovisset eventum, denotatum sibi locum adire non distulit, et ut dictum fuerat, ita et experimento factum esse cognovit. Mox jacentem in faciem de terra erigens interrogare cœpit, et ut causam infortunii sui modumque sibi indicaret, admonuit ; at ille penitus obmutescens, ad ecclesiam, in qua Sancti memoriam haberi sciebat, manus supplices porrigebat, acsi hoc solum dicere vel impetrare vellet, ut illuc eum uxor sua in eadem hora deduceret, quod et factum est. In ipso igitur solis occasu ad sepulcrum Martyris simul adstabant, et pro salute unius ambo pariter, ille corde tantum, illa corde simul et voce, Deo et sancto Victori devotissime supplicabant : et ecce subito virtus coelestis apparuit, quæ duo simul beneficia, videndi scilicet et audiendi efficaciam, infelici illi restituit. Verum infelix diu esse non potuit, quem ab infelicitate sua felix Christi Miles liberare disposuit. Mane igitur facto in ipso ortu solis sanitas inchoata perficitur, et mutatis precibus in laudem beati Victoris muta prius lingua resolvitur.

et mulier cæca sanantur.

35 Cuidam mulieri diutina cæcitatis molestia laboranti Sanctus in somnis apparuit, eamque, ut ecclesiam beatæ semper Virginis adiens pro recuperando lumine lumiare sibi offerret, admonuit. Qua mulier allocutione turbata omnem illico somni soporem excussit, viroque suo visione exposita, ut ei ad perveniendum opem ferret, expetivit ; qui mox fide adhibita, et ducem viæ et comitem seipsum impendit. Itaque cum post laborem itineris alicubi resedisset, rogat illa virum suum beato Victori una secum gratias agere, cujus suffragantibus meritis cæcitatis suæ tenebras jam sensisset ex parte clarescere. Deinde ad ecclesiam veniens definitum salutis suæ pretium luminare dedit, et ex integro lumen recepit.

Domus quædam in communi vastatione,

36 Quidam malefici et effrenatæ mentis homines per villam aliquam discurrebant, et insatiabilem in ea vel rapinam vel ruinam cum omni vesania spiritus exercebant : ab ipso enim irruptionis suæ exordio tecta succendunt, homines feriunt, spolia distrahunt, cuncta subvertunt. Quam eorum sævitiam indigenæ non ferentes passim diffugiunt, et quo quisque loco poterat,

sese a conturbatione hominum, et a facie furoris eorum abscondunt : inter quos unus aliis non corpore sed fide robustior inter fruteta latitans, et de lachris cuncta prospectans, in hunc modum exorsus est : O beatissime Victor, de cujus virtutibus tot et tanta audiui, et vera esse non dubito, tibi domum meam et omnia, quæ in ea sunt, servanda committo ; tu eam ut custodias, obsecro, quia hoc te posse veraciter credo ; confundantur, qui nos persequuntur, pereant qui perdere cuncta festinant. Inter hæc singula quæque vastabat incendium, et sola, pro qua orabat, domo superstita, cuncta jam fuerant redacta ad nihilum.

37 Denique de tota illa multitudine tres majori aliis sævitia debacchantes, ad domum illam rapidis equorum cursibus accesserunt ; duoque ex illis quasi ex præcepto unius, qui vel atrocitate, vel auctoritate præeminere videbatur, ignem vicissim imponere, tectumque succendere conati sunt ; sed ad subvertendum humana præsumptio effectum non habuit, ubi ad protegendum virtus divina prævaluit : illis siquidem inani labore confectis, domus illa permansit incolumis. Quam eorum inertiam vel tarditatem tertius ille redarguens, ocius advolat, suis ignem manibus imponendum esse, domumque cremandam exclamat. Cumque, ut dixerat, ignem conaretur imponere, continuo equus ille, cui insidebat, in præceps corruit, et toto corpore in terra colliso, grandiloquus ille divina ultione percussus interiit. Quod ut reliqui duo viderunt, præ nimio timore pene exanimes effecti, quanto citius in fugam conversi sunt. Nec mirum, si contra adversarios suos fortis Christi Athleta prævaluit, si regnum triumphator et principum ministros iniquitatis Victor devicit.

incendiario divinitus punito,

E

38 Hoc dominus domus de loco, in quo latebat, prospiciens illico surrexit, cum tremore et gaudio magno ad domum cucurrit, sua omnia intacta et integra reperit : nec multo post ad ecclesiam venit, rem gestam omnibus enarravit, et pro liberatione sua gratias agens Defensori suo ab illa die et deinceps rerum suarum decimam vovit, cujus nimirum virtute actum fuisse asseruit, ut nec domum suam ignis omnino læsisset, nec de rebus suis usque ad pretium unius nummi quippiam deperiisset ; qui etiam hostes suos, alios fuga subactos ad nihilum redegisset, mox ipsam, quam secum attulerat, decimam, id est unius vituli obtulit, et nihilominus per singulos annos in decima persolvenda votum implere curavit.

ab incendio illæsa conservatur.

F

ANNOTATA.

a *Nunc communiter vocatur Themines, estque marchionatus in provincia Cadurensi. De hoc castro agit Valesius in Notitia Galliarum pag. 551.*

b *Hic recurrit idem loquendi modus ab ocellis qui supra satis explicatur in Annotatis capituli I ad litteram f.*

EX MS.

CAPUT V.

*Variorum cæcorum illuminatio, et puellæ mortuæ revocatio ad vitam.**Mulier cæca,**a b*

B

puer contra-
ctus,

C

uxor visu
privata,

In die Kalendarum Novembrium, quando festi-
vitas omnium Sanctorum sub una celebritate
recolitur *a*, mulier quædam ab ocellis *b* adduci-
tur et ad memoriam Martyris, pro voto suo de-
ponitur : ut enim ibidem posita asserebat, mul-
tum diuque optaverat, ut ad sepulcrum Viri Dei
præsentari debuisset, sperans procul dubio, quia
ejus suffragantibus meritis, optatæ salutis bene-
ficia reportaret. Cum igitur ex intimo cordis af-
fectu in conspectu Dei orationem suam effunde-
ret, et tribulationem pronunciaret, nihilum tam-
en illa die proficiens, noctem quoque sequentem
in oratione persistens duxit pervigilem. Mane
autem facto, cum per manus sacerdotis in altari
salutaris hostia tractaretur, factum est, ut, tacen-
tibus vel orantibus aliis, mulier illa de loco, in
quo jacebat, pro salute sua gratias agens ab om-
nibus audiretur.

40 Eadem nihilominus die puer aliquis, nullo
membrorum suorum fretus auxilio, ad suffragia
Martyris pio patris deferebatur obsequio. Hic
enim ab utero matris suæ ita toto corpore con-
tractus apparuit, ut nihil in eo, quod hominem
demonstraret, agnosceres, nisi faciem tantum
aspiceres, vel vocem loquentis audires : hæc duo
in illa confusione membrorum humanum aliquid
prætendebant. Hunc, ut dictum est, cum ad lo-
cum virtutum fidelis ac pius pater spe prome-
rendæ salutis deferret, in ipso itinere, invocato
nomine Martyris, virtus divina non defuit, quæ
deformem illam membrorum congeriem compe-
tenti ordine et omnimoda sanitate restituit. Nam
crepitantibus membris, ita toto corpore, acsi in
equuleum extensus fuisset, erigitur, et mox so-
lutus a patre in terram cum admiratione deponi-
tur, et mirum in modum, qui gressum hominis
minime noverat, sine omni adminiculo patrem
saliendo præibat. Nomen beati Victoris in com-
mune extollitur, et non jam pro impetranda va-
letudine, sed pro reddenda gratiarum actione
ad ecclesiam properatur. Quam cum ingressi
fuissent, ipsi arreptis funibus signa pulsabant, et
divinæ laudis cantica incboantes ad cantandum
alios invitabant.

41 Maleficus quidam in suo tandem facinore
deprehensus ab eisdem, quos læserat, oculis eru-
tis excæcatus est : qui cum multo tempore lu-
gens et mœrens ducatu pauperculæ suæ mulieris
et ipse pauper incederet, ad cumulum communis
miseriæ, factum est ut et illa infortunium cæci-
tatis incurreret. Quid plura? Palam omnibus fa-
ctum est, gravi eos incommodo laborare. Cæcus
igitur, aliquo præbente ducatum, crebro ad ec-
clesiam veniebat, et stans ante altare quasi ca-
lumniando dicebat : O sancte Victor, qui tanti
meriti ab omnibus prædicaris, qui tot beneficia
necessitatibus aliorum impendis, mihi misero et

infelici homini quare injuriam facis? Sciebas me
oculorum luce privatum nec posse incedere, nisi
uxore præbente ducatum ; cur ergo fieri permi-
sisti, ut et illa commune lucem amitteret, ita ut
nec mihi, nec sibi postmodum utilis foret? Pre-
cor igitur, et per Dominum Jesum obsecro, ut
aliquod solatium necessitati nostræ impendas, et
vel mihi violenter ablatos, vel illi pestilentiae
tabe consumptos oculos reddas. Quadam igitur
die sabbathi cum ante altare simul assisterent,
et hæc et his similia vel objurgando vel obse-
crando proferrent, sensit mulier circa caput
suum quali sibilum auræ lenis, totum corpus
suum, ut ipsa dicebat, algore subito refrigeran-
tis, sicque redeunte paulatim lumine, visum re-
cepit, donec cunctis, qui aderant, audientibus,
clare omnia se videre asscruit. Mox collatum
sibi beneficium in commuue deduxit, et ducatus
officium, quod cæcitate interveniente omiserat,
cæcitate deposita, renovare non distulit.

42 Petrus quidam dominum suum adeo viven-
tem dilexerat, ut in morte ipsius modum doloris
excederet, et quia per discretionis regimen suos
esse contempsit, per doloris intemperantiam
maligni spiritus sese domiuiio mancipavit. Sta-
tim correptus a dæmone est, et in brevi ejus in-
commodum manifestum omnibus factum est. A-
mici igitur, opinione virtutum excitati, ad beati
Victoris adeunda suffragia iter instituunt, et illud
maligni spiritus vehiculum vehiculo impositum
ante sacratissimi Martyris ossa deponunt. Cum-
que ut de obsessio corpore exire debuisset divina
se virtute coarctari dæmon persensisset, unde
prius beato Viro de sua ejectione calumniam fe-
cit, inde nimirum, quia invitatus egredere-
tur, ostendit : Nullum, inquit, Victor, nullum mihi
in conspectu tuo refugium esse perspicio, nullum
prorsus a facie tua tutum mihi latendi locum in-
venio : quos enim usitatis artibus et labore non
modico mihi acquirere, tua violentia alienatus
amitto. Et quid agam? Vel hinc obsecro ne me
ejicias, hunc, quem juste possideo, mei juris esse
permittas. Cumque in hunc modum immundus
spiritus horrendo perstreperet, cum ejulatu ma-
gno ac fœtore suo egressus est. Qui autem vexa-
tus fuerat, reparatis paulatim viribus, magis
magisque convaluit, omnique in brevi sanitate
recepta, a die liberationis suæ et deinceps Deo
et beato Victori se devotiorem exhibuit.

43 Rebus aliquis pollens et moribus, cuidam
Avito pauperi temporalem spe mercedis æternæ
in domo sua victum præbebat, et ut ejus abun-
dantiæ in futuro particeps fieret, de suis divitiis
illius inopiam sustentabat. Is, Avitus scilicet,
præter rerum inopiam, penuriam etiam visus
incurrebat, et cum ipso lumine spem omnem re-
cuperandæ salutis amiserat : cui præter neces-
sarium corporis victum, ille suus procurator
compassionis etiam impendebat affectum : nam
plurima Sanctorum loca in eadem civitate lu-
straverat, preces expenderat, gradiendo corpus.
spiritum orando, afflixerat; et nihil prorsus re-
medii tanto se labore adeptum fuisse dolebat.
Compertis denique Victoris sancti virtutibus,
cæcum suum ille pius pater familias, ut illius
quoque martyrium adiret ac suffragia postularet,
admonuit; vitæ quoque ejus ac precibus opem se
laturum

D

famulus a
dæmone pos-
sessus.

E

F

et pauper
quidam cæci-
tate percus-
sus sanitati
pristinæ re-
stituuntur.

A laturum esse promisit. Cumque eum in hujusmodi opere pene usque ad desperationem desudasse cognosceret, ut fidem ejus ac devotionem excitare posset, merita beati Victoris extollere, multa miraculorum ejus exempla proponere, ab ipso denique, si fidei præmium non deesset, optata eum salutis gaudia reportaturum asserere; sicque persuadente domino et ducatum præbente, tandem cæcus iter arripuit, et ad locum, in quo orari oportebat, aliquando pervenit, ibique ante Sancti reliquias in oratione persistens, non prius abscessit, quam salutem, quam petebat, obtinuit.

Filia unica

B 44 Mulier quædam, viri sui jam defuncti destituta solatio, unicæ, quam habebat, filiæ sustentabatur obsequio; quæ et ipsa lecto decidens necessitatem mortis experta est. Dolor matris modum nescit, consolationem respuit, consilium non admittit, ætatis oblita vel sexus, quasi amens effecta, discurrit, et pene se ipsam præ dolore non capiens, post longa tandem inventa suspiria cum clamore voces intendit; crebro Deum invocant, crebro filiam nominatim appellat, sæpe ad aliquem Sanctorum convertitur, et inter hæc ad funus sæpe recurritur. Tandem inter alia nomen ei beati Victoris occurrit, et quanta per eum Dominus mirabilia fecerit, ad memoriam necessitas ipsa reducit. Mox ad ejus postulanda suffragia tota se cordis intentione convertit, et ad ipsum omnem illam precum suarum vehementiam referens, his eum vocibus interpellare cœpit: Novi et ego, Victor felicissime, novi et ego mulier infelicissima, quanta sit apud Altissimum virtus tua: novi, inquam, et ego, quanta miseris beneficia conferas, quam te benevolum omnium votis exhibeas. Nec me latet illud tam grande miraculum, et nostris pene temporibus inauditum, quomodo orbatu patri ante paucos dies unicum restituisti filium.

cujusdam mulieris

C 45 Vicinis igitur, et qui convenerant, vigiliarum vel exsequiarum funeri morem gerentibus, miserabilis mater persistebat in fletibus, et sanctum Dei Martyrem sedulis interpellabat questionibus dicens: Experiat, obsecro, Martyr beatissime, infelix anima mea sanctissima apud Deum merita tua: inclina aurem tuam et exaudi me, quoniam inops et pauper ego sum, quoniam unicum illud, quod habebam de filia mea, vides amisisse solatium. Novi enim, o Domine, et indubitata fide teneo, quia si voluntas sola affuerit, facile apud misericordem Deum, hoc singulare donum tua obtinebit oratio. Peractis igitur nocturnis ex more vigiliis, circa prosecutionem funeris et sepeliendi officium ab amicis satagitur, et ad sepulturæ locum cum illo suo ejulatu prosequente matre, et sola ad planctum exsequiarum sufficiente, corpusculum deportatur. Tandem vero consummatis omnibus, cum eo ventum fuisset, ut in defossam humum naturali reciprocatione deponi debuisset, super artus funereos mater lugubris et ipsa pene præ nimio dolore exanimata prosternitur, crebroque vocem interrumpente singultu, vocatam ex nomine filiam, quasi ulterius jam non videndam, in hunc modum alloquitur: Heu, mihi, filia mea carissima! Cur tam cito meis te amplexibus subtrahis? Cur dulcissimo solatio tuo senectutem meam destituis? Cur me, inquam, superstitem deseris? In tua morte cun-

cta jam perdidisti. Baculum senectutis meæ, lumen oculorum meorum amisi. Ut quid mihi ulterius vivere, ut quid mihi sine te lucem hanc exosam aspicere? Hactenus igitur vixisse sufficiat, imo te sublata, me jam superstitem esse pœniteat, et si non potui moriendo præcedere, saltem ut subsequar, mortis jam liceat jura persolvere.

a morte suscitatur.

46 Hæc et similia prosequente matre, ecce mirum in modum totum subito corpusculum illud intremuit, et velut tacto loculo audiret a Domino: Tibi dico surge, ita cunctis cernentibus, quæ mortua fuerat, puella resedit, nec causam luctus ignorans matrem appellat, hortatur ut gaudeat, seque ad hoc revixisse cognoscat, ut dolorem ejus sua vita interimat. Ait enim, maternis precibus motum beatum illum Victorem, cum ad supplicia traheretur, sibi affuisse, et debellato mortis ministro, se ab eodam glorioso Viro matri restitutam esse. Quem tantæ rei novitas non illico in stuporem convertit? Quis tam grandis miraculi magnitudinem intuens, Deo et sancto Victori ingratus abscessit? Mater vero mirum in modum exhilarata una cum viro, qui eandem puellam de sacro fonte susceperat, ad ecclesiam venit, et rem gestam omnibus referens de perpetrato miraculo multis miraculum fecit: fidem quoque verbis suis in ipsius, quam vivam receperat, filiæ suæ demonstratione vel attestazione perficiens, omnes, qui audire poterant, una secum in laudem et gratiarum actionem convertit.

E

ANNOTATA.

a *Hinc iterum patet, collectorem miraculorum post seculum octavum scripsisse, cum Sigebertus in Chronico ad annum Christi 835 hæc habeat: Monente Gregorio Papa et omnibus episcopis assentientibus, Ludovicus imperator statuit, ut in Gallia et Germania festivitas omnium Sanctorum in Kalendis Novembris celebraretur, quam Romani ex instituto Bonifacii Papæ celebrabant. Pluribus hæc confirmat Edmundus Martene in tractatu de antiqua Ecclesiæ disciplina in divinis celebrandis Officiis cap. 34, num. 26.*

b *Hic iterum occurrit eadem phrasis ab oculis; de qua jam supra bis monuisse sufficiat.*

F

CAPUT VI.

Diversarum infirmitatum curatio, et pueri decennis resuscitatio a morte.

Curiale quemdam, qui vicariæ potestatis gerebat officium, suo mancipatum domino, blasphemie spiritus horrendo prorsus agebat incommodo, ita ut Creatorem suum non solum confiteri, vel adorare contemneret, verum etiam confitentes quosque vel adorantes contumeliis, injuriisque lacesseret. Grave illud admodum erat, quidquid de Deo audire contigisset, quidquid ad cultum ipsius a fidelibus devote fieri comperisset; tam Missarum solennia, quam reliqua Christianæ religionis sacramenta, tota animi detestabatur insania. Campanarum sonitus, si quando ad au-

Quidam spiritu blasphemie vexatus.

res

EX MS.

res ipsius pervenissent, demisso capite, ne eas audiret, divortium requirebat. Cumque ipsum jam corpus, quæ mentem infecerat, tabes malitiæ consumpsisset, et usque ad extremam maciem vel debilitatem artus impios exedisset, videt tandem in somnis sanctum Dei Martyrem ante lectulum suum quasi transitum facere, seque virga, quam manu gestabat, modeste percussum, salutaria ab eo mandata percipere : audivit enim, ut quæsito vehiculo, beatissimæ Dei Genitricis basilicam incuuctanter adiret, custodem sui corporis monachum conveniret, de pane Fratrum aliquam sibi particulam dari postularet : Qua, inquit, percepta, si non fide hæsitaveris, tam mentis quam corporis ex integro sanitatem recuperabis. Quibus ille monitis ad se reversus, primo mane vehiculum conscendit, ad ecclesiam venit, visionem exposuit, panem petiit, et accepit, et sui compos effectus infra paucos dies, membrorum etiam integerrimam sanitatem obtinuit.

227,

B

48 In Burgone castro, leproso cuidam Sanctus in somnis apparuit, eumque, ut pro recuperanda sanitate martyrium suum adiret, admonuit. Mane facto, ægrotus iter instituit, ad memoriam Martyris cum labore pervenit, ubi quotidianis obsecrationibus vacans, paulatim convaluit, et infra unius anni spatium perfecte mundatus apparuit.

et mulier lepra infecti sanantur.

Mulier quædam dum lepræ plaga percutitur, ad cumulum pœnæ a thoro legitimo sequestratur : quæ auditis Sancti virtutibus, apud virum suum, ut ad martyrium ejus duceretur, obtinuit. Ubi quanto necessitas gravior, tanto ab ambobus oratio fundebatur attentior; sed diu multumque orantes, nullum tamen desiderii sui consequuntur, effectum : nondum enim curationis tempus advenerat. Discedunt mœstior uterque, quam venerat, quia dolorem morbi desperatio cumulabat. Tum illa ad dolorem suum verba convertens, infelicem se aiebat et miseram, quæ nec inter homines viveret, nec homines posset moriendo deserere. Opprobrium se esse conqueritur vicinis suis, et commotionem capitis in populis. Orat virum suum, ne vel ipse ægrotam despiceret, quam in nullo se umquam incolumis læsisse meminisset. Cujus ille querimoniam, piæ ut erat mentis, blanda studuit responsione compescere, et calamitati illius se super omnia condescensurum promittere. Insuper et mansiunculam e vicino domus suæ se ei facturum asseruit, et de labore manuum suarum necessaria provisurum. Anni igitur circulo revoluto, iterum prædictæ mulieris veuit in mentem, Deo dilecti Martyris sepulcrum invisere, ejusque suffragia attentius flagitare : quo cum venisset et cor contritum, et humiliatum una cum precibus obtulisset : Aut sanitatis, inquit, remedium aut mortis hic expectabo solatium. Cumque ibidem perseveraret in precibus, nocte quadam dormienti quidam adstare visus est, eique vestem, qua erat induta, magno conatu diripere : Patere, inquit, pannis te vetustis et sordidis exui, et multo melioribus corpus tuum vestibus tegi. At illa, dum nudari, se metuit, expergefata consurgit, et lepræ veste deposita, nova se cute nitentem, et toto mundatam corpore deprehendit; moxque ad domum propriam cum gratulatione perveniens, ad communem vivendi usum est recepta.

C

49 Puer quidem annorum circiter decem, immatura morte præventus, de medio sublatus est : ejus corpusculum a prima hora noctis usque ad horam diei sextam pervigili a parentibus et propinquis custodia frequentatur ; sicque ad locum sepulcri ab amicis atque presbytero, qui ad hoc ipsum advenerat, deportatur. Lugent parentes senectutis in puero se amisisse solatium, et nimis durum adversum se intempestæ mortis causantur imperium. Nec virtutum ignari, quas per Martyrem suum Dominus operari dignatus est, toto cordis annisu ad ejus suffragia postulanda se convertunt. Nam et ipsum puerum ab infantia sua Deo et beato Victori devoverant, et ipsius eum vel dominio vel patrocinio manciparant. Tandem inter efferentium manus subito corpusculum tremore concutitur ; et recuperato spiritu quasi ex jacendi lassitudine, puer in latum convertitur. Nec mora, audientibus cunctis, more solito matrem appellat, et quasi ex longo fessum itinere se cibari expostulat. Qui mox cum ingenti omnium admiratione solutus, cibo potuque reficitur, viribusque receptis, ad sepulcrum Martyris a parentibus, I a hujus rei teste presbytero, præsentatur, ubi gratiarum actione completa, puer ejusdem ecclesiæ Fratribus, sacris imbuedus litteris traditur. Parentes vero ad propria cum gaudio revertuntur.

D
Puer decennis jam sepeliendus

a
E

50 Sed forsitan, quia insolitum, idcirco et frivolum alicui videatur esse, quod diximus ; verum si non mihi, saltem parentibus fidem adhibeat. Denique puerum ipsum interroget, jam ætatem habet, ipse de se loquatur : solet enim simpliciter narrare quærentibus, magnæ quemdam auctoritatis et reverentiæ virum sibi, cum ab impietatis b ministris traheretur, affuisse, eorumque audaciam cum innocenti severitate corripuisse, videlicet cur eum, qui sibi ab infantia traditus fuisset atque commissus, suo juri absque judicio mancipare præsumpsissent. Eos vero ad hanc vocem confusos omnino ac debiles siue responsione aliqua discessisse, seque ab eodem venerabili Viro cum ingenti lumine ad superos reductum, et parentibus restitutum fuisse.

vita restituitur,

* alias puer

b

51 Haud longe a cœnobio in castro, quod Cardiliacus c dicitur, mulier quædam incedendi pal pandique privatur officio. Quæ et rebus destituta et viribus duplici contritione atteritur, undique calamitatis suæ angustiis premitur, nec pedibus incedendo per domos victum exigere, nec manibus laborando necessaria potest acquirere. Tandem a vicinis fidelibus, acceptis stipendiis, virtutum, quas per sanctum Virum fieri audiebat, odorem secuta est. Plus igitur fide robusta, quam corpore, laborem viæ arripuit, et novo quodam incedeudi genere artus volubiles per terram trahendo, ad ecclesiam venit. Quam ingressa Paschalis solemnitatis feria tertia, tota die illa et nocte obsecrationibus vacans sic permanebat. Quarta vero feria, dum in ecclesia eadem circa horam diei primam Missarum solennia recensentur, et in pristinum membra vigorem, et novam mulier prorumpit in laudem. Ecclesia tota clamore confunditur ; sed mox, quod factum fuerat, cognito, una cum muliere in laudem convertitur.

et varii morbi

c

52 Cujusdam divitis servus diutina et gravi admodum infirmitate atteritur, ad aures morbo congesto, ad ultimum surdus efficitur ; quem post

a corporibus

aunos

A annos quatuor in eadem infirmitate transactos dominus suus admonuit, ut ad memoriam Martyris pro recuperanda sanitate confugeret, præsertim cum aut ibi aut nusquam hujuscemodi beneficium adepturus esset. Qui uno tantum comite contentus, dum simul iter agerent, ad vocem illius aures cœpit erigere, et tenui licet auditu, verborum illius sensum admittere. In ipso vero ingressu ecclesiæ, ad plenum reseratis auribus, in materiam vertitur laudis restitutio sanitatis.

pelluntur

53 Quidam de longinquo fama virtutum excitatus advenit, et mutum ab utero matris suæ septennem filium ad locum sepulcri deposuit. Hic igitur nulli supradictorum in fide secundus, discedentibus aliis, non discedebat; sed quasi de beneficio percipiendo non dubius, tota illa hebdomada ibidem in precibus persistebat. Attende, inquit, o Victor sanctissime, quia nimia tui fiducia insipiens factus sum, dum in tali negotio tuum exspecto subsidium. Una enim omnes voce mihi persuadere conantur, talem te numquam virtutem operatum fuisse, nec ab utero matris suæ qualibet corporis parte damnatum te aliquando sanitati restituisse; ego tamen omnium tam fide quam sensu novissimus, ego, inquam, non possum ambigere, eum, qui omnia potest, et hoc quoque per sanctissima merita tua posse efficere. Age ergo, o Martyr Christi nobilissime, ut quod homines aut impossibile tibi esse credunt aut difficile, tu eis possibile ostendas ac facile. Hæc et his similia eo quotidie perorante, usque ad proximam diem Dominicam causa illius dilata est. Hac enim die circa horam primam fides præsens declaratur in filio; et quod natura negaverat, loquendi officium reformat oratio. Patri igitur filius primitias verborum impendit, eique, ut ad refrigerandam linguam suam modicum aquæ sibi deferret, oravit. Qua mox percepta, ita ad purum verba formavit, acsi hactenus suum exercuisset officium. Quanto tunc pater exultaverit gaudio (etsi utrumque difficile sit) facilius tamen æstimari, quam verbis explicari posse existimo.

intercessione
S. Victoris.

54 Aliis igitur admirantibus, aliis vero dubitantibus, pater ad propria faciliore, quam venerat, gressu revertitur, quia non jam solum itineris sed et verborum comitem filium se habere lætatur. Nec multo post una cum puero eodem atque presbytero et vicinorum non parva multitudine, orationis gratia ad ecclesiam rediit, et ut verum esse constaret, filium suum ibidem loquendi inchoasse officium, ab utero matris suæ usque ad illud tempus eum mutum fuisse, multorum testimonio comprobavit. Ex uno igitur miraculo alterum quoque conjicimus, et eum cum loquela audiendi quoque efficaciam percepisse perpendimus. Nam omnes fere quos mutos vidimus, et surdos quoque deprehendimus. Sed jam opportunum videtur et congruum, ut ad reparandas vires et recreandum paulisper spiritum, hunc secundum miraculorum librum claudamus, et oratione interposita, horum auctorem Deum, et gloriosum ejus Martyrem deprecemur, ut eorum, quæ sequuntur, sicut veritatem indubitanter amplectimur, ita et narratione digni inveniamur.

ANNOTATA.

a In Ms. Parisiensi hic est exiguus hiatus; in hoc autem Ms. est tantum majuscula I expressa, quam Chiffletius suspicatus est, Joannem significare, ut colligo ex hac nota, quam ad marginem posuit: forte Joanne.

b Nescio, quos hic impietatis ministros appellet.

c Cardiliacus vulgo Cardillac est marchionatus provinciæ Cadurcensis. Unde cum antea iterum castrum ejusdem provinciæ occurrerit, dubitari posset, an hæc miracula contigerint Massiliæ, nisi forte circa illam urbem sint loca, iisdem aut similibus nominibus insignita, quæ frustra quæsi.

CAPUT VII.

Prodigosæ quædam sanationes, quas scriptor miraculorum fieri vidit intercessione S. Victoris.

E

Hactenus igitur quadraginta et duobus capitulis totidem miracula, quæ per beatum Victorem martyrem suum Dominus operari dignatus est, compendiose collegimus, et ad profectum animarum in memoriam posteris tam credenda quam legenda reliquimus: hæc enim ante adventum nostrum in hanc patriam consummata, etsi nequaquam videre meruimus, ex his tamen, quæ propriis oculis vidimus, et subsequenter adjungimus, ea quoque, quæ superius memorata sunt, fideliter amplectenda esse didicimus: testem enim auctorem horum invoco Deum, quia eorum, quæ sequuntur, quædam sicut oculis vidi, manibusque tractavi; alia vero, sicut ipsorum, qui post adventum meum curati sunt, certissima relatione, et multorum testimonio didici, ita dictando digerere, styloque ligare curavi, quamvis et eorum, quæ supra dicta sunt, nonnulla etiam ab ipsis, qui curati sunt, et fere omnia ab his, qui viderunt vel manibus tractaverunt, audire et scire promerui.

Auctor narrationis suæ
veritatem
probat,

F

56 Unde et me ipsum plurimum reprehendo, quia ea referentibus non statim fidem adhibui; sed testis mihi est Deus, et conscientia mea, quia auditis Sancti virtutibus, me ideo nonnumquam dubitare simulabam, ut ea, quæ dicebantur, quanto expressius tanto verius, quanto frequentiori tanto certiori relatione cognoscerem. Cum enim juxta veritatis sententiam de omni verbo otioso, quod locuti fuerimus, rationem in die judicii reddituri simus; timui sane, ne non solum verbi otiosi, sed etiam mendacii apud Deum rationem exigerer, si ea scribere vel hominibus persuadere præsumpsissem, quæ non certis prius testimoniis, vel probabilibus indiciis vera esse comperissem. Nonnulli enim, dum favorem auram vel loquendo vel scribendo apprehendere cupiunt, quæ nec probabiliter dici, nec veraciter credi possunt, impudenter mentientes, non parum credulitatem eorum, quæ vere dicuntur

et tamquam
testis oculatus
narrat.

tur

EX MS.

a

quomodo mulier cæca oculorum usum,

B

instans mortuus

C

vitum,

tur, imminuunt. Nunc igitur ad ea, quæ postquam huc advenimus, nobis præsentibus atque cernentibus gesta sunt, describenda recurramus a.

57 Quædam mulier cum pro reparatione oculorum, quibus annis quatuor excæcata jam fuerat, ad sepulcrum Martyris devenisset, et ipsa die adventus sui cum nocte sequenti pervigil in oratione perdurasset, primo mane sequentis diei beneficium, quod petebat, obtinuit. Quam cum exclamantem et de percepto munere gratias referentem audissem, statim accurri, manum adhibui, et de salute ejus exquirere cœpi; videntem inveni, quam multorum testimonio cæcam advenisse cognovi. Illico in laudem prorupi, et cum magno conatu vocis ac cordis compunctione, Te Deum laudamus incepi. Peractis laudibus, et gratiarum actione completa, mulier læta regreditur; et ecce in ipso itinere inopinato ictu in capite percussa prosternitur; quæ dolore ac metu pene exanimata, suis tamen peccatis hoc imputat, se adversus beatum Victorem, licet ignaram, ream tamen in aliquo esse accusat; mox commeantium manibus sublevata reportatur ad tumulum, et de commissis veniam postulans, beneficium est adepta secundum; sicque discedens ad propria rediit, et nunc usque incolumis Deo et sancto Victori gratias agit.

58 Quidam pater familias et ejus fidelissima uxor tantas per beatum Victorem virtutes fieri audientes, sublato de cunabulis filio, ad ejus martyrium accesserunt: cui et seipsos oblationem facientes, ejus se custodiæ atque tutelæ de reliquo commiserunt. Mox alacriores effecti ad propria redeunt, et post hæc in brevi prospera quæque succedunt. Sed quia nonnumquam evenire solet, ut prosperitati succedat adversitas, non multo post puerulus ille, quem unicum habebant filium, adversa valetudine prægravatus, infirmitatis suæ XIII die defunctus est. Igitur post plactum et lacrymas, quæ vel ætati hujuscemodi vel unicæ soboli uberiores impendi solent, virum suum fide robustior mater alloquitur, et virtutum, quas per beatum Victorem factas esse noverat, eum memorem esse hortatur. Aiebat itaque, toto cordis anisu ejus suffragia flagitari oportere, eum qui extraneos nec ad se pertinentes susciperet, sibi, qui ejus se dominio vel patrocínio mancipassent, procul dubio affuturum esse. Asserebat, etiam remota omni ambiguitate, credi debere, eum, qui trium in brevi mortuorum suscitator magnificus extitisset, suum quoque mortuum sibi posse restituere. Maternæ pietatis consilium a patre suscipitur, et ab hora egressionis ejus, id est ab hora diei nona usque ad occasum solis in oratione persistitur.

59 Inter hæc vero ubi dolor, ibi oculus: quia dum per orationem vita speratur, crebro defuncti cadaver inspicitur. Tunc vero pater cum nulum orationis sentiret effectum, desperatione fractus et tædio, ad ministerium sepulturæ accingitur, et thecam ligneam, qua recondi corpusculum debeat, machiuatur. Matre vero ampliore fide ac pietate in precibus persistente, ecce puerulus linteum, quo coopertus erat, nitebatur rejicere, et quasi de somno evigilans sic questus quosdam ætatis illius, et anfractus imperfectæ vocis cœpit emittere: nondum enim ad id ætatis pervenerat, ut posset ad integrum verba formare:

statim cum admiratione et gaudio parentes accurrunt, vivum reperiunt. Deo et sancto Victori tam grandis miraculi virtutem attribuunt, pueroque sublato, ad sepulcrum Martyris cum festinatione perveniunt, ubi sex diebus continuis in oratione et gratiarum actione devotissime perdurantes, septimo demum die ad sua regressi sunt. Vidi ego parentes et puerum, quos et crebro allocutus, et multa supra facto hujuscemodi sciscitatus sum. Denique tam ex verbis eorum, quam ex fide ac devotione, ea, quæ dicebantur, vera esse cognovi; ita ut impium fore judicarem, si non simplicitati eorum et fideli narrationi fidem adhiberem.

60 Faber quidam dum uno tantum oculo sibi suisque labore consuetudinario necessaria provideret, casu miserabili accidit, ut et ipsum amitteret. Quadam enim die dum super incudem suam manubrio * incidendo componeret, de ipso cornu particula aliqua ictu inopinato ejus oculo insiluit, et unicum illud lumen, quod operi suo impendebat, exstinxit. Plangit miser labori suo finem impositum, dolet exosum quietis se invenisse solatium: suæ enim cessationis otium, destitutæ familiæ suspicatur interitum; et cum utrumque difficile sit, non tantum eum sua infelicitas, in quantum domestica angit necessitas. Cumque dolorem dolori apponeret, et se ipsum de die in diem lugendo affligeret, unum post omnia restabat consilium, beati Victoris implorare subsidium. Quadam igitur nocte quiescenti in stratu suo Martyr apparuit, eumque, ut summo mane consurgeret, et candelabrum sibi faceret, admonuit; et quod ab ipso operis sui exordio paulatim lumen amissum recuperaturus esset, adjecit. Surgit ille velocius, et inter spem metumque suspensus fidem rei explorare disponit. Mox ad opus imperatum accingitur, et in tenebris inchoanti unius oculi lumen accenditur.

61 Vicini igitur, inopinatis malleorum ictibus excitati, cum admiratione concurrunt, et quem heri aut nudiustertius cæcum viderant, in opere solito desudantem inveniunt. Quid plura? Opus quod palpando inchoaverat, videndo consummat. Nec multo post, sublato candelabro, ad ecclesiam venit, et recuperati luminis pretium cum gratiarum actione persolvit. Ipse igitur talem nobis eventus sui historiam explanavit. Quod si cui hæc mea fidem verba non faciunt, candelabrum ipsum inspiciat, in inferiori quidem parte scrupulosum, et quadam difformitate distortum; in superiori vero parte rotundum, et rectum, et competenti qualitate porrectum. Ipsum enim affirmantem audivimus, in inchoatione ejus parum sibi admodum luminis affuisse, cum ipso vero opere paulatim visu crescente, consummato candelabro, lumen quoque ex integro reparatum fuisse b.

ANNOTATA.

a Ex hoc prologo apparet, quantæ auctoritatis debeant esse ea miracula, quamvis in illis sint aliqua plane prodigiosa. Dolendum tamen est, quod auctor suam ætatem, nomen, aliaque non expresserit, quæ majorem adhuc fidem facerent.

b Hic finit Ms. Andreæ du Chesne, ut in Ms. nostro

D

et faber

* alias manubrium

E

visum recuperaverint.

F

A *stro ad marginem olim notavit Papebrochius. Ea tamen, quæ capite sequenti narrantur, in utroque Ms. nostro leguntur, et ab eodem auctore collecta fuisse videntur.*

CAPUT VIII.

*Alia miracula, ope S. Victoris patrata,
et ab auctore visa.*

Mulier cæca

Mulier quædam rebus et animis pollens, incolumem felicemque cum viro suo vitam agens, infirmata atque cæcata fuit: cui et hoc quoque ad cumulum doloris accessit, quod cum cæcitate eadem diutius laboraret, viro suo oneri atque contemptui esse cœpit. Unde factum est, ut multis eam contumeliis afficeret, injuriis provocaret, suis demum fraudaret amplexibus, et, quod his omnibus gravius est, crebro dissidium minaretur. At illa prudenti quidem usa consilio, patientiam, quam in flagello didicerat, injuriis atque convitiis opponebat, plus de viri sui quam de propria salute sollicita, multa ad correctionem ejus tum blanda tum aspera prætendebat, ut bonum pro malo restituens, carbones caritatis super caput cordis ejus congereret, et ne perditionis ejus causa existeret, tantam ejus obstinationem vel blandiendo mitigaret vel arguendo reprimeret. Impium siquidem esse dicebat, a Deo flagellatos despicere, et, quos ipse recipit, mortales abjicere, ejus manum in flagellis aggravare velle, quos ipse percussionibus atterit, opprobriis arguere, injuriisque lacessere et in his omnibus eis, qui ejusmodi sunt, grave prorsus judicium imminere.

visum recipit;

63 Inter hæc a colloquiis divinis et orationibus non vacabat: quippe quam ipsa sua abjectio Deo propinquiorem reddiderat. Cumque ad Deum stillaret oculus ejus, hoc solum assiduis a Deo precibus flagitabat, ut aut viri animum mitigaret, aut cæcitatem suam, quæ obstinationis ejus causa exstiterat, in usum pristinum revocaret. Quid plura? Octavo demum cæcitatæ suæ anno ad sepulcrum Martyris alienis manibus adducta deponitur. Tribus diebus et totidem noctibus sub oculis nostris in oratione persistens, quarto demum die voti sui compos efficitur: nam circa expletionem Missæ, quæ ante sepulcrum Martyris celebrari solet, dum attentius orationi incumberet, exaudiri promeruit; moxque collatum sibi beneficium sentiens, orationis constantiam in laudem et gratiarum actionem convertit. Quod videntes et audientes gavisus sumus, et quod factum laudabiliter fuerat, in materiam laudis convertimus.

famulus bis in amentiam lapsus

64 Mercenarius quidam, cum pascendis gregibus operam daret, subita infirmitate percussus, et in terram prostratus est: qui vix sero domum regressus per verba aliena, quæ protulit, quod suus non esset, ostendit. Qui, furore crescente, catenatus, et ad locum virtutum adductus est. Videres miserum stridentem dentibus, oculis coruscantem, terrentem pedibus, mortem omnibus minitantem, furorisque sævitiam et rubore genarum et verborum novitate testantem. Nomen vero Dei, vel quidquid de Deo Christiana ei devotio

persuadere voluisset, omnimoda detestabatur amentia. Sed dum ibi, compatiëntibus nobis et pro eo orantibus, vinctus teneretur, ad se ipsum paulatim revertitur; nec multo post, reprobante a eo domino suo, et ad propria revertente, ipse remansit incolumis. Qui alterius se subdens dominio, cum ei per omnia gratus existeret, suam iterum incurrit amentiam. Quam ejus vexationem ille suus dominus satis ægre ferebat, quia fidem, quam in eo expertus fuerat, quanto rariorem tanto cariorem habebat.

D

a

* alias cum

65 Accidit igitur, disponente Deo, ut die quadam monacho cuidam cum illo furioso occurreret, quæsitoque consilio, hoc ab eo responsum acciperet: Novimus, inquit, hunc nuper a beatissimo Victore, patrono nostro, curatum, ejus se injuste servitio substraxisse, et idcirco pristinam, ut vides, amentiam incurrisse: unde credendum est, numquam eum integræ sanitati posse restitui, nisi ejus se ex toto mancipaverit servituti. Quam ille conditionem omnino recusabat, quia idoneum sibi ministrum et utilem invitus dimittebat. At ille de salute sua agi intelligens, sese medium ingerit, et quasi ad hoc ipsum paululum vexatione cessante, quid de se fieri debeat, sicut ei fuerat revelatum, exponit. Ait enim, magnum aliquem in somnis sibi assistentem, insipientiam suam cum magna vultus et verborum austeritate corripuisse: pro eo videlicet, quod ejus se subtractum dominio alterius servitio subdidisset; nec aliter eum ab infirmitate sua posse sanari, nisi ejus famulatu sese prius restituisset. Quod idcirco de beato Victore credi oportere dicebat, quia erga ejus obsequium se voto nuper obligaverat. Dimissum igitur a domino suo ad cœnobium monachus duxit, et infra paucos dies sanum effectum, ecclesiæ custodem constituit: qui nunc usque incolumis de percepto beneficio assiduus Deo et beato Victori gratias agit, et commissam curam ecclesiæ fideliter gerit.

ad mentem redit;

E

66 Accidit inter cetera, duos magnos secundum pompam seculi viros, suaque elatos potentia ad tantas inimicitias devenisse, ut suas invicem animas quærerent, et mori magis, quam ad pacem sibi cedere aquiescerent. Unde factum est, ut die quadam parati ad prælium ex adverso concurrerent, et collatis viribus bellum grande committerent. Multis ex utraque parte corruentibus, unius tandem milites fracto robore se in fugam converterent. Quos urgentes, qui victores existerant, alios interemerunt, alios vivos apprehensos carcerali custodiæ manciparunt. Fit non æqua digressio, dum lætus alter, alter tristis regreditur, et unde alter victor erigitur, inde alter victus confunditur. Qui de suis viribus nihil ultra præsumens (quippe qui suorum alios in mortem, alios in captivitatem dejecerat) ab Athleta Christi robur efflagitat, et ad sepulcrum ejus veniens, apud eum voto se obligat, ut eos saltem, qui de suis supererant, ipsius, de carcere, patrocinio vivos recipiat, ne de sua prorsus confusione pars inimica superbiat.

et captivi

F

67 Mox assumpta fiducia, ad suos regreditur. paucosque numero blande allocutus, ad suas injurias ulciscendas hortatur; quibus et beati Victoris suffragia constantissime pollicetur: die vero tertia occulto quodam instinctu se trahi intelligens, cum eisdem egreditur, et si qua hostes re-

mirabiliter liberantur;

EX MS.

periat per loca, quibus venire consueverant, discurrando percunctatur : sicque progrediens ad castrum usque, in quo sui captivi tenebantur, accessit, portasque ex insperato apertas, ac sine custode reperiens, festinus irrumpit : nec sic contentus, septa quoque domus hostilis armatus ingreditur ; hostes suos somno gravi oppressos, passim per humum fusos intuetur : siquidem de sua victoria elati manducare et potare consederant, et nihil miuus quam hostium suspicantes adventum (quippe quos paucos superstites paulo ante repulerant) insolita quadam somni virtute sepulti jacebant. Mox ille, suis de custodia eductis, sublata ab eis vincula hostibus versa vice imposuit ; sicque discedens paucos de suis, qui et domum et vinctos custodirent, ibidem disposuit : eos vero, quos de captivitate receperat, sepulcrum Martyris, utpote per eum liberatos, adire præcepit : qui et venientes Deo et sancto Victori de sua liberatione gratias retulerunt, et suas ibi compedes nonnulli ipsorum in testimonium reliquerunt.

B
multaque
alia beneficia
ad patroci-
nium S. Vi-
ctoris confu-
gientibus
conferuntur.

68 In quadam vigilia passionis Deo dilecti martyris et gloriosissimi patroni nostri, scilicet beati Victoris, quæ xi Kalend. Augusti recolitur, innumerabiles diversæ ætatis atque conditionis viri ac mulieres passim ad ejus postulanda suffragia convenerunt. Inter quos et infirmorum sive debiliū non minima multitudo, recuperandæ sanitatis gratia, affuerunt : alii namque suorum manibus adducti ; alii vero in grabatis allati ; nonnulli membra debilia baculo sustentante subnixi, passim ecclesiam repleverunt. Quidam igitur ex illis in eadem die ante solis occasum ; multi vero in nocte sequenti ; nonnulli quoque in ipsa solennitate diei beneficium sanitatis adepti sunt : adeo enim super his, qui infirmabantur, virtus divina emicuit, ut de illa tanta ægrotantium multi-

tudine pene nullus affuerit, qui optatæ salutis, si eam ex corde petiisset, immunis abscesserit. Videres cæcos ab utero matris suæ mutuo se invicem lumine intuentes, surdos nova mutorum verba, utrisque admirantibus, audientes, claudos sicut cervos (ut legitur) salientes, leprosos recenti cute nitentes, energumēnos immundorum spirituum expulsionē gaudentes, et in his omnibus laudes et gratiarum actiones cum magna omnium exultatione resonantes : quarum scilicet virtutum numerum sola ejus scientia amplectitur, a quo et per quem hæc facta fuisse creduntur. Testes vero nonnulli, tam monachi vel clerici, quam fideles et laici, nunc usque supersunt, qui hæc una mecum vel viderunt oculis vel manibus atrectaverunt, inter quos et venerabilis Caturcensis b episcopus, qui et ipse hæc videre promeruit, et nunc usque tantarum virtutum testis fidelis existit.

D

ANNOTATA.

E

a Chiffletius in margine dubitat, an non sit legendum repedante eo domino suo pro redeunte eo ad dominum suum. Sed judico, retinendam esse lectionem verbi reprobante, præsertim quia Ms. Parisiense legit reprobante eum domino suo, id est, domino suo non volente eum amplius habere servum, ut colligitur ex sequentibus, ubi dicitur operam suam alteri domino locasse.

b Cum hic Caturcensem seu Cadurcensem episcopum oculatum miraculorum testem appellet, crescit dubitatio superius proposita, circa locum, quo hæc miracula contigerunt. Utinam etiam Auctor nomen episcopi istius expressisset ! tum enim de scriptoris ætate aliqualem conjecturam facere potuissemus.

DE TRIBUS MARTYRIBUS ANONYMIS MELITINENSIBUS.

C

F

J. P.

Cultus apud Græcos.

FORTE SUB
DIOCLETIA-
NO.

Martyres
isti

Tres hi Christi Pugiles attribuantur Synaxario Mazariniano : quibus in Chiffletiano apponitur post eorum annuntiationem hoc distichon : Οἱ ἅγιοι τρεῖς Μάρτυρες, οἱ ἐν Μελιτινῇ ὑπὸ θημίῳν κατὰ πετρῶν σύρομενοι τέλ. Sancti tres Martyres, qui Melitinæ a lictoribus per petras raptati martyrium consummarunt :

Δώσουσι φωνὴν ἐκ μέσου πετρῶν ἅμα,
Τὸ τῆς Γραφῆς, τρεῖς συνήσκομεν σεσυρομένοι.
Dabunt vocem de medio petrarum simul,
Ut dicit Scriptura : Tres morimur raptati.

Alludit poeta ad illud Psalmi 103, v. 12. De medio petrarum dabunt voces.

2 De numerosissimo Martyrum Melitinensium in Armenia agmine sub Diocletiano agit Martyrologium Romanum ad diem v Septembris ; e quibus

tres nominatim memorantur : Eudoxius, Zeno, Marcarius ; de quatuor autem sacris corporibus Constantinopolim delatis, ac temporibus Justiniani imperatoris repertis, qui eorum beneficio a letali morbo curatus fuerit, agit Baronius in notationibus. De Martyribus Armenis sub eadem persecutione passis laudatus auctor tractans ad annum 311, varios recenset Melitinæ martyrio coronatos, quos inter nominantur : Hiero, Nicander, Hesychius et alii triginta sub Lysia præside. An nostri tres innominati ex his vel superioribus extracti huc sint non constat. At repugnabit, ut opinor, nemo, si per tres nostros anonymos potius intelligantur aliis tres, qui ibidem nominantur, sub eadem persecutione passi, non expresso mortis genere : Polyuctus, Victor et Donatus. nobiles milites ; licet alii Cæsareæ eorum certamen contigisse referant, prout ibidem addit Baronius.

ad quos ex
variis Mar-
tyribus Meli-
tinensibus
videantur
potissimum
referendi.

DE SANCTIS MARTYRIBUS AFRICANIS

VICTORE, STERCORIO, EMILIANO, HUGALE,
SAPHO ET MONTANO.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

XXI JULII.

Hoc die, si umquam, manifeste patet imperiti alicujus librarii in laterculo codicis Epternacensis deformando supina inscitia, omnia ferme sus deque vertentis. Sic incipit : In Africa, natalis Boliæ, Stercori : Massiliæ, Victoris, Coronæ. Et Romæ, Praxedis, Emiliani, Hugalîs, Saphi, etc., quæ omnia turbatissima sunt. Rectius codices alii Africæ sex pugiles vindicant, et Massiliæ Victorem ultimo loco referunt, non cum Corona, quæ verosimilius sociis applicatur Alexandro nempe Feliciano, Longino et Deuterio : ut huc perperam Victor et Corona in-

trusi sint, de quibus actum est XIV Maii : Praxedis vero plane accessoria est, ut cui inter Martyres locus non competat, atque adeo assumptum dici oporteat in codice Corbeiensi : Et natalis S. Praxedis virginis. Uniformitas itaque codicum Lucensium, Corbeiensis et Blumiani satis evincit, classem Africanam recte hic a reliquo textu discretam esse, modo nomina apte conveniant ; ut non Sophiæ Lucensis legerimus, sed Saphi ; item Stercorii et Hugalîs pro Stercoris et Hugal. Quam parum subsidii ex codicibus minoribus accersi potuerit, diximus supra in Prætermisissis.

B

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS CÆSENATIBUS

ADRIANO, HELIO, VICTORE, PATROCLO, CÆSARIANO,
ADRIANITIDE, DIMESO, FELICE, AURELIO, THYMGGRATE,
ET FORTE THEODOTO ET JULIANO.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

XXI JULII.

Inter codicis Epternacensis, quantumvis confusas annuntiationes occurrunt undecim martyres Cēsennæ Italiæ adscripti, non Cēsennæ Indiæ aut Arabiæ, ut nimium scrupulose dubitat Florentinus. Idem est in Lucensibus numerus, quidquid luxata sint, nonnullorum nomina. Postremos duos adjicit apographum Corbeiense, cui in hac parte fidem haberi posse existimo, quod tamen certo asserere non præsumpsi. In efformandis

solita ferme occurrit differentia. Pro Cæsariano est in Lucensi Cæsariane, turpius in Epternacensi Tæ-sianæ ; quemadmodum pro Dimesi seu Dimeli scribit Diomedis ; et Timoratis pro Thymogratis, Corbeiensi Typogratis, alius forte velit esse Timocratis. Ceterum in hisce minutis tantopere laborandum non video. De Victore Massiliensi et sociis suo loco agitur, uti et de Praxede, quam Hieronymianis non videri accensendam jam diximus.

C

F

DE S. ZOTICO EPISCOPO ET MARTYRE

COMANÆ IN ARMENIA.

Ex Martyrologio Romano.

J. B. S.

XXI JULII.

In sacris
Fastis igno-
tus

Inter Martyres celebrem esse Zotici appellationem, ex Actis nostris plusquam manifestum est, utpote in quibus vel solo primo semestri ad usque duodeviginti synonymi referuntur, quos porro et alii, non minori forte numero subsecuturi sint. Ast inter eos omnes, tum jam præteritos tum deinceps futuros, nullum me, seu in Græcis, seu in Latinis Fastis aut Martyrologiis legere usquam memini cui ea conveniant quæ in hodierno

Martyrologio Romano nobis hoc die suggestit Baronius in hunc modum : Comanæ in Armenia, S. Zotici episcopi et martyris, qui sub Severo coronatus est. Neque vero habuit quem citaret Baronius præter solum Eusebium, dum in notationibus ita promuntiat : Meminit hujus magna cum laude Apollinaris episcopus Hierapolitanus apud Eusebium lib. 5, cap. 15, ubi legitur, hunc adnumeratum inter episcopos fuisse ex vico Comana

(Comanus

AUCTORE
J. B. S.ex Eusebii
historia

(Comanus episcopus ibi asseritur) licet Nicephorus dicat eum presbyterum Ostrenum lib. 4, cap. 23.

2 Quidquid Nicephorus ibi comminiscatur, parum mea interest; forte ei ansam praeberint, quæ habet Eusebius citato libro, cap. 16, ubi laudatus Apollinaris eum vacat compresbyterum nostrum Zoticum Otrenum; at clariora sunt verba quæ sub ejusdem capituli finem habet idem Eusebius ex Asterio Urbano, dum inter eos qui garrulum illum Maximillæ, in Montanistarum historia sanctissimæ, spiritum alloquerentur et examinarent, laudat viros probos et episcopali dignitate præditos, Zoticum scilicet Comanensem et Julianum Apanienum. Idem, procul dubio, est, de quo apud eundem Eusebium caput 18, pag. 186 editionis Valesianæ additur ex Apollonio; Zoticum illum, cujus a priore scriptore facta est mentio, cum jam Maximilla Pepuzis se prophetare simularet, superveniētem, dæmonium quo illa agitabatur coarguere instituisse. Atque hæc sola sunt quæ de hoc Zotico ex Eusebii historia adducere potuit Baronius, cujus textum ex Annualibus ejus ecclesiasticis ad annum 205, num. 27 hic subiungo:

3 Passus quoque habetur, hac eadem perse-

cutione (Severi) urgente, Zoticus episcopus Otrenus (quid ni Comanus?) in Armenia, cujus dies anniversaria in tabulis ecclesiasticis XXI Julii est conscripta. Meminit ejus laboris adversus Montani, sectatores suscepti Apollinaris, nosque supra retulimus. Hallucinatur Nicephorus qui eum presbyterum, non episcopum nominat: nam idem qui supra Apollinaris, episcopum dicit ex vicq Comana in Armenia oriundum: jam enim his temporibus satis dilucide distinctum erat nomen episcopi a presbytero. Virum probum istuc describi, satis certum est, qui non immerito a Baronio Sanctis annumerari potuerit; ast ubi et quo tempore martyrium fecerit, fateor mihi hactenus plane incertum esse. De Comana Ponti frustra litem movit Baronio Tillemontius, satis enim clare in Martyrologio positionem expressit; alium non Ostrenum, sed Otrenum in Phrygia episcopum fuisse, insinuat Eusebius, ut diversus non sit ab eo quem Apollinaris compresbyterum, vocat, et quidem Otrenum, quem etiam a Comano distinxit Valesius in notis ad Eusebium pag. 97: verum quid ex his magnopere erui possit, non video, neque quod hic superaddam, quidquam superest.

D
in hoc terno
Romano re-
fertur.

E

DE S. JOANNE ANACHORETA CONF.

AD MARE MORTUUM IN PALÆSTINA.

J. P.

Ex Fastis Græcis ac Martyrologio Romano.

VERSUS FI-
NEM SEculi
VI.Cultus sacer
apud Græ-
cos,

C

Ad dicm primam hujus mensis in Commentario prævio Vitæ S. Symeonis Sali, quædam de S. Joanne, ejusdem in anachoresi socio, dedimus, quædam distulimus in hunc diem, ipsius cultui sacrum. Notantur ambo in Typico sub nomine S. Sabæ citari solito his verbis: Sanctorum patrum nostrorum Symeonis propter Christum stulti et Joannis synascetæ ejus. Kalendarium Græcorum a Genebrardo editum sic habet: Symeon eremita et Joannes collega. Kalendarium vero Syriacum seu Chaldaicum anno 1624 Romæ excusum sic: S. Joannis et Symeonis, qui appellatus est abjectus propter Christum. Adde Mss. Menæa bibliothecæ Ambrosianæ, Martyrologium Arabico-Ægyptium, a Gratia Simonio Maronita Latine redditum, Menæum Chiffletii, Menologium Slavo-Russicum, Horologium impressum anno 1607, novum Anthologium Græcum item typis editum, Kalendarium Ruthenorum apud Possevinum excusum tomo 2 Apparatus sacri (ubi non apponitur Symeon). Menæa magna excusa, sequente Maximo Cytherorum episcopo, Menologium a Sirlito Latine versum, ac Synaxarium Basilianum; de elogiis consuli potest paragraphus quintus Commentarii modo citati.

et Latinos;
de Vita diei
hujus, aliis-
que ad eum
spectantibus.

2 A Græcis S. Joannes ad Latinos transiit: Molanus sic ipsum refert in editione sua secunda, quæ est anni 1573: SS. patrum Simeonis, qui propter Christum dictus est Salus, et Joannis synascetæ ipsius. Utrumque signavit Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt. Causam ignoro, miror magis; cum in Ro-

mano uterque signetur; Symeon quidem die prima hujus, Joannes vero hac XXI: In Syria S. Joannis monachi, collegæ S. Symeonis. Vitæ hujus postremi, gesta alterius immixta sunt tomo I Julii a pag. 136. De ætate S. Joannis statues ex dictis de ætate S. Symeonis § 2 Commentarii prævii, et ex notis chronologicis Vitæ inspersis; unde sub initia seculi sexti aut paulo serius vixisse, et sub ejusdem finem eodem fere ambo tempore obiisse colliguntur. De scriptore autem Vitæ ejusque laudibus § 3 agitur. Ceterum solenni Officio coluntur apud Græcos, sicut liquet ex laudatis Menæis magnis, quæ recitant canonem sacrum seu canticum acrostichis litteris in utriusque honorem coniunctum. Supervacaneum foret illum huc transcribere. Suffecerit ali-quod specimen sub ejusdem canonis finem: Unam animam, patres, duobus ferentes in corporibus, scopum habuistis unum in moribus diversis, o Symeon, Joannes: ideo vos laudamus. Synaxarium Ruthenorum, pluribus descriptum die XXIII hujus, occasione SS. Trophimi ac Theophili, hoc habet singulare, quod post Simeonem Salum memoret Joannem Jejunatoren; de quo in Prætermisiss hodiernis. Nostrum porro Joannem in titulo superiore adscripsimus mari Mortuo in Palæstina, quia ibidem asceticam vitam duxit; Syriæ tamen attribui Sanctus etiam potest eum Martyrologio Romano, quia Syria oriundus, sicut habetur e dicta Vita cap. I, num. I. Quomodo autem Edessa, quæ locus ei natalis fuit, nunc Syriæ nunc Mesopotamiæ attribuitur, leges in annotatis ad Vitam S. Alexii die XVII hujus, pag. 254, littera i.

F

DE

A

D

DE S. SERENEDO CONFESSORE

APUD CENOMANOS IN GALLIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sancti cultus, translatio, Officium Andegavense, Vita cum fratris Actis communis.

SEculo VII.

B
Antiquis Fastis præteritus,

De sancti hujus Serenedi, seu Cerenedi, alias Seneredi (Gallice Serené vel Serné) de ejus, inquam, germano fratre Cerenico, itidem Sancto, satis fuse actum est ad diem VII Maii, ubi difficultates omnes, quæ hic moveri possent, pridem explantæ sunt, tum circa utriusque fratris patriam, peregrinationem Romanam et Gallicam, munera et ætatem, quæ postrema aliter a Corvasserio, Bondoneto et Cointio definitur, quam eam stabiliverit Mabillonius in Actis Benedictinis seculo 2, a pag. 572, ut vide jam dicto loco abunde disputatum. Nihil enim ex eo tempore lucis accessit, quo hæc a nobis denuo tractari, aut pressius modo determinari possint. Quæ S. Serenedi propria sunt, tam clare in Vita explicantur, ut commentatione opus non sit, nihilque adeo hic illustrandum maneat præter solum cultum, de quo in vetustioribus Martyrologiis nulla usquam memoria. Inter auctaria Usuardina repertus est unicus codex Burdegalsis ita hoc die annuntians: Salvia, S. Serenedi confessoris. Clarius paulo et distinctius Castellanus: Salvix ad Erviam, prope Sabolium, in decanatu Brunelonio in Cenomanis, S. Serenedi anachoretæ, cujus reliquiæ honorantur in S. Mauritii Cathedrali Andegavensi.

a Saussay
C

2 Saussayi elegans oratio hic describi meretur. In agro Cenomanico, depositio S. Serenedi confessoris mirifici: qui apud vicum Salinam in cellula se recludens, vigiliarum orationumque assiduis obsequiis Deo complacere instituit, perque vitam activam ad contemplativam evector, munitia cordis egregia præstans, divinis colloquiis, angelorumque etiam amico commercio frui promeruit; qui Deo grata ejus officia, præparataque piis operibus præmia revelabant. Raptibus frequenter ad superna pertractus mira plurima vidit, quæ mortalis hominis captum, quantum cœlestia terrenis præstant, longe exsuperant; divinoque irradiatus lumine, sic purissimæ mentis acie abdita cordium penetravit, ut facta non modo quorumcumque cognosceret, sed cogitationes etiam deprehenderet: insuper singulorum, qui gratia ornati erant, propria discerneret merita. His cum promicaret luminibus, ad eum religiosorum virorum, tamquam ad magistrum sanctitatis, et probatum Dei amicum, turba numerosa confluit, quos benigne complexus, excellentissimam divinæ majestati obsequendi edocuit theoriam. Multi enim ad eum temporalia

subsidia conferebant: quæ Vir divinus, ne devotionem eorum contemnere videretur, cum gratiarum actione recipiens, continuo in pauperum solatia rependebat. Cujus pietatis fœnora Deus misericordiæ et totius consolationis pater miraculi insignis beneficio compensavit.

3 Cum enim clauso ob hominum scelera æthere, pluvia deficeret, tantaque hinc messis immineret sterilitas, ut immensa fame tota circumquaque regio vastaretur; orante servo Dei Serenedo, ut quondam ad Eliæ preces, reserato cœlo, copiosi imbres defluerunt, quibus terra madefacta ubertatis copiosæ benedictionem recepit. At cum subinde ingens successisset mortalitas, insuperque incursibus hostium tota provincia quateretur, tantis ingruentibus malis, clerus et populus Cenomanicus episcopum adierunt, ejusdem consilium super tot calamitatibus inquirentes. Is censuit, divinum auxilium piis operibus expetendum. Indicto igitur cum Missarum sacrificiis Litaniarum triduo jejunio, postrema denique die cœleste innotuit responsum religioso viro super his afflictionibus Domino supplicanti; flagella hujusmodi a Deo irato immissa, non nisi Serenedi, ejus fidelis servi (cujus merita immensa erant) deprecatione averruncari posse. Unde concursu ad eum facto opem poscentium, Vir Dei pro populo in cilicio et cinere preces fundens, iram superni Regis sua intercessionem placavit, pacemque et sospitatem communem impetravit. Alia longe maxima edidit stupenda, quæ antiqua apostolorum et prophetarum facta fere exæquabant; ad quorum desideratum consortium tandem Vir immaculatus, emenso feliciter hujus vitæ decursu, pro strenui famulatus, quem Domino jugiter persolvit, remuneratione, sanctissimo excessu profectus est.

4 Mirum prorsus, de sacri corporis Andegavum translatione Saussayum nec verbum addere. Porro quo tempore ea facta fuerit, aut a quo Andegavensi episcopo, tunc Salvix seu Salicæ (Saulge) temporalis domino, nec auctor Vitæ prodidit, neque ego alibi annotatum reperi: id certum est, Salvix primum sepultum fuisse S. Serenedum, atque Sancti ipsius nomen (S. Serné) loco inditum. Testantur vero citati supra Corvasserius et Bondonetus, ille in Innocentio, hic in Domnolo, sacras reliquias Andegavi honorifice depositas, erectumque Sancto altare, ad sinistram ei qui templi navim ingreditur, in quo ambo fratres Cerenicus æque ac Serenedus opere anaglyphico sculpti repræsentantur habitu Cardinalitio purpureo, quod nempe in Vita sancti Cerenici num. 4 et pressius in nostris annotatis refertur, quod post modicum tempus Romæ elapsum, idem Papa (verosimiliter Vitalianus) ob gratiam religionis, utrumque ordinavit Romanæ Ecclesiæ Cardinales. Quæ quo pacto accipienda sint, vel mediocriter erudito abunde patet, ibique explicatum

longo ornatu eligio.

E

F

Reliquiis Andegavum translatis,

AUCTORE
J. B. S.

catum est : satis fuit sculptoribus, nomen Cardinalis audivisse, ut habitum non adeo antiquum ipsis appingerent. Ex Serenedi nomine Serenus aliquis conflatus est, quem inter Andegavenses episcopos in Prætermisiss supra collocatum vidimus.

Sancti festi-
vitas ibidem

5 De singulari S. Serenedi festivitate apud Andegavenses quotannis celebrari solita hoc die certiora tradit ecclesiæ istius Breviarium, quod habemus excusum Parisiis anno 1624, ubi in propriis Lectionibus refertur totius vitæ compendium, Sausseyano jam dato haud postponendum. Colitur autem Officio duplici sub hac propria oratione : Deus qui hodiernam diei beati Serenedi solennitate consecrasti ; præsta, quæsumus, ut cujus solennia veneramur in terris, ejus apud te suffragia sentiamus in cœlis. Fit etiam commemoratio S. Serenici ex communi secundo loco, et S. Præxedis. Sic incipit LECTIO IV: Serenedus et Serenicus fratres, honesto loco Spoleti in Italia nati, litteris sacris summa parentum cura eruditi, cum multum diuque consilium evangelicum secum contulissent : Omnis qui reliquerit domum, vel fratres aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam æternam possidebit ; ac rationem ejusdem consilii perficiendi sæpe a Deo petivissent, tandem divinitus admoniti, relictis parentibus et fortunis, Romam profecti sunt ; ibique ab omni rerum temporalium cura liberi, diu latentes, in oratione et rerum divinarum contemplatione, vitam angelis magis quam hominibus similem traduxerunt.

Officio du-
plici quotan-
nis celebra-
tur.

6 LECTIO V. Ubi vero eorum sanctitas cœpit inclarescere, summus Pontifex ad se vocatos Ordine diaconatus insignivit, et, renitentes licet, ad honorem evehit Cardinalitæ dignitatis. Verum cum splendor tanti honoris longe ab humili eorum instituto alienus, Sanctis viris non placeret ; veriti ne, quod sæpius accidit, religionis obtentu, vana seculi gloria initum a pueris consilium labefactaret, Roma relicta, regnante Clotario in Galliam pergentes, Salviam pervenerunt Cenomanicæ vicum. Quem locum rati studio contemplationis accommodum, in eo constituerunt ; donec Serenicus hominum turbam magis devitaturus, relicto fratre, ad pagum Oximum se contulit, ubi cum diu solitarius latuisset, ædificata ecclesia in honorem sancti Martini, munitus sacris Ecclesiæ mysteriis ; Nonis Maii animam Deo reddidit. LECTIO VI. Serenedus autem Salvie relictus, studia indefesse persecutus contemplationis et orationis, ab iis numquam, uisi urgente charitate, abstrahabatur. Implorata per episcopum ejus apud Deum intercessione, Cenomaniam et circumvicinas regiones, longa sterilitate vexatas, suis precibus liberavit. Archidiaconus factus, licet invitus id muneris suscepisset, seipsum in doctrina, in integritate, in gravitate exemplum præbebat bonorum operum : ut non esset, a quo non optime audiret, et sanctus haberetur. Diem vitæ præsagens ultimum, suos admonuit, et eos ad omnia pro gloria Christi fortiter ferenda gravissime cohortatus, migravit in cœlum. Corpus ejus primum loco honesto Salvie sepultum est ; unde postea in ecclesiam Andegavensem translatus, magna ibi veneratione, et votorum frequenti nuncupatione colitur.

7 Ad Vitam Sanctorum fratrum quod attinet,

est ea pro magna parte utrique communis, quam VII Maii datam, supra jam diximus ; saltem quousque ambo vitam eremiticam in agro Cenomanensi una duxisse leguntur ; ut adeo numeri omnino septem capitis primi hic reliquæ S. Serenedi historiæ omnino præfigi deberent, nisi jam in Sancti fratris Actis pridem excusa essent omnia separationem prægressa, quam hac ratione institutam ibi invenies : Sed cum Dominus ex gemina lampade gemina disposuisset illuminare loca, necnon et duas provincias decorare ; B. Serenicus tam fertile repudiens solum, parcius atque solitarium perquirere deliberat ; scilicet hominum frequentiam fugere, et solitariam cœlesti contemplatione dignam cupiens deducere vitam. Hac autem secum deliberatione habita, germanum amabili affatus eloquio, et benedictionem cum lacrymis fundens : In cœlesti patria nos, inquit, mereamur indeficienti visu cernere. Reliquum istius capitis et totum sequens usque ad finem ad S. Serenicum, apud Sagium agentem, pertinet ; hic S. Serenedi nostri Vitæ reliquum seorsim decursum ex Actis Benedictinis subjiciendum superest.

D
Pars Vitæ
S. Serenici
cum hac con-
nectenda.

VITA

Ex seculo secundo Benedictino.

Sanctus ergo Serenedus cum apud vicum Salviam in pago Cenomanico remansisset, summa discretionem instituit, qualiter viveret, scilicet quantum abstinentiæ, vigiliarum, orationum, ceterorumque bonorum Deo cotidie indesinenter offerret. Sæpe tamen hunc modum excessit, prout sibi gratia Spiritus adspirasset. Eo denique plenus, per activam ad contemplationem evectus vitam, interius deliciis pascabatur, præsertim qui per munditiam cordis divinis colloquiis et angelorum visionibus frueretur, qui suos labores pio solatio relevarent, et æterna sibi gaudia nuntiarent. Unde sæpius contigit ut divino Spiritu super se raperetur, adeo quod non solum facta, sed multorum etiam cogitatus cognosceret, et Spiritu veritatis edoctus, nullatenus falleretur, nec in ejus præsentia quispiam mentiri auderet. Excrevit igitur fama bonitatis ejus in populo, ac religiosorum virorum ad eum turba confluit, certatim sibi temporalia bona ferentes, quæ quidem caritatis gratia suscipiebat, sed statim pauperibus erogabat, quibus o converso cœlestis vitæ documenta reddebat, solerter præcavens, ne quis ab eo absque aliqua ædificatione recederet.

Sacris studi-
is vacans,

2 Si quis desperatus peccator ad eum venisset, tantis hunc irrigabat doctrinæ fluentis, ut, relictis erroribus et peccatis, lætus et alacer remearet. Unicuique, sicut expedire videbat, cœlestis dona fluenti præbebat ; discordes ad pacem perpetuam revocabat. Cujus monitis multi patrimonium terrena reliquerunt, et calcantes caduci oblectamenta mundi, ejus sacro consortio penitus adhæserunt. Nam cum esset litteris eruditus, et omnis ejus sermo sale conditus in gratia, eos

F

multos ad se
allicit, quos
ad caritatem
hortatur.

qui

A qui sibi adhæserunt tam doctrina, quam vita jugiter informabat, qui si quando ab oratione vel exhortatione vacaret, lectioni intentus, assidue studebat profunda Scripturarum rimari, veteris ac novi convenientiam inspicere Testamenti. Vir prudens et simplex ac pacis amator, vultu semper et animo placidus, nulli pro malis noverat reddere talionem. At si quispiam de amissis rebus sibi aliquid nuntiasset, pectore tranquillo Dominum datorem et ablatores omnium collaudabat : nec erat ei in suscipiendis hospitibus personarum acceptio, sed divinum in his potius quam humanum attendebat honorem.

*Cenomanos
fame, peste
et bello op-
pressos,*

B 3 Intentus ergo tam sanctis operibus, cœpit magnis clarere miraculis : non enim lucerna abscondi sub modio, nec civitas super montem posita poterat non videri. Tempore quodam, clauso diutius cœlo, cum terris pluviae negarentur, tanta fuit messis sterilitas, ut immensa fame tota pene provincia vastaretur : desiccabat enim nimia terram ariditas, et colonis fructum nulla fere semina referebant. Præter hæc ingens successit mortalitas hominum et ex aere jam corrupto vicinum multis minabatur interitum. Erat autem videre mirum, quod cum aliqui moribundi mortuos sepelirent, protinus expirantes cum eisdem sepelirentur. Super hæc incursibus hostium atque bellis, quorundam superbia principum tota provincia turbabatur, ut revera videretur impletum, quod in Propheta Dominus comminatur : In tribus, inquit, visitabo populum meum, in peste et fame et gladio.

*rogante ur-
bis præsule,*

4 Tantis igitur ingruentibus malis, omnis, clerus et populus Cenomanicum præsulem adeunt, ejus consilium super tot calamitatibus inquirentes : qui ubi humanum cessit auxilium, decrevit a Deo precibus expetendum. Indixit igitur cum Litanis et Missis triduanum jejunium. Tertia vero nocte jejunii, cuidam Religioso revelatum est, B. Serenedi meritis patriam liberari. Eo igitur agnito, præsul gavisis est, et venerandis sumptis secum a latere viris, ad virum Dei per semetipsum accessit, a quo cum honore susceptus est. Libatis igitur osculis, post amatoria verba notitiæ, virum secretius advocat, adventus sui causam et ordinem pandit, nec sine nutu Dei huc se venisse refert. Abnuuit Sanctus, seque indignum, nec talis meriti fore dicit, per quem liberetur. Instat præsul dicens revelatum a Deo, ipsum nisi cedat, ex inobedientia reum, per quem populus deperiret. Tandem justis convictus rationibus cessit, et licet se diceret peccatorem, spondet tamen pro populo oraturum.

*precibus suis
liberat.*

5 Recessit igitur pontifex. Tunc vero vix crederes quanta se afflictione compressit, quantum se lacrymis, jejuniis, vigiliis orando perdomuit. Igitur quia multum valet deprecatio justi assidua, accepit quod petiit, invenit quod quæsit, atque pulsanti apertum est. Pluit igitur abunde et congrue, atque ipso anno tanta frugum omnium erupit ubertas, ut prædictam inopiam penitus aboleret. Quibus imbribus lotus aer salubriter temperatus est, fugataque peste, ingrata mortalitas desiit. Ubi attende, quod dum præsentem mortem tot pro certo morituris nec etiam morientibus distulit, tot quodammodo mortuos suscitavit. Post ubi compertum est, hoc ejus meritis accidisse, compuncti belli duces, ejus consilio

pacem fecere, sicque fames, pestis et bella pariter quiescere. O magni meriti. Virum! O quam mirabilis Deus in Sanctis suis, et sanctus in omnibus operibus suis!

EX IMPRESSIS.

6 Hunc præsul honorans invitum et coactum archidiaconum statuit. Obstat ille, et causatur se diaconum Cardinalem Romanum minui non debere. Tandem hoc solo cessit, ut eo consulto res gererentur. Exinde Sanctus in summo honore a cunctis habitus est, et per ipsum confidentius a Deo indulgentiam postulabant. Nam tanta inerat ei gratia sanitatum, ut non solum ejus tactu et verbo, quin etiam vestibus sanarentur infirmi, ac quando manus lavisset, multi ex aqua loti vel poti febribus curabantur. De fragmentis panum vel de ciborum reliquiis, quas quidam fideliter longius asportabant, ægri sanati sunt. Leprosum quondam sibi notum precibus sanitati restituit; aliquibus cæcis lumen crucis signaculo reddidit. Gessit multa, quæ si quis per singula diceret, ante dies quam opus deficeret; sed fastidium vitans ejus vitæ finem veloci stilo decurram.

*Archidiaconus
fieri re-
cusat.*

7 Cum igitur tantorum laborum vices Dominus sibi reddere vellet, graviter infirmatus mortem adesse sensit. Convocatis ergo discipulis rem prædicit, quorum mox lacrymis atque planctu viciniæ conturbatur. Ubi cum multitudo promiscua convenisset, hortabatur eos ut beneficientes non deficerent, nec dubitarent ferre dura, et aspera mundi pro Domino, quibus corona daretur æterna; scirent se tamquam advenas et peregrinos a carnalibus desideriis abstinere debere, pro quibus æterna tormenta parantur. Cumque talia diutius perorasset, sumpto Sacramento corporis Domini, præclaram, quam sibi dederat, animam sine macula reddidit Creatori. Audita est in ejus obitu cœlestis melodiarum suavis angelorum cœnentium, et odor insolitus multorum naribus infundebatur. Ad ejus exsequias tota fere convenit provincia, eum ut patrem patriæ lamentantes. Sepultus est ergo in ecclesia, ubi miraculis clarus jacuit per tempora longa, et ibidem cernuntur adhuc sepulchri vestigia. Nam corpus ejus postmodum Andegavim translatus est : quod qualiter factum sit, sicut ab antiquis traditur paucis dicam.

E

*Obitus sui
præscius mo-
ritur.*

F

8 Fama refert, quod dono cujusdam Salvia vicus ille in dominium Andegavensis episcopi devenisset. Quem cum aliquamdiu possideret, quoniam vicus idem remotior esset ab urbe Andegavensi, ipsum pro quodam, qui nunc Vicus episcopi dicitur, dedit, unde etiam hoc nomen traxit. Detulit igitur inde præsul B. Serenedum, et in ecclesia pontificali condidit cum honore. Quod si res aliter sit, certum est in episcopali ecclesia B. Mauricii Sanctum istum haberi, quem populus Andegavensium orat, clerus honorat, et ejus festum recolit duodecimo Kalendas Augusti. Est enim magni meriti Sanctus, qui in carne vivens a plebe Domini pestem, famem et bella removit, nunc etiam carne solutus plus removere potest. Unde valde honorandus atque orandus est, ut se veneranti clero et populo corporis et animæ salus proveniat, atque ejus meritis vitam æternam consequantur ab eo qui vivit et regnat in ævum. Amen.

*Corpus An-
degavim
translatum.*

DE S. ARBOGASTO

EPISCOPO ARGENTORATENSI

P. B.

IN GERMANIA PRIMA

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Sancti cultus.

ANNO DCLXX-
VIII.

B

S. Arbogastus
Argentorati
a multis se-
culis cultus,

Quanta jam olim S. Arbogastum suum Ar-
gentina, sive Argentoratum, vel, ut modo
vocitatur, Strasburgum veneratione colue-
rit, testatur auctor anonymus in Vita S.
Deicoli, scripta anno Christi circiter 965, quam
dedimus tomo 2 Januarii ad diem mensis ejusdem
xviii : sic enim habet cap. 1 : Nec incuriose præ-
tereundum videtur cis-Vosagicas Alsatiæ partes,
quarum caput atque decus omne civitas Argen-
tina dignoscitur, quæ vulgarico vocabulo Straz-
burch vocatur; quæ exceptis reliquiis principali-
bus, proprios se gaudet possidere patronos, quos
a Domino suscepit veræ fidei fundatores et divini
verbi providos seminatores, id est, Amandum,
Justinum, ARBOGASTUM, Florentium, et alios non
nullos, quorum nomina in beati ordinis albo su-
perna illa regia sine fine tenet caraxata.

antiquis
Martyrolo-
giis, si Ger-
manicum
nomen exci-
pias, igno-
tus fuit; non
item recen-
tioribus.

C

2 Miramur ergo, cum nullam ejus mentionem vel
apud Adonem, vel apud Usuardum, vel alios anti-
quiores celebrioresque Martyrologos reperimus. A-
pud Adonem, inquam, vel Usuardum; quo nomine
genuinum utriusque textum intelligo : nam in ap-
pendice quidem ad Martyrologium Adonis a Ro-
sweydo nostro editum hæc legi scio ad xiiii Kalendas
Augusti : Eodem die, sancti Arbogasti episcopi
et confessoris; quæ eadem verba hoc die sunt in
Florario nostro Sanctorum Ms. seculi 15; nisi
quod ad titulum episcopi addatur Argentinensis.
In auctariis vero Usuardinis quam sit frequens ejus
memoria, videri ad eandem diem in editione nostra
potest. Porro antiquissima Sancti nostri in Fastis
sacris annuntiatio ea videtur esse, quæ notatur in
Martyrologio ecclesiæ Germanicæ, quod Beckius
per septingentos annos delituisse ait, cum illud ede-
ret Augustæ Vindelicorum anno Christi 1687; in
eo hæc leguntur ad diem xii Kalend. Augusti : Pra-
xede virg. et Danihelis proph. et Arbogasti
conf. Paulatim tamen sanctitatis ejus fama, pro-
dentibus, ni fallor, miraculis, fundi latius cæpit, ac
nomen sacris toto passim Occidente tabulis inseri,
ut ex auctis Adoniano, Usuardinoque Martyrolo-
giis, Wione, Dorganio, Menardo, aliisque licet in-
telligere; quibus tandem etiam accessit Martyrolo-
gium Romanum, eundem cum ceteris omnibus diem
ipsi festum assignans xxi Julii, ubi sic illum re-
fert : Argentorati, sancti Arbogasti episcopi, mi-
raculis clari.

3 Officium quoque de S. Arbogasto quibusdam
in ecclesiis pridem recitatum invenio : puta apud
Moguntinos, in quorum Breviario, excuso Venetiis
anno 1495, notatur die xx Julii Officium ejus ex
communi confessoris pontificis ritu feriali, cum pro-
pria collecta. Consonat Breviarium Moguntinum
anno 1507, nisi quod in rubricis moneat : S. Ar-
bogasti ferialiter, sicut de confessore pontifice ;
sed in ecclesia Moguntina habentur novem Le-
ctiones. At in alio ejusdem ecclesiæ Breviario, Co-
loniæ impresso anno 1570, mutata est Collecta, et
additæ sunt binæ Lectiones propriæ, quarum prior
continet præcipue miraculum suscitati ad vitam filii
regis Dagoberti; altera calcatas ab eo sæpius siccis
vestigiiis Bruschæ fluminis aquas. Apud Constan-
tienses celebratur festum aliquanto sollemnius die suo,
id est, xxi Julii, ut patet ex eorum Breviario ex-
cuso Lugduni anno 1561; in quo et diversa est a
præcedentibus Collecta, et Lectiones primi ac secun-
di nocturni sex propriæ ponuntur ex Actis fere no-
stris, servata plerumque phrasi, depromptæ; cetera
sunt de communi confessoris pontificis; Evangelium :
Sint lumbi vestri præcincti. In alia ejusdem diæ-
ceseos Breviarii editione Dilingana anni 1575 ca-
dem servatur Collecta, sed Lectiones primi nocturni
petuntur, de Scriptura, ut aiunt, occurrente; se-
cundi propriæ sunt, sed a præcedentibus longe di-
versæ; reliqua cum priori conveniunt. Breviarium
Wormatiense, impressum Moguntia anno 1576,
aliam iterum Collectam exhibet cum tribus tantum
Lectionibus, iisque propriis, et ex Vita nostra petitis.

Officium ejus
in variis ec-
clesiis recita-
tum,

E

4 Verum hac parte ceteris ecclesiis multum an-
tecellit Argentinensis, cujus Breviarium habemus
excusum anno Christi 1489. In eo namque ad diem
xxi Julii Antiphonæ ad Matutinum, Laudes ac
Vesperas; Lectiones item et Responsoria omnia sunt
propria : et Lectiones quidem sunt novem, per tria
nocturna tributæ, quas ideo prætereo, quod sex
priores sint ex Actis infra dandis verbum propemo-
dum de verbo translata, præcisus tamen brevitatis
causa non paucis; tres autem reliquæ, quæ ad no-
cturnum tertium pertinent, assignentur ex homilia
in Evangelium : Homo quidam nobilis, etc. Reli-
qua, quia peculiaria sunt, studioso lectori hic re-
presentanda putavi. Initium faciam a primis Ve-
speris, quarum Antiphonæ sic habent :

sollemnius ta-
men Argen-
torati, in quo
propria sunt
pleraque :

F

5 1. Gaude, nobilis ecclesia, spiritalis argenti
fulgens elegantia, quæ tui patris Arbogasti vo-
tiva recolis solennia. 2. Hunc nobis specialem
mater Hibernia misit pastorem, cujus lactis im-
buti dulcedine, cœlesti quandoque fruemur plen-
titudine. 3. Sanctus itaque pater Arbogastus,
desiderio vitæ perennis inflammatus, paterno
solo renuntiat; ut multos exemplo suo perfectos
efficiat. 4. Laudatur merito beati Arbogasti sa-
pientia,

ad primas
Vesperas.

A pientia, ejusque memoria perpetuo vigeat [forte pro vigeat] in ecclesia, quam multiplici virtutum decoravit efficacia. 5. Lætetur igitur in tanti patris Arbogasti festivitate, cujus patrocinio veniam peccatorum, et consortia civium speramus consequi supernorum. Capitulum. Plures facti sunt sacerdotes, etc. R. Sancte præsul Arbogaste, pie tibi famulantibus assiste, defensando gregem, placando poli sibi regem. V. Te plebs ista bonum lætetur habere patronum. Defensando, etc. *Super Magnificat antiphona* : O fons totius bonitatis Deus ! A te bona fluunt, ad te recurrunt : quia longe ab insulis partem bonam maris Arbogastum usque ad nos manare fecisti ; per quem nostram aridam fluminis tui impetu rigasti. Concede nobis, Jesu bone, viventium te fontem aquarum hanc venam sectando. *Oratio*, Adesto, Domine, etc., ut modo legitur in communi confessoris non pontificis.

ad nocturnum primum,

B 6 *Ad Matutinum præter invitatorium proprium in primo nocturno hæ sunt antiphonæ*. 1. Claris ortus natalibus, Hibernia oriundus, velut unum ex fluminibus paradisi, Arbogastus emissus est. 2. Infantia teneris annis decursis, sacris litteris a parentibus traditur erudiendus. 3. Puer vero animi ad sacra præcepta capacis existens, fluentia doctrinae sitiendi pectore potabat. *Responsoria et versiculi post singulas ejusdem nocturni Lectiones ex Actis, ut dixi, nostris excerptas, sic habent* : 1. R. Beatus Arbogastus nobilibus et, quod est excellentius, parentibus Christianis editus, a puero coelestis tirocinii rudimenta suscipiens, Christianæ religionis venerator, ac præcipuus semper exstitit cultor. V. Qualis juvenili futurus esset ætate adhuc in tenera indole præmonstrabat. Christianæ religionis. R. 2. Arbogastus puer non puerili lascivia relaxabatur ; sed totus circa ecclesias et loca sancta semper intentus, perfectissimis quibusque studuit artius inhærere : quo Catholicæ documenta fidei per illos et bonorum operum exempla combiberet V. Sectabatur ultra vires opera misericordiae ; ut, quantum posset, indigentibus subveniret. Perfectissimis quibusque. R. 3. Jam vero annos adolescentiæ ingressus, cum rerum suarum potestatem habere cœpisset, tantam circa pauperes Christi curam habebat ; ut in eorum alimenta, cuncta quæ possederat, erogaret. V. Nimirum verbis beati Job Vir iste sanctus poterat uti : Ab infantia crevit mecum miseria. Tantam circa.

ad secundum,

7 *In secundo nocturno antiphonæ*. 1. Fuit beato Viro moris etiam Sanctos quosque pro studio imitationis adire ; et singulorum virtutes in vitæ propriæ ornamenta vertebat. 2. Hujus continentiam, illius sectabatur jocunditatem ; istius largitatem, illius vigilias, alterius æmulabatur industriam. 3. His et talibus sanctæ conversationis studiis cunctos in admirationem sui amoremque converterat. R. 1. Vir beatus cum terrenarum opibus facultatum abundaret, non surda aure illud evangelicum percipiens : Nisi quis renuntiaverit omnibus, non potest meus esse discipulus, pauper pauperem Christum sequi disposuit. V. Reddere illi animo ardenti exæstuans, qui dives cum esset, pro nobis pauper fieri dignatus est : pauper pauperem. R. 2. Sanctus itaque Dei Famulus, toto desiderio in Dominum versus, patriæ, parentibus, amicis, seculo denique renuntians,

eremum concupivit : et in partes Francorum, Domino ducente, pervenit. V. Ut sine solitudine hujus mundi Deo totus vacaret, sedem hominum conversationi secretam elegit. Et in partes Francorum. R. 3. Ea tempestate regnum Francorum gubernabat Dagobertus, sub nomine terreni imperii miles regis æterni, quæ cæsaris cæsari, quæ Dei erant Deo reddens : cui Vir sanctus, virtutum fama prodente, innotuit. V. Non enim sub modio latere lucerna poterat, quam Dominus, ut multis luceret in domo, præpararat. Cui vir.

8 *In tertio nocturno antiphonæ*. 1. Cumque Sancti fama longe lateque crebresceret, ad Argentinensis pontificium civitatis concordie regis, sacerdotum, ac civium voluntate et communi acclamatione non minus raptus quam electus est. 2. Qui licet omni conamine reluctaretur, vicit tamen pium devotæ plebis desiderium ; atque inexplibili cunctorum gaudio, pontificali sublimatur cathedra. 3. Erat enim lucerna, veri luminis accensa gratia, atque ideo supra candelabrum dignissime constituenda, ut omnibus in domo Dei, verbo et exemplo, veritatis lumen infunderet. R. 1. Jam vero, sumpto episcopatu, qualem se quantumque præstiterit, non est humanæ facultatis evolvere. Idem nempe perseverabat qui prius fuerat. Eadem in corde ejus humilitas, eadem in vestitu vilitas erat ; atque ita episcopii dignitatem implebat, ut tamen pristinae religionis propositum non amitteret. V. Verbi divini doctrinam cunctis impendens quotidie, nullum tempus a salutari prædicatione vacuum esse sinebat. Atque ita. R. 3. Erat quoque familiare beato Arbogasto ad oratorium, quod ab urbe trans fluvium submoverat, mundi clamorem declinare, illicque ad exemplum pristinae anachoresis secretis coelestibus vacare : cujus sub plantis in transitu unda se calcabilem præbuit. V. Hac virtute sanctum suum Dominus ornare dignatus est, ut dignum Petri successorem cunctis fidelibus ostenderet. Cujus. R. 3. Te mirabilem in Sanctis tuis, Domine rex regum, collaudamus ; tua opera, Christe, tua miracula prædicamus : qui sanctum tuum Arbogastum ita dignatus es glorificare, ut illum de morte faceres mirabiliter triumphare. V. Apostolico quippe illum merito coæquasti, dum per illius merita filium regis a mortuis revocasti. Qui sanctum. Gloria. Te mirabilem.

ad tertium ;

E

F

9 *Antiphonas in Laudibus positas prætermitto ; quod non nisi pios ecclesiæ Argentinensis erga Pastorem suum affectus exhibeant, nec ad Vitæ ejus historiam quidquam conferant, præter antiphonam ad Benedictus, quæ his verbis concepta est* : Cum Dominus Electum suum post decursa hujus vitæ stadia remunerare decerneret, cœpit Vir Dei æmula corporis infirmitate stimulari ; qua ingravescente, dissolutionem sibi imminere præscius, extra portam sepulture locum delegit, ne vel in morte Domini extra portam passi vestigia relinqueret. *Sequitur Oratio* : Deus, qui nobis hujus diei solennitatem beati Arbogasti confessoris tui atque pontificis commemoratione fecisti ; adesto familiæ tuæ precibus, et præsta, ut cujus natalia celebramus, ejus meritis apud te et intercessionibus adjuvemur. Per Dominum. *Hæc ergo dies Julii XXI coli dicitur, ut S. Arbogasti natalitia ; quod idem reperitur in antiphona super*

ad Laudes, etc.

AUCTORE
P. B.

Magnificat, in secundis Vesperis, quæ sic sonat : Beatissimi et ante secula prædestinati nobis Pontificis hodie solennitas veneranda recolitur, in qua de terris assumptus post longa hujus vitæ certamina cœleste capitolium, tamquam miles emeritus a Christo coronandus intravit. Quapropter veneranda hujus Patris suffragia imploremus : habebimus nimirum apud Deum intercessorem, quem specialem meruimus habere pastorem.

Sancti cultus
ex antiquis
Missalibus
ostenditur.

B

10 *Habemus et Missale impressum Argentorati anno Christi 1512, in cujus Calendario ad XII Kal. Augusti rubrica notatur festum S. Arbogasti, non secus atque alia, quæ in populo celebrantur. In Missa vero nihil admodum est singulare præter Sequentiam, quæ sic habet : Pange sincera voce, fidelis ecclesia, quæ sponsi replicas tui Patrisque fessa solennia, Arbogasti, præsulis Christi virtutes, merita recolens. Lætetur tanto Filio mater Hibernia : exultet Hospite religiosa Gallia. Tu Sponso gaude fidei ; tu Patre optimo, Pastore sanctissimo lætare semper devota, Hic pro patribus tibi natus, in Christo te progeniit : Christo despondens te virginem exhibere castissimam. Hujus doctrina Præsulis Dei eloquiis columna mundissimis deargentata nitescis. Cujus exemplis optimis fidem purissimam, quam monstras opere, claro testaris nomine. Cujus virtutibus plurimis polles, divina illi quæ contulit gratia. Nam Apostoli Principis verus successor undas calcabiles transiit. Et mirabile tropheum morte de triumphata retulit. Virtute Dei mortua rursus corpora vitæ suscitans. Hic cæco lumen, debili gressum reddidit. Hic nudo vestis, egeno victus exstitit. Hic viribus omnibus et toto desiderio in Dominum versus, terrenis cunctis renuntiat. Cujus ore prodiit semper justitia, fides, caritas, et cuncta ad veram vitam spectantia. Nunc ergo læti tanti Patris præconia canamus. Ipsius ore et animo suffragia poscentes ; Ut qui mira fecit in terris, semper intercessorem sentiamus pium in cœlis. Est et Missa de S. Arbogasto in Missali Moguntinensi, edito anno Christi 1493 ; sed minus celebris, nec quidquam continens peculiare ; uti neque illa, quæ legitur in Missali equitum Melitensium, quod prodiit Argentorati anno 1505 ; in cujus Calendario prævio festum S. Arbogasti celebrandum notatur per Ordinem universum ritui semiduplici.*

C

Ejus memoria
in Rhætia.

11 *De reliquiis S. Arbogasti erit infra dicendi locus ; præterenda non est hic tamen Rhætorum erga illum pietas : quippe qui ecclesiam ejus nomini sacram, haud procul Veldtkirchio ad fauces Montfortias, eo loco posuerint, ubi olim Divus habitasse memoratur, inquit Bucelinus in Menologio Benedictino ad hunc diem ; quæ prodigiis multis illustrata peregrinos eo frequentes alliciat. Ibidem saxum, inquit idem, ostenditur durissimum profunda et prodigiosa genuum ejus impressione nobilitatum, multis etiam hodie, pedum languore seu defatigatione afflictis, admodum salutare. De hac æde meminit idem auctor in Rhætiae chronologia pag. 141, et in ea sæpius celebratam a sancti Arbogasti ad aras memoriam proficitur.*

D

§ II. Acta ejus, et scriptores illorum.

Ex quo inventa est ars typographica, auctores plurimi non orthodoxi tantummodo, verum etiam hæretici Acta S. Arbogasti vulgaverunt ; ita tamen ut quo juniores ii sunt, eo fere proferant copiosius argumentum. Quare ne quid in hac re temere ac sine idonea satis auctoritate assertum obtrudamus, primos, quantum quidem fieri potuit, detegere fontes conati sumus ; et quamquam auctores aut Sancto nostro æquales aut supiores assequi non licuit, ad eum devenimus tamen, qui omnium primus hæc Acta litteris mandasse videtur ; ut ex hoc ejus exordium liquet : Sanctissimi sacerdotis Christi Arbogasti exortum, vel conversationem ejus a puero ad profectionem usque pontificatus seu antiquitas oblitteraverit, vel scriptorum raritas non declaraverit, quia scriptio non docet, incertum habetur. At vero tanti Patris insignia, quibus in diebus suis, miraculis coruscantibus, claruit, non ex toto sunt silentio oppressa, quæ per aures fidelium transeundo, posteris narrantibus, auribus nostris sunt infusa, Tradunt namque, etc.

Auctor Vitæ
S. Arbogasti
nullus Sancto
æqualis
aut supior ;

E

13 *Quibus quidem verbis haud obscure significat primo : quantum a S. Arbogasti temporibus distet, cum ea nomine antiquitatis appellet ; deinde, cur illa prætermiserit quæ Sancti pontificatum antecedunt, quod ea nempe nec antiquitas traditione, nec scripto historia conservasset ; postremo miracula se tantummodo quædam afferre, non quæ scripta prius uspiam legerit, sed quæ, per aures fidelium transeundo, posteris narrantibus, auribus ejus sint infusa ut solam historiæ suæ testem adducat piam illam, quæ ad ejus usque tempora perseveraverat, fidelium traditionem. Frustra sit igitur, qui scriptorem Vitæ sancti Arbogasti hoc nostro (quisquis hic demum fuerit) antiquiorem requirat. Nec vero sine vade ac teste admittendum videtur, si quid auctores alii, nostro utique juniores, de sancto hoc Præsule vel amplius vel contrarium narrant ; quando unicum eorum omnium, quæ de illo sciuntur, fundamentum piorum hominum est traditio, quæ in rebus ejusmodi hoc minus suspecta solet esse, quo ceteris est magis antiqua.*

antiquissimum tamen
proferimus,

F

14 *Quod si quis me roget, quem tandem, aut cujus ætatis esse putem auctorem nostrum ; id me fateor nullo certo indicio posse definire. Si tamen verum est, quod tradit Guilielmus Eysengreinus in Catalogo testium veritatis, excuso Dilingæ anno Christi 1565, et ex eo Possevinus noster in Apparatu sacro, alique in suis bibliothecarum scriptorumque commentariis ; si verum est, inquam, Vitam S. Arbogasti scriptam fuisse ab Uthone, qui hoc nomine secundus (juxta Wyphclingum tertius) episcopum egerit Argentinensem ab anno Christi 950 usque ad 965, ausim affirmare, auctorem nostrum seculo decimo juniorem non esse ; atque adeo vel ipsum esse Uthone, ut sentit Henschenius noster in Diatriba de tribus Dagobertis pag. 77 ; vel alium quidem, sed Uthone priorem : quippe qui nullum ante se Actorem S. Arbogasti scriptorem noverit.*

et saltem seculi decimi,

15 *Et de Uthone quidem haud levis est conjectura : convenit certe tempus : nam si primum ab*

illo

A
ipsumque
forsitan
Uthonem
episcopum
Argentinensem,

illo scripta sint hæc Acta seculo decimo, recte dicere potuit, multa quæ ad Sancti vitam pertinebant, antiquitate fuisse obliterata; ut qui tertio post S. Arbogastum seculo scriberet. Convenit etiam locus: Argentineus enim episcopus erat Utho: apud Argentinenses autem scripsisse auctorem nostrum tum ex eo colligitur, quod sanctum Arbogastum patris nomine compellet, tum etiam quod ibi opus hoc elaboraverit, ubi præcipua vigeat miraculorum ejus operumque in pontificatu Argentinensis ecclesiæ gestorum memoria, quæ posteris narrantibus ipse didicerit. Denique si Vitam S. Arbogasti aliquam composuit Utho, eam haud dubie bibliothecæ etiam Argentinensi, quam tanto studio, testibus Wymphelingo, Eysengreinio, aliisque, locupletare conquisitis undique libris conatus est, reliquerit; aut certe cum popularibus ipse vicinisque, præsertim religiosiis atque ejusmodi lucubrationum amantibus, communicaverit; qui eam in codices quoque suos transcripserint; atqui non alia S. Arbogasti Acta relata in codices Mss. istic invenimus, quam ea, quæ modo daturi sumus: restat ergo, ut opus Uthonis ea esse censeamus.

B
ex duplici
Ms. cum ex-
emplaribus
excusis col-
lato,

16 Nam genuinum habemus ejusdem Vitæ apographum; iisdem utrumque verbis conceptum, utrumque ex vicinis Alsatiæ locis depromptum: alterum quidem ex Ms. cænobii S. Maximini apud Treviros; alterum vero ex Ms. codice cænobii Wiblingensis Ordinis S. Benedicti prope Ulmam in Suevia. Neque præter bina hæc manuscripta aliud nacti sumus, nisi schedam exiguum desumptam ex codice bibliothecæ Vaticanæ num. 110, quæ Vitæ nostræ compendium exhibet in tres Lectiones, ad usum chori, dissectum, et ab auctore nostro usque adeo non recedens, ut iisdem passim phrasibus insistat. Eademne etiamnum Vita apud Argentoratenses manuscripta servetur, haud equidem scio; in usu tamen olim ibi ac pretio fuit, ut colligo ex Breviario, de quo ante memini, ad usum Argentinensis ecclesiæ typis expresso anno Christi 1489; ubi in sex lectiones primi ac secundi nocturni tributa legitur eadem omnino Vitæ, pauculis tantummodo compendii causa detruncatis. Ex quo id confici saltem potest, Acta hæc nostra præ aliis recepta jam olim in ipsa, quam S. Arbogastus ad mortem usque rexit ornavitque, ecclesia fuisse.

C
missa alia
Vita impres-
sa Lovanii;

17 Præ aliis, inquam: nam et alia ejus Acta habemus; non manuscripta quidem, sed jam inde ab anno Christi 1485 impressa Lovanii inter alias Sanctorum Vitas fol. 97 verso. Quin et easdem Sanctorum Vitas, biennio ante Colonia excusas, Corsendonci in Campinia apud canonicos regulares servari notavit Roswicydus noster. Differunt a nostris hæc Acta præcipue 1. Quod careant exordio illo, quod supra num. II dedimus. 2. quod S. Arbogastum de Scotia oriundum in Alsatiā venisse narrent cum aliis sociis suis, de qua re disseremus inferius. 3. quod pleraque compendiosius describant, verbis tamen hinc inde ex Vita nostra desumptis. 4. quod omittant miraculum S. Arbogasti, fluvium siccis pedibus calcantis, ut est in Vita nostra num. IX. Ceterum hæc Acta, ut modo dicebam, manuscripta nusquam invenimus; ut proinde de antiquitate illorum auctoritatemque non constet: cum nostra in codicibus calamo exaratis reperta sint, et jam olim solenni ritu in ipsa ecclesia Argentoratensi decantata, ac subinde etiam non semel prælo commissa;

primo quidem Colonia anno Christi 1485 in Legendis Sanctorum, Historiæ Lombardicæ adjunctis, cap. 180; deinde Argentinæ, ni fallor, in Breviario jam dicto, anno Christi 1489, ut in fine notatur; ac tandem iterum Argentorati, ubi Historia Lombardica cum adjunctis Legendis recusa est anno Christi 1496.

AUCTORE
P. B.

18 Accedit, quod Acta nostra in illis, in quibus a Lovaniensibus dissonant, sequitur Codex Vaticanus supra laudatus; ut cum ait, S. Arbogastum ex Aquitania venisse, ac super Bruscam fluvium siccis ambulasse vestigiis; in utroque ea etiam sequitur Jacobus Wymphelingus in Argentinensium episcoporum catalogo, quem primus edidit Argentorati anno Christi 1508; alique plures, ut patebit ex sequentibus. Atque hæc sufficere mihi visa sunt, ut, missis Actis Lovaniensibus, antiqua huc tantum nostra et manuscripta proferrem, eaque ex binis, ut supra monebam, apographis, Trevirensi scilicet et Wiblingensi, quæ tum inter se, tum cum excusis ante citatis plane conveniunt, si paucula exceperis amanuensium vitia, quæ in uno facile emendavi ex aliis. Imo hoc etiam a ceteris discrepat Ms. Trevirensis, quod Actis in fine translationem reliquiarum adjiciat, ut in loco monebimus. Superest modo, ut universam Sancti præsulis nostri Vitam percurram, et quæ sunt in ea minus explicata, dilucidem; quæ dubia quibusdam sunt visa, confirmem; suisque aptem temporibus, quæ in alia auctores plurimi detorserunt. Neque vero prætermisurus ea sum, quæ a recentioribus aut plane conficta, aut nullo certe testimonio fulta reperero; ut quivis perspiciat, neglectum hic esse nihil, quod vel ad hujus historiæ veritatem stabiliendam, vel ad amoliendas ab ea fabulas, quibus aliqui, nescio qua pietate, delectantur, quoquo modo facere videatur.

cui nostra
merito præ-
fertur.

E

§ III. Nomen, patria, parentes, vita ante susceptum episcopatum ducta.

Arbogasti nomen Sancto nostro constanter attribuit, quicumque de eo vel minimam ante seculum XVII fecere mentionem; apud Germanos tamen vernaculo idiomate appellatur S. Alcast, quo nomine insignitur etiam ejus ecclesia illa, quam supra diximus in Rhætia haud procul Veldtkirchio percelebrem esse; ut fidem faciunt Bucelinus in Menologio suo, et in topographia Rhætici Merianus. Dempsterus insuper in Historia Scotorum lib. 1, pag. 25 appellatum ait, et Argobastum, et Arme-gastum; Wolfgangus Lazijs de Gentium migratione in præfatione, et lib. 3 in catalogo Francorum Merovingorum, Arbogasten vocat.

S. Arbogasti
nomen varie
inflexum;
F

20 De patria Sancti antiqua disputatio est, Hibernus fuerit, an Scotus, an potius Aquitanus. Et Sanctis quidem illum suis accensent Hiberni in Catalogo Sanctorum Hiberniæ edito Duaci anno Christi 1615, et in alio excuso quatuor post annis Leodii, itemque in illo, qui adjicitur Vindicijs Hiberniæ sive antiquioris Scotiæ contra Dempsterum impressis Antverpiæ anni Christi 1621, uti et in aliis pluribus, quos manuscriptos accepimus, inter quos tamen aliqui eum prorsus omittunt; qui vero recensent, unum plerique pro se citant Guilbertum Minoritam;

patria ejus
an Hibernia;

AUCTORE
P. B.

noritam; cujus sane non multum urget auctoritas. At enim quis lites in hac re Scotas inter Hibernosque continuas se facile speret componere; cum ipsa Hibernia per plura secula Scotiae nomen habuerit? Hibernis tamen etiam favent, quæ § 1 supra protuli ex vetusto Breviario et Missali Argentoratensi, ubi S. Arbogastum ecclesiæ Argentinensi dedisse dicitur mater Hibernia.

an Scotia

21 Pro Scotia aliquanto graviora sunt momenta: nam de Scotia oriundum facit Arbogastum Richerius, auctor seculi XIII, lib. 1 Chronici Senoniensis cap. 5 in Spicilegio Acheriano novæ editionis tom. 2, pag. 606. Idem habetur in Vita S. Florentii, qui S. Arbogasto in episcopatu successit, tum ea quam ex codice Ms. proponit Surius die VII Novembris, tum in duabus aliis itidem Mss., quas ad illum diem servamus; unde fortissimum pro Scotis peti posset argumentum, nisi loco isti errores inspersi essent. Ubique enim dicitur S. Florentius cum beato Arbogasto, Theodato et Hildulpho e Scotia venisse in Alsatiā: cum id falsum sit tam de S. Theodato sive Deodato, ut ostendimus tom. 3 Junii pag. 872; quam de S. Hildulpho, uti tom. 3 Julii pag. 200, demonstratum est; hunc etenim in Bajoaria, illum in Francia occidentali natum probavimus; et Hildulphus quidem non nisi anno Christi 671 ad S. Deodatum primo accessit, hoc est annis circiter quadraginta posterius quam anachoresim amplexus esse credatur S. Deodatus. Æque propemodum suspecta videtur Vita S. Arbogasti in editione Lovaniensi anni 1485, cum ita sonat: Beatus Arbogastus, de Scotia oriundus, cum aliis sociis suis in hanc provinciam (Alsatiā) profectus, etc.: hæc enim ex Actis S. Florentii desumpta videntur. Hanc interim sententiam sequuntur Grevenus et Molanus in Martyrologiis ad hunc diem, Eysengreinius, Dempsterus supra citati, et quidam recentiores.

B

an potius
Aquitania?

22 Aquitanum tamen fuisse, mihi quidem appareret verisimilius: quando id satis aperte asserunt Acta nostra, etiam prout exstant in Breviario Argentinensi, cum affirmant, illum de Aquitania progressum esse. Iis adde codicem Bibliothecæ Vaticanæ superius commendatum, Jacobum Wymphelingum; antiqua Breviaria, Moguntinense anni 1570, Constantiense anni 1561 et 1575, Wormatiense anni 1575; accedunt Sebastianus Munsterus lib. 3 Cosmographiæ universalis, ubi de episcopatu Argentinensi, Gaspar Bruschi in epitome episcopatum Germaniæ cap. 5, et qui illum sequuntur Demochares de divino Missæ sacrificio cap. 35, ac Jodocus Coccius noster in suo Dagoberto cap. 15, qui omnes Aquitanum fuisse aiunt S. Arbogastum; tametsi non inficiuntur esse, qui Hibernum fuisse velint. Aquitanum etiam rotunde pronuntiant Cratopolius in Catalogo archiepiscoporum atque episcoporum, qui Missæ sacrificium asseruerunt, pag. 96; et Cointius in Annalibus ecclesiæ Francorum ad annum Christi 664, num. 4. Enim vero videntur hic Acta nostra, utpote ceteris quæ modo dedimus, multo antiquiora, potissimam tum in hac re, tum in aliis mereri fidem.

C

Parentes
ejus et vita
domi acta
ignorantur.

23 In antiphonis ac responsoriis, quæ ideo supra a num. 6 ex antiquo Breviario Argentinensi descripsi, quod novam aliquam Sancti Vitam exhibeant, dicitur S. Arbogastus claris ortus natalibus, atque adeo nobilibus, et quod est excellentius, parentibus Christianis editus. Tum multa subduntur de

pueritia, adolescentia ac virili ejus ætate privatim acta. Hæc qui legit, meminerit Sancti nostri elogia sibi proponi, satis quidem modeste excogitata neque a verisimilitudine aliena, sed elogia tamen, non historiam. Neque amplius ipse illius Breviarii concinnator videtur exigere; quandoquidem antiquam sancti Episcopi sui historiam in Lectionibus primi ac secundi nocturni candide exhibet, ne initio quidem omisso, quod, ut jam notavi, sic habet: Sanctissimi sacerdotis Christi Arbogasti exortum, vel conversationem ejus a puero ad provectionem usque pontificatus, seu antiquitas oblitteraverit, vel scriptorum raritas non declaraverit, quia scriptio non docet, incertum habetur. Unde sequitur, ut neque de tempore, quo sit natus, certi quidquam statui possit.

D

24 Adulta tandem maturaque ætate ex Aquitania in Alsatiā venit, ut significat auctor noster num. 1; sed quid ibi primum gesserit, seculi decimi scriptor usque adeo ignorabat, ut a profectioe ejus statim ad episcopatum transiliat; quasi nutu quodam divino, ut primum advenerat, ad infulas esset evectus. Aliter hæc tamen pene omnes, qui deinde scripserunt, accipiunt; nam solitariam ipsi prius in Alsatia vitam attribuunt, quam sedem Argentinensem adierit. Et solitudinem quidem diu ante incoluisse dicendus est, si ad eam se cum S. Deodato, episcopatum Nivernensem cum Vosagi eremii commutante, contulit; ut est in Vita S. Florentii apud Surium die VII Novembris, et S. Deodati, quam illustravimus ad diem XIX Junii, ubi sic habetur cap. 1, num. 4, pag. 873: Igitur terque quaterque beato Deodato, centuplum a Christo et vitam æternam capessenti, præ ceteris comites tantæ mercedis cohæsisse feruntur isti, Arbogastus et Florentius: quorum prior in Sacro nemore (quod Theutonico idiomate Heiligesforst vocitatur) eremitica vita est functus, indeque ad episcopatum Argentinæ civitatis est raptus. Id autem factum ibidem statuimus, in Commentario prævio num. 7, sub annum Christi 630. Vitæ eremiticæ meminit etiam Breviarium Argentinense supra num. 7.

Adventus
ejus in Alsatiam.

E

25 Idem fere de S. Arbogasto narrat Gaspar Bruschi loco supra citato, his verbis: Is peregrinus et eremita venit in Alsatiā, ibique in Sacro nemore, eo pene loco, ubi nunc Haganoa sita est, oratorium sibi construens, Deo jejuniis ac precebus diligenter servivit; non otiosus tamen prorsus: nam et prodibat, et accolat de vera Dei cognitione, de vero timore Dei... diligentissime erudiebat. Hanc ipsam doctrinam confirmavit etiam miraculis: nam et immundos spiritus ejiciebat, et ægrotos sanabat, et mortuos resuscitabat; perturbatas vero conscientias ita verbo Dei erigebat, ut hilares ab eo discederent, qui tristi ac perturbato animo accesserant. Quibus omnibus commotum ita Dagobertum regem fuisse ait, ut eum ad episcopatum Argentoratensem promoverit. Bruschi sequuntur assignati ante Demochares, Eysengreinius, Cratopolius, auctor Breviarii Constantiensis anni 1575 hoc die, Arnoldus Wion in suo Martyrologio monastico Benedictino; aliique, quos inter singulare quid referunt Coccius noster, et Antonius de Heredia.

et vita in
eremo Vosagi,
ubi nunc
Haganoa,

F

26 Nam prior in suo Dagoberto rege cap. 15 asserit, sanctum Arbogastum non modo exstruxisse oratorium atque aliquot annos vixisse in sacro nemore, illo pene loco, ubi nunc Haganoa, imperialis

ac subinde
alibi acta,

camera

A camera consistit; verum etiam fama sanctitatis, ac miraculorum ejus ad regiam delata, invitatum inde a Dagoberto ad alloquium fuisse; qui eum detinere apud aulam suam frustra tentaverit, quippe cui solitudo sua longe potior esset. Sed cum ipsa solitudo illa tandem nimia hominum undique ad illum recurrentium turba frequentaretur, migrasse Sanctum ad intimam eremum eo loco, ubi hodie Surburgum est; ibique templo ad S. Martini Turonensis memoriam excitato, ac positis circum tuguriis et mapalibus, cœpisse mentem sanctoribus studiis, ignotum pene omnibus, excolere; donec inde ad episcopatum evocatus sit. In margine citat instrumenta, quibus narrationem suam confirmet; atque inter illa codicem Salicum monasterii Ebersheim Ms., et Chronicum Argentinense Ms. Inde hæc ergo deprompserit: nam reliqua quæ istie assignantur, inspexi omnia; historiam vero illam nusquam offendi.

non sine summa asperitate;

B 27 De Heredia in Vitis Sanctorum Ordinis S. Benedicti Hispanico idiomate vulgatis, ad hunc diem ait, venisse S. Arbogastum ad Sacrum nemus, ubi nunc Hagena est; ibique in frondosa valle fundasse ecclesiam, in qua cum aliis monachis vixerit, regulamque S. Benedicti ad litteram servavit; vilissimo vestitu asperrimum tegens cilicium; herbis veseens ibi nascentibus, aut coctis, cum plusculum sibi indulgeret; frondibus arborum, ac fonte sitim levans; hiemis injurias quantaseumque nudis pedibus atque aperto ferens capite; et vel in substrata tabula, vel herbis aridis tam breves carpens somnos, ut iis sustentare vires nequaquam posse videretur. Denique (nam sciens multa prætereo) in conventuali vita, ut loquitur auctor ille, jam satis probatus, in cellam ejusdem cœnobii eremiticam sese abdidit, in qua annos plures exegit, donec inde a Dagoberto, ob suscitatum a mortuis ejus filium, ad Argentinensis ecclesiæ cathedram sublatus est. At enim episcopum jam tum fuisse, cum Dagoberti filium precibus revocavit ad vitam S. Arbogastus, omnes asserunt: collige ergo, quam in ceteris fidem hic scriptor mereatur, quando in re tam nota fallitur. Benedictinis quidem Sanctum hunc accensent Wion, Menardus, Dorganius, Bucelinus; apud Mabillonium tamen, qui Acta Sanctorum Ordinis sui longe penitus introspexit, nusquam est.

C. De quibus tamen omnibus antiquiora testimonia desiderari possunt.

28 Sunt etiam, ut supra ex Bucelino diximus num. 11, qui habitasse illum, utique nondum episcopum, aliquamdiu velint in Rhætia. Verum hæc omnia, ut monui, Actorum nostrorum auctor ignoravit; silet etiam, qui Vitam ejus illam composuit, quam Lovanii anno Christi 1485 prælo subjectam fuisse diximus; non attingit vitam ejus anachoreticam Wymphelingus. Franciscus Guillimannus in Commentario suo de episcopis Argentinensibus pag. 92 ait, unum S. Florentium in eremum secessisse; ceteros autem, Arbogastum scilicet, Fidelem, Thietboldum et Childolfum, quos ipsi socios itineris tribuit, Argentoratum esse progressos; ubi piis Dagoberti studiis sub episcopi tum sedentis potestate subservierunt, ut addit Joannes Ruerus in Sacris Vosagi antiquitatibus lib. 2, cap. 6. Itaque quæ hoc paragrapho dedimus, tanti cuique sunt, quanti adducta pro iis momenta videbuntur. Porro, ut hoc etiam addam, quod inter socios S. Arbogasti Thietboldum aliqui numerant, eum ego suspicor pro Deodato sive Adeodato esse positum; cum etiam S. Deodati collegium corrupta voce appellari consueverit S. Diedold, ut observat Bruschi in Catalogo Episcoporum Ar-

gentinensium, ubi de Rodthario; certe qui Thietboldum hic habent, Deodatum omittunt, et contra.

AUCTORE
P. B.

§ IV. Tempus episcopatus ejus Argentinensis, et felicitis obitus, uti et suscitati ad vitam Sigeberti.

Cum de episcopatu Argentinensi, quem administravit tanta cum laude S. Arbogastus, agendum est, res ipsa videtur exigere, ut hic nonnulla tum de ipsa urbe Argentoratensi, tum de tota episcoporum ejus ditione ac serie disserantur; præteribo hæc tamen silentio; quando id jam ab aliis nec paucis nec parce præstitum diu est: nam de Argentorato quidem ac dioceseos Argentoratensis finibus præter alios plurimos, per decem omnino capita scribit Guillimannus initio Commentarii de episcopis Argentinensibus. De serie autem episcoporum, quatenus saltem ad sua usque tempora ab auctoribus omnibus perturbata fuerat, restituenda non infeliciter laboravit Henschenius noster in Diatriba de tribus Dagoberti lib. 4, § 4; quem secuti sunt Sammarthani in episcopis Argentoratensibus, et Cointius in Annalibus ecclesiasticis Francorum ad annum Christi 627, a num. 13, et alibi. Causa vero subversi prius ordinis ac temporum in catalogis episcoporum illorum, error duplex fuit: alter, quo senior S. Amandus episcopus Argentinensis, cum S. Amando Trajectensi, tribus seculis juniore; alter quo junior Dagobertus, S. Sigeberti Austrasiæ regis filius, cum avo suo Dagoberto confusi ab omnibus diu fuerunt.

S. Arbogastus factus est episcopus Argentinensis,

30 Hinc etiam ante Henschenium male passim notata est episcopatus Arbogastini chronologica: nimirum legerunt in Actis ejus auctores illi, eum in temporibus Dagoberti regis.... divino nutu.... Argentinensis ecclesiæ cathedram consedissee. Cum ergo Dagobertum secundum ignorarent, hoc ad primi Dagoberti tempora contulerunt; et quidem non sine novo errore: convenit enim nunc inter eruditos, Dagobertum I e vivis ereptum esse anno Christi 638, idque evincunt Hadrianus Valesius rerum Francicarum tomo 3, Cointius in Annalibus, Mabillonius parte 1 seculo IV in præfatione ad Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti § 9 a num. 199: cum nemo sit interea chronographorum illorum, qui S. Arbogastum sub Dagoberto seniore consecratum esse volunt episcopum Argentinensem, quin biennio saltem serius sancti Præsulis nostri initia collocet; et Wymphelingus quidem anno Christi 641, quem fere sequuntur Guillimannus, et Ruerus, annum notantes 640; Bruschi vero initium ejus refert ad annum 646, quod imitantur Munsterus, Demochares, Pantaleon, Mersæus Cratepolius, Coceius, locis ante assignatis; Eysengreinius elegit annum 643. Tantum ergo abest, ut Sanctus noster sub Dagoberto I episcopatum adierit; ut etiam qui id stabilire maxime volebant, re tamen ipsa negaverint.

E

non, ut plerique putarunt,

F

31 Enimvero eadem auctoritas, Actorum scilicet S. Arbogasti, quæ adducere eos potuit, ad hujus episcopatus initia Dagoberti ejusdem regno illiganda, movere illos etiam merito debuisset, ne Dagoberti primi temporibus hæc innecterent: præcipuum enim Actorum illorum argumentum est restitutus vitæ per S. Arbogastum Dagoberti regis filius unicus, qui inter venandum ab equo, quem apri conspectus

sub Dagoberto primo;

AUCTORE
P. B.

spectus nimium perterritfecerat, excussus ac misere prostratus erat. Quis autem non videat, hæc Dagoberto I nequaquam accommodari posse? Quippe qui binos reliquit filios moriens, S. Sigebertum ex Ragnetrude, atque ex Nanthechilde Chlodoveum; quorum hic illo tribus tantum annis junior fuit; ut unusquisque patri Sigebertus fuerit ab anno Christi 630 usque ad 633, quo natus est Chlodoveus juxta chronicon Fredegarii, sed ea tamen ætate nequaquam ad equitandum, nedum ad belluas insectandas idoneus: neque ille proinde esse potuit, quidquid ita statuunt auctores jam dicti, Dagoberti regis filius, de quo agunt Acta nostra; neque adeo idem etiam Dagobertus.

et multo minus sub Dagoberto III;

B

32 De Dagoberto autem III, qui et secundus passim et junior appellatur, multo hæc minus possunt intelligi; cum is vel filium per ætatem habere non potuerit, uti post Henschenium sensit Adrianus Jordanus noster Historiæ Franciæ tom. 3, lib. 28 in fine; vel si filium ejus, ut plerique volunt, fuisse statuas Theodoricum, non hic certe ab auctore nostro designari potuit; quandoquidem enim, ut iidem asserunt, moriens pater vagientem in cunis reliquerit. Neque hic dici plura necesse est; cum de Dagoberto ejusve filio nulla fuerit hactenus in hac re mota controversia.

sed sub Dagoberto II;

33 Superest ergo, ut quæ narrantur in Actis nostris, ad Dagobertum II, S. Sigeberti filium, referantur, atque ad ejus filium unicum, sive Sigebertus is, avi nomine, dictus fuerit, sive alio quocumque: nomen enim Acta non exprimunt; Sigebertum tamen appellat Bruschi et fere post illum recentiores alii: ubi id ipse repererit, equidem nescio; legisse tamen alicubi debuit, cum et matrem ejus fuisse asserat, Mechtildem, Saxonum ducissam; quæ quidem a matre S. Sigeberti avi ejus toto cælo diversa est. Eodem sane hæc retulerunt non modo Henschenius noster tomo 1 Februarii in Analectis de S. Sigeberti rebus gestis § 1, pag. 231, in Diatriba Dagobertina et alibi; sed etiam post illum Sammarthani in episcopis Argentoratensibus, Cointius in Annalibus ad annum Christi 675 num. 16. Jordanus Historiæ Franciæ tom. 3, lib. 27.

in Austrasia regnante,

C

34 Neque vero diu post revocatum in partem regni Austrasiæ ad rhevanam ab Hibernico exilio Dagobertum, creatum esse episcopum S. Arbogastum patiuntur Acta nostra; quæ postquam miraculum illud ejus insigne suscitati ad vitam filii Dagoberti verbis multis prosecuta sunt, subdunt de sancto Præsule num. 9: Postea vero multis vixit annis, pollens virtutibus sanctis. Quare cum anno Christi 680 non supervixerit Dagobertus II, sed vel illo anno vel sub finem antecedentis interfectus sit; uti ostendit Mabillonius in præfatione citata ad Acta Sanctorum Ordinis S. Benedicti sæculi IV, necessario inde, quantum res sinit retrocedendum est ad initia regni Dagobertini, ut ibi figatur S. Arbogasti consecratio, eamque non longo intervallo consecuta regniæ prolis extinctæ suscitatio: quandoquidem necem ipsam Dagoberti anteverterit sancti Præsulis obitus; ut asserit Wymphelingus; cum ei successisse ait in sede Argentinensi, superstite Dagoberto, S. Florentium. Id quod etiam ex Chronico Senoniensi colligitur cap. 5, ubi dicitur S. Deodatus Novernensis familiariter novisse S. Arbogastum jam episcopum factum, ac deinde successorem ejus S. Florentium; cum tamen Deodatus decesserit anno circiter eodem, quo Dagobertus secundus, uti dictum est Commenta-

rio ejus Vitæ prævio ad diem XIX Junii; et sequitur ex Chronico Senoniensi, in quo dicitur cap. 8, S. Hildulphus, qui obiit anna Christi 707, viginti et octo annis S. Deodato supervivisse.

D

35 Cum igitur Dagobertus non videatur ad solium Austrasiæ rediisse multo ante annum Christi 670, ut probat ibidem Mabillonius num. 203; circa tempus illud, aut certe non diu post, Rodthario successisse dicendus est S. Arbogastus, regisque filium suscitavisse: ut inde saltem usque ad annum Christi 678, quo illum circiter obiisse statuimus, annis multis vixisse censeri possit. Ita ecclesiam Argentinensem administraverit Sanctus noster per annos circiter novem, jam tum, cum esset de novo episcopus factus, miraculis fulgens; ut affirmat Richerius in Chronico Senoniensi cap. 5, et senex, ut habent Acta num. 5. Scio, hæc minime cohærere cum antiquis episcoporum Argentinensium catalogis; sed eos in hac re parum attendendos puto; eum eorum primus auctor Jacobus Wymphelingus initio operis sui ita pronuntiet: Et si exactissimam fecerim diligentiam in colligendo nostratum episcoporum catalogo; non potui concordare per omnia invenire scriptores. Parum referre videtur, quoto quisque anno mortem obierit, aut quot annis sedi huic præfuerit, dummodo de vitæ et morum, rerumque aliarum gestarum statu ab ipsa comperita veritate non deviemus. Denique nihil illorum chronologia corruptius; ut exemplis quamplurimis, nisi lectoris tædio parcerem ostendere.

versus annum Christi 670;

E

36 Ne quis autem, Diatribam Henscheuii Dagobertinam secutus, neget, Dagoberto II versus annum Christi 670, filium esse potuisse, qui utcumque equitare per ætatem potuerit, quod Acta nostra prorsus exigunt; is adeat exegesis præliminarem tomo tertio Aprilis nostri præfixam, qua idem Henschenius priorem Diatribam innovat, systema suum ad receptam modo ab eruditis annorum Dagoberti primi, non a morte Chlotarii patris, sed ab initio primum Austrasiæ regno, epocham accomodans. Fatebitur nihil fuisse facilius, quam ut anno Christi 662 uxorem ducere potuerit Dagobertus secundus, sive in Alsatiæ jam reversus esset, ut statuit Henschenius; sive post annos demum octo reversurus, ut loco citato contendit Mabillonius. Quidni ergo filium habere potuerit Sigebertum octennem circiter anno Christi 670 qui et puer tum esset, uti non semel appellatur in Actis, et in parentis comitatu equitare jam sineretur?

quando Sigebertum Dagoberti II filium vitæ restituit;

F

37 Sed quoniam de filio Dagoberti. S. Arbogasti precibus ad vitam reducto, mentionem hic facimus, non abs re facturum me arbitror, si traditionis hujus historiam, quanta potuero, auctoritate confirmem; ne temere quis jam revocare porro tentet in dubium. Certe parumper dubitasse sese de miraculi hujus fide fatetur ingenue Antonius de Yepes in Chronico generali S. P. Benedicti ad annum Christi 639, eo quod, inquit, Sigebertus Gemblacensis, auctor gravis et antiquus, in historia, quam de Sigeberto rege condidit, nullam ejus fecerit mentionem. Nimirum in antiquo adhuc errore versabatur vir eruditus, quo hæc intelligenda putabantur de S. Sigeberto, Dagoberti primi filio, eoque ipso, de quo historiam condidit Sigebertus Gemblacensis: quod si verum esset; habuisset enimvero juxta ea quæ diximus num. 31, unde merito de hujus miraculi fide dubitaret, saltem ut in Actis S. Arbogasti, et alibi passim narratur. Sed vel sic tamen credidisse illud

de quo miraculo qui dubitarunt,

sese

A sese affirmat, cum subdit: Sed scriptores alii æque clari et diligentes, nos adduxerunt, ut credemus. Permoveere etiam debuit insigne cœnobium, a Dagoberto fundatum, cui nomen Apri monasterium, vulgo Ebersmunster, (de quo agemus inferius) ne tantæ rei memoria aboleretur. Quanto igitur magis permovere hæc Antonii fidem debuissent, si discussæ jam tum fuissent tenebræ Dagobertinæ, quæ totam hanc historiam involvebant? Morari profecto eum minime potuisset Sigeberti Gemblacensis silentium in historia S. Sigeberti regis, ad quam S. Arbogasti miraculum nequaquam attinebat.

aut qui aliter illud narrarunt,

B 38 Dubitasse hic etiam videri potest Henschenius, qua parte miraculum illustrius est; cum in *Exegesi præliminari* ad tom. 3 Aprilis pag. vii sic habet: Ad Dagobertum II regredimur; cujus filius a S. Arbogasto, episcopo Argentoratensi, ad vitam revocatus dicitur, sive is vere mortuus fuerit, sive saltem lethali morbo laborarit. *Eam phrasim imitatus postea videtur Jordanus noster Historiæ Franc. tom. 3, lib. 27, pag. 508.* Verum hic noster loquendi modus non infrequens est in re nondum examinata, maxime si quid uspiam occurrat in contrarium; quale in hac historia legisse aliquid poterat Henschenius apud Henricum Pantaleonem in *Prosopographia* part I, pag. 133; ubi præter alios errores, hæc scribit: Accidit autem, cum rex in venatione esset, ut filius ejus Sigebertus, patrem comitatus, aprum insequeretur. Verum generosus equus, adolescente excusso, effecit, ut letali vulnere ab apro afficeretur. Hac clade rex territus, statim sanctum Arbogastum ad sese vocavit; ut partim medicamentis, partim ardenti oratione ad Deum efficeret, ut filius restitueretur sanitati. Itaque Arbogastus vocatus, illico comparuit, atque suis officiis regis filium ad pristinam sanitatem reduxit. Ita Pantaleon, ausus etiam hic citare Munsterum lib. 3, et *Historiam ecclesiasticam* centuria 7.

nullo prorsus fundamento nituntur.

C 39 Nimirum ea est hæreticorum propria confidentia, etiam cum splendide mentiuntur, ut hoc loco Pantaleon: nam neque Munsterus lib. 3 *Cosmographiæ universalis* (quam anno 1556 impressam habemus Gallice) neque Magdeburgenses centuria septima, ubi de hoc miraculo scribunt, aut medicamentorum meminere, aut letaliter dumtaxat vulnerati Sigeberti; sed utrobique mortuus fuisse dicitur, ac deinde precibus Arbogasti revixisse; uti etiam refert Naclerus, *Generatione* 21, quem citant Centuriatores, hac saltem parte Pantaleone magis fideles, licet in S. Arbogastum alias, cum de loco agunt, quem sibi sepeliendo delegerat, proterve blasphemii. Sane qui aliter, ac ferunt Acta nostra, hoc prodigium narraverint ante Pantaleonem, et vero etiam post illum, legi neminem: quandoquidem Actis in hac re nostris consonent omnes, quos toto hoc Commentario produxi, quique vel tantillam Sancti Vitæ particulam attigere; imo et Franciscus Irenicus in *Exegesi Germaniæ* lib. 3, cap. 46, auctor fragmenti historici, quod Chronico Alberti Argentinensis præfigitur apud Urstisium in *Historicis Germaniæ* parte 2, pag. 74, Albertus ipse ibidem pag. 165, et alii, quorum testimonia, ut unus confutetur Pantaleon, hic acervare otiosum videtur; quando illos etiam ipsos auctores, quos appellat, adversarios habet, suæque indices imposturæ: quamquam omnes antiquos in eo errasse non diffitear, quod ignorantes alterum Dagobertum, nec suo tem-

pore miraculum hoc, nec suis, ut ante monui, personis aptaverint, dum alium pro alio patrem, alium pro alio filium acceperunt.

AUCTORE
P. B.

§ V. Alia ejusdem miracula; beneficia in ecclesias et cœnobia; tempus mortis; sepultura; elevatio ac translatio reliquiarum; scripta.

Nec postremum illud fuit, nec solum S. Arbogasti miraculum: nam et alia post illud, quoad vixit, patravit plurima, ut habent ejus Acta, Lovanii, ut ante dicebam, excusa; sed ibi tamen nullum eorum describitur. Nostra vero num. 9 id saltem exprimunt, quo intelligas ea præcipue ad morborum, dæmonumque ab insessis corporibus depulsionem pertinuisse. Unum præterea paulo latius explicant; cum illum orationis causa non numquam siccis pedibus fluvium trajecisse narrant: quod etiam asserunt codex Vaticanus, *Breviaria Moguntinum* anni 1570 et *Constantieuse* anni 1575, Jacobus Wymphelingus, et alii quidam eo juniores; quos inter Jodocus Coccius noster in Dagoberto rege cap. 15 affirmat, oratorium illud S. Arbogasti postea in insigne *Canonicorum Regularium* cœnobium fuisse commutatum, idque per Hezelonem præstanti virtute præsulem; hodie tamen nihil præter Arbogasti nomen, religione prorsus abolita, retinere. Quem hic Hezelonem designet, ignoro: si illum intelligit, qui inter episcopos Argentinenses apud Wymphelingum quadragesimus octavus, apud Guillimannum quadragesimus numeratur, ac sedisse dicitur ab anno Christi 1047; profecto id admodum diu post Sancti obitum factum sit oportet. Aliter de hoc S. Arbogasti cœnobio pronuntiat Albertus Argentinensis in *Chronico* ad annum Domini 1374; aliter iterum Guillimannus cap. 9: ille ab rege Dagoberto constructum; hic ab ipso quidem S. Arbogasto inceptum, at deinde a duobus canonicis ecclesiæ cathedralis perfectum esse ac dotatum ait.

Cetera Sancti
miracula:

E

41 His porro tam frequentibus prodigiis quanti se apud Deum esse comprobabat meriti, tanta apud piissimum regem gratia valebat; ut quidquid ab eo vellet, nullo negotio consequeretur. Illud tamen præcipuum fuit, quod ecclesiæ Argentinensi, post suscitatum regis filium, impetravit; ut Acta narrant num. 8, et auctores, qui de eo scribunt, omnes consentiunt. Videri de hac re meretur imprimis Coccius in Dagoberto suo cap. 15, ubi donationem hanc vere regiam eleganter exponit; atque amœnissimam traditam esse terrarum regionem cis citraque Rubicinas, tum fœcundis Elli utrimque ripis adusque fere Novientum porrectam, ipsumque Rubiacense oppidum cum arce regia Isenburgo, accurata finium topothesia hodie oppidorum pagorumque circiter triginta duum definitum. Tum subdit: Ea hodieque in Argentinensis ecclesiæ possessionibus perpetuat, Mundati (de qua voce disserit in fine capitis) appellatione indita, ab singularibus exemptionum et immunitatum prærogativis, quibus regum ac cæsarum beneficio decorata, per unum aliquem ex illustri majoris ecclesiæ collegio administratur. Queritur deinde Coccius, commentariorum inopia premi se, unde tantæ munificentiae testem Dagoberti primi syngrapham hauriat.

et possessiones pro ecclesia Argentinensi
F

AUCTORE
P. B.

per illum a
Dagoberto II
impetratæ ;

B

imo et aliis
ecclesiis

C

atque impri-
mis Surbur-
gensi,

hauriat. Nempe in communi adhuc errore versabatur, quo Dagoberti primi donatio credebatur esse, quæ fuit secundi.

42 Secundi tamen Dagoberti diploma reperisse se ait in præclaro Argentinensis diœcesis membraneo codice, quod continuo, sed mutilum, exhibet; uti et ex ipso Henschenius in *Diatriba de tribus Dagobertis* lib. 2, cap. 5, et Cointius in *Annalibus Ecclesiæ Franc.* ad annum Christi 675 num. 17. Interpolatum vero illud esse post Henschenium censuit Jordanus *Historiæ Franc.* tom. 3, lib. 27; at Cointius ad annum jam dictum a num. 18 omnino commentitium esse contendit. Malim eos lector curiosos adeat, quam ut me queratur hic esse longiorem. Fatetur interim ultro Cointius num. 23, non improbare se quæ scribit Coccius de donis a Dagoberto rege collatis ecclesiæ Argentinensi, postquam Arbogastus episcopus Sigebertum ejus filium a morte suscitavit. Ceterum donationi in *Actis nostris* descriptæ, hoc additur in *Vita S. Arbogasti impressa Lovanii*: Ipse quoque rex, Dei gratia instructus, ad Argentinensem ecclesiam se Dei Genitrici servitutum contradidit et plurima prædia eidem ecclesiæ in proprietatem dedit. Plurimi quoque qui liberi erant, et beneficia ab eodem rege habebant, exemplo ejus accensi seipsos Argentinensi ecclesiæ contradiderunt. Verum hæc neque in *Actis nostris*, neque apud antiquos alios Sancti nostri præcones invenio. Itaque ex *Vita Lovaniensi* hæc eadem mutuatum fuisse opinor Ruerum sive Ruyrum in *sacris Vosagi Antiquitatibus* part. 2, lib. 2, cap. 5.

43 Non stetit hic paterna S. Arbogasti cura; siquidem ejus tempore (quid ni etiam opera?) Dagobertus rex in Germania et Francia ad honorem Dei multas construxit ecclesias, quas propriis prædiis et possessionibus dotavit et ditavit: ut habent *Acta Lovaniensia*. Quin imo præter Apri monasterium, inquit, citatus ante Antonius de Heredia, Sanctus noster ad Rheni ripas fundavit alia duodecim. Sed hæc ego quibus confirmem argumentis, non reperio; at quibus convellam, nullis opus est; quando in hujusmodi negotiis sola nuperi scriptoris auctoritas oppido sublesta est. Quid, quod ne ipsum quidem Apri monasterium (alias Ebersmunster, Ebersheimunster, sive ab Eberhardo; sive ab Apro, ut quidam volunt, qui Sigeberti equum terruerit, nuncupatum, cum antea Novientum et Novietum appellaretur) auctorem habeat S. Arbogastum; sed vel Athicum ducem, S. Othilæ patrem; vel S. Deodatum episcopum Nivernensem, impensas et fundum Athico suppeditante? Consuli de hac re possunt tum Eysengreinus loco jam sæpe assignato, tum Coccius in *Dagoberto* cap. 15, tum maxime Mabillonius in *Annalibus Benedictinis* anno Christi 667 a num. 59.

44 Albertus Argentinensis in *Chronico* apud Urstisium ad annum Domini 1374 sic habet: In cuius etiam sancti Arbogasti honore Dagobertus rex Francorum, cujus filius a morte suscitatur a sancto Arbogasto, construxit duo cœnobîa, unum super Alsam fluvium prope Argentinam (de quo dixi num. 40.) et aliud in Sarburg (Guillimannus cap. 8 legit, Surburg) quæ largissime dotavit. Et de cœnobio Surburgensi id etiam affirmat Guillimannus: pro Dagoberto tamen Sigebertum regem ponens, qui collegium illud, ut alia, inquit, monasteria plura, ejus (S. Arbogasti) admonitu et

opera.. condiderit: in quo falli putatur, cum vel ante patrem (Dagobertum scilicet secundum) Sigebertus obiisse credatur, vel certe eadem cum patre sorte ac cæde sublatus; ita ut rex numquam fuerit. Vide *Diatribam Henschenii* sæpe citatam lib. 2, cap. 15, et recentiores alios. Guillimanum sequitur Ruerus parte 2, lib. 2, cap. 5; at Alberto adhæret Jodocus Coccius, in *Dagoberto* cap. 19, ubi et Surburgense Benedictinorum olim cœnobium, at postea collegium canonicorum, describit.

45 Multum etiam Sancto huic debet cœnobium Schutteranum; nam Arbogastus, inquit Wymphelingus, etiam Dagoberto, Francorum Germanicorum regi gloriosissimo, persuasit, ut monasterio Schutterano, curtem seu curiam aut prædium, in pago Herlisheim Basileensis diœcesis, dono daret: unde et inter singulares monasterii istius benefactores et apud veteres, et apud recentiores Schutteranos monachos imaginibus depictus est. Legi de hac re meretur ante omnes Coccius in *Dagoberto* cap. 8, ubi fuse de cœnobio hoc disserit; sed quia non satis illi notus fuit Dagobertus secundus, corrige chronologiam ejus, et personas, quas confundit, distingue cum Henschenio in *Diatriba* lib. 2, cap. 5; Cointio in *Annalibus eccl.* ad annum Christi 675, num. 28, et Mabillonio in *Annalibus Benedictinis* ad annum Christi 676, num. 64; quibus fere locis etiam de Surburgo agitur.

46 Itaque Præsul sanctus optime, ut ex dictis patet, de ecclesia, tum sua, tum aliis meritis, vivere tandem desiit, non anno Christi 658, ut putant Bruschi, Demochares, Munsterus, Pantaleon, Cratepolius; neque 668, ut habent Wymphelingus, Irenicus, Guillimannus, Coccius, Ruerus, aliique, Dagobertum omnes secundum ignorantes; sed anno Christi 678, uti ex eo confici potest, quod anno sequenti sub tempus verum Dagobertus II episcopatum Argentinensem (utique vacantem) obtulerit S. Wilfrido, Romam proficiscenti, teste Eddio in *vita S. Wilfridi* cap. 27, apud Mabillonium in *Actis SS. Benedict.* Sec. IV, part. I, pag. 691. Cur autem obitum ejus in annum præcedentem retroagam, id causæ est, quod in annum aliquem octavum, ut modo vidimus, auctores omnes conspirent, deinde quia S. Arbogastus, ut ex § primo supra colligere est, obiisse creditur die XXI Julii; adeoque post tempus verum, quo jam vacabat ejus sedes anno Christi 679.

47 Vacabat, inquam, tum ejus sedes; neque enim adduci possum, ut eredam cum quibusdam, concessurum umquam fuisse Dagobertum, ut superstiti Arbogasto, quantumvis etiam id forsitan optanti, alius Argentinæ sufficeretur episcopus. Accedit insuper, quod S. Florentium, ut supra monuimus, Arbogasti successorem et episcopum, ante mortem suam viderit S. Deodatus, qui vita functus creditur die XIX Junii, anno 679. Itaque recensente oblatam sedem S. Wilfrido, statim in eam succedere jussum esse S. Florentium existimo, qui eam aliquamdiu post Arbogasti mortem et ante Wilfridi adventum in Alsatiâ, amore solitudinis deprecatus esse poterat. Nee moror Willielmum Malmesburiensem de *Gestis pontificum Anglorum* lib. 3, cum videtur significare, non reeusatam a Wilfrido fuisse omnino Dagoberti oblationem; sed ad reditum a concilio Romano dilatam; quo pacto non videretur Arbogasto substitutus fuisse Florentius ante cædem Dagoberti; hæc, inquam, nihil moror cum quia repugnant

iis

D

oc Schuttera-
næ.

E

Obiit S. Ar-
bogastus an-
no Christi
678;

F

cum paulo
post ei succe-
dere debuerit
S. Florenti-
us, recusante
episcopatum
S. Wilfrido.

A iis, quæ ante asseruimus; tum quia de ista dilatione verbum nullum facit Eddius, a quo omnem suam in hac historia auctoritatem Malmesburiensis habet, tamquam ab eo, qui cum Wilfridovixerit.

Sepeliri voluit loco reorum supplicii infami.

48 Jam quantum hæc mors ad Sancti nostri virtutes integerrimas commendandas faciat, facile quisque conjiciet, si ad locum attendat, quem sibi Vir apud Deum hominesque tantus, in sepulcrum elegit: nam ut Acta ferunt num. 10, et assentiuntur omnes qui vel epitomen Vitæ ejus qualemcumque scripserunt: Cum sentiret imminere sibi diem extremum, in monticulo, urbi vicino, ubi sancti Michaëlis est ecclesia constituta, sepulturam sibi fieri præcepit, et eo se ferri ac sepeliri, imitans Salvatorem Christum, qui extra portam elegit sibi sepulcrum. Est quidem monticulus ille nunc Strateburgi mœnibus inclusus, et non modo honestus, sed et oratorio S. Michaëlis consecratus; at olim ante dilatatam urbem patibulo infamis, ut videre licet apud Merianum in Alsatiæ topographia post paginam 36 tab. 1; id quod ante Wymphelingum aliosque passim illum secutos, notat Albertus Argentinensis loco hactenus non semel adducto, his verbis: Etiam patibulum et locus supplicii malefactorum fuerat tunc, ubi jam est collis et capella sancti Michaëlis apud domum Augustinensium; ubi etiam beatus Arbogastus, pontificum Argentinensium sanctissimus, Christi volens sequi vestigia, sibi sepulturam elegit. Igitur sanctus Arbogastus apud patibulum, ut vivens disposuit, sepultus, multis signis et virtutibus ab eodem loco deportatur et in memoria sanctæ sepulturæ et devotionis loci, capella sancti Michaëlis ibidem ædificatur, in qua retro altare sepulcrum ejus elevatum adhuc cernitur, ac patibulum ad locum, ubi jam est, transfertur. Scribebat hæc Albertus seculo decimo quarto.

Elevatio corporis, et translatio.

49 Errat vero Bruschi (et post illum Bucelinus in Menologio ad hunc diem) in Arbogasto, cum ait: Postea vero, multis annis labentibus, supra tumulum ejus (Arbogasti,) monasterium S. Arbogasti, et in eadem vicinia summum templum Argentinense ædificari cœptum est. Monasterium enim illud etiam nunc extra urbem est, teste Guillimanno, quem citavi supra num. 40, et aliis; summum autem templum Argentinense a sacello S. Michaëlis immane quantum distat? Verisimiliter est, quod habet idem Bruschi in S. Florentio, ita scribens: Elevabat (S. Florentius) de tumulo S. Arbogastum, miraculis clarum: id enim post illum affirmant etiam Demochares supra citatus, et Cratepolius. Serius tamen ex illo loco in alium translata videntur ejus reliquiæ; ut innuit appendix illa, quam in apographo nostro Actis annexam invenimus atque edidimus: At vero post multos annos inde translatus, et ad cœnobium Surburcæ deportatus, ibi est honorifice reconditus; ubi et nunc, etc. Coccius in Dagoberto cap. 19 testatur, ejus cineres ibidem in locello inaurato affabre facto etiamnum religiose custodiri; quos cum in transitu venerabamur, inquit, unciales litteras in orbe adnotavimus, quæ thesauri reconditi, et auctoris nomina hoc verborum schemate proloquuntur:

Inclite servorum pater, Arbogaste, tuorum.
Munera Giroldi respice, serve Dei.

Non omnes tamen in illud cœnobium Sancti reliquiæ
Tomus v Julii.

delatæ sunt; cum earum pars, testibus Wymphelingo, Guillimanno, Ruero, ad collegiatam S. Arbogasti ecclesiam, urbi Argentinensi vicinam, deportata sit.

AUCTORE
P. B.

50 Sunt denique (ut nihil præteream, quod ad sancti Præsulis hujus gloriam notatum usquam invenerim) qui cum illustres inter scriptores recensent. Id omnium primus fecisse videtur Joannes Baleus in scriptoribus Britannicæ centuria 14, cap. 81, ubi de Sancto nostro: Evulgasse dicitur, inquit, Homilias aliquot libro uno. Baleum pone secuti sunt Centuriatores Magdeburgenses centuria 7, cap. 10. Idem, ni fallor, sed clarius affirmat Guilielmus Eysengreinius, testis prioribus haud paullo dignior, in Catalogo testium veritatis ad annum Christi 643, cum S. Arbogastum ait fuisse præsulum suæ ætatis facile omnium eloquentissimum, atque in Epistolas Pauli doctissimos commentarios scripsisse; quod post Eysengreinium notarunt etiam Antonius Possevinus noster in Apparatu sacro, et Denpsterus in Historia Scotorum lib. 1, pag. 25. Cum tamen horum omnium nemo indicet, quo loco, et an omnino exstet opus illud; cumque in recentioribus Scriptorum catalogis non appareat nomen Arbogasti; vel delitescere alicubi commentarium illum, vel omnino intercidisse, necesse est. Id enimvero etiam demiror admodum, nullam apud antiquiores librorum scriptorumque collectores tam præclari Auctoris, operisve fieri mentionem.

Quid scripserit.

E

VITA

Ex Ms. S. Maximini Trevirensi, collata cum Ms. Wiblingensi, atque exemplaribus olim prælo vulgatis.

Sanctissimi sacerdotis Christi Arbogasti exortum vel conversationem ejus a puero ad profectionem usque pontificatus, seu antiquitas obliteraverit, vel scriptorum raritas non declaraverit, quia scriptio non docet, incertum habetur. At vero tanti Patris insignia, quibus in diebus suis, miraculis coruscantibus, claruit, non ex toto sunt silentio oppressa; quæ per aures fidelium transeundo, posteris narrantibus, auribus nostris sunt infusa. Tradunt namque eum in temporibus Dagoberti regis a, cum sancta Ecclesia longe lateque flores doctrinæ Catholicæ suave redolentes diffunderet, et verbum Dei usquequaque prospere curreret, de Aquitania progressum, divino nutu (quod postea signis testantibus patuit b) Argentinensis ecclesiæ cathedram concessisse, susceptumque culmen regiminis felici gubernatione diu rexisse. Qui beatus Christi Sacerdos præfato regi amica familiaritate adeo est in-nexus, ut, eo intra regalem aulam ascito, illius alloquio, quasi mellis dulcedine degustata c, delectaretur, et consilio uteretur.

Sanctus Arbogastus episcopus Argentinensis fuit Dagoberto cæsar,

a

b

c

2 Qua jocunditate cum uterque, suo rex iu regno, episcopus in episcopio prospere se agerent, hostis humani generis invidia res læta vertitur in contraria. Nam cum quadam die ve-

cujus filium ab equo protulit,

EX MS.

d

natores regis more solito aprum insequerentur in saltu *d*, regis etiam filius, qui erat ei unicus, pariter cum eis in eodem discursu festinavit. Dum autem illa per devia quæque et diversos anfractus cum canibus aberrarent, solus relictus, singulari *e* occurrit incautus; quo viso sonipes, in quo sedit, pavefactus, cursum retorquens, in fugam vertitur. Puer vero cum eum freno retinere vellet, et in alteram partem habenam strictius traheret, heu! nimium pronus a sella est prolapsus: adhuc autem habenæ, quam in manu tenebat, inhærens, per terram tractus, calcibus equi miserabiliter est protritrus. Quem sui pedisequi diu quæsitum, et ita invenientes attritum, non sine maximo mœrore tollentes, et in equis levantes, funere lugubri domum sunt reversi. Hinc venit sermo, quod sit percussus ab apro *f*.

f
et summo
omnium lu-
ctu extinc-
tum

g

h

B

3 Quod cum in palatio *g* regis personaret, quantus undique concursus virorum ac mulierum, quantus ejulatus regales ædes, vicos, campos, ubicumque auditum est, impleverit, nemo valet explicare *h*: nam non solum in vicinis, sed in omnibus usquequaque provinciis, ubi casus tantus est auditus, omnes dolor stuporque maximus invasit. Primates dignitates regni omnes eodem percussi dolore, exanimati regis desperatione, ipsi desperati, quid faciant, aut in quo spem regni constare confidant? Quippe quia heres regni et spes tota fuisset extincta. Interea puer in lecto collocatus, altera die vita est præsentis exutus. Quid igitur huiusmodi concussionis facto opus sit, et quomodo regis dolorem mitigarent, cum secum quærerent, tandem consilio invento, ut Episcopus invitetur regi suggerunt: quod ille devotissime amplectens, mox, sine dilatione, legatis directis, ut ad se Episcopus omni festinantia fatigare se dignetur, exposcit.

*evocatus ad
aulam San-
ctus,*

C

i

4 Nec mora, faciunt jussa; episcopum ad-eunt: causam invitationis non sine luctu exponunt. Ille vero, audito casu amici, totus spiritu conturbatus, flens multumque gemens, vocato comitatu, statim properare non distulit. Nec minus interea rex ad adventum Pontificis impatiens, egressus, Senem eminens festinantem conspicatus, fuis lacrymis, velato capite, comitantibus multis atque lacrymantibus stipatus, occurrit. Qui cum se invicem solito salutare pararent, præ nimio dolore cordis vox hæsit in gutture. Quantum lacrymarum ex utraque parte flueret, nulli cognitum esse poterit. Tandem luctu satiati *i*, transacto longo spatio, tersis luminibus, ruunt in oscula, amicis salutatibus. Ad orationem procedit Episcopus; rex cum suis a longe est secutus. Nec minus regina, comperto sancti Viri adventu, ut Martha vel Maria pro fratre, fusa lacrymis, singultu pectus quatiente, sed verecundo pudore summisso, ad Episcopi flectitur genua, pro filio rogatura. Quam ille summissus manu erigens, quid velit non rogat, pie admodum intelligens, quid singultus implorat.

*ope Virginis
Matris revo-
cavit ad vi-
tam,*

k

5 Denique jejunos mox ecclesiam ingressus, in oratione pernoctavit, Dominum pro puero deprecaturus. Quomodo, aut quibus verbis oraverit, non patet; quid autem impetraverit, non latet. Nam, finita oratione *k*, diei adveniens crepusculo, cum sopor gravissimus mortales solet occupare, lento pede ad puerum ingressus,

ejectis omnibus ad exequias vigilantibus, flexis genibus, committit se beatæ Mariæ patrocinis; ut illa, quæ Vitam genuit, vitam puero impetraret a Filio *l*: nam aliter non est ausus tale aliquid tentare, nisi illa pro se Dominum dignaretur invocare. Quid enim ageret? Inter spem metumque trepidus, optatum instanti oratione exspectat auxilium. Nec suspendit diutius pius Archiater Famulum suum, qui ita sperantibus in se solitum confert remedium. Inter orandum enim puer, quasi de gravi somno excitatus, caput extulit: somniet, an vigilet, stupefactus. Sanctus ergo cum spei fixæ in Deum cognovit eventum, lætus accessit; puerum vivum erexit; vocatis officialibus, illum indumentis exui jubet funebribus, et quibus ante usus est, indumentis indui regalibus.

D

l

6 Igitur qui huic officio aderant, clamorem gaudii diutius cohibere non poterant; quin libere eruptum atrium, omnemque aulam regis vociferatu maximo implebant. Quo omnes a somno excussi, huc illucque discurrebant, causam tanti sonitus ignorantes. Nec non ipse rex, qui tunc primum parum somni carpebat, exterritus (nam nimium tristis tota nocte jacebat insomnis) cubiculum, ubi tantus fragor exortus est, festinus incurrit. Quanta lætitia cor ejus pulsaverit, fusæ præ gaudio lacrymæ testantur; cum reviviscere vidit pro quo, si eum reciperet, ipse mori concupivit. Vocata mater ad sancti Viri pedes festinat; quia cor ejus triste filius vivus mulcebat: nec non omnes, qui ad funus deflendum confluerant, gaudio repleti ad admirationem resurgentis pueri quique præ aliis ire festinabant.

*incredibili
omnium gau-
dio;*

E

7 Rex ergo, ne moram faceret Episcopo, domum, ne laudaretur a populo, festinanti: consilium cum regina duxit, quomodo Sanctum remuneraret, qui eis tanta beneficia a Deo præstaret. Aurum, argentum, quæcumque concupiscibilia et regis dono honorabilia in thesauris invenire poterant, gratissime præcepit offerri, humiliter deprecans, ut accipere dignaretur. Quæ sanctus Vir accipere devitans, ait: Si aliquid pro gratiarum actione Deo offerre te delectet, ad augendum Dei officium in ecclesia beatæ Matris Christi, cujus meritis filium vivum recepisti, terminos ejus, qui angusti sunt, ad tantum servitium dilatare aliqua parte regni tui, ut sit in usufructuario ibi servientibus Domino, si ita regiæ majestati placeat, poteris: quia firmitus hoc ac stabilius est ad beatitudinem tuam, tuorumque præcedentium patrum, et sequentium posterorum promerendam, quam aurum, quod oculos, cum videtur, delectat, et cor, cum perditum fuerit, contristat.

*tum regiam
in se muni-
ficentiam de-
precat,*

F

8 Quam propositionem Pontificis rex gratulanter amplectens: Ubi, inquit, invenire poterimus locum talem, qui congruat ad serviendum Matri cœlestis Regis, cujus sunt universa in cœlis et in terris? Cumque hæc secum volveret, mentemque per omnem Alsatiæ spargeret, sicubi talis forte locus inveniretur, qui tantæ donationi aptus haberetur; occurrit animo Rubiacum *m*, oppidum cunctis usibus, id est agris amœnis, campis, silvis, aquis, ædificiis, populis opulentissimum, summæ Reginæ in dotem convenire. Nec distulit rex, voto tandem invento, cancellario mox accito *n*, coram optimatibus suis,

*ecclesiæ Ar-
gentinensi
Rubiacense
oppidum im-
petrat.*

m

n

assensum

A assensum tam bono consilio præbentibus, testamentum facit: ut Rubiacha cum omnibus appendiciis suis confinibusque, ad se pertinentibus, etiam cum villis, totum et integrum amodo et deinceps sit sub dominio sanctæ Argentinensis ecclesiæ: servientis Dei Genitrici Mariæ o, stabili et inextricabili stipulatione subnixum. Hoc nobili donativo ditatus, valedicens regi, ad propria remeavit Episcopus; convocatoque clero, militumque cœtu, populique conventu, cunctis astantibus ac aspicientibus, testamentum acceptum posuit super altare consecratum in honore sanctæ Mariæ.

Superaquis
ambulat;
aliaque pa-
trat miracu-
la;

p

q

B

9 Postea vero multis vixit annis p, pollens virtutibus sanctis, e quibus unum miraculum fidelibus valde proficuum huic operi dignum duximus inscrendum. Fertur namque, eum citra flumen, quod de saltu Vosagi, nomine Briuscha q, mixtum cum Alsa fluvio, qui alveo per Alsatiam eo usque decurrit, oratorium ligneum parvum sibi fieri jussisse, quo nocturno silentio fluvium transiens, veniret, ut ibi se secretius in oratione mactaret, mentem quoque in divina contemplatione latius extenderet. Subinde vero cum navigium non invenit, siccis pedibus fluvium transivit; completaque oratione, rursus super undam ambulans repedavit. Ita ergo religiosam vitam ducens, diversis morbis oppressos curavit; dæmones ab obsessis corporibus fugavit; discordantes concordare fecit; quibusque secundum modum necessitatis commodus exstitit moderator.

moritur, et
sepelitur ex-
tra urbem;
inde postea
transfertur
ad cœnobium
Surburgense.

r

s

10 Cum autem sentiret, imminere sibi diem extremum, in monticulo urbi vicino extra civitatem r, ubi sancti Michaëlis est ecclesia constituta, sepulturam sibi fieri præcepit, et eo se ferri ac sepeliri; imitans Salvatorem Christum, qui extra portam elegit sibi sepulcrum s. At vero post multos annos inde translatus et ad cœnobium Surburcæ deportatus, ibi est honorifice reconditus: ubi et nunc famulantibus Deo et hymnis et laudibus multa beneficia patronus [confert] comitante gratia Christi, cui est honor et gloria per omnia secula seculorum. Amen.

C

ANNOTATA.

a Dagobertum hujus nominis secundum intelligi debere diximus in Commentario prævio § 4.

b Parenthesim hanc habet utrumque exemplar Ms.; at omittunt impressa.

c Hæc comparatio est in utroque Ms., et Brevisario Argentinensi; non item in auctario historiarum Lombardicarum.

d Saltus is situs est cis locum, qui sive a copia aprorum, sive (quod vero propius) ab infausto apri lædenti eventu nuncupationem accepit vulgo Ebersheimmünster, sive Apri-monasterium, quod est op-

pidulum in ditione episcopi Argentoratensis, et sedet ad Ellum fluvium, vix uno milliari Germanico distans a Schlestadio in Septemtrionem: unde ipse saltus dicitur Ebersheimmünsterwald, teste Coccio in Dagoberto cap. 15.

e Singulari, id est apro, ut probat Caugius.

f Ita utrumque nostrum Ms.; sed excusa hanc reflexionem expuaxerunt.

g Dagoberti secundi regia erat Kirchheim, haud procul Molsheimio, quod Bruscha fluvijs aluit; uti dictum in Diatriba de tribus Dagobertis lib. 2, cap. 2.

h Quæ sequuntur usque ad Interea puer in lecto collocatus, sunt in utroque Ms. nostro; sed in excusa Vita desunt.

i Quod sequitur usque ad, Quomodo, aut quibus verbis oraverit, desideratur in Vita impressa; conveniunt tamen hic inter se apographa nostra.

k Ita consonant Mss.; sed in impressis Actis deest quod sequitur usque ad, Ejectis omnibus.

l Hinc usque ad initium sequentis numeri pleraque omittuntur in impressis, nonnulla etiam variantur; exemplaria tamen Mss. conveniunt.

m Vulgo Rufach, de quo vide dicta in Commentario prævio num. 41, et Coccium in Dagoberto cap. 21, ubi et de templo paræciali S. Arbogasti titulo insignito.

n Cancellario mox accito, non est in Vita impressa; est tamen in utroque apographo nostro; et in editione quidem Lovaniensi cancellarius appellatur Durandus, quod recedit illud diploma, de quo memini supra num. 42. Quamvis autem vox cancellarius illo seculo, quod in illo diplomate notatur, in usu non fuerit, ut citatus ibidem Cointius asserit; in usu tamen sub Carolinis fuit et deinceps, quando scripsisse putamus auctorem nostrum, qui usitata ac nota suis temporibus appellatione officium illud significat, quod alio prius nomine, sed jam exoleto, nuncupatum fuerat.

o Ecclesia cathedralis Argentorati, vulgo Münster dicta, jam tum Dei Genitrici erat sacra; vixit adeo tamen augusta, ut modo est. Adi Guilimanum cap. 9, et Merianum in Alsatiæ topographia idiome Germanico scripta pag. 37.

p Annis scilicet octo circiter ut in Commentario prævio dictum.

q Impressa habent Brunscha; Ms. Wiblingeause, Brusen: vernacule Breusch; Latine Bruschius et Bruscha dicitur. Fluvius est Alsatiæ nobilis, qui prope Argentinam cum Illo, Ello, sive Alsa, principe Alsatiæ flumine, a quo et nomen habet regio, mixtus suum deinde nomen retinet, donec se in Rhenum exonerat.

r Est monticulus ille cum imposito sacello S. Michaëlis modo intra urbis mœnia, ut in Commentario prævio dictum est.

s Quæ sequuntur solum habet exemplar Ms. Trevireuse, ut ante monui. De translatione egi Commentarii prævii num. 49; de Surbugeasi vero cœnobio num. 44.

E

F

A

D

DE S. VASTRADA VIDUA

SUSTERENI IN AGRO JULIANENSI.

J. B. S.

Ex monumentis inde acceptis.

SEculo VIII.

Cultam eam
pridem ut
Sanctam

B

probant ad-
ducta monu-
menta;

C

Quam in sacris *Fastis* seu *Martyrologiis* pa-
rum celebris est S. Vastrada, alias Va-
strades S. Gregorii, non proprie epi-
scopi, sed abbatis et ecclesiæ *Ultrajectinæ*
rectoris mater, S. Alberici episcopi avia, tam cer-
tum videtur, eam vero cultu ecclesiastico gavisam
esse in cænobio olim, nunc nobilium virginum colle-
gio *Susterenensi*, *Susterensi* seu *Suestriensi* (vul-
go *Susteren*) in agro *Juliacensi*, *Leodiensis* antea,
nunc *Ruræmundensis* diœceseos, de quo non ita pri-
dem varia collegit et vernaculo sermone descripsit
R. P. Arnoldus Hertsworm, alibi a me laudatus,
prior S. Crucis *Venlonæ*, cujus lucubrationem, per-
illustri D. *Wilhelminæ Elisabethæ Boronissæ de*
Hompesch Susterenensi abbatisæ dedicatam, et ab
ipsamet commodatam ad me misit anno 1721 R. P.
Ludovicus Toebast, collegii nostri *Ruræmundensis*
jam secundum rector, ex qua eas partes, quæ ad
Sanctos spectant potissimum, transcribi curavi, ta-
metsi plurima observaverim, quæ tum ab historica
veritate, tum a recta temporum ratione longissime
deflectant.

2 Narrat istic Hertswormius parte 2, § 4
Zwentiboldi ejusque conjugis *Odæ Susterenensem*
fundationem seu potius restaurationem, non usque-
quaque indubitatum, ad quod cænobium sæpius con-
fluxerint laudati SS. Gregorius et Albericus, utpote
quorum mater, jam dicta S. Vastrada eo sese rece-
pisset; ubi deinde et vitæ finem fecerit, et sepultu-
ram nacta, et publicam venerationem consecuta sit :
quod idem testatur *Fisenus* noster in *Floribus* *Leo-*
diensibus, inter ambigua multa id certo ausus asse-
rere, quod ipsam, Sanctis adscriptam, veneretur
posteritas : neque mihi dubium videtur, quin eam-
dem indicare voluerit *Florarium Sanctorum* Ms.
dum hoc die *Vastradem* annuntiat titulo martyris

non recte insignitam : Item *Vastradis* martyris,
unde fortassis sua acceperit *Grevenus* in *auctariis*
Usuardinis : *Vastradis* martyris. Certe *Castella-*
nus in *Martyrologio* suo *universali* disertissimis
verbis eam inter Sanctos collocat : *Sustereni* in du-
catu *Juliacensi*, S. *Vastradæ*, id quod verosimili-
ter hauserit ex *Wilhelmo Heda* in *Gregorio*, ubi
de ejus controversa *Susterenensi* sepultura locutus,
subjungit : ubi et S. *Wastradis*, mater ejusdem
Gregorii requiescit, cujus festum celebratur XII
Kalendas Augusti.

3 *Vastradam* item ut Sanctam agnoscit *Mabil-*
lonius ad *Vitam* S. Gregorii seculo 3 *Benedictino*
tom. 2, a pag. 319 ; cultum porro immemorabilem
confirmant sacra ejusdem exuviae, in sacro *Sustere-*
nensi thesauro religiose asservatae, de quibus lauda-
tus *Heriswormins* parte 3, § 4, venerandum sacra-
rium bis ingressus omniaque accurate scrutatus, ut
oculatus testis scribit, sese istic reperisse ossa et
cineres *Vastradæ* seu *Vastradis*, matris sancti
Gregorii, aviae S. Alberici, quæ colitur XXI Julii.
Hæc ad vindicandam S. *Vastradæ* publicam vene-
rationem dicta sunt : nam de ejus Vita, gestis aut
obitus tempore, nihil, quod sciam, memoriæ prodi-
tum est : quæ vero aliis Sanctis, toto ferme seculo
inter se dissitis, istic miscet Hertswormius, locis
suis ex professo postmodum discutientur, nempe ad
XVII Augusti, dum de *Benedicta* et *Cæcilia* *Zwente-*
boldi filiabus agendum erit, tum od XXV Augusti,
dum de S. Gregorio, ad XIV Novembris, ubi de S.
Alberico et alibi. Atque hæc hactenus : quod si quid
præterea ad S. *Vastradam* spectans, in manus no-
stras perveniat, ad S. Gregorii filii ecclesiæ *Ul-*
trajectinæ rectoris natalem commode referri poterit,
neque enim aliunde quam ex ejus Actis sanctitas
matris innotuit.

licet de ge-
stis ejus vix
quidquam
reperitum
sit.

E

F

DE B. ODDINO BAROTTO

J. B. S.

FOSSANI IN PEDEMONTIO.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

De cultu aliquali ex processibus et Actis.

ANNO MCCCC.

Apud sotos
populares
celebris

De urbe *Fossanensi* pluribus olim in hoc Ope-
re agendum fuit occasione culti illic, ut
civitatis patroni, S. *Juvenalis Narniensis*
(saltem quemadmodum tunc ferebatur)
episcopi, quem potius, licet synonymum, Sanctum
alium fuisse, ab infulato *Narniensi* martyre distin-
ctum censuit *Papebrochius* in *Commentario* ad *Acta*
ejus concinnato tomo I *Maii* a pag. 406 ; ubi diversa

instrumenta referuntur, ad *Majores* nostros *Fos-*
sano et *Taurino* transmissa, tum excusa tum Mss.
in quibus nil prætermisum est quod ad *Fossanen-*
sium rerum splendorem quoquomodo queat conduce-
re, ut res istæ ibi abunde explicatae, hoc loco iterum
producendæ non sint ; sufficit sane data istic *Fossani*
notitia. Ea porro instrumenta talia sunt, ut odne-
rum ubique habeant, inter Sanctos aut saltem illu-
stres alios *Fossanenses*, etiam hunc, quem beatum
constanter prædicant, *Oddinum*, cognomento *Barot-*
tum, primariæ ecclesiæ, tunc collegiatæ, modo ca-
thedralis olim præpositum, rebusque præclare gestis,
virtutibus ac miraculis apud populares suos in paucis
celebrem.

2 Equi-

A
Beati titulo
istie decora-
tur.

2 Equidem fatebor, optasse me sæpius paulo illustriora cultus legitimi indicia, quam sint ea quæ in Fossanensium monumentis adducuntur, idque adeo vel maxime, quod a Ferrario, Sanctorum popularium collectore minime parco, Sanctosque et Beatos Italix omnes tanta diligentia scrutato, et sanctum ipsum Juvenalem Fossanensem tam distincte referente, nec verbo beati istius Oddini mentionem usquam fieri observarem; ut proinde in nullis usquam Fastis sacris, quantumvis recentibus ejus occurrat memoria, ut facile perspicias muros Fossanenses ante seculum XVII transgressam non fuisse, totis ducentis annis quodammodo sepultam, donec anno 1608, annitentibus maxime ejus consanguineis, colligi cæperunt variorum incolarum testimonia quibus insignium gestorum, illustriorum virtutum, miraculorum ac cultus aliqualis fama stabiliretur, ea saltem ratione ut Oddinum suum Fossanenses altaribus proxime admoverint.

quem Majores nostri
agnoscere,

B

3 Ab annis circiter sexaginta, anno nimirum 1667 ad Majores nostros missum est opusculum Italicum Joannis Nigri canonici et pœnitentarii prædictæ ecclesiæ Fossanensis, Taurini anno 1650 Italice excusum sub titulo: Vitæ et miraculorum gloriosi sancti Juvenalis, etc., de quo ad III Maii jam satis dictum ostendimus; cui cum non omnino acquiesceret Papebrochius, eo res perducta est, ut ipsa demum instrumenta manuscripta accesserint, ex quibus ipsis sua omnia laudatus Niger collegerat. Sunt ea codex Ms. foliorum chartæ integrorum triginta et amplius, seu plusquam centum viginti paginarum in folio, ex quo quæ ad S. Juvenalem spectant, jam data sunt, reliqua ad B. Oddinum referuntur potissimum, taliæque censuit Papebrochius, ut de toto instrumento pag. 409 scripserit in hunc modum: Atque ita totum instrumentum, seu potius instrumentorum plurium fidelissima collectio concluditur, firmaturque appensione episcopalis sigilli, qualiter in nostro Museo servatur ad memoriam posterorum, et usum etiam aliorum temporum, quando de B. Oddino agendum erit in Julio.

tametsi signa
satis illustra
non videantur.

C

4 Censuit igitur Papebrochius, relata istis multorum testimonia istiusmodi esse, ut de Beato illo hic agendum minime dubitaverit, in quo ei non illibenter subscribo, tametsi, ut jam dicebam, paulo urgentiora optarem veri et legitimi cultus documenta; qualia an sint quæ habemus, jam mox fiet manifestius, ubi ex ipsius Nigri autographis litteris patnerit, post Vitam ab eo editam nec huiusmodi celebritatis accessisse. Sic scribit ipse ad Papebrochium VIII Aprilis 1675: Ad beati Oddini Barotti cultum ab anno MDCL nihil accessit, præter quædam ornamenta circa ejus iconem a latere chori existentem. Is vero cultus impenditur qui ante centesimum annum exhibebatur. Fiunt scilicet privatæ preces et vota; pingitur cum radiis, et publice colitur; non tamen apponitur altare, nec sacrificatur, neque appenduntur luminaria, etiam XXI Junii (lege XXI Julii) ejus festo, sed ea accenduntur ad altare majus. Placuit hic alligare ejusdem effigiem, nec non S. Juvenalis, quæ ex devotione populi, post alias jam impressas circumferuntur.

Accepta est
Vita ex processibus

5 Miror sane, virum de cetero accuratum, in die obitus hallucinatum, quem tam clare expresserat in Vita seu elogio a se edito, ubi mortuus dicitur non XXII Junii sed hac XXI Julii, die vero sequenti sen

XXII sepultus. Porro processus jam dictus seu testimoniorum collectio in Ms. incipit fol. 27, ubi præmittitur depositio communis seu generalis totius urbis, in suis primoribus seu consiliariis congregatæ, qui magno numero, ad instantiam R. D. Petri Antonii Barotti, vera prædicant ea omnia quæ in sequenti instrumento et in reliquis depositionibus longe fusius et sigillatim deducuntur, quæque ipsissima capita sunt ex quibus Vitam suam nitide collegit exornavitque laudatus Joannes Niger a nobis Latine versam, ut plane opus non sit longum processum Latine reddere, aut hic inutili prorsus labore totum describere, ad centum ferme paginas extensum. Titulus Latinæ institutionis in hunc modum conceptus est: Testimoniales requisitionis, exhibitionis, supplicationis et librorum bellationisque juramentorum et informationum. En modo instrumentum ipsum, hinc inde contractum.

AUCTORE
J. B. S.

6 Anno Domini MDCVIII, die VI Junii Fossani judicialiter coram perillustri ac reverendissimo D. D. Thoma, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopo Paphensi, coadjutore Fossanensi, comparuit R. D. Petrus Antonius Barottus, suo et nomine aliorum de Barottis, exhibens supradictam supplicationem, incipientem: Exponunt nobiles suprascripti..., et petit sumi informationes, et testes examinari ad æternam rei memoriam, de et super contentis in illa: Et primo quod de anno Domini MCCCC et per ea tempora fuit inter viventes adm. R. D. Oddinus, ejusdem familiæ de Barottis, præpositus, dum viveret, ecclesiæ SS. Mariæ et Juvenalis.... Item petit sumi informationes a testibus præsentandis, quatenus deponant super voce et fama, et ipsos se scire quod dictus beatus Oddinus imprimis, dum viveret, fuit præpositus.... Item quod præfatus beatus Oddinus, ob vitæ sanctitatem et insignia pietatis opera vivens, tandem moriens, divina permittente clementia, Beati nomen est assecutus, prout ad hæc usque tempora durant depictæ illius imagines, et de superioribus ipsos scire, concurrentibus voce et fama et aliis adminiculis.....

quorum præcipua substantia,

E

7 Item de statu et prout remanent depictæ ipsius imagines. Item ubi repositæ erant corporis illius reliquæ, et prout nunc jacent et reperiuntur, et de statu ipsarum. Item quod dictus beatus Oddinus suis sumptibus construi jussit capellas campestres.... Item de pia populi devotione in dictum beatum Oddinum, illumque pro beato reputari et reputatum fuisse. Item quod depicta etiam fuerit ipsius imago cum nominis subscriptione, antequam parietes antiqui chori destruerentur. Item quod anno MCCCXLVIII gerebat curam animarum.... Item electus fuit pœnitentiarius cum ipsamet auctoritate absolvendi qua fruuntur pœnitentarii Romæ.... Item de multis auctoritatibus sibi concessis.... Item de multis miraculis, prout testes examinandi dixerint. Item quod anno Domini MCCCXXVI accessit in Jerusalem ad sepulcrum D. N. J. C. invisendi causa.... Quibus auditis, præfatus perillustis ac reverendissimus episcopus coadjutor et vicarius generalis, visis et diligenter inspectis.... ordinavit esse sumendas informationes requisitas a testibus præsentandis quæ inde sumptæ fuerunt, etc.

in instrumento Ms. fuse deducta,

F

8 Subjicitur copia dictorum et depositionum testium

AUCTORE
J. B. S.
breviter ex-
ponitur;

testium examinatorum, super vita moribus et actis quondam adm. R. P. beati Oddini Barotti ac contentis in suprascripta requisitione. Tum vero ex ordine testium viginti et amplius exquisita referuntur testimonia sub latina formula quæ ad singulos repetitur, reliquo contextu Italice deducto. En testem primum fol. 29 r. Et primo nobilis dominus Michael Cuneo super contentis in supra scripta expositione illorum de Barottis, informando cum juramento, tactis, ut supra, Scripturis, deposuit se scire et notum esse, che sin che lui teste era adolescente, etc. Atque hæc eadem toto reliquo codice ad singulos testes accurate præmittuntur, suntque satis convenientia omnium testimonia, tametsi non omnes articuli in ordine ad singulos testes eadem omnino serie digerantur: satis sit, jam tum anno 1608 fuisse constantem et a majoribus, patribus, avis et atavis receptam per id tempus traditionem circa vitam, mores et acta beati, de quo loquimur, Oddini Barotti, cujus radiatam vetustam effigiem, a Nigro hue transmissam, in æs incidi curavimus, totum vero elogium ex Italico Latine vertimus, ipsumque subjungimus.

B

C

B. ODDINUS BAROTTUS
Præpositus ecclesiæ Fossanensis
obiit anno 1400, 21 Julii, æt. 56. sup. licentia

explicatur-
que express
imago.

9 Ad exposita imaginis explicationem paucis observandum est, asseri passim in laudatis processibus seu testimoniis, ac sæpenumero inculcari, Christum Servatorem B. Oddino apparuisse, quemadmodum in picturis certatim exprimitur, ut etiam narrat infra elogii auctor num. 12. Atque hæc sunt quæ de B. Oddino impetrari haecenus potuere. Frustra variis litteris toto anno et amplius institi, clariora mihi solidioraque perseverantis cultus argumenta suggererentur; responsi nihil obtinere licuit, ut facile intellexerim, in antiquo statu rem omnem persistere, neque adeo de approbando Romæ cultu Fossanenses hodie magnopere esse sollicitos. Neque vero nos calculo nostro venerationis quidquam additum cupimus, quod vulgari usitataque illic appellatione, ab Ordinario haud dubie probata, saltem permissa, Oddinum beatum dixerimus. Vocetur venerabilis dumtaxat, vel quocumque alio nomine: certe virtutes ejus et singulari ecclesiasticæ perfectionis sanctitatisque documenta, talia esse censemus, quæ clericis

omnibus merito in exemplum proponantur. Et vero receptam eam de B. Oddini sanctitate opinionem olim invaluisse, testis est etiam Ughellus tom. 4, col. 1512, dum ita scribit: Cathedralis antiquæ sed elegantis architecturæ est, ubi præter sanctorum corpora Alverii et Sebastiani, martyrum Thebeæ legionis, nec non beati Oddini, illius ecclesiæ præpositi, anno mcccc defuncti, S. Juvenalis.... reliquæ conquiescunt. En modo Vitæ compendium, quod e patrio sermone Latine redditum nuperrime diximus.

D

VITA

Seu potius elogium

Ex Italico Joannis Nigri Latine versum.

Fossani natus est B. Oddinus anno mcccxxxiv a patre Jacobo, matre Catharina conjugibus, ex conspicua priscaque Barottorum familia, quæ cum tribus abhinc seculis viros probos Deique timore præditos semper produxerit, haud obscure hi demonstrarunt, non dissimiles se fuisse progenitoribus ipsius Beati, seque adeo hujus meritis ac patrocinio singulares a Deo favores consecutos. Pie igitur ac laudabiliter educatus, præbitis indiciis docilis facilisque ingenii, mox litteris perdiscendis admotus est, in quibus quantum profecerit, ex muneribus, quibus dignus habitus est, manifeste licet conjicere: verum cum natura sua ad pietatis officia magis propenderet, clericali militiæ adscriptus, sic magis magisque in dies virtutibus ac bonis moribus enituit, sic placuit in rebus ecclesiasticis administrandis; ut ad regendas ecclesias animarumque curam suscipiendam vocatus sit, priusquam ætatem assecutus esset qua ad sacerdotium promoveretur.

E
Juvenis clericali militiæ adscriptus.

a

2 Hac fama impulsus Taurinensis per id tempus episcopus, ejus ordinarius, suppleto gratiose unius anni defectu, presbyterum ipsum ordinavit, quo capax redderetur ad regendam ecclesiam parochialem S. Joannis Baptistæ, dioceseos ferme præcipuam, quam ipsi ultro offerebat familia Opertorum, ejusdem patrona. Hanc adeptus zeli sui pastoralis vela expandit, tum in exponendo verbo Dei, tum in ministrandis Sacramentis, tum vero in aliis spiritus exercitiis atque in officiis caritatis; sicque annis aliquot prædictæ ecclesiæ præfuit, ut jam tum venerationem sibi conciliaret, eo maxime, quod exteriora ministeria interno devoti animi sensu inflammaret, assidue intentus orationi, vigiliis ac jejuniis, adeo ut sæpissime solis herbis et leguminibus vesceretur.

mox pastoralis curæ admotus,

F

3 Ut autem palam faceret, quam abjecte de se humiliterque sentiret, circa annum mcccclxxvi grosso se rudique habitu induit, ea plane forma qua ii procedunt qui tertiam S. Francisci regulam profitentur, multis seipsum durisque pœnitentiis macerando; cum vero singulari ardore ferretur in contemplandam Servatoris nostri Jesu Christi passionem, inde tanto affectu incensus est, eni- que aumo amoris ignem concepit, ut diutius

omnibus virtutibus enituit, atque Hierosolymam profectus est.

conti-

A contineri non posset quin sacra ea loca inviseret, ubi prædictæ passionis Dominicæ et theatrum fuit, et vestigia supersunt. Ut itaque propius communicaret Redemptoris sui doloribus et tormentis, eodem circiter anno, debitis facultatibus litterisque munitus, peregrinationem Hierosolymitanam suscepit, votorum suorum compos effectus, non sine martyrii desiderio, Deo permittente ut in Turcarum captivitatem incideret, cum socio Hieronymo Mareneo Fossanensi, cui cum futuræ liberationis diem prædixisset, cum eodem in patriam regressus est.

*Rigide in se
sæviens pau-
peribus pro-
spicit;*

B 4 Tum vero pœnitentiæ disciplina probe institutus, continua ejus documenta exhibere non destitit, tum frequentibus suis concionibus, tum parcimonia vestitus victusque, frugali mensa, imo paupere utens, ut egenis succurreret; cibis ferme quadragesimalibus contentus, alios mendicis erogabat: et siquando carnis aliquid mensæ apponeretur, ad pauperes infirmos eam amandare, quotidianum ipsi erat; cujus rei singulare exemplum miraculo non caruit. Fuit qui Viro beato caponem in festis Natalitiis apponi juberet, ipse vero clerico suo injunxit, ad pauperem infirmam eum continuo deferret; quo respondente, ignorare se, ubi mulier ista habitaret, hoc pacto viam commonstravit: Vade, inquit, ostium tibi commonstrabit Dominus. Pergens itaque in incertum clericus, ubi ex adverso januæ domus pervenit, e manibus quodammodo ferculum sibi sensit eripi, quo indicio ingressus, infirmam mulierem consolatus est. Sunt qui referant, Beatum clericum dixisse: Vade, hic te canis ad infirmam introducet; quodque obsequens canis clericum secutus sit, donec infirmæ vicinus gradum stiterit.

*variaque
munera so-
lus obire so-
litus,*

C 5 Tanto salutis animarum peccatorumque conversionis zelo tenebatur, ut, quo potentiori stimulo eos ad pœnitentiam et confessionem excitaret, ab Urbano PP. VI obtinuerit facultates pœnitentiarii Apostolici, atque ab episcopo Taurinensi licentiam absolvendi a casibus reservatis, ut liquet ex patentibus litteris eum in finem datis VII Julii anno MCCCLXXIV. Porro ob summam illam æstimationem quam de ipso prælati superiores conceperant, sæpius ei delegationes, et negotia, res ecclesiasticas concernentia, tota circum Fossanensis territorii vicinia committebantur; eratque ipsi a præfato episcopo facta potestas, restitutiones incertis debitas exigendi, eas in pios usus erogandi, quin et vota commutandi. Cum autem varii Fossanenses sacra loca Romana Lauretumque visitare cuperent, dux ipse itineris directorque electus est; quo circa, ut piis peregrinantibus majori solatio esset ac Sacramenta ministrare posset, altare, quod vocat portatile, a Legato Apostolico Taurinensi impetravit per litteras datas decima Decembris MCCCLXXX.

*nosocomium
condit et sa-
cella varia
erigit.*

6 Singularis plane fuit hujus Servi Dei misericordia in pauperes, ac memorabilis juxta zelus erga loca pia, in quibus perpetua cura intentus erat ad largienda procurandaque egenis subsidia; ast inter cetera opera præclarius, quod anno MCCCLXXXII agressus sit erectionem et fabricam nosocomii majoris, in quam rem tot eleemosynas et legata collegit, tantum de suo contulit, ut ex domo angusta arctoque peregrinorum hospitio, in eum statum adduxerit, ut et pauperes infir-

mossuscipere et eos sustentare posset. Fert etiam traditio, condita ab ipso fuisse sacella quatuor in honorem sanctorum Petri Apostoli, Stephani, Bernardi ac Lazari mendici, haud procul ab oppidi suburbiis, in quadranguli quodammodo formam disposita, tamquam propugnacula spiritua- lia seu stationes peregrinantium oppidanorum, quales a capitulo collatæ aliquando sunt, dotibus nonnullis ditatæ.

EX ITALICO
J. NIGRI.

7 Piæ hujusmodi procuraciones quibus assidue incumbibat, tantam ipsi æstimationem venera- tionemque conciliarunt, ut vacante mense No- vembri anni MCCCLXXXIX præpositura, seu prima præcipuaque collegiatæ per id tempus ecclesiæ Fossanensis dignitate, communibus omnium votis successor acclamatus sit piissimus Sacerdos, at- que ab ipso capitulo suavissima contentione ad dignitatem acceptandam inductus. At enim ubi se ecclesiæ caput advertit, ad proficiendum ma- jores spiritus, atque ad grandiora molienda ani- mos concepit, mox cum canonicis et populo de ecclesia amplificanda, deque erigenda turri con- silia conferens; eique rei tam ingenti studio at- que ardore sese applicuit, ut ei felicissime con- tingerit, opus ipsum consummatum intueri anno MCCCXCVII.

*Ad ecclesiæ
præpositu-
ram evectus*

8 Et certe res plane miranda, quod subsidiis non stabilitis sed plane incertis exstruere potue- rit mediam tanti ædificii partem cum frontispicio et grandi illa mole turris campanariæ. Verum assidua ejus cura ac diligentia meditato operi ærarium fuit, siquidem præter contributiones, eleemosynas et legata quæ dexteritate singulari exprimere noverat, ab Amadæo VII, primo Sa- baudiæ duce, facultatem impetravit libere distra- hendi frumenta ad fabricæ incrementum, effecit- que ut Taurinensis episcopus eam decimarum partem remitteret, quæ ipsi in territorio Fossa- nensi competeat; quemadmodum ex archivi cathedralis codicibus hodieum patet tota Servi Dei œconomia, non solum in ordine ad templi verum etiam ad nosocomii ædificationem. Neque vero Dominus ferventem illum cultus sui zelum immuneratum reliquit, quemadmodum ex binis miraculosis prodigiis manifestum fuit.

*templum de
integrali re-
staurat,*

9 De primo ita memorant: Dum trabs gran- dior templi fabricæ causa ductaretur, ita luto infixæ sunt currus rotæ, ut tametsi juncta fuerint tria boum paria, e loco moveri non potuerit, do- nec accurrens beatus Oddinus, vectoribus animos addidit; missisque bobus quatuor, solos binos jugo applicuit, iisque impertita benedictione, manu altera temonem arripiens, altera stimulum agitans: Agite, inquit, pergite in nomine Domini et sancti Juvenalis; atque ecce continuo, non sine adstantium stupore, boves duo trabem ad templum commodissime perduxerunt. Alterum fuit quod e summa turri prolapsus sit cæmentarius dum in templo esset beatus Oddinus, qui ex stre- pitu et clamoribus de infelici casu monitus, fusis lacrymis, brevique oratione præmissa, ad jacen- tem et pro mortuo habitum cæmentarium acces- sit, eumque de nomine compellans, apprehensa- que ejus manu, fidenter dixit: Noli pavere, nihil tibi mali accidit, redi ad opus; illæ vero tam- quam e somno excitatus, in pedes sese erexit, ac turrim rursus conscendit.

*non sine va-
riis prodi-
giis;*

F

10 Quanto autem studio et amore ferretur

in

EX ITALICO
J. NIGRI.
calamita-
temque ab
agris aver-
tit.

in concives et populares suos, eodem isto anno MCCCXCVII comprimis patuit: cum enim observasset circumvicinorum agrorum fructus et grandine et alia aeris intemperie annis prope singulis misere prostratos, communitatem induxit, ut particulari statuto colendum sibi præfigeret festum S. Brigidæ virginis, quam et in compatronam ac protectricem elegerunt, secutaque est postmodum perpetua et constans ejusdem festivitatis observatio. *Opinor hic indicari Brigidam illam Hibernicam virginem quæ apud Fæsulanos celebris est, utpote Italis notiore alia multo seniore S. Brigida thaumaturga, itidem Hibernica. De utraque eadem die agitur 1 Februarii; quod hic obiter notatum volui. Pergit elogii scriptor:*

Cum magna
sanctitatis
opinionis mo-
ritur,

11 Vivendi finem fecit bonus Dei Servus anno ætatis suæ LXVI, Julii die XXI, anno MCCCC, fuitque depositus in communi canonicorum sepulcro; verum noluit Dominus ut etiam sepulta maneret meritorum ejus gloria: etenim mox ab obitu sæpius apparuit resplendenti corpore genibus flexis ante summum altare, sicque visus est a sacrista, signum campana daturum ad Matutinum. Id vero ubi ad episcopum Taurinensem relatum est, præmisso fidei examine, tum circa prædictas apparitiones, tum circa virtutes et miracula, jussit is corpus adhuc integrum alba indutum, reponi in muro chori ad latus Euangelii, in loco elevato inter tres longiores lapides, sic ut per fenestellam, craticula ferrea oclusam, spectari corpus posset, sequenti disticho inferius scripto:

*Oddin veneranda jacent hic membra Barotti
Præpositum templi quem pia vita dedit.*

et honorifice
sepelitur.

12 Superiorem sepulcri istius partem occupabat depicta Sancti effigies, radiato capite, in habitu canonicali, flectentis ante imaginem Salvatoris in nube expositam, ad eum modum quo ei olim apparuerat; subscripto hoc epitaphio:

JESUS MARIA. BEATUS ODDINUS BAROTTUS PRÆPOSITUS HUIUS ECCLESIE ANNO DOMINI MCCCC, INDICATIONE OCTAVA, DIE XXII MENSIS JULII SEPULTUS. HIC PIUS, PRUDENS, HUMILIS, PUDICUS, SOBRIUS, CASTUS FUIT ET QUIETUS, VITA DUM PRESENS VEGETAVIT EJUS CORPORIS ABTUS.

13 Hoc in statu cum permanerent reliquæ, visitatæ fuerunt ab Hieronymo della Rovere Taurinensi archiepiscopo anno MDLXVI; deinde vero ab Hieronymo Scarampo episcopo Campaniensi et visitatore Apostolico anno MDLXXXIII atque ab ipsis summa cum veneratione monstratæ sunt familiaribus, et exteris qui tum forte aderant. Tantum vero accrevit Servi Dei sanctitatis fama, una et populi in ipsum fiducia, ob singulares gratias quæ post ejus mortem obtentæ sunt, ut in variis templis aliisque locis expressæ ejus effigies radiatæ omnes cum titulo Beati, præcipue vero in S. Juvenalis, S. Joannis Baptistæ, S. Francisci, S. Georgii, nec non in nosocomii frontispicio quæ hodie dum apparent.

D
Visitantur
ejus reli-
quæ;

14 Fatendum tamen, hominum imperitia ac temporum iniquitate (quemadmodum et in aliis rebus contingit) neglectam esse curam referendi in tabulas accepta beneficia, quæ, ut fert traditio, plurima fuere, eaque inter illud memorandum, quod capitis dolore affecti, dum ipsum Beati tumulo applicarent, omni protinus doloris sensu liberi inde recederent. Multi præterea contestati sunt, ejus meritis et intercessione, febres tertianas et quartanas sese dispulisse; unde et ad ejus sepulcrum et ad picturam frequentia visa sunt anathemata, ut in opinione hominum, Beatus semper habitus et creditus sit. Accidit autem ut corporis ejus depositum, cum novi chori exstructionem impediret, a primo Fossanensi episcopo Camillo Daddeo, in decentem capsam fuerit translatum IV Aprilis MDXCV, est anno MDCVIII, ad latus dexterum denuo collocatum est, inter ea sculptoriæ artis decoramenta, quæ modo adhuc spectantur, studio et munificentia sacerdotis Petri Antonii, beati Oddini agnati; *cujus videlicet cura et studio processus supra in Commentario prævio citati, instituti sunt;* sicque firmata in Beatum veneratio.

aliaque ve-
nerationis
signa acce-
dunt.

E

ANNOTATA.

a *Error aliquis irrepsit vel in textu Vitæ vel in inscriptione imaginis superius insertæ: hic enim dicitur mortuus anno 1400 ætatis 56; in Vita autem natus anno 1334.*

F

VIGESIMA SECUNDA DIES JULII.

SANCTI QUI XI KALENDAS AUGUSTI COLUNTUR.

B	S. Maria Magdalena apud Massiliam, in Provincia Galliæ.		S. Cyrillus patriarcha Antiochenus.	
	S. Syntyches Philippis in Macedonia.		S. Josephus comes confessor Scythopoli, in Palæstina.	
	S. Plato martyr Ancyrae in Galatia.		S. Wandregisilus abbas Fontanellæ, apud Rotomagos in Normannia.	
	S. Cyrillus	} Martyres Antiochiæ.	S. Meneleus abbas in monasterio Menatensi Arvernæ.	
	S. Andreas		S. Theophilus junior martyr in Cypro.	E
	S. Tebellius		S. Hieronymus episcopus Papiæ, in Insubria.	
	S. Aureus		S. Gualterius confessor Laude Pompeia, in Insubria.	
	S. Stertheus			
	S. Andreas	} Martyres Maxulitani in Africa.		
	S. Elianus			
	S. Aiaboso			

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

S Braulionis Cæsaraugustani episcopi translationem notavit hoc die Marietta; de ea et Sancti gestis pridem a Majoribus nostris actum est ad xviii Martii.

S. Theodosiæ Virginis et Martyris cultum celebrem alicubi fuisse in Rhemensi provincia, verbo observavimus ad auctaria Usuardina hoc die; nempe quod codici Heriniensi, cetera notæ optimæ, adjectam videremus Sanctæ istius translationem, de qua etiam meminit Florarium nostrum Sanctorum Ms. De qua translatione agatur, conjiciendum ex iis quæ de ipsa Sancta dicta sunt ad diem v Aprilis.

SS. Eugenium et Protogenem episcopos hoc die, sed minori caractere, primæ suæ Usuardi editioni adjunxit Molanus cum Apollo; sed ab eo textu in posterioribus editionibus prudentius abstinuit. Ferrarius omnia colligens, tres istos diversis annuntiationibus Catalogo suo generali hoc ipso die inseruit. De postremo loquimur infra, de duobus aliis Eugenio et Protogene actum est jam pridem die v Maii.

S. Germani inclyti Parisiæ urbis episcopi et confessoris translationem hoc die factam memorat Saussayus. Verum quæ de hac et de Sancti gestis dicenda fuerunt, habes in Actis ipso die natali xxviii Maii.

SS. Martyrum Achatii et sociorum memoriam agit hoc die Ferrarius, Labaci in Carniola, citatque tabulas ejus ecclesiæ. Unus est, inquit, ex decem millibus in monte Ararath in Armenia crucifixis, etc. At nos de iis jam pridem egimus die scilicet xxii Junii

S. Joannes Gualbertus perperam hoc die signatus est a Felicio, quem non video cur in eo imitatus sit Arnoldus Wion, nisi fortasse ut illum in annotationibus suis refellat. Nos de eo jam supra ejus die natali xii Julii.

Relatio reliquiarum sancti Hieromartyris Phocæ celebratur in Typico S. Sabæ, cujus Sancti mentio etiam fit in Mss. Menæis bibliothecæ Ambrosianæ, Martyrologio Arabico Ægyptio ac Kalendario Syriaco seu Chaldaico Romæ excuso 1624. et Latine reddito a D. Josepho collegii Maronitici anno 1661. Molanus dictam relationem addidit secundæ editioni sui Usuardi, ex quo fortasse Galesinius. Plures Sanctos synonymos non leviter intricatos enumeravimus die xiv hujus, occasione S. Phocæ martyris et episcopi Synopensis in Ponto, ut liquet ex Commentarii prævii paragrapho i, a pag. 600. Ad quem determinate Phocam ista hic sint referenda, fatemur nos nescire; eadem difficultas occurret die proxime sequenti inter Prætermisos. Vide interim dictum diem xiv Julii.

S. Paulus diaconus martyr perperam huc a Marietta translatus est; spectat ad xx Julii.

S. Victoris et sociorum martyrum festività a Marietta etiam transposita est. Vide xxi Julii.

SS. Florentii et Sysinnii memoriam hodierno latereculo inserit Florarium Sanctorum Ms., nulla prorsus nota adjecta, unde inter multos ejusdem nominis agnoscantur: satis sit ea hoc loco indicasse.

S. Marcellæ Martyris memoriam lego notari hoc die in variis Mss. tabulis Græcis, pluries a nobis citari solitis. Excerpta, quæ habemus ex Mss.

- A *Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, in elogio, quod de ipsa habent, narrant, incolas insulæ Chii venerabile ei templum ædificasse, tum quia magno ipsam affectu prosequuntur, tum quia plurima miracula ab ea quotidie patrantur: quorum unum, ad hodiernum usque diem inauditum, fieri perhibetur; inveniri nimirum lapillos supra littus, in quo templum ipsius conditum fuit, concreto sanguine plenos, quibus abrais, scobem in vasa abjectam adhibeant ad omnem curationem suam. Hinc omnibus innotuit tamquam Sancta et martyr, tum ex sanguine in lapillis reperto, tum ex apparitionibus nocturnis, etc., quæ sine certioribus sane monumentis minime admittenda sunt. Varias id nominis Martyres dedimus diebus variis in nostris Actis; an et ad quem dicim ista spectet, ignorare nos fateamur. Nec mirum, istam Martyrem adeo nobis esse ignotam, cum adeo ignota fuerit apud Græcos, ut in Synaxario Chiffletiano singulari isto characterismo signetur in duobus versiculis, qui ex Græco ita sonant: Tametsi ignoremus omnes nos [te] Marcellam; certaminis tui Christus novit modum. In tanta itaque temporis, martyrii aliarumque, quæ ad ipsam spectant, rerum ignoratione, nihil agendum nobis putamus quam simpliciter hic de ipsa meminisse.*
- B *Waldredum abbatem in aliquo Kalendario reperit Bollandus; at cum hic alibi notus non sit, sufficiet, ipsius hic meminisse.*
- S. Marchillæ memoria occurrit in Martyrologio Arabico-Ægyptio paulo ante laudato; verum desideratur major notitia.*
- Salvianum ut sanctum, ut episcopum, scriptis et meritis gloriosum hoc die prædicat Saussayus cum longo elegantique elogio, quod viro præclarissimo debitum non negamus; ast Massiliensem episcopum fuisse, nescio ubi Martyrologus iste legerit; multo minus ubi et a quo tempore Sanctorum honoribus donatus sit, aut, hoc potius quam alio die usquam colatur. Mirus est Saussayus in suis canonizationibus: hic Salvianum Sanctis adscribit, quem venerabilem dumtaxat dicere debuit; postridie vero Cassianum inter venerabiles collocat, quem Massiliæ altaribus admotum, ignorare non potuit. Sic rursus hoc die*
- C *Claudium Marium Victorinum exornat sancti appellatione, de cujus cultu nullum alibi vestigium. Baltfridem item monachum, ut S. Wandregisilo charum, in territorio Bituricensi annuntiat, opinor, ut sic discipulus Magistro jungatur; sed de cujus cultu certiores nos reddere oportebat.*
- Hilarius episcopus Vesuntionensis, quartus hoc die Sanctus est creationis Saussayanæ, seu mavis Ferrariæ: alii satis habent eum venerabilem pronuntiasse; ut de festivitate nihil noster invenit. Utrum depositio ejus vere contigerit 11 Kalendas Octobris, non opus est pluribus inquirere. Adde Pancharium et Justum quos in ipso suo Martyrologio huic Hilario eadem auctoritate adjunxerat.*
- Eliam Tolosanum ut beatum prædicat hoc die Marchesius in Diario, ejus occasione agens de S. Maria Magdalena, magnifice commemorans prætensum miraculum in rege Siciliæ, etc., quæ eo loci perperam intrusa sunt.*
- Augustinus della Bagella cum eodem titulo secundum locum occupat.*
- Catharina cognomento Martyr tertio loco ponitur sed absque ullo titulo.*
- Gofridus seu Godefridus ex abbate Claravallensi episcopus Lingonensis beati titulo donatur in sæpe citato Cisterciensi Kalendario; quem sanctum rotunde appellant Henriquez et Bucelinus longo eum ornantes elogio; quale etiam habet Saussayus, cum inter pios solum memorans. Chalemotus de eo agit VIII Novembris, ut jam xv hujus in prætermissis monuimus: si interea probeatur cultus, superest dies quo ejus Acta illustrentur.*
- Benedictus, ut jam dicti Godefridi discipulus, cum sola venerabilis appellatione hoc die relatus est a Chalemoto, taccute de eo Henriquez, qui die præcedenti ipsum memoravit; ast hic*
- Andream Bonavallensem monachum secundo loco annuntiat idem Henriquez, beatum de more prædicans, quemadmodum et Bucelinus, non ea monumenta citantes, ex quibus de cultu fiamus certiores.*
- Rapertus scholarcha vir doctissimus in Sangalensi monasterio laudatur hoc die a Dempstero.*
- Wilfredam reginam et abbatissam ex Martyrologio Anglicano se accepisse memorat Ferrarius. utique ex prima editione anni 1608, ubi cum elogio refertur, in altera anni 1640 a Wilsono prætermittitur.*
- SS. Theudilam, Isaac, Laurentium et septem alios martyres hoc die xxii Julii consumptos notavit Ughellus in episcopis Spoletinis tom. I, parte 2, col. 166; at de his aliisque Umbriæ Sanctis fuse disputatum est in Tractatu præliminari ad tomum I Julii, quo curiosos lectores remittimus.*
- Joannes Mindensis abbas et auctor reformationis Bursfeldensis cum titulo beati refertur in Fastis Westfalicis nostri Joannis Velde, Mindæ ad S. Mauritium, additque*
- Joannem de Hagen et indagine cum eodem titulo, ut primum ibidem reformatorem; de quorum qualicumque cultu certiora monumenta desideramus.*
- Joannes de Lana cum titulo beati signatur in Encomiastico Augustiniano Philippi Elssii; verum alia requiruntur ut inter Sanctos hic locum habere queat.*
- S. Adrianum confessorem hoc die Massiliæ nobis annuntiat Castellanus in Martyrologio suo universali, apposito ad marginem seculo IV, absque alia notitia quam frustra alibi quæsi vi hactenus; ut unde Sanctum istum, Massiliensibus ipsis plaue ignotum, eruerit ipse, conjicere prorsus nequeam: at certe sola ejus auctoritas, ut jam alibi dixi, ad adstruendos novos Sanctos sufficiens nobis non est, nec erit umquam.*
- Tactum Ilerdensem episcopum Tamayus unicum habuit, quem in acie Sanctorum snorum Hispanorum hoc die collocaret his verbis: In regio Onniensi cœnobio prope Burgos Hispaniæ, B. Tacti episcopi Ilerdensis in Cathalonia, qui cognitis sancti Eneconis, illius monasterii abbatis, mirabilibus, relictæ sedē, monachum induit, ubi celebris operatione virtutum, ad cœlos confessor inclytus migravit. Cujus corpus juxta sancti abbatis sarcophagum tumulatum, adhuc honorificentissima theca quiescit. Quis hæc legens de vero tam præclari Sancti cultu dubitet? Interim ex ipsa Tamayi confessione, in ea serie ignotum*

- A ignotum antea fuisse constat. Audi loquentem ipsum : Nunc primum, inquit, ejus nomen in Martyrologiis scriptum videbitur, quia huc usque S. Præsulis festa ignorabatur dies, licet ejus sanctitudo et venerabilis memoria, publica apud cœnobitas monasterii regalis Onniensis a multis retro seculis exstiterit. Eam nunc suscitare compellimur, cum, Deo favente, tanti Præsulis in diei transitus cognitionem inciderimus. Quasi vero sufficiat, diem obitus cognoscere, ut quis publica veneratione donetur : neque fictitii Auli Hali adductum epigramma apud nos ulla sanctitatis momenta adfert aut huic aut aliis id genus Sanctis, quos nobis obtrudit sola Tamayi, toties convulsa auctoritas.
- Ludovicus Grippius martyr, in territorio Ebroidensi
- Godefridus item martyr, Londini in Anglia
- Angelus Pincianus confessor, Romæ
- Matthæus Ferulanus confessor, Ferula in Sicilia
- B Stephanus ab Antiqua mellatia confessor, Cocolanis in India Occidua
- Laurentius a Brundusio confessor, Ulyssippone
- Magdalena a sepulcro virgo abbatissa, Belvisii in territorio Placentino Hispaniæ
- Petrus a Valentia in citeriori Hispania laudatur a Fortunato Huebero in Menologio Franciscano, qui etiam reliquos memorat, sed omni titulo abstinent; et præterea addit
- Petrum Niethi in territorio Valentino Hispaniæ.
- Matthæum Rubeum Cajetanum in Italia.
- Claram de Sambucca in Sicilia.
- Fulgentium de Asculo Ordinis Capucinatorum cum pluribus aliis ex eadem congregatione.
- Margaritam Richiam viduam Senensem in Italia, ut multis virtutibus et spiritu prophetiæ illustrem, superaddidit P. Benignus Fremaut in Vitis Belgicis Ordinis Seraphici, ex Fastis Senensibus et Vita edita 1699.
- S. Apollonius martyr notatur in Synaxario Divionensi; sed de eo agemus cum Martyrologio Romano
- C xxiii Julii.
- S. Apollinarem Ravennatensem episcopum hoc dies referunt nonnulli codices Hieronymiani; verum colitur et de eo cum Martyrologio Romano agemus die sequenti
- xxiii Julii.
- SS. Martyrum Trophimi et Theophili, ac aliorum triginta (tredecim) memoria hoc die notatur in supplemento nostro Sirmondo-Chiffletiano, pluries citato : de quibus, quod et heri monuimus, agendum cras cum Martyrologio Romano, quod duos ex istis, qui hic nominantur, recenset xxiii Julii.
- De S. Lewinna virgine martyre agunt hoc die plures recentiores Martyrologi eum Greveno et Molano; ast eandem plerique etiam signant xxiv hujus; nos habita ex ipso loco notitia, quod hoc die non colatur, ejus festivitatem ad proprium diem remisimus
- xxiv Julii.
- SS. virginum et martyrum Julianæ et Sempronianæ meminit hoc die Ferrarius in territorio
- Barcinonensi, citans ecclesiæ istius tabulas. Errat in nomine Sempronianæ pro qua scribere debuit Sempronix; non minus felix in assignando die, qui apud Tamayum est
- xxvii Julii.
- S. Neoti monachi Angli translatio signatur hoc die a Menardo; cum ego esse existimo, de quo in Actis Benedictinis
- xxxii Augusti.
- S. Julianæ virginis et abbatissæ inventio ut hoc die facta ponitur a monasticis Wione, Dorganio et Menardo in monasterio S. Blasii de Catoldo Venetiis. Ferrarius translationem scripsit; at natalem ejus referunt ad
- i Septembris.
- Philippus aliquis, saltem quantam ex abbreviato nomine licet colligere, adjicitur, ut Minorita et ut martyr cum sociis a Saracenis occisus, inter additiones Mss. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum; at quis ille sit, nec Arturus me hactenus nec alius docere potuit. Si forte Ceptanos indicare voluit annotator, male efformato nomine, de iis agetur
- xiii Octobris.
- S. Verenam virginem martyrem ut S. Ursulæ sociam inter Scotos collocavit Camerarius, avide inde accepit Arturus, ipsam Veronam appellans; sed ea a sociabus avellenda non est, de quibus omnibus agetur
- xxi Octobris.
- Benno Osnabrugensis episcopus insigni elogio ornatus ab Alberto Krantzio lib. 5 Metropolis cap. 26, pag. 136, atque præfuisse ecclesiæ cum summa laude per annos viginti; migrasse anno octogesimo octavo post mille, xi Kalend. Augusti; atque adeo hoc die, quo proinde coli ipsum oporteret, si vera sunt, quæ de ipso prædicat Vita B. Bennonis episcopi Misniensis ad xvi Junii tom. 3, pag. 156 D, ubi hæc disertis verbis asseruntur : Floruerunt autem hoc nomine [Bennonis] viri non incelebres; unus quidem episcopus Osnabrugensis, ob vitæ meritum in Sanctorum numerum relatus. Ad quæ notavit Hensehienius, ipsum in Catalogo episcoporum apud Blavium, in descriptione episcopatus Osnabrugensis BEATUM appellari, at non videri cultum habere aut habuisse; nomen certe non inveniri in Kalendariis istius ecclesiæ ante Breviaria cussis. Sed iis, inquit, mos est ponere solum celebriores, inter quos hactenus connumeratus non est. Fasti Westfalici Mss nostri Joannis Velde ipsum cum Beati titulo annuntiant
- xxvi hujus, monentque a Ferrario et aliis signari xx Novembris. In ea incertitudine visum est tempus concedere Osnabrugensibus, ut de legitimo cultu nos doceant, omnia interim remittendo ad dictum diem
- xx Novembris.
- Sancti Apollo, discipuli et episcopi Conensis memoria in Asia notatur hac die apud Ferrarium, qui eum ex Molano accepit, Usuardo ejus anni 1568 adjectum. De isto Sancto una eum Sosthene, Cepha, Tychico, Epaphrodito, Cæsare et Onesiphoro jam egimus die xxii Martii, occasione S. Epaphroditi. Vide etiam Prætermisissos ad diem xxix ejusdem mensis. Verum quia Græci rursus eos proferunt die vii, viii, et ix Decembris, si quidquam præter illa, quæ jam dicta de illis sunt, tunc dicendum occurrat, poterit illud dari
- vii, viii vel ix Decembris.

DE S. MARIA MAGDALENA

J. B. S.

APUD MASSILIAM.

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS

§ I. Exponitur quæstionis status.

SECULO I.

Interminabilis suborta quæstio

B

de Sancta longe illustrissima,

C

et ab Evangelistis tam clare expressa.

Quod de genealogiis prima sua ad *Timotheum* epistola cap. 1, §. 4 olim scribebat *Doctor gentium*, quæstiones esse interminatas, id huc non inepte referri posse nonnulli existimant, ut interminata et interminabilis asseratur proponenda hic expediendaque disceptatio de sancta toto orbe Catholico illustrissima *Maria Magdalena*, ferventissimo in *Christum* *Servatorem* amore, ex ipsis sacrosanctis *Evangeliiis* tam cognita, quam notis suis proprie characteristicis hodieum implicita; utpote de qua jam a binis seculis disputatum sit, et porro etiamnum inter viros eruditissimos acris maneat concertatio; varie olim proposita, varie conclusa; necdum decisa, neque argumentis pure historicis verosimillime umquam satis dirimenda. In medio posita sunt falli nescia *Evangelistarum* oracula, patent omnibus venerandorum *Patrum* in iis explicandis sententiæ, exhaustam prope dixeris perspicacissimorum nequidquam interpretum aliorumque scriptorum eruditionem, neque tamen ita hactenus elucidata est quæstio, ut plane pateat, utri contententium parti omnimode acquiescat humanum ingenium, sola perspecta veritate omnino saturandum, aut fide divina subigendum.

2 Fontes attingi seu locos e quibus argumenta depromenda veniunt, non quod de dogmate aliquo agatur, in quo fides detrimentum pati queat; in puro enim facto historico sistitur, neque clare revelato, neque ex *Patrum* sensu determinato, vel, ut dicebam, facile terminabili. Ut vero rerum momenta satis pateant, resque omnis justis suis terminis circumscribatur, ea dilucide præmittenda et restringenda sunt, de quibus et qua ratione controversatur. Siquidem innumera de *Magdalenis* et *Mariis* scripta dicam, an intricata sunt, adducta ultro citroque *Patrum* testimonia, eadem hæc modis diversissimis distracta, atque ad arguentium sensum detorta, quæ si recte expendere, nec uni ferme nec alteri hodie contententium parti certum seu decretorium momentum afferre perspicies; pauca certe quæ hodiernam controversiam ex professo attingant. Nos, quo poterimus studio, evitare hoc loco conabimur, ne res per se satis implexa majores etiam tenebras lectoribus affundat, quibus affatim difficultatis suppeditabitur etiam dum tota controversia, justis suis terminis contracta proponetur. Ad magni litigii status varios seu phases sensim accedimus.

3 Neque vero de sanctitate, virtutibus, gestis, miraculis aut cultu, more nostro hic disquirendum est, neque dubitari a quoquam potest, dum sanctam *Mariam Magdalenam* hoc die nominamus, quin de ea sermo sit, quem sacri *Evangelistæ* expressissime variis locis propria ea appellatione indignant, hoc addito caractere, quod septem malignis spiritibus eam *Dominus* liberaverit; *Lucæ* 8: *Maria* quæ

vocatur *Magdalene*, de qua septem dæmonia exierant. *Marci* 16: Apparuit primo *Mariæ Magdalene*, de qua ejecerat septem dæmonia. Eadem est quæ *Joannis* 19, stabat juxta *Crucem* *Jesu*; et *Joannis* 20, quæ nuntiavit *Apostolis*, quia vidi *Dominum*. Eadem demum quæ *Matthæi* 27 et 28 non semel appellatur. Hæc tam clara sunt, ut luce sua oculos prope offendant, vixque, his lectis, cuiquam suaderi possit, circa hanc laudatam adeo in *Evangeliiis* feminam difficultates suboriri posse.

4 At non ibi cardo vertitur, notissimam omnes agnoscunt sanctam *Mariam Magdalenam*; audienda sunt quæ de ea sancti *Patres* alique scriptores investigaverint. Ex *Lucæ* 7 desumitur quodammodo quæstionis exordium, nempe ex vulgatissima mulieris peccatricis in convivium *Simonis Pharisei* irruentis, et *Christi* pedes ungentis vulgatissima historia. Quæritur enim utrum ea peccatrix pœnitens, quæ in solo *S. Lucæ* *Evangelio* memorata et anonyma est, utrum, inquam, ea mulier ipsa sit sancta nostra *Maria Magdalena*, primum peccatrix in civitate, deinde dilectissima *Christi* sectatrix, discipula, ministra. Atque hæc prima phasis est, si ita loqui licet, seu aspectus, sub quo quæstionem quis contemplari possit, partemque affirmativam tueri, uti pridem fecerunt viri sanctissimi juxta ac doctissimi *S. Bernardus*, *Nicolaus Clarævallensis*, *Petrus abbas Cellensis*, *S. Thomas* et *S. Bonaventura*, quorum verba et argumenta ubi opus erit, in medium producemus.

5 Rursus cum *Joannis* cap. 11 dicatur *Mariam* fuisse *Lazari* et *Marthæ* sororem, de qua prædicet *Evangelista*: *Maria* autem erat quæ unxit *Dominum* unguento, et extersit pedes ejus capillis suis; at vero nulla alia unctio sciatur ante id tempus facta fuisse præter illam solam et unicam, de qua ex *Lucæ* *Evangelio* jam egimus, disputant *Patres* et interpretes, utrum ista *Maria Marthæ* et *Lazari* soror, ab habitationis loco *Bethanica* dicta, ipsa illa fuerit mulier pœnitens, antea in civitate peccatrix, non jam *Maria Magdalena*, sed amantissima illa *Maria* quæ etiam sedens secus pedes *Domini*, audiebat verbum illius; dum *Martha* soror sollicita, rebusque domesticis occupata, sola *Domino* ministrare cogebatur; sub quibus terminis eam opinionem, duce *Augustino*, propugnant viri alii, tum sanctitate quoque tum doctrina illustres, quorum elenchum non recte confecit *Calmetus*, *Augustinum* omittens, *Beda* autem et alios adducens, qui apertissime unitatem propugnant, de quibus infra uberius.

6 Has duas opiniones, utut inter se diversas, in unam combinasse videtur tertia illa communissima, quæ principio logico innixa, consequens censet, ut quæ uni tertio eadem sunt, eadem inter se connectenda sint, eorumque *Patrum* auctoritates in partes suas non incommode trahi posse existimat; estque illa et fuit semper *Ecclesiæ* ipsius consensus; dum *Mariam Magdalenam*, jam cum peccatrice confusam, hanc vero cum *Maria Bethanica*, unam esse eandemque credidit feminam: nimirum, ut denuo repetamus, censuit et constanter censet, pœnitentem illam

Quæsitum a SS. Patribus utrum ipsa peccatrix fuerit?

E

Alii an ipsa Lazari et Marthæ soror?

F

Capitulis controversia, una designatur an plures femine?

A illam peccatricem, et Mariam Magdalenam, et Mariam Lazari ac Marthæ sororem minime discernendas esse. Ipsissima hæc, inquam, et receptissima est totius Ecclesiæ Catholicæ, saltem Occidentalis consensus, perpetua traditione, Officiis ecclesiasticis aliisque monumentis ab omni ævo stabilita et confirmata.

Non ut olim
de unctionibus
disputatum est,

7 Ne qua supersit confusio, præmittendum omnino fatendumque est, non sic olim inter vetustiores Patres, tum Latinos tum Græcos, agitatam fuisse quæstionem, de una nempe aut pluribus feminis Evangelicis (quas postmodum tres Magdalenas, alii tres Marias nuncuparunt) nam præcipua illorum investigatio nunc huc, nunc illuc deflexit, prout exponenda Evangeliorum capita materiam suggerebant. Nimirum de unctionibus quærebatur potissimum, atque illæ quotuplices, seu a quot diversis feminis factæ statuerentur. De primorum seculorum communiori sententia testis est Origenes in Matthæum Homilia 35: Multi quidem æstimant, ait, de una et eadem muliere quatuor Evangelistas exposuisse. Sic et Chrysostomus in eundem Evangelistam: Una et eadem apud omnes Evangelistas esse videtur. Sed de his plura inferius, ubi de Theophilo Antiocheno, de Theophylacto, Euthymio aliisque Græcis, uti et de Latinis Patribus, qui pro triplici femina perperam adducuntur; quemadmodum et unitatis defensores Patres aliquot allegare soliti sunt, qui de hodierna quæstione cogitasse non videntur; ut ad rectam totius controversiæ nostræ intelligentiam definitionemque segreganda sint ea omnia, quæ verum quæstionis hic ventilandæ nodum non attingunt.

sed ut a Fabro
Stapuliensi obtrusa
nova opinio.

8 Hæc igitur ipsa est, et non alia quæstio: ex una parte recentiores nonnulli ducibus Fabro Stapulensi, atque Jodoco Chlicovæo, volunt, Mariam Magdalenam, a Maria Bethanica, et has ambas a peccatrice pœnitente diversissimas esse, ita ut non una sed tres distinctæ omnino feminæ habendæ sint; sicque hæc opinio plane ex diametro adversatur jam dictæ, quæ tria ista nomina, seu propria seu appellativa, uni et soli feminæ aptanda contendit. Atque hæc quidem constantissima et indubitata (ut ipsi adversarii fatentur) Ecclesiæ sententia, saltem a tempore sanctissimi Papæ Gregorii Magni, hoc est a fine seculi VI, seu a VII principio. Neque diserte turbatam unquam novimus eam possessionem usque ad annum 1519, dum bini illi Parisienses doctores, inter plurimos istius temporis errores novam hanc atque catenus inauditam opinionem in lucem protrudere, qua jam non una Magdalena, sed tres omnino diversæ feminæ, et quidem ipsæ dictæ Magdalenæ orbi innotescere ceperunt, non sine gravi scandalo, cui tollendo exserenda fuit Sorbonæ restrictio, edita celebri censura 1x Novembris anno 1521, quam 1 Decembris ejusdem anniratum habuit, quamque hic opportune subnectendam censuimus. Frustra apud Universitatis historicum Bulæum quæsitæ, desumpta est ex Bibliotheca critica tomo 2, a pag. 286.

Censura Sorbonica de tribus Magdalenis.

anno 1521 a
Sorbona Parisiensi,

De unica Magdalena, Decanus et Facultas Theologiæ in alma Universitate Parisiensi, omniibus fidelibus salutem. Ad Romanos scribens Apostolus Paulus, aliloquus Christi præco, ipsos orthodoxæ fidei cultores his verbis salubriter hortatur: Quæ pacis sunt sectemur, et quæ

ædificationis sunt, invicem custodiamus. Quod utique salutare monitum cum omnes pro viribus amplecti debent libenter, tum sacrarum Litterarum professioni addicti, quorum proprium munus ac partes habentur, ea quæ sunt ædificationis, quantum ad doctrinam et mores in populo Christiano promovere, quæ vero offendiculum aliis præstant studiose revellere.

10 Cum itaque proximis annis, occasione quorundam opusculorum in lucem editorum, quæ plures esse Magdalenas disseruerunt et prædicarunt, eamdem sequentium sententiam multa et gravia oborta fuisse noscantur scandala in populo Dei; quam plurimi quoque potuerunt ea occasione abduci a sincera devotione in unicam Magdalenam, ut fructuosæ post lapsum pœnitentiæ speculum hactenus habitæ*, nec non divelli ab universalis Ecclesiæ ritu, unicam Magdalenam in suo Officio adstruentis. Quin imo et possit consimiliter etiam trahi in dubium et ambiguitatem quamdam de reliquis institutis, quæ ecclesiastica sanctione observantur, longa jam antiquitate receptis, itane habeant sicut tradit Ecclesia, an secus; quod aliorum saluti vel maxime incommodaret: nempe nihil certum aut indubitatum in tota Ecclesia demum relinqueretur, si cuique pro suo arbitrio impune liceret hujusmodi traditiones sanctorum Patrum per Ecclesiam receptas, rejicere aut calumniari; quibus incommodis per alia quorundam scripta videbatur satis fuisse provisum.

11 At cum proximis diebus, certis acceperimus documentis, nonnullos rursum in dubium etiam publice populum Dei docendo revocare, an unica fuerit secundum Evangelicam historiam Magdalena vel plures: hinc est quod nos pro nostro officio studentes hisce offendiculis minorum subortis obviare, opportunum itidem remedium, ne amplius posthac enascantur adhibere; post frequentes inter nos habitas super hac re conferentias, definimus, decernimus, atque determinamus, sententiam S. Gregorii (qui totius quondam Ecclesiæ Præses fuit et sapientissimus Officii ecclesiastici auctor, et moderator) quod (licet in sacris Evangeliorum textibus ejusdem peccatricis pro diversitate statuum ejus varia legantur officia) unica tamen sit Maria Magdalena, quæ Marthæ soror exstitit, peccatrix illa cujus conversionem scripsit Lucas in capite sui Evangelii 7, amplectendam esse et tenendam, ut Evangelio Christi conformem, et Ecclesiæ Catholicæ ritui consentaneam.

12 Scripta vero adversus hanc sententiam nullatenus esse toleranda, nos assensu concordi censemus, omnibusque inhibendum, et iis qui de nostro existunt gremio, aut sunt futuri inhibemus, ne deinceps eorum quispiam præsumat in concionibus ad populum, aut disputationibus publicis, librisve, aut alias asserere, plures esse Magdalenas: aut in dubium revocare, quod sit unica. Datum in nostra congregatione apud collegium Sorbonæ, in ejus majore aula, ad hæc specialiter convocata, die Sabbato 1x mensis Novembris anni Domini MDXXI. In quorum testimonium præsentibus manu nostri Bedelli majoris seu Notarii signari jussimus in nostra congregatione apud S. Mathurinum post Missam de more celebratam, per juramentum convocata; ubi et hæc ex abundanti confirmata fuere et ratificata,

die

AUCTORE
J. B. S.

accurate discussa,

* habitam

E

et ad receptam Ecclesiæ sententiam,

F

assensu concordi prohibita.

AUCTORE
J. B. S.

die prima Decembris MDXXI. De mandato Dominorum Decani et Magistrorum sacræ Facultatis Theologiæ. *Signatum* J. de Neri.

§ II. Quæ potissimum adducantur ad suadendam trium feminarum diversitatem.

Difficillimam esse quæstionem agnoverunt eruditi,

Videre pridem eruditi quique, quod jam dicere cœperam, difficillimum esse, si non prorsus adynatou, ex proposita quæstione feliciter eluctari, ut pridem monuit Cardinalis Quinonius in *Breviario Romano a se disposito et Parisiis edito*, anno 1558, lectione v *Officii ipsius Sanctæ* scribens: De Maria Magdalena non parvam esse doctissimorum et gravissimorum virorum controversiam, quibusdam res gestas ad unam, aliis ad plures mulieres referentibus; ubi alludere omnino videtur ad ea quæ Parisiis actitata olim fuisse jam notavimus. Sic et Cardinalis Baronius in *Annalibus* idem saxum volvens ad annum 32, ingenuè fatetur, nec tanti se esse, nec de se tantum præsumere, ut de his supremam ferre sententiam præsumat vel proponat. Neque id se facere posse credidit *Estius* in famosa oratione *Duaci* habita XXI Julii anni 1609, quæ inter excusas est quarta decima, ubi præcipue adversus *Baronium* decertare videtur. Atque is est qui sopitam quodammodo priori seculo XVI acerrimam controversiam, sequenti ineunte primus suscitavit, solus inter *Belgas Catholicos*, quos ego quidem noverim, qui ab antiqua sententia, saltem palam et aperte desciverit: in eo laudandus, quod pari modestia atque eruditione mentem suam proposuerit. Sic prolationem suam academicam orditur:

quos inter doctor *Estius*

14 Quæstio celebris est apud theologos, auditores, utrum ea quæ in Evangeliiis commemorantur vel de muliere peccatrice, cui remissa sunt a Domino peccata multa, quia dilexit multum; vel de Maria Magdalena, de qua ejecit septem dæmonia, quæque circa sepulcrum Domini sollicita fuit; vel de ea quæ apud tres Evangelistas Dominum unxisse legitur in Bethania: in unam eandemque mulierem omnia competant, an vero ad diversas, duas scilicet, aut tres, aut etiam quatuor mulieres sint referenda. Variant enim opiniones, plerisque sentientibus, quod una sit eademque; aliis vero in duas; aliis in tres quatuorve ea quæ narrantur, distribuentibus. Quæ quæstio quoniam ad intelligentiam evangelicæ narrationis, et dicta Evangelistarum inter se concilianda, pertinet atque conducit; gratam fore huic celeberrimo auditorio ejus tractationem minime diffido: maxime quod et temporis occasio nos huc invitet. Nam sive una sit illa mulier, sive duæ, sive plures; crastina dies, qua per totam Ecclesiam solennitas agitur beatæ Mariæ Magdalene, ita nobis corum quæ sive de una, sive de pluribus Evangelica prodidit historia, sub uno nomine commemorationem indicit; ut etiamsi plures sint, nullius tamen earum memoria prætermittenda videatur.

receptam opinionem labefactare conatus.

15 Est autem hæc quæstio non nuper excitata, vel hoc vel superiori seculo; sed de qua etiam veteres ac præcipui Doctores Ecclesiæ, tamquam de dubia et controversa quæstione locuti sunt. Quam proinde Cæsar Baronius, in suis ad *Martyrologium Romanum* annotationibus, famosissi-

mam et antiquitus disputatam quæstionem appellat. Marianus quoque Victorius in *Indice operum* S. Hieronymi difficillimam vocat, et ubique in Ecclesia controversam. Dixi præcipuos Ecclesiæ Doctores de ea velut dubia locutos fuisse, hi sunt: Ambrosius, Hieronymus et Augustinus. Verum de his Patribus infra suo loco; sufficiat hic ex ipso *Estio* rei recitandæ difficultatem præmonstrasse, quam recentissime etiam probe agnovit eruditissimus Augustinus Calmet, non semel alibi a vobis laudatus, in dissertatione præmissa *Commentario in Lucam* a pag. LXIV; et sic loqui oportet sapientes omnes, qui mare istud magnum ingressi, viam feliciter, saltem cum certa veritatis apparentia, evandandi nequaquam se invenire fatentur.

16 Non ita sentire visus est anonymus (quem *Mauconduit* appellatum intelligo) qui anno 1685 editam medio autem seculo Loveti alicujus dissertationem, ex *Estio* ferme desumptam, sed novis phaleris indutam, in lucem emisit, multa piissime præfatus, ac speciosissimos titulos accumulans, quibus se ad scribendum impulsus proficitur; vel eo quidem usque, ut multum honorarium se sibi imposuisse asserat, quod illustrissimas sanctas Mariam Magdalenam et Mariam Bethanicam, errore populari turpiter infamatas, peccatrices seu meretrices et ipse eatenus crediderit. Tunc satis retractatam ait, descriptam supra *Facultatis theologicæ Parisiensis* censuram, per approbationem Lovetiani opusculi: quin imo tunc prævalere quodammodo cæpisse *Fabri* et *Chlichtovæi* opinionem, ex quo in *Breviario ecclesiæ Parisiensis* particularis ambabus istis Mariis festivitas, et sua cuique Officia propria assignata essent. Ut paucis dicam; pio suo et penitente stylo, litem prorsus se evicisse, sanctissimasque Virgines debito honori restituisse, haud inglorius triumphat.

Audacior anonymus eam convellere nititur,

17 Juverit Latine facere, atque hic pro majori parte attexere Loveti præfationem, ab anonymo adoptatam, ut in brevi schemate pateat, quam ornate, et ad persuadendum speciose venditentur, quæ pro triplici Evangelica femina ex eo tempore in sola Gallia studiose evulgata sunt, *Estii* argumentis potissimum innixa, ut ex sequenti paragrapho clarius perspicies: aliis interim non deficientibus, qui pro recepta Ecclesiæ sententia calamos certatim strinxerunt. Audiatur primum jam dicta Loveti præfatio. Sic lectores alloquitur: Demonstrabit vobis hic discursus, S. Mariam Bethanicam, S. Lazari sororem distinctam personam esse a S. Maria Magdalena, et neque unam neque alteram fuisse umquam feminam illam quam Evangelium peccatricem appellat. Agnoscitur ea distinctio ex Evangelio Lucæ, dum sub finem cap. 7 narrat, feminam peccatricem, post condonata peccata a Christo dimissam esse, et capitis 8 initio, distinguens Magdalenam a peccatrice sic dimissa, ait, Magdalenam, de qua septem dæmonia exierant, Christum secutam cum aliis mulieribus provincie Galilææ. Sub finem autem capitis 10, distinguens Magdalenam a Maria Bethanica, scribit, Jesum, Judæam ingressum, hospitatum in domo Marthæ, cui erat soror, nomine Maria, quæ sedebat secus pedes Domini.

Loveti argumenta suscitans,

18 Alterum distinctionis argumentum sumit Lovetus ab unctionibus in Christi corpore a diversis mulieribus, diversis locis, et diverso prædicationis ejus tempore peractis, quarum prima Lucæ 7 in Galilæa, civitate Naïm, in domo Simonis Pharisæi,

instansque a variis unctionibus,

dum

A dum esset Joannes in carcere, anno Christi 32 innectitur, facta a muliere peregrina, notissima in civitate peccatrice. Uctionem secundam, de quo Joannis cap. 11 et 12, collocat in domo Marthæ anno Christi 34, diu post Joannis martyrium. Tertiam vero hisce adjungit, quæ describitur Matthæi 26 et Marci 14, in eodem quidem Bethaniæ castello, sed in domo Simonis Leprosi, quadriduo post jam dictam secundam, et duobus ante passionem diebus; et hæc quidem non pedibus adhibita sed capiti, a muliere non minus incognita quam innominata. Subsumit Lovetus: atqui ex nullo Evangelii textu eruitur, quod Magdalena harum unctionum ulli interfuerit; inde igitur consequens est mulierum distinctio, imo non triam solam, sed et quatuor; in quo Estius ant non intellexit Lovetus, ant certe secutus non est.

quod Estius ante præcluserat;

B 19 Etenim ut recurrentem identidem difficultatem circa unctionum numerum hinc simul et semel amoveam, cum Estio sentiendum omnino existimo, unam eandemque referri apud Matthæum Marcum et Joannem, non in domo Marthæ, sed apud Simonem Leprosam in Bethania paulo ante passionem, a Maria Lazari et Marthæ sorore, certissime factam. Sic habet Estius pag. 232: Primum non puto laborandum in explicandis argumentis eorum qui narrationem Matthæi et Marci de muliere in Bethania ungente Dominum, et narrationem Joannis de Maria sorore Lazari, itidem in Bethania Dominum ungente, ad diversas referunt unctiones; ac multo minus qui etiam ad diversas referunt personas: quod faciunt Origenes... et eum secuti Theophylactus in Marcum, et Euthymius in Matthæum. Placet enim omnino hac in parte quod scribit Augustinus lib. 2 de consensu Evangelistarum cap. 79, non esse dubium, quin eandem rem memorati tres Evangelistæ narrent gestam in Bethania: ubi etiam discipuli (quod omnes tres commemorant) murmuraverunt adversus mulierem, tamquam de perditione pretiosissimi unguenti. Nam quod obstare videtur; dum unus Evangelista narrat, pedibus infusum unguentum, alii duo capiti; docte eam apparentem dissonantiam tollit eodem loco Augustinus.

C ex quo tamen reliqua accepta sunt.

20 Jam tertia distinctionis evidentia Loveto est, quod mulieres istæ diversis cognomentis apud Evangelistas indigentur, quo nostrum Maldonatum adducit: Ubique Mariam Magdalenam appellant Evangelistæ, ut eo cognomento illam distinguant ab omnibus aliis quæ Mariæ vocabantur. Quarto arguit a diversitate originis et mansionis, quæ ibi fusius deducta, satis est hic indicasse, ex Estio mox cum aliis integre exhibenda. Demum urget, quod sanctæ istæ Mariæ diversis locis sepultæ asserantur; et quidem Magdalena, ad finem usque vitæ virgo purissima, Ephesi martyrium passa, ibique sepulta sit; Bethanicam autem Hierosolymis cum sorore depositam oporteat: utpote cum hagiomastyx Lannoii quatuordecim omnino Martyrologia, et ipsi quidem antiqua, produxerit, in quibus sanctæ Sorores sic annuntiantur: Hierosolymis, nativitas sanctarum Marthæ et Mariæ sororum Lazari. Hæc denique præfationis conclusio Lannoii ipsius verbis concepta: Notandum est, nomine Mariæ, Mariam Magdalenam non intelligi, sed aliam mulierem, juxta sententiam veterum Patrum, qui Magdalenam Lazari sororem non fecerunt, a peccatrice distinxerunt, adeoque plures mulieres in Evangeliiis intelligendas statuerunt. Qua de re

videatur Estius in doctissima oratione, quam de Magdalena, illiusque a peccatrice discrimine habuit. Est hic præ manibus ex qua nihil intactum relinquetur.

AUCTORE
J. B. S.

21 Habes brevi compendio argumenta fere præcipua quæ a recentioribus adducuntur ad evertendam universalis Ecclesiæ, saltem Latinæ sententiam, de prædictarum mulierum unitate atque identitate. Anonymi libellum ad Majores nostros continuo misit clarissimus Claudius Castellanus, sexcenties nobis laudatissimus, tametsi a placitis ejus particularibus plerumque discrepans. Is, ut erat unitatis impugnator acerrimus, sic nobis suadere non destitit, ut Gallicam istam opinionem amplecteremur, quam mihi, fatebor lubens, tantum non persuaserat; usque adeo efficacia videbantur ea argumenta quæ in primo suo Martyrologii Romani cum notis Bimestri splendide et eleganter proposuit, quæque hic etiam Latine versa exhibeo, ne quis miretur si in meis ad Usuardum Observationibus sententiæ isti propius accedere visus sum; sic tamen ut præmaturæ nihil definiendum censuerim, totius controversiæ decisionem ad hunc locum remittens. Ipsum igitur Castellani etiam audiamus ex XIX Jannarii, quo die Mariam et sororem Martham annuntiare non dubitavit. Sic ibi collegit quidquid in favorem opinionis suæ adduci posse existimavit, eo persuadendi conatu tantoque verborum lenocinio, ut in distinctionem lectores blande satis, quin et nervose alliciat.

Castellanus
dicte opinio-
ni insistent

22 Incipit a vetustioribus Martyrologiis, quorum cum esset peritissimus, summum ex iis momentum accersere non prætermittit; unde ad Menæa progressus, diversas ex ipsis utriusque Mariæ festivitates ostendit: quæ omnia postmodum a nobis explicabuntur. Inde dilabitur ad Flodoardum de templo Bethanico Lazari et duarum sororum seculo X agentem. Tum ad celebrem historiam Vezeliacensem, quo nimirum ex ipsa Palæstina S. Mariæ Bethanicæ corpus translatum fuerit, ibidemque inventum anno 1265, ac biennio post adstante sancto rege Ludovico translatum in thecam argenteam per Legatum Simonem, ad Romanam Cathedram evectum, sub nomine Martini IV 1281, a quo paulo ante costa, inde ablata, ecclesiæ Senonensi concessa fuerat. Confusam eo tempore Mariam istam ait cum Magdalena, id quod centum ante annis minime factum fuisse, probare conatur auctoritate S. Bernardi, quæ suo loco recurret; nti et tota Vezeliacensis traditio, collata cum Massiliensi, cui tantopere inniti non debuit Castellanus. Urgentiora sunt ejus argumenta ex ipsis Evangeliorum textibus desumpta, quæ ejusmet verbis reddi merentur:

E

speciosissima
quæque
adduxit,

23 Nihil adeo stupendum, inquit, quam sit hæc (trium mulierum) confusio iis, qui Evangelia legunt, nullo præjudicio affecti: præterquam enim quod eodemmet tempore quo Christus peccatricem conversam e Simonis Pharisæi domo dimittit, mox prædeant Magdalena, Joanna, Susanna et mulieres aliæ, ex quo a malignis spiritibus curatæ erant, Dominum cum Apostolis sequentes, et de facultatibus suis ei ministrantes, qui cum ipso e Galilæa in Jerusalem, duobus ante passionem annis, iter suscipiunt, sub cujus finem Bethania transiens Christus, Mariam, Martham, Lazarum primum visit: præter hæc, inquam, distinctionis realis evidentissima indicia, observari potest, tam oppositos esse trium istarum mulierum animi atque ingenii characteres, quam qui maxime; ii præsertim qui inter Mariam

ut in sententiam suam nos pertraheret.

F

Magda-

AUCTORE
J. B. S.

Magdalenam et Mariam Bethanicam tam native describuntur: Magdalena Christum sequitur quocumque pergat; Maria non sequitur umquam: Magdalena in itineribus Christo ministrat; Maria ne domi quidem curat quæ ad ministerium pertinent: Magdalena ubique quærit Dominum; Maria ipsum tranquille domi exspectat: Magdalena semper agit; Maria semper contemplatur... Rationi certe magis consonum fuisset, Magdalenam cum Martha confundere, ita ubique simillimæ invicem apparent, ita pari agilitate circa frequens ministerium satagentes. *Hactenus graphice Castellanus, cujus reliqua argumenta cum ceteris communia sunt.*

§ III. Præcipua adversariorum argumenta proponuntur.

Præcipua
adversario-
rum argu-
menta ad
tres classes
reducit Es-
tius:

B

Viam sensim sternimus ut manifestius pateant momenta omnia rationum quibus Parisiensis ecclesia, tum Aurelianensis, Viennensis et Cluniacensis congregatio (hæc solæ huc usque Officium mutasse dicuntur) impulsæ sunt, ut a ritu Romano deflecterent. Non diffiteor, satis plausibilia esse eorum argumenta, neque diffitebor, diu me multumque in eam partem inclinasse, donec, recte perpensis omnibus, modus patuit, quo ea omnia, quantumvis speciosa et solida, ex Evangeliiis, ratione, et firmo plurimorum Patrum interpretumque consensu, atque ex indubitata Ecclesiæ traditione abunde dissolvantur, quemadmodum ex sequentibus paragraphis planum futurum existimo, nullis novis viis aut mediis adhibitis, nullis fabricatis systematibus (quod fecere Lamy, Mauduit, Pezron et alii) nulla vocis peccatricis contorsione, sed plano perspicuoque Patrum et interpretum sensui inhærendo. Ut autem hodiernorum unitatis impugnatorum autesignatum esse doctorem Estium clarius perspicias, adducendum hic censui orationis ejus contextum, ad cujus capita singula solutiones ordine subjicientur.

Argumenta Estii contra unitatem.

C
arguit primo
a serie Evan-
gelii Lucæ,

Ut autem ternarius earum habeatur numerus, hæc tria probanda sunt: peccatricem et Mariam Magdalenam non esse eandem; rursus, peccatricem cum Maria sorore Marthæ et Lazari non eandem esse; item Mariam Magdalenam non esse eandem cum sorore Maria Lazari. Quibus autem binarius sufficit numerus; suffecerit quoque unum quodlibet ex his tribus astruere posse. Quod igitur horum trium erat primum, id imprimis ostendi videtur ex ipsa serie narrationis evangelicæ apud Lucam. Cum enim septimo capite historiam de peccatrice et pœnitente muliere pertexit, nomen illius reticet, non ideo, (quod quidam adferunt pro ratione) quia famæ ejus et honori consultum vellet; quid enim ad consulendum ejus honori profuit, Evangelistam tacuisse nomen, si passim omnes per Ecclesiam fideles scituri erant, quænam esset; aut, cur non eadem ratione Davidis et Petri nomina suppressit Scriptura, quando eorum crimina nobis prodidit? Sed tacuit, quomodo aliorum atque etiam aliarum, quæ laudabiles fuere, nomina tacuerunt Evangelistæ: velut illius Hæmorrhœissæ, et

Chananeæ mulieris, et illius quam hic idem Evangelista Lucas narrat extulisse vocem de turba, atque dixisse Domino: Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti.

26 Cum vero idem Lucas statim post, ac nulla alia narratione interposita, scribit de mulieribus quæ curatæ a spiritibus malignis et infirmitatibus, sequebantur Christum, et ministrabant ei de facultatibus suis; primam inter eas suo nomine designat Mariam Magdalenam, nec verbo significans, eandem esse, de qua proxime locutus fuerat. Quin potius non eandem esse narratio declarat: nam peccatrici extremis verbis dicitur a Domino: Vade in pace, quod et Hæmorrhœissæ dixerat a se sanatæ, et adulteræ mulieri Joannis 8: Vade, inquit, noli amplius peccare. Quæ verba utique sunt dimittentis a se mulierem; alioqui dixisset ei quod aliis: Veni, sequere me.

27 Sed dices, sponte sua mulier, collecta prius ex facultatibus suis pecunia, Dominum secuta est, ut gratam se pro tanto beneficio accepto exhiberet. Id haud dubie verum arbitror de Maria Magdalena a tot dæmoniis liberata, sed de peccatrice non fit probabile; imo videri potest admodum improbabile, vel uno argumento: nam qua ratione Christus Dominus, qui toties et tam graviter monet, a scandalis cavendum esse, quique per Apostolum suum præcipit dicens: Providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus; qua, inquam, ratione sineret peccatricem, infamem mulierem, et, ut apertius dicam, publicam meretricem (sic enim a sanctis Patribus appellatur) recenter conversam ac neophytam, accedere ad suum comitatum, et in eo remanere; ubi paratæ tot calumniæ adversariorum, tot in promptu infirmorum offensiones, etiam ipsorum Christi discipulorum; aut quis hodie tale quid facientem aut patientem probaret? Quam vero indecorum, mulierem nuper meretricem atque infamem, familiariter assidueque conversari cum Maria matre Domini, ac ceteris honestis et integræ famæ mulieribus, quæ Christum sequebantur, et tam viventi quam mortuo officiosa impendebant obsequia.

28 Jam ex ipsa historia accedit aliud argumentum, quod una dici non possit, peccatrix et Magdalena. Hæc enim a septem dæmonis curata narratur: quod etsi nonnulli de spirituali curatione, id est, vitiorum expulsionem, quibus obsessa fuerat illa peccatrix, exponant, ut supra meminimus; plerique tamen interpretes de corporali dæmonum ejectione, ut verba sonant, intelligunt. Nam historicorum est, planis verbis uti in suis narrationibus, et non allegorice loqui. Testantur autem diserte Lucas et Marcus, ex hac muliere, quam Mariam Magdalenam vocant, ejecta fuisse septem dæmonia. Nec sanc aliter id accipiendum, quam quod idem Lucas eodem loco de aliis narrat mulieribus, quibus Magdalenam annumerat, dicens: Et mulieres aliquæ quæ curatæ erant a spiritibus malignis, et infirmitatibus; Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant, etc. Quæritur ergo, quandonam fuerit ab hac obsessione dæmonum curata: num antequam unxit pedes Domini, et ab eo audivit; Remittuntur tibi peccata; an post id tempus: nam in ipso tempore quo illud fecit et audivit, eam curationem contigisse, ratio non sinit. Nequaquam enim Evangelista hoc corporale miraculum spirituali

conjun-

quod pecca-
trice dimis-
sa, mox Ma-
gdalena in-
ducatur,

quam, Domi-
num comi-
tantem, ne-
fas sit talem
cogitare;

E

neque dici
possit quan-
do ejecta sint
ab ea septem
dæmonia;

F

A conjunctum, tacuisset : præsertim in tanta dicendi occasione. Quod si prius curata fuit : quomodo non tunc etiam desiit esse meretrix, tanto beneficio affecta? Nam certe quod aliis, id et ei dictum fuisset a Domino : Vade et amplius noli peccare. Si postea curata dicitur ; cur post remissa ei peccata, et postquam audivit : Vade in pæcc, adhuc a dæmoniis fuit obessa? Conatur hoc dilemma solvere Baronius in Annalibus ecclesiasticis ; verum rectene et solide, an secus id faciat, lector ejus judicet. Sed hæc satis de primo membro.

instat secundum
do quod peccatrix
non possit esset
soror Marthæ

29 Sequitur secundum, scilicet peccatricem non esse eandem cum Maria sorore Lazari. Quod ita probant. Peccatrix illa Galilæa fuit : nam quod de ea narrat Lucas, in Galilæa contigisse, contextus historiæ declarat. Consentiant etiam interpretes, quibus placet, rem accidisse, vel in Naïm, vel in Capharnaum, Galilææ civitatibus. Maria vero Lazari soror Jerosolymitana erat, ex Bethania castello seu municipio Jerosolymis vicino, sicut et soror ejus et frater ; quemadmodum liquet ex iis, quæ de his tribus commemorat Joannes ; nec usquam legitur in Galilæa, vel alibi conversata. Deinde, illa infamis fuit mulier ; hæc apud Judæos honesta et clara habebatur, ita ut honoris causa multi ex Judæis, ut refert Joannes, inviserent eam et Martham sororem ejus, ut consolarentur eas super morte fratris : quod facturos non est verisimilime, si impudica et meretricia conversatione familiam suam dehonestasset. His jam adde, quod Christus Dominus non tam familiariter cum suis discipulis hujusce Mariæ domum frequentasset, multoque minus apud eam hospitium etiam nocturnum (quod ex Evangeliiis fecisse constat) elegisset ; si fuisset aliquando meretrix, eaque publice infamis. Talium quippe familiaris et domestica consuetudo, etiam post actam poenitentiam, viris etiam sanctis fugienda est ; saltem ut ne quis infirmus scandalizetur. Nec vero Judæi prætermisissent Christo et discipulis ejus hanc calumniam impingere, qui tam multa alia leguntur in eo criminati fuisse. Qui enim dicebant : Hic cum peccatoribus manducat et bibit ; an non multo magis dicturi erant : Hic hospitium eligit, apud infamem mulierem? Et ubi regula, quam Evangelii sui prædicatoribus præscripsit, dicens : In quamcumque civitatem aut castellum intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit, et ibi manete? Dignus, id est, honorabilis, ac bonæ famæ ; ne scilicet Evangelium male audiat propter hospitis vitam improbam aut suspectam.

neque etiam
Magdalena
a diversa pa-
tria aliisque
adjunctis;

30 Restat ut et de tertio membro aliquid dicamus ; diversam fuisse Mariam Magdalenam a Maria sorore Lazari. Primum hoc communi argumento cum præcedente videtur ostendi ; quod et illa Galilæa fuerit ex Magdalo Galilææ castello orta. Numeratur enim ab Evangelistis inter eas mulieres, quæ Christum e Galilæa fuerant secutæ. Mariam vero Lazari sororem Jerosolymitanam fuisse, jam probatum est. Nam quod illuc ex Galilæa non commigraverit, ut alii volunt, ex eo satis apparet, quia Jerosolymis habebat multos notos ; qui, ut jam dictum est, honoris causa ad eam ibant consolaturi super fratre defuncto. Præterea, nec legitur Maria Lazari soror occupata fuisse circa sepulturam Domini, quemadmodum nec Martha soror ejus, quamvis multum

sedula et sollicita : sed hoc singulariter ac nominalim ascribitur Mariæ Magdalene, quæ id præstitit, adjuncta a sociis mulieribus, quæ simul cum ipsa ex Galilæa Jerosolymam ascenderant. Nam Maria et Martha non erant ex earum numero, quæ Christum assidue comitabantur ministerii causa ; sed tantum de illis legitur apud Lucam et apud Joannem, quod Christo solitæ erant hospitium suæ domus præbere. Qui ubi tale quid referunt, nusquam Magdalenam cognominant ; ubi vero de sepultura Domini agitur, Mariæ Magdalene nomen auditur. Verum hæc satis. Omitto recensere authores et veteres et recentiores, quorum testimoniis hæc singula membra, vel simul omnia comprobentur. Non enim permittit brevitatis temporis nobis ad dicendum concessi.

31 Illud addo, videri posse quod in hac re de qua agimus, acciderit, quod alibi interdum : ut diversæ historiæ in unam conferantur, maxime ubi consensus est in nomine. Quomodo Græci Nazianzenus et Metaphrastes, et ex Latinis Prudentius, ex duobus Cyprianis unum fecerunt, quod et in Martyrologia quædam irrepsit. Ita Simonem Apostolum et Simeonem discipulum, Cleophæ filium, quidam unum faciunt. Ita nonnulli de Philippo Apostolo et diacono, tamquam uno, historias passionis conjungunt. Quod an etiam in Dionysio Atheniensi et Parisiensi acciderit, examinent antiquitatum periti. Certe constat in quibusdam Martyrologiis, eos die et loco et genere passionis separari. Sic et e diverso, nominum pluralitas unam personam interdum in duas divisit ; quod in Bartholomæo et Nathanaele accidisse, mihi vehementer probabile est. Intellexistis, auditores, quibus argumentis ac rationibus singula membra partitionis supra positæ nitantur ; ex quibus illud effici videatur, ut ternarius sit agnoscendus numerus earum mulierum, de quibus est instituta hæc oratio. Id cui non placet, illi necesse erit ad ea respondere.

32 In hac artificiosa Estii oratione nihil prætermisum est, quod ad suadendam trium Evangelicarum seminarum distinctionem speciosius adduci possit ; patetque, ut supra dicebam, Loveti, anonymi et Castellani præcipua argumenta ex eo fonte deprompta esse, at hinc inde non nihil amplificata, sed maxime ab Anquetino, Leonnensi in Normania parrocho, adversus Lamy, Mauduit et Pezron acriter certante, cum quo conferto pede ultimum congressus est anonymus longa dissertatione paginarum 286 in 4 minuti characteris, edita Parisiis anno 1713, cujus auctorem nos docuit Calmetus, nempe Trevetum curatum in Gomicourt, quem proprio isto nomine sæpius infra compellabimus.

33 Porro ad prædicta argumenta dissolvenda Estii seriem prosequamur, neglectis aliis variorum objectionibus, quibus momenti minus inesse videtur, quibusque hæc tractatio nimium extendetur : quales istæ sunt, quas ab Anquetino et Trevelto vulgatas diximus, quorumque logicæ argutationes negligi posse censuimus : ut quod Maria Bethanica, cum Judæa esset, peccatrix esse non potuerit, non magis quam Magdalena, utpote cum Deuteron. 23 scriptum sit : Non erit meretrix de filiabus Israel ; quod nimis quam facile solvitur, ex iis quas in Israel ea labe infectas fuisse certissimum est. Quod ad Magdalenam propius spectat, si hæc arreptitia fuerit, peccatricem dici non posse ; satis sit respondisse,

AUCTOR
J. B. S.

putat tertio
diversa nomina
in unam personam
confusa.

E

Ex his capitulis sumpta
sunt aliorum
argumenta,

F

quibus cavitos
non addimus
facile
solubiles.

AUCTORE
J. B. S.

Quæ ab au-
ctoritate ad-
ducuntur

B

minoris mo-
menti sunt ;

C

qualia et
multa alia
quæ allegari
vix meren-
tur.

ea arte mulierem a dæmone institutam fuisse, sic-
que ottemperata omnia, ut, si vere meretrix fuerit,
amasios ad peccandum tanto majoribus lenociniis
pellegerit. Plurima id genus alia sunt quibus sigil-
latim referendis refutandisque Acta nostra, satis ali-
unde accrescentia, implere noluimus.

34 Qui pro distinctione auctoritatibus certant eas
desumunt I. ex S. Irenæo ea omnia enumerante quæ
ex solo ferme Lucæ Evangelio de Christi Servatoris
gestis tradita sunt, ubi peccatricis pœnitentiam ita
refert, ut, cum de ea ceteri Evangelistæ sic non
egerint, aliam plane mulierem a Magdalena et
Maria Bethanica fuisse, opinari debuerit. II. Ex
Constitutionibus apostolicis ubi pseudo-Clemens lib.
3, cap. 6 Magdalenam a Maria Bethanica diser-
tissime distinguit, quod prope unicum est in hac
parte pro distinctione Vossii argumentum, a quo
nec Cotelierius multum recedit, ut jam taceam quæ
ex eodem loco Estii ductor Turianus noster disputa-
vit. III. Adducuntur Theophilus sextus a Petro An-
tiochiæ episcopus, Origenes, Chrysostomus, Theophy-
lactus, Euthymius et Nicephorus, qui omnes, ut ut
distinctionem inter unctrices mulieres statuant, ad
præsentem quæstionem proxime non pertinent; quo-
modo nec plures Latini de quibus supra § 1, locuti
sumus, in eo certe nobis faventes, quod admissa ali-
qua confusione a totali tantopere non recedant; qui-
bus Ambrosium et Hieronymum addunt, qui potius
dubitasse, quam certi aliquid asseruisse videntur.

35 Verumtamen auctoritatibus istis pauculis mi-
nime terremur: jam pridem fassi sunt, certe fa-
teri debent adversarii, nihil sibi ex Patribus aut
traditione magno opere subsidii accedere, ut ab iis
proinde Estius prudenter abstinuerit; quantulum-
cumque vero accedere posset, id omne solutum in-
venies in laudata Treveti dissertatione a pag. 184,
ubi S. Irænei mentem commodissime explicat; Con-
stitutiones apostolicas cum Baronio et aliis merito
rejecit; Theophilum adversariis penitus eripit; Ori-
genem et Chrysostomum contra ipsos retorquet;
Theophylactum vero, Euthymium et Nicephorum,
ut S. Gregorio magno posteriores, extra controver-
siam ponit, quando de primorum seculorum tradi-
tione agitur, quam nos § 5, paulo uberius exponemus,
ubi prius Estii argumenta omnia expendimus;
nempe quæ proponi merebantur quæque hoc §
ipsiusmet verbis fidelissime proposita sunt.

36 Etenim commiseratione dignum censeo quod
ex Gavanto eruere conatus est, nimirum Clemen-
tem PP. VIII in S. Mariæ Magdalene Officio
hymnum aliquem antiquum mutari jussisse, ea sola
ratione ductum, quod istic nimis aperte cum sorore
Lazari confunderetur, dicereturque multis obnoxia
fuisse criminibus. Verba Gavanti, hymnos enume-
rantis, sunt pag. 70: Nardo Maria pistico, ubi so-
lum ait, mutatum esse in recognitione sub Cle-
mente VIII, nulla prorsus causa allegata quam
Estio allisque supponere libuit. Miror equidem vi-
ros doctos lujuscemodi minutiis chartam insicere, et
sacerdotes quidem, quibus saltem quotannis recitan-
da sunt quæ in Missali et Breviario præscribuntur,
ubi Evangelium est Lucæ 7 de peccatrice, cetera-
que omnia de S. Magdalena pœnitente loquuntur,
oratio vero disertissime exprimit: Cujus precibus
exoratus quatruiduanum fratrem Lazarum vivum
ab inferis resuscitasti. Hæc a Clemente auferenda
erant, si de mulierum distinctione vel remotissime
umquam cogitaverit. Æque ridiculum est, quod tres
mulieres non confundat Ecclesia, sed trium diver-

sarum actiones sub una festivitate celebrandas susce-
perit. Satisne hæc serio? Apage, obsecro, ausim di-
cere nugas quibus pares, in Hispania natas, solidis-
sime pridem contrivit Cl. Nicolaus Antonius, ex cujus
adversariis descripsit noster Pinus, quæ huc addu-
cerem, nisi pseudo chronicorum auctoritas jam satis
enervata esset. Ad paulo solidiora respondeamus.

§ IV. Eademque diluuntur.

Ad primum, e Lucæ narratione desumptum, in
qua statim post, ac nulla alia narratione in-
terposita, dimissioni anonymæ pœnitentis subjungit
Magdalenam Christum cum aliis mulieribus se-
quentem, nec verbo significans, eandem esse de qua
proxime locutus fuerat; respondetur, non usque adeo
presse ea ab Evangelista conjungi, quin longius in-
tervallum concipi possit et debeat inter cap. 7 et 8.
Ne vero hic divinando litigemus, videre hæc omnia
olim Sancti Patres citari soliti, ut S. Bernardus
serm. 22 in Cantica; Nicolaus Clarævallensis serm.
de S. Maria Magdalena, inter opera S. Bernardi;
Godefridus Vesten. serm. 9; Petrus abbas Cellensis
sermone 5, de S. Maria Magdalena; S. Thomas in
Sum. 1 part. quæst. 21 art. 4 ad 1; et S. Bonaven-
tura compend. Theolog. veritatis de grat. sanctific.
lib. 5, cap. 19. Viderunt, inquam, hi Patres om-
nia quæ hic Estius tanto apparatu commemorat,
neque tamen dubitarunt, quin ea, quæ peccatrix di-
citur capite 7, fuerit eadem ipsa Magdalena, quæ
capite sequenti proprio nomine appellatur.

38 Ne hic textibus paginas repleam, pauculos
attulisse, sit satis. S. Bernardi verba clarissima
sunt: In odore justitiæ cucurrit Maria Magdale-
na, cui dimissa sunt peccata multa quoniam di-
lexit multum; justa profecto et sancta, et non
jam peccatrix quemadmodum pharisæus expro-
brabat. Ita loquuntur ceteri: nempe citatus Nico-
laus inter S. Bernardi opera, agens de Maria Ma-
gdalena: Est enim unguentum bonum, quod Ma-
ria pedibus Salvatoris infudit, est et melius quod
eadem (si tamen eadem) super caput recumben-
tis effudit. Ita S. Thomas; Sicut de Maria Ma-
gdalena legitur, dimissa sunt ei peccata multa,
quoniam dilexit multum. Ita S. Bonaventura: Se-
cundum est, quod sit caritate formata, sicut Ma-
riæ Magdalene, quam fides salvam fecit, et cui
dimissa sunt, etc.; quibus mirum visum non est,
quod cap. 7 taceatur peccatricis nomen, quacumque
demum de causa, quam nobis ignotam fatemur; æ-
que ac illam, cur Matthæus et Marcus suppresserint
nomen istius, quam constat, alteram fecisse
unctionem in Bethania; cur, inquam, Lucas istius
nomen ibi retinuerit, quam paulo post propria ap-
pellatione signavit, de qua re vide Trevetum a pag.
95, singulos Anquetini angulos sedulo executientem.

39 Viderunt etiam sancti Patres citati et alii, in-
tellexeruntque, et factum est deinceps, et ipse iter
faciebat, etc., nondesignare rem adeo immediatam,
ut non plurima intercesserint, priusquam Christi
comitatu sese ultro adjunxerit, non jam peccatrix
sed justa et sancta Magdalena, forti sua dilectione
semper amabilis; duplicis accepti beneficii constan-
tissime memor, et ad mortem usque Christo deditis-
sima. Neque vero ita dimissa est ut Christum per-
petuo deserere cogeretur, quod inepte nonnulli ur-
gent ex iis verbis: Vade in pace; neque, ut vult

Estius,

D

In Lucæ nar-
ratione suffi-
ciens inter-
vallum

E

invenire Pa-
tres multi,

F

ut omnia fa-
cile compo-
nantur.

A *Estius, ad sequendum invitanda fuit, quam ex eo tempore ita ursit caritas, ut ab electo sponso separari non nisi invitissima potuerit. Atque his, ni fallor, abunde dissolvitur prima Estii argumentatio, ab anonymo verbosius quidem extensa, sed a Treveto et aliis non minus presse et solide refutata.*

Quod de
scandalo di-
citur in
Christum
non cadit,

40 *Instat majori conatu et ornatu Estius a ratione scandali, quod certo exoriturum credidit, si mulierem antea peccatricem, in comitatum suum Christus admitteret. Deliciorum hic scrupulus videtur, quo se turbari non siverunt laudati superius Patres, convenientiarum istarum omnium haud sane imperiti. Addamus audacter quod peccatricis conditio Christum non exterruerit, tametsi meretricem fuisse dixeris, quod tamen ex Evangelio satis aperte non eruitur, præterquam quod et meretricis appellationem multimodis extenuari posse non ignorem; at quidquid istius sit, Christus qui peccatores venit salvos facere, pœnitentem adeo nobilem ac generosam, et conversione sua illustriorem redditam, non magis a se repellere debuit quam Samaritanam aut adulteram; qui alibi publicanos et meretrices alios præcessuros ait in regnum Dei; qui denique publicanum habuit Apostolum, de nulla re minus quam de scandalis pharisæorum sollicitus, ut jam taceam, ea morum integritate fuisse, et tam casto aspectu, ut ne minima quidem impudicitiae suspicio vel in mentem cuiquam venire potuerit.*

neque quæ
apud nos dis-
plicerunt,
Judæis offen-
diculo fuisse.

41 *Hæc qui fusius expensa et secundum apices omnes soluta intueri cupit, adeat toties laudatam sæpiusque nobis citandam Treveti dissertationem a pag. 84. Ut autem hæc Christus merito sprevit, sic delicatorem idcirco fuisse non existimaverim sanctissimam ejus genitricem Mariam aut mulieres alias, perspecta nimirum dilectione qua ipsa Dominum, Dominus autem ipsam prosequabatur. Assumptæ istæ depictæque elegantius congruentiæ fucum prima fronte faciunt; at solide nihil evincunt. Nam quod in hisce nostris regionibus oculos alicubi vehementer offenderet, si feminæ pœnitentes directorem suum turmatim sequerentur, et cum eo familiariter conversarentur, id apud Judæos innocuum fuisse, vel ipsi adversarii fateri compelluntur, ut quidquid hic tam speciose adducitur, nihil prorsus receptæ Ecclesiæ opinioni officiat.*

C
Dilemma Es-
tii de tempo-
re pridem
solverat Ba-
ronius,

42 *Instat denuo Estius eo dilemmate, quod a Baronio non satis solutum, insinuat. Rei cardo in in eo vertitur, utrum Magdalena, a septem dæmoniis obsessa, ab his a Christo Domino curata sit ante remissionem peccatorum, an vero post ipsam remissionem. Nam in ipso tempore, quo audivit: Remittuntur tibi peccata, id contigisse rationem sinere non putat. Quod si prius, quomodo non desiit esse meretrix? Si post, cur post remissa peccata a dæmoniis fuit obsessa? Existimo equidem ad hæc omnia tam accommode respondisse Baronium, ut plane satisfecisse persuasum habeam, frustra quærat Estius, rectene et solide, an secus hoc fecerit. Sed quid iis tandem intendit orator? Responsum habeat, curatam dici posse cum aliis energumenis, aut forte seorsim, a septem istis dæmoniis, mense uno aut altero, et, si vis, tribus, antequam peccatorum pondere, quæ forte obsessionis causa fuerant, plene eximeretur.*

et hic rursus
facile res tota
explanatur.

43 *Ea peste liberata, animi morbum considerans, occasionem quæsit, quam tam celebris redderetur ejus conversio, qua anteacta vita vituperabilis apparuisset; eamque nacta, in convivium irrumpit, publicam pœnitentiam exhibuit, amorem,*

fortasse antea carnalem ac libidinosum, castissima in Christum caritate commutavit, audireque meruit, demissa sibi esse peccata multa, quoniam multum dilexisset. Quid hic, obsecro, tantum facessit negotii? Nisi nos forte præsumamus, Evangelistam docere, qua ratione narrationes suas instituere debuerit. Ingenti utroque malo libera Magdalena, abdicato seculi fastu, eam bonorum propriorum partem sibimet reservandam proposuit, qua dilecto Christo numquam deserendo, ministraret, quod demum fuit postremum ejus officium. Hæc quidem paucis, quæ fusissimæ a Treveto disputata invenies. Quæ si sufficere non putent Estii sequaces et defensores, quærant ipsi a laudatis sanctis Patribus solutiones magis accommodas, aut Baronii verbis acquiescant, qui sane in hac parte nihil desiderari passus est. Nunc ad alterum Estii articulum progredior, quo peccatricem non esse eandem contendit cum Maria Lazari et Marthæ sorore.

44 *Argumentum duplici membro constat, nempe: I, quod Maria ista Judæa et Jerosolymitana fuerit, adeoque in Galilæa numquam conversata; II, quod verosimile non sit, Christum tam familiariter egisse cum sororibus istis et fratre, adeo ut in eorum domo non semel pernoctarit, si Maria antea fuerit in civitate peccatricæ, quod de ea, quæ passim virgo integerrima audit, præsumendum non est. Ad primum respondeo, incongruentiis istis absterritos minime fuisse sanctos Patres, Eusebium Emissenum, Petrum Chrysologum, Paschasium Radbertum, Alcuinum, Franconem secundum abbatem Vindocinensem, Petrum Damianum, abbatem Rupertum, S. Norbertum, Liranum et alios, quo minus Mariam Bethanicam (adversariis untricem secundam) cum peccatrice Naïmitide aut Capharnaitana planissime confunderent, ut vide locis citatis apud Calmetum in Lucam pag. LXXXIII, quæ hic sigillatim enumerare, supervacaneum duxi; S. Augustinum et alios infra pluribus loquentes subjiciam.*

Quod ex di-
versa patria
adstruitur

E

45 *Ne tamen intactum quid præteream, dicere non vereor, Mariam Bethanicam Lozori sororem non ita Judæam fuisse, si vere in ipsa Judæa nata sit, ut in Galilæa numquam habitare, aut saltem commorari, et fortasse viro alicui indigenæ aliquando assuescere non potuerit; sive liberioris vitæ studio, sive quod ibi bona sua et facultates possederit; ibidemque conversa Christum secuta sit, donec in Bethaniam ab ea invitatus venerit, Domino jam pridem æque ac postea cum ceteris mulieribus adhærens, donec ægrotantem fratrem Lazarum ipsa reviserit; quo ad vitam revocato, ut antea in Galilæa fecerat adhuc pœnitens, ita modo sancta et justa, pedes atque etiam caput, quasi in sepulturam unxerit: quæ ambæ unctiones in unam potius mulierem, quam in duas tres aut quatuor conveniunt, quidquid in eo maxime varient sanctorum Patrum, maxime Græcorum sententiæ. Quæ de scandalo iterum regeruntur, verum existimes Estii et aliorum scrupulum; quod vero Judæi Jerosolymis ad consolandas in morte Lazari sorores accesserint, æque quidquam concludit; cum enim Maria jam ferme a bienio, tam solenniter a priori vita resipnisset, tum priora censeri poterant penitus oblitterata: præterquam quod ille Jerosolymitanorum concursus superjectione augeatur: longe major fuisse censendus est, qui non tam sororum aut Christi ipsius causa contigit, quam ut Lazarum viderent, quem a mortuis suscitatum, agerrime inducebant in animum.*

æque quid-
quam evincit

F

46 Quintum argumentum sic proponit Estius:

Restat

AUCTORE
J. B. S.
ut ex quoti-
diano usa
ostenditur.

Restat ut et de tertio membro aliquid dicamus; nempe diversam fuisse Mariam Magdalenam a sorore Lazari. Iluc autem denuo redeunt patriæ seu mansiones diversæ, nullo certe solido fundamento subnixæ, nisi recte sequatur, Lazarum et Martham numquam in Galilæa aut Jerosolymis fuisse, quod id in Evangelio nullibi exprimitur. Apage minutias! an Bethaniæ ita affixos fuisse, cogitare quis audeat? Quasi, ut populari argumento utar, non possit mulier Brabantina quotidie commigrare in vicinas Flandriam, Zelandiam, Hollandiam, Geldriam, Hannoniæ, Leodiensem aut Namurcensem provincias, quibus non magis finitima est Brabantia quam Judæa Galilææ; quod tamen passim accidere, vel pueris apud nos notissimum est. Quod autem Jerosolymis habuerit multos notos, bona Estii venia nec hilum evincit. De sepultura quid dicendum sit, nostrum erit, paulo uberius exponere, ubi ad traditionem Massiliensem accesserimus. Gratis item asseritur, Mariam et Martham non fuisse ex earum numero quæ Christum assidue comitabantur ministerii causa. Transeat tamen assidue; sed unde nobis probabit Estius, numquam secutas fuisse, saltem Mariam a Christi amore, si Evangelio credimus, dicamus a Christi latere, avelli prope nesciam?

Neque diversa nomina et agnomina

47 Sextum nititur agnomine Magdalenæ, quod Bethanicæ Mariæ numquam, Galilææ autem semper adscribitur, ut Evangelia legenti palam esse contendunt; at certe inani conatu. Magdalenæ cognomentum additur, quoties a sociabus aut synonymis distinguenda est; nam ubi id non recurrit, Maria simpliciter dicitur. Sic apud Matthæum et Marcum nusquam cum sorore Martha aut Lazaro fratre composita, characteristicam suam passim insinuitur. Apud Lucam vero et Joannem, pro occasione, in quibus comparet, diversitate, modo eum addito, ut Lucæ 8, dum eum mulieribus Galilæis inducitur, capite vero 10, apud sororem degens, non aliter quam Maria appellatur, ubi nimirum confusionis nullum suberat periculum; rursus vero ubi aliis mulieribus adjuncta est Lucæ 24, cognomentum suum sortitur. Sic apud Joannem cap. 11 et 12 nulla Magdalenæ mentio; ubi vero eap. 19 et 20 confundi cum aliis potuisset, Magdalenæ distinctivum appositum est.

C
Mariam a
Magdalena
divellunt.

48 Quid plura hic querimus? Maria, ardentissima sua caritate conspicua, ubique ita effulget, ut eandem ubique quodammodo olfacias. Mariam compellat Dominus, illa vero familiari vocabulo, cui sedens secus pedes assueverat, Rabboni ingeminat, quæ iam ipsissimam Bethanicam quadrare, pertinax sit qui negaverit. Ne actum agam, liceat hic rursus lectores ad citatam dissertationem remittere, in qua a pag. 40, de cognomentis istis tota questio exhauritur. Quæ demum adjungit Estius de confusione vel duplicatione nominum, ex ipsomet Evangelio in ipsam retorqueri possent. Ecquid Petrus ideo unicus esse desinit, quod nunc Simon, nunc Simon Barjona, nunc Simon Joannis, nunc Simon Petrus cognominetur? Porro ex historia ecclesiastica non multum laborandum fuerit, ut elenchus eorum bene magnus conficiatur. Fatebor lubens, eximii viri argumenta tanta arte proponi, ut ad assecutum aliquem alliciant; at quivis facile intelligit, talia non esse quæ multos compellant (e Belgis certe nullum novi) ad deserendam vetustissimam Ecclesiæ sententiam, quæ quibus auctoritatibus et argumentis stabilita sit, fuxo brevi perspicias.

§ V. Quæ fuerit sitque hodie in quæstione traditio ecclesiastica.

In qua acceptione intelligenda sit ea, qua de hic agimus, traditio, jam supra satis expositum est; ad fidem proximè non spectare, Estio plane assentimur. De ea agitur, quæ in Ecclesia, saltem Latina, sie ab omni ævo, et a longe maxima SS. Patrum atque interpretum parte sit admissa, imo ab omnibus ausim dicere, eo saltem sensu, quod ante seculum XVI vix ullus reperiatur qui peccatricem aut cum Magdalena aut cum Maria Bethanica non confuderit: qua ratione dici omnino potest, contra antiquissimum et communissimum Ecclesiæ omniumque fidelium sensum obniti, atque ut minimum novitatis alicujus reos esse, qui receptissima ista atque in omnibus Officiis sacris expressissima placita tam facile impugnant. Etenim qui hæc mature moderateque expendunt, evidenti demonstratione ostendendam censent istiusmodi opinionis falsitatem, priusquam adversus eam tam audacter insurgatur: quod olim ita expressit illustris Roffensis episcopus adversus Fabrum disputans, suppositione 12 f. 14: Adversus receptissimam simul et roboratissimam Ecclesiæ consuetudinem nemini fides adhibenda est, nisi vel testimonium e Scripturis irrevincibile, vel rationem prorsus indissolubilem attulerit. Jam itaque ad Patres accedamus, quorum qui forte non tam expresse mulierum controversarum unitatem asseruere, certe adversus trium distinctionem eos pugnasse, perspicitissimum est.

Temere impugnatur traditio ecclesiastica

50 De hac traditione latissime rursus disseruit laudatus Trevetus, a pagina nempe 177 ad 234, ex quo aliisque satis nobis erit ea delibare, quæ ad propositum argumentum sufficiant. Ut autem ab ipsis Ecclesiæ incunabilis res tota procedat, pro primis seculis testimonium dicit Origenes, vulgatam nimirum ejus tempore opinionem fuisse, quod una eademque mulier Christum unxisset in Naïm et in Bethania; in eo ipso exerrans, quod non binas dumtaxat, ut modo adversarii volunt, sed ternas fuisse existimaverit: Ego autem magis consentio, tres esse. Age vero traditionem nostram ordiamur a Tertulliano libro de Pudicitia, pag. mihi 634 editionis la Barre, ita scribente: Si vero et factis aliquid tale pro peccatoribus edidit, ut cum peccatrici feminæ contactum corporis permisit, lavanti lacrymis pedes ejus, et crinibus detergenti, et ungenti (alias unguento) sepulturam ipsius inauguranti. Quæ verba quamquam clarissima non sint, satis tamen aperte insinuant, soli et uni mulieri ambas unctiones attribui, et posteriorem quidem ut ad sepulturam ordinatam, ubi certo Maria involvitur, tum quæ unguentum effudit ad sepeliendum, tum quæ aromata emit, ut eum aliis mulieribus veniens Christum ungeret.

primo et secundo seculo recepta;

51 Ad idem seculum tertium pertinet Clemens Alexandrinus lib. 2 Pædagogi, cap. 8 peccatricis unctionem memorans, at non ita perspicue eam cum alterutra Maria confundens ut peremptoria dici possit ejus auctoritas. Propius rem attingit Victor Antiochenus, non quod ipse unitatis assertoribus faveat, sed quod alios citet qui Mariam Marthæ sororem a peccatrice minime distinguant. Verba ejus sunt: Apollinarius tamen et Theodorus eam-

item tertio, quarto, etc.

dem

A dem apud omnes Evangelistas describi aiunt; Joannem vero historiam illam ceteris accuratius prosecutum. *Neque iis ultra probandis magnopere institerim, cum adversarii ipsi Tillemontius et alii citatæ auctoritati non audeant refragari. De SS. Ambrosio et Hieronymo longam disputationem non ingrediar, eos enim variasse, aut saltem subdubitasse non diffitentur præcipui unitatis vindices, quamquam Ambrosium a se stare, multis contendat Trevetus. Eum inter spectatores seu indifferentes collocavit laudatus interpret Calmetus, qui cur de S. Augustino idem senserit, non adeo clare perspicio: is sane, si quis alius, Mariam Bethanicam cum peccatrice apertissime confundit.*

notantissime
a S. Augu-
stino

52 Audi ipsum lib. 2 de consensu Evangelistarum cap. 79, editionis novissimæ tom. 3: Nunc jam de muliere et unguento pretioso quod in Bethania gestum est, consideremus. Lucas enim quamvis simile factum commemoret, nomenque conveniat ejus, apud quem convivabatur Dominus, nam et ipsum Simonem dicit: quia non est contra naturam vel contra morem hominum, ut si potest unus homo habere nomina duo; multo magis possint et unum nomen habere homines duo; potius credibile est, alium fuisse illum Simonem non leprosum, in cujus domo hoc in Bethania gerebatur. Nam nec Lucas in Bethania rem gestam dicit, quam narrat; et quamvis non commemoret civitatem aut castellum, ubi factum sit, tamen non videtur in eodem loco versari ejus narratio. Nihil itaque aliud intelligendum arbitror, nisi non quidem aliam fuisse mulierem, quæ peccatrix tunc accessit ad pedes Jesu, et osculata est, et lavit lacrymis et tersit capillis, et unxit unguento: cui Dominus adhibita similitudine de duobus debitoribus, ait dimissa esse peccata multa, quoniam dilexit multum; sed eandem Mariam bis hoc fecisse, semel scilicet quod Lucas narravit, cum primo accedens cum illa humilitate et lacrymis meruit peccatorum remissionem.

tam clare
asserta

C 53 Nam hoc et Joannes, quamvis non sicut Lucas quemadmodum factum esset, narraverit, tamen ipsam Mariam commendans, commemoravit, cum jam de Lazaro resuscitando cœpisset loqui, antequam veniret in Bethaniam. Quod ita ibi narrat: Erat autem quidam, inquit, languens Lazarus in Bethania de castello Mariæ et Marthæ sororis ejus. Maria autem erat quæ unxit Dominum unguento, et extersit pedes ejus capillis suis, cujus frater Lazarus infirmabatur. Hoc dicens Joannes attestatur Lucæ, qui hoc in domo Pharisæi cujusdam Simonis factum esse narravit. Jam itaque hoc Maria fecerat. Quod autem in Bethania rursus fecit, aliud est, quod ad Lucæ narrationem non pertinet, sed pariter narratur a tribus, Joanne scilicet, Matthæo et Marco. Hactenus Augustinus nullo prorsus scrupulo ductus quo minus Mariam Bethanicam cum muliere peccatrice expressissimis verbis confunderet.

ut effugio lo-
cus non su-
persit.

54 Imbelle telum est quod ex tractatu 49 in Joannem adversarii intorquere conantur, ubi ex inserta parenthesi Augustinum dubitasse contendunt, quem potius, ex communi Latinorum Patrum et interpretum sensu, censere deberent, expressius declarasse quod in prædicta loco non satis explicuerat, ut jam taceam, non usque adeo constare, utrum jam dictorum operum primum scripserit Augustinus. En ipsa verba: Ecce ipsa soror Lazari (si tamen ipsa

est, quæ pedes Domini unxit unguento, et tersit capillis suis quos laverat lacrymis) melius suscitata est quam frater ejus, de magna malæ consuetudinis mole est liberata. Erat enim famosa peccatrix; et de illa dictum est: Dimittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum. Si istes, ex his necdum constare quod Magdalenam cum peccatrice confuderit Augustinus, facilis est responsio; sufficere confusionem unam, ut pateat, non adeo indifferentem fuisse S. Doctorem, ut in præsentī controversia spectator magis quam suffragator accedat; præterquam, quod ex iis locis haud obscure colligi posse videatur, id ipsum supposuisse Augustinum, utpote quod in quæstionem non verteretur.

55 Aut ego fallor, aut multum logomachia hic admiscet unitatis mulierum impugnatores, ut SS. Ambrosium, Hieronymum et Augustinum in partes suas obtorto collo inflectant, aut saltem cum Estio a confusione removeant; quos si attente legeris, ita locutos intelliges, ut Mariæ Magdalene confusionem magis supponant, quam ulla probatione egere existiment, tota difficultate ad solam Mariam Bethanicam reducta, quam Origines, Chrysostomus et alii, numquam sibi persuadere potuerint peccatricem fuisse: Nec enim credibile est, ut Maria, quam diligebat Jesus, soror Marthæ quæ meliorem partem elegerat, peccatrix in civitate fuerit, Augustino contra identitatem apertissime, Ambrosio subtimide (nisi ei, quod equidem non existimo, adscribi possit præfatio Missalis Mediolanensis) Hieronymo, saltem nonnihil dubitando asserentibus; nulla uspiam Mariæ Magdalene facta mentione, ut quam, ex septem istorum dæmoniorum expulsionē, ipsam illam peccatricem fuisse supposuerint. Nam quod aliqui Ambrosium eo torqueant, ut Magdalenam virginem dixerit, ineptissimum est; eodem quippe argumento mulieres omnes a Galilæa Christum secutæ in virginum numerum referrentur.

56 Plura alia testimonia adducuntur, quæ brevitatē causa prætereo, ut et S. Petrum Chrysologum addam, paria cum Augustino sentientem homilia in cap. 7 Lucæ ad hæc verba: et osculabatur pedes ejus, quæ hoc modo interpretatur: Præcesserunt intervenientes lacrymæ, ut devota oscula sequerentur; quia lacrymæ, sunt sanctificationis documentum, oscula sunt reconciliationis indicia. Atque ad hæc: et ungebat unguento, addit: Mulierem super caput Domini fudisse oleum, alio Evangelista referente, cognovimus. Non est ergo quod facit hæc mulier mollis et carnalis obsequii; sed plane humanitatis est sacramentum, quia in capite Christi Deus est, in pedibus evangelizantium pacem. Neque plus aliquid dicere videntur Nonnus in Joannis cap. 12, Andreas Cretensis serm. in Dominica Palmarum, Cyrillus Alexandrinus, et Eusebius Emisenus hom. in fer. v Dom. pass., vel forte alius sub ejus nomine, ætate non inferior, quibus Paulinum adjungere licet epistola 4 ad Severum, ita fere loquentem, ut Magdalenam etiam signate indicare videatur.

57 Vetustiorum istorum sanctorum Patrum, et communem Ecclesiæ totius primitivæ sensum ignorasse doctissimum juxta ac sanctissimum Papam Gregorium Magnum, nemo nisi temere vel suspicari ausit, ut merito refellendi et retundendi sint, qui cum recentioribus distinctionis assertoribus, non absque ejus ignominia comminiscuntur, primum ipsum et solum unitatem mulierum in scriptos commentarios, deinde in Officia ecclesiastica intrusisse; quod

AUCTORE
J. B. S.

Confusa cum
peccatrice
Maria Be-
thanicæ,

E

Magdalene
confusio satis
certo suppo-
nitur.

F

Traditionem
istam sequi-
tur S. Grego-
rius

quam

AUCTORE
J. B. S.

quam turpe sit, nemo non videt; ubi nimirum sic loquitur Gregorius, ut de re ante ejus ætatem notissima, certissima et receptissima, neque disputando aut arguendo, sed simplicissime rem ut indubitam proponendo. Sic incipit homiliam suam 25 in Evangelia: Maria Magdalena, quæ fuerat in civitate peccatrix, amando veritatem, lavit lacrymis maculas criminis, etc. Cum hisce connecte homilia 33 exordium: Cogitanti mihi de Mariæ Magdalene pœnitentia, flere magis libet quam aliquid dicere.... Hanc vero quam Lucas peccatricem mulierem, Joannes Mariam nominat, illam esse Mariam credimus, de qua Marcus septem dæmonia ejecta fuisse testatur.

sequuntur-
que postero-
res passim,

B

58 Plana hæc sunt, neque de Gregorii mente dubitant adversarii, neque diffidentur, post ejus tempora invaluisse omnino sententiam de confundendis in unam solam controversis mulieribus, idque tam certum est, ut vix ullum totis nongentis et amplius annis, usque ad seculi XIV principium reperire sit, qui, si non aperte pro unitate steterit, certe a tribus mulieribus distinguendis, saltem inter Latinos, longissime non abfuerit. Pro multis unus sufficit Chrodobertus Turonensis archiepiscopus, seculi VII scriptor, in notis ad S. Leonis opera ita expressissime locutus: Memoretur Evangelicæ illius mulieris peccatricis Mariæ Magdalene de qua Dominus septem dæmonia ejecit....; et ipsa est quæ semper Dominum prosecuta est usque ad crucifixionem et sepulturam, et ipsa prima post resurrectionem, antequam ullus Apostolorum, et antequam mater Domini gloriosissima Maria semper Virgo, et angelos et Dominum videre meruit: ipsa est soror Marthæ et Lazari, quem Dominus triduanum mortuum suscitavit. Percurre sequentia secula, occurret Beda, in quo Gregorium loquentem invenies, Paschasius Radbertus, Christianus Druthmarus, Odo Cluniacensis et plurimi alii passim citari soliti.

quos longo
ordine Tre-
vetus enu-
merat:

C

59 Tetricus certe et odiosus sim, si plures textus accumulem in tanta scriptorum frequentia, præsertim adversariis ultro fatentibus, post S. Gregorii tempora Patres prope omnes atque interpretes, magni istius Pontificis eum universa Ecclesia sententiam amplexos, saltem nullum omnino exstitisse qui de trium mulierum distinctione cogitaverit: Neque sane communissimæ isti totius Ecclesiæ consensio tam impune obtrectari licuit Fabro et Chlietovæ, ut non statim repressa sit ipsorum temeritas ab celeberrimo viro Joanne Fischero Roffensi episcopo in Anglia, a Natali Beda in Gallia, a Balthazare Sorio in Hispania: quorum argumentis ita subscripsit facultas theologica Parisiensis, ut decretum supra relatam edendum censuerit. Qui deinde receptam traditionem acriter et ex professo propugnaverunt, a Treveto, Calmeto et aliis longa serie enumerantur.

neque a prio-
ri censura
seitur reces-
sisse Sorbo-
na.

60 Sit nobis hic loco coronidis quæ pag. 228 a Treveto adducitur viri clar. Joannis Nicolai ex Ordine Prædicatorum, ad citatum nuper S. Thomæ textum annotatio his verbis: De muliere innominata hoc dicit Lucas, et non pauci sunt quialiam a Magdalena putent; sed eandem affirmat Gregorius, et Gregorii sensum Ecclesia sequitur, cum promiscue in Officio suo de utraque loquitur, ut de una. Hinc et ejusdem sensum suis omnibus amplectendum Facultas ipsa Parisiensis, contra Fabri Stapulensis libellum, tum recentem, ad annum 1521 publico ac solenni decreto sanxit; et con-

tra nugas nescio quorum blateronum, etiam S. Thomæ id affingere audentium, anno MDCXXXVI, cum essem ipse præsens, idem decretum renovavit. Apage igitur eorum somnia, qui Sorbonam a decreto tam solenniter lata ac renovata, hodie descivisse nugantur.

§ VI. Unica mulier Evangelico magis consona ex conformitatibus.

Hactenus auctoritate certatum est, quæ sola tametsi sufficiat ad infringendos omnes adversariorum conatus, utpote ex ipsis Evangeliorum fontibus ubi Ecclesiæ exordio hausta et perpetua traditione confirmata, adeoque ulterius non demonstranda; ex abundanti nihilominus lubet etiam iis momentis fulcire opinionem nostram, quæ speciosas illas adversariorum ratiocinationes non solum elidunt sed penitus enervent, usque adeo ut ex ipsa historia evangelica manifeste pateat, meritissimo jure censuisse sanctos Patres et interpretes supra relatos, in diversas mulieres perperam dividi, quæ in unam eandemque aptissime conveniunt: non ea quidem elaritate, ut evidentia sint argumenta (alioquin res ipsa jam fide divina credenda esset) sed ea verisimilitudine, ut adversariorum machinas omnes abunde dispellant. Ex congruentiis seu conformitatibus id primum demonstrare aggredimur, sequenti paragrafo textus ipsos expensuri ex quibus concordia et consonantia Evangeliorum magis elucescat.

Conformita-
tes istæ

62 Ab ipsa S. Lucæ historia, unde potissima suboritur difficultas, sumemus exordium: is enim solus est qui de Maria Magdalena, de Maria sorore Marthæ, et de peccatrice sub tribus diversis nominibus, ut ita dicam; locutus est, quarum secunda apud solum Joannem etiam nota est sic ut dicendum sit, Matthæo et Marco ignotam fuisse, nisi sub Magdalene nomine intelligatur. Sanctum Lucam sequamur. Is itaque sub Evangelii sui capitis septimi finem, unius ex præsentis his tribus conversionem commemorat; tum eap. 8, alteram exhibet (jam a septem dæmoniis liberam) jam virtutum exercitio et bonis operibus sedulo intentam, puta vitæ activæ deditam, Christum assidue sequendo, eique de facultatibus suis ministrando; demum eap. 10 prodit alia paulo perfectior, tantum non ad unionem et ad contemplationem eveeta. An hic tres intneris, an unam?

ex ipso Lucæ
Evangelio
erui possunt,

E

F

63 Absint præjudicia, fatere candide: si Mariam Magdalenam non nominasset Lucas eap. 8; si et sororem Marthæ anonymam reliquisset, equid suspicio mox incideret, non tres istie mulieres, sed unam indigitari? Potuitne Evangelista ordinatiori systemate peccatricem a septem dæmoniis possessam, his primum liberatam, deinde pœnitentem, tum caritate in Christum succensam, veniamque promeritam, sensim ad perfectiora quasi manu ducere? Est sane quod suadeat, hic peccatricis animæ, sensim ad Deum ascendentis, progressum describi. Rursus, si Lucas de Magdalena aut de sorore Marthæ sermonem instituisset, antequam de peccatricis conversione locutus fuisset; si apud alios Evangelistas quidquam occurreret quod Lucæ narrationem inturbaret, distinctioni locum dandum esse, haudequidem diffiterer.

qui si Mag-
dalenam non
nominasset,

64 At enim, nisi vehementer fallor, quisquis lecta peccatricis pœnitentis conversione, in animum induxerit, serie historica combinare gesta omnia quæ tum Lucas ipse tum alii Evangelistæ pertexunt

peccatrix,
pœnitens et
amans ultro
confundere-
tur:

ad

A

ad Magdalenam et Marthæ sororem spectantia, haud difficulter intelliget, consecutionem esse vitæ peccatricis istius, quæ expiatis in domo Pharisæi peccatorum sordibus, ita mores commutaverit in melius, ut toto reliquo vitæ decursu constantissime a se exegerit, quod primo isto conversionis die intrepide caperat; quamque proinde Christus ipse singulari semper amore prosecutus sit. Ipsam contemplare liberatorem suum continuo sequentem, ei indivulse adhærentem, et de bonis suis fidelissime ministrantem. Adverte ubique mulieribus aliis ferventior, ut inter ipsas prima nominetur. Christo Jerosolymam properante, præcurret ipsa, ut dilectissimum magistrum hospitio excipiat; mox secus pedes, ut consuetum facile amorem cerneret, ad audiendum verbum eadem assidet, relicta tum sorori Christum ministrandi cura: quæ si recte perpendantur, vel invito læsboritur, quo Lucæ historia non parum illustretur.

nec fingi
potest ignota
ante Maria

B

65 Sic ipse cap. 10 loquitur, inquit adversarii, ac si plane ibi ostenderit, agere se de duabus sororibus antea Christo ignotis, diu nempe postquam peccatrix curata esset, Magdalena vero ipsum Dominum, Galilæam peragrantem, jam a longo tempore secuta fuisset. De variis Evangelistarum loquendi modis, et cur pauca retinuerint, hic frustra disquireretur; ceptum evangelicæ narrationis filum deducimus. Ecquis, obsecro, sibi persuaserit, Mariam illam Marthæ sororem, Christo antea incognitam, imo non potius familiarem fuisse, quæ hospiti vix ingresso ad pedes assederit verbumque ejus ex contracta jam necessitudine audiverit? Edisserant nobis adversarii ubi et quando tam intima notitia accesserit; evolvant Evangelia, ut ante id tempus, quod Lucas ibi designat, ullam feminam inventant, cui tanta usquam fuerit cum Servatore conjunctio. Quid igitur magis pronum est cogitare, quam ea omnia coaluisse, ex quo Christum tam ardenti amore cepit diligere pœnitens ista, in quam omnia planissime conveniunt quæ de Magdalena et Maria memorantur, ut hic speculum in oculos incurrat Castelliano penitus oppositum. Christum Jerosolymam ex Bethania pergentem prosequamur:

quæ cum
Christo agit
tam familiariter,

C

66 Et Maria ipsa comitata sit ad instantem festivitatem, unde cum Dominus, ad proxima festa rediturus, ultra Jordanem progressus esset, regnum Dei ibi etiam prædicaturus, ipsa Bethaniæ remanserit, satis propinqua, ut dilecto, cuius missionis terminos omnes uoverat, usquam deesset. Interea in morbum inciderit Lazarus frater; quæ Evangelistæ Joannis narratio est, priori aptissime connectenda. Advenit Christus Lazaro jam mortuo, ad vitam revocatus est, secutaque singularissimi amoris istius argumenta, quæ eandem mulierem ubique attentam, agentem, loquentem, servientem, ungentem, dicamus amantem tot indicibus commonstrant, ut candide fatear, observatis adjunctis his omnibus, tanto magis in unliam unitatem propendere me, quanto ab eadem pridem abhorreere visus sum; ea nimirum semper observatur factorum connexio, ut non possit non esse eadem Maria ad pedes, ad caput, ad crucem, ad monumentum plorans, ad visionem angelorum, ad pedes sponsi apparentis convolans, tota redamantis Domini amore colliquescens, ut de qua sola testatus sit, quoniam dilexit multum

ut alia a
Magdalena
esse non pos-
sit,

67 Pingamus hæc suis coloribus, et characteristicis ubique conformes repræsentemus, vel a peccatrice ducto rursus exordio: neque enim umbris suis carere potest Magdalene delineatio Christi

ipsius penicillo expressa. Peccatricem intueamur criminibus suis deformem, hæc in Magdalenam facile transferunt dæmonia septem a quibus obsessam novimus, monstris istis et physicis et moralibus ab ipso pietissimo Servatore liberatam, ut ubi superabundaverat delictum, superabundaret et gratia. En Magdalenam peccatricem, sed et pœnitentem: cui dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum; en et amantem, en gratam erga benefactorem, cui de facultatibus suis abunde prospicit, quem fidelissime sequitur ad passionem usque et crucem, quem vel mortuum nequit deserere, non passa se a monumento avelli, donec redivivam conspiceret, et ad pedes ejus sese denuo provolveret.

68 Et hic Mariam Marthæ sororem non agnoscimus? Mirum sane si melius effingere se ipsa potuit, de qua sola, ob vehementissimum in Christum amorem, dictum accipimus: Diligebat autem Jesus Mariam; nempe a qua tenerrime diligebatur. Quis hæc de pluribus dici patitur? Rursus, unguento unxit pedes meos, de peccatrice pronuntiatur; at nimirum et Maria Marthæ soror libram attulit nardi pistici pretiosi quam effudit super caput discumbentis; Magdalena porro emit aromata, ut veniens ungeret Christum? Ubique eadem amoris violentia, idem caritatis impetus. Mutua Servatoris jam ostensa in Mariam dilectio, sed et in peccatricem, quam adversus Pharisæum tutatur, quemadmodum et Mariam dum a sorore accusaretur, et obmurmurarent Apostoli; sed nec Magdalene minus favit, dum ipsam, præ mulieribus aliis, præ Apostolis, primam gloriosa sua præsentia consolatus est. Si hæc diversæ mulieres sunt, ut minimi consequetur, solam Mariam Bethanicam turpi otio domi diffluxisse, dum ceteri noti notæque omnes tanta sollicitudine Dominum ad crucem, sequerentur enimque amissum investigarent.

69 Vides, opinor, quo hæc extendi possint si characteres, proprietates et conformitates sigillatim expendantur; unicam observationem, jam tactam, repeto, quæ ex notissima Lazari historia mulierum identitatem magis confirmet. Lazarus infirmabatur, statimque miserunt sorores ad Christum, dicentes: Domine ecce quem amas infirmatur. Undenam fingi potest tanta inter sorores istas et Dominum necessitudo et conjunctio: Ecce quem amas, cum ex solo Luca sciatur ad castellum istud semel divertisse unde jam multo tempore abfuerat? Unde ipsis adeo notus locus in quo Christus commorabatur? Miserunt tamen ad eum; quid magis obvium est quam cogitare, non aliunde oriri potuisse familiarem adeo notitiam, quam ex eo quod Maria, fidelis Christi ministra, ei in Galilæa adhæsisset, ipsumque hospitio exceperat. At cur modo Christum non sequitur? In promptu est responsio, quod cum Dominus trans Jordanem evangelizaret, non adeo procul a Bethania, ministrare ipsi commode posset per internuntios, qualem misit, ut reditum maturaret ob fratris, quem sororis causa diligebat Jesus, periculosam ægritudinem. Attende tenerum libellum supplicem: Quem amas infirmatur, attende mutuum Christi amicitiam: Lazarus amicus noster.

70 Si recte amicitiam definivit S. Thomas, est amor mutue benevolentie fundatus super aliquam communicationem; necesse est igitur, communicationem hujusmodi et connexionem inter familiam istam et Christum intercessisse; cuius nulla suppetunt vestigia, nisi accersantur ex familiaritate quam in Galilæa cum amato amans Magdalena

con-

AUCTORE
J. B. S.

nisi Christi
dilectricem
omnino ne-
ges;

E

quatis tamen
ubique de-
pingitur,

F

ubique ipsa
eadem sese
prodente.

AUCTORE
J. B. S.

contraxerat, cum constanter sequendo et de facultatibus suis ipsi ministrando; ut hic denuo perspicias, Magdalenam et Mariam Bethanicam, non geminam, sed unam unicam esse mulierem; quam et peccatricem ex eadem agnosces, si more suo ad Domini pedes ruentem conspexeris, ubi Bethaniæ appropinquare intellexit. Maria ergo cum venisset ubi erat Jesus, videns cecidit ad pedes ejus, et dicit ei: Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus. Ad pedes Christi non cecidit Martha, cecidit Maria, quæ iis assueverat, ex quo domum Pharisei ingressa, ad sanctissimos pedes salutem invenerat, jam pari modo fratris vitam a Servatore exoratura. Ubique Mariam urget caritas, ubique tenerrimi amoris præbet argumenta; eadem in conviviis, eadem in penetralibus, eadem ad fratris sepulcrum, eadem ad Domini monumentum, ubique multum diligens, ubique pedes complexa, ubique talis ut ex characteristicarum collectione unam eandemque agnoverit Ecclesia, et porro agnoscere pergat, quidquid adversarii contradicant.

B

§ VII. Eadem consonantia aliis argumentis ostenditur.

Pro identitate positive arguitur

Ex hactenus allatis jam patere opinor, externi splendoris nescio cujus et plausibilitatis adversariorum opinione plus inesse quam solidæ veritatis; neque vero usque adeo speciosas esse ipsorum rationes, ut non facillime repellantur, quemadmodum ad superius dicta attendenti satis puto esse perspicuum. At positiva argumenta ex ipso Evangelio desiderari passim arbitrantur, quibus recepta Ecclesiæ opinio sufficienter stabilietur; utpote cum trium mulierum identitas non satis aperte inde erui videatur. Jam fassi sumus fatemurque denuo, non tam discrete expressam esse prædictam identitatem, ut fide divina credenda sit; ceterum si non omnimoda certitudine inde profluat, ea certe verisimilitudine eam ex historia evangelica deduci existimamus, ut non habeant adversarii quod pari soliditate queant opponere, ad effugia plerumque et ambages recurrere soliti; ut apertissimum Joannis textum quodammodo præveniant, ipsius et Matthæi ac Marci verba eludant. Vastas hic denuo et nonnunquam hiantes dissertationes ultro citroque edidere certantes inter se Galli, quas hic expendere aut discutere longissimum esset negotium. Satiùs nobis visum est, rem in pauca, sed qua poterit claritate, contrahere, præclusis identidem præcipuis adversariorum effugiis.

C

ex Joannis cap. 11: Maria autem erat, etc.;

72 En verba Evangelistæ Joannis capite 11: Erat autem quidam languens Lazarus a Bethania de castello Mariæ et Marthæ sororis ejus (Maria autem erat quæ unxit Dominum unguento, et extersit pedes ejus capillis suis; cujus frater Lazarus infirmabatur.) Ex his verbis non dubitavit Augustinus, laudatus supra num. 52, non dubitavit alii Patres, quin aperte innueret Evangelista, Mariam esse feminam illam, quæ in Naim (ut narrat Lucas cap. 7) Dominum unguento unxerat, et capillis suis pedes exterserat, cum nulla alia femina in Evangeliiis nota sit, quæ id fecerit antequam Lazarus in Bethania infirmaretur; sed jam hoc Maria fecerat, inquit disertissime Augustinus. Liceat uti forma dialectica: Nulla mulier Dominum unguento unxit et pedes capillis extersit antequam Lazarus infirmaretur excepta sola pecca-

trice; ergo Maria soror Lazari peccatrix ipsa est. Probatur consequentia: solam et unicam Domini unctionem factam novimus a peccatrice in Naim; atqui eam fecit Maria soror Lazari; ergo Maria soror Lazari peccatrix ipsa est. Legat hæc expendatque quisquis partium studio liber est, et fallor vehementer nisi in obvio verborum sensu, qui ultro in oculos incurrit, continuo assentiatur, describi istic a Luca et Joanne unam eandemque mulierem.

73 Mirare contra subtilem adversariorum evasionem. Non de femina a Luca memorata, inquirunt, ibi loquitur Joannes, verum anticipatione seu prolepsis usus, eam unctionem insinuat quæ postmodum, ut narrat ipse Joannes cap. 12, facta est Bethaniæ in domo Simonis Leprosi, adeoque male hic confunditur cum peccatrice Lazari soror. Quid? Quod in promptu sit paris anticipationis exemplum, quod apud Matthæum Apostolos enumerantem cap. 10, Judas Iscariotes inter alios nominetur cum apposito, qui et tradidit eum; cum tamen traditio ista seu perfidia diu post perpetrata sit. Sic vim argumenti a se amoliri præsumunt, sed casso conatu: nam, ut mitissime dicam, hoc purum et splendidum effugium est, ab eo minime obtrudendum qui Joannis Evangelium paulo studiosius evoluerit; apud quem solitum, quod sciam, non est in historiæ suæ serie præteritum tempus futuro substituere, ut qui de eodem Juda agens capite 6 non dixerit, qui tradidit, sed: hic enim erat traditurus eum; ubi vero de Nicodemo et de se agit, post rem gestam, discrete præterito utitur, qui venerat ad ipsum nocte, cap. 7 et 19: capite autem ultimo: qui recubuit in cœna supra pectus Jesu, ut accurate semper narrationis filum deducat, servatis temporum differentitiis, tametsi annis quinquaginta post res gestas scripserit.

74 Id vero ut manifestius quisque perspiciat, pateatque adeo tritæ argutationis non magna subtilitas; quid, obsecro, præoccupatione qualicumque Joanni opus erat, ut cap. 11 mulieris factum præindicaret, quod capite immediate sequenti de integro erat descripturus? Rursus, quid ea opus erat parenthesi, nisi docere aliquid voluisset, quo mulier ista nota quadam peculiari tamquam characteristica distingueretur depingereturque? Ea nimirum cui soli singularem prærogativam asserere intendebat, quod ipsi præ ceteris quibuscumque feminis datum esset, Christum Servatorem innungere; id quod de nulla prorsus alia nec in sacra, nec forte in profana historia usquam traditum est. Id Evangelista Lucas (apud quem solum, ea sola uctio nota est) indicare prætermiserat, supplet Joannes; ut pluribus aliis locis ab ipso factum, compertissimum est. Atque hanc inserendæ parethesis veram fuisse causam omnino censemus; ut audacter pronuntiare liceat, meram videri elusionem, quod Joannes loco jam dicto Mariam, quæ unxit pedes Domini, ab unctione postea faciendâ potius, quam ab unctione prius facta nominaverit. Prætereo exceptiones id genus alias, tricas dicam et cavillos, quibus referendis, nedum refellendis supersedeo.

75 Aliorum instantia est, quod Evangelistæ mutua non referant aut recitent, neque ad ea quæ ab aliis narrata sunt, alludere soliti videantur, unde consequens putant, Joannem non meminisse mulieris a Luca memoratæ, sed istius solius de qua ipsi loco citato sermo erat. Bona verba, quæso: ecquid Evangelista Lucas satis ostendit, scivisse se quæ a Matthæo et Marco tradita sunt, alia vero subjicit ab ipsis prætermissa? Ecquid vero Joannes plura alia sup-

D

neque patet
locus effugio,

E

dum tam distincte Maria ibi describitur,

F

ut Christi unctrix quæ alias ignota esset,

plevit

A plevit, quæ apud alios desiderabantur aut non satis aperte describebantur? Ne longius ab argumento evagemur; quis hodie nosset, quænam ea mulier fuerit apud Matthæum 26 et Marcum 14, quæ in Bethania in domo Simonis Leprosi Dominum unguento unxit, de qua tamen ibi tam diserte asserit Dominus: Ubi cumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et quod hæc fecit in memoriam ejus; quis, inquam, mulierem istam nosset, aut quo pacto locum haberet ipsius Servatoris prophetia, nisi eam Joannes de nomine indigitasset? Quis peccatricem (apud Lucam etiam anonymam) umquam scivisset, nisi Joannis luce perfusa Maria appellaretur? Et cujus demum mulieris, secundum Christi vaticinium, memoriam celebrat Ecclesia præterquam solius Mariæ, quæ Joanni manifeste peccatrix est, ipsi etiam et aliis Magdalena.

neque verificari possit

B 76 Magdalena, inquam, imo Maria Magdalena, in qua cum peccatrice confundenda non multum laborasse videntur Patres et interpretes passim, quorum supra nonnullos recitavimus, quamque ex septem dæmoniorum possessione, peccatis pluribus aut ea deformem haud gravate agnoverunt, agnoscitque hodie cum ipsis universa Ecclesia. Quæritur, an id etiam aliunde æque clare eruatur, atque modo ex Joanne ostensum est, Mariam Bethanicam eandem fuisse, quæ etiam in Naïm Dominum unguento unxerat. Id utique non obscure probari contendimus, ex verbis Matthæi, Marci et Joannis, quæ a Christo pronuntiata narrant in cæna apud Simonem Leprosum facta, dum Apostoli, saltem Judas Iscariotes, obmurmurarent, pretiosum unguentum a Maria sic effundi, quod potuerat venundari trecentis denariis, idque pretium dori pauperibus: quam inconsultam obtrectationem Christus ipse continuo corripuerit, mulieris pium in se officium mire commendans, addito quidem singularissimo vaticinio proxime relato, quod ubicumque prædicaretur Evangelium, ibi et diceretur quod ipsa fecerat, ejusque rei memoria perpetuo conservaretur; quæ sane aliter conservata non est, quam in eo ipso sensu quem recipit, tenet, conservat tueturque communis Ecclesiæ sententia.

C Christi de eo vaticinium.

C 77 Huc igitur spectant quæ Matthæus ait cap. 26: Mittens hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit; quæ obvio genuino sensu ita interpretaberis, ut Christus palam ibi innuerit, vivo etiamnum sibi contulisse mulierem, quod non multo post tentatura esset mortuo conferre, quodque non futurum, solus ipse prænoverat. Id vero paulo clarius insinuat Marcus cap. 14: Quod debuit hæc fecit; prævenit ungere corpus meum in sepulturam; fecit nimirum modo, quod frustra postmodum ipsa illa eadem conatura est, utpote quam resurrectione mea præventurus sum. Neque abluunt verba Joannis cap. 12: Sinite illam, ut in diem sepulturæ meæ servet illud; quasi diceret, sinite illam modo corpus meum ungere, cum in sepultura mea id ipsi integrum futurum non sit. Non vitiligemus: Dic, amabo, cur iis locis tam concorditer fit mentio sepulturæ, si Christus præsignare non voluit, eam ipsam mulierem pro sepulchrali sua unctione fore solicitam? Non ignoro, multimodis torqueri exponique jam relata Evangelistarum verba; at ne licet versandis variis tricis immorari cogamur, id unum postulo, ut nude ipsa et in sensu maxime obvio accipiantur, considerenturque adjuncta omnia, præsertim sacri amoris quo in Servatorem ferebatur, et

porro post ejus mortem continuo efferbuit dilectissima Christo Maria, in Magdalenam, velint nolint adversarii, certissime transmutanda.

AUCTORE
J. B. S.

78 Describitur mulier Christo addictissima, ejusque, si ita loqui licet, pedissequa, mulier Christo pridem assueta, mulier amatum Servatorem nec in vita, nec in morte, nec in sepulchro desertura: ad sepeliendum me fecit; prævenit ungere corpus meum in sepulturam; in diem sepulturæ meæ: aut mei parum prospiciunt oculi, aut designari istic video mulierem, quæ a sepulchro Domini ovellenda non est, quæque proinde modis omnibus corpus ejus invenire ungereque sataget: in quo cum impedientem sciret Christus, concedere tunc voluit, ut præveniret ungere corpus in sepulturam: quod cum et obmurmurantes discipuli ignorarent, merito eos redorguit, quod vetare vellent mulierem, bonum opus in se operari. Verte hæc et inverte, volve et revolve; vel invitus compelleris, ut hic eandem agnoscas mulierem et sepulturam prævenientem, et sepulturam omni conatu curare intendentem: atqui sepulturam curare intendens ipsa est Magdalena, ergo et prævenientem Magdalenam esse fatebimur; quodque ex omnibus consequens ultimum est, Ecclesiæ sententiam quæ peccatricem, Mariam Bethanicam Lazari sororem et Magdalenam in unam, unicam eandemque mulierem confundit, Evangelio magis consonam esse.

Demum ex
sola mulieris
descriptione,

79 Intueomur demum ardentissimam Christi dilectricem juxta crucem ejus stantem: aut hæc Maria Bethanica est, aut amatrix dici non meretur; neque in ipsam quadrat quod optimam partem elegerit, neque adeo recte Christus amorem collocavit: Diligeat autem Jesus Mariam. Hæcine tam tenere redamantem Dominum, ceteris mulieribus certatim assistentibus, sola in cruce desereret? Non inducar, ut credam. Hæcine vivam Christum bis inunxerit, et morientis aut sepulti obliviscetur? Imo vero ad monumentum properat mane cum adhuc tenebræ essent; repertoque monumento vacuo, ad Petrum currit querula: Tulerunt Dominum meum, et nescimus ubi posuerunt eum. Regreditur, perstat foris ad monumentum plorans; introspicit, videt angelos, non acquiescit; sed amoris igne succensa Dominum suum quærere pergit, unde contigit ut eum sola tunc videret, quæ remanserat ut quæreret. Compellat amantem Dominus, Maria; dilectum continuo agnoscit ex voce, quem ex facie necdum agnoverat: et negabimus hanc Lazari sororem esse, tam singulari Servatoris amicitia illustrem, ut usquam sciamus mulierem proprio nomine a Christo appellatam, præter ipsam et sororem Martham? Et ipsissima Maria, ne dubites; sed est et Magdalena, teste iterum Evangelista Joanne: Venit Maria Magdalena annuntians discipulis: Quia vidi Dominum, et hæc dixit mihi; est et peccatrix, quod erat demonstrandum.

Maria certissime cum
Magdalena
confunditur,

80 Hæc fusius deducit pluribusque evineit laudatus Rossensis Episcopus suppositione 5, 7 et 10 imo tota sua Fabri Confutatione: neque minus eadem urget Natalis Beda in Declaratione sententiæ Ecclesiæ fol. 30; verum ne præfixæ nobis brevitatis limites excedamus, sola hic sufficiet recte ex præmissis deducta Baronii conclusio: Certe quidem, inquit, etsi nulla alia subesset ratio, qua hæc ipsa mulier, et peccatrix, eademque Maria soror Lazari, Magdalena cognominata, dici posset; tamen ut justificetur Jesus in sermonibus suis, ne falsi vaticinii (quod nefas est dictu) arguatur, affir-

quæ sola adeo
per totam
Ecclesiam
prædicatur.

AUCTORE
J. B. S.

mare necesse est, unam eandemque esse Magdalenam, nec diversas seu plures, dum unam tantum longe lateque per orbem diffusa Ecclesia prædicat Magdalenam.

§ VIII. Græcorum diversa opinio.

Græcorum
Patrum non
uniformis
opinio,

B

Diversam dico, non ex eo solum copite quod Ecclesiæ Latinæ traditioni omnino non consentiat, seu quod Græci ipsi inter se discrepent, ut sub una serie videre est tom. 7 Bibliothecæ Patrum concionatoriarum apud Combefis, plurima ex Græcis istis colligentem sub titulo festi B. Mariæ Magdalene, ubi tamen line inde in adjectis notulis, distinctioni potius mulierum quam unitati favere videtur. Relatus est istic Amphilocheus unctionem Mariæ, de qua murmuravit Judas, cum unctione Evangelistæ Lucæ confundens, sed ubi claritatem desideres. S. Ephræm Syrus apud eundem pag. 359 unam solam mulierem agnoscit cum Latinis, quæ Servatorem bis unxerit. Contra vero Chrysostomus pag. 367 aliam mulierem vult esse quæ apud Matthæum et Marcum unguentum effudit super caput ejus, ab ea quæ secundum Lucam extremos pedes attigit : ubi abunde perspicis, quod supra dicebam, non agitari istic eam, quæ nobis præ manibus est, quæstionem, at de solo unctionum atque unctricum numero disputari, in quo quam diversa sentiant Græci Patres apud laudatum Combefisium manifestiusprehendes.

aliis binas
unctrices,

C

82 S. Chrysostomi ipsius sententia expressius refertur pag. 372 ex ejus homilia 81 in Matthæum de qua supra meminimus, his verbis : Hæc mulier, una et eadem apud omnes Evangelistas esse videtur ; haud tamen est. Sed in tribus una mihi atque eadem esse videtur ; apud Joannem autem non item, sed alia quædam mirabilis est, scilicet soror Lazari. Nulla injuria Chrysostomo infertur, si et ipsum, quemadmodum de S. Hieronymo aliisque diximus, varia de unctricibus mulieribus sensisse asseratur, ut ex Græcis illis Patribus nulla uniformitas haberi possit, oleum et operam perdentibus neotericis qui inanissimo conatu certam aliquam ex ipsis traditionem pro sex primis seculis sese eruisse exultant. Audi etiam Titum Bostrensem ibidem pag. 376, ubi de peccatrice loquens, sive ipse, sive alius sub ejus nomine, sic diserte pronuntiat : Hæc mulier neque ea est, cujus fit mentio apud Matthæum, neque ea rursus, cujus apud Marcum, nec ea tandem, cujus apud Joannem : unde consequens est, tres ut minimum fuisse unctrices feminas, id quod nemo hodie admisit, utpote ab Augustino et Latinis passim, atque ab universæ Ecclesiæ communiori sensu alienum.

aliis ternas
asserentibus,

83 Est tamen ea ipsa Theophylacti aliorumque recentiorum Græcorum vulgatio opinio quæ his verbis refertur pag. 391 : Quærun autem multi, quot fuerint mulieres quæ unxerint Dominum unguento. Et alii quidem dicunt, quod duæ fuerint, una scilicet apud Joannem, quæ fuit soror Lazari et alia apud Matthæum et Marcum, et nunc apud Lucam. Ego autem credo his qui dicunt tres esse : unam quidem apud Joannem ante sex dies Paschæ, quæ et soror Lazari ; aliam autem apud Matthæum et Marcum ante duos dies Paschæ ; et tertiam illam de qua nunc Lucas, quæ in media Evangelii prædicatione Dominum unxit. Atque hæc sententia eo demum recedit, quo eam olim ad-

duxerat Origenes tractatu 35 in Matthæum fusius disserens, et veris falsa miscens, ex quo sat erit paucula decerpisse : Ergo quis dicet, inquit, quatuor fuisse mulieres de quibus conscripserunt Evangelistæ ; ego autem magis consensio tres fuisse : et unam quidem de qua conscripserunt Matthæus et Marcus.... ; alteram autem fuisse de qua scripsit Lucas ; aliam autem de qua scripsit Joannes.

84 Plura eo loco adfert Origenes quæ longiori discussionem examinanda essent ; id vero cum jam toties ab expositoribus, et recentissime a laudato superius Treveto a pag. 197 accurate præstitum sit, a quo etiam quæ sub Theophili Antiocheni nomine circumferuntur, tum quæ Molestus Hierosolymitanus apud Photium sensisse dicitur, abunde refutata sunt ; sufficiat hic paucis plerorumque Græcorum sensu exposuisse, a quibus quantum recedendum sit, ex supra disputatis patentissimum arbitror. Suppositio facti erronea est, quod pro una Bethanica cæna binas ipsi invehant, velintque adeo, aliam fuisse mulierem quæ apud Matthæum et Marcum ungendi officio perfuncta sit, aliam vero de qua meminit Joannes, ubi tamen ex receptissima doctorum nostrorum et quidem etiam adversariorum concordia sententia, non nisi cæna unica Christo exhibita sit in domo Simonis Leprosi ; non nisi unica peracta unctio, de qua discipuli æque apud Matthæum et Marcum, atque apud Joannem murmuraverint, Domino pium mulieris officium mirifice vindicante, quæ eadem apud tres Evangelistas oratio est, quidquid fortasse aliqui cum Baronio binas in Bethania cænas propugnari posse existimaverint.

85 Admissa apud Græcos mulierum, distinctione, nil mirum est si in subsecutis Menæis, Menologio, Synaxariis aliisque ipsorum ritualibus festivitates distinctæ occurrant, quæ nimirum singulis propriæ censerentur. Sic Maria soror Lazari pro ipsorum arbitrio in Menæis adscripta est xviii Martii, ut suo loco in Actis nostris notatam invenies ; fortasse quod eo circiter die unctionem Bethanicam factam existimaverint. Relata itidem et prætermissa est ad diem xxi ejusdem mensis mulier in civitate peccatrix, quæ unxit pedes Domini in domo Simonis Leprosi ; opinor Pharisei voluisse dicere, nisi hic Simones isti confundantur, sitque, ut non nemo cogitavit, Simon ille binomius, aut ex Naim in Bethaniam migraverit. Dandum aliquid Fastis Græcis, quorum nusquam concors, nusquam satis accurata in totius istius narrationis adjunctis sententia, quorumque annuntiationes et elogia recitasse, refutasse erit ; cum de mulieris istius peccatricis sanctitate aut cultu, si cum alia non confundatur, nihil satis certi aut in evangelica aut in ecclesiastica historia traditum sit.

86 De S. Maria Magdalena ad hunc diem certatim agunt Fasti Græci et Orientales omnes, quocumque nomine appellentur ; nam præter Menologium et Menæa excusa de ea meminerunt Maximus Cytherorum episcopus, Typicum Sabæ, Menæa particularia, Anthologium, Horologium, Kalendarium Genebrardi, Ruthenica, Syriaca, Chaldaica, Æthiopica, aliaque, in quibus plerumque communi ornatur elogio a Græcis accepto τῆς ἁγίας μυροφόρου καὶ ἰσαποστόλου Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, quo illustrius encomium Sanctæ adscribi non potuit, ut cetera omnia minoris momenti et fabulosa aliquando admixta, hæc etiam transcribere plene supervacaneum visum fuerit. Tomo i Aprilis pag. 811, ubi de S. Maria Cleopha agitur, referuntur versiculi qui accinuntur matronis Evangelicis, quæ vene-

runt

D

et duas cænas ac totidem unctiones in Bethania.

E

Hinc in Menæis diversæ personæ,

F

sed Magdalena inter eas præcipua ;

A runt Dominica mane ut ungerent Jesum, quas inter dubium non est, quin S. Maria Magdalena computanda sit; unde vulgo notissimæ tres Mariæ, quales olim in ecclesia Maurianensi coli solitas habes in Actis tomo I Maii pag. 169. Ast hic de sola nostra proseguendus est sermo.

verum inde
parum subsi-
dii adversa-
riis,

87 Quam ætatem sapiant adducta jam pro Sanctæ cultu Græca illa monumenta, pluribus non disqui- ro; satis manifestum est, recentiora censi oportere, vel ex eo solum capite, quod de præacta sacri corporis translatione varia admisceant quæ certissime seculo nono posteriora sunt, imo ea secula sapere videantur, quibus disputari cæptum est tum inter Latinos et Græcos, tum vero inter Latinos ipsos, ut infra pluribus erit discutiendum. Advertant interim obsecro, recentiores critici nostri distinctionis assertores, parum admodum sibi ex tota veteri Græcia subsidii ad præsentem controversiam hactenus accessisse: certe nihil quo universæ Ecclesiæ Catholicæ antiquissima traditio vel tantillum labefactetur. Ultro etiam adjicimus Menæorum satis vulgare elogium, ei prorsus consimile quod ex Synaxario Basilii Porphyrogeniti tomo I mensis Julii retulimus. Operæ pretium non est idem bis describere; sic rem totam Raderus Latine reddidit:

neque ex elo-
gio

88 Sanctæ unctricis et paris Apostolis Mariæ Magdalænæ. Hæc postquam ad Christum venit, numquam amplius ab illo, usque ad mortem illum secuta, discessit; cujus gratia a septem dæmonibus, a quibus obsessa erat, liberata est: fuitque illius unguentaria, et prima omnium, cum altera Maria, sanctissima nempe Dei genitrice, resurgentem vidit a mortuis, quando vespere Sabbati vidit angelum, et mane duos angelos in albis sedentes, rursumque ipsum Dominum, quem putabat hortulanum esse, quando audivit: Ne me tangas. Post divinam ergo et sanctam ascensionem Christi in cælum, Ephesum venit ad S. Joannem Theologum et Apostolum, ibique sancte obdormivit, conditaque in aditu speluncæ, in qua postea septem dormientes conquieverunt. Leone deinde imperatore nostro beato fine sopito, corpus Magdalænæ relatum est Constantino- polim, et in cænobio S. Lazari, ab ipso ædificato deposita, in quo singulis annis illius memoria peragitur. Et præterea in æde Curatoris juxta Taurum.

pro majori
parte non
admittendo.

89 Hujus elogii priorem partem, etsi non omnino accurate digestam, facile quivis admiserit; at quæ in posteriore dicuntur falsa prorsus existimo. Quid sibi vult encomiastes, dum ait, post ascensionem Christi in cælum, Ephesum venit ad S. Joannem? An forte Joannes ante ascensionem eo præcesserat? Ephesi fuisse sanctam nostram Mariam Magdale- nam, saltem ibi in Domino obdormivisse, negandum omnino est, neque id a Græcis satis umquam proba- bitur. Historiam, posterioribus seculis confictam, infra examinabimus, ceteraque ad decantatam trans- lationem spectantia. Sive autem a Leone, sive a Basilio exstructum fuerit S. Lazari cænobium (de quo vide Cangii Constantinopolim Christianam) ad- mitti omnino non potest, S. Lazari Bethanici, aut veræ ipsius Mariæ Magdalænæ corpora eo translata fuisse, quod erit alterius disquisitionis argumentum. Certe ex eo elogio patere videtur, studiosa hæc esse Græcorum commenta, quibus receptissimam Latino- rum traditionem convellere niterentur. Jam Marty- rologia nostra expendamus, inde ad controversas translationes processuri.

§ IX. Sanctæ cultus in Fastis Latinis.

Sacramentaria hic intelligo, Kalendaria antiqua et Martyrologia ex quibus de vetustate ac since- ritate cultus omnino statuendum est; ea autem hic potissimum expendeunda suscipio, quod pridem adver- terim, citari ultro citroque ac congeri varia Mar- tyrologia, plurimæque involvi, quæ si recte explicata fuissent, prope evidens esset, pleraque omnia, certatim allegari solita, nulli contententium parti pro- desse quidquam posse aut obesse. Hæc igitur non eo adducimus ut S. Mariæ Magdalænæ cultus, longe lateque per totam Ecclesiam propagatissimus probe- tur, verum hac solum causa, ut manifeste pateat, ex sacris hisce monumentis, pro sanctarum mulierum distinctione perperam hactenus conflictatos esse, qui communi Ecclesiæ sensui obluctati, ignotis sibi telis Andabatarum more cæce certaverint, duce Launoyo, multa indiscriminatim corradente ex omnis generis Martyrologiis, de quorum ætate, pretio aut merito prius exhibendis non magno opere fuit sollicitus, quod in his primum ei esse oportebat.

Hic, si us-
quam uber-
rarunt

91 Is itaque in dissertatione de commentitio SS. Lazari, Maximini, etc., in Provinciam impulsu, Martyrologia multiplicat, atque ex Græcis confusa nonnulla adducit, quæ huc certe spectant minime. Exemplo sint mulieres Martha et Maria positæ IV Junii in Menologio, quod a versione, Sirleti nuncu- pamus, quasi nullæ uspiam fuerint Marthæ aut Mariæ præter duas notissimas sorores Bethanicas. At toto cælo aberravit Launoyus, quem cæcum ducem plurimi æque cæce secuti sunt, cum binæ istæ mulie- res in Actis nostris ad eum diem prætermisæ, cum aliis tribus celebrentur in Menæis aliisque die VI ejusdem mensis Junii, non sine alia confusione, ut loco citato explicatum invenies. Sic frustra Bedam, Rabanum, Adonem, Usuardum, Notkerum descri- bit Launoyus; quorum Martyrologiorum ætatem, seriem et genesim si novisset, pluribus dissertationis suæ paginis male inficiendis omnino pepercisset. Habes hæc omnia fusius explicata in præfatione ad Usuardum ante tommum VI Junii, quæ hic modo repetenda non sunt.

E

Fastorum
nostrorum
imperiti,

92 Una est eaque sola difficultas hic paulo ube- rius explananda, quam nec Launoyus vidit, nec eorum quisquam qui ex Martyrologiis ad præsentem controversiam dirimendam adjumenta hactenus ac- cersiverunt. Petitur hæc ex codicibus Hieronymianis, in quorum plerisque omnibus vel XIII vel XIV Kalendaribus Februarii, seu XIX aut XX Januarii ita ferme legitur: Hierosolyma, Mariæ et Marthæ sororum Lazari, seu: Hierosolymis, nativitas SS. Mariæ et Marthæ, sororum Lazari, vel simili alia annuntia- tione, quæ Florentinum aliosque mirum in modum exercuit, Menardo poudus aliquot addente in notis suis et Observationibus ad librum Sacramentorum Gregorii Papæ, ejus nominis primi cognomento magni, ut ipse quidem existimavit; sed perperam, cum Sacramentarium istud quaecumque Gregoriano ipso multo auctius sit, nec ad ejus tempora revocari ullo modo possit, binis ut minimum et forte teruis seculis posterius.

F

Hieronymia-
norum sphal-
ma non satis
observantes,

93 Neque vero in toto illo Sacramentario ulla Mariæ, Marthæ aut Magdalænæ reperitur memo- ria, verum Menardo placuit istuc inserere quæ alibi legerat, quæque, meo quidem judicio, non satis ap-
posite

quod Menar-
dus insigni
sotacismo

AUCTORE
J. B. S.

posite explicuit. Ait igitur se invenisse in codice aliquo Rodradi, xiv Kalend. Februarii Mariæ et Marthæ; in codice Rhemensi, Natale sanctæ Mariæ et Marthæ; in codice Ratoldi, Natale Sanctorum Mariæ et Marthæ; ubi, inquit, τὸ SANCTORUM sumitur substantive in plurali, et sæpe occurrit in nostris Mss. et in Missali Romano. In nostris codicibus citatis similes exstant orationes de eisdem Sanctis in hunc modum: Exaudi, Domine, populum tuum, cum Sanctorum tuorum, etc. Sic super oblata habetur; ut et tibi gratæ sint pro tuorum festivitate Sanctorum. Et ad Postecomunionem rursus: Sanctorum tuorum, Domine, intercessione placatus. Atque hæc, si superis placeat, atque id genus aliu vult Menardus referri ad sanctas duas sorores Mariam et Martham, nullo usquam adducto exemplo ut fidem faciat, Sanctorum conjungi posse aut saltem alicubi conjunctum fuisse cum duabus mulieribus, seu duobus substantivis feminini generis.

non explicuit
sed magis
involvit.

B

94 Apage effugia, non tam procul accersenda: istud τὸ Sanctorum non ad male intrusas sorores Mariam et Martham sed ad martyres plures viros et mulierem referendum est, qui eo die in antiquioribus Sacramentariis conjuncti fuerunt, quæ ab imperitis amanuensibus descripta, multimodis deturpata sunt, atque adusum ecclesiarum, pro quibus describebantur, pro mero arbitrio efformata; alius diceret deformata, vitiata et detorta. Audiatur Menardus ipse eodem loco adducens Martyrologium Ms. bibliothecæ Corbeiensis, ubi legerit: Hierosolyma, Marthæ et Mariæ. Cetera, inquit, sculpta sunt a quodam, ut credere par est, nugatore, sed quodammodo apparet scriptum fuisse sororum Lazari. Utinam id genus nugatorum minor fuisset numerus! qui in Sacramentariis aut aliis sacris Fastis Romanis legentes Sanctos sibi ignotos, alios affines sibi notiores substituerunt, ut mox faxo paulo clarius intelligas; ubi Romani ritus notas apposuero, quas in selectis suis ad Romanum Kalendarium Observationibus distincte et recte expressit eruditissimus Fronto, alibi a nobis sæpe et merito laudatus.

Sacramentaria et Kalendaria antiqua,

C

95 Quærit is primo utrum Kalendarium suum Romanum sit? Respondetque in hunc modum: Qui legerit hoc Kalendarium, non dubitabit dicere Romanum, quia multa in eo leguntur, quæ soli Romæ conveniunt. Deinde stationes Romanæ designantur: erant autem aliæ Romanæ, aliæ Parisiis, aliæ in aliis urbibus, ut infra ostendimus. Denique quotquot inscribuntur Sancti, aut Romæ passi sunt, aut Romæ ecclesiam habent. Et bene omnino: antequam etenim solennitas Sancti alicujus fieret, debebat illic, ubi colebatur, habere locum sacrum, seu oratorium, seu basilicam, seu cœmeterium. Solennitas enim non fit nisi concursu populi, nec concurrat nisi in locum Sancto, qui colitur, devotum. Hinc olim quæque provinciæ suos habuere Sanctos, quos colerent; ita ut nec S. Petrus quidem publica festivitate coleretur ubique, nisi propriam haberet basilicam....; nec satis est, monasterium illic esse Sancto consecratum, quia ad monasteria non fiebat populi concursus, ut legimus sæpe in epistolis Gregorii Magni. Nec nisi post Gregorium III cœpere Sancti illis in locis invocari, ubi non habebant proprias ædes sacras. Atque hæc vera epocha est parvi istius Martyrologii Romani, quod ab aliis auctum Sanctos etiam Orientales Oc-

cidenti familiares reddidit, cultumque saltem aliquem ad omnes ecclesias propagavit.

D

96 Erant igitur ante ea tempora Sancti ad certa quodammodo loca restricti, qui ex Sacramentariis ad universaliora Martyrologia sensim transiisse censendi sunt. Id vero pessime ab aliquibus librariis, seu propria seu aliorum auctoritate factum, ut vel Sacramentaria ipsa, vel saltem Martyrologia fæde corruerint, non solum Sanctos alios proprios adiungendo, quod usque adeo vituperandum non est, sed Sanctos alios sibi notiores aliis substituendo. Audacter dicamus, depravata esse Sacramentaria quælibet Romana, in quibus Sancti alii appositum sunt, præter eos solos, qui Romæ eo pacto festivitates suas habuerint, quo ipsas citatus Fronto descripsit: ut plane frustra quærendæ sint Romæ Maria, Martha aut Magdalena ante id tempus, quo Romæ collectum diximus Martyrologium Romanum parvum, ex Rufini historia potissimum auctum, unde et ex Floro, Beda mixto, Adonem, Usuardum, Notkerum et reliquam ferme Martyrologiorum progeniem originem habuisse, pridem demonstravimus.

non ad usum
universalis
Ecclesiæ
sed ad parti-
cularia loca
spectabant;

97 In prædicto Romano parvo nulla prorsus Mariæ aut Marthæ in Januario memoria, neque vero in Sacramentariis editis aut in Kalendario Frontonis ulla existit; neque sane exstare potuit in ea martyrum promiscua collectione quam describit S. Gregorius in Registro: Nos pene omnium MARTYRUM, distinctis per dies singulos passionibus, collecta in uno codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Missarum solennia agimus; quibus verbis vetustissimum Hieronymianum Martyrologium indicari, alibi censuimus; et ex quo saltem sanctorum MARTYRUM, quibus solis principio constitit, commemorationes nomine tenus fieri poterant, ut ferme modo Martyrologium in choro recitari consuevit: ast inde procul aberant Maria aut Martha, quas martyres Latinorum saltem nemo, quod sciam, umquam somniavit, nedum asseruit; ut vel inde manifestissime colligi possit, adscititiam esse corruptamque eam annuntiationem quæ modo in codicibus Hieronymianis exstat, nec vere, nec loco suo; ut tela prorsus imbellia inde cudant, qui pro mulierum distinctione ex ignotis sibi fontibus temere arguantur.

neque Sancti
ante Roma-
num parvum
communes
facti sunt.
E

98 Rem paucis conficio. Inter eruditos hodie compertum est, vetustissimos esse eorum Sacramentorum codices, quos edidit Thomasius, postmodum S. R. E. Cardinalis, quique ex Galesiano aucti omnino videntur; in iis autem frustra quærentur Maria et Martha sorores Lazari; ibi enim et recte et genuine legitur ad xiii Kalend. Februarii, hoc plane modo: In Natl sanctorum martyrum Sebastiani, Mariæ (pro Marii) Marthæ, Audifax et Abacuc, seu Abacum; quibus hæc aptatur oratio: Concede, quæsumus, omnipotens Deus, ut sanctorum martyrum tuorum, quorum celebramus victorias, participemus et præmiis; ubi sanctorum non substantive accipitur, ut volebat Menardus, sed vere cum præcipuo genere cohæret, quemadmodum construi debere, norunt pueri grammatici. Primus nugator imperitissime hinc extraxit Mariam et Martham; alius verosimiliter positionem adjecerit Hierosolyma, et, si ita vis, idem aut tertius aliquis sorores Lazari distinguere non dubitaverit, cum quibus martyres isti Romæ celebrati, non majorem affinitatem habent quam cum Scythiis aut Arabibus.

F
Explicatur
vera festi-
vitas notata
in antiquis
Sacramen-
tariis,

99 Hinc igitur, nisi vehementer fallor, clarissime

A *sime perspicis codicum Hieronymianorum, aliorum-
que, ut Rabani et Notkeri, qui ex ipsis sua acce-
perunt, inquinatum fontem, ex quo tot inanes
logomachiae hactenus promanarunt. Ut jam taceam,
non Mariae et Marthae scripturum fuisse nugato-
rem, si quid cordis aut cerebri habuisset, sed Mar-
thae et Mariae, ut passim fit, dum binae istae sorores
junior cum seniore conjunguntur. Id nobis certum
sit, primum fuisse auctorem Romani parvi qui de
Maria Magdalena, Martha aut Lazaro meminerit,
quique cum Floro (quem Bedam Majores nostri
appellauit) Sanctam nostram ad hunc diem xxii
Julii collocaverit, unde sensim festiuitas ejus per
universam Ecclesiam propagata sit, et ad nostra
usque tempora perseveraverit; non mutanda, opi-
nor, propter trium aut quatuor Gallicanarum diae-
cesium nimis praeproperam variationem. Martham
idem Romanum paruum verbo annuntiat xvii Octo-
bris, quod et Ado fecit; Usuardo magis placuit ce-
lebritas alia, qua ad xvii Decembris cum fratre
Lazaro conjungitur, addito ex Adone elogio, quod
ex eodem pro Maria Magdalena desumere neglexit,
sed in hodierno Romano restitutum est, cujus par-
tem aliquam Wandelbertus versibus suis illigavit.*

B *100 Quo potissimum tempore ex xvii Decembris
ad xxix Julii retracta sit S. Martha, non est hujus
loci disquirere. Ut indubitatum admittere oportet,
nullam Mariam Bethanicam, Marthae et Lazari
sororem, in hodiernis Fastis Latinis, multo minus
peccatricem seorsim a S. Maria Magdalena reoli;
ut apertissimum sit, in hoc consentire Martyrologia
nostra omnia, confirmareque adeo receptissimam de
unica muliere Evangelica Ecclesiae Catholicae sen-
tentiam, quam ex vitiosa Hieronymianorum codicum
lectione frustra arietare conati sunt recentiores illi
distinctionis propugnatores, quos ad priora et sanio-
ra consilia reductum iri non diffidimus. Ab elogiis
colligendis hic abstinendum fuit, quod ea in Usuardo
nostro et in aliis passim obvia sint, et vero ad hujus
Commentarii calcem de S. Mariae Magdalene elo-
gio, de miraculis, templis, et celeberrima ubique
solemnitate acturi simus. Breve encomium concinna-
vit Raderus, quod reliquorum omnium vices supplere
hic interim poterit. En ipsum:*

C *101 Haud scio an ulla ex mulierum sorte fe-
mina, post augustam Dei Matrem et aeternam
Virginem, tantis laudum praeconiis (quod futu-
rum praedixerat Christus) ab omnium prope
temporum post Christum natum memoria sit ce-
lebrata. Nam ab omnibus sacrae et evangelicae
historiae conditoribus, illorumque interpretibus
certatim laudatur et praedicatur. Habuit adversus
criminales defensorem et Opt. Max. patronum
et propugnatorem simulque laudatorem Christum
Deum. Propagata est gloria, nomen, fama et
laus Magdalene, non solum per omnem orbem,
sed etiam omnium temporum aeternitates, prout
futurum Christus ipse praedixerat. Exstant praeterea
encomia ejusdem apud Patres, etc. Super-
est intricatissimae quaestionis nodus alter haud mi-
nus difficilis, quo de Sanctae obitus loco, translatione
et reliquiis disputandum est; ubi ignosci mihi quo-
que cupio si immensas chartarum moles, quibus in-
gens volumen impleri posset, huc non accersam,
summa rerum capita, qua licebit verisimilitudine,
percurrere contentus.*

§ X. Sanctae obitus, sepultura, translatio a Graecis perperam tradita.

N *ovum pelagus ingredimur, contrariis fluctibus
agitatum, tempestatibus et ferme naufragiis
aeque ac prius saedum et infame, ubi rursus turba-
tissima omnia, implexa et obscura, dum de re, et
quidem acriter contenditur, quam ferme totis sex
primis Ecclesiae seculis scriptorum nullus attigisse
scitur, ut per ignotissima vestigia, densas tenebras
diceret, incedendum sit, nemine facem praefrente
aut lucem, quam satis tuto sequi possis: casu iterum
plane mirabili, ut, quam illustris fuit ex ipsis sacris
Evangelicis S. Mariae Magdalene gloria, quemad-
modum proxime diximus, tam dubia sint reliqua
vitae ejus gesta, commoratio, obitus, sepultura, saltem
quae ex probatis monumentis educi queant: Graecis
inde, hinc Latinis, praesertim Massiliensibus, op-
posita et pugnata tradentibus. Adde quod nec La-
tini ipsi inter se satis conveniant, dum alii Sanma-
ximinensibus, de sacri corporis possessione litigan-
tibus, favendum existimant; hi vero in translationis
suae historia discrepent; dum alii Jerosolymis aut
ex Bethania, alii ex ipsa Provincia reliquias Vize-
liacum allatas contendunt. Quid? quod et Romae
sacra lipsana servari dicantur, ut hic rursus per-
plexum omnia, et gravissimis difficultatibus obnoxia
perspicias.*

103 *Ut ex altero hoc tumultuoso mari, seu ma-
ris labyrintho egressus pateat, sic ordinanda est
disputatio, ut ea prius amoliamur, quae falsa, aut
saltem minus verosimilia censenda sunt, qualis est
jam dicta superius Graecorum opinio quod S. Ma-
ria Magdalena S. Joannem Ephesum secuta, illic
diem extremum clausit, ibidemque deposita fuerit,
donec seculo nono inde translata Constantinopolim,
apud S. Lazarum fratrem collocata sit: quae omnia
avide arripuit Joannes Launoyus, ut Provinciale-
sium traditionem quoquomodo subverteret, haud satis
memor, sese obscuris, et obtritibus, ut ita dicam, ar-
mis pugnare, utpote solo vincendi ardore abreptus,
nec satis inharens positus alibi principiis, quae in
opusculi sui praefatione prudenti sensatoque consilio
ita stabiliverat: De Maximino (nempe S. Magdale-
nae socio) nihil dicam, quod a veteribus et opti-
mis auctoribus, qui ante annum Christi sexcen-
tesimum scripserunt, nihil actum comperi. Hac
autem in re usque adeo remota, sine commen-
tariis veterum sapere, historici sapientis non
est, nec Christiani scriptoris, qui supra ceteros
mortales a mendacio abhorreere debet.*

104 *Haec sapienter Launoyus, sed a quibus ipse
primus deflexit, qui cum de S. Magdalene sepul-
tura Ephesina ante annum circiter sexcentisimum
nihil actum comperit, nec sapuit ipse, nec sapien-
tis historici partes explevit; audiendus hic a nobis
et refellendus, argumentis ejus omnibus sincere re-
praesentatis. Ecce igitur quibus potissimum certat
hypercriticus in editione anni 1660 a pagina 226,
ducto a Modesto Hierosolymitano principio, quem
apud Photium cod. 275 graece primum, deinde la-
tine sic loquentem inducit: Merito igitur elegit
Magdalenam Salvator, de qua Dominus septem
daemonia ejecit, ut principem peccati per illam
ab hominibus expelleret. Historiae tradunt, Ma-
gdatenam, de qua Dominus septem daemonia eje-
cit,*

Massiliensi-
bus infestus
Launoyus

E

arma Graeca,
sed obsoleta

F

suisque hi-
storicis prin-
cipiis contra-
ria arripuit;

AUCTORE
J. B. S.

cit, hanc virginem fuisse, et martyrium ejus memoratur, ubi dicitur, propter summam illius virginitatem et puritatem, illam tamquam vitrum purum tortoribus visam fuisse. Post obdormitionem sanctissimæ Dominæ nostræ Deiparæ, profecta est Ephesum ad dilectum discipulum, ubi cursum apostolicum per martyrium unguentifera Maria perfecit, nolens ad extremum usque spiritum ab Joanne Evangelista et virgine separari.

nihil repe-
riens totis
sex seculis

B

105 Hæc sola, tota et unica basis est, cui Launoyanum ædificium immititur, quamque ex ipso certatim mutantur adversarii, ut Magdalenam istam virginem a muliere peccatrice discernant, accersita auctoritate ab unico scriptore Græco seculi septimi (quo Modestum floruisse certum est) quoque Græcum vetustiore neminem producant, ubi S. Gregorium Magnum rejicere non verentur, traditionem sex seculorum fideliter secutum. Et quis, obsecro, fidem facit, hæc vere Modesto tribuenda? Photius nempe, schismatis Græcanici auctor, pluribus stigmatibus inustus, solo adducto fragmento, quod Latinis verosimillime opponendum censuit. Verum etsi daremus, hæc a Modesto scripta, quid inde præsidii Launoyo accederet, qui de tota ea re ante annum Christi sexcentessimum nihil dictum comperit, silentibus ante Modestum per sex omnino secula Græcis omnibus? An hic cum Tertulliano dicet, primam instrumento isti auctoritatem summam antiquitatem vindicare? An hic potius, quam in Provincia, traditionem ullam reperit totis sex seculis confirmatam? Reducatur ipse ad criseos suæ regulas, quarum prima est: In rebus quæ ad historiam pertinent, iis maxime credendum esse, qui quo tempore res ipsæ gestæ sunt, scripserunt; dum nemo ceteroqui coævus notæ probitatis et doctrinæ refragetur. Altera: Post coævos auctores, magis eorum scriptis assentiendum, qui rerum gestarum temporibus viciniore, quam qui remotiores fuerunt: unde Massiliensibus sæpissime insultat.

quo sepultu-
ram Ephesi-
nam assere-
ret;

C

106 Age vero, hic nobis traditionem exhibet doctor Launoyus de S. Mariæ Magdalenæ sepultura Ephesina a Modesto, seculi septimi scriptore inchoatam, quam ipse monumentis Provincialisibus præferre non dubitat, de qua vel hincere erubesceret, si argumenti sui negativi oblitus non esset, quo ex silentio sex seculorum invictè jugulari potest, sic ut apud ipsum ejusque sequaces omnis Modesti auctoritas vana et nulla sit. Habe id dialectica Launoyana demonstratum ex tam diuturno silentio eorum qui rem scire potuerunt et scribere debuerunt. Scribit ad Victorem I. PP. Polycrates Ephesinus episcopus, apud Eusebium lib. 5, cap. 24, ubi enumerans, lumina quæ in Asia magna exstincta sunt, præter Joannem, qui in sinu Domini recubuit, Polycarpum qui apud Smyrnam episcopus et martyr fuit, præter Thræseam, Sagarim, Papirium, Melitonem, Philippum etiam adducit, unum ex duodecim Apostolis, qui mortuus est Hierapoli, et duas ejus filias, quæ virgines consenuerunt, et aliam quoque ejusdem filiam, quæ Spiritu sancto afflata vixit, et Ephesi requiescit; ubi hæc, inquam, lumina tam accurate enumerans, de Magdalena nee verbo meminit, quam certe primo loco, ut lumen vere præcipuum, nominatam oportuit, si secundo, quo Polycrates vixit, seculo, vel umbra ipsius Ephesi superstes fuit, quam tam confidenter asserit Modestus, et virginem fuisse, et martyrium ejus ibidem memorari.

107 Non opinor, eo quo vivimus seculo, cordatum quemquam repertum iri, qui traditionem aliquam simpliciter admiserit seculo septimo inchoatam, cujus nimirum per tot ante secula nec vola nec vestigium apparuit; ut hic nobis ferme fatendum sit, eusam inter alias esse hanc historiam, sexto circiter seculo, quo et alias ex ignorantia ovis exclusas eruditi existimant, ut absque scrupulo eadem censura inuri possit, qua Flavium Dextrum merito confixit Launoyus. Neque vero Modestus ut merus fictionis auctor insimulandus est: facile enim contingere potuit ut virgo aliqua, Magdalenæ nomine insignita, apud Ephesum, ferventibus ethnicorum persecutionibus, martyrio affecta fuerit, quam Ephesini cum illustriore confuderint; ut more hominum nimis quam frequenter factum novimus, quæque ibidem, ut infra dicam, a S. Willibaldo, si tamen satis certa est ea historia, et a Magdalveo Viridunensi et forte ab aliis reperta sit, ejusque reliquæ in alias partes deportatæ, ac tandem reliquum corpus Constantinopolim translatum, de qua translatione varia ex Græcis congescit idem Launoyus, quæ satis erit paucis infra delibare.

108 Hæc, ni fullor, qualemcumque Modesti auctoritatem satis enervant, neque tamen neglexerim aliam Natalis Alexandri responsionem, tomo 2 pag. 181 ita scribentis: Respondeo, Modestum, Patrum Græcorum sententiam secutum, duas agnovisse Magdalenas: alteram virginem, alteram peccatricem; unde cum eam, quæ Ephesi obiit virginem et martyrem fuisse dicat, nostram non excludit, quæ nec virgo, nec martyr fuit, sed peccatrix. Imo ex hoc colligitur, quod cum una revera fuerit Magdalena, eaque peccatrix, hæc non Ephesi, sed in Provincia obierit. Quamquam forte profecta Ephesum est, illucque Deiparam Virginem comitata: unde Ephesini sacra monumenta ipsi erexerint; indeque invaluit apud Græcos posteriores opinio, illam Ephesi obiisse. Attamen Græci monachi, Cypri degentes ingenue fatentur, ex veteribus monumentis Græcarum ecclesiarum constare, Mariam Magdalenam una cum Martha sorore, et Lazaro fratre, in Provinciam appulisse, ut constat ex epistola P. Josephi Besson Societatis Jesu professoris data Alepi in Oriente die xvii Aprilis MDCLX ad P. de Gourdan in domo Aquensi ejusdem instituti degentem: qua testatur, se, in collatione hac de re habita cum Cypriis monachis audivisse, illos ingenue professos, Magdalenam sororem Marthæ et Lazari, in Provincia sepultam fuisse.

109 Sequitur ordine apud Launoyum (non adeo scrupulose chronologum) S. Gregorius Turonensis, ut corrasorem videas nihil negligere; qui quanti Thronensem alibi faciat, satis notum est; neque inde opiniani suæ pondus accersunt adversarii, soliti credulitatem ejus traducere, præsertim dum externa narrat, ex aliorum fide accepta. Neque subsidii quidquam affert Hodeporicon S. Willibaldi per sanctimoniale a nobis in Actis primo loco editum ad diem vii Julii, in quo nimirum de Magdalenæ sepulcro aut septem Dormientibus nee verbum, ut hæc alteri Vitæ, per anonymum scriptæ, facile assuta fuerint. Et vero, tametsi hæc amnia ultro admiserim, aliud nihil evinces, quam quod sepulcrum forte aliquod apud Ephesum exstiterit sanctæ Magdalenæ peccatrici perperam attributum. Flodoardi versus tantumdem significant; verum utique est, prope Bethaniam sepultum fuisse Lazarum: Hic

D
ut si ibi Ma-
gdalena ali-
qua martyr
fuerit,

E
aliam a no-
stra esse
oporteat.

F

Nec Grego-
rius Turo-
nensis nec
alii opposi-
tum evin-
cunt:

prope

A prope Bethaniam tibi, Lazare sancte, sepulcrum ; at non minus verum est, inde Lazarum exivisse. Neque negaverim, domum ipsius, sororumque in ecclesiam mutari potuisse. Richardi Wasseburgii recentius testimonium in Antiquitatibus Galliae Belgicae de Magdalveo Virduensi, qui etiam apud Ephesum viderit Magdalenae corpus, dentesque binos cum capillorum portione obtinuerit, valeat quantum valere potest ; pretium non figit Launoyus : haec omnia receptissimam opinionem nec leviter quidem succutiunt : Id unum tradiderunt omnes isti, post primum falsum testem, qui hoc ipsum posteritati falso commendavit. Nec vero tantum piaculum, Graecos fictionis arguere, quod quoties ipsis impropertum fuerit, uorunt qui in historia aut controversiis peregrini non sunt.

nti nec alia
Graecorum
commenta,

B 110 En tibi modo scriptorum Graecorum agmen, duce anonymo qui Theophanis annales continuavit jussu Constantini filii Leonis VI, ubi asseritur, imperatorem ecclesiam condidisse.... quae S. Lazaro dedicata est.... et translatum ipsius beati Lazari, et sororis ejus Mariae Magdalenae corpus ibidem repositum. Au haec etiam admittent triplicis feminae defensores ? Fateantur ipsi nobiscum, Graecos nec in mulierum numero, nec in corporum istorum translationis tempore satis sibi cohaerere, dum alii prioribus seculis factum volunt, alii seculo primum octavo, ut Anquetinus apud Trevetum pag. 255, alii nouo aut decimo. Habes et istic Leonem Grammaticum, Georgium Cedrenum, Joannem Curopalatum, Joannem Zonaram, Graecorum Menaea, Anthologium, et uescio quae alia a Launoyo importune opportune undecumque congesta ; eo solo intuitu, ut S. Mariam Magdalenam quam posset longissime a Provincia averteret ; adducturus haud dubie Anonymi de locis Hierosolymitanis, inter Symmicta Allatii paginam 88, ubi Lazari et sororum sepulcra in Bethania describuntur, si opusculum istud in manus ejus pervenisset : nisi forte id obstitisset quod Mariam Marthae sororem, disertissime Magdalenam appellet. At ne singulis hisce referendis, expendendis ac refutandis tempus teram tediumque pariam, utar unica Alexandri spongia, qua haec omnia breviter diluit, et Graecorum, seu potius criticorum nostrorum ex ipsis litigantium, ora occludit pag. 184, in hunc sensum :

C in Latino-
rum odium
passim con-
fecta.

111 Respondet, Graecos deceptos fuisse, ut plures fingendo Magdalenas ; qua opinione supposita, Magdalenam, Lazari sororem, Ephesi quiescere, et inde Constantinopolim translata fuisse scripserunt : vel in odium Occidentalis Ecclesiae, quae illarum reliquiarum possessione gloriabatur, illas supposuisse sub sanctae Magdalenae et sancti Lazari nominibus ; quod Graecis (ut hic taceam intortas olim in eos paræmias) non insolens esse constat ex epistola Clementis IV Pontificis Maximi, ad serenissimam Isabellam, sancti Ludovici regis Galliarum sororem, data anno 1268, qua ipsam ab opinione dimovet, quae ipsam sefellerat, quod quædam reliquiae, ex Graecia allatae, caput essent S. Pauli Apostoli. Quod si forsitan, inquit, caput beati Pauli Apostoli apud te esse putas, depone conscientiam, ne fallaris, nec ponas scandalum Matri tuae Romanae Ecclesiae, quae deceptionem hujusmodi non æquanimiter toleraret. Si vero Graeci aliquo tempore se illud habere dixerunt, ne mireris : nam odio Latinos habentes, facile tibi formaverunt mendacium, qui de fide mentiri Catholica, quod est majus, minime dubitarunt.

Hanc epistolam depromptam asserit ex Mss. Victorinis. Verbo dicam, convenientia et certa nobis exhibeant adversarii Graecorum istorum testimonia, facillime, me saltem, qui nullo partium studio ducor, habebunt consentientem.

AUCTORE
J. B. S.

§ XI. Proponitur translatio Vezeliacensis.

E Ex dubiis, obscuris et incohærentibus Graecorum de S. Mariae Magdalenae sepultura et translatione traditionibus ad Latinos transimus, ea, quae fieri poterit, diligentia operose exploraturi, utrum in hac orbis parte satis certo reperiendum sit Sanctae nostrae sacrum corpus, quod nec in Palæstina, nec in tota Asia superesse existimamus, ut proinde in Occidentem, imo in Galliam deportatum oporteat, sive istuc Sancta ipsa viva pervenerit, sive aliunde eo postmodum allatae sint sacrae reliquiae, ibique depositae. Quod enim et Romae exstare dicantur S. Mariae Magdalenae exuviae ; quae istaec, quales, aut quando eo pervenerint, inquirendum non suscipio, postquam in Romano Martyrologio apud Massiliam Sancta nostra collocata est. Ad Galliam itaque solam demum reducitur spinosissima quaestio, tot difficultatibus involuta et implexa, ut ex Graecanicis tenebris eluctati, in densiores ferme incurramus, ex quibus non nisi palpando liceat emergere.

Alia hæc tur-
batissima hi-
storia,

113 Verbo dicam, Provinciam sensim ingredimur, tot concertationum disputationumque palæstram, ut quae ultro citroque scripta sunt, fallor, si quis absque ingenti tædio evolvere queat : præterquam quod periculosae videatur plenum opus alex, ut olim recte observavit noster Brietius ad annum 1281, ubi ageus de Martino PP. IV ita scribit : Hic tum Senonas misit costam S. Mariae Magdalenae, quam sposuerat dum interfuit ejus translationi Vezeliaci cum S. Ludovico rege ; cujus etiam testimonium præstat, sicut et diploma hoc anno datum, quo asseveratur, corpus S. Mariae Magdalenae quiescere Vezeliaci, consonum diplomatis Lucii II, Urbani III, Clementis III, Innocentii III, de quibus inter Vezeliacenses monachos, et Maximinenses Dominicanos ingens certamen, cui se immiscere vir undecumque doctissimus Joannes Launoyus amicus noster cognovit esse periculosum. Verum nec Launoyum hic nec alios quotquot numeraveris, hypercriticos moramur, utpote quibus non contendere, sed res ipsas candide proponere aninus est, ut neque Natalis Alexandri gladiatoria argumenta mutuare lubeat. Id agimus ut priusquam ad capitalem controversiam perveniat, clare et sincere expendamus, quae adversus Provincienensium antiquam possessionem a Vezeliacensibus eorumque patronis opposita sunt.

nec a Lau-
noyo nec ab
aliis recte
digesta,

114 Est mihi præ manibus vasta chartarum moles, in scriniis nostris pridem asservata, in quibus et S. Mariae Magdalenae Vita et tota translationis istius, seu potius furtivae surreptionis historia variis maxime coloribus depingitur, id potissimum complexa, quod Gerardus aliquis Burgundiae, ut ibi dicitur, saltem in Burgundia comes, canobium istud Vezeliacense primum sanctimonialibus condidit, deinde eversum restituerit, viris concesserit, volueritque conquiri ex Provincia occultatas istic S. Magdalenae reliquias, quae in prædicti canobii ecclesia deponerentur ad quam ; inquisitionem delectus missusque fuerit Badilo, seu Baidilo monachus, cu-

quæ hic ab
ovo exami-
natur,

AUCTORE
J. B. S.

jus expeditionis series, quam mire, tam varie narratur in pluribus nostris manuscriptis, quorum vix ulla inter se conveniunt, multis parergis pro singulorum scriptorum captu exornata: sed quæ a Vincentio Bellovacensi bonam partem rescissa sunt, ex quo prædicta historia in Legendam auream, S. Antoninum, Petrum de Natalibus, Mombritium aliasque Legendas transfusa est.

ex plurimis
Mss.

115 In Ms. Secliniensi sic inchoatur translationis istius narratio: Nunc ergo, largiente Domino, aggrediemur exponere, nempe post præmissam Vitam, qualiter gleba corporis ejusdem sacratissimæ Mariæ Magdalænæ ad locum, in quo hodie veneratur, translata sit. Anno igitur passionis vel resurrectionis Dominicæ plus minusve septingentesimo quadragesimo nono, regnante HLudovico regum piissimo, nec non et filio ejus Carolo, vignit pax atque profectus Christianorum ecclesiarumque Catholicarum in orbe terrarum; præter infestationes gentis Saracenorum quæ fiebant præcipue a partibus Hispaniarum, etc. Et hæc eadem in aliis legere est, quamquam scriptores singuli aliquid de suo certatim adjecisse videantur, prope dixerim quasi studiose errasse, dum adeo turpiter tempora confundunt. In codice Ultrajectino paulo convenientius annorum series ponitur, nempe: Temporibus Carolomanni et Pippini, scilicet anno Domini septingentesimo quadragesimo nono. Alii cum Ludovico combinant annum 849, alii ad Carolum Calvum descendunt leguntque tamen annum 769: magna ubique rerum et temporum confusio inferius magis expendenda.

mirum in
modum con-
fusus et mu-
tatis.

116 In aliis Mss. alia asseruntur haudquaquam melius fundata, præmissis Normannicis, tum vero Saracenicis depopulationibus, quibus nempe direpta penitus et eversa fuerit universa Provincia, Aquensis vero civitas, unde sacrum corpus ablatum volunt, interneccione deleta. Tum diversa alia commiscere pergunt scriptores, adeo ut paulo post suadere contentur ex Africanis partibus, nescio a quo Gentione reliquias etiam S. Marthæ Vezeliacum allatas, tunc nempe quando ad AEduos pervenit corpus S. Lazari: ut jam taccam adjuncta alia haud minus incongrue deducta quibus manuscripta omnia, variis ineptiis pro Scriptorum ingenio rudi modo sunt amplificata. At ne hisce diutius immorer, ex uno specimine de reliquis omnibus facies conjecturam: sic enim referunt manuscripta pleraque quæ quidem rem totam paucioribus verbis complectuntur. Narrationem accipio ex laudato supra Ms. Secliniensi, quod ita habet:

Ferunt mis-
sum Aquas
Badilonem

117 Compertum namque jam olim a multis longe lateque habebatur, quod B. Maria Magdalena, ut superius digestum est, in præfata civitate Aquensi a S. pontifice Maximino sepulturæ tradita fuerat, ibidemque illius sacratissima ossa servarentur. Hac denique fama instigati, tam Comes Burgundiæ Gerardus, quam abbas Heudo prædicti monasterii Vezeliacensis, delegaverunt satis accurate ad civitatem Aquensem fratrem quemdam, cui nomen erat Badilo, ea scilicet devotione, ut si, annuente Domino, in partibus illis aliquod pignus e corpore sanctissimæ Mariæ Magdalænæ reperire valeret, revertens ad illos deferret. Qui, arrepto itinere, fultus honesto famulorum comitatu, tam prospere quam devote ad Aquensem pervenit civitatem. Quam cum introisset, nihil ei omnino in ea visum fuit apparuisse nisi extremæ pestis et mortis imago; cer-

nensque Badilo tam immane Christianæ plebis justitium, cœpit edere gravissimos lachrymarum ex pietate singultus. Tandemque memor devotionis sui itineris, curiose deambulabat, quorsum investigans, si quempiam reperiret qui eum ad indaginem desiderii speratæ rei perduceret.

118 Dum hoc siquidem ageret, occurrit ei videre circa majorem, quæ fuerat in civitate, ecclesiam, in Andronarum tuguriis victos senes ætatis decrepitæ præstolantes alicujus transeuntis adventum, victus impendendi gratia. Hos cum vidisset, divertit ad illos, caute inquirens, ubinam locorum fuisset ecclesia, in qua corpus B. Magdalænæ, a S. Maximino olim sepultum, a fidelibus veneraretur; spondensque se ad hoc illuc devenisse, non solum ad præsens transeunter adoraturum, verum ob amorem illius sanctæ Christi famulæ, ibidem diutius permansurum, nec minus etiam, in quantum valeret, sacris reædificandis inserviturum. Illi vero hæc audientes admodum læti, promiserunt se illi in cunctis fideliter parere, et quæ vellet ostendere. Dein, oratione in brevi completa, invitat illos ad prandium, quoniam diutina videbat illos deficere inedia; ac sic utrique refocillati, surgentes a prandio surrexerunt, ut locum desideratum præfatus Badilo certius inviseret nutu eorundem senum. Sequitur senum commonstratio, totiusque mausolæi descriptio, in quo scilicet opere anaglyphico expressa fuerit Sanctæ ipsius vita, ut pedum unctio, Christi apparitio, etc.

119 Mundatur deinde locus, ac restaurantur nescio quæ altaria; ibique commorans Badilo a redeuntibus sensim incolis mire honoratur, nonnulla reædificat omnibusque complacere nititur: donec quinquennali lustro expleto, omnibus rite exploratis: in occasionem pii furti attentandi sedulo intendit; tandemque divinitus inspiratus, opportunitate reperta, nocte quadam accedens ad sibi optime notum mausolæum pius violator, a parte pedum effregit, et quæ intra habebantur prospexit; cernensque corpus cute integerrima superductum, manibus pectori impositis ex more jaccens extensum; odor namque tantæ suavitatis exinde efferebuit, ut nemo mortalium valeret effari. Quod nimirum satis juste contigit; illius enim corpus, quæ Deum corporatum perungere meruit, odoratissimum omnium esse debuit. Hoc denique et beatus archipræsul Maximinus eam sepeliens intellexit, dum plurimis aromatibus illius corpus infecit.

120 Interea nocte insecuta videbatur sibi aspiciere quamdam religiosissimam candidissimis vestibus indutam, satisque accurate a capite circumamiciebatur; cujus etiam vox eidem Badiloni talia intimabat: Ne formides, inquiens, quoniam eundum est nobis una tecum ad locum a Domino prædestinatum. Mane vero facto, hujusmodi aromate fortificatus, suos secrete convocans, indixit eis, ut sequenti nocte forent parati, qualiter repatriandi iter arriperent. Illi quoque hæc audientes oppido lætabantur; ingruentis quippe noctis conticinio facto ac præparatis utensilibus, accessit ad sepulcrum, extrahensque inde corpus, ut erat, sicut diximus, ex omni parte integerrimum, pannisque mundissimis involvens, cum cetera supellectili, quam absportare nitebatur, vehiculo imposuit. Dehinc arripiens iter cum suis avidissime remeare tentabat, etc. Junge his

demum

ut ex urbis
ruinis sa-
crum corpus
surriperet;

quod variis
artibus con-
secutus

Vezeliacum
deportavit.

A demum miraculum, quo sacrum corpus *Vezeliaco* appropinquans cœperit tanto pondere deprimi, ut quamlibet plurimi accessissent, nullatenus inde ferre valerent. At post absolutam orationem tanta agilitate perrexerunt.... ut magis ipsi portari quam ut quidpiam ferrent, existimarentur.

Quærantur
prima vesti-
gia talis tra-
ditionis.

121 Omitto reliquam historiam, æque inconciue digestam, et mirocula de quibus forte infra sermo recurret. Vidit hæc omnia, opinor, *Vincentius Bellovacensis* tot adjunctis vestita, temporibus suis non sotis commode divisa, atque odeo satius esse duxit, rescissis porergis, breviorē orationem texere, cui libet ferme seculo facile optandam, quam in ejus *Speculo hobs* lib. 23, cap. 152. Atque hæc vera et sincera expositio est totius translationis *Vezeliocensis*, quæ quo primum seculo litteris consignata sit, scrupulosius non disquiro : dubium non videtur quin hæc omnia componi cœperint post inventionem sacri alicujus corporis in ejus cænobii ecclesia anno 1265, quod monachi illi *S. Magdalænæ* esse ex poulo antiquiore traditione existimaverint. Hujus autem traditionis prima vestigia quærenda censui in ipsa superius citata historia *Vezeliocensi*, cujus liber primus solis diplomatis constat, in quorum nullo *S. Magdalænæ* vel minima fit mentio ante medium seculi XI, nempe in bulla Pontificia *Leonis PP. IX* pag. istic 460, data anno ejus secundo, qui fuit 1050, ut ibi, nisi vehementer fallar, figenda videatur *Vezeliacensis* traditionis epocha, qua vetustiorē frustrò quæsiui hactenus.

quæ seculo
primum tre-
decimo ma-
ximè inva-
luit.

122 Eo igitur seculo nonnihil accrescere poterit prædictæ traditionis fama, ita ut in *Belgium* usque penetraverit, sic tomen ut unde thesaurum suum monachi occeperint adhucdum ignorasse videantur. Tum vero inter cænobii istius varias vicissitudines turbasque, quibus toto fere seculo XII exagitatum est, sensim defecerit cultus, tometsi crypta, ut loquitur historia pag. 616, supra B. dilectricis *Mariæ Magdalænæ* sepulcrum exstaret. Verum perpetuæ seditiones, et cum *Nivernensi comite* aliisque contentiones Sanctam istam facile oblivione involverint, ut sequenti demum seculo XIII rursus suscitondom putarint *Vezeliacenses* Sanctæ suæ memoriam, quod manifeste probant instrumenta, ex bibliotheca Vaticana a Majoribus nostris descripta, quæ sequenti paragrapho integra exponere visum est, ut clarius pateant quæ apud alios edita necdum invenire licuit. Titulum præferunt inventionis secundæ, dicere voluit scriptor inventionis *Vezeliacensis*, cujus momenta jam proposita, post diplomatum exhibitionem expendemus.

C

§ XII. Cujus inventio diplomatibus firmata.

Cum de reli-
quiis dubita-
retur,

Porro cumque prædictum pretiosissimum corpus seu sacratissimæ reliquiæ subtus magnū altare tunc temporis devotissime repositæ fuissent, ibique per quingentos annos et amplius latuissent absconditæ, venirentque Reges, Duces, Comites, Barones, Reginæ, Duchissæ, Comitissæ ac Christi fidelium numerosa multitudo ad sepulcrum ipsius sanctissimæ *Mariæ Magdalænæ*, non solum anno quolibet, imo quotidie, ac

Tomus v Julii.

quasi continuc cum maxima devotione venerandum, quasi ex omni parte mundi conveniret, maxime cum locus ille crebris miraculis ob ipsius piissimæ amatricis Dei meritis * et precibus coruscaret. Verum quia de reliquiis ipsius parum peregrinantibus exhibebatur, a nonnullis exstitit hæsitatum, utrum sæpedictæ sacratissimæ reliquiæ in eodem monasterio requiescerent, prout in translatione ipsius extitit superius declaratum. Quapropter ad inventionem sacratissimarum reliquiarum processum fuit in modum qui sequitur et in formam.

AUCTORE
J. B. S.

* An non
merita ?

124 Universis præsentēs litteras inspecturis *Guido de Melloto* divina miseratione *Autissiodorensis*, et *Petrus* ejusdem miseratione *Paneadensis* episcopi salutem in Domino. Cum publice diceretur et fere ab omnibus Christi fidelibus notitiam loci *Viziliacensis* habentibus crederetur, quod corpus gloriosissimæ *Mariæ Magdalænæ* requiesceret in monasterio *Viziliacensi*, quidam tamen an ibidem requiesceret hæsitarent; religiosi viri *Joannes* humilis abbas ac conventus monasterii ejusdem pro firmo tenentes, quod in ipso monasterio requiesceret corpus gloriosissimæ peccatricis, et omnem scrupulum hæsitationis de fidelium mentibus amputare volentes, ut ad dictum monasterium veniremus, ad exquirendam hujus rei certitudinem et probandam, nobis humiliter supplicarent :

invitati duo
episcopi

E

125 Nos vero devotis ipsorum petitionibus annuentes, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo quinto, die Dominica ante festum B. *Dionysii*, ad dictum *Viziliacense* venimus, et ipsa nocte post matutinas, cum conventu personaliter ad locum accessimus, in quo dictum corpus requiescere dicebatur, et circumfodientes ibidem, quoddam vas nobile æneum seu metallinum quadratum et longum in quodam loco subtus magnū altare devotissime invenimus, et in dicto vase quasdam venerandas reliquias, cum magna veneratione repositas et in duobus pannis sericis involutas, et erat ibidem copia muliebrium capillorum; quas quidem sanctas reliquias esse corpus beatissimæ *Magdalænæ*, manifestissime declaratur ex testimonio litterarum illustrissimi Regis quondam *Caroli*, cum iisdem reliquiis inventarum quarum tenor talis est :

plures in
vase æneo re-
pererunt,

F

126 In nomine sanctæ et individue Trinitatis, *Carolus* gratia Dei Rex. Regalis celsitudinis moris est ut nos justorum supplicationibus annuendo, ea quæ futurorum commendanda sunt memorie manus nostræ propriæ subscriptione firmemus, et annuli nostri impressione signemus. Idcirco noverit experientia atque industria omnium fidelium quod in hoc sacro loculo reconditum est sacrum corpus beatissimæ *Mariæ Magdalænæ*. Signum ✠ *Caroli* gloriosissimi Regis. Datas vero reliquias lætanter involvimus, et cum magna circumstantia præ pietate et gaudio multitudine lacrymarum, diligenter inspeximus et postmodum devote adoravimus.

cum nescio
quo *Caroli*
testimonio;

127 Tandem easdem reliquias venerandas in dictis pannis involvimus, superadditis quibusdam linteamine et alio panno serico ne propter vetustatem dictorum pannorum sericorum de corpore tam gloriosissimo seu de tam venerandis reliquiis aliquid deperiret. Quibus taliter involutis

casque pan-
nis decenter
involuerunt,

AUCTORE
J. B. S.

ac etiam ligatis a nobis, sigilla nostra ibidem apposuimus cum sigillis religiosi viri Guerriaci abbatis S. Mariani Autissiodorensis, et venerabilis viri magistri Petri præcentoris Senonensis : ac hujusmodi venerandas reliquias cum dictis litteris ibidem repertis, in dicto vase reposuimus. Supra idem vas nos Autissiodorensis Episcopus sigillum nostrum ante, et retro nos Paneadensis episcopus et dictus abbas S. Mariani Autissiodorensis sigilla nostra nihilominus apponentes, idcoque vas juxta locum suum pristinum reponentes, ac eundem locum, ut prius fuerat, obtinantes. In hujus autem rei testimonium et certitudinem sigilla nostra præsentibus litteris duximus apponenda. Datum et actum anno Domini prædicto, die Lunæ post Dominicam supradictam.

*facta ejus rei
S. Ludovico
relatione.*

B

128 Quibus sic peractis, prædicti Domini episcopi et abbas prælibatam sanctarum reliquiarum inventionem piissimo ac sanctissimo regi beatissimo Ludovico, tunc temporis regnanti, personaliter nuntiaverunt; qui quidem beatissimus Rex glorificans Deum ex eo quod suis temporibus præfatæ sanctissimæ reliquiæ fuerant inventæ, diem statuit et ordinavit, videlicet vigiliam B. Marci Euangelistæ anno Domini millesimo sexagesimo septimo, una [cum] reverendissimo patre ac domino Symone Cardinale, tunc in Francia Apostolicæ Sedis legato, ad præfatas sanctissimas reliquias solenniter relevandas, ad quod etiam ipse piissimus ac beatissimus Rex una cum prædicto legato personaliter præsens fuit cum multis proceribus, ut sequitur :

*Hic autem
Vezeliacum
adveniens,
viii Kal.*

C

129 Anno Domini millesimo ducentissimo sexagesimo [septimo] septimo Kal. * Maii in vigilia beati Marci Euangelistæ positum fuit in capsâ corpus sacratissimum beatissimæ Mariæ Magdalænæ in præsentia domini piissimi Ludovici regis Franciæ, et in præsentia domini Symonis tituli S. Cæciliæ presbyteri Cardinalis, tunc Apostolicæ Sedis legati in Francia, et in præsentia domini Guidonis de Melloto episcopi Autissiodorensis, et domini Joannis Autissiodorensis, tunc temporis abbatis Viziliacensis, et in præsentia domini Anfonsi comitis Pictonensis, fratrissupradicti Regis, et in præsentia domini Theobaldi regis Navarræ et comitis Campaniæ, et in præsentia trium filiorum prænominati regis, videlicet domini Philippi majoris, et domini Joannis comitis Nivernensis et domini Petri; et in præsentia domini Hugonis ducis Burgundiæ, et in præsentia Domini Anfonsi Com. Den. et in præsentia Domini Geraldii abbatis S. Germani Parisiensis, et in præsentia magistri Gaudrici, cum multitudine fidelium tam prælatorum, nobilium et populorum numerosa. Tunc sequitur forma litterarum testimonialium prælibati piissimi et sanctissimi, beatissimi regis Ludovici in hæc verba :

*acceptas inde
nonnullas
reliquias*

130 Ludovicus Dei gratia Francorum rex, dilectis sibi in Christo abbati et conventui Viziliacensi salutem et sinceram in Domino caritatem. Mittimus vobis per dilectum et fidelem clericum nostrum magistrum G. archidiaconum in ecclesia Paris. latorem præsentium, pretiosum brachium beatissimæ Mariæ Magdalænæ, et genam ipsius una cum tribus dentibus, quæ in octavis Paschæ ultimo præteritis, cum nos solenni ejusdem B. Mariæ translationi interfuimus, nobis apud Vizi-

liacum tradidistis, quæ quidem ob specialem devotionem, quam nos et cuncti fideles habere debemus ad ipsam, in vasculis anreis, variis lapidibus pretiosis ornatis, brachium videlicet in vasculo facto ad modum brachii, una cum manu, genam vero in alio vasculo, quod ab angelo argenteo deaurato inter manus tenetur, fecimus honorifice collocari; vobis et vestræ ecclesiæ ex parte nostra per dictum archidiaconum præsentanda, in præsentia venerabilis patris Symonis, tituli S. Cæciliæ presbyteri Cardinalis, Apostolicæ Sedis legati, causa visitationis nostram ecclesiam adeuntis. Verum cum vos de sacratissimo corpore prædictæ beatissimæ Mariæ Magdalænæ, cum ipsius translationi, ut prædictum est, interfuimus, portionem bonam nobis liberaliter dedissetis, ex quo vobis grates referimus copiosas :

131 Nos liberalitatem vestram hujusmodi attendentes, vestramque ecclesiam venerando decorare volentes, exennio * de sacratissimis reliquiis nostris, quam jam dudum recepimus de imperii Constantinopolitani thesanro vobis transmittimus : de pretioso videlicet ligno Dominico, duas de spinis sacratissimæ coronæ Domini, de pannis infantie Salvatoris, de ipsius sudario, de veste purpurea in qua fuit illus, et de linteo quo fuit præcinctus quando pedes discipulorum suorum extersit in cœna; quas quidem reliquias fecimus in manu brachii supradicti reponi. Congruum enim visum est nobis quod hujusmodi reliquiæ Redemptoris ponerentur cum reliquiis illius sanctissimæ mulieris, quæ tam ardentem dilexit eundem, et ab eo tam largam suorum recipere meruit veniam delictorum : a qua etiam ipse tam familiariter se tangi permisit. Rogamus igitur dilectionem vestram, quatenus hujusmodi tam sanctas tamque venerandas reliquias cum debito suscipientes honore, ipsas cum ea veneratione, qua decet, conservare curetis. Caventes ne prædicta vascula ac lapides pretiosi, ad ornatum eorum apposti, alienentur imposterum seu etiam distrahantur. Cæterum rogamus vos, ut in vestris orationibus ac beneficiis, nostri nostrorumque specialem perpetuo memoriam habere velitis. In cujus rei testimonium præsentibus litteris nostrum fecimus apponi sigillum. Actum Senon. anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo septimo, mense Julio. Deinde sequitur forma litterarum prædicti Symonis legati.

132 Symon miseratione divina tituli S. Cæciliæ præbyter Cardinalis, Apostolicæ Sedis legatus, ad æternam rei memoriam. Sanctuarium pretiosum, quod his diebus Christianissimus princeps Ludovicus rex Francorum illustris, monasterio Viziliacensi, ad Romanam ecclesiam nullo medio pertinenti, Ordinis S. Benedicti, Eduensis diœcesis, per discretum virum G. archidiaconum in ecclesia Parisiensi transmisit, et quod idem archidiaconus, in vestra et cleri ac populi præsentia, religiosis viris abbati et conventui ejusdem monasterii ex parte ipsius Regis præsentavit et dedit, videlicet os brachii B. Mariæ Magdalænæ collocatum in vasculo aureo, ad modum brachii facto, ornato decem et octo rubinis, quorum plures sunt optimi et reliqui sunt balas*, et viginti et novem smaragdis, tredecim saphiris orientalibus et triginta duabus margaritis

D

*pretiosissime
exornat et
remittit,
* xenio.*

E

F

*cum legati
Apostolici te-
stimonio,*

** Vide Can-
gium v Ba-
lascus*

tis

AUCTORE
J. B. S.

A tis grossis : partem etiam ligni veræ Crucis, et pannorum infantiae Salvatoris, ac purpuræ in qua fuit illusus, nec non baltei quo præcinctus exstitit cum lavit pedes discipulorum, et duas spinas de vera corona, qua in sua passione exstitit coronatus, in manu ipsius brachii situatas : genam quoque ipsius Sanctæ cum tribus dentibus repositam in quodam vasculo argenteo deaurato, quod angelus argenteus deauratus, ornatus quatuor rubinis balas, et totidem saphiris et octo smaragdis, tenet in manibus, intactum permanere volentes, et ad devotionem perpetuam eidem monasterio integraliter censervari ; auctoritate, qua fungimur, districtius inhibemus, ne quis tantum sanctuarium seu vasa prædicta vel eorum partem, aut aliquos vel aliquem de prædictis lapidibus vendere, minuere, vel mutare, donare, impignorare, distrahere, vel quomodocumque alienare præsumat ; in omnes qui contra nostram inhibitionem scienter venire præsumperint, excommunicationis sententiam proferentes. Ordinantes etiam ac statuantes, et in virtute obedientiae prædictis abbati et conventui districte præcipiendo mandantes, ut semel annuatim in capitulo generali personarum monasterii supradicti mandatum, inhibitionem et excommunicationem hujusmodi publice legi et diligenter exponi faciant, ac solemniter publicari. Datum apud Clameciacum v Idus Augusti, pontificatus Domini Clementis Papæ quarti anno tertio. Item aliæ litteræ Indulgentiæ ipsius Legati.

qui et 100
dierum in-
dulgencia
lurgitur.

133 Symon miseratione divina tituli S. Cæcilie presbyter Cardinalis, Apostolicæ Sedis legatus ; religiosus viris abbati et conventui monasterii Viziliacensis, ad Romanam Ecclesiam nullo medio pertinentis, Ordinis S. Benedicti, Eduensis diocesis, salutem et sinceram in Domino caritatem. Sanctorum meritis inclita gaudia fideles Christi assequi minime dubitamus qui per condigna devotionis obsequia eorum patrocinia promerentur, eumque venerantur in illis, quorum gloria ipse est et retributio meritorum. Causam itaque dare devotis populis ad promerenda sempiterna gaudia cupientes, omnibus Christi fidelibus vere pœnitentibus et confessis, qui in singulis quatuor festivitatibus, quæ de B. Maria Magdalena in ecclesia vestra, in qua ejus corpus requiescit, annis singulis celebrantur, cum devotione et reverentia visitaverint, annuatim ibidem suorum peccatorum veniam a misericordiarum Domino peturi, de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, ac ea qua fungimur auctoritate confisi, centum dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Datum apud Clameciacum iii Idus Augusti, pontificatus Domini Clementis Papæ quarti anno tertio.

C

§ XIII. Subsistere tamen omnino non videtur.

Ex antiquiorum Pontificum diplomatis,

Quæ jam superiori paragrapho relata sunt, id unum probant, fuisse vimirum receptissimam eo seculo xiii Vezeliacensium opinionem, de S. Ma-

riæ Magdalenæ corporis ibidem præsentia, quam toto ante seculo sensim invaluisse supra diximus ; ex quo nempe diplomati S. Leonis PP. IX anni 1050 nata tunc circiter ea traditio monachorum supplicationi inserta est, de qua tot alii Pontifices, dictam abbatiam ejusque privilegia confirmantes, et notanter Joannes VIII anno 878 ipsorum ecclesiam Vezeliaci consecrans, nec verbo quidem S. Mariæ Magdalenæ meminerunt, ut vide in ipsamet historia Vezeliacensi enumerata privilegia et chartas a pag. 458 Nicolai I, Joannis VIII, Stephani, Joannis, Marini, Benedicti VI, Benedicti VII, Joannis XV et Silvestri II, qui cum sederit sub seculi xi principium, recte censuisse videor, ante Leonis IX tempora, altum de ea traditione, saltem in publicis rescriptis, apud Vezeliacenses fuisse silentium : ubi vero ea semel obtinuit atque in diplomate Pontificio locum reperit, nil mirum si secuti postmodum, quos objicit Launojus, successores Romani Pontifices, Paschalis II, Alexander III, Lucius III, Urbanus III, Clemens III, Innocentius III, Nicolaus III, Martinus IV, adjice etiam Gregorium VII et quot quot alios nominare volueris ; nil mirum, inquam, si in suis rescriptis eandem opinionem vere supposuerint, quorum quanta in similibus factis, ex supplicantium suggestionem relatis, auctoritas sit, jam totius a vobis dictum et vulgo notum est, ut hic repeti non oporteat.

135 Age vero, adverte, sodes, quid demum prætentæ illæ scilicet Pontificæ declarationes nobis in hac parte ostendent. Videlicet in diplomatibus seu epistolis Pontificiis usque ad Silvestri II tempora simpliciter legitur, monasterium in honore Domini Salvatoris nostri Jesu Christi, et in veneratione beatissimæ Mariæ Genitricis ejusdem Domini nostri constructum.... et B. Petro Apostolo collatum ; quæ ipsissima et vera est prima institutio. Apud Leonem IX vero sic variatur phrasis, ut conditum cænobium dicatur in honore Domini nostri Jesu Christi, et veneratione ejusdem Genitricis, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli et beatæ Mariæ Magdalenæ ; quod falsi revinceas ex ipsis foundationis instrumentis a pag. 446 ; in quibus S. Mariæ Magdalenæ nominis nulla prorsus memoria exstat. Porro ibi non stetit Vezeliacensium conatus, a Paschali enim II addi curavit sepulcrum B. Mariæ in eadem ecclesia celebrari, unde secutus postmodum Innocentius III apud Natalem Alexandrum concedit, ut in solennitate translationis beatæ Mariæ Magdalenæ infra Quadragesimam annis singulis... ob solennitatis reverentiam, Gloria in excelsis Deo decantetur : atque hujusmodi incrementis tamquam fuleris, tota Magdalenica Vezeliacensis historia innititur.

in quibus
nulla Mariæ
Magdalenæ
mentio,

E

F

136 Quod si inde stabiliri posse existiment traditionem suam Vezeliacenses, meminerint, obseero, ex vetustiorum Pontificum silentio eam fortius conculci, quam ex sequentium relatione firmari unquam queat, nisi verosimilem saltem narrationem prodant, ex qua de translatione aliquando et unde facta, de ejus tempore deque aliis adjunctis certiores reddi possimus ; quantum enim adducta instrumenta vaeilent, ex sola eorum analysi lector quilibet, nullo partium studio ductus, etiam cæutiens perspiciet. Miror equidem non curavisse Vezeliacenses, ut eadem opera sanctorum Lazari et Marthæ sacra lipsana sibi vindicarent, item Andeoli atque Pontiani

revincitur
traditionis
istius novi-
tas,

mar-

AUCTORE
J. B. S.

martyrum, de quibus lego in epistola Cononis Prænestini episcopi, apud dictam historiam *Vezeliacensem* pag. 483, quod Comes Nivernensis, cænobio isti infestissimus, portas *Vezeliacensis* claustrum fregerit ac porro dirupcrit sanctorum Lazari et Marthæ sororis ejus, et SS. Andcoli et Pontiani martyrum corpora; quæ quo pacto eo accesserint, tantumdem probari potest, quam quod eo umquam delata fuerint sacra S. Mariæ Magdalænæ pignora, quorum translationis qualemcumque historiam sola, ut ita dicam, terminorum explicatione concidere necesse est, ut solvendis Vincentii Bellovacensis, S. Antonini ac id genus auctoritatibus non occupemur, quas pridem Melchior Canus ad justam historiæ libram sic expendit, ut hic convellendæ non sint.

quæ ex duplici incohærente historia

B

137 Id imprimis observari cupio, relationum istarum scriptores id pro indubitato habuisse, sacrum S. Mariæ Magdalænæ corpus ex Provincia, imo ex ipsa Aquasextiensi urbe ad cænobium istud delatum fuisse, eamque opinionem seculo XII et XIII apud ipsos prævaluisse, cum antea, nisi multum fallor, unde eas reliquias accepissent, verosimillime ipsimet ignoraverint; quo factum, ut duas historias confuderint, nempe *Badilonis* monachi, cujus in eo cænobio seculo XI aliqua, tamquam sacri corporis allatoris, memoria supererat, cum peregrinatione in *Palæstinam*, quod haud dubie sibi tunc imaginarentur, non aliunde prædictum corpus apportari ad se potuisse, tumque adeo sparsa ejus rei fama in Belgium usque percrebuerit, sic ut *Baldericus*, primum *Gerardo Cameracensi* a secretis, *Noviomensis* deinde et *Tornacensis* episcopus, seculi istius scriptor non indiligens, de ea in *Chronico suo Cameracensi* meminert, sic tamen ut rumoribus certam fidem habuisse non videatur, dum caute adjecit verbum fertur, quemadmodum ex ejus verbis lib. 2, cap. 43 apertissime liquet. Sic ibi loquitur: Est monasterium quoque canonicorum, in honore Apostolorum Petri et Pauli, in vico qui dicitur *Lutosa*, quod construxit B. Amandus, et est dives abbatia, ubi vir Dei venerabilis *Badilo* requiescit, qui corpus S. Mariæ Magdalænæ ab Hierusalem in Burgundiam, in loco *Vercelliaco* attulisse fertur.

non minus lebefactatur,

C

138 Ex his patet, opinor, quid de adventu reliquiarum suarum senserint *Vezeliacenses* ante seculi undecimi medium; at postmodum edocti, S. Mariæ Magdalænæ corpus non *Hierosolymis* sed in Provincia quiescere, alia omnino substituenda fuit historiæ, tumque nimirum *Badilonem*, non in Orientem properasse indeque reliquias comportasse, sed ex Provincia eas furto abstulisse memorare cæperunt, servato pii violatoris nomine, quem synchronum fecere fundatori suo *Gerardo comiti*, cui cum in ea regione non modicum imperium, isque adeo Provincialis traditionis conscius esset, hunc finxerunt rependi rapiendique sacri corporis auctorem et incantorem, ejus jussu in eas partes perrexerit præfatus *Badilo*: atque hæc ita ferme adjecta sunt *Chronico Sigeberti*, qui sive historiæ istius ipse auctor sit, sive alius, is certe ita rem totam sub seculi jam dicti finem transmutavit, sic plane memorans: Persecutione post lapidationem *Stephani* protomartyris mota, *Maximinus*, unus de LXX Christi discipulis, ad Gallias transiens, Mariam Magdalenam secum adduxit. Eam etiam apud *Aquensem urbem*, cui præsidebat, defunctam sepelivit. *Aquensi* vero urbe a Saracenis desolata, corpus ipsius Mariæ

a *Gerardo Comite Burgundiæ* ad cænobium *Vezeliacum*, a se constructum transfertur. Quamquam aliqui scribant, quod hæc apud *Ephesum* quiescat, nullum super se tegumen habens.

D

139 Ad historiam *Vezeliacensem* sensim hic gradum fieri intelligis, tametsi *Badilonis* nomen non exprimatur. Eam periocham *Sigeberto* pridem abjudicavit *Miræus*, de qua re mihi hic non lubet contendere. Quisquis lacinia hujus, nihil a *Sigeberti* stylo abhorrentis, verus auctor est, crassam suam incertitiam prodidit, dum *Gerardum comitem* ad annum 745 nobis commemoravit, quem constat tunc necdum fuisse in rerum natura, nisi toto sesquiseculo eum supervixisse imperitissime fingas, quemadmodum ex rei totius enodatione mox patebit apertius. Ceterum errasse scriptorem istum non usque adeo mirum est, quando *Vezeliacenses* ipsi pleraque sua omnia *Magdalénica* non nisi perturbate comminiscuntur. Habes superius § XI, qui *Sigebertino* textui ferme consentientes, ad *Pippini* et *Carolomanni* tempora omnia revocant, nempe ad annum 749, cui anno si historia innecti posset, id saltem utcumque tolerabile fieret, quod de *Saracenicis* depopulationibus omnes tradidere, utpote quos *Caroli Martelli* tempore in Provinciam penetrasse certissime constat. At quo tandem pacto figmentum hujusmodi cum ipsa cænobii *Vezeliacensis* fundatione cohæreat, atque ab enormi parachronismo eximi posset, doceri equidem cupio.

atque ex enormi parachronismo

E

140 Deglutiit ipsum intrepide *Saussayus* in *Martyrologio suo Gallicano* ad diem VIII Octobris, ubi *Badilonem* inter Sanctos referens, ita de eo prædicat: *Lutosæ Hannoniæ* oppido, depositio sancti *Badilonis*, abbatis monasterii, quod ibi condidit sanctus *Amandus* episcopus *Trajectensis*. Vir ille venerabilis cum loci præsignati regularem præfecturam magna sanctimoniam claritate gereret, rogatus a *Gerardo Rossilonio Burgundiæ comite*, *Carolo Martello* regiæ domus principi percharo; *Aquasextias* in provincia *Phocensi* (quas nuper *Saraceni* vastaverant) profectus, illo ex tractu reliquias sanctæ Mariæ Magdalænæ in Burgundiam magna ex parte attulit; atque in cænobio *Vezeliaci*, apud *Æduos* constructo in hunc finem ab præmemorato comite, dignanter reposuit. Quod monasterium tantis insignitum pignoribus, postea *Joannes VIII Papa*, rediens a *Trecensi concilio*, solenni ritu et frequenti præsulorum comitatu, in Dei ac beatissimæ poenitentis honorem dedicavit. Ad quod etiam demum brachium Sancti hujus abbatis delatum est: qui exacto fidelis villicationis ministerio, demum perrexit beandus ad Dominum.

quem Saussayus impune deglutiit.

F

141 Asystata hic cum reliquis componit *Saussayus*, nempe *Gerardum comitem* qui ante annum 745 *Vezeliacum* construxerit, cujus cænobii nulla vestigia reppererunt *Sammarthani* ante seculum nonum jam satis provectum, quo primus ejus abbas *Eudo* præsedisse dicitur anno 846, *Gerardus* vero seu *Geraldus de Rossilione* fundator apud *Avenionem* civitatem suam obisse anno 849, ut ipsis quidem visum est, dum interim ad aliquot præterea annos omnia removenda sunt. *Annales enim Benedictini* cænobium istud *Vezeliacense* utque una *Pultariense* conditum volunt anno 867, fundatoresque *Gerardum comitem* et *Bertam conjugem* adhuc supervixisse anno ejus seculi septuagesimo primo, quod vide citati operis tomo 3 a pag. 143; ambos

Annales Benedictini ostendunt

vero

A vero postmodum in jam dicto Pultariensi cœnobio sepultos; ut manifestissime perspicias, ex Balderico, Sigeberto, Saussayo aut ejusmodi accessionibus historicis nihil prorsus subsidii Vezeliacensium traditioni accedere.

male fundas esse,

142 Neque hilo plus eruitur ex alio æque insulso commento, fusius relato in sermone aliquo Actis apocryphis S. Mariæ Magdalænæ subjuncto in grandi nostro codice Ms. Valcellensi, quod nempe tempore Carolomanni Francorum regis (itaque seculo octavo) Adelgarius episcopus Æduensis (floruit hic post annum 873) Vezeliacum advenerint, ad Eudonem prædicti cœnobii archimandritam, qui ambo inter nonnulla religionis sermocinia Adelelmum inclytum militem, qui frater erat Eudonis, in Provincium ablegaverint, ut inde desideratissimum corpus, cujus depositionis locum Adelelmus probe noverat, Vezeliacum afferretur; ipse vero celeriter non solum gloriosissimæ Mariæ Magdalænæ, sed etiam beati Maximi, voluit dicere Maximini, corpora collegit, etc. Quid hoc aliud est dicere, quam quod Vezeliacenses traditionis suæ originem penitus ignoraverint.

B diversas istas Vezeliacensium narrationes,

143 Adde jam et aliam a Sammorthanis ibi narrationem texti, quod per Eudonis istius, primi abbatis Vezeliacensis industriam, instinctu Gerardi de Rossillon, facta sit translatio corporis B. Mariæ Magdalænæ ab Aquensi territorio ad Vezeliacum, et ad illud transferendum missus a prædictis Badilo monachus venerandus, qui vocatur pius latro, anno DCCCXLIX. Et hæc epocha est cum vulgatissima furti Badilonis historia, non minus quam aliæ incomponibiles; cum hæc omnia incident in tranquillam Provinciæ tempestatem: ubi Badilo illuc accessisse fertur eo tempore, quo per Soracenorum incursiones usque adeo eversa et desolata erant omnia, ut vix in ea regione homines, vix quo in tectum se receptaret Badilo invenerit. Quid quod hic rursus in diversum abeat laudata historia Vezeliacensis pag. 640 in qua expressissime scribitur: Anno Verbi Domini Incarnati millesimo centesimo sexagesimo sexto, exceptionis autem sacri corporis beatæ dilectricis Dei Mariæ Magdalænæ ducentesimo octogesimo sexto, ut certissime consequens sit, non ante annum 880 (unde Alexandro inciderit signare annum 875, nescio) factam fuisse qualemcumque sacrorum pignorum translationem, nec cum Pippini aut Carolomanni, nec cum Ludovici aut Caroli Calvi, dicamus cum nullis temporibus satis connectendam.

C quomodo-cumque explicantur.

144 Cum annis male digestis justo diutius colluctor, ut tandem me tædeat rebus tam inconcinne combinatis diutius immorari. Vertant Vezeliacenses in omnem partem quæcumque exhibere possunt cœnobii sui monumenta ad S. Mariæ Magdalænæ, seu mavis cum Castellano et aliis S. Mariæ Bethanice translationem spectantia; fallor si ex scriptis istis omnibus tam inepte consutis, quidquam extundas quod ad rectam chronologiam, aut saltem verisimilem narrationem reduci possit; ut plane mirari liceat, ex hujusmodi instrumentis adversus Provincialenses eos perperam conflictatos, quicumque ex eo capite eorum traditionem impugnare conati sunt. At enim, negare ausis, inquires, S. Mariæ Magdalænæ corpus Vezeliaci unquam exstitisse? Candide eloquar, id mihi neutiquam probari, ex inconditis omnibus, quæ hactenus producta sunt: si sinceriora

proferantur, victas manus me ultro daturum profiteor. Verum miracula non pauca ibidem patrata memorantur per Sanctæ istius intercessionem. Quid tum postea? Miracula non probare realem talis corporis existentiam, jam sæpe in Actis nostris demonstratum est.

AUCTORE
J. B. S.

145 Ecce vero alia Sancta sub Magdalænæ nomine Vezeliaci coli non potuerit, quod sæcentis prope locis accidisse, in eodem Opere nostro pridem ostensum? Id si non placet, dic partem aliquam reliquiarum ex Provincia quoquo modo acceptam; quæ tandem ultima est Natalis Alexandri in hac causa solutio: tritus enimvero est locus iste communis ex Theodereti Dialogo IMPATIBILIS: Communibus nominibus etiam partem appellamus. In Sanctorum enim Apostolorum vel prophetarum, aut martyrum ædes sacras ingressi interrogamus Quis situs est in arca? Qui autem verum norunt, respondentes, aut Thomam forte Apostolum dicunt, aut Joannem Baptistam, aut Stephanum martyrum antesignanum, aut alium quempiam ex Sanctis nominantes, tametsi perexiguæ interdum reliquiæ conditæ sint, etc. Hisce porro si acquiescere noliunt Vezeliacenses, quid ipsis de S. Maria Magdalena reliquum facere liceat, prorsus non video. Jam pars ultima longæ hujus et tetricæ disceptationis discutienda superest, seu recoquenda crambe, qua eruditos pridem saturos fuisse, utut probe noverim, certe hoc loco intactam præterire, integrum non est.

Quales Vezeliaci reliquiæ esse potuerint.

§ XIV. Possessio Provincialium hactenus verosimillima.

Ut incerta huc usque, implexa, salebrosa et obscura toto hoc Commentario versovi, ita novis rursus teuebris, iisque prope Cymmeriis me involutum iri perspicio, si agitatissimam olim controversiam retexendam evolvendamque suscipiam, qua ex una parte propugnatur adventus S. Mariæ Magdalænæ cum fratre Lazaro, Martha sorore, Maximino et pluribus Sanctis aliis Massiliam, seu ad ostia Rhodani; asseritur diuturna commoratio et Sanctæ nostræ in specu Balmensi insignibus miraculis illustris pœnitentia; inde obitus, sepultura, atque constans et perpetua sacri corporis primum Aquissextiis, tum in Sammaximiniensi Cassianitarum prius monachorum deinde RR. PP. Prædicatorum cœnobio. Ex altera vero parte accerrime contenditur, ficta hæc omnia et mere commentitia esse, nec Magdalenam, nec Lazarum, nec Maximinum, nec Martham aut socios et socias in Provinciam unquam appulisse, utpote cum illa Ephesi deposita, inde Constantinopolim deportata fuerit, aut si mavis, ex urbe Hierosolymitana Vezeliacum allata, certe Massiliam aut Aquasextias oculis suis numquam viderit. Hæc lucta, hæc pugna; quæ Provinciales totis viginti et amplius annis exercuit, obtrectantium duce et coryphæo Joanne Lanno, doctore Parisiensi, qui Sammaximianensium possessionem turbare, concutere et funditus evertere adorsus sit.

Provinciales seculo præterito

F

147 Edidit itaque Parisiis anno 1641 Dissertationem de commentitio Magdalænæ in Provinciam appulso, quod erut fundamenta suffodere fidei et pietatis Provinciæ erga cælestes suos tutelares, ad quos vindicandos grandem mox Disquisitionem opposuit

accerrime aggressus Lanno

AUCTORE
J. B. S.

posuit de Magdalena Massiliensi advena noster Joannes Baptista Guesnæus, editam Lugduni anno 1643, quam criticus continuo retundere conatus est altero opusculo, quod Disquisitionem disquisitionis indigitavit, eodem ipso anno deproperatum. Guesnæo autem succenturiator accessit Michael Jordanus ex S. Dominici familia nonnullis discursibus morali-
bus, quibus titulum fecit, Ratio vindicatrix calumniae, quæ ad manus meas non pervenit. Paulo pressius adversarium aggredi visus est Honoratus Bouche Vindiciis fidei et pietatis Provinciæ anno 1644; ac rursus eodem anno Guesnæus sub nomine Petri Henry, in Auctario historico, quo decretum supremi senatus Aquensis atque etiam Universitatis censuram elucidat. Demum anno 1647 Gallicam epistolam in lucem misit, Le triomphe de la Madeleine, cujus auctorem fecit Dionysium de la sainte Baume; et palæstra et vita creptus anno 1658.

non minori
conatu re-
pressus est.

B

148 Post nonnullas pertinacis conflictus inducias, vexillum denuo erexit Launoyus opuscula sua anti-Magdaleniæ auctiora evulgans anno 1660, in quibus a pag. 296 procacius explodit S. Mariæ Magdaleniæ Acta; a pag. 328 Prieratem etiam petulantius excutit; a pag. 346 Buchei vindicias, denique a pag. 376 Guesnæi Auctarium aliaque sibi objecta ruit, agit, rapit, tundit atque prosternit. Postremus, quem viderim, ex arena pedem extulit laudatus Honoratus Bucheus vindicias suas Latinas Gallice restaurans anno 1663, verso titulo: La défense de la foy et de la piété de Provence pour ses Saints tutélaires, etc. Quid Vincentius Reboul, quid Joannes Scholasticus Pitton doctor medicus in hac eadem controversia præstiterint, quamve symbolam contulerint, mihi videre non licuit: neque huc adducendus Hercules Commodianus, Launoyo-mastyx, in quo præter dicta, non visi flagra, lora et scuticæ suppeditantur, ad res illustrandas minime conducunt. Atque ibi demum stetit scribendi, litigandi, replicandi duplicandique, ut caussidici loquuntur, pruritus, partibus utrimque de parta victoria in sinu triumphantibus.

admixtis
pluribus par-
ergis.

C

149 Ut candide eloquar, in his omnibus parerga multa sunt, nugæ non paucae, sarcasmi, invectivæ, scommata, logomachia et quidquid inter contendentes, qui cæco competu ruunt, dici aut ingeri potest, ut sola ipsa lectio nauseam ercet et fastidium. Semel igitur ea legisse sit satis, ne quis eadem sibi denuo oggerenda, aut ex integro enucleanda existimet. In medio sunt excusa ea opuscula, sunt et instrumenta ipsa, ut nihil dissimulem, expansa, contracta combinata, divulsa; sic ut sincero oculo considerata ad rem, quæ sola præ manibus esse debet, haud multum sane conducant. Totam historiam Vitæ nemo Provincialium est qui hodie tueri ausit, nemo qui in narrando Sanctorum in Provinciam impulsu, eum vulgatis traditionibus omnimode concordet, singulis propemodum viam sibi propriam effingentibus. Argumenta aliqua Guesnæi, Buchei, et Natalis Alexandri ex levioribus monumentis petita, talia non sunt, quin aliquousque dispungi possint, ut sane eorum non nulla dispunxit, dissolvitque Launoyus.

quæ hic re-
censere in-
tente fuerit.

150 Neque enim in omnibus usque adeo male arguit antidico-Magdaleniæ, visi sobrietatis limites prætergressus hypercriticæ suæ vela vinium expandisset, singula arrodere, vellicare et prorsus convellere mordaciori dente conatus, accersitis undecumque parum fundatis subsidiis. Quod si modeste et

pacate pressequè systemati inhærendo argumenta utrimque proposita fuissent, magno nobis hic adjumento forent, dum interim ex tot litigiosis scriptis vix ea extunduntur quæ perspicuum quæstionis certis suis limitibus coercendæ, sic statim explicent, ut lectores omnes de eo per se judicare facile queant. Rem ego pacifice juxta ac compendiose, eaque qua fieri quidem poterit, claritate expendam, rescissis iis omnibus, quæ tadium magis parere, quam rei substantiam docere nata sint, eos terminos prescripturus, qui me spinosis istis et odiosis diverticulis omnino eximant.

151 Ne itaque in explicanda adventus seu impulsus S. Mariæ Magdaleniæ, tum vitæ in Provincia exactæ historia aut aliis circumstantiis, sexcenta inter se pugnantiâ irritò conatu conciliare compellar, primum profiteor, me Acta quæcumque sub Marcellæ, Syntychis aut alterius nomine, sive Hebraice, sive Latine scripta, prorsus non admittere, neque id genus narrationes alias, æque confusas nec non distortas, ex quibus vix quidquam elicias, quod ad sanum sensum, saltem apud cordatos reduci queat. Hujus generis sunt multa apocrypha, qualis historia quædam sub Josephi nomine, cujus est principium, In diebus Claudii, etc. Libellus insuper de S. Magdaleniæ accessu ad senatum Romanum, ut Pilatum de nece Christi postularet judicio, et alia ejusmodi, quæ a Baronio pridem et aliis ad insulsa deliramenta amandata sunt: præter prodigia innumera, quæ sicut nulla certa fide adstruuntur, sic merito rejici possunt, donec firmiora momenta, quæ rem persuadeant, in medium adducantur: ut illa omnia ab hac disquisitione penitus removeam, quæ nimirum id unice præ oculis habeo, ne quid Provincialium possessio detrimenti accipiat.

Rejctis om-
nibus apo-
cryphis,

E

152 Rotunde iterum dico et repeto, concertationum istarum pelagus me nequaquam ingressurum, satisque proinde habiturum, quod ex perpetua Massiliensium totiusque regionis traditione, non uno instrumento debite roborata, verosimillime constet, S. Mariam Magdalenam cum sociis in Provinciam quocumque demum tempore appulisse, ibi haud dubie vixisse, ibi vita functam, ibidemque depositam esse, ut ab ea thesi non magnopere equidem abhorream quæ anno 1646 die xxiv Maii in Sorbona Parisiensi pro actu Vesperiarum propugnata est, referturque in Buchei Gallico opusculo anni 1663 pag. 29, his verbis concepta: Sancti Lazarus et Maximinus, beata Maria Magdalena, ac soror Martha, et Maria Jacobi et Salomes, mari se commiserunt, ductu divinæ providentiæ, qua circa annum sexagesimum secundum ad ostia Rhodani in Provincia appulerunt, et in ea postmodum dispersi, S. Lazarus Massiliensis, et sanctus Maximinus Aquensis episcopi facta sunt, beata Magdalena in speluncam Balmensem secessit, Martha urbem Tarasconensem, Mariæ Jacobi et Salomes Arelatensem petierunt et incoluerunt.

a thesi Pari-
siensi abhor-
rendum non
est;

F

153 In hisce nihil tantopere occurrit quod verisimilitudinem superet, nihil quod probatis ecclesiasticis monumentis repugnet, nihil quod eum Massiliensium traditione apposite non conveniat, ut adeo sacri corporis S. Mariæ Magdaleniæ possessio Provincialibus asseratur, Martyrologio Romano ad hunc xxii Julii inserta: Apud Massiliam, natalis S. Mariæ Magdaleniæ, etc., ubi recte observat Baro-
nius,

id vero pro-
pugnandum
suscipio,

AUCTORE
J. B. S.

A nius, de accessu ejus cum Martha et Maximino in Gallias, tum veterem traditionem, tum etiam antiquos Mss. codices edocere, quidquid in variis adjunctis dissentiant, ut fit dum res multis ante seculis gesta, variis popularibus rumoribus sæpe innectuntur. Objectiones formavit Launoyus, dissolverunt Provinciales et nuperrime Alexander, quorum opera eruditissimum sunt. Id ego propugnandum suscipio, quod ad fidem pietatemque Provincialium tuendam vindicandamque sufficiat, nempe S. Mariæ Magdalænæ sacras exuvias in Provincia superesse, vereque adeo a Provincialibus ad S. Maximini religioso cultu a summis Pontificibus, Cardinalibus, episcopis, regibus, principibus, optimatibus et quotidianis peregrinationibus constantissima veneratione celebrari, de quibus consuli possunt citata jam opuscula; his ego hic utar rationum momentis, quæ rem brevissime conficiant.

ad S. Maximini superesse Sanctæ nostræ exuvias;

B 154 Jam supra § x satis demonstratum opinor, S. Mariæ Magdalænæ, de qua agimus, corpus Ephesi nec fuisse, nec proinde ex prætenso ejus ibidem sepulcro Constantinopolim translatum; Hierosolymis autem seu in Bethania nunquam depositum, corruptorum Martyrologiorum lacinia est, refutatione minime digna. Porro Vezeliacensem traditionem jam proxime sic everti, ut qui desperatam causam suscipiat, neminem repertum iri existimem; quos præterea hac ratione mox jugulaveris, quod in sacri S. Magdalænæ corporis inventione anni 1279 reperta schedula manifeste ostenderit, ipsum illud esse, quod anno 716 metu Saracenorum absconditum fuerat. En tibi modo rei totius caput in paucissima contractum: Cum nullis satis verisimilibus argumentis hactenus probatum fuerit, alibi exstare pretiosa Sanctæ nostræ lipsana, id omnino consequens est, ut in sua possessione Sammaximinienses permaneant, neque ullis obtrectantium cavillis perturbentur. Hanc possessionem loquuntur laudatæ jam Guesnæi, Buchei, Alexandri et sexcentorum aliorum, ab ipsis citatorum auctoritates, ex quibus unicam (quæ omnium instar sit) hic illustrare aggredior, qua vindicata, rem omnem verosimillime in tuto collocatam, argumento ad hominem, ut loquuntur, mecum, ni fallor, intelliges.

ut probat repertum anno 1279 testimonium,

C 155 Neque vero longa probatione opus. Negari omnino non potest sacri corporis inventio facta anno 1279, et fuse pridem ex ipsis authenticis instrumentis descripta, recentissime etiam in Amalrici Augerii de Biterris historia Rom. Pont., Scriptorum mediæ ævi tomo 2 ab Eccardo vulgata col. 1788, quam nec Launoyus ipse in dubium revocare ausus fuerit, id unum conatus potissimum, ut, quod una repertum est, identitatis corporis testimonium, fictionis et falsitatis convinceret, utpote cum in eo quædam ipsi plane absona notarentur, quæ nemo eatenus satis explicuerat. Rei totius eardò vertebatur in scheda seu cartallo, veteri caractere scripto, ex ejus lineamentis, ex apposito anno et regis nomine non modica crism exercendi ansa præbebatur, Provincialibus ipsis ad ipsum salvandum, in diversa aberantibus, usque adeo ut etiam Natalis Alexander a vero sensu longissime recesserit. Verum his omnibus opportune occurrit Baronii illustrator Pagius ad annum 716, ubi schedam ipsam tempori suo accurate restituit, solutis omnibus quæ contra opponi possent. Sic habet dictus cartallus: Anno nativitatis Dominicæ dccxvi, mense Decembri, in nocte, secretissime, regnante Odoino

piissimo Francorum rege, tempore infestationis gentis perfidæ Saracenorum, translatum fuit hoc corpus carissimæ et venerandæ Mariæ Magdalænæ de sepulcro suo alabastri, in hoc marmoreum, ex metu dictæ gentis perfidæ Saracenorum, quia securius est hic, amoto corpore Sidonii.

156 Ad hæc sic loquitur Pagius: Superest adhuc ea schedula, quæ tamen propter vetustatem amplius legi non potest. Sed Bernardus Guido sacræ fidei inquisitor ac episcopus Lodevensis circa annum mcccxx, in suo Speculo historiali, eandem refert, atque: Istum ego cartallum vetustissimum legi, qui hæc scribo, et vidi ibidem in sacrario (scilicet oppidi S. Maximini) reservari in testimonium veritatis, etc. Eandem etiam vidit Philippus Cabassola episcopus Cavallicensis et Cardinalis, ut ipsemet testatur in libello anno mcccclv adversus monachos Vezeliacenses composito, qui Ms. exstat in bibliotheca S. Victoris Parisina. Denique eadem verba leguntur in libro pergamineo asservato in conventu PP. Prædicatorum sancti Maximini, et in omnibus fere scriptoribus, qui de hac inventione superioribus seculis locuti sunt. Negotium facesebat Odoinus iste Francorum rex, quem aliqui in Clodoveum transformarunt; in quo errore versatus est Cabassola Cardinalis, qui schedam legerat, ait enim: Odoinus pleno nomine dicitur Chlodoinus, et lingua Gallica Chlodoveus; alii alias vias ad nodum istum dissolvendum ingressi sunt; rem prope attigerat Guesnæus, sed planam reddidit laudatus Pagius.

quod Pagius a criticorum cavillis,

157 Vana, inquit, hæc sed seculis in quibus theologia Scholastica utramque paginam faciebat, tolerabilia.... Verum is Odoinus Francorum rex alius non est ab Eudone Aquitanie duce, qui aliquando Odo, aliquando Otto, Odoicus, vel Odoinus appellatus reperitur. Tu cetera ibi videsis absque fuco et felle rectissime deducta, quæ ulterioribus tricis plenissime me evolvunt: satis enim ad intentum meum superque est, prædictum testimonium omnino extra controversiam positum esse, ex quo manifestissime liquet, sacrum corpus, sub seculi octavi principium a Sammaximiniensibus monachis tunc Cassianitis, ut volunt, translatum, et Saracenorum metu occultatum fuisse, ibidemque post quinque et amplius secula integrum repertum, ut pluribus auctoritatibus aperte evincunt laudati scriptores, ad quos de cetero curiosiores lectores remittendos censui, munere meo abunde functus, quod Provincialibus, saltem verosimillime, sartam tectam servaverim traditionem, possessionem, ac constantissimum ad hæc usque tempora sanctissimæ Jesu dilectricis Mariæ Magdalænæ cultum ac venerationem.

recte et solide vindicavit:

158 Hæc omnia, ut jam non semel dixi, pluribus instrumentis ab Alexandro relatis, operose confirmant Provinciales, quibus hic unum superaddo, nusquam hactenus, quod sciam, proditum, repertum in nostro perantiquo Ms. codice signato ✠ Ms. 98, quo G. seu Gislebertus abbas Westmonasterii, S. Anselmo synchronus, ut habes tomo 2 Aprilis pag. 942, mulierum Evangelicarum identitatem satis nervose probat, iis ferme, quæ supra a nobis adducta sunt, argumentis, inter quæ et illud urget, quod S. Maximinus mulierem beatam videlicet Mariam Magdalenam, secum Massiliam duxerit, et usque ad finem illam secum habuerit; postea super tumulum istius una ex parte in lapide exsculpi fecerit,

E

F

ut ea traditio verosimilissima sit.

AUCTORE
J. B. S.

fecerit, quomodo ad pedes Domini accessit, lacrymis lavit.... Ex alia vero quomodo post resurrectionem, procumbenti ad pedes suos, ei Dominus dixerit: Noli me tangere, etc. Ex quibus id saltem cruitur, traditionem Provincialium jam seculo XI in Anglia fuisse receptissimam; quod verbo hic annotare, a proposito nostro alienum non censuimus; nihil territi Illustrissimi Bosqueti, Lodevensis primum deinde Monspeliensis episcopi, in hac re dubitantis, Historiæ ecclesiæ Gallicanæ pag. 15, modestissima auctoritate.

§ XV. S. Mariæ Magdalenæ cultus, Officium Massiliense et Acta.

Elogiorum
plena sunt
omnia

B

Inter multa quæ de Sancta hac nostra miranda stupendaque occurrunt, id certe tacendum non est, quod ubi passim in Sanctorum, quorum Acta illustromus, cultu osserendo non minima ponenda sit opera; hic plaue oppositum usuveniat, dum vela potius contrahenda sunt, cum de Sancta agimus, cujus tota quam late extenduntur merita, virtutes, honor, cultus, patrocinium et gloria. Ecquis enim inter Catholicos est, qui S. Mariam Magdalenam singulari veneratione non prosequatur? Utpote perfectissimum pœnitentiæ speculum, ordentissimi in Christum amoris vividum exemplum, virtutum omnium lucidissimum prototypum; ut fusius olim ostendit Carolus Steugelius, Ordinis S. Benedicti in S. Mariæ Magdalenæ vitæ historia commentario illustrata, editaque Augustæ Viudelicorum anno 1622, ad quam pios lectores, Sanctæ hujus nostræ Jesu dilectricis imitatores clientesque remitto. Digna ferme fuisset Vita ista quæ hic recuderetur, nisi ad moralia identidem deflecteret, ac præter ea, quæ ex Evangeliiis accepta sunt, multa alia, ex apocryphis admiscuisset auctor cetera miuime contemnendus.

cultusque
toto orbe ce-
lebrerrimus,

C

160 Reliqua universalissimi cultus argumenta certatim exhibent urbes Catholicæ prope omnes, quas inter vix ullam invenias, ubi vel ecclesia ipsi exstructa dedicataque non sit, saltem sacellum aut altare, aut congregatio sub ejus nomine erecta; cœnobîa item seu monasteria, tum seminarum pœnitentium refugia, atque id genus opera alia, quibus S. Mariæ Magdalenæ nomen ubique terrarum celebratissimum redditur. Quid quod in pluribus Ecclesiæ diœcesibus festivitas ejus de præcepto, ut loquimur, frequentari pridem consueverit, ea solennitate quæ cum Apostolis ipsi communis est, a Græcis, recepto vocabulo, synapostola, ab oliis Apostolorum apostola vulgo nuncupata, ut superius quoque dictum est. Breve et satis elegans est Steugelii elogium hujusmodi: Inter omnes fere cœlestis regni divas, post beatissimam illam cœli terræque reginam Virginem Deiparam Mariam, nulla celebrior apud Christicolas, honore Sanctis debito recolitur ipsa S. Maria Magdalena, ita ut quacumque pateat Christianus orbis, ipsi passim soleant aras erigere, statuere imagines, tabulas pictas et templa dedicare, sacra facere, solenni precatione atque ritu opem ab illa et auxilium expetere.

et diversæ
variis locis
festivitates;

161 Neque me latet, in variis Europæ ecclesiis singulares ejus translationes celebrari, opinor occasione sacrarum reliquiarum, quibus innumeræ prope ecclesiæ gloriantur. De quanam agat Florarium nostrum Sanctorum Ms. ad xxvii Februarii, laud

equidem facile dixero; neque de qua loquatur Grevenus cum pluribus aliis Martyrologiis ad diem xx Martii. Eodem mense Martio die i in Breviario Hildesieusi signatur S. Mariæ Magdalenæ conversio, quæ ipsa ejusdem mensis die decima Officio duplici peragitur in ecclesia Augustana. Atque hæc etiam jam dicto Florario iuscripta est ad diem vii Aprilis his verbis: Item conversio S. Mariæ Magdalenæ anno salutis xxxii, vitæ suæ xxii, quæ ubi codicis istius auctor repererit, non disquiro, neque quam inventionem velit, quæ ibidem refertur xvi Decembris illigaturque anno salutis dcccxc. Finis non sit, si Martyrologia nostra omnia decurrere lubeat, Romamque, Bononiam et ceteros orbis Christiani urbes perlustrare, quod hic certe in rebus adeo patentibus cunctis, operæ pretium esse non existimavi.

162 Parco itoque pluribus, ut ad præcipuam longeque celebratissimam inventionem translationemque progrediar, illum scilicet, de quo jam sæpius locuti sumus, anno 1279, applaudente tota Provincia peractam, cujus memoria in iis partibus, ut sollemnissima, ita in variis istic ecclesiis pretiosissima, communissima et receptissima est; in Aquensi potissimum, ubi ad totam octavam Officia extenduntur. Verum ad hanc rem nostram conducunt quam maxime Officia propria Sanctorum Massiliensis ecclesiæ, ex quibus quod hic damus, describi curovit, atque ad Papebrochium misit anno 1680 noster Carolus Faber, alibi a nobis sæpe et merito laudatus. Est hoc ibi proprium die v Maii, sub hoc titulo: Inventio S. Mariæ Magdalenæ duplex. Totum Officium ut in ejus festo xxii Julii, præter ea quæ hic sunt propria. En orationem: Deus, qui Ecclesiam tuam hodierna die sacrosancti corporis beatæ Magdalenæ revelatione gloriosa lætificas; concede propitius, ut cujus præsentia et miraculis illustramur, perpetua mentis et corporis beneficia consequi mercamur. Per Dominum. Invitatorium: Laudemus Deum nostrum: in inventione beatæ Mariæ Magdalenæ.

singularis
hodie inven-
tionis anno
1279;

E

In secundo Nocturno.

LECTIO IV.

F

Singulari Dei providentia interdum contingit, diu in latebris esse corpora Sanctorum, ut recenti inventionis miraculo, illorum sanctitas magis elucescat. Nempe tum inventionibus, tum translationibus sacrarum reliquiarum multiplicamus festa, et Sancti in nos multiplicant beneficia. Hæc est veluti Sanctorum quædam resurrectio, quæ sepultam, et jacentem fidelium pietatem exsuscitat, ut Sanctorum ossa, quæ semina sunt æternitatis, ac venerabile templum Spiritus sancti, fiant nobis mortalis vitæ subsidia, et de media morte, viva flumina gratiarum. Jam pridem barbarorum surreptum incursibus latuerat beatæ Magdalenæ corpus, cum anno millesimo ducentesimo octogesimo primo, congregata est, ad hanc perquisitionem, apud sanctum Maximum synodus, studio et cura illustrissimi principis Caroli Andegavensis, in qua præerat venerabilis Guillelmus Longus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis, et regis majestatis cancellarius, [cum] quatuor archiepiscopis, quinque episcopis, abba-

de qua hic
tres lectiones

* alias 1289.

A abbatibus decem, multisque sacræ Theologiæ doctoribus ac religiosis viris, qui examinatis, ac rite discussis testimoniis, scriptis, et monumentis universis, rem illam spectantibus, decretum solenne condiderunt, has esse veras, ac legitimas Magdalenæ reliquias; quod a Bonifacio octavo confirmatum est, et summa fidelium devotione susceptum. Tu autem, etc.

LECTIO V.

ex proprio
Massiliensi

164 Ita Magdalena, quæ olim, corpus Domini sui, post ejus resurrectionem, tam impense quæsierat, hac post mortem gloria decorata est, ut amissum ejus corpus solícite quæreretur. Gavisæ est Provincia universa invenisse corpus, quod pœnitentiæ victima perennis exstiterat, quodque magis vixerat vita Salvatoris quem amabat, quam vita spiritus qui illud animabat. Quos videtis cinneres, non tam resolvit putredo, quam flamma amoris: aut si dicere lubet, amor, et mors, simul convenerunt, ut quod ille pro Christo accenderat, ista consumeret, et sic ambo gratum Deo sacrificium absolverent. Quia tamen vivens adhuc Magdalena antra, et speluncas quærebat, quibus se, de peccatis contrita, absconderet, in eadem post mortem perstitit humilitate, et sponso suo crucifixo consepulta, mortalium obtutus fugere voluit. Nobis illam hodie reddidit Christus, et sepulchri squalorem gloria cumulavit, ut ad ipsum curreremus in odorem unguentorum Magdalenæ, et corpus pœnitentis inveniendò, spiritum pœnitentiæ reciperemus. Nihil est enim celebrare Magdalenæ inventionem, nisi et imitemur ejus contritionem. Gaudeamus certe quod Magdalena inventa est, sed inveniamus nos perditos peccato, et dum celebramus solennitatem, non amittamus solennitatis utilitatem. Tu autem, etc.

LECTIO VI.

desumptæ
sunt.

C

165 Verum si inventas reliquiarum margaritas propius inspiciamus, beatæ Magdalenæ caput, adhuc suis ossibus constans, pœnitentiam inspirat; et cum mortua corpora horrorem incutere soleant, illud amorem, et venerationem mirabiliter infundit. Maximum autem micat in hoc capite miraculum; nam quasi Magdalena dixisset morti, quod olim Christus dixerat Magdalenæ, Noli me tangere; non est ausa mors contingere eam partem, quam Salvator suis digitis consecraverat, et adhuc signa vitæ retinere videtur, quod vel solum reliquiarum veritatem affatim comprobaret. Manserunt præterea inviolati, et in pyxide asservantur beatissimi capilli quos Judicis, et Salvatoris sui pedibus tamquam retia, et vincula amans illa pretiosa sanctissime audax injecerat; ita ut quas invenimus reliquias Magdalenæ, partim ipsius Salvatoris reliquiæ, propter reverentiam contactus, censi possint; qui utinam Magdalenam vere imitanti unicuique aliquando dicat: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Tu autem, etc.

Varia Acta
edita,

166 Ad Acta quod attinet, id etiam in Sancta nostra prodigiî instar est, quod de nulla tot Vitæ

scriptæ sint, de nulla tam impune quælibet sibi comminisci licere censuerint, pii dicam, an inepti compilatores, nunc ampliantes, modo contrahentes; pro suis quique traditionibus certatim corradentes quidquid vel solam veri speciem undequaque redolere censeretur. Hinc illæ, de quibus supra dixi, a Bellovacensi, de Voragine, Petro de Natalibus, S. Antonino et tot aliis editæ, quibus ea ferme traditio assuta est, qua Vezeliacum translatus fuisse S. Mariæ Magdalenæ corpus perperam asserebatur. Marcellæ historiam hic non adduco, quod ea inter apocryphas narrationes jam pridem relegata sit: neque ea hodie nominari merentur quæ ex Silvestro Prierate (hic nimium credulo) in Legendam suam transtulit Surius, ubi prætersum miraculum Barcinonense, in Siciliæ rege patrato, miris ornatibus circumvestitum, Actorum vicem quodammodo supplet, tot modo argumentis, etiam a Natale Alexandro convulsum, ut de eo tacere præstet quam ingratam memoriam renovare. Neque majorem hoc seculo auctoritatem consecuta est ostentata illic F. Eliæ revelatio, etc.

167 Ad manuscripta si accedimus, vix codex in Museo nostro (ubi tanta eorum copia) exstat, quin aliqua in istis S. Mariæ Magdalenæ Legenda occurrat, aut ex jam citatis descripta, aut aliunde aucta, transposita, contracta atque ad scriptoris ingenium diversimode adornata. His accedunt apographa ex variis partibus huc congesta. Binas Vitas descripsit, de Actis Sanctorum immortaliter meritis, noster Petrus Franciscus Chiffletius, ex codice Ms. Vallis Lucentis, atque item ex alio Cartusiæ Divionensis; quæ postrema satis convenit cum ea quæ in nostro grandi codice Valcellensi exhibetur; at vero in Chiffletiano subsequitur Vita alia sanctorum Mariæ, Lazari et Marthæ ad quinquaginta capita extensa, quorum non pauca omittenda censuit Chiffletius, suntque ea haud dubie famosa Acta Marcelliana, quæ satis est nominasse. Aliam item Legendam improbo labore descripsit idem Chiffletius ex codice S. Justi Lugdunensis paginarum 24 in fol. ceteris haud multum dissimilem, atque adeo luce aut prælo non magis dignam.

168 Adde his relationem de vita et conversatione S. Mariæ Magdalenæ ex Ms. S. Viti in Gladbach, territorii Juliæensis, quæ collata fuit cum Mss. S. Maximini apud Trevirim, Pragensi, etc., paginasque implet omnino sexaginta. Tum vero opus æque vastum, quod ex altero natum diceret, in Ms. Rebdorffensi et alio Marchianensi. Item et alia Acta ex codice Ms. seculi xv, quod fuit S. Albani juxta Trevirim Ordinis Cartusiensis; ut omittam tot alia, quæ vel enumerare tædiosissimum fuerit, nedum lectorum oculis exponere, quemadmodum et plurimas translationum historias, de quibus superius abunde actum existimo. Liceat asserere, Legendas istas omnes qualescumque momenti tam exigui videri, et pridem ab eruditis ita contemptas fuisse, ut iis Acta nostra inspergere, scrupulo mihi et religioni pridem duxerim. Credant mihi Magdalenophili omnes, nullam ex iis esse quam lector sensatus patienter queat evolvere; ut proinde negligendas plane censuerim, æque ac Dionysii Cartusiensis sermones, pios quidem, sed majori ex parte apocryphis inspersos, contentus solo elogio seu sermone a Mombrizio pridem edito, quem ex bibliothecis Floriacensi et Cluniacensi accipimus, omissis rhythmis et hymnis ex quibus nihil magnopere discere liceat.

AUCTORE
J. B. S.

plurima
Mss.;
E

sed quorum
nulla admitti
possint,
F

AUCTORE
J. B. S.
ut encomium
Odonis abba-
tis prætule-
rimus.

169 *Præluet hic nobis igitur notissima editio Joannis a Bosco, Odonis sui sermonem dedicantis reverendissimo Claudio a Guisia cœnobii ac totius Cluniacensis Ordinis abbati generali nobilissimo, cum præfatione ad rem hanc nostram minime spectante. Sermonem ipsum damus Odonis abbatis, inter scriptores ecclesiasticos apud Labbe ita pridem celebris, ut commendatione nostra opus non habeat. Sermonem dico potius quam vitæ seriem, verum ea ratione concinnatum, ut quidquid in historia Evangelica ad S. Mariam Magdalenam spectat, satis accurate prosequatur; haudquaquam dubitans, ut erat seculo x totius Ecclesiæ receptissima opinio, quin et peccatrix et Maria Bethanica cum S. Maria Magdalena confundendæ essent; utinam tam clare alicubi indicasset, æque communem suo tempore fuisse totius Galliæ sententiam de Sancta eadem Massiliæ aut ad S. Maximini deposita; quam quæstionem, per id tempus controversam non fuisse vel ex eo capite plane intelligis. Satis nobis sit, sermonem tradere prout ab Odone tunc scriptus est.*

B

SERMO

De S. Maria Magdalena

*Auctore Odone abbate Floriacensi
et Cluniacensi.*

Exemplum
propositu-
rus.

C

Quamquam per quatuor mundi climata, fide-
lium connexione propagata, sacratissimæ
Mariæ Magdalenæ insignia, piæ imitationis ex-
emplo sacrosancta celebret Ecclesia; atque in
beatissimorum scriptis Evangelistarum ipsius de-
votionis sedula famulatio, perseveransque servi-
tus et ingens dilectionis fervor, ac illius sanctæ
familiaritatis ministratio, et usque ad triumphum
Dominicæ passionis ineffabilis habeatur constan-
tia; nec non et quæ in morte sui Redemptoris
etiam Apostolis fugientibus egerit, et quod ipse
Dominus magni consilii Angelus, resurgens a
mortuis primo ei apparuerit; tamen utilitati le-
gentium consulentes, ea quæ de ipsius virtutum
flosculis, gemmarum more, sanctarum elucidant
paginas Scripturarum, et quodammodo sui juba-
ris impressione vernantes reddunt; compendiose
prælibare curavimus. Ut si cui forte non vacat
sanctissimi pelagus Evangelii ex ordine percur-
rere, in quo tantæ fidei continentur præconia,
saltem hanc nostræ exiguitatis schedulam, illius
accensus desiderio, legere non recuset.

orditur a no-
bilitate gene-
ris,

171 Fuit igitur secundum seculi fastum claris-
simis beatissima Maria natalibus exorta, quæ ut
Patrum asserunt traditiones, a Magdalo castello
Maria Magdalena nuncupata est. Quam non so-
lum germinis dignitas, verum etiam patrimonii
jura parentum excessu, splendidam reddiderunt:
adeo ut duplicatus honor nominis excellentiam
circumquaque diffunderet. Solent enim apud ho-
mines plus divitum quam pauperum nomina sci-

ri. Sed quia rerum affluentiam interdum voluptas
comes sequitur, adolescentioris vitæ tempora
lubricis suppositis discursibus, solutis pudicitiae
frænis. Hæc est enim mulier de qua scribit Lucas
Evangelista: Quia erat quædam mulier in civitate
peccatrix, quæ quia dilexit multum, dimissa sunt
ei peccata multa. Et de qua Marcus ait: Sur-
gens autem Jesus mane prima sabbathi apparuit
primo Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat septem
dæmonia. Quam vero pius et misericors erga
conversos peccatores exstiterit Deus, istius com-
probat perfectio, quæ non solum criminis prome-
ruit ablutionem, sed Apostolorum consors effecta,
illis donata est Dominicæ resurrectionis nuntia.
Hæc autem divino postmodum afflata Spiritu,
mentisque intuitum in se reverberans, ac pristinæ
vitæ detrimenta non sustinens; ut comperit
Dominum et creatorem totius humani generis in
domum venisse Symonis, qui non venerat vocare
justos sed peccatores ad poenitentiam, non ob
suorum enormitatem scelerum de sui Conditoris
diffidens clementia, pretiosissimo accepto un-
guento, ad ipsum misericordiæ fontem concito
properavit gradu; corruens ante clementia Do-
mini vestigia, amaritudinemque cordis, per ube-
rem lacrymarum exaggerans fontem. Mox deni-
que compunctionis fletibus sui Plasmatoris pedes
cœpit rigare, capillisque suæ devotionis tergere;
ac indesinenter osculis veræ humilitatis confo-
vere, ac mundissimo suæ dilectionis unguento
perungere.

D

E

172 Quæ cum in tali devotionis famulatu non
esset repudiata, sed potius misericorditer susce-
pta; ausu familiaritatis confisa, etiam super
sanctissimum Domini caput, pretiosissimi liquoris
effudit odorem. In tantum ut tota domus ex odo-
ris fragrantia more aromatum redoleret; nihil
scilicet ore depromens, sed per exterioris obse-
quii beneficia, suæ compunctionis flammam ac si
ipsis loqueretur verbis dicens: O Domine Jesu
clementissime, qui omnia scis et cordium inspec-
tor es verus, qui non vis mortem peccatorum,
sed magis ut convertantur et vivant, tu ipse in-
telligis quid mei deposcant singultus, quid lacry-
mæ ab imo crutæ flagitent, quid meus amarus
exoret gemitus. Peccatrix sum et immunda, et
omnium nefandorum criminum labe polluta. Sed
quia meam ab annis prioribus contaminavi vitam,
ad te Dominum meum, qui es vita æterna, con-
fugio; ut male perditam restituas vitam, et me
de baratri faucibus clementer eripias, misericor-
diter liberes, potenter abstrahas, qui solus labo-
rem et dolorem consideras. Quid vero ex hujus-
cemodi dilectionis professione consecuta sit; ipse
Dominus manifestat, qui Symoni indignanti cur
ad se mulierem peccatricem permetteret accede-
re, conversus ad illum respondit inter cetera:
Amen dico tibi, dimissa sunt ei peccata multa,
quia dilexit multum. Quæ Domini adepta cle-
mentiam, ut Lucas describit, illico, posthabitis
omnibus, ita familiaris effecta est, ut ipsum non
solum mente, sed et corpore sequeretur, de pro-
priis facultatibus, utpote valde locuples, victum
et vestitum ei ministrans; implens bifarie Domi-
nicum præceptum dicentis: Qui mihi ministrat,
me sequatur.

et a zelo con-
versionis;

F

173 Mystice autem hæc beatissima Mulier
sanctam designat Ecclesiam. Quæ bene in do-
mum

eam mystice
Ecclesiæ
comparans,

A mum Symonis venisse dicitur, et ab omnibus pristinae vitae contagiis curata. (Symon enim interpretatur obediens) pristinos decoquens anathematisavit errores, omnemque idolorum postponens spurcitiam per aquam baptismatis, suorum obtinuit veniam delictorum, ac quotidie Domini sequitur non gressu pedis, sed imitatione operis. Rigavit autem hæc Mulier pedes Domini lacrymis pœnitentiæ, et unguento piæ confessionis linivit; quia Ecclesia Dominum Jesum Christum verum Dominum ac verum credens hominem, pro suis quotidie excessibus, lacrymarum singultibus ipsius exorat ablutionem. Dumque assumptæ humanitatis mysteria, digna reverentia suscipit et prædicat, quia inter homines conversari dignatus est; utique in pedes Domini unguentum nardi pisticum, id est fidelem, fundit. Quæ loquitur in Cantico amoris dicens: Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Quæ nimirum verba juxta litteram, manibus beatæ Mariæ Magdalenaë complevit; et quotidie spiritualiter non cessat implere, cum in totam mundi latitudinem glorianter laudes referens Creatori dicit: Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Jesu, et odorem notitiæ suæ manifestat per nos, in omni loco, quia bonus odor Christi sumus Deo.

cujus adversarios ostendit.

174 Quæ cum sublimitatem divinæ majestatis, quæ æqualis est illi cum Patre, congrua religione ac reverentia confitetur et prædicat; et in quantum naturalis ingenii vigor superni luminis illustratione perfusus scit, digna veneratione recolat; mentisque aciem ad contemplandam tantam potentiam extendit, caput profecto illius pretiosissimo perfundit unguento. Quod vero Judas Scharioth contra hanc sanctissimam Mulierem, indignatus dicitur, pro effusione tanti unguenti; datur aperte intelligi, quia reprobi et infideles contra sanctam Ecclesiam quotidie sæviunt; ejusque derogant religioni ac devotioni, videntes per quatuor mundi plagas, doctrina ipsius et exemplis, divinitatis Domini potentiam, et humanitatis ejus clementiam cunctis claruisse. Unde et de hac sancta Muliere quæ prevenit ungere corpus Domini, inquit ipse: Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur et quod hæc fecit, in memoriam ejus. Quoniam non solum in toto mundo, de hac sancta Muliere prædicatur quod unxerit caput Domini; sed et de Ecclesia. Quotidie enim ut jam prælibatum, hæc operatur in suis sanctis actionibus.

Magdalum turrim interpretatur.

175 Bene etiam Maria Magdalena dicitur; Magdalus vero interpretatur turris, et significat Ecclesiam. Turris enim non solum sublimior, sed et tutior domus est: non facile hostibus patens, ac per hoc Ecclesiam designat, quæ terrena deserens, cœlestia desiderat, pugnans inter spirituales nequitias, fortitudinem suam non sibi, sed Domino committens, orat cum Propheta dicens: Esto mihi turris fortitudinis, a facie inimici. Hæc est illa turris fortis et inexpugnabilis, cui voce sponsi in Canticis Canticorum dicitur: Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea, et omnis armatura fortium. Et de qua Salomon ait: Turris fortissima nomen Domini; ad

ipsam currit justus, et exaltabitur. Sed quia nominis interpretatione compulsi, a superficie historica paululum discessimus, libet intueri clementissimam Domini familiaritatem erga beatam Mariam et sororem ejus Martham; ac ipsarum piæ devotionis in omnibus famulatum.

AUCTORE
ODONE
FLORIACENSI.

176 Legimus enim, Evangelista Luca narrante, quod intravit Jesus in quoddam castellum, et mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam, et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam secus pedes Domini sedens, audiebat verbum illius. Martha autem satagebat circa frequens ministerium. Unde non solum contra Sororem, verum etiam contra ipsum Dominum querelam assumit dicens: Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi, ut me adjuvet. At ille qui non est personarum acceptor, sed singulorum merita dijudicat, scitque meliorem esse animam quam corpus, ut cibum spiritalem, quam carnalem: ita unius opus laudat, ut alterius non vituperet. Ait vero: Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima, porro unum est necessarium; Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea in æternum. Spiritualiter autem hæc duæ Mulieres devotissimæ, quæ Dominum susceperunt in domum suam, duas significant Ecclesiæ vitas, activam scilicet et contemplativam. Per Martham ergo, quæ circa frequens ministerium erat, activæ vitæ labor exprimitur. Per Mariam vero quæ sedens secus pedes Domini, verbum illius intenta mente percipiebat, contemplativæ vitæ dulcedo signatur; cujus sapor quanto magis degustatur, eo amplius a rebus visibilibus, et curarum tumultibus animus separatur. Spretis enim omnibus temporalibus, sola mens cum Deo esse desiderat. Libet enim audire præcepta cœlestia, sicuti hæc beatissima faciebat Maria, quæ sedens secus pedes Domini, verbum illius intenta aure percipiebat.

Gesta in Bethania,

177 Impletum est in ipsa, quod olim per beatum Moysem dictum fuerat: Et qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina ipsius. Quam gratissima enim apud Conditoris clementiam, pro suæ devotionis famulatu et inextinguibili dilectionis fervore habita sit, Joannes Evangelista manifestat, ubi quatruiduani Lazari venerandam inauditamque describit resurrectionem. Diligebat, inquit, Jesus Martham et sororem ejus Mariam, et Lazarum; ac insequentibus commemorat, quoniam vocata a sorore sua, cum veniret ubi erat Dominus, corruit ante pedes ejus dicens: Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Jesus autem ut vidit eam plorantem, et Judæos qui venerant cum ea flentes, infremuit spiritu, et turbavit semetipsum, et dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei; Domine, veni, et vide; et lacrymatus est Jesus. Manifeste suæ pietatis clementiam ex assumpta humanitate dilucidans, quando pro ipsius doloris immanitate, lacrymas non dedignatus est fundere suæ compassionis, salvo tamen divino mysterio. Germinis sublimitas, ac secularis pompæ dignitas, beatæ Mariæ Magdalenaë in hoc dignoscitur facto; quando jam in quatruiduana fratris morte, tanta nobilium et potentium multitudo Judæorum, ad ipsius mitigandum conflueret dolorem.

ubi mortuus
Lazarus,

Et

AUCTORE
ODONE
FLORIACENSI.

ad vitam re-
vocatur.

B

Constantia
fidei,

C

dilectionis,

Et non passi sunt ad fratris tumultum sine sui præsentia, eam properare, dicentes: Quia vadit ad monumentum ut ploret ibi.

178 Est denique hoc procuratum Domini misericordia, ut patraturus tale tantumque miraculum, multi adforent Judæorum. Quatenus dum unus resuscitatur in corpore, nonnulli erigerentur in mente, et essent testes ac laudatores ipsius promptissimi. Unde in consequentibus idem Evangelista refert dicens: Testimonium ergo perhibebat turba quæ fuerat cum Jesu, quando Lazarum resuscitavit, et vocavit eum de monumento. Typice autem hæc Mulier quatruiduanum mortuum deflens fratrem, sanctam præfigurat Ecclesiam, quæ pro illorum discrimine qui obnoxii tenentur sceleribus, atque consuetudinaria mortalium criminum labe tumulati, pessimæ opinionis famam e suis egerunt corporibus, lugere non cessat. Omnes enim in Christo fratres sumus. Super Lazari vero interitum flere dicitur Dominus, quando suæ miserationis respectu, hujusmodi corda, per compunctionis gratiam visitans, ad pœnitentiæ lamenta inflectit. Hoc autem ipse agere dicitur, quod ut nos intentissime perficiamus, suæ inflammationis instinctu procurat. Tale est profecto et illud: Ipse enim Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et sicut Lazarus post effusionem lacrymarum, mirantibus turbis, resuscitatur a corpore: ita et peccatores post compunctionis lacrymas, digna earnis maceratione peracta, resuscitantur in anima; impio, Domino per prophetam pollicente, qui ait: In quacumque die peccator conversus fuerit, et ingemuerit, omnia peccata ejus oblivioni tradentur.

179 Sed his breviter prælibatis, ad ipsius fidei constantiam atque ferventissimæ dilectionis ardorem, nec non et quod in passione Domini specialiter ac familiariter peregerit: cunctis admirandum imo magis imitandum mortalibus, perveniendum est. Nam hæc sancta Mulier Dominum secuta, sicut jam præfati sumus, et de suis largissimis facultatibus illi devotissime ministrans; postquam vidit eum comprehensum, ligatum, flagellatum omnibusque subsannationibus et irrisionibus delusum, ad ultimum pro salute generis humani in cruce positum; discipulos etiam qui prius dicebant: Eamus et nos, et moriamur cum ipso, terga vertisse: ipsa cum eo remansit, quia quæ arctius et ferventius eum dilexerat, nec a mortuo potuit separari. Et sic impletum est tempore Dominicæ passionis, quod olim per beatum Job dictum fuerat: Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum, et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Quasi enim consumptis carnibus, pellis ossi adhæret, quando discipulis fugientibus, beata Maria Magdalena cum Domino perseveravit. Et tamdiu permansit, quousque diveris conditum aromatibus in sepulchro collocari prospexit.

180 Inde autem mœrens et nimio succensa dolore recedens, perspicue ad notum sui Redemptoris locum abiens sepulcri, emit aromata, et ipsa nocte in quantum valuit, unguenta præparavit. Sabbatho vero secundum mandatum legis silnit. Occidente autem sole, quod supererat, in præparandis unguentis operam dedit. Mane au-

tem una sabbathi, cum adhuc tenebræ essent, cum præparatis aromatibus venit ad sepulchrum, cupiens sacratissimum ejus corpus perungere, quem viventem nimio dilexit amore. Cum enim sexus femineus timidus soleat esse ad ambulandum in tenebris, nihil ista metuit quæ toto corde Dominum dilexit. Erat porro in ea perfecta charitas, quæ foras mittit timorem: nam neque propter sui sexus fragilitatem, neque propter lapidis magnitudinem, neque propter metum custodum, a cœpto itinere declinavit, quousque ad sepulchrum Domini intrepida pervenit. Cujus Mulieris constantia in libro Regum pulchre præfigurata est, quando allophyli vaccas fœtas applicarunt ad plaustrum, vitulosque earum recluserunt domi. Ibant autem, sicut scriptum est, vaccæ in directum, per viam quæ ducit Betsameth, pergentes et mugientes, nec tamen ad dexteram vel sinistram declinantes.

181 Ita et beata Maria Magdalena cupiens sepulchrum Domini invisere, quasi mugiens et gemens, quæ ad tempus præsentia Domini sui privata fuerat, incedebat, imitabile exemplum omnibus præbens fidelibus, ut per viam Dei ambulantes, nec propter tentationem dæmonum, vel metum hominum, aut curam parentum, a cœpto itinere deviemus, quia inchoantibus præmium promittitur, sed perseverantibus datur. Allegorice autem tenebræ erant in corde hujus sacratissimæ Mulieris, cum ad Domini venit monumentum: quia resurrectionis ejus ignara, viventem inter mortuos requirebat. Tunc vero in mente sol ortus est, quando non solum surrexisse vidit, sed etiam credidit, et vidit lapidem sublatum a monumento. Et quia corpus Domini non invenit, furatum credidit, atque festina quod viderat discipulis nunciavit. De hac veraciter in Canticis Canticorum voce Ecclesiæ dicitur: In lectulo meo per noctem quæsivi, quem diligit anima mea; quæsivi illum et non inveni, surgam et circuibo civitatem, quærens quem diligit anima mea. Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem, num quem diligit anima mea, vidistis? Et factum est cum pertransissem illos, inveni quem diligit anima mea. Tenebo illum, nec dimittam; donec introducam eum in domum patris mei, et in cubiculum genitricis meæ.

182 Cucurrit namque, ut diximus, hæc sacra Mulier, et venit ad Symonem Petrum, et ad alium discipulum quem diligebat Jesus, et dixit eis: Tulerunt Dominum meum de monumento, et nescio ubi posuerunt eum. At illi currentes venerunt ad monumentum, et ita invenerunt sicut Mulier dixerat. Abierunt ergo discipuli et reversi sunt ad semetipsos. Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Considerandum est hoc loco, hujus Mulieris mentem quantus amor Domini accenderat, quæ etiam discipulis a monumento Domini recedentibus, non discedebat. Et quia ab inquisitione non cessavit, prima videre meruit. Plorat ergo, quia quem multum desiderabat, non videbat. Plorabat, quia corpus Domini de monumento furatum putabat. Dum vero fleret, inclinavit se, et prospexit in monumento. Jam enim monumentum vacuum viderat, et Dominum furatum de monumento discipulis nunciaverat. Quid est quod iterum se inclinat,

nisi

D

et in quæren-
do perseve-
rantia,

E

F

donec am-
sum spon-
sum

A nisi quia iterum videre desiderat? Verbi gratia, sicut dum aliquam rem amittimus, quamvis huc illucque sæpius discurrendo quæramus, ad illum tamen sæpius locum discurremus et respicimus, ubi eam posuisse meminimus. Ita et hæc sancta Mulier, quamvis huc illucque curreret, corpus Domini quærens; anxia tamen de ejus absentia, frequenter monumentum aspiciebat, ubi eum positum noverat. Unde etsi Dominum statim videre non meruit, angelorum tamen visione privata non est. Nam vidit duos angelos in albis sedentes, unum ad caput et unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu.

quoquo modo
inveniat.

183 Dicunt ei illi: Mulier quid ploras? Quem quæris? Interrogabant angeli, non ut quærendi minuerent desiderium, sed ut augerent. Sic enim nos cum propter amissionem flemus, si quis causam fletus inquirat, magis ploratum accumulatur. Ita et illi causam doloris interrogabant, ut fletu desiderium augerent, scientes: Beatos esse qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Sed Mulier, cujus rei gratia fletet, manifestat, cum adjungit: Quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum. Hæc cum dixisset, conversa retrorsum, vidit Jesum stantem, et nesciebat quia Jesus est. Recte, ut Dominum mereretur videre, conversa retrorsum dicitur, qui enim retrorsum convertitur, illuc oculos dirigit ubi prius terga habebat. Quasi eum retrorsum conversa est, quando dubitationis postponens nebulas, Christi resurrectionem ex parte credere cœpit. Cui tamen visionem sui Dominus ita suspendit, ut quia amabat, sed eum resurrexisse non credebat, illum et videret, et non cognosceret. Unde Evangelista: Illa, inquit, æstimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, et ego eum tollam. Habet enim vis amoris hoc proprium, ut quem quisque multum amat, omnes amare putet. Sed non in toto hæc Mulier erravit; cum Dominum hortulanum æstimavit. Sicut enim hortulani officium est, noxias herbas eradicare, ut bonæ quæque proficere valeant, ita Dominus Jesus Christus de horto suo, id est de Ecclesia sua, quotidie vitia eradicat, ut virtutes crescere valeant.

C
Sexus femi-
neus nobili-
tatis.

184 Cum vero sexus femineus fragilis sit ad onera fereuda, hæc propter amoris magnitudinem, leve et possibile arbitratur dicens: Si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum, et ego eum tollam. Dicit ei Jesus: Maria; conversa illa dicit: Rabboni, quod dicitur Magister. Dicit ei Jesus: Noli me tangere. Quia Dominus superius mulierem communi sexu eam appellavit et cognitus non est; vocavit eam proprio nomine, ut saltem cognoscentem se cognosceret. Ait enim: Maria. Cum eum apud Dominum certus sit numerus electorum, magna gratia illis datur, qui propriis nominibus Deo noti esse manifestantur. Qualis erat Moyses cui dictum est: Novi te ex nomine. Unde Mulier postquam proprio nomine a Domino vocata est, statim cognoscentem se recognovit dicens: Rabboni, quod dicitur Magister. Hæc autem inquires, illico corrui in terram, vultus adorando pedes ejus tenere, recognoscens eum, vocata ab ipso ex nomine. Cui a Domino dicitur: Noli me tangere. Ubi non est putandum, quod post resurrectionem tactum renuerit feminarum;

cum de duabus a monumento illius recedentibus dictum sit, quod accesserunt et tenerunt pedes ejus. Sed ideo a suo contactu prohibuit, quoniam ejus mentem adhuc perfectam in fide non sensit; quando Dominum viventem inter mortuos requirebat.

AUCTORE
ODONE
FLORIANCI.

185 Quare autem ab ipsa se tangit noluerit, manifestatur, cum subditur: Nondum enim ascendi ad Patrem meum; id est, quia me inter mortuos ut mortuum requiris, et nondum credis me æqualem Patri secundum divinitatem: Noli me tangere. In ejus quippe mentem Dominus ad Patrem non ascendit, qui non credit eum æqualem esse Patri. Et quia beata Maria necdum perfecte divinitatis ejus potentiam cognoverat, prohibita est tunc ne tangeret pedes ejus. Vade autem ad fratres meos et dic eis: Ascendo ad patrem meum et patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum. Venit autem Maria nunciata discipulis: Quia vidi Dominum, et hæc mihi dixit. Clementissima namque Dei pietas in hoc loco erga femineum genus declaratur. Quia enim per feminam mors mundo illata fuerat, ne semper in opprobrium sexus femineus haberetur, per sexum femineum voluit nunciare viris gaudia resurrectionis; per quem nunciata fuerat tristitia mortis. Ac si diceretur: De cujus manu sumpsistis poculum mortis, ab ejus ore audite gaudia resurrectionis. Et sicut per beatam Mariam semper Virginem, quæ spes est unica mundi, paradisi portæ nobis sunt apertæ, et maledictio exclusæ Evæ: ita per beatam Mariam Magdalenam, opprobrium feminei sexus deletum est, et splendor nostræ resurrectionis in Dominica resurrectione exortus, ab ea propinatus est.

Cur vetetur
Christum
tangere.

186 Unde bene Maria interpretatur stella maris. Quæ interpretatio quamvis Dei genitrici specialiter congruat, per cujus partum virgineum, Sol justitiæ mundo resplenduit; tamen et beatæ Magdalenæ potest congruere, quæ cum aromatibus veniens ad sepulchrum Domini, prima splendorem Dominicæ resurrectionis mundo renuntiavit. Et si discipuli ideo Apostoli vocati, quia missi sunt ab ipso ad prædicandum Evangelium omni creaturæ; nec minus beata Maria Magdalena ab ipso Domino destinata est ad Apostolos, quatenus dubietatem et incredulitatem suæ resurrectionis, ab illorum cordibus removeret. Te ergo supplices quæsumus, Domine, ut qui illi tuæ misericordiæ tantam contulisti gratiam, nobis ipsius propitiari digneris meritis, quatenus qui nostrorum obruti sarcina peccatorum non valemus obtinere veniam; ipsius pio suffragante patrocinio, quæ tibi devote imo specialiter servivit in seculo, nunquam cum angelis, claritatis perfrueus gloria, triumphat in cœlo, solito caritatis radians fulgore; omnium criminum exuat labe, atque supernam suo precatu ducat ad patriam, quo laureati ipsius consortes efficiamur gloriæ, Te annuente, qui vivis, etc.

Fuit Aposto-
lorum apo-
stola.

Explicit sermo venerabilis Odonis Floriacensis et Cluniacensis abbatis, de B. Maria Magdaleua.

E

F

AUCTORE
J. B. S.

APPENDIX PRIMA

De S. Mariæ Magdalenæ reliquiis.

Ut ut pluri-
mæ sint va-
riis in locis,

B

Superest modo immensa adhuc rerum congeries, si loca omnia percurrenda sint in quibus sacræ S. Mariæ Magdalenæ reliquæ asservari honorarique dicuntur; porro miraculorum farrago ingens, si singula prosequar, quæ in variis libris excusis et Mss. magno numero pridem collecta sunt. Venia mihi dabitur, quod summa dumtaxat rerum vestigia depromam, indicatis locis ipsis ubi plura alia reperiri queant; longas vero verbosasque historias in pauciora contrahendas putavi, sic tamen ut, rescissis superfluis, necessaria minime præterierim. Neque hic ventilata toties quæstio movebitur, sintne miracula, illo vel isto loco patrata, sufficienti argumento, ut quis inde sacrarum reliquiarum realem præsentiam arguat; qua de re mentem nostram ex alibi dictis satis exploratam credimus. Itaque miracula quælibet in Provincia, in Burgundia aut alibi terrarum patrata sus deque nobis erunt, modo labor noster tantillum contulerit ad sanctissimæ Jesu Dilectricis gloriam, tota hodie Catholica Ecclesia adeo illustrem rutilantemque, ut ab hujusmodi signis subsidia minime accersenda sint.

præcipuas ad
S. Maximini
depositas
oportet.

C

188 Ut a reliquiis exordiar, jam satis demonstratum est, ipsum sacrum corpus, si non omnino integrum, saltem potiori longe sui parte ad S. Maximini depositum esse, quo spectare hic etiam potest laudati superius Silvestris Prieratis vulgatum a Suario testimonium, dum ita scribit: Cum anno Domini MCCCXCXVII devotionis gratia antrum, in quo pœnituit B. Maria Magdalena, et sacras ejus reliquias apud S. Maximinum visitassem, ostensum est mihi pluries sacrum et venerabile caput ejus grande valde et totum undique ad os usque denudatum, excepta ea parte frontis, quam Salvatorem omnium diximus tetigisse. Ibi enim pelliculis ad instar quasi Æthiopissæ, seu cadaveris jam diu occisi clare apparet, et in pelle duæ fossæ duarum extremitatum digitorum, quarum altera multo est reliqua evidentior atque profundior, et sub pelle caro ad albedinem declinans. Ostensi sunt et in vitrea ampulla ejus capilli, non omnes, sed qui pedes Christi tersere: nec non et ampulla vitrea, plena terra habente colorem medium inter rubeum ac nigrum, quam in Parasceve beata Magdalena sub cruce collegit, quæ, ut omnes mihi sine hæsitacione affirmabant, singulis annis in die Parasceves, perlecta passione, evidenter et clare ebullit, acsi ibi videatur sanguis ebullire. Vidi et brachium ejus magnum et cerei coloris. Ossa vero ejus, in capsula argentea reclusa, videri non potui.

Quæ Colonia
habeantur;

189 Qui litem Sammaximinienses inter et Vezeliacenses amice componere nituntur, haud difficiles sunt, ut hisce sacri corporis partem aliquam ultro concedant; id autem qua tandem ratione cum ipsa historia conciliari commode possit, neque minus

perspicio: id hodie satis certum est, reliquias qualescumque Vezeliacenses Calvinianorum rabiem et furor non evasisse, ut modo istic nihil aut perparum supersit. Alterum ejusdem sanctissimæ Feminæ brachium asservari ait Stengelius Colonia in monasterio S. Barbaræ ad Carthusianos, uti testatur F. Erardus Winhemius in Sacrario Colonia Agrippinæ. Juvat hic et Gelenium audire dum ita memorat ad XI Kalend. Augusti: S. Mariæ Magdalenæ, quæ intra Coloniam, inquit, tres ecclesias habet, ut in eo Romæ non cedat. Pergit Gelenius: Credo quod sancti Patres totidem ejusdem nominis personas in Evangelio memoratas agnoscant; nempe quod plura forte brachia repererit. Harum minus brachium ibidem in ecclesiis S. Albani et PP. Carthusianorum, et mandibula in S. Pantaleonis asservatur. At si Breventano de antiquitate Ticinensi credimus, ostenditur istic brachium sinistrum, idque integrum cum manu et digitis, cum mamilla; atque item de capillis, etc. Brachium aliud vendicant sibi Siculi in suo Martyrologio, ubi ita scribitur hoc die: In Calatabillota, translatio brachii S. Mariæ Magdalenæ. Hæc vero qua satis fide subsistant, aliorum esto judicium.

D

190 Adde modo et brachium ejusdem Sanctæ, quod Lutosam (Leuze) in Hannoniam Belgii transulisse dicitur sæpe nominatus Badilo; ast istud fortasse extra controversiam facilius ponetur, si dicatur, istius Sanctæ brachium esse, quæ Vezeliaci pro sancta Maria Magdalena Evangelica supposita fuerit. Audiamus denno Stengelium: Religiose coluntur etiam insignes particulæ reliquiarum ejus in celeberrimo Baviaræ monasterio Schirensi Ordinis S. P. Benedicti, ubi digiti adhuc carne tecti visuntur. In monte sancto Andechs visuntur ejusdem dens molaris, item de mandibula, et pars cinguli, et alia non exigua particula. Item de cranio ejusdem. Item Romæ in aliquot ecclesiis et alibi pluribus locis. De Romanis S. Mariæ Magdalenæ reliquiis videndi omnino Pancirolus, Martinellus et Piazza; in cujus postremi Sanctuario assignatur brachium ad S. Antonii, pes ad sanctorum Celsi et Juliani, ad S. Cæciliæ digitus, alibi crines et pars capitis; ut necesse sit fateri, multa in his intervenire, quæ S. Mariæ Magdalenæ Bethanicæ, ex abundantia pietatis, ut mitissime dicam, certe falso attribuantur.

E

Lutosæ in
Hannonia,
in Baviaria,
Romæ,

191 Sic quæ a Johanne Mabillonio traduntur in Musei sui Italici parte secunda pag. 567 ex appendice ad eum, quem ibi describit, Ordinem Romanum: in choro canonicorum basilicæ Lateranensis, esse altare S. Mariæ Magdalenæ, in quo reconditum est corpus ejus sine capite, per manus Domini Honorii tertii Papæ, qui ipsum altare consecraverit, non possunt non ad aliquam synonymam sanctam referri, cum si uspiam, certe in urbe Romana dubium esse nequeat, quin apud Massiliam Evangelica nostra deposita sit, qua de re tot summos Pontifices disertum testimonium tulisse certissimum est, quorum longam seriem habes apud nostrum Guesnæum in suo Breviario præcipua Disquisitionis capita complectente, ubi minimum duo et viginti indubitati enumerantur usque ad Urbanum VIII, nemine interim per tot secula Romæ reclamante, obloquente, aut S. Mariæ Magdalenæ corpus sibi vindicante, ut istic certo constantissimam Massiliensium traditionem ceteris omnibus prævalere

F

ubi certe sa-
crum corpus
esse nequit.

necesse

A necesse sit, in ipso Romano Martyrologio tam aperte expressam.

De aliis per
Italiam, Hi-
spaniam,
Galliam et
Germaniam.

192 *Est penes nos Ms. Volaterranum, in quo pro ea ecclesia assignatur os digiti majoris, nempe pollicis, et de capillis aurei coloris. In officiis Brundusinis reliquiarum indeterminatarum memoria agitur, quemadmodum et in ecclesia Veronensi S. Georgii. Saccæ in Sicilia dicatum S. Mariæ Magdalænæ templum maximum memorat Pirrus tom. 2, pag. 333, in quo et digitus ejusdem Sanctæ honoratur; ac præterea tomo eodem alios tres digitos assignat pag. 620, quos se veneratum asserit, et in ipsis cornem et ungues, quasi tunc demortuæ mulieris. Alias invenit Masinius in Bononia perlustrata; alias suggerunt Neapolitani; costam Ravennotes. Quod si singula Italiæ sanctuaria accessero, haud dubium quin in locis præcipuis de sacris S. Mariæ Magdalænæ hujus aut alterius exuviis reperturus sim, ut jam Galliam, Hispaniam atque regna præteream, quorum thesauros excutere, quid aliud erit quam ingrati recensionem pertexere?*

B 193 *In Neustria Mousterii de Bajacensibus agitur; recentissimam linguam, ac si nunc a vivente extracta fuisset, in Catalaunia reperit Manrique in Annalibus ad annum 1157, cap. 5, D'Avila tomo 2, pag. 79, os sanctæ Hispali asservari memorat. Saussoyus de scopula producit Aureliis; de pulvere Vivarii noster Columbus. In lipsanologio Escorialensi digitos binos signatos invenio, Colonia eo cum multis aliis socris lipsanis translato: quod si Chronica Hispanica audieris, alia fortasse non una Magdalena in Hispaniam pervenerit. Tu vide sis an nostro Ferrando acquiescere possis in Disquisitione reliquiaria pag. 148 et 149. Inter omissos in appendice ad diem 11 Januarii ex Martyrologio Pragensi reliquias aliquas memorari notatum est; alias dabit Bucelinus in magno suo reliquiarum Thesauro ad hanc diem. Verum ut de earum numero et copia aliqualis conjectura fieri possit, satis erit, si ex Arnoldi Rayssii Hierogazophylacio Belgico non nullas exhibuero: si enim in tam exigua orbis Christiani regione tot sacra S. Mariæ Magdalænæ lipsana deposita asserantur; quot per alia toto orbe imperia dispersæ sint, promptum erit intelligere. En paucis plerarumque Belgicarum elenchum.*

C Speciminis
loco sint Bel-
gicæ.

194 *Audomaropoli in collegio Anglorum Societatis Jesu magna veneratione custodiri ait os parvum et crines S. Mariæ Magdalænæ pag. 160. Item crines multos in Differding, ditionis Luxemburgensis pag. 188. Digitum ejusdem Brugis in ecclesia Cathedrali S. Donatiani pag. 200. Flinis, Duaca non procul, reliquæ sunt pag. 215, capilli vero Flareffixæ pag. 218. Duo ossicula referuntur in ecclesia Cathedrali Tarnacensi pag. 314, cum crinibus et unguenta, præter costam, quæ pag. 379 cænobio S. Nicolai de Pratis (hodie S. Marci) describitur. Quid Walciodori habeatur pag. 331 explicatum non est; at collegiata S. Mariæ Valentianis gaudet medietate brachii pag. 332. Cænobium Olivense juxta Binchium in Hannonia dentem possidere dicitur pag. 388. Est pars alia, sed innominata Bruxellis pag. 396; cubitus in Cartusia Rutilensi ad Mosam pag. 454; et de ossibus Salsiniæ ad Namurcum pag. 459. Lego alibi, Leodii ad S. Jacobi monstrari maxillam cum uno dente, quas reliquias dederit Philippus filius regis Majoricarum. Addere poterat, in templo nostro domus Pro-*

fessæ Antverpiæ, partem assis satis notabilem populi venerationi pridem exponi solitam. Alias lubens prætereo, cum hasce abunde sufficere existimem.

196 *De his omnibus aliisque sexcentis sub S. Mariæ Magdalænæ nomine reliquiis, nemo ex me quæsierit, verasne et genuinas ejus esse censeam: eum enim contentionis funem pridem abscidimus, quibus prima regula est, religiosa cultu venerandas reliquias omnes debite approbatas, sive verum nomen præferont, sive fortasse sub alterius appellatione populi venerationi exponantur; altera, non ideo proprias esse tales Sancti reliquias, quod tali loco sub ejus invocatione miracula patrentur, cum pridem monuerit S. Gregorius lib. 2 Dialog. capite ultimo, illic majora signa Sanctos facere, ubi minime per semetipsos jacent; ut sive sacra ista spolia omnia hujus Magdalænæ sint, sive synonymæ, sive alterius Sancti aut Sanctæ ejuslibet, ad rem omnino nihil conferat. Deum enim primo et primario colimus in Sanctis suis, qui felicissima æternitate donati, invidiæ aut æmulationis stimulis agitari nequeunt. Si cui hæc pauca non sufficiant, consulat is quæ recentius de eo argumento dicta sunt tomo VI Junii pag. 215, ubi ad id genus objecta appositæ solutiones inveniet. Nunc pari brevitate miracula expedienda sunt.*

AUCTORE
J. B. S.

Quales istæ
omnes esse
possint.

E

APPENDIX ALTERA

De S. Mariæ Magdalænæ miraculis.

P præfixum itaque ordinem eademque compendii rationem sequemur in Sanctæ nostræ Dilectricis miraculis strictim recensendis, ne longiores historias describendo inutilem prorsus operam posuisse dicamur, tædio magis quam oblectamento futuri; idque adeo longe satius visum, quod, ut jam supra innui, a signorum istorum copia aut varietate nullum prorsus gloriæ incrementum sanctissimæ Apostolorum Apostolæ accedere necesse sit. Neque vero ea quæ jam pridem et non semel edita fuere, recudenda existimavimus, ea præsertim quæ a Vincentia Bellovacensi lib. 23, cap. 153 olim tradita, ex ipso ad verbum transumpsit laudatus Stengelius opusculi sui pag. 332. Nonnulla item Legendæ suæ adjunxit de Voragine in famosa sua Lombardica historia; ast ea satis nota supponimus: nos, quæ ibi desunt, ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris aliisque brevius infra delibabimus. Porro Guesnæianæ Disquisitionis caput vigesimum octavum, in quod miracula sua congescit, satis erit paucis appellasse. Demum Libelli historialis Mariæ beatissimæ Magdalænæ Philippi Cavallicensis episcopi synopsis solum dabimus. Hic ab ignotioribus initium sumitur.

Quæ pridem
edita sunt,
satis est indi-
care,

F

197 *Insigne miraculum, imo plurimum miraculorum seriem texunt lectiones de S. Adjutore monacho Tiranensi in Normannia, a nobis datæ xxx Aprilis, ut fusius in ipsa Vita ab Hugone archiepiscopo Rothomagensi scripta, ac recens edita in Martenei et Durandi Thesauro anecdotorum tom. 5 a col. 1011, ubi certissima fide narrantur, quæ alias incredibilia viderentur, præstita a S. Maria Magdalena militi isti primum eruce signato, tum Tiro-*

ut quæ et in
Actis nostris
habentur.

nii

AUCTORE
J. B. S.

nii piissimo monacho, quæ cum locis jam assignatis abunde exposita sint, hic recensere aut describere opus sane non fuit. Inter visiones S. Franciscæ Romanæ ad diem ix Martii pag. * 128, quæ ordine 38 est, tota versatur in iis quæ S. Maria Magdalena eum ea amantissime communicavit. Sic de ejusdem Sanctæ favoribus in Mechlinienses clientes suos collatis, deque exhibito ipsi ab incolis singulari cultu habes in Commentario prævio ad Acta S. Rumoldi i Julii a nnn. 209. Alia quærere supersedeo; locus hic dandus est dicto capiti 28 Disquisitionis Guesnæianæ, ex qua solos paragraphorum titulos seligemus.

Referuntur
ea quæ habet
Guesnæus :

198 Capitis titulus est pag. 177, Miraculis celebrior redditur. § 1. Ter laqueo suspensus, morte liberatur. § 2. Duo viri illustres ex mortis faucibus eripiuntur. § 3. Quidam mortiferis plagis acceptis, sanatur. § 4. Cæcis duabus mulieribus lumen restituitur. § 5. Luscus alterius oculi visum recuperat. § 6. Surdis duobus audiendi facultas redditur. § 7. Mutæ mulieri subvenitur, eique lingua restituitur. § 8. Quidam ab insanabili morbo et mortis præsentissimo periculo liberatur. § 9. Stulta mulier sanatur. § 10. Sterilis altera concipit et parit. § 11. Adolescens æstuantium libidinum fluctibus eximitur. § 12. Magdalena cultus religiosi et famæ violatores divinitus puniuntur. Hæc qui fusius et ex ordine descripta legere maluerit, ad fontem ipsum recurrat, nobis satis fuit hæc breviter indicasse. Plura alia suggerit prædictum Ms. Ultrajectinum, Rosweydi eura descriptum sub titulo, De miraculis B. Mariæ Magdalena, quorum ea hic subjiciam, quæ nec in Vincentio Bellovaceusi, nec in Historia Lombardica, nec in Guesnæo aut aliis excusis, quod sciam, referuntur.

ex variis
antiquis
Mss.

199 Primum est quod accidit in sacerdote Cæsaraugustano, Sanctæ passim obrectare solito, qui dum equo veheretur, per dumeta, scopulos et foveas a furente jumento abreptus est, nec prius ingenti periculo liberatus, quam Beatæ patrocinio sese toto corde commendasset. De clerico quodam Stephano de Flandria, Sanctæ ipsius meritis ad meliora converso, meminit de Voragine. Subjungitur aliud de Britone, erga Sanctam devotissimo, solitoque eam rogare, ut numquam eum permetteret de ista luce sine vera pœnitentia et peccatorum confessione migrare. Hic naufragium passus, opitulante Sanctæ dextra, ad ripam perductus, potentis suæ adjutricis magnalia mirificæ prædicans, quod postulaverat impetravit. Quartum de occiso milite reviviscente, deque alterius peccatorum schedula, Sanctæ intercessionem inducta deletaque, videndus etiam de Voragine. Sequuntur favores singulares et apparitiones factæ duobus monachis, peculiaribus S. Mariæ Magdalena cultoribus, atque monacho alteri, Raynaldo nomine, qui ex beatissimæ virginis Mariæ, sanctæ nostræ Dilectricis et sanctæ Elisabethæ visitatione plurimum in virtute profecerit.

plura alia.

200 Historia bubulci Gratianopolitani, nomine Petri, urgente vitreo in festo sanctæ Mariæ Magdalena laborantis, apud Vincentium quoque et Stengelium legitur. Temporis character sequenti miraculo appositus est: Circa annum Domini mccxi apud Lemovicas quædam nobilis matrona moritur, et sudario involuta reservatur; et dum exsequiæ præparantur, resurgens de morte dicit,

beatam Mariam Magdalenam sibi labia tetigisse, et se statim spiritum resumpsisse. In festo vero ejusdem venit Vezeliacum cum sudario et multis testibus suæ mortis. Ut jam annum, quod in his rarum est, adjectum vidimus, sic ex loci explanatione claritatis tantillum accedit: In Vilario, domo diœcesis Leodiensis, monachum fuisse narrat, Arnoldum nomine, illum fortasse, de quo egimus xxx Junii, sub nomine Arnulfi; vitæ laudabilis, et magnum zelum habentem circa Ordinis disciplinam, qui cum ex nimia abstinentia stomachum in tantum iufrigidasset, ut vix aliquos cibos reciperet, imo receptos rejiceret, ex sacra S. Mariæ Magdalena manus contactu adeo confortatus est, ut mane surgens sanus, non absque fratrum admiratione chorum intraret.

201 In Ms. nostro Rebdorffensi plura alia signa collecta sunt; illud imprimis, quod inspectante magna populi multitudine factum dicitur in contracta plane feminæ dextra, quæ intuentibus cunctis... apparuit extensa et incolumis reddita. Quod supra de uno aliquo occiso, et per Sanctæ merita ad vitam revocato narratur, id in hoc codice pluribus contigisse asseritur. Quidam vero ex Aquitania oriundus dum a liberatione Vizeliaco revertetur, in suos inimicos, quorum fratrem occiderat, incurrit... cui tanta data est fortitudo, ut eorum insidias, tela et gladios, cælesti beatissimæ patronæ suæ ope protectus feliciter devitaret, omnesque pedibus fuit provolutos, ad piissimæ Dilectricis ecclesiam pœnitentes adduceret. Demum quidam miles veniens a Normannia... in quadam pugna conficiens, in collo ictum accepit, cujus ictus collisione graviter afflictus, lumen ipsius oculi penitus amisit. Verum sanctissimæ Dilectricis visione recreatus, concepto voto, visum recepit, et Vezeliacum expetens, super altare, ubi Dei Famulæ sacratissima gleba requiescit, miræ pulchritudinis calicem de auro et argento obtulit, et hæc omnia nobis, inquit collector, ipse pius relator intimavit.

202 In eo singulare est Ms. Marchianense, quod, quemadmodum Bellovacensis, primo loco militem Arvernensem memoret, qui in prælio captus et vinculis constrictus, ab iis exemptus fuerit, æque ac alius crudeliter catenatus, brachiis et cruribus astrictus; sic ut plura id genus ibi colligantur. Et primum quidem Bituricensi aliquo, qui propter debita ab exactore carceri mancipatus, dirisque compedibus cruciatus, rogans nomen Mariæ illius supplicis Jesu Christi, misericordiam a Domino impetravit. Alter in castro Nueeriis ferro vinctus, Sanctæ auxilio reperit semet solum divinitus absque humano adminiculo; similiter et ipse dudum inimica ligamina suæ repræsentavit liberatrici. Verbo dicam; si scriporibus hisce fides est, ingens vinculum, compedum nexumque ferreorum multitudo ad Sanctæ aram appensa fuit. Reliqua compendiosius tradit his verbis: Dæmoniacy ergo quamplurimi ea tempestate in eodem loco evidentissime sunt ad pristinam sanitatem restituti. Muli etiam loquelam olim amissam quinque et eo amplius affabiliter receperunt. Febricitantium quoque nec non et aliarum diversarum infirmitatum tam multiplex tum temporis curatio facta est, ut per singulos nequeat exponi. Neque nobis operæ pretium videtur, hæc et similia multo fusius in eodem codice Gladbacensi deducta sigillatim pertexere.

D

sed compen-
diose

E

colliguntur.

F

A
Sic et Libellus historialis,

203 *Superest Libellus jam dictus historialis Mariæ beatissimæ Magdalenæ, cujus hæc præfatio seu dedicatio : Reverendissimo in Christo Patri D. Henrico de Villariis, Dei gratia primæ sanctæ sedis Lugdunensis archiepiscopo, Galliarum primati, Domino suo carissimo, Philippus, sola Dei permissione, Cavallicensis episcopus, salutem in eo, in quo et per quem est vera remissio peccatorum; et se totum cum præsentis libello, quem, Pater amantissime, inconcussa loquendi fiducia, ex alterius filis texui, tuis affectibus præsentandum, in laudem illius sanctissimæ Peccatrici, patronæ tuæ, imo meæ, et (ut loquar verius) simul nostræ, sui doloris et dilectionis insinuantis ardorem, etc. Historia quæ in autographo sequebatur, a Papebrochio, codicem describente, merito prætermissa est, utpote tota apocrypha; tum translationem illam Vezeliacensem impugnat auctor variaque miscet, etiam præterita, quod ea transcribere omnino supervacaneum videretur. Denique orationem longe verbosissimam texit, de certis singularibus miraculis beatissimæ Dilectricis.*

B

204 *Hæc inter ea potissimum beneficia, quæ ip-*

simet collata fuere commemorat : nempe in civitate Januæ anno MCCCXLIX, ubi, mirandis ædificiis perlustratis, dum ad hospitium se recepisset, proximum germanus ejus frater mortis discrimen incurrit; ipse vero votum vovens recommendavit eum Dilectrici dilectæ, sicque frater imminenti periculo liberatus est. Alterum miraculum auctori factum in Baiano portu, dum navi vectus gravissimisque procellis obrutus, invocata rursus Dilectrice, portum tenuit salvus et incolumis. Nec multum absimile est tertium factum auctori in plaga dicta Romana, ubi rursus violentis aquarum turbinibus aliquot diebus jactatus, solo dilectissimæ Patronæ suæ auxilio, feliciter evasit. Subnectitur et aliud celebre miraculum, quo Massiliæ vir quidam sagitta in pectore letaliter confixus, annisque pluribus durissima tormenta passus, votum vovit, sperans firmiter, Dilectæ se conservari auxilio.... et ecce in actu, dum sui voti promulgasset arcana, ferrum ipsum, velut cujuspiam imperio, vel impulsu, ab intrinseco emissum prosiliit, potenti manu, ut pie creditur, indevictæ virtutis Mariæ. Atque hisce tractationi jam satis longæ coronidem imponimus.

AUCTORE
J. B. S.
in paucis contrahitur.

E

DE S. SYNTYCHE

S. PAULI. APOSTOLI DISCIPULA

PHILIPPIS IN MACEDONIA.

J. B. S.

SEculo I.

Signata primum est a Romano parvo,

C

Et Syntyches quæ Philippis dormit, prima est et vetustissima, quod quidem sciam, Romani parvi hac die commemoratio, quam Ado in hunc modum auxit : Et beatæ Syntyches quæ Philippis dormit sepulta; de qua beatus Apostolus Paulus scribit : Evodiam rogo, et Syntychem deprecor, id ipsum sapere in Domino. *Usuardo libuit disporata conjungere : Eodem die, S. Mariæ Magdalenæ, et Sinticen beatæ quæ Philippis dormit; de qua Apostolus Paulus scribit : de hac vero connexionione diximus suo loco, neque modo causam illius divinare promptum est, nisi fortasse Usuardo inciderit Syntychem Adonis, illam ipsam esse quæ apocrypha S. Mariæ Magdalenæ Acta ex Hebraicis Marcellianis Latina fecisse olim credita est; melius certe apud alios discretæ sunt Sanctæ istæ, quemadmodum et in hodierno Romano.*

deinde a tota progenie.

2 Longam porro auctiorum Usuardinorum aut aliorum Martyrologiorum seriem hic texere, necesse prorsus non video, cum plura docere non possint, quam quæ continentur in Adoniano elogio, quod a Notkero descriptum est, tacentibus Hieronymianis, Beda, Rabano, Wundelberto, aliisque ad progeniem Usuardinam non spectantibus, in qua neglectam inde Evodiam intelliges, quod eam Romani parvi conditor prætermiserit. Adonius verbis de Syntyche superaddidit Equilinus episcopus, quod in omni religione perseveraverit, de quo non est quod merito quis dubitet; Philippensem autem genere, ibidem in pace, opinor, mortuam sepultamque ex Pauli Apostoli epistola laudatus Romani parvi auctor haud

incongruenter collegerit, diversam omnino ab alia Syntyche, si hæc umquam exstitit in rerum natura : idque ita passim admittitur, ut qui in controversiam revocare ausit, hactenus nemo inventus sit.

3 Ex citata jam ab Adone Apostoli ad Philippenses epistola eruenda est laus universa quæ in Syntychem nostram ejusque sociam conferri possit. Matronæ dicendæ sint, viduæ an virgines, non exprimitur : de potentioribus fuisse, hinc arguas, quod largioribus, procul dubio, elemosynis ad Evangelii propagationem nonnihil contulerint; summa vero earum gloria, quod ipsarum nomina in libro vitæ scripta disertissime asserantur. En textum integrum : Evodiam rogo, et Syntychem deprecor, id ipsum sapere in Domino. Etiam rogo et te, germane compar, adjuva illas quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente et ceteris adjutoribus meis, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Ad quæ alludens Chrysostomus hom. 13 ita scribit : Hoc Paulus etiam de istis testificatur, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Videntur autem mihi hæ mulieres caput fuisse Ecclesiæ, quæ ibi erat, easque commendat viro fortasse admirabili, quem comparem etiam vocat.... Quæ mecum laboraverunt in Evangelio. Hinc sollicitudo et cura erga illas, non ob amicitiam, sed ob bene facta.

4 Sunt qui in hac epistola unionem potissimum ac concordiam Philippensibus ab Apostolo commendari velint, hincque adeo verba illa : Evodiam rogo et Syntychem deprecor, id ipsum sapere sic interpretentur, ut insinuet Apostolus necessitudinem

Laudatur maxime ab Apostolo,

F

quod cum ipso laboraverit in Evangelio.

AUCTORE
J. B. S.

quæ antea intercesserat inter ambas istas Sanctas mulieres nannihil refrizisse, quam a compare illo, sive is Syzygus sive alius fuerit, sive alterutrinus maritus sive amicus, rursus instaurari conciliarique impense desideret; in quam sententiam propendisse Theodoretum, patet quam apertissime: Mulieres quidem laudat, inquit, sed innuit esse aliquid inter eas exortum contentionis; quod paulo avidius arripuit Tillemontius, quamvis id ex Græco ipso textu τὸ αὐτὸ φρονεῖν non tam clare erui videatur. At quidquid illud fuisse supponatur, illustrioribus aliarum virtutum exemplis subinde expunctum, ex adductis ipsius Pauli verbis tam manifestum

est, ut Syntyches saucitati id fraudi esse posse, omnino non existimemus.

D

5 Nemo Sanctæ gesta distinctius explicuit, nemo ætatem pressius determinavit auctore Florarii Sanctorum Ms., in cujus solius fide hæc paucula, nescio unde accepta subijcio: Eadem die beatæ Syntichæ, discipulæ sancti Pauli, cujus præconium laudum idem Apostolus in epistolis suis commemorat. Hospita erat discipulorum Christi, atque multi per eam conversi baptizati sunt a Paulo. Postmodum sollicita circa frequens ministerium discipulorum, plena dierum quievit Philippis anno salutis LXXVIII.

Quid de ea
Florarium
Ms. Sancto-
rum?

DE SANCTO PLATONE MARTYRE

J. P.

ANCYRÆ IN GALATIA.

B

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Cultus sacer ex Fastis Latinis et Græcis; elogia, canon in Menæis; ædes sacræ.

SUB
MAXIMIANO.

S. Platonis
memoria hac
die

C

a Latinis;

Longe celebratissima est in Fastis sacris S. Platonis martyris memoria, quamquam alio die apud Latinos, alio apud Græcos, aliosque consignata, ut quæ apud illos hoc, apud hos die XVIII Novembris notetur. A Latinis incipiamus, hæc die eum annuntiantibus. Apographa Hieronymiana sic eum referunt: In Aquira Gallaciæ, natalis S. Platonis, cujus gesta habentur. Romanum parvum sic brevius: Ancyra, Platonis martyris. Ado ex Hieronymianis suam annuntiationem videtur accepisse, correctæ ex Romano parvo positione, quæ in illis corrupte legitur, uti et in Rabano, (vide observationes in Usuardum a nobis editum, hac die) dum sic idem Ado memorat: Ancyra Galatiæ, natalis S. Platonis martyris, cujus gesta habentur. Usuardus eundem exprimendi modum servat, nisi quod locum depositionis minus correcte efferat, dicens: Ancira Galatiæ, etc., quem Molanus eum Adone rectius effert. Apud Bedam ex Floro auctum, et a nobis editum hoc die nihil offendo; qui tamen hodie in notationibus ad Martyrologium Romanum citatur, ac proin aliis intelligi nequit quam Plantinianus Beda seu supposititius.

2 Martyrologium Romanum S. Platonis memoriam consignat hac item die cum elogio in hæc verba: Ancyra in Galatia, natalis S. Platonis martyris, qui sub Agrippino Vicario verberibus cæsus, uncis ferreis laniatus, aliisque immanissimis tormentorum generibus cruciatus, demum abscisso capite; invictam animam Deo reddidit: cujus miracula in subveniendis captivis Acta secundæ synodi Nicenæ testantur. Ad diem XXIII Januarii pag. 458 breviter actum fuit de Ancyra urbe, occasione SS. Clementis episcopi, Agathangeli,

et sociorum Martyrum; quam item illustravit Basiliius martyr XXII Martii, Theodotus et Thecusa, etc. XVIII Maii; ut necesse non putemus, de ista urbe, aliunde satis superque nota, plures hic notitias suppeditare. De Sancti gestis, quæ supra dicebantur haberi, agemus infra loco suo, ac de eorum merito disquiremus.

3 Græci de Sancto nostro agunt non XV Kalendas Januarii, sicut male indicavit Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum, sed XIV Kalendas Decembris, seu XVIII Novembris, Romano insuper sub eadem annuntiatione eidem pluries conjuncto. Typicum sub nomine S. Sabæ editum sic habet: Sanctorum Martyrum Platonis et Romani. Ambos item annuntiat Horologium utrumque cum Calendario Græcorum, quod edidit Genebrardus. Martyrologium Arabica-Ægyptium vitiose eorum nomina exprimens, sic scribit: Certamen S. Platani et Ermanii, et sociorum ejus. Russi, Græcos secuti, ambos memorant eodem die, uti constat ex Martyrologio Slavo-Russico, quod Sparwensfeldianum vocamus, ubi ita legitur: Sanctorum martyrum Platonis et Romani, qui passi sunt anno CCCII sub et a Maximiano. De S. Romano martyre, quem alibi in Græcis Fastis isto die notatum reperio, agetur cum Martyrologio Romano ad eundem diem XVIII Novembris, quo ipsum exhibet. Kalendarium Ruthenorum apud Possevinum tomo 2 Apparatus saeri, quod datur a pag. 364, male scribit S. mart. Platoni. Melius in Novembri Moscorum figurato ante tomum I Maii annuntiatur Platon ✠ martyr.

4 Egraphum nostrum ex Menæis monasterii S. Marci PP. Prædicatorum Florentiæ, sic brevissime: Plato M.; quem etiam memorant Menologium Basilianum apud Ughellum tomo 6 Italiæ sacræ col. 1137, uti et illud, quod ex interpretatione Sirleti vulgavit Canisius, addita ei in hoc ultimo nuncupatione magni martyris. In Horologio, quod est quasi Breviarium ad legendas Horas, Romæ eum approbatione Romana exensu anno 1677 in usum Basilianorum monachorum, notatur ejus Officium. Menæa denique magna exensa, sequente, ut solet, Maximo Cytherorum episcopo, Sanctum honorant, et ista quidem solenni admodum ritu.

signatur.

Mega-

A Megalomartyris annuntiationi subduntur in illis hi versiculi :

Μικροῦ λαθὼν παρήλθεν ἡμᾶς ὁ Πλάτων,
Πλάτων ἐκεῖνος, ὃν πλατὺ κτείνει ξίφος.
Ὅγδοάτῃ δεκάτῃ τε Πλάτων ἄορ κατέπεφνε.
Ferme latens abivit a nobis Plato:
Plato ille, latus colla cui gladius secat.
Octava decima Platonem interficit ensis.

Notatio etymologica, ad quam hic alluditur, est, ut per se patet, in vocibus λαθὼν, Πλάτων, πλατὺ, quibus cum eodem fere lepore, respondent Latinæ. De canone sacro, quem laudata Menæa Sancti triumphis acciunt, dicitur mox; ubi prius nonnulla præmiscimus ipsius clogia.

Elogia

5 Breve imprimis est illud apud Canisium laudatum: Hic (Plato) fuit ex urbe Ancyra Galatiæ, frater sancti martyris Antiochi, qui propter Christi confessionem oblatu Agrippino præsidii a duodecim militibus verberatus, et super grabatum æreum accensum extensus, postremo detracta corporis pelle laniatisque carnibus, ense percussus, martyrio coronatus est. Paulo plura narrat Menologium citatum supra Ughellum, ubi habentur sequentia: Plato martyr, Ancyra Galatiæ natus, frater Antiochi martyris, adolescens, quod Christianæ fidei et religionis causa ab idolorum cultu prorsus abhorreret, Agrippini præfecti mandato virgis a duodecim militibus gravissime cæsus est. Deinde super candens ferreum grabatum extensus, iterum flagris admovetur: tum ferreis pilis candentibus circa alas et latera ita aduritur, ut flamma fumo permixta ex illius cute passim erumperet.

S. Platonis

6 Ad hæc pellis tota, detractis a capite ad talos loris, conciditur, quorum unum in Agrippini faciem, accusata illius crudelitate, contorsit. Post hæc carceri includitur; unde cum post octo dierum incediam suaderetur, ut allatum cibum sumeret, illeque respondisset, abunde se divino verbo ali; eductus, diuque etiam tortus, caput lictori amputandum lætus porrexit. Hisce fere consonant Menæa excusa in suo elogio; in quo tamen nihil de octiduana inedia, uti nec de loro in faciem Agrippini a Martyre contorto. In nostro Ms. supplemento ad Menæa ista, et synaxario membranaceo antiquo nostri Sirmondi, sive collegii Claromontani, nunc Ludovici Magni Parisiis, lego Platonis elogio circa medium addi ista: Τοῦ δὲ σώματος αὐτοῦ μετὰ τὴν τιμωρίαν Σαλεροῦ καὶ ἡδιστὸν τι ἀποστειλόντος γενομένου, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστόν. Vegetato autem post cruciatum corpore, ac suavissimi aliquid exstillante, multi in Christum credidere. Paucisque interjectis de adustione corporis, fumoque e naribus et ore emisso, sic pergit: Εὐχαμένον δὲ τοῦ Ἀγίου, καὶ οὐρανίων δυνάμεων εἰπουσῶν τὸ Ἀμήν, πολλοὶ τῶν περὶ τὸν ἡγεμόνα τοῦτο ἤκουσαν.

dantur; uti et canon

7 Καὶ εὐθύς ὁ τόπος, ἐν ᾧ συνεκροτεῖτο τῷ Ἀγριππίνῳ τὸ βῆμα, κλονεῖται, καὶ τῆς φρικτῆς ἐπισκοπῆς τοῦ θεσπύτου Χριστοῦ πρὸς τὸν Ἅγιον μηνυτῆς γίνεται. Orante autem Martyre et cœlestibus potestatibus dicentibus, Amen, multi ex illis, qui a præfecto stabant, hoc audierunt; statimque locus, ad quem una cum Agrippino convocatum erat tribunal, tumultu miscetur, horrendæque inspectionis Christi Domini indicium ad sanctum

Martyrem defertur; quæ aliquid mihi videntur ex armentario scevico Græcorum præ se ferre. Huc pertinet canon in honorem Sancti Menæis magnis insertus, sub nomine Theophanis, cujus hæc ponitur acrostichis :

Τῶν σῶν ἐπαίνων, ὦ Πλάτων, μέλπω πλάτος.
Latum cano tuis laudibus campum, o Plato.

AUCTORE
J. P.

8 Patet iterum allusio auctoris in nomine proprio Πλάτων et substantivo πλάτος, quod latitudinem significat. Porro nihil invenio in canone, quod morari nos hic debeat; ut qui totus pene sit in recensendis tormentis, quæ Martyr et pertulit constanter, et invictissime superavit, meritis idcirco ibidem laudibus honoratus. Allusiones syllabarum similiter cadentium cum proprio nomine Platonis, ibidem recurrunt, sed eodem spectant, quo præcedentes. Accipe specimina: Τῆς αἰονίου βασιλείας, ἐνδοξε, τὸ καθαρῶτατον χοροβατῶν πλάτος. Ad æterni regni, o gloriose, ac purissimæ latitudinis cœtum iens, etc. Et: Ζεῖα πλατυόμενος χάριτι, divina dilatatus gratia. Atque hæc quidem hactenus tum ex fastis potissimum Latinis ac Græcis de cultu Sancti, non neglectis etiam ejusdem elogiis; nunc nos vocant ædes ipsi sacræ.

qui est in
Menæis ex-
cussis.

9 Codinus in Originibus Constantinopolitanis pag. 44: Templum, inquit, S. Platonis condidit Anastasius Dicorus sub principium septimi seculi (ἐναρχομένου ἤδη τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος.) Decem vero columnas sculptura ornatas Thessalonica in hoc templum transtulit; quarum duæ ab imperatore Romano Lacapeno in Chalcem transpositæ fuerunt. Anselmus Bandurus Imperii Orientalis sive Antiquitatum Constantinopolitanarum parte 4, lib. 2, pag. 626 recte observat, perperam ibi pro ἑκτοῦ αἰῶνος, id est seculo sexto, scribi ἐβδόμου αἰῶνος, seculo septimo: nam Anastasius Dicorus imperium Orientis suscepit, mortuo Zenone anno 491; anno autem 518 e vivis excessit. Per Chalcem intellige templum S. Salvatoris Chalcis, Constantinopoli; de quo varia collegit Cangius Constantinopoli Christianæ lib. 4, pag. 81. His item duabus columnis bema istius templi innixum fuisse, habes apud Codinum pag. 63: de cujus conditore agit Bandurus citatus lib. 1, pag. 479. Bemata vero diversa Constantinopoli dat Cangius, deque istius vocis notione colligit varia lib. 3, cap. 49.

E

Ædes Marty-
ri sacra
Constantino-
poli secuto
sexto,

10 Ut ad ædem S. Platonis sacram redeamus; ad majorem deinde et augustiorem splendorem reedificatam esse a Justiniano imperatore testatur Procopius lib. 1 de Ædificiis cap. 4, pag. 15 (cito hic et infra editiones Parisinas). Parum abfuit, inquit, quin martyrrium S. Platonis sacrum prætermitterem, splendidum sane atque augustum, ac vicinum foro Constantini. Theophanes pag. 202 scribit, quod sub eodem Justiniano mensis Decembris die xx magnæ ecclesiæ dedicatio secundo celebrata, nocturnæque vigiliæ dedicationi hujusmodi præmitti solitæ, apud S. Platonis peractæ fuerint. Quidam pro isto templo præstiterit Basilii Macedo, refert Constantinus Porphyrogenitus in avi Vita pag. 199, sic loquens: Inclyti martyris Platonis tectum laborare videns et fatiscere, novum instauravit, immissis parietibus, ubi necesse erat, ædem communiens ac firmans. Adde Cedrenum, qui pag. 588 agens de templis, quæ Basilii terræ motibus rupta et concussa refecit et instaura-

F

cujus variæ
notitiæ dan-
tur.

vit,

AUCTORE
J. P.

vit, Platonis inclyti martyris fanum, quod corruerat, erexisse eum tradit. Atque ex his abunde liquet, Martyris nostri memoriam Constantinopoli potissimum maxima in veneratione habitam fuisse; quod ulterius constabit ex alia æde ibidem ei sacra, de qua paragrapho sequente.

§ II. Aliæ ædes sacræ; reliquiæ, miracula.

Aliæ ædes sacræ Constantinopoli et Anastasiopoli.

B

Ex clausula laudato nostro supplemento Claromontano addita discimus, aliam S. Platonis ædem sacram Constantinopoli fuisse. Clausula ista sic enuntiat: Τελεῖται δὲ ἡ αὐτοῦ σύναξις ἐν τῷ σεπτῷ αὐτοῦ μαρτυρείῳ, τῷ ὄντι ἐν τοῖς Δομνίνου ἐμβολοῖς. Celebratur ipsius sollemnitas in venerando ejus martyrio, quod est in porticibus Domnini. Per τὸ μαρτυρεῖον intellige ædem martyri sacram vel oratorium: vide dicta tomo II Junii in annotatis, pag. 678 littera g. De porticibus Domnini agit Cangius Constantinopolis Christianæ lib. 2, pag. III; quarum situm exhibet Bandurus in urbis Constantinopolitanæ delineatione, quæ æri incisa præmittitur citatæ quartæ parti Imperii Orientalis. Locus iste depravatus est in textu Latino Cedreni, pagina 588 citata, ubi legitur in rostris Domini. Jam vero quoniam ædes illa satis remote distat a superiore, de qua paragrapho proxime antegresso, recte inferimus, duas Constantinopoli ædes sub nomine S. Platonis existisse diversas; quarum hæc ultima minoris fortasse molis ac celebritatis fuerit, quam ista superior, quæ diversis temporibus tam ex ædificatione prima, quam ex restauratione imperatorum, ut supra vidimus, satis fuerit pervulgata; adde, quod illud martyrium non invenerim expressum, nisi in dicto nostro supplemento, e quo illud produxi. In Vita S. Theodori Siccotæ die xxii Aprilis pag. 45 mentio fit oratorii S. Platonis Anastasiopoli in Galatia, versus annum 600, uti colligitur ex S. Theodori ætate. Vide insuper ibidem paginam 53. Nunc de reliquiis.

reliquiæ Venerabilis;

C

12 Sansovinus de urbe Veneta anno 1581 ibidem excusus lib. 1, a pag. 25, agens de monasterio S. Laurentii (de quo etiam Ughellus tomo 5 Italiæ sacræ, col. 1267) seculo IX a monachis ad moniales translato, scribit in ejusdem ecclesia asservari corpus S. Platonis; verum in lectionibus propriis istarum monialium solummodo notatur ibidem asservari S. Platonis caput; quod unde, a quo, et quo tempore illuc sit translatum, non exprimitur. Nec plura in promptu sunt de Sancti reliquiis; quo reduci possunt ea, quæ ad sepulcrum ejus patrata obiter indicantur in sequenti mox narratione.

miracula plurima tum variis locis,

13 De miraculis virtute S. Platonis editis, altum tum in ipsius Actis, tum in aliis, quæ hactenus produximus, monumentis est silentium; sed opportune admodum in rem nostram accidit, ut illud si non abunde, saltem utcumque supplere possimus ex S. Nili ad Heliodorum Silentiarum epistola, cujus fragmentum recitatum est in septima synodo, actione 4, exstatque Græco-Latine apud Labbeum tomo 7 Conciliorum a col. 223; Latine vero ita habet: Per ea, quæ per singula loca, et in diversis temporibus fiunt miracula, Dominus hos quidem, qui modicæ sunt fidei, nec non et infideles ad stabilitatem fidei invitat; fidelium vero fidem imo et spem crescere facit, et gravem et immobilem

demonstrat prudentiam *. Et volo tibi quid unum ex denis millibus Platonis nostri, trophæa reportantis et martyris, modo narrare: qui non solum in patria nostra, sed et in omni civitate ac regione paratissime gratiam donat, et ostendit his, qui Deum per eum postulant, admirabilem fortitudinem.

14 In monte quippe, qui vocatur Sina, ubi Moyses a Deo legem accepit, monachis habitantibus indigenis et peregrinis, unus quidam viro- rum, genere Galata, una cum proprio filio singularem * amplexus vitam degebat, continentiae certamina transigens multo tempore in deserto. Et ecce quadam die repente quidam in prædicto monte religione barbari * et detestabiles irruentes comprehendunt eos, qui in promptu ex his et impræsentiarum inventi sunt monachi una cum filio senis Galatæ, et in captivitatem ducunt. Quos et ligantes post tergum, multas transeunt mansiones desertas, jejunos et nudos minantes eos, nec calciatos penitus aliquo calciamento, per illa inaquosa et asperrima, et nullius consolationis loca, vi et necessitate circumeunt, et infinito pavore detentos.

15 Solus autem in quodam abdito specu occultatus senior luctu tabescebat, non ferens privationem Deo amabilis filii; et Dominum flagitabat Christum per Platonem compatriotam martyrem, ut incurvaretur ad miserationes. Id ipsum autem et filius per eundem sanctissimum Martyrem rogabat Deum in captivitate vinctus, ut sui misereri, et miraculum facere dignaretur. Utroque autem exaudito, patre scilicet in spelunca montis, et filio in captivitate; ecce subito martyr Plato noster astat super equum apparens, trahensque alterum equum opportunum *, manifestatur puero vigilantem, et hunc agnoscentem ex eo, quod sæpe videret Sancti characterem in imaginibus, et statim jubet eum de medio exsurgere, et accipere equum, et insidere.

16 Et confestim more araneæ vincula dissoluta sunt: et solus ipse liberatus per invocationem, nutu Dei surgens, iusedit equo, et sequitur ducentem se sanctum Martyrem constans et gaudens. Compendiose autem et acute * ambo, sanctus scilicet Plato et novitius monachus, quemadmodum pennati perveniunt ad habitaculum senis orantis atque lugentis: et restituens salvum victoriosissimus Martyr corde dolenti patri desiderabilem filium, disparet. Itaque in omni loco his, qui per eos invocant Deum, omnes res mirandas et gloriosas Domini Christi memorabiles et inclyti Athletæ perficere valent. Porro hæc ad te scripsi, ut amico Martyrum existenti, et nunquam aliquando satietatem memoriæ beatorum Martyrum accipienti.

17 Ita ibidem ex laudata epistola, sub nomine S. Nili recitata narrantur; qui floruisse ponitur circa annum 440, de eoque erit agendum die XII Novembris cum Romano Martyrologio. Si vero illud, quid unum ex denis millibus referri debeat (et certe eo referendum videtur) ad casum, qui mox sequitur, obliquum S. Platonis, et non potius ad τὸ ea, quod præcesserat, quæ per singula loca et in diversis temporibus quotidie fiunt miracula; tunc consequens erit, ut innumeris Athletæ noster fulserit miraculis. Ast utcumque ista verba acceperis, multitudo miraculorum ab ipso perpetratorum satis elucet ex

D
sensum

sic ex monte Sinai captivus abductus senis Galatæ filius,

* monasticam

* Græce pagani

E

e captivitate barbarorum, ab apparente ei S. Platone

* vacuum

mirabiliter ad patrem revehitur.

* celeriter

F

Sanctus non tantum innumeris prodigiis clarus, sed etiam ejus sepulcrum miseris perfugium.

mox sequentibus supra, qui non solum in patria nostra, inquit S. Nilus (quæa Constantinopolitanum patria fuisse lego) sed et in omni civitate ac regione paratissime gratiam donat, et ostendit his, qui Deum per eum postulant, admirabilem fortitudinem. Idem S. Nilus, cum rescivisset, quod potens admodum aliquis paganus vi abstraxisset personas, quæ ad sepulcrum S. Platonis cofugeraat, ipsi prædixit, Deum ulturum iajuriam, Martyri suo illataa, eoque ipsum reducturum, ut confugitur sit ipse ad ejus ecclesiam; sicut ex S. Nili lib. 2, epistola 178, pag. 210 Romanæ editionis, refert Tillemontius Monumentorum ecclesiasticorum tomo 5, pag. 564; quæa historiam quia textus citatus in promptu non est, ex ipso huc allegamus.

§ III. Lectiones propriæ; Acta.

Lectiones
propriæ
B

Inter Officia propria Sanctorum excusa, quæ habemus, pro monialibus S. Laurentii Venetiarum, quorum corpora et reliquiæ in eadem ecclesia servantur, die XXIV Julii ponitur Officium S. Platonis martyris ritu duplici, cum hac oratione propria: Concede, quæsumus, omnipotens [Deus] ut beati Platonis, martyris tui, cujus venerandam celebramus festivitatem, et meritis exultare, et suffragiis refici mereamur. Officium illud a die XXII hujus, ad dictum diem haud dubie fuerit retractum propter concursum aliorum duorum festorum, nempe S. Mariæ Magdalænæ, quod XXII, et S. Apollinaris, quod XXIII celebratur; et cujus in prius Vesperis, S. Platonis commemoratio in isto Officio præscribitur.

pro moniali-
bus

* Ancyrae

19 Assignantur LECTIONES prius nocturni: A Mileto, etc., et tum hæc propriæ dantur. LECTIO V. Plato martyr, Maximiano imperatore, sub Agrippino præfecto Anocræ * in Galatia passus est. Qui adhuc puer et locuples, cum esset parentibus Christianis quidem orbatus; omnia sua pauperibus distribuit. Quapropter præfectus eum teneri et idolis sacrificare jubet. Quod cum renueret, a duodecim viris sibi vicissim succedentibus graviter cæditur; sed immobilis animo persistens, carceri traditur. R. Honestum.

C

S. Laurentii

20 LECTIO VI. Verum post dies septem de carcere educitur, et iterum diis sacrificare cogitur; quos cum detestaretur, super lectum ferreum extenditur, et carbonibus substratis, oleo, resina piceque perfusus torretur. Sed cum hæc in illum nihil valerent; cunctis cernentibus, aspectu angelico confortatur, atque suavissimo odore fragante refovetur. Quo Miraculo quamplurimi ad Christum conversi sunt. R. Desiderium.

Venetis

* suspendi-
tur

* faciem

21 LECTIO VII. Post hæc in equuleo suspenditur, et ferrea mala ignota ejus lateribus adhibentur. Sed cum hæc quoque patienter tolerasset et quasi immobilis stetisset; excandescens Agrippinus jubet de corpore ejus corrigias trahere. Quas tandem tractas suscipiens Plato in facies * præfecti jactavit his verbis: Exple jam sanguine sitim, dire potator sanguinum, exple carnibus famem: etenim hæc tui juris sunt, anima autem Dei. Quibus verbis confusus Agrippinus abiit, Platoque iterum traditur in carcerem. R. Stola jucunditatis.

22 LECTIO VIII. Cum igitur per decem et octo dies in carcere sine cibo et potu afficeretur fame, a Deo quotidie confortatus est. Novissime autem de carcere tractus, iterum ad simulacra ductus, iterum sacrificare jussus, iterum conspuat simulacra. Quamobrem jubente præfecto extra urbem in locum, qui Campus dicitur, ductus, ibi gladio capite truncatur; et cujus præclara miracula in subveniendis captivis Acta secundæ Nicenæ synodi testantur. Ejus caput in ecclesia sancti Laurentii Venetiis magna veneratione asservatur. R. Posuisti. Pro LECTIONIBUS tertii nocturni assignatur homilia in Evangelium: Si quis vult post me venire, ut in communi unius martyris. Pro LECTIO-NE nona, homilia in Evangelium vigiliæ S. Jacobi.

AUCTORE
J. P.
hic dantur.

23 Sancti gesta in apographis Hieronymianis, uti vidimus, haberi dicuntur; sed an et ubi etiamnum supersint, incertum. Si conferre illa liceret cum Actis, quæ hodie duæ exstant, vix dubito, quin utraque inter se plane essent diversa. Quæ apud Lipomanum tomo 4, die XVIII Novembris, et apud Surium hac die producuntur sub nomine Metaphrastis, plurimæ certe degenerarunt a prius ævis ac genuinis Actorum notis, quæ idem Metaphrastes, sive, si mavis, similis ingenii interpolator exornasse a nobis putatur; adeo multa continent, quæ ætenuam nobis probantur. Verte illa, inverte, discute, excute; quid, amabo, reperies, quam continuata a capite pene ad calceam contextum colloquiorum, minarum, blanditiarum, agglomerata ubique ad nauseam, ne dicam supra fidei, torquentium multitudine ac varietate. Adde preces ad Deum frequentes, apparitiones, locos e sacra Scriptura depromptos; quæ omnia non tam mihi videntur redolere sinceram martyrii historiam, quam drama pium, poeticis ornamentis decoratum. Acta itaque prolixiora apud Surium et contrahentiora apud Petrum de Natalibus, de quibus mox, ea esse non possumus putare, quæ supra in Hieronymiani Martyrologii apographis indicata sunt, contra ac videtur Florentinio in notis ad dictum Martyrologium hac die.

De Actis,
quæ exstant
sub nomine
Metaphrastis
judicium:

E

24 Quod Græcum istorum Actorum apographum, e bibliotheca, ut suspicor, Vaticana transcriptum (paginis ejusdem tenoris octo, uti annotatur in margine, existentibus etiam Parisiis in S. Germani) quod, inquam, apographum illud, jam ab annis aliquot latinitate a nobis donatum, typis nunc, præter procius tomo IV Julii infra citando, non coarctius, tum in causa est exigua operæ ac rei pretium; tum quod legi ea apud Lipomanum ac Surium possint; tum denique quod aliud quodpiam exemplar ad manum sit, aumquam, quantum scimus, alias editum, ac proinde, hic non oiano sine fructu edendum; tamen si substantiam eandem contineat. Accepius illud a nostro Joanne Gaianis anno 1641, et hoc titulo notatur: S. Platonis M. ex Bodecensis cœnobii Ordinis regularium S. Augustini, diocesis Paderbornensis passionali pergamento Ms. insigni, mensis Decembris fol. CII, pag. A. Incipit passio S. Platonis martyris, quæ est XIX Kal. Januarii. Eadem dies exprimitur ad calcem dictæ Passionis: quæ tamen Slavo-Russicis, uti supra diximus, æque ac Græcis Fastis ignota est, sicut et apographo nostro Græco Passionis, quod cum Fastis istis consentiens, eundem diem sic notat:

quod etiam
quadrat apo-
grapho nostro
Græco.
Dantur Acta
ex alio apo-
grapho.

F

25 Ἐτελειώθη δὲ . . Πλάτων . . μὲν Νουμβρίῳ ὁκτωδὲκάτῃ. Martyrio autem functus fuit Plato, mense Novembri, die decima octava. Con-

Præcipua
quædam Ac-
torum capita
circa diem
mortis

sonant

AUCTORE
J. P.

sonant Lipomonus ac Snrius. Petrus de Natalibus in Actorum compendio, quod habet lib. 6, cap. 126, relato Sancti martyrio, mox subdit, tumultum finisse xi Kal. Augusti; addito sicut suspicor, hoc potius die, quom alio, ex Martyrologis Latinis. Quomquam vero circa genuinum martyrii diem nihil certi determinari queat ob defectum Actorum primigeniorum, quæ olim putamus existitisse, multo, ut dicebamus, aliter conscripta, quom nunc exstent; malumus tamen amplecti diem xviii Novembris, a Græcis constantissime annuntiatum; quam diem hodiernum mensis Julii, quem Latini concordēs signant; eo quod hi ab illis videantur ocepisse tom ipsum Martyrem, quom ejusdem Acta; quorum compendium illi Martyrologiis suis inseruerint, adoptata forte ab ecgraphis Hieronymianis, Romano parvo, Adone, Usuardo, eosque secutis hac die xxii Julii: quamquam an reipso hoc ita sit factum, et qua de causa, definire certo non possumus.

ac tempus,

B

26 Ecgraphum Bodecense cum Petro de Natalibus S. Platonem possum scribit sub Maximiano; quod supra quoque memoravimus ex Menologio Slavo-Russico. Apud Lipomanum oc Surium nomen proprium imperatoris haud reperio. Passum item sub Agrippino, tam ex elogiis, quam ex Actis Græcis ac Latinis habemus. Porro is o Petro de Natalibus vocatur præfectus; o Bodecensi autem constanter præses; a Lipomano et Surio (consentiente etiam Passione Ms. Græca, de quo supra) vicarius dicitur. Quod si sub vicario possus re vera fuerit Sonctus, non videtur esse passus ante tempora Diocletiani, qui juxta id quod docet Lactantius de Mortibus persecutorum cop. 7, illud genus magistratus putatur primus instituisse: de qua re consuli etiam possunt dicto tomo iv Julii pag. 25. Quomquam quid hic fidas Actis Græcis, aliunde valde suspectis? Præsertim cum Menæa magna excusa cum Anthologio titulum ipsi dent ἡγεμῶνος; qui magis ordinarie præfectum alicujus provincie denotat; quolis si fuerit Agrippinus, jom Diocletiani tempora potuit antevertere; utpote quos ante illum jam institutos ex Eusebio diximus eodem tomo Julii nostri, pag. rursum 25.

uti et patæ-
stram mar-
tyrii

C

27 Polæstra martyrii, seu locus, in quo S. Plato obtruncatus ac sepultus sit, apud Lipomonum, Surium, Petrum de Natalibus, quibus adde lectiones proprias supra productas, dicitur Campus; qui utique, si verus ille et non fictus martyrii locus fuit, non in ipso urbe Ancyra, sed extra oc prope illam extiterit, id quo satis clare pandit opographum Bodecense: Duxerunt eum, inquit, foras civitatem Anciram, ad locum qui vocatur Campus, addito epitetho amœnus; quo vox Campus recte, modo vere determinata minus ferit, quom si, illo secluso, indeterminate ac simpliciter cum aliis istis dicas Campus. Et vero occidere facile potuit, ut agro olivæ cui suburbano oprico et amœno id nominis a vicinis Ancyranis impositum fuerit. In apographo nostro Passionis Græco, eidem loco Κάμπος nomen dotur; estque vox Græco-barbara, et inter exempla apud Cangium notatur usurpata a Chrysostomo in oratione de Circo; ut mirum nedum incredibile videri non debeat, hujusmodi vocem istis seculis ab Ancyronis adhibitam fuisse, in Oriente, uti opinor, tunc non ignotam; pro qua, si bene Græce illius efferre significationem volueris, dices πεδίον.

Quædam no-
untur

28 Superest, ut pauculis expendamus locum superiore num. 5 ex Menologio Basiliano, et eo, quod

est apud Canisium, ubi S. Plato scribitur fuisse frater germanus S. Antiochi martyris. Titulum hunc Soncto isti adscribi, in pluribus Græcorum fastis notavimus die xv hujus, quo is cum Martyrologio Romano datus a nobis fuit tomo et pagina proxime citatis. Non vero germanus dumtaxat frater refertur fuisse S. Platonis, sed per quem etiam in Christum credidit, sicut scribitur ibidem ex Menæis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosionæ. Tamen si vero istam sanguinis conjunctionem vel dubium vel suspectum reddere nec velimus nec possumus; duo tamen circa hanc observari jubemus, quæ eidem non videntur ex omni parte favere.

29 Primo apud Lipomanum ac Surium dicitur: B. Plato... multos verbo illuminans fecit Christo credere. Quos inter si numerari debeat S. Antiochus, mirum est, nullam de germani fratris conversione mentionem fieri a Metaphraste vel olio ejusdem ingenii auctore in antiquioribus scriptis ex quibus suam adornavit Passionem, verosimiliter in eo non reperiunt; quam si ibi reperisset, non prætermisisset, uti opinor, eum transcribere. Alterum est, quod nolori velimus, et ibidem pag. 26 etiam observavimus, duobus istis fratribus germanis patriam attribui longe diversam a loudotis Menologiis Bosilii et Canisii, quæ S. Antiochum Sebastenum faciunt; at S. Platonem, uti diximus supra num. 5, Ancyra adscribunt.

30 En tibi nunc qualem qualem Sancti nostri Passionem, cui sicut et illi, quæ exhibetur opud Lipomonum oc Surium, consona sit ea, cujus exordium dotur a Leone Allotio in Diatriba de Symeonum scriptis pag. 128 inter ea, quæ Metaphraste adjudicat, his verbis expressum: Οὐ ξένα Γαλατῶν τὰ παρόντα, οὐδὲ ὁμολογητοῦ τῆς ἀληθείας ἀλλότρια. Id est: Non sunt peregrina Galatis ea, quæ tractamus, neque a Confessore veritatis aliena. Quæ si conferos cum edito exordio apud Lipomanum ac Surium, ac Ms. sub nomine bibliothecæ Vaticanæ mox a nobis citato, quod sic incipit: Οὐ ξένα Γαλατῶν μέλλω λέγειν, οὐδὲ τῶν τὴν Ἀγκυραν οἰκούντων ἀλλότρια, οὐδὲ ὁμολογητοῦ καὶ Θεοῦ λόγον πεπιστευμένου ἄπιστα ἐμῶ; quæ, inquam, si cum illis conferas, eodem istas omnes referes Passiones, et tamquam ex ungue leonem, cognoscas ejusdem parentis prolem esse: quomquam ea, quæ hic dotur ex Ms. Bodecensi, pluribus locis Suriona brevior sit.

de S. Antio-
cho, fratre
germano S.
Platonis,

uti et de ex-
emplari Pas-
sionis, quod
hic datur.

F

PASSIO

Ex Passionali pergameno Ms. cœnobii
Bodecensis.

CAPUT I.

S. Plato apud præsidem Agrippinum
aeeusatur; sed nee tormentis nec blanditiis a Christi fide avocatur.

Non sunt aliena vel peregrina omnibus habitantibus Ancyram, neque per tota vicina loca, quam sæva et crudelis persecutio temporibus Maximiani imperatoris in provincia Galatia

adversus

S. Plato na-
tura et gra-
tia dotus
insignis,

A adversus religionem Christianorum facta sit, ita
ut frater fratrem, et pater proprios filios, et amici
amicos, vicinosque suos, qui Christum confite-
bantur, persequerentur, et morti traderent. Quo
a tempore beatissimus Platon a relictus est a pa-
rentibus parvulus cum magnis divitiis et posses-
sionibus multis, eo quod illustres et nobilissimo
genere fuissent exorti. Erat autem ipse decorus
forma, repletus Spiritu sancto ab infantia, quique
dum adhuc sub procuratoris dispositione esse
videretur, evangelicæ admonitionis non surdus
auditor, cœpit divitias, quæ a parentibus sibi
fuerant derelictæ, pauperibus erogare, et tota
animi intentione, sine qualibet reverentia festi-
nans ad palmam martyrii, publice se Christianum
esse confitebatur b.

b 2 Quod cognoscentes ministri sathanæ, te-
nuerunt eum et miserunt in carcerem. Cumque
nuntiatum fuisset Agrippino præsi, jussit sibi
c tribunal c præparari ante regiam, contra tem-
plum Jovis; et sedente eo pro tribunali, adjutor
B officii dixit: Platon, qui de religione Christiano-
rum se jactat, et contra præcepta principum
deos immortales injuriat, adest: quid præcipi-
tis? Agrippinus dixit: Discinctus d ingrediatur.
Et cum fuisset ingressus, ait ad eum præses:
Cum universus orbis terrarum in epulatione con-
sistat, cur tu in tanto ac tali constitutus es er-
rore, ut audeas præcepta principum contemne-
re, et deos magnos derelinquere, et Crucifixi re-
ligionem sectari? Sanctus Platon respondit: Vos
estis, qui degitis in errore, derelinqentes Deum,
qui fecit cœlum et terram, cum omni ornamento
eorum, et adoratis lapides et ligna, opera ma-
nuum hominum.

a quo inter-
rogatus, 3. Agrippinus dixit: Nobilitas juventutis tuæ
protervum te facit. Dic tamen mihi, de qua reli-
gione es, aut de qua civitate, vel quod nomen
est tibi? Sanctus Platon respondit: Natus in hac
patria, religione Christianus, nomen habeo Pla-
ton: servus Christi ex utero matris meæ. Agrip-
pinus dixit: Non cognovisti, quia jam jussit do-
minus imperator, ut omnes, qui in religione
Christiana perseveraverunt, per multa tormenta
puniantur? Sanctus Platon respondit: Cognovi
ex parte, et mente irrisi stultam jussionem prin-
cipis. Agrippinus dixit: Ergo stultam dicis jus-
sionem principis? Sanctus Platon respondit:
Etiam cum ipso auctore. Præses dixit: Non tibi
expedit jussa principum irridere, nec deos ma-
gnos postponere, eo quod omnes, qui ista facere
præsumperunt, diversis tormentis interierunt.
Unde et ego, conspiciens nobilitatem et deco-
rem juventutis tuæ, compatiar tibi, atque præ-
moneo, ut recedas ab hac vanitate, obediens jus-
sis principum, et ad deorum templa concurras.

crudelissime
cæditur: sed
nec verberibus, 4 Sanctus Platon respondit: Ego præcepta
mei regis, qui est Rex regum et Dominus do-
minantium, cum summo desiderio ab infantia
servavi, et ad finem vitæ meæ servabo, et die
noctunque ad referendas laudes sancto nomini
ejus concurro. Nam omnes dii gentium, dæmo-
nia; Dominus autem cœlos fecit. Tunc Agrippi-
nus jussit eum exspoliari, et a quatuor militibus
crudeliter ac diutius cædi. Qui cædentes defece-
runt, mutatique sunt alii duodecim viri fortissi-
mi: et hi quoque dum per multas horas corpus

Martyris cædere viderentur, nihil prævalentes
defecerunt; in corpore autem beatissimi Marty-
ris nullæ maculæ videbantur. Quæ diligentius
conspiciens universa multitudo circumstantium,
una cum Agrippino præside, mirabantur valde, et
confundebantur, nescientes, quid dicerent. Bea-
tissimus autem martyr Platon forti animo et im-
mutabili corde permansit in confessione sua, gau-
dens in pœnis; quæ illi pro nomine Christi infe-
rebantur. Videns igitur Agrippinus ejus constan-
tiam, amplius confundebatur; et dixit ad eum:
Pulchritudo juventutis tuæ ornat genus tuum.
Nam scio te nobili genere procreatum. Quare
ergo vis hac florentissima luce sine causa privari?
Jam nunc suadeo tibi, ut proprio filio, effugere
mortem et concurrere ad vitam.

5 Sanctus Platon respondit: Bene suades,
Agrippine; ego ideo fugio sempiternam mortem,
ut promerear æternam percipere vitam. Agrip-
pinus præses dixit: Dico mihi, infelix, quantæ
sunt mortes? Sanctus Platon respondit: Una
quidem temporalis est; alia vero æterna: una
subito finitur; alia, quæ præparata est tibi, et
patri tuo diabolo, vel eis qui obaudiunt præce-
ptis tuis, finem non habet: sed est in ea sempi-
ternus cruciatus: ubi erit fletus et stridor den-
tium. Agrippinus dixit: Unde tanta verborum
superfluitas? Aut sacrificia diis immortalibus, aut
certe subjecieris multis cruciatibus. Sanctus Pla-
ton respondit: Fac citius, quidquid tibi videtur:
nam numquam sacrifico diis tuis, nec ad injuriam
summi Dei flecto cervicem meam lapidibus et
lignis sine sensu; sed festino adjungi illi, qui
pro nobis mortuus est, et die tertia resurrexit,
ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram Patris.

6 Tunc Agrippinus duci eum in carcerem
jussit; plurimi vero fidelium simul et gentilium
sequebantur eum, mirantes et laudantes perse-
verantiam ejus. Sanctissimus autem Plato dum
duceretur ad carcerem, exhortatus est populum,
dicens: Viri Christiani et omnes qui me conspi-
citis, non vos terreant tormenta, quæ in me ex-
ercuit impiissimus Agrippinus: quia non pro-
pter causam parvam ad hoc veni certamen; sed
propter factorem cœli et terræ, maris et omnium
quæ in eis sunt. Multæ quidem tribulationes ju-
storum; sed de his omnibus liberabit eos Deus.
Venite ergo omnes, confugiamus ad tranquillis-
simum portum, et investigabilem Christum, et
patienter suscipiamus tormenta, quæ nobis pro
ejus nomine inferuntur, scientes, quemadmodum
non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad
futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Hæc
cum dixisset et confortasset omnes audientes se,
lætus et gaudens ingreditur carcerem, fixisque
in terram genibus oravit et dixit: Domine Jesu
Christe, qui scis universos actus meos, et cun-
ctos gressus dinumeras, adesto mihi puero tuo,
et conforta me, ut possim patienter sufferre tor-
menta, quæ mihi pro nomine tuo inferuntur, et
non mihi prævaleat sathanæ discipulus Agrippi-
nus; quatenus sciat universitas hominum, quam
nihil sunt idola, quæ colunt, sed magis cognoscat
omnis mundus, quia es verus Deus, qui cum Pa-
tre et Spiritu sancto vivis et regnas per omnia
secula seculorum. Amen.

7 Post dies septem execrabilis Agrippinus jus-
sit

nec verbis a
veri Dei cul-
tu avocatur

E

F

et ideo in
carcerem de-
truditur.

EX MS.
Propositis
diversis tor-
mentorum
instrumentis
e

f

g

B

uti et adhi-
bitis blandi-
tiis, constans
Martyr per-
severat;

C

novisque ad-
dicitur tor-
mentis,

h

i

k

sit educi de carcere sanctum martyrem Platonem, sibi præsentiari. Quod cum fieret, adiutor officii, Viventius *e* nomine, nuntiavit præsidi Agrippino et dixit: Platon, qui regalibus edictis obaudire renuit, et vestris monitis non acquiescit, sed adhuc perseverat in malitia sua, adest prae foribus: quid præcipitis? Agrippinus dixit: Prius adducite diversa genera tormentorum, et sic ingrediatur. Quo facto, ingressus est Platon coram præsidente Agrippino. Præsides dixit: Ponite ante eum diversa genera tormentorum, id est lebetas, sartagine, manus ferreas et anaclastas, catapeltas *f*, et obeliscos acutissimos *g*, sed et alia diversa et terribilia tormentorum genera; arbitrans hoc, quod mox ut conspiceret sanctus Platon tantorum species tormentorum sibi præparari, expavesceret, et sibi consentiret. Unde dixit Agrippinus ad eum: Ecce conspice, Platon, qualia tibi præparata sunt tormenta. Nunc ergo tracta, ut pro honore generis tui et decore iuventutis tuæ possis frui lucis huius gaudiis. Quod ut possit fieri, sacrifica magno deo Apollini, aut certe ad confusionem natalium tuorum in his pœnis deficies.

8 Sanctus Platon respondit: Non tecum multum loqui volo, Agrippine, eo quod videam, te peccatis esse obnoxium, et totam mentem tuam cogitatione diabolica vexari, ut putes me similitudinem tormentorum, quæ ante me posita sunt, pavescere, et abnegare religionem meam. Unde insensate et sine intellectu, cur non perspicis, si ista tormenta, quæ a te, homine corruptibili, proponuntur, timenda sint, magis quam ea, quæ sine fine administrantur. Audita ergo Agrippinus constantia beatissimi martyris Platonis cœpit eum mollibus hortari suasionibus, dicens: Si volueris me audire, tamquam patrem tuum, bene tecum agentem, et gustaveris de sacrificiis deorum nostrorum, mox absolvam te a vinculis istis, et unicam filiam fratris mei dabo tibi in matrimonium, et divitem te faciam et honoratum reddam. Tunc beatissimus Platon deridens præsidis amentiam, dixit: Infelicissime omnium et deceptor animarum, ego si vellem pervenire ad nuptias terrenas, meliorem ac nobiliorem possem accipere, quam filiam fratris tui.

9 Iratus Agrippinus, [jussit] eum sterni sub lectum æneum, et poni sub eo prunas, et ignem copiosum, et desuper fervens oleum effundi, resinam atque bitumen, et ceram flagrantem super eum mitti, ita ut omnia viscera ejus nudata intollerabiliter torquerentur. Tunc Suffronius *h* commentariensis *i* dixit: Miserrime hominum, cur contradicis præceptis præsidis? Nonne vides, quæ contra te posita sunt tormenta? Sanctus Platon respondit: Recede a me minister sathanæ, et vade retro, quia non prævalebis mihi: ego enim torquendum totum corpus meum tradidi propter Christum. Agrippinus dixit: Numquid Christus, quem dicis, qui crucifixus est a Judæis, potest te liberare de manibus meis? Nisi cito sacrificaveris deo magno Apollini, non effugies tormenta, quæ tibi præparata sunt. Sanctus Platon respondit: Neque Apollini sacrifico, neque ceteris diis tuis: nam Apollo perditio *k* interpretatur, et omnes qui credunt in eum, simili damnatione peribunt. Divinitas autem vera non in manufactis

habitat templis, sed est in cœlis; cui quotidie sacrifico hostiam laudis.

10 Agrippinus dixit: Infelicissime, ut video, mortem diligis, et vitæ huius splendorem odio habes. Sanctus Platon respondit: Multoties audisti a me, inimice veritatis, quia si persevera-
vero in confessione Domini mei Jesu Christi, non morior, sed post coronam victoriæ, vitam æternam possidebo; non solum ego, sed et omnes, qui credunt in eum; quem et tu, si dignus fuisses intelligere, utique manibus tuis execrabiles deos, quos colis, confringeres, et una mecum prostratus in terram, Deum verum, qui habet flatum tuum in manibus suis, curares. Ad hæc Agrippinus indignatus dixit: Desperate et aliene, deorum principumque inimice, quare ad tanquam nunc insaniam te pervenisse non pudet, ut etiam usque ad mei deceptionem perducas errorem tuum, quatenus sequar superstitionem sectam, quæ nuper adinventam, a Romanis principibus damnata est. Sanctus Platon respondit: Et ego novi superbiam cordis tui; quia in malevolam animam non introibit Dei sapientia. Sed tamen memor esto verborum meorum; quia veniet tempus, quando cum fletu et gemitu recordaberis quæ nunc a me dicuntur, et velles tunc per me modo credidisse; sed sera illa pœnitentia non proderit tibi, quam modo per malitiam cordis tui neglexisti.

ANNOTATA.

a Platon hic more Græcorum, qui Πλάτων, scribunt; Latini vero Plato.

b Ab hoc exordio plurimum discrepat illud, quod est apud Lipomanum ac Surium.

c Lipomanus ac Surius habent apparitor; apographum nostrum Græcum βοηθός, adiutor. De isto officio Cangius in Glossario Latino: Adjutores, inquit, dicuntur, qui magistratibus seu potius officialibus quibusvis adjungebantur, ut in muniis obeundis essent, qui eos adjuvarent. Plura vide in annotatis ad caput 2 Actorum S. Apollinaris, die xxiii huius, littera h.

d Non satis assequor, quam vim hic habeat τὸ discinctus (quod non est in editis apud Lipomanum, ac Surium, nec in apographo nostro Græco) seu, quod idem est, ut ego interpretor, abjecto cingulo; cum miles non fuerit Sanctus noster. Aliud est in Martyribus militibus; qui vel sponte sua in obsequium fidei, et in imperatorum ac præsidentum gentilium contemptum, cingulum militare seu balteum deponere; vel eorum imperio deponere illud jubebantur, si nollent Martyres idolis sacrificare. Videtur Antonium Gallonium de Cruciatibus Martyrum cap. 4, a pag. 151 editionis Coloniensis. Forsan τὸ discinctus hic sonat solum contemptum, sere sicut illud Horatii, discinctus nepos.

d Apographum Græcum Βικέντιος; Lipomanus ac Surius Vincentius.

f Græce, καταπέλτας; Latine Catapultas, sicut est apud Lipomanum et Surium.

g De hisce instrumentis videri potest laudatus Gallonius in suo indice, ubi tamen vocem anaclastas non reperio: quod fuerit haud dubie instrumentum
retor

D

quæ suffert
lubenstyan-
num redar-
guens.

E

F

A *retorquendi aut refringendi crura vel alia membra Martyrum juxta etymon ἀνακλᾶζω. In nostro apographo Græco est ἀνακλᾶστας quod Lipomanus et Surius non habent.*

h *In Græco est Σοφρόνιος, juxta quod rectius Sophronius Lipomanus et Surius scribunt, quam hic in nostro textu sit.*

i *Commentariensis, custos carceris, sic dictus, quod commentarios, id est rationes custodiarum et reorum conficeret, et inscriptiones criminum recipe- ret, uti est apud Cingium in Glossario Latino.*

k *Ἀπόλλυμι enim (cujus inusitatum ἀπόλλω) significat pereo, perdo, destruo.*

CAPUT II.

Constantia Martyris novis tormentis frustra probata; qui tandem capite plexus martyrio coronatur.

B
Nova tormenta

Tunc jubente præside iterum torquebatur beatissimus martyr Platon et dum in examinationibus diversorum tormentorum affligeretur fortissimus miles Christi, transierunt horæ tres, et post hæc dimissus est, et depositus a ministris de lecto æreo, in quo diversæ pœnæ illi fuerant illatæ. Sed non solum ignis et tormenta ei non nocuerunt, imo etiam tam suavissimus odor replevit circumstantes, ut angelicam visitationem affuisse nullus dubitaret. Nulla etiam penitus macula in ejus corpore videbatur; ita ut omnes glorificarent Deum, dicentes: Verus est Deus Christianorum, qui et confortat et sanat servum suum, ut nihil in eo prævaleant tormenta. Agrippinus vero confusus post tanta tormenta, quæ ei intulerat, dixit: Aquiesce vel adhuc Platon; et si non vis sacrificare diis, abnega saltem illum, qui crucifixus est, et dimitteris.

nihil adeo S. Platonem movent,

C *12 Sanctus Platon respondit: O crudelissime seductor, et falsator veritatis; quid suades, ut abnegem salvatorem meum, Dominum Jesum Christum, qui mihi in tormentis affuit, et non permisit in corpore meo, sicut ipse perspicis, de omnibus tormentis, quæ in me exercuisti, maculam remanere. Recede a me, qui operaris iniquitatem, nec velis amplius ignorantes et simplices animas adducere in errorem, quia Dominus meus non derelinquet animam meam in inferno: nec dabit sanctum suum videre corruptionem. Agrippinus dixit: Quia misertus sum tui, propterea contumeliosus et stultus effectus es in verbis. Scito quoniam acrioribus tormentis te affligam, ut tu mihi ultroneus dicas: Paratus sum diis immortalibus immolare. Sanctus Platon respondit: Omnia tormenta tua, quæ et intulisti, et adhuc illaturum mihi minaris, ita sunt apud me, tamquam si aliquis ad delicias sit invitatus; et ideo gaudens suscipio plagas corporis mei, ut heres efficiar vitæ æternæ. Tunc Agrippinus ira motus surrexit de sella, et fibulatorium a, quo erat indutus, rumpens, jussit ferrum ignitum poni ad latera ejus. Quod ubi fecerunt ministri, tanta validudo ignis facta est, ut non*

Tomus v Julii.

solum latera Martyris Dei comburerentur, verum etiam interiora ejus disrumperentur, ita ut per nares et cerebrum fumus ignis erumperet.

13 Sanctus autem Platon, cum jam mortuus esse putaretur, dixit Agrippino: Immanissime canis, nihil mihi prævalent supplicia tua; quia Dominus meus Jesus Christus murus est mihi inexpugnabilis, et protector non deficiens in æternum. Accedens vero quidam adjutor nefandi judicis prope beatum Martyrem, dixit ad eum: Acquiesce, obsecro, præceptis imperatorum, et sacrifica diis immortalibus: quia propter tua tormenta nos omnes deficimus; et tu nec vultu nec mente mutaris. Magnanimus ad hæc Christi Martyr respondit: Et tu patronus vis esse deorum, qui nescis dextram aut sinistram tuam. Ergo si dogmatizas, Agrippinus taceat. Deinde erectis ad cælum oculis, ingemiscens, dixit: Dorsum meum tradidi flagellis, et totum corpus meum examinationibus inimici propter nomen tuum, Domine Jesu Christe. Ne discesseris igitur a me, quoniam tribulatio proxima est; et non est qui adjuvet, nequando dicant gentes, ubi est Deus ejus; sed fac beneplacitum tuum, ut non prævaleat mihi canis iniquus, qui rabido furore latrat adversum me. Cumque a Christianis dictum fuisset, Amen; commotus est locus ille, et omnes, qui aderant, territi fugerunt.

EX MS.

ut tyranno etiam insultet, Christo fretus.

14 Præses tamen a malitia cordis sui non recessit, sed vocans ad se beatum Martyrem dixit: Ecce Platon, multiplicando sermones in stultitia tua perseveras. Ego multoties talia et ampliora audiavi ab illis, qui hujus religionis dogmata prædicabant; sed nemo ex omnibus vivens evasit de manibus meis, nisi hi, qui consentientes mihi, adoraverunt magnos deos. Sic et tu dispone sacrificare, aut accede reiteratus ad pœnas. S. Platon respondit: Homo sine Deo, et omnium malorum adinventor, quid vis protrahere martyrium meum, recurrendo iterum ad præterita et inania verba, sicut canis rediens ad vomitum suum. Dominus meus Jesus Christus pro mundi salute fudit sanguinem suum, quanto magis et nos debemus desideranter propter nomen ejus transitoriam mortem sustinere, ut in perpetua vita promissiones ejus lucremur. Tunc Agrippinus excitatus in furorem, præcepit corrigias excidi de membris ejus a capite usque ad pedes, dicens: Putasne te adjuvare potest Christus, in quo confidis?

E

Constantia ejus rursum probatur,

F

15 Sanctus Platon respondit: Crudelissime, et Dei tyranne, non incongrue tibi nomen illud impositum est Agrippinus: quod intelligitur ferus b: nam sicut fera agrestis fugiens præcipitatur, ita et tu quæris una tecum in foveam mittere sequentes perversam mentem tuam, sed ego ita gaudeo in pœnis tuis, quomodo qui invenit thesaurum multum: aut qui videt, quamdiu desiderat videre. Ministri autem sine misericordia incidebant particulatim membra beatissimi Martyris tamquam statuæ animam non habentis. Verumtamen Athleta Christi patienter sustinens dicebat: Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi; dedit in opprobrium couculantes me. Videntes hæc Christiani, qui aderant occulti, flebant pro tam crudeli pœna, quam extra naturam hominum patiebatur. Ipse vero immobilis in

et corpus membratim scinditur, forte dire

b

EX MS.

fide Christi non deficiebat, sed potius irridebat amentiam iudicis, et tollens unam corrigiam de latere suo, quæ fuerat a carnificibus incisa, jactavit ante tribunal præsidis dicens : Sathan, sanguinum devorator; nescis, inimice Dei, quia ad imaginem suam fecit Deus hominem. Cur tu pro defensione dæmonum, innocentia hominum corpora particulatim incidis? Quare non perspicis quia et tu carne es indutus? Cur delectaris videre concisionem membrorum meorum, siue aliquo delicto?

sed irritò
conatu;

B

16 Ego quidem delector in iis pœnis, quia quantum fuerit membrana mea a carnificibus detracta, tanto pulchrior corona mihi præparabitur a Domino meo Jesu Christo. Tu autem accipiens corrigiam corporis mei habe in testimonium damnationis tuæ. Erit enim hæc tibi ad iudicium perditionis æternæ, ut memor sis iniquitatis tuæ, dum veneris in supplicium æternum, quod tibi est præparatum una cum idolis tuis. Dicit ei præses : Tu me et deos satis injuriasti. Non est tibi curæ, quod viscera tua per latera exeunt, sed adhuc in responsionibus tuis contumax esse inveniris. Cui sanctus Platon subridens, ait : Tu miser stercore repletus in fœtoribus perseveras, ut totus sordidus in æterna damnatione deficias; ego vero emendatus per varias pœnas cum magna fiducia Salvatori meo assisto, ut sine ulla passione possim in ejus sancto convivio epulari. Agrippinus præses dixit : Scio quoniam ideo verbosaris, ut citius te interficiam, sed ego secundum malitiam cordis tui severioribus tormentis te reservabo, ut per te terreantur omnes qui contradicunt magno Deo Apollini. Sanctus Platon dixit : Operibus ostende, quæ in verbis minaris, ut satisfacias voluntati patris tui sathanæ : habes enim potestatem terreni principis sub corpus meum. Nam animæ meæ nihil mali potes inferre.

inter nova
tormenta,

C

17 Agrippinus dixit : Scias in veritate, quoniam sicut in præteritis tormentis expertus es, ita et adhuc minime parcam tibi, nolenti sacrificare benevolentiae deorum; etiamsi Platonis illius, qui fuit amator et cultor deorum, philosophiam accipias. Sanctus Platon respondit : Tu magis scias atque cognoscas per experientiam tormentorum, quæ per Dei gratiam patientissime pertuli : quoniam corpori meo non parco, sed magis propter amorem Domini mei Jesu Christi ipsam mortem, quam minaris, libenter perfero. Tunc Agrippinus eum jussit iterum in equuleo suspendi et in tantum a carnificibus uncinis ferreis corpus ejus et genua radi, ut ossa denudata remanerent. Et præco magna voce clamabat : Sacrifica diis et dimitteris. Cumque vidisset eum toto corpore solum, jussit eum deponi dicens : Miserrime, quid speras? Cum jam omne corium tuum disruptum sit, et ossa denudata, quare non sacrificas, ut repropitientur tibi dii, et veniam vendi concedant. Sanctus Platon respondit : Quid adhuc me exspectas audire, dæmonum cultor? Si omnes pœnas tuas præteritas pro nihilo habui, quanto magis nunc parvi pendo eas, cum jam coronam meam amplector? Denudatus carnali corio, sed vestitus lorica fidei, securus penetrabo cœlum a facie inimici. Quod si adhuc aliqua tormenta volueris inferre, adimple festinus, ut in

omnibus confundaris. Agrippinus dixit : Patientiam habeo in te propter falsum nomen, quod habere videris, Platonis philosophi, qui magnus doctor esse videbatur, nec tamen ab honore et reverentia deorum recessit, sed magis docuit, ut a sacrificiis nullus omnino recederet : unde admiror, de tua nobilitate habens experientiam, doctrinæ ejus cur non assentias una nobiscum his, quæ a majoribus tradita esse cognovisti.

18 Sanctus Platon respondit : Vade retro me, sathanas, quia mihi non prævalebis qui mecum habeo Spiritum sanctum, cujus philosophiam et doctrinam die noctuque meditari non cesso. Nam Platonis illius sacrilegi, cujus tu mentionem fecisti, nihil habeo nisi nomen tantummodo et non fabulosam et erraticam sapientiam, in verbis meditatam et compositam, in qua ille confidens alios decipiebat. Vera autem sapientia, quæ per Dominum meum Jesum Christum, in mundo manifestata est, non in verbis philosophiæ placatur, sed puris mentibus adhærebit. Scriptum est enim : Perdam sapientiam sapientum, et prudentiam prudentum reprobabo. Stupefactus Agrippinus mirabatur responsiones et fortissimum animum ejus, dicens ad suos : Quid tacemus? Puto victi sumus. Et iterum jussit eum duci in carcerem, præcipiens, ut una uncia panis et calix aquæ illi per diem daretur, et a nullo homine omnino videretur. Ingressus igitur beatissimus Platon in carcerem, fecit ibi decem et octo dies, et noluit omnino accipere neque panem neque aquam, sciens Dominum in Evangelico dicentem : Non in solo pane vivit homo, sed de omni verbo, quod procedit de ore Dei. Cumque vidissent custodes, quod nihil gustavit per tot dies, rogabant eum dicentes : Manduca, homo, ne forte periclitemur nos, cum tu nihil horum gustaveris, quæ tibi inferuntur.

19 Sanctus Platon respondit : Nolite reputare fieri quoniam ego moriar, si nihil gustavero de cibo carnali, quia repletus sum Spiritu sancto, qui missus est de cœlo a Patre, in nomine Domini nostri Jesu Christi, qui dixit : Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. Et iterum : Qui biberit de aqua, quam ego do, fiet in eo fons aquæ vivæ, et non deficiet in æternum. Unde omnino absurdum est, ut ad injuriam summi Dei polluar de cibis sacrilegorum. Post hæc sedens Agrippinus in tribunali contra templum Jovis, jussit adduci S. Platonem. Cumque fuisset adductus, dixit ad eum : Quid tractasti circa salutem tuam; paratus es sacrificare, an disposuisti vitam finire, et esse cum Christo nescio quo illo quem prædicas? S. Plato respondit : Salus mea Christus est, quem tu blasphema lingua nominasti. Fac igitur citius, quod facturis es, nec amplius moreris in verbis. Tunc Agrippinus, videns animo forti et hilari vultu perfecta fide persistere beatum Martyrem, amplius confundebatur, et dixit : Per pœnas nihil prævaluimus, eo quod magica arte superet nos; caput ergo ejus amputetur.

20 Accipientes itaque eum carnifices post datam sententiam, duxerunt eum foras civitatem Anciram, ad locum qui vocatur Campus amœnus, ubi, impetrato spatio orandi, elevans oculos ad cœlum beatus Martyr ait : Gratias tibi

ago,

D

et incediam
longam de
tyranno tri-
umphans :

E

ac tandem
capite da-
mnatus

F

martyrio co-
ronatur.

A ago, Domine Jesu Christe, ad quem desideranter festino : quia non prævaluerunt mihi minæ et tormenta nequissimi judicis, sed misisti angelum tuum, qui confortavit me et sanavit vulnera mea. Nunc ergo accipe cum pacem animam meam, et aggrega me dignanter in aula tua. His dictis extendit caput, [et] dixit spiculatori : Modo, frater, fac, quod tibi jussum est. Quem mox ille percussit, et amputavit caput ejus; cujus corpus furati sunt Christiani et cum omni diligentia posuerunt in eodem loco, in quo fiunt virtutes, et multa mirabilia usque in hodiernum diem. Martyrizatus est autem sanctissimus Dei Platon sub Maximiano imperatore, Agrippino præside, decimo nono Kalendas Januarii : regnante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in secula. Amen.

ANNOTATA.

a Fibulatorium apographum nostrum Græcum φιλατόριον; Cangius vero in Glossario Græco-barbaro φιλατούριον : qua voce tum fibulam, qua subligatur vestimentum, tum vestimentum ipsum significari, invenies apud eundem auctorem in Glossario Latino-barbaro. Hic autem videtur accipi in hac ultima notione.

b In apographo Græco ita exponitur etymon hic indicatum, dum dicit Sanctus Agrippino : ἄγριος γάρ τις λόκος κατέστηκας; vis est in vocibus Ἀγριππίνος, et ἄγριος, ferox, immitis : quæ Græce quidem, Latine tamen non obtinet.

B

DE SANCTIS MARTYRIBUS ANTIOCHENIS

E

CYRILLO, ANDREA, TEBELLIO, AUREO ET STERTHEO.

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

XXII JULII.

Hujus manipuli martyres omnino quinque Antiochiæ diserte tribuit codex Lucensis seu Fontanellensis; in Corbeiensi legi, haud dubie, non potuit nomen Sterthei, cujus loco puncta apposita sunt, additaque bina alia nomina Silvani et Donati; quæ in codicibus nostris nusquam reperiuntur, ut propterea Sanctos istos omittendos putaverim, aliunde, nisi fallor, huc male intrusos. In vetustiori codice Epternacensi nomina etiam prædicta quinque clare expressa sunt, sed turbato non nihil ordine, ut facile pateat imperiti librarii transpositio, dum Apollinarem hoc die memorat, ac dein sic pergit : Antiochiæ, Andreæ martyris; Auritia civitate Gallitiæ Platonis, Cyrilli, Tebeli, Auli, Stertei. Ex his mihi quidem dubium non est quin martyres isti quinque rectissime Antiochiæ consignati sint, nullo alio quam martyrum titulo distinguendi, sive Cyrillus sive Andreas eorum ductor censeatur : ut prorsus non videam, unde in duobus Hieronymianis parvis a nobis editis, nempe Augustano et Labbeano episcopi titulus Cyrillo accesserit, de ea tacentibus ceteris omnibus apographis, etiam Martenianis.

Annuntiatio Hieronymianorum,

C

Rabani,

2 Dixi in solis istis duobus, nam quod ex Ms. Reginae Sueciæ seu S. Columbæ Senonensi elogium in notis suis adduxit Florentinus, opinor ex codice Holsteniano : Antiochiæ, S. Cyrilli episcopi, doctrina et sanctitate conspicui, cum aliis quatuor, in nostro inventum prorsus non est; utpote in quo simplicissime legitur : In Antiochia, natalis S. Cyrilli cum aliis iv; ubi plane perspicis, Andreæ, Te-

bellii, Aurei et Sterthei, more istorum codicum, nomina brevitatis causa suppressa fuisse, dum in aliis ut summum Andreæ adjungitur; at nusquam, uti dicebam, appellatio episcopi præterquam in duobus istis codicibus Augustano et Labbeano, quos sæpe interpolatos auctosque monuimus, quemadmodum et Gellonensem, ab Acherio vulgatum. Et sic de Rabani codice censendum est, in quo legerit : In Antiochia, natale S. Cyrilli episcopi, Andreæ; atque item de Notkeriano, in quo sic habetur : In Antiochia, Cyrilli episcopi, Andreæ et Actebelli, haud dubie pro Aurei et Tebellii.

3 Atque ita Notkerum legisse, satis certum est, ut nesciam unde Florentinus alia hauserit, quæ Notkero perperam adscribit, nisi ex aliquo auctiore Adone, quem Notkerum non semel existimavit. Purior paulo codicem secutus est Maurolycus, in quo nimirum repererit : Antiochiæ, Cyrilli, Andreæ et Sabelli. Bedæ Plantiniani annuntiatio ex corruptis Hieronymianis accepta est : In Antiochia, Cyrilli episcopi et Andreæ, a qua citanda melius abstinisset Baronius, ut ostenderet S. Cyrillum patriarcham Antiochenum in Fastis Latinis (quem apud Græcos frustra quæsierit) antea cognitum fuisse, quod verisimile omnino non est. Fuit hæc tamen ipsi occasio, ut Cyrillum Martyrologio Romano insereret, in quo ci præluxerat Galesinius, elogium novum de suo concinnans : Antiochiæ, S. Cyrilli episcopi, qui sacrarum litterarum eruditione, et pietate admirabili in episcopali munere præluxit. Verum de hoc proxime ogendum est.

et Notkeri.
F

A

D

DE SANCTO CYRILLO

PATRIARCHA ANTIOCHENO.

P. B

ANTIOCHIÆ IN SYRIA.

ANNO CCC.

Acta S. Cyrilli non videntur fuisse unquam scripta.

B

Vix quidquam de illo scitur, nisi quod trahit Eusebius.

C

Non est notus in antiquis Martyrologiis,

De S. Cyrillo, actum est in Tractatu de patriarchis Antiochenis, quem tomo IV Julii præfiximus; ibique locum inter eos obtinet decimum nonum. Successisse illum Ti-

mæo diximus anno Christi 280 circiter; vivere autem desiisse anno 300; quo suffectus est illi Tyrannus. Hujus, sicut et duorum ejus decessorum communione privatus fuit ob suspicionem doctrinæ hæreticæ sanctus Lucianus martyr; uti ex epistola S. Alexandri Alexandrini dictum est ad diem VII Januarii pag. 358. Cetera ejus Acta numquam fuisse scripta, satis verisimile videtur; quando ne ipse quidem Eusebius, quo tamen nemo Cyrillum novisse propius poterat, nemo, si quid historia dignum aut præ ceteris memorabile noverat, scribebat libentius, verbo saltem uno res ab eo gestas attigit: sic enim habet, nec quidquam amplius de S. Cyrillo, Ecclesiasticæ historiæ lib. 7, cap. 32 in editione Valesiana:

2 Iisdem temporibus Antiochenæ ecclesiæ post Domnum Timæus præfuit: cui successit nostra memoria Cyrillus. Sub hoc Dorotheum virum doctissimum, Antiochenæ tunc ecclesiæ presbyterum, cognovimus. Qui cum studiosissimus esset sacrarum Scripturarum, Hebraicam quoque linguam addidit, adeo ut ipsos etiam Hebræicos codices peritissime legeret. Erat hic ingenio admodum liberali, et humanioribus disciplinis apprime eruditus: ceterum ab ipso matris utero eunuchus. Unde et imperator tamquam miraculo obstupefactus, eum in familiaritatem suam adscivit, et baphii (in quo purpura tingitur) quod est apud Tyrum, procuratorem constituit. Hunc nos sacras Scripturas in ecclesia non inscite exponentem audivimus. Post Cyrillum Tyrannus episcopatum Antiochensis ecclesiæ suscepit: cujus tempore ecclesiarum vastatio maxime viguit. (ἤμαρ, id est, exarsit, efferbuit.) Hæc tantum de Cyrillo Eusebius, et ex eo Nicephorus Callistus Historiæ ecclesiasticæ lib. 6, cap. 34 et 35; in eo tamen aberrans, quod Dorotheum non sub Cyrillo, sed sub Tyranno collocet.

3 Quid, quod nec antiquis Martyrologis sive Græcis sive Latinis innotuit? Nam quæ paragrapho superiori de S. Cyrillo martyre dicta sunt, ea ad nostrum hunc Cyrillum pertinere non possunt, ut ibidem ostensum est: ille enim martyr fuit, non episcopus; licet autem episcopus, non martyr; siquidem nec Martyrologium modernum Romanum hoc illi epitheton tribuit his verbis: Antiochiæ, S. Cyrilli episcopi, doctrina et sanctitate conspicui. At enim, inquis, et illum etiam episcopum fuisse, aliquot Martyrologii Hieronymiani exemplaria testantur, et nostrum hunc quoque fuisse martyrem, in notationibus ad Martyrologium Romanum hoc die satis aperte profitetur Baronius, cum ita scribit: Habentur ejus (S. Cyrilli episcopi Antiocheni) Acta juncta illis sanctorum Claudii et Nicostrati,

quæ ex antiquis codicibus edidit Mombricitus tom. 1, ubi scribitur, ipsum ob Christi fidem passum, ac tandem in carcere Deo spiritum reddidisse.

4 Ad primum patet responsio ex paragrapho præcedenti; cum ex tot exemplaribus Martyrologii Hieronymiani Mss. atque excusis, quæ consulimus, duo tantum sint, eaque passim interpolata, quæ Cyrillo apud Antiochiam martyrii laurea cum aliis quatuor decorato episcopi appellationem adjungant. Quod vero ad Acta Cyrilli pertinet, quæ apud Mombricitum juncta sint illis SS. Claudii et Nicostrati, ea æque quidquam evincunt: nisi et sincera esse, et de eodem Cyrillo istic agere dicantur, quem hoc die notat Martyrologium Hieronymianum; eumque nostrum esse comprobent Patriarcham Antiochenum. Quorum nihil, opinor, facile cuiquam persuadebitur. Et de Actorum quidem illorum sinceritate non est hic dicendi locus: pertinent enim ad diem VIII Novembris, quo discutienda erunt. Fatetur interea Baronius in notationibus ad eundem diem, ea in nonnullis esse corrigenda. Fac tamen hoc loco non esse interpolata; an eundem ibi Cyrillum cum Hieronymiano; an vero etiam nostrum assignari quis credat? Tute judica, Lector: nam postquam narratum esset, qua ratione S. Simplicius sculptor ad fidei veræ desiderium adductus esset; quod nempe, inter cædendos in Pannonia lapides, sua identidem animadvertisset instrumenta diffringi; non item aliorum, qui Christiani erant, et Christi nomen ante opus invocabant, hæc subjiciuntur in Actis Mombricitianis:

5 Et cœperunt (socii Christiani, qui fidem Simplicio suaserant) quærere sacerdotem; et invenerunt episcopum in custodia ligatum, nomine Cyrillum, ex Antiochia adductum (quod non addit Ado ad diem VIII Novembris) proque nomine Christi vinctum; qui jam multis verberibus fuerat maceratus per annos tres. Ad quem venientes noctu Symphorianus, Claudius, Nicostratus, et Castorius una cum Simplicio: quem invenerunt catenis constrictum cum plerisque confessoribus. Et ingressi ad Cyrillum episcopum, miserunt se ad pedes ejus, et rogabant, ut baptizaret Simplicium. Cumque hoc audisset beatus Cyrillus episcopus, gaudio repletus est magno, dixitque ad Simplicium: Fili, vide, si ex toto corde credis; et omnia ministrabuntur tibi. Respondentesque Claudius, Symphorianus, Nicostratus et Castorius dixerunt ad eum rem gestam, de ferramentis quod obvenisset.

6 Et tunc beatus Cyrillus episcopus gratias agens Deo omnipotenti dixit ad Simplicium: Fili, vidisti virtutem in operatione nostra. Modo tantum fideliter crede. Respondit Simplicius cum lacrymis, et dixit ei: Et quomodo jubetis ut ostendam credulitatem meam? Beatus Cyrillus episcopus dixit: Ut credas in Jesum Christum

Dominum

nec in Actis SS. Claudii, etc.

E

a Baronio

F

A Dominum nostrum, Dei filium, creatorem omnium rerum; et omnia simulacra manufacta respuas. Simplicius dixit: Ego credo quia in veritate ipse est Deus verus Jesus Christus. Et, facto eo secundum consuetudinem ecclesiasticam catechumeno, baptizavit in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti ibidem in carcere; et dimisit eos. Tum relato, quod mox scutum est, S. Simplicii et sociorum ejus martyrio, toleratisque suppliciis, de S. Cyrillo additur: Sanctus vero Cyrillus episcopus hoc audiens, dum esset in carcere, afflixit se, et transivit ad Dominum. Hæc sunt, quæ in Actis illis ad S. Cyrillum spectant.

ibi enim de alio S. Cyrillo agitur;

B 7 Vides, opinor, S. Cyrillum, de quo hæc Acta meminerunt, ab Hieronymiano prorsus esse diversum: Hieronymianus enim Cyrillus episcopus non fuit, ut ille fuisse narratur in Actis: Hieronymianus martyrium fecit Antiochiæ cum Andrea, Tebelio, Aureo et Stertheo; at Cyrillus Mombritianus in carcere Pannonico solus, aut certe (si socios ejus appellare volueris eos, quorum occasione præ tristitia exspiravit) non cum quatuor illis, quos modo recensuimus, sed cum aliis quinque, Claudio scilicet, Nicostrato, Symphoriano, Castorio, et Simplicio. Vides etiam diversum esse utrumque illum Cyrillum a nostro: uterque enim ille in persecutione perit, et Mombritianus quidem in Diocletiane; cum noster diem supremum obierit anno Diocletiani decimo sexto, Christi 300, hoc est triennio ante exortam persecutionem, quæ juxta Eusebium lib. 8, cap. 2 indicta primum est anno Diocletiani 19, Christi 303, cum jam Tyrannus, S. Cyrilli successor ecclesiæ Antiochenæ patriarcha præesset, ut idem testatur lib. 7, cap. 32: cum in Oriente ante illud tempus ecclesiarum et episcoporum tanta fuisset tranquilli-

tas; ut tunc demum diabolus tamquam ex altissimo sopore excitari primum cœperit, sicut idem loquitur, lib. 8, cap. 4.

AUCTORE
P. B.

8 Quisquis ergo fuerit utervis ille Cyrillus, noster esse non potuit; sed vel posterior nostro vel prior. Nec refert, quod Cyrillus in Actis Mombritii dicatur episcopus ex Antiochia adductus, cum unus tantum Antiochiæ patriarcha Cyrillus umquam fuerit. Nam hæc verba primum, ut dixi, non habet Ado, qui Acta magis sincera præ oculis habuisse videtur; deinde præter Antiochiam Syriæ ad Orontem fluvium positam, quæ patriarcharum sedes erat, alia fuit Pisidiæ metropolis, aliæ alibi plures; non dicunt autem Acta illa adductum fuisse beatum suum Cyrillum ex Antiochia Syriæ; neque adeo de S. Cyrillo patriarcha Antiocheno intelligi debent, sicut in citatis notationibus credidit Baronius. Mitto cetera, quæ hic afferri possunt argumenta; sufficiunt hæc, ut, quod initio dicebam, nihil ab antiquitate relictum posteris de S. Cyrillo patriarcha Antiocheno intelligatur; præter id quod num. 1 et 2 notavimus; imo nec elogium ejus, ut nunc est in Martyrologio Romano, in antiquioribus ac sinceris Martyrologiis reperiri, nec vero etiam memoriam: nam Rabanus Cyrillum patriarcham hic significare non potuit, sed unum ex quinque Martyribus Antiochensibus, (quem ex corruptis Hieronymianis episcopum fecerit) ut patet ex adjuncto Andrea. Idem de Notkero dictum puta; idem de suppositio Beda Plantiniano, quem citat Baronius. Neque vero Galesinius, qui S. Cyrillum nostrum Fastis Romanis ante Baronium inscripsit, antiquiora ulla pro se Martyrologia citat in subjectis notationibus, sed tantum Annales, nescio quos, ecclesiasticos græce scriptos; quos post eum Baronius ne appellare quidem est ausus.

quisquis ille
fuerit.

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS MAXULITANIS

ANDREA, ELIANO ET AIABOSO SEU AIOBOSO.

J. B. S.

XXII JULII.

C

Corruptus
alibi locus.

Frustra hoc die in codicibus Hieronymianis trium istorum Martyrum palæstram quæsit Florentinius; eo redactus, ut sacros pugiles ex Cappadocia, Militana urbe vel regione fuisse putarit: ubi frequens, inquit, martyrum carnificina. Huc virum impulere variæ in codicibus loci efformationes, sic ut Lucensis scriberet Militanarum, Corbeiensis Militanorum, demum Epternaceusis vetustissimus Maxilitatorum, ut plane mirum non sit, corruptum librariorum oscitantia martyrii locum seu Martyrum patriam a Florentiuo reperiri omnino non potuisse; qui mihi æque ignotus esset, nisi opportune succurrisset Kalendarium ecclesiæ Carthaginensis, a Mabillonio primum, deinde a Ruinartio, inter Acta primorum martyrum sincera, rursus editum, in quo, tametsi aliqua parte mutilo, diserte hoc die ad XI Kal. Aug. legitur, Sanctorum Maxulitanorum, ut vix dubitari jam posse videatur, quin Martyres isti sub Militanorum et Maxilitatorum nomine in Hieronymianis indicentur.

in Kalendario Carthaginensi reperiuntur est,

2 Ad eosdem vero referendus sit tractatus seu sermo S. Augustini a nobis citatus die IX Aprilis, an ad illos ibi relatos, hisque, saltem a loci determinatione, ferme synonymos, nempe Massylitanos, non

facile dixerō, cum mensis Aprilis in prædicto Kalendario desideretur; neque id in notis ad prædictum Kalendarium ausus est asserere Mabillonius. Ceterum et de his locutum sanctum Hipponensem Antistitem scripsit Castellanus eo nempe, quo solet, more, ut Sanctorum festivitatem celebret quidem, at de cetero tota tractatio ad morum emendationem dirigatur, unde ex ipso nec gesta, nec martyrii genus aut tempus facile eruatur. Satis vobis sit, veram appellationem, in codicibus nostris depravatam, restituisse. Ultimi nominis variatio ex iisdem codicibus oritur, utpote cum in codice Lucensi Aiabosi in Corbeiensi Aiobosi habeatur, pejus, ut fallor, in Epternacensi, Cabosi. In duobus aliis exprimendis una est apographorum omnium ratio; ex minoribus autem seu contractis non nisi tenebras accersiveris.

3 Paulo distinctiorem Maxulæ et Maxulitanorum notitiam suggessit Ruinartius in notis ad Historiam Wandalicam, ubi de provincia Proconsulari (cujus episcopos in exilium missos, et eos inter Carcadium Maxulitanum enumeraverat) observat pag. 234, Maxulam veterem, a Plinio Maxulam coloniam dictam; atque ibidem Numidium Massylitanum, et Numidium episcopum ecclesiæ catholicæ Maxuli-

a Ruinartio non nihil illustratus.

tanæ

F

AUCTORE
J. B. S.

tanæ recitat ; demum et Numidium alium, ejusdem urbis antistitem, qui concilio Carthaginensi sub Bonifacio anno 525 subscripserit. Inde ad Martyres nostros progreditur, eorum festivitatem ex citato a nobis Calendario ad XI Kal. Augusti memorans ; ubi dubium quod nobis Castellanus ingesserat appo-

sita dissolvit. De iis, inquit, duos habemus S. Augustini sermones, qui de sanctis martyribus Massylitanis inscribuntur ; ut fortasse iidem plane martyres sint, quos IX Aprilis anonymos dedimus, hic vero propriis nominibus expressos, de quibus frustra alibi plura aut clariora quæsieris.

D

DE S. JOSEPHO COMITE CONFESSORE

J. P.

SCYTHOPOLI IN PALÆSTINA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B

§ I. Patria, vitæ professio in Judaismo ; Judæorum patriarchæ et apostoli.

ANNO CIRCI-
TER CCCLVI
VEL PAULO
SERIUS.Tiberias
urbis Palæ-
stinæ

Tiberias, urbs Palæstinæ in Galilæa provin-
cia, ad oram lacus Genesareth, Cellario in
Australi ; Baudrando autem ac neoterico
Legendistæ Gallo, postea citando, in Occi-
dentali parte sita, S. Josepho comiti patria obtigit,
teste S. Epiphanio, a quo Tiberiadensis appellatur
in historia, inferius ex ipso a nobis danda num. 1.
De conditore istius urbis sic loquitur Flavius Jose-
phus Antiquitatum Judaicarum lib. 18, cap. 13 :
Herodes porro tetrarcha, receptus in amicitiam
Tiberii, de ipsius nomine urbem a se conditam
vocavit Tiberiada, electo ad hoc optimo agro
Galilææ in ora lacus Genesarethici... Hæc par-
tim a convenis, partim a Galilæis habitata est,
quorum nonnulli eo migrare coacti sunt ; quidam
etiam e nobilitate sedes illic sibi optaverunt :
quoque major esset frequentia, recepti sunt ad
incolendum etiam tenuissimi quique undecumque
confluentes, et in his aliquot, quos non satis con-
stat esse liberos.

C

patria fuit
S. Josephi ;

2 Hos magnis immunitatibus ac beneficiis pro-
secutus, adstrinxit ad habitandum ; alii domos,
alii agros largitus, quo minus horrerent ædifica-
tam urbem præter ritum patrium in solo multis
sepulcris referto : cum juxta nostras leges ad
septem dies impurus habeatur, qui in talibus lo-
cis habitat. Porro fuerintne Tiberias tum a funda-
mentis condita, an ex veteri potius oppido instaurata
ac reparata, discutiendum aliis relinquimus, ad quos
propius id spectet. Interim S. Hieronymus in caput
48 Ezechielis, v. 21 : Tiberias, inquit, olim ap-
pellabatur Chenereth. Nobilitata autem est Tibe-
riadis memoria in sacris Litteris, uti patet ex cap.
6 et 21 Joannis x. 1 ; nec non eodem cap. 6, v. 23.
Paucula hæc ad notionem patriæ S. Josephi suffi-
cient. De vitæ professione hæc subdimus.

vitæ profes-
sio Judai-
smus cum
summa di-
gnitate con-
juncta.

3 Professus ille fuit superstitionem Judaicam,
paternarum traditionum, uti inveteratus perfidæ
atque obduratæ istius sectæ mos fert, adeo perfracte
tenax, ut quamquam plane singularibus, manifestis
ac plures repetitis divinæ misericordiæ adminiculis
a sua inveterata pertinacia fortiter et suaviter fuerit

ad Christi fidem vocatus ; advocari tamen serio num-
quam sese siverit a semel concepta obstinatione ;
sæpe convictus, sæpe deliberans ac nonnumquam
etiam meliora spondens ; nihilo tamen minus usque
reluctari pergens, donec tandem victas Deo vocanti
manus dedit, uti dicetur inferius occasione conver-
sionis ejus. Et vero supra vulgus Judæorum et coæ-
taneos suos in suæ sectæ instituto, et forte etiam
natalium splendore excelluisse, argumento est sum-
ma dignitas, qua apud suos fulsit. Etenim hic ipse
Josephus, teste eodem S. Epiphanio, ex illorum
erat ordine, qui apud Judæos principem locum
dignitatis obtinent, quos quidem secundum pa-
triarcham apostolos nominant. Assident hi pa-
triarchæ, et cum eo sæpius diu noctuque versan-
tur ; quod eidem a consiliis sint, ac de iis refe-
rant, quæ ad legem pertinere videntur.

4 Et quoniam in patriarchæ atque apostolorum
apud Judæos dignitatis sermonem incidimus, placet
paulo pluribus, quo melius intelligatur, eam eluci-
dare. Noster Dionysius Petavius Opera S. Epipha-
nii duobus tomis anno 1622 Parisiis edidit, et suas
in ea Animadversiones adjecit tomo 2 ; inter eas
vero, quas habet in hæresim 30, quæ est Ebionita-
rum, a pag. 55, istos dignitatis titulos recte expla-
nat in hæc verba : Tam patriarcharum quam apo-
stolorum dignitates ac vocabula apud Judæos non-
nisi post Urbis excidium usurpata videntur. De
patriarchis in Theodosii Cod. lib. 16, tit. 8 fre-
quens est mentio. Et quidem apostoli patriarchæ
velut assessores ex communi et usitata vocis no-
tione dicti sunt, quod ad exigendas a synagogis
pecunias ab illo mitterentur, ut ex Cod. Theo-
dosii patet, L. 14 de Judæis. Sic autem sonat :
Superstitionis indignæ est, ut archisynagogi,
sive presbyteri Judæorum, vel quos ipsi aposto-
los vocant, qui ad exigendum aurum atque ar-
gentum a patriarcha certo tempore diriguntur, a
singulis synagogis exactam summam atque su-
sceptam ad eundem reportent.

Dignitas pa-
triarchæ et
apostolorum.

5 Qua de re omne, quidquid considerata tem-
poris ratione confidimus esse collectum, fideliter
ad nostrum dirigatur ærarium. De cetero autem
nihil prædicto decernimus esse mittendum. De
iisdem patriarchis quod Epiphanius indicat, non
delectu, sed generis successione dignitatem adeptos,
ac plerumque luxu ac deliciis corruptos fuisse, Hie-
ronymi auctoritate confirmatur ; qui in Commenta-
riis ad cap. 3 Isaïæ ad hæc verba : Et effeminati
dominabuntur eis, ita scribit : Consideremus pa-
triarchas Judæorum, et juvenes sive pueros,

qualis apud
Judæos

effe-

E

F

A effeminatosque ac deliciis affluentes, et impletam prophetiam esse cernemus. Porro de hereditaria ista successione S. Epiphanius inferius in historia S. Josephi nostri num. 10 sic habet: Inter hæc adolescente jam Ellelis patriarchæ filio pupillo, qui ad spem patriarchatus educabatur: neque enim magistratus apud Judæos ullus præripit, sed parentibus filii succedunt, etc.

fuert.

6 Baronius ideo ad annum 327, num. 18. Bene conveniunt hæc, inquit, quæ de nominibus magistratuum Judæorum Epiphanius tradit, cum Constantini imperatoris rescriptis l. 2 et 3 (imo 4) de Judæis C. Theodosii, quibus eisdem indulget privilegia, in quibus exprimuntur hæc eorum nomina magistratuum, patriarcha, presbyteri, hieros^{*} archisynagogi. Et ex loco Codicis Theodosiani supra allegato apostolos memorans, indicat apte, illos, præterquam quod ad exigendum aurum et argentum a patriarcha certo tempore diriguntur, et morum inquisitores et moderatores apud Judæos fuisse; ut videsis ad annum Christi 32, num. 5, et liquet ex iis, quæ inferius de S. Josepho referuntur, cujus et historiam Baronius ibidem citat. At quæri hic potest a curiosis antiquitatis investigatoribus, quo tempore dignitas ista patriarchalis primum apud Judæos, atque adeo apostolorum officium cæperit, an ante eversionem urbis Hierosolymitanæ, an vero, quod superius Petavio videbatur, post illam. Controversiam hanc, quoad situm in nobis erit, paululum dilucidemus, si omnino solidis fundamentis dirimere non possumus.

Disseritur
de patriar-
charum isto-
rum

7 Tillemontius in historica S. Josephi comitis conversionis collectione, quam Monumentis suis ecclesiasticis insertam tom. 7, a pag. 290 exhibet, occasione patriarchæ Ellet seu Hillel, qui, uti in historia, quam infra producimus, e stirpe Gamalielis originem traxerat, qui patriarchatum apud illos tenuit. Quem etiam suspicari merito possumus, ut a plerisque proditum est, e primi illius Gamalielis genere esse prognatum, qui sub Christi Domini passionem auctor ejus consilii Judæis fuit, ut a persequendis Apostolis abstinerent; occasione, inquam, illa asserit, videri exprimere S. Epiphanium, quod Gamaliel iste, e quo Ellet originem traxerit, hanc dignitatem primus possederit. Sed nos ex mox allatis Epiphaniî verbis neutiquam id extundere possumus. Discipiamus itaque an et quid ex alio Tillemontii loco conficere in rem nostram possimus. Habetur ille in notis ejus super S. Gamalielem tom. 2 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 469, ubi sic animadvertit:

origine

8 Multus, inquit, apud Rabbinos sermo est de Gamalielem, quem volunt omnium aliarum synagogarum principem fuisse ab anno circiter 20 æræ vulgaris, usque ab 52. Filium ei dant Simeonem nomine, alterius ac secundi Gamalielis patrem; qui fuerit primus Judæorum patriarcha (sicut videri dicit Paulo Pezron in Defensione antiquitatis temporis, Gallice edita Parisiis anno 1692) omniumque aliorum linea paterna sibi succedentium ad annum usque 420. Addit, quod judicet laudatus Pezronius, dubitari non posse, quin primus Gamaliel sit S. Gamaliel, de quo in Actis Apostolorum sermo sit; et tempus sane convenit. At quæritur ibidem apud Tillemontium, an filium is habuerit Simeonem; sed ipsi non videtur, credi posse, quod alios is filios habuerit, quam Abibam, qui cum eo baptizatus fuerit, et Sedemiam aut Selemiam, qui in Judaismo per-

manserit: dicere itaque oportere, quod Selemias fuerit Simon (at nomina ista parum inter se affinitatis habent) et, uti paulo post addit, Selemias potuerit esse binominis, uti multi alii Judæi. Sed quod maxime contra principatum primi Gamalielis supra omnes alias synagogas facit, est illud, quod intelligi posse non videatur, quo pacto ita se gesserit S. Gamaliel, ut salva fide et conscientia sua, permanserit Judaicarum synagogarum princeps per annos 20 post mortem Christi. Ita ille.

9 Dicamus nos, illam successionem, prout a Rabinis, parum fidei hic, quia in pluribus aliis falli aut fallere consuetis, circumfertur, idoneo fundamento destitui, ut inde conficiatur, Simeonem, S. Gamalielis filium, fuisse patrem alterius Gamalielis, primi Judæorum patriarchæ, ut volunt; cui successerit Ellet, qui, admissio isto successionis ordine, debuisset esse patriarcha secundus; ac proin incertam plane esse epocham, quæ inde petitur, inchoati apud Judæos patriarchatus. Aliunde itaque petenda est. Petavius, uti paulo ante vidimus, censet, illam non nisi post Urbis excidium figendam. Gothofredus inferius memorandus, pag. 230: Admitto, inquit, ut patriarcharum et similia, ita et apostolorum vocabula inter Judæos nonnisi post Urbis excidium usurpata. Nec vero aptius nobis tempus videtur accommodari posse prædictæ epochæ, quam si eam affigamus exeunti circiter seculo Christi primo aut ineunti secundo: ita quidem, ut non ponatur ante ruinam urbis Hierosolymitanæ, nec diu post illam differatur. Dum vero hic scriptis antiquitatis tabulis destituimur, conjecturis utamur.

ac successi-
one.

10 Diximus itaque has dignitates non incepisse ante excidium Hierosolymitanum. Ecquis enim ante illud vel verbo quidem auctor earum meminit? Nec Josephus, nec quisquam alius de patriarchis locutus fuit, inquit Tillemontius tomo I historiæ Imperatorum pag. 590; ubi plurima ad illos pertinentia curiose collegit. Ac proin altissimum etiam de apostolis ante illud tempus apud auctores fuit silentium. At vero jam tum ab Adriani tempore exstitisse patriarchas, ibidem addit, judicio nonnullorum eruditorum, quos citat. Et certe finis seculi primi æræ Christianæ, aut initium secundi longe nobis videntur accommodatissima constituendo eorum initio. Etenim accepto per excidium Hierosolymitanum fatali irreparabilis internecionis ictu, eversisque una cum destructo templo eorum sacrificiis, ritibus ac cæremoniis, si paucula inde excipias, nacti postea aliquantulum respirandi spatium, inceperint serio cogitare de erigenda aliqua forma status, ut ita dicam, seu monarchiæ, cujus princeps esset patriarcha, quo de agimus, qui, conniventibus in eo Romanis imperatoribus, tanta apud eos valebat auctoritate, ut regis instar summa rerum potiri videretur. Vide Tillemontium mox citatum.

11 Jacobus Gothofredus in Codice Theodosiano a se edito et Commentariis perpetuis illustrato, tom. 6, tit. 8, lib. 18, a pag. 215 plurima operose collegit circa dictos patriarchas, quæ hic in compendium contraho, diffusius apud ipsum videnda ab eo, cujus id intererit; eorum quippe multa hoc titulo, et quidem pluribus legibus mentio fit, e quibus assera circa illos sua confirmat. I. Non unum itaque patriarcharum genus fuit, sed alii aliis superiores, alii contra aliorum ditioni subjecti, etc.; patriarcharum item horum certus districtus seu terræ tractus fuit. II. Maiorum patriarcharum magna sub

Videntur illi
cæpisse in-
stitui exeun-
te seculo pri-
mo aut ineun-
te secun-
do.

F

Plurimæ cir-
ca illos noti-
tiæ

Chri-

AUCTORE
J. P.

Christianis imperatoribus dignitas viguit, uti constat ex titulis quibus honorati sunt. III. Istorum patriarcharum arbitrio synagogæ paruerunt, constitutique ab eis legis Judaicæ primates : ditioni enim eorum suberant archisyagogi, patriarchæ minores scilicet ac presbyteri ceteri, ejusque missionibus parebant; ab his denique præpositi, qui ceteris præessent. IV. Hobebant assessores seu apostolos, de quibus supra diximus. V. Certo tempore hi patriarchæ a singulis synagogis certam summam exigebant anniversario conone, auri Coronarii nomine (de quo fuse agit idem auctor in Commentario ad Leg. 14, pag. 229) in Occidentalibus etiam partibus, quamquam ipsi essent in Orientalibus.

in compendium hic coacta

B

12 VI. Patriarchæ in sola Palæstina fuerunt, non alibi in Oriente, multo minus in Occidente; vicinas tamen Palæstinæ provincias subinde perlustrabant, ac nominatim Ægyptum. VII. Nonnisi unus ob initio patriarcha existerat, et universalis, et quidem adhuc anno 399; addit tamen plures Judæorum fuisse patriarchas, Babylonieenses videlicet ac Tiberiadenses : de qua re consule Tillemontium superius allegotum, pag. 591. De successione eorum, ex Epiphania satis superque antea jam diximus. VIII. Videri voluerunt esse de tribu Juda, ex Origene, aliis id negantibus, Cyrillo videlicet, et Theodoro, qui eos ad stirpem Herodis refert; Epiphanius autem ad Gamalielelem, uti diximus. IX. Chrysostomus Oratione 3 adversus Judæos in editione Græca Savilii, quæ est oratio quarta in Græco-Latina nostri Frontonis Ducæi tom. I, pag. 504, patriarchas eorum caupones, negotiatores, omni iniquitate plenos vocat.

proferuntur.

C

13 Ex mox addit, quod qui nunc apud illos dicuntur patriarchæ, non sint sacerdotes, sed per simulationem sacerdotum agant personam, nec aliter ludant, quam histriones in scena, etc. In Dialogo de vita S. Joannis Chrysostomi, sub nomine Palladii Parisiis edito, sic legitur pag. 137 : Dicunt, pestilentem et falsum Judæorum patriarcham singulis annis aut anno interjecto synagogæ principes mutare ad corradendam pecuniam; similiter et hujus æmulum, Ægyptiorum patriarcham, etc. Theophilus, ni fallor, intelligitur; de quo vide Patriarchas Alexandrinos ante tomum v Junii, pag. 52. Et vero patriarcharum Judæorum vitia in causa fortasse fuerint, cur aboliti sint; de qua re eodem titulo 8 Leg. ultima, substitutis eorum loco primatibus post excessum patriarcharum, quæ Lex notatur data anno 429; adeo ut patriarchæ esse desierint sub Theodosio juniore inter annum 415 et 429, et propius quidem ad annum 415 ob Gamalielis tum dominantis improbitatem nequidquam coercitam; quam Theodosius diutius non tulerit, vel qui statim post excesserit; ut visum est Gothofredo ad hanc Legem.

§ II. Mirabilis in judaismo S. Josephi obstinatio, miraculum ab ipso tunc patratum; conversio ad Christianam fidem; dignitas comitis.

Sanctus singularibus plane mediis ac crebro re-
vetitus

Mirabilem dicimus istam obstinationem, et jure quidem optimo : sive enim ex una parte consideremus Spiritus sancti impulsus, qui ad meliora

Sanctum vocare non cessabat; sive ex altera parte repulsam ejus, qua vocanti resistebat, habemus profecto utrobique, quod egregie miremur. Nam animum ejus sollicitum habebat eorum recordatio, quæ in baptismo Ellelis patriarchæ fieri mystica arcanaque viderat; et quidnam ageret, anxie cogitabat; prout dicitur in historia conversionis ejus infra num. 8. Accedebat librorum sacrorum lectio ea occasione et modo, quibus id exponitur num. 9 : Quibus perlectis, rursus ejus animus cruciari cœpit. Et Christianam quidem fidem capessere molestum ei videbatur; sed hæc duo nihilominus et librorum lectio et patriarchæ initiatio vehementer hominem angebant : qui obdurato tamen, ut assolet, animo permansit. Crucis item virtutem contra præstigias num. 16, tertium hoc Josephus documentum Christianæ religionis habuit, quo nihil adversus Christi nomen crucisque signum valere maleficia comperit; neque propterea Christianus ut esset, in animum induxit. Adde apparitionem Christi num. 17. At Josephus ne ita quidem perpulsus acquievit; sed vehementem in morbum ac desperatum incidit.

15 Tum Dominus ei rursus apparens, ut in se crederet hortatur; ita valetudinis compotem futurum. Hoc ubi facturum recepit, ac repente convaluit, in eadem obstinatione perstitit. Quare secundo in morbum delapsus, ac perinde desperatus, cum jam instare tempus extremum Judæi, illius cognati crederent, quod ab iis secreto fieri solet, mysterium æger audivit. Etenim ex legis peritis quidam natu grandis accedens illius auribus insusurrabat illa verba, quæ habes num. 18; sed sine ullo successu. Sive autem Judæi verba ista adhibuerint tamquam signum ad sanandos morbos; sive superstitio illos induxerit, ut imitarentur atque in speciem simularent illud, quod Christianis persuadebat fides actitare in hujusmodi rerum adiunctis; satis mirum accidit, a Judæis prorsus incredulis odhiberi verba, quæ præcipua et augustissima circa orbis Servatorem Jesum, quem caue pejus et angue perfidi isti oderant, fidei nostræ mysteria graphice exprimunt. At vero hujus facti fides solide stabilitur ex S. Epiphania, qui ista adjecit :

16 Omni, inquit, ego asseveratione confirmo, hæc mihi Josephum ipsum, quando jam erat od Christum conversus, narrasse. Quod insuper ab alio quopiam accepi, ait, quem pluribus ibidem num. 18 et 19 describit. Nullum, inquit recte Tillemontius, videmus medium dubitandi de duarum istarum historiarum, a duobus Sanctis allatarum veritate; qui certe nos fallere noluerint. Addit insuper, nescire se, num aliquis sit credendi locus, quod falli potuerint, de quo Calvinista quidam, ipso referente, eos accusat, ordinaria isti sectæ impudentia usus. Etenim illi non proferunt in medium nisi quod audierunt ipsimet. Aliud porro est, si S. Epiphanius afferre debuerit, quod Judæi semper dicerent moribundis ista verba mystica, prout observat Tillemontius; addens, non videre se locum dubitandi, quin aliquoties id saltem facerent. Verum textus Epiphaniæ discrete habet τὸ παρ' αὐτῶν ἀεὶ μυστηριωδῶς γινόμενον παρὰ τούτων ἤκουσε, quod ab iis secreto fieri solet mysterium æger audiit, prout est in versione Petavii, qua etiam usus fuit Tillemontius. Quod si illum textum magis presse ac verbum de verbo reddere voluerimus, sic cum

D

E

ad Christi fidem vocatus, semper obstinatus permansit.

F

Ista occasio-
ne mirum
Judæorum
factum a falsitate vindicatur,

inter-

A interpretabimur : Quod ab illis SEMPER mystice fiebat, ab ipsis audivit; jam vero si adverbium αἰ afficiat aliud sibi junctum adverbium μυστηριωδῶς (et certe quippe nō sic videatur hic illud posse afficere, cum immediate ipsi præponatur?) longe tum erit alius sensus; qui sic reddi poterit vel æquivalerebit huic : Id quod ab illis SEMPER MYSTICE fit, quando fit, vel quoties fit; ab ipsis audivit.

et explicatur :

17 Ubi vides non importari, quod ab illis hoc semper fiat. Quod si τὸ semper in illa propositione immediate afficiat copulam, tum sensus propositionis æquivalerebit huic : Quod ab illis ET FIT SEMPER, et MYSTICE quidem. Erunt fortasse, quibus hæc expositio videatur ad subtilitates philosophicas releganda potius, quam ad narrationem historicam, ab S. Epiphaniō neutiquam forte intentam. Esto : historici quippe in sensu potius vulgari loqui solent, de subtilitatibus istiusmodi minime solliciti; sed eo nos utcunque cogit factum ex adjunctis omnibus mirabile supra omnem modum, diceremus penitus supra omnem fidem, nisi ex ore duorum testium, et unius quidem omni exceptione majoris, S. Josephi videlicet, ore referretur; quod si illud aliquoties seu in certis quibusdam circumstantiis contigisse dicatur, manebit quidem vel sic prorsus mirum; sed paradoxum, quamquam eo pacto omnino non tollatur, magna saltem ex parte mitigabitur. Si melius aliquid occurrerit erudit in præsentī argumento, facile eis palmarum concesserimus, viam quamdam tentasse contenti, qua facilius forte aditus in impleto hoc negotio ad ipsam veritatem sterni possit. Addi his etiam possunt annotata ad caput secundum historię conversionis littera 1.

non tamen omnis in eo occurrens difficultas solvitur.

18 Tillemontius difficultatem complanare conatur, recurrendo partim ad evidentiam, qua adventus Messię probatur contigisse; partim ad profundam teubarum abyssum, et duritiem humani cordis, producto exemplo Josephi historici Judæorum; si celebris super Jesu Christo locus, inquit, vere ipsius est; de quo theologi polemicī viderint. At per hoc dicta difficultas non tollitur. Ne vero plura hujusmodi obdurationis exempla sectemur externa, quando domesticum S. Josephi nostri in promptu adest, cuius adamantinam obstinatę mentis duritiem nec tot frequentes ac manifestę Jesu Christi apparitiones, nec testimonium adeo singulare de Christo vel a juratissimis ejus hostibus prolatum emollire neutiquam potuere, nedum confessionem ullam tacitam vel expressam Christi Servatoris ex ipso extundere : nam is, teste S. Epiphaniō num. 20, cum in morbo adhuc esset, et a seniore inter alia hæc.. inaudisset.. animum nihilominus obfirmabat. Igitur Dominus.. iterum ei se in somnis objicit.. sanitati eum restituens; surgere jubens, et demum credere. At frustra : nam ubi convaluit, ne tum quidem credidit. Iterum ergo, recuperata jam sanitate, per visum ei Dominus offertur, et, quod nondum credidisset, accusat. Deinde apparitionibus et increpationibus accedunt promissa, et quarta jam se vice ipsi spectandum exhibet Dominus.

Datur a Christo potestas, ut Sanctus faciat miraculum, quo se ad Christianam fidem convertat;

19 Quo autem ei de religionis ipsius fide constet, si quod, ait, in meo nomine prodigium efficere volueris; me ipsum invoca, ego tibi præstabo. Promisso respondit eventus : nam furiosum in nomine Jesu Nazareni a dæmone liberavit, sicut narrat pluribus S. Epiphanius a num. 21. Interim tamen noster Josephus inveterata pertinacia obdu-

ruerat, num. 23. Porro circa hoc miraculum ab ipso tum, quando etiamnum in Judaismo sordescere semper pergebat, factum, observare juvat cum Baronio ad annum Christi 327, num. 31, cuius verba sunt ista : Quis miretur hæc a Josepho tentata, cum testentur Acta Apostolorum (cap. 19) eadem actitata a filiis Scævę principis sacerdotum? Licet res illis haud ita feliciter acciderit ac Josepho. Res gesta videri potest, loco citato. Miraculi vero hujus patranda potestatem, Josepho longe undequaque ob inveteratam animi duritiem indignissimo concessam forte audierat S. Basilius, quando in Regulis brevioribus ad Interrogationem 179 sic respondet : Porro quod munus Dei, donumve tribuatur alicui, non est mirandum. Siquidem Deus in tempore bonitatis et patientiæ, solem suum oriri facit super malos et bonos, idque sæpenumero ad utilitatem etiam vel ejus ipsius, cui donum tribuitur, quod videlicet, si fieri possit, Dei bonitatem reveritus aliquo modo incitetur, ut in eum gratus esse studeat : vel aliorum etiam, convenienter verbis Apostoli illis (ad Philippenses cap. 1 v. 15 :) Quidam quidem et propter invidiam et contentionem : quidam autem et propter bonam voluntatem Christum prædicant. Ceterum an et quo modo miracula fieri possint etiam a reprobis, explicabitur xxv hujus in Commentario prævio ad Vitam S. Magnerici, Trevirorum episcopi, § 8.

19 Et fructum quidem a S. Basilio mox indicatum producere potuisset in S. Josepho miraculum, quod fecit, si minus durus et obstinatus exstitisset. At Pastor bonus ovem illam perditam, adeo patienter et diu frustra hactenus quæsitam, suppliciis tandem ad se pertraxit, quam tot et tam inusitatis favoribus demulserat, ut vocem suam audiret. Conversionis quippe serię occasionem Josepho dedit dignitas, a Judæorum patriarcha ipsi collata, apostoli videlicet : quo officio cum accurate perfungi vellet, ac ministros quosdam ex eisdem improbos in ordinem redigere, dignitate etiam sua ipsos privans, implacabile apud ipsos contra se odium concitavit. Qui in lectione Evangeliorum ipsum deprehendunt, virgis cædunt, ad mortem quærun, ac fluvio Cydno submerguunt; ubi pro mortuo derelictus, sed servatus tamen a morte, postea salutaribus sacri baptismi lymphis immersus est, et Christo vivere cœpit; secundum ea, quæ refert S. Epiphanius num. 23 et sequentibus.

21 Itaque in amicitiam Constantini Magni imperatoris penitus intravit, qui, auditis ex ipso iis quæ contigerant, illi dignitatis præmium.. contulit, comitemque fecit, jubens insuper, ut quidquid vellet, optaret; num. 26. Petavius supra memoratus de isto honoris titulo ita notat pag. 38 : Comitum dignitas, nudus sine magistratu ac functione plerumque titulus fuit, ut ex Codice Theodosiano constat. Hanc Constantinus plerisque, ut refert Eusebius, concessit. Eadem per honorarios codicillos a principe conferebatur : qua de re ad Themistii orationem quartam pluribus disputavimus. Ita Petavius; ubi et plura de istis codicillis contra anonymum conjectorem; quo curiosum lectorem remittimus. De comitiva, prout ab Epiphaniū interprete nominatur, seu comitis dignitate agit Cangius in Glossario medię et infimę latinitatis; ubi variam istius tituli ac multiplicem notationem valde operose collegit : hic vero videtur indicari præfectura provincię seu istius saltem tractus terrę,

AUCTORE J. P.

E

ast alia occasione animus tandem ejus emollitur et convertitur.

F

Fit amicus Constantini magni, et ab eo creatur comes,

AUCTORE
J. P.

in quo sitæ crant civitates, ab Epiphanio enumeratæ, quibus Constantinus Magnus præfecerit S. Josephum eo saltcm usque, ut imperatoria auctoritate munitus tam contra Judæorum quam Arianorum machinationes, secure ac tuto ædificare ecclesias posset, et forte etiam judicis vel publici magistratus munus aliquod præterea exerceret, quo majorem fidei Christianæ ac meditati operis adversariis, qui opposituri sese videbantur, sui reverentiam atque observantiam incuteret.

ut secure et
tuto ecclesias
ædificare
possit,

22 Neque enim habebat duntaxat, quod a Judæis, quorum superstitionem deseruerat, sibi timere, sed vel maxime etiam Arianos hobeat infestos, quos, teste Epiphanio num. 5, summa infamia traducebat. Quippe unus ipse rectam ac sinceram fidem Scythopoli retinebat, cum reliqui essent Ariani. Quod nisi comitis dignitate fuisset præditus, ut hic eum honor ab Arianorum violentia tueretur, ne in ipsa quidem urbe Vir ille constitisset, præsertim sub Patrophilo, etc. Nec vero merum in eo sine re aut potestate hunc dignitatis titulum fuisse, argumento est illud, quod habemus num: 27 : At Josephus acceptis cum ea potestate (ædificandi videlicet ecclesias in Judæorum pagis omnibus et oppidis) ac dignitate litteris, Tiberiadem perrexit, unaque et diploma secum attulit, quibus impensas e fisco caperet, cum privatim ipse stipendia ex eodem acciperet. Atque hæc quidem pro instituto nostro sint satis. Si quis de comitum origine seu antiquitate, diversis eorum ordinibus, ac reliquis huc spectantibus plenius instrui desiderat, adeat Cangium in Glossario, Gothofredum tom. 2 in Commentario ad 13 titulum Theodosiani Codicis, et Tillemontium historiæ Imperatorum tom. 4, a pag. 285. Ad conversionem porro Sancti redeamus.

B

renovata forte hunc in finem a Constantino,

23 Baronius ad annum 327, num. 5 credit, Constantinum Magnum publicasse de novo occasione ipsius anno 329 rescriptum, quod fecerat jam tum ab anno 315, ad condemnandos igni Judæos, qui persequerentur eos, quibus placuisset ab eorum superstitione transire ad Christianam fidem. Sic loquitur Baronius : Occasione, puto, Josephi adversus Judæos lex olim lata Murgilli in Pannonia sub consulatu quarto Constantini atque Licinii, postea Constantinopoli ad cohibendos Judæos, qui agebant in Oriente, iterum sancita reperitur. eodem imperatore ad Euagrium rescribente. Vide Codicem Theodosianam tit. 8 de Judæis, etc., apud Gothofredum tom. 6, pag. 214; qui in hunc locum commentans pag. 215 : Sunt, inquit, qui haud improbabiliiter censent, eundem, de quo ibi proxime egerat, Josephum, huic legi ferendæ Constantino causam præbuisse.

C

quam adversus Judæos alias tulerat, lege.

24 Esto autem cogitatio ista non videatur habere fundamentum particulare juxta Tillemontium in historica collectione S. Josephi superius citota; satis tamen conformis apparet historiæ isti; e qua discimus, piissimum istum imperatorem S. Josepho neophyto magnos benevolentiae singularis favores contulisse; ipsumque Josephum, ecclesiæ Tiberiade construendæ intentum, pessimas a Judæis vexationes sustinuisse; ut facile contingere potuerit, ut ad Constantinum, apud quem gratia et auctoritate valebat plurimum, illas detulerit præsertim cum obstaculis illis manifeste contraireretur auctoritati, qua munitus egregie ubi eo fuerat ad condendus ecclesias; et Constantinus suamet sponte aliunde erga religio-

sissima ista opera prorsus impensissime totus floraret. Consule sis Eusebium in Vita Constantini lib. 2 et 3.

D

§ III. Exstructa Tiberiade a Sancto ecclesia; scriptum quoddam ipsi attributum; vitæ Chronotaxis; annus mortis incertus; locus, de quo agit Sancti historia, pluribus hic elucidatus.

Varias a S. Josepho ecclesias fuisse conditas, potestatem utique sibi ab imperatore Constantino Magno factam non segniter executioni mandante, discimus ex historia conversionis sub finem. Circa templum vero inter eas Adrianum Tiberiade, de quo ibidem num. 28, paucula præmittimus, quibus cognomenti istius ratio dari dilucidarique possit. Aelius Lampridius in historia Augusta ex recensione Claudii Salmasii Parisiis edita anno 1620, in Vita Alexandri Severi pag. 129: Christo, inquit, templum facere voluit, eumque inter deos recipere. Quod et Adrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus civitatibus sine simulacris jusserat fieri; quæ hodie idcirco, quia non habent numina, dicuntur Adriani, quæ ille ad hoc parasse dicebatur; sed prohibitus est ab iis, qui consulentes sacra, repererant omnes Christianos futuros, si id optato evenisset, et templa reliqua deserenda. Auctor notarum in historiam prædictam pag. 170, credere non vult id, quod hic asserit Lampridius, propterea quod alii hoc non dixerint; censetque templa ista jussa fieri, Adriani nomini sine dubio consecranda. Quod et Spartianus, inquit, in Vita illius testatur.

Circa ecclesiam a S. Josepho constructam

E

26 Sed quamquam is dicat pagina 7 quod per Asiam iter faciens templa sui nominis consecravit, ad quem locum respexit hic notarum auctor, ut videre est in notis ejus in Spartianum pag. 26; satis potest, quod Spartiani assertio non evertat dictum Lampridii, sed quod utrimque conciliari commodè possint. Et vero silentium aliorum auctorum, quo nititur dictus notorum auctor, an ratio sufficiens et satis solide fundata videri debet iis, qui Jesum Christum adorant, ut non credant verum esse, quod ejus inimici non sine gloria ipsius verum esse crediderunt? Certe Lampridius, gentilis auctor, neutiquam nobis, nec proin auctori notarum, suspectus esse debet, utpote qui tam ab adulatione erga Christianos, quam ab illorum sacris erat alienus. Salmasius in notis pag. 229 adeo istum locum non arrodit, ut potius supponat esse verum; quidquid autem sit de ista sive vera sive falsa prædictione, qua Adrianus prohibitus est, etc.: Deus enimvero eventum ejusdem verum esse voluit, non permittendo, ut imperator adeo improbus aliquam istius gloriæ partem haberet, quam soli imperatori Constantino reservabat, tamquam aliarum, quibus fulsit, laudum præcipuum ornamentum.

varia hic discutuntur;

F

27 Sed ut denuo ad S. Josephum revertamur; Isaacus Vossius de Sibyllinis oraculis, Oxonii editus anno 1680, cap. 3, pag. 18, apud Tillemontium in pluries adducta collectione historica pag. 299 citatur, quod ipse Sancto attribuat scriptum nomine Hypomnesticon, in multis, sicut additur bibliothecis inveniendum. At quidnam hoc scripti sit, fate-

uti et circa scriptum, quod videtur perperam ipsi attributum.

mur

AUCTORE
J. P.

A mur cum Tillemontio, nos nescire. Neque satis concipimus, quo fundamento scriptum aliquod possit attribui illi, cujus aliud nullum habemus scriptum, et cujus vitæ professio non videtur ad scribendum fuisse accommodata. Adde quod, cum scriptum illud in promptu non sit, ut nobis inspicere illud liceat, incompertum nobis sit, an et quinam characterismi in eo reluceant. Quin imo videtur nobis longe verosimilius, hujusmodi scriptum non esse S. Josephi comitis quia nihil de eo prodidit S. Epiphanius in istis præsertim ipsiusmet S. Josephi narrantis, nec non temporis ac rei narratæ adjunctis, in quibus totam pene singulatim ejus vitam audivit, et quidem sub finem vitæ ejus. Si operis istius possessoribus aliquid solidi in mentem veniat, quo illud S. Josepho vendicent, inventionem gratulabimur publico eruditorum bono; sed boni hoc ne vel per umbram quidem sperare audemus. Certiora habemus de tempore quo Sanctus vixit.

Ex characteris-
mismis tem-
poris, histo-
riæ de con-
versione
Sancti a S.
Epiphanio
intermixtis,
B

28 Sanctus quippe Epiphanius historiæ conversionis aliquot temporis characterismos intexuit, quibus et vitæ Sancti exordia, ejusdemque decursus ac finis probabiliter ordinari queant; et unde hanc chronotoxeos hypothesim constituere liceat. Natales ejus affigimus anno Christi circiter 286; conversionem a Judaismo anno circiter 326, ætatis 40: nam latitudinem aliquam ætatis utcumque satis maturæ videtur suadere tum munus tutoris, quo functus est, num. 8, tum crebro repetita, et toties ab ipso rejecta media pecuniaria, ut se converteret; tum denique dignitas apostolatus, a Juda Judæorum patriarcha, ad robustam jam ætatem provento, ipsi collata num. 23. Constantinum vero Magnum, qui tunc ab anno 323 regnabat in Oriente, vide Tillemontium tomo 4 historiæ Imperatorum art. 4, anno eodem, aut paulo post convenerit; a quo fuerit creatus comes anno 329, ætatis 43; anno 330 operam dederit ecclesiis ædificandis, ætatis 44; circa quod tempus contigerint Judæorum ad illas impediendas præstigiæ, num. 29. S. Eusebium Vercellensem, in exilium relegatum hospitio exceperit anno 355, ætatis 69; S. Epiphanius ad eum divertit, ac conversionis ejus historiam audierit ex ipsius ore, anno 356, cum affecta utique jam ætate foret ac septuagesimum plus minus annum ageret, teste S. Epiphanio num. 3.

C
ordinatur vi-
tæ chrono-
taxis:

29 Et sane illud circiter tempus satis apte congruit cum pauculis ejusdem historiæ minutiis, in quibus presse recensendis ob lapsum notabilem temporis, quo audierat eam narrari S. Epiphanius, loquitur modo opinantis, et ob longinquitatem temporis, quod narrationem inter et scriptionem interceserat, memoriæ quodammodo suæ diffusus, uti planum fit ex sequentibus: Erat tum patriarchæ nomen Ellet (ita enim et a Josepho nominari solitum arbitror, nisi me ob temporis longinquitatem fallit memoria) num. 2. Judas, opinor, patriarchæ nomen erat, neque tanto intervallo probe commemini, num. 10. Patriarcha Judas (ita enim forte vocabatur) num. 23. Templum, ... quod Adrianum, ni fallor, appellabant, num. 28. Illud itaque circiter tempus, ut iterum dicam, satis apte congruit tam cum audita ab S. Epiphanio historia, quam cum tempore, quo eam litteris mandavit: scripsit enim super Hæresibus anno 376, ac proinde annis post viginti, quam illam narrari audisset; uti conficitur ex Hæresi 66, cap. 20, pag. 638 edi-

tionis Petavianæ; ubi imperatores quosdam enumerans: Ad hunc annum, inquit, qui est Valentis decimus tertius, Gratiani nonus, Valentiniani junioris primus, etc.; Christi autem 376.

30 Jam vero quod S. Josephus paulo post, quam ad ipsum divertit S. Epiphanius, e vita excesserit, hinc credibile, illinc incertum est, Credibile, inquam, id est, quia S. Eusebius episcopus Vercellensis in epistola ad suos, a Baronio ad annum 356, a num. 92 producta, conqueritur, quod plurima Scythopoli a crudeli Potrophilo, Ariomania infectissimo, passus fuerit: cujus forte ansam querelæ non habuisset, si S. Josephus, egregius in paucis ac potens ipsius advocatus et defensor, tum temporis supervixisset. Hac de causa eum tunc non amplius superstitem fuisse, credibile censuit Tillemontius pag. 299. Sed non videtur satis expendisse rationes, quæ id, quod hinc apparet credibile, aliunde et æquali, si non majore fortasse cum similitudine, illud reddant incertum. Audiatur Baronius loco citato num. 91: Quod Ariani pollerent imperatoris (Constantii) auctoritate, haud passi sunt eum apud tantum hospitem commorari, quem Patrophilus a Josepho divulgum diræ custodiæ mancipavit: indigne enim ferebant cum ipse, tum Constantius, et ceteri Ariani, ut quem a sua ecclesia exilio abstraxissent, in Arianorum parœcia tanto dignaretur honore, cum hospitio Comitum, tum etiam visitatione ex diversis circumcirca provinciis insignium fama virorum. Atque hæc ratio Eminentissimi Annalium ecclesiasticorum conditoris nobis apparet præferenda conjecturæ Tillemontianæ; ut dicendum videatur, non satis constare, quamdiu sanctus Comes anno ætatis 70, Christi circiter 356 supervixerit. Castellonus ad textum sui Martyrologii Romani hac die nomini S. Josephi adscribit versus annum CCCLXIX; quod si verum esset, jam fuisset octogenario major: quod Castellano non assentimur, donec aliunde id probetur.

31 Quoniam vero de thermis Gadarensibus in historia ejus num. 11 fit mentio, et nonnulla circa istum locum nobis se offerunt paulo longiora, quam ut commode in annotatis nostris expandi queant; visum est potius ea huc conjicere, quæ et Baronius historiæ conversionis nostri Sancti, ex S. Epiphanio apud ipsum narratæ ad annum 327, intexuit, percommendam arripiens occasionem referendi sequentia, quæ memorat Eunapius Sardianus in Vitis philosophorum in Jamblichio, insigni fama philosopho, ad easdem thermas accedente, consentientia his, quæ scribit Epiphanius de diaboli præstigiis ibidem exercitis. Sic ergo res habet: Aliquanto post tempore placuit cunctis, stato anni tempore accedere Gadara, qui locus est thermarum in Syria, secundas a Baiis in Romano imperio obtinens, quibus nullæ balneæ calidæ comparari possunt. Istic cum lavaret, pariterque ceteri darent lavationi operam, nata de balneis disceptatione, subridens Jamblichus: Tametsi religione, inquit, impediar, quo minus ista aperiā, vestra tamen causa id fiet. Simulque jussit discipulos sciscitari a popularibus indigenis, quibus jam olim nominibus donati fuissent duo e calidis fonticulis minores, sed ceteris elegantiores venustioresque.

32 Illi postquam imperata fecissent, negarunt se causam nominum posse rescire: uni tamen Amori nomen esse; alteri Anteroti deo, amantium

sed de anno
mortis non
satis constat.

E

Thermas Ga-
darenses
præstigiis
infames fuis-
se,

F

constat ex
mira,

AUCTORE
J. P.

tiūm injuriæ vindici. Confestim ipse contacta manu aqua (sedebat enim forte in crepidine fontis, ubi depletur ac superfunditur alveus) paucis admurmuratis verbulis, de fontis imo pusionem excivit candidum, commoda statura, capillitio in fulvum aurum tincto, dorsi cute nitida, qui totus lavanti aut loto assimilis erat. Attonitis rei novitate comitibus: Transeamus, inquit, ad proximum fonticulum; simulque exurgens præcedebat, in cogitatione defixus, ac suspensio vultu; ibique eadem, quæ prius peragens, alterum Amorem evocavit, prioris per omnia similem, extra comas nigrantes, huic magis, et rutilas et per collum sparsas. Ambo pueruli circumfusi arcis complexibus Jamblichus velut naturali patri inhærebant: quos ille in proprias suas sedes e vestigio restituit, lotusque excessit, obstupefacto comitum et familiarium cœtu, qui ab eo tempore scrutari quidquam desierunt, et argumentis et signis, quæ viderant, tamquam validis habenis pertracti, in omnibus credulos se præbuerunt.

B
quæ hic nar-
ratur histo-
ria;

33 Ferebantur de illo in vulgus et alia fidei absona monstrique similia, quorum ego nihil scriptis mandare volui, ratus id parum tutum esse, Deoque invisum, si quis historiæ veraci et solida fide nixæ fabulas inanes, commentitias et fluxas inserat. Quid, quod et hæc ipsa scribo non sine religione quadam, metuens, ne rumores sint et fictæ auditiones; nisi quod viros sequor, qui fidem non adhibentes aliis, rei vitæ sensu permoti fuerunt. *Atque hæc tamquam vera admittit Baronius, ut quæ Eunapius ab Ædesio inter primos Jamblichi familiares se accepisse testatur. Et ad tempus quod attinet; ista quidem acciderunt his ipsis prope temporibus (quibus præstigiæ, ab Epiphania in historia sæpe dicta relatæ) nam (quod et Suidas habet) claruit Jamblichus sub Constantino; ad ultimamque senectutem eum pervenisse idem Eunapius tradit, prout ibidem Baronius observat. Verissime autem de infami isto prostibulo pronuntiat S. Epiphanius num. 12: Quæcumque loca divinis sunt celebrata prodigiis, in iis ex adverso exitiosas suas plagas tendere (dæmon) conatus est.*

C
dæmone co-
nante loca
sacra profa-
nare.

34 Eodem namque dæmonis artificio factum est, quod narrat S. Hieronymus epistola 49 ad Paulinum, editionis novissimæ Parisinæ Operum S. Hieronymi tomo 4, col. 564; quæ epistola alias est 13: Ab Hadriani temporibus usque ad imperium Constantini per annos circiter 180, in loco resurrectionis simulacrum Jovis; in crucis rupe statua ex marmore Veneris a gentibus posita colebatur, existimantibus persecutionis auctoribus, quod tollerent nobis fidem resurrectionis et crucis, si loca sancta per idola polluisent. Bethlehem nunc nostram, et augustissimum orbis locum... lucu inumbrat Thamus, id est Adonidis; et in specu, ubi quondam Christus parvulus vagiit, Veneris Amasius plangebatur. *Et sane similem sibi scopum præfixisse diceret diabolus, amatoris illecebris ac libidinibus opportunum reddendo ac spurciitiis deturpando profanandoque locum, quo de hic agimus: nam in illo situs est agro, Gadareno videlicet, qui Christi Domini præsentia ac miraculis celebratus habetur, uti ex Lucæ cap. 8 notat Petavius in Animadversionibus supra allegatis.*

§ IV. Historia conversionis S. Josephi qua occasione et qua fide scripta a S. Epiphania; alii ejusdem scriptores; cultus Sancti ex Martyrologio Romano, aliis sacris Fastis ignoti.

Qua occasione ad hanc conversionis historiam literis mandandam accesserit S. Epiphanius, disertis verbis indicat ipsemet; quando variis Ebionitarum erroribus relatis, tandem etiam circa eorum libros ita tradit: Atque Euangelium illi quidem secundum Matthæum admittunt, quo solo Cerinthianorum vel Merinthianorum instar utuntur; idque ipsum secundum Hebræos appellant. Etenim vere illud affirmare possumus, unum ex omnibus novi Testamenti scriptoribus Matthæum Hebraice ac litteris Hebraicis euangelicam historiam texisse*. Nec defuere, qui de Joannis Euangelio confirmarent, illud Hebraice Tiberiade in Judæorum gazophylaciis, et in secretioribus quibusdam penetralibus recondi: id quod nonnulli mihi, qui se ad Christi fidem e Judaismo transtulerant, accuratissime declararunt.

Libri ab
Ebionitis as-
servati et ad-
hiberi con-
sueti

36 Imo et Apostolorum Actus in Hebraicum sermonem perinde conversos e Græco iisdem in thesauris haberi, multorum sermone percrebuit; et qui nobis ista narrabant, indidem Christianæ amplectendæ fidei occasionem acceperunt. Fuit ex eorum numero Josephus quidam, etc.; a quibus verbis inchoat historiam istam nostram; cujus tam ex decursu quam ex fine patet, quod istorum librorum occasione ad scribendam illam animum adjece-rit. Etenim apertissime hoc indicat auctor ista clausula, qua narrationem suam absolvit: Ad hæc, inquit, obiter narranda digressi fuimus eorum occasione librorum, qui apud Judæos translati reperiuntur; cujusmodi est Joannis Euangelium et Apostolorum Actus Hebraice conversi. Ac de occasione quidem scribendi hæc dicta sunt, quibus adeo dilucide mentem auctor suam exposuit, ut addendum nihil reliquerit. Superest, ut de fide, qua scripsit, nunc etiam dicamus.

E
* texuisse

occasionem
dederunt S.
Epiphania
scribendi
hanc histo-
riam.

37 Fidem imprimis historiæ nostræ conciliat auctoritas S. Epiphani, in quo tum vitæ sanctimonia eluxit singularis, tum eruditio magna cum candore et sinceritate conjuncta. Ne pluribus summorum virorum elogiis coacervandis rem in longum sermonem extrahamus, delibare suffecerit pauca ex veterum elogiis, quæ Petavius Operibus ejus a se editis præmittit. S. Hieronymus libro de Scriptoribus ecclesiasticis: Epiphanius, inquit, Cypri Salaminæ episcopus, scripsit adversum omnes hæreses libros, et multa alia, quæ ab eruditis propter res, a simplicioribus propter verba lectitantur. Superest usque hodie, et in extrema senectute varia cudit opera. Et Apologia 2 contra Rufinum: Non tibi sufficit passim contra omnes detractio, nisi specialiter contra beatum et insignem Ecclesiæ sacerdotem styli tui lanceam dirigas? Quis est ille, qui velut necessitatem euangelizandi per omnes gentes et per omnes linguas habere se putat de Origene male loquendi; qui sex millia li-

F
Fidem histo-
riæ S. Jose-
phi conciliat
auctoritas S.
Epiphani,
qui illam
conscript,

brorum

AUCTORE
J. P.

A brorum ejus se legisse, quam plurima fratrum multitudine audiente, confessus est? Augustinus libro de Hæresibus ad Quodvultdeum sic habet: Usque ad istos ergo de Hæresibus opus suum perduxit supradictus (Epiphanius) episcopus Cyprius, apud Græcos inter magnos habitus, et a multis in catholicæ fidei sanitate laudatus. Plura tum ibi apud Petavium, tum apud nos iuvenies ad diem XII Maii, quo gesta S. Epiphani collecta et illustrata sunt.

qui ab eruditissimis alibi lapsus convincitur; sed illud

38 Novi equidem, majorem circa res ac tempora, nec non historiarum delectum a viris eruditissimis in eo accuratorem desiderari; prout liquet ex Baronii Annalium tomo tertio variis locis; Melchior Cano Locorum theologicorum lib. II, pag. 477; Petavio denique in Animadversionibus ad hæresim 68 Melchioranorum tomo 2 citato, a pag. 273; et ibidem adversus hæresim Arianorum 69, pag. 286. Sed sive falsis aut spuris alias usus Actis vel historiis, perperam falsa pro veris aliquando tradiderit; sive leviusculis aliorum narratiunculis plus justo credulus nimium detulerit; sive defectu sufficientis delectus res et tempora confuderit; obtinuerit hoc alibi in ipso, sed in nostra id historia neutiquam obtinere potest. Etenim non scribit hic nisi quæ ex Sancti ore hausit, et quæ ipsimet Saucto evenerant, et eodem prorsus modo quo evenerant, sincere et caudide sine ambagibus aut exaggerationibus hyperbolicis, omnem totius rei seriem pertexens, et ita quidem, ut ubi subodorari poterat in leviusculis quibusdam minutiis subesse posse memoriæ lapsum ob intercapitiis longitudinem, quæ inter tempus, quo historiam audierat narrari, et quo eam scripto consignabat, media interfluxerat; ita quidem, inquam, ut ideo suæ memoriæ diffusus expressiones locis bene multis ita attemperarit, ut nihil diceret præterquam quod probe tuuc memoria teneret, et eodem prorsus modo, quo memoriæ tuuc occurreret.

in hac historia non obtinet, quam suspexit Baronius,

39 Nec vero dici potest memoria hic lapsum esse S. Epiphanium: nam omnia et singula, quæ narravit, satis expressis ac vivis vestigiis memoriæ præsentia habuit. Ubi vero hinc inde in levioris momenti adjunctis videtur vacillasse, id indicare non prætermisit; cujus rei specimina dedimus num. 28. Sive ergo narrationis fontem, S. Josephum videlicet, sive narrationis scriptorem ipsum, S. Epiphanium, sive denique narrationis modum et æconomiam consideres; omnia candorem, sinceritatem ac fidem spirant. Quin imo ipsemet Annalium ecclesiasticorum conditor Baronius nullius erga S. Epiphani scripta adulationis suspectus, utpote qui alibi ipsum liberrime castigavit, hanc historiam certissimo approbationis suæ calculo commendavit: quam ubi ad annum 327 Annalibus suis integram intexuisset, auctori ejus sequenti epiphonemate ita applaudit: Hactenus de his S. Epiphanius: cui gratias agimus, quod tam egregiam historiam, adeoque certa et firma fide testatam, scriptorum monumentis posterorum memoriæ commendavit. Ad annum vero 132 agens de aquæ benedictæ usu in Ecclesia Catholica contra dæmones, exemplo S. Josephi comitis blaterones novaturientes confutat.

genuinam agnoscunt Tillemontius ac Legendista hypercriticus,

40 Tillemontius nimis in approbandarum historiarum delectu credulitatis vitio minime notandus, absit ut vel tantillum hujus historiæ veritatem infirmare voluerit, cum eam tamquam veram et genuinam Monumentis suis ecclesiasticis insertam voluerit; de

qua re supra dictum est. Hunc secutus hypercriticus neotericus Gallicus, arroderet alioqui plurima audacter et temere consuetus, inter Vitas Sanctorum hac die tomo 2, a pag 351 eidem historiæ locum dedit; quin imo in tabula Critica auctorum et Actorum mensis Julii pag. 18: Historia, inquit, ejus descripta fuit modo amplo et perquam accurato per S. Epiphanium, qui eam ex ore ejus didicerat, etc. Eandem neotericus item annalista Gallicus historiæ suæ ecclesiasticæ inseruit. Itaque ex productis hactenus tot arguentis pro veritate atque sinceritate hujus nostræ historiæ concludo, summam et indubitatam fidem historicam eidem esse habendam; quidquid tota ejusdem veritas ex ore duorum testium, Sancti videlicet Josephi, qui rem omnem ut propriam, qualis revera erat, narravit, et S. Epiphani qui eam ex ipsius Josephi narrantis ore excepit; duo namque sunt testes omni exceptione majores, et in quorum ore stet omne verbum.

41 Et sane non ex rumoribus adespotis, non ex obsoletis gerronum somniis, anilibusve næniis, aut ex obliteratis longinqua locorum, temporum ac personarum distantia vestigiis suam historiam deprompsit Epiphanius; at certa indubitataque fide singula accepit, eademque, quam accepit, fide ad posteros transmisit, satis præsentem, quamquam non omnino recentem, uti ex dictis patet, memoria. Audiatur ipsemet: Mihi vero hæc, uti dixi, omnia Josephus ipse narrabat. Hæc, inquam, non aliunde quam ex ipsomet illius ore didici, cum affecta jam ætate foret, ac septuagesimum plus minus annum ageret. Ad hunc Scythopoli diverteram, etc., num. 3. Cujus invisendi gratia cum ego, inquit, et fratres quidam alii venissemus, iisdem nos ædibus recepti fuimus. Ubi cum Josepho familiariter versati deque eo sciscitati, quid ipsi demum accidisset... ac quemadmodum a Judaismo ad Christianos transisset; hæc ab illo omnia auditive certa, non aliena fide explorata didicimus. Quæ cum ad fidelium utilitatem memoria digna cum primis arbitremur... quæ ad Josephum illum pertinerent, accuratius exsequi volumus, num. 4 et 5. Sed ad patriarchæ historiam, et ipsius adeo Josephi redeamus; quam in lectorum gratiam iisdem, quibus ille referebat verbis, accurata fide repræsentabimus, num. 6. Ut mihi ipse Josephus accuratissime narrabat, num. 13. Huc revocari possunt ea, quæ diximus superius, num. 15.

42 Collecta sunt hactenus, quæ ad illustrandam prorsus mirabilem S. Josephi comitis ad fidem Christi conversionem opportuna esse duximus; at nunc tractandum superest instituto nostro maxime necessarium neque parvi sane momenti argumentum sed ejusmodi certe, quod inter alia omnia, quæ de Sancti rebus institui queunt, principem merito locum sibi vendicet; illud videlicet, quod in antiquo e sacris Fastis stabiliendo ipsius cultu consistit. Ac mirabile quidem imprimis id accidit, quod nusquam gentium in ullis, quoad scutari quidem nobis licuit, Martyrologiis, sive ea sint supremæ sive mediæ sive infimæ ætatis, S. Josephus comes adscriptus invenitur. Consulta sunt omnis generis exemplaria Latina, et Græca item tam excusa quam manu scripta; ad aliarum quoque gentium tabulas itum est, sed irritum conatu: neque enim ullum vel per umbram quidem nominis istius hactenus nobis apparuit vestigium aut indicium, uedum mentio aliqua, non

nititurque certis S. Epiphani testimoniis.

E

F

S. Josephi nostri memoriam nullibi in Fastis reperimus præterquam in Martyrologio Romano;

magis

AUCTORE
J. P.

magis quam si nusquam terrarum S. Josephus comes exstitisset in rerum natura. Solum et unicum inter omnes, quantum scimus, sacros Fastos Martyrologium Romanum, tam anno 1635, quam antea editum, illius nomen diserte expressit hac die xxii. Istud prædicti anni 1625 ita brevissime: Scythopoli in Palæstina, S. Joseph comitis. Martyrologium Basiliense juxta Romanum ad novam Kalendarii rationem restitutum, et Jacobi Christophori episcopi Basiliensis jussu editum Friburgi Brisgoiæ, anno 1584, adjungit ista: Qui ex Judæo Christianus effectus, zelo Catholicæ disciplinæ atque miraculis coruscavit. Quæ haud dubie desumpta sunt ex prima Ramani Martyrologii editione, eum habeantur in ea, quæ prodiit anno 1586; ac proin quæ hic dicuntur, ad Romanum illud Martyrologium, tamquam ad primævum eorum fontem reducenda plane censemus.

incognito nobis fonte in illud assumptus

B

43 Quonam igitur ex fonte hunc Sanctum hausserint reformatores Martyrologii Romani; quo duce ac præmonstratore illum annua ibidem memoria honorarint, candide profiteamur, illud omnino nos latere. Idem esto judicium de die ac mense, quibus ibidem annuntiat. Quod nihilo plus intelligimus. De obitu enimvero ipsius, adde etiam de cultu, aut certo cultus die altissimum est silentium in historia conversionis apud S. Epiphanium; præter quem unicum et solum, qui hujus Sancti meminerit, nemo alius occurrit. Neque rem conficit Baronius, dicendo in notationibus ad Martyrologium Romanum, de quo Græci. Quinam enim, amabo, sunt tandem illi Græci? Cujusve ætatis et auctoritatis? Scriptine manu, an typis editi? Utinam vel unum unicum nominasset! si quem vidit præter S. Epiphanium, qui Sancti res gestas scripserit; vel si aliud aliquod monumentum ad manum habuit Baronius, ex quo constare nobis possit de continuato aut de inchoato saltem cultu, quo aliquando apud Orientalem gavisus fuerit ecclesiam; unde ad Occidentalem transierit, eadem, præeunte Martyrologio Romano, id est publicæ venerationis memoria donatus.

quem Baronius nunc, uti et alias non indicat satis determinate.

C

44 Suspicanur, bona diligentissimi Annalium ecclesiasticorum Parentis venia, per hanc annotationem, de quo Græci, nihil forte aliud indicare ipsum voluisse, quam quod de illo agat S. Epiphanius, ut qui summis raram imprimis ac plane mirabilem ejus conversionem ac virtutes alias laudibus prosequatur. Simile quid observatum a nobis fuit in Tractatu de Patriarchis Antiochenis, qui præfigitur tomo IV Julii, circa Sanctum, qui floruit eodem, quo hic noster, seculo quarto, nomine Cæsarium, Eudoxii patriarchæ Antiocheni, Arianorum omnium sceleratissimi patrem; qui Cæsarius tamquam martyr adscriptus legitur Martyrologio Romano ad diem xxviii Decembris: quem in locum hanc itidem non dissimilem annotationem adjecit Baronius, Græci de eodem. Sicut hic, ita ibi etiam indicavimus de-

siderium videndi illos Græcos produci, si quos vidit. Cæsarii hujus martyris præcones alios, quam Suidam, quem unum ab illo referri in Annalibus locis illic citatis, tunc diximus; quique hæc more suo forsitan hauserit ex Philostorgio, historiographo Ariano, ut ex ipsa hujus epitome, a Photio data colligere est lib. 4, cap. 4. Sed ne præpropere aut præmature quidquam hic statuamus, alio ista remittimus.

45 Ad Sanctum nostrum potius redeamus. Tillemontius recte Baronio regerit, quod Græci isto die, nempe xxii Julii, de illo in Menæis non loquantur; et quod neutiquam sit in Menologio Canisii, eo videlicet, quod is ex interpretatione Cardinalis Sirleti publici juris fecit; ex quo Baronius Sanctos in eo notatos excerpere consuevit, et inter illos, qui signantur in Romano, suum ipsis quoque locum dare. Neotericus legendista Gallicus alibi exotice criticus, hic vero præter morem facilis et liberalis: Ecclesia Græca, inquit, credidit, honorandam esse religioso cultu ejus memoriam; sed noverit severus ille toties præter æquum et bonum aliorum correctior, corrigendum se esse ob levitatem, qua transcribit ea, quæ probata nec vidit, nec probare ipsemet potuit. Nemo tamen hæc a nobis dicta ita accipiat, quasi expungendum censeamus e Romanis Fastis S. Josephum; (quem enim ille tenet in eo locum, tenere porro pergat) sed dissimulare non possumus, libentes nos visuros fuisse aliqua eerta indicia produci alieujus saltem legitimi cultus; id quod præ omnibus investigandum a nobis prius est, quam Sanctus aliquis, de quo hoc non satis constet, locum habeat in Opere nostro. Quod quia de S. Josepho non satis nobis probabatur, putavisse, ut candide rem ipsam eloquamur, nobis integrum non esse, ibidem ipsi locum dare, ob non reperta publicæ venerationis idonea monumenta; nisi una unica auctoritas secus persuasisset.

46 Nam quandoquidem inscribitur Martyrologio Romano, satis superque tutos nos esse putamus, si, illo duce præeunte, ipsum Operi nostro accenseamus, præsertim cum nihil noverimus, quod cultui ejus publico sit contrarium, quidquid ille sufficienter aliunde nobis non probetur. Accedit eo, quod forte alicubi circa illum aliquid viderit Baronius, etiamsi id satis clare non expresserit. Et vero nequaquam dubitamus, quin divina misericordia, adeo profuse dives in Sanctum nostrum, perfectum in illo conversionis opus operata fuerit, eumque piis ecclesiarum structuris, aliisque egregiis virtutibus obnixè intentum, ac publico, etiam tunc, quando etiamnum vivebat, miraculo donatum, de quo inferius num. 30, tandemque in pace consummatum ad se evocarit, æternum ipsi pro seria conversione, et vitæ Christianæ professione bravium datura. Reliquum nunc est, ut mirabilem conversionis historiam, notationibus, sicubi congruum fuerit, elucidatam subjiciamus.

Quamquam vero nulla ex Græcis legitimi cultus indicia habeamus,

E

Sanctum tamen hic damus, exemplo Martyrologii Romani.

F

A

HISTORIA CONVERSIONIS

Auctore S. Epiphanio, synchrono ac familiari, Panarii sive Adversus Hæreses tom. 2, lib. 1, a pag. 127 editionis Parisinæ, accurate et interprete Dionysio Petavio S. J. vulgatæ.

CAPUT I.

S. Josephus Judæus, ex visu mysteriorum baptismi et lectione Scripturæ sacræ deliberat de fide Christiana, sed nullo successu; filius Judæorum patriarchæ fæde corruptus.

B

S. Joseph Constantino Magno synchronus, et apud Judæos honoratus,

a

b

c

d

e

f

g

h

C

ad eorum patriarcham accessit episcopum Tiberiadensem,

k

ut baptismum clam ipsi impertiat; quæ res, uti et aliæ post narrantur,

l

m

baptismate ac divinis mysteriis initiatus est. Mihi vero hæc, uti dixi, omnia Josephus ipse narrabat. Hæc, inquam, non aliunde quam ex ipsomet illius ore didici, cum affecta jam ætate foret, ac septuagesimum plus minus annum ageret.

A. S. EPIPHANIO.

4 Ad hunc Scythopoli *n* diverteram, quo se Tiberiade ille contulerat, ibique splendida quædam ædificia sibi comparaverat. Tum enim Eusebius Vercellensis *o* in Italia episcopus, a Constantio ob fidei integritatem exulare jussus, ab illo hospitio erat exceptus. Cujus invisendi gratia cum ego et fratres quidam alii venissemus, iisdem nos ædibus recepti fuimus. Ubi cum Josepho familiariter versati, deque eo sciscitati, quid ipsi demum accidisset, quod eum apud Judæos illustrem fuisse sciremus, quive gestæ rei esset ordo, ac quemadmodum ad Christianos transisset, hæc ab illo omnia auditione certa, non aliena fide explorata didicimus.

n maxime producantur fide a S. Epiphanio tamquam ex ore S. Josephi exceptæ.

o

5 Quæ cum ad fidelium utilitatem memoria digna cumprimis arbitremur, propter eos libros, qui in Judæorum thesauris servantur, Hebraico sermone translati; quæ ad Josephum illum pertinerent, accuratius exsequi volumus. Nam is non modo Christianus erat, eamque fidem susceperat; sed et Arianos summa infamia traducebat. Quippe unus ipse rectam ac sinceram fidem Scythopoli retinebat, cum reliqui essent Ariani. Quod nisi comitis dignitate fuisset præditus, ut hic eum honor ab Arianorum violentia tueretur, ne in ipsa quidem urbe Vir ille constitisset, præsertim sub Patrophilo, Ariano episcopo *p*, qui et opibus, et crudelitate, et apud imperatorem Constantium familiaritate atque audacia plurimum poterat.

Causam scripti assignat auctor cum notitia S. Josephi.

E

p

6 In eadem etiam urbe quidam erat ætate junior, qui e Judæo traductus ad Christum, sinceram fidem retinebat; isque, quod minime palam auderet, clanculum ad nos veniebat. Sed Josephus lepidum quiddam nobis ac ridiculum narrabat, nec dubito quin sit verissimum. Aiebat enim mortua conjuge veritum se, ne ab Arianis violenter abreptus, clericus fieret; sæpe enim blande illum adeuntes, ut ad suam factionem transiret, hortabantur, ac majoris spe processus alliciebant: ut vel, si necesse foret, episcopatum ostenderent. Horum igitur metu alterum se matrimonium *q* iniisse dicebat, quo se ab illa manu impositione liberaret. Sed ad patriarchæ historiam, et ipsius adeo Josephi redeamus; quam in lectorum gratiam iisdem quibus ille referebat verbis, accurata fide repræsentabimus.

qui alterum matrimonium inil, ne ab Arianis ad sacros ordines promoveretur.

F

q

7 Cum itaque patriarcha baptismo hunc in modum initiaretur: Ego, inquebat, per januæ commissuram furtim introspectans, omnia, quæ ab episcopo patriarchæ fierent observabam, ac diligenter animo retinebam. Ubi inter cetera patriarcha vim quamdam auri non mediocrem tenens, hanc episcopo porrexit: Et, pro me, inquit, offero. Scriptum est enim: A sacerdotibus Dei alligari solvique in terris omnia, et eadem in cælo soluta fore vel alligata. Post hæc apertis foribus, sciscitantibusque de patriarcha, qui aderant, quemadmodum ex eo remedio valeret, percommode se habere respondit: quid enim diceret, præclare noverat.

Dictus baptismus a Josepho clam visus,

S

A S. EPIPHANIO.
et lectio sacræ Scripturæ deliberationem ei injicit de amplectenda fide Christiana;

r

sed obdurnatus permanet.

B

Interea patriarchæ filium, a Judæis ad quælibet nefanda pellectum,

C

8 Biduo dehinc vel triduo, adeunte sæpius per medici speciem episcopo, felici ex hac vita exitu patriarcha decessit, cum prius Josepho et alteri cuidam honestissimo viro tenerrimæ adhuc ætatis filium commisisset. Quocirca omnia ab illis ambobus administrabantur, quod esset patriarcha adhuc ætate puer ac propemodum infans, et inter illorum manus educaretur. Per idem tempus Josephi animum sollicitum habebat eorum recordatio, quæ in baptismo fieri mystica arcanaque viderat: et quidnam ageret, anxie cogitabat. Commodum illic Gazophylacii cella quædam erat obsignata (gaza r porro Hebraice thesaurum significat) cujus sigilli gratia plerisque varia de eo Gazophylacio suspicantibus, Josephus clam ausus aperire, nihil pecunarium reperit, sed libros dumtaxat, pecuniis omnibus præstantiores.

9 Quos dum evolvit, forte in illud incidit, de quo dictum est, Joannis Euangelium, e Græco in Hebraicum translatum, una cum Apostolorum Actibus. Ad hæc Matthæi quoque Hebraicam genealogiam invenit. Quibus perlectis, rursus ejus animus cruciari cœpit: et Christianam quidem fidem capessere, molestum ei videbatur; sed hæc duo nihilominus, et librorum lectio, et patriarchæ initiatio vehementer hominem angebant. Qui obdurato tamen, ut assolet, animo permansit.

10 Inter hæc adolescente jam Ellelis filio pupillo, qui ad spem patriarchatus educabatur, (neque enim magistratus apud Judæos ullus præripit, sed parentibus filii succedunt) mox ut ætatis florem ac vigorem attigit, ad ejus familiaritatem æquale quidam perniciose obrepunt otiosi adolescentes, ac moribus corrupti, (Judas, opinor, patriarchæ nomen erat, neque tamen tanto intervallo probe commemini.) Hi varia illum ad corruptelæ flagitiorumque genera pertrahebant, mulierum stupra, nefandas libidines, magicas præstigias, quibus ad cupiditates explendas illum adjuvabant; et amatoris illecebris, atque carminibus ad ejus complexum matronas ingenuas vi quadam adigebant.

ANNOTATA.

a Flavius Josephus videlicet, qui floruit anno æræ Christianæ 67. Plura bibliographi; ac nos die XXI hujus mentionem de eo fecimus in Sylloge historica S. Danielis prophetæ § 8, pag. 128.

b Ab elucidatione hujus loci incepimus nostrum Commentarium prævium.

c Constantini senioris imperatoris res gestæ ad diem XXI Maii, a pag. 12 illustratæ sunt. Obiit anno 337.

d Comitivam dignitatem pluribus exponit Commentarius noster prævius § 2.

e Diocæsarea in tractu Tiberiadis. S. Hieronymus in Præfatione in Jonam, tomo 3 editionis novissimæ col. 1470: Geth, inquit, in secundo Saphorim milliario, quæ hodie appellatur Diocæsarea, euntibus Tiberiadem haud grandis est viculus. Inferius num. 27 ab Epiphania Diocæsarea

dieitur Sephurim, satis utcumque conformiter eum S. Hieronymo.

f Capharnaum, urbs est ad lacum Genesareth, e sacris litteris notissima, quæ Christum habuit incolam, et cujus fuit propria civitas Matth. eap. 9, x. 1; et cap. 4, v. 13. S. Hieronymus in libro de Situ et nominibus locorum Hebraicorum, tom. 2. editionis citatæ col. 426: Capharnaum, inquit, juxta stagnum Gennezar, usque hodie oppidum in Galilæa Gentium (alias superiore) situm, in finibus Zabulon et Nephtholim.

g Patriarchæ apud Judæos officium habes in Commentario prævio § 1.

h Apostoli Judæorum pluribus descripti sunt ibidem.

i Patriarcham Huillum, a S. Hieronymo Apologia 1 adversus Ruffinum ex Origene memoratum, sed ab aliquo eum hoc Ellele confusum, habes apud Gothofredum citatum pag. 216.

k De Gamalielis genere satis multa diximus superius. Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui non sunt in Martyrologio Romano, ad diem 11 Decembris signat Gamalielem cum titulo martyris; additque in notis, ejus reliquias in ecclesia Pisana asservari. Castellanus in tabula Festorum, Martyrologio suo universali adjecta pag. 1082, agit de inventione reliquiarum Gamalielis, etc. Sed alio ista spectant.

l Medici professio haud tamquam repugnans dignitati aut sanctitati episcopali habebatur; prout conficitur ex Eusebio Ecclesiasticæ historiæ lib. 7. cap. 32, pag. 288 editionis Valesianæ; ubi Theodotus episcopus Laodicenus dicitur medicinæ... quæ in corporibus curandis constitit, omnium sine controversia peritissimus.

m Balneum intelligit neotericus Legendista Gallicus in Collectione historica Vitæ, de qua supra; quod et suadet inde, quod verecundiam simulans, universos abire jubens, etc., ut mox dicitur de patriarcha hic.

n Urbs est Palæstinæ ad Jordanem; de qua plura jam pridem dicta sunt ad diem XXI Februarii, pag. 247, occasione S. Severiani, ejusdem urbis episcopi et martyris.

o S. Eusebius, Vercellensis episcopus et martyr, notatur in Martyrologio Romano die 1 Augusti et xv Decembris, cujus gesta collegit Tillemontius Monument. eceles. tom. 7, a pag. 529. Sed hæc alio spectant. Hic autem obiter notandum est, quod occasione vocis Βερύγελλας, uti est in Græco textu apud Petavium (pro quo forte scribi debet Βερύλλας) in versione Operum S. Epiphania Latina, interprete Jano Cornario, anno 1564 Parisiis edita, inepte reddatur Fregellæ; et sic ibi dicitur perperam Eusebius Italiæ episcopus urbis Fregellæ.

p Habes apud Baronium ad annum Christi 325 Patrophilum Scythopolitarum inter primipilos Ariariorum. Tillemontius ipsum perstringit Monumentorum ecclesiasticorum tom. 7 variis locis, uti videre est in indice ad hunc tomum.

q An et quot liberos ex duobus istis matrimoniis habuerit, nusquam invenimus.

r Gaza vulgo Persica vox dicitur, sed ab Hebræis etiam usurpata, uti et a Latinis.

A

CAPUT II.

Patriarchæ filium frustra conatur S. Josephus ad frugem revocare ; triumphat nomen et crux Christi ; Josephus tamen in Judaismo pertinax.

Josephus, ejusdem tutor ad frugem reducere satagit ;

B
a b

sed frustra : nam impura amore insaniens,

c
d e

f

g

nec voti compos factus,

C

h

ad magicas præstigiis appellit animum ;

At Josephus, et alter pupilli curator senex, puerum sequi coacti, sane id permolestē ferre, et objurgare nonnumquam verbis, et hortari. Ille æqualibus suis multo magis obsequi : flagitia partim dissimulando, partim inficiando tegere. Neque enim tutores criminari ac vulgare scelera palam audebant, sed quasi erudiendi gratia opportuna monita suggerebant. Forte Gadera a ad thermas b proficiscuntur. Frequens illic mercatus quotannis celebratur : ad quem, undique lavandi causa dies aliquot confluunt, variorum ad morborum remedium, idque callidissimo dæmonis consilio geritur.

12 Nam quæcumque loca divinis sunt celebrata prodigiis c, in iis ex adverso exitiosas suas plagas tendere conatus est, atque illic viri cum mulieribus promiscue d lavare solent. Ac tum forte e erat in balneis ingenua mulier, eximia corporis venustate ac specie : quam adolescens inveteratæ libidinis aculeo percitus adamavit, ac per balnearum solum f ambulans, latus suum ad mulieris latus affricuit. Illa in nomine Christi semet obsignat g : nam Christiana erat ; quo minus peccare eam, aut lavare cum viris attinebat. Sed hæc plane imperitis atque idiotis ob ignaviam doctorum accidere solent, qui ejusmodi homines nullis documentis præmuniunt.

13 Verum ut sua Deus miracula demonstraret, omnibus suis conatibus patriarcha ille adolescens excidit, cum et ad eam misisset, et muneribus sollicitasset ; illa vero et internuncios contumeliose a se dimisisset, nec impudici amatoris artibus cessisset. Igitur socii, comperto juvenis mœrore, quem ex vehementi mulieris amore ceperat, potentiores quasdam præstigiis adornant, ut mihi ipse Josephus accuratissime narrabat. Nam post solis occasum vicinos ad tumulos infelicem puerum adducunt. Ibi enim sepulcra sunt, quæ Polyandria h vocantur, cavernæ nimirum rupibus incisæ.

14 Quo cum illum adduxissent, magica quædam carmina et execrationes, atque impietatis plenissimas artes adolescentis causa, concepto etiam nomine mulieris, expediunt. Interim divino nutu factum est, ut hæc seni alteri, qui cum Josepho erat, in animum venerint. Qui, re cognita, omnia cum Josepho communicat. Ac primum calamitatem suam deplorans, O nos, frater, miseros, inquit, ac vasa perditā ! Cuinam apposit custodes sumus ? Quid rei esset sciscitatus Josephus, nihil ante verbis ab eo didicit, quam manu prehensum senex in eum locum eduxit, ubi cum

adolescente nefaria illa manus inter mortuorum busta, maleficii causa convenerat.

A S. EPIPHANIO.

15 Ergo illi foris ad ingressum stantes, omnia, quæ ab iis fierent, exaudiunt, iisdemque abeuntibus se subducunt. Neque enim admodum advesperascebat ; sed utpote sub occasum solis dubia luce discerni adhuc oculis aliquid poterat. Mox sceleratis illis a sepulcro digressis, cum collega Josephus ingreditur. Ibi maleficiorum instrumenta reperiunt in humum abjecta, quæ, ut aiebat, humano potu ac sanguine aspersa, immisto pulvere discedentes reliquerant.

sed nequidquam ;

16 Tum vero compertæ illorum insidiæ, cognitumque, cujus hæc mulieris causa molirentur ; itaque quantum artes illæ possent, expectabant. Cum nihil venefici isti promovissent, ac se mulier et Christi signo, et fidei præsidio defenderet, cognitum est, adolescentem tres integras noctes illius alliciendæ gratia substitisse, ac demum spe sua frustratum cum impostoribus jurgio contendisse. Tertium hoc Josephus documentum Christianæ religionis habuit, quo nihil adversus Christi nomen, crucisque signum i valere maleficia comperit ; neque propterea Christianus ut esset, in animum induxit.

signo crucis ac Christi nomine prævalente : quo viso nondum Christianus fit Josephus ;

i
E

17 Secundum hæc Christus ei se in somnis objicit ; et : Ego, inquit, sum Jesus, quem majores tui in crucem egerunt : proinde in me credito. At Josephus ne ita quidem perpulsus vehementem in morbum ac desperatum incidit. Tum Dominus ei rursus apparens, ut in se crederet, hortatur ; ita valetudinis compotem futurum. Hoc ubi facturum recepit, ac repente convaluit, in eadem animi obstinatione persistit. Quare secundo in morbum delapsus, ac perinde desperatus, cum jam instare tempus extremum k Judæi, illius cognati, crederent, quod ab iis secreto fieri solet, mysterium, æger audiit. Etenim ex legisperitis quidam natu grandis accedens, illius hæc auribus insusurrabat.

neque eo ipsum permovit apparitio Christi, sed præter promissum obstinatus mansit.

k

18 Crede, inquit, Jesum sub Pontio Pilato cruci affixum, Dei Filium, et ex Maria postea genitum, Christum esse Dei, et a mortuis excitatum ; et ad mortuos vivosque judicandos esse venturum. Omni ego asseveratione confirmo, hæc mihi Josephum ipsum in rei gestæ exponenda serie narrasse l. Quod insuper ab alio quopiam accepi, qui Judæus adhuc ob illorum metum erat, atque inter Christianos persæpe degebat, eosque et observabat plurimum et amabat, qui per Bethelis, Ephraimique solitudinem ab urbe Hiericuntthis m ad montium n juga tendenti mihi comitem se itineris adjunxit. Huic ego cum de Christi Domini adventu nounulla proponerem, nulla in re contradicebat.

Alia denuo ad Christi fidem amplectendam monitio,

F
l

m n

19 Qua re plurimum admiratus, quid causæ tandem esset, hominem interrogavi (et erat alioqui legis suæ peritus, ac disputandi sane non expertus) cur, inquam, mihi nihil responderet, ac de Christo Jesu Domino nostro mihi consentiret. Ad quæ ille subjecit : moribundum se quandoque a Judæis insusurrari sibi in aurem leviter audisse, Jesus Christus crucifixus, Dei filius, de te judicabit. Sed hæc hactenus ; quod ad rem præsentem attinet, revera, ut accepimus, dicta sunt. Redeo jam ad Josephum.

et auctoris digressionem circa Judæum.

20 Is cum in morbo adhuc esset, et a seniore

A S. EPIPHANIO.
Apparet Josephum iterum ac quarto Jesus; sed ne vel tum quidem credere in illum voluit.

inter alia hæc, quæ diximus, inaudisset: Jesus Christus de te judicabit, animum nihilominus obfirmabat. Igitur Dominus pro ingenti sua erga homines misericordia iterum ei se in somnis objicit: Teque, ait, sanitati restituo. Surge modo, et nunc demum credito. Verum ubi convaluit, ne tum quidem credidit. Iterum ergo recuperata jam sanitate per visum ei Dominus offertur, et quod nondum credidisset accusat. Inde amplissima quædam promittens, sic alloquitur: Ut tibi, inquit, de religionis meæ fide constet, si quod in nomine meo prodigium efficere volueris, meipsum invoca; ego tibi præstabo.

ANNOTATA.

B a Gadara, inquit S. Hieronymus lib. de Situ et nominibus locorum Hebræorum citato, col. 451 urbs trans Jordanem, contra Scythopolim et Tyberiadem ad orientalem plagam sita in monte, ad cuius radices aquæ calidæ erumpunt, balneis desuper ædificatis. Plura de hoc loco Cellarius Notitiæ orbis antiqui tom. 2, lib. 3, cap. 13.

b De thermis istis plura suggerit Commentarius prævius a num. 30.

c Locus hic ibidem expositus fuit num. 33.

C d Græce est ἀνδρόγυνος γὰρ ἐκείσε λούονται. Petavius pluries modo citatus, variis notitiis locum hunc in suis ad eundem Animadversionibus illustravit, quas, ne forte curiosus aliquis hic desideret, huc transcribo. Mira, inquit, vocis usurpatio, qua promiscuas utriusque sexus balneas fuisse significat. Est enim ἀνδρόγυνον λούεσθαι, idem ac promiscue. Sic in Constitutionum Apost. lib. 1, cap. 9, ἀνδρόγυνον γυνή πιστή μὴ λούεσθω. Quod impurissimi perditissimique genus exempli Romæ etiam aliquando fuit. Adrianus autem, authore Spartiano, lavacra pro sexibus separavit. Quod idem ab Alexandro postea revocatum. Lampridius: Balnea mista Romæ exhiberi prohibuit; quod quidem jam ante prohibitum Heliogabalus fieri permiserat. Quanto prudentius moderatiusque Romani illi veteres, a quibus hoc manavit institutum, ut filii cum parentibus puberes, vel generi non lavarentur, ne paternæ reverentiæ auctoritas minueretur, ait Ambrosius 1 Off., cap. 18, et Cicero 1 Off. At vero non Christiani modo quilibet, sed etiam, quod mirandum, ac detestandum magis est, clerici ipsi cum mulieribus plerumque lavare consueverant. Quæ flagitiosa licentia cum in Christianis omnibus, tum in posterioribus istis canonum severitate coerceri opus habuit, quos ibidem citat Petavius. Varia etiam circa balnea notantur ad libri 1 Constitutionum Apostolicarum jam memoratum caput 9, inter sanctorum Patrum, qui temporibus Apostolicis floruerunt opera, etc., editionis novæ anni 1700, pag. 209.

e Græce est κατὰ συγκυρίαν, id est forte, vel uti redditur Luc. cap. 10, v. 31 accidit, ut. Ineptissime Cornarius, juxta Syceyriam; qui Syceyriam locum esse credidit: nam, teste Petavio hic, συγκυρίαν antea legebatur, non tamen Συγκυρίαν majusculo Σ, ut quidam, inquit, asscrit.

f Græce διῶν ἐν τῷ ἀέρι, Cornarius, deambulans in aere; sed ὁ ἀὴρ balnei partem esse, ex Ga-

lano ad Glauc. pridem observatum fuisse ab eruditissimis hominibus, etsi non liquet quænam pars illa sit, recte hic notat Petavius: quam ipse interim solum reddidit.

g Hic Eminentissimum Annualium conditorem immerito et insulse insectatur Casaubonus, quod salutaris illius signi virtute Christianam mulierem e tanto castitatis periculo liberatam ab Epiphanio dici putet. Quod Epiphanium voluisse negat, sed nec ullam in signo crucis ad efficienda miracula propriam inesse virtutem: neque vero aliter quam ut piam cærimoniam adhibitam in Ecclesia veteri, quæ orationi adjuncta animos fidelium ad Christi crucem eveheret. Vide Petavium, et ca, quæ nos ex ipso inferius.

h Notæ in Julii Pollucis Onomastice Græce et Latine editum Amstelodami anno 1706, segmento 16, lib. 9, cap. 4, pag. 986, ad vocem πολυάνδρεια observant ista: In Hesychio est πολυάνδριον, τάφος πολυχώρητος, μνημα; sed seu πολυάνδριον seu πολυάνδρειον scribas, parum refert; attamen prior scriptio magis est usitata. Πολυάνδρεια vero sepulcra erant capaciora, in quibus plusculæ locandis cadaveribus fuere cellulæ. Hieronymus in Prophetas haud raro meminit: et hujusmodi publica fuisse videntur sepulcra, in quibus honoris ergo viri fortes, et bene de republica meritiissimi condi solebant. Cousili etiam de hac voce potest Lexicon Suidæ.

i Ex textu Græco S. Epiphani, qui Latine paulo ante hic redditur, cum nihil veneficii isti promovissent, etc. Petavius mox citatus Casaubonum ita superiores nœnias prosequentem: Quis negare audebit, aliud hoc esse, quam quod scribit Baronius, dicere Epiphanium signi crucis virtute, illam mulierculam fuisse periculo ereptam, recte solideque confutat, ut qui oscitanter hanc Epiphani historiam legerit, prout ex hoc loco satis apparet: ubi quidnam aliud Epiphanius narrat, quam crucis præcipue signum, et invocationem nominis Christi mulieri præsidium attulisse? Infinita sunt antiquiorum Patrum testimonia, quibus illud, quod iste negat, efficitur, veterem nempe Ecclesiam salutari crucis signo vim quamdam tribuisse; id quod ex Basilio potissimum, ceteros ut omittat, Petavius invicte probat. Quæ tanti Patris auctoritas σταυρομάστιγας, si omnem nondum frontem exuerint, confundere debet. Huc maxime conducunt annotata inferius ad cap. 3, littera g.

k Editio Petavii habet ὑποληφθεὶς δὲ τελευτᾶν; qui monet in Animadversionibus hic, antea lectum fuisse ὑπολειφθεὶς. (vertit enim Cornarius, relictusque velut moriturus) additque, se ex regio codice ὑποληφθεὶς restituisse; idque et narrationis seriem postulare. Quod et recte probat. Neque enim moribundum Judæi eum cognati deseruerant; quos mysticum illud insusurrasse dicit.

l Petavius in Animadversionibus, hic Epiphani, inquit, otiosus quidam nugator nimix credulitatis accusat, quod falsa Judæi unius aut alterius narratione inductus, existimaverit, morituris omnibus mysterium illud in aurem immurmurari. Scribit enim τὸ παρ' αὐτῶν αἰὲ μυστηριωδῶς γινόμενον. Verum ut hæc mera fabula sit, nullam omnino sanctissimus Pater culpam hac in re sustinet; qui quod a fide dignis hominibus acceperat, simpliciter, uti narratum sibi erat, nullo suo interposito judicio re-

A tulit. Quid est autem cur de Christo plerosque id sibi Judæorum persuasisse non putamus? Neque enim mentitum fuisse Josephum comitem vel Calvinianus iste nisi impudenter finxerit. Ita Petavius; sed de ista re pluribus disscriimus in Commentario prævio a num. 14.

m Ἱερίχων in veteri et in novo Testamento nomen est indeclinabile; quod tamen varie apud varios inflectitur. Mendose hic Jerichunthis; nam ultima syllaba non per adspiratam litteram θ, sed per tenuem τ effertur; ac proinde Latine absque adspirata h exprimi debet. De cujus loci situ et eventibus varia collegit Adrichomius in Theatro terræ Sanctæ pag. 18.

n Ab Hierichunte, relicta ad Occidentem Hierosolyma, itur Septemtrionem versus primo ad montes Bethel, deinde hinc ad montes Ephraim, milliarium unius horæ circiter octo linea recta ab Hierichunte distantes, si credimus mappæ topographicæ tribus Ephraim, etc., apud Adrichomium ante paginam 25. Major enim alibi notatur distantia.

B

CAPUT III.

Miraculo, quod patrat, non convertitur; promovetur a Judæis, deinde cœditur et morte exponitur; at tandem baptizatus condit ecclesias; ac crucis signo præstigias eorum dissolvit.

Accepta in confirmationem fidei Christianæ potestate faciendi miraculum,

C

Erat in urbe Tiberiade furiosus quidam, nudo corpore circumcursans, qui cum sæpius indueretur, ut ejusmodi hominum mos est, vestes suas lacerabat. In eo Josephus, quæ per visum acceperat, experiri gestiens, dubitare tamen non nihil, ac pudore retardari. Confirmato tandem animo, intra ædes adducit; et occlusis foribus, aquam manibus hauriens et amentem illum cruce consignatum aspergens: In nomine, inquit, Jesu Nazareni crucifixi exi dæmon ab hoc homine, isque sanus esto. Ad hæc ille vociferans et humi procumbens, atque ex ore spumas agens, seseque dilanians, diu permansit immobilis: ut mortuum jam esse Josephus crederet.

furiosum a dæmone liberat S. Josephus;

22 Donec interjecto horæ spatio vultum perfricans surrexit. Tum se nudum animadvertens, occultare ac manibus pudenda protegere, eo se habitu corporis esse, permolestè ferre. Denique veste ab Josepho ex iis, quarum copia erat, injecta, sibi restitutus, animoque compositus, magnas illi secundum Deum gratias egit, cujus se beneficio liberatum agnosceret; eundemque tota urbe pervulgavit. Ita Judæorum omnium, qui istic erant, aures miraculi illius fama pervasit. Ex quo rumor ingens percrebuit, ita illis jactantibus: Josephus, aperto gazophylacio, scriptum Dei nomen invenit, eoque lecto mirifica portenta ac prodigia facit.

sed vel sic in obstinatione sua obfirmatur,

23 Neque falso ista differebantur, etsi non eo quo illi suspicabantur, modo contigerant. Interim Josephus inveterata pertinacia obduruerat.

Sed clementissimus Dominus, qui sese diligentibus præclara quædam offert consequendæ salutis præsidia, eadem illis impertit, quos æternæ vitæ felicitate dignari constituit. Per idem tempus cum jam patriarcha Judas (ita enim forte vocabatur) ad robustam ætatem pervenisset, Josephum præmii loco apostolatus (dignitatis id nomen est) honore ac commodis exornat. Inde cum litteris in Ciliciam proficiscitur. Quo cum accessisset, unoquoque ex oppido decimas ac primitias a provincialibus Judæis exigebat.

24 Ac tum casu contigit, ut nescio qua in urbe in vicina ecclesiæ domo diversaretur. Exinde contracta cum episcopo familiaritate clam ab eo Euangeliorum librum postulat ac legit. Et quoniam pro ea, quam gerebat, Apostoli functione (ita enim ut diximus, ea dignitas vocatur) summam præ se gravitatem, atque in constituenda disciplina severitatem ferebat, cui rei præstandæ fuerat electus, ac plerosque synagogis præfectos, et sacerdotes ac presbyteros, et Azanitas, quo nomine diaconos aut ministros appellant, homines improbos in ordinem redegerat, ac dignitate privarat, multorum in se convertit odia.

25 Qui ut eum ulciscerentur, curiosius explorare, et quæ ab illo gererentur, inquirere sumopere cupiebant. Ob eas igitur causas acutissime tandem odorati ex improvise impetum in ædes faciunt, atque in ipsa Euangeliorum lectione Josephum opprimunt. Hic libro de manibus erepto hominem corripunt, et ad terram allisum, vociferantes maximisque contumeliis vexantes, in synagogam abducunt, virgisque cœdunt. Primum hoc ab illo legitimum certamen pro fide susceptum. Ad hæc accurrit urbis episcopus, eumque ex illorum manibus eripit.

26 Alias deinde cum iter agentem offendissent (sic enim ipse narrabat) in Cydnum a abijciunt; atque illum impetu fluminis abreptum ac sub aquas demersum periisse rati, magnopere gavisi sunt. Sed is servatus, postea coelesti lavatione dignatus est. Hinc ad comitatum profectus, ad Constantini imperatoris amicitiam pervenit, eique quidquid sibi acciderat, exposuit; principem se Judæos inter dignitatis locum habuisse; sed visa sibi frequentia divinitus oblata, invitante Domino, ut ad fidei cognitionisque suæ sanctissimam sortem, ac salutem sese transferret. At optimus imperator, Christique revera servus, et divino quodam inter principes ardore post Davidem, Ezechiam, et Josiam æstuans, hoc illi dignitatis præmium, quod paulo ante retulimus, contulit, comitemque fecit, jubens insuper, ut quidquid vellet optaret.

27 Ille nihil aliud nisi hoc unum maximi beneficii loco postulavit, sibi ut in Judæorum pagis omnibus et oppidis exstruendarum in Christi honorem ecclesiarum potestas imperatoris edicto fieret. Quibus in locis nemo umquam ecclesias ædificare potuerat; quod nullus inter eos neque gentilis, neque Samaritanus, neque Christianus habitaret. Præsertimque Tiberiade, Diocæsareæ, quæ et Sephurim dicitur, Nazareti b, Capharnaïmi; ibi diligenter hoc observant, nemo ut gentis alterius domicilium illic habeat c. At Josephus, acceptis cum ea potestate ac dignitate litteris, Tiberiadem perrexit, unaque et diplomata

secum

A S. EPIPHANIO.

a Judæis ad apostolatum promotus;

quem munere suo recte junctum et legendo Evangelio occupatum virgis cœdunt,

et interimere machinantur; sed servatur et baptismo tandem abluatur, bene favente ei Constantino Magno,

F

et comitis dignitatem impertiente cum potestate ædificandi ecclesias:

b

c

A S. EPIPHANIO.

quarum dum unam concedere instituit Tiberiade, rem impedire maleficiis

d

conantur Judæi; sed Josephus,

B

e f

facto crucis signo et invocato nomine Jesu, palam eorum præstigiis dissolvit,

g

atque alia alibi templa extruxit.

secum attulit, quibus impensas e fisco caperet, cum privatim ipse stipendia ex eodem acciperet.

28 Igitur Tiberiade ecclesiam ædificare cœpit. Erat in eadem urbe templum ingens olim extructum, quod Adrianum d, nisi fallor, appellabant. Quod cum imperfectum hactenus mansisset, oppidani publicas in balneas commutare studebant. Hoc Josephus nactus, ad id, quod animo conceperat, accommodare instituit. Et ut quadrato lapide quaternum cubitorum certam ad altitudinem erectum invenerat, veteri structuræ novam ecclesiæ molem imponere statuit. Ad id calce viva opus erat, reliquaque omni materia. Igitur caminos extra urbem fieri non paucos imperat, septenos circiter, quos vulgo fornaces nominant

29 Sub hæc Judæi ad audenda quælibet projecti, ad usita ei genti maleficia confugiunt. Etenim magicis carminibus ac præstigiis vim ignis impedire egregii homines aggressi sunt; sed non perpetuo potuerunt. At initio tamen cessabat ignis, nihilque coquebat, naturæ suæ velut officio destitutus. Tum qui suppetitando igni pabulo, virgultis scilicet ac fruticibus erant appositæ, cum nihil se proficere animadverterent, rem ad Josephum deferunt. Pupugit ea res hominem, statimque cœlestis in Dominum ardore succensus, extra urbem advolat; aquam postulat; affertur in æneo vase, quod campsacen e vulgo, illic cacubium f vocant.

30 Eo coram omnibus accepto (nam ad hoc spectaculum Judæorum turba convenerat, ut rei eventum, ac quid tandem Josephus ageret viderent) crucis signum g super illud digito ducit, ac Jesu nomen invocans magna voce sic loquitur: In nomine Jesu Nazareni, quem mei pariter atque horum omnium, qui hic adstant, majores in crucem egerunt, hæc aqua vim habeto ad magicas artes, maleficiaque omnia restinguenda, quæ isti compararunt, ab eademque vis igni sua restituatur, quo Domini domus absolvi possit. His dictis, fornacibus singulis aquam aspergit. Ita dissolutis præstigiis, coram omnibus, ignis effervuit.

31 Quo miraculo commota turba magnis vocibus exclamavit: Unus est Deus, qui Christianos adjuvat; itaque discessit. Ac sæpe alias vexantibus Judæis tandem veteris templi partem extruxit, in eaque parvam ecclesiam condidit. Post inde discedens Scythopoli concedit. Diocæsareæ porro aliisque in oppidis postremo ecclesias ædificavit. Ad hæc obiter narranda digressi fuimus, eorum occasione librorum, qui apud Judæos translati reperiuntur, cujusmodi est Joannis Evangelium et Apostolorum Actus Hebraice conversi. Sed de hac historica relatione hactenus.

ANNOTATA.

a Cydnus, notissimus Ciliciæ amnis, mediam Tarsum interfluit; in quo dum lavat Alexander Magnus, præsentissimo mortis periculo sese exposuit; ut videre est apud Quintum Curtium lib. 3; quem et eodem libro pluribus describit in hæc verba: Cydnus non spatio aquarum, sed liquore

memorabilis: quippe leni tractu a fontibus labens puro solo excipitur. Nec torrentes incurunt, qui placide manantis alveum turbent. Itaque incorruptus, idemque frigidissimus; quippe multa riparum amœnitate inumbratus, ubique fontibus suis similis in mare evadit; Cilicium videlicet, quod est Mediterranci pars.

b Nazareth, inquit S. Hieronymus, lib. de Situ, etc., supra citato, unde et Dominus noster Salvator Nazaræus vocatus est; sed et nos apud veteres quasi opprobrio Nazaræi dicebamur; quos nunc Christianos vocant. Est autem usque hodie in Galilæa viculus contra Legionem in quinto decimo ejus milliario ad Orientalem plagam juxta montem Thabor, nomine Nazara. Duabus leucis a monte Thabor, trium autem dierum itinere ab Hierusalem distat, teste Adrichomio pag. 141; ubi et citatur auctor, qui putavit fuisse ad occasum montis Thabor. Oppidum vero Nazareth colli impositum fuisse, liquet ex Luc. cap. 4, v. 29. Nominis etymon traditur apud S. Hieronymum epistola 44, alias 17 Paulæ et Eustochii ad Marcellam: Ibimus ad Nazareth, et juxta interpretationem nominis ejus, florem videbimus Galilææ. Plura de hoc loco satis sunt obvia ex sacris Litteris.

c Quando autem et a quo imperatore concessum sit Judæis, habitare in aliquibus locis Palæstinæ, et nec alios alterius gentis inter eos commorari posse, plane incertum habetur: ab ea enim provincia eosdem ignominiose sæpe ejectos fuisse, superius dictum est. Ita Baronius ad annum 327, num. 34 in hunc S. Epiphani locum observat; ut res plane mirabilis sit, quam hic narrat Epiphanius, non tamen incredibilis ob auctoritatem asserentis, qui in illis circumstantiis, in quibus erat, illam scire potuit ac debuit.

d Plura ad hanc vocem spectantia dedit Commentarii prævii § 2.

e Καψάκης, capsula; vide Cangium, ubi præter hoc Epiphani, alia insuper exempla reperies.

f Forte κουκούμιον, inquit Petavius in Animadversionibus hic; quod est cucuma, vasis genus; in quo, ut est apud Cangium in Glossario ad scriptores mediæ et infimæ Latinitatis, aqua calefit, aut aliquid maceratur, lato ventre instar cucumeris. Ibidem addit exempla; in quorum uno indicatur sic vocatum a sono fervoris. Joannes Meursius in Glossario Græco-barbaro vult in textu hoc Epiphani describendum esse κουκούριον: sed Cangius in Glossario ad scriptores mediæ et infimæ Græcitatatis, ad vocem κουκούριον perperam, inquit, Meursius κουκούριον, alii κουκούριον legendum contendunt: idem enim est quod καψάκη, capsula, cista. Vox est indigenarum; uti clarissime indicat S. Epiphanius, dum sic dicit: Κουκούριον δὲ τοῦτο οἱ ἐπιχώριοι καλοῦσι.

g Affine exemplum ac geminum occurrit apud Photium Cod. cxvi ex Georgio Alexandrino in Actis S. Chrysostomi: .Feminæ, inquit, Euclæ nomine filius, febri ad medicorum desperationem correptus, a Joanne curatus est aqua, quam ille cruce signatam ad aspergendum dederat. Præmiserat ista: Leo etiam, ut ferunt, viatores multos abripiebat; at cum rogatus Joannes cruce eis signum impressisset, hujus mox ille vi exanimatus est. Audiant hæc crucis osorcs, suamque pseudo-ecclesiam in restringenda sanctissimæ crucis vir-

tute

A tute sese formasse, et antiquam reformasse debuccinent : quæ ideo huc adducere placuit tum quia antiqua sunt, tum quia a Sancto facta, qui et non diu post S. Josephum nostrum eodem seculo IV floruit, et cum S. Epiphanio vixit, eodem fere tempore mortuus.

DE S. WANDREGISILO ABBATE

IN CÆNOBIO FONTANELLÆ APUD ROTOMAGOS. P. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Acta S. Wandregisili; miracula; historia translationis in montem Blandinium; eorumque auctores.

ANNO DCLXVII.

S. Wandregisili Acta damus duplicia, utraque ab auctore coævo;

quorum priora sincera, a Philippo Labbeo primum edita,

Sancti Wandregisili, seu Wandregisili, et Wandregesilli, cognomento Wandonis, vernacule saint Wandrille, qui monasterii cognominis, quod et Fontanella dicitur, fundator et abbas primus fuit, diem hodie natalem, ut infra videbimus, Ecclesia celebrat. Scripta jam olim ante seculum nonum ejus Acta fuisse, testatur, qui circa annum Christi 835 floruit, auctor Chronici Fontanellensis, quod habes in Spicilegio Acheriano postremæ editionis tom. 2, a pag. 263 : ait enim cap. 16, inter alios codices antiquos ab Harduino monacho Fontanellensi, scribendi, seu potius litteras pingendi, arte peritissimo, atque anno Christi 811, ut asserit Mabillonius, vita functo, scriptum etiam fuisse Librum Vitarum sanctorum Wandregisili, Ansberti et Wlfranni confessorum Christi : jam tum ergo vetustiora apud Fontanellam exstabant harum Vitarum exemplaria, unde suum ille exscripserit; quæque, nisi multum fallor, Vitam illam S. Wandregisili continebant, quam secundo loco daturi hic sumus. Bina enim Acta proferemus, exemplo Mabillonii seculo 2 SS. Benedictini Ordinis a pag. 526, et utraque quidem ab auctoribus coævis elaborata, utraque jam prælo vulgata.

2 Priora Labbeus noster edidit tom. 1 Bibliothecæ Mss. librorum pag. 784, ea mutuatus, ut ait, ex veteribus membranis, quas, a viro sibi amicissimo et eruditione præstanti acceptas, ipsi exhibuit D. d'Herouval antiquitatis illustrandæ studiosissimus. Ab eodem Herouvallo communicata illa fuerunt Mabillonio, qui eadem denuo loco, quem assignavimus, post Labbeum, typis expressit. Addit vero, codicem illum, seu membranas Herouvallianas bibliothecæ quondam Corbeiensis fuisse, ac litteris uncialibus exaratas. Idem priorem hanc Vitam sinceram esse censet et integram; auctorem vero ejus monachum facit cænobii Jurensis, quod Romanum seu Romanis dicebatur; quia nimirum in illo cænobio commoratus aliquamdiu fuerit Sanctus, ibique miraculum illud acciderit, quod auctor hic num. 17, ipso Sancto Domini narrante cognovisse se scribit; deinde, quia eundem hunc

scriptorem, atque ipsa hæc verba designare videatur auctor Vitæ secundæ, cum post idem illud miraculum num. 12 subdit : Hæc de Viro Domini revelatio ostensa fuerat cuidam servo Dei, in ipso loco (Jurensi monasterio) degenti, qui et nobis narrare solitus erat. Certe iste auctor, subjicit Mabillonius, de Fontanella monasterio, quasi de alieno domicilio loquitur, tametsi Wandregisilum Patrem nostrum appellet num. 29 : ex quo et illud saltem sequitur, ut non modo Vita prior a posteriore, sed etiam lujus ab illius auctore plurimum differant.

3 Scriptoris hujus ætatem ex dictis facile colliges; Wandregisili namque æqualem satis aperte se prodit numero 17 verbis modo recitatis. Idem eruere est ex prologo, ubi num. 1 sic habet : Ad texendam Vitam beati domni Wandregisili excitatus, aggrediar ego facultate, qua valeo : ... plurima quippe mihi de ipsius beatissimi Viri virtutibus pandere, multa a memetipso visa (puta quæ sunt facta ante discessum Sancti ex Jurensi monasterio;) plerumque etiam venerabilium monachorum, seu discipulorum ejus (Fontanellensium opinor,) qui per prolixa ei tempora servierunt, relatione prolata, quæ non tantum audita, sed visa narrant... expressi stylo. Similia sunt alibi : ex quibus licet conjicere, quanto in pretio sit habendum hoc opusculum, tametsi barbære passim et obscure compositum, ac forte propterea minus quam alterum, de quo mox dicam, in codicibus Mss. obvium, ac typis nunquam ante Labbei tempora subjectum : neque enim Vitam hanc primam Surinus edidit, ut perperam notat Jacobus Longus in Bibliotheca Historica Gallicana num. 5529; sed secundam, ut inspicienti palam erit. Uter autem fidelius autographum idem typis expresserit, Labbeus, an Mabillonius, definire non ausim; discrepant certe non raro; ut annotabo, cum operæ pretium fuerit. Est quidem editio Mabillonii plerumque emendatior, quam Labbei; sed hujus videtur ad codicem membraneum exacta religiosius. Itaque cum Labbeum infidelitatis non arguat Mabillonius, suspicor, ipsummet immutasse autographi sententias illas et voces, quas judicabat vel corruptas esse, vel minus perspicuas.

4 Vita posterior auctoris est anonymi, sed monachi Fontanellensis, ut quidem erui videtur ex ejus prologo, in quo S. Wandregisilum beatissimum Patrem, alium Patrem, venerandum Patrem appellat; opusque suum S. Lantberto episcopo tunc Lugdunensi, sed abbati paulo ante Fontanelano, ac S. Wandregisili successor, inscribit : episcopo, inquam, Lantberto inscripsit, ut ex verbis

auctoris ætatem per se probant.

Acta altera posterius scripta ab alio auctore,

ipsis

AUCTORE
P. B.

ipsis recte probat Mabillonius hic in observationibus præviis num. 2; non vero Lantberto etiam tum abbati Fontanellensi, ut idem Mabillonius, sui, ut fit, oblitus, male observat in notis ad Vitam secundam pag. 545. Exinde etiam patet, concinnatum esse hanc Vitam post initum omnium Christi 681, quo S. Lantbertus in episcopatu Lugdunensi successisse debuit S. Genesio; siquidem verum illud est, quod annis antea tredecim ac mensibus octo ab obitu sancti Wandregisili, hoc est, a mense Julio anni Christi 667, Fontanellense cœnobium abbas gubernaverit, uti docuimus in Actis ejus ad diem XIV Aprilis: aut certe post annum Christi 678 elaboratum esse opus hoc necesse est, si potior habenda est auctoritas, quæ sane antiqua videtur, Actorum S. Condedi apud Mabillonium in Actis SS. Benedictini Ordinis seculo 2, pag. 864; ubi omnis septimus regis Theoderici illigatur anno secundo S. Ansberti abbatis, qui S. Lantberto apud Fontanellam successit: sic enim omnis Theoderici sextus alligandus est anno primo S. Ansberti, quo scilicet Lantberto, ex abbatis dignitate ad episcopalem assumpto, successerit; annus vero is erat Christi 678. Cave tamen, si auctorem hunc sequeris, ne S. Lantbertum cum Actorum ejus auctore per annos tredecim abbatem fuisse statuas, quod fecit Mabillonius: id enim repugnat aperte Actis S. Condedi, in quibus annus Lantberti nonus dicitur Theoderici tertius; ac proinde Theoderici sextus dici debet Lantberti duodecimus, quo juxta hunc auctorem ex abbate sit factus Lugdunensis episcopus.

B

et quidem
synchrono,
clariora
sunt, sed
interpolata.

5 Posterius etiam concepta videtur hæc Vita, quam prima; cum hujus ordinem presse sequatur usque ad conditum Fontanellæ cœnobium, atque aliqua insuper suppleat, quæ in alia fuerant prætermissa; eaque imprimis, quæ Fontanellense primordium consecuto sunt; unde ei auctorem arguos Fontanellam fuisse. Idem tomen prioris, atque adeo et S. Wandregisili, de quo scribit, æqualis prope modum fuit; quod ipse de se in prologo testatur his verbis: Inseremus ergo illa, quæ veris assertionibus experti sumus fuisse patrata: non nulla enim a memetipso visa, etc.; tum etiam hisce, quæ supra dedimus ex num. 12: Hæc de Viro Domini revelatio ostensa fuerat cuidam servo Dei (auctori prioris Vitæ; ut etiam censet Mabillonius) in ipso loco degenti, qui et nobis narrare solitus erat. Tanto ergo pluris facienda hæc essent Acta, quanto prioribus clariora sunt et auctiora; nisi locis postmodum aliquot, ut infra videbitur, interpolato fuisse constaret; quod eorum pretio mirum quantum deterit, nec eam tamen ob rem omittenda prorsus illa putavi, quod priorum explanationem quamdam et supplementum contineant; tum quod hæc sola in usu fere hactenus fuerint ac porro esse pergant in quibusdam ecclesiis; ut adeo a nobis illustrari merito debeant.

C

ea nos damus
ex Mss. codi-
cibus:

6 Edidit hæc etiam Laurentius Surius ad hunc diem; sed plurimum immutata tum per capita singula, tum maxime sub initium et finem totius operis: nam et alium prologum exhibet; et translationem trium corporum sanctorum a S. Baisio accuratam, soli accommodat S. Wandregisilo, de quo non sine battologia repetit, sepultum eum fuisse in ecclesia S. Pauli per annos quadraginta. Nos ea deprompsimus ex codice membraneo Ms. Volcellensi, contulimusque cum alio codice Ms. monasterii quon-

dam Thosani, itemque cum editis apud Mabillonium in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini seculo secundo, a pag. 534. Tum varias lectiones eorum, quæ quidem alicujus momenti sunt, assignavimus in annotatis. Cum hisce consonat S. Wandregisili Vita Ms. cœnobii S. Cotharinæ, alias sanctissimæ Trinitatis juxta Rotomagum, quantum quidem ex iis conjicimus, quæ consultus olim o Bollando nostro respondit Joannes Prevotius, vir studiis nostris addictissimus, et ecclesiæ Rotomagensis canonicus ac bibliothecarius. Hoc solum ab exemplaribus nostris differre videtur: quod conditam Fontanellam asserat anno Dominicæ Incarnationis DCLXXII, sub die Kalend. Martiarum, Indictione octava, retinet tamen annum Clodovei undecimum; deinde quod obitum Sancti consignet anno Lotharii tertii duodecimo, quem ceteri codices od annum ejusdem undecimum figunt; denique quod in translatione S. Wandregisili annum quintum Baisii anno Christi 694 innectat. Verum in hisce secum pugnat. Quid vero in hac parte sit rectius, aut minus aberrans, infra discutietur.

7 Actis S. Wandregisili miracula subjicimus, quæ de pluribus aliqua circumferuntur. Ea desumpsimus ex eodem codice nostro Valcellensi, quem ad alia Mss., Thosanum scilicet, et Aquicinctinum, itemque ad excusum Mabillonii in Actis SS. Benedicti seculo 2, pag. 547 exegimus exemplaria, notatis, quæ ad rem facere visa sunt, sicubi collati inter se textus differrent; additisque iis omnibus, quæ Mabillonius consulto prætermisit. Qui miracula ista collegit, monachum se quoque Fontanellensem fuisse, non obscure profitetur in præfatione; cum hæc scripsisse se affirmat amore prædicti patris, sancti Wandregisili ac jussione prælatorum cœnobii Fontanellensis. Ætatem vero suam indicat cum alibi, tum num. 44, ubi se aperte significat interfuisse cum aliis translationi reliquiarum factæ anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo octogesimo quinto. Notandum vero est, pleraque hic recensita prodigia, tametsi S. Wandregisilo præcipue adscribuntur, illi tamen cum S. Ansberto censi posse communia; cum apud amborum reliquias fere contigerint. Est et aliud S. Wandregisili miraculum, post hujus auctoris ætatem patratum, quod ex Appendice altera od Chronicum Fontanellense apud Acherium in Spicilegio tom. 2 secundæ editionis dabimus in hoc Commentario infra num. 37 et sequentibus: nam ea, quæ ad illa tempora pertinent, quibus ejus reliquæ Gandorum translatae sunt, legi poterunt in Historia adventus earum in montem Blondinum, qua de nunc agendum.

8 Itaque miraculis S. Wandregisili historiam subnectemus translationis ejus in montem Blandinum, qui olim Gandavo odjacebat, nunc ejusdem urbis menibus includitur. Vulgarunt eam pridem Acherius et Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis sancti Benedicti seculo quinto, a pag. 200, sed rescisso maximam partem exordio, forte quia justo verbosius videbatur; nos illud tamen, qualecunque demum est, supplendum putavimus, ne desiderari quidquam ex authentico monumento possit; idque ex eodem codice manuscripto, unde auctores jam dicti sua protulerunt: nam illius apographum ipse nobiscum, Vir Cl. Aimericus Bigotius anno Christi 1665 perhumaniter communicavit; ita tamen descriptum, ut satis intelligas, autographi characteres

D

E

uti et mira-
cula ejus se-
culo nono
collecta; et
quædam po-
steriora;

F

tum histo-
riam trans-
lationis in
montem
Blondinum.

racteres

A racteres non numquam fuisse ambiguos. Quare apographum hoc nostrum eum impresso illo contulimus; imo et cum ejusdem historiae parte non exigua in libello Ms. Officiorum propriorum ecclesiae Blandiniensis. Porro narrationis hujus auctor monachus quidam cœnobii Blandiniensis anonymus fuit; ut ab ipso stotim exordio elueescit. De ætate ejus ita sentit Mabillonius in observationibus præviis: De illius ætate etsi nihil certi definire possum, eum tamen annum millesimum et centesimum excessisse, non facile crediderim; siquidem (num. 49) miraculum arborum, in flores autumnii tempore erumpentium, suo adhuc tempore quotannis evenisse attestatur: quod haud scio, an pluribus ab hac translatione seculis perduravit; cum illius apud subsequentes auctores nulla mentio reperitur.

Quid in horum editione servatum.

B 9 Reperi præterea inter schedas nostras Sermone aliquem in solemnitate S. Wandregisili, descriptum (unde, aut a quo, nescio) et missum ad Supporem anonymum monasterii Aquicinctini anno Christi 1582. Satis is quidem concinnus est, auctoremque arguit non medioeriter eruditum; quia tamen mores unice spectat, nec quidquam Aetis nostris lucis affert, suppressendum judicavi; maxime cum assequi non potuerim, cujus tandem ætatis esset. In reliquis autem, quæ supra commemoravi, producendis, usitotum nobis morem servari; ita ut Vitam primam, quæ textu continuo ab initio ad finem usque decurrebat, in capita numerosque discreverim: alterius vero Vitæ ordinem, cum nimium concisus videretur, in longiora capita sic secui, ut quæ prius capita fuerant, nunc totidem sint numeris servato interim eodem ad marginem titulo, qui in codice nostro singulis capitibus respondebat. In miraenlis priorem capitum inscriptionumque rationem non satis æquabilem, contraxi digessique, ut visum, nulla in textu ipso facta uspiam immutatione; quod idem in ceteris observatum est. Superest modo, ut ea discutiam, quæ in monumentis hisce vestris vel dubia sunt, vel interpolata, vel omissa; quod ut ordine faciam, ipsa rerum narratarum tempora sequar.

C § II. Sancti Natales, vita in seculo ducta, conversio ad institutum monasticum, et horum ratio chronologica.

Nascitur apud Firdumenses patre Walchiso,

Wandregisilus, in Vita priori num. 4 dicitur oriundus territorio Verdunensium, natalibus nobilis, et summis parentibus. Consonat Vita posterior num. I, sed addit: Denique genitor ejus (S. Vandregisili) Walchisus nomine, ex nobilissima prosapia ortus, consobrinus exstiterat Pipini excellentissimi principis Francorum. Walchisum quoque Sancti nostri patrem appellant alii plures apud Dominicum in Variis antiquitatis monumentis, quæ Ansberti familiae redivivæ subjungit pag. 6, 12, 13, 15; et Bouchetum in Vera origine familiae regum Franciæ inter probationes primæ partis pag. 38, 39, 52. Verum quis ille Walchisus, aut cujus Pipini consobrinus? Hujus genitor, inquit auctor Chronici Fontanellensis in Spicilegio Acheriano tom. 2 novæ editionis pag. 264, Walchisus nuncupatus nomine, ut veraci didicimus

traditione seniorum, patruus gloriosissimi Pipini, ducis Francorum, filii Anchisi exstitit. Statuit ergo Walchisum fuisse filium S. Arnulphi episcopi Metensis; ac fratrem Ansegisi, qui ex S. Begga, B. Pipini Landensis filia, Pipinum Crassum seu Heristallum genuit: quæ etiam instrumentorum apud Bouchetum et Dominicum citatorum, Joannis Ipeiri in Chronico S. Bertini parte 9, Sigeberti in Chronico ad annum Christi 692, aliorumque passim etiam juniorum, ut Arturi du Monstier in Neustria pia, ubi de Fontanella, cap. I, Jacobi Malbraneq nostri, De Morinis tom I, lib. 3, cap. 31, Pagii in Criticis Baronianis ad annum Christi 944, num. 9, imo et Majorum aliquando nostrorum sententia fuit, quamquam obiter tantum insinuata in annotatis ad Vitam S. Ansberti die IX Februarii pag. 350.

11 Sed opinionem hanc et nos in sequenti tomo ad diem XXI Februarii in Commentario ad Aeta B. Pipini, atque alibi sæpius missam fecimus, et eruditi deinde plures explodendam putarunt, atque imprimis Hadrianns Valesius Rerum Francicarum lib. 19. pag. 141, Cointius in Annalibus ad annum Christi 601, num. 41, Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini seculo 2, pag. 535: qui recte negant, S. Arnulpho Metensi filium, præter S. Chlodulphum atque Ansegisum, ullum fuisse: quod et antiquissima docet auctoritas, ut vidimus in Commentario ad Aeta ejusdem S. Arnulphi die XVIII hujus mensis § 2, et ratio temporum aperte demonstrat: nam quo pacto S. Arnulphus, quem natum ibidem ostendimus versus annum Christi 582, Walchisi pater esse potuerit, eum hujus Walchisi filius S. Wandregisilus ne fingi quidem possit post annum Christi 601 natus, ut ex iis, quæ dicuntur infra, patebit? Deinde S. Chlodulpho, filio S. Arnulphi primogenito, minorem ætate non fuisse S. Wandregisilum docet Cointius modo assignatus; qui tamen ætati S. Wandregisili tot annos detrahit, quot alius nemo. Natum ergo oportet comminisci nepotem ante patrem; Wandregisilum, inquam, ante Walchisum, si hunc S. Arnulphi filium, illum nepotem fuisse quis velit.

12 Adhærendum est igitur auctori nostro, quem hoc loco corruptum esse non scimus, cum asserit Walchisum, non Pipini Crassi patrnum, sed Pipini, ut ex tempore colligi debet, Landensis consobrinum fuisse; nam quod ei titulus additur excellentissimi principis Francorum, quem Heristollus, non Landensi, tribui solitum esse vult Cointius, in eo facile admittam interpolationis aliquid intrusum in coætanei scriptoris textum fuisse; quamquam neque epitheton illud ab ipsius B. Pipini Landensis conditione usquequaque videri debeat alienum. Consobrini porro dici proprie solent duarum sororum filii; unde, si sic auctorem nostrum placet intelligere, dicendæ erunt Gualchisi et Pipini hujus motres fuisse sorores; neque proinde audendus est, auctore nostro et ætate et merito multo inferior, Umno in Vita S. Arnulphi, quam secundo loco exhibuimus ad diem XVIII hujus mensis, eum ait cap. I, num. 9: Ex hujus Pipini (de Landensi mentionem paulo ante fecerat) sorore, Waldrada nomine, natus est Gualchisus, qui sanctum genuit Wandregisilum, Christi confessorem. Sic enim inter se Pipinus et Walchisus consobrini non essent, sed ille hujus avunculus, hic illius e sorore nepos. Bonchetus Waldradam ipsius Walchisi non

AUCTORE P. B.

qui non fuit filius S. Arnulphi episcopi Metensis,

E

sed B. Pipini Landensis consobrinus,

F

matrem

AUCTORE
P. B.

matrem facit, sed conjugem, e qua genuerit S. Wandregisilum; cum asserti hujus sui in citatis probationibus testem omnino nullum proferat, qui vel Waldradam uspiam nominet, nos ignotam nobis Sancti nostri matrem fateri malumus, quam illam temere designare. Auctor Vitæ S. Godonis ad diem xxvi Maii pag. 444, ipsam Wandregisilum appellat Pipini consobrinum; sed usus id vulgo habet, ut consobrini etiam dicantur consobrinorum filii. Chronicon Malleacense apud Labbeum tom. 2 Bibliothecæ Mss. pag. 193 asserit Waltchisum consobrinum Dagoberti regis atque ceterorum regum existisse. In Vita nostra secunda num. 14 dicitur etiam Erchinoaldus, qui sub Clodovæo Major domus fuit, ex materna origine beati Viri (Wandregisili) consanguineus; idem vero Erchinoaldus, teste Fredegario cap. 84, consanguineus fuit de genitrice Dagoberti. Hæc de Sancti nobilitate.

nascitur, in-
quam, non
anno Christi
570 circiter;

B

13 Quis annus natalis ei fuerit, antiquior Vita non indicat; innuit tamen, illum Dagobertini regni primordiis, sive anno post Christum natum 622, vix annis amplius vixit quinque priorem esse potuisse; cum dicit num. 9, quod ipsum Hominem Dei in juventute Dagobertus rex in suo ministerio habuerit. Juvenis ergo erat, cum Dagobertus regnaret, sub eoque Wandregisilus, ut num. 4 dicitur, exerceret exacturam commissam sibi. Idem argumentum duci debet ex Chronico Fontanellensi apud Acherium, cap. 1, num. 2, ubi dicitur idem Vir Domini, adolescentiæ dum polleret ætatis in annis, in aula gloriosissimi regis Dagoberti nobilissime militaribus negotiis ac aulicis disciplinis educatus esse. Non igitur natus est anno Christi 570, ut notant Chronicon quoddam Ms. Normannicum, et quidem, ut videtur, abbatia Fontanellensis, in Codice quodam antiquo membraneo, qui olim ad Thosanos pertinuit, deinde ad abbatiam Dunensem transiit, quod a Christi nativitate ad annum usque 1204 compendiosissime deducitur, itemque aliud Chronicum Normannicum a Christi nato usque ad annum 1220 pertingens, quod est in codice Ms. Reginæ Sueciæ, num. 322, ut notavit Henschenius, qui excerpta nobis ex eo nonnulla reliquit. Idem assernit Arturus Neustriæ piæ pag. 131; et sequitur fere ex Vita S. Wandregisili secunda num. 27, ubi narratur obiisse, anno Christi 665, annorum circiter nonaginta sex. Hoc, inquam, repugnat prioribus et sinceris Actis Sancti nostri; non enim hic juvenis appellari posset anno Christi 622, quo regnare primum cœpit in Austrasia Dagobertus; qui annos amplius quinquaginta vixisset; qua ætate etiam ridiculum esset parentes comminisci, qui tum primum enim juberent desponsare sibi puellam, quod is juxta eorum jussionem fecisse memoratur in Vita prima num. 5; idque sub Dagoberto; quandoquidem nuptias illas consecuta mox est mntuo conjugis utriusque consensu conversio amborum ad perfectioris vitæ institutum, regnum obtinente Dagoberto, ut ibidem dicitur num. 9.

sed omnino
sub finem se-
culi sexti,

14 Et vero interpolatam hic esse Vitam secundam aperta demonstrat antilogia: nam qui loco citato ad annum Christi 665 vita defunctus fingitur nonagenario major, idem num. 1 ortum inclytæ nativitatæ habuisse dicitur tempore quo sceptrum regni Francorum fortis rex Dagobertus honeste gubernabat; cum ab initio regni Dagoberti, usque ad annum Christi 665 anni tantum intercedant 43.

Sed et falso illum asseri sub Dagoberto natum constabit tum ex anno Christi 667, quem ultimum S. Wandregisili fuisse infra probabimus, tum ex ætate qua migravit in cælum: erat enim in senectute, ut est in Actis ejus prioribus num. 27, et quidem ætate longa defectus, canebat sæpissime, dicens: Heu mihi! quia peregrinatio mea prolongata est; ibidem num. 31, et juxta posteriora Acta num. 20, iter agens non in equo vehi jam poterat, videlicet in ultimo jam positus ævo; sed vehiculo deportabatur. In Vita quoque S. Ansberti archiepiscopi Rotomagensis tom. 2 Februarii pag. 349, num. 13 dicitur Sanctus noster morti vicinus jam in decrepita ætate positus. Videntur hæc sane virum significare septuagenario haud multo minorem: ut ergo tam senem statuamus anno Christi 667, et adhuc juvenem ac vegetum regnante Dagoberto, excante circiter seculo sexto natum putamus.

15 Nec displicet conjectura Majorum nostrorum in annotatis ad locum e Vita S. Ansberti citatum, qua suspicati sunt amannensium oscitantia factum, ut in secunda S. Wandregisili vita commutatæ sint cyfræ ætatem ejus denotantes, atque ita pro 69 jam legi 96, quo pacto natus esset circa annum Christi 598, annumque egisset ætatis vigesimum quartum (qui certe ad juventutem pertinet) cum Dagobertus Austrasiæ regnum capesscret. Cointius tamen ad annum Christi 601, num. 40, non transpositos numeros jam dictos existimat, sed primum inversum, ut pro 66 scriptum fuerit 96; itaque natum ipse Sanctum statuit anno Christi 601; neque hoc displicet, quamquam dubitem, an apographa omnia Vitæ secundæ numerum illum 96 habuerint: nam in officio proprio Ms. Blandiniensium, ex ea Vita desumpto, est 95; Petrus de Natalibus lib. 6, cap. 127, legit 92; Breviarum Rotomagensis excusum anno 1627, habet 90; chronicum Normannicum Ms. Reginæ Sueciæ notat annum ætatis ejus 89. In his majus discrimen est, quam ut soli numerorum vel transpositioni, vel inversioni, quæ librorum indiligentia facile committantur, possit attribui. Quapropter, etsi conjecturas jam dictas non improbem, quod a vero nativitatæ ejus tempore aberrare non multum possint; nihil tamen apparet in iis, unde satis solide determinari annus unus aliquis præ alio possit.

16 Est tamen cur ad finem seculi sexti referri potius videatur, quam ad initium septimi; siquidem ante, quam conjugii consentienti, mundoque remitteret nuntium (quod Cointius circa annum Christi 627, num. 3; Mabillonius vero in Annalibus Benedictinis anno Christi 629 factum statuit) exacturam gessit, ut habet Vita prima num. 4; imo comitatum palatii, ut narrat Vita secunda num. 2; item Vita S. Godonis data xxvi Maii; Chronicum Fontanellense cap. 1, Chronicum S. Maxentii seu Malleacense apud Labbeum, et auctores alii juniores. Hoc vero munus, cum in judiciis aulicis gravissimisque exercendis versaretur, id etiam videtur exigere, ut præter insignem juris prudentiam, ætatis quantam possumus gravitatem auctoritatemque Wandregisilo cum illud obiret, adscribamus: quantam, inquam, possumus: neque enim, ut modo vidimus, eam ita licet extendere cum ab aula recederet, quin juvenilis appellari posset, cum ad illam primum accederet. Quid ni ego annum ætatis circiter trigesimum egisse illum credamus, quando talis ei provincia demandata est? Id autem multo etiam magis valet, si non comi-

tem

D

E

F

quamquam
annus certo
definiri non
possit.

In aula Da-
goberti ma-
gis junctus
honoribus,

A tem tantummodo palatii, sed etiam ducem fuisse, quis velit, antequam seculo valdiceret : asserit hoc certe auctor citati mox Chronici Fontanellensis, quamquam incerto, ut Mabillonio quidem Annalium lib. 12, num. 13 visum est, fundamento.

iis renun-
tians anno
Christi 629
circa, in
Montem Fal-
conis reces-
sit,

17 Eadem ratio facit, ut anno Christi 629 conversionem ejus ad vitam monasticam, quam narrat Vita prima num. 8, secunda num. 5, assignare cum Mabillonio mavelim, quam 627 cum Coitio : cum neutri sententiæ ulla aliunde patrocinetur auctoritas, et systema prius cum reliqua Actorum nostrorum chronologia non minus congruat, quam posterius, ut ex sequentibus planum fiet : neque enim ante conditam, anno Christi 648, ut infra dicitur, Fontanellam, aliud statui debet, quam Ordinum sacrorum susceptio, quam præcesserint anni fere decem in cœnobio Jurensi exacti. Fac annos hos simul fuisse 12, redieris ad annum Christi 636 ; inde porro ad annum 629 retro ducti sunt anni integri sex, quorum si primum Monti Falconis, postremum Bobio atque itineri Romano dederis, medios vero quatuor servaveris Elisangio ; erit, opinor, Actis utrisque cœmulate satis factum. Secessus enim primus ejus ex aulicis negotiis ad Montem Falconis minime diuturnus fuit ; cum in utraque Vita ibi dicatur habitasse non multo tempore. Est autem Mons Falconis (vulgo Monfaucon) nunc oppidulum Galliæ in Campania in diœcesi Remensi, a flumine Mosa et ab urbe Veroduno 4 circiter leucis distans : loco, olim densis obsito silvis, nomen ab avi, quam falconem dicimus, quæque S. Balderico monasterii ibidem in honorem S. Germani ædificandi vel occasionem vel indicium dedit, est inditum, ut narrat Flodoardus Historiæ ecclesiæ Remensis lib. 4, cap. 39.

apud Walt-
fridum,
eundem an
diversum a
S. Balderico.

18 Sunt qui hunc fuisse Baldericum velint, qui alio nomine in Actis nostris secundis num. 5 Baltfridus seu Waltfridus nuncupetur, a quo in hoc cœnobium admissus sit Sanctus noster : et certe de Baltfrido hoc, nulla nesciam, quod noverim, præterquam hoc loco fit mentio (Saussayum enim nil moror ;) cum tamen debeat fuisse vitæ sanctitate notissimus, ut ibidem asseritur his verbis : Cujus actus et Vitam in gestis de eo scriptis, si qui nosse velint, facile reperient. Parum autem verisimile videtur, ut, cujus Acta omnium versarentur manibus, ejus omnino neglecta sit in vicinis ecclesiis, sive Virodunensi, sive Remensi, memoria. S. Balderici quidem Acta perierant, si paucula quædam excipias, quæ landatus modo Flodoardus annotavit ; at viget etiamnum apud Remos recordatio, eorumque Breviariis ejus festum quotannis præscribitur die XVI Octobris. Firmat hoc sane conjecturam eorum, qui nullum agnoscunt Baltfridum a S. Balderico diversum. Adde, quod monasterium S. Germani S. Baldericus in Monte Falconis versus initia Dagoberti condiderit, ut colliges ex Mabillonio Annalium Benedictinorum lib. 12, a num. 10 : potuit ergo facile illi etiam tam præfuisse, cum accederet S. Wandregisilus. Denique in exemplari Ms. Thosano Vitæ secundæ S. Wandregisili, non Waltfridus, sed Baldricus legitur, uti notavit Rosweyda noster, qui nostra cum illo contulit. Mabillonius tamen, qui eundem utroque nomine in notis ad hæc Acta intelligi putaverat, in Annalibus dein loco proxime laudato, eo inclinatur, ut alium Baldericum, alium Baltfridum fuisse existimet, idque nominis utriusque diversitate motus. Discuti hoc iterum loco suo poterit

ad diem XVI Octobris, cum de S. Balderico agendum erit. Nos institutam Vitæ seriem proseguamus.

AUCTORE
P. B.

§ III. Vita ejus apud Elisangium austera, iter in Italiam, commoratio in monasterio Jurensi ; sacerdotium, condita Fontanella aliæque basilicæ, tempus regiminis.

Nou diu ad monasticam disciplinam in Monte Falconis accesserat Sanctus, cum a Dagoberto accitus ad aulam est, consilii hujus sui, absque regia missione aut facultate concepti, rationem redditurus. Inde vero, causa adversus obrectatores obtenta, ad Montem quidem Falconis rediit, ut habet secunda Vita num. 5 ; sed brevi adeo substitit, ut Acta priora vix moram ullam indicerent, cum subdunt num. 11 : Inde (ex aula Dagoberti) reversus cœpit ædificare cellam in alio loco de facultatibus suis. Posteriora sic habent num. 7 : Quo (Montis Falconis) non multo post occasione quadam loco relicto, in Elisangium commigravit territorium ; ubi et monasterium construxit pro temporis opportunitate in possessione propria : ibi namque beatus Ursicinus requiescit venerabiliter humatus. Adiit ergo Elisangiam sive Elisangium territorium vel eodem adhuc anno conversionis suæ primo, Christi 629, vel, ut summum, sequenti. In Elisangio per annos aliquot videtur habitasse : tum ex eo quod ibi cellam extruxerit sibi, ad stabile utique domicilium ; tum quia vita, quam istic egit, ita describitur, ut illustriam illarum virtutum, quibus ad obitum usque exornatus deinde fuit tirocinium quoddam videri debeat ; quod utique viri singulari sanctimonia conspici tanto longius extrahere consueverunt ; quanto arripiunt ferventius, quantoque minus in eo profecisse se putant, etiam cum plurimum profecerint. Ingens molitur ædificium, solidum ergo fundamentum substernunt ; vix autem solidum in virtute est aliquid, nisi diuturna assiduaque exercitatione vertatur in habitam.

Ex Monte
Falconis mi-
grat in terri-
torium Eli-
sangium cir-
ca annum
Christi 630 ;

E

20 Hæc cella quid, aut ubi fuerit, Acta sincera non explicant ; interpolata vero, et monasterium illam fuisse significant, et in Elisangio territorio positam, ubi beatus Ursicinus quiescebat humatus. Quiescebat hic autem in depressa valle, præruptis utrimque montibus obsita, qua Dubis fluvius a Rauracis, seu agro Basileensi alveum ad Burgundos retorquet, in monasterio a se erecto, e quo dum vivens sanctitatis, doctrinæ, miraculorum radios quaquaversum emitteret, tantam attraxit eo multitudinem hominum, ut locus paullo ante incultus et horridus in pagum brevi excresceret, qualis adhuc erat anno Christi 1139 ; at subinde in oppidum abiit, et quidem arce munitum, nomen antiquum etiamnum retinens sancti Ursicini, vernacule S. Ursitz. Monasterium hoc sancti Ursicini, abbatæ Grandivallensi olim subjectum, cum illa Adalberoni episcopo Basileensi cessit donatione Rudolphi, ultimi Burgundiæ regis, quam anno imperii septimo confirmavit Otho III imperator ; postea vero in duodecim canonicorum collegium commutatum est. Hæc et plura Ursicinus in Chronico Basileensi Germanice edito lib. 1, cap. 3, aliique ; ceterum de cella seu monasterio, ibidem a S. Wandregisilo aliquando ædificato,

F
ubi cellam
ædificavit,
vixitque au-
sterissime

AUCTORE
P. B.

verbum apud eos nullum. Dicendum ergo, aut monasterium illud obscurum admodum fuisse atque intercidisse jam olim; aut vocem cellam, quæ est in priori Vita, vel cellulam, ut est in Chronico Fontanellensi, mutatum esse temere in monasterium ab interpolatore posterioris Vitæ: quamquam enim cella, itemque cellula apud veteres fere monasterium significabat; non numquam tamen etiam tum denotabat domunculam uni monacho aut eremitæ destinatam, ut videre est apud Cangium in Glossario. Quid si ergo talem sibi tantummodo cellulam apud S. Ursicinum Sanctus noster erexerit, ubi solitarie degerit? Certe nulla monachorum, nulla superiorum, nulla disciplinæ cænobiticæ hoc loco in primigenia Vita fit mentio. Præterea, quæ in eadem vita num. 11 cella dicitur, ibidem num. 13 tugurium nuncupari videtur; quo nomine nemo umquam, credo, monasterium intellexerit. Quod si cui sincera hic apporet etiam Vita altera, is, per me licet, cum Mabillonio sentiat, qui in notis ad Acta S. Germani seculo secundo pag. 513, ad hanc etiam difficultatem hæsitans: Fortasse, inquit, jam illic erant quædam cellulæ a B. Ursicino ædificatæ, quas Wandregisilus auxit.

B

donec inde
Bobium peti-
it anno circi-
ter 635 et
Romam;
deinde ad
cænobium
Jurense re-
dit sub an-
num 656.

21 Elisangiam cellam incoluit Vir sanctus donec inde angelico ductu Bobiense S. Columbani in Longobardia cænobium adiit, ut osserunt Acta priora num. 13 ac 14; posteriora num. 9; Chronicum Fontanellense cap. 1: idque versus annum Christi 635; nihil enim urget, ut id cum Cointio factum dicamus circa annum Christi 623; cum ex dictis videatur diutius memoratam jam cellam tenuisse. De Bobio satis in Actis utrisque dicitur, ut hic addi nihil debeat. Agi de illo fustius poterit in Actis S. Columbani die XXI Novembris, et consuli interea Ughellus Italiæ socræ tom. 4, col. 1280 et 1318; ex quo etiam intelliges, tum Bobio abbatem præesse debuisse S. Bertulphum, cum illuc Sanctus hic noster diverteret, atque adeo cum inde discederet: neque enim diu ibi substitit, sed aliquantulum temporis, ut habet Vita prima num. 14, sive aliquantisper, ut secunda num. 9; Bobium vero rexit Bertulphus per annos 13, obiisse autem putatur anno Christi 640. Statuo igitur annum circiter totum in illo cænobio fuisse positum a S. Wandregisilo, cum inde in Hiberniam ire cogitaret (adita tamen prius urbe Romana, quod sola narrant Acta secunda num. 10, ut Apostolorum limina viseret.) Ita reducem ex Italia in monasterio Jurense, S. Romani dicto, in vicina Gallia, diœcesi Lugdunensi, sisto versus annum Christi 636. Memoria lapsus est Mabillonius Annalium suorum lib. 23, num. 47, cum S. Wandregisilum ex Italia reversum ad monasterium S. Ursicini remisit; cum utraque Acta, atque ipsemet alibi non semel, aliud asserant: statim enim ut ex Italia veniens cænobium Jurense attigit, ibi sedem elegit, neglecta Hibernia, quam ante spectaverat. De hoc cænobio jam sæpius egimus, maxime ad Acta S. Romani, primi ejus abbatis, die XXVIII Februarii; S. Lupicini XXI Martii; S. Claudii VI Junii.

C

Ordinatur a
S. Andoeno
et S. Ando-
maro circa
annum 647.

22 Multis diebus, inquit auctor Vitæ prioris num. 15, ibidem sub institutione regulari habitavit; Chronicum Fontanellense habet multum temporis; at Vita secunda disertius num. 11, decursa in monasterio S. Romani exprimit decem ferme annorum curricula. Hi, si ab ineunte circi-

ter anno Christi 636 numerentur, versus annum 646 excurrent, aut poulo etiam citius; quandoquidem non decem, sed ferme decem fuisse dicuntur. Inde ergo tum ad S. Andoenum accesserit, a quo sacris Ordinibus initiatus sit, ut post utraque Acta nostra tradit Chronicum Fontanellense. Ad hoc porro anni duo, et quod excurrit usque ad conditam Fontanellam, sufficiunt. Licet enim longa per id tempus in susceptione socrorum Ordinum servari deberent interstitia ab iis, qui e vita seculari ad clerum aspirabant; ita tamen ea pro monachis, quorum probata virtus esset, Gelasius PP. I contraxerat, ut anno uno subdiaconi, diaconi ac presbyteri possent ordinari; ut vide in epistola ejus 9 ad episcopos Lincaniæ apud Labbeum tom. 4 Conciliorum, col. 1188. Est igitur hic temporis satis tum ad ordinationes jam dictas, tum ad qualemcumque comorationem S. Wandregisili apud S. Andoenum, quam Acta videntur exigere. Iis tamen intentari possit hic aliqua nobis ab iis, qui S. Andoenum consecratum esse episcopum Rothomagensem contendunt, non anno Christi 635, quem cum Fridegodo quidam perperom assignaverant; sed anno 746, die XIV Maii: nam, si spectentur Acta nostra posteriora num. 13, jam aliquomdiu episcopatum gessisse oportuit Andoenum, et quidem tam apostolice, ut ejus fama longe lateque inclaruisset, antequam ad eum S. Wandregisilus e cænobio Jurense profectus sit: qua ratione igitur hic illum, jam episcopum, convenire potuit anno Christi 645, aut sequentis initio? Verum hanc nobis molestiam eximit Cointius ad annum Christi 640, a num. 20, ubi adversariorum fundamenta subruunt, et validis ipse argumentis evincit, S. Andoenum infulis Rotomagensibus esse redimitum anno eodem Christi 640. Adi sis hunc, Lector, aut etiam Exegesis nostram præliminarem tomo III Aprilis; donec de S. Andoeno plura disseruerimus die XXIV Augusti.

23 Proximum ab accepta presbyterii dignitate atque augustissimum S. Wandregisili opus fuit erectio cænobii, quod ab eo nunc fere sancti Wandregisili vocitatur, quamquam et aliud a situ nomen habet, Fontanella. Est autem Fontanella, inquit Mabillonius Annalium tom. 1, lib. 13, num. 50, pagi Rotomagensis locus in Caletis, octodecim fere millibus infra Rotomagum, haud amplius passibus octingentis a flumine Sequana, prope Calidobecum oppidum, sic dictus a fonte rivuli præterfluentis per angustissimam vallem, quæ vix sufficit capiendis monasterii ædificiis. Cetera huc spectantia legi breviter possunt in Actis, præsertim secundis num. 14 et 15; fusius vero et amœnius capite primo laudati toties Chronici Fontanellensis apud Acherium; ubi et additur, Wandregisilo ad rem tantam suscipiendam hortatorem fuisse S. Andoenum. Totius abbatiæ historiam inde ab ipsis primordiis ad sua usque tempora juxta abbatum sibi succedentium seriem satis diligenter concinnavit Arturus du Monstier Rotomagensis, Ordinis Fratrum Minorum recollectorum, in sua Neustria pia a pag. 131 usque ad 184; brevius eandem tradunt Sammarthani tom. 4 Galliæ Christianæ pag. 908: eos, si quis in rebus hisce curiosus est, consulat; ita tamen, ut chronologiæ eorum ubique ne fidat nimium: errant enim jam tum ab ipso principio: Sammarthani quidem, dum exordium Fontanellæ ac regiminis S. Wandregisili alligant anno Christi 645;

D

E

Fontanellæ
cænobium
condit

F

Arturus

AUCTORE
P. B.

A Arturus vero, cum illud figit anno Christi 654 vel 655, pag. 132 : quæ fere et Majorum nostrorum sententia fuit tum in annotatis ad Acta S. Ansberti die 1x Februarii pag. 350, tum in Diatriba de tribus Dagobertis lib. 4, cap. 3. Verum, discussa deinde penitus regum Francorum chronologia, annum huic foundationi delegerunt 648; ut vide ad diem xiv Aprilis in Commentario ad Acta S. Lantberti, et in Exegesi numero præcedenti citata.

anno Christi
648, die pri-
ma Martii;

24 Et recte quidem ita statuerunt; quando auctor Vitæ secundæ diserte exprimit annum illum num. 14 his verbis : Cœptum autem est hoc opus sub die Kalendarium Martiarum, anno regis Hlodovei undecimo. Sic enim locum ejus restituit Mabillonius hic in Observationibus præviis ad Acta num. 4; nec dubium esse potest, cum hic auctor cum S. Wandregisilo vixerit, quin unicum illum characterem adhibuerit, cum nullus alius per illa tempora in usu fuerit; ut nos sæpe, et hoc etiam loco observant adductus Mabillonius, Cointius ad hunc annum num. 28, et Pagius in Criticis ad Baronium eodem anno num. 19. Itaque ceteras omnes temporum

B notas, quæ adjiciuntur, interpolatori debemus haud sane chronologo; ut qui parum adeo cohærentia eundem in annum compulerit, exemplum secutus auctoris Chronici Fontanellensis cap. 1; imo ejus verba mutuatus : licet in hisce characteribus non omnia secundæ Vitæ exemplaria nec inter se, nec cum Chronico illo conveniant; quod novum est suppositionis argumentum. Sic enim habet Ms. cœnobii S. Catharinæ, alias sanctissimæ Trinitatis juxta Rotomagum; ut olim Bollando testatus est V. Cl. Joannes Prevotius, Rotomagensis ecclesiæ canonicus et bibliothecarius, in scripto quod servamus : Cœptum est autem hoc opus ab anno Dominicæ Incarnationis DCLXXII sub die Kalendarum Martiarum, Indictione octava, qui erat annus præfati regis Clodovei undecimus, pontificante Sedem Romanam anno septimo beatissimo Papa Martino : ubi vides, nec annum Christi, nec Indictionem cum exemplari nostro, neque adco cum Chronico Fontanellensi congruere; ubique tamen servantur et Kalendæ Martiæ et annus Chlodovei undecimus; quæ proinde sola hic fixa et gemina censenda sunt. Successit autem Dagoberto patri Chlodoveus II anno Christi 638, die xviii Januarii, quo is vita functus est, ut post Valcsium, Cointium et Mabillonium nos etiam ipsi statuimus in memorata Exegesi; et nunc eruditorum omnia sententia est. Undecimus ergo Chlodovei annus cœptus erat anno Christi 648 a die xviii Januarii, quando proximis Kalendis Martii Fontanella condi cœpit.

quod confir-
matur.

25 Idem annus conditæ Fontanellæ confirmari potest ex annis aliis regum Francorum, qui cum annis regiminis Wandregisili a eodem auctore conferuntur, ut num. 18 dicitur : Anno quarto regiminis ejusdem viri Dei, qui erat Hlodovei præfati regis decimus quintus, etc., qui sincerus est ipsius auctoris textus, nullis adscititiis temporum characteribus, ut prior, interpolatus. Ex quo patet, ab eodem annum primum regiminis S. Wandregisili, seu erectæ abbatiæ Fontanellensis collocatum fuisse anno ejusdem Chlodovei undecimo : nam cum cœperit annus primus regiminis Wandregisili mense Martio, recte conjungitur annus ejusdem quartus, qui excurrebat mense Martio anni Christi 652, cum anno Chlodovei decimo quinto, qui a die xviii præ-

cedentis Januarii cœperat. Idem animadvertere est num. 19, ubi annus septimus Chlotarii III componitur cum anno regentis Fontanellam Wandregisili decimo quinto. Chlodoveus enim secundus regnavit annos 18 completos, ut in Exegesi ante dicta cap. 2, num. 14 probavimus; obiit ergo anno Christi 656 : nam si usque ad sequentem pertigisset, annos 19 regnasse dicendus esset. Obiit, inquam, anno Christi 656, quamvis admodum proveccto; siquidem superstes fuit usque ad secundam saltem hebdomadam Novembris, ut ex instrumento, quod Mabillonius produxit, ostendit Pagius in Criticis Baronii ad annum Christi 656, num. 17; ex quo etiam certo constat, non ante annum illum locandam esse mortem Chlodovei II; quandoquidem ibi annus Clotharii ejus filii ac successoris tertius respondet sine dubio anno Christi 659 usque ad secundam hebdomadam mensis noni, seu Novembris. Ab anno Christi 656 ductus septimus Clotharii inchoari debet anno Christi 662 et desinere anno Christi 663; incidit vero in illum annus decimus quintus Wandregisili abbatis; quippe qui putatus ab anno Chlodovei undecimo, Christi 648, mense Martio, fluere debuit a Kalendis Martii anni Christi 662 usque ad easdem Kalendas anni 663. Idem firmat Chronicum Fontanellense cap. 1, num. 8 : cum post locum Fontanellæ donatum ab Archinoaldo anno undecimo prædicti regis (Chlodovei) die Kalendarum Martiarum, subdit, anno subsequenti... duodecimo sæpe fati regis.... Kalendarum Martiarum die, petitam esse et impetratam donationis ejusdem confirmationem. Itaque de anno Chlodovei undecimo recte hic in Actis notato dubitandum haudquaquam videtur.

26 Monasterium hoc exiguum primo, ut res fere sunt cum nascuntur, ingens deinde sub Clothario tum loci, tum monachorum ædificiorumque, imo etiam privilegiorum ac fundorum incrementum accepit, eodem omnia accurante S. Wandregisilo, ut narratur in Vita secunda num. 15; ubi et commemorantur basilicæ quatuor ab eodem exstructæ; idque sub eodem Clothario, ut ex eo patet, quod Sanctus, dum huic operi insisteret, Godonem nepotem suum Romam ad conquirendas novis fabricis Sanctorum reliquias destinavit, qui eas a Vitaliano Papa impetravit, ut non Acta modo nostra, sed Chronicon etiam Fontanellense, asserunt. Vitalianus vero Pontificatum iniisse creditur anno Christi 657, qui Clotharii tertii anno primo partim, partim secundo respondet. Itaque Cointius ad initia Vitaliani hæc referenda hoc eodem argumento putavit; ut vide ad annum Christi 658, num. 15. Mabillonius tamen, hic in Actis, Vitalianum ab interpolatore intrusum fuisse significat, neque causam tamen affert, cur ita judicet. Suspicio ego hanc ei fuisse, quod aliquanto inferius in Actis num. 18 legeret : Patratum posthæc miraculum per ipsum Dei virum referre gratum duxi, etc. Hinc, opinor, conjecerit, ecclesias illas ædificatas fuisse ante miraculum istud, hoc est, ante annum decimum quintum Chlodovei, atque adeo diu ante Pontificatum Vitaliani. At enim si ratio illa quidquam eo facit, valere eadem poterit, ut cetera omnia, quæ usque ad numerum 18 narrantur, ante annum Chlodovei quintum decimum facta dicantur; quod tamen de instituto cœnobio Fiscannensi nec Acta S. Waringi, tam a nobis die 1x Januarii, quam a Mabillonio seculo 2 edita, credi sinunt, nec

Sub Clothario III auget cœnobium et quatuor basilicas construit,

E

F

ipse

AUCTORE
P. B.

ipse Mabillonius credidit in Annalibus suis, ubi Acta illa secutus, Fiscamni primordia ad Clotharii III tempora, sive annum Christi 658, revocavit. Quare vox illa posthæc in Actis nostris non ordinem rerum narratarum, sed narrationis afficit, quæ hoc loco certissime ὡς τὸ πρῶτον refert.

aliasque plu-
res per annos
19, menses 4,
dies 21, qui-
bus præfuit :

B

27 Præfuit condito a se monasterio Sanctus noster per annos, non decem tantummodo, ut Arturus ex confusa perturbataque sua chronologia perperam collegit; sed annos omnino novemdecim, menses quatuor, dies unum et viginti, ut habent Vitæ secundæ exemplaria omnia, quæ quidem viderim; in quibus, quamvis legatur num. 27 obiisse regiminis sui anno decimo nono, mense quarto, die primo et vicesimo, tamen intelligendi sunt anni novemdecim completi et menses 4, diesque 21: cum in Actis S. Ansberti addiem IX Februarii, cap. 3, pag. 349 dicatur rexisse Fontanellam per viginti fere annorum spatia... a primo ædificationis die. Ita etiam intellexit Trithemius de Viris illustribus Ordinis Benedictini lib. 3, cap. 96; ubi regiminis hujus annos rotunde censet viginti, quia nimirum vigesimus per menses fere quinque fluxerat; eadem fuit ipsius interpolatoris sententia, si annos Christi ab instituta Fontanella usque ad obitum numeres, prout ab ipso adjecti sunt. Neque dissentiunt Mabillonius, Cointius, Pagius aliique recentiores. Atque hoc quidem tempore mirum quantum et monasticum institutum et rem catholicam promoverit Wandregisilus; cum præter basilicas modo dictas non nullas alias erexerit, ut ex eadem Vita colligitur: duas enim habes num. 17 et quidem cum cellulis, seu monasteriis, quo monachos destinabat, quos ne ampliata quidem Fontanella capere jam poterat; aliam rursus num. 18; aliam cum monasterio num. 20; aliam denique cum conobio num. 21. Quid quod ipsum Fiscamni parthenonem (de quo fuse tractat Arturus in Neustria a pag. 193) ei partim adscribendum putemus? Chronicon certe S. Bertini apud Martenium tom. 3 Thesauri anecdotorum col. 465 ait, S. Waningi in hujus monasterii fundatione coadjutorem valde fuisse sanctum Wandregisilum. Hinc eidem fortasse subjectum a S. Waningo fuerit, ut asserit Vita nostra secunda num. 17. Controversia est Cointium inter et Mabillonium, regulamne S. Benedicti suis præscripserit S. Wandregisilus, an aliam: hoc Cointio visum est Annalium tom. 3, ad annum Christi 667, num. 5; illud vero tuctur Mabillonius cum hic in Observationibus præviis ad Acta, tum in Annalibus Ordinis sui tomo 1, ad annum 689, num. 65; et maxime in Præfatione ad partem 2 Actorum seculi tertii num. 35; et ita tuctur, ut possint ac debeant Benedicti Sanctum hunc inter alios Ordinis sui retinere, uti de S. Lantberto ad diem XIV Aprilis pag. 216 Majores nostri censuerunt.

C

§ IV. Tempus mortis, locus sepulturæ, translationes variæ.

Obiit nonan-
no Christi
665,

In anno, quo vivere desierit Vir sanctus, assignando non modica reperitur chronologorum, aliorumque diversitas, quam compendii causa prætereo. Receptissima inter alias eorum fuit opinio, qui annum delegerant Christi 665, ex Actis, opinor, posterioribus derivata, in quibus num. 27 dicitur obiisse regiminis sui anno decimo nono, mense quarto,

die primo et vicesimo, qui erat annus Dominicæ Incarnationis sexcentus sexagesimus quintus, Indictione octava, porro tertii Hlotharii regis annus undecimus vitæ ipsius, Pontificatum agente Romanæ Ecclesiæ anno nono Papa Vitaliano. Verum jam supra docuimus, interpolatoris hæc esse omnia, præter tertii Hlotharii regis annum undecimum. Patet id cum ex ante dictis, tum ex exemplari Ms. ejusdem Vitæ apud cœnobium S. Catharinæ, sive SS. Trinitatis, juxta Rotomagum, in quo Prevotius ita legi testatur: Post paululum contigit, annorum circiter xcvi, et regiminis seu anno XVIII, mense IV, dicque primo et vicesimo, qui erat annus Dominicæ Incarnationis DCXI, Indict. XII. Porro III Lotharii regis annus XII vitæ ipsius, Pontificatum agente Rom. Ecclesiæ anno XIII Papa Vitaliano. Ubi vides, ab ipso istius Vitæ auctore nequaquam hæc temporum adjuncta notata primum fuisse, sed a variis interpolatoribus esse intrusa, quando tantum inter se discrepant. At enim, inquis, etiam differt annus Clotharii duodecimus in Ms. Rotomagensi ab anno ejusdem regis undecimo, qui notatur in aliis. Fateor; sed inter XI et XII tantilla differentia est, ut ex primigenio auctoris codice, non satis fortassis expresso, facile potuerit exoriri; non item alia illa, toto cœlo diversa.

D

29 Retinendus tamen est annus Clotharii undecimus (quidquid aliter Cointio ad annum Christi 667, num. 1 visum est;) primum quidem quia illum habent omnia exemplaria Vitæ secundæ tam edita, quam manu scripta, quæ consului, præter unum illud Rotomagensis: deinde quia in illum congruunt, quæ modo notavimus de exordio Fontanellæ ac tempore, quo illam Sanctus noster gubernavit; quæ non conveniunt cum anno Clotharii undecimo: nam ab anno Chlodovei undecimo, Christi 648, die I Martii, quo cœptum est cœnobium, usque ad annum Clotharii undecimum, Christi 667, diem XXII Julii exclusive, anni sunt 19, menses 4, dies 21, quibus præfuisse diximus Wandregisilum; durabat autem annus Clotharii undecimus usque ad secundam hebdomadam, ut minimum, Novembris proxime sequentis; diem vero obitus S. Wandregisili fuisse undecimum Kalendas Augusti, sive XXII Julii, utraque ejus Acta testantur. Accedunt Acta pervertusta S. Conradi anachoretæ apud Mabillonium seculo 2, pag. 864, quæ S. Lantberti abbatis (qui S. Wandregisilo diebus tantum quatuor vita fuucto successit, ut habent ejus Acta die XIV Aprilis data) annum nonum cum anno Theoderici regis tertio conjungunt; quod in chronologiam nostram optime quadrat. Childerico namque fratri successit Theodericus anno Christi 673 ante Septembrem medium; ut probat Pagius ad annum illum num. 11 et 12: annus ergo ejusdem tertius inchoabatur anno Christi 675; quando scilicet mense Julio initus erat undecimus regiminis S. Lantberti, ab anno Clotharii undecimo, Christi 667, supputatus.

E

sed 667, die
XXII Julii.

F

30 Quo loco felicem animam Sanctus exhalaverit, disquiri non debet, quando id Acta nostra satis indicant contigisse in monasterio suo Fontanellensi; ubi etiam sepultum affirmant in ecclesia S. Pauli Apostoli, quæ una ex illis est, quas apud Fontanellam ab eo conditas esse diximus num. 26. Idem confirmant Martyrologi infra producendi cum depositionis locum assignant. Additur porro in Actis alteris num. 27: Sepultusque erat (S. Wandregisilus) in ecclesia sancti Apostoli Pauli annis

sepultus
apud Fontanellenses in
basilica S. Pauli Apo-
stoli;

qua-

- A quadraginta; sanctus vero præsul Ansbertus annis undecim, inclytusque Pontifex Wlframnus annis ferme novem. Verum hæc auctoris nostri verba non esse, ex ejus prologo manifestum est: ibi enim scriptionem hanc suam S. Lantberto dedicat episcopo Lugdunensi, tum utique superstiti. Is autem, quamquam nesciatur quo anno vivere desierit, ut in Commentario Actis ejus prævio dictum est ad diem XIV Aprilis, non potuit tamen octavum seculum attingisse; cum ei in sede Lugdunensi ante finem seculi septimi successores varios assignent, qui archiepiscoporum illorum seriem ordinarunt, Jacobus Severtius, Joannes Chenu, ac Sammarthani. Itaque Mabillonius in Actis SS. Benedict. sec. 3, parte 2, pag. 462 obiisse illum notat circa annum Christi 688, Cointius in Annalibus ad annum Christi 687, num. 25 Isaacum locat. Lantberti successorem: ad annum vero 693 num. 10, post Severtium probat ex Bedæ, anno illo sedisse Lugduni Godwinum, qui tertius a S. Lantberto defuncto censetur. Quæ hic ergo narrantur in Vita secunda, haud paulo posterius facta sunt, quam auctor scripserit; suntque adeo illi supposita hæc plane omnia: quod miror, non advertisse Cointium in Annalibus ad annum Christi 704, num. 20.

ubi requievit per annos 31,
 B 31 Idem tamen asseritur in Actis S. Wlfranni, quæ Jonæ Fontanellensi monacho tribuuntur, ut exstant apud Surium ad diem XX Martii; at Majores nostri hæc Acta tam depravata judicarunt, ut omittenda censuerint, ut ad diem Martii jam dictum videre est. Idem etiam habet Vita S. Wandregisili apud episcopum Equilinum lib. 6, cap. 127. Idem legitur in Appendice altera ad Chronicum Fontanellense apud Acherium cap. 1. Desumpta sunt hæc, ut arbitror, ex Chronico Fontanellensi juxta codicem Ms. Fontanellæ, qui idem habere dicitur; nisi quod pro annis quadraginta scriptum sit, annis circiter quadraginta; in quo consonant tum exemplar, quod edidit Acherius, tum etiam Ms. nostrum ex codice Rubæ Vallis cum alio Tornacensi collatum, quæ cap. 2 sic habent: Requievit igitur B. Wandregisilus in eadem S. Pauli basilica annis circiter quadraginta; inclytus autem præsul Ansbertus annis novem; sanctus vero archiepiscopus Wlframnus annis undecim. Discrepant hæc ab auctoribus ante citatis: primo, quod annos quadraginta non numerent, quibus in ecclesia jam dicta quieverit Sanctus noster; deinde quod annos undecim, quos illi Ansberto attribuant, adscribant Wlfranno; novem vero, quos isti Wlfranno concedunt, adjungant Ansberto. Quæ quidem chronographia Cointio sic placuit, ut ad eam emendare conatus sit Vitam sancti Wlfranni, quam totam dedit ad annum Christi 704. Et sane melior est prioribus, si per annos circiter quadraginta intelligantur anni triginta septem; quot ab obitu S. Wandregisili usque ad elevationem ejus et primam translationem putantur, juxta idem Chronicum; quod, licet in chronologia sæpe sit miserum et infelix, hic tamen omnes sequuntur; quod et auctor ejus antiquus est (obiisse enim creditur versus annum Christi 834) et ex eo aliarum Vitarum interpolatores, quæ de hac re scribunt, videntur arripuisse. Sic autem hic narrat cap. 2, in quo gesta S. Baini persequitur.

32 Hic namque Bainus episcopus inter innumera bonitatis suæ opera, quæ gessit, etiam cor-

pore sanctorum Wandregisili, Ansberti atque Wlfranni in ecclesiam beati Principis Apostolorum Petri de basilica S. Pauli Apostoli transtulit. Et posuit quidem beati patris Wandregisili in medium; magni vero præsulis Ansberti ad lævam; et gloriosi pontificis Wlfranni ad dexteram partem in absida ejusdem basilicæ ad Orientalem plagam. Facta est autem hæc sancta translatio, ANNO DOMINICÆ INCARNATIONIS SEPTINGENTESIMO QUARTO, INDICTIONE SECUNDA, PRIDIE KALEND. APRILIS, FERIA SECUNDA. NAM SOLENITAS SANCTI PASCHÆ TERTIO KALEND. APRILIS TUNC EXSTITIT; QUI ERAT ANNUS DECIMUS GLORIOSI REGIS HILDEBERTI: porro Joannis Papæ, qui octogesimus a beato Petro Romanam rexit Ecclesiam, annus primus; BAINI DENIQUE PATRIS PRÆDICTI ANNUS QUINTUS EX QUO REGIMINIS ASSUMPSE- RAT CURAM ISTIUS CENOBII. Eodem vero in loco, quo B. Wandregisilus in prædicta S. Pauli Apostoli requieverat basilica, B. Erenbertum episcopum posuit, qui antea in inferiori loco ejusdem ecclesiæ subter arcubus tumulatus annis plus minusve triginta tribus requieverat, die trigesimo primo post translationem prædictam, condiditque super eum repam argento decoratam. Requievit igitur B. Wandregisilus, etc., ut numero præcedenti citavi. Tum subdit: Qui ita inventi sunt cum vestibis suis a corruptione illæsi, quasi eadem die fuissent sepulturæ traditi. Nam sicuti ministrare sanctis altaribus consueverant; ita etiam tumulati fuerant.

33 Mirum vero, si hic erret chronographus ille in anno Christi septingentesimo quarto huic translationi assignando, quem tot characteribus inter se consonis munit, quot majusculis litteris expressi. Nihil enim video, quod carpi in eis merito possit: non Pascha, non Indictio, ut patet; non annus etiam Childeberti regis decimus; quidquid aliter Majores nostri aliquando statuerint: is enim regnare cepit anno Christi 695 ante diem XXIII Martii, ut recte ostendit Pagius in Criticis Baronianis ad annum Christi 692, num. 18: fluctabat ergo annus ejus decimus anno Christi 704 a medio circiter mense Martio; non denique annus ab assumpto Fontanellensis abbatæ regimine S. Baini quintus, quantumvis hic displiceat Cointio ad annum 704, num. 3: initium enim S. Baini refertur in eodem Chronico ad annum septimum Childeberti regis ac decimum tertium Sergii Papæ, qui ambo characteres consistere nequeunt: siquidem Sergius ordinatus est XV Decembris anno Christi 687; uti demonstrat uterque Pagius: annus ergo ejus decimus tertius desinebat mense Decembri anni 700; cum annus Childeberti septimus non nisi sequenti anno ante diem XXIII Martii inchoaretur: sextum ergo Childeberti annum scriptum oportuit, non septimum; eamque fuisse mentem auctoris, ex eo confirmatur, quod annum quintum S. Baini conjungat cum decimo Childerici exeunte Martio; quod facere non potuisset, nisi anno Childeberti sexto constitutum fuisse abbatem S. Bainum voluisset; id quod etiam apposito Sergii Pontificis anno decimo tertio significatur. Fac ergo Baini initia ad initium fere anni sexti Childeberti pertinere, hoc est ad medium circiter Martium anni Christi 700 (nam dies ac mensis, quo cæperit, ignotus est); facile intelliges, annum Baini quintum exeunte Martio concurrere

cum

AUCTORE
 P. B.
 donec inde
 ad ecclesiam
 S. Petri Apo-
 stoli transla-
 tus est a S.
 Baino

E

anno Christi
 704, die XXXI
 Martii,

F

AUCTORE
P. B.

cum Childeberti decimo, Christi 704. Ut ut est, de translatione prima S. Wandregisili anno Christi 704, pridie Kalendas Apriles facta, ex hoc auctore consentiunt omnes, licet in ordine et anno primo Joannis Papæ mendum agnoscant.

una cum corpore S. Ansberti episcopi quidem; sed an etiam S. Wlfranni?

34 Utrum vero jam tum obiisset, ac proinde translatus una cum SS. Wandregisilo atque Ansberto fuerit S. Wlfrannus, res est adeo intricata, ut quoquo te vertas, nihil certi satis occurrat, quod affirmes. Negavit Henschenius noster in Commentario prævio ad Acta S. Wlfranni die xx Martii, censuitque vixisse S. Wlfrannum usque ad annum Christi 741; idque tum ex ipsis ejus qualibuscumque Actis, tum maxime ex historia de obitu Radbodi ducis Frisiorum, cui consentirent antiquitates omnes Belgicæ, quam ex Actis longioribus dedit ibidem; ex qua historia consequi recte statuebat, ut Radbodo supervixerit S. Wlfrannus: Radbodus autem periit anno Christi 719. Quia vero nondum inde constabat, quamdiu Sanctus ille superfuisset, id ex Odoranno, Clario, monachis S. Petri-Vivi apud Senones, aliisque collegit, qui obiisse eum scribunt anno Christi 741, aut circiter. Erant hæc argumenta, quibus convelli satis credebatur unius Chronici Fontanellensis, in re chronologica pugnancia non nunquam asserentis, auctoritatem; unius, inquam, Chronici Fontanellensis: nam si idem in Actis nostris secundis legitur, id ostendi auctoris nostri non esse; in Actis S. Wlfranni etiam non sine antilogia inserta sunt. Ex Chronico autem Fontanellensi tum ibi tum alibi assumpta hæc esse, ex eo liquet, quod iisdem fere ubique verbis exprimuntur. Addidit Henschenius et Martyrologia quædam, quæ elevationem ac translationem S. Wlfranni non solum ut seorsim factam a translatione SS. Wandregisili et Ansberti, uti narrant Acta contraria; sed etiam alio die ac mense, nempe Idibus Octobris, celebrant. Vidit hæc et refellere multis conatus est Cointius ad annum Christi 704, ut Chronici Fontanellensis tam in obitu, quam in translatione jam dicta consignanda fidem tueretur; ac Pagio quidem persuasit, ut videre licet in Criticis ad Baronii Annales anno Christi 700; at Mabillonio non item, neque in Actis SS. Benedict. sec. 3, parte 1, pag. 356, neque in Annalibus Benedictinis tom. 2, pag. 11: quippe qui proscribere ob rationes a Cointio adductas Radbodiani interitus historiam non ausus, Wlfrannum saltem ad annum Christi 720 vixisse existimaverit; neque proinde una cum SS. Wandregisilo atque Ansberto potuisse transferri. Quælibet harum sententia ut habet momenta sua, ita difficultate non caret; ut citatos auctores consulenti palam fiet: neque enim res aut hujus est loci aut tanti videtur, ut longa dissertatione controversiam de novo instauremus.

Translati inde SS. Wandregisilus et Ansbertus ab anno Christi 858,

35 Quanta porro in veneratione istie fuerint Sancti nostri reliquiæ, inde licet conjicere, quod ad hoc ejus sepulcrum Pipinus ipse rex, cognomento Brevis, orationis causa accesserit, dum cœnobio præerat Wido, dictus laicus, qui rexisse fertur ab anno Christi 753 usque ad 787, ut affirmat Chronicum Fontanellense cap. 15; ubi et Pipini ejusdem liberalitas commendatur: quippe cujus ope ecclesia S. Petri, in qua repositæ servabantur exuvie S. Wandregisili, flammis hausta anno Christi 756, elegantior ac sublimior surrexerit; quo tempore occidisse debuit, quod infra in miraculis num. 6 narrabitur.

Mansit hoc loco sacrum hoc depositum usque ad annum Christi, non 862, ut in appendice Chronici Fontanellensis cap. 2 dicitur, sed 858, ut affirmat auctor Miraculorum infra num. 10 et sequentibus, quando ob frequentes Normannorum incursiones ad loca tutiora Bononiam versus transferri debuit una cum corpore S. Ansberti; ac primo quidem ad prædium devenit, quod Bladulfi villa dicebatur, eratque e Fontanella ad territorium Bononiense venientibus trans fluvium Altheiam, ut ibidem habes num. 10. Inde continuo utrumque corpus ad ecclesiam S. Petri, quæ vicina erat emporio Quantavico (nunc vulgo Estaples) deportatum, eodem anno, v Idus Maii, in ipsa Vigilia Ascensionis Christi; ubi per dies quinque substitit, ut idem ait num. 12 et 13. Ex ecclesia S. Petri juxta Quantavicum delatæ sunt utriusque Sancti Reliquiæ in Walbodegem, quæ villa dicitur territorii Bononiensis, repositæque in basilica S. Quintini martyris, ut est ibidem num. 18. Hinc acceptas esse opinor particulas reliquiarum SS. Wandregisili et Ansberti, quibus donati dicuntur monachi S. Richarii Centulenses in Chronico Hariulfi anno Christi 866, apud Acherium Spicilegii tom. 4, pag. 503 et sequenti.

36 Ex æde S. Quintini relatæ denuo sunt anno Christi 866 eadem SS. Wandregisili atque Ansberti exuvie ad S. Petri prope Quantavicum, juxta eundem auctorem num. 30: ibique sunt asservatæ usque ad annum Christi 885, quando die XII Kalendarum Decembrium inde asportatæ sunt ad ecclesiam S. Carani, civitati Carnotensæ vicinam, ac tribus ferme postea mensibus intra urbem ipsam receptæ XIV Kalendas Martii; donec inde Bononiam translatae sunt, metu, ut par est credere, Normannorum, qui sequenti seculo Carnotensibus imminabant, atque adeo civitatem eorum obsidione cepissent, nisi Richardi ac Roberti virtute fusi barbari fugatique fuissent anno Christi, ut in Criticis ostendit Pagius, nongentesimo undecimo, XIII Kal. Augusti. Erant ibi certe Sanctorum nostrorum corpora antequam citatus toties miraculorum auctor scriptioni suæ finem imponeret: ultimum enim prodigium tum factum narrat, cum jam ibi utriusque reliquiæ conquiescerent. Bononia Gandavum sunt avecta ad montem Blandinium ea ratione, quam ex historia, miraculis subjecta, cognoscas; idque anno Christi 944, mense Augusto; quamquam ad cœnobium Blandiniense non ante diem III Septembris advenrunt, ut ibidem dicitur num. 46. Quod autem in hac historia translatus simul cum aliis duobus narratur corpus S. Wlfranni, hoc falsum diximus esse ad diem xx Martii pag. 161, et patet ex historia inventionis ejus, quam ex appendice Chronici Fontanellensis ibidem dedimus pag. 148. Porro translationes jam dictæ omnes ad tres præcipue reduci solent: quarum prima censetur, quæ facta apud Fontanellam est ex ecclesia S. Pauli ad S. Petri, diciturque etiam elevatio; altera ex ecclesia S. Petri Bononiam, sive in territorium Bononiense; tertia denique Bononia in montem Blandinium. Est etiam apud Chesnium, tom. 2 Scriptorum historiæ Francorum pag. 525, qui delatum fuisse veli Sancti nostri corpus Audomaropolim, et quidem anno Christi 846; sed ex historia Miraculorum citata redarguitur, non secus atque auctor anonymus ab eodem vulgatus in Scriptoribus historiæ Normannorum pagina 2 ubi idem adstruit.

D

E

ad loca alia
atque alia;
ac tandem
Gandavum
anno Christi
944.

F

§ V. Cetera ad ejus reliquias pertinentia, atque imprimis brachii utriusque translatio; corporis amissio; cultus.

Quamquam paragrapho præcedente translationes omnes SS. Wandregisili atque Ansberti complexi sumus, nec aliæ posterius contigisse memorentur; cum apud Blandinienses uterque thesaurus, dum quidem superfuit, constanter sit asservatus; id ita tamen accipi uolim, ut numquam interea monasterio exportari tantisper aliquo potuerint. Hoc enim de corpore S. Wandregisili factum esse constat non semel; ac primum quidem ab eo ipso, qui illud nuper Bononia Gandavum attulerat, sancto abbate Gerardo, qui obiisse creditur anno Christi 959; quod ita narrat auctor appendicis ad Chronicum Fontanellense capite tertio: Hujus itaque (Richardi I Normanniæ ducis, in cujus ditione erat Fontanella) cum jam fama potentiae longe lateque pervolaret, Normannorumque tellus alta pace exultaret, Gandensis cœnobii abbas, Girardus nomine, sumpto Wandregisili pretioso corpore, usque in pagum Beluacensem venire maturavit, atque in villam, quæ Reveriscors dicitur, ad hospitandum divertit, quod Theodorico, nobili et valde potenti, per ejusdem prædii Majorem mandare curavit; quia, licet injuste, illius possessionis dominabatur tunc temporis, quæ pridem fuerat de ditione Fontanellensis cœnobii. Quod ubi superbus ille et arrogans comperit, legatum baculo, quem forte tenebat, percussit, et cum ingenti injuria e conspectu suo exire coegit.

38 Rediit ergo ille qui nuntiaverat; abbati Girardo cum gravi dolore intimavit quæ pertulerat: quibus auditis, fit ingens omnium gemitus, confestimque coram lectica Sancti prosternuntur, atque inter fluentes lacrymas et amara cordis suspiria adversus Sanctum prædictus abbas multa probrose inculcando flebiliter conqueritur. Sed inter hæc decedente, sole, noctis silentium advenit. Theodoricus vero dormiturus se in lectulo composuit; cui derepente terribilis persona sub habitu monachili apparuit, eumque pro contumelia, quam sibi hesternò intulerat, vehementer redarguens, pastoralis baculo, quem ferebat, graviter percussit; qui statim somno interrupto experrectus, graviter ingemuit, seque a quodam cano abbate cæsum, altis et perturbatis vocibus clamavit; deinde subita internorum correptus tortura secessum naturæ petiit, ubi fœda egestione omnia profundens viscera, vitam miserabiliter abruptit: ut viventibus liquido daretur animadverti, cujus meriti apud Deum sanctus pater Wandregisilus fuerit, qui sic viventem inimicum et atrocis injuriæ reum mortis supplicio condemnare potuerit. Res ergo hæc in regione illa omnibus statim innotuit; abbatem Girardum cum comitibus suis non mediocriter exhilaravit.

39 Qui deinde, participato cum suis consilio, omnem cum sanctis pignoribus comitatum ad custodiam dereliquit; sicque ascensis equis, Rotomagum ad urbem cum paucis properavit; admissusque, Richardo comiti causas adventus sui

diligenter et opportune intimavit, seque in promptu S. Wandregisili corpus habere retulit, quod suo restitueret loco, si terræ sibi redderentur, quas chartarum posset approbare privilegiis; at ille suorum usus consilio principum, chartas exhiberi præcepit, et coram omnibus recitatas exponi. Quo facto murmur et contradictio fieri cœpit ab omnibus, qui dicebant nequaquam posse carere propriis honoribus, quas sibi armis et sanguine prædecessorum suorum pepererat bellicosa virtus, sive quos sibi ipsi diuturno acquisierant servitio multisque sudoribus. Sic igitur facta difficultate rei, quam prædictus abbas quærebat Girardus, nulla deinceps potuit pollicitatione retineri, sed ad suos illico per emensum iter rceavit, atque S. Wandregisilum, consumpto nequidquam tanto labore, ad locum, unde eum extulerat, festinus revexit; ubi apud Deum et homines in magna gloria et honore nunc usque requiescit. Hæc auctor ille, qui seculo undecimo floruit. Quo quidem seculo iterum delatas fuisse Aldeuardam S. Wandregisili reliquias cum aliis pluribus, eo tantisper ex Flandria tota pro conjuranda pace collectis, anno Christi 1030, narrat Sanderus Gandavensium rerum lib. 4, paginis 305 et 383 ex Chronico Sigeberti, quod id etiam habet ad eundem annum in editione Miræi juxta codicem Justi Lipsii. Verum supplicationes dici hæc potius, quam translationes merentur.

40 Celebratur adhuc aliqua tamen veri nominis translatio, non quidem totius corporis S. Wandregisili, sed brachii dumtaxat, facta ex cœnobio Blandiniensi ad Fontanellense, dum huic præisset Robertus, ut ex tabulis Mss. Fontanellensibus narrat Arturus in sua Neustria pia pag. 164. Præfuit autem Robertus, eodem teste, ab anno Christi 1047 usque ad 1062. Hujus brachii simul et aliarum SS. Wandregisili et Ansberti reliquiarum quarundam ratione conciliandus secum ipse videtur Ordericus Vitalis ecclesiasticæ Historiæ lib. 4, dum ait primo quidem pag. 618, Fontanellenses monachos ob calamitates Normannicas abstulisse reliquias, quas numquam retulerint, quas inter recenset corpora SS. Wandregisili, Ansberti, et Wlfranni (de quo postremo alibi diximus) Gandam delatas, quæ a Flandritis inquit, usque in hodiernum diem servata, magnæ ibidem venerationi sunt. Deinde vero pag. 623: Rotomagensis autem Ansbertus (verba ejus sunt) cum Wandregisilo abbate, et Gulfranno archipræsule Senonensi Fontanellæ servatur, debitaque a suis reverentia quotidie honoratur. Nimirum hoc de brachio intelligit et illis cineribus, de quibus dictum est die xx Martii, pag. 148; illud vero de reliquo corpore, quod Gandenses tenuerunt: nisi quod alterum etiam brachium cum parte capitis, uno dente, duobus manuum digitis, ac aliquot capillis abbatiæ Broniensi cessit, sub S. Gerardo abbate, teste Rayssio in Hierogazophylacio Belgico, pag. 126.

41 Porro magnæ apud Gandenses venerationi fuisse Sancti nostri reliquias non solum ex Orderico intelligere est, sed etiam ex Historia adventus in montem Blandinium infra exhibenda; itemque ex ejus celebritatibus variis, ibidem quotannis observari solitis; denique ex ipso loco, quo istic repositæ cum aliis olim fuerunt, quemque descripsimus ad diem v Februarii in Commentario ad Acta S. Bertulphi,

iterum-

Brachium
ejus Ganda-
vo Fontanel-
lam relatum,
alterum Bron-
nii est.

Corpus ejus
magna in ve-
neratione
fuit Ganda-
vi,

Ejus reliquie
tantisper ad
agrum Bel-
lovacensem
delatæ,

ubi suas San-
ctus injurias
ulciscitur:

ac mox Gan-
davum refe-
runtur, et sic
etiam Alde-
nardam de-
latæ fuerunt.

AUCTORE
P. B.

iterumque ad diem x Julii, ubi de S. Amalberga virgine pag. 79. Eundem in schedis, quas habemus, ad Blandinienses spectantibus, ita depictum invenio : In choro monasterii S. Petri est sacellum, id est cella, ferrea testudine ornatum, et ita artificiose confectum, ut ex pavimento crescere videretur. Artifex, nomine Petrus Pauli, incola Gandensis, jussu et mandato Domini Joannis Cauwerburg abbatis monasterii dicti [illud fabricandum suscepit ;] sed antequam perfectum esset opus, ex hoc seculo migravit [dictus abbas] sed perficiebatur sub Gerardo de Cuelsbrouck, Joanni succedente (anno Christi 1517) in praelatura abbatiali : post quod opus etiam brevi defunctus est artifex, qui pro opere tantum habebat XLVIII centum florenorum (id est florenos quater mille octingentos) Tum addit opus duplo aestimatum fuisse, ac subdit : Postea etiam deauratum est hoc ferreum opus, in quo elevata fuerunt sancta corpora S. Bertulphi, qui solet pulsare, ut ferebatur, cum bellum et calamitosum tempus instaret, (vide citatum Commentarium ad Acta S. Bertulphi,) sancti Gudwali, sancti Ansberti, sancti Wandregisili, sancti Wlfranni, sanctæ Amalbergæ, et plura alia usque ad decem. De hoc opere meminit etiam obiter Sanderus Gandavensium rerum lib. 4, pag. 325.

B

sed anno 1578
in persecu-
tione Calvi-
niana periit.

42 In eadem scheda notatum erat, reliquias hanc omnes cum aliis multis deinde vel combustas, vel diffusas, vel in profluentem abjectas, vel alio modo indigne tractatas a Calvinianis periisse, aut certe disparuisse ; arcam vero argento, margaritis, gemmis, pretiosissimisque lapidibus ornatam, impiorum illorum usibus cessisse. Id quod etiam quotannis deflet Blandinium in Officii sui ecclesiastici ad diem III Septembris lectione octava his verbis : Quorum, proh dolor ! reliquiæ et sacratissimorum corporum sacratissima pignora, ... Deo... non immerito nobis irato, fuere hostibus fidei violenter erepta anno MDLXXVIII, persequente catholicam Ecclesiam in Belgio principe Auriaco Calviniano, non sine inæstimabili damno, quod supra septennale exilium passi sumus in hoc nostro monasterio, quod tunc fœdis admodum ruinis horribiliter defœdatum fuit. Hactenus de reliquiis ; nunc aliqua de cultu.

C

Cultus ejus
antiquus et
celeber,

43 Quam antiqua ac celebris fuerit ejus in Ecclesia veneratio, cum ex dictis supra de prima translatione atque elevatione, tum infra ex miraculis poterit aestimari. Testantur hanc etiam antiquissima Martyrologia, qualia sunt, quæ Hieronymiana nuncupari solent ; sic enim habet vetus exemplar ab annis circiter mille compactum, ut asserit quidem, qui illud edidit Martenius in Thesouro anecdotorum tom. 3, a col. 1547 : XI Kalendas Augusti : In Galliis monasterio Fontinellæ depositio Wandregisili abbatis. Similia inserta leguntur in ejusdem Martyrologii exemplaribus, ad eundem diem apud Florentinum, atque Acherium, in Spicilegio novæ editionis tomo 2 sub initium ; similia ad eundem diem habent Wandelbertus, Usuardus, et alii passim tum editi, tum anecdoti, quorum elenclum texere in re minime dubia supervacaneum duximus ; quando etiam in Romano moderno sic annuntiatur eodem die : In Blandinio monasterio, sancti Wandregisili miraculis clari. Eodem die commemoratio ejus præscribitur in Breviario Andomaropolitano

excuso Parisiis anno Christi 1518, uti et in Breviario Morinorum anni 1542, et Verodunensi anni 1625 ; in Rotomagensi anni 1581 eodem die fit ejus commemoratio in utrisque Vesperis ac Laudibus ; at postridie celebratur ejus festum ritu semiduplici ; sed in Breviario ejusdem diocesis excuso anno 1627, XXII Julii memoria ejus habetur in secundis tantum Vesperis, postridie vero Officium semiduplex.

44 Neque vero satis habent Martyrologi quidam unam ejus anniversariam celebritatem proponere, sed alii duas, alii plures in anno consignant. Sic apud Florentinum non solum ejus depositio, itemque ecclesiæ S. Petri, in qua requiescere dicitur ipse venerabilis Pater, dedicatio notatur XI Kalend. Augusti, verum et prima ejus translatio secundo Kalendas Aprilis, sive die XXXI Martii quo eam factam esse diximus. Florarium Sanctorum Ms. depositionem ejus longo elogio ex secunda Vita petito celebrat XXII Julii ; translationem primam XXXI Martii ; alteram vero in montem Blandinium die III Septembris. Idem faciunt auctaria quædam Usuardi a nobis editi ; idem Martyrologi Ordinis Benedictini ad eosdem dies, Wion, Menardus, Bucelinus ; Dorganius tamen omisit translationis Blandiniensis memoriam, ac cetera consonat aliis.

45 Sed reliquis, ut par est, antecellunt hac in parte monachi Fontanellenses ac Blandiniani : et illi quidem, dum IV Kalend. Martias (ut Bollandum docuit laudatus ante Prevotius ex Breviario, uti scribit, Fontanellensi jam tunc olim excuso, sed non prostante) dedicationem ecclesiæ S. Wandregisili celebrant ritu duplici : die autem XVI Kal. Julias commemorationem S. Wandregisili, sive, ut est, in serie Breviarii, inquit, solemnitatem brachii S. Wandregisili in capp. : die I Kal. Augusti festum depositionis ejus cum Octava in cappis. Blandinienses Officio proprio primam ejus translationem recolunt ritu duplici die XXXI Martii : depositionem XXII Julii cum Octava ; ac tandem etiam Adventum ejus in montem Blandinium die III Septembris item cum Octava, uti constat ex Officiis eorum propriis, quæ hic manuscripta servamus. Lectiones et Antiphonæ nihil novi nos docent præter id quod num. 43 notabamus ; ex quo constat, etiam post perditas reliquias non deferbuisse apud viros illos religiosos pristinam erga sanctum Wandregisilum aliosque pietatem. Desumptæ sunt ex Vita secunda et Historia adventus infra producendis, nisi quod nonnulla in iis confusio est, quam ex ipsis Actis facile erit emendare ; ut cum dicuntur in Officio de Adventu ejus in primi Nocturni lectione secundæ sancti Wandregisili, Ansbertus, Wlfrannus pridie Kalendas Aprilis a S. Baino, Taruannensis sedis præsule Bononiam in basilicam S. Petri translati. Fefellit hic auctorem æquivocatio basilicæ sancti Petri : duæ enim sunt hujus nominis basilicæ, sed maxime diversæ, ad quas translationes quoque diversæ S. Wandregisili factæ sunt ; altera est Fontanellensis, atque ad hanc Sanctum nostrum transtulit Bainus, ut supra monuimus ; altera Bononiensis, seu potius territorii Bononiensis apud Quantavicum ; ad quam Sancti corpus non nisi sesquiseculo serius, diuque adeo post S. Baini tempora, deportatum fuit. Adi supra paragraphum quartum.

et variis quidem solemnitatibus anniversariis ;

maxime apud Fontanellenses et Blandinenses.

F

A

VITA

Sincera, auctore coævo quodam
monacho Jurensi anonymo.

Ex Philippi Labbei nova Bibliotheca manuscriptorum librorum tom. 1, a pag. 784; et ex Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti editis a Luca Acherio et a Joanne Mabillonio, Seculo secundo, a pag. 526.

B

PROLOGUS.

Auctor narraturus visa a se et audientia,

a

Mabillonius excitavi.
ergo

b

qui

C

materiolum

nobis

hortatur ad attentionem et studium imitandi,

c

Religiosorum quorundam virorum vita quantum est meritis excellentior, tantum gestis lucere debet clarius; præsertim cum ad indagandam eam idonei minus sumus. Confidimus enim in illo, qui dixit: Non enim estis vos, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis; et per quem linguæ mutorum sunt reseratae a. Non ergo mirandum est, si per plasmaturam suam præbet intellectum; cum, quando voluerit, veritatem suam per ora jumentorum narrat. In hujus ergo spem erectus, et accinctus robore cœlesti, ariditatem meam ad texendam Vitam beati domni Wandregisili excitatus*, aggreddiar ego* facultate, qua valeo (nam potens est Dominus ad sermonem corroborandum:) plurima quippe mihi de ipsius beatissimi Viri virtutibus pandere b, multa a memetipso visa, plerumque etiam venerabilium monachorum seu discipulorum ejus, qui ei per prolixa tempora servierunt, relatione prolata, quæ* non tantum audita, sed visa narrant, in hoc opere de fulgente gratia prædicti Patris pauca de plurimis quidem sermone, ut legentibus fastidium non generem, brevi materiola* expressi stylo, seu ut prolator pagina ridiculum non inferat; sed modica narratio lectoribus ædificationem nutriat, etsi eleganter minus expleta fuerit, divini adjutorii misericordia præstante, ut nostris* exinde veniam tribuere dignetur.

2 Nunc ergo qui hæc legit, in studium boni operis atque in fervorem ejus animus incalescat: quæ gesta in aure audierit, in ara cordis sui cum omni aviditate meditando custodiat, custodiendo perficiat, perfectumque in opere Domini cum summo desiderio adimpleat. Obsecro itaque ego tenellus c; ut omnis, qui hanc Vitam beati Viri legerit, caveat, ut sicut Cain ferro, de invidia non percutiat iste dente et lingua; sed curet custodire in corde et anima: quia, sicut canit Propheta: Filii hominum dentes eorum arma et sagittæ, lingua eorum gladius acutus. Plerumque etenim ad conversationem seu correptionem mor-

talium multo prosunt exempla bonorum, quibus ædificatur homo cotidie multiplices consecrari virtutes: si enim ad adipiscendam amœnitatem paradisi, quibus præmovemur, præcepta deessent; pro lege nobis Sanctorum exempla sufficerent. Hoc a seculis adimplet Rex trinus æternus qui* servorum suorum famam commendans perennem, ut posterius eorum exemplo proficiant, atque in amorem cœlestis patriæ cum devotione maxima incalescant.

AB AUCTORE
COÆVO.

* unus æternusque

quod scriptio-
nis hujus
est finis.

d

E

e

3 Hæc autem nos considerantes, de hujus venerabilis patris Wandregisili hoc quod ad laudem Domini pertineat, non quod favore humanæ declamationis lassescat, relatione inseruimus. Habent mali in ea quod metuant, boni quod gratulentur, superbi ut humilientur, luxuriosi exemplum pudiciæ verecunda mente custodiant, garruli ut quiescant, cupidi ut arescant, avari ut relinquentes d mundum cum omni impedimento ejus, ebriosi discant sobrii esse, raptores mansuetudinem apprehendant, ignavi ut fervescent, imprudentes veram prudentiam cum sancta simplicitate arripiant. Hoc omnes cum admiratione consideremus, quamtam in hujus Athletæ Domini habemus religionis gratiam, quod miremur e, et quamtam vim virtutis ejus vel afflictionem corporis et fontem lacrymarum: pleraque despectu mundi quo modo aut qualiter abrenunciavit, et voluntates proprias in trophæo Domini crucifigens perseveravit; quia non permittit brevitatem totam ejus operationem sermone concludi; sed tamen derelinquamus hujus textum narrationis, ut felicius perveniamus ad enarrandum aliquid de ejus vitæ meritis; ad gloriam Dei pronuntiando surgamus f.

ANNOTATA.

a Mabillonius addit: Seu (forte ceu vel sicut) brutum asinæ os per sensatos hominum colloquio distinxit modos. Alluditur autem ad historiam Balaam Numerorum cap. 22.

b Mabillonius sententiam hic ita restituit: Nam potens est Dominus ad sermonem corroborandum plurimum, qui mihi de ipsius beatissimi Viri virtutibus pandit iter. Multa a memetipso visa, plerumque etiam, etc.

c Patet, vocem esse sese deprimentis, quasi dicat: Ego infirmus, ac virtute puer tenellus.

d Imo relinquant; relinquentes tamen legitur etiam apud Mabillonium.

e Mabillonius: Consideremus, quantum hujus Athletæ Dei habemus religionis gratia, quod imitemur.

f Mabillonius: Ut felicius perveniamus ad enarrandum aliquid de ejus vitæ meritis ad gloriam Dei.

F

AB AUCTORE
COÆVO.

CAPUT I.

*S. Wandregisili patria, nobilitas, nuptiæ,
vita monastica in monte Falconis et
Elisangio.*

* vir vitæ

*Wandregisil-
lus nobilis
Verdunensis,
et regius ex-
actor,
* quodam
tempore*

a

b

B

*uxorem du-
cit jussu pa-
rentum,*

c

d

* si ei

* Qui

* virtutum

*quam con-
sentientem,
mox Deo
virginem
consecrat.
* prærupit
* meus*

e

*Rixas prece
componit :*

f

* quod

Igitur fuit virtute * venerabilis, Domino inlu-
minante, Wandregisilus, cognomento Wando,
oriundus territorio Verdunensium, natalibus no-
bilis, sed religione nobilior. Qui cum summis
parentibus quondam * comitans *a*, et ab ipsis
juventutis suæ rudimentis studiis juxta mores se-
cularium eum in actione instituerunt inter mundi
decus. Qui accipiens honores terrenos exercebat
acturam *b* commissam sibi ; sed tamen mens ejus
non erat alienata a mandatis Domini, quia san-
cti Euangelii jussionem explebat ; reddebat enim
quæ Cæsaris sunt Cæsari, et quod est Dei Deo.

5 Non post multos dies rogatus a parentibus
suis *c*, ut sibi aliquam puellam desponsaret, ipse
juxta eorum jussionem sublimibus parentibus et
bene natam sibi quamdam puellam desponsavit :
erat enim in seculo nobilissima *d*. Porro cœpit
ipse Vir tacite in cogitatione sua dicere, quid
exinde facere deberet : volebat enim oblecta-
menta mundi deserere et in Dei servitio se sub-
jugare ; et quia pavebat, si * innotesceret, quod
consensum ei minime daret, cogitavit ut accipe-
ret eam, et postea ei de conversationis habitu
fabularetur ; quia * accipiens eam, et post ac-
ceptam suam volens lucrari conjugem (sicut scri-
ptum est : Diliges proximum tuum sicut teipsum)
prudenti hortamine, ut erat eruditus, suadebat
ei conversationis gratia, virtutem * magnam ha-
bere mercedem ; ut qui hic in una carne conjun-
cti fuerant, in gloria Sanctorum sine fine copula-
rentur.

6 Illa autem accensa a Spiritu sancto, talia
verba prærupit * dicens : O Domine Deus * ;
quid tibi fuit, quod antea mihi hanc rem non di-
vulgasti ? Scias certissimè, quia et ego me absque
omni dubitatione volo tradere ad Dei servitium
atque vanitates hujus mundi deserere, et regnare
in Christi gloria. Quod tibi in tantum supplico,
Domine meus, ut quod ore profers, explere opere
contendas, et temetipsum liberes, et me, ancil-
lam tuam, ad jugum Dei cum summa festinatione
tradas. At ille hæc audiens, versus in gaudia
glorificavit Dominum, et admiratus est de tam
excellenti desiderio ejus. Fit ex utraque parte
consensus. Ipse autem sibi coronam capitis *e* de-
posuit, et ei velamenti gratiam circumdedit ; et,
Domino adjuvante, talis fuit sua conversatio seu
puritas cordis, quod per eam Dominus adhuc in
hoc corpore degentem plurimas virtutes operari
dignatus est.

7 Quid plurima ? ad illud redeamus tempus,
quo Dominus per famulum suum ostendere di-
gnatus est fortitudinem suam. Adhuc cum esset
in laico ordine, pergens in itinere, cum thoro *f*
et familia plurima veniens quodam loco, qui * est

inter rusticanos homines pessimos *, qui nec
Deum timebant, nec hominem quemquam reve-
rebantur, orta est contentio propter pabulum e-
quitum tam valida, ut, nisi pietas Domini et me-
rita ipsius hominis Dei subvenissent, multa ho-
miciidia ibi fuerant * facta. Ipse autem ibi petiit
adjutorium, ubi possibilitas erat tribuendi, et ad
orationem, quasi ad gladium, pergens, divinæ
misericordiæ clypeum postulavit, et Domino mi-
serante, qui servis suis pius obauditor est, con-
festim ipsa litigatio ita est mitigata, ac si de lon-
gævus temporibus amicitiae jura conjuncta * ha-
buissent, et per filium pacis, qui ipse vir Dei
erat, litigantes Dominus ad concordiam per Ser-
vum suum mirum in modum convertit.

8 Exinde cœpit magis corde fervere atque
eum * ore professionis annuntiare, dicens : Certe
iste est super omnia diligendus ; quia, ubicumque
fuerit invocatus, illico ad præsens est exaudien-
dus, juxta quod ipse Dominus per prophetam
promisit : Cum autem quæsieritis me in toto
corde vestro, inveniar a vobis. Post quod ipse
Vir Dei relinquens mundi istius oblectamenta,
cupiebat in sancto cœnobio sub religionis habitu
conversari. In primitiis * cum quodam fere * in
loco, qui cognominatur Montefalco *g*, habitavit
non multo tempore ; qui *h* erat homo multum
index *i*, corona capitis decoratus *k*. oculos spe-
ciosos, faciem liliabilem *l*, manus prolixas, et
frequenter per laticem cupiebat eas abluere, qui
erogatas omnes facultates suas in camino pauper-
tatis petiit assidendum *m*.

9 Sed quia diabolus est invidiosus ad nocen-
dum, et contra bonitatis formam pugnat malitia,
invidia diabolus maxima in eum exarserat, qui
per semetipsum seu per suos fautores eum inqui-
etare non cessabat ; sed ipse præcinctus galea
salutis et scuto fidei contra omnes sagittas ini-
mici fortiter dimicabat. Dagobertus rex *n*, qui
tunc illis temporibus aderat, pro eo quod ipsum
hominem Dei in juventute in suo ministerio ha-
buisset, volebat eum inquietare pro eo, quod sine
sua jussione se tonsorasset, et ipsum in suo pa-
latio perducere jussit. Qui ipse Vir Dei confidens in
adjutorium Christi, qui ei præsens consolator
aderat, licet nolens quidem ad aulam regiam
perrexit ; qui cum venisset prope de consistorio
Principis, erat quidam pauperculus, qui vehiculum
suum aute portam ipsius regis demerserat : plu-
ribus egredientibus, nullus ei auxilium præsta-
bat ; sed omnes pene super ipsum ambulabant,
deculcantes eum. Aveniens autem ipse Sanctus
Dei, vidit impietatem, quam operabantur filii dif-
fidentiae, et de equo, quem sedebat, cum veloci-
tate descendens et pauperi manum porrexit, et
ipsum plastrum simul de loco levaverunt.

10 Prospicientes eum multi, qualiter se inqui-
nasset de luto, deridebant eum et multa oppro-
bria ei dicebant. Ipse autem nihil curans de vi-
tuperationibus iniquorum ; sed humilis humilem
magistrum prosecutus * vestigio : quia ipse Do-
minus in Euangelio dixit : Si patrem familias
Belzebuth * vocaverunt ; quanto magis domesti-
cicos ejus ? Cum autem hoc in laudem Dei di-
verteret, statim apparuit angelus Domini, qui
vestimentum ejus diligenter curavit, et factus
plus candens quam antea fuerat, postea pervenit
in

D
* pessimum,

* fuerint

* conjunctu

*fit mona-
chus ;
* deum*

E

* et primitus
* sene

g

h

i

k

l

m

*ideoque ac-
cusatus apud
regem,*

n

F

*post actum
caritatis et
humilitatis
absolvitur :*

* prosecutus
est

* Belzebub

A in palatio regis, et stabat ante eum et satellites ejus, quasi agnus in medio luporum; sed Dominus, pastor omnium Sanctorum, ovem suam de fauce inimicorum ereptam in medio eorum quasi custos, servabat; et cognoverunt omnes, quia hic Vir Dei erat, et pro Christi desiderio omnem gloriam mundi despexerat. Et præcepit rex, ut nemo ei faceret inquietudinem; sed licitum esset ei Domini gloriam contemplari.

austere vivit
in alia cella.
o

11 Inde reversus, cœpit ædificare cellam in alio loco o de facultatibus suis; ubi se jejuniis et vigiliis affligebat; quotidie gemitus, quotidie lacrymæ, et, si quando repugnantem somnus imminens oppresserat, nuda humo vix ossa arida collidebat. Ille etenim pro metu gehennæ et amore Christi tali se carcere damnaverat. Videns eum diabolus semper ad eminentiorem viam conscendere, nimia crudelitate in eum exardescibat, atque multas inquietudines tam apertas quam et pro sopore * ei faciebat: qui ipse Sanctus Dei cognoscens fallaces insidias ejus, quas ei per dulcedinis consensum suggerebat, per vexillum crucis seu per abstinentioniam suas illecebras et suasiones superabat.

* per soporem

carnis illecebras
mirifice
superans.

12 Qui ipse diabolus conspiciens se ab ipso Viro Dei vinci, declinavit ad majorem interitum; et, si aliquo modo, juxta quod humana conditio p, eum somnus oppressisset, per ipsam visionem multiplices impugnationes ingerebat. Qui expergefactus a sopore accipiebat armaturam Dei dicens: Deus in adjutorium meum intende; seu illud Domino * deprecabatur, ut ei donaret fortitudinem, quatenus iniquum hostem superaret. Et, si quando in ipsa visione nocturna, per titillationem carnis inlusionem habuisset, exurgens continuo cum gemitu et lacrymis mergebat se in fluvium; et, cum esset hiemis tempus, in medio glacierum psalmodiam decantabat, et unoquoque q expleto usque ad aquas veniam petebat. O quam magnum studium beati Viri, et maximum prælium, quod contra inimicum agebat quotidie! Et Dominus clemens porrexit ei dexteram suam, quia mens ejus ad Jesum jacebat, pedes rigabat lacrymis et crine tergebat, et repugnantem inimicum suum corporis inedia subjugabat.

dominicum

C

ANNOTATA.

a Subintellige, erat, ut scensus sit: Comitabatur parentes ad negotia, qui sic eum a teneris ad eadem gereunda instituebant.

b Hoc nomine non exacturam vectigalium intelligi vult Mabillonius; cum etiam exactor fuisse dicatur S. Ansegisus jam tum monachus et abbas; ut vide in Actis ejus cap. 1 ad diem xx hujus mensis; sed vel officium præfecti regalibus ædificiis, ut de Ansegiso dictum; vel forte judicis causarum ad regem delatarum, ut hoc loco idem auctor interpretatur. Adi Commentarium prævium ut supra num. 16.

c Waltchiso scilicet patre; matris nomen ignoramus, erat tamen prænobilis, ut in Commentario prævio dictum § 2.

d Ignota nunc tamen; quod sane dolendum ob ea maxime, quæ de illa hoc et sequenti numero dicuntur, et repetentur in Vita altera.

e Mabillonius legit: comam capitis deposuit, quod cum sequentibus congruit, et cum Vita secunda num. 3, ubi alia phrasi dicitur: ipse autem clericatus habitum sumpsit. Si tamen Labbei textus genuinus esset, dicerem, coronam, quæ sponsorum erat insigne, deponere, idem esse ac nuptiis valedicere.

f Id est, conjuge, seu sponsa.

g De Monte falconis dixi in Commentario prævio num. 17.

h Ex textu vix colligas, quo relativa hæc particula referri debeat; ad ipsumne S. Wandregisilum, an ad eum, ad quem hic accessit, quique in secunda Vita Waltfridus dicitur. Eadem tamen Vita secunda illam ad S. Wandregisilum referendam indicat num. 5.

i Intelligo hominem valde insignem, et qui ore habituque indicium de se manifestum daret intuitibus, quam egregias in animo dotes haberet reconditas.

k Coronam intellige clericalem, juxta dicta superius.

l Liliabilem, id est, candidam, ut habet Vita secunda. Non arguo syntaxim auctoris barbaram, quam et hic et alibi passim licet observare; satis habeo, quod ejus sensus percipi utcumque potest.

m Obscuram hanc phrasim sic explicat Vita secunda: qui omnes facultates ac prædia sua partim monasteriis perpetim possidenda tradidit, partim pretia ex his accipiens indigentibus larga distribuit manu; sicque exutus seculi curis.... nudus cum hoste versuto certare contendebat. Sensus ergo prioris Vitæ hic esse videtur: Wandregisilus, erogatis omnibus facultatibus suis, petiit a Waltfrido, ut sineret se assidere ipsi, sive una cum eo habitare ac vivere in camino paupertatis, id est, observando ac profitendo paupertatem: vita namque pauper ac misera caminus dicitur paupertatis, quia per eam homines purgantur ac probantur, ut in camino seu fornace metalla, juxta illud Isaia 48: Ecce excoxi te, sed non quasi argentum, elegi te in camino paupertatis. Porro quod hic dicitur erogasse Sanctus omnes facultates suas, id accommode accipiendum, ut infra patebit num. 11.

n Primum intellige hujus nominis.

o De quo vide Commentarium prævium § 3.

p Supple, fert, aut quid simile.

q Nempe psalmo.

AB AUCTORE
COEVO.

E

F

CAPUT II.

Iter ejus in Bobium, vita sanctissima apud Jurenses; apparitio angelica; susceptio sacerorum Ordinum.

Videns Dominus Militem suum quia fortiter contra adversarium pugnabat, misit angelum suum, qui eum juvaret: et quadam nocte juxta moris consuetudinem in tugurio suo, in cilicio jacebat, et translatus est in spiritu ab angelo sancto, ductusque est in monasterium, quod vocatur Bobius a, in regione Longobardorum, quæ dicitur Italia; ostenditque ei omnes habitationes

Angelo duce,
Bobium petiit,

a

tiones

AB AUCTORE
CO EVO.

tiones ejus, quomodo aut qualiter adessent. Qui cum eum reliquisset, cœpit ipse Sanctus Dei intra semetipsum volvere, quid hoc esset : qui memorans in sancto Euangelio mandatum, Christo dicente : Nisi quis reliquerit omnia quæ possidet, non potest meus esse discipulus; et : Qui vult post me venire, abneget semetipsum, tollat crucem suam, et sequatur me; adimplens Domini præceptum, surgens reliquit omnia; accipiens secum tres puerulos cum asello, aliis nescientibus, exivit de terra sua et de cognatione sua, et de domo patris sui, et ambulabat, nesciens qua viaticum *b* duceret; sed Dominus per suum angelum demonstrabat ei, qua via pergere deberet, pervenitque ad prædictum locum, ubi ei demonstratum fuerat.

unde laudes
hominum
fugiens in
Hiberniam
cogitat;
* educto de-
monstrave-
rat

B

c

14 Cum autem introisset et vidisset omnes habitationes monasterii, certissime cognovit, quod antea Dominus in extasi ei dicto demonstrabat *, et conversatus est ibi aliquantum temporis. Qui cognoverunt omnes, quia hic Vir Dei athleta erat, et ejus devotio atque origo omnibus in notitiam advenit, et multas conditiones *c* ei Dominus ibidem revelare dignatus est. Ipse autem semper cupiens habere secretum, ut virtutes ejus non essent manifestatæ hominibus, sed placitæ Domino (quia cavebat illud, quod Dominus dixit ad falsos servos : Vos estis qui justificatis vos coram hominibus, Dominus autem novit corda vestra) congregabat in armarium cordis sui virtutes Dei, atque ei placere cupiebat, qui quotidie eum prospiciebat ex alto; et in remotiore loco volens inhabitare, et arctam et angustam viam præsidere, disposuit in Scotiam ambulare. Ardebat enim ex desiderio Domini, quia charitas Christi diffusa erat in corde ipsius per Spiritum sanctum, qui datus erat ei.

subsistit la-
men apud
Jurenses,
d

* vita

C

* virtutem
culminis

ubi exempla
præbet virtu-
tum eximia,
* adjunctus
vultu
* affectu

* umquam

15 Cum autem pergeret, veniens per monasterium quod est constructum ultra Juranenses partes, cognominatum Romanum *d*, petiit ibidem hospitium. Qui ipse Abbas eum cum summa diligentia recepit : ubi, cum juxta moris consuetudinem mandatum Domini adimplentes, ad lavandum pedes venissent, cognovit ipse Sanctus Dei, quod ibi erat illa via * arta, quam ille per desiderium Christi volebat sectari, et certius per spiritum Domini notum ei fuit, quod ad hoc eum Dominus adduxerat, ut sub religionis habitu conversari deberet; et se in obedientiam ibidem delegavit, et multis diebus ibidem sub institutione regulari habitavit; nempe ipse in virtutum culmina * semper per humilitatem ascendens, et vanam gloriam cavens, mansuetudinem sectans, timens ne, si bonum aliquod videretur facere, per ventum elationis diabolus obreperet, custodiens se multum etiam a minutissimis culpis, id est a sermone otioso, excelsum risum plerumque cavebat, sciens, dictum esse, quia Stultus in risu exaltat vocem suam; sed rectus semper atque hilaris iu mandatis Domini erat promptissimus.

16 His virtutibus, quasi comitibus suis adjunctus *, erat ceteris humilior, quietus in sermone, hilaris in cultu *, pius aspectu *, maturus in moribus; detrachere nec volebat, nec plerumque audire; non murmurosus, sed obediens, ea quæ a patris ore numquam * fuissent prolata, quasi

divino imperio cum omni velocitate faciebat, tenens * Domini mandatum, et semper in lege ejus meditatio ipsius aderat; ubicumque esset, ruminanda * mandata Dei revolvebat, et meditando custodiebat. Taliter erat studium ejus, quia mortificaverat membra sua, quæ erant super terram : nudus nudam crucem portaverat; atque mortuus jam mundo, vivebat Domino : et Dominus videns, quia multum diligens esset ad exercendum servitium ejus, plures conditiones ibidem per inspectivum oculum patefecit, seu plurimos dormientes in somno inertiae atque pigros ad opus Domini faciendum per ipsum excitavit, atque ad opus fidei consurgere fecit.

17 Nec illud maximum miraculum præterire audeo, quod factum, ipso Sancto Domini narrante, cognovi. Quadam nocte, cum in oratione devotissime in cella sua perduraret, adstitit angelus Domini ante eum in tam magna claritate fulgente *, ita ut habitaculum illud immensa luce terribiliter resplenderet; et replevit odore suavitatis tugurium illud; et vox facta est ad eum, dicens : Serve Christi in timore Dei promptissime, pax tecum, quia magnus es tu apud Dominum, et magna sunt opera tua, quæ incessabiliter facis : persevera usque in finem; quia Dominus Jesus Christus tibi habet paratam coronam et amœnitatem paradisi reseratam, qualiter cum ipso sine fine exalteris.

18 Et ipso loco ventura ei prædixit, et ait : Quia nepos tuus Godo *e* secuturus erit te. Hæc audiens Vir sanctus, prosternens se iterum cum gemitu in oratione, magis ac magis incallescens, non extollendo se eo, quod per angelum suum Dominus ei locutus esset, atque opera ejus magnificaverit; sed humilians se, et peccatorem esse se plus fatebatur; quia non esset dignus, ut eum Dominus visitaret. O beata illa virtus et ipse Homo, qui ore Altissimi meruit esse laudatus! O beata mortificatio, quæ filium * Dei facit esse participem *! O beata humilitas, quæ apud homines est vilissima, apud Deum excelsa! Hoc custodiens beatus Wandregisilus habet partem in regno Dei.

19 Veniamus ad illud tempus, in quo jam Dominus Servum suum in universis gentibus demonstrare voluit, atque margarita *f* pretiosa de thesauris suis profecta reserabat, ut per eum multorum salus accresceret, et ei gemina corona multiplicaretur. Veniens Rodomo *g*, in sede beata in diebus Audoëni orthodoxi *h* : qui cum vidisset eum ipse pontifex, cognovit, quia hic Vir Dei magnus cultor esset, et voluit eum ad onus subdiaconatus benedicere; quem inscium, et pene nolentem, ad ipsum gradum instituit : exinde levita : deinde ad sacerdotium per manus domni Audomari *i* conscendere fecit : qui ipse Sanctus Dei post acceptam benedictionem explebat officium suum : erat enim decoratus ad ipsum ministerium exercendum.

ANNOTATA.

a De Bobio dictum est in Commentario prævio, et infra latius describitur in Vita secunda num. 9.

b Via-

D

* tremens

* ruminando

et ab angelo
laudatus, ne-
potis conver-
sionem di-
scit :

* fulgens

E

ipse vero se
tanto ampli-
us deprimi-
t
e

* Filio

* participes

S. Audoc-
num audit
et sacris Or-
dinibus ini-
tiatur.

F

f

g

h

i

A b Viaticum pro itinere et itineratione accipi apud inferioris latinitatis auctores ostendit Cangius in Glossario.

c Forte cognitiones, ut hic in margine observat Mabillonius. Idem infra num. 16.

d Nunc S. Claudii dicitur. Adi Commentarium prævium num. 21.

e De S. Godone abbate egiuus die xxvi Maii. Bouchetius in Origine familiæ reg. Franc. parte 1, facit eum filium Sigefridi comitis Verodunensis et Bertæ, sororis S. Wandregisili, citatque Chronicum Alberici ad annum 644; ubi Godonem quidem ait ex sorore S. Wandregisili et conite Verodunensi natum esse; sed nec patris ejus nec matris nomen exprimit.

f Margarita hic est accusativus pluralis a recto margaritum.

g Potius Rodomum, id est, Rotomagum : hanc enim urbem Rodomum et Rotmum olim vocitabant, uti docet Valesius in Notitia Galliarum.

h S. Audoeni episcopi Rotomagensis Acta dabuntur xxiv Augusti.

B i De S. Audomaro episcopo Taruannensi agetur ix Septembris.

CAPUT III.

Monasterii Fontanellensis erectio et incrementa; Sancti præfectura, et opera apostolica; donum prophetiæ et miraculorum.

Fontanellense cœnobium condit,

Sed quia semper ille fontem humilitatis repetebat (nolebat enim in terrenis actibus occurrere; quærebat locum, ubi ei Dominus demonstraret, qualiter sub sancta regula degeret vitam. Cui Dominus talem dedit locum, ubi plurimum gregis Christi bonus pastor curam gessit; assedit juxta fontem uberrimum, qui vocatur Fontanella, in cremo, quæ dicitur Gemeticus, ex fisco quem assumpsit regali munere a : ibi monasterium fundavit atque ex multorum sanctorum animorum pretiosis lapidibus eum instruxit. Ædificavit namque basilicas in honorem sancti Petri, beati Pauli, vel b sancti Laurentii, et alia oracula, non multum distantia a monasterio quasi milliario uno, in honorem S. Amantii c Rotinensis præsulis, pro amore ipsius * construxit.

21 Erat enim pro sanctitatis studio carus Dado d pontifici, cujus in parochia e est ipsum cœnobium. Non fuit contemptor canonum; sed tantum erat humilis, ut, etiamsi itinere pergere conaretur, Præsulis permissu * susciperet, et sine cdicto * ejus non volebat pergere in itinere; quia sciebat scriptum esse : Omnia quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlis, et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlis. Porro voluit sine portione mundi istius esse, ut de proprio sudore ederet panem suum, et fuit sic multis temporibus; et Dominus videns, quia electus suus multiplicabat talenti gratiam, quam ei

dederat, plures faciebat concurrere ad ipsum cœnobium sequentes Euangelium ejus, relinquentes patrem et matrem, domum et agros seu reliqua.

22 Quod prospiciens ipse sanctus Dei, qualiter multitudinem sanctorum ibidem Dominus aggregaret, non prævaluit esse sine agris; nisi acciperet de eis, qui illuminati Dei servitio se subjugabant, quatenus eorum necessitates haberet unde procuraret, hoc est tantum victum et vestitum, juxta præcipientem Apostolum : Habentes autem tegumenta et quibus alimur, his contenti sumus *. Erat enim verissimus pastor juxta Domini præceptum; quia animam suam ponebat pro ovibus suis. Per suam dulcedinem multorum amaricationes in liquorem vertebat *, per suam humilitatem multi superbi confusi ad humilitatem revertebantur f.

23 Per suam doctrinam multos aggregavit in regno Dei. Erat enim doctus scribe proferens de thesauro suo nova et vetera; dubios confortabat, imbecilles corroborabat, infirmis auxilium præbebat, atque contra diabolum pro eis fortissimo prælio dimicabat : plurimas prædas de ore leonis rugientis abstulit atque ad ovile Dominicum, ut bonus pastor, reduxit, seu vulneratum * verbi gratia curavit; et instruebat filios suos, qualiter potuissent resistere satanæ insidiis fluctuosis, et qui posuerant manum in opus Domini, non respicerent retro; et adnuntiabat eis dicens :

24 Retrorsum respicere, fili, nihil aliud est, quam in eo pœnitere, quod cœperas exercere, et iterum mundanis desideriis te obligare, carissime. Semper debet homo paratus esse ad humilitatem et ad altiora conscendere : non debemus computare annos, quos in cœnobio degimus, sed quod sine querela in mandatis Domini viximus. Etsi nos aliqua elatio non inflat, eo quod non furamur cum furibus, et non jungimur cum homicidis seu perjuris, recogitemus intra conscientias nostras, quales sint actus : si odium contra quemlibet non habemus; si detractionem cum omni velocitate eradicemus; si vos * non inflat superbia; si non debilitat * ambitio; si luxuria non coinquinat; si ira non exasperat; si vana gloria non præoccupat; si risus immoderatus non rugat; si otiosus sermo non præpedit; si charitatem, pacem, gaudium, benignitatem cum omni aviditate custodiamus,

25 Hoc nobis est necessarium, ut omni hora Dominus paratos ad opus suum inveniat *; gaudeat, et coronet : diabolus ut decidat, et lugeat; quia maximum mœrorem habet, quando quemquam viderit promptissimum in mandatis Domini custodiendis. Filioli, custodite vos ab omni inquinamento mundi. Hodie vivimus, in crastinum quid nobis * contingat, nescimus; revolvatur ad nostram sedulitatem memoria, qualiter nos, qui aliquando fuimus filii tenebrarum, modo misericordiam Domini consecuti, facti sumus filii lucis. Itaque abjiciamus opus tenebrarum, et per Christi præcepta, tamquam per lucem, ambulemus.

26 Videte, ut vos * diabolus per zeli livorem in muscipula sua non obliget, sed ligati charitate invicem in timore Domini servite; et si hoc vester adversarius conspexerit, longe fugabitur a

AB AUCTORE
CO-EVO.

quod tamen
atiquanto
post fecit,
cum nimis
excreverent

* sumus

* verterat

f
qui ad institutionem
ejus convocabant;

* fortissimis
E

* vulneratam

quosque ad
humilitatem
imprimis
hortabatur,

* nos

* delectat

F

ac perseverantiam,
* Dominus
ut

* nos

et mutuam
caritatem,
* vobis

vobis;

a
C
b
c
* ipsius
Sancti Dei

d e
S. Audoeni
se subdens,
et a conver-
sis nihil re-
cipiens;
* permis-
sum
* permis-
sione

AB AUCTORE
CO. AVO.* tantum
* enutrieratg
suos etiam
labore ma-
nuum sus-
tentans.h
* insistere
* nitebatur* subjacens
* fieret.

B

Accolas mul-
tos convertit
ad pietatem.
* sævis

i

C

k

Occutata no-
vit et futura :

* habuisse

* et lurido
corde

Iis

vobis; quia ad illum, quem in prælio ei inimicus unanimum viderit, appropinquare ad eum minime potest: quia charitas Dei conglutinat, hostem teterrimum prostratum habent unanimes. Hoc erat studium, vel labor ejus, quo contra diabolum dimicabat; quia filios suos, quos verbo Dei, tamquam * lacte, enutriens * ad bellum contra eum docebat, atque venenatas sagittas ejus, de qua parte pervenire poterant, demonstrabat.

27 Qui ipsas oves Dominicas g in prædicto sancto cœnobio usque in finem vitæ suæ sine querela (ut puto) præcelsior super omnibus Pastor sollicitudinem in omnibus gessit. Tanta ei aderat verissima humilitas, ut propter filiorum educationem, in senectute h, in labore manuum incipere * renitebatur *. O quam magnum atque præclarum Satellitem Christi! ut qui per contemplationis aciem cor suum in supernis elevabat, pro fraternis dilectionibus detentus, in terrestribus multis modis servitute subjiciens *, ut adinstar Apostoli, omnibus omnia erat factus *, ut omnes lucrum faceret, qui per ipsam multiplicem gratiam, quam ei Dominus dederat, irrigabat terram gentilium, et torrentem spinarum, et mare mortuum dulcorabat. Sicque in Viro sancto in longinquis spatiis terræ felix opinio peragravit; ac, si quis eum oculis corporeis non vidisset, fiduciam magnam habebat, ut per ejus intercessionem, sicut erat, clementiam Domini haberet esse propitiatam.

28 In hoc maxima parte sua prædicatio claudit, ut, cum in terra cum brutis vel servis * hominibus habitabat, in modicum tempus per ejus deprecationem sunt conversi; ut qui ante directores fuerant, postea sua propria largiebantur. Quid dicam amplius, ut in tam feroci vel immani barbara gente, nuper Christiana, more monachili se cum vellet leniter increpari, prosternebat se usque ad terram, veniam petebat i. Nempe ipse Sanctus Dei inter oves suas seu Dominicum agrum verbi prædicatione exarabat, et dicebat: Non nobis, Domine, sed sancto nomini tuo da gloriam. Et deprecatio ejus fiebat quotidie pro ipsis, ut in tam novella plantatione Dominus Jesus Christus radicem charitatis figeret, et fundamentum stabilitatis firmaret: cui non tantum pro filiis suis oratio assidua erat, sed etiam pro omni gente tam justorum quam et peccatorum, quorum carnes rex Assyrius k in olla fornicationis incendio bulliebat.

29 Mirum est valde atque stupendum cogitare, si in hujusmodi Viro Dei prophetiæ spiritum habitasse * non credamus, qui sæpius aderat; ut dum quisquam reatum suum minime innotesceret, diceret ipse Famulus Dei: Frater, quid tibi est, ut tam torvo aspectu, corde * contristatus, incedas? Nonne tibi sunt aliqua cordis machinamenta? Festinus sis ad confessionem: noli dimittere reatum tuum in corde quiescere, quia modicæ scintillæ adjectio magnum ignem congenerat. Surge, frater; sta super pedes tuos, et noli prostratus jacere; ne sis cum diabolo, sed surge cum Christo. Porro et ego absque dubitatione loquor, eum audisse ventura pronuntiantem, quod oculi mei postea apertissime viderunt, Hæc * minime patitur brevitatis hujus texti diutius immorari. Sed, in quantum divina juvatus

fuero misericordia, perstringere nobis hoc convenit; ne, ut superius, longo proscribente stylo, fastidium debeam generare; et hoc mihi sic credo quod fas sit ad inquirendum, quanta Dominus per ipsum Sanctum Dei, venerabilcmque Patrem nostrum, operari dignatus est miraculorum certamina.

30 Nec hoc potest inopia mea adprehendere, sed soli Deo agnitus est: liquet hoc, quod humanis obtutibus apparet, inquirendum putavi, quia de ipso Sancto Dei pauca perstrinxi. Nam certissime sciamus, quod per eum Dominus leprosos mundavit, claudos liberis gressibus ambulare fecit, et interioris cordis tenebras, et mortuos jam pene sepultos resuscitavit. Qui de hujus miseriis seculi * ereptus, in cœlestibus sedibus hodie cum Christo, et suis sanctis angelis militat, et erit gloria ejus Christus, et finem numquam erit habiturus, gaudens amœnitate paradisi.

plurima pa-
travit mira-
cula:* miserrimo
seculo

ANNOTATA.

E

a *Adi Vitam secundam num. 14, et Commentarium prævium supra num. 23.*

b *Vel hic ponitur pro, etc. Additur etiam quarta basilica S. Pancratii in Vita secunda num. 15.*

c *De quo agendum erit iv Novembris; Ruteni autem, sive Rotina civitas est episcopalis in Gallia Aquitanica, sub archiepiscopatu Bituricensi, olim Segodunum, nunc vulgo Rodez nuncupata.*

d *Dadoui, id est, S. Audoeni, qui et Dado dictus.*

e *Parochia sumitur hic pro diocesi Rotomagensi, in qua Fontanella sita.*

f *Mabillonius tantum habet: Per suam humilitatem multi revertebantur.*

g *Constructio, ut aliæ multæ, vitiosa, pro de ipsis ovibus*

h *Mabillonius: Jam in ævo et luculenta seu decorabili senectute.*

i *Mabillonius sic legit: Ut tam feroces vel immanes barbaras gentes, nuper Christianas more monachili cum vellet leviter increpare, prosternebat se, etc.*

k *Intellige diabolum.*

F

CAPUT IV.

Ultimus morbus ejus, et monita morientis; depulsio dæmonis; apparitio Sanctorum. Parænesis auctoris.

Veniamus ad illum locum, in quo Dominus Inclytum suum de laboribus hujus mundi in cœlesti quiete perducere voluit. Quadam et ipse ætate longa defectus, canebat sæpissime dicens: Heu mihi! quia peregrinatio mea prolongata est; habitavi cum habitantibus obscuritates, multum peregrinata est anima mea. Et deprecans Domino * dicebat: O Jesu bone, libera

Morbo corri-
pitur, et ec-
stasi tridua-
na,

* Dominum

me,

A me, quia multum desidero videre te. Qui ipse
* precem exaudiens vocem * Famuli sui, immisit ei modi-
cam ægritudinem, qualiter animam sanctam re-
ciperet de corpore. Qui ipse Vir Dei fuit tribus
diebus et tribus noctibus non loquens cum ho-
minibus, sed in extasi eductus contemplabatur
gloriam Domini, et per pauca aperiebat oculos
suos, et prospiciebat in cœlo hilari vultu.

lamentanti-
bus discipu-
lis,
32 Quod cognoscentes discipuli, qui ante eum
adstabant, eo quod mens ejus translata erat in
gloriam Domini; videntes autem Fratres, eo quod
jam volebat Dominus eum recipere, contristati
sunt valde, dicentes : Quid facturi sumus? Cur
nos tam cito relinquis, Pater? Verba tua audire
vellemus, adsueta admonitione tua omnes desi-
deramus corrigi. Et prostraverunt se cum gemitu
et lacrymis in oratione, Dominum deprecantes,
ut non permitteret eum de corpore recedere, ante-
quam eis confortationis gratia famularetur. Porro
Dominus videns contritionem maximam, quam oves
sue patiebantur pro Pastore eorum, eo quod jam
minime * eis loqueretur, permisit ipsum Sanctum
Dei, ut multa prædicationis verba eis prædicaret.

* obierit, et
minime
B 33 Qui convocatis discipulis suis, plurima my-
steria, secreta, et absconsa, tam de se, quam et
de reliquis eis reseravit. Tunc interrogaverunt
eum monachi juxta moris consuetudinem, quid
post suum discessum facere deberent? At ille ape-
riens os suum, respondit eis : Certius cognoscat-
is, quod, si permanseritis in sermonibus meis,
et custodieritis quod ego prædixi vobis, ut in
unitate atque charitate, seu et humilitate fundati
sitis, ut inter vos nulla sit dissensio, conditio
vestra manere habet in perpetuo recte, et Domi-
nus vobiscum erit omnibus diebus, et vester con-
solator atque auxiliator in omnibus necessitatibus
aderit. Pauca eis verba in breve * expressit, eo
quod jam prope erat advocatur ille, qui eum reci-
piebat in sinum requiei sue.

* brevi
fugat dæmo-
nem, sibi ap-
parentem,
C 34 Cum autem conspiceret diabolus, quod per
merita ipsius Sancti Dei eum Dominus ad beatam
vitam de his tenebris vocaret, maxima invidia in
eum ductus, eo quod semper adversus eum fortis-
simus dimicator fuerat, et non tantum semeti-
psum *, sed etiam plurimas oves de ore ejus abs-
traxerat, atque ad vitam æternam pius ducator *
exstiterat, volebat eum per suas nigredines te-
rribimas * pavores animæ generare ; sed Domi-
nus clemens Justum suum numquam deseruit,
sed semper in eo habitans percussit diabolum, et
fugavit eum. Etiam discipuli prædicti Patris, qui
ante eum aderant, audierunt eum dicentem : In
Spiritu sancto baptizavit me Dominus in fonte
lavaeri, et occurrit mihi dæmon teterrimus, et
percussit eum Dominus in fronte, et fugavit eum.

* pro semet-
ipso
* ducator
* teterrimos
cui succedit
chorus San-
ctorum.
35 Prospiciens iste Sanctus Dei, multitudinem
agminis Sanctorum, quos ibidem ad ejus exitum
Dominus miserat, ante eum adstare, vocavit ali-
quem Sanctum, cujus vitam et mores ipse beatus
Vir sciebat, dicens : Agathon, Agathon, cum
hilari vultu; et per ipsam suam vocationem cer-
tiores fuerunt Fratres, quod multitudo ibidem
esset aggregata Sanctorum; et ego ipse ab ali-
quo Fratre in monasterio narrante cognovi, cum
esset in cella sua, audivit choros excellentissime
psallere. Exurgens autem Frater ille in pavimen-

to, et currens, festinus ad ecclesiam accessit,
cogitavitque intra se, ut Fratres jam decantarent
ad exitum beati Viri Dei; qui veniens in eccle-
siam, et nihil in ea inveniens, regressus cum
terrore * venit ad locum, ubi venerabilis Pater
erat, interrogavitque circumstantes, si aliquam
rem audissent. Respondentes autem Fratres, di-
xerunt ei, quia neminem audierant. Et ipse san-
ctus Vir ad illos Fratres, qui eum curabant, in-
terrogavit, dicens : Potestis decantare cum istis,
qui hic psallunt? Dixerunt ei : Domine, quinam
sint, nescimus; tu scis. Ille autem splendida
facie lætabatur in Domino, et cum ipsis corde
psallebat.

36 Ad ultimum vero exitus sui congregata est
omnis multitudo monachorum, et ipsa sanctissi-
ma anima egressa est de corpore, et receperunt
eum agmina angelorum, qui ad ejus exitum psal-
lebant, et Dominus Jesus Christus, cui ipse in
hac vita devotissime servivit, reseravit ei amœ-
nitatem paradisi. Tunc multitudo ad ejus obitum
decantabat cum magno planctu : illi fundunt la-
crymas pro separatione carnis ; angeli exultant
pro inventione * : illorum animus mœstus est
pastorem obiisse ; angeli gaudent propter quod
jam * Sanctum Dei recepissent a. Exultant senes,
lætantur juvenes, gaudent adolescentes, alacres
sunt monachi, quia sanctum Wandregisilum
recipiunt sedes beatæ et æternæ ; et post labores
multos, quos propter Dominum gratanti animo
in præsentī vita sustinuit, in perpetuo coronam
maximam recipiet.

37 Sectemur hunc, Fratres, communi studio,
si volumus cum eo gaudere in perpetuo. Humi-
liemus nos propter Dominum, sicut ille fecit, ut
cum eo exsultare mereamur. Mortificemus mem-
bra nostra, ut spiritus floreat; concordēs simus,
ut diabolus fugiat; mites, ut angeli gaudeant.
Videat ille multiplicare semen Dei, quod exspar-
sit * in cordibus nostris, et lætetur Pater in filiis,
et filii in Patre, ut in illo terribili examine ven-
turi iudicii repræsentare nos ante oculos Dei va-
leat, dicens : Hæ sunt oves, quas commendasti
mihi, Domine; nemo periit ex eis, custodientes
mandata tua, quæ annuntiavi eis. Et dignetur
vobis * dicere Rex æternus : Venite, benedicti
Patris mei, percipite regnum cum dilecto vestro,
inclyto meo Wandregisilo, quod vobis paratum
est ab origine mundi, præstante Domino nostro
Jesu Christo, qui Confessorem suum in præsentī
vita protexit, et post funus in Sanctorum gaudio
copulavit, qui cum æterno Patre vivit et regnat
Deus in Trinitate perfecta in secula seculorum.
Amen.

Nosse qui volet ejusdem Beatissimi obitum,
xī Kalendas Augustas, cum opere perfecto con-
summatum recepit eum Dominus.

ANNOTATA.

a Hinc incipit parænesis auctoris apud Mabillon-
ium; itaque legit : Exsultent senes, lætentur
juvenes, etc.

AD AUCTORE
COEVO.

* calore

Moritur ex-
ultantibus
angelis, mo-
nachis sten-
tibus.

E
* junctione
animæ

* tam
a

Parænesis
auctoris.

* diffundatur

* nobis
F

VITA ALTERA

CAPUT I.

AUCTORE COÆVO MONACHO FONTA-
NELLENSI, SED INTERPOLATA.

*S. Wandregisili natales, munia, nuptiæ,
monachatus in Monte Faleonis; appa-
ritio et obsequium angelicum.*

Ex codice nostro Ms. Valcellensi, collato
cum Ms. Thosano et cum Vita excusa
apud Mabillonium.

PROLOGUS.

*Ad S. Lantbertum archiepiscopum
Lugdunensem a.*

a

B

*Incipit pro-
logus in Vi-
tam S. Wan-
dregisili con-
fessoris.*

Scripturus vitam beatissimi patris Wandregisili Spiritum sanctum toto virium nisu peto adiutorem; quatinus ipse mihi scientiam eloquendi textum Vitæ illius misericorditer tribuat, qui fervore suæ charitatis multiformiter cor Sancti inflammare disposuit, ac suæ habitationi dignissimum reddidit. Nam tam præclaro operi pauper succumbit ingenium, nisi divinum affuerit præsto suffragium. Etenim in operibus eximii Viri multiplex materia reperitur dicendi; et si me huic negotio aliquatenus judicassem idoneum, olim almi Patris gesta scripturus aggrederer. Confido tamen in illo, qui dixit: Aperi os tuum, et ego adimplebo illud. Non erit ergo mirum, si inerudito Omnipotens præbeat vera dicendi intellectum; qui, quando voluit, asellæ brutæ tribuit eloquium. Intercedente ergo ipso venerando Patre, conabor jam virtute, qua valuerò, e pluribus pauca revolvere. Inseremus ergo illa, quæ veris assertionibus experti sumus fuisse patrata: nonnulla enim a memetipso visa, pleraque etiam venerabilium monachorum ejus, qui ei per prolixam adhæserunt tempora, assertionem verissima probata cognovi: qui non tantum audita, verum etiam ipsis coram positis acta fideliter narrant. Quæ si minus compte edita fuerint, aut decore facundiæ funditus caruerint, mi reverentissime pontificum Lantberte, vestris facundissimis * omni melle dulcioribus eloquiis decorentur, ut legentibus apta fiant. Noverint tamen legentes, non hac me stoliditate desipere, ut velim doctorum gressibus coæquari: cum sim iners, insipiens, somno desidie torpens b.

C

* Mabillonius
a viris facundis.

b

ANNOTATA.

a Vide Commentarium prævium num. 4.

b Observa, huic prologum in Mss. codicibus passim occurrere; non alium illum, quem dat hic Surius.

Præclarus igitur atque gloriosus vir Domini Wandregisilus, cognomento Wando, ortum inclytæ nativitatæ in Veredunensi regione ex nobilibus atque religiosis parentibus, tempore quo sceptrum regni Francorum fortis rex Dagobertus honeste gubernabat a, habuisse dignoscitur. Denique genitor ejus, Walthisus nomine, ex nobilissima prosapia ortus, consobrinus exstiterat Pipini excellentissimi principis Francorum. Et ut ejusdem sancti Viri claram originem altius promam, cum esset a nobilissimis ac ditissimis parentibus editus, non minus nobilem splendidæ vitæ moribus ac piæ conversationis exemplis assidue se præbuit.

De nativitate B. Viri.

a

E

2 Cumque adolescentiæ polleret ætas in annis, sub præfato rege Dagoberto militaribus gestis ac aulicis disciplinis, quippe ut nobilissimus nobiliter educatus est. Et crescentibus sanctæ vitæ moribus, cunctisque mundanarum rerum disciplinis imbutus, a præfato rege Dagoberto comes constituitur palatii. Quo gradu paululum administrato, ardore parentum honoribus plurimis (ut sese habet secularis rei dignitas) valde sublimatus, etiam dispositioni rerum plurimarum non multo post mancipatur. Suscipiensque hoc officium, exercebat cum pietatis studio administrationem sibi commissam. Mente semper coelestia tractans, optima principum jussa magnifice adimplebat, reddens quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo. Eratque liber ad arguendum eos, humilis ad obediendum: regi apostolico jussu subjectus, Christo devotus. Erat enim in fide firmus, in bonis operibus promptus, in sermone verissimus, in judicio justus, in consilio providus, in bonitate conspicuus, in charitate præclarus. Arguebatque subjectos elementer, tolerabat patienter. Eratque in eo mira in cunctis operibus discretio, et mirabilis erga omnes dilectio.

De militia regali, et administratione ejus et vita honesta.

F

3 Evoluta autem tempore, parentum hortatu, licet invitatus, quamdam sibi despondit puellam, nobilissimis natalibus procreatam; solennique more castas celebrans nuptias, virginis floris immaculatum adeptus est torum. Denique suadebat suæ conjugii virginitatem integram custodire castitatisque munere angelicarum virtutum promereri consortium. Hoc prudenti monitu roborata, ac superno illustrata lumine, talia inquit: Quæso, virorum nobilissime, ut quæ ore promis, explere properes actu, et temetipsum a seculi curis exuas, meque famulam tuam castris committas Regis perpetui. At ille exultans ejus laudabili devotione, gratiarum actiones bonorum omnium inspiratori gaudenter profudit. Fit quoque ex utraque parte, magnifice Christo donante, saluberrimus castitatis consensus. Ipse enim clericatus

Quod quamquam sibi invitatus despondit puellam, et mox dissciatam illi tradidit libellum.

A ricatus habitum sumpsit, ac conjugem suam velipia religionis opertam, sanctimonialium monasterio illico tradidit sociandam. In quo viriliter, suimet custos, callem imitabilis vitæ peragens, triumphum Domino reportavit; talisque enituit ejus conversatio, ut ad declaranda ipsius merita, plurimæ a Domino per eam patratæ dicantur virtutes. His ita se habentibus, ad sancti Viri opera et virtutes enarrandas stylum vertamus.

De vulgo
contra virum
Dei surgente
divinitus
correpto.

4 Cum adhuc in laico habitu degens, iter carperet stipatus obsequiis suorum, divertit in locum quemdam suo itineri congruum: ubi seditiosum vulgus in injuriam sancti Viri totius furoris stimulis exarsit. Nam stoliditate et barbarica rabie excitati, et intellectu belluis similes, super Virum Dei cum turba irruunt suorum: ubi non minimum humani fusum fuisset sanguinis, nisi intercessio ipsius et virtus Christi misericorditer adesset. Ipse enim ab illo poposcit auxilium, cui dicitur: Tu es refugium meum a tribulatione? Orationem pro gladio sumens, clypeum divinæ misericordiæ postulavit. Nec defuit divinum, ubi humanum deerat, auxilium. Denique turba pravorum ita stetit immobilis, ut propius accedere non valeret, Christi scilicet retenta virtute. Statimque ipsa lis in admirationem intuentibus vertitur, et ita, ut oratione Viri Dei solverentur pariter et salvarentur; ac pacati abscederent, qui seditiosi advenerant. Nec mirum esse debet, quia filius pacis intererat, si litigantes Omnipotens pro eo ad concordiam converteret. Exinde cœpit magis magisque divino igne succendi, atque contemplativæ vitæ alta rimari, Deumque glorificare simul et laudare, dicens, illum super omnia toto nisu diligendum, qui ubicumque juste fuerit invocatus, præsens est exauditor, secundum illius prophætæ dictum: Cum quesieritis me in toto corde vestro, inveniar a vobis. Quique ita seipsum propria disciplina coercebat intonsus *b*, quasi futuram speciem pastoris olim suis præsignaret in gestis; ut irreprehensibilis in templo Christi præpararetur sacerdos. O perfectissimum laicum, cujus imitatores ipsi esse desiderabant sacerdotes! O mens omnibus prædicanda, cui non fuit aliud vivere, nisi Christum cum dilectione timere, et cum timore diligere!

De loco nuncupato Monte
Falconis ubi
clericatus
habitum
sumpsit.

C 5 Postquam autem, ut superius indicatum est, ipse Vir sanctus mundi hujus oblectamenta deseruit, optabat in sancto cœnobio divinæ insistere philosophiæ, ac monasticæ regulæ venerabilem animum tradere informandum. Ac primum in loco, qui dicitur Mons Falconis, cum viro sancto, nomine Baltfrido *c*, non multum temporis habitavit: cujus actus et vitam in gestis de scriptis, si qui noscere velint, facile reperient. Erat autem isdem vir Domini Wandregisilus, statura mediocris, quæ honestam non excederet formam, oculis vigilantibus, facie caudida, manibus prolixis, omnique corporis forma decorus pariter ac jocundus. Qui omnes facultates ac prædia sua partim monasteriis perpetim possidenda tradidit, partim pretia ex his accipiens, indigentibus larga distribuit manu. Sicque exutus seculi curis atque impedimentis, liber et nudus cum hoste versuto certare contenderat. Denique hostis invidus, ejus insuperabilem con-

spiciens devotionem, nitebatur omnimodis impedire pios illius actus et studia. Ac primum regis animum et procerum illius adversus eum commovet, scilicet ut avulsus a sancto loco, habitum compelleretur recipere secularem. Sed ipse insinenter precibus insistens, divinis armis inimici evacuabat molimina.

6 His temporibus rex inclytus Dagobertus, amator videlicet Dei, ac sanctarum ecclesiarum atque monasteriorum venerabilium strenuus fautor* pariter ac fundator, ac proprii regni fortissimus defensor et propagator invictus, sceptrum Francorum gubernabat honeste, hostibus undique suæ ditioni subjectis. Et quia præfatus Vir Domini in ejus aula nutritus, et suis fuerat olim ministeriis ascitus, nitebatur ei consultu suorum molestiam inferre, pro eo quod sine ejus permisso habitum mutasset ac monasticæ se religioni mancipasset *d*. Quem accersiri ac regiam quantocius jussit migrare in aulam. Ipse autem auxilio Domini fisus, qui ei semper præsens opitulari solebat, reminiscens etiam illius Apostoli Petri: Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, sive regi, quasi præcellenti, licet nolens quidem, in palatio sese exhibuit obtutibus regis. Cum autem jussus regias, licet animo reluctante, properaret ad ædes, ante fores palatii quemdam pauperculum subito offendit cum vehiculo, quod ei sola erat domus, luto dimersum. Cumque omnes miserum præterirent, aut etiam aliqui comprimerent, intellexit Vir sanctus, mercedem sibi ex hoc reservari, si indigenti atque humi depresso misericordiam exhiberet. Cernens etiam crudelitatem, quam operabantur tumidi, de equo, cui sedebat, cum gravitate descendit, et pauperi manum porrigens, simul cum plaustro eum de luto levavit. Tunc quidam stolidorum prospicientes, qualiter de sublevatione jacentis lutosum gestaret amictum, vanæ gloriæ et temeritati, more invidorum Pharisæorum, deputabant. Ipse vero soli Deo placere desiderans, de vituperatione nihil curabat iniquorum; sed humilis humilem magistrum imitabatur, qui in Evangelio inquit: Si patrem familias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus? Cum vero illatum sibi ex pietate opprobrium suo patienter amplexaretur in corde, extemplo cœlitus niveo indutus amictu adest angelus, qui vestem illius diligenter emundans, candidiorem, quam antea fuerat, reddidit. Postea autem perveniens in domum regiam, stabat in conspectu regis et procerum illius, quasi agnus in medio belluarum. Et Dominus custos et rector omnium placentium sibi, ab hostium læsione hunc tutum atque munitum ubique reddebat: omnibusque liquido patefactum est, ipsum fidelissimum Dei famulum esse, qui cunctam hujus mundi gloriam pro exspectatione calcasset futurorum. Et præcepit rex, ut nemo illi inquietus existeret; sed pro voto animi sui divinis serviret mandatis, et propositi sui observantiam, nullo resistente, servaret. Sicque regia auctoritate securus, de reliquo ad dilectæ habitationis locum reversus est.

De inclyto
rege Dago-
berto ad pa-
latium eum
vocante et
euangelio ob-
sequio sibi
præstito.
* Mabill.
factor

d

E

F

EX MS.
VAICELLENSI.

ANNOTATA.

a Imo ante regnum Dagoberti, ut in Commentario prævio docuimus § 2; quem hic etiam consule de parentibus et consanguineis Sancti.

b Id est, nondum clerici aut monachi habitu, ejus propria est depositio comæ sive attonsis, indutus.

c Adi Commentarium prævium num. 17 et 18.

d Permissio enim regis ad hoc olim requisita fuit in Gallia; ut colligitur ex Formulis Mareulfi lib. 1, cap. 19 apud Baluzium tom. 2 Capitularium col. 386; et ex notis Bignonii ibidem col. 901.

CAPUT II.

B *Monasterium ab eo conditum in Elisangio; crebra ipsius ibidem et gravia cum dæmone certamina; revelatio angelica; iter Romanum; commoratio et vita saneta apud Jurenses monachos; alia rursus angelica visitatio.*

Quod in Elisangio territorio in propria possessione monasterium construxerit et de multimodo certaminibus ejus.

a

Quo non multo post occasione quadam loco relicto, in Elisangium territorium a commigravit, ubi et monasterium construxit pro temporis opportunitate in possessione propria. Ibi namque beatus Ursicinus requiescit venerabiliter humatus. Monstratur namque in eo loco usque hodie ejusdem viri Dei Wandregisili grabatum, ubi quieti membra dare post prolixam instantiam vigiliarum ac afflictionum solitus erat. Illic namque jejuniis, vigiliis et orationibus frequenter insistens, cœlestis ut tyro, fortissimus efficitur miles. Nam si quando divinis vacantem laudibus somnus vehemens Dei compresserat Hominem, nudis pedibus et simplici veste tantum contentus, super humum stare, ac poplitibus flexis orare solitus erat. Tali namque laboris afflictione dentatus, ita attenuatus exstiterat, ut vix membra hujusmodi exercitiis tenuata valeret erigere. Cernens denique hostis antiquus insuperabilem Viri Dei constantiam, ad tentamenta fortiora illio se contulit exeitanda, plurimasque ei inquietudines et visibiliter, et per soporem sæpius ingerebat: ita ut in effigies bestiarum, aut voluerum, sive serpentium se illudendo transformeret, et ejus aspectibus terribilem se præsentaret. Vir quoque Domini intelligens illius multimoda noeendi argumenta, seu suggestiones letiferas, per sanetæ crueis vexillum, et omnimodam rigoris abstinentiam ac jugem orationem, divino per cuncta fultus solatio, viriliter ejus irritos effiebat conatus.

De tentatore repulso, et afflictione multimoda.

• 8 Sed cum isdem anguis lubricus se conspiceret ab ipso Viro Dei undique superari, adhuc majora perquirat et addit artium suarum letifera tentamenta. E contra quoque in Viro Dei tantus fidei fervor inerat, et insatiabilis circa cultum

Dei ardor, ut quo plus corpori calliditatis solitæ intulisset molestias, plus sibi cuperet inferri. Sed cum quadam nocte ultra solitum somno indulsisset, illico adfuit hostis, et illudens, ait: Vigilantior tui b hæc exstiti nocte. Tunc Vir Dei: Non dubito, iuquit, ad ruinam aliorum et cumulum tuæ damnationis pervigilem te ubique fore. Nam domabitur caro, quæ me ad hanc impulit torporis inertiam. Exurgens vero a desidia somni, accipiebat armaturam Dei, taliaque promebat, dicens: Tu quidem semper est custos tuorum, non dormitans in ævum, indigno tuo famulo miserator adesto. Cumque tunc temporis hiemis asperitas esset, sub divo * in medio nivium et glaciærum, Davidicam cœlestemque musicam, flens et longa trahens suspiria, Domino devotissime de-
cantabat melodiam. Sed et ita jejuniis incumbabat, ut in tota hebdomada exceptis prima et quinta sabbati, escam minime sumeret. O quam magnificum et laudatissimum bellum, quod indesinenter probatissimus Domini Miles gerebat adversus hostem antiquum! Vere dignissimum, in quo Dominus habitaret, templum, jejuniis mundum, orationibus eomptum, puritate refeetum *, vigiliis exornatum. Cujus quidem in mente virtutum omnium decorem collocavit, et valde sobrium sapientia domieillum.

D

b

* Mabillonius
sub dio

E

* Mabillonius
refertur

9 Quadam nocte juxta morem cilicio obvolutus, in cella sua dum ad refoeillandum quieti membra dedisset, in excessum mentis subito rapitur, ductuque angelico in monasterium, quod vocatur Bobium, situm in Italia, perducitur, ostensæque sunt ei ejusdem loci habitationes. Expergefactus autem a somno, intellexit hoc oraculum divinitus agi, seque ad hoc commoneri, ut ob gratiam vitæ eontemplativæ atque arctioris continentiae semitam explorandam talia inviseret loca. Memor namque Dominei præcepti, quo ait: Nisi quis reliquerit omnia, quæ possidet, non potest meus esse discipulus: surgens reliquit omnia, quæ oneri sibi videbantur c, quatenus exutus ab omnibus, mandatorum Dei tutius eurreret viam. Adunatoque fratrum omnium cœtu, oravit ut imminenti itineri, eorum intereedentibus precibus, juvamen Cunetipotens clementer tribueret. Sicque valedicens eis, eum tribus pueris et asello dispositum arripuit iter: ovansque peregrinationem optati laboris aggressus, Alpium juga transgreditur, atque Italiam ingrediens, ad Bobiense cœnobia, veluti revelatione didicerat, accedit: quod beatus pater Columbanus d Scotici generis, laudabilibus gestis florens, eum a rege Theoderico Gallia expulsus esset e, atque ab Agilulpho Longobardorum rege Italia magnifice susceptus, ejus permissu ædificaverat. Quem locum veterum traditione Bovium f nuncupabant, ob rivum in eo loco hoc nomine Triveam, super quem olim Annibal hiemans, hominum, equorum, elephantorum damna non minima sensit. Hunc ergo locum beatus pater Wandregisilus adiens, qui a discipulis præfati Columbanus tunc temporis ineolebatur, aliquantisper inibi commoratus est. Cum autem vidisset euncta ipsius loci habitacula, apertissime intellexit, antea sibi a Domino divinitus hæc fuisse demonstrata. Cognoveruntque habitatores loci, probatissimum Christi esse Militem, et ejus fructuosa

Quod primo in viso, angelico ductu, et demum humano comitatu Bobium adierit cœnobia.

c

F

d

e

f

A ctuosa devotio atque nobilissimæ stirpis origo cunctis patefacta est subito ; multaue præsentia futurorum ei Dominus ibidem monstrare dignatus est, posteris intimanda.

Quod Romanam perrexit.

10 Morante autem illo præfato in loco, incidit ei sancta cogitatio, ut ad limina Apostolorum Romam proficisci deberet : Christoque duce, quod pie tractavit, devote complevit. Denique cœpto itinere sancta lustrando loca, ad eandem convolvit celeberrimam urbem, votaue sua omnipotenti Deo ejusque beatissimis Apostolis devote obtulit, dicens cum Psalmista : In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam, laudationes tibi. Sicque in visu admonitus, ut Galliarum repeteret rura, iter convertit ad Alpes. Remotior enim volebat conversari, et peregrinam pro Christo ducere vitam non mediocriter anhelabat, si Dominus Deas suis annueret votis. Disposuerat namque in Hiberniam insulam navigare ; sed divina pietas hoc magnificum munus, ob multorum instructionem, Galliarum reservavit populis.

B De Romani monasterio et sancta conversatione ejus. * alias Romanis

11 Cum autem non modico sudore, tamen delectabili, Alpibus transcensis, arva jam tereret Gallica, causa hospitii monasterium petiit, cujus est vocabulum Romani*, situm ultra saltum Jurensem. Pater ergo loci venerabiliter et monastice eum suscepit, ac debitum præbuit obsequium, ut hujus vitæ dictat prædicabilis norma. Cognovitque Vir Domini, religionem monasticam inibi pollere, deditque operam, ut monachorum necteretur societati, et se in obedientia ibidem delegavit, ac per decem ferme annorum curricula sub institutione regulari, felici devotione Domino militavit. Ibi solis jejuniis et orationibus, multorum excedens metas hominum, vacare cœpit, et jugum Christi, quod ferentibus leve est, super se ferre, semetipsum sibi abnegando, ac crucem suam tollendo, Christum sequi toto studebat adnisi ; in virtutum videlicet culmina per humilitatem ascendens, mansuetudinem sectans, modestiam, atque sobrietatem, et lenitatem æque in omnibus servans. Execrabatur denique Vir, præcipuus religionis amator, discordiæ vitium, arrogantiae ac elationis supercilium. Erat enim cunctis humilior, caritatis obsequio præveniens cunctos ; tardus ad loquendum, et velox ad audiendum, custos scilicet oris sui ; hilaris vultu, maturus moribus. Obedientia quoque ac subjectione ita promptus fuerat, ut jussionem patris, quasi divinitus sibi imperatam, cum omni sinceritate perficeret concite ; semperque meditatio ejus in lege Christi erat toto nisu defixa : ubicumque enim esset, mandata Dei scrutabatur attente, et perficiebat iasteranter. Tale erat beati Viri studium, talisque in eo florebat religio ; quia mortificabat membra sua, quæ erant super terram. Nudus nuditatem crucis portabat, atque mortuus jam mundo, advena terris, vivebat Deo. Cujus exemplis salubribus plurimi negligentes ac tepidi provocati, arduum illius arripiunt iter, atque ad opus sublimium virtutum, ipso Sancto opitulante, æternæ vitæ solliciti consurgunt.

De angelico all-quo divinitus sibi dulo.

12 Eo ergo Viro Dei in loco commoranti cœlestis adest visitatio. Nam cum quadam nocte attentissime precibus insisteret divinis auribus offerendis, in cellula sibi constituta, talique ne-

gotio apta, incomparabilis suavitatis odore simul et claritate locus ille cœlitus repletur, voxque ad eum hujusmodi perlata est : Serve Christi, in timore Domini devotissime, pax tibi semper multiplicetur. Certa bonum certamen, et his semper insiste operibus, quæ per me gerulum quotidie offeruntur Domino. Quia non otio torpentibus, sed in fide currentibus et pervigili instantia attentissime Christo militantibus vitæ janua patet æternæ, quæ jam tibi a Domino reserata est, qualiter cum justorum collegiis, gaudiis æternaliter fruaris mansuris. Nepos quoque tuus Godo, pro quo creberrimis precibus aures Domini sollicitas, vestigia imitabitur tua, cunctisque hujus mundi vanis derelictis, ut strenuus miles, ad castra Christi devotissime convolabit. Hoc audiens Vir Domini, humi prostratus, arctissime orationi incubuit, non se in corde suo extollendo eo quod visitatione deifica visitari meruisset ; sed humilians se, fragilem ac peccatorem fatebatur, et quia non esset dignus, peccatorum nævis fœdatus, ut cœlesti oraculo magnificaretur. Hæc de Viro Domini revelatio ostensa fuerat cuidam servo Dei, in ipso loco degenti, qui et nobis narrare solitus erat. O quantis præconiis sublimanda tanta dignatio virtutis est, quantisque laudibus honorandus Homo ille, qui sic a Christo meruit mirificari ! O felix mortificatio servorum Christi, quæ dum sponte agitur in membris corporis, concives efficit angelorum ! O amplectenda omnimodis arcta et angusta via, per quam vir Domini Wandregisilus ingressus, cœlestis aulæ habitator effectus est !

E

ANNOTATA.

a *Territorium hoc codex noster appellat Elisgaugium ; Thosanus vero Elisgaudium ; Mabillonius legit Elisangium ; in Annalibus autem ab annum 629, num. 13 : Elizangii territorii nomine, inquit, Elisatium, sive Alesaticum pagum interpretor, cui hæc cella adhærebat. Plura dixi in Commentario prævio num. 19 et 20.*

b *Vigilantior tui Hellenismus est ; Mabillonius habet Vigilantior te.*

F

c *Hinc patet, accommode intelligenda esse, quæ de distributis omnibus ante facultatibus dicebantur paulo superius num. 5.*

d *De S. Columbano Bobiensis cœnobii fundatore agetur xxi Novembris.*

e *Expulsionem hanc lege fusius apud Fredegarium cap. 36, ad annum Theodorici decimum quartum, Christi 609.*

f *Adi Fredegarii Chronicum ibidem in fine capituli, uti et notas Ruinartii in editione Parisiensi anni 1699, col. 615 et seq.*

EX MS.
VALCELLIENSIS.

CAPUT III.

Sancti sacerdotium ; institutio Fontanellæ, et principum in eam liberalitatis ; aliæ item ecclesiæ ab eo ædificatæ, et Sanctorum ditatæ reliquiis.

*De adventu
ejus in terri-
torium Roto-
magense.*

a

b

B

C

*De situ Fon-
tanellæ cœ-
nobii, et lar-
gitione Er-
chinoldi præ-
fecti.*

c

His porro diebus gloriosus confessor Domini Audoënus, anno tertio Clodovei regis *a*, filii Dagoberti, sedem urbis Rotomagensis adeptus, verbum salutiferæ prædicationis suis civibus administrans, fidei catholicæ fautor pariterque præceptor, barbaricas atque indomabiles eorum mentes nectare euangelicæ doctrinæ debriabat *b*, atque docibilem subjectamque, ad credendum quondam asperam, gentem docebat, sedulisque exhortationibus Christum Dominum Deum esse colendum, innumeris assertionibus demonstrabat. Cujus cognita ab omnibus vita, atque laudabili devotione comperta, admonitus etiam in visu ut occidentalia Galliæ loca reviseret, de præfato Romani monasterio cum licentia patris egressus, iter carpere cœpit, quod ad Belgicam deducit Galliam, atque prænominatam celebrem Rotomagensem devenit ad urbem, summaque cum reverentia a præfato venerabili antistite susceptus est. Qui memor prioris conjunctionis et societatis, nobilissimæque ejus originis, sed et piæ ac Deo dignæ illius religionis, secumque aliquamdiu eum in urbe tenuit, et secundi ordinis honore ampliavit, Subdiaconii gradu adeo reluctantem decoravit ; indeque processu temporis Levitici ministerii onus imposuit. Quo feliciter administrato, non multo post ad sacerdotium, licet renuens, jussu ejusdem beatissimi præsulis Audoëni, a venerabili Audomaro pontifice urbis Taruennæ consecratus est. Denique post acceptum sacræ benedictionis munus, studiose explebat ministerium sibi impositum, humilitatis tramitem in omnibus tenens. Erat namque non minimum idoneus et aptus huic sacrosancto ministerio. Quamobrem præfatus gloriosus præsul in urbe secum perpetim retinendum censuit, quia mellito ipsius delectabatur alloquio, quo eum crebro recreabat, et gravitate fovebat. At vero ipse egregius Dei Cultor districtiorem desiderans ducere vitam, eremi secreta plurimum ambiens, mundanos toto visu fugiebat semper honores, ut cum Christo posset mereri cœlestes. Locumque omni conatu opportunum quærebat tanto negotio : ut si id forte vetante mundi turbine, votis non occurreret suis, saltem sub Christi jugo et onere ejus placido, regularem exequeretur promptissimus vitam, ut per eum multorum, Christo prævio, accresceret salus.

14 Dum talia volveret animo, contigit, ut largiente Erchinoldo præfecto *c*, non modicam soli partem exciperet, quo Fontanellæ cœnobium, una cum venerando nepote suo Godone, ut rudis habitator construeret. Quem veterum traditio,

ob copiam fontium in eo loco fluentium, hoc nomine vocitabat. Monstrabantur namque in eodem loco vestigia, immo ruinæ ædificiorum, priscorum accolarum industria olim patrata, sed exterorum hostium feritate belluina funditus solo cœquata : in quo magis lustra ferarum, quam habitatio videbatur tunc temporis hominum. Hunc locum vir Domini Wandregisilus, ac præfatus ipsius nepos venerabilis Godo, a prædicto patricio *d* sibi indultum, studuerunt cum nonnullis sibi faventibus, inutilia quæque evellendo, projicere ; demumque fundamenta cœnobii jacere, ut juxta prophetiam Esaïæ, in cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, oriretur viror calami et junci : videlicet fructus bonorum operum nascerentur, ubi prius bestię commorari et habitare solebant. Cœptum est autem hoc opus ab anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo quadragesimo quinto *e*, sub die Kalendarum Martiarum, Indictione tertia, qui erat annus præfati regis Hlodovei undecimus, pontificante Sedem Romanæ Ecclesiæ, anno septimo, beatis-
simo Papa Martino. Quod tam solerti studio, summaque industria perfectum est, ut pene in illo tempore venerabilibus æquaretur cœnobiis. Est autem hoc cœnobium situm in territorio Rotomagensi, distans a memorata urbe millibus ferme decem et octo : porro a fluvio magno Sequana, spatio passuum circiter octingentorum. Sed quia mentionem fecimus Erchinoldi præfecti, libet de eo aliquid dignum scribere. Is enim post transitum bonæ recordationis præfati Dagoberti regis, præfecturæ ordinem ac curam maximam regni Francorum, etiam cum filio ejus Hlodoveo et Balthilde regina, nobiliter administravit. Erat namque insignis bonitate ac eleemosynarum largissimus *f*, atque ex materna origine consanguineus beati Viri.

15 Postquam autem vita decessit beatus Hlodoveus rex, remansit Balthildis regina cum tribus filiis, Hlotario videlicet, Hilderico et Theodorico. Ex quibus Hlotarius, qui et major natus erat, fastigium adeptus est regni, rexitque populum Occidentalium Francorum *g* annos quatuordecim : et quod pater ejus inchoaverat, prædictum locum piis largitionibus ac privilegiis suæ auctoritatis devote studuit ampliare. Terminos etiam ipsius loci, prout voluntas venerandi patris Wandregisili erat, devotissime auxit. Ibique residens Vir Domini, cœnobium, multorum solatio fretus, construere cœpit *h*. Ad cujus famam plebes undique concurrere, et cultui religionis dicare curabant prædia plurima, ut plurima monachorum multitudo adunata, trecentorum esset numerus eorum. Illuc nobilium liberi undique concurrere nitebantur ; ut, spretis oblectamentis seculi, et præsentium pompam facultatum contemnentes, æterna cuperent cum tanto Patre consequi præmia. Ædificavit namque in ipso loco præfatus Vir Domini basilicas egregio cultu, numero quatuor, in honore videlicet Apostolorum principis Petri, simulque doctoris gentium Pauli, sanctique Laurentii, ac Pancratii martyrum Christi *i*. Misit autem isdem Vir Domini, dum huic operi insisteret, antefatum nepotem suum ad urbem Romam, propter pignora beatorum Apostolorum ac Martyrum Christi ; ut ædificatis

D

d

* Mabillonius
mundare

e

E

f

De S. Balthilde regina, et ejus filiis, eorumque donis.

g

F

h

i

EX MS.
VALCELLENSI.

A ficatis basilicis, in promptu haberet reliquias
Sanctorum, quorum nomini et reverentiæ dicare
disposuerat. Qui votis pii Patris libentissime pa-
rens, Romam adiit, Vitaliano Papa pontificante
eodem tempore Sedem ejusdem Ecclesiæ *k*: at-
que ab eo suscepta plurima Apostolorum et Mar-
tyrum Christi pignora, una cum benedictione A-
postolica rediens, secum detulit, codicumque
sacrorum copiam non minimam: prosperoque
cursu itinere acto, ovans revertitur ad Virum
Dei: cunctaque, quæ detulerat, isdem Vir Do-
mini venerabiliter suscepit. Accersito etiam san-
ctæ recordationis Audoëno præsule, præfatas,
quas ædificaverat, ecclesias ut consecraret, si-
mulque pignora, quæ præfatus Godo cum ejus
auctoritate Romæ impetraverat, Christi impone-
ret aris, supplex exorat. Quod ita a prædicto
præsule extemplo impletum fuisse constat. Lo-
cus autem ipsius cœnobii tam fertilis, tamque
jucundus existit, ut cum quis illuc advenerit, in-
ter pomorum nemora et hortorum amœnitates
virentium, in hæc protinus libeat ei prorumpere
verba: Quam pulchra tabernacula tua, Jacob, et
tentoria tua Israël! ut valles nemorosæ, ut pa-
radisi juxta fluvios irrigui, ut tabernacula, quæ
fixit Dominus, quasi credi propter aquas!

De Waningo
viro illustri.
*l**m** Mabillonius
obsecuturum*C*De sancta
Hildemar-
cha virgine,
et sancto viro
Sindardo.
*n** Mabillonius
perducta est

16 Adjutor præterea hujus operis et coopera-
tor insignis, Waningus *l* vir illustris exstiterat,
qui Viro Domini plurima prædia felici munere
ad usus servorum Christi devote contulerat, fi-
liumque suum, Desideratum *m* nomine, sub re-
gimine prædicti Patris in eodem loco monasticæ
disciplinæ et Christi militiæ sponte tradiderat
obsequendum*. Erat enim isdem Waningus di-
tissimus, qui multimoda cœnobiorum habitacula
in possessionibus propriis construxit. Ex quibus
unum est, quod vocatur Fiscamnum. Quo in loco
dum moraretur, in excessum mentis subito rapi-
tur, ostensæque sunt ei pœnæ damnatorum, et
felicitates justorum, auditque, oraculo cœlesti
datione ostenso, viginti annorum per spatia se
victurum fore, et hoc impetrasse a Domino san-
ctam Christi martyrem Eulalam, cujus precibus
se sedulis commendare solitus erat. Sed et ipsa
Christi martyr ei apparens, commonuit, ut in
prædicto prædio, quo morabatur, monasterium
construeret, et de sua stirpe nulli ad regendum
committeret. Qua reversa ad superos, virum Dei
Wandregisilum accersivit, et ordinem ei visionis
exposuit; simulque a febre, qua premebatur,
ejus precibus curatus, optatam recepit sospita-
tem, præfatumque cœnobium, ut admonitus
erat, illico construere cœpit.

17 Erat enim tunc temporis apud Burdega-
lim urbem virgo Christi nomine Hildemarcha *n*,
in quodam monasterio sanctimonialium sanctis-
sima gubernatrix: ad quam quidam vir Dei,
monachus et diaconus, nomine Sindardus, cum
propter utilitatem servorum Dei in illas partes
mitteretur, causa hospitii declinare solitus erat.
Cui illa intimavit, in visu se esse commonitam,
ut tellurem adiret Rotomagensem, virumque Do-
mini Wandregisilum inviseret, atque sub illius
regimine divinis pareret edictis. Quæ, sicut scri-
bitur in ejus gestis, ad Christi Famulum perve-
niens, ad præfatum illustrissimum virum Wa-
ningum perduxit*: prædictumque cœnobium
Fiscamnum per testamenta beato Wandregisilo

isdem Waningus tradens, ejus consulto eidem
religiosissimæ virgini tradidit ad regendum.
Cujus vitam ac laudabilem conversationem li-
bellus, qui de ejus scribitur actibus, liquido nar-
rat. Quod idcirco adscribendum putavi, ut po-
steris intimaretur, sub jure et regimine præfati
Patris prædictum cœnobium nuperrime *o* fuisse.
Prædictus autem Christi famulus Sindardus, re-
liquias sancti Saturnini, Tolosæ urbis episcopi et
martyris *p*, Viro Dei detulit, sed et sancti con-
fessoris Amantii Rotonensis præsulis *q*; in quo-
rum honore duas condidit basilicas: quarum
una, quæ in veneratione martyris exstat, est sita
in vertice ardui montis vinearum quondam fer-
tilis; altera vero, quæ in nomine confessoris est
condita, distat ab ipso principali cœnobio passus
mille sexcentos *r*. Monstrabantur in destina-
s ipsius basilicæ grabata et sedes, ubi pontifex
beatus Audoënus et sanctus confessor Christi
Philibertus *t*, dum Virum Dei inviserent, requie-
scere ac consedere soliti erant. Quorum denique
oratio non alia erat, quam de regno Christi, et
de paradisi deliciis, et gehennæ suppliciis; de
justitia quoque, et fide et charitate, ac patriæ
salute, simulque illecebris respuendis, et pace
omnibus prædicanda. In quibus cellulis prædi-
ctus Vir Domini monachos constituit, qui divinis
insisterent servitiis: quia unius cœnobii septa
tantam conversantium cohortem continere non
facile fuerat.

*o**p**q**r s**t**E*

ANNOTATA.

a Anno Christi 640, ut in Commentario prævio
num. 22 diximus.

b Id est, inebriabat, sed ebrietate sancta, qualis
Apostolorum fuit post acceptum Spiritum sanctum.

c Præfectum palatii intellige, seu Majorem-do-
mus; quo in munere sub Chlodoveo II Erchinoal-
dus successit Ægæ defuncto, anno Chlodovei tertio,
Christi 640, uti tradit Fredegarius cap. 83 et seq.
Quod vero hic, et in priori Vita, imo et in Chro-
nico Fontanellensi cap. 1, num. 4, dicatur locum
Fontanellæ accepisse Sanctus noster largiente Er-
chinoaldo; id ita videtur accipiendum, ut emptio
simul ac pretium aliquod intercesserit, ut ex ipso
illo Chronico ibidem patet num. 5 et 8.

F

d Patricii dignitas in Francia etiam obtinuit,
eodem fere, quo apud Byzantinos, gradu; cum
post regem proxima fuerit, inquit Cangius in
Glossario; ubi observat etiam, Patricii titulum Er-
chinoaldo huic attributum fuisse a Beda lib. 3 Hi-
storiæ cap. 19, et in Chronico Fontanellensi cap. 1,
ex quo multa in hanc Vitam intrusa sunt.

e Imo anno Christi 648; ut in Commentario
prævio dictum a num. 23, quem consule.

f Laudatur etiam a Fredegario plurimum cap. 84.

g Pagius in Criticis ad Baronium anno Christi
656, num. 20 contendit, Clotarium III annis qua-
tuor non tantum Occidentalium Francorum sive
Neustriæ, sed etiam Austrasiæ regem fuisse, donec
Austrasiæ regnum Childerico ejus fratri cessit.

h Aut potius ampliare cœpit et perficere.

i Ex quibus basilicis, inquit hic Mabillonius,
supersunt S. Petri ecclesia principalis, quæ S.
Wandregisili dicitur; et ecclesia S. Pauli, Elee-

mosynaris

EX MS.
VALCELLIENSIS.

mosynaris dicta. *Non eadem illæ nunc sunt tamen; quas olim Sanctus ædificavit: (exustæ enim illæ sunt, a Normannis, ut narratur in Chronici Fontanellensis appendice, cap. 2;) sed aliæ, earum loco multis post annis erectæ: et basilica quidem S. Petri iterum antea deflagraverat, ut habes in Commentario prævio unum. 35.*

k Vide Commentarium prævium.

l De S. Waingo actum est die ix Januarii.

m Idem de hoc Desiderato narratur in Actis S. Waingi; notat autem hic Mabillonius, in vetusto Breviario, jussu Claudii de Pictavia abbatis Fontanellensis edito, Desiderati monachi commemorationem xx Kalend. Januarii inscribi.

n S. Hildemarcha colitur xxv Octobris, uti dictum est in prætermisssis ad diem xix Junii. Ejus Acta interciderunt.

o Nuperrime hic positum videtur pro jam pridem.

p Colitur S. Saturninus hic xxix Novembris.

q De S. Amantio agendum iv Novembris.

B r Exstat hodie quoque utrumque hoc oratorium, inquit hic Mabillonius: primum colli ad Borealem monasterii partem impositum; aliud in vico Govilla ad Sequanam. In priori secessum coluit Harduinus ille, de quo Chronicum Fontanellense. cap. 16.

s Destina, penultima brevi legitur, estque vox apud Patres usitata, ut fulcrum aut sustentaculum significant, uti diximus tom. 1 Aprilis ad Acta S. Isidori episcopi Hispalensis in annotatis pag. 353. Sic S. Augustinus lib. 2 de anima et ejus origine cap. 4 refert hæc verba Vincentii Victoris: Quid autem putamus inquilinum quemquam suæ habitationi prospicere? Nonne si eam senserit aut tecto tremere, aut nutare pariete, aut labare fundamine, DESTINAS quærit, strues congerit, quibus imminentem possit ruinam sedulo diligenterque fulcire? Sic Arnobius lib. 2 adversus Gentes Atlantem appellat gestatorem, bajulum, ac destinam cœli. Sic S. Fulgentius epistola 1 de conjugali debito et voto continentia: At apostolica satagens caritate, tamquam parieti inclinato et maceriae impulsæ non neglexit doctor egregius consolationis destinam. Christo in se loquente, supponere. Beda quoque lib. 3 Ecclesiasticæ historiæ gentis Anglorum cap. 17: Unde factum est, ut acclivis destinæ, quæ extrinsecus ecclesiæ promunimine erat apposita, spiritum vitæ exhalaret ultimum. Mabillonius tamen hoc loco destinam interpretatur privatum conclave, in quo ecclesiastica supellex asservabatur. Ego malim intelligere quasi sacellum quoddam, qualia sæpe formari solent extra magnas ecclesias tecto et obsepto spatio, quod inter exstantia murorum fulcra interjacet; et favet locus Bedæ citatus, in quo verbis modo adductis hæc immediate præponuntur: Tetenderunt ei (Aidano) ægrotanti tentorium ad Occidentalem ecclesiæ partem; ita ut ipsum tentorium parieti hæreret ecclesiæ. Unde factum, etc. Sicut enim ibi veto oppanso hospitium; sic alibi interjecto tecto, appositisque cancellis aut etiam pariete, sacrarum imaginum, ac rerum ejusmodi piarum receptacula struntur, etiam plura nonnumquam circum eandem ecclesiam; ut hic plura fuisse colligitur ex Chronico Fontanellensi cap. 1, unum. 7.

t De S. Philiberto abbate ac fundatore cœnobii Gemeticensis agendum erit xx Augusti.

CAPUT IV.

Invasor Sancti ab ipso sanatus; erectum Deiparæ templum; mira Dei in ejus necessitate providentia; prædia Sancto collata; Monasteriolum ab eo conditum; prædictiones ejus.

P atratum post hæc miraculum per ipsum Dei Virum, referre gratum duxi ad gloriam posse dantis et operantis honorem. Anno quarto regiminis ejusdem Viri Dei, qui erat Hlodovei præfati regis quintus decimus a, dum ipse una cum fratribus cohorti operi manuum insisteret in valle præfata a plaga Orientali, ubi fontes exoriuntur præfati amnis Fontenellæ, quidam homo, nomine Betto, custos videlicet regii saltus, quem prædicti fratres de loco, quo operabantur, migrare compulerant, vitam ducere cupientes solitariam, livoris peste corruptus, simulque dæmone plenus, Viro Dei occurrit, lanceaque eum trajicere voluit; sed malevolam animam ultio divina mox prævenit. Nam dextera, quam adversus Dei levaverat Virum, torpente, lancea ante suos pedes humo defixa stetit; ipse vero a dæmone correptus, ante Viri Dei vestigia ruit. Quem cernens Famulus Christi debita ultione percussus, die illa nocteque sequenti penes se tenuit. Cumque sequens rursum dies illuxisset, ad se accersivit, Deoque favente, Patris orationibus a peste curatus, ad propria remeavit. In eodem ergo loco basilica a Viro Dei in honore sanctissimæ Matris Christi condita est b, ubi interventu ejusdem plurima quotidie, Domino jubente, fiunt miracula.

19 In prædicto namque cœnobio Viro Dei cum suis commoranti cum nulla alimentorum solamina essent, Baldfrius cellerarius eidem patefecit. Cui ille: Potest, inquit, conditor rerum suis in deserto famulis parare mensam, qui multiplicatione quinque panum satiavit hominum quinque millia. Itaque juxta conditum Viri Dei evenisse contigit: monuit namque per visum Balthildem reginam pietas divina, ut Famulo Christi intra vastitatem eremi consistenti necessaria ministraret. Quæ expergefata, onerata vehicula Servo Dei dirigit. At ille gratias bonorum omnium largitori rependit, qui ope solita suis servis semper præsens adforet consolator. Sicque accepta benedictione, qui hæc attulerant alimenta c calle, quo venerant, repedarunt. His diebus, id est, anno septimo tertii regis Hlotarii, qui erat regiminis prædicti Patris annus quintus decimus, isdem Vir Domini ad eundem regem accessit, et privilegium regis confirmationis super area præfati cœnobii liberalissima datione suscepit: celebrataque erat in territorio Castrinse d in eo palatio, quod diminutivo vocabulo censetur Palatiolum e.

20 Nam et si quando iter imitandus Pater agere disponderet, non in equo vehi jam poterat. videlicet

De Bettone
custode sal-
tuum dæmo-
ne liberato.

a

E

b

De S. Bal-
thilde regi-
na in visu
admonita.

F

c

d

e

A
De illustri
Hartbaino
prædium
sancto Viro
donante.

f

De Herim-
berto nobili
et ejus rebus
Viro Dei
traditis.

g

B

De cenobio
Monasterioli
a Viro Dei
fundato.
h

C

i

videlicet in ultimo jam positus ævo; sed vehiculo portabatur, quod aut muli, aut equi trahebant. In prædicto namque territorio dum moraretur quidam vir illustris, nomine Hartbainus filius scilicet illustris Herimberti, ad conversionem veniens, tribuit eidem glorioso Patri prædium aliquod, nomine Butionem *f*, in quo ecclesiam ædificavit, habitacula servorum Dei instituit, et famulantes divinæ clementiæ monachos inibi collocavit. Præfatus autem Christi famulus Hartbainus in magnæ religionis observantia vitam, auctore Christo, terminavit, plurimaque prædia eidem venerabili Patri devote contradidit.

21 Hujus denique genitor præfatus Herimbertus, dum magnis febrium anxietatibus positus teneretur, precibus sanctissimi Viri sospitati pristinæ redditus est, ipsoque in tempore prædium aliquod, nomine Virtlaicum, situm in pago Tellau super amnem Euram *g*, eidem venerando Patri devote contradidit, imprecans in largitione sub damnatione æterna invasores hujus rei perpetim esse puniendos. Gaudebat enim isdem benignissimus vir bona sua largiri Christo, faciens eum terrestrium rerum participem, ut et ipse illum faceret cœlestium coheredem bonorum; sciens, quod patrimonium Deo creditum nec res publica eripit, nec fiscus invadit, nec aliqua calumnia forensis evertit; pariter intelligens esse scriptum, quod ea hereditas bene reconditur, quæ Deo custode servatur. Sed his omissis, quæ numerositate sui excedunt relatoris scientiam, ad Viri Dei virtutum opera revertamur. Et quia locorum ab eo ædificatorum mentionem fecimus, libet unum in medium proferre.

22 Denique ex largitione illustris Warantonis super amne Wintlana *h*, in honore principis Apostolorum oratorium construxit, cui diminutivo vocabulo Monasterioli eidem nomen indidit. Ubi et monachorum Deo militantium cohortem adunavit. Redundabat enim doctrina ejus in discipulis; quia quod sermone docebat, actibus explebat. Nullus juxta eum vel mœrore tenebatur, vel nimia extollebatur lætitia. Erat enim gratus in omnibus, singularis fervoris, specialis alacritatis, unicæ caritatis in pauperibus, in peregrinis. Noverat et superbis resistere, et humilibus subditus esse: parcere subjectis, et debellare superbos: sapientibus condigna rependere, et simplicibus mystica reserare. Fortis in adversis, sobrius in prosperis, temperatus in omnibus, discretus in cunctis. Hoc erat studium laborque illius sine defectu, ut per tramitem recti itineris subditi incederent: quia ex propectu filiorum, laus et merces cumulabatur Patris. Nonagesimum namque ætatis præclare annum excedens *i*, ita virilis exstabat, ut in labore manuum præire juvenibus videretur. O virum prærogativa meritorum dignissimum! qui per contemplationis aciem celebs effectus, pro educatione tamen atque exemplo filiorum multimodæ se servituti placide subdebat, imitans Apostolum, qui inquit: Omnibus omnia factus sum, et reliqua. Sicque per Occidentalia Galliæ loca ejus laudatissima pervolvit fama, ut quasi cerneret Apostolorum affore tempora; ita ut perituri seculi spretis deliciis, nobilium multitudo virorum communia cum omnibus possideret omnia. Si quispiam pro-

prium aliquid usurpare tentasset, ceterorum remotus consortio, pœnitudinis ultione illico plecebatur. Sed et omnes Caletorum populi, ita bruti et belluis similes ante adventum, illius in hac regione fuerant, ut præter Christianæ-fidei nomen, virtus religionis pene abolita in illis locis haberetur. Agebat namque Vir venerandus studio indefesso, ut quæcumque peragraret loca, verbis euangelicis condiret universa. Et ita per ejus monita et prædicationem conversi sunt, ut qui antea diripiebant aliena, postea largirentur propria, ac idolorum confringerent statuas, quas dudum ritu profano venerabantur; pieque se sponte subderent Christi disciplinæ, qui ante rebelles non dignabantur audire. Tantusque honor ac devotionis affectus excreverat circa sacerdotes ac monachos, ut si contigisset alicui ex ordine plebeio eos obvios habere, quamvis potens persona, Christum in eis adoraret ac veneraretur. Spiritum quoque prophetiæ divinitus illi collatum non dubitamus, ita ut quæ ventura essent, plurimis innotesceret. Profecto notum est, illum crebro prædixisse ventura, quæ postea constant fuisse completa.

23 Balthildi namque reginæ, relictæ Hlodovei regis, obitus triarcharum filiorum ac successiones insinuavit. E quibus Hlotarius, qui major erat natu, quartum decimum regni agens annum, consortiis subito caruit humanis. Deinde Hildericus temere ab insidiatoribus interemptus, a præsentī sublatus est vita. Tertius quoque Theodericus, superstes matris, regni suscepit gubernacula; sicque juxta Viri Dei prophetiam evenisse manifestum est. Hæc quidem exigua miraculorum insignia cum venia audientium in præsentī sufficiant, brevi incomptoque relata sermone. Veniendum est, favente Christo, ad ea, quæ ubertim cunctipotens virtus, spiritu ipsius Patroni sublato ad cœlum, apud ossa sanctissima gesta referuntur in terris. Denique indubitanter retinemus, meritis ipsius, ut frequentius inculcatum est, animæ languores in pluribus esse curatos, ad laudem et gloriam nominis illius, qui dixit: Sine me nihil potestis facere.

E

Quod obitus
pliorum san-
ctæ Balthildi
reginæ præ-
dixerit.* Mabillonius
operatur

F

ANNOTATA.

a Concurrit annus quartus regiminis S. Wandregisili cum anno regni Chlodovei decimo quinto a XVIII Januarii usque ad I Martii anno Christi 652: quare intra tempus illud hoc factum fuisse oportuit.

b Istud oratorium hætenus superest, nostre Dame de Caillouville appellatum, teste hic Mabillonio, situm uno lapide supra monasterium ad Orientem, eo loco, ubi fontes de Caillouville dieti scaturiunt. Notat idem (sicut et Prevotius nobis descriperat) in vetusto Breviario Fontanellensi celebrari Nonis Decembris dedicationem S. Mariæ de Caillouville; additque: Guilielmus Folet sacrista anno 1339 eam reædificasse, et alter Guilielmus de Tonquilla, anno 1386 denatus, fornice decorasse leguntur in quodam Chronico Ms.

c Confluunt annus Wandregisili decimus quintus cum anno Clotarii III Regis septimo a Novembri

EX MS.
VALCELLENSI.

vembri anni Christi 662 usque ad Martium anni Christi 663.

d Castrum oppidulum est Gallix in provincia Insulæ Francix.

e Vulgo Palaizeau, ut notat Mabillonius.

f Exstat non longe ab oppido Castro in finibus agri Parisiaci vicus Boissy appellatus, quod nomen Butioni respondere videtur, inquit hic idem Mabillonius.

g De pago, seu territorio, Tellau pluribus agit Valesius in Notitia Galliarum, observatque ab Orderico modo Tallogium, modo Talogiensem, modo Talou nuncupari: Euram autem fluvium esse inter Deppam et Aucum flumina in Caletis medium, quem Ordericus appellet Earam, quique apud Criolium in Oceanum effundatur. Virtlaicum vero idem post alios nomine vernaculo appellat Virlay.

h Alii Witlanam: neutro nomine mihi notus hic annis est, nisi forte Vicinonia est in Britannia minori, quem ibi vocitant Vilaine.

i Imo avum ætatis nouagesimum nunquam attingit, ut ostendimus in Commentario prævio.

B

CAPUT V.

Postremus morbus; ecstasis triduana, successores ab eo designati; exhortatio ad suos; fuga dæmonis; Sanctorum apparitio et cantus; piissimus obitus, sepultura, translatio.

De ætate ejus
et ægritudine.

a

C

His ita se habentibus, vertantur articuli ad ea retexenda, qualiter Beatus ille meruit de ærumnis exilii præsentis eripi, atque ad cœlestem dispositione divina transferri felicitatis gloriam. In ultimo namque senio constitutus, utpote nonagesimum sextum agens annum a, Domino sæpissime supplicans, aiebat: Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata est! Addebatque: Jesu benigne, Verbum patris æternum, de hac valle plorationis eripe me, et tuis fac quantumcunque dignum apparere conspectibus. Exaudiensque Dominus dignas ejus preces, immisit illi ultimam, imo salutiferam ægritudinem, qualiter camino præsentis et perituri ævi, velut mundissimum examinatus aurum, dignissimus cœli fieret heres. Tribus namque diebus totidemque noctibus in excessum mentis raptis, janua cœli ei aperta monstratur. Denique jucundo aspectu frequenter oculos aperiens, cœlum intuebatur. Cernentes quoque discipuli, Patris sanctissimi beatissimam dissolutionem, lætabantur quidem de ejus Deo digna remuneratione, sed tristabantur plurimum de absentia corporali; atque inter mœsta suspiria et fluentes lacrymas, querulosis aiebant vocibus: Quid facturi erimus, quod nos tam cito deseris, Pater? Verbum immortalitatis a te audire cupimus, et assueta admonitione tua corrigi optamus. Prostratique humo fundunt uberes fletus, orantque Dominum, ut, antequam viam ingrederetur justorum, suum perciperent alloquium. Sicque omnipotens Deus ad suorum preces famulorum, videns mœrorem

maximum, quem pro recessu sui patiebantur Pastoris, pietatis suæ accommodabat aures; permisitque, ut isdem inclytus Miles tirones et emeritos dulcibus foveret alloquiis, atque plurima ventura eis intimaret; ut experimento quædam ex iis patuerunt.

25 Perennantibusque abhinc monachis, post suum felicissimum obitum, quem sibi præficerent, tale fertur dedisse responsum: Æternus, inquit, rerum conditor, qui vobis locum concessit opportunum, quo sibi suæ famularentur in secula plebes, ipse vobis, carissimi filii, post meæ parvitatatis recessum, dignum ac devotum misericorditer tribuet rectorem. Duo sunt tamen in præsentia vestri clarissimi mei filii, qui vicissim post meæ fragilitatis recessum in regiminis succedent locum. Erat namque unus, vocabulo Lantbertus b, vir eximie religionis et generis, ortus territorio Taruennico, qui post beatum Genesium c præsulatum ecclesiæ Lugdunensis susceperat; alter vir Domini Ansbertus d, qui beato Audoeno in pontificatu successerat ecclesiæ Rotomagensis. Quorum vitam atque virtutes libellus, qui de eorum scribitur actibus, liquido narrat. Hi successores exstiterunt in ordine regiminis prædicto sanctissimo Viro.

26 Sub horum regimine sanctissimi patres, videlicet beatus Vulframnus e præsul Senonum et prædicator gentis Frisionum, necnon et vir Deo dilectus Erimbertus f Tolosæ urbis pontifex, et sanctus anachoreta et presbyter Condedus g, Britannia insula ortus, monachicum amplectentes habitum, ad castra Christi fulgida devotissime convolarunt. Reliquiæ quoque eorum in eodem loco, debito servantur honore: ubi et gloria virtutum pollent, sicut in eorum plenissime scribitur gestis. Inter reliqua autem prædictus Vir Domini, exhortationis et confortationis verba, discipulis sibi adstantibus valedicens, hæc intulit; ut cœptum non relinquerent iter, sed melioribus quotidie actibus perseverando se confirmarent, attentiusque sua monita retinerent, et opere perficerent: ut videlicet unanimitas, charitas atque humilitas in eorum radiarent cordibus, nulla dissensionis aut livoris pestis eorum unquam carperet mentes; sicque status illorum, jura, et religionis claritudo per cunctas perpetim durarent æternitates.

27 Hac brevi ultimaque coram eis oratione celebrata, quia gloriosum beatæ consummationis tempus instabat, ut terrena corporis sarcina teris commendaretur, et cœlestis spiritus celsa conscenderet, Viatico perccepto, post paululum conticuit, annorum circiter nonaginta sex, et regiminis sui anno nono decimo, mense quarto, dieque uno et viginti; qui erat annus Dominicæ Incarnationis sexcentus sexagesimus quintus, Indictio octava: porro tertii Hlotharii regis annus undecimus vitæ ipsius, Pontificatum agente Romanæ Ecclesiæ anno nono Papa Vitaliano h. Cumque hostis conspiceret invidus, remunerationis ejus instare horam, propter eum cruentus astans, pavores illi multifformes ingerere nitabatur. Quem in tali constitutum agone audierunt in spiritu sanctæ translationis circumstantes fratres dicentem, se in Christo fonte lavacri tinctum, dæmonemque se impediens divinitus effu-

D

De successo-
ribus suis
fratribus
præsentiali-
ter prædi-
ctis.

b

c

d

E

De viris san-
ctis in præ-
fatu cœnobio
tumulatis.

e

f

g

F

De obitu suo
et dormitio-
ne ejus in
Christo.

h

ANNOTATA.

- a *Patet falsitas ex Commentario nostro prævio.*
 b *Egimus de S. Lantberto ad diem XIV Aprilis.*
 c *De quo facta mentio in prætermisis die XIV Aprilis; ubi ejus Acta differuntur ad I vel IV Novembris.*
 d *Cujus Acta dedimus I Februarii.*
 e *De S. Wlfranno quoque actum est XX Martii.*
 f *Vide Acta S. Erumberti XIV Maii.*
 g *Dicetur de S. Condedo XXI Octobris.*
 h *Adi Commentarium nostrum prævium § 4, ubi dicimus, illum obiisse anno Christi 667.*
 i *Intellige possessuram.*
 k *Vide super hoc Commentarium prævium num. 30, et sequentibus.*
 l *Imo annus Christi 704, ut ostendi in Commentario prævio a num. 32.*

MIRACULA

S. WANDREGISILI

AUCTORE ANONYMO, MONACHO FONTANELLENSI.

Ex codice membraneo Valcellensi, collato cum Mss. Thosano et Aquicinctino atque editis Mabillonii.

PREFATIO AUCTORIS.

Multa quidem et valde stupenda miraculorum signa commodaque relatu omnipotens Deus per beatum Wandregisilum, optimum confessorum, præteritis ac nostris dignatus est patrare temporibus, quæ ob inertiam atque incuriam sunt scriptorum omissa tectaque silentio; quæ si scripta fuissent, ad salutem plurimum prodesse poterant animarum: quoniam, cum prædicantur in populis virtutum signa magisque excitant ad amorem Dei corda torpentia, atque ad suffragia Sanctorum amplius ac crebrius deprecanda, reddunt accensa. De his vero, quæ nostris acta sunt temporibus, hæc pauca, largiente divina gratia, licet inerudito sermone, amore tamen prædicti sancti patris Wandregisili, ac jussione prælatorum cœnobii Fontanellensis scribenda censuimus.

Causa scribendi hæc miracula.
F

A effugatum. Vocavit etiam tertio nominatim quemdam virum justum, nomine Agathonem, cujus olim laudabilem vitam ac conversationem notam habuerat. Ex qua et subsequenti revelatione liquido colligitur, multitudinem in ejus transitu affuisse Sanctorum. Nam et a quodam discipulorum ejus, viro magnæ religionis, eadem hora suavissima audita fuerat cœlestis cantilena: qui etiam percontabatur fratres, utrum ille suavissimus sonus eorum penetrasset aures. Sed et ipse Vir Domini astantibus sibi imperat, ut cum psallentibus junctis psallerent vocibus. Quinam, inquit, illi sint, nos nescimus; tu vero, cui olim, ut creditur, janua vitæ patet æternæ, omnimodis nosti. Ipse autem jocundo adpectu lætabatur in Domino, gratias Deo agens, quia cœli sibi januam reserasset. O virum omnimoda laude dignissimum, in cujus transitu cœlestis exultat chorus, omniumque virtutum supernarum gratulatur exercitus, cui janua cœli patescit et Abrahamæ sinus lætantem excipit! Multitudo proinde monachorum, quorum erat numerus ferme trecentorum, in tauti Patris transitu divinas laudes decantaturus aderat: hilares adeo pro gloria, quam, spreta etiam Ægyptia servitute olim, adibat promissam; sed plurima dejecti mœstitia, quod præclaro destituebantur patrono. Hac discipulorum caterva vallatus, salutiferæ Crucis signo se muniens, undecimo Kalendarum Augustarum die nexibus terrenæ corruptionis absolutus, animam cœlo reddidit, consortiis justorum sociandam, et æternæ felicitatis gloriam possidendam i. Illic nunc choris interest angelorum; hic fulget claritate virtutum. Illic interpellat pro famulis voce supplici; hic eos tuetur virtute sublimi. Illic petit; hic præstat. Illic vota fundit; hic votis respondet. Interfuit autem in hoc ejus sancto transitu inclytus ecclesiæ Rotomagensis pontifex Audoenus. Sepultusque erat in ecclesia sancti Apostoli Pauli annis quadraginta; sanctus vero præsul Ansbertus annis undecim; inclytusque pontifex Wlfrannus annis ferme novem k.

De translatione ejus cum aliis Sanctis.

28 Translati quoque sunt inde in ecclesiam sancti Apostoli Petri a sancto Baino, episcopo urbis Taruennæ et rectore hujus cœnobii sub anno sui regiminis quinto, qui erat annus ab Incarnatione Domini sexcentus octogesima quartus l. Qui ita integri ab omni corruptione cum vestimentis, quibus induti fuerant, reperti sunt, quasi eodem fuissent die sepulturæ traditi. Dies ergo translationis sacræ constituta est pridie Kalendas Apriles. Hæc ergo dies cunctorum præstolata advenerat votis. Sacerdotes, monachi, omnisque clericorum chorus una cum fidelibus adcrant plebibus. Tum cum hymnorum laudibus tumuli aperiuntur; de quibus tantus ineffabilis fragrantiae odor prodiit, ut mira dulcedine non solum in ecclesia circumstantem populum, verum etiam in atriis sitam repletet plebem. Illati sunt autem in ecclesiam sancti Apostoli Petri, et positi sunt in Orientali ejus parte; ubi signis et miraculis coruscant, præsule Christo, cui est cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti omnis honor et gloria per cuncta secula seculorum. Amen.

EX MS.
VALCELLIENSIS.

CAPUT I.

Miracula S. Wandregisili usque ad annum Christi DCCCLVIII, cum translatae sunt ejus reliquiae Fontanella in Bladulfi villam.

MIRACULUM I.
*Mulier se-
stum Sancti
violans puni-
tur; at re-
suscipiens li-
beratur.*

a

b

B

c

d

e

n

*Aliud mira-
culum haud
multum ab-
simile;*

C

m

*tertium simi-
le prioribus.*

f

iv

*Miles ab im-
minentis capi-
tis supplicio*

g

Igitur cum quaedam mulier in festivitate ejusdem praecipui Confessoris in pago Caletensi a ac villa Campania b textrinum ageret opus, prohibita multum a vicinis ac Deum timentibus, ne in tanti Patroni sollemnitate quotidiano insisteret operi; quin potius ecclesiam adiret ac divinis vacaret laudibus, sicuti alii illius terrae populi; nihiloque praefato mulier de objurgatione curaret eorum; imo tumido corde pro nihilo duceret, illico manus illius, qua tramam ausu temerario per telam ducebat, obriguit, tramaque in medio palmae inhæsit; ita ut articulorum ungulae in medio figerentur ejus palmae, neque avelli ulla-tenus possent. Ipsa autem hac meritorum Sancti virtute correpta, poposcit se flebili cum voce ad sanctae Mariae basilicam c, quae vicina erat Fontanellae cœnobio ejusque ditionis, perducere. Cumque in eundo carperet iter, et aspexisset basilicam, in qua sanctissima confessoris Christi Wandregisili membra debito, pro modulo hominum, requiescunt cum honore d, ejusque pia deposceret suffragia, trama ab ejus cecidit manu; sicque Deum pro sui liberatione collaudans, reversa est ad propria.

2 Alio e quoque tempore, dum in ipsius Confessoris Christi festivitatis vigilia alia mulier improba messem falcicula praecideret, laevae ejus manui manipulus messis, dextraeque ejus falcicula, quam gestabat, strictim inhæsit. Quae cursu celeri ad praefatam basilicam perrexit, ibique cum diu in precibus persisteret, interventu pii Confessoris ab hac meruit incommoditate liberari.

3 Quidam quoque ex familia praedicti Confessoris famulus, nomine Aderoldus, die Dominica baculum manu gestatorium incaute praecidens, atque dolando decorare nitens, manus sinistrae, qua baculum tenebat, articuli ita palmae infixi sunt, ut ipsum lignum in media manu strictum remaneret; dextrae vero manui culter inhæreret. Qui suum agnoscens facinus, ad ecclesiam Sancti illico ire deliberavit, ubi sacerdotis Christi Wandregisili cum suis sociis felicia quiescunt membra; ibique aliquod tempus commorans, meritis dicti Patris culter una cum ligno in eadem basilica ab ejus ceciderunt manibus in terram: exemplumque terroris cunctis audientibus factum hoc fuit, ne quis Christi iu Resurrectione Sanctorumque festis servile agepraesumeret opus f.

4 Illud autem quod in Germania et Saxonum, tunc gentilium, populi terra gestum est, dum magnus rex Carolus eorum terras bellando domaret g, silentio praeterire non debemus. Quidam namque praefati monasterii Fontanellae miles,

nomine Sigenandus, dum vastando cum aliis militibus diriperet eorumdem gentilium opes, comprehensus est ab eis, nonnullique alii; cumque duceretur ad locum, quo decollandus erat, suffragium sancti protectoris Wandregisili crebrius deposcebat, ut ejus piis precibus imminens mereretur evadere periculum mortis, saepiusque ipsius praecipui Patroni in prece dum peteret auxilium, quidam ex ipso Saxonum populo, cui nomen erat Abbo, diligenter exquirere coepit, cur tam creberrime Wandregisilum nominaret. Respondebat ille: Quia in veritate ejus sum famulus; et credo, me ejus interventu sanctitatis, Deo propitio, a periculo praesentis liberari discriminis.

5 Et ille: Hac, inquit, nocte mihi astitit Wandregisilus monens, ut nihil tibi mali inferrem, sed potius cum pace ad tuos redire permetterem; quod si aliter fecissem, audacter contra meam patrarem salutem: idcirco illaesus te abire permitto. Absolutumque vinculis et indutum vestibus armisque munitum ad castra remisit Christianorum. Praedictus autem Abbo Saxonici generis, regi postea obses datus, et ad Fontanellam perductus, credensque in sanctae Trinitatis nomine, baptizatus verusque Christianus effectus est; ex cujus ore quidam fratres nostri, qui adhuc supersunt, narrando haec referunt; ipsique nobis, quae ab illo didicerunt, postea veraciter narraverunt h.

6 Nec illud silenter praeterire debemus, quod in reaedificatione templi, quo sanctum praedicti Confessoris corpus requiescit, gestum fuit miraculum i. Nam cum totius fere templi fabrica sumptu eximio consummata esset, et turris in media basilica sublimiori aedificaretur opere querebatur trabes, quae in altitudine erigenda erat, in qua omne pyramidis pondus et totius culmen operis cum tignis inniti posset suis; diuque in vicinis saltibus hujusmodi arbor quaesita, nec inventa huic operi congrua: cum praelatorum ac aedificantium corda mœsta ex hoc facto remanerent, mane facto, quidam piscatores alveum ingressi Sequanae, vident arborem platani mirae magnitudinis ac enormis ponderis per medium natando ire fluminis; qua inventa, praelatis nuntiare curant cœnobii, qui ovantes ad fluvium accedunt, abstractamque k ab ipso, cunctipotenti Deo grates non modicas rependebant, atque ejusdem venerandi Patris praeconia collaudabant, cujus intercessione actum est pia, ut hujusmodi lignum divinitus datum et Dei fano aptum in flumine inveniretur. Sed et illud mirabile fuit, quoniam istius generis lignum in his regionibus nullatenus antea visum fuerat. Dolatumque ac perfectum arte fabrilis praefati templi turri imponunt ad totius operis onus sustentandum. Sic cunctipotens Deus in Sanctis suis, qua vult, miraculorum varietate radiat.

7 Aliud quoque, quod in Giraldo * l, hujus cœnobii patre, gestum est, narretur miraculum. Is autem Abba jussu Caroli augusti quadam legatione fungebatur in insula, cui nomen est Angia m, quam Britonum gens incolit, et est adjacens pago Constantino, cui tempore illo praefuit dux, vocabulo Anowarith; prospereque gestis, et pro quibus directus fuerat, impetratis, flante vento secundo, Oceanum in redeundo ingres-

sus,

D

*per appari-
tionem San-
cti liberatur.*

E

h

v

*Lignum ad
aedificandam
Sancti basili-
cam, mire
inventum.*

i

f

k

vi

*Geroaldus
abbas tempe-
statem,
* alias Gero-
aldo*

l

m

A sus, ita subito ventus zephyrus validissime flare cœpit, fragorque Oceani terribilis exortus est, ut undarum globi, molesque, immensi proceritatem magnarum transcendere viderentur arborum.

osculo reli-
quiarum S.
Wandregi-
sili sedat.

8 Cumque omnes, qui cum eo erant in navi, in desperatione essent suprema, nullaue esset spes evadendi, omniumque vultus similes forent effigiei mortis, tandem prædictus venerabilis reminiscens abba, quas penes se habebat, sancti Wandregisili reliquiarum, amplectitur ac deosculatur; ceterique comites ac nautæ navis, creberrimis precibus flentes, Christi implorant clementiam ac præfati Patroni preces, votaue cunctipotenti Deo et ipsi beato vovent Confessori, optantes reddere, si a tanto discrimine, ejus suffragantibus meritis, mererentur liberari. Protinusque meritis et intercessione ejusdem sanctissimi Patris sæva pericula imperata sunt divinitus cessare, et tranquillitas mira extemplo est reddita discusso turbine maris; prosperoque cursu Deum collaudantes, et pro sui ereptione grates omnimodas omnipotenti Deo, sanctoque Wandregisilo referentes, optatum perveniunt ad portum. Sic cunctipotens Deus, qui quondam afflictum auditit Jonam de ventre cæti, prædictum venerabilem patrem una cum sociis interventu egregii Confessoris de periculo eruit maris. Unde cuncti, qui illic aderant, et ad quos factum hoc pervenire potuit, Christum Dei filium laudaverunt, qui meritis famuli sui Wandregisili tale peregit miraculum.

Transit au-
ctor ad re-
centiora mi-
racula.

9 Ea vero stupenda miracula, quæ noviter cunctarum rerum conditor per eundem sanctissimum virum Wandregisilum est operari dignatus, juvante Domino, et meritis ejusdem præcipui Confessoris suffragantibus, veraci ac fideli sermone conscriptionis placuit stylo tradere.

Corpora SS.
Wandregi-
sili et Ansberti
deferuntur
ad Bladulfi
villam.

10 Temporibus igitur, quo gravissima Danorum piratarum lues, Deo permittente, flagitiisque exigentibus nostris, Oceani littus infestum haberet, Galliarumque quaquaversum, maxime adjacentes, et contiguas fluvio Sequanæ, misera cede vastaret provincias, quod retroactis temporibus, quando misericors Deus illius præcepta servante suo fuit cum populo, nequaquam factum audivimus, sed neque relegimus; anno videlicet irruptionis suæ in prædictum magnum fluvium Sequanæ decimo octavo; ex quo vero Oceanum ingressi piraticam exercere aggressi fuerant, quinquagesimo octavo; Regis autem præcellentissimi Caroli septimo decimo n, sanctissima ossa piique cineres præfati egregii confessoris Christi Wandregisili ac sancti præsulis Ansberti, ob metum et conculcationem horum nefandorum gentilium, de Fontanellæ monasterio propriis effossa sepulcris, ad ipsorum Sauctorum prædium, quod dicitur Bladulfi villa o, deportata sunt. Cumque jam eidem cum ipsis sanctissimis propinquaretur corporibus, venerunt eis obviam custodes ecclesiæ ac aliqua pars fratrum p, et reliquis populus omnis, quibus elapsis adjectione prædictorum posse fuit q; susceperuntque illa cum gloria Deique laudibus in loco, qui dicitur Mittispons super fluvium Alteix r. Ipso autem fluvii ponte beatissimis cum corporibus transito, in loco, ubi pausaverat, crux lignea a fidelibus populis ponitur.

11 Sed illud miraculum, quod ibidem cunctipotens Deus per merita prædictorum Confessorum est patrare dignatus, ut a futuris populis non ignoretur, optimum fore putavimus si narretur. Quædam namque mulier in eodem loco erat, longo jam ævo a typo fatigata quartano; ex cuius violentia ita fessa exstiterat, ut vix jam pedibus incedere valeret. Quæ postea cum fide recta ad eundem pergens locum, suffragia deposcebat Sanctorum; atque ita meritis et intercessione eorundem extemplo ab eadem est curata infirmitate, ut nullam ulterius molestiam neque læsionem corporis pateretur; sed et febris, quæ antea solita erat ipsius membra graviter fatigare, ita ab ea pulsa recessit, quatenus ipsam deinceps contingere non auderet. Omnes enim, qui audierant et viderant quod factum erat, Christum Dei filium laudaverunt, qui meritis Famulorum suorum tale peregit miraculum.

EX MS.
VALGELLENSI

VII

Mulier febris
quartana li-
beratur in
via.

ANNOTATA.

E

a Vulgo le païs de Caux in Normannia, qui Oceano, Sequana et Picardia concluditur.

b La campagne, in mappis notatur prope Pontem Arcensem juxta Sequanam.

c Eam, ni fallor, quam ipse Sauctus ædificaverat, ut in Actis secundis narratum est cap. 4.

d Nempe Basilicam S. Petri, quæ nunc S. Wandregisili dicitur.

e Hoc, et sequens miraculum omittit Mabillonius.

f Ex tribus his miraculis patet, quam solennis fuerit cultus apud Caletes Sancti nostri, ante translationem ejus secundam et invasiones Normannorum.

g Bella illa Saxonica ab anno Christi circiter 772 usque ad 804 tenuerunt, multumque exercuerunt Carolum magnum imperatorem.

h Collige hinc etiam scriptoris ætatem.

i Adi Commentarium prævium, num. 35.

k Pro abstractaque (scilicet arbore) ab ipso (nempe fluvio) cunctipotenti, etc.

l De Geroaldo hoc, sive Gervoldo, consule Chronicum Fontanellense toto capite 16; in quo Fontanellæ præfuisse dicitur ab anno Christi 787 usque ad 806; ac super regui negotia procurator constitutus fuisse per multos annos; unde Offæ, regi Anglorum sive Merciorum potentissimo, in amicitia valde fuerit adjunctus; ita ut multis vicibus ipse per se jussione invictissimi regis Caroli (magui) ad præfatum regem Offam legationibus functus sit.

F

m Mabillonius legit Anglia; et ita legendum videtur: neque enim invenio Angiam uspiam ullam; deinde solebat in Angliam legatus mitti Geroaldus; præterea trajecisse videtur Oceanum, ut ex contextu narrationis patet; denique si alia hic insula significaretur, esset insula Cæsarea, vulgo Jarsey seu Gearsey, quæ a Gregorio Thronensi vocatur Insula maris quod Constantiæ civitati adjacet; et a Pappio Massono Insula Constantini, uti testatur Camdenus in sua Britannia pag. 854. At enim insula hæc nec Angiā, quod sciam, nunquam appellata est, nec per ea tempora a Britonum gente incolebatur; quandoquidem ad Normanniam pertinuit, atque adeo ad regnum Gallix, ut idem auctor ibidem

affirmat

EX MS.
VALCELLENSI.

affirmat, non secus atque aliæ vicinæ; donec sub Henrico primo Angliæ regis una cum Normannia ad Anglos transiere seculo duodecimo. Potest autem ipsa Anglia dici adjacere Pago Constantino, quia territorium illud Normanniæ, vulgo le Contentin, longo tractu versus Angliam in Oceani fauces excurrit.

n Nempe anno Christi 858 ex mente auctoris infra num. 12: unde corrigendus auctor Appendicis ad Chronicum Fontanellense, qui hæc refert ad annum 862, ut in Commentario prævio monuimus num. 35. Ex hoc loco irruptiones Normannorum in Gallias suis temporibus restituit Pagius in Criticis Baronii ad annum 800, num. 2.

o Prædium hoc Rotomagensi ex agro Bononicensem adeuntibus trans Altheiam fluvium fuit, eique vicinum, ut apparet ex adjunctis.

p Scilicet Fontanellensium, qui a monasterio ac Normannorum vexatione profugi, in suo illo prædio commorabantur.

q Locus enimvero obscurus, quem ego quidem sic interpretor: Venerunt obviam Sanctorum corporibus ex ecclesia Bladulfi villæ fratres, qui elapsi nuper Normannorum manibus, ad prædium sui cænobii, nempe Bladulfi villam, confugerant ac substiterant; volentes autem id facere cum debita pompa et honesto numeroque psallentium ac supplicantium comitatu, id per se non satis poterant utpote pauci, et apparatu ecclesiastico in illo suo exilio non satis instructi; potuerunt id tamen (sive posse illis fuit) id exequi adjectione prædictorum; nempe custodum ecclesiæ et reliqui populi omnis, hoc est custodibus ecclesiæ et reliquo omni populo se paucis illis fratribus adjungente ad ornandam utcumque suscipiendarum reliquiarum solennitatem; et sic illas cum gloria susceperunt, etc.

r Altheia, vulgo Autie, fluvius est Picardiæ, qua proxime jungitur Artesiæ.

CAPUT II.

C Translatio reliquiarum ad S. Petri prope Quentavicum; et alia deinde ad S. Quintini prope Bononiam; ac miracula utrovis loco facta anno Christi DCCCLVIII.

Reliquiæ ex Bladulfi villa feruntur ad S. Petri prope Quentavicum;

*A*lia quoque insignia miraculorum, quæ omnipotens Deus per eosdem Famulos suos, quando ex eadem villa venerabilia eorum corpora in territorio Bononiense deferebantur, est agere dignatus, manifestare ac prædicare placet in populis. Nam cum ex prædicta villa tantorum Sacerdotum Christi beatissima membra ad ecclesiam sancti Petri, quæ vicina est emporio Quentavico a, et ex ditione eorundem Sanctorum, a monachis cum hymnis et laudibus deportarentur in ipsa vigilia Ascensionis Christi, quando rogationum tertia dies a populis Christianis devote celebratur, venerunt eis obviam plebes innumerae clericorum sive laicorum cum sacris Euangeliiis crucibusque ac cereis seu cum reliquo apparatu ecclesiarum; qui ad terram sese projicientes,

gaudioque præ nimio flentes, exceperunt illa beatissima corpora cum laudibus hymnorum; cœperuntque ante illa ire psallendo, donec præfatam introeuntes ecclesiam, a senioribus hujus congregationis fratribus, qui ipsa beatissima Sanctorum membra propriis humeris gestabant, super altare sancti Apostoli Petri ponerentur. Facta sunt hoc omnia v Idus Maii b.

13 His ita gestis, libet modo ea miraculorum ovando subnectere signa, [et] quæ infra dies quinque, quibus prædictorum Sanctorum beatissima corpora ibi manserunt, cœli ac terræ Dominus per eorum merita præclara ad laudem et gloriam sui nominis est agere dignatus, pandere luce clarius. Positis enim eisdem ossibus Sanctorum eodem in loco, maxima mox multitudo fidelium ad præsidia ipsorum cum votis diversis confluere cœpit, ob veniam suorum scilicet impetrandam facinorum, simulque conservandam ac restaurandam corporum incolumitatem.

14 Igitur erat quædam anus in eodem portu, quæ gestatoria sella ad ipsorum Sanctorum suffragia aliorum manibus advecta est, cujus extrema corporis membra per multorum annorum curricula ita arida ac contracta exstiterant, ut incedendi officium funditus amisisset: eadem quippe die, qua prædictorum Sacerdotum Christi sancta membra illuc sunt deportata, cum a fratribus ipsius congregationis in vigilia Ascensionis Domini vespertinalis synaxis c celebraretur, subito meritis ipsorum Sanctorum, absque ullo dolore corporis, contractio atque nodositas nervorum ejus resoluta est et in pristinum reducta statum, moxque surgens a terra, qua debilis atque contracta antea jacuerat, gratias omnipotenti Deo referebat, propriisque cœpit ire vestigiis, atque tam diu ante altare ejusdem basilicæ, quo Sanctorum requiescebant membra, stetit, donec vespertinorum solennitas finiretur. Sicque pristinae reddita incolumitati, quæ aliorum solatio adducta fuerat, aspicientibus Christianorum populis, pedibus propriis suum rediit ad divensorium.

15 Aliud quoque miraculum, quod ibidem per merita eorundem Confessorum cunctipotens Deus dignatus est ostendere, silentio minime tegendum reor. Quidam namque puer de patrimonio Luceio d parentum solitudine ac fide non modica ad præfatam basilicam, ubi sanctissima Confessorum Christi membra posita erant, deportatus est: cuique propria natura fandi negarat officium, ad Justorum merita declaranda, interno arbitro largiente, meritis et intercessione præfatorum Justorum, solutis linguæ retinaculis, proprio uti cœpit officio fandi; ac primum sermonem hunc prompsit, dicens: Ubi est, inquit, meus pater? Factumque est, Deo propitio, ut antequam Missarum solennia in ipsa sacratissima Ascensione Dominica celebrarentur, ac ad eandem basilicam passim populi confluerent, hujusmodi miraculum virtus divina dignaretur ostendere. Cumque omnibus qui in eadem basilica ob tam præcipuam festivitatem ac suffragia Sanctorum deposcenda congregati erant, notum esset, quod gestum fuerat, Deo gratias totis viscerum præcordiis rependerunt, qui tanta ac talia in terris propter jam prædictorum suorum Famulorum

D

b

ubi diebus quinque manent non sine miraculis.

VIII

Anus contracta sanatur subito apud Quentavicum.

E

c

IX

Puer mutus loquens ibidem accipit,

F

d

a

A mulorum merita tale est dignatus monstrare miraculum.

x
Alia contra-
cta ibidem
sanata.

16 Quædam autem mulier erat in prædicto emporio junior ætate superiori, sed par fide; quæ ita per multorum annorum curricula exstiterat contracta, ut, nisi aliorum manibus esset devecta, nequaquam de loco ad locum propriis valeret incedere plantis, ut in superiori diximus. Cumque ad præfatam basilicam delata esset, ubi Sanctorum corpora servabantur, in prædicta sacratissimæ Dominicæ Ascensionis die, atque pro recuperatione suæ sospitatis propriisque intenta exoraret mente delictis, cum Missarum solennia celebrata essent, a terra, qua infirma et debilis paulo ante jacuerat, coram oculis universarum plebium illic astantium, ita subito sana atque incolumis surrexit, ut nullam molestiam corporis Deo miserante, ac præfatorum Sanctorum meritis, ulterius pateretur. Et non solum ipsa pro sibi reddita sanitate, sed etiam omnes, qui videntur et cognoverunt quod factum fuerat, gratias cunctipotentis Deo non modicas reddiderunt.

B
xi
Mulier ibi-
dem blasphe-
ma fit muta,
et sanatur.

17 Illud quoque, quod tunc in Quentovico portu per merita eorumdem Sanctorum suorum cunctipotens Deus est operari dignatus, operæ pretium fore credimus si narretur miraculum. Erat namque in eodem oppido quædam muliercula improba, quæ cum fidelium choris, beatissima Sanctorum membra prosequentibus, non solum [non] est dignata prosequi, verum etiam in blasphemiam vocem est elata; non se sequi tunc posse, quos nesciebat, et proprium relinquere, cui insistebat operi. Necdumque ex ejus ore verba nefanda fuerant egressa, cum os illius ita retinaculis linguæ est ligatum, ut per octo dierum spatium nullum promeret eloquium, donec reatum propriæ stoliditatis recognosceret, et votum offerret. Factumque est, Deo miserante, opimis meritis præfatorum Præsulum, ut, impleto dierum octo spatio, cereum ad eorum luminaria dum mitteret, solverentur illius retinacula linguæ, atque in antiquos modos redirent officia vocis. Ita hæc muliercula proprio reatu ligata, per merita prædictorum Sanctorum soluta, fandique libertate recepta, Christo referens grates, totum exultans percurrit emporium, tanti miraculi testis et nuntia. Unde cuncti populi, qui audierant et viderant quod factum fuerat, collaudabant Dominum, qui tanta miraculorum virtute semper in suis triumphat, ut patenter detur intelligi, quæ veneratoribus Sanctorum pii laboris maneat remuneratio; quæve blasphemantibus ac otio torpentibus sequatur ultio.

xii
Sanatur pa-
ralytica in
Walbode-
gem.

18 Vertamus nunc, juvante Domino, nostræ conscriptionis stylum ad ea narranda, quæ in territorio Bononiensi et prædio Walbodegem per prædictos suos Famulos Domini pietas est agere dignata miracula. Postquam autem ad eandem villam venerabilia eorum corpora delata sunt, et posita in basilica sancti martyris Quintini, quæ ex virtutibus prædictorum Sanctorum memoriæ occurrere potuerunt, succincte descripsimus; plurima tamen propter enormitatem sui prætermittentes. Igitur cum quædam mulier de villa Heringen, omnium membrorum officio destituta, ex ea infirmitate, quæ Græco eloquio paralysis dicitur, ad præfatam villam, ubi beatissima eo-

rumdem Sanctorum membra posita erant solatio fidelium, cum fide non modica in carpento perducta esset, ita est subito meritis et intercessione eorumdem venerabilium Sanctorum pristinae reddita sanitati; ut, infirmitate longa depulsa, perditas dudum reciperet vires. Et quæ ad sanctissima pretiosorum Confessorum membra aliorum auxilio devecta fuerat, ovans ac lætabunda propriis cœpit ire plantis, atque a terra, qua jacebat, incolumis surgens, pro reddita sibi sanitate cunctipotentis Deo ac beato Wandregisilo grates non modicas referebat; sicque sanitate simul ac virtute recepta, perfecte curata est. Agamus grates Domino Deo nostro innumeras, qui tanta in terris propter jam dictorum Sacerdotum suorum merita dignatur monstrare miracula.

19 Nec illud etiam silenter præterire debemus miraculum, quod in eodem loco ob supra memoratorum Confessorum merita veneranda cœli terræque Dominus est dignatus ostendere. Fuit in eodem territorio virgo quædam de patrimonio Walchone Villare, quæ multo jam tempore a dæmone vexata fuerat, quæ cura parentum cum fide recta ad ecclesiam perducta est, qua sanctissima membra posita erant; ibique cum triduo manerent, cœlorumque ac totius mundi Dominum pro suis intento exorarent corde delictis, opemque atque intercessionem eorumdem Famulorum Christi pro ereptione suæ deposcerent prolis; cum fratres ad referendas Deo laudes Dominica die congregati essent, matutinorumque solennia decantarent, a solo, quo jacebat, eadem surgens dæmoniaca, ante loculum, ubi sancti pontificis Ansberti beatissima erant membra locata, diu attonita stetit, ac divino munere se juvante, meritis et intercessione prædictorum Sanctorum ab hoste sævissimo erepta ac sospitati est reddita; quo facto miraculo, in conspectu fratrum et populi illic astantis sanissima surrexit. Gratesque omnimodas cunctipotentis Deo circumstantes referunt, qui per merita eorumdem Sanctorum tale gessit in terris miraculum.

20 Alia quoque phrenetica de territorio Suevo et villa Laom, ad suffragia Sanctorum a patre suo cum omni spei ac fidei devotione devecta est. Dumque per aliquot dies in præfata basilica sancti martyris Quintini, qua pretiosa eorum corpora custodiebantur, moraretur, interventu eorumdem, quadam die, cum a fratribus Missarum solennia celebrarentur, miris repente modis sine aliqua læsionis molestia, Deo juvante, intercessione prædictorum Sanctorum sanitati est restituta; ut quanta eisdem Sanctis gratia curandi ægros a Deo collata esset, etiam in hujus miraculi signo monstraretur.

21 Aliud quoque, quod in eodem loco gestum est, ob ædificationem legentium sive audientium narretur miraculum. Quidam namque adolescens, de prædio Flammis, mutus et surdus, propinquorum solatio ad præfatam basilicam, qua Sanctorum ossa piique cineres servabantur, deductus est. Cumque eandem introisset basilicam, atque ad orandum coram altari pronus jaceret, ita extemplo precibus ac meritis ipsorum ab omni est corporis incommoditate curatus, ut et loqueretur pariter et audiret. Tunc ipse ad cœlum manus extendens, gratias immensas retulit Deo,

EX MS.
VALCELLENSI.

xiii

Dæmoniaca
ibidem libe-
rata.

E

xiv

Sanatur ibi-
dem phrene-
tica.

F

xv

Item surdus
et mutus
ibidem.

qui

EX MS.
VALCELLIENSIS.

qui eum meritis seu suffragio prædictorum Servorum suorum mirabiliter ab eadem, qua diu detentus fuerat, infirmitate curavit. Omnes enim qui aderant, cernentes quod factum fuerat, cunctipotentem Deum laudaverunt, eumque potentissimum in suis Famulis testati sunt.

XVI
Item alia paralytica ibidem.

22 Erat quoque quædam mulier in prædio Turbodinghem, quæ est possessio almi patris Wandregisili, et adjacens patrimonio Walbodegem, cujus manus plurimos annos paralyti fuerat dissoluta; quæ cum nulla medicorum arte ab eadem juvari posset infirmitate, jamque in suprema posita esset desperatione, præfatam basilicam, ubi Electorum Dei membra collocata erant, petiit; in qua cum diu opificem mundi pro suis abluendis delictis a recuperatione suæ sanitatis instantissime exoraret, ope atque interventu Sanctorum beneficium sensit divinum: nam manus illius, quæ diutina languoris molestia arida exstiterat, ita mox, fugiente dolore ac sanitate subsequente antiquæ est reddita incolumitati; ut nullam deinceps pateretur læsionem corporis. Benedictus Deus, qui ob merita recolenda supradictorum gloriosorum Sacerdotum tale dignatur in terris ostendere miraculum.

B

ANNOTATA.

a *Nomen accepisse videtur ex eo, quod vicus olim fuisset ad Canciam, seu Quentum fluvium, quæ miscetur Oceano, situs ubi nunc Stapulæ, vulgo Estaples.*

b Anno proinde DCCCLVIII, inquit recte Mabillonius, quo Pascha in tertium Nonas Aprilis, Ascensio Domini in IV Idus Maias incidebant; dies vero Dominica littera B. prædita erat.

c *Seu Vesperæ cancrentur: synaxis enim Officium etiam significat ecclesiasticum; et vespertina quidem synaxis, juxta Regulam S. Benedicti, quatuor Psalmis cum Antiphonis terminatur; Vide Cangium in Glossario.*

C d *Mabillonius legit: Quidam namque puer, nomine Ristouvardus, de patrimonio Diglittis. Est autem Diglittis villa pagi Pontivi, vulgo le Pontthieu in Picardia; ut infra patet num. 30; sed obscura hujusmodi loca indagare ac describere operæ pretium non est.*

CAPUT III.

Alia miracula tum ad S. Quintini, tum apud Quentavicum, post relatas eo reliquias, patrata usque ad annum Christi DCCCLXVII.

XVII
Surdus et mutus jubetur audire re-

Illud autem stupendum miraculum, quod in ea gestum est ecclesia, minime tegi decet silentio. Nam quidam homo, ex pago Pontivo et villa

nomine Hrosam *, nomine Baldradus, annorum circiter xxxv, ab ineunte ætate ita mutus surdusve exstiterat; ut nec loqui nec audire ullatenus valeret. Qui etiam sollicitudine ac cura parentum per multa diu Sanctorum loca advectus fuerat, nec non et ad sancti Medardi cœnobium a, quo ejusdem præcipui confessoris et inclyti martyris Sebastiani felicia membra quiescunt. Qui jam a suæ recuperatione incommoditatis desperatus, quadam nocte, cum sopori deditus esset vidit quemdam virum egregiæ formæ candidique vultus coram præsentia consistere sui; cujus pulcritudo non humana putabatur, sed angelica, quem ita consolando allocutus est, dicens: Surge fili, ex proprio, quo decubas, lectulo, ac cum omni spei fiducia perge ad locum, quo sanctorum confessorum Christi Wandregisili atque Ansberti pretiosa pausant membra; illicque scito, te per eorum merita veneranda loquelam percepturum pariter et auditum. Is autem a somno, quo tenebatur oppressus, evigilans, et de superni muneris promissione non dubitans, assumpto secum comite itineris, celerrimo cursu ad eandem ire deliberavit basilicam in qua Sanctorum posita erant corpora.

24 Cumque ad eam hora vespertina diei pervenisset, et in eadem basilica cum aliis infirmis ea moraretur nocte, cum a fratribus ejusdem congregationis matutinarum solennitas celebraretur, octavo Idus Novembris, die Dominico b, antequam ipsum Officium matutinale peractum atque decantatum haberent, cum pronus coram altari, in qua Sanctorum corpora servabantur, jaceret, subito obdormivit. Viditque virum quemdam pulcherrimæ formæ, niveam præferentem canitiem, veluti ipse nobis postea referendo narravit c, in sedili sedentem aureo, virgam auream in manu dextra tenentem, de cujus summitate in occipitio capitis præfatum bis tetigit mutum; moxque vis ingentis alioris penetravit cerebrum illius atque usque in os ejus pervenit, pariterque foramina pertransiit aurium; evigilansque confestim, et a terra, qua jacebat, exurgens, coram oculis omnium fratrum et plebium illic astantium et laudes cunctipotentis Deo decantantium, cum celsa voce atque claritate cordis clamare cœpit, dicens: Deo gratias. Ecce adest beatus Wandregisilus, per quem nunc mihi pius Dominus loquelam reddidit et auditum. Unde universæ plebes, quæ ob suffragia Sanctorum deposcenda ad eandem convenerant basilicam, cernentes quod gestum fuerat, cœli, terræque Dominum laudaverunt magnique apud eum fore meriti beatum Wandregisilum proclamabant.

25 Non longo post tempore, dum in periculo sibi invocantibus affuit, sequitur clara virtus ac maxima. Illuster namque vir Grippo, præfectus videlicet emporii Quentovici, jussu præcellentissimi regis Caroli d quadam legatione functus est in Insula Britannia ad regem gentis Anglorum. Denique strenue impetratis ac peractis pro quibus directus fuerat, dum in revertendo navim ascendisset, Oceanum æquor ingressus, flante vento secundo, fere medium confecerat iter; noctisque spatio fere transacto, antequam roseæ lucis splendor mundum illuminaret, ita subito sæva exorta est procella, ut nulla spes evadendi

præfatus

D
liquias SS.
Wandregisili
et Ansberti,
* alias Brosam.

a

E

ubi a S.
Wandregisilo
sibi apparente
satur.

b

c

F

XVIII

Grippo præfectus naufragio perimus,

d

A præfato duci suisque comitibus, qui cum eo erant in navi, remaneret. Cumque a variis ac fortissimis ventorum motibus mare intumesceret, lintrisque huc atque illuc a vi maris pulsaretur, ac vagabunda incederet, nullusque evadendi exitus ullo modo pateret, cum jam sol lucifluos emitteret radios, et propria totum illustraret lampade mundum, aspexit præfatus dux pharum supra littus maris, antiquorum industria ad cursum navigantium olim ibidem ædificatam, contemplatus est quoque et basilicam, in qua pretiosi confessoris Wandregisili summique pontificis Ansberti sanctissima posita erant membra, oppletosque lacrymis oculos, hæc humili cum voce supplicans, aiebat :

invocato S.
Wandregisilo,

B 26 Sacerdos quondam noster, nunc socius angelorum, beatissime Wandregisile, precibus piis succurre nunc afflictis et jam jamque periclitantibus. Te duce, ab hac regione progressus sum; te duce, externa adii loca. En desertus a te, patriæ inductus jam finibus, gravis periculi mole oppressus, dignas mei meriti pœnas luo. Noli subtrahere precem ad liberationem famulorum. Jocundior nobis melle dulcedo, ne sinas gaudia nostra supremæ tristitiæ nubilo maculari. Gaudium et exultatio nostra, quos deduxisti sospites, patrio solo redde incolumes. Inter hæcipse dux ejusque socii vota offerunt, omnimodo nisu reddere cupientes.

discussa procella, ad portum feliciter appellitur.

C 27 Vix verba præfata finierant, cum subito ope atque intercessione almi Wandregisili pia, serenitas redditur mira, et patronum, quem quærebant absentem, virtute præclara præsentem intelligunt; lacrymæ denique vertuntur in gaudia, mœror lætitia permutatur. Elevatis namque velis, motu celeri cum magno tripudio lintris cucurrit ad littus, nec subacta inter duras cautes præruptaque et aspera loca contrita est, nec scit pertulisse discrimina, dum gaudet evasisse pericula. Ministeria nempe implevit itineris, relinquens signa virtutis. Ipse autem præfatus dux Grippo in ipsa vigilia Nativitatis Domini alacer et sospes ad eandem pervenit basilicam, in qua prædictorum Christi Confessorum beatissima posita fuerant membra; ibique cunctipotenti Deo pro sua ereptione laudes multimodas cum magnæ humilitatis reverentia retulit, et vota promissa obtulit.

xix
Mulier paralytica

28 Illud quoque silendo præterire non debemus miraculum, quod in ipso tempore per Sanctorum merita in eadem, qua pretiosa eorum ossa cineresve sacri servabantur, gestum est ecclesia. Fuit quædam mulier, Deodata nomine, de pago Pontivo et villa Agrona, quæ ad suffragia petenda Sanctorum in sacrosanctis quadragessimæ diebus ad præfatum basilicam perducta est. Quæ ita carebat omnium officiis membrorum, paralytico attrita morbo, ut ejus caput omnibus videretur horarum momentis rotando et agitando e suo volvere loco. Manus vero illius ita dissolutæ ac tremulæ exstabant, ut nullo modo eas ad os suum applicare valeret: nam et eam, quam attulerat candelam, nullatenus altaribus quivit imponere sanctis, nisi aliorum fulta ac juta adminiculo: quicumque enim eam aspiciebant, semper putabant, casuram ac subito morituram.

sanatur.

29 Quæ dum tali quateretur molestia ægritu-

dinis, ita meritis et suffragiis prædictorum Sanctorum ab eadem est incommoditate languoris curata; ut cuncta membrorum officia dudum amissa, post quinque dierum spatium quam ad eandem pervenerat basilicam, concite recipere mereretur. Nam tanta inest ipsis sanctis Confessoribus gratia depellendi ægritudines ab humanis corporibus a summo opifice donata; ut plurimi gratia sanandi ad ipsos Sanctos properantes, alii vero revertentes, a variis diversisque morborum generibus, largiente Christo, liberari mereantur.

EX MS.
VALCELLIENSI.

30 Anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi octingentesimo sexagesimo sexto, venerunt corpora sanctorum confessorum Wandregisili et Ansberti ad ecclesiam sancti Petri, quæ ex ditione sanctorum præfatorum constat Sacerdotum, et est vicina portui Quentavico; ubi post aliquot dies quidam puer, nomine Bernoldus, de pago Pontivo et villa, quæ Diglitis dicitur; quem mater testabatur octo annorum spatio oculorum officio et gressu ambulandi funditus caruisse. Cum ad præfatum ecclesiam, in qua Sanctorum corpora posita erant, advenisset, in conspectu omnium, qui aderant, visum, Domino largiente, recepit et gressum. Mater vero prædicti pueri, nomine Hildegardis, quæ a febre quartana, diutissime vexabatur, Domino miserante, in eodem loco sospitatem recepit.

xx et xxi
Item puer cæcus et claudus, ac mater ejus febricitans sanantur.

31 Eodem e quoque tempore quædam Juvenula, nomine Sperta, die prædicto Quentavico portu, quæ ex artetico morbo manibus contracta diu exstiterat, rectitudinem manuum ac salutem, aspicientibus cunctis, qui aderant, in eadem basilica per suffragia Sauctorum divino munere consecuta est.

E

xxii
Contracta restituitur.
e
f

ANNOTATA.

- a De S. Medardo episcopo Noviomensi, ejusque monasterio egimus die VIII Junii.
b Adeoque eodem anno Christi 858.
c Observa ætatem scriptoris.
d Cognomento Calvi.
e Hoc miraculum omittit Mabillonius.
f Id est arthritico, sive articulari.

F

CAPUT IV.

Miracula ibidem patrata anno Christi

DCCCLXVII.

Anno octingentesimo sexagesimo septimo in ipso quoque tempore quædam mulier, nomine Echitrad, natione gentis Auglorum, supplicandi voto, veluti pœnitentibus moris est, Romam pergebat: quæ erat lunatica, sanguinique fluxu per plurimos afficiebatur annos. Cumque ad præfatum locum, ubi Sanctorum corpora posita

xxiii
Mulier hæmorrhœissa et lunatica convalescit subito.

EX MS.
VALCELENSI.

posita erant, divertisset, atque coram altare ad orandum se postravisset, diu desideratam sanitatem, Domino miserante, decimo Kalend. Octobris per merita Sanctorum suorum recepit: et demum cœptum carpebat iter, quod Romanæ urbis ducit ad arces:

XXIV
Frater ac soror energumini dæmone liberantur;

33 Sub idem fere tempus quidam homo, nomine Wandalgarius, et soror sua, nomine Gisleberta, de pago Pontivo et fundo Bladulfi villa, pertinens ad monasterium sancti Mauriti, a spiritu immundo possessi, et ob hoc arctissimis vinculis astricti, in carpento positi, ad præfatam basilicam deducti sunt VII Idus Aprilis. Qui duodecimo, ex quo illuc advenerant, die per virtutem Christi et merita sanctorum Confessorum, cunctis, qui aderant, cernentibus, exacto a se dæmone, sani effecti, ad propria sunt reversi.

XXV
item alius energumenus.

34 Exin die quinto decimo, id est, XI Kalend. Maii, homo quidam, nomine Amatus, de emporio Quentavico, ita erat a spiritu immundo invasus; ut per os ejus exprobrando loqueretur, Sanctosque nominatim impotentes diceret ad se expellendum: qui tamen ipso, quo advenerat, die in præfata basilica coram sacris Sanctorum reliquiis per virtutem Christi perfecte curatus, vota promissa reddens, rediit ad propria.

XXVI
Cæcus visum recuperat.

35 Eodem quoque tempore quædam femina, Airisma nomine, de pago Tellau et prædio cognomento Haismedis, filium suum, nomine Ricolfum, quadriennio cæcum, ad præfatam basilicam pro recuperando lumine amisso adducere curabat; cumque ibi pro calamitate, quam prædictus ejus patiebatur natus, Domini misericordiam et sanctos Confessores invocasset, diu negatum lumen recipere meruit. Factum est autem hoc miraculum Nonis Maii, vigilia Ascensionis Domini.

XXVII
Claudus erigitur.

a

36 Deinde a consequenti tempore quidam homo, nomine Fridericus, de pago Pontivo et villa, vocabulo Vertunno, diutino genuum dolore, id est, duorum annorum, valide quatiebatur; qui cum ad prædictum Dei templum adductus fuisset, et ante memorata Sanctorum corpora pro incommoditate sua triduo opem flagitaret divinam, coram omnibus, qui aderant, erectus est, et in integrum corporis sui statum reductus est.

C
XXVIII
Cæca lumen recipit.
b

37 Quædam autem mulier, nomine Tatburch, de pago Taruennensi b, quæ quinquennio solem non viderat, ibi se ad orandum in præfata basilica coram altari prostravit. Cum ad Missarum solennia enangelica lectio prælecta fuisset, lumen, quod amiserat, Christo Salvatore omnium largiente, per merita Confessorum extemplo recepit; sed et istud miraculum factum erat XII Kalend. Augusti, in vigilia festivitatis sancti patris nostri Wandregisili.

XXIX
Contracta restituitur.
c

38 Postea c vero anus quædam, Ermengardis nomine, de villa, cui vocabulum est Lucus, quæ plurimo annorum tempore, contractis nervorum compagibus, incurvata erat, in præfato loco divinam exorans clementiam, ita perfecte curata est, ac si numquam ullum corporis pateretur incommodum.

XXX
Monte captus fit sanus.

39 Deinde quidam homo, nomine Rotgarius, de Villarcello, vocabulo Audilegiæ Corte, mente captus, ad præfatum locum a suis deductus est, atque ibi aliquamdiu manens, cunctis, qui ade-

rant, videntibus, coram præfatis Sanctorum corporibus sensu recepto, Deo sibi propitiante, intercessionem Sanctorum, in momento temporis curatus est.

40 Quædam autem femina, nomine Itberta, illo venit, ubi Sanctorum corpora condita manent, deferens filium parvulum, nomine Ricardum, qui erat aliquanto tempore cæcus; ibique triduo degens, Christo Domino per merita Sanctorum donante, diu negatum lumen prædictus ejus filius recepit. Istud miraculum factum erat die IV Nonarum Decembris.

XXXI
Cæcus oculorum usum impetrat.

41 Succedente deinde aliquanto temporis intervallo, quidam homo, vocabulo Raduinus, ex pago Taruennensi et villa vocabulo Amaniaco, valida nervorum contractione debilitatus, ita claudus exstiterat; ut per annos fere XIII pigra promotione crura pedesque trahens, omni ambulandi careret officio. Qui etiam ante aliquot annos, cum prædictorum Sanctorum corpora in Walbodeghem villa servarentur, adductus fuerat; sed cur curatus non fuerit, dicant qui velint: mihi videtur, quia ob salutem animæ, aut alicujus nodum reatus ejus curatio dilata fuit, non penitus negata; neque tunc, sed alio tempore, et alio in loco, Deo largiente, a prædictis Sanctis fieri debuit. Denique ad præfatam basilicam, in qua Sanctorum reliquiæ degunt, in carpento a suis adductus, divinam exorans clementiam, in unius horæ momento integram omnium membrorum sospitatem per Sanctorum merita recepit.

XXXII
Claudus gressum recuperat sub. ito.

ANNOTATA.

- a Omissum et hoc miraculum a Mabillonio.
b Taruanna, Morinorum olim caput, nunc pri-dem deleta funditus.
c Sequentia duo miracula prætermittit Mabillonius.

CAPUT V.

Cetera miraeula exinde visa tum prope Quentavicum; tum apud Carnotenses, cum ad eos delatæ essent reliquiæ; tum denique Bononiæ.

ANNO Dominicæ Incarnationis octingentesimo sexagesimo octavo quædam virgo, nomine Berchildis, de pago Suessorum a, et prædio, vocabulo Bergiaca, ex nervorum contractione debilitata, et per duodena annorum curricula inutilis facta, cum ad prædictum locum genibus et manibus reptando potius, quam ambulando, pervenisset, in eadem basilica consistenti vir quidam in candido habitu sibi apparuit, monens, ut in eodem loco maneret, quoadusque optatæ sanitatis, Deo jubente, per merita sancti Wandregisili susciperet opem. Quarto Idus Junii ostensa ei fuerat hæc visio. Exin die tertia, id

XXXIII
Mulier item clauda erigitur.
a

est

A	est n Idus Junii, cum matutinorum solennia a fratribus essent decantata, cœpit clamando Sanctorum nominatim auxilia, deposcere; atque in hoc clamore, extensis subito nervorum vinculis, illæsa * se crigens in pedes constitit. Sed et ista, in hunc modum curata, pedum gressibus ad propria rediit, quæ, ut prædiximus, nitendo potius, quam incedendo ad Confessorum limina pervenerat.	Domino miserante, opimis Sanctorum meritis perfecte curatus, sanus et incolumis pedibus propriis habitacula repedavit ad sua: erat autem de familia sanctæ Mariæ Cartonensis ecclesiæ. Facta sunt hæc in ultimis mensis Aprilis diebus.	EX MS. VALCELLENSI.
* Mabillonius in incessum	43 Prædium <i>b</i> est in pago Pontivo, vocabulo Agrona, de quo quædam femina, a spiritu erratico nimium possessa, ad monasterium sancti Judoci <i>c</i> a propinquis suis curanda perducta est. Cumque per aliquot dies ibidem moraretur, et ejus differretur curatio, visum est illis, qui eam illo perduxerant, ad basilicam sancti Petri, ubi sanctorum Confessorum corpora servabantur, deduci; quod factum constat esse die octavo Iduum Juliarum. Quæ, cum ibidem per septem moraretur dies, voces confusas ac terribiles emittebat, et per os ejus multa nefanda spiritus nequam promebat; ut nulli dubium esset, quin	46 Deinde in mense Maio quædam femina, nomine Adalgardis, de villa Auriaco, quæ est ex ditione sancti Launomari Corbeiensis <i>h</i> monasterii, phrenesim passa, a viro suo ac socero ad præsidia Sanctorum adducta, unius diei spatio transacto, Deo jubente, concitam recepit sospitatem.	xxxvi Phrenetica sanatur. <i>h</i>
b xxxiv Dæmoniacus liberatur.	is ipse per eam loqueretur, qui et invasam tenebat. Octavo autem die postquam illo advenerat, id est, Idibus Julii, largiente Christo, per merita Confessorum expulso dæmone, et recepta sospitate, pro collata sibi sanitate nomen Domini glorificans, perfecte curata ad propria est reversa.	47 Tertium quoque miraculum, opitulante Christo, et Sanctorum intercedentibus meritis, in homine quodam, nomine Adalmano, completum est. Hic etiam terribiliter vexabatur ab inimico; in clamando videlicet immoderate ac lacerando et in homines procaciter exspuendo. Erat enim de pago Ebroïcino <i>i</i> in Carnotis urbe degens, et panes ad vendendum conficiens; et hic a Domino perfecte curatus, sanus recessit, et hoc, mediante mense Maio.	xxxvii Vexatus a dæmone libe- ratur. <i>i</i>
B	44 Anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo octogesimo quinto <i>d</i> , Indictione tertia, sub die undecimo * Kalendarum Decembrium venerunt corpora sanctorum Wandregisili et Ansberti confessorum, ad Carnotenam urbem, et jubente Domino, suscepta sunt a venerabili Haimone episcopo <i>e</i> præfatæ urbis, et domino Haimerico abbate monasterii sancti Carauni martyris <i>f</i> , et collocata in ecclesia, in qua isdem Christi martyr requiescit; ubi non minimam humanitatem monachis sancti Wandregisili, qui metu gentiliū hæc attulerant, exhibuit, et hospitalitatem condignam hilariter tribuit. Ibique usque quartodecimo Kalend. Martii pacifice mansimus; videlicet per menses tres, exceptis tribus diebus. Deinde xiv Kalendas Martii metu gentiliū suadente, et cooperatore præfato Haimerico * venerabili aliisque Sanctorum veneratoribus; annuente etiam ejusdem urbis venerabili clero et plebe Deo devota, cum laudibus et honore prædictorum corpora Sanctorum intra muros præfatæ urbis venerabiliter suscepta sunt, atque in capellam, quam olim venerandus præsul Gislebertus <i>g</i> infra domum suam construxerat, digne collocata sunt, in qua omnipotens Deus Sanctos suos, ut voluit, mirabiliter mirificavit, et miraculorum attestationibus multiformiter honoravit, quorum insignia miracula, jubente Domino, mirabiliter refulgent.	48 Quarta quoque virtus Sanctorum in homine, nomine Angelmaro, refulsit, qui captus a dæmone, amisso sensu, inania gerebat voce, linguæ ac membrorum motibus; ibique octo dierum spatio manens, videlicet a nono Kalend. Julii usque ad Kalendas ejusdem, meruit a Domino et Sanctis ejus perfecte curari. Fuerat namque de pago Bononiensi; qui ab incursione paganorum expulsus solo proprio, morabatur tunc temporis in pago Carnoteno et Villa Antilaico.	xxxviii Amens sibi restituatur. <i>E</i>
Translatio reliquiarum ad Carno- tenses.	49 Quintum æque miraculum in femina, nomine Gertrude, Deo donante, contigit. Quæ, sensu amisso dæmonis instinctu, et loquebatur deformiter, et dentibus frendeabat, et omnia inhonesta promebat: quæ tamen tertio, postquam ad præfatum pervenerat locum, die meritis Sanctorum ab hac meruit incommoditate liberari. Erat autem de Bodone villa *, quæ sita est in pago Carnoteno.	50 Sexta quoque virtus in femina, nomine Angelberga, ostensa fuerat, quæ parum loquebatur, sensu amisso proprio; sed alia agebat inhonesta: quæ tamen tertio, postquam advenerat, die precibus Sanctorum sana et incolumis ad sua concite rediit. Erat autem de pago Matriacensi <i>k</i> ; et hoc, intrante Julio mense, patratum erat.	xxxix Mulier a dæ- mone in ses- sa, ad men- tem reduci- tur. * Mabillonius et Thosanus codex Odo- nis villa xl Item alia mentis com- pos facta. <i>F</i>
d * Mabillonius et Thosana- nus codex duodecimo	51 Illud quoque septimum laude dignum huic paginæ inserendum ratum duximus miraculum, quod cælorum Compos et orbis in quadam femina per beatum exercuit Wandregisilum, sanctitate celebratissimum. Nam, cum nonnulli per Francorum fines nobilium pauperumque infirmitatum incommoditatibus molestati, gauderent sese ab eo sospitati redditos optabili, placuit cunctorum Modificatori; ut, velut in Germanorum provinciis multorum laudabatur ore; ita gens transmarina præclaris illum vocibus devotaque mente attolleret. Tali itaque actum est occasione, ut nomen beati Viri non tantum in solo patrio, verum etiam beatificaretur in peregrino. Erat quippe in eisdem partibus quædam femina, omni compagine membrorum adeo infirmata; ut nec manibus cibum ori apponere, nec pedibus gres-	52 Septimum quoque miraculum, opitulante Christo, et Sanctorum intercedentibus meritis, in homine quodam, nomine Adalmano, completum est. Hic etiam terribiliter vexabatur ab inimico; in clamando videlicet immoderate ac lacerando et in homines procaciter exspuendo. Erat enim de pago Ebroïcino <i>i</i> in Carnotis urbe degens, et panes ad vendendum conficiens; et hic a Domino perfecte curatus, sanus recessit, et hoc, mediante mense Maio.	* Mabillonius et Thosanus codex Odo- nis villa xl Item alia mentis com- pos facta. <i>F</i> <i>k</i>
C Thosanus codex Hai- mone	45 Ea siquidem tempestate quidam homo, Haimericus nomine, a spiritu immundo invasus, de villa vinctus, atque demum in carpentum elatus, ad prædictam basilicam, ubi Sanctorum custodiebantur corpora, perductus est; qui ita vexabatur ab erratico spiritu, ut omnes assistentes dentium laceratione appetere vellet, ac multa nefanda nec dicenda, hortatu dæmonis, ore proferret; ibique per aliquot dies manens,	53 Tertium quoque miraculum, opitulante Christo, et Sanctorum intercedentibus meritis, in homine quodam, nomine Adalmano, completum est. Hic etiam terribiliter vexabatur ab inimico; in clamando videlicet immoderate ac lacerando et in homines procaciter exspuendo. Erat enim de pago Ebroïcino <i>i</i> in Carnotis urbe degens, et panes ad vendendum conficiens; et hic a Domino perfecte curatus, sanus recessit, et hoc, mediante mense Maio.	xli Paralytica mulier,
xxxv Dæmoniacus liberatur.	Tomus v Julii.	40 sum	sum

EX MS.
VALCELLENSI.sepulcrum
adire jussa
S. Wandregisili sanu-
tur,

l

m

B

XLII

cujus obse-
quio conse-
cratu, ob in-
obedientiam
punitur;

n

C

o

XLIII

sed facti par-
vitas opem
iterum S.
Wandregisi-
li sentit.

p

sum quiret aliquatenus figere : membrorum etiam officio carebat ita ex toto, ut potius seponi in sepulcro, quam alicujus solatii cuperet perfrui adjutorio.

52 Quadam igitur nocte, cum ejus spiritus intra pene mortuos artus triste anhelaret, audit per visum quemdam dicentem sibi : Si forsitan fuisses transvecta ad memoriam S. Wandregisili confessoris Christi, qui in Bononia civitate l cum præsulibus Ansberto et Wlfranno m requiescit almifluis ; profecto recepisses tui pristinam sanitatem corporis. Hac igitur visione animata, rogavit affines atque cognatos, ut ei præberent evectionis adminicula, quibus Sanctorum prædictorum quiret adire limina ob recuperanda pristinae sanitatis commoda. Cumque illo, auspice pervenisset Christo, multo lacrymarum imbro ante Sanctorum busta effuso, ita surrexit sospes a pavimento, ut nulla infirmitatis vestigia in ejus apparerent corpusculo, multo tempore paralysis infirmitate dissoluto. Quod videntes transmarini, qui cum ea venerant, et multi incolarum, dulcisonis Domino pangebant vocibus odas, gratias illi, sanctoque Wandregisilo reddentes devotas.

53 Recepta itaque femina, quæ advenerat, sanitate, devovit, numquam se domum redire ; sed omni, quo adviveret, tempore in Sancti famulatio præfati perseverare. Remeantibus ergo collegis suis transmarinam patriam, ipsa, ut devoverat, nusquam abcessit ; sed in obsequio Curatoris sui totam se contulit. Interea audivit in sommis sanctum se monentem Wandregisilum, ne aliquando calefactione ignis uteretur, nec tempore hiemis neque æstatis : quod si fecisset, pro certo sciret, ad se reversuram, quam gaudebat amisisse, infirmitatem. At illa, ut fuerat præmonita, jubentis imperium omni observavit cum diligentia per aliquod temporis spatium. Tempestate itaque quadam, cum vigilia adesset Nativitatis Dominicæ, et sodales suas, sanctimoniales videlicet feminas, multimoda prece rogaret, ut oblatas, quas oblatura Domino in crastinum erat n, formarent, igneque, quem appropinquare non audebat, decoquerent ; et minime impetraret ; accessit ad ignem, ferroque, quo imprimendæ ac decoquendæ erant oblatae, arrepto, mox nervi manus ejus dexteræ contracti sunt, ac oblatorium o, quod sponte suscepserat, invita, vi agente divina, retinuit.

54 Cum fletu igitur et dolore prævalido tribus diebus strictim deportato, die jam quarto, festivitate beatorum Innocentium. Wandregisilo cum complicitibus p suis exorante beato, et Auctore innocentiae jubente, hora, qua populus stans cum reverentia ad Missam sanctum auscultaret Evangelium, ferrum de vola mulieris decidit, et sonum cadens in pavimento circumstantium auribus incussit. Sonitu ergo ferri atque clamore mulieris omnes, qui aderant, permoti venerunt cum strepitu magno ad eam, et pro tanto tripudiantes miraculo, cunctipotentem Deum magnis præconiorum vocibus clerus laudavit ac populus ; qui semper et ubique in omnibus operibus suis exstat benedictus. Aperto post hæc ferro, in quo erat intus oblata impressa, invenerunt eam sanguine tabo mixto cruentatam ;

pro qua re multam habitatores loci illius deinceps habuere admirationem.

55 q Quæ horum gratia Sanctorum in digito tuo peregit maxima virtus tua, quæ scilicet magalia cum tot sint et tanta, ut numerositatis summam excedant, seu multiplicitate quasi quoddam fastidium quibusdam generent, modum eis statuamus, ne pretium vilesceat incipiat tam pretiosissimarum margaritarum. Ducimus autem hæc omnia per Servos suos operatum Christum, saluti animarum providentem magis, quam corporum. Quid enim magni immortalis Deo morituræ mox carni ad breve et in modicum quamcumque momentaneam redonare sanitatem ? Animabus in perpetuum victuris, ut prædixi, magis proficit invisibilem Deum per hoc glorificari.

ANNOTATA.

a Pagus, sive ager, Suessionensis est tractus Galliae in insula Franciæ.

b Præteritum a Mabillonio miraculum hoc.

c Hand longe Quentavico. Porro de S. Judoco agetur XIII Decembris.

d Mabillonius et Ms. Thosanum habent, octingentesimo nonagesimo quinto, Indictione quarta. Pagini itaque in Criticis Baronii ad annum 895, num. 3, pro Indictione quarta reponi jubet decimam quartam, anno 895 mense Septembri, inquit, inchoatam. Sed non viderat codicem nostrum Valcellensem, in quo annus 885 et Indictio tertia sine difficultate conciliantur, cui proinde adhærendum videtur, licet toto decennio a Mabillonii et Thosano exemplari discrepet, hoc loco namque hæc certo corrupta sunt, cum inter se pugnent annus et Indictio.

e Vide infra Annotationem ad litteram g.

f De S. Carano ac monasterio ejus apud Carnotenses scripsimus ad diem xxviii Maii.

g Episcopus Carnotensis quadragessimus septimus apud Sammarthanos ; ubi præfuisse ecclesiæ illi dicitur ab anno circiter 859 usque ad 878 et ultra ; et probatur ex synodis, quibus interfuit. Errant ergo cum ipsi Sammarthani, tum alii, cum Aymonem supra memoratum Gisleberti decessorem faciunt ; quando diu post Gislebertum sedit, ut ex auctore nostro patet. Quid, quod inter Gislebertum et Aymonem medius intervenerit Gerardus, seu Geraldus ille, quem Gisleberti successorem Sammarthani faciunt ? Vide sis Analecta Mabillonii vetera tom. 2 pag. 552.

h Lege Curbionensis monasterii, de quo diximus, quando de S. Lannomaro agendum fuit die XIX Januarii.

i Sive territorio Ebroicarum in Normannia, vulgo le pays d'Evreux.

k Tractus erat Galliæ, ubi nunc pars est Belsiæ et pars Insulæ Franciæ, de quo plura geographi.

l Hinc apparet, translata fuisse Sanctorum nostrorum corpora Bononiam, uti in Commentario prævio dictum num. 36.

m Translationem hanc S. Wlfranni vegamns ad diem XX Martii pag. 161, cum auctore historiæ inventionis ejus in appendice Chronici Fontanellen-

sis

D

Epilogus
Auctoris.
q

E

F

A *sis cap. 7. Imo vero dubium non videtur, quin S. Wlfranni nomen hic ab aliquo recentiori interpolatore intrinsum sit; quandoquidem jam dietæ appendicis auctor, qui scripsit seculo undecimo, ad hanc miraculorum SS. Wandregisili et Ansberti historiam provocans, ait, in ea hujus Sancti (Wlfranni) nomen vel mentionem nusquam reperiri vel semel insertam.*

n *Per oblatas hic intellige hostias seu formulas panis ad sacrificium offerendas, quæ præcipue ante Domini Natalcm, vel sanctæ Resurrectionis diem fieri solebant; ut ex Udalrico docet Mabillonius in Præfatione ad Acta Sanctorum sui Ordinis tom. 3, num. 55.*

o *Id est ferrum quo imprimendæ ac decoquendæ erant oblatæ; quod ibidem describit Mabillonius mox citatus.*

p *Per complices hic designari videntur socii S. Wandregisili, paulo altius nominati, nempe SS. Ansbertus et Wlfrannus, quorum conjunctæ ibi reliquiæ credebantur.*

B q *Epilogum sequentem reperi in solo Ms. Thosano.*

CAPUT I.

S. Wandregisili et sociorum ejus merita, ætas, sepultura, incorruptio, elevatio, translationes, miracula.

Dominus noster Jesus Christus, qui ad nos de sinu patris venire, et nos in se dignatus est suscipere, ipse in sanctis et electis suis Wandregisilo et Ansberto atque Wlfranno hodie nos visitare, et nobis in adventu eorum seipsum voluit præsentare. Jure ergo in eis se nobis præsentavit, cum quo illi esse, et per quem semper vivere ambiebant a. Jure, inquam, se in eis præsentavit, quia ipsi jugiter ei exstiterè regnum, solium, et templum: regnum scilicet, in quo regnavit; solium, in quo sedit; templum, in quo mansit: regnum, quia ipse ait: Regnum Dei intra vos est; solium vero, dicente Scriptura: Anima justi sedes est sapientiæ; templum autem, testante Apostolo, quod corpora Sanctorum templum est Spiritus sancti. Tanta itaque fulti auctoritate, confidenter dicimus, quod Christum in eis hodie suscepimus.

Christus Blandinium invisit in Sanctis suis:

a

B

HISTORIA

Translationis S. Wandregisili in montem Blandinium, ex Ms. Aimerici Bigotii, collato cum editione Mabillonii, et Officio proprio Blandiniensium Manuscripto.

PRÆFATIUNCULA AUCTORIS.

a C *Incipit gloriosus a Deo dispositus adventus in monte, Blandinium rite vocato a, Sanctorum Wandregisili abbatis, Ansberti et Wlfranni b, archipræsulum, aliorumque pignerum sanctorum.*

ANNOTATA.

a *Blandinii montis descriptionem dabit auctor inferius cap. 2.*

b *Vide, quæ de hac translatione S. Wlfranni dicta sunt in Commentario prævio num. 36; vel etiam, si placet, Acta Sanctorum Ordinis Benedictini, seculo tertio, parte I.*

2 Suscepto ergo Rege, suscepta quoque cum Rege tam præclara Sanctorum militia, diem tantæ lætitiæ solenniter celebremus, et debito laudum præconio excolamus*. Et quia honor regis est dignum sibi militem laudare, præfatis celestis aulae Militibus ob honorem omnipotentissimi Regis eorum hodiernas laudes exultantibus animis dedicemus. Hi ergo sunt tres columnæ, fidei lucem innitentes Trinitati, et pertingentes usque in altitudinem cœli. Hi Dei Ecclesiam precibus, hi Christianum imperium assiduis sustentant intercessionibus. Hi sunt eximii sacerdotes Dei Wandregisilus et Ansbertus, atque Wlfrannus, ante mundi exordium ad vitam quidem æternam a Deo præordinati, suis autem temporibus mundo cœlitus destinati; quos Deus in sapientia sua providit sibi quidem ad honorem, lucem autem Ecclesiæ ad exaltationem, Christianis autem fidelibus ad utilitatem.

celebrandus est ergo hic dies, et Patroni,

** Proprium Blandiniensium extollamus*

F

3 Hos igitur Patres angelicos sicut in hac vita sibi Christus in pace ac dilectione univit; ita et in cœlo pariter regnare fecit; et in terra corpora eorum in unum recondi delegit: quos etiam Angelorum concives effecit, et gloriosos in Apostolico senatu illi cœlesti curiæ senatores adscripsit. Quanto autem honori assignetur, cœlestis aulae senatores effici, Romanæ quondam reipublicæ dignitas manifestat, quæ senatorum, consulum, atque dictatorum gradibus distincta, hoc speciale, et tamquam proprium senatui assignavit fastigium pompæ; ut nihil decretis consulum, nihil ratum foret imperiis dictatorum b nisi ejus approbatum sententia et libratum prudentia. Et inde est, quod rumor de victoriosissima Redemptoris nostri resurrectione promulgatus, et ad tribunalia Tiberii cæsaris, Pilato præside referente, delatus, prosperum eo tempore proces-

qui tanta potent auctoritate,

b

sum

EX MS.

c
in curia cæ-
lesti,

sum non haberet; quia auctoritas senatus ab imperatore et vulgo in ejus approbatione præventa est c.

4 Magis autem, ut remur, in Dei sapientia provisum est; ut tantam Regis victoriam potius virtus angelicæ prædicationis, Apostolorum quoque et martyrum pretiosus attestaretur sanguis, quam citius tela aranearum dissolvenda terrenæ argumentationis prudentia. Hæc de pompa mundanæ gloriæ paucis perstrinximus, ut ex hoc detur intelligi (si tamen terrena cœlestibus, caduca mansuris, et momentanea licet componere æternis) quam gloriosum sit Sanctis, quos hodierno die patronos suscepimus, in cœlesti senatu principari, et cum Rege regum causas mortalium tam precibus, quam consilio moderari: ait enim Psalmista, quod Deus glorificetur in consilio Sanctorum d.

d
ad quam
hinc migra-
verunt annis
Christi 665,
695, 696; se-
puti apud
Fontanel-
lam:

B

5 Ad hanc ergo tantæ felicitatis gloriam, commendata terræ aromatica corporis gleba, felici transitu, beatissime pater Wandregisile, scandere meruisti, peractis cum gloria xix lustris, anno videlicet Verbi humanati sexcentesimo sexagesimo quinto; sanctus vero Ansbertus auno ejusdem Verbi incarnati sexcentesimo nonagesimo quinto; et inclytus Wlfrannus sexcentesimo nonagesimo sexto e eandem perenniter possessuri gloriam petierunt, ubi Christus pontifex pontificum regnat, et eos pontificali diademate coronat. Locum autem funeræ quietis apud Fontanellam in ecclesia sancti Pauli Apostoli in unum sortiti sunt; ubi beato Wandregisilo, post mortem hoc ad honorem gratia Dei providit, ut illo domum sepulcri sortiretur, ubi præfati archipræsules Christi ad dexteram ejus, et lævam coudendi erant f. Nec immerito corporeo quoque funere honoratus est ab eis, cujus doctrina et exemplis adepti suut culmeu regni cœlestis.

f

ubi clarue-
runt miracu-
lis:

C

6 Cœperunt autem ad sepulcra eorum signa miraculorum radiare, angelorum et hominum frequentia crebrescere; Christum, cui in carne viventes adhæserunt, defuncti quoque omnipotentem declaraverunt. Quanti essent Altissimo, claritate prodigiorum et terræ innotuit et cœlo. Sed quia de incorruptione membrorum non minima divinæ laudis materies latebat in tumulis (sicut enim Agnum Dei sequuntur immaculati, sic in sepulcris servabantur incorrupti) placuit Altissimo et hoc mortalium revelare charitati. De qua scilicet revelatione, quid digne expediam, domini et fratres mei? Aperiam tamen os in laudem Dei. Nam gloria, quæ ibi in Sanctis claudit, hodiernæ festivitatis gaudio alludit. Quod enim tunc ibi glorificatum est, hic hodie nobis donatum est; et cum idipsum et ibi glorificatum, et hic hodie sit susceptum, dicamus, qualis illa fuerit glorificatio, ut cunctis pateat, quæ et qualis ista sit susceptio.

ut patuit
etiam in pri-
ma eorum
elevatione,

g

7 Hæc igitur, de qua loqui incipimus, sacratissima revelatio facta est undecimo g Kalendas Aprilis, translatis eorumdem Christi Sacerdotum corporibus a memorata ecclesia sancti Pauli Apostoli in basilicam sancti Petri a sancto Bains Tarruennensis sedis præsule et Fontanellensis cœnobii rectore. Cui translationi solenniter celebrandæ occurrit pari affectu omnis clerus, omne vulgus,

omnis quoque sexus et ætas. Cumque ad exsequias cœlestes tota animi et corporis devotione sese sanctus ingereret episcopus, præmissis, cum thymiamateriis atque lampadibus, comministris, ad memoriam Sanctorum cum laudibus accedunt et hymnis.

8 Cunctis adstantibus et in cœlum spe et animo erectis, sacrosancti aperiuntur tumuli. Et, ecce, venerandus pater Wandregisilus; ecce, venerandi præsules Christi Ansbertus atque Wlfrannus, cœlo noti et terræ cogniti in sua gloria, gloriam Dei revelantes cum integerrima carnis suæ substantia, cum incorrupta sacerdotalium infularum materia mortalium obtutibus sese offerunt intuentes. Ecce, inquam, dignissimi angelorum Concives in repositoriis suis, somno soporatis simillimi, tam mirabili suæ incorruptionis prodigio, quanta eorum spiritibus maneat in cœlestibus gloria, ostendentes, tales, natura stupente, sunt reperti, quales olim in sepulcris fuere reconditi. Quid dicam de emanantia inæstimabilis fragrantiae, suavitatis mirificæ? Sentires odorem, tamquam ex balsamo, et aromatibus fluentem; nam conspicuum erat angelorum adesse frequentiam. O beati oculi, quibus illud spectaculum angelicum videre! o sacræ nares, quibus illud delectamentum cœleste datum est sentire!

quando cor-
pora reperta
incorrupta
et odorifera,

E

9 Ergo omnibus ob tale spectaculum gaudio attonitis, cunctis quoque tam in ecclesiam, quam in atrio ecclesiæ divini nectaris odoramento relectis, quid ibi piarum lacrymarum fustum, quid sancti timoris et piæ exultationis a sancto Spiritu sit suscitatum, quis digne enarrabit? Pontifex autem et cœlestium exsequiarum ministri divino, quod agebatur, Officio conjubilantes, sacra busta, divinarum medelarum plena, piis ulnis levantes, cum magno psallentium choro ab ecclesia S. Pauli in basilicam, ut dictum est, transtulere S. Petri. Quibus in absidam ejusdem basilicæ ad Orientem altaris reconditis, omnis populus dans laudem Deo in altissimis, in sua reversus est, muneribus ditatus divinis. Sic ergo reconditis apud S. Petrum cum incorruptionis gloria pretiosis Sanctorum artubus, quot adhuc annorum curriculis in hoc tam admirabili permanserint prodigio, cum soli omnium inspiratori Deo, tum etiam Sanctis custodientibus eos notum et compertum creditur angelis. Quibus ad honorem Dei hoc digne attolendum commendamus: quia naturæ eorum competit quidquid incorruptioni subjacet, limpidius penetrare.

translata
sunt ex ec-
clesiâ S. Pau-
li ad S. Petri,

F

10 Hic nobis, carissimi, hodiernæ festivitatis jubilo sermocinantibus, sermonis ipsius ordo lacrymas in vobis suscitare, et hodierna nititur gaudia perturbare; nam gens barbara circa litus Oceani maris ea tempestate debacchando, magno flumini Sequanæ vicinis multum erat infesta. Unde contigit tumulos Sanctorum proprio despoliari honore, ut in territorio Bononiensi ab hujusmodi declinaretur infestatione. Ergo hujus diei gratia quæque transeamus tristitia, quæque adversa; quæ non nobis adversa, sed cuncta genuere læta et prospera. Bononiam igitur ventum est, ut prædictum est. Agebat tunc in sceptris Carolus Calvus, filius Ludovici Pii, annum decimum septimum h.

inde porro
Bononiam
seculo nono;

h

11 Ibi quoque divinitus est revelatum, quanta in

A
ubi plurima
facta sunt
miracula cu-
jusvis gene-
ris.
i

in conspectu Dei præmineant virtute; cum circa exanimes exuvias tanta vivens episcopus euangelizaverit potentia i. Et ut aliqua divino-
rum operum magnalia perstringam, ibi, ut sic dicam, catervatim, cæci visum, surdi auditum, muti linguæ officium, claudi gressum, contracti erectionem, paralytici soliditatem, et fluxum sanguinis patientes concitam manantium venarum obturationem, omnes diversis languoribus detenti ex ossibus mortuis cœlestem atque vitalem hausere medelam. Quid de expulsionem dæmonum clamabo? Quicumque amentiam aut phrenesim passi adducebantur, quicumque immundo spiritu vexati, atque legione dæmonum obsessi attrahebantur (laus et honor tibi, Christe!) absque mora imperium sentiebant divinum. Interdum quoque solo linteorum aut palliorum attactu curati sunt. Ergo eruditus animus ex his medelis corporum et exterioribus perpendat miraculis, quam profuis hi Sancti languentibus animabus obvient beneficiis: vere enim meritis eorum turbæ dæmonum a cordibus fidelium fugantur, pestes viti-
B tiorum pelluntur, mors peccatorum perimitur, et vita animarum per Christum suscitatur.

ANNOTATA.

a Hic prologum abruptit Mabillonius usque ad numerum 5.

b Imo vero stante republica, dictatorum imperia ac decreta nequaquam ad senatum referri debebant: dictatoris enim summum erat liberumque imperium, sub quo mox ceteri magistratus cessabant, exceptis tribunis, inquit, Polybius Historiarum lib. 3.

c Adi de hac re Eusebium in Historia ecclesiastica lib. 2, cap. 2.

d Sequentia sunt etiam apud Mabillonium qui, ut dictum supra ad litteram a, præcedentia omisit.

e De his omnibus consule Commentarium nostrum prævium § 4.

C f Nempe post primam translationem ab ecclesia S. Pauli ad basilicam S. Petri; ut in Commentario prævio dictum est a num. 32.

g Imo secundo Kalendas Aprilis, ut habet Mabillonius, seu pridie Kalendas Aprilis ut est in Officio proprio Blandiniensi. Itaque Amanuensis error est, qui II, id est, secundo, putavit esse II, id est, undecimo; forte quod secundo Kalendas rarius dici solet, quam pridie Kalendas.

h Vide Miracula supra num. 10.

i Mabillonius legit: Cum circa exanimes exuvias tanta vivens spes evigilaverit potentia: In Officio Blandiniensi: Cum circa exanimes eorumdem exuvias tanta viventis et immortalis Spiritus enituerit potentia, virtusque divina. Certe quid sibi velit episcopus in apographo nostro, non capio equidem.

CAPUT II.

*Translatio eorumdem Sanctorum tentata
in montem Blandinium; hujus loci
descriptio, fundatio, abbates.*

Et quoniam ductu sermonis ad hoc jam pervenimus, ut gloriosus eorum adventus fidelium insonet auribus, operæ pretium censuimus aliqua de loco prælibare, quem eorum patrocinio et sacrosanctis meritis Christus Dominus noster elegit nobilitare. De quo loco dicturi fraterna pace et Christiana fide hoc narrare aggredimur, quod posteritati suæ patrum auctoritas, et fidelis commendat vetustas.

Auctor dictus de alia eorumdem translatione ad montem Blandinium,

13 In pago igitur Gandavo mons surgit aureus, et cunctis in edito positus, claro nomine Blandinium nuncupatur: cujus quidem longitudinis tractus a plaga septentrionali in meridianam; latitudinis vero a plaga orientali in occidentalem porrigitur. Et hinc quidem a climate orientali fluvius, Scaldis nomine; illinc vero ab occidentali alius, Legia dictus, flexuoso mæandro nobilem manationis suæ dirigunt cursum. De quo plura in laudem Dei dicturi, ob merita Sanctorum ibi in cubilibus suis exultantium illud libet Davidicum conclamare: Mons Dei, mons uber; mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo; etenim Dominus habitavit in finem. In cujus superno vertice locus magno fulget decore, quem sermone aggredimur.

orditur a descriptione hujus loci,
E

14 Hunc ergo locum dilectus Deo et hominibus præsul eximius olim adiens Amandus a tempore quo gloriosus rex Dagobertus honeste agebat in sceptris, cœnobium ibi construxit in montis vertice: ubi vetustissimum fanum fuit, in quo ex antiquorum more gentilium a stulto rusticorum populo Mercurius colebatur. Contrivit ergo idolum, subvertit aram, succidit lucos, atque, ut prælibavimus, ubi fanum destruxit, ibi cœnobium construxit, cui Blandinium vocabulum indidit, ob quod blanditiis ferocis populi animum delinivit. Cœptum est autem hoc opus ab anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo decimo, sub die Kalendarum Octobrium, Indictione prima, qui erat annus, pontificante Sedem Romauæ Ecclesiæ beatissimo Papa Martino, Aycharii autem episcopi Noviomensis anno septimo b. Quod perfectum dedicavit in honorem beati Petri Apostolorum principis primo Kalendarum Maiarum die, insertis ibidem reliquiis ejusdem principis Apostolorum, doctorisque gentium Pauli, sanctorumque Apostolorum Philippi et Jacobi, aliorumque Sanctorum pigneribus, quæ a Martino Papa impetraverat: in quo, et monachorum congregavit catervam, quibus et præfecit abbatem, nomine Florbertum c, virtutum ornamentis floridum, tum totius religionis honestate præclarum d.

olim a S. Amando decorati cœnobio S. Petri,
a

F

b

c

d

15 Et certum tenemus, hoc primum esse omnium cœnobia ab eodem sancto patre nostro Amando

EX MS.
e
quod inter a-
lia ab eo con-
dita creditur
primum fuis-
se,

f
diversum a
canobio S.
Bavonis,
quod idem
Gandavi
condidit.

g

B
Utrique præ-
fuit Florber-
tus,

h
cui succe-
dunt alii,
i

C

k

l

m

n

atque alii,

o

p

Amando ubi ubi fundatorum e. Sed, ne quis forte spiritu erroris seductus sermonem nostrum a vero æstimet deviare, sciat, nos orthodoxorum, jamque in cœlis regnantium cum Christo, inniti testimoniis patrum; quibus derogare nulli fas est Christianorum; quæ etiam nunc opportune et competenter hic possent inseri, nisi sermo ab ordine suo vitaret deduci. Respondent quoque his magna auctoritate roborata prisca et moderna Romanorum testamenta Pontificum, et Christianorum decreta Augustorum f.

16 Deo etiam annuente, clericorum monasterium in eodem pago Gandavo constructum est a beato Amando g: ubi die noctuque laus a fidelibus decantatur, sub ejusdem sanctissimi patris et abbatis Florberti regimonia. Quo audito, Arnolphus Bavo, præclarus confessor Domini mox futurus, plenissima devotione ante oratorium Domini se prosternens, comam capitis sui abscondi deprecatus est, adeptusque venerandi pontificis manibus clericatus honorem, meruit fieri consors Apostolorum. Sed nunc cœpti sermonis ordinem prosequamur.

17 Beatus igitur Amandus, omnibus rite ordinatis, alibi divino flagrans amore migraturus, famulum Domini, virum strenuissimum Florbertum, ut superius dictum est, monachorum gregi pastorem præfecit atque abbatem. Qui strenue sancti propositi normam incedens, quod subditos verbo docuit, ipse prior exemplo monstravit. Rexit autem idem hoc cœnobium sub beato Amando annis viginti, qui sexcentesimo quadragésimo secundo anno Dominicæ Incarnationis, primo Kalendarum Novembrium die, humanis rebus exemptus, ad superos, ut credimus, est evectus, atque in eodem monasterio tumultus, attestante etiam marmoris titulo, sculpto litteris tam Græcis quam Latinis hoc modo: HIC EST LOCUS, UBI REQUIESCIT CORPUS FLORBERTI ABBATIS, DISCIPULI ET ORDINATI AMANDI EPISCOPI, CUJUS DEPOSITIO CELEBRATUR KALENDIS NOVEMBRIS h.

18 Successit autem ei in regimine vir venerabilis abba Johannes i, a beato Amando subrogatus. Qui cum juxta nominis sui significatiōem divina gratia plenus esset, utpote quem Dominus pastorem gregis proprii elegit, omnibus tam notus, quam carus fuit; ita ut vulgi ore locus ipse longe per succedentia tempora Johannis monasterium appellaretur. Quo etiam inter intelligibilia k deposito, ex discipulis ejusdem patris Baudemundus l vocabulo successit. Sicque succedentibus sibi rectoribus m, ad tempus, quo usque inter Carolum et Ragenfridum perduellium exortum est n, admodum honeste Domino inibi militatum est.

19 Qua tempestate tum vices Christi in sacro regimine Cœlestius abba ageret, falsa invidiorum delatione apud præfatum principem innocenter laceratus, quasi qui partibus Regenfridi favisset, ab eodem et ipse exilio injuria est deportatus, et grex Domini est dispersus o. Qui peregrinus obiit, et in monasterio beati Petri, quod Rodnacæ situm est p, sepultus quievit. Carolo autem Magno imperante, salus mundum respexit, quæ et hunc locum visitavit. Tetigit enim Dominus cor ejusdem principis, et gratuita

pietate inspiravit, ut viro Dei Agenardo q, qui ea tempestate insignis est habitus, idem cœnobium traderet regendum a quo mox illustrium clericorum multitudo adunata, sub umbra alarum Apostolicæ protectionis, hic divino munere est collecta. Quorum, sibi que succedentium industria idem locus decentissime veneratus, claro sanctæ religionis vigore ubique gentium exstitit floridus.

20 Surrexit illis diebus in regno ex fortissima heroum prosapia Balduinus, ob invincibile animi robur et fortia insignia gestorum cognomento Ferreus r. Qui accepta Judith, filia Caroli Calvi, universum regnum inter mare Gallicorum et præfatum Scaldem fluvium cum ea, divina gratia, sortitus est: unde et locus, de quo sermo est, ejus quoque ditioni adjunctus est. Quem eodem tempore venerabilis abba, nomine Rotbertus, ecclesiasticis studiis vitæque honestate omnibus notus, divina dispensatione regeudum suscepit. Cujus laudabilis vitæ merito magnum præbet testimonium, quod piis lacrymis coram Domino fuis, et jugi cordis contritione et carnis maceratione a Domino Jesu Christo obtinere meruit, ut sacratissimum corpus sponsæ et virginis Christi Amalbergæ, cunctis mortalibus diu absconditum, mira sibi revelatione et primitus ostensum, et cœlitus fuerit donatum. Cujus revelationis et adventus tempore tanta meritis ipsius effulsit magnitudo prodigiorum, tanta et animarum et corporum enituit gratia remedium, ut vix ab ullo mortalium, aut numero comprehendendi, aut verbis potuerint enarrari. Nec ulli fidelium incredibile videatur, Christum, ejusdem virginis sponsum, hæc pro ea operatum in terris, quam coram patre suo angelis et ejus pudicitiae et martyrii coronis glorificat in cœlis. Facta est autem ejusdem corporis translatio sacræ virginis anno Verbi incarnati octingentesimo septuagesimo, Indictione tertia s.

21 Ut autem ad ordinem redeamus, Judith, inclyta Caroli imperatoris proles, Balduino peperit filium ei æquivocum t: cui Eltrudis *, filia regis Anglorum u magnum genuit Arnulphum. Hic igitur a sancto Arnulpho, avo v scilicet sanctissimi patris Wandregisili, et nomen traxit, et genus a sanguine Romanorum, qui et olim Troianorum x; ornatum quoque virtutum titulis, et æternæ et temporalis vitæ decus. Hic igitur ille est Arnulphus, qui beatissimum sacerdotem Domini Wandregisilum, et clarum archipræsulem Ansbertum, hodierna attestante solennitate, huc transtulit: mirabiliter enim et gloriose sanctissimo patri Wandregisilo divinitus provisum est, ut ex ejus stirpe is surgeret, qui ejus se obsequio totum devoveret, locumque, in quo transferendus erat melius ordinaret.

22 Tractante autem ea, et consilium super hoc placito a Domino quærente, non est fraudatus a desiderio suo. Ecce enim huic aptus negotio inventus est vir vitæ laudabilis, sanctitate clarus et genere, Gerardus y, nomine, qui monachus proposito, abbas autem exstitit officio, et apostolicis merito. Huic iuclytus Marchisus z de ejusdem monasterii ordinatione, et pristinae monasticæ conversationis restauratione, conceptum in anima sua de Spiritu sancto aperiens desiderium, consilium

D
9
quos inter
Rotbertus,
qui reliquias
invenit S.
Amalbergæ
virginis.
r

E

s
Translatio
reliquiarum
in montem
Blandinium
curante Ar-
nulpho Comi-
te, tentata
Mabilonius
Elstrudis

F

t

u

v

x

et S. Gerardo
abbate,

y

z

A consilium prudenter utile, atque utiliter prudens advenit a quo etiam perductus anno humanati Verbi nongentesimo quadragesimo primo hanc aulam apostolicam, devota monachorum cohorte comitante, ingressus est. Ubi eliminato imprimis clericorum grege, Dominici scholam servitii, a beato olim Amando constitutam, restituit; et normam monasticæ regulæ, ut doctus a Domino, sapienter intendens, curavit, Quamplures vero tanti exemplo magistri excitati, cœperunt voto monasticæ disciplinæ hic confluere, cervicem cordis edomare, jugum Domini suave suscipere. Et contigit in brevi, ut hoc Dominici ovilis cœnobium numero et merito dilatatum, nobilissimis per omnia non ignobilis probaretur cœnobiis.

qui monasticam disciplinam ibidem instauraverat.

B 23 Nec dubium ulli, beatum scilicet Wandregisilum et socios ejus piis hoc a Domino precibus obtinuisse, ut idonei præmitterentur sanctæ religionis ministri, a quibus in adventu eorum religiose occurreretur, a quibus etiam digne susciperentur, dignissime tractarentur: si enim usui est mortalibus viantibus diversorii obtentu comites præmittere, hospitium aptum præoccupare, ut venientibus cum gaudio occurratur, ut læta susceptione delectentur; quanto magis tam præclaros superni palatii Aulicos ab omnipotentissimo Rege et Domino hoc credimus impetrasse, ut honorandus cum filiis præmitteretur pater Gerardus, quorum conversatione in adventu eorum locus inveniretur sanctificatus, et habitatione eorum aptissimus?

ANNOTATA.

a De S. Amando fuse actum est VI Februarii; de Blandiniensi monasterio, quod erexit, vide istic Commentarium prævium § 5.

C b Quot hic asserta, totidem errata sunt chronologia: Dagobertus enim regnare primum in Austrasia cœpit anno Christi 622: annus ergo regni ejus decimus quartus respondet anno Christi 635 partim, partim sequenti; sed neque Indictio prima congruit anno Christi 610. Romanam sedem ascendit Martinus PP. I anno Christi 649; Aicharius autem Noviomensi ecclesiæ præfectus est 621, ut ex aliis probat Cointius ad annum illum, num. 2; obiit vero anno 639. Adi ergo de his potius Commentarium prævium assignatum ad Acta S. Amandi. Mabillonio in Annalibus Benedictinis primordia cœnobii Blandiniensis non ante annum Christi 631 consi-quanda videntur.

c Mabillonius hic cum Sanderus notat præfuisse Florbertum ab anno Christi 618 usque ad 639, vel 642; nescio, an satis memor eorum, quæ annotaverat seculo secundo ad Vitam S. Bavonis pag. 399, ubi sic habet: Florbertus utrique monasterio Gandavensi ab anno DCL ad DCLX præfuisse videtur: hoc certe cum hujus cœnobii exordio cohæret melius, uti et cum Annalibus ejusdem auctoris; quando ad annum Christi 656, num. 52 locato S. Livini martyrio, subdit: Livino haud diu supervixit Florbertus abbas monasteriorum Blandiniensis et Gandensis, seu S. Bavonis. Verum hæc discutienda erunt alibi juxta mutatam, post edita S. Amandi

Acta, Henschenii in epocha Dagobertina sententiam.

d Itaque pro Sancto colitur, ut probat citatus Mabillonius in Vitam sancti Bavonis ex Martyrologio Benedictino et Gallicano, Kalendis Novembris; quod et infra asserit auctor noster num. 17. Apud Blandinienses tamen in Officiis propriis Mss. ejus depositio celebranda notatur ritu duplicis majoris cum Octava, die III Novembris. Binas ejus translationes memorat Sanderus Gandavensium rerum lib. 4: alteram factam pridie Kalend. Octobris pag. 301; alteram posterius Kalend. XIII Maii anno 1049 pag. 305: quarum postremam eo die quotannis celebrant Blandinienses, ut patet ex eorum Officiis propriis.

e Priora tamen alia censentur in laudato Commentario prævio ad Acta S. Amandi § 9.

f Edidit ea Sanderus Rerum Gandavensium lib. 4 a pag. 247; diplomata item varia Miræus, quæ assignantur in indice ad calcem tomii secundi operum ejus diplomaticorum editionis, ut præfertur, Lovaniensis avari 1723; sed ea ut plurimum conferunt ad celeberrimi hujus cœnobii venerandam antiquitatem splendoremque commendandum; ita ad id, quod hic auctor affirmat, facere omnino nihil videntur.

g Quod deinde monasterium S. Bavonis dici cœpit, de quo plura lege apud Sanderum citatum lib. 4, a cap. 3. Ejus erectionem, ac mutationes varias breviter habet Miræus in Fastis Belgicis ad diem 1 Octobris, quo colitur S. Bavo.

h Nota in hoc epitaphio nullum obitus annum exprimi, quem perperam sane notat hic scriptor fuisse Christi 642, ut liquet ex dictis: cum annis viginti sedisse dicatur tam in necrologio abbatum Blandiniensium apud Sanderum, quam in hac ipsa historia. Multo vero magis aberrat Chronicum Sigeberti juxta codicem Lipsianum a Miræo editum, quod non pauci deinde secuti sunt, dum obiisse statuit S. Florbertum anno Christi 639.

i De hoc Joanne, S. Florberti successore, dictum est in adducto jam sæpius Commentario prævio ad Acta S. Amandi § 13; at multo uberius apud Sanderum a pag. 278; cujus tamen chronologia non minus hic, quam in præcedentibus exerrat.

k Id est, inter animas corpore per mortem exutas.

l Qui et S. Amandi testamentum et Vitam scripsit, ut in ejus Commentario prævio narratum est § 15 et 18.

m Nempe Ferreco et Hatta, qui inter Baudemundum et Cælestinum intercesserunt.

n De bello Carolum inter, cognomenſo Martellum, et Ragenfridum, qui major-domus erat sub rege Chilperico, circa annum Christi 715, legi possunt continuatores Fredegarii Parisiis anno 1699 editi una cum operibus S. Gregorii episcopi Turo-nensis, a cap. 105.

o Eadem narrat Sanderus, ubi de Cælestino pag. 250.

p Rodnaca, sive Rothnacum, et Rotornacum, vulgo Ronsen, Gallice Renay et Ernay, oppidum est in veteri Brabanto diœceseos Mechliniensis haud procul Aldenarda et Gerardimontio, ubi monasterium condidit in honorem SS. Apostolorum Petri et Pauli S. Amundus, ut in ejus Commentario prævio dictum est § 6. Locum hunc pluribus describit

D

E

F

EX MS.

seribit Cornelius Gestelius in *Historia sua sacra et profana archiepiscopatus Meckliniensis tom. 2 a pag. 235.*

q Aliis Ainardus, et Eginhardus, etc., qui *Acta scripsit Caroli Magni, quæ dedimus die xxviii Januarii, qua occasione de illo actum est in Commentario prævio ibidem. Adi Sanderum pag. 292.*

r Qui primus fuit *Flandriæ comes post reconciliationem cum socero suo Carolo Calvo, ejus filiam, volentem illam quidem, sed inseio patre, sibi sponsam abduxerat.*

s *De hac translatione S. Amalbergæ virginis actum est ad diem decimam Julii.*

t *Seilieet Balduinum II, cognomento calvum.*

u *Nempe Elfredi.*

v *Supponit auctor, Waltchisum S. Wandregisili patrem, fuisse filium S. Arnulfi Metensis; quod supra explosimus in Commentario prævio.*

x *Vide quæ de hac fabula diximus ad Acta S. Arnulfi episcopi Metensis die xviii Julii. Ceterum recte hic Arnulfus, Flandriæ comes, genus traxisse dicitur a S. Arnulfo Metensi: cum ejus avia fuerit filia Caroli Calvi, qui certissime ex S. Arnulfi progenie fuit.*

y *De hoc S. Gerardo agemus III Octobris. Videri interim de illo potest Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini seculo 5, a pag. 248.*

z *Sic eundem Arnulfum Flandriæ comitem appellat.*

cujus seditionis auctor existit Stephanus Capicelius *.

25 At Christus, pax vera, hoc opus pacis pacifice disponens consummare, surgentis scandalum incendium hujusmodi compressit miraculo. Intererat conventui illi reverenda quædam matrona, nomine Torulla, quæ, velut altera Anna, die vel nocte non discedebat de templo, jejuniis et obsecrationibus serviens Domino; cui mira divina revelatione ostensum est, qualiter oculi, quibus pretiosa Sanctorum continebantur busta, relictis in quibus tenebantur, sedibus, quasi super alas ventorum per inane levati, abbatis et monachorum insiderent ulnis. Quod cum circumstantibus clara ederet voce, adjecit: Sciatis per hoc, fratres mei, voluntatis esse Altissimi, ut migrent hinc hi sanctissimi Viri. Unde Christiana vos fide suadeo, ut favor vester divino respondeat favori nec tam deifico operi aliqua per vos oriatur occasio scandalum. Ad hanc vocem, sicut sudus aer nubem solvit et fumum turbo dispergit; sic placita pax iræ flammam exstinxit, et grata quies horrorem litis perturbavit *.

26 Coluber autem antiquus, victricis pacis telo perfossus, toxicatum rursus discordiæ spiculum instaurat; ipse mox proprio mucrone ferendus. Ecce enim, in nostrates gravis suspicio oritur, gravior seditio suscitatur, dicentes, corpus egregii confessoris Wlmari atque abbatis a nobis esse sublatum, Cujus rei materiem excitabant duo clerici, quorum alter dicebatur Notgerus, alter Helgerus; unus eorum sancti Wlmari præpositus, alterque ædituus. Ubi vehementer motus in eos episcopus, sacrilegii eos cœpit arguere, et ignominioso crimine denotare. Gloriosus vero abbas cum hanc nec satisfactione, nec contradictione calumniam valeret delere, ad hoc res perducta est, ut sigillo rupto et loculo fracto, oculata id fide niterentur explorare.

27 Videns autem abbas, eos sibi nullo modo acquiescere, neque cœptam pertinaciam deponere, id pro omine imminentis sibi lætitiæ præsagus accepit. Unde et cunctis coram adstantibus dixit: Vere scio, beate Wandregisile, hic tuam vigilare virtutem, pro consociandis tibi collegæ tui Wlmari sacris artibus, famulis tui laborem istum impendere. Quod et factum est. Aperto ergo sacrosancto loculo corporis sancti Wlmari bina membrorum pii confessoris occulto divino beneficio promuerit, et unum episcopali benedictione, gratias agens Domino suscepit. Et satis forsitan congrue, ut quod desuper datum est, daretur duplum, quod vero deorsum, subduplum c. His ergo reliquiis gratanter susceptis, et junctis præfatorum Christi Sacerdotum sacris exuviis feliciter transiit in effectum, quod præsago abbatis sermone est prædictum. Quid frustra niteris invidia diaboli? Ecce, unde deturbandum sperabas consilium et opus divinum, inde felicius prodit in ruinam tui. Sit illi gloria, qui technas fraudum, quas in electos suos machinaris, per cuncta secula in materiem sui transfert honoris.

28 Igitur litigantibus (quia filii pacis iutuerant) in concordiam reductis, monachi, præveniente abbate, ad sancta Sanctorum accedunt et læti, juxta revelationem divinitus ostensam, in ulnis suscipiunt. Et ecce, gaudia coronantur gaudiis:

CAPUT III.

Cœlestis revelatio de translatione facienda ad Blandinium; calumnia de sublato corpore S. Wlmari; quot et quæ reliquæ una cum S. Wandregisili et sociorum ejus corporibus translatae sint.

C
Bononienses
translationi
obsistunt

Jamque tempus aderat transferendorum huc corporum Sanctorum, sicut dispositum erat in consilio eorundem Sanctorum: ad quod negotium cum sese ut fidelem ministrum divino spiritu excitatus magnus aptaret Arnulphus, assumpto secum eodem venerando abbate cum magno Christi sacerdotum, monachorum atque clericorum collegio cum instructa quoque fide et spe Christianorum exercituum legione, ad urbem usque properat Bononiensem. Ubi sese cum omnibus humiliter præsentans devotione Sanctis, quorum illo gratia advenerat, pavementum solo stratus lacrymis rigabat, quibus se desiderii sui compotem fieri a Domino ex postulabat. Vocatus quoque adest civitatis episcopus, nomine Wicfredus a cum splendido apparatu, et nitidis ecclesiæ officiis. Qui cum in exsequendo nutui divino, et Domino digni Marchisi, decreto, licet invitatus, et mentem gravi doloris vulnere saucius, ingereret, ecce, adsunt cum vulgo innumerabili primores loci, zelo insipientiæ armati. Et, mota seditione, dispositioni divinæ moliebantur resistere:

D
Mabillonius
Capicerius

qui tamen
mox revelati-
one quadam
placantur:

Mabillonius
perturbavit
et
at rursus per
calumniam
insurgunt,

b

quam brevi
veritas ipsa
depellit.

F

Transferuntur
ergo jam
dicta corpora

A diis : cum præfatis Sanctis, sanctæ Trinitati ternario numero junctis, innumeris Sanctorum accrescit exercitus, cum eis ad indignos servulos venire paratus, Ut autem clarius in sole prodeat quod dicimus, placuit imprimis Domino altissimo, dein Sanctis, quos hodie veneramur, ut ipsi non soli, sed cum multitudine Sanctorum locum inviserent, ubi supplices suos piis foverent patrociniiis, et fidelibus largis occurrerent beneficiis. De reliquiis supradictorum Sanctorum Wandregisili, Ansberti, atque Wlfranni hæc nobiscum detulimus.

cum aliis reliquiis eorundem et Christi Domini,

d
e f

29 De casubula sancti Wandregisili; capellum *d* etiam capitis ejus, unamque ex caligis ejus, subtalares *e*, sportam, partemque illius crociæ *f*, quam alio ligno inseruimus, et auro argentoque decoravimus. Hæc vero sunt quæ de sancti Ansberti habemus reliquiis : tunicam ejus, et partem ipsius casubulæ, marsupium vero et anaphum seu pyxidem, atque cultellos. Ex sancti Wlfranni dalmaticæ pars est apud nos maxima, et cultellus cum vagina. Præterea dignum duximus pateferi scire volentibus, et alias, quas nobiscum detulimus reliquias. De ligno sanctæ Crucis; de spongia, unde fuit Dominus aceto potatus; de sepulcro Domini coloris albi, atque coloris rubei; de vestimento Domini, et de tunica ejus inconsutili; de ligamento unde fuit ligatus; de loco, ubi crucifixus fuit, coloris varii; de monte Calvario, et de monte Oliveti; de lapide, supra quem stabat Dominus, quando dixit Petro : Tu es Petrus; de manna Domini; de pulvere, in quo Salvator noster pedem posuit, quando de Jordanis alveo in naviculam ascendit; de ligno trans Jordanem plantato; de vase, in quo benedixit Dominus aquam, quam in vinum mutavit; de quinque panibus; de petra, quæ est in Golgotha; de ligno, ubi Zachæus sedit.

ac Deiparæ Virginis, utriusque

g

30 De vestimentis sanctæ Mariæ; de terra oritorii *g* sancti Michaelis; de sancto Joanne præcursore Domini, et de spongia ipsius; de pannis Innocentum, aspersis eorum sanguine; de vestimentis eorum. Reliquiæ de sancto Petro, atque de lecto et pallio ipsius. Reliquiæ S. Andreæ Apostoli. Reliquiæ de sepulcro sancti Joannis Euangelistæ, et de vestimento ejus; de osse sancti Matthæi Apostoli et Euangelistæ. Reliquiæ sancti Simonis Apostoli; de sancto Clemente; de ossibus sancti protomartyris Stephani, et de ejus sanctissimo sanguine, et de uno lapide, cum quo lapidatus fuit. Reliquiæ de sancto Dionysio, et de sancto Eleutherio. Reliquiæ sancti Laurentii martyris; de osse sancti Vincentii diaconi et martyris. Pyxides duæ ex ebore, quas ferunt a sancto Wandregisilo ab urbe Roma delatas; de quibus una retinet partem genu sancti Leonis Papæ *h*, cum balsamo sacro, et altera, in qua est aliqua pars ossium sanctorum Crispini et Crispiniani, quæ etiam continet aliorum reliquias Sanctorum. Reliquiæ Sanctorum Mauriti, Exuperii, Candidi, Victoris, Innocentii. De sancto Victore.

Sanctorum

31 Reliquiæ sanctorum martyrum Georgii, Saturnini, et Symphoriani. Reliquiæ martyrum Hippolyti, Valeriani, et Proti. Reliquiæ Sanctorum martyrum Christophori, Leodegarii et Sotatoris. Reliquiæ sanctorum martyrum Quintini,

Tomus v Julii.

Marcelli, Danielis, Silvini, Simeonis. Reliquiæ de septem Dormientibus; et sancti Enichiliani *i* pontificis et martyris articulis manuum gaudemus habere nobiscum : quas reliquias Erchengerus comes, et Arnoldus, de Germania Bononiensem civitatem deportaverunt. De sancto Timotheo martyre; de sancto Carouno *k* martyre; de sanctis Lorio, Gemino, et Tadasio senatoribus; de sancto Machabæo, et sancto Marciano; de sancto Marcello, et sancto Maureliano; et sancto Lantberto, Paterno et Desiderio; de casubula sancti Gregorii Papæ, et aliæ de eo reliquiæ, scilicet de cingulo et de cilicio ejus. De membris etiam sanctorum Ermelandi et Eremberti maximam habemus partem. De sanctis confessoribus Martino, Odoeno ^{*}, et Verano; de casubula sancti Silvini episcopi; de barba domini Dadonis, qui et Odoeni ^{*}; de Viloso *l*, unde tectus est; de linteamine, super quod transivit, et camisia *m* et nastula *n*; de sancto Friciano confessore; de pallio sancti Remigii.

EX MS.
i

k

^{*} Mabillonius
Audoeno

^{*} Audoeni
l

m n

bene multis.

E

32 De sanctis confessoribus Germano, Sulpicio, et Samsone; de sanctis confessoribus Marcello, Bertino, et Albino; de sancto Stephano pontifice; de sancto Amatore; de sanctis Fridigerio et Emetorio; de capillis sancti Genardi; de sanctis Gerano et Francoveo; de sanctis Benigno, Maxentio, et Maglione; de sanctis Eligio, Wandone, et Hieronymo. Reliquiæ sanctæ Agathæ virginis; de tunica sanctæ Eugeniæ; de sancta Perpetua; de sanctis Anastasia et Susanna; de capillis sanctæ Radegundis, et aliæ de ea reliquiæ; de sancta Bathilde regina, quæ sancto Wandregisilo multa bona fecit; de sancta Columba; de sancta Margareta; de capillis sanctæ Hildemargæ, ejusque vestibus; de sancta Fide; de sancta Honorina, et de aliis viginti septem Sanctis, quorum reliquiarum breves *o* non potuimus legere. Aliæ quoque reliquiæ nobiscum sunt delatæ, quæ olim in aureis atque argenteis capsis fuerunt inditæ : quarum auri argentique pretio distracto, monachi emerunt ex illis victui necessaria, quando a suo cœnobio paganorum *p* incursu per provincias fuerunt dispersi. His ergo Sanctis, quos etsi incircumcisis labiis nominatim expressimus, ut præcedentia hujus sermonis testantur atque sequentia, hodiernæ diei festivitas honestissime est dedicata. Hinc laus, hinc honor et virtus Domino nostro, decus et imperium Regi nostro per omnia secula seculorum.

o

p

F

ANNOTATA.

a Quem Sammarthani notant ab anno Christi 935 usque ad 960 circiter sedem Bononiensem seu Teruanensem obtinuisse.

b De quo videri potest xx hujus mensis supra.

c Tria ergo accepit S. Wlmaria ossa : bina de super, seu occulto divino beneficio; tertium ab episcopo, seu deorsum, id est, humano beneficio : et sic beneficium divinum duplex erat; humanum vero simplex, seu, ut hic dicitur, subduplum.

d Id est, pileum, seu galerum.

e Calceos.

EX MS.

f *Baculi pastoralis sive abbatialis.*g *Cangius in appendice Glossarii legi hoc loco jubet oratorii, et intelligi oratorium S. Michaelis in monte Gargano.*h *S. Leonis PP. I: nam secundus S. Wandregisilo supervixit.*i *Mabillonius legit: Ex sancti enim Kiliani, et recte, opinor; cum has reliquias dicat auctor de Germania allatas, in qua fuit S. Kilianus martyr episcopus Herbipolensis. Colitur viii Julii.*k *Mabillonius legit Caroutio; sed legendum videtur Carouno, de quo actum xxviii Maii.*l *Villosus, seu Villosa, et Villusus, accipitur pro panno serico et lintheaminibus villosis.*m *Camisia significat indusium sive interulam; aliquando, etiam indumentum lineum sacerdotis, quam albam dicimus.*n *Nastola, vel nastula et nastulus est fibula, qua vestis superne collo adstringitur.*o *Id est schedas, quibus nomina inscripta erant.*p *Id est Danorum seu Nortmannorum, quorum infestationibus dispersi dudum fuere monachi Fontanellenses.*

B

CAPUT IV.

*Pompa translationis, et varia ex itinere miracula.**Deducente episcopo Turuanensi et clero, Bononia disceditur,*

C

*nec ferentes onere pio gravantur, nisi cum deponunt.*** Mabillonius procedere. Officium Blandinensium tardius procedere*

Igitur memoratus piæ memoriæ abbas et comites venerandi, præclaris tantorum Sanctorum ditati patrociniis, et pretiosis exhilarati pigneribus, lætum maturant reditum, lætorem habituri adventum. Quibus, Christo cum angelis prævio, castra moventibus et migrantibus, hi in magna cordis lætitia, sublati in cælum vocibus, Domino gloriam canunt, illi in magna amaritudine flebilibus modis luctum cordis aperiunt; et, ecce, eum episcopo patentibus portis omnis ecclesiæ dignitas, ecce, cum inclyto marchiso tota in honore Sanctorum comitatur civitas; nec deserunt

34 Cum enim populorum de cunctis finibus commeantium millia ad Sanctorum confluerent suffragia, et densa per omnes campos sese explerent examina, tanta impediēte multitudine, celerem nequiverant pedibus gressum imperare. Christi autem Militum pretiosa gestantes pignera, cum naturaliter, veluti sarcinis gravati, impeditioris gressus esse debuissent, adeo pii oneris non fatigabantur obsequio, ut eos magis ferri, quam aliquid æstimares ferre. Et cum a senioribus præcedere, et laborantem juberentur plebem respicere, dixere: Ne turbemini, patres et domini, sed Christum hic in Sanctis operantem admiramini; onera, quæ ferimus, nostros

accelerant gressus, quibus onerati nos fatigari non posse miramur; exonerati vero communi vobiscum labore fatigamur. Quod audientes, divina eos sustentari gratia intellexere. Unde magnalia Dei in Sanctis suis tam mirifica, et beneficia in fidelibus suis admirantes tam proflua, altisona voce dixere: Alleluia. Hæc autem eo acta sunt loco, ubi mons, quem dicunt Woncsberch a, radicibus aera petit. Ab hoc ergo loco pedissequi Sanctorum, qui de vicinis advenerant eivitatibus, sanctis eorum se patrociniis commendantes, et intercessionibus devoventes, ad propria magnis fatigati doloribus suut reversi. Rogo, Domine Jesu Christe, gradere mecum, et viam Sanctorum tuorum calamo depingentem dirige.

35 A præfato igitur loco plebe, ut dictum est, remeante, et sese in sua recipiente, insignis pater Gerardus, sanctique itineris eomites in obsequio Sanctorum tanto apparuere devotiores, quanto a remotæ multitudinis strepitu erant remotiores. Ubi cum tam in equis, ad ferenda vivifica Sanctorum busta deputatis, quam in ceteris eommodis diabolus jacturam diversis moliretur modis, divina protectione, et Sanctorum intercessionem, nullo subiacere potuere periculo aut dispendio. Qua in re solitam divinam admirantes clementiam, devota mente ei cecinere gloriam. Sole dein ruente, et consummato diei itinere, in villam, quam dicunt Weretham, diverterunt. Villa autem eadem secus mare sita est. Gratulantibus autem eis, et de inventa hospitalitate, et de proflua vicinorum humanitate, inopino aeris turbine et procellosa pelagi concussione omnis lætitia mœrore absorpta est. Et nisi sublevaret fixa in patrocinio Sanctorum pretiosa fides, totius salutis perturbaretur spes. Mare enim funditus eversum ita se mole fluctuum subrigebat in altum, acsi divino mox imperio terminos proprios egressurum, et superficiem terræ occupaturum.

36 Quid agerent, nisi in illo, cui canitur, Adjutor in opportunitatibus in tribulatione, spem omnem transferrent? Fusis ergo ad Dominum precibus et lacrymis, cum sacrosancta benignissimi Wandregisili patrociniæ fluctuantibus opponerent undis, ecce, sedato aere, omnis ita in se resedit pontus, acsi valida divina dextra suis imprimeretur finibus. Renovantur hic antiqua ejusdem pii Patris miracula. Jam expressis signorum ejus insignibus, memoriæ occurrit, qualiter primo Geroaldus abbas b, secundo autem Grippo c, præfectus, sævientis pelagi vim perpassi, baratro mortis peue fuerint absorpti, nisi solita clementia pius adesset Wandregisilus, pulsatus eorum et votis, et lacrymis, et precibus. Sic et nobis, mellifluæ dulcedinis Patrone, inter hos mundi turbines peccatorum tempestate naufragantibus, per te cum tabula pietatis occurrat Christus, cujus gratia, aspirante nobis aura Spiritus sancti, portum regni intrare perpetui mereamur.

37 Consideremus adhuc Patronos nostros ita in hujus quoque aeris elemento, sicut et in mari gloriosos. Inundationis flagellum orbem premebat eo tempore universum. Apertæ cataractæ cœli visæ sunt aquis consumere anni subsidium. Et forte placuit Domino hanc diebus illis plagam inducere, ut translatis et deductis per amplos terrarum

D

a

Tempestas oboritur;

E

sed invocato S. Wandregisilo statim sedatur;

F

b c

et diurni sistuntur imbres.

A rarum tractus Sanctis, cœli misericordiam eorum distillarent meritis; sicque omnibus revelaretur populis, quantum nobis bonum daretur de excelsis. Quod et factum est: nam et cœli clausi, et hanc jussi sunt legem pati, ut et imbres nimios suspenderent, et aerem jocunditate sereni exhilararent. Sicque contigit, ut, sicut inventus protomartyr Domini Stephanus siccitati remedium

d fuit *d*; ita beatus Wandregisilus cum sociis præsulum gemmis translatus, Christo eum mirificante, inundationi succurreret. Quod etiam intelligentes agricolæ, Sanctis per omnem viam studuerunt occurrere; et tanta mirabilia confidentes, devote erant Domino gratias agentes.

Dæmonum insidiæ eluduntur in via.

e 38 Inluxit dies beati Bartholomæi passione festiva *e*: in cuius gloria immolata redemptionis hostia, alveum, quem dicunt Neunam, Sanctorum suorum obsequio transvecti. Et, ecce, gloriosus marchio ex improvisu adest, spiritu turbatus, et vultu mœstissimus. Vagabatur enim spiritus mendacii in ore dicentium: Quia dominus noster Sanctos sedibus suis privavit, ultio eum jam divina invasit. En, in sedibus, quas Sanctis a se paratas credidit, ipse subsistere non meruit. Hæc vox, vox dæmonum (ut dictum est) videtur fuisse, sentientes enim in Sanctorum glorificatione vires suas conterendas. Nam sicut ad memoriam eorum ab obsessis eum magno rugitu fugabantur corporibus; ita se pellendos præciebant a fidelium, quas amplius ledere student, animabus; dispositum a Domino adventum eorum aut retardare, aut forte mendaciorum figmentis moliebantur avertere: quas insidias doctus a Domino venerandus intelligens abbas, has ordinata per spiritum sapientiæ eloquentia detexit, atque falsiloquo rumori credulas adhibere aures marchisum prohibuit.

Sanatur infirma apud Ogiam. Alius hostes eludit prope Bergam.

f 39 Incumbentibus interea tenebris, villam, vocabulo Ogiam *f*, hospitio delegere; ubi intermixta turmis fidelium ad memoriam Sanctorum cum hymnis pernoctantium, quædam infirma, membris omnibus dolori capitis compatiens, Domino miserante, mox pristinae sanitati est reddita. Inde ventum est ad castrum, quod dicunt Bergam *g*, cum magno fidelium concursu et occurso. Et depositis in ecclesia confessoris Christi Winoci debito honore Sanctis, pauper quidam ob insequentem se cum armis hostilem cuneum, ad eorum solida fide confugit patrocinium. Ubi cum in eorum aspectu thura precum incendit, et aurum pretiosæ fidei appendit, mox ejusdem ponderosæ fidei merito, palma ei triumphalis, elusis et retroactis hostibus, arrisit.

Maris accessus coercetur in transitu.

40 Inde quoque post biduum egressi, ad alveum venere, sermone rustico, cognomine Drivilit, quod nos latine trinum fluentum dicere possumus. Cui scilicet alveo, quia ex more mare exæstuans jam inundare cœpit, comes sancti itineris, inclutus scilicet marchio cum omni exercitu, magno equorum et labore et sudore vix transmeabilem habuit. Venerabilis vero abbas, et fratres obsequio Sanctorum deputati, memores illius Davidici: Hi in equis, et hi in curribus; nos autem in nomine Domini nostri invocabimus; non equis fisi aut curribus, sed sola invocatione nominis Christi, securi alacritate tanto sese commisere periculo. Et viam aggressi lymphaticam,

senserunt mare divino nutu miræ dilationis moderamine, suum coercuisse accessum, ut Sanctorum absque difficultate perageretur transitus, et per hoc in eis glorificaretur Deus. Ecce, quomodo ornat Dominus mundum miraculis Sanctorum. Pro quibus omnibus dicamus cum Psalmista: Benedictus Dominus Deus Israël, qui facit mirabilia magna solus. Inter hæc rogo, Domine Jesu Christe, viam, qua gradimur, abbrevia, et adventum Sanctorum tuorum accelera, ut celerius satisfiat desiderio servulorum, post eos in Spiritu sancto suspirantium.

41 Igitur ab amne præfato progressis, ecce, Balduinus *h*, magni marchisi proles incluta; ecce, quoque regia mater ejus, clarissima scilicet Adala *i*, cum omni comitatu et innumeræ plebis multitudine, devota honestate et honesta devotione sese obviam dedere. Apud quos unius tantum noctis spatio Sancti cum suis manentes, et viam diluculo carpentes, in villa, cui nomen Atrecias, hospitio suscipiuntur. Et facto mane, ecce, clerus quamplurimus, ecce, diversæ conditionis populus, duce Leuthone archicapellano, eum crucibus et lampadibus, cum hymnis quoque occurrit et laudibus. Quorum obsequio sancta Sanctorum inde levata, cum concentu in aures Domini sabaoth reboante, Bruzzias *k* sunt delata, atque celebri honore in basilica sancti Donatiani *l* deposita.

Bruzas accedentibus occurrit Balduinus cum matre et clero.

h

i

E

k

l

42 Hic quidam Bernacilius *, inter suos nominatissimus, cum febricitante socru Petri a Domino visitatus, ex vivificis Sanctorum morticinis vitam hausit medelæ cœlestis. Qui archidiaconatus functus officio in omni episcopio *m*, cum ardentis febris æstualet incommodo, ad memoriam Sanctorum pro se rogaturus, ægra vix trahens vestigia, est præsentatus. Ubi cum humistratus tacitam coram Domino funderet, precem, profluum lacrymarum imbrem et pii cordis contritionem suæ recuperationis certam fecit redemptionem. Unde conjubilans Domino et Sanctis, adstantes Christicolas in vocem suscitavit exultationis.

Brugis archidiaconus liberatur febribus; Mabillonius Bernadus.

m

43 Qui domi reversus, atque ob celebratum in se Dei beneficium, suis gaudium facturum, ejusdem mox febris incommodo, occulto quidem, sed justo Dei est percussus iudicio. Quo languore invalescente, cœlestes per se Medicos, ut optabat, nequibat invisere. In fide tamen se subrigens, a memoria eorum sibi aliquid summopere flagitabat deferri. Deferuntur subtalares sanctissimi patris Wandregisili, et scyphus sancti Ansberti. Subtalares alta reverentia suscepit, osculo et oculis admovit, æstuantibus quoque membris apposuit. Scypho autem aquæ pauxillum libavit. Nec mora, fugata inclementis morbi malitia, in omnibus membris virtutem persensit antidoti cœlestis. Relicto mox doloris lectulo, surgit, ad ecclesiam descendit, pios salutis suæ Auspices adiit, et vota gratiarum devotissime persolvit. Fit celebre miraculum tam ex loci celebritate, tum quoque ex personæ dignitate. En, hic archidiaconus noster, tam merito, quam etiam pretio gloriosæ fidei, mulieri illi euangelicæ, quæ fimbriæ attactu incolumitatem meruit, per omnia æquandus.

F et quidem secundo, cum iis iterum correptus esset.

44 Ibidem unus diaconorum, hymnis pernox

et

EX MS.
Diacono ibi-
dem ablata
cum favore
restituun-
tur.

et laudibus in honorem Sanctorum, detestabilis furti fraude, familiaris rei damnum perpessus est. Unde repræsentans se Sanctis, inter flebiles querelas preces fudit et lacrymas. Ergo exauditus est, non solum damno restituto, verum etiam lucro damni indepto. His miraculorum insignibus tota Flandria et maritima regio nobilior reddita est. Ecce, carissimi patres et domini, dum viam sermone levamus, et miraculorum gaudia spargimus, Gandenses fines intramus, et jam aureum montem Blandinii cum gaudio scandimus. Unde gratias agimus tibi, Domine Jesu Christe, quod te duce et comite, viam Electorum tuorum in tua laude peregrimus, et ad locum, tua eis promissione præparatum, læti cum eis jam venire meruimus. De quorum adventu diu exspectato, diuque desiderato, nunc autem cœlitus accelerato, quia nos Christus certos reddidit, susceptionis eorum ordinem celebri pompa prosecquamur.

B

ANNOTATA.

a Satis erit, obscurioribus hisce locis prætermis-
sis, si ea notemus, quæ in hoc itinere celebriora
occurrerunt; ut viam, quam iustitere sacrorum cor-
porum bajuli, lector intelligat.

b Adi superius librum Miraculorum S. Wan-
dregisili num. 7.

c De quo item supra in Miraculis num. 25.

d Lege hoc apud Surium die III Augusti, qua ce-
lebratur Inventio S. Stephani.

e Nempe xxv Augusti.

f Vulgo Oye, Caletum inter et Gravelingam.

g Berga S. Winoci altero circiter lapide Dune-
kerka distat.

h Balduinum III intellige, qui defunctus anno
961, patrem reliquit superstitem.

i Adela sive Adelaïs, filia Heriberti II Vero-
manduorum comitis, Arnulfo magno nupta anno
Christi, ut est in Chronico Frodoardi seu Flodoardi
apud Pithæum, 934.

C k Ita Brugæ appellat auctor, opulentissimum
olim Flandriæ emporium, nec a prisca etiamum
ædificiorum majestate commodisque desciscens.

l Quæ nunc est ecclesiæ cathedralis.

m Toruacensi episcopatu paruerunt Brugæ, an-
tequam episcopum proprium habere cœperunt anno
1561.

CAPUT V.

*Adventus in Blandinium; vernorum in
autumno florum stupenda progermi-
natio; nova Sancto nostro ac sociis
ædificata in Blandinio monte ecclesia.*

Gandavi re-
liquiæ exci-
piuntur per-
honorifice,

a

Sancti igitur venerando suorum obsequio a ca-
stro Bruzzicensi devecti, nec prætergresso
absque reverentia Dei Genitricis Mariæ mona-
sterio Truncinensi a, trans flumen Legiam, plau-

dentibus dulci modulatione turmis, sunt evecti. Et, ecce, citeriores ripæ amnis, et omnes plateæ obviæ exsiliuntium excipiuntur agmine Christicolarum. Omnis patria occurrit; quique pagenses honore mortalibus possibili obviam ruunt. Confluit regalis militia et omnis plebs urbana. Horum omnium concentu, vocibus quidem dissono, affectibus autem consono, ad aures Domini sabaoth perveniente, monasterio Principis Apostolorum, de quo diximus, altisona appropinquant modulatione. Et, ecce, prodit quasi de sinu matris religiosus monachorum chorus, ecclesiasticis infulis admodum honeste redimitus, præeunte toto mens affectu cum gaudio spiritali venerabili Transmaro episcopo b, et comitante cum suis glorioso præfato marchiso, super his omnibus singulariter tripudiante, et Domino gratias omnigenas referente. Hac tali et tanta, tam nitida scilicet atque perfulgida fidelium chorca, cum hymnis cœlestibus et organis angelicis, cum thymiamatibus aromaticum vaporem spirantibus, Sancti hinc ambiuntur et inde; his sanctæ Crucis stigmata cum vexillis micantibus, illis cereoferalia, claritatem diei augmentia, honorifice gestantibus.

46 Cum hac ergo speciali honoris prærogativa Sancti in hanc Apostolorum introducti basilicam, in aulam eis scilicet divina ordinatione et præparatione dedicatam, deponuntur juxta virtutiferum paradoxæ virginis Christi Amalbergæ mausoleum, sublata in cœlum voce jocunda, hac dulci modulatione: Sacerdos Dei inclyte Wandregisile, ora pro nobis; ut tuis semper precibus piis protegi mereamur, et quandoque digni apparere aspectui divinæ claritatis. Acta sunt anno incarnati Verbi nongentesimo quadragésimo quarto, Indictione secunda, Marino * Papa vices Apostolicas in Sede Romana agente, Ludovico c Francis imperante, Transmaro Noviomensi episcopo præsidente, et domno Gerardo abbate hoc cœnobium regente, tertio Nonarum Septembrium die. O diem celeberrimum et omnimodo laudum præconio dignissime efferendum! O diem festum, nobilioribus anni festis merito connumerandum! In quo Dominus omne regnum per speciales patronos Wandregisilum et Ansbertum * tanta benignitate prospexit; in quo etiam hunc locum ad æternam salvationem digne in eo manentium tam mira clementia visitavit.

47 Lætare ergo, et diem festum age, omne Listrogaugium d et universum Gandense patri-
monium, sic divina dignatione honoratum! Exulta quoque et lauda, ecclesia Blandiniensis, egregia videlicet mater nostra, et supernæ Jerusalem prædulcis filia! Ecce, adest sponsus caritatis tuæ, transferens in te Filios dilectionis suæ et Patronos miseræ fragilitatis nostræ. Hos tibi hodie consignat, in resurrectione Justorum a te sibi reassignandos; his quoque te commendat, ut per eos sancta et immaculata ei occurras. Pro his ergo omnibus, omnis ecclesiæ chorus festive jocundus parili psallat contextu mirabilia tua, Domine, dicens: Te benedicat omnis cœtus angelici legio, o Oriens! qui nos visitasti cum Apostolorum senatu et Martyrum exercitu, cum Confessorum collegio, et cum Virginum choro: quorum obtentu tibi, Christe, placeant devotionis nostræ júbila.

D

b

E

et locantur
in ecclesia S.
Petri anno
Christi 911.

* Mabillonius
Martino
c

* Mabillonius
atque Wl-
frannum
F

Læta anclo-
ris acclama-
tio.
d

A
In Sancto-
rum adve-
tu terra in
flores erupit,

48 Miraculum adhuc referam satis illustre et omnibus seculis sine exemplo prædicabile, quo et Dominus in ipso adventus eorumdem Sanctorum articulo voluit glorificari, et Sancti meruerunt ab ipso mirifice honorari. Autumnalia, ut nostis, sidera tunc exorta, et sol jam in virgine positus, terram, natura auctore, nec flores permisit edere, nec germen aliquod parturire. Et, ecce, totus mons Blandiniensis, mirabile dictu, flores cœpit producere, et hujusmodi honore ob gloriam advenientium Sanctorum sese vestire e. Arbores quoque eorumdem florum varietate candescere, viridescere purpurascere quoque cœperunt, et distinctorum varietate colorum merita declarare Sanctorum; in tantum ut etiam pululantia fructuum primordia in naturales jam species mirareris formata. Vernalis naturam temporis autumnus se suscepisse miratus est.

quod et deinceps eodem anni tempore diu factum est, non sine aliis miraculis;

49 Et quod multum mirabilius est, eisdem arboribus longis postmodum seculis tamquam legitimum accidit, ut redeunte anni orbita, se eodem florum decore vestirent, et hanc Dei gloriam in testimonium tanti miraculi memoriæ mortalium revocarent. Ipsi enim, qui hæc loquimur, eosdem flores perspeximus, manibus tenuimus, osculis admovimus, honestis quoque personis et amicis longe manentibus ob honorem Dei direximus; quosdam etiam eorum tactu et odore ab infirmitatibus suis gratuita Christi bonitate ereptos scimus. Quæ mira Dei magnalia, fidelium relatu ad Orientales perlata ecclesias, cum quidam in ecclesiastica hierarchia pollentium læta perciperet aure, alta hæc perpendens intelligentia inquit: O ineffabilem Dei gloriam in tam speciali hujus miraculi prærogativa! O diem inenarrabilis lætitiæ, merito diei Palmarum consimili officio eo loci recolendum, ubi in adventu Sanctorum tanta divina gloria oculis apparuit mortalium! Præclare et satis congrue dictum. Qui enim sibi Hierosolymam venienti a pueris Hebræorum cum floribus et palmis occurri voluit, ipse in tam glorioso Sanctorum adventu terram florere imperavit: quatenus hujusmodi revelaretur prodigio, quod cum angelis coram ipso, sicut lilia, floreant in cœlo.

C
nec vero etiam immerito, quando ipsi Sancti flores fuerant spirituales;

50 Merito autem adventum eorum Deus florifero honoravit miraculo: quia ipsi viventes incarnæ, illorum sese florum decorare studuere, quibus Christi Ecclesia hujusmodi blanditur eloquio: Florete, flores, quasi lilium, date odorem. Quorum rursus capta amœnitate, filiis, quos Christo sponso genuit, lætabunda ait: Fulcite me floribus, stipate me malis; quia amore langueo. Hi ergo sunt flores, qui numquam marcescunt, numquam a suavitate sui deficiunt, quorum odore convalescunt infirmi; reviviscunt mortui. Hos igitur flores cum Sancti, quorum florifero gaudemus adventu, ex plenitudine agri, cui benedixit Dominus, sibi deflorarent; Flos cunctis præeminens floribus se eis obtulit, qui et de virga Aaron processit, et de radice Jesse descendit; qui etiam in Canticis suis de seipso ait: Ego flos campi et lilium convallium. Quem mox exemplo illius, qui thesaurum in agro, venditis omnibus, emit calcatis et spretis omnibus, mundi deliciis, tota sibi aviditate rapuere, et in eo perennes sibi voluptates cum gaudio Spiritus sancti locavere.

51 Et nos, fratres carissimi, horum exemplo, ut oliva fructifera in domo Domini, crescamus, ut palma Domini floreamus, ut cedri Libani multiplicemur. Terra hæc, quæ apud nos hodie flores protulit, et melliflua suavitate defluxit, sit nobis exemplum spiritualiter germinandi, fructificandi, odorem vitæ spargendi. Immarcescibilem ergo florum suavitate fragremus, fructus honoris atque honestatis producamus, et hos supernis odoramentis misceamus, ut cum Sanctis, quorum hodie memoriam agimus, acceptabile Deo sacrificium redoleamus, et, juxta illud Apocalypsis, phialas aureas plenas odoramentorum in conspectu Agni offeramus, atque illud canticum novum coram ipso canamus, cui est cum Deo Patre et Spiritu sancto una divinitas, æqualis gloria, cœterna majestas et nunc et semper et per immortalia secula seculorum.

EX MS.
quos et nos
oportet imitari.

52 Igitur divæ memoriæ Arnulphus atque marchisus cluentissimus immensam, quam erga memoratum locum, et præfatorum corpora Sanctorum habuit devotionem in mente, demonstravit in opere. Destructa vero basilica sancti Petri ad quam tantorum delata sunt patrocinia Sanctorum, quia tam habitationi monachorum, quam frequentię promiscui sexus pro parvitate sui erat incongrua, funditus in quadam majori elegantia reædificavit, perfectamque opibus ditavit; villas quoque et prædia quamplurima, atque alia utensilia, ecclesiasticis congrua ministeriis in auro et argento, plena contulit animi devotione; insuper ipsorum corpora Sanctorum honorificentissime inclusit auro et argento.

Blandinii nova ædificatur ecclesia ab Arnulpho comite;

E

53 Post autem succedenti tempore transtulit ad eundem locum corpora sanctorum Gudwali f archiepiscopi, at Bertulfi g confessoris Christi de Bononia civitate, ubi etiam ad præsens requiescunt cum sacratissima virgine Christi Amalberga: in quo orationibus et meritis ipsorum, ceterorumque Sanctorum ibi requiescentium, larga fidelibus præstantur beneficia, ad laudem et honorem Salvatoris nostri Domini Jesu Christi, cui omnis honor, gloria, regnum et imperium cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti per immortalia secula seculorum. Amen.

ubi Sancti nostri cum aliis requiescunt.

f
g

F

ANNOTATA.

a Vulgo Drongene, olim Canoniorum cænobium fuit prope Gandavum; nunc est Præmonstratensium inde a seculo duodecimo.

b Noviomensi, ut infra dicitur. Sedit autem, juxta Sammarthanos, ab anno 937 ad 948 et ultra; et gratia valebat apud Arnulfum, qui ejus hortatu Blandiniense cænobium in paucis amavit, ornavitque beneficiis.

c Quen transmarinum nuncupant.

d Eadem vox occurrit in Actis S. Popponis abbatís ad diem xxv Januarii, ubi dicitur fuisse locus natalis istius Sancti, et esse regio Flandriæ, quæ Lisa, seu Lætia, aut Legia rigatur. Hic videtur accipi pro ea parte territorii Gandavensis, quam Legia præterfluit, quæque hujus celebritatis gaudio potissimum gavisæ olim fuerat, quando Sanctorum nostrorum corpora illac per monasterium Trunchinense

nense

EX MS.

nense, quod ad Legiam situm est, ad montem Blandinium, qui inter Legiam Scaldimque medius est, allata fuerant. Certe non nisi portionem intelligi agri Gandavensis, colligitur ex ipso, quo scriptor hic utitur, loquendi modo: omni enim Listrogaugio subjungit universum Gandense patrimonium.

e Haud absimile prodigium in relatione corporis S. Patris nostri Benedicti Floriaci evenisse

narrat Diedericus in suo libello, quem in seculi superioris (nempe quarti) parte secunda, pag. 243 edidimus; inquit hic Mabillonius.

f De S. Gudwalo ejusque huc translatione eginms vi Junii.

g De S. Bertulfo, ejusque eum S. Gudwalo translatione in montem Blandinium dictum est v Februarii; de sancta vero Amelberga x Julii.

D

DE S. MENELEO ABBATE ET CONF.

ORDINIS S. BENEDICTI

J. P.

IN MONASTERIO MENATENSI ARVERNIÆ.

B

E

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Loci conspectus, antiquitas; Sancti cultus, elogium, miracula.

ANNO
CIRCITER
DCCXX.Monasterii
Menatensis
situs, cujus
antiquitas

C

ex variis

Arvernica, notissima Galliarum provincia, et in duas partes sub eodem nomine, superiorem videlicet atque inferiorem divisa, in hac Septemtrionem ac Borbonensem provinciam versus habet monasterium in diœcesi Claromontana (de cujus patronis sanctis ac protectoribus, uti et de nobilissima ista urbe meminimus die 1 Julii ad Vitam S. Galli, ejusdem urbis episcopi) quod monasterium perantiquum est, et Ordinis S. Benedicti, diciturque solet, Menatum, antiquitas etiam Menate, vulgo Menat, inter fluvium, cui adjacet, Sicaulam, Seulum, Seulam (vulgo Sioule vel Sioule) qui biographo nostro Sivolis dicitur: et Bubulam vel Bulbulam (la Bouble) de quo idem biographus cap. 3. At de his vide notitiam Galliarum Adriani Valesii in voce Sicaula. Distat porro Menatum, Claromonte septem circiter leucis Septemtrionem versus.

2 Perantiquum merito dixi, utpote quia jam inde a seculo vi doctrinæ gratia in monasterium, cui Menate vocabulum est, mittitur S. Carilefus, post abbas Anisolensis, sicut dicitur in ejus Vita, Die 1 Julii a nobis edita, cap. 1. Perstat porro etiam nunc, teste Mabillonio in Observationibus præviis, postea citandis, hoc monasterium eidem Ordini hactenus addictum. Floruit eodem seculo inennte S. Avitus, abbas Miciacensis, in cujus Vita, ab auctore ferme coævo conscripta, et a nobis illustrata die xvii Junii, cap. 1 narratur ille in laudato monasterio monasticæ professionis jugum devote suscepisse. Gregorius Turonensis de Vitis Patrum cap. 12 memorat, quod Bracchio abba... Arvernum regressus... in monasterium Menatense, quod per incuriam abbatis intepuerat, ordinatur, ut scilicet ejus studio congregatio ipsa canonice

regeretur. Idem Gregorius in historia Francorum lib. 5, transiit, inquit, Bracchio, abbas cellula Menatensis.

3 Ex Vita S. Benedicti Anianensis, de qua infra, habemus, duodecim monachos ab isto Sancto illuc directos fuisse, constituto eisdem Andoario abbate; ubi et de insigni miraculo et arcanorum cordis perspicentia, dum Sanctus hoc monasterium visitaret; additurque, illud ipsi datum fuisse a Ludovico Pio imperatore. Meneleus item dicitur ibi jacere in corpore. Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum 801 a S. Benedicto Anianensi illud reformatum dicit; ad annum 812 a Ludovico Pio renovatum. Vide Theganum corepiscopum Trevirensis in Vita ejus apud Chesnium de Scriptoribus Gallicis tomo 2 a pag. 725. In Capitularibus regum Franciæ apud Baluzium tomo 1, col. 591, inter monasteria, quæ solas orationes debent pro salute imperatoris vel filiorum ejus, et stabilitate imperii, notatur in Aquitania monasterium Menadinii, hocce de quo hic, an aliud? Ex dictis manifesti erroris convincitur Jacobus Branche, Ordinis S. Augustini, qui in Vitis Sanctorum Arvernensium ac Velau-norum Anicii Gallice excusis anno 1652, ubi textit e-logium Sancti nostri a pag. 470, dicit, ipsum fuisse primum religiosum sæpe dictæ abbatie Menatensis.

4 Sanctus vero Meneleus de laudato monasterio adeo præclare fuit meritis, adeoque sapienter illud rexit, et in insignem evehit splendorem, ut illud ab ipso conditum et excultum dicatur; cujus tamen monasterii instaurator potius quam auctor dicendus videtur; quod jam tunc a seculo sexto exstitisse mox vidimus. Vetera Analecta laudati Mabillonii, anno 1723 recusa, inter excerpta ex instrumento visitationis, quam instituit Simon archiepiscopus Bituricensis, per provincias Bituricensem et Burdigalensem, ab anno 1284 et sequentibus, quod habetur ibidem a pag. 338, recensent ad annum 1287; Aprilis iv, die Veneris ad Chambarande, prioratum monasterii Menatensis, distantem 2 leucis a S. Gilberto. Item mense Maio xiv, die Mercurii apud Celville, prioratum de Menato. Inter loca autem, quæ laudatus Bituricensis non visitavit in

monumentis
eruitur.

F

Sancti erga
illud merita,
ejusdemque
prioratus.

ista

AUCTORE
J. P.

A ista visitatione, notatur prioratus de la Croisille et Douquart, qui in indice, istis *Analectis subnexo*, adscribuntur abbatiae Menatensi. Denique inter loca tum ab eodem non visitata occurrit prioratus de la Mongie, abbatiae Menatensis. De qua etiam *Sammarthani tom. 4. Galliae Christianae*, agunt, asserentes privilegia ejusdem, rescriptis summorum Pontificum Paschalis II, et Alexandri III confirmata esse.

Antiquus
Sancti cultus
ex sacris Pla-
stis vetustis,

5 Cultus Sancti valde antiquus est; idque ex eo constat, quod *Usuardus* nomen ipsius inscripserit suo *Martyrologio*, ita eum annuntians hac die: XI Kalend. Augusti, in pago Arvernensi, S. Menelei abbatis; in cujus genuino textu retineudus asseritur ex omnium fere codicum consensu, uti habes in *Observationibus ad Usuardum a nobis illustratum*. In *Hagiologio Franco-Galliae ac praesertim Aquitaniae*, excerpto ex antiquo *Martyrologio abbatiae seu parthenonis S. Laurentii Bituricensis*, apud nostrum *Labbeum* tomo 2 novae *Bibliothecae* pag. 701, iisdem pene verbis signatur: In territorio Arvernensi, S. Menelei abbatis. Ita illum prorsus referunt *Wion*, in *ligno vitae*, alique hagiologi *Benedictini Dorganius*, *Menardus*, *Bucelinus*; *Dorganius* tamen omittit locum depositionis.

ac recentio-
ribus cum
Martyrologio
Romano.

6 Aliorum recentiorum *Martyrologorum*, *Galesinii*, *Maurolyci*, ac *Felicii*, eadem hac die ipsum memorantium, coacervare nihil attinet annuntiationes. *Saussayus* in suo *Martyrologio Gallicano* inepte Sanctum honorat titulo martyris, pietate eertaminis gloriosi. Nec vero mirum accidit, adeo inter hagiologos convenire de die, quem ponunt; is namque fuit dies obitus juxta auctorem *Vitae*, quam edimus: nam animam felieem et beatam reportavit Domino, undecimo Augusti *Kalendario*; quo etiam die inscribi meruit *Martyrologio Romano* iisdem plane verbis, quibus ipsum retulit supra *Martyrologium Bituricense*. Addi his potest, quod in ordine divini Officii, cujus ecgraphum habemus, ad usum ecclesiae cathedralis *Claramontensis* pro auno, uti adscribitur, 1656, notetur cō. (commemoratio) *Menelai abb.*; et in apographo de festis propriis, quod praecedit, ponitur iterum: *Menelai abb. cō. De basilica in honorem Sancti aedificata in territorii Bituricensis oppido Monte Lucio*, crebrisque miraculis honorata, agetur postea inter Sancti miracula.

Producitur
Sancti clogi-
um e Bucc-
lino,

7 Non desunt antiqua monumenta sancti nostri Abbatis laudes complexa; quorum ratio haberi poterit inferius ex fragmentis *Vitarum* aliorum quorundam Sanctorum. Unicum quamquam recentius hic elogium transcribo ex *Bucelino*: *Meneleus*, regio ortus genere, rigorem deliciis hujus mundi omnibus; disciplinam monachicam principum licentia; paupertatem opibus; humillimum vitae institutum [ac] jure obedientiae jugum gloria et auctoritate, sed et imperio omni potiora habuit; cucullumque vile indutus, ex eo longe illustrior, quam ex purpura, auro, gemmis exsplenduit. Fundavit autem insigne ad honorem S. Martini in territorio Arvernensi monasterium, Menatense primum, ab eo exinde S. Menelei appellatum.

ubi narratur
miraculum;

8 In quo eum disciplinam monachicam ad exactissimum regulae sensum sanctissime plan-tasset, suoque exemplo firmissime solidasset, admirandis a Deo miraculis nobilitatus est; adeo ut illorum fama celeberrimus haberetur. Ea in-

ter, mortuum puerum precibus suis ad vitam prodigiosissime revocavit; daemone autem sanctissimi et admirabilis patris, inquit, nostri Benedicti exemplo, sola alapae inflictione ex obsessi corpore potentissime profligavit. Claruit regiae virtutis ut originis abbas anno Christi dcc. Ita *Bucelinus* ex *Vita*, uti addit, tomo 2 Sanctorum Ordinis; (quae an eadem sit cum illa, quam nos sumus daturi, an diversa, non habeo, unde definiam) *Galesinio* item, *Maurolyco*, *Menardo*, *Felicio*, *Baronio*, *Usuardo*, et reliquarum, inquit, rerum Galliae scriptoribus, etc., plura hic quidem auctorum cumulans nomina, sed adeo recentis auctoritatis, si solum excipias *Usuardum*, ut numerum per se faciant, non fidem. Ad rerum Gallicarum scriptores quod attinet, oportebat eos nominare, ut dispici posset, an et cujus essent notae, aetatis, etc.

9 Miraculum certe de puero Sancti precibus ad vitam prodigiosissime revocato, inter paucula miracula mox a nobis producenda non invenitur. Illud *Bucelinus* alicubi legerit vel in tomo 2, quem citat, Sanctorum Ordinis sui, vel alibi. Neque enim dubium est, quin S. Meneleus pluribus miraculis claruerit, si fidem habemus jam dictis occasione basilicae ejus num. 6. Porro librum de miraculis, qui post Sancti Vitae in codice Menatensi Ms. sequebatur, male digestum fuisse, affirmat *Mabillonius* in sua *Observatione* praevia eidem Vitae, Actorum Benedictinorum sec. 3, parte 1, pag. 404; ex quo proinde pauca dumtaxat se selegisse fatetur; reliqua, uti suspicor, vel ex toto vel maxima saltem parte judicans non satis digna, ut publicam lucem aspicerent.

cujus occa-
sione de ali-
is Sancti mi-
raculis, a
Mabillonio
suppressis,

10 Etenim quod laudatus auctor in narratione miraculorum non sit morose criticus et parvus, argumento est liber de miraculis et translatione S. Bertae, abbatissae *Blangiacensis*, quem integrum exhibet loco mox citato a pag. 454, et, quod notatu dignum, non longe post miracula S. Menelei, tametsi Sanctae encomiastes idem anonymus ac miraculorum scriptor, sicut praemisera pag. 451, fuerit ineptus, fabulosus ac mendosus; plus tamen in his, ut qui res ab aetate sua minus remotas narret, ad veritatem accedens, quam in aliis, quae de Sancta perperam conguessit, sicut ibidem indicat *Mabillonius*. Auctoris istius scriptionem illigat seculo decimo ineunti. An autem quae de isto *Mabillonius*, eodem fere modo dici possint de nostro circa miracula, non divino, cum totus nos lateat. Utcumque res se habeat, non de nihilo maximam miraculorum partem *Mabillonius* suppressit, paucissima inde delibans, adhibito etiam, prout par est credere, summo eorum delectu: adeo ut nos, ipsius exemplum secuti, necesse non putemus, in librum istum miraculorum ulterius apud Menatenses inquirere, quem putamus sine ullo Sancti aut eruditorum dispendio, ab Opere nostro excludi posse.

hoc loco dis-
scribitur.

§ II. Natales a scriptore Vitae perperam ordinati; tempus mortis; scriptor Vitae, et nostrum de eo iudicium.

Nunc hallucinationes quaedam auctoris Vitae circa sancti Abbatis natales indicandae et emendandae sunt: Origo, inquit, B. Menelei claro de fonte

Quamquam
de nobilissi-
mis Sancti
natalibus sa-
tis constet;

mana-

AUCTORE
J. P.

manavit. *Et mox idem repetens sic loquitur* : Claris ortus natalibus... antiquam nobilitatis lineam reddidit fulgore meritorum splendidam. *Hactenus recte biographus* ; quæ confirmantur ex *Vita S. Benedicti*, abbatis Anianensis et Indensis, a S. Ardono seu Smaragdo, ejus discipulo, seculo nono scripta, et a nobis edita die XII Februarii ; apud *Mabillonium* vero auctius excusa sec. 4 Act. *Benedict.*, part. 1 ; ubi in rem nostram apud nos cap. 7, apud illum autem pag. 209 dicitur, S. Meneleus regio de semine ortus. Atque hæc satis clara et certa sunt. At longe intricatior quæstio est, ad quem clarum nobilitatis fontem, sive ad quod regium semen natales isti reducendi sint, unde Sanctus originem traxerit.

genealogia
lumen ejus

12 Ex magna scilicet, ait noster biographus, imperatoris Heraclii prosapia. Quod sic probare conatur : Nam Heraclius imperator genuit Chobar et Modestum Jerosolymorum episcopum. Chobar autem Agor. Agor genuit Amanulfum. Amanulfus genuit Meneleum. At vero quomodo Sanctus atavum habere potuit Heraclium imperatorem ? Qui neque Chobar neque Modestum habuit filios ; uti liquet ex *Zonara* lib. 14 *Annalium*, ubi proles ipsius nominatim recenset. An autem Heraclius Africæ ac Lybiæ præfectus, Heraclii imperatoris pater, de quo idem agit *Zonaras*, intelligi liceat, viderint illi, quibus plusculum lucis in hisce tenebris affulget. Veriora fortasse sunt, quæ refert paulo post de Sancti avo, nomine Agor, et avia Raganilde, e quibus natus sit Amanulfus Sancti pater ; item quæ aliquibus interjectis subdit, inducens ipsum Meneleum S. Theofredo narrantem, quod patria Andegavensi, et villa sit natus Priscinia ; sed et patris nomen Amanulfi, et nomen matris Doculæ, etc.

perperam a
nostro bio-
grapho ordi-
nata

13 Veriora, inquam, fortasse sunt ista ; quæ aliunde possunt confirmari. Auctor quippe *Vitæ* laudati S. Theofredi, abbatis Calmeliacensis, apud *Mabillonium* loco citato pag. 480 (qui auctor, ipso iudice, non videtur scripsisse ultra seculum 10, ut vide sis pag. 476) inducit nostrum Sanctum cum Theofredo ita loquentem : Andegavensis ego, Meneleus nomine dicor, natus Amanulfo patre, vico Passiniaco, et Docula matre, sicut testatur uterque socius qui ibi aderat una cum ipso. In *Vita S. Vincentiani* confessoris, ab Heriuberto diacono, ejus præceptore scripta, ut asserit *Mabillonius* pag. 404, sibi que a Cointio commodata, agitur de Meneleo, filio Amanulfi, uti habemus ex fragmento *Mabillonii* inter annotata pag. 406. At quænam verum esse potest, quod Sancti nostri pater fuerit Amanulfus, tam manifestissime falsum est, quod noster biographus mox subjungit ; Præfatus, inquit, Amanulfus... sub temporibus Brunechildis reginæ, totius suæ parentelæ honestavit numerum, dum... procreavit... Meneleum.

castigatur.

14 Crassa enimvero personarum ac temporum combinatio ! Quomodo enim potuit Sanctus nasci sub Brunechilde, et quidem, uti paullo ante dicitur, in anno secundo, de quo infra, sub ista regina, Sigeberti regis Austrasiorum conjuge ; cum necdum forte natus esset Heraclius, imperator ab anno 610 ad 641 ; quem tamen supra volebat Menelei atavum exstitisse. *Sammarthani* supra citati eundem laud dubie biographum, ducem cæcum cæce secuti, in eandem pene parachronismi foveam prolapsi fue-

runt, dum dicunt Sanctum vixisse regnante Brunechilde, quæ abbatiam hanc, sicut addunt, multis bonis locupletavit, ut fertur in veteri legenda Ms. de miraculis hujus Sancti.

D

15 Annus mortis Sancti non facile, ætas vero commodius utcumque definiri potest ex personis, ipsi synchronis. Vixit porro cum eo S. Bonitus, episcopus Claromoutanus, cujus Acta a nobis illustrata sunt die xv Januarii, in quorum *Commentario* prævio disseritur de ejus ætate ; nos autem, biographo ibi non prodente tempus cathedræ aut mortis, illum posuimus initio seculi 8 ; et *Mabillonius* in Act. *Bened.* anno circiter 709 eum innectit ; vide sis notam ejus sub calcem *Vitæ*. Præter lumen occurrunt : S. Theofredus abbas Calmeliacensis, cujus Vitam dedit idem auctor, ad annum 728, apud nos autem die v Junii ; S. Genesius, comes Arverains : uterque Sancto nostro synchronus ; cujus ultimi epocha a nobis signatur ante annum 740.

Ætas Sancti

16 Adde S. Vincentianum (saint Vians, aut Viance) qui erat familiarissimus beati Viri Menelei in omnibus, teste nostro biographo, et quem *Castellanus* in *Supplemento* ad suum *Martyrologium universale* ad diem II Januarii vocat discipulum S. Menelei, signatque versus annum 730. Sanctus iste ob defectum notitiæ a nobis tunc laud dubie omissus, locum habere poterit in nova editione ejusdem mensis, ac Vita ejus dari, si obtineri poterit. *Mabillonius*, qui illam præ oculis habuit, in notis ad S. Menelei Vitam observat, eum supervixisse S. Vincentiano, qui anno, inquit, xv Chlotharii regis decessisse fertur ; quod, sicut recte observat, stare non potest. Chlotharius, hic designatus, istius nominis tertius, juxta *Pagium Clodovæo II*, regi Neustriæ et Burgundiæ, qui obiit 656 post hebdomadam secundam Novembris, successit ; fuitque juxta ipsum rex Austrasiæ, atque adeo totius regni monarcha ab obitu patris usque ad 660 post xxv Julii, et e vivis excessit sub finem anni 670. Juxta hanc itaque rationem temporum a *Pagio* ordinatam illud stare non potest ; quia oratorium S. Boniti, qui non nisi anno vigesimo post Chlotharii tertii mortem, sicut observat *Mabillonius*, episcopus fuit, adisse memoratur.

ex personis

E

17 Consuli tamen possunt annotata nostra ad caput 11 *Vitæ* istius præsulis littera b, ubi diximus, difficile esse tempora ejus apte definire. Et vero ipse S. Bonitus monasterium Menatense dedicavit, si S. Menelei Vitæ credimus, et Sanctum clericum, id est monachum fecit ; ut habemus indidem, antequam Vincentianus e vivis discederet. Nos itaque cum *Mabillonio* S. Menelei obitum, dum tempora adeo perturbata sunt, certioraque argumenta non suppetunt, innectimus anno circiter 720, ante annos octo, quam S. Theofredus abbas martyrio est affectus ; de Vincentiano autem, quem idem *Mabillonius* alligat anno 15 Childeberti regis, videri poterit alias ; ne quid hic loco non suo præpropere definianus.

ei synchronis
determina-
tur.

F

18 His ita superius circa S. Genesium, Alverniæ comitem positis, intelligitur hallucinatio laudati *Branchii*, dum eundem Genesium inter nostri Sancti brachia ex mutuo pacto exspirasse memorat ; adde, quod in *Officio* ex *Breviario capituli Camaleriensis*, dicto die v Junii a nobis prolato, dicatur, iste sanctus Comes Mœnati cœnobii reditus munifica liberalitate (auxisse) nec minore pietate

hallucinante
alicubi Bran-
chio.

S. Mc-

A S. Meneleo, ejusdem abbati morienti adfuisse.. et a Saviniano... B. Menelei successore, sepulturæ traditus esse.

Scriptor Vitæ ignotus, crebris hallucinationibus usus,

19 Scriptoris Vitæ Sancti nomen, ætas, institutique professio prorsus incerta sunt, quia nec ab ipso sunt memorata, nec ab aliis ea scimus aliunde eruta.

De se quidem ipse mentionem facit cap. 5, num. 47, sed adeo obscure ac tecte, ut vel sic non minus nos lateat, quam si nullus meminisset. Sic enim dicit : Quantis autem laudabilioribus virtutum operibus eum honoraverit omnipotens Deus, manentem in officio clericatus... deliberamus.. scribere, ut memoriam SCRIPTORIS SUÆ VITÆ dignetur isdem B. Meneleus conscribere in sui memoriale. Satis remote ac diu post sancti Abbatis obitum scripserit; quia adeo male coherentes ac crassos errores commisit circa Sancti originem, et ætatem reginæ Brunichildis, uti vidimus; quam et pluries postea æque inepte in scevam producit, bene magnam suæ scriptionis partem hallucinationibus contaminans; unde fiat, ut tum ea, quæ ibi magno conatu narrat, maxime nugatoria; tum pluro, quæ alibi in decursu, sublestæ fidei ac suspecta; tum denique tota narrationis series adeo magnis incommodis laborans, e numero genuinorum Actorum eliminanda videantur, nisi ubi et quatenus meliorum scriptorum auctoritate stabilitur, quibuscum consentiat.

ac proinde aliunde stabilienda facta, quæ narrat.

20 At, ne quis severiorem me, quam par sit, Actorum judicem deputet, juverit aliorum super his crisis depromere. Mabillonius in Observationibus Vitæ præviis, nonnullis eam mendis respersam arguit circa genealogiam ejus, et facta, quæ in ipsa referuntur de Brunichilde regina; recte addens, haud penitus rejiciendam videri, maxime cum in plerisque consentire eam asserat cum Vita S. Vincentiani superius laudata. Idem censet Ludovicus Bulteau in Compendio historię Ordinis S. Benedicti, Lutetiæ Parisiorum Gallice edito, anno 1684, tomo 2; ubi a pag. 242 Acta S. Menelei breviter recenset. Novus legendista Gallicus traducit ea tamquam plane vitiosa, nihilque habentia auctoritatis, nisi quando concordant cum aliis certioribus et notioribus auctoribus, nimirum B. Ardane Smaragdo in Vita S. Benedicti Anianensis, Herimberto laudato, et biographo S. Theofredi. Et quandoquidem tres istæ Vitæ, non secus ac tres bases sunt, quibus nostra, quanta quanta est, superineumbit; visum est nihil a nostro instituto alienum fore, si fragmenta quædam ex illis corraderem, quibus nostra confirmetur, parum aut nihil se sola auctoritatis merita.

C § III. Vita auctoritatis indiga aliunde stabilitur; quædam in ea corrigenda notantur.

Aliunde stabiluntur, quæ noster biographus narrat: de Sancti natalibus,

Clarissimi natales S. Menelei, uti et nomina parentum aliunde jam supra stabilita sunt ex Vita S. Theofredi; ubi hæc Sanctus noster subjungit de sua pueritia : Cum vero jam septimum ætatis primæ tetigissem annum, potenti Deo devovi castimonium, quod dum vixero, ipso juvante, non faciam irritum. Puerilem Sancti ætatem pluribus adornat Vita nostra capite 1, in quo satis etiam diserte dicitur vovisse castitatem; nam indicat hoc

Tomus v Julii.

biographus per τὸ divino sponsalio consecratum penetrare; et infra plus semel. Pergit Meneleus in Vita Theofrediana : Heros, inquit, vero quidam Barontus, nimium nobilitatis genere ac divitiis fultus, suadebat mihi legitimos filiæ amplexus, patre quoque meo præbente adsensum. Sed animadvertens, quod devoveram, omissis parentibus et relictâ patria, sicut ipse vides, peragro deserta, assidue tamen quærens, qui me litterarum instruat dogmata, ut cum tempus advenerit, divino studio possim vacare. Hæc ibi; quæ in substantia etiam refert ibidem noster biographus; at recusatas a Sancto nuptias adjunctis quibusdam circumscribens, de quibus ipse viderit. Herimbertus diaconus in Vita S. Vincentiani apud Mabillonium in notis ad Vitam nostram sic habet : Barontus filiam suam, Sensam nomine, Meneleo filio Amanulfi desponsavit. Cumque dies nuptiarum advenisset, Meneleus pro Deo conjugium respuens, partibus Arvernensis cum duobus domesticis pergens, in Vaveris silva super fluvium Siulo eremum concupivit.

22 Cui Theofredus, inquit rursus ista Vita : Ipse, et tui socii mecum pergite, quoniam satisfaciam desiderio et petitioni vestræ. Quibus confirmantur ea, quæ narrantur in Vita num. 9, de Saviniano et Constantio. Sancto nostro in fuga ex patria sociis; in Theofrediana hic tacite quidem, sed paulo post expresse nominatis. Lætus ergo Meneleus, subdit eadem Vita Theofrediana, pro tanto munere efficitur, et virum sanctum ad Calmiliacensis cœnobii patrem Eudonem usque prosequitur; quem ille, sicut innotuit Theofredus, benigne suscepit, et perfectioribus viris educandum præbuit; sociis vero suis Saviniano et Constantio per ejusdem monasterii tuguria cibaria præbere jussit. Quæ satis congruunt in substantia cum Vita nostra num. 13 et 14. Theofrediana autem sic prosequitur : Per septem quoque annos B. Meneleus ibidem instruitur, et utraque eruditione, divina et litterali roboratur; satis denuo conformiter ad Vitam nostram num. 16.

23 Audiatur rursus Theofrediana : Elapso vero prædicti cursu temporis, ultima sub requie cujusdam noctis... æthere lapsus angelus, his eum soporatum in oratorio verbis est aggressus: Cum sodalibus, qui huc tecum advenere, ad locum, ubi beatissimum Theofredum invenisti, revertere; et ostendam tibi, quid te oporteat agere. Expergefactus itaque Meneleus, B. Theofredum expectiit, et supernos visus ac monitus angelicos fideliter protulit. Quod postquam religiosissimo patri Eudoni innotuit, immensas Deo pro cœlesti visione grates dedit, et convocatis Saviniano et Constantio, supernæ committens eos pietati, in pace abire permisit. Atque hæc ibi restricte; quæ pluribus expandit noster biographus, addens aliam insuper angeli apparitionem, monentis Sanctum de ædificanda domo orationis; quæ secunda apparitio iterum confirmatur ex Vita Theofrediana, ubi sic legitur :

24 B. Menelei veredarius subito paret ante faciem (Theofredi) sanctos ferens apices, et continuam orationem : Suscipe, inquit, sanctissime pater, precantis verba filii, et quem divino quondam satiasti ubere, ne differas consolari. Accelerera ergo concitus... His dictis, surgit ocius, ac

AUCTORE J. P.

E de fuga, vitæ instituto,

apparitione angelica una

F

et item altera;

AUCTORE
J. P.

parans omnia, indicto sub itinere est positus. Cumque pervenisset ad Vallem-Vaveris... invenit virum Dei Meneleum, ibidem orationis ædificantem domum. Quo viso, post sanctos amplexus et pacis oscula, percontari cœpit Theofredus prospera et incommoda. At ille referens, quod digressus Calmiliacensi cœnobio abactæ noctis cursu sub medio... ab angelo monitus fuit, ut ibi pararet domum summo rerum Auctori. *Biographus noster mox narrare occipit suis historiam cum septem porcellis, a num. 19; an et quam vere, ignoro, quoniam in hac re illum alterius auctoritate scriptoris fulciri, non comperio.*

et aliis quibusdam factis,

25 Sequitur in historia de matris, sororis ac sponsæ S. Menelei adventu in Arvernensem solitudinem, ubi perfectius vitæ institutum amplexæ fuerint. De sponsa quidem hoc videtur indicare Herimbertus diaconus apud Mabillonium in notis citatis, ita loquens: Postea Sensa, amore spirituali succensa, ipsum est subsecuta. Proxima est ira Baronti, Sensæ patris; qui hac de re certior factus, Sanctique necem spirans, ac vindicta æstuans, coadunatis ducentis quadraginta tribus militibus aggreditur... S. Meneleum perquirere. Jamque Exandonensis pagi fines intraverat, etc. Quæ mitius Hermenfridus (imo Herimbertus, ni fallor) in citatis notis sic exponit: Hæc autem Barontus, audiens, contristatus est valde, et præcepit omnem familiam suam et equos simul in Exandonense territorium egredi. Ipse vero cum Vincentiano nobiliores domesticos adsumens, itinere arrepto, ad ipsum pervenit locum, in quo vir Dei Meneleus in sua morabatur simplicitate.

quæ atibi majore cum simplicitate ac verisimilitudine,

26 Si autem nostro credimus biographo, medias catervas, Christi armatus præsidio, fortis Meneleus irrupit, et inter inimicas hostium catervas invincibilis stetit. Et post alia, quibus narrationem in longum extrahit, Barontum voluisse Sancti caput amputare affirmat, cæcitate ac manuum contractione punitum. Verum illa longe aliter, ac majore rursum cum simplicitate enarrat Herimbertus: Cum, inquit, ad Meneleum venisset Barontus, cupiebat eum revocare, et dicebat: Menelee, accipe filiam meam uxorem. Et ille noluit. Hæc autem Barontus audiens, nimium efficitur tristis. Manu enim extensa voluit illum apprehendere, et secum deducere; nutu autem Dei actum est, ut manus cum brachio rigesceret, cum qua eum tenere volebat... Menelei oratione completa, Barontus efficitur sanus. Aliter, inquam, ista narrat Herimbertus, et majore cum simplicitate ac veri similitudine.

atque aliter aarrantur.

27 Res autem post sanationem Baronti gestas, ac munera ob hanc causam Sancto oblata memorat noster a num. 39; quæ Herimbertus alio modo expedit, his verbis suam narrationem prosequens: Tunc autem Barontus obtulit ei munera... Ipse vero diluculo consurgens, Savinianum secum habens, itinere arrepto, regressus Exandonense, in Avolca curte tunc super ripam Viseræ fluminis ecclesiam ædificari jussit, misitque Genesium sacerdotem ad episcopum Lemovicensem, Rusticum nomine, ut ex sua parte illum rogaret, ut reliquias ex episcopali auctoritate dirigeret, qualiter locus supradictus vel ipsa ecclesia in honore ipsarum reliquiarum dedicanda foret. Barontus, acceptis reliquiis, commendavit eas Vincentiano,

præcepitque ei, ut eas Saviniano sacerdoti deferret, et in templo, quod tunc ædificabatur super ripam Visceræ in loco Avolca complantare faceret. Savinianus autem acceptis reliquiis, sub cuius nomine essent, nullatenus interrogavit, etc. Vincentianus in regressu, ad oratorium sancti pervenit Boniti, etc. Nullum apud Sammarthanos inter episcopos Lemovicenses Rusticum invenimus; nullum item S. Meneleo synchronum in catalogo satimendoso Bernardi Guidonis, episcopi Lodovensis, circa annum, sicut prænotatur, 1320 composito, ac typis edito apud nostrum Labbeum tomo 2 novæ Bibliothecæ Mss. librorum a pag. 265. De reliquiis supra memoratis dicitur paulo post.

28 Noster biographus num. 46, Meneleum, inquit, ad clericatus elegerunt officium, et a capite ipsius recidentes capillos, eum enumerarunt inter Dei filios. Et mox subdit: Meneleus clericatus suscepit officium. Atque ex his aliud habemus nihil, quam clericum fuisse Sanctum, sive monachum tantum, qualis supra fuisse indicatur; ubi dicitur, ab Eodone susceptus... in congregatione fratrum, cœpit exemplar bonorum omnium esse, et nondum recisa cæsarie capitis, præmonstrabat rebus et operibus mortificationem carnis. Et vero per clericum intelligi interdum monachum, habemus ex Glossario Cangii Latino-barbaro; et supra vidimus, a Mabillonio vocem clericus in ista significatione Sancto nostro aptatam fuisse. An is ergo ad altiorem gradum non ascendit? Equidem existimo, non monachum tantum, et præterea stricti nominis clericum eum exstitisse, sed etiam sacerdotem; quantum innui videtur in Vita S. Theofredi, abbatis Calmiliacensis laudata, in qua loco citato pag. 481 dicitur: Eusebius supervenit, Arvernensis episcopus, quem S. Theofredus benigna efflagitat oratione, ut Menelei comam consecret ac detondeat; itaque sub genere regali et PONTIFICALI moraliter eum vivere edoceat.

Videtur Sanctus non tantum clericus,

29 Et his certe verbis laudatus supra Ludovicus Bulteau in nota marginali ad Vitam Sancti, quam contrahit: Videtur, inquit, indicari, S. Meneleum non tonsuram dumtaxat accepisse, sed sacerdotio initiatum fuisse. Quamquam vi istorum verborum id certo affirmari posse, nobis non satis clare appareat; præsertim si vera sint, quæ noster biographus refert num. 54 de sancto nostro Abbate: Audoënum ad quemdam honestatis et bonitatis presbyterum, nomine Leopasium... transmisit; cui mandat, ut ad monasterium ejus veniat, eosque Deo et spiritui ejus offerendo sacras hostias, commendare velit... Ad perficiendam igitur mandatæ caritatis obedientiam velocius sacerdos Dei Leopasius suam repræsentat præsentiam. Opus enim divinum peragit, et fratres in omnipotentis Dei servitio ardentiores facit. Suspicio, Sanctum non jussurum fuisse, ut alius accerseretur sacerdos, qui pro sua familia ad aram faceret; si aut ipsemet sacerdos, aut quisquam e suis id pii officii genus præstare potuisset.

sed etiam sacerdos fuisse.

30 En tibi nunc drama satis longum, absurde commentitium et ineptissimè fabulosum, quod exhibet noster biographus a num. 50, ubi repetita denuo hallucinatione, Brunichildem reginam S. Meneleo synchronam facit, varios utrique appingens eventus, qui, super fundamento adeo manifeste ruinoso innixi, non possunt non corrui. Itaque quidquid sub hac

fcitilia

Biographi parachronismus perstringitur.

A *factitia narratione lectori obtruditur, tamquam ἀσύντακτος et ἀδιόρθητος expungi debet. Parachronismum hunc recte etiam notavit Cointius in Annalibus Francorum ad annum 696, num. 29. Circa ea, quæ noster subnectit de reliquiis, a Baronio petitis et impetratis, jam nonnulla protulimus superius num. 27 ex Herimberto, qui in iis, quæ idem noster biographus narrat num. 61, cum eodem consentire notatur apud Mabillonium in notis pag. 421.*

§ IV. Vitæ exemplaria observationibus illustrata; miracula.

Observanda quædam circa Vitam, quæ a nobis datur;

B *Vitam hanc, quam damus, duobus libris descriptam ab auctore anonymo, incertæ ætatis, primus, quantum scimus, in lucem typis protulit Mabillonius ex Ms. codice cœnobii Menatensis, Act. Bened. sec. 3, part. 1, a pag. 404, pauculis observatiunculis præviis in eam usus; in quibus indicot, post dictam Vitam sequi in Ms. codice Menatensi librum de Miraculis ejusdem Sancti, male digestum, de quo supra diximus. Porro Vita eadem aliquot hiatus habet, notatos in textu per τὸ, etc. Ad hæc desideratur libri secundi caput 8. Laudatus Vitæ editor eidem adjecit notas, quibus nos in rem nostram et usi sumus jam nunc, et usuri sumus postmodum suis locis. Vitam hanc haud vidit Wion, imo ne quidem eam alicubi exstare novit, ingenue fassus, res Sancti gestas, rationemque temporum se ignorare. Plusculum scivit Menardus, in Observationibus ad suum Martyrologium dicens, inter paucula olia, quæ ibi notat, ejus Vitam exstare duobus libris conscriptam. Vitam etiam aliquam novit Bucelinus, quam, ut supra diximus, citat. Præter memorotum Ludovicum Bulteau, qui Vitæ compendium edidit, Vitam quoque collegit ac digessit omnium novissime legendista Gallicus, a pluribus fabulis expurgatam.*

aliudque apographum,

C *32 Habemus apographum, continens Vitæ fragmentum, ex Ms., prout eidem annotatur, D. du Chesne, cosmographi regis Christianissimi. Adscribitur insuper eidem nostro apographo exstare hæc Vita apud F. Thomam Aquinatem de S. Joseph, Disceatatum Parisiis. Cointius loco designato, num. 27 et sequentibus gesta quædam S. Menelei in compendium contraxit, recte judicans, diversum a Vita, duobus libris conscripta, fragmentum reperisse ac publicasse Labbeum in collectione rerum Aquitanicarum tomo 2 Bibliothecæ citatæ pag. 591; quod eum dieto nostro apographo consentit. Verum historiam istam minime esse integram tum ex primo obtutu patet, tum eruitur ex Savarone in Originibus Claromontanis pag. 154, et 157.*

fabulis plenum,

33 Sive vero hæc ex Vita supra nominata fuerit extracta, sive alterius alicujus sit compendium, eodem crassissimo laborat parachronismo, quod Brunichildem reginam Sancto synchronam faciat. Porro quanta quanta fere est narratio ista (quæ brevis eerte est) nihil pene continet præter fabulosam texturam, ex factis et dictis istius reginæ et S. Menelei, seu potius ex illius apographi auctoris vel alterius, quem præ oculis habuit, somniis compositam, et paulo ante a nobis in Vita castigatam, tametsi illa res aliter commemoret. Ita porro Ms. nostrum incipit: Beatus igitur Meneleus relicta uxore sua,

Barnuti ejusdam filia, vitam solitariam expetiit. Sic vero finitur: In circuitu cellæ nostræ licentiam dedit (Brunichildis) ampliandi, quantum nostra necessitas suppetit, et terminos designari, et villam Sigole, quam ad proprios sumptus habebat, nobis largita est, monachis utique Benedictinis, e quorum numero se fuisse, non obscure scriptor iste hic indicat.

34 *Mirocula laudata, quæ Mabillonius ex libro miraculorum S. Menelei excerpserit, et post Vitam edidit, quia paucula dumtaxat sunt, hic commode transcribentur. Sunt itaque sequentia: Quidem vir, nomine Robertus, a partibus veniens Turonicis, quem binis pene lustris contraxerat podagrica infirmitas gravis, veniens ad vicum, cui antiquitas nomen indidit Menate, post nocturnalem synaxim, salutem recuperare meruit. Quædam femina lumine oculorum privata ex vico Carcentonio nata erat, in quo sanctæ Dei Genitricis adoratur virtus. Excubans igitur hujus ad aulam diebus noctibusque, cum lumen, quod quærebat, ibi nequiret obtinere, pergit ad aliam basilicam perpetuæ Virginis, nuncupatam ab omnibus Aurea-valle. Deinde venit ad vicum Menate; ubi sanitatem diu optatam adeptam est. Idem experta est Kerildis nomine, quædam cæca, Parisius civitate nobilissima orta.*

35 *In quodam oppido, sito in Bituricensi territorio, quod Mons-lucio communi vocabulo nuncupatur a tempore prisco, quædam habetur basilica in B. Menelei honore ædificata, crebrisque miraculis ejusdem corusca seu meritis fulta. Referunt ipsius oppidi incolæ; si quispiam hominum ibi præsumeret juramentum a quolibet vi accipere, egredi haud impune. Et quidem infra hujusce habitaculum ecclesiæ miles quidam, nomine Dagobertus, temere est ingressus, tenens quemdam homunculum violenter captum: nam erat avidus deprædator rerum. Sicque accedens ante venerabilem S. Menelei aram, cœpit compellere prædictum captivum proterve jusjurandum facere sibi supra ejus altare Sancti. Tunc iisdem captivus quamquam vinctus, præstolans talis exactoris obsecundare præceptis, tetendit dexteram adversus prædictum altare; coactor vero Dagobertus officium omnino amisit linguæ, etc.*

36 *Turones, urbs est Galliæ notissima, cujus territorium supra designatur, in qua obiit S. Chlotildis regina; vide tom. 1 Junii pag. 297. Pro vico Carcentonio, suspicor scribendum et intelligendum vicum Carentonium (Charenton) qui jacet in Borbonensi provincia ad Milmandrum fluvium non procul a fano S. Amandi. Aureavallis sub nomine Orcival notatur in territorio Claromontano. Parisius pro Parisiis more antiquitus receptissimo hic ponitur, de qua efformatione obiter dictum inter varias lectiones ad Usuardum illustratum die 11 Januarii. Mons-lucio (Montluçon) exhibetur a mappis geographicis in provincia Borbonensi ad Carum fluvium versus ducatus Bituricensis limites, saltem prout illi hodie in mappis notantur. Reliquum est, ut nunc subdam Sancti Vitam, eodem prorsus modo, quo ea legitur apud Mabillonium; nisi quod in nova capita ac titulos more nostro distributa sit. Antiqua etiam capita assignabuntur post prologum, indicoto insuper pristino eorundem loco per numeros Romanos, qui in decursu ad marginem notantur.*

AUCTORE
J. P.

Miracula
apud Mabillonium edita
quoniam
pauca sunt,

E

hic recensetur,

F

cum notis.

d Nupsit Sigeberto juxta Pagium anno 567; regni regimen ei tribuit noster Daniel citandus, ad annum 596. De utrius hic epochæ anno secundo est sermo in hoc parachronismo?

D

VITA

AUCTORE ANONYMO, INCERTÆ ÆTATIS

Antiqua Vitæ divisio.

Ex Ms. codice cænobii Menatensis edita apud Mabillonium inter Acta Sanctorum Ordinis Benedicti seculo tertio, parte 1, a pag. 404.

PROLOGUS.

a
Exponit au-
ctor claram
Sancti genea-
logiam.

B

c

C

d

Oriago beati Menelei *a* claro de fonte manavit, ex magni scilicet imperatoris Heraclii prosapia *b*. Nam Heraclius imperator genuit Chobar et Modestum, Jerosolymorum episcopum. Chobar autem Agor. Agor genuit Amanulfum. Amanulfus genuit Meneleum. Quodam itaque tempore exiit vir religiosus Modestus pontifex ab urbe Jerosolyma, habens comitantes Chobar et Agor secum, Romamque progressi causa orationis, ac ad beati Petri basilicam expedierunt occursum *c*. Eadem nocte molestia corporis gravatus Modestus episcopus vitam finivit. Tunc Chobar et Agor perrexerunt cum magno comitatu usque ad urbem Turonensem. Quo cum devenissent in ecclesiam B. Martini, spiritalia petierunt fomenta. Post spatium vero temporis in eundo latrunculi irruentes, mente nefanda injecerunt in eos manus, et gladio exstinxerunt; tantumque Agor a consortio patris et fratrum orbatus solus remansit. Qui prostratus mente cœpit amarissime flere; tamen suffultus præsidio divino, robore accepto, fortis fuit in bello. Tunc consolator supernus, nolens famulum suum nimio cruciari mœrore, misit ei virum Arimundum nomine, qui eum cœpit blandis sermonibus consolari, dixitque ei: Noli contristari nec mœstus esse, sed mecum perge in partes Andegavi urbis illustris, daboque filiam meam uxorem nomine Raganildem; ac ditabo divitiis magnis, ut simul fruamini bonis. Itaque Agor in conjugio ducta uxore Raganilde, genuit ex ea filium nomine Amanulfum, qui accepta Docula nomine genuit Meneleum, in quarta feria in primo, in anno autem secundo sub regina Brunichilde *d*.

ANNOTATA.

a Mabillonius Gallice ipsum vocat S. Menelée; qui vulgo variis locis dicitur S. Mauvis et S. Manevieu, teste novo legendista Gallico.

b Fabulosam hanc genealogiam castigavimus supra, in Commentario prævio.

c Auctor mox ita inepte fabulosus, nullam et hic fidem meretur, uti nec in sequentibus toto hoc pene prologo, uti jam præmonuimus.

Prologus auctoris, in quo genealogia Sancti præmittitur.

Incipit Vitæ LIBER I.

Caput I. Meneleus nobilis, Deo septennis servire cogitat.

II. Qualiter Barontus ei filiam suam copulare voluerit.

III. Qualiter ab Andegavensi patria aufugerit.

IV. Quomodo eos beatus vir Theofredus suscepit.

V. Qualiter ab abbate sit susceptus Eodone.

VI De trina vocatione angeli.

VII. De insperato adventu feræ suis.

VIII. De adventu matris, sororis et conjugis suæ.

IX. Quid ex matre, sorore et conjuge fecerit.

X. Quod ad vallem Vaveris repatriaverit.

XI. Qualiter beatus Meneleus Baronto nuntiatu fuerit.

XII. Quod ad Virum Dei perquirendum Barontus venerit.

XIII. Allocutio Baronti ad virum Dei Meneleum.

XIV. Quod sanctum Meneleum voluit occidere Barontus.

XV. Quod consilium ei Vincentianus dederit.

XVI. Legatio Saviniani ad Virum Dei.

XVII. Quod Barontus visum receperit.

XVIII. De sanitate manuum Baronti.

XIX. Quod Leopasium ad se facit venire.

XX. Quibus rebus honoravit sanctum Meneleum Barontus.

XXI. De bono consilio Heliæ militis.

XXII. De incensione hujus monasterii.

XXIII. Quomodo sanctus vir Meneleus sit factus clericus.

LIBER II.

F

Caput I. Dedicatio ecclesiæ in honorem sancti Martini.

II. Quod multos ad Deum converterit.

III. Quod apud Brunechildem reginam sit accusatus.

IV. Qualiter sanctus Vir ad reginam venerit.

V. Responsa sancti Viri.

VI. De Leopasio presbytero.

VII. Quod beatus Vir sit comprehensus et ligatus.

VIII. Quod nutu Dei sit disligatus, et inimicus cæcatus et contractus.

IX. De quadam dæmoniaca sanata.

X. Quod officium linguæ Brunechildis recipit.

XI. Qualia dona S. Meneleo Brunechildis donat.

XII. Quod B. Savinianum in Exandonensi transmisit pago.

XIII. De insinuatīs reliquiis.

XIV. De visione angeli.

XV. De obitu beati Viri.

CAPUT

A

CAPUT I.

Sancti natales, educatio, progressus in virtute; fuga nuptiarum, colloquium cum S. Theofredo.

LIBER I.
CAPUT I.Illustres
Sancti nata-
les

B

bona educa-
tione

C

ac virtutum
splendore or-
nati.

Claris ortus natalibus B. Meneleus antiquam nobilitatis lineam reddidit fulgore meritorum splendidam. Hic ex illius Heraclii imperatoris genealogia descendens, patrem habuit nomine Amanulfum, qui et atavum habuit ipsum Heraclium imperatorem. Hujus itaque B. Menelei prædictus pater Amanulfus genitorem habuit nomine Agor. Is ab Jerosolymis ob amorem Dei B. Martini Turonis expetens suffragia, post aliquantos dies Andegavis pagi propinquos pervenit ad terrarum fines : ubi sicut vir nobilis nobiliter deducens vitam, et nobilem copulans sibi Raganildem in conjugio conjugem, ex ea genuit jam dictum Amanulfum, B. Menelei patrem inclytum. Præfatus autem Amanulfus non degenerans ab inclyta parentum serie, sub temporibus Brunchildis reginæ, totius suæ parentelæ honestavit numerum, dum per misericordiam Dei procreavit verum amicum Jesu Christi Meneleum : qui relinquens patrem et matrem, vovit se Domino servituum semper.

3 Is igitur B. Meneleus in utero matris suæ spiritu Dei præventus et septemplici meritorum dono adhuc septenni numero annorum munitus, sub disciplina illa se totum constrinxit, de qua dicitur : Beatus vir qui portaverit jugum a juventute sua. Hoc cœlesti magisterio edoctus, infantiae suæ vias magistravit sibimet institutis senilibus, et ut bona terra centuplicatum fructum reddidit, dum euangelici sermonis auditor et factor promptus exstitit. Nam relinquens patrem et matrem adhuc septennis temporaneus, pius infans pio studio ecclesiarum vicinis adærebat januis. Uno autem dierum, pater ejus Amanulfus audiens quod in tali se studio exerceret attentius, et quod quasi quidam sapiens architectus devovisset velle se servituum Domino, retrahi eum a tali opere præcepit, virgis quoque vapulari sapientem divinum inscius secretorum divinarum mandavit, indixitque ei, ut ad domum propriam rediens carnalem matrem non relinqueret, donec ipsa ultimum diem communi omnium viventium morte susciperet.

4 Post perpressos itaque virgarum ictus, paternæ comminationis auditos minatus B. Meneleus ad matrem rediit, qui in omnibus secundum Deum parentibus et extraneis obediens fuit. Dum autem hoc tale negotium audivit mater, non solum ab ipso pio infante Meneleo, sed etiam ab ipso patre Amanulfo, præfuturos sanctitatis gradus filium divinitus intellexit inquirere, et ad hos consequendos præcordiali filium firmavit benedictione. Multiplicabantur ei laudabilis animi qualitates secundum multiplicatas dierum volubilitates, et quorundam antiquorum adhuc puerulus transcendebat senium quadam magistrati gravitate morum.

5 Cum autem B. Meneleus ad illum pervenisset ætatis terminum, quo transitorio modo conjugii deberet accipere onus laboriosum, plurimi quique nobilium eum expetebant, et ut eis generis pactum conservaret accepta uxore attendebant. Sed illud puritatis, castitatis, et innocentiae animal cordis sui divino sponsalio consecratum penetrare pati non potuit, ut morbidi conjugii offuscari in tenebris vellet. Inter alios autem quidam aderat nobilitatis magnæ et spatiosæ potestatis, nomine Barontus *a*, qui pro tali negotio perficiendo ad beati Viri patrem Amanulfum Prisciniaci *b* villa venit quantocius. Non sperans etenim erat, ut filiae suæ despiceretur uxorius amplexus quam nobilitabat et parentum clara speciositas, et ampla divitiarum numerositas.

6 Beati itaque Menelei pater Amanulfus filio suo suadet, ut super filiae Baronti conjugium inclinet voluntarium animum et præparatum honorem ne differat, quem sic insperatum aridens fortuna præparat. Super hoc etiam tale negotium voluntas matris inquiritur. At illa, quæ satis bene manebat conscia boni secreti Nati, respondit, non se sperare, ut umquam esset voluntas Menelei filii se oblectamento carnalis conjugii velle irretiri : quia adhuc dum esset septennis annorum, sic voluntarius invigilabat ad januas sanctæ orationis. Hujus denique sapiens consilium valde reddidit animum Amanulfi turbidum, vel quia ad præoptatam talis conjugii copulam non se posse inclinare filium diffidebat, vel quia hoc prædivinare matrem eam pro certo audiebat. Inflammatus itaque pro responsione matris, eamdem perculit pugno in maxillis, non ad ipsam pertinere susurrans tale negotium, ad quod pensabat posse præparare in proximo tempore Filium.

7 A voluntate deinde patris B. Menelei Barontus ille, cujus filia respuebatur, non discordans, et anulum, quo filia ipsius desponsari eligebatur, pio Meneleo remonstrans infinitis bonorum opibus ditari eum repromittit, et omnium suarum rerum post se primatum posse tenere prædixit. Sed ille, quem zelus stabilitæ perfectionis obdurabat, nec promissionibus, nec persuasionibus aurem perficiendi conjugii accommodare poterat. Unde exasperati cordis valde amaricatus B. Menelei pater Amanulfus, pium Meneleum baculo percutit ; et superbiens et vana sequens, humilem et stabilita dona tenentem, ne frivola sequatur, comminatur ignaviter. Tandem autem ad satisfaciendum et ad perficiendam voluntatem patris B. Meneleus anulum suscepit de manu Baronti, quasi videretur carnalis maritus fieri velle. Sic igitur ad ultimum subarat S. Meneleus filiam Baronti *c* castus sponsalio Christi, et castus remanet, et oblativum virginitatis donum firmiter sponsæ retinet.

8 Septimo jam denique die postquam B. Meneleus tali modo est laudabilis effectus sponsus, pater desponsatæ Barontus initiat nuptiarum diversos sumptus apparare ; ad quos dispiciendos invitatur quamplurimus nobilium conventus, et hunc comitatur utriusque sexus copiosus numerus. Audiens autem vir beatus Meneleus ad tale conventionis opus et præparari copiosam rerum affluentiam, et convenire multorum populorum præsentiam ; nec emolliebatur Christi miles emeritus

EX IMPRESSIS.

II

Voto castita-
tis obstrictus*a**b**a patre Ama-
nulfo*

E

*ad nuptias
frustra cogi-
tur :*

F

c

III

*quibus ut se
expediat,*

ritus

EX IMPRESSIS.

d

ritus affluentia copiosæ delectationis, nec frangebatur ab inchoato desiderio supernæ perfectionis. Unde secretos cordis sui thesauros cuidam contubernali, nomine Saviniano *d*, reddit manifestos; cui et prædixit, velle se respicere terrenos nuptiarum apparatus, quoniam quidem jam se devoverat Domino servituum cælibem; et si ibi remaneret, metuebat ne paternæ voluntati amicorumque petitioni non obediens culpam incurreret.

e patria fugit;

B

9 Magis vero se velle eligere indicat, ut inter montuosos et declivos petrarum scopulos comestum corpus bestiis et avibus tradat, antequam castitatis votum Jesu Christo Domino promissum carnalis conjugii morbido tactu faciat irritum. Super his talibus rebus æstuanti præcordiali Meneleo adfuit ille Auctor totius consolationis in proximo, qui illud antiqui Abrahæ obeditionis dignum memoriale debere sequi Famulo suggerit, ut de terra et de cognatione sua exire velit. Illius itaque Dominici mandati executrix effecta pia deliberatio piissimi Menelei, ab Andegavensi patria primo dierum summo diluculo cum Saviniano et Constantio comitibus suis exiens aufugit. Post longos et asperos viarum amfractus in Arvernensi patria, in pago Viciacensi *e* inter fluvium Sivolis et Bulbula *f* statuit finem imponere.

IV

sed in S. Theofredum incidens,

g

h

i

k

10 Sed omnipotentis Dei larga miseratio peregrinationes Famuli intuitu respexit propitio. Denique dum in eadem patria oberraret B. Meneleus cum prædictis sociis, et necdum firmum statuisset locum habitationis, invenit in loco, qui vocatur Vallis Vaveris *g*, quemdam magnæ religionis virum Theofredum *h* nomine, qui jugum Domini ferens sub Eodone *i*, religioso abbate, non in vanum nec in vacuum studebat laborare. Is Calmidiense *k* monasterium regebat, et inibi proficuos religionis fructus quotidie seminabat. Prædictus denique vir Domini Theofredus in prædicta valle sub densa quercu fugabat nimios ardoris æstus, jocundumque refectionis convivium sumebat cum suis secundum tempus opportunum. Initoque B. Meneleus cum Saviniano consilio, ad eum properabat venire cum beneplacito animo, perquirere volens ab eo salubre consilium, ei ita futurum tam animæ quam corporis emolumentum. In secretiori autem prædictæ convallis loco positus, vel propter fugiendos pertrans-euntes concursus, vel propter effugiendos incendientis solis rimatus; dum insperato beatum virum Meneleum cum suis ad se venire promptissimos videt, aliquid adversitatis per eos sibimet accidere timet.

C

fugæ suæ causam

11 Sed illum beatissimum Meneleum, cujus mentem, sicut Scriptura dicit, indicabat vultus, inter utrosque socios et pulcritudinis formositate et moderationis gravitate magisterium tenere videns aliquid perfectæ rationis expectare viros non dubitavit. Unde propius adstantes dulci afamine dulcis alloquitur sanctus Theofredus nomine: Unde, inquit, adventum vestri habemus? Cujus negotii causa per hæc remotioris loci abdita requiritis? An stationes locorum investigatis? An incerti per has solitudinis vias oberratis? Post hos Christianæ colloquutionis interrogatus, beatus vir Meneleus præsentem, veridicos et necessarios

itineris sui reddidit couventus, atque omnia necessaria sancto aperuit Theofredo. Indicat itaque quod patria Andegavensi et villa sit natus Priscinia, sed et nomen patris Amanulfi, et nomen matris Doculæ non reticet, seque Meneleum vocari non piget.

D

12 Tantarum igitur personarum filium cum tanta humilitatis paupertate videns ambulare beatus vir Theofredus, et parentum insinuatam nobilem generositatem multo appretiavit, et insinuatam rationis illius causas credere non dubitavit. Nam post insinuatam nomen patriæ et parentum, illud deliberationis suæ B. Meneleus indicit votum, quo se Domino devoverat servituum cælibem, cum adhuc esset annorum septem. Ad illud autem ætatis perveniens confinium, quo se posset cohortari ad uxoris deducendum connubium, surrexisse quemdam Barontum nomine, lacrymans replicat, qui ei consentiente patre Amanulfo filiam suam temporaneo conjugio donare deliberat; sed promissionis suæ nolens esse ad Deum immemor, sprete carnalis conjugii copulam, et oblitus patriæ et parentum vadit quærere, ubi omnipotenti Deo libere possit servire.

ac perfectioris vitæ

E

13 Hujus itaque beati viri Menelei laudabile audiens desiderium amator Dei Theofredus, et prudentis viri auditor, laudat affectus, et pervenire in proximo sibi adnuntiat consecutos effectus: Perge, inquit, nobiscum, sociorumque tuorum non remaneat solatium, hanc talem tui cordis deliberationem domni abbatis Eodonis caritativa manus adducet ad perfectionem. Sic pariter pergens ad prædicti abbatis monasterium, in honore Dei sanctique Petri consecratum, felicis peregrini eidem patri insinuat necessaria, et quod ejus expetat consilium manifestum cum voluntate bona. Audito autem bonæ voluntatis illius desiderio, magno vir Dei repletus est gaudio, eumque ante præsentiam sui venire commendat, ut per eum nuntiata an vera sint audiat.

desiderium ei manifestat; a quo ducitur ad Eodonem abbatem.

ANNOTATA.

F

a In Vita S. Vincentiani, teste Mabillonio hic, Barontus dicitur filius Beraldi ducis Aquitanie. Barontus quidam dux memoratur a Fredegario in Chronico capitibus 67 et 78; item in libro de Gestis Dagoberti I, capitibus 25 et 36; hincine an alius?

b Suspicio designari vicum Andegavorum vulgo Pressigne, ad Infernum amnem, qui Sartæ fluvio immiscetur.

c Sensam nomine, sicut supra diximus; quæ et exprimitur infra.

d Fuit hic Sancti intimus amicus in vita, ac post mortem successor. Branchius supra memoratus, lib. 2 ei dat titulum Sancti, et colit dicit xxii Novembris. Idem nos asseruimus die v Junii, pag. 504, occasione S. Genesii, comitis Arverni; sed non invenimus ipsum isto die in Fastis Benedictinis.

e Loci hujusce situs satis utcumque determinatur ex adjunctis fluviiis, inter quos jacere hic dicitur. Territorium hisce intermedium partim ad provinciam Borbonensem spectare, notatur in mappa Arvernæ Blaviana.

f De

A f De dobus hisce fluviis jam diximus in Commentario prævio, num. 1.

g In Vita S. Theofredi superius citata fit mentio Vallis-Vaveris, quæ mox Minarum mutuavit nomen pro regalibus minis : ubi Theofredus invenit virum Dei Meneleum, ibidem orationis ædificantem domum, ut clarum vel exinde sit, ibi positum fuisse monasterium Menatense. Ex Herimberto apud Hadrianum Valesium citatum, in voce Sicaula notatur Vaveris silva, cujus situs colligitur ex dictis.

h De ipso agit Commentarius noster prævius num. 15 et 16.

i De S. Eudone consule sis Vitam S. Theofredi apud Mabillonium Acta Benedictini seculi 3, part. I, pag. 478.

k Mabillonius ibidem pag. 476 : Celebre, inquit, exstat ad hanc usque diem monasterium S. Theofredi sub Ordine S. Benedicti, primitus Calmeliacense appellatum, sive a Calmelio vico... sive a Calmelio duce, ejus (ut aiunt) conditore. Id situm est in diœcesi Aniciensi (le Puis) apud Valaunos (le Velay) ad Ansam (l'Anse) amnem, et radices montis Mesentii, ex quo Ligeris fluvius originem habet. Plura ibidem prosecutus ex auctore anonymo Chronici Calmeliacensis ex Ms. codice Chesniano, addit, monasterium vulgo Monastier, ab incolis dici; aliis monasterium S. Theofredi, vernacule de S. Chaffre; abbatem primum habuisse S. Eudonem, Theofredi decessorem; instauratorem Dalmatium abbatem, Ludovico Pio ferente suppetias : privilegiis item gaudere amplissimis, abbate regulari; pluribusque membris nobilitari : in his prioratu Camelariensi, qui non longe iufra monasterium cernitur : S. Bernardum, abbatem Clarevallensem, de eo agere in epistola 231.

CAPUT II.

Monasticæ vitæ institutum ; apparitio angelica de mutando loco ; pastus miculolus.

V Cumque ante beati viri Eodonis præsentiam et antedictæ rationis replicasset causas, et voluntatis et deliberationis suæ intimasset curas; hoc propensis precibus replicabat, ut ipsum commendans Deo et spiritui ejus, sui monasterii corpori adjungat. Hujus itaque precibus aurem accommodans abbas Eodo, congregationi suæ ibi Deo servienti, devotum Meneleum adsociat, et exemplar obedientiæ, quod inibi viderit, tenere commendat, terrenique victus supplementum cum eis alacriter imperat sumere. Sed post redditas quidem suæ privatæ receptionis et suæ solius consolationis gratias, fratrum se comitantium Saviniani et Constantii non est oblitus curas. Dum autem pro ipsis apud eundem patrem Eodonem abbatem caritativo affectu postulat mercedem, non frustratur precibus : quoniam et ipsi imperio prædicti abbatis ceteris adjunguntur fratribus.

15 Susceptus autem tali modo B. Meneleus in congregatione fratrum, cœpit exemplar bono-

rum omnium esse, et nondum recisa cæsarie capitis præmonstrabat rebus et operibus mortificationem carnis. In omnibus enim sibi injunctis causis sapiens opponebat studium obedientiæ; et ut de David dicitur, quia ubicumque mittebatur, se prudenter agebat; sic et hic B. Meneleus cum astuta prudentia serpentis, et cum dulcedine columbineæ simplicitatis finiebat omne summum sui laboris; et ut apud Deum humiliatum cor reservabat, humilitatis corporis supplementum hominibus præmonstrabat. Ninio enim amoris vinculo quosque sibi devinciebat, cum quibus colloquium alicujus ratiocinationis resolvebat. Sic dilectus Deo et hominibus nimis jejuniis corpus afficiens, animum pascens, dies destinabat operibus, noctes in orationibus transibat et inlectionibus.

16 Iis et innumerabilibus laudem fructibus septennio annorum numero satians beatum Meneleum omnipotens Deus, famam ipsius laudis extendit in multarum terrarum locis, et ne præclara secundum euangelicum dictum sub modio lateret candela, eum super fulgoris candelabrum posuit illa vera et ardens Lucerna, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum, ut qui eruditus erat ampla scientiarum Dei via, erudiret imposterum populos salubri institutionis doctrina. Dato autem noctium conticinio dum iisdem beatus vir Meneleus se dedisset sopori congruo, superni nuntii angelus non dormienti neque dormitanti legatus ei adstitit, terque eum proprio nomine vocavit dicens: Menelee, Menelee, Menelee. Angelica autem visitationis triplicatione excitatus, inconsuetos miratus est sonitus, nec tamen perpensari potuit, ut ad tam humiliatæ personæ præsentiam mitteretur angelicus nuntius, qui solos perfectorum demandabat conventus.

17 Sed insolita vocatione perterritus sanctus Meneleus respondit : Quis es, qui me vocas? Angelus inquit ad eum : Ne timeas, sed dum illustri diei superveniet aurora, jussionis meæ festina perficere mandata. Tui vero laboris solatorem Savinianum ne dimittas, qui tecum inchoatæ bonitatis perfiniat vias. Propera autem ad eum denominati loci terminum vivaciter venire, ubi invenisti virum religionis Theofridum requiescere; ibique vel quid triplicatæ vocationis meæ requirat arcanum, tibi demonstrabo; vel quid supernus Artifex pro te velit facere, insinuabo. Post hoc angelicæ admonitionis imperium, et postquam in monasterio Calmidiacensi septem annorum revolvit numerum, repletus septiformi donativo, ad ante dictam Vallem Vaveris dedit retrogradum cum gaudio; et inibi attendens per aliquod temporis spatium angelicæ præceptionis monitum, in sanctitate et justitia coram Deo omnibus manebat diebus, unde revisitari meruit iterum lætus.

18 Quodam enim die fatigatos artus corporis dans quieti, congrue sub frondosæ quercus foliis somno obdormivit amico lassati corporis; iterumque amicum Meneleum angelus visitat, et promissionis suæ causas inquiens insinuat : Menelee, in loco, in quo dormis, tui laboris studio præpara domum orationis, ubi frequentata angelicæ visitationis sublimitas æternæ consolationis orantibus aperiat januas. Expectatæ angelicæ promiss-

EX IMPRESSIS

VI

Monet eum angelus

E

de repetendo loco, quem reliquerat;

F

cumque parvisset, de-nuo monetur ab angelo, ut ibi locum orationis construat.

EX IMPRESSIS. promissionis auditas causas indicare studuit socio Saviniano, oblitus spirarum moras. Hujus autem beati Menelei insinuatam visionem animo pertractans Savinianus, credere non dubitavit ad cum posse venire visitationis conventus, qui angelicam vitam in terra positus servans, semper manebat omnipotentem Deum orans; et dum duplicatos angelicæ visitationis adventus recordatur, quantocius ut acceleret facere jussa hortatur: quoniam quidem talis operis injunctio tali digniter conveniebat nuntio.

VII
Miro modo

a

B

pascit illum
Deus.

19 Sed ante equidem quam cœlestis jussionis inchoarent opus facere, et intra se de tali perficienda structura tractarent subtili mente, consolatos eos reddidit temporanei victus supplemento ille, qui non dat in æternum fluctuationem justo. Nam e vicina silva a quædam fera sus profusi corporis, dilatatae crassitudinis exiit, et quasi antiquæ recognitionis domesticum videret, ante beatum virum Meneleum pervenit; et feritatis deponens excussus, cœpit lingere ejusdem beati Viri pedes blandis lineamentis linguæ. Hujus itaque feræ beluinos motus videns immutatos beatus Meneleus, perpensabat, quod adveniret sibi pro tali signo aliquid profectus; sicque comitem Savinianum submonuit, ut ex annona elaborata proprio labore aliquid apportare velit, unde vicinam suam pascere possit. Pasta autem sus hoc tali edulio, a Meneleo caritativæ jucunditatis amico imperatam obedientiam ad perfectionem inducit congruam.

20 Nam huic Sanctus commendat jocundo imperio, ut subsequenti nocte ad eum revertatur cum alicujus obedientiæ donativo. Nec terminum autem commendatæ noctis transgrediens, nec vacua ad Virum Dei veniens, non extranea apportat dona, sed quæ ea enutrierat, vexerat. Septem namque porcellos secum adducit, quorum multiplicatio per longum non diminorata est annorum spatium; sed dedit adjutorium in diversis rerum sumptibus vel necessitatibus, quas proprias patienter semper sufferens, misericorditer autem aliorum consolabatur sanctus vir Meneleus.

C

ANNOTATA.

a Per hanc non videtur intelligi alia, quam Vaveris silva, de qua supra in annotatis ad cap. 1.

CAPUT III.

*Matris, sororum ac sponsæ vita solitaria;
a Baronto, sponsæ patre, intentata
Sancto mors.*

VIII
Quærent et
inveniunt S.
Meneleum
mater, sorores
et sponsa;

In eodem interim vallis Vaveris commorantes secretiori loco, et necdum præparatos habentes sumptus aptos operi commendato, uno die-rum ab occidentalis regionis parte beatus Savinianus matrem Sancti Doculam, sororem Boculam, et sponsam nomine Sensam, quam adhuc

puer Meneleus casto sponsalio Christi desponderat, vidit venire. Dulcedo etenim matris, amabilitas sororis, et caritas conjugis ad eum perquirendum illas submoverat; et ipsis pro zelo invicti amoris licuit illud euangelicum comprobare veridicum esse, quo dicitur: Omnis enim qui petit accipiet, et qui quærit inveniet, et pulsanti aperiatur. Mater igitur filium, soror fratrem, solo nomine conjux requirens maritum, post aliquanta dierum curricula in Arvernensi patria invenerunt petatum, quæsitum, pulsatum, verum amicum Dei Meneleum. Has insperato videns venire cum eodem Saviniano beatus Meneleus, substitit timore obstupescens, vel quia decrepitæ ætatis matrem oblatam esse; vel quia nobilem conjugem solo amore Christi cognitam, speciosam parentum progeniem sui causa videbat postposuisse; vel quia pro ejus amore, tanti laboris et tanti itineris deliberassent vias accipere.

22 Tandem animi devictus dulcedine, matrem alloquitur filius dulci affabilitate: Cur, inquit, mater oblita canos nivei capitis, oblita antiquos dies tuæ defractæ senectutis, peregrinaris in ignota patria, solatiata sororis et conjugis præsentia? Post maternæ dulcedinis extersas lacrymas, audit a matre beatus vir Meneleus causas peracti itineris. Replicat autem mater inter alia paternos Amanulfi super accipiendam filiam Baronti in conjugio restrictus, et replicat super illud negotium suæ maternæ æstimationis conventus. Hoc tamen numquam se potuisse perpensare indicat, ut timore conjugis invite desponsatæ, filius patrem et matrem, fratrem, sororem, ejus affines homo patriam suam relinquere debeat. Sed divini amoris igne succensus beatus vir Meneleus nec matris emolliebatur plorantibus, nec anteriores se pœnitebat fecisse conventus.

23 Virile denique robur a visu conservans sanctus vir Meneleus, ab amico socio Saviniano prudenter investigat, quid super eas, quæ eum secutæ fuerant, facere debeat, non obliviscens illud scriptum inter plenum sapere, quod salus sit ubi multa contigerit consilia regnare. Is autem Savinianus melioris consilii partem elegit, et ut eis ædificetur cellula, ubi æterno sponso possint servire, aperit. Hoc autem tale consilium qualiter placuerit, non latuit Savinianum in tempore longo; sed subsequenti nocte dati consilii, apparuit eidem Saviniano angelus Domini, qui demonstravit locum vastæ solitudinis coherentem fluvio Sivolis, ubi deberet perficere amore matris, sororis et castæ conjugis casti Menelei, sicut consilium dederat, domum orationis.

24 Demonstravit quoque quod eas ad speciale opus suæ virtutis Altissimus expeteret, dum abjecta veteris hominis veste eas vellet hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate, vestire. Angelicæ jussionis visionem beato Meneleo Savinianus vivaciter indicat, et super earum stabilimentum nulla dubietas amplius subintrat. Tunc pariter veri Dei cultores animis lætis insinuati loci vadunt videre situs habiles; sicque demum præparatis sumptuum copiis, perquisitis artificibus, inchoant fervidi præoptatum opus angelicæ demonstrationis. Quod ad perfectionem talem adduxit omnipotens Deus in numero quadraginta dierum, compro-

bans.

D

matrisque
verbis non
mollitur,
sed propositi
arrepti tena-
cem se osten-
dit,

E

IX

easque, ange-
lo locum
monstrante,

F

ad colendam
solitariam
vitam indu-
cit,

A bans beati Menelei gratiam et meritum, compro-
bans vota peregrinantium mulierum, domumque
illam in honore Dei et in memoria beatæ semper
Virginis Mariæ a dedicari faciunt, ubi et ipsæ
sanctitatis fide et opere collocant fundamentum
stabilitum et firmatum in cœlis in perpetuum.

25 Is igitur matre, sorore et solo nomine con-
juge in apto stationis loco collocatis secundum Dei
velle, solita admonitione angelicæ familiaritatis
veri Dei amatores Meneleus et Savinianus dis-
cunt, ut ad prædictam vallem Vaveris repatria-
rent, et ibi profuturos in longum posteris labores
apponerent. Quod fervido suscipientes animo,
fervidi ipsi exsistunt in labore cœlitus commen-
dato. Nam discussa tepiditate animi et oblita
quiete corporis proprii, grandes succidunt silvas;
et nunc ferramento, nunc igne supposito hirsuta
et aspera convallis Vaveris loca reddunt in pro-
ximo planæ perambulationi apta.

26 Cumque multiplicatus inchoati operis fru-
ctus non solum Deo placeret, sed etiam homini-
bus, id ipsum ille mali artifex, callidus deprava-
tor recti operis, disturbare tali modo voluit;
sed æternus consolator subdolos illius conatus
irritos, vanos et conquassatos reddidit. Namque
unus ex servis illius Baronti, superius nominati,
ad eundem dominum suum veniens, diversa beati
Menelei opera aperuit ei inquires: Ille tuus
quondam notus desponsator filiæ tuæ Sensæ,
Meneleus nomine, matrem et sororem præcan-
tans propriam, ab Andegavensi patria aufugit
cum filia tua, et latitat modo in partibus Arver-
nicæ regionis et in eremi Viciacensis superioribus
locis, ibique quodam obtentu præcantationis
demulcens plurimos, miraculorum se prædicat
facere potentatus altissimos. Auditas et permix-
tas veritati conjecturas Barontus credens, præ-
sentia subtractæ filiæ condoluit gemens, vel
quia eam maritali modo sicut desponsaverat
puer Meneleus non tenuerit, vel quia insperato
utrosque perdidit.

27 Hoc variabili concitatus modo, vestimenta,
quæ indutus erat, dirumpit tali audito nuntio,
et inter singultuum refractus replicat dolores
pro perdita præsentia filiæ, et replicat derisus
pro desponsatione ipsius sublatæ filiæ. Tantis de-
nique videns prædictus servus affici dominum
suum Barontum tristitiis, repromittit illi quia si
sequeretur eum, illius Menelei præsentiam et lo-
cum demonstraret ipsius stationis. Malus malo
credens, et ut vulgo dicitur, unumquodque ani-
mal simile sui diligens, delatorem suum promis-
sionibus multis Barontus dominus obfirmat, et
promittit, quod ab eo etiam obnoxia servitutis
nodum dirumpat, si dictis suæ promissionis
facta discordare non faciat.

28 Præparatis deinceps ad denominatum iter
sumptibus, et coadunatis ducentis quadraginta
tribus militibus, aggreditur Barontus amaricatus
cordis felle S. Meneleum perquirere. Jamque
Exandonensis pagi fines intraverat, et ex quo-
dam monasterio, vocabulo Tresfagio c, se ab-
strahere posse necessaria sumptuum confidebat,
anhelans cum satellitibus suis Andegavensibus
sanctum Virum extinguere, qui secundum Deum
vivens nec dolum fecit, nec umquam facientibus
consentire voluit. Huic autem beato Meneleo la-

boranti in prædicta valle Vaveris jussu angelico
manifestatum est plurimorum relatu, adesse ini-
mici sui Baronti præsentiam in proximo loco;
hocque beatum Virum non latuit, quod illum ex-
petere ad mortem quærat, quia pensabat quod
filiæ ejus præsentiam, quam sibi desponsaverat,
a paternis oculis subducere fecisset.

29 Sed nec terroribus nec minis Christi athle-
ta Meneleus frangi potuit, sed indutus lorica
justitiæ, et protectus galea salutis æternæ et ad-
sumens scutum fidei et gladium salutis, quod est
verbum Dei, simul cum Saviniano, particeps sui
laboris, festinat occurrere, ubi audivit esse Ba-
rontum cum militum turmis. Denique dum jam
ad Bulbulæ fluentia propinquassent, et armatum
Barontum armis bellicis vidissent, medias cater-
vas Christi armatus præsidio fortis Meneleus ir-
rupit, et inter inimicas hostium catervas invinci-
bilis stetit; eumque tunc non solum nomine, sed
etiam digito indice quidam explorator domino suo
Baronto demonstrat, et Savinianum cum eo ades-
se insinuat, qui beati Menelei in omnibus favens
præcepto, cum ipso peregrinationem subiit ani-
mo intrepido.

30 Pro anterioris igitur conventionis pacto et
pro præsentis demonstratoris servi signo beatum
virum Meneleum recognoscens Barontus, et quo-
dam ipse potentatus vento inflatus, eum ad se
venire commendat, et firmæ stabilitatis colum-
nam arundineæ nobilitatis expavescere sibilo co-
gitat. Si, inquit, Menelee perverse, parentum
consanguinitas, si vicinorum familiaritas, si pa-
triæ tibi displicuit vicinitas, paternas et mater-
nas non dimitteres videre januas? An verebaris
exprobrari pro tali ejus conjugio, quæ firmaba-
tur et parentum insigni gloria, et pulcritudinis
specie decora? His interrogationibus sale sa-
pientiæ nimium jejunis beatus Meneleus, cui
vivere Christus fuit et mori lucrum, respondit
hilaris:

31 Transitorios paternæ et maternæ dulcedi-
nis affectus, et vicinorum amicales concursus,
et patrios lares pagi Andegavensis relinquere me
fecit amor illius Patris, qui promisit fidelibus
suis dicens: Quicumque fecerit voluntatem Pa-
tris mei qui in cœlis est, ipse meus frater, soror
et mater est. Præsentiam filiæ tuæ, in Christo
conjugis meæ, subtractam paternis et maternis
oculis cur conquereris, quæ relinquens hujus
mundi postes, adquisivit cælestes sedes et ange-
licos cives? Terrenam ejus gloriam et ejus pulcri-
tudinem carneam specificat ille, qui clarior sole
et sublimior angelis in sua residet sede. Tenuis
autem itineris labor nec ullum sapere habuit in
initio, nec finem habebit secundum voluntatem
tuam, sicut attendisti * in proximo.

ANNOTATA.

a *Haud longe a Menato et Sivola fluvio, teste
Mabillonio hic, exstat vicus vocabulo Nostre Dame
de Lisseule; quo in loco forsitan istud cœnobium
quondam situm fuerit.*

b *Vulgo Issandonois; cujus caput Exandonum*

EX IMPRESSIS, (Issaudon) modo oppidulum haud procul a Vissera fluvio, paullo supra Usercum oppidum. Inde non longe distat vicus in quo sepultus S. Vincentianus, S. Viance ab ipso appellatus, uti observat Mabillonius.

c De monasterio Tresfagio seu Trisfagio plura infra, maxime num. 41, ubi in honorem S. Saturnini Tolosatium præsulis (de quo cum Martyrologio Romano agendum erit die XXIX Novembris) dedicatum fuisse legitur. Locus Mabillonio ignotus, nisi continebatur in pago Exaudouensi, de quo in nota præcedente.

CAPUT IV.

Baronti poena; adepta per Sanctum valetudo; collata ipsi munera.

B
XIV
Barontus factalem Sancto ictum intental, sed a Deo puniatur:

Talibus responsionibus beati viri Menelei exsperatus animus Baronti, gladium, quo accinctus erat, manu discutiens, frivolas et inanes minitationes evomuit inquit: Quis est qui te eripere posset de manibus meis? Sed beatus vir Meneleus nec varias gladii distractiones, nec ventosas minarum apparentium timens verbositates, liberatoris sui adesse præsentiam dicit, qui in sui liberatione nihil laborabit. Ad singulas itaque sapientis Menelei responsiones acuens Barontus ille amaricati cordis et denudatæ buccæ dentes, evaginat gladium, sanctique Menelei vult amputare a caput angelicum. Sed ante promissi liberatoris præsentia denudatum gladium excussit de Baronti illius dextera, et pro superbia inflati cordis obtexit oculos ipsius nube cæcitatis, et flexibiles digiti manuum senserunt plorabilem incurvatæ contractionis nodum. Talem corporalem afflictionem se suscepisse Barontus indoluit, quia in interfectionem sancti viri Menelei exarsit.

XV
C
sed dum suasu S. Vincentiani,

33 Sed miseratoris et misericordis Domini longanimitas, quæ non in perpetuum reservat iras, nec vindicat bis in idipsum, præparat eidem Baronto salubre consilium. Perterritis itaque ejus cæcati et contracti viri militibus, unusquisque idipsum laboris et doloris ad se timebat venire, quia sequentes senioris voluntatem, statuerant cum eo persequi Menelei deificam simplicitatem. Inter eos autem quidam Vincentianus b nomine adfuit, qui sciens verum esse, quod durum sit contra stimulum calcitrare, omnia vincentis humilitatis arma domino suo Baronto suadet, et insinuat ut anterioris veneni tumorem et superbiam evomat. Hoc autem eidem specialiter suggerit, ut corporalis afflictionis acerbitas oblivisci ei non faciat salubres animæ vias; sed ad virum Dei Meneleum transmittat, cui super ipsius salutis negotium invigilare placeat.

ad ipsum S. Meneleum pro pristina recuperanda sanitate, recurrere statuit,

34 Vincentiani non displicuit Baronto auditum consilium, ipsumque Vincentianum isdem vir cæcatus et contractus submonet, quantocius pro tali mercato ire ad virum Dei Meneleum: cui mandat quod eum honorare multis bonis velit, si

in anteriori sanitate, quam perdiderat, eum remittere possit. Jussionis illius verba Vincentianus tanto libentius peragere festinat, quantum id expetere vel esse necesse domino suo Baronto considerat. Bene autem habens sancti viri Menelei familiaritatem cognitam, ad tale consequendum negotium, Saviniani perquirat consilium. Is autem erat familiarissimus beati viri Menelei in omnibus. Cui aperiens domini sui acres dolorum aculeos, quos pro cæcitate oculorum, et pro nodosa chiragra manuum deplorabat quotidianos, illud supplex exposcit, ut secum ad medicum salutis Meneleum venire velit, cui summam Baronti aperiat necessitatem, et apud eum possit deplorare ipsius culpam grandem.

35 Preces itaque Vincentiani vir Dei Savinianus suscipiens, damnati corporis Baronti cæcitatem et contractionem supplex aperuit. Qualiter autem eidem Baronto displiceret præjecta beato Viro tortitudo, non reticet, insinuatque ejusdem vasalli recognitionem, et super præsumptæ præsumptionis casum, quam facere vellet et posset emendationem. Interim tamen miseratur super illius Baronti corporis damnationem, et pro eo velit aures Domini amicas sibi interpellare, ut ad anterioris sanitatis redire posset valetudinem, et ut recuperata sanitate corporis posset poenitere neglectum inimicæ vanitatis. Supplicem Vincentiani viri Dei [et] Saviniani legationem beatus Meneleus suscipiens, ad siugulas eorum preces caritatis et compassionis coaptavit responsiones, inquit:

36 Corporalis cæcitas et temporalis membrorum contractio Baronti si displicet ad præsens, nimium mihi valde tamen complacet recognitio ipsius vanitatis et deliberatio ipsius emendationis. Restauratio autem sanitatis ejus in illo solo permanet, qui humiliator inflatæ superbiæ et exaltator regnat humilitatis non fictæ. Deprecationis vestræ obaudiens monitum, fratris Baronti paratus sum visitare doloris et infirmitatis lectum; et si eum adjuvare poterit nostri medicaminis manus, ad hoc me præparatum in omnibus videbit oculus. Deinde pro eodem fundimus ad Deum preces, ut diminorentur ipsius Baronti criminum pestes, et ut pristinae sanitati restituatur, et ut tam pro animæ quam corporis alacritate lætatur.

37 Post adnunciatas itaque Baronti necessitates, quantocius ad eum vir Dei Meneleus venit, per eum rescire volens, qualiter ipse Vincentiani et Saviniani attendere vellet legationem. Audiens autem prædictus Barontus propius se adstare beatum virum Meneleum, corrui in faciem suam et ingemuit dicens: Peccavi coram Domino et coram te, Serve Christi, peto ut indulgeas facinoribus meis propriis, et dissolvas crimina mei reatus orationibus tuis. Hujus namque recognitionem videns et audiens beatus Meneleus, et ferinos prioris vitæ animos recognoscens, in melioris deliberationis magistratus immutatos proclamavit lætus et alacer inquit: Hæc mutatio dexterae Excelsi. Et tanto voluntarius pro eo reddidit orationem Domino Jesu Christo, quanto id expedire ei videbat deploranti cæcitatis et contradictionis damnaticia membra.

38 Ad perquirendam autem sanitatem non nocuit

XVI
adhibito, qui rem Sancto commendat, Saviniano,

ac fuis pro ea precibus,

XVII
postquam petisset a Sancto veniam delicti Barontus.

A
pristinam vi-
sas facultate-
tem recipit,

nocuit anterioris conventionis pactum, quod uter-
que recognoscebat, dum isdem Barontus filiam
suam Sensam nomine eidem puerulo Meneleo
terreno conjugio copulare voluerat, eamque is-
dem casto sponsalicio Christi desponsaverat.
Post hanc autem orationem quam spiritu Dei
dixit : Dominus Deus aperiat oculos tuos ad
cognoscendam viam veritatis; et postquam eum
secundo adfirmavit adfirmatione verbi euan-
gelici, Amen Amen, Savinianus ille testis fi-
delis; statim aperti sunt oculi Baronti, et cla-
re inchoat videre vultum angelicum Menelei.
Pro reddendis autem gratiarum actionibus is-
dem Barontus ad terram corruit, et cum la-
crymis dixit : Gratias tibi, Deus, qui facis vo-
luntatem timentium te, et superbis resistis, qui
autem te humili diligunt corde exaltas.

XVIII
ac manuum
sanitatem :

B

39 Recuperato itaque oculorum visu, tanto
instantius in recuperatione sanitatis manuum
persistebat Barontus, quanto id necessarium sibi
esse videbat, et quantum id apud Deum posse
impetrare beatum Meneleum confidebat. Videns
autem sanctus Dei Meneleus Barontum emenda-
tioris vitæ vias velle tenere, tale eidem viro de-
dit responsum : Ego oro pro peccatoribus et
persequentibus et calumniantibus nos ; ideoque
fiat tibi secundum cor tuum in bonum. Post fi-
nem autem orationis quam Domino Jesu Christo
fuderat Meneleus filius veræ caritatis, initiant
manus Baronti naturam motionis sentire, et dolor
cœpit paulatim minui, et venarum nervi solidius
firmari.

XIX
culpam de in-
de expiit,

C

40 Restauratum itaque Barontum in perfecta
corporis sanitate videns beatus vir Meneleus, ut
in profutura animæ sanitate invigilaret submo-
nebat instantius. Gratia vero Dei continuus labor
seminatoris Menelei non secus viam, nec super
obturatam petram, nec inter spinas seminans di-
vinum semen, ad multiplicati incrementi fructum
adduxit suum laborem. Nam ut bona terra tem-
pus serotinum, sic Barontus suscipiens viri Dei
Menelei verbum, quemdam bonæ religionis sa-
cerdotem nomine Leopasium ad se venire com-
mendat, cui negligentiarum suarum committit
eradicationem, ut abundantem in corde suo pos-
sit habere admonitio patris sui Menelei fructifi-
cationem. Is etenim Leopasius vir magnæ com-
passionis collaudans humiliatum animum Baronti
pœnitentis, antiquarum ejus negligentiarum ca-
ritativa manu dirupit nodum ; et lætus ad sua
sacerdos loca rediit, et lætorem Barontum tam
pro sanitate sui corporis, quam pro salute suæ
animæ dimisit.

XX
et Virum
sanctum do-
nis cumulatur,

c

41 Gratia mortificatoris mortis et vivificatoris
vitæ in sanitate perfecta corporis Barontus per-
manens, meliora emendationis vitæ multiplicat
opera ; et quantum cœlestis honoris desideret
bonum, demonstrat dispertiendo suum terrenum.
Nam eidem beato viro Meneleo multis precibus
suasit, ut quædam munera c suæ potestatis sus-
ciperet, eaque in suo jure et dominatione reti-
neret. Monasterium namque, nomine Trisfagium,
in honore Dei et in memoria sancti martyris Sa-
turnini Tolosensis pontificis consecratum, cum
terris, silvis, pratis, servis et ancillis et com-
mansis vestitis quadraginta sex eidem beato Viro
contulit.

42 Post autem aliquod spatium temporis ad
meliora succensus animus Baronti, secum revol-
vere cœpit, qualiter prius datum debuisset cre-
scere. Illam autem voluntatem quibusdam pri-
moribus suis aperiens, taliter cum eis sermocina-
tionis habuit initium, inquiens : Terrenæ po-
testatis honoratus numerositate et spatiosa divi-
tiarum ditatus amplitudine, filiorum progenie
video me carere divina prædestinatione, qui ter-
rena patris possint recipere bona, eaque tenere
per quædam annorum tempora. Inter primores
autem consiliarios Baronti quidam adfuit Helias
nomine, qui super brachia suæ deliberationis sa-
pienter accepit, quid conveniebat consilium facere
salutis. Vides, inquit, quantum iste homo beatus
Meneleus dilectus sit Deo et hominibus, etc.
Unde salubre et salutare mihi videtur, ut ipsi
plurimorum bonorum tuorum hereditas donari
debeat, per quem recognovisti tortitudinis tuæ
casum, et per quem redisti ad sanitatis mo-
dum, etc.

EX IMPRESSIS.

XXI

quibus aliis
deinde pos-
sessiones

43 Donat itaque per consilium Heliae eidem
beato Meneleo has villas, Avolcam et Varicium
in Exandonensi pago, cum præfato monasterio,
nomine Trisfagio, sub testamento legum et sub
testamento chartarum, manuque propria subter-
firmavit, idemque cessiunis scriptum ipsi beato
Viro tradidit. Præcavens autem isdem beatus vir
Meneleus in posterum subdolorum hominum frau-
des, et ut sapiens quia longe bene videt, confir-
mare volens Baronti donationes, ad eundem vi-
rum transmittit quemdam suorum nomine Con-
stantium, cui mandat hortaturque, ut post ces-
sionis chartulam, transmitteretur ei quidam mis-
saticus d, qui eum revestiret de donatis rebus.

adjungit.

E

d

ANNOTATA.

a De hac historia aliter ab Herimberto narrata
egimus in Commentario prævio, num. 26.

F

b Majorem hujus Sancti notitiam suggerit Com-
mentarius noster prævius num. 16.

c Quomodo hanc narrationem prosequatur He-
rimbertus, habes in Commentario prævio, num. 27.

d Id est, missus seu legatus. Varia habet Can-
gius ad vocem missus.

CAPUT V.

Probata S. Menelei constantia, elerieatus,
consecrata ecclesia ; multorum ad vi-
tam perfectiorem conversio, aecusa-
tiones.

Quantum igitur omnipotens Deus beatum virum
Meneleum in terris laudare faciebat pro suis

Combustum
monaste-
rium

virtu-

EX IMPRESSIS. virtutibus, tantum isdem Vir Dei in omni bonitate se exercebat, et in convenienti structura sui monasterii sedulus invigilabat. Jam autem bene eam ad bene perfectum adduxerat. Sed huic ille mali artifex diabolus invidere inchoat, suamque, permittente Deo, voluntatem ad horam adimplet : quoniam quidem una noctium omne beati Viri ædificium arsum in favillis remanet. Sed Vir Domini, qui in adversitate mundani damni non diminorabat intentionem cœlestis desiderii, ad præfatum monasterium Trisfagium, et ad præfatas villas Constantium transmittit, eique commendat, ut illarum potestatum homines ad re-ædificandum orsum monasterium venirent. Ad hoc opus injectum singuli quique bene voluntarii præparant animum, singulisque dividitur partitio operis, quam perficit unusquisque, ne tepidus blasphemetur in operatione sui laboris.

Sanctus restaurari curat;

B

a

* forte villanus, rusticus

dumque clericus

b

C

LIBER II.

CAPUT I.

esset factus,

45 In constructione igitur sui monasterii beatus Meneleus studium apponens laboris pii, non perdebat horarum suarum passus; quia eos adducebat ad multiplicationem bonorum omnipotens Deus. Illius autem monasterii structuram et sapientis architecti ædificationem congruam plurimi quique veniunt videre, et ad id exemplum sua quæque ædificia possunt meliorare. Unde ad eumdem Virum venit abbas vallis Vaveris a uno dierum beatus ille Theofredus, in cœlis semper glorificandus, et in terris venerandus, et qui eumdem sanctum Dei Meneleum ad magnæ religionis Eodonem abbatem adduxit, sicut in superioribus nostro villalinus * calamus descripsit: multoque gaudio gavisus est tam super beati Viri cognitam bonitatem, quam super ejusdem monasterii structuram habilem.

46 Subsequenti deinde die illustris atque magnificus Eusebius b Arvernensis episcopus venit, et hi tres sanctæ Trinitatis veri amatores, post salutationis gaudium, post pii amoris osculum, se satiant divinorum eloquiorum dapibus, et permanere in omni bonitate se confirmant alterius manibus. Sic in amore Dei omnipotentis se alteruter confirmantes, ad id consolidandum tale inter se inierunt consilium, et virum Dei Israëlitam Meneleum ad clericatus elegerunt officium, et a capite ipsius recidentes capillos, eum enumerarunt inter Dei filios. Hoc tale inventum statuunt peragere, quod infinitum non solum ipsis apportavit gaudere, et pagenses lætificavit alacritate multa, verum innumerabiles externi benedixerunt Deum super audita talia facta.

47 Postquam igitur beatus Meneleus clericatus suscepit officium, in mortificatione sui corporis vivum Christi Jesu se semper faciebat incensum. Quod qualiter cœlesti placuerit divinitati, crebra miraculorum per eum patrata demonstrant opera, quæ laudabilia peregit adhuc in laicali manens corpore, sicut præcedens libellus simplici resonat serie. Quantis autem laudabilioribus virtutum operibus eum honoraverit omnipotens Deus, manentem in officio clericatus, in sequenti libro deliberamus, qualitercumque possumus, scribere, ut memoriam scriptoris suæ vitæ dignetur isdem beatus Meneleus conscribere in sui memoriale.

48 Secundo itaque die post susceptum clericatus officium, multis precibus admonuit beatus

Meneleus domnum Eusebium Arvernensium pontificem, ut domum, quam construebat, ministerio consecrationis suæ domum Dei faceret. Cujus petitionem libenti suscepit animo, eamque novellæ ædificationis domum in honore Dei et in memoriam S. Martini summi pontificis consecrat, ex cuius et ex incomparabilis pretii aliisque reliquiis locum consecratum et benedictum honorificat. Sic eumdem diem insimul læti duxerunt, et bene omnibus compositis rebus, singuli quique læti et alacres ad sua loca repatriaverunt.

49 Dehinc cœpit vir Dei Meneleus in divinæ operationis studium se exercere sollicitius, et hinc habiles monasticæ districtioni construere sedes, hinc ædificare advenientium hospitem utiles divisiones. Cumque bonam suæ conversationis famam non solum Arvernica patria, sed etiam quamplurimi remotiores audirent; ad eum venire multi deliberant, et aliqui superflue curiositatis mundanas sarcinas dimittere eligunt. Ad hoc itaque confirmandum sicut sapiens aperit vias: et pro bono suæ conversationis exemplo, et pro conditionis suæ magisterio relinquentes plurimi seculum, susceperunt vitam et moribus monasticum habitum, veræ salutis et veri honoris dignum amictum.

50 Sed incrementum constructi monasterii et augmentum boni gregis, qui sub uno caritatis et pacis vinculo se constrinxerant, et regulari tramite proprios usus rerum et voluntatum a se abdicaverant, jam incipit omnium perfectorum hostis diabolus invidere. Unde super beati viri Menelei disturbancem multam malorum ruminat machinationem; et super hanc quemdam eligit principem, qui invidiæ zelo iraquoque tabescens, laudanda beati Viri opera apud Brunechildem c reginam blasphematur, inquiens: Ignorantem parentelam nec appretiatam personam quidam ab incertis partibus terrarum in regno tuo subintroiit, qui dealbatam sanctitatis simulatione quosdam vanæ rationis homines sibi adsociavit, et despecta potestatis tuæ gloria, magnæ spatiositatis amputare quosdam amplitudinis saltus facit per meliores venationis tuæ silvas.

51 Post dedecus itaque tantum, magnum videbit sibi tua honorificentia subintroire damnum, et si gravi interminationis damno non fuerit hæc repressa tortitudo, accrescet in pretiosiori tuarum rerum defensione despectio frequentata et non perterrita sine numerositate. Acutas accusatoris suscipiens Brunechildis accusationes, quæ solita erat apponere iniquitatem super iniquitates d, ad sanctum virum Meneleum ilico transmittit, et sine perpensata ratione eum ad se venire præcipit præsumptuose. Ad beatum Virum itaque commendatus missaticus veniens, et iracundæ reginæ venenatos animos celans, ex ipsius parte talia mandata adnuntiat inquiens: Magnificentia Brunechildis reginæ præsentiam tuam non prolongato tempore ad se commendat venire. Abbreviatis subdoli mandati Vir Dei audiens causas, simplicis responsionis nuntio aperuit a se deliberatas vias: Vade, inquit; et quo velocius potero reginæ mandata perficiam bono animo.

52 Reginæ etenim Brunechildis audito beatus Meneleus nuntio, monasterii sui curam committit beato

D
ecclesia consecratur in honorem S. Martini.

Plures ejus exemplo monasticam vitam amplectuntur

E

m
invidente

c

et rem disturbare conante diabolo
F

d

iv

A
per reginam
Brunichil-
dem, quam
placare do-
nis,

beato Saviniano, anterioris laboris participi familiarissimo; Audoenum autem socium sui itineris esse præcipit, ut videat, ad cujus utilitatis finem præceptio reginæ pertrahere velit. Ut autem amabilius posset adstare reginæ obtutui, pauper terrenarum rerum, dives cœlestium, sanctus vir Meneleus præparabat quædam donaria, vini scilicet, piscium et mellis; et hæc secum apportat, ut meliorem locum receptioni inveniat. Consuetum autem suæ carricationis *e* asellum *c* sibi sterni commendat, ut inspirati itineris cursum vivacius perficiat. Et sic cœpto itinere pervenit ante præsentiam Brunechildis reginæ, quæ tunc temporis in Vinciaca *f* curte ventilabat honoris et potestatis suæ decus mortale. Deportatas igitur secum eulogias *g* blande volens offerre, iracundum nimium sensit animum reginæ; et caritatis illius dona nihil perpendens, iracundæ interrogationis talia verba in eum evomuit, etc.

v
et verbis sal-
agit;

53 Iracundis itaque interrogationibus reginæ vir Meneleus reddidit responsiones humilitatis magnæ. Nec præsumptionis, inquit, arbitrio, nec pro vanitatis vento in tuæ potestatis silvas, o regina, ædificavimus domos amplas, nec damni alicujus exinde tibi adveniet casus, si digneris audire nostri sermonis recursus. Oberrabam quondam per vastæ Vinciæ silvæ lucos, et præ tœdio lassati corporis incurri somnos amicos quietis; ibique angelicus nuntius imperat mihi, ut in loco quo dormiebam, ibi divinæ pietati domum orationum facerem, etc.

ANNOTATA.

a *Fuit is quidem abbas Calmeliacensis, de quo supra, sed quo titulo vocetur abbas Vallis-vaveris, non equidem satis assequor: nisi forte, quia S. Meneleus, patrem et nuptias fugiens, in eum ibi incidit, uti habes num. 10, sed hoc est valde improprium.*

b *Alias Bonitus, de quo Commentarius prævius.*

C *c Parachronismus ante castigatus hic denuo recurrit.*

d *Virtutes et vitia infelicitis hujus reginæ passim ex historicis nota sunt. Baronius ad annum 614: Risimus, inquit, recentiore auctorem, qui conatus est... Brunichildem excusare. Æthiopem lavans, quæ ab omnibus historicis hujus temporis sacrilega, sanguinaria, et ubique nefaria conclamatur: neque enim Gregorii laudes crimina postea commissa purgant. Novissime vero noster Gabriel Daniel in historia Franciæ, Parisiis anno 1713 tribus tomis edita, tomo 1, col. 294 mediam hic viam tenendam censet, declinat utrimque nimix excusationis atque exaggerationis extremis. Sed an hæc tam vere quam benigne dicta sint, aliis discutendum relinquimus.*

e *Carricare, est carro seu curru vehere; item onerare, quasi carro onus imponere, teste Cangio.*

f *Supra scribitur pagus Viciacensis inter fluvios Sivolam et Bulbulam. Hic vero paullo post occurrit Vinciæ silva: unde colligi datur, a biographo designari curtem seu aulam in territorio Vallis Vaveris, vel saltem eidem contiguam. Cave*

itaque hanc confundas cum Vinciaco, in agro Cameracensi, Caroli Martelli de rege Chilperico ac de præfecto palatii Ragenfredo victoria anno 717 relata, notissimo: de quo Hadrianus Valesius in notitia Galliarum.

g *Varia notatur hujus vocis significatio apud Cangium, quam hic accipi pro munere, satis liquet.*

CAPUT VI.

Cura monasterii, persecutio Brunechildis; ejusdem pœna, liberatio et munificentia; procuratæ a Sancto reliquiæ, visitatio angelica, annuntiatio diei mortis; substitutus ipsi successor; obitus.

Tunc Vir sanctus fidei constantia firmatus, a conspectu reginæ egressus est dicens: Ego interfectionem tuam non timeo, et minas tuas pro nihilo duco. Sic ad proprii laboris ministerium redit, et socium sui itineris Audoenum ad quemdam honestatis et bonitatis presbyterum, nomine Leopasium, vivaciter transmisit: cui mandat ut ad monasterium ejus veniat, eosque Deo et spiritui ejus offerendo sacras hostias commendare velit, ne aliquidurbationis vel adversitatis eis evenire possit. Ad perficiendam igitur mandatæ caritatis obedientiam velocius sacerdos Dei Leopasius suam repræsentat præsentiam. Opus enim divinum peragit, et fratres in omnipotentis Dei servitio ardentiores facit. Et dum eos Deo in præsentem lucrari desiderat, se lucratum spiritali benedictione amat.

55 Nam eorumdem fratrum ipse intuens fraternam dilectionem et unanimis conversionis amabilitatem, pertractare postmodum intra se inchoavit, qualiter amore æterni Dei mundum dimittere possit, qualiter in ejusdem congregationis numero se adjungere possit. Ille autem qui voluntatem timentium se perficit, ad hoc sequendum Leopasio vias aperit. Isdem autem presbyter Leopasius postmodum mundani laboris sarcinas et mordacis curiæ limas cambiare volens, cœlestis delectationis abundantia monasticum habitum suscepit mente integra, et sanctum monasterium multa honorificentia honorificat; itemque sui juris quamdam ecclesiam donat in honore Dei et in memoria S. Gervasii *a* dedicatam.

56 Imperio interdum Brunechildis reginæ eliguntur quidam ministeriales *b*, qui præcaveant, ne possit sanctus vir Meneleus in prædicto loco Vaveris laborare, et qui penitus opus adnullent, quod sic insperato ad perfectum venire vident. Unde uno dierum eundem beatum Virum quidam nuntius reginæ cum ceteris fratribus in prædicto loco videns laborare, furibundo occursum eum assallit *c*, et operatorem bonum disturbare voluit, et antedictæ reginæ minas pro nihilo eum ducere accusavit, dum post iurterminationis ejus

E

vi

sed frustra. Ideo, adhibito Leopasio presbytero, consulit suo monasterio;

qui etiam Leopasius fit monachus.

F

a

vii

Frustra iterum captum a Meneleo opus Brunechildis conatur evertere;

c

man-

EX IMPRESSIS. mandatum in illo loco permanens, mortem subire non timet insaniens.

VIII IN 57 Vir igitur Domini Meneleus divinæ misericordiæ in se videns factum opus, inchoatæ viæ cursus non dimittit, sed ad palatium quo residebat Brunechildis regina, pervenit. Adventum itaque beati Viri in curte quidam boni testimonii viri amabant, et perversitatis cultores invidabant. Omnipotens igitur Deus fidelis sui Menelei meritum et gratiam demonstrare volens, quamdam puellam dæmonico hoste depressam per ejus liberavit orationis precem continuam, etc.

X 58 Duros autem nodos cordis reginæ volens soror ejus nomine Dotiva *d* emollescere, auditæ virtutis signum ei suadet credere non esse frivolum, nec tantum bonum potuisse facere adfirmat Beatum, per aliquod diabolicæ incantationis derisum; sed beatum Meneleum amare ex vero corde illum omnipotentem Deum proclamat, qui sui virtute superbos conculcans, humiliatos exaltat. Vencnatas itaque aurium arterias ad credendum nec per hoc præparat Brunechildis, quæ semper amabat discordias; sed maligna indignatione repleta occidere commendat S. Meneleum siue ulla ratione demandata. Unde adjudicatus morti non deservitæ S. Meneleus, propheticæ interminationis non reticet asperos maledictus: Muta fiant, inquit, labia dolosa, etc.

XI 59 Dedit quoque eidem sancto Viro villam nomine Sigolam cum appendiciis suis, et ecclesiam inibi fundatam in honore Dei et in memoria S. Martini summi Pontificis consecratam: dedit etiam jure perpetuo licentiam ampliandi terminos sui monasterii secundum suum velle. Post confirmatum itaque donationis numerum indicat ei sancto viro Meneleo regina Brunechildis, aggreditur viam ad Franciam tendentem, et beatus Meneleus lætus revertitur ad monasterium suum, et lætantes gaudentesque facit fratres propter adventum suum.

XII 60 Venerabilis itaque vir Dei Meneleus ad monasterium suum reversus, a Saviniano sui laboris particeps requirit, qualiter sua congregatio bonæ conversationis stabilimentum hactenus tenuerit. Auditum autem bonum eorum exemplum collaudat, et iude omnipotentem dominum Deum benedicere non tardat. Prosperos deinde sui laboris eventus eis indicat, atque qualiter benevolentia Brunechildis *e* reginæ monasterium suum honoratum habeat. Sic ferventiores in Christi Jesu servitio fratres facit, quia unusquisque eorum bonum non dignoscit. Venerabilem autem Salvinianum ad Exandonensem transmisit pagum, eumque Deo et spiritui ejus commendans, villas et monasterium *f*, quod in eodem pago erat, illius ditioni committit: præcipit quoque, ut fratrem Constantium velocius sibi retransmittat.

XIII 61 Imperium sancti patris itaque Menelei suscipit Savinianus, et laboribus manuum suarum comparat cœlestis abundantiae fructus. Uno autem dierum illum notæ amicitiae videt esse Barontum, superiori libello sæpius nominatum, qui ex villa Nantiniaca *g* ad videndum confratrem Savinianum venerat, et amicales cum eo ratiocinationes revolvebat. Inter amicales autem confabulationis recursus petit Barontum be-

atus Savinianus, ut pretiosas aliquot Sanctorum reliquias *h* eidem transmittat, quas poneret in monasterio quod construebat. Justam justitiam Barontus recipit, et pretiosas Sanctorum reliquias eidem transmittit. Sed B. Menelei in diversis rerum occupationibus Savinianus intentus, portionem * requirere neglexit quorum Sanctorum apportasset reliquias. Reversus autem isdem portitor ad sua loca, brevi peracto tempore caruit corporis vita. Unde magis doloris cumulus accrevit.

62 Beato attamen talis anxietatis mœror non displicebat Domino, qui mirabilis certum reddidit Savinianum, ejus comprobans fidem et meritum. Nam vadens beatus Savinianus ubi erat sepultus qui reliquias apportaverat, multiplicum inibi orationum lacrymas dirivat; et dum super dubietatis suæ conqueritur casus, divina prædestinatione redditur certus. Audiente enim multitudine, quæ inibi aderat, eas esse sanctæ Dei Genitricis Mariæ, nuper qui fuerat mortuus proclamat. Tam admirabile igitur signum audiens beatus Meneleus, nuntium vivaciter ad beatum transmittit Savinianum; mandans, ut ad se veniat, et super auditum signum virtutis ipsum certum faciat. Jussionem boni Patris bonus filius obaudit Savinianus, et ad eum vivaciter repatriat, et veras rationes de manifestis reliquiis enarrat.

63 Super demonstratum itaque meritum fratris Saviniani beatus Meneleus multas gratias reddidit Deo omnipotenti, firmioris adjutorii ab eo attendens solatium, quo non remansit frustratus in fine dierum. Una igitur nocte beatum Meneleum angelus Domini visitat, proprioque uomine eum tertio appellat, et quantam apud omnipotentem Dominum gratiam et meritum habeat insinuare ei non tardat. Vir, inquit, sanctus es, et Sanctorum meruisti consortia, unde cœlestia promerebaris accipere regua. Subsequenti autem nocte angelorum turmam ad te videbis venire, qui pro sanctitatis tuæ innocentia cum claritate et cum modulatione angelica benedictam corporis tui animam introducent in cœlestem gloriam. Beatus igitur Meneleus angelicis congaudens adspectibus dixit: Auditum auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.

64 O virum pacificum, cujus oculi in cœlum, et manus semper respiciebant in bonum! Vere beatus, qui tam creberrime vultus angelorum meruit prospicere, eorumque frui alloquio, et diem mortis suæ prævidit, et si per ignem, sed ignem perennis gaudii credere potuit. Angelicum denique sermonem conventus, qui in domo erant, audiebant, sed superni decreti missaticum videre non poterant. Obitus vero sui beatus Meneleus non obliviscens, salutarem custodiam cœlesti nuntio requirit, quem super negotium illud dominus Deus eligere velit. Super id studium dignus Savinianus insinuat, qui vita et moribus comprobatur. Unde cumdem ad se Vir Dei vocare præcipit, et insinuatæ obedientiæ curam aperit, quam susceptam digne adornat, et multiplicis incrementi manipulos per dierum multiplicia curricula aggregat.

65 Terminum itaque sui insinuati obitus videns adesse Vir Dei Meneleus, fratres, quos ipse

Deo

D
h

* portitorem

cujus essent
mirabiliter
manifestas

E

S. Meneleus
visitatur ab
angelo, et
diem mortis
docetur:

F

substituto sibi
Saviniano

XIV

A
et monaste-
rio novis
possessioni-
bus aucto,

i

k

l

m

inter angeli-
cos concentus
e vita mi-
grat.

B

n

Deo lucraverat, et quos in uno sacri ovilis gre-
mio aggregaverat, adstare sibi præcipit, et ap-
propinquatum vitæ suæ terminum eis prædicit.
Pacis autem et caritatis eos militiam custodire
admonet, ut præceptis Saviniani futuri patris
obediant suadet. Dum enim super filiorum prô-
fectum invigilat, ad eum Genesius *i*, comes Ar-
vernensis religiosus, ex villa Combronita *k* ap-
propinquat, qui beato Viro inter alia donationis
munera, castrum montem Maurum *l*, inter flu-
vium Sivolis et Circiarum *m* amnem, donat vo-
luntate bona. Advenit autem ex partibus Arver-
nis quidam Romendricus, qui pro quibusdam suæ
possessionis terris accepto pretio, eas transfudit
in jure et dominatione monasterii dilectoris Dei
Menelei.

66 Bene igitur compositis rebus omnibus, pro-
missos angelorum audit sanctus ille Meneleus
concentus, qui familiarem amicum visitant, et
bonæ actionis sua opera Deo repræsentant. Un-
de securus jam de percipiendæ mercedis denario,
et aggravato infirmitatis stimulo, et post, con-
summato perfectæ christianitatis obsequio, cari-
tativi amoris poculum delectabile demandat, et
post se fratribus offerre commendat. Postquam
autem et pater filios, et filii patrem absolunt,
et benedictas patris sui Menelei manus in mani-
bus suis suscipiunt, munitus Salvatoris crucis
vexillo, sarcinam carnis suæ reddidit seculo, et
animam felicem et beatam reportavit Domino,
undecimo Augusti Kalendario *n*.

ANNOTATA.

a Observat hic Mabillonius, exstare etiam nunc
vicum S. Gervasii altero milliari a cœnobio Mena-
tensi distantem.

b Varie vox ista accipitur, ut videri potest apud
Cangium. Sive autem per illam hic intellexcris mi-
nistros seu officiales mediæ aut infimæ dignitatis aut
etiam summæ, parum interest.

c Assalire (Gallice assaillir) est adoriri, inva-
dere. Vide Cangium in voce adsalire.

C d Noster Mariana de rebus Hispaniæ lib. 5,
cap. 9 refert, Athanagildum, Brunechildis patrem,
genuisse ex uxore Gosuinda filias duas, Galsuin-
dam... et Brunechildim. Et Galsuintha ætate
senior, quam Brunichildis erat, teste S. Gregorio
Turonensi lib. 4 historiæ Francorum, cap. 28, ubi
de ea plura. De Dotiva hac viderit auctor, ne hi-
lum quidem fidei in tota hac historia, quatenus
Brunechildem respicit, promeritus ob Cymmerias pa-
rachronismi tenebras, in quibus hic rursus palpat.

e Antecedentia omnia, quatenus Brunechildem
una cum Sancto in scenam producant, ut iterum
dicam, falsissima sunt.

f Exstat, teste Mabillonio hic, præpositura quæ-
dam prope Exandonum et vicum Avorcæ, User-
censi abbatiæ subjecta : quæ an hoc loco designetur,
non facile dixerimus. Forsitan ibi erat Tresfagium
monasterium, de quo supra.

g Locus ille adco nobis incompertus est, ut noti-
tiam ejus malimus discere, quam docere.

h De istis reliquiis quædam retulimus in Com-
mentario prævio ex Herimberto; qui in reliqua
narratione hic descripta, teste Mabillonio in notis,
consentit.

i « In Vita S. Præjecti seculo nostro 2 » inquit
Mabillonius « laudatur Genesius comes Arvernensis,
qui Felicis episcopi successor designatus, cum
« acquiescere nolisset, S. Præjecto locum fecit;
« idem fortean Genesius sacerdos, qui a Baronto ad
« Rusticum, Lemovicensem episcopum, ab obtinen-
« das reliquias missus dicitur supra ad caput 20 »
ex ipso vero apud nos in Commentario prævio num.
27. Ita quidem conjectat Mabillonius; sed perpe-
ram : nam quo minus primus iste Genesius, S.
Præjecto synchronus, hic intelligi queat, tempus
repugnat, annus videlicet 675, qui Præjecto ibi
aptatur. Nec fuit alter iste Genesius, quia is sacer-
dos exstitisse asscritur. Intelligendus itaque hoc
loco est tertius aliquis Genesius, comes Arvernensis,
ætate posterior primo; secundo autem non ætate,
sed sacerdotio dispar: de quo in Commentario cita-
to, num. 15 et 18.

k In Officio Breviarii capituli Camaleriensis,
quod superius in Commentario prævio citatur, de S.
Genesio comite Arvernensi dicitur : Ut liberior ora-
tioni vacaret, non longe ab arce Combronia, pa-
ternis munita propugnaculis... sæpius degebat.
Hanc a Sancti patre munitam post excidium urbis
Luciæ, notat Branchius supra memoratus, in Vita S.
Genesii, eamque vocat Gallice Combronde; quæ 4
circiter milliariis Claromonte versus Septemtrio-
nem distat, hunc inter et Menatum fere media.

l Quod per hoc castrum intelligatur S. Genesii
prædium, Aula-Maura ab incolis dictum, supra
rivum Trundinem dictum, uti habes in landato
mox Officio, suspicari utcumque malimus, quam
asserere; nec porro idemne, an diversus locus sit,
satis in individuo notum nobis est. Et vero quo
pressè individuo loco castrum hoc poni debeat, hac-
tenus nos latet : cujus nec nomen, nec situm uspi-
am deteximus. Fuerit alicubi in Arvernica, quate-
nus Menatum respicit, ob additum fluvium Sivo-
lis, de quo supra, nec non donatoris ac doni ad-
iuncta.

m Annis iste quamquam non satis cognitus, vi-
detur tamen alicubi locandus in Arvernica ob ratio-
nes in nota proxime anteccedente assignatas.

n Id est Undecimo Kalendas Augusti, versus
annum 720, cum argumenta non suppetant, e quibus
eum certo ac determinate figas. Adi Commentarium
prævium num. 17.

A

D

DE S. THEOPHILO JUNIORE MARTYRE

IN CYPRO.

J. P.

Notitia ex Fastis Græcis, ac Martyrologio Romano; elogia, narratio martyrii.

ANNO DCCXC.

Datur Sancti
memoria ex
Mss.

B

et Menæis
Græcorum
excusis,

C

ac Martyro-
logio Roma-
no.

Elogia ejus

Dies huic sancto Martyri sacre notatur apud Græcos xxx Januarii, quo ipsum refert nostrum apographum ex Menæis Græcis a Septembri ad Martium, quod habemus, ex monasterio S. Marei PP. Prædicatorum Florentiæ; adde aliud ecgraphum nostrum, cui superscribitur ex Ambrosiana, haud dubie bibliotheca Mediolanensi, plurics a nobis citata. Castellanus ad marginem textus sui Martyrologii universalis notat, idem nomen, quod ex et eum Romano hae die xxii transcribit, pridie signari in Kalendario Æthiopico; at forte non recte legit: nam in Kalendario istius gentis apud Jobum Ludolphum in historia Æthiopia pag. 423 signatur Theophila. Menologium Basilii imperatoris ab Ughello ex parte editum tomo 6 Italiæ sacræ, col. 1204 his verbis Sanctum annuntiat: Eodem die (xxx Januarii) certamen S. Theophili Junioris.

2 Quo etiam die Menæa magna excusa, et eodem plane modo ipsum signant, addito tamen titulo martyris, atque his versiculis:

Ὁ Θεόφιλος τὴν φίλην τιμάται κάραν,
Θεοὺς φιλεῖσαι μὴ θελήσας βαρβάρων.
Perdit Theophilus ense dilectum caput;
Quia barbarorum diligere non vult deos.

Θεόφιλος est Deum diligens, vel a Deo dilectus, ad quod alludit poëta per voces φίλος, et φιλεῖσαι, uti primo intuitu cuilibet patet. Maximus, Cytherorum episcopus, de more Menæa secutus, ipsum etiam signat eodem die. Cognomentum Junioris ipsi additum judicamus, ut a martyribus synonymis distinguatur, qui eum tempore præcesserint; inter quos fortasse potuit ceuseri ille, qui die 11 Octobris in Romano Martyrologio annuntiatur Constantinopoli, et multa passus est sub Leone Isaurico pro defensione sacrarum imaginum, et tandem in exilium ejectus obiit. Nisi forte, quod non adeo tamen videtur verosimile, respexerint ad alium Theophilum martyrem sub Diocletiano, capite item plexum; quem daturi sumus die xxiii hujus.

3 Idem Martyrologium Romanum hac die xxii Julii ipsum nostrum Martyrem memorat his verbis: In Cypro S. Theophili prætoris, qui ab Arabibus tentus, cum nec donis nec minis flecti posset, ut Christum negaret, gladio cæsus est. Unde autem ibi ad hunc diem retractus sit, non est nobis certum, imo ne divinato quidem satis promptum. Enimvero hic eidem non præluxit, sicut alias solet, Menologium a Sirleto versum et a Canisio editum, in quo Sanctum hunc nostrum nec isto die nec alio memoratum reperimus. Atque hæc quidem sunt, quæ ex Fastis sacris qua Græcis, qua Latinis circa Sancti memoriam notanda occurrunt.

4 Laudatum autem Menologium Basilianum loco citato, sequenti elogio cum prosequitur: Theo-

philus Constantinopolitanus, ordinis senatorii, a Constantino et Irene orthodoxis imperatoribus declaratus cum tribus aliis dux adversus Civærrectas, ubi primum Saracenorum classis in conspectu fuit, instruxit se statim ad pugnam, et dubitantibus sociis prælium inire, ipse cum suo dromone, facto in hostilem classem impetu fortissime pugnabat. Cum ceteri duces gloriæ ejus invidentes, arrepta fuga, solum [eum] reliquere. Circumventum itaque Saraceni capiunt, et, parta victoria, domum reversi, carceri includunt. Unde quarto post anno eductus, sollicitatusque frustra, ut deserto Christianæ religionis, idolorum cultui sese addiceret, capite multatus occubuit. Quibus consonat elogium in Menæis magnis excusis; quæ tamen pro tribus, duos dumtaxat alios duces auxiliares Theophilo adjungunt.

5 Pro dux adversus Civerræctas dicendum erat, dux in legione Cibyrhæotarum: nam in apographo nostro lego στρατηγός. . . εἰς τὸ θέμα Κιβυρραίων. Interpretem deceperit præpositio Græca eis, cum accusativo: ubi tamen frequens est enallage τοῦ εἰς pro ἐν, ut videsis lexica. Quod hic dicitur, dubitantibus sociis prælium inire, non invenio in apographo nostro. Neque hic lego ἀπ᾽ ἡμετέρου στόλου, discessit cum classe (Theophilus) quod tamen habent Menæa. Porro dromon (Græce δρόμων) navis est oblonga et velox, seu cursui (τῷ δρόμῳ) expedita; de qua consuli potest Cangius in utroque Glossario. Atque hæc obiter notasse sufficiat, ne lector alicubi hæreat. Porro brevis hujus Martyris historia a Græcis narrata, quorum in similibus non raro fides vacillat, solide confirmatur ex Chronographia S. Theophanis, qui tum vixit, et a Constantinopolitanis, aut alibi in Oriente rem gestam fidelissima relatione discere potuit, et haud dubie revera didicit. Ita autem illa ibidem exponitur pag. 392, editionis regiæ Pariensis anni 1655:

6 Interea Arabum classis in Cyprum expeditionem suscepit; quod cum imperatrix (Irene) præsensisset, collectas pariter Romanas omnes naves in eos instruxit. Cum autem ambo duces Myram pervenissent, superato Chelidoniurum promontorio, in Italiæ sinum classem immiserunt. Arabes porro Cypro solventes, tranquillitate in mari exorta oberrabant. Cumque terram prospicere cœpissent, extemplo eos adnavigantes classis præfecti conspexerunt. Quare classe ad prælium instructa, bellum commiserunt. Theophilus autem Cibyrhæotarum dux, vir robustus et militiæ idoneus, animo nimium confidens, ceteris omnibus retro relictis, hostes aggressus, ab ipsis captus ad Aaronem adductus est. In ejus conspectu positum religionis desertorem et proditorem fieri, terrenisque rebus voluptuose delectari pluribus Aaron hortatus est. Is cum oblata quæque respueret, et magis ac ma-

cum nostris
observationibus.

E

F

Narratio
martyrii ex
Theophane;

gis

A *gis pollicitationibus et minis sollicitatus non acquiesceret, tandem gladii pœnam perpersus, martyr evasit.*

circa quam nonnulla item observanda proponuntur.

7 Myra, quod etiam numero plurali efferri solet, urbs est Lyciæ mediterraneæ notissima, de qua agit Strabo in Lycia, aliique geographi, et nos ad diem xv Aprilis, pag. 376. Chelidonium vero promontorium pars est montis Tauri, in mare Pamphylium prominens. Ataliæ, seu potius Attaliæ sinus in eodem jacet tractu. Quod attinet ad vocem Κιβιρρῆτων, Cibirrhæotarum (Menæa excusa scribunt Κυβερρῆτων) uotanda circa illam occurrunt ista. Cibiretensis classis meminit Ortelius ex historia Miscella lib. 22, addens in Cypro insula videri. Eidem auctori signatur Cibarreotis ex Porphyrogeuneta, et Κιβαρῆτις vel Κυβερῆτις, regio quædam Asiæ circa Mæandrum; uti Cibra duplex, urbs in Asia Minori, quarum una cognomento Magna, sita sit in Phrygia aut Caria, ei vicina, haud procul a dicto Mæandro flumine; unde Plinio vocata fuerint Cibratica juga, Cibratica præfectura, et Tacito Cibratica civitas. Alia vero Minor, in Cilicia circa Antiochiam ad Cragum vel non longe a Mela flumine, juxta illum. De Magna agens Strabo (vide ejus iudicem) Inter maximas, inquit, Asiæ præfecturas Cibratica habetur. Hanc forte respexit Theophanes, quamquam nonnihil differat in formatione istius vocis Κυβερρῆτων, Cybarrhæotarum, quorum dux vel præfectus exstiterit S. Theophilus.

8 Addit, animo nimium confidens, etc. Non

itaque dicit, eum invidia proditum, quod indicant Menologium et Menæa supra citata; de quo ipsa videriut. Aaron ille Arabum dux, ad quem deductus dicitur Sanctus, Mosi item Arabi duci ac fratri successit, teste eodem Theophane, inter ea, quæ narrat sub Indictione ix, quæ respondet anno Christi 786. Et isto quidem anno debuit Theophilus fuisse captus et ad Aaronem deductus, si verum esse velis, quod Græci superius narrabant de quadrieunali ejus captivitate; de qua tacet Theophanes, idque ante mensem Octobrem: nam mense Septembri cœpit, et ab ipso notatur fuisse Indictio x, et Sancti martyrium ab eodem refertur inter ea, quæ habet sub Indictione xiii, ac proinde captivitas annuo 786 ante Octobrem; martyrium autem annuo 790 illigandum est. Unde perperam in notationibus ad Martyrologium Romanum scribitur martyrii coronam adeptus anno Domini dcclxxxiv; recte tamen additur Constantino et Irene imperantibus: nam Theophanes illum tradit solum proclamatum imperatorem sub Indictione xiv, quæ cœpit a mense septembri ejusdem anni 790.

9 De palæstra martyrii nihil habemus comperti; annuntiavimus tamen Sanctua in Cypro cum Martyrologio Romano, silentibus de hac aut alia palæstra aliis sacris Fastis; quæ non incongrue ipsi attribui potest, ut quæ occasionem præbuerit captivitatis ac proinde martyrii, ac mare Pamphylium, quod illam insulam alluit, certe dictæ captivitati atque adeo martyrio initium, si non finem dederit.

AUCTORE J. P. et corrigitur annus martyrii in notationibus ad Martyrologium Romanum.

De palæstra martyrii non constat.

E

DE S. HIERONYMO EPISCOPO

PAPIÆ IN INSUBRIA.

Ex Monumentis Papiensibus.

J. B. S.

SEculo VIII.

C Antiquis Fastis ignotus

Quam incertæ sæpius quamque obscuræ sint res ecclesiæ Papiensis seu Ticinensis, ex præsertim quæ ad non paucos vetustiores istius urbis episcopos spectant, utpote sub finem seculi xvi primum congeri et digeri cœptæ, non semel in Actis hisce nostris notatum ac deploratum invenies; neque enim scriptores ipsi, recentiores omnes, aut serie, aut numero, aut ætate inter se ipsi conveniunt. Breventanus et Gualla ab ordine chronologico ferme præsciunt; Antonius Maria Spelta S. Hieronymum xxvi numerat, Ughellus xl, de Gasparis xxxix. Æque dubia est ætas, quam certis calculis figi non posse, inferius manifeste patebit; uti nec tempus regiminis, ab aliis ad novem, ab aliis ad tredecim annos extensum. Neque in gestis ejus enarrandis major concordia, nempe quæ ex mera traditione accepta videatur, uullo antiquo vade suffulta. Ceterum scriptores isti omnes Episcopum suum sanctum certatim prædicant, quidquid in omnibus antiquioribus Fastis ignotus sit, unde Castellano exortum crediderim scrupulum, quo minus eum referret; in indice diserte asserens, eum hoc die a se omissum, tametsi probe sibi notum, sufficienter ostendat.

2 Neque vero S. Hieronymi Papiensis usquam Tomus v Julii.

meminerunt vel ipsius seculi xvi Martyrologi Itali Maurolycus, Felicius aut Galesinius (huic enim a Ferrario in Catalogo generali falso tribuitur) ut mirandum plane videatur, sepultam tamdiu fuisse Sancti istius memoriam, quam Ferrarius quodammodo suscitaverit, et post ipsum Constantinus Ghinius in Natalibus Canonorum regularium. Id vero longe mihi magis mirum visum est, quod ipsum pridem reperirum signatum in vetusto codice Usuardino Beneventano, litteris Gothicis scripto, quem Vaticanum appellamus sub num. 5949, ubi disertis verbis annuntiatur: Natale sancti Jeronimi episcopi Ticinensis in S. Sophia. Impulit me istæ annuntiatio, ut operosius inquirerem, quo tandem modo aut qua occasione Sancti istius Hieronymi cultus, forte apud suos per id tempus neglectus, Papia Beneventum transmigraverit; cujus rei nec vestigium hactenus occurrit, nec porro occurret, nisi ecclesiæ istius possessores æque accurate Sanctorum suorum aut advenarum cultum recenseant, quam alia enumeraverint quæ in Chronico S. Sophiæ tomo 8 Italiæ sacræ vulgavit Ughellus.

3 Ut ut autem hæc habeant, ex isto vel simili codice necesse est, S. Hieronymum hausisse Grevenum, ex quo in Molanum atque in Canisii seu Wal-

a paucis recentioribus, signatus est,

F

haud dubie ex monumentis Beneventanis.

AUCTORE
J. B. S.

lasseri Germanicum subinde profluxerit, eadem sed breviori phrasi : Papiæ, S. Hieronymi episcopi. Atque hi sunt soli Martyrologi apud quos sancti istius Episcopi commemorationem invenerim. Magis etiam inducor ut credam annuntiationem Beneventanam in alios quoque, nescio quos codices transiisse ; quod Beneventi meminerint additiones Mss. ad laudatum Grevennu, a nobis citari solitæ sub nomine Cartusie Bruxellensis, tametsi exemplar ipsum, cui istæ appositæ sunt, jam in Museo nostro pridem possideamus. Porro ita istic adscriptum legitur : Benevento in sancta Sophia, sancti Hieronymi episcopi. Neque dubites, Ticinensem seu Papiensem hic intelligi, cum nullum istius nominis Sanctum in Catalogo suo agnoscat Vipera. Porro ex hisce S. Hieronymi cultum satis evinci, puto esse extra controversiam ; utinam Acta superessent ex quibus de ejus virtutibus et miraculis certius edoceremur !

Elogium

B

4 Vidit et legit Ferrarius citatque scriptores præcipuos Papienses Guallam, Breventanum et Speltam ex quibus elogium suum desumpsit ; quod satius est describere, quacumque id demum auctoritate subsistat, quam trium istorum varias phrases connectere. Ex Ferrario suum contraxisse videtur Ghinius, non parum deflectens ab ætate, quam frustra hactenus elucidare conati sumus. Ita habet Ferrarius : Hieronymus S. Theodoro episcopo ætate jam confectus non sine divino prodigio successit : cum enim S. Theodoro vita functo, Augustinus archidiaconus a clero et populo, prout ambiverat, electus, Romam pro impetranda a summo Pontifice confirmatione profectus, in reditu diem obiisset, (quod illi ante S. Theodorus prædixerat) clerusque una cum populo ad majorem ecclesiam ad postulandum a Deo precibus antistitem convenisset, vox quasi pueri audita est, ut cuncti sacerdotes advocarentur ; quo facto, vox eadem dum sequenti die omnes orationi pro novi episcopi electione incumbunt, unum ex sacerdotibus deesse auditur.

ex Ferrario,

C

5 Facta inquisitione, Hieronymum vetulum ecclesiæ S. Mariæ Perticensis ædituum non adesse compertum est : qui cum mox accersitus adfuisset, illa eadem vox, illum esse, quem Deus ad munus episcopale elegisset, omnibus manifestavit. Quare de more consecratus, curam aggressus est pastorem. Plurimis vivens miraculis resplenduit, cum vel solo tactu pallii sui infirmos curaret. Cum aliquando pauperibus eleemosynam de more faceret, in illis quemdam multa febre trementem, et nudum propria veste contextit, repenteque ille sanatus est. Cum ad regem vocatus festinus venisset, æstuque ex itinere vexatus, pallium exuisset, illud radio solis (qui sibi pertica videbatur) impositum in aere (mira res) subsistere visum est. Cum ad ædem S. Stephani protomartyris extra urbem pergeret, mulier a dæmonio possessa statim ad sancti Episcopi adventum liberata est. Denique ubi ecclesiæ Ticinensi annos tredecim præfuisset, cessit e vita xi Kal. Augusti, Hadriano I Pontifice maximo, in ecclesia, quæ S. Mariæ de Pertica vocatur, cujus ædituus fuerat, tumultus.

qui ejus ætatem æque ac alii ignoravit.

6 Atque hoc ferme est Breventani et Guallæ elogium, præterita merito grandi indulgentia quam scriptores isti Sancto revelatam aiunt in S. Adriani

sacello aliquo, ex usu sui seculi antiquiora non recte metientes, ut alia taceam, quæ Ferrarius rectissime contraxit aut neglexit. Sintne vero satis probata quæ ibi narrantur, miracula, equidem non ausim asserere : quemadmodum enim suspensio illa pallii e solis radio (non semel hoc ipso mense data) aliunde accersita videtur, sic facile etiam alia huc translata sint. Sequitur apta Ferrarii observatio. Quo præcipue tempore obierit, inquit, sciri minime potuit, aliis rege Longobardorum Astulpho adhuc vivo, aliis vero Desiderio ultimo rege regnante, illum obiisse scribentibus. Quod si Hadriano Pontifice migravit, sub Desiderio excesserit, necessarium est, ex Fastis Panvinii. Dicamus candide, Breventani et aliorum conjecturas omnes id unum evincere, quod recte ipse fatetur, nullum scriptorum repertum esse, qui quo tempore fuerit hic Sanctus episcopus annotaverit. Gualla a definienda ætate prudenter abstinuit ; Spelta vero dum Adriani I tempora appellavit, eaque cum Constantino V connexuit, se æque incerta et inepta venditare, manifeste ostendit.

7 Audiamus modo Ghinium ita scribentem : Papiæ, S. Hieronymi xxvi ejusdem urbis episcopi, tantæ sanctitatis viri, ut solo ejus pallii contactu ægroti curarentur. Fuit erga pauperes adeo benevolus, ut non solum alimoniam sed et vestes illis suppeditaret ; et dum pauperi infirmo pallium suum tribueret statim sanatus est. Energumenos pariter liberavit ; et dum sedisset annos tredecim evocatus a S. Syro, Missa celebrata et pace data et monitis salutis populo confortato, lætus cælum petiit. Corpus in ecclesia S. Mariæ Virginis, quam Rheodolinda, uxor Partaris Longobardorum regis, ædificavit delatum, signis illustratur circa annum Domini dccc. Hæc alia temporum ratio est ut arbitraria ferme omnia conjicias. Neque Ughello tuto accesseris, dum is rotundo enuntiat : Præfuit novem annis, requievitque in Domino die xxii mensis Julii anno dcclxxxvii ; protulit ætatem usque ad annum nonagesimum. Hæc secutus est Gasparius, tametsi populares omnes ætatem ejus incertissimam fateantur ; Gualla vero et Spelta diserte asserant, annis tredecim sedisse, non annis dumtaxat novem.

8 Ceterum ut candide et ingenue fatear, hæc ita accipi posse censeo, ut ab alterutra opinione, penes dicerem ab utraque, absque scrupulo liceat disscutire ; quemadmodum et delectus fieri potest inter Ferrarii et Gasparii elogium. Primum jam dedimus ; en alterum : Hieronymus Ticinensis, adolescens pietatis studio deditus, orationem, quam assidue excolebat, victus frugalitate aluit, et vigiliis. Ab ineunte ætate castitatis amator, et cultor studiosissimus fuit. Aliquando a Longobardorum Rege accersitus, cum properasset ad aulam, de via fessus, et sudore madens se exuit pallio, quod solis radio per fenestræ rimam permicantis (qui sibi pertica videbantur) superpositum, ei omnium adstantium admiratione mirifice hæsit. Deinde aucto cum ætate pietatis ardore, ex ædituo sanctæ Mariæ ad Perticas, a clero cœlitus monito, episcopus diligitur patriæ : nam de eligendo pontifice eodem clero consultante, et suppliciter Deum orante, triduanis jejuniis, et obsecrationibus, ut sibi aperiretur, quem in Pontificem assumerent ; summis precibus fuit qui Deiparam Virginem assidue deprecabatur, ut aliquo modo significaret

in

D

Ghinius in
paucis con-
traxit,
E

at de Gaspa-
rius,

F

A in quem pontificium transferri deberet. Cui Virgo apprens, dixit : Clerum admone, ut ad suæ urbis episcopatum meum evehat Cancellarium, nomine Hieronymum, qui religionis inflammatus studio, totus erit in promovendo Dei cultu.

paulo libera-
lior visus est.

9 Ad episcopatum vero promotus mira dedit sanctitatis argumenta. Dum eleemosynam pauperibus erogaret, intuens inopem algore febris jactatum, commiseratione motus, se pallio spoliavit, induitque inopem, et statim febris recessit. Tunc vir sanctissimus, humilitatis amans, ne illius fama miraculi in publicum promanaret, præcepit, ne cuiquam illud enuntiaret, sed ut cœlorum Regina, quæ indigni Famuli ministerio fuerat usa, illud pietatis officium acceptum referret. Par in diabolis, atque in morbis depellendis Hieronymi virtus enituit. In Basilica Protomartyris Stephani mulier quædam ab immundo spiritu diris modis vexata, stridens, ac fremens, misericordia dignum adstantibus præbebat spectaculum. Ubi vero dæmon, obsessæ infestissimus vexator, illuc Hieronymum venire cognovit, ex-

clamans, Hieronymo adventante : Hic amplius esse nequeo, abscessit, et incolumem mulierem reliquit. Cum autem non procul abesset a supremo suæ senectutis die, hanc cœlestem meruit visionem. Divus Syrus, comitante supernarum mentium agmine, se illi ostendens, inquit : Euge frater, lætare, quoniam in cœlestibus tibi paratus est æternæ gloriæ locus, quo perenne nobiscum fruaris. Tunc illico surrexit, atque in orationibus pernoctavit ad auroram. Ubi vero illuxit dies, inter Missarum solennia cœlestem visionem clero nuntiavit, populoque universo, Cohortatus omnes ad mutuam dilectionem, et ad alia Christianæ religionis mandata, sacra manu cunctis impertiens benedictionem, orans Deiparam Virginem Mariam, quam sanctissime coluerat in omni vita ; ut cœlestibus gaudiis secum omnes perfrui possent, domum rediit, gravissimoque affectus morbo, humanis exemptus, cœlestia adivit xi Kalendas Augusti anno septingentesimo octogesimo septimo, sui pontificatus nono : et sepultus in S. Mariæ ad Perticas, adhuc veneratione colitur.

AUCTORE
J. B. S.

B

E

DE S. GUALTERIO CONFESSORE

LAUDE POMPEIA IN INSUBRIA.

Ex Ferrario.

J. B. S.

ANNO
MCCXXIV.

Alibi igno-
tus,

Synonymos huic Sanctos jam binos dedimus, alterum xi Maii, alterum iv Junii ; hunc vero Laudensem in nullis usquam sacris Fastis nos reperisse, caudide fatemur ; ut proinde ex eorum sit numero, quos in sola Ferrarii fide proferre nonnunquam audeamus ; tum maxime, dum de vero cultu certiores nos reddere non negligit. Hujus Vitam seu Vitæ compendium refert ipse in Catalogo Sanctorum Italiae ad hunc diem, quo e vivis excessisse testatur, tametsi ejus natalis, inquit in annotatione, ob S. Mariæ Magdalena festum in diem xxvii hujus dilatus celebretur, opinor legitimo cultu ecclesiastico, ut tam diserte asserenti credere me tuto posse existimem, quidquid in hac parte rigidior Castellanus, in indice suo rotunde fateatur, eum sese hoc die omisisse. De eodem agit denuo Ferrarius in Catalogo generali : Laude Pompeia, S. Gualterii confessoris, tabulas citans ecclesiae Laudensis, quas videre mihi non licuit, et Vitam, eam procul dubio, quam ipse in majori Catalogo ediderat, quamque ego hic, omnibus aliis destitutus subijcio.

refertur a
Ferrario

2 Gualterius Laude a parentibus sterilibus, precibus a Deo impetratus, iis orbatus, reque familiari pauperibus distributa, apud Placentiam ægrotis in xenodochio ministravit. Idem, post biennium in patriam reversus, in nosocomio S. Bartholomæi extra urbem præstitit ; aliudque xenodochium cum sacello prope Laudem in via quæ Mediolanum ducit exstruxit ; quod ab Henrico Septara Mediolanensi archiepiscopo auctum, prius Misericordiae, postea S. Gualterii dictum

est. Septalius cognomento dicitur Henricus iste, apud Ughellum in Italia sacra, multis ibi præclarisque ornatus elogiis, ut mirum prorsus non sit, si Sancti hujus, cui synchronus erat, quemque adeo vel de facie noverat, pia cæpta probaverit, promoveritque. Cetera de eodem argumento, in quibus S. Gualterius potissimum excelluit sic prosequitur Ferrarius :

3 Is exemplo sui multos utriusque sexus ad vitam eremiticam traxit. Nudis pedibus incedebat ; parvo cibo vilique vestitu contentus, carnem assiduis jejuniis affligebat ; in oratione sæpissime flebat. Multis susceptis peregrinationibus, plura pauperum hospitia construenda curavit quemadmodum apud Vercellas, Derthouam, Cremam, Melegnanum, quæ sæpe solebat invisere, ac confratres, qui ea curarent, præficere. Denique piis hisce laboribus perfunctus, gravi morbo correptus, brevi, annum ætatis xl agens, xi Kalendas Augusti obdormivit in Domino, anno salutis mcccxxiv, multis ægrotis et infirmis ad funus illius mirabiliter sanatis. Cujus corpus cum ex xenodochio Misericordiae, in quo multos annos jacebat, clam ad ecclesiam S. Blasii, non sine maxima aeris perturbatione delatum fuisset, ubi in proximam S. Pauli ædem deductum fuit, mox tempestas sedata est, statimque in locum pristinum, solenni civitatis pompa, relatum, aliquot a morbis, præsertim podagræ liberatis, tandiu ibi fuit, donec in ecclesiam cathedralem translatum, in ea honorifice conditum est.

cum elogio,
quod damus.

F

VIGESIMA TERTIA DIES JULII.

SANCTI QUI X KALENDAS AUGUSTI COLUNTUR.

B	S. Appolinaris episcopus martyr Raven- næ in Æmilia.		S. Miniseus	} Martyres Laodiceæ.
	S. Trophimus		S. Tisicus	
	S. Theophilus et socii	} Martyres apud Græcos.	S. Ravennus	} Martyres Baiocis in Nor- mannia.
	S. Justus		S. Rasiphus	
	S. Matthæus		S. Liborius Cenomanensis in Gallia epi- copus.	
	SS. Martyres VII Chalcedonenses ano- nymi.			S. Joannes Cassianus abbas, Massiliæ in Gallia.
	S. Primitiva virgo martyr Romæ.		S. Romula	} Virgines Romæ.
	S. Rasyphus martyr.		S. Redempta	
	S. Apollonius		S. Hirundo	
	S. Eugenius	} Martyres apud Græcos.	SS. Martyres anonymi in Bulgaria	
S. Vitalis episcopus, ut volunt, Ravennas	S. Anna virgo, apud Græcos.			

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

C	T rium Regum Magorum translatio ad hunc diem a Bollandi transmissa est, ubi ex prima sua institutione, primis illis diebus res paulo brevius perstringens, obiter agit de Epiphaniæ solennitate. Ratio ei esse potuit, quod prædicta translatio in nonnullis Usuardi Auctariis hoc die consignetur; at cum in præsentis Operis ordine omnia, sive elevationis, sive translationis, sive canonizationis Sanctorum festivitates concernant, ad præcipuum festum revocare soleamus; sitque postmodum augendus recudendusque mensis iste Januarius; et hanc historiam, et quæ ipsam subsecuta sunt, cum reliquis ad sanctos Reges spectantibus ad proprium istum locum suum illustranda differimus: prælucebunt Inchofert, Martyrologium Mediolanense aliique vi Januarii.	nomine Claudii Apollinaris, die quo vere colendus est vii Februarii.
	S. Catellum Stabiliensem episcopum, nescio quo titulo aut argumento nobis hoc die oggerat Buce- linus, quem tamen ait decessisse xix Kalend. Februarii; melius dixisset Sanctum obiisse die quo de ipso pridem actum est xix Januarii.	S. Ezechiel propheta refertur hodie in Menæis magnis impressis et Maximo Cytherorum episcopo; sicut dictum est inter Prætermisos xxi hujus; sed ibi monuimus, de ipso fuisse actum x Aprilis.
	S. Apollinarem Hierapolitanum in Phrygia episcopum hoc die, opinor alterius S. Apollinaris Ravenensis occasione, certe perperam, nulloque præeunte, Martyrologio suo Germanico inseruit Canisius; neque opportunius festivitatem ei elegerat Baronius viii Januarii cum aliunde natalis ejus ex antiquioribus codicibus satis notus esset. Vide igitur quæ de jam pridem eo dicta sunt, sub	Synaxis S. Joannis Baptistæ legitur in Menæis magnis excusis; de qua hic sufficit meminisse, cum de iis, quæ ad sanctum Christi Præcurso- rem pertinent, abunde actum sit die xxiv Junii.
		SS. Naboris et Felicis translatio Mediolano Coloniam in multis Fastis tribus Regibus Magis conjungitur hoc die; verum nos de ea abunde egimus ad diem ipsis sacrum xii Julii.
		Sancti hieromartyris Phocæ hodie meminerunt Græci in Menæis magnis excusis cum acrostichide et elogio; quem etiam signant Maximus Cytherorum episcopus, supplementum nostrum ad laudata Menæa ex Ms. synaxario Sirmondi et Ms. Chiffletii (addito epitheto τοῦ νέου Junio- ris.) Adde Basilianum synaxarium ac Menologium ex interpretatione Sirlleti, utrobique cum elogio. Nos die xxii hujus inter Prætermisos de hoc Sancto egimus, remittentes rem totam, sicut et nunc facimus, ad diem, quo de variis synonymis actum fuit xiv Julii.
		S. Victoris Massiliensis memoriam hodie agit codex Hagenoyensis, non insolita ibi transpositione, vera Sancti festività a nobis celebrata est xxi Julii.
		S. Juliana

- A S. Juliana apud Treccas duplici errore in eodem Hagenoyensi codice, hoc eodem die ponitur. Scribendum fuit Juliæ, eaque restituenda diei quo colitur etiam xxi Julii.
- S. Wandregisilus in aliquo Kalendario male notatur, forte quod ob concurrens festum S. Mariæ Magdalenæ in hunc diem translatus sit : spectat enim ad diem præcedentem xxii Julii.
- Hymeneus Hierosolymorum episcopus Florarii Sanctorum Ms. ignotus flosculus est, ex nullis Fastis antiquioribus acceptus, a nullis recentioribus adoptatus, nec proinde solius istius codicis auctoritate admittendus. Dies pro mero arbitrio delectus est neque vero annus, quo obierit, definiri hactenus potuit. Si quæ tamen alia cultus indicia occurrant, agi de eo alibi poterit.
- Cavellius et Casifius confessores apud Maurolycum hoc die, ignotissimi Sancti sunt, nec alibi reperibiles : fallor ego, ni amanuensium socordi ignorantia, ex Ravenna et Rasipho, iisque Martyribus, distorta fictaque sunt nomina.
- B Teclæ virginis apud Ravennam scripsit hoc die Grevenus, quæ a Canisio longe melius præterita est: frustra enim istius nominis virginem apud Ravennam aut hoc aut alio quolibet die quæseris. De matrona aliqua nomine Tecla, tribuni conjuge, agitur in Vita S. Apollinaris; ast hanc in virginem perperam transformatam Sanctorumque honoribus inepte donatam, haud dubites.
- Jacobum, dictum Gastolium, professione monachum Lerinensem, elogio inter pios ornat Sausayus in Supplemento pag. 1150; neque nos eum locum ei recusamus.
- Barsanuphium cum duobus sociis martyrem Ægypto hoc die adscribit Castellanus, nescio unde accersitum; nisi forte ex Fastis Æthiopicis apud Ludolfum eum acceperit, ubi tamen legitur Wersanofa : ad xi Aprilis de vero istius nominis Sancto egimus.
- Rostagnus II, cognomento de Capra Arelatensis archiepiscopus primum mihi innotuit ex Martyrologio universali Castellani, ubi hoc die eum solus ipse sic annuntiat : Arelate, B. Rostagni, istius nominis II, ejusdem urbis archiepiscopi, humilitate et caritate in pauperes illustris, quem die x Kalend. Augusti anno 1303 ad cœlestem patriam evolasse notant Sammarthani, ei in utraque Gallix Christianæ editioni titulum beati studiose asserentes, quem nec Chenu nec Claudius Robertus noverant. Equidem in hisce necdum sufficientia video cultus ullius ecclesiastici argumenta : nam quod Breviarium Arelatense appellant Sammarthani, nisi distinctius loquantur, probant omnino nihil. Etenim si in Breviario Rostagni nomen inveniatur, proprium ecclesiæ istius oportet intelligi; atqui ipsum penes nos est et quidem diversæ editionis, anni nimirum 1612 et 1656, nec in alterutro vel vestigium est quod ad Rostagnum referatur; edisserant nobis igitur Arelatenses ipsi, quale sit istud Breviarium in quo legatur, ad cœlestem patriam evolasse x Kal. Augusti; nisi per Breviarium intelligi velint mcrum necrologium, ex quo certe de cultu nemo facile statuerit. Ne quid vero hic præteritum dicatur, en id omne quod de Rostagno mihi hactenus compertum est ex nuperrima Gallix Christianæ editione anni 1716,
- tom. I, col. 573; præter quæ nec verbum habeo, ut ferme perinde sit, sive ea hoc loco, sive alio collocentur. Ita ibi legitur in titulo: LXIV B. ROSTAGNUS II. Textus est : Rostagnus de Capra, in loco Provinciæ dicto Graus natus, ex canonico Arelatensi factus est archiepiscopus anno MCCLXXXVI, sede per Bertrandi mortem vacante, ut docet instrumentum ejus electionis, in archivis capituli asservatum. Anno MCCLXXXVIII concilium provinciale celebravit apud Insulam villam Vindascini comitatus, diœcesis Cavallicensis. Quinto Idus Octobris ejusdem vel superioris anni Bertrandus de Baucio, comes Avellini, homagium ei exhibuit pro castro de Treucatellis, quod idem Rostagnus comparavit anno mccc, die xiii Augusti. Fuit Rostagnus pietate insignis, cujus tamen electionem minus gratam fuisse Honorio Papæ IV legimus, quamvis postea pallium ei miserit. Bonifacio vero VIII fuit acceptissimus, qui eum legatum misit in Hispaniam citeriorem cum Guilielmo de Mândagoto Ebre-dunensi archiepiscopo. Ad cœlestem patriam evolavit x Kal. Augusti anni mccciii, ut legitur in Breviario Arelatensi; sepultus est in sacello Laurentiano ecclesiæ S. Trophimi.'
- D Alfredum hoc die nominat Ferrarius ex rege Northumbriæ episcopum Lindisfarnensem, ex mera confusione quam explicatam habes in Prætermissis ad diem xiv Januarii pag. 993.
- E S. Ravennum Baiocis in Gallia solum annuntiat Ferrarius presbyterum et martyrem, non ausus, opinor, Rasiphum adjungere, ne eum cum Rasypho martyre Romano confunderet. Audet tamen Canisium citare et tabulas ecclesiæ Baiocensis; qua fide, intelligi poterit ex iis quæ suo loco de ambobus Sanctis fratribus dicuntur.
- Mathildem comitissam hac die obiisse memorat Ferrarius ex Annalibus ecclesiasticis Baronii ad annum 1115; at si ibi notata legisset, facile advertere poterat, die sequenti eam obiisse.
- F Amasium episcopum non noverat Ughellus, dum tomo I Italiæ sacræ, edito anno 1644, Spoletanos episcopos recenseret : neque enim ante annum 1649 aut 1650 repertum fuerat ejus corpus cum hujusmodi epitaphio : DP. SCI. AMASI EP. CONS. PROBINI V. C. SUB D. KAL. AUG. QUI VIXIT ANNIS LXXXV. EX QUIB. EP. ANNIS XIII MENS. II., ut indicetur annus 395. Hac inscriptione reperta, Amasium istum Sanctis suis Umbriæ continuo inseruit Ludovicus Jacobillus tom. 3, pag. 263, haud dubitans quin appositæ sci litteræ Sanctum aliquem denotarent, et quidem Spoletanum episcopum, qui a S. Damaso, consequenter ad inscriptionem, creatus fuerit anno 382. Campellus contra in sua historia Spoletana lib. 7, pag. 207, 211 et notanter pag. 231 alium eo tempore Spoleti episcopum statuit, qui ab anno 370 ad 402 eam cathedram tenuerit, S. Speum videlicet seu Speranzum; neque de Amasio isto, quod sciam, usquam meminit, tametsi historia ejus primum edita sit anno 1672. Hæc conciliare non usque adeo pervium est, Amasium vero Sanctis annumerare necdum equidem ausim, quod epitaphium qualecumque suspectum mihi sit, vel ex eo capite, quod titulus sci, pro ut modo accipitur, homini recens mortuo adscribi

A non consueverit. Si apud Spoletanos pro Sancto agnoscat, per me licet; plura quæ de ipso dicam, non habeo.

Vodinus seu Voadinus, ut Londinensis seculi v episcopus, imo archiepiscopus, omnibus antea Fastis plane incognitus, hoc die primum refertur in Martyrologio Anglicano Wilsoni utriusque editionis, his verbis, quæ a nostro Alfordo ad annum 456 num. 4 Latine reddita hic describo: Londini, commemoratio S. Vodini martyris et archiepiscopi Londinensis; qui eximie sanctitatis vir Vortigernum Britanniae regem redarguit, quod a legitima uxore divertens, infidelem duxisset. Quapropter Hengistus Cantii rex, superinductæ parens, furore incensus, iussit sanctum episcopum una cum multis aliis sacerdotibus, virisque religiosis interfici. Laudat hæc meritoque extollit Alfordus; neque nos Baptistam alterum laudare non possumus; at bene Sancti memoriam in privato eo Martyrologio hoc die recitari; id vero est quod probare non audemus, nisi Wilsono auctoritas tribuatur, populares quoslibet, virtutibus aut passionibus celebres, in Sanctorum numerum referendi, eisque festivitatis diem pro arbitrio seligendi, quod nomini hactenus concessum novimus. Neque vero Ferrarii, Wilsonum cæce sequutis suffragium momenti quidquam addidit. Sufficiat, hic compendio retulisse quæ ex citato ad marginem Malmesburicensi, Godwino item et Alfordo nostro de pio, venerabili, præclarissimo, et, si ita vis, sanctissimo Antistite tradita accepimus. Si de cultu antiquiori saltem aliquo edoccamur, poterit Vodinus ad calcem Operis inter eos Sanctos referri, quibus nulladum ab Ecclesia festivitas determinata est.

Iglatium in Anglia monachum hoc die beatum appellavit Menardus, Observationum lib. 2, pag. 613, indicans quidem unde singularem ejus pietatem et devotionem acceperit, at non item Martyrologia ulla, ne quidem Anglicanum, unde de legitimo cultu doceri potuerit, ut sola ejus auctoritate inter Sanctos Iglatium recensere, integrum vobis non putemus.

C Adolius Oliverius Tarsensis, Eliani instituti alumnus, in monte Oliveti archimandrita, S. Helenæ imperatrici carissimus, obiit anno cccxxxviii. Ita scriptum invenio in Acie bene ordinata Sanctorum Ordinis Carmelitarum: in qua hoc etiam die additur

Bartholomæus Fantus Mantuanus Carmelita sanctissimus, ante et post mortem miraculis illustris. Obiit anno mxxx. Beatus passim vocatur. Hæc notamus rogatu P. Philippi Visitan-
tini, ejusdem Ordinis olim historiographi, ut toties ante dictum est.

Beatricem Atestinam, quæ Audræ II Hungariæ regis conjux fuerit, postea Gemulæ sanctimonialis, ut beatam hoc die depingit Bucelinus, nescio qua auctoritate: nos aliam ibi sanctam aut beatam Beatricem hactenus non agnoscimus præter ejusdem temporis virginem illam, de qua actum in hoc Opere ad diem x Maii. Tu vide ibi, hoc est tomo ii Maii, aliqualem illius memoriam pag. 601.

Jacobus Villariensis conversus, omnium virtutum genere mirabiliter insignitus, ac proinde ut

beatus prædicatur ab Henricus; solum ut venerabilis a Chalcoto. Partium studio liber est Saussayus, qui de ipso hoc die ita loquitur: Fine pio quievit Jacobus conversus Villariensis, solitudinis cultor, virtutumque eximius operarius: quem ascetæ hujus famosi cœnobii inter beatos domus suæ alumnos computant et venerantur.

Jacqueline Flinensis abbatissa tertio loco ponitur ab Henricus et Chalcoto, ut quæ ex illustri familia (de Lalain) procreata, illustrioribus tamen virtutibus insignita, virgines suæ curæ commissas vigili solitudine ad perfectionis monasticæ culmen usque perduxerit. Exstat præclarum de ea Buzelini clogium.

Benedictus Salmonensis, Ordinis S. Augustini, Perusiæ depositus, titulo beati donatur a Jacobillo in Sanctis Umbriæ; at veri cultus nulla hactenus vestigia reperio.

Joanna, a loco habitationis Urbeveta dicta, Ordinis S. Dominici Tertiaria, titulo beatæ ornata est ab iis fere omnibus qui Vitas Sanctorum ac Beatorum Ordinis istius describunt: sufficiat nominasse Joannem a S. Maria Gallice, et Marchesium Italice. Ambrosius Taegius elogium satis longum Latine composuit, atque ex ejus codicibus Mss. transumpsit Papebrochius. Memorantur ibi insignes ejus virtutes, singulares favores eidem cœlitus collati, prophetiæ et miracula; diciturque obiisse x Kal. Augusti 1306. Viderat hæc omnia noster Januinus; verum propius explorare cupiens, num vero in ipsa Veteri urbe cultu atque ut beata honoraretur, eo perrexit anno 1700, omnibusque accurate discussis, sic propria manu scriptum reliquit, atque Marchesii elogio attextit: Fui ego (C. J.) anno 1700 Urbe-veteri; adivi ecclesiam PP. Prædicatorum, ubi corpus B. Joannæ virginis, tertiæ regulæ S. Dominici, supra altare servatur, diciturque adhuc integrum esse, ac dudum illic servatum fuisse. Habetur passim in illa urbe et vocatur beata; nullum tamen habere videtur cultum ecclesiasticum; et Prior monasterii ne sciebat quidem diem obitus ejus. Hæc cum ita se habcant, non vidco mihi magis licere Joannam illam inter Sanctos collocare, quam tot alias et istius et aliorum Ordinum piissimas virgines, etiam ab egregiis virtutibus et miraculis laudatissimas; ut et alibi notatum invenies. Si cultus ipsi legitime permittatur, poterit de ea agi vel in hujus mensis, vel in totius Operis supplemento.

Martyrium viginti trium sacerdotum Ruræmondæ in Geldria ab hæreticis hagiomachis crudeliter occisorum, ex quibus fuerunt Cartusiani duodecim (quos inter tamen laici) Franciscani duo, tres canonici regulares, reliqui seculares, ut nuncupant, presbyteri; memorat hoc die Saussayus minori charactere, Miræum, opinor, describens, qui paulo distinctius annum 1571 assignat, fontemque ex quo historia desumenda est, nempe Arnoldum Havensium, ex quo Raissius singulorum fere nomina exercitantque in ipsos rabiem recenset; seorsim laudans Paulum a Waelwyck qui Ruræmondensi antistiti Lindano a sacris erat: Bartholomæum Venralensem, urbis vicepastorem; et Raynerum a Lintris ac Gorgonium

D

E

F

- A nium a Maldert ambos *Minoritas*, de quibus videudus laudatus *Raissius*, vel *Arturus*, vel potius *Havensius* ipse, qui totam causam carnificinam accurate prosecutus est.
- Brigidam virginem S. Dominici alumnam in *Hollandia* subjungit idem *Raissius* cum titulo beatæ ex *Hyaciutho Choquetio*. Multis sane nominibus laudatur, et eo quidem, quod huic non minus ac sanctissimo *Francisco Assisiati*, suorum vulnerum stigmata, raro magnoque beneficio concessit *Christus*. Et hac et aliis prærogativis a Sponso cælesti donari potuit; ast altaribus olim adnotam fuisse, nusquam legimus. De eadem agit *Arturus* in *Gynæceo*, atque ex hoc et aliis *Marchesius* in *Diario*.
- Joannes Arragonius confessor, prope Domum *Calenam* in *Apulia* Antonius Pintus, *Cassaliæ* in territorio *Hispalensi* Præter *Raynerum* a *Lintris* et *Gergonium* a *Maldert*, de quibus supra.
- B Dominus *Suriannus*, et *Pacificus Clemerius*, *Fulgini* in *Umbria* Joannes *Suaresius*, *Belvisii* in territorio *Palentino* Ambrosius *Itinerarius*, *Lutetiæ* *Pasiorum* Benedictus de *Hurtas*, in civitate *Cuzcana* regni *Peruani* Francisca de *Hervas*, *Cordubæ* in *Hispania* Teresia *Garzias*, *Compostellæ* in *Galitia*
- Richarium *Leodiensem* episcopum ordine *XL* signat hoc die *Fisen*, sed absque ullo sanctitatis titulo.
- S. Christianæ virginis et martyris vigilia celebratur *Panormi*, ut testatur noster *Octavius Cajetanus*. Festum est xxiv Julii.
- S. Valerianum episcopum *Cemeneli* (vulgo *Cimeiz*) in *Provincia*, nullo duce, nullo auctore hoc die consignat *Castellanus*, *elogii* vice et ad distinctionem addens, quod plures homilias scripserit. *Niciensem* episcopum *Valerium* invenio apud *Wionem* ceterosque *Monasticos* et *Ferrarium* xxiv Julii, quem eundem cum S. *Valeriano* esse existimat *Ughellus*, de qua re agitur dicta die sequenti xxiv Julii.
- C S. *Vincentius* aliquis martyr hoc die *Romæ* seu via *Tiburtina* signatur in *Hieronymianis*, ab aliis passim cum moderno *Martyrologio Romano* differtur ad diem sequentem xxiv Julii.
- S. *Panacii*, pro *Pavacii*, *Cenomane* episcopi post *Molanum* meminit hodie *Ferrarius*: alii melius eo, quo de ipso agemus, die sequenti xxiv Julii.
- S. *Firmini* episcopi et confessoris depositio apud *Methim* anno salutis cccci expressis terminis signatur in *Florario* nostro *Sanctorum Ms.*, falli sæpe et fallere solito, ut unde veniat aut quo vadat, nec palpando quandoque assequi liceat. Ut paucis dicam, non *Firminus Metensis*, sed *Fronimus* seu *Fronimius* dicendus est; qui non quarto sed seculo tertio verosimilius vivere desiit; demum non hoc die colitur, sed xxvii Julii.
- S. *Innocentius* primus Pontifex Romanus hoc nomine curia *Camerario* in *Menologio Scotico* hoc die signetur, equidem divinare haud queo. Longe ineptiora sunt quæ ex variis scriptoribus *Scotis* citantur, qui omnes eum *Scotum* fuisse testantur, inquit. Subjuvens, quod quidam *Albanum* dixerint, decepti affinitate vocum *Albion* et *Albanus*, etc. Satisne sobrie hæc nobis somnia offeruntur? Siutne porro refutatione digna, videbitur ad diem quo ab *Ecclesia sanctissimus Papa* colitur xxviii Julii.
- Bernardi, *Gratiæ* et *Mariæ* inventionem exornat hoc die *Henriquez* in *Menologio*, et variis ac celeberrimis miraculis merita martyrum confirmasse *Altissimum* disertissime asserit; verum cum cædes seu martyrium incidat in xxiii Augusti, eo remittenda sunt omnia, ibidem illustranda, si de legitimo cultu tempestive doceamur; nisi rectius pridie, seu xxii Augusti eos signaverit *Tamagus*, quod certe constantem apud *Alzirenses* festivitatem non commonstrat. Ut sit, si vel solo eo loco debita *Sanctis* veneratione honorentur, locum invenient xxii vel xxiii Augusti.
- D S. *Donatum* *Bisunticensem* seu *Vesontionensem* episcopum nescio cur huc retraxerit *Castellanus*, nulla ejus rei assignatu ratione: ubi antiquior *Ferrarius* in *Catalogo generali* ex tabulis istiusmet ecclesiæ eum pridem retulit vii Augusti ipsumque in uominis sui ecclesia celebrari asserunt *Sammarthani*; ac *Majores* item nostri in *Actorum Mss.* indice eodem die collocarunt; id demum disertissime asserit *Chiffletius* *Vesontionis* parte 2, pag. 161, ut proinde remittendus sit ad prædictum diem vii Augusti.
- E S. *Apollinaris* episcopi xxix *Bituricensis* ecclesiæ, qui sedit annos novem, et post laudabilem vitam quievit in pace circiter annum Domini dclx, annuntiatio est solius *Constantini Ghinii* in *Natalibus SS. Canonicorum*. De *Apollinari* isto altum alibi silentium, etiam apud *Castellanus*, diligentissimum cetera *Gallicorum Sanctorum* refossorem. Fateor equidem in utraque editione *Galliæ Christianæ Sammarthanorum*. Sancti titulum *Apollinari* isti *Bituricensi* apponi; verum utrobique asseritur, memoriam ejus agi pridie Non. Octobris, ut saltem huc non pertineat. Neque recte a *Ghini* dicitur episcopus xxix, cum xxvi ordine fuerit; neque de gestis ejus quidquam traditum novimus. Si tamen interim vera aliunde cultus argumenta suggerantur, ejusque Acta ad nos perveniant, de ipso agi et hæc illustrari poterunt ad diem vi Octobris.
- F S. *Birgittam* viduam, tota *Ecclesia* celeberrimam, hoc die in multis *Usuardiis* auctariis annuntiar, haud sane mirum est, cum eodem ipso ad cælestem gloriam certo evolaverit anno 1373. At cum solennis ejus festivitas legitima auctoritate dilata sit, nos quæ ad ipsam spectant cum *Martyrologio Romano* illustrabimus viii Octobris.
- S. *Nicasii* cum sociis suis translatio signata est in codice *Usuardino Heriuensi*, quem, cetera præclarissimum, auctum diximus propriis *Rhemensibus*. Nota est illustrissimi *Martyris*, sororis S. *Eutropiæ* aliorumque sociorum festivitas ad diem, quo et de translatione una vel pluribus agendum erit vobis, nempe xiv Decembris.

DE S. APOLLINARE EPISC. ET MART.

J. P.

RAVENNÆ IN ÆMILIA ITALIÆ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Ravenna a pluribus laudata; memoria Sancti in Martyrologiis; elogia; patria; tempus ordinationis, sedis ac mortis.

CIRCA ANNUM
LXXV.B
Assignantur
variæ rerum
Ravennatium præco-
nes.

Ravennam, antiquissimam et præcipuam olim totius Italiæ urbem; ac primo regum Gothorum, deinde veterum exarchorum sedem, hac die illustrat S. Apollinaris, primus ipsius episcopus, apostolus ac patronus singularis. Lcandrum Albertum in *Descriptione Italiæ* multa istius civitatis decora recensere, indicavimus tomo 1 *Februarii* pag. 83 in annotatis ad *Vitam S. Severi*, ejusdem civitatis episcopi; de cujus quoque primordiis, ornatu, vicissitudinibus, præsulum antiquitate ac potentia, templorum structura, Sanctisque ibidem oriundis, etc., agit Ughellus tomo 2 *Italiæ sacræ* a col. 324. Hieronymus Rubeus *Italicarum et Ravennatium historiarum gesta* libris undecim complexus est Latine; Hieronymus Fabri sacra monumenta *Ravennæ antiquæ Italice* descripsit, ac novissime Benedictinus Bacchinius, abbas S. Mariæ de Lacroma, Ordinis S. Benedicti, congregationis Casinensis, Agnelli sive Andreæ, abbatis S. Mariæ ad Blachernas, et S. Bartholomæi Ravennatis librum pontificalem, sive *Vitas Pontificum Ravennatium* ex bibliotheca *Estensi* eruit, dissertationibus atque observationibus, etc., illustravit et auxit, ac serenissimo Raynaldo *Estensi Mutinæ*, Regii, etc., duci dedicavit, opere tomis duobus super hac re Latine edito anno 1708.

Sancti memoria nota-
tur in anti-
quissimis
Martyrolo-
giis Latinis;

2 Inclytissimi nostri Præsulis nomen inscribitur hac die *Kalendaris Allatii* ac *Frontonis*, utroque brevissime. Et in illo quidem: x *Kalend. Augusti*, natale S. Apollinaris. In hoc autem: Die xxiii mensis Julii, natalis S. Apollinaris. Nihil invenio in *Sacramentariis* apud *Pamelium* et *Menardum*. Antiquum item *Kalendarium*, sub initium tomi 5 *Anecdotorum* ab *Edmundo Martene* editum, ita ipsum refert eadem die: Natal. S. Apollinaris martyris Ravennæ; referunt *Martyrologi* omnes antiqui, upographa *Hieronymiana*, *Beda* et *Floro* auctus, *Romanum parvum*, *Rabanus*, *Ado*, *Notkerus*, *Wandelbertus*. In *Hieronymiano Luccensi*, scribitur *Apollenaris*; in vetustissimo *Epternacensi* *Apollinaris*; in hoc ultimo hesternæ die annuntiatus. *Beda* sic memorat: Natale S. Apollinaris episcopi in Ravenna, qui Romæ, etc. In *Romano* parvo habetur his verbis: Ravennæ, Apollinaris episcopi et martyris. In *Rabano* autem his: Depositio S. Apollinaris episcopi in Ravenna. In *Adonē*: Apud Ravennam, natale S. Apollinaris episcopi, sine titulo martyris. In *Usuardo*: Natalis B. Apollinaris episcopi, qui ab Apostolo

Petro Romæ ordinatus, et Ravennam missus postea pro fide Christi diversas, et multiplices cædes perpeusus est. Porro *Wandelbertus* sequenti ipsum versiculo prædicat:

Hinc decimam præclarus Apollinaris honorat.

3 *Memoriam Sancti* hujus Græcis quoque tabulis inscribi, notamus hac die inter ea, quæ de SS. Apollonio atque *Eugenio* martyribus producimus. Vitalem vel *Vitalium* cum titulo episcopi Ravennatis, ibidem una cum nostro memoratum, tum ibi tum hic expungimus, quem nec apud *Ughellum* in catalogo istorum præsulum, nec apud *Rubeum* a pag. 892, nec apud *Fabrium* a pag. 396, nec apud *Bacchinium* reperimus. *Menologium Slavo-Russicum* Sanctum nostrum ita refert: S. hieromart. Appollinari, ep. Ravennatis, qui fuit discipulus Petri Ap., passus sub Claudio, a Messalino locum tenente, et sub Vespasiano ab idololatriæ gladio dissectus, septimo obiit die, anno LXXVII. Nihil attinet hic coacervare recentiorum *Martyrologorum* annuntiationes. Fontes antiquos dedisse sit satis.

Græcis uti et
Slavo-Russis
non ignota.

4 S. Petrus Chrysologus, dignissimus ejusdem in cathedra Ravennate successor, brevi ipsius laudes sermonis 128 complexus est seculo quinto; unde paucula ista delibo: Beatus Appollinaris, inquit, primo sacerdotio solus hanc ecclesiam Ravennatem vernaculo atque inclyto martyrii honore decoravit. Merito Appollinaris, quia juxta mandatum Dei sui hic perdidit animam suam, ut eam inveniret in *Vitam sempiternam*. (*Ratio istius etymi* dabitur in annotatis). Beatus, qui ita cursum consummavit, fidem servavit, ut vere primus a credentibus suo reperiretur in loco. Nec eum quisquam confessoris vocabulo minorem credat esse, quam martyrem, quem Dei nutu quotidianum, et multiplicem reversum conspiciat ad agnitionem... Non ideo persecutus est Martyrem, quia non eliquit fidem. Fundebat sæpe Confessor sanguinem suum, etc. B. Petrus Damianus tribus S. Apollinarem sermonibus celebravit (qui sunt 30, 31 et 32, apud *Lipomanum* etiam excusi tomo 8, a fol. 246 verso) Apostolici martyris titulo ipsum compellans. Sparsim quoque de ipso meminit sermone 6, qui est de S. Eleuchadio, a nostro Præsule ad Christi fidem converso, ac deinde ad regimen cathedræ Ravennatis evecto.

Laudatur a
S. Petro
Chrysologo,
B. Petro Da-
miano,

5 Ado præter morem duplici Sanctum nostrum elogio exornat; altero quidem, quod inter *Festivitates Apostolorum* collocavit, quodque vel ipse ex *Beda* acceperit, vel ex ipso in *Bedam* translatus fuerit: tanta est utriusque consonantia. Alterum vero inseruit *Martyrologio* suo, adeo longam Actorum seriem in eo expandens, ut totam ferme viri Apostolici vitam complectatur; e quibus *Usuardus* illa paucula delibavit, quæ modo præmisimus. *Beda* elogium transcripsit *Rabanus*, *Notkerus* modicè phrasim ejusdem immutavit. Quæ omnia, quia idem fere sonant,

E

F

* forte elicit
pro extorsit.

A sonant, ex eodem videlicet Actorum fonte desumpta, hic non transcribimus, uti nec illa, quæ a recentioribus inter auctaria ad Usuardum hoc die a nobis sunt relata; item quæ in Florario nostro Ms., Rubeo, Ferrario, Fabio, etc., notantur.

magis etiam
habitus a S.
Gregorio PP.
VII.

6 Huc spectat illud S. Gregorii PP. VII, ex lib. 6, epistola 10, apud Labbeum tomo 10 Conciliorum, col. 203, ad Ravennates data, qui, inquit, beatum Petrum, ejusque filium, sanctum videlicet Apollinarem diligunt. Et ibidem lib. 8, ep. 13, col. 261: Credimus, inquit, non latere vestram scientiam, Ravennatem ecclesiam Sedi Apostolicæ præ ceteris vicinioribus hæerere solitam fuisse, camque specialiter ab ipsa dilectam, quidquid dignitatis et honoris antiquitus per beatum A... (Apollinarem) tenuit, munere scilicet præfata Sedis concessum habuisse. Coronidis loco sit Martyrologium Romanum, quod sequenti elogio utitur: Natalis S. Apollinaris episcopi, qui ab Apostolo Petro Romæ ordinatus et Ravennam missus, pro fide Christi diversas et multiplices pœnas perpessus est: postea in Æmia Evangelium prædicans, plurimos ab idolorum cultu revocavit. Tandem Ravennam reversus, sub Vespasiano cæsare gloriosum martyrium consummavit. His addi potest breve Sancti elogium ex Vita S. Severi, episcopi Ravennatis tomo 1 Februarii, pag. 82; ut præteream aliud apud Bacchinium parte 2 in appendice, pag. 4. Res item gestas et decora Sancti breviter et apposite perstrinxit ex historia Camaldulensi, Rubeo ac Fabio noster Antonius Macco in opere singulari, de Divis tutelariis orbis Christiani, anno 1687 Ulyssipone Latine edito, a pag. 133.

Disseritur
de S. Apol-
linaris pa-
tria; quem
non constat
fuisse e 72
Christi di-
scipulis.

7 Vita non tam expresse patriam sancti Præsulis nostri signat, sed eam tacite quodammodo subindicat, quando S. Petro Apostolo Antiochia Romam profecto, multos inde Christianos simul comitatos adjungit (quos inter fuerit S. Apollinaris) qui administrantes ei Romam venerunt. Bedæ elogium de patria nihil. Agellus seu Andreas in Vita Sancti apud laudatum Bacchinium pag. 124 natione Antiochenum ponit; sive id diserte alicubi in Actis offenderit; sive ex profectione, quam diximus, Antiochena id elicerit. Ado in suo elogio tantum refert, quod ab Antiochia secutus Apostolum Petrum, etc. Petrus de Natalibus in Vita lib. 6, cap. 128 Antiochenus, inquit, genere. Rubeo ad annum 44 vir Antiochenus; Fabio pag. 85 et Ughello Italiae sacre tomo 2, col. 327 Antiochenus etiam fuit; nobis vero adeo illud non displicet, ut non inviti Sanctum Antiochenis demus; quamquam plane certo de illa re nobis nondum constet, nec magis exploratum sit, an Sanctus, prout de ipso traditur, exstiterit minus e septuaginta duobus Christi discipulis, juxta ea, quæ die xv hujus dicta de iis sunt.

De tempore
ordinationis,

8 Tempus item ordinationis ac sedis exacte determinare, non adeo in promptu est. Ughellus ordinatum statuit circa annum Christi 44. Bacchinius in serie Pontificum Ravennatium, quam texit a pag. 46, ordinatum fuisse affirmat anno L, et quidem (si ipsi credimus) die xix Junii. Rubens haud ita multo post annum 44 id contigisse scribit, cum se Romam, ut addit, Petrus... contulisset. Unde sequitur, si ordinatio ista haud ita multo post primum S. Petri ad Urbem adventum, uti placuit Rubeo, peracta est, illum circiter pro ea annum

constitui posse. Nec valde reclamant Acta, dum post multum temporis ab isto adventu ordinatum fuisse S. Apollinarem, indicant: uam id, si verum est (et vero falsum esse, unde evinces?) jam consequens est, ut ista ordinatio annis aliquot, anno circiter Christi 40 posterior acciderit. Cui autem determinato anno ea alliganda sit, quis affirmare possit, cum de anno primi in Urbem S. Petri ingressus plane non constet; et, fac de illo constare, manet etiamnum incertum, quam multum temporis illum inter ingressum et ordinationem Sancti nostri interponendum sit; ac proinde manet pariter incertum controversæ hic ordinationis tempus.

9 Neque certiora habemus de tempore, quo sanctissimus Præsul præsedet cathedræ Ravennati. Beda citatus: Rexit, inquit, ecclesiam annis viginti, dies octo. Ita apud nos Ms. Divionense; sed ibidem annotantur alia quatuor, quæ legunt, annis viginti octo et dies quatuor; Vaticanum mendose annis triginta et octo; Lætiense item vitiose annis decem et octo, et diebus quatuor. Ado in Festivitatibus Apostolorum et in suo Martyrologio cum editis Actis apud Surium numerat annos viginti octo, mensem unum, dies quatuor. Vitæ, quam prælo damus, apographum habet: annis viginti octo, dies quatuor. Tandem temporis signatur apud Mombrinium. De aliis Mss. ratio habebitur in annotatis. Rubens ad annum 74, numerat annos 29; quibus Fabius parte 2, pag. 397 adjungit mensem unum cum diebus quatuor. Bacchinius ei dat annos viginti octo, menses 5, dies 4. Baronius ad annum 65, undetriginta ejus regimini assignat ex B. Petri Damiani sermone de S. Eleucadio, ubi ita loquitur: Apollinaris quanta gloria, quanta sit excellentia, admirari digne non possumus, cujus martyrium per viginti et novem annorum spatium per innumerabilia fuerit tormenta productum. Adde Agnellum, qui ponit annos viginti octo, menses (mensem) I, dies IV. Quanta hic varietas! Quoniam tamen in annis undetriginta ut plurimum inter allatos auctores convenit, nihil prohibet, quin ab illorum parte et nos stemus, Sanctique sedi totidem vel completos vel inchoatos saltem annos attribuamus.

10 Martyrium, Beda nostro teste, consummavit sub Vespasiano cæsare, Demosthene patricio. Consonat Ado utroque loco supra indicato. Vespasianum solum exprimit Vita nostra, Agnellus, uti et Martyrologium Romanum. Vespasianus anno 69 æræ vulgaris imperator declaratus in Oriente, Romam ingressus est anno 70, obiit 79. Hinc satis apparet, quo circiter tempore martyrium subierit S. Apollinaris, non autem quo determinate anno; quem neque determinare facile est ex Demosthene patricio, aliunde nobis ignoto. Apud Petrum de Natalibus martyrium illud aptatur circa annos Domini LXX. Baronius citatus dicit, Sanctum his temporibus Vespasiani imperatoris martyrio vita functum. Ughellus signat annum 74 cum Fabio, quem circiter annum (non vero annum 80, sicut ipsi imputat ex libro ejus primo Bacchinius in Observationibus ad Vitam Sancti pag. 134) etiam adoptat Rubens. Ricciolus noster Chronologiæ reformatæ tomo 2, in Chronico magno et selecto ponit annum 73. In annum ab istis diversum abt Bacchinius, in producta superius serie, martyrio coronatum scribens anno LXXVIII; de qua re agit in Observationibus pag. 135. Sed annus iste non evincitur ex eo, quod uti ipse dicit ex Agnello, post

ac regiminis,

E

Martyrium
sub Vespasia-
no contigit:

F

AUCTORE
J. P.

incertum quo
anno, qui ut-
cumque hic
statuitur.

B

plurimum tempus a Petri adventu Romam, Sauctus ordinatus sit episcopus ac Ravennam missus. Nec rursus, quod pro nimia, prout tradit ex Agnello, dierum plenitudine curvus effectus est.

11 Nam si affigamus adventum S. Petri in Urbem anno æræ vulgaris 40, aut aliquanto serius (vide quæ disputata sunt in Tractatu historico-chronologico ad tomum IV Julii præliminari de patriarchis Antiochenis sub initium) ordinatio nostra post plurimum tempus facta esse videbitur, si ei demus latitudinem quatuor aut quinque circiter annorum post adventum Petri in Urbem; quod tametsi non absolute, tamen spectatis rerum adjunctis, longum tempus censi posse videtur. Jam vero quod ex Saucto pro nimia dierum plenitudine curvo Bacchinius arguit, nihil hic probat; cum anni duo vel tres, de quibus, ut mox patebit, hic controversia est, non semper æqualiter, nedum ordinarie, inducant vel augeant in seivibus curvitatē. Age vero, ut epochas tres prædictas ordinationis, sessionis ac martyrii suis utcumque annis accommodemus. Primam quidem affigamus anno circiter Christi 46, post multum utique temporis juxta Acta, ab adventu Apostolorum Principis in Urbem. Addamus annos sessionis 29 circiter, jam martyrium concurrere poterit cum anno circiter 75; non VII Kal. Julii, sicut notat Bacchinius in serie episcoporum citata, verum hac die XXIII Julii, quem omnia Martyrologia antiqua (excepto unico codice, ut diximus) constantissime ipsi deputant cum Actis et Adone in suo elogio. Sed non satis in die martyrii sibi constat Bacchinius: nam citata mox pag. 135, annum et diem, supra a nobis ex ipso significatos, pontificatus initio affigit, servata die, inquit, qua natalis ejus in omnibus et antiquissimis Martyrologiis signatur, XXII Julii. Quæ quisnam combinet?

§ II. S. Apollinaris sepulcrum ac corpus; ejusdem apud Classenses continuata possessio; translatio in decentiorem locum.

C
Corpus Mar-
tyris extra
Classensem se-
pultum,

SEPULTUS est, inquit Vita nostra, foris muros Classis in area saxea a discipulis suis. De sepulcro tacet Beda ex Floro auctus, cum Aguello, et Adone in Festivitatibus Apostolorum; sed hic ultimus in suo Martyrologio Actis ita consonat: Martyr gloriosissimus Apollinaris.. sepultus est foris murum (urbis Ravennæ) et clausum in area saxea sub terra corpus. Et conditur extra moenia Classis, sicut recte dicit Rubeus ad annum 74 citatum. Porro Classis oppidum fuit Æmiliæ, nunc locus Romandiolæ, vix tribus miliaribus a Ravenna in Austrum. Nominis etymon tradit Augustinus Lubin in Notitia abbatiarum Italiæ pag. 103. De hoc loco vide sis Rubæi Indicem ad finem laudati operis, Cluverium lib. 1 Italiæ antiquæ pag. 305; Fabrium parte 1, pag. 92; et apud nos diem XXXI Januarii, pag. 1100.

indeque in
eclesiæ ady-
tu transla-
tum;

13 Ad dexteram basilicæ Classensis, auctore atque inspectore Mabillonio in suo Itinere Italico tom. 1, pag. 41, visitur antiquum mausoleum ex marmore albo eleganter factum; atque e proximo apposita est parieti vetustissima inscriptio, qua dicitur S. Apollinaris corpus eo in loco jacuisse,

donec per Maximianum archiepiscopum in ecclesiæ adyta translatum est, notata epocha VII Iduum Maiarum, Indictione XII, octies post consulatum Basilii junioris. Istius S. Maximiani Vitam illustravimus ad diem XXII Februarii a pag. 293. Sive autem is obierit anno 556, quem ibidem notavimus; sive 552, quem adlegit Bacchinius pag. 47, nihil nobis hic incommodat ista diversitas: nam Indictio XII incidit in annum 549; atque adeo, stante ista inscriptione, corpus ibi mansit ad istum usque annum, donec inde per S. Maximianum in decentiorem locum fuit translatum. Consule ea, quæ ibidem in Vita dicuntur cap. 3, num. 14, et 15.

14 Rubeus ad annum 648, alterius translationis meminit, quæ contigerit sub Mauro, archiepiscopo Ravennate: D. Apollinaris, inquit, sanctum cadaver honestissime in templo medio collocavit, laminis ex argento adjectis, quibus ejus colloca-tionis historia inscripta erat. Factum quoque refereus Fabrius pag. 94, addit, corpus illud depositum fuisse sub altari beatæ Virginis, illudque esse idem, quod stat in medio ecclesiæ, magna venera-tione dignissimum propter memorabilem visionem, quam ibi habuit S. Romualdus, sicut infra dicitur. Inscriptio autem, quam in substantia paulo ante dabat Mabillonius, propriis terminis ibidem a lau-dato Fabio adjungitur, et sic sonat: In hoc loco stetit arca beati Apollinaris sacerdotis et confes-soris, a tempore transitus sui usque dia*; e qua per virum beatum Maximianum episcopum trans-lata est, et introducta in basilica, quam Julianus Argentarius a fundamentis ædificavit, et dedi-cata ab eodem viro Beatissimo, die VII Iduum Maiarum Ind. duodec. octies P. C. Basili Jun. Agnellus in Vita istius Mauri, ac de eodem, quan-tum assequor, apud Bacchinium part. 2, pag. 278 sic loquitur: Iste corpus B. Apollinaris, qui dudum in arca* ipsius conditum a Maxi-miano præsule cum Juliano Argentario fuit, exinde tulit, et in medio templi collocavit, et ipsius Martyris historiam laminis argenteis infi-xit. Eodem igitur fere loco mansit corpus sex pri-mis seculis.

15 S. Gregorius Magnus lib. 5, epistola 33 apud Labbeum tomo 5 Conciliorum a col. 1231 scribens Castorio notario de usu pallii secundum morem antiquum Ravennati episcopo restituendum, sic habet: Veniant ante corpus S. Apollinaris, et tacto ejus sepulcro jurent; quæ consuetudo ante Joannis episcopi (Ravennatis, hujus nominis III) tempora fuerat. Scripta fuit hæc epistola ante annum 595, quo apud Rubeum, Ughellum et Bacchinium signatur Joannes obiisse. De disceptatione ista circa pal-lium, plura Rubeus ad annum 593. Sed ad rem nostram. Ex dictis liquet, corpus S. Apollinaris seculo sexto exeunte Ravennæ quiescere; et quid ni diu ante, prout indicare videtur consuetudo ju-randi ante Joannis tempora? Nam consuetudines hujusmodi longioris temporis spatium indicare so-lent. Quidquid sit, præsentiam certe dicti corporis Ravennæ tum temporis clare indicat formula jura-menti, epistolæ Gregorii subnexa col. 1232: Juro ergo* per Patrem, et Filium et Spiritum san-ctum... et hoc corpus beati Apollinaris mar-tyris, etc.

16 Venantius Fortunatus, Ravennæ educatus, et ex Italia circa annum 565 in Galliam profectus, ibi-que ineunte seculo sexto creatus Pictaviensis episco-pus,

D

probatur;

E

* an hodie?

* quod
* arca

ubi videtur
etiamnum
asservatum
fuisse seculo
sexto ex S.
Gregorio Ma-
gno
F

* forte ego

ac Venantio
Fortunato

A *pus, auctor est, inquit Tillemontius tomo 2 Monum. eccl. pag. 103, uni e suis amicis, ut Ravennam se conferat, ac prosternat se in ecclesia et ad sepulcrum S. Apollinaris. Sed fallitur in isto amico : nam prosopopœia est ad libellum seu libros, quos de Vita S. Martini panxit Fortunatus; ubi snb finem libri 4 ita canit, paucis in verbis singulari erga Sanctum venerationis expressione usus :*

Rursus Apollinaris pretiosi limina lambe.
Fusus * humi supplex.

Præmiserat Fortunatus proxime circa locum ista :

Inde Ravennatum placitam pete dulcius urbem,
Pulpita Sanctorum per religiosa recurrens :

teste utique oculato; adde S. Petrum Chrysologum :
B 17 Quibus Sancti nostri limina, templum videlicet aut sepulcrum accenset; testis haud dubie oculatus ante profectionem ex Italia, singularis venerationis, qua sacrum sanctissimi Præsulis depositum frequentabatur. Quid, quod integro ante seculo S. Petrus Chrysologus, anno circiter 450 mortuus, satis clare testetur in citato sermone, corpus S. Apollinaris suo tempore apud Ravennates (non tamen inde inferas in ipsa cathedrali ecclesia, uti videtur Tillemontio) requievisse. Quid plura, inquit, fratres? Egit, egit ecclesia sancta mater, ut nusquam a suo separaretur Antistite. Ecce venit, ecce ut bonus pastor suo medius assistit in grege : nec umquam separatur spiritu, qui corpore præcessit ad tempus : præcessit, dico, habitu. Ceterum ipsa inter nos corporis sui habitatione quiescit.

qui indicant Sanctum Ravennæ tunc quievisse; sed explicantur
C 18 Verum tametsi hæc, quæ ex S. Petro Chrysologo, S. Gregorio magno ac Venantio Fortunato dedimus, prima quidem fronte pugnare videntur cum translatione per S. Maximianum facta, conciliari tamen nctumque cum ea possunt, si dicatur, tres istos auctores ita loqui potuisse, quia corpus erat in loco Ravennæ vicino, proximo, et quasi moraliter eodem; ac proinde corpus moraliter præsens dici poterat Ravennæ, quamquam physice esse apud Classenses : nam quæ adeo parum distant, vix distare videntur; et quod alibi obtinet, ita et hic obtineat illud, parum pro nihilo reputatur. Accedit eo, quod Ravenna ab illis exprimi potuerit præ Classe, tamquam locus celebrior, et magis ad S. Apollinarem spectans,

in favorem Classensium
19 Ast potissimum hic pro nobis urget, quod Ravenna antiquitus Classis nomen habuerit, teste Jornande de rebus Gothicis cap. 29: Trino, inquit, siquidem urbs ipsa vocabulo gloriatur, trigeminaque positione exultat; id est prima Ravenna, ultima Classis, media, Cæsarea etc. Quin imo quinque Ravennæ partes, easque nobiles (inter quas Classis) tribuit Rubens ad annum 655. Ortelius tamen in Thesano geographico ad vocem Ravenna, hallucinationis arguit citatum Jornandem, quod eam trinominem..... et ex tribus vicinis unicam faciat: hæc enim, inquit, potius ejus suburbia fuere. Sed esto; quid pugnare et suburbia fuisse, et suæ tamen urbi fuisse synonyma? Quidquid sit, corpus certe sancti Apollinaris minime fuit Ravennæ seculo novo teste Rubeo ad annum 856. Rem gestam ex ipso intellige.

20 Deusdedit, archiepiscopo Ravennatum

mortuo, Joannes hujus nominis octavus subrogatur : cujus archiepiscopatu, ob barbarorum, quas diximus, excursionses et latrocinia, plerique cadaver D. Apollinaris Ravennam ex eo templo (S. Apollinaris Classensis) importatum ferunt : atque in D. Martini in eælo aureo collocatum, eamque ob rem deinceps ædem illam D. Apollinaris Novi titulo vocatam. Sed ii falluntur, ut puto, cum ex Pontificiarum tabularum auctoritate, Alexandri præsertim III, anno a partu Virginis MCLXXIII, qui ad rem et controversiam declarandam, tollendamque, Ildebrandum et Theodinum cardinales, Gerardo tunc Ravennatum archiepiscopo, misit; ac ex marmoreis, in ipsa Classensi æde Apollinaria monumentis, secus constet. Ceterum huic errori ac disceptationi occasionem præbuit Joannes hic archiepiscopus, qui Saracenis omnia, ut dictum est, devastantibus, cum vereretur, ne cadaver sanctum D. Apollinaris raperetur, duo sanctorum virorum cadavera, sub Apollinaris nomine ad D. Martini in Cælo aureo transferenda xvii Kal. Augusti euravit, anno circiter Christi 856, sicut notat Fabricius mox laudandus. In notis ad Spicilegium Ravennatis historię postea citandum, pag. 534 dicitur Joannes iste Ravennatum antistes alibi appellari septimus, et fortasse ita appellandus. Præterea super ciborium ecclesię Classensis, a barbaris confractum, dicuntur legi versus aliquot, qui ibidem produuntur ex Ms. At nos cum Rubeo pergamus.

21 Cujus etiam rei satis argumento esse potest, quod iis, quæ supra, inquit, scripsimus, Alexandri III temporibus, D. Apollinaris ossa, una cum tribus laminis ex argento vetustissimis (de quibus infra in Analectis) quinto Kal. Novembris reperta, et in sublime elata, ostensa omnibus sunt : cum Ildebrandus presbyter Cardinalis legatus, ac Theodinus item presbyter Cardinalis, Gerardus Ravennas archiepiscopus, episcopi metropolitani jure ipsi subjecti, innumerabilesque præterea sacerdotes et populares adessent. In tertia autem argenti lamina si erat scriptum :
" Hic requiescit sacratissimum corpus beatissimi Apollinaris martyris et sacerdotis Christi.
" Quod vero hic deest, in hac eadem ecclesia
" maxima cautela reconditum est. " Ildebrandus anathematis pœna iis proposita, qui alibi esse D. Apollinaris sanctum corpus affirmarent, festum ac solemnem agi in perpetuum deinde hujus inventionis diem jussit, pœnamque annui spatii peccatis debitam, templum illud eo die invisentibus, quotannis, indulsit. Quæ sunt omnia ab Alexandro Pontifice probata.

22 Silvanus Razzi in Vitis Sanctorum ac Beatorum Camaldulensium, anno 1606 Florentiæ idiomate Italico excusis, fol. 4 notat hanc inventionem, quidquid alii dicant, inquit, eodem anno 1173. Habemus fragmentum Ms., quod extractum prænotatur ex historiæ Camaldulensium parte posteriori per Augustinum (Fortunium Forentinum, a nobis citatum tomo in Martii, pag. 918) e qua lib. 2, cap. 19 varia notantur de corpore S. Apollinaris : unde excerpo quædam, a Fabio partim etiam citata pag. 96, ex decreto juridico ac solenni, quod in jam dicta de Sancti corpore controversia ab Ildebrando latum est, et sic sonat : Nos denique tanto reliquiarum thesauro comperto immensum lætificati, his adnotationibus fidem nostram, et

fere

AUCTORE
J. P.
Orta inter monachos Classenses et Ravennates controversia

E

de sacri depositi possessione, auctoritate Apostolica dirimitur,

F

lata in contravenientes excommunicacione;

AUCTORE
J. P.

fere universorum certissime roborantes, et æmulorum figmenta penitus abnuentes, sicut in mandatis Apostolicis accepimus, eos, qui de cetero alibi, quam in Classensi ecclesia, tanti corporis præsentiam credere, vel frequentare præsumperint, ex auctoritate Apostolorum Petri et Pauli, perpetuæ excommunicationis vinculis alligamus....

quæ eadem
deinde aucto-
ritate confir-
matur.

23 Quibus sic peractis, ipse Alexander III, Pont. Max. sententiam Ildebrandi confirmat. Datum Viterbii XI Kal. Decembris. Et post eum Lucius III, Urbanusque; et Innocentius Kal. Nov. anno 9. Gregorius IX. Datum Perusii Id. Jan. anno 3. Et Innocentius IV. Datum Perusii III Non. Novemb. anno 9. In cujus rei testificationem (nam unum exemplar ex multis adducere sufficit) Urbani III paginæ verba sunt hæc :
" Urbanus..... Berardo abbati S. Apollinaris in
" Classe, ejusque fratribus..... religiosam vitam
" sectantibus Apostolicum convenit adesse præ-
" sidium. " Enumeratis deinde et in tutelam receptis omnibus et singulis nominatim possessionibus, sic demum concluditur Bulla : " Ad
" hæc sunt, quæ piæ recordationis Ildebrandus
" basilicæ XII Apostolorum presbyter Cardinalis,
" Apostolicæ Sedis legatus, cui quæstionem, quæ
" inter vos et monachos S. Apollinaris Novi de
" corpore ipsius Martyris suborta fuerat, felicis
" recordationis Alexander prædecessor noster
" audiendam commisit, provida deliberatione
" statuisset dignoscitur, ut corpus ejusdem Mar-
" tyris, quod apud monasterium vestrum inven-
" nerat, nullus in alio loco, tamquam ibi sit
" præsens, quam in monasterio vestro in Classe,
" venerari præsumat. Ita etiam constitutionem
" Cardinalis ratam habemus ac firmam, eamque
" auctoritate Apostolica confirmamus..... Datum
" Veronæ Id. Martii, Indictione III Incarnat.
" Domin. anno MCLXXX. " *Stabiliunt solide con-*
tinuationem celebratissimi ejusdem depositi apud
Classenses ea, quæ subdo.

Idem corpus
effoditur, et
in decentio-
rem locum
infertur.

C

24 Deperdita, teste Fabio pag. 96, citante historiam Camaldulensem part. 2, lib. 4, cap. 16, recenter loci memoria, Urbanus Malombra, abbas Classensis, trecentis et amplius post annis, id est circa annum 1490, pavimento excavari jussu, sacrum depositum intra aquam invenit, et honoratiore loco collocavit, Domino non cessante varia beneficia impertiri infirmis, qui ex pio erga Sanctum religionis affectu de hac aqua biberent. Novissime quoque, prout refert Rubeus loco supra assignato, et ex illo Fabius, anno MDXI quarto Non. Aprilis, cum Julius II, Pont. Max. Ravennæ commoraretur, Franciscus Soderinus, basilicæ duodecim Apostolorum Cardinalis sacerdos, D. Apollinaris ossa, ex subterraneo specu, ubi diu latuerant, educta, in monumento ex marmore, sub angipor-
tu majoris testudinis, ante oculos omnium Ravennatum collocavit, centumque dierum pænæ peccatis debitæ remissionem indulsit, atque quotannis ejus inventionis translationisque diem agi voluit. Quæ laud dubie accepit ex historia Camaldulensi, in cujus laudato fragmento rei substantia exponitur.

D

§ III. Corpus Ravennam translatum; de-
nuo Classem non sine controversia
relatum; arctissima custodia; præ-
sens ejusdem status.

ANNO 1515 monachi Classenses post famosam ur-
bis Ravennæ paucis ante annis expugnationem
et expilationem, quam graviter et pathetice descri-
bit Rubeus ad annum Christi 1512, in urbem eam-
dem digressi sunt. Manebat interea sacrum Marty-
ris corpus loco pristino; adque idcirco veriti, ne non
satis consultum esset dignissimo isti deposito, si in
loco solitario ac derelicto jacere pergeret, cogitare
cæperunt de illo in ipsam urbem transportando, ac
in nova S. Romualdi ecclesia collocando. Tandem
anno 1637 translationis exordia sunt posita, sacra
Rituum Congregatione rei directionem committente
illustrissimo Ludovico Capponi, ibidem tunc archi-
episcopo. Res interea serpsit usque ad annum 1650;
at sopitis, quæ antea se ingesserant, difficultatibus,
resumpta tum fuit, cæptusque disponi necessarius ad
ejusdem executionem apparatus die II Aprilis.
Deinde nova rursus se ingesserunt obstacula circa
locum translationis; contendentibus metropolitanæ
ecclesiæ canonicis, si corpus levaretur, non alio
loco, quam in Ravennate metropolitana reponendum
esse. Rationes pro jure istius ecclesiæ productæ legi
possunt apud Fabrium pag. 105, e quo ista facta
narramus, auctore videlicet et actore, uti mox
patebit.

Corpus ob
tumultus
bellicos Ra-
vennam
translatum,

E

26 Porro rationes istæ, sicut ex eodem discimus,
sacræ Rituum Congregationi, coram qua pende-
bat, visæ sunt adeo magni ponderis, ut sub die XIII
Julii anno 1652, quando laudatus Fabius, sicut
ipsemet narrat, ad istud negotium nomine capituli
promovendum, multo ante tempore Romæ versaretur,
decreverit, ut sacrum corpus, quod pendente
lite, a monachis occulte deportatum erat ad mona-
sterium S. Romualdi, ex isto loco in metropolitanam
deferretur per modum depositi, dum interea decer-
neretur, ubi illud collocari magis expediret, juxta
illud, quod legitur in epistola, ad Cardinalem Joan-
nem Stephanum Donghi hac super re scripta, tunc
Romandiolæ legatum: cujus jussu vespere diei XVII
notati mensis, interveniente capitulo, clero, dictoque
Cardinale et magistratu assistentibus, eo transpor-
tatum fuerit, et in ara principe, ubi multorum item
aliorum episcoporum Ravennatum ossa quiescunt,
deportatum. Sed non dudum ibi mansit: nam San-
ctus, quasi visus non alibi velle quiescere, post varios
tractatus, movit, ut credere par est, animos istorum
judicum, ut denuo ad ecclesiam Classensem, unde
erat a monachis translatus, reportaretur: id quod
factum est die IV Junii anno 1654.

suborta de eo
controversia,
tantisper in
metropolitana
ecclesia
deponitur:

F

27 Porro quibus conditionibus id indulserit sacra
Rituum Congregatio, intelliges ex ejus decreto, quod
ex Fabio hic transcribimus: Alias sub die X Maii
MDCLV sac. Rit. congregatio ecclesiæ Classensi
extra mœnia civitatis Ravennaten. esistenti,
corpus et reliquias S. Apollinaris adjudicavit,
atque ob id a cathedrali ecclesia ad eandem ec-
clesiam reduci jussit, facta tamen a monachis
Camaldulensibus obligatione de reap-
tando eccle-
siam, et cultum decentem iisdem sacris ossibus
præ-

sed decreto
Congregatio-
nis Rituum
Classensibus
redonatur,

præ-

A præstando. Ideo ne futuris temporibus a quopiam dubitari contingat, num integre per monachos prædictos hujusmodi obligationis partes impletæ fuerint, quo ipsæ ulterius prolantur, eadem congregatio mox dimetiri, ac declarare peropportunum existimavit, quod videlicet monachi prædicti templum ipsum a summo vertice diligenter expurgatum dealbent, vitreasque arcendis avibus fenestras reparent; idque, quoties necessitas exigat, haud morose repetant. Arcam, corpus scu reliquias S. Apollinaris continentem, eodem subterraneo in loco, ubi nunc eadem sita est, et cui ara maxima imminet, ita collocari faciant, ut ecclesiam ingredientibus conspicua inter crates ferreas objiciatur.

sub certis
conditioni-
bus;

28 Ad eandem vero sacram arcam cæco illo ac subterraneo tramite numquam aditus pateat, nisi diebus tantum solemnibus ac luce minime dubia. Tum vero semel saltem quotidie sacrificium offerant, ac in festo S. Apollinaris, qualibet prima dominica cujusque mensis, et singulis sextis feriis Martii pro Missa privata Missam solemnem ibidem celebrent; quæ tamen ultra alia onera, in eadem ecclesia præstari debita, si quæ adsint, omnino sub pœnis in prædicta obligatione contentis per eosdem monachos impleri sacra eadem congregatio mandavit die XIX Septembris MDCLIV. Cujus decreti duplicatum expeditum fuit die VII Augusti MDCLV. Joan. episcopus Tusculanus Card. Sacchetus, Franc. Maria Phœbeus S. Rit. congreg. secretarius. *Et quia ex collocata arca in loco, quo sacra Congregatio collocari eam mandarat, corpus sacrum recenter levatum fuit absque interventu aut scientia capituli Ravennatis, teste Fabio, inde accidit, ut non fuerit amplius in aliqujus arbitrio, ullo umquam tempore illud remove sine consensu, scientia et præsentia ejusdem capituli; edito ab eadem decreto, ab Alexandro VII, tum temporis Pontifice, confirmato, quo sanxit, ut imposterum arca clauderetur, tribusque clavibus munitur, quarum prima consignaretur in manus archiepiscopi, secunda penes capitulum, ac tertia demum clavis ipsos penes monachos esset. En tibi ipsum decretum, prout illud exstat apud Fabrium pag. 107:*

C

quæ hic ex
authenticis
documentis

29 Exposuerunt capitulum et canonici cathedralis Ravennaten., novissime a monachis Classensibus absque ipsorum oratorum scientia et consensu, corpus S. Apollinaris martyris ex antiquo sepulcro ad aliud translatum fuisse. Ob idque Eminentiss. patres, sac. Rit. congregationi præpositi, ne posthac ab ipsis monachis quidquam circa corpus prædictum innovari contingat, nisi cum assensu, scientia, et præsentia archiepiscopi et capituli, jusserunt sub tribus clavibus id corpus detineri, quarum una ab archiepiscopo, altera a capitulo, et tertia a monachis asserventur: quibus prædictorum omnium implementum sac. eadem congregatio stricte præcipit; et ne quid iidem in futurum innovent circa corpus prædictum, absque prædictorum scientia, assensu et præsentia, inhibet die VII Augusti MDCLV. Facta autem Sanctissimo D. de prædictis relatione, Sanctitas sua approbavit, atque exsequi jussit die XIII ejusdem mensis Augusti, eodem anno MDCLV. J. episc. Tusculanus Card. Sacchetus, Franc. M. Phœbeus secr. Ita decretum; quod missum fuit ad Eminentissimum Cardinalem

Octavium Aquaviva, tunc Romandiolæ legatum, teste Fabio, sequentis tenoris apud ipsum a pag. 107:

AUCTORE
J. P.

30 Eminentissime et reverendissime Domine. Capitulum et canonici cathedralis Ravennaten. S. Rit. congregationi novissime exposuerunt, a monachis Classensibus absque ulla ipsorum et oratorum scientia corpus S. Apollinaris martyris ex arca advectum, arcam ipsam ad alium locum translata, et corpus in ea mox restitutum ac reconditum extitisse. Quare eadem Sacra congregatio, ne posthac a prædictis monachis quidquam circa corpus præfatum innovari contingat, nisi scientibus, assentientibus et præsentibus archiepiscopo, et canonicis oratoribus decrevit, etiam de assensu et mandato sanctissimi Domini, sub tribus clavibus id corpus detineri in posterum; quarum una, etc. Quodque ne alias dedita fraudetur executione, vigili Eminentie Vestrae solitudini, et singulari erga ejusdem Sanctissimi imperata obsequio commendandum duxit; prout ipse hisce litteris impleo, dum E. V. manus reverenter deosculor. Romæ XXVIII Augusti MDCLV. E. V. humillimus et addictissimus servus, Julius Cardinalis Sacchetus. Franc. M. Phœbeus S. Rit. Congr. secretarius.

producun-
tur,

* debita

E

31 Postquam vero dicti monachi, interposito suo recurso, sicut pergit Fabrius, supplicassent pro rei revocatione, non modo nihil quidquam obtinuerunt; sed nova consecuta est confirmatio, aliis litteris ad eundem Cardinalem legatum datis, expressa in hæc verba: Em. et Rev. D. observandissime. Monachi Camaldulenses novissime sac. Rit. congregationi supplicarunt, ut decretum emanatum super asservatione corporis S. Apollinaris sub tribus clavibus moderari dignaretur, ne jus quidquam in ecclesia Classensi capitulum sibi vindicare contingat. At sacra eadem congregatio in decretis a Sanctissimo approbatis manendum esse censuit, idque ita executioni demandari, ut corpus idem crate ferrea perpetuo clausum existat. Desuper vero ligneis assibus obducatur, præfatis tribus aperiendum et recludendum clavibus, quarum primam archiepiscopus, secundam capitulum, monachi alteram detineant. Horum implementum sollicitis studiis impensuram Eminentiam vestram non hæsito: cui ipse manus reverenter deosculor. Romæ die XXVII Novembris MDCLV. Em. V. humillimus et addictiss. servus Julius episc. Sabinensis Card. Sacchetus. Franc. M. Phœbeus S. Rit. Congr. secret.

monachis
Classensibus
pro earum
mitigatione
frustra sup-
plicantibus.

F

32 Atque his quidem decretis cautissime prospectum fuit securitati pretiosissimi hujus thesauri, et sapientissime consultum debito æstimatissimi apud Ravennatenses et Classenses Sancti honori ac decori. Nec porro novum est aut insolitum, hujusmodi moveri controversias circa Sanctorum exuvias. Exemplum duo affert Fabrius pag. 108: alterum urbis Pictaviensis cum Turonensi pro corpore S. Martini, citans Sulpitii Severi epistolam ad Bassulam, in qua tamen nihil simile invenio; sed de hac re agere, non huc spectat, sed ad diem XI Novembris; alterum autem pro corpore S. Maronis ex Theodoro, de quo agit in Philotheo cap. 16; et nos jam pridem ad diem XIV Februarii. pag. 767. Hæc obiter. Interim pergamus ad rem nostram. Jacet itaque, sicut prosequitur Fabrius, S. Apollinaris corpus in ista ecclesia intra arcam marmo-
ream

Similes olim
circa alio-
rum Sancto-
rum copora
controver-
sæ; status
corporis S.
Apollinaris,

AUCTORE
J. P.

medio seculo
17 et exem-
te : paucis-
simæ alibi
ipsius reli-
quiæ.

B

ream, tribus dictis clavibus obseratam; in qua item asservantur tres laminæ argenteæ, ibidem positæ ab Archiepiscopo Mauro, quando illud transtulit subter altare in medio ecclesiæ; de qua re supra.

33 Hoc itaque in statu apud Classenses medio seculo 17 erat corpus S. Apollinaris temporibus Fabrii; in eodemque perseverabat annis 1685 et 1686, quibus Mabillonius supra allatus iter suum Italicum instituit, quo tempore Ravennam visit, affirmans tomo et pagina indicatis, nunc subtus majus altare in crypta cerni sepulcrum ejusdem Sancti ex marmore. Sed ad pleniorē ac necessariam sacri corporis, ejusque partium notitiam, juvat in memoriam revocare dicta superius num. 21 in antiqua argenti lamina expressa : Hic requiescit sanctissimum corpus beatissimi Apollinaris.... Quod vero hic deest, in hac eadem ecclesia maxima cautela reconditum est. Lamina hæc, cui inarata erant ista verba, una est ex tribus, ibi ex Rubeo memoratis, quæ apposita fuit sacro corpori, seculo 6 sub Maximiano, ac deinde seculo 7 sub Mauro archiepiscopis Ravennatibus (de qua re consulesis num. 14); quæ laminæ juxta ossa Sancti sub Alexandro PP. III, anno 1173, v Kal. Novembres repertæ sunt. Adde ea quæ jam relata sunt variis successive temporibus circa pretiosissimas illas exuvias contigisse; et colliges, ex iis reliquiis, quæ sub hodierni Præsulis nomine alibi locorum honorantur, paucissimas admodum esse ipsius : nam quod hic deest, in hac eadem ecclesia (Classensi juxta superiores observationes) et maxima quidem cautela reconditum affirmatur; atque adeo partes, quæ tunc totius corporis composito deerant, peregre non esse devectas, satis manifeste indicatur. Proinde non abs re illud notandum putavimus, quo melius statuamus de Sancti reliquiis, alibi sub ipsius nomine asservatis; de quibus paragrapho proximo dicendum est.

§ IV. Reliquiæ S. Apollinaris falso pluribus locis adscriptæ; aliarum enumeratio; ecclesia sub ipsius nomine dedicata seculo sexto.

C

Sancti corpus numquam translatum fuit Ticinum,

Jacobus Gualla in Sanctuario Papiæ lib. 3, cap. 7 vult, sacrum (hujus nostri Sancti) corpus per tempora Ticinum delatum, eam in sacram ædem pervetusta crypta fuisse conditum. Stephanus Breventanus in historia antiquitatis, etc. urbis Ticinensis lib. 4, cap. 2, idem sentit, plusculis verbis ita affirmans : Sacrum corpus pluribus abhinc annis Ticinum delatum, honorifice positum fuit in ista ecclesia extra civitatem a parte orientali, ipsius nomine nuncupata. Sed translatio ista, præterquam quod nec testimonio authentico, nec epocha ulla temporis apud suos assertores notetur, ex dictis abunde refellitur. Testatur porro Fabrius pag. 96, in apertione postrema sacri sepulcri inter alias reliquias repertum fuisse caput in plures partes divisum, et ossa tria brachiorum integra atque unum ruptum. Unde rectissime arguit, non esse Sancti illud caput, quod conservatur in ecclesia S. Apollinaris Novi apud Ravennates, et certissime constat ex paragrapho præcedente : quamquam inscriptio, quæ ibi in sacello reliquiarum ponitur,

istud affirmet : de qua audiat Ildebrandus Cardinalis pluries supra memoratus, quid senserit apud laudatum auctorem historiæ Camal. lib. 2, cap. 19 ex fragmento nostro supra citatis; ubi relata ab ovo occasione controversiæ mox hic sequentis, tradit ista :

35 Ildebrandus Dei gratia S. R. E. presbyter Cardinalis, Apostolicæ Sedis legatus, omnibus Christi fidelibus in Domino æternam salutem. Cum de corpore B. Apollinaris martyris inter monachos S. Apollinaris Novi, et dilectos filios nostros de Classe non modica contentio diutius agitata fuisset, præfati monachi de S. Apollinare Novo in sui erroris argumentum, et apud nonnullos conceptæ dubitationis robur, clanculo quamdam, quæ jam in dicta fuerat ecclesia, lapideam arcam, temeritate nimia illecti, ausi sunt nocturno tempore violare; inventas vero ibidem non paucas reliquias, per falsum epitaphium nomine memorati Martyris intitulabant, et ejus sacratissimum corpus se invenisse, publice prædicabant. Nos autem ut falsæ opinionis seminarium removeretur, etc. Unde conveniet dicere, quemadmodum idem Fabrius recte observat, illud caput, quod in dicta ecclesia S. Apollinaris Novi colitur, esse illorum Sanctorum, quos archiepiscopus Joannes sub nomine sancti Martyris eodem detulit, de qua re jam diximus; proinde falsam esse istam inscriptionem : Sacrum corpus, sacraque ossa S. Apollinaris, primi hujus civitatis Pontificis, hoc in sacello pie coluntur. Vide Fabrium pag. 123.

36 Errat Saussayus, in suo Martyrologio, dum scribit, ejusdem Sancti caput in Gallias delatum Osonii (Cisonii, vulgo Cisoïn, quod est monasterium Canonicorum regularium S. Augustini) prope Insulam in Flandria, in loci hujus ascetarum æde cœnobitica haberi, et coli frequenti piæ plebis devotione. Quo errore etiam lapsi sunt et noster Petrus Halloixius illustrium ecclesiæ Orientalis Scriptorum tomo 2, pag. 809, et Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag. 153, et noster Willot in suo Hagiologio. Volunt item Parisiis haberi unum ex brachiis ejus in ecclesiæ S. Martini de Campis, uti observat recens legendista Gallus. Brachio item S. Apollinaris (non addit cujus) Floreffiense Præmonstratensium cœnobiū, prope Namurcum ad Sabim situm, nobilitari, auctor est idem Rayssius pag. 217. Carolus Bartholomæus Piazza in Hemerologio sacro Romæ Christianæ et gentilis, asserit in S. Apollinaris templo Collegii nostri Germanici, exponi brachium ejusdem Sancti; at reponit Fabrius, illud non esse hujus Sancti, de quo hic agimus; maxime inquit, quod, juxta, id, quod in authentico a nobis viso legitur, eo fuerit portatum ex Germania, quo reliquias ejus umquam fuisse translatas, nescitur. Videsis analecta post Acta. Bucelinus in sacrario Benedictino, in quo recensentur reliquiæ, quæ in diversis monasteriis S. Benedicti asservantur, pag. 19, vult ejus corporis insignes reliquias haberi in monasterio Fuldensi; reliquias et præcipuas partes in monasteriis sub ejusdem nomine Ravennæ conditis; etsi, inquit, Romæ in collegio Germanico notabiliora et nobiliora membra asserventur. Sed de his erit in dictis analectis dicendi locus.

37 Masinius in Bononia perlustrata notat reliquias ad S. Petri, et ad S. Joannis in Monte. Ughellus tomo 7 Italiæ sacræ col. 647 ait, in sacratio

nec ejus caput est Ravennæ;

nec Cisonii in Flandria; nec alia plures reliquiæ

pluribus aliis locis,

AUCTORE
J. P.

A crario ecclesiæ Cathedralis urbis Campaniensis as-
servari... partem brachii. Joannes Baptista de
Grossis in *Catana sacra*, pag. 7, inter reliquias, quas
ibi commemorat, Apollinaris episcopi et martyris
nomen recenset. Gelenius de *Coloniensis urbis ma-*
gnitudine recenset reliquias sub nomine S. Apolli-
naris pag. 264: Apollinaris notabilem partem;
pag. 266: de S. Apollinare ep. et mart.; pag.
378: de Apollinare, discipulo Domini, ep. et
mart.; pag. 310: de S. Apollinare ep. et mart.
partem tibie magnitudine digiti in hierotheca
argentea majore; pag. 509: partem denique cra-
nii S. Apollinaris martyris. Post officia ecclesiæ
Brundusicensis in-8 pergameni, fol. ultimo ponun-
tur item reliquiæ S. Apollinaris ep. et mart. Ha-
bemus historiam Ms. alicujus monachi S. Benigni
Divionensis super miraculis, quæ fiebant in ecclesia
quadam S. Apollinaris, exstructa, prout ibi fertur,
a S. Clotilde; qua in ea posuerat aliquis reliquias
istius Sancti, Ravenna allatas, pluribus postea mi-
raculis memorabiles; de qua re agitur inter ana-
lecta, ubi et prædicta historia dabitur. Os brachii
S. Apollinaris a Carolo Calvo imperatori datum
fuisse abbatiæ Sandionysianæ in Gallia, auctor est
Doubletius in historia ejusdem abbatiæ lib. 1, cap.
46 sub initium. De nonnullis ejusdem, ut volunt,
Sancti reliquiis in Germaniam inferiorem allatis,
quarum longius est argumentum, quam ut commode
hic inseratur, dicemus post Acta inter analecta.

quarum as-
sertoribus
incumbit id
probare,

B 38 Iis porro, qui insigniores S. Apollinaris ho-
dierni reliquias sibi vendicant, solido aliquo testi-
monio probare incunbit, illas vere hujusmodi esse,
et non alterius ipsi synonymi, aut sub isto nomine e-
cryptis sacris extracti; nam non leviter ipsis incom-
modant ea, quæ superius circa omnes pene et singu-
las sacri compositi integrantes partes, earumque
custodiam produximus. Vide jam, quam varii sub
eodem nomine Apollinares notentur Sancti. Unum
dedimus martyrem ad diem 1 Februarii, pag. 47;
unum in Africa cum Martyrologio Romano etiam
martyrem ad XXI Junii pag. 72; martyrem quoque
ejusdem nominis ex antiquo *Kalendario S. Maxi-*
mini inter prætermisissos ad diem v Junii, pag. 418.
Synonymus item iv Kal. Maii in *Pannonia* passus
signatur apud Petrum de Natalibus lib. II, capite
ultimo inter alios Sanctos ibi relatus num. 132.
Adde Rhemensem in Gallia ex Martyrologio Ro-
mano ad XXIII Augusti; Tergesti in Istria cum
titulo subdiaconi et martyris ex Ferrario in *Catalogo*
Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt,
die vi Decembris; ac denique homonymum Valen-
tiæ in Gallia, de quo cum Martyrologio Romano
erit agendum die v Octobris, qui cum martyris qui-
dem titulo a Nothero, sed absque eo relatus est ab
Adone, Usnardo ac dicto Romano nec non Petro de
Natalibus loco proxime indicato, num. 272; de qua
re tamen dispiciendum erit dicto die.

C 39 Wandelbertus an non sui oblitus, quando
postquam hæc, ut vidimus, die XXIII Julii retulerat
S. Apollinarem, rursus de isto ultimo ad dictum
diem v Octobris ista panxit, melius ut eundem XXIII
remittenda:

Ternas tum Nonas Apollinaris honorat
Præsul, templa frequens cujus Ravenna co-
ronat.

- Certe sicut Valentinum Apollinarem, quamquam

non martyrem apud antiquos Martyrologos, confudit
is cum Ravennate; quid miri esset, si in tanto
Sanctorum homonymorum et quidem martyrum nu-
mero aliæ ab aliis factæ essent confusiones; tum
præsertim quando agitur de insignioribus reliquiis;
quarum possessoribus magnæ antiquitatis, magnique
nominis et honoris Sanctos debuccinare adeo com-
mune est, ut probari non debeat. Exemplo sit S.
Christina virgo et martyr, cujus corpus, si ejusdem
assertoribus credimus, unum idemque locis bene
multis asservetur, necesse est; ut videre erit ad
diem XXIV hujus. Consule etiam, quæ die XX ejus-
dem dicta sunt de lipsanis insignioribus S. Marga-
ritæ virginis et martyris, ne plura hujusmodi exem-
pla congeramus.

40 At nunc ad nostrum Sanctum redcamus. In-
ter insignes Sanctorum episcoporum Ravennatium
reliquias ecclesiæ S. Joannis Evangelistæ Ravennæ
ponitur a Fabio pag. 210 unus e baculis, quibus
percussus ac martyrizatus fuit noster S. Apolli-
naris. Reliquia vere bellissima, et visu digna.
Pag. 165 occasione antiquissimæ S. Euphemie ec-
clesiæ, ab ipsomet, si ei credimus, S. Apollinare
consecratæ ad usum baptisterii, in quo gentiles ad
Christum conversos baptizabat, hodie adhuc su-
peresse putem assertit, (at neutiquam id probat)
cujus aqua in sacro isto mysterio utebatur. In eccle-
sia ibidem S. Romualdi Camaldulensium pag. 325,
teste eodem auctore, est pedum pastorale ex osse
albo et nigro, quod fuisse fertur ejusdem Sancti;
crux item pectoralis ex auro, opere eucastico elabo-
rata; chirothecæ, annulus cum gemma cærulea, quæ
videatur esse saphyrus (sed an satis istis tempori-
bus a primis episcopis usitata?) et mitra ejusdem
S. Apollinaris; de quibus ipse viderit. Consuli in-
terim possunt ea, quæ de vestium pontificalium an-
tiquitate ibidem addit laudatus auctor.

Aliæ Sancti
nostri reli-
quiæ, quæ
Ravennæ di-
cuntur ex-
stare.

41 In Vita S. Bassiani episcopi Landensis, in-
enute seculo 5 mortui, quam ad diem XIX Januarii,
a pag. 221 illustravimus, capite 2 circa ecclesiam,
ab isto præsule in honorem Sancti nostri erecta,
traduntur ista: Ille autem, (Ravennam fugiens)
viæ non immemor, gradum, quo tectenderat ipse
dirigit; ubi vicinam B. Apollinaris basilicæ se-
dem. maluit ponere, quatenus remota civium fre-
quentia Deo liberius valeat obtemperare. Rubens
lib. 2, ad annum 454, Vir, inquit, sanctitate ac
doctrina insignis. Regiensis episcopus, Pros-
per Aquitanicus, prope urbem Regium D. Apol-
linari... templum dedicavit; et moriens vii Kal.
Junii sepeliri in eo voluit. Christiana autem in
dies pietate, et sacrarum ædium amplitudine
crescentibus, cum ipsum D. Apollinaris templum,
ignobilius jam videretur, Thomæ ejus tum urbis
episcopo per quietem jussit templum laxius, et
sepulcrum nobilius fieri, etc.

Ecclesia ex a
S. Bassiano
erecta secu-
lo quinto

§ V. Ædes sacra Classensis ac monaste-
rium; aliæ variis seculis sub Sancti
nomine constructæ; Romanæ ornatus.

I Inter omnes ecclesias sub S. Apollinaris nomine
consecratas, longe celeberrima est Classensis,
insigni quondam monasterio spectabilis, neutiquam
confundendo cum Classensi synonymo SS. Joannis
et Stephani, prope Ravennam; de quo Mabillonius
Annalium

Ecclesia
Classensis
prioris splen-
didior,

AUCTORE
J. P.

Annalium Ord. Bened. tom. 1, pag. 7, et 226; seu SS. Joannis et Pauli pag. 236. Hujus, qua de hic nobis sermo est, ecclesiæ Classensis dimensionem ac magnificentiam describit Leander Albertus in descriptione Italiæ, regione 14. Rubeus lib. 3 ad annum 545 ita memorat: Per idem tempus Ursicinus archiepiscopus Ravennas, Julianum Argentarium in ædificationem augustissimi templi D. Vitalis incumbentem, hortatur, ut ad unius patroni civitatis templum, alterum adjungeret D. Apollinari, et geminata pietate, ambos Ravennatum Divos tutelares honore afficeret. Id cum Justiniano Argentarius significasset, et cæsar fuisset assensus, ad Classem, ubi templum ignobile D. Apollinari exstructum erat, majus ac nobilius templum ædificavit. Quod ad hanc diem exstat, ipsam egregii operis admirabilem antiquitatem præ se ferens.

a quo ædifi-
cata,

B

43 *Juvat audire id quod jam a seculo nono Agnellus in Vita S. Ursicini, inter alias Pontificum Ravennatum Vitas a laudato Bacchinio edita, parte 2, a pag. 66 ad rem nostram scribit: Jussitque, inquit, et ammonuit hic sanctus Vir (Ursicinus) ut ecclesia B. Apollinaris ab Juliano Argentario fundata et consummata fuisset. Qui jussa mox adimplens, Deo volente, structa ab eo sancto est Viro in Lapidibus Italiæ partibus pretiosis. Nulla ecclesia similis isti, eo quod in nocte, ut in die pene scandeat. Constantius Felicius ad hunc diem, hujus operis ædificationem attribuit Narseti præfecto sub Justiniano; verum tam ille, quam alii idem sentientes refutantur ex dictis.*

* forte vult
dicere ascen-
sus ad eam
fiat.

ac consecra-
ta

* Maximia-
num

C

44 *Adde Rubeum, loco citato: Non me latet, inquit, hoc ab Narsete ædificatum plerosque scribere; sed Ricobaldo et aliis, Justiniano per Argentarium, Argentariove ipsi adscribentibus, ego plurimis de causis libentius assentior, accedente ad hæc vetustissimo lapide in ipso templi medio, litteris ejus sæculi sculpto: in quo, ut iterum hoc dicamus, legitur, Maximinum*, archiepiscopum Ravennatem, templum illud ab Juliano Argentario, mandato Ursicini archiepiscopi ædificatum consecrassc. Et ad annum 555 sic habet: Soluturus deinde vota (Narses) quæ initio belli Deo nuncupaverat, ex manubiis bello partis, et Romæ et Ravennæ, et Venetiis templa dicavit; atque tunc exædificasse D. Apollinaris in Classe ædem plerique putant, quaterno columnarum ordine, et pretioso marmore incrustatis parietibus magnificam. Sed quamvis Narses, ut ibidem repetit, non hanc ædificavit, jam exstructæ tamen domum egregiam et multa præclara ornamenta adjunxit.*

censeri de-
beat.

45 *Leander Albertus citatus sic scribit: Conditum a Justiniano, Justinii I nepote, DXXXIV post Christum natum anno, regnique Justiniani XXIX, nos in ipsa æde litteris expressum legimus. Ast inscriptio ista, et merito refutatur ab ipso, et fidem non meretur; quia non modo cum jam dictis, verum etiam secum ipsa pugnat, connectens ineptissime annum Christi 534 cum anno Justiniani 29; qui regnare cepit anno primum 527. Blondus Flavii Italiæ illustratæ regione 6, aliquanto post initium, ait hanc basilicam Theodorici Ostrogothorum I regis opus fuisse. Sed decade I Historiarum, lib. 7 sub finem sibi non constans, statuit exstruxisse Narsetem, et propria ornasse impensa, in Classensi oppido monasterium (eatenus ipsum er-*

rare putamus, sicut planum fiet paulo post) basilicamque S. Apollinaris: cui tam operum magnificentia, quam ornatu pares paucissimæ nunc in Italia visuntur. Leandri est sententia, utcumque sit, Justiniani temporibus hæc saltem ædificata vel Narsete, vel quovis tandem alio auctore censendum. Ita ille vacillat.

46 *De ejusdem templi consecratione, anno 549 per S. Maximianum episcopum Ravennatem facta, agitur in Vita ejusdem Sancti, ex Rubeo data, ad diem XXII Februarii, pag. 296. Gervasius vero iste Ricobaldus Ferrariensis, canonicus Ravennas, circa annum 1291 floruit; uti auctor est idem Rubeus lib. 6: qui et scripta ejus recenset. Porro insignem templi istius structuram et ornamenta post dictum Leandrum Albertum exponit Fabrius pag. 93. Jam vero hanc ecclesiam insigni apud omnes antiquitus in veneratione fuisse, tum ex Venantio Fortunato, tum ex juramento, apud corpus Sancti ex præscripto Gregorii Magni PP. præstando, abunde patet.*

Paucula no-
tantur circa
ejus conse-
crationem,
structuram

47 *Pastor iste magnus, inquit Fabrius pag. 98, ex historiæ Camaldulensis pag. 2, lib. 1, cap. 4, ad templum Classense venire voluit; qui nudis pedibus pro reverentia cum per januam, quæ cænobio incumbit, intraret, pes in limine a subiecto lapide excipitur, quasi a molli cera: ubi craticula ferrea in testimonium ad hanc diem visitur, indulgentiis etiam ditata, teste eodem Fabio pag. 111; qui et illud eadem pag. 98 refert, quod porta, per quam Sanctus intravit, quæ est ad manum dexteram majoris, in tanti Pontificis reverentiam, ad hodiernum usque diem clausa maneat. Vellemus de facto isto S. Gregorii Magni aliunde ex antiquis documentis nobis constaret. Nihil enimvero tale invenimus in duplici S. Gregorii laudati Vita ad XII Martii. Utcumque hæc se habeant, plures certe viri illustres locum hunc præsentia sua honorarunt. De Ludovico imperatore II, seculo nono id discimus ex Rubeo ad annum 866: Divertit, inquit, Ludovicus ad D. Apollinaris in Classe; ibique cum esset, multa Cassinensi cænobio, Angelario ejus præposito cænobii postulante, concessit. Adde imperatorem Ottonem III, de quo B. Petrus Damianus in Vita S. Romualdi cap. 7 sic testatur: Per totam etiam Quadragesimam in Classensi monasterio B. Apollinaris. mansit; ubi jejuniis et psalmodiæ, prout valebat intentus, cilicio ad carnem indutus, aurata desuper purpura tegebatur. Lecto insuper fulgentibus palliis strato, ipse in storea, de papyris confecta, tenera delicata corporis membra terebat. Rem gestam etiam narrat Baronius ad annum 996 ex eodem scriptore.*

ac veneratio-
nem a S.
Gregorio
Magno aliis-
que ei exhi-
tam.

E

48 *Viros item dignitate spectabiles, in hunc locum egregie munificos, quid referam? Narsetem jam dedimus. De Sergio episcopo Ravennate sic loquitur Rubeus ad annum 768: Ædificavit etiam in ea parte templi D. Apollinaris Classensis, in qua viri, dum aderant sacris, commorari consueverant, locum, cui Cellæ nomen fuit; multaque illi ad usum sacerdotum, qui rem divinam facerent, prædia est elargitus. Et de Joanne VI, ejusdem sedis antistite, ad annum 777: D. Apollinaris, inquit, in Classe aram maximam ex argento atque auro, testudine pyramidis instar ornavit; cujus cruces metallicas ingentes ei dono dedit. Suam quoque venerationem ibidem testatam voluit esse Zacharias PP., anno 752 e vivis*

Firorum il-
lustrum er-
ga istam ec-
clesiam mu-
nificentiæ:

sublatus

D

F

A *sublatus; de quo Rubens ad annum 755 sub finem interserit sequentia: Quem (Zachariam) ferunt.. ex Gallia revertentem, Ravennæ in D. Apollinaris Classensis sacra fecisse, vestesque sacras, in quibus erat illius nomen inscriptum, pretiosissimas dono dedisse; camque basilicam ad monachiorum cœnobitarum institutionem ac disciplinam, cum prius canonicis sacerdotibus, communitatem vitæ minime servantibus esset addicta, redegissee.*

et eadem occasione dis-
seritur,
quando ex-
structum
fuerit mo-
nasterium
Classense.

49 *Sed hæc epocha pugnat cum iis, quæ habet Lubin supra allatus, qui translationi corporis S. Apollinaris anni 549, addit, xxvi post annos prope ecclesiam monasterium ædificatum: anno. dccxxxi per Joannem Raven. ep. celebrem evasisse abbatiam; in quam anno dclxxv circiter introducti sunt monachi Benedictini. Ita ille, multa paucis asserens, at nihil probans. Certiora habemus circa illud saltem monasterium ex S. Gregorio Magno PP. lib. 5, epistola I ad Marinianum, episcopum Ravennatem, Indictione xiv (id est anno Christi 596) data; in qua agens de testamento Joannis, qui Marinianum proxime præcesserat, hujus nominis tertius juxta catalogos Rubei et Fabrii (quidquid Mabillonius Annal. Bened. tomo I, pag. 7, quantum vocet) sic habet in rem nostram: Quia vero (Joannes) dum viveret, sæpius a nobis expetiit, ut ea, quæ in monasterio illo contulerat, quod juxta ecclesiam S. Apollinaris ipse construxerat, nostra debuissimus auctoritate, firmare, etc. Et lib. 5, epistola 28 eidem scribens: Monasterium, inquit, quod decessor tuus condidit, etc. Per quod si aliud quam Classense S. Apollinaris intelligi debeat, edaceri id desideramus. Porro Joannes III in utroque dicto catalogo notatur sedisse ab anno 575; qui obiit anno 595 juxta Rubenum in historia Ravennæ ad istum annum, et Fabrium parte 2, pag. 433.*

Ecclesia
Classensis a
S. Leone
PP. III re-
staurata.

50 *S. Leo PP. III magnifice dictam basilicam decoravit, sicut memorix prodidit Anastasius Bibliothecarius in laudato Leone; de quo nos egimus dic XII Junii. Basilica, ait Anastasius novissime Romanis typis editus anno 1718, tomo I, pag. 311, B. Apollinaris martyris atque pontificis, quæ fundata est juxta civitatem Ravennam, cujus trabes præ nimia vetustate de annorum curriculis et olitanis temporibus nimis emarcuerant, jamque pene ruituræ in tempore illo erant, isdem venerabilis pater divinitus inspiratus misit illuc, et per solertissimam ac providam curam suam omnia sarta tecta ipsius ecclesiæ simul cum quadriporticis suis noviter ac firmiter restauravit, et in meliorem reduxit statum. Super altare vero ipsius sacræ basilicæ ob honorem omnipotentis Dei, et B. Petri Apostoli, de cujus donis ac datis fecit vestem sericam rosatam, habentem in medio crucem de chrysoclayo, cum orbiculis, et rotas sericas, habentes historias annuntiationis seu natalis Domini nostri Jesu Christi, atque passionem et resurrectionem, nec non et in cœlis ascensionem, atque pentecosten, ornatas in circuitu simili modo, sicut et vestem de chrysoclayo. Sed et canistrum ex argento purissimo inibi fecit cum catenulis suis pensan. libras quindecim. De ecclesia ista a dicto Leone restaurata agit item Agnellus supra citatus, parte 2 apud Bacchinium pag. 466.*

Tomus v Julii.

51 *Ne longiores hic simus, quam par est; nonnulla in compendio subnectimus. Indulgentias isti ecclesiæ concessas recenset Fabrius pag. 111; rapinas vero Saracenorum Rubens ad annum 846; restorationem in multis per Dominicum archiepiscopum, ibidem ad annum 897, adjectis carminibus, quæ illic legi possunt. Benedictinos eo introductos paullo ante diximus; agiturque ea de re Fabrius pag. 102, uti et de redditibus, privilegiis, splendore et viris illustribus monasterii Classensis, summo in pretio habiti a B. Petro Damiano, prout ex verbis ejus, quæ apud eundem auctorem citantur pag. 103, planum fit. Benedictinis succedere Camaldulenses; quod ibidem pag. 104 ex historiæ Camaldulensis part. II lib. 2, cap. 17; et part. I, lib. 2, cap. 11 narratur in hæc verba: Illis diebus, anno videlicet mccccxviii, xx Octobris Gualterius, reverendissimus Ravennæ archiepiscopus, fama ac veneratione sacræ eremi pellectus in montana adequitavit, ibique S. Romualdi familiam, institutionem ac sanctimoniam plurimum admiratus, ex usu suæ ecclesiæ summopere esse duxit, coloniam ex eremo ad cœnobium S. Apollinaris Classense traducere, et *, ubi sanctus pater primordia conversionis sacraverat, illic perpetuam quoque stationem suos discipulos habere, se auctore contingeret.*

AUCTORE
J. P.

De qua, uti
et Camaldu-
lensibus loco
Benedictino-
rum ad mo-
nasterium
Classense in-
ductis,

52 *Itaque memorabili semper munificentissima largitione cœnobium Classis ad reformationem Azoni priori generali concessit ac confirmavit una cum multis oppidis, cœnobiis, territoriis ac fundis, de quibus in ejus conscriptione habetur. Quædam ad templum ac monasterium illud spectantia suggerit Rubens ad annos 1450, 1454, et 1455; cujus demum Camaldulenses monachi, inquit Rubens ad annum 1515, cum in superiori clade (quæ fuit Ravennæ fatalis, anno 1512) ab exercitu, qui Ravennam diripuerat, maxima incommoda accepissent, ipse Andreas Zecchinus abbas strenue propugnans, et cœnobium defendens, multis confossus vulneribus occubuisset, novum in urbe Ravennæ cœnobium, ad domum Misericordiæ, Paulo Laudensi abbate, inchoant, structuraque eleganti, brevi perficiunt.*

plura hic
congerun-
tur; sed Ca-
maldulensi-
bus ob bella
Ravennam
profugis,

53 *Et talis quidem fuit status præteritis seculis florentissimæ hujus ecclesiæ, ac celeberrimi olim in Italia monasterii, multum (quæ rerum omnium humanarum vicissitudo est) dispar ab hodierno, de quo Mabillonius loco citato supra num. 13: Ravenna digressi, inquit, perantiquum Classense monasterium, tribus fere passuum millibus ab urbe dissitum, in transcurso non sine gemitu vidimus, miserati monasterii ruinas, et ecclesiæ solitudinem. Nam locus ab uno converso Camaldulensi administratur, monachis in urbem translatis, qui unum e suis quotidie mittunt ad privatum sacrum in Classensi basilica faciendum, juxta præscriptum nimirum sacræ Rituum congregationis; ut videsis num. 28.*

locus misere
reductus est
ad solitudi-
nem.

54 *De templo S. Apollinaris Novi et ejusdem etymo jam meminimus. Fuit olim abbatia Benedictina; sed eo inductos postmodum Franciscanos Observantes, tradit Rubens ad annum 1513; de qua re et sub finem libri octavi meminimus: quam ecclesiam pluribus describit Fabrius a pag. 119. Duabus hisce Ravennæ ecclesiis adde alias duas ibidem loci, et unam quidem S. Apollinaris (vulgo*

Varia tem-
pla Sancti
nomen ha-
bentia:

AUCTORE
J. P.

in Veclo dictam) ætate antiquam et parochialem, de qua Fabrius pag. 117; alteram vero ejusdem nuncupationis, item antiquam (quæ vulgo S. Apollinarini etiam dicitur) estque oratorium pro laicis; de quo laudatus auctor pag. 129: qui et pag. 117 integrum catalogum textit præcipuarum urbium non modo in Italia, sed etiam in Dalmatia, quæ, erectis sub nomine S. Apollinaris ecclesiis, non obscuras aut minime dubias voluntatis erga eum suæ dederunt significationes, præsertim, inquit Fabrius, in civitatibus, diecesibus ac territoriis Bertinoriensi, Cæsenensi, Faventiano, Foroliviensi, Ariminensi, Fanensi, Pisarenensi, Ferrariensi, Rhodigiensi, Bononiensi, Regiensi, Mediolanensi, Ticinensi, Cremonensi, Veneto, Florentino, Polensi, Saderensi.

inter quæ
Romanum a
duobus sum-
mis Pontifi-
cibus orna-
tum:

* alias pal-
maria

B

55 Anastasius Bibliothecarius in S. Symmacho PP. Fecit...., inquit, oratorium S. Apollinaris ex argento pens. libr. triginta. Et in Honorio PP. I: Fecit, inquit, basilicam beati Apollinaris martyris in urbe Roma, in porticu beati Petri Apostoli, quæ appellatur ad Palmata * a solo, ubi dona multa largitus est; et decrevit, ut per omnem hebdomadam sabbato die exeat litania ad B. Apollinarem, et ad B. Petrum apostolum cum hymnis et canticis populus omnis occurrere debeat. De situ dictæ ecclesiæ paucula notantur tomo VII Junii, pag. 159. Rubeus ad annum 772 aliud item templum Romæ ita memorat: Adrianus (PP. I). Romæ in pratis Flaminii, ubi antea fuit Apollinaris ædes, circumque tum Apollinarem appellabant, uti Livius tradit, templum excitavit D. Apollinari: quod memoriæ prodidit Pandulfus Lateranensis ecclesiæ ostiarius: id autem nulla ratione alia factum Blondo videtur, quam ut celebri in Urbe loco, et loci et ædis Apollinaris appellatio a ritu gentium tractu temporis, in D. Apollinaris antistitis Ravennatis memoriam verteretur.

templi Vene-
ti conditores;
duorum alio-
rum notitia.

C

56 Idem scriptor ad annum 1314, in fine meminit Rampanæ familiæ Venetæ, quæ et oriunda Ravenna erat, et ob id Venetiis D. Apollinari templum extruxerat, ac dedicaverat. Brixia quoque stetit ecclesiæ eidem Sancto sacram, ex eo habemus, quod inde reliquiæ S. Ursicini, ejusdem civitatis episcopi, translata dicuntur apud Ughellum tomo 4 Italiæ sacræ col. 729. Alterius insuper ecclesiæ mentionem facit Masinius in Bononia perlustrata, quæ exstiterit in aula palatii veteris, communitatis, prætoris seu judicis dicti, quæ ab anno MCCL destructa fuit. Inter epistolas Innocentii PP. III, a Baluzio tomis duobus editas, tomo 2, epistola 201 mentio fit plebanatus ecclesiæ S. Apollinaris de Venetiis.

§ VI. Apparitiones, festa, sodalitates, altare, Missæ propriæ.

Sanctus ap-
paret S. Six-
to PP. III,
monens de
S. Petri
Chrysologi
episcopatu.

Die XXVIII Martii in Commentario historico S. Sixti PP. III (e vita sublato anno 440) paragrapho 2, exposita fuit apparitio, quæ contigit eidem isti Pontifici occasione novi episcopi Ravennatis, ab eo confirmandi: nam monitus a SS. Petro et Apollinare electionem episcopi istius urbis, jam antea ratam apud Ravennates, irritam facit, substituto in ipsius locum S. Petro Chrysologo, qui

divinitus sibi fuerat ostensus. Insignis autem præ aliis omnibus apparitionibus habenda merito est hæc iterata S. Apollinaris apparitio, quæ S. Romualdo obligit sub illud tempus, quo patrata a patre Sergio cæde, cui et ipse interfuerat, nullo licet vulnere inflicto obnoxius, ad cænobium S. Apollinaris Classense secessit, per dies quadraginta pænitiæ vacaturus more homicidarum. Rem describit B. Petrus Damianus in ejus Vita cap. 1, illustrata apud nos die VII Februarii. Quia vero ille mensis non omnibus ob suam raritatem hagiophilis æque commode ad manum esse potest, textum ipsum huc transcribere visum est: Illic, inquit, districta se pænitentia jugiter macerans, cœpit cum quodam converso quotidianum habere colloquium; a quo etiam juxta mediocritatem sensus, bonæ exhortationis audiebat sæpe consilium.

58 Quem cum conversus frequenter admone- ret, secularem vitam omnino postponere, et ad sanctæ conversationis ordinem festinare, sed ad hoc mentem ejus humiliare nullatenus posset; aliquando inter cetera velut gratulabundus intulit, dicens: Si tibi ego B. Apollinarem corporali specie, ita ut eum manifeste videre possis, ostendero, quid a te præmii reportabo? Ad hæc Romualdus: Firma, inquit, et inviolabili me obligatione constringo, quia mox ut beatum Martyrem videro, apud seculum ulterius non manebo. Hortatur ergo conversus, ut ipsa nocte Romualdus dormire postponeret, et una secum intra ecclesiam in orationibus vigilaret. Cumque nocturno silentio longanimitè ambo in oratione persisterent; ecce circa gallicinium noctis B. Apollinaris, his duobus manifeste videntibus, exiit de sub altari, quod in medio ecclesiæ ad honorem beatæ Virginis Mariæ cernitur esse constructum. Visus est autem exire ab orientali parte; illinc videlicet, ubi marmor porphyreticum jacet. Confestim vero tantus splendor totam replevit ecclesiam, ac si sol fulgoris sui radios intra ipsos parietes cohiberet.

59 Tunc beatissimus Martyr sacerdotalibus infulis mirabiliter exornatus, aureum in manu portans thuribulum, cuncta ecclesiæ incensavit altaria; et hoc facto, statim, unde exierat, rediit, et mox omnis ille splendor prosequens apparere cessavit. Cœpit itaque conversus Romualdo, durus nimirum exactor, vehementer insistere, et ut impleret, quod ultra promiserat, anxie postulare. Cumque Romualdus adhuc resisteret, et eandem visionem cernere denuo flagitaret; alia nocte similiter in oratione persistunt, et beatum Martyrem per omnia, sicut prius, adspiciunt. Unde etiam postmodum, si de corpore prædicti Martyris aliquando quæstio oriretur, Romualdus penitus affirmabat, in ipsa ecclesia esse reconditum; et quamdiu vir sanctus vixit, hoc proferre testimonium non cessavit.

60 En tibi aliam apparitionem ibidem cap. 6 in hæc verba: Aliquando autem vir sanctus non longe mansit a Catria (de qua ibi in annotatis.) Cumque ibi aliquamdiu moraretur, manifeste sibi B. Apollinaris apparuit, et quatenus ad suum monasterium pergeret, ibique potius habitaret, ex magna auctoritate præcepit. Quod Vir sanctus nequaquam negligendum ducens, locum, in quo morabatur, sine cunctatione deseruit, et quo

Apparitio
alia S. Ro-
mualdo facta

E

prorsus sin-
gularis:

F

et item alia
eidem exhi-
bita.

missus

A missus fuerat, impiger festinavit. *Guido Grandus, Ordinis Camaldulensis, in Dissertationibus suis, Lucæ anno 1707 editis, dissertatione 2, cap. 7, pag. 81, apparitionem istam attexit anno 990 (quod et repetit in secunda tabula chronologica ad illam dissertationem pag. 127) concurrente cum S. Romualdi anno ætatis, sicut addit, 83.*

Festum Sancti honoratissimo ac frequentissimo concursu celebre fuisse constat;

61 Ad festivum apparatus, quo dies Sancto sacra celebrari consuevit, perveniamus. Adeo solenni ea *Ravennæ* frequentabatur pompa, ut præter numerosissimum populi concursum, illustris et sacra quædam majestas religiosissimæ festivitati accederet ex interventu episcoporum comprovincialium, qui vi antiquæ consuetudinis tenebantur adesse *Ravennæ* ista die; omnesque habitu sacro induti, nobilem exhibendo comitatus coronam archiepiscopo pontificalibus vestibus amicto, illuc veniebant ritu supplicationis cum omni clero, ut videre datur apud *Fabrium* pag. 100. *S. Gregorius Magnus lib. 4, epistola II, mense Octobris, Indictione XIII (anno Christi 595) scribens ad Joannem Ravennatem episcopum de usu pallii; inter dies paucos exceptos, quibus usum hunc ipsi concedit, ponit diem B. Apollinaris martyris. Quid, quod eo ipso, quo consecrati erant episcopi suffraganei, juramentum præstabant archiepiscopo Ravennati, veniendi quotannis ad solennitatem SS. Apollinaris ac Vitalis, sicut patet ex instrumento obedientiæ, quo Octavianus Bononiensis episcopus Philippo archiepiscopo Ravennati, solenni jurejurando, de more, se obstrinxit mense Maio anni 1263; quod producit Rubeus ad istum annum; e quo delibo verba, huc spectantia:*

volucris symbolam quoque suam eo conferentibus.

62 In festivitate autem sanctorum martyrum Apollinaris et Vitalis, excepta infirmitatis causa, aut certa canonica excusatione, obedenter occurrere promitto, nisi per tuam tuorumque successorum licentiam remaneam. Clerum item una cum episcopis hanc festivitatem condecorasse, liquet ex formula juramenti apud eundem Rubeum ad annum 1299, quod Antonius episcopus Cerviensis præstitit Opizoni, archiepiscopo Ravennati: CUM ORDINIBUS ECCLESIE MEÆ obedenter occurrere PROMITTO. Accedit eo, quod Vigilia S. Apollinaris notetur cum jejuniis in *Kalendario seu Directorio ecclesiæ Metropolitanæ Ravennatis*, edito anno 1660.

C

De circo Ravennatis urbis, tribus insignibus marmoreis columnis condecorato a Venetis, et uni ex illis statua Sancti imposita, meminit Fabius pag. 332. Quid memorem? quod volucres item cœli. illius festum colere et celebrare certo quodam modo videantur: singulis enim annis XXIII mensis Julii. undique Ravennam convolant conser-tis agminibus corvi, cornices, monedulæ, et id genus aves aliæ ex diversis agris Italiæ, stridulo suo cantu quodammodo festum agentes. Quod adeo certum et constans est, ut obtineat jam pridem consuetudo apponendi scemper iis advenis volucris cadaver equi, quo pascantur. Ita laudatus Macedo pag. 135, ex nostro Silvestro Petrasancta in Opere, quod inscribitur Thaumasia veræ religionis contra perfidiam sectarum, Romæ edito anno 1646, tomo seu volumine 3, pag. 135. Rem quidem istam, prout fertur, narrare placuit; liberum de ea judicium penes lectorem; fides vero sit penes auctorem.

63 *Fabius pag. 126 agens de alumniis S. Apollinaris Novi, refert Sancti festum multa cum solen-*

nitate ab eisdem celebrari, capitulo metropolitanæ ecclesiæ ibidem Vesperas decantante, et mane habita supplicatione solenni ac generali totius cleri etiam regularis; idque ex consuetudine, Cardinalis Petri Aldobrandini tempore introducta, et Pauli PP. V Apostolica auctoritate confirmata, Brevi Romæ edito anno 1610, juxta id, quod in secunda synodo, inquit Fabius, istius Cardinalis amplis verbis legitur; apud quem in serie episcoporum Ravennatum, ponitur laudatus Petrus Aldobrandinus sedisse anno 1604; fundatorque fuisse piæ domus Conversarum seu pœnitentium, pag. 252. Sacram pompam præcesserat civilis quædam ac publica lætitia: nam Rubeus ad annum 1503, memorat, pecuniam novo operi publico destinam fuisse, quæ in stragula duo, diebus D. Apollinaris et D. Vitalis festis, cursus præmia, impendi consuesset. Romæ item festum Sancti hodierni celebratur solenniter cum indulgentiis plenariis: exquisitissima musica in ejus templo collegii Germanici, sicut tradit Piazza supra citatus. Collegium hoc longe celeberrimum satis sit hic vel nominasse; de quo plura Pancirolus in Thesauris absconditis urbis Romæ, Regione 6 Pontis, ecclesia 3; et apud nos dici poterit ad Vitam S. Ignatii, illustrandam die XXXI hujus.

64 *Rubeus lib. 6 ad annum 1213 occasione antiquarum sodalitatum, de quibus ibi agit, facto descensu ad posteriora tempora, ad nostrum propositum tradit ista: Cum autem pleræque finem habuissent, duæ sunt potissimum a viris piis, nostra, ait, ætate institutæ; cujus una est D. Apollinaris. Earum sodales diebus potissimum festis congregati, diluculo, meridie ac vesperi horarias D. Virgini Deiparæ preces recitant, septemque Davidis pœnitentis psalmos, et virtutibus Christianis operam, studiumque navant. Apud Gelenium de Colonia Agrippinensis Magnitudine lib. 3, syntagmate 44 inter ea, quæ habet de ecclesia FF. Eremitarum S. Augustini, § 5, ubi fraternitates enumerantur, ponitur una S. Apollinaris. Auctarii loco adjungatur altare ad S. Romualdi Ravennæ erectum; de qua re exstat apud Fabium pag. 317 inscriptio sequens: D. O. M. Kal. Maiis MDCXXXVII templum hoc D. Romualdo, altare autem majus D. Apollinari mart. solemniter consecravit Aloysius Card. Capponius archiep. Juverit hic etiam rationem habere Missarum, quæ pro altaribus præscribuntur in Missalibus antiquis.*

65 *In Missali Mediolanensi anni 1522 a fol. 188 habetur Missa propria. INGRESSA: Justus non conturbabitur. SUPER POPULUM: Majestatis tuæ clementiam suppliciter deprecamur, omnipotens et misericors Deus, ut sicut unigeniti Filii tui agnitionem, per beatissimi sacerdotis et martyris tui Apollinaris prædicationem, populorum cordibus infudisti, ita ipsius opitulantis meritis, fidei stabilitate firmentur. Per eundem. EPISTOLA: Nolumus vos ignorare de tribulatione. VERSUS in alleluia: Venite et audite et enarrabo vobis, omnes, qui timetis Deum, quanta fecerit Dominus animæ meæ. EVANGELIUM: Ego sum pastor. POST EVANGELIUM: Super cæcati oculos B. Apollinaris signum crucis edidit, lumenque ei reddidit. SUPER SYNDONEM: Beati sacerdotis et martyris tui Apollinaris annua festivitate ovantes, clementiam tuam supplices exoramus, omnipotens Deus, ut, sicut ille ob tanti*

agonem

AUCTORE
J. P.
Alia item
circa eam-
dem solenni-
tatem.

Sodalitates,
altare,

Missæ pro-
pria ex Mis-
salibus:

AUCTORE
J. P.

agonem certaminis, triumphali redimitus exultat corona, ita et nos orationum ejus fulti suffragio, tentationum tela superantes, bravio lætemur æterno. Per Dominum.

Mediolanen-
si,

66 OFFERTORIUM : B. Petrus Apostolus dixit discipulo suo Apollinari : Surge, perge Raven-
nam : multitudo populi ibi moratur : prædica eis baptismum pœnitentiæ in nomine Jesu. v. Eeee eruditus es de omnibus, quæ fecit Jesus. Qui sedes nobiseum ; surge, perge. SUPER OBLATA : Famulatus huic nostri sacrificio, clementissime Deus, quod in commemoratione celeberrimi sacerdotis et martyris tui Apollinaris tripudianter offerimus, tuæ, quæsumus, dignanter præsentiam intersere majestatis, ipsius ut meritis, et tibi sit acceptabile, et nobis prosit ad veniam. Per. PRÆFATIO constat ex compendio brevi Actorum. CONFRACTORIUM : Apollinaris martyr per unigenitum Filium Dei, et coronam, quam meruisti, intereede pro nobis. TRANSITORIUM : O martyr Domini Apollinaris præclare, qui beatis preeibus lumen reddidisti cæcato, et tribuni conjugi donasti medellam. POSTCOMMUNIO, coincidit cum collecta Missalis Romani in vigilia SS. Petri et Pauli.

B

Spirensi,

67 Missale Spirense excusum, ut adscribitur ante annum 1540, aliam ponit Missam. INTROITUS : Sacerdotes Dei, uti in Romano. ORATIO : Deus, qui multitudinem populorum B. Apollinaris martyris tui atque pontificis instantia ad agnitionem sancti nominis tui vocare dignatus es : concede propitius, ut ejus solemnia colimus, etiam patrociniā sentiamus. Per. EPISTOLA : Doctrinis variis. GRADUALE : Inveni David, sicut in Romano. Alleluya. Beatus vir qui suffert tentationem. EVANGELIUM : Facta est econtentio (prout in Romano) quod Evangelium scripto caractere designatur in dicto Missali, loco alterius Nemo lue-
cernam, in eodem prius assignati. OFFERTORIUM : Veritas mea, sicut in Romano. SECRETA : Propitiare, Domine, supplicationibus nostris, et interveniente pro nobis S. Apollinare, martyre tuo, iis sacramentis cœlestibus servientes, ab omni culpa liberos esse concede ; ut purificante nos gratia tua, eisdem, quibus famulamur, mysteriis emundemur. Per. COMMUNIO. Semel juravi. COMPLENDA, fere ut in communi Doctornm in Missali Romano.

C

Moguntino,
ac Tornacen-
si.

68 In Missali Moguntino anni 1493 notatur pro Sancti commemoratione sequens COLLECTA : Deus, qui salutare nobis Apollinaris sacerdotis et martyris tui passione hodierna die dedisti lætitiā ; præsta, quæsumus, ut et conversationis ejus experiamur insignia, et intereessione tibi placita gloriemur. SECRETA. Sacrificium nostrum, quæsumus, Domine, in ipsa sit tibi actione placabile, et beati Apollinaris confessoris tui atque pontificis intereessione ad nostræ salutis augmentum fiat acceptabile. COMPLENDA : Satiati, Domine, sumus muneribus sacris ; quæ tanto nobis credimus profutura, quanto hæc, sanctis meritis B. Apollinaris intervenientibus, nos percipisse confidimus. Per. Nec vero videtur esse dubium, quin singulare etiam aliquid circa Missam jam pridem habuerit Belgium nostrum : nam in Missali Tornacensi anni 1498, ad Missam Sancti hæc præscribitur peculiaris COLLECTA : Beati sacerdotis et martyris tui Apollinaris, Domine,

quæsumus, sua nos intereessione commendet oratio : ut tibi placito fulti suffragio, indulgentiam peccatorum consequi mereamur. SECRETA : Sicut munera Abel, Domine, vultu placido respexisti ; ita, quæsumus, hæc sacrificia sint tibi placabilia, ut beati Apollinaris sacerdotis et martyris tui digne peragamus votiva solennia. Per. POSTCOMMUNIO : Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut, sicut dedisti manna in deserto ingratis et eleetis ; ita preeibus B. Apollinaris sacerdotis et martyris tui, tribuas acquisitis eibum sempiternæ salutis. Per. Huc etiam spectant Officia propria, de quibus nunc tractabimus.

D

§ VII. Officia propria; hymni; memoria in antiquis Litaniis; Sanctus an et quo sensu martyr.

Crevit quidem superioribus seculis sanctissimi nostri Præsulis cultus propagatio in Officiis ecclesiasticis ; in Breviario tamen Romano typis Plantiniani anno 1557 Antverpiæ excuso, et ad Paulum PP. III a Francisco Quignonio Cardinale antea directo, nihil omnino de ipso invenio præter solum nomen in indice Sanctorum sive Calendario, quod libro præfigitur. Gavantus in Commentariis ad Rubricas Missalis ac Breviarii Romani sect. 7, cap. 9 : Simplex, inquit, in Ms. et MDL. Semiduplex a Pio V eum Homil. propria, quam una cum tribus lectionibus secundi nocturni, et oratione propria legimus in Breviario item Plantiniano, jussu Pii V edito, anno 1572. Antiquissimi tamen saltem in Italia in divino Officio cultus certissimum indicium est, quod in Antiphonario (si vere est, sicut vocari solet) S. Gregorii Magni, ponantur de Sancto, quæ eo spectant. Addit Gavantus ejusdem Pontificis Sacramentarium ; ast in illo, sicut indicavimus num. 2, nihil invenimus. Hodiedum in Breviario Romano festum celebratur sub ritu duplici ; quale necdum erat notatum in illo, quod in forma 4 prodiit anno 1673 ; at tale esse cæpit ex mandato Clementis X, qui tunc sedebat ; (ut videre est in Officiis novis) et qui obiit 1676. De eodem Sancto pariter meminit auctor Micrologi cap. 43.

Sancti no-
men et Offi-
cium in Bre-
viariis

E

70 In citato Calendario metropolitanæ Ravennatis notatur patronus Ravennæ, ac colendus præscribitur ritu duplicis primæ classis cum Octava. Ad calcem habetur hæc propria de Sancto commemoratione : ANTIPHONA AD MAGNIFICAT IN UTRISQUE VESPERIS : Sancte Apollinaris, sacerdos et martyr Christi, depreeare pro plebe tua, quam ex gentibus acquisisti ; nos autem populus tuus, et oves gregis tui. Intereede pro nobis, ad Filium Dei. v. Ora pro nobis, etc. R. Ut digni, etc. OREMUS : Deus, qui nos per B. Apollinarem martyrem tuum atque pontificem apostolicis voluisti documentis imbuere ; da nobis, quæsumus, et illa recte servare, quæ docuit et ad hoc pertingere, quod promisit. ANTIPHONA AD BENEDICTUS : Surge, accipe Spiritum sanctum, simulque pontificatum, et peregre ad urbem, quæ vocatur Ravenna. Versiculus, responsorium et oratio ut supra.

F
ac Kalenda-
rio Raven-
nate.

71 Carmen Sapphicum sub nomine B. Petri Damiani (quod tamen usquam apud ipsum non sci-

* perge

mas

A *Carmen Sapphicum, sub nomine B. Petri Damiani, de Sancto compositum,*
mus inveniri) in laudem S. Apollinaris compositum exhibet Rubeus sub finem Operis sui. Erunt haud dubie qui illud hic videre desiderent. Sic sonat :

Consul æterni trabeate regni, Mente devota petimus, labora, Curiam cœli reserare plebi, Apollinaris. Janitor summi pius hoc olympi, Annuat tanti famulis Alumni : Qui tuas gaudent resonare laudes Dulcibus hymnis. Intimis pressam tenebris Ravennam, Dæmonum variis inhiando sacris, Clarus Eoïs veniens ab oris Lucifer intras. Cæcus orbatu puer Hirenæi, Te probat dextrum rutilare fidus : Qui patri cordis, sobolique frontis Lumina pandis. Nil potest ægræ medicina Teclæ, Nil profanorum numerus deorum ; Tu cor ad cœlum facis, atque lætum Tolerare vultum, Læta Classensis movet ora civis, Viribus sacræ reserata linguæ : Patris æternum reparata Verbum Verba fatentur. Morte defunctam duplici puellam, Reddis utrique, miserando, vitæ : Flatus hinc carnem, Deus inde mentem Protinus implet. Gloriam Patri referamus illi, B Tanta qui dignis tribuit ministris. Sit decus Nato, Flaminique sancto Omne per ævum.

subjungitur, 72 Subjungitur ibidem sequens in eundem Sanctum Rhythmus :

Chorus exultet Cœlitum, Turba plaudent fide-
 lium, Apollinaris passio, Mundi sit exultatio. Hic in fervore spiritus, Dum prædicat gentilibus, Quæ ejus membra perferunt, Referri lingua nequeunt. Christum in igne positus, Summis testatur vocibus, Alter nimirum coquitur, Et alter est, qui loquitur. Equuleo suspenditur, Torta caro divellitur : Jam pœna pœnam cruciat, Et vulnus plaga vulnerat. Igne jam membra torrida, Elixat aqua fervida : Sic duo sacrificia, Ex una fiunt victima. Tanta Ravennæ gloria, Fertur ab Antiochia : Hæc mittit, illa recipit, Hæc gignit, illa perimit. Sit Trinitati gloria, Quæ sic disponit condita, Ut antiquorum scelera, Nova lucrentur secula. Amen.

C Sicut dictum carmen, sic Rhythmus usquam inveniri apud Petrum Damianum, incompertum habemus.

itemque Ode collegii Germanici.
 73 Quando Gregorius PP. XIII collegium Germanicum Romæ ad S. Apollinaris instituisset ; ab eo collegio, ad seminarium, inquit Rubeus, nostrum hæc ode missa est ; quam ipse typis edidit ad calcem suæ historiæ in hæc verba :

Apollinaris inelyti Lux alma mundo prodiit. Vos de beatis sedibus Huc advenite Cœlites. Apollinaris, dicite, Quam multa gessit fortiter, Dum signa primus ætheris Infert Ravennæ mœnibus. Fustes, catenas, carceres, Et sæva fert incendia, Exulque pontum navigat, Madetque totus sanguine. O quas Ravenna gratias Tanto rependes Præsuli, Qui dæmonum ludibria Tuis fugavit sedibus ? Adsis benigno numine Nostro, Deus, contentui : Qui Martyri, qui Præsuli Ex hoste das victoriam. Amen.

Nomen Sancti in antiquis Litanis, etc.
 74 Epimetri loco his adjungimus, antiquissimi cultus et longe æstimatissimæ erga Sanctum hunc

venerationis indicia se prodere in pervetustis Litanis, quibus nomen ejus inscribitur : cujusmodi sunt illæ imprimis, quas tamquam unas e pluribus, tempore S. Gregorii Magni PP. usitatis apud Ravennates, sed postmodum a Julio Ruverio Cardinale, Ravennæ archiepiscopo (sedisse hic ponitur anno 1566) sublatis ponit ibidem laudatus Rubeus cum hoc titulo : Litanie conventus presbyterorum parochialium civitatis Ravennæ, quæ de Græco in Latinum translatae sunt ; in quibus post Apostolos et protomartyrem Stephanum ponitur S. Apollinaris nomen ij, (bis, quod interpretor, pronuntiantum). Item in Tractatu de antiqua Ecclesiæ disciplina de divinis celebrandis Officiis, ab Edmundo Martene Benedictino tomis 4 excuso Lugduni anno 1706, in Litanis, quæ ex libello precum, et ex Ms. Floriacensi, annorum, ipso saltem judice, circiter 900, dantur tomo 4, a pag. 629, invocatur etiam S. Apollinaris ; ut nihil dicam ipsum inscribi Litanis aliis, sub nomine ejusdem S. Gregorii Magni apud Wion Ligni vitæ tomo 2, pag. 620 editis. Bacchinus pluries citatus ad calcem partis 2 Pontificum Ravennatum, a pag. 142 exhibet Kalendarium ecclesiæ Mutinensis, quod, sicut monet pag. 141, ad initia seculi undecimi spectare arbitratur, in quo signatur S. Apollinaris.

75 Quæres, an S. Apollinaris stricti ac veri nominis martyr fuerit, an vero latioris et improprii ? S. Gregorius Magnus supra num. 15 martyrem ipsum vocat. Contra S. Petrus Chrysologus apertissime indicat, sicut vidimus num. 4, talem eum proprie non fuisse. Antiquissima Martyrologia ibidem in isto signando titulo sibi non constant. Si Actis credimus, propriissimi nominis martyr censeri debet, ac tormentis pro fide perpessus moraliter immortalus : nam apprehensus, inquit... ; tam diu cæsus est, quamdiu existimatus mortuus relinqueretur. Exinde... septem dies supervixit... ; deinde defunctus est beatissimus martyr... ac martyrizatus est. Sed plus apud nos habet momenti auctoritas S. Petri Chrysologi, quam Actorum, quæ tametsi valde antiqua, in pluribus tamen si non vacillant, saltem non ubique sincera esse probantur. Certe si suo tempore alicubi invenisset in Actis idem Sanctus proprie et stricte dicti martyrii indicia, aliter omnino hic loqui debuisset. Recte tamen et vocari potest martyr, et sub isto titulo ab Ecclesia celebrari, sicut sub illo celebratur inelytissimus Felix Nolanus : de quo vide sis Commentarium prævium ad ejus Vitam die XIV Januarii, paragrapho 1.

76 Etenim titulus martyrii olim dabatur Sanctis, tormenta pro Christo passis, quamquam eisdem laud immortalis ; qui proinde nomine non uno S. Apollinari convenit : ut qui sæpe ac plura pro fide passus sit, sæpe sanguinem fuderit, sæpe cum hoste depræliatus sit, sæpe martyrii desiderio exarserit ; adeo ut non tam ipse martyrio, quam martyrium ipsi defuisse videatur. Quare gaudeat utroque martyris et confessoris honore : nec eum quisquam, prout supra dicebat idem S. Petrus, confessoris vocabulo minorem credat esse, quam martyrem ; quem Dei nutu quotidianum et multiplicem reversum conspicit ad agonem.... Fundebat sæpe confessor sanguinem suum, etc. Atque hoc sensu jure meritissimo martyrem dixeris ; quo haud dubie respexerit Ado in elogio, quando in eo passus ultimum martyrium scribitur.

AUCTORE
J. P.

E

An et quo
sensu

F

martyr dici
possit.

AUCTORE
J. P.

§ VIII. S. Apollinaris discipuli; peregrinationes; Acta; Vita brevior; ejusque auctor.

Indicantur
discipuli S.
Apollinaris.

B Petrus Damianus sermone 3 de S. Apollinare, qui inter alios est 32, sic loquitur: Sancti discipuli B. Apollinaris, Adheritus... et Calocerus, Marcianus et Eleuchadius; de quibus item Sancti nostri Acta et Agnellus inter Pontifices Ravennates cum observationibus Bacchini parte 1, a pag. 137. De S. Adherito, Adhereto vel Aderito erit agendum die xxvii Septembris cum Martyrologio Romano. S. Calocerum dedimus die xi Februarii; ubi et de discipulatu sub S. Apollinare, num. 1 et 2 Commentarii historici. S. Marcianus colitur die xxii Maii, quo de ipso actum est. Denique S. Eleuchadium habes ad diem xiv Februarii: qui, sicut alia ipsorum occasione jam pridem indicavimus ex præcitato S. Petro Chrysologo, licet nequaquam carnificum gladio sint percussi, a martyrii tamen desiderio nullatenus creduntur fuisse extranei. **B** Fabrius part. 1, pag. 165 agens de ecclesia sanctæ Euphemie, par esse dicit, credere, quod Sanctus ibidem ordinaverit sacerdotes SS. Aderitum et Calocerum; diaconos vero Marcianum et Eleuchadium. Sed hæc facilius affirmari quam recte probari; et credi, quam solide refutari possunt. Dictis hæc S. Apollinaris discipulis accenseri poterit Rufus patricius juxta nostri Præsulis Passionem cap. 2, qualiscumque demum ille Rufus sit; de quo in annotatis ad idem caput littera c.

Disseritur
de peregrinationibus
ejus;

78 Satis, ne dicam nimis, peregrinationum Acta tribuunt S. Apollinari, quam ut novas, nec ab antiquis traditas, nec in eisdem Actis agnitas hæc projectiones accenseamus. Fateor tamen fundamento idoneo nos destitui, quo vel unicam ex omnibus iis, quas illa recensent, falsitatis convincamus. Secus statue de peregrinatione in Hispaniam, quam, more suo hic iterum exoticus ac singularis, somniat nugator famosus pseudo-Dexter ad annum Christi 50, comitibus, S. Petrum Apostolum in Hispaniam secutis, associans Apollinarem Ravennatem.

C
inter quas
commentitia
est Hispanica.

79 At quo scriptore, quibus tabulis, qua fide? Certe jam pridem norunt cruditi, nosque adeo sexcentis locis id aperte professi sumus, istiusmodi figlinæ quisquilias nihili æstimandas esse: cum aliud nihil sint, quam absurdissima figmenta, a male feriato cerebro procusa, indignationeque potius ac risu, quam relatione, nedum refutatione digna. Si cui id vacat, adire potest laudatum plurius Bacchini pag. 128, ubi tam pseudo-Dextrum ipsum, quam ejus commentatorem Bivarium ad dictum annum 50 (non 1, ut male Bacchini) confutatos reperiet. In eandem erroris foveam incidit Fabrius parte 1, pag. 86, eundem larvatum Lucium Dextrum, chronistam, ut vult, antiquissimum, sed verius recentem impostorem, sub affectata antiquitatis larva latitantem secutus.

De Actis Mss.

80 Qui unum Actorum exemplar norit, omnia norit, adeo inter se conveniunt in substantia. Longiora (de brevioribus suo loco dicetur) dabuntur ex nostro Ms., quod olim pertinuit ad collegium nostrum Fuldense. Et hujus quidem manuscripti duplex sub isto nomine habemus exemplar: alterum in codice

majoris formæ pergamento; alterum in charta exceptum, cujus discrepantes lectiones, quando litteræ appositæ aliud non indicabant, putavimus pertinere ad Ms. Puteani, quocum illud collatum fuit. Porro in prædicti apographi chartacei involucri notatum reperio syllabum manuscriptorum variorum, ad quæ illud exemplar collatum scribitur, nimirum S. Maximini et S. Martini Treveris, (unde desumpta sunt ea, quæ uncis [] in textu nostro includuntur) ac S. Audomari; adde Ms. vetustissimum V. C. Puteani; item exstare hæc eadem notantur in Ms. Valcellensi, Cæsaris insulæ, ut patet ex catalogo P. Grothaus, et in 13 codice Regine Sueciæ.

81 Exstare item ibi adscribitur Vita in codice Ms. Aquicinctino, Catalogo P. Beatilli num. 48, et in C. O. Domini Schenckinck, nec non ad S. Hubertum; ut nihil dicam de Ms. Montis Oliveti Neapoli, ubi Sancti etiam nostri passio habeatur. Atque hæc quidem in dicto involucri indicantur: neque est, quod nos morentur alia exemplaria, quorum unum apud nos notatur in codice Ms. chartaceo, qui fuit olim Isaaci Vossii, P. Ms. 6, alterum insuper in pergamento majoris formæ satis antiquum Q. Ms. 7. Breviter Sancti gesta perstringit codex membranaceus Ms. 87, Legendas aliquot Sanctorum continens, qui olim fuit domus S. Albani, monasterii Treveris, Ordinis Cartusiensis. Hæc de Actis Mss.; nunc de excusis.

82 Edidit ea Mombricitus tomo 1. Ferrarius compendium illorum exhibet ex Breviario et Surio; quæ ante illum item contraxerat Petrus de Natalibus lib. 6, cap. 128. Acta insuper excusa sunt post historiam sub nomine Abdæ, Babylonie primi episcopi, Parisiis anno 1571 vulgatam, a fol. 143 verso. Habentur item in historia Christiana veterum Patrum, anno 1583 ibidem loci edita, et a R. Laurentio de la Barre castigata; quæ etiam Rubens et Fabrius suis sæpe nominatis libris inseruere: hic quidem parte 1, a pag. 85: ille vero lib. 1, ad annum 44. Quæ hic habet Legenda aurea Clandii de Rota, Ordinis Prædicatorum, anno 1531 excusa, consonant cum iis, quæ refert citatus codex Cartusie Treverensis. Collectionem historicam habet Tillemontius tomo 2 Monumentorum ecclesiasticorum a pag. 102, Vitamque suo more compilavit recens Legendista Gallus. Vita denique ex Ms. codice Estensi edita nuper prodiit in Spicilegio Ravennatis historie; habeturque tomo 1, parte 2, Operis de rerum Italicarum Scriptoribus, quod elegantissime Mediolani nuper excudi cæpit, a pag. 529; sed Vita illa ad nostrum, quod edimus, exemplar collata, eandem rerum substantiam continet, quamquam in minutiis levioris momenti variet: quarum alicubi etiam suo loco ratio haberi poterit.

83 Antiqua esse Acta nemo inficias ierit, qui meminerit ea ab antiquissimis Martyrologis esse adhibita, Adone præsertim seculo nono, qui elogium bene longum ex illis delibavit. Antiqua porro ea esse fatetur ipse Tillemontius; plus tamen æquo severus tum hic tum alibi sæpius videtur esse, dum affirmat pluribus eadem scateri, quæ omnem ipsis auctoritatem adimant, ut videre est in notis ejus. Idcirco maluit res ad Sanctum spectantes ex Chrysologo, Gregorio, aliisque colligere. Nec vero locum illis dedit inter sincera et selecta Ruinartius; nec immerito. Item Legendista Gallus, Tillemontium secutus, omnem pene fidem illis adimit in tabula

quæ tametsi
sint antiqua,
non tamen
sunt ubique
sincera.

critica

A critica auctorum et Actorum tomo 2, ante diem 1 Julii. Ego vero in ea non semel oculis animoque intentus, mitius de illis sentiendum judico; quæ, tametsi accenseri non possint Actis proconsularibus, neque ubique sint sincera, et ab omni interpolatione aliena, non tamen propterea tamquam omni prorsus fide carentia traduci debent.

sed interpo-
lata.

84 Cum utroque Aetorum sincerorum et genuinorum caractere aperte pugnat factum illud, ut alia omittam, num. 21: Videntes Christiani tantam impietatem, commoti sunt, et irruentes super paganos, tanta allisio fuit, ut subito amplius quam ducentos homines impiissimos Christiani interfecerint. Sed et Vicarium interimere cogitabant. Quæ sane a primorum Christianorum mansuetudine, quam S. Apollinaris ab Apostolorum Principe aliisque verbo et exemplo edoctus, suos item neophytos docuerat, nimium quantum abhorrent. Ado certe vel illa non legit in suo, quo usus est, exemplari; vel expungenda censuit, cum ne verbo quidem de ista re meminerit. Quid, quod suspicari forte possit aliquis, ea tum temporis abfuisse ab Actis, et postmodum fuisse adjecta. Simili inter alias de causa, in Actis hic expressa, merito a nobis reprobata sunt recentia figmenta Martyrologii Brixiani; ut videre est tomo II Aprilis, Propylæi antiquorii parte 3, cap. 4. Breves dialogismi hinc inde interspersi, indicio esse videntur, auctorem, quando hæc conscripsit, præ oculis habuisse Acta melioris notæ, e quibus sua desumpserit, adjectis fortasse aliis vel proprio morte vel alieno, prout suggererat ipsi studium res ornandi et amplificandi.

Agnellus,
Vitz scrip-
tor,

85 De libro Ponticali sive Vitis pontificum Ravennatum, auctore Agnello sive Andrea conscriptis, earumque eruditorum, illustratore atque editore, Benedicto Bacchinio, sermo alibi incidit per decursum hujus Commentarii prævii. In laudati ibidem operis tomo 1, a pag. 124 producitur Vita, seu breve potius ejusdem compendium de gestis S. Apollinaris. Ne autem ea, quamquam typis jam ab annis aliquot publici juris facta, ab aliquo fortasse hic desideretur, visum fuit illam denuo nunc recudere, tum quia novas quasdam notitias suggerit, in vulgari Passione intactas, tum quia brevis, et antiqua est. Notas illi suæ laudatus editor adjecit, usui nobis futuras. Hanc vero si quis paulo attentius cum vulgaribus Actis contulerit, perspiciet illico eandem Agnello præhuxisse. Parcissime tamen illis usus fuit, coacta in brevissimam synopsis longiore historia, pauculis etiam de suo additis.

quando flo-
ruerit, et
quam absur-
da scripse-
rit.

86 Porro Agnellus floruit anno circiter 840; cujus sermonis barbariem, et incredibilem rerum tum sacrarum tum profanarum, qua laborat, ignorantiam, etc., exponit idem Bacchinus in sua præfatione, tam 1 præmissa, a pag. 2. Interim tamen, inquit, in suorum temporum præsules bile tumet, quorum et Simoniacam labem, et vitia adeo insectatur, ut, qui legit, vix credat tot sceleribus ejus ætatis episcopos infames fuisse, et potius de scribentis fide aliunde in similibus suspecta, dubitet. Se vero data occasione... gloriolæ avidus, nec semel commendat, laboratque insano philautiæ morbo, etc. De his... inquit, te (lector) monuisse operæ pretium erat, ut.. aliud in primis detestabile Agnelli hujus vitium intelligeres, sciresque quam fidem mereatur hujusmodi scriptor, cum sanctissimos Romanæ Sedis Pontifices in-

sectatur, et ea tradit, quæ primæ Sedis in Ravennates episcopos jura extenuant, hereditaria jam tum a proavi sui temporibus ad se propagata vindictæ labe infectus; uti narrat Bacchinus pag. 3, rei gestæ causam exponens.

87 Unde factum sit, ut fabellas tempore schismotis in populo natas, ovide adoptarit, eam præcipue, quæ circumfertur de Ravennatis metropolis erectione per Valentinianum III, troditoque tum ab initio, tum alias ab Augustis pallio, decantans, et quod his affine est, ἀποκεφαλίας monstrum, in cerebellis hæreticis et schismaticis partum, furiosa deinde in sanctam Sedem, obstetricante vesania, adoptatum et propagatum; quod Bacchinus refutat a pag. 20, partem bene magnam eruditæ suæ præfationis instituto isti insumens. Neotericus bibliographus in Commentariis de Scriptoris et scriptis ecclesiasticis, tomo 2, a col. 156 de isto auctore tractans, citat Acta eruditorum Lipsiæ anni 1710, mense Augusto, pag. 330 ad 336, quæ "accuratum, inquit, et sincerum de hoc auctore judicium "ferunt, et injurias atque convicia, quibus illum "immerito Benedictus Bacchinus infamavit, con- "futant atque eliminant, ut ab illorum analyseos "verbis recedere non ausim. "Quam postquam protulisset, corradit aliud fragmentum, in quo insulsus quidam et inverecundus gerro contra Sedem Romanam deblaterat. Tales videlicet duces sequi docuit Oudinum sua contra Ecclesiam Romano-Catholicam, quam infamis transfuga, mutoto simul ac deposito pariter cum Romanis sacris religiosæ professionis instituto, turpiter deseruerat, scribillandi prurigo. Notare certe, carpere, arroderet mos istiusmodi erroribus nimium usitatus, quidquid vel in speciem videtur riuam patefacere, qua aditus detur in Romana instituta debacchandi. Sed nos ad Agnellum redeamus.

88 Cur scriptorem hunc, quem ineptum non modo, sed impium etiam et sanctissimæ Petri Sedi, ejusque juribus injurium, ac ideo pluribus ex capitibus proscribendum, asserit ibidem Bacchinus pag. 5; cur, inquam, hunc edat, edisserit a pag. 4: nam, uti in rem nostram habet pag. 13, licet barbarus, rerum et temporum ignarus ac indiligens sit Agnellus, negari tamen nequit, plura ex ejus operæ nancisci licere, quæ sacram profanamque historiam juvent... Antistitum Ravennatum sanctitatem, eorum præcipue, quos publicis votis catholica veneratur Ecclesia, primus omnium laudavit, effecitque, ut eorum Acta nosceremus, quæ alias periissent: in primis vero SS. APOLLINARIS et Severi, quos, qui ex posteris encomiis venerati sunt, Agnellum præcentorem habuisse, nullus inficias ibit. Mitto alia, quæ idem auctor in Agnelli laudem ibidem prosequitur, eo majorem fidem meriti, quo a gestis, quæ posteris tradidit, ac proin a vindicta, temporis intervallo remotior exstitit.

89 De duplici ejusdem nomine, patrisque ac matris gente, natalibus, educatione, vitæque instituto meminit Bacchinus in laudata præfatione, a pag. 15, recte monens, errare eos, qui hunc cum Agnello archiepiscopo, postremis Justiniani annis florente, confundunt; ac Vossium imprimis corrigens, qui ex Rubeo perperam exsculpit, Agnellum Ravennæ archiepiscopum temporibus Ludovici Pii, et ordine quidem decimum exstitisse. Consule sis Rubeum lib. 5 ad annum 824, et indeiem archiepiscoporum Ravennatum,

AUCTORE
J. P.

contra sum-
mos Pontifi-
ces,

E

eorumque
jura;

F

quibus nata-
libus ortus,
perperam
cum alio sym-
onymo non
confunden-
dus.

AUCTORE
J. P.

veunatium, operi ejus subjectum. Nunc autem antequam manum de hae tabula tollam, praetermittere non possum, quin significem, tanti meriti librum Agnelli visum esse iis, qui opus elegantissimum de rerum Italicarum Scriptoribus vovissime edidere, ut illud e Bacchini editione recudendum censuerint initio tomi 2 una cum praevia V. C. Ludovici Antonii Muratorii praefatione, ubi de auctore ejusque libro disserit. Superest, ut de versibus indicat S. Apollinaris Vitae praefixis, quos paulo post daturi sumus, nonnulla praemonemus.

§ IX. Versus, Vitae S. Apollinaris, quam Agnellus conscripsit, praefixi, atque hic ex editis apud Bacchinium recus.

Observationes quaedam,

B

Et hosce quidem versus cum Bacchinio minime omittendos putavimus : quos alienos, inquit, ab Agnelli stylo deprehendet, qui tantum leget; ejusdem tamen vel paulo recentioris aetatis ostendunt latinitas eorrupta, et mirabilia in syntaxi hyperbata. Illud etiam addendum est, quod Bonifacii Classensis lumen oculorum reeceptum D. Apollinaris ope recitent, de quo nihil Agnellus; (sed Acta longiora num. 10 loquelam dumtaxat ipsi restitutam memorant) Teela etiam prioribus versibus morbo liberata dicitur; (de qua et Acta num. 4) Agnello omissa, qui ejus loco Herenci filium anonymum eæcum illuminatum affirmat, cum Actis num. 3.

explanatio-
nes

91 Quid sibi velit prius septimi hexametri verbum PLAMONE, obscurum. Ita Bacchinus : cui lumen affundere conatur Vir clarissimus, sic scribens : Cum tamen integritati versus syllaba desit, et alias noverimus Lamone fluvium non longe a civitate Ravennae fluxisse in Padusam, videtur exscriptori littera P. solitarie ponenda, quæ prius transversa linea signata præpositionem POST, pro seculi genio tempus significantem, eompendiose exprimeret, ita quod sensus esset, POST HÆC LAMONE, id est, ad Lamone fluvium D. Apollinarem martyrio coronatum fuisse.

C
ac correctio-
nes,

92 Sequenti versu hexametro, eodem sensu exhibetur eadem particula POST. Hinc autem conficeretur ex mente auctoris horum versuum, locum, ubi diem obiit D. Apollinaris, quem alii eommuniter extra Classem, vicum versus, Leprosorum cognomento dictum, statuunt, ad Lamone fluvium fuisse. Sed nos isti poetæ anonymi et incerti temporis tantum non deferimus in hac re, ut Actis prevalere debeat aut possit. Porro sequens versibus præmittitur titulus, eodem, quo est apud Bacchinium tenore, hic recusus : Ineipit versus metri, et pro nomen beati Apollinaris hoc legitur pariter. Textum vero ita corrigimus : in primo versu ponimus almus pro almis; in quarto hexametro ut pro et; in septimo sit pro fit; in nono metrum pro inertum; in decimo prenset pro per-set; in ultimo denique pentametro pæe fruatur (Bacchinus substituit, pæe feratur) pro pæem servatur.

præmittun-
tur versibus,
qui hic recu-
duntur.

93 Denique hac clausula poemation concluditur : Finit metrum pentametrum et exametrum; quinque non eapit, convertatur ad prosam. En tibi nunc ipsos versus :

Almus Apostolus, et solidus princeps aliorum
Quem sanctis monitis discipulum docuit,
Pontificum summam sedem dans euique, Raven-
nam,

D

Et populum misit recte vocare Dei.
Orbati lumen dedit, Teclaque levavit
Quæque toro membris ægra diu jacuit.
Lætus ut advenit eapitolia summa, eatervas
Nomine, dæmonicas subruit, in Domini.
Allidens eupidi lethi retinacula, natam
Ad vitam Rufi per Dominum retulit.
Lumen per Deum * munus lingua reparavit
Classensi, nomen eui Bonifacius est.

* Domini

Plamone coronatus cum martyrio sit,
Ante flagellorum vulnera plura tulit.
Lege poli revocante petit post spiritus ejus
Cœli confessus, angelicosque choros.
Ille nequit quicumque capax chunprendere me-
trum,

Non id displiceat, suppliciter rogito.
Sed sumens itiner prenset, per devia gressus
Dirigat, et meum pace fruatur ovans.

E

Pro itiner, quod est in textu, notavit extra illum Bacchinus iter; sed obiter notandum, τὸ itiner apud antiquos in usu fuisse, quod nescivisse videtur laudatus auctor; alioqui potuisset supersedere sua correctione, neutiquam hic necessaria, nisi forte claritatis causa eam posuerit. Superest, ut nunc Acta ipsa longiora subjiciamus.

PASSIO

Ex Ms. nostro Fuldensi, ad plura
alia collato,

AUCTORE ANONYMO CONSCRIPTA.

CAPUT I.

F

Sanctus ab Apostolorum Principe Ra-
vennam missus, prodigiis claret; plu-
rimos infideles Christo lucratur; male
muletatur.

In diebus Claudii a cæsaris veniens Petrus apo-
stolus Jesu Christi Nazareni ab Antiochia in
urbem Romam [plurimos ad Dominum conver-
tit] et multi cum eo Christiani administrantes
ei, Romam venerunt. Qui statim ad synagogam
Hebræorum ascendentes [innotuerunt et] dedit
eis notitiam Petrus dieens, quod et ipse Hebræus
esset, et a Judæa propter fratrum caritatem ad-
venisset. Cum vero per multos dies sermoneina-
retur cum Judæis, introducebat de nomine Jesu,
quod vere Dei esset filius, qui salvum fecit omne
genus humanum, indicans illis, quantas opera-
tiones, et virtutes in Israël * fecisset secundum
propheticas voces. Multi vero ex Judæis, agentes
pœnitentiam pro ignorantia sua, credebant in

a
Postquam S.
Petrus Ro-
mam venis-
set;

* Ms. S. Mar-
tini : in orbe
terrarum
Extense in
Hierusalem

Jesum,

A Jesum, prædicante Petro. Non solum [autem] Judæi, sed etiam Romani, suscipientes verbum, gavisi sunt, quod visitatione visitasset Deus genus humanum, mittens Filium suum, renovare mundum; et credentes in Jesum baptizabantur.

inde Raven-
nam mittit
S. Apollina-
rem:

b
* Ms. S. Au-
domari ubi-
que Apollo-
naris
* Estense Ra-
venna

2 Post multum vero temporis ait beatus Petrus apostolus Apollinari b * discipulo suo: Quid sedes nobiscum? Ecce eruditus es de omnibus, quæ fecit Jesus, surge, et accipe Spiritum sanctum, simulque pontificatum, et perge ad urbem, quæ vocatur Ravennantium *. Multitudo enim populi illic moratur: prædica eis de nomine Jesu, et ne formidaveris; constat enim apud te, quod vere sit Dei filius, qui mortuis vitam reddidit, et ægris intulit verbo medicinam. Et post multa dans orationem beatus Petrus [beucdixit eum] et ponens manum super caput ejus, ait ei: Mittat Dominus noster Jesus Christus angelum suum, qui præparet iter tuum, et quæ postula-veris annuat; et osculans eum, emisit a se.

ubi illumi-
natum cæ-
cum ad fi-
dem conver-
tit.

* Estense A-
siaticum
* Estense Ire-
næum

* ibidem se-
quatur

* ibidem Et
videntibus
cunctis

3 Cumque pervenisset beatus Apollinaris non longe ab urbe Ravenna, mansit apud quemdam militem Astaticum *, nomine Herenæum; cui indicans, unde advenisset, aut quid ageret, ait ad eum ille miles: Hospes, filius meus excæcatus est; sed si qua virtus est prædicationis tuæ, adhibe medicinam, ut videat, et sequar * Deum tuum credens in eum. Quem puerum beatus Apollinaris alacriter ad se perducere jussit. Videntes cuncti *, qui aderant, nihil aliud Apollinaris, quam signum Crucis super oculos cæci faciens dixit: Deus, qui non localiter, sed ubique es, tu intromitte cognitionem Filii tui Domini nostri Jesu Christi in istam civitatem, ut non solum istos oculos corporales illumines, sed etiam interiores oculos gentilium commorantium in loco isto aperias, ut celeriter agnoscentes Jesum Christum filium, suum [Dominum] esse Deum [convertantur, ut] locus mihi prædicationis tribuatur cum magno effectum. Expletis his sermonibus, vidit cæcus, et provolutus pedibus beati Apollinaris una cum parentibus suis, credentes Christo baptizati sunt in fluvio c non longe ab urbe Ravenna.

c

C
Theclam,
tribuni uxo-
rem a diu-
turna infir-
mitate

* Mss. Trevi-
rensia tribu-
nus comme-
moravit de
conjugis, et
* Estense
convalescet.

Sanctus sa-
nat;

4 Matrona vero cujusdam tribuni militum nomine Tecla per annos plurimos gravissima tenebatur infirmitate, quam nullus medicorum poterat erigere. Factum est ut miles Christianus adstaret ante tribunal, et orta fabula, tribunus de conjugis * infirma ait miles: Est apud me quidam peregrinus propecta ætate, qui etiam filium meum absque ullo medicamine inluminavit, si permittis illum videre, mox convalescit *. Ait ei tribuus: Et hic unde advenit? Qui respondit: Ab urbe Roma. Tribunus dixit: Ergo Romanus genere est? Respondit: Nescio; plus tamen Græcus esse videtur. Dicit ei tribunus: Secrete perduc eum in domum meam, ut cognoscam vera esse, quæ dicis. Cumque ingressus fuisset urbem Ravennam Apollinaris, circumsignans se dixit:

5 Deus, qui operaris cum Petro magistro meo, operare et mecum, ut clarificetur nomen tuum, et fiat voluntas tua. Et ingressus domum tribuni, est officiosissime susceptus; [et] ait ad eum tribunus: Bene advenisti, medice, et quid dulcius quam æstuanti frigida aqua? Cui beatus Apollinaris respondit: Requiescat in vos pax Domini et

Dei nostri Jesu Christi. Tribunus dixit: Quis est de quo dicis? Apollinaris respondit: Filius Dei vivi, qui seculum perditum renovavit: Tribunus ait: Ut video, tu Galilæus es. Apollinaris respondit: Etiam. Tribunus dixit: Nosti curationes? Apollinaris respondit: Nihil sine nomine Jesu. Tribunus ait: Et quæ virtus est in Jesu? Apollinaris respondit: Convoca hic milites tuos, et cunctis videntibus agnosces virtutem Domini mei Jesu Christi, quod ipse sit Deus vivens, et nullus est præter eum alius. Tribunus ait: Veniant principes, ut cognoscamus virtutem Jesu. Cumque adstarent, ait tribunus: Ecce mulier mea lecto teneatur infirma annis plurimis, cui omnis medicina contraria exstitit: si qua enim virtus est in te, operare.

6 Cui Apollinaris respondit: Aperiat Deus oculos cordis vestri, ut videntes mirabilia ejus, credatis Jesum Deum. Tunc adprehendens manum mulieris, ait: Surge in nomine Domini et Dei nostri Jesu Christi, et crede in illum, et ne amplius dixeris, quod alius similis sit illi. Statim surgens mulier [surrexit] descendit sana de lectulo, clamans et dicens: Quod non est alius Deus præter Jesum, quem prædicat Apollinaris. Videns vero tribunus et milites, obstupuerunt dicentes: Quia hic est vere Deus, qui talia fecit *. Potens enim est hic, si diligatur, etiam inter bella nobis præstare auxilium. Interea ipse tribunus cum uxore [sua] et filiis, et familia sua credentes in Jesum, baptizati sunt; sed et multi alii ex paganis, qui interfuerunt, perceperunt fidem Jesu Christi.

7 Habitavit interea in domo tribuni intra urbem Ravennam beatus Apollinaris, et cottidie ad eum veniebant multi ex populo, et docebat eos secrete, dicens: Credite in Jesum; quoniam ipse est Deus cœli et terræ. Et credentes baptizabantur. Multi vero nobiles dabant filios suos beato Apollinari, ut ab eodem sacris litteris erudirentur. His vero qui jam Christo credebant, Missas ejus *, et baptismata in domo tribuni beatus Apollinaris agebat cum discipulis suis. Itaque intra duodecim annos, duos presbyteros Adheretum et Calocerum ordinavit; Marcianum vero nobilissimum virum et Leocadium * philosophum diaconos fecit. Sex enim clericos statuit, cum quibus die noctuque psalmos Domino canebat.

8 Cumque cresceret opinio beati Apollinaris de prædicationibus Jesu Christi, et multitudo populi credidissent in fide Christi, jam [que] non poterat latere, nuntiatum est de eo judici * Saturnino; qui producens eum, statuit eum ante pontifices capitolii Ravennatis, et interrogavit eum dux, quid vellet esse. Cui Apollinaris clara voce respondit: Christianus sum. Dux ait: Quis est Christus? Apollinaris respondit: Filius Dei, per quem omnis creatura vivit, quæ [est] in cœlo, et quæ in terra, et quæ in mari est. Cui dux ait: Et ipse te misit ad nos, ut evacues templa deorum nostrorum? An ignoras sacrum nomeu Jovis, quia magnus est habitator capitolii d hujus civitatis? Cui te oportet humiliari. Beatus Apollinaris respondit: Quis sit habitator ignoro; et quale templum habeat, non novi.

9 Aiunt pontifices: Veni et vide magnum templum et mire exornatum, ibique cernes simula-

EX MS.

eosque una
cum sua fa-
milia bapti-
sino abluat;

E

* Estense fa-
cit

plures item
alios Christi
aggregat.

* eis

F
* alias Leu-
chadium

Judici sisti-
tur

* Estense du-
ci

d

et una a pa-
ganis male
muletatur.

EX MS.

crum invictissimi Jovis. Cumque intrasset capitolium beatus Apollinaris, subridens ait pontificibus : Ista tanta ornamenta aurea et argentea melius poterant pauperibus erogari, quam ante conspectum dæmonum appendi. Tunc irruentes pontifices paganorum cum populo super eum, nimia eum cæde mactaverunt; et ejicientes ad mare, semivivum reliquerunt : quem colligentes discipuli ejus absconderunt in domo cujusdam mulieris viduæ Christianæ, adhibentes ei curam.

Puellam liberat a spiritu immundo,
e

B

muto loquelam reddit cum magno fidei incremento,

10 Et post menses sex nobilissimus vir, nomine Bonifacius, civis Classis e subito obmutuit, cui dum plurimi medicorum nihil prodessent, indicatum est, quod famulus Dei Apollinaris viveret, et apud viduam lateret. Tunc mittens ad eum uxor ejus obsecrabat, ut ad virum ejus visitationem impenderet. Cumque pervenisset ad domum ejus, puella regrediens de ipsa domo, habens spiritum immundum, exclamavit dicens : Recede hinc, Serve Dei vivi : nam facio te pedibus ligatis de hac trahi civitate. Cui ait S. Apollinaris : Obtumesce, diabole, et exi ab ea, et ne ultra in hominibus loquaris. Qui statim recessit ab ea. Ascendens vero Vir beatissimus domum Bonifacii, vidit eum jacentem mutum et ait :

11 Domine Jesu Christe, qui clausisti os istius hominis, ne amplius invocaret idola in auxilium suum, aperi continuo os ejus, ut tuum nomen, quod est benedictum, invocet, et credat quia tu es Deus vivens in secula seculorum. Cumque a Christianis dictum fuisset : Amen ; eadem hora soluta est lingua ejus, et laudabat Deum dicens : Non est alius Deus præter illum, quem beatissimus prædicat Apollinaris. In eodem [autem] die amplius quam quingenti homines crediderunt in Jesum Christum, agentes gratias Deo et beato Apollinari famulo ejus, per quem inluminati sunt.

ANNOTATA.

a Imperare cepit anno Christi 41, desiit 54.

C b Non lubet nobis de Apollinaris etymologia divinare. S. Petrus Chrysologus, citatus in Commentario prævio num. 4, tacite allusit ad verbum ἀπολλῶ vel ἀπόλλυμι, perdo. Ferruginem ineptiarum coacervat Legenda aurea in ea, quam comminiscitur, et cujus primam partem adoptat Fabrius parte 1, pag. 91. Audi nugæ : Apollinaris dicitur a pollens et ares, quod est virtus, quasi pollens virtutibus ; vel dicitur a pollo, quod interpretatur mirabilis, et naris, per quam intelligitur discretio, quasi mirabilis discretionis vir ; vel ab a quod est sine et polluo et ares, virtus, quasi virtuosus sine pollutione vitiorum. Ejusdem farinae est interpretatio ex Ms. Estensi adjecta Vitæ ex synonymo codice nuperrime excusæ, de qua supra ; sic habet : Apollinaris, id est probatus, vel apportans legem nationibus rixosis, vel apportans legem nationibus rectæ salutis, vel apparens lux.

c Strabo lib. 5 non longe post initium Urbium, inquit, in paludibus sitarum maxima est Ravenna.... ubi et a fluminibus cenosa omnia cum elevantur, aëris vitio fit medicina. Porro Ravenna meridiem versus habet fluvium, vulgo dictum

Lame, qui prope Ravennam in Bedesum influit ; ad septentrionem vero Montone ; et de hoc in annotatis ad Vitam brevior.

D

d Ravennæ capitolium, inquit Bacchini in observationibus ad Vitam Sancti brevior, memoratur ab omnibus, qui S. Apollinaris Acta scripsere ; ubi et ex Ricquio notat celeberrimis urbibus capitolium tribui.

e Pluribus illustratur hic locus in Commentario prævio.

CAPUT II.

Mortuam resuseitat ; exeditur ; inedia damnatus, ab angelo paseitur ; diversa exsul oberrat loca ; leprosum curat.

Non post multos dies inflammati sunt aliqui ex paganis ab spiritu immundo : suam facientes voluntatem, tenuerunt eum, et diutius cæsum fustibus prohibebant, ne de nomine Jesu mentionem aliquam faceret. Qui jacens in terra clamabat, quod vere ipse est Deus, qui sponte pro omnium salute pati voluit corporaliter. Et non ferentes pagani hoc testimonium, beatissimum Apollinarem nudis pedibus super prunas [ardentes] stare fecerunt. Ipse vero amplius clamabat Christum testificans. Impiissimi autem pagani ab urbe Classe eum projecerunt, dicentes ei : Quamvis curationes facias, urbem nostram noli ingredi, et vives : erat enim beatissimus Apollinaris jacens foras muros, et prædicans de nomine Jesu Christi incessanter.

S. Apollinaris a paganis frustra caditur,
E

13 Veniebant autem ad eum multi de civitate timentes Deum, et ministrabant ei : non enim parva erat plebs Christianorum, maxime nobilium. Habebant enim Christiani tugurium non longe a muro, ubi Missas faciebat S. Apollinaris. Baptizabat autem in mari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Post plurimos autem annos beatissimus Apollinaris ad Æmiliam a perrexit, docendo secrete populos, quos poterat trahere verbo. Interea Calocerus presbyter gubernabat ecclesiam, quæ erat Ravennæ, latenter faciens multas virtutes in nomine Jesu Christi. Non post multum tempus regressus ab urbe Æmilia b beatissimus Apollinaris, a Christianis cum omni gaudio susceptus est.

maiores faciens pro Christo progressus.

14 Eodem tempore Rufus c patricius et consul * ducatum habebat Ravennæ, cujus unica filia infirmabatur. Indicatum ergo est ei de nomine Apollinaris beatissimi sacerdotis, quem mox jussit ad domum suam venire, et visitare filiam ejus. At ubi ingressus est domum cum clericis suis [Rufus patricius clamabat, dicens] statim defuncta est puella ; cumque lamentationes audisset beatissimus Apollinaris, cognovit quia transiit. Et descendens increpabat eum Rufus patricius, cum lacrymis dicens : Atque utinam domum meam non introisset ! Dii enim magni indignati sunt, et noluerunt filiam meam salvare ; tu vero in quo poteris eam curare ? Et omnes qui aderant, flebant cum eo. Cui beatissimus Apollina-

a
F

b

Rufi patricii filiam resuscitat :

c
Ms. Trevirensis proconsul

A ris dixit: Fiducialiter age, patrici, et jura mihi per salutem Cæsaris, quia permittis puellam sequi Salvatorem suum: et modo cognoscis * virtutem Domini nostri Jesu Christi. Rurfus patricius respondit: Scio quia mortua est puella, et non vivit; tamen si videro eam stantem, et loquentem, laudabo virtutem Dei tui, et non prohibebo eam sequi Salvatorem suum. Omnis vero multitudo flebat amare.

* alias cognosces

eamque uti et alios plurimos baptizati.

15 Ipse vero fiduciam habens in Dominum Jesum, accessit et tetigit puellam, dicens: Domine Jesu Christe, Deus meus; qui magistro meo Petro, Apostolo tuo dedisti locum impetrandi apud te, quæ desiderat; tu resuscita hanc puellam, quia tu es creator; et non est alius Deus præter te. Et respiciens ad puellam ait: Quid jaces? Surge, confitere Creatorem tuum. Quæ statim surrexit, et loquebatur vociferans, et dicens: Magnus est Deus, quem prædicat Apollinaris, famulus ejus; et nullus est alius præter eum. Factum est autem in illa hora gaudium magnum coram omnibus Christianis: quia magnificatum est nomen Domini Jesu Christi. Baptizata est vero puella cum matre et familia promiscui sexus animæ trecentæ viginti quatuor. Sed et multi alii ex paganis crediderunt Christo.

Ob quæ apud Cæsarem accusatus, constituitur Messalino vicario:

16 Rufus vero patricius timens cæsarem, occulte diligebat beatissimum Apollinarem et ministrabat ei. Filia vero ejus consecrata est Christo et permansit virgo. Nuntiatum est autem hoc cæsari a paganis, quod quidam vir veniens ab Antiochia magicis incantationibus nomen Jesu Christi Hebræi introduxit in urbem Ravennam, et magna multitudo obedit illi, etiam domus Rufi patricii. Cui cæsar mittens successorem, scripsit ad vicarium nomine Messalinum *d*, ut præsumptorem hujusmodi aut diis inclinaret aut longe [eum] in exilio mitteret. Accersivit itaque Messalinus vicarius in prætorium suum Apollinarem beatissimum, et ait ei coram sacerdotibus capitoli: Quis diceris? Respondit: Apollinaris dicor. Messalinus *e* vicarius dixit: Unde huc advenisti? Beatissimus Apollinaris respondit: Ab Antiochia. Messalinus vicarius dixit: Quam artem agis? Apollinaris respondit: Christianus sum, et discipulus Apostolorum Christi.

a quo interrogatur de Christo:

* Estense mare et omnem animam viventem.

17 Vicarius dixit: Et quis est Christus? Apollinaris respondit: Filius Dei vivi; qui fecit cælum et terram, mare, et omnia, quæ in eis sunt. Messalinus vicarius dixit: Tu de illo Christo dicis, qui ante paucos annos, dum se filium Dei diceret, a Judæis interfectus est? Uti-que si Deus erat, nec poterat mori, nec contumeliis adfligi; sed superbe agens, injuriatus est, et morti traditus. Hunc tu quâ ratione in numero deorum computas, ignoramus. Beatissimus Apollinaris respondit: Hic, de quo loquimur, Jesus erat Deus, et est in æternum; sed volens genus humanum a servitute dæmonum eripere, exinanivit semetipsum, et incarnatus est de Spiritu sancto; natus est de Virgine, quæ virum non cognovit umquam. Messalinus vicarius dixit: Auditum est et hoc apud nos; sed difficile credi potest.

sed intrepide respondens,

18 Beatissimus Apollinaris respondit: Audi, judex, quæ dico, viriliter. Deus erat manens in corpore; mundo faciebat mirabilia insignia;

quod * enim a Judæis tentus est, sive crucifixus, caro, quæ ex Virgine sumpta est, patiebatur: Deus enim impassibilis permansit, et immortalis: Qui etiam ipsam carnem tertia die excitavit a mortuis, et apparens multis, ascendit in cælos, unde descenderat Deus; tantam vero tribuit in se credentibus virtutem, ut in nomine ejus dæmonia exeant, infirmi convalescant, mortui resurgant. Messalinus vicarius dixit: Tu mihi persuadere non potes, ut ego deos sequar ignotos, qui a senatu recepti non sunt; sed istis postpositis, accede ad capitolum, et manibus tuis pone thura magno deo Jovi tonanti, ut possis vivere: nam alioquin, per salutem cæsaris, verberatum te diversis poenis in exilium dirigam.

19 Beatissimus autem Apollinaris respondit: Jam me perductum in capitolum existimato, securus esto, quia manibus mei thura non ponam *f*. Sed Domino meo Jesu Christo incensum offeram laudis et suavitatis *g*. Exclamantes autem pontifices dixerunt: Ignoras, judex, quia hic sibi nomen imposuit pontificis, ut sub nomine nostro seducat turbas. Sed tu examina eum de præsumptionibus suis. Vicarius dixit ad Officium *h*: Exuite eum, et cædentes dicite: Resipisce, et immola diis. Cumque cæderetur, clamabat dicens: Christianus sum; fac quod tibi videtur. Dum hæc autem circa Famulum Dei geruntur, unus de pontificibus dæmonum dixit ad vicarium: Eculeo appendatur, et tortus diutius det honorem diis immortalibus. Beatissimus autem Apollinaris, dum torqueretur, dicebat: Dominum Jesum Christum Deum vivum esse confiteor, et non alium.

20 Deinde comes Messalinus dixit: Dic mihi, pestifer, quæ remuneratio tibi est pro his poenis? Beatissimus Apollinaris respondit: Scriptum est, quoniam si quis perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Et: Si in Christo mortuus fuerit, vivet; hæc est remuneratio Christianorum. Tunc universi, qui aderant, audientes hæc, glorificabant Deum cæli, eo quod fortior erat beatissimus Apollinaris, dum pateretur ab his, qui ministrabant ei tormenta. Judex dixit tortoribus: Denuo verberetur, et supra plagas aqua bulliens mittatur; deinde sub voce præconia * ad navim ducatur vinctus gravi pondere ferri, et in exilio ad partes Illyrici relegetur. Quidam vero, qui sævior fuerat in Famulum Dei, arreptus a dæmonio, subito exspiravit.

21 Cumque levatus fuisset a terra beatissimus Apollinaris, ait vicario: Impiissime, quare non credis in Jesum filium Dei, ut possis evadere æterna supplicia? Tunc indignatus judex jussit saxo os ejus contundi. Videntes autem Christiani tantam impietatem, commoti sunt; et irruentes super paganos, tanta allisio fuit, ut subito amplius quam ducentos homines impiissimos Christiani interfecerint. Sed et Vicarium perimere cogitabant *i*. Perturbatus vero judex reclusit se; Apollinarem autem beatissimum cum gravissimo pondere ferri jussit in carcerem horrificum retrudi, et in ligno pedes ejus extendi, et nihil ei ministrare *, ut sic deficeret. Angelus autem Domini nocte veniens ad eum, videntibus custodibus, pavit eum, et confortans abiit. Quarto igitur die cognovit judex quia adhuc viveret: qui secreto

D
* Estense qui

Jovique sacrificare nolens, cæditur;

f
g

E
h

et aqua bulliens in plagas immittitur.

F
* Estense sub præcone

Saxo os contunditur, et inedia vexatur, sed ab angelo pascitur.

i

* Estense ministrari

cate-

EX MS.

catenatum eum in navim imposuit, et in exilium direxit. Secuti sunt autem eum tres viri de clero cjus, qui ei administrabant.

Exsilio multatus, diversa oberrat loca :

k

22 Interea ecclesiam, quæ erat Ravennæ, gubernabant presbyteri et diaconi ; crescebat vero numerus Christianorum. Cumque litora Corinthi maris k navigarent, subito orta est tempestas, et data navi in siccum, comminuta est, et ejecti sunt in litore. Beatissimus autem Apollinaris cum clericis suis et duobus militibus vivi evaserunt : ceteri vero mortui sunt in mare l. Aiunt autem ad beatissimum Apollinarem milites : Domine pater, quo ibimus ? Quid faciemus ? Quibus ait beatissimus Apollinaris ; Baptizamini in nomine Jesu Christi, et vivetis. Qui statim renuntiantes idolis, baptizati sunt in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

leprosum sanatus a morbo, et ab infidelitate.

m

23 Tunc cœperunt pergere de loco in locum, et transierunt Mœsiam m, prædicantes ibi verbum, et nemo cos recipiebat. Cujusdam vero primi et magni viri frater leprosus effectus est ; cumque vidisset eum beatissimus Apollinaris, dixit ei : Vis fieri sanus ? Qui respondens ait : Volo. Beatissimus Apollinaris dixit ei : Crede in Dominum Jesum Christum [et sanaberis.] At ille ait : Qui me sanum fecerit, ipse est Deus meus. Et invocans beatissimus Apollinaris nomen Domini nostri Jesu Christi, tetigit eum ; et statim sanus factus est, qui etiam et ipse renuntians simulacris, credidit in Dominum Jesum Christum, et baptizatus est ; et mansit apud eum dies plurimos, et inde pertransiit ad ripas Danubii, et multos sociavit ad Dominum.

B

g Ms. S. Maximini : Offero sacrificium laudis in odorem suavitatis.

D

h Officii nomine hic intellige cum Ruinartio in notis ad Acta SS. Saturnini, Dativi, etc. (quæ habet inter sincera et selecta a pag. 382, editionis secundæ) publicos ministros, qui proconsulibus, præsidibus et magistratibus in publicis muniis inserviebant. Hinc Officiales. Erudite de hac voce disserit Baronius in notis ad xxvii Maii. Exempla congerit Cangius in Glossario ad Scriptores mediæ et infimæ latinitatis.

i Locum hunc castigavimus in Commentario prævio : quem brevissime item circa eadem tot gentilium notat Rubeus ad annum 44 ; ac reprobatur Bacchini in Observationibus parte 1, pag. 134.

k Indicatur hic Corinthiacus sinus, Italici ille Golfo di Lepanto, inter Achaïam ad Septemtrionem, et Peloponnesum extensus ab Oriente ad Occidentem ; ante cujus os ad insulas Echinadas Turcæ a Christianis ingenti clade affecti sunt anno 1571.

l Estensis codex rectius : Et ejecti sunt in litore B. Apollinaris cum clericis suis et duobus militibus ; ceteri vero, etc.

m Dnplex est Mœsia, nimirum superior et inferior, utraque ad Danubium sita ; ultima videtur hic potius intelligenda ex nota proxime sequenti.

E

CAPUT III.

Sancti exsiliū ; reditus ; simulacrum Apollinis eversum ; cæco visus redditus ; nova supplicia ; obitus ; sepultura.

ANNOTATA.

a Via Æmilia, a veteribus memorata, nomen isti tractui Italiæ indidit ; quem si accipias quatenus partem Longobardiæ Cispadanæ et Romandiolam late sumptam complectitur, ab Arimino Placentiam usque protensa, et usque ad Apenninum montem : jam patet, Sanctum in Æmilia fuisse, ac proinde in Æmiliam sic non ivisse. Sed si hanc a Flaminia, in qua et Ravenna, et aliæ quinque civitates, Græce Pentapolis dictæ, cum Carolo a S. Paulo in Geographia sacra pag. 31 editionis anni 1704 distinguas, recte intelliges, e territorio Ravennatum in Æmiliam discessisse Sanctum.

C

b Sunt et alia exemplaria, quæ perperam habent ab urbe Æmilia.

c Rufum hunc patritium, ab alio synonymo martyre, qui fertur fuisse consecratus ab Apostolorum Principe episcopus Capuanus, distinguendum pluribus contendit Bacchini in observationibus citatis. Verum ista controversia opportunius discuti et dirimi poterit ad diem xxvii Augusti, quo S. Rufus Capuanus inscribitur Martyrologio Romano.

d Ms. S. Maximini Vicarium præfecti prætorii ; S. Andomari præfectum prætorium.

e Ms. S. Maximini ista non habet usque ad ab Antiochia inclusive.

f Estensis codex : Thura non ponam dæmoniis. Ms. S. Martini legit, mihi non suades diis ponere thura.

Cumque innotuisset paganis beatissimus Apollinaris, quod inimicus esset idolorum, volebant eum occidere ; qui fugiens descendit in partes Thraciæ a, et mansit ibi dies multos. Erat autem in civitate* templum Serapis b ; qui in ipsis diebus nullum responsum suis dare voluit ; sed dum multa illi offerrent, vix tandem aliquando spiritus dæmonum locutus est, dicens : Nescitis, quia discipulus Petri Apostoli Jesu Christi a Roma huc venit, et ligavit me, prædicans Jesum ? Hic si expulsus non fuerit ab his locis, nos vobis responsa dare non possumus. Facta autem inquisitione, inventus est beatissimus Apollinaris, quem discutientes, quid faceret in illis finibus, narravit eis : Quia Christianus sum, et pro Christi nomine ab urbe Ravenna huc in exilio missus sum.

Sanctus a spiritu maligno proditus,

a

* alias in vicinitate

b

F

25 Qui exuentes eum [vestibus,] diutius fustibus cæsum usque ad mare perducere fecerunt. Rogantes autem rectorem provinciæ, ut usu navis currentis ad Italiam Apollinarem beatissimum cum suis omnibus superimponeret, dicentes : Melius est, ut ibi, unde venit, habitet, et subvertat populum ; quam hic evacuet culturam deorum nostrorum. Itaque post tertium annum Ravennam civitatem ingreditur ; quem suscipientes Christiani gavisii sunt gaudio magno, glorificantes Deum, qui eis suum patrem et doctorem

et mutare sedem coactus. Ravennam rediit.

A etorem revocavit. Multa enim mirabilia per eum Dominus in litore Dalmatarum dum regredere-
tur, ostendit.

Ad templum
Apollinis du-
citur;
* alias Cyre-
naei, Cyreni.

26 Contigit vero post multum tempus, dum apud Christianos Missas teneret, in suburbano Pyrenei * senatoris, subito seditio orta est in ci-
vitate a paganis de nomine Apollinaris; et ir-
ruentes populi super eum, ligatum ad forum per-
duxerunt, caedentes et vulnerantes eum. Quem
videntes pontifices capitolii, indignati sunt di-
centes: Non est dignus iste praesentari magno
deo Jovi, quia frequenter eum illisit; sed ducatur
ad templum Apollinis, ibique cognoscat vir-
tutem deorum immortalium. Cumque perductus
fuisset, multi nobiles viri tam pagani quam Chri-
stiani una cum populo secuti sunt eum. Dicebant
ergo pagani: Videamus ergo, si homo iste resi-
puit. Et dum venisset ad templum, et vidisset si-
mulacrum Apollinis, ait beatissimus Apollinaris
adstantibus: Numquid iste deus, in quo augu-
riatis? Responderunt pagani et dixerunt: Etiam;
primus inter deos, et custos ipse est civitatis.

B
ubi simula-
crum ejus
evertit.

Ms. S. Ando-
mari eo dan-
te; Estense
dando

27 Beatissimus Apollinaris respondit: Num-
quam sit huic bene, sed hic cum destructus erit,
custos erit Christianorum commorantium in isto
loco Dominus Jesus Christus, qui vere est Deus,
et dans * orationem simulacrum solutum est, et
templum diaboli destructum est. Pagani vero vi-
dentes quae facta sunt, clamabant dicentes: Se-
nex impius interficiatur, per quem omnia dimi-
nuta sunt. Christiani vero gratias Deo referebant
dicentes: Quod vere ille est Deus, qui talia per
hunc patrem nostrum operatur. Et commota
pars paganorum tradiderunt eum iudici, cui no-
men erat Taurus, ut eum interficeret. Qui con-
gregans omnem nobilitatem urbis in praetorium
suum, his verbis coepit, [eum coram] alloqui:
Rogamus te, prodere [dignare] nobis, in qua vir-
tute tanta exeres, aut ubi facis congregationem,
et signum? Et ut [quid] tanta turba te sequatur.

interrogatur
a iudice,

28 Beatissimus Apollinaris respondit: Virtus
alia non est, quam Domini nostri Jesu Christi:
domum enim Dei in cordibus nostris habemus;
tamen si fabricam quaeris, non est longe ab urbe
illic [ubi] Christianis eloquia tradimus divina.
C Taurus iudex dixit: Sunt tibi aliqui adjutores?
Beatissimus Apollinaris respondit: Etiam, plu-
rimi. Taurus iudex dixit: Et ubi sunt modo?
Beatissimus Apollinaris respondit: In hac Ra-
venna urbe consistunt. Taurus iudex dixit: Est
in te aliqua virtus divinitatis? Beatus Apollinaris
respondit: Jam dixi tibi, est virtus superna Do-
mini nostri Jesu Christi. Taurus iudex dixit:
Ecce apud me est filius, naturaliter caecus natus,
invocato nomine istius, quem crucifixum a suis
asseritis, aperi oculos ejus, et credimus, quia ve-
re Deus ipse est; sin aliter, igni te tradimus ad
comburendum pro sceleribus tuis.

ejusque fi-
lium a caeci-
tate sanans,
multos ad fi-
dem conver-
tit.
* Estense ha-
bitumum

29 Beatissimus vero Apollinaris dixit: Veniat
ad medium caecus. Cumque venisset, ait ad eum
beatissimus Apollinaris: In nomine Domini Jesu
Christi aperi oculos tuos et vide. Qui statim ape-
riens oculos, recepit lumen *. Stupefactus autem
omnis potentatus, qui erant praesentes, dice-
bant: Quod vere hic est Deus, qui talia opera-
tur. Multi autem ex cis crediderunt in Dominum
Jesum Christum. Tunc Taurus iudex eruit eum

de populo, et misit eum nocte in praedio suo,
quasi custodiendum eum; et mansit ibidem an-
nos quatuor: erat enim ab urbe miliario sexto.
Ibi occurrebant ad eum omnes Christiani; et do-
cebantur ab eo: quicumque ad eum aeger per-
ductus fuisset, sanus revertebatur, quacumque
infirmirate fuisset detentus.

30 Temporibus [autem] Vespasiani c augusti
tam invidiosa relatio * pontificum capitolii Ra-
vennatibus, qui erant super aras trecentas, cucur-
rit Romae adversus beatissimum Apollinarem,
ut dicerent: Si hunc seductorem Apollinarem
non mortificaveritis, qui contraria regno vestro
et saluti reipublicae praedicat, Romanas cerimo-
nias in exterminio tradit: non enim parva mul-
tudo ab eodem seducta cottidie in injuriis deo-
rum immortalium debacchatur. Iste enim magi-
cis artibus templa * destruxit; et necesse est, ut
solus Apollinaris incurvata aetate, vita privetur,
ut nomen Romanum permaneat. Direxit itaque
Vespasianus caesar talem jussionem d, ut [si]
diis, quis temerario ore injuriam inferret, pro
ipsa patientia deorum aut satisfaciat, aut urbe
privetur. Non enim justum est, ut nos deos vin-
dicemus, sed ipsi ab inimicis suis ulcisci se pote-
runt, si irascuntur. Bene valete.

31 Mox enim data jussione praecipit * ad De-
monsten e, illustrem virum atque patricium, sed
omnino paganissimum; qui missa executione,
Apollinarem sibi exhibere jubet. Quique [cum]
jam incurvatus nimia aetate et ob diversas pas-
siones, adstaret in conspectu iudicis jussus; cla-
matum est a paganis, nihil ab eo inquiras: om-
nes scimus, quia Christianus est, et destructor
templorum: aut puni eum, aut longius projice
ab hac urbe, ne pereamus.

32 Demonsten patricius dixit: Dic mihi, an-
tique seductor, cujus religionis es? Beatissimus
Apollinaris dixit: Non ego gloriae vestrae [invi-
deo,] sed [verbum] verum dico; Christianus sum,
et eruditus a beato Petro Apostolo, et ab ipso in
hanc felicissimam urbem directus sum, ut per
nomen Jesu Christi salutem consequi mereantur
credentes hujus habitatores. Demonsten patri-
cius dixit: Quid multa? Tempus est, ut a vani-
tate tua recedens satisfacias diis. Beatissimus
Apollinaris respondit: Sacrificium meipsum of-
fero pro salute filiorum meorum, quos adquisivi
mihi.

33 Si quis non recesserit [a diis] et adoraverit
Deum caeli, terraeque marisque, qui cum Domino
Jesu Christo, et Spiritu sancto regnat in aeter-
num, erit consumptus in igne perpetuo; qui au-
tem crediderit et baptizatus fuerit, habebit re-
quiem aeternam, et divitias incommutabiles.
Tunc iudex accensus furore tradidit eum in custo-
diam cuidam centurioni, qui et ipse jam Chri-
stianus erat occulte, cogitans, quibus cruciatibus
eum angeret *. Accipiens autem eum centurio,
dixit ad Classem f in domum suam. Post ali-
quos vero dies ait centurio Apollinari: Domine
pater, noli te tam cito morti tradere: quia vita
tua nobis necessaria est; sed egredere noctu, et
vade in vicum, quo infirmi habitant, donec furor
populi conquiescat. Et medio noctis silentio laxa-
vit eum, ut fugeret.

34 Cumque cognitum fuisset a paganis, secuti
sunt

EX MS.

Lato per Ve-
spasianum
contra Chri-
stianos de-
creto,

c
* Estense re-
latio

* Estense
templum

d

E

comparat S.
Apollinaris
coram iudi-
ce.
* Estense
pereurit.
e

et ab eodem
interroga-
tur.

F

supplicisque
addicitur,

* Ms. Vatec-
tense interti-
ceret

f

EX MS.
Cecidit us-
que ad mor-
tem,
* Ms. S. Ma-
ximini ab
urbe.

* Ms. Estense
ac Fossius
tempestates.
* Ms. S. Ma-
ximini nu-
mina.

deinde mori-
tur, et a di-
scipulis suis
sepelitur.

g

h

i

B

k

sunt eum. Qui adprehensus non longe a porta *, tam diu cæsus est, quam diu existimatus mortuus relinqueretur. Exinde ante lucem collectus a discipulis suis perductus est in vico, ubi leprosi morabantur; et ibi inter Christianos jacens, septem dies supervixit, ammonens ecclesiam, ne a fide Christi discederent; annuntians eis, quod multæ futuræ essent persecutiones pro nomine Jesu Christi, et post has plurimas temptationes * etiam principes ad fidem Christi accedere, et omnia nomina * dæmonum evacuari, et libere in toto orbe terrarum hostias a Christianis Deo vivo offerri. Si quis autem permanserit in fide Jesu Christi, vita vivet, et non morietur.

35 His et aliis multis expletis eloquiis, defunctus est beatissimus martyr et episcopus Christi Jesu Apollinaris, et sepultus est foris muros Classis g in arca saxeâ a discipulis suis : quæ arca sub terra missa est propter metum paganorum. Gubernavit autem ecclesiam suam annos viginti octo, dies quatuor h. Martyrizatus est autem beatissimus Apollinaris, sacerdos Domini et martyr Christi, in civitate Ravennatis i sub Vespasiano augusto, die decimo Kalendarum Augustarum, regnante Domino Deo atque Salvatore nostro Jesu Christo : qui vivit, et regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum. Amen k.

ANNOTATA.

a Thracia Mæsiæ inferiori contermina est; e qua huc Sanctus profugerit.

b Serapis, deus Ægyptiorum, sub bovis figura coli solitus, qui et apis dicitur et Osiris. Item deus, qui apud Græcos Pluto.

c Regnare cœpit anno Christi 69, desiit 79.

d Historia Christiana veterum Patrum ab R. Laurentio de la Barre castigata, in Historia S. Apollinaris; nec non Historia sub nomine Abdiæ, Babylonix primi episcopi mendosissime legunt : Talemium Sionem, ut si diis, etc.

C e Lege cum Adone, Mss. Estensi, Valcellensi, Audomarensi ac Suriô Demosthenem.

f Hallucinatur Surius, dum Clusam notat in margine sui textus, addens : Alii Classem legunt; sed utrumque, ut suspicor, inquit, mendose.

g In notis ad Spicilegium historiæ Ravennatis, de quo infra, pag. 533 ex Ms. anonymo sic notatur : Idem habemus in Legenda B. Severi in capitulo « Sicut enim narrando audivi » et ibi ex illo textu et isto, in quem videlicet datur ista nota, probari potest, quod monasterium Classis non erat in civitate Classis, sed extra; quia locus, ubi fuit sepultus Apollinaris primo, qui vulgari-ter nunc appellatur l'archivolto de Chiassi, erat extra civitatem Classis... Quod tamen ecclesia Classensis esset in civitate Classis, habemus in historia Theodori Pessimi. Vide dicta in Commentario prævio § 2.

h Consonant codices nostri Q Ms. 7 et P. Ms. 19 : at Valcellense, Puteani, Cæsaris insulæ, Vossius et codex noster P Ms. 155 signant annos xxix, mensem unum, dies quatuor; Surius octo et viginti, mensem i, dies 4. Plura Commentarius

prævio num. 9. Codex Estensis annis xxix, et mense i, et diebus iv.

i Codex noster Fuldensis membranaceus non habet in civitate Ravennatis, quod annotatur ejusdem nominis manuscripto; sed quo sensu, si ea addas, intelligi debeant, satis erui potest ex proxime antecedentibus; ubi ad mortem usque cæsus esse extra portam Classensem, et in vico leprosororum mortuus refertur. Vide etiam ea, quæ huc utcumque spectant, in Commentario prævio.

k Nota, quod textus noster variis locis aptatus sit manuscripto clarissimi Puteani, juxta dicta in Commentario prævio num. 80.

VITA BREVIOR

Auctore Agnello seu Andrea conscripta, et a Bacchinio edita parte i libri Pontificalis, sive Vitarum Pontificum Ravennatium a pag. 124.

CAPUT I.

S. Apollinaris patria, cultus et ordinatio. Ravennam venit; Christi fidem prædieat, miracula patrat. Rufi patriei conversio, ejusdemque sepulcrum.

Sanctus Apollinarius, natione Antiochenus, Græcis, et Latinis litteris eruditus, Apostoli Petri discipulus, et cum eo in urbem Romam pervenit. Qui post plurimum tempus eum pontificem ordinavit, atque per impositionem manus Spiritum sanctum tribuit, et osculum illi dedit, et ab urbe Roma quasi terdenos milliaris communiter cum eo venit. In quo a situm est monasterium b beati Petri, qui vocatur ad Janiculum c. Ubi Christum Apostolus oravit, et ubi genu posuit, lapis mollis apparuit, ut cera ab igne, et in modum ejus, lapis, genu concavus est d. Et ad aliud monasterium ipsius Apostoli, quod vocatur ad Ulmum e, in ipsa nocte pariter sopiti sunt, et apparent fossæ iu illo lapide, ubi caput, vel terga, atque nates, et crura tenuerunt, usque in hunc diem f.

2 Et post Ravennam eum direxit. Et ipse Beatissimus antequam g in urbem Ravennam ingrederetur, Herenei filium cæcum illuminavit (Herencus quippe pacificus h intelligitur) et forinsecus hujus civitatis plurimas peregit virtutes. Templâ deorum subvertit, et simulacra comminuit, presbyteros, et diaconos ordinavit, infirmos sanavit, dæmones effugavit, leprosos mundavit i. In Bedente k fluvio, et in mare multos baptizavit. In basilica beatæ Euphemix l, quæ vocatur ad Arietem m, primitus baptismum fecit, et ubi pedibus stetit, liquefactus est ille lapis, et vestigia quasi signum impressa sunt n.

3 Filiam

S. Apollina-
ris cum S.
Petro apo-
stolo consue-
tudo miracu-
lis honora-
tur :

a
b c
F

d
e

f
miracula
item et ope-
ra apostolica
exercet S.
Apollinaris :
g
h

i k
l
m

n

A
mortuam
suscitat.
o
p
q

3 Filiam quoque Rufi o patritii mortuam suscitavit, et illius in domo patritii episcopium p Bononiensis ecclesiæ usque in præsentem cernimus diem. Sic autem domum illam integram, et incolumem sic, quomodo antiquitus. Et nunc pene annos quinque Theodoricus q, Bononiensis antistes, saxeam arcam, ubi Rufus patritius sua cum filia positus fuit, abstulit, et ad suam ecclesiam Bononiensem deportavit, ut postquam defuuctus, ibidem sepultus fuisset. Sed quid ei profuit? Qui alios exinde expulit, et ille non in illa positus est; nam segnius ipse fecit eam stabilire.

ANNOTATA.

a Recte observat Bacchinius in hunc locum, notari terminum in hac via, unde Sancti discessere, Janiculum videlicet.

b Nomine monasteriorum, phrasi auctori familiari, intelligenda oratoria, per prolepsin hic indicata, et postmodum in honorem S. Petri ædificata, notat Bacchinius.

c Collis est Romæ, in quo dicitur S. Petrus martyrio coronatus, qui et Vaticanus et Mons aureus, ut vide sis apud Baronium ad annum 69; ubi pluribus de situ loci disserit.

d Anastasius Bibliothecarius in Vita Pauli PP. I, qui sedit ab anno Christi 757, usque ad annum 767, ista habet: Hic fecit noviter ecclesiam infra hanc civitatem Romanam iu Via sacra, juxta templum Romuli, in honore sanctorum Apostolorum Petri et Pauli; ubi ipsi beatissimi Principes Apostolorum, tempore, quo pro Christi nomine martyrio coronati sunt, dum Redemptori nostro funderent preces propria genua flectere visi sunt. In quo loco usque hactenus eorum genua pro testimonio omnis in postremo venturæ generationis in quodam fortissimo silice licet, esse noscuntur designata. Adde quæ sunt inter analecta SS. Apostolorum Petri et Pauli tomo v Junii, pag. 432.

e Difficillime, inquit, Bacchinius, stationem ad Ulmum, de qua hic, itinerariis tabulisque quis expiscabitur.

f An et ubi id legerit; an ex sola dumtaxat populari traditione id hauserit auctor, non habeo exploratum.

g Satis id conformiter ad Acta num. 3, contigisse id referentia non longe ab urbe Ravenna.

h Græcum εἰρηκότος, pacis studiosum seu pacificum significat.

i Credibile est, auctorem paucis multa illa hic perstringere, quæ pluribus exponuntur in Actis longioribus.

k Rubeus ad annum 44: Primum, inquit, baptismatis fontem in ea urbis parte constitutum ferunt, quæ ad Arietem dicebatur, a fluvio, cui proxima accedit, nomen sortita: quem uunc fluvium vulgari vocabulo Montonem appellamus, Fabrius parte i inter ea, quæ habet de ecclesia S. Euphemie pag. 165, suas profert de etymo Arietis conjecturas; addens, Vervecis etiam nomine eam urbis Ravennæ partem vocatam. Verum significatio Italica Montonis, cum Latina Arietis, Vervecis ac Bidentis seu Bedentis fere convenit.

l De venerabili et antiquissima hac Ravennatium ecclesia agit Fabrius loco proxime citato.

m De isto loco jam proxime littera k.

n Hoc non memini usquam alibi proditum. An et ubi rursum id legerit Agnellus; an ex vulgari sermone potius adoptarit, ignoro. Fides itaque sit penes auctorem.

o Jam verbulo indicavimus in annotatis ad caput 2 Actorum longiorum, hunc Rufum a Capuano distinguere apud Bacchinium. Et vero is præsentis potissimum loco nititur contra Baronium ac Rubeum, qui utrumque confundunt. Qui si locus subsistat, manifesta jam est utriusque diversitas; sed ista tamen expendi poterunt alibi, ut supra dictum.

p Domo ista Rufi tamquam episcopo usos fuisse Bononienses episcopos, cum Ravennæ apud suum metropolitam agebant, refert Bacchinius: unde loco huic satis per se obscuro lux aliqua accedit.

q Ughellus tomo 2 Italiae sacræ inter episcopos Bononienses notat Martinum, appposito anno 814; subjungit illi Christophorum absque anno; quem sequitur Theodorus, notatus anno 855. At quoniam Agnellus recentissima memoria hunc nobis antistitem expromit, ab Ughello præteritum, Martinum inter ac Theodorum collocandus erit; ut qui defunctus sit anno Christi circiter 825, uti Bacchinius observat.

CAPUT II.

S. Apollinaris carcer; exsilium; et post reditum Acta, et martyrium.

Igitur beatissimus Apollinaris cum ingenti pondere ferri in carcerem missus est, non longe ad capitolium a istius Ravennæ civitatis. In quo custodibus circumspicientibus angeli victum cœlestem ministrabant ei. Iterumque eum coegerunt, et ab urbe projecerunt non longe ab hac milliario vi, ubi ecclesia beati Demetrii b antiqua structa est. Post hæc ad partes Illyricæ captivus ductus est. Deinde per Salonam c, Pannoniam quoque per Danubii ripam, Thraciamque, et ibidem, atque in litore Corinthi multa per eum mirabilia intulit Dominus. Reversus post tres Ravennam annos, remeavit, et a fidelibus suis filiis, sacerdotibusque cum magna lætitia susceptus est.

5 Quem sævientes pagani, post diu cæsum, nudis pedibus super prunas stare fecerunt, et alia multa tormenta in eum exercuerunt. Templum Apollinis, quod ante portam, quæ vocatur Aurea d, juxta amphitheatrum, suis orationibus demolivit. Cujus tanta beatitudo fuit, et mansuetudo, ut numquam, dum pateretur, alicui injuriam fecisset, aut eum increpasset; nisi dum fortiter torqueretur, ait ad Vicarium: Impiissime, quare non credis in Filium Dei, ut evadas tormenta æterna? Pro nimia dierum plenitudine curvus effectus est. Temporibus Vespasiani cæsaris martyrio coronatus est. Vixit autem in pontificale solio annos xxviii, menses i, dies iv.

Sanctus carceri inclusus, ab angelis pascitur; exsilium patitur;

a

b

F

c

gesta post illud; martyrium.

d

* forte mensi

ANNOTATA.

EX IMPRESSIS.

ANNOTATA.

a Quædam de hac voce notavimus ad caput I Actorum vulgariū Sancti littera d, in quorum textu is in capitolium ductus narratur; hic vero in carcerem missus non longe a capitolio.

b Observat Bacchinius, de hac S. Demetrii ecclesia altum apud scriptores Ravennates esse silentium; quam, Agnelli ævo superstitem, conditam credit pace Ecclesiæ post Constantinum data, eo loco, unde Sanctus noster a gentilibus est deturbatus. Huc forte præ aliis martyribus synonymis spectare possit S. Demetrius, anno circiter 259 martyrio coronatus in Numidia; de quo nos ad diem xxx Aprilis.

c Urbs fuit metropolis tertia Illyrici occidentalis, ut videre est apud Carolum a S. Paulo pag. 73, in Dalmatia ad mare Adriaticum sita.

B d Portæ Auræ inscriptionem cum nomine Titi Claudii Drusi, etc., habes apud Carolum a S. Paulo pluries jam citatum, pag. 41.

ANALECTA

PARS I.

MIRACULA S. APOLLINARIS

Ex pluribus codicibus Mss., quantum scimus, ineditis.

AUCTORE ANONYMO, MONACHO, UT VIDETUR,
S. BENIGNI.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

C
Scriptor ho-
rum miracu-
lorum vide-
tur fuisse
monachus S.
Benigni;

Quodnam vitæ institutum professus fuerit is, qui sequentem de cultu S. Apollinaris apud Divionenses in Burgundia, ejusdemque reliquiis codem delatis, ac frequentissimo miraculorum numero ibi locupletatis, historiam conscripsit, certius nobis constat, quam quo is tempore vixerit; quando et qua fide sua exararit; a quibus ea acceperit, et cetera, quæ hic quæri possunt, ipseque intacta reliquit adjuncta. Monachum fuisse Divione in monasterio S. Benigni, habemus ex iis, quæ exponuntur inferius num. 4 et 5. Quamquam enim tum ibi tum in reliquo suæ narrationis decursu expressis terminis hoc non dicit, præbet tamen suspicionem valde probabilem, sibi scriptori accidisse, quæ refert de abbate S. Benigni, ejusque ad Sancti nostri miracula vulganda mandato; adde istius argumenti hoc jussu inchoati, at mox interrupti, ac oblata Scriptori Sancti sibi apparentis visione, iterum resumpti narrationem, prout ibidem legere est; quæ omnia laudati monasterii alumnus videntur indicare, vel hunc eundem, de quo ista narrantur, vel alium certe, qui de isto eadem narret, tamquam de altera persona: utrum sit verosimilius, non facile dixero.

2 Magnam item nobis facem subtrahit, quæ tempori, quo laudatus scriptor vixerit, determinando præluceat, quando abbatibus istius nomen non expressit: quod si fecisset, multo facilius nobis fuisset aliquam saltem temporis epocham figere, subsidio Annalium Benedictinorum apud Mabillonium, qui variis locis ibidem illos recenset, uti liquet ex indicibus ad calcem dictorum Annalium subnexis. Porro hanc historiam miraculorum ab eo non esse scriptam ante seculum decimum, argumento est, quod narratum, 7 de Hungarorum etiam gentium in Gallias irruptione, et de ecclesiæ S. Apollinaris Divionensis tentato nequidquam ab iisdem incendio. De invasione Hungarorum in Gallias, agit Flodoardus, canonicus Rhemensis, auctor synchronus, ac proin tempore et loco rei istius præsens spectator, de qua sic loquitur ad annum 937: Hungarorum persecutio ab eadem parte (proxime egerat de castello Theodorici) per Franciam insecuta est. Qua villæ et agri depopulati, domus basilicæque conflagrata, captivorum abducta multitudo.

3 Nonnullas tamen ecclesias, ignibus applicitis, non valere succendere. Ecclesiam S. Marcræ, duabus etiam segetum metis, quæ parietibus pene ipsius adhærebant, exustis, accendere nequiverunt. In ecclesiam B. Basoli cum quidam Hungarorum ascendere super altare nitens, aræ manum applicuisset, ipsa manus ejus altaris adhæsit lapidibus, nec omnino quivit avelli; donec ceteris Hungaris aræ saxum circa ipsam manum incidentibus, partem lapidis, qui manui ejus inhæserat, in admirationem omnium proferre coactus est ethnicus. Pancula ibidem superaddit, quæ proprie huc non spectant; sed ista transcribere ex ipso placuit, ut et de tempore rei nostræ gestæ ab Hungaris lector statuat, simulque dispiciat, nullam nominatim ab isto scriptore ejusdem fieri mentionem; tametsi generalibus istis terminis nonnullas. ecclesias, ignibus applicitis, non valere succendere, hanc item S. Apollinaris Divionensem comprehendere potuerit. Ceterum de Hungaris, hoc eodem seculo ad Christi fidem conversis, agit Baroni ad annum 989, et apud nos ponitur die xxiii Aprilis a pag. 174 eorum Apostolus S. Adalbertus, episcopus et martyr; ubi de instructis Hungaris in Vita cap. 4, pag. 192, et inter annotata ad illud caput.

4 Atque ex dietis quidem habemus epocham rei gestæ, qua de agit noster anonymus, satis convenientem; at nondum inde conficere possumus, an eodem seculo, an posteriore aliquo vixerit is ac scripserit: verba quippe, quæ habet num. 9: Quod ad nostra usque perdurans tempora rei manifestissimæ indicio fuit, nimis indeterminata sunt, quam ut certam inde epocham chronologicam extundas. Tillemontius inter ea, quæ de S. Apollinare collegit tom. 2 Monumentorum eccles. a pag. 102, nihilo plus de nostro scriptore statuere potuit, hoc unicum affirmans, vixisse ipsum ut primum seculo decimo. Proinde de ipsius in omnibus, quæ hic recenset, fide sponsorem me præstare non ausim; præsertim in iis, quæ refert num. 8, ubi leguntur ista: Tunc nempe convocatis fanorum suorum ministris compulerunt eos, ut suo more immolarent capras Wodan deo ipsorum; rogarentque illum, qualiter daret incendio vires ad comburendam ædem Dei alienæ gentis. Illi quoque statim suas profanas atque ineptas exercentes immolationes, ac

D
qui non ante
seculum 10
scripsisse

probatur:
E
alias Ma-
gré

F

sed de epocha
vitæ ejus de-
terminata
non constat;
in quibus-
dam quæ
narrat,

omnes

A omnes unanimiter conclamantes una voce suum Wodan.

non meriti
plenam fi-
dem.

5 Dumque diutius in talibus occuparentur, iterum qui fuerat appositus ecclesiæ ignis disperiit. Quod cernentes ipsi Hungariæ principes, irruerunt in fanorum suorum ministros, in eosque cæde gravissima debaccharunt. *Sed numquid ista episodium auctoris redolent? Etenim quisnam, amabo, persuasum habeat, in summa rerum perturbatione, irruptione, ac deprædatione, in quibus nihil sedati, nihil consulti, meditati nihil, sed laxato, effreni ac deproperato impetu misceri omnia, sternique, diripi atque everti assolent, adeo cordi fuisse prædatoribus barbaris tantillum unius ecclesiæ incendium, ut otiose quodammodo et suo etiam more religiose oblati suo idolo victimis illud ab eodem impetrari somniarint?*

Varia dan-
tur notitiæ

B 6 Apographum, e quo Sancti miracula vulgamus, misit huc noster Petrus Franciscus Chiffletius, sexcentis locis in hoc opere laudatissimus, hoc titulo notatum, quem ipse manu propria adscripsit: Liber de miraculis S. Apollinaris, Ravennatum episcopi et martyris, prope Divionem actis, auctore monacho Benigniano, ante annos circiter quingentos conscriptus. Ex codicibus quatuor Mss., nimirum S. Mariæ de Aceyo, Vallis Lucentis, Montis S. Mariæ, et Trecensi, qui a clarissimo et reverendo viro Nicolao Camuzato nobis commodatus est. *Habemus item ecgraphum ex Ms. codice Trecensi, prout laudatus Chiffletius eidem adnotavit, idemne cum superiore an diversum? Apographum item nobis reliquit Papebrochius, sua manu transcriptum, addens illud haberi post Acta S. Apollinaris ordinaria in Mss. Cisterciensibus tom. 4, num. 8.*

de variis ho-
rum mira-
culorum apo-
graphis.

7 Ubi et quando hoc, quod damus, apographum ex alio correctionis aut lucis aliquid mutuatum fuerit, indicabitur tum in margine editionis, tum in annotatis. Numeri Romani, quos in eodem margine uotatos videbis, exstabant in ipso apographo; quod in novos titulos, capita ac numeros dispescimus more nostro. Quando autem mentio fiet in margine aut annotatis de codice Trecensi, volumus illum intelligi, cujus distinctum apographum apud nos est. Porro præter hæc nihil habemus, quo lectorem moremur; si unicum hoc addiderimus, nos non scire, miracula, quæ hic edimus, ab alio umquam edita fuisse. Ipsa nunc accipe.

C

CAPUT I.

Sancti ecclesia in territorio Divionensi; delatæ eo a S. Clothilde ejusdem reliquæ, prodigiis pluribus claræ.

¹
S. Apollinari
apud Raven-
nates vene-
rabilis

A d magni igitur Conditoris universorum, honorificentiae et benignitatis immensitatem erga humani generis salutem ubique pernoscendam, memoriae commendanda sunt, quæ evidentissime fiunt per ipsius Sanctorum merita, pleraque miracula. Si ergo contigit, ut excedant pro sui quantitate studiosi capacitatem cujusque, ali-

qua saltem retenta de multis, agnitioni mutuae commodentur; dumque illorum rememorabuntur fidelium studia, ad Domini sibi misericordiam impetrandam, eorundem attentius deposcant suffragia. Constant interea Christianitatis pene ubique provinciarum, inter ceteros Christi præcones, egregii pontificis et martyris Apollinaris nomine et meritis perplura ecclesiarum oratoria sacrata. Qui scilicet Martyr (ut descripta ejusdem passionis gesta testantur) a sancto Apostolorum Principe Petro consecratus, ac Ravennæ, metropolitanae Italicarum urbium nobilissimæ, primus archiepiscopus est destinatus. Ibi etiam verbum vitæ prædicans, maximam populi multitudinem sacratissimi fontis baptismo abluit, imbutosque divini dogmate verbi, ad Christi Domini agnitionem convertit. Deinde vero suæ passionis agone completo, in eadem urbe feliciter migravit ad patriam sine fine beatam. In qua etiam (prout concedet) honorifice conditus colitur, gloria et meritis honoratur.

2 Sed quoniam (ut præmisimus) in ejusdem nominis honore sæpenumero constant in orbe basilicæ; quas videlicet tam frequentia fidelis populi, quam diversorum ægrotantium reddita sanitas, necnon et diversorum beneficiorum consecuta exornat gratia; in Burgundiæ partibus, in pago Divionense a, prædicti Martyris nomini consecrata habetur ecclesia, distans plus minus a prædicto castro b milliariis duobus: in eminenti utique colle ejusdem castri, in parte Orientali, in fundo, cognomento Aquiliaco c. Fertur namque virorum antiquorum relatione d, eadem ecclesia ob victoriam de suis inimicis regi Clodoveo, in eodem loco e olim concessam, ab ejus conjuge Christianissima Crotechilde f videlicet regina, primitus inibi fuisse constructa. Insuper quoque ejusdem reginæ industria, ab urbe Ravenna præfati Martyris reliquiarum delata pigora, atque in eadem basilica sunt collocata. Quæ nimirum ecclesia, tam ex regia liberalitate, quamque etiam Langonicæ g sedis pontificum largitione, data est monasterio Divionensi h, quod ædificatum antiquitus fuisse constat in honore et Salvatoris nostri Jesu Christi, ejusdemque intemeratæ Genitricis Mariæ, ac præcellentissimi ejusdem regionis primi propagatoris divini verbi, martyris Benigni i.

3 In qua videlicet ecclesia, omnipotente Domino meritis pii suffragatoris Apollinaris, procul dubio martyris sui, largiente, tam multiplicia exuberant beneficiorum miracula, ut si undecumque colligi valerent, permaximi corporis volumen k extollerent. Sed quoniam id fieri minime contigit, partim oblivione delente, quædam vero plebeia iuertia negligente post habita; perpauca licet de pluribus qualicumque stylo inserere in libellum tentabimus, Domino miserante: et tamen hoc non præsumptionis insolentia, quin potius ea, quam in brevi ostensuri sumus, ratione. Cum vero crebescuntibus in prædicta ecclesia pene quotidianis virtutum miraculis, ac circumcirca velox fama instigantur populos permovens, omnis sexus et ætatis multitudinem ad eandem confluere cogeret; tunc largiflua Dei omnipotentis bonitas, ad sui nominis gloriam et Martyris honorem dedit evidenter apparere in diversis æ-

EX MS.

II

conditur ecclesia in Burgundia; quo S. Clothildis ejus reliquias

E

a

b

c

d

e

* Codices Cistercienses Clothilde

f

g

h

F

i

ubi plurima miracula fiunt:

k

III

EX MSS.

quæ scripto
mandari
jussa,

grotorum corporibus, non minus nova, quam digna sanitatum spectacula.

4 Cum ergo præfatus Martyr in talibus jam olim a multis summa dignosceretur experientia, congeriesque miraculorum inibi patratorum memoriam excederet relatorum; visum est quibusdam Deum pie colentibus, tot et tanta, quæ si nossent, futuris ad exemplum valerent, minime oportuisse latere. Sicque a plurimis suggestum est, qui tum præerat abbati monasterio Divionensi supra taxato, ut ea, quæ tam veraci quam fideli relatione asserebantur a Deo in honore sui martyris Apollinaris patrata miracula, aut ipse manu propria (quod ei perfacile erat) describeret, vel etiam e suis alicui explere imperaret. Quod vero ille (ut erat vir mansuetus, ac sincerissimæ reverentiæ) diutule distulit facere: tandem etenim obsecrantibus, immo potius compellentibus quibusdam fratribus, qui ab ipsa urbe Ravenna ad præscriptum Divionense monasterium, ob sanctæ religionis et disciplinæ monachorum venerabile institutum venerant, quod in eodem vigere palam est monasterio, excellentissimo ceterorum [inchoatum fuit].

B

sed scribi in-
termissa, a
Sancto appa-
rente,

iv

l

5 Quorum precibus isdem pater compulsus; hoc licet per se humiliter explere distulerit, uni tamen suorum, qualiter expleret, imperare curavit. Ille vero suscepto abbatis imperio, ut oportebat, obtemperare cupiens, in hujus initio descriptiunculæ, dum quinque vel sex commenta l peregisset, invasit illum quidam animi torpor, totamque spem incepti operis illi peragendi subripuit: ob id quam maxime, quoniam eorum, quæ scribenda erant, relator minus idoneus inveniri credebatur. Pœnitebat etiam illum, inconsulte cœpisse, quod explere minime posse diffidebat; atque tantillum, quod cœperat, a tabella deplanare mente tractabat. Erat ergo tunc sexta feriarum die solemnitis Pentecostes m *. Post ipsius nempe matutinales diei solemnitis, jam cœlo per totum albescente a superveniente luce, paululum recliue caput lectulo imposuit, in brevi exsurrecturus: cum ecce subito illi pene vigilantia adstitit, Vir religiosam in habitu clericali gerens speciem, canis ad medium respersus, præferens in dextra libellum apertum; cujus siquidem extrema folia exesa, et quadam ærugine corrosa, atque cum ipsius damno scripturæ crebrius perforata cernebantur. Cujus etiam libelli paginæ heus * creberrimis ex minio videbantur esse distinctæ. Desuper quoque in margine purpurei capitulatim numeri ad septem usque terminati. Videbatur nempe isdem Vir illum taliter afflari:

C

* Forte litte-
ris aut oris.conscribi
mandantur.

6 Quoniam me, inquit, dudum vobis cura fuit vestræ jungere societati, peto, ut hoc, quod defero, ex parte damnatum a vobis queat reintegrari. Siquidem nuper decreverant fratres communi consilio, ob devotionis amorem, ut in sua obsecratione Sanctorum letaniæ, nomen hujus Martyris juxta sui patroni nomen conscriberetur Benigni. Quo perorante, excutens se isdem frater a lectulo, monasterium petiit; atque oratione ex more præmissa, deinde uni ex specialibus senioribus, ex ordine, quod compererat, vel quod intra se cogitaverat, primitus retulit. At ipse audiens alacri animo in hæc verba prorupit:

Benedictus, inquit, ubique Deus in omnipotenti virtute et gloria sua, qui inter cetera per eximium Martyrem suum collata beneficia, tale etiam nobis in præsentiarum per eundem dignatus est proferre prodigium. Qui protinus subsecutus adjunxit: Pro certo, inquit, (mi frater) habeas, quoniam voluntas Dei est, ut hoc, quod communi decreveramus voto, de annotatione videlicet miraculorum sancti martyris sui Apollinaris, quantocius impleatur. Simul quoque in libelli parte, quæ videbatur rosa atque confossa, nec non cum detrimento sculpturæ damnata, totius boni consumpticem et defraudatricem oportet intelligere oblivionem; quæ scilicet quamvis multa meritis ejus patrata, si haberentur, hominibus profutura oculuerit. Nec tamen desistit iuvicti clementia testis Domini, quin ut in præsentiarum colligi ac reformari debeant, ad futurorum notitiam transmittenda solito crebriora, nunc miraculorum assiduitate demonstrando certificet.

7 Hoc igitur operæ pretium videtur, mandare memoriæ, quoniam prædicta sæpius beati Apollinaris ecclesia, cum postmodum teges ejusdem aliquoties igne sit cremata, Hungrorum tamen infestationis tempore igne peruri minime potuit. Cum igitur gens illa ad Galliarum humanas res semel et bis devastandas, de suæ habitationis antro egrediens, ad eandem perveniret, utpote omni humano famulatu desolatam; ut cetera quæque hominum domicilia, placuit cunctis eam incensum iri. Imposuerunt quoque infra, supraque accensas faculas, et torrium semiusta fragmina, nec non etiam stipularum quæque arentia injecerunt. Deinde impulerunt utcumque flatus crepantibus buccis; pannisque n suorum * morosæ agitabantur auræ, ad consumptionem utique quantocius ejusdem basilicæ. Sed nequidquam: jejunos quippe deficiens moriebatur ignis, penes copiosas lignorum escas. Quod cum diu fecissent, et vidissent, se nullo modo prævalere: jam quidem intelligentes barbari, supra humanum esse, quod eis resistebat, stupentesque contabuerunt.

8 Tunc nempe convocatis fanorum suorum ministris, compulerunt eos, ut suo more immolarent capras Wodan o deo ipsorum; rogarentque illum, qualiter daret incendio vires ad comburendam ædem Dei alienæ gentis. Illi quoque statim suas profanas atque ineptas exercentes immolationes, ac omnes unanimiter una voce conclamantes suum Wodan; dumque diutius in talibus occuparentur, iterum, qui fuerat appositus ecclesiæ, ignis disperiit. Quod cernentes ipsi Hungrorum principes, irruerunt in fanorum suorum ministros, in eosque cæde gravissima debaccharunt. Porro ignem coquinæ ciborum suorum, ad ostium ejusdem ecclesiæ apponentes, diutius, ut arderet, instigarunt. Sed nihil omnino ipsius ostii tabulas læsit, nisi tantum, quod ad notitiam futurorum, divinitas permisit fieri; videlicet rotunditatis foramen quasi terebeli sentim exesit, ac juncturarum rimas paululum fuscavit. Quod ad nostra usque perdurans temporis, rei manifestissimæ indicio fuit. Indeque confusi egredientes barbari, alias recesserunt. Præfata tamen ecclesia, ab eisdem immunis perman-

D

VI

Hungari in
Galliam ir-
rumpentes
E

n

* an sursum

nituntur in-
cendere ec-
clesiam
Sancti, sed
frustra;
o

F

sit

A sit. Sed licet Dei virtus ad sui Martyris venerationem tunc evidentissime patuisset, hoc tamen multis habetur in admiratione, quod postmodum pacis tempore, fortuito contigerit cremari ligneam materiem ejusdem ecclesiæ potuisse. Sed talia miranti, certissima procul dubio ratione potest facillime responderi; quoniam illud tunc temporis, tamquam bestialibus, infidelibusque mentibus Dei bonitate prolatum est signum. Istud vero, quod nunc fieri contigit, purgationis culparum, errorumque correptionis, veluti carissimi patris suorum peccantium filiorum certissimum datur indicium.

VII
Sancti reliquiarum prodigiis celebrantur.

B 9 Beatissimi namque pontificis et martyris Christi Apollinaris antiquitas, ut præmisimus, in præfata ecclesia, reliquiarum pignora habentur recondita: per quæ scilicet innumerabilium signis beneficiorum, quibusque fidelibus ex fide digna poscentibus, creberrime omnipotentis Dei virtus ostenditur manifesta. Nam cujuscumque aliquis infortunii depressus gravamine, seu quarumlibet infirmitatum quispiam ægitudine fessus exstiterit, continuo ut ad sancti martyris Apollinaris, aut per se veniens, seu aliorum juvenamine fultus accessit reliquias, mirifice recognovit ex divina proprii percepisse innovationem corporis. Si autem contigerit aliquoties pro quavis rei causa, quocumque easdem deferre reliquias, non absque miræ Dei virtutis opere, ad sedem propriam eas licuit aliquando referre. Multi denique ægri locellum a longe, quo ferebatur, aspicientes solo cum fidei intuitu, amissam recuperare salutem. Quamplures etiam professi sunt, dum diversis torquerentur doloribus, audito solo Martyris nomine, se illico sensisse melius habere. Peplo interca, quo ejusdem reliquiæ operiebantur, adtaeta multorum debilia membra, ad utilimum reformati sunt tactum.

ANNOTATA.

a Divio, notissima Galliarum urbs, Burgundiæ ducatus caput, ad Oscarum fluvium.

C b Divionense Castrum, antiqua hujus urbis denominationis est, quam adhibet S. Gregorius Turonensis lib. 1 de Gloria Martyrum cap. 51.

c Hujus loci nomen in mappis non invenio. Suspicor eundem esse, de quo meminit Chronicon S. Benigni Divionensis, a Dacherio editum in suo Spicilegio, tom. 1, pag. 413, ubi inter fundos ad restaurationem istius monasterii concessos a Carolo Calvo, habes in Aguliaco capellam habentem mansum unum et semis.

d Fundamentum veritatis satis debile post quatuor secula scribens auctor assignat.

e Fallitur auctor, si isto loco relatum velit famam Clodovei victoriam; quam cur circa partes Argenterato vicinas, non autem Tulpiaci, ut communius traditur, reportatam existimemus, indicatum est die vi Februarii in annotatis ad Vitæ S. Vedasti caput 1, littera e.

f De hac Sancta regina egimus ad diem III Junii a pag. 292; sed nec in Vita ejus, nec in Analectis, in quibus de constructis ab ea monasteriis et ecclesiis habetur mentio, quidquam reperio hic in rem nostram.

g Urbs est in Campania Gallix (vulgo Langres)

ad confinia Burgundiæ: de cujus episcopis vide Sammarthanos in Gallia Christiana.

h Instrumenta donationum Sanbenignianis indultarum vulgavit Stephanus Berard in sua collectione monumentorum pro historia Burgundiæ, Parisiis edita anno 1664: ubi pag. 208 dicitur ab ecclesia Lingonensi abbatia Divionensis fundata. et possessionibus dilatata. Plura in favorem istius loci ab episcopis Lingonensibus Acta, invenies in dicta collectione.

i Colitur Kalendis Novembris; quo die illustrantur res ejus gestæ. Consuli interim de illo potest S. Gregorius Turonensis loco citato.

k Ferit prope ingens illud corporis volumen; quia Mabillonius, diligens monumentorum Benedictorum collector, in Annalibus istius Ordinis, nullam, quantum ex indicibus eidem operi subnexis colligere licuit, mentionem facit hujus, quam damus, historiæ; nec vero quidquam invenimus in Chronico supra laudato, quod obiter percurrimus; idque mirari par est, cum seculo undecimo, post nostrum hunc scriptorem proxime sequente, ab auctore quidem anonymo, at monacho tamen monasterii S. Benigni Divionensis exaratum sit.

l Ita etiam legit apographum Cisterciense; at Trecentense commata, quæ fere eodem redeunt: nam $\chi\omicron\mu\mu\alpha$ Græcis est incisio, pars, fragmentum, etc. Vult itaque dicere auctor, puncta quædam historica huc spectantia incise seu breviter ($\chi\omicron\mu\mu\alpha\tau\iota\zeta$) notata fuisse. Vide Cangii Glossarium in voce commaticus.

m Invenio ultimam hujus vocis litteram in hoc nostro apographo correctam, haud dubie, quia ibi scriptum fuerit pentecosten; at pentecosten indeclinabiliter reperies in Glossario Cangii.

n Pannus est portio, segmentum, ut videre est apud Cangium in Glossario; ac proinde sensus esse potest, schidiis, assulis, segmentis lignorum aut sarmentis, igni accendendo ac nutriendo accommodatis, auras morose agitatae fuisse.

o Wodan, deus satis notus, quem populi septentrionales colebant, reique militari præesse credebant; prout videre est apud Cangium in Glossario Latino; ubi adducit scriptores. Porro Wodenis dies, feria sexta Angliis, Wodano deo sacra, sicut apud laudatum Cangium invenies.

CAPUT II.

Miracula alia reliquiarum S. Apollinaris virtute patrata.

Sanctorum itaque multiplices conventus, redintegrandæ pacis gratia, per regionis loca, tam ab episcopis, abbatibusque, quam etiam a ceterorum graduum vel dignitatum totius patriæ ordinibus, annuatim in unum collecti celebrabantur; ad quos videlicet ipsæ reliquiæ per sancti martyris Benigni monachorum procurationem deferri consuetæ fuerant. Sed quis referre sufficiat quæ beneficiorum miracula, quæ laudum Christi præconia, quæ omnipotenti Deo gratiarum actiones, tam in ipsius perventionis itinere, quam in ejusdem populi conventu, per easdem a

Commemorantur beneficia.

Domino

EX MS.

Domino patrabantur? Omne namque hominum genus, tam sani quam imbecilles, et quidquid plebis erat utriusque sexus, illarum se comitatu conjungere gratulabantur. Dumque illo perventum fuisset, quo ceterorum Sanctorum pignora delata fuerant, ingens ab undique clamor perstrepebat per ora cunctorum: fiebat concursus densitate intolerabilis, ac omnes una rogitando personabant nomen Apollinaris martyris. Plures quoque de energumenis sæpius inclamavere procul positi, a superventurorum pignorum virtute [se] torqueri. Dehinc quippe plurima ægotantium multitudo relictis ceterorum Sanctorum apophoretis *a*, ad beati Apollinaris reliquias, velut ad peculiarissimum patronum, fecere confugium; requirentes ab eo, ac si ex debita, sanitatis remedium.

VIII

a

per has reliquias

* Codices Cistercienses reciproco

B

* Codex Trecentensis quisquis

* impressi

C

obtentia;

11 Tunc erat audiri voces, cum piorum gemituum ululatus hujusmodi personantes: Sancte Apollinaris, vigila; sancte Apollinaris, succurre; sancte Apollinaris, adjuva. Hoc terricrepro sonitu conclamantes, pugnisque pectora percutientes, ac lacrymosis oculis cælum respicientes: simul etiam toto mentis ardore, nisu, quo valebant, ad Martyris reliquias pertingere cupientes. Peplis nihilominus deorsum reliquiarum pendentibus oscula mordaces figebant, oculos imprimebant, et membra debilia applicabant: stupenda nempe illico gaudia horrore mixta fiebant. Cernere erat (in Deo oro, ut credas quisque ista fideliter legens, vel audiens) nervorum contractione rumpente, crurum, et brachiorum, ac manuum pristinæ rectitudinis speciem, erumpente sanguine, provenire. Nam ungues digitorum, volis diu impressis, palmas quorundam transierant: surarum quoque pellibus cum carne diruptis, vulnera patebant prægrandia. Cæcorum nempe oculi, paululum micantibus palpebris, diu optatam resumebant lucem. Ora namque itidem diu stupida, labiorum et linguæ officio mutis reformabant eloquia. Nec minus interea energumeni, aut lunatici, rabie feritatis amissa, mirabantur quales olim fuerant, et intendebant cum ceteris sanæ mentis hominibus Deum laudare debere in sui Martyris virtutibus.

12 Simul nempe febrium languoribus æstuantibus, cum viderent, quæ a Domino per Martyrem fiebant, eis protinus stetere comæ; paventesque, in brevi sui obliti pariter et sanati sunt. Quis etenim dentium doloribus et laterum, oculorum caliginibus, ac serpentium morsibus, tortitudinibus pedum ac manuum, ceterorumque passionibus membrorum explicare valet passim eollata medicamina? Sed, ut dicuntur, oscilla, quædam alicujus dependentia triumpho insignia; omnium pene membrorum redintegratorum, Deo operante, deferebantur ceris expressa, ad gloriam Martyris. Præterea in his omnibus quid existinare convenit, aut venerari, nisi te laudare, magnificare, et benedicere (Jesu Christe, Fili Dei vivi omnipotentis) qui es rex et corona Martyrum, deusque tuorum Sanctorum omnium? Nempe talia decent illos præcipue, qui propter te in mortem sua corpora tradentes, tecum in perpetuum sunt regnaturi. Ista sane laudabilissima, spectanda, amanda, et prædicanda sunt optimæ mentis hominibus, Deumque solummodo pure diligentibus. Ceterum quoque invidorum dementia, malitioso-

rumque incredulitas dum nequit amando credere, salutaria derogat.

13 In pago denique Belnensi *b*, in vico Marsolio conventus, ut diximus, Sanctorum factus est reliquiarum, simulque episcoporum, ac ceterorum totius provinciæ primorum. Ad quem utique contigit sancti martyris Apollinaris reliquias deferri: quibus etiam more solito quidquid ægrorum infirmitatis totius conventus inerat, oblatum est. Contigit ergo inibi una noctium, ut fragor nubium ac coruscationes solito horribiliores, ac tonitrua pervalida ita perterrerent quosque mortales, ut ictibus fulgurum proprium præstolarentur interitum. Protinus maxima [multitudo] ejusdem plebis ad reliquias sancti Apollinaris confugium faciens, hortabatur, ut a suodomicilio extraherentur: quoniam fides illorum erat, quod si contra tantas commotiones aeris opponerentur, statim cœli serenitas redderetur. Quod cum factum fuisset, tanta quies aurarum provenit, ut nulli dubium foret, quin eam Dominus meritis sui Martyris contulisset. Dehinc nimirum cœpit in eodem diversorio diebus singulis consurgere manifesta salus per debiliū corpora, ita mirabiliter ac evidentissime, ut multitudo totius plebis, cum clericorum ordinibus per singula miracula concursum faciens, laudem Dei omnipotentis, ac sancti ipsius Apollinaris exclamaret, eisque libens grates humiliter referret.

14 Tunc vero in tribus viris et duabus mulieribus, divina præcipue virtus pristinam redintegrare dignata est membrorum debiliū sanitatem. Unus lumen oculorum, duo gressum eundi receperunt. Mulierum quoque alteri reformatus est auditus cum sanitate manus unius; altera vero, cujus digiti in palma erant infixi, dum peteret a custode reliquiarum candelam, et ipse ei porrexisset; extensa manu, quam aduncam detulerat, sana et incolumis apparuit dextera. Aduerit tunc etiam nonnulli in eodem conventu de magnatorum præcipuis, qui levitatis et invidiæ instinctu, sancti Martyris, immo ipsius Dei beneficia derogantes, sinistra opiūione deludendo, nequitiam divulgare machinabantur. Verumtamen contigit illis (ut ait quidam) quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium. Nam dum quæ sibi videbantur utilia, pro libitu proprio tractare cœpissent, subito in amentiam versi, verbisque ac maledictis invicem lacesciti, ad effusionem usque sanguinis pene debacchantes, ad propria absque pacis effectu remearunt, accensi furis et ira.

15 Interea contigit, ut universæ plebis conventus, jures *c* principum caninos deserentes, magnificavere bouorum omnium largitorem Deum, in suorum miraculis, virtutum impendio gestis per merita sancti Apollinaris martyris. Sicque cum plurimorum specialium donorum exeniis *d* atque exultatione totius populi, sancti Martyris reliquiarum pignora, propriæ ecclesiæ sunt restituta. Eodemque tempore, die noctuque tot et tantæ in eadem patratae sunt virtutes ac sanitatum miracula, ut eorum numerus excedat hominis alicujus memoriæ tenacitatem. Ipsi nihilominus primates, qui nuper mirabilibus per Sanctum patris derogare cupiverant, eorum assiduitate conterriti, ac plenitudine ducti, di-

D

tx

uti et serenitas aura in aeris intemperie;

b

E

restituta vultudo debilibus, uni lumen oculorum, alius gressus, mulieri auditus.

* Codices Cistercienses nequiter; Trecentensis nequam

F

Frequentissime rarum miracula patrata.

c

* Codices Cistercienses ungues

d

gno

A gno sanctum Martyrem postmodum venerati sunt honore.

x Fons in ec-
clesia S. A-
pollinaris
hominibus
æque ac frn-
gibus saluta-
ris.

16 Divinitus interea creditur fuisse procura-
tum, quod in eadem ecclesia sancti Apollinaris,
fons putei antiquitus institutus in parte altaris
dextera, qui non minus saluberrimas quam per-
spicuas continet aquas : ex quibus ad Dei glo-
riam et Martyris venerationem, tam in homini-
bus quam in pecoribus, ceterisque hominum ne-
cessariis rebus multimode provenire visæ salu-
britates. Nam si cujuscumque corporis membrum
quolibet dolore gravatum, ex eis cum fidei devo-
tione fuit perfusum, cognitum est a multis, in
melius reformari. In potum quoque sumptæ, di-
versarum infirmitatum incolumitatibus plurimum
profuere. Nec minus interea frugibus hortorum,
agrorumque segetibus, ac pomis arborum, ejus-
dem fontis aquæ ad tutamen contra imminentes
aeris clades, seu diversorum vermium pestes,
olim cum fide aspersæ, visæ sunt admodum va-
luisse.

xI
Martinus
quidam in
oratione per-
noctans,

B
e
17 Erat quidam Martinus de Arnonis cohorte e
villa cognomine, qui ita habebat omnia sui cor-
poris membra miserabili contractione convulsa,
ut nec semetipsum, nec alium quempiam in ali-
quibus usibus juvare valeret : scabellulis tantum
manualibus (ut hujusmodi homines assolent, qui-
bus innitentes sese præcipitando locatim sua cor-
pora convehunt) pro gressibus utebatur. Taliter
etiam ad sancti Apollinaris ecclesiam, Domini
poscens clementiam, sæpius venire consueverat
seu etiam aliorum evectione deferri. Una etenim
dierum isdem Martinus accedens, vigilat pernox,
ibidem oraturus in mane usque alterius diei.
Tunc vero circa noctis medium, visus est ei ad-
stare quidam religioso in habitu, dicens : Surge,
inquit, et sequere me. Ille quoque suæ impossi-
bilitatis memor, solo hærebat stupens. At ipse
qui apparuerat, identidem hortabatur : Surge,
inquiens, surge, et sequere me. Ille autem nite-
batur agere ; tentans quod diffidebat facere posse.
Paulatim tamen erigendo sese, in directum
porrexit statum. At cupiens prosequi, quem vi-
derat, sed illum minime cernens, ignorabat quid
ageret.

C
a contra-
ctione ope
Sancti sibi
apparentis
sanatur.

18 In clamorem tamen adorsus, voce qua po-
terat, aiebat : Sancte Apollinaris, oro, ne me
deseras ; sancte Apollinaris, obsecro, ne me de-
relinquas. Tunc protinus qui circumquaque ade-
rant, ejus clamore permoti, concurrentes repere-
runt illum incolumen, atque iu suo statu rectissi-
mum, quem nuperrime noverant continue solo
tenus curvum. Sicque omnes in commune lau-
dantes magnificaverunt Deum, ac meritum Mar-
tyris passim divulgaverunt. Isdem quoque Mar-
tinus, toto corpore sanus effectus, post aliquod
temporis spatium, auctoris memor suæ ereptio-
nis pariter et salutis, iter arripiens Ravennam
ingressus est. Ad quam cum venisset, ad sancti
Apollinaris ecclesiam, in qua sacrum corpus ho-
norifice reconditum habetur, accedens, narravit
fratribus ejusdem loci, quod sibi contigerat ; to-
tumque per ordinem referens, quid et qualiter
Dominus in eo per sui Martyris præsentia-
liter visitationem operatus fuisset. Illi autem hoc au-
dientes gavisi sunt valde, ac nimium lætanter
insultantes * quod in longinqua etiam regione

* lege cum

Domini clementia per sui patroni merita operari
dignaretur ; eundemque Martinum benigne sus-
cipientes, in suum asciverunt consortium, eum-
que monachum fecerunt : qui diutius in eodem
monasterio vivens deguit, ac multis in exemplum
humilitatis et gratiæ fuit.

EX MS
codicibus
Treccensi et
Cisterciensi-
bus exultan-
les

19 Fuit quidam apud castrum Divionem, Eu-
rardus * nomine, cujus pars corporis permaxima
ita paralysis dissolutione aruerat, ut quidquid
membrorum ejusdem partis sibi inerat, nulli usui
aptare valeret. Qui dum diutius ad sancti marty-
ris Benigni sepulcrum creberrimas funderet pre-
ces, ut sibi proprii corporis salutem (sicuti tunc
temporis inibi multis facere consueverat) almus
martyr ab omnipotente Domino impetraret ; no-
cte quadam dum ibi vigiliarium excubias perage-
ret, paululum sopore depressus, vidit sibi quem-
dam adstare, a quo taliter moneri promeruit :
Vade, inquit, absque mora ad sancti (quam nosti
non procul constitutam) Apollinaris martyris ec-
clesiam ; ibi fidenter scito, quoniam in proximum
recepturus es totius corporis sanitatem. At ille
prorsus nihil dubitans horum, quæ monitus fue-
rat, facto mane, pernici velocitate ad Martyris
memoriam ire perrexit. Ubi dum veniens, Domini
misericordiam præstolaretur, voce lacrymabili,
fideque plena ad sanctum clamabat Apollinarem,
ac si ex debito, sui corporis deposcens a sancto
Martyre reformationem ; accedensque ad reli-
quiarum thecam, dulciter oscula pæplis illarum
hinc inde pendentibus figens, suæ salutis atten-
tius rogabat emolumentum.

xII
Alius vene-
ratione reli-
quiarum
* Codices Ci-
stercienses
Euerardus

20 Dehinc ex ejusdem putei aqua se superfun-
dens, nomen semper Martyris impendio reclama-
bat. Posthæc juxta altare solo prostratus de-
cubuit. Tunc vero quasi defatigatus, sopore re-
solutus est. Cumque post paululum expergefactus
resideret, toto corpore fervens (velut qui salu-
berrimo unguine per totum corpus sibi delibutus
fuisset) videbatur. Qui protinus surgens, totum
sese ex integro sanum reperit. Sicque reversus
ad Divionense monasterium, deposcens a fratri-
bus ejusdem loci, ut suscipi mereretur in illorum
contubernium. Qui statim caritative illum susci-
pientes, atque sanctæ religionis habitum eum
induentes, suæ congregationi stabiliverunt. Ipse
vero quamdiu in corpore vixit, certatim sese
obedientiæ mancipavit, ac devotus usque in finem
perseveravit.

et aquis pu-
tei a paraly-
si curatur,
et in mona-
sterium Di-
vionense ad-
mittitur,

21 Gratia igitur superna in dies multiplicius
sancti martyris Apollinaris merita illustrante,
fiebant in eodem quotidiana, insigniaque mira-
cula. Contigit etiam tuuc temporis, ut miles qui-
dam, Adaldus nomine, in atrio ejusdem ecclesiæ,
propriæ habitationis contiguum haberet domici-
lium. Qui insuper (ut ferox rapacitas hominum
sæpius meretur) snorum patiebatur insidias ini-
micorum : quem diutius, ut caperent, seu nece-
rent, callide observantes inquisiverunt. Sed ne-
quidquam. Nocte igitur quadam conspirata * ma-
nu in unum conglobati, irruentes fregerunt ostia
domus illius ; facto impetu, qualiter eum raperent
insperato sopore irretitum. Hærebat namque (ut
diximus) prædictæ ecclesiæ ipsa domus. Ille au-
tem ut persensit irruentium super se inimicorum
stepitum, cognoscens se minus repugnare posse,
exiliens nudus et inermis a lectulo, ecclesiæ san-
cti

xIII
Miles qui-
dam a sica-
riis ad cæ-
dem quæri-
tur ;

* Codices Ci-
stercienses
comparata

EX MS.

sed in eccle-
sia S. Apol-
linaris* Codices Ci-
stercienses
Viuzoincolumis
servatur.
* Codices Ci-
stercienses a
majori

B

eti Martyris concitus petiit præsidium; ac penes altare quiescens, rei considerabat eventum.

22 At hostes ubique domum perscrutando discurrentes, inimicum, quem crudeliter appetebant minime reppererunt. Qui autem illorum præcipuus habebatur, Wizo * vocabulo, respiciens vidit ostiolum in pariete ejusdem ecclesiæ: Novi enim, infit, quoniam in ecclesia fecit confugium. Revera in eadem latet. Profecto capietur a nobis ibidem. Quod vero dictum, qui aderant utriusque familiæ, audientes, universis steterè comæ, et ad horam vox faucibus hæsit. Tandem memores præteritarum virtutum, imprecando ei terrorem, contradicentes prohibebant, ne ulla hoc audacia facere præsumeret. Insuper etiam addentes asserabant, quod locus ille ausu temerario a nullo umquam hominum violatus fuisset.

23 Tunc ille amariori * felle instigatus, fertur stomachabundus dixisse: Si ipse, inquiens, Apollinaris mala, quæ iste irrogavit, mihi intulisset, non containerem manus, quin ab ecclesia illum per gulam extraherem. Hoc dicens, ecclesiam insiluit. Tunc vertens se hac illacque, exerens manus, illico inimicum arrepturus. Qui continuo amens effectus, quid ageret, penitus ignorabat. Erat enim ibi arca prægrandis, cujus operculum arripiens, aperiendo in altum, brachiis extensis putabat se in illa invenire, quem quærebat. Statim denique ulnis reflexis, operculum, quod sursum porrexeerat, caput ipsius infra arcam interceptit, ejusque animam statim crudeli morte extorsit. Ejus denique satellites aforis præstolabantur ipsius reditum. Dumque moram faceret, cœperunt enim ex nomine vocare, ut exiret. Sed nequidquam. Post hæc accedentes cernere, quid ageret, reppererunt illum exanimem in arca pendentem. Qui nimio pavore perterriti, fugam arripientes, confusi discesserunt. Quæ res dum comperta fuisset, terrorem incussit universis; ut ne quis ulterius præsumeret invadere rem quampiam ejusdem Martyris; locusque isdem deinceps, prout condecet, in ampliori veneratione est habitus.

C

ANNOTATA.

a Per hanc vocem intellige vasa, feretra, capsulas ad deferendas reliquias Sanctorum. Exempla dat Cangius. Hic vero videtur proprie accipi pro reliquiariis, uti vocamus, seu hierothecis.

b Belnum (vulgo Beaune) castrum Belnum; rarius Belna (vide Hadrianum Valesium in Notitia Galliarum pag. 81) nunc est oppidum in Æduorum finibus ac diœcesi Cabillonensi, non procul a fluvio Arari. Hinc Belnensis pagus (le Beaunois) qui et Belnisus vocatur in Capitulis Caroli Calvi, apud Silvacum editis anno 853. Loci hujus notio sub nomine comitatus pag. 426, et 457; castri pag. 440 et 449 invenitur in Chronica S. Benigni Divionensis; pagina vero 451 mentio fit de monachis Belnensis cellæ, quæ repetitur pag. 460. Pagi Belnensis nomen item legitur in Chronico Besuensi, quod post Sanbenignianum in tomo Spicilegii citati habetur paginis 492 et 499; qui etiam notus est in Collectione monumentorum pro Historia Burgundica,

in annotatis ad caput præcedens assignata; ubi pag. 178 Robertus Francorum rex (Hugonis Capeti filius et successor, a religiosa pietate commendatissimus) laudat donationes abbatiae.... S. Ypoliti..., in pago Belnensi sitæ, a Gaufrido Cabilonensi episcopo factas; cujus rei ibidem diploma anni 1030. c Ita etiam lego in Trecenti: et forte sic legi debet, jurges pro jurgia utique barbare.

d Exenium vel xenium hic est munus, pignus, gratia, Græce ξένιον. Plura Cangius.

e Ita etiam codices Cistercienses et Trecenti; citatum Chronicon Sanbenignianum pag. 457 agens de dotalicio, quod matrona aliqua dederat S. Benigno; Conjaceret vero, inquit, in his villis; in Quintiniaco, in Albiniano, in Sulliaco, in Attegiis, in curte-ARNONIS. Et pag. 460 inter plures villulas, quæ ibi nominantur, ponitur una sub nomine Ontearum, * al. Curte-Arnon. Unde in nostro apographo legendum censeo Arnoniscurte, et locum esse in Burgundiæ ducatu.

ANALECTORUM PARS II.

HISTORIA INVENTIONIS

S. APOLLINARIS SEculo XII.

Ex Spicilegio Ravennatis historiæ ad tomi primi partem secundam operis de rerum Italicarum Scriptoribus, editam Mediolani anno MDCCXXV, a pag. 538, auctore anonymo cœvo: unde probantur et illustrantur dicta in Commentario nostro prævio § 2, a num. 20.

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Ludovicus Antonius Muratorius, V. Cl., in sua ad Spicilegium mox memoratum præfatione dicit, se illa, quæ typis subjicit, eruisse et codice Ms. bibliothecæ Estensis, Rubeumque, pluries supra a nobis laudatum, eadem præ oculis habuisse, atque iis ad sua contexenda, esse usum. Itaque quæ circa possessionem Classensium corporis S. Apollinaris, ex hac historia Inventionis in suam ipse Ravennatem paucis transtulit, et nos ex ipso dedimus in nostro Commentario prævio, loco supra citato, plenam ex hac eadem Inventionis historia lucem accipient, longa rerum, quæ huc spectant, adjunctarum serie deducta. Accedunt miracula aliquot, quæ auctor narrationi suæ inseruit, et lectoribus hic subtrahi nequitiam possunt.

2 Qua occasione auctor scripserit, habes a num. 41; sed quamvis de se loquatur, nec nomen tamen nec vitæ institutum uspiam exprimit. Rebus autem, quas exponit, cœvum se fuisse, satis aperte declarat, quando num. 1 ita loquitur: Quæ auribus nostris audivimus, quæ oculis nostris vidimus, et manus nostræ tractaverunt, de corpore beatissimi Apollinaris, quod apud Ravennam in Classensi monasterio

D

E

F

Datur ratio, unde et cur hic excudatur præsens instrumentum;

item qua occasione et quando fuerit conscriptum.

A sterio NUPER inventum est, et mirabilia ejus quæ fecit, summam quædam statui stilo qualicumque describere. Vixerit ergo anonymus iste sub finem seculi XII, aut sub initium seculi XIII; cum istam inventionem nuper accidisse affirmet, eaque contigerit anno 1173 juxta dicta in Commentario eodem prævio, ac dicenda paulo post, ubi de Rodolpho agemus. Anonymus noster suam ætatem clarissime item indicat num. II his verbis: Sed jam tandem ad ea propositionis argumenta properandum est, quibus omnipotens Deus nostris temporibus, etc. Et num. 41 subjungit ista miracula a se antea narratis: Postremo, qui scripsit hæc, nonnullas in hujusmodi negotio admirationes comprobavit.

Aliud circa eadem tempora a Rodolpho conscriptum

B 3 In laudato Spicilegio inventionem ab anonymo conscriptam proxime præcedit Tractatus domni Rodulphi, venerabilis Prioris Camaldulensis, doctoris eximii, de inventione corporis beatissimi Apollinaris. Apud Mabillonium in Annalibus Benedictinis ad annum 1086, pag. 229 notatur Rodolphus Camaldulensis eremi Prior, qui Beatricem primam Priorissam instituerit monasterio S. Petri in municipio Luci, territorio Mucellano, diæcesis Florentinæ. Sed hic, nostro in speciem adeo nunquamque similis, noster tamen non est: repugnat enim ætas; nam si istam inventionem vere exaraverit, sicut in titulo prænotari vidimus, Rodolphus, et versiculi ibidem in fine inserti ejusdem sint, prout esse putamus, auctoris; consequens erit, ut scripserit postquam jam peracta esset inventio ista, atque adeo vixerit exeunte circiter seculo duodecimo, aut ineunte decimo tertio, quantum ex aliis characteribus, qui illic itidem re-
lucet, colligere licet. Ceterum auctor hominam conscribit non historiam, desumpto per descriptionis decursum argumento ab igne sacrificii in antiqua lege; deinde sermone ad populum converso, qui sacrum corpus beati Apollinaris studuit quærere, quæsitus invenire, inventum venerari; illud comparat cum igne sacro holocausti.

a nobis præternittitur,

C 4 Hortatur insuper ad ejusdem corporis cultum Ravennates, nti et Classenses fratres, ignisque proprietatibus eidem accommodatis, eandem semper analogiam satis apposite et ascetice ad finem usque sui tractatus decurrit. Itaque quandoquidem ille ad ascetas prorsus, non vero ad historicos spectat, nihilque novæ notitiæ suggerit, qua sacri corporis inventio historice illustrari queat, supervacaneum foret, istum tractatum hic recudere; si pauculos versus excipias similiter cadentes, seu Leoninos, ut vocant, qui illud seculum sapiunt, et ab eodem, ut putamus, anonymo conditi sunt; cum dicti tractatus contextui inserantur: quibus mox subditur ista clausula, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre, etc. Versibus autem illis et tempus inventionis corporis sacri, et Classensiam possessio admodum confirmantur. Sic sonant:

exceptis quibusdam versibus;

5 Anno milleno centeno septuageno
Terno post gratam Sobolem de Virgine natam
Pastor Alexander quum ternus in orbe micabat,
Schismata quem dira, et quem vera sophia probabat,
Indicii claris corpus patet Apollinaris.
Lucis in exemplo Classensis supplice templo,
Pluribus et dignis micat hæc patefactio signis,

Quum Simonis festum Judæque micaret honestum, EX IMPRESSIS

Festa sacris membris celebrantur quinto Novembris.

Tu plebs Ravennæ jam munus adepta perenne,
Munus conserva cum te comitante caterva,
Quo meritis claris tibi metropolim tuearis,
Ut sis in cælis proprio cum Præsule felix.

6 Sub isto Pontifice celebratum fuit anno 1179 Concilium æcumenicum Lateranense tertium, imperante Frederico I, contra Albigenses, item contra schismaticos, a Victore IV antipapa ordinatos. Per 70 quinto Novembris intellige quinto Kalendas Novembris, uti tam hic ex festo SS. Simonis et Judæ, quod celebratur xxviii Octobris; tum ex sequenti instrumento inventionis planum fit; in quo num. 23 sic dicitur: Statuerunt... hujus mentionis diem per singulos annos celebrari quinto Novembris Kalend. Instrumento illi prænotatur iste titulus: Incipit prologus de inventione corporis beati Apollinaris martyris. Neque ponitur novus titulus nisi ante illa verba: Quo audito Dominus Papa Alexander, etc., num. 12; quibus præmittitur iste: De auctoritate Domini Papæ Alexandri et Cardinalium. En tibi nunc ipsum instrumentum cum annotatis aliquot, pluribus tamen prætermittis, quæ ex Commentario nostro prævio accersi possunt.

E

PROLOGUS.

EXimie pietatis affectu diligentia patrum ea, quæ operatus est Deus in diebus antiquis, futuræ generationi descripsit, nota facere ea filiis suis, ut non obliviscantur operum Dei, et mandata ejus exquirant. Iis enim quasi quibusdam sideribus illustrata fulget Ecclesia, ne velut in hujus seculi nocte profunda tenebrarum, densitate caliginis lædatur ab iis, qui sagittant in obscuro rectos corde. Hoc exemplo, licet simus scientia et ratione pusilli, ex his, quæ auribus nostris audivimus, quæ oculis nostris vidimus, et manus nostræ tractaverunt, de corpore beatissimi Apollinaris, quod apud Ravennam in Classensi monasterio nuper inventum est, et mirabilia ejus, quæ fecit, summam quædam statui stilo qualicumque describere, et ad posteriorum notitiam demandare, ut cognoscantur hæc in generatione altera, et populus, qui creabitur, laudet Dominum.

Scriptor de sua tenuitate

2 Non erubescimus in domo Domini offerre modica, quia magna non possumus. Scimus enim, quod in constructione tabernaculi Bethsaleel a ille peritissimus artifex, inter divitum pretiosa donaria, et pauperum munuscula non despexit; et de pauperculæ farinula parvulum et subcinericium panem propheta Helias acceptavit. Sed noster Bethsaleel, imo longe plus quam Bethsaleel, qui sub umbra manus suæ nos protegit (siquidem umbra Dei Bethsaleel interpretatur) qui est et verus Helias propheta, potens in opere et sermone, non oblationis censum, sed offerentis affectum pro libamine pensat. De cujus pietate confidimus, quod hydriæ nostræ farinula, modicumque

nonnulla præstat.

a

EA IMPRESSIS. cumque lecyti oleum tam sufficienter augebitur, quod sub faucibus edentium, non minus quam
b apud Sareptanam *b* viduam, salutaris esca succrescat, et in tanta materia, opportuna nobis facultas non deficiet.

ANNOTATA.

a Designatur Beseleel (*qui et apud Septuaginta interpretes βεσελεήλ*) filius Uri, divinitus deputatus ad constructionem tabernaculi *Exodi cap. 31, v. 2. Alibi invenio Bezaleel.*

b De muliere Sareptana agitur lib. III Regum, cap. 17.

CAPUT I.

Auctor possessionem corporis S. Apollinaris vindicat monasterio Classensi.

Subortæ inter duo monasteria controversiæ

In civitate Ravenna, quæ inter Italicas urbes nobili prærogativa micat insignis, quoddam monasterium situm est, quod sancti Apollinaris Novi appellatione censetur, ad distinctionem cuiusdam antiquioris ecclesiæ, quæ juxta eandem civitatem sancti Apollinaris Veteris vocabulo nominatur. Ibi monachorum manet congregatio, quæ licet regulari professione polleret, quondam tamen præsumpsit illicita : unde licitis etiam carere deberet, juxta regulam, qua dicitur : Privilegium meretur amittere, qui concessa abutitur potestate. Nam per aviditatem plus appetendi, totius debiti summa evacuatur. Cum enim sufficeret ei, quod tanti Patris meritis et vocabulo celebris esset, cœpit tamen gloriari, et per populos rumores spargere, quod sacri corporis ejusdem præsentia locum illum decoraret.

de possessione

4 Asserebat itaque ipsum a piæ memoriæ Johanne archiepiscopo de Classensi cœnobio illuc esse translatum ; et quidem non diffitemur, ipsum patrem aliqua Sanctorum corpora quadam cautissima strophæ, sanctaque calliditate transtulisse. Cujus translationis talis causa exstitisse probatur. Istria provincia quædam est in partibus Illyricis, cujus incolæ beatus Apollinaris, cum ibi exsularet, ad fidem Christi euangelica prædicatione convertit. Unde in eadem provincia celeberrimus est, et quasi ejus regionis Apostolus summa devotione venerabilis. Nam et Classensis ecclesia in eisdem partibus quondam amplissimas habuit possessiones, et per singulos annos, copiosos exinde redditus percipiebat. Si quidem lapis in eodem monasterio magni ponderis est, ad cujus pensum metalla inde allata trutinari solebant. Solebant etiam ipsius cœnobii officia per monachos et familiares ejusdem provinciae administrari.

corporis S. Apollinaris,

5 Accidit autem, ut quidam, accepta contumelia, ex eodem loco discessissent. Reversi ergo ad propria, collecta multitudine piratarum, ad suprascriptam ecclesiam nocturni depopulatores accesserunt, et arreptis omnibus, quæ invenerant, etiam ciborium argenteum, quod altari

superpositum erat, asportaverunt. Minabantur etiam repetita infestatione corpus beati Apollinaris se transluros. Audiens hæc præfatus Johannes archiepiscopus quædam, ut diximus, prudenti consilio corpora transtulit, ut, auditis his, gens illa contra Classense cœnobium sub hac occasione non ultra sæviret ; æstimans etiam beati Apollinaris venerabile corpus esse translatum. Sicque factum est, ut ipsa remaneret illusa, dum conaretur illudere, et intra Classensem ecclesiam tam pretiosum thesaurum conservari illæsum.

6 Hac occasione factum est, ut de corpore sancti Apollinaris apud quosdam oriretur dubitatio, quam non de probabili ratione, nec de opinione verisimili, sed de crassa et supina ignorantia, vel, quod deterius est, de artificiosa malitia processisse, manifesta veritate cognoscimus, et multiplici ratione probamus. Jam præfatus archiepiscopus Johannes etiam post ipsam, quam dicunt, translationem, talia dixit, et scripsit, quibus ipsius figmenta falsitatis facile convincuntur. In aurea tabula, quam Classensi cœnobio contulit, et loco ciborii argentei, quod prædictæ gentis perfidia inde rapuerat, collocavit, talia scripta reliquit :

Ex opibus venerande tuis hæc offero Præsul, Classensi templo, quo tua membra jacent.

In extremo autem illic corporis sui sepulturam eligens, voluntate hujus certitudinis validum dedit argumentum archiepiscopus more et nomine Honestus *a*, qui tantæ sanctitatis fuisse fertur, ut sibi ad eandem ecclesiam sæpe nudis pedibus venienti valvæ monasterii nutu divino paterent. Hoc ipsum dictis, et scriptis, suæque sepulturæ postrema ibidem electione, irrefragabili argumento probavit. Idem etiam plurimos ex successoribus scripsisse atque fecisse hodierna monumenta declarant.

7 Sed beatus Gregorius, incomparabilis fauendix doctor, summusque Sedis Apostolicæ Pontifex, qui hanc ecclesiam possessionibus ampliavit, et honoravit adventu, hujus fidei validum dedit indicium, sicut in ejus, aliorumque sibi succedentium privilegiis evidenter apparet. Præterea solennis illa processio, quam Ravenatis ecclesiæ archiepiscopus cum venerabili et gloriosa episcoporum et Cardinalium caterva, et multigena cleri populique frequentatione, per singulos annos celebrare consuevit, huic argumentationi adstipulatur. Non enim ob aliud in eadem ecclesia tam singularis solennitas ab adjacenti provincia colitur, nisi quod ibidem sacratissimum corpus beati Apollinaris requiescere constat.

8 Postremo beati Romualdi eximii confessoris assertio mirifica id ipsum affirmat, qui pariter cum quodam venerabilis vitæ converso beatum Apollinarem de sub altari, quod est in medio ejusdem ecclesiæ, juxta cruce porphyreticam prodeuntem usque tertio vidit, agnovit, et credidit, et omnipotenti Deo gratias agens, ad frugem melioris studiumque sanctitatis transivit. Et quotiens hujusmodi fieret inquisitio, constantissime asseverabat, sicut beatæ memoriæ Petrus Damianus de ipso testatur, non alibi, quam

in

causam exponit, et neutiquam probabili ratione opinionem

subnitam ostendit,

quæ alibi illud asserat quiescere,

A in ipso Classensi monasterio præfati Patris gloriosum corpus requiescere. Sicque fit, ut non solum humanis testimoniis, sed divinis etiam oraculis, hujus veritatis certitudo probetur, ut non possint objicere calumniantes, quod secularibus tantum adminiculis, vel emendicatis suffragiis ista firmentur.

quam apud
Classenses,
b

9 In ala Classensis ecclesiæ, beatæ Feliculae b venerabile corpus, jubente sancto Gregorio Papa, collocatum est, in quadam videlicet basilica, brevi quidem, sed decoro ambitu fabricata. Cui etiam prædia non modica deputata sunt. Hanc cum quidam de Cardinalibus Ravennensis ecclesiæ a monasterio suscepisset, unde humiliari debuerat, cœpit intumescere. Nam sub hac occasione ipsum monasterium tyraunica dominatione premebat. Unde factum est, ut per industriam ejusdem abbatis ab hujus dominatu Cardinalis ille cum innumera.... pelleretur. Expulsus itaque vehementer æstuabat, qualiter suum furorem in ruinam ipsius monasterii exstingeret. Studuit igitur per populos rumorem spargere, sacrum corpus Classensi loco translatum esse.

B edito etiam
in persona
obirectantis
exemplo.

10 Quod mendacium non distulit omnipotens Deus ulcisci, misericorditer adhibens temporalem severitatem, ne juste inferret etiam æternam. Siquidem elephantæ c morbo illico Cardinalis ille percussus est, justo judicio; Dei ut qui de corpore beati Apollinaris falsitatis maculam sparserat, in suo etiam corpore maculosus appareret. Mox vero ad se reversus, suum correxit errorem, ut quod simplici sermone protulerat, juratoria protestatione negaret, asserens se in concilio multorum fuisse mentitum. Factus est ergo prædicator veritatis, qui falsitatis fuerat assertor. Et cum se Deo, et beato Apollinari vovisset, et monasticæ conversationis in Classensi monasterio spondidisset obsequium, continuo liberatus est, et in eadem Classensi ecclesia religiose vixit, et migravit ad Dominum. O mira Dei virtus, mira sapientia! quæ causam fecit luminis de materia cæcitatibus; nam unde caligo emergerat erroris, inde veritatis lumen effulsit.

C

ANNOTATA.

a Fuit hic ex abbate Classensis monasterii ad archiepiscopatum Ravennatem adlectus anno, uti hic notat Muratorius, 970; juxta Ughellum vero Italiæ sacræ tom 2, col. 347, et Rubeum in indice archiepiscoporum Ravennatensium (apud utrumque de Honesto plura) anno 971.

b Dedimus nos in primo Actorum semestri tres Feliculas martyres Romanas, videlicet xiv Februarii, v et xiii Junii; atque hoc postremo die, pag. 667 indicavimus, unde orta potuerit esse confusio, cur synonymæ Martyres variæ variis locis attributæ sint. Hæc vero quo spectet, incompertum habemus.

c Ἐλεφαντίασις vel ἐλέφας est extuberatio melancholica et contagiosa, totum corpus in speciem elephantis immutans, sicut dicit Joannes Gorraeus in Definitionibus medicis; cujus morbi causas, differentias et effecta pluribus describit.

CAPUT II.

Possessio ista probatur ex inventione corporis.

Sed jam tandem ad ea propositionis argumenta properandum est, quibus omnipotens Deus nostris temporibus tam evidenter, tam gloriose id approbavit, nebulæque dubitationis tam patenter abstersit, ut penitus obstruatur os loquentium iniqua, et muta fiant labia dolosa. Nam per argumenta eorum, qui contra veritatem nitebantur, veritatis patuerunt indicia, et de conatu calumniantium certitudinis indagatio declarata est. Ille igitur ut verus est Dominus, qui etiam malis bene utens, utilia per eos frequenter operatur; ille sapiens est medicus, qui de veneno pravitatis adimplet medicamenta salutis. Cum ergo monachi præfati monasterii sancti Apollinaris Novi figmenta suæ machinationis vellent pro argumento producere veritatis, ausi sunt locum quemdam infra dictum cœnobium clanculo et quasi furtive infringere, et corpora, quæ illic latebant, quadam temeritate detegere. Et ut facilius possent suæ cupiditatis adimplere propositum, domnum Gerardum a, Ravennatum archiepiscopum adeuntes, quæ invenerant, notificare cœperunt, et importunis precibus, atque suasionibus blandis aures illius inclinare.

Possessio
Classensium
contra monachos
S. Apollinaris Novi

E

12 Ipse vero quamquam mira sapientia, et honestate præditus esset, citius forte, quam decuerat, se accommodavit, et auditum inclinavit, assensum etiam impendit. Quo id zelo fecerit, nescimus. Unum tamen scimus, quod tunc temporis ecclesiam Classensem obliquo sidere, quamquam non manifesta occasione, respiciebat. Accedens itaque ad monasterium sancti Apollinaris Novi, quod factum erat, publice prædicavit et approbavit in populo, Classensis abbatiae monachis constantissime prohibentibus, et Apostolicam solenniter appellantibus Sedem, ne de corpore beati Apollinaris tam nova, tam falsa sententia teneretur. Quo audito Dominus Papa Alexander, cujus virtus et sapientia in camino schismaticæ persecutionis, tamquam aurum in fornace, probata; cujus maturitas et industria huic operi non sine cœlesti providentia servata est, graviter doluit, tum pro enervata Sedis Apostolicæ oppositione, tum pro auctoritate præfati Pontificis, tantæ levitati tam velociter inclinata.

atque archiepiscopum
Ravennatem
probatur ex
facto Alexandri PP.

a

F

13 Et convocatis Apostolicæ Curiae senatoribus, factaque deliberatione, auditæ temeritatis cassavit audaciam, reprobavit figmenta, damnavit errores. Scripsit itaque Ravennati archiepiscopo, et de pontificali maturitate minus servata hunc, prout decuit, increpavit, præcepitque, ut præfatis corporibus, in loco proprio reconditis, accensus in populo rumores exstingeret, et de corpore sacro beati Apollinaris non aliter permitteret teneri, quam per millenos annos fuerat approbatum. Sed ne forte contingeret id neglectum iri, scripsit domino Ildebrando Cardinali,

an oppositione?

qui per cardinalem Ildebrandum compescuit obloquentes.

EX IMPRESSIS.
an eisdem.
b

legationis officio in ejusdem * partibus fungenti, qui cognominatur Crassus, b non tam propingue-
dine corporis, quam pro ubertate honestatis et sapientiae; ut episcoporum et abbatum, aliorum-
que fidelium copiosa convocata multitudine, ca-
lumniantium illicitos compesceret ausus, et de corpore beati Apollinaris antiquam mutari sen-
tentiam sub Apostolica excommunicatione veta-
ret. Quod si aliter fieri non posset, sacrum corpus in conspectu plebis invenire curaret, inventum publice demonstraret.

Quæsitum
Sancti cor-
pus,

B

14 Accidit autem eodem tempore, ut domnus Theodinus, vir magnificæ virtutis et industriæ, de Gallicanis regionibus, ubi Apostolica vice functus fuerat, reverteretur, qui prædicto patri vere opportunus collega sociatus est. Quod non sine divina constat factum esse providentia, ut dum tantorum patrum geminaretur auctoritas, maturior fieret in eodem facto celebritas. Convenientibus in unum sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatis cum venerabili archiepiscopo Ravennæ apud Classense cœnobium, cum suffraganeis et Cardinalibus suis, tanta illic multitudo cleri populi-
que subito confluit, ut incredibile putaretur auditui, nisi oculorum id comprobasset aspectus. Interfuit etiam domnus Ildebrandus Camaldulensis congregationis probabilis vitæ gubernator; ad cujus dispensationem et providentiam idem quoque monasterium spectat, cum venerabili abbatum et monachorum caterva, cum quo et quidam singularis constantiæ monachus et eremita ductus est, nomine Johannes; de cujus sinceritate tantum præsumebatur, ut ei potissimum sacra membra contrectare liceret.

et loco, ubi
erat recondi-
tum,

C

15 Erat enim canitie venerabilis, sobrietate abstemius, innocentia mitis, vultu venerabilis, ut ad ejus aspectum catervatim concurrerent universi. Stabilito igitur consilio requirendi, quæsitum a patribus est, si quis esset, qui hujus secreti aliquam haberet notitiam. Inventi sunt duo bonæ opinionis fratres, qui dicerent, sibi hoc sub juratoria cautione commissum esse arcanum, ut sine Apostolicæ auctoritatis jussione nullis revelaretur. Data ergo a Cardinalibus licentia, quæ ab ipso quoque Apostolico fuerat impetrata, per Johannem Ravennatem civem, miræ industriæ virum, pretiosum thesaurum sub majori ejusdem ecclesiæ altari præfati fratres declaraverunt esse reconditum. Sed et omnium patrum, qui aderant circa eundem locum, suspensa erat æstimatio.

a duobus vi-
ris indicato.

16 Aderant autem inter agmina fidelium etiam plerique adversantium, qui explorandæ veritati objicere summopere parabant. Exacuerunt enim ut gladium linguas suas, intendentes arcum, rem amaram, ut sagittarent in occultis immaculatos. Iis ergo data est scrutandi licentia, ne qua illis remaneret occasio suspicandi sinistrum. Accedentes igitur ad locum, tanto scrutinio cœperunt exquirere, ut nec aliqua ibi possent reptilia latere. Et cum penitus nihil artificiosæ calliditatis invenissent, defecerunt scrutantes scrutinio: unde obmutescere compulsæ sunt ora eorum, et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum. Factum est ergo per providentiam Dei, ut non minus livore persequentium, quam diligentium favore declarandæ veritati præstaretur obsequium. Sic nimirum Herodiana persecutio Innocentibus par-

ulis plus profuit odio, quam prodesse potuisset obsequio. D

17 Adscitis itaque fossoribus injuncta est cura fodiendi, sub cautissima videlicet diligentia. Erat enim non parva formido, ne tam venerabile altare, quod a beato Maximiano, aliisque sanctis patribus consecratum fuerat, in ejus anniversaria dedicatione solemnibus annorum statuta est indulgentia, contingeret violari; sed per miraculum Dei illæsum permansit. Cum igitur usque biduum foderetur, ventum est ad locum, ubi duo reperta sunt sepulcra. In uno quidem, quod inferius videbatur, non dubium erat, sanctorum martyrum Abdon et Senen c corpora requiescere. In ipso autem, quod eminebat, spes et fiducia erat, quæsitum inveniendi thesaurum. Accersito itaque Johanne præfato, eremita Camaldulensi, cui hæc licentia concessa erat, hic quum visioe præstaret, aperto sepulcro, cœpit introspicere, et sive virtute divina, sive propria trepidatione ita ter-
ritus est et stupefactus, ut velut in extasi positus videretur.

inveniuntur
corpora SS.
Abdon et
Senen ma-
tyrum

c

18 Admonitus autem a venerandis Cardinalibus, iterum introspiciens videt, credit, agnoscit mirabilia Dei, tam per eximium candorem sacrati corporis, quam per suavitatem miri odoris, omnium aromatum fragrantiam superantis, qui cunctorum nares ita perfudit, ut omnes renovati, omnesque lætificati apparerent. Et quum extendisset manum ad caput ejus, laminam invenit, argentea quidem materia, sed argento et auro pretiosiora continentem. Siquidem hujusmodi scriptum repræsentabat;

E
et S. Apolli-
naris cum
inscriptione.

HIC REQUIESCIT CORPUS d
BEATISSIMI APOLLENARIS
PONTIFICIS ET MARTYRIS ET EPI
QUOD HIC DEEST
IN EADEM ECCLESIA
P. MAGNA CAUTELAM OPIFI e
REPOSITUM EST.

d

e

His completis et cognitis clamor populi attollitur, signa pulsantur, gaudium cunctorum lacrymis et vocibus declaratur.

19 Mox egregie sapiens Ildebrandus Cardinalis, cui præcipue commissa est ista legatio, tribunal ascendit, et adstanti populo patefactam veritatem prædicavit et docuit; atque sub Apostolico anathemate prohibuit, aliud de cetero credi vel teneri, quam quod in præsentiarum fuerat mirabiliter declaratum. Iterum archiepiscopus Missarum solemnibus celebrat, et cum pervenisset ad locum prædicandi, quod inventum fuerat, uberi affabilitate commendat, suamque ignorantiam, pro eo quod aliter prædicarat, eleganter excusat. Nemo etenim tam profundæ sapientiæ, tam circumspectæ cautelæ, qui subreptitiis verbis falli vel fallere non possit.

F
Inventus the-
saurus publi-
ce annunti-
tur cum pro-
hibitione
contra dicen-
di:

Fallere vel falli modico discrimine distant.
Quæ duo prudeutes simili conamine vitant.

Omnium tamen habere memoriam, et in nullo peccare, non humanitatis, sed divinitatis esse probabitur. Interea calumniatores insibilare cœperunt, dicentes: Unam laminam ad testimonium tantum

A tantum non sufficere, cum in ejus historia tribus laminis ipsius opera scripta legantur.

alia etiam
media adhu-
bita ad ma-
jorem verita-
tis confirma-
tionem.

20 Hinc etiam et plebs universa tumultuabatur dicens : se adhuc quodam scrupulo moveri, nisi ostendatur oculis, quod auribus fuerat intimatum. Certior enim in visu habetur notitia, expressius argumentum, experientia verior. Quo audito Pontifices graviter æstuant. Verebantur enim tam sacrata membra contingere, et de loco, ubi tam decenter locata fuerant, atque per tot annorum spatia quieverant, facili occasione levare, præsertim cum populus docendus sit, non sequendus. Qui plura? Non aliud licuit, nisi quod populus Deo inspirante coegit. Inspirasse quidem hæc Dens non immerito creditur, ut per hanc occasionem patefacta veritas validius solidaretur. Nam hujusmodi dubitatio solidandæ fidei certum et incredibile demonstravit argumentum. Sic omnis tarditas Thomæ plus profuit ad fidem Christi, quam discipulorum facilitas; ita dubietas obstrepentium magis, quam favor obsequentium huic notitiæ adstipulatur.

B

ANNOTATA.

a Gerardus hic Ravennatensem cathedram ascendisse anno 1171 notatur hic a Muratorio; Rubeus citatus ponit annum 1170 cum Fabio; Ughellus autem mox citatus col. 372 assignat annum 1172, addens, Alexandro PP. III familiarissimum fuisse, cujus constantissime partes difficillimis Christianæ reipublicæ temporibus secutus sit. Lateranensi concilio tertio, anno 1179 interfuit, ut videre est tomo 6, parte 2 Conciliorum, col. 2058 collectionis novissimæ, ab Harduino nostro a paucis annis editæ. Notatur obiisse anno 1182. Gesta ejus invenies apud Rubeum.

b Scribendum, ut puto, Grassus : nam e Grassorum gente ille prodiisse notatur apud Ciaconium infra citandum, col. 1048. Grasso autem Italice est pinguis, ad quod pingui utcumque Minerva aludit auctor.

C c Inscribuntur Martyrologio Romano die xxx hujus, quo de ipsis erit agendum.

d Discrepat aliquantulum hæc inscriptio ab ea, quam in Commentario prævio num. 21 protulimus ex Rubeo.

e An per magnam cautelam opificum? Rubeus ibidem dumtaxat ponit maxima cautela, alia fortasse omittens, quia non satis clara et obvia. Simili forte ex causa inferius in nostris Analectis scribitur ob maximam cautelam.

CAPUT III.

*Repertæ ad corpus laminæ; ejusdem
fragrantia et miracula.*

Corpus S. Apollinaris de-
centissime
collocatur;
forte con-
tingit

A ccedens itaque ad locum sæpeditus eremita cunctorum jussione patrum, cum timore et tremore sacra membra contigit, et in quadam capsula decentissime præparata componit. Cui mox craticula quædam ferrea cancellatis virgu-

lis fabrefacta superponitur, ut exinde sacrum corpus et videri possit, et tangi non possit. Taliter enim hanc diligentiam præparaverat Wilhelmus Classensis monasterii abbas, cujus maturitas et industria, cujus liberalitas et sapientia, licet alias evidenter apparuerat, in his tamen operibus evidentiùs effulsit. Cum igitur hæc agerentur, duæ in eodem sepulcro inveniuntur argentæ laminæ, quæ pontificibus porrectæ, cum legrentur, ortum, passionem, et transitum beatissimi Apollinaris sub quodam compendio præsentabant.

22 Nam in prima legebantur ista : ORTUS AB ANTIOTCHIA BEATUS APOLLENARIS A SUMMO APOSTOLORUM PRINCIPE RAVENNAM MISSUS EST PRÆDICARE BAPTISMUM POENITENTIÆ IN REMISSIONEM PECCATORUM. IBIQUE PER EUM DOMINUS VIRTUTES MULTAS OPERATUS EST. NAM CÆCOS ILLUMINAVIT. PARALYTICOS CURAVIT. MUTOS LOQUI FECIT. DÆMONES FUGAVIT. MORTUOS SUSCITAVIT. LEPROSOS MUNDAVIT. SIMULACRA ET IDOLORUM TEMPLA DISSOLVIT a. HIC FUSTIBUS CÆSUS EST. DIUTIUS SUPER PRUNAS STETIT NUDIS PEDIBUS. EQUULEO APPENSUS DENUO VERBERATUS. SUPER PLAGAS AQUAM RECEPIT FERVIDAM. CUM GRAVI PONDERE FERRI IN EXILIUM RELEGATUS ORE SAXO CONTUSO. DEFUNCTUS EST SUB VESPASIANO CÆSARE AUGUSTO X KALENDARUM AUGUSTARUM. REGNANTE DOMINO NOSTRO JESU CHRISTO CUM PATRE ET SPIRITU SANCTO IN SECULO SECULORUM. AMEN. Quibus auditis, visis et cognitis, fideles unanimiter exultant in Deum vivum, et facta est lætitia magna in populo, tantaque jubilatio sequuta est, ut nec posset ore exprimi, nec corde teneri.

23 Beatus populus qui scit jubilationem. Nam et qui solebant super iis calumniari et deridere fideles, fidelium tunc congratulationi videntur applaudere, veritati favere, consentire rationi; et licet numquam nescit tacere iniquitas, etiam cum hanc cogit obmutescere veritas, tamen contra tantam evidentiā non audebat os aperire, et.... gloriam beati Apollinaris, et Classensis ecclesiæ laudes æmulatio calumniantium ferre non potuit, auferre nequivit, sed calumniando fecit gloriosiores; cui dum pararet obstaculum, obsequium præstitit. His ita peractis, congregati patres statuerunt hujus mentionis diem per singulos annos celebrari quinto Novembris Kalend., annuam concedentes indulgentiam omnibus circa hunc terminum usque ad quadragesimum diem cum fructu devotionis Classense monasterium visitantibus.

24 Quorum consilio missa est epistola per adjacentium provinciarum ecclesias, et sub auctoritate Apostolica mandatum est fidelibus, ut circa Classensem ecclesiam studeant servare et præstare devotionem, et de corpore beati Apollinaris non aliud credant, quam per tot seculorum spatia fuerat creditum, et in præsentiarum constat evidentiissime declaratum. Et qui aliam sententiam tenere præsumperit, noverit se Apostolici anathematis nexibus innodatum, ut ruinæ suæ dolore prosternatur, quisquis Apostolicis decretis contempserit obedire. Per omnia benedictus Dens! qui exaltavit filios pauperum, et humiliavit calumniatorem; qui superbos dispersit, et erexit humiles; esurientes implevit bonis, et claros dimisit inanes.

et propaga-
tur;

EX IMPRESSIS.
palratis et-
iam miracu-
lis in odore
corporis, ac
fragantia,
b

25 Circa inventionem sacri corporis beati Apollinaris in Classensi ecclesia per misericordiam Dei, et ipsius eximii Patris visitari cœpit locus ipse, coruscare miraculis, illustrari prodigiis, et tantis clarescere signis, ut si cetera probationis deessent indicia, sufficerent testimonia signorum *b*. Horum vero summa et maxima esse probantur, quæ superius prælibata sunt, videlicet miri fragrantia odoris, et admiranda candoris species, quæ in ejus corpore cognita est. Quid enim mirabilius est, quid in hac vita gloriosius, quam inde fragrantiam effluere, unde solet fœtor exhalare; et ibi candidam apparere speciem, ubi miseranda consuevit horrere deformitas? Humana quippe natura post corruptionem corporis, multis repleta miseriis, quid aliud quam putredines, et vermes solet ostendere? Juxta illud: Putredini dixi: pater meus es; et mater mea, et soror mea, vermibus.

et incorruptione.

26 Siquidem de illa concipimur, ab illa nascimur, cum istis conversamur, et in istis dissolvimur. Quid est homo, nisi putredo, et filius hominis nisi vermis?

B

Vermibus esca sumus, misero post corpore fumus.

Sed omnipotens Deus, qui facit mundos de immundo conceptos semine, in corpore gloriosi Martyris naturæ mutavit usum, reparavit originem, alteravit proprietatem, ut pro fœtore fragraret odor, qui omnia vinceret aromata; pro deformitate appareret candor, qui auri et argenti speciem superaret. Quantam putamus esse gloriam sibi in cœlis, qui tam gloriosus micat in terris? Taceamus interim de secretis hujusmodi, quæ non solum loquendi usum, sed etiam facultates cogitandi excedunt, et ad ea, quæ subdenda sunt, festinemus.

Incredulus punitur,

27 Cum ad inveniendum sacrum corpus fodiendi cura impenderetur, erat quidam de factione insidiantium, invidia durus, obstinatione acer, contumacia protervus, qui gravissime deridebat inquirentes, et dum a fidelibus increparetur, sibi taliter est imprecatus: Si hoc, inquit, quod quæritis, vos invenire contigerit, decidam in hoc loco, ut exire non valeam. Quod dictum mox divina ultio sequitur. Nam illico ad terram tam graviter lapsus est, ut alienis educeretur manibus, qui propria temeritate intraverat, et divino judicio percussus est, qui fideles præsumperat irridere, ut unius ruina multorum cautela existeret.

C

apparet cœleste signum; æger, facto voto,

28 Quo præmisso, statim quoddam cœleste apparuit signum, ut exeunte malitia, innocentia subintraret. Nam columba quædam nive candidior apparuit, et usque ad locum Sancti sepulcri tertio volatu processit, tanquam beati Viri corpus patenti monstraret indicio. Merito columbæ monstratur indagine, qui columbina vixerat simplicitate, quia fellea caruit amaritudine; qui Spiritus sancti septiformi charismate fulsit juxta columbinæ naturæ septenarias proprietates. Cum hæc agerentur, abbas sancti Johannis Euangelistæ *c*, meritis et officio venerabilis, tanto languore gravabatur, ut nulla posset remedia invenire, nulla tranquillitate quiescere.

sanatur.

29 Cum audisset, quæ apud Classim gereban-

tur, votum fecit Deo et beato Apollinari, quod si de hac molestia per misericordiam ejus convalesceret, ipsius ecclesiam, sanctumque corpus visitaret. Quo proposito, confestim somnūs, quo diu caruerat, sequitur, somnumque protinus plena sospitas comitatur. Surgens itaque sanus et incolumis, ad ecclesiam Classensem festinat, sacrati liberatoris corpus honorat, persolvens Deo vota, quæ distinxerunt labia sua. Quod miraculum tam evidens fuit, ut latere non possit. Siquidem amplitudo urbis, personarum celebritas, evidentia signa, quod factum est, occultari non permittit.

D

30 Erat in eadem civitate presbyter quidam, nomine Petrus, qui ecclesiam sanctorum Simonis et Judæ *d* strenue gubernabat. Hic in monasterio Classensi maximam solebat habere fidem plenamque devotionem. Sed cum audisset ea, quæ in monasterio sancti Apollinaris Novi facta fuerant, a priori loco cœpit fidem avertere, stolidaque pœnitentia a pristino fervore tepescere. Qui statim divina increpatione correctus, in lecto decubuit, et tam gravi languore afflicus est, ut de vita desperaret. Audiens autem multitudinem apud Classem congregatam, ad sacri corporis præsentiam requirendam, cœpit aliquantulum ad pristinam recalcscere fidem, et ad priorem devotionem paulatim animum revocare. Mox nimium in modum ad incrementa piæ fidei et devotionis sequebantur etiam augmenta salutis.

* permittunt.
Alius item
ad desperationem infirmus

d

31 Cum ergo audisset, sacrum corpus esse inventum, illico factus incolumis, fide ad integrum reparata surrexit, et accedens ad medicinas, ferreum candelabrum cum denis ramusculis emit, totidemque superpositis cereis ad ecclesiam Classensem devotissime properans, tam solemnem, tam publicam oblationem obtulit, non minus affectu, quam censu, Deo et beato Apollinari acceptam. Sicque contigit, quod non ratio sola, sed etiam vexatio intellectum daret auditui.

E

sanitati pristinae restituitur.

ANNOTATA.

a Huc usque sunt verba, primæ laminæ inscripta, uti habes inferius; sequentia vero ad secundam laminam pertinent, prout ibidem notatur.

F

b Miracula ad corpus alicujus Sancti facta, hoc unum probant, quod illud corpus sit Sancti alicujus, cujuscumque demum; non vero quod sit hujus vel istius determinate, qui in loco determinato sub tali nomine invocatur. Vide, quæ diximus ad diem xxii hujus, occasione S. Mariæ Magdalenzæ pag. 223; dicemus die xxiv hujus in Commentario prævio S. Christinæ virginis et martyris sub finem § 3.

c Puto hic intelligi abbatiam Benedictinam istius nominis, quæ inter abbatias Ravennatenses notatur apud Augustinum Lubin in Notitia abbatiarum Italiæ pag. 316; diciturque unita postea fuisse congregationi canonicorum regularium S. Salvatoris, de Bononia nuncupatæ, anno 1459 per Pium PP. II, vel ut aliud instrumentum ab ipso citatum dicit, anno 1488 per Innocentium PP. VIII. Vide etiam Fabrium pag. 204.

d Ravennæ divorum Simonis et Thadæi, Fabiani item et Sebastiani ædes sacræ ab Odone, viro religioso ac nobili ædificantur ac vectigalibus ditantur, teste Rubeo ad annum 1062.

CAPUT

A

CAPUT IV.

Alia miracula Sancti ope patrata.

Mulier quædam impa-
tens occulta
vi ab ingres-
su basilicæ
prohibita;
at pœnitens
eam intro-
gressa :

Mulier quædam, cujusdam civis, nomine Sini-
coli, relictâ, infamis vitæ, quæ per pluri-
mos annos sine pœnitentiæ remedio steterat,
cum vellet sacrum corpus contingere, divino ju-
dicio semel et iterum intrare basilicam impedi-
batur. Quoties enim tentabat ingredi, occulta
virtute duroangebatur cruciatu. Quid plura?
Monita a circumstantibus, ut revelaret Domino
viam suam, cum se, præmissa confessione, per
pœnitentiam correxisset, tertio accessit, et ad
sacrum corpus cum fidelibus sine difficultate per-
venit. O mirum et velocem pœnitentiæ fructum,
quæ iram cœlestem sine tarditate placat, sine
dilatione indulgentiam impetrat, virtutem mere-
tur et præmia!

controversia
circa verita-
tem sacri
corporis sub-
lata.

33 Quidam cives apud Ravennam de præsen-
tia sacri corporis graviter contendebant. Unus
asserebat, idem apud Classem requiescere, alter
inficiabatur: Vade, inquit, qui fideliter ibi cer-
tabat, ad cœnobium Classis, et cum redieris, nisi
fidem, quam teneo, et tu sponte tenueris, sequar
fidem tuam. Ivit, rediit, et tam constanter fidem,
quam impugnaverat, tenere cœpit, ut concerta-
torem suum in fervore hujus fidei superaret.
Factus est ergo veritatis assertor, qui fuerat im-
pugnator. O vere mutatio dexteræ Excelsi, quæ
meritis beati Apollinaris de infideli fidelem, de
persecutore defensorem fecit!

a
gravissime
languens,

34 In territorio Populiensi *a* erat quidam no-
mine Prudentius, qui gravissime languens, cum
in extremis laborare videretur, venerabilem il-
lius loci episcopum *b* vocavit, et ab ipso pœni-
tentiam cum sacrosancta Eucharistia suscepit.
Hunc ergo sequenti die præfatus episcopus, cum
ad Classense cœnobium pro instanti negotio ve-
nisset, apud eundem locum incolumen reperit,
et vehementer obstupuit: nam quod non spera-
bat posse fieri, miratus extimuit factum.

C

c

cæcus

35 Apud oppidum Cæsena *c* quidam illustris
erat, qui vocabatur Ugo de Manfredo. Hic quem-
dam filium habebat a nativitate cæcum, super
cujus calamitate graviter amaricabatur. Qui ad
ecclesiam Classensem ductus, cum ad sepulcrum
beati Apollinaris, et ad corpus illius accederet
(res mira et a seculo post Christum inaudita!)
illico lumen, quod natura negaverat, gratia re-
cuperavit. Quis enim audierat, quis viderat, ut
oculos cæci nati aliquis aperiret, præter illum,
quem sputo et luto id egisse Judaica quoque
testatur et admiratur invidia *d*? Scriptum quippe
legitur:

a nativitate,

Quod natura negat, reddere nemo potest. Sed
nemo reddit, quia non tantum est homo, qui
reddit, imo creator, et Dominus hominis, condi-
tor naturæ, ut ab isto repararetur, quod ab illa
subtrahitur. Non enim alligatur legibus naturæ,
qui fecit naturam. Nam et temporalium legum
conditores leges quidem observant auctoritate

impetendi, non necessitate observandi. Unde qui-
dam eorum dicunt: Legibus quippe soluti sumus,
sed legibus vivimus.

36 In eisdem partibus mulier quædam erat, *clinica*,
quæ diutius clinica jacuerat. Hæc cum plena fide
ad dictum sanctumque Apollinarem preces et vota
fudisset, illico manus dissolutas et genua debilia
erexit, et in omni compage corporis pristinam
sospitatem recepit,

Præterea alia quædam mulier in villa, quæ di-
citur Taybana, cujusdam viri nomine Barotis fi-
lia, ultra triennium contracta et muta jacuerat.
Cumque pater illius cum eadem puella Deo, et
sancto Apollinari et preces, et vota obtulisset,
fructumque devotionis Classensi promississet ec-
clesiæ, mox loquendi et ambulandi, omniumque
membrorum recuperavit officium per merita san-
ctissimi Patris, illo videlicet auctore, qui erigit
elisos, illuminat cæcos, per quem obsoluta * fiunt
ora mutorum.

contracta
item et mu-
ta,

* forte soluta

37 Quidam quoque manum habens aridam de
parte Ficolentiæ *e*, ad corporis sacri præsen-
tiam veniens, cum obtulisset imaginem ceream,
confestim sospitate recuperata debitas grates
exsolvit.

manus arida,
e

E

De Galiata *f* quoque quidam ad sacrum corpus
accessit, vota persolvit; preces et oblationes ob-
tulit, pro eo quod a sui corporis cæcitate, quam
longo tempore se passum fuisse testabatur, per
misericordiam Dei, sanctique Apollinaris merita
liberatus est.

cæcus sospi-
tantur.
f

38 Denique illud prætereundum non est, quod
quidam artifex de civitate Ravennæ, ætate senex,
sed maturitate senior, frequenter enarrare sole-
bat. Referebat enim beatum Apollinarem sibi
aliquando apparuisse, narrantem ei, quæ passus
fuerat, cum a beato Petro Ravennam mitteretur.
Ostendebat etiam sibi unam de tibiis vulneratam
et scissam, quod in ipso itinere sibi acciderat,
cum ab obviantibus diutissime cæderetur. Unde
factum est, ut cum sacrum corpus fuisset inven-
tum, in ipsius crure fissura eadem reperta est,
ut illius assertionis probatio, visionis esset ex-
perimentum, quod incredibilibus * visum est,
quod simplex et mitis vir ille fuisse referebatur.
Scimus enim, quia cum simplicibus sermocinatio
est Dei et confabulatio Sanctorum.

S. Apollina-
ris alicui ap-
paret.

* forte in
credibilibus

F

39 Quidam de Ravennæ ecclesia clericus, no-
mine Cornubius, genere comes, et officio Cardin-
nalis, gravem et durissimam patiebatur intesti-
norum molestiam. Hic igitur sacro corpore jam
invento, inter Missarum solennia suo archipræ-
suli necessitate officii sui assistens, per miseri-
cordiam Dei, et beati Apollinaris inclyti patris
meritum, ab omni molestia sensit se absolutum,
gratias agens Patri misericordiarum et Deo totius
consolationis. Quod licet non possit aliorum atte-
statione probari, tamen auctoritas personæ, ce-
lebritas officii, reverentia loci magnum promi-
sionis præstat argumentum.

Curata dys-
enteria;

40 Idem Wilielmus, ejusdem loci venerabilis
abbas de cujus industria et maturitate; de cujus
sapientia et liberalitate plura dici possent, nisi
ejus humilitas recusaret, multas et magnas in
hoc negotio expertus est efficacias. Nam, ut de
plurimis eligamus unum, cum ad partes Lom-
bardia ad præsentiam videlicet Cardinalium,

alter ab equo
scire obtritus,
servatur.

per

EX IMPRESSIS. per eandem viam festinaret, accidit, ut in ipso itinere tam graviter caderet, equo desuper ruen- te, ut totum corpus, præcipue brachium collisum sentiret, et cum nulla sibi surgendi suppeteret virtus, ad misericordiam Dei, sanctique Apolli- naris meritum tota fiducia mentem erexit. Mi- rabile dictu et factu! mirabilis illico cum tanta sospitate surrexit, ut robustior et alacrior solito viam suam perageret. Quanta denique discrimi- na rerum, quas asperitates temporum, quales in itineribus sæpe difficultates, quantasve insi- dias calumniantium in virtute Dei et inclyti Mar- tyris auxilio mirabiliter evascri, quis enarrare sufficiat?

ANNOTATA.

B a Forum Popilii, aliquibus Forum Pompilii, urbs Æmiliæ, olim episcopalis sub archiepiscopo Ravennate, postea a Longobardis diruta anno 700, nunc tantum castrum notatur apud Baudrandum in Geographia; Forlimpopuli, ac sæpius Forli picco- lo, quasi Forum Livii minus, dictum notat Cluve- rius; cujus cognomentum utrum jam inde ab anti- quis temporibus corruptum in populi, an librario- rum vitio id factum, fatetur sibi esse incertum. Porro hoc oppidum non a populo, sed a Pompilio aliquo Romano denominatum esse, auctor est Lean- der Albertus in Descriptione Italiæ in Romandiola. Plura dabunt citati auctores. Interim observare ju- vat, τὸ Populiensis, quod auctor noster hic scribit, istis temporibus ibidem in usu fuisse; prout liquet ex diplomate apud Ughellum mox citandum, quod latum scribitur anno 1214; et cui subscribunt Pe- trus Populiensis... communis Populiensis nota- rius... Ubertellus Populiensis episcopus, sicut ibi habes col. 651.

C b Ughellus Italiæ sacræ tom. 2, a col. 645 inter episcopos Foropopilienses signat Ausaricum, qui vi- xerit anno 1152; Gregorium 1177; Lantfrandum 1179; Guelphum 1203; Ubertellum anno 1214, quem vixisse ponit usque ad annum 1224. Juxta notas temporis, quo scriptam supra diximus præ- sentem narrationem, unus ex illis videtur hic tacito nomine designari; sed quisnam determinate sit, nos omnino latet.

c A Foro Popilii ad Cæsenam, sex millia pas- suum numerat Cluverius.

d Quemdam a nativitate cæcum ad sepulcrum S. Udalrici, episcopi Augustani, illuminatum habes tomo II Julii, pag. 83; et ibidem pag. 413 sic le- gitur: Anno Christi millesimo octogesimo octavo elevatum est corpus S. Godelevæ apud Gestel- lam., Filia vero Bertulphi, mariti ejus, ex se- cunda uxore, quum esset CÆCA A NATIVITATE, ex aqua, ubi Sancta Dei fuit submersa, oculos la- vans, illuminata est. Fallitur itaque hujus narra- tionis scriptor, quando magno conatu ostendere ni- titur, id miraculi genus ita a Christo esse factum, ut post ipsum a nullo alio Sancto factum sit. Et vero quis neget, pluries id esse factum ab aliis Sanctis post Christum? Qua de re exempla inquirere, super- vacaneum putamus.

e Putamus hic designari Ficoclam, oppidum epi- scopale, vulgo Cerviam, ad millia 14, teste Cluve-

rio, ab Ravenna situm; de cujus episcopis agit U- ghellus citatus, a col. 485.

f Apud Cluverium in Italia antiqua lib. 1, cap. 28, pag. 301 notatur Galigata vicus, qui hodie- que, inquit, vulgo appellatur in Apennini radici- bus Galeata... Haud procul est fons fluvii, qui supra Æmiliam viam et oppidum Faventiam vulgo Ronco, infra vero Bedeso vocatur. Nos superius de isto fluvio. Jacet porro Galeata aliquot mille passibus a Foro Livii inter Meridiem et Oc- cidentem. Suspicio eundem, de quo hic agitur, lo- cum indicari in Chronico civitatis Ravennatis, quod desinit in anno Domini 1346, et habetur in laudato Spicilegio; ubi pag. 579 sic dicitur: Anno Domi- ni MCLXXIX de mense Madii, maximi terræ mo- tus in Romandiola fuerunt: nam monasterium S. Ilarii de Galliata submersum est. Die 1 Maii pag. 159 in Actis S. Aldebrandi, episcopi Foro- Sempronensis, sic dicitur: S. Aldebrandus natus in quodam castro, quod vocatur Sorbetulo de Boybo, seu de Galiata, de Romandiola prope Cæsenam.

CAPUT V.

Refert, auctor, qua occasione ista scri- pserit, ea concludens laudibus urbis Ravennatis et S. Apollinaris.

P ostremo qui scripsit hæc nonnullas in hujus- modi negotio admirationes comprobavit. Nam cum ad partes Balnei a festinasset, ad vi- sitandum scilicet beatæ memoriæ Rolandum b Cardinalem, in extremo tunc laborantem, spe- rans se in crastinum reversurum, nimia tempo- rum asperitate diutius in partibus illis coactus est remorari. Interim accensum est in animo suo desiderium, Classense monasterium visitandi, ut si vera essent, quæ dicebantur, evidentius ibi agnosceret. Nam usque ad id temporis super iis quadam dubitationis nebula tangebatur, ut in hac parte neque calidus, neque frigidus esset. Cum igitur hæc conviatori suo retulisset, invenit eum eodem affectu flagrare, quem invitum puta- verat: Quiescamus, inquit, usque ad sequentem diem, exspectantes beneplacitum Dei. Et hoc no- bis erit signum; ut, si crastina serenitas hodie- nam temporis inclementiam subsequatur, firma spes erit, quod prosperum iter facit nobis Deus salutarium nostrorum.

42 Surgens itaque summo diluculo, cum sere- nitatem vidisset optatam, fidentior factus iter arripuit. Et cum plura in itinere formidarentur obstacula, fluviorum videlicet inundatio, viarum asperitas, occursus hostium: omnia pertransivit illæsus. Cumque pervenisset ad locum; plura, quam audierat, vidit, credidit, et agnovit: sic- uti reginæ Sabæ de sapientia Salomonis legitur accidisse. Hunc igitur abbas et fratres affectuo- sius solito suscipientes, optato dicunt advenisse; quoniam ejus præsentiam adscire cupiebant. Ce- lebrantes itaque capitulum, cœperunt ab eo sci-

licet

Auctor hujus
historiæ ad
visitandum
Cardinalem
profectus,
a
b

perrgit ad
Classense
monaste-
rium

A licet abbas et fratres instanter exigere, ut quæ fuerant facta, stilo dictandi narraret.

non sine singulari Dei providentia; et illa occasione scripsit hæc;

43 Quo audito miratus est valde, ipsos tanta instantia id exposcere, quod ipse statuerat spontanea devotione pro reverentia beati Apollinaris offerre. Quis ergo existimet, sine Dei providentia, sanctique Apollinaris merito factum esse, ut tam subita, tamque improvisa fieret tam diversarum voluntatum concordia, tamque dissimilium chordarum in uno concentu harmonia? Quis, inquam, putet, ut sine dispositione divina tanta fieret prosperitas itineris, serenitas aeris, unanimitas voluntatum? Nam in redeundo amplius, quam in eundo subsecuta est optata commoditas. Fiducialiter igitur ad scribendum de misericordia Dei confusus accessit, non tamen solus, quia venerabilium fratrum, abbatum videlicet et aliorum, qui super hoc negotio ceteris interfuerant, est adjutus meritis, roboratus testimoniis, doctrina instructus. Triduo huic operi deputato, exaravit hæc.

omnia concludens

B

44 Iis ita præmissis, libet erga te, o urbs insignis, aliquantulum rhetoricari, non quasi dubia persuadendo, sed quasi certa persuasibiliter insinuando. Eia igitur age, o Ravenna, urbs metropolis, mater civitatum, domina populorum, sedes regni, proceribus gloriosa, mœnibus incluta, civibus illustris, opibus insignis, situ inexpugnabilis, terra marique fœcunda! Dic, quæso, unde tibi recognoscis hæc omnia? Ista equidem, et alia gloriosa dicta sunt de te, quæ temporaliter prædicantur de te. Sed si attendas ad ea, quæ spiritualia sunt, gloriosiora, et quasi quadam singulari præeminentia inveniuntur in te. Nam in præcedentibus plurimæ urbes tibi vel æquipollent*; in sequentibus vero rara vel nulla æquipollere vel præpollere tibi probatur, scilicet in Sanctorum meritis, in templorum ædificiis, in virtutibus signorum, in electionibus patrum. Quæ nimirum civitas, quæ præter te urbs ab ultima Thule usque ad novissimum sine umbra fluxura sic ne* invenitur?

sic per apostrophem

C

c

45 Apud quam duodecim patres continuis successionibus columbina indagine, non ab homine, neque per hominem, sed per Spiritus sancti revelationem sint electi c? Non Roma, caput mundi, non Byzantium, sedes imperii, non Antiochiæ ecclesia primitiva; tibi, o Ravenna, hoc dedicatum est privilegium; tibi hæc servata est dignitatis prærogativa. O si servasses, o si non repugnantibus meritis a tam felicissimo degenerasses honore! Adhuc tamen tantarum gemmis dignitatum non es omnino privata. Quædam utique tibi remanserunt de tanta felicitate reliquæ, quæ te in præsentiarum faciunt celebrem, et in posterum si recognoveris, beata societate perennem. Sed unde tibi hæc obsecrata* gloriosa aestimas emanasse? De quo fonte tantæ fluentia parvitatibus effluxisse cognoscis? An de qualitate meritorum tuorum? Hoc nemo vel desipiens putat. Vis audire, de quo fonte profluxit? Hæc inventio salutaris, sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron; quod descendit in oram vestimenti ejus, sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

* an obsecro te, vel obsecrata?

ad urbem Ravennam; ejusdem

46 A Christo igitur in Petrum velut in primam barbam; et a Petro in beatum Apollinarem,

tamquam in secundam barbam; ab Apollinari in præfatos patres, quasi ad montem Sion, et sic tandem in oram vestimenti, id est usque ad novissima membra Ecclesiæ irrigatio supernæ benedictionis infusa est. Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, et vitam usque in seculum. Nusquam tamen tanta effusio cœlestis unctionis post primitivam Ecclesiam legitur emanasse, quanta in præfatis patribus effluxisse cognoscitur. O velox magisterium Spiritus sancti! O subita mutatio dexteræ Excelsi! qui ad momentum in ictu oculorum ministravit peritos, roborat infirmos, nobilitat ignobiles, contemptibiles honorat, lanarios exaltat, ut collocaet eos cum principibus, et solium gloriæ teneant, et fiat quod scriptum est: Stulta mundi elegit Deus, ut fortia destruat.

47 Vides ergo, quod hæc beneficia non tam merito, sed de gratia Salvatoris suscepisti a beato Apollinare, discipulo Christi, assecla Petri, fundatore tuæ fidei, diversarum provinciarum doctore, synchrono Apostolorum, discipulorum symmysta. Hic est prædicator veritatis, doctor salutaris, pastor et gubernator tuus, o Ravenna, per quem multa portio* sumpsisti dona tua, quam per principes seculi; qui turribus et muris, rerumque opulentia te illustrasse leguntur. Fertur ab antiquis patribus, qui nec fallere nec falli noverunt d, istum Pastorem de numero Septuaginta fuisse Discipulorum e: et de ipso in Euangelio dictum esse testantur: Est puer unus hic, qui habet quinque panes et duos pisces f. Qui ergo tunc de paucis panibus et modico pisce multa hominum millia satiavit, innumeram multitudinem populorum ex adipe frumenti et medulla tritici, ex piscibus illius fluminis, cujus impetus lætificat civitatem Dei postmodum pia administratione refecit.

uti et S. Apollinaris

E.

* an potius?

d

e

f

48 De hujus ministerio etiam tu, Ravennatum ecclesia, non deficiente, non deficis:

laudibus refertam,

Crescit in ore cibus, ceu virtus crescit edentis. Sic est esca Dei; sic sunt pia dogmata mentis.

Cur ergo pateris tantum Patrem laniari? Cur de præsentia sui corporis commenta recipis falsitatis? Ut quid sacratissimum suæ passionis, et locum habitationis gloriæ suæ sustines ab aliquibus contemni? An ignoras, Classensem domum per divinam revelationem constructam, a sanctis patribus consecratam, beati Apollinaris tam corporali præsentia, quam spirituali custodia decoratam? De cujus foundatione, divina dispositione facta, scio te frequenter audisse. Nam patres tui annuntiaverunt tibi, majores tui dixerunt tibi, quæ si non recolis, reddimus tibi quod accepimus a te.

F

ANNOTATA.

a Balneum, quod proprie dicitur Balneoregium vel Balneum regis, vulgo Bagnarea, urbs est Thuscæ episcopalis in agro Urbeveto, patria S. Bonaventuræ.

b Apud Ciaconium in historia Pontificum et Cardinalium tomo 1, col. 1120 inter Cardinales a

Lucio

EX IMPRESSIS.

Lucio Papa III creatos notatur Rolandus monachus, natione Gallus, diaconus Cardinalis S. Mariæ in Porticu; ubi de illo plura, diciturque ibidem ultimo defunctus die ante Clementis III electionem: ac proin anno 1188, die 5 Januarii: nam ponitur iste Pontifex electus isto anno, die 6 Januarii; atque adeo ætas laudati Rolandi satis convenit huic narrationi, ut per synonymum in eadem notatum, hunc Rolandum intelligi posse putemus.

c *Muratorius Spicilegio historiæ Ravennatis loco citato, pag. 527 præmittit ista*: Advertas velim. vulgo.. creditum, Spiritum sanctum sub visibili columbæ specie priores duodecim episcopos Ravennates indicasse a clero et populo eligendos. Equidem persuasionem hanc iis eripere mihi, inquit, non est animus. Attamen suspicari non desino, an invaluisse potuerit hujusmodi opinio ex pictura aliqua veteri male intellecta. Cum enim episcoporum olim electio ab ejusdem cleri et populi votis penderet, atque in ipsam influere et quidem merito putaretur divini Spiritus secreta motio, ac præsertim quoties in Sanctos viros electio cadebat, pictores illorum episcoporum imaginem efformantes, supra eorum caput Paracletum, sub columbæ specie appingebant, ut sensibile oculis exhiberetur, quod invisibili tantum actione paractum fuerat. Proinde ignarum vulgus subsequentium seculorum accipere facile potuit typum pro historia, et fictionem pictori licitam tamquam rem certam. Et memoratis hujusmodi erroribus sive opinionibus aliis, male suffultis: Liceat, inquit, Ravennatibus traditionem suam mordicus tueri; sed et mihi licuerit dubitationem meam hoc in loco exerere.

d *Quinam sunt isti sancti patres, hoc qui dicant? Deinde fac esse, qui hoc dicant: est sane hyperbolica, seu falsa potius locutio, qua ineptissime adstruit auctor patribus et quidem in materia mere historica et neutiquam fundata, auctoritatem; quæ soli Deo, et hominibus, ipso inspirante, locutis debetur.*

e *Quid de hac re sentiamus, habes supra in Commentario prævio § 1.*

f *Plus hic affirmat auctor ex patribus, ut vult, quam unquam possit suadere vel tamquam probabile vel verosimile. Similis farinæ sunt ea, quæ habentur apud Cornelium a Lapide in cap. 18 Matthæi s. 2. Et advocans Jesus parvulum, Græce παιδίον, puellum; in quæ verba sic scribit: Putatur puellus hic, ait Jansenius, fuisse S. Martialis, qui postea discipulus S. Petri, etc. Sed quia alii S. Martialem constituunt unum ex LXXII Christi discipulis, ideoque jam tunc non puerum, sed natu grandem; non satis certa hæc est traditio. Alii S. Martialem putant fuisse puerum sive juvenem istum, de quo Andreas ait ad Christum: Ecce * puer unus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, et duos pisces. Joannes cap. 6, v. 9. In Commentario prævio S. Ignatii martyris die 1 Februarii § 3 dictum est, quod, dum Christus ultimo prædicationis suæ anno Apostolos de primatu contententes doceret, ostenso parvulo; eum S. Ignatium fuisse, ejus tum etiam brachiis gestatum, Græci posteriores doceant, forte annum ætatis sextum aut septimum agentem. Quæ omnia sunt ejusdem plane furfuris, nullo antiquitatis fundamento subnixæ. Vide etiam Patriarchas Antiochenos ante tom. IV Julii in S. Ignatio.*

* tegc Est

ANALECTORUM PARS III.

Ecclesia Classensis, et corpus Sancti ibidem quiescens, ex eodem Spicilegio, a pag. 545, auctore anonymo: ad Commentarii nostri prævii § 2 et 5.

De ecclesia, a Juliano Argentario, consentiente Justiniano I, exstructa in honorem S. Apollinaris, sermonem habuimus supra in Commentario prævio, § 5. Porro in Spicilegio paullo ante laudato a pag. 545 occurrit narratio auctoris anonymi, hunc titulum præferens: *Ædificatio ecclesiæ Classensis; cui quia intermixtæ sunt fabulæ et parerga, nonnulla dumtaxat inde huc ea de causa transcribimus. Videtur autem scripta eo solo fine, ut possessio corporis Sancti apud Classenses, debuccinaretur; et quidem post direptam famosam controversiam, quæ inter duas religiosas familias ferbuit, id est exeunte seculo circiter XII, et post solennem ejusdem sacri depositi inventionem, de qua superius. Auctor itaque sic inceptat suam narrationem: Cum Justinianus gloriosissimus imperator graves apud Constantinopolim insidias pateretur, fugiens periculum, Ravennam divertit, et apud Julianum præfectum benigne receptus, et diu sustentatus est. Cœpit ergo loca Sanctorum religioso visitare affectu, præsertim ubi B. Apollinarem per martyrii palmam audierat ad cælum migrasse: nam præsentiam sui corporis nondum agnoverat.*

2 Hic itaque cum frequenter oraret, adstitit ei beatus Apollinaris in vultu angelico, amictu venerabili; qui loco sui sacrati corporis ostenso, taliter hunc monuisse perhibetur: Confortare, inquit, et esto fidelis; in proximo restituetur tibi optata felicitas. Quo adimpleto, curæ sit tibi, talem mihi fabricare basilicam, qua divina digne veneretur majestas, et mei corporis membra decenter aptentur. Post paucos itaque dies in solio suo gloriosissime restitutus, Monitoris et Auxiliatoris sui cœpit non immemor apparere. Præcepit itaque præfato Juliano præfecto, ut de reditibus imperii largisque sumptibus templum Deo et B. Apollinari decentissimum fabricaret, etc; cujus ornatum ibidem subjungit. Fabulosum hoc exordium multum deterit totius reliqui contextus auctoritati, notaute hic recte Muratorio, sub Justiniano I quidem exstructum est Classense templum S. Apollinaris a Juliano Argentario circiter annum DXLV, ipso probante Augusto. At Justinianus numquam Ravennam divertit. Neque hæc Justiniano Rhinotmeto aptari possunt. Itaque veritati fabulæ huic intermixtæ.

3 *Notæ quoque non optimæ videntur esse ea, quæ, ut subdit anonymus noster, de gloriosa facie cujusdam iconæ, in medio auratæ tribunæ ipsius ecclesiæ apparentis frequentissime referuntur. Hanc enim, inquit, angelica manu depictam fuisse tam antiquorum professio, quam efficacia signorum, et ipsius incomparabilis forma testatur. Si mihi non creditis, operibus et oculis credite, ipsorumque attestationibus, qui de multis terræ marisque periculis, ad ejus memoriam se fuisse liberatos,*

Auctor suam narrationem incipit fabulose,

apparitionem Sancti obtrudens nullo fundamento nixam:

cujus modi farinæ videtur esse efformatio iconis per angelicam manum.

verbis

A verbis et documentis professi sunt. Perhibent enim, quod quando aurifex tribunam ipsam multis ornamentis auratis, in ipsius tribunæ loco medioximo, ceteris jam depictis faciem Salvatoris venustius formare decreverat. *Sensus hic est imperfectus.* Cum autem ad horam refectionis descendisset, habens in proposito mox post reversionem, ipsam depingere, hanc iconam longe mirabiliorem, quam sua vel aliorum ingenia pingere valuissent, formatam invenit. *Hæc, inquam, videntur notæ esse non optimæ; donec testimonio ad fidem faciendam magis idoneo suffulcian- tur; et non unius atque hujusmodi quidem scriptoris, qui fabulas adoptans, in aliis quoque, etiamsi verum diceret, sua solius relatione fidem facere non mereretur.* Rei veritatem non leviter etiam infir- mat τὸ perhibent, et frequentissime referuntur; quæ popularem traditionem redolent. Neque benefi- cia aut miracula ad hanc iconem facta, rem confi- ciunt. Potuit namque imago ista esse miraculosa; sed tamen non idcirco ex illis probatur miraculosa ejusdem efformatio. Revoca in memoriam quæ supra diximus ad historiam inventionis in annotatis ad cap. 3 littera b, et cum proportionem aliqua huc applica.

Quidam præ-
fracte affir-
mans corpus
S. Apollina-
ris esse in
monasterio
Novo, puni-
tur;

B 4 Anonymus noster in detractores deinde templi S. Apollinaris invectus, Classensis videlicet, cujus contra æmulos patronum agit, ita porro prosequitur: Fuit enim, inquit, in ipso monasterio S. Apollinaris Novi quidam in officio prioratus, qui acriter contendebat, corpus B. Apollinaris ibidem esse reconditum; quam contentionem hujusmodi fine claudebat: Utinam, inquiens, non alibi liceat mihi mori vel sepeliri, nisi ubi corpus illud requiescit! Quid plura? Egressus civitatem pro necessitate sui monasterii, tanta, cum rediret, inclementia temporis est occupatus, ut ad Classis ecclesiam divertere cogeretur. Ibi ergo gravi præventus agritudine, vitam eadem nocte finivit ibidemque sepulturam accepit. *Hæc, siquidem me- lioris sint notæ quam illa superiora, admodum con- fuse referuntur. Ast anonymum nostrum subsequa- mur, ita pergentem:*

quod asser-
vari apud
Classenses,
probatur ex
facto Gual-
terii,

5 Apud Ferrariam quidam fuit, habens sindo- nem tam pretiosam, ut nollet illam humanis usibus applicari. Cum ergo quid inde agendum esset, animo hæsitaret, apparuit ei quidam venerando habitu, dicens: In altari B. Apollinaris illam appone. Mox Ravennam veniens, clericis metro- politanæ sedis ea referebat. Ipsi vero, ut pleris- que moris est, quæ sua sunt, quærere; monebant illum, ut in eodem altari eandem inponeret, quod ad S. Apollinarem pertinere dicebant. Audiens hæc beatæ memoriæ Gualterius archiepi- scopus, qui Classense cœnobium per Camaldulen- sium congregationem reformavit: Vade, inquit, ad ecclesiam Classis, ibique verum B. Apollina- ris altare invenies, ubi sacrum corpus requiescit; et in eodem juxta præceptum Domini tuæ devo- tionis vota persolve.

episcopi Ra-
vennatis.

6 Archiepiscopus iste Ravennas, cujus gesta nar- rare occipit Rubens ab anno 1118, obiisse ponitur apud ipsum Idibus Februarii 1144. Præter ea, quæ in Commentario prævio a num. 51 de introductis ab eo in monasterium Classense Camaldulensibus dicta sunt, videri possunt apud Rubeum ad annum 1138, quæ circa hanc rem recensentur eidem monasterio jura annexa; ad eundem itaque annum 1138 hanc

monachorum transvectionem pertinere, colligitur etiam ex historia Camaldulensi ibidem in Commen- tario prævio a nobis citata; quamquam Muratorius hic ad anonymi nostri textum notet annum 1137; de quo ipse viderit: cum vel ipsum istius anni diem videlicet XII Kalend. Novembr. notet Rubens; qui tamen ex auctore historiæ Camaldulensis apud Fa- brium mox e commentario prævio nostro citatum scribitur XX Octobris, extrita forte in exemplari, quo usus est, unitate, aut per oscitantiam librario- rum ommissa; nisi forte apud Rubeum scribi debeat XIII Kal. Novembris; utut est, tantillum temporis discrimen, errori utpote obnoxium, morari nos non debet.

7 Denique anonymus hic noster totus est in pos- sessione corporis S. Apollinaris vindicanda ecclesiæ Classensi, acriter perstringens oppositos eidem ca- lumniatores, et sic concludens: Plura super iis dicenda fuerant contra calumniatores, imo pro calumniatoribus: non enim persecutores, sed ad bonum zelatores eorum sumus. Sed ideo calamum temperavimus, quia non tam invectivarum, quam inventi jam veri executores sumus. Atque ex his potissimum colligimus, hæc esse scripta eo tempore, quo controversia Classenses inter et Ravennates S. Apollinaris Novi cœnobitas jam dirempta fuerat, atque adeo post annum 1175, quo corpus Sancti apud Classenses repertum fuisse, ex dictis constat: nam quanto dicit auctor, iuveni jam veri execu- tores sumus, aliud nihil indicare voluerit, quam detecta jam per inventionem sacrarum apud Clas- senses exuviarum veritate, pro ea se stare, ac scri- ptis illam defendere.

Ex auctoris
epilogo erui-
tur ejus ætas.

ANALECTORUM PARS IV.

Instrumentum authenticum translationis S. Apollinaris sub Julio PP. II, quo confirmantur et illustrantur ea, quæ dicta sunt in Commentario prævio § 2.

F

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Instrumentum, quod hic producimus, isto titulo prænotatur: Translatio corporis S. Apollina- ris, archiepiscopi et martyris, sub Julio, felicis recordationis Pontifice optimo maximo, facta ab illustrissimo et reverendissimo Cardinale Sothe- rino, tituli sanctorum duodecim Apostolorum, congregationis Camaldulensis protectore. Titu- lum hunc subsequitur præfatiuncula, sive epistola proœmialis de dicta translatione; in qua frater Paulus Orlandinus, abbas S. Michaelis de Mu- riano, reverendo domino Paulo de Laude, abbati Classensi bene merito S. P. D.; qui, sicut habes num. 24, præsens, inquit, fui universorum bajulus et minister.... Deum ipsum in testimonium ad- vocans, etc.

Hujusinstru-
menti

2 Laudati instrumenti apographum transcriptum fuit, prout ad superiorem ejusdem marginem anno-

notitiæ pau-
culæ

EX MS.

tavit noster Papebrochius, ex codice Vaticano, num. 5835, id est, parte I scriptorum Joannis Petri Ferretti Ravennatis, episcopi Lavellinatum; de quo agit Ughellus Italix sacræ tomo 7, a col. 1007: ubi notatur ipsius opera usus Hieronymus Rubeus in condenda Ravennatum historia; laudaturque tamquam sedulus venerandæ antiquitatis pervestigatior; ut qui reliquerit post se plura sui ingenii monumenta, quæ vidisse se testatur idem Ughellus manuscripta in bibliotheca Vaticana, ubi religiose asservari illa asserit.

præmittuntur.

3 Epitaphium ejus legitur apud eundem tomo 9 in appendice, col. 1041, in hæc verba: D. O. M. Joanni Petro Ferretto Rhaven., I. V. D., Lavellinatum episcopo, poetæ laureato, historico celeberrimo, undecumque doctissimo, magnoque scriptori. Exuperantius Ferrettus, nepos ex fratre Julio doctore eximio, equite clarissimo, sua impensa P. C. MDLXXXIX. V. ann. LXXV. Obiit prid. Non. Maii MDLVII. Brevis certe panegyris, et perquam magnifica! Nostrum non est, illi quidquam detrudere. Porro rei, quam hic præ manibus habemus, in capita et numeros more nostro divisimus argumentum. Ac de his quidem lectorem præmonendum putavimus; cetera, quæ supersunt, dabuntur in annotatis. Præmittitur itaque, de qua mox egimus, laudati Pauli Orlandini

B

EPISTOLA PRÆLIMINARIS.

Auctor paulula de Sancti translatione

Etsi in negotiis familiaribus impeditus, de alienis rebus, quæ non sint muneris nostri, parumper cogitare queo; de tua tamen abbatia quandoque recogito, ne qua forsitan oblivione deleatur, quod et paternitas tua et ego pariter vidimus, et manus nostræ tractaverunt de verbo isto. Ea autem est translatio Apollinaris sanctissimi, ac terque quaterque beati; ubi Martyris ipsius hymnos ipse una cum ceteris solenniter decantabas. Ego vero ejus ossa de limo terræ cernuus depiscabar; eo quippe tempore, quo abbatiae Classensi præerat venerabilis pater dominus Andreas Sechinus, vir utique integer vitæ, scelerisque purus; cujus si quidem animus pietissimus indoluerat admodum, quod tam incultus tamque inhonoratus Martyr ille beatissimus permaneret; cui et extruxit mausoleum novum, in quo nunc corpus ejus sacratissimum requiescit.

C

præfatus,

domnum

a

b

c

d

5 Neque illud silentio dignum fore censuerim, quod pro ejusmodi honoris sibi delati præmio, eundem don^a Andream ob istius Classensis abbatiae custodiam sibi per martyrii palmam associavit a sanctissimus Christi martyr Apollinaris; eo tempore quidem, quo Galli ipsi feroces Ravennam paulo post ejusmodi translationem b ante dictam immaniter depopulati sunt c. Quidni et ipse paulo minus lapidatus sui, ubi deinceps magna in populo Ravennæ seditio d coorta est; cum sævit illic animis ignobile vulgus, cauteriatam habens conscientiam, et dicens, me expilasse ac alio detulisse patroni sui sancti Apollinaris ossa. Sed et ipse impedivisti penitus coronam meam, dehortatus illos ab ejusmodi insaniam. At nondum venit hora mea; neque adhuc tali dignabar ho-

nore: quapropter evasi illorum manus in nomine Domini.

D

6 Attamen illud mihi in illa turba impendio magis placuerit, quod colerent eo saltem more indigenæ omnes illic Patronum suum, simul et hunc etiam ipsum pariter attestarentur, quem ego e cœno ad urnam, de limo in marmoream capsam transtulissem. Nunc vero ne translatio hujusmodi oblitteretur, sed et ad posterorum quoque notitiam valeat pervenire; eandem utique animum ad scribendum appuli, quam ipsam transmitto Reverentiæ tuæ, tum lectitandam, tum perficiendam: si quid minus retuleris^e, quod in ea conscribendum videretur; poteris enim ipse reminisci, quod mihi excidisset forsitan e memoria, dignum profecto quod annotaretur; id ipsum autem lectitando animadverte. Lege itaque patienter, et divi Apollinaris translationem vide reponendam aliis præ tua charitate; ut filii enim qui nascentur et exsurgent, enarrabunt ea posteris, et nati natorum, et qui nascentur ab illis: quod utique fit commodum maximum ex ipsa lectione.

quam a se factam testatur, scripto mandat, ne memoria excidat.

retulerim

E

ANNOTATA.

a Rem habes ex Rubeo in Commentario prævio num. 52.

b Facta est illa translatio die 2 Aprilis anno 1511, sicut diximus in Commentario prævio, et notatur infra cap. 2.

c Jam paulo ante litteram a annum notavimus, etc.

d Suspicio hic indicari seditionem, ad annum 1512 a Rubeo relatum, ad quam retundendam vigintiquatorviratus delectus fuit.

CAPUT I.

S. Apollinaris præ aliis Sanctis a Deo honoratus, Camaldulensium annis transfertur.

F

In memoria æterna erit justus, ab auditione mala non timebit. De viro Sancto id asserit fidelis Cantor; et de heroe quopiam, qualis nimirum exstitit beatissimus Christi servus et martyr Apollinaris; quem Deus elegit ante constitutionem mundi in præscientia fixa et in memoria æterna. Is autem usque adeo in Christi Ecclesia firmus regioque munimine septus, justitiam in omni tempore custodivit: Deum utique summa pietate colens, et proximum omnem in perpetua charitate complectens; seminavit namque bonum semen in agro Domini; calciatus pedes in præparatione Euangelii pacis; et super femur suum accinctus spiritali gladio, quod est verbum Dei, in omni patientia et doctrina. Promiserat autem sequacibus suis quondam auctor noster Jesus antidorum et retributionem centuplam ad ea, quæ pro ipsius nomine discrimina pertulissent discipuli ejus; idque non inter Cœlicos dumtaxat,

Inter Sanctos

sed

A
a Deo hono-
ratos

sed et passim, ubi degunt terrigenæ, et filii hominum in unum, dives et pauper.

8 Hinc namque mortales ipsi percipiunt, quoquo modo invisibilem Beatorum gloriam, per ea, quæ ab ipsis geruntur in mundo; acsi ex fructu arborem et causam deprehendant ex actu. Quamdiu namque in hac vita sumus, per fidem ambulamus, et non per speciem, umbram habentes futurorum bonorum in speculo et ænigmate, donec ad illam supernorum civium pervenire mereamur patriam; unde huc adducti sumus. Sunt autem creaturæ omnes acsi divinæ bonitatis exemplar: unde nobis effulgeat Sol justitiæ, qui suæ virtutis radios usquequaque diffundit ad illustrandum orbem præ sua majestate. Ea autem præpollet admodum in electis suis; nam mirabilis Deus in Sanctis suis, magnificus in sanctitate: proindeque laudabilis et gloriosus in secula.

potissimum
emicat S. A-
pollinaris:

9 Inter ipsos autem Dei Sanctos et electos omnes velut lucifer inter astra, et sicut inter ignes luna minores, effulget prædictus hic noster, et beatissimus Dei martyr Apollinaris: unus siquidem atque is non exiguus, ut quidam autumant a, de Septuaginta duobus Christi discipulis: quos ipse misit binos ante faciem suam in omnem civitatem et locum, quo erat ipse venturus. Hunc vero insignem pietate Virum tot adire labores perpulit in Deum illa, quæ valida est ut mors dilectio: ut per multas et varias tribulationes, postque plurima rerum discrimina intraret in regnum cœlorum: et is enim post Christi ascensionem ad Patrem divino prorsus flamine illustratus est, una cum ceteris, quando factus est de cœlo repente sonus tamquam advenientis Spiritus vehementis, et replevit totam domum, ubi erant sedentes b. Subinde autem adhæsit hic summo Apostolorum capiti Petro, idque usque adeo, quod ab ejus latere numquam discederet; et ipsum utique per tela et per hostes, et per inhospita saxa sequutus, Romam usque, ubi collegæ illi Petrus, et Paulus, spiritualis utique duo fulmina belli, et clarissima mundi lumina, Nerone dictante, una die pariter Romæ necati sunt.

qui Raven-
nam a S. Pe-
tro missus,
ac martyrio
functus, ac
ibi prope se-
pultus hono-
rifice, at po-
stea incultus
jacuit:

10 Pridem vero ab eodem Apostolo Christi Petro, dimissus beatissimus hic noster Apollinaris, Ravennam accessit, Flaminie urbem tum antiquissimam tum clarissimam: ubi post plurimas virtutes editas, post miracula pene infinita, pro fide Christi martyrio coronatus est, sub Vespasiano augusto; sepultus autem extra muros Classensis urbis in arca marmorea a discipulis suis. Eodem vero sub terram missa est propter paganos insectantes illum, sic ejus gloriam extinguere cupientes. Subinde vero in eum subvectus est locus ubi nunc exstat amplissimum templum Classensis abbatiæ, milliario tertio a civitate Ravennæ. Illicque multis requievit annis incultus usque adeo et inhonoratus; judicio nempe Dei, quod occultum quidem dicitur, injustum vero numquam: judicia namque Dei sunt, quasi abyssus multa; vera tamen et justificata in semetipsa.

donec tan-
dem Camal-
dulensium
amissu,

11 Cum vero tandem placuit Altissimo, qui est militum suorum sors et corona, præmium; ut quod occultum erat, in aprium ageretur, eo desuper annuente, consilium fuit prælatorum quorundam monachorumve complurium venera-

bilis congregationis sancti Michaelis de Murano c, nostri Camaldulensis Ordinis: cujus est abbatia prædicta, non ignobile membrum, ut excoletur aliquantisper corpus ipsum, quod tegebatur in specu subterraneo quodam, aqua limoque repleto, et sub altari majori abbatiæ Classensis, et in loco decentiori poneretur, eductum e prænotato cœno. Quapropter extruxerat Classensis abbas, qui tunc erat, domnus Andreas Sechinus Bergomensis, venerabilis pater, sarcophagum quoddam novum, arcamve marmoream, qua corpus ipsum clauderetur, ibidem aliquanto tum altius subter altare majus Classensis templi. His igitur sic pensitatis atque conclusis ut fierent, forte quidem tunc temporis erat Ravennæ Romana Curia una cum sanctissimo ac beatissimo Pontifice Julio, divina providentia Papa II.

12 Sic itaque et illic interfuit opportune admodum reverendissimus dominus basilicæ duodecim Apostolorum presbyter Cardinalis, alio nomine dictus dominus Franciscus Soderinus d de Florentia, Cardinalis Ulterranus e: qui cum esset in Curia Romana protector nostri Camaldulensis Ordinis, et congregationis ejusdem; eidemque humiliter supplicaverunt prædicti reverendi patres, quoad reverendissima dominatio ejus a summo Pontifice exoraret, fieri translationem corporis venerandi, quam eandem ipsemet reverendissimus manibus ageret propriis ad honorem Dei et Martyris beatissimi.

13 Annuit hujusmodi postulationi beatissimus Pontifex, idque magna cum hilaritate: tum quia semper expetiit Beatitudo sua, ut res Ecclesiæ Catholicæ excoherentur, in quibus hæ possunt dignissime recenseri; tum quoniam pastor idem paucis ante diebus una cum reverendissimis duodecim Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus ad ipsam se contulerat abbatiam, ubi et plurimum ac diutissime contemplatus ipsum famosissimum Classis templum, antiquum quidem et omni veneratione dignissimum, applicavit animum suum Classensi cœnobio. Quapropter quam libentissime concessit reverendissimo Cardinali jam dicto, qui translationem ageret ejusmodi corporis beatissimi.

EX MS.
c

Sedisque A-
postolicæ in
dulto

d

e

E

in decentio-
rem locum
translatus
est.

ANNOTATA.

F

a Recte, ut quidam antumant; vide *Commentarium prævium* num. 7.

b Adventui Spiritus sancti in die Pentecostes non interfuisse S. Apollinarem, persuadent ea, quæ in *Commentario prævio*, num. 7 diximus; nec scimus, nullum hactenus auctorem vel somniasse, quod hic videtur asserere noster scriptor.

c Per hanc congregationem intelligo cœnobium S. Michaelis, quod Leander Albertus in *Descriptione Italix sub finem* (ubi agit de insulis circum Venetias eademque occasione de quibusdam monasteriis) ponit in septemtrionali urbis latere. Ex iis, quæ habentur in editione ipsius Italica, deducitur posse scribi Muranum ac Murianum. Nihil porro de illa abbatia invenio apud Augustinum Lubin in *abbatiarum Italix Notitia*: cujus nomen notatum lego apud Guidonem Grandum in *Dissertationibus Camaldulensibus* dissertatione 1, cap. 3; et dissertatione 3, cap. 4.

d Vir

EX MS.

d *Vir fuit singularibus eruditionis dotibus spectatissimus; cujus gesta habentur apud Alphonsum Ciaconium in Vitis Pontificum, anno 1677 Romæ editis, tom. 3. a col. 203.*

e *Id est Volaterranus. Certe a Sixto PP. IV Volaterranus episcopus renuntiatus, ecclesiam illam adeo dilexisse scribitur apud Ciaconium loco mox citato, ut Cardinalis deinde creatus, etsi alias obtinuerit ecclesias, Volaterranus tamen Cardinalis nuncupari semper voluerit.*

CAPUT II.

Translationis hujus historia exponitur.

Describuntur adjuncta temporis,

B

Prima igitur die mensis Aprilis prænominatus reverendissimus dominus Franciscus Cardinalis Ulterranus, obtenta licentia ut supra, translationis agendæ, significavit reverendo domino Andreæ Sechino, abbati Classensi, se velle indultum ejusmodi Apostolicum exsequi postridie, quæ erat secunda dies mensis ejusdem anno prædicto millesimo quingentesimo undecimo, idque tam propere: quoniam ipse migrare decreverat Bononiam versus die tertia. Et idcirco quasi clanculo facta est ipsa translatio et repente, id eoque non valuit abbas ipse hoc civibus Ravennæ, aut saltem primariis referre; ut moris est in ejusmodi gestis.

ac personarum,

a

15 Secunda itaque die prædicti mensis, sanctissimi domini nostri, domini Julii, divina providentia Papæ secundi, pontificatus sui anno octavo a, prænominatus reverendissimus Cardinalis Ulterranus ex inelyta civitate Ravennæ se contulit ad prædictum famosissimum Classis templum una cum omnibus, qui secum erant de familia sua in civitate. Illic autem assistente eodem Reverendissimo, de sancto Apollinare martyre Missa est solenniter decantata a vicario b congregationis, qui illic aderat, minister in cunctis. Subinde vero Reverendissimus ipse pluviali sericeo indutus, nec non et vicarius ipse, planeta sacerdotali deposita, induit pluvialem; sicque omnes processionaliter incessere prælati scilicet atque monachi, et familiares ipsius Reverendissimi, et Ravennates quidam cum luminaribus et thure (ut moris est) universi pariter concinentes hymnum, qui incipit, Veni creator Spiritus; donec ad locum, ubi jacebat sanctissimum corpus, perventum est.

*nec non mo-
di,*

c

16 In loco autem, ubi latebant sacræ reliquiæ, subterraneo quippe ac valde humido, magna cum reverentia consedit colendissimus ipse, qui et vicario antedicto perbenigne dixit, ut quæ in aqua erant ossa beatissimi Martyris, colligeret, sibi exhiberet eadem, in capsam ibidem appositam reponenda. Hac ergo de causa jussa capessens vicarius, ipse, pluviali deposito, et podere c albo dumtaxat et rubea stola præcinctus, accessit ad foveam aquosam cœnosamve; seque devote inclinans, ossa ipsa educebat sigillatim ex eo limo, qui erat in fovea, eademque sistebat in manu Cardinalis; sicque illa pariter ambo in capsam lariceam d illic præparatam de-

ponebant. Stabant autem ad latera vicarii diaconus et subdiaconus vestiti solenniter cum luminaribus et incenso; et hi vicarium ipsum, ut poterant, adjuvabant.

D

17 Ipse enim vicarius super asserem ligneum altero innixus pede, in aquis ferme pendulo, altero se sustinebat in petra. Cum vero se inclina- ret ad ossa capienda, ne laberetur in cœnum, capite quidem et humeris ac læva annitebatur superiori muro, quem ipse subibat, cum ad ossa extrahenda se illuc dimisisset. Aqua autem illic jugiter scatebat. Quapropter astabant ministri duo, qui cucumis e et lagenis ipsam asportabant, ut illic ossa cuncta per aquam dispersa trahi potuissent, quæ eadem ut a vicario sumebantur, sic exhibebantur pariter Reverendissimo; subinde vero in capsam mittebantur.

*quibus sacræ
hæ exuvia,*

e

18 Ossa autem istæc inordinata admodum atque incomposita habebantur, in luto cœnoque dispersa, et aquis obruta, atque summersa: quatenus piscari propemodum ossa illa vicarius videretur in gurgustio f. Ossa autem ipsa reperta suut super alabastri lapide sita, limoque tali operta, ut cinis ferme madidus esset: quod aqua illa nec inficeret, nec fœteret cœni instar, sed ablueret magis, perinde acsi lixivium esset: alabastrum vero ipsum velut tabula erat longitudine pedum quatuor, latitudine pedis altitudine, duorum digitorum; quod ipsum ubi e cloaca illa eduximus, et aqua eadem continue insurgente abluimus, pulcherrimum apparuit atque perspicuum, ut transpareret hinc inde oppositum lumen, acsi vitreum foret. Inventa est insuper illic et pars alabastri quædam minuscula, veluti appendicium quoddam ad præmissum, pedis unius et semis. Nam pars illa antedicta grandior, non fuerat forsitan longa satis ad ossa retinenda.

*ex loco ne-
glectissimo;*

E

19 Super ossa autem ipsa et limum aquamque labentem erat catenula quædam in amygdalarum speciem fabrefacta; ænea siquidem et aurata ad sacri corporis ornametum pariter et tutelam. Hæc vero fracta erat in partes plurimas, et tota pene dispersa per aquam: quam tandem vicarius ipse expiscans eduxit, misitque in prædictam capsam una cum alabastro illo et ossibus conservandam. Sed et super hanc ipsam erat craticula ferrea, laminis latioribus acta, quæ quoniam recens videbatur, neglecta est, minimeque in capsam cum aliis sacratissimis reliquiis posita, sed appensa ad murum capellæ majoris post dies aliquot, ubi et existit usque in præsentem diem. Ut vero meminimus pridem, aqua illa cœnumque cloaceum, quæ illic ossibus admixta erant, nequaquam inficiebant fœdebantque aut fœtebant (utpote * limus efficit, alibi qui videtur) quin imo purgare ea videbantur lixivii more: aqua nempe ipsa subalbida erat, terra autem quasi cinis madidus.

e quo

F

20 Nullus propterea ibi fœtor, qualis utique in locis cœnosis esse solet sub terra: omnia vero illic ita se habebant, ut Reverendissimus ipse una cum ceteris sibi assistentibus, nonnullisque cantantibus hymnos et psalmos, labore, tœdio, fastidioque nullo frangerentur quasi per tres horas et sesqui; quin jucunditate, lætitia gaudioque magno affici ibidem viderentur. Ceterum Reverendissimum ipsum suppudebat pigebatque,

* sicut

*extractæ
sunt,*

A gebatque, quod tamdiu remansisset incultum corpus Martyris beatissimi. Præcepit autem iterum atque iterum, ut vicarius ipse diligenter et studiose perquireret, ne quid ossiculorum remaneret in cœno: hic vero qua valuit diligentia perquisivit, ac manu propria persæpe revolvit limum sub aqua sursumve; quotquot autem reperit ossium frustula, tot eidem Colendissimo præbuit, et, eo jubente, ea in capsam collocavit.

et summa
cum diligen-
tia collecta,
et elevata,

21 Cum vero pervestigasset diutius, et terque quaterque cœnum illud hac de causa manu sat-agentē revolvisset, nullumque os amplius inveniret, jubente eodem Reverendissimo vicarius ipse unaque diaconus et subdiaconus antedicti, sustulerunt ipsam reliquiarum capsam, et in lucem de specu prodeuntes, extulere beatissimum corpus, omnibus processionaliter redeuntibus, simulque canentibus Te Deum laudamus. Sicque cuncti pariter pervenerunt ad altare majus, super quod capsam ipsam honorifice posuerunt. Post hæc autem incensata capsam, dictaque interim oratione dominica, Reverendissimus ipse, ut supra, pluviali indutus, accessit ad divi Apollinaris corpus, ibique Sancti ipsius orationem cecinit, commutans nihilominus nomen festivitatis in translationem.

concessis in-
dulgentiis,
et re, quæ
erat acta,
conscribi
jussa.

22 Data vero cunctis benedictione (ut moris est) a pontifice, vicario præcepit Cardinalis ipse, ut suo nomine universis et singulis indicaret atque indiceret, ut quotannis translationis hujusmodi memoria celebretur hac eadem die secunda mensis Aprilis cum hoc spirituali stipendio, ut centum dierum indulgentia haberetur ab universis et singulis, qui ipsum famosissimum Classis templum hac ipsa die III, hujus translationis memoriam visitarent. Sic itaque et vicarius ipse exposuit alta voce publice coram omnibus de mandato hanc ipsam Cardinalis reverendissimi voluntatem. Postea vero præcepit Colendissimus idem vicario antedicto, qui acta hæc omnia sigillatim distincteque conscriberet, eademque in formam publicam et authenticam ageret ad perpetuam rei memoriam, et ad posteros instruendos: quod ipsum vicarius prædictus excepit acturus ex obedientia.

Restauran-
tur antiquæ
laminæ, qui-
bus additur
nova de hac
translatione.

23 Quia vero in laminis quibusdam antiquissimis nonnulla continebantur de Sancto isto, prout patet in ipsis, quæ inter reliquias habentur in abbacia Classensi; ideo jussit Reverendissimus ipse, ut illarum trium laminarum verba rursus celarentur, addita et quarta lamina, in qua de hac ipsa hodierna translatione tractatur: sicque una claudantur omnes in loculo marmoreo, ubi corpus sanctissimum in capsam lariceam conclusum est. Quæ quidem omnia vicarius ipse promisit, se esse facturum.

Hujus in-
strumenti fi-
des juramen-
to firmata.

24 Et propterea vicarius antedictus, qui sum ego frater Paulus Orlandinus de Florentia, in actis superioribus sæpe citatus, quoniam præsens sui, universorum bajulus et minister, ut præscripsimus; has pateutes litteras feci fieri, jurans utique in auiam meam, Deumque ipsum in testimonium advocans, quod suprascripta omnia vera sunt, et, ut scribuntur, gesta fuerunt, in verbo veritatis. In quorum omnium et singulorum fidem has patentes litteras fieri fecimus; et divi Michaelis sigillo roboravimus. Has au-

tem dedimus die decimo mensis Septembris anno Domini millesimo quingentesimo decimo sexto in monasterio sancti Michaelis de Murano; ubi nunc abbatem ago, licet indignus, ex obedientia tamen generalis capituli nostri, ut placuit patribus diffinitoribus de anno præsentis.

ANOTATA.

a Sedit anno 1503 a die 31 Octobris usque ad 21 Februarii 1513.

b Nomen suum, etc. exprimit paulo post, num. 24; quod et nos supra.

c Est alba, indumentum sacrum, a Græco ποδή-
φης, quia ad pedes usque protenditur. Vide Hiero-
lexicum a Dominico et Carolo Macris editum.

d Lariceus derivatum a larix, quæ est arboris genus, cognatum abieti et pino, etc. Vide Plinii Historiam naturalem lib. 16, cap. 20; quæ, sicut ibidem habet, nec ardet, nec carbonem facit, nec alio modo ignis vi consumitur, quam lapides. Ad hæc, nullam quantumvis longa senecta cariem sentire dicitur: nam teste Plinio ibidem cap. 18: Larix.. materies præstantior longe, incorrupta vis humori contumax. Cito hic Plinium, elegantissimis ac nitidissimis typis editum Venetiis, et in pergameno quidem, anno 1469; de cujus editionis laudibus uti et illius, qui librum nobis donavit, diximus in præfatione ad Usuardum a paucis annis illustratum, pag. XLII. Porro arbor ista abundat circa Padi ripas (sicut est apud Ambrosium Calepinum in Dictionario octolingui, anno 1647 Lugduni edito, ad vocem larix) et maris Adriatici littora; vix alibi nota.

e Cucuma quid sit, habes in hoc tomo supra in annotatis pag. 252 littera f.

f Vox illa Latinis usitata et sumpta pro parva casa, hic transfertur metaphorice, ut significet parvam casam seu receptaculum piscium. Consule Cangium.

CAPUT III.

F

Tribus laminis ad Sancti corpus jam pridem consepultis additur quarta de præsentis translatione. Peroratio ad faciendam fidem.

Nota. Verba trium laminarum argentearum subscriptarum, quæ fuerunt a Christianis consepultæ in testimonium Martyris beatissimi, hæc sunt a. Prima lamina: « Ortus ab Antiochia beatus Apollinaris, a summo Apostolorum Principe missus est Ravennam prædicare baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum; ibique per eum Dominus virtutes multas operatus est: uam cæcos illuminavit, paralyticos curavit, mutos loqui fecit, dæmones fugavit, mortuos suscitavit, leprosos mundavit; simulacra et idolorum templa dissolvit. »

Laminæ antea ad Sancti corpus consepultæ: quarum prima.

a

EX MS.
secundæ

26 Secunda lamina : " Hic fustibus cæsus est
" diutius; super prunas stetit nudis pedibus;
" eculeo appensus denuo verberatus; super pla-
" gas aquam suscepit fervidam : cum gravi pon-
" dere ferri in exilio relegatus, ore saxo con-
" tuso. Defunctus est sub Vespasiano augusto,
" decimo Kalendas Augusti, regnante Domino
" nostro Jesu Christo cum Patre et Spiritu san-
" cto in secula seculorum. Amen. "

ac tertiæ ver-
ba proferuntur;

27 Tertia lamina : " Hic requiescit sanctissi-
" mum corpus beatissimi Apollinaris, sacerdotis
" et martyris Christi : quod vero hic deest, in
" hac eadem ecclesia ob maximam cautelam re-
" conditum est. " Has autem laminas, ut dixi-
" mus, cum corpore sacratissimo conditas, invenit
" olim ad ossa beatissimi Apollinaris Ildebrandus,
" reverendissimus sanctæ Romanæ Ecclesiæ pres-
" byter Cardinalis et legatus Apostolicæ Sedis; qui
" accessit quondam ad prædictum famosissimum
" Classis templum, inquisiturus an illic haberetur
" corpus hujus sanctissimi Martyris : quo quidem
" ibidem reperto una cum laminis istis in ecclesia
" antedicta Apostolica auctoritate edixit et publi-
" cavit, quod in hoc eodem templo corpus istud
" sanctissimum esset; silentiumque indixit omni-
" bus aliter sentientibus.

B

uti et quar-
tæ, quæ occa-
sione hujus
translationis
prioribus tri-
bus adjecta
fuit.

28 Pro hac autem translatione nunc nuper-
" rime, ut superius scribitur, celebrata, additur
" quarta lamina, cujus siquidem verba sunt hæc :
" Reverendissimus dominus Franciscus Sotheri-
" nus de Florentia, basilicæ duodecim Apostolo-
" rum presbyter Cardinalis, accepta auctoritate
" ab Apostolica Sede, accessit ad hoc Classense
" cœnobium; et sanctissimi Apollinaris ossa per-
" multa hinc a subterraneo specu ac ex aqua li-
" moque eduxit ad sublime in capsam ligneam,
" quam eandem in arcam hanc marmoream re-
" condi mandavit : præcipiens ut translatio hæc
" quotannis celebraretur a posteris; sub stipen-
" dio dierum centum de indulgentia. " Actum
" anno Domini millesimo quingentesimo undecimo,
" Aprilis die secundo.

Conclusio a
fide instrum-
menti.

C

29 PERORATIO. Hæc vero omnia complevi et
" manu infrascripti cancellarii nostri transcribi
" feci in verbo veritatis Ego idem frater Paulus
" Orlandinus de Florentia; qui tunc temporis vi-
" carium congregationis agebam, nunc vero abba-
" tem sancti Michaelis de Murano de Venetiis,
" Camaldulensis Ordinis, Torcellanæ diœcesis, de
" anno Domini millesimo quingentesimo decimo
" sexto, die decima mensis Septembris.... Et ego
" domnus Joannes Franciscus de Balneo reveren-
" dissimi domini Petri Delphini generalis Camal-
" dulensium cubicularius, et reverendi domini Pauli
" Orlandini abbatis ad hoc cancellarius de man-
" dato, etc.

ANNOTATA.

a De tribus hisce laminis obiter egimus in Com-
mentario prævio, num. 21 : quæ et videri possunt
apud Fabrum sæpissime jam citatum : discrimen
vero, prout verba ibi referuntur, cum hoc textu col-
lata, adeo exigua est, ut observari non mereatur.
Conferri etiam hic potest cum eo, quem paullo ante
dedimus in historia inventionis.

ANALECTORUM PARS V.

*Sintne S. Apollinaris hodierni exuvie
sacræ ad quædam loca Germanicæ ac
Belgii translate?*

DISSERTATIO PRÆVIA.

§ I. Notitia istarum translationum, ac
nostrum de iis iudicium.

Volunt Remagenses, territorii Coloniensis incolæ,
corpus S. Apollinaris, episcopi Ravennatis,
ad se Ravenna delatum fuisse eo modo, qui in dan-
dis paulo post documentis exponitur. Verum ex iis,
quæ diximus in Commentario prævio, § 2, 3 et 4,
possessionem hujus sacri depositi stare penes Clas-
senses, adeo solidis testimoniis evincitur, ut non vi-
deam, quid vel in speciem contra afferri queat,
quod illam infirmet, nedum evertat. Consulat ea
lector, et, seposito partium studio, mature expen-
dat; fallor, si quidquam amplius desiderare possit,
ut prudenter et secure, fideque historice probabilis-
sima pro Classensibus pronuntiet. Interim ne quid-
quam in præsentī argumento præteritum aut dissi-
mulatum videatur, juvat proponere, quo Remagen-
ses fundamento nitantur.

Plures trans-
lationes S.
Apollinari
hodierno ad-
scriptæ,

E

2 Eorum patronum agit noster Hermanuus
Crombach historiæ Trium Regum Magorum tomo
3, lib. 2, capite 40, solis potissimum testimoniis
nixus, quæ ex narratione Theodorici Pauli, infra
subjungenda, transcribit. Quidquid itaque transla-
tionem Remagensem spectat, unice fundatur in au-
toritate prædicti Theodorici. Idem statue de Dus-
seldorpiensi, Sibergensi ac Gorcomiensi : quarum
omnium narrationem ipse contexit. Habemus illam
manu transcriptam ex editione Coloniensi Petri
Quentelii, anno 1526 impressa : ex quo apographo
dabuntur ea, quæ per decursum ex isto auctore pro-
ducemus. In prologo itaque suo ita ille loquitur :
Quæ quidem ego Theodoricus Pauli, presbyter
minimus, et licet indignus, vicedecanus tamen
ecclesiæ SS. Martini et Vincentii in... oppido de
Gorinchen (Gorcomiensi) Trajectensis diœcesis,
in quibusdam libris, munimine sigilli venerabilis
patris et domini, domini Joannis de Arckel, epi-
scopi Trajectensium postea Leodiensium eccle-
siarum roborata, legendo reperi.

sed debili au-
toritate ni-
tax

F

3 Atque hæc spectant ad translationem brachii
S. Apollinaris ad Gorcomienses. De aliis vero scri-
bens, quæ corporaliter visitando reliquias ipsius
in Remagen et in Sibergh, Colonia, et in Dus-
seldorp legi, inquit, et a venerabilibus personis
fide dignis audiui, et in veritate comperi. Sed
quo auctore, quo tempore, qua fide erant illa scri-
pta, quæ legit? Novane, an antiqua; genuina an
spuria? An agebant de solis miraculis, per has reli-
quias patratis, an de modo etiam ac serie, qua
illæ, ut volunt, translate sint? Plusculum certe
auctoritatis opus erat, ut lectori non nimum cre-
dulo

A dulo credibile fieret hoc factum, quo non parva aliqua corporis pars, sed vel totum corpus, vel pars saltem ejusdem maxima Ravenna Mediolanum, et inde ad Remagenses ac Sibergenses avecta esse asseritur, contra tam antiquam ac variis successive seculis probe stabilitam Classensium possessionem.

Miracula tamen subsistere possunt, etiam si per reliquias Sancti alterius patrata sint.

4 Si vero ea, quæ legisse se, et a venerabilibus personis, fide dignis audivisse, et in veritate comperisse Theodoricus affirmat, intelligenda sint de miraculis; neutiquam ipsi in eo refragabimur: nam facile admiserimus, sacra ista pignora vere esse vel alicujus Sancti synonymi, vel anonymi e cryptis sacris extracti, cui illud nomen deinde impositum fuerit: qua in re sæpe agunt partes suas affectatio Sancti præ reliquis celebrioris et antiquioris. Videri interim possunt ea, quæ jam pridem dicta sunt circa corpus S. Bobonis ad diem xxii Maii, pag. 189; ubi de præsentī etiam controversia agitur. Ac ne longius abeamus, consulesis Commentarium prævium S. Margaretæ virginis et martyris xx hujus, § 3, et appendicem post Acta; item ad diem Commentarium prævium ad Acta S. Christinæ virginis et martyris die xxiv hujus, § 3, uti et translationes, quæ post illa dantur.

Falsitatis arguitur fundamentum istarum translationum tam ex silentio atiorum,

5 Deinde edisserant nobis, qui hanc translationis narrationem tamquam veram et sinceram credi volunt, quisnam auctor idoneus tradat, S. Eustorgium, archiepiscopum Mediolanensem.. transtulisse.. a Ravenna maximam partem corporis S. Apollinaris, primi illius loci archiepiscopi et in ecclesia Ambrosiana.. collocasse, prout Theodoricus narrat. Ego certe, in rebus ad Sancti nostri translationes attinentibus non segniter occupatus, nullum hactenus offendi, cui illud affirmare in mentem venit. Quod si locus ille, quo primo transvectum, et unde ad Remagenses avectum fertur istud corpus, nullo modo suaderi queat; sequitur, ut fundamentum totum vacillet istius translationis, neque dici commode possit, unde et a quo eadem peracta fuerit. Adde, quod tota ista historia aliis laboret incommodis, uti planum fiet ex annotatis. Nec vero multum ejusdem fidem commendat exigua auctoritas Theodorici, qui rem gestam litteris prodidit.

quam ex characterē auctoris, qui eas tradit.

C

6 Brevissime de eo meminerunt Valerius Andreas in sua Bibliotheca Belgica, et Vossius in historicis Latinis. Floruit autem medio circiter seculo xv. Ad Vitam S. Barbaræ virginis et martyris apud Surium die iv Decembris ponitur miraculum, ab isto auctore, qui interfuerit præsens, conscriptum; quod miraculum contigisse ibidem scribitur anno Christi 1448. Serramus duo ejus volumina Mss. Chronici universalis, in quibus mole vastissimam, rerumque varietate locupletissimam farraginem coarceperat: nude colligitur vir fuisse magni laboris, multæ lectionis, ac scientiæ, ad varia hominum, locorum, argumentorumque gesta diffusæ atque extensæ: at sive nimium fuerit simplex ac credulus, sive nimium avidus, quam caute circumspectus rerum, quas collegit, coarceperat; cerne sine sufficienti indagatione ac delectu non pauca adoptavit, majorem utique laudem meriturus, si non tam de vasta plurimum rerum mole, quam de contracta pauciorum accuratatione laborasset. Id exemplis confirmare super sedemus. Historia certe præsentis translationis crisi non modica indiget, ubi auctor gesta recenset tot seculis a sua ætate distantia. Aliud statue de

rebus, quibus vel tempore vicinior fuit, vel quas vidisse se asserit, vel præsentem se iis interfuisse testatur, (cujusmodi infra non paucæ occurrunt) plenam ibi fidem meritis.

7 Sunt tamen in translatione brachii S. Apollinaris ad Gorcomienses, tametsi uno tantum seculo ab auctoris nostri ætate distante, nonnulla, quæ sine alio teste vix nobis persuaderi possint; ut puta quæ refert de apparitione Sancti, quæ Joanni de Arckel, episcopo Trajectensi, in Italia degenti, contigerit, ut videre est inferius num. 28. Adde quod non exprimat, an brachium integrum, an magna pars, an frustulum dumtaxat ad Gorcomienses pervenerit. Si velit brachium integrum, aut maximam ejusdem partem; non continuo nobis suadetur, illud esse hodierni S. Apollinaris, sed vel alterius synonymi, vel aliunde extracti, et sub isto nomine assumpti, ob ea quæ loco supra designato de corpore Sancti, ejusque partibus integrantibus, ac brachiis potissimum disputata sunt, et porro dicentur paullo post de translatione Mediolanensi, quæ merum est figmentum. Quidquid infra num. 21 Fortanarius, brachii istius donator, sub caractere sui sigilli eas tales veras esse reliquias cunctis roborasse et affirmasse dicatur.

AUCTORE
J. P.

Verosimilior est translatio Gorcomiensis, suis tamen non carens difficultatibus.

§ II. Alia circa hasce translationes expediuntur.

Atque hæc quidem circa venerandas hodierni, ut volunt, Ravennatis Præsulis exuvias consideranda proponimus, solo veritatis, non partium studio ducti. Responsio ad difficultates, quas ex Rubeo sibi objicit Crombachius loco citato, pag. 665, peti potest ex Commentarii nostri prævi §§ 2 ac 3. Objicit sibi insuper Mediolanenses, qui negaturi sint, veteres annales translationis Ravenna Mediolanum S. Apollinaris meminisse. At non satis apposite sic respondet: Quia constat, nihil istarum reliquiarum ibi superesse, posteriores id neglexisse videri. Paucula, quæ superaddit, adeo debilia sunt, ut referre illa, operæ pretium non sit. Postquam vero frequentissimum populi concursus ad S. Apollinarem subjunxisset ex Theodorico: Nostro vero, inquit, tempore octo, duodecim, quandoque sexdecim hominum millia confluunt; nec adnotari præ multitudine prodigia possunt.

Difficultates sibi objicit Crombachius, non solvit.

9 Sed in eo nulla est difficultas. De magna parte corporis e monte S. Martini, nunc S. Apollinaris, apud Remagenses tempore Wilhelmi Juliacen-sium ducis ad ecclesiam collegiatam Dusseldorpiensem translata, ut putatur, anno 1383, videri potest idem Crombachius pag. 665. De tibia una Roman ad collegium Germanicum a Dusseldorpiensibus missa, scribit ex dictæ ecclesiæ collegiatæ libro Ms. his verbis: In capsâ, quæ est desuper rubea, reservatur corpus S. Apollinaris, episcopi et martyris sine capite; anno autem Domini MDLXXXIX, die vi Martii, ad multas preces clarissimi viri Theodori Horstii, satrapæ hujus loci, et collegii nostri singularis fautoris, capsam S. Apollinaris præsentibus decano et capitularibus aperuimus, inque ea sericis involutas, in hoc catalogo descriptas reliquias invenimus; sed præcipuam partem ossium S. Apollinaris, non tamen omnia, in ea

Quid sit dicendum circa tibiâ Sancti,

contineri

E

F

AUCTORE
J. P.

contineri vidimus. Præterea ut Romæ sanctissimi hujus Martyris memoria in collegio Germanico, S. Apollinari consecrato, cum majore veneratione colatur; alteram tibiaram cum consensu summi Pontificis, et illustrissimi principis, justo ad hoc documento dato, per filium prædicti Horstii, canonicum Trevirensium, Romam misimus. *At satis patet, quo loco Classenses, tam solidis et antiquis circa possessionem sacrarum S. Apollinaris hodierni exuviarum documentis instructi, illam adeo ingentem reliquiarum massam habituri sint.*

aliosque reliquias ejusdem, ut volunt, Romam missas.

B

10 Dno postea sibi Roma esse submissa ex illo ipso collegio documenta, testatur idem Crombachius pag. 666, quorum alterum erat sequentis tenoris: Sunt præterea ossa quinque S. Apollinaris ex Germania ad collegium transmissa cum publica fide partim ab archiepiscopo et electore Coloniensi, partim a capitulo et decano ecclesiæ B. Mariæ Virginis Aquisgranensis; partim ab abbatisa monasterii S. Joannis Baptistæ Porcensis, diœcesis Coloniensis; partim denique a monasterio virginum Claremburgensium in comitatu Montensi. Adservantur autem in capsulis partim in ligneis quidem, sed elegantissime auro et argento elaboratis, et in brachio argenteo. Alterum documentum hæc continebat: Anno Domini MDLXXXVI, die III Junii nobilissimus et clarissimus D. Jacobus Curtius, S. Cæsareæ Majestatis intimus cubicularius, a Rodulpho cæsare ad Sixtum V legatus, consignavit R. Patri Michaëli Lauretano rectori V. collegii Germanici et Hungarici sacras reliquias brachii S. Apollinaris. Legato autem prædictæ reliquiæ traditæ sunt a P. Joanne Vivario Aquensi, regente collegii Societatis Jesu convictorum Pragensium. Prædicto patri traditæ fuerant a N. et R. D. Francisco Joss. legato misso ad Rodolphum cæsarem Pragæ religionis causa ab illustrissimo duce Clivensi. *Verum quid de tanta reliquiarum senti, uti volunt, nostri Apollinaris coacervatione sentiendum sit, abunde liquet ex dietis.*

Sollemnis Sancti venerationis

C

11 Ad notitias circa Sancti ipsana, ab amplissimo domino Thoma Wendelen, decano capituli Dusseldorpiensis, anno 1667 submissas, sequentia spectant, eodem, nisi fallor, tempore et ab eodem decano subministrata: Anno MCCCXCII dum prælibata Dusseld. ecclesia ex parochiali simul in collegiatam auctoritate Apostolica erigeretur, et per ducem Montensem Wilhelmum, et Annam Bavaricam conjuges, præpositura decanatus, scholasteria, thesauraria, et cantoria præter sex alios decem canonicatibus, etc. augeretur et fundaretur; in ipsis litteris, et instrumento foundationis nostræ, per præfatum ducem erectis, auctoritate Apostolica, et a Friderico archiepiscopo Coloniensi, anno MCCCXCII confirmatis, sancitum est et ordinatum, ut ipso die festo S. Apollinaris tumba venerationi publicæ exponenda, sollemniter in processione per totam urbem deportaretur.

apud Dusseldorpienses.

12 Quod ab illo tempore in hodiernam usque diem magna populi devotione, ex vicinis civitatibus concursu, comitante universo clero et religiosis, quotannis observatur. Loculus autem et sarcophagus dicti Sancti in choro canonicorum super altare majus in omnium oculis visendus

et colendus semper patescit. Est autem gloriosus martyr et episcopus Apollinaris asylum, ad quod hujates incolæ in omnibus publicis privatisque necessitatibus et periculis securissime confugunt, uti elapso anno MDCLXVI, et anno MDCXXXV, grassante undique peste, cum urbis nostræ conservatione compertum fuit. *Verum ad paulo ante dicta iterum regrediamur.*

13 Tibia ista altera a Dusseldorpiensibus Romam ad collegium Germanicum missa (de qua num. 9) ibidem notatur, esse illa, quam dein eminentissimus ac serenissimus princeps ac DD. Franciscus S. R. E. Cardinalis, episcopus Ratisponensis et Osnabrugensis, etc. argenteæ statuæ; quæ reliquis aliarum ecclesiarum meo tempore (inquit idem, ni fallor, decanus supra citatus) anno MDCXLVII Romæ in magnitudine eminebat, includi fecit, dedicavitque in honorem Patroni sui; cujus olim in eodem collegio alumnus exstitit etc. *Atque hæc pauca ex supradictis notitiis delibare placuit: nam quod in eisdem dietis, pacata persecutione Christianorum, præsertim tempore Constantini M., ejusque successorum, famam miraculorum S. Apollinaris longe lateque divulgatam, et instantissimam petitionem episcopi Ravennensis Damasus PP. (post medium seculi IV) permovisse, ut Salustianum archiepiscopum et N. Roma Ravennam amandaret:*

14 Qui una cum ejusdem urbis episcopo et clero prope Clusam loculum ligneum D. Apollinaris aperuit, et SS. reliquias eburneo sarcophago inclusas, in cathedralem ecclesiam urbis Ravennensis maximo devoti populi applausu transtulit. Miracula, quæ in translatione sancti Præsulis acciderunt enumerat Damasus PP. lib. 10 in fine. *Quod, inquam, hic refertur unllius auctoritate suffultum, tam nos approbare non audeamus, quam scripta, quæ sub Damasi nomine circumferuntur (de quibus bibliographi.) Quæ, si pauca fortasse carmina excipias, tamquam apoerypha habentur ab eruditis.*

Tibia Sancti prædicta honorifice Romæ asservatur:

E

cujus rei documento quædam apoerypha inserta sunt.

§ III. Translatio Ravenna, ut volunt, Mediolanum, quæ aliarum hic sit fundamentum; auctoris hallucinationes; e cujus narratione fragmenta quædam dantur.

F

Titulum De translationibus reliquiarum corporis S. Apollinaris a Ravenna in Gorinchem, et in aliis diversis locis, oppidis et monasteriis, in Ms. nostro notatum, subsequitur Prologus; quem hinc amandamus, una eum subjecta ei narratione, qua vult Theodoriens Pauli, sanctorum Trinum regum Magorum corpora, Constantinopoli per S. Eustorgium, episcopum Mediolanensem, avecta esse Mediolanum: quæ res præterquam quod hinc loci minime spectet, jam pridem tamquam fabulosa a nobis rejecta est in Exegesi de episcopis Mediolanensibus ante tomum VII Maii, pag. LX. Commentum illud iterum reprobatur die VI Junii, pag. 644. Quæ satis est in præsentia vel obiter indicare: tota namque ista controversia alias fortasse iterum expendi poterit; vide, quæ dicta sunt, hæc die XXIII

Nonnulla in lectu hæc commissa, quæ alias convulsa sunt,

Julii

A *Julii in Prætermisissis. Quædam interim ex dicto auctore delibemus puncta, non satis recte cohærentia; e quibus planum fiat, quam debili fundamento nitantur omnes, de quibus hic tractamus, translationes; quando uni isti Mediolanensi inniti intelliguntur.*

Auctoris hallucinationes,

16 *Pessime imprimis Theodoricus Pauli affirmat, S. Eustorgium, fuisse legatum Manuelis imperatoris Romanorum et Constantinopolitanorum sive Græcorum. Etenim Manuel I, non Romanorum sed Constantinopolitanorum imperator, ad seculum XII; secundus vero ad seculum XIV spectat. Numquid igitur belle utervis eorum cohæret cum S. Eustorgio sive primo sive secundo; quorum ille floruit seculo IV, hic autem seculo VI, ut videre est locis paulo ante assignatis? Qualem ergo fidem meretur hujusmodi auctor? quando mox ad S. Apollinarem digressus, asserit, quod idem S. Eustorgius archiepiscopus Mediolanensis.... collectis multis reliquiis Sanctorum.... transtulerit... a Ravenna maximam partem corporis S. Apollinaris, primi loci illius archiepiscopi et martyris, et in ecclesia Ambrosiana cum jubilo et ineffabili gaudio totius populi utriusque sexus decenter collocaverit.*

B

plurima comminiscens,

17 *Deinde autem exponit modum, quo intercepta a Frederico imperatore I urbe Mediolanensi, Reinoldus, Coloniensis archiepiscopus, transtulerit inde Coloniæ Agrippinam anno 1164 corpora Sanctorum trium Regum cum corpore S. Apollinaris nostri, ac corporibus SS. Felicis et Naboris martyrum. De Tribus Regibus satis id hodie in confesso est. Sanctus autem noster perperam hisce est adjectus. De SS. Nabore et Felice spinosa Colonienses inter et Mediolanenses est controversia: quorum utrumque proferuntur argumenta ad diem XII Julii, a pag. 272. Si vero alicui, cui editio Quenteliana citata ad mauum non est, placuerit legere textum Theodorici, cujus syuopsin hic dedimus, adeat Crombachium loco citato pag. 664. Paucula addimus ex eodem Theodorico in compendium contracta, quæ integra idem exhibet Crombachius: Cumque idem... archiepiscopus eadem gloriosa corpora.... per Rhenum Coloniæ transferre disposuerat, et navis in profesto S. Apollinaris... in diœcesi Coloniensi apud Remagen in medio Rheni fluctuaret... ecce navis in medio Rheni immobilis quasi in arido stetit fixa... Cum idem archiepiscopus vovisset Deo, quod si in eadem navi essent reliquæ aliquæ, quas Christus ad illum locum destinasset, libentissime illic sese [cas] esse relicturum: protinus navis.... applicuit, in eodem loco fixa permanens.*

C

que nullam fidem merentur,

18 *Portatis itaque extra navim corporibus... navis semper immobilis perstitit. Tandem exponunt corpus S. Apollinaris littori, aliis... in navim reportatis, statimque navis per se movebatur. Itaque intelligentes apostolicum Martyrem ibidem velle honorari, apponentes manum, ut ipsum in eandem capellam portare vellent, statim campana angelico ministerio per se sonuit tandiu, quoadusque sacratissimum corpus [in] eadem ecclesiola deportatum devote foret. Quod cum humili devotione super summum altare decenter et reverenter cum capsula locavissent, relictis ibidem duobus honestis sacerdotibus ad custodiendum corpus sanctum, et ad divulgandum, atque ad certificandum veras esse reliquias. Quæ*

locaverunt,

omnia solidiore niti fundamento deberent, quam sola boni Theodorici Pauli auctoritate; tum illud etiam, quod addit, statuissc eundem archiepiscopum... festum S. Apollinaris, tum propter miraculum in Remagen factum; tum propter translationem corporum trium Regum, velut summum festum a cunctis Christi fidelibus in ipsa eadem diœcesi jugiter celebrari.

19 *Dum igitur, pergit idem auctor, cognitum ubique foret, quatenus S. Apollinaris ibidem in monte S. Martini quiescere seu pausare, et a Christi fidelibus frequentari vellet, veniebat de die in diem tantus concursus fidelium, ut capella eos capere non posset. Claruit denique et claret quotidie in eodem monte infinitis miraculis. Caduci enim videntes sese ibidem visitaturos reliquias sancti Martyris, statim sanantur. Insuper matronæ imprægnatæ sive partui vicinæ, videntes se cum oblationibus Deo et S. Apollinari prolem parturiendam offerre velle, statim incolumes pariunt. Et ideo omni anno in festo S. Apollinaris demptis viris et mulieribus peregrere veniunt ultra quinque millia puerorum ad ecclesiam S. Apollinaris in oblationibus.*

AUCTORE
J. P.

Atia quædam ex eodem de concursu ad Sanctum

E

20 *Istis denique ubique divulgatis, scilicet quot tot ibidem integram sanitatem obtinerent, protinus adiutorio peregrinorum et præcipue domini de Lanscroen ibidem in eodem monte, sed in alio loco, priori contiguo circa publicam stratum sive regiam viam et latam ædificaverunt ecclesiam in honorem S. Apollinaris: et ex tunc et deinceps mons ille cum ecclesia dicebatur et appellatur per totam illam regionem mons sive ecclesia S. Apollinaris. Insuper ante summum altare extraxerunt pulchram lapideam tumbam sive archam; in quam cum magna solennitate venerabilis Bruno III de Dassale natus, quadragessimus episcopus Coloniensis, tempore Henrici V Romanorum imperatoris; et abbas Sibergensis decenter et honorifice atque cum magna devotione reliquias S. Apollinaris collocarunt.*

ac miraculis;

21 *Cratepolius in Electorum ecclesiasticorum catalogo pag. 65 ponit Brunonem III sedere cœpisse anno Domini 1111, qui est ibidem uti et apud Buceolinum in Germania sacra part. 1, pag. 26, numero quadragessimus sextus. Henricus imperator V notatur apud Labbeum coronatus dicto anno 1111, mortuus 1125. Somniat itaque hic Theodoricus, quando personas in scenam profert, quæ annum 1164, cui translationem corporis pluries dictam innectit, vivendo numquam attigerunt; malus rerum, temporum ac personarum combinator.*

ubi rursum nonnulla perperam combinat.

F

22 *Atque id causæ est, cur nullam sibi fidem facere possit historia tot erroribus respersa, idque nobis fecerit reliquum, ut ex tota ejus male consuta congerie paucula ista facta admittantur. 1. Corpus aliquod sanctum in territorio Coloniensi honoratum jam pridem fuisse sub nomine S. Apollinaris nostri. 2. Non nostri Ravennatensis, sed alterius illud Sancti esse. 3. Unde, quando, aut quo pacto illud eo devenerit, non constare. 4. Quasdam ex eo partes alio translatus fuisse. 5. Crebra denique ejusdem virtute patrata fuisse miracula. Præter hæc, quid de istis reliquiis satis tuto ac vere affirmari queat, hactenus non videmus. Si plura velint (et volent certe) earum patroni; incumbit ipsis suam, ut volunt, possessionem melioribus documentis comprobare, quæ tanti sint roboris,*

Conclusio nostra.

AUCTORE
J. P.

ut eam, quam Classenses sibi adscribunt, valeant evertere. Quamquam vero ea, quæ Theodoricus nobis hic exponit de istis translationibus, quatenus narrat eas fuisse translationes reliquiarum S. Apollinaris, qui hodie colitur, transcribi huc non deberent; tamen cum sint translationes alicujus saltem Sancti exuviarum, etiam miraculis honoratarum, et religiosissimo pariter ac numerosissimo populi concursu frequentatarum; neque alibi usquam aptius apud nos agi de iis posse videatur, quam hodierna die; textum ipsius hic producemus, rem in capita divisuri, annotatis etiam explanandam; eritque sequens textus prosecutio fragmenti præcedentis, quod habes superius et finitur num. 20.

CAPUT I.

*Translatio ac relatio, quas contigisse
voluit in territorio Coloniensi.*

Caput Sancti
occultatum
in Lanscroen

a

B

b

c d

e

ac deinde ad
Remagenses
relatum:

f

g

h i

C

k

item reliquæ
ad monaste-
rium Siber-
genæ trans-
vectæ:

l

m n

Interea dum sanctissimum caput S. Apollinaris in castro de Lanscroen *a* occultatum fuerat, honorifice in capella ejusdem castri locatum, omnia prospere et ad libitum suum nobili Gerardo Domino de uno monte et de Lanscroen successerunt. Et quia mitra *b* S. Apollinaris attrita propter vetustatem et tenuitatem substantiæ fuerat: nam ut affirmabatur ibidem, erat eadem mitra cum superhumerali *c*, et nacto *d*, quam sibi S. Apostolus Petrus, ipsum Ravennam dirigendo, contulerat. Ideoque præfatus Gerardus, dominus de Lanscroen, cum nobili conjuge sua obtulit massam auri cum perlis *e* et aliquibus gemmis et serico, ceterisque ad mitram requisitis: ex quibus propriis expensis fieri procuravit novam bonam mitram super vetustam mitram, ut liquet adhuc intuenti.

2 Et reportatum fuit honorifice et reverenter ad propriam suam ecclesiam supra montem cum aliis suis reliquiis per monachos sublatis ut dictum est. Itaque cum fama percrebuisset ubique, B. Apollinarem per prædictum ducem translatum a monte et ecclesia S. Apollinaris prope Remagen *f* in Dusseldorp *g*, idem abbas *e* contrario impetravit per totam civitatem Coloniensem, in Nuysia *h*, in Bonna *i*, et in Remagen contrarium prædicari [superesse videlicet] unicuique venerandum caput ipsius, residuasque reliquias S. Apollinaris, sed hoc solummodo in monte ejus cum magna custodia propter metum præfati principis.

3 Nempe dum contentio et guerra *k* prædictorum dominorum aliquo tempore continuata foret, et idem dux *l* quia sine auctoritate ecclesiæ temerario et sacrilego more reliquias S. Apollinaris transtulit pro parte, et adhuc residuas transferre satagebat; ecce illustris dominus Adolphus primogenitus suus cum cœpit, et sub custodia vivere cœpit contra jus naturæ. Quare Wilhelmus dux necessitate coactus, postponens reliquias transferre, pacem fecit cum præfato abbate. Quibus pacatis, cum adhuc idem abbas residuas reliquias S. Apollinaris auderet in sæpedito monte dimittere, consensu venerabilis domini Frederici de Zarwerden *m*, sexagesimi *n*

archiepiscopi Coloniensis transtulit de cella Remagensi sive monte S. Apollinaris ad monasterium Sibergense *o* cum magna solennitate, præsentibus Godefrido Winter, monasterii Sibergensis priore, Joanne de Mesdorp subpriore, et Rutgero thesaurario prædicti monasterii atque oppidi Sibergensis, anno Domini scilicet mcccxciv, Indictione tertia *p*, die Jovis, mensis Decembris tertia, hora meridiei vel quasi.

4 Deinde anno Domini mcccclx dominus Wilhelmus, abbas Sibergensis, pia intentione ductus, propriis expensis novam et pretiosam capsam, valentem ultra tria millia florenorum Rhenensium *q* exstrui ex argento et auro fecit: quam et inter capsam S. Annonis tricesimi secundi archiepiscopi Coloniensis *r*, sanctique Benigni *s*, ac S. Winboldi *t* confessoris, locari supra summum altare procuravit. Et ut amplius et condecens venerentur reliquiæ S. Apollinaris, imposuit eidem capsæ os brachii S. Alexii *u* confessoris, cum quibusdam pluribus ossibus de eodem, propriis titulis ac notitiis insignitis, nec non aliorum plurimorum Sanctorum sine titulis prædictæ capsæ imposuit et condecens reclusit: præstante Domino nostro Jesu Christo, cui et honor et gloria in secula seculorum. Amen.

5 Certe et vere valde gloriosum est mirabilia Domini nostri Jesu Christi enarrare, quæ per electos suos clementer operatur; quæ etiam animas eorum post mortem carnis cum ipso vivere, et æternaliter in cœlo regnare attestantur. Ideoque pauca de infinitis, quæ omnipotens Deus per sanctissimum suum martyrem Apollinarem in monte prope Remagen operari dignatus est, ad posteritatis memoriam describere decrevi. Quæ quidem ego præfatus Theodoricus Pauli presbyter anno Domini mcccclxiii, undecima die mensis Martii, in eodem monte S. Apollinaris legi, audiui et in veritate comperi.

6 Erat quædam mulier in oppido Remagen, Gertrudis nomine, procax ad maledicendum et multis ad nocendum, quæ multotiens intrans vinea præposituræ prope montem S. Apollinaris, multa damna uvas scindendo lignoque ferendo intulit eidem, nec per custodes vineæ coerceri quovis modo a vinea potuit. Tandem anno Domini mcdlix in festo S. Ruffi martyris, dudum discipuli S. Apollinaris, rediens, ut prius, cepit uvas etiam invitis custodibus vineæ. Quod cum notificatum fuerat Cæsareo præposito montis S. Apollinaris; eidem occurrens primo eam benigne admonuit, ut desisteret a tali subtractione, et damna vineæ Sancti inferendo, ne vindictam Dei et S. Apollinaris in se provocaret. Quæ parvi pendens verba præpositi nihil curavit, sed semper magis in præsentia præpositi uvas scindendo ipsum derisui habuit.

7 Sed cum præpositus eam dure increpando, ut desisteret, redarguisset, nec vellet, sed verbis scurrilibus præpositum malediceret, et blasphemaret, volens ergo præpositus eam violenter a vinea eliminare, cepit lapidem, volens e contrario projicere et percutere præpositum: mox ultio divina subsecuta est. Nam cum reclinaret se ad accipiendum lapidem, statim cecidit in terram, et correpta morbo caduco dire torquebatur. Ad se itaque reversa, compuncta imploravit omni modo devotis-

D

o

p

q

r

s t

u

E

Miracula apud Remagenses, a scriptore comperta.

Mulier quædam vineam depascens

F

punitur:

A devotissime auxilium divinum, vovens Deo et S. Apollinari, quod de cetero numquam ad nocendum, proprietatem et possessionem intraret; et sic a suis peregre ducta, in ecclesia S. Apollinaris offerre arbitrabantur eam cum oblationibus Deo et sancto suo Martyri. Sed dum appropinquaret tumbæ S. Apollinaris, statim iterum arrepta morbo caduco cecidit. Et deinceps omni tempore, quanto amplius vexabatur. Quod audientes multi valde metuebant S. Apollinarem, non audentes aliqua damna proprietati ipsius inferre.

puer submersus
resuscitatur:
x

8 Anno Domini MCDLXI in festo S. Petri ad Vincula, mulier S. Apollinari valde devota: quæ dum in partu prolem parturiendam, Deo et S. Apollinari vovisset peregre cum oblationibus offerre, ut consuetudinis est honestis matronis illius regionis, accidit, ut, dum puer erat sex annorum, iret lusum ad littus aquæ apud Syns; et cadens in aquam, absente matre, submergebatur. Quod cum matri post duas horas certificatum dolore fuisset, femineo dolore mora valde ingemuit, sed divino nutu ad se reversa, spem et fiduciam magnam habens in S. Apollinare, multum audientibus et gementibus, properans ad littus vovit, omni anno eum offerre S. Apollinari, quamdiu ipsa incolumis vivens, si eum meritis et intercessionibus suis vivum reciperet. Quo expleto, statim juvenis supernatare cœpit totus madidus, ac littori applicari. Quem vicini astantes cum gemitu et gaudio extrahentes elevaverunt, vivum matri suæ assignantes eum, ac Deo et S. Apollinari magnas gratiarum actiones persolventes.

paralytica,

y Eodem anno erat mulier quædam de villa Unckel y, per annum et amplius paralytica; quæ dum sibi humanam spem prodesse non videret, et dire torqueretur, petiit a suis, ut veheretur ad S. Apollinarem. Quæ dum circuiret tumbam ejusdem Sancti, videntibus multis et mirantibus, statim sanata repedavit gaudens et hilaris ad domum suam, Deo et S. Apollinari gratias agens indefessas.

item alia febricitans,
z

C Eodem anno erat quædam mulier de Lonsdorp z, per annum cum dimidio febricitans: quæ dum humano subsidio caruit, ad divinum accessit, vovitque peregre tumbam S. Apollinaris visitare. Quæ dum circuiret tumbam Sancti, peregrinatione cum oblatione facta, videbatur sibi, quod lotione aquæ frigidæ perfusa mundaretur; et statim sanata domum suam repedavit aa, et deinceps reliquit eam febris. Et omnibus diebus vitæ suæ S. Apollinarem valde honoravit.

aa

vir leprosus,

bb

11 Anno Domini MCDLXII leprosus quidam de Ryndorp bb, Joannes nomine, dum peregre visitaret in monte tumbam S. Apollinaris, et oscularetur sanctissimum caput S. Apollinaris, statim mundatus et sanatus remeavit gaudenter ad suos, Deo et sancto dilecto Martyri gratias agens.

et alter eodem morbo laborans sanatur.
cc

12 Vir quidam dives et habitans in Verona cc, quæ nunc vocatur Bonna, Coloniensis diœccesis, Henricus Gratel, qui elephantino percussus morbo, demum a communi hominum habitatione sequestratus morabatur: qui audiens de miraculis S. Apollinaris, peregre illic devote migravit, ibique dum mente devota S. Apollinaris expectis-

set auxilium, omnimodum lepræ suæ meruit obtinere remedium. Nam osculando humiliter et devote caput S. Apollinaris, statim ab omni lepræ contagione mundatus fuit. Factaque post gratiarum actiones oblatione, hilaris et gaudens ad sua propria remeavit. Istud accidit anno Domini MCDLXII, sexta die Aprilis.

EX MS.

13 Fuit in oppido Lyns dd vir quidam dives et bonus, consul et scabinus ejusdem oppidi. Qui cum quadam die cum suis conscabinis in prætorio ejusdem oppidi sederet ad habendum consilium invicem pro republica, permissione divina cadens cœpit horribiliter morbo caduco laborare; ceteri vero scabini sibi condolentes tractaverunt et custodierunt ipsum honeste et pie. Cessante infirmitate, ducebatur pudice et dolorose ad domum habitationis suæ. Sed quia persæpe infirmabatur eodem incommodo, ceteri scabini formidantes, nolebant sibi conversari, quamquam dilexerunt ipsum. Mansit igitur domi solitarius cum sua familia. Tandem consilio amicorum suorum accessit ad tumbam S. Apollinaris supra montem, faciens secreta suam peregrinationem, sperans liberari a plaga præfata. Sed rediens domum, iterum ac iterum persæpe laborabat incommodo prædicto.

Vir quidam
dd

E

14 Amici vero sui hæc videntes perrexerunt ad Cæsareum præpositum montis S. Apollinaris prope Remagen, sciscitantes ab eo, cum multi caduci peregre visitantes ecclesiam et reliquias S. Apollinaris liberabantur ab illo incommodo, et sanabantur, et amicus eorum Joannes Guntel adimplevit peregrinationem suam cum oblationibus; attamen nullatenus liberatus fuit ab infirmitate sua. Cui præpositus: Complevit peregrinationem suam debite et humiliter sicuti alii peregrini faciunt; qui post peregrinationem faciunt se librari in statera ee? Responderunt: Ignoramus. Redeuntes ergo, cum didicerunt quod non fuit libratus in statera, dimisissetque hoc pro vercundia; mox altera die quidam canonicorum ipsum rursum duxerunt ad ecclesiam S. Apollinaris. Completaque sua peregrinatione cum oblatione et libratione, cum tertio circuiret tumbam S. Apollinaris, in quo olim reliquiae sacrosancti corporis ejus fuerunt; nunc vero caput ejus cum aliquibus costarum sancti corporis, protinus corruens in terram, cæcus effectus fuit.

morbocaduco
vexatus,

ee

F

15 Quod sui cernentes, condolentes sibi ingemuerunt. Et licet omnes humilibus precibus Deum et S. Apollinarem pro sanitate ipsius invocabant, nihil sibi profuit. Circa crepusculum dolenter ipsum ad oppidum Lyns reduxerunt. Mansit autem sic infirmus et cæcus duobus diebus ac noctibus sine somno, paucissimis utens verbis. Tertia vero die circa auroram somno pressus valde sudavit, invocavit tamen semper S. Apollinarem pro gratia sanitatis impetranda a Deo; cui sanctus Apollinaris, indutus pontificalibus, præsentibus multis amicorum suorum, exitum rei lugubriter præstolantibus [apparuit]. Qui S. Apollinaris oculos suos benedicens, tangensque cetera membra sua, acsi linisset ea; quo facto, cepit ipsum cum dextera sua manu, acsi voluisset eum Deo commendare recedens. Statim omnibus in camera videntibus, æger soporans, extendit

a Sancto, qui
ci apparebat,

EX MS.

extendit brachium nudum cum manu, ut iterum manum suam sibi porrigeret; et statim, disparente S. Apollinare, æger a cœlesti medico sanatus, quasi a somno evigilans, lætus clamabat: Deo gratias, Deo gratias, et dilecto suo martyri sancto Apollinari. Sciscitantibus amicis causam tautæ improvisæ lætitiæ, respondit: S. Apollinaris me visitavit et sanavit totaliter, addens qualiter benedixit ipsum, tangens eum manu sua.

sospitatur.

16 Adhuc eo loquente, ceciderant ab oculis ejus quasi squamæ parvorum pisciculorum, statimque clare vidit, et sanatus permansit. In signum et testimonium veritatis miraculi illius, collegit in præsentia astantium omnes illas squamulas, repouens illas in parva capsula, cum quibus, et familia sua, et multis amicorum suorum lætus et devotus peregre perrexit ad S. Apollinarem supra montem prope Remagen, implens cum solennibus oblationibus suam peregrinationem in gratiarum actiones. Et squamulas cum capsula obtulit super summum altare S. Apollinaris, ubi magna in reverentia reservantur. Et deinceps nunquam passus fuit illam infirmitatem. Servivitque omnibus diebus vitæ suæ Deo et S. Apollinari, pergens peregre omni anno semel ad sanctum Apollinarem, laudans Deum et regratians S. Apollinari de adepta meritis et precibus ipsius pristina sanitate. Multa quidem et alia quasi innumerabilia miracula dietim fiunt ibidem, quæ ne fastidium lectoribus generarent, prætermitto.

ANNOTATA.

a Locus iste jacet fere in vicinia pagi Remagensis; unde ex hujus situ mox indicando, illius topographia intelligitur.

b Totus ille pontificius apparatus, quatenus Sancto hodierno aptatur, nullam veritatis speciem præfert; majorem fortasse habet iste, quem apud Ravenates servari retulimus ex Fabio § 4 Commentarii prævii, de quo tamen ipse viderit.

c Superhumerales est indumentum episcopale, vulgo pallium, aliquando stola. Vide Hierolexicon a Macris editum.

d Cangius in Glossario Latino observat, hac voce significari stragulum, quo totius equus insternitur. Hic autem metaphorice videtur accipi pro stragulo seu casula, totum corpus pontificis aut sacerdotis ambiente.

e Perla barbarum (Gallice perle) pro unione.

f In mappa topographica archiepiscopatus Coloniensis Blaviana scribitur Rimmagen, quod situm est ad Rhenum, fere ubi fluvium Aaram excipit, non procul ab oppido et castro Lintz. Gelenius de Colonia Agrippinensis Magnitudine lib. 4 in Fastis ad XXI Julii, hodie, inquit, in ecclesia patrum Ordinis S. Augustini, primo diluculo confluunt peregrinaturi ad S. Apollinarem prope Regiomagum, ad quos ante portam S. Severini in colliculo agri Judaici, vulgo Ahm Iuddenbuchel fit exhortatio brevis.

g Urbs est Germaniæ ad Rhenum, primaria ducatus Montensis, et ordinaria nuper electoris Palatini sedes, satis nota.

h Rectius vocatur Novesium, estque oppidum Ubiorum in Germania ad fluvium Erpium, ferme e regione Dusseldorpii.

i Urbs item apud Ubios supra Coloniam Agrippinam Confluentes versus et Moguntiam, vulgo haud ignota.

k Vox illa barbæ accipitur pro bello, Gallice guerre.

l Wilhelmus is fuit, de quo superius; qui apud Rittershusium in tabula expansa ducum Juliacensium, Bergensium ac Clivensium, notatur fuisse primus dux Bergensis anno 1383; ubi et de ejus conjugæ, et duplici captivitate.

p Apud Cratepolium supra citatum ponitur inauguratus anno 1372, mortuus anno 1414, die IX Aprilis: ubi de eo plura.

n Cratepolio est LXV.

o Siburg, Sigberg et Sigeberg oppidum et abbatia Benedictina in territorio Coloniensi ad Siegflevium, erecta a S. Annone archiepiscopo Coloniensi, mox laudando: adi Baronium ad annum Christi 1062.

p Fuit anno 1394 Indictio secunda Romana, si ea jam tunc in usu fuerit, non tertia; reliqua coherent sub littera Dominicali D.

q Unus florenus Rhenanus nunc reducit ad valorem 24 assium nostratum cambialis monetæ seu monetæ argenteæ, quæ vulgo dicitur medius pataco; et sic pretium istius capsæ pertingeret ultra 1500 patacones, si vere et non per auxsim hæc dicuntur.

r Apud Cratepolium ponitur fuisse XXIV; de quo cum Martyrologio Romano agi poterit die IV Decembris. Vide notationes ad idem Martyrologium isto die. Sedere capit, teste Baronio in Annalibus ecclesiasticis, anno 1055; de quo ibidem plura in decursu usque ad annum 1075, quo obiisse ibidem scribitur. Vita ipsius est apud Surium ad prædictum diem.

s Vita S. Annonis mox designata agit de translatione S. Benigni in hunc locum, et quidem martyris Divionensis, uti ibidem dicitur; sed ne quid hic præmature definiamus, dispici de hac re poterit, vel Kalendas Novembris, quibus annum Sancti hujus festum notatur in Martyrologio Romano, vel ad dictum diem IV Decembris.

t Suspicio hic indicari S. Wunibaldum seu Wunibaldum abbatem, S. Willibaldi, episcopi Eystetensis, ac S. Walburgis fratrem: de qua die XXV Februarii; de illo autem die VII Julii; de S. Wunibaldo agi poterit die XVIII Decembris, quo refertur a Ferrario in Catalogo Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt. Vita ejus ad eundem diem datur apud Surium.

u De S. Alcxio, ejusque lipsanis, sub ipsius nomine asservatis, videsis diem XVII hujus.

x Locum hunc hactenus non detexi; nisi forte sit Zons, de quo infra.

y Unckel exhibet mappa Blaviana fere e regione Rimmagen, sed ex altera Rheni parte.

z Fortasse voluit dicere Lubsdorff, non procul a Rimmagen, ex altera parte fluvii Aaræ.

aa Id est rediit, sicut tum hic ex sensu, tum vulgo notum est.

bb Rhindorp invenio in mappa ad Rhenum non procul Bonna.

cc Urbem hanc etiam Veronam dictam, habemus

D

E

F

A mus ex Vita S. Annonis supra laudati, apud Surium die iv Decembris, num. 21.

dd Puto hic designari Lyn ad Rhenum ultra Dusseldorpium et Cæsaris Insulam (vulgo Keyzerswert) prope Ordingam.

ee Intellige hic frumenti, vinive aut olei, etc., quantitatem, quæ in libra posita una cum ipso homine, eique æquiponderans, offeratur Sancto; qui mos etiamnum hodiedum pluribus in locis perseverat. Exempla hujusmodi librationis habes tomo II Junii inter miracula S. Cuneræ virginis et martyris pag. 566 et 570.

CAPUT II.

Brachium Sancti, ut putatur, ad Gorcomienses delatum.

Nicolaus Poker, pastor Gorcomiensis,

a

b

c d

e

Anno Dominicæ incarnationis MCCCCLV, præside in Apostolica Sede Clemente sexto a, et orthodoxæ fidei Ecclesiam feliciter gubernante, illustrissimo Carolo b imperante, in dominio de Arkel principante illustri Otthone domino de Arkel c, etc., Trajectensis diocesis d, fuit quidam sacerdos Deo devotus, pastor ecclesiæ de Gorinchen e ac incola præfati oppidi, domini de Arkel, nomine Nicolaus Poker, qui ut in cœlestem Hierusalem lætanter perveniret, ubi felices illius civitatis cives participes sunt in idipsum, limina sanctorum Apostolorum Petri et Pauli causa devotionis in remissionem suorum peccaminum peregre visitaturus, Romam ivit, sperans summe in Domino, precibus vel servitiis quorundam Sanctorum impetrare reliquias, quibus ecclesiam Gorinchensem specialiter decoraret, ut incolæ oppidi illius, patrociniis eorum adjuti a peccatis liberarentur.

ab archiepiscopo Ravennate

C

f

18 Fuerunt itaque tum temporis in civitate Ravenna reconditæ maximæ dignitatis, reverentiæ et pretiositatis reliquiæ, videlicet: de ligno sanctæ Crucis domini nostri Jesu Christi, brachium S. Apollinaris, discipuli Christi, et ejusdem urbis primi archiepiscopi et martyris, particula capitis S. Joannis Baptistæ, de cranio sancti Andreæ Apostoli, et de vestimentis sanctæ Cæciliæ virginis et martyris, aliorumque Sanctorum: quas reverendissimus pater et dominus Fortinerius f, divina providentia patriarcha Gradensis, ac ecclesiæ Ravennensis administrator et archiepiscopus, presbyter Cardinalis, in sua custodia honorabiliter conservabat, diversis ibidem coruscantibus miraculis. Cui præfatus sacerdos, superna sic disponente gratia, adminiculo felicis servitutis humiliter serviendo se junxit, conferendo multoties in corde suo solcite apud semetipsum, quoniam et qualiter adipisceretur easdem reliquias; atque per septennium sic ei serviens multum familiaris sibi efficitur.

petit brachium S. Apollinaris,

19 Quibus evolutis, contigit venerabilem patrem dominum Fortinerium Cardinalem præfatum viam intrare universæ carnis. In cujus ægritudine sacerdos præfatus ab ipso easdem reliquias, arcana cordis sui sæpe optatas, loco præmii sui

sibi dari cum devota instantia humiliter postulavit, spondens eas solenniter ac honorabiliter in sua ecclesia parochiali Gorinchen locare, ut decenter a clero et ab omni populo potioribus venerarentur laudibus et honoribus. Cardinalis vero pii sacerdotis audiens postulationem, potius cœlica quam terrena petentis, attonitus, gaudens mirabatur, cum omnes quæ sua sunt quærunt, et raro quæ sunt Jesu Christi; et habita intra se deliberatione, sibi tamquam simplici sacerdoti tam pretiosas reliquias committere non audebat.

20 Nota: eodem tempore venerabilis pater et dominus D. Joannes de Arkel, episcopus Trajectensis supra dictus, dum in Italia illo tempore fuerat, et repatriare proponeret, ecce apparuit ei in pontificalibus S. Apollinaris cum immenso lumine, præcipiens, ut quantocius iret ad Fortinerium Cardinalem, et intimaret ei ex parte omnipotentis Dei et sui, quatenus capellano suo reliquias suas petenti non negaret, addens sibi certum signum. Interea sacerdos non desistens a proposito inchoato, multum enixius humilisque precabatur, vovens sub excommunicationis sententia et pœna anathematis easdem sibi non reservare, sed honorifice locare eas in prædicta ecclesia de Gorinchen, ut gloriosa passio tam magnifici Martyris et Præsulis illic prorsus incognita, et præsentia reliquiarum prædicanda cunctis manifestaretur.

21 Dum itaque hæc multoties postulasset, et eas minime impetrasset; ecce superveniebat præfatus episcopus Trajectensis, intimans sibi mandatum S. Apollinaris. Quod audiens prædictus Cardinalis, cum omni solennitatis devotione annuit petitionem petenti, atque sub caractere sui sigilli eas tales veras esse reliquias cunctis roborabat et affirmabat. Hinc post expletis celebribus divi g Cardinalis exequiis, sacerdos voti compos tautorum ac talium clenodiorum sentiens se munere dotatum, spiritali gaudio non modico perfusus, præparatis sibi necessariis, exultavit ut gigas ad currendam viam suam, ut eo citius, quemadmodum pollicitus fuit, eas in præfata conderet ecclesia; quod et fecit.

22 Anno igitur Domini MCCCCLXII perveniens cum eisdem reliquiis prælibatus sacerdos Gorinchen, quo dudum presbyterii officio functus fuit, benigne et gaudenter a domino de Arkel, et ab omnibus, præcipue a suis consanguineis salutat recipitur. Qui exponens ipsis suæ peregrinationis textum, exposuit et coram ipsis, quoniam tantas pretiosas reliquias S. Apollinaris, aliorumque Sanctorum, a sæpe nominato Cardinale impetratas, secum detulisset, exponens palmam martyrii gloriosissimi Apollinaris martyris et pontificis. Rumore siquidem ejus circumquaque per oppidum diffuso, veridico in odore spirituum unguentorum devoti et boni currebant, Deo gratias reddentes. Alii vero calice Babylois inebriati, sacerdotem derisui habentes, easdem non dicebant reliquias Sanctorum, sed ossa animalium brutorum.

23 Inter quos fuit unus, dictus Nicolaus de Ema, maritus sororis ejusdem venerabilis patris. Qui consimiliter blasphemando in præsentia reliquiarum atque in conspectu sacerdotis, dixit

ipsum

EX MS.

et non implet;

E

tandem voti fit compos.

g

F

De reliquiis istis male locutus Nicolaus quidam,

easque ludibrio habens

EX MS.

ipsum hæc ossa ex maritimis et aliis locis silvestribus collegisse, nomenque eis Apollinaris imposuisse. Quem sacerdos præstantissimus protinus super hoc dure redarguens, veraciter esse reliquias Sanctorum, et brachium S. Apollinaris, discipuli S. Petri Apostoli, multis rationibus et munimine sigilli præacti Cardinalis affirmabat. Sed (pro dolor!) Nicolaus honorabilis sacerdotis non consentiens verbis, semper peramplius deridendo blasphemabat, parvi pendens, quod Deus, qui est mirabilis splendor omnium Sanctorum, ubique adest bonis per gratiam, malis vero per vindictam. Hinc itaque ipsius vindicta, qui non vult in Sanctis suis blasphemari sed laudari, ipsum horribiliter in loco, præsentis conjugis sua, prostravit atque percussit: nam subtractis capitis nervis et venis, os suum, quo tot profana et execrabilia, protulit in opprobrium Dei et S. Apollinaris, stringebatur miro modo sub aure dextra, ita ut nec sonare, nec loqui posset.

a Deo puni-
tur,

B

24 Excitata itaque conjugis sua dolore et cruciatu ipsius, accenso lumine et convocata familia domus, omnes mirantes horrebant inspicere faciem suam, dicentes alterutrum, ipsum increpando pie ex vindicta et plaga Dei, et S. Apollinaris, hoc sibi contigisse. Permansit vero per illam noctem in magno cruciatu dolens. Altera vero die in festo sancti Apollinaris vicini et noti hoc audientes, et admirandum intuentes spectaculum, stupefacti magnificabant nomen Dei et S. Apollinaris, devote flagitantes, ut idem pristinae sanitati restitueretur, videntes ipsum diversis cruciatibus circumdatum. Sed et Nicolaus vindictam Dei pro blasphemia, dilecto suo martyri sancto Apollinari illata, in se sentiens, confusus publice, confessus est signis et nutibus coram omnibus se peccasse, et ex vindicta S. Apollinaris sibi contigisse. Misericordia tamen Dei confusus atque toto corde ad Christum conversus, largiter flens, variis signis et orationibus invocavit merita Sanctorum suorum, et præcipue S. Apollinaris, ut priorem adipisci posset sanitatem.

ac primo ad
reliquias non
sanatur;

h

C

25 Cum igitur eodem die solenniter reliquiae cum vexillis et laudibus et canticis portarentur ad ecclesiam, petiit scripto suo a pastore, socero suo h, quatenus prius portarentur ad lectum suum, ut eas osculari et honorare posset devote. Quod et factum est. Et quamvis gemebundus oscularetur devote reliquias, nullam tamen salutem sanitatis impetravit. Quare honorabiles sacerdotes, laudantes reliquias, ad ecclesiam eas decreverunt reverenter portare, Nicolaus itaque nutu Dei perpendens quia publice blasphemaverat, in occulto non debere sanari, surrexit, nudusque in lineis sequebatur processionem in spiritu humilitatis et animo contrito, ferens manibus suis cereum ardentem. Et quamvis in eum omnes potius intuerentur, quam in reliquias propter monstruosam deformitatem faciei ipsius, tamen ipse humiliatus a Deo devotissime in orationibus sequebatur processionem.

at rursus
religiose eas-
dem vene-
rans

26 Benedictione itaque cum reliquiis S. Apollinaris data populo; ecce petiit denuo reosculari reliquias S. Apollinaris, et ecce dum coram omnibus publice et flexis genibus cum lacrymis nudum os brachii S. Apollinaris ore suo oscularetur et tangeret, illico os suum dislocatum et subtractum, extensis nervis, et venis, meritis et

patrociniis S. Apollinaris, ad priorem et naturalem locum, omnibus cernentibus, dirigebatur atque membrorum retinacula laxabantur, et ad officium sui penitus excitabantur. Nam membrorum sui in usum movendi roborabantur atque lingua ad loquendi officium distinguebatur. Verumtamen in testimonium tanti celebris miraculi, quamdiu vixit, dum loqueretur aut rideret, os suum semper se paulisper divertebat ad priorem retractionem.

D

27 Vere valde magnificatum fuit illo die nomen Domini et sui sacratissimi martyris Apollinaris ab omnibus prædicta audientibus et videntibus. Nicolaus itaque sæpe nominatus, sanitate votive adeptus, præ gaudio tanta irrepsit letitia, ut omnes pene juncturae aut membra sua interna discutiebantur. Nec immemor beneficiorum, quæ erga se Dei clementia per merita sui gloriosi Martyris operata est, oculos in cælum extollendo, Deum, qui in Sanctis suis semper est mirabilis, collaudabat, et oblati magnis muneribus, quibus eadem fulcirentur reliquiae, devotissimus omni tempore, quoad vixit, Deo et S. Apollinari fuit et permansit. Datis insuper ab omnibus diversis oblationibus, in argenteis deauratis capsulis eas reverenter collocaverunt, ubi exemplo variis miraculis Deo propitio claruerunt.

pristinæ red-
ditur sanita-
ti.

E

ANNOTATA.

a Sedit tunc Innocentius VI, ab anno 1352 usque ad 1362, ut habet Labbeus.

b Carolus IV imperavit ab anno 1346 usque ad 1376; sicut notat laudatus Labbeus.

c Joannem VIII de Arkel seculo XIII exordia dedisse oppido Gorichemensi, notatur in Chronico Joannis a Leidis Carmelitani lib. 22 cap. II.

d Diæcesis hujus episcopos recenset Chronicon Joannis de Beka, canonici Ultrajectini, cui appendicem adjecit Suffridus Petri usque ad Fredericum Schenck, primum et ultimum archiepiscopum: uti solide ostendit Ampl. ac R. admodum D. Cornelius Paulus Hoyneck a Papendrecht, ecclesiæ metropolitanae S. Rumoldi Mechliniæ canonicus, ac Vicarius generalis, in sua historia, recentissime edita, ecclesiæ Ultrajectinae a tempore mutatae religionis in fœderato Belgio: in qua ostenditur, ordinaria sedis archiepiscopalis et capituli jura intercedisse, contra male feriatam quorundam Sedi Apostolicæ rebellium colluviem, eadem sibi sacrilege arrogantium.

F

e Gorinchem, Gornichen, nunc Gorcomium, vulgo Gorkum describitur in historia Martyrum Gorcomiensium tomo II Julii pag. 754.

f Apud Rubrum sæpius supra citatum vocatur Fortanerius, ut videre est lib. 6, ad annum 1361, quo etiam ipse, ut obediret Pontifici (Innocentio VI) Avenionem proficiscens, de illius manu sacrum galerum accepturus, in itinere Patavii obiisse ponitur.

g Titulum hunc Theodoricus Pauli satis liberallyter isti archiepiscopo attribuit. Ast huc facit id, quod in nostro auctore notavimus in Tractatu præliminari historico-chronologico patriarcharum Antiochenorum, qui tomo IV Julii præfigitur, pag. II.

h Erat illi sororius, ut liquet ex num. 23.

A

CAPUT III.

*Institutum Goreonii eum festum indulgentiis; miraculum.*Festum Goreonii institutum;
a

B

cujus diploma

datur,

C

His omnibus rite patratis, sacerdos præfatus secessit ad memoratum patrem et dominum D. Joannem de Arkel *a*, episcopum Trajectensem. Cui S. Apollinaris in Italia apparuit, ut supra dictum est. Cui omnia in Goriuchen gesta per S. Apollinarem fideliter intimavit. Episcopus itaque valde gavisus, ipsum cum honore suscipiens, post aliquot dies remisit eum ad oves suas cum talibus litteris: » Joannes Dei gratia, » episcopus Trajectensis, universis Christi fidelibus præsentibus litteras inspecturis salutem et » sinceram in Domino charitatem. Deum habere » propitium credimus, si Sanctos ejus, qui in » cœlestibus habitant, devote honorare procuremus in terris, et fideles invitamus ad subsidia » pietatis.

29 » Cum itaque, sicut ex veridica relatione » accepimus, reliquiæ Sanctorum, videlicet brachium S. Apollinaris martyris et pontificis, » particula capitis S. Joannis Baptistæ, de cranium S. Andreae Apostoli, de ligno Crucis Domini, et de vestimentis S. Cæcilie virginis, » aliorumque Sanctorum, quas dudum reverendissimus pater dominus noster Fortinerius, » patriarcha Gradensis, ac ecclesie Ravennensis administrator sive archiepiscopus, quondam presbyter Cardinalis, bonæ memoriæ in » civitate Ravenna in sua custodia honorabiliter reservabat, ibidem diversis miraculis coruscantibus frequenter, post ipsius Cardinalis decessum per quemdam suum familiarem, divina gratia favente, in munitione de Gorinchen delatæ sunt, et in ecclesia parochiali de Gorinchen honorabiliter conservantur;

30 » Nos igitur cupientes ut memoratæ reliquiæ Christi fidelibus jugiter venerentur, ac congruis honoribus devotius frequententur, » omnibus Christi fidelibus vere pœnitentibus, contritis et confessis, qui ob reverentiam dictorum Sanctorum ac reliquiarum earundem, » ad ecclesiam de Gorinchen in quacumque die causa devotionis, orationis aut peregrinationis accesserint, et ibidem in honorem prædictorum Sanctorum ante reliquias eorundem orationes suas devote legerint, aut alia charitativa opera fecerint, vel ad feretra, in quibus prædictæ reliquiæ imponuntur, ornamenta, » vel quævis alia ad hujusmodi necessaria in suis testamentis vel extra donaverint, legaverint, donari vel legari procuraverint, manumque porrexerint adjutrices: ubicumque præmissorum pie et devote fecerint, de omnipotentis Dei misericordia, et beatæ Mariæ semper Virginis gloriosæ, ac beatorum Apostolorum Petri ac Pauli, et beatissimi Martini, patroni nostri gloriosi, confisi suffragiis, quadraginta dies indulgentiarum de injunctis eis pœnitentiis semel dumtaxat in die, his præsentibus misericorditer indulgemus.

31 » Statuimus etiam ob reverentiam S. Apollinaris memorati, et volumus, ut singulis » annis diem ejusdem sancti Apollinaris infra » parochiam de Gorinchen dumtaxat, sicuti dies » dominica in perpetuum solenniter celebretur. » In cujus testimonium sigillum nostrum ad » perpetuam rei memoriam duximus præsentibus apponendum. Datum ante castrum de Voerst anno Domini MCCCXLII. Secundo ipso » die undecim millium virginum ».

EX MS.
cui annexantur indulgentiæ.

32 Cum itaque anno sequenti prædictus sacerdos subditis suis festum sancti Apollinaris celebrandum indiceret juxta tenorem mandati litteræ præscriptæ, erat quidam tinctor in eodem oppido, qui nullatenus festum S. Apollinaris colere dignabatur. Tandem in festo ejusdem, cunctis juxta mandatum almiflui præsulis præfati celebrantibus, ipse celebrare recusans præparatis omnibus, sibi tincturæ necessariis, more solito tingere volebat. Post Missarum ergo solennia in die festo S. Apollinaris, dum sacrum Dominici corporis cum reliquiis S. Apollinaris aliorumque Sanctorum devote et solenniter per plateas processionaliter cum canticis laudis et lætitiæ spiritualiter portaretur, et ante domum suam usque perveniret, exivit parumper ante ostium domus suæ ob reverentiam Christi, festum celebrare S. Apollinaris noviter divulgatum despectui et derisui habens.

Tinctor quidam Goreonii illud profanans,

E

33 Et finita oratione sua, dum domum reintraret, omnis tinctura diversorum colorum, familia cernente, in limpidissimam mutata est aquam. Hinc tinctor in se reversus magnalia Dei, et virtutem sui pretiosi Martyris per præsens miraculum intuens, confusus et attonitus amare gemiscebatur, tum propter vindictam Dei et S. Apollinaris, tum propter magnum damnum sui ipsius, tum propter scandalum et confusionem suorum coopidanorum. Sed audito miraculo, quatenus Nicolaus de Ema plagatus et sanatus fuerat, ipse post paululum temporis præmissis devotis precibus, dum coram multis palam vovisset Deo et B. Apollinari semper quamdiu viveret passionem et festum, ipsius celebriter sabbatizare *b*, eadem aqua multis, quibus præsens miraculum patuit, intuentibus rediit, et remutata est in pristinos colores, ita ut nullum damnum eidem inde proveniret.

miraculose punitur;

b

F

34 Quare obstupefactus, hæc perpendens idem tinctor, magno gaudio gavisus, Deo et S. Apollinari indefessas gratias agendo votive referens, postmodum, quamdiu supervixit, cum omni familia semper solenniter solennizavit, pandens cum devotione multis suorum amicorum miraculum prædictum, exhortando feliciter ipsos, ut similiter et ipsi passionem S. Apollinaris celebre festivarent. Postmodum vero plurimis miraculis claruit per eum, qui venturus est judicare seculum per ignem. Amen.

sed postea indemnitas redditur, optime erga Sanctum affectus.

ANNOTATA.

a De eo agit laudatus Suffridus Petri, qui refert, anno 1364 per Urbanum PP. V Trajecto Leodium translatum, ac die 14 Aprilis Leodium migrasse, eoque intrasse penultima die Julii sequentis;

EX MS.

lis; obiisse demum anno 1378, die 1 Julii. Videri etiam possunt, quæ de illo habentur apud Chapeavillum inter Gesta Pontificum Leodiensium tomo 3, a pag. 15.

b Id est, festum ipsius colere, cessando ab operibus servilibus.

CAPUT IV.

Festum de novo celebrari præceptum; punita transgressio; pusillanimitas ad fiduciam excitata.

Invento diplomate de institutione festi,

B

Tandem anno Domini MCDXLV erat in Gorinchen quidam magister fabricæ ecclesiæ Gorinchemensis, dictus Joannes Bonaert, vir probus et valde sollicitus pro exaltatione ecclesiæ Gorinchemensis, qui audiens a veteranis viris, qualiter festum S. Apollinaris pristinis annis festive celebratur per totum diem, et quod claruit multis miraculis, valde laborabat pro exaltatione sanctarum reliquiarum. Et non inveniens, qua auctoritate festum ejus institutum fuit, doluit. Erat autem eodem tempore in sanctuario præfatæ ecclesiæ una longa cista, quæ in multis annis a nullo aperta fuerat. Quam cum præfatus magister fabricæ a quodam fabro in præsentia spectabilis viri, et domini magistri Henrici de Eethen decani et multorum canonicorum et aliorum magistrorum fabricæ, et me Theodorico Pauli, canonico ejusdem ecclesiæ præsentem, aperiri fecit.

illud iterum celebrandum præscribitur.

a

C

b

Transgressor ejusdem

36 Qua aperta, jacuerunt in ea duæ Apostolicæ bullæ cum plumbeis sigillis, et aliæ diversæ litteræ multorum Cardinalium et episcoporum. Et præcipue littera venerabilis patris Fortinarii, patriarchæ prædicti, de certificatione reliquiarum: quas cum levare putaret ad perlegendum, statim litteræ redactæ fuerunt in cineres; quia locus valde reumaticus a fuit, in quo supra terram cista stabat, de quibus omnes doluerunt. Sed præfata cista habuit superius repositorium sive absconsile, in quo reposita erat in parva clausa capsula littera reverendi patris domini Joannis de Arkel, episcopi Trajectensis, iu qua præceperat festum S. Apollinaris per totam parochiam et per totum diem celebrari. Qua perllecta, præfatus decanus præcepit in ambone b juxta mandatum ejusdem, per totum diem festive celebrari. Et sic deinceps devote celebraverunt festum ejus per totum diem.

37 Anno eodem prædicto fuit quidam oppidanus Gorinchemensis, dictus Joannes Haver, filius Henrici Haver, quadraginta annorum et ultra, vir probus, sed mediocris facultatis, vivens laboribus manuum suarum. Qui cum audisset festum S. Apollinaris per totum diem celebre indici a decano capituli, detraxit sacerdotibus et S. Apollinari, nolens celebrare; insuper consocium suum et collaboratorem, Petrum Wilhelmi nomine, ad hoc informavit, ut pariter illo die irent messum. Cum ergo meterent, mox Joannes Haver messorium sive falcem percussit

in pede suo valide, et sic necessitate coactus celebravit. Ipse vero sanatus diffortuio asscribens, et non Deo neque Sancto ejus. Igitur cum sequenti anno rursus cum præfato socio suo dignabatur celebrare, sed [vellet] metere, cum esset in campo, et dirigeret falcem ad metendum (ecce falx retrogrado modo se curvans) volens metere, percussit se per manum, vulnerans se maxime.

38 Cumque ipse cum socio suo sibi condolente Gorinchen dolenter iret; et denuo necessitate compulsus, celebrare oportebat; et cum a socio in via pie concreparetur, admonens*, ut amodo desisteret laborare, sed celebraret eo in die festum S. Apollinaris, ne vindicta Dei et S. Apollinaris desæviret in eum, quia jam in eodem festo bis plagatus fuit. Audiens hoc idem Joannes, commotus ex impatientia, iterum detraxit S. Apollinari dicens: quod accidisset sibi ex incuria sua, et improvise casualiter. Cumque sic in via ad invicem fabularentur, cogeantur ambo saltare per unum parvum siccum fere fossatum; Joannes vero cum saltaret, diga c sua sive magnus cultellus suus, quem vix violenter manu prius extrahere potuit, saliendo extra vaginam vulneravit ipsum in femore multum profunde. Statim gemens et ad cor rediens, compunctus de commissis in Sanctum Dei, vovit largiter flens Deo et S. Apollinari sollemniter celebrare semper festum ipsius.

39 Perductus itaque in Gorinchem cum per chirurgicum vulnera sua fuerant circumligata, venit cum socio suo prædicto ad ecclesiam, ostendens vulnera manus et femoris decano publice et quibusdam canonicorum in ecclesia existentium, et præfato Joanni Bonaert magistro, Gerardo van den Oever, Yewano Muyl, filio Godefridi, magistris fabricæ ecclesiæ, affirmans sub fide sua, quatenus anno præterito in eodem festo seipsum vulnerasset in pede suo, ostendens cicatricem pedis sui. Idipsum certo juramento confirmavit præfatus socius suus Petrus Wilhelmi, probus et honestus, faciensque oblationem cum reliquis vovit palam semper celebrare festum S. Apollinaris. Rediens itaque post diutinam orationem mœstus ad domum, paucis diebus meritis S. Apollinaris sanatus fuit.

40 Celebravit igitur festum S. Apollinaris sollemniter quamdiu vixit, increpans benigne cunctos, festum S. Apollinaris celebrare respuentes, ostendens eis cicatrices vulnerum suorum, quæ sibi accidissent a Deo, qui festum ipsius dignabatur celebrare. Postea vero supervenerunt quam plurimi, quorum quidam cruciabantur dolore dentium; alii fervore febrium; quidam naufragio; quidam paralytici; qui postquam vovissent peregre visitare reliquias ipsius cum oblationibus, statim ab omni incommodo liberabantur, meritis et intercessionibus S. Apollinaris: qui corporaliter ista in ecclesia Gorinchemensi coram multis affirmabant.

41 Anno Domini MCDLXXVIII mulier quædam habitans in oppido Gorinchemensi in platea dicta Dic gastertract, Elisabeth de Candem dicta, officio obstetrix, uxor honesti viri Jacobi Arnoldi; qui, completis Missarum solenniis, iu festo S. Apollinaris præcepit ancillæ suæ statim post

D

miro modo punitur,

admonente

E

c

et sanatur;

F

festum Sancti diem sollemni honore prosecutus.

Mulier irreverens festi, dat panas; sed iterum pristino statui restituitur.

pran-

A prandium lavare et abluere lineas vestes domus. Et quia ancilla propter mandatum et præceptum non audebat bene facere, ipsa capiens vestes, coepit intingere et abluere. Mox virtus divina ultrix affuit : nam manus sua dextera cum brachio ita arefacta et permortua effecta fuit, quod nullatenus manum poterat movere sursum vel alibi; nisi adminiculo alterius manus. Præterea magnum cruciatum in toto brachio passa fuit. Tandem in se reversa, vovit peregre in ecclesia ipsum visitare, et semper solenniter festum ipsius celebrare. Quo voto emisso, aliquibus vicinis, astantibus et videntibus, manus cum brachio statim pristinae restituta est sanitati. Et ipsa læta surgens, peregre cum oblationibus et luminaribus, reliquias ipsius devote visitavit; quod miraculum ubique per oppidum Gorinchemense multis patefecit.

Monialis
quædam
scrupulosa

d

e

B Fuit quædam nobilis, dives, et potens domina, relicta d cujusdam militis de civitate Argentinensi e, quæ nuncupata est Catharina de Westhusen. Hæc dum manebat in seculo, et in civitate prædicta, ubi multæ devote Deo militant viduæ, earundem omnium specialiter mater et matrona extitit, sed in animo valde scrupulosa fuit. Cum autem in Columbaria f, monasterium sororum de Subtilia Ordinis S. Dominici sive Prædicatorum reformaretur; relicto seculo ibidem sanctæ conversationis habitu induta est et professa. Et quia una ut puta ex fortibus mulieribus fuit, de quibus proverbio ultimo Salomon scribit, idcirco quibusdam interjectis annis priorissæ et subpriorissæ gerbat officium successive in omni charitate, et dilectione; nec feminæ aliquid deesse videbatur perfectionis, nisi quod plena fuit scrupulis, adeo ut cum illuc in causis Ordinis veniret venerabilis pater magister Joannes Nyder g, sacræ Theologiæ professor eximius, Ordinis Fratrum Prædicatorum, cum sola hac sorore se plurimum occupare opus fuit, ut pusillanimitatem ejus compesceret. Hoc enim bonum præter alia in se habuit, ut, audito superioris

g

sui, vel alterius, et fama bona et sapientis viri judicio in aliqua sibi dubia materia, statim eidem acquievit.

EX MS.

43 Timuit ipsa, timuerunt etiam ipsi qui novérant confessores, quod si infirmata propinquaret morti, aliquando in his scrupulis præsertim de iteratione a se bene confessarum rerum, in periculo pusillanimitatis amplius poneretur quam antea. Sed divina ex misericordia, quæ feminæ opera inspexit, actum est per omnia contrarium. Nam uno die satis inopinate, licet quinquaginta annos vix ultra non accederet, infirmata est, et dietim coepit deficere: et pro tunc omnis scrupulus et inordinatus timor ab ea penitus abcessit; dixitque ad Joannem Wolfardi, quem utpote devotum virum in confessione specialem elegerat: Ecce, pater, scitis, quam erronea fui et timida in conscientia nimium; sed Dei gratia, ne timeatis, totum abscessit de peccatis a me confessis et commissis: remissionis gratiam pie et fidenter spero et credo. Et ita invocans B. Petrum Apostolum, ipsiusque discipulum S. Apollinarem, quos peculiarissime in vita, corde, ore et opere dilexit, tandem eadem ægritudine, præmunita ecclesiæ Sacramentis, vita devote functa est.

ad piam
spem erecta.

E

ANNOTATA.

a Rheumaticus proprie est, fluxionibus obnoxius, Græce *ῥευματικός*; hic vero ponitur pro humidus.

b Id est e suggestn.

c Videtur vox ista barbara formata a Flandrico *degen* ensis.

d Vox ista significat viduam. Vide *Cangium*.

e *Strasburg* vulgo, latine etiam vocatur *Argentoratium*, urbs notissima, *Alsatiæ* caput.

f De isto *Dominicanorum* conventu mentio fit in *Bibliotheca istius Ordinis*, nuper edita tomo I, pag. 792.

g Ea, quæ virum hunc ejusque scripta spectant, habentur in dicta *Bibliotheca*.

C

DE SANCTIS MARTYRIBUS

F

TROPHIMO, THEOPHILO AC SOCIIS.

ITEM DE SS. JUSTO ET MATTHÆO MARTYRIBUS

Ex tabulis Græcis ac Martyrologio Romano.

J. P.

SUB
DIOCLETIANO.

Variant horum Martyrum annuntiationes, quæ hic dantur

Tabulæ Græcæ in hisce duobus primis sanctis Martyribus annuntiandis non conveniunt: Horologium enim Græcum anni 1601 solum habet Trophimum M.; quod sequitur *Kalendarium Ruthenorum* apud Possevinum tomo 2 Apparatus sacri. Idem signatur in *Ephemeridibus Græco-Moscis*, ante tomum primum Maii editis: pro quo in alio Horologio Græco anni 1607 mendose scribitur *Τροφίμους*: ubi tamen non solus ponitur. *Kalendarium Syriacum* seu *Chaldaicum* anno 1624 Romæ editum, et a D. Josepho collegii Maronitici dictatum Latine Majoribus nostris, sic refert: Trophimi et sociorum ejus. *Kalendarium Cræcorum* a

Tomus v Julii.

Genebrardo vulgatum legit ista: Theophanus, Theophilus, et socii MM. At *Martyrologium Arabico-Aegyptium*, a Gratia Simonio Maronita Latine versum, hæc habet: Certamen S. Eutrophimi, Theophili, et tredecim cum eis. Socios item tredecim adjungit egraphum nostrum ex *Menæis bibliothecæ Ambrosianæ Mediolanensis* excerptum; adde *Menæum Chiffletii*, sed illud die xxii hujus. *Menologium Slavo-Russicum* perperam determinat tempus martyrii: SS. martyrum Trophimi et Theophili, et sociorum passi anno cclxxxii sub Diocletiano. *Synaxarium Sirmondi* (at illud sub die xxi hujus) *Synaxarium Ruthenorum* peculiare dia-

52

cesis

AUCTORE
J. P.

cesis *Kiövensis*, quod notatur continere etiam Sanctos *Peczerienses* et proprios *Ruthenorum*, interprete nostro *Georgio David* missionario *Moscæ* residente anno 1688; *Typicum S. Sabæ*, *Menologium a Sirleto* versum et a *Canisio* editum ambos memorant cum sociis, at numero eorum non expresso. *Menæa* magna excusa adjungunt istis duobus nominatis *Justum* et *Matthæum*, sequente *Maximo Cytheræo*, utrobique *xxi* hujus, de quibus dicam infra.

una cum elogio,

2 *Martyrologium Romanum* de sociis non meminit; Sanctos vero exhibet in hæc verba: Eodem die (*xxiii Julii*) natalis sanctorum martyrum *Trophimi* et *Theophili*, qui sub *Diocletiano* imperatore lapidibus cæsi, et igne incensi, demum gladio percussi, martyrio coronantur. *Laudata Menæa Ambrosiana* parvo elogio sanctos Martyres prosequuntur; *Menologium a Sirleto* versum paulo longiore. Utrouque prolixius habetur in *Synaxario Basiliano*, quod ex *Græco* ad calcem tomi primi *Julii* sic interpretor: Certamen sancti martyris *Trophimi*, et sociorum ejus. *Trophimus* et *Theophilus*, martyres Christi, cum sancta sua societate secundum Dei indulgentiam, regnante impiissimo et crudelissimo tyranno *Diocletiano*, Christum confitebantur, eos, qui in nomine ipsius ad se accedebant, docentes et baptizantes. Cumque innotuissent ac comprehensi essent, adstiterunt coram ipso vincti; Christumque negare, et idolis sacrificare compulsi, sed non persuasi; graviter cæsi, in lignis suspensi ac rasi, deinde lapidati; et post hæc e lignis demissi, in magnum caminum ignis injecti sunt. Sed Dei gratia e camino liberati, et sine læsione egressi, adeo ut nec capillum quidem eorum tetigisset ignis, tyrannum perculerunt; ac demum inclinantes colla, sanctis suis capitibus truncati sunt.

ac versiculis,

3 *Menologium a Sirleto* versum narrat fractis cruribus in ignem injectos, *Synaxarium Chiffletii* ita *S. Theophilo* accinit:

Ὁ Θεόφιλος τέμνεται τὸν ἀλχένα,
Ὑπὲρ Χριστοῦ φιλοῦντος ἀνθρώπων γένος.
Theophilus ensi colla pro Christo dedit,
Amans amantem pariter humanum genus

C

Patet allusio in nomine proprio Sancti et participio φιλοῦντος, quæ linguæ *Græcæ* vel levissime peritis notissima sunt. De *S. Trophimo* sequitur ibidem hoc distichon; unde arguo numerum ἐτέρων τριᾶκοντα, aliorum triginta, ei in *Ms. nostro* præfixum, debere mutari in tredecim:

Τρεῖς καὶ δέκα Τρόφιμος ἄνδρας συντρόφους
Ἐχὼν συνάθλους τέμνεται τοῦτοις ἅμα.
Simul educatos ac coronatos habens
Tres ac decem *Trophimus* viros, simul occidit.

Respexit poeta ad proprium *Τρόφιμος*, nutritus vel nutritor, et ad adjectivum σύντροφος, id est simul nutritus, vel connutritus.

Locus mortis et annus ex Baronio.

4 Locum ac tempus mortis notat *Baronius*, quæ alicubi fortasse expressa invenerit, quando ad annum 305, num. 17 scribit: Item in *Lycia* certamen obierunt egregii martyres *Trophimus* et *Theophilus*, qui lapidibus cæsi, etc. Illos non invenio apud *Tillemontium Monument. eccl. tomo 5* inter Martyres sub persecutione *Diocletiani* passos. *Epocha* hic a *Baronio* assignata multum differt a superiore *Menologii Slavo-Russici*; sed quod *Baroniana* sit verior, liquet ex eo, quod ista alia duobus annis imperium *Diocletiani* antevertat.

5 *Justus* et *Matthæus*, quod supra dicebamus duobus prioribus adjungi in *Menæis* magnis excusis, et apud *Maximum Cytheræum* die *xxi* hujus (quibus adde *Mss. Mediolanensia* bibliothecæ *Ambrosianæ*) huc retracti sunt, sicut indicavimus in *Prætermis* ad istum diem; sive simul fuerint passi cum istis duobus, et sub nomine sociorum contenti in aliis *Græcorum Fastis*, sive ab illis sint distincti, ac passi diverso tempore: sub una saltem annuntiatione in istis *Menæis* ponuntur, cum duobus aliis, quos produximus ex *Romano*, quam ob causam licitum nobis esse duximus hoc die de ipsis agere. *Menæum Chiffletii* a duobus aliis, die, ut diximus, *xxii* apud ipsum relatis, nostros hosce sejungit, notans die *xxi* Ἰούλιος καὶ Ματθαῖος (*Ματθαῖος*) μμ. *Justus* et *Matthæus* martyres. Ad quem diem in supplemento nostro *Ms. ad Menæa Græca* excusa ex *Mss. Sirmondo-Chiffletianis* occurrunt ista: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ οἱ ἅγιοι Ἰούλιος καὶ Ματθαῖος ξίφει τελ. Eodem die sancti *Justus* et *Matthæus* gladio perimuntur. Sequitur hoc distichon:

Ξίφει τραχὺλοὺς ἄνδρες ἐκδόντες δύο,
Κοινοῦ τέλους λάβωσι κοινὰ τὰ στέφη.
Ferienda colla dum Viri præbent duo,
Communia ferant sarta communis neeis.

Allusio exigui satis; cum de nullo non Martyrum pari eadem prædicari possint.

6 *Martyrologium Arabico-Egyptium a Gratia Simonio Maronita Latine redditum*, utriusque certamen annuntians, socios innominatos adjungit eodem die *xxi* hujus; qui etiam eodem modo annectuntur in laudatis *Mss. Mediolanensibus*, præter quatuor, quos, ut vidimus, nomine exprimunt; at die *xxiii* rursum ponunt *Trophimi*, *Theophili*, et *xiii* sociorum martyrum nomina: quos miror tam exiguo dierum ejusdem mensis intervallo rursum tunc repeti; cum ne vel per umbram quidem quidquam cogat suspicari, eos a prioribus esse diversos.

hic dantur.

F

DE MARTYRIBUS VII CHALCEDONENSIBUS ANONYMIS.

J. P.

Cultus apud Græcos.

xxiii JULII.

Notantur septem isti Martyres anonymi in *Menæis* magnis excusis, sequente, ut solet, *Maximo Cytheræo*; quos etiam refert egraphum nostrum ex *Mss. Mediolanensibus* bibliothecæ *Ambrosianæ*, cui adscriptum reperio *Taurinense* utrumque. Alicubi exarati fuerint septem Martyres ἐν χαλδίᾳ, qui ectypo nostro dictorum *Menæorum* manu adscribuntur; iidemne cum

præcedentibus, an diversi, non plane constat. Malim tamen credere, mendose ibi scribi locum palæstræ, quam septem anonymos Martyres, et eodem quidem die hic duplicari. Jam vero an a Martyribus *XLIX Chalcedonensibus*, in *Martyrologio Romano* relatis die *xxiv* Septembris, differant; an potius ex eorum classe huc sint extracti, nos latet, uti et quæ nomina, genus aut tempus mortis eorum circumstant.

DE

A

D

DE S. PRIMITIVA VIRG. ET MARTYRE

ROMÆ.

Ex Martyrologiis.

J. B. S.

XXIII JULII.

Virgo satis
celebris,

De S. Primitiva aliqua meminit Martyrologium Romanum ad XXIV Februarii, sic tamen ut satis dubium ostenderint Majores nostri, utrum non de Primitivo potius agatur quam de Primitiva. Synonyma alia, ut S. Anastasii Cornicularii filia, refertur XI Maii; at nulla illustrior ea quæ hoc die prædicatur saltem in Martyrologiis: ut ferme incredibile sit, Virginem tam celebrem solo dumtaxat nomine notam esse, cum nihil usquam de ejus patria, ætate, gestis aut martyrii genere memoriæ proditum sit. Ab Hieronymianis eam accepit Notkerus, ex quo verosimillime transiit in omnes auctiores codices Usuardinos, quos longa serie in nostra editione enumeratos invenies. Ab ipso Usuardo præteritam, mirum iis non videbitur, qui meminere in ejus solitis fontibus Romano parvo, Beda seu potius Floro, et Adone repertam non fuisse. Communis omnium Usuardinorum codicum annuntiatio est: Romæ, sanctæ Primitivæ; vel: Romæ, natale sanctæ Primitivæ, adjuncto in nonnullo titulo virginis.

sed cujus ve-
rus deposti-
tionis locus,

2 De Hieronymianorum annuntiatione recurrenteque inter codices discrepantia disputat Florentinus, cum alicubi legatur Primitivæ, alibi Privatæ, in vetustissimo Epternacensi autem omissus sit locus martyrii, junctaque Sancta extraneo martyri; verum hæc satis ordinaria sunt. Alia apud ipsum quæstio, quid sibi velit codicum suorum Via Acula vel Accula; quæ tandem in interrogationem resolvitur; An via Acula sit nunc Aquapendente? Non

existimo, cum ut martyr Romana certatim prædicetur; Aquapendente vero ab Urbe nimio remota sit, medio ferme itinere Senas versus. Fateamur ingemue, sive is verus locus sit, sive vox aliunde corrupta, Aculam hactenus incognitam esse, uti et determinatum locum ubi sacrum S. Primitivæ corpus aut olim depositum fuerit aut modo usquam servetur: de cujus reliquiis inter pios cultores, quod alibi toties deplorare cogimur, nulla, saltem quod sciamus, aut Romæ aut alibi contentio.

3 Superest breve Ferrarii elogium, quod pro materiæ penuria sic paucis concinnavit: Primitiva virgo, et ipsa Romæ martyrio coronata, in Martyrologio Romano et aliis refertur. Tempus vero et Acta ejusdem desiderantur; illam haud Romanam fuisse conjicimus, quod de ea in libro de Virginibus Romanis Antonii Gallonii nulla prorsus habetur mentio: tametsi ab eo auctore fortassis omissa est, quia quod de illo scriberet, nihil habebat. Hoc equidem verissimum existimo, sed quod idem Ferrarius in annotatione observat, commiseratione dignum est, a pueris nostris grammaticis, quos Ciceronis epistolæ Romanas Kalendas edocent, omnino explodendum. Baronius, inquit, in annotatione ad Martyrologium, Petrum in Catalogo lib. II, cap. 200 citat; sed Petrus ibi Primitivam virginem tantum memorat, quæ x Kal. Augusti quievit. Nisi particulam tantum referre velis non ad x Kal.; sed ad virginem, ut distinguatur a nostra, quia hæc etiam martyr dicitur.

et gesta igno-
rantur.

E

C

DE S. RASYPHO MARTYRE

Ex Martyrologio Romano.

F

J. B. S.

XXIII JULII.

A Galesinio
signatus.

En alterum Sanctum, antiquioribus Fastis incognitum, a Baronio insertum Martyrologio Romano, ductore, ut sæpius accidit, Galesinio, hac die, post annuntiatam Romæ Primitivam, sic subjungente: Sancti item Rasyphi martyris; in notationibus vero audacter asserente, accepta hæc ex Martyrologio Romano perveteri, quale umquam existisse (præter Parvum a nobis illustratum) jam totis ferme centum annis Majores nostri omnia diligentissime scrutati necdum reppererunt. Non nihil dixisset Galesinius, si codicem aliquem Usuardinum citasset: nam in aliquo id genus apographo non multum absimile nomen adjectum invenimus, scilicet in codice Florentino Stroziano, sed absque loci expressione: Eodem die, sancti Rasipi martyris; quemadmodum etiam scripsit Belinus, qui forte pro perveteri Romano Martyrologio citatus a Galesinio fuerit. Porro idemne hic sit, et quidem Romæ passus, non est

unde satis certo conjicias. Ceterum cum Amanuensium vitio tot olim corrupta fuerint nomina, nil sane mirum, si et hic oscitantæ aliquid intercesserit.

2 Baronius in notis suis satis habuit adjicere, de quo vet. manuscript. ex quibus et alii recentiores. Unum adduxit Galesinius, Belinum, opinor, diu ante jam editum; quæ alia Mss. ista fuerint ignoramus. Ad recentiores quod attinet, scripsere Rasyphi martyris Maurolycus et Felicius, at qui Rasyphi meminere, præter solum Galesinium, hactenus novi neminem. Etenim si Grevenum forte huc adducere voluit Baronius, longissime dissita conjunxit; Rasyphus enim de quo ipse agit, S. Raveni socius fuit, in Normannia Galliæ martyrio coronatus, ut mox pluribus declarabitur. Quid Molanus voluerit dum solius Rasipi in priore editione, in aliis Rasipi meminit, incertum est. Alia quæstio moveri posset, sitne Rasyphus iste idem cum S. Rasio, Anastasii socio, in nostra ad mensem

ab altero dis-
tinguendus
est.

Maium

AUCTORE
J. B. S.

Maium appendice tomo VII pag. 763, de quo id so-
lum habetur, quod ejus sacrum corpus repertum sit
in ecclesia S. Mariæ ad Martyres; ubi Pancirolus,
eamdem ecclesiam, seu Rotundam describens, pag.
421 a quoquam definiendo recte abstinet. Cur autem
ad XIII Maii referantur, ex eo intelliges, quod eo
die sollemnior olim ejusdem ecclesiæ festivitas fuerit,
ut ibi explicatum invenies.

An non sit
Rasus?

3 At quid si Rasyphus idem confundatur cum
illo Rasio seu Raso episcopo de quo agunt Hierony-
miana ad XII Martii, quique ibi Innocentio alicui
subjungitur; Romæ certe dissertissime adscriptus?
In eam opinionem inclinavit olim Janningus noster,
quod scriptum testatum reliquit: ego me fateor, per-
pensis omnibus, cum Pancirolus sentire, nihil huc

usque tuto definiri posse. Æque frigide Rasyphum
hoc die recensuit Ferrarius in Catalogo Sanctorum
Italiæ: Ignotæ patriæ Romæ passus est, inquit,
sed quo tempore, quove supplicii genere omnino
ignoratur.... Romanum autem illum non fuisse,
sed exterum, nomen ipsum satis indicare vide-
tur.... Corpus in basilica S. M. Rotundæ quie-
scit, ut inscriptio indicare videtur, licet pro Ra-
syphi, Rasii legatur. In annotatione fatetur, nul-
lam se hujus Sancti memoriam reperisse præterquam
in Martyrologio Romano, Molano et Galesinio:
alios enim non viderat. Dubites, an sui satis memor
fuerit, dum hæc verba adjecit: Nec corpus, quod
sciatur, alicubi exstat; nempe opinor, si Rasyphus
a Rasio distinguatur.

D

DE SANCTIS MARTYRIBUS

B

APOLLONIO, EUGENIO, ET VITALE

RAVENNATE (ut volunt) EPISCOPO.

E

J. P.

Cultus ex Græcis Fastis, et Martyrologio Romano.

DIE
XXIII JULII.

Præter cul-
tum horum
Martyrum
ex Græcis ac
Martyrologio
Romano,

Quatuor Martyres simul hoc die enuntiat
Menologium ex interpretatione Cardina-
lis Sirleti a Canisio editum: Natalis bea-
torum martyrum Apollinarii, Vitalis
episcopi Ravennatis, Apollonii Romani, et san-
cti martyris Eugenii. Menæa magna cum Maximo
Cytheræo tres dumtaxat ex iis ita memorant: San-
ctorum martyrum Apollinarii, et Vitalis episco-
porum Ravennæ, et Apollonii Romæ, omisso Eu-
genio, qui in nostro eorumdem Menæorum exem-
plari manu adscriptus est. In indice nostro Ms. ad
Menæa prædicta, Apollonius ex Mazariniano cum
tredecim sociis innominatis ab Henschenio notatur.
Die XXII hunc Martyrem lego in apographo nostro
Synaxarii Divionensis seu Petri Francisci Chiffle-
tii nostri his verbis: 'Ο ἅγιος Ἀπολλώνιος, ἐπίσκο-
πος Ῥώμης, εἰς πῦρ βληθεὶς καὶ τοξευθεὶς τέλ. S. A-
pollonius, episcopus Romæ, in ignem injectus, et
sagittis ictus occumbit. Sequitur hoc distichon:

Ἀπολλωνίῳ διπλόμαχος ἡ πάλη
Μοχθοῦντι πρὸς πῦρ καὶ τὰ τῶν τόξων βέλη.
Luctæ genus duplex tulit Apollonius,
Perpessus ignes et sagittas arcuum.

quædam cir-
ca illos no-
tantur.

2 De S. Apollinare tractavimus scorsim hoc die.
Sanctum autem Vitalem Ravennatem, et Valeriam
ejus conjugem martyres dedimus die XXVIII Aprilis.
Vitalem episcopum nullum novimus Ravennatem;
nec talem habet Ughellus in catalogo, quem de Ra-
vennatibus archiepiscopis contexit. Plura in Com-
mentario prævio ad Vitam S. Apollinaris paragra-
pho primo. Titulum episcopi Romæ, S. Apollonio
adjectum; at in Romano Martyrologio rectius omis-
sum, pariter expungendum censemus. S. Eugenius
ad unum aliquem e datis dandisve synonymis Mar-
tyribus fortasse revocandus; de quo mox plura. Utut
res se habeat; satis est, si præter Græcos, pro cultu
utriusque istius Sancti proferamus Martyrologium
Romanum, quod simpliciter annuntiat: Sanctorum

martyrum Apollonii et Eugenii. Eorum ætas, pa-
læstra, ac gesta nos latent. Hinc corrigi potest an-
nuntiatio in ecgraphis nostris ex Menæis Mss. Me-
diolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ O n. 148, sic
expressa: "Ἀθλησὶς τῶν ἁγίων μαρτύρων Ἀπολλινά-
ριου καὶ Βιταλίου, ἐπισκόπων Ῥαβέννης, καὶ Ἀπολ-
λονίου ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ τοῦ ἁγίου μάρτυρος
Ἐυγενίου. Certamen sanctorum martyrum Apolli-
narii et Vitalii, episcoporum Ravennæ, et Apol-
lonii episcopi Romæ, et sancti martyris Eugenii.

3 Porro S. Eugenius, refertur in Synaxario Di-
vionensi laudato, die XXI hujus, in quo lego sequen-
tia: Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ἅγιος μάρτυρ Ἐυγένιος ἔϊφει
τέλ. Eodem die (XXI Julii) sanctus martyr Eu-
genius gladio occiditur. Versiculorum, quos subdo,
allusio per se patet.

Versiculi de
S. Eugenio

Γενναϊότητος ευγε τῆς Ἐυγενίου,
Ὅς γενῶς στάς πλήττεται κατ' αὐχένος.
Euge generoso pectore, Eugeni; necem,
Generosa qui dans colla, gladio ictus, subis.

F

In Menæo vel Synaxario Ms. membranaceo conven-
tus S. Ludovici PP. Prædicatorum Parisiis, me-
moratur S. Eugenius M. die XXIII, ut supra: quo
etiam notatur in Mazariniano tertio, ut in ecgrapho
nostro adscribitur, antiquissimo, per totum annum
solas memorias Sanctorum continente.

4 In S. Apollonium, nulli certo loco in Marty-
rologio Romano affixum, tamquam in rem adespo-
tam et derelictam grassatus more suo est larvatus
Julianus, eum et quidem (si Superis placet) cum
sociis putide et violente in Hispaniam trahendo, his
verbis in Chronico, num. 39: In Bethica Marche-
niæ, quæ Marcia Polonia* dicitur, S. Apollonius
cum Sociis pro Christi Domini persecutione pe-
rimuntur. Hujus harpagatoris nugas hic adoptat
noster Antonius de Quintanaduenas in opusculo, quod
Hispanice edidit, de Sanctis Hispanensibus, a pag.
287; non item eruditissimus Nicolaus Antonius,

Perperam a
pseudo-Julia-
no in Hispani-
am trahitur
S. Apol-
lonius.

* colonia.

sanctorum

A Sanctorum fide in Hispaniam attractorum eliminatorem; qui in Mss. suis ineditis, Matrili anno exeunte 1721 nobiscum a proximo ejus consanguineo communicatis, has impugnat. Unum cum eo notasse suffecerit, Marchenæ vocabulum Juliani novitatem prodere. Qui deinde ea, quæ hic observat, conclu-

dens, hæc jam de Sanctis Hispanensibus adversus mox citatum de Quintanaduenas, notasse affirmat D. Martinum de Anaia Maldonado in libello quodam, non satis omnibus obvio. Ceteris rapaciorne dicam an audacior, non solo Apollonio contentus, Eugenium etiam Hispaniæ adscripsit Tamayus.

AUCTORE
J. P.

DE SANCTIS MARTYRIBUS LAODICENSIBUS

MINISEO ET TISICO

Ex Hieronymianis.

J. B. S.

XXIII JULII.

B Hieronymianorum codicum laterculus hoc die desumendus est ex Lucensi et Corbeiensi, quorum ille legit: In Laudicea Frigiæ, natalis S. Menisei, Tysici; alter paulo purius: In Laodicea Phrigiæ, natalis SS. Minisei, Tisici. In Epternacensi corrupta nomina, Mœnisi et Sicci; in reliquis confusio, dum Primitiva et Apollinarius, cum repetito Tisico con-

nectuntur. Textum confirmant codices contracti, non absque aliqua mutatione; Richenoviensis enim habet: Et in Laodicea, Minisei, Tisiciæ, ubi abradaenda sola ultima littera. Labbeanus ipsissima nomina refert, male ipsis adnectens Primitivum. In Rhinoviensi deest Tisicus, quem Notkerus in Isichium transformavit. Vera est, opinor, saltem verosimillima lectio nostra, dum nihil subsidii aliunde suppetit.

E

DE S. RAVENNO ET RASIPHO MART.

BAJOCI IN NORMANNIA GALLIÆ.

Ex Officiis Bajocensibus.

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus, patria, Reliquiarum translatio et profanatio.

C

XXIII JULII.

Solemi cultu Bajocis honorati

S i tam nota explorataque essent horum duorum Sanctorum fratrum gesta, quam sit celebris ipsorum apud Bajocenses in Normannia cultus, non multi illustriores Sancti in Ecclesia invenirentur: siquidem aliquantulum eorum Acta ex Officiis ecclesiasticis Bajocensibus accepta præferunt, sollemnissimo istic festo hoc die recolit, duplici videlicet primæ classis majoris, et quidem cum Octava duplici, uti loquimur, idque ob sacra corpora Maciaco prope Sagium eo translata seculo XI, sedente Hugone II, ut ex historia inferius danda etiam testantur Sammarthani. Liber Ms. prædictæ Bajocensis ecclesiæ, ex quo lectiones desumptæ sunt, præfert quidem annum 1552; ipsæ vero ad Majores nostros transmissæ sunt anno 1665 a P. Nicolao Nau, testante, se plura vidisse exemplaria earumdem et forte aliarum, quales et apud nos exstant, quæ prius ad nos missæ fuerant a laudato sæpe nostro Frederico Floueto xxv Martii 1644; tum et aliud Vitæ compendium penes nos est a P. Joanne Gamans Colonia destinatum anno 1638.

2 At priusquam de istis agimus, ea commemo-

randa sunt, quæ de præfatis Sanctis in Martyrologiis recentioribus referuntur, tacentibus classicis omnibus, saltem quæ nobis nota sunt, ut diu sepulta fuisse videatur Sanctorum istorum memoria, usque adeo postmodum illustrata iis seculis et occasionibus quæ satis obscure in Officio commemorantur, Hermantio Maltoti parochi in Historia Diocesis Bajocensis anno 1705 edita permodicum lucis afferente, ubi a pag. 24 ad 28 ea ferme gallice reddit quæ in lectionibus nostris continentur. Præcipua ejus annotatio eo potissimum dirigitur, ut contra Saussayum ostendat, non in Armorica seu minori Britannia Galliæ natos fuisse Sanctos, sed ex majori Britannia in Normanniam commigrasse, ubi pro Ravenni nomine in Anglia olim usitato, adducit Monasticum Anglicanum et id genus alia, quæ pro fratre et socio Rasipho non æqualiter probant, verum quæ in controversiam revocare hic non lubet. Castellanus omnia paucis expedit Sanctos perperam referens die sequenti. En Martyrologiorum textus.

F

3 Jam dixi, in vetustioribus Sanctos ipsos omnino præteritos, ut antiquissimus, nobis hactenus notus, sit auctor Florarii Ms., quem medio seculo xv scripsisse, non uno loco jam diximus. Sic habet ipse hoc die: Item sanctorum martyrum Ravenni et Rasiphi fratrum, ommissa positione seu cultus loco; quem nec Grevenus expressit, de S. Ravenna solum adiciens quod presbyter fuerit: Eodem die, Ravenni presbyteri et Rasiphi fratrum; quibus superaddidit Canisius, quod in Bajocensi ecclesia quiescant. De solo Rasipo et in alteris editionibus Rasipho loquitur

antiquis
Martyrologiis incogniti sunt,

a recentioribus laudati,

AUCTORE
J. B. S.

loquitur Molanus, ut supra dictum est, dubium relinquens quem Rasiphum indicet, Romanumne, de quo jam egimus, an Britannum, Bajoci tam solenni cultu celebrem. Ferrarius in Catalogo generali, citans Canisium et tabulas Bajocenses, solius Ravenni meminit, non satis fideliter: timuerit fortasse, ne Rasiphum, quem martyrem Romanum arbitrabatur, in Normanniam transferre videretur. Malim ego geminos synonymos admittere, alterumque Romæ tribuere, in fide allegatorum supra qualiumcumque monumentorum, alterum vero Normannis vindicare, apud quos nimirum tam insignia apparent venerationis argumenta.

maxime a
Saussayo.

B

4 Nunc Saussayum audiamus de Sanctis nostris in Supplemento ita prædicantem: In Sagiorum agro, qui est in districtu metropolis secundæ Lugdunensis, natalis sanctorum Raveni et Rasiphi martyrum, qui germani fratres ex minori Britannia oriundi, Christi Domini cum doctrinam suos gentiles edocerent, patria pulsi, desertum quemdam locum, cui Mathiacus nomen, prope Sagiorum urbem, ad divinis rebus quiete insistendum petierunt: ubi dum ferinis tecti pellibus, herbarum radicibus victitantes, orationibusque et vigiliis incumbentes, gratiæ lumina spargerent, incolarum ad se concursus excitavit; quos Ravennus, medicinæ non rudis, divino superveniente auxilio, ægritudinibus sublevabat; simulque cum Rasipho fratre, cœlesti medela mentes eorum recreabat: donec fremente satana, iudex loci hac fama exulceratus, emissarios misit, qui sine examine Servos Dei impetentes, Christi a præconio quod non cessarent, immani feritate trucidarunt. Quorum beatorum Athletarum memoria, non modo ubi occubuerunt, clara illa vicit, sed etiam ad Bajocenses dilatata est, ubi pretiosa eorum spolia patrociuii titulo fuerunt transvecta.

* voluit dicere, opinor, inclaruit

Quæritur ipsorum patria.

C

5 Habes ipsissima Saussayi verba, nempe ex minori Britannia oriundi, quemadmodum etiam loqui fatetur Hermantius hodiernas Breviarii Bajocensis lectiones, quas æque ac Saussayum valide impugnaret ipse, si satis constaret (uti supponit, non probat) ad seculum Christi quartum revocandam esse Sanctorum eadem seu martyrium, utpote quo seculo necdum in Gallia auditum fuerit nomen minoris Britannicæ, sequenti primum, jam adulto inditum, dum veri Britanni, Saxones grassatores fugere compulsi, in eam provinciam se receperunt quæ tum temporis constanter diceretur, Gallia armorica, a novis istis Britannicis incolis novam appellationem adepti. Si itaque Sancti vel ad Juliani apostatæ tempora pertinere censeantur, vincit sane Hermantius; at quo solido argumento id adstruere possit, equidem non perspicio: tam enim obscura sunt Sanctorum istorum brevissima Acta, seu meræ lectiones, ut de ipsorum ætate nihil facile statuendum sit. Herembertus autem presbyter, num. 5 laudatus, Francici aliquid sonat, quod Juliani temporibus in Gallia non ausis admittere; nec constructio ecclesiæ in iis partibus seculum IV redolere videtur; ut mirum prorsus non sit, si Britannia minor tunc nota fuerit, ex qua barbarus aliquis, qui in Actis qualibuscumque ubique idem est, Sanctos ad mortem usque persecutus sit.

De ultima translatione,

6 In rebus versamur maxime incertis et dubiis, munere nostro abunde functi, si historiæ substantiam sartam tectam tueamur. Facilius subscribimus Hermantii opinioni, qua historiæ translationis, lectio-

nibus subijunctam, explicans, censet, Maciacenses seu Mathiacenses, dum dicuntur sacras suas reliquias propter metum gentilium, ne ab impiis contaminarentur, ad S. Vedastum deportasse, id verosimillime facere aggressos dum Normanni seu Dani seculo IX Gallias misere depopularentur; relictis in sua S. Albani ecclesia tenuibus sepulcrorum vestigiis, quæ hodie dum in honore esse Bajocensis historicus testatur pag. 25. Porro revelationis et alterius translationis historiæ seculo XII scriptam oportet, cum Hugo II et Odo Bajocenses episcopi memorentur, quos seculo XI floruisse constat; Bernardus vero iste rei totius narrator, omnia sibi adolescentulo devote retulisse asserat Odonem de S. Sampson, sicut ab his qui viderant et interfuerant didicerat, eum esset idem vir prædicti nobilissimi Odonis amantissimus nepos; ut tota ultimæ istius translationis series satis tuto admitti posse videatur. Utinam Bajocensibus adeo felicibus esse licuisset, ut hoc etiam tempore pretiosissimo suo thesauro fruerentur!

7 Subiit is, teste laudato Hermantio pag. 27, communem illam et luctuosam sortem, qua per tot alias Galliarum ecclesias impiorum Calvinistarum prædicatorum rabies in sacra Sanctorum ipsa fide grassata est anno 1562, dum in Cadomensem arcem deportatus, cum multis aliis profanatus est, pretiosis lipsantheis libidini et avaritiei sceleratissimorum militum relictis. Addit autem, ecclesiam collegiatam castri Grancei in Burgundia, seu potius Campaniæ finibus, etiam hodie non modica sanctorum istorum pignorum parte gaudere, quam nempe in ea templorum Bajocensium exspoliatio collegerit is qui postea sub Mareschalli Fervaqui nomine seculo XVI satis notus fuit. Utrum vero eadem istæ ibidem hodie dum conserventur honorenturque, exploratum non habeo. Superest modo ut lectiones ipsas Bajocenses, quales ad Majores nostros olim transmissas diximus, cum ipsa translationis historia subjungamus, prætermisso breviori compendio, ex codice Cartusiæ Coloniensis, Gamansii opera accepto; cum nihil contineat, quod non paulo fusius in ipsis lectionibus enarretur. Solam collectam subjicio, quæ est hujusmodi: Propitiare, quæsumus, Domine, nobis famulis tuis, per sanctorum martyrum tuorum Ravenni et Rasiphi merita gloriosa, ut eorum pia intercessione, ab omnibus semper protegemur adversis. Per Dominum, etc.

E
et reliquiarum
dissipatione per
Calvinistas.

F

VITA

Seu lectiones in festo duplici solenni
primæ classis majoris cum octava.

Ex libro Ms. ecclesiæ Bajocensis anni
1552.

Sicut priusquam terras splendidior solis illustret radius, auroræ matutinæ præcedit diluculum; sicque sensim, cæcitate detersa caliginum, præclarius postmodum solis splendore perfruimur: ita etiam tenebris nostræ ignorantie apostolica sunt apposita dogmata, quibus dicitur

Fidei prædicandæ
intentioni fratres

A dicitur a Domino : Vos estis lux mundi, ut competentius deinceps totius orbis ambitus, resolutis primo paulatim tenebris delictorum, veri solis justitiæ Christi Domini, de quo scribitur : Vobis timentibus nomen meum orietur sol justitiæ, fidei susceptione potiri mereatur. Ex horum igitur electorum Dei sacrosancto collegio, duo feruntur insignes viri, Ravennus scilicet et Rasiphus, quos occiduis partibus progenitos, Britannia scilicet editos, genere germanos, fidei etiam et morum germanitate consocios præsignata relatione cognovimus; genere quidem illo nobiles, sed fidei merito clariores. Qui Ravennus dum plurimis ornatus virtutibus, secundi ordinis, ob vitæ sanctæ meritum, sacerdotii scilicet suscepisset officium; ut bonus miles Christi, verbo pariter et exemplo, incolarum argentia pectora calore sanctæ fidei rigida, hortamentis et institutis salutaribus informabat assidue docens fidem, unius Dei solummodo culturam, a dæmonum superstitionibus esse declinandum, et ad fontem sanctæ regenerationis, sine quo non vivitur, esse currendum.

B
a barbaro
principe pel-
luntur :

2 Cum igitur his aliisque documentis populos ad cœleste regnum invitare, terrena quoque et transitoria postponere, et æterna solummodo moneret diligere : inimicus generis humani, hostis et invidus totius boni, ne vasa quæ sibi captivando subdiderat, perderet; dolos suæ malitiæ contra sanctos Domini Ravennum scilicet et Rasiphum, qui uno eodemque instantiæ studio, contra diabolica tela dimicando, certabant, instanter ostendere nititur, ac primo principem ejusdem regionis contra Sanctos Dei inflammare conatur : cujus quidem nomen idcirco divinitus, ut credimus, nesciri permittitur, aut quia scilicet est barbarum, et ideo antiquorum stylo innotum, vel etiam sicut cœlesti memoriæ iudignum, ita est scripturis ecclesiasticis alienum. Hujus igitur dira et immanissima persecutione Electi Dei a solo patrio submoti, urbis Sagiorum vicinia sunt advecti; loco qui nunc Matiacus, tunc autem vasta solitudo, et inhabitabilis eremus habebatur. Hi ergo cum ad prædictum accessissent locum, et essent humanis aspectibus invisibiles, nullo modo tamen cœlesti solatio destituti, strenue in Dei laudibus vacabant, et jugi orationum instautia profunda ipsius solitudinis occupabant.

C

sed cum
apud Sagium
multos con-
verterent,

3 Sed non multo tempore superna clementia Servorum suorum certamina latere permisit; neque lucernam sub modio positam abscondi diutius passa est, quin ad multorum notitiam perducere, et per eosdem beatos Viros incolas regionis ejusdem doctrinam salutis æternæ percipere larga pietate concessit. Denique sacerdos Dei Ravennus, medicinalibus studiis educatus, debilibus non modicam curationis gratiam afferebat; et quos fovebat corpore, virtute etiam animabat salutis æternæ. Rasiphus interea qualibet ætate junior, non dissimili actuum operatione cooperabatur germano : quorum unum idemque erat studium, opem pro viribus ferre morientibus, infirmis succurrere, omnes ad Christi gratiam convocare, cunctisque cœlestis verbi pabula ministrare. Cum inter hæc fama Sanctorum non ignobilis vulgi celebraretur officio, et per multorum ora devolitans per innumera loca decurreret; fertur ad præsignati principis noti-

tiam tantæ sanctitatis opinio convolasse : qui præmeditati furoris in Servos Dei spicula patrare pertractans, illico apparitores deputat, et ad locum quo Servos Dei fama inesse retulerat, destinare maturat : subjungens sui præcepti edicto, ut repertis beatissimis Viris, funestas manus in eorum neces injicerent, nec quemquam eorum deinceps mortali luce perfrui sinerent.

4 Venientes autem carnifices, Electos Dei solito sanctis actibus loco ante fato, fonte quodam irriguo, vacantes conspiciunt : sicque jussis parere festinant; adeo ut Ravenni corporis brachio dextro exempto, mortem, ut creditur, se intulisse putarent; Rasiphum autem omni pene membris decerperent, sicque tyranno, quæ sibi imperata sunt, expresse nunciarent. Præsentem igitur vitam functo Rasipho, adhuc Ravenna superstite, sed de fraterno solatio suspirante, cœleste sanctis Viris contigit suffragium adventasse. Jugi enim orationum instantia Ravenna supplicante, anima fratris, redivivo reassumpto cadavere, et mœstitiam abstulit fratri, et gratulundæ exultationis lætitiâ utrisque contulit Sanctis. Post aliquanta autem consolationis allocutia, feruntur de ipsius fontis irriguo herbas suis sumpibus jam dicti Viri sumpsisse; quibus panis solummodo, et aqua cum herbarum radicibus, lignorumque corticibus, omni eremi tempore refectionis esuriem dicitur amovisse : intonsi semper et illoti absque ulla mutatione vestium conversantes; cilicio et pellibus pecudum vilibusque tegumentis obtecti. Trium igitur hebdomadarum spatio a tempore illo certatim se in Dei laudibus exercentes, jejuniis, vigiliis, et orationibus pariter insistentes, ad coronam immarcescibilis gloriæ invitati, ut egregii milites Christi Rasiphus decimo Kalendarum Augusti; Ravennus die sequenti, nono scilicet ejusdem mensis, hoste debellato sævissimo, percepto cœlestis militiæ trophæo, felici cursu corpora humo, animas cœlo beatissimas reddidere; opitulante gratia Domini nostri Jesu Christi. Cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.

5 Quæ autem hæc divina virtus horum Sanctorum interventu, operata sit, breviter referam; et ad sequentium uotitiam quod præsentibus claret, perducere charitate cogente curabo. In eisdem diebus nocte sabbati designatum est Herimberto, ejusdem eremi presbytero, ut planarentur valles ad constructionem ecclesiæ, in loco quo nunc subsistit; et cum alicubi jam esset pars ædificii usque pene summa tegminum constructa, ipsa divinitus ruente, quæ nunc visa est, perficitur. Nec multo post, in eo loco quo erant scilicet corpora tumulata, membris omnibus debilis Emeltrudis, ejusdem regionis accola, omni virtute corporis, sensu quoque loquelæ restituitur, quo per quinquennium caruerat, omni circumstante populo die solemniori. Similiter et alia Elberta dicta Luxoviensis duodennis ægrota, reformata est virtute divina; quæ aliorum ulnis devecta, stabili gressu repedavit ad sua. Interea Otarius amentiam passus, cujusdam sanctæ religionis feminæ famulus, ad præfata Sanctorum corpora convolans, integritatem sensus, auriumque recepit, sicque oblatione ejusdem matronæ, eorumdem Sanctorum servitio perpetuo mancipatur obsequio. Plures etiam tertiani, quartani, nec non et quotidiani typi vexatione solvuntur.

Tres

EX MS.

a submissis
sicariis tan-
tum non ne-
cantur.

E

Constructa
ecclesia, et
eorum inira-
cula.

F

EX MS.

Tres etiam optato cæcati lumine, pietate divina sunt restituti post translationem sanctorum corporum. Quædam dæmonio vexata, Edelberga de Nonanto, ejusdem provinciæ villa, carpento de- vecta, vinculisque constricta, pristinæ redditur sanitati. Bajocassinus quidam puer, Benignus dictus, membrorum vexationem perpessus, bis ad Sanctorum recurrit præsidia, et optatæ quietis recepit suffragia. In Andovilla, puella erat paralytica, quæ diebus sanctarum Rogationum, fidelium manibus delata ad loca Sanctorum, cœlestis medicinæ persensit virtutem.

HISTORIA TRANSLATIONIS.

Metu impio-
rum genti-
lium,

B

Dilectis fratribus suis et amicis, cunctis Bajo- censibus canonicis et omni clero, frater Ber- nardus Dei servus, fidelium munus precum, et devotum servitium. Ad honorem summæ Trini- tatis, quæ Deus unus et verus est, sanctitati ve- stræ notum, fratres charissimi, facimus, licet di- lectio vestra id ipsum melius noverit, qualiter be- atorum et præclarissimorum martyrum Ravenni et Rasiphi pretiosa corpora ad locum, ubi nunc divina dispositione et sua electione venerabiliter sunt translata, adorantur. Cum post ipsorum Martyrum beatissimam passionem, a fidelibus sepulturæ tam pretiosus thesaurus non satis di- gne reconditus esset, multis revolutis annorum curriculis, propter metum gentilium, ne ab im- piis contaminarentur, per signa micantia cœlitus ostensa, ad quemdam locum, qui in hac ipsa pro- vincia hodieque ad sanctum Vedastum dicitur, deportatus est. Cum itaque de Mathiaco (sic enim locus ille ubi prius fratres piissimi sepulti sunt vocitatur) ab incolis [auferretur]; qui locus a Sa- giensi urbe uno fere milliario distat, ubi nunc eorum sepulcra habentur in ecclesia ipsorum no- mine et honore condita et conservata, tale mira- culum majestas divina demonstrare dignata est. Cervino scilicet corio ossa tam beata et tam pii cineres cum linteaminibus obvoluta et super le- teticam composita, duobus equis onus tam suave trahentibus, ad locum quemdam, qui Traciacus dicitur, cum venissent, ita immobiles equi illi effecti sunt, ut nec flagellis cæsi, nec calcaribus cruentati moveri potuissent.

C

alio transla-
ta sacra cor-
pora,

2 Quod cernentes viri, qui hujus viæ ductores erant, a quodam viro ditissimo, qui illius loci temporalis dominus erat, et multis animalium agrestium gregibus abundabat, duos equos, qui onus istud et cœlestem thesaurum levius defer- rent, misericorditer petierunt. Quibus ille : En, inquit, equarum agrestium, quæ omnes mei juris sunt, innumeram fere multitudinem consideratis ; ex his duas accipite si potestis, ut videamus et cognoscamus, si divina virtus refulgeat in Marty- ribus istis. Quod cum fecissent, miro modo agre- stes equæ ita se quietas et indomitas inclinave- runt, ut sacra Fratrum corpora nihil recalcitrantes usque ad prædictum locum, qui sancti Vedasti cognomine dicitur, mansuetissime deferrent. Quo in loco ecclesiola extra villam ob eorum amorem et honorem condita est, in qua sub altari in arca saxeâ multo tempore quieverunt. Tempore au-

tem illo quo sanctam Bajocensem ecclesiam Hugo venerabilis episcopus decenter regebat, in eadem villa sanctimonialis quædam, per multos annos omni sanctitate et pudicitia Domino serviens, dum nocte quadam jejuniis et orationibus fessa in lectulo suo quiesceret, astare sibi conspexit duos præclarissimos Viros, alterum in habitu sacerdotis, alterum in habitu medici, talia sibi divinitus præcepta ferentes : Vade, inquit, ad civitatem summo diluculo, et dic Hugoni, qui est in ea episcopus pius et bonus : Accelera, pater sancte, et quorundam Martyrum corpora, qui in ecclesiola tali quiescunt, transferens, celebri in loco constitue. His autem auditis, patenti cœlo recepti sunt.

3 Mulier autem illa, anus sancta, suavi de somno evigilans et probare volens spiritus si ex Deo sunt; jejuniis et orationibus, jejunia et ora- tiones augmentavit, usque ad secundam revela- tionem. Post dies autem octo, cum nocte quie- sceret, assunt denuo piissimi Fratres, eadem quæ et supra monita deferentes. At illa : Qui enim estis, domini? Et quæ sunt nomina vestra? At ille qui major natu videbatur : Ego, inquit, Ra- vennus dicor, frater vero meus iste, Rasiphus. Surge cito, et refer episcopo omnia quæ tibi re- velata sunt. Quod si non feceris, ira Dei super te veniet. Inveniuntur autem nostræ reliquiæ sub altari illo ad viginti pedes in corde terræ repo- sitæ. Denique cum supra memorata mulier evigi- lasset, usque ad octo nihilominus dies Dei cle- mentiam exspectabat, memorans illud Davidi- cum : Universi qui te exspectant non confundentur Domine. Factum est autem cum ad tertiam revelationem ventum fuisset, astiterunt ei præ- dicti sanctissimi Fratres comminantes et fremen- bundi. Quare, inquit, non annuntiasti, cum opera Dei nuntiare etiam regibus honorificum sit, quæ tibi divinitus imperata sunt? Quibus illa : Cras, inquit, orationibus et auxilio vestro munita, tam episcopo, quam omni clero, omnia quæ præcipere dignati estis, cum gaudio et læ- titia divulgabo. Statimque Viri illi vultus habentes angelicos, et cœlesti splendore micantes, bea- titudinis suæ palatio feliciter restituti sunt.

4 Mane autem facto, Deo digna muliercula illa ad urbem properans, licet cum difficultate intro- gressa, venerando præsuli omnia supradicta sic- ut viderat et a beatis Martyribus edocta fuerat, suppliciter enarravit. Quibus auditis, venerandus heros, convocato omni clero et multitudine po- puli non modica, totus in lacrymas resolutus, et Deo gratias referens, ad locum prædictum pro- perare non distulit; et licet longo confectus se- nio, nudis tamen cum ceteris, pedibus incedebat. Intrantes autem in ecclesiam illam cum laudibus et hymnis cœlestibus et devotis orationibus; sic- ut beati Martyres dixerunt, altare illud vetu- stissimum suaviter et cum magna reverentia de- posuerunt. Fodientes vero usque ad viginti pe- des, arcam saxeam, et in arca beata Fratrum corpora, odore cœlesti fragrantia, et ipsorum beatos cineres, sicut prædiximus cervino corio et pannis involuta invenerunt. Et gratias agentes summi creatoris et recreatoris nostri magnæ cle- mentiæ, quasi in paradisi amœnitate se esse po- sitos æstimantes, cum magnis laudum præconiis gaudentes, et exultantes ad urbem regressi, pretiosas vere cœlestes margaritas omni- que se-

D

seculo XI san-
ctimoniali
revelantur,

E

F
a qua moni-
tus episcopus
Bajocensis,

culo

A culo profuturas lætissime detulerunt : tantusque suavitatis odor per totam viam, per totam quoque provinciam illam hac ipsa die efferbuit, ut plusquam viginti, vel etiam triginta utriusque sexus homines a diversis infirmitatibus liberari meruerunt; Domini Salvatoris clementiam et beatorum Martyrum merita prædicantes.

in cathedrati
sua ea hono-
rifice recon-
dit.

5 Et quoniam, eodem tempore, ab eodem episcopo basilica, quæ nunc usque superest, in honore beatissimæ Dei Genitricis construebatur, altare cujus ceteris altaribus digne præfertur, altare quod secundum est, in honore et nomine horum Fratrum et martyrum condidit, et super illud has pretiosas reliquias in capsâ auro et argento, pro temporis opportunitate ornata et præparata decenter composuit. Quo in loco tantis miraculorum et sanitarum beneficiis coruscant, ut si omnia scriberentur, vix totus mundus tot et tanta mirabilia posset comprehendere. Pontificante vero magno et sublimi viro Domino Odone hanc matrem nostram, sanctam videlicet ecclesiam Bajocensem, tam digniter quam sublimiter, majoris dignitatis et honoris præcipui pretiosam et mirabiliter auro obrizo et gemmis micantibus dignissimam aliam, in qua materiam opus superare videtur, sibi per divina et præclara miracula adquisierunt, quoniam nobis et omni fere populo satis notum est, non est meæ parvitatæ revolvere. Hæc omnia cum adhuc adolescentulus essem, vir piissimus et devotissimus jam monachus, Odo de sancto Samsone, sicut ab his qui viderant et interfuerant didicerat, cum esset idem vir prædicti nobilissimi præsulis Odonis amantissimus nepos, mihi devote retulit. Ego vero licet imperitus et scientia, et gratia sermonis, quoniam hæc a multis ignorantur; ingrato silentio contegi nolui metuens iram Dei, si generationi venturæ tanta Dei magnalia non patefacere. Per omnia benedictus Deus, qui superbos humiliat et exaltat humiles.

B

APPENDIX

C

Ex hodierno Bajocensi Breviario.

Acceptæ Ba-
joco lectiones
hodierni Of-
ficii

Dum iis, quæ hactenus data sunt, disquirendis digerendisque occupare, nihil antiquius habui, quam ut more Majorum, ex fonte, seu ex loco ipso, ubi Sancti coluntur, subsidia quærcerem; si forte ex novis Officiis aut aliunde quidquam suggeri posset, quo res tota paulo magis illustraretur. Solitus recursus fuit ad officiosum juxta ac solertem auxiliatorem nostrum in Gallia P. Stephanum Chamillart, litteratis notissimum, cujus opera cum Breviarium integrum nancisci non possem, id certe obtinui, ut inde describerentur quæcumque de SS. Ravenna et Rasipho ibi hodiedum recepta sunt. Præstitit id Chamillartii rogatu non segniter noster item P. du Tertre, qui manu sua ex eo Breviario, anno 1665 auctoritate Francisci de Nesmond, tunc ecclesiæ Bajocensis antistitis edito, propria omnia per totam solennem octavam ad verbum descripsit. Præmittitur oratio superius data, ordinanturque

Tomus v Julii.

omnia per dies singulos, sic tamen ut Officium de Sanctis proprium solum fiat primo et ultimo die.

AUCTORE
J. B. S.

2 Illo igitur, seu XXIII Julii, in secundo nocturno lectiones IV, V et VI ea compendio recitant, quæ modo paulo fusius ex vetustiori Officio dedimus, in eo tolerabiliores, quod quæ ibi gravius offendunt, in his prudenter rescissa sint. XXIV, seu secunda die infra octavam in lectionibus nihil sanctis Fratribus proprium occurrit; XXV fit de S. Jacobo; XXVI de S. Anna; XXVII est quinta dies infra Octavam, sed nec ibi quidquam proprii; XXVIII Julii festum S. Pantaleonis; XXIX S. Marthæ; XXX demum Octava dies ultima est, quando in secundo nocturno lectiones IV, V et VI translationes etiam paulo brevius narrant, ut mox clarius perspicias. Quid Sabbato et Dominica infra octavam præscribatur, nihil attinet hic observare; id solum volumus, manifeste pateat, quæ modo sit Bajocensium de sanctis suis Ravenna et Rasipho constans et perpetua traditio. En modo lectiones tres in ipsa solenniori festivitate.

inferius dan-
tur.

IN SECUNDO FESTIVITATIS NOCTURNO.

E

LECTIO IV. Ravennus et Rasiphus germani fratres, in Britannia miuore nati, virtutum splendore longe nobiliores fuerunt. Quorum quidem natu major Ravennus, cum esset ad sacros ordines ob insignem pietatem promotus, sacerdotis apostolici partes ex animo suscepit. Assumpto igitur in partem laboris fratre Rasipho, dum regionis incolas, idololatriæ tenebris involutos, fidei præceptis imbuunt, ambo a provinciæ præfecto patria pulsî, Neustriam petunt, et in desertum locum, Sagiorum urbi vicinum, qui nunc Mathiacus dicitur, se conferunt, vigiliis, jejuniis, et orationibus majorem operam daturi. Tu autem, Domine, etc.

LECTIO V. In hoc deserto cum herbarum tantum radicibus vitam sustentarent, revelante tandem Deo, sanctitas ipsorum manifestari omnibus. et ingens populi concursus ad eos fieri cœpit. Ravennus enim dum adjuvante fratre Rasipho, ægrorum corpora ope medicinæ sublevaret, mentes interim cœlestis pabuli alimento reficiebat. Auditis tot curationum miraculis, ira æstuans Neustriæ præfectus, stimulante dæmone, sicarios mittit, qui nefarias in eos manus injicerent. Tu autem, etc.

F

LECTIO VI. Properant impii sicarii, inventosque Dei Servos divini verbi præconio, ægrorumque curationi incumbentes, multis vulneribus afficiunt. Ravenna dextrum brachium amputatur: totum Rasiphi corpus repetitis ictibus comminuitur; tot denique plagis ambo confodiuntur, ut suo purpurati sanguine in cœlum migrarint, immortalis coronæ præmium recepturi. Horum corpora a Christianis in deserto sepulta diu delituerunt, donec manifestata divinitus ipsorum gloria, super eorum sepulcrum ecclesia ædificata est, in qua multi variis affecti languoribus gratiam sanitatis sanctorum Martyrum intercessionem a Deo recipere meruerunt. Tu autem, etc.

IN DIE OCTAVA.

LECTIO IV. Cum per multos annos SS. marty-

EX MS.

rum Ravenni et Rasiphi corpora in ecclesia Mathiaci quievissent; ne ab impiis contaminarentur, non sine miraculis ad sancti Vedasti locum agri Bajocensis translata sunt: ubi in ecclesia sub eorum invocatione constructa, subter altare, diu in arca saxeâ condita fuerunt. Quo tempore autem venerabilis præsul Hugo secundus Bajocensem regebat ecclesiam, mulier quædam sanctimonialis in eadem villa commorans, ter diversis diebus, duos viros astantes in somnis sibi videre visa est, a quibus juberetur episcopum adire, eumque monere, ut Sanctorum corpora alio transferret. Tu autem, etc.

B

LECTIO V. Paret jussis mulier, Hugonem adit, narratque ex ordine quæcumque viderat; qui ubi compertum habuit, revelationem esse a Deo, gratias Deo egit, statimque sanctorum Martyrum corpora in ecclesiam Bajocensem, quam tunc construebat, transferre decrevit. Convocatis igitur clero et populo, licet jam longo senio confectus, nudis tamen pedibus cum ceteris, prædictum sancti locum Vedasti petiit. Ecclesiam ingressi, altare, sub quo jacebant corpora, destru-

xerunt, effossaque terra usque ad viginti pedes, arcam saxeam invenerunt: qua reserata, sublatisque pannis, suavissimus emanavit odor, et ossa Sanctorum cervino corio involuta apparuerunt. Tu autem, etc.

D

LECTIO VI Tum sacerdotes magna reverentia sacras reliquias tollunt, eosque pretiosis involvunt pannis; impositasque humeris, clero psalmos concinente, plaudentibusque populis, Bajocas deferunt; et in majori basilica, capsula auro argentoque ornata inclusas, super altare, in ipsorum honorem erectum collocant. Innumeris miraculis sanctorum Martyrum gloriam, tum ipso translationis die, tum postea in ecclesia Bajocensi Deus manifestavit. Quibus permotus Odo primus, Hugonis successor, cum eandem ecclesiam absolvisset, et eximio opere decorasset, SS. Fratrum corpora, in altera capsâ, partim ex auro obrizo confecta inclusit, in qua per aliquot secula pretiosæ Martyrum exuviæ cultu condigno servatæ sunt, donec anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo secundo Calvinistæ eas cum multis aliis Sanctorum reliquiis igni tradiderunt. Tu autem,

E

DE S. LIBORIO CONFESSORE

EPISCOPO CENOMANENSI IN GALLIA, PATRONO PADERBORNENSI IN WESTFALIA.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

Joannis Bollandi e Societate Jesu.

C

PRÆFATIO.

Tria mihi breviter monendus es, pie et benevole lector: cujus consilio et auctoritate inductus hunc scripserim libellum; qua methodo; quem ad finem.

Illustrissimus D. Peregrinus Carlenus, abbas S. Mariæ, Amerinus, dum Monasterii, Westfaliæ primaria urbe, agitatæ plures per annos pacificationis causa versatur, ad nephriticos, quibus cruciabatur, dolores leniendos, præsentem *S. Liborii*, Cenomanorum in Gallia episcopi, ac Paderbornensium patroni, opem expertus, aliquas ejus reliquias a canonicis Paderborneusibus obtinuit: quæ Ameriam deportatæ, solenni pompa ab episcopo ejus urbis Gaudentio Polo, magna populi universi gratulatione, exceptæ, sparsa celeriter per Umbriam vicinasque provincias fama, multis et pietatis iucitamentum, et remedium istiusmodi ægritudinum exstiterunt. Dein edo-

ctus idem Carlenus, collectas a me plurimorum Sanctorum res gestas, earumque jam partem publicatam, rogavit, ut *S. Liborii* Acta sibi transmitterem. Quod eodem fere tempore me quoque poposcit excellentissimus D. Franciscus Nerlius, Valderii comes, summi Mantuæ magistratus præses, ducissæ Mariæ viduæ regenti a consiliis interioribus, serenissimi ducis Mantuani ad eosdem tractatus pacis universalis legatus plenipotentarius. Utrique ut obtemperarem, examinare *S. Liborii* Acta cœpi. Cumque ex illustrissimo episcopo Neritonensi Fabio Chisio, ad eundem Monasteriensem conventum Pontificis nuntio, didicissem, magnam recens in Italia adversus Sanctum hunc excitatam pietatem; statui, ut pluribus gratificarer, eodem hortante atque omnem operam conferente Carleno, Vitam hanc seorsim vulgare, quæ ad xxiii Julii inserenda majori nostro Operi erit.

F

Hæc occasio scriptionis; methodus vero, quæ in editis a nobis antehac voluminibus. Præmitto dissertationem in novem distributam paragraphos, e qua constet, quo is seculo vixerit, quo decesserit die, quo ejus agatur in ecclesiasticis Officiis memoria; Vita a quo, quando scripta, unde edita a nobis; quando, reliquiæ Paderbornam, per quos, quave pompa allatæ, quam infelici omine ab hæreticis illinc absportatæ, mox

recupe-

A recuperatæ, novoque ornatu decoratæ, pars Carleno abbati donata. Tunc Vitam ejus quadruplicem, ac geminam translationis historiam subji-
cio, primigenio veterum auctorum stylo; in ca-
pita tamen, lectorum commodo, divisa est, si
quæ prolixior erat narratio. Addidi breves anno-
tationes, quibus vel variantes in manu exaratis
codicibus lectiones indicantur, si quæ alicujus
momenti sunt, præsertim in propriis locorum
hominumque nominibus; vel alia obscuriora illu-
strantur. Vitæ ac translationi, narrationem sub-
necto reductionis reliquiarum, a viro nobili de-
scriptam, qui eam curavit. Tum tabulas mona-
sterii confectas, ecclesiæque Amerinæ Acta reci-
to, e quibus constet, veras S. Liborii reliquias
abbati Carleno legitime a Paderbornensibus cano-
nicis donatas, et pie honorificeque exceptas
Ameriæ. Post hæc recens beneficium Romulo
Cerighello Amerino centurioni a S. Liborio præ-
stitum, ex ipsiusmet Romuli ad Carlenum abba-
tem epistola, breviter commemoro; simile item
aliud Joanni Clementino Amerino turmæ eques-
tris ductori collatum. Ad extremum hymnos ali-
quot veteres subnecto, ad S. Liborii laudem
scriptos, canique solitos; oden Sapphicam ante
annos cxx compositam, ac quina epigrammata,
quæ quidam e Societate nostra in S. Liborii ho-
norem cecinit, cum Ameria trausiret Lauretum
proficiscens, deque illius ad nephriticorum do-
lorum allevamentum efficaci patrocínio cogno-
visset.

Illud porro specto præcipue, ut Dei, qui in
Sanctis suis honoratur, gloriam amplificetur, ac
plurimi auxilium S. Liborii experiantur, in ea
præsertim, quam dixi, ægritudine. Ad cujus cu-
rationem adeo multa, paucis annis, quibus ea
tentari cœpi, suggesta mihi remedia sunt, ut, si
describere breviter omnia velim, non exiguum
confecturus mihi videar volumen. Ad hos enim
et consimiles morbos quivis fere medicum se
profitetur, veteri Babyloniorum more, quem
narrat in Clio Herodotus. Neque possum infi-
ciari, nonnulla ad eos saltem leniendos prodesse;
sed nullum lenius certiusve divina ope, Sancto-
rum patrocínio conciliata. Quod pluribus firmare
testimoniis exemplisque nil attinet. Plurima hoc
in genere feruntur S. Drogonis, qui in Seburgo
Hannoniæ vico, haud longe ab urbe Valencenis,
xiv Junii colitur, miracula. S. Benedictus quo-
que, uti Leo Ostiensis lib. 2. Chronici Casin.
cap. 44 auctor est, S. Henrico imperatori, acri-
bus tunc doloribus vexato, apparuit, edixitque
fore, ut primo mane tres simul emitteret gran-
diusculos, lapides, et ex tunc dolore numquam
ultra detineretur. Responditque nocturno viso
eventus; quo ille motus, unaque Pelegrinus san-
ctissimus Colonia Agrippinæ archiepiscopus plu-
rimis opulentissimisque donariis Casinense cœ-
nobium ornarunt: quæ Leo idem, et in elogiis
abbatum Casinensium commemorat Marcus An-
tonius Scipio Placentinus.

Celeberrimum porro, quod ad istas calculi cu-
rationes attinet, S. Liborii nomen. Neque frustra
illius, mihi crede, quicumque huic obnoxius es
malo, auxilium implorabis. Quibus autem potis-
simum actionibus virtutum tibi eum fas sit con-
ciliare, tua tibi pietas dictabit. Audeo polliceri,

si vel orationem Dominicam ac Salutationem
Angelicam ad ejus honorem quotidie recitaveris,
cum ea, quam § 5 damus, veteri precatone, non
cariturum te fructu præsentaneo tantillæ devo-
tionis. Vale lector, et pro me quoque Divum
precare.

§ I. S. Liborii natalis, ætas.

Quartus Cenomanorum in Gallia antistes fuit S.
Liborius, quem gesta ejus, quæ infra ex veteri
Ms. Cenomanensi dabimus, obiisse tradunt v Idus
Junii: quo die Vitam illius refert Renatus Bene-
dictus, licet Vita a Joanne Morello canonico Ceno-
manensi collecta (quam Gallice Renatus edidit)
habeat, quarto Idus Junii in pace quievisse: quod
incuria fortasse librarii factum. Andreas Saussayus
in supplemento Martyrologii Gallicani, v Idus, sive
die ix Junii, ita illius meminit: Hoc ipso die
Cenomanis S. Liborii episcopi, cujus consecrata
perpetuæ venerationi memoria sacris in Fastis
locum habet die xxiii Julii, qua die dictum est
de eo, post mortem in Germaniam ad Paderbor-
nensem civitatem, tutelæ gratia, translato. Eo-
dem die, Philippus Ferrarius in generali catalogo
Sanctorum: Cenomanis in Gallia, S. Liborii epi-
scopi ejusdem urbis. Idem alibi quoque Liberium
appellat, uti et Galesinius, Felicius, Mss. quædam;
at Claudius Robertus in Gallia Christiana, Libe-
rium et Liborium.

2 Prolixior Vita, sub Bisone episcopo Paderbor-
nensi scripta, atque ea quæ in secunda parte Legendæ
anno 1483 excusa exstat, asserunt obiisse x Kalend.
Augusti, sive xxiii Julii. Quo die de eo ita habet
Romanum Martyrologium, cui et alia congruunt:
Cenomanis in Gallia, S. Liborii episcopi et con-
fessoris. Constantius Felicius: Liborii episcopi
in Cenomanis. Appendix ad Martyrologium Ado-
nis: Eodem die S. Liborii episcopi civitatis Ceno-
manensis et confessoris. Vetus Ms. Martyrolo-
gium monasterii S. Martini Treviris: Paderbornæ
Liborii episcopi et confess. Ms. Florarium, vetus
Martyrologium Colonia anno 1490 editum, et alia
Mss. Usuardi nomine insignita: Apud Cenoman-
nicam civitatem depositio S. Liborii episcopi et
confessoris. Hic quinquagesimo ordinationis suæ
anno, ad Patrem et patriam transiit feliciter ex
hoc mundo. Cartusiani Colonienses in Additionibus
ad Usuardum: Cenomannis S. Liborii episcopi et
confessoris, multæ sanctitatis viri, quem episco-
patus sui anno quinquagesimo defunctum B. Mar-
tinus Turonensis sepelivit. Galesinius autem: Apud
Cenomanos S. Liborii episcopi et confessoris qui B.
Martini episcopi Turonensis æqualis, divini cultus
propagator egregius exstitit, veræque in Christo
religionis doctor ac magister, quamplurimos ab
erroribus maleque agendi consuetudine avocavit.
Canisius denique: Item Cenomannis, S. Liborii
episcopi et confessoris, qui magnæ vir sanctitatis,
multos ab errore et peccatis convertit, Deique
honorem ac cultum late propagavit. Cum episco-
patus quinquaginta annis laudabiliter admini-
strasset, obdormivit in pace, atque a S. Martino
episcopo Turonensi sepultus est. Quiescit nunc

Pader-

AUCTORE
J. B.

CIRCA FINEM
SEculi IV.
S. Libori na-
talis ix Junii,

celebritas
xxiii Julii,

F

AUCTORE
J. B.
non XXI;

Paderbornæ. In prima editione, aliquanto brevius, eadem fere perstringit.

3 *Ferrarius XXI Julii eum refert, ac Molanum citat, qui ejus ad illum diem non meminit, sed XXIII Julii ita habet*: Cenomanis depositio SS. Pavacii et Liborii episcoporum et confessorum. At S. Pavacius XXIV Julii colitur.

vixit seculo
quarto,

4 Quo seculo vixerit S. Liborius perspicuum est, ut qui sit a S. Martino episcopo Thuronensi mandatus sepulturæ: hunc autem constat, Cæsario et Attico Consulibus, sive juxta æram vulgarem, anno Christi 397 obiisse, licet alii dissentiant, absque solido argumento. Quo vero anno decesserit Liborius, non est diserte expressum. Si, quod in *Vita e Joannis Morelli codice descripta traditur*, inque titulo secundæ Vitæ, id vere ab antiquioribus acceptum est, vixisse temporibus Constantini et Valentiniani imperatorum; etsi 49 annis ecclesiæ dicatur præfuisse, non potest ultra annum 385, superstes existisse; aut saltem 389, si Constantino juniore regnante ad episcopale solium evectus est. Sed fortassis non Constantini legendum censebit quispiam, sed Constantii, qui anno 361 decessit.

B

quando ejus
decessores?

5 Porro si, quod in hujus Vita dicitur, immediate successit S. Pavacio, atque hic, quod in ipsius quoque Vita traditur, S. Juliano, primo Cenomanorum antistiti, comes adjutorque datus a Romano Pontifice; consequens est, S. Julianum non esse a S. Clemente missum in Gallias, nedum a S. Petro: sed vel Decio et Grato Consulibus uti XXVII Januarii Letaldus monachus ad ejus Vitam in epistola ad Avesgandum episcopum scribit, S. Gregorii Turonensis sententiam secutus, vel fortasse paucis annis ante sub Philippo Augusto, aut etiam (quod Antonio Corvasserio in *Historia episcoporum Cenomanensium placuit*) sub Gordiano. Nam si non est in *Tabulis episcoporum Cenomanensium error*, etsi numquam sedes vacarit, collocato S. Juliani exordio circiter consulatum Decii et Grati, annum videlicet Christi 250: si inde numerentur sedis S. Juliani anni 47, menses 3, dies 10, S. Turibii anni 5, mensis 1, dies 11, S. Pavacii anni 43, S. Liborii 49, pervenimus ad annum 395; et satendum erit, hunc neque Magni, neque junioris Constantini temporibus episcopum fuisse. Verum illud haud satis credibile, S. Pavacium, S. Juliano adiutorem datum, atque cum eo ad prædicandum in archidiaconatus officio directum, postea in Galliis annos 95, et quod excurrit, supervivisse. Sed de S. Pavacio, quem quidam Panatium appellant, die XXIV Julii: de S. Turibio agemus XVI Aprilis. De ætate S. Liborii ac sedis tempore Baronius in *Notationibus ad Martyrologium Romanum* XXIII Julii: Sedit annos XLIX temporibus Valentiniani, Gratiani et Theodosii angustorum. Verum ab anno 364, quo imperare cepit Valentinianus, ad 395, quo Theodosius decessit, conficiuntur anni solum 31. Et prius decessisse S. Liborium inde liquet, quod S. Martinus S. Victorem, vel Victurium II, eo tempore, quo mortuus est S. Liborius, decem solum annos natum, deinceps educarit, adultumque sacerdotio ipse initiavit, minimum 14 post annis: unde consequens videtur anno 383, aut etiam ante, decessisse S. Liborium.

videtur circa
annum 385
obiisse.

§ II. S. Liborii Vita.

Ternas S. Liborii Vitas damus, perbreves, e *Mss. codicibus ecclesiæ Cenomanensis, beneficio Ludovici Cellotii nostri acceptas. Citantur eæ, ni fallor, a majoris Vitæ scriptore, his verbis cap. 1, num. 5*: Non tamen desunt etiam certa de ejus meritis apicum monimenta. Habentur etiam *Gesta Pontificum ejusdem, cui præfuit, ecclesiæ Cenomanicæ, simplici eloquio, et absque omni nævo figmenti, fideli narratione contexta*: in quibus non plena alicujus eorum vitæ series replicatur, sed quis cui successerit, cujus meriti fuerit, quot annis ecclesiam rexit, breviter etiam annotatum. Hujus vero sacri ac pretiosissimi viri Liborii etiam transitus, ex hac valle lacrymarum ad societatem semper vere beateque gaudentium civium supernorum, quo contingerit ordine, latius indicatur. Exstant et aliæ de ejus ortu et vita litteræ strictim exaratae. De his iterum cap. 5, num. 18: Tradunt quoque litteræ superius memoratæ, multa quidem S. Liborium in hac vita fecisse miracula, sed multo plura postmodum ad sepulcrum ejus fuisse divinitus ostensa, licet ob multitudinem suam nominatim expressa non sint.

Tres ejus
breves Vitæ,

E

7 Primo igitur loco Vitam brevem damus ex veteri *Ms. Legendario ecclesiæ Cenomanensis. Deinde aliam ex vetusto item Ms. de Vitis episcoporum Cenomanensium, in thesauro ejusdem ecclesiæ recondito, cui Vitæ hic est titulus*: Gesta Domni Liborii Cenomanicæ urbis episcopi, qui fuit temporibus Constantini et Valentiniani imperatorum. Tertia descripta est e libro manu exarato Joannis Morellii canonici Cenomanensis, in quem Vitas episcoporum Cenomanensium anno 1572 retulit. Ea ex prioribus duabus contexta; ab ipsone Morello, an potius ab antiquiore alio, haud nobis compertum. Hanc certe, a Petro Viello Gallice versam, edidit Renatus Benedictus, ut jam monuimus.

ex *Mss. hic edita*;

8 Dein subjiciemus prolixiorem aliam Vitam graviter et bona fide conscriptam, ut censet, qui primus eam edidit, Surius, Molanus quoque et Galesinius. Auctor Saxonem, id est, Westfalum, se fatetur lib. 2, cap. 2, num. 7. De gente nostra, hoc est, Saxonica, inquit. Et cap. 8, num. 37, et maxime Saxones nostri. Ex lib. 1, cap. 5, num. 18, conjicere licet, canonicum fortassis ecclesiæ Paderbornensis fuisse: Quod nos facile, inquit, credimus, ex his quæ oculis nostris videre meruimus, postquam ad nos sacrum translatum est corpus. Quando autem eam scripserit Vitam ac translationem, inde est manifestum, quod Bisoni, quarto Paderbornensi episcopo, eam dicarit, ut patet lib. 2, cap. 1, num. 1. Bison autem quando sederit, ita statui potest. B. Hathumarus obiit anno 815, aut 816, ut infra patebit: Baduradus sedisse dicitur annis 48. Et ergo anno 863, vel sequenti successit Luitharius, qui anno 865, ut III Februarii ex Vita S. Anseharii, et IV, ex S. Remberti perspicere est, ipsum S. Rembertum archiepiscopum consecravit. Luithario annos 26 tribuant Gobelinus Persona Auctor Vitæ S. Meinwerci v Junii, aliique. Verum B. Hatlumarum mortuum ponunt anno 804 mendose.

alia major,

F

a Saxone
quopiam

ante annum
750 scripta,

Luitha-

A *Paderbornia*: Luithario Biso successit, cui Vitadicata, tempore Arnulphi imperatoris, qui anno Christi 900, imperii 13 obiit. Auctorem hunc ita citat, ejusque ætatem indicat Gobelinus cap. 38. Ad hunc locum (*Paderbornam*) Carolus sæpe divertit; quoniam, ut scribit quidam, qui postea in eodem loco, tempore Arnulphi regis vitam duxit religiosam, hic locus viris omni nobilitate generis animique semper insignibus abundabat. Aliaque subdit, quæ hic Auctor habet lib. 2, cap. 2, num. 4. Unde vero, quæ litteris mandavit, ipse acceperit, indicat lib. 2, cap. 3, num. 10. Clericorum vero, quibus id negotii commendatum est, præcipuus erat quidam presbyter, Ido cognomine, qui omnem suæ perfectionis historiam, et signa, quæ in ea divinitus ostensa perspexerat, partim viva voce intimata, partim litteris breviter annotata, ad nostram fecit venire notitiam. Hunc anonymi Auctoris insignem commentarium accepimus ex Ms. codice monasterii Corsendoncani Canoniorum regularium in Brabantia, contulimusque cum Surii et alia posterius adornata Paderbornæ nuper, ad alterius codicis fidem, editione.

B
alix alibi
Fitæ.

9 Ex hac breviam S. Liborii Vitam e Bodecensis in Westfalia cænobii manu exarato Passionali nobis descripsit Joannes Gamansius noster: quæ eadem, una cum translatione exstat in secunda parte Legendæ anno 1483 Coloniz, deinde 1485 Lovanii excusa. Succincte S. Liborii Vitam e Surio expressere Franciscus Haræus, et Zacharias Lippe-lous, atque in Gallicano Martyrologio ad xxiii Julii Andreas Saussayus. Fusius de eo agit in Gallica episcoporum Cenomanensium Historia, Antonius Corvasserius Curtellius Cenomanus, insigni vir eruditione et judicio.

§ III. S. Liborii Translatio.

Translatio
reliquiarum
ejus anno 856
facta,

C *ab oculatis
testibus de-
scripta,*
*per legatos
curata,* Doctor Gobelinus Persona, decanus Bilsfeldensis et officialis Paderbornensis, qui ante 240 annos scribebat, in Cosmodromio, ætate 6, cap. 41 de S. Liborii translatione ista habet: Anno imperii Ludewici xxiv, translatus est S. Liborius de civitate Cenomanica Galliæ, in qua quondam ipse fuerat episcopus, ad Paderbornam Westphaliæ; Aldrico Cenomanensem et Badurado Paderbornensem regentibus ecclesias. Hic Aldricus fuit accusatus apud Gregorium Papam IV, ut habetur 2 quæst. 6. Decreto nostro: Et quidam clericus ecclesiæ Paderbornensis, Ido nomine, conscripsit miracula, quæ vidit in translatione S. Liborii, et habentur scripta in ecclesia Paderbornensi supradicta. Et Erconradus diaconus ecclesiæ Cenomanensis scribit eadem miracula, prout ea se vidisse testatur; et ipse scribit, quod legati episcopi Baduradi, pro reliquiarum sanctarum receptione missi Cenomannicam, principales fuerunt: Folodagus advocatus episcopi Baduradi, Meinulphus archidiaconus, Adelbertus presbyter, Aldricus diaconus, et Drudwinus subdiaconus; et quod Meinulphus in ecclesia S. Vincentii Cenomanensi vovit monasterium sanctimonialium fundare in honorem B. Mariæ S. Liborii, in loco, qui dicitur Bodicon.

11 Eadem tradit Krantzius, Metropolis lib. 1,

cap. 28, qui Folodigium vocat, quem Gobelinus Folodagum; Erconredum, quem hic Erconradum. Addit Baduradum, quod mira devotione in sanctum Dei Liborium ferveret, ejus reliquias petiisse; Aldricum, sive quod meritis esset præventus a Badurado, sive quod minoris eas fieri in provincia cerne-ret, protinus annuisse, quas causas neque ex Gobelino, neque ex historia translationis a coætaneo scripta, accepit Krantzius. Postremo hæc adjicit: Celebris est memoria ejus usque hodie in ecclesia Paderburnensi; quod crebra in populum beneficia contestantur ac merentur. Ideo autem S. Meinulphum votum ait fundandi monasterii nuncupasse, ut prosperare dignaretur Deus legationem eorum. In Vita S. Meinulphi, quam v Octobris dabimus, nulla hujus voti ab eo apud Cenomanos nuncupati mentio fit, ut vel inde conjicere liceat, eam Vitam a Gobelino Persona non esse conscriptam, quod tamen Surius in manuscripto codice se reperisse scribit.

12 Consignata est non uno die in Martyrologiis hujus translationis memoria. Nam xxviii Aprilis ita habet vetus Kalendarium ecclesiæ Paderbornensis: Inventio corporis S. Liborii. Antiquum item brevium typis excusum: Translatio S. Liborii. Plenum officium. Ms. Florarium: Floriani martyris translatio, et Liborii episcopi et confessoris in Paderbornam. At Cartusiani Colonienses in Additionibus ad Usuardum: Apud Paderbornam translatio S. Liborii episcopi Cenomanensis et conf. Canisius denique: Item Paderbornæ elevatio S. Liborii episcopi Cenomanensis in Gallia, et confessoris, de quo plenius xxiii Julii. Eo igitur die levati de mausoleo sacri artus, ut loquitur coætaneus scriptor. Nam ad urbem Cenomanicam quinto Kalendarum Maiarum die venerunt legati Paderbornensis antistitis, ut habet Ms. Corsendoncanum; non quarto, ut libri editi. Sequenti die facta elevatio est. Kalendis vero Maii ab urbe Cenomanica perfecti sunt.

AUCTORE
J. B.
miraculis
illustrata:

ex elevata
28 Aprilis,

E

Cenomanis
evectæ
Maii,

13 Tandem die quinto Kalendarum Juniarum, quo tunc sacra Pentecostes solemnitas agebatur, ad desideratam diu Paderbornensem ecclesiam pervenerunt. Consentunt invicem hi chronologici characteres: annus Christi 836, Indictio xiv, dies Pentecostes xxviii Maii, cum Pascha fuisset xvi Aprilis. Annus vero Ludovici Pii Imperatoris 24, non a morte Caroli Magni patris, quæ contigit anno 814, duci debet, sed ab anno præcedenti, quo augustus est, jubente patre, proclamatus, licet major Vita, annum Ludovici ponat 23, nimirum a morte patris. Ad diem vero xxviii Maii, sive v Kalend. Junii Cartusiani Colonienses in Additionibus ad Usuardum ista habent: Apud Paderbornam translatio S. Liborii episcopi Cenomanensis et confessoris. Consentunt Molanus, et Florarium; at paullo aliter Martyrologium Coloniense: In Paderborna adventus S. Liborii episc. et confess. Canisius eodem die: Item Paderbornæ translatio S. Liborii episcopi Cenomanensis et confessoris: quæ translatio magnis miraculis divinitus illustrata, et certis eximæ sanctitatis argumentis, cum corpus ejus ab Cenomanorum urbe Paderbornam devectum est a secundo Paderbornensi episcopo Badurano. De eo pluribus xxiii Julii. Andreas Saussayus in Martyrologio Gallicano ita scribit: Eodem die translatio S. Liborii episcopi Cenoma-

Paderbor-
nam altatæ
28 Maii.

F

nensis,

AUCTORE
J. B.

nensis, quando sacrum ejus corpus Paderbornam delatum est : in qua avectione multa signa, quæ refulsere, sanctitatis ejus et gloriæ certissima argumenta exhibuere.

Historia translationis per scriptorem Saxo- nem, non tamen Ido- nem;

14 *Translationis Historiam, et miracula in ea facta, Ido presbyter partim viva voce intimata, partim litteris breviter annotata, ad viri religiosi, qui Vitam S. Liborii, ut dictum ante, conscripsit, fecit notitiam pervenire. Non arbitramur, scriptum illud Idonis exstare; nedum illud ipsum esse, quod hic damus: id Baronium existimasse, perperam asseruit, qui tertiam Surii editionem adornavit. Disserte Ita scribit Baronius ad annum 836, num. 12. Ab eo (Idone) qui accepit, sive scriptis, sive viva voce tradita, simul jungens, in dicto de ejus translatione libello contextuit.*

et per Cenomanum, non Erconradum.

15 *Au exstet, quam Erconradus Cenomanensis diaconus conscripsisse translationis historiam traditur, cum miraculis a se visis, haud scimus. Breviorem nacti sumus ex veteri Legendario ecclesiæ Cenomanensis, quam fere sequitur Corvasserius. Ea tamen non videtur ab oculato teste scripta, cum ipsum Baduradum (quem Baduratum vocat) Cenomanos ea causa profectum tradat, quod alter scriptor plane exactissimus negat. Ideo hallucinatus fortasse est auctor ille, quod cum audisset elevationi reliquiarum duos adfuisse episcopos, crediderit, alterum fuisse Baduradum, qui David erat S. Aldrici coepiscopus. Neque is Baduradi legatorum nomina prodit, ab Erconrado tamen olim expressa, si Gobelinio Krantzioque fides.*

Reliquiæ una altatæ SS. Pavacii, Thuribii, Gundanisoli episcoporum

16 *Meminit hujus translationis Wernerus Rolevinckius lib. 3, de situ et moribus Westfalarum cap. 8, his verbis: Benedictus quoque Badueradus, secundus episcopus Paderbornensis, divina revelatione confortatus, sollemniter transtulit corpora SS. Liborii, Panacii, Turibii, Gundanisoli, episcoporum Cenomanicæ civitatis, ad suam ecclesiam cum multa gloria miraculorum. Et sane brevior translationis historia num. 5, multas aliorum Sanctorum reliquias, una cum S. Liborii corpore, Paderbornensibus a S. Aldrico datas tradit. Ac vero, ut alter auctor cap. 4, num 12 testatur: Erant in eodem loco aliorum quoque membra Sanctorum, in sarcophagis honeste reconditorum, maxime episcoporum civitatis illius. Ex iis fortasse particulas sanctus antistes legatis donavit: nam si corpora integra, non id siluissent scriptores. Die xxv Julii Cenomanis S. Juliani translatio celebratur; at trium illorum consignata pridie in Martyrologiis memoria. Ita enim habent Cartusiani Colonienses in Additionibus ad Usuardum et vetus Martyrologium Colonix editum anno 1490: Cenomanis depositio S. Pavacii, Turribii, et Gundanisoli, episcoporum præfatæ urbis et confessorum. At Ms. Florarium Sanctorum: In Paderborna depositio sanctorum episcoporum et confessorum Cenomannensium, Panarii, Turibii et Gundanisoli. Agitur S. Thuribii natalis xvi Aprilis, S. Pavacii xxiv Julii, ubi fusius de eorum rebus gestis. At Gundanisoli in catalogis episcoporum Cenomanensium apud Claudium Robertum, Joannem Chenu, Antonium Corvasserium, notus non est, neque in Saussayi Martyrologio Gallicano.*

et S. Valeriani.

17 *Idem, qui supra citatus, Gobelinus in Chronica Paderbornensis diocesis cap. 9, iisdem fere verbis quibus in Cosmodromio, hujus translationis*

meminit; sed S. Valerium addit, alibi plane ignotum: Anno, inquit, Ludovici Pii xxiii, translatus est S. Liborius, et S. Valerinus de civitate Cenomannica Galliæ, etc.

D

§ IV. Fraternitas ecclesiarum Cenomanicæ et Paderbornensis.

Spectat illud quoque ad S. Liborii honorem, quod inter ecclesias Paderbornensem ac Cenomanensem sacrum fœdus ictum est perennis amicitiae, sub communis Patroni tutela, auspicioque, ut utrimque publicarum precum, atque efficaciarum ad divina dona promerenda, quæ in omni inest virtutum Christianarum exercitatione, communio esset. Eam tunc a S. Aldrico sancitam societatem, sive, ut vulgo appellant, fraternitatem, ita Paderbornensis historicus indicat cap. 5, num. 24: Dehinc inter utriusque ecclesiæ, Cenomanicæ videlicet et præfatæ Paderbornensis, congregationes, firmata caritate perpetuæ fraternitatis, ad patriam eis redeundi licentiam dedit. Qualis ab exordio per quatuor secula, et ultra, congregatio Paderbornensis exstiterit, conjici ex Gobelini verbis potest, qui cap. 64, de Bernardo IV episcopo xxi, qui circa annum 1227, episcopatum adeptus, 28 annis tenuit, ita scribit: Sub isto Bernardo in ecclesia Paderbornensi adhuc observantia regularis inter canonicos ejusdem ecclesiæ viguit; et sub eo immutatio facta videtur de regulari observantia ad statum canonicorum secularium. Idem habet in Chronica Ms. ecclesiæ Paderbornensis; ubi Bernardum tradit solum 18 annis sedisse. De eadem fraternitate scriptor Cenomanicus hæc tradit: Sanctæ fraternitatis fœdus invicem percutiunt, et sub sacro osculo suarum orationum suffragia communicant.

Fraternitas inter canonicos Paderbornenses,

tunc regulares,

et Cenomanenses,

19 *Sub Bernardo III episcopo (qui Ottonis IV imperatoris anno 6, Christi 1203, aut 1204 Bernardo II successit, rexitque eam ecclesiam annis 19, uti idem Gobelinus tradit) canonici Paderbornenses Cenomanos rogarunt, ut fœdus illud fraternitatis secum olim initum confirmarent, missa iis historia Translationis S. Liborii, et commemoratis ecclesiæ suæ initiis, quæ allato isthuc sancti Præsulis corpore constabilita fuerint. Ipsorum epistolam non vidimus; vulgatum nuper, cum S. Liborii Vita, Cenomanorum responsum, hic visum est dare. Ex eo fit manifestum, quibus in rebus sita illa fraternitas esset: nimirum ut fervor mutuæ caritatis de igne sancti Spiritus olim accensus, quotidie convalesceret, flagraret ardentius et ignesceret; ut servantes mutuo unitatem spiritus in vinculo pacis et fraternæ dilectionis, unam sanctam communionem, prout fieri posset, et rempublicam haberent, consilii, auxilii, substantiæ, voluntatis. Epistola Cenomanensium ita habet:*

renovata anno 1203.

F

20 *Reverendis in Christo dominis, suis carissimis fratribus et amicis, Dei gratia, præposito et decano et capitulo majoris ecclesiæ Paderbornensis, N. decanus indignus, et capitulum Cenoman. salutem in Domino, et sinceram cum devotis orationibus et obsequiis caritatem. Summo Patri Deo, et ejus Unigenito cum Spiritu principali, honor et gloria et gratiarum actio plenius refe-*

De ea Cenomanensium epistola,

*monens, Deo
tribuenda in-
crementa Ec-
clesiæ;*

A referatur, cujus Unigenitus plenus gratiæ et veritatis, apparuit matri nostræ ecclesiæ primitivæ et de plenitudine ejus, quam fons vitæ in plurimas derivavit areolas, qui fuimus prius steriles, fœcundati simul nunc tam loco quam animo fideles, accepimus universi. Hoc certe nascentis Ecclesiæ rudimenta poscebant, ut granum sinapis in arborem magnam surgeret; et fermentum mulieris in tribus farinæ satis absconditum novam conspersionem altius elevaret. Sic granum frumenti mortuum fœneravit. Sic Joseph Ægyptum nobili Israelitarum semine augmentavit. Quando Sapientia Dei humanitas corporata radicavit in populo honorificato, et in electis populis Christianis mittens radices, vineam suam novis agricolis tradidit, et non jam labruscas a patricidis, sed botros Cypri a fidelibus accepit custodibus, et ex eis bibit vinum dignum dilecto, labiis et dentibus ruminandum. Ex tunc vere vineæ florentes dederunt odorem suum. Sed quæ est ista speciosa inter alias, spirans ad nos odorem suavitatis? Ecce odor ejus, sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Quænam, inquam, est ista tam prudens inter filias, suo tam humilis, nostro tam sublimis judicio? Quomodo tam prudenter primordia sua meminit, et singula recolit incrementa! Etiam quando erat parvula et ubera nondum habens, et cum stillarent montes dulcedinem, et colles fluere lac et mel, tam diu lactabatur, donec vidit sterilem habitare in domo matrem filiorum lætantem. Sic carissima soror nostra, a primis exorsa cunabulis, ordine progreditur; et primo unitas cordis et animæ in multitudine credentium, et rerum omnium communitas recensetur, quando sub Apostolico duodenario, septenario Levitico ministrante, illa prior Christiana fraternitas lingua et manu, alternis panibus, pascebatur. Cujus siquidem de medio caritatis fulgur egrediens, et scintillæ quasi æris candentis, simili zelo plurimas ecclesias accenderunt; et sic est inter eas insolubilis germanitas confirmata, ut unanimes passionum et consolationum participes permanerent, sive locali confinio contiguæ, sive spatiosis terrarum tractibus separata.

C *indicansque
Canonicos
Paderbornenses, patriæ suæ conversione humiliter commemorata,*

Joan. 1, 9.

Luc. 12, 49.

Prov. 27, 2.

Ecclesi. 3, 18.

*pro corpore
S. Liborii*

21 Sic prudentissima soror nostra Paderbornensis ecclesia, stylo altiloquo et continuato sermone, matris suæ primitivæ ecclesiæ statum feliciorum commemorat, ut sororem commoneat, ut corda patrum in filios convertat; ut, quod consuevit facere, ipsa doceat, quasi utens voce et vice veræ lucis, quæ illuminat omnem hominem, dicat: Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut ardeat? Est revera sororis nostræ humilitas multis laudibus prosequenda, quæ suos ita dissimulat titulos, ita a se excelsa abstulit, quæ præconia sua alienis adscribat; et aliena incommoda suis excusat commodis et obnubit, ut illud sibi competeret: Laudet te alienus et non os tuum; et alterum non deesset: Justifica magnum similiter et pusillum. Vos revera, Patres Paderbornenses, magni estis uno et eodem pignore, nos pusilli. Vos honore nostro divinitas dignata est, quo forsitan fuimus nos indigni. Nostro vos estis deaurati thesauro, nos vero, transmigrante ad vos glorioso confessore nostro et episcopo Liborio, quasi luce antea, su-

mus forsitan obscurati. Verumtamen per divinam gratiam nostræ Cenomanensi ecclesiæ id solaminis est relictum, ut inclytum confessorem Liborium et nostrum prædicare semper debeamus et vestrum. In nobis cœpit, sed vos ipse perfecit. Nos sanctificavit in terris, vobis cœlestis jam præsidet. Nobis ad tempus est datus, vobis sine tempore destinatus. Nos corporali præsentia destituit; sed utrisque numquam deerit dono beneficii spiritualis. Quid igitur faciemus sorori nostræ die isto, quando alloquenda est? Summum Patrem, a quo cœpimus, cum timore et reverentia filiali pariter collaudemus in B. Liborii meritis gloriosis, cujus sacratissimum corpus, Cenomanensi ecclesia concedente, posteaquam Paderbornensis soror nostra carissima sibi meruit, spiritualis effecta est, et Saxonica circa id locorum durities emollita. Hiems infidelitatis transiit: imber persecutionis abiit et recessit: flores virtutum et miraculorum apparuerunt, et vox turturis audita est in terra illa: maxime quauda virtus mirifica eximii Confessoris astruxit, quidquid fides Christiani dogmatis allegavit. Vobis igitur, Paderbornenses, honor iste præcipuus, et peculiaris gloria consecratur, qui Patrem nostrum tanto celebratis honore, studio colitis, affectu intimo complectimini, ut dicatis: Inveni, quem desiderabat anima mea; tenui illum, nec dimittam. Cedit etiam ad cumulum laudis vestræ, quod pro pignore tanto, cum vobis plurimas debeamus humiles gratias, nobis solvitis affectum, propensius exhibetis et offertis obsequium; nec verbis ostendi, sed rei executione flagitatis aliquando exhiberi.

22 Epistolaris continentia deinceps, quod nos valde audire delectat, annexuit, prospere permanere, nec fuisse translatam sedem vestræ cathedralis ecclesiæ, de quo rumor levis nobis quæstionem moverat et conquestum. Quo jam vestra assertionem destructo, auditui nostro dedistis gaudium et lætitiā in laudibus Salvatoris. Ad extremum vero quasi fimbriis aureis vestræ epistolæ jam ponendis, acceptabiles et honestæ petitiones vestræ quod sint apud Dominum innotescunt. Nihil enim aliud quam quod animarum salutis, et honori divini inserviat, postulant: intendunt ut fervor mutue caritatis, de igne sancti Spiritus olim accensus, quotidie convalescat, flagret ardentius et ignescat: ut servantes mutuo unitatem Spiritus in vinculo pacis et fraternæ dilectionis, unam sanctam communionem, prout fieri poterit, et rempublicam habeamus, consilii, auxilii, substantiæ, voluntatis. Insuper et epistolam vestram, cui sicut magistræ et dominæ hæc nostra humilis ancillatur, et librum vestrum de Translatione eximii Liborii, in nostris memoriter reponamus archivis. Tertio et ultimo instantius et obnixius supplicatis: ut natalitium diem magni patris nostri Liborii et patroni solenni cantu et cultu celebriter illustremus.

23 Quibus siquidem postulatis gratissimo et libentissimo concurrentes assensu, gratias etiam vobis subjicimus pleniores, devotissimo vobis animo respondentes, quod aquæ nullæ nostram erga vos poterunt extinguere caritatem, nec flumina obruent eam, quam Deus verus stabiliat supra petram. Vestram vero epistolam, vel sanctissimi

AUCTORE
J. B.

*a Cenomo-
nensibus ac-
cepto,*

*ad stabilitum
mentum fi-
dei,*

E

Cant. 3, 4.

*gratias egis-
se,*

*ac petiisse
confirmari
fœdus frater-
nitatis,*

F

*ac missa hi-
storia Trans-
lationis S.
Liborii,*

*petiisse, ut
eum celebra-
rent;*

*quod gratias
vicissim ac-
tis,*

AUCTORE
J. B.

spondent se
facturos,

mittuntque
Vitam S. Ju-
liani,

et rogant, ut
Paderbor-
nenses cum
publice vene-
rentur,

B

recens mira-
culis illu-
stratum;

C

ejus postea
iis misere re-
liquias:

ctissimi libellum Liborii nulla delebit oblivio, nec oblitterabit antiquitas; sed in domo Domini, et apud nostros posteros permancbunt. Et justus Liborius, qui apud nos floruit, Domino largiente, cultu ampliore florebit, et multiplicabitur in domo Domini beatissimi apostoli Juliani. Cui scilicet quartus gloriosus successit Liborius, duobus aliis, viris quoque apostolicis, intermediis, Thurbio archipresbytero, et Pavacio archidiacono, Cenomanensi cathedræ per ordinem præstitutis. Hic enim Julianus primus Cenomauorum apostolus, velut Abraham patriarcha, pater sequentium præsulum et Cenomanensium gentium in Christo, quadam functus auctoritate apostolica, usque in hodiernum diem exstitit et existit missus, comitantibus illis, a B. Clemente Petri Apostoli successore. Unde fraternitati vestræ humiliter supplicat Cenomanensis ecclesia, soror vestra; quatenus librum de Vita ipsius eleganter exaratum, reverenter et memoriter apud vos in perpetuum habeatis; et apostoli nostri beatissimi Juliani natalitium diem, sexto Kalendas Februarii, solenniter celebretis: ut qui clarus signis et miraculis regno Franciæ suffragatur, suæ quodammodo Paderbornensi ecclesiæ et populis Saxoniae (sicut per ipsum et propter ipsum facere magna potens est Dominus) abundantius suffragetur. Nosque et vos, suffulti tantis intercessoribus utrique ecclesiæ combinatis, divino munere geminato eorum suffragio, utramque stolam possumus facilius a Domino cousequi in tempore retributionis, Amen. Valet in Domino, et manete in dilectione nostra. Data anno Domini millesimo ducentesimo quinto, pridie Kalendas Octobris.

24 Hactenus epistola. Regebat tunc Cenomanicam ecclesiam Hamelinus episcopus, qui imminentis belli ac direptionis metu, anno 1201, corpus S. Juliani episcopi Castellum-dunum transtulit, validam urbem et operibus et situ edito, ut nomen ipsum indicat: nam (ut ad 1 Februarii monuimus, antea a Duchesnio, Catellio aliisque observatum) quarumcumque urbium nominibus dunum vox addita; quod montem sonat aut collem, ex alto loco positæ fuerunt. Hamelinus porro biennio post, sopitis jam tumultibus, Cenomanos venerabile depositum revexit solenni pompa, multis miraculis decorata, uti auctor est Antonius Corvasserius. Ideo fortassis canonici Cenomanenses biennio post, recenti adhuc memoria, illius publicam venerationem suasere Paderbornensibus.

25 Excitati hac adhortatione, fraternitatisque fiducia Paderbornenses, post annos octo et triginta ipsius quoque S. Juliani reliquias petere ausi; aliis sæpe negatas, a B. Gaufrido II episcopo (de quo III Augusti agemus) et capitulo Cenomanensi obtinere, propter eam quam diximus, fraternitatem, ita testantibus Cenomanis in epistola, quam XXVII Januarii ad Vitam S. Juliani publicavimus: Nec tamen, inquiunt, alienari ducimus, quod per venerabilem virum, dominum videlicet Suederum canonicum vestrum et fratrem nostrum, de supradictis reliquiis vestræ mittimus ecclesiæ, quam propriam reputamus. Meminere in eadem epistola sæpius illius antiquæ fraternitatis: Eo quod vos, inquiunt, societatis nostræ non immemores nos per litteras et nuntium visitastis; ac deinde: Ve-

stræ namque et nostræ ecclesiæ fraternitatis unitatem, quam devotis brachiis amplexamur, desiderio desideramus perpetuo, mutuoque ac irrefragabiliter observari.

26 Ejusdem societatis meminit vetus Registrum ecclesiæ Cenomanensis, in quo hæc habentur: Initum est fœdus, seu societas, inter Cenomanensem et Andegavensem ecclesias, Theobaldo Luxemburgio episcopo Cenomanensi, Sixto IV Pontifice Maximo, Frederico III Austrio imperatore Romano, et Ludovico XI Francorum rege: ut patet ex litteris de die decima tertia mensis Aprilis post Pascha, anno Domini millesimo quadringentesimo secundo. Quæ quidem societas inter easdem ecclesias jam ante inita fuerat, ut videre est in antiquis diplomatibus, quæ habentur in libro albo, anno scilicet Domini MCCLVI. Similis societas est cum ecclesia Patrobrunensi in Saxonia, quam inierunt DD. Aldricus Cenomanensis et Baduradus Patrobrunensis episcopi anno Domini DCCCXXXVI Ludovico Pio imperatore.

27 Hæc ibi. Apographum ad nos missum habebat, litteras de ea cum Andegavensibus societate exaratas fuisse anno millesimo quadringentesimo secundo quod cum ceteris non congruit: restituendum millesimo quadringentesimo septuagesimo secundo. Nam Sixtus IV anno 1471, 1x Augusti Pontifex creatus est, anno Friderici III, 32. Ludovici XI Galliæ regis 11. Theobaldus anno circiter 1468, factus episcopus, obiit Kalendis Septembris anno 1477. Erat tunc Andegavensis episcopus, cum illa renovata societas est, Joannes de Bella valle, ut videre est apud Claudium Robertum. Cum vero primum facta fuit anno 1256, ecclesiam Cenomanensem post B. Gaufridum gubernabat Guilielmus Rolandus; Michael Avis Andegavensem.

§ V. S. Liborius calculo laborantim patronus.

Qua religione atque alacritate populorum invecus Paderbornam Liborius est, eadem deinceps palam ac privatim honoratus, vocatusque in vota. Neque spem devotæ sibi gentis, accolarumque pietatem destituit, quin Numini ea sibi probari frequentibus miraculis testaretur. Fidem facit auctor antiquus, qui Vitæ illius lib. 1, cap. 5, num. 18, cum multa Cenomanis ad ejus sepulcrum edita dici prodigia retulisset, ista adjicit: Quod nos facile credimus, ex his quæ oculis nostris videre meruimus, postquam ad nos translatum est corpus. At lib. 2, cap. 9, num. 40: Cum tali honore, inquit, sacratissimum corpus in ecclesiam delatum et in loco in quo hactenus requiescit, collocatum est. Ubi quantis postmodum miraculis effulserit, quanta sanitatum dona præstiterit, alibi diceuda reservamus.

29 An ea alio deinde libello sit complexus, aliisve post ipsum, nobis haud constat. Sed cum civitas Paderbornensis, ut in Vita S. Meinweri episcopi v Junii memoratur, anno Christi 1000, Ottonis III, XVII, Indictione XIII, incendio vastata sit, quo et nobile principalis ecclesiæ monasterium, præcipui operis et decoris, a Carolo Magno fundatum, a beatæ vero memoriæ Badurado episcopo consummatum,

D

similem in-
eunt socie-
tem cum An-
degavensibus
anno 1256,

ac renovant
anno 1472.

E

Miracula
Paderbornæ
facta,

F

deperdita.

AUCTOR
J. B.fixa fuit. Hanc autem lectorum oculis objiciendam
ari quam melius incidi curavimus.

Oratio contra calculum.

Christi Præsul egregius Morbo vexemur calculi.
Pro nobis hic LIBORIUS Succurrant nobis Angeli,
Oret Deum altissimum; Et post vitæ certamina
Ne pro culpâ peccaminum, Ducant ad vera gaudia.
✠ Ora pro nobis, pie Pater LIBORI.
¶ Vt a calculi mereamur doloribus liberari.

Oremus.

Deus, qui B. LIBORIVM Pontificem tuum, alijs innumeris gloriosum miraculis, speciali in medendis arenarum et calculi passionibus privilegio decorasti; præsta, quæsumus, vt ipsius meritis et intercessione, his alijsque malis eruti, gaudijs perfrui mereamur æternis, Per Christum Dominum nostrum.

32 Præsens S. Liborii auxilium expertus olim Wernerus archiepiscopus Moguntinus, qui, ut scribit Serarius noster, ab anno 1260 ad annum 1284, sedit, atque auctor Germanis principibus, Rudolphi Hasburgici ad imperium evehendi fuit. De eo ista habet Gobelinus cap. 67: Eo tempore Wernerus archiepiscopus Maguntinus visitans reliquias S. Liborii in Paderborn, meritis ejusdem Sancti, ibidem a calculo liberatus est. Unde contulit, manus porrigentibus adjutrices ad reformationem ipsius ecclesiæ Paderbornensis, de provincia Maguntina existentibus, XL dies indulgentiarum, anno MCCLXXVII. Cæperitne primum eo tempore contra calculi molestias invocari S. Liborius, quia cum veneratus levamen senserat Wernerus; an quia jam ante subvenire ea ægritudine laborantibussoleret, ad illum deprecandum is accesserit, haud temere decernimus.

33 Antiphona exstat et precatio in vetustissimis rituum sacrorum Breviariis, qua S. Liborii adversus hæc mala auxilium exoratur. Eam censent Paderbornenses ex Gallia cum omni ecclesiastico, quo is colitur, officio, allatam; ut istic antea nephriticorum dolorum curatione celebrem extitisse oporteat: cujus rei nulla apud Corvasserium mentio. Antiphona porro in antiquis tum manu exaratis tum excusis libellis precum, ita refertur:

Ad S. Liborium Episcopum, a calculosis specialiter honorandum, ORATIO:

Christi Præsul egregius
Pro nobis hic Liborius
Oret Deum altissimum;
Ne pro culpa peccaminum,

54

Morbo

Wernerus archiepiscopus
Moguntinus
sanatus;

F

vetus ad eam
rem oratio.id indicans
imago.Patrocinium
S. Liborii
contra calculi
dolos;Reliquiæ
confluentiæ.in eleganti
capsa,a consulibus
gestata.ritu singula-
ri,altaria ei di-
cata:S. Liborii
frequens ibi
nomen:Miracula
recentiora.

tum, et xiv Kalendas Novembris dedicatum, cum libris, privilegiis plenariis, aliisque ecclesiæ ornamentis conflagravit; facile evenire potuit, ut ea quoque miracula, si mandata litteris erant perirent. Quæ vero postea contingere, vel omnino scripta non sunt, vel perdita; vel uspiam ignorabilibus scriniis abdita. Nam Albertus Krantzius decanus Hamburgensis, qui 600 post scriptorem illum annis vixit, Metropolis lib. 1. cap. 28, uti supra § 3. num. 11 diximus, testatur celebrem ejus ad sua usque tempora memoriam exstitisse, quod crebra in populum beneficia contestantur, inquit, ac merentur.

30 Hinc clarum eo tractu sancti Liborii nomen, quod quamplurimi gerunt, appellanturque Teutonice **Gorris**, aut ad blanditias, præsertim cum adhuc parvuli sunt, forma diminutiva, **Gorriskien**. Neque enim S. Borrissus, Wlodomiri Magni Russorum regis filius in iis regionibus notus. Dicatum ejus nomini in collegio Societatis Jesu Paderbornæ oratorium, sive sacellum est; atque sub cathedralis basilicæ turri altare. Ad venerandas ejus reliquias magna hominum confluit Paderbornam multitudo, tum alias per annum, tum præsertim quibus diebus ea per urbem circumferuntur, ac solennes habentur supplicationes. In his vero supplicationibus ante ferefrum, cui ejus reliquiarum theca inposita est, cauda pavonis ab sacerdotum aliquo gestatur. Cujus ritus, haud alibi (quod quidem meminimus) observati, assequi adhuc causam non potuimus: specie quadam magnificentiæ, a majoribus usurpatum conjectant sagaciores quidam; alii a quopiam eventu manasse.

Neque causa est, cur illud sive avitæ simplicitatis, sive celebris olim facti, eatenus jam obliterati, monumentum abrogetur. Fuere porro reliquiæ S. Liborii antea inclusæ intra capsam ex ære affabre factam, tumbe fere specie, atque inauratam, ornatamque circum duodecim Apostolorum argenteis statuis. Eam in supplicatione consules aliique primarii e senatu (uti hic Antverpiæ statuam Deiparæ) gestare consueverunt. Verum nuper Lutherana disciplina depravati, id onus, velut indecorum aut superstitiosum, excussere; quibusdam viris piis mala, quæ his annis plurima urbi evenere, palam ominantibus. Ea autem tumba a Christiano Brunswicensi ablata ac lacerata, ut infra dicemus, alia ex argento, pretiosa et elegans restituta. Reliquiæ ejus aliqæ jam olim collegio S. Castoris apud Confluentes donatæ, ut ex Christophori Broweri nostri libro xv Aunalium Trevirensium patet; ubi anno MCCVIII factam ejus basilicæ dedicationem refert, inque reliquiarum quæ in majori altari continentur, catalogo, ista habet: De Sudario S. Thomæ episcopi et martyris Cantuariensis, et S. Liborii episcopi, et aliorum multorum Sanctorum.

31 Nephriticis potissimum doloribus remedium, S. Liborii patrocinio, quæritur. Quam ad rem S. Benedicti opem alii implorant, qui S. Henrico imperatori in somnis calculi dolores, quibus cruciabatur in perpetuum abstulit; alii S. Drogonis, cujus in Seburgo vico juxta Valencenas corpus asservatur. Celeberrimum, in hujus curatione morbi, est S. Liborii nomen, ut infra pluribus patebit. Eam ob causam ita illius effingunt imaginem, ut pedum dextra teneat, læva librum, cui aliquot calculi superpositi. At hoc pendet a pictorum vel sculptorum arbitrio (hæc non Bollandi sed mea verba sunt) cum interdum læva pedum et dextra librum præferat, ut apparet ex sequenti imagine, quæ libello Bollandi præ-

AUCTORE
J. B.

Morbo vexemur calculi:
Succurrant nobis angeli,
Et post vita certamina
Ducant ad vera gaudia.

℟. Ora pro nobis, pie pater Libori.

℞. Ut a calculi mereamur doloribus liberari.

COLLECTA. Deus, qui B. Liborium, pontificem tuum, alias innumeris gloriosum miraculis, speciali in medendis arenarum et calculi passionibus privilegio decorasti; præsta, quæsumus, ut ipsius meritis et intercessione, his aliisque malis eruti, gaudiis perfrui mereamur æternis. Per Christum Dominum nostrum. *Variat nonnihil, quæ nuper cum ejus imaginæ cusa est oratio: nam Responsorium ita habet: Ut a calculi doloribus mereamur erui; Collecta vero: Deus, qui B. Liborium pontificem aliis innumeris clarum miraculis, speciali in medendis urinarum et calculi doloribus privilegio decorasti; tribue, quæsumus, ut ejus meritis et intercessione, ita ab iis et aliis malis eruamur, ut gaudiis perfrui mereamur æternis. Per Christum Dominum nostrum, Amen.*

B

Brevior aliquanto Collecta, e vetusto Breviario Trevirensi, inferius recitatur in Historia secundæ Translationis, per Joannem Carolum Erlewinium descripta.

§ VI. Capta a Christiano Brunswicensi Paderborna, ablatae Sancti reliquiæ.

Christianus
Brunswicen-
sis pro Pala-
tino exule
movet arma:

Nemo Germanorum hæreticorum pro Frederici eomitæ Palatini, et regno Bohemiæ, quod injuste occuparat, et mox propriis ditionibus exturbati, fensione, arma sumpsit turbulentiore, simulque infeliciores conatu, quam Christianus Frederici Ulrici Ducis Brunswicensis frater, episcopatus Halberstadiensis administrator. Erat huic magnanima indoles, tam excelso digna genere; verum eadem nimis facilis, aptaque circumveniri, præsertim cum apud Batavos, sub quibus militaris artis tirocinium posuerat, alte Calvinianorum præceptiones, et religionum ac juris despicientiam imbibisset, ut jam tum apud hæreticam plebem, dictæ assuetam, furiosus episcopus audiret; quod agnomen illi deinceps apud Belgas Germanosque adhæsit.

C

terras Mo-
guntini in-
vadit:

35 Hic ergo anno Christi MDCXXI, equitum ac peditum non exiguas copias in Westfalia ac vicinis locis collegit: salutatoque Mauritio principe Arausiæ, federatarum Belgii provinciarum gubernatore et consiliis ab eo (ut creditum fuit) acceptis; Octobri mense per Hassiam versus Palatinatum contendit, Mansfeldio copiarum Palatini ductori opem laturus. In archiepiscopi Moguntini ditiones primum irruit captoque per fraudem Amænoburgo oppido, late cædes colonis, pagis ignes, vastitatem agris intulit; ut erat ipse temerarius, miles ejus crudelis, et omnis ignarus disciplinæ.

repulsus,
Westfaliam
vastat:

36 Verum adventante cum valida manu Anholtio comite, inde profugere coactus, retro in Westfaliam flexit: ubi Lipstadium, prodeuntibus Hispanicum præsidium civibus, cepit; mox et Susatum. Tum per diocesim Paderbornensem ac Monasteriensem late rapinis ac cædibus grassatus, minora alia oppida et arces, ipsamque tandem Paderbornam occupavit, die XXIX Januarii, anno MDCXXII; tra-

dentibus eam civium primoribus hæreticis. Hic ille Judæorum primum bonis publicatis, civium etiam (quæ merces esse proditum solet) a quibus in urbem erat admissus adscitusque, ædes expilare a milite sivit. Tum in cathedralem basilicam ingressus, majorum pretiosa donaria et ornamenta diripuit, ipsamque, cui S. Liborii inclusa ossa erant, capsam, de qua supra egimus. Hanc ille complexus (an ut præsentem Divum irideret, quemadmodum nonnulli tunc interpretabantur, an juveniliter fortunæ suæ applaudens, non quæro) fertur certe quidem salutasse, et quod se tanto tempore expectasset, gratias egisse: eam deinde confregit, et nummos ex materia eudi jussit. Gaspar Ens alique scriptores, statuum S. Liborii ex solido auro direptam ab eo tradidere: quam Julius Bellus in Laurea Austriaca, et Joannes Petrus Lotichius Rerum Germanicarum lib. XI pondo LXXXX pendisse asserunt: et hic quidem addit, Brunswicensem statuæ humero avulso, truncum reliquum curasse in monetam conflari. Quæ, Paderbornensibus ignota, unde illi acceperint, haud scio.

37 Ita Halberstadius, aut potius, qui ejus facilitate abutebantur, nefarii ejus commilitones, in res sacras; nec mitius in rerum sacrarum curatores defensoresque, ecclesiastici ordinis viros, furorem exercuerunt. Et canonici quidem ingenti pecunia multati. Adversus patres Societatis Jesu (quam hæretici, quippe ad ipsorum relegendas fraudes, ac flagitia reprimenda, datam a Deo militiam, præcipue persequuntur) crudelitatem illi suam acuerant: quam ne totam effunderent, ipse fortassis potissimum S. Liborius urbis patronus, ecclesie certe auxilium, intercessit. Hermannus Bavingius, collegii atque academix, illic a Theodorico Furstenbergio episcopo constitutæ, Rector, (qui etiamnum, dum hæc scribimus, in vivis est, optimus senex) gnarus, qui hæreticorum furor, quam ferale in sacros homines eorum odium esset, theologiæ philosophiæque auditores et professores, aliquot diebus ante, ad alia Societatis domicilia, variis portis viisque dimiserat, ægre quidem elapsos e civium manibus, urbis portas eustodientium, et hanc duci prædam reservare cupientium, benevoli in illum animi pignus. Ipsemet deinde Rector, suorum consilio eoactus, cum aliquot sociis, urbe quoque excessit. At non evasit prædonum, quos fugiebat, manus: nam Saltzuffelæ, amico oppido, in eomitatu Lippiensi, a Godscalco Heiwinckelio Halberstadii centurione captus, et connivente hæretico senatu, grandi lytro multatus; eo dein per amicos præstito, per varia pericula, denum Monasterium pervenit.

38 Haud paullo graviora perpetienda fuere iis, qui Paderbornæ in collegio remanserant, apud ipsum S. Liborii corpus: nam hoc ceteraque ecclesiæ majoris et aliarum spolia, in collegium nostrum conveli Halberstadius jusserat. Erant istic sacerdotes aliquot senio doctrinaque conspicui; ac fratrum coadjutorum, qui externa opera obeunt, unus artis culinariæ, pinsendique unice peritus, quod ei collegioque salutis fuit: siquidem Halberstadius ejus opera ingenioque delectatus, collegium ei (si fas est) donavit. Ceteri eatenis victi, Lipstadium abrepti ad durum carcerem, uno dimisso eum publici commeatu litteris, ut multorum millium summam, vitæ captivorum sociorum servandæ, flammisque a collegio, scholis, templo arcendis conquireret. Et

D
Paderborna
capta,

ecclesiam ex-
pilat:

S. Liborii
capsam con-
tingit,

non statnam.

E

Patrum So-
cietatis Jesu,

aliqui ante
urbe egressi,

in via male
multati;

alii domire-
periti.

coquo excep-
plo,

carceri man-
cipati,

corro-

A corrogavit ille quidem religiosa simplicitate daleros mille : quibus Lipstadium allatis, irritata potius illarum harpyjarum, quam sedata est fames. Iterum ergo emissus, non sine præsenti vitæ discrimine, Monasterium venit : ubi variis frustra tentatis, jussus est tandem a Rectore sub istie subsistere, quidquid in captivos ac domum hostibus permittere visum Deo esset.

arumnisque
macerati in
castris :

39 Et domus quidem excussis fenestris, direptoque omni domestico instrumento, præter bibliothecam, quæ in cistas compacta adventu Catholici militis abripi non potuit, servata est. Illi eum S. Liborii corpore per varia circumducti, tandem ad Hochstum oppidum, profligato Halberstadii exercitu, cum præda ducis in Cæsareanorum venerunt potestatem, fame, nuditate, squallore confecti, ac vermibus undique obsiti, et Moguntiam dimissi sunt : cum prius victores lytri, quod ab iis exigebatur, jus in se solenniter transtulissent, ad actionem hostium, si quæ aliquando intentaretur, elidendam ; ac dein id ipsis lytrum condonassent. Sed hæc quadrimestri post gesta. Nunc ad ducem revertamur.

B insolens causa
tunc moneta.

40 Halberstadiani eo, quem diximus, successu elati, quæ jam in religiosos homines ac sacra per Westfaliam perpetrarant, publico symbolo illustrare, atque orbi, quo ea animo fecissent, patefacere voluere. Nummos enim cuderunt ex auro argenteoque, insolenti plane et execrata forma : nam facie una manus expressa erat, velut protensa e nubibus, strictum gladium vibrans, circum Christiani adscripto nomine ; in aversa parte feralis epigraphæ inerat : Dei amicus, mystarum hostis.

§ VII. Christianus Brunswicensis aliique sacrilegi puniti : recuperatæ S. Liborii reliquiæ.

Vindicem superba crudelitas dexteram Numinis provocabat, quæ duci paucis post mensibus manum brachiumque abstulit, mox et vitam, ingenti aliquoties suorum clade, ut resipisceret, admonito. Nam cum majorem quam ante exercitum conflasset, non magis auro cmptum, quam spe prædæ ac rapinarum illectum, in quo etiam nobilitas Anglicana ad 300 capitum numerum reperta est ; Ferdinandus Bavarus elector Coloniensis, idemque Paderbornensis et Monasteriensis episcopus ; ut prædonem e suis ditionibus mature excuteret, Anholtium e Palatinatu cum expedita milite evocavit, cui et copias suas aliquas junxit. Eo quoque ab Isabella Clara Eugenia, Catholici regis amita, Belgicarum provinciarum gubernatrice, missus cum delecto exercitu Henricus Bergius. Sed hunc ut domum revocaret Mauritius, ne is vel Halberstadium fortassis opprimeret, vel præcipites ejus conatus moraretur, Henricum Fredericum fratrem suum jussit cum aliquot equitum ac peditum millibus, Diliu amne Lovanium inter ac Mechliniam urbem trajecto, prædas per Brabantiam agere, ipsique adeo Bruxellæ terrorem ostentare. Et processit utcumque consilium : nam cum plures pagos Nassovius incendisset, suos agresti præda onustos, quarto die Bredam reduxit ; quod et copias aliunde e prædiis Spinola, qui Bruxellæ tunc erat, et ipsum e Westfalia Bergium revocarat. Illius tamen metu Gisekenæ obsidionem jam deseruerat Halberstadus ; ac

C Christianus
Brunswicen-
sis fugatus
ab Anholtio
et Bergio

e Westfalia
discedit :

tunc Visurgi ad Hoxariam oppidum transmisso, minacibus ad Herbipolensem episcopum exaratis litteris, in Eichsfeldiam Moguntino subditam movit, eamque dirum in modum popalatus, in Fuldensis quoque abbatis irrupit ditionem, e qua ingentem pecuniæ summam exegit : inde ad Mænum, clade, quam supra indicavimus, nobilitandum pervenit.

42 S. Liborii reliquias (quod mirum) secum perpetuo hactenus circumvexit : an ut de iis veluti triumpharet homo sacrilegus ; an Westfaliæ inferiorisque Saxonie odia veritus, si uspiam abjecisset, quod ipsorum majores ante octingentos annos una cum Christianæ religione susceperant a Gallis pignus ; an ut cuiusdam Catholico principi, quod fecit, eas, gratiam sibi illius conciliaturus, donaret ; an etiam, ut potius reor, quia aliqua adhuc tangeretur religione, dubitatum a multis memini. Hochsto oppido, ad dexteram Mæni amnis ripam sita, potitus cum esset, solita crudelitate in civium cæde bacchari militem passus est, ac circumjacentes Moguntinæ ditionis pagos et oppida pleraque flammis absumere. At dum Mæno pontem imponit, superveniunt Tilius et Gonsalvus Corduba, junctis Boicis et Hispanicis copiis, quibus non multo ante Durlachii marchionis exercitum profligarant. Ausus, vel potius coactus, improvise cum iis concurrere Halberstadus ; victus, et castris oppidoque exutus, vix cum paucis millibus, quæ de tanto exercitu superfuerant, ceteris vel hostili ferro, vel flumine haustis, ad Mansfeldium evasit, qui ei ad Darmstadtium obviam venit. Eo quoque S. Liborii reliquias, cum aliqua argentea supellectile, secum traxit. Substitere Hochsti Paderbornenses captivi, qui, ut supra diximus, immeritis vinculis exempti sunt, Moguntiamque dimissi a Corduba ac Tilio.

43 Mansfeldius dein et Halberstadus, cum defendi Palatinatum suis copiis posse desperarent, in Alsatiæ profecti sunt, vias incendiis et malefactoris notantes. Ex Alsatia per Lotharingiam, neque tam celeriter quam caverat dux, neque innoxie, deduxere Sedanum copias ; territis Gallis, et raptim contrahentibus, quas poterant copias, ne, rege alibi adversus hæreticos bellum gerente, impressionem in ejus provincias facerent, quod suadere dux Bullo-nius, Sedani princeps Calvinianus, credebatur. Verum ab Aransicano principe invitati, in Belgium descendere ; ut eorum ope Berga ad Somam, quam Spinola obsidebat, liberaretur. Hannoniæ celerissime pertransivere, ne concurrere ad arma provinciales possent, eorumque iter morari : eadem causa, aut certe Isabellæ Eugeniæ gubernatricis reverentia, nusquam incendia miscuerunt, ac nihil prope uspiam maleficii intulerunt : ne diriperent quidem pictas tabulas, quæ Mariæmontii in palatio regia erant. Quæ humanitas Mansfeldii potius quam Halberstadii fuisse tum ferebatur.

44 Tandem xxviii Augusti ad Fleruvium pagum, non procul Gemblaco oppida (quod veteribus Geminiaenum erat) consedere. Nec longe ab iis Corduba, et ipse maximis itineribus, ubi constitit, eas Belgium petere, per Luxemburgiam insecutus. Postera die, qui sacer erat decollationi S. Joannis Baptistæ ambo exercitus prima luce prælium iniere, quod ad plures horas infestis utrinque animis protractum. Regium equitatum, ac legionem Hispanicam, quam improbante Balthasare Santandera, Cordubæ legata, nimium chiliarcha suus Franciscus Ivra promoverat, perculit nonnihil hostilis equita-

AUCTORE
J. B.

reliquias S.
Liborii se-
cum aufert .

vincitur a
Corduba et
Tilio :

E

cum Mans-
feldio Lotha-
ringiam
transit,

F

dein Hanno-
niæ inno-
xie :

ad Fleru-
vium vicum

tns

AUCTORE
J. B.
iterum præ-
lio vincitur a
Corduba,

tus, ipso Ivara interfecto. Ad extremum, aliquot millibus suorum desideratis, fugam capessunt, scrvatis tamen utcumque ordinibus. Missus, qui prælio non interfuerat, Gaucherius equitum levis armaturæ tribunus, qui recedentibus instaret. Credebatur Henricus Bergius, si obviam e Gelria venisset, potuisse illius exercitus reliquias conficere. Corduba, non incruenta parva victoria, aliquot dierum indulgit militi suo quietem, inde eum ad castra Spinolæ adduxit. Miror Joannem Petrum Lotickium Rerum Germanicarum lib. 12 cap. 4 § 4, scribere, Brunswicensem victoria potitum, magnam porro, sub fuga Hispanorum, stragem edidisse, impedimentis, tormentisque bellicis, magnaue pecuniarum vi, spoliisque insuper Palatinatus in potestatem redactis, Bredamque delatis. Tota fere ejus ac Mansfeldii victoria fuit, effugere. Plurimi eorum milites ab rusticis deinde, dum ignari viarum, præcipue per ditionem Leodiensem, diffugiunt, trucidati sunt. Qui saucii, quique agri in regionum manus venerunt, plerique curati in nosocomiis, ubi convalescere gratis dimissi.

B
mann tra-
jecta,

45 Halberstadius, qui S. Liborii corpus in Lotheringia illustri viro, ut post dicetur, donarat, in hoc prælio ultorem expertus est Deum. Etenim ei manus quam in numismate adversus Sanctos excruebat, glande plumbea trajecta, viâ labore ac jactatione male curata, gangrænâ contraxit, ut brachium quoque recidi oportuerit. Neque vero ut Hollandico exercitui hic adjunctus est miles, absque mora Bergæ obsidionem dissolvit Spinola, ut idem asserit scriptor; sed quarto demum die Octobris, eum evocatus cum suis copiis Bergius, uti ducem nonnemo prædixerat, tardius adventaret; relicta urbe, Mauritio obviam progressus, aciem in latissime patentibus campis explicuit. At satis Mauritio cum esset urbem servasse, prælium declinavit.

atque idcirco
reciso bra-
chio:

rursus con-
flato exerci-
tu,

46 Anno insequenti rursus numerosissimum exercitum conflavit in inferioris Saxonie provinciis Halberstadius. Idcirco in eas quoque oras Tillius movit: quem ille opperiri minime ausus in Westfaliam, ac Rhenum versus, celeriter discessit. Pari celeritate secutus fugientem Tillius, sapius extremum agmen carpsit. Instruxit ille non semel aciem; quod cum et Tillius fecisset, illico elabebatur. Verum coactus tandem, assidue a tergo urgenti Tillio præbere pugnæ copiam, die VI Augusti MDCXXIII maxime memorabili clade, ad Stadlodon Westfalie vicum, profligatus est. Tillius vix centum quinquaginta suorum amisit, fassus ne ad Pragam quidem anno MDCXX die VIII Novembris, tantam fuisse hostium eadem, ipseque suis, cum jam dux cum aliquot expeditorum equitum turmis elapsus esset, ferro ut parcerent, edixit. Peditum, qui ad viginti millia censebantur, pars maxima interempta; ceteri capti, ad quinque millia; sed mox plerique dimissi, exuti armis, et nisi ad portas Monasterienses a civibus, ac religiosis præsertim, cibo potuque recreati essent, ipsos quoque fames aliæque miserie confecerent. Equitatus plusquam dimidia pars evasit. Cæsareis cessere signa plurima equitum peditumque, tormenta omnia, ac commeatus vis ingens. Tanta illius victoriæ lætitia in Belgio fuit, ut in multis urbibus sit festivis ignibus ad plures dies triumphatum.

iterum vin-
citur a Til-
lio:

47 Halberstadius eum Embriam ad Arausiacum venisset, post dies aliquot collegium, quod in ea urbe a Clivæ ducibus fundatum habet Societas

Jesu, invisit cum multo nobilium comitatu, ac nostros humaniter consalutavit. Cumque de nupero prælio sermo incidisset, ingenue fassus est, clades eas sibi evenisse ob sancti Liborii contemptum, ablatasque Paderborna ejus reliquias: Si bonum illum senem, inquebat, suo loco quiescere sivillemus, felicius pugnassemus. Non ideo tamen pristinam omnem ferociam exuit, quin identidem bellum renovaret, donec tandem anno Christi MDCXXVI, die XVI Junii febri extinctus est, cum quatrduo ante vermem e corpore ejecisset quatuor cubitos longum, latum digitos duos. Dissecto a medicis cadavere, cor exile et contractum repertum, fel magnum, cetera illæsa.

48 Illic Halberstadii exitus fuit. Neque ceteri ejus impietatis hortatores atque administri cælestem vindictam evasere. Nam, ut omittam militum ejus sapius iteratam internecionem, coactis, qui superfuere, ab eorum, quos ad necem depoposcerant, misericordia tolerandæ vitæ præsidium emendicare: proditiōis suæ odii in Catholicos luculentam mercedem tulerunt Paderbornenses hæretici, ab iis ipsis, quos in urbem suam admiserant, suorum errorum sociis, spoliati et exhausti, et Catholico dein exercitui nudi objecti ad ultionem. Saltzuffelenses vero restituta re Catholica, trecentos daleros, quos ipsorum conniventia, violato hospitii jure, Halberstadiani a Patribus Societatis extorserant, referre ad collegium Paderbornense coacti sunt; sibi gratulantes, quod eorundem Patrum intercessione, nihil gravius, uti commertiti erant, in eos esset constitutum.

49 Godscalcus autem ille, qui eos contra jus gentium in captivitatem traxerat, et eorum obventuræ de cælo vindictæ minas risu facetiisque contempserat, multiplicibus infortuniis a Deo multatus, et incurabili percussus languore, ex militia reportari domum debuit, ut Saltzuffelensibus civibus suis egregium divinæ vindictæ spectaculum daret. Inde ille a Rectore Paderbornensi, jam in collegium suum restituto, incendiis, quæ patiebatur, restinguendis cervisiam petiitum misit, sperans, se illa sublevari posse. Misit ei Rector, injurias hoc beneficio munerans, vasculum octodecim circiter amphorarum. Quod ad S. Liborium proprie pertinet, qui primus in basilicam cathedralem, capta Paderborna, equo ingressus erat miles, is sub exitum anni MDCXXIV Neuhausii ad Paderæ Lupiæque confluentes, captus, atque ob id aliæque crimina, supplicio affectus est. Visit captivum sacerdos e Societate, et ferocem ac barbarum hominem induxit, ut fidem Catholicam amplecteretur, ac magno sensu pietatis mortem lubens pro scelerum suorum expiatione opteteret, alte in animum demisso æternorum suppliciorum metu, ex tormentorum inter fiduculas tolerantium memoria, nostro identidem illa efficaciter inculcante.

50 At Paderbornenses canonici de sancti Patroni sui corpore, ubi terrarum illud abjectum relictumve ab Halberstadio esset, inquirebant, una cum serenissimo antistite suo, ac plurimos in varias plagas nuntios, reliquias pervestigatum, dimiserant. Primus ubi eæ attinerentur, electori indicavit vir nobilis, Joannes Carolus Erlewinus, Ordinæ oppidi, eastrique Linnensis in diocesi Coloniensi prætor; quem ad eas ab Ottone Philippo Ringravio ejusque conjuge repetendas elector allegavit. Idem postea summa fide et brevitate, quo pacto eas Ringravio

D

agnoscit Dei
vindictam ob
S. Liborii in-
juriam:

moritur:

puniuntur e-
jus milites,

Paderbor-
nenses,
E

Saltzuffelen-
ses.

Godscalcus
centurio,

impious
eques,
F

sed ante mor-
tem conver-
sus.

S. Liborii
Reliquiæ
quæsitæ,

inventæ ac
relatæ ab Er-
lewinio:

gravius

A gravius acceperit, ac honorifice habuerit, ipseque ab eo obtinuerit, ad electorem Germanice scripsit. Quem ejus commentarium, vel epistolam, Latine vertit, ac nobiscum communicavit Joannes Grothius noster.

(qui histori-
am scripsit,

et S. Liborii
gloriam de-
fendit)

51 Idem porro Erlewinus S. Liborii Vitam ac gloriam in aliquot digesta capita, opposuit infami ac sacrilego scripto, quod hæretici eodem tempore in S. Liborii opprobrium, ediderant, typis Hollandicis ac sculptura elaboratum. Digesta erat Erlewini Liboriana gloria in capita omnino decem : prioribus quinque vita omnis ac sepultura S. Liborii continebatur ; sexto ac septimo elevatio et translatio ; octavo Paderbornæ expilatio, ablata reliquiæ, Halberstadii insolens moneta, clades ; nono in arce Neovillariensi impensus honos reliquiis a Ringravii familia et accolis, quorum multis collata divinitus beneficia sanitatis, aliæque : decimo tandem ædem per Erlewinium recuperatæ, ecclesiæ suæ restitutæ, intra pretiosam conditæ ex auro atque argento thecam, quam pretio octo millium aureorum, fieri curarat Wilhelmus a Westfalen, illustri genere vir ac dignitate, archisatrapa diœcesis Paderbornensis, ac legionis unius in Catholico principum exercitu tribunus.

pretiosæ the-
cæ inclusæ.

B

Reductionis
anniversaria
memoria 28
Octobris.

52 Ist hæc porro capta anno MDCXXII, cum e Palatinatu abiisset in Belgium cum Mansfeldio Halberstadius, atque hic brachio, ut retulimus, esset truncatus : peracta demum anno MDCXXIII, post procerum Imperii conventum, Ratisponæ habitum, in quo Maximilianus dux Baviaræ elector a Cæsare renuntiatus, abdicato Palatino. Et quidem, ut infra ex ipsius Erlewinii epistola patebit, die xv Junii in fines Ubiorum reportatæ reliquiæ sunt. Verum ecclesiæ Paderbornensi non visi quatuor post mensibus restitutæ. Consignata rei memoria in recenti Kalendario ad diem xxviii Octobris, his verbis : Reductio reliquiarum S. Liborii.

§ VIII. S. Liborii reliquiæ Ameriam deportatæ.

Ameria urbs est Umbriæ, longe ante urbem Romanam condita, nec vana ostentans argumenta vetustatis, murorum partem, ac fundamenta ædificiorum ; ceterum ipsa in colle sita, opimo circum agro, ad Tiberis ripam utramque diffuso, olei, vini, ac tritici ferace. Sed major ab ipsis civibus gloria. Testatur Leander Albertus, præclara ingenia tam multa nomen Ameriæ nobilitasse, ut omnium commemoratio longissima foret. Ut enim omittam prudentiæ, pietatis atque eruditionis opinione clarissimos uuper antistites, Marianum Victorinum, Bartholomæum Ferratinum Cardinalem, ejusque patrum Baldum Ferratinum ; non uno loco laudatus a vobis in nostro de Sanctorum Actis Opere est Antonius Maria Gratianus e Burgo Sancti sepulcri, episcopus Amerinus, qui inter alia doctrinæ suæ monumenta, res gestas illustravit S. Secundi martyris, qui i Junii colitur ; S. Hymerii episcopi, qui xviii, S. Firminæ virginis Romanæ xxiv Novembris coronatæ martyrio una cum Ursicino lictore, atque Olympiade præfecto, cujus memoria agitur i Decembris. Horum ille Deique in illis, gloriam amplificare studuit, eruditione, prudentia, religione clarissimus præsul.

54 Illius sive institutione formatus, sive provo-

C
Ameriam ;
urbem anti-
quam,

et præclaris
alumnis ce-
lebrem,

catus exemplo, Peregrinus Carlenus, Amerinus abbas S. Mariæ, numerum nuper ac gloriam augere patriæ suæ tutelarium Divorum conatus est. Nam quia Monasterium, Westfalix urbem, regum Hispaniæ ac Galliæ, Cæsarisque et aliorum principum feciales de universæ Christianæ reipublicæ pace deliberaturi, conciliantibus Pontificis Maximi ac Venetorum legatis, convenerant, ipse quoque eo, cujuscumque acturus principis causam, se contulit. Neque vero itineris ac laboris pretio frustatus est, etsi reliqui conventus ejusmodi exitus futurus videatur, quem non creditura facile sit posteritas. Sed tamen quodcumque aspernantium pacem jus ac fortuna erit, fructum operæ Carlenus magnum tulit, in patriæ suæ salutem, Divorum honores, redundaturum. Nam dum Monasterii agit, a canonicis ecclesiæ Paderbornensis, annuente quoque ipso electore Coloniensi, eorum antistite, die ix Junii anno MDCXLVI aliquas S. Liborii (cujus et ipse et frater ejus Augustinus Carlenus, canonicus Amerinus, præsentem opem in nephriticis leniendis doloribus erant experti) reliquias impetravit : duas nimirum e sacro illius corpore particulas, tibix alteram, indicis longitudine ; alteram cranii, pollicis fere diametrum æquantem.

AUCTORE
J. B.

a Peregrino
Carleno ab-
bate

S. Liborii
reliquiæ a
Paderbor-
nensibus ob-
tenta,

E

missæ anno
1646,

magna pie-
tate honora-
tæ :

sculpta ejus
imago :

55 Has ille reliquias in Italiam per virum religiosum e Patrum Capucinatorum Ordine F. Bonaventuram misit, in cathedrali ecclesia Ameriæ locandas. Qua occasione, ut ex illustrissimo episcopo Neritonensi Fabio Chisio, Innocentii X Pontificis Maximi ad eum, quem dixi conventum, legato didici, magna erga S. Liborium Italicorum existere pietas cœpit ; ut ingens turba populorum, atque e sacro quoque Cardinalium collegio nonnulli, et alii principes ad eum venerandum Ameriam ventitent. Curavit idem abbas Carlenus, capituli Amerini rogatu, ejusdem Divi imaginem, uti Paderbornæ pingi solet, in æs incidi, et Gaudenzio Polo de Cascia, Amerino antistiti dicavit : cujus imaginis undique per Italiam exempla expetuntur, certis identidem hominibus, qui ea impetrent ac deferant, Ameriam allegatis.

56 Vir idem religiosissimus, suo me potissimum hortatu permovit, ut S. Liborii res gestas, miracula, translationes, quas non nisi ad xxiii Julii in Opere de Sanctorum Actis statueram in lucem proferre, recognoscerem ac seorsim ederem.

Vitam seor-
sim edita :

57 Publicum instrumentum, qua donatas a Paderborneusibus eas reliquias fuisse constet, Monasterii legitime confectum, cum Actis ecclesiæ Amerinæ dabimus.

F
donationis
instrumentum,

§ IX. Solennitas, qua S. Liborii reliquiæ ab ecclesia Amerina exceptæ.

Allatis Ameriam S. Liborii reliquiis, solenni supplicationi, qua in basilicam cathedralem deportarentur, destinata dies xii Maii, quæ eo anno, a Christi ortu MDCXLVII Dominica erat, tertia post Pascha, qua et celebritas agebatur S. Mariæ de Foce ; eo consilio delecta ab Gaudenzio Polo, ejus urbis antistite, ut qui sacrum illum locum pietatis ergo visissent exteri, iis deinde in urbem venire, et supplicationi, quæ hora xxi inchoanda erat, interesse fas esset.

S. Liborii re-
liquiæ, anno
1647, xii Maii

59 Pridie secunda noctis hora, in futuræ solennitatis indicium, compulsatæ sunt templorum omnium

ac

AUCTORE
J. B.
invitato po-
pulo,

ac cœnobiorum urbis totius campanæ, ut religioso eo sonitu plebis permoverentur ad pietatem animi, sensumque ex eo secuturi triumpho præciperent. Sacram ædium valvis, locisque aliis publicis affixum erat programma, quo episcopus religiosos populumque invitabat ac hortabatur, ut frequentes adessent, oblatumque sibi cœlestem thesaurum, prompta devotione, reddendis Deo gratiis, ipsius Divi imploranda ope, eohonestarent.

post Vesperas

60 Dominica vero cantatæ sub horam XVIII præclaro symphonicorum concentu Vesperæ sunt. Aderant enim episcopo anciani (ita IV viri qui supremum magistratum gerunt, quasi seniores, appellati, alibi priores, aut consules) urbisque gubernator. Conferunt populo templum erat, omnis sexus, ordinis et ætatis: convenerunt quotquot inscripti sodalitiis, sive fraternitatibus, ut vocant, prælato proprio cuiusque labaro, saccis de more induti: ornabant solennitatem ejus urbis religiosi omnes, pars in templum ingressi, pars coacti foris subsistere.

instituta
supplicatione,

B
ad templum
S. Francisci,

61 Peractis Vesperis, ordinata supplicatio est, multitudine omni in locos suos ac procedendi seriem distributa. Antea jam tabernaculo pretioso inclusæ reliquiæ, a P. Bonaventura Capucino ad S. Francisci ædem tacite erant deportatæ: nam inde eas supplicantes ut ad cathedrale templum transferrent, statutum fuerat.

præcedentibus
sodalitiis
civium,

62 Prima processit sanctissimi Sacramenti sodalitas, quæ trecenta circiter censebat capita, albo sodalium inscripta. Eam sodalitas mortis sequebatur, hanc SS. Joannis et Pauli, tum S. Rochi, S. Sebastiani, Misericordiæ, S. Augustini, S. Firminæ: singulis præter proprium labarum, Crucifixi effigies, aliaque publici decoris insignia præferabantur.

religiosis,

63 Inde religiosorum cœtus: Capucini patres omnino XVIII, Augustiani exalceati, Augustiniani Antiqui; Franciscani Reformati, qui nostratibus appellantur Recollecti; ac postremo Conventuales Ordinis ejusdem.

clero seculari.

canonicis;

C

64 Sequebatur basilicæ cathedralis capitulum, eruce prælata: anteibant XII adolescentes e seminario Patrum Somascorum: deinde clerus omnis, presbyteri ac pastores totius urbis: tum canonici, quos episcopi vicarius sequebatur inter duos utrimque canonicos medius: ipseque tandem episcopus, pontificali cappa indutus, claudentibus ei de more latera duobus, qui dignitatem gerere in capitulo dicuntur. Post hos illustrissimi DD. IV viri anciani, ac gubernator, illorumque tabelliones, et qui ex Officio quique e familia singulos assectari solent: postremo multitudo prope innumerabilis nobilium, civium, opificum, tum qui in urbe degebant, tum quos aliunde sua pietas publica devotio exciverat.

sequente nobilitate et populo.

Ibi ab episcopo in altari collocatæ,

tum plerisque albas facies gerentibus

65 Ut ad S. Francisci ædem supplicatio pervenit; ad episcopale solium, isthæ jam paratum, antistes accessit, eappaque deposita, pluviale et mitram sumpsit: postea ante principem aram, de manibus P. Bonaventuræ tabernaculum, intra quod conditæ reliquiæ erant, accepit pieque exornatus, supra aram collocavit, insigni apparatu ornatam, accensis in ea viginti prægrandibus cereis. Dein a gemino musicorum choro, egregia symphonia, decantata est in S. Liborii laudem antiphona.

66 Ea finita, processere supplicantes versus templum cathedrale, eodem quo advenerant ordine. Ad valvas Franciscanæ ædis collocarat Augustinus Car-

lenus canonicus sacerdotes duos, qui singulis supradictorum sodalitorum confratribus, ut vulgo se appellant, ac religiosis, et plerisque nobilibus, advenis æque ac urbanis, faculam e cera virgine traderent. Canonicis vero ac præsidibus religiosarum congregationum, nec non ancianis et gubernatori, fax trilibris est data, ut et duodecim adolescentibus nobilium liberis, qui angelico cultu ornati, eleganti ordine sacras reliquias præcedebant, quas prædictus Gaudentinus Polo antistes sub magnifica umbella, tabernaculo inclusas gestabat.

D

67 Milites præsidarii, ex occasione hibernorum hoc anno ibi collocati, omnes in aream, quæ ante eam ædem sita est educti, pulcherrimo ordine dispositi, simul atque in conspectum venerunt reliquiæ, edito a centurionibus signo, eas festiva sclopetorum disposure consalutarunt.

ab eodem deportatæ,

militariter salutata,

68 Ducta supplicatio est ad omnes Amerinæ urbis ecclesias ac cœnobio sanctimonialium. Ac primum S. Elisabethæ Ordinis S. Claræ adita ædes, exquisito apparatu ornata, altaribus omnibus cereorum ac facum multiplici splendore collucentibus. Hic in summo altari positum ab episcopo reliquiarum tabernaculum, dum a religiosis ac musicis, consonante organo, antiphona de S. Liborio cantatur. Dein sublatis in altum ductisque in erucem reliquiis, populo episcopus benedixit. Tum ad S. Monicæ cœnobium sanctimonialium virginum instituti Augustiniani itum; quibus ea quoque cæremoniæ bene precatus est antistes.

per religiosarum templum circumlata,

E

69 Locuplete ornatu convestitum Patrum Augustinianorum templum erat, ac domus: e qua prætereuntes reliquiæ egregio musicorum concentu salutatæ sunt. Idem a cœnobiis S. Magni, ac S. Stephani, utroque monachorum Ordinis Benedictini, factum: quibus benedictio, ut ante aliis, impertita. Ventum deinde ad monasterium SS. Catharinæ ac Joannis Evangelistæ, quod feminæ religiosæ Ordinis S. Benedicti incolunt: quæ ad reliquum templi, sane prædivitem, ornatum, varia scloporum majorum disposure honorari sancti Præsulis exuvias curarunt.

musica honorata,

et disposure bombardarum,

70 Quæ ante basilicam cathedralem jacet area, varii tenebant cunei militum, jucundo ad speciem situ: a quibus tum sclopi majores dispositi, tum alia bellica instrumenta ad Divi honorem adhibita. Erat ipsa basilica splendidissime ornata. Ad honestandas quippe reliquias, nullis expensis antistes ipse ac capitulum civitasque pepercerant.

ad templum cathedrale allata,

F

71 Positum itidem in summo altari tabernaculum ab episcopo est, cantataque a musicis antiphona, dum interea in templum areamque omnis convenit supplicantium turba: cui ut bene precatus episcopus est, reliquiæ ad sacellum sanctissimi Rosarii delatæ, intraque armarium conditæ sunt, ad eam rem præparatum, ternis dein clavibus oclusum: quarum una penes episcopum asservatur; altera penes capitulum; tertiam habet canonicus Carlenus: donec ejus, fratrisque abbatis sumptu, novum construat sacellum, S. Liborii honori dicandum: cujus hic reliquias ad patriæ ornamentum ac præsidium, ab ecclesia Paderbornensi obtinuit: quæ tanto totius Umbriæ plausu acceptæ sunt, ut per omnem late Italiam ejus rei sparsa sit fama, et inflammati hominum animi eximia erga novum hunc Tutelarem, et contra nephriticos dolores patronum, pietate.

data benedictione,

reconditæ,

dum paratur sacellum.

72 Et vero jam nunc haud pauca memorantur ejus patrocinio obtemperata divinitus beneficia. Illud cum

Insuperata eo die serenitas.

primis

A primis prodigii simile habitum, quod cum maxima esset auræ intemperies imbresque assidui, eo præsertim die, in quem sollemnis indicta erat reliquiarum translatio, simul inchoata supplicationis est pompa, subita exstiterit planeque insperata serenitas.

VITA ANTIQUA

Auctore anonymo.

E veteri Ms. Legendario ecclesiæ Cenomanicæ eruta a Ludovico Cellotio Societatis Jesu.

S. Liborius,
Dei providentia, eligitur episcopus,

B

Benedictus Dominus, qui non derelinquit sperantes in se, nec deest iis qui eum diligunt in veritate : quibus ne aliquando desit misericordia Salvatoris, adversitatibus sæpe consulitur, sæpe prosperitates blandiuntur, sæpe etiam sacratissimorum præsulum providentia subvenitur : pastor quippe optimus suis ovibus providere minime dedignatur, qui ovem perditam, et quærere dignatus est, et inventam ad ovile propriis humeris reportare. Unde post felices S. Pavacii transitus ad regnum cœlorum, ne oves sine pastore procul a vitæ pascuis vagarentur, S. Liborius a Domino Cenomanicæ urbi pontifex extitit subrogatus. In cujus electione populus nequaquam ab altiori consilio declinavit, cum nihil videretur in eo, quod vel homo reprehenderet, vel oculis summi Iudicis displiceret. Nec est facile dicere, qualem aut quantum se exhibuit episcopum, qui ante susceptam dignitatem se totum fecerat totius Christianæ religionis exemplum.

vir sanctus

et doctus,

præclare regit :

C

2 Hic itaque vir beatus, natione Gallus, liberalibus disciplinis eruditus, sed eruditior moribus, tanto suis subditis gratiori præfuit regimine quanto majori desiderio æstuabat æternorum dilectione. Nam vultus ejus grata modestia profundam humilitatem prætendebat : Psalmorum autem modulatio devotionem maximam testabatur : frequenter enim pauperum angustias suspirabat, et angustiis pauperum consulere non cessabat, qui impensiori studio et divini cultus zelo permaximo decem et septem ecclesias in sua diœcesi, suis propriis sumptibus, Dei et quorundam principum fultus auxilio, ædificari præcepit : quorum quidem census permaximos ad luminaria sanctæ matris ecclesiæ solvèndos annis singulis destinavit.

ecclesias ædificat :

claret miraculis,

S. Martino familiaris;

3 De meritis autem beatissimi patris nostri Liborii ne mundus tamquam nescius dubitaret, per ejus intercessionem et meritum Dominus cæcis tribuit visum, surdis auditum, ab obsessis corporibus expellit dæmonia, ceterosque variis debiles incommotis optatæ restituit sanitati. Et quod veræ religioni non parumper alludebat, beatissimo Martino Turonorum archiepiscopo eoque familiaris semper et carus exstitit, ut ejus alloquio frequenter perfrui mercretur ; et tamquam eximiarum virtutum ejusdem perfectissimus imitator, illius sacris adesse consiliis, ac ejus jugi benedictione meruit confirmari.

4 Appropinquans autem venerabilis ille pater noster Liborius ad terminos universæ carnis, felici jam senio candidatus, et sacra militia consummata fessos artus et naturam fragilem profitentes cilicio et cineri commendavit. Priusquam tamen locupletem virtutibus animam suo transmitteret Creatori, ab illo unico visitatore pauperum Christi, beatissimo Martino, meruit visitari : qui angelica revelatione venit ad Pontificis exequias, comitantibus scilicet suis sanctissimis discipulis ; in quorum comparatione sanctior magister elucebat. Et ingressus domum invenit eum jam totum in cœlis inhiantem, jam futuram et æternam mercedem suspirantem, jam lecto humili solis artubus strato cilicio recubantem. Cui cum supremum et primum vitæ consilium tribuisset, et sacratissima benedictione confirmasset, inter venerabiles manus sancti pontificis spiritum beatis seecurum meritis ad Superos destinavit. Nec tamen illud singulare donum in terris illudque unicum decus Ecclesiæ beatissimus Martinus dereliquit, priusquam felicibus membris sepulturæ debitum diligenter impenderet, et in a ecclesia beatissimorum Petri et Pauli apostolorum supra b Sartham fluvium constituta, obsequio quo decuit, magna cum reverentia collocaret : ubi inter sacratissimos prædecessores suos gloriosus ille Pastor excellenter humatus, beneficia quæ copiose contulerat in seculo vivens, copiosius contulit in sarcophago requiescens. Præfuit autem ecclesiæ Cenomanensi annis quinquaginta, uno minus ; et præsentis miseriæ cursu feliciter consummato, quinto Idus Junii requievit in Domino Jesu Christo, cui laus est et gloria per omnia secula seculorum. Amen.

AUCTORE ANONYMO.

a quo æger visitur

in cilicio enbans.

ac mortuus sepelitur,

a
i
b

miraculis post obitum clarus.

ANNOTATA.

a Eam ecclesiam sitam fuisse scribit Antonius Corvasserius, circa locum ubi nunc cœnobium S. Juliani de Prato, sanctimonialium Ordinis S. Benedicti.

b Sarta fluvius alluit Alancionem, sive Alenconium ; deinde metropolim Cenomanorum adit, Ptolemæo (ut putant) Οὐίνδινον, Vindinum, vel Windinum, vulgo nunc Le Mans dictam : infra quam Huinæ, sive Huini fluvio miscetur ; uterque postea Meduanæ.

F

ALIA VITA

AUCTORE ITEM ANONYMO.

Ex ejusdem ecclesiæ veteri Ms.

Sive, Gesta Domipi Liborii, Cenomanicæ urbis episcopi, qui fuit temporibus Constantini et Valentiniani imperatorum.

Liborius natione Gallus successorque B. Pavacii Cenomanicæ urbis pontificis ; qui et post ejus

S. Liborius struit 17 ecclesias,

AUCTORE
ANONYMO.

a quibus ce-
ram oleum-
que matrici
ecclesie pen-
dit jubet :

a

b

c

d

e

f

g

h i

B

sacros Ordines
confert :

sepelitur a
S. Martino :

post mortem
clarescit mi-
raculis.

C

ejus obitum electus a populo et sacratus est episcopus. Studuit enim in rebus ecclesiasticis, prout melius potuit, oppido Deo vulgo placere. Qui et remunerationem ex hoc magnam, et coronam gloriæ percipere meruit. Hic fecit ecclesias per diversa loca in ipsa parochia xvii. Ex quibus census ad matrem ecclesiam civitatis, cui præerat, censuit solvere ad luminaria in ipsa ecclesia continuanda, tam ceræ quam et olei, sive custodibus trientes; id est, de a Colinno ceræ lib. i olei ii. Item i. Item de Silviaco, ceræ lib. i olei ii. Item i de b Rodacio ceræ lib. i olei ii. Item i, de c Campo Genestoso ceræ lib. i olei ii. Item i de Conedaco ceræ lib. i olei ii. Item i de Aciaco ceræ lib. ii olei iii. Item i de d Aluncionno ceræ lib. iv olei vi. Item i de Saugonna e ceræ lib. ii olei iii. Item i de f Sabonarias ceræ lib. i olei ii. Item i de Bona ceræ lib. i olei ii. Item i de Luciacio ceræ lib. i olei ii. Item i de g Ludua ceræ lib. i olei ii. Item i de Marsone ceræ lib. i olei ii. Item i de h Poliaco ceræ lib. i olei ii. Item i de i Maguro ceræ lib. i olei ii. Item i de Noviliaco ceræ lib. i olei ii. Item i de Comnis ceræ lib. i olei ii. Item i.

2 Fecit quoque jam dictus Pontifex Ordinationes xcvi, in quibus sacravit presbyteros per diversa loca cxxvii, diaconos clxxxvi, subdiaconos xciii, et reliquos ministros, quantum necesse fuit. Hic ergo in pace obiit v Idus Junii. Et sepultus a beato ac sancto Martino Turonensis ecclesiæ archiepiscopo, et a discipulis suis honorifice ultra fluvium Sarthæ in ecclesia Apostolorum, quam domnus et sanctus Julianus dudum construxerat atque sacraverat: in qua et S. Pavacius antecessor ejus, et S. Turibius antecessor S. Pavacii corporaliter requiescunt.

3 Sedit in prædicta sede jam dictus S. Liborius annos undequinquaginta, qui totis nisibus Domino dulciter in omnibus famulari studuit. Cujus post obitum, tribuente Domino, in ejus nomine et in prædicta ecclesia juxta ejus sepulchrum innumerabilia ejus dignis meritis claruerunt signa: cæcos videlicet innumerabiles illuminando, claudos restituendo, dæmonia ejiciendo, leprosos curando, infirmos sanando, surdis auditum præbendo, et aliis multis atque innumerabilibus sanitatem largiendo. Nomina vero prædictorum debilium et infirmantium propter prolixitatem hic non descripsimus; tamen tanta visa ejus meritis sunt signa, quanta, ut reor, tres aut quatuor quaterniones non possunt capere. Petimus quoque, ut ejus assiduis deprecationibus ab omnibus adversitatibus fluctuantis seculi, sive a cunctis sceleribus nostris nos liberare dignetur Dominus. Amen. Sua ergo in vita ostensa multa sunt suis meritis miracula, præstante Domino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria per omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Corvasserius in *Historia episcoporum Cenomanensium* ita hæc effert: Fecit in diœcesi parochias decem et septem, ex quibus censuit solvere ad luminaria matris ecclesiæ certam ceræ et olei quantitatem, custodibus vero certos æris trientes,

de Colinno, de Silviaco, etc. *Quædam vicorum nomina in majori Vita cap. 4 num. 12 aliter paullo exprimuntur.*

b Corvasserius de Raudatio.

c Corvasserius Campogenestoso.

d Idem, Aloncionno.

e Addit idem, sive Sagomio.

f Idem, de Sabonariis.

g Idem, de Ludina.

h Idem, de Pauliaco.

i Idem, de Magnacio.

ALIA VITA

*Ex Ms. Joannis Morelli canonici
Cenomanensis.*

Beatus Liborius, natione Gallus, quartus urbis Cenomanicæ pontifex, S. Pavacii successor, a populo et clero unanimiter electus in matre ecclesia urbis prædictæ consecratus fuit episcopus: in cujus electione populus ne latum quidem unguem, ut aiunt, ab altiori consilio declinasse visus est; cum nihil in eo esse videretur, quod vel homo reprehenderet, vel oculis summi Judicis displiceret. Studuit enim semper in rebus ecclesiasticis, prout melius potuit, apprimere a dominis et vulgo placere, seque totum ante susceptam dignitatem totius Christianæ religionis exhibuit exemplum. Cujus vultus et grata modestia profundam humilitatem prætendebant, psalmorum quoque modulatio devotionem maximam testabatur. Ipse vero liberalibus disciplinis eruditus, sed moribus eruditor, frequenter ad pauperum angustias suspirabat, quorum angustiiis consulere ac subvenire non cessabat: qui impensiori et divini cultus zelo permaximo decem et septem ecclesias in sua diœcesi, suis propriis sumptibus, Dei et quorundam principum fultus auxilio, ædificari præcepit. Quarum quidem census permaximos ad luminaria continuanda in ipsa matre ecclesia, cui præerat, tam ceræ quam olei, sive custodibus ipsius ecclesiæ trientes solvendo annis singulis destinavit.

2 Fecit etiam in sua diœcesi nonaginta sex ordinationes, in quibus sacravit presbyteros per diversa loca, diaconos et subdiaconos, et reliquos ministros, quantum necesse fuit. De cujus meritis ne mundus tamquam nescius dubitaret, per ejus intercessionem et meritum Dominus cæcis tribuit visum, surdis auditum, ab obsessis corporibus expellit dæmonia, ceterosque variis debiles incommodis optatæ sanitati restituit. Et quia pares paribus gaudent, beatissimo Martino Turonorum archiepiscopo fuit maxime familiaris: cujus frequenter conversatione et alloquiis perfovebatur, et crebro ejus benedictione confirmabatur, et salubri consilio utebatur.

3 Appropinquans autem Vir ille sanctus ad terminos universæ carnis felici jam senio candidatus, et sacra militia consummata fessos artus, naturam fragilem profitentes, cilicio et cineri commendavit. Priusquam tamen locupletem virtutibus animam suo Creatori transmitteret, ab illo

S. Liborius
virtute et
eruditione
clarus,

a

E

ecclesias ædi-
ficat

F

Ordines con-
fert :

miracula præ-
stat :

S. Martino
familiaris.

ab eo æger
visitur,

A illo unico visitatore pauperum Christi, beatissimo Martino, meruit visitari. Qui angelica revelatione, venit ad sancti Pontificis exsequias, comitantibus suis discipulis; et ingressus domum, invenit eum jam totum in cœlis inhiantem, jam æternam mercedem suspirantem, jam lecto humili solis artubus strato cilicio recubantem. Cui cum supremum et primum vitæ consilium tribuisset et sacratissima benedictione confirmasset, inter manus beatissimi Martini spiritum beatis securum meritis ad Superos destinavit. Vixit autem temporibus *b* Constantini et Valentiniani imperatorum; et præfuit ecclesiæ Cenomanicæ annos undequingenta: et præsentis miseriæ cursu feliciter consummato, *c* quarto Idus Junii, in pace quievit: et a divo Martino Thronensi archiepiscopo, et a suis discipulis, obsequio quo decuit, et magna cum reverentia, sepultus est ultra fluvium Sarthæ, in ecclesia beatissimorum apostolorum Petri et Pauli, quam B. Julianus dudum construxerat et sacraverat: in qua B. Pavacius ejus antecessor, et S. Turibius S. Pavacii antecessor, corporaliter requiescunt. Ubi Vir sanctus beneficia, quæ contulerat copiosa in seculo vivens, copiosus contulit in sarcophago requiescens; cæcos illuminando, claudos restituendo, dæmonia ejiciendo, leprosos curando, surdis auditum præbendo, et infinitis aliis sanitatem largiendo. Quorum infirmorum nomina, ad vitandam prolixitatem, non sunt hic descripta. Ejus precibus nos commendemus, ut cum Christo in æternum vivamus, cujus regnum et imperium sine fine permanet in secula seculorum. Amen.

Angeli moniti;

b

c

mortuus sepelitur:

B

novis miraculis a morte illustratur,

maximis videtur clarescere indiciis, quod Ecclesiæ suæ, in hac mortali conversione pro æternæ vitæ præmio laboranti, tales eruditores defensoresque providit, quorum doctrinis et exemplis informari, quorum meritis et intercessionibus possit in perpetuum adjuvari. Omnibus enim, qui in procinctu fidei positi, agone militiæ Christianæ contra spirituales nequitias jugiter colluctantur, quid utilius esse credatur, quam illorum imitandas præ oculis habere virtutes, qui in eodem agone legitime certantes, perpetuam adepti sunt victoriæ coronam? Quid felicius, quam eorum precibus muniri, quibus cuncta, quæ petierint, præstanda veritas ipsa promittit? De his enim loquimur, qui vere in Christo manentes, ejusque in se verba manere facientes, illud consequuti sunt præmium, quod ipse promisit dicens: Quodcumque volueritis, petetis, et fiet vobis.

2 Hoc equidem licet ad Apostolos specialiter dictum sit, pertinet tamen nihilominus etiam ad alios quosque excellentia sanctitatis insignes; illos præcipue, qui Apostolorum tam meriti quam officii successione sublimati, perenni refulgent gratia sacri præsulatus. Ii namque tanto facilius a Deo quælibet impetrant, quanto ei et per puritatem conversationis, et per sublimitatem sacri ordinis appropinquant. Nec dubium quin plurimum illorum preces apud Dominum valeant, quorum ipse potestatem tantum in cœlo terraque valere concessit, ut quidquid hic ligarent, maneret ibi ligatum; quidquid hic solverent, esset protinus ibi solutum. Præterea illorum officii dignitatem ipse inhabitator et consecrator eorum Spiritus sanctus ostendit, qui per prophetam Malachiam loquitur, dicens: Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus: quia angelus Domini exercituum est. Hinc in Apocalypsi Joannis, ecclesiarum præsules non nisi angeli vocantur, signati per septem stellas, in Christi dextera demonstratas. Sunt enim stellæ, quia virtutibus radiant; angeli, quia mandata divinæ jussionis annuntiant. Constat igitur, eos non parum transcendere modum infirmitatis humanæ, quos toties Scriptura sancta non dubitat angelos appellare.

3 *a* Ipsorum vero in Ecclesia principes et primi propagatores, Apostoli fuere, qui post gloriosam Domini nostri Jesu Christi ad cœlos ascensionem, juxta promissionem ipsius, sancti Spiritus infusione roborati, et scientia omnis veritatis instructi, in diversas mundi totius pene profecti sunt regiones, verbum salutis annuntiantes ubique, et tam miraculorum signis, quam prædicationum hortamentis, id in brevi efficientes, ut, quemadmodum egregius olim Propheta præcinit: In omnem terram exiret sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Ex eorum igitur salutaribus cœlestibusque doctrinis, quas ab ipso fonte veritatis largiter hauserant, ecclesiasticorum ordinum regula, divini cultus institutio, et tota Catholicæ religionis observatio sumpsit exordium. Post quos multi per orbem ecclesiarum præsules, illorum in omnibus vestigia sequuti, et eorum non minus virtutum gratiam, quam ordinis dignitatem adepti, eandem tenuerunt infide sinceritatem, in moribus sanctitatem,

EX MSS.

Ecclesiam
juvant verbo,
exemplo,
patrocinio;

Joan. 14, 15.

Joan. 15, 7.

E

Malac. 2, 7.

Apoc. 1, 20.
angeli et
stella dicti

F

a
Apostolorum
successores,

Psal. 18, 50.

ANNOTATA.

a Aliter paullo secunda Vita: oppido Deo vulgo placere.

b De S. Liborii ætate egimus Commentarii historici § I num. 4.

c Ibidem num. I ostendimus quinto legendum.

C

! ALIA VITA

Auctore Saxone anonymo.

Ex Mss. monasteriorum Corsendoncano
et Bodecensi.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

S. Liborii gesta unde Auctor acceperit.

Quamvis multifariam modisque ineffabilibus superne bonitatis erga salutem humani generis pia dispensatio cognoscatur; in hoc tamen

Tomus v Julii.

Doctores et
Episcopi a
Deo dati,

EX MSS.

iu doctrinæ studio vigilantiam : qua et fidelium mores corrigerent, et fidelium mentes ab errore converterent. In quo plures eorum tantum Domino placuisse noscuntur, ut clarissimis usque hodie miraculis coruscare videantur.

S. Liborii
Vita fideliter
scripta;

Matth. 5, 16.

B

miracula
post mortem,

quæ in Vita
vel non scri-
pta, vel de-
perdita :

C

hæc unde
accepta.

4 Ex quorum glorioso collegio vir magnificus et incomparabilis exstitit sanctitatis Liborius, ecclesiæ Cenomanicæ præsul, cujus modo proposuimus vitam et transitum breviter commemorare ; utile ac fructuosum fore legentibus arbitrati, ejus vitam actusque cognoscere, quem sequendo, possit in divina servitute proficere. Ejus etenim vita nihil aliud erat, nisi quoddam cœlestis conversationis indicium, Christianæ religionis exemplum, virtutis ac fidei documentum. Unde quoniam ipse Dominicum illud implevit præceptum : Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est ; nobis in vitæ mortalis errore degentibus cnitendum valde solerti imitatione videtur, ut qui vitiorum et ignorantiae tenebris obfuscamur, lucifluis bonorum ejus operum radiis illustremur. Nec nos quisquam existimet in ejus laudibus a veritatis aut moderationis tramite deviare, cum nulla, nisi a veracibus scriptis seu relationibus comperta, proferamus ; nec eum digne a mortali lingua posse laudari, ipse, cum quo nunc immortaliter regnat, Deus visibili palam ostensione declaret. Testatur namque, cunctis eum virtutibus atque omni vitæ merito acceptum sibi fuisse viventem, dum defuncti reliquias evidentissimis miraculorum signis frequenter glorificare non desinit.

5 Ex quo datur intelligi, hac eum gratia nequaquam in præsentī vita caruisse, quamvis inde specialia litterarum indicia qualibet ex causa non habeantur. Sive enim, quod familiaris Sanctis omnibus semper humilitas persuadet, ut ea quæ sibi ante humanos oculos laudi et gloriæ videri valent, celari abscondique desiderent, hoc ipse præ ceteris obtinuerit ; sive gesta signorum virtutumque illius descripta quidem plenius, sed casu quolibet posterorum notitiæ subtracta fuerint ; sive aliud quid causæ fuerit ignorantes ; liquido tamen credimus, ejusdem sancti Spiritus gratiam, qui toties ante ejus sacrosancta pignora præclarum sui charismatis donum, operationem scilicet virtutum, ad ipsius demoustranda merita exhibere dignatur, eidem quoque in carne posito minime defuisse. Non tamen desunt etiam certa de ejus meritis apicum monimenta. Habentur etiam gesta pontificum ejusdem, cui præfuit, ecclesiæ Cenomanicæ, simplici eloquio, et absque omni nævo figmenti, fideli narratione contexta : in quibus non plena alicujus eorum Vitæ series replicatur ; sed quis, cui successerit, cujus meriti fuerit, quot annis ecclesiam rexerit, breviter est annotatum. Hujus vero sacri ac pretiosissimi viri Liborii etiam transitus ex hac valle lacrymarum ad societatem semper vere beateque gaudentium civium supernorum, quo contigerit ordine, latius iudicatur. Extant et aliæ de ejus ortu et vita litteræ strictim exaratae, de quibus omnibus utilissimis quibusque et veracissimis narrationibus defloratis, hic eas, prout divinitus facultas datur, paucis explicare conamur.

ANNOTATA.

D

a In Ms. monasterii Bodecensis Canoniorum Regularium Ordinis S. Augustini, e quo variantes lectiones nobis Joannes Gamansius noster communicavit, hic prologi finis, Vitæ exordium erat.

CAPUT II.

S. Liborii a prima ætate sanctitas ;
episcopatus.

Hic igitur in Galliis originem ducens, et parentum non ignobili ortus prosapia, clarissimam a patriam suorum claritudine meritorum amplius illustravit. Namque ab ætate primæva, maturum iu bonis actibus cor gerebat, neque illecebris voluptatum carnalium, ut ætati lubricæ moris est, animo cedens, neque vitio levitatis indulgens. Adeo vero sese humilem et quietum et trementem sermones Domini exhibebat, ut merito super illum sancti Spiritus gratia requievisse credatur, quæ illum ad sacerdotii dignitatem, ac dispensationem sacramentorum Dei, ad regimen fidelis populi nutriebat. Hæc etiam illius animo flagrantissimum discendi studium inspiraverat, quatenus cœlestium fluentis arcanorum, quæ multis erat quandoque largiter ructaturus, ipsius primum præcordiorum iutima salubriter implerentur. Neque umquam perverso quorundam more prius voluit dicere, quam discere ; sed tamquam futurum se doctorem præsaga mente adverteret, cunctarum fere sibi utilium scientiam scripturarum satagebat intentus auditor acquirere, quas postmodum, quibus opus esset, valeret facundus præceptor ingerere. Nec deerat sagacis ingenii vigor, largam bono studio efficaciam subministrans ; magnamque in teneris adhuc annis præclaræ indolis flores spem suavissimorum fructuum præbuere, quos abundanter constat postea provenisse. Denique simul cum processu temporis, probitatis ac sophiæ proficiens incrementis, ita in brevi maturitatem virilis ornabat ætatis, ut acceptus apud omnes, et tam honore, quam amore, dignus haberetur. Nec mirum : quippe quem nulli elatio protervum, nulli asperum livor, nulli contemptibilem fecit ignavia ; sed humilitas etiam infimis coaptaret, caritas cunctis exhiberet affabilem et conformem, industria demonstraret eum esse vas utile in domo Domini, ad omne opus bonum paratum.

7 Postquam autem tam vitam, quam habitum secularem, cœlestium præmiorum intuitu, dereliquit, et vere a Domino in suam electus sortem, clero associatus, ac officiis est functus ecclesiasticis, amplius totum se divino cultui visus est maucipare. Studebat namque, quantum fragili carnis sarcina circumdatus potuit, cunctos actus cogitatusque suos ad rationis normam dirigere, circumspectus ac providus, docilisque et cautus existere, adversa vel prospera æquanimiter ferre,

animam

S. Liborius
Gallus, nobilis,
a puero
gravis,
a

E

discendi avidus,

F

omnibus carus.

Clericus factus sanctus sine vitiis

A animam supra temporalis periculi metum fortiter agere, nihilque nisi quod esset ante superi Examinatoris oculos fœdum, peccati scilicet maculas formidare : habere de Dei bonitate fiduciam, securitatem, constantiam, tolerantiam, firmitatem : præterea nihil appetere pœnitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub jugo rationis cupiditatem moderari vel domare. Hinc modestus et abstinens, castus et honestus, parcus et sobrius ante Deum et homines permanebat. Jam vero in illo propositum æquitatis justitiæque servandæ, quis umquam digne valeat explicare ? Quis ejus circa innocentiam, humanitatem et concordiam studium, quis erga pietatem et religionem enarret affectum ? Omnis ejus animi meditatio, a rebus vanis et caducis remota, circa salutem animæ ac statum vitæ perpetuæ versabatur.

eligitur Cenomanensis episcopus,

B 8 Proinde quia tantus in eo cœlestis jubaris splendor celari diu non potuit, sanctitatis ejus ita rumor excrevit, ut totius inclytæ civitatis Cenomanicæ populi ad hunc sibimet eligendum pontificem, unanimiter corda converterent. Nec dubium, quin se beatos fore arbitrarentur, qui talem habere pastorem ac præsulem mererentur : cui ad docendum suppetaret linguæ disertitudo, ad doctrinam exemplis firmandam vitæ rectitudo, ad exorandum pro subditis Deum meriti magnitudo. Unde cum memoratæ urbis populum antistitis sui Pavacii viri sanctissimi obitus ingenti, ut par erat, mœrore afficeret ; consolabatur tamen hujus concorditer electi probitas, et firmata de illo apud omnes fiduciæ certitudo, quod nemine sacerdotum Christi esset inferior. Quinimo antiquam Israeliticæ gentis gratiam sibi præstitam gratulabantur : quia sicut illis quondam, ablato et ad cœlum raptο Elia propheta sanctissimo, Elisæus duplici ejus spiritu repletus successit ; ita spiritales B. Pavacii virtutes, in successore Liborio repræsentandas, aut etiam duplicandas fore sciebant. Quapropter gaudentibus cuuctis, ecclesiæ Christi regimen, ad quod olim erat divinitus præordinatus, juxta morem canonicum assumpsit, regulariter pontifex ordinatus.

post S. Pavacium.

C

ANNOTATA.

a *Legendæ pars secunda* : patrum suorum lineam.

CAPUT III.

S. Liborii mores in episcopatu, prædicatio.

Præclare munus illud gerit,

Suscepto vero sacerdotio, nihil ex studio sanctitatis, quam prius exercuerat, dereliquit ; sed tamquam lucerna super caudelabrum posita, ita ille divina luce repletus, quo in eminentiore constitutus est loco, eo latius in domo Dei collatæ sibi gratiæ notitia refulgebat. Neque illum tantæ dignitatis honores solitæ religionis mutare fecerunt mores, nec ecclesiasticorum occupationes negotiorum quidquam ex quotidiana divinæ lau-

dis et placationis servitute prætermittere coegerunt. Quinimo tanto eam instantius adaugere curavit, quanto jam non suæ solius, sed multarum animarum salutis causa recte se vivere debere sciebat : quibus frustra videbatur præesse, si non studeret etiam monitis exemplisque prodesset. Ob hoc igitur, nullius momenti spatium otiose transigere volens, semper erat utilibus intentus actibus : nunc lectioni divinarum Scripturarum operam impendens, nunc orationi prolixius incumbens ; interdum etiam rerum exteriorum dispositioni, prout suo conveniebat officio, prudenter consulens atque prospiciens.

EX MSS.

numquam otiosus,

10 Assidue vero vigiliis et jejuniis castigabat corpus suum, et in servitum redigebat, ne aliis prædicans ipse reprobus inveniretur. Erat enim prædicationis studio valde intentus, et tamquam se nosset gerere officium Apostoli, dicentis : Non enim misit me Christus baptizare, sed euangelizare ; atque ab eodem audiret : Prædica verbum, insta opportune, importune ; ita ipse quotidie modis omnibus auditores suos ad vitæ rectitudinem provocabat. Cujus præcepta et monita id maxime populo grata et amabilia faciebat, quod ejus vitam in nullo doctrinæ contrariam deprehendebant ; sed quod illis sectandum asserebat, evidentissime in ejus moribus agnoscebant. Verbi gratia : qui elationem velut initium omnis peccati cavendam penitus ab illo sæpe didicerant, nullum ejus indicium in illius actibus, in habitu, in vultu, in gestu corporis, in sermonis usu sentire potuerunt. Audiebant ab eo : Non efficiamur inanis gloriæ cupidi ; videbant eum vere pauperem spiritu, numquam nisi in Domino gloriari. Audiebant ab eo, quod : Invidia diaboli mors introivit in orbem terrarum, et : Putredo ossium, invidia ; videbant eum affectu benevolentiae gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus ; aliorum prospera vel adversa, sua æstimare. Audiebant ab eo : Ira enim viri, justitiam Dei non operatur ; videbant eum, omnem ostendentem mansuetudinem ad omnes homines. Audiebant ab eo : Seculi tristitia mortem operatur ; videbant eum esse hilarem datorem, quem diligit Deus. Audiebant ab eo, avarum esse idolorum servitorem ; videbant eum rerum suarum erogatione largiflua thesaurizare sibi thesaurum in cœlo. Deinde si quis ejus parsimoniam, strenuitatem, castitatemque attenderet, non aliis ad fugiendam vitiorum corporalium labem admonitionibus indigeret.

assidue prædicans

1 Cor. 1, 17

11 Tim. 4, 2.

E

et eadem agens,

Galat. 5, 26

Sap. 2, 24

Prov. 14, 30

Jacob. 1, 20

11 Cor. 7, 10

Ephes. 5, 3

F

11 Ita pius gregis Dominici pastor, commissis sibi ovibus, adhibita cura duplici, exhortationibus scilicet et exemplis, iter ad æternæ vitæ pabula quærenda, et spiritualium morborum dira contagia vitanda, demonstrans, tantum ex eis lucrum acquisivit, ut, quod voce Dominica per Malachiam dicitur, de illo convenienter valeat dici : Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniquitas non est inventa in labiis ejus. In pace et in æquitate ambulavit mecum, et multos avertit ab iniquitate. Vere enim multos ab iniquitate convertens, et rectitudini vitæ fideique restituens, inter sanctos Ecclesiæ Christi doctores præclarum obtinet locum : quorum multimodam gratiam, et infinitam meriti excellentiam, ipse verus ejusdem Ecclesiæ sponsus, in Canticis Canticorum multiplici laude prosequitur : nunc eos ipsius

multos convertit,

Malach. 2, 6

dignus encomiis quibus doctores ornata Scriptura,

sponsæ

EX MSS.

sponsæ collum, monilibus assimilatum, vocans; nunc tigna cedrina et laquearia cypressina cognominans; interdum labia, vittæ coccineæ, propter prædicationem Passionis Christi, similia, seu favum dulcedinis verbi Dei stillantia; nonnumquam turrim David, ob constantiæ firmitatem, eos appellans. Aliquando vero ibidem, ob nutrimentum parvulorum, quibus lacte opus est, mammæ dicuntur. Aliquando favo simul et vino; aliquando decori turris eburneæ comparantur. Plerumque portæ Ecclesiæ nuncupantur; et propter variam utilitatem, firmitatem, providentiam, contemplationem, dentium et oculorum nomine designantur. Præterea ipsi sunt sexaginta fortes, Salomonis lectulum ambientes; ipsi columnæ argenteæ, sacri eloquii nitore fulgentes. Quarum omnium similitudinum si quis mysteria perscrutetur, profecto inenarrabilem hujus sanctæ Ecclesiæ doctoris et ejus similium gratiam dignitatemque reperiet, cum satis indicent hæc pauca, de pluribus ex illo cœlesti epithalamio sumpta, quod nihil his illustrius, nihil pulchrius, in sponsæ laudibus decantandum Spiritus sanctus invenit. Qui etiam de eisdem per

B

Dan. 12, 3

Danielem ita loquitur: Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt plurimos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Sed quoniam hujus clarissimæ stellæ in erudiendis subditis fervorem pariter et splendorem ostendimus, quibus virtutum radiis in aliis quoque rebus effulserit, monstrare curemus.

CAPUT IV.

Sacrarum rerum in S. Liborio cura.

Cultum divinum promovet:

C

templa ornant;

Habuit Vir sanctus hoc præ ceteris tum temporis pontificibus, religionis et Dei amoris indicium speciale, quod omnia, quæ ad ejus laudem jugiter celebrandam et ecclesiastici cultus officium pertinent, totis nisibus amplificare, provehere, atque adornare contendit: et exceptis his, quæ sibi suisque ad quotidiani victus et vestitus necessaria, quibus solis contentus erat, vix sufficere poterant, nec non et his, quæ ad egentium et inopum sustentationem larga manu solebat expendere, reliquos omnes redditus episcopalium possessionum, omnes quarumlibet rerum census, qui sibi ex omni sua diœcesi debebantur, vel si quid ex fidelium donationibus conferebatur, ad exhibendum ecclesiis congruentem ornatum, et nova quoque oratoria in locis, quæ ad hoc opportuna videbantur, construenda deputavit. Quorum constructionem primum divinæ servitutis multiplicandæ intuitu aggrediebatur; dehinc etiam plebium commoditati pariter et saluti prospicere pie meditabatur, ut ad ecclesias cum suis sacerdotibus prope positas facile confluere, orationum studiis assuescere, regenerationis gratiam consequi, documenta sacræ legis audire, cœlestium sacramentorum celebrationibus interesse, atque omnia Christianæ religionis jura discere et exercere valerent; nec quemquam ullius molestiæ

seu occupationis impedimentum exinde revocaret, quo universos ad salutem animarum quarendam ipsa loci opportunitas invitaret. Hac igitur intentione præter illas, quæ a suis prædecessoribus fabricatæ fuerant, decem et septem sacris ædibus noviter constructis et dedicatis, suam parochiam ita omnem illustravit, ut in qualibet ejus parte populo degenti aliquam orationis domum vicinam esse constaret. Locorum vero, in quibus eas construxit, hic nomina ponere dignum ducimus, quo religiosi operis memoria firmior, et fides certior habeatur: unam itaque ædificavit in Colinno, alteram in Silviaco, tertiam in Raudatio, quartam in Campogenesto, quintam in Conedaco, sextam in Aciaco, septimam in Aloncianno, octavam in Sangunno, nonam in Sabonario, decimam in Bona, undecimam in Lucia, duodecimam in Lugduna, tertiam decimam in a Marsone, quartamdecimam in Paliaco, quintamdecimam in Magitto, sextamdecimam in Noviliaco, septimamdecimam in Comnis.

13 Quibus rite perfectis et decenter adornatis, ac sacerdotum et inferioris ordinis clericorum jugi providentiæ commendatis, observandum omnino censuit, ne qua ibidem legitimis horis die noctuque sacrorum intermissio fieret officiorum, quibus sanctæ et individue Trinitati debitæ gratiarum actiones et laudes referrentur. Deinde ut unitati et concordie totius populi commissi consuleret, atque omnia illius diœceseos loca Deo dicata, cum universis ad se pertinentibus, antiquæ et principali suæ sedis ecclesiæ, velut uni capiti et matri omnium, subdita monstraret esse debere, decrevit ut illuc ex reliquis omnibus ecclesiis per annos singulos census persolveretur, certus scilicet numerus librarum cereæ atque olei, prout illis offerendi facultatem suppetere sciebat. Æquum tamen omnibus eisdem locis debitum imposuit; hoc est, ut ex unoquoque redderetur una cereæ libra, et olei duæ, præter id, quod custodibus præfatæ principalis ecclesiæ dari constituit. Ex quo vere sancta et religiosa intentio beati Viri satis apparet, quod non sibi aurum vel argentum, seu quodlibet earum rerum, quæ mundum amantibus pretiosa, ipsi vero, velut cœlestia desideranti, omniuo erant contemptibilia, coacervavit; sed ea magis ecclesiæ dari constituit, quæ ad luminaria jugiter in ea concinnanda copiam darent. Nam quoniam ipse fuit templum veri luminis, hoc est, Spiritus sancti, etiam corporalis lucis ornatum manufactæ domui Dei noluit umquam deesse.

14 Mansit autem in episcopatu annos quadraginta et novem, in quibus fecisso legitur ordinationes nonaginta et sex; ordinasse vero presbyteros ducentos decem et septem, diaconos centum septuaginta et sex, subdiaconos nonaginta tres; reliquorum quoque graduum ministros, quantum sacris officiis congruum et sufficiens esse videbat. Præterea habuit bonum testimonium etiam ab his, qui foris sunt: ita ut hoc quoque specialiter de illo præfata referant scripta, quod studuerit Deo in omnibus dulciter famulari, et in rebus ecclesiasticis Deo et hominibus bonis oppido placere. Unde liquido patet, sic eum religionis constantiam ante Deum servasse, ut tamen proximorum oculos non offenderet: sic

humauo

D

17 nova ædificat:

a

sacra officia assidue in iis fieri jubet,

E

et ab iis censum pendit ad luminaria cathedralis ecclesiæ:

F

sacros ministros ordinat:

etiam laicis se probat:

A humano foris placuisse iudicio, ut divinis obtutibus non displiceret in occulto. Ita per omnia verus Dei Cultor illi merito pontifici comparatur, quem sine querela Domino serviisse Euangelica laudat historia : nisi quod hic tanto præstantioris fuerit sacerdotii Præsul, quanto figuram veritas, quanto legem veterem nova Christi gratia transcendit. Illo denique præsulatu functi, animalium cruores immolabant ; hujus sacerdotii primus auctor et Pontifex, per proprium sanguinem introivit semel in sancta. Et tamen in officio dispari fuere pontifices isti, sanctitate pares, ambo euangelica laude digni, ambo justi ante Deum, incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela.

Luc. 1, 6

Heb. 9, 12

ANNOTATA.

a Ms. Corsendoncanum Marsano. Nonnulla horum vicorum aut oppidorum nomina aliter paullo in secunda Vita expressa.

B

CAPUT V.

S. Liborii obitus, sepultura, miracula.

Morbo correptum

Levit. 25, 10

Math. 5, 4

C
S. Martinus angelica monitu, visit :

Math. 25, 36

a b
S. Victorium illi successurum prædicit;

Cum autem divinæ Majestati complacuit, post tam diuturna tot annorum certamina, victorem hostis antiqui, Militem suum æterno præmio glorificare, anno quinquagesimo episcopatus sui, corporis eum molestia ita fatigari permisit, ut adesse sibi diem exitus sui non dubitaret. Qui annus illi verus exstitit Jubilæus, quem in eodem numero annum remissionis appellans, unumquemque in eo redire ad familiam, et ad possessionem suam lex divina præcipit. Nam et ipse quo minus se dubitaret ad requiem tendere, post septem septimanas annorum, ex quo constitutus est super familiam Domini, adhuc in terris positam, ad eam, quæ in cœlis est, lætus vocari meruit, ut possideret terram, quam mansuetis et mitibus Veritas repromisit.

16 Eodem tempore, S. Martinus episcopus Turonensem regebat ecclesiam, vir apostolicis clarus omnino virtutibus : cui inter illa, quibus assidue frui solebat, angelicæ colloctionis mysteria, etiam hoc ex divina revelatione præceptum est, ut ad urbem Cenomanicam pergeret, atque ibidem in infirmitate positum Dominum visitaret. Unde animadvertens, hanc Domini infirmitatem de aliquo membrorum suorum intelligendam, de quibus ipse dicturus est in iudicio : Infirmus fui, et visitastis me ; cœpit illico festinus ad memoratam pergere civitatem. Cui cum jam appropinquans, juxta vinclam quamdam iter ageret, vidit eminens in ea stantem clericum gradu subdiaconom a, Victorium nomine, operi quidem b, quodcumque ibi agendum erat, studiosius insudantem, sed nihilominus frequentatione psalmodiæ laudes Domini decantantem. Hic erat discipulus S. Liborii, atque in ipsa suæ continentiæ mentisque et habitus humilitate, bonæ institutionis magistri optimi clarum præbebat indicium. Quem intuens

S. Martinus, revelante sibi Spiritu sancto, hunc esse futurum ibi episcopum, his eum verbis salutavit, dicens : Ave, noster pontifex. Dehinc illi baculum suum dedit, atque ita concito gradu, in urbem properavit. In qua inveniens sanctum et vere Deo dilectum Præsulem jam in extremis positum, et cœlesti tantum gaudio, quo iturus erat intentum, cum ineffabili ab eodem lætitia susceptus est. Hic vero necesse est, ut noster sermo deficiat : quia neminem dignè constat posse referre, quam divina, quam spiritualia, quam cœlestia fuerint eorum colloquia, cum qua se exultatione mutuo viderint, quo mentis affectu suam ad tempus separationem ferre potuerint. Erant enim ambo Christi militum excellentissimi duces ambo crebris de diabolo triumphis gloriosi. Sed alteri jam reddendum erat præmium sempiternum, alteri aliquamdiu differendum, et adhuc pro castris Dei fuerat deconcertandum.

17 Igitur B. Liborius, præsentē sibi tanto consolatore, suarumque exsequiarum provisore c, decimo Kalendarum Augustarum die lætus migravit ad Dominum. Cujus venerabile corpus S. Martinus cum honore congruo ad ecclesiam extra urbem positam duci, et in ea sepeliri fecit : quam primus ejusdem sedis antistes, Julianus nomine, construxit, et in honore d duodecim Apostolorum dedicavit. Decebat enim, ut qui Apostolorum in terra successor, et in cœlis esse meruit consors, in eorum quoque ecclesia communi cum illis memoria coleretur. Sequenti vero die vir Dei Martinus populum omnem, qui ad tanti Viri exsequias copiosus nimis et innumerabilis convenerat, et internum amorem erga Pastorem suum largissimis lacrymarum fontibus testabatur, in ecclesiam convocans sanctæ admonitionibus doctrinæ consolabatur, eisque præfatum Victorium ordinavit episcopum.

18 Tradunt quoque litteræ superius memoratæ, multum quidem S. Liborium in hac vita fecisse miracula, sed multo plura postmodum ad sepulcrum ejus fuisse divinitus ostensa, licet ob multitudinem suam nominatim expressa non sint. Quod nos facile credimus ex his, quæ oculis nostris videre meruimus, postquam ad nos sacrum translatum est corpus, sicut, adjuvante Domino, sequens hujus operis textus enarrabit. Nam quoniam ipse vere fuit organum Spiritus sancti, per ipsius nunc operationem ante ejus reverenda pignora virtutum signa sæpius ostenduntur ; curationes scilicet debilium, salutes languentium, expulsionones immundorum spirituum ; præstante ipsius gratia, qui est fons et origo bonorum omnium, Deus et Dominus noster, qui in Trinitate inseparabili vivit et regnat per infinita secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Alii Victorem, Victurum, Victorium vocant. Colitur xxv Augusti, uti testatur Corvasserius ; at 1 Septembris alter Victorius, ejus filius.

b Ms. Bodecense addit, vincarum. Non satis eam interpolationem patiuntur sequentia verba : quodcumque ibi agendum erat ; etsi ex S. Victorii

EX MSS

piis colloquiis
S. Liborium
animat,et sancte
mortuum
sepelitur.

c

E

d

S. Liborius
post mortem
miraculis
illustratur.

F

Vita

EX MSS.

Vita constet, cum operantem in vinea repertum a S. Martino.

c Dissentiunt alia ejus Aeta, ut supra S. Commentarii historici paragrapho primo diximus; colitur saltem hoc die.

d Vita primo loco relata, solum habet Petri et Pauli, nulla de aliis Apostolis facta mentione.

sibi devinxerat, superata, totum exinde suum ad hoc contulit studium, ut pro tantarum salvatione animarum populi, post tot secula cultum dæmonum relinquentis, fructum sui laboris ex Dei remuneratione consequeretur. Et ut se magis Christianæ religionis, quam regni sui dilatandi causa, tantæ rei difficultatem aggressum ostenderet, ecclesias per omnem regionem illam, ad quas rudis in fide populus confluere doceretur, et sacramentis cœlestibus initiari consuesceret, sub quanta potuit celeritate construi fecit: atque parochias diligenti ratione suis quasque terminis servandas designaus, quia *d* civitates, in quibus more antiquo sedes episcopales constituereuntur, illi penitus provinciæ deerant; loca tamen ad hoc, quæ et naturali quadam excellentia et populi frequentia præ ceteris opportuna videbantur, elegit.

3 Tum vero vix reperiebantur, qui barbaræ et semipaganæ nationi præsules ordinarentur. Cujus interdum ad perfidiam relabentis cohabitatio, nulli clericorum tuta videbatur: cui ecclesiasticum officium, et quidquid ad rerum divinarum pertinet cultum, non solum decrat, verum ignotum omnimodis erat. Quocirca unamquamque prædictarum pontificalium sedium cum sua diœcesi singulis aliarum regni sui ecclesiarum præsulibus commendavit, qui et ipsi, quoties sibi vacaret, ad instituendam confirmandamque in sacra religione plebem, eo pergerent, et ex clero suo personas probabiles cujuscunque ordinis, cum diverso rerum ecclesiasticarum apparatu, ibidem mausuros jugiter destinarent. Et hoc tandiu, donec annueute Domino, salutaris illic fidei doctrina convalesceret, et ita divini usus ministerii proveheretur, ut proprii quoque in singulis parochiis digne et fiducialiter posset manere pontifex.

ANNOTATA.

a Biso quando sederit, supra indicavimus Commentario prævio § 2, tempore nimirum Joannis VIII Papæ, ut scribit Gobelinus Persona, Cosmographi ætate 6 cap. 45. Sedit vero Joannes a 14 Decembris anno 872 ad 15 Decembris 882. Biso autem rexit ipsam ecclesiam Paderfontanam, inquit idem, annis xxiii. Hic a Carolo Crasso imperatore ut refertur in Vita S. Meinweri episcopi Paderbornensi quam v Junii dedimus, anno 885, electionem episcoporum inter ejusdem et ab ejusdem ecclesiæ filiis faciendam impetravit. Idem corpus S. Meinulphi, ut dicemus ad ejus Vitam v Octobris transtulit temporibus Arnulphi imperatoris, qui rerum potitus est a fine anni 887, ad annum 900.

b Ms. Corsendocanum signa.

c Dedimus xxviii Januarii S. Caroli Magni Vitam per Eginardum. Tomo 2 Scriptorum Francorum Andreae Duchesnii in variis Annalibus Francorum plenius referuntur ejus res gestæ.

d Gobelinus cap. 38 ætate 6: In tota patriailla non erat locus muris cinctus; paucis castris exceptis.

LIBER SECUNDUS.

TRANSLATIO S. LIBORII.

CAPUT I.

Scriptiois causa. Episcopatus primi in Saxonia.

B

Bisonis episcopi jussu scripta hæc historia,

a

b

Luc. 10, 6

circa Pentecosten inchoata.

C

Carolus Magnus. Saxonia domita,

c

Descriptis superiori libello vita et transitu pretiosissimo confessoris Christi atque pontificis Liborii, nunc secundum tuam *a*, Biso, præsul egregie, jussionem, ad exponendam seriem translationis ejus sacratissimi corporis, et ostensa per ejus merita virtutum *b* insignia, pro concessa divinitus facultate, stylum mentemque convertimus; excitante studium nostrum pensatione sollicita, qualiter vobis obtemperare, quantum deferre debeamus, maxime cum eorum officii dignitate sublimatos, quibus divina voce dicitur: Qui vos spernit, me spernit, non dubitetur, vos minime sine Dei contemptu posse contemni. Proinde ad retexendas cum laude debita virtutum operationes, per quas sancti Spiritus gratia solet electorum merita declarare, eo, quo te præcipiente huic operi insistere debuimus, nullum opportunius tempus occurrit: appropinquante videlicet sacra solennitate adventus ejusdem Spiritus Paracleti, qui B. Liborii in hac vita manentis inhabitator apparuit, et nunc ipsius sanctitatis per miracula index et glorificator existit. Cujus nos ad susceptum opus auxilium haudquaquam inefficacibus votis invocatuos speramus, præsertim cum non aliud, quam quod ipse adveniens, mentibus, quas replevit, ad proferendum inspiravit, Dei scilicet magnalia loqui, et ipsum mirabilem in Sanctis suis monstrare conemur. Sed antequam ad rei gestæ ordinem veniamus, causam translationis memoratæ, atque exordium constructionis ecclesiæ, quæ tanto cœlitis illustrari meruit thesauro, referre breviter congruum arbitramur.

2 Igitur ubi primum gloriosæ memoriæ Carolus imperator, concertatione longissima, et variis præliorum eventibus, cum gente Saxouum exactis, illos ferro edomitos Christi fidem suscipere fecit, suoque addidit imperio, clarum illico dedit indicium, quæ fretus intectione, tam diuturnum laborem infatigabilis ferre potuerit. Siquidem, ut in *c* libello Vitæ ipsius legitur, triginta et tribus continuis annis bellum cum eadem gente gessit. Qua tandem partim armis, partim liberalitate, per quam maxime Primorum ejus animos

D

templa multa extruit:

d

et quia urbes non erant, in pagis episcopus erigit,

E

quos aliarum sedium episcopis committit

Biso episcopus quartus Paderbornensis.

F

A

CAPUT II.

*Primus Paderbornensis episcopus
B. Hathumarus.*

Inter omnia vero loca, constituendis principa-
libus ecclesiis in hac, de qua loquimur, pro-
vincia designata a Paderbornensis sedes speciali
quodam dignitate præcellit, habens amplissimam
circumquaque planitiem, nemorum tamen fre-
quenti et varia diversitate sufficienter ornatam,
agros uberes, et frugum omnium feracissimos.
Cui adjacet a læva in ipso mœnium prospectu
silva, multis passuum millibus in longum latum-
que diffusa, adeo pecorum et armentorum pa-
scuis, apiumque servandarum usui opportuna; ut
illi non dissimilis videatur regioni, quam sacræ
Litteræ vocant Terram lacte et melle manentem.
Accedit ad ornamentum loci saluberrimorum fon-
tium, intra ipsum oppidum in unum pariter al-
veum confluentium, incomparabilis tam species,
quam uumerositas; in tantum, ut eorum b lati-
tudini et amœnitati similes esse alibi minime
comptum habeamus. Nec desunt hinc inde et
alia flumina, utilitatum, quæ ab his petuntur,
largissima. Aër ibidem et aura placidior, et, li-
cet in frigido terrarum tractu, naturali gratia
temperatior, citius quam in aliis illarum regio-
num partibus, maturitatem cunctorum fructuum
afferre consuevit. Præterea pagus ipse, ut et no-
stra memoria, et veterum relatio testatur, viris
omni nobilitate generis animique semper insigni-
bus abundabat: ut non esset dubium, quin patria
civibus, et cives patriæ congruerent, ac sibi
utraq; vicissim ornamento forent. Et hæc qui-
dem pauca de pluribus, hinc a nobis non ex su-
perfluo dicta animadvertet, qui Christianissimi
principis ex hoc quoque in Deum devotionem
comprobabit, quod ea, quæ ex tanta locorum
amœnitate jure belli acquisita, sub sua potuit te-
nere ditione, divino magis servitio, quam suis
deputaverit usibus. Tamen interdum, pro variis
gentis ejusdem utilitatibus generale c placitum
habiturus, illic populi conventum fieri jussit, et
hac ibidem causa aliquamdiu solebat immorari.

5 Nam et vir sanctissimus et vere apostolicus
Papa Sedis Romanæ d, Leo nomine, injusta ci-
vium odia perpessus, illic eum adiit, pro sedan-
dis contra se ortis simultatibus, imperialem opem
quæsiturus. A quo cum ingenti, ut par erat, ho-
nore susceptus, religiosum ejus ac salutare Chri-
stianitatis dilatandæ studium nobiliter inchoa-
tum, apostolica auctoritate firmavit, atque in
ecclesia tunc ibidem noviter constructa e quod-
dam altare consecrans, adorandas in eo reliquias
protomartyris Stephani, quas secum Roma detu-
lerat, collocavit; fiducialiter id principi promit-
tens, quod oratorium illud, tanti martyris patro-
cinio muuitum, non ulterius passurum foret
injuriam, quam, ipso referente, prius ei conti-
gisse cognovit; ut videlicet ob incolarum loci
perfidiam et odium in religioem Christianam,
aliquoties f igni traderetur. Et ob hanc maxime

causam easdem reliquias ibi rogatu imperatoris
recondidit, non sine affectu congruo fiduciæ spon-
sionisque suæ, cum nihil tale postmodum illic
perpetratum esse certissimum sit.

6 Hoc igitur ordine Paderbornensis ecclesiæ
sedes episcopalis tam imperatoria sanctione,
quam apostolicæ benedictionis auctoritate pri-
mitus constituta, ob causam superius memora-
tam commendata fuit aliquamdiu tuitio præsu-
lum cujusdam castelli orientalis g Franciæ, quod
sermone barbaro Wirtzburg appellatur. Sub
quorum regimine status rerum ipsius parum pro-
ficere potuit: quippe cum loca ipsa longa inter
se terrarum intercapedine distarent, et præfatos
præsules raro hanc novellam ecclesiam invisere,
vel occupatio permetteret, vel commoditas suade-
ret. Neque enim ibi deerant negotia, quibus pro-
curandis insisterent, neque huc pergendi laborem
parvum faciebat itinervis longitudo. Ibi res neces-
sariæ sufficientes erant et ordinatæ; hic et te-
nues, et cum difficultate noviter ordinandæ.

7 Quocirca merito utilius visum est, hanc se-
dem suam per se habere antistitem, qui non alibi
occupatus, hic tantum agendis rebus præsens
insudaret. Erat tunc temporis in clero Wirtzi-
burgensi vir magnæ humilitatis atque modestiæ
i, Hathumarus nomine, de gente nostra, hoc est,
Saxonica, oriundus: qui cum adhuc puer esset,
belli tempore Carolo imperatori obses datus, illic
servari jussus est. Ubi postea tonsuratus, ac stu-
diis litterarum traditus, in virum perfectum mo-
ribus et eruditione profecit. Hic ex præcepto
principis primus est Paderbornensis ecclesiæ or-
dinatus episcopus. Post cujus ordinationem pau-
cis annis transactis k, idem gloriosissimus prin-
ceps ab hac luce migravit. Cujus incomparabilem
in omni virtutum gloria præstantiam, licet libel-
lus de Vita ejus conscriptus plenissime referat,
nos tamen hic aliquid de eo vel breviter dicere,
ipsius in nos beneficii magnitudo suadet. Quem
arbitror nostrum jure apostolum nominari: qui-
bus ut januam fidei aperiret, ferrea quodammodo
lingua prædicavit. Qui cum toties victoria poti-
tus, quoties in procinctu positus, multas sibi gen-
tes, multa regna subjecit; constat tamen eum
gloriosissime etiam de diabolo triumphasse, cui
tot animarum millia, prius sub ejus tyrannide
captiva, in conversione nostræ gentis eripuit, et
Christo Domino acquisivit. A quo illum recipere
præmium et confidimus, et optamus, ut fruatur
in cœlis Apostolorum consortio, quorum functus
est in terris officio.

ANNOTATA.

a Ms. Corsendoncanum, Paderburnensis. *Varie
hujus urbis nomen affertur ab antiquis scriptoribus:*
Patresbruna atque Patresbrunnas appellatur in
Joannis Tiliæ annalibus minoribus, in auctioribus
Patresbrunna et Patrisbrunno; in fragmento an-
nalium Alexandri Patavii, Padresbrunnon et Pa-
dresbrunnon; in annalibus Loiselii Paderbrunnen
(uti et in aliis quibusdam) et Padabrunno; in Vita
Caroli Magni per incertum, Paderburnen et Pa-
derburnum; in ejusdem Vita per monachum En-
golismensem,

EX MSS.

cum episco-
patum Wirt-
zburgensis
præsul regit;

g

deinde Hat-
humarus,
Saxo, olim
obses datus
Carolo,

E

i

k

vere apostolo
Saxonix:

F

Paderbornæ
nomen varie
expressum:

Carolus Ma-
gnus Pader-
bornæ, sitæ
amano loco,

a

fertili,

B

b

salubri,

C

c

conventum
habet:

S. Leonem
III Papam
ibi excipit,

d

e

a quo ara
dicata, col-
locatæ reli-
quix

ad fidei se-
curitatem:

f

EX MSS.

duetum a fonte

B

Patrae, sive Padi fluvii

C

coque multiplice.

Fontes eo tractu acidi;

gotismensem, Paderbrunnem et Padabruno; in poeta Saxone, Pathalbrunnon; apud Eginhardum, Padabruna; in Vita Ludovici Pii, Patrisbruna; in historia constructionis novae Corbeiae, Patherbruna; in Annalibus Fuldensibus, Padrabrunno et Padraprunno; in historia Translationis S. Viti, Patherbronna. Gobelinus cap. 38 nominis etymon exponit. Oritur enim istic fluvius, qui Pader dicitur ex tribus fontibus, quorum singuli Pader appellantur. Quare idem Gobelinus supra Ecclesiam Paderfontanam dixit. **Born** namque aut **brunn**, sive **borne**, et **brunne** Teutonice fontem significat. Quidam fluvio huic nomen indidisse Carolum Magnum aiunt a Pado Italiae fluvio, ex tribus itidem fontibus, in unum coeuntibus alveum, orto. Refellitur id ex S. Ludgero, qui in Vita S. Swiberti i Martii, inter Saxones Werdense monasterium anno 778 populatos recenset nefarium quemdam Ogellum Oosterbach de Paderborne; atque ex poeta Saxone infra citando, qui vetustum fuisse urbis nomen significat, ergo et fluvii a quo urbi nomen. Alii a Romanis, cum iis in locis castra haberent, factum volunt, ob eandem Padi similitudinem. Quod, ut absque veteri auctore affirmare mihi non est animus; ita consentaneum rationi usuique non inficior, et accolarum traditione celebratum. Vix quindecim stadia progressus Pader, ad Niehuis arcem a Theodorico Furstenbergio episcopo constructam et oppidulum, Lippae miscetur, sat tenui rivo, alterique, ac deinceps Lippae, sive Lippiae, aut Lupiae, seu Luppiae retinet nomen, donec in Rhenum sese ad Wesaliam oppidum exoneret. Locum in quo Lippa ac Pader coeunt, vel ipsam (ut tunc erat) Paderbornam, ita describit auctor carminis de Leonis III Papae ad Carolum adventu:

Est locus insignis, quo Patra et Lippa fluentant,
Altus et in nudo campo jacet, undique largo
Vestitus spatium; celso de colle videri
Namque potest legio omnis et hinc exercitus
omnis,
Castra ducum, et comitum, radiantiaque arma
virorum.

Qui hic Patra, in Vita S. Adelardi per S. Paschasium Ratbertum ii Januarii cap. 16, num. 66, Pater appellatur, ita enim describitur Corbeiae Saxonicae situs: Est autem locus, pergentibus ad ortum solis de fonte Patris, situs supra litus Wisirae, etc. Franciscus Irenicus lib. 12 Germanicae exegeseos Padam vocat.

b Tres praecipui Padae, sive Padi, aut Padulae, fontes, qui e rupe omnes prorumpunt intra ipsam urbem; intra quam in unum alveum coeunt, ac fluvium profundum latumque conficiunt, qui aestate frigidissimus, hieme utrumque calidus est. Trium horum fontium unus ita profundus est, Gobelino teste, ut ab aquae superficie ad fundum pedes esse 98, testati sint, qui explorarant. Alii praeterea fontes in eadem ipsa urbe orti, aquis suis Padum augent: ex unius, qui maxime australis, aqua praestans coquitur cerevisia, quae etiam vim medicam habere contra caleulum creditur.

Extra urbem alii fontes ac rivi, sane memorandi: nam praeter tres circa Driburgum, aliumque prope Ludam oppidum, acidulos ac medicatos fontes, a Matthaeo Meriano in Topographia Westphaliae rela-

tos, maxime mirabilis qui Bolderborna, sive Bulterborna appellatur, juxta Aldenbekam pagum. Hic aestum quemdam marino similem patitur: nam xxiv horarum spatio bis aquas suas resorbet, ac post sex horas denno eructat ingenti cum strepitu, unde et nomen accepit: **Bolderen** enim, sive **bulderen**, Teutonice, cum strepitu blaterare aut detonare dicitur. Tamen copiosum tamen Bolderborna rivum profundit, ut is longe a sua scaturigineernas molarum rotas circumagat. Sed aliquanto spatio progressus in terram penitus subsidit. Idem aliis duobus rivis eodem tractu accidit: quorum alter Swancium pagum praeterfluit, haud procul Paderborna, ac paullo post terra se condit; alter inter oppidum Lechtenaviam, ac pagum Steinen. Retulit mihi Joannes Grothusius noster, se, cum isthac iter faceret, animadvertissetque mergi fluvium illum, propius accessisse, et silicibus glareaque submotis, nullum perspexisse, quo absorberetur, foramen; sed aure ad terram admotam, una eum socio, audisse ingentem strepitum ac collisionem velut in cellam delabentium aquarum. An hi amnes Paderbornae, aut alibi, denno prorumpant, ut tradi ab aliquibus scribit Merianus, frustra quaeram, quod latere voluit Auctor naturae.

c Placitum passim pro conventu judiciali, sive conventus loco, usurpatur in mediae aetatis scriptoribus. Exempla plura reperies in Glossario Friderici Lindembrogii ad codicem legum antiquarum. De conventu ad Paderbornam, quod hic facit, ita scribit poeta Saxo lib. i annalium, ad annum 777:

.... Conventum placiti generalis habere
Cum ducibus se velle suis denuntiat illic.
Tanto concilio locus est electus agendo,
Quem Pathalbrunnon vocitant, quo non habet ipsa
Gens alium naturali plus nobilitate
Insignem, qui praecipue redimitus abundat
Fontibus, et nitidis et pluribus, et trahit inde
Barbaricae nomen linguae sermone vetustum.

Meminere magni placiti istic eo anno habiti annales Tiliani, quod Loiseliani et monachus Engolismensis synodum publicam appellant; Vita Caroli Magni per incertum, synodum et concilium publicum; Eginardus generalem populi conventum. Iterum anno 785, placitum habuit ad Padresbrunnon cum Francis et Saxonibus, ut habet Fragmentum annalium Alexandri Petavii; sive, ut Loiseliani, synodum publicam celebravit; aut, ut Vita ejus per incertum, concilium publicum tenuit. De secundo hoc conventu agunt cum Eginardo ceteri scriptores. De tertio, anno 799, mox dicemus. Ibidem Ludovicus Pius anno 815, conventum habuit, uti idem Eginardus auctor est, et alii infra. Pii quoque filius Ludovicus rex Germaniae, ut habent annales Fuldenses, anno 845, in Saxonia apud Padraprunno generale placitum habuit.

d Leo III is fuit, de quo ad xii Junii. Exstat de ejus ad Carolum adventu poema elegans tom. 2 Francicorum scriptorum. Qua de re ceteri quoque agunt annales, qui et memorant sanctissimo Pontifici manus a populo Romano injectas in publica supplicatione, oculos erutos, linguamque excisam; sed virtute divina et hanc et illos ei restitutos.

e Gobelinus addit: Visitantibus eandem cappellam in anniversario dedicationis ipsius, qui est viii Decembris, de benignitate Sedis Apostolicae

D

Bulderborna fons resorbetur,

uti et rivus ex eo ortus,

et alii duo.

E

Placitum, sive conventus, Francorum ad Paderbornam, annis 777,

F

785,

799,

815,

845.

S. Leo III Papa

indulgentias concedit Paderbornae.

CAPUT III.

*Episcopus II Baduradus. Reliquiæ
petitæ Cenomanis.*

U^t vero ad propositum redeamus; defuncto Carolo a, Hathumaro quoque episcopo non longo post tempore ab hac mortalitate ad perennem, ut credimus, vitam assumpto, successit ei vir egregius, nomine Baduradus, qui et ipse ex hac regione nobili ortus prosapia, ex ejusdem ecclesiæ clero b electus est. Qui præclaræ morum nobilitatis, magnanimitatis et industriæ merito, familiaritatem regiam c intime consecutus, tantæ dignitatis locum promeruit, ut ei non minor facultas, quam voluntas amplificandæ, provehendæ, atque adornandæ ecclesiæ sibi commissæ, suppetere videretur. Tunc vero, tamquam ad hoc sibi datam divinitus excellentiam animadverteret, nihil sui laboris studiique subtraxit ab acquirendis ac procurandis omnibus, quæ ibidem ad divinæ laudis augmentum, ad utilitatem Christiani populi noverat pertinere. Hæc illi cura prima imminebat, ecclesias per omnem parochiam suam sub celeritate construere: principalem vero basilicam ingenti decore et grandi opere extollere, res omnes ad eam pertinentes modis variis adornare, augmentare clerum, disciplinam monasterialem instituere, pueros tam nobiles, quam inferioris conditionis, in scholam congregatos, in divinæ legis eruditione nutrire. Quod ejus laudabile studium ita felix profectus comitabatur, ut vere illum ad hoc a Deo præsignatum, et rudimentis, ejus loci cœlitus concessum dicere valeamus.

9 Quia vero rudis adhuc in fide populus, et maxime plebeium vulgus, difficile poterat ab errore gentili perfecte divelli, latenter ad avitas quasdam superstitiones colendas sese convertens; intellexit vir magnæ prudentiæ, quod si præcipui alicujus Sancti illic corpus allatum, miraculorum, ut fieri solet, ostensione et gratia sanitatum suadente, multitudo plebis inciperet venerari, et ad ejus patrocinia confluere consuesceret, nulla re eam facilius ab infidelitate posse revocari; præsertim cum verbis doctorum de divina virtute non credentes, tamen his, quæ oculis viderent, quæ beneficiorum utilitate sentirent, fidem derogare non possent; præterea cunctis fidelibus ibidem manentibus, vel eo convenientibus magnæ hoc apud Deum intercessionis solatium, maximam eidem loco tuitionem et gloriam collaturum fore non dubitans, ad id obtinendum sedulæ cogitationis curam intendebat. Et quoniam à Deo, qui est fons bonitatis, quidquid optatur boni, et maxime rem tantam noverat expetendam, indicto jejuniis, et celebrata supplicatione publica, cum omnibus sibi commissis, ab ejus clementia demonstrari sibimet postulavit, quoniam ordine pro adipiscenda re desiderata deberet insistere.

10 Unde fidem ejus benigne respiciens, dignatus est ei revelare, quod ad Cenomanicam urbem Galliæ rem diu optatam petitum ab episcopo loci mittere deberet: ibi dandum votis ejus effectum

Secundus episcopus Baduradus, nobilis, egregius:

a

b

c

is templum struit et ornat;

E

clerum augget:

pueros instruere curat:

reliquias SS. procurandas censet:

F

divinitus monetur, ut eas Cenomanis petat:

A licæ magnas indulgentias concessit. *Exstat etiamnum in crypta illud altare S. Stephani. De eo Vita S. Meinweri episcopi Paderbornensis v Junii cap. 1, in crypta ibidem noviter constructa, quoddam altare consecrans, Leo Papa, adorandas in eo protomartyris Stephani reliquias, quas Roma secum attulerat, in privilegium Apostolicæ consecrationis collocavit.*

Paderborna combusta anno 1000,

f Non plane ab omni incendio immunem fore Paderbornensem ecclesiam vaticinatur sanctus pontifex, sed quod incolarum loci perfidia, odiumque in religionem Christianam, excitasset. Alioquin, ut in citata S. Meinweri Vita dicitur, et supra § 2 retulimus, anno Dominicæ Incarnationis millesimo, ordinationis Rethardi ep. nonodecimo, regni Ottonis III decimoseptimo, imperii quarto, Indictione XIII civitas Patherbrunnensis primum incendio vastatur, nobileque principalis ecclesiæ monasterium, præcipui operis et decoris, a Carolo Magno fundatum, a beatæ vero memoriæ Badurado episcopo consummatum, et XIV Kalendas Novembris dedicatum, cum libris, privilegiis plenariis, aliisque ecclesiæ ornamentis propemodum conflagravit. *Ex iis quæ ibidem subjiciuntur, patet, vel omissum aliquid esse, vel vocem propemodum, pro penitus accipiendam: quare a Gobelino, qui cap. 50, ætatis 6, idem incendium iisdem fere verbis commemorat, omissa est; uti et a Krantzio Metropolis lib. 3, cap. 40. Iterum conflagravit civitas cum ecclesia anno 1131, uti refert Krantzius lib. 6, cap. 10 et Gobelinus cap. 58, qui cap. sequenti tradit a Bernardo episcopo restauratam, et duodecimo post anno, Christi 1143 dedicatam.*

et anno 1131.

g Franconia nunc vulgo dicitur, Teutonice, Franckenlandt, id est, Francorum regio.

h Ita et Annales Fuldenses ad annum 746. Eginardus anno 793: Celebravit Carolus Natalem Domini apud S. Kilianum in Wirtziburgo juxta Mœnum fluvium. Monachus Engolismensis ad eundem annum Wirtinburg vocat; Ms. Bodecense Wirzburg. Posteriores Herbipolim dixere, parum idonea interpretatione, ex Latina Græcæque, voce nomen conflantes, unde Gunterus lib. 5 Ligurini:

Herbipolis unde dicta.

Conveniunt, urbemque petunt, cui nomen ab herbis

Esse putant, linguæ vulgaris origine tractum.

Burg quidem castrum, sive urbem munitam significat; sed Wirtz, sive Wurtz, non herbam, sed radicem; unde Jacobus Spigeeus in scholiis ad Ligurinum, fatetur satis dure Herbipolim dici, pro Wirtzburgo. Plura de ejus etymologia Irenicus lib. 11 Germaniæ exegeseos; sed quod ait a Ptolomæo Arctanum dici, nescio ubi legerit: nam in Ptolomæo nusquam id nomen habetur.

i Quia sæpius obsides a Saxonibus accepit Carolus, sciri certo non potest, quo anno traditus ei sit, B. Hathumarus, quem Cratepolius aliique S. Hathumarium appellant; Krantzius et alii Harimarium. Constat sub S. Burchordo, primo episcopo Herbipolensi, litteris et pietate eruditum.

k Cum obierit Carolus XXVIII Januarii anno 814, manifestum est errasse eos, qui anno Christi 795 ordinatum Hathumarum, 804 mortuum scripsere, ut ad sequens caput notabimus.

EX MSS.

d

probante Lu-
dovico Pio
Imperatore,
eo legatos
mittit.

prosperum fore. Ex hac revelatione indubia spe animatus, accelerare negotium studuit. Episcopus, qui præfatam urbem eo regebat tempore d, Aldricus nomine fuit. Ad hunc ergo cum consensu et præcepto cæsaris Ludovici, nuntios destinandos elegit, ex clero quidem suo probabiles personas, et in sacris ordinibus religiosas vitam ducentes : necnon et quosdam laicos nobiles, quorum fidem et industriam ad tale opus idoneam noverat. Clericorum vero, quibus id negotii commendatum est, præcipuus erat quidam presbyter, Ido cognomine, qui omnem suæ perfectionis, historiam, et signa, quæ in ea divinitus ostensa perspexerat, partim viva voce intimata, partim litteris breviter annotata, ad nostram fecit notitiam pervenire.

ANNOTATA.

B. Hathum-
rus quando
mortuus.

B

a Vivebat B. Hothumorus adhuc anno 815, quo anno Adelardus, S. Adelardi Abbotis Corbeiensis tunc exulantis vicarius, Ludovicum Pium, qui tunc habebat placitum in Saxonia, in loco qui dicitur Patherbrunna, rogavit, ut monasterium in ea provincia construi juberet. Quod cum piissimus princeps benigne suscepisset, placuit accersere episcopum, nomine Hathumarum, ad cujus diocesim pertinebat locus, ubi construendum erat monasterium, ut cum ejus fieret imperio et voluntate. Ita libellus de constructione novæ Corbeix, atque historia Translationis S. Viti, quam xv Junii dedimus. Fallitur ergo scriptor Vitæ S. Meinweri, qui B. Hathumorum anno Christi 804, sui episcopatus 9 decessisse asserit. Quem temere sequuntur Gobelinus cap. 38 et 40, Krantzius Metropolis lib. 1, cap. 11 et 16, Cratepolius de SS. Germaniæ, Bruschius in Catalogo episcoporum.

Baduradus
II episcopus
Paderbor-
nensis,

C

vir egregius

b Hunc quoque, ut decessorem, inter obsides Herbolim translatus, ait Krantzius lib. 1 Metropolis cap. 16, ac Bruschius. Alii Baderatum et Baduratum vocant, alii Badaradum, Conisius Baduranum, Rolevinckius Badueradum, Cratepolius Balduinum. Hic esse videtur, quem Theganus Baradadum, episcopum Saxonicum appellat, oitque cum aliis principibus a Ludovico ad Lotharium filium anno 834 missum, præcepisse ei sub edicto omnipotentis Dei et Sanctorum ejus, ut alienaret se a societate impiorum seductorum ejus, etc. Idem iudubie est, qui in concilio ad Theodonis-villam anno 835, habito pro depositione Ebbonis, et Ludovici Imperatoris reconciliatione, Badaradus appellatur.

d Colitur S. Aldricus Cenomanensis episcopus vii Januarii : ad quem diem illius Vitam dedimus ex Gallica Petri Vielli Lotine redditam. Plenior nuper, sed Gallice quoque, edidit Antonius Corvasserius.

CAPUT IV.

Miracula facta dum elevatur S. Liborii corpus.

Igitur anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo sexto, Indictione XIII, cum præfatus

Ludovicus tertium et vigesimum a in imperio annum ageret, legati Paderborneuses, de Saxonia profecti, ad urbem Cenomanicam b quinto Kalendarum Maiarum die venere ; insinuantesque episcopo causam, pro qua missi fuerant, benigne ab eo suscepti, Dei nutu, ut credimus, sine mora petita impetraverunt. Sequenti namque die convocans omnem clerum, præsentem suo quoque coepiscopo, David nomine, tractare cum eis diligenter cœpit, qualiter Missorum, de tam longinqua regione venientium, religiosi precibus decenter in hoc posset annuere, ut Sancti alicujus integros, ut petebant, artus accipere mererentur. Erat ibidem sanctorum corporum magna copia : inter quæ S. Liborii, quondam præsulis ejusdem urbis, præcipue glorificatum miraculis habebatur insigne. Quod cum episcopus præfatis nuntiis dare disponderet, reuisti primo cœpere plurimi, dicentes se illis pignoribus pretiosius nihil habere.

12 Tandem vix omnium impetrato consensu, assumptis secum sacerdotibus et cujuscumque gradus clericis, sacri ministerii vestibus ornatis, Missos quoque, qui sanctos artus accepturi erant, adesse præcipiens, processit ex urbe ad ecclesiam, in qua sacratissimum B. Liborii corpus digno cum honore conditum habebatur. Erat autem eadem ecclesia juxta civitatem posita, et in honore c duodecim Apostolorum dedicata, quam primus ejusdem sedis præsul, nomine d Julianus, condidisse fertur. Ad hanc itaque memoratus episcopus, denuntiato prius jejunio, cum sacro illo comitatu humiliter ac devote, ut ad tale opus decebat, perrexit, vicissim psalmos, litanias, hymnosque decantans. In quam cum ipse et plures secum, sacros artus de mausoleis levaturi, convenissent, (mirum dictu !) sensere cuncti inæstimabilis odoris suavitate totam domum repente completam. Qui dissimilis odorem mentis omnibus, quæ in terris vel natura vel arte fiunt, clarum cœlestis cujusdam præsentiae dedit indicium. Ita enim omnium, qui aderant, mentes magis quam corpora ineffabili jucunditate immutaverat, ut velut in ecstasi positi, et aliarum rerum obliti, tantum ibi manendi delectatione tenerentur. Nec dubium, quin ipse tunc fuerit in medio multorum fidelium, in suo nomine congregatorum, qui paucis quondam discipulis tantam suæ visionis dulcedinem præbuit, ut primus eorum diceret : Domine, bonum est nos hic esse. Nec erat incongruum, ut eorum meritis odoris fragrantia testimonium daret, cum quibus Apostolus dicit : Christi enim bonus odor sumus Deo. Erant autem in eodem loco aliorum quoque membra Sanctorum, in sarcophagis honeste reconditorum, maxime episcoporum civitatis illius. Ex quibus tunc simul, cum B. Liborii membra de tumba levata, in feretro locanda componebantur, prædictus odor nunquam defuit : quo minus dubitaretur illi operi ministerium præbuisse, quo cœpto, inchoavit ; quo finito, non diutius mansit.

13 Dum hæc in templo agerentur, foris quoque aliud signum eadem contigit hora. Nam mulier quædam ab annis plurimis cæca, in conspectu populi, qui satis frequens pro foribus stabat, interventu ipsius, cujus corpus interius ad efferendum parabatur, lumen recepit. Et quoniam ejus tam prioris ærumnæ, quam novæ sanitatis

D
S. Aldricus
episcopus Ce-
nomanensis
addit cor-
pus S. Libo-
rii :

a

b

jejunium ad ec-
clesiam con-
venit.

E

c

d

suavis odor
divinitus
aspirat,

F

Matth. 17. 4

II Cor. 2. 15

dum S. Li-
borii reli-
quæ elevan-
tur ;

cæca visum
recepit,

omnes

A omnes fere, qui aderant, testes aderant, adeo multitudinis animos res gesta commovit, ut omnes simul in laudem Dei, elata in excelsum voce, prorumperent. Quod audientes qui cum episcopo erant intra clausas oratorii januas, statimque miraculo quolibet populum in tantæ gratulationis clamorem excitatum intelligentes, et ipsi pro viribus divinæ pietati gratias agere, ac præ gaudio flere cœperunt. Cumque suas utrimque voces, qui intus et foris erant, recognoscerent; uno omnes affectu mirabiliter inspirati, in tantum erupere planctum, ut vix quisquam continere lacrymas posset. Sed episcopus videns cantum divinæ laudis fletu exigente intermissum, cœpit rursus antiphonas et psalmos Sanctorum gloriæ congruos cum clero psallere; atque ita confusæ multitudinis clamorem compescuit.

omnibus Deum laudantibus:

energumenus liberatur:

B multis jam fama tantæ miseriæ factus notissimus; quippe qui per multas ecclesias et monasteria ductus, nusquam suæ remedium calamitatis accepit; tandem cum matre propria veniens ad ecclesiam, in qua sacer ille thesaurus adhuc inter sacerdotum manus habebatur, confestim ita purgatus est, ut ne signum quidem ultra talis pertulerit passionis.

defertur corpus S. Liborii ad basilicam cathedralen:

e

claudus gressus restituitur,

mutus loquitur,

C

contracta subita ingritas,

15 Tum vero antistes, ne quam nuntiis memoratis moram faceret, eodem die venerandum illud corpus cum omni reverentia suis et sacerdotum manibus deportari fecit in urbem, ad principalem suæ sedis ecclesiam, ut hoc ibi coram populo his, qui accepturi erant, honorifice commendaret. Comitabantur vero, nec usquam deerant, velut præsentis Dei virtutis, Sanctum suum mirificantis, indicia. Nam ubi primum ecclesiæ, quam diximus, illatum est, ingressus pariter quidam claudus utroque pede; et multis in hac debilitate detentus annis, mox ut caput ad orandum inclinavit, recepit integram sanitatem.

16 Transacto deinde parvo diei spatio, mutus quidam, diuturno inutilis linguæ damnatus silentio, subito sibi vocis organa sentiens restaurata, omnipotentis Dei misericordiam, ejusque confessoris et pontificis Liborii patrociniū plano coram omnibus sermone laudabat.

17 Sed cum ita coruscantibus supernæ gratiæ beneficiis celeberrimus ageretur dies, postremo majori quoque miraculo novum fidelibus gaudium, nova data est materia gratulandi. Licet enim omnia Deo sint æque facilia, magis tamen solemus mirari, cum dantur nova et numquam habita, quam cum amissa restaurantur. Hic eadem rursus fiunt, quæ naturali ordine prius facta fuerant: ibi mira Dei virtus tribuit, quod natura negavit. Vir quidam ab ortu nativitatis in tantum a genibus deorsum debilitatus, ut tibiæ cum pedibus arefactæ, graciles et contortæ, omnem ambulandi usum penitus denegarent, in prædicta ecclesia ante veneranda S. Liborii pignora deportatus est; atque illico vivaci vigore nervis venisque infuso, et dissolutis ante compagibus solidatis, recto gressu cœpit incedere. Quo cog-

nito, fit ingens admirantis atque gratulantis populi circa eum concursus. Et statim omnibus videre cupientibus, quod paullo ante numquam se visuros arbitrabantur. Neque enim velut infirmis aut titubantibus vestigiis gradiebatur, sed coram omnibus, qui eum numquam antea sanis terram plantis tetigisse noverant, celeri motu currens et exsiliens, Christo Domino ejusque sancto Confessori gratias referebat. Agebat hoc nimirum ipse per successorem Apostolorum, qui per ipsos quondam Apostolos eodem modo claudum a nativitate, simili gratia sanari concessit.

EX MSS

Act. 5, 8.

18 His ita gestis, cum inclinata jam die, Dominicæ noctis appropinquaret exordium, præcepit episcopus clerum omnem ad vigiliarum solemnia maturius convenire, ut his statim peractis, primo diluculo præfatis nuntiis optatum munus accipientibus, redeundi ad patriam opportunitas optata daretur. Convenit autem pariter laicorum grandis numerus, quos ostensa priori die miracula ad quærenda sanctorum pignorum patrociniā ingenti delictatione invitaverant. Cumque prope finito matutinæ laudis officio, auroræ ortus illucesseret, lux lucis et fons luminis illuminavit civem urbis ejusdem, qui cæcus genitus, usque in diem illum cœvum sibi eam miseriam tolerabat. Sed qui in Euangelio legitur per semetipsum hominem a pœna simili liberasse, hunc quoque per electum membrum suum a tenebris diuturnæ noctis eripiens, ignotam prius lucem videre concessit.

cæco nato visus,

E

Joan. 9, 1.

19 Eadem hora eodemque in loco, id est, in ecclesia coram clero divina carmina concinente, multisque aliis fidelibus aspicientibus, arreptus quidam a dæmonio, vexari miserrime cœpit. Diu namque ab eo torqueri ante solebat; sed tum interventu ejusdem Confessoris, expulso hoste nequissimo, sospitatem mentis recepit, nec deinde ullum in se larvalis phantasmatis sensit horrorem.

energumeno libertas.

ANNOTATA.

F

a Ostendimus superius, recte invicem congruere characteres chronologicos hic expressos; annumque Christi 836 fuisse Ludovici Pii 23, a morte Caroli patris, et 24, ex quo imperiali eum diademate, ut in Vita ejus dicitur, coronaverat pater, medio fere ante mortem suam anno.

b Ita Mss. Corsendoncanum, et Bodccense; editi vero habebant quarto, perperam, ut supra ostendimus.

c Vita prima ac tertia solum habet, Beatissimorum Petri ac Pauli Apostolorum; Vita secunda, in ecclesia Apostolorum, et congruit brevior translationis historia, quam mox dabimus.

d De S. Juliano supra egimus, et plenius xxvii Januarii.

e Ea primum S. Mariæ dedicata, postea S. Juliano, cum snb idem fere tempus hujus reliquiæ in eam essent a S. Aldrico deportatæ.

EX MSS.

CAPUT V.

Corpus S. Liborii e cathedrali ad S. Vincentii aedem transfertur.

Solenni supplicatione (cujus hie ritus exponitur) effertur sacrum corpus e basilica maiore ;

B

a

plebem ob jacturam reliquiarum tumultuantem,

C

apta oratione placat S. Aldricus episcopus ;

Ita illius diei exordio geminata lætitia cœlitus illustrato, infinitam populi multitudinem sexus utriusque atque omnis conditionis et ætatis, tam ex ea regione, quam ex vicinis urbibus, tantorum signorum late circumvolans fama contraxit. Celebratis vero Missarum solenniis, accelerabat episcopus sanctum illud corpus his, qui ad patriam secum delaturi erant, commendare; ipsumque cum honore debito ex urbe deducere, antequam adveniens turbarum immensitas, eorum iter impediret. Ornatur itaque clerus omnis sacerdotalibus et ecclesiasticis indumentis, elevatoque feretro sanctorum pignorum in humeros sacerdotum, sonantibus quoque signis omnium per urbem ecclesiarum, ac præeuntibus, qui sanctæ ac vivificæ Crucis vexilla sanctorumque Euangeliorum libros ac sacras reliquias in aureis argenteisque reconditoriis cum aromatibus præferebant, deducitur cum ingenti cunctorum veneratione cum psalmis, hymnis et antiphonis in oratorium a S. Vincentii, situm juxta portam urbis, per quam egressuri erant.

21 Prosequabatur autem maxima multitudo plebis ; sed non minor ibidem obviavit, quæ signorum rumore audito, undique confluebat. Tum vero non levis oritur contra præsulem populi querimonia, clamantibus plurimis, magni se patrocini tuitione privari, ablato a se corpore tanti Confessoris, cujus intercessionem solerent ab omni adversitate muniri. Hoc suæ regionis unicum post Deum fuisse tutamen, hunc honorem maximum, hanc gloriam singularem. Timere se merito posse, ne translatis ejus venerandis artubus pariter nominis ejus in brevi veneratio memoriaque neglecta, indignos eos ipsius interventu apud Dominum faceret. Arbitrari sese, pastoris potius officio convenire, Sanctorum pignora ad munimentum gregis sibi commissi undecumque acquirere, quam eorum, quæ haberent, pretiosissima quæque in alias mittere nationes.

22 Commotus aliquantum his vocibus antistes, et maxime lamentantis turbæ acclamatione, tandem facto silentio, populum in eadem ecclesia S. Vincentii ita breviter allocutus est : Non est, inquiens, æquum, fratres, quemquam vestrum putare, me in tantum aut commissæ mihi solitudinis, aut vestræ simul meæque salutis oblitum, ut hæc nostri perpetualis Patroni pignora sine certa ratione ex hoc loco transferri permetterem. Si enim, cum apud nos Sanctorum corpora Deo miserante satis abundant, illi populo, qui nuper ad fidem vocatus, et eorum aut parum, aut nihil penitus habens, a nobis hujus suæ necessitatis solatium humiliter postulat, omnino assensum præbere dedignamur ; fatendum est, nos evangelici apostolicique præcepti contemptores, contra jus caritatis fraternæ, claudere a

fratribus viscera nostra. Absit vero hic error procul a cordibus vestris, ut putetis electos Dei jam cum ipso regnantes, ibi tantum ubi corporaliter eorum habentur reliquiæ, intercessionis suæ præstare beneficium posse. Quin potius credendum, ejus patrocini in hac ecclesia, quam in carne positus fideliter rexit, et in qua finem vitæ mortalis accepit, omnibus pie quærentibus in perpetuum non defuturum. In illo enim populo, noviter ad Deum converso, novos sibi servitores et veneratores acquireret, ad quos corporali præsentia suorum pignorum accedet : sed a vobis spiritalis ejus protectio numquam recedet. Sciendum quoque, quod serenissimus imperator idipsum fieri præcepit. Cujus quicumque potestati resistit, Dei nimirum ordinationi resistit. Præterea luce clarius ostensum est, Dei pariter, et hujus ipsius sancti Patroni nostri Liborii placere voluntati, ut ad illam, in qua cum summo cunctorum desiderio expectatur, regionem adveniat. Quod si non ita esset, ab inchoato heri istius translationis exordio, usque ad hanc horam tanta nequaquam miracula coruscarent. Cum enim placatus potius, quam iratus, Deus dona cœlestia largiatur, quisnam existimare potest, quod si hoc opere offenderetur, tantis illud signorum beneficiis illustrasset? Quocirca, fratres, ab hac intentione desistite, ne divinæ dispositioni comprobemini palam resistere voluisse.

23 Cum his et multis aliis admonitionibus, et maxime Dei nutu, sedata plebis commotio quievisset, præcepit pontifex eos, qui per totum biduum a variis debilitatibus, seu ab immundis spiritibus, liberati fuerant, in unum congregatos, ad conspectum multitudinis noviter advenientis adduci : ut eorum omnem et pristinæ calamitatis, et novæ reparationis historiam pandens, divinam clementiam faceret ab omnibus unanimiter colaudari. Ubi primum vero populus coadunatum illud recens sanatorum agmen adspexit, et quos nudius tertius diversis passionibus affectos, jam tunc sanissimos esse cognovit, subito ex omni parte infinitæ multitudinis vox magnæ gratulationis exoritur. Nec datur ullus episcopumloquentem audiendi locus ; sed nemine tacente, nemine alium exspectante, pro se quisque, quapoterat, Deum voce laudabat. Cumque etiam clerus, episcopo incipiente, hymnum Te Deum laudamus, et quædam alia tantæ lætitiæ convenientia decantaret, immensæ illius jubilationis sonus, inexplebili supernæ laudis delectatione, iugum diei spatium protelatus est.

ANNOTATA.

a Hoc oratorium, ut ex alia translationis historia patet, erat ecclesia cœnobii S. Vincentii a S. Domnolo episcopo Cenomanensi (cujus natalis dies agitur 1 Decembris, translationis XVI Maii) ædificata ; dedicata a S. Germano episcopo Parisiensi. qui XXVII Maii colitur, restaurata a S. Aldrico, uti scribit Corvasseri.

D

Rom. 15, 2

E

dein recensitis miraculis,

cum ceteris Deo palam gratias agit.

F

A

CAPUT VI.

*Miracula facta in itinere Carnotum
versus.*

*Dat legatis
corpus, ju-
belque reve-
renter habe-
ri;*

*init cum is
fraternita-
tem:*

a

B

*illi Cenoma-
nis 1 Maii
læti disce-
dunt.*

*Sancti ope
curati, sur-
dus et mutus
Pontleuva,*

b

C

infirmus,

c

energumena,

Quo tandem finito, advocatis Baduradi sæpe memoratis episcopi missis, beatæ memoriæ Aldricus antistes pretiosissima illa, quæ supra diximus, pignora coram omni clero et populo commendavit sub obtestatione gravissima, ut cum digno semper honore tractarentur, nec eis umquam omnis reverentia cultus ecclesiastici a quolibet episcopo Paderbornensi, et clero suo, quolibet tempore subtraheretur. Dehinc inter utriusque ecclesiæ, Cenomanicæ videlicet et præfatæ Paderbornensis congregationis, firmata caritate perpetuæ a fraternitatis, ad patriam eis redeundi licentiam dedit. Quos tamen una cum multitudine extra civitatem aliquamdiu persecutus, cum paucis suorum rediit: quoniam a tam glorioso comitatu vix quisquam nisi invitus separabatur.

25 Et illi quidem, annuente perspicua Dei clementia, voti sui se compotes effectos summopere gratulantes, Kalendis Maii ab urbe Cenomanica profecti, cum omni studio ad patriam festinare contendunt. Cujus itineris gloriam ac lætitiā quis digne valeat enarrare? Opportunum tamen credimus, viam omnem celeri stylo percurrere, annotatis tantum locis, in quibus præcipua sunt, eademque certissima, gesta miracula: nam omnia, quæ sacrum illud iter cœlesti quodam lumine illustrarunt, ne illorum quidem aliquis, qui præsentibus fuerunt, dicere aut memoria potuit retinere.

26 Illis itaque proficiscentibus, prædicta die juxta locum, vulgo b Pontleuva nominatum, secutus eo quidam ex familia, pertinente ad servitium ecclesiæ ipsius S. Liborii, quem et sensum audiendi, et sermonis usum numquam habuisse magna pars populi noverat, Dominum suum, ut sui misereretur, quia voce non poterat, gemitu et lacrymis precabatur. Cumque crebro caput inclinatum, expansæ manus, levati modo ad cœlum, modo ad sacrum feretrum oculi, satis internum ejus affectum indicarent, nec jam præ lassitudine sequi longius posset, tandem a pœna secum genita relaxatus, eo primum die cœpit et audiri loquens, et loquentes audire.

27 Inde cœpto itinere properantes, cum ad ecclesiam quamdam, S. Medardi memoria celebrem, propinquarent, ibi in via quædam mulier a longa infirmitate curata est, quam per omne tempus vitæ suæ prius tolerasse ferebatur. De qua id, quamvis incredibile, multorum tamen relatione asserebatur, quod nullum alimenti genus umquam gustare potuerit; sed cochlearum more, suo victitans succo, noxio tantum aleretur humore. Quod nequaquam affirmantes, id tantum dicimus, quod verum novimus, eam ad S. Liborii patrocinium et venisse languidam, et redisse incolumem.

28 Hinc ad basilicam S. Symphorii c advenientes, ibidem sunt recepti hospitio, ubi no-

ctem illam splendor pietatis divinæ clare fecit illucescere. Nam femina quædam, diu malignorum spirituum se vexantium miserabile receptaculum facta, ad sæpe memorati confessoris implorandum pro ea suffragium, in ecclesiam adducta est. Finitis vero matutinis ex more vigiliis, cum facto jam silentio plebs egressura esset, cœpit subito horrorem diræ vocis emittere, ululare, mugire, sibilare ac per omnia belluinos imitari sonos: ut nisi præsens videretur, nihil minus quam mulier putaretur. Terrore cuncti, qui aderant, simul et miseratione permoti, teneri eam, et ad Sanctorum feretrum propius invitam trahi fecerunt. Deinde unanimes pro illa preces fundentes, cito exaudiri meruerunt. Denique statim a dæmonum violentia liberata, sobria mente ac voce gratias et laudes Deo referens, euntes eos inde diu cum populo sequebatur.

29 Exinde festinato cursu monasterio S. Sulpitii appropinquantes, vident eminens adduci mendicum quemdam in vehiculo, qui miserabiliter toto pene contractus corpore fuit. Nam et pollices utriusque manus erant in medium palmæ incurvati, et reliqui digiti supra ipsos pollices extensi, ita eos stringebant, ut ungues radicibus palmarum hæerent infixi. Reliquum corpus adeo velut in sphæram rotundatum videres, ut genua pectori, summitates pedum renibus jungerentur. Sed quanto ejus fuerat miserabilior pœna, tanto secuta est mirabilior medicina. Interveniētibz namque B. Liborii meritis, cujus opem integra fide implorabat, erectis in momento ac sanatis omnibus simul membris, prosiliit de parvo illo, quo vehebatur, curriculo, et celeriter ad loculum sacri corporis currens, ibidem se in terram prostravit cum ingenti affectu, corde simul et ore, gratias agens. Mirari populus, Deumque sublati in cœlum vocibus collaudare, quod non videretur circa viventem hominem amplioris virtutis opus sub cœlo fieri potuisse.

30 Pergentes vero ad ecclesiam quamdam, in honorem S. Petri Apostoli dedicatam, subito dæmoniacum, qui eos aliquamdiu sequebatur, conspiciunt in via media cecidisse. Ad quem erigendum cum aliqui ex plebe cucurrissent, jacuit omnino sine motu aliquo, ut ab omnibus esse mortuus non dubitaretur. Post paululum tamen erectus ad sedendum, cœpit seusim quasi reviviscere; et sequenti die coram populo laudes Salvatori suo rependens, sanus apparuit, acsi numquam a maligno fuisset hoste vexatus.

ANNOTATA.

a De ea fraternitate egimus supra.

b Vulgo Pontlieve in Vita S. Hadoindi episcopi xx Januarii cap. 1, num. 3. Pontilema appellatur (forsan vitiose pro Pontileuca, aut, ut hic, Pontileuva) atque Pontilemalense xenodochium; forte Pontileuvalense. Dominus Bertichrannus ejusdem urbis episcopus, ut ibi dicitur, ipsum xenodochium in Pontilema in honore S. Martini fecerat, ut omnes adventantes, tam divites quam et pauperes, ibi receptiones haberent, et alimenta et onera necessaria abundanter inibi acciperent. Colitur S. Bertichrannus vi Junii.

c Sym-

EX MSS.

contractus:

E

energumenus.

F

Pontileuven-
se xenodo-
chium etiam
prodivitibus.

EX MSS.

e Symphoriani *legendum, ut patet ex breviori historia infra num. 7. Celebris in Gallia S. Symphorianus martyr Augustodunensis xxii Augusti; Symphorium nusquam legi.*

CAPUT VII.

Carnoti et Parisiis gesta.

Occurrit
obviam
S. Liborii
reliquiis
cum clero
episcopus
Carnotensis,

a

Proinde cum tantis divinarum beneficiorum donis, velut coelestibus radiis, micantem viam læti carperent, quæ plus quotidie gaudii, quam fatigationis offerret; contigit, ut ad civitatem Carnotensem, satis amplam et populosam, devenirent. Cujus urbis episcopus a, Bernuinus nomine, jam tum ætate simul et moribus valde maturus, collectis ex more presbyteris, eo tempore synodum in urbe celebrabat. Cui cum nunciatum esset, qualiter et quo ordine assumptum Cenomanis corpus præfati Confessoris, suæ jam urbi appropinquaret, statim eum omni illo sacro sacerdotum collegio, totoque clero suo et populo, processit in ejus occursum, atque cum hymnis et eanticis spiritalibus illud devotissime extra urbem longe progressus excepit, jussitque ut deferretur per viam, quæ ducit foras muros civitatis ad oratorium, in quo S. b Carauni membra requiescunt. Cumque catervatim sequente grandi multitudo ad memoratum locum honorifice duceretur, sonantibus signis per totam urbem, et populo excelsa ad Deum voce proclamante, ut tantam sibi gratam esse devotionem Dominus declararet, multa ibidem per B. Liborium fieri signa concessit. Ex quibus unum præcipuum hoc loco memorare decrevimus, reliqua, vitandæ prolixitatis causa, intermittentes.

sonantibus
campanis.

Facta ibi miracula:

inprimis
contracta sanata.

C

32 Puella, quæ ab exordio miserandæ nati-
tatis, membris fere omnibus curva, et velut in
globum contorta, numquam vel mentum a geni-
bus levare, vel plantas pedum a femoribus remo-
vere valebat, ante loculum sanctorum cinerum
deportata, singulorum officia membrorum cum
integerrima sanitate suscepit. Sed quoniam bre-
vis illa vestis, qua contractum prius corpuscu-
lum facile tegebatur, jam erecte stanti non suffi-
ciebat, quin ex parte nuda videretur; citissime
fideles quique (nam in ecclesia coram clero et
populo res gesta est) raptis feminarum facitergu-
lis eam contexere, donec allatis sibi congruis in-
dumentis vestiretur. Ibi ergo cum spiritali læti-
tia nocte illam transigentes, primo mane opta-
tum iter arripere.

Exciipiuntur
Parisiis ho-
norifice:

c

d

e

ubi muta,
surda,
stulta, ener-
gumena sa-
nantur:

33 Appropinquantes vero Parisiensi civitati,
quam fluentis Sequanæ cinctam c, Julius Cæsar
condidisse, et ob similitudinem insulæ maris d,
Isius nominatæ, Parisius fertur appellasse; si-
mili modo ab episcopo loci illius e Ercanrado no-
mine, omnique populo, ultra pontem stratum
super memoratum fluvium occurrente, suscepti,
et in principalem ejusdem urbis ecclesiam dedu-
cti sunt. Erat autem dies Dominica. Cumque
Missarum ibidem solennia celebrarentur, dedu-
cebatur in medium femina quædam de vicinia
ejusdem loci oriunda, quæ cum pœna gravissima
nata, in eadem præteritum vitæ suæ tempus exe-
gerat. Muta enim a nativitate et surda, tertio

insuper tormento subjacebat, quod videlicet men-
te capta, spiritu agitabatur immundo. Hæc in
conspectu omnium ad Missas circumstantium ve-
hementer anxiosi cœpit et sudare, postremo in
pavimentum ruit. Post celebrationem mysterio-
rum, ad mansionem deportata est, et ad vespe-
rum rursus in ecclesiam delata, ibi cum multis
aliis pernoctabat. Statimque ut, albescente polo,
roseum auroræ jubar illuxit, lux magnæ miseri-
cordiæ Dei, effugatis ab ea tenebrosis tortoribus,
et auditus illi et vocis facultatem condonavit.
Obstupere magnopere cuncti, qui aderant, vi-
dentes eam in uno momento ita immutatam, ut
et vacua esset a dæmone, quo plena erat, et ple-
num haberet membrorum officium, quo vacua
fuerat.

34 Euntibus autem illis juxta f montem mar-
tyrum, eum essent jam a dextro latere insignis g
monasterii S. Dionysii, occurrit ibidem servulus
quidam de familia ejusdem martyris, quem et
sacerdotes et cujuscumque gradus clerici, necnon
et plures laici, contestati sunt, ab exordio nati-
vitatis suæ auditus pariter et loquelæ usu peni-
tus earuisse. Qui appropinquans sacris pignori-
bus, ubi vidit plures e populo pro sua quemque
facultate in honorem S. Liborii, ad ejus loculum
jactare munuscula, et ipse quoque satis devote
aliquid de vestimentis propriis illuc offerre nite-
batur. Cujus extemplo adjutus intercessionem, aper-
tis auribus et soluto vinculo linguæ, in eadem
hora Dei laudes canentem populum audit, et
ipse simul cum gaudio decantavit.

alius mutus
et surdus.
f
g

E

ANNOTATA.

a *Claudius Robertus Hieronymum, et Berninum appellat; alii autem Geruinum, uti Corvasserius refert.*

b S. Carauni, sive Karauni, Carnutum apo-
stoli, Gallice S. Cherou, natalis agitur xvi Maii.

c *Neque Parisiorum urbem Cæsar condidit, ne-
que ea fortassis sic nuncupata illius ævo; sed civi-
tas universa, sive gens ipsa Parisii dicta; urbs præ-
cipua Lutetia, non ab ipso primum sic appellata,
sed antea (ut lib. 7 de bello Gallico patet) eo nomine
nota, eodem fere etymo, uti reor, quo in Eburonibus
Leoticus, sive Leodicus vicus, etiam tempore Ca-
roli Magni dictus, quæ nunc urbs magna Leodium.
Idem enim sunt Leodes, Leudes, Luidi, Liudi,
Luiti; et forte Læti, ac Leti: Teutonice, luden,
luyden, liedden. populi, et nonnumquam clientes,
sive homines, aut vasalli. Eadem notione Leodien-
ses Gallice urbem suam Lige vocant, quod villa li-
gia, sive lætica, id est, militum aut hominum ligio-
rum, seu vasallorum olim fuerit, cum in propinquo
Jupilia esset palatium regium, sed hæc alibi indi-
cata. Quod quidam Lutetiam a luto dictam volunt
aut quasi λευκετιαν a candore, erudito nulli proba-
bunt: unde Latina Græcave vocabula, apud inte-
riorem Galliam, Celtica tunc lingua utentem?*

d *Nota Ortelio et antiquis Isidis insula, portus,
templum, oppidum, regio: diversa omnia; at nus-
quam nobis Isius insula lecta. Parisii potius videri
possunt ab Isia, sive Æsia amne, qui nonnullis
etiam Isara, appellati: ab ejus enim læva ripa co-
lebant ad Matronam ac Sequanam amnes, inter*

Lutetia et
Leodium un-
de?

Unde Pari-
sii?

Bello-

A *Bellovacos ac Meldas. Ipsa Lutetia olim posita erat in insula fluminis Sequana, in qua nunc quoque templum cathedrale, prolatis utrimque longissime pomæriis.*

e *Claudius Robertus duos ejus nominis statuit Parisiorum episcopos, quorum prior interfuerit anno 829 Parisiensi concilio, (in quo tamen illius nomen non exprimitur) alter electioni Hincmari Remeusis archiepiscopi anno 845, et Parisiensi concilio anno 846. Medios locat Ermanfredum, de quo nihil memorat, et Inchadum, quem interfuisse ait restitutioni Ludovici Pii anno 835, obiisse 839. At concilio ad Theodonis-villam, in quo reconciliatus Ludovicus, Ebbo archiepiscopus Remensis depositus, Inchadus nullus, sed Erchanradus episcopus subscriptus. Anno vero 836, a concilio Aquisgranensi II, ad Pippinum Aquitanix regem missi Aldricus Cenomanicæ urbis et Herchinradus Parisiorum episcopi. Atque ex hoc ipso coætaueo scriptore patet, Ercanradum tunc episcopum fuisse, non Inchadum. In Parisiensi concilio anno 846 Ercheuradus appellatur; apud Flodoardum lib. 3, cap. 1. Ercanradus.*

Ercanradus episcopus Parisiensis unicus.

B Mons Martyrum,

f *Gallice Mont-martre, in eo cæsus capite S. Dionysius Parisiorum apostolus, cum SS. Rustico et Eleutherio, de quibus agemus ix Octobris. Distabat is locus ab urbe Lutetia mille circiter passus, celebratus in annalibus nostris, quod isthic in æde Deiparæ Virginis S. Ignatius Loyola cum sociis aliquot, votis Deo nuncupatis, prima posuit conflandæ Societatis Jesu fundamenta.*

S. Dionysii monasterium.

g *Sepultus fuit S. Dionysius in fundo Catulliacco, a Catulla pia muliere: ubi dein vicus coaluit, qui in Vita S. Genovefæ III Januarii cap. 4, num. 16. Catholiacensis appellatur, sive Catholacensis, et in secunda Vita num. 14, Catholicensis, diciturque in sexto a Parisius milliario situs. Dagobertus rex sumptuosissimam isthic ecclesiam et monasterium ædificavit, quod variis deinde privilegiis, reliquiis, regum mausoleis ac donariis ornatum.*

CAPUT VIII.

Iter per Belgium ad Rhenum usque.

In flumen, fractio ponte, labuntur, vado transire abnuentes ne madeficerent;

a

I *nterim festinantes cum summa alacritate iter suum peragere, deveniunt ad villam, quæ a Gebaloha nominatur. Ubi, sicut antea multorum fides et devotio remunerata, sic etiam quorundam contumacia digna est correptione castigata. Contigit namque ibidem, ut fluviolum quemdam transire deberent. Quo cum proximarent, hi qui sanctum feretrum portabant, quatuor, qui posteriora ejus tenebant cornua, recto tramite per vadum aquæ incedere volebant. Totidem autem reliqui, priorem ejus partem gestantes in humeris, pontem magis, per quem transirent, querere, se velle asserebant, in tam præclaro Sanctorum obsequio calceamenta sua madefacere dedignant. Qui cum ad pontem quemdam venissent, et venerabilem thesaurum secum portantes, super eum transirent, repente rupto sub pedibus eorum instrumento lignorum, omnes illi, qui iu vado vel pedes intingere aspernabantur, ex alto cadentes, in profundo flumine submersi sunt; meritis tamen sanctorum artuuu, quos*

ferebant, illæsi evasere; illud vero sacratissimum feretrum ab ea parte, qua ab illis, antequam caderent, tenebatur, (mirum dictu) nemine contingente, in aëre pendebat immobile, donec accurrere possent, qui illud accipientes, ad vadum reveherent: atque ita demum cœpto itinere perrexerunt.

36 *Ex quo loco non longum iter emensi, consuetum virtutis Dei testimonium ad comprobanda merita Electi sui videre meruerunt. Idipsum tamen, quod factum est, quo appelletur nomine, non satis occurrit. Eventum fuisse dixerim? sed non solet res talis casu evenire. Miraculum nomen? sed id non magnopere quisquam eorum admirabatur. Quis enim velut novum miretur, quod sæpius intuetur? Mulier a dæmonio liberata est. Magna Dei pietas, magnum Confessoris ejus meritum, rem alibi raram, in illo itinere fecit esse usitatam. Quæ tamen mulier tunc a valde diuturna vexatione salvata, (nam quindecim annis ea laboraverat) haudquaquam ingrata suo exstitit Salvatori. Cum enim esset de castello, quod b Bavaca nominatur, non infimis orta natalibus, relicta patria et parentibus, Deo et S. Liborio se, dum viveret, servitutam devovit: secutaque sancta pignora usque ad locum, in quo hactenus requiescunt, in eorum servitio reliquum vitæ suæ spatium transegit. Circa hæc eadem loca et alia plurima sunt in via ostensa miracula: sed nobis festinantes illos ad patriam stylo prosequentibus non vacat in singulis immorari.*

EX MSS. feretro et ceteris illæsis:

energumena Bavacensis curata,

b Sancti servitio se devovet;

alia miracula:

plurimi pie comitantur,

37 *Cum ad Rhenum fluvium pervenissent, erant in sancto illo comitatu provinciarum occidentaliū populi infinitæ multitudinis, qui de longinquis locis illuc secuti, jam necessario reverti ad propria debuerunt. Occurrit vero non minor mortalium numerus ex nationibus orientalem ejusdem fluminis ripam incolentibus; et maxime Saxones nostri, quorum confinia non longe ab amne memorato distant. Ipsi enim nuper ad fidem vocati, audita tantorum fama signorum gregatim ex suis undique locis eo confluxere. Stabant igitur in utroque littore turbæ innumerabiles, diverso nimis affectu sese invicem contemplantes. Siquidem suscepturis pretiosum illum thesaurum, quantum gratulationis et gaudii, dimissuris vero quantum mœroris et gemitus hora illa attulerit, quis umquam exprimere poterit? Denique statim ut sancti corporis bajuli navem introierunt, universa plebs, quæ diutius sequi non valebat, unanimiter sese in terram prosternens, cum ingenti gemitu et intenta supplicatione B. Liborii se patrocinio commendabat, testes quodammodo affectus sui largos lacrymarum imbres effundens. Pari modo et hi, qui in citeriore littore exspectabant, terræ advoluti, sacra pignora cum omni, quo poterant, honore suscipientes, et gratias agentes Deo, læti cum laudibus deduxere.*

F

donec Rhenum trajiciant.

ANNOTATA.

a Ms Bodecense Gebalhoha.

b Bavacum, hic Bavaca, oppidum est Hannovix antiquissimum, ac præcipua Romanorum in Nervii statio, Βάγανον Ptolomæo, forte Βαούανον Bagacum Nerviorum Antonino, uti xv Januarii diximus,

Bavacum vetus oppidum.

EX MSS.

diximus, cum de translatione reliquiorum S. Mauri Abbatis ogeremus ; pro quo est in tabulo Pentu-geriana Baca Conervio, pro Bacaco Nervio. Isthic circi ruinæ visuntur, ingentium ædificiorum funda-menta, nec procul inde aquæ ductum vestigia, aliaque monumenta antiquitatis, atque illud fere præcipuum, quod septem viæ militares Romanorum inde ad varios urbes ducunt : quarum quæ celebra-rima, quod per pagum Brunehault ducta (restaura-tom quidam non iueruditi a Brunechilde regina autumant, quo argumento, ipsi viderint) vulgo la chaussée de Brunault oppellatur, et Coloniom usque tendit, uti in Itinerario Antovini itur, Ba-gaco, Vodgoriacum, Germiniacum, Perniciacum (melius Perviciacum) Advacam Tungrorum, Co-riovallum, Juliacum, Coloniā : quorum locorum hæc nunc nomina sunt, quatuor Gallica, totidem Ten-tonica : Bavay, Woudray, Gemblours, Perwez ; Tongren, Alt-Falckenborg, Gulich, Colen.

summa illud cum veneratione susceperunt. Cum-que clerus in hymnis et confessionibus Deum benediceret, et spiritualium carminum melo-diam, Sanctorum laudi congruam, concineret, populus vero Kyrie eleison ingeminaret, cum ineffabili jubilo erectis ad Deum mentibus singu-lorum, nihil ejus laude dulcius videbatur : ita ut in hujus vitæ exilio similitudinem quamdam beatitudinis, quæ in patria speratur, prægustas-se viderentur, de qua dicitur : Beati qui habi-tant in domo tua, Domine ; in secula seculorum laudabunt te. Quem illis tantum divinæ laudis amorem, ejus meritis credimus inspiratum, in cujus tunc exsequiarum honorem fuerant con-gregati : quoniam et ipsius sola in cœlis beati-tudo, vita et gloria, non nisi laus Dei est, in cujus caritate perfecta ad tantum ipse sanctitatis culmen ascendit. Itaque cum sensim magis ac magis in altum sublatae populi voces attolleren-tur, etiam circumquaque gaudentium, psallen-tium, Deo gratias agentium et jubilantium, illi in voce exultationis per totam viciniam sonitus intonarent, cum tali honore sacratissimum cor-pus in ecclesiam delatum, et in loco, in quo hac-tenus requiescit, collocatum est. Ubi quantis postmodum miraculis effulserit, quanta sanita-tum dona præstiterit, alibi dicenda reservamus, hic præsentī libello terminum imponentes.

41 Hæc denique secundum tuum, præsul ve-nerande, præceptum, nostrumque propositum, de iis quæ in translatione ejus gesta sunt, non quidem, ut voluimus, et tantæ rei conveniebat, sed ut potuimus, et scientia suppetebat, descri-bere curavimus : non magnipendentes in sermo-num qualitate reprehendi, dum tantum integræ veritatis fide servata divinæ operationis insignia silentio tegi nequaquam permetteremus. Nostri enim propositi necessitas admonet, ut in hujus-modi operibus nobis injunctis id omnimodis ela-boremus, ut si nos imperitia facit ineloquentes, devotio tamen ostendat obediētes. Nec infructuoso nos sudore laborasse confidimus, si ali-cujus lectoris hæc in manus sumere dignantis, vel cujuscumque audientis animus in laudem Largitoris tantarum virtutum fuerit excitatus. Merito namque laudes illi et grates toto corde referimus, qui nos inter tot ærumnas seculi la-borantes, tantorum patronorum suffragiis tueri dignatur. Qui per visibiles corporum curationes ad internam nos animarum salutem quærendam provocantes, spem tribuant per eorum exempla et intercessionem illuc perveniendi ex hac valle lacrymarum, ubi absterget Deus omnem lacry-mam ab oculis Sanctorum. Quo qui jam san-ctum suum Liborium feliciter perduxit, nos quo-que licet indignos, ejus interventu, venire con-cedat, qui in Trinitate perfecta unus et verus vivit et gloriatur Deus per infinita secula seculo-rum. Amen.

ANNOTATA.

a Serena vocatur in minori liistoria. Videtur is esse fluvius, qui Salcottena defluit juxta arcem et pagum Werne. Sane Joannes Gigos, sive Rise, in Prodomo Geographico, viam regiam a Rheno Pa-derbornam ita describit : Duisburgo, Brock, Mol-lem, Effendiam, Boeckum, Tremoniam, Unnam, Gese-

CAPUT IX.

S. Liborii corpus Paderbornam deportatum.

Occurrunt
catervatim
Westfali :

a

infirmi 3
sanati ;puero vox
auditusque
dimittis
conferitur :

C

magna om-
nium ordi-
num accla-
matione
et pietate

Igitur ingressi Saxoniam, præ nimia sibi obvi-ante turba vix gradum movere poterant. To-tis tamen nisibus iter accelerantes, tandem die tertio, id est, quinto Kalendarum Juniarum, quo tunc sacra Pentecostes solennitas agebatur, ad desideratam diu Paderbornensem ecclesiam per-venerunt. A qua cum adhuc tribus distarent mil-libus, juxta fluvium quemdam a Hedraha voca-tum, ob immensam multitudinem, quæ usque ad memoratum locum sequi non poterat, in medio campo Missarum celebrare solennia. Quæ an-tequam finirentur, in eodem loco quinque pariter homines a variis debilitatibus liberati, causam immensæ admirationis et lætitiæ tantam Dei virtutem videnti populo præbuere.

39 Insuper eadem hora in sæpe memorata Paderbornensis monasterii ecclesia, cui talis gloriæ decus per tanta terrarum spatia afferebat-ur, contigit quoddam clarum valde miraculum, velut insigni præconio B. Liborii adventum an-nuncians. Nam puer quidam de eadem oriundus parochia, qui a die nativitatis suæ surdus erat et mutus, ibidem auditum pariter percipere me-ruit et loquelam. Agebat hoc nimirum divina dispensatio, ut in diæ adventus ipsius tot signa coruscantia indicio essent, eundem locum ad hoc fuisse cœlitus electum, ut tanti Confessoris corpore illustraretur.

40 Quod cum innumeris undique stipatum turbis, monasterio paulatim appropinquare cœ-pisset, episcopus quidem nequibat occurrere, (nam apud palatium tunc morabatur) sed tamen clerus omnis cum universis ecclesiastici cultus ornamentis processit obviam, sequente populo, qui vel de longinquis venerat, vel ex eodem op-pido et vicinis locis illuc ad audienda Missarum solennia in tanta festivitate fuerat congregatus. Cumque sibi non parvo ab oppido intervallo uterque populus, sequentium videlicet venera-bile corpus atque excipientium, obviasset, ii qui occurrerant, ter cuncti simul solo prostrati,

D

Psal. 83, 5

defertur Pa-
derbornam
sacrum cor-
pus :

E

multa fiunt
miracula.Epilogus
auctoris.

F

A Gesekenam, Saltkottenam, Paderbornam; *in qua via is quem dixi fluvius occurrit, congruente dimensione, quæ in historia assignatur. Neque nomen fluvii Serena, a Verne aut Werne, arcis ac pagi nomine multum abluat. Verena fortassis, aut Werena, scriptum olim fuit.*

EJUSDEM TRANSLATIONIS

HISTORIA.

Ex veteri Legendario ecclesiæ Cenomanensis.

Badurudus episcopus divino monitu it Cenomanos reliquias petiturus.

B
a
litteris a Ludovico Pio imperatore acceptis:

b
a S. Aldrico episcopo obtinet corpus S. Liborii,

C
c
quod facile effoditur:

quod facile effoditur:

suavis odor divinitus ædem replet;

Tempore quo Cenomanica ecclesia B. Aldrico pontifice gloriabatur, et Gallia sub Ludovico Pio rege et imperatore florebat; Baderato venerabili Patroburnensi. Saxonie regionis, episcopo, unde a B. Aldricus oriundus erat, divina injunctum est revelatione, ad urbem Cenomanicam proficisci, sacrarum reliquiarum perdivitem, et inde aliquem ibi quiescentium deferre Sanctorum, toti Saxonie, de novo ad fidem Christi conversæ, sacris meritis profuturum. Qui nihil cunctatus divinis obedire præceptis, adhibitis sibi reverentioribus suæ ecclesiæ personis, eo proficisci decrevit. Sed ut sacræ petitioni regia quoque subveniret auctoritas, ad Ludovicum eo tempore gloriosum regem Francorum paululum declinavit; et acceptis ab eo ad vota sua epistolis, ad Cenomanicam, quo intenderat, urbem feliciter pervenit.

2 Qui a B. Aldrico benigne et honorifice susceptus, adventus sui causas exposuit, regias epistolas recitans; et ne aliquam pati posset repulsam, ad divinum sæpius recurrit oraculum et angelicam revelationem. Exaudiuntur a B. Aldrico sine mora ejus vota; et assumptis in processionem ecclesiasticis ornamentis, uterque pontifex Aldricus et Baderatus, una cum clero ad reclinatorium Sanctorum proficiscuntur. Erat autem c in suburbio prædictæ civitatis, supra fluvium Sarthæ, in honore Apostolorum fabricata ecclesia, quæ cum se reliquiis multorum Sanctorum jactitaret, præcipue super pretiosis BB. Liborii atque Victurii corporibus gloriabatur. Ad quam, velut ad promptuarium gemmarum Domini pontifices accedentes, deflexis in orationem poplitibus, sacræ suæ præsumptionis facilem et felicem mernerunt effectum. Quippe quibus hoc etiam merita B. Liborii contulerunt, ut nec loci ignorantia fallerentur, nec aliqua superveniente molestia sacrum opus impediretur.

3 Et ne quisquam de meritis hæsitaret confessoris sancti Liborii, dum beata membra pia curiositate defodiuntur, et in vase cum debita reverentia componuntur, tam festinus odor adstantem populum afflavit, ut adesse putaretur omnium commixtura aromatum; et cujus orationes fuerant sicut incensum in conspectu Domini, ejus ossa non immerito odorem spiraverunt incensi. Jam beati artus quasi quoddam futuræ

gloriæ pignus acceperant, qui illud futuræ gloriæ mirificum nectar adstanti populo propinabant. Mirata est turba insolitam generalis beneficii refectionem; sed unde in majorem suspenderet stuporem, plures ibi salutem consecuti sunt specialem. Quædam enim mulier cæca dum ad defossos artus et sacras divi Liborii reliquias propius accessisset, torpentium oculorum tenebras evasis, et ad propria remeavit. Huic successit et aliud non minus stupendum miraculum: nam antiquus hostis et vafer animorum auceps diabolus invaserat quemdam ecclesiæ filium, quem mente et carne torquebat assidue, qui a matre ad sanctas attractus reliquias, expulso dæmone, et turbatæ mentis memoriam et afflictæ carnis recepit tranquillitatem.

4 Compositis interea reverendis artibus in vasculo, impositum est sacrum onus piis humeris sacerdotum, et ad matrem ecclesiam honorifice deportatum. Ubi duo viri in ipsius matris ecclesiæ sinu, quorum alter claudus, alter fuerat mutus, incommodi sui remedium consequuntur: nam alter usum linguæ recepit, alter vitiosum incesum amisit. Alius etiam monstrum magis quam hominem exprimens, ad propria sanus revertitur. Flet populus præ gaudio et lætatur, et discessuro Pastori reverenter famulatur, rogans, ne Pastor ovium obliviscatur. Interea cæcus natus illuminatur, energumenus, fugato dæmone, sanatur.

5 Mane autem facto sancti pontifices sanctæ fraternitatis fœdus invicem percutiunt, et sub sacro osculo suarum orationum suffragia communicant. Certant filii Dei divinis se prævenire obsequiis. Experientur Saxones non infructuosam Cenomanorum benignitatem, a quibus et largos sumptus ad viam, et intercessorem suscipiunt ad gloriam, nempe B. Liborii corpus cum multis aliorum Sanctorum reliquiis illis tribuitur. Gratulantur Saxones pretiosas secum delaturi margaritas, quæ et illos illustrarent in terris, et inter angelos coruscarent in cœlis.

6 Eos autem cum illo locuplete thesauro Salvatoris ecclesia egressos, S. Vincentii monasterium pio recepit affectu, ubi quidam eorum populum circumstantem sic affatus est: Gratias vobis, filii Dei et cohæredes Jesu Christi. Certum quippe sacræ dilectionis argumentum posteris reliquistis, cum nobis ex studio humanitatis necessaria corporum hilariter effudistis, et ex reverentia divinæ receptionis patronum tribuistis animarum. Unde gratias Deo agentes, vestris nos orationibus commendamus, numquam tantis ingrati beneficiis, numquam vestræ benignitatis immemores, numquam studiosissimæ pietatis satis abunde futuri prædicatores.

7 Iis peroratis, et dicto vale, Saxones discedunt, et sacro suffarcinati thesauro, ad e pontem Yvriacum, duobus ab urbe distantem miliaribus, felici proficiscuntur eventu: ubi sanatus est mutus et surdus. Inde profecti ad ecclesiam f S. Medardi perveniunt. Ubi ejus fama miraculorum circumquaque divulgata est; et accurrentes undique vicini infirmos suos offerebant, incolumitatem eorum deprecantes; quibus sancti Confessoris intercessione et sanitas conceditur, et devotio fidelium augetur. Sequenti die ad vicum

EX MS.

funt alia miracula,

sic restituntur: cæcæ visus

puero (pulso dæmone) usus rationis,

dein claudogressus, vox muto,

E

alteri membrorum incolumitas, cæco visus,

energumeno libertas.

Paderbornenses initium Cenomanis fraternitate,

sumptibus itineris donati

d

et aliis reliquiis,

F

gratias agunt;

Ad Pontem Yvriacum mutus et surdus sanatur,

c

f

atque in via,

EX MS
ad Conedia-
rum euergu-
mena;

et alii 70

exci-
piuntur
magis ab
episcopo Car-
notensi,

(ubi ægra
sanatur)

B
et ab episcopo
Parisiensi;
h

ibi dæmo-
niaca,

surdus et
mutus curan-
tur :

Comitatur
Galli sacras
reliquias us-
que ad Rhe-
num :

C
occurrit
Saxones :

mutus ad-
ventare reli-
quias prædi-
cit :

quæ dedu-
citur Pa-
derbornam,
non sine mi-
raculis.

canonicorum, nomine *g* Concediarum, accedunt : ibique deposito in basilica S. Symphoriani sancto corpore, pernoctant : ubi spectabilis femina, miris modis a dæmone vexata, ad Sancti reliquias accedens, fugato dæmone, liberata est. Et ut mirandis miranda succederint, alii quoque septuaginta infirmi redditi sunt sanitati, et unus præter ceteros usque ad portentum gibbosus et paralyticus.

8 Hinc Carnotum proficiscuntur, cui tunc præerat Bernuinus venerandæ sanctitatis antistes; qui audiens adventum sancti confessoris Liborii, sumptis secum suæ diocesis sacerdotibus, qui illic sacrum concilium celebraturi convenerant, festivo apparatu obvius ei procedit, pio veneratur affectu, ac speciali devotione suscipit. Resultat ubique vicinia cymbalorum sonitu, reboat psallentium voce clericorum, qui sacrum corpus, humeris impositum pontificis, usque ad ecclesiam S. Carauni, prope civitatis muros constructam, devotiori reverentia comitantur et re-
introducunt. Ubi puella monstro persimilis, sanata est.

9 Inde Saxones profecti brevi Parisios allabuntur, qui a B. Ercanrado *h* Parisiensi episcopo gloria qua decuit suscepti sunt : ubi in matre ecclesia corpus beati confessoris Liborii biduo requievit; per cujus intercessionem dæmoniaca, muta et surda sauitati est restituta. Egressi inde dum juxta Montem martyrum proficiscentes, ad ecclesiam B. Dionysio sacram accederent, obviam quemdam surdum a natura et mutum habuerunt; qui more aliorum ante sacras reliquias sua vestimenta substernens, accessit ad feretrum, et osculatus est, et sic S. Liborii interventu, quod totis votis postulabat, est assecutus.

10 Comitatur maxima Gallorum multitudo venerabiles reliquias, et usque ad Rhenum fluvium devotius prosequitur, tanto patientius angustias itineris toleratura, quanto sæpius collata miraculorum beneficia illis blandiebantur. Imposito tandem navi corpore, discedunt Galli, nil ulterius de meritis illius dubitaturi, quæ tot cæcorum illuminationibus, tot curationibus debiliū, tot repulsis dæmonum, fuerant experti.

11 Stabat ex altera parte Rheni devota Saxonum multitudo, quæ jam discurrentium miraculorum fama percussa venientem Patronum festivo cursu suscipere decertabant. Suscipitur locuples ille thesaurus, suscipitur, inquam, desideratus Patronus, et ad urbem tanto intercessore gavisuram gloria qua debuit defertur.

12 Cujus adventum quidam mutus prædixit : dum enim adhuc procul esset, et in matre ecclesia Patrobrunensi Missarum solennia celebrarentur, aperto ore et attentis auribus, ille boni nuntii præco, dixit, haud procul esse expectati Intercessoris corpus. Cui credidit clerus, et novum suscepturus Patronum cum sacro apparatu obviam clero procedit. Interim vero beati funeris portitores juxta fluvium Serenam, tribus ab urbe distantem millibus, parumper substituerunt; ubi multa claruerunt miracula : ibique prædictæ civitatis populus et clerus, ad fidem recenter conversi, ad beatos artus accedentes, ter in humum prostrati, gratias Deo egerunt, et diu promissum, diu expectatum, diu cum lacrymis quæsitum Pa-

tronum suum B. Liborium susceperunt. Quem pio honore deferentes in matrem ecclesiam Patrobrunensis regionis, in ejus honore postea consecratam, honorifice in sacro die Pentecostes collocaverunt, sacris meritis toti Saxoniae profuturum. Hunc etiam precemur, ut in æternum cum Christo vivamus, cui cum Patre et sancto Spiritu sit laus et gloria in sempiterna secula. Amen.

ANNOTATA.

a In Vita S. Aldrici, quam dedimus VII Januarii, dicitur pater ejus Syonius in Gallia ortus, Gerilda mater ex Germanis genus duxisse, Corvasserius scribit, patrem Sionium Saxonem fuisse, matrem Verildam e Bavaria oriundam, utrumque e regio genere.

b Prior historia ex Idonis Presbyteri, unius e legatis Baduradi, relatione, a coætaneo conscripta, non ipsum Baduradum, sed solum ejus legatos ivisse in Galliam tradit.

c Non ergo, quod scribit Corvasserius, jam anno 834, translata erant SS. Juliani, Thuribii, Pavacii, Liborii, Romani, Treuestinæ, Adrechildis atque Hadoindi corpora; sed fortassis eodem anno 836, postquam in Saxoniam avectum erat S. Liborii corpus, S. Aldricus, miraculis jam patris motus, reliquorum quoque ad basilicam cathedralem transferri corpora curavit. Corvasserius ait translationem contigisse die xxv Julii, quo die anniversaria circum urbem instituitur supplicatio. Meminerunt translationis S. Juliani episcopi eo die quædam Martyrologia.

d Diximus supra ex Rolevinckio et Gobelino, Sanctorum aliorum reliquias una cum S. Liborii copore allatas.

e Corvasserius locum hunc Yvrè appellat.

f Corvasserius locum ait situm ultra Huinam amnem, vulgoque dici S. Mars de la Briere.

g Idem Conneray.

h De eo egimus supra. Corvasserius Eucaradum vocat. Nusquam alibi legimus, eum Beatis accenseri, etsi laudatissimus antistes fuerit.

HISTORIA

REDUCTIONIS RELIQUIARUM S. LIBORII.

AUCTORE JOANNE CAROLO ERLEWEIN.

Reverendissime ac serenissime princeps,
elementissime domine,

SERENITATIS VESTRE mandatum Broilæ anno MDCXXVII, die xxvii Novembris, una cum literis admodum reverendorum et prænobilium

DD.

ANNO
MDCXXVII.

S. Juliani
episcopi Ce-
nomanensis
translatio
xxv Julii,

E

F

D

A DD. decani ac capituli Paderbornensis ecclesiæ, ad me perlatum est XIII Decembris, eaque omnia debita cum reverentia recepi; ac perlectis rite omnibus, quæ in iis continebantur, confestim me ad obsequentissimi animi officium contuli, et cœpi in memoriam revocare præterita tempora et servitia mea humillima; nimirum quod anno MDCXXII serenissimæ clementiæ suæ consensu impetrato, sub serenissimo Lotharingæ duce Henrico, nullis licet meritis meis exigentibus, signiferi equestris honorem in militia consecutus, stipendia meruerim, bello quod adversus Mansfeldium tunc gestum fuisse constat. Cum autem post missionem honestam, VII Julii ejusdem anni, quando regis Galliarum exercitus ad Sermese lustrabatur, altera stipendia eques cœpissen mereri, auspiciis illustrissimi Ottonis Philippi comitis Silvestris ac Rheni, adversus eundem Mansfeldium, pro obsequio regis Galliarum militantis; preclara mihi, Dei munere, obvenit sors, S. Liborio, suæque serenitati uua serviendi.

EX MS.

*lintheo involutas, et signatas,**sed succussione contractas,**sibi Halberstadus donatur.*

B 2 Siquidem anno eodem MDCXXII, die XVIII Septembris, cum illustrissimus Otto Philippus comes Silvæ ac Rheni, Vaucolerio Galliæ urbe, in qua ipsius equestris legio stativa habebat, profecturus esset, ab ejus gratiosa generositate impetravi potestatem Coloniam proficiscendi, ea conditione, ut sex hebdomadam evolutu curriculo me ipsius gratioso obsequio restituerem: quod etiam pro viribus annisus sum præstare. Cum autem jam itineri me darem, idem gratioso suo imperio id mihi negotii dedit, ut apud serenissimam clementiam vestram, præter humillimam obsequendi promptitudinem, etiam indicarem, qua ratione reliquias S. Liborii, a Christiano Brunswici duce acceptas, asservaret, et honori Paderbornensis ecclesiæ non invitus daret, ut ea Patroni sui thesaurum sacrum recuperaret, et Sanctus in locum pristinae quietis, ac honoris sui gradum, restitueretur. Et quandoquidem sua serenissima clementia etiam Paderbornensi ecclesiæ, Dei et Apostolicæ Sedis gratia, præsidere, se libenter venire in partem curæ, quam sua serenissima clementia pro ejusdem ecclesiæ sacris habere dignosceretur.

E

a

ipse in arce sua asservabat.

C 3 Feci itaque quod mihi imperatum erat sancte et ordine; ac III die Octobris ejusdem anni coram sua serenissima clementia mandata illustrissimi comitis exposui. Nimirum, non multo ante eam diem ducem Brunswici Christianum, cum civitatem Paderbornensem impetu belli sui occupatam, expilasset, sacras S. Liborii episcopi reliquias ex summa æde abstraxisse, secumque e Westfalia in Hassiam ad Mœnum flumen usque conduxisse; conditorium vero Sancti pretiosum confregisse, et ex illius aliaque materia imperialibus nummis similem procudi fecisse monetam; demum [cum] post ambigua itinera trium fere horarum itinere supra Metensem in Mosellæ ripis sitam urbem consedisset; eoque loci prædictus illustrissimus comes Rheni, eundem ducem cum quinque vel sex virorum comitatu familiariter invisisset, inter varios super mensa sermones, uti fit, etiam de reliquiis S. Liborii sermonem esse subortum. Cumque illustrissimus comes confidenter inquisisset, quonam eæ reliquiae devenissent inter tot

Auctor pro iis mittitur in Lotharingiam ab Electore:

F

sed aberrat Rungravins

bita

*Auctor militat Lotharingo anno 1622.**dein Gallo sub Rungravio:**ab hoc jubetur electori Coloniam offerre restitutionem reliquiarum S. Liborii;**quas Paderborna ablatas,**et circumvectas,*

EX MS.

bita cum observantia porrexī. Quæ se reliquias petitas, etiam sua serenissima clementia omnibus modis colenda postulante, sine consilio et consensu comitis conjugis, tradere posse prorsus negavit. Itaque infecto negotio tunc mihi quidem discedendum fuit : sed per litteras utrimque submissas, serenissimæ clementiæ suæ ac illustrissimo comiti ampla coram de reliquiarum recuperatione occasio data est Ratisbonæ in ipsis comitiis imperii tractandi : qua factum est ut ultro citroque habitis colloquiis illustrissimus comes reliquiarum S. Liborii restitutionem ratam habere voluerit, et addiderit : quæ etiam consecuta est, ut sequentibus dicetur.

qui Ratisbonæ eas Ele-
ctori spopon-
dit :

mittitur de-
nuo anno
1623;

B

6 Nam comitiorum apud Ratisbonam peracto tempore, cum anno MDXXXIII, ad XXIX Maii sua serenissima clementia ad Bonnense castrum salva, gratulante patria universa, rediisset ; iterum cum litteris fidei, et negotii ejusdem apud illustrissimum comitem Rheni conficiendi gratia, missus sum in Lotharingiam, ad castrum Neuville, adjuncto mihi comite itineris admodum reverendo et doctissimo domino D. Joanne de Blier canonico SS. Cassii et Florentii in collegiata Bonnæ ecclesia, nec non aulico sacellano : cumque eo, rheda ad iter clementer data, iter ingressus sum, deducente nos serenissimæ clementiæ suæ caduceatore. Iter nobis fuit Bonna egressis per Eifliæ juga et valles, Adenaviam, Merrimum, Vitelliacum, Trevirorum Augustam, Ricciacum sive Sirick, Theodonis villam, Metas, Mussi-pontem, Nanceium.

benigne ex-
ceptus,

C

7 Cum autem ad Neuville castrum pervenissemus, neque illustrissimum comitem, neque principem conjugem reperimus : sed comitem quidem ad curiam regiam Parisios profectum esse, principem vero ipsam in Baudouiller concessisse comperimus. Ea causa fuit, cur Neuville castro duodecim leucas processerim, itinere facto per Rambervillariam et Aultrey, interjecta loca Neuville castro et Baudouillero. Ibi principis Neuville redituræ præsentiam nactus, oblati litteris, aliisque mihi clementissime mandatis, postero die cum principis aula Neuville redimus, et VI Junii in castrum pervenimus. In quo cum pro serenitatis suæ observantia, nos missos ejusdem gratiose recepisset, atque in octavum Junii diem detinisset, ex consilio et consensu illustrissimi comitis Rheni, mariti sui, suoque gratificandi studio, magno sensu pietatis ac reverentiæ, reliquias S. Liborii, præsentibus aliquot sacerdotibus, per sacelli aulici rectorem nobis cum ipsa, cui involutæ fuerant, mappa, seu linteo mensæ usibus olim destinato, offerri et tradi jussit. Quæ traditæ per sacerdotes confestim apertæ, non sine insigni odoris fragrantia expirante, positæquo sunt in capsella, quæ statim inclusa est cærulei coloris panno, consutaque, circumducto sæpius ejusdem coloris serico redimiculo, quod variis in locis ipsius principis, in rubra cera infixis sigillis communitum fuit, nobisque concreditum.

reliquias ac-
cipit a Rin-
gravi uxore,

suavem odo-
rem exspi-
rantes,

denovo obsi-
gnatas :

osse isthic
retento

8 Verumtamen eadem piissima princeps map-
pam, in qua antea reliquiæ S. Liborii requie-
verant, in partes scissam, gratiose inter præsentis
distribuit, qui magno animi gaudio reverentiaque
suas ouisque partes amplexi fuerunt. Ad hæc

etiam partem ossis de S. Liborio suo sacello ser-
vavit, eamque in lignea, arte singulari efformata,
et vivis coloribus delibuta herma, seu statua
episcopalis habitus, pectore tenus producta, re-
condi curavit, ut sancti Hospitis memoria ex ejus
loci incolarum animis numquam deleatur, sed
præsentia aliquanta corporis sui ipse locum san-
ctificaret, in sui ac Dei optimi maximi obsequium.
Cui spei optimæ sanæ hactenus non defuit pius
effectus in animis circumpositorum populorum,
qui locum illum supplices, votis etiam anathema-
tis, frequentare non desistunt.

D

ob vicini-
rum pieta-
tem,

9 Huic religioni causam non levem dedit id
quod per legationis meæ tempus ex ipsa principe
accepi. Cum enim illa, acceptis nuper sanctis
reliquiis, consideraret reliquias S. Liborii e solio
honoris et loco diuturnæ quietis suæ, ecclesia
scilicet Paderbornensi, violenter et contumeliose
abstractas, et huc illucque cum impio exercitu
sine honore et reverentia ipsi congruente, cir-
cumactas fuisse, electa princeps pium et deco-
rum animo facinus concepit, nempe honore aliquo
sancti Hospitis sui lipsana celebrare, populoque
vicino commendare. Itaque tam in memoratæ
arcis parochia, per sacelli rectorem, quam in vi-
cinis circumcirca parochiis, etiam in civitate b
Bajonensi, præconia voce edictum fuit, quod re-
liquiæ S. Liborii episcopi per Christianum ducem
Brunswici Paderborna violenter ablatae, et cum
exercitu circumductæ, demum in illustrissimi co-
mitis Rheni, etc. domini sui, potestatem deve-
nissent, et modo in arcis Neuville sacello ad
cultum debitum essent repositæ ; et ideo certus
dies esset statutus, quo supplex circumcirca po-
pulus ex utroque sexu collectus, sancti Hospitis
venerandi gratia, cum ipso Sancto sit processu-
rus in publicum, succollantibus sacro oneri duo-
bus ecclesiastici ordinis viris ; ipsaque principe
cum aula ac populo universo prosequentibus per
magnum agri circumjecti tractum, populo in
hymnis et canticis Dominum Sanctorum collau-
dante, donec reliquiæ in sacellum et altare relatæ
suo fruerentur honore.

E

b

10 Accidit eo die aliquod non leve sanitatis
beneficium, uni, vel potius duabus personis in
uno, collatum. Nimirum femina probæ famæ,
magno fidei et pietatis sensu, filium octennem,
ab utero matris contractum, adeo ut genua ad pe-
tus ejus contorta rigerent, magno nihilominus
labore in prædicta procidentium turba circum-
tulit, orans Deum, ut meritis S. Liborii episcopi
ipsam et filium exaudire dignaretur ; et, si tam
ipsi quam filio salutare foret, puerum ab infirmi-
tate sua absolveret. Res mira ! cum mater, pro-
cessione peracta, fessa et genibus nixa puerum
ante se deposuisset, et ante reliquias S. Liborii
super altari repositas ferventius in medio templi
oraret, ecce puer volutari ocepit, et mox in pe-
des erigi, et erectus ambulare, timide tamen et
nutando, uti solent qui primos gressus figere di-
scunt, atque ita confestim ad altare pergens, ibi
Deo et S. Liborio gratias agit. Mater pueri, vi-
dens virtutem Dei in filio, et ceteri qui aderant,
puerumque noverant, ingenti gaudio perfusi, la-
crymas præ teneritudine cordis admirantis non
tenebant, sed Deo et S. Liborio pro tam mani-
festo signo sanitatis laudem dicebant. Factum est

contractus
sanatus es-
set ;

F

hoc

A hoc signum in ipso arcis Neuwiller sacello, ubi reliquiæ sacræ in conspectu piissimæ principis erant collocatæ : et ego, cum isthuc legatus adveni, avide eundem puerum sum contemplatus, una cum socio itineris mei, ipsumque locum, in quo acciderat, non sine gaudio inspexi. Quin etiam fidelissimas de hoc miraculo litteras testes, Latino ac Francico sermone scriptas, princeps de Croy ad serenissimam clementiam suam transmisit, una cum reliquiis S. Liborii.

multi febribus liberati.

11 Referebat etiam eadem piissima princeps plura sanitatis signa in ægris, maxime febri correptis, Dominum operari dignatum, ad honorem servi sui S. Liborii ; sed exactam notitiam singulorum, quæ in principis animo multa erat, mihi comparare tam brevi tempore supersedi, cum festinare citissimo reditu serenissimæ clementiæ suæ mandatis satisfacere.

S. Liborii reliquias auctor desert Treviros,

12 Itaque summo mane circa tertiam itineri nos dedimus cum reliquiis in rhedam impositis. Quod cum non lateret plebem vicinam, ex hac plures personæ ad rhedam accedentes, eam supplices venerari, S. Liborii a se avehendi suffragia postulare, et in discessu ex arce lacrymari cœperunt. Nos autem Camponidem, Mussi-pontem, S. Julianum, Ricciacum, denique Treviros pervenimus : et sub urbis muris in S. Maximini abbatiam religiosissimam cum sacris pignoribus divertimus. Ibi indicio sacrorum pignorum cum abbate communicato, ipse insigni gaudio ex eorum præsentia affectus, sequenti die, qui fuit XII Junii, eodem in loco magna cum devotione Sacrum musice in honorem S. Liborii per religiosos decantari, et capsam, in qua S. Liborii reliquiæ recondebantur, in summo altari reponi curavit. Inter Sacrorum mysteria, collecta vetus ex Trevirensi pervetusto Breviario opportune reperta, decantata fuit. » COLLECTA de S. Liborio episcopo » XXIII Julii. Deus qui B. Liborium, pium pontificem, speciali privilegio in medendis urinarum » et calculi passionibus, ad salutem fidelium, » decorasti : tribue, quæsumus, ut ita ipsius meritis et intercessione ab eis malis eruamur, ut » æternis gaudiis perfruamur. Per Dominum. » Absoluto Sacro, reverendissimus abbas cum sanctis reliquiis, omnibus qui aderant, benedictionem impertivit, et omnes eandem capsam pie osculati sunt. Atque ita XIII Junii ex abbatia S. Maximini in pagum Sweigh, Vitelliacum, Merrim, Adenau, Aldenar, Mariæ-Forestum xv Junii salvi, Deo protegente, pervenimus, meritis S. Liborii ex periculis diversis erepti.

ubi publice honoratæ;

dein Bonnam versus,

per eas e periculis ereptus :

ex jussu Electoris visitantur.

13 Ex eo loco, qui institutis S. Brigidæ sacer est, serenissimæ clementiæ suæ significatum fuit, reliquias S. Liborii appulisse. Idcirco eadem serenissima clementia sua altero die, qui erat XVI Junii, in prædictum locum duos ablegavit ex aula viros, nimirum R. P. Georgium Schroteium, Societatis Jesu sacerdotem, confessarium suum, et nobilem ac strenuum dominum D. Benedictum Schweindell camerarium; qui præsentem P. Priore monasterii Mariæ-Forestani, jussu serenissimæ clementiæ suæ, eistam continentem

reliquias S. Liborii, reseratis sigillis, aperuerunt, inspexerunt, et cognitione terminata, rursum sigillis, pro suæ serenitatis parte communierunt ; mandantes, vestræ serenissimæ clementiæ jussu, reliquias easdem in sacrario Mariæ Forestano intactas seponi oportere. Quibus rite constitutis, nos scripta, attestations miraculi, Latino ac Francico idiomate exaratas, nec non litteras principis de Croy ad serenissimam clementiam vestram datas, prædictis viris delegatis porreximus, ad eandem clementiam perferendas. Hæc summatim gesta sunt in negotio relationis reliquiarum S. Liborii, eo tempore quo serenissima clementia sua opera mea paratissima uti dignata est : quam ut semper pluribusque in causis impendere serenissimæ clementiæ suæ servitio liceat, Deum precor, qui eandem clementiam suam patriæ diutissime incolumem præstare dignetur. Ita precor, et ad posteritatem testor, in castro et oppido serenitatis vestræ Cæsaris-Insulano anno MDCXXVII, XXIII Decembris.

EX MSS.

E

SERENISSIMÆ CLEMENTIÆ SUE

humillimus cliens

JOANNES CAROLUS ERLLENWEIN

Prætor Lynnensis et Urdingensis.

ANNOTATA.

a *Erat is, ut supra annotavimus, assecularum magis suorum, quam proprio vitio malus. Testatus nobis est vir clarissimus Bertoldus Nihusius (qui Helmstadii una cum ipso Christiano, anno 1615 studiis operam dedit, ac postea litterarum scientia in aula crudiit Saxonix Ducem Vinariensem Bernardum, præclari dein nominis militem, si pro meliori causa arma gessisset) is, inquam, cum jam prior pars hujus commentationis excusa esset, testatus est nobis, Christianum ducem eo tempore indolis fuisse optimæ ; sed postquam episcopatu Halberstadensi auctus est, alios plane mores induisse, fraude (ut omnium opinio erat) Billersfeldii chirurgi, hominis impiissimi, qui aliquamdiu Constantinopoli atque in Perside versatus, in hujus deinde improvidi adolescentis sese familiaritatem insinuavit, eique pharmacum miscuit, quo fieret ex homine (ut aiebat) nimium scholastico generosus ac vegetus : verum ea potio insanum cum quodammodo reddidisse visa est. Hæc tunc per Saxoniam fuit fama. Pessime ipse quoque postea periit Billersfeldius, ab rusticano homine, cujus uxori afferre stuprum moliebatur, trucidatus. Quanti interest, quibus magistris formanda committatur principum adolescentia !*

F

b *Non hæc Aquitanix, ad Cantabrorum confinia, urbs est Baiona ; sed Lotharingix oppidum ad Mosellam flumen, non longe ab Neuwillari arce.*

EX MS.

ACTA

ECCLESIAE PADERBORNENSIS

*De reliquiis S. Liborii episcopi peregrino
Carleno abbati, pro ecclesia Amerina,
donatis.*

*Acta notaria-
lia Monaste-
rii confecta 9
Junii 1616.*

B

In nomine Domini, Amen. Tenore præsentis publici instrumenti, cunctis pateat evidenter et sit notum, quod anno post Christum natum millesimo sexcentesimo quadragésimo sexto, indictione decima quarta, Pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini D. Innocentii, ejus nominis decimi Papæ, anno secundo, sabbathi nona mensis Junii, inter septimam et octavam ante meridiem, coram me notario apostolico, in infra nominatorum testium præsentia, personaliter constituti fuerint illustrissimi et reverendissimi domini: Theodorus Adolphus a Recke præpositus, Casparus Philippus a Ketteler decanus, Joannes Guilielmus Baro de Syntzigh cantor, et cellerarius, Adolphus Henricus Droste præpositus cathedralis Monasteriensis, Arnoldus de Vitinghoff conductus Schelle, præpositus ad S. Mauritium Monasterii, Adolphus Henricus Droste junior, omnes ecclesiæ cathedralis Paderbornensis canonici; prout et illustrissimus et reverendissimus dominus Peregrinus Carlenus abbas S. Mariæ, plenipotentarius ducis Geldriæ et Juliæ, comitis Egmondæ et Zutphanæ ad tractatus pacis universalis; me notarium et testes adhibitos requirentes, ut una cum iisdem dominationibus, vigore eum in finem porrectæ singularis requisitionis schedulæ, certo cuidam ab iis celebrando et dictæ schedulæ inserto actui interesse, eundemque sic peractum ad protocollum meum redigere, necnon desuper, erga condignum meum salarium, unum vel plura conficere vellem, instrumentum et instrumenta. Actum Monasterii Westphaliæ in aula habitationis reverendissimi et illustrissimi domini Bernardi a Westerholt cathedralis ecclesiæ ibidem canonici, anno, indictione, papatu, mense, die, et horis, quibus supra; præsentibus circumspectis dominis: Michaelē Sitthorff notario et registratore cancellariæ Paderbornensis, et Joanne a Versen secretario ante memorati illustrissimi et reverendissimi domini abbatis Carleni, uti fide dignis, ad id specialiter requisitis et adhibitis testibus.

C

Tenor præfatæ singularis requisitionis schedulæ erat subsequentis tenoris:

*S. Liborii
efficaci con-
tra calculi
dolores va-
tricio,*

2 Ad majorem omnipotentis Dei gloriam. Nos Theodorus Adolphus a Recke, præpositus, Casparus Philippus a Ketteler decanus, ceterique seniores et capitulares cathedralis ecclesiæ Paderbornensis, vobis domino et testibus ad hoc specialiter requisitis, pro rei dignitate, et meritis S. Liborii patroni nostri, exponendum duximus;

Quandoquidem magnus Dominus et laudabilis nimis, etiam laudandus in Sanctis suis, propter quorum merita et preces, multa nobis, eaque non levia, subinde largitur beneficia, etiam illis ad feliciorē vitam sublatis, ut existentes in cœlis, etiam nunc honorificentur in terris, ubi fideliter Domino suo ministraverunt; hic inquam, miserator et misericors Deus, ut annuntietur inter gentes gloria ejus, in omnibus populis mirabilia ejus; sicuti honorem sancti Prophetæ Elisæi jam vita functi, per suscitationem mortui ad contactum, reliquiarum ejus, toti mundo voluit esse contestatum, sic etiam servi tui, Liborii, patroni nostri, nomen non modo apud Cenomanos in Gallia (unde Dominicæ Incarnationis anno dcccxxxvi quinta Kalend. Junii, sanctæ ejus reliquiæ, Paderbornam delatæ, multis in via miraculis honoratæ claruerunt) et Paderbornæ in Westphalia; sed et in aliis diversis ac dissitis locis, regnis et provinciis, diversorum morborum, ac præcipue calculi curatione voluit esse celebre et honoratum.

3 Qua quidem miraculorum experientia per- motus illustrissimus et reverendissimus Peregrinus Carlenus, patria Amerinus, dignitate abbas beatæ Mariæ, functione comitis Egmondæ, ducis Geldriæ, ad tractatus pacis universalis Monasterii Westphaliæ plenipotentarius, scriptis ad nos litteris, non modo divinæ bonitati quas potuit gratias egit, sed et reliquias nostri sancti Liborii miris encomiis, magno affectu et singulari devotione commendavit: Quod ipse imprimis Monasterii magnis et insolitis calculi doloribus fatigatus, et tantum non exhaustus ac oppressus, intellecta a venerando admodum Patre F. Bonaventura de Rutheno prædicatore Capucino, tunc suo confessario, mira S. Liborii devotione, ejusdemque ad calculi malum curandum singulari virtute; pro sua a calculo liberatione, aut saltem dolorum ipsius mitigatione, oblatam sibi a dicto patre antiphonam et orationem de S. Liborio, ad ipsum Sanctum, sæpius magna fide multisque cum gemitibus, ac tandem de ipso Sancto Sacrum a dicto suo confessario celebrari curans, celerem sub eodem Sacro expertus divinæ bonitatis gratiam, ab acerbissimi calculi puncturis, et ab ipso (ut speraret) calculo miraculose fuerit sanatus: Deinde quod frater ejus Augustinus Carlenus, Ameriæ cathedralis ecclesiæ canonicus, de hoc ab eo certior factus, cum dum urinandi difficultate, et consequenter calculo, laborasset, per eandem transmissam sibi antiphonam et orationem, memorati Sancti intercessionem pro recuperanda sanitate efflagitans, illico ab isto malo liberatus sit: Demum quod plures in Umbriæ partibus per ejusdem antiphonæ et orationis devotam recitationem magna a divina misericordia beneficia obtinuerint. Id quod intercessionem hujus sancti Patroni nostri S. Liborii tribuens, pro patria sua, Ameria in Umbria, tam evidenti miraculo in devotionem erga hunc Sanctum et reliquias ejus rapta, earundem sanctorum reliquiarum, apud nos existentium, particulam, tam per litteras quam per suum confessarium, magno affectu a nobis petiit ac postulavit. Non potuimus quidem non commendare pium hoc desiderium tum illustrissimi et reverendis-

D

*intellecto,
E*

*et pie invo-
cato,*

*iis doloribus
liberatus Pe-
regrius
Carlenus,
F*

*(uti et frater
ejus dysuria,*

*et alii in Um-
bria)*

*partem reli-
quiarum
ejus petiit, ut
Ameriam,
mittat:*

simi

A simi domini abbatis, tum capituli et populi Amerini; verum quia in potestate nostra non erat, sine consensu et expressa concessione serenissimi principis nostri Ferdinandi, electoris Coloniensis et episcopi Paderbornensis, utriusque Bavarie ducis, thesaurum hunc vel aperire, vel minuere; ideo re et postulatione tam ad ipsius serenitatem humiliter delata, quandoquidem gratiam et mandatum aliquam sanctarum reliquiarum partem communicandi clero et populo tam devote expetenti, statim obtinuimus, prout suae serenitatis litterae hisce insertae fusius declarant.

4 Copia litterarum serenissimi electoris Coloniensis, episcopi Paderbornensis, ad capitulum cathedralis ecclesiae Paderbornensis; quibus conceditur, ut dentur reliquiae S. Liborii Cenomanensis episcopi, Paderbornensium Patroni, illustrissimo et reverendissimo abbati Peregrino Carleno pro Ameria.

assentiente electore Coloniensi 2 Januarii 1643,

B Ferdinandus Dei gratia archiepiscopus Coloniensis, princeps elector, episcopus Paderbornensis, Monasteriensis et Leodiensis, administrator Hildesiensis, Berchtesgadensis et Stabulensis, comes Palatinus Rheni, utriusque Bavariae, Westphaliae, Angariae et Bullionis Dux, Marchio Franchimontanus.

Venerabiles et honesti, dilecti devoti, ex vestris ad nos XII Decembris, hujus jam ad finem currentis anni, datis litteris, earumque adjunctis, didicimus quo pio fervore S. Liborii, diocesis nostrae Paderbornensis patroni, nomen in peregrinis ac dissitis provinciis veneretur: et qualiter particula sacrarum ejusdem reliquiarum, ad majorem devotionem excitandam, et ad Dei honorem augendum expetatur: quodque vos ad elargiendum illam, gratiosissimum nostrum consensum submitte exquiratis. Quemadmodum igitur nobis pergratum fuit intelligere, quod dicti sancti Episcopi veneratio, et ad illam subsecuta intercessio, tam mirabiles effectus ad exterarum nationes produxerit; et minime dubitandum sit, quin elargitio reliquiarum ejusdem majorem in plebe devotionem excitabit, ita libenter concedimus, ut expetenti ac postulanti abbati Carleno (quamvis ipsae reliquiae, cum ab hostibus circumveherentur, multum comminutae fuerint) aliqua earum particula, sine notabili tamen remanentium diminutione, donetur et tradatur. De hoc vicissim monere vos volumus, quibus benevolentes, gratiam nostram offerimus. Datum Bonnae in civitate nostra secundo Januarii, anno MDCXLV.

FERDINANDUS

Joan. Stam. secr.

eam illi donant canonici Paderbornenses 9 Junii 1643,

5 Idcirco nos Theodorus Adolphus a Recke, praepositus, serenissimi electoris Coloniensis, episcopi Paderbornensis et Monasteriensis, consiliarius intimus, et ad tractatus pacis universalis legatus, et Joannes Guilielmus Baro de Syntzigh, cantor et cellerarius, a reverendissimo capitulo Paderbornensi ad hoc negotium specialiter deputati, anno MDCXLV, die nona Junii, mane inter septimam et octavam, in cathedrali ecclesia Monasteriensi, sacrarum reliquiarum, pro temporum tunc statu, asylo, ad tuendam sanctarum reliquiarum conservatricem devote accedentes, duas particulas, unam cranii, alteram tibiae, ex

cadem sublatas, hac intentione, ut Ameriam in Umbria, ad augendam populi illius devotionem, et majorem divinae bonitatis gratiam ipsi conciliandam, in ovali et varii coloris capsula reposuimus: eamque praesentibus tunc et astantibus: admodum venerando patre F. Bonaventura de Rutheno, praedicatore Capucino cum suo socio, cathedralis ecclesiae Monasteriensis thesaurario, Petro Buschman Jurium doctore, electoris Coloniensis, episcopi Paderbornensis, intimo consiliario, cancellario, et ad tractatus pacis universalis Monasterii Westphaliae legato, aliisque ex Clero et populo ejusdem civitatis, publice tradidimus illustrissimo et reverendissimo abbati Carleno, transferendas ad desiderantem clerum populumque Amerinum.

6 Cum vero fataliter acciderit, quod ob varia bellorum pericula et impedimenta Monasterii de novo convenire non potuerimus, ad consignandum debite ipsas reliquias, et conficiendum in forma attestationis instrumentum, atque inde ipsae reliquiae ad destinatum locum translatae non fuerint; tandem tamen anno elapso integro, Deo sic disponente, eodem die nono Junii, eademque hora inter septimam et octavam, Monasterii Westphaliae, in aula habitationis reverendissimi et illustris domini Bernardi a Westerholt, cathedralis ecclesiae ibidem canonici, praeter opinionem convenimus: Theodorus Adolphus a Recke praepositus, Casparus Philippus a Ketteler decanus, Joannes Guilielmus Baro de Syntzigh cantor et cellerarius, Adolphus Henricus Droste praepositus Monasteriensis cathedralis ecclesiae, Arnoldus de Vittinghoff conductus Schelle, praepositus ad S. Mauritium monasterii, Adolphus Henricus Droste junior, omnes Paderbornensis cathedralis ecclesiae canonici; deinde illustrissimus et reverendissimus dominus Peregrinus Carlenus, abbas B. Mariae et P. Bonaventura Capucinus praedicator cum socio, atque saepe dictas sacras reliquias ex praedicta ovali capsula extractas, commodiori rotundae, argenteo, aureo, viridi ac rubro colore variegatae, et vitta subrubicunda quater ita circumligatae, ut octo in locis contineatur, reverenter inclusimus, eamque consignatam illustrissimo et reverendissimo abbati Carleno retradidimus, secure transmittendam Ameriam; expressa tamen hac lege, ut non solum ea qua decet, solenni devotione deferatur, verum etiam ut a capitulo et clero, a magistratu populoque Amerino in habitu decenti, secundum status differentiam processionaliter obvianti, et devote solenniterque acceptante, cum hymnis et canticis ad cathedralem ecclesiam, quae est Ameriae, honorifice deducatur: ibidemque, et non ante, ab illustrissimo et reverendissimo loci episcopo, praesente capitulo et magistratu Amerino, tandem haec capsula aperiat, et productus inde sanctarum reliquiarum thesaurus palam exhibeatur, dignisque encomiis clero populoque commendatus, loco celebri et honorato in eadem cathedrali ecclesia reponatur: imo et S. Liborii hujus patroni nostri, officium de confessore pontifice, quotannis dicatur; ejusque festus dies vigesima tertia mensis Julii, convocato ad hoc populo, et sanctis reliquiis solenniter expositis, more nostro Paderbornensi, in organis celebretur: et sit hic san-

EX MS.

sed demum anno 1646, 9 Junii,

E

in alia capsula positam, legitime signatam, et tradunt;

F

ea lege ut honorifice Ameriae excipiantur,

et anniversario sacro celebretur:

ctarum

EX MS.

etarum reliquiarum thesaurus, veluti vinculum et tessera fraternitatis mutui amoris, et symbolum piæ confœderationis inter Amerinum et Paderbornense capitulum.

*Actis de hac
donatione
confectis,*

7 In cujus rei fidem, hunc reliquiarum S. Liborii confessoris pontificis, patroni nostri, thesaurum inæstimabilem, sigillo serenissimo Ferdinandi electoris Coloniensis, episcopi Paderbornensis, in rubea cera superius; Paderbornensis capituli majori, in viridi cera inferius; minori vero S. Liborii, in rubra cera Hispanica ad latus; præsentium autem reverendissimorum ac illustrium dominorum, necnon illustrissimi et reverendissimi abbatis Carleni, annulis signatoriis, circumcirca in rubra cera Hispanica super vitam sububicundam consignari curavimus et communiri; atque sic consignatum illustrissimo et reverendissimo domino abbati Carleno eundem tradidimus, et hoc ipso retradidimus, fideliter transferendum: vos notarium requirentes, ut super hac serenissimi electoris episcopi nostri Paderbornensis gratiosa concessione, suæ serenitatis litteris contestata, nostroque consensu et insuper secuta consignatione et traditione, instrumentum et instrumenta in meliori forma nobis conficere, et pro debito salario communicare dignetur. Aetum Monasterii Westphaliæ, ubi hæ sanctissimæ reliquiæ, ob sævientis belli pericula, nunc asservantur, nono die mensis Junii, anno millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto.

B

*per publi-
cum nota-
rium,*

8 Et quia ego Henricus Uphaus civis Monasteriensis Westphalus, sacra apostolica auctoritate publicus et approbatus notarius, præinserto celebrato, inclusionis sacrarum reliquiarum, consignationis et traditionis actui, una cum ante memoratis dominis requirentibus et testibus, interfui, omniaque alia et singula sic fieri vidi, audiui, et in notam sumpsi; idcirco præsens publicum desuper confeci instrumentum, manuque propria illud ipsum conscripsi, nec non nomine et cognomine, signoque notariatus mei solito subappositis communivi, ad hoc specialiter requisitus. Henricus Uphaus, qui supra, notarius Apostolicus m. p.

C

*attestante sc-
natu Mona-
steriensi.*

Nos consules, proconsules, ac senatus civitatis et reipublicæ Monasteriensis partium Westphaliæ, notum facimus et attestamur, quod supra nominatus Henricus Uphaus concivis noster, qui præsens instrumentum expedit, illudque manu sua propria nobis abunde cognita subscripsit, et signo suo notariatus munivit, sit publicus et legalis notarius, cujus documentis, et instrumentis in et extra judicium publica ubique fides adhibetur. In cujus rei testimonium sigillum civitatis nostræ secretum hisce appendi, et secretarii nostri jurati subscriptione roborari jussimus. Actum anno salutis millesimo sexcentesimo quadragesimo sexto, die xvii mensis Julii. Loco ✠ signi. Henricus Holland, civitatis ac reipublicæ Monasteriensis, partium Westphaliæ, secretarius, juratus judicii imperialis cameræ notarius immatriculatus in fidem manu propria subscripsi.

ACTA

ECCLESIAE AMERINÆ,

De reliquiarum S. Liborii receptione.

In nomine Domini, Amen. Præsenti publico instrumento cunctis ubique pateat evidenter, et notum sit; quod anno a nativitate Domini nostri Jesu Christimillesimo sexcentesimo quadragesimo septimo, Indictione xv, die vero xv mensis Martii; pontificatus autem sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri D. Innocentii divina providentia Papæ decimi, anno ejus tertio, coram illustrissimo et reverendissimo domino Gaudenzio Polo, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopo Amerino, ac perillustri et reverendissimo domino Delio Vectio protonotario Apostolico, ejusdem illustrissimi et reverendissimi domini episcopi vicario generali; necnon perillustribus et admodum RR. DD. Nicolao Racano priore, Julio Geraldino archidiacono, Joanne Vincentio Mandosio præposito, Augustino Carleno, Claudio Picioto, Petro Carleno, Hieronymo Roscio, Curtio Mandosio, Fabiano Zucchante, Petro Venturello, Joanne Baptista Sandro, Josepho Venturello, et Petro Francisco Racano, canonicis venerabilis cathedralis ecclesiæ S. Firminæ de Ameria; meque notario, et testibus infrascriptis, ad hæc specialiter vocatis atque rogatis; in infrascripto loco, præsens et personaliter constitutus fuerit R. P. Frater Bonaventura de Rutheno, prædicator Capucinus provinciæ Rhenanæ cum suo socio, et extraxerit ex coloris cinericei sacculo stamineo illatam pyxidem: eamque ex utraque parte aperiens, inde aliam produxerit; inde aliam capsulam rotundam argenteo, aureo, viridi, rubro colore variegatam, vitta sububicunda quater ita circumligatam, ut octo in locis contineretur, signatam serenissimi Ferdinandi, electoris Coloniensis, episcopi Paderbornensis, cum rubra cera, superius Paderbornensis capituli ex viridi cera, inferius circumcirca super vittam S. Liborii, Theodorici Recke Paderbornensis cathedralis præpositi, Gasparis Philippi a Ketteler Decani, Joannis Guilielmi baronis de Syntzigh cantoris et cellerarii, Adolphi Henrici Droste præpositi Monasteriensis cathedralis, Arnoldi de Vittinghoff conducti Schelle præpositi ad S. Mauritium, Adolphi Henrici Droste Junioris, Canonorum Paderbornensis cathedralis, et abbatis Carleni a in rubra cera Hispanica sigillis: deinde explicato in pergameno donationis, et attestationis instrumento, dicto illustrissimo et reverendissimo episcopo, capitulo, et canonicis Amerinis, in optima forma legerit; et ostendens omnia dicta sigilla iutegra et in nullo violata, ex ipso instrumento abundanter docuerit, dictam capsulam vere, et eam ipsam esse, quæ et ab illustrissimis et reverendissimis cathedralis Paderbornensis

D

*Coram epi-
scopo et ca-
nonicis Ame-
rinis 15 Mar-
tii 1647,*

E

*exposita est
capsula reli-
quiarum S.
Liborii,*

F

*rite signata
a canonicis
Paderbor-
nensibus,*

a

A nensis praelatis et canonicis, anno MDCXLVI nono die mensis Junii, Monasterii Westphaliæ, in aula habitationis reverendissimi et illustrissimi D. Bernardi Westerholt cathedralis ibidem canonici, tradita fuit fideliter Ameriam transferenda : quod demum dictam capsulam in dicta pyxide, et hauc cum illa in dicto sacculo reposuerit, huic illustrissimus et reverendissimus dominus episcopus Amerinus quatuor chartas in modum stellæ sic superposuit, ut octo radios constituent : in medio vero ubi sese contingunt, posuit capitulum in quatuor radiis suum, dictus autem P. Bonaventura in aliis quatuor radiis suum sigillum rubra cera Hispanica. Ita his peractis, sic sigillatam pyxidem cum capsula deposuit idem illustrissimus et reverendissimus dominus episcopus Amerinus reverenter in armario, in dicta sacristia, quod respondet januæ ducnti in ecclesiam : et clausum fuit duabus clavibus, quarum unam retinuit idem illustrissimus et reverendissimus dominus episcopus, alteram dedit perillustri et admodum reverendo D. Augustino Carleno custodiendam. Super quibus omnibus et singulis præmissis, petitum fuit a me notario et cancellario publico infrascripto, ut unum, vel plura, publicum seu publica, conficerem atque traderem instrumentum et instrumenta, prout opus fuerit, et requisitus ero.

denuo ob-
gnata;

inque arma-
rio clausa :

Acta con-
scripta.

Actis Mona-
steriensibus
prælectis,

VIII Maii 1647
deliberatur
de transla-
tione,

XI Maii in so-
lenni con-
ventu cano-
nicorum et
magistratu-
um Ameri-
norum,

2 Actum Ameriæ in dicta venerabili sacristia dictæ venerabilis cathedralis ecclesiæ S. Firmi- næ, præsentibus ibidem audientibus et intelli- gentibus admodum RR. DD. Julio Ghiringhella magistro cæremoniarum, et Christophoro Varatio capellano ejusdem cathedralis ecclesiæ, Ame- rinis, testibus ad prædicta habitis, vocatis et ro- gatis.

Tenor autem donationis et attestationis in- strumentum, de quo supra fit mentio, talis est, vi- delicet : *Hic inserta erant integra Acta Monaste- riensia, quæ jam ante e tabulis Monasterio acceptis retulimus ; et quæ rursus in fine num. 11 recitan- tur in schedula descripta.*

3 Eisdem anno, Indictione et Pontificatu, quibus supra ; die vero VIII mensis Maii admo- dum R. P. Bonaventura de Rutheno prædicator Capucinus provinciæ Rhenanæ, una cum admo- dum venerabili P. Josepho Maria Perusino præ- dicatore socio Romano, reversus Ameriam, egit cum illustrissimo et reverendissimo ejusdem epi- scopo, de modo, diebus, et horis resignationis sanctarum Reliquiarum S. Liborii episcopi Ce- nomanensis, Patroni Paderbornensis, et institu- tione processionis cum eisdem ; conventumque inter ipsos fuerit, dictas reliquias undecimo Maii resignare, et processionem cum eisdem sequenti die duodecima Maii.

4 Undecima igitur dicti mensis die post ve- speras prædictus pater cum suo socio ad episco- palem aulam civitatis Ameriæ se contulit : ex qua paulo post prodiit illustrissimus et reveren- dissimus dominus Gaudentius Polus, Dei et Apo- stolicæ Sedis gratia episcopus Amerinus, rochet- to indutus, comitatus a perillustri et reverendis- simo domino Delio Vectio, protonotario Aposto- lico, et vicario generali, nec non ab illustrissimis DD. Carolo Mandosio, Martio Boccarino, Cam- peggio Carleno, et Jacobo Moricono, ancianis

illustrissimæ civitatis Ameriæ, et antedicto P. Bonaventura cum suo socio Capucinis, multisque aliis Amerinis, ad cathedralem ecclesiam S. Fir- minæ, expectatus in ea a perillustribus et ad- modum RR. DD. capitularibus et canonicis ejus- dem, videlicet : Nicolao Racano priore, Joanne Vincentio Mandosio præposito, Augustino Carleno, Claudio Picoto, Petro Carleno, Hie- ronymo Roscio, Curtio Mandosio, Fabiano Zucchante, Petro Venturello, Joanne Bapti- sta Sandro, Josepho Venturello, Petro Fran- cisco Racano, et Dominico Petruccio, superpel- liceis indutis. In ecclesiæ ingressu porrectum fuit a præfato priore illustrissimo et reverendis- simo domino episcopo aspergillum cum aqua lu- strali, qua se primum, deinde dominos canoni- cos, ancianos, Capucinos, aliosque Amerinos aspersit ; statimque ad altare Venerabilis acces- sit, et facta aliquantisper flexis poplitibus ora- tione, cum comitatu, et expectantibus sacra- rium intravit, in cujus medio ampla mensa stabat pro paramentis celebrantium ; ad latus vero ante armarium, in quo decimoquinto die Martii cur- rentis anni sigillata pyxis cum sacris reliquiis S. Liborii deposita fuerat ; necnon existentibus sex candelabris, totidemque candidis ardentibus cereis, ad illam ductis omnibus in gyro, datisque patri Bonaventuræ Capucino clavibus duabus dicti armarii ; detulit et admodum reverendus dominus Julius Ghiringhellus cæremoniarum magister stolas duas, primam illustrissimo et reverendissimo D. episcopo, alteram P. Bona- venturæ, quibus collo appensis, hic duo cande- labra cum suis cereis ex minori mensa sublata, in ampla ante illum deposuit, statimque se ad præfatum armarium convertit, ad cujus latus oratio ad S. Liborium contra morbum calculi affixa erat : illud clavibus ipsis aperuit, et inde sacrarum reliquiarum custodiam ablatam, in ampla mensa inter duo illa candelabra ac illu- strissimum et reverendissimum D. episcopum, in sacculo coloris cinericei, novem sigillis ex rubra cera Hispanica, decimoquinto Martii consignato, reverenter reposuit : lectoque eodem die confe- cto depositionis instrumento, ostendit omnia illa sigilla adhuc integra, quæ illustrissimus et reve- rendissimus D. episcopus mox aperuit, et P. Bona- ventura Capucinus, detracto illo sacculo sta- mineo, illico pyxidem ex utraque parte aperiens extraxit, variegatam, rotundam, vitta coccinea circumligata, capsulam, signatam sigillis decem, superius in rubra cera serenissimi electoris Colo- niensis, episcopi Paderbornensis ; inferius viridi cera Hispanica S. Liborii, Theodori a Reecke Paderbornensis cathedralis præpositi, Gasparis Philippi a Ketteler decani, Joannis Guilielmi Baronis a Zyntfigh cantoris et cellerarii, Adolphi Henrici Droste præpositi Monasteriensis cathe- dralis, Arnoldi de Vittinghoff conducti Schelle, præpositi ad S. Mauritium, Adolphi Henrici Droste junioris, canonicorum Paderbornensis Cathedralis, abbatis Carleni : eamque illustris- simo et reverendissimo D. episcopo aperiendam in manus tradidit. Qui relictis illis decem sigillis integris octo in locis, partim forficibus, partim cultello incidit, F. Bonaventuræ Capucino ad- producendas inde reliquias reddidit. Qui ablato

E

F

aperta ab
episcopo ca-
psula :

- EX MS operculo inde extraxit : primum, tres S. Liborii imagines chartæ impressas ; secundo, schedulam, ex qua clare legitur, contentas in illa capsula reliquias, esse vere S. Liborii, sibi anno MDCXLVI, die nona Junii Monasterii Westphaliæ traditas, fideliter Ameriam transferendas ; tertio, supra rubrum pannum sericeum explicatum ostendit duas sacrarum reliquiarum partes, unam cranii, alteram tibiæ, quas illustrissimus et reverendissimus D. episcopus, canonici, anciani, Capucini, aliique præsentibus, in genua provoluti, et pectora tundentes, debito honore affecerunt ; levatis vero sursum omnibus, illustrissimus et reverendissimus D. episcopus exosculatus fuit. Moxque reliquiarium ex nigro ebano in modum altaris affabre factum, cum pede, quo stare possit, latum vero et altum duobus cum dimidio pedibus, ornatum duabus columnis marmoreis, cruce deaurata superius ac aliis ex argenteo, et ex deaurato ornamentis, a parte posteriore aperiens, eduxit inde capsulam, duo ovalia cava continentem, quorum fundus erat rubro ex serico aureo intertexto ; his sanctas reliquias imposuit, partem cranii superiori, tibiæ inferiori glutine ad id parato agglutinans, ne devadant.
- prolate reli-
quia,
- mox reli-
quiarium novo
inclusæ,
- B
- dataque præ-
sentibus be-
nedictione,
- et imagini-
bus,
- C
- in armario
depositæ :
- XII Maii ad
PP. Conventu-
alium ec-
clesiam dela-
tæ :
- 5 Hoc facto sacras reliquias pluribus S. Liborii imaginibus, plurimisque rosariis tetigit : deinde plurium, genibus flexis id petentium, capitibus imposuit, dicens : Per intercessionem S. Liborii liberet te Deus a malo. Demum reliquiarium imposuit vitrum, et capsulam cum reliquiis, sicque tabella conglutinata occlusit, ut deinceps aperiri non possit. His ita peractis, et in circumstantes ducentis et quinquaginta S. Liborii distributis imaginibus, quæ ejusdem reliquias tetigerant sacras, P. Bonaventura Capucinus supradictam pyxidem, cum decem sigillis signata illa capsula attestationis, donationis, concessionis, traditionis instrumento et schedula, capitulo et canonicis tradidit in perpetuam rei memoriam conservanda, reliquiasque traditas, in loco decenti collocandas ac debito honore commendavit, quas tandem ab illustrissimo et reverendissimo D. episcopo in facta ad id cistella cum reliquiarium depositas accepit memoratus Prior, et ex sacrario per ecclesiam, præcedentibus duabus ardentibus facibus cereis, totidemque, sequentibus vero illustrissimo et reverendissimo D. episcopo, canonicis, ancianis, Capucinis, ceterisque præsentibus Amerinis, ad sacellum sanctissimi rosarii delatas, in armario a sinistris ejusdem reposuit : quod ipsemet illustrissimus et reverendissimus D. episcopus tribus clavibus clausit, easque P. Bonaventuræ Capucino in crastinum custodiendas concedidit, qui ipsum comitantibus ceteris ad aulam suam conduxit, et accepta benedictione cum suo socio abiit.
- 6 Sed postera die, quæ erat XII Maii, et Dominica tertia post Pascha, rursum ante Vesperas tam ipse pater Bonaventura cum suo socio, quam DD. canonici cum pluribus presbyteris, clericis, religiosis, personatis angelis, gubernatore, ancianis, nobilibus civibus Amerinis, et externis, in episcopali aula comparebant : cumque inde illustrissimum et reverendissimum D. episcopum ad cathedralem ecclesiam sequerentur, Vesperas aut decantaturi aut audituri ; ipse accepta ab eodem benedictione, sese una cum socio, et admodum RR. DD. Ægidio Delphino, et Petro Leonino, ad supradictum sacelli armarium conferens, eo aperto inde sublatam cistellam cum reliquiarium ac reliquiis ad ecclesiam S. Francisci conventualem deferebat.
- 7 Finitis interim Vesperis, et congregatis in cathedrâ illustrissimo et reverendissimo D. episcopo, canonicis, presbyteris, clericis, religiosis, gubernatore, ancianis, nobilibus, confraternitatibus, utriusque sexus hominibus, sollemnis processio ex eadem ad S. Francisci conventualem hoc ordine instituta fuit : præcedebant in sacris cum vexillis et crucibus confraternitatis, societas venerabilis Sacramenti, mortis, Sanctorum Joannis et Pauli, decollationis S. Joannis Baptistæ sub titulo misericordiæ, S. Sebastiani, S. Rochi, S. Augustini, S. Francisci, S. Firmianæ. Sequebantur primo religiosi cum crucibus et vexillis RR. PP. Capucini, Eremitæ S. Augustini Discalceati, Observantes de familia, Observantes reformati, Eremitæ S. Augustini Calceati, Minoritæ conventuales, Somaschi, deinde clerici, presbyteri, musici et canonici, postremo illustrissimus et reverendissimus D. episcopus, quem præcedebant duodecim personati angeli, admodum RR. DD. Julius Ghiringhellus magister cæremoniarum, et Hieronymus Douarellus, induti superpelliceis, comitabantur Joannes Vincentius Mandosius præpositus cum dalmatica, et Claudius Picotus canonicus cum tunicella : sequebantur Dominicus Studiosus, Nicolaus Santes illustrissimi et reverendissimi D. episcopi capellanus ipsius, illustrissimus D. Gubernator Josephus Brianza, anciani, nobiles, cives et utriusque sexus innumeri fideles.
- 8 Ubi ad ecclesiam Conventualium perventum erat, et illustrissimus et reverendissimus D. episcopus sacristiam se vestiturus intravit ; illico P. Bonaventura Capucinus stola indutus, reliquiarium cum sacris reliquiis, præcedentibus duabus ardentibus facibus candidis, inde efferens, in medio summi altaris deponebat : quo illustrissimus et reverendissimus D. episcopus paulo post in pontificalibus sequens, sacris reliquiis debitos thuris honores solvebat, et ante illas genibus flexis orabat, donec a musicis : CHRISTI PRÆSUL EGREGIUS, ter ad finem usque decantatum esset. Interim præter allatas a piis fidelibus, aliæ plures faces, et plurimi cerei candidi inter clerum, angelos, religiosos et primarios distribuebantur : quibus accensis, et data ab illustrissimo et reverendissimo D. episcopo benedictione cum sacris reliquiis, processum fuit ex hac ecclesia eo ordine, quo ad eam devenit, per septem alias : S. Elisabethæ, S. Monicæ, S. Augustini, S. Magni, S. Stephani, S. Catharinæ, S. Joannis Evangelistæ, ad novam cathedralem S. Firmianæ. In singulis illis ecclesiis illustrissimus et reverendissimus D. episcopus sacras reliquias, solus eas circumferens, in summo altari depositas adolevit ; et decantato a musicis : CHRISTI PRÆSUL EGREGIUS, benedictionem cum iisdem dedit. Per plateas musici sacris reliquiis continuo : CHRISTI PRÆSUL EGREGIUS, præibant. Summi pontificis præsidarii milites easdem sæpius diversis in locis, bombardarum explosione,
- D
- post vesp-
ras eo insti-
tuta suppli-
catio ;
- E
- indeque so-
lemniter,
- F
- per varias
ecclesias,
- ad cathedra-
lem ;
- consa-

A
caelo inspe-
rate serena-
to :
ibi iterum
reconditæ :

consalutabant : et triste cœlum, quod antequam processionem inchoabant, imbres depluebat, jam effectum lætius, sic omnes continuit, quod nulla gutta processionem turbaverit.

9 Cum processio ad cathedralem reversa fuisset, illustrissimus et reverendissimus D. episcopus, facta incensatione sacris reliquiis, eas in summo altari reliquit, abiit. Tunc pater Bonaventura Capucinus accedens, innumeris rosariis reliquiarium tetigit : illud tandem in capsellam suam supposuit, et postquam illam plurimorum utriusque sexus devotorum capitibus imposuisset, ad armarium suum, in sacello sanctissimi Rosarii, præcedentibus luminaribus, retulit : eoque clauso, unam clavem illustrissimo et reverendissimo D. episcopo, alteram archidiacono, tertiam Augustino Carleno custodiendam reliquit.

Acta utrius-
que diei.

B
et die duodecima præsentibus Julio Ghiringhello magistro cæremoniarum, et Hieronymo Douarello Amerinis testibus.

Testimo-
nium capsu-
læ inclusum.

11 Tenor autem supradictæ schedulæ de qua fit mentio supra, talis est, videlicet : In nomine Domini ad honorem sui Sancti : hæ sunt veræ duæ partes, una cranii, altera tibiæ, sacrarum reliquiarum gloriosi S. Liborii episcopi Cenomaniensis, patroni Paderbornensis, quas ad instantiam venerabilis P. F. Bonaventuræ de Rutheno prædicatoris Capucini, et de licentia serenissimi electoris Coloniensis, episcopi Paderbornensis, dederunt et tradiderunt, una cum attestationis instrumento, reverendissimi DD. Capitulares cathedralis ecclesiæ Paderbornensis, illustrissimo et reverendissimo D. Peregrino Carleno Amerino, abbati B. Mariæ, ex ipsa tumba dicti Sancti ad altare summum in cathedrali ecclesia Monasterii Westphaliæ, præsentē dicto patre, ubi ob bellorum pericula conservantur, transferendæ per eundem patrem Ameriam in Umbria pro cathedrali ibidem ecclesia anno Domini MDCXLV, die nona Junii.

C
Notarii at-
testatio.

12 Ego Benedictus Flametta de Ameria, publicus Dei gratia, apostolica auctoritate notarius. et pro archivio Romanæ curiæ descriptus; et ad præsens curiæ episcopalis Amerinæ notarius et cancellarius de præmissis rogatus fui, et in fidem hic me subscripsi, et publicavi, ac solito meo signo requisitus signavi.

ANNOTATA.

a Is est Peregrinus Carlenus abbas B. Mariæ Amerinæ de quo sæpius supra, cujus imprimis rogatu, uti in Præfatione Commentarii historici præmonuimus, Acta S. Liborii seorsim et ante diem ipsi sacrum, typis vulgavit.

DOLOR CALCULI

Ope sancti Liborii sedatus.

Ameriæ annis MDCXLVII et MDCXLIX.

Geminum lubet atterere S. Liborii beneficium, ipsorum, qui id percipere, narratione testatum; alterius etiam, quod me pence est, chirographo. Est hic Romulus Cerichellus, centurio Amerinus, vir genere clarus cum primis et honoratus. Is ad abbatem Carleum, veterem amicum et consanguineum suum, Ameria xxv Aprilis MDCXLVIII, ita scribit : Octo annis gravi et assiduo vesicæ conflictatus sum morbo, ut postremis quatuor numquam nisi ardente intra cubiculum lucerna somnum ceperim. Urina sæpe cruenta, fœda semper, itaque mordens, ut expellere eam, quamvis creberrime cieretur, nequirem, quin tota corpore sudor manaret. Jam nec equo vehi, nec laborem ferre ullum, exercitationemque corporis poteram. Nulla cibi erat appetentia, virium imbecillitas summa : neque hæc quiete relevari satis poterat, cum eam identidem urinæ cupiditas difficultasque excuteret. Illud tandem sedit animo consilium, ut excindi mihi calculum, qui indubitata horum dolorum origo esset, curarem Romanque ea causa eram ante biennium profectus. Sed absterruerunt isthic amici, negantes ei remedio opportunam adeo jam profectam ætatem meam videri.

Romulus Ce-
richellus
gravi et diu-
turno calculi
dodore,

2 Dum his discrucior doloribus curisque, allatus Ameriam est cœlestis ille thesaurus, abs te, ad patriæ nostræ salutem, peregre obtentus, S. Liborii venerabiles reliquiæ. Has mihi admovit episcopus noster; et pii quidam homines pro mea incolumitate preces votaue concepere. Post solennem supplicationem Maio superiore institutam, qua sacræ translatae reliquiæ sunt, quando S. Liborii opem quanto potui sensu pietatis imploravi, nihil ad hanc usque diem pristini doloris expertus sum, ac modo percommoda utor valetudine : ob quam immensas Deo laudes, sanctoque ejus confessori Liborio debeo; tibi que grates, illustrissime domine, cujus studio hunc adepti thesaurum sumus. *Ista Romulus : qui deinde authenticas tabulas, publici tabellionis opera confici curavit v Junii 1648, suo ac Caroli Boccariini, Joannis Caroli Ccrichelli, Claudii Delphini, Jacobi Moriconi chirographo, ancianorumque Amerinorum auctoritate firmatas.*

per S. Libo-
rii reliquias,
liberatur;

3 Joannes Clementinus, et ipse nobilis Amerinus, inque militia pontificia turmæ equitum ductor, cum hoc anno 1648, sub initium veris, acutissimis calculi doloribus urgeretur, humanis omnibus remediis frustra tentatis, ad cœlestia animum vertit, ac ferventer S. Liborium precatus, ad Augustinum Carleum, summæ ædis caonicum, e domesticis quæmpiam allegat, qui ad se mitti oret ejus Divi imaginem, impressam in rubra bysso, qua involuta reliquiæ fuerant, cum Monasterio Ameriam apportarentur. Hanc ad se allatam effigiem summa re-

et Joannes
Clementi-
nus,

verentia

EX MS.
per imagi-
nem, sacra-
tam reliquia-
rum conta-
ctu.

Protestatio
auctoris.

verentia et pietate accepit ; vixque tantillo elapso spatio, quo bis posset psalmus *Miserere* percurri, duos ejicit prægrandes calculos, absque ullo plane doloris sensu. Mox e lecto surrexit sanus ac hilaris, templum adiit, vulgavit ipsemet tota urbe miraculum, ita enim acceptum cœlitus beneficium vocat.

4 Eventum hoc utrumque, quia necdum mihi constat, an sit ecclesiæ auctoritate probatum, non aliter hic recito, quam ut duorum nobilium et gravium virorum testimonium, qui se ægritudinis allevamentum et suppliciter petiisse a S. Liborio, et impetrasse profitentur : nentiquam, quod Urbani VIII Pontificis Maximi decretis vetitum est, ut verum miraculum, prædico donec ita fuerit, re discussa, ab iis quorum id munus est, promuntiatum. Quæ cautio in ceteris quoque ut valeat, postulo, si quæ hoc libello tradantur nova, nec adhuc legitime examinata et approbata, S. Liborii beneficia ; ut tantisper nonniis humanæ historiæ fidem pondusque obtineant. At neque dum aliena profero scripta, si cuipiam dignationis honorisve titulus tribuitur, qui censeatur haud convenire, id mihi imputari æquum est. Quod enim ipse nulla ratione affirmo, ejus in me derivari, si qua erit, invidia non debet.

HYMNI ANTIQUI AD S. LIBORIUM.

I

*In membrana descriptus, affixa tabellæ
appensæ in choro cathedralis ecclesiæ
Paderbornensis, juxta summum al-
tare, in sedibus ad cornu epistolæ.*

S. Liborii
labores,

O Libori, confessor Christi, sobrie sancteque vixisti :

Tu in humanis cum egisti, vitam bonam assumpsisti :

Una harum erat activa, reliqua contemplativa ;

C Unde hæc virtus contentiva, in corde tuo durativa,

A te fecit operarium, fidelemque carpentarium,
Ac nobile vas vinarium. Quare diurnum denarium

Tu in vinea acceptasti Dei, quem sincere amasti :
Horas undecim laborasti, frigus æstusque portasti.

Talentum tibi destinatum per Verbum Dei incarnatum

Non tenuisti occultatum, sed reddidisti duplicatum ;

In verbo Dei proferendo, tuosque subditos docendo,

Viam veritatis tenendo, et ab ea non avertendo,
Sua peccata propalare, et de cetero non amare,
In factis bonis insudare, fratrem suum numquam turbare.

Ecclesiarum servitores, habentes probatos mores,

Quosdam ad ordines minores, magis dignos ad altiores

Ex tunc dedicasti promotos ; insufficientes ignotos,

Et conscientia non lotos, a te sprevisi ut amotos.
Lux tua palam sic lucebat, ac in hominibus pollebat,

Cur eis merito licebat, Patrem de cœlis, qui regebat

Opus tuum, glorificari : nam studuisti coarctari
Lumbos tuos, nec inquinari, sed stricto cingulo ligari

Continuæ continentiæ. Sic spiritu sapientiæ, Timoris et patientiæ vixisti, et innocentæ.

Deinde ad secularia tuæ domus necessaria,
Summa et particularia complesti opera varia.

Post ab omnipotenti Deo, pro vero anno jubilæo,
Assignato tibi ab eo, quod et statuit Lex Judæo,
Qui quinquagesimus fuerat, episcopatus duraverat

Tuus, sic Christus impleverat vitam tuam quam amaverat.

Tunc ab hac luce te amovit, fidelissimumque cognovit,

Ad miracula tibi vovit, per te facienda promovit.
Attamen prius visitatus, ac post egressum tui flatus

A Martino es humatus a, de tua morte tribulatus.

Corpore tuo sublevato, suavissimo odore dato, Dæmoniaco liberato, de corpore obsesso fugato,

Legati qui missi fuerunt, Cenomanicos petiverunt :

Qui eundem assensum dederunt, et tuum corpus obtulerunt,

Ut ad ecclesiam portarent, in Paderborna præsentarent,

Honorifice collocarent, ac fidelissime amarent.

In via tu Dei amator, bonorum meorum inspirator,

Fuisti b trium suscitator mortuorum, ac liberator

Paralyticis, guttosis, mutis, surdis ac calculosis,
Maniacis atque leprosis, claudis, cæcis, et scabiosis :

Hisque omnibus sic ægrotis, Christo atque tibi devotis

Subvenisti. Fide promotis Catholica, nobis tibi votis,

O Libori, dignare tamen tuum verum dare solamen,

Nostrumque fieri tutamen, quod præstet nobis Christus. Amen.

v. Ora pro nobis, S. Libori.

W. Ut digni efficiamur, etc.

ORATIO. Adesto, Domine, precibus nostris, quas in sancti Confessoris tui atque pontificis Liborii commemoratione deferimus ; ut qui nostræ justitiæ fiduciam non habemus, ejus, qui tibi placuit, precibus et meritis adjuvemur.

ANNOTATA.

a Vel deest aliquid, vel hæc male dispuncta.

b Idem ode quinta confirmat. Mirum id ab auctore Saxone, qui Vitam et translationem ante 750 annos scripsit, non tradi : nisi post illius ævum acciderit.

A

II

*Ex eadem tabula.**S. Liborius
clarus mira-
culis,*

Felix Præsul, o Libori,
 Stirpe natus meliori,
 Luxus mundi refutasti,
 Genus tuum adornasti
 Uberrate ad virtutum
 Claruisti Christi nutum :
 Visus inopum amator,
 Et Sanctorum imitator,
 Castus, largus, et benignus,
 Omni laude mundi dignus,
 Ob hoc Deus dedit tibi
 Dona sacra hic et ibi :
 Multa mira per te fecit,
 Ab obsessis sordes jecit,
 Mutos, surdos tu curasti,
 Cæcis visum reformasti,
 Colicæ tu sanas curas,
 Aufers calculi torturas.
 Qui et prece fortunatus
 Promoves piorum status,
 Hos ad sancta convocando
 Vales consequi precaudo.
 Hinc in bonum meum statum
 Aptes ipsum Deum gratum :
 Me virtutum claritate
 Frui fac, et sospitate ;
 Ut procedat hinc laus Deo,
 Ac profectus mihi reo.
 Quod sum, tuum in exemplum,
 Da me fore Dei templum :
 Sua servem ut mandata,
 Vitem mortis et peccata.
 Precor supplex te, Libori,
 Me dispone sancte mori :
 Ut post istum finem ita
 Queam in cœlesti vita
 Deum verum collaudare,
 Gaudiis et abundare. Amen.

C ✕. Ora pro nobis, S. Libori.

℞. Ut digni efficiamur, etc.

Deus, qui populo tuo æternæ salutis B. Libo-
 rium ministrum tribuisti : quæsumus, ut quem
 doctorem vitæ habuimus in terris, intercesso-
 rem semper mereamur habere in cœlis. Per Do-
 minum.

III

*Ex eadem tabula.**mysticis
pontificum
insignibus
ornatus :*

Devota præsens concio
 Pio plaudat Liborio,
 Sacro cum tripudio :
 Sacer Clerus cum populo,
 Una sexu fœmineo
 Exultet devotio.
 Flos surgit nobilissimus,
 Sacris plenus virtutibus
 Primas Cenomanicus ;
 Unctus oleo Spiritus
 Suis præ participibus,
 Pontifex Liborius.

In caput ejus cidaris,
 Corpusque ornat poderis,
 Dum cœlica dat jura.
 Pedes sacri sandaliis
 Astricti, femora lineis,
 Sub mystica figura.
 Ingressus tabernaculum,
 Conciliavit populum
 Summo cœlorum Regi.
 In sermone verbi sacri
 Factus pastor populi,
 Lumen quod dedit legi.
 Hinc conviva factus Christi,
 Azyma vetus projecisti
 Paschalibus epulis.
 Jocundare, Sancte Dei :
 Miserere tuo gregi
 Tuis in deliciis.
 Nutantes mente erige,
 Adversantes tuis preme,
 Et da tempus placidum.
 Reatus nostros dilue,
 Iram divinam remove,
 Da felicem transitum.
 Juva vota humilium,
 Terge fletus fidelium,
 Da cunctis solatium.
 Jesu Rex regum omnium,
 Fac nos post hoc exilium
 Habere Liborium. Amen.

✕. Amavit eum Dominum et ornavit eum.

℞. Stulam gloriæ, etc.

Benedic, Domine, populum tuum tua dextera
 supplicantem, et beati Liborii confessoris tui at-
 que pontificis suffragantibus meritis, ab omni ad-
 versitate defende. Per Dominum.

IV.

Ex veteri Breviario Moguntino.

Eia jubilemus Deo,
 Cum concentu jubilæo,
 Cum affectu cordium.
 Delectetur laus in eo,
 Qui mirifico tropæo
 Donavit Liborium.
 Stirps elongans et præclara,
 Mundo grata, Deo cara,
 Protulit hunc seculo.
 Sed excessit genus clarum,
 Tamquam sol jubar stellarum,
 Fide, morum speculo ;
 Nil ultra potens natura
 Transcendit creandi jura,
 Talem, creans puerum.
 Ætas in quo tenera
 Vilipendit scelera,
 Contemplatrix operum.
 Mundo placens adolescens,
 Flos virtutum, fructus crescens,
 Dedit philosophicis
 Disciplinis operam ;
 Nec mens egit perperam,
 Imbuta magnificis.
 Lux honestæ claritatis,
 Sedis gemma sanctitatis
 Addit pontificio.

nobilis,

F

*sanctus.**discendi avi-
dus,*

Non

EX MS.

*clarus mira-
culis in vitu,
et in transla-
tione,*

B

ac postea,

*praesertim
curatione
calculi :*

C

a

Luc. 21, 2

Non remissus, non elatus,
Deifice praesulatus
Praesedit officio.
Non sunt linguae tam facundae,
Quae depromerent abunde
Ejus beneficia.
Nam quantorum meritorum
Sit, crebra miraculorum
Declarant indicia.
Annis postquam quadragenis
Praesul vixit et novenis
Ubi Cenomanicae,
A Martino visitatus,
Est humatus, aeternatus
Hierarchiae coelicæ
O Pontificem beatum !
Cujus corpus elevatum
De concluso tumultu
Passim diffundit odorem
Aromatis suaviorem,
Circumfuso populo.
Hinc locandus dum purgatur,
Daemoniacus curatur :
Mulier erigitur
Incurvata per naturam :
Surdus atque mutus curam
Puer adipiscitur :
Virgo tribus poenis data,
Per daemonium vexata,
Surda, muta, tot curata
Gaudet doloribus.
Caeca lumen oculorum
Sumit curam languidorum,
Quique multis afflictorum
Corpora languoribus.
Praeter tot et plurimorum
Ostenta miraculorum,
Temporibus modernorum
Signis evidentibus
Claret per morborum curas :
Aufert calculi torturas,
Infortunia, pressuras,
Sibi se voventibus.
Sis Libori tu patrone,
Salutaris, fide, bone,
Sta pro tua cautione,
Nos in gratiam dispone,
Cassa quæque noxia,
Hostium seda furores,
Corporum sana languores,
Animabus da nitores,
Posce mundi post mœrores
Cœli nobis gaudia.

V.

ODE SAPPHICA

*F. M. de Giessun. a ex eadem tabula
Paderbornensi.*

Purpura sacrae decorantur aræ
Cerei flammæ nutriunt perennes,
Divitum fulgent pretiosa sacro
Munera templo
Hostias mecum tenues egenus
Affero, et donum viduae celebris
Infero ad sacram exiguum Libori
Praesulis aram.

Sapphicae laudes patriæ Patreno
Versibus dicam, referamque digno,
Impari quamvis, celebrem piumque
Carmine Patrem.

D

Quis tuis æquos meritis honores,
Quis tuæ dicet veneranda vitæ
Laudibus dignis opera et labores,
Sancte Libori ?

Lac puer primum sophiæ imbibisti :
Post vigil sacros legis et pererras
Codices, jungens gelidæ diebus
Tempora noctis.

*Liborius sta-
det :*

Stirpe de clara satus, impudicos
Reprimis motus scelerum : superbas
Seculi pompas, genus, arva, et omnes
Spernis honores.

*sancle et ca-
ste vivit :*

Conjugis spernis thalamos : orexin
Edomas ventris rabidam : labore
Atteris carnem nimio, rebellem
Ne patiaris.

Te sacro hæc virtus tua praesulatu
Fecerat dignum : populus se habenas
Praesulis digno tibi Cenomanus
Credere gaudet.

*fit episco-
pus :*

E

Inde nil sueti minuens rigoris,
Acrius carnem maceras : superni
Pervigil pulsas prece crebriori
Judicis aures.

praedicat :

Pontifex verbo populos salubri
Daemonis vitare mones cruenti
Noxias fraudes : iter ad superna
Gaudia pandis.

Quinquies denum ingrediens Decembrem
Pontifex, morbo moriturus acri
Carperis : diræ Lachesis sorores
Stamina rumpunt.

moritur

Liberum a culpis, meritis opimum
Spiritus, lapsi tenues per auras
Angeli, dulces modulos canentes,
Æthere sistunt.

Sacra thesaurus tua gloriosus
Ossa ut ad externam ierant ferenda
Saxonum gentem, Paderæ propinqua
Quæ tenet arva ;

transfertur :

Mira per sacros cineres peregit,
Plurimum ut monstret Deus esse dignum
Te, suam cui Westphali salutem
Credere possent.

F

*multa fact
miracula :*

Daemones aulae stygiæ superbi
Principes, membris hominum manentes,
Horrida mentem furia moventes,
Ejiciuntur.

Qui sibi lumen doluere ademptum,
Lucidos solis radios videre,
Impotes, te dum rogitant, receptant
Luminis usum.

Clamat, et laudes Domino sonoras
Reddit, et voces super astra tollit,
Ægra cui natura prius ligarat
Organa vocis.

Tibiæ arentes superinduuntur
Carne vivaci, saliantque claudi,
Membra contractis proprios ad usus
Restituuntur.

Impium fati imperium potentis
Flectitur, cæco revocatur umbra
Carcere, et vitæ gelidum cadaver
Munere donat.

*mortuum
suscitat :*

Surdus

A

Surdus insuetas hominum loquelas
Audit. ut fida prece sospitatem
Postulat sancti gemitu silenti ad
Præsulis aram.

tempestatem
sedat :

b

Ossa præcelso veneranda postquam
Condidit templo populus, deesse
Artubus numquam voluit sacratis
Cœlica virtus.

captivos tibe-
rat :

c

curat calcu-
lam.

b Nauta disiectus pelagi per undas,
Expavens mortis faciem cruentæ,
Dum tuam deposcit opem, resedit
Sæva procella.

Ferreæ strinxere alios catenæ,
Compedes torsere alios, periclo,
Te duce, elapsi, hoc sua collocarunt
c Vincula templo.

Calculi dirum et colicæ dolorem
Lenis : infirmus prece si fideli
Postulet, cunctos potis es nocentes
Pellere morbos.

Ante sol condet roseas quadrigas
Æquore, et noctis tenebræ redibunt ;
Mira quam possint, quibus es coruscans,
Cuncta referri.

B

Auctor cum
invocat.

Ergo te cleri veneranda turba
Supplici devota rogat precatu,
Prospero pergat, duce te, ad superna
Gandia cursu.

Te patres cani, tremulæque matres,
Conjuges castæ, pueri et puellæ,
Poplite in terram posito, Libori
Sancte, precantur.

Nos ab excelso aspiciens Olympo,
Corporis morbos, animæque pestes,
Et famem avertas subitanque mortem et
Bella precamur.

Da probos mores teneræ juventæ,
Da senectuti placida quiete
Perfrui, et nos post sera fata, cœli
Transfer ad arcem.

Tu Paderbornis nimium beata,
Dum tuis servas veneranda templis
Sacra, dum justo cumulas honore
Ossa Libori,

C

Paderbor-
nenses mo-
net.

Gloria vincis bimarem Corinthum,
Niniven grandem superas honore :
Reblatha insignis tibi cedit, ultro
Regia Memphis.

Improbis iras superum potentes
Actibus noli cumulare demens ;
Ne flagellari mage quam juvari
Digna proberis.

ANNOTATA.

a Quando is vixerit, patet ex sequenti epigram-
mate, ubi Kersbroeckii Buschiique meminit.

b Pendet etiamnum e medio templi fornice na-
vis et cetus, ab iis qui naufragium evaserant, po-
sita anathemata : quæ quod ante Virginis Doloro-
sæ (ut vocant) statuam sint, illi a quibusdam tri-
buntur.

c Aliqua adhuc in choro appensa visuntur :
plura fuere ante Christiani Brunsvicensis irru-
ptionem.

Ad Lectorem malevolum.

Desine verba malis in nos armata venenis
Fundere, nec telis carmina nostra pete.
Nos tenues humili canimus sermone camœnas :
Non sunt a Tedigenæ aut b Buschia plectra
mihi
Scripta c Palatino tua si Jove digna putaris,
Nostra Liborina carmina laude beo.
Doctus si undosum potis es navare per æquor,
In modico ludat nostra carina vado.

a b

c

ANNOTATA.

a Hermannus Kersbroeck, aliis Kersenbergh
dictus, Monasterii superiore seculo ludimagister,
historiam Anabaptisticam, sive bellum Monaste-
riense, eleganter et accurate descripsit. Tedigenam
vocat Giessum, quia cognomen ejus Kersbroeck,
quasi candelæ paludem sonat, vel Kersenbergh,
candelæ montem. Rectius forte Cerasorum palus,
monsve verteretur : Kersc enim Teutonice cerasum
significat, Kerssc candelam.

E

b Hermannus Buschius Pasiphilus, Dulmanien-
sis ex diœcesi Monasteriensi, multa carmine scripsit
ac soluta oratione, et Catholicus, et postquam ab
ecclesia defecit ; quæ recenset Gesnerus.

c Alludit, opinor, ad Buschii Hypanticon,
Georgio Spirensi episcopo, Philippi electoris Pa-
latini filio, dicatum, quo solennem ejus in Spiram
urbem introitum celebrat. Exstinctus est Georgius
sudore Anglico, ut tunc insolitus plane morbus ap-
pellabatur, 27 Septembris anno Christi 1529, cum
episcopatum administrasset annos 16, uti Eysen-
greinius in Chronico Spirensi testatur.

VI.

Epigrammata quinque de S. Liborio cal-
culi dolores curante, ab N. N. S. J.
composita.

I.

Præsens laudis argumentum.

F

Angitur horridicis pressus cruciatibus æger,
Cui læsa inclusus calculus exta premit.
Pharmaca mille bibit ; sunt pharmaca mille do-
lores :

Nulla datur requies : mors erit una quies.
Ast imploranti extemplo Liborius adstat :
Excuiturque dolor, discutiturque lapis.
Est tua jam virtus albo signanda lapillo.
Quem tibi tam mira laudibus arte paras.

II.

Ornamenta omnium nobilissima.

Lux alios tumulos pretiosi marmoris ornet,
Et tessellatum conficiatur opus :
Mille lapillorum fœcunda corona nitescat,
Contegat ex auro lamina utrumque latus.
Nam tua, Libori, fastigia sacra sepulcri
Condecorat pretio nobiliore lapis.
Scilicet illa maris genuere et viscera terræ
Dona, sed hæc homines parturiere tibi.

III.

EX MS.

III.

Morbis vis elusa.

Libori, primos hominum libabis honores,
 Tam prona lacrymis si capis aure preces.
 Quidnam in saxa juvat diras concreescere arenas,
 Si nutu in laticem saxa liquata fluunt?
 Postmodo mi liceat lapidescere, et exta rigere:
 Liborii imperio desinet esse lapis.

IV.

Virtus cælestis moræ impatiens.

Marmora in ignivomis candent liquefacta ca-
 minis:
 Cuncta diuturno nam vorat ignis edax.
 At subito hic cerno lapides marcescere fibris;
 Arbor ut in cineres fulmine tacta cadit.
 Ignea (quid mirum?) Libori, jussa parasti:
 B Terrenus dio vincitur igne focus.

V.

Bene repensa virtus.

Pervigil antistes, quo cultu reddat honorem,
 Excitat impense plurima templa Deo.
 Mille ferunt animos dictis domuisse feroces,
 Atque orco ereptos restituisse polo.
 Multa tulit pietate Pater, sudavit et alsit,
 Ut revocata solo sisteret una fides.
 Qui duros vitiis mores emolliit ergo,
 Hic bene duritiem perdere saxa jubet.

G. C.

ANALECTA

*Ex instrumentis, quæ post præcedentem
 Bollandi commentarium historicum,
 C anno 1648 editum, ad notitiam no-
 stram pervenerunt.*

§ I. Diversa opinio de anno, quo Sanctus
 obiit, et amica societas inter ecclesiam
 Cenomanicam et Paderbornensem.

Reddatur ra-
 tio analecto-
 rum de S.
 Liborio,

Postquam Bollandus noster pleraque ad S. Libo-
 rium spectantia operose collegisset, eaque ob
 causas in illius præfatione dictas separatim ante
 diem ipsi sacrum typis vulgasset, excitata est pia
 curiositas vel curiosa pietas quorundam, qui novam
 de Sancto scribendi materiem suppeditarunt: ali-
 qui enim hac occasione antiqua sancti Præsulis mo-
 numenta diligentius investigarunt, atque etiam pau-
 ca e tenebris eruerunt; alii vero illius cultum, antea
 multis locis fere ignotum, per plures Italiæ ac Bel-
 gii urbes propagarunt. Hinc prodierunt quædam
 opuscula, tum Belgice tum Italice conscripta, quæ
 posthumam Sancti gloriam non parvum illustrarunt.
 Cum tamen Operis nostri conditor Bollandus præci-
 pua rerum gestarum capita ediderit, nolui eruditam

ejus lucubrationem mutare, sed ea tantum addere
 volui, quæ postea accesserunt.

D

2 Bollandus § I sui Commentarii historici juxta
 monumenta, quæ tunc habebat, satis probabiliter de
 morte S. Liborii disseruit, eamque non ultra annum
 383 differendam putavit. At postea Mabillonius tomo
 3 Analectorum edidit catalogum et gesta Cenomanen-
 sium episcoporum, quæ seculo IX collecta videntur.
 Hinc Papebrochius noster tomo III Junii a pag.
 856 chronologicam eorundem præsulum seriem or-
 dinavit, et pag. 859 post explicatam trium anteces-
 sorum chronotaxin de S. Liborii ætate ita scribit:
 Sanctus Liborius ordinatus CCCXLVII, VII Junii;
 sedit annos XLIX; obiit CCCXCVI, IX Junii; et
 colitur die translationis XXIII Julii. Vacavit sedes
 m. VII, d. IV. Sed hoc systema Papebrochianum
 non caret suis difficultatibus, et ipsa instrumenta
 Cenomanensia scatent parachronismis, ut Papebro-
 chius ibidem pag. 858 fatetur. Quare de hac diver-
 sa opinione lectorem tantummodo monendum censui,
 ejusque arbitrio relinquendum, ut post expensas
 utrimque rationes amplectatur sententiam, quæ ve-
 rosimilior apparebit.

et proponitur
 varia opinio
 de anno, quo
 Sanctus obiit.

3 Deinde Bollandus § IV exhibuit responsoriam
 Cenomanorum epistolam, anno Domini millesimo
 ducentesimo quinto, pridie Kalendas Octobris
 ad Paderbornenses datam; at ibidem num. 19 fa-
 tetur, se non vidisse priorem Paderbornensium ad
 Cenomanos epistolam, quam Corvaserius quæstor
 primum anno 1649 ad ipsum transmisit. Ea autem
 desumpta est ex Ms. codice Cenomanico, qui vulgo
 vocatur liber albus, ubi a fol. 4I leguntur sequen-
 tia: Reverendis et dilectis in Christo dominis
 fratribus et amicis, decano et capitulo Cenoma-
 nensi L. Dei gratia decanus et capitulum majoris
 ecclesiæ Paderburnensis perpetuam in Domino
 salutem, sinceram dilectionem, fidele obsequium,
 et devotas orationes. Si ad memoriam reducan-
 tur Ecclesiæ nascentis exordia, sicut inter cre-
 dentes erat unitas in fide, in spiritu, in baptismo,
 sic etiam, facultatibus in unum contributis, unum
 erat omnium votum relevare pauperum indigen-
 tias, oppressis et injuste gravatis subvenire,
 alienas injurias proprias reputare.

E

Exhibetur
 epistola, hac-
 tenus desi-
 derata,

4 Postmodum vero dum Deus in domibus ci-
 vitatis regis magni, quæ fundata est exultatione
 universæ terræ, cœpit agnosci, plures ecclesiæ
 sic in unius corporis compage sunt unitæ, ut
 idem credant, idem sentiant, idem sperent, idem
 diligant, sociæ sint passionum et consolationum,
 et unius ecclesiæ desolatio in communem om-
 nium ecclesiarum gemitum deducatur, sicut u-
 nius membri læsione membra corporis omnia
 quodam compassionis participio molestantur.
 Postquam vero vinea Domini extendit palmites
 ultra mare, et populus ignotus servire cœpit et
 obedire, ecclesiæ Galliæ et Germaniæ non ulti-
 ma pars tunicæ Domini, quæ scissa non est,
 prædictam unitatem gratanter amplectentes,
 fraternæ et mutue charitatis sincera sese invi-
 cem obligarunt devotione: scilicet exemplo eo-
 rum, qui annuunt sociis de alia navi ut venirent
 et adjuvarent eos, illæ arctius et forte firmius
 quodam spiritualitatis fœdere sunt connexæ, quæ
 ob viciniam loci præsentia frequentius se possunt
 revisere, et sibi mutuo in necessitatibus, fideli
 consilio et opera diligenti subvenire, quin etiam
 mutuo se adhortari, et utrimque pro se possent
 pertinenter allegare: Diligamus nos non verbo

qua capitu-
 lum Pader-
 bornense,

F

neque

AUCTORE
G. C.

A neque lingua, sed opere et veritate. Frequenter etenim amicitiae vinculum subito rumpitur aut paulatim dissolvitur, dum quod ore promittimus, opere non exhibemus; quia non sufficit voluntas, ubi suppetit facultas, scriptum quippe est: Qui viderit fratrem suum necessitatem patientem, et clauserit viscera misericordiae suae ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

ob receptas
olim S. Libo-
rii reliquias,

5 Hæc omnia prudenter prævidens et solerter præcavens reverenda domina et charissima soror nostra Cenomanensis ecclesia, dum humilitatem nostram in catalogo fratrum suorum adscribere curavit, officia fraternitatis, quæ omni tempore seculi per multas vices nobis exhibere debuit, sed in alio regno constituta, impredientibus longis terrarum spatiis, minime potuit, una die large et liberaliter omnia simul exsolvit. Dum iis, quæ, Spiritu sancto revelante, Baduradus noster episcopus, inclytæ recordationis, cum interventu Ludovici imperatoris fiducialiter postulavit, beatus Aldricus cum tota Cenomania, eodem Spiritu persuadente, suum acclinavit assensum, et pretiosum illum thesaurum, sacrosanctum videlicet inclyti et gloriosi sancti Liborii corpus, pio amore amplectendum, omnique cultu ecclesiastico et divinæ laudis officio semper honorandum, anno Domini octingentesimo trigesimo sexto nobis transmisit. Quo siquidem honorifice (sicut hodie intuentibus patet) in ecclesia nostra collocato, magnum et duplex beneficium collocatum est: nam curationes exterioris hominis, sanitatem interioris perfecerunt: fidelis enim Dominus in verbis suis pacta, quæ levi susurro suæ revelationis interposuit, immobili veritate servavit. Populus enim barbarus nuper ad fidem conversus frequentia signorum, quæ ad sacrosancta beati Liborii pignora ostensa sunt, sermone prædicatorum confirmante, non amplius ad idolorum culturam est relapsus, non ad patrios recidivavit errores, nec Paderburna postea insultus sustinuit paganorum. Ipsa siquidem Patroni sui meritis et precibus læta et gloriosa, quasi navis de boni gubernatoris arte secura, etsi in mari turbulento, intra scilicet Saxonicas et gentes durissimas, validum gravis persecutionis ventum quandoque timuit et turbata nutavit, periculum tamen evasit et usque ad nos, qui heu! merita patronorum nostrorum adæquare non possumus, et orationibus vestris adjuvari indigemus, subsidii temporalis et religionis augmentis profecit.

cum capitulo
Cenomanen-
si

6 Pro hoc ergo tam incomparabili thesauro, pro tam glorioso eximiae charitatis vestrae munere non quantas debemus, sed quantas possumus, gratias vobis agimus epistolæ præsentis alloquio, et semper agemus devoto interioris hominis obsequio. Verum et hoc, teste Deo, vobis dicimus quod si quando se præberet occasio, corpora et res mandato voluntatis vestrae exponendi, tam evidens, vobis nostræ devotionis argumentum faceremus, ut potius nobis competere diceretis illud Salomonis: Omni tempore diligit, qui amicus est; quam illud: Est amicus secundum tempus suum, et non permanet in die necessitatis. Insuper recens antiquæ sed non antiquatæ gratiæ vestrae indicium, quod inter ubera nostra commorabitur, speciali prosequimur gra-

tiarum actione, gratissimum habentes, quod vos, sicut a bajulo litterarum vestrarum intelleximus, cathedram a nobis translatam cum intimo dolore cordis et magna amaritudine animæ vestrae audivistis, et ad hoc ipsum perquirendum, eum ad nos destinatis. Ad hoc universitati nostræ gaudii specialis materiam et æterna memoria dignam vestra sollicitudo ministrat, quæ incerta utrum vitam et translationem sancti Liborii haberemus eam nobis cum epistola sua transmisit, timens ne si litteræ signarum deessent, res gesta in oblivionem veniret, et nos ex oblivione ingrati, ex ingratitude Deo et hominibus odibiles efficeremur. Verum ne ultra huiusmodi vos perturbet auxietas, cathedram apud nos in pristino honore esse vobis innotescimus, ita et vos epistolam et librum transmissum fideliter et cauti reservetis, et hoc, quod modo memoriæ vestrae recenter imprimitur, teneatis, et filios vestros, ut memoriter teneant, docere et admonere curetis, quatenus specialis et perpetua nostri memoria in orationibus vestris habeatur, quia non festivitas natalis Domini, non Paschæ, non Pentecostes, nec etiam solemnitas beati Liborii, non suspensio, nec interdictum sive excommunicatio, nullus umquam casus impedire potest, quin specialem et nominativam vestri memoriam faciamus.

7 Insuper stipendia nostra volumus invicem vobis esse communia, sicut a patribus nostris non dubitamus institutum; ea tamen cautela (ne ecclesia nostra per quamlibet erroneum et vagum gravetur) adhibita, quod si de nostris vobis notus ad vos, vel de vestris nobis notus ad nos accesserit, stipendium percipiat. Ignotus vero, nisi cum litteris ecclesiæ suæ munitus accedat, injuriam sibi fieri non reputet vel contemptum, si fraterne et honeste non pertractetur. De cetero, quæ ultimo dicimus, carius vobis imprimi cupimus et optamus, sincera devotione et toto cordis affectu suppliciter postulantes, ut Patroni nostri, et gloriosi illius luminis ecclesiæ vestrae, solennem in officio nocturno et diurno in ipsius natalitio memoriam faciatis; cui siquidem petitioni grato concurrere debetis assensu, quia si Cenomania beati Juliani meritis in regno Franciæ gloriosa prædicatur, ipsa procul dubio in Saxonia ex translatione, meritis, et miraculis beati Liborii non minus celebris habetur et insignis. Valete in Domino semper. Datum anno Domini millesimo ducentesimo quarto, decimo octavo Kalendas Septembris.

8 Amica illa societas inter utramque ecclesiam adhuc circa medium seculi xvii vigeat, quando Cenomani Paderbornensi ecclesiæ, ab hostibus afflictæ, sua apud regem Galliæ intercessione succurrerunt, ut patet ex variis epistolis, tunc ultro citroque scriptis, quas idem Corvaserius anno 1650 ad Bollandum misit, præfixa hac dilationis excusatione: Omnes, quas tibi, reverende pater, jam dudum promiseram, mutui inter Cenomanensem et Paderbornensem capitulum fœderis testes litteras ad te mitto, quas ad vitam S. Liborii quasi appendices jam nunc adjungere poteris, Citius autem promissa explere per otium non licuit: non quod in illis recuperandis describendisque multum temporis mihi impendendum fuerit; sed quia tum rei familiaris tum publici muneris officia me totum

perpetuam
amicitiam
contrahere
cupit,

E

F

quæ usque ad
medium se-
culi deci-
mi septimi
perseveravit,

AUCTORE
G. C.

ut patet ex
Paderbor-
nensium lit-
teris,

B

quibus Ceno-
manensi ca-
pitulo,

C

ob præstitum
sibi auxi-
lium gratias
agunt.

habent et impendunt, atque omnimodi generis
euris et negotiis ita ingenium obruunt, ut non
sinant illud aliis rebus distrahi et detineri.

9 Sufficiet hic ultimam proferre epistolam, istius
constantis amicitiae indicem, qua Paderbornenses
Cenomanensi capitulo ob fraternum affectum et præ-
stitum sibi auxilium sic gratias agunt : Admodum
reverendi, prænobiles domini. Accepimus fraterni
affectus, imo regii favoris testes dominationum
vestrarum litteras. Et quis sperare potuit, post
tot secula tam optatum et copiosum foederis no-
stri proventum ? Sanctus nempe Liborius noster
veluti pretiosum frumenti granum olim in agro
Paderbornensi seminatum, et tot afflictorum et
innocentium lacrymis haetenus rigatum, germi-
nat etiam nunc fructum salutis. Is postquam sen-
sit in cœlis vota nostra, excitavit eorda vestra
ad ferendam opem periclitanti ecclesiae suae. Præ-
stitistis id, honoratissimi fratres, præter omne
meritum, supra spem nostram, inflectendo pien-
tissimi regis clementiam preeibus, opponendo
potentiam hostibus nostris. Ita testatur regii pa-
trocinii tutelare diploma, vestra erga nos chari-
tate, et in rebus agendis solertia, omnibus aduni-
rantibus, obtentum.

10 Exhibitum id vobis est optatissimo tem-
pore, quando Suedici exercitus formido post re-
paratas ad Visurgim vires nihil tutum nec in
patria nec urbe nobis reliquerat. Tum subito e
cœlo vestro oritur nobis lux nova, pietas antiqua
Christianissimi regis, et miseris succurrere as-
sueta. Quam laudem cum omnes monarchæ as-
serunt et propriam vestri regis, elementia præ
omnibus facit eam sibi hac tempestate eximiam.
Cujus etiam tanto sublimior est gloria, quod fa-
voris diguotionem afflictorum solatio, auctorita-
tem ecclesiarum defensionem impendendo, utram-
que Deo consecrat. Erunt proinde, qui regis
vestri hoc tempore trophæa et benefactorum
symbola æri, argento, auro insculpant, gemmis-
que incisa per Europam circumferant. Nos me-
liori ea metallo et sanetioris membranæ tabulis
devoti cordis et sacris ecclesiae nostræ fastis in-
seremus ; ut dum quotidie ad aram immaculatam
litamus hostiam, Ludovici Christianissimi regis.
proteetoris nostri, gloriosam memoriam, augu-
stissimæ matris et eminentissimi Cardinalis,
sancti Liborii, aliorumque divorum comitatu cir-
cumfusam, numini sospitandam commendemus.

11 Agitur nunc ut obtenta ab utraque hostili
parte immunitate militaris praesidii faciliorem
viam regiae protectioni sternamus : in quo excel-
lentissimorum legatorum consilio et auctoritate,
atque erga religionem zelo, nostro multorumque
Catholicorum solatio utimur. Quod reliquum est,
honoratissimi et desideratissimi fratres in Chri-
sto, vestri beneficii dignum pretium cum desit
in terris, rogamus Patrem misericordiarum, ut
sit is vestra merees magna nimis. Pergite dili-
gere fraternam ecclesiam vestram opere et veri-
tate sicut haetenus, et nos ad omne obsequium
obligatos habete. Si forte tardius hæ submitti
videantur, causa est, quod ab invicem nuper di-
vulsi ob itinerum pericula, ad propria convenire
citius non licuit, quibus honoratissimos fratres
divinae protectioni fidelissimi commendamus. Da-
bantur Paderbornæ xxv Martii, anno Domini

millesimo sexcentesimo quadragesimo octavo.
Admodum reverendarum ac prænobilium domi-
nationum vestrarum officiosissimi : præpositus,
decanus. seniores et capitulum cathedralis ec-
clesiae Paderbornensis.

Joannes Sampleda.

D

§ II. Instrumenta authentica, quibus o-
stenditur, easdem reliquias Paderbor-
nensibus restitui, quas Christianus
Brunswicensis abstulerat.

Bollandus § 6 et 7 Commentarii historici narra-
vit, quomodo Paderbornenses sancti Liborii
reliquiae a Christiano Brunswicensi ablatae ac po-
stea redditae fuerint. Quamvis autem de identitate
istarum reliquiarum ex supra relata Caroli Er-
leweini historia satis constet, tamen majoris con-
firmationis gratia hic subjungo quasdam litteras,
ab uxore principis Salmensis scriptas, quarum
autographa Gallica in Nibisano palatio asservan-
tur, unde per alia testimonia eadem reliquiarum
identitas comprobatur. Papebrochius noster anno
1680 has litteras, ex idiomate Gallico Latine red-
ditas, exscripsit ordine sequenti : Perquam felicem
me credidi, quod in manus meas venerint vene-
randae reliquiae S. Liborii ; et nunc honori maxi-
mo mihi dueo, quod easdem possim reponere in
manus celsitudinis vestrae. Reddo ergo illa sin-
cero affectu : tum quia celsitudinem vestram plu-
rimum revereor ; tum quia obedire debeo domino
et conjugi meo principi Salmensi id jubenti. Fa-
tebor equidem, haud sine quodam animi repn-
gnantis sensu id a me fieri, propter devotionem,
qua erga magnum illum Servum non solum affi-
cior ego, sed et subditi nostri omnes universaque
vicinia ; adeo enim fervens illa est, ut hisee
Pentecostalibus festis visus sit undique accurrere
populus, Deusque se ostenderit in suo Sancto
duplieiter admirabilem, dum ex sacrilego reli-
quiarum ejus raptu majorem ipsius gloriam eli-
cuit, nomenque miraculis illustravit, quorum re-
lationem mitto celsitudini tuae, testium fide
dignorum affirmatione, primi quoque medici cel-
situdinis suae Lotharingicae approbatione et no-
tarii apostolici subsignatione munitam. Ad con-
servandam porro ejusmodi devotionem signis tam
evidentibus roboratam, particulam aliquam san-
ctarum istarum reliquiarum mihi reservavi, quam
cum bona venia celsitudinis tuae reverenter as-
servabo, humiliter supplicans, ut cetera saeri
corporis ossa, quae tibi mitto, recipere digneris.
tamquam ab ea, quae erit semper celsitudinis tuae
humillima et obedientissima famula

Christina de Croy.

13 Infrascriptus consiliarius et medicus ordi-
narius celsitudinis suae, ad hoc rogatus, vidi
puerum quemdam sexennem, nomine Desiderium,
filium Marci l'Huillier et Helwigis uxoris ejus
commorantium Neovillarii ; post quae etiam va-
riis vicibus attente consideravi crura et tibias
praedieti infantis, atque tam ex relatu matris
quam ex attestatione plurium honestarum et
probarum mulierum intellexi, quod numquam
potuerit pedibus suis insistere, imo quod annis

abhinc

Uxor princi-
pis Salmen-
sis remittit
principi Pa-
derbornensi
reliquias S.
Liborii,

E

F

et testimo-
nium medici
ac chirurgi,

A abhinc tribus crura ac tibiæ vehementer fuerint deformata atque introrsum miserabiliter incurvata : quodque nihilominus Dominica quadam die XXI Maii præteriti delatus hic infans a matre sua ad processionem, honori S. Liborii institutam in capella castri Neovillariensis, ubi requiescunt reliquiæ magni istius Servi Dei, atque in reditu dictæ processionis a prænominata matre sua in quodam cubiculo ipsi capellæ contiguo erectus in pedes, iis se sustinuerit et passus aliquot firmaverit cum magna admiratione, qui eum ante cognoverant atque imprimis pauperculæ matris suæ præ gaudio lacrymantis. Denique quod exinde incrementum sumens quotidianum, viresque resumens visus sit perquam visibiliter proficere ad rectam ac naturalem partium offensarum conformationem. Quibus omnibus sic ut supra depositis, et viva voce tot testium affirmatis, idem qui supra matura deliberatione præmissa, victus evidentia rationum conclusi, quod tam prompta tamque inopinata curatio, tametiam extraordinaria et viribus artis pariter et naturæ superior, non poterat absque injuria divinitatis, quæ volebat remunerari merita Sancti sui, alteri quam ipsiusmet divinitatis virtuti adscribi, volentis per effectum omnipotentiae suæ signanter testari veritatem harum sanctarum reliquiarum, de quibus alias potuerat dubitari. Actum Neovillarii, die VII Junii MDCXXXIII.

Signatum Chacet consiliarius et medicus ordinarius celsitudinis suæ de Lotharingia.

Subscriptus chirurgus ordinarius suæ celsitudinis de Lotharingia, assistens medico tam visitatione pueri, quam in relatione desuper facta a multis personis fide dignis attestatur atque affirmat, quod in ea de qua agitur, curatione nihil agnoverit, quod non transcendat naturæ limites ; ideoque se credit obligatum, soli Deo gloriam dare. Actum Neovillarii anno et die præscriptis N. du Mesuil.

Copia hæc ab originali desumpta cum eodem in omnibus et per omnia concordat. Ita attestor eodem anno et die, apostolicus notarius VII Junii MDCXXXIII

C J. Thibault, notarius apostolicus.

14 In nomine Domini amen. Nos subsignati notarius et curatus certificamus per præsentem, quod cum reliquiæ S. Liborii donatæ fuissent excellentissimæ dominæ principissæ Rheni et Salmo a duce Brunswicensi, raptæ ab illo ex ecclesia Paderbornensi et translatae ad castrum Neovillariense diocesis Tullensis, dicta excellentia pro sua peculiari erga præfatas reliquias devotione institui mandavit processionem generalem die Dominica, XXI mensis Maii præteriti, in qua circumlatæ sunt prædictæ reliquiæ multo cum populi affluxu ; interque alios interfuit mulier quædam Neovillariensis, nomine Helwigis, attulitque filium quemdam suum, nomine Desiderium, annos sex natum, qui secundum relationem dictæ suæ matris, pluriumque aliarum honestarum personarum ac fide dignarum numquam pedibus ambulaverat, nec erat apparentia ulla, quod umquam id posset naturaliter facere, eo quod haberet tibiæ jam inde a triennio carne privatas cruraque contorta intrinsecus cum defor-

mitate ejusmodi quæ compassionem movebat, quin imo horrorem intuentibus. Ipsa vero mater cum in dicta processione devote orasset et invocasset opem S. Liborii pro sanatione dicti filii sui, cum eo ipso sequens præfatas reliquias, quando eo die ab ecclesia parochiali referebantur ad castellum, mox ut illuc advenerunt, cœpit ipse puer ambulare et præsentem tempore ambulat : in quo apparet evidenter curationem ejusmodi esse miraculosam. Atque in horum fidem signavimus præsens testimonium hac VII die mensis Junii MDCXXXIII

J. Thibault notarius publicus de auctoritate apostolica. N. Marlier curatus Novo-villariensis.

Memoria quorundam miraculorum in hoc loco Novivillaris factorum per merita S. Liborii.

Die festo sanctissimi Sacramenti hujus præsentis anni MDCXXXIII die Dominica cum Thovenellus de Castello super Mosellam venisset duobus furcillis subaxillaribus se sustentans, ipso die melius habere cœpit, et in festo S. Joannis Baptistæ taliter sanatus fuit, ut absque furcibus libere ambularet.

Die XIV Junii MDCXXXIII Nicolaus Bon-Jean de Mesnil recuperaverit visum, quem ab anno amiserat.

Die II Julii MDCXXXIII Margarita, filia majoris Claudon de S. Germano, recuperavit visum unius oculi in capella castri Novo-villariensis sub Missæ sacrificio sentiens tunc in ipso dicto suo oculo dolorem.

Dominica infra Octavam Venerabilis Sacramenti vidua Desiderii Couteau de Haussonvilla, ab annis quinque cæca, videndi recepit facultatem.

Aliæ plures personæ invenerunt levamen in suis infirmitatibus, quas speciatim non exprimo, quia discesserunt a nobis, non indicatis nominibus suis. In quorum fidem ego N. Marlier curatus Neovillariensis præsentem memoriam signo meo manuali signavi

N. Marlier curatus Neovillariensis.

16 Domine mi, per reditum eleemosynarii celsitudinis tuæ misi ipsi attestationem primi miraculi hoc in loco facti per intercessionem S. Liborii : et quia tunc promisi alia quoque, si contingerent, me missuram, ut fidem meam liberem vosque impertiar gaudio, quod inde recepturam scio celsitudinem tuam, submitto memoriam aliquot aliorum, quæ facta sunt post discessum eleemosynarii vestri, et ad nostram pervenerunt notitiam, interim dum expectantur alia majori numero in forma requisita. Hoc autem facio ex mandato domini mei principis Salmensis, qui mihi præscripsit, ut ea mitterem : ut si forte aliquod tibi restet dubium, utrum eæ sint veræ reliquiæ, non dubites amplius. Incredibile enim est quanta sit devotio erga bonum istum Sanctum : tantaque est affluentia populi, ut exprimi verbis nequeat, paucaeque accedant personæ,

AUCTORE
G. C.

E
De miraculis per reliquias S. Liborii in Novovillaris castro recentiter patratis.

F

Uxor principis Salmensis petit Paderbornensis episcopi intercessionem,

quæ

AUCTORE
G. C.

quæ non referant ab iis solatium. Cum igitur, domine mi, successor sis magni istius Sancti, causam ejus ad te pertinere existimo, ideoque accedo ad celsitudinem tuam repræsentando eadem, quomodo propter affluentium peregrinorum opem S. Liborii invocantium coacta fuerim ponere sanctam istam reliquiam in ecclesia ipsius pagi, quæ est Prioratus, fundatus per dominos prædecessores nostros ad ibi collocandum religiosos Ordinis S. Benedicti, quemadmodum et collocaverunt, privantes etiam sese capella quadam, quam habebant spectantem ad castellum hujus loci, eo fine ut ibidem die noctuque celebrarentur per religiosos prædictos horæ Canonice; eisdem quoque attribuerunt decimas dominiorum suorum, quæ antea fuerant prædictæ capellæ incorporatæ.

ut in prioratu quodam monachos Benedictinos possit constituere,

B

17 Prioratus est bonus et reditus ejus annui sustentare possunt duodecim religiosos, pro eo quo nunc post suam reformationem vivunt modo. Est ibi impræsentiarum nemo præter unum Priorem secularem, qui valde male ministrat: nullum enim amplius ibi fit canonicum officium, sicuti nec religiosi ibi sunt ulli, cum locus sit in commendam datus, prædecessoribus nostris, utpote hæreticis, parum id curantibus, solumque habetur hic vicarius unus, qui semel aut bis per hebdomadam dicit Missam in magnum præjudicium subditorum nostrorum et contra intentionem dominorum fundatorum ac domini mei principis Salmensis ac meam; qui tamquam boni Catholici cupimus omnia ad veterem normam reducta pro conversatione divini servitii, [ad] necessitatesque spirituales et instructionem liberorum nostrorum; tum etiam quia locus iste occasione boni S. Liborii nunc magis frequentatur quam alia ulla hujus regionis peregrinatio. Quapropter magis quam unquam necessarium videtur dare religiosos dicto prioratui, sicut olim ibi habebantur tum, ut adjuvent miseras animas illuc adveniuntium pro obtinenda sanitate, audiendo eorum confessiones. Et sane præterquam quod ita satisfaceret intentioni fundatorum, facerent illi istic incomparabilem fructum ad Dei et sui sancti gloriam: quorum nomine obtestor humiliter celsitudinem tuam, ut digneris super eo negotio scribere Sanctitati suæ, ut auctoritate Apostolica mandet locum prædictum restitui in statum pristinum, ipseque consignetur in manus patrum Benedictinorum, ad satisfaciendum intentioni dominorum fundatorum, qui numquam voluerunt donare locum adeo pulchrum ad alendum solum hominem, quia fere numquam venit ad explendum munus suum.

C

et ad majorem S. Liborii honorem apud eos collocare reliquias a se retentas,

18 Carissimus dominus meus princeps Salmensis super ea re sæpius scripsit Sanctitati suæ: quin imo est Romæ, agens quidam celsitudinis suæ archiducis Leopoldi, dictus Dominus Wil, qui expeditionem sollicitat, sed quoniam ea in longum protrahitur, et Sanctitas sua commisit causam episcopo nostro, quem, quoniam amicus est consanguineorum dicti prioris, supplicavimus eo non adhiberi; et nihilominus sua Sanctitas absolute id mandat, attenta æquitate rationis illi a nobis propositæ, humillime deprecor celsitudinem tuam, ut gratiam istam nobis obtineas. Scripsi hac de causa ad dominum Cardinalem

Salernitanum, quem scio, quandocumque ei scripseris, omnia facturum, quæ tibi placuerint, subnixum tua auctoritate. Equidem polliceor mihi successum optimum: videntur enim cuncta eo concurrere et Deus id velle. Atque hoc eo firmiter mihi persuadeo, quod alia nulla ratio adducat dominum principem Salmensem et me ad tantum ejus rei desiderium quam sola gloria Dei et nunc etiam S. Liborii, ut hic ei serviatur, devoteque invocetur, quemadmodum facere obligamur. Certa sum, quod celsitudo sua non possit facere actionem aliquam magis gratam Domino et Sancto ejus, quam procurando quam promptissime augmentum illius cultus; idque iterum cum omni humilitate oro celsitudinem tuam, quia non possum absque verecundia videre ecclesiam nostram adeo male administratam et ornatam, ut minimi cujusque pagi ecclesia illam superet. Denique unicam hanc compensationem peto a vobis pro obsequio, quod præstitimus retrahendo hanc sanctam reliquiam de manibus Hugonottorum: omnis autem cupiditas mea eo tendit, ut bene ipsi serviatur in hac regione, quandoquidem in ea operatur tot mirabilia; optans ut sis successor sanctitatis ejus, utque tibi impetret omnem in hac et futura vita felicitatem, quam tibi ex animo vovet, mi domine, humillima famula tua.

D

Neovillarii xxv Julii MDCXXIII

Christina de Croy.

19 Hic sequitur ipsum testimonium Christiani Brunsvicensis, qui reliquias abstulerat: Nos Christianus Dei gratia dux Brunsvicensis et Luneburgicus, etc., certum facimus, quod ossa, quæ remittimus et donamus dominæ comitissæ Rhingaviæ, sint ipsamet ossa S. Liborii, quæ fuerunt inventa in ecclesia cathedrali civitatis Paderbornensis. In cujus rei fidem præsentem signavimus nostro consueto signo manuali, et sigillavimus sigillo armorum nostrorum. Actum Sedani, die xii Augusti MDCXXII

quas ex ipso Christiani Brunsvicensis testimonio veras esse probat.

Transcripsit

N. Chanbert.

§ III. Reliquiæ Sancti Liborii variis ecclesiis communicatæ.

E

F

Dum quis § 3 Commentarii historici Bollandiani legit, anno Ludovici Pii 24 sive Christi 836 S. Liborium Cenomanis Paderbornam translatum esse, ne existimet, illud de toto istius Sancti corpore intelligi: nam inter gesta Aldrici Cenomanensis episcopi, a discipulis ejus conscripta, et a Baluzio lib. 3 Miscellaneorum edita, pag. 111 habentur sequentia: Anno Incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCXL, Indictione III, anno vero imperii Hludovici piissimi Augusti xxvii, et anno VIII Aldrici hujus parochiæ episcopi, atque hujus cœnobii fundatoris, vii videlicet Iduum Juliarum die, solenniter translatus est a prescripto episcopo et ab aliis episcopis et sacerdotibus et reliquis sacris ordinibus corpus sancti Pavacii, et brachium dextrum sancti Liborii in hanc sancti Salvatoris ecclesiam, hucque in nobilissima urna decenter a præfixis episcopis et sacerdotibus, subsequentibus signis, humatum, quorum precibus ab omnibus petimus liberari malis, et

Etsi Cenomanenses aliquas S. Liborii reliquias retinuerint,

eunctis

AUCTORE
G. C.

A cunctis frui æternaliter bonis, ipso auxiliante, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. Patet igitur, Ceuomanos aliquam sacri corporis partem sibi retinuisse. De iis autem reliquiis, quæ servantur in Castro Renardi, agitur die sequenti.

tamen tantam earum copiam Paderbornensibus dederrunt, ut eas variis Italiae urbibus communicarint.

21 Attamen reliquiæ S. Liborii, Paderbornensibus concessæ, adeo copiosæ fuerunt, ut eas aliis civitatibus liberaliter communicarint, et sancti sui Patroni cultum per diversas provincias hac pia munificentia propagarint. Hujus venerationis testis est Ameria, antiqua Umbriæ civitas, quæ exuvias hujus sancti Præsulis summo plausu et honore excepit, ut Bollandus § 8 et 9 fusius retulit. Testis est Genua, notissima Liguriæ urbs, quæ ejusdem reliquias veneratur, ut colligitur ex quodam scripto, quod Joannes Antonius Mariconus pro insigni collegiata B. Maria de Vincis contra admodum RR. parochos anno 1683 Genuæ vulgavit. In eo enim pag. 4 hæc leguntur : Fuit concessa dictæ ecclesiæ reliquia S. Liborii a serenissimo principe et archiepiscopo Monasteriensi et Paderbornensi ad instantiam D. Joannis Michaëlis Casoni, pro eo intercedente tunc D. comite Laurentio Casono in comitiis pacis Noviomagi pro sede Apostolica interveniente, et nunc a secretis sanctissimi Domini nostri Papæ Innocentii XI cum humanissima et valde æstimabili epistola responsiva dicto capitulo directæ præfatæ serenissimæ Altitudinis, qui piissimus princeps noluit dictam reliquiam impartiri, nisi prævia attestazione sibi transmissa reverendissimi vicarii generalis, insignitatem dictæ collegiatæ comprobante. Testis denique est ipsa Roma, quæ sacra istius Præsulis ipsa ardentissime expetiit ac obtinuit. Porro qua occasione id factum sit, juvat paucis exponere.

B

Exponitur, quomodo cultus S. Liborii Romæ capessit,

C

22 Dominicus Buoncompagni Romanus post diuturnum nephritidis dolorem, et tentata nequidquam medicorum auxilia, anno 1648 ita eodem morbo oppressus fuit, ut de ejus sanitate omnino desperaretur. Cum miserias suas amicis exponeret, D. Valentinus Pelegrini Amerinus ipsi suasit, ut invocaret S. Liborium, cujus reliquiæ a paucis annis per PP. Capucinos Ameriam delatæ fuerant, deditque ei sancti Præsulis imaginem cum hymno et oratione, ut sese ejus patrocinio commendaret. Buoncompagnus amici consilium secutus est, adjunxitque votum celebrandi quotannis festum Sancti in quadam Romanæ urbis ecclesia, quoad viveret. Brevis expertus est sancti Patroni opem : nam statim sensit tantum inveterati morbi lenimen, ut eodem anno 1648 in ecclesia collegiata SS. Celsi et Juliani magnam Sancti effigiem collocari jussit, ibidemque die XXIII Julii annuam S. Liborii festivitatem celebraverit, distributis etiam multis sancti Præsulis imaginibus una cum hymno et oratione. Multi videntes, Buoncompagnum gravissimo morbo liberatum, ad ejusdem Sancti opem confugiebant, appensis ad ejus effigiem in prædicta ecclesia imaginibus ; et in suis doloribus solatium experiebantur. Ita Romæ devotio erga S. Liborium orta est.

et ejus reliquiæ ad eam urbem pervenerint ;

23 Buoncompagnus diu postea sanus vixit, et post ejus mortem eadem Romanorum pietas erga S. Liborium perseveravit ; imo incrementum cepit, quando eminentissimus Petrus Ludovicus Caraffa, qui fuerat nuntius Coloniensis, a serenissimo Electore Coloniensi notabiles S. Liborii reliquias obtinuit,

quas in prædicta SS. Celsi et Juliani ecclesia honorifice collocari jussit. Est autem os brachii, quod præfatæ ecclesiæ canonici summa cum reverentia susceperunt et argenteæ capsæ incluserunt. Postmodum in ejusdem Sancti honorem construxerunt altare, in quo non raro eminentissimi Cardinales aliique prælati Missam celebrant. Dum annua Sancti festivitas recurrit, reliquiæ supra altare exponuntur, distribuuntur imagines et hymni, et ex indulto sacræ rituum Congregationis in prædicta ecclesia quotannis sub ritu semiduplicis officium Sancti recitatur. Hæc omnia didici ex narratione Italica, quam Alexander Pietra-santa, quondam sub Urbano VIII præfatæ ecclesiæ canonicus, ad Majores nostros misit. Nunc subjungo authentica instrumenta, quibus Romanarum reliquiarum veritas et identitas probatur, et earum legitima donatio explicatur.

24 In nomine Domini Amen. Tenore præsentis publici instrumenti pateat evidenter et notum sit, quod anno a nativitate Domini nostri Jesu Christi MDCLI, Indictione quarta, pontificatus sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri D. Innocentii divina providentia Papæ decimi anno septimo, decima die Augusti inter horam sextam et septimam pomeridianam, coram me notario publico, et infra nominandorum testium præsentia personaliter constituti fuerunt Paderbornæ in aula episcopali, quam cancellariam vocant, reverendissimus et illustrissimus princeps, ac Dominus D. Theodorus Adolphus episcopus Paderbornensis, comes Pyrmontensis, etc., et reverendissimi ac perillustres Domini Gasparus Philippus a Ketteler, cathedralis ecclesiæ Paderbornensis decanus, Joannes Alardus ab Imbsen camerarius, Joannes Guillelmus Baro de Sintzigh cantor, et cellerarius, Otto Guillelmus ab Oyenhausen scholasticus, et admodum venerandi patres, Bonaventura Ruthenus prædicator, et Theodosius Monasteriensis sacerdos, Capucini, me notarium et testes adhibitos requirentes, et una cum ipsis, vigore singularis requisitionis, certo cuidam ibidem ab eis celebrando actui interesse, eundemque diligenter inspicere, notare, et peractum ad protocollum meum redigere, nec non desuper erga condignum meum salarium, unum vel plura conficere vellem instrumentum, et instrumenta.

in quem finem afferuntur authentica instrumenta,

E

F

25 Singularis autem requisitio subsequentis erat tenoris : Ad majorem omnipotentis Dei gloriam, nos Theodorus Adolphus episcopus Paderbornensis, etc., et Gasparus Philippus a Ketteler decanus, ceterique seniores, et capitulares cathedralis ecclesiæ Paderbornensis vobis dominis-notario, et testibus ad hoc specialiter requisitis pro rei dignitate, et meritis S. Liborii patroni nostri exponendum duximus ; quandoquidem magnus Dominus, et laudabilis nimis, etiam laudandus in Sanctis suis, propter quorum merita et preces, multa nobis, eaque non levia, subinde largitur beneficia, etiam illis ad felicioram vitam sublati, ut existentes in cœlis, etiam nunc honorificentur in terris, ubi fideliter Domino suo ministraverunt ; sic, inquam, miserator et misericors Deus, ut annuntietur inter gentes gloria ejus, in omnibus populis mirabilia ejus, sicuti honorem S. Prophetæ Elizæi jam vita functi per suscitationem mortui ad contactum reliquiarum ejus,

quibus narratur,

AUCTORE
G. C.

ejus, toti mundo voluit esse contestatum, ita etiam sacri sui Liborii, patroni nostri, nomen non solum apud Cenomanos in Gallia, et Paderbornæ in Westphalia, quo anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo trigesimo sexto, quinto Kalendas Junii, sacrum ejus corpus delatum, multis in via miraculis honoratum clauit, et Ameriæ in Umbria, quo anno MDCXLVI nona die mensis Junii duas partes reliquiarum, ejus cathedralis ecclesiæ canonicis efflagitantibus, misimus, et Monachii in Bavaria, quo anno MDCLI, die decima tertia Junii, unam partem reliquiarum ejus electori Maximiliano expetenti transmisimus, et Monasterii Westphalorum, quo similiter eodem hoc anno, sed die decima octava Julii, reliquiarum partem, episcopo, et ecclesiæ cathedralis prælatis postulantis, transtulimus, sed etiam in diversis aliis ac dissitis locis, regnis, et provinciis, diversorum membrorum, ac præcipue calculi, et arenarum, herniæ, et urinarum curatione, voluit esse celebrem et honoratum, ut multis, iisque gravibus gravissimorum virorum scriptis et exemplis confirmatum est, et continuo comprobatur, dum efficax S. Liborii patrocinium in arenarum, et calculi curatione, in urbe Roma, et per totam Italiam celeberrimum esse testantur.

B

quomodo episcopus Paderbornensis,

26 Unde etiam eminentissimus dominus Petrus Aloysius Caraffa S. R. E. Cardinalis ad majorem Divi hujus honorem, afflictorumque Romæ devotionem, ac consolationem, iteratis litteris a serenissimo Baviaræ dnce Ferdinando electore Coloniensi, et episcopo Paderbornensi, aliquam sacrarum reliquiarum ejus particulam pro aliqua in urbe ecclesia petiit, ut ipse elector trigesima die Decembris anno MDCXLVIII decano, et capitulo cathedralis basilicæ Paderbornensis Germanice Bonna scripsit, et sic latinitate redditum est : Ferdinandus Dei gratia archiepiscopus Paderbornensis, Monasteriensis, Leodiensis et Hildesiensis, administrator Berchsgadensis, et Stabulensis, comes Palatinus Rheni, utriusque Baviaræ, Westphaliæ, Augariæ, et Bullionis dux, marchio Franchimontanus, etc. Venerabiles et honesti dilecti, devoti, notum vobis hisce nostris facimus, quod apud nos ex Urbe institerit Cardinalis Petrus Aloysius Caraffa, ut sibi daretur particula reliquiarum S. Liborii, cujus patrocinium, istis in partibus in arenarum, et calculi curatione, celeberrimum esse testatur. Cum igitur in hoc suo momento ponderata sit hujus sancti Patroni vestri veneratio, quippe quæ per id latius fundetur, ac magis evulgabitur; hinc licet ex parte nostra non inveniamus, qua ratione prænominato Cardinali id possit denegari; hactenus tamen nolumus nos absque consilio vestro declarare, neque quidquam in eo sine vestra sententia statuere. Ad vos itaque totum negotium referentes, vobis committimus, ut animos vestros in id intendatis, quomodo ipsius Cardinalis desiderio morem geratis, quod ipsum gratiosè a vobis exspectamus, quibus gratia nostra addicti manemus. Datum Bonnæ in civitate nostra, trigesima Decembris anno MDCXLVIII.

de consensu capituli,

27 Quemadmodum nunc hæ litteræ, et nuncia allata de beneficiis, quæ omnipotens Deus meritis et intercessione S. Liborii conferre dignatus

est, magna nos lætitia affecerunt, ita merito ad majorem Patroni nostri honorem, et afflictorum consolationem citius supplicantium animos optata responsione reficere debuissimus; verum cum nemo extra capitulum generale similes preces ratas efficere queat, ex capitulo generali responsio danda erat; magnis autem furentis belli tempestatibus jactati ad capitulum generale convenire non potuimus, nisi conciliata anno MDCXLIX, universali pace Germaniæ. Tunc hac re in capitulo generali mature deliberata, omnium dominorum capitularium sententiæ eo inclinaverunt, ut pro memorati Cardinalis postulatis aliquam de inestimabili nostro sacrarum reliquiarum thesauro partem clargiendo omnino satisfaceremus. Inter ea temporis solvit serenissimus elector Coloniensis episcopus noster naturæ debitum et novi antistitis consensus requirebatur; quo anno MDCL, tertia die Novembris electo, adhuc ejusdem confirmatio Roma exspectanda fuit.

28 Hac igitur illiusque consensu obtentis, nunc ad negotium specialiter a capitulo nostro deputati huc convenimus, ut sacrarum reliquiarum partem, quam decima tertia die Junii in cathedralis nostræ ecclesiæ choro ex illarum conservatrice tumba sublatam atque argenteæ pyxidi inclusam consignavimus, alii lignæ pyxidi includamus, consignemus, et eminentissimo Cardinali Caraffæ Romam transmittamus, ad augendam ipsius, Romanorumque devotionem, et majorem divinæ bonitatis gratiam ipsi, Romanisque conciliandam; hac tamen expresse lege, ut non solum ea qua decet devotione deferatur, sed etiam speciali solemnitate acceptetur, in supplicatione circumferatur, palam exhibeatur, dignisque encomiis populo commendata in ecclesia aliqua loco honorato reponatur, ut quotannis die xxiii Julii, qua festum S. Liborii cadit, solemniter exponi, et ipsius Sancti commemoratio celebrari possit. In cujus rei fidem, sublatam de pyxide reliquiarum partem mox pyxidi includemus, et sigillis nostris consignabimus. Vos notarium requirentes, ut super hoc nostro consensu, et insuper secutura sublatione, inclusione, consignatione, traditione, et donatione instrumentum et instrumenta, in meliori forma nobis conficere, et pro debito salario communicare dignemini.

29 Ad hæc illustrissimus et reverendissimus princeps argenteam et inauratam pyxidem, quæ suo sigillo munita erat, aperuit. Inde bonam partem ossis de corpore S. Liborii reverenter extraxit, extractam circumstantibus ostendit, et statim rubræ bysso involvit, et oblongæ ac variegatæ pyxidi imposuit, quæ mox argenteo, et albi coloris redimiculo in crucis modum circumligata, et superius ac inferius ipsius principis, circumcirca præsentium dominorum sigillis super ipso redimiculo in rubra cera infixis, communita fuit, et ingenuo, ac crudito D. Joanni Guillelmo Warnesio Paderbornensi, et philosophiæ magistro, Romam profecturo tradita secure Romam deferenda, ut schedula, quæ cum ipsis reliquiis ipsi pyxidi hujus tenoris inclusa fuit, indicabit:

In nomine Domini. Amen. Hæ sunt veræ reliquiæ sancti Liborii episcopi Cenomanensis, Paderbornensium patroni, quas illustrissimus et

reve-

D

partem reliquiarum

E

F

pyxidi inclusa fuit,

A reverendissimus princeps, præsentibus cæthedralis ecclesiæ prælatis, anno MDCLI, die x mensis Augusti in cancellaria tradidit Joanni Guillelmo Warnesio Romam transferendas, et eminentissimo S. R. E. Cardinali Petro Aloysio Caraffæ tradendas. Actum Paderbornæ, anno, indictione, Papatu, mense, die, hora, et loco quibus supra, præsentibus ibidem, videntibus, audientibus, et intelligentibus: perillustri viro ac domino D. Joanne Guillelmo a Reck, excellentissimo cancellario, et clarissimo D. Martino Streichez secretario, testibus ad prædicta habitis, vocatis atque rogatis.

coram notario et testibus,
 B 30 Et quia ego Joannes Brabeck civis Paderbornensis Westphalus, notarius publicus approbatus et cathedralis capituli Paderbornensis secretarius, consistoriique ecclesiastici actuarius, et scriba juratus præinserto sublationis, inclusionis, consignationis, atque traditionis sacrarum S. Liborii reliquiarum actui, una cum ante memoratis dominis requirentibus, et requisitis testibus interfui, omniaque alia sic fieri vidi, audiui, et in notam sumpsi, ideo præsens publicum desuper confeci instrumentum, manuque propria, licet aliena conscriptum, illud ipsum subscripsi, nec non nomine, et cognomine notariatusque mei signo solito subappositis communivi ad hoc specialiter requisitus. Loco sigilli ✠ Joannes Brabeck qui supra notarius manu propria.

C 31 Nos Bernardus Frick, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Cardicensis, per civitates, et dioceses Paderbornensem, et Hildesiensem in pontificalibus, et spiritualibus vicarius generalis, sacrosanctæ theologiæ doctor, ecclesiæ collegiatæ sanctorum Apostolorum Petri, et Andreæ in Bustorpf decanus et canonicus, notum facimus, et attestamur, quod supra nominatus Joannes Brabeck civis Paderbornensis, qui præsens instrumentum expedivit, illudque manu sua, nobis abunde cognita, subscripsit, et signo sui notarius munivit, sit publicus et legalis notarius, cujus documentis, et instrumentis in et extra judicium publica, et indubia semper et ubique fides adhibita fuit, et de præsentibus adhibetur. In cujus rei testimonium has manus nostræ subscriptione, et sigilli nostri appensione munivimus. Actum Paderbornæ anno MDCLI, die duodecima mensis Augusti. Loco sigilli ✠ Bernardus Frick episcopus Cardicensis, qui supra.

canique ad urbem Romanam transmiserit.

32 Nos Dei gratia Theodorus Adolphus electus, et confirmatus episcopus Paderbornensis, sacri Romani imperii princeps, comes Pyrmon-tanus; et nos decanus, seniores, et capitulum cathedralis ecclesiæ ibidem, notum facimus et attestamur in his scriptis: Quandoquidem nuper eminentissimus S. R. E. Cardinalis Caraffa zelo pietatis, et honoris erga patronum nostrum sanctum Liborium, ductus, unam particulam de reliquiis ejusdem in hac Paderbornensi ecclesia hactenus conservatis sibi concedi rogavit, et obtinuit, ut re bene considerata et exploratis prius omnium suffragiis, advocatis ad certum diem senioribus de capitulo, notariisque et testibus adhibitis ad satisfaciendum tam pio Cardinalis desiderio, et sancti Patroni nomen, et honorem magis, magisque per orbem dilatandum, desiderata hæc particula cum debita solemnitate ex sacra tumba le-

varetur, prout levata est, et latius in instrumento desuper erecto continetur, quod eamdem hanc sacram particulam holoserico prius, deinde ligneæ inclusam capsulæ mei Theodori Adolphi episcopi, Gaspari Philippi a Ketteler decani, Joannis Alardi ab Imsen senioris, et camerarii, Willelmi Baronis de Sintzig cantoris, Ottonis Willelmi ab Oyenhausen scholastici sigillis obsignatæ, fidei nostro Joanni Willelmo Warnesio clerico Paderbornensi ad limina Apostolorum, et collegium Germanicum, quod est Romæ, tunc festinanti tradiderimus deferendam, hac sub conditione, siquidem inventurus sit reverendum ac prænobilem D. hic Paderbornæ canonicum, concapitularem nostrum Matthiam a Reck adhuc (quod putamus) Romæ commorantem, eidem hunc secum delatum reliquiarum thesaurum ad manus Cardinalis debita cum reverentia præsentandum tradat, et præsentanti assistens, postea omnium officia, et promptissimam ad obsequia voluntatem animitus faciat commendari; sin hic concapitularis noster, relicta Roma, alibi forte degat, vel sit in reditu ad hanc ecclesiam suam, tunc ad reverendissimum patrem Goswinum Nickel Societatis Jesu, nunc vicarium generalem; suum habeat regressum, quem, et nos rogamus, ut hoc officium in se recipere, et sanctas reliquias jam antedicto, vel quo alio meliori modo, una cum deferente velit præsentare. In cujus rei fidem hæc propriis manibus subscripsimus et sigillis nostris episcopali, et gentilitiis fecimus corroborari. Sic actum Paderbornæ x Augusti MDCLI.

Loco Sigilli ✠ Theodorus Adolphus; et infra signati Joannes Willelmus baro de Sintzig cantor, Gasparus Philippus a Ketteler decanus, Joannes Alardus ab Imsen camerarius.

§ IV. Quomodo Paderbornenses S. Liborii reliquie Romæ recognitæ et publicæ venerationi expositæ fuerint.

I In nomine Domini. Amen. Præsenti publico instrumento cunctis ubique pateat evidenter, et sit notum, quod anno a nativitate Domini nostri Jesu Christi MDCLI, indictione prima, die vero xxix Septembris, pontificatus autem sanctissimi iu Christo Patris et D. N. D. Innocentii divina providentia Papæ decimi anno ejus octavo, in mei notarii publici testiumque infrascriptorum præsentia præsens et personaliter existens eminentissimus et reverendissimus D. Petrus Aloysius tituli SS. Silvestri et Martini ad Montes S. R. E. presbyter Cardinalis Caraffa, cui nuper, ut asseruit, per illustrissimum et reverendissimum D. principem Theodorum Adolphum episcopum Paderbornensem fuerunt transmissæ reliquie, desumptæ ex corpore S. Liborii, olim Cenomanensium episcopi, et Paderbornensium patroni, in dicta civitate Paderbornensi existente, prout late indicant publicum instrumentum, et litteræ testimoniales per dictum illustrissimum et reverendissimum D. principem Paderbornensem episcopum, ad eundem eminentissimum D. Cardinalem super hoc transmissæ: quorum alterum

AUCTORE
G. C.

E

Ex legitimis instrumentis demonstratur,
F

rum

AUCTORE
G. C.

rum, videlicet instrumentum, est carta pergamena, sumptum, et publicatum per D. Joannem Brabeck civem, et notarium publicum Paderbornensem ac cathedralis ecclesiæ Paderbornensis secretarium cum legalitate, et sigillo appenso in capsula lignea cera rubra impresso; alterum vero, videlicet instrumentum, et litteræ testimoniales in papyro, seu charta bombicina propria manu, et sigillis dicti illustrissimi et reverendissimi D. principis episcopi Paderbornensis, ac decani, camerarii, et cantoris dictæ cathedralis ecclesiæ munita, etc., quæ quidem instrumentum et testimonialia, dictus eminentissimus et reverendissimus D. Cardinalis Caraffa præ manibus tenens, eadem mihi notario tradidit, eadem per me, etc., coram eminentia sua, et testibus infrascriptis, et aliis compluribus astantibus, alia et intelligibili voce legi voluit, et mandavit.

quomodo reliquæ S. Liborii,

B

34 Ego notarius dicti eminentissimi Cardinalis mandatis, dictum instrumentum, et testimonialia coram eminentia sua, et aliis, quibus supra, alta et intelligibili voce distincte, exacte, et accurate perlegi, eademque postea penes me retinui ad effectum habendi ex illis copiam collationatam, eandemque in præsentī instrumento inserendi tenoris, etc. Quorum lectura per me completa, cum in dictis instrumentis et testimonialibus respective asseratur, transmissas esse ad eundem eminentissimum partem ossis de corpore sancti Liborii desumptam, rubra bysso involutam, et in variegata pyxide inclusam una cum schedula tenoris infrascripti, videlicet: In nomine Domini. Amen. Hæ sunt veræ reliquæ S. Liborii episcopi Cenomanensis, Paderbornensis patroni, quas illustrissimus D. princeps præsentibus cathedralis ecclesiæ prælatis, anno MDCLI, die decima Augusti in cancellaria tradidit Joanni Guillelmo Warnesio Romam transferendas, ac eminentissimo et reverendissimo domino S. R. E. Cardinali Petro Aloysio Caraffæ tradendas. Quæ variegata pyxis asseritur etiam circumligata argenteo, et albi coloris redimiculo in crucis modum, et superius, ac inferius ipsius principis episcopi, et circumcirca præsentium DD. de capitulo Paderbornensi sigillis super ipso redimiculo rubra cera fixis communita.

C

quas episcopus Paderbornensis Romam miserat,

35 Volens propterea dictus eminentissimus ad dictarum reliquiarum visionem et recognitionem [procedere], habens in manibus quamdam ligneam pyxidem clausam, et funiculo seu filo canapino undequaque circumligatam, ac pluribus sigillis rubra cera impressis obsignatam, eam dictus eminentissimus D. coram me, et testibus aliis astantibus, perillustri ac reverendissimo P. D. Jacobo Antonio Serperio ibidem præsentī, et in testem ad hunc actum, et sequentia adhibito pariter, et vocato tradidit, ac per eundem prædictam pyxidem aperiri voluit, et mandavit; qui eandem pyxidem e manibus dicti eminentissimi reverenter accepit, parendo mandatis eminentiæ suæ, recisis prædictis funiculis, seu canapinis filis dictam pyxidem, me notario, aliisque testibus, et astantibus omnibus, videntibus, et spectantibus aperuit, eandemque sic apertam dicto eminentissimo obtulit, et præsentavit: ex qua quidem pyxide dictus eminentissimus D. Cardinalis aliam minorem pyxidem variegatam redi-

miculo argenteo, et albi coloris in crucis modum circumligatam ac superius et inferius dicti illustrissimi et reverendissimi D. principis episcopi Paderbornensis ac aliorum DD. de capitulo sigillis cera rubra infixis communitam extraxit, quam sic extractam publice omnibus ostendit, et recognitionis per eundem eminentissimum, et reverendissimum D. Cardinalem aliosque astantes dictis sigillis, redimiculo, et pyxide, et repertis illa esse eademmet expressa in instrumento et testimonialibus litteris, de quibus supra; mandavit per eundem D. Serperium, hanc secundam pyxidem aperiri.

36 Qui, eadem pyxide, ea qua decet reverentia, recepta coram omnibus, quibus supra, funiculis, redimiculo prædicto circumcirca reciso, formis tamen suis locis remanentibus et sigillis, pyxidem aperuit, eamque sic apertam dicto eminentissimo D. obtulit, et præsentavit; qui eminentissimus primo loco ex dicta pyxide extraxit schedulam conscriptam, quam incontinenti mihi notario consignavit, ad effectum eandem alta et intelligibili voce etiam legendi coram omnibus, quibus supra, præsentibus, prout per me fuit dicta schedula clare alta voce, et accurate lecta, cujus tenor talis est, videlicet: In nomine Domini. Amen. Hæ sunt veræ reliquæ S. Liborii episcopi Cenomanensis, Paderbornensis patroni, quas illustrissimus et reverendissimus D. princeps, præsentibus cathedralis ecclesiæ prælatis, anno MDCLI die decima mensis Augusti in cancellaria tradidit Joanni Guillelmo Warnesio Romam transferendas, et eminentissimo S. R. E. Cardinali Petro Aloysio Caraffæ tradendas, etc. Quæ schedula fuit pariter omnino in omnibus et per omnia reperta conformis schedulæ in jam dicto instrumento transmissa, expressæ, et enuntiata.

37 Quo facto, dictus eminentissimus genuflexus prius cum omnibus astantibus ex eadem pyxide parvum involucrum ex rubra bysso complicatum extraxit, eoque omnibus præsentibus ostenso, ita genuflexus aperuit, et in eo partem ossis in instrumentis expressam, et, ut in ipso dicitur, rubra bysso involutam invenit ex corpore S. Liborii desumptam, quam partem ossis omnibus ostendit, et debita reverentia osculatus fuit, et veneratus est, ex eaque postea, etiam me notario ac testibus, etc., aliisque omnibus astantibus, quadam particula separata, et penes se reteuta, reliquum reliquiarum prædictarum in eadem bysso rubra, in qua prius erat, involvit albo velo superposito, iterumque in eadem variegata pyxide reperta, sigillis redimiculo eisdem in ea remanentibus, reposuit, eandemque variegatam pyxidem clausam in alia priori lignea pyxide collocavit, quam ligneam pyxidem denuo per dictum eminentissimum clausam papyro alba, involutam canapeo funiculo, seu filo circumligatam, sigillo eminentiæ suæ cera rubra infixio, propriis manibus clausit, et communivit.

38 Postea vero volens dictus eminentissimus voluntati ejusdem principis episcopi Paderbornensis, in instrumento transmissionis reliquiarum expressæ, satisfacere; quæ est, ut in illo instrumento expressis verbis legitur, ut reliquæ hujusmodi non solum debita reverentia recipiantur, verum etiam speciali solennitate acceptentur

D

ab eminentissimo cardinale Aloysio Caraffa

E

recognita fuerint;

F

et canonicis ecclesiæ SS. Celsi et Juliani concessæ;

tur

A tur, in supplicatione circumferantur, palam exhibeantur, dignisque encomiis modo, quo supra, populo commendatæ, in ecclesia aliqua reponantur; prædictasque sacras reliquias modo, quo supra, inclusas, et sigillo eminentiæ suæ communis venerabili capitulo et canonicis collegiatæ ecclesiæ SS. Celsi, et Juliani de Urbe, in qua jam altare in honorem S. Liborii instructum reperitur, ad augendam Romani populi erga prædictum Sanctum devotionem, ut in eo perpetuo maneant, ac debita veneratione retineantur, et conserventur, donare decrevit; prout ex nunc dictus eminentissimus eisdem venerabili capitulo, et canonicis licet absentibus, perillustribus, et admodum RR. DD. Jacobo Bonavento, Vincentio Langerio, Matthæo Calvario, et Joanni Lagnello, dictæ collegiatæ ecclesiæ canonicis, qui a principio hujus actus interfuerunt, præsentibus, meque notario, pro aliis legitime stipulantibus et acceptantibus, idem eminentissimus D. cardinalis prædictas sacras reliquias dictæ pyxidi, ut supra inclusas, et sigillatas dedit, consignavit, donavit, et effectualiter tradidit ad laudem et gloriam omnipotentis Dei: hac tamen lege eisdem injuncta, ut ejusdem reliquias incontinenti, ac nulla interposita mora, ad collegium Germanicum S. Apollinaris de Urbe deferant, et in manibus admodum R. P. Pauli Oliva ejusdem collegii rectoris deponant, ibidem permaneant usque ad diem, quo debito cum honore reliquiæ prædictæ ad collegiatam ecclesiam prædictam SS. Celsi et Juliani publice, palam, et processionaliter deferantur; quod erit repositum in dicti capituli et canonicorum arbitrio, ut ibidem postea remaneant, ut futuris temporibus, tam die vigesima tertia Julii, qua cadit prædicti S. Liborii festum, quam aliis futuris temporibus, ad majorem Dei gloriam, et servi ejus S. Liborii gloriam et honorem a piis Christi fidelibus devote venerari possint.

quæ interim

39 Qui quidem illustres et admodum RR. domini canonici, qui supra, præsentibus, et quo supra nomine, easdem sacras reliquias modo supra clausas, et obsignatas debita cum reverentia et devotione recipientes, eidem eminentissimo Cardinali immortales, et quas potuerunt gratias reddiderunt, eidem a Deo semper felicia precantes, easdemque sacras reliquias secum asportarunt non solum, etc.; sed omni, etc. Super quibus, etc. Actum Romæ in regione Columnæ in palatio solitæ residentiæ dicti eminentissimi D. Cardinalis, præsentibus admodum R. P. Fabio Albergato Societatis Jesu nobili Bononiensi, ac perillustri et admodum R. D. Jacobo Antonio Serperio filio, bonæ memoriæ D. Marci Romano, testibus adhibitis ac rogatis.

in collegio
Germanico
S. Appollina-
ris

40 Eisdem anno, Indictione, die, mense, et præsentibus quibus supra, successive, et incontinenti supradicti perillustres et admodum RR. DD. Jacobus Beneventus, Vincentius Langerius, Matthæus Calvarius et Joannes Lagnellus canonici prædictæ collegiatæ ecclesiæ sanctorum Celsi et Juliani, una mecum notario a palatio dicto eminentissimi D. Cardinalis Caraffæ recedentes parendo mandatis ejusdem, recto tramite, et nulla interposita mora, ad collegium Germanicum S. Apollinaris de Urbe, existens in regione

Campi Martii, prope ecclesiam S. Augustini et plateam Agonis, viisque publicis undequaque confirmatum pervenimus, ibique perventi admodum R. P. Joannem Paulum Olivam rectorem requisivimus. Quo adveniente, exposito illi per me, et canonicos prædictos mandato prædicti eminentissimi D. Cardinalis, pyxidem cum reliquiis in ea existentibus clausam et sigillo dicti eminentissimi obsignatam, prout per dictum eminentissimum canonicis prædictis tradita fuerat, eidem R. P. Olivæ tradiderunt, et in manibus ejusdem deposuerunt, et reliquerunt per eum conservandam usque ad diem, quo publice et processionaliter, ad ecclesiam collegiatam prædictam SS. Celsi, et Juliani, deferenda erit: qui quidem R. P. Oliva, præfatus rector, offerens se promptum dicti eminentissimi D. Cardinalis Caraffæ parere mandatis, dictam pyxidem eo modo clausam, et obsignatam debita cum reverentia recepit, et in depositum a dictis canonicis retinere dixit, et declaravit eisdem consignandam ad omnem liberam eorum voluntatem, ad formam, et mandatum dicti eminentissimi, et reverendissimi D. Cardinalis, et die per dictum capitulum et canonicos ad dictam venerabilem ecclesiam SS. Celsi et Juliani deferenda erit, et sic promisit, etc.; non solum, etc.; sed omni, etc. Super quibus, etc. Actum Romæ in venerabili collegio Germanico S. Apollinaris Urbis, præsentibus RR. PP. Paulo Segneri et Guillelmo Jubari Societatis Jesu testibus rogatis, etc.

41 Eisdem anno, Indictione, et pontificatu, quibus supra, die vero trigesima prima mensis Octobris, coram illustrissimo et reverendissimo D. Ascanio Vinaldo patricio Romano, utriusque signaturæ sanctissimi domini nostri Papæ referendario, et eminentissimi et reverendissimi D. almæ Urbis Cardinalis vicarii vicesgerente, meque, etc, ac testibus, etc. comparentibus, etc., infrascripto loco [comparuit] perillustris et admodum R. D. Matthæus Calvarius, unus ex canonicis prædictæ insignis, et collegiatæ ecclesiæ, eidem reverendissimo D. vicesgerenti expositis prius et enarratis omnibus in suprascripto instrumento recognitis donationis, et consignationis suprascriptæ sacræ reliquiæ S. Liborii episcopi Cenomanensis, eminentissimo et reverendissimo domino S. R. E. cardinali Aloysio Caraffæ præfato e civitate Paderbornæ transmissæ, et per eundem eminentissimum D. Cardinalem [concessæ] venerabili ecclesiæ et capitulo SS. Celsi et Juliani. Factum in actis mei et supra rogatorum [præsentia], sub die vigesima nona Septembris proximi. Etiam depositio ejusdem sacræ reliquiæ reconditæ in eisdem capsulis, in quibus fuit transmissa, et sigillo ejusdem eminentissimi D. cardinalis Caraffæ sigillatis per ipsum, cum supradictis aliis canonicis de ordine eminentissimi D. Cardinalis successive et incontinenti facta in manibus admodum R. P. Joannis Pauli Olivæ, venerabilis collegii S. Apollinaris Urbis rectoris, ad effectum exinde ad dictam ejus venerabilem ecclesiam SS. Celsi et Juliani processionaliter, et solenniter transportandi, eidemque reverendissimo D. vicesgerenti ostensis suprascriptis instrumentis, et litteris testimonialibus authenticationis et donationis ejusdem sacræ re-

conservatæ
sunt,

E

F

AUCTORE
G. C.

liquiæ, petiit, et institit per dictum R. P. Olivam, dictam capsulam, sic ut supra sibi consignatam, dicto reverendissimo D. vicesgerenti consignari : qui R. P. Oliva dictam capsulam sic, ut supra, clausam et sigillatam, in manibus dicti reverendissimi D. vicesgerentis tradidit.

*douce reverendissimus
almæ Urbis
vicarii vices-
gerens,*

42 Qua consignatione secuta, idem R. D. Matthæus petiit et institit dictam capsulam recognosci, aperiri dictam sacram reliquiam, in infrascripto reliquiario collocari; et impertiri licentiam, illam ad dictam venerabilem ecclesiam transportandi, et ibi publice tam in dicto festo S. Liborii, quam aliis quibuscumque temporibus exponendi. Qui illustrissimus et reverendissimus D. vicesgerens, visis et perlectis instrumentis et litteris testimonialibus transmissionis, donationis, recognitionis et consignationis respective dictæ sacræ reliquiæ, visaque et recognita dicta capsula, illaque integra, sic, ut supra, sigillata omni prorsus vitio carente reperta, eodemmet [sigillo sublato], quo fuit consignata, dictam capsulam coram me notario publico ac testibus infrascriptis aperuit, et intus dictam aliam capsulam variegatam invenit, in qua dictam sacram reliquiam S. Liborii eodem modo, ac forma, quibus intus recondita fuit.

B

*cas honorifi-
cæ lipsano-
thecæ inclu-
sas,*

43 Quasacra reliquia præ manibus reverenter accepta, veneratus eandem fuit, et postea eandem sacram reliquiam in quoddam reliquiarium, seu vas argenteum ad formam custodiæ, et figuræ rotundæ constructum cum capsula, et cruce in superiori parte altitudinis fere duorum palmorum cum suo crystallo collocavit, et recondidit; et apposito duobus in locis cera Hispanica impresso in pede dictæ sacræ reliquiæ ejus solito sigillo, ac etiam recondita intus quadam schedula pecudinea, ejus propria manu scripta ac subscripta sequentis tenoris videlicet : Reliquia S. Liborii episcopi Cenomanensis e civitate Paderbornæ transmissa, in hoc vase reposita per me Alcanium Rivaldum sanctissimi D. N. Papæ Innocentii decimi, ejusque Cardinalis vicarii vicesgerentem, pridie Kalend. Novembris anno Domini MDCLII. A. Rivaldus. Vicesgerens idem reliquiarium claudi fecit, prout clausum fuit, etiam statim et incontinenti illud in manibus dicti R. D. Matthæi, ut supra, præsentis consignavit, et licentiam et facultatem de illud asportando ad dictam venerabilem ecclesiam SS. Celsi et Juliani pro nunc privatæ, reservata tamen facultate processionem et sollemnitate prædictam faciendi arbitrio sanctissimi D. N. Papæ, et in dicta venerabili ecclesia publicæ fidelium venerationi [tam] in dicto festo S. Liborii, quod cadit sub die xxiii Julii, quam aliis quibuscumque temporibus exponendi, in Domino concessit, et impertitus fuit.

C

*in ecclesia
SS. Celsi et
Juliani pu-
blice exponi
permisit,*

44 Quod reliquiarium cum dicta sacra reliquia sicut supra clausum dictus R. D. Matthæus, ea qua decet reverentia et devotione, quo supra nomine, ad se recepit, et secum asportavit ad effectum prædictum non solum, etc. Super quibus omnibus et singulis præmissis petitum fuit a me notario publico infrascripto, unum vel plura publicum seu publica conficerem atque traderem instrumentum, et instrumenta, prout opus fuit. Actum Romæ in venerabili collegio præfato S. Apollinaris, præsentibus ibidem, audientibus, et

intelligentibus his videlicet : illustrissimo D. Carolo Montecatino nobili Ferrariensi sacræ consistorialis aulæ avvocato, et perillustri admodum eccellente D. Jacobo Antonio Serperio filio bonæ memoriæ D. Marci Romani, eminentissimi et reverendissimi D. cardinalis Sfortiæ, auditore, testibus ad præmissa omnia, et singula vocatis, habitis specialiter, atque rogatis, A. Rivaldus vicesgerens.... Idem Leonardus N., etc.

45 Ego Leonardus de Leonardis civis Romanus, cum eminentissimi et reverendissimi domini almæ Urbis cardinalis, S. D. N. Papæ vicarii generalis, notarius publicus de præmissis rogatus [fui,] præsens instrumentum subscripsi, et publicavi requisitus in fidem.

Nos Marius miseratione divina tituli S. Petri ad Vincula S. R. E. cardinalis Ginettus nuncupatus sanctissimi D. N. Papæ vicarius generalis, et judex ordinarius, universis fidem facimus, et attestamur, supradictum D. Leonardum de Leonardis de præmissis rogatum, esse notarium publicum, et talem, qualem se fecit, suisque scripturis publicis et similibus semper adhibitam fuisse, et de præsentem plenam adhiberi fidem in judicio et extra. In quorum fidem, etc. Datum Romæ ex ædibus nostris hac die quinta Novembris MDCLII. Pro D. Sebastiano Cesio notario Antonius Perunis fidem, etc. Loco ✠ sigilli. Et inferius est capsula lignea.

*ut ex authen-
ticationis nota-
rii actis con-
stat.*

E

§ V. Sancti Liborii reliquiæ Bruxellenses, confraternitas ibidem in ejus honorem instituta, et indulgentiæ huic concessæ.

In urbe Bruxellensi sacellum S. Laurentio dicatum est, in quo publicæ venerationi exponuntur S. Liborii reliquiæ, quas prænobilis D. Philippus vanden Wouwere eidem sacello donavit; is autem eas acceperat a nobilissimo D. Arnoldo Wolfgango comite d'Huyn, Gheleen, et Amsteraed, ut constat ex litteris, die xii Maii anno 1667 hac de re datis, quarum meminit R. P. Franciscus vanden Werve Minorita in *Emblematibus seraphicis*, anno 1678 ad S. Liborii honorem Flandrice impressis. Ad comitem Arnoldum Wolfgangum suspicor eas transisse ex familia Christinae de Croy, principis Salmensis, a cujus pia munificentia varix S. Liborii reliquiæ in Belgium pervenerunt. Unde vero illas obtinuerit illustrissima princeps, ex paragrapho secundo horum *Analectorum* satis patet, ubi sese eas ex ipsis sacris exuviis, a Christiano Brunswicensi restitutis, decerpisse testatur.

*Archiepiscopus
Mechliniensis S.
Liborii reli-
quias publice
exponi per-
mittit,*

F

47 Reverendissimus ac illustrissimus archiepiscopus Mechliniensis has reliquias Bruxellis publice exponi permisit, et earum venerationem concessis indulgentiis promovit, ut liquet ex sequentibus ejus litteris : Alphonsus de Berghes Dei et Apostolicæ Sedis gratia archiepiscopus Mechliniensis omnibus has visuris salutem in Domino sempiternam. Subditorum nostrorum desideriis tanto libentius annuimus, quanto magis per ea cultum Sanctorum et populi erga illos devotionem promoveri speramus. Hinc cum sicut permisimus reliquias

*atque eas vi-
sitantibus
indulgentias
concedit.*

sancti

A sancti Liborii, singularis patroni contra calculi dolores, in capella sancti Laurentii Bruxellis exponendas fidelium venerationi, nos ut ejus Sancti cultus et pia ejusmodi opera majori studio et fructu promoveantur, domini Philippi vanden Wouwere, domini de Haeren, hujus urbis scabini et dictæ capellæ sancti Laurentii præpositi perpetui, precibus desuper nobis porrectis paterne inclinati, omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus, qui præfatam capellam in die festo sancti Liborii et per ejus Octavam visitaverint, atque singulis mensibus prima feria quarta in honorem illius Sancti sacro decantando devote interfuerint, quadraginta dierum indulgentias misericorditer concedimus et elargimur. Datum Bruxellis die XXVII Februarii MDCLXXI.

Postea in honorem ejusdem Sancti

48 Præterea in eadem urbe ad majorem S. Liborii honorem instituta est congregatio, quam Clemens X Pontifex magno favore persecutus est, ut manifestum fit ex illius Brevis, quod admodum R. D. Joannes Baptista Hamelinx, canonicus sanctorum Michaelis et Gudulæ, et ejusdem congregationis præpositus, mihi perhumaniter describi curavit, et cujus apographi concordantiam cum originali ipsemet, tamquam protonotarius apostolicus, propria manu testatur. Breve autem Pontificis sic sonat: Clemens PP. X ad perpetuam rei memoriam. Cum, sicut accepimus, in ecclesia sancti Laurentii oppidi Bruxellensis, Mechliniensis diocesis, una pia et devota utriusque sexus Christi fidelium confraternitas sub invocatione sancti Liborii episcopi Cenomanensis, non tamen pro hominibus unius specialis artis, canonice erecta seu erigenda existat, cujus confratres et consorores quamplurima pietatis et caritatis opera exercere consueverunt:

institutæ est confraternitas,

49 Nos ut confraternitas hujusmodi majora indes suscipiat incrementa, de omnipotentis Dei misericordia ac BB. Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, qui dictam confraternitatem imposterum ingredientur, die primo eorum ingressus, si vere pœnitentes et confessi sanctissimum Eucharistiæ sacramentum sumpserint, plenariam ac eisdem tam descriptis, quam pro tempore describendis in dicta confraternitate confratribus et consororibus, in cujuslibet eorum mortis articulo, si vere pœnitentes et confessi ac sacra communione refectionis, vel quatenus id facere nequiverint, saltem contriti nomen Jesu ore si potuerint, sin minus, corde devote invocaverint, etiam plenariam; ac eisdem nunc et pro tempore existentibus dictæ confraternitatis confratribus et consororibus etiam vere pœnitentibus et confessis ac sacra Communione refectionis, qui præfatæ confraternitatis ecclesiam seu capellam vel oratorium die festo principali dictæ confraternitatis, per confratres semel tantum eligendo et ab Ordinario approbando, a primis vespere usque ad occasum solis festi hujusmodi singulis annis devote visitaverint, et ibi pro Christianorum principum concordia, hæresum extirpatione, et sanctæ matris Ecclesiæ exaltatione pias ad Deum preces effuderint, plenariam similiter omnium peccatorum suorum indulgentiam et remissionem misericorditer in Domino concedimus.

50 Insuper dictis confratribus et consororibus

etiam vere pœnitentibus et confessis ac sacra Communione refectionis ecclesiam seu capellam vel oratorium hujusmodi in aliis quatuor anni feriatis vel non feriatis seu Dominicis diebus per dictos confratres etiam semel tantum eligendis, et ab eodem Ordinario approbandis, ut supra, visitantibus et ibidem orantibus, quo die præfatorum id egerint, septem annos et totidem quadragenas; quoties vero Missis et aliis divinis officiis in ecclesia seu capella vel oratorio hujusmodi pro tempore celebrandis et recitandis, seu congregationibus publicis vel privatis ejusdem confraternitatis ubivis faciendis interfuerint, aut pauperes hospitio suscepint, vel pacem inter inimicos composuerint seu componi fecerint vel procuraverint, vel etiam qui corpora defunctorum tam confratrum et consororum hujusmodi quam aliorum sepulturam associaverint, aut quascumque processiones de licentia Ordinarii faciendas, sanctissimumque Eucharistiæ sacramentum, tam in processionibus quam cum ad infirmos aut alias ubicumque et quomodocumque pro tempore deferatur, comitati fuerint, aut si impediti, campanæ ad id signo dato, semel orationem Dominicam et salutationem angelicam dixerint, aut quinquies orationem ac salutationem easdem pro animabus defunctorum confratrum et consororum hujusmodi recitaverint, aut demum aliquem ad viam salutis reducerint, et ignorantes præcepta Dei, et ea quæ ad salutem sunt, docuerint, aut quodcumque aliud pietatis vel caritatis opus exercuerint, toties pro quolibet prædictorum operum exercitio sexaginta dies de injunctis eis aut alias quomodolibet debitis pœnitentiis in forma Ecclesiæ consueta relaxamus, præsentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Volumus autem, ut si alias dictis confratribus et consororibus præmissa peragentibus aliqua alia indulgentia perpetuo vel ad tempus nondum elapsam duratura concessa fuerit, præsentibus nullæ sint, utque si dicta confraternitas alicui archiconfraternitati aggregata jam sit vel imposterum aggregetur, vel quavis alia ratione uniatur, aut etiam quomodolibet instituatur, priores et quævis aliæ literæ Apostolicæ illis nullatenus suffragentur, sed ex tunc eo ipso nullæ sint. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem, sub annulo Piscatoris, die XXI Augusti MDCLXXI, Pontificatus nostri anno secundo. Subsignatum J. G. Slusius.

51 Idem Pontifex defunctis confratribus et consororibus succurrere volens eodem tempore dedit sequens Breve: Clemens Papa X ad futuram rei memoriam. Omnium salutis paterna caritate intenti sacra interdum loca spiritualibus indulgentiarum muneribus decoramus, ut inde fidelium defunctorum animæ Domini nostri Jesu Christi ejusque Sanctorum suffragia meritorum consequi et illis adjunctæ ex purgatorii pœnis ad æternam salutem per Dei misericordiam perducere valeant. Volentes igitur ecclesiam sancti Laurentii oppidi Bruxellensis, Mechliniensis diocesis, in qua confraternitas sancti Liborii episcopi Cenomanensis canonice instituta existit, et [si] in ea sit altare majus, ad præsens privilegio minime decoratum, hoc speciali dono illustrare, de omnipotentis Dei misericordia, ac BB. Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, ut quandocumque sacer-

AUCTORE
G. C.
quam Clemens X Pontifex

E

F

spiritualibus
donis locupletavit,

dos

AUCTORE
G. C.

dos aliquis secularis vel cujusvis Ordinis regularis Missam defunctorum in die commemorationis defunctorum, et singulis diebus infra illius Octavam, ac feria quarta cujuslibet hebdomadæ pro anima cujuscumque confratris vel consororis dictæ confraternitatis, quæ Deo in caritate conjuncta ab hac luce migraverit, ad prædictum altare celebrabit, anima ipsa de thesauro Ecclesiæ per modum suffragii indulgentiam consequatur, ita ut ejusdem Domini nostri Jesu Christi ac beatæ Mariæ virginis Sanctorumque omnium meritis sibi suffragantibus, e purgatorii pœnis liberetur concedimus et indulgemus, in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque, præsentibus ad septennium tantum valituris. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem, sub annulo Piscatoris, die XXI Augusti MDCLXXI, Pontificatus nostri anno secundo. Signatum J. G. Slusius.

et cui archiepis-
copus in-
dulgencia-
rum dies as-
signavit.

B

52 Porro de iis, quæ arbitrio Ordinarii relicta fuerant, illustrissimus archiepiscopus ista statuit : Alphonsus de Berghes Dci et Apostolicæ sedis gratia archiepiscopus Mechliniensis omnibus has visuris salutem in Domino. Piis subditorum nostrorum desideriis tanto lubentius annuimus, quanto magis per ea cultum Sanctorum et populi erga illos devotionem promoveri conspiciamus. Hinc est, quod cum nobis exhibitæ sint litteræ sanctissimi domini nostri divina providentia Clementis Papæ decimi in forma Brevis sub annulo Piscatoris, quibus præsentis nostræ transfiguntur, et pro parte plurium devotorum fidelium supplicatum fuerit, ut in ecclesia seu capella sancti Laurentii in hac urbe regia Bruxellensi nostræ diocesis, confraternitatem sub invocatione et titulo sancti Liborii confessoris pontificis in nephriticis doloribus summi patroni canonice et juxta præfatarum litterarum Apostolicarum tenorem erigere vellemus et dignaremur : nos attendentes, quam multa et insignia ex causa ejusmodi confraternitatis opera pietatis caritatisque officia per confratres et consorores exerceri consueverunt, ac animarum saluti augendæ, quantum iu nobis est, paterna sollicitudine intenti, ad instantiam præfatorum fidelium devotorum dictam confraternitatem in dicta ecclesia seu capella sancti Laurentii sub invocatione et in honorem ejusdem sancti Liborii erigendam duximus, et per præsentis auctoritatem nostram ordinariam erigimus sub regulis, conditionibus, gratiis et indulgentiis in supradicto Brevi Apostolico comprehensis, eamque sic a nobis erectam debite publicari permittimus, assignantes Dominicam primam Januarii, Dominicam Lætare, Dominicam primam Junii, et festum ejusdem sancti Liborii Confessoris Pontificis, et Dominicam infra Octavam, quibus confratres et consorores indulgentias, in eodem Brevi certo modo declaratas et insertas, poterunt perpetuis futuris temporibus promereri.

C

ac regulas,

53 Deinde illustrissimus præsul confraternitati præscribit sequentes regulas : 1. Omnes Christi fideles utriusque sexus cujuscumque status et conditionis, qui huic confraternitati suum nomen dare voluerint, dabunt tres stuferos pro inscriptione, et singulis annis unum stuferum ad opus confraternitatis. 2. Singulis annis postridie festi sancti Liborii fiat sacrum soleune pro defunctis

confratribus ; commendatur autem singulis confratribus et consororibus, qui media habent, ut relinquant parvum legatum pro celebrandis sacris ; qui autem media non habent, celebrabitur ex parte confraternitatis statim post mortem unum sacrum. 3. Item omnes confratres et sorores dictam confraternitatem intrantes, qui vere confessi et sacra Communionem refecti, similiter qui in articulo mortis devote et animo contrito corde vel ore pronuntiabunt nomen Jesu, indulgentiam plenariam lucrabuntur. 4. Item omnes confratres et sorores, qui ipso festo S. Liborii pariter confessi et sacra Eucharistia refecti visitabunt ecclesiam sancti Laurentii, et ibidem juxta fines et intentionem sanctæ matris Ecclesiæ quinquies Pater et Ave aut alias preces fuderint, indulgentiam plenariam consequentur ; et Dominica prima Januarii, Dominica Lætare, Dominica prima Junii, et Dominica infra Octavam ejusdem sancti Liborii indulgentiam septem annorum et totidem quadraginta dierum, et alias, prout in litteris Apostolicis. 5. Qui huic confraternitati adscribentur, si quem habeant consuetudinem jurandi, turpia et scandalosa proferendi, aut in alio genere peccandi, studeant illam superare, et delinquentem proximum in mansuetudine corripiant.

D

54 Denique illustrissimus Alphonsus litteras suas ita concludit : Hæc confraternitas regetur a quatuor confratribus, ex præcipuis ejusdem confraternitatis, singulis bienniis ab eadem confraternitate eligendis, inter quos erunt duo præpositi et duo assistentes, qui recipient et colligent eleemosynas, et tenebuntur quotannis reddere rationem receptorum et expensorum coram commissario a nobis deputando, et præpositis officio suo eodem anno defunctis ; et si quid circa prædicta addendum, corrigendum, interpretandum aut demendum, hoc nobis reservamus. In quorum fidem præsentis dedimus sub nostris signatura et sigillo die decimo Octobris, anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo primo. Signatum : Alphonsus archiepiscopus Mechliniensis ; et erat appensum sigillum impressum ceræ rubræ. Quamvis præpositi et assistens singulis bienniis mutandi sint, tamen prænobilis D. Philippus vanden Wouwere, toparcha de Haeren, qui reliquias S. Liborii sacello Laurentiano donaverat, meruit hoc beneficio archipræpositus perpetuus eligi, ut patet ex Flandrico Emblematum seraphicorum libello, qui anno 1678 ipsi dedicatus fuit.

et gubernationis modum præscripsit

E

F

§ VI. Antverpienses S. Liborii reliquiæ, confraternitas et indulgentiæ.

Bruxellensium devotionem erga S. Liborium non diu post imitati sunt Antverpienses, quando a prænobili D. Francisco Paulino de Brouekhoven obtinuerunt quasdam ejusdem sancti Præsulis reliquias, quæ venia illustrissimi episcopi Antverpiensis in sacello Mariano plateæ Cæsareæ ad publicam venerationem expositæ fuerunt, et quarum primum fontem ac legitimam traditionem deteges ex sequentibus instrumentis, quæ per consules et scabinos

Reliquiæ S. Liborii, quas princeps Salmenstis D. Sebastiano Pangaert,

Antver-

- A *Antverpienses anno 1676 authentice recognita sunt.*
Sic autem sonant : Carolus Theodorus Ottho, Dei gratia princeps Salmensis et sacri imperii comes Silvestris, Rheni, Haun, Kirbourg et Stain; baro de Fenestrange, Ansolt, Bar et Latum, toparcha de Puligny, Bajon, Noien, Oengewiller et Mederich, vexillifer hereditarius ducatus Gelriæ et comitatus Zutphaniæ, colonellus equestris unius legionis ad servitium suæ majestatis Catholicæ secundum ritum Alemannorum, etc.; certificamus attestamurque per præsentem, quod douaverimus D. Sebastiano Pangaert, advocato in consilio supremo Brabantiae et consiliario nostro domestico duas particulas ex cranio S. Liborii episcopi.... et patroni Paberbornensis: quas particulas cranii certificamus in fide honesti equitis separatas esse a cranio prædicti S. Liborii, quasque avia mea Christina de Croy, nata ducissa Areschoti, etc. sibi reservavit, quando reddidit reliquias S. Liborii, ad instantiam Ferdinandi Bavari electoris Coloniensis, qui eas repeti fecerat, tamquam patroni sui episcopatus Paderbornensis, quemadmodum in adjunctis attestationibus apparet. In cujus rei fidem hanc chartam signavimus, eique apponi fecimus insignia nostra; ipsasque particulas signavimus, eique apponi fecimus insignia nostra: ipsasque particulas signavimus nostro sigillo intra pyxidem exiguum serico rubeo obvolutam. Actum Bruxellæ XII Martii MDCLXXI
- B

✠ Locus sigilli.

Carolus Theodorus
Otto.

et is D.
Francisco
Paulino de
Brouckhoven
tradiderat,

- 56 Amatus Coriache presbyter canonicus archidiaconus in Metropolitana S. Rumoldi ecclesia Mechliniæ, nec non illustrissimi ac reverendissimi D. archiepiscopi Mechliniensis vicarius generalis, notum facimus, nos adhibitis viris eruditione ac rerum agendarum usu excultis, ac alias juxta formam a sacrosancta synodo Tridentina præscriptam lustrasse multiplicia documenta seu attestationes personarum speciali nota dignarum, et quidem particulariter litteras donatiouis, quas sub suis signaturis ac sigillo D. Carolus Theodorus Otto, per Dei gratiam princeps de Salm et sacri imperii, etc. expeditivit Bruxellæ, die XII Martii MDCLXXI, declarans se duas particulas de cranio S. Liborii episcopi, quas olim D. Christina de Croy avia sua (cum prædicti sancti Episcopi reliquias, e cathedrali Paderbornensi in antea hostiliter ablatas, ad instantiam serenissimi D. Ferdinandi Bavari electoris Coloniensis, etc. restituendas curaret prædictæ cathedrali) apud se religiose retinuerat, D. Sebastiano Pangaert jurisconsulto Antverpiensi, consiliario suo domestico, inclusas parvulæ capsulæ, sigillo suo munitæ, donasse. Quam quidem capsulam accurate conclusam et dicto sigillo super rubeo serico diversis in locis munitam, aperuimus; et ante memoratas duas particulas cranii in ea deprehendimus: quarum una ejus est magnitudinis et formæ, (quantitas in margine expressa articulum digiti circiter adæquabat) uti in margine exprimitur; altera vero ferme ad medietatem est minor. Quam quidem majorem particulam in prædicta capsula reliquimus, ipsam tam sacram reliquam quam capsulam minore nostro sigillo hic infra appa-
- C

rente in cera Hispanica signavimus, et ad ante fatum D. Sebastianum jurisconsultum remisimus declarando ipsam pro vera et indubitata reliquia S. Liborii habendam esse, et pro tali publicæ Christi fidelium venerationi in hac diœcesi et alibi posse exponi. Minorem vero particulam, quam similiter pro vera et indubitata reliquia habendam et publicæ fidelium venerationi exhibendam decernimus, dimisimus ad nobilem virum D. Franciscum Paulinum de Brouckhoven, dictæ civitatis scabinum, cui sæpefatus D. Sebastianus jurisconsultus eam donavit, juxta patentes ipsius litteras, desuper expeditas Bruxellæ, VI Julii anno MDCLXXIV, signatas Sebast. Pangaert. In quorum fidem, etc.... Mechliniæ die XVIII Julii anno Domini MDCLXXVI.

AUCTOR
G. C.

57 Vicarii generales episcopatus Antverpiensis sede vacante omnibus has visuris salutem in Domino. Fidem facimus et attestamur, nos die datæ harum ad petitionem D. Sebastiaui Pangaert jurisconsulti, aperuisse capsulam sigillis integram, in qua remanserat particula major cranii S. Liborii episcopi, de qua supra in litteris approbationis, illamque divisisse in duas partes fere æquales: quarum alteram reservavit sibi antedictus D. Pangaert; alteram vero liberalis animi candore dedit nobili ac generoso viro D. Francisco Paulino van Brouckhoven, huic urbi sæpius a senatu, grato animo acceptanti, et pio osculo veneranti. Utramque vero particulam seorsim inclusimus duabus pyxidibus argenteis, singulis a parte superiori crystallo perlucida ornatis, et a parte posteriori vitta serica coloris rubei clausis, et sigillo nostro vicariatus in cera Hispanica impresso munitis. Cum autem de earumdem legalitate superscriptis litteris authentice constet, illas et quamlibet earum publicæ fidelium venerationi pro genuinis S. Liborii episcopi reliquiis exponi permisimus. In quorum fidem hasce sub sigillo nostri vicariatus expeditas, secretarii signatura corroborari mandavimus. Antverpiæ die XXVI Februarii MDCLXXVII.

legitime re-
cognita,

E

P. de Bisthoven secret.

58 Vicarii qui supra. Quoniam qui Sanctis deferuntur honores in Dei omnipotens gloriam et totius Ecclesiæ redundant utilitatem; in illis, quæ eorumdem cultui amplificando conducunt, officia nostra lubenter impendimus. Cum itaque nobilis ac generosus D. Franciscus Paulinus de Brouckhoven, hujus civitatis per plures annos senator, particulam quamdam ex cranio S. Liborii episcopi ab illustrissimo ac reverendissimo D. Ambrosio Capello piæ memoriæ, Antverpiensi episcopo, antehac pro legali approbatam dono dedisset sacello Mariano, in Platea Cæsarea in hac civitate, ac nobis humiliter supplicasset, quatenus aliam priori majorem de eodem cranio particulam, quamque (prout et priorem ante dictam) liberali dono acceperat a consultissimo D. Sebastiano Pangaert J. U. L. juxta tenorem donationis, ejusdem donatoris manu et signatura firmatæ in capsula lignea inclusam et sigillo reverendi admodum D. Amati Coriache, ecclesiæ metropolitanæ Mechliniensis canonici et archidiaconi et illustrissimi ac reverendissimi D. archiepiscopi vicarii

F
et Antverpiæ
in sacello
Mariano pu-
blice exposi-
tæ fuerunt:

AUCTORE
G. C.

vicarii generalis obsignatam, in duas partes dividere et ad dictum finem dictam capsulam aperire vellemus et dignaremur: nos tam piæ devotionis affectui favorabiliter inclinati, dictam capsulam aperuimus, in eaque reperimus particulam de cranio S. Liborii episcopi quantitatis prout hic in margine et ipsæ litteræ approbationis. . . . præferebant; illamque in duas partes fere æquales divisimus utramque separatim includentes duabus pyxidibus argenteis, etc., ut supra, die xxvi Februarii MDCLXXVII.

ubi etiam in honorem istius Sancti confraternitas instituta est.

B

59 Deinde etiam ad exemplum Bruzellensium Antverpienses instituerunt confraternitatem S. Liborii, cui Clemens XI Pontifex anno 1711 per Breve perpetuo duraturum concessit easdem indulgentias, quibus Clemens X congregationem Bruzelensem donaverat. Cum autem utrobique ferme sit idem tenor harum Apostolicarum litterarum, ut inter legendum observavi, superfluum foret cas hic transcribere. Regulæ seu statuta confraternitatis Antverpiensis nonnihil ab iis differunt, quæ paragrapho præcedenti dedimus. Diversi etiam sunt quidam dies, qui ad lucrandas indulgentias assignantur. Sed hæc omnia ad usum confratrum et consoriorum in libello Flandrico Antverpiæ impressa sunt, et ad institutum nostrum proprie non pertinent. Jam huic paragrapho finem impono, postquam curioso lectori indicavero, nos Antverpiensibus S. Liborii reliquiis annumerare eas, quas serenissimus archidux Leopoldus, Belgii gubernator, Majoribus nostris post mortem suam dari curavit, quasque in ara, Museo nostro vicina, pretiosæ lipsanthece inclusas reverenter conservamus.

§ VII. Miracula ex duobus Mss. Italicis Latine reddita.

Referuntur varia beneficia,

C

Hollandus noster ad calcem duplicis miraculi, a se relati, protestatur, sese in his non exigere nisi historicam fidem narrantis, donec ea legitime examinata et probata fuerint. Idem ego hic præmoneo de beneficiis, intercessione S. Liborii præstitis, quæ jam pleraque ex Italico Ms. Latina faciam. Ea vero sic habent: Cum Joannes Franciscus Eugubinus prædicator ex Ordine Capucinorum anno MDCLVI Fontibus Clusinis calculo laboraret, ab illustrissimo episcopo Amerino, qui ibi tunc aderat, accepit antiphonam et orationem S. Liborii; quas cum quotidie recitaret, a præfato morbo liberatus est. Dum idem pater mense Maio anui sequentis cum aliis patribus Tifernum tendit ad capitulum, quidam Guardianus in via gravissimo renum dolore torquebatur. Suadet igitur ei Joannes Franciscus, ut opem S. Liborii imploret, et antiphona ac oratione recitatis, adeo perfecte sanatus est, ut in itinere alios præcederet. Idem Joannes Franciscus anno MDCLVII existens Guardianus Narniensis mense Augusto perrexit Assisium ad lucrandas indulgentias, et in via divertit ad hospitium Caroli Mediolanensis benefactoris Capucinorum, cui erat filiulus jam moribundus ob retentionem urinæ, quam spatio viginti dierum uon emiserat, exceptis paucis guttulis. Prædictus pater imaginem S. Liborii puero applicuit,

ac recitavit orationem. At ecce antequam e domo illa discederet, ostensa fuit illi magna urinæ copia, quam infans emiserat.

D

61 Baptista Miretti Amerinus quinque annis calculo afflictus, ita ut sine sanguine et summo dolore numquam vesicam exoneraret, contulit sese in clientelam S. Liborii, et anno MDCLVII comitatus est illius reliquias, quæ in supplicatione circumferebantur, Ab eo tempore emisit plurimos lapillos albos tantæ magnitudinis, ut medici judicarent, eos naturaliter per tam angustum meatum transire non potuisse.

quæ S. Liborii

Alexander Pitti Narniensis, retentione urinæ vehementer oppressus, plurima remedia incassum adhibuit. Tandem mense Septembri anni MDCLVII, audita fama S. Liborii, Ameriam se contulit ad visitandas Sancti reliquias, et ex eo tempore sensim ad meliorem statum reductus est.

Quando Bernardinus Bianconi Narniensis mense Septembri anni MDCLVII calculo vexatus non poterat urinam reddere, devote accepit imaginem S. Liborii, et a filio suo antiphonam et orationem legi jussit. Postea cubitum concedens obdormivit et expergefactus magnam urinæ copiam una cum lapide emisit, quem in sanitatis testimonium Ameriam misit.

E

62 Cum Ludovicus de Mugnano, sacerdos ex Ordine sancti Francisci de Observantia, anno MDCLVIII in conventu S. Joannis Ameriæ maximis renum doloribus per quinque dies et noctes cruciaretur, obtinuit ab Augustino Carleno imaginem S. Liborii expressam in rubra bysso, cui involutæ fuerant sacræ reliquiæ, quando Ameriam deferebantur. Tum ille eam sibi applicans, summa cum devotione se sancto Præsuli commendavit, subitoque fugatis doloribus, paululum quievit. Sed dum postea iidem dolores redirent, iterum magna fiducia ad Sancti patrocinium confugit, et paulo post, emisso cum urina calculo, se a cruciatu liberum sensit.

calculo laborantibus,

Ludovicus Oddi sacerdos Tudertinus, per septem annos et medium continua urinæ distillatione vexatus, multum pecuniæ in medicos erogaverat. Dum remedia nihil sibi prodesse cernit, opem S. Liborii implorat, incipiens antiphonam cum oratione in illius honorem quotidie recitare. Quarto die, quo hoc cœperat, auxilium sensit, et 1 Julii anno MDCLVIII pristinae sanitati restitutus coram eminentissimo cardinale Altieri, episcopo Tudertino, beneficii veritatem legitime probavit.

F

Cum anno MDCLXIX Taurinum ad illustrissimum D. Crescentium nuntium apostolicum missæ fuissent S. Liborii imagines, marchio Pallavicinus, pædagogus serenissimi ducis, primam expertus est Sancti intercessionem, quæ vere mirabilis fuit: nam simulatque se Sancto commendaverat, ejecit aliquot lapillos, qui cum vehementi cruciatu illum ad pessimum statum redegerant.

63 Ego frater Seraphinus Tifernas prædicator Capucinus testor, quod anno MDCLXIX conaciones instituens Varalli inviserim D. Bianchi prætorem dicti loci, qui ex gravissimo renum dolore periculose ægrotabat, ac ipsi dederim imaginem S. Liborii cum antiphona et oratione. Is igitur auxilium Sancti implorans subito emisit

aut simili morbo afflictis

calcu-

AUCTORE
G. C.

A calculum, qui ipsum tantopere vexabat, et pristinam sanitatem recuperavit. In quorum fidem scripsi præsentem chartam, et sigillo loci muni die XXVII Julii anno MDCXLIX.

Frater Felix Salta, Augustinianus Matilicensis, Romæ acerrimum calculi dolorem passus, oravit S. Liborium, ut hoc morbo liberaretur. Brevi igitur tempore ejecit octodecim lapillos, et grati animi causa venit Ameriam, ibidemque anno MDCXLIX ad altare sancti Liborii Missam celebravit.

Anno MDCLV, die III Novembris, dominus Accorsinus Cingulensis calculo laborans sese S. Liborio commendavit, ac liberatus est eo dolore, quem per plures annos passus fuerat.

Antonius Maestrini Perusinus post plurimos renum dolores toleratos, fecit votum S. Liborio, et illius auxilium sensit, ut constat ex fide publica.

et opem
suam implorantibus,

B 64 Anno MDCLIV, die XI Junii Justinianus Miratelli, ex civitate Plebis, vehementibus calculi doloribus opprimebatur, quia duo lapilli, quorum unus erat crassus sicut oliva, alter longus et sinuosus instar serpentis, obturaverant orificium vesicæ, ita ut per tres dies nullam urinam faceret. Post frustranea medicamina et balnea eo redactus est, ut urina syringe elicienda esset. Denique extremis Ecclesiæ sacramentis munitus accepit a Guardiano dicti loci imaginem S. Liborii, et Sancto se commendans morbum evasit, lapillis foras erumpentibus, ut patet ex examine, quod illustrissimus episcopus instituit.

Anno MDCLVII Dominicus Veliternus concionator ex Ordine Prædicatorum nephriticis doloribus ita obruebatur, ut finem vitæ sibi instare crederet. Vovit itaque S. Liborio, se curaturum, ut Ameriæ in ipsius altari Missa celebraretur. Voto facto, calculus, quem in renibus sentiebat, descendit in vesicam, ubi ita se continet, ut eum ab omni molestia liberum sinat.

præstitit.

C 65 Joannes Baptista Presutti, archipresbyter in diœcesi Reatina, acerrimo renum dolore per plures annos afflictus, ex præscripto medici oleum scorpionum afferri jusserat. Famulus, qui illud ferebat, ob alia negotia adiit palatium gubernatoris Reatini, et interrogatus est, quid in ea laguncula contineretur. Cum vero respondisset, esse oleum scorpionum pro archipresbytero ad leniendum calculi morbum, dixit quidam, se orationem S. Liborii missurum. Archipresbyter, sepositis omnibus medicamentis, cœpit eam orationem recitare, et sensit magnum doloris lenimen, exspectans intercessionem Sancti perfectam sanitatem.

Joannem Andream Craccoli Amerinum Priorem conventus S. Augustini retentio urinæ in summum vitæ discrimen adduxerat. Post adhibita incassa multa remedia confugiens ad opem S. Liborii, jussit in ipsius honorem Missam celebrari. Hoc facto, sine ullo dolore vesicam exoneravit, et ejecit lapillum adinstar pisi, ac deinceps ab eo morbo liber exstitit.

Nos ex duplici Ms. Italico

66 Hactenus primum Ms. Italicum, quod difficillimo caractere exaratum est, ita ut hinc inde aliqua vix levere potuerim. Jam subjungo alterum Ms., majore ex parte Italicum, quod Ameria nobis jam pridem missum est, et recenset beneficia alia,

modo sequenti : Dominus Joannes Bellati anno millesimo sexcentesimo quadragesimo septimo, cœpit urinæ difficultatem pati, quæ illo et sequenti anno duravit, ita ut urinam retinere non posset, eamque cum summo cruciatu singulis fere momentis emittere cogeretur. Mense Januario et Febuario anno MDCXLIX malum ita auctum est, ut quadrante horæ aliquando sexagesies cum acerrimo dolore paucas urinæ guttulas redderet. Cum nulla medicamina prodessent, initio quadragesimæ ejusdem anni patronum elegit S. Liborium, cui se viva fide commendans quotidie orationem illius recitavit. Tandem die XXIII Julii, quo festum Sancti celebratur, sanitatem adeptus est, uti ipsemet, interposito juramento, testatus est, et legitime probavit.

Latine red-
dimus ea mi-
racula,

67 Mense Novembri anni MDCL frater Felix laicus Capucinus Amerinus per viginti annos duplici hernia laboraverat, quæ eo tempore ita ingravescerat, ut jam nullo cingulo contineri posset, et singulis fere momentis eam manu intro-mittere cogeretur. Suasione Joannis Baptistæ Amerini, sacerdotis ex eodem Ordine, commendavit sese S. Liborio, et statim aliquod mali lenimen expertus est. Attamen prædicto Joanni Baptistæ dixit, se nondum omnino sanatum esse, quamvis malum magna ex parte fuisset diminutum. Joannes Baptista respondit, sanationem non fuisse perfectam, quia non habuerat magnam et vivam fidem. Quare majori cum fervore rursus Sanctum invocavit, et ante ejus imaginem, quam in cella sua habebat, genua flexit, ibique omnimodam sanitatem obtinuit, ita ut nullum herniæ indicium relinqueretur. Itaque ad gratum animum ostendendum detulit cingulum, herniam continere solitum, ad altare S. Liborii, ac postea in publico examine hæc omnia juratus affirmavit.

quæ Ameriæ
in Umbria

68 Marcus Antonius Zampa Amantricensis, habitans Ameriæ, ejusque uxor, Margarita Joannis, jurejurando asserunt, ut constat ex examine episcopali die XVII Aprilis anno MDCLI, Joannem filiolum suum quinquennem maxima urinæ difficultate afflictum fuisse, ita ut sæpius eam emittere volens misere exclamaret. Crescente indies morbo, intolerabiles patiebatur dolores, quia lapillus in mediam virgam descenderat. Cum vocatus chirurgus nihil auxilii adferre posset, matrona quædam Amerina suasit parentibus, ut puerum deducerent ad D. Augustinum Carlenum, qui habebat imaginem S. Liborii, expressam in bysso, cui Sancti reliquiæ fuerant involutæ. Consilium secuti parentes adeunt D. Carlenum, qui puero imaginem Sancti imposuit. Illi interim filiolum suum sancto Præsuli commendantes desideratam gratiam obtinuerunt : nam paulo post puer emisit lapillum, qui pisi magnitudinem habebat ; quo apud D. Carlenum relicto, puer sanus abiit, nec deinceps ejusmodi infirmitatem sensit.

F

69 Dominus Vincentius Vignarello Urbinas anno MDCLI a prima die Septembris post cœnam acutissimo renum dolore fuit oppressus per sex continuos dies, ita ut in lecto immobilis jaceret, ac minimus motus ei intolerabilem cruciatum afferret. In hoc misero statu imploravit auxilium S. Liborii, cujus imaginem, antiphonam et orationem

ant aliis Ita-
liæ locis

tionem

AUCTORE
G. C.

tionem Romæ excudi una cum fratre suo curaverat, vovitque Missam a PP. Capucinis celebrandam. Vix finitis precibus, obdormivit, et paulo post evigilans, se ab omni dolore liberatum sensit. Quare e lecto surgens magnam arenosæ urinæ copiam reddidit, et sine ullo impedimento votum completurus exivit. Ita ipsemet coram notario publico juratus affirmavit die XVII Novembris anno MDCLI.

Dominus Jacobus Honorius de Rocca Sinibalda per novem circiter annos dolore renum afflictus, frustra omnem medicorum industriam adhibuerat. Demum a D. Bernardo Pucci Amerino accepit effigiem S. Liborii, quam, solito cruciatu ingruente, in lecto suo collocari jussit, et sese Sancti patrocinio commendavit. Post quatuor dies quarta Maii anno MDCXLVIII expulsi sunt tres lapilli, quos post legitimam beneficii probationem ad Sancti altare deferri jussit.

contigerunt,

70 Leander sacerdos Urbicvetanus per septem aut octo menses continuos duplici hernia laborans, consilio quorundam gestavit cingulum herniæ continendæ aptum; sed post aliquod tempus illud præ dolore amplius ferre non valens, et imaginem S. Liborii penes se inveniens, se totum in Sancti clientelam contulit, atque ita convaluit, ut nullum postea dolorem senserit. In grati animi signum vovit, se visitaturum reliquias sancti Benefactoris, uti etiam anno MDCLII fecit.

Matthæus Lancia Amerinus, etiam ex duplici parte herniosus, continuo cingulum ferre cogebatur. Anno MDCLIV cœperunt intestina descendere in scrotum, ita ut miser ille nullo modo posset incedere. Crescente autem morbo, Ignatius Veterani chirurgus civitatis Amerinæ multis modis frustra eum curare conatus est. Venit ergo ipsi in mentem, quam potens esset intercessio S. Liborii, promisitque, se quotannis festo sancti Præsulis Eucharistiam sumpturum, ac curaturum, ut eo die Missa celebraretur. Facta hac promissione, statim intestina ad locum suum redierunt, et numquam postea simili morbo laboravit. In recepti beneficii signum, ad altare Sancti tabulam appendi jussit.

C Frater Bonaventura prædicator Capucinus in-visit D. Ludovicum Perletti, in Austria superiore ex assiduus renum doloribus ferme moribundum, deditque ei orationem S. Liborii, quam Ludovicus magna cum devotione recitavit. Post mediam noctem quasi in somno monitus, ut in honorem S. Liborii orationem Dominicam et salutationem angelicam diceret, mane sese invenit sanum, et egit gratias, ac Missam celebrari jussit. Hac occasione oratio S. Liborii Latine et Germanice recusa est, atque per Bohemiam, Moraviam, Silesiam, et utramque Austriam dispersa.

et Latinum
medici Ame-
rini testimo-
nium addi-
mus.

71 Coronidis loco hic subjungo testimonium Latinum medici Amerini, quod anno 1649 dedit his verbis: Ego infrascriptus Amerinæ civitatis quinto jam anno medicus physicus ordinarius, solius veritatis vi et amore motus, indubiam fidem facio et absque ulla formidine attestor, antea quam S. Liborii episcopi Cenomauensis ad illam deferrentur reliquiæ, nephritidem et lithiasim morbos ita in ea sævisse, ut perpauci essent, qui eorum tormina et cruciatus sustinere non solitarent, a

quibus ob devotas civium ad novum Patronum preces, et hujus efficaci apud Deum intercessione ita nunc immunes omnes esse, ut singulares (si qui raro adsint) qui horum dolorum sentiant præludia, petitum auxilium statim implorent, et se amplius non torqueri gaudeant. Quod ita esse, sicut evidenti certitudine mihi constat, ut omnes sanctissimi pontificis Liborii in cœlis merita cognoscant, et indigentes levamen petendo etiam sibi comparent, hanc pagellam, [ut] vera me asserere sciant, publico jurejurando libens lubens et gaudens confirmavi, mea manu scripsi et subscripsi, ac meo solito sigillo obsignavi. Ameriæ quito Idus Decembris MDCXLIX.

Ego Hieronymus Lampanus theologus, philosophus et medicus manu propria.

§ VIII. Alia Beneficia intercessione S. Liborii præstita.

Nescio an inter beneficia, paragrapho præcedenti relata, numerare debeam illud, quod Ludovicus Cellotius noster sibi præstitum testatur in litteris, anno 1649 ad Bollandum datis, hoc modo: Accepi Liborium tuum, R. P. et magna cum animi mei lætitia totum evolvi. Nihil hoc in genere copiosius, nihil exquisitius optari potest, sed nec mihi opportunius. Nam paucis postquam advenit diebus, nescio quomodo, ex diducta vena mihi sanguis erupit: ἀναστόμωσι vocant medici, rem plane insolitam, et hactenus inexpertam. Continuo ad venæ sectionem, cujus oppido liberales sunt Galeni nostri, ad omnem animi corporisque requiem, ad valetudinarium damnatus, morbum et tempus lectitando Liborio fefelli. Dum sequor, dum regusto, dum frequentiam miraculorum edisco, impetum capio patronum morbo præsentis advocandi. Voveo perpetuam clientelam, lucubrationis nonnihil ad encomium, cultum aliquem extraordinarium annis singulis in ejus natali die, quot hebdomadis commemorationem in privatis precibus; dies Veneris ad eam electus, in quem hoc anno festum ejus incidet XXIII Julii.

Cellotius no-
ster S. Libo-
rium invo-
cal,

73 Tum vero derepente oborta mihi certa in incerto et occulto morbo sanitatis fiducia, et sensim convalui, seu Liborii precibus factum est, seu medicorum artem peculiari providentia Deus rexit. Miraculorum superstitiosa credulitas tibi displicet æque et mihi. Subita salus veniat, antardior, parum interest, ubi Dei beneficium sentitur. Itaque quod reliquum valetudinarii fuit, extra fratrum curam, et visentium allocutiones, laudando per oden Liborio datum. Hoc tibi reddo munus amœbæum, qui largo fœnore opellam meam in comparanda brevi ejus historia compensasti. Ridebis ægram, vietam, sexagenaria majorem musam, de Hippocrenes luto ingratos versiculos senilliter garrientem. Non est opus istud artis poeticæ, sed animi beneficiorum memoris, et mnemosynes filiæ musæ sunt. Hoc saltem consequar, ut juniores vestros olores, aliquid supra epigrammata, pro celebrando Li-

et ejus opem
expertus

borio

A borio aggredi, horter exemplo; dum tu gaudebis in sinu novum clientem magno Thaumaturgo peperisse. Vale, mi Bollandæ, et apud Deum nostri memor esse dignare. Parisiis XVIII Februarii MDCXLIX.

in signum
grati animi
hanc oden
composuit.

74 *Tunc eruditissimus vir, antea in studiis poeticis cum laude versatus, in honorem S. Liborii subdit elegantem oden, quam in signum grati animi ita composuerat:*

Quo te, Libori, per vada, per juga,
Lugente Sarta, Saxo pie impius
Asportat, ignotisque raptum
Indigetem superaddit aris?

Aldrice, tanto Præsule Galliam,
Orbare tali præsidio potes?

Nec te laborantum medela,
Nec populi lacrymæ morantur?

Sic astra volvunt: et facilis suas
Relinquit arces ipse Liborius;
Qualis, fugata nocte, flavos
Explicuit rediviva terris

B Aurora crines. I, bone Cœlitum,
Circumfer artus, et Borealibus
Adsuesce votis. Este morbi,
Corporeæ procul este pestes;
Seu dirus ardor viscera pascitur,
Seu lingua voces reddere nescia
Snsurra intus, vel retorto
Membra rigent sinuata nexu;
Seu coctus humor in lapidem coit
Per cæca renum tormina! tormina!

Vivaxque de nobis arena
Per laceros agitur meatus.
Adsunt, propinquant: Eia capacibus
Admitte portis magna Lutetia,
Sacrasque dextra prende thensas;
Hospitio venit æqua merces.

Nam funus anteit nobile sanitas.

Jam noctis atræ filia subsidet

Nubes pruinarum, et Libori

Vis nitidos jubet ire soles,

Quo vasta tractu planicies sinum

Expandit urbi; culmina Martyrum

Qua fronte surgunt; quaque valle

Cecropides colitur patronus.

Nec fluxa virtus: imprimit æthere

Salubris auræ dona, perennibus

Mansura seclis, ne vapores,

Ne stygiæ noceant mephites.

Tum si qua laxum per penetralia

Pulmone læso, vena dabit latus:

Vitæque succum tussiente

De stomacho pituita ducet,

Lethale vulnus! continuo excitus

Ad nostra curret vota Liborius,

Suoque stagnantem canali

Restituet medicus liquorem.

Fac, dive Præsul! Sic tibi nectare

Stet sempiterno sancta beatitas:

Sic fama vulgatum per orbem

Nomen alexicaci frequentet;

Circumque ad aras mille anathemata
Gemente de testudine pendeant.

Nec vena Celloti, cruentis

Semiaperta notis, silebit

Mundo parantem magna Liborium,

Desideratæ pacis adoream:

Francumque Ibero fœderatum,

Liligeros Aquilis maniplos

Bellum per oras spargere Thracias,

Renata Turcæ frangere cornua.

Sic est furendum, Christiani:

Hoc metitur pia palma campo.

AUCTORE
G. C.

75 *Nescio etiam, an hic referre debeam aliud beneficium, quod Bartholdus Nihusius intercessione S. Liborii sibi collatum asserit in epistola, anno 1655 ad Bollandum et Henschenium data his verbis: Admodum reverendi patres in Christo. Ad reverentiam vestram, P. Henscheni, scripsi recentissime; sed obliviscebam, addere, ex quo S. Liborium colere cœpi in patronis (quod factum, cum illustrissimus nuntius Chisius dono misisset mihi de Sancto isto librum reverentiæ vestræ, P. Bollandæ) licet excernam, circa solstitia præsertim, exiguum calculillorum quid, nihil tamen doloris inde sentire me hactenus, verum perinde esse, acsi pronus ad malum istud non forem, ut eram antea, cum cruciarer Amstelædami subinde vehementissime. Benedictus est Deus tum hoc nomine, tum ideo quod septima hujus Aprilis e Cardinali Chisio nostro illo factus Alexander Papa VII. Hoc, si fors haudum resciveritis, nuntiandum censui, et quidem e literis ad eminentissimum Electorem nostrum a Cardinali quodam Roma datis. Valet. Moguntia xxviii Aprilis MDCLV.*

Simile Sancti auxilium sensit Bartholdus Nihusius,

76 *Quidquid sit de duplici hoc beneficio, Liborii clientibus præstito, nolo illud numerare inter prodigiosas sanationes, quas aliis contigisse jam vidimus. Vix dubito, quin Paderbornæ ad Sancti reliquias plurima miracula patrata fuerint: nam illic plura anathemata ad illius altare appensa esse colligo ex carminibus celsissimi et reverendissimi principis Ferdinandi de Furstenberg, episcopi Paderbornensis, qui inter votiva epigrammata, Divis tularibus oblata, in S. Liborii honorem ita canit:*

et haud dubie alii, ut ex Paderbornensibus anathematibus colligitur.

Salvete, o sacri cineres; salvete Libori

Prodigiis celebres grandibus exuviæ.

Gallia vos olim Cenomanis misit ab oris,

Nunc columen Paderæ præsidiumque meæ,

Vos ego, vos supplex veneror: tu, quæ damus urnæ

Oscula, tu nostras accipe, Dive, preces.

Sic erit, ut numquam morbo me tentet acuto

Calculus, aut renes urat arena meos.

His te namque malis mira virtute mederi,

Multa docet sacris fixa tabella tholis.

Sic mea musa tuos late celebrabit honores

Supplicibus facilem sæpè ferentis opem;

Sic mihi semper erunt niveis signanda lapillis

Tempora; sic aliis candida semper erunt.

E

F

DE S. JOANNE CASSIANO ABBATE

G. C.

MASSILIÆ IN GALLIA.

SYLLOGE HISTORICA.

§ I. Cultus apud Latinos et Græcos,
reliquiæ, miracula, et Acta.ANTE MEDIUM
SECVLI V.B
Indicatur
Cassiano ti-
tulus sancti,

C

quem jam a
multis secu-
lis

Massilia notissima Gallix civitas in Provincia, de qua in Commentario prævio ad Acta S. Victoris martyris die XXI Julii iterum egimus, hac die S. Joannem Cassianum, suum olim incolam, Officio proprio cum Octava solenniter veneratur. Eodem die ecclesia Regiensis in Gallia Officium commune confessoris non pontificis præscribit in festo S. Cassiani abbatis, patroni ecclesiæ parochialis de Tabernis, ut in Rubricis legitur. Guesnæus noster in suo Cassiano illustrato a pag. 294 plura enumerat Breviaria, in quibus istius Sancti memoria celebratur. Non facile dictu est, quo tempore cultus ille inceperit; videtur tamen esse valde antiquus, cum Gregorius Magnus Cassianum titulo sancti honoret: nam mense Novembri, Indictione xv, id est anno Christi 597, ad Respectam abbatissam Massiliensem scribens, quædam privilegia concedit ejus monasterio, quod in honorem sancti Cassiani est consecratum. Neque refert, quod impudens fidei et Ordinis sui apostata, qui nuper Commentarium de scriptoribus ecclesiasticis edidit, tomo I col. 1163 putet, pro sancti Cassiani legendum esse sancti Salvatoris, quia nempe hoc virginum cœnobium nomine sancti Salvatoris appellari solet. Frivolum sane hominis hæretici argumentum, ut in Gregorii Magni epistolam mendum irrepsisse credamus! Quasi vero istud monasterium appellationem amittere aut mutare non potuerit, ut in novissima Gallix Christianæ editione tomo I, col. 695 ostendit Dionysius Sammarthanus, qui columna sequenti varias illius cœnobia vicissitudines recensens ibidem hæc habet: Postquam autem monasterium illud cum Victorino dirutum est, non quidem a Wandalis, sed potius a Normannis incerto anno, fortasse DCCCLXVII, virgines illæ in urbem migrarunt, ibique S. Salvatoris monasterium sibi condiderunt. Hinc patet fraus apostatæ, qui Genadium ita citat, acsi is parthenonem illum S. Salvatoris nomine compellaret.

2 Andreas Saussayus in suo Martyrologio Gallicano tomo 2 a pag. 1247 ex vetusto Ms. membranaceo, quod a quingentis annis exaratum asserit, Martyrologium quoddam edidit, in quo ad diem XXIII Julii diserte legitur: Apud Massiliam civitatem, natale sancti Cassiani abbatis. Unde miror, quod Saussayus præter morem adeo scrupulosus fuerit, ut Cassianum in suo Martyrologio omiserit, et in supplemento pag. 1149 cum minori caractere

ita timide annuntiarit: Apud Massiliam, depositio venerabilis Joannis Cassiani, multorum monachorum patris, et insignium opusculorum auctoris, doctrina et sanctimonia præclari. Deinde textit Actorum compendium, in quo aliqua incerta referuntur, et in cujus fine tamen de ipsius cultu sic testatur: Colitur hic Pater multis in locis pleno honore sanctitatis, et passim quidem in Massiliensi tractu, maxime autem in percelebri monasterio sancti Victoris, ubi sacris fastis adscriptus, hodie natalem anniversarium habet. Nescio, cur Saussayus Cassiano non dederit titulum sancti, cum illum a quingentis annis ita appellari, ac hodie multis locis ita coli novisset. An ipsum absterruit Semi-Pelagiana Cassiani doctrina? At in longo illius elogio de doctrinæ heterodoxia nullum facit verbum, de qua nos postmodum nonnulla dicemus. Præterea scire poterat, Cassianum a Rabano (aliqui abbati Smaragdo hoc opusculum adscribunt) cap. 38 ad regulam S. Benedicti titulo beati insigniri.

3 Petrus de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. 7, cap. 59 elogio Cassiani hunc præfigit titulum: De sancto Cassiano presbytero et confessore. Etiam in Bulla Urbani V Pontificis, quam Dionysius Sammarthanus inter instrumenta ad tomo I Gallix Christianæ spectantia refert, pag. 118 expresse sanctus nominatur. Denique Henricus Norisius, qui in exornandis Cassiani laudibus minime suspectus esse potest, in historia Pelagiana lib. 2, cap. 12 circa finem de illius cultu et sanctitate tradit sequentia: Urbanus V caput Cassiani argentea theca inclusum, hac epigraphe ornandum jussit: CAPUT SANCTI CASSIANI. Ejusdem memoria colitur Massiliæ die XXIII Julii, eique precum officia solenni ritu persolvuntur, et ante ejus sepulcrum exstat die noctuque ardens lucerna propter reverentiam erga ejusdem sanctitatem. Vir fuit doctissimus, et si in quibusdam a S. Augustini doctrina recessit, id eo tempore egit, quando pro utraque parte illis in rebus disputare licebat. Ejusdem Collationes sanctissimi ac sapientissimi viri eximie commendarunt; hos inter fuisse S. Fulgentium ex cap. 12 Vitæ illius constat; cui tamen, uti et ceteris, doctrina de gratia, Collatione 13 asserta, minime probata fuit, quam etiam postea Apostolica sedes proscripsit. Hæc sufficere arbitror ad probandum S. Cassiani cultum, præsertim cum quotannis festivitas illius publice celebretur, spectante orbe Christiano, et non tantum tacente Roma, sed etiam per Pontifices suos ipsi sanctitatis titulum tribuente, ut jam vidimus. Hinc collige, turpiter errasse hagiographum seu potius hagiomachum Gallum, qui in hypercritica sua Sanctorum Legenda ad diem XXIII Julii tomo 2, col. 378 audacter asserit, cultum Cassiani in Occidente dumtaxat circa finem seculi XVI cœpisse. Qui plura desiderat antiquæ venerationis testimonia, consulat Guesnæum nostrum lib.

apud Latinos
obtinuit.

E

F

A 2 Cassiani illustrati cap. 15, ubi diversa hujus rei instrumenta adducit.

Græci S. Cassiani mensis Februarii colunt,

4 Græci quoque ab immemorabili tempore eundem Sanctum die ultima Februarii coluerunt : nam in Typico S. Sabæ ad diem 29', id est XXIX mensis Februarii ita annuntiatur : Τοῦ ἑσίου πατρὸς ἡμῶν Κασσιανοῦ τοῦ Ῥωμαίου. Sancti patris nostri Cassiani Romani. Eadem habet Horologium, anno 1607 Græce excusum. Menæa impressa in Officio doctrinam et virtutes S. Cassiani mirifice extollunt, præmissa in Rubricis hac monitione : Oportet scire, quod, quando est annus bissextilis, canatur hoc Officium ad diem XXIX; si vero non sit bissextilis, canitur die XXVIII. Porro a curioso lectore observari hic velim, quod Græci (quia apud eos non est usus Kalendarum) anno bissextili sub finem Februarii adjiciant unum diem, quem Latini post diem XXIII istius mensis interserunt; unde annus a Latinis tunc vocatur bissextilis, eo quod bis dicatur sexto Kalendas Martii nimirum XXIV et XXV Februarii. Hinc etiam Mosci, qui ritum Græcum sequuntur, in Menologio suo Slavo-Russico, quod prænobilis Baro de Sparwensfeld nobis Latine vertit, die XXIX Februarii ita loquuntur : Beatissimi patris nostri Cassiani Romani. Vixit anno CDXXXI. Hujus memoria celebratur quovis quarto anno tantum, quando excursus fit : annus enim habet dies CCCLXV, et VI horas, quæ diem quarto anno constituunt. Tunc canimus Cassiani sequelam : annus enim habet tunc dies trecentos sexaginta sex, et horas octies mille septingentas sexaginta. Errat hic computator Moscus aut interpreter, quandoquidem annus continet horas 8784, quando habet dies 366, ut numerum 366 per 24 multiplicanti patebit.

et in suis Menæis illud versiculis

5 Sed redeamus ad Menæa, in quibus Sanctus noster ita memoratur : Τοῦ ἑσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Κασσιανοῦ τοῦ Ῥωμαίου. Sancti patris nostri et confessoris Cassiani Romani. Ubique apud Græcos a patria vocatur Romanus, quod postea fusius discutietur. Deinde in Menæis sequuntur hi duo versiculi :

Θεῖους με παστὰς Κασσιανὸς πρὸς νόας,
Θείας νοητῶς κασσίαις ἀποπνέει.

C Mihi Cassianus est velut thalamus, sacro
Odore casiae qui pias mentes replet.

Satis longe accersita est metaphora vocis παστὰς, quæ thalamum vel etiam locum convivii significat, et qua poeta Græcus, ni fallor, fragrantii thalamo comparare voluit doctrinam, in Cassiani scriptis traditam, quæ legentibus cælestem sanctimoniam odorem inspirat. Magis manifesta est allusio inter nomen Κασσιανὸς et vocem κασσία, quæ denotat fruticem odoriferum, quem Latini casiam appellant. Sanctus Petrus Damiani in exordio sermonis de S. Cassiano martyre, ejus festum die XIII Augusti colitur, ad eandem nominum affinitatem ita alludit : Cassianus..... juxta nominis sui præsagium cum in passionis pila persecutorum manibus pinsi cœpit et atteri, mox fragrantiam odoriferæ suavitatis, quæ in se latebat, aspersit. Cassia siquidem species est aromatica, quæ integra quidem nullius esse videtur odoris; trita autem naturalis vim suavitatis emittit.

6 Post hos versiculos in iisdem Menæis sequitur

elogium seu Actorum compendium, quod jam e Græco Latinum facio, in qua versione malo fidelis, quam elegans esse. Sie ergo ibi legitur : Iste erat ex urbe Roma, clarorum et illustrium parentum filius. Initio vitæ suæ studia litterarum multum amavit. Diligentia igitur et ingenii acumine omnem Græcam eruditionem prosequens, philosophiam et astronomiam profunde scrutatus est. Sacram vero Scripturam perdiscens, et ad summam illius cognitionem evadens, simul castitate et puritate vitam exornavit. Relicta patria, in Scetin descendens monasticam vitam amplexus est, et tradens seipsum monasterio, omnemque obedientiam exercens, totam rigidæ disciplinæ formam perdidit. Cum autem assuevisset disciplinæ, et ad summum discretionis fastigium ab infima obedientia ascendisset, ad solitudinem progressus est; cumque plurimos annos in ea transeisset, ac vitam asperam duxisset, ad majus experimentum ac exercitium transiit. Relinquens ergo solitudinem obiit omnia monasteria Ægypti et Thebaidos, montem Nitriæ, Asiam, Pontum, Cappadociam, totumque Orientem. Omnium vero instituta, exempla, et vivendi modos ita in se expressit, ut formæ in cera non sie digitis exprimi possint. Id ostendunt exaratae ab eo institutiones, omni accuratione, sapientia et utilitate plenæ, aliaque documenta ab ipso scripta et ordinata, quæ si quis inspicere et mature perolvere voluerit, magnum ex illis emolumentum capiet, et scriptoris vitam ac mores noscet. Cum sic itaque vixisset divinus ille Vir, sicque conversatus esset, hinc ad cœlestes mansiones transivit. Idem elogium Græce legitur in Anthologio, quod Antonius Arcudius Romæ anno 1598 edidit. Hactenus dicta abunde demonstrant, huic Cassiano jam dudum a Latinis Græcisque consuetum Sanctorum honorem deferri.

AUCTORE
G. C.
et elogio or-
nant.

7 Nunc de sacris ejus reliquiis pauca subjungamus, quæ in Chronicis et manuscriptis codicibus monasterii S. Victoris Massiliensis, apud Guesnæum nostrum in Cassiano Illustrato pag. 3 relatis, leguntur hoc modo : Corpus autem sancti Cassiani nostri monasterii diversis in locis servatur totum et integrum magno equidem honore et cultu : caput enim ejus auro et argento elaboratum et adornatum est. forma et structura percelebri, subtus ejus collum videtur et legitur hujusmodi inscriptio magno caractere : CAPUT SANCTI CASSIANI. Super illius caput reperitur mitra auro, argento, ac lapidibus pretiosis in magna quantitate honestata et ditata. Exstat etiam brachium ejus dextrum oblongum et magnum, longitudine circiter trium palmorum, eodem plane modo, quo caput, elaboratum et honestatum. Observa autem quod tam caput quam brachium erecta sunt, ac in tali honore posita, labore, studio, pietate atque sumptibus Urbani V summi Pontificis, hujusmodi monasterii abbatis. Hac de causa insignia ejus multis in partibus deprehenduntur et in capite et in brachio. Quoad reliquum ejus corpus, jacet in sepulcro marmoreo, supra quatuor columnas posito, in ecclesia inferiori; sed ante hujusmodi sepulcrum exstat lucerna semper ardens diu noctuque propter reverentiam et sanctitatem reliquiarum ejus illic quiescentium; ac proinde constat, nullas corporis illius

Massiliæ con-
servantur
ipsius reli-
quiæ;

F

AUCTORE
G. C.
sed miracu-
lorum,

illius portiones locis aliis exstare. *En omnia, quæ de sacris sancti Viri lipsanis comperi.*

8 Si fortassis curiosus quispiam interroget, an ad has sacras exuvias fiant aut facta fuerint miracula, respondeo verbis ejusdem chronici Massiliensis, quod post textum proxime citatum ita pergit: De miraculis ejusdem sancti Cassiani nulla nobis viget memoria, quia cum hoc monasterium a Wandalis et barbaris multoties destructum et eversum fuerit, consequenter scripta nostra et documenta vetera monasterii crepta et surrepta fuere. Nihilominus Guesnæus noster lib. 2 Cassiani Illustrati cap. 16, num. 4 asserit, in quodam Grassensis diœcesis sacello, quod S. Cassiano dedicatum est, mirabilia quædam invocatione illius beneficia præstari; idque probat ex litteris rite obsignatis, et parochi Grassensis manu subscriptis, quas ita citat: Magna, inquit, undequaque quotannis eo loci, nempe ad prædictum Taveronense, sacellum coit populi frequentia; sed eorum præcipue, qui aut claudi sunt aut arthritico morbo male affecti. Accepi ego, ad sacelli parietes appensa alias fuisse septingenta circiter subalaria fulcra ab iis, quos aut podagra laborantes, aut membris mutilos, aut eorum usu plane destitutos integræ salutis ac primæ incolumitati restituerat Deus; adeoque accepi ex hoc Gratiæ pago accolæ fuisse nonnullos, quos ita graviter exerceret articularis morbus, vix [ut essent] equi patientes; qui ubi territorium, in quo stat sacra ædes, attingebant, levamenti sentirent et a suis cruciatibus laxamenti non parum. Unde fiebat, ut ex equo exscensionem tentarent, et sæpenumero sanitati pristinæ redderentur necdum sacrum sancto Cassiano sacellum ingressi. Ac licet nulla restent ad hanc usque diem tot insignium miraculorum vestigia, eo credo factum, quod a paucissimis ejusmodi locus habitetur, planeque desertus sit; non desunt tamen, qui eo loci recurrentibus quot annis, magna et intimo cum pietatis sensu, bonaque morborum suorum parte sublevantur. Aliqui opinantur, homonymum hujus sacelli patronum a nostro Cassiano diversum esse, ut refert Guesnæus in memorato opere pag. 301, ideoque non pauci sacerdotes ibidem in illius honorem de communi confessoris pontificis Missam celebrant, quos Guesnæus hallucinari contendit. Sed parum nostra interest, sive unius sive alterius Sancti homonymi intercessionem hæc miracula patrentur, cum ea ad sanctitatis famam nostro Cassiano vindicandam necessario non requirantur. Jam de Actis nonnulla prænotanda occurrunt.

et Actorum
nulla aut
exigua su-
perest memo-
ria,

9 Mirum profecto est, præclara hujus celeberrimi Viri gesta non fuisse copiosius distinctiusque conscripta. Forte quispiam reponet, ampliora ipsius Acta, sicuti et antiqua miracula, frequenti barbarorum incursione et monasterii Massiliensis vastatione periisse. Quidquid sit de hac re, auctor prædicti Chronici apud Guesnæum pag. 3 ita fatetur: Vita Cassiani nulla est apud nos, præter id quod in ejus festo legitur in Officio; quod quidem festum celebratur sollemniter die xxiii mensis Julii cum Octava etiam solenni, non solum in nostro monasterio et locis ab eodem dependentibus, sed etiam in ecclesia cathedrali Massiliensi, et in tota fere diœcesi Massiliæ. Vides ergo, nihil præter ecclesiasticas Officii lectiones nobis superesse.

Habemus nos quidem Sancti illius Acta, nescio ex quo codice Ms. desumpta, et a nostro Silvestro Petra-sancta olim ad Bollandum transmissa; sed cum ea a Lectionibus vix differant, malo in illis referendis sequi Breviarium secundum usum monasterii sancti Victoris Massiliensis, anno 1508 Lugduni impressum, ex quo Petrus Possinus noster octo sequentes Lectiones descripsit.

10 LECTIO I Cassianus vir sanctissimus atque doctor præclarissimus apud Athenas natus, omnis illic philosophiæ studiis edoctus, ac primum Apostolorum imitatus canonicam functionem, multos ibidem suo instituit exemplo, et informavit studiis. LECTIO II. Inde peragrans omnium Christianorum instituta, usque Hierosolymam tendit. Apud Bethleem quorundam præsidio sodalium instituit monasterium, quod non longe fuit a spelunca, in qua Dominus noster Jesus Christus ex sacra Virgine natus, infantiae suscipere incrementa dignatus est, ejusque adhuc in religionem teneram ac lactentem infantiam sua gratia confirmavit. LECTIO III. In quo cœnobio, quod in Syra erat constitutum, dum constaret Cassianus, et post fidei rudimenta majorem perfectionis gratiam desiderare cœpisset. statuit confestim Ægyptum petere, ac remotissima Thebaides eremo penetrata, Sanctorum plurimos agnoscendi studio una cum sancto Germano abbate invisere. LECTIO IV. Cum prædicto igitur Germano ab ipso sibi tirocinio ac rudimentis militiæ spiritualis ita individuum contubernium tam in cœnobio quam in eremo fuit, ut cuncti ad significandam sodalitatis ac propositi parilitatem pronuntiarent, unam mentem atque animam in duobus esse corporibus. LECTIO V. Ubi ergo plurimam turbam cœnobii disciplina constrictam, et optimo monachorum ordine, qui primus est, institutam mirifice videns, alium quoque ordinem, qui excellentior habetur, id est anachoritarum, cinctorum præconiis instigatus sagacissimo corde videre properavit. Inde progrediens Athenas remeavit.

11 LECTIO VI. Cum vero Constantinopoli esset a Joanne Magno episcopo diaconus ordinatus, Romam adiit, ibique ad presbyteratus gradum est evectus; indeque profectus, prospero usus vehiculo Massiliam est appulsus, ubi secundum ea, quæ compererat a patribus vel proprio addicerat studio, congregatis ibidem fratribus, monasterium instituit, in quo usque ad quinque milium monachorum pater exstitit. LECTIO VII. Ibi etiam libros duodecim in uno volumine, quod Speculum monachorum dicitur, composuit, atque ad Castorem episcopum Aptensis urbis transmisit: in quo omne studium et disciplinam habitus et victus monachorum brevi et luculento sermone exaravit. Aliud quoque egregium volumen composuit post Castoris excessum ad Leontium et Illadium patres, quod Collationes Patrum prætitulavit. LECTIO VIII. Ad extremum rogatus a Leone archidiacono, postea urbis Romæ episcopo, scripsit adversus Nestorem de Incarnatione Domini libros septem. Tandem longo confectus senio, expletis videlicet nonaginta septem annis, athleta Christi in pace quievit x Kal. Augusti. Sepultus est in monasterio sancti Petri et sancti Victoris, quod est juxta Massiliam, et ipse construxit,

D

præterquam
in Lectioni-
bus propriis,

E

quæ inter se
differunt.

F

*id est Ne-
storium

A struxit, multis claris virtutibus et insigni sapientia decoratus, Theodosio et Valentiniano regnantibus. Hæc eadem Acta postmodum in tres lectiones distincta, et paululum correctius breviusque in supplemento ad Officia propria ecclesiæ S. Victoris Massiliensis impressa sunt. Verum ab utrisque hisce lectionibus nullum differunt tres aliæ lectiones, quæ inter Officia propria Massiliensis ecclesiæ anno 1662 Massiliæ typis excusæ suat, ut paragraphis sequentibus interdum observabimus. Ceterum quæ in his lectionibus omissa suat aut obscura, ex ipsis S. Cassiani scriptis, quantum fieri poterit, per decursum eruere atque illustrare conabor. Porro ut in hac Vita historice ac critice contexenda securius procederem, omnia S. Cassiani opera a capite ad calcem pervolvi. Quare si quid prætermisum fuerit, non id negligentia, sed memoriae ueræ imbecillitati adscribatur.

§ II. Controversa sancti Cassiani patria.

B *Cassianus a Gennadio dicitur natione Scythæ,*
 Quot olim civitates Græciæ de Homeri natalibus certant, tot propemodum mundi regiones de S. Cassiani patria hodieum contendunt. Gennadius presbyter Massiliensis in libro de scriptoribus ecclesiasticis apud Miræum cap. 61 affirmat, quod fuerit natione Scythæ. Haud dubie hic auctor, qui Cassiano suppar Massiliæ vixit, in ea re maguam fidem mereretur, si de certa ipsius sententia constaret. Sed ab Honorio Augustodunensi, qui Gennadium contrahere solet, et ex eo istud Cassiani elogium verboteus exscripsit, apud eundem Miræum cap. 60 Cassianus vocatur natione Afer. Quare suspicor, manuscripta Gennadii exemplaria multum inter se diversa esse. Suspicionem meam auget membranaceus Gennadii libellus, qui in Museo nostro servatur, et in quo cap. 59 clare legitur: Cassianus natus Constantinopoli, etc. Præterea Mabillonius tomo 2 veterum Analectorum pag. 44 testatur, prædictum Gennadii opusculum, in codice Corbeiensi ab annis nongentis caractere Longobardico scriptum, ab editis plurimum differre. Joannes Martia-næus, monachus Benedictinus, qui ineunte hoc seculo Opera S. Hieronymi Parisiis edidit, Gennadii virorum illustrium Catalogum, ex isto pervetusto codice Corbeiensi desumptum, qui to corumdem Operum tomo inseruit, ubi col. 39 Cassianus etiam dicitur natione Scythæ. Huic lectioni favet Ado, qui Honorio Augustodunensi et codice nostro membranaceo antiquior est, eumque in suo Chronico ad annum Christi 425 diserte Scytham appellat. Probabilis itaque est, Scythicam Cassiani patriam a Gennadio fuisse traditam.

C *in Breviario Massiliensi Athenis natus,*
 13 Breviaria Massiliensia in lectionibus propriis Cassianum passim apud Athenas natum volunt, ut supra vidimus. At non intelligo, quomodo in hymnis eorumdem Officiorum dicatur natione Scythicus, et in lectionibus apud Athenas natus, nisi forte Officii proprii auctores putaverint, urbem Athenensium in Scythia sitam esse. Guesnæus noster alio modo conatus est hanc discrepantiam componere: nam lib. 1 Cassiani illustrati cap. 1 dicit, quod pater Cassiani, ex præcipua Scythiæ civitate Athenas studiorum causa missus, nobilem ibidem adolescentulam adamavit, cum ea Christiano more matrimo-

nium contraxerit, ac postea genuerit Cassianum nostrum, qui Athenis natus est patre Scythæ, matre indigena. Hoc pacto quidem patet, Cassianum nativitate Atheniensem, et genere aut origine Scytham dici posse; sed Norisius lib. 2 historiæ Pelagianæ cap. 1 acriter in Guesnæum invehitur, quod hæc et similia ex cerebro suo finxerit, et sine ullis testibus aut tabulis asseruerit. Nolo ego in hac re defendere Guesnæum, cujus propugnationem Bruno Neusser in Prodomo velitari part 2, cap. 3 non segniter suscepit. Ceterum non ceuseo, laboriosum virum tam severa reprehensione dignum, eo quod pia simplicitate systema quoddam excogitarit, quo Officium proprium Massiliense secum, et cum Gennadio conciliaret. Attamen nos istarum lectionum auctoritatem tanti non facimus, ut eam testimonio Gennadii præferamus. Quare multo prudeatius egisse videntur, qui anno 1662 Officia propria Sanctorum Massiliensis ecclesiæ recognita et emendata imprimi curarunt, in quibus nulla sit Atheniensis patriæ mentio, sed initio lectionis IV ita legitur: Beatus Johannes Cassianus, cognomento Collator, Scythia ortus est.

14 Ludovicus Bulteau e Congregatione S. Mauri, qui Parisiis anno 1687 historiam monasticam Orientis Gallice edidisse dicitur, lib. 1, cap. 10, num. 1 referens varias de Cassiani patria opiniones dicit, dubitari posse, an non fuerit natus Scythopoli in Palæstina, eo quod a pueritia in quodam Palæstinæ monasterio educatus fuerit. Verum conjectura illa, plane gratis excogitata, manifestæ falsitatis convincitur: auctor namque istius historiæ monasticæ lib. 2, cap. 3 et sequentibus ostendit, tempore Cassiani plurimos in Palæstina fuisse monachos; cum tamen ipse Cassianus Collator cap. 18 testetur, se sociumque suum Germanum tentatos fuisse ad repetendam patriam, quia in Ægypto interdum a supervenientibus fratribus interpellabatur; quod sine dubio, inquit, nullatenus in nostra provincia credimus eventurum, in qua aut nullum, aut certe rarissimum professionis hujus virum inveniri possibile est. Ergo Palæstina, cœnobii et monachis frequens, non potuit fuisse Cassiano patria, in qua nulli aut rarissimi hujus professionis viri inveniebantur. Æque temeraria est conjectura eorum, qui suspicantur, Cassianum vocari Scytham, quia aliquo tempore commoratus est in solitudine, quæ Scitis vel Scetis appellatur, et de qua in Commentario prævio ad Vitam S. Arseii tomo IV Julii pag. 602 plura dicta suat: si enim ibi tantum aliquamdiu habitaverit, quomodo Gennadius cum natione Scytham dixit? Quis autem prudens ob levan suspicionem aut quandam vocis affinitatem crassi erroris arguet Gennadium, quasi is Scythiam cum Sciti vel Sceti confuderit?

15 Lucas Holsteuius, aut quisquis est auctor præfationis ad codicem Regularum, cap. 3 dictæ præfationis contendit, Cassianum in Gallia Narbonensi natum fuisse. Norisius lib. 2, historiæ Pelagianæ, cap. 1 hanc Holstenii opinionem, ambabus, ut aiunt, ulnis amplectitur, eamque probare nititur quibusdam conjecturis, quas Bruno Neusser loco proxime citato tam solide refutavit, ut æquum hujus controversiæ arbitraria, expeusis utriusque argumentis, placeat ad Neusseri partes accessurum existimem. Antonius Pagius in Critica 404 a num. 22 sententiam Holstenii Norisiique sequitur, et rejicit opinio-

nem

AUCTORE
G. C.

E
ab alio perperam putatur Scythopoli-titanus in Palæstina,

F

ab aliis denique Gallus,

AUCTORE
G. C.
quorum ar-
gumentis

nem Lambecii, qui Cassiano Romam assignat patriam, ut paulo post videbimus.

16 Primum sententiæ suæ fundamentum desumunt ex verbis ipsius Cassiani, qui Collatione 24, cap. 1 sic scribit: Igitur ad hunc Abraham cogitationum nostrarum impugnationem anxia confessione detulimus, quia ad repetendam provinciam nostram, atque ad revisendos parentes quotidianis animi æstibus urgebamur. Putant, hic palam designari Provinciam, quæ amplam Galliæ Narbonensis partem constituit, et quam incolæ vulgo la Provence appellant. Sed provincia, ut respondet Neusserus, nomen quoddam genericum est; et idem prorsus est, repetere provinciam suam et patriam suam: unde dicit PROVINCIAM NOSTRAM, non vero PROVINCIAM simpliciter. Hisce addo, quod Cassianus in præfatione de institutis cœnobiiorum ad Castorem Aptensem episcopum scribens, per provinciam videatur diœcesin significare; sic enim ibi loquitur: In provincia siquidem tua, cœnobiiorum experte, orientalium maximeque Ægyptiorum volens instituta fundari.... ut aliquid ad explementum tui desiderii de inopia sensus mei conferam, poscis. Si Cassianus hic Provinciam vulgo Provence intellexisset, et ipse in ea natus fuisset, cur non dixisset in provincia siquidem nostra, etc.? Imo in hac ipsa præfatione sanctus Scriptor non obscure innuit, sese alienigenam esse: cum enim proposuisset exemplum Salomonis, qui in ædificando magnifico templo nequaquam pauperis atque alienigenæ viri consilium dedignatur, comparisonem instituere pergit: Recte etiam tu his eruditus exemplis, beatissime papa Castor, verum ac rationabile Deo templum, non lapidibus insensibilibus, sed sanctorum virorum congregatione, nec temporale et corruptibile, sed æternum atque inexpugnabile, ædificare disponens.... egeum me, omnique ex parte pauperrimum ad communionem tanti operis dignaris adsciscere. In provincia siquidem tua, etc. Tillemontius tomo 14 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 739 alio modo istud Holstenii Norisiique fundamentum evertit, miraturque, viros illos eruditissimos tam levi ratione ad hanc sententiam defendendam adductos fuisse.

respondetur.

17 Majorem difficultatis speciem habet id, quod Norisius objicit ex lib. 1 de Instit. cap. 6, ubi Cassianus describens habitum monachorum Ægyptiorum ait: Gestant etiam resticulas duplices laneo plexas subtegmine, quas Græci ἀναβολὰς, nos vero succinctoria seu redimicula vel proprie rebrachiatoria possumus appellare. Ex eo textu formari potest hoc ratiocinium: Si Cassianus fuisset natione Scythia aut Græcus, numquam se a Græcis distinxisset, aut sese Latinis annumerasset, sicuti hoc loco facit. Probabilius itaque est, patriam ipsi fuisse Galliam, cum aliæ Latinorum regiones eum tanta verisimilitudine sibi vindicare non possint. At præterquam quod hic textus non magis ostendat, Cassianum fuisse Gallum, quam Romanum aut Afrum, respondeo, ipsum inter Latinos et pro Latinis Latine scribentem ita potuisse loqui, etiamsi natione Scythia aut Græcus esset: nihil quippe hæc phrasi aliud significat, quam resticulas, quas Græci ἀναβολὰς vocant, Latine per vocem rebrachiatoria proprie exprimi posse. Idem igitur est, ac si diceret: Gestant etiam resticulas duplices laneo plexas subtegmine, quas Græci ἀναβολὰς, nos vero, qui Latine scribimus, et eam vocem Græcam interpre-

tari debemus, succinctoria seu redimicula vel proprie rebrachiatoria possumus appellare. Hic autem loquendi modus Scythicæ aut Græcæ Cassiani origini nihil officit. Reliquas Norisii objectiones vide solutas apud Neusserum, qui part. 2 Prodroimi velitaris cap. 3 num. 1 ita concludit: Præmissæ igitur ratiunculæ penitus evanescent ad disertum et luculentum Gennadii Massiliensis testimonium, CASSIANUS NATIONE SCYTHA: cui enim Cassiani patria magis comperta esse potuit, quam Gennadio, qui vix quinquagiuta annis Cassiano minor fuit, isque Cassiano addictissimus, quem non mediocriter laudavit? Hic certe hominem, quem tanti faciebat, inter populares et Massilienses suos numerari posse maximæ gloriæ vertisset; illum tamen natione Scytham esse dixit.

18 Photius in Bibliotheca cod. 197 natalem illius locum indicat his verbis: Ἀνεγνώσθη βιβλιδάριον, ἐν ᾧ Κασσιανὸς μοναχὸς, Ὁμῶν λαχόντος πατριῶδα, περιῆσαν λόγοι δύο. Id est: Lectus est libellus, in quo continebantur libri duo Cassiani monachi, qui Romam habuit patriam. Petrus Lambecius in Commentariis Bibliothecæ Cæsareæ lib. 4, pag. 166 et 167 citat duos codices Mss., in quibus aliqua S. Cassiani Opera in Græcum compendium redacta sunt. In utroque autem Cassianus vocatur ὁ Ὁμῶν. Ex his aliisque Lambecius concludit, Cassianum Romæ in Italia natum esse, contenditque, Gennadium errare, dum illum natione Scytham nominat. At præterquam quod ipse Cassianus lib. 3 Instit. cap. 10 de Roma instar peregrini meminerit, et ejusdem libri cap. 6, ac denique lib. 5 Instit. cap. 39 de Italia, tamquam regione aliena, loquatur, Constantinopolitanos per affectum patriæ cives appellat, ut mox ex illius verbis ostendemus. Quæstio itaque institui potest, utrum Græci illi scriptores Romam veterem, an Romam novam seu Constantinopolim intelligant. Non equidem ignoro, Græcos sæpius epitheton distinctivum addere Romæ dum Constantinopolim designare volunt, ut in Commentario prævio ad Acta Latina S. Alexii § 1, tomo IV Julii pag. 239 ostensum est. At rotunde nego, id semper ab illis fieri. Sic in Actis Græcis S. Joannis Calybitæ, quæ Cardinalis Sirletus e Ms. Græco Cryptæ Ferratæ Latine vertit, et Majores nostri ad diem xv Januarii ediderunt, dicitur is Sanctus simpliciter in urbe Roma natus, cum tamen ex § 2 Commentarii prævii constet, illum fuisse Constantinopolitanum. Hinc etiam Molanus in Annotationibus ad Usuardum num. 7 de eodem Sancto sic loquitur: Joannes, qui calybam sive tugurium inhabitavit, patria fuit Romanus, hoc est, ut arbitrator, Constantinopolitanus. Quod autem vox Ὁμῶν apud Græcos scriptores non raro Thracem, aut Constantinopolitanum, aliumve Græcum significet, quibusdam exemplis jam conabor ostendere.

19 Imprimis geographi consentiunt, Thraciam a metropoli sua, quæ jussu Constantini Magni Roma nova vel Roma secunda dicta est, nomen Romanicæ accepisse. Imo Cangini in Glossario ad vocem Romania, multis veterum testimoniis probat, imperium Byzantinum aliasque Orientis partes hoc nomine appellatas fuisse. Quidquid sit, etiamnum Græculi nomen Romanorum sibi ambitiose vindicant, ut Jacobus Sponius tom 2 Itinerarii sui pag. 59 testatur. Hinc quoque R. P. Alexius de Somavera Capucinus in Thesouro linguæ Græcæ vulgaris, qui anno 1709 Parisiis Græco-Italice et Itali-

D

Passim a
Græcis vocatur
Romanus

E

F

qua voce
Græcus,

A *eo-Græce editus est, voces 'Ρωμαῖος, 'Ρωμαῖος, 'Ρωμαῖος per vocem Italicam Greco interpretatur. Henricus Spondanus in continuatione Annalium Cardinalis Baronii ad annum Christi 1205 agens de Calo-Joanne Bulgarorum rege, etiam in rem nostram hæc habet num 5: De eodem vero Joanne Georgius ait, eum ob gravissima mala Romanis (hoc 'est Græcis, quos ipsi Romanos appellare consueverunt) illata, et quod Romanum sanguinem in deliciis haberet, ROMANICIDAM vocatum fuisse. Auctor, quem Spondanus hic citat, est Georgius Acropolita, qui in historia sua, anno 1651 Parisiis Græco-Latine edita, num. 13 pag. 13 narrat, hunc Calo-Joannem tanto in Græcos odio flagrasse, ut se 'Ρωμαιοκτόνον id est Romanorum occisorem nominaret. Apud Nicetam Choniata aliosque scriptores Græcos plura occurrunt exempla, in quibus Romani pro Græcis accipiuntur; sed ea brevitatis causa hic omitto.*

vet Constantinopolitanus significari potest.

B *20 Hierolexicon utriusque Marci ad vocem Romanus latiore hujus nominis significationem ita restringit: Romanus apud Græcos scriptores significat Constantinopolitanum: nam quem nos Romanum dicimus, illi Latinum vocant. Strictiori hujus vocis acceptioni favet inscriptio Græca, quam Anselmus Bandurus tomo 1 Imperii Orientalie pag. 182, seu potius parte 3 Antiquitatum Constantinopolitanarum lib. 7, num. 525, in tertia turri Constantinopolitana legi tradit hoc modo:*

ΗΑCΙ ΡΩΜΑΙΟΙC ΜΕΤΑC ΔΕCΠΟΤΗC
ΕΤΕΙΡΕ
ΡΩΜΑΝΟC ΝΕΟΝ ΗΑΜΕΤΙCΤΟΝ ΤΟΝΔΕ
ΗΥΠΤΟΝ ΕΚ ΒΑΘΡΟΝ.
OMNIBUS ROMANIS MAGNUS DOMINUS
ROMANUS
HANC NOVAM ET MAXIMAM TURRIM
EREXIT A FUNDAMENTIS.

Jacobus Sponius tom. 2 Itinerarii sui pag. 58 asserit, scse in muris Constantinopolitanis eandem inscriptionem legisse, ibidemque eam refert nonnihil mutata. Addit autem, se per vocem ΡΩΜΑΙΟΙC intelligere Græcos, qui etiamnum idiomate suo Græco-barbaro dicere affectant: Μιλῶ 'Ρωμαῖνα id est, loquor Græce; Εἶμαι 'Ρωμαῖος, sum Græcus, etc. Sed nihil vetat nomen Romanorum in hac inscriptione restringi ad solos Constantinopolitanos, qui ab urbe sua Roma nova per excellentiam Romani appellabantur: quibus enim Græcis imperator hanc turrin potissimum exstruxit, nisi civibus Constantinopolitanis, ut ea nempe urbem ipsorum ornaret vel muniret?

Cum Cassianus Constantinopolitanos appellaverit cives suos,

21 At quorsum, inquires, de Romani nominis significatione hic tam fuse disputatur? Dicam, quod res est. Pluribus hanc rem discutere volui, ne Photio, Typico S. Sabæ, aliisque Græcorum Menologiis contradicere videar, si Cassianus Constantinopoli aut saltem in Romania seu Thracia natum dixerit. Porro ipsemet satis clare indicat, hanc esse suam patriam, dum lib. 7 de Incarnatione Domini cap. 31 contra Nestorium inter alia sic scribit: Unde obsecro ac deprecor omnes vos, qui intra Constantinopolitanæ urbis ambitum siti, et per affectum patriæ cives mei, et per unitatem fidei fratres mei estis, ut separetis vos ab illo, ut scriptum est, lupo rapaci, qui devorat Dei populum, sicut cibum panis. Neque hic cum Tillemontio

tomo 14 Monument. eccles. pag. 733 effugium quæras, quasi forte Cassianus nomine civium suorum compellasset Constantinopolitanos, eo quod a sancto Joanne Chrysostomo inter clerum adscitus apud eos habitaverit: nam ut alia non urgeam, cur non ita etiam appellat Syros, Ægyptios, Italos, Gallosque inter quos aliquamdiu vixit? Imo cur ad Castorem Aptensem episcopum scribens innuit, se alienigenam esse, ut supra num. 16 vidimus? Si igitur Cassianus patriam habuerit Thraciam, quæ etiam Romania dicitur, cum jam memorato ipsius testimonio conveniunt Photius, alique scriptores Græci, a quibus 'Ρωμαῖος vocatur.

22 Sed adhuc solvendus est nodus, isque satis intricatus: quæret enim aliquis, quomodo hæc Romana S. Cassiani patria cohæreat cum testimonio Gennadii, qui illum natione Scytham appellavit. Primum respondeo, de certa Gennadii lectione non omnino constare, cum apud nos in manuscripto illius catalogo clare legatur Cassianus natus Constantinopoli, quemadmodum initio hujus paragraphi monui. Cedam tamen antiquitati codicis Corbeiensis, in quo legitur natione Scythia, eamque lectionem, tamquam longe probabiliorem, admittam. Tunc autem respondeo, eum posse vocari Scytham et Romanum vel Thracem, quia Scythia Pontica partem Thraciæ constituit. Ne vero id temere asseruisse videar, aliquot geographorum testimonia profero. Imprimis Stephanus Byzantius in opere alphabetico de Urbibus, quod Thomas de Pinedo et Lucas Holstenius notis illustrarunt, de Scythis hæc habet: Σκυθαι ἔθνος Θράκιον, id est, Scythæ gens Thraciæ. Scio equidem, hanc expressionem displicere Thomæ de Pinedo, sed eam apud Holstenium confirmat Eustathius ad Dionysium pag. 97 dicens: Ἦσαν δὲ Σκυθαι καὶ Θράκιον ἔθνος, οἱ καὶ Νομαῖοι ἐλέγοντο. Erant autem Scythæ gens Thraciæ, qui etiam Nomæ dicebantur. Zozimus historicus Græcus, qui sæculo v floruit, utrique consentit lib. 4 his verbis: Πόλις ἐστὶν ἐν τῇ κατὰ Θράκην Σκυθίᾳ, Τομεῖς ὀνομαζομένη. Est oppidum in ea Scythia, quæ Thracia continetur, quod Tomos vocant. Rursus lib. 5 historiæ suæ eundem Scythiæ situm indicat hoc modo: Ἦν δὲ Ἀβουνδάντιος ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Θράκῃ Σκυθίας. Erat autem Abundantius oriundus e Scythia, Thraciæ parte. Antiquos sequuntur recentiores, inter quos Michael Antonius Baudrand in sua Geographia tomo 2, pag. 217 affirmat, Scythiam Ponticam fuisse provinciam imperii Constantinopolitani, Scythasque illos collocat in Orientali Bulgariæ parte, in quo tractu etiamnum Tartari Dobricenses et Bialogrodenses degunt. Videri etiam potest Christophorus Cellarius in Notitia orbis antiqui lib. 2, cap. 8, part. 1, pag. 375 et sequenti.

23 His positis, Gennadium cum Cassiano concilio, idque vulgari exemplo declaro. Fingamus, Parisiis hæresim quamdam grassari, quam Petrus aliquis, in Normannia natus, ac tunc temporis in Hispania degens, refutandam susceperit. Deinde supponamus, quod Petrus iste hanc Galliæ metropolim adversus errores præmunire volens scripto libro hæreticam doctrinam refellat, et urbis illius incolas moncat, ut sese ab hæreseos auctore separent. Nonne Petrus Parisienses per affectum patriæ appellare poterit cives suos aut populares, cum ipse etiam in Galliæ provincia natus fuerit? Quod si eos hoc nomine in scriptis suis compellaverit, nonne lectores recte colligent, auctorem libri fuisse patriam Parisensem

AUCTOR
G. C.

*explicatur
quo modo
ipse in Thracia
natus,*

E

F

*vere a Gennadio vocari
potuerit natione
Scythia.*

AUCTORE
G. C.

siensem aut saltem Gallum? Nonne is Gallicis scriptoribus annumerabitur? Nonne communiter Gallus audiet, quamvis sit ortus ex gente septentrionali, quæ ab aliquot seculis in Gallia sedem fixit? Jam ulterius statuamus, a scriptore quodam Toletano (in ea Hispaniæ civitate Petrum aliquamdiu vixisse, et a quinquaginta annis ibidem obiisse supponimus) componi catalogum virorum illustrium, qui hæreses oppugnarunt, atque inter alios Catholicæ fidei defensores hunc Petrum recenseri. Si Toletanus ille juxta distinctiorem Galliæ notitiam Petrum natione Normannum appellaverit, an contradicet aliis scriptoribus, qui Petrum Gallum dixerint? An repugnabit ipsi Petro, qui Parisienses per affectum patriæ cives suos nominaverat? Qui singula hujus comparationis adjuncta præsentī questionī applicuerit, facile intelliget, quomodo S. Cassianus a Græcis Romanus et a Gennadio Scytharum dici potuerit. Si tamen alicui hæc explicatio non placeat, suspicabor, a Gennadio nomen Scytharum fuisse latius acceptum, sicuti jam Thraces, Macedones, Thessalos, Bulgaros, aliosque imperii Turcici populos communi Turcarum nomine vulgo appellavimus. Imo tunc suspicioni meæ favebit Jornandes, qui seculo VI de rebus Geticis scribens, cap. 5 fines Scythiæ longe lateque extendit.

B

§ III. Sancti nativitas, nomen et cognomen, parentes vel consanguinei, studia litterarum, et vitæ monasticæ professio.

Certus nativitatis annus frustra quaeritur,

C

Non possumus nativitati S. Cassiani determinatum tempus assignare, eum non certo sciamus, quam diu viverit, et quo anno mortuus fuerit. Tradunt quidem Lectiones Massilienses, quas supra num. 11 retulimus, ipsum senio confectum obiisse, expletis videlicet nonaginta septem annis; sed de tanta senectute nullum verbum faciunt, qui Officia propria ecclesiæ Massiliensis emendarunt, et anna 1662 auctoritate episcopali munita ediderunt. Si de tam senili S. Cassiani ætate constitisset, cur eam correctores illi omisissent? Quare suspicor, ab aliquo hunc annorum numerum pro libitu fuisse excogitatum, sicut Guesnæus noster lib. 2, cap. 2 gratis determinavit annum 448, quo istius sancti Senis mortem collocat. Fateor tamen, hanc hypothesim, in qua Cassianus anno 351 natus esset, non esse omnino improbabilem: nam videtur Sanctus noster ante annum 385 Bethlethemo in Ægyptum profectus esse, quia nusquam dicit, visum a se fuisse S. Hieronymum, qui anno 385 Bethlehemum incolere cepit. Præterea abbas Nesteros Collatione 14, cap. 9 Joannem Cassianum cum socio suo Germano ita ad silentium hortatur: Observate igitur in primis, et maxime tu, Joannes, cui magis ad custodienda hæc, quæ dicturus sum, ætas adhuc adolescentior suffragatur, ne studium lectionis ac desiderii tui labor vana elatione cassetur, ut indicas summum ori tuo silentium. Non existimo, quod ætas adolescentior vigesimum quintum aut trigesimum annum excedat. Videtur itaque Cassianus post annum 350 natus esse, cum ante annum 385 abbas Nesteros illum tamquam juvenem alloquatur. Hæc est conjectura nostra de nativitatis tempore, quam ob verosimiliorem libenter deseremus.

25 Satis certum est, Cassiano fuisse prænomen Joannis: Prosper enim in Chronico, quod inter alia ejus opera anno 1711 Parisiis editum est, col. 745 Theodosio XIV et Maximo coss. id est ad annum Christi 433 ita scribit: Joannes monachus, cognomento Cassianus, Massiliæ insignis et facundus scriptor habetur. Non omnino constat, hæc esse Prosperi verba, cum ea in quibusdam codicibus desint, sicut novissimus editor ibidem in notis monet. Saltem in codice nostro menbranaceo majoris formæ, qui non magnam characterum antiquitatem præfert, sub Prosperi nomine ad annum Christi 434 ita legitur: Cassianus compertas in Ægypto vitas patrum, doctrinasque et regulas, libris ad plurimos datis, exponit. Haud dubie simile Ms. præ oculis habuit Pithæus, ex quo Canisius tomo 1 Antiquæ lectionis Chronicon Prosperi tironis Aquitani recudit, ubi pag. 170 hæc eadem ultima verba referuntur. Quidquid sit de genuino Prosperi chronico, abbas Nesteros eum vocat Joannem, ut ex numero præcedenti apparet. Iterum lib. 5 Instit. cap. 35 a sene quodam Theodoro Joannes appellatur. Alii ipsum passim Cassianum nominant, inter quos est Castor Aptensis episcopus, qui epistolam suam, a Gazæo operibus Cassiani præfixam, ita exorditur: Domno sanctitatis speciali gloria decorato, atque per omnia memorando; sed et scientiarum decore pollenti, patri scilicet Cassiano, Castor in mundo degentium peripsema, quæ possumus servitutis humillima. Prosper autem in editione mox citata col. 307, tacens alia ejus nomina, in titulo libri, quem de gratia et libero arbitrio contra Cassianum scripsit, illum dumtaxat Collatorem vocat, nempe a Collationibus patrum, quas Cassianus vulgaverat. Guesnæus noster lib. 1, cap. 1 et 2 de illius nomine et cognomine satis facunde disserit; sed hæc et similia istius scriptoris ratiocinia, potius rhetorice exornata, quam historice probata censeri possunt.

D
sed facilius
inventuntur
Sancti præ-
nomen et
cognomen,

26 Eminentissimus Baronius ex hac cognominis similitudine conjecit, Isidorum Pelusiotam litteras ad Cassianum nostrum dedisse: nam in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 404 num. 78 ita scribit: Exstat Isidori Pelusiotæ ad Cassianum epistola, cum aggressus esset vitam monasticam profiteri, qua eum in primis sibi coercendam esse linguam admonuit. At non videtur ad Cassianum nostrum hæc spectare epistola, quæ lib. 1, epist. 309 sic incipit: Te caducam et corruptioni obnoxiam (Græce φθαρτὸν quæ vox aliquando corruptam vel sceleratam significat) vitam fugisse, atque ad monasticum studium cursu contendisse audio; atque interim tamen procacem ac petulantem linguam habere, ac temere loqui. Quod quidem nihil aliud est, quam murum firmum atque hostibus inaccessum extruere, ipsisque portam ad ingressum relinquere. Hæc morum corruptio non convenit Cassiano nostro, qui a pueritia inter monachos vixerat, et haud dubie in cænobio Bethlethemico jam linguam frænare didicerat. Quod si quis contendat, per vocem φθαρτὸν designari dumtaxat vitam secularem, quæ pericula corruptionis obnoxia est, respondebo, Cassianum nostrum Isidoro Pelusiotæ Ægyptum incolenti verosimillime non fuisse notum, quando a teneris annis eam vitam deseruit, et institutum monasticum Bethlethemi amplexus est. Denique Isidorus lib. 3, epist. 402 et lib. 4, epist. 121 scribit Cassiano diacono, qua dignitate Cassia-

nus

E

F

cujus posterius similitudine deceptus videtur Baronius.

A nus noster nondum ornatus erat, dum in Ægypto versabatur. Unde concludo, plures hoc nomine insignitos fuisse, et Isidorum Pelusiotam probabilius ad nostrum Cassianum non scripsisse.

Cassianus
indical statu-
m suorum
parentum

27 Ipse Sanctus noster declarat, quam pios parentes habuerit, dum Collatione 24, cap. 1 una cum socio suo Germano tentationem redeundi in patriam abbati Abrahæ ita exponit: Igitur ad hunc Abraham cogitationumstrarum impugnationem anxiam confessione detulimus, quia ad repetendam provinciam, atque ad revisendos parentes quotidianis animi æstibus urgebamur. Hinc etenim nobis maxima desideriorum nascebatur occasio, quod tanta religione atque pietate parentes nostros præditos recordabamur, ut eis nequaquam nostrum propositum præponeremus, hoc jugiter mente volventes, quod profectum magis ex illorum essemus assiduitate capturi, nullaque nos corporalium rerum sollicitudine, nullisque prospiciendi victus distentationibus occupandos, illis afflatim omnem cum gaudio præbitionem nostræ necessitatis explentibus. Insuper etiam ipse inanum gaudiorum animum pascebamus, credentes fructum nos maximum percepturos de conversione multorum, qui velut nostro essent ad viam salutis exemplo ac monitis dirigendi; tum præterea ipsorum locorum situs, in quibus erat majoribus nostris habita * possessio, ipsarumque amœnitas regionum jocunda ante oculos pingebatur, quam gratæ et congruæ solitudinis spatiis tenderetur, ita ut non solum delectare monachum possint secreta silvarum, sed etiam magna victus præbere compendia. Norisius ex his postremis verbis cum Holstenio contra Scythicam S. Cassiani patriam frustra infert, hanc amœnæ regionis descriptionem Scythicorum desertorum squallo ac Caucasæis rigoribus minime convenire: nam Scythia Pontica, ex qua Cassianum putamus oriundum, longe a Caucaso remota est, suasque habet delicias, et magna præbet victus compendia.

vel consanguineorum,

28 Dubitari potest, utrum Cassianus per parentes hic intelligat patrem et matrem. Ratio dubitandi est, quod eo tempore consanguinei et affines nomine parentum sæpe exprimerentur, uti testatur S. Hieronymus initio libri 2 contra Rufinum, ubi in novissima editione Parisiensi tomo 4, part. 2, pag. 389 adversarium ita exagitat: Illud vero ridiculum, quod post triginta annos ad parentes se reversum esse jactat homo, qui nec patrem habet, nec matrem; et quos viventes juvenis dereliquit, mortuos senex desiderat: nisi forte parentes militari vulgarique sermone cognatos et affines nominat. Sic etiam Venantius Fortunatus in libellis singularibus de excidio Thuringiæ apud Browerum nostrum pag. 341 hæc habet:

Tunc pater ac genitrix, et avunculus, atque parentes,

Quos flerem in tumulto reddidit iste dolor.

Cangius in Glossario ad vocem parentes plura hujus significationis exempla adducit. Cum igitur hic forte etiam ea vox ita accipiat nihil definitio, sed dumtaxat addo, fuisse Cassiano sororem de qua lib. II, Instit. cap. 17 meminit hoc modo: Quapropter hæc est antiquitus patrum permanens nunc usque sententia, quam proferre sine mea confusione non potero, qui nec germanam vitare potui, nec episcopi evadere manus, omnimodis

monachum fugere debere mulieres et episcopos: neuter enim sinit eum, quem suæ familiaritati devinxit, vel quieti cellulæ ulterius operam dare, vel divinæ theoriæ per sanctorum rerum intuitum purissimis oculis inhærere.

29 Suspiciari forte quis posset, fratrem Cassiano fuisse abbatem Germanum, cum quo mihi, inquit Sanctus noster Collatione 1, cap. 1, ab ipso tirocinio ac rudimentis militiæ spiritualis ita individuum deinceps contubernium tam in cœnobio quam in eremo fuit, ut cuncti ad significandam sodalitatē ac propositi nostri parilitatem pronuntiarent, unam mentem atque animam duobus inesse corporibus. Verum ipse Cassianus hanc suspicionem omnino tollit: nam collatione 16, cap. 1 abbati Josepho interroganti, an essent fratres, responsum est, quod non carnali, inquit, sed spiritali essemus fraternitate devincti, nosque ab exordio renuntiationis nostræ tam in peregrinatione, quæ ab utroque nostrum fuerat obtentu militiæ spiritualis arrepta, quam in cœnobii studio individua semper conjunctione sociatos fuisse. Tillemontius tomo 14 Monument. eccles. pag. 160 conjicit, Germanum istum proxima consanguinitate S. Cassiano junctum fuisse, quia Collatione 24, cap. 1 utrique eadem regionis amœnitas, avita majorum possessia, aliaque divitis familiæ commoda adscribuntur, ut colligi potest ex iis, quæ num. 27 adduximus. Non nego, hanc conjecturam utcumque verosimilem esse; facile tamen fieri potuit, ut ambo habuerint eandem patriam, in qua essent vicinæ parentum suorum possessiones, et distinctæ utriusque familiæ opes, quamvis ipsi nullo sanguinis vinculo inter se fuerint connexi. Hæc omnia, inquam, de duobus popularibus et vicinis explicari possunt, etiamsi non sint consanguinei, ut consideranti patebit. Unde hanc incertam conjecturam, ut talem, relinquimus.

30 Non satis etiam clarum est, quo loco Cassianus litteras humaniores didicerit: quamvis enim a pueritia, ut ipsemet in præfatione ad Castorem Aptensem testatur, inter monachos vixerit, tamen pueritia quamdam latitudinem patitur, et communiter usque ad annum decimum quintum extenditur; ita ut domi aut alibi profana studia delibare potuerit, antequam se ad monasterium Bethlehemiticum conferret. Lectiones § 1 citatæ asserunt, eum Athenis prius philosophiæ studuisse. Officia propria anni 1662 de studiorum palæstra silent. Guesnæus noster illum septennem pro libitu ex monasterio Athenas mittit, ac post finita studia iterum Athenis ad monasterium reducit. Ut ut est, ipse Cassianus (hoc perperam sub Germani nomine editum est, uti Tillemontius tomo 14 Monument. eccles. pag. 159 recte observavit) satis aperte indicat, se profanis litteris operam dedisse, quando ab abbate Nesterote ad vitandas mentis evagationes excitatus sic scribit Collatione 14, cap. 12: Ad hæc ego occulta primum compunctione permotus, ac deinde graviter ingemiscens, hæc, inquam, omnia quæ copiosissime digessisti, majora mihi intulerunt desperationis augmenta, quam hactenus sustinebam: quippe cui præter illas generales animæ captivitates, quibus non dubito infirmos pulsari extrinsecus, speciale impedimentum salutis accedit, pro illa, quam tenuiter videor attigisse, notitia litterarum, in qua me ita vel instantia pædagogi vel continuæ lectionis maceravit intentio, ut nunc mens mea poetis velut iufe-

AUCTORE
G. C.

inter quos
Tillemontius
gratis nume-
rat Germa-
num indivi-
dum Cas-
siani comi-
tem.

E

Sanctus proba-
biliter lit-
teris huma-
nioribus in-
structus fue-
rat,

F

AUCTORE
G. C.

eta carminibus illas fabularum nugas historias-
que bellorum, quibus a parvulo primis studiorum
imbuta est rudimentis, orationis etiam tempore
meditetur, psallentique, vel pro peccatorum in-
dulgentia supplicanti aut impudens poematum
memoria suggeratur, aut quasi bellantium he-
roum ante oculos imago versetur, taliumque me-
phantasmatum imaginatio semper eludens, ita
mentem meam ad supernos intuitus aspirare non
possit expelli. *Non est verosimile, has poeticas
fabulas a monachis Bethlehemiticis Cassiano fuisse
traditas, cum ipse tantum meminerit de spirituali
doctrina, quam in hac cœnobio hausit, ut mox infra
videbimus.*

antequam
ingrederetur
monaste-
rium Bethle-
hemiticum,

B

31 Nescio, qua occasione Cassianus imbutus
fuerit spiritualibus Bethlehemitici cœnobii rudi-
mentis, ut Collatione 11, cap. 5 loquitur; nisi forte
hoc monastica vitæ genus amplexus fuerit, quando
inviserat Terram sanctam, ad quam circa illa tem-
pora ex toto terrarum orbe tantus fiebat Christia-
norum concursus, ut S. Hieronymus in epistola
86 ad Eustochium sic interroget: Cujus enim
gentis homines ad sancta loca non veniunt? Imo
idem sanctus doctor in epistola 48 ad Desiderium
dicit: Adorasse ubi steterunt pedes Domini,
pars fidei est; et quasi recentia nativitatis et
crucis ac passionis vidisse vestigia. *Non est ita-
que improbabile, Cassianum pietatis causa ad loca
sancta peregrinatum esse, atque ea occasione insti-
tutum Bethlehemitici cœnobii arripuisse. Cum ta-
men id nullibi legerim, nihil affirmo. Illud unum
constat, ipsum in eo monasterio prima vitæ mona-
stica fundamenta jecisse, uti manifeste indicat, dum
Collatione 17, cap. 7 socium suum Germanum de mo-
nachis Bethlehemiticis ita utriusque nomine loquen-
tem inducit: Quamvis etiam illorum doctrinæ
summas grates rependere debeamus, qui nos do-
cuerunt a parvulis magna conari, et dato boni
sui gustu, egregiam perfectionis sitim nostris vi-
sceribus indiderunt. Sæpe etiam alibi mentionem
facit de primis fidei ac spiritualis doctrinæ rudi-
mentis, quæ in eo monasterio acceperat; at nus-
quam innuit, se ibi etiam profanas disciplinas di-
dixisse, quod opinionem nostram, numero præcedenti
expositam, non parum confirmat.*

C

quod a mo-
nasterio S.
Hieronymi
diversum est,

32 Indicat Cassianus lib. 4 Instit. cap. 31 si-
tum sui monasterii, quod non longe fuit a spelæo,
inquit, in quo Dominus noster Jesus Christus ex
Virgine nasci dignatus est. Jam antea lib. 3 In-
stit. cap. 4 de eodem hæc scripserat: Sciendum
tamen, hanc Matutinam (intelligitur Prima Offi-
cii ecclesiastici) quæ nunc observatur in occidu-
is vel maxime regionibus, canonicam functionem
nostro tempore in nostro quoque monasterio
primitus institutam, ubi Dominus noster Jesus
Christus natus ex Virgine, humanæ infantiae
suscipere incrementa dignatus, nostram quoque
adhuc in religione teneram et lactentem infan-
tiam sua gratia confirmavit. *Gazæus in notis ad
hunc postremum Cassiani textum putat, hic desi-
gnari monasterium Bethlehemiticum, quod Paula
Romana construxit, et S. Hieronymus gubernavit.
Sed haud dubie hallucinatur: nam hoc monasterium
a Paula Romana anno 389 ædificatum est, sicut
Tillemontius tomo 12 Monument. eccles. pag. 122
ostendit. Ratio autem temporis non permittit, ut
spirituale Cassiani tirocinium tandiu differamus,
quemadmodum secutura historiæ series demonstra-
bit. Præterea ipse Cassianus satis declarat, vetu-*

stius fuisse monasterium, in quo vixit, cum ibidem
asserat, se in eo invenisse horas refectio-
ni corporum a majoribus deputatas. *Guesnæus noster lib. 1
Cassiani illustrati cap. 9 istam Gazæi aliorumque
opinionem erroris convincit, qui utinam alias histo-
riæ suæ partes tam solide probasset! Consuli etiam
potest Tillemontius, qui tomo 14 Monumentorum
eccles. pag. 158 eandem sententiam pluribus argu-
mentis impugnat. Gravius errat auctor Lectionum
propriarum, quas supra num. 10 exhibuimus, dum
Cassianum istius monasterii fundatorem facit di-
cens: Apud Bethlehem quorundam præsidio
sodalium instituit monasterium.*

33 Ex hac sola ædificati monasterii Hierony-
miani chronologia (nolo hic alia tangere) corrui-
t assertio Josephi de Sigüenza, qui in historia Hi-
spanica Ordinis S. Hieronymi part. 2, lib. 1, cap.
1 Cassianum religioni Hieronymianæ adscribit.
Neque firmiori fundamento nititur Joannes Bapti-
sta de Lezana, quando in Annalibus Carmelitarum
ad annum Christi 404 num. 2 Ordini suo eundem
ita vindicat: Illud non prætermittendum, abs re
sane et fere sine fundamento aliquo Basiliani
instituti historicos Cassianum sibi adjudicare
voluisse: si enim, quæ scripsit, inspiciantur,
clare habebitur, ipsum Eliani et Esseni instituti,
quod in Ægypto et Palæstina florere conspex-
erat, sectatorem esse. *Fateor, me talpa cæciorem
esse, si in Cassiani scriptis clare contineatur, ipsum
Carmelitam fuisse. Nihilominus Marcus Antonius
Alegre de Casanate in Paradiso Carmelitico pag.
204 ad annum Christi 435 ita confidenter pronun-
tiat: Sanctus Joannes Cassianus, Scythæ natio-
ne, sancti Joannis Chrysostomi discipulus et
diaconus, et eodem cum Chrysostomo conventu
professor Helianus. Hermenegildus a sancto Pau-
lo in Origine et continuatione religionis Hierony-
mianæ Tract. 5, cap. 16 Hispanice contra Marcum
Antonium Alegre multa ratiocinia congerit, et Cas-
sianum suis Hieronymitis annumerat. Eruditus nu-
gari videbor, si hanc ridiculam istorum scriptorum
contentionem componere aut fusius discutere voluero.
Quare ad magis seria progredior.*

D

et quod varii
Ordinis reti-
giosi sibi
vindiciant.

E

§ IV. Prima profectio in Egyptum.

F

Postquam S. Cassianus aliquod tempus in mona-
sterio Bethlehemitico transegerat, majoris per-
fectionis acquirendæ gratia simul cum fidei suo
Achate Germano, ad celeberrimos Ægypti monachos
et anachoretas proficisci decrevit, ut ipse Collatione
II, cap. 1 diserte significat his verbis: Cum in cœ-
nobio Syriæ consistentes, post prima fidei rudi-
menta succedentibus aliquatenus incrementis,
majorem perfectionis desiderare gratiam cœpis-
semus, statuimus confestim Ægyptum petere,
ac remotissima etiam Thebaïdos eremo penetra-
ta, sanctorum plurimos, quorum gloriam fama
per universa diffuderat, si non æmulandi, saltem
agnoscendi studio invisere. Quanto autem tempo-
ris spatium ante illam peregrinationem in isto cœno-
bio vixerint, patet ex Collatione 19, cap. 2, ubi San-
ctus noster ex magna animi demissione ita loqui-
tur: Unde non mirum est, nec ad illorum subli-
mitatem nos posse conscendere, qui non dicam
usque ad senectam sub cœnobii permanere non
possumus disciplina, sed vix biennio subjectionis

Cassianus
cum socio
Germano ex
cœnobio
Bethlehemi-
tico,

jugum

AUCTORE
G. C

- A jugum sustinere contenti, ad præsumptionem noxiæ libertatis protinus evolamus, cum tamen ipso illo parvo tempore non secundum illam distractionis regulam, sed pro nostri arbitrii libertate utcumque senioris subjiciamur imperio, ut non patientiæ fructum ediscere, sed tempus adipiscendæ licentiæ exspectare videamur. *Inde etiam Germanus cap. II ejusdem Collationis abbatem Joannem sic interrogat : Quo ergo vel nobis vel ceteris, qui ejusdem fragilitatis atque miseriæ sunt, remedio poterit subveniri, qui cœnobialibus disciplinis tenuiter instituti, ante expulsionem omnium vitiorum, habitationem solitudinis cœpimus affectare? Vel quo pacto imperturbatæ mentis constantiam et immobilem patientiæ poterimus apprehendere firmitatem, qui ipsas quodammodo scholas et exercitationis hujus palæstram, in qua ad plenum erudiri ac perfici principia nostra debuerant, intempestive intermissa cœnobii conversatione, dereliquimus? Ex his aliisque colligo, S. Cassianum valde juvenem fuisse, dum in Ægyptum diseessit, quandoquidem a pueritia cœnobiticam vitam amplexus est. Id ipsum confirmat Germanus, qui post aliquot annos in Ægypto transactos Collatione 21, cap. 21 Theonæ dicit, quod sibi sit viridior ætas. Constat autem ex Collatione 14, cap. 9, Cassianum Germano juniorem fuisse, ut supra num. 24 ostendimus.*
- B

prius facta
promissione
prompti red-
itus,

- 35 Quando Bethlehemitici cœnobitæ fervens horum tirorum desiderium intellexerant, ipsis hoc arduum iter dissuadere eosque apud se retinere cupiebant, sive quod forsitan hoc austerum vivendi genus teneræ ipsorum ætati haud satis convenire judicarent, sive quod nollent amittere eximia virtutum exempla, quibus ambos eluxisse arbitror : nam abbas Pynusius, qui aliquamdiu in eodem monasterio Bethlehemitico latuerat, et conversationem illorum observaverat, pia utriusque opera Collatione 20, cap. 4 egregie laudat. At quamcumque ob eausam cœnobitæ generoso eorum desiderio obstiterint, saltem illis abeundi licentiam concedere noluerunt, nisi prius sollemniter promitterent, sese quamprimum, ex Ægypto ad monasterium suum reversuros. Hinc Germanus Collatione 17, cap. 2 sollicitus est de sponsionis fide, quam senioribus nostris velocissimum reditum pollicentes, inquit, dedisse nos novimus, ut vel cursim liceret nobis hujus provinciæ sanctos ac monasteria circumire..... Retinentium precibus alias non potuissemus obsistere, nisi, maturissimo reditu repromisso, huc venissemus. Deinde cap. 5 ejusdem Collationis anxios conscientiae suæ stimulos ita rursus exponit : Ex utroque ergo nunc latere coarctamur. Si enim promissioni, quam, seniorum caritate nos compellente, deprompsimus, et quam coram cunctis fratribus in spelæo, in quo Dominus noster ex aula uteri virginalis effulsit, ipso teste, deprompsimus, satisfacere voluerimus, summum spiritualis vitæ incurrimus detrimentum; sin autem sponsionis immemores, et in his regionibus residentes, utilitati perfectionis nostræ illam voluerimus postponere pactionem, abrupta mendacii non impletæ promissionis pericula formidamus.
- C

proficiscitur
in Ægyptum,

- 36 Cum igitur sub ea conditione veniam discendendi impetrassent, alaeri animo arripuerunt optatum iter, cujus narrationem nunc ex ipsis S. Cassiani scriptis conteram, qui Collatione 11, cap. 1 et sequentibus peregrinationem suam sic describit : Igitur ad oppidum Ægypti, cui Thennesus nomen est,

emensa navigatione pervenimus; cujus accolæ ita vel mari vel stagnis falsis undique circumluuntur, ut solis (quia terra deest) negotiationibus dediti, opes atque substantiam navali commercio parent, ita ut ædificiis cum voluerint extruendis terra non suppetat, nisi de longinquo navigiis apportetur. Ubi cum advenientibus nobis, favens desideriis nostris divinitas beatissimi atque præcipui viri Archebii episcopi præstitisset adventum, qui raptus de anachoretarum cœtu, et episcopus Panephyssi oppido datus, tanta distractione omni ævo suo propositum solitudinis custodivit, ut nihil de præteritæ humilitatis tenore laxaverit, aut de adjecto sibi honore blanditus sit. (Non enim tamquam idoneum se ad istud officium testabatur adscitum, sed velut indignum ab illa anachoreseos disciplina querebatur expulsum, eo quod triginta septem annis in eadem commoratus, ad puritatem tantæ professionis nequaquam pervenire potuisset) hic igitur cum in supradicta Thenneso, quo eum eligendi illic episcopi causa perduxerat, pie nos atque humanissime suscepisset, agnito desiderio nostro, quo sanctos patres etiam in ulterioribus Ægypti partibus inquirere desiderabamus : Venite, inquit, et videte interim senes, haud longe a nostro monasterio consistentes, quorum ita et antiquitas in corporibus jam curvatis, et sanctitas in ipso etiam fulget aspectu, ut vel sola contemplatio eorum magnam intuentibus possit conferre doctrinam, a quibus id, quod ego amissum doleo, quodque tradere jam perditum nequeo, non tam verbis, quam ipso sanctæ vitæ discatis exemplo. Credo autem, inopiam meam hoc studio aliquatenus sublevandam, si inquirentibus vobis illam euangelicam margaritam, quam ipse non habeo, saltem providero, ubi eam commodius comparetis.

37 Sumpto itaque baculo et pera, ut illic cunctis viam ingredientibus monachis moris est, ad civitatem nos suam, id est Panephyssim, itineris dux ipse perduxit : cujus terras, imo etiam contiguæ regionis plurimam partem quondam opulentissimam (siquidem ex ea cunctæ, ut fama est, regioni cibus subministrabatur) repentino terræ motu excussum mare transgressis limitibus occupavit, atque ita collapsis ferme omnibus vicis, opimas olim terras salsis paludibus supertexit, ut illud quod in psalmo spiritaliter decantatur : Posuit flumina in desertum, et exitus aquarum in sitim, terram fructiferam in salsuginem a malitia inhabitantium in ea; secundum litteram de illa putent regione prædictum. In his igitur locis multa in hunc modum oppida, eminentioribus tumulis collocata, fugatis habitatoribus, eluvies illa velut insulas fecit, quæ desideratam secedentibus sanctis solitudinem præbent, in quibus tres senes, id est Chæremon, Nesteros et Joseph, anachoretæ antiquissimi consistebant.

quod adve-
niens

38 Itaque beatus Archebius primum nos perducere ad Chæremonem maluit, qui et monasterio ejus propior, et duobus aliis provector esset ætate. Nam cum centenarium vitæ annum spiritu tautum alacer excessisset, ita dorsum ejus temporis fuerat vetustate atque orationum jugitate curvatum, ut quasi in primævam redactus infantiam submissis ac protentis terratenus manibus progrediretur. Hujus igitur et vultum mirabilem et incessum pariter intuentes (siquidem

deducitur ad
Chæremo-
nem abba-
tem,

defectis

AUCTORE
G. C.

defectis mortificatisque jam omnibus membris, nequaquam censuram præteritæ districtio-
nis amiserat) cum sermonem atque doctrinam suppliciter posceremus, ac desiderium tantum spiritua-
lium institutionum causam fuisse adventus nostri protestaremur, graviter ille suspirans : Quid vo-
bis, ait, possum conferre doctrinæ, cum imbecil-
litas senectutis, ut rigorem pristinum relaxavit,
ita loquendi quoque ademittit fiduciam? Quemad-
modum enim docere præsumam, quod ipse non
facio; aut alium in eo instruam, quod me jam
minus vel tepidius exercere cognosco? Ob quam
rem nullum juniorem mihi in hanc usque ætatem
cohabitare permisi, ne exemplo meo alterius
districtio laxaretur. Numquam enim erit efficax
instituentis auctoritas, nisi eam effectum operis
sui cordi affixerit audientis.

quocum,

B

39 Ad hæc nos non mediocri confusione com-
puncti ita respondimus : Licet sufficere nobis ad
omnem instructionem debeat vel loci istius diffi-
cultas, vel ipsa etiam solitaria adhuc vita, quam
juventus quoque robusta vix posset tolerare, quæ
nos etiam, te tacente, satis abundeque instruunt
atque compungunt, rogamus tamen, ut, tacitur-
nitate paululum prætermissa, ea nobis potius
dignanter infundas, per quæ hanc, quam vide-
mus in te, virtutem non tam imitatione comple-
cti, quam admiratione possimus. Nam etiamsi
revelatus tibi tepor noster impetrare id, quod
expetimus, non meretur, debet hoc saltem labor
tanti itineris obtinere, quod huc de Bethlehemi-
tici cœnobii rudimentis institutionis vestræ desi-
derio, et profectus nostri amore properavimus.
*His motus Chæremon reliquis istius Collationis ca-
pitibus de perfectione disseruit. Deinde Cassianus
ejusque comes cum eodem sene duas sequentes Col-
lationes habuerunt, in quarum una de castitate, in
altera de protectione Dei, disputatum est. Tres
itaque Collationes, nempe undecima, duodecima et
decima tertia, huic Chæremoni tribuuntur, in qua-
rum postrema quædam sanæ doctrinæ repugnant,
ut postmodum dicemus.*

uti et cum
Nesterote
per interpre-
tem colloqui-
tur;

C

40 Percepta Chæremonis instructione, adierunt
abbatem Nesterotem, ut audirent spiritua-
lem doctrinam hujus præclari in omnibus summæque scien-
tiæ viri, quemadmodum Cassianus Collatione 14,
cap. 1 eum appellat. Gazæus in notis ad initium
istius Collationis duo refert exempla, quæ huic Ne-
steroti adscribenda existimat. Primum in Vitis Pa-
trum apud Rosweydam nostrum in secunda editione
pag. 593 ita legitur : Abbas Nesteron major am-
bulabat in eremo cum aliquo fratre, et videntes
draconem fugerunt. Dicit ei frater : Et tu times,
pater? Respondit senex : Non timeo, fili; sed
expedit, quia draconem videns fugi, quoniam
non habui effugere spiritum vanæ gloriæ. Alte-
rum in eadem editione pag. 624 refertur hoc modo :
Post hæc autem interrogabat senex fratrem il-
lum, dicens : Abba Nesteron, quomodo acquisisti
virtutem hanc, ut quando emersit tribulatio ali-
qua in monasterio, non loquaris neque tædium
facias? Et cum multum cogeretur frater a sene,
dicit ei : Ignosce mihi, abba; quando intravi in
initio in congregatione, dixi animo meo : Tu et
asinus unum estote. Sicut enim asinus vapulat,
et non loquitur, injuriam patitur, et non respon-
det; sic et tu, quemadmodum et in psalmo legi-
tur : Ut jumentum factus sum apud te, et ego
semper tecum. Non video aliam rationem appli-

candi hæc apophthegmata huic Nesteroti, præter
quamdam nominis affinitatem, quæ nec ipsa ubique
æqualis est, cum semel Nisteron, alias Nesteron,
vocatur. Ludovicus Bulteau in historia monastica
Orientis, superius laudata, lib. I, cap. 10 suspica-
tur, illum Nesterotem, de quo agimus, fuisse omi-
cum sancti Antonii, quia in iisdem Vitis Patrum
apud Rosweydam pag. 562 hæc legerat : Interro-
gavit unus patrum abbatem Nisteronem ma-
gnum, qui erat amicus abbatis Antonii. Nesteron
quidem, quem Cassianus consulit, Collatione 14,
cap. 4 affirmat, beatum Antonium suis temporibus
vixisse; sed mihi adhuc superest scrupulus, quia
Vitis patrum hunc Antonii omicum appellant Niste-
ronem magnum : videtur enim epitheto magnus
vel, ut supra legitur, major, distinguî ab eo, qui
simpliciter Nesteron vel Nesteron nominatur. At
quisquis demum iste fuerit, cum Nesterote Cassia-
nus instituit duas Collationes; scilicet decimam
quartam de spiritali scientia, et decimam quintam
de charismatibus divinis.

41 Cum duobus præcedentibus vitæ spiritualis
magistris ob mutui idiomatis ignorantiam per inter-
pretem loqui debuerant; sed cum tertio, linguæ
Græcæ perito, ipsi per se disputarunt, uti Cassia-
nus Collatione 16, cap. 1 affirmat his verbis : Beatus
Joseph, cujus nunc instituta ac præcepta pan-
denda sunt, unus ex tribus, quorum in prima
Collatione fecimus mentionem, claræ admodum
familie ac primarius civitatis suæ intra Ægy-
ptum fuit, quæ appellatur Thmuis, et ita non so-
lum Ægyptia, sed etiam Græca facundia diligen-
ter edoctus, ut vel nobis, vel his, qui eloquen-
tiam Ægyptiam penitus ignorabant, non ut ceteri
per interpretem, sed per semetipsum elegantis-
sime disputaret. Qui cum institutionem suam nos
desiderare sensisset, percunctatus primum, u-
trumnam essemus germani fratres, audiensque a
nobis, quod non carnali, sed spiritali essemus
fraternitate devincti, nosque ab exordio renun-
tiationis nostræ, tam in peregrinatione, quæ ab
utroque nostrum fuerat obtentu militiæ spiritualis
arrepta, quam in cœnobii studio individua sem-
per conjunctione sociatos, tali usus est sermonis
exordio. Joseph itaque occasione hujus individue
conjunctionis in Collatione decima sexta longam de
amicitia dissertationem habuit. Cum vero Germa-
nus ob promissum velocissimum reditum stimulis
conscientiæ angeretur, eosque socio suo indicasset,
ambo consilii causa hanc animi sui perturbationem
abbati Josepho exposuerunt, qui illis persuadere co-
natus est, istam definitionem seu promissionem non
esse tenendam; unde Cassianus Collationi decimæ
septimæ, in qua quæstio illa agitata fuerat, titulum
de definiendo præfixit. Vide, si placet, in hanc
Collationem eruditissimas annotationes, quas Hen-
ricus Cuyckius, postea illustrissimus Ruræmunden-
sium episcopus, operibus Cassiani subjunxit, quas-
que Gazæus in eorumdem operum editione anno
1628 a pag. 927 recudit.

42 Hunc paragraphum concludo referendo hospi-
talem caritatem, qua duo illi peregrini a monachis
Ægyptiis excepti sunt, quamque Sanctus noster lib.
5, Instit. cap. 24 ita describit : Cum de Syriæ
partibus seniorum scita discere cupientes Ægypti
provinciam petissemus, ibique tanta cordis ala-
critate nos suscipi miraremur, ut nulla prorsus,
sicut fuimus in Palæstinæ monasteriis insti-
tuti, usque ad præstitutam jejunii horam, refe-
ctionis

D

at cum Jose-
pho Græce
spirituales
collationes
habuit;
E

F

et ubique
magna cari-
tate receptus
est.

AUCTORE
G. C.

- A etionis regula servaretur; sed absque legitimis quartæ sextæque feriis, quocumque pergebamus, quotidiana statio solveretur. Quidam seniorum percunctantibus nobis, cur ita indifferenter apud eos præterirentur quotidiana jejunia, respondit: Jejunium semper est mecum; vos autem continuo dimissurus mecum jugiter tenere non potero. Et jejunium quidem, licet utile sit ac jugiter necessarium, tamen voluntarii muneris est oblatio: opus autem caritatis impleri exigit præcepti necessitas. Itaque suscipiens in vobis Christum, reficere eum debeo. Deducens autem vos, humanitatem ejus obtentu præbitam, districtiore jejunio in memetipso potero compensare. Non enim possunt filii sponsi jejunare, donec cum illis est sponsus; cum autem discesserit, tunc licite jejunabunt. *Capite sequenti alterum piæ ac benevolæ hospitalitatis exemplum ita subdit*: Quidam seniorum cum reficientem me, ut adhuc paululum quid ederem, hortaretur; jamque me dixissem non posse, respondit: Ego jam sexies diversis advenientibus fratribus mensam posui,
- B hortansque singulos cum omnibus cibum sumpsi, et adhuc esurio; et tu primitus nunc reficiens, jam te dicis non posse.

§ V. Commoratio in solitudine Diolcensi.

Sanctus cum
socio adit
Diolcum,

- C **T**emporis ordine piæ S. Cassiani peregrinationem prosequimur, quam ipse *Collatione* 18, cap. 1 sic pergit exponere: Post conspectum atque colloquium trium illorum senum, quorum *Collationes*, sancto fratre nostro Eucherio compellente, utcumque digessimus; cum etiam ulterioris Ægypti partes, in quibus amplior atque perfectior sanctorum numerus commeabat, majore flagrantia desideraremus expetere, ad vicum (*alibi oppidum vocat*) cui nomen est Diolcos, uni ex septem Nili fluminis ostiis imminuentem, non tam itineris necessitate, quam desiderio sanctorum illic commorantium compellente, pervenimus: cum enim velut cupidissimi mercatores plurima illic celeberrimaque cœnobia ab antiquis audivissemus patribus instituta, continuo quasi navigationem inquisitionis incertæ, spe majoris lucri persuadente, suscepimus. Ubi cum diutissime fluctuantes ad illos virtutum sublimitate conspicuos montes undique oculos tenderemus, abbatem Piammonem, omnium anachoretarum illic inhabitantium seniore, eorundemque presbyterum, velut quamdam sublimissimam Pharum, primus circumspectantium notavit intuitus.... Cum itaque beatus Piammon summa gratulatione susceptos humanitatem etiam congrua refecisset, intelligens nos non ejusdem esse regionis, primum unde et cur Ægyptum petissemus sollicite percunctatus, ac de cœnobio Syriæ ob desiderium perfectionis nos illo advenisse cognoscens, ita exorsus est. *Tunc exhibet decimam octavam Collationem, in qua Piammon de tribus generibus monachorum fuse agit.*

quem locum
describit,

44 *Alia, quæ in eodem loco viderat, lib. 5, Instit. cap. 36 ita narrat*: Itaque cum de Palæstinæ monasteriis ad oppidum Ægypti, quod Diolcos appellatur, rudes admodum venissemus, ibique plurimam turbam cœnobii disciplina constrictam, et optimo ordine monachorum, qui etiam

primus est, institutam mirifice videremus, alium quoque ordinem, qui excellentior habetur, id est anachoretarum, cunctorum præconiis instigati, sagacissimo corde videre properavimus. Hi namque in cœnobiis primum diutissime commorantes, omnique patientiæ ac discretionis regula diligenter edocti, et humilitatis pariter ac nuditatis virtute possessa, atque ad purum vitiorum universitate consumpta, durissimis dæmonum præliis congressuri, penetrant eremi profunda secreta. Hujus igitur propositi viros comperientes circa Nili fluminis alveum commorari in loco, qui uno latere eodem flumine, alio maris vastitate circumdatus, insulam reddit, nullis aliis quam monachis secreta expetentibus habitabilem: nec enim cuiquam culturæ aptam esse eam salsitas soli ac sterilitas patitur arenarum. Ad hos, inquam, summo desiderio festinantes, ultra modum sumus labores eorum, quos contemplatione virtutum et amore solitudinis tolerant, admirati: nam ipsius aquæ tanta penuria constringuntur, ut tali eam diligentia scrupuloque dispensent, quali nemo frugalissimorum speciem speciosissimi vini conservat et parcit: tribus namque milliaribus vel eo amplius eam de prædicti fluminis alveo necessariis usibus advehunt, quod tantum intervallum arenosis divisum montibus, laboris difficultate gravissima duplicatur.

45 *In eodem, ni fallor, tractu situm erat cœnobium abbatis Pauli, ad quod Cassianus cum Germano semel aut iterum excurrisset videtur, ut colligo ex Collatione 19, quæ ita incipit*: Post dies admodum paucos, majoris doctrinæ desiderio pertrahente, rursus ad abbatis Pauli cœnobium summa spiritus alacritate perreximus; ubi licet plus quam ducentorum fratrum numerus moraretur, in honorem tamen solennitatis, quæ id temporis agebatur, infinita quoque de aliis cœnobiis monachorum turba confluerat: nam prioris abbatis, qui eidem cœnobio præfuerat, anniversaria depositio solenniter celebrabatur. Cujus conventus idcirco facimus mentionem, ut patientiam cujusdam fratris, quæ sub præsentia totius congregationis hujus immobili ejus claruit lenitate, breviter perstringamus. Nam licet alio hujus operis tendat intentio, ut scilicet abbatis Joannis, qui, derelicta eremo, illi se cœnobio summa humilitatis virtute subdiderat, proferamus eloquia; nequaquam tamen putamus absurdum, si, absque ulla circuitione verborum, magna, ut credimus, studiosis quibusque virtutum ædificatio conferatur.

46 *Tunc immediate subjungit memorabile patientiæ exemplum, quod ibi eo tempore vidit*: In ingenti itaque atrio subdivali, ait, illa monachorum multitudo per duodenarium numerum distinctis ordinibus considente, cum quidam fratrum susceptum ferculum paulo tardius intulisset, sub occasione istius tarditatis prædictus abbas Paulus, qui inter turbas ministrantium fratrum sollicite discurrebat, exerta manu, palma eum sub omnium percussit intuitu, ita ut sonitus etiam adversorum vel longius considentium auribus resulatet. Hoc autem idcirco ab eo factum est, ut cunctis, qui aderant, juvenis patientiam patefaceret, et omnes, qui interfuissent tali spectaculo modestiæ, erudirentur exemplo. Quam maturo autem id senior fecerit consilio, res probavit:

nam

et invisit
quoddam cœ-
nobium,

F

in quo me-
morandum
patientiæ
exemplum
vidit,

AUCTORE
G. C.

nam memorabilis patientiæ juvenis tanta id animi lenitate suscepit, ut non modo nullus fuerit ex ejus ore sermo prolapsus, vel tenuissimum murmur tacita labiorum agitatione signatum; sed ne ipsa quidem oris modestia atque tranquillitas, aut color saltem quantulumcumque mutatus. Quod factum non solum nobis, qui nuper de Syriæ monasterio venientes patientiæ hujus virtutem tam evidentibus perceperamus exemplis, sed etiam cunctis, qui expertes talium non erant studiorum, ita mirum fuit, ut etiam summis viris præcipua per hoc factum conferretur instructio; quod scilicet etiamsi patientiam, ejus correptio paterna non moverat, ne spectaculum quidem tantæ multitudinis ullo vultum ejus ruboris tinxisset indicio.

et cum quodam senem spirituale colloquium instituit.

B

47 In eodem Pauli cœnobio invenit Cassianus quemdam senem, nomine Joannem, de quo *Collatione* 19. cap. 2 hæc narrat: Hunc igitur senem cum in abbatis Pauli cœnobio vidissemus, ætatem primum et gratiam viri, qua erat præditus, admirati, demisso in terram vultu, precari cœpimus, ut nobis pandere dignaretur, quam ob causam, relicta eremi libertate et illa professione sublimi, qua cum præ ceteris ejusdem vitæ viris ama celebraverat, subire jugum cœnobii maluisset. Ille velut imparem se anachoreticæ disciplinæ, et sublimitate tantæ perfectionis indignum, ad juniorum scholas revertisse dicebat, si tamen vel ipsorum instituta secundum professionis meritum posset implere. Cujus responsionis humilitatem cum refragatio nostræ deprecationis excluderet, ad extremum ita exorsus est. *Hic Joannes sermonem habet de fine cœnobitæ et eremitæ, qui decimam nonam Collationem constituit, in qua vitam cœnobiticam videtur eremiticæ præferre. Sed neque hujus senis exemplum neque ratiocinium extinguere potuit ardentem anachoreticæ professionis ardorem, quem Piammonis in Diolco exhortatio antea in eorum animis accenderat, uti Cassianus Collatione 18, cap. 17 fatetur hoc modo: Hac beatus Piammon disputatione desiderium nostrum, quo de primis cœnobii scholis ad secundum anachoreticos gradum tendere cœperamus, ardentius inflammavit: nam primordia solitariæ commorationis, cujus scientiam postea sumus in Scythi plenius assecuti, ipso primum imbucnte, percepimus.*

C

Cassianus Diolcum reversus, hortante quodam Archebio,

48 Itaque S. Cassianus cum socio suo Diolcum rediit, et ambo ad eremiticam vitam inchoandam inducti sunt pia quadam fraude, quæ lib. 5 *Instit.* cap. 37 sic exponitur: His igitur visis, cum imitationis eorum nos ardor accenderet, prædictusque Archebius (de eo antea cap. 35 ejusdem libri meminerat) probatissimus iuter cos, humanitatis gratia nos ad suam cellulam pertraxisset, explorato desiderio nostro, confinxit, se de eodem loco velle discedere, ac nobis cellulam suam velut exinde migraturus offerre, sese id facturum, etiamsi minime adfuisset, affirmans. Quam rem nos et desiderio commorationis accensi, et assertionibus tanti viri indubitata accommodantes fidem, libenter amplexi, cellulam cum omni suppellectile utensilibusque suscepimus. Itaque religiosa potitus circumventionem, paucis diebus, quibus construendæ cellæ pararet impendia, de loco discedens, reversus post hæc aliam sibi summo labore construxit: quam rursum non longo post tempore aliis supervenienti-

bus fratribus, eodemque desiderio cupientibus ibidem commorari, simili caritatis mendacio circumventis, cum universis tradidit instrumentis. Ipse vero erga opus caritatis infatigabilis perseverans, tertiam sibi cellulam, in qua commaneret, extruxit. *Gazæus in notis ad hunc locum satis examinavit ea, quæ hic de caritatis mendacio dicuntur, ita ut non sit opus huic quæstioni diutius inhærere.*

49 Porro cave hunc Archebium confundas cum homonymo Panephysis episcopo, de quo num. 36 et sequentibus plura diximus. Hic namque (verba sunt Cassiani lib. 5, *Instit.* cap. 38) non ignobili oriundus familia, ad monasterium, quod a prædicto oppido, nempe Diolco, ferme quatuor millibus distat, mundi hujus ac parentum affectione contempta, a puerilibus annis aufugit; ubi ita vitæ suæ omnem exegit ætatem, ut numquam prorsus per totos quinquaginta annos non solum vicum, ex quo egressus est, nec fuerit ingressus, nec viderit, sed nec cujusquam quidem feminæ vel ipsius matris suæ conspexerit vultum. *Alter autem, ut loquitur Cassianus Collatione 11, cap. 2, raptus de anachoretarum cœtu, et episcopus Panephyssi oppido datus...* non tamquam idoneum se ad istud officium testabatur ascitum, sed velut indignum ab illa anachoreseos disciplina querebatur expulsum, eo quod triginta septem annis in eadem commoratus, ad puritatem tantæ professionis nequaquam pervenire potuisset. *Ergo præter alias discrepantiæ circumstantias, quæ hic notari possent, Archebius ille Diolcensis adhuc in anachoretica professione perseverabat, quando Archebius Panephysiensis jam dudum ex cremo ad episcopatum fuerat assumptus. Quare concludo, eos inter se diversos esse, et errare Gazæum, quando in notis ad lib. 5 *Instit.* cap. 37 hos duos in unum conflavit.*

50 Cum in solitudine Diolcensi vitam anachoreticam hi duo tirones instituerunt, verosimiliter tentationem redeundi in patriam, de qua num. 27 aliqua diximus, abbati Abrahamo ibidem manifestarunt, et occasione illa cum ipso de mortificatione habuerunt sermonem, qui vigesimam quartam Collationem efficit: nam illic in magna rerum penuria viventes aquam in loco, tribus milliaribus distante, quærere cogebantur, quem laborem anachoretis Diolcensibus subeundum esse Cassianus supra num. 44 narravit. Sed jam audiamus Germanum, qui Collatione 24, cap. 10 præter alia paupertatis incommoda, quæ cum socio suo patiebatur, similem aquæ distantiam recenset: Certi sumus, inquit, tam præsentis hujus habitus, quam quotidiana hæc nudipedalia in illorum (videlicet parentum) vicinia nullatenus exercere nos posse; sed ne labore quidem illie simili ea, quæ sunt ad victum necessaria, provisos; sicut hic etiam aquam cervicibus nostris ex tribus millibus exhibere compellimur: nec nostra enim, nec illorum verecundia hæc vos coram illis agere omnino patietur. *Præterea ex cap. 4 ejusdem Collationis constat, squalidum fuisse locum, in quo degebant, eumque ab eremo Calami, Porphyronis, et Scithis diversum esse. Ex his colligo, S. Cassianum cum Germano istam austeram vivendi rationem in Diolco tenuisse, eosque ibi fuisse ante annum 394, quandoquidem Abraham Collatione 24, cap. 26 cum ipsis loquitur de S. Joanne Lycopolitano, tamquam adhuc vivente, qui anno 394 obiit, ut die xxvii Martii in Commentario præ-*

qui ab alio homonymo distingendus est,

vitæ anachoreticæ fundamenta ponit,

A *vio ad hujus Saucti Vitam numero 3 Majores nostri ostenderunt.*

et adit abbatem Pynusium, sibi olim notum

51 *Forte etiam in Diolco intellexerunt, abbatem Pynusium, qui quondam apud ipsos in monasterio Bethlehemitico latuerat, rediisse ad suum cœnobium, quod est in Ægypto non longe a Panephyssi civitate, ut lib. 4 Instit. cap. 30 dicitur: facile namque in solitudine Diolcensi, quæ a Panephyssi non admodum remota est, hujus viri famam et habitationem cognoscere potuerunt. At quocumque decem loco illam notitiam acquisiverint, ipsum inviserunt, ut asserit Cassianus lib. 4, Instit. cap. 32 his verbis: Hunc igitur senem pro illa, quæ nobis fuerat apud ipsum in monasterio nostro; familiaritas, cum post hæc in Ægypto studiosissime requisissemus, exhortationem, quam dedit fratri, quem sub nostra præsentia in cœnobio suo recipiebat, quia puto ex hac posse aliquid instructionis accedere, animus est opusculo huic intexere. Collatione 20 cap. 2 Cassianus indicat, quanta hospitalitate ab eo excepti fuerint: Cum igitur post non longum tempus nos quoque Ægyptum petere sanctæ institutionis desiderium compulisset summo eum affectu ac desiderio perquirentes, tanta ejus sumus gratia atque humanitate suscepti, ut nos tamquam pristinos syncellitas etiam cellulæ suæ, quam in extrema horti parte construxerat, honoraret hospitio.*

qui cum eo de pœnitentia et satisfactione disseruit.

52 *Quando Pynusium ardua summæ perfectionis præcepta fratri cuidam tradentem audiverant, ita animis ceciderunt, ut putarent, se nunquam ad tantam spiritualis sublimitatis fastigium perventuros, quemadmodum Cassianus loco proxime citato fatetur: Tam incomprehensibilia nobis, inquit, tamque mirifica veræ abrenuntiationis culmina videbantur, ut nullo modo illuc humilitatem nostram crederemus posse conscendere. Igitur desperatione dejecti, et ipso etiam vultu intimam cogitationum amaritudinem non celantes, ad beatum senem anxia mente recurrimus. Post hæc cap. 3 ejusdem Collationis causam tristitiæ, ac pusilli animi perturbationem ipsi candide et humiliter exponunt. Quare pius abbas cap. 4 dejectos eorum animos erigere cupiens ita virtutem utriusque a se olim in monasterio Bethlehemitico visam laudare incipit: Delector quidem admodum copiosis humilitatis vestræ fructibus, quos etiam cellulæ illius quodam habitatione susceptus non incuriosa æstimatione perspexi, valdeque congaudeo, quia id quod a nobis omnium Christianorum infimis sola forsitan verborum libertate præcipitur, tanta admiratione suscepistis, ut ea (si non fallor) laud segnius, quam a nobis dicta sunt, impleatis. Cumque (sicut memini) labore operis vestri pene dictorum nostrorum exæquetur industria, ita meritum vestræ virtutis occultatis, tamquam si nulla ad vos eorum, quæ quotidie exercetis, aura pervenerit. Sed quia id ipsum summa laude dignissimum est, quod velut adhuc rudes incognita vobis esse ista sanctorum instituta testamini, id quod a nobis sedulo postulatis breviter, ut possumus, complectamur: necesse est enim, ut ultra possibilitatem nostram atque virtutem, antiquæ familiaritatis vestræ pareamus imperio. Tunc Pynusius de pœnitentiæ fine et satisfactione habuit exhortationem, quæ Collationem ordine vigesimum constituit, in cujus fine Cassianus ita scribit: Hucusque abbas Pynusius de satisfactio-*

nis indicio ac pœnitentiæ fine disseruit: qui licet, ut in ejus cœnobio residere malle, sollicito deprecaretur affectu, tamen fama Scythoticæ solitudinis invitatos, cum retinere non posset, emisit. Si [quis singulare humilitatis exemplum, quod abbas Pynusius bis fugiendo exhibuit, legere cupit, adeat lib. 4 Instit. capitibus 30 et 31, ac Collationem 20, cap. 1. Nos interim cum Sancto nostro ad aliam eremum transimus.

AUCTORE
G. C.

§ VI. Commoratio in eremo Scethica.

Cum Cassianus solitariam vivendi rationem, cuius fundamenta in Diolco jaccrat, in Scethi vellet perficere, celeberrimos istius eremi anachoretas adiit, ut perfectioribus vitæ spiritualis documentis imbueretur. Primo illic invisit abbatem Moysen, de quo Collat. 1, cap. 1 hæc tradit: Cum in eremo Seythi, ubi monachorum probatissimi patres, et omnium sanctorum morabatur perfectio, abbatem Moysen, qui suavius inter illos egregios flores non solum actuali verum etiam theoricæ virtute flagrabat*, institutione ejus fundari cupiens expetissem una cum sancto abbate Germano..... pariterque ab eodem abbate ædificationis sermonem fisis lacrymis posceremus (quippe ejus hunc animi rigorem manifestissime noveramus, ut nisi fideliter desiderantibus et cum omni cordis contritione quærentibus nequaquam acquiesceret januam perfectionis aperire, ne scilicet, si passim vel nolentibus eam vel tepide sitientibus exhiberet, res necessarias et quæ solis perfectionem cupientibus debent esse compertæ, indignis et fastidiose suscipientibus pandens, aut jactantiæ vitium aut prodicionis crimen videretur incurrere) tandem fatigatus precibus nostris, ita exorsus est. *Moyses tota hac prima Collatione de monachi intentione ac fine disserit; in sequenti autem de discretionem disputat.*

Discedit S. Cassianus in solitudinem Scethicam,

E

* forte fragrabat.

54 *Ex Collatione 1, cap. 21 colligo, Cassianum ante annum 394 in solitudine Scethica fuisse: nam Moyses ille de S. Joanne Lycopolitano, quem supra anno 394 obiisse dixi, ibidem ita loquitur: In quo etiam abbatem nuper Joannem, qui Lyci commoratur, cognovimus fuisse illum. Ex altera vero Collatione apparet, quanta cibi parsimonia hi novi hospites ibi corpus suum macerarent. Cum enim Moyses Collatione 2, cap. 19 illos instrueret de sumptione quotidiani cibi a majoribus usitata, post alia sic dicit: Præposuere cunctis illis refectionem solius panis, cujus æquissimum modum in duobus paximaciis statuerunt, quos parvulos panes vix libræ unius pondus habere certissimum est. At illi majorem panis parsimoniam a se servari indicant cap. 20 his verbis: Quod nos gratanter amplexi respondimus, hunc modum nos minime pro continentia reputare: quippe qui integrum eum nequaquam possemus insumere. Ex hac responsione sequi videtur, quod singuli tantum quotidie unum paximacium comederent. Dubitari posset, quanti ponderis sit paximacium, quia ambigua est abbatis Moysis locutio, qua significari potest, singulos, vel binos istos parvulos panes unius libræ pondus habuisse. Sed Gazæus in notis ad hunc locum recte probat, singula paximacia fuisse panes sex unciarum.*

ubi collocatus est cum abbate Moyses

F

AUCTORE
G. C.
qui diversus
videtur a
Moyse, qui
ex latronum
duce factus
est eremita.

55 *Suspicio*, Cassianum de eodem Moyse loqui, dum lib. 10 *Instit.* cap. 25 memorat utile remedium, quod sub initio vitæ anachoreticæ contra acediam ab abbate Moyse acceperat : Cum incipiens in eremo commorari, inquit, abbati Moysi omnium Sanctorum summo dixissem, me ægritudine acediæ hesterno die gravissime fuisse confectum, nec ab ea potuisse alias liberari, nisi ad abbatem Paulum protinus cucurrissem ; Ille : Non te, ait, ab ea liberasti ; sed magis ei te deditum ac subditum præbui : gravius enim te, ut desertorem ac fugitivum, deinceps adversarius impugnabit, quem de conflictu superatum protinus aufugisse conspexit ; nisi de cetero commissa congressione, non desertione cellæ, vel somni torpore ingruentes æstus ejus ad horam evaporare malueris, sed tolerantia potius et conflictu didiceris triumphare. Unde experimento probatum est, acediæ impugnationem non declinando fugiendam, sed resistendo superandam. Tillemontius tomo 10 *Monument. eccles.* pag. 728 contra Gazæum contendit, Moysen illum, quocum

B

Cassianus duas *Collationes* habuit, famosum istum latronum ducem fuisse. At certe hallucinatur, cum hic Moyses *Collatione* 2, cap. 2 de se ipso ita loquatur : Memini igitur quondam in annis adhuc pueritiæ constitutus in partibus Thebaïdis, ubi beatus Antonius morabatur, seniores ad eum perfectionis inquirendæ gratia convenisse. Hæc non conveniunt Moysi latronum duci, de quo ipse Tillemontius tomo proxime citato a pag. 63 plane diversa tradit. Sed cum eo tempore plures fuerint hujus nominis anachoretæ, non est promptum definire, quis hic Moyses fuerit.

Cassianus
perfectionis
cupidus

56 Non diu post videntur adisse abbatem Paphnutium, quem Cassianus *Collatione* 3, cap. 1 sic laudat : In illo choro Sanctorum, qui velut astra purissima in nocte mundi istius refulgebant, vidimus sanctum Paphnutium vice luminaris magni claritate scientiæ coruscautem. Hic namque presbyter congregationis nostræ, id est, illius, quæ in eremo Scythi morabatur, fuit ; in qua ita usque ad extremam duravit ætatem, ut nunquam e cella, quam junior cœperat habitare, quæque ab ecclesia millibus quinque distabat, saltem ad viciniora migraverit : nec fessus annis tanti itineris spatio die sabbati vel Dominico venturus ad ecclesiam vexaretur ; sed nec vacuus quidem reverti exinde contentus, vas aquæ, quam per totam erat hebdomadam sumpturus, cervicibus suis supponens reportabat ad cellam. Cumque nonagenariam excessisset ætatem, nunquam passus est, cam juniorum sibi labore deferri. Deinde totam hujus Paphnutii presbyteri vitæ synopsis et alias illius virtutes referre pergit, quas brevitatibus causa hic non exscribo.

C

a Paphnutio
presbytero,

57 Hujus igitur magisterio institui cupientes, inquit sanctus noster cap. 2 ejusdem *Collationis*, cogitationum etiam stimulis agitati ad cellam ejus jam die advesperascente perveimus. Qui habito aliquantisper silentio, cum propositum nostrum prædicare cœpisset, quod scilicet patriam relinquentes, tot proviciis pro amore Domini perlustratis, cgestatem eremi tolerare et imitari rigorem conversationis illorum tautopere niteremur, quem vix ipsi, qui in eadem necessitate atque inopia nati educatique sunt, sustinerent : respondimus, nos ob id ad doctrinam ac magisterium

tetendisse, ut imbui aliquatenus institutionibus ac perfectione tanti viri possemus, quam innumeris documentis inesse eidem seuseramus : non, ut illius, quæ tamen in nobis non essent, laudibus gravaremur, aut in elatione animi, qua in nostris quoque cellulis nonnumquam suggestionem titillabamur inimici, ipsius quoque sermonibus inflaremur. Quamobrem illa nobis potius precabamur infundi, quibus compungi vel humiliari, non quibus nobismetipsis blandiri extollique possemus. Tunc Paphnutius tota hac *Collatione*, quæ ordine tertia est, agere incipit de tribus abrenuntiationibus, et tradit adeo sublimem doctrinam, ut Cassianus in fine cap. 22 fateatur sequentia : His nos sermonibus eruditos abbas Paphnutius e sua cella non tam alacres quam compunctos corde ante medium noctis emisit : hoc nobis præcipuum sua *Collatione* conferens, ut cum per abrenuntiationis primæ consummationem, quam toto virtutis nisu studebamus implere, attingenda nobis perfectionis culmina crederemus ; inciperemus agnoscere, necdum nos cœpisse monachorum fastigia somnare : quippe qui de secunda abrenuntiatione Patrum in cœnobiis eruditi, tertiam, in qua omnis perfectio continetur, quæque illas inferiores duas multis modis præccedit, ne auditu quidem nos autem percepisse nossemus

D

58 Videtur ad idem tempus spectare *Collatio* quarta, quam de concupiscentia carnis et spiritus Neo-anachoretæ nostri habuerunt cum abbate Daniele, quem Cassianus *Collatione* 4, cap. 1 his laudibus extollit : Inter ceteros Christianæ philosophiæ viros, abbatem quoque vidimus Danielem æqualem quidem in omni virtutum genere his, qui in eremo Scythi commanebant, sed peculiariter gratia humilitatis ornatum, qui merito puritatis ac mansuetudinis suæ ac beato Paphnutio solitudinis ejusdem presbytero, et quidem cum multis junior esset ætate, ad diaconii est prælatus officium : in tantum enim beatus Paphnutius virtutibus ipsius adgaudebat, ut quem vitæ meritis sibi et gratia parem noverat, cœquare sibi etiam sacerdotii ordine festiuaret, etc. Sequitur *Collatio* quinta quæ cum abbate Scrapione de octo principalibus vitiis instituta est, et quam S. Cassianus cap. 27 humiliter de se sentiens ita concludit : Huc usque abbas Scrapion de natura octo principalium vitiorum disserens, latentium in corde nostro passionum genera, quarum causas atque affinitates, cum ab ipsis quotidie vastaremur, nec cognoscere penitus antea nec discernere poteramus, ita lucide reseravit, ut eas quodammodo ante oculos positas, intueri nobis velut in speculo videremur.

et alius eremitis varia spiritualis vitæ documenta accipit.

E

F

59 Nescio, an ad primam vel secundam in Scythi commorationem pertineat *Collatio* sexta, quam Theodorus abbas de nece Sanctorum instituit occasione quorundam monachorum, qui in Palæstina a Saracenis interfecti fuerant. Si sit hic idem Theodorus, de quo Cassianus lib. 5, *Instit.* cap. 33 et sequentibus meminit, videtur ea *Collatio* priori commorationi adscribenda quia Cassianus lib. 5, *Instit.* cap. 35 satis innuit, se eo tempore adhuc rudem fuisse in vita anachoretica, ut apparet ex hac ejus narratione : Hic idem Theodorus cum inopinatus ad mean cellulam intempesta nocte venisset, quidnam rudis adhuc anachoreta solus agerem, paterna curiositate latenter explorans, meque illico finita vespertina solennitate incipientem fes-

Collatio abbas Theodori.

A sum corpus jam reficere et incubantem psiathio reperisset, protrahens imo corde suspiria, meoque me vocitans nomine : Quanti, inquit, o Joannes, hora hac Deo colloquuntur, eumque in semetipsis amplectuntur ac retinent, et tu fraudaris tanto lumine, inertis sopore resolutus ! At sive hæc Collatio sexta ad primam sive ad secundam in Scethi habitationem referatur, solvenda manet difficultas chronologica, ut ex sequentibus apparebit.

quæ occasio-
ne monacho-
rum in Pa-
lastina ab
Arabibus oc-
cisorum,

60 Sanctus noster Collatione 6, cap. 1 refert sequentia : In Palæstinæ partibus juxta Thecuvicum, qui Amos prophetam meruit procreare, solitudo vastissima est usque ad Arabiam ac mare mortuum, quo ingressa deficiunt fluentia Jordanis et cineres Sodomorum, amplissima extensione porrecta. In hac summæ vitæ ac sanctitatis monachi diutissime commorantes repente sunt a discurrentibus Saracenorum latrunculis interempti. Quorum corpora licet sciremus tam a pontificibus regionis illius, quam ab universa plebe Arabum, tanta veneratione prærepta et inter reliquias Martyrum condita, ut innumeri populi e duobus oppidis concurrentes gravissimum sibi certamen indixerint, et usque ad gladiatorum conflictum pro sancta rapina sit eorum progressa contentio, dum pia inter se devotione decertant, quinam justius eorum sepulturam ac reliquias possiderent; aliis scilicet de vicinia commorationis ipsorum, aliis de originis propinquitate gloriantibus, etc.

habita est,

61 Tunc eodem capite exponit, quomodo occasione hujus cædis habuerit cum abbate Theodoro sextam Collationem, cui etiam idcirco titulum de Nece Sanctorum præfixit. Mœsti ad sanctum Theodorum, inquit, singularem in conversatione actuali perreximus virum. Hic namque morabatur in Cellis (de hujus loci etymologia vide Sozomenum lib. 6 historiæ cap. 31) qui locus inter Nitriam et Seythin situs, et a monasteriis quidem Nitriæ quinque millibus distans, octoginta millium solitudine ab eremo Seythi, in qua commorabamur, interveniente discernitur. Cui cum de prædictorum virorum nece querimoniam fudissemus, admirantes tantam Dei patientiam, quod viros scilicet illius meriti taliter perimi permisisset, ut qui alios quoque suæ sanctitatis pondere de hujusmodi liberare tentatione debuerint, ne se ipsos quidem præripuerint de manibus impiorum, aut cur Deus admitti in servos suos tantum facinus concessisset, etc. Porro Cassianus declarat, quam plene a Theodoro fuerit satisfactum dubitationi suæ, dum caput 17 istius Collationis sic finit : His itaque compertis, infinitam spiritalis cibi percepimus voluptatem, ita ut ex hac Collatione majore animi gaudio repleremur, quam ante tristitiæ super nece Sanctorum fuimus affecti. Non solum enim, de quibus hæsitabamus, edocti sumus; verum etiam illa, quæ pro tenuitate sensus nostri inquirere non noveramus, sub illius quæstionis interrogatione cognovimus.

continet
quamdam
difficultatem
chronologi-
cam,

62 Cardinalis Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 410, num. 58 recte probat, hoc anno aut sequentis exordio in Palæstinam irrupisse barbaros, quorum manus S. Hieronymus vix evadere potuerit. At non placet, quod eminentissimus Annalista numero sequenti addit, nempe Cassianum

de hac ipsa barbarorum irruptione meminisse. Quomodo enim occasione hujus irruptionis abbatem Theodorum de cæde Sanctorum consulere potuit Cassianus, qui jam antea ex Ægypto discesserat, et in causa S. Chrysostomi ad Innocentium Romanum Pontificem legatione functus fuerat, ut ipse Baronius ad annum Christi 404 num. 78 affirmat? Quod si cum eminentissimo viro dicas, Cassianum post hanc legationem profectum esse in Ægyptum, ibique monasticam vitam excolere cœpisse, totam Actorum ipsius chronotaxin invertis ac perturbas, ut ex hactenus dictis facile colligitur, et ex iis, quæ deinceps examinanda sunt, manifestius patebit.

63 Huc accedit, quod Cassianus de tam sera in Ægyptum profectio nullum verbum fecerit, cum tamen alias suas peregrinationes indicare soleat. Imo in Præfatione ad libros de Institutis cœnobiorum ita scribit : Ea, quæ a pueritia nostra inter eosdem (scilicet monachos Syros et Ægyptios, de quibus hic agit) constituti, atque ipsorum incitati quotidianis adhortationibus et exemplis vel agere tentavimus vel didicimus, vel visu percepimus, minime jam possumus ad integrum retinere, tot annorum circulis ab eorum consortio et imitatione conversationis abstracti. Ex his aliisque antea dictis concludo, Cassianum fuisse juniorem, quando in Ægypto versatus est, qualis minimo putandus est, quando pro S. Chrysostomo ad Innocentium Papam legatione fungebatur. Adde quod significet, se tot annorum circulis a monachorum illorum conversatione abstractum esse, ut ea, quæ viderat, vix posset memoria tenere. Non igitur video, quomodo hæc barbarorum irruptio et monachorum cædes cum commoratione Cassiani in Ægypto componi possit, nisi dicamus, barbaros sæpius in Palæstinam irrupisse, pluriesque ab ipsis monachos fuisse interfectos, quod non est improbabile. Certe si Henschenio nostro Vita Cassiani chronologice ex professo discutienda fuisset ad diem xxviii Maii, qua istorum monachorum martyrium cum Martyrologio Romano retulit, maluisset haud dubie iteratam aliquoties barbarorum incursionem admittere, quam cum Cardinali Baronio chronologicam istius vitæ seriem evertere.

64 Dum Cassianus prima vice in solitudine Scethica habitabat, non tantum vidit plurimos anachoretas ad summum perfectionis apicem evectos, sed etiam quosdam fraudibus dæmonis misere deceptos, ut patet ex Collatione 2, cap. 5, ubi abbas Moyses narrat terribile exemplum Heronis, qui post solitariam quinquaginta annorum vitam sese in puteum præcipitavit. Recolite id, inquit, quod nuper gestum oculorum vestrorum vidistis obtutibus; senem videlicet Heronem ante paucos admodum dies illusionem diabolica a summis ad ima dejectum. Deinde cap. 24 ejusdem Collationis idem Moyses Cassianum cum socio sic alloquitur : Quod nuper Benjamin civem vestrum pertinaciter tenuisse cognoscitis; qui, ne quotidie paximacia duo percipiens, æquali castigatione continuam parcitatem jugiter retentaret, maluit biduana jejunia semper continuare, dummodo ad refectio- nem veniens duplicata mensura replet ventris ingluviem, id est quatuor paximacia comedens, desiderata saturitate gauderet, et expletionem ventris sui biduano jejunio quodammodo compararet : qui obstinatione et pertinacia mentis suæ

AUCTORE
G. C.

quæ utcum-
que hic sol-
vitur.

E

Cassianus
vidit lapsus
quorundam
eremitarum
in Scethi.

F

AUCTORE
G. C.

definitionibus potius propriis, quam seniorum traditionibus acquiescens, quali fine suum propositum terminarit, procul dubio meministis.

§ VII. Excursio ad monasterium Bethlehemiticum, et reditus ad eremum Scethicam.

Sanctus ex-
currit ad
monaste-
rium Bethle-
hemiticum,

Quamvis Cassianus cum socio suo Germano juxta consilium abbatis Josephi in Ægypto manere statuisset, ambo tamen ad cœnobium Bethlehemiticum post septem annos reversi sunt, sive quod ad hoc crebris istorum cœnobarum litteris monerentur, sive quod sperarent, se facile obtenturos licentiam redeundi ad Scethicam solitudinem, uti re ipsa factum est. Hæc omnia referuatur in Collatione 17, cap. 31 his verbis : Hac beatissimi Joseph institutione atque doctrina, velut divino oraculo confirmati, in Ægypto residere maluimus. Sed licet parum deinceps de nostra essemus promissione solliciti, tamen expleto septem annorum numero, spon- sionem nostram gratanter implevimus. Excur- rentes namque ad cœnobium nostrum illo jam tempore, quo de impetrando ad eremum reditu fiduciam gerebamus, primum senioribus nostris honorem debitum solvimus; deinde animis eo- rum, qui pro caritatis ardore creberrimis litterarum nostrarum satisfactionibus nequaquam fue- rant deliniti, pristinam redintegravimus carita- tem, tandemque ad plenum aculeo nostræ spon- sionis avulso, his quoque cum gaudio prosequen- tibus, ad Scythioticæ solitudinis secreta remea- vimus. Non videntur autem tunc diu in monasterio Bethlehemitico hæsisse, cum Cassianus hunc redi- tum excursionis nomine appellet.

et ad solitu-
dinem Sce-
thicam re-
versus,

66 Ad tempus secundæ in Scethi commorationis refero Collationem septimam et octavam, quas cum abbate Sereno instituit, quia Cassianus Collatione 7, cap. 3, satis innuit, se jam diu in solitudine habitasse, dum abbati Sereno illic ita respondet : Sup- putatio temporum ac solitudinis habitatio, cujus contemplatione conjicis, interioris hominis per- fectionem nos consequi debuisse, hoc solummodo contulit nobis, ut disceremus, quid esse nequea- mus; non tamen fecit esse, quod esse contendimus : nec enim aut desideratæ puritatis fixam stabilitatem, aut robur aliquod firmitatis nos ac scientiæ novimus assecutos, sed tantummodo confusionis ac pudoris augmenta. Etenim cum omnium disciplinarum meditatio ad hoc quoti- dianis studiis exerceatur, atque perficiatur, ut a tepidis rudimentis ad peritiam certam stabilem- que perveniens, incipiat nosse, quæ primitus vel ambigue vel penitus ignorabat, et firmo (ut ita dixerim) gradu illius disciplinæ qualitate proce- dens, perfecte in ea ac sine ulla jam difficultate versetur; e contrario me in hujus puritatis stu- dio laborantem id solummodo profecisse reperio, ut sciam, quid esse non possim : ex quo nihil mihi aliud sentio, quam luctum tanta cordis con- tritione conferri, ut numquam scilicet desit ma- teria lacrymarum, nec tamen esse desinam, quod esse non debeo. Hæc responsione Sanctus noster etiam non vulgarem animi sui demissionem prodit.

B

C

67 Præter eximias hujus abbatis Sereni dotes ac virtutes, quas Cassianus Collatione 7, cap. 1 et 2 exponit, magna ipsius in victu frugalitas apparet ex Collatione 8, cap. 1, ubi narrantur sequentia : Con- summatis, quæ diei sollemnitas exigebat, et ec- clesiæ congregatione dimissa, reversi ad cellam senis, refecti primum lautissime sumus : nam pro- muria, quæ superjecta olei gutta quotidianæ re- fectioni solebat apponi, modicum liquaminis mi- scuit, et olei quiddam solito propensius superfu- dit. Nam illam olei guttam ob hoc unusquisque quotidie refecturus instillat, non ut ejus ex hoc gutturis quamdam percipiat suavitatem (quippe- cujus tantus est modus, ut vix ipsius gutturis fauciumque meatus non dicam linire sed pertrans- ire sufficiat;) sed ut hoc usu jactantiam cordis, quæ pro abstinentia districtiore blande solet ac latenter irrepere, et stimulos elationis obtundat : quia quanto abstinentia ipsa occultius exercetur, nulloque hominum teste perficitur, tanto subti- lius occultatorem suum tentare non desinit. Deinde apposuit salem frictum, olivas ternas, quibus post hæc superintulit canistrum habens cicer frictum, quod illi trogalia vocant, ex qui- bus quina tantum sumpsimus grana, mixaria bina, caricas singulas : hunc enim numerum in illa eremo quemquam excessisse culpabile est. Hæc eo adduxi, ut ex hoc paupere convivio colligas temperantiam S. Cassiani, qui se lautissime refe- ctum affirmat. Obscuriora vocabula, quæ in his fer- culis enumerandis occurrunt, a Gazæo in notis ad hunc locum explanantur.

68 Videntur etiam ad hoc tempus referendæ tres Collationes, nempe vigesima prima et duæ sequen- tes, quas cum Theona Scethicæ solitudinis æcono- mo Cassianus habuit. Postquam enim Collatione 21 narraverat, quomodo iste Theonas, relicta uxore, ad monasterium confugerit, in fine cap. 9 hæc addit : Confestim omni mundana facultate nudatus ad monasterium pervolvit, ubi in brevi tanto splendore sanctitatis et humilitatis enituit, ut beatæ memoriæ Joanne ad Dominum ex hac luce migrante, sancto quoque Helia, viro, qui haud minor decessore suo fuit, similiter decedente, tertius Theonas universorum præelectus judicio, in diaconia ejus dispensatione successerit. Tille- montius tomo 10 Monument. eccles. pag. 59 et 439 dicit, Joannem anno 386 factum esse æconomum Scethicum, atque huic Heliam, et Helia Theonam successisse. Unde tomo 14 ejusdem operis pag. 172 conjicit, has tres Collationes secundæ Cassiani in Ægyptum projectioni adscribendas esse, quamvis hoc posteriori loco sibi contradicat, et Heliam Joan- ni præponens stabilitum a se antea successione ordi- nem evertat, ut utrumque locum inter se conferre volenti manifestum fiet.

69 Quidquid sit de tempore harum trium Colla- tionum, certe nona et decima cum abbate Isaaco habitæ ad secundam Cassiani commorationem in Scethi pertinent, ut eruitur ex litteris Theophili pa- triarchæ Alexandrini, quas Tillemontius tomo 11, pag. 461 circa annum 399 scriptas esse existimat. Ipse autem Cassianus Collatione 10, cap. 2 de hæc Theophili epistola et turbis eam consecutis ita me- minit : Intra Ægypti regionem mos iste antiqua traditione servatur, ut peracto Epiphaniorum die, (quem provinciæ illius sacerdotes vel * Dominici

D
iterum cum
spiritualis
vitæ magi-
stris,

varias insti-
tuit Collatio-
nes,

F

quarum tem-
pus præter-
propter colli-
gitur ex tur-
bis,

* pro et

baptismi

AUCTORE
G. C.

A baptisimi vel secundum carnem nativitatis esse definiunt, et idcirco utriusque sacramenti solennitatem non bifarie, ut in occiduis provinciis, sed sub una diei hujus festivitate concelebrant) epistolæ pontificis Alexandrini per universas dirigantur Ægypti ecclesias, quibus et initium Quadragesimæ et dies Paschæ non solum per civitates omnes, sed etiam per universa monasteria designentur. Secundum hunc igitur morem post dies admodum paucos, quam superior cum abbate Isaac fuerat agitata Collatio, Theophili prædictæ urbis episcopi solennes epistolæ commearunt, quibus cum denuntiatione Paschali contra ineptam quoque Anthropomorphitarum hæresim longa disputatione disseruit, eamque copioso sermone destruxit.

quas Anthropomorphitæ contra Theophilum Alexandrinum ciebant.

B 70 Quod tanta est amaritudine ab universo propemodum genere monachorum, qui per totam provinciam Ægypti morabantur, pro simplicitatis errore susceptum, ut e contrario memoratum pontificem, velut hæresi gravissima depravatum pars maxima seniorum ab universo fraternitatis corpore decerneret detestandum, quod scilicet impugnare Scripturæ sanctæ sententiam videretur, negans omnipotentem Deum humanæ figuræ compositione formatum, cum ad ejus imaginem creatum Adam Scriptura manifestissime testaretur. Denique et ab his, qui erant in eremo Scythi commorantes, quique perfectione ac scientia omnibus, qui erant in Ægypti monasteriis, præminebant, ita est hac epistola refutata, ut præter abbatem Paphnutium, nostræ congregationis presbyterum, nullus eam ceterorum presbyterorum, qui in eadem eremo aliis tribus ecclesiis præsidebant, nec legi quidem, aut recitari in suis conventibus prorsus admitterent. *Eminentissimus Baronius in Annualibus ecclesiasticis ad annum Christi 400 num. 53 has Anthropomorphitarum turbas refert. Sed sive anno 399 sive 400 hæ contigerint, nihil nostra interest, cum ex iis saltem constet, duas Collationes Isaaci abbatis ad secundam Cassiani habitationem in Scethi spectare.*

Videtur Sanctus ex eremo Scethica ad alias solitudines.

C 71 Non est dubium, quin Cassianus interdum ex Scethi ad alias eremos excurrerit: nam lib. 5 Instit. cap. 29 testatur, quod viderit senem, Machetem nomine, a turbis fratrum eminus commorantem. *Perrexit etiam ad abbatem Theodorum, qui octoginta millium solitudine ab eremo Scythi distabat, ut supra num. 61 notavimus. Forte etiam adiit anachoretam Paulum, de quo lib. 10, cap. 24 narrat sequentia: Denique abbas Paulus probatissimus patrum, cum in eremo vastiore consistens, quæ Porphyrio nuncupatur, palmarum fructibus et horto modico securus, haberet sufficientem alimoniam suæ victusque substantiam, nec posset aliquid aliud, unde sustentaretur, operis exercere, eo quod ab oppidis et habitabili terra septem mansionibus (id est itinere septem dierum) vel eo amplius deserti illius separaretur habitatio plusque expeteretur pro mercede vecturæ, quam valere posset pretium operis desudati; collectis palmarum foliis, quotidianum pensum, veluti exinde sustentandus, a semetipso jugiter exigebat. Cumque opere totius anni antrum ejus fuisset impletum, id quod sollicita cura laboraverat, singulis annis supposito igne concremabat: in tantum probans, sine opere manuum nec in loco posse monachum perdurare, nec ad perfectionis*

culmen aliquando conscendere. *Lib. 5 Instit. cap. 23 et sequentibus meminit plurimum anachoretarum, quibuscum egit; sed non assignat locum, in quo habitabant.*

72 Præterea certum est, quod S. Cassianus proposuerit remotam Thebaidos eremum penetrare, ut ipse Collatione 11, cap. 1 asserit. Videtur autem istud propositum executioni mandasse, cum lib. 2 Instit. cap. 3 loquatur hoc modo: Itaque per universam Ægyptum et Thebaidem, ubi monasteria non pro uniuscujusque renuntiantis instituuntur arbitrio, sed per successiones et traditiones majorum usque in hodiernum diem vel permanent vel permansura fundantur, legitimum orationum modum in vespertinis conventibus seu nocturnis vigiliis vidimus retentari. *Deinde lib. 4 Instit. cap. 1 memorat regulas Tabennensiotarum, quorum in Thebaide est cœnobium, eosque a monachis Ægyptiis distinguit. Denique Castor Aptensis episcopus in epistola ad Cassianum hæc habet: Te quidem potissimum orientalium cœnobiorum doctrina expertum tenemus, maximeque Ægyptiorum et apud Thebaidem fundatorum. Menæa impressa, ex quibus supra num. 6 elogium Sancti nostri exhibuimus, alias peregrinationes per Pontum et Cappadociam aliasque regiones ipsi attribuunt; at non constat, Cassianum eas omnes instituisse, quamvis lib. 4 Instit. cap. 19 de cœnobiis variarum regionum ita meminerit: Per cunctam namque Mesopotamiam, Palæstinam et Cappadociam, ac totum Orientem singulis hebdomadibus vicissim fratres ad hæc officia sibi reddenda succedunt. Certe potuit istarum regionum mores ab aliis audire. Nescio, an Cassianus Thebaidem aliasque eremos tempore primæ vel secundæ commorationis in Scethi visitaverit.*

et nominatim ad Thebaidem excurrisse;

73 Etiam ignoro, quot annis secunda vice Cassianus in solitudine Scethica manserit. Solummodo ex memorata Theophili Alexandrini epistola colligitur, quod circa annum 400 adhuc in ea vixerit, et aliunde certum est, quod anno 404 Constantinopoli fuerit. Quare ex hactenus dictis systema quoddam chronologicum conficio, quod erudito lectori examinandum corrigendumque propono. Primo juxta ea, quæ supra num. 24 diximus, verosimile est, quod Cassianus ante annum 385 Bethlehemo in Ægyptum discesserit. Dein post septem annos in ea regione transactos ad cœnobium Bethlehemiticum rediit, et paulo post iterum Ægyptum repetiit, quam forte circa annum 401 ob turbas inter monachos Ægyptios et patriarcham Alexandrinum exortas deseruit. Inde venit cum Germano Constantinopolim, ubi a Joanne Chrysostomo diaconus ordinatus causam istius strenue defendit, et ob eam rationem anno 405 Romam profectus est, quæ omnia sequenti paragrafo testimoniis veterum scriptorum confirmabimus.

sed nescitur quot annis secunda vice in Scethi manserit.

§ VIII. Discessus Constantinopolim, diaconatus, iter Romanum, sacerdotium et alia.

Suspicio, Cassianum cum Germano non diu post annum 400 Constantinopolim venisse, et ambos a sancto Chrysostomo, tunc urbis illius archiepiscopo, sacris Ordinibus fuisse initiatos; sed haud dubie jam aliquo temporis spatio illic vixerant, antequam

Cassianus Constantino-poli ordinatur diaconus a S. Joanne Chrysostomo.

Cassianus

AUCTORE
G. C.

Cassianus *ad diaconotum et Germanus ad sacerdotium promoverentur. Quidquid sit de ordinationis anno, quæ certe ante legationem Romanam anni 405 facta est, Cassianus lib. 7 de Incarnatione cap. 31 gloriatur, quod Joannem Chrysostomum habuerit magistrum, et sese ob illo inter sacros ecclesiæ Constantinopolitanæ ministros adscitum fuisse testatur his verbis: Unde ego quoque ipse humilis atque obscurus nomine, sicut merito, licet mihi inter eximios Constantinopolitanæ urbis antistites locum magistri usurpare non possim, studium tamen discipuli affectumque præsumo; adoptatus enim a beatissimæ memoriæ Joanne episcopo in ministerium sacrum, atque oblatus Deo, etsi corpore absum, affectu illic sum, et illi dilectissimo mihi ac venerandissimo Dei populo, etsi nunc præsentia non admisceor, tamen mente conjungor. Et hinc est quod condolens ei atque compatiens, in vocem nunc tristitiæ communis ac doloris erupi, et quod unum potui, per opusculorum nostrorum flebilem querimoniam, quasi pro membrorum atque artuum meorum infirmitate clamaui. Etenim si juxta Apostolum, dolente quidem minore corporis parte, condolet major atque compatitur; quanto magis, dolente majore, minorem compati oportet? Inhumanissimum quippe est, ut in uno atque eodem corpore majorum infirmitatem minora non sentiant, cum minorum majora patiantur.*

quem sum-
mopere lau-
dat:

C

75 *Deinde cives Constantinopolitanos hortatur ad fugiendam Nestorii hæresim, tenendamque Catholicam veterum doctorum doctrinam, et ea occasione in S. Joannis Chrysostomi laudes ita excurrit: Unde obsecro ac deprecor omnes vos, qui intra Constantinopolitanæ urbis ambitum siti, et per affectum patriæ cives mei, et per unitatem fidei fratres mei estis, ut separetis vos ab illo, ut scriptum est, lupo rapaci, qui devorat Dei populum, sicut cibum panis. Ne tetigeritis quidquam illius, quia sunt omnia in interitum. Exite de medio ejus, ac separamini, et immundum ne tetigeritis. Mementote magistrorum veterum, sacerdotumque vestrorum: Gregorii nobilis per orbem, Nestarii sanctimonia insignis, Joannis fide ac puritate mirabilis: Joannis, inquam, Joannis illius, qui vere ad similitudinem Joannis Evangelistæ, et discipulus Jesu et apostolus, quasi super pectus Domini semper affectumque discubuit. Illius, inquam, mementote, illum sequimini, illius puritatem, illius fidem, illius doctrinam ac sanctimoniam cogitate. Illius mementote semper doctoris vestri ac nutritoris, in cujus quasi gremio quodammodo amplexuque crevistis: qui communis mihi ac vobis magister fuit; cujus discipuli atque institutio sumus. Illius scripta legite, illius informationem tenete, illius fidem ac meritum amplexamini. Quod etsi assequi grande est ac difficile, sequi tamen pulcrum atque sublime: quoniam in summa rerum non adeptio tantum, sed etiam imitatio ipsa laudanda est: quia numquam fere aliquis ejus rei portione ad plenum caret, ad quam scandere ac pervenire contenderit. Ille ergo vobis in sensu semper et quasi in conspectu sit; ille in animo atque in cogitatione versetur. Ille denique ipse vobis etiam hæc, quæ a me sunt scripta, commendet: quia hæc, quæ ego scripsi, ille me docuit; ac per hoc non tam mea hæc, quam illius, esse credite: quia rivus ex fonte constat,*

et quidquid putatur esse discipuli, totum ad honorem referri convenit magistri.

76 *Ex hoc elogio corrumpit quædam fabula, nescio quo tempore primum nato, quom Sigebertus Gemblacensis in Chronico ad annum Christi 427 ita tradit: Cassianus de ecclesia Constantinopolitana a Joanne Chrysostomo ejectus, et in Massilia Galliæ presbyter ordinatus, multa scripsit, inter quæ etiam compertas in Ægypto Vitas patrum, doctrinasque et regulas, datis ad plurimos libris, exponit. Trithemius in opere de scriptoribus ecclesiasticis secutus est eundem errorem, quem eminentissimus Boronius in Annualibus ad annum Christi 404 num. 78 refutat, ubi simul verosiliorem hujus fabulæ originem ita detegit: Hic adverte, errore quidem mea sententia lapsos, qui tradunt, hunc ipsum a Joanne Chrysostomo diaconum ordinatum, atque post aliquot annos ab eodem expulsum, Massiliam profectum, illic ordinatum esse presbyterum. Sed dicant, velim, quando hunc expelli ab eo contigit, qui etiam post ejus exilium in ipsius Joannis obsequio perseverasse cognoscitur, et pro eo functus legatione ad Innocentium? Sed puto, occasionem errandi inde manasse, ut qui pro Joanne Chrysostomo, sicut alii ejus ecclesiæ clerici, esse reperitur expulsus, eundem per Joannem ipsum ejectum existimarent: nam non ab ipso, sed ejus causa tunc contigit, cum reliquis extorrem fieri. Ceterum antiquorum nullus hujusmodi notam Cassiano inuisse legitur. Verum ipse Cassianus in libris, quos de Christi Incarnatione conscripsit, erga memoriam ejusdem Joannis Chrysostomi satis videtur esse propensus et gratus, utpote qui sæpe eum laudibus haud vulgaribus celebret, et quod majus videri debet, quidquid ipse sciret, liberaliter eidem acceptum refert. Nunc ab hac digressionem ad historiæ nostræ seriem redeamus.*

77 *Cum Theophilus Alexandrinus anno 403 Joannem Chrysostomum in synodo ad Quercum condemnare vellet, misit ad eum sanctus præsul tres episcopos et duos presbyteros, inter quos posteriores erat quidam, nomine Germanus, ut Chrysostomus ipse asserit in epistola ad Innocentium Papam anno 404 scripta, quæ in novissima Parisiensi Operum illius editione tomo 3 a pag. 515 legitur. Germanus autem ille videtur fuisse individuum Cassiani socius: unde concludi posset, illum jam ab anno 403 ad sacerdotii dignitatem fuisse electum. Probabilissime anno 404, quo S. Chrysostomus in exilium pulsus est, et ecclesia cathedrolis deslagavit, Germanus et Cassianus erant sacrorum voborum custodes, ut ex mox dicendis intelligetur: cum enim calumniatores Joannis Chrysostomi inter alia sanctum præulem accensissent, quod pretiosa ecclesiæ vasa sibi retinisset, Germanus presbyter cum Cassiano diacono Romanam anno 405 missus est, ut coram Innocentio Pontifice archiepiscopum Constantinopolitanum contra adversariorum calumnias defenderet. Tunc autem hi legati præter alia innocentis testimonia Romanis iudicibus exhibuerunt indicem sacræ suppellectilis, quæ in incendio anni præteriti prodigiose conservata fuerat.*

78 *Juvat hanc rerum gestarum seriem audire ex eorum auctore (an is Palladius Helenopolitanus episcopus, an alius fuerit, jam non disputo) qui Vitom S. Chrysostomi per modum dialogi conscripsit, et quem Emericus Bigotius anno 1680 Parisiis Græco-latine*

D

unde ruit fabula, quæ ipsum a Chrysostomo ejectum tradit.

E

Tendit cum Germano Romanam, ut Chrysostomum defenderet.

F

ut ex scriptore corvo

A eo-latine edidit. Ille igitur in editione jam citata pag. 92 et 93 miram ecclesiastici thesauri inter flammæ conservationem ita refert : In hunc igitur modum ignis circumvolans et inundans tamquam mare violento Austro jactatum, veluti signo dato progrediens, vicinas circumquaque ædes citra discrimen corripuit, et soli ædiculæ, in qua vasorum reposita erat copia, pepercit : aurum non reveritus aut reliquam argenti suppellectilem, sed ut ne locum mentiendi calumniatoribus daret adversus justum, quasi ipse pulcherrima quæque sibi vindicasset. Ita ignis agitatus retrorsum se reflectebat, pervestigans invidiam eorum, qui hæc perpetrarant ad revincendam Theophili insaniam, in eo quod ob sacra vasa Joannem ejecisse se comminiscitur.

probalur ;

79 Idem auctor synchronus apud Bigotium pag. 27 narrat aliqua ex iis, quæ anno sequenti Romæ in causa Chrysostomi contigerunt : Post Palladium, inquit, advenere Germanus presbyter una cum Cassiano diacono, qui erant e partibus Joannis, viri religiosi, litteras totius cleri Joannis reddentes, quibus scribunt ecclesiam ipsorum vim atque tyrannidem perpassam esse, ipsorum episcopo militari manu ejecto atque in exilium acto perfectionem Acacii Berœæ episcopi, Theophili Alexandriæ, Antiochi Ptolemaïdos et Severiani Gabbalorum. Interea breviculum prædicti ostenderunt, quo pretiosa vasa tradiderant coram iudicibus, Studio præfecto urbis, et Eutychiano præfecto prætorii, et Joanne Comite thesaurorum, et Eustathio quæstore, ac tabulariis, in auro, argento et vestibus, calumniam a Joanne episcopo depellentes. Eorundem legatio ad sedem Apostolicam confirmatur ex litteris Innocentii Papæ, anno 405 ad clerum et populum Constantinopolitanum scriptis, quas Sozomenus lib. 8 Historiæ ecclesiasticæ cap. 26 refert, et quarum hoc est initium : Innocentius episcopus presbyteris et diaconis et universo clero ac populo ecclesiæ Constantinopolitanæ, quæ est sub Joanne episcopo, dilectis fratribus salutem. Ex litteris caritatis vestræ, quas per Germanum presbyterum et Cassianum diaconum misistis, scenam malorum, quam ob oculos posuistis, anxia solitudine cognovi, quantisque ærumnis et calamitatibus fides laboret, repetita sæpius lectione perspexi.

sed incertum est, quo post hanc legationem diverterit,

80 Hactenus chronologicam Actorum seriem utcumque prosecuti sumus; sed jam in Sancti nostri Vita occurrit hiatus, quem vix divinando supplere possumus. Quidam existimant, præcæta legatione, ipsum Romæ substituisse usque ad captam ab Alarico Gothorum rege Urbem, atque inde Massiliam navigasse; alii vero suspicantur, eum ad monasterium Bethlehemiticum rediisse, et post monasterii illius devastationem demum anno 416 ex Syria in Galliam Narbonensem venisse. Nee desunt, qui velint, illum in Ægyptum remeasse. Maxime miror, illos hanc conjecturam amplexos esse, qui anno 1662 Officia propria Massiliensis ecclesiæ ediderunt, correctoresque istos, multis aliis caute rescissis aut mutatis, lectioni quintæ confiderenter inseruisse hæc verba : Mortuo Chrysostomo, in Ægyptum abiit, atque ibi ex solitariorum exemplis et disciplina libros Collationum inclytos collegit. Hæc conjectura nobis plane improbabilis videtur, quia ipse Cassianus in Præfatione ad Castorem significat, sese longo annorum spatio ab Ægyptiis monachis abstractum

fuisse, dum Collationes conscriberet, ut supra num. 63 indicavimus. Videri etiam possunt, quæ Tillemontius tomo 14 Monument. eccles. pag. 174 huic assertioni opponit. Alii denique alia excogitarunt, ita ut hic tot sint sententiæ, quot capita. At cum omnes hæc opiniones nullo antiquitatis testimonio niantur, nullam ex illis eligimus; sed potius ingenue fatemur, nos ignorare, quo Cassianus post legationem Romanam diverterit. Ex Gennadio solum constat, Cassianum Massiliæ varia gessisse, ibidemque usque ad obitum mansisse, ut paragrapho sequenti singillatim discutietur.

81 Dubito, an ulterius differre debeam sacerdotium S. Cassiani, cum ob varias opiniones non sit certum, quo tempore aut loco illam dignitatem suscepit. Antiquiores lectiones ecclesiæ Massiliensis, quas § 1 dedimus, diserte hæc habent : Cum vero Constantinopoli esset a Joanne episcopo magno diaconus ordinatus, Romam adiit, ibique ad præbyteratus gradum est evectus. Eadem tradit Chronicon Massiliense, quod Guesnæus noster suo Cassiano illustrato immiscuit, et juxta quod lib. 1, cap. 39 asserit, Sanctum nostrum Romæ ab Innocentio Papa ad sacerdotalem dignitatem promotum fuisse. Tillemontius tomo 14 Monumentorum eccles. pag. 174 dicit, eum potuisse Romæ aut alicubi in Oriente ordinari presbyterum, si noster sit Cassianus iste presbyter, qui Romæ circa annum 414 laboravit ad conciliandam unionem inter ecclesiam Romanam et Antiochenam. At Officia propria Massiliensia anni 1662 lectionem sextam ita recitandam præscribunt : Tantis onustus meritis, et tantis ornatus virtutibus, nondum erat sacerdos Cassianus. Multis ergo laboribus, procellisque superatis Massiliam, velut in tranquillum portum, se recipiens, presbyter factus est. Videtur idem indicare Gennadius, dum dicit, quod fuerit Constantinopoli a Joanne magno episcopo diaconus ordinatus, apud Massiliam presbyter. Eidem opinioni favet concilium Romanum, quod anno 494 sub Gelasio I Papa celebratum est, ubi apud Labbeum nostrum tomo 4 Conciliorum col. 1265 vocatur presbyter Galliarum. Verum alii hæc ita explicant, ac si tantum inter presbyteros Massilienses cooptatus fuerit, et elero istius ecclesiæ adscriptus, ut habet Guesnæus noster lib. 1 Cassiani illustrati cap. 50.

AUCTORE
G. C.

et an tunc
sacerdotii di-
gnitatem
susceperit.

E

F

§ IX. Gesta, scripta et mors Massiliæ.

Neseio, quo anno aut qua occasione Sanctus noster Massiliam migraverit. Solum constat, ab ipso illie ædificata fuisse duo monasteria, quæ circa finem sæculi v adhuc subsistebant, ut Gennadius in Catalogo virorum illustrium cap. 62 tradit his verbis : Cassianus, natione Scythæ, Constantinopoli a Joanne Magno episcopo diaconus ordinatus, apud Massiliam presbyter, condidit duo, id est virorum et mulierum, monasteria, quæ usque hodie exstant. De loco, in quo cænobium monialium situm fuerit, nonnulla est controversia : nam Guesnæus noster in Cassiano illustrato post amplam istius parthenonis descriptionem, quam lib. 2, cap. 17 dederat, in eodem opere lib. 2, cap. 25, pag. 508 sic scribit : Nec omittendum hoc loco parthenium cænobium nostræ Domine de Yvelino, vulgo de

Sanctus Mas-
siliæ duo mo-
nasteria con-
didit.

Veaune,

AUCTORE
G. C.

Veaune, a Cassiano fundatum in oppidano Massiliæ territorio, cui iidem pene natales fuerunt, qui ipsi monasterio S. Victoris. At *Dionysius Sammarthonus in ultima Gallix Christianæ editione* tomo 1, col. 695 *Guesnæi opinionem ita rejicit*: Sancti Salvatoris apud Massiliam monasterium feminarum ordinis sancti Benedicti fundatum est a Cassiano, ut legere est in his, quæ præmisimus, agendo de cœnobio Victorino, juxta quod situm erat, non vero in loco, quem ei assignat Guesnæus. *Nos in hac re judicium ferre non possumus: quare ipsis Massiliensibus hanc litem dirimendam relinquimus.*

et quinque
monachorum
millibus
præfuisse di-
citur, quod
hic aliquo
sensu expli-
catur.

B

83 *Facilius inter scriptores convenit de monasterio virorum, quod omnes etiam hodie abbatiam S. Victoris appellant. In jam sæpe memoratis Lectionibus ecclesiæ Massiliensis dicitur S. Cassianus ibidem quinque millibus monachorum præfuisse. Eldebertus Mimatensis episcopus in diplomate, quod anno 1060 in favorem monasterii S. Victoris Massiliensis dedit, quodque Dionysius Sammarthanus tomo 1 Gallix Christianæ inter instrumenta pag. 23 edidit, etiam tantum monachorum numerum sic adstruit: Sicut audivimus et ex parte didicimus, cœnobium illud, cum tantæ antiquitatis nobilitatis esset, ut quinque millia monachorum inibi habitantium abbas beatus Cassianus, doctor præclarissimus, in eo nunc corpore requiescens, existeret, sicut in libris reperitur, quos ipse composuit, etc. Legit equidem epistolam Castoris, a Gazæo typis vulgatam, in qua Cassianus vocatur pater Dei servorum; sed ipse Sanctus noster nusquam in Operibus suis meminit tantæ multitudinis, quom tamen Eldebertus in libris ejus reperiri significat. Imo vix adduci possum, ut credam, quinque monachorum millia in uno cœnobio Massiliæ habitasse. Quare potius accedo ad jam sæpe laudatos Breviarii Massiliensis correctores, qui in Officiis propriis anni 1662 hoc ita legendum proponunt: Primus monachos in Galliam introduxisse legitur, et divisorum hinc inde quinque millium pater exstitit et exemplum. Sic nempe intelligi potest, quomodo Cassianus quinque monachorum millibus præfuerit, quia diversa cœnobio regulas ab ipso præscriptas sequebantur, et eam tamquam patrem spiritualem agnoscebant, ut non obscure eruitur ex mox citata Castoris epistola, et ipsis Cassiani lucubrationibus, de quibus jam nonnihil dicendum est.*

C

Rogatu Cas-
toris episco-
pi, qui novo
suo cœnobio
petierat re-
gulas,

84 *Castor, qui ante annum 419 Aptensem cathedram ascendisse dicitur, humillimis litteris rogavit Cassianum, ut monachis a se recenter congregatis certam vivendi rationem præscriberet, et post alia venerationis suæ indicia sic ipsum alloquitur: Te ergo, charissime pater, qua possumus charitate prævenimus, quo pia ac inexhausta exuberantia nihil promere sapientibus nobis subvenias, et quibus præemines exercitiis, sub quibus præpolleus mens et membra creverunt, nos neophytos et mundialis pompæ accurationibus illectos excitare non differas. Te quidem potissimum Orientalium cœnobiolorum doctrina expertum tenemus, maximeque Ægyptiorum et apud Thebaidem fundatorum: præsertim cum et loca Dominica nativitate insignia, tua sint illustrata præsentia. Quocirca cum sis omnium studiorum catholicorum disciplina refertus, te quoque convenit, nos scientiæ inopes non præterire. Poscimus namque tuam paternitatem, ut instituta monasteriorum,*

quæ per Ægyptum et Palæstinam florere ac institui vidisti, et servanda sanxisti, et sicuti ibi a patribus tradita sunt, simplici sermone in nostro rudi monasterio adhibere complanata non abnuas, et eloquiorum tuorum melliflua suavitate exuberantia verba diffundens, nostra diu arentia corda rigare non differas; ex quo, abjecta sterilitate, fruges justitiæ valeant pullulare. Unde reor, si quid proficere nos possibile fuerit, te quoque potiori merito munerandum, si paterni laboris obedientia inertium mentes qualemcumque reddiderint habilem servitutem. Vale, pater Dei servorum, et memento nostri.

D

85 *Sanctus noster in præfatione ad libros de Institutis cœnobiolorum huic epistolæ quodammodo respondens varias offert rationes, quibus ostendat, sese numquam ejus petitioni consecreturum fuisse. nisi me ad hæc, inquit, fiducia tuæ sanctitatis animaret, et sponsio, quod vel tibi hæc nugæ forent acceptæ, qualescumque sint; vel eas congregationi fratrum in novello tantum monasterio commorantium deputares: qui si quid a nobis minus forsitan caute prolatum fuerit, et pie relegant et cum venia indulgentiore sustentent, fidem potius mei sermonis, quam venustatem eloqui requirentes. Deinde descriptionis suæ argumentum ita exponit: Quapropter, beatissime papa (ex hoc titulo colligo, Castorem fuisse episcopum, quando Cassianus ad eum scribebat) unum religionis et humilitatis exemplar, tuis precibus animatus, secundum vires ingenii mei opus, quod injungis, aggrediar; et ea, quæ omnimodis intacta relictæ sunt ab anterioribus nostris, utpote qui audita potius quam experta describere tentaverunt, velut rudi monasterio, et veritatem sitientibus intimabo. Nec plane mirabilem Dei signorumque narrationem studebo contexere; quæ quamvis multa per seniores nostros et incredibilia non solum audierimus, verum etiam sub obtutibus nostris perspeximus impleta, tamen, his omnibus prætermis- sis, quæ legentibus præter admirationem nihil amplius ad instructionem perfectæ vitæ conferunt, instituta eorum tantummodo ac monasteriorum regulas, maximeque principalium vitiorum, quæ octo ab eis designantur, origines et causas curationesque secundum traditiones eorum, quantum Domino juvante potuero, fideliter explicare contendam. Denique præmonet, se quasdam Orientalium monachorum regulas ad Gallicam regionem accommodaturum.*

E

F

86 *Hunc igitur in finem Cassianus conscripsit ea, quæ de Institutis cœnobiolorum, et de octo principalium vitiorum remediis, duodecim libellis Domino adjuvante, digesta sunt, ut ipsemet in præfatione ad primam Collationem loquitur. Photius in Bibliotheca cod. 197 indicat, sese illa Cassiani opuscula, aut saltem eorum compendium Græce legisse; sed quatuor priores libros ab octo sequentibus, tamquam diversum opus, distinguit; cum tamen ipse Cassianus in præfatione ad Collationem undecimam dicat, se instituta cœnobiolorum duodecim libellis complexum esse. Videri etiam potest Græcus ejusdem descriptionis titulus apud Lambecium lib. 4 Bibliothecæ Cæsareæ pag. 167. Genadius autem in editione Miræ cap. 61 hanc lucubrationem ita dividit: Scripsit, experientia magistrante, litterato sermone, et ut apertius dicam, sensu verba inveniens et actione linguam movens,*

Cassianus
designat
quoddam
opus,

et conscribit
duodecim li-
bros pro cœ-
noblis:

A movens, res omnium monachorum professioni necessarias, id est, de habitu monachi et de canonico orationum modo atque psalmodum, qui in monasteriis Ægypti die noctuque tenetur, libros tres; Institutionum librum unum; de origine et qualitate ac remediis octo, singulis scilicet de singulis vitiis expediens. *Malo ipsius Cassiani iudicio acquiescere, qui in textibus jam allatis et lib. 5, cap. 1 se idem opus prosequi ita significat*: Quintus nobis, juvante Deo, liber iste proceditur: nam post quatuor libellos, qui super Institutis monasteriorum digesti sunt, nunc arripere collutationem adversus octo principalia vitia, vestris orationibus Domino confortante, disponimus.

post hos edit
decem Colla-
tiones,

B 87 *Hi duodecim libelli tantopere Castori placuerunt, ut etiam a Cassiano alia opuscula expeteret, quæ tamen morte præventus videre non potuit, sicut Cassianus in præfatione ad decem Collationes patrum exponit hoc modo*: Nunc autem quia derelinquens nos pontifex supradictus (*videlicet Castor, de quo paulo ante locutus fuerat*) migravit ad Christum, has interim decem Collationes summorum patrum, id est anachoretarum, qui in eremo Scythica morabantur (quas ille incomparabili flagrans studio sanctitatis, simili sibi iusserat sermone conscribi, non perpendens præ multitudinem charitatis, quante infirmas cervices pondere prægravaret) vobis potissimum, o beatissime papa Leonti, et sancte frater Elladi, credidi consecrandas. Alter siquidem vestrum memorato viro et germanitatis affectu et sacerdotii dignitate, et quod his majus, sancti studii fervore conjunctus, hereditario fraternum debitum jure deposcit; alter anachoretarum instituta sublimia, non ut quidam, propria aggressus est præsumptione sectari, sed legitimum doctrinæ tramitem, sancto Spiritu suggerente, pene antequam disceret apprehendens, non tam suis adinventionibus, quam illorum traditionibus maluit erudiri.

ac deinde ite-
rum addit
septem,

C 88 *Sed decem istæ Collationes necdum explere potuerunt desiderium Honorati et Eucherii, qui etiam alias flagitarunt, uti Cassianus in præfatione ante Collationem undecimam satis declarat his verbis*: Proinde quia fidei vestræ atque fervori nec illa Instituta cœnobiorum, quæ duodecim libellis ad beatæ memoriæ episcopum Castorem, quo potuimus sermone conscripsimus, nec decem Collationes in Scythica eremo commorantium patrum, quas præcipientibus sancto Elladio et Leontio episcopis, utcumque digessimus, satisfacere potuerunt, nunc etiam ut itineris nostri ratio et ordo cognoscatur, trium in alia eremo existentium, quos prius vidimus, patrum septem Collationes, pari conscriptas stylo, vobis credidi consecrandas, quibus ea, quæ de perfectione in præteritis nostris opusculis obscurius forsitan comprehensa vel prætermissa sunt, suppleantur. Si vero sanctam studii vestri sitim etiam hæc satiare non quiverint, septem alias Collationes, quæ ad sanctos, qui in Stœchadibus consistunt insulis, emittendæ sunt fratres, desiderium, ut arbitror, vestri ardoris explebunt. Si Honoratus fuerit celebris iste præsul Arelatensis, ut Tillemontius aliique verosimillimum putant, sequitur, has septem Collationes scriptas esse ante annum 426, quo Honoratus Arelatensem cathe-

dram ascendit: nam Cassianus in jam dicta Præfatione significat, eum adhuc ingenti fratrum cœnobio præfuisse, cum hæc scriberet, eumque fratris nomine compellat, quo familiari modo episcopum non alloqueretur. Neque diu ante hunc annum 426 videntur conscriptæ, cum in Præfatione septem sequentium Collationum, quas jam promiserat, Honoratum titulo episcopi honoret.

89 Paulo post videtur septem ultimas Collationes conscripsisse: loquitur enim de Honorato episcopo, qui anno 429 obiit, tamquam adhuc vivente, cum alibi Castorem mortuum beatæ memoriæ episcopum appellet. Dedicavit autem eas monachis incolentibus insulas Stœchadas, quæ nunc vulgo vocantur les isles d'Hieres, et de quarum nomine, numero ac situ fuse agit Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum a pag. 531. Sic vero ante Collationem decimam octavam præfatur: Emensis, juvante gratia Christi, decem Collationibus patrum, quæ exigentibus beatissimis episcopis Elladio ac Leontio, utcumque digestæ sunt: septem alias beato episcopo Honorato, sancto quoque famulo Christi Eucherio dedicavi. Totidem et nunc vobis, o sancti fratres Joviniane, Minervi, Leonti, et Theodore, credidi deputandas. Posterior siquidem vestrum illam cœnobiorum sanctam atque egregiam disciplinam in provinciis Gallicanis antiquarum virtutum distractione fundavit; ceteri vero non solum cœnobialem possessionem apprimè monachos expetere, verum etiam anachoreticam sitire sublimitatem vestris institutionibus provocastis. Ea namque Collationes istæ summorum patrum disputatione contextæ sunt, et ita omnibus temperatæ, ut utrique professioni, qua non solum occiduas regiones, verum etiam insulas maximis fratrum catervis fecistis florere, convenient, id est, ut non solum hi, qui adhuc in congregatione laudabili subjectione perdurant, sed etiam illi, qui haud longe a vestris cœnobiis secedentes anachoretarum sectari gestiunt disciplinam, pro conditione locorum ac status sui mensura plenius instruantur.

90 Quæri hic posset, quo idiomate Cassianus libellos suos conscripserit, cum Trithemius in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum apud me pag. 52 de ipso sic loquatur: Scripsit experientia magistra plura opuscula, in quibus etiam apud interpretem venustas eloquii conspicitur. Cur hic de interprete fit mentio, cum Cassianus jam memorata opera Latine exaraverit, ut ipsemet manifeste indicat, dum in Præfatione ad decem primas Collationes dicit, a se produci monachos Ægyptios, quodammodo suis Institutis incorporatos, et quod est majus, Latino disputantes eloquio? Præterea Collatione 1, cap. 5 hæc habet: Quod evidentius in Græco ponitur, κατὰ σκοπόν διώζω, id est, secundum destinationem prosequor. Hic satis ostendit auctor, se Latine scribere, dum textum Græcum citat ad illustrandam sententiam Latinam. Passim occurrunt alia, quæ ipsum Latine scripsisse evincant, ut videri potest apud Guesnæum lib. 1 Cassiani illustrati cap. 59. At, inquires, quomodo Cassianus linguam Latinam didicit, cum a pueritia in monasterio Bethlehemitico vixit? Respondeo cum Tillemontio, tunc temporis plurimos ex Occidente ad visitanda sacra Palæstinæ loca confluisse, et quosdam forte in monasterio Bethlehemitico permansisse, a quibus Cassianus facile linguam Latine

AUCTORE
G. C.

quibus denique alias
septem ad-
jungit,

E

quæ omnia
opera ascetica
Latine
exaravit.

F

nam

AUCTORE
G. C.

nam discere potuit. Adde, quod qualemcumque hujus linguae notitiam postea Romae ac Massiliae perficere potuerit. Facile tamen crediderim, illum Graece contra Nestorium scripsisse, cum ad Constantinopolitanos direxerit illud opus, de quo nunc paucis agendum est.

Denique septem libris contra Nestorium disputavit.

91 Haecenus enumeravi ascetica S. Cassiani opuscula, quibus postea addidit lucubrationem polemicam, nempe septem libros de Incarnatione Christi contra recens exortam Nestorii haeresim, quam oppugnavit jussu Leonis, ut ipsemet in Praefatione testatur. Plerique existimant, hunc fuisse Leonem Magnum, postea Romanae Ecclesiae Pontificem. Cardinalis Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 430 num. 90 descriptionis hujus tempus colligit ex concilio Ephesino, quod anno 431 habitum est, et recte infert, hos septem libros a Cassiano fuisse elucubratos ante synodum Ephesinam et Nestorii depositionem, cum de illis ipse non meminerit. Quidam alia opuscula Cassiano perperam ascribunt, quos Guesnæus noster lib. 1 Cassiani illustrati cap. 58 refutat. Gennadius satis accuratum scriptorum ejus catalogum texuit, et post enumeratas Institutiones ad Collationes elogium illius ita concludit: Ad extremum rogatus a Leone archidiacono, postea urbis Romae episcopo, scripsit adversus Nestorem de Incarnatione Domini libros septem; et in his scribendi apud Massiliam et vivendi finem fecit, Theodosio et Valentiniano regnantibus. Cum Theodosius et Valentinianus ab anno 425 usque ad annum 450 regnaverint, ex hoc testimonio certus mortis annus erui non potest.

et Massiliae post annum 452 obiit.

92 Verumtamen posset quis suspicari ex modo, quo loquitur Gennadius, Cassianum paulo post scriptos contra Nestorium libros, id est circa annum 431, obisse. Sed huic suspicioni obstat, quod Prosper anno 432 vel 433 contra Cassianum viventem scripserit, et in libro contra Collatorem cap. 2 ita loquatur: Igitur in libro, cujus praenotatio est DE PROTECTIONE DEI, vir quidam sacerdotalis, qui disputandi usu inter eos, quibuscum degit, excellit, abbatem quemdam introducit de gratia Dei et libero arbitrio disserentem, cujus se per omnia probasse ac suscepisse ostendit sententiam. Adde quod in aliquibus Prosperi chronicis, quae supra num. 25 citavi, ad annum 433 vel 434 de Cassiano, tamquam vivente, agatur. Dum igitur Gennadius dicit, Cassianum in his (scilicet septem libris de Incarnatione) scribendi apud Massiliam et vivendi finem fecisse, tantum significare voluit, nihil postmodum ab ipso scriptum fuisse. Trithemius in Opere de scriptoribus ecclesiasticis obitum Cassiani anno 435 alligat; Guesnæus vero vitam ejus usque ad annum 448 protrahit. Sed cum neuter solidum assertionis suae argumentum producat, malo fateri, me mortis illius annum ignorare. Nunc de S. Cassiani scriptis judicia variorum proferam.

§ X. Judicium de ejus doctrina.

Cassianus nimium tribuens libero arbitrio,

Multi viri sanctitate et eruditione illustres scripta S. Cassiani summo opere commendarunt, quorum testimonia, Operibus ejus praefixa, passim occurrunt. At S. Prosper in libro contra Collatorem,

doctrinam illius de gratia acriter impugnavit. Unde Cassiodorus, qui circa medium seculi VI floruit, in libro de Institutione Scripturarum cap. 29 monachos Vivarienses ita monet: Cassianum presbyterum, qui conscripsit de Institutione fidelium monachorum, sedulo legite et libenter audite: qui inter ipsa initia sancti propositi octo principalia vitia dicit esse fugienda. Hic noxios motus animorum ita competenter insinuat, ut excessus suos hominem pene videre faciat, et vitare compellat, quos antea confusione caliginis ignorabat: qui tamen de libero arbitrio, a beato Prospero jure culpatus est; unde monemus, ut in rebus talibus excedentem sub cautela legere debeatis; ejus dicta Victor Martyritanus episcopus Afer ita Domino juvante purgavit, et quae minus erant addidit, ut ei rerum istarum palma merito conferatur, quem inter alios de Africae partibus cito nobis credimus esse dirigendum. Ado in chronico ad annum Christi 425 de Cassiano haec dicit: Errores illius Cassiodorus Ravennatum senator purgare volens non ad plenum ex omni parte potuit. Gennadius quoque in Catalogo virorum illustrium cap. 63 apud Miræum asserit, quod Eucherius Lugdunensis aliqua Cassiani opuscula in compendium redegerit, quod tempore Petri Damiani adhuc exstitisse videtur, uti Sanctus iste lib. 5, epistola 19 innuit. Quidquid sit de his compendiis aut correctionibus, quae nostro tempore non inveniuntur, hodieum in Cassiani Operibus ea legimus, quae S. Prosper improbavit.

94 Nihilominus Cassianus nonnullos benignos nactus est doctrinae suae interpretes, quos Guesnæus noster lib. 1 Cassiani illustrati cap. 63 longo ordine recenset. Praeter eos non ita pridem Bruno Neusser Minorita in Prodomo velitari contra Norisium part. 2, cap. 3, num. 10 quasdam Cassiani propositiones, a Prospero impugnatas, Catholico sensu explicat. Sed etsi alios doctrinae illius defensores praeteream, juverit tamen de hac re audire judicium B. Joannis Dominici de Florentia, qui ex sacro Praedicatorum Ordine ad Romanam purpuram assumptus est, et ejus Acta in Opere nostro ad diem x Junii illustrata sunt. Porro S. Antoninus Beati istius discipulus part. 2 historiarum tit. 10, cap. 10 § 2 de scriptis Cassiani agens, post relatam sancti fundatoris sui de iis aestimationem, etiam beati magistri sui de illis judicium ita refert: Beatus pater Dominicus, ut in ejus Vita legitur, librum illum, qui Collationes patrum inscribitur, studiose legens ac vigilanter intelligens, salutis in eo rimatus semitas, magnum perfectionis apicem apprehendit. Agit siquidem liber ille de cordis puritate, de vitiis, et omnium perfectione virtutum. Verum dicitur liber ille numerari inter apocryphos Dist. xv SANCTA ROMANA, ibi dum dicitur: OPUSCULA CASSIANI PRESBYTERI GALLIARUM. Quod forte ideo est, quia Prosper, cujus doctrina est approbata ab Ecclesia in dicto Capitulo, et post eum etiam Cassiodorus, arguunt eum, asserentes, eum non Catholice scripsisse de libero arbitrio et gratia, plusque attribuisse libero arbitrio, minusque gratiae, quam conveniat, in Collatione videlicet prima Moysi, et illa Cheremonis de protectione Dei. In quo tamen aliqui, ut dominus Joannes Dominici in libro, qui intitulatur AMOR CARITATIS, excusant eum dicentes, dicta ejus posse salvari, si sane et mature intel-

D

E

F

quibusdam frustra doctrinam ejus benigne interpretantibus,

A intelligantur, et non eo modo, quo Prosper et alii ea exponunt nimis cursive et superficialiter intelligentes.

95 *Ego cum reverentia ab isto B. Joannis Dominici judicio recedo, et sequi malo Suarezium in Opere tripartito de gratia part. 1, prolegomeno 5, cap. 5, num. 7; et Petavium tomo 3 Theologicorum dogmatum, libro de Pelagianorum et Semipelagianorum hæresi cap. 7, ac torrentem Theologorum, qui ostendunt, Cassianum opinioni Semipelagianorum implicitum fuisse. Error tamen iste nequaquam sanctitati illius officit, cum tunc eum defendit, quando pro utraque parte illis in rebus disputare licebat, ut Norisius § 1 hujus sylloges num. 3 citatus loquitur, et ipse Prosper in fine libri contra Collatorem non obscure indicat. Idem sentiunt illi, qui Vindicias tutelares pro sanctitate Joannis Cassiani ediderunt, in quibus ita disserunt: Quinimo liceat nobis addere ex similitudine nostrorum temporum, errorem illum Massiliensium nondum fuisse ita ab Ecclesia condemnatum, ut eo imbuti extra Ecclesiam Catholicam ponerentur; quare potuisse sine sanctitatis dispendio Cassianum, Faustum, Hilarium, aliosque Galliae et Africae doctores a D. Augustino, Prospero, Fulgentio aliisque recte sentientibus dissentire, donec Ecclesia sententiam definitivam interposuisset: neque enim nunc in quæstione de concursu gratiæ et liberi arbitrii aut de immaculata conceptione beatissimæ Deiparæ licet nobis contraria opinantes condemnare, aut a sanctitatis merito alienos judicare, quamvis sine dubio altera pars erret re ipsa; et fieri possit, ut Ecclesia judicio ultimo definiat, quæ pars verum dicat: quod si faciat, non tamen eos, qui interim aliud opinati sunt, et scripserunt, damnabit impietatis, quamvis ipsum errorem deinceps in posteris damnandum pronuntiet. Qui plura vult hujus rei argumenta, adeat Guesnæum lib. 1 Operis mox laudati cap. 64.*

quamvis a Pelagiana hæresi abhorruerit;

C 96 Omnino tamen Cassianus abhorruit ab hæresi Pelagianorum, quos lib. 1 de Incarnatione Christi cap. 3 acriter insectatur, et cap. 4 asserit, sese al-laborasse, ut Leporius quidam perversam eorum doctrinam desereret: Leporius, inquit, tunc monachus, modo presbyter, qui ex Pelagii, ut supra diximus, institutione vel potius pravitare descendens apud Gallias assertor prædictæ hæreseos, aut inter primos aut inter maximos, fuit a nobis admonitus, a Deo emendatus, ita inale conceptam persuasionem magnifice condemnavit, ut non minus pene admiranda sit correctio illius quam illæsa multorum fides. Tillemontius tomo 14 Monumentorum eccles. pag. 185 tacite Cassianum carpit, quasi conversionem Leporii monitis suis adscribat, quam tamen in Africa instructionibus S. Augustini factam esse affirmat. At hic cum umbris luctatur Tillemontius: nihil enim aliud Cassianus asserit, quam Leporium a se admonitum et a Deo emendatum fuisse. Imo id in Africa contigisse ipsemet indicat, dum paulo post verba proxime citata sic loquitur: Is ergo in se reversus non solum in Africa, ubi tunc erat, atque nunc est, tam errorem suum cum dolore quam sine pudore confessus est; sed etiam ad omnes admodum Galliae civitates flebiles confessionis ac planctus sui litteras dedit. Nonne facile fieri potuit, ut Cassianus

Tomus v Julii.

Leporium de errore admonuerit, et eum S. Augustinus deinde converterit, aut etiam inchoatam a Cassiano conversionem perfecrit? An idcirco accusandus erat Cassianus, quasi nimium sibi tribueret? Ceterum de persona Leporii et de tempore ejus conversionis vide intricatam disquisitionem apud Tillemontium tomo 13 Monumentorum ecclesiasticorum pag. 1039 et sequentibus.

97 Tametsi Cassianum ab errore Semipelagiano eximere non possim, nihilominus jure merito mihi vindicandus videtur a fatua Encratitarum hæresi, quam Ado in Chronico ad annum Christi 425 ita ipsi imputat: Cassianus quoque Scythæ natione, Constantinopoli a Joanne diaconus ordinatus, apud Massiliam urbem presbyter moritur: qui inter alia Institutionum librum scripsit. Opera illius a Catholicis cautissime legenda, maxime de libero arbitrio et gratia; sed et Encratitarum hæresi incautius favit. Nescio, quam Cassianus umquam suspicionem hujus hæresis Adoni præbuerit: nam S. Epiphanius, qui hæresi 27 alias 47 illorum deliria explodit, in editione Græco-Latina Petavii tomo 1, pag. 396 sic breviter eos depingit: Encratitæ Tatiani quædam velut appendix. Hi nuptias damnant, quas satanæ tribuunt. Ab animatorum omnium usu abstinendum esse sentiunt. Quid umquam, obsecro, ex his dogmatibus docuit Sanctus noster?

98 An forte Encratita dicendus est, quia Collatione 21, cap. 8 et 9 narrat exemplum Theonæ, qui uxorem invitam reliquit et ad monasterium confugit? At ipse Cassianus cap. 10 ejusdem Collationis omnem hujus hæresis suspicionem ita a se amovet: Nemo autem existimet, nos hæc ad provocanda conjugiorum divortia texuisse, qui non solum nuptias minime condemnamus, verum etiam apostolicam sequentes sententiam dicimus: Honorable connubium in omnibus, et thorus immaculatus; sed ut lectori initium conversionis, quo tantus ille vir Deo dicatus est, fideliter pandere-mus: a quo bona gratia hoc primum depono, ut sive hoc ei placeat sive displiceat, me quoquo modo a calumnia alienum esse concedens, in suo hoc facto aut laudet aut reprehendat auctorem. Ego autem, qui non meam super hac re sententiam prompsi, sed rei gestæ historiam simplici narratione complexus sum, æquum est, ut sicut mihi de eorum, qui hoc factum probant, laude nihil vendico, ita eorum, qui id improbant, non pulser invidia.

99 Quod vero ad ciborum delectum attinet, ab ea Encratitarum insania se Sanctus noster satis discernit, dum lib. 5 Institut. cap. 22 sic loquitur: Noverimus itaque nos idcirco laborem continentiae corporalis impendere, ut ad puritatem cordis hoc possimus jejunio pervenire. Ceterum labor a nobis impenditur incassum, si hunc quidem contemplatione finis infatigabiliter sustineamus; finem vero propter quem toleravimus afflictiones tantas, obtinere nequeamus. Meliusque fuit interdictis escis animæ (videlicet vitiis vel peccatis) temperare, quam voluntariis minusque noxiis corporaliter jejunasse: in his enim simplex et innoxia creaturæ Dei perceptio est, nihil per semetipsam habens peccati; in illis vero primitus fratrum perniciose devoratio, etc. Reliqui Encratitarum errores, quos Epiphanius in editione

AUCTORE
G. C.

sed Ado perperam illi hæresim Encratitarum impingit,

a qua ex suis scriptis

F

vindicatur

AUCTORE
G. C.

jam memorata tomo 1 a pag. 400 latius exponit ac refellit, adeo crassi sunt, ut eorum suspicio in S. Cassianum cadere non possit, sicut consideranti patebit. Igitur non video, quo fundamento Ado dixerit, Sanctum nostrum hæresi Encratitarum incantius fuisse.

et Gelasii
Pontificis
decretum

100 *Coronidis loco hic transcribo, quæ Alardus Gazæus in epistola ad lectorem Opcribus Cassiani præfixa monet hoc modo: Ceterum ne hæc, quæ Cassiano ejusque scriptis nonnihil derogare videntur, rudiorum animos offendant, et ab ejus lectitandi et versandi studio avertant, aut se-gniores reddant, de his lectorem serio monendum duxi. Primum quod ad Gelasii censuram seu decretum attinet, ejus initium SANCTA ROMANA; non ita illud accipiendum, quasi Cassiani et aliorum omnium, qui ibi nominantur scripta, sive, ut vocat, opuscula penitus damnarit, aut omnino legi vetuerit Pontifex; sed quod nolit ea publice legi in Ecclesia et canonicam habere auctoritatem, ob errores quosdam admixtos vel auctores eorum nonnihil suspectos. Quod tum ex voce ἀπόκρυφον, quæ non aliud quam occultum, reconditum aut secretum quid significat, manifestum est; tum ex eodem decreto comprobatur, in quo tres librorum classes seu ordines manifeste distinguit Pontifex. Et in prima quidem classe recenset libros canonicos et authenticos*

B

videlicet sacræ Scripturæ et SS. Patrum, quos Ecclesia Catholica recipit et approbat, et publice in Officiis ecclesiasticis usurpat.

D

101 In secunda apocryphos, quos vetat quidem publice legi et pronuntiari in ecclesia; privatim tamen seu extra ecclesiam legi nullatenus inhi-bet: in quo ordine cum aliis multis nominantur Cassiani opuscula. Tertio demum loco statuit libros hæreticorum et schismaticorum penitus ab Ecclesia damnatos et repudiatos. Quis vero Catholicus veterum illorum auctorum, Clementis, Alexandrini, Tertulliani, Arnobii, Lactantii, Victorini, aliorumque scripta, quod eodem decreto in numero apocryphorum referantur, vel legere dubitavit, vel legenda dissuasit? Præsertim cum quid ab eis erratum sit, ac proinde vitandum, jam a multis seculis liquido compertum exploratumque habeatur? Aut qua ratione sanctissimi viri DD. Benedictus, Cassiodorus, Dominicus, Thomas, Dionysius, Ignatius atque alii Cassianum et ipsi tanto studio amplexi ac venerati sunt, et aliis amplectendum, volendum, lectitandum, tum suo exemplo, tum scriptis, et multis encomiis commendarunt; si non utilissimum, imo præcipuum vitæ monasticæ speculum, et paucis demptis nævis, corpus ceteroquin pulcherrimum, et modis omnibus commendabile judicassent?

explicatur.

E

DE SANCTIS VIRGINIBUS ROMANIS

J. B. S.

ROMULA, REDEMPTA ET HERUNDINE

SEculo VI.

Martyrologio
Romano
C

Sanctas hæc Virgines primus conjunxit et Martyrologio Romano inseruit Cardinalis Baronius, nullos antiquiores Fastos allegans in quibus eas xxiii Julii, aut seorsim, aut simul positas repererit. Hæc ejus annuntiatio est: Romæ, Sanctarum virginum Romulæ, Redemptæ et Herundinis, de quibus scribit S. Gregorius Papa. Ad hanc porro ita in notis observat: Agit de his S. Gregorius Papa lib. 4, Dial. cap. 15, ubi et de ecclesia S. Mariæ, apud quam manebant. Porro earundem Romulæ et Redemptæ veneranda corpora asservari Romæ in basilica S. Mariæ Majoris, inscriptio musivo opere in apside posita his verbis declarat: IN HAC SACRA BASILICA CORPORA SANCTORUM MATHE AP-
STOLI. HIERONYMI DOCTORIS. ROMULÆ ET REDEMPTÆ VIRGINUM RECONDUNTUR. Hæc ibi; licet et Tiburtini eadem sibi vindicent, de iisdemque hac die solennitatem agant. Verum aliquam partem, non ipsa integra corpora eos accepisse putamus.

hoc die a
Cardinale
Baronio ad-
scriptæ sunt,

2 De sacrarum reliquiarum depositione cum Baronio non convenit Menardus, qui ipsas Tiburi asservari contendit, at ceteri passim Baronii sententiæ ferme acquiescunt: id forte mirum non nemini videbitur, inversa et retrograda quodammodo serie relatus esse Sanctas, quarum ætate et ordine prima

essc debuit S. Herundo seu Erundo, utpote S. Redemptæ institutrix; hæc vero S. Romulæ magistra, ut disertissime testatur, qui cas primus celebravit Magnns PP. Gregorius loco jam citato, et iisdem prope verbis hom. 40 sub finem, ubi non nulla inde deduxerat, ad mores efformandos aptissime directa. Neque vero facile intelligitur cur hoc potius die quam quolibet altero referantur aut conjungantur, cum satis certum sit, diversis ipsas diebus obiisse, atque ambas priores Romulam ac Redemptam, aliis omnino diebus a Molano, quem præ oculis habuit Baronius, consignatas fuisse: nisi velis, antiquiorem fortasse Tiburtinorum solennitatem ansam Baronio dedisse, ut eorum exemplo ipsas hoc die collocaret.

F

3 De S. Redempta sic ante Baronium habet Molanus in prima Usnardi sui editione ad diem vii Martii minori caractere: Item S. Redemptæ virginis, de qua in homilia B. Gregorius; nempe, ut in margine notat, hom. 40 de Epulone. Cur vero Sanctam istam in posterioribus editionibus omnino præterierit, disquirere supersedeo. De S. Romula porro sic in eadem etiam editione annuntiat xxiv Junii: Eodem die, S. Romulæ virginis, de qua B. Gregorius in hom. et in Dial. lib. 4, cap. 15. De duabus hisce ad Usnardum additionibus videri possunt indices nostri Prætermisorum dictis jam diebus; atque etiam Usnardi auctaria in editione

aliis ante
diebus cele-
bratæ.

nostra

A

nostra, ex quibus tametsi lucis nihil hauriri possit, id certe intelligitur, duas saltem priores Romulam ac Redemptam in Fastis aliquibus notas fuisse, antequam eas Baronius Romano Martyrologio adscriberet, ut sola Herundinis memoriâ ipsi proprie tribuenda videatur.

4 Ea auctoritate usi monastici Wion, Dorganius, Menardus, et qui hos secuti sunt, ipsas certatim Martyrologiis suis vindicarunt: quamquam de S. Redempta egissent vii Martii et de S. Romula xxiv Junii. Audi Wionem ad hunc diem: Romæ, sanctarum virginum Romulæ, Redemptæ et Herundinis, de quibus scribit S. Gregorius Papa. Hæ in monasterio juxta ecclesiam B. Mariæ Virginis commanentes, vitam quidem moribus divitem, sed rebus pauperem ducebant. Citat ibidem, quos solos citare potuit S. Gregorium et Baronium; nam quod ait, Petrum in Catalogo de iis agere lib. II, cap. 109, ostendit. Catalogum istum se non consuluisse: nam licet Petrus in indice Romulam et quidem solam notaverit, certum est, in assignato lib. II, cap. 109, nec verbum de Romula aut sociabus reperiri. Dorganius satis habuit, solis nominibus eas compellasse, at Menardus præter cetera de suo addidit: Quarum corpora ad civitatem Tiburtinam delata sunt, ubi earum memoria hac ipsa die solenniter agitur. Bucelini prolixius elogium huc adducere supervacaneum esset, cum præter Gregorianam nihil fide dignum ab ipso commemorari potuerit.

5 Longiorem ex eodem fonte historiam texuit Ferrarius, hic eadem ratione prætermittendam. Tota ipsa sanctissimi Pontificis narratio a Baronio Annalibus inserta est ad annum non 593, ut errat Ferrarius, sed 592; haud dubie quod eas per id tempus floruisse aut forte obiisse censuerit, quod facile quivis admiserit, quandoquidem de iis ita loquatur S. Gregorius, ut singulas ferme novisse videatur, anonymam aliquam adjungens, quam quidem de facie scio, inquit, sed nomine nescio. Atque hæc fortasse, æque ac Herundo huc Virginum classi annumerari potuerat. Ipsam eandem historiam Italice edidit Gallonius in libro de Virginibus Romanis a pag. 120, ubi litem super reliquiarum SS. Romulæ et Redemptæ depositione ad mentem Baronii sic componit, ut earum partem aliquam Tiburim translata non diffiteatur. Ughellus de Tiburtinis episcopis agens tom. I, pag. 225, clarius loquitur de harum Sanctarum cum duobus Martyribus depositione in ecclesia Tiburtina. Equidem rem illam aut discentere aut dirimere minime præsumo; possideant ut possident. De Herundine nulla usquam disceptatio, ut ubi sacra ejus lipsana asserventur, explorare hactenus nemo potuerit. Quid? quod cultum ei hoc die neget Castellanus, solam Romulam signans ad xxiv Junii.

6 Simili scrupulo laboravit Mabillonius dum in Actis SS. Ordinis S. Benedicti tomo I, pag. 260 solam Romulam nominavit, ut monialem Romanam ex cap. 16, libri 4 Dialogorum, ubi cap. 15 appellare debuit. Quam porro S. Gregorii operum editionem secutus sit, nescio; id certum est, descriptum ab eo elogium in nonnullis differre a nostra Gillotiana, ex qua proinde, potius quam ex ipso, narrationem desumendam censui. Martyrologio suo monastico plusculum etiam tribuit, quod sanctam Romulam non hoc die, sed xxiv Junii consignet, et solam quidem, tametsi in Calendario, operi præfixo, Ro-

mulam, Redemptam et Erundinem nominet hac xxiii Julii. Quod vero mortem S. Romulæ determinate innectat anno 580, non video quo fundamento nitatur; neque mihi satis probatum est hactenus, tres istas Virgines aut earum aliquam Ordini Benedictino asserendam, tacente id S. Gregorio, qui solitarias dumtaxat nobis repræsentat, juxta B. Mariæ, forte Majoris, ecclesiam manentes, quamquam in sanctimoniali habitu. Neque tamen mea tantopere interest, ejus professionis fuerint; ipsas satis sit huc retulisse auctoritate Martyrologii Romani. Habe modo quæ de eis scribit S. Gregorius.

AUCTORE
J. B. S.

ELOGIUM

Ex libro IV Dialogorum cap. 15.

In eisdem quoque homiliis rem narrasse me recolo, quam Speciosus, compresbyter meus, qui hanc noverat, me narrante, attestatus est. Eo namque tempore, quo monasterium petii, anus quædam, Redempta nomine, in sanctimoniali habitu constituta, in Urbe ac juxta B. Mariæ semper Virginis ecclesiam manebat. Hæc illius Erundinis discipula fuerat, quæ magnis virtutibus pollens, super Prænестinos montes vitam eremiticam duxisse ferebatur. Huic autem Redemptæ duæ in eodem habitu discipulæ fuerant: una nomine Romula, et altera quæ nunc adhuc superest, quam quidem facie scio, sed nomine nescio.

2 Tres itaque hæc in uno habitaculo commanentes, morum quidem divitiis plenam, sed tamen rebus pauperem vitam ducebant. Hæc autem, quam præfatus sum, Romula aliam quam prædixi condiscipulam suam magnis vitæ meritis anteibat. Erat quippe miræ patientiæ, summæ obedienciæ, custos oris sui ad silentium, studiosa valde ad continuæ orationis usum. Sed quia plerumque hi quos jam homines perfectos æstimant adhuc in oculis summi Opificis aliquid imperfectionis habent; sicut sæpe imperiti homines necdum perfecte sculpta sigilla conspiciamus, et jam quasi perfecta laudamus, quæ tamen adhuc artifex considerat et limat, laudari jam audit, et tamen ea tendere meliorando non desinit; hæc quam prædiximus Romula, ea, quam Græco vocabulo medici paralysin vocant, molestia corporali percussa est; multisque annis in lectulo decubans, pene omni jacebat membrorum officio destituta, nec tamen hæc eadem ejus mentem ad impatientiam flagella perduxerant. Nam ipsa ei detrimenta membrorum facta fuerant incrementa virtutum: quia tanto sollicitius ad usum orationis excreverat, quanto et aliud quodlibet agere nequaquam valebat.

3 Nocte igitur quadam eandem Redemptam, quam præfatus sum, quæ utrasque discipulas suas filiarum loco nutrebat, vocavit, dicens: Mater, veni; Mater, veni. Quæ mox cum alia ejus condiscipula surrexit, sicut utrisque referentibus, et multis res eadem claruit, et ego quoque

E
Trium ip-
rum laus.Romulæ pa-
tientia in pa-
ralysi.

F

Quid mori-
bundæ acci-
derit.In Monasti-
cis Benedi-
ctinæ censu-
tur:reliquiæ Ro-
mæ et Tibu-
ri:elogium ex
S. Gregorio.

AUCTORE
J. B. S.

in eodem tempore agnovi. Cumque noctis medio, lectulo jacentis adsisterent, subito cœlitus lux emissa omne illius cellulæ spatium implevit, et splendor tantæ claritatis emicuit, ut corda assistentium inæstimabili pavore perstringeret, atque (ut post ipsæ referebant) omne in eis corpus obrigesceret, ut et in subito stupore remanerent. Cœpit namque quasi cujusdam magnæ multitudinis ingredientis sonitus audiri, ostiumque cellulæ concuti, acsi ingredientium turba premeretur; atque (ut dicebant) intrantium multitudinem sentiebant, sed nimietate timoris et luminis videre non poterant: quia earum oculos pavor depresserat, et ipsa tanti luminis claritas reverberabat. Quam lucem protinus est miri odoris fragrantia subsecuta, ita ut earum animum, quia lux emissa terruerat, odoris suavitas refoveret.

Viaticum petil, et cœlesti psalmodia honoratur.

B

4 Sed cum vim claritatis illius ferre non possent, cœpit eadem Romula adsistentem et tremementem Redemptam suorum morum magistram,

blanda voce consolari, dicens: Noli timere, mater, non moriar modo. Cumque hoc crebro diceret, paulatim lux quæ fuerat emissa, subtracta est, sed is qui subsecutus est odor remansit: sicque dies secundus et tertius transiit, ut aspersi odoris fragrantia remaneret. Nocte igitur quarta eandem magistram suam iterum vocavit: qua veniente, viaticum petiit. Necdum vero eadem Redempta vel illa alia ejus discipula a lectulo jacentis abscesserant, et ecce subito in platea, ante ejusdem cellulæ ostium, duo chori psallentium constiterant: et sicut se dicebant sexus ex vocibus discrevisse, psalmodiæ cantus dicebant viri, et feminæ respondebant. Cumque ante fores cellulæ exhiberentur cœlestes exsequiæ, sancta illa anima carne soluta est: qua ad cœlum ducta, quanto chori psallentium altius ascendebant, tanto cœpit psalmodia lenius audiri, quousque et ejusdem psalmodiæ sonitus, et odoris suavitas elongata finiretur.

Moritur

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS ANONYMIS

J. P.

IN BULGARIA.

SYLLOGE HISTORICA.

Cultus; elogium, tempus martyrii.

ANNO DCCCL.

Horum Martyrum cultus e Synaxarum Græcis, ac Martyrologio Romano

C

Bene multæ Græcorum tabulæ, tam mauu exarata, quam typis editæ hosce sanctos Martyres consignant, prout liquet e codice Ms. *Medicæ Regis Galliæ, Taurinensi utroque Ducis Sabaudia, Mazariniano, Sirmondiano, Chriffletiano* (at in Sirmondiano, eos die xxv hujus referri, observatum reliquit in nostris apographis *Mediolanensibus; Henschenius*) et in laudatis apographis *Mediolanensibus, signatis O n. 148. Adde Menæa magna excusa cum Maximo Cytherorum episcopo, ac Menologium, quod ex interpretatione Cardinalis Sireti vulgavit Canisius tomo 2 Antiquæ lectionis; e quo transcripti sunt in Martyrologium Romanum, ita illos annuntians: In Bulgaria, natalis plurimorum Martyrum, quos Nicephorus impius imperator, ecclesias Dei devastans, diverso mortis genere, ense, laqueo, sagittis, diutino carcere, et fame necari fecit.*

stabilitur.

* Bulgariam

2 Quæ paulo fusiùs habentur apud laudatum *Canisium his verbis: Commemoratio eorum, qui sunt apud Vulgariam* interfecti sub Nicephoro imperatore patre Stauratii, nono anno ejus imperii; quorum alii letalibus plagis acceptis, a vita discesserunt; alii viventes capti, cum Christum abnegare non paterentur, multiplices et acerbæ morti subjecti sunt: alii enim ense obtruncati, alii funibus vincti et suspensi, suffocati sunt: alii sagittis vulnerati exspirarunt; alii carceribus et fame consumpti, martyrii corona donati sunt.*

3 *Elogio aliquantulum longiore ac magis historice deducto rem gestam lego in prædictis apographis Mediolanensibus. Accipe textum Græcum infra Latine versum: 'Η ἀνάμνησις τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ τελειωθέντων Χριστιανῶν, ἀδελφῶν ἡμῶν ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ βασιλέως, ὃς τῷ ἐννάτῳ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας κατὰ Βουλγάρων ἐκστρατεύσας, καὶ τοὺς προβαλὼν, τὰ μὲν πρῶτα νίκην περιφανεστᾶτην κατ' αὐτῶν ἤρατο. Τὰ δὲ μετὰ ταῦτα οὐ σιγῆς μόνον, ἀλλὰ θρόνου ἄξια ἐδρῶντο. Μὲν γὰρ τῶν νυκτῶν ἄφνω τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιπεσόντες στρατεύματι, κτείνουσι τὸν βασιλέα, καὶ πολλοὺς ἄλλους τῶν ἐν τέλει. Καὶ ὅσοι μὲν καίριας τᾶς πληγῆς ἐδέξαντο, αὐτίκα τοῦ βίου μεθίστανται· ὅσοι δὲ μὴ θανασίμους πάνυ, κατὰ τῶν δυσητόρων ἐχώρουν χωρίων, ὅσοι δὲ ζῶντες ἐλήφθησαν, μυρίαὶ αἰκίαις καθυπεβλήθησαν. Μὴ ἀνασχόμενοι γὰρ τὸν Κύριον ἡμῶν Ι. Χ. ἐξωμόσασθαι, οἱ μὲν ζίφει τὰς κεφαλὰς ἐτμήθησαν· οἱ δὲ ἀγρόνης τῆς παρουσίας ζωῆς ἐξέρράγησαν. Ἄλλοι βέλεσιν καταθροωθέντες πυκνοῖς τῶν πῆδῃ μετέστησαν, ἔτεροι φρουραῖς λιμῶντι καὶ δίψει καταδικασθέντες οὕτω τῶν βίου κατέλυσαν, τὸν τοῦ μαρτυρίου στέφανον ἀναδυσάμενοι.*

Apographa Mediolanensia habent eorum elogium;

F

4 Commemoratio Christianorum, frātrum nostrorum, qui in Bulgaria sub Nicephoro imperatore occisi sunt; qui nono imperii sui anno postquam adversus Bulgaros bellum movisset, eosque fudisset, primo quidem splendidissimam victoriam de ipsis retulit: sed ea quæ postea peracta sunt, silentio non tantum, sed lamentis etiam digna. Nam quadam nocte, in Romanos illapsi cum exercitu, imperatorem occidunt, aliosque multos dignitate conspicuos. Qui vero letales plagas acceperunt, mox e vita discedunt; qui autem non omnino mortiferas, in tristes abscesserunt regiones; qui vero vivi venerunt in hostium manus, innumeris opprobriis affecti sunt.

quod Latine hic redditur;

A sunt. Etenim cum non vellent Dominum nostrum Jesum Christum abjurare : hi quidem gladio caput amputati ; hi ex vita præsentis, laqueo erepti ; alii crebris jaculis transfixi, cœlestis vitæ compotes facti sunt. Alii autem fame et siti mulctati, in custodiis hanc vitam reliquerunt, martyrii corona redimiti.

ut et versi-
culi ex Ms.
Chiffletiano.

5 In apographo nostro Chiffletiano notatos invenio sub hoc die XXIII hos versiculos, quibus eorum martyrio accinitur :

Ἀνδρας δικαίους καὶ τρόποις οὐ ποικίλους,
Ἀνδρες φονεῖς κτείνουσιν ποικίλοις τρόποις.
Justos viros nec moribus varios, virum
Furor homicidarum enecat variis modis.

Allusio in adjectivo ποικίλους et ποικίλοις ac substantivo τρόποις parum habet leporis, ut quæ quibusvis fere Martyribus applicari possit. Sed non est novum, in hujusmodi versiculis Græcis obtrudi frigidas et jejunas allusiones, in quibus plusculum salis et saporis merito requiras.

B
Quædam hic
observantur.

6 Baronius in Annalibus ecclesiasticis ad annum 810, num. 3, de nostrorum Martyrum triumpho agens recte asserit, Græcos in Menologio agere eorum natalem die XXIII mensis Julii ; productoque indidem ipsorum elogio, adjungit : De his etiam eadem omnes Latini agunt in Martyrologio : ubi hos a Nicephoro cæsos tradunt, licet Bulgaris alii tribuant. Tria hic, salva sapientissimi historici Ecclesiasticæ conditoris reverentia, censemus emendanda. Primo annus Christi 810, nec cum anno nono imperatoris Nicephori, nec cum tempore mortis istorum Martyrum recte cohæret ; sicut planum fiet ex iis, quæ de hac re mox subjiciemus. Nec verbis opus est, quando Baronius ipse se corrigit in notationibus ad Martyrologium Romanum, ubi Martyrum elogio subnectit sequentia : Facta hæc tradunt anno Christi DCCCIV, Indictione v : sed secundum veriore supputationem anno Christi DCCCXI. Sed poterat hic notare Baronius, cum anno 804 concurrere Indictionem XII, non v ; quæ fluxit cum anno 812.

et corrigun-
tur in Baro-
nio,

7 Secundo, nimis liberaliter asserit, de his etiam eadem (die) omnes Latinos agere in Martyrologio : nam neque apud antiquos, neque apud modernos Martyrologos ullos, quos ego quidem viderim, apicem vel minimum notatum reperi, si Romanum Martyrologium excipias. At rursus in notatione tacite se ipse corrigit, dum dicit : Agunt itidem de his Græci in Menologio, nulla vel unius Martyrologii Latini facta mentione. Tertio, non Nicephoro imperatori, sed Bulgaris imputandam censemus sanctorum Christi Pugilum necem, contra ac statuit Baronius anno supra citato 810, num. 3, his verbis de ipsis agens : Quam autem fuerit impius iste sævissimus hostis Christianorum (Nicephorus) vel ex hoc disce, quod hoc ipso anno nono ejus imperii, diro supplicio complures necavit Christianos.

qui non satis
sibi constitit,

8 Hoc item ipsi imputat Martyrologium Romanum, ut supra vidimus. At Baronius ipse ad annum 811, citato Martyrum elogio ex Menologio Basilii imperatoris, die XXIII Julii, nescio quo, (in editis quippe apud nos ad calcem tomi I Julii nihil horum tunc invenio) errorem Martyrologii Romani hic et suum videtur satis indicasse, tametsi eum mitiget

per τὸ fortasse, quando sic dicit : De iisdem agitur in Latino Martyrologio, sed mendose FORTASSE per Nicephorum, quod sub Nicephoro factum est, dicitur. Ex dictis itaque liquet, Baronium non sibi in hoc puncto satis constitisse, sed varia ad annos varios nec inter se satis cohærentia locutum fuisse. Nos itaque omnino illorum sententiæ subscribendum censemus, qui, ut superius recte dicebat Baronius, Bulgaris id tribuant, consentiente Pagio in Criticis Baronianis ad annum prædictum 811. Sed illud pluribus stabiliamus.

9 Scimus quidem, nefarium istum imperatorem ad hæc ausa plus quam capacem fuisse, cujus scelera et impietatem Baronius perstringit ex Theophane, qui præsens ista spectabat. De ejusdem etiam inhumani crudelitate meminit Theodorus Studita, ejusdem temporis scriptor, in oratione funebri S. Platonis, quam vide tomo I Aprilis, a pag. 366 ; sed quoniam neque Theophanes, neque Miscella historia, neque Cedrenus hanc eandem Nicephoro imputant, cur nos illam ipsi imputabimus ? Nam tum temporis Bulgari nondum ad Christum erant conversi ; quod primum sub eorum rege Bogori, apud Baronium notatur contigisse anno 845 : quamvis Telericus eorum princeps, Constantinopolim profugus, et sacro ibidem baptismatis lavacro ablatus, futuræ Bulgarorum conversionis jecerit semina ; ut videsis apud Baronium ad annum 777 : ergo Nicephorus ecclesias devastans in Bulgaria, ut supra referebat Martyrologium Romanum, Christianos Bulgaros non occidit.

Circa aucto-
rem cædis

10 Non etiam videtur occidisse milites Christianos e suo exercitu : etenim suscepta ad Bulgaros expeditio anni 811, qua putamus hanc eandem contigisse, nihil minus suadere poterat imperatori quam suorum lanienam ; præsertim cum pauculis diebus post ingressum in Bulgariam fatalis Nicephori clades fuerit subsecuta. Accedit eo, quod, cum superius sit ostensum, perperam a Baronio citari Latina Martyrologia, quæ de Martyribus hisce agant, merito quæri possit a laudato Baronio, quinam sint isti nonnulli, qui a Nicephoro cæsos tradunt Martyres, uti supra, falso videlicet supposito Martyrologiorum nixus, affirmabat. Menæa excusa cum Menologio, quod vulgavit, Canisius, interfectos dicunt sub Nicephoro, quod æquivocum est. Censemus itaque standum elogio Synaxarii Mediolanensis, quod diserte Bulgaris eorum mortem adscribit.

disseritur,

11 Jam vero, quandoquidem Nicephorus plus semel arma in Bulgaros convertit ; quæres, quo tempore ista cædes contigerit. Hoc anno, inquit Theophanes regis typis Lutetiæ Parisiorum editus Græco-Latine anno 1655, pag. 408 (qui ex Indictione XIV, quam præmittit, debuit esse 806 aut 807) Nicephorus bellum in Bulgaros convertit ; et Adrianopolim profectus, cum ab imperatoriis aulicis et militum ordinibus conspiracy in se motam intellexisset, re prorsus infecta, et, a proposito sibi fino longe sepositus, nisi forte a severitate in contribules exercita, quos verberibus, exiliis, et honorum proscriptionibus ultus est, Constantinopolim remeavit. Quæ ultima vellem sic melius et clarius verti : Re prorsus infecta, nihil efficiens, nisi hoc solum, quod in contribulibus vindictam exerceverit, multos ex iis, verberibus, exiliis et bonorum proscriptionibus subjiciens, Constantinopolim remeavit. Itaque, quia tunc in Bulgaria nihil ab eo actum, martyrium

12

ne tempus,

scipe

AUCTORE
J. P.

sæpe dictum iunc non contigit, cui etiam supra signatus non quadrat annus. Magis quadrarent illa, quæ narrantur apud Theophanem pag. 410 gesta ante Pascha, Indictione secunda, currente cum anno 809: Hoc etiam anno ante Paschatis solemniam, Crummaus, Bulgarorum princeps, expeditione suscepta, et instructo ad Sardicam exercitu, qua dolis, qua pactis, urbem cepit; et ex Romanis agminibus, promiscua privatorum hominum plebe haud numerata, militum millia sex interfecit; inter quos fuerint fortasse nostri Martyres.

quo ea conti-
git;

12 At censeo, eorum necem ulterius differendam, tum ut ei aptetur annus 811 cum Theophane ac Baronio; tum ut salva maneant huiusce necis adjuncta, quæ modo dedimus ex elogio Synaxarii Mediolanensis; cui in substantia fere consonant ea, quæ de interitu Nicephori pluribus habet Theophanes a pag. 415, tametsi clare ac distincte ista occasione de hisce Martyribus non meminit: Thraso, inquit, timidus (Nicephorus) mensis Iulii die xx Bulgariam ingreditur sub canis perniciosissimum exortum... Post dies vero tres et conflictus primos leviores, cum fortunam in vota conspirantem secum trahere videretur, haud prosperitatis auctori Deo victorico successum adscripsit; sed Stauracii solius felicitatem ac providentiam laudavit... Bini dies, feria nimirum quinta et sexta, in hæc machinamenta insumpti, quibus Crummaus, ut ibidem præmittitur, ob suppliciter petitam, sed a Nicephoro præfracta sibi negatam pacem exaspera-

tus, regionis aditus et exitus ligneis septis in muri modum communivit.

13 Nocte vero, quæ Sabbatum præcessit, graves tumultus et armatorum hominum motus circa Nicephorum et ejus milites auditi, cunctorum animos in terrorem et anxietatem coniecerunt. Mox sub crepusculum impetu facto in Nicephori et optimatum ejus tentoria, ipsos miserabiliter obtruncarunt (quorum nomina exprimit) CUM INNUMERA MILITUM PLEBE; adeo ut Christianorum decor omnis et splendor eo die prostratus fuerit, et omnino exstinctus. Inter innumeram militum plebem colloco nostros Martyres, conformiter ad elogium supra Latine redditum. Rem gestam calculis chronologicis innectit laudatus Theophanes, dum sic pergit: Contigerunt ista mensis Iulii die xxv, Indictione iv, quæ concurrat cum anno Christi 811. Jam vero quia annus mortis Nicephori adeo clare et distincte hic exprimitur, videtur corrigendus Labbe in synopsi chronologica, ubi dicit, eum occubuisse die Sabbati xxvi Iulii; qui ejusdem mensis dies xxvi etiam non recte signatur apud nos in annotatis ad orationem funebrem S. Platonis, supra laudatam. Cur autem natalis sanctorum martyrum celebretur die xxiii, et non potius xxv Iulii, quo diximus ipsorum martyrium contigisse, divinare non lubet. Interim juverit in memoriam revocasse, illos, ut dicebamus superius imm. I, isto die signari in codice Ms. Sirmondiano, teste Heuschenio.

anno nempe
811, die 25
Iulii.

DE S. ANNA VIRGINE

IN LEUCATE PROMONTORIO EPIRI AUT BITHYNIÆ.

J. P.

Cultus apud Græcos; elogium; chronotaxis.

CIRCA ANNUM
CMXVIII.C
Notitia loci,
in quo S.
Anna annun-
tiatur apud
Græcos:

Die XVIII Maii, pag. 184 occasione S. Anastasonis, egimus de Leucade sive Leucadia, insula maris Ionii prope Epirum, Acarnaniæ tam prope adjacente, ut eidem ponte jungatur. Strabo inter ea, quæ scribit de Acarnania, etymon loci tradit: Leucadem, inquit, denominaverunt a Leucata, ut puto, saxum enim albo colore ante Leucadem jacet versus altum mare et Cephalleniam, et inde nomen habet. De eodem loco breviter dictum in annotatis ad Acta S. Nicolai Peregrini Transensis die 11 Junii, pag. 251. Porro pro Leucata etiam Leucato legi observatur in notis nostri Caroli Ruæi ad Virgilii Mæonis, ab eo editi in usum serenissimi Franciæ Delphini, librum 13 Æneidos, vers. 274. Leucata oppidum Galliæ Narbonensis huc non spectat; Leucatas vero promontorium Asiæ minoris in Bithynia, quo includitur sinus Astaceus, teste Plinio apud Ortelium, utinamque huc spectare possit; eaque de causa Sanctam superius annuntiavi in Leucate Epiri aut Bithyniæ. Suspicio tamen, hic potius Leucatem Epiri designari; quia ea terminatio videtur magis accedere ad Græcam ἐν Λευκάτῃ; qui locus tamquam proprius ipsi adscribitur apud Græcos.

Versiculi, et
elogium

2 Porro Synaxarium Divionense seu nostri Petri Francisci Chiffletii inter ea, quæ ejusdem eogra-

phum nostrum habet sub hoc die, sic istam Sanctam memorat: Μνήμη τῆς ἁγίας καὶ ὁσίας Ἀννης, τῆς ἐν τῷ Λευκάτῃ. Memoria sanctæ ac beatæ Annæ in Leucate. Sequuntur duo isti versiculi:

Σὸς δέσμιος νοῦς σαρκικὰς ῥίψας πίδαας
Εἰργούντος, Ἄννα, μηδενὸς, Θεὸν βλέπεις.
Vincta tua mens abjecit, Anna, compedes
Carnis; Deum nunc, nemine arcente, aspicias.

Elogium, quod subnectitur, sic habet: Ἀὕτη ὑπῆρχεν ἐπὶ Θεοφίλου τοῦ δυσσεβοῦς, ἐκ γένους λαμπροῦ καὶ περιφανοῦς, καὶ περισούλου κεκτημένη πολλήν ἡ μήτηρ πάσαν ἐπιμέλειαν ἐποιεῖτο εὐλαβῶς καὶ κοσμίως τυποῦσθαι αὐτήν καὶ ἀγαγεσθαι. Συνδιατρίψασα δὲ αὐτῇ χρόνον οὐκ ὀλίγον ἡ μήτηρ ὁ γὰρ πατήρ τὸν βίον τὸν τῆς ἐξέληθεν, καὶ καλῶς τὰ κάλλιστα οἰκοθέντε παρὰ τῇ μητέρῃ συλλεξάμενη ἡ Παῖς, τὸν ἀνθρώπων καὶ αὐτῇ ὑπεξίσταται βίον. Ἐγκρατὴς δὲ ἡ Ἁγία ὥσπερ ἀρετῆς, οὕτω οὐ καὶ πλούτου γενομένη, τοῖς πτωχοῖς καὶ ἐνδύσει τῶν χρεωδῶν μετεδίδου. Ἐν τούτοις τῆς αἰοδήμου Ἀννης γνωρίζομένης, ἀνὴρ τις, γένος Ἀγαρῆνος, καὶ οὐκ ἀγαθὸς ἄρτι, τῇ τῶν Ῥωμαίων προρυσὶς βασιλεῖα Βασιλεῖος δὲ ὁ Μακεδὼν τότε τὰ σκήπτρα διηθούων ἤτησεν αὐτὴν τῆς Παῖδος πρὸς γάμον δοθῆναι αὐτῷ.

F

A τῷ. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπέτρεψε τοῦτο γενέσθαι. Ἡ δὲ μὴ ἀνασχομένη τοῦτο ποιῆσαι, πολλὰς ἐλίψεσι παρὰ τοῦ μικροῦ ἐκείνου καθυποβάλλεται· καὶ ὁ μὲν ὅπως λάβῃ ταύτην οὐσχυρίζετο· ἡ δὲ εὐχαῖς καὶ δάκρυσι τὸ θεῖον ἐκλιπαροῦσα, λύσει ταχέαν τῶν πειρασμῶν ἥτοι γενέσθαι. Ἀκούει Θεὸς τὴν Οἰκέτιν, καὶ τὸν βιαστὴν μνηστῆρα τῆς παρουσίας στερίσκει ζοῆς, καὶ τὸ θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ἐκπληροῖ.

et Symmachio Divitiarum.

3 Τί τὸ ἐντεῦθεν; Ἀπανίσταται πάμπαν τῶν βιωτικῶν ἡ Μακαρία, καὶ εἰς τινὰ τῆς Θεοτόκου ναὸν εἰσελθοῦσα, νηστεία καὶ ἀγρυπνία, καὶ ἐγκρατεία, ἐαυτὴν ἐκδίδωσι· διὰ δύο γὰρ ἡμερῶν νηστεύουσα τροφῆς μικρὰς μετελάμβανεν. Ἔστι δ' ὅτε καὶ διὰ πάσης ἐβδομάδος ἄσιτος διέμεινε, καὶ λοιπὸν αὐτῆς οὕτως τὸ σῶμα κατεμάρανεν, ὥς τὰς ἀρμονίας πάσας φαίνεσθαι· τῶν σαρκῶν γὰρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀγρυπνίας σκληραγωγίας κατὰ κείνων καὶ σχεδὸν ἀπονεικρωθεισῶν εὐχερῶς. Καὶ ὑπερ παρὰ τοῦ πλάστου σύνθεσιν καὶ σύνταξιν ἀκριβῶς παρδείκνυσεν, τοῦ δερμάτος μόνου τούτοις ἐπικειμένου· καὶ διακρίεσθαι ἐν τῇ τοιαύτῃ διαγωγῇ ἔτη πεντήκοντα, καὶ μικρὸν νοσήσασα, τὴν μὲν τιμίον αὐτῆς ψυχὴν εἰς χεῖρας Θεοῦ ἐπαφίησι. Τὸ πολὺνον δὲ καὶ σαρκικὸν αὐτῆς σῶμα παρὰ τῶν προσηκόντων αὐτῇ σοφῶς κατατίθεται, ἔνθα καὶ πολλοὶ τῶν πρὸς γένους αὐτῇ διαφερόντων κατέκειντο.

seu Chiffelliano,

B 4 Χρόνος ἐρύθει πολλὺς, καὶ ὀχλούμενοί τινες ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἀνορύξαντες ἐξήνεγκαν τὸ τίμιον καὶ ἄριον αὐτῆς λείψανον ἄφθορτον καὶ ἄσπιλον πάσης εὐδοκίας θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης ἀπόζου, ἐνθὲν τι καὶ κατὰ νοῦν τῶν θεοθέρων ἔξεστι τῷ βουλομένῳ, ὅτι πολλῶν σωμάτων συγκειμένων αὐτῇ ἐν τῷ τάφῳ, τὰ μὲν τὴν φυσικὴν ὑφέστη διάλυσιν, τὸ δὲ σῶμα καὶ ὁλόκληρον διέμεινε. Ἀληθῶς φυλάσσει ὁ Κύριος πάντα τὰ ὁσὰ τῶν Ἀγίων αὐτοῦ, καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ συντριβήσεται· ὅθεν δαίμονες ἐξ ἀνθρώπων ἀπηλόθησαν, τυφλοὶ ἀνέβλεψαν, χωλοὶ περιπάτησαν, καὶ ἀπλῶς πᾶσα νόσος δι' ἣν ἀνθρώποι πάσχουσι, καὶ τότε καὶ τῶν δραπέτευει. Οὕτως οἶδε Θεὸς δοξάζειν τοὺς ἐαυτὸν δοξάσαντας.

latinitate

C 5 Hæc fuit sub impio Theophilo, claro et illustri genere orta, multisque opibus affluebat: cuius mater omne studium ponebat in eo, ut ad pietatis et honestatis leges illam efformaret et educaret. Postquam autem non exiguo tempore mater cum ipsa degisset (pater namque ejus ex hac mortali vita discesserat) et Puella domi a matre collegisset optima quæque; migravit et illa ex hac vita. Sancta vero tam virtute quam divitiis pollens, pauperibus et indigentibus necessaria erogabat. Ex his venerabilis Annæ nomine, increbrescente, vir quidam, genere Agareus, non bonus admodum, ad ipsum Romanorum imperium se proripuit (cujus Basilius Macedo tum sceptrum regebat) rogans, sibi ut ista Puella in sponsam daretur. Imperator mandavit, ut hoc fieret; quod illa facere recusans, multis tribulationibus ab impuro isto afficitur. Et ille quidem, ut eam acciperet, contendebat; hæc vero precibus ac lacrymis Deo supplicans petebat, ut cito a tentationibus liberaretur. Audit Deus Famulam suam, et violentum procum præsentī vita privat, voluntatemque timentium se adimplet.

donatum,

6 Quid deinde? Beata omnibus hujus vitæ rebus nuntium remittit, ac quoddam deiparæ templum ingressa, jejuniis, vigiliis et abstinentia se macerat: nam protracto per biduum jejunio

parum cibi sumebat; aliquando etiam per totam hebdomadem sine cibo permanebat. Ceterum adeo corpus ipsius emarcuit, ut compactiones omnes viderentur; carnibus ejus præ duritie subsidentibus, et fere ad mortem usque tantum non extenuatis. Et postquam in hoc vitæ instituto perseverasset annos quinquaginta, parvo contracto morbo, pretiosam suam animam in manus Dei tradidit. Corpus vero ejus ærumnis fractum et carne constans, tumulo imponitur a propinquis; ubi et plures quiescebant, qui generis excellentia cum illa eminebant.

AUCTORR
J. P.

7 Multum effluerat temporis, quando plures turbabantur a spiritibus immundis: qui, refosso tumulo, extulerunt venerabile ac sanctum corpus ejus, quod nulli corruptioni ac maculæ obnoxium erat, omnique divina et humana fragrantia redolebat. Unde divini aliquid in eo observare potest, si quis velit: nam multa corpora simul cum ea in sepulcro jacentia, naturalis corruptionis debitum solvebant; sed illius corpus saluum atque integrum permansit. Vere custodit Dominus omnia ossa Sanctorum suorum, et unum ex illis non conteretur. Unde dæmones ex hominibus expulsi sunt, cæci viderunt, claudi ambularunt; et, ut verbo dicam, morbus omnis, per quem homines patiuntur, et tunc et nunc aufugit. Sic novit Deus glorificare glorificantes sc. Eadem in Sirmundiano haberi, annotat Papbrochius in apographo hujus elogii. Paulo breviora sunt, quæ lego in ecgraphis Mediolanensibus bibliothecæ Ambrosianæ, fusius relata in Taurinensi β Ducis Sabaudie, ut similiter adscribitur apographo eidem Mediolanensi. Atque hæc quidem sunt, quibus cultus S. Annæ apud Græcos stabilitur. Ceterum ei aptavi titulum virginis, ex spretis thalamis conjugalibus ipsi, ut videtur, non indebitum, tametsi in annotationibus supra non expressum.

hic proferruntur:

E

8 Theophilus, Michaelis Balbi filius, patri in imperio successit anno 829; obiit 842 postquam acerrimum Iconoclastarum defensorem se præbuisset; de cujus tamen sub vitæ exitum penitentia; nonnulla producit Baronius ad dictum annum 842: sub quo cum vixisse referatur S. Anna in laudato elogio, et (sicut ecgrapho Mediolanensi adscripsit Henschenius) in Taurinensi β, jam habemus epocham, ex qua ipsius ætatem præterpropter determinare possimus. Si vera sunt quæ, de Basilio Macedone imperatore tam in elogio, quod damus, quam in eo, quod habemus e codice Mediolanensi, commemorantur circa nuptias Agareni cum Sancta nostra, ejusdem imperatoris jussu præscriptas, regnum auspicati anno 867; jam nata fuerit anno circiter 840; ætatis vero vigesimo octavo (post matris obitum, quæ sic non exiguo tempore eum ipsa degisse recte intelligitur) Christi 868, Basilii Macedonis secundo, fuerit ab Agareno in conjugem petita; quibus si adjicias annos quinquaginta, quos asseritur supra in rigidissimo vivendi instituto traduxisse, jam pervenerit ad annum Christi circiter 918, vitæ circiter 78. Vellem equidem in elogio pluries nominato distincte notata fuissent patria, locus habitationis ac sepulture, unum eum aliis adjunctis; de quibus plura nunc non suppetunt, et quæ fortasse in Sanctæ Vitæ habeantur, siquidem alicubi ea lateat hactenus; hæc utinam occasione, si lateat, in lucem producenda!

e cujus notis chronologicis componitur Sanctæ chronotaxis.

F

VIGESIMA QUARTA DIES JULII.

SANCTI QUI IX KALENDAS AUGUSTI COLUNTUR.

B	S. Niceta	}	Martyres in Lycia.	S. Fantinus confessor, Tauriani in Calabria.	E
	S. Aquilina			S. Dictinus episcopus confessor, Asturicæ in Hispania.	
	S. Cleonicus	}	Martyres Leontini in Sicilia.	S. Valerius <i>seu</i> Valerianus, Niceæ in Provincia Galliæ.	
	S. Stratonicus			S. Wulfadus	
	S. Christina virgo martyr, Tyri apud Vulsinium, ut volunt, in Tuscia.	}	Martyres Sebasteni in Armenia.	S. Ruffinus	
	S. Theozonus,			S. Arnulfus martyr, Mosomi in Gallia.	
	S. Victor			S. Declamus episcopus confessor Ardmo-riæ in Hibernia.	
	S. Emerita <i>seu</i> Emeritus eum duobus fratribus			S. Lewinna virgo martyr Angla, Bergis	
	S. Statianus			S. Winoci in Belgio.	
	S. Capito			S. Segolena vidua, Albigæ in Occitania.	
	S. Silvanus			S. Christina virgo, cognomento Mirabilis, Trudonopoli in Belgio.	
	S. Stercatius	}	Martyres Emeritæ in Hispania.	S. Kinga <i>seu</i> Cunegundis virgo, Poloniæ ducissa, Ordinis S. Claræ, apud antiquam Sandecz, in palatinatu Cracoviensi.	
	S. Cariton			B. Joannes Taussinianus episcopus confessor ex Ordine Jesuatorum, Ferrariæ.	
	S. Victor			B. Antonius confessor ex Ordine Eremitarum S. Augustini, Aquilæ in Vestinis Italiæ.	
	S. Stercatius			S. Franciscus Solanus Ordinis Minorum de Observantia, Limæ in Peruvia Americæ.	
C	S. Antinogenus	}	Martyres apud Græcos.		F
	S. Victorinus martyr eum aliis LXXXIII anonymis, Amiterni in Vestinis Italiæ.				
	S. Vincentius martyr, Romæ <i>vel</i> Tibure.	}	Martyres apud Græcos.		
	S. Ilymenæus				
C	S. Cariton	}	Martyres apud Græcos.		
	S. Pavacius episcopus confessor, Cenomanis in Gallia.				
C	S. Ursicinus episcopus confessor, apud Senones in Gallia.	}	Martyres apud Græcos.		

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES REJECTI.

S S. Domnonis, et Dominonis ac Eusebiæ virginis inventionem celebrat hoc die Ferrarius ex Galesinio, ex quo didicit, reperta fuisse sacra corpora Bergomi a Francisco ejusdem civitatis episcopo, anno 1401. De duobus primis jam actum est, de tertia loquimur suo tempore :

coluntur } Domino v Januarii.
Domnio xvi Julii.
Eusebia xxix Octobris.

SS. Victorinum et Severinum fratres hoc die, sed loco non suo, sic annuntiat Rabanus : Eodem die, natale est S. Victorini, qui cum fratre Severino audiens vocem Dei in Euangelio dicentis ad divitem : Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes et da pauperibus, et reliqua ; reliquerunt ambo fratres mundi divitias, et omnia sua dispensantes pauperibus, eremiticam vitam elegerunt, ibique nobiliter vixerunt ; licet Victorinus ad tempus delusus fuisset a diabolo, sed tamen Domini gratia de inimico victor existens nobiliter triumphavit, sicut in Vita illorum pleniter narratur. *Satis patet, hæc a Rabano hoc die perperam collocata : id certum est, desumpta hæc esse ex Actis S. Severini episcopi Septempedani, de quo pridem actum est ad viii Januarii, ubi tota fratris ejus Victorini historia admixta est, ut proinde de utroque ibi dicta sint quæ dici potuere. Ad eandem historiam alludit Baronius viii Junii in longiori notatione ad S. Victorinum. Neque tamen adhuc sublata omnino videtur inter Victorinos et Severinos confusio, de qua etiam Castellanus in primo suo Bimestri pag. 136. At de hac re agendi alius occurret locus. Tu videsis viii Januarii.*

S. Gertrudis altaris dedicatio Nivellæ memoratur in additionibus Mss. Cartusie Bruxellensis. Quæcumque de Sancta ista dici potuere, habes ad diem ipsius nataleni xvii Martii.

B. Margarita de Castello seu Tifernas, tertii Ordinis S. Dominici perperam hoc die adjuncta est in additionibus Mss. Cartusie Bruxellensis ad Grevenum. Colitur, et de ipsa jam pridem actum est ad diem xiii Aprilis.

S. Thuribius Cenomanensis episcopus S. Pavacio hoc die conjungitur, ut cum ipso et aliis Paderbornam in Westfaliani translatus. Verum de ipso actum est proprio natali die xvi Aprilis.

S. Waldum episcopum et confessorem hoc die collocat Florarinn Ms., quem diu frustra alibi quæreret, nisi in indice haberetur Ubaldus, neque sic tamen recte positus : spectat enim et de eo actum est ad diem xvi Maii.

Ymerius confessor hoc die S. Waldo conjungitur : atque huic quidem in Ubaldum opportuna transformare licuit ; illum vero nec sub hac inflexione nec sub alia in ipso indice reperio, ut plane persuasum habeam, luxatum nomen esse, qualia in hoc codice plurima recurrunt. Si ad affine aliquod nomen reduci queat prædictus Ymerius, confundi fortasse poterit cum S. Hymerio Americæ episcopo. de quo actum est xvii Junii.

SS. Agoardus et Aglibertus martyres Christotomus v Julii.

lienses prope Parisios, et hoc die et sequenti celebrari dicuntur ; verum et ipsorum et innumerorum, ut volunt, sociorum martyrum natalis est eo die, quo de ipsis pridem actum, xxiv Junii. Venerandæ nlicajus virginis martyris Acta pro hoc die descripsit Papebrochius ex Ms. codice sac. eremi Camaldul. fol. 103, iis plane similia quorum apud nos ingens supellex est. Doleo vehementer, hujusmodi specimina non incidere in manus magui astius Actorum vindicis Odoacris Ilbachii, ut vera a falsis, dubia a certis, genuina a spuriis aliquando noscat discernere, cui nihil ferme absurdum occurrit in quibuscumque Actis, modo nomen alicujus Martyris præferant. Incipiunt hæc : Temporibus Marci pii imperatoris virgo conjugium vitans, fugit in quoddam monasterium ubi feminæ conversabantur.... post mortem autem orthodoxi imperatoris Marci elevatus est alius imperator, nomine Dionele-tianus, vir impius.... qui elevavit contra Christianos persecutionem adversus sanctas ecclesias, maxime vero adversus monachicum ordinem, neque masculis, neque feminis indulgens ; sed cum ira et furore magno volebat totum genus Christianorum delere et Judæorum extollere. Ex his conjice cetera, quæ qui digerere possit, cum certe oportet Ilbachio non inferiorem esse. Neque tamen, Acta illa qualiacumque impedimento essent, quo minus Veneranda ista inter Sanctos locum haberet, si modo in ullis Fastis sacris, Græcis aut Latinis nota esset sub Olybrio Antiochiæ præside : quibus deficientibus integram nobis non est, id genus nomina Sanctis adscribere ; neque vero adeo obvia est Venerandæ appellatio ut cum alia confundi possit.

Timotheus patriarcha ῥοδισμὸς in Prætermis-sis ad ix Maii, ex variis conjecturis huc remissus est, si forte ageretur de Timotheo Alexandrino, fratre Petri, qui S. Athanasio successit, quique ibi obiisse censetur hoc xxiv Julii. Quidquid ejus sit, ex serie Patriarcharum Alexandrinorum ante totum 1 Junii de vero obitus die satis constat, non item de cultu Catholice unquam ipsi exhibito.

Julianum nobilem militem Laudensem et martyrem et socios MCDLXXXVI larga sane manu hoc die nobis profert Ferrarius in utroque Catalogo, tametsi passos scribat x Kal. Augusti, ex monumentis ecclesiæ Laudensis Mss. Addit autem in notatione, alium S. Julianum episcopum et confessorem ibidem celebrari xii Octobris. Hunc novimus, at quid de aliis istis sit, plane ignoramus. Miram narrat historiam, quam nemo admiserit, nisi aliunde probatam. Coli vero Laude numerosam illam classem non audet asserere ; neque vero sola ejus fides aut auctoritas sufficere videtur, ut ignotissimi alias Sancti tanto numero tam facile admit-tantur.

Dominæ nostræ Deiparæ trans (urbem Constanti-nopolitanam) in Pagidio apud novum embolum synaxis inscribitur supplemento nostro Ms. ex

A *Synaxariis Sirmondi ac Clifletii. Ædem hanc sacram non invenio; at extra urbem Constantinopolitanam trans sinum fuisse, dubitare me non sinit adverbium πέρυ, trans, ultra, quod est in Græco. Consule Cangium lib. 4 Constantinopolis Christianæ, a pag. 167.*

S. Hermogenes martyr dentes eradicatus occubuisse notatur hoc die in supplemento nostro Ms. ad Menæa Græcorum excusa ex Mss. Sirmondo-Clifletianis, addito disticho in hunc sensum, quod cui immisericorditer eradicati sunt omnes dentes, effugiat dentes dæmonis. Mentio etiam de eodem, ut puto, sit in utroque Taurinensi Ms.; at die xxv hujus. Dati sunt, et porro dabuntur varii Sancti huic Martyri synonymi; quem postquam inter illos quæsi, fateri egor, me ignorare, quis facit, aut quo spectet.

Gundanisolus, tamquam Cenomauensis episcopus, et quidem ut Sanctus iungitur Thuribio et Pavacio, quin et S. Liborio, cum interim in nullis episcoporum Cenomauensium Catalogis usquam reperiatur, ut pridem notavit Bollandus in suo de S. Liborio Commentario num. 16, et nos etiam hoc die, ubi de S. Pavacio agimus, verbo observavimus: cultus ejus, imo existentia et sanctitas probanda sunt priusquam in hoc Opere locum habeat.

B Jolenta, vidua Boleslai pii ducis Calissiensis, huc remissa est ex xxiii Aprilis, ut si de cultu nobis constitisset, agi de ea posset die quo obiit ejus soror B. Kinga, quicquid in monasterio S. Claræ Saudeciæ vivit. At nihil ab eo tempore accessisse, quo prædictus cultus probaretur, intelliges ex iis, quæ de B. Kinga seu Cunegunde Poloniæ ducissa inferius dicta sunt.

Mathildis in historia ecclesiastica seculi xi inter plures synonymas celebratissima, quam huc remisimus, longis passim laudatur encomiis; breve est, sed elegans, quod ei inter pios hoc die composuit Saussayus his verbis: Eodem die obiit feliciter venerabilis Mathildis marchionissa, conjux Godefridi, cognomine Gibbosi, Lotharingiæ ducis, nepotis Stephani IX Papæ ex fratre Gozelino, marito Beatricis, matris ipsius Mathildis, quæ altera sui ævi Judith et Debora impios divinæ legis sacerdotique evangelici insectatores magna virtute repressit, afflictamque Romanam Ecclesiam insigni solatio recreavit, ditavitque et suffulsit donationibus magnificis. Paulo plura referunt Molanus et Miræus inter Belgas, Piazza vero in Hemerologio eam proponit extollitque ut perfectissimum speculum principum feminarum. Sufficiet nobis ex eo desumere epitaphium monumento elegantissimo subscriptum, quod sapius Romæ vidimus legimusque his verbis conceptum:

URBANUS VIII PONT. MAX.
COMITISSÆ MATHILDI VIRILIS ANIMI FEMINÆ
SEDIS APOSTOLICÆ PROPUGNATRICI,
PIETATE INSIGNI, LIBERALITATE CELEBRATISSIMÆ,
HUC EX MANTUANO S. BENEDICTI
CŒNOBIO TRANSLATIS OSSIBUS,
GRATUS ÆTERNÆ LAUDIS PROMERITUM
MONUMENTUM POS. ANNO MDCXXXV.

Hescelinus, ut bonæ memoriæ Canonicus, in Ninevensi Flandriæ cœnobio supprior Ordinis Præmonstratensis, hoc die signatur in Natalibus Ordinis, a Joanne Chrysostomo Vander Sterre concinnatis: quod hic indicasse, satis est.

Christinæ alicujus, ejusdem Ordinis sanctimonialis in monasterio Rhetersensi, diœcesis Moguntinæ, Vitam ad nos olim misit strenuus noster adjutor Gamansius, camque Majores nostri hac xxiv Julii reponendam censuerunt ob synonymas Christianas quæ eo die celebrantur. Verum cum incertus sit obitus, et potius mense Novembri quam Julio vita functa sit; alinunde vero de ejus cultu nil quidquam constet, neque de ea in Natalibus vander Sterre jam citatis ulla habeatur memoria; in alium mensem et diem remittenda est, quibus de ipsa agi poterit, si sufficientia cultus monumenta proferantur.

Gerburgem abbatissam Gandersheimensem in Saxonia hoc die sic primus annuntiavit Menardus: In Germania, monasterio Gandersheimensi, sanctæ Gerburgis abbatissæ, in Observationum lib. 2, pag. 643 citans solum Trithemium in Chronico Hirsaugiensi ad annum 584; ubi ipsa virgo sanctissima dicitur, quæ multis effulserit in vita, et post mortem clara virtutibus. Avide isthæc omnia in Gynæceum suum transtulit Arturus, ac pluribus amplificavit Bucelinus in Menologio; quod vero miror vel maxime, non dubitavit Castellanus Sanctæ titulum ei hoc die tribuere, postquam præ oculis habuit Seculum quartum SS. Benedictini Ordinis, in quo disertissime prætermittitur, utpote de ejus cultu nusquam, quod sciam, existit, neque hodie superest vestigium. In Annalibus Benedictinis tom. 3, pag. 22 et 227 vocatur Gerberga, verum nec sub hac, nec sub alia appellatione Sanctis umquam annumerata est.

Guilielmum Bibaucium, ut venerandum Cartusianorum generalem ex Bibliotheca Cartusiana Theodori Petrei insigni elogio ornat Raissius in Auctario ad Natales Molani, ut apud Flandros natum; atque item

Franciscum a Meerbecch ex Ordine Minorum ab hæreticis plurima perpassum, qui cum viginti trium mensium pedorem carceris sustinisset, Lovanium perductus, ibi paulo post laborum cursum consummavit. De eo etiam agit Arturus, veram in ejus serie prætermittetur.

Cuno conversus in Hemmenrodensi cœnobio inter beatos Ordinis Cisterciensis recensetur hoc die ab Henriquez et Chalemoto, atque etiam a Bucelino cum longiori elogio. Admitto nobilitatis ejus virtutumque præconia omnia; at de cultu doceri cupio.

Bartholomæus Carraucus, Carmeli Majoricensis prior, a piratis Turcis in mari captus et Algezias ductus, multis tormentis præmissis, capite tandem plexus martyr occubuit anno Christi MDLXVI. Ita legitur in Acie bene ordinata Sanctorum Ordinis Carmelitarum. Ubi etiam hoc die

Zeno Mechliniensis, nempe qui Mechliniæ in Belgio per Deiparam Virginem donis et revelationibus fuit recreatus. Beatus vocatur in Kalend. Carmel.

Petrus de Capua cum variis sociis Ordinis S. Dominici, ut pretiosa morte defunctus refertur hoc die in Diario Marehesii; ac præterea

Maria

- A Maria Lanza in parthenone S. Catharinæ Patnormi
 Paulus Bustamanta ejusdem Ordinis, cum titulo beati laudatur in Viridario Spirituali Germanico et in Anno sancto Belgico, ut martyr in Indiis cum pluribus sociis.
 Joannes confessor Ulyssipone in Lusitania.
 Alphonsus a Spina Palentiz.
 Antonius Farinenus in Gallia.
 Joannes Martinesius in territorio Toletano.
 Donatus Urbini.
 Alphonsus Suarez in territorio Palentino.
 Anna de Angelis in territorio Saguntino.
 Francisca de Heruas Cordubæ.
 Antonius cognomento abbas in monte Guiscardi in Occitania.
 Adamus de Marisco in Italia.
 Guilielmus Bretonius in Anglia.
- B Alexander Javorensis Wratislaviæ in Silesia.
 Anonymi triginta in Russia.
 Franciscus de Podio cum sociis missus in Tartariam.
 Franciscus de Mazarata Capucinus Pisauri in Marchia.
 Cæcilia de Nobili Nuceriæ in Umbria.
 Anna Appolloniæ Nadlerin Monchii in Bavaria.
 Vigilia S. Jacobi in multis codicibus signata, hic etiam referri meretur. Notissima est ejus festivitas die sequenti xxv Julii.
 Parasceve virgo et martyr hoc die inscribitur Kalendario Græcorum a Genebrardo vulgato: eadem refertur a Ferrario in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non sunt, et a Castellano inter adjectos ad suum Martyrologium universale, utrobique die xxvi hujus. Menæa magna excusa cum Maximo Cythereo nescio cur cum solo titulo hosiomartyris eam annuntient; quem etiam editioni suæ secundæ adjecit Molanus, sed hoc die. Verum de ista Sancta videri poterit die, quo a laudatis Menæis, et eorum transcriptore Maximo Cythereo condecoratur elogio longo et scenico xxvi hujus, et examinari, an ab homonyma, die xx Martii cum Martyrologio Romano data, distinguenda sit. Quidquid igitur huc spectat, remittimus ad eundem diem xxvi Julii.
- C Celsus a solo Camerario signatus, aliis characteristicis distinguendus est, priusquam in Sanctorum serie collocetur. Ipsum aut synonymum refert Dempsterus xxvi Julii: Vereor ne confusio sit cum celebriori Celso de quo cum Nazario agemus die xxviii Julii.
 Eberardi, seu Eberhardi monachi solitarii apud Cellam S. Meinradi, in Silva quæ nunc dicitur ad Eremitas signatur in Kalendario Ms. Sanctorum Ordinis S. Benedicti, uti habet etiam aliud paulo extensius, quod Grollum vocamus: est in utroque male hoc die; nec magis recte a Bucelino die xxii Augusti ponitur. Mouit jam pridem Bollandus in Commentario ad Acta S. Meinradi xxi Januarii illustrata, de S. Eberardo agendum xiv Augusti.
- D S. Erthadum in Scotia episcopum sic hoc die refert Ferrarius, ut satis pateat, solum Dempsterum præ oculis habuisse, quem denuo sequitur xxiv Augusti. Ast ea auctoritas non suffecisset, nisi apud Camerarium alia accessissent ex quibus cultus asseri possit, eaque inter Breviarium Aberdonense, de quo non semel alibi. Ibi vero cum signetur non primo sed secundo loco, de Sancto agemus xxiv Augusti.
- E Boryssus et Glebus ut principes martyres annuntiantur in Ephemeridibus Græco-Moscis ante tomum primum Maii, quemadmodum et in variis aliis Fastis Ruthenicis, Menologio Sparwenfeldiano Slavo-Russico, nec non Polonicis, unde ipsos verosimiliter eduxit spicilegus Ferrarius, ex quo et in Castellani Martyrologium migrasse videntur, alibi inter Sanctos necdum admissi. Notat Popebrochius fuisse filios Ulodomiri, Christianis vero nominibus Romanum et David nuncupari. Hoc die, inquit, videntur a fratre Jaroslao, post victum fratricidam Suatopolcum, contumulati Wissogrodi, cum alias Boryssus xiv Julii, Glebus v Septembris sit obtruncatus. De patre, nempe Vlodomiro fusius egimus inter Prætermisos xv Julii, vota nostra illic exponentes, ut tum de ipsius tum de filiorum Catholico cultu rite edoceamur. Neque omnino fidere audemus historiæ breviter conscriptæ et collectæ ex monumentis Ruthenicis, una cum aliis similibus quorundam Actis approbatæ a Vilmensis archiepiscopi suffraganeo, Georgio episcopo Metonensi anno MDXXI. Cum igitur hic dies neque Boryssi neque Glebi natalis sit, iterum atque iterum Polonos rogamus quod xv Julii petimus, verum et Catholicum cultum nobis demonstrent, tum res gestas, martyrium et miracula, ut de utroque fratre, et forte etiam de parente agere ex professo possimus, die quo alter obtruncatus dicitur v Septembris.
- F S. Rustici episcopi Trevirensis et confessoris memoriam hoc die agunt additiones Mss. Cartusiæ Bruxellensis ad Grevenum, solitæ sæpius festa transponere. Hujus Sancti, quo de ipso agemus, natalis est xiv Octobris.
- S. Judocus confessor reperitur hoc die in Matrícula Cartusiæ Ultrajectensis; nos alium istius nominis Sanctum non novimus præter eum, qui colitur xiii Decembris.
- Olympias hoc die notatu in supplemento nostro ad Menæa impressa Sirmondo Chiffletiano, die crastino remittitur ad diem, quo signatur in Martyrologio Romano xvii Decembris.

DE SS. NICETA ET AQUILINA MART.

J. P.

IN LYCIA.

SYLLOGE HISTORICA.

§ I. Cultus ac narratio martyrii apud Græcos; memoria in Fastis Latinis.

SUB DECIO.

Cultus apud Græcos

B

Varia est harum sanctarum Martyrum nomina efformandi ratio, sicut patebit per decursum, Græcis pariter ac Latini Fastis, quamquam diverso die in scripta-
rum. In Mss. Menæis Divionensibus seu Synaxario Petri Francisci Chiffletii nostri ita signantur: Τῇ αὐτῇ ἡμ. μνήμη τῶν ἁγ. μμ. γυναικῶν, τῶν πιστευσατῶν διὰ τοῦ ἁγ. μ. Χριστοφόρου, αἵτινες σοῦβλοις ἀπὸ ποδῶν ἕως τῶν ὀμῶν διαπαρεῖσαι τελεῖονται. ὧν τῶν τὰ ὀνόματα Ἀκυλίνα καὶ Καλλινίκη. Quæ Latine sic sonant: Eodem die (ix Maii) memoria sanctarum Martyrum mulierum, quæ crediderunt per sanctum martyrem Christophorum, ac subulis a pedibus ad humeros usque transfixæ, martyrium consummarunt: quarum nomina Aquilina et Callinica, Triumpho autem earum accinuntur ibidem duo sequentes versiculi:

Ἐχει τράπεζαν σατανᾶς πάλιν νέαν.
Τυναῖα σοῦβλίζουσιν οἱ πλάνοι δύο.
Scenam recentem denuo satanas habet:
Pungunt Puellas subulis plani duas.

ac Græco-Moscov.

C

2 Τράπεζαν, proprie mensam, hic scenam ver-
titimus: videtur namque per hanc vocem hic indicari locus paulo editior, ut puta, parvus suggestus seu theatrum, mensæ instar, in altum, longum ac latum cum aliqua proportionem elevatum; quo pateat facilius circumstantibus prospectus. Simile quid videtur innui apud Julium Pollucem Onomastici Græco-Latini, anno 1706 recusi, segmento II, lib. 7, cap. 2: Circi, inquit, in comœdia dicuntur, ubi mancipia venduntur: fortassis et reliqua, quæ venalia sunt. Sed partem, quam servi conscendentes venduntur, hanc Aristophanes mensam vocat. Eodem die ix Maii inscribitur Menologio Slavico-Russico memoria S. M. Christophori, passi anno ccciv sub Constantio cum duabus peccatricibus, quæ sunt cum eo passæ, Hecata et Ancilena. Item in Menologio apud Canisium narratur S. Christophorus propter Christi confessionem simul cum Callinice et Aquilia, quas ad fidem converterat, capite truncatus.

* Aquilina

Elogium datur

3 Menæa magna Græcorum typis edita agunt de nostris hisce Martyribus eodem isto die, sequente, ut solet, Maximo Cythereo, occasione S. Christophori martyris, cujus elogio res quoque earum gestas interserunt. Sunt et in Actis ejusdem Sancti Latinis; sed in his modo tam parum verosimili, ne dicam exotico et prorsus fabuloso, ut tota res non facta sed ficta, et ad scenicum apparatus ornata videatur; non melioris utique notæ, quam sint Acta tota S.

Christophori, quibus tamquam pars, harum Martyrum gesta immixta sunt. Porro ex versione Latina, quam subdimus, tu de isto Menæorum elogio fer judicium; quæ fere ex interpretatione manuscripta Matthæi Raderi ita sonat: Imperator, viso Christophoro exanimatus, in tergum concidit, animaque recepta, statuit illum per dolum circumvenire, et blanditiis emollire et flectere, sensimque a Christo avertere; quod aperte illum aggredi non auderet aut consultum judicaret.

4 Submissis ergo duabus procacissimis et forma præstantissimis puellis, atque in omnem venerem projectis, quæ facillime intemperantiam juvenum, et ardentia per se desideria ad lasciviam possent excitare et incendere, (uni autem Callinicæ, alteri vero Aquilinæ nomen erat) imperavit ad Christophorum ingredi, ut illum omnibus machinis aggredirentur, et ad concubitum proritarent, amoreque captum a Christo abalienarent, atque ad sacrificandum idolis propellerent. Sed illæ a Christophoro fidem Christianam edoctæ, idola deseruerunt, Christum palam apud ipsum imperatorem professæ, flagris crudeliter concisæ, aliisque suppliciis superatis, martyrii coronam reportarunt. Ita fere versio Raderi, quæ quia in re et substantia satis cum Græco textu esset fidelis, nova, utpote minimè necessaria, superscedendum nobis esse duximus. Aliud brevius, ac proinde, ut videtur, antiquius ac melius elogium habes infra num. 14.

ex Menæis impressis.

E

5 Celeberrimum porro apud Græcos harum Martyrum par, magnam quoque notitiæ celebritatem obtinuit in antiquissimis Martyrologiis Latinis. Nam Usuardus hoc die xxiv Julii sic eas annuntiat: Eodem die natalis sanctarum Nicetæ et Aquilinæ, quæ beati Christophori martyris prædicatione ad Christum conversæ, martyrii palmam capitis abscissione sumpserunt. Præcesserat suum hunc sequacem Ado eodem die; sed virginum titulum eis tribuit, et loco Aquilinæ scribit Aquilæ. Quod ultimum etiam scribit Wandelbertus, idcirco forte, quod nomen ita scriptum, suo metro magis quadraret: utut est, utramque certe Martyrem simul cum hodierna Christina unico isto versiculo comprehendit:

Earum memoria inscribitur antiquis Martyrologiis.

F

Mox nonam Christina, Aquila, et Niceta sacrarunt.

6 Martyrologium Romanum fere ad verbum Usuardo consonat, hoc die xxiv ita illas memorans: In Lycia, sanctarum martyrum Nicetæ et Aquilinæ, quæ beati Christophori martyris prædicatione ad Christum conversæ, martyrii palmam capitis obruncatione sumpserunt. Indicatum jam pridem a nobis fuit in Prætermisssis ad diem ix Maii, acturos nos de sanctis hodiernis Martyribus die xxv hujus, quo colitur S. Christophorus: sed quamquam hujus Acta adeo cum istarum martyrum connexa sint, ut omnium trium memoria eodem dif-

ac Martyrologio Romano.

ferenda

A *ferenda videretur : tamen cum a classicis, uti diximus, Martyrologis memorentur hoc die xxiv, quem ipsum quoque Martyrologium Romanum servat : ideo nunc de iis agendum duximus, hic uti alibi more nostro in signandis Sanctorum locis seu diebus, isti Martyrologio nos conformantes. Nihil attinet producere Florarium nostrum Ms., Maurolycnum, Felicium, Galesinium, ac denique Arturum a Monasterio, qui eodem etiam die ipsas commemorant.*

§ II. Acta Latina, et plura alia, ad Sanctas spectantia discutiuntur.

Preferuntur **N**unc Actorum, quæ apud Latinos leguntur, habenda ratio est. In Beda, qui ex Floro auctus, et a nobis editus est, ex Ms. Tornacensi ista notantur occasione S. Christophori die xxv hujus, qui jussu Dagni regis in carcere reclusus, Niccam et Aquilinam, quas ipse tyrannus ad seducendum eum miserat, ita convertit, ut idola Jovis et Apollinis, quæ ante colebant, fide Christi ferventes, zonis suis ligata ad terram prosternerent. Unde præcipiente Dagno, altera est membris disrupta; altera stipiti suspensa, et igni apposita, ac deinde gladio trucidata. Petrus de Natalibus lib. 6, cap. 131 paulo pluribus earum martyrium describit : Niceta et Aquilina sorores martyres, in Lycia, civitate Amon * passæ sunt. Hæ speciosæ puellæ de corporis sui prostitutione viventes, cum beatus Christophorus martyr in eadem civitate a rege Dagno in carcere detineretur, jussu ejusdem regis ad ipsum sanctum Martyrem missæ sunt, promissis eis muneribus, si eum secum peccare facerent, et ad deorum sacrificia provocarent.

8 Quas B. Christophorus ad Christum convertit, ut dicetur in Passione ejus ad viii Kal. Augusti. Quod audiens rex, Puellas comprehendi fecit, quas ad deorum sacrificia invitavit. Quæ dixerunt, ut jussu regis plateæ mundarentur, et omnes populi ad templum congregarentur. Quo facto, cum illæ templum introissent, cingula solventes, in colla deorum posuerunt, et ad terram trahentes confregerunt. Quapropter rex Dagnus iratus, eas catenis suspendi fecit, et dudum torqueri, et dehinc in ignem copiosum jactari. Quæ cum inde illæsæ egressæ fuissent, jussit rex ambas pariter in Christi confessione gladio cædi : quæ passæ sunt viii Kal. Augusti.

9 Similis fere vel non melioris saltem, si non deterioris potius furfuris est Passio apud Vincentium Bellovacensem in Speculo lib. 13, cap. 25, et S. Antoninum I part. historiarum, tit. 8, capitulo 1, § 41, inter Acta S. Christophori. In Missali Mediolanensi anno 1522 excuso, in præfatione ad Missam sancti Christophori refertur, quod Niccam et Aquilinam, publico lupanari, longo tempore sub meretricia sorde famulantes, ad castitatis habitum revocavit, easdemque sub tormentis martyrii, finiti agonis percipere coronam edocuit : quæ ex S. Christophori Actis desumpta esse, evincitur ex pluribus aliis, quæ indidem accepta sunt, et ex quibus ista præfatio constat; ac proin non mereatur plus fidei, quam mereantur Acta ipsa. Porro nostrarum Martyrum gesta Passioni S. Christophori,

cras danda e Ms. nostro Fuldensi, et illi, quæ est apud Mombrithum immixta, adeo in longum extrahuntur, ut partem ejusdem Passionis bene magnam absint; quæ cum ibi legi possint, et scenice adornata sint, otiosum foret, rursum illa hæc transcribere.

10 Accipe tamen parvum aliquod specimen, ut cetera præteream, e quo rei totius valorem æstimare possis : Ingressæ autem ad Christophorum, viderunt faciem ejus tamquam flammam ignis; et ceciderunt in facies suas ab hora tertia usque ad horam sextam..... Et interrogabat eas, dicens : Quod est artificium vestrum? Et responderunt : Ora pro nobis, famule Dei, ut dimittat Dominus peccata nostra. Opera autem nostra maritorum * est; et quod accipiebamus de corpore nostro, pauperibus erogabamus, nudos vestiebamus, captivos redimebamus, esurientes satiabamus. Quæ quisnam satis cum patientia nedum cum fide legat in dicto mox Ms.? Cui in substantia consonant, quamquam verbis aliquantulum discrepent ea, quæ passio S. Christophori apud Mombrithum obtrudit de hoc argumento, ut alia exemplaria non commemorem; de quibus erit sermo opportunitate Actorum ejusdem Sancti nobis die crastino afferenda; et tunc de illis ratio habebitur cujusnam sint circa istum Sanctum ac proin nostras etiam hæc Sanctas characteris. Interea temporis observa, multo breviora ac tolerabiliora de iis tradi in Passione S. Christophori apud Surium, et in compendio, quod indidem contraxit Franciscus Haræus.

11 Atque hæc quidem sunt, quæ de hodiernis hisce Martyribus colligere nobis licuit : finem iis imponemus, postquam pauculas observationes subjunxerimus ad plenioram intelligentiam eorum, quæ toto superiore decursu exposita sunt. I. Non mirum imprimis, eas coli apud Græcos ix Maii : nam apud eos tunc colitur S. Christophorus. Quod a Martyrologis Latinis hæc memorentur hoc die xxiv hujus currentis mensis; ille vero xxv ejusdem, mirum magis, nec causam diversitatis assignare promptum. II. Singularia sunt Mss. Divionensia in supplicio Martyribus, punctura snbularum inflicto : alibi alia, ut vidimus, non tamen ubique eadem recensentur. III. Niceta, quam quasi a νικησ victorycem dicas, voce quidem dissonat a Callinica, quæ alibi scribitur; sed rei significatione fere consensit : quam egregiam victorycem recte interpretari possis. Prima nominis efformatio adhibetur a Latinis, secunda a Græcis : utra sit antiqua magis ac gemina, non facile quis dixerit. De Aquilinæ notione inferius. Interim de mulieribus hic agi, certum est; recteque observavit Rosweyds in notis ad S. Pauli eremitæ Vitam pag. 23, col. 1, nrm. 23, Nicetam, cujus istic mentio, ab hæc Niceta plane diversam esse.

12 IV. Vitæ professio non eadem ab omnibus notatur. Virginum quippe titulus illis datur ab Adone; quem etiam Rosweyds loco citato tribuit nostræ Nicetæ, Adonem hand dubie secutus. Si Actis cum Slavo-Russico, ac præfatione Missalis Mediolanensis credimus, fuerunt meretrices seu peccatrices : alibi ab utroque titulo abstinetur. V. Sorores vocat Petrus de Natalibus; quod et indicatur in Actis earum, tacentibus de illa re Hagiologis, quos supra dedimus, Græcis ac Latinis; ac proin valde fit verosimile, quod illud adjunctum illi non legerint in antiquioribus Actis, seu, si mavis, documentis, quæ in annuntianda istarum dnam Martyrum

AUCTORE
J. P.

et discutiuntur Acta;

* meretricum

E

uti et varia alia.

F

ad harum Martyrum notitiam

AUCTORE
J. P.

rum memorie sibi præluxere. VI. Non sunt passæ sub Constantio, anno 355, nedum sub Dagno, plane nobis imaginario; at sub Decio, eadem saltem ratione, qua et inferius ille notatur, et qua passionem S. Christophori sub illo imperatore figemus.

spectantia

13 Videre id pluribus dabitur in Commentario prævio, quem ad ejus Acta prælo jam paratum servamus, et ad quem pro pleniore rerum ad Sanctas nostras martyres spectantium notitia lectorem remittimus.

VII. Palæstra forte fuerit in Lyeia, quam designat annuntiatio Martyrologii Romani, sed a qua Ado, Usuardus ac Wandelbertus determinanda tutius forte abstinent. Dicti tamen Martyrologii exemplo, Lyciam palæstram martyrii nos quoque superius in titulo designavimus: pro qua forte Samos aliqua extra Lyciam adoptari possit juxta ea, quæ in dando Commentario disputabimus de loco palæstræ S. Christophori; qui de hoc item argumento consuli poterit.

VIII. Castellanus innotula marginali ad textum suum Gallicum Martyrologii Romani asserit, Sanctas hasce incognitas fuisse ante Wandelbertum; sed an vere, et non nimis crude et confuse id asserit?

B

Dicamus itaque, incognitas fuisse ante seculum nomen, eo saltem sensu, quod non sciatur Martyrologus Latinus ante Bedam seu Florum, Adonem, Usuardum ac Wandelbertum superius citatos, qui earum memoriam consignavit: quomquam dubium nobis non sit, quin alibi cognitæ fuerint in iis saltem Fastis seu documentis, e quibus ipsi suas annuntiationes desumpserunt, et quæ a Græcis, ut probabilissime putamus, fontibus ad Latinos hagiologos derivata sint.

proferuntur

14 Nam præter ea, quæ de palæstra martyrii præmisimus, huic nostræ opinioni favet etymologia nominum Græca. De Niceta seu Nicea, uti et de Callinica jam id ostendimus. Nomen Aquilina quamquam prima fronte radicem Latinam præferat, apud Græ-

cos tamen etiam usitatum fuisse, tametsi ab his modicissimo cum discrimine Ἀκυλινᾶ scribatur, liquet ex die VII Aprilis, pag. 662 et pag. 663. Notandum dignissimum est, quod occasione Aquilinæ junioris, de qua ibi agitur, ponatur hujus nostræ Aquilinæ elogium ex duplici Ms. codice Menæorum, Taurini in bibliotheca Ducis Sabaudia, ubi ista reperta ac descripta fuisse a nobis, ibidem dicuntur: Et certamen sancti martyris Rufini diaconi, et sanctæ martyris AQUILINÆ, et Sanctorum ducentorum, qui cum illa martyrium compleverunt. Hi ab impio imperatore Decio ad sanctum Christi martyrem Christophorum comprehendendum fuerant missi: sed visis miraculis, quæ Sanctus hic patrabat, crediderunt in Christum, et coram tyranno divinitatem hujus confessi, mandato ejus capite plexi sunt. Quanta hic brevis et simplicitas! ut mirum non sit, hæc aut similia vel eorum saltem fontes a Græcis ad Latinos dimanasse. Ceterum de Niceta aut Callinica hic nihil.

15 Aquilina rursus (ne quis illud nomen opinioni nostræ officere existimet) apud Græcos celebratissima, data fuit a nobis die XIII Junii a pag. 672. Aquila item, nomen proprium virile (Græce Ἀκυλᾶς) notatur XXI Januarii, pag. 349; XX Martii, pag. 84; et VIII Julii, pag. 534. Apud Suidam vero ad nomen Ἀκυλᾶς ponitur Aquila duplex: et unus quidem philosophus; alter autem grammaticus et musicus. Sive vero illud nomen originem trahat a voce ἄκυλος, quæ significat glandem ilicis, sive ab ἄκυλῆς pro ἀετὸς, aquila, sive aliunde; non est, quod illud nomen obstet, quo minus duæ istæ Martyres a Græcis primo cognitæ ac signatæ, ad Latinos deinde hagiologos transierint; atque adeo antea sacris Fastis saltem Græcis inscriptæ, quam a Wandelberto, aut aliis ejusdem ævi Martyrologis cognitæ fuerint.

atque exami-
nantur.

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS LEONTINIS IN SICILIA

CLEONICO ET STRATONICO

J. B. S.
C

Ex Actis SS. Alphii, Philadelphi et Cyrini x Maii.

F

FORTE SUB
VALERIANO.

Ex prædictis
Actis accepti
sunt,

Ea Acto dum cito, una me dicere memineris quidquid, ad horum Sanctorum ætatem, gesta et martyrium pertinet, cum istis examinata illustrataque pridem omnia sint quæ de SS. Cleonico et Stratonico referri hic possent. Neque vero noster Octavius Cajetanus tom. I, pag. 75 alia producit quam quæ ex prædictis Actis accepta sunt, ut plane supervacaneum censeam, bis eadem in eodem Opere repetere. Satis igitur sit sola capita indicare ex quibus ea desumenda sint, nimirum partis prima cap. 9, num. 59 et 60, pag. 526; tum vero partis tertiæ cap. 2, num. 78, pag. 532: de quibus omnibus quid sentiendum statuendumque sit, habes ibidem in Commentario prævio fusiùs expositum. De ipsorum cultu dubitandum non video, cum eos tam fidenter ut sanctos Martyres memoret Cajetanus, tum in majori opere, tum in Martyrologio Siculo, ubi ita scribit: Leontinis, natale sanctorum martyrum Cleonici et Stratonici, persecutione Decii et Valeriani. Et vero

Ferrarius eosdem etiam annuntiat, elogium de suo adjungens, quo eadem historia continetur: illud descripsisse, erit totam Actorum medullam abinde proposuisse. En ipsa ejus verba:

2 Cleonicus et Stratonice cives Leontini Tertulli præsidis crudelitatem declinantes, in prædio S. Teclæ una cum B. Thallelao; qui morte præventus obdormivit, et aliis habitabant latentes. Qui divinitus excitati, omnique timore deposito, cum in urbem redeuntes, apud prætorium idolorum cultores publice arguerent, a Tertulli militibus præsidi sistuntur. Quibus ille: Quis vos tam impudenter ingredi, nosque, deos nostros contemneutes lacessere impulit? Immo illi: Quis te Deum, qui te creavit, contemnere, et servos illius persequi docuit? Quibus præses ad iracundiam concitatus, primum earum dentes lapidibus contundi, deinde illos a quatuor tortoribus nervis bovinis dirissime cædi jubet. Sancti vero Martyres ita orabant: Demitte, Domine, peccata nostra

unde Ferrar-
ii elogium.

A nostra. nosque SS. Martyribus dira supplicia perpeſſis, adnumera. Denique dum carniſices, jubente Tertullo, linguas Martyribus uncinis ferreis crudeliſſime evellent, illi ſanguine copioſiſſime profluente, in eo ſupplicio animas Deo

reddiderunt ix Kalendas Auguſti. Quorum corpora in puteum projecta S. Neophytus epiſcopus, cum ex urbe Romæ rediiſſet, Deo revelante, invenit, et in templo Sanctorum trium fratrum honorifice ſepelivit.

EX FERRARIO.

DE S. CHRISTINA VIRG. ET MARTYRE

TYRI APUD LACUM VULSINIUM, UT VOLUNT,
IN TUSCIA.

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

PARS I.

§ I. Cultus ex Fastis Græcis ac Latinis;
elogia; tempus martyrii.

B

DIE XXIV
JULII.Datur ratio,
cur hic Com-
mentarius
bifariam sit
diviſus.Fasti Græci
hunc typis
editi,

C

Commentarium hunc in duas præter morem partes diſpescimus : nam aliquot ejusdem paragraphis jam ad prælum paratis, delatis ad nos liber, de quo dicitur ſuo loco, receptiſſime in Italia excuſus, ſuppeditavit novam vobis materiem, camque diffuſiorem, quam ut commode prioribus iſtis paragraphis interſeri vel atteſti poſſet. Viſum itaque eſt, ordinem eorum, quæ jam ex hoc Commentario confecta erant, non interturbare; at ſuperaddere notiſſimas, quæ nuperrime ad vos pervenerunt. Hæ partem ſecundam, illa vero partem primam abſolvent, utraque, res ad Sanctam pertinentes illuſtratura quaſi mutua atque alterna opera; eritque pars ſecunda continuatio primæ. De quo hic præmonere lectorem, putavimus eſſe opportunum. Nunc vero ad ipſum Commentarium progrediamur.

2 Quo minus enim, uti fieri aſſolet, incipiamus a notiſſima loci ſupraſcripti topographica, in cauſa eſt, quod cum paucis ea abſolvi non poſſit, videatur futurus infra opportunior ad hoc locus, ubi præmiſerimus ea, quæ ad hujus Sanctæ cultum et elogia pertinent. Celeberrima hoc die ipſius memoria agitur in Fastis Græcis tam manuſcriptis quam typo editis. Ex editis eam memorant : Typicum S. Sabæ, Menæa magna Græcorum cum Maximo Cythereo, Kalendarium Syriacum ſeu Chaldaicum, Romæ excuſum anno 1624, Græcum apud Genebrardum, Horologium anni 1601, Synaxarium Baſilianum, Menologium ex interpretatione Sirlati a Caniſio vulgatum, Ephemerides Græco-Moſchæ ante totum primū Maii; Horologium anni 1607 cum titulo megalomartyris, quem etiam ei tribuunt laudata Menæa magna; quæ canone ſeu cantico ſacro, de quo dicitur infra, illam proſequuntur, totumque hujus diei Officium ipſi ſoli impendunt, ſubnexis annuntiationi ejus ſecundæ tribus verſiculis, qui Latine ſic ſonant :

Τὴν Χριſτίναν ἡνωσε Χριſτὸς νυμφίῳ
Νύμφην ἄμωμον αἵμα τοῦ μαρτυρίου.
Ἠέλτοις Χριſτίναν εἵκαδι ἡδὲ τεταρτῇ βλήθη.
Sponsam alligavit, Chriſte, Chriſtinam tibi
Intaminatam, quem fudit pro te, cruor.
Bis dena pelta et quarta Chriſtinam ferit.

3 Ex Fastis Mss. illam referunt : Supplementum Sirmondo-Chiffletianum, Menæa vel Synaxaria Marzarianum, Mediolanense bibliothecæ Ambrosianæ; Menologium item Slavo-Ruſſicum, Martyrologium Arabico-Ægyptium, a Gratia Simonio Maronita Latine redditum : unde liquet, eam, magni apud Græcos ac vulgatissimi nominis Martyrem fuiſſe. Nec ſane minoris fuit apud Latinos, vetuſtiſſimis quibusque ac clariſſimis Martyrologiis inſcripta, ſicut ex eorum annuntiationibus planum fiet.

quam Mss.
hanc Sanctam
ſignant;

4 Apographa Hieronymiana habent iſta : In Tyro civitate, natalis S. Chriſtinæ virginis. Romanum parvum : Circa lacum Vulsinium in Italia, Chriſtinæ virginis. Beda a Floro auctus : Natale Chriſtinæ virginis. Ado : Apud Italiam in Tyro, quæ eſt circa lacum Vulsinium, natale S. Chriſtinæ virginis, addens elogium ex Actis contractum, de quo mox; unde Uſnardus decerpiſit iſta : In Italia, civitate Tyro, S. Chriſtinæ virginis, quæ in Chriſtum credens, primo ſub duobus judiciis tormenta conſtanter perferens, novissime per ſucceſſorem eorum, abſciſſione linguæ et ſagittarum confixione, curſum martyrii ſui complevit. Rabanus annuntiationi Bedæ, quem anxit, alimde præfixit Tyro civitate. Wandelbertus ſolum Martyris voſtræ nomen proferens, eam eum duabus aliis, de quibus ſupra, conjungit :

uti et anti-
quiſſima
Martyrologia
Latina

Mox nonam Chriſtina, Aquila et Niceta ſacrarunt.

F)

5 Atque hæc de Fastis Latinis et Græcis, quibus ſuperaddo Martyrologium Romanum, quod ſic habet : Tyri in Tusciam apud lacum Vulsinium, S. Chriſtinæ virginis et martyris, quæ in Chriſtum credens, cum patris idola aurea et argentea cominuifſet, ac pauperibus erogaret, ejus jufſu verberibus dilaniata, aliisque ſuppliciis diſtriſſime cruciata, et cum magno ſaxi pondere in lacum projecta, ſed ab angelo liberata : deinde ſub alio judice, patris ſui ſucceſſore, acerbiora tormenta conſtanter perferens, novissime a Juliano præſide poſt fornacem ardentem, ubi quinque diebus illæſa permansit, poſt ſerpentes Chriſti virtute ſuperatos, abſciſſione linguæ, et ſagittarum infixione, martyrii ſui curſum complevit. Nunc ab hoc ad alia elogia progrediamur.

cum Romano
moderno;
ubi Sanctæ
elogium.

6 Synaxarium ſub nomine Baſilii imperatoris a nobis citari ſolitur, Sanctam proſequitur elogio ſequenti, quod ex Græco ſic reddo : Chriſtina, Chriſti martyr, exſtitit ex civitate Tyro. Dum vero patrem (πατέρα non πρόγοντα, quod mendose excu-

Alia Sanctæ
elogia Græca

sum

AUCTORE
J. P.

sum fuit) exercitus ducem haberet, in altam ab ipso deducta est turrim, ut a nemine videretur : qui etiam deos suos illuc deferens, in mandatis ei dedit, ut eisdem sacrificaret, et genua flecteret. Sed illa imbecillitatem eorum animadvertens, neutiquam eo adduci potuit : quin imo cœli pulcritudinem per fenestram conspicata, et ex rebus creatis intelligens Creatorem, idola contrivit, et humi dejecit. Postquam vero esset deprehensa atque educta ex turri, omnigenis cruciatibus a suo patre affieitur. In carcerem conclusa, ab angelo pascabatur; et in mare projecta, aquas in baptismum accepit. Cumque e mari egressa esset, rursum carceri ineluditur. Post mortem patris sui præfecto Dioni ad examen oblata, ac vehementer cæsa, patravit miracula, multosque ad Christi fidem perduxit. Et abseisis mammillis; ad cor spiculis transverberata, martyrium consuminavit.

proferuntur

B

7 Quamvis vadem me ponere non ausim, omnia et singula, quæ in producto elogio continentur, ita vera et sincera esse, ut omni prorsus adoratione dramatica, Græcis adeo familiari, careant; præplacent tamen præ iis, quæ Mænea magna memorant in suo elogio, quod scenam magis spirat; quamquam in multis quoad substantiam, cum eodem Basiliano conveniat. Differt penes ista, quod patrem Sanctæ Urbanum vocet; quod projecta in mare, a Domino divinum baptismum accipiat; quod tria millia virorum converterit ad fidem; quod tres ibidem inveniuntur præfecti vel iudices, nempe Urbanus, Sanctæ pater; post hunc e vita sublatum Dion, et post Dionem quidam Julianus, sub quibus Martyr nostra passa fuerit; et sub hoc quidem ultimo eaminum ignis et venenosos serpentes. Additur ex abscissis mammillis lac pro sanguine fluxisse : quod tamen postremum ipsemet elogii auctor vel compilator suspectæ fidei habuisse videtur, addendo, φάρμακον, dicunt; quasi tacite significans, a se illud referri ex aliorum fide.

et expenduntur.

C

8 Palmam præ duobus istis elogiiis longerefert illud, quod habetur apud Canisium, quia ab ornatu magis recedit. Accipe ejus textum : S. martyris Christianæ, quæ fuit ex urbe Tyro. Urbani cujusdam ducis exercitus filia, quæ propter Christianæ fidei confessionem, eum patris idola confregisset, et pauperibus distribuisset aurum et argentum, ex quibus idola ipsa confecta erant, variis suppliciis a patre subieitur, postremo a Juliano quodam præside venenatis serpentibus tradita est, abseisis mamillis et lingua : quæ omnia forti et constanti animo perpessa, Deo spiritum commendavit. Vides hic majorem simplicitatem. Verum quæ elogia spectant, lucem accipient ex observationibus nostris in S. Christianæ Acta, e quibus elogia ista deprompta fuerunt. Quæ etiam usui esse poterunt in elogiis Latinis; de quibus ista subijcio.

In suo elogio multa satis liberaliter adoptavit Ado; non Rabanus et Notkerus.

9 Ado suum quoque haud dubie desumpserit ex Actis, in quo cruciatus Sanctæ a patre inflictos singulatim, sed breviter, determinat; quæ, crudelissima tolerata corporis laniæna, de carnibus suis, patris in faciem projecit. Adde rotam, ignes, et fusum desuper oleum; cumque torreretur, erumpentem flammam, quæ mille gentiliū interfecit; visitationem angeli in carcere, etc. Mare autem, in quod cum magno saxi pondere Sanctam jactatam fuisse scribit; et angelico præsidio liberatam; lacum Vulsinum interpretatur. Narrat præterea, sub Dio-

ne simulaerum Apollinis, quod adorare jubebatur, in favillam precibus ejus subito redactum, eoque miraculo tria millia hominum ad fidem Christi conversa. Sub Juliano habet fornacem candentem, ubi quinque diebus illæsa permansit; qui post serpentes a venefico immissos, sed Christi fide superatos, post abscissionem linguæ, sagittis eam configi præcepit; in quibus partim convenit, partim discrepat a superioribus elogiis, suum concludens his verbis : Sicque martyrii eursum consummavit anno ætatis suæ undecimo. Ubi multa Ado adoptavit satis liberaliter, quæ prudenter prætermisit Rabanus, parvo elogio usus, cum tamen nullus dubitem, quin Acta Sanctæ tam ipsi quam Adoni præluxerint. Cautissime hic se gessit Notkerus, Sanctam notans In Italia civitate Tyro... juxta quosdam, sed omni elogio abstinens. Hæc de elogiis plus satis.

D

10 Tempus martyrii nusquam clare in Actis nostris determinatur. In illis, quæ leguntur apud Petrum de Natalibus lib. 6, cap. 130, apponitur annus 287; apud Mombrinium notatur passa sub imperatore Adriano. Nullos porro præ se tulisse temporis characterismos Acta, quæ Græcis, ac Latinis præluxerunt in concinnandis suis elogiis, persuasissimum habeo ex eo, quod nullos expriment, non magis quam Latini Martyrologi classici ac Baronius in uotis; qui si in binis Actis, de quibus ibi agit, aut alibi indicia aliqua chronologica martyrii legisset, haud dubie verbulo id indicasset, prout alias sæpius id facere consuevit, vel ibi, vel in textu Martyrologii Romani. Interim Florarium nostrum, circa medium seculi 15 manu exaratum, nescio unde ista descripserit : Cursum sui martyrii complevit anno salutis cccii sub Diocletiano et Maximiano imperatoribus, ætatis suæ anno xii; persecutionis vero nonæ anno vigesimo sexto.

Tempus
Martyrii

E

11 Designatur hic persecutio Aureliani (de qua incertum. Pagius videri potest ad annum 275) quæ cum brevissimo tempore duraverit, intellige hic annum 26 post inchoatam sed non continuatam persecutionem Aureliani; sicque anno circiter 275 adjectis annis 26, pervenies ad annum circiter Christi 301, aut 302. Ab hoc anno plurimum recedit Menologium Slavo-Russicum, quod S. Christinam vixisse scribit anno 200, ac sub Severo passam. Maurolyeus, Felicius, ac Ferrarius temporibus Diocletiani eam accommodant, quorum penultimus mortem illius attigit anno 287. Galesinius dicit, alios sub Diocletiano, alios sub Adriano martyrium ponere. Quid est palpare in tenebris, si hoc non est? At demus ipsis hanc veniam in tanta antiquitatis obscuritate. Nobis certe ob eandem causam adeo felicibus esse non licet, ut certi aliquid de isto martyrii tempore determinemus; quidquid Pennatus infra § 11 illud anno 290 illigare conetur.

F

§ II. Palæstra martyrii; Sancta hæc cum alia confusa; neque ab aliquibus satis distincta.

Quæritur hic, quænam sit ista Tyrus in Italia apud lacum Vulsinium, vulgo dictum il lago de Bolsena; de quo inter alios varia collegit Philippus Cluverius tomo 1, lib. 2, a pag. 559. Baronius in notationibus ad Martyrologium Romanum de

De Tyro in Italia, quæ fuerit Sanctæ palæstra martyrii,

A de hac re ita disserit : Ponitur hæc (Christina) passa Tyri apud lacum Vulsinium, qui ab eadem civitate nomen accipiens, dictus est lacus Tyrensis. Sicenim appellatus reperitur in edicto Desiderii regis Longobardorum (de quo laudatus auctor ad annum 756, et pluribus aliis locis :) Tyri enim S. Christinam passam esse, cum vetera illorum locorum monumenta, et firma certa que a Majoribus accepta traditio, tum etiam veteres manuscripti codices confirmant. Porro Tyrus civitas illic olim posita a lacus excrescentia absumpta est, ut Vulsinienses oppidani, olim illi urbi vicini testantur.

proponuntur

13 Eundem locum adoptat Maurolycus ; ubi et Sanctæ uatales ponit Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ. Officium S. Christinæ Neapoli excusum anno 1591, lectione quarta : Christina, inquit, nobilibus parentibus orta, de civitate Tyro provinciæ Romanæ, sita prope Viterbium. Et in lectionibus aliis item typo editis, non addito loco impressionis, dicitur de Thiro. Ortelius decreto eodem Desiderii nixus Tyrensem vocari dicit a Tirenâ ibidem urbe. Ferrarius in Lexico geographico Tyrum accipit pro Bisentina insula intra lacum Volsinium, in quo Sanctam passam refert. Sed nullam antiquitatem assert, citans solum Martyrologium Romanum. Cluverius loco allegato tradit ista : Cum S. Christinæ corpus hodie Volsinienses apud se venerentur (in quo multum fallitur) nec usquam alibi Tyrus urbs monstrari possit ; facile ego suspicer, ipsos Volsinios aliquando sic appellatos fuisse. Baudrand de hac Tyro dicit, ubi fuerit non constare.

variz

14 Castellani in tabula topographica ad suum Martyrologium universale pag. 1062 notat Tur in Tuscia eversum. Sed debile est argumentum, quod a recentioribus petitur, quando non proferunt antiquum aliquod monumentum ; qui non raro aliena transcribentes, eunt non qua eundum est, sed qua itur. At nihil fortius urget hujus urbis situm vel in Italia, vel ad lacum Vulsinium, quam verba Romani parvi et Adonis, superius relata ; e quibus formatur argumentum, Tyrum hanc seculo octavo et nono tamquam veram et realem a scriptoribus si non cognitam, saltem designatam fuisse. Atque hæc quidem pro Tyri existentia ac situ. At contra faciunt ista :

in utramque partem,

15 Antiquissima apographa Hieronymiana, cuius prius Martyrologii auctor saltem ad seculum sextum spectat, tantum scribunt in Tyro civitate, ut supra vidimus, præscindendo ab ejus situ. Beda autem noster nullum locum posuit, sive nullum invenit, sive inventum non probavit. Porro Romanum parvum non nomen Tyri habet, sed circa lacum Vulsinium in Italia : ut mirum sit, Adonem, qui Romanum parvum constanter sequi solet, hic a suo ductore recessisse, apponendo apud Italiam in Tyro, quæ est circa, etc. Sed plane judico, ipsum ex Sanctæ Actis Tyrum accepisse, iisque quæ invenerat in laudato Romano apposuisse, et sic in unam annuntiationem ea, quæ in duplici legerat, conjunxisse. Neque mihi videtur totam suam annuntiationem ex Actis decerpisse : nam exemplaria bene multa, de quibus nos postea, Tyrum quidem ponunt, sed sine characterismo, qui situm istius loci indicet. Idem fit in Menæis magnis Græcorum, Maximo Cytherorum episcopo, Synaxario Basiliano, ac Menologio apud Canisium. Atque ex his

Tyrus ista Tusciæ non parum infirmatur. Usuardus, Adonis sectator, ex parte tantum ejus topographicam annuntiationem mutuatus, habet in Italia civitate Tyro.

AUCTORE
J. P.

16 Edictum vero Desiderii supra a Baronio citatum, quodque in notationibus ad diem IX hujus affirmat, Aldum Manutium ex tabulis Viterbiensibus descripsisse ; edictum, inquam, illud falsum atque commentitium esse demonstrat Cluverius a pag. 563, cujus initium recitat ; ex situ urbium male cohærente suspicans, illud esse figmentum Joannis Aunii, eruditissimum, de quo agitur in Bibliotheca scriptorum Ordinis Prædicatorum, anno 1721 Lutetiæ Parisiorum edita, tomo 2, pag. 4 et sequentibus ; ubi producit elenchus virorum eruditorum, tam eorum qui contra, quam qui pro ipso scripserunt ; auctorque Operis accusationem quæ Joanni Anno imputatur, de saxeis æneisve ab ipso fictis cælatisque prout, libitum erat, monumentis, terræque furtim conditis, indeque postea magna ostentatione erutis, prolatisque seu vetustissimis, traducere conatur tamquam fabellam. Certe postquam Cluverius acriter hunc Joannem Annum deperisset, sic concludit ad rem nostram : Quapropter amplissimum inclutæ hujus urbis (Viterbiensis scilicet) populum fidus monuerim, ne fidem istiusmodi inscriptionibus, quibus hactenus plurimum gaudent, temero habeant.

et exentuntur ;

E

17 Florentinus pag. 680 edictum quoque illud rejicit, tamquam purum Annii (Annii) figmentum. Quæ addit ex Usuardo et Nothero, locum hic controversum non evincunt ; multoque minus rem conficit, dum Tyrum profert ex Menologio Græco : etenim ex eo quod illud tradat, Sanctam natam fuisse ex urbe Tyro, non sequitur Tyrum hic indicari Italiam aut Tuscam. Ad vetera monumenta, quæ vocabat Baronius supra, respondeo, sciri non posse, cujus ea ætatis, fidei, et auctoritatis sint ; cum ea non proferat. Firma vero certa que a majoribus traditio vereor ne inter populares censenda sit, quamdiu solidis documentis non probatur. Ad veteres manuscriptos codices, repono proferenda fuisse verba, ætatem et alia adjuncta, ut aliquid ex iis solide confici posset. Illustrissimus Franciscus Maria de Aste, archiepiscopus Hydruntinus, in Disertationibus ad Martyrologium Romanum, hanc Tyrum non reperit ; tandem, ut salvet Martyrologii istius annuntiationem, eo confugere compellitur, ut proferendum censeat Tyri vel apud lacum Vulsinium disjunctive, satis insinuans, utrumque locum copulari non posse.

sed omnibus perpensis,

F

18 Interim quamdiu solidioribus argumentis non probatur existentia Tyri in Tuscia circa lacum Vulsinium, putamus longe probabilius, numquam eam ibidem existitisse (argumenta Pennatii in contrarium expendantur § 10) non magis quam Interannam Tyriam in Italia, de qua actum in Tractatu præliminari ad tomum primum Julii pag. 7, num. 31. Potuit tamen S. Christinæ corpus ex alia Tyro in Oriente, seculo fortasse quarto aut proxime sequentibus eo delatum fuisse, et sic in Hieronymianis in Tyro civitate, in Romano autem parvo circa lacum Vulsinum in Italia annuntiari, confuso forte ab Adone, ut diximus, et in unum conflato utroque isto loco. Translationes sane hujusmodi plures ex Oriente in Italiam factas esse, notius est, quam ut probari debeat. Querenda itaque in illa hypothesi esset Tyrus extra Italiam in O-

longe probabilius censemus eam numquam existitisse

AUCTORE
J. P.

in rerum na-
tura,

Sanctamque
in Oriente
passam, inde
in Italiam
transvectam
fuisse.

B

S. Christina
cum S. Cri-
spina confu-
sa; nec satis
afficubî di-
stincta.

C

riente, si vere martyrio perfuncta fuerit Tyri, ut volunt Græca elogia et Acta Sanctæ Latine cum apographis Hieronymianis; per quam non tam assevero (cum id satis solide probare non possim) quam suppono, intelligi posse Tyrum in Phœnicia.

19 Meminit quidem Eusebius de Martyribus Palæstinæ cap. 7, Urbani, præsidis Palæstinæ, sub quo Cæsareæ fuerit passa Theodosia virgo ex urbe Tyro oriunda; et sub quo etiam passus fuerit in urbe Tyro Ulpianus. Sed Urbanus iste differt ab Urbano, quem Acta referunt exstitisse Sanctæ patrem ac judicem, et in palatio officium gessisse magistri militum; mors utriusque differt; differunt utriusque successores: qui, si Actis in eo credimus, fuerunt huic nostro Dion et Julianus; at de suo Eusebius cap. 8 affirmat Firmilianum præsidem Urbano successisse.

20 Quid? quod illustrissimæ martyris Christinæ nomen nusquam in Eusebio invenire potuerim; quum puto non omisurum fuisse, si sub isto Urbano martyrium subiisset. Atque hinc argui etiam potest contra tempus martyrii et palæstram Tyrum; eo potissimum, quod Ecclesiasticæ historiæ lib. 8, cap. 7 agat de iis, qui in Tyro urbe Phœnices passi sunt; et quod cap. 13 habeat Tyrannianem, in Phœnice Tyrionum ecclesiæ episcopum. Argumentum tamen illud non adeo concludit, quin opponi possit, ita recensitos esse ab Eusebio illustrioris notæ Martyres, ut facile aliquot omiserit. Fateor interim longe mihi videri verosimillimum, S. Christinam in Oriente passam esse: quod puto abunde confici tum ex solennissimo Officio, quo, ut supra dicebam, honoratur in Menæis excusis, tum ex adeo multiplici et constante Græcorum Fastorum in ea annuntianda consensu, præsertim cum Græci Sanctos pure Latinos raro vel nunquam suis tabulis inserere soleant; atque adeo hic præter morem id fecisse, modo præsertim adeo singulari ac solenni, nequiquam præsumi debeant.

21 Molanus cum alia confudit Sanctam nostram, quando notavit, de ea meminisse S. Augustinum in psalm. 120. Eodem errore lapsus Galesinius. Baronius in notationibus: Putarunt, inquit, aliqui de hac agere S. Augustinum in psalm. 120. Fefellit fortassis eos mendosus codex: non enim de CHRISTINA, sed de CRISPINA agit, perillustri martyre in Africa; de qua plures ejusdem locos citat idem Baronius ad v Decembris. In Prætermisiss ad diem x Maii monuimus S. Christinam virginem et martyrem isto die ob ejus sacras reliquias, Panormum delatas, celebrari a Bellino, Molano et aliis; inter quos Galesinius, qui eandem esse illam censet cum ea, cujus nobile martyrium iv (vult dicere vi) Idus Maii expositum est. Maurolycus videtur utramque distinguere; non Baronius, traditionem de identitate secutus. Octavius Cajetanus, editor Panormitanæ istius translationis, tomo 2 de Vitis Sanctorum Siculorum, Sanctam eandem esse affirmat. Ferrarius minus affirmate loquitur, sic ad Acta ex Adone notans: Eadem de Christina virgine Panormitana narrantur: ex quo vel hæc eadem est cum illa; vel Acta unius alteri attributa sunt. Atque hæc conducent ad ulteriorem notitiam Sanctæ, unius an plurium, de qua re paragrapho proximo.

D

§ III. Translationes variæ, unius, ut volunt, S. Christinæ nostræ ad diversa loca.

Duas diversas translationes indicat Ferrarius pag. 455 his verbis: Corpus S. Christinæ secundum alios Venetias delatum; secundum alios Panormum: neutram alii videntur admittere, dum, sicut addit, asserunt permansisse in Thuscia. Noster Octavius Cajetanus loco citato a pag. 145 habet translationem ex Vulsiniis ad castrum Sepinum, topographice paulo post a nobis describendum, ex Sepinensis ecclesiæ Actis, in lectiones divinarum Officiorum olim digestis. Rem gestam sic exponit: Narrant vero (S. Christinam) ad Volsinium lacum olim sepultam, ibi celeberrime cultam fuisse eo præsertim prodigio, quod singulis annis in anniversaria mortis die, ejusdem Virginis caput ter, ad horam nonam, tertiam, et vespertinam in eo lacu, in quem vivens a tyrannis demersa olim fuerat, per dimidium fere horæ, spectante hominum multitudine illuc accurrente, enatare videretur. Cum autem duo e Gallia ad sacra loca Hierosolymitana peregrinari decessissent, in Italiam devenere; ibi vero celebriores Sanctorum reliquiis urbes ac templa venerabundi lustrabant.

23 Quare ad Tyriam urbem Volsinio lacui proximam delati, animadverso parum caute ibi S. Christinæ virginis corpus eustodiri; de eo surripiendo, et clam in alium locum, ubi honorificentius coleretur, transferendo cogitarunt. Imo eam sibi mentem divinitus injectam credidere: neque enim rem aggressi sunt, nisi præmissis ad Deum et virginem Christinam precibus, quorum honori amplificando et internis jussis inservire voluerunt. Procepsit facinus, nemine prohibente. Reliquias ergo in culeum ex humero dependentem apte repositas læti tacitique deferunt, et urbe abscedunt ad mare Adriaticum, ut navi solverent Hierosolymam. Cum nullius vero navigii opportunitas se daret, per Apuliam vagabantur: ibant, redibantque Sæpinum; illuc sæpe divino consilio reducti, unde discesserant.

24 Interim regente Numine eorum linguas, manare cœpit fama sacræ sarcinæ, et Sæpinensem populum illico pervasit. Quare illius concursu mox factum est, ut inter pia vota agnoscerentur S. Christinæ reliquiæ... Mox ad venerationem in pompa ad S. Salvatoris deferuntur a clericis et magistratu; sed cunctari tunc visæ, et immotæ nulla vi deportari poterant. Hic populus flere, se tanto indignum munere, et Virginem nihilo minus ne Sæpino abire vellet, deprecari. Nuncupato tandem omnium voto de celebrandis festis diebus inventionis, translationis, et passionis ad cultum S. Christinæ, illatum est ejus corpus in sacram ædem. Ita ille.

25 Prodigiosa ista capitis enatio a nobis probari non potest, donec idoneis documentis ostendatur: hanc narrant, inquit Cajetanus; sed an satis vere ac solide eam narrent, non ausim asserere. Vulsiniensibus incumbit hoc factum stabilire ex antiquis ac fide dignis documentis: nam omnibus, quæ in hujusmodi lectionibus referuntur, non statim credere,

Sancta dicitur,

E

ex Vulsiniis

F

in castrum
Sepinum de-
latu,

cum mirabilibus, et non
mox creditibus
adjunctis;

A credere, jam pridem nos docuit longa et crebra experientia. De Tyro, urbe Volsinio lacui proxima, jam satis disseruimus. Sunt et alia in tota hae narratione, quæ veremur, ut absque aliis certioribus testimoniis mox ab omnibus admittantur. Ego certe id unice desidero, ut tota etiam narratio translationis prædictæ ita ab ipsis, quorum interest, stabilia-
tur, ut plenam fidem facere possit. De voto Sepinensium inferius alia occasione recurret sermo. Atque hæc de prima corporis translatione.

unde Panormum migraverit.
• Rogerii
B 26 Laudatus Cajetanus ibidem pag. 145 secundam translationem narrat, qua idem corpus Panormum in Sicilia transvectum sit sub Guilielmo I Siciliæ rege, et Panormitanæ ecclesiæ antistite Hugone, anno circiter 1160, rei eventum ita memorans ex lectionibus olim decantatis inter divina Officia apud ecclesiam prædictam: Cum olim Panormi Hugo Molisinus comes, Regerii * Siciliæ regis gener, idemque Sæpini dominus cum aliis e prima nobilitate viris de sacrorum corporum reliquiis dissereret... se suumque Sæpinum merito felicissimum esse exclamavit comes, ob sacra lipsana sub nomine Martyris nostræ. Qua arrepta occasione Hugo Panormitanus archiepiscopus exorat hominem... ut Panormum tanto velit munere ac thesauro locupletare.... satis ad incolumitatem, satis ad splendorem fore Sæpino, si exigua lipsanorum pars ibi resedisset... Cum tandem precibus et suasionibus archiepiscopi et primorum, qui aderant, annuisset comes, abductæ Sæpino fuere reliquiæ: mox Panormi, quo par erat cultu ac veneratione exceptæ Nonis Maii... Adeo vero gloriosum sibi existimavit Hugo antistes hanc virginis Christinæ translationem, ut suo sepulcro ita inscribi voluerit: HUGO PRÆSUL PRIMUS S. CHRISTINAM EXALTAVIT.

Quædam observationes in documentis, huc de istis translationibus citata.
C 27 Sepinum (Ptolomæo lib. 3, pag. 73 Sæpinum) oppidum est Samuii in regno Neapolitano, situm in provincia vel comitatu Molisino ad Tamari fluvii fontes intra Appenninum, et in provincia Terræ laboris. Guilielmum I Siciliæ regem dicit Roccus Pirrus pag. 114, credi anno 1150 coronatum fuisse ab Hugone archiepiscopo laudato; de quo agit pag. 110. Porro Panormitanam translationem paucis perstringens idem Pirrus pag. 118, adjungit ista: Marmoreo ac porphyretico lapide convestitum in delubrum, regio sumptu affabre ornatum, illatæ sunt reliquiæ.

Sunt, qui ejusdem Sanctæ corpus
C 28 Duabus hisce translationibus superaddimus tertiam, qua Venetias Sanctæ corpus translatum fuisse nonnulli volunt: inter quos est Petrus de Natalibus, lib. 6, cap. 130 ita scribens: Corpus delatum Venetias, in monasterio monialium S. Marci de Amianis episcopatus Torcelli ab incolis loci nunc quiescere perhibetur. Torcelli apud moniales S. Antonii, quæ sunt Ordinis S. Benedicti, asservari corpus S. Christinæ virginis et martyris, tradit Ferdinandus Ughellus tomo 5 Italiæ sacræ col. 1431; per quam intelligi Sanctam martyrem hodiernam, liquet ex inscriptione ibidem col. 1447; quæ Sancta ex laudato S. Marci monasterio illuc translata sit anno 1431. Galesinius ad hanc diem xxiv Julii: Corpus, inquit, Venetias transfertur quæ translationis celebritas hoc ipso die agitur,

Venetias translatum volunt.

29 Sanssayus in Martyrologio Gallicano ad eandem hanc diem refert istam translationem Venetam, plura peccans, quando addit Sanctæ palmam quarto (imo sexto) Idus Maii, quo die triumphum egit,

ab Ecclesia honorari: nam et alio die triumphum egisse, contra ipsum, qui quantum scimus, solus hic et singularis est, ab omnibus passim notatur, et alio die ab Ecclesia honoratur. Florentinius in notis de ista translatione loquens, censet vel partem corporis dicendam esse, quæ Venetias translata sit; vel Sanctam, cujus corpus integrum eo translatum sit, a Tyrensi diversam esse. Cajetanus in Animadversionibus vult vel pro Venetiis legendum Volsiniis, penes antiquiores, uti putat, libros; unde manaverit error aliorum; vel rem ita intelligendam, prout eam retulimus ex Florentinio.

30 Quartam translationem nobis suggerit duplex ecgraphum, quorum unum Rosweydi manu transcriptum, ex Ms. Lectionario prioratus Bævrariensis (Beuvry, Bevry, Bœnricres) aquæ Bethuniæ in Artesia, qui est Vedastinorum Atrebatensium monasterii, Ordinis S. Benedicti. De cellis seu præposituris Haspreusi ac Berelauseusi, isti monasterio annexis, agit Miræus in Originibus cœnobiorum Benedictinorum in Belgio cap. 6 et 7; de his item duabus, uti et de Gorrensi ac Bævrariensi Hippolytus Helyot in historia Ordinum monasticorum, religiosorum ac militarium, non ita pridem Gallie edita, tomo 6, cap. 33, pag. 262, quibus ibidem adjungit alias minoris notæ. Porro de dicta translatione meminerunt Saussayus et Arturus a Monasterio. S. Christinæ virginis et martyris corpus illic asservari, tradit etiam Bucelinus in Saerario Benedictino. Ceterum quamnam S. Christinam Bævrarienses intelligant, indicat titulus dicto ecgrapho præfixus: Translatio S. Christinæ virginis et martyris, ex Tyro Italiæ in Bævrariam Artesiæ. Rei narratio nullam auctoris notam præferens, et ideo exigue fidei, dispesitur in novem parva capita; in quorum primo, præmissa brevi præfatiuncula, sic loquitur auctor: Nunc solum explicandum prædecessorum nostrorum, et etiam scriptorum attestationibus proposuimus, qualiter has exterarum terras sanctæ reliquiæ corporis ejus subintraverunt. Si indicasset quales, ejus fidei, temporis ætatis hic prædecessores intelligat; quales item scriptorum attestationes, aliquantum lucis dedisset, ut et de illis, et de tota narratione statui posset pro merito: jam vero dum nihil simile dicit, non video, quid præ oculis fere habuerit, quam Vitæ vulgaris exemplar, quam in compendium contractam refert cap. 2 ac 3. Nec magis constat, quam hic vocet Majorum traditionem, novamne an antiquam? quæ crediderit illud corpus, quod eo fuerit translatum, fuisse S. Christinæ, celeberrimæ martyris hodiernæ.

31 Capite 4 tradit auctor corporis transvectionem ex Italia in Belgium, simillimo fere modo, quo Sanctæ exuvias Sepino Panormum translatas exhibebat supra Cajetanus. Si vero translatio Panormitanorum subsistat, quomodo subsistet Bævrariensium, qui non partem dumtaxat corporis, sed totum corpus B. Christinæ, et ejusdem quidem, ad se avectum volunt, ut habetur ex eodem ipsorum ecgrapho, citato cap. 4? Unde etiam habemus, die hujus Martyri sacra hanc translationis historiam vel in modum homiliæ auditoribus propositam, vel ab iis, qui tenebantur ad Officium ecclesiasticum, recitandam fuisse. Nam dicit auctor: Non enim nisi ea, quæ ad diem festum hunc pertinere videntur, et ea potius quæ præclaro adstrui possunt testimonio, scribere deliberavimus. Capite 5 narratur transvectio sacri corporis ad parochiam agri Bethuniani,

AUCTORE
J. P.

Illud item
Bævrarienses

E

F

sibi vendicant;

AUCTORE
J. P.

niani, nomine *Ekam*; cap. 6 alia exponitur ad monasterium in monte *Ekensi*; ac denique cap. 7 subnectitur translatio *Bævrariam*; capite autem octavo deferuntur reliquiae in ecclesiam ad Sanctæ honorem constructam, ubi eadem miraculis claruerit. Hic habes rei schema; ejusdem vero contextus dabitur post Acta. In mo e duobus ecgraphis istius translationis notatur alia translatio exstare apud D. Schenckinek; quæ qualis sit nescio.

Leander Albertus Vulsinii ipsum celsi affirmat; alius alibi.

32 Jam vero ea, quæ hactenus diximus, quis combinet cum Leandro Alberto, qui in descriptione *Italiae de Tuscia et Vulsiniis* agens pag. 104 editionis *Latinae* ita enuntiat: Colit urbs corpus D. Christinæ virginis; cujus etiam vestigia pedum ad hanc usque memoriam ostendit lacus, in quem fidei nostræ causa eum præcipitata fuisset, salva tamen evasit. De hoc miraculo, quod auctor iste, ni fallor, acceperit ex populari et nimium credula traditione, quid sit sentiendum, facile deduces ex dictis de palæstra martyrii. Florarium nostrum Ms. die iv Octobris aliam translationem memorat his verbis: In Africa apud Coloniam Thebestinam, translatio S. Christinæ virginis et martyris, in civitate Tyro passa: cujus meritis Dominus mira ostendere dignatus est miracula. Habet hic lector bene multas unius, ut volunt, ejusdemque corporis translationes; adeo ut quot civitates de natalibus Homeri inter se contendisse memorantur, totidem pene hic inter se loca contendere possint de translatione ac possessione corporis S. Christinæ. Unam unicam, eamque celeberrimam id nominis Virginem et martyrem, sicut superius innuebam, in Oriente passam, et inde in Italiam translata existimo, ob rationes ibi tum allegatas. An et ubi hodie dum sacræ ejusdem exuvie quiescant, sicut defectu documentorum non possum definire, ita nihil in promptu habeo satis firmi ac solidi, quo veram vel creditam singulorum possessionem manifeste evertam. Litem itaque ipsi suam inter se vel dirimant, vel subministrent meliora monumenta, quibus probari possit, penes quos stet potior titulus possessionis. Sed imprimis probandum iis incubit, corpus, quod contendunt se habere, esse hodiernæ Virginis ac martyris, et non alterius homonymæ, cum adventitio nomine e catacumbis extractæ.

Nostra de istis translationibus
C

33 In libello de sanctis Tutelaribus diæcesis Cracoviensis, anno 1617 Cracoviæ edito, ponuntur SS. Sixtus et Christina virgo, martyres Romani, sub Paulo V summo Pontifice Romæ in cœmeterio S. Calixti, anno mdcvi mense Septembri inventi, et patribus Societatis Jesu in Polonia ejusdem anni et mensis die xviii donati ab illustrissimo Petro Tylicki episcopo Crac., duce Severien., anno mdcxii, mensis Decembris die 2 ad templum Cracoviæ. S. Barbaræ ritu solemniter translata. Quid si postea quis lapsu temporis, corpus illud, quod certo quidem nunc constat, non esse hodiernæ Christinæ, ob homonymiam hodiernæ esse contendat, sequentibus ipsum aliis; et sic paulatim invalescat opinio ista apud vulgus, jam hic orietur nova lis; vel si hoc non vis, fieri sane potuit, ut eodem modo, quo ista Christina Romana ad Polonos transiit, sic alia corpora sub eodem nomine alio translata fuerint, quorum possessores voluerint ea esse S. Christianæ hodiernæ. Etenim non est novum, Sanctorum exuvias confundere, eorum possessoribus ex nominis homonymia et affectu particulari illos sibi per ideas adjectitias Sanctos vindicantibus, qui celebritate no-

minis præ aliis magis excellunt, et plus honoris alaturi putantur ædibus sacris et urbibus, in quibus asservari creduntur: unde non levis tum hic supra, tum alibi in Actis nostris tricarum materies, et contentionis apud competitores talium exuviarum causa.

34 Ceterum de corporibus Sanctorum diverso loco adscriptis longum hic in re notissima catalogum non texam; pauca suppeditans e multis. Habes corpus S. Benedicti Casini et Floriaci, tom. 3 Martii pag. 299; S. Monicæ, Romæ et Aroasiæ, tom. 1 Maii, a pag. 481; SS. Gervasii et Protasii, Mediolani et Brisaci, tomo vi Junii, a pag. 213; SS. Artemii, Candidæ uxoris, et Paulinæ filix, Romæ, Placentiæ et alibi, tom. 1 Junii, a pag. 634; SS. Naboris et Felicis, Mediolani et Colonix, tom. III Julii, a pag. 268. At nulla Sanctæ nostræ corporum multiplicitate similior Marina, de qua tom. iv Julii, pag. 278. Videri interim potest V. C. Josephi Antonii Saxii *Dissertatio de possessione Sanctorum corporum Gervasii et Protasii martyrum Mediolano vindicata* pag. 211, num. 133; et pag. 237, num. 147. Jam vero cum e pluribus corporibus integris, sub unius ejusdemque Sancti nomine venerationi publicæ expositis, unum dumtaxat unicum, verum talis Sancti ac legitimum esse possit, nisi dicamus Sanctum bicorporeum aut bilocatum fuisse; sequitur, ut unico tantum loco hodiernæ Christinæ integrum corpus requiescat; siquidem alicubi illud tamquam hodiernæ requiescere, ullo modo suaderi queat: quod quamquam ex fide dignis monumentis suasum iri diffidam; nil vetat tamen, quo minus omnes illi, qui bona fide ejusdem corpus possidere se putant, pie ac religiose sub isto nomine illud venerari pergant, eaque, magna eum fiducia, expectent per illius seu alterius Sanctæ intercessionem beneficia, quæ expectarent, si certo constaret, illam ipsam Sanctam apud se requiescere; quæ jam ibi requiescere ab ipsis putatur. Nam, uti est apud S. Gregorium lib. 2 Dialogorum, capite ultimo: Sancti illic majora signa faciunt, ubi minime per semetipsos jacent; de quo loco vide infra num. 136. Idem cum proportionem statue de Sanctæ reliquiis, de quibus postea agendum.

sententia exponitur.

§ IV. Officia Sanctæ propria; festi dies.

Noster Antoninus Beatillus anno 1637 Neapoli huc misit libellum, cui titulus: Officium S. Christinæ virginis et martyris, ad formam novi Breviarii reductum, et excusum Neapoli anno 1591; in quo sequentia in ejusdem Sanctæ nativitate, et per Octavam, quæ ab ea excurrit, demptis, ut videbimus, aliquot diebus, legenda præscribuntur. In primis Vesperis. Antiphona 1: Qui in splendoribus Sanctorum, Christe, refulges, Christinæ precibus nostri miscrere rogamus. Psalmus: Dixit Dominus. Antiphona 2: Omnia implesti mandata fidelia Christi: fac et agone tuo nos vitam habere perpetuam. Psalmus: Confitebor. Antiphona 3: Gloriæ et divitiæ tibi sunt, Christina beata: atque Dei summi denique cuncta bona. Psalmus: Beatus vir. Antiphona 4: Quem pueri laudant, humilem te duxit ad astra: nos inopes morum releva virtute bonorum. Psalmus: Laudate, pueri. Antiphona 5: Cum populis gentes Dominum laudate decenter, si cupitis Christinæ virginis

A ginis intercessione gaudere. *Psalmus* : Laudate Dominum, omnes gentes.

in natali
Sanctæ

36 *Capitulum* : Confitebor tibi, Domine rex, etc. *Hymnus* : Nunc psallat nostra patria Suprema cum lætitia, Christinae sumat gaudia Cœli tonantis præmia. Hæc virgo sponsa cœlica Multos in sorte bellica Manu stravit angelica, Vox jussit ut prophetica. Cujus adventum corporis Hymnis colamus consonis, Nos ut reorum æstibus Pulsis deponat pestibus. Virgo Christina nobilis, Fide nequaquam mobilis, Nos, nostræ natos sobolis, Gaudere tecum fac polis. Gloria tibi Domine, etc. x. Ora pro nobis, beata Christina. R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi. *Ad Magnificat Antiphona* : Ætheris alta petit gaudens Christina beata. Curia cœlestis super eam est exhilarata : martyrii, suæ palmam atque præmia virginitatis accipiendo, choris est consociata beatis. *Oratio* : Deus, qui B. Christinae virginis et martyris tuæ fidem et constantiam in passione tribuisti : concede propitius, ut sicut illa horrenda vicit tormenta ; sic et nos ejus intercessione sævissimi hostis vitia vincere valeamus. Per, etc.

B
ac per Octa-
ram,

37 *Ad Motutinum invitatorium* : Regem Virginum Dominum venite adoremus. *Hymnus* : Fontem perennis gratiæ Aperi nobis, Domine In, laudem tantæ Virginis, Jam nunc paratis servulis. Hæc namque, cujus hodie Percolimus solcminia, In isto manens carcere Ut sponsa tibi placuit ; Spernensque pompas seculi, Inter rosarum germina, Gemmis micantem fulgidis Gestat coronam luminis. Vere peractis fructibus, Semen affert centuplum, Cum grato fuso sanguine In alno fulget æthere. Patri superno gloria, Virtus tibi sit Filio, Cum Spiritu paraclito Per seculorum secula. Amen. In i Nocturno. *Antiphona* 1 : Virgo sancta Christina, Italiæ gemma, urbis Tyri gloria, nobile Sæpini depositum, Urbani præfecti erat filia. *Psalmus* : Beatus vir. *Antiphona* 2 : Specie corporis ac decore nimis enituit ; sed fide pulchrior sponso superno magis placuit. *Psalmus* : Quare fremuerunt. *Antiphona* 3 : Hæc, jubente patre alapis affligitur, verberibusque dilaniata in carcerem conjicitur. *Psalmus* : Domine quid multiplicati sunt. x. Specie tua et pulchritudine tua. R. Intende, prospere procede, et regna. *Lectioes de libro Ecclesiastici* : Confitebor, ut in communi Virginum et Martyrum 2 loco. In lectione prima in fine pro eo, quod legit Breviarium Romanum, a lingua injusta, perperom hic ponitur a viro injusto. R. Digna Deo, virgo meritis Christina beata : pro nobis roga divinam bonitatem. v. Ut mereamur tecum astare ante thronum divinæ majestatis. Pro nobis roga.

recitandum

38 *Lectio* 11. R. Ante Dei faciem mors est pretiosa Christinae : quæ moriens mundo vivit super æthera Christo. x. Martyris est hodie festum ; gaudete fideles : Quæ moriens, etc. *Lectio* 11. R. Virgo dicata Deo nobis Christina faveto : Sit salus atque quies omnibus ista dies. Plebs tibi devota in tuis laudibus instat. x. Poscit in auxilio tuo manere semper. Plebs tua, etc. In ii Nocturno *Antiphona* 1 : Nobilis atque prudens, virgo Christina, puella, flagrans amore Dei spernit vana gaudia mundi. *Psalmus* : Cum invocarem. *Antiphona* 2 : Martyrium sitiens patris idola confrangit, et pauperibus, Christi pio amore confracta distribuit. *Psalmus* : Verba mea. *Antiphona* 3 :

Pugnat sexu fragili cœlitus imbuta, sed fit insuperabilis fidei virtute. *Psalmus* : Domine Dominus noster. x. Adjuvabit eam Deus vultu suo. R. Deus in medio ejus non commovebitur. *Lectio* 14, et reliquæ tum hujus secundi Nocturni, tum aliorum ejusdem numeri, per octavam occurrentium constant fragmentis, ex Passione Sanctæ desumptis : de quibus fiet mentio, ubi de Actis martyrii agemus. R. Mente satis stabili tulerat tormenta tyranni : ut cœlestem patriam lætanter possit adire. x. Rebus abundans nimis cum mundo cuncta reliquit. Ut cœlestem, etc.

39 *Lectio* v. R. Ad lætitiæ summam per sanguinis venit undam. Martyribus semper fuit ista merces parata. x. Gaude, sancta Virgo, tanto cumulata trophæo. Martyribus, etc. *Lectio* vi. R. Quam pia, quam sancta, quam felix Christina videris. Est tibi concessum scelorum dissolvere nexus. v. Omnibus ergo modis te poscimus, annue votis. Est tibi, etc. In iii Nocturno. *Antiphona* 1 : Permanet ante Deum confessio Martyris ejus : atque decor carnis, qui nulla labe notatur. *Psalmus* : Cantate 1. *Antiphona* 2 : Lux hodie justis [et] rectis corde refulget ; in qua lætatur summis Christina triumphis. *Psalmus* : Dominus regnavit. *Antiphona* 3 : Vocibus et psalmis sapienter modo psallamus, ut Salvator noster comites nos faciat esse Christinae. *Psalmus* : Cantate 2. v. Elegit eam Deus et præelegit eam. R. In tabernaculo suo habitare facit eam. *Lectio sancti Evangelii secundum Matthæum* : In illo tempore dixit Jesus discipulis suis parabolam hanc : Simile est regnum cœlorum decem Virginibus. *Homilia S. Gregorii papæ de communi*. R. Judicium verum trepidanti corde timemus : quando Deus Sanctos * et justos judicat omnes. v. Nostri te petimus memorem in fine dierum. Quando Deus, etc. *Lectio* viii. R. Virgo tuis precibus nostros dissolve reatus : ne nos pro culpa perdat lex judicis ulla. x. Si poteris veniam, poteris et poscere curam. Ne nos, etc. *Lectio* ix.

AUCTORE
J. P.

et ad nor-
mam Brevia-
rii

E

* forte son-
tes

concinna-
tum

F

40 *Ad Laudes et per Horas*. *Antiphona* 1 : Induerat te Rex cinctus virtute decoram Justitiæ armis nos induet maxima Martyr. *Psalmus* : Dominus regnavit, decorem. *Antiphona* 2 : Rite Deo jubilat læto jam corde Christina, ejus in conspectu, ad quem sic intrare meremur. *Psalmus* : Jubilate. *Antiphona* 3 : Ante Deum vigilat felix de luce Christina : in quo quoniam nimium mens ejus sitiverat semper. *Psalmus* : Domine, Dominus noster. *Antiphona* 4 : Quantas tribus pueris rex intendebat tribuere pœnas, tanta tibi miseri tormenta dedere tyranni. *Psalmus* : Benedicite. *Antiphona* 5 : Gloria, Vita, Deus Sanctis est in omnibus ejus, cum quibus est semper vitam sortita perennem. *Psalmus* : Laudate Dominum de cœlis, etc. *Capitulum* : Confitebor. *Hymnus*. Exultet terra laudibus, Resultent corda gaudiis, Virginisque victoriam Omnes canant encomiis. Christina virgo cœlica, Dum pura exstat corpore Cum hoste pugnat fortiter, Ardenter orat spiritu. Carnem mundamque subdidit, Orbisque pompas respuit : Jam enim bene didicit Tormenta cuncta spernere. Ut sponsa Christi fieret, Hinc seque sursum tolleret, Plenus vacat affectibus et Christo se consociat. Dicamus omnes Flamini, Nato, Patrique gloriam, Qui fragili dat sexui Viriliter victoriam. Amen.

AUCTORE
J. P.
hic;

41 ✠. Ora pro nobis, beata Christina. R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi. *Ad Benedictus Antiphona*. Ecce tuum roseis sertis superaddita lilia illustre caput exornant, timor hostilis est tibi nullus. Directa manu nos cerne semper precamur, et a nostris tutos fore fac inimicis. *Ad Tertiam Capitulum*: Confitebor. *Ad Sextam capitulum*: Liberasti. ✠. Adjuvabit. *Ad Nonam capitulum*: Laudabit. ✠. Elegit. *In secundis Vesperis. Antiphonæ*: Qui in splendoribus, etc., ut in primis. *Ad Magnificat Antiphona*: Magnificat Dominum Christinæ spiritus almus; gaudet, et exultat, nec contristabitur ultra. Hanc humilem ut Christus foris respexit, et intus auxit, et ornavit, ac cœli super astra locavit. *Prima die infra Octavam fit de S. Jacobo Apostolo; secunda die de S. Anna; tertia, lectiones 1 nocturni de Scriptura occurrente, secundi nocturni ex Passione, tertii ex homilia S. Gregorii papæ; idem fit die 4. Die quinta de SS. Nazario, Celso, et Victore martyribus; sexta de S. Martha; septima in 2 nocturno ex Passione, in 3 ex homilia S. Gregorii papæ. Die octava in 2 nocturno ex Passione; in 3 homilia S. Hieronymi, quæ incipit*: Hanc parabolam, id est similitudinem decem Virginum fatuarum, etc.

B

uti et translationis
Sepinensis,

42 *Sequitur ibidem Officium de translatione S. Christinæ Sepinum. Ad Vesperas Antiphonæ*: In splendoribus Sanctorum, ut in festo. *Ad Magnificat Antiphona*. O quam splendet ista dies glorioso lumine! Nam de cœlo summa lætitia proditur ex numine: Christus a Magis adoratur, novo duce sydere, noster populus lætatur novo sumpto munere. *Oratio ut in festo. Ad matutinum Hymnus*: Fontem. *In 1 nocturno Antiphona 1*: Nos veneramur Christinæ translationem: dulcibus ergo modis colamus ejus inventionem. *Psalmus*: Domine Dominus noster. *Antiphona 2*: Plebs dotata dotis * tabulis est hodie nostra, per quam * in nostris oris fiunt semper maxima monstra. *Psalmus*: Cœli enarrant. *Antiphona 3*: Hæc dum nollet diis thura dare, mandat pater pœnis dari necis auctor filiæ. *Psalmus*: Domini est terra. *Lectiones 1 nocturni*: Confitebor. R. 1. Dignis laudibus colatur Virginis inventio, Per quam nostræ plebi datur utraque redemptio. ✠. Celebratur multis modis Christinæ translatio. Per quam. R. 2. Plebs devota sumit dona corde puro, mente bona, currit, ut condatur, quod de cœlis sibi datur. ✠. Plebs anxia donis abjectis omnibus curis. Currit. R. 3. Adest virginis Christinæ translatio, quam immensis plebs nostra colit laudibus: ut ejus subsidiis cœli fruamur gaudiis. ✠. Huc propere concurrite, morasque noctis rumpite: mentem manusque tollite, et ipsi caucendo plaudite. Ut ejus.

C

producitur

43 *In 2 nocturno Antiphona 1*: Tormentatur hæc in Tyro Christi Virgo more miro, sed tuetur et in gyro Sepinensem populum. *Psalmus*: Eructavit. *Antiphona 2*: Hujus Virginis adventum celebramus in augmentum: nam pro nobis facit semper centum mirabilia. *Psalmus*: Deus noster, refugium. *Antiphona 3*: Hic est dies valde lætus, in quo procul omnis metus, jam cernitur hostium. *Psalmus*: Magnus Dominus. *Lectiones 2 nocturni constant ex historia, quam supra habes in compendio ex Cajetano: nihil tamen hic lego de annua evagatione prodigiosa capitis, quam supra ex eodem auctore retulimus. R. 1. Quidam Galli voveutes sacrum sepulchrum Christi videre, desiderant per-*

ficere, quæ promiserunt, opere. ✠. Unde sumpta pera ac baculo, factoque crucis signaculo. Desiderant. R. 2. Dum iter cœptum perficerent, sacrum templum virginis Christinæ intraverunt: de quo sacras reliquias auferentes secum tulerunt. ✠. At illi tremantes propere curant inde recedere. De quo sacras reliquias. R. 3. Jucunditatur nunc Sæpini populus sacra dona possidens. Sæpe psallant senes, juvenesque sæpius. ✠. Plaudat organo et cythara immensis ornatus muneribus. Sæpe. Gloria. Sæpe. *In 3 nocturno Antiphona 1*: Campaniæ partes lapsis procurrens habenis huc venit ad nostra [ut] levaret colla catenis. *Psalmus*: Cantate. *Antiphona 2*: Munere divino populo collato fidei gaudeat omnino mundus de culmine cœli. *Psalmus*: Dominus regnavit, decorem. *Antiphona 3*: Venit partibus remotis Francus quidam secum portans dignis votis recolenda pignora. *Psalmus*: Cantate. *Lectio sancti Evangelii de decem Virginitibus. Homilia sancti Hieronymi*.

D

44 R. 1. Tollentes salutare munus, maria sulcare contemnunt, sed non possunt hoc patrare, non repertis puppibus. ✠. Ter circumvagantes et Apuliam lustrantes, huc coguntur remeare, quo vult Virgo repausare. Non repertis. R. 2. In hac die celebratur Christinæ translatio, in qua Christus carne natus, et a Magis adoratus novo sumpto munere. ✠. Oriens ab oriente nova stella claruit. Et a Magis. Gloria. Et a Magis. *Ad Laudes Antiphonæ, sicut in festo. Ad Benedictus*: Obone custos, quinumquam lumina claudis, respice psallentes famulos tibi cantica laudis, et nos Christinæ precibus consocia Sanctis. *Per Horas omnia ut in festo. Secunda Vesperæ, ut primæ. Antiphona ad Magnificat*: O flos campi, et liliū convallium, Jesu Christe, qui es sponsus et amator virginum, quam jucundum est altare tuo semper conspectui: quem laudantes persequuntur virginales cunei: ubi dulcis harmonia resonat perenniter, atque virgo Christina cum his omnibus frequenter ingeminat: Tibi Christe sit laus, et gloria nunc et semper. *Facultatem prædictam hunc libellum imprimendi concessit, qui apponitur Brutus Farnetus Vic. Gen. Neap., et paulo infra*: Frater Petrus Robertus a S. Martino Ordinis Minorum de Observ., theologus archiepiscopatus Neap. vidit, et ad formam novi Breviarii Romani prædictum Officium reduxit. Die xxv Aprilis m̄d̄xci.

cum appro-
bationibus.

E

45 *Inventio ac translatio hic supra in uno Officio conjunguntur; alibi in diversa festa incidisse, patet ex verbis, quæ leguntur in eodem Officio lectione sexta*: Vovet (qua occasione, vide supra in fine numeri 24) universus populus, et promittit fideliter pro se, et suis posteris, istos dies in anno celebrare solemniter, primum inventionis, secundum translationis, tertium sacre passionis ejusdem Virginis gloriosæ (Christinæ) et, tactis sacrosanctis Evangeliiis; a minimo usque ad maximum jurant his tribus diebus ab operibus servilibus abstinere. *Diversitas isto festorum etiam conficitur ex Animadversionibus Cajetani pag. 59, ubi ex Breviario Venetiis edito, anno MDLXIV, ad inventionem sequens profertur Oratio*: Deus, qui hodierna die, inventionem corporis, martyris tuæ Christinæ Sæpinensem populum sublimasti, etc. *Ad translationem vero ista*: Omnipotens æterne

Tres olim
dies S. Christi-
ninæ sacri.

F

Deus,

A Deus, salutifera semper assuetus largiri, qui Sæpini prævidens sine custode castrum existere, ei coelitus hodie virginem destinasti Christinam, etc. Deinde ex lectione nona divini Officii citat hæc : Non absque divino nutu, triplici solemnitate virgo Christina celebratur, quæ trino sub judice, ter senis pœnis afficitur. In eadem quoque diem duo hæc festa recurrisse, probat laudatus auctor ex antiphona ad I nocturnum, ubi dici asserit : Nos venerando votis Christinæ translationem, duleibus ergo modis colamus inventionem. Et e Lectione 8 producit sequentia : Fiat autem hæc celebritas inventionis et translationis tempore novæ stellæ, cum Christus primitiæ gentium revelatur. Nonnulla circa Officium Sanctæ habes infra, parte 2 hujus Commentarii § 16.

§ V. Notitia alterius Officii ; orationes propriæ ; nomen Sanctæ in Litaniis ; hymnus e breviario Mozarabico ; ædes sacræ ; gloria posthuma.

B

Aliud Officium incerti loci ac temporis hic describitur, al non datur ;

A Aliud præterea habemus Officium proprium de S. Christina, typis quidem editum ; at non notatum, ubi, a quo, pro quibus, et quando editum sit ; et ideo illud infra vocabimus anonymum. Pannonitona fortassis ecclesiæ, aut olteri certe, in qua corpus Sanctæ depositum creditur, præscriptum fuisse, argumento est oratio propria ad Sextam, in qua dicitur : quæ (B. Christina) in præsentem requiescit ecclesia. Singulare hoc habet inter alia illud idem Officium, quod præter istam orationem, olium præterea afferat ad Nonam. Lectiones vero, quæ prima die, die Dominica per Octavom, et in ipsa Octava numerantur quot vicibus octo, in reliquis vero per Octavom occurrentibus diebus solummodo tres, continent Passionem Sanctæ. Alio, quæ in eo singularia occurrunt, non annoto, ne longior sim in re hic minime necessaria.

orationes variæ

C

47 In Missoli secundum institutionem sancti Ambrosii, Mediolani typis edito anno 1522, pag. 189, sequentes præscribuntur orationes. SUPER POPULUM : Crescat, Domine, semper in nobis sanctæ juvennitatis affectus, et B. Christinæ, virginis et martyris tuæ, veneranda festivitas augeatur. Per. SUPER SYNDONEM. Intereessio nos, Domine, quæsumus, S. Christinæ virginis et martyris tuæ semper confoveat, ut ejus sacra natalitia et temporaliter frequentemus, et conspiciamus æterna. Per. SUPER OBLATA. S. Christinæ, virginis et martyris tuæ, Domine festa recolentes, preces offerimus, et hostias immolamus ; præsta, quæsumus, ut eum præsidio temporalis vitæ, præbeat et incrementa perpetuæ. Per. POSTCOMMUNIO. Adjuvent nos, quæsumus, Domine, et hæc sancta mysteria, quæ sumpsimus, et S. Christinæ, virginis et martyris intereessio veneranda, ut ab omnibus tueamur adversis, et ad mansiones perducamur æthereas. Per. Breviarium Coloniense, anno 1497 typis Venetis editum, propriam quoque de Sancta collectam habet ; uti et Breviarium Romanum, excusum, sicut eidem adscribitur, anno 1522. Litaniis Anglicanis, quæ habentur inter vetera Analecta Mabillonii, non ita pridem recusa

Porisiis, pag. 168, quasque probat earum editor pag. 169 labente seculo 7 in Anglicana ecclesia usitatas fuisse, Sanctæ nomen inseritur ; quod etiam notatur in Litaniis Breviarii Tungrensis ecxnsi fol. 93 verso. Poncula huc spectantia dontur inferius in secunda parte hujus Commentarii § 16.

AUCTORE J. P.

48 Ritu annuo S. Christinam Mozarabibus in Hispania etiam esse venerabilem, diximus supra ; et quamvis in eorum Breviario (anno 1502 Toleti ecxnsio, de quo uti et de aliis ad istam liturgiam pertinentibus, agere ex professo statuimus in tractatu aliquo singulari, quem tomo proxime secuturo præmittemus) quamvis, inquam, in Mozarabum Breviario omnia de nostra Sancta unius virginis ritu dicenda præscribantur, hymnum tamen singularem ipsi condunt, quem a mendis aliquot expurgatum hic exhibemus : Virginis sacræ triumphum prosequamur laudibus : Quæ viriliter certando hostem vicit improbum : Et servando castitatem meruit præconium. Hæc namque Virgo dum esset parvula temporibus, Concupivit regem Christum adorare Dominum, Et neglectis simulacris thus offerre pudicum. Quæ paterna deridendo flagra vel supplicia, Non attendit prava verba, cor ad hæc nec posuit : Sed sereno pœnam vultu sustulit viriliter ; Christi nomine beata, quod Christina dicitur Appellari virgo pia ; sed a Christi nomine Derivatum patet suum esse sic vocabulum. Paternam fide probata iram temens despuit Celso gaudio oblectata divinitus : Gratis tuis depellebat, ac supernis inebat præmiis.

uti et hymnus poprius,

E

* forte Armis suis

49 Nulla hanc tormenta fregere ; nulla mors perterruit : Sed alacri corde cuncta perferens certamina Inridebat : erueiatur perdita vesania. Cæditur namque suspensa : virisque pertunditur : Æneumque vas repletum resina, et oleo, Picis simulque torrente : ibi alma mittitur. Undis impressa marinis a Christo eripitur : Serpentium omnigenam depulit sævitiam, Mortem simul ac tormenta reputans pro nihilo. Tribus itaque devictis profanis iudiciis, Trinitatem confitendo triumphat feliciter. Sie a seculo vocata migrat ad cœlestia. Tuo namque in honore, Virgo sancta, canimus : Juvæ cunctos supplicantes ; tege tuos famulos : Funde preces pro delictis Christo regi domino. Et tu Christe, rex immense, audi preces supplicum : Vota accipe ; cunctorum culpas dele scelerum : Hæc in festa hic orantes esto in subsidium. Gloria et honor Deo usquequo altissimo : Una Patri, Filioque, inclytoque Paraelito : Cui laus [est] et potestas per æterna secula. Amen.

c Breviario Mozarabico.

F

50 Sacras olim S. Christinæ exuvias in Oriente celebratissimas fuisse, habemus e Typico S. Sabæ, quod sic testatur e Græco redditum : Ad altitudinem cœli requievisti, illustris Christina ; unde tuum gloriosum festum celebramus, cum fide venerantes reliquiarum tuarum thecam, e qua scaturit omnibus divina vere medela animæ et corporis. Magna reliquiarum congeries honorari asseritur Romæ, teste Carolo Bartholomæo Piazza in Hemerologio socio parte 2, pag. 75 : uimirum caput ad S. Mariam Majorem in capella Paulina ; pars capitis ad S. Cæciliam ; cor ad S. Apolloniam, illuc translatus e monasterio delle Muratte, vulgo dicto, et a Clemente Papæ IX suppresso ;

Farix sub nomine S. Christinæ reliquiæ recensentur in Oriente et Occidente ;

item

AUCTORE
J. P.

item reliquiae ad S. Mariam Aegyptiacam et S. Susan-
nam; quales etiam ad S. Franciscum et apud
monachos Jesu Mariæ asservari, tradit Masinius in
Bononia perlustrata pag. 419. Os S. Christinæ V.
et M. notatur apud Caracciolum Neapolis sacræ
pag. 229. Varias quoque recenset regium Scoria-
leuse S. Laurentii in Hispania monasterium, quod
præten- dit se habere sequentes, prout notatur in Li-
psanologio seu Inventario reliquiarum ibidem asser-
vatarum, e quo ista ex Hispanico translata sunt :
Una costa dextri lateris, quæ longitudinem ha-
bet octo digitorum; præterea caput ejus inte-
grum, confixum in tempore sinistro; unum fer-
rum sagittæ, qua interiit. Adde sex alias reli-
quias minores; inter quas verosimiliter numeranda
erunt tria ossa S. Christinæ virginis et marty-
ris, una cum aliis pluribus sacris lipsanis missa ad
Philippum II, Hispaniarum regem, Colonia a PP.
Augustinianis; de qua re vide sis Commentarium
prævium S. Margaritæ ad diem xx hujus, num. 31
sub fine.

inter quas
caput apud
Scoriatenses
in Hispania
esse fertur;
B

51 Testimonium, quod de capite isto habetur in
dicto Inventario, sic sonat : In nomine Domini.
Amen. Nos Anna Von Gudden priorissa, Joanna
Von Erchren suppriorissa, Catharina Von Breit-
bach procuratrix, Maria Von Orkbeck celleraria,
et Elizabetha Huppe, custos sacrorum, conven-
tus sanctæ Gertrudis, Ordinis sancti Dominici in
eivitate Colonicensi, testatum facimus universis,
nos summa reliquiarum sororum nostrarum con-
sensione dono dedisse admodum reverendo do-
mino patri Baltasaro Delgado, invictissimi ac
potentissimi regis Catholici commissario (præ-
vio tamen episcopi ordinarii loci indulto) sequen-
tes Sanctorum reliquias, quas ex Majorum no-
strorum archiepiscoporum ac fundatorum tradi-
tione accepimus, pique hactenus religione as-
servavimus ac veneratæ sumus.

cujus rei

52 Videlicet : caput S. Christinæ, virginis et
martyris; prout constat vita et martyrism ex
litteris incisis argento, quo ipsum sacrum caput,
cui affixum apparet sagittæ ferrum, quo marty-
rium feliciter consummavit, adornatum reperit-
tur. Item alia tria capita ex societate undecim
millium Virginum : attento scilicet summo fla-
grantique desiderio, quo sua paternitas, ut in
Deum ejusque Sanctos, sic et in venerandas eo-
rundem reliquias, Spiritus sancti electa quon-
dam organa et habitacula, ferebatur pietatis af-
fectu; habita non minima etiam ratione horum
patriæ nostræ motuum, quibus pretiosissimo huic
ecclesiæ thesauro a profligatæ pictatis hominibus
merito metuendum est, et in plerisque patriæ
nostræ locis præstantissimas illas opes nefando
quodam furore ac sacrilegis manibus a male fe-
riatis et plus quam diabolicis hominibus direptas
et turpiter abjectas (heu dolor!) conspeximus.

hic datur te-
stimonium :

53 Confidimus igitur hac via sacras has San-
ctorum reliquias a nefariorum hominum mani-
bus, et petulantia non modo magis fore tutas, et
quodammodo etiam vindicatas, verum etiam com-
plurimis piis mentibus non mediocrem pietatis
accessionem facturam. In quorum omnium fidem
et testimonium præsentibus litteras manibus pro-
priis subsignavimus, sigilloque nostro conven-
tuali munivimus. Datum in dicto conventu anno
MDXCVII, die quarta mensis Septembris. Subscri-

buntur : Anna Von Gudden Priorissa. Joanna
Von Erchren suppriorissa. Catharina Von Breit-
bach procuratrix. Maria Von Orkbeck celleraria.
Elizabetha Huppe custos sacrorum. Georgius
Braun ad gradus B. Mariæ Colon. Dee. comiss.
Apost. de mandato reverendissimi domini Brau-
nii com. Apost. Rolandus Weierstras notarius
publicus. Testimonium illud, quatenus Sanctam ho-
diernam spectat, exigui est ponderis, sicut constabit
ex dicendis.

54 Sanctæ item Christinæ virginis et martyris
caput Abulæ attribuitur apud Aegidium González
Davila in Theatro ecclesiarum Castellæ, tomo 2,
anno 1647 Matriti edito, pag. 212. De capite
Sanctæ, ut volunt, nostræ, quod translatum fertur
ex Italia in Hertzebrock, pagum territorii Osn-
brugensis, dicitur post Acta. Interim si allata hac-
tenus de Sanctæ exuviis subsistant, sequitur ut vel
ipsa fuerit multiceps, quod admitti non potest; vel
ut caput, quod habere volunt, revera neutiquam
habere possint omnes, imo ne quidem habere dici
possit, ex omnibus aliquis, quamdiu id solidissime
non probatur. Item hanc omnibus, et singulis illis,
qui ex possessione se jus habere putant ad verum
Sanctæ Christinæ hodiernæ caput, derimendam re-
linquo. Jam pridem dictum fuit tom. 2 Januarii,
pag. 612, sacra lipsana allata fuisse Olyssiponem;
in prætermis- sis autem ad diem x Maii mentionem
fecimus de parte costæ ejus, et alterius ossis apud
Pragenses; ad diem vero XXI ejusdem mensis, pag.
10 in numero reliquiarum, monialibus exalceatis
Viennensibus ab Eleonora Augusta concessarum Ca-
talogo notatur S. Christinæ virginis martyris. Ge-
lenius ad Magnitudine Colonæ Agrippinæ pag. 778
brachium ponit in ecclesia Franciscanorum Convent-
ualium Colonæ (de quo etiam meminit in indiculo
ad sacrarium Agrippinæ, anno 1607 editum, Er-
hardus Winheim Cartusianus Herbipolensis) et pag.
571 hermam notat cum reliquiis S. Christinæ; sed
minus distincte, nostræne Sanctæ, an alterius eas
esse putet.

55 Sacris exuviis, quæ sub nomine Sanctæ no-
stræ honorantur, subjungo ædes sacras, in quibus
peculiarem cultum habuit. Inter quas censendæ im-
primis veniunt ex, quas Constantinopoli exstitisse
colligimus ex Supplemento nostro Ms. Sirmondo-
Chiffletiano, sæpissime alias citato, in quo leguntur
ista : Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σύναξις ἐν τῷ μαρτυρείῳ
αὐτῆς, τῷ ὄντι ἐν τῷ νέῳ παλατίῳ, καὶ ἐν νύμφαις
ταῖς μεγάλαις, καὶ ἐν τῷ μαρτυρείῳ τοῦ ἀγ. Τρύφω-
νος πλησίον τῆς ἁγίας Εἰρήνης ἀρχαίας καὶ νέας. Ce-
lebratur ipsius (S. Christinæ) synaxis in æde
saera, quæ est in novo palatio, et in Nymphis
magnis, et in æde saera S. Tryphonis prope S.
Irenen antiquam ac novam. De novo Palatio agit
Cangius Constantinopolis Christianæ lib. 2, pag.
119; de duplici æde S. Tryphonis lib. 4, pag. 140;
de illa vero item duplici, quæ est S. Irenes, anti-
qua et nova eodem lib. 4, pag. 147; apud quem non
invenio, uti nec apud Gyllium et Bandurum, qua-
lis proprie locus hic indicetur in Nymphis magnis.
Inter Epigrammata veterum poetarum apud eum-
dem Bandurum tomo 1 Antiquit. Constantinopolit.
lib. 7, pag. 143 reperio unum eum hoc titulo : Iu-
simulaerum Nympharum, harumne an aliarum?
Varia item loca Romæ, in quibus publica venera-
tione Sancta martyr honoretur, recenset Piazza

quod caput
et alibi pu-
tatur asser-
vari. Aliæ
reliquiæ.

D

E

Ædes sacra
sub nomine
huiusce San-
ctæ Constanti-
nopolit.

F

supra

A *supra num. 50 nominatus, videlicet ad S. Mariam Majorem; ad sanctam Cæciliam; ad S. Apolloniam; ad S. Mariam Ægyptiacam.*

et in Italia

56 Masinius in Bononia perlustrata ad diem x Maii signat S. Christinam virginem et martyrem cum festo in ecclesia ejus parochiali, in via vulgo della Fondazza; ubi sint indulgentiæ plenariæ, per Gregorium XIII concessæ die xxv Februarii MDLXXXII; addit, jam ab anno 1225 eam fuisse possessam a monachis Camaldulensibus; et ab anno 1247 concessam ejusdem Ordinis monialibus, quæ ex territorio Bononiensi huc translata, anno 1602 eam reædificavit, superstitibus adhuc in præsentem earum monasterio, teste supra dicto auctore, ecclesiæ antiquæ vestigiis; illasque pag. 210 et 609 moniales S. Christinæ vocat. Die autem xxiv hujus rursus Sanctam recenset, cum festo in ecclesia ejus parochiali altera in Petra lata. Adde ecclesiam S. Christinæ Vulsinii; ubi contigisse fertur celeberrimum toto orbe miraculum hostiæ consecratæ, sanguine manantis, anno 1264; propter quod festum venerabilis Sacramenti ab Urbano Papa IV institutum est. Videtis Vitas Pontificum apud Ciaconium tom. 2. col. 148, et Raynaldum in Annal. eccl. ad dictum annum. S. Antoninus Historiarum parte 3, titulo 20, capitulo 1, § 1, ecclesia, in qua istud miraculum contigerit, cujus Sanctæ habuerit nomen, non exprimit; sed in loco non multum distantia apud Bulsenam in quadam ecclesia illud contigisse scribit.

variis locis;

57 Sanctuarium Capuanum, anno 1630 Neapoli excusum, pag. 522 tradit ista: Fuit olim ecclesia S. Christinæ cum suo pago in via S. Angeli ad Formam; tandem diruta, translata est capella in cathedralem; et est capella canonicorum. In Vita S. Guilielmi abbatis Divionensis tomo I Januarii, pag. 61, mentio fit monasterii S. Christinæ virginis; et cænobium sub eodem nomine in diocesi Mediolanensi ad Olenam fluvium notatur apud Mabilonium Annal. Benedict. tomo 4, pag. 94 et 95; de quo pariter egerat tom. 2, pag. 478, ubi de antiquitate ejus ac privilegiis, addens a Gregorio XIII Pontifice, collegio Romano urbis Romæ unitum esse. Cænobium sacrarum virginum sub nomine S. Christinæ anno 1190 exstructum Turvisii, ac anno 1357 destructum, habes tomo 2 Junii paginis 484 et 485. Abbatia seu monasterium extra muros Sutrinæ civitatis, unitum ejusdem civitatis ecclesiæ sub titulo S. Christinæ notatur in abbatiarum Italiæ notitia apud Augustinum Lubinum pag. 379. Adde quod patrona sit in Udenbrinck, de quo loco post Acta; ut nihil dicam de ædibus sacris in dicto Hersebrock, et Bævrariæ, sicut ibidem latius exponitur. Singulari Sanctam venerationis testificatione prosequuntur Panormitani jam tum a tempore, quo sacrum ipsius corpus eo transvectum putatur: de qua re juverit audire laudatum supra Cajetanum pag. 145, qui isti translationi subdit hæc:

Panormi in Sicilia colitur tamquam patrona.

58 Jam tum patronam Christinam virginem senatus populusque Panorminatus delegit. Corpus argenteæ inclusit arcæ, quæ deinde ad annum salutis MDLVII in elegantioris formam redacta est, insculptis ad latera suppliciorum imaginibus, quæ ad Tyrum, patriam urbem, olim constantissime pro Christi fide tuenda subiverat. In sacello vero a regibus olim exstructo, elegantissime culto, intra ferreas crates ad custodiam

detinetur. Eadem ex argento theca annuis prima mensis Maii Dominica die, solemnibus etiam nundinis, ad hominum frequentiam et propinquis oppidis facilius convocandam institutis, per urbem celebri pompa, et confluentis populi pietate circumvehitur: nec innumera desunt beneficentissimæ Patronæ beneficia, in eos præsertim, qui a malo genio male torquentur. Colitur etiam solenniori cultu dies festus S. Christinæ die xxiv Julii, in quem recurrit anniversaria felicissimæ mortis memoria.

59 Ad famam Sanctæ posthumam potissimum spectant ea, quæ veteres scriptores de illa habent. Venantius Fortunatus, Pictaviensis episcopus in Bibliotheca Patrum editionis secundæ per Margarinum de la Bigne anno 1589 Parisiis excusæ tomo 8, col. 923 inter alias illustres virgines nomen ejus sic refert, Christina, Euphemia, etc. In Broweriana tamen editione, pag. 186 legitur Euphemia; sed nomen Christinæ, ibi adjunctum non invenio. S. Aldelmus ex abbate Malmesburiensi in Anglia, Schireburnensis ibidem episcopus (qui claruit versus finem seculi septimi, et cujus Acta illustravimus ad diem xxv Maii, a pag. 77) in libro de Laudibus virginitatis prosaico, qui habetur tomo secundo Orthodoxographiæ a pag. 1677, ita excurrit in S. Christinæ laudes a pag. 1707:

60 Secunda autem (Christina) in tantum divinæ charitatis faculis accensa, et jam antequam baptismi rudimenta suseperet, fuisse memoratur, ut statim ab undecimo ætatis anno phanaticæ superstitionis contemptrix, et supernorum decretorum cultrix exstitisse narretur. Cujus pater in palatio magistri militum officio fungens, cum eandem sobolem suam liberalibus sophismatum disciplinis imbueret, turrem eidem minaci proceritate in edito porrectam, et forte lituræ compagi constructam erexit. In qua cum bis senis puellis juxta ritum indigenarum, mutis diis, ut adoleret et holocausta thurificaret, patre culturis delubrorum dedito inconsulte cogere, sed cum se ab unica filia merito spretum comperisset, et deauratas simulachrorum effigies, Jovis scilicet et Apollinis, simulque Veneris stuprorum amatrix minutatim in frusta confRACTA animadverteret, illico diversa tormentorum genera, eandem filiam vexatura, cruentus carnifex, et truculentus parricida potius, quam pius pater crudeliter machinatur.

61 Verumtamen mens Deo dedita nec olidos ergastulorum squalores horrescit: nec scopulum collo connexum, et marinis gurgitibus immersum pavescit; nec sudibus crudeliter tenerrima membra cædentibus mollescit; nec vel usti capitis deformatio, quamvis flava cæsaries raderetur, et per publicum decalvata traheretur, statum cordis inclinat; nec torrida fornacis incendia Chaldaici regnatoris machinas æquiparantia obstupuit; nec venenatos aspidum rictus, quas Marsi incantationum carminibus irritabant, pavefacta puella pertimescit; imo hæc omnia, Christo patrociniū præstante, salvo pudoris thesauro feliciter superat. Postremo geminis spicularum vulncribus sauciata, et purpureo perfusa cruore, pro Christo martyrizavit.

62 S. Josephus, qui floruit apud Græcos seculo 9, et de quo disseruimus tomo IV Julii in Commen-

AUCTORE
J. P.

Fama Sanctæ posthumæ ex Venantio Fortunato,

E

S. Aldelmo

F

Schireburnensi in Anglia episcopo,

et S. Josepho apud Græcos

AUCTORE
J. P.

tario prævio ad Vitam S. Alexii pag. 247, famam Sanctæ posthumam illustravit canone seu cantico sacro, in ejus honorem condito, ac per odas novem deducto; cujus hæc notatur acrostichis :

Χριστὸς σε μέλ.π.α τὴν ἐπώνυμον γόργην. ΙΩΣΗΦ.
Christi Puellam te cano cognominem, JOSEPH.

B

Circa nomen auctoris hic appositum quædam notavimus loco citato. Porro nil suadet, canonem e Græco huc Latine integrum transcribere, qui a curiosis Græce legi potest in Menæis magnis excusis, et Latine nunc versus est, uti dicitur parte 2, § 16; sufficiat indicasse, quod ejus auctor modo longe tolerabiliori, minusque adornato et scenico martyrium Sanctæ, quæque ad ipsius res gestas pertinent, obiter perstringat, carptim nonnulla puncta delibans; quam ille qui Acta, prout hodieum circumferuntur ad posteros transmisit; ut suo loco postea ostendatur. Unum hic observo ex verbis exapostilarii (de quo, quid sit, non satis liquet, sicut dictum est in Dissertatione onomastica ad Acoluthiam Officii Græci ante tomum secundum Junii, pag. xxxiii; num. 35) unum, inquam, observo, S. Christinam infantibus patronam indicari his verbis : Ἰατὴρ δὲ θαψιλὴ ἀνεδείχθης πρὸν Θεοῦ τοῖς βρέφουσιν τοῖς νηπίοις. Hoc est : Alma medicatrix a Deo exhibita es infantulis.

nec non Al-
phano, ar-
chiepiscopo
Salernitano.

C

63 Seculo undecimo versus aliquot diverso metro de S. Christina panxit Alphanus, ex Casinensi monacho ac deinde abbate S. Benedicti Salerni, ibidem archiepiscopus : de quo videsis Petrum Diaconum, laudati Casinensis monasterii monachum, in libello de Viris illustribus Casinensibus, Romæ cum notis Joannis Baptistæ Mari anno 1655 edito, cap. 19. Prædictos versus habes apud Ferdinandum Ughellum in appendice ad tomum secundum Italiæ sacræ a col. 1093; ubi a col. 1125 producit Passio Sanctæ, quam teste eodem Petro, idem auctor composuit nudo et lucidissimo sermone; sed an et quousque hoc verum sit, dispiciemus paragrapho sequenti. Certe qualis sit istius Petri auctoritas, notavimus die xviii Julii, pag. 485. Interim gloria Sanctæ nostræ posthuma pluribus notitiis illustratur parte 2 hujus Commentarii, § 13. Nunc ejusdem Acta inspiciamus.

§ VI. Actorum notitia et observationes.

Majores nostri plurimum exemplarium notitiam notavimus;

Majores nostri Bollandus et Henschenius variorum exemplarium Passionis S. Christinæ notitiam nobis notatam reliquere in schediasmate chartaceo, ad Vitam ejusdem Sanctæ, quam habemus ex Ms. Windbergensi in Germania, collatam cum manuscripto S. Maximini apud Treviros, ac S. Audomari. Ibidem dicitur eadem Vita exstare in Catalogo P. Beatilli ex Passionali num. 49, et gemina, sed aliquantum discrepans verbis, in duobus Mss. D. Schenckinck; nec non in Ms. ad S. Hubertum, sed præfigitur, Temporibus Diocletiani imper. erat, et finis discrepat; item in Ms. Valcellensi nostro, quod antea fuerat Domini Moreti, ac Ms. num. 13 Reginae Sueciæ, hinc inde variantibus verbis fere cum aliqua correctionum ad prædictam Windbergensem positarum conveniens.

quæ hic enu-
merantur,

65 Exstat præterea Vita ejusdem Sanctæ in codice Aquicinctino fol. 46. In Ms. Cardinalis Ma-

zarini hoc notatur exordium : In illo tempore erat quædam puella de Tyro, in spe Dei virginitatem custodiens, quæ nondum erat annorum undecim; in fine convenit cum dicto Ms. nostro Valcellensi. Huc præterea adde Ms. Heinsbergense comitis de Geleen in 4, in quo Vita incipit : Erat quædam sancta et sacra puella ex stirpe regia de Tyro genita, nomine Christina. Atque hæc ex iis, quæ ibi notantur illi; quibus nos sequentia superaddimus. Specimen aliquod manuscriptum anno 1641 huc misit noster Joannes Gamans, ex Bodecensis cænobii Canonorum Regularium S. Augustini, diæcesis Paderbornensis, Passionali pergameno manuscripto insigni, mensis Julii fol. cxii, pag. A. cujus illud est exordium :

66 In diebus sævissimæ persecutionis, cum impleteretur illud evangelicum : Tradet frater fratrem in mortem, et pater filium vel filiam, fuit apud Italiam juxta lacum Vulsinium quædam sacra virgo, nomine Christina, quæ spem et fiduciam habens in Domino Jesu Christo. Sanctæ quoque Passionem continet codex noster membranaceus antiquæ notæ, at satis hinc inde in ea mendosus, qui olim spectavit ad collegium Societatis Jesu Molsheimense; item alius noster membranaceus perquam antiquus acephalus anonymus, a fol. verso clvii. Ea, quam nos hic danus, desumpta est ex nostro Passionali Ms., in pergameno antiquis characteribus exarato, qui olim fuit collegii nostri Fuldensis : quamquam parum puto referre, quænam ex dictis exemplaribus potissimum Passio detur; cum persuasum plane habeam tam ex iis, quæ notata protuli jamjam a Majoribus nostris, quam ex iis, quæ observavi ego ipse in exemplarium Mss. lectione, omnes convenire in substantia, quamquam verbis, stylo brevitate aut prolixitate, aliisque adjunctis istiusmodi dissonare possint : ejusdem generis prorsus esse credo Acta bina, quæ citat Baronius in notationibus ad hunc diem.

67 Alphanus supra allatus ea conscripsit, et legi possunt apud Ughellum loco supra citato a col. 1125: de quibus infra erit dicendum. Petrus de Natalibus Acta fere eadem in substantia ad majorem brevitate contraxit. Edita quoque leguntur apud Mombrinium, et in Lectionibus anonymis aliisque Neapoli excusis; de quibus supra. Vincentius Bellocensis in Speculo historiarum lib. 12 puncta quædam per capita 86, 87, 88 ac 89 deduxit. S. Antoninus parte 1 historiarum, titulo 8, capitulo 1, § 17, habet compendium. Syllogem historicam dat Tillemontius Monumentorum eccles. tom. 5, a pag. 538. Legendista Gallus neotericus hanc Vitam collegit, ac suo operi inseruit hoc die, ut præteream Silvanum Razzi, Ordinis Camaldulensis, qui gesta Sanctæ jam pridem ex variis edidit Italice in Vitis Sanctorum Tusciæ parte 1, a pag. 71, editionis secundæ. Henschenius in schediasmate, quod præ manibus habeo, varias Lectiones ac differentes a Mombrinio notavit ex 1 codice monasterii S. Cæcilie Romæ : at tanti non sunt Acta, ut de minutiis hujusmodi magnopere laboremus.

68 Dolendum est Sanctam adeo illustrem non habere Acta melioris notæ, quæ vel inviti compellimur notare pessimo calculo, re ipsa edocti, verissima esse, quæ Papebrochius in Ephemeridibus Græco-Moscis ante tomum primum Maii pag. xxxiv jam pridem notaverat his verbis : Obscura sunt ejus Acta... nec levi examine ac censura indigent, ut plurimum

additis aliis
tum manu-
scriptorum,

tum excuso-
rum exem-
plis.

Acta exigua
esse fidei,

A plurimum Sanctorum hujus generis. Etenim quæversum oculis conjicis, occurrunt identidem res novæ ac mirabiles, et mutatio scenæ continua. Nec vero tres judices, sub quibus illa fuerit passa (de quibus etiam meminuit collecta Sanctæ in Breviario Tungreusi excuso) nec tormenta; tot, tamque varia, singularia, et horrenda videntur in tantillam Puellæ undecim annorum ætatem cadere. Adde visiones, sen apparitiones, dialogismos, orationes ad Deum, et plura alia, ne singula enumerem, quæ cordatis viris merito displiceant. Et vero, si liceat aperte rem ipsam sine ambagibus eloqui, ut plurimum nobis videntur præferre ista Acta puram putam texturam, quæ consarcinata sit ex farragine rerum mirabilium, tales caracterismos exprimentium, ut videatur hic quasi in unam, ut ita loquar, massam congestum, quidquid fere in pluribus aliis mirabile, ne dicam incredibile, ab hujusmodi rerum gnaris observari solet.

nec levi cen-
sura indige-
re

B 69 Nec porro scimus, quo tempore, quove auctore Acta ista conscripta sint; et quamquam fere in substantia convenient, tamen in rerum adjunctis parum sibi constant, ut liquido se prodant varia eorum interpolatio, neque satis credibilia in iis narrentur, aut minimam veritatis speciem præ se ferentia. Res exemplis probetur. Suspecta est num. 1 turris, cui Sanctam includi jussit ejus pater Urbanus; suspicionem auget lectio 1 Officii in natali Sanctæ, Neapoli excusi; quando hanc facti reddit rationem: Sperabat enim insanus pater, si (Christina) diis virginitatem diearet, ac in eorum cultu maneret, ipsi gratitudinis memores, admirabili pulcritudine puellam, ut deam venerari præcepissent; ea propter in quadam turri... Christinam cum duodecim puellis clausit.

probat,ur,

70 Num. 11 in Actis nostris narratur Sancta in mare projecta, sed ab angelis suscepta, ibidem et petiisse et obtinuisse baptismum: de quo baptismo nihil habet Ado, sive nihil de eo inveuerit, sive suppresserit tanquam calamo suo indignum. Id quod per se incredibile, modo longe incredibiliore exponunt Lectiones anonymæ superius memoratæ, in ea quæ præscribitur primo loco die Dominica per Octavam S. Christinæ, ubi habentur ista: Et cum hæc dixisset B. Christina, nocte in medio maris facta est vox de cælo dicens: Christina, exaudivit dominus Deus tuam deprecationem. Et statim de cælo venit nubes candida super caput ejus, et ab angelis sublevata est, et a Christo ibidem sic dicente baptizatur: Baptizo te in Deo Patre meo, et in me Jesu Christo, Filio ejus, et Spiritu sancto; et commisit eam Michaëli archangelo, qui eam ad terram reduxit.

et ostenditur

C 71 Petrus de Natalibus eadem brevius: Christus vero ad eam descendit, et ipsam in eodem loco manibus propriis baptizavit; crescitque paradoxum, quando addit, nomenque suum eidem imposuit. Bævrariense Ms. In fluctibus eam baptizavit (Christus) et sic a Christo Christina nuncupata est. In apographo Fuldensi num. 4 ab Urbano patre, num. 8 a matre vocatur Christina, quo ultimo loco Sancta dicit, se habere nomen Salvatoris; et postea num. 11 narratur ejus baptismus. Si vero in baptismo duntaxat hoc nomen acceperit, quomodo a parentibus ante baptismum isto nomine nuncupatur? Scio equidem, in rebus hujusmodi recurri posse ad ὑποκατάστασις, sive ad prolepsin; sed illa non videntur hic congrue suffragari debere: quia pluri-

ma alia adeo inepte et inconcinne coherant in hisce, de quibus in præsentia agimus, Actis. In Lectionibus propriis Neapoli excusis angelus non Christus illam baptizat. Razzius de baptismo nihil.

AUCTORE
J. P.

72 Paradoxus ille baptismus merito displicuit S. Antonino, prout colligitur ex verbis ejus, loco supra indicato, ubi sic loquitur: De baptismo ejus mirandum est, nec tamen incredibile, vel Deo impossibile; quia omnia potest, et supra legem communem homines justificare. Sed bona sanctissimi Prænlis venia, non illud hic quæritur; sed quo potius fundamento res adeo inusitata et mirabilis stabiliatur, ut ex mirabili fiat credibilis. Sufficiens enimvero fundamentum non sunt Acta, exiguae utique auctoritatis. Unde ergo mirandum illum baptismum censet sapientissimus Antistes non esse incredibile? Ratio ejus, quam petit ab omnipotentia Dei, id unum probat, quod res ista potuerit fieri, non autem quod facta sit, vel quod facta prudenter saltem credi possit, cum destituatur idoneis motivis credibilitatis. Adde, quod argumentum S. Antonini videatur nimium probare: nam si ex eo, quod Deo omnia sint possible, velis omnia fieri credibilia, quæ credibilia aliunde non probantur, jam sequitur, ut Actis omnibus etiam ineptissimis et fabulosissimis assentiendum sit, neque utendum discerniculo, ut vera a falsis, genuina a spuris discriminentur, quo tamen voster potissimum in proseguendo hoc Opere collimat labor. At plura vide in hanc rem parte 2, § 9. Jam nos ad Acta Sanctæ nostræ redeamus.

ex variis
specimini-
bus.

§ VII. Earundem observationum continuatio.

N um. 6 habes mirabilem ascensum et descensum ad niviculo fasciæ; num. 7 lictores produnt duodecim, ut teneram Virgunculam virgis cardant. Quis id credat? Num. 16 duo aspides, in Sanctæ interitum frustra accersiti, currentes suspendunt se ad mamillas ejus, velut infantes lactentes; de qua re melius tacent Lectiones anonymæ, Mombritis ac Razzius. In codice nostro membranaceo anonymo supra citato referuntur ista: Exiit idolum ambulans, et stetit in loco, ubi (Sancta) jussit ei stare. Quod Mombritis ita narrat: Tibi dico, idolum sine anima, in nomine Domini nostri Jesu Christi exi de templo isto; et statim idolum ambulavit. Officium anonymum excusum in Lectione octava diei octavæ rem pluribus extrahit his verbis: Stabat autem S. Christina in templo ante Apollinem et Danaum, et magna voce dicebat: Tibi dico, idolum sine anima, in nomine Domini nostri Jesu Christi exi de templo hoc, et ambula per spacium quadraginta pedum, et sta illie in loco, quo præcipio tibi. Exiit idolum, ambulavit, et stetit in loco, ubi ea præcepit Sancta, etc. Viden' ut gradatim crescat oratio? Quod Passio nostra num. 13 narrat de craticula, Lectiones Neapoli excusæ, consonantibus in re anonymis, sic memorent:

Specimina
alia

74 Judex jussit cunam æneam fieri, picemque, resinam et oleum in eam mitti, et subitus valde incendi; miscruntque Virginem milites intus, et quatuor ex eis cunam agitabant. Credite posteri. Alphanus scenam hic novam adornat, dicens Sanctam sese in ollam ferventem citissimo

ex variis
textibus

cursu

AUCTORE
J. P.

cursu projecisse. At quo teste id dicit? Apud Latinos scribitur sagittis interiisse; ast apud Græcos in Menæis magnis excusis, notatur capite truncata; ut videre ibidem datur hoc die versus finem. In Ms. Bævrariensi dicitur in visceribus gladio percussa, cum paululum supervixisset... migrasse ad Christum. Quis vero nisi excors credat id, quod habet codex noster Molsheimensis, cui fere consonat alius item noster anonymus, de Sanctæ depositione seu sepultura? Venit autem quidam de genere ejus, qui et ipse crediderat per B. Christinam: fecit martyrium (ejus, sicut addit anonymus citatus, id est eadem Martyri sacram) in templo Apollinis, et collocauit eam ibi. Lectiones Neapoli impressæ ad finem dici octavæ: Martyrium ejus in templo Apollinis celebravit. Ms. Bævrariense rei incredibili aliquam verisimilitudinis speciem appingit his verbis: Aliqui Christiani... sepelierunt eam diligenter in templo Apollinis, quod ipsa, fusa oratione ad Deum, prostraverat, contriverat, ac funditus destruxerat. Combina ista, si possis, eum loco, tempore, aliisque adjunctis; eum medios inter gentiles hæc facta fuisse oportuerit.

B
hic proferuntur.

75 Alphanus Acta scenicis ornaementis infarsit, ac dialogismis supra molam et fidem interpolavit, magis sollicitus, ea ut belle comeret, quam ut vera ac sincera diceret; quo factum est, ut non tam historicum agens quam oratorem, misere rem totam depravarit. En tibi specimen ex descriptione tribunalis: Erat autem in medio templi tribunal, argenteis parietibus in sublime erectum, ejus fastigia ebore nitidissimo tegebantur, in qua aurea solis imago micantibus e cæsarie radiis coruscabat, quæ quasi stellarum repetendo zodiacum cursu citissimo ferebatur: signa quippe sex a dextris, totidemque a sinistris occidere et exurgere alternatim bina sibi quæque ex adverso obsistentia videbantur: ibi horæ, ibi dies, ibi menses, ibi anni suis spatiis circumibant. Aureus axis erat, radiorum argenteus ordo per juga chrysoliti fulgebant ordine ducti. Ecce nos tandem sensim sine sensu in medium, si Superis placet, abductos Parnassum. Tu de ceteris, lector, ex hoc specimine fer judicium; quidquid infra a Pennatio Alphanus defendatur § 10; ubi plura dicuntur.

C
Historia Sanctæ in Mediolanensi Breviario correctæ;

76 Deinde Actis S. Christinæ vulgaribus non modice officere videtur, quod lectio de hac Sancta, continens compendium historiæ vulgaris, et Breviario Ambrosiano ecclesiæ Mediolanensis, edito anno 1593, ad Matutinum die xxv hujus inserta, postmodum in nova editione istius Breviarii, quæ accurate Frederico Cardinale Borromæo, ejusdem ecclesiæ archiepiscopo, anno 1625 in lucem prodiiit, longe aliter referat Passionem; ut merito suspicari liceat, ejusdem fidem circa res in illa prioris Breviarii lectione contentas, postea vacillasse, eum alia deinde ei fuerit substituta; quod hanc dubie non contigisset, si prior probata fidei habita fuisset, et correctionis non indiga. At quandoquidem de correctione hic incidit sermo, juverit circa hanc sequentia observare.

at corrigi vix potest; quamquam non omni auctoritate careat, ex S. Aldelmo,

77 Difficillimum enimvero est, Acta ista ad sanam et historice probabilem revocare correctionem; quia regula in promptu non est, ad quam illa fieri possit. Itaque quantum ex iis factis, quæ vulgo circumferuntur, retinendum sit; quæve et quomodo mutanda, ignorare me profiteor. Pondus aliquod habet compendium supra productum ex S. Aldelmo

ob antiquitatem scriptoris: unde arguas, aliqua tum temporis exstitisse, e quibus ille sua delibavit. Acta Græca nec vidimus, nec visa ab aliis novimus: supponere tamen liceat, ea aliquando scripta fuisse, tum ex elogiis supra datis, tum ex singulari veneratione, qua Græci nostram Martyrem prosequuntur. Adde, quod S. Josepho in suo canone videantur aliqua Acta præluxisse, e quibus puncta quædam delegerit; quæ indicent cougeriem historiæ multo tolerabiliorem præ ea, quæ hic prælo datur, quæque ad fidem ejusdem canonis aliquo saltem modo videtur posse emendari; prout faciendum monuimus circa historiam S. Alexii, tom. iv hujus meusis, a num. 33 Commentarii prævii ad istius Sancti Vitam. Josephus itaque S. Christinæ ista accinit: Ode 1: Omnem paternum errorem et impietatem reliquisti. Ode 3: Ligno graviter alligata es et rursus perpassa. Ode 4: Ludibrio habuisti flagra... pater impiissimus et sævus tormentorum injurias tibi minatur.

D

78 Ode 5: Tamquam angelicam in corpore naturam sis nacta, cibo angelorum te angeli cœlestes paverunt... Te ligarunt inimici, et in aquas projecerunt. Ode 6: Genitor cum videret abs te, Martyr, patrem amari cœlestem, barbaricam ostendit mentem, et multimodis pœnis te subjecit: nam impius propriæ naturæ limites ignoravit. Ode 7: Tibi cum ardente igne versanti non fuere curæ ardentia membra. Sanguinis tui imbre insani deorum cultus fluentia exsiccasti: nunc vero maria sanitatum pluis. Ode 8: Noceivum tentationum et pœnarum mare indemnis pernavigasti divina gubernatione. Serpentem demersisti, o Martyr, in profundo tuorum certaminum. Vivo verbo ad vitam revocasti mortuum ex morsibus... venenosorum serpentium. Terribili serpenti vivaçibus tuis certaminibus mortem intulisti, precumque tuarum quasi incantationibus sopivisti inimites feras, et a damno, quod illæ inferunt, mansisti procul.

et S. Josepho

E

COMMENTARIUS PRÆVIUS

PARS II.

F

SEU POTIUS CONTINUATIO PARTIS PRIORIS.

§ VIII. Notitia operis, ad propugnanda Sanctæ Acta, nuperrime in Italia editi.

Deducto jam huc usque in illustrandis S. Christinæ rebus gestis Commentario nostro prævio, submissæ nobis sunt novæ circa idem argumentum notitiæ; uti jam indicavimus: quas ne lectoribus subtrahamus, prioribus paragraphis sequentes duximus superaddendos. Anno 1725 Montefalisci edita sunt Italice Vita et martyrium S. Christinæ, in sex libros divisa, ac dedicata Eminentissimo S. R. E. Cardinali Petro Otthoboni, Vice-Cancellario. Vita istia pag. 249 subnectitur idiomate Latino exaratum opusculum, hoc titulo inscriptum: Engyotheca sacra, tribus distincta partibus, didascalica, propugnaculo

Datur

A pugnaulo, et myrotheca. Sive autem per vocem Engyothecam (Græce ἐνγυοθήκη) intelligas scriptum, in quo veluti in fidejussione deponuntur nummi et pretiosa supellex; sive arcam seu vas, in quo servantur instrumenta vel arma; eodem fere credit, cum constet, in eo tanquam armamentario condere voluisse, quæ ad Acta Sanctæ defendenda ac illustranda maxime conducere judicabat, istius Engyothecæ auctorem, reverendum admodum scilicet atque amplissimum dominum Splendianum Andreæ Pematium Surianensem, protonotarium Apostolicum, et vicarium generalem civitatis Urbisveteris. Et vero in Isagoge sua ad Engyothecam sacram pag. 251 satis diserte illud indicat, quando ista scribit: S. Christina in Fastis Latinis et Græcis recensita quantum honoris et gloriæ apud omnes est consecuta; tantum salsuginis et criterii, illius passa sunt Acta, licet digna Argivo clypeo; quæ tamen nullo furfure sunt conspurcata, ex quibus historiam conteximus.

novi operis,
quod S. Christi-
næ Acta
propugnan-
tur;

B 80 Quod reipublicæ litterariæ bene vertat! Mira certe sunt, quæ magno adeo hiatu de Actis illis, e quibus historiam contexuit, ille scriptor prædicat. Exposita itaque trium partium, in quas suam Engyothecam distribuit, notione, et rerum in eis tractandarum materia: Quoad Acta Mss. inquit pag. 252, quatuor exemplaria nacti sumus, videlicet: Acta ex codice Urbevetano, quæ NOSTRA vocitamus; ex archivo S. Mariæ Majoris, quæ Liberiana; ex bibliotheca S. Mariæ de Vallicella, quæ Vallicellana; et ex archivo cathedralis Castellanae, quæ Fescennina. Habemus quidem hic Engyothecam instructam codicibus magni in speciem nominis, velut totidem armis, utinam magnæ rei, et ut ipsius phrasi utamur, Argivi clypei vim habentibus, ad propugnanda Sanctæ gesta. Quo vero, uti mox pergit, ad edita; distinximus auctores, qui uberiori stylo, ab illis qui contractiori ediderunt; unde epitomarii possunt appellari. Hi omnes dantur, servata auctorum chronologia, de quibus singillatim agitur, hoc ordine: de Actis Mombritianis a pag. 377; Alphani a pag. 392; Vincentii Bellovacensis a pag. 415; Jacobi de Voragine a pag. 423; S. Antonini a pag. 427; Petri de Natalibus a pag. 432; Jacobi Philippi Bergomensis a pag. 436.

et notitia

81 Parte autem prima prædictæ Engyothecæ, quam Didascalium vocat; ut quæ contineat documenta varia historiarum, a pag. 253 plures notitias suggerit de suis Actis primævis, uti vult, Urbevetanis. Narrat itaque invenisse se in civitate Urbevetana die XXI Martii anno 1722, sacrum, frustra a se alibi quæsitum, thesaurum litterarium in duos dispersitum magnos codices seu tomos in folio pergamento maximo augustali, et caractere antiquo cubitalibus litteris circa annum MCC, exaratos.... Hi codices cura et magnis impensis presbyteri Guidonis Vallocensis S. Constantii ecclesiæ parochialis, et SS. Virginis Mariæ ecclesiæ cathedralis capellani, qui vixit anno MCC, fuerunt exarati.... In primo igitur tomo prædictorum codicum fol. CLIV, a col. 2.... exarantur ipsius (S. Christinæ) integra Acta.... Quis hæc scripserit Acta, nos latet: fuisse vero sacerdotem, qui S. Christinæ lavacrum sacri baptismatis contulit, conjectura, non asseveratione assequi possumus. Quicumque verumtamen fuerit

scriptor, cœlesti sapientia ac phrasi illorum temporum fuisse imbutum, ipsamet Acta docent.

AUCTORE
J. P.

82 Quod autem fuerit scriptor testis oculatus, ideoque hæc historia sit reponenda in primo gradu, ex ipsis narrationibus videtur posse autumari. Stylus simplex est, ac devotione refertus, si eodem spiritu, quo scripta sunt, legantur.... Nos grandi sumus perfusi gaudio in horum inventionem Actorum, ea merito putantes megalographiam, et electro lucidiora; cum in his, licet tenues, non quod pueri in faba, sed cœlestis sapientiæ thesaurum invenerimus. Non ita tamen hæc Acta landat eorum inventor et editor, quin fateatur pag. 255, ea in aliquibus partibus intellectu esse difficillima: ut videre est, inquit, præcipue in orationibus et responsionibus S. Christinæ, et in aliquibus scriptoris narrationibus.... Et quidem ex parte S. Christinæ, orationes et responsiones, difficultates multas et graves involvunt: quia cum anima excelsæ perfectionis esset, et cœlestis sapientiæ splendoribus irradiata ac in actu loqueretur martyrii, dictante Spiritu sancto.... sæpissime symbolis et allegoriis multa velantur mysteria et arcana recondita: eloquium enim et lingua Christinæ, lingua angelorum.

Actorum
Urbevetano-
rum,

E

83 Ex parte vero scriptoris operosa redduntur, et frequentes difficultates complicant Acta: hic enim sanctitate pariter ac cœlesti lumine imbibitus, multa ex gestis in martyrio, et in Martyre sanctissima, prudenter variis occultit symbolis; ne fidei mysteria ethnicis, quorum manibus teri poterant Acta, innotescerent. Pagina vero 256 sic pergit: Multæ in his quoque Actibus recensentur angelorum apparitiones, synaxis sanctissimæ administratio, eximia quoque miracula, ipsius Christi apparitio, animarum conversiones, et hujuscemodi alia mirabilia: ex quibus hypercritici quidam, fide parum stabiles, fidem adimunt Actis, eaquo dilacerant tanquam fabulosa, quando Dei omnipotentia, bonitas et providentia esset ipsis extollenda atque landanda. Et pag. 257: Inter tot Acta hæc nostra, inquit, esse primæva, sinceriora, et uberiora, suadet, imo probat lectio ipsa: nam in his nostris multa sunt, quæ in aliis desiderantur, ut inter alia quædam responsiones et apparitiones; dies martyrii et sepultura. Si conferas sedulo hæc nostra Acta cum aliis, nobiscum convenies, esse primæva et sinceriora, ut suo loco repetemus.

quæ eorum
editor

F

84 Proximitas quoque, uti censet, hujus civitatis Urbisveteris loco martyrii, et patriæ S. Christinæ, videlicet Vulsinio, magnum est argumentum veritatis et sinceritatis: cum Sanctorum gesta in proximis locis elucidiora semper appareant. Eadem sunt Acta, quæ reperiuntur in codice civitatis Castellanae, et a nostris exemplata putamus.... Sunt quoque eadem, quæ nostra, uti asserit pag. 258, Acta Vallicellana, a numero videlicet primo usque ad septimum inclusive: nam ab octavo usque ad finem conveniunt Vallicellana cum Liberianis.... Ceterum in his Actis nostris desideratur baptismus a sacerdote S. Christinæ collatus, qui unice refertur in Actis Liberianis; sed in his nostris supponitur uti collatus, ut suo loco probamus. Desiderantur etiam disputationes, et catechismus S. Christinæ, quæ omnia unice pariter habentur in Actis Al-

summis lau-
dibus extol-
lit;

phani:

AUCTORE
J. P.

phani : omissa vero a nostro scriptore ; quia unicam assumpsit provinciam narrandi martyrium, et ea omnia, quæ ipsum respiciebant. Ita Andreas Pennatius.

tamquam
antiquiora

85 Porro inter alia, quæ præmittit Actis S. Mariæ Majoris seu Liberianis a se ceditis, memoratus Pennatius, observat hæc pag. 351 : Videntur posteriora nostris Actis (Urbevetanis) quia multa, quæ lato calamo in nostris, inquit, narrantur, in his constringuntur per epitomen ; breviarium autem est suo uberiori fonte posterius. In notis autem ad prædicta Acta Liberiana pag. 361, ponit a numero quinto usque ad numerum decimum finalem concordare hæc Acta cum Vallicellanis a numero octavo usque ad numerum decimum tertium. Denique, ut compendio utamur, vult Acta Vallicellana esse posteriora Actis suis pag. 363 ; Mombritiona item pag. 378 ; a Bellovacensi edita, pag. 416 ; ubi fatetur, hæc quidem apud Bellovacensem Acta magnam habere affinitatem cum Actis suis Urbevetanis.... illorumque esse quoddam breviarium et epitomen : aliquando tamen ab his diserepare..., et tunc ab ejus Actis deviare ; eum scriptor epitomen agit eorum, quæ diffuse latoque calamo in Actis, inquit, nostris (Urbevetanis) narrantur.

B

sint præ aliis

86 Hoc evidens signum, hæc Acta esse nostris posteriora ; quod eodem imo potiore jure juxta Pennatii principia dicendum erit de aliis Actorum abbreviatoribus ; Jacobo de Voragine, de quo, juxta dicta, agit pag. 423, S. Antonino pag. 427, Petro de Natalibus pag. 432, ac Jacobo Philippo Bergomensis, pag. 436, Acta vero sua Urbevetana longissime aliis omnibus antecellere, disertis verbis testatum voluit, quando Engytheca parte 2, seu in Propugnaculo pag. 484, ita eorum auctoritatem ac fidem supra alia omnia commendavit : Qui ergo Actis S. Christinæ vulnera contra justitiam addiderunt, duplici ex capite sunt decepti : vel quia Acta nostra sincera præ manibus non habuerunt ; vel quia irrationali censura sunt usi. Rara esse Acta S. Christinæ, quæ censura et correctione aliqua non indigeant, aperte fatemur sed non ideo omnia spuria.

ac sinceriora.

C

87 Et pag. 450 suorum Actorum sinceritatem eo usque extollit, ut nullam in illa censuræ notam cadere censeat : nam relatis Papbrochii verbis e collectione Ephemeridum Græco-Moscarum, quæ nos supra protulimus, et quibus ille apud Græcos æque ac Latinos obscura esse Sanctæ Acta, nec levi examine ac censura egere, ut plurimum Sanctorum hujus generis, recte observat ; ista reponit Pennatius : De obscuritate, verum fatetur, ut patet ex notis ad Acta, ait, nostra ; et de censura quoque, si de Actis corruptis, non autem de nostris sinceris sermo est. Habet itaque hic lector Acta S. Christinæ summa accurate, teste eorundem lamlatore atque editore Pennatio, exarata, nec minore omnium ac singularum partium symmetria composita, historice vera, nequam sublestæ fidei suspecta, sed pura ubique, ubique sincera narrationis serie constantia ; ut alia omnia Acta, huc tamquam ad lapidem Lydium admovenda ac probanda esse, terminis minime dubiis aut obscuris indicarit Pennatius. An et quam recte, discutiemus paragrapho sequente.

§ IX. Nostrum de isto opere judicium.

In discentiando Opere, quod Pennatius V. Cl. nuperrime in lucem edidit, non parca nobis se offerunt, diversi quidem ea generis, tametsi ad unum idemque sanctæ Martyris nostræ argumentum spectent. Sed ab Actis Urbevetanis, quibus tamquam fundamento potissimum superstruxit totum ad vindicandam ejusdem Sanctæ historiam propugnaculum, incipiamus. Probat quidem summi codicem, in quo Acta ista continentur, fuisse exaratum seculo XII ; id quod nos non inviti, ipsi concedimus ; at edicat nobis, amabo, quid præsidii aut commendationis sperari jure possit ex tantilla antiquitate, respectu Martyris, cujus res gestas codex iste describit, quam laudatus auctor Vitæ Italicæ lib. 5, cap. 8, num. 2 martyrio perfunctam vult anno 290 ? Atque adeo inter illam, tunc secundum ipsum mortuam, atque inter ejusdem Acta, post annorum circiter nongentorum intercapedinem exarata, quænam vel per umbram inveniri potest proportio, satis ad faciendam fidem accommodata, quod istud exemplar sit primævum, genuinum ac sincerum ?

89 Enimvero post interjectum tot seculorum prope immensæ durationis chaos, immane quantum furfuris ac sordium Actis primævis adspersi sæpe consueverit, ignorare potest nemo, qui in hujusmodi rebus paullo peritior est ; nos certe illud probe novimus, experientia edocti fere quotidiana, quantum interjectæ ætatis Vitæ Sanctorum a primævo suo candore degeneraverint ; quantum posteriorum transcriptorum manus, ad res ornandas prurire visæ, carum sinceritatem detriverint, non tam sollicitæ ut vere, quam ut belle et compte scriberent. Et, quæso, nude constat Pennatio, sui exemplaris fontem adeo diu mansisse illæsum, intactum et a sordibus vacuum, ut nihil umquam fecis ei adpersum fuerit ; cum, vel ipso teste, rara sint Acta S. Christinæ, quæ censura et correctione aliqua non indigeant ? Sævitum ergo ab interpolatoribus et corruptoribus in alia fere exemplaria omnia ; ast Urbevetano, si ipsi credimus, unice paritum. Sed de hac re paullo post Virum eruditum conveniemus : nunc de ætate istius exemplaris, in quo vim bene magnam ponit, quod seculo XII exaratum sit, parvula superaddamus.

90 At seculum istud XII respectu historiæ, quæ seculo, uti editor censeat, tertio contigerit, non antiquitas, sed juvenus est ; quia novem seculis junior est re antiqua, quam describit ; ac proin nullum ex prætensa ejus antiquitate pro rerum, quas exponit, genuina ac primæva sinceritate desumi potest argumentum, si illa aliunde careat, uti revera caret. Nam ut facta mere historica, adco ex genere suo mirabilia, fiant credibilia ex sua præcise antiquitate, proportio aliqua accedat necesse est inter rem scriptam, atque ejusdem scriptorem : qui si synchronus fuerit, fidem meretur maximam ; si suppar vel subæqualis, minorem ; si ne vel sic quidem vicinus, iterum minorem ; et sic porro deinceps pro majore vel minore distantia ; quæ quia adeo hic magna est inter eum, qui exemplar Urbevetanum transcripsit ; neque conjectura quidem ulla assequi possumus, quando et a quo scriptum fuerit illud exemplar, quod Urbevetano isti scriptori præluxit ; sequi-

tine,

D

Seculum 12,
quo exem-
plar Urbe-
vetanum exaratum sit.

E

nihil condu-
cit

F

ad proban-
dam historiæ
hujus sinceritatem ;

A tor, ut argumentum valde debile sit, quod antiquitate istius codicis petitur ad conciliandam nedum asserendam primigeniam Actis sanctæ Christinæ sinceritatem.

non magis
quam tres
nostri codi-
ces illo anti-
quiores;

91 Jam vero quoniam istorum Actorum propugnator codicem suum seculi XII toties et tam magnificis verbis debuccinare non cessat, audire ne grave-
tur, tres codices penes nos asservari, optimæ notæ et antiquo prorsus caractere exaratos in membrana Fuldensem, Molsheimensem, et alium acephalum onougmum, superius memoratos, od seculum circiter decimum vel undecimum referendos, certe seculo XII antiquiores; in quibus Acta S. Christinæ conscripta leguntur. Non videmus itaque cur, ratione ætatis, major codici Urbevetano debeatur sinceritas, quam tribus hisce nostris, in quibus æque atque aliis omnibus in hoc argumento exemplaribus, quorum quidem notitiam nancisci potuimus, primævam omnem sinceritatem desiderari diximus, cum Acta, quantum scimus, omnia quæ vulgo circumferuntur, massa sint ejusdem substantiæ, ex corrupto ac male sibi cohærente materia coagmentata. Sane dum videmus, Acta Urbevetana adeo multis elogiis efferrī supra alia omnia exemplaria, a suo editore; cupido nos iucessit, incomparabilia ista Acta conferendi cum Fuldensibus, quæ typis destinaveramus: quod et factum est.

cum Acta, a
Pennatio
edita cum
nostris in
substantia
conveniant.

92 Ecce autem, unum exemplar si noris, utrumque noris in substantia: utrumque enim in substantia convenit; rebus utrumque consentit, quamquam ambo circa ea, quæ rebus accidunt, non raro dissentiant. Atque illud imprimis observari volumus, Acta Urbevetana hinc inde Fuldensibus esse dissimilia, atque auctiora; atque adeo, si ex illo capite Fuldensibus non sint deteriora, non ideo saltem ad primævam simplicitatem magis accedentia; quidquid vel ob hanc causam Urbevetana sua aliis, ut vidimus, anteponat eorum editor; cum tam ipsi quam nobis propter Actorum corruptelam, atque incertitudinem inde exortam, regula desit; cujus adminiculo majorem vel minorem a veritate historica circa dicta ac facta Sanctæ, accessum vel recessum tuto ac prudenter dimetiri queamus, vñ aliquo saltem probabili indicio de illis conjectare. Consequens itaque est, ut insignes adeo sinceritatis primigeniæ dotes, quas Actis suis attribuit Pennatius, plane ex dictis evanescent; eum illas neutiquam mereantur, donec probetur, Acta ista habere melioris notæ caracterismos, quam habeant tot alia superius enumerata: qua in re frustra laborabit Pennatius.

Plurima in-
commoda
circa dotes,

93 Itaque ut dicta lactenus circa partem longe præcipuam memorati operis, a clarissimo Pennatio in lucem editi, quam Propugnaculi titulo indigavit, concludamus, plura puncta, quæ asserit in favorem Actorum suorum, probanda ipsi incumbunt. 1. Quod nullo fufure conspurcata fuerint illa, e quibus historiam suam contexuit. 2. Quod fuerit sacerdos, qui S. Christinæ lavacrum sacri baptismatis contulit, conjectura non asseveratione assequi se posse. 3. Quod Acta Urbevetana sint melioris notæ, quam Liberiana, Vallicellana ac Castellana, aut alia plura, tam ab ipso edita, quam a nobis superius allata. 4. Quod fuerit scriptor Urbevetanorum, testis oculatus, ideoque hæc historia sit reponenda in primo gradu, ex ipsis narrationibus, videri posse autumari. 5. Quod orationes ac responsiones, sanctæ Martyri adscriptæ, non sint purum putum dramaticum ornamentum. 6. Quod

eodem non sint referendæ angelorum apparitiones, synaxis sanctissimæ administratio, eximia quoque miracula, ipsius Christi apparitio, animarum conversiones.

AUCTORE
J. P.

94 Probandum item Pennatio incumbit 7. Quod recurrendo ad Dei omnipotentiam, bonitatem et providentiam, non nimium probetur; nam sic quælibet fere Acta, etiam aperte fabulosissima, fient optima; imo vero vix ulla omnino dabuntur mala. Deus quidem tam in hac nostra, quam in aliis Sanctis, mirabilia ista, imo etiam plura efficere potuit (quis enim infinitæ omnipotentæ ejus terminos ponat?) Sed quod Deus ista effecerit re ipsa hic, illud quæritur, et non probatur. 8. Quod ideo, quia in Actis Urbevetanis multa sunt, quæ in aliis desiderantur, ut inter alia quædam responsiones, et apparitiones, dies martyrii et sepultura, sint potius indicium primævæ sinceritatis, quam posterioris interpolationis. 9. Quod proximitas... civitatis Urbis-veteris loco martyrii, et patriæ S. Christinæ, videlicet Vulsinio, magnum potius sit argumentum veritatis et sinceritatis, quam nova suspicionis non temerariæ occasio, quod ex incertis factis conflata sint tam hæc Acta, quam alia omnia, superius enumerata; cum juxta dicta, de loco natali ac martyrii omnia incerta sint.

a quibus A-
cta sua ex-
tollit Penna-
tius,

95 Addit Actorum propugnator, quod Sanctorum gesta in proximis locis elucidiora semper appareant; sed bona verba, quæso. Novit quidem, quod Acta Urbevetana seculo XII ibidem transcripta sint; sed unde novit, quod exemplar, ex quo transcripta tunc fuerant, ibidem loci primo scriptum sit? Scimus quidem, Sanctorum gesta, ceteris paribus, in proximis locis elucidiora apparere; sed quid lucis hic speres, ubi tam loca ipsa, quam alia gesta Cymmeriis tenebris oblecta sunt? Atque hæc quidem sunt, quæ tam amplissimo Pennatio, quam aliis eruditis proponenda censuimus; ne, si forte incidat in opus Pennatianum, severioris, quam par sit, adversus Acta hodierna censuræ nos merito arguant. Magnam quidem laudem meretur Pennatius, quod summo et indefesso labore, diligentia singulari, atque operosa indagatione omnes, ut ita loquar, angulos excusserit, unde aliquid erui poterat, quod ad S. Christinam attinebat; sed sine delectu et criterio plurima ex iis, quæ invenit, mox tamquam vera et certa avidissime arripuit, in chartam congestit, ac luce digna censuit; incertis ac mere popularibus traditionibus plus æquo tribuens.

solvenda
proponun-
tur:

96 En pauca tibi specimina. In Vita Italica lib. 1, cap. 4, pag. 17 asserit, in insula Martana videri, sicut ego, inquit, vidi turrinam descriptam in Actis nostris S. Christinæ; et habet easdem circumstantias: nimirum est alta, imo altissima respectu lacus inferioris. Habet formam turris, etc. Et post nonnulla, quibus suum inter hanc turrinam, et illam, quæ in Actis exprimitur, continuat parallelum, addit inter alia, remansisse in uno cubiculo, turri contiguo, picturam, quæ distingui non possit, qualis sit, inducique se ait, ut credat, quod sit cubiculum S. Christinæ, in quo ipsa sese inclusit, quando se vestivit veste candida, a patre sibi transmissa, et ubi apparuit ei angelus, et eam communione impertivit: unde fideles istorum temporum illud depinxerunt, et in veneratione illud habuerunt; et fortasse illud commutarunt in sacellum, ad celebrandam ibi sanctam Missam. Cap. 4, pag. 114 vult, extra civitatem

qui in pluri-
bus

AUCTORE
J. P.

Tyri fuisse famosum templum Apollinis, et hodieum adhuc videri; in cujus frontispicio circumcirca portam marmori insculpta erant diversa animalia, quæ hodieum ex eadem sublata, videntur in frusta *disrupta et* abjecta, in ecclesia seu oratorio antiquo S. Angeli, hodieum derelicto; et recognoscitur a peritis esse sculptura istorum temporum.

nimum cre-
dulus fuisse

97 *Eugyothecæ parte 1, cap. 1, pag. 277 in notis ad sua Acta Urbeveta*na ceuset, hanc Virginem (*Christinam*) ante baptismum fuisse a genitoribus appellatam TYRIAM, ex universali et constanti TRADITIONE, quæ Vulsinii adhuc viget; cui profecto, *inquit*, TRADITIONI fides est adjungenda: nam Christinam a Christo derivari, et pueros haud latet; quo nomine parentibus ethnicis exoso fuisse denominatam, nemini est credibile. *Tradituvicula ac ratiuvicula hæ adco aperte leves sunt, ut refutatione non egeant. Et ibidem pag. 296 in nota ad ista verba Actorum suorum*: Sancta autem Christina conversa est a dextris, et invenit panem positum candidum tamquam lac, et dulcem super mel et favum, *parum abest, quin huic loco divini verbi auctoritatem attribuat; ut qui, si Pennatio credimus, recondita nostræ fidei arca*na et mysteria altissima redoleat; quæ si quis criticastulus suæ ignorantiae et cæcitatæ trutina expendere voluerit, Acta lacerare... non erubescet. Sed facessat cæcutiens humanus quisque intellectus in divinis, *ipsuvicque* IN OBSEQUIUM FIDEI CAPTIVET, ut instruit S. Paulus.

B

ostenditur.

98 Quod, quid est aliud, quam omnem in factis mere historicis discutiendis ac discernendis *crisim*, omnino sæpius necessariam, e medio tollere; cujus tamen usu post Eminentissimos ac sapientissimos Cardinales, de republica utique litteraria cumulatissime meritos, Baronium ac Bellarminum; ut plures alios, ac nos eorum exempla secutos prætereamus; cujus, inquam, usu id boni in Ecclesiam catholicam invectum fuit, ut, eliminatis anilibus ac mere popularibus naviis, verisque a falso discretis, debitum historicis monumentis pretium, quod hæretici doleant, strenue vindicatum fit, suusque etiam falsitati ab illis designatus sit locus. Criticastulos hic non moramur, qui leviusculis nixi suspicionibus, omnia pene facta arrodunt, vellicant, in dubium revocant, et sic Acta lacerare non erubescunt. Verum hic, uti et alibi, rei etiam optiuvæ ex se, et ad publicum bonum conducuntissimæ, datur usus et abusus: tolletur hic, manebit ille, si declinato utroque nullius ac nimii criterii extremo, in medio sanæ ac prudentis censuræ spatio sistatur, modusque semper adsit ac certi fines, quos ultra citraque nequit aqua crisis consistere. Atque ex his non obscure liquet, quid de recenti isto opere, quatenus propugnare contendit Acta sanctæ Christinæ, sit sentiendum. Nunc porro ad alia progrediamur, quæ ad illud spectant.

C

§ X. Aliæ circa nonnulla, in dicto opere contenta, observationes.

Notæ, quas jam aliquoties citavimus, et quibus Acta sua Urbevetaⁿa explananda dilucidandaque censuit Pennatius, adeo magno labore ac moli-

mine sunt undique conquisitæ, ita singulis fere textus vocibus singulæ accommodatæ, ac sæpenumero etiam affectatæ, ut non tam notas quam Commentarium confecisse visus sit, non magno admodum operæ pretio, extensum a pag. 276 ad usque paginam 350, ac variis lectionibus, sententiis Scripturæ sacræ ac Petrum, nec non inductionibus aliorum Sanctorum, etc. iusartum. Erit haud dubie, qui majorem et hic in Pennatio breviter ac delectum requirat. Certe quod Melchior Canus, maturi iudicii censor, pronuntiabit alia occasione lib. 11 de Locis theologicis cap. 6, videtur nostri, quo de agimus, auctoris lucubrationibus non incongrue accommodari posse. Sic ergo loquitur Canus:

100 De Vincentio Belvacensi, et divo Antonio * liberius, *inquit*, iudico; quorum uterque non tam dedit operam, ut res veras certasque describeret, quam ne nihil omnino præteriret, quod scriptum in schedulis quibuslibet reperiretur. Ita ad historiam unamquamque existimandam, momentoque suo ponderandam, non artificum statura, sed ne populari quidem trutina usi sunt. Quamobrem boni licet ac minime fallaces viri, qui tamen nec auctores eos, a quibus suos exscripsere libros, diligenter examinarunt, nec res justis libratis ponderibus memoriæ prodiderunt, apud criticos graves atque severos auctoritate carent. Historicus autem, qui theologiæ decreto (*cur non et historiæ criterio?*) probandus erit, nec omnes schedas, lectione etiam indignas excutiet, nec anilibus fabulis accommodabit operam; nec prius lecta, auditaque describet, quam ea prudenti accuratoque iudicio expendat ac seligat. Ita Canus, emunctæ naris criticus, non criticastulus, quæ cum proportionem aliquam in Pennatium cadere videntur: quem certe dolemus, convenientem rei, quam tractavit, et parem diligentiam, quam adhibuit, delectum non conjunxisse.

101 Nec vero nos latet, istum scriptorem Engyothecæ suæ parte 1, cap. 6 inter alia, quæ præmittit Actis a Vincentio Bellovacensi scriptis, dicere, quod eum a Melchioris Cani criteria * egregie vindicat modernus scriptor in sua historia ecclesiastica tom. 5, colloq. 5, pag. 399. At pluris enimvero hic valet unius Cani iudicium, communibus passim eruditorum suffragiis approbatum, quam ut recentioris alicujus, et nullius vel certe non magnæ notæ scriptoris historici iudiciis elidi queat; qui certe pluris valere nec potest, nec debet, quam valeant rationes, ex accommodata argumento, quod probare is intendit, auctoritate desumptæ.

102 Acta ab Alphano interpolata vindicare conatur Pennatius Engyothecæ parte 1, cap. 5, pag. 393, quasi, ipso iudice, magnæ temeritatis et impudentiæ crimen sit, hunc notare scriptorem eximium de fabulositate, utpote a se de quibusdam adinventis proprio Marte, qui.. sanctitate ac sapientia præstitit apud omnes. Et sic concludit: Tali ergo et tanto præsuli fides est omnino in omnibus adjungenda, omniaque ab eodem exarata atque narrata non ex ideali propria inventionem (hoc enim nefas est de tam celebri viro in Sanctorum gestis cogitare) sed vigili cura atque solertia ex antiquissimis et authenticis manuscriptis desumpsisse ac delibasse, prorsus cuique sano iudicio pollenti fatendum est. Tanti vero facit ista Acta Pennatius in sua Vita Italica concinnanda,

D
Pennatio
multa sine
sufficienti
delectu unde
quaque con-
quirenti

videtur qua-
drare locus
e Melchior
Cano desum-
ptus;
* Antonino

E

cujus iudi-
cium pluri-
mi aestima-
dum est.
* criterio

F

Acta ab Al-
phano scrip-
ta, perpe-
ram vult
Pennatius
esse sinceræ?

AUCTOR
J. P.

A cinnanda, ut illa identidem citet, quasi continuo verum ac sincerum sit, quidquid ille auctor narrat; quod contra nobis superius num. 75 visum est; quo lectorem remittimus. Et ne plura consectemur; quod orationem composuerit Alphauus, rhetoricis ornamentis phaleratam, ut alia indicia omittamus, potuisset clarissime perspicere bonus Pennatius, si modo in ejus Acta, quæ edit a pag. 393, oculos conieceret cum attentione, et seposito partium studio.

quæ nos ostendimus, orationem esse potius.

B 103 Ita enim incipit prologus seu orationis exordium: In claro et exornato triumpho Christianæ virginis dicere existimavimus aliquid, et ex admirandis ejus Actibus posteritatis memoriæ tradere, atque id potissimum prosequi, etc. Peroratio sic habet: Cur insensate furis Urbane? Cur Idion æstuas perditissime? Ad quid truculentissime niteris Juliane? Excogitare nova, et prioribus graviora supplicia, multiplicare verbera, accumulare pœnas... Ecce jam speciosissima Virgo post fustes, et vincula: post ignem, et rotam: post torturas, et verbera: post cunam et tonsuras: post truncationes, jacula, etc. Quæ certe luculentissime demonstrant artem rhetoricam compe figuratam. Audi nunc apostrophen, ad Sanctam creberrimis repetitionibus consarciatam: Sed tu, o devotissima sponsa Filii Dei, amica Patris omnipotentis, etc.

rhetoricis ornamentis phaleratam.

C 104 Nunc per amœna convallium purpurei cespitis carpis florentes violas: colligis immarcescibiles rosas: metis nardostaceas spicas. Tu modo secus aquarum decursus, et vitrei fontis marginem sedes... Tu inter virgineos choros... Tu solio Christi assides... Salve perenniter puellare decus, pudor virgineus, virtutis exemplum. Salve perenniter, quæ tuos speciosos artus, etc. Salve perenniter, quæ totius libidinis nescia, etc. Salve perenniter, quæ amplas porticus, etc. Salve perenniter, quæ tanta exaggerata suppliciis, etc. Salve perenniter, quæ principum jussa contemnens, etc. Salve perenniter, quæ cœli jam sublimata fastigio, etc. Quanta hic verborum ac sententiarum oratoria luxuries! Quid est Ciceronem perorare in Rostris, si hoc non est? Sed vel Alphauus ipse satis clare indicat in fine, se non tam historiam quam sermonem, homiliam aut orationem condidisse, quando auditores suos ipsa Sanctæ festa luce ita compellat: Igitur, fratres beatissimi, quia B. Christianæ triumphalem diem celebri solemnitate deferimus, nobis, quod possumus, de ejus virtutibus vindicemus. Quod itaque hæc oratio inter genuina, uti vult Pennatius, Sanctæ Acta sit repouenda non concipimus.

Tyrum in Italia olim exstitisse,

105 Tyrum in Italia ad lacum Vulsinium, frustra superius § 2 a nobis quæsitam, invenire conatur Pennatius Engyothecæ suæ lib. 6, cap. 8, in notis ad Acta Urbeveta, pag. 280, sic loquens: Tyrum fuisse apud lacum Vulsinium, et civitatem quidem... ex Martyrologiis omnibus, et quidem antiquis, sicut et ex Actis omnibus S. Christianæ, certissimum est, et in confesso apud omnes. De Martyrologiis diximus supra. Acta Sanctæ omnia, quæ saltem novimus, tot titulis merito nobis aliunde suspecta, illud suadere nequitiam nobis possunt. Dispiciamus itaque, an circa loci existentiam hic controversam melius aliquid suggerat laudatus auctor: Sed quæret quis, ait, quando et qua occa-

sione Vulsinium vocitatum Tyrus? Responsum ex duabus traditionibus est referendum. Prima traditio... est... Tyria, nomen nostræ S. Christianæ ante baptismum, ideoque ab illius Martyris tempore vocitatur antiquum Vulsinium Tyrus, in honorem tantæ Martyris. Auctores alios, ac præcipue Octavium Cajetanum, asserentes a Tyro Tyriam fuisse appellatam, dicit in hanc ire sententiam, quia latuit ipsos constans et generalis traditio Vulsinii asservata; sed nos istius qualis ac certe vere popularis traditionis infirmitatem jam ostendimus. Antiquitatis monumentis probe stabilitis, pro eo ac debemus, plurimum deferimus; non autem judicio popularis opinionis.

106 Pergamus itaque cum Pennatio ad secundam traditionem: Secunda, ait, traditio est, Tyrum fuisse quamdam partem seu regionem Vulsinii, civitatis antiquissimæ, ut testabatur et narrabat codex quidam Ms. antiquissimus, e latebris subterranei cuniculi erutus; sed ad præsens in manibus ejusdem vetulæ deperditus: quem tamen vidit et legit adhuc in humanis homo grandævæ ætatis, et fide quidem dignus, ut ipsemet mihi retulit. A codice in manibus vetulæ deperdito, quid præter aniles nœnias exspectes? Tantundem probat homo ille grandævus ac fide dignus, quamdiu ipse codex non profertur: et vero quis proferri poterit adeo antiquus, ut de traditione, quæ prætenditur, sufficientem fidem facere possit? Ad hæc, quam facile codices antiquos esse credunt illi, qui codices antiquos esse volunt! Alexander Donzellinus, de quo pluribus agit pag. 465, quem pro ista traditione allegat pag. 281, ac post eum Coronellus nihil probant quidquam. Denique Pennatius tam nihil habens amplius, quod superadderet, quam causæ quodammodo suæ diffidere visus: Si cui, inquit, hæc non arrident; meliora proferat, et assentimur: hujuscemodi enim apinis et tricis criticis... libenter vale dicimus.

adeo infirmis suadere satagit argumentis,

107 Nos certe nostrum profitemur nomen inter eos, quibus hæc non arrident; et quia meliora proferri posse diffidimus, ideo longe probabilius censemus, Tyrum in Tuscia circa lacum Vulsinium numquam exstitisse. Ceterum quæ ab eadem pagina 281 Pennatius profert de situ Vulsinii antiqui; an idem sit cum moderno; et an antiquum ex toto, an ex parte tantum absumptum sit; ad nos adeo prope non spectant, ut pluribus hisce immoremur. Interim suis sese vidisse oculis affirmat viarum vestigia... et signasse in sua topographia, una cum curruum signis...; exstare item, adhuc, licet inter vepreta et nemorosos frutices, amphitheatrum usque ad secundam sedem; aquæductus parietinas plurimas, etc.; domicilia quoque inferiora et subterranea fornicata; cuniculos, vias civitatis siliceas curruum vertigine consumptas, columnas porphyriticas, numismata Romanorum, etc., de quibus ipse viderit. Et post pauca concludit, partem minimam, et, ut ipsi videtur, suburbium quoddam antiqui Vulsinii, esse a lacu absorptum, totam civitatem vero excisam; addens, multos ex geographis et scriptoribus in varios impegisse errores circa Vulsinium seu, ut ipse censet, Tyrum, et insulas lacus, quia ea asserere sunt ausi, quæ propriis oculis non conspexerunt. Dum vero dicit, Vulsinium modernum seu recens, ipsimet conterranei Vulsinienses affirmant, fuisse quoddam

ut persuadere id ncutili- quam possit.

E

F

AUCTORE
J. P.

suburbium antiqui Vulsinii, a piscatoribus præcipue inhabitatum, traditionibus mere popularibus aut incerta vulgi opinione iterum nititur, ne hihum quidem ad rem facientibus, donec sufficienter probeantur.

Baptismus
Sanctæ, ab
Alphano
narratus,

108 Verum ne in discutiendo Pennatii opere longiores simus, quam par est, suffecerit, alia quædam summam ex eo delibasse. Circa baptismum, a Christo, uti voluit, Sanctæ collatum, plura superius a num. 70 præmissa fuere. Ex verbis S. Antonini, ibidem num. 72 ista occasione citatis, de baptismo ejus mirandum, etc., colligit Pennatius pag. 428, S. Antoninum non legisse Acta Liberiana, in quibus... narratur baptismus collatus S. Christinæ per manum sacerdotis. Sed cur Actis istis plus fidei dandum, quam aliis; ac proin quid refert, utrum illa legerit vel non legerit sanctus iste Præsul? Cum omnia, sive materiam sive formam spectes, ejusdem sint valoris. Exempla quæ affert de aliis Sanctis a Christo baptizatis, ex Metaphraste, Petro de Natalibus, ac Gobato, parum nos movere debent, etiamsi ex convenientibus documentis stabilirentur. Hoc enim ita stabiliri; nihil faciunt ad rem præseutem: nam pag. 313 Pennatius huic baptismum negat, ex eo quippe quod juxta exemplar Urbevetanum, petat Sancta signaeulum, lavaerum, et illuminationem, quæ tria aliquando baptismum indicant; hinc aliquos occasionem sumpsisse asserendi, opinor, inquit, S. Christinam expostulasse baptismi sacramentum illudque e manibus Christi accepisse.

et eadem occasione istius auctoris fides discutiantur.

109 Sed hoc asseverare ausi numquam fuissent, si hæc nostra, aliaque primæva Acta sincera perpendissent, in quibus S. Christina sacramentum baptismatis ante martyrium sumpsisse narratur: et quidem explicite, ut a Liberianis Actis; aut implicite, ut a nostris Urbevetanis; in quibus nulla prorsus de posteriori confictio baptismi fit mentio: quem ut mantissam seu potius fabellam rejicit, ab imperitis vel heterodoxis, adnitente diabolo, in Acta primæva intrusam, ut inimicus homo illa conspiciat. Unde sequitur: 1. Ut hinc confirmetur ea, quæ nos supra de isto baptismo diximus. 2. Ut Acta, quæ toties debuccinat tamquam sincera, corrupta hic et conspurcata fuisse pateat: si vera hic, cur non etiam alibi, et quidem pluribus? Seu potius, si hic eis fidere non potest Pennatius, cur olibi toties eis fidere ausit; imo cur toties eis fidi jubet, quoties ea citat (citatur autem sæpissime) facta bene multa ex eorum fide pertextus in sua Vita Italica? Vidit tamen ex oratione seu petitione Sanctæ superiore Actorum Urbevetanorum, clare indicari aliquem baptismum, et salvo eorum textu, huic negari non posse: illud ergo habuit reliquum, ut, exsufflata baptismo fluminis, confugeret ad baptismum igneum seu fluminis. Idcirco mox ponit illam conclusionem: S. Christina in laeu non recepit a Christo Domino baptismum aqueum, sed igneum, rem extrahens per paginas omnino decem et amplius. Sed fixum habemus, ipsum non sequi, ac tempus perdere, quamdiu certius nobis non constat, ulla Acta esse tantæ sinceritatis vel auctoritatis, ut ex eorum verbis veritas talis baptismi ullo modo suaderi queat; quod merum videtur effugium, ad propugnandum hic Acta tamquam sincera: quæ nequissimi nobis ejusmodi probantur.

§ XI. Ratio chronologica, canonizatio, epitaphium, lapis sepulchralis, etc., responsiones item Pennatii ad objectiones contra Acta, expenduntur.

Quæ ad rationem Sanctæ chronologicam spectant, omnia prorsus obscura atque incerta sunt, juxta ea, quæ superius § 1, num. 11 diximus. Sed Pennatius ex fide Actorum suorum Urbevetanorum, in quibus notatur complevisse... martyrium... quinta feria, conatur in suis ad illa notis pag. 350 ex assignatione hujus feriæ, extundere annum præeiusum martyrii; de quo uti et de chronologia historiæ pluribus egerat in Vita Italica lib. 5, cap. 8, martyrium innectens anno 290 sub imperatoribus Diocletiano et Maximiano. Sed Pennatius hanc rationem temporis probat potissimum ex verbis S. Antonini. Verum quod ex S. Antonino (et aliis, ut vult, sed eos ibi non nominat) subsidii expectes ad ordinandam etiam dumtaxat conjecturalem, qualem vult Pennatius, historiæ chronologiam; cum iste Sanctus post duodecim prius secula, et quod excurrit, a martyrio S. Christinæ scripserit?

111 Aliam notam temporis ad texendam istam chronologiam assumit ex die festivo, quem solennem habuerit Urbanus, ejusdem pater; et duabus istis epochis superædificat suum systema chronologicum a pag. 184; et ita quidem, ut a die XXII Junii, anni 290, usque ad XXIV Julii, ejusdem anni, vitæ ipsius postremi, singulis successive diebus singula Sanctæ gesta accommodata exhibeat. Sed illa nullam prorsus, ne conjecturalis quidem, chronologiæ speciem habent: nam omni prorsus etiam conjecturali fundamento carent, quia Acta, unde ista chronologica rerum a Sancta gestarum series desumpta, et ordine anni, mensium ac dierum deducta est, ne probabilem quidem circa illa conjecturam fundare possunt; cum adeo obscura, dubia, incerta ac corrupta sint; e quorum numero non eximimus Urbevetana, et alia, quibus utitur Pennatius; sed dicimus, ea nobis haberi generis ejusdem, donec aptis documentis probentur esse melioris.

112 Nec melioris furfuris nobis est S. Christinæ canonizatio pag. 202, facta, ut censet, a S. Caio PP. anno 290; de qua item egerat pag. 155 contra eos, qui hanc attribuerunt S. Gregorio PP. VII; quorum ineptiæ commiseratione potius, quam refutatione dignæ sunt, atque ex allatis circa antiquum sanctæ Martyris nostræ cultum Martyrologiis solidissime convelluntur. Epitaphium, quod profert et explanat in Vita Italica lib. 5, cap. 10, a pag. 191, et cujus schema repræsentat lib. 4, cap. 5, tamquam pium symbolum admittere potest; et vero tamquam tale exhiberi Pennatius indicat, quando Sanctam alloquens: Permite, inquit, ut ad gloriam Dei, et ad tuum honorem nos inseribamus mausoleo tui sepulchri gloriosi istos cordis nostri affectus, etc. Ast verum, uti vult, ectypum, inscriptionis sepulchralis repræsentat pag. 152, et mox pagina proximæ sequente dicit, eam per specialem Dei providentiam hodieum inveniri apud PP. Conventuales S. Francisci, in conventu Tuscaniæ. Lapis hic, inquit, est e marmore rubro, et habet litteras has incisas.

D

Idoneis nequitiarum documentis ad rationem Sanctæ chronologicam

E

utitur Pennatius,

F

et ejusdem, ut vult, canonizationem, epitaphium.

A incisas; ac sine dubio sunt characteres istius seculi.

lapidis se-
pulturis
ectypum,

113 Copia istius lapidis, cretæ aut argillæ impressa ex suo originali, fuit subministrata a P. magistro Andrea Adami, tunc provinciali et Commissario generali Minorum Conventualium..... Dicitur communiter a dictis patribus Conventualibus, quod duo isti peregrini, qui furto abstulerunt corpus S. Christinæ, transeuntes Tuscaniam, ibi reliquerint supra dictum lapidem cum aliquot ossibus S. Christinæ, ut liberum haberent transitum. Sed quia tum furtum duorum istorum, ut voluit, peregrinorum, de quibus supra; tum filia Urbani de civitate Tyri, prout iuscriptio illa exprimit, nobis plane suspecta sunt; tum denique temporis antiquitas, quæ pro ista inscriptione accersitur, plane nobis non probatur; liceat nobis istum lapidem, adeo debili patrum Conventualium ac plæ populari testimonio roboratum, non probare; ac dicere, melius multo Actis Sanctæ consulturum fuisse Peunatium, si hæc et cetera id genus maiore aviditate quam disceraiculo operi suo non iuseruisset. Est porro Tuscania (vulgo Toscanella) oppidum Italiæ ad Martham fluvium, inter lacum Vulsinium ac mare Thyrrenum fere medium.

ac lapidem
item, Sanctæ
collo appen-
sum, ut faci-
lius submer-
geretur.

114 Lapis, qui Sanctæ collo, ut facilius submergeretur, alligatus fertur, quique maris superficiei supernataverit, Virgiacum ministerio angelorum eidem impositum sustinuerit supra mare, ac prodigiose deposita naturali duritie, mollis factus, impressa ipsius vestigia exceperit; (de qua re Peunatius a pag. 85; quæque lapidem Sanctæ vestigiis notatum hodie adhuc spectari asserit pag. 88, atque in æs incisum exhibet tabula 4 aut paginam 141) lapis, inquam iste, idoneis antiquitatis testimoniis destitutus, maiorem non meretur fidem quam pæ ac popularis traditionis; quo prodigio adeo sublimi, ut habes pag. 89 (id quod nos, pie credi posse non negamus) voluerit Christus Jesus similem sibi reddere istam suam dilectissimam sponsam Christinam, et simul prædicare illam gloriosam et admirabilem toti mundo. Ceterum de vestigiis Domini Jesu in monte Oliveti relictis, agit Baronius ex S. Hieronymo, ad annum 34. Verum de his satis. Jam autem ut Pennatio ansam præbeamus conquerendi, quasi visa a nobis non sint, vel certe neglecta, quibus parte secunda suæ Eutythecæ objectiones, ibi a se propositas, diluere satagit; visum est subjicere sequentia.

Juxta re-
sponsa,

115 Porro objectiones illas distribuit in varias classes. Cap. 3 respondet objectionibus ex dictis et gestis S. Christinæ; cap. 4 et 5 Acta a fabulositate vindicat; cap. 6 dat solutiones ad objectiones a discrepantibus et contrariis; cap. 7 agit de aliis quibusdam variis objectionibus; quæ omnia cum apud ipsum videri possint, et non minus spougia indigeant, quam Acta ipsa, quæ auctor defendit, supervacaneum judicamus, ea huc singulatim transcribere. Observare tamen ne gravetur Peunatius 1. Nulla Acta adeo esse fabulosa, corrupta et absurda, quin id semper caverint quilibet impudentissimæ etiam, dicantur potius nullius frontis, fabricatores eorum vel corruptores, ne chimæ seu somniis, physicam implicantiam involventibus, nugas suas infarcirent; et nisi hoc cavissent, equos, amabo, nugarum suarum emptores habuissent? 2. Hoc posito, nulla jam Acta etiam fabulosissima et ineptissima dantur in rerum natura, quin exponere aliquo saltem sensu et

excusare queas et elidere objectiones omnes, quæ in Acta fieri possunt, ut Pennatii pag. 487 verbis utamur, tam litterales, quam intellectuales, theologicas, chronologicas, atque historicas, etiam minoris notæ.

116 Fac enim illa pugnare cum locis, temporibus quibus Acta ac personis; dicam vel anticipatione usu esse auctorem, vel hæc mendose transcripta, vel ab imperito superaddita esse, ceteris salvis ac sinceris; vel, sicut ait Pennatius pag. 524, responde quoad annum, non fuisse præcise assignatum ab scriptoribus..... Quoad tyrannum et diem corrigenda sunt Acta Mombratii (et quid ni sic etiam alia auctorum suspectorum aliorum Acta?) ex omnibus aliis Actis, et scriptoribus (ejusdem quæquam omnibus notæ.) Error est autem et lapsus amanuensis (ut mihi quidem, ait, videtur) qui pro DIOCLETIANO aut MAXIMIANO (in Actis Sanctæ nostræ, et quid ni sic idem applicetur aliis?) scripsit AURELIANO; et pro VIII, scripsit VII, ut sæpiissime contigisse, asserit Pennatius aliis Actis vitio scriptoris: qui item, ad solveudas quasdam particulares objectiones, quas receasct circa Acta Sanctæ: pag. 506, responde, inquit, eum S. Thoma, hoc Dei speciali egisse instinctu; pag. 508 has omnes eriticorum objectiones et diceria a fidei defectu suam originem trahere.... ideoque his merito aptari illud Christi Domini: „O stulti „ et tardi corde ad credendum „! Si vero aliquid occurrit, quod quamquam sapit impossibilitatem secundum ea quæ Peunatius habet pag. 509, responde cum Vita Sanctæ Italica lib. I, cap. 2, num. 4, pag. 8:

117 Debere nos vehementer dolere, quod inter fideles, tales infideles et inereduli inveniantur, insipida sua sapientia inflati, ut de illis, sicut de Hebræis incredulis debeat dici, quod non intellexerint mirabilia opera Dei, etc. Et ex dicta pag. 509 insuper adde, impossibilitatem ab adversariis somniatam se tenere ex parte naturæ, non autem ex parte divinæ gratiæ, ad quam primo loco mentis oculos convertere debent hypercritici isti, si fidem retinent. Pluribus referendis supersedemus, hæc delibasse contenti; quæ eo valent, ut nulla jam (si Superis placet) sint Acta improba adeo et insulsa, ut coassumptis uno aut pluribus istorum principiorum (quidquid pluribus aliunde suspecta characterismis non valeant ut sana ac sincera defendi) defendi tamen sic possint ac debeant. Quod, quid, amabo, est aliud, quam omnem sanam historiæ veritatem à medio tollere, et apertissimam iuvendens in Ecclesiam Catholicam fabulis portam reserare, plebis mendaciorum plaustri futuram perviam, non sine dispendio veritatis, et hæreticorum cachianis. Quidnam igitur boni fecerunt duo lucidissima Ecclesiæ Catholicæ lumina, Eminentiissimi Cardinales Baronius ac Bellarminus? Quorsum collimarunt plurium aliorum virorum eruditorum curæ, si hoc consecuti non sunt, ut plura facta mere historica, ad sani criterii regulas exacta, vel approbata vel reprobata evicerint?

118 Omnis itaque, ut ad propositum redeamus, objectionum, quas Peunatius adversus Acta S. Christinæ format, et solveere conatur, farrago eo tendit, ut ostendat, quod quælibet in speciem secundum ipsum difficultates sana aliquo sensu exponi possint, quodque hoc vel isto modo expositæ nulla censuræ nota perstringi mereantur, cum res sic potuerint

J. P.

E

S. Christinæ

F

ab objectionibus vindicare conatur Pennatius; jam Acta quælibet etiam pessima excusabis.

contin-

AUCTORE
J. P.

contingere. Sed quæritur hic, non quid potuerit contingere, sed quid re ipsa contigerit; quod vero ita contigerit, desumi debet ab auctoritate; et hæc a notis, adjunctis, et characteribus scriptoris aut rei scriptæ, quæ sint ejusmodi, ut cum majore vel minore rerum, quas proferunt, exigentia, accommodatam præ se ferant suadam, quæ virum prudentem moveat ad assensum. Id assecutus non est hactenus, nec porro umquam postea assequetur Pennatius circa sua Acta S. Christinæ; quæ sincera, genuina atque omni prorsus fide digna vult esse, probare tamen id non potuit, uti superius ostendimus. Abundet vir clarissimus in suo sensu, per nos licet; sed nobis fixum sedet, sanioribus, uti putamus, principiis prælucentibus, adeo de Actis magnifice non sentire, donec vel sua Urbeveta, superius rejecta, vel ulla alia sincerioris esse notæ ostenderit.

§ XII. Alia quædam pro Actis ab eo corrasa argumenta diluuntur.

B

Imbelle etiam argumentum pro suis desumit Actis

Tantum, Pennatii, ut videtur, opinione fatale, quia ultimo loco id sibi reservavit, et quo partem 2 suæ Engyothecæ seu Propugnaculum concludit, contra Actorum impugnatores evibrat, quando pag. 226 monet, singulari esse animadversione expendenda Acta Sanctorum martyrum Aciseli et Victorinæ virginis, relata a Tamayo in suo Martyrologio Hispano xvii Novembris, pag. 204, quæ non solum in tormentis, sed et in ipsis tyranni interrogationibus, et sanctæ Virginis responsionibus, orationibus, animarum conversionibus, Christi et angelorum apparitionibus, sunt adeo Actis S. Christinæ assimilata, ut ab his videantur exemplata, utpote posteriora.... Alia eorundem sanctorum Martyrum Acta, præcipue a Lippeloo pag. 204 ex Joanne Maldonato relata, tantam similitudinis speciem, inquit, non præ se ferunt.

ex Tamayo

120 Sed telum hoc non adeo esse fatale, sed imbelles potius sine ictu, ratio evincit non una. Acta ista expendenda et discutienda erunt suo tempore. Nunc interim singulari animadversione expendenda relinquimus Pennatio hæc paucula I. Relata quidem a Tamayo citat, in suo Martyrologio Hispano; at figlinam sciat id esse, ex ineptiis et fabulis coagmentatam, sicut sexcentis locis alias in nostris Actis probatum est. II. In Actis istis apud Tamayum signatur annus martyrii 303; quo judicari possit, quod non sint valde antiqua, juxta id, quod observat Tillemontius monumentorum ecclesiasticorum tom. 5, pag. 59. Consuli etiam possunt Observationes ad Usuardum, jam ab annis aliquot a nobis illustratum, tomo vi Junii pag. 617.

C

admodum suspecto, ac sapius refutato.

121 III. Dat quidem ea Tamayus ex tribus legendariis Mss., Asturicensi, Segobiensi, et Tolitano Montis Sion, nec non ex edito Hispalensi. At cujus temporis, notæ ac pretii tria ista legenda Mss. fuerunt, ut illi, tot nobis aliunde de causis suspecto, credere tuto possimus, hæc esse vera et genuina Acta horum sanctorum Martyrum, prout affirmat pag. 207? IV. Ea quæ Pennatius dicit, in pluribus esse Actis S. Christinæ assimilata, non probat magis esse sincera ac genuina, quam alia eorundem sanctorum Martyrum Acta, quæ citat, ac tantam similitudinis speciem non præ se ferunt. Unde ergo hæc ultima tam ipsi non obsint

potius, quam alia ista prosint? V. Cur Actorum apud Tamayum hinc similitudo, inde aliorum dissimilitudo cum Actis S. Christinæ, fundatam suspicionem non moveant, Acta ista duo non esse ambo genuina ac sincera, cum sint dissimilia inter se, atque adeo videantur vel addendo vel demendo non mansisse primigenia, sincera, et intacta? Hæc itaque singulari animadversione expendenda proponimus Pennatio. Verum ne quid hic præpropere circa illa Sanctorum Acta statuamus; hæc et alia discutienda erunt die xviii Novembris, quo inscribuntur Martyrologio Romano.

D

122 Laudatus auctor in sua appendice pag. 557 in patrocinium Actorum S. Christinæ, hic contraversorum, describit partem præfationis, qua inchoatur martyrium S. Margaritæ, sub nomine Metaphrastis a Surio editum die xx hujus mensis; eamque addendam monet ad paginæ 484 versum secundum suæ Engyothecæ. Agitur quidem in illa dictæ præfationis parte de non paucis Sanctorum Actis adulteratis, corruptis, sordidatis, conspurcatis et profanatis; et in altera ejusdem præfationis parte, in hoc ipso tomo apud nos die xx Julii, martyrium S. Margaritæ a se emendandum, promittit ejusdem auctor; verum quamquam juxta promissum pluribus illud a sordibus expurgarit, non paucas tamen ipsum sordes expurgandas in eo reliquisse, ibidem tunc diximus pag. 31. Acta item S. Margaritæ alia aliis longe corruptiora sunt, prout ibidem ostendimus; aliqua etiam, quamvis non undequaque bona, minus tamen mala, uti habes pag. 33; id quod eodem prorsus modo dici non potest de Actis S. Christinæ; cum uniusmodi fere sint in substantia (nisi forte extracta ex Actis proferas compendia) reque conveniant, quidquid differant penes illa, quæ rebus accidunt, secundum dicta § 6 hujus nostri Commentarii.

Frustram etiam

E

123 Ecquid itaque subsidii ex verbis memoratæ præfationis, ad tutanda S. Christinæ Acta habere queat Pennatius, nentiquam concipimus. Sed eo ibit utique, ut reponat, inde haberi, quod Acta martyrii S. Margaritæ corrupta fuerint; libensque etiam ex supradictis concedet; quædam Acta nostræ hujus Sanctæ corrupta fuisse; sed sua in illorum non esse numero habenda. Sed ad hoc ipsius effugium satis superque supra respondimus, ut necesse non sit plura nunc superaddere: hoc enim aliud nihil est, quam merc assere, gratisque velle, supra quam vel in speciem probari possit. Quod spectat ad locos Engyothecæ sacræ part. II, cap. 3, num. 1; et cap. 5, num. 5 et 7, in quibus agitur de responsionibus S. Christinæ, de miraculis, ac de multis Christi, et angelorum apparitionibus, varia, inquit Pennatius in eadem appendice, pag. 558, possumus addere egregia exempla ex Actis eximie sanctæ virginis et martyris Margaritæ; cujus sacrum corpus Montefalisco magna veneratione servatur, etc.

subsidium petit Pennatius

F

124 Sed addat ista, ac superaddat, quantum voluerit, Pennatius, per nos licet; quidnam hac via promoverit? De exemplis hic nulla est quæstio; neque exempla S. Margaritæ ista, prout vulgo narrantur, tametsi supponantur esse genuina, quæ tamen sunt suspecta, nunquam efficient, ut gesta S. Christinæ, eisdem similia, vera sint aut falsa, quæ solis stant vel cadunt idoneis documentis. Itaque quæ ibidem addit Pennatius, quod viderit S. Christina in carcere lucem magnam, et crucem præfulgentem, supra quam columba erat, Spiritum sanctum

ex Actis S. Margaritæ.

A etum præfigurans, qui et Ave dixit, et beatam Virginem allocutus est, eamque a plagis sanavit, et secundo apparens baptizavit. In ipsius vero pretioso natali, Christus ipse cum angelorum exercitu apparuit; ista, inquam, neququam huc pertinent; et satis superque colligi potest ex Commentario prævio ad illa Acta § 4 et 5; quidnam circa hæc et similia statuendum sit. Interim ut rem cum Sancta nostra concludamus; neotericus legendista Gallicus, qui asserit, Ecclesiam Romanam.... videri rejecisse vulgatam historiam martyrii: cum non sufferat, ut vel ultima inde lectio fiat Officii istius diei, pluribus refutatur a Pennatio Engythecæ sacræ part. 2, cap. 2, pag. 490; quia a S. Pio V decretum sit, ut in vigiliis tres lectiones legantur de homilia in Evangelium vigiliæ; de festo autem, sub simplici ritu occurrente in vigiliis, fiat tantum Commemoratio. Vide rubricas generales Breviarii Romani tit. vi, num. 4; tit. ix, num. 2; et tit. xi, num. 10. Hæc quomodo ignorare potuit dictus legendista?

Datur ratio, cur hæc diffusius tractata sint.

B

125 Atque hæc quidem hactenus deducta, diffusiora videri possunt, quam res ipsa postulabat, quatenus opus Pennatianum spectant; quia tamen illud Sanctæ hodiernæ Acta ita propugnat supra eorum meritum quam longissime, ut lector quilibet, præsertim rerum huiusmodi haud satis peritus, qui in illud opus inciderit, censuræ nos circa ista Acta plus æquo rigidæ ac parum fundatæ condemnare facile possit; visum nobis fuit, non abs re futurum, si paullo productius præsentis controversiæ statum, argumenta, objectiones proponeremus: quo fieret, ut lector quilibet per se, non perfunctorium sed integrum ac maturum de hac controversia iudicium ferre posset, qui rationes nostras circa eam, debita cum attentione expendere.

§ XIII. Fama posthuma ex eodem opere novis notitiis illustrata, circa ædes sacras, officium divinum, imagines, ecclesiam collegiatam, hospitale, confraternitatem ac miracula.

C Fama Sanctæ posthumæ inclinarunt ex adibus sacris; et imaginibus,

Fama Sanctæ posthuma potissimum illustratur ædibus sacris in honorem ejus erectis; quas nos ita enumeravimus supra, ut aliæ nobis deinde innotuerint ex Vita Italica amplissimi Pennatii lib. 6, cap. 1, et 2; de quibus ibi consuli potest laudatus auctor. Singulare circa cultum est, quod eodem cap. 2, pag. 209 refert fieri in ecclesia S. Christinæ, quæ est in Montanso, hodiedum adhuc dicto Montarso, qui est pagus medio milliari dissitus ab oppido Ficulle vulgo appellato, in diœcesi Urbeveta-na. Nam feria secunda Rogationum, adit dictam ecclesiam S. Christinæ clerus Ficullensis cum consueta processione; et antequam ecclesiam intrant, cantatur Evangelium commune unius Virginis et Martyris cum sua oratione. Deinde intrant ecclesiam, et cantant Missam de Rogationibus; qua finita, a plebano ter cantatur versiculus: S. CHRISTINA, ORA PRO NOBIS. De aliis supplicationibus infra § 16. Missa et Officium ritu duplici primæ classis fit Vulsinii, Panormi ac Sepini, tamquam de patrona principali; Urbeveteri autem ac in ejusdem diœcesi, ritu duplici minoris, uti tradit Pennatius lib. 6, cap. 3. Ad famam item San-

ctæ posthumam conducunt effigies, statux ac picturæ; de quibus agit Pennatius cap. 3. Primam et antiquiorem censet esse illam, quam æri incidi curavit, adjecto eidem gloria, per mysterium sanctissimæ Trinitatis expressa, quam invocavit et prædixit S. Christina; et cum aliquot angelis, qui sæpius eidem apparuerint,

AUCTORE J. P.

127 Additur prospectus lacus, turris ac fornaculæ; qua re alluditur ad ejus historiam. Figura hæc, ipso teste, conspicitur depicta in tabula antiquissima artis optimæ et excellentis, tunc temporis; et a Petro Castellucci pictore Urbevetano judicatur esse pictura Petri Cavallini, Romani pictoris, qui floruerit anno MCCCXLIV, sicut scribit Georgius Vasari, quem citat. Imago itaque ista sita est in sacello sanctissimi Rosarii in cornu Epistolæ... et vestita est Sancta veste candida, quæ ad amussim repræsentet illam, quam induit existens in turri; juxta prædictam historiam. Supra hanc alia est vestis cum fundo rubro, in signum sui martyrii; variegata floribus candidis, in signum virginitatis ejus, et aquilis interspersa, in signum, sicut conjici posse censet, quod orta fuerit sanguine Romano ac regio. Illæ duæ vestes ad pulsus arteriæ prope manus, sunt spectabiles; super quas gestat chlamydem quasi viridis coloris, in signum virtutis. Supra pectus sustinet dextra unam sagittam, elevata penna aut ala sursum, ac cuspe deorsum; in signum quod sit victima amoris; sinistra autem stringit librum clausum, symbolum doctrinæ ejus et divinæ sapientiæ Scripturarum. En tibi nunc imaginis schema, ex ectypo Pennatiano a nobis æri incidi jussum, ad minorem tamen formam contractum, quam in dicto ectypo sit.

quarum hic una

E

Effigies S. CHRISTINÆ V. et M. ex tabula antiquiss.

128 Exhibetæ porro imaginis descriptionem prosequitur Pennatius his verbis: E capite ipsi dependent,

AUCTORE
J. P.

pendent duo retorta capillamenta, aliis reclusis et involutis in calantica reticulata, quæ in fronte est ornata filo unionum, in signum, quod sit Virgo electa; sicut margarita est unio paradisi, quam divina gratia sit piscata in mari hujus mundi. Vultum habet bellissimum ac gratiosissimum; prout ad amussim in Actis describitur dotata fuisse venustate maxime singulari. *Habet hic lector mysticam dictæ picturæ explicationem juxta vulgarem Sanctæ historiam, ex tabula antiquiss., prout indicat epigraphe Pennatiani ectypi; cum tamen non sit antiquius prototypum seculo decimo quarto circiter medio; ut mirum nobis sit, priorem aliquam et antiquiorem ad ejus notitiam non pervenisse. De aliis picturis, ac statuis Sanctæ agitur ibidem pag. 214 et sequentibus. Huc spectant ecclesia collegiata, hospitale ac confraternitas, Vulsinii in honorem S. Christinæ erecta; de quibus Pennatius a pag. 218, tradit ista, quæ Latine redita sic sonant:*

Item ex ecclesia collegiata Vulsiniensi,

B

129 Quando contigerit erectio ecclesiæ collegiata cum suo capitulo, non constat; asserere dumtaxat possumus ex documentis cancellariæ hujusce episcopalis, antiquissimam esse memoriam anno MCXLIX, IDIBUS APRILIS; ex codice signato littera B, fol. 89, col. 1, num. 2. Et legitur in una donatione: PRIOR SANCTÆ CHRISTINÆ CUM SUIS FRATRIBUS. Anno MCCXI, et annis posterioribus semper legitur: PRÆPOSITUS ECCLESIAE SANCTÆ CHRISTINÆ, ex eodem codice fol. 113, col. 1: sicut etiam leguntur collationes canonicatum ecclesiæ S. Christinæ. Præter canonicos leguntur etiam capellani ecclesiæ S. Christinæ, sicut anno MCCXXX, sub die XXIX Maii; ex codice signato littera A, fol. 146 b; et in visitatione anni MCCCLVII, sub die XX Novembris; ex codice signato littera B, fol. 25 a. Legitur etiam capellanus capellæ imaginis S. Christinæ, prout alibi dictum. Ex Brevis Innocentii III, expedito Viterbii XV KAL. OCTOBRI, PONTIFICATUS NOSTRI ANNO XII, qui fuit annus MCCIX; (creatus enim fuit anno MCXCVIII, VIII Januarii) constat, canonicos convivisse secundum sanctissimum ritum antiquum in domo canonicali, quæ stabat ad latus dextrum ecclesiæ antiquæ S. Christinæ: ubi in præsentia est capella sanctissimæ Trinitatis, spectans ad D. præpositum Vincentium Brenchiaglia; et in hac domo dormiebant et comdebant simul, etc.

C

circa ejus canonicos profertur hic breve Innocentii PP. 3.

130 En tibi ipsum Breve Innocentii PP. III, quod laudatus Pennatius habet Engythecæ sacræ part. 1, cap. 15, a pag. 481, quodque a se extractum dicit, e codice pergameno signato littera B. existente in cancellaria episcopali Urbevetana, fol. 91, col. 4. Sic itaque sonat: Innocentius Episcopus, servus servorum Dei: Dilectis filiis, præposito et capitulo sanctæ Christinæ, salutem et Apostolicam benedictionem. Cum inter vos de communi vita ducenda, et in communitate omnibus ecclesiæ vestræ proventibus redigendis quæstio verteretur; Nos ita duximus providendum, ut quemadmodum communiter sub eodem tecto dormitis, et in eodem refectorio manducatis, ac vinum habetis commune; ita panem, et cibos alios habeatis. Quocirca universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus omnes proventus ecclesiæ vestræ in commune redigificantes, tantum reservetis ex eis, quantum

sufficere debeat communi victui juxta ipsius ecclesiæ facultatem; residuum inter vos pro vestibus, et aliis necessariis divisuri. Datum Viterbii XV Kal. Octobris, pontificatus nostri anno XII; Christi autem 1210.

D

131 De fundatione hospitalis Vulsiniensis sub titulo S. Mariæ et S. Christinæ, quæ facta sit anno 1284, sub die XX Novembris, meminit idem Pennatius ex codice signato littera A, fol. 220 b; ubi comparet aliquis Benincasa rector confraternitatis S. Mariæ, et S. Christinæ, et narratur, quod quidam Audigerius Rossi Vulsiniensis reliquerit suam domum prædictæ confraternitati, ut ad honorem SS. Virginis Mariæ fieret hospitale ad usum pauperum et infirmorum. Ex hac notitia sciri affirmat Pennatius, quod ad majorem S. Christinæ venerationem, ejus confraternitatem erexerint, cum titulo S. Mariæ et S. Christinæ; de qua confraternitate, ac de prædicto Benincasa fieri etiam addit mentionem in instrumento, quod refertur in codice nigri intrinsecus assumpti (di fodere, uti Italice vocat, negre) ubi fol. 147 legi dicit: Discretus vir Benincasa rector fraternitatis sanctæ Mariæ, et sanctæ Christinæ de Bulseno, Urbevetanæ diocesis, sub XXIV Novembris MCCLXXXIV.

Hospitale sub titulo S. Christinæ;

E

132 Famæ Sanctorum posthumæ splendor maximus accedit ex miraculis, eorum ope patris. Recensebimus hoc loco illa, quæ apud Pennatium Vitæ Italice lib. 5, cap. 7 referuntur, et S. Christinæ hodiernæ adscribuntur. Ex oratione, excusa in Breviario, uti vult, antiquo, quod existat Romæ in bibliotheca Alexandrina, excerptis ista: Omnipotens sempiterne Deus, qui B. Christinam virginem et martyrem merito constantiæ, ac miraculorum flore decorasti, etc. Mox commemorat apparitionem mirabilem festæ ejusdem Sanctæ luce, super aquas lacus Vulsiniensis, item quando reliquæ ipsius a duobus peregrinis transportatæ fuere Sepinum, magnum extitisse miraculum significat, quod illi inde discedere hand potuerint; eademque occasione alterum huic miraculum accenset, quod thesaurus ille sacer amoveri non potuerit, nisi post emissum votum. Videsis, quæ nos supra ex Cajetano diximus. Sequamur ulterius præsentem Pennatium. Ex Alexandri Donzellini (de quo pluribus agit Engythecæ parte 1, cap. 14) historia sanctissimi corporis Christi, pag. 61 juxta relationem Sepino acceptam, indicat, quod ibi resplendeat numerosissimis miraculis.

quæ miraculis fulsit,

F

133 Translatis autem Sepino Sanctæ exuviis Panormum, sicut pergit Pennatius, fugavit ex illa. urbe pestem; et prima Dominica Maii, qua festæ translationis lux celebratur, innumera quotannis operatur miracula, præsertim liberando a dæmonibus obsessos: (adi sis libri 5 citati, cap. 4) Romæ item continua fieri miracula, per sacrum Sanctæ cor, ad mulieres gravidas delatum, affirmat laudatus auctor; qui mox subjungit notitiam beneficii plane singularis, Panormitanis concessi, ex Roccho Pirro; sed illud nos propriis Pirri verbis tom. 1 Notitiarum Siciliensium ecclesiarum ad annum 1591, huc transcribendum putamus. Sic ergo habet: Annonæ caritate laborabat eo anno Panormus; ac ad preces publicas ventum est, ne fame eneeti cives perirent. Per antistitem D. Christinæ Tyriæ virginis, sacræ reliquiæ, argentea inclusæ arca, solenni inambulatione per urbem circumductæ; ac prope divinitus navis, quæ alio eur-

pestem Panormo fugavit; annonæ caritatem

sum

A sum intenderat, Panorum appulit opportune : cum vix ad alteram diem, quod frumenti in urbe supererat, alendis civibus satis esset.

ibidem mit-
gavit: cujus
rei, publica
testis est in-
scriptio.

134 Rem prodit hæc, quam subdo, inscriptio in S. Mariæ de Catena, his verbis expressa : Quod pop. Panor. laborante supplicatio per senatum decreta est, Christinæ sanctæ patronæ capsula ab æde maxima ad Mariæ de Catena per antistitem, ac cæterum sacerdotium pridie Idus Jan. religioso ministerio delata, quasi cœlitus sub XVIII Kal. Febr. onerariam navim, quæ Liburnis Messanam solverat, mutato cursu in nostrum portum suppetias venit subsidio frumenti, quod vix in alterum diem suppetebat : et per id tempus Dom. Henricus Gusman comes Olivarius prorex in Siciliam destinatus Neapoli, instiuctu divinitatis annonæ abunde providendum C. P. beneficio accepto memoris, et gratantis animi significatione PP.

Antiquis mi-
raculis

B

135 Ad majorem miraculorum ope S. Christinæ patratorum, splendorem ac confirmationem, saltem quatenus ea hodiernæ nostræ Sanctæ attribuntur, intermiscere paucula hic liceat. Ex Officio translationis Sepiunensis, de qua superius, habemus, quod per eam in nostris, inquit, oris semper fiunt maxima monstra ; id est res supra communem naturæ cursum, seu miracula. Et ibidem habetur paulo post : Nam pro nobis facit semper centum mirabilia. At nunc recentissima quædam miracula nos vocant, quæ ex Italico Pennatii Latine vertimus, damusque in fide ipsius, tantum ponderis habitura, quantum eis deferendum suadent testimonia, quæ pro illorum veritate affert ; et eodem modo accipi volumus, quo accipienda diximus plura miracula, quæ hodiernæ nostræ Sanctæ adscribuntur, iterum monentes, quod Sancti illic majora signa faciunt, ubi minime per semetipsos jacent, apud S. Gregorium Magnum loco citato ; cui sanctissimus idem Pontifex mox subdit ista :

qua hic ra-
tione

C

136 Ubi in suis corporibus sancti Martyres jacent, dubium non est, quod multa valeant signa demonstrare, sicut et faciunt, et pura mente quærentibus innumera miracula ostendunt. Sed quia ab infirmis potest mentibus dubitari, utrumne ad exaudiendum ibi præsentibus sint, ubi constat, quia in suis corporibus non sint ; ibi necesse est, eos majora signa ostendere, ubi de eorum præsentia potest mens infirma dubitare. Quorum vero mens in Deo fixa est, tanto majus habet fidei meritum, quanto illic eos novit et non jacere corpore, et tamen non deesse ab exauditione.

subdantur
nova,

137 Quæ cum proportionem ad rem nostram applicari, volumus, et eo valent, ut intelligamus, Deum per Sanctos suos, qui magna cum fiducia ac viva fide invocantur ; aut quorum reliquiæ singulari pietatis sensu ab hominibus ita honorantur, tamquam hæc vel illi ibi sint, cum tamen ibi non sint ; aut sic non sint, sicut optima fide, a piis clientibus ibi putantur esse ; vel alii Sancti homonymi, ibi tantum sint : Deum, inquam, non raro ita coronare magnam istorum piorum hominum fidem, ut miracula etiam non deneget, tamquam vere physice ibi sint, quos clientes isti ibi esse firmiter sibi persuadent : adeo ut miracula in tali casu non fiant in confirmationem historiarum popularis Actorum Sancti, aut reliquiarum, sed ob singularem fidem illorum, qui Sanctorum patrocinium implorant. Et hoc sen-

su, non illo, verissimum est epiphomena, quo paullo inferius utitur Pennatius : Tantum valet bona, ac vera devotio, ad incredulorum confusionem !

AUCTORE
J. P.

§ XIV. Recentissima miracula indidem desumpta ; aliud ibidem relatum, hic examinatur.

Pennatius Vitæ Italicæ lib. 5, cap. 7, a pag. 177 : Subjungemus, inquit, nonnulla e miraculis, Vulsinii a S. Christina patratis, quorum notitiam habere potuimus ; aliis omnibus notari neglectis, quæ magno in numero occurrerunt præteritis temporibus. Ista, quæ accepimus, relata sunt ab eo, qui illa vidit ; aut narrata ab iis ipsis, qui gratias acceperunt ; omnesque sunt personæ fide dignæ, ac suo testantur juramento. Domina Dionysia, conjux D. Francisci Piccioni, longo a dæmonibus tempore obsessa, in multorum aliorum sanctuariorum visitatione nunquam liberata ; tandem postquam venisset Vulsinium festa die S. Christinæ, xxiv Julii, vi ad ecclesiam Sanctæ conducta fuit, spiritibus infernalibus, in ingressu portæ vociferantibus : Christina, Christina (in Italico est Cristinaccia, Cristinaccia, per contemptum).

Mulier a dæ-
mone libera-
ta

E

139 Postquam pervenisset ad altare antiquum S. Christinæ, præsentibus præposito quondam Joachimo Valeri, et D. cononico Adamo Mariottini, qui totum hoc narrat ; ac supplicante, qui accurrerat, populo pro ejus liberatione, prout injunxerat supra dictus præpositus, liberata fuit, relinquentibus ipsam spiritibus hisce malignis, lampadem exstinguentibus ac vociferantibus : Alius, quam tu, potuit nos expellere, Cristinaccia.

ad aram S.
Christinæ.

140 Multis abhinc annis Vulsinii vivebat mulier quædam, dicta Lucretia Persiani, erga S. Christinæ fornaculam valde devota, quæ ab eadem sæpenumero erat visitata. Dum ad ætatem annorum 75 pervenisset, luce corporis privata, nolensque suam relinquere devotionem visitandi fornaculam prædictam ; eo se conduci curabat per comitatum cujusdam neptis suæ, nomine Flaminie ; quo dum pervenisset, faciebat orationem ; et post in discessu accipiebat lapillum aliquem ex illo sanctuario pro sua devotione, quem domum delatum reponebat in capsula ; et quando male se habebat, fide viva S. Christinam invocando, lapillus serviebat ipsi pro præsentis medicina. Tantum valet bona fides, ac vera devotio ad incredulorum confusionem !

Alia ptura
beneficia

F

141 Dum Paulus Brocchi gravi laboraret infirmitate, conjux ejus Flaminia supra nominata, periclitari de vita cum videns, indusium ipsius accepit, et invisum ivit S. Christinæ fornaculam, prædicto indusio parietes ejusdem tangens ; domumque reversa Paulo marito suo illud adhibuit ; qui paucis post diebus omni gravitate mali liber permansit.

narrantur
contigisse ad
Sanctæ for-
naculam,

Clericus Joannes Angelus Piccioni, ecclesiæ S. Christinæ ædituus, juratus testatur, quod a corrogando tritico redux, iret invisum fornaculam sanctæ Virgunculæ ; et quando eidem erat vicinus, senserit se correptum certo quodam ti-

more

AUCTORE
J. P.

more et horrore : unde hæserit suspensus, an accedere deberet. Sed sumptis animis, recitavit hymnum. JESU CORONA VIRGINUM, cum oratione Sanctæ, intravit fornaculam, mutato, quantus erat ante, timore in tantam devotionem, affectum et amorem erga sanctam Virgunculam.

suaves odo-
res

142 Octo bonæ animæ, quas inter sacerdos est fide dignissimus, et multæ bonæ virgines, quæ non nominantur, quia vivunt; quando supra dicta fornacula purgabatur, suo cum juramento testantur, quod sub diebus XIX, XX, XXIII Julii anni currentis MDCXXIV visitantes cum devotione prædictam fornaculam, ibidem pereceperint diversos suavissimos odores (quos breviter enumerat auctor) et optime cognoscebant, quod exhalaretur mixtus ille odor e fornacula supra dicta. Sacerdos, qui olfaciebat odorem nardi suavissimi, dubius an non deciperetur et erraret, quærebat ex adstantibus, num gestarent odores; cumque responsum esset ei datum ab omnibus, quod odores haberet nemo, certior, fiebat, odorem illum exhalari a fornacula.

B
exhalantem;

143 Una e supradictis virginibus aut puellis, valde timens Deum, accepit unum lapidem ex iis, qui fumo erant tincti in igne, ac posuit in sinu, et continue percipiebat suavissimum odorem incensi, a matutino tempore usque ad vesperum, tam intra quam extra domum; et monita a socia animadvertit, istum odorem exhalari e lapide prædicto, ut, ubi cum naribus admovisset, bene cognovit. Non et mirum, quod in hujusmodi sanctuario, in quo fuit S. Christina cum choris angelorum ad laudandum Deum inter flammæ cum tantis miraculis manifestis, percipiantur odores angelici et paradisiaci. Mirum autem est admodum, quod nonnulli increduli, amissa quasi fide, quamvis existant inter fideles, recusent præstare fidem similibus narrationibus. Deus est mirabilis in Sanctis suis; et hoc solum debet sufficere.

cujus etiam
aqua

144 In fundo supradictæ fornaculæ seaturit aqua; quæ accepta enim devotione et fide, operata est miracula. Angela Filandri, annorum sexaginta, sentiens oppressum caput gravissima fluxione, ivit visitatum cum devotione fornaculam S. Christinæ, et accepta lagenâ aquæ, quæ ibidem assurgit, domum redux, lavans caput dicta aqua, et sanctæ Virgunculæ se commendans, subito sanata, et in capite purgata fuit. Dumque eadem etiam lavisset quamdam suam nepotulam dicta aqua, nomine Hieronymam, mensium septemdecim, quæ nec poterat pedibus subsistere, nec stare sedibus innixa, recepit subito gratiam, ut in suis stabiliretur membris.

Maria q. Angeli, acerbissimo dentium dolore correpta, nec remedii quidquam inveniens post unius mensis spatium in tormento continuo exactum, ad fornaculam S. Christinæ se contulit; et positis ibidem humi genibus, Sanctæ se commendavit; bibit ex supradicta aqua, et partem offensam ea lavit: et eodem tempore sanitatem recuperavit, non sentiens amplius ullum dolorem.

salutifera
est.

145 Mathia q. Caroli, magno dolore supra genu sinistrum per duos menses afflicta continuos, ubi tumor etiam apparuerat, dum sine gravi incommodo incedere non posset, jussit sibi dari a Rosa, sua nepte, ex aqua fornaculæ S.

Christinæ; lavansque ea partem offensam vespere, invenit se sanam et liberam tempore matutino sequente.

D. Horatius Pillei, civis Vulsiniensis, febri laborans, malo partis sinistræ correptus, et motu, sensu et loquela privatus fuit: unde judicatum malum immedicabile. Camilla filia ejus, audiens de patris salute conclamatum esse corporali, ivit visitatum saxum vestigiorum S. Christinæ; cui ex animo se commendans, vidit, quod supradictum saxum sudore stillaret in magna abundantia: unde illud sudario absternit; cumque eo domum reversa, tetigit partem offensam sui patris versus vesperam; et postridie mane perfecte se sanatum invenit, recuperato motu, sensu et loquela.

146 Atque hæc sunt miracula, quæ ex Vitæ Italicæ libro 5, cap. 7 a Pennatio notata, huc transcribi potuerunt; qui in oppendice, Engyothææ suæ subnexa, pag. 557 monet, præter miracula ibi relata, esse et alia multa, addenda post numerum XIII, pag. 180 (id est post miraculum ultimo loco a nobis mox prototum) quæ, uti addit, typis currentibus, vel deinceps a Deo intercessione sanctæ virginis Christinæ sunt patrata; et ad præsens a vigili cura D. præpositi Vincentii Brenciaglia colliguntur. Collectio ista quousque pervenerit, obsolutane sit et typis edita, an nondum etiam, nos latet; neque Commentarius hic noster proximis hebdomadibus prælo subjiciendus, eam moram temporis, quando hæc scribimus, patitur, ut si jam nunc in lucem prodierit ista miraculorum collectio, eam satis commode ac tempestive ex Italia nobis comparemus. Quare sufficiat nunc, confusam saltem meditati, et forte nunc absoluti istius operis notitiam lectori exhibuisse.

Alia miracula dicuntur colligi.

147 Nunc nobis conveniendus est Pennatius super insigni admodum, patentissimo, oc primæ notæ, modo idoneis antiquitatis documentis probari queat, miraculo; de quo laudatus auctor Vitæ suæ Italicæ lib. 2, cap. 10; apparitione, inquam, annua capitis Sanctæ, miris modis apud ipsum ex Cajetano ibidem relatæ, uti et apud nos superius § 3 ex eodem Cajetano. Dicimus, modo idoneis antiquitatis documentis probari queat, juxta ea, quæ ibidem a nobis dicta sunt, et quo lectorem remittimus. Debent, inquit ibidem Pennatius, hic redargui critici illi terreni, quibus, prout sibi videntur, oculatis, nauscam creant similes narrationes; qui condemnati sunt, tanquam infideles per simile exemplum, quod legitur in Actis sinceris S. Febronie, monachæ, virginis et martyris; quæ quotannis die suæ festivitatis, inchoato a monialibus divino Officio, apparebat in aëre tamquam vivens, omnibus visibilis; et (si Menæis credimus) cum ipsis met psallebat. Sed redargutio ista nihil probat, sed sola verba dat, nihil rei, ac proin nihil ad propositum facit.

Miraculum de capite S. Christinæ quotannis apparente,

148 Oportet enim distinguere inter exoticos et exotice simplices et credulos: hi quippe omnia credunt sine ullo discerniculo; illi omnia negant vel arroduct sine justo discrimine: utrobique abusus; hic quidem per excessum, ibi vero per defectum. Media tenenda est via; adhibenda, inquam, in punetis vere historicis est æquis rerum ponderibus librata censura. Hæc si usus fuisset Pennatius, non voluisset rem suam stabilire exemplo S. Febronie,

a Pennatio

D

E

F

A *niæ, de qua in Actis nostris tom. v Junii, die xxv : nam eum Vita et martyrium istius Sanctæ, auctore Thomaide, magistra Sanctæ et teste oculata conscripta sint, exotice criticus sit, et supra modum incredulus, qui Actis illis atque adeo apparitioni, in eisdem narratæ, vel nullis vel leviusculis nixus rationeulis, tum quod res mira sit, tum quod a femina referatur, fidem historicam deneget : Actis, inquam, illis, quæ solidissime in Commentario eisdem prævio, § 1 stabiliuntur his verbis :*

non satis sta-
bilitur.

B 149 Gloriosa S. Febronie pro Christo certamina, tanto ubique per Orientales ecclesias celebratiora fuerunt, quanto luculentiori testimonio scripta ea habebantur, fide scilicet oculata Thomaidis sanctimonialis, locum secundum tenentis in eo monasterio, ubi Febronia ab infantia fuerat educata, sub disciplina amitæ suæ Bryenes. Etenim illa, et cum Virgo cruciaretur, præsens sub habitu seculari interfuit... et quæ circa cultum ei institutum reliquiasque (*adde et circa dictam apparitionem*) acciderunt, per decem aut plures annos Martyri superstes, seire certissime potuit debuitque. *Nihil simile habemus in ecclesiæ Sepinensis Actis, in lectiones divinarum Officiorum olim digestis, quæ pro apparitione S. Christinæ profertur; cum incerti sint temporis, antiquitatis, notæ, auctoritatis, ac proin fidei etiam incertæ.*

hic ostendi-
tur.

150 Pennatius itaque ex Actis sinceris sanctæ Febronie martyris, male arguit alios hic, quasi condemnati sint tamquam infideles per simile exemplum; cum arguendus potius sit ipsemet: nam tametsi simile quidem utriusque apparitionis sit exemplum; quia tamen auctoritas unius exempli seu apparitionis præ alia toto cælo dissimillima ac diversissima est (qua tamen auctoritate, ubi cetera desunt, huiusmodi apparitionum veritas et stat et cadit) arguendus, inquam, potius ipsemet Pennatius, quod utramque istam apparitionem similis exempli, at dissimillimæ auctoritatis, simili vel eadem fide admittendam contendat; ita ut proin eruditus atque æquis rerum arbitris si non nauseam merito creent, saltem suspectæ videantur similes narrationes, donec sufficienter probentur. Alia exempla, quæ ibidem profert, nihil moramur: danda quippe ei erat sui facti probatio idonea, quod non fit per aliorum exempla.

C

§ XV. Auctarium de Sanctæ reliquiis, et inventione corporis, ut quidam volunt, ex laudato Pennatio; præsens indidem apud Torcellanos corporis status.

Varia profe-
runtur

De variis reliquiis, sub nostræ Sanctæ nomine, apud nationes plures per Europam asservatis, sermo nobis fuit in prima hujus Commentarii parte satis longus; supersunt jam nonnullæ prioribus illis addentæ ex sæpe laudato Pennatio, ne neglexisse culpemur, quæ diligens iste collector circa præsens argumentum annotavit Vitæ Italicæ lib. 5, cap. 5; ubi imprimis affirmat, Vulsinii.. in ecclesia PP. Conventualium S. Francisci inveniri partem maxillæ S. Christinæ, quæ non videatur, involuta videlicet taffetano, ut vocat, seu panno tenuissimo

Tomus v Julii.

ex serico rubro. Addit, sacras hasce exuvias a P. magistro Petro Guicciardi, ministro ac socio Ordinis Minorum Conventualium in omnibus provinciis Ultramontanis, et ministro provincie S. Ludovici, donatas fuisse patri magistro Francisco de Monte Varco, ministro Tusciæ, cum pacto et conditione, ut deberet illas consignare conventui S. Francisci PP. Conventualium Vulsiniensium, juxta scriptum sub die.. Julii MDIX.

152 Anno autem sequente MDX, sub die xvi Junii idem P. magister Petrus Guicciardus præsens adfuit Vulsinii in prædicto S. Francisci conventu, et recognovit, supradictas sacras reliquias S. Christinæ esse easdem, illasque ipsas, quæ a se donatæ fuerunt; et de novo ratam fecit donationem, conventui S. Francisci Vulsiniensi PP. Conventualium factam, eo pacto et conditione, ut supra dictæ sanctæ reliquiæ perpetuo retinendæ et venerandæ sint in supra dicto conventu; et casu quo vellet eas alienare et transferre e dicto conventu, vult et determinat, ut guardianus Montepessulanus.. aut syndicus ejusdem conventus, possit ac debeat repetere et recuperare supradictas sanctas reliquias. Eodem die et anno facta fuit comparitio, *uti vocat*, contradictoria reliquiis, at non subsistens, vicarii foranei Vulsiniensis, tunc temporis Constantini Puri, ac præpositi Ludovici Laurenti.

153 Sub die xvii Junii MDX apparet fides ac testimonium, facta a P. magistro Francisco de Monte Varco, ministro Tusciæ, quod supradictæ sanctæ reliquiæ a se absportatæ fuerint Montepessulano, sibi donatæ a prædicto P. magistro Petro Guicciardi, hunc in finem, ut eas collocaret in conventu PP. Conventualium Vulsiniensium. Tota hæc narratio apparet e scriptura authentica, ad nos, inquit Pennatius, transmissa a P. magistro Carolo Andrea Adami, Conventualium Minorum provinciali (*cujus documentorum seriem producit laudatus auctor in sua Engyotheca, idiomate Latino expressam, parte 1, cap. 15. a pag. 476*) unde notum fiat, quod supradictæ sanctæ reliquiæ, maxillæ S. Christinæ, sint veræ, et authentice recognitæ. Quod veræ sint hæc reliquiæ, suadet earum possessio; quod sint authentice recognitæ, persuadent documenta; quod vero sint reliquiæ S. Christinæ hodiernæ, hoc opus hic labor est, aliqua id saltem satis idonea et antiqua testificatione aut ratione probare; idque potissimum ob illas causas, occasione aliorum, huic nostræ Sanctæ attributarum exuviarum superius parte prima hujus Commentarii a nobis allegatas. Quæ, cur et hic non obtineant, hactenus non videmus.

154 Suspiciamus, difficultatem Pennatio hic esse subortam (*et vero suboriri ea merito poterat vel debebat*) quo modo istæ reliquiæ, a quo, quo tempore, quave occasione Montepessulanum pervenissent; prout non obscure colligimus ex ejus verbis: Debemus, inquit, nunc indagare, quomodo istæ sanctæ reliquiæ S. Christinæ pervenerint Montepessulanum, præcipuam Occitanie inferioris in Francia civitatem. Quando duo devoti peregrini Franci executioni mandarunt Vulsinii sacrum furtum reliquiarum S. Christinæ, quas coacti fuerunt relinquere Sepini, uti narravimus, ait, cap. 3 (*et nos superius ex Cajetano*) non debet dubitari, quin peregrini isti aliquam earumdem por-

AUCTORE
J. P.

circa reli-
quias S.
Christinæ,

E

quæ Vulsini
ni esse me-
morantur:

F

et discutitur,

AUCTORE
J. P.

tionem acceperint, quam postea in patriam reduces, ibidem reliquerint. Unde rationabiliter persuadere nobis possumus, quod hoc modo remanserint Montepessulani, quæ et patria fortasse fuerit devotorum peregrinorum. Omnis itaque ratio, quod maxilla, quæ apud PP. Conventuales S. Francisci Vulsinienses asservatur, Montepessulanum pervenerit, et inde Vulsinium; ac proinde, quod ista maxilla sit vere maxilla hodiernæ S. Christinæ, et non sit maxilla alterius cujusdam Sanctæ homonymæ vel anonymæ, a Pennatio refunditur in historiam duorum istorum peregrinorum.

an et quo
modo

155 Sed contra hanc tum recurrunt hic eadem difficultates, quas attigimus parte 1 hujus Commentarii, tum illæ, quæ allatæ sunt jam mox contra apparitionem annam Sanctæ super aquas; cum utraque ex eodem hausta sit fonte, non satis a nobis probato. Viderit haud dubie Pennatius istas difficultates omnes vel saltem ex iis aliquas: nam lib. 5, cap. 3 memoratæ pluris Vitæ, a pag. 160 sequentes sibi objicit, et sic solvere conatur: Quomodo umquam, ait, duo peregrini in domo aliena habuerint tam facilem aperturam, complendi abscondite furtum adeo famosum tam magni thesauri, quem rationabiliter supponere debemus, retentum fuisse cum aliqua zelosa custodia? Sed evanescent istæ oppositiones criticæ, si serio animadverterimus, quod primis seculis corpora Sanctorum præ timore persecutionum absconderentur, et muris munirentur; sed dum seculis posterioribus illæ cessarent, cessavit etiam tanta cautela; et scimus (sed quod scire se dicit, parum hic ad rem facit) quod nostri antiqui ne quidem sigillarent reliquias, procedendo sancta cum simplicitate.

illuc Monte
pessulano

156 Hodieque videtur locus, in quo, per antiquam traditionem, conservabatur corpus S. Christinæ; et quamquam ibi sit aliqua crates ferrea; cognoscitur tamen, non multum esse tuta; et aperta portula, intratur in locum vacuum aut parvum cubiculum retro altare. Ceteris supersedeo; tum quia præter bonum, pinum, simplicem, ac populareum discursum nihil magnopere continent; tum quia ex custodia minus cauta, modoque furti, et judiciis Dei occultis, id unicuique suaderi potest, nihil ob stare, quo minus factum illud fieri potuerit, illudque spectata rerum, ac adjunctorum, quæ eam circumstant, natura, moraliter fuisse possibile: id demum unicum totus Pennatii discursus probat, quod nemo quisquam umquam negaverit. Frustra itaque adjungit, casum hic controversum, essa extra omnem quæstionem, cum consistat in facto, Sepini, Panormi atque alibi manifesto: appellat item ad Mss. antiqua, contra quæ non valeant argumenta negativa cum contemptu venerabilis antiquitatis.

delatæ fue-
rint.

157 At quum nimis liberaliter vocet Mss. antiqua et venerabilem antiquitatem, tam ne vel semel quidem aliqua antiquitatis specie illam probat; in qua tamen probatione omnis rei totius cardo vertitur. Multi vero auctores, qui furtum illud referant, sicut citatus Cajetanus, Carrera et alii; quia neoterici sunt, ne vel tantillum credibilitatis micam superaddere possunt; tanti utique et non pluris valentes, quanti valent testimonia, quæ proferunt. Ut vero rebus a se narratis suadendam majorem conciliet Pennatius, exemplis utitur denuo,

quibus ostendat, alibi obtinuisse similia furti; sed nihil exempla hinc faciunt, ubi non quæritur, quid alias aut alibi contigerit, atque adeo hic contingere potuerit; sed sola auctoritas, qua factum fuisse probetur, quod factum fuisse asseritur. Exempli quippe potissimum ad concionatores spectant in formandis auditorum suorum moribus, non item ad historicos, quatenus facta expendunt. Sed nunc ad alias cum Pennatio Sanctæ reliquias progrediamur.

158 Particulam aliquam de ossibus S. Christinæ virginis et martyris asservari in sua civitate Urbeveterana, interque alias reliquias populo ostendi in solennitate Paschæ post Vesperas, refert part. 168. Quo autem tempore ac modo sacrum hoc pignus Urbem veterem pervenerit, nescire se fatetur, conjecturas datus. Aliqua fragmenta ossium honorari Tuscaniæ apud PP. Conventuales, ac servari in lipsanoteca inaurata formæ pyramidalis, ibidem asserit; quæ a duobus istis famosis peregrinis, ex traditione, ut fertur, illic relictæ fuerint. At vide quæ supra diximus de lapide, ut fama est, Sanctæ sepulchrali. His autem, quæ nos supra retulimus de capite in sacello Paulino basilicæ S. Mariæ Majoris Romæ, addi potest, quod sacrum illud caput una cum multis aliis sacris reliquiis missum fuerit ad Paulum PP. V ab Antonio Albercati, Vigiliensi episcopo (de quo Ughellus Italiæ sacræ tom. 7, col. 1279) et Aquisgrano acceptum; saltem juxta probationem, quam Pennatius affert: ita enim legi asserit in litteris ejusdem episcopi ad supra dictum Paulum V, relatis ab abbate de Angelis, quem citat in descriptione supradictæ basilicæ lib. 11, cap. 15. pag. 231.

159 Quomodo autem illud sacrum caput translatum fuerit Aquisgratum, et a quo inde Vigiliæ, incompertum habet, et suggerit suam conjecturam. Quæ de corde memoravimus, ulterius illustrari possunt e Pennatio pag. 169, ubi et hoc sacrum lipsanum, et ejusdem thecam describit, quæ partem quoque ossis contineat, cum hac inscriptione: De corde, et brachio S. Christinæ virginis et martyris Sepinos integrum brachii relictum, quo translatum corpus, et inde Panormum transportatum fertur, in statua Sanctæ asservari, tradit Pennatius pag. 170 ex relatione D. Dominici Bini, archipresbyteri cathedralis Sepinensis. De corpore ac reliquiis S. Christinæ hodiernæ suppositis, agit Pennatius toto cap. 6, a pag. 171; quo super argumento satis superius a nobis dictum est, ac porro dicetur infra post Acta.

160 Cyprianus Maunte, et Monaldus Monaldeschi, apud Pennatium pag. 154 citati, qui in historiis Urbeveteranis narrent, anno 1084 corpus S. Christinæ a comitissa Mathilde inventum fuisse in insulis Vulsiniensibus; auctores, inquam, isti lectorem morari ne vel tantillum quidem debent: nam in eo sunt varii, ipso Pennatio judice, et discordes, atque adeo suspecti. Porro de incomparabili illa viragine Mathilde vide Acta S. Gregorii PP. VII apud nos die xxv Maii, pag. 125; et Chronicon Viridunense Hugonis abbatis Flaviniacensis synchroni, a Labbeo editum tom. 1 Novæ bibliothecæ Mss. librorum, pag. 228; ubi honorificentissimum ipsius elogium invenies una cum laudati S. Gregorii epistola, ad ipsam data. Vide etiam, quæ hoc die de illa inter Prætermissores dicuntur pag. 490.

161 De corpore Torcelli asservato actum fuit superius parte 1, § 3, num. 28; quibus addi potest

modernus

D

Notitiæ alia-
rum reli-
quiarum,

E

quæ variis
Italiæ locis

F

adscribitur.

A
præseus cor-
poris apud
Torcellanos
status.

modernus ejusdem corporis status ex Pennatio, *Vitæ Italicæ* lib. 5, cap. 6, pag. 171, juxta notitiam, ab illustrissimo domino Justiniani, episcopo Torcellano acceptam, suam apud hunc præsulem interponente auctoritatem Eminentissimo domino Cardinale Otthoboni; uti liquet ex humanissimis litteris, ab eodem episcopo ad laudatum Cardinalem datis, apud Pennatium loco citato pag. 172; quarum fragmentum ex Italico sic reddo: Eminentissime ac reverendissime Domine, D. patrone colendissime. Missione quadam perfunctus, quæ Dominica ad vesperam, finem habuit, omnem, quam potui, diligentiam adhibui, ut venerandis Eminentiae vestrae mandatis morem gererem. Hisce itaque paucas adjungo notitias, quæ circa corpus S. Christinæ V. et M. supersunt; quod totum integrum, et incorruptum haecenus una cum capillis in veneratione habetur hodie in ecclesia monialium Benedictinarum S. Antonii Torcelli; illuc translatum ex insula S. Marci de Anianis, etc. Transmitto etiam seriem gestorum, depictorum a celebri Paulo Veronensi, et partim ab alio auctore non parvæ æstimationis. Si benignitas Eminentiae vestrae recognoscat in me facultatem, ut ei serviam in rebus majoribus... cum sacræ purpuræ osculo ero semper E. V. humillimus, devotissimus, obligatissimus servus Marcus, episcopus Torcellanus. *Et notatur hæc epistola data Murani XI Septembris MDCCXXIII.*

§ XVI. Additamenta de acoluthia Sanctæ apud Græcos; de orationibus, hymnis, Officio et Missa apud Latinos; ac festis diebus cum bina supplicatione apud Vulsinienses.

Exponitur,
quid præstiterit Pennatius circa
Officium
Sanctæ apud
Græcos;

De acrostichide, in honorem Sanctæ nostræ a S. Josepho Græcis modulis seu odis concinnata, ac Menæis Græcis inserta, meminimus parte I hujus Commentarii. Quia vero illa magnam acoluthiæ, in dictis Menæis præscriptæ, partem constituit, et hujusmodi acoluthiæ seu Officia sacra passim, et promiscue in Opus nostrum transcribi non solent, nisi aliqua ratio vel nova notitia secus faciendum suadeat; ideo neque ibi data est, nec porro hic dabitur ista acoluthia e Græco versa: adde, quod puncta, quæ ad nostrum propositum facere possint, ex illa delibaverimus ad finem primæ partis hujus Commentarii. Suffecerit itaque indicare, quid in gratiam prædictæ acoluthiæ præstiterit sedulus ac laboriosus rerum ad Sanctam spectantium collector Pennatius. In *Engyotheca* itaque sacra, cap. 13, pag. 451: Ex Græcorum Menæis, inquit, totam acoluthiam sive Officium in Latinum transtulimus, desumptum ex tertio tomo sub die XXIV Julii pag. 116; et iterum pag. 118, editionis Venetæ apud Nicolaum Dulcem de Joanninis anno MDCLXXI. Interpretatio, quoad fieri potuit, ad verbum Latine est reddita, non sine tamen Latinæ venustatis jactura; sed hoc factum fidelitatis servandæ gratia, etc.

163 Idem auctor in *Myrotheca* sua cap. 1, a pag. 528, orationum de S. Christina collectionem

exhibet. Ibidem pag. 530 invenies, quod in quodam libro, cui titulus: *Litanie omnium Sanctorum* cum selectis aliquot hymnis et orationibus, serenissimorum Belgicæ Principum mandato excusæ Antverpiæ ex officina Plantiniana MDCCXI; quod, inquam, tam in isto libro, die X Maii et XXIV Julii, inter alios Sancto et Sanctas invocatur S. Christina; quam sub XXIV Julii in libello, Romæ anno 1590 apud Jacobum Tornerium edito, cum hoc titulo: *Nomina Sanctorum omnium, qui habentur in Martyrologio Romano, redacta in formam Litaniarum.* Hisce addit antiquum, uti illud vocat, opusculum, quod inscribitur *Antidotarium animæ*; ubi fol. 115, col. 2 in *Litaniis pro defunctis Sancta* invocatur, ut intercedat pro animabus omnium fidelium defunctorum. Minutiora quidem hæc esse fate-mur, et ejusmodi, ut non tam Sanctæ gloriam multum illustrent, quam commendent collectoris diligentiam plane singularem: apud quem capite 3 hymni, cap. 4 epigrammata, et ode Sapphica producuntur; quæ vel indicasse, sit satis.

164 Sequitur caput 5 de Officio et Missa S. Christinæ; ubi notat Pennatius, penes Sepinenses officium proprium de natali, ac Missam fuisse, uti et de translatione S. Christinæ; additque, Vulsinienses sibi esse testificatos, caractere Gothice fuisse exarata: omnia tamen, etsi sedulo perquisita, consuetudine hominum incuria deperdita; et, ut siquidem, inquit, opinamur, occasione reformationis Breviarii, et Missalis Romani, ex quo tempore illorum recitatio in clero fuit omissa. Licet ergo imparibus viribus, jacturam hanc nova Officii atque Missæ structura compensandam existimavimus. Cujus Officii ac Missæ æconomiam, a se servatam profert; quam pluribus huc transcribere, nihil attinet. Mox vero recte, uti debuit, monet, ea recitari non posse, nisi accedente Congregationis sacrorum rituum calculo; cujus censuræ omnia subjicit. Quidquid sit de caractere Gothico, quo Vulsinienses volunt, Officium illud proprium ac Missam de natali ac translatione exarata fuisse; observari cupimus, nihil a nobis inveniri in nova ista Officii ac Missæ structura, quod translationem Sepinensem spectet: cujus Officium nos protulimus ex impressis.

165 Mirum certe, illud Pennatio adeo incognitum fuisse, ad omnes Sanctæ notitias etiam tenuissimas adeo impense intento; præsertim cum in Italia publicis typis excusum fuerit. Fatetur quidem in Appendice pag. 556, translationis Sepinensis se Officii ardore ac studio rapi; sed præviis diligentis non esse adhuc inventum. In eadem appendice inveniet lector Officium S. Christinæ, idem cum eo, quod nos superius dedimus ex libello, Neapoli anno 1591 typis edito, et a nostro Antonio Beatillo postea huc ad nos misso. Notas Pennatii in illud Officium habes a pag. 577. Qua vero occasione illud, quamquam justo serius, ad Pennatium pervenerit, exponit his verbis, quibus inchoat suam appendicem.

166 His diebus extremis, quibus hoc opus sub typico prælo colophonem manumque supremam absolvit, ad meas, inquit, manus transmittitur diu concupitum Officium antiquum S. Christinæ manuscriptum a D. Francisco Horatio Valerii, ab ipso repertum inter patrum sui scripturas Joachimi Valerii, præpositura S. Christinæ superiori

AUCTORE
J. P.
orationes,
etc. apud La-
tinos.

Incognitum

E

ipsi fuit Of-
ficium trans-
lationis
Sepineusis;
non aliud,
F

quod tandem
accepit,

AUCTORE
J. P.

periori seculo insigniti, viri solertis, et in suam patriam Vulsinium bene meriti. Testatur præfatus D. Canonicus per epistolam [se] quam pluries hoc Officium incassum perquisivisse; die vero Octava S. Christinæ ex miraculo, ut inquit ipse, animo exultanti invenisse.

ac edidit.

167 Quanti itaque illud fecerit Officium, ejusdem inventor uti et editor, satis pathetice declarant; sed longe supra meritum: nam ejusdem editor Pennatius primo quidem absolute antiquum illud vocat; sed mox in eadem appendice antiquitatem illam valde restringens, id traducit tamquam aliquam sapiens antiquitatem: sive primo obtutu optima notæ id illi apparuerit; sive æstimatio ista prior postmodum, textu propius inspecto atque discussso, decreverit. Utut est, certe non sibi satis consistit Pennatius. Adde, quod in citatis ad illud notis satis clare indicet, quidnam de illo sentiat, quando dicit ejusdem lectiones esse interpolatas, et non multum antiquitatis sapere; idque patere ex multis, et præcipue ex lectione quarta festi, dum affirmat, Tyrum provinciæ Romanæ prope Viterbium. Certe si antiquos saltem Martyrologos legisset Officii compilator, dixisset potius, vel Tyrum apud lacum Vulsinim, vel Tyrum in Italia.

Festum cum
supplicationibus apud
Vulsinienses,

168 De duobus diebus festis apud Vulsinienses, tam de illo, qui potissimum die xxiv hujus, ob Sanctæ martyriam celebratur, et quo statua ejus in supplicatione circumfertur; quam de alio, qui incidit in diem x Maii, dedicationi ecclesiæ ipsius sacrum, ac solenni quoque supplicatione honoratur (in qua ex antiquo usu circumferuntur duæ grandes machinæ, ex floribusartificiose compositis, etc.) tractat Pennatius Vitæ Italicæ lib. 6, cap. 3, pag 212. Singulare est, quod ad illud festum promovendum etiam conspirare voluerit territorium Marthanium, prout ibidem refert, lato decreto, quo quædam solvenda imponuntur vendentibus pisces ac piscantibus, nec non pœna pecuniaria impediens piscationem, etc. rebus eidem festo celebrando convenientibus applicanda. Adjuncta istu accipe ex Engyotheca sacra, pag. 480, ubi sic legitur:

publico statu
promotum.

C

169 Transumptum publicum capituli lacus Vulsiniensis, statuti a communitatibus et locis circumjacentibus prædicto lacui, id est, Montisfalisci, Vulsinii, Marthæ, Gradularum, Cryptarum, S. Laurentii, Bisenti, et Capitismontis, cum assistentia sereniss. Farnesii, celebrati in insula Bisentina sub die iii Novembris mcdlxiii, extracti a libro capitulorum, existente in cancellaria priorali Marthæ. Sequitur ibidem pag. 481 ipsum statutum Italico sermone conscriptum, cum testimonio Latino notarii publici de fidei ejusdem extractione et transcriptione; et apponitur datum Marthæ die i Novembris mdcc.

Hujus Commentarii
conclusio.

170 Atque hæc quidem sunt, e quibus utramque hujus Commentarii prævii partem condendam potissimum duximus. Nec longiore circa Acta ipsa annotatorum farragine lectorem morabimur: tum quia eadem Acta adeo parvi sunt meriti, ut longa plurium observationum coacervatione majoris fieri non possint; tum quia superius satis et abunde multa a nobis prævii notata sunt; tum denique quia si quis plus in hoc genere desiderat, inveniet in Actis, tam magno in numero a Pennatio editis, ejusque ad illa notis, unde etsi non ad præsens argumentum semper crudite, pie tamen sese occupare queat. Atque his

nunc finem imponimus, cumulatissimas clarissimo Pennatio, pro eo ac debemus, habentes atque agentes gratias, quod magna nobis hic accessio facta sit ex non paucis documentis, quæ solius diligentissimi eruditoris studio accepta referimus. Quod circa puncta, ipsum inter ac nos controversa, plene, planeque ac libere sensa nostra exposuerimus, hanc nobis veniam dabit; omnia, sicut in votis habemus, accepturus eodem, quo scripta sunt, animo, vedelicet in charitate pro veritate, a nobis hic, quantum nobis persuademus, contra ipsum stante: quæ omnia salvo semper in omnibus meliore judicio dicta sunt. Mirum interim esset, si Pennatius non legisset Acta sanctorum Martyrum, novo ac miro modo vindicata, et ab Odoacre Ilbachio Romæ anno 1723 edita; quem paucis convenimus in Prætermisssis hoc die, pag. 489. Superest itaque, ut Acta nostra subjiciamus.

D

PASSIO

E

Ex Ms. nostro membranaceo antiquo Fuldensi, ad plura alia exemplaria collato,

AUCTORE ANONYMO CONSCRIPTA.

CAPUT I.

S. Christina blanditiis, minis ac cruciatibus frustra a Dei cultu avocatur; idola frangit; ab angelo pascitur.

Fuit quædam sacra virgo a Deo, nomine Christina, spem habens in Domino, benignitatem custodiens, annorum circiter undecim, habens patrem in palatio a officium gerens magistri militum; et mater ejus de genere Aniciorum b descendebat. Hanc parentes ejus, unicum pignus viscerum suorum, dulcem susceperant sobolem, quam omni doctrina sapientiæ imbuerunt. Et post hæc pater ejus Urbanus fecit ei turrim altam c, et induxit eam illuc, et fecit sibi deos aureos et argenteos, et statuit eam intra turrem cum duodecim ancillis; et præcepit, ut eos adorarent, et a sacrificiis eorum die noctuque non cessarent, et ne in publico facies ejus ab aliquo videretur: pulchra enim erat nimis, et multi eam nobiles sibi petebant, atque in matrimonium accipere volebant. Mater autem ejus dicebat: Nulli dabo filiam meam; multum enim misericordes dii nostri. Sancta autem Christina erat in dilectione Dei firmata; et accipiens thymiam, ut idolis adoleret incensum, posuit illud in fenestra, quæ respiciebat ad Orientem, et stans ibi, respiciebat in cælum, intuens flebat, et non obtulit idolis incensum diebus septem.

S. Christina
a parentibus
solerte custodia,

a

b

F

c

2 Dicunt ei ancillæ ejus: Domina nostra es; jam dies septem sunt, ex quo dii sacrificium non acceperunt neque incensum; ne forte irascantur,

tentatur, ut
dies sacrificii
eet a suis ancillis,

et

A et pereamus nos. Christina dixit : Ut quid hæc loquimini, animæ pollutæ? Ego enim cæcis lumen non offero, nec a surdis auditum requiro ; sed offero sacrificium veritatis Deo, qui est amator castitatis, qui fecit cælum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt. Et procidentes ancillæ ad vestigia ejus, dixerunt : Domina nostra. regalem habes potestatem : ut quid erras, ut Deum alienum colas, quem nos non videmus? Quod si hæc audierit dominus noster, pater tuus, perdet nos et genus nostrum, dicens : Vos eam docuistis colere Deum, qui a Pilato flagella sustinuit ; et quo fugiemus a facie ejus? Christina dixit ancillis suis : Ut quid seducimini a diabolo et angelis ejus? Accedite ad Dominum cœlestem, et ad Jesum Christum, Filium ejus, et liberabit vos a diabolo. Et cum hæc loqueretur, introivit ad eam Urbanus, pater ejus, ut adoraret deos suos, et offerret eis sacrificium ; et expectabat filiam suam, ut secundum consuetudinem suam idolis adoleret incensum. Et contemnens eum sancta Christina, venire nolebat, sed aspiciebat in cælum, et virtutem Dei intuebatur.

B et a patre ; 3 Dixerunt autem ancillæ patri ejus : Precamur te, domine, potestatem habes omnium nostrum ; nam domina nostra, filia tua, ecce sunt dies novem d, ex quo diis omnipotentibus non sacrificavit. Pater autem ejus dixit ad eam : Domina filia mea Christina, quid est hoc, quod tibi placuit ; aut quis error mentem tuam invasit, ut colas Deum, qui a Judæis est crucifixus et qui seipsum non potuit adjuvare? Unica filia mea, quia pro te laboro, et misericordes deos pro tua salute adoro, ecce accede, adora deos, qui te fecerunt in hanc ætatem venire, ne forte irati perdant te. Christina dixit ad patrem suum : Noli me vocare filiam tuam, sed ejus me dic filiam, cui me dixisti sacrificium offerre cœlesti Deo ; quoniam ipsum decet, gloriam, et honorem, et magnificentiam habere.

sed frustra. 4 Hæc audiens pater ejus gavisus est, quia putabat eam de diis ejus dicere ; et occurrens ibat osculari eam. Et dixit patri suo : Ne polluas os meum : mundum sacrificium volo offerre cœlesti Deo. Dicit ei pater ejus : Domina mea Christina, noli uni Deo offerre sacrificium, ne alii irascantur tibi. Sancta Christina dixit ei : Invitus locutus es veritatem : nam offerro Patri, et Filio, et Spiritui sancto, ut Trinitas glorificetur super omnem terram ; cœli et terræ dominum ipsum benedico, ipsum adoro, ipsum glorifico, ipsi offerro sacrificium atque sanguinem in voce laudis. Urbanus dicit : Christina filia mea, ecce tres adoras. Christina dixit : Ego cupio adorare Deum cœlestem, qui est una divinitas ; quare ergo mihi vim facis, ut adorem Deos alienos? Sed offer * mihi munera immaculata, ut offeram sacrificium sine sanguine Deo cœlesti. Pater autem ejus putabat eam de idolis loqui ; et transmisit ei omnia quæcumque præceperat. Et dixit Christina ministris : Ite, et dicite domino vestro : Transmite mihi tunicam incontaminatam, ut exspoliam me pollutione coinquinationis, et induam me tunicam sine dolo ; et offeram incensum, et cor mundum Deo cœlesti, et creatori omnium, regi seculorum, qui nos vocat in sacrificium veritatis, ut indulgere dignetur meis peccatis, quia

seducta sum ab impiis hominibus in abominatione idolorum e. Et induens se tunicam, lavit manus ac faciem, et cœpit cum lacrymis orare et dicere :

5 Domine Jesu Christo, fili Altissimi, Deus qui ab immortalī Patre venisti in mundum ; qui ipse fecisti omnia et carne hominem induisti, quem a peccato et morte perpetuali liberasti ; oro et deprecor tuam deitatem, ut indulgeas peccatis meis quæ multum erravi per dementiam vanitatis conscientiæ meæ ; adesto in pœnis, quæ mihi præparate sunt, ut timeant omnes nomen tuum per unigenitum Filium tuum. Et cum orasset, angelus Dei stetit ante faciem ejus, et ait : Audivit Dominus orationem tuam ; viriliter age, et confortetur cor tuum : contra [tres] judices pugnas ; eos [si] viceris, coronaberis. Christina, dixit ad angelum : Domine meus, da mihi signaculum æternum salvatoris Domini Jesu Christi, ut neminem timeam. Et cum orasset, angelus super caput ejus dedit signaculum crucis. Sancta Christina conversa ad dextram, invenit panem positum nimii candoris, et immensæ suavitatis : et accipiens dedit angelo, et dixit : Benedic, domine, et da mihi vitam æternam ; ecce sunt duodecim dies, quibus panem non gustavi.

6 Angelus autem accipiens et benedicens panem, fregit, et dedit ei manducare escam immortalitatis ; et accipiens sancta Christina oravit, et invocavit Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et dixit : Domine Jesu Christo, gratias tibi ago, quia dignatus es me accipere panem incorruptionis. Et accipiens gustavit. Vespere autem facto, accepit idola patris sui, Jovis et Apollinis et Veneris ; confregit, et deposuit ea per tres scalas, et fasciam suam ligavit in fenestram, et descendit per eam. Et confringens idola dedit pauperibus ; et reversa iterum ascendit per fasciam. Die autem facto, venit pater ejus Urbanus adorare idola sua, et non ea inveniens, vocavit ancillas et dixit : Quid factum est diis? At illæ procidentes ad vestigia ejus, dixerunt : Filia tua, domine, confregit eos, et projecit in plateam.

7 Hæc cum audisset, furere diabolico armatus, apprehendens eam, jussit alapis cædi ; cui et dixit : Dic mihi, Christina, ubi abscondisti deos? Quod si nolueris dicere, per misericordes deos, quia membra tua ferocissimis bestiis dabo. Accede ergo et adora cœlestes deos, ne irascantur tibi et male pereas. Christina dixit : Juste locutus es, ut adorem cœlestem Deum, et Filium ejus Jesum Christum. Tunc iratus jussit eam alligari et plumbatis cædi, et post hæc exspoliata jussit eam virgis cædi, et mutatis duodecim militibus, super eam nihil prævaluit. Urbanus autem hæc faciebat inscia uxore sua. Ii autem, qui cædebant eam, deficientes cadebant ante vestigia ejus. Sancta Christina dixit ad patrem suum : Urbane, ecce, qui cædunt, deficient ; et idola tua non possunt eis dare virtutem. Hæc audiens Urbanus, in magna erat angustia, quia talia audiebat a filia sua, et jussit eam ferro vinctam pertrahi ad carcerem. Veniens Urbanus tristis ad domum suam, noluit manducare neque bibere. Et prostravit se in faciem propter filiam suam.

8 Hæc audiens mater ejus de filia sua, quia talia perpessa fuerat a patre suo, conscidit vesti-

EX MS.

e

Deum invocat ; ab angelo visitatur,

E

et pascitur ; et idola confringit.

Dire causa lictores fatigat.

F

f

nec matris alloquio movetur.

EX MS.

vestimenta sua, et sparsit cinerem super caput suum, et abiit in carcerem ad filiam suam, et cecidit ad pedes ejus cum lacrymis et dicebat: Filia mea Christina, miserere mihi matri tuæ, quia propter te morior; quia unicam te habeo, et omnia mea tua sunt; tu es lumen oculorum meorum. Scis quia te ego genui, et meas mamillas suxisti. Quid factum est tibi, ut Deum colas alienum? Aperiens os suum sancta Christina dixit: Quomodo me filiam tuam vocas? Aut quis ex genere vestro Christina vocata est? Mater autem ejus dixit; Nemo, Christina dixit: Quod ergo me dicis, nescis; quia nomen habeo Salvatoris, ipse est qui me amavit, et dedit mihi victoriam ad vincendum eos, qui Deum non agnoscunt. Hæc audiens mater ejus, reversa est ad domum suam, et renuntiavit omnia viro suo. Urbanus ira commotus, dixit ad milites: Ite, adducite Christinam. Ministri vero trahebant eam ad prætorium; et videntes eam mulieres a militibus trahi, voce magna dicebant: Deus, adjuva Christinam ancillam tuam.

¶

B
aut novis
tormentis.

9 Et cum venisset, jussit eam ante suum tribunal stare. Cui dixit: Miserere tibi, Christina, quia filia mea es; accede et adora deos, ut tibi repropitientur, et liberent te ab errore, quem pateris. Quod si nolueris, variis te faciam suppliciis interire, et non vocaberis filia mea. Christina dixit: Magnam mihi præstitisti gratiam, ut me filiam tuam vocare noluisti: quod ex te natum est, caro est; quia non es pater meus spiritalis. Urbanus hoc audiens, furore repletus jussit tenera membra ejus fustibus dissipare. Cum a duodecim cæderetur hominibus, et carnes ejus ab ossibus solverentur, accipiens de carnibus illis, projecit in faciem patris sui, et dixit: Desiderasti carnes filiae tuæ manducare in contusione vultus tui. Urbanus dixit: Aut adora deos, aut faciam te variis tormentis interire, et non te eripiet de manibus meis, ille, quem occiderunt Judæi. Christina dixit: Impie et sine Deo, ignoras quia Filius Dei vivi propter nos de cælo descendit, ut nos a morte liberaret? Propter ipsum has poenas sustineo, qui prosternere habet tyrannidem tuam sub pedibus meis.

C

ANNOTATA.

a Tenebras offundit hic locus, quando non dicit, ubi aut cujus illud palatium fuerit.

b In codice Wiudbergeusi pro Aniciorum est ethnicorum. In Molshciucusi male ethnicorum. Lectiones Ncapoli excusæ ponunt: Mater de regali progenie. In Ms. Bævrariensi scribitur fuisse... de clara imperatorum progenie. Porro non est iusoliturum, Sanctis attribuire natales ex Aniciorum stirpe: nam esse qui velint, ex ea descendisse S. Beudictum, et Augustissimam Domum Austriacam cum inpeccatoribus hodievis atque Hispaniarum regibus, indicavimus in Commentario prævio ad Vitam istius Sancti die xxi Martii, pag. 267. Interim videri potest Wion in tractatu singulari autem partem priorem Ligni vitæ; Lambecius in Bibliotheca Vindobonensi lib. 1 a pag. 49. Porro Passiois nostræ auctor, tot aliunde titulis suspectus, negligi potius hic meretur, quam refutari.

c Similem machinam invenies in martyrio S. Barbaræ; quæ discuti poterit die IV Decembris.

D

d Paulo autem ponuntur dies septem.

e Non videtur ulla veri species iusse his verbis, si attendas rerum adjuncta.

f Auxesis, si consideres Sanctæ hic assertam ætatem; quæ erat annorum circiter undecim, uti supra dixit auctor. Similis sceua importune recurrit paulo post.

g Difficultates circa Sanctæ nomen expeundimus in Commentario prævio, num. 71.

CAPUT II.

Novis tormentis cruciatur; idolum conterit; gentiles multos convertit; in igne ambulat; aspides superat; mortuum suscitatur; lac fundit pro sanguine; sagittis interimitur.

E

Pater autem ejus non ferens injuriam, jussit eam extendi in rotam, et igni exuri præcepit. Illa autem adoravit de medio ignis, et dixit: Noli me derelinquere in hoc certamine, Pater domini Jesu Christi, sed extende manum tuam, et angeli ignem hunc extinguant, et non prævaleat in me. Et cum orasset, ignis qui circumdederat eam, comedit in circuitu cultores idolorum quasi animas quingentas a; ipsam autem in nullo tetigit ignis. Et convocans eam Urbanus dixit: Unde tantam artem didicisti maleficiorum? Christina dixit: Christus docuit hanc patientiam, qui est lumen cæcorum, vita mortuorum, gaudium tribulantium. In nomine ipsius vinco virtutem patris tui diaboli. Urbanus hoc audiens jussit eam iterum in carcerem recipi; et cum esset ibi, apparuerunt ei tres angeli, et venientes refrigerabant eam, et cibo spiritali refecerunt corpus ejus. Sancta Christina orabat ad Dominum dicens: Domine Deus meus, cælestis auctor, curator vulnerum secretorum, scio et regnosco, quia memor es mei, et misisti prandium salutis per sanctos angelos tuos, qui me confortaverunt et recreaverunt viscera mea.

In oratione et patientia omnia suffert tormenta.

a

II Per noctem autem misit Urbanus pater ejus quinque pueros, et jussit eam ligari ad saxum, et medio mari dare præcepit. Cumque hoc fieret, saxum disruptum est, et ipsa ab angelis suscepta est, et ita pedibus super aquas maris ferebatur, et oravit dicens: Domine Jesu Christe, ostende tua mirabilia, et jube me accipere signaculum baptismi b in hac ora, ut renata per lavacrum sanctificationis, et a sordibus originalibus mundata accipiam spiritum redemptionis. Ex vox facta est ad eam dicens: Christina, exaudivit Dominus orationem tuam; et missa est ei corona de cælo, et stola purpurea, et induit se. et angeli præcedebant eam, odorem suavitatis reddentes. Et iterum oravit dicens: Domine Jesu Christe, qui es sine macula, qui propter ancillam tuam super has aquas hodie dignatus es majestatem tuam ostendere, ut per lavacrum sanctificationis acciperem peccatorum remissionem, exaudi me, et redde Urbano hac nocte secundum

In mare projecta ab angelis suscipitur, baptizatur; pater moritur.

b

A cundum quæ gessit in me, quia crastina die vult me interire *c*. Et hæc dicens pervenit ad litus maris, et invenerunt eam servi, et reduxerunt eam iterum in carcerem. Pater autem ejus in ea nocte cruciatus et vulneratus reddidit spiritum.

Novis cruciatibus afficitur sub done.

12 Sancta autem Christina cum audisset mortuum, ait: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, quia exaudisti ancillam tuam, et misisti Urbanum ad tartarum inferorum, ubi est stridor dentium et fletus oculorum, et longe factus est a remuneratione Sanctorum. Transacto autem tempore, venit alius judex in locum Urbani, nomine Dion, cultor idolorum et persecutor Christianorum; et cum ei gesta sanctæ Christinæ ab officio legarentur, cogitare cœpit et dicere: Ecce quanta sustinuit invicta tormenta et imperatorum contempsit præcepta. Ergo quid faciam ei, ut convertam eam ad deos? Et vocans eam ad se, blando sermone dicebat: Infans Christina, bene nata es, et de genere regali descendens, quis error invasit te, ut derelinquas misericordes deos, et propter culturam unius hominis, qui persecutionem perpeccus de civitate in civitatem, et lapidatus est, velis multa sustinere pericula? Qui nec poterit te adjuvare. Audi me, et adora deos, et propitientur peccatis tuis: quod si nolueris, variis te faciam suppliciis interire, et non eripiet te Deus tuus de manibus meis. Sancta Christina dixit: Immunde et sine Deo, Christus me liberabit de manibus suis, quem non habes ante oculos tuos.

forte colaphizatus

Justibus exaditur, ignita craticula torretur, et non lædatur.

13 Tunc judex ira commotus jussit eam fustibus cædi. Christina dixit: Horribilis vultus, et pravus aspectus, non erubescis talia pœnarum mihi inferre tormenta, ut per Dominum meum Jesum Christum vincam te, sicut fratrem tuum Urbanum. Judex dixit: Adhuc suffero injuriam tuam, si forte convertaris ad deos, et misericordiam consequaris. Christina dixit: Quod nomen est tibi? Judex dixit: Dion. Christina dixit: Idolorum enim et cæcorum nomen *d* habes. Tunc iratus judex jussit afferre craticulam ferream ignitam, et eam supersedere præcepit, ut tenera membra ejus igni consumerentur; sed et eam non tangebat ignis. Dixit judex: Vides, Christina, hæc omnia; quomodo sufferunt te dii, ut non te tangat incendium? Christina dixit: Dominus meus Jesus Christus hæc operatur, qui te habet transmittere in tenebras, ubi cruciatur Urbanus frater tuus. Tunc judex jussit eam ablatis crinibus decalvari *e*, et nudam per publica trahi. Hæc videntes mulieres clamabant, dicentes: Injuste judicas et confundis genus mulierum. Sancta Christina respiciens in cœlum, dixit: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, qui dignam fecisti me in hac die fieri omnibus, ut cognoscant omnes quia sum ancilla tua.

Precibus idolum Apollinis conterit, magna multitudo convertitur, et judex pavitur.

14 Iterum judex dixit: Veni mecum, Christina, et adora magnum deum Apollinem; et venientes in templum, Christina elevans manus in cœlum, oravit dicens: Deus cœlestis, pater domini mei Jesu Christi, qui verbo fecisti omnia, qui super aquas maris descendisti, et me illuminasti per lavacrum sanctificationis; contere hoc idolum. Et cum hæc diceret, cecidit idolum ante pedes ejus, et factum est pulvis; et multi ex

gentibus videntes crediderunt Deo, et voce magna dicebant: Deus cœli, et hujus Filius Domine Jesu Christe, jube convertere nos ad te, ut possimus ad te venire, et credamus in te, quia multum erravimus a te. Et crediderunt in illa die septem millia virorum *f*. Territus autem judex ex eo quod Apollo periisset, in alienationem mentis effectus emisit spiritum. Tunc adsector ejus jussit sanctam Christinam in carcerem recludi.

f

15 Alio tempore venit alius judex, et ipse impius defensor idolorum, et adversarius Christianorum, nomine Julianus. Cumque gesta sanctæ Christinæ legisset, jussit eam ante suum tribunal adstare, cui et dixit: Audivi, quia multa magica arte gessisti: nunc ergo accede, et adora deos æternos; quod si nolueris, faciam te interire, et non tibi auxiliabitur ille, qui natus est de Joseph. Sancta Christina dixit: Non me tentabis verbis tuis. Tunc Julianus consilio diaboli armatus jussit incendi fornacem per dies tres, et jussit eam mitti illuc; et erat sancta Christina in fornace ambulans cum angelo, et glorificabat Dominum; et vox magna de fornace resonabat. Et cum audirent milites, territi nuntiaverunt Juliano dicentes: Magni terrores et clamores exeunt de fornace. Hæc autem cum audisset, jussit aperire fornacem; et invenerunt eam tamquam de balneis procedentem; et adduxerunt eam ante tribunal. Cui Julianus dixit: Dic mihi Christina, quomodo ignium naturam in pœnis per maleficia superasti? Christina dixit: Dominum habeo adiutorem; ideo non timco tuos terrores.

In fornace accensa ambulat,

E

16 Julianus jussit duos Marsos *g* adduci, et misit super eam duos aspides *h*, et dixit ad eam: Numquid et has bestias poteris superare? Christina dixit: Incredule et insensate, quare non agnoscis virtutem Dei? Et credo in Deum meum, quia et nunc adesse dignetur; et vincet tyrannidem tuam. Et currentes duo serpentes conligerunt pedes ejus, et lingebant vestigia ejus; et duo aspides currentes suspenderunt se ad mammillas ejus, velut infantes lactentes *i*; et non nocuerunt eam. Sancta Christina respiciens in cœlum ait: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, lumen meum, qui dignatus es per me diabolum superare. Julianus ad Marsum dixit: Numquid non et tu magus es? Irrita fortiter bestias, ut devorent eam. Marsus irritabat eas incantationibus suis; illæ autem bestiæ impetum facientes in eum, occiderunt illum, et nemo audebat serpentes abjicere. Christina, oratione facta, dixit serpentibus: In nomine Domini mei Jesu Christi ite unusquisque ad loca sua, et neminem noceatis neque tangatis.

aspides superat, qui Sanctæ adblandiuntur, veneficium vero interimunt,

g

h

i

F

17 Et post hoc oravit: Domine Jesu Christe, qui Lazarum quatruiduanum resuscitasti, exaudi me ancillam tuam, et suscita hunc mortuum. Et comprehendit manus ejus, et dixit: Suscita eum nunc, Christe, ut omnes videntes glorificent nomen tuum. Et vox facta est de cœlo dicens: Confide, Christina, et viriliter age; quidquid petieris a me, dabitur tibi. Et subito mugitum reddidit terra. Tunc beata Christina attigens mortuum clamabat, dicens: Tibi dico surgo in nomine domini nostri Jesu Christi. Et statim sur-

quem ipsa ad vitam revocavit; ex mammillis abscisis fudit lac pro sanguine:

rexil

EX MS.
k
alias ostendisti
alias veni,
etc.

l
denique sagittis ista
martyrium consummat.

B

m

* lege VIII
u

C

rexit et prostratus pedibus ejus dicebat : Gratias ago Deo tuo k. Tunc Julianus ad Christinam dixit : Ostende * mihi maleficia tua ; et * convertere ad deos. Christina dixit : Insensate, et a Dei timore aliene ; quare cæci oculi tui non vident virtutem Dei ? Julianus ira commotus jussit mammillas ejus abscindere. Christina dixit : Lapideum cor et abominabile, mammillas meas abscindere jussisti ; respice et vide, quia pro sanguine lac in terram defluxit. Et post hæc jussit eam in carcerem recipi ; et venerunt mulieres, et invenerunt eam sedentem, eloquia Domini meditantem ; et prociderunt ad vestigia ejus, ex quibus crediderunt septem matronæ l.

18 Mane autem facto, jussit Julianus suis aspectibus repræsentare eam, et dixit : Christina, tempus tuum impletum est ; convertere ad deos. Christina dixit : Amodo tibi requies non est, nec in hoc seculo nec in futuro. Tunc Julianus jussit linguam ejus abscindere. Sancta Christina respiciens in cælum dixit : Dominus meus, respice super ancillam tuam, et jube me cursum meum in hoc certamine consummare. Et vox de cælo facta est, dicens : Veni, accipe requiem æternam, et præmium, et coronam confessionis tuæ. Hanc vocem audiens Julianus, ira commotus, jussit abscindere linguam ejus ; et accipiens sancta Christina a carnificibus linguam suam, projecit in faciem Juliani, et percussit oculos ejus, et cæcus effectus est m. Et dicit ad eum sancta Christina : Juliane, desiderasti manducare organum corporis mei, unde laudes canebantur Domino meo : ideo veniens in faciem tuam, excæcavit oculos tuos et conscientiam tuam. Tunc iratus Julianus duas sagittas [misit] in eam, unam ad cor ejus, et aliam contra latus ejus, et cum percuteretur, cum gaudio reddidit spiritum. Venit autem quidam de genere ejus, qui et ipse crederat in Dominum per beatam Christinam, et condivit corpus aromatibus ; et collocavit eam optimo loco XIII * Kal. Augusti n.

ANNOTATA.

a *Petrus de Natalibus* : mille et quingentos gentiliū. *Lectiones excusæ anonymæ* : ex paganis mille et quadraginta. *Neapoli editæ* : multos circumstantium infidelium.

b Quæ huc spectant, prænotavimus in *Commentario prævio*.

c *Dura Sanctæ adversus patrem oratio* ! uti et actio gratiarum, quæ proxime hic sequitur.

d *Ad Venerem, Diones ex Jove filiam, Dionæam dictam apud Virgilium lib. 3 Æneidos, versu 19, respici hic putem ; præsertim cum supra num. 6 inter idola a sancta Christina confracta ponatur idolum Veneris.*

e *Utriusque sexus Christianos, potissimum vero feminas, ignominie causa a ministris dæmonum tonderi consuevisse, invenies apud Antonium Gallonium de Martyrum Cruciatibus cap. 5 ; ubi et de forcipibus basilicæ Lateranensis, quibus S. Joannes Evangelista attonsus fuerit. Baronius in notationibus die xx Septembris plura huc erudite collegit, occasione S. Faustæ virginis et martyris decalvatæ,*

et ad turpitudinem rasæ. *Videri etiam potest Cajetanus in animadversionibus ad martyrium SS. Alphii, Philadelphi et Cyrii, tom. 1 Sauctorum Si-culorum pag. 53.*

f *Codex Molsheimensis* : tria millia, cum *Lectionibus anonymis excusis. Mombritius* : tria millia homines.

g *Lectiones anonymæ typis editæ* : Julianus... jussit adduci Marsum, qui erat custos serpentum. In *Lectionibus Neapoli impressis, et codice Windbergensi dicitur serpentarius, sicut et in codice Molsheimensi, ubi alio loco scribitur male serpentaneus. Apud Petrum de Natalibus est veneficus. S. Isidorus cap. 2 Originum, de Marsis tradit ista* : Marsi, gens Italiæ, dicta a comite Liberi Marsia, qui usum illis vitium ostendit, et ob hoc illi statum fecerunt, quam postea Romani, victis Marsis, tulerunt. Marsos autem Græci Tuscos vocant, quasi ὀφιδόχους, quod multos serpentes habeant, et ὄφις serpens dicatur ; illæsos autem esse carminum maleficiis. Inhabitant autem plagam Apennini montis simul cum Umbris. *Cluverius tomo primo, lib. 2, cap. 15 hoc circa eorum auctorem, S. Isidori placitum fabulis accenset ; neque ego illud probare ausim. De qua re plura ibidem congerit, uti et de eorum oppidis et finibus. Agrum ipsorum Peliguis, Vestinis, Sabinisque continuum, ad lacum Fucinum, pandit in mappa ad caput 8 ejusdem tomi. Porro et alii nomen Marsorum populi gesserunt, ut videsis apud Geographos. Ὀφιδόχος partim compouitur ex verbo ἔχω, habeo. Eodem nomine dictum sidus cæleste, de quo Cicero lib. 2 de Natura deorum : Anguitenens, quem claro perhibent ὀφιδόχου nomine Graii. Similis fere huic occurrit compositio in voce σαρπητοῦχος, id est, sceptryger, ab Homero adhibita Iliad. 4 vers. 279.*

h Duos aspides, duas vipersas, et duos colubros ponit *Petrus de Natalibus*.

i *Habes observationem nostram in Commentario prævio.*

k *Sancta hunc ad Christum convertit, si credimus Actis apud Petrum de Natalibus.*

l *Scenam exornat hæc mulierum inductio.*

m *Lectiones anonymæ supra dictæ nihil memorant de linguæ abscissione et projectione, uti nec de cæcitate hac. Lectiones Neapoli excusa in octavo die sic habent* : Julianus jussit ejus linguam abscindi ; et paucis lineis interjectis iterum : Julianus citius abscindi linguam ejus jussit ; quo vitio etiam laborat *codex Molsheimensis, non vero codex alius noster membranaceus anonymus. Porro virtutis a Deo Sanctis datæ impios excæcandi exempla in promptu sunt. Sic olim S. Paulus Elynam magum excæcavit, uti habes Actuum Apostolorum cap. 13. Sic S. Januarius episcopus Beneventanus præsidem Timotheum ; de quo Baronius tom. 2 Annalium ad annum 305, num. 5.*

n *Communis Martyrologorum est sensus, quod Sancta martyrium consummarit die xxiv Julii, cum tuuc natalem ejus commemorent. Mirum ergo, quid sit, cur Doubletus in Templo Beatorum, anno 1606 Gallice edito, pag. 382, illud martyrium innectat diei xxiii Julii ; præsertim quia compendium extrahit ex Martyrologio Adonis, qui martyrium ejus signat dicta die xxiv.*

TRANS-

TRANSLATIO CORPORIS

Ex Tyro, ut volunt, Italiæ Bœvrariam in Artesia, desumpta ex Ms. Leetionario prioratus Bœvrariensis apud Bethuni- am, qui est Vedastinorum, auctore anonymo conscripta.

*Varie noti-
tiz ad rem
spectantes
aliunde sub-
missæ,*

B Translationem hanc non obiter attigimus in Com- mentario prævio a num. 30 ; circa quam cum puncta se mihi offerrent elucidationis indiga, recur- rere visum fuit per litteras ad R. P. Rectorem col- legii nostri Bethuniensis, J. B. du Cambgc, die XII Martii, anno 1725 datas ; quibus promptissime et humanissime, quamquam sub illud tempus totus esset in laboribus apostolicis, die xxx mensis ejusdem re- spondit primum diem ab operibus charitatis liberum impendens in visitando loco, et ceteris inquirendis, de quibus instrui rogaveram. Quæsieram 1, an et quem cultum ibidem haberet S. Christina? Respon- dit, ibidem coli, et magno concursu undique af- fluente. Ad 2, an corpus illud ibidem etiamnum sit, vel saltem putetur esse? Respondet, totum ferme dicitur illic esse, exceptis quibusdam ossibus, quæ abbas S. Vedasti Atrebatii voluit in abbazia servari. Ego ipse, inquit, vidi duas lipsanothecas argenteas in summo altari dicti prioratus inser- tas, in quibus ipse Prior asseruit, corpus illud esse contentum, et brachium argenteum in me- dio altari inter illas lipsanothecas collocatum, in quo ossa brachii S. Christinæ continentur, et mediante vitro osculantur.

*hic præmit-
tuntur,*

C 2 Ad 3 de pago Eka, qui infra num. 8 nomina- tur, quæcumque frustra quæsieram, respondet, ipse pagus Eka (scribunt Echa) in monte situs, adja- cet prioratui Bœvrariensi, et ex ipso prioratu, qui etiam in monte situs est, vidi templum istius pagi Echa : sola vallis interjacet, in qua habentur adhuc parietes parœciæ S. Petri. Hoc tem- plum pertinet ad pagum Bœvrariensem, et in eodem sepeliebantur parœcii... Notandum, quod Eka et Echa pronuntiantur eodem modo. Ad 4, occasione illius, quod num. 9 dicitur de B. Amato ; ad quæstionem, an Eka patronum habeat S. Ama- tum? Respondet ; habuisse, quando parochus istius pagi has reliquias accepit. Ad 5, de mona- sterio in Eka vel in Ekensi monte, de quo agitur num. 11, respondet : Non audivi, fuisse aliud mo- nasterium, quam in ipsa valle prope templum S. Petri, in quo habitaverunt monachi Carro- fenses. In Echa vero altare olim S. Amati (de quo ibidem proxime) jam est mutatum in altare. S. Vedasti. Ex aliis, a laudato collegii Rectore ad me perscriptis, nonnulla conjiciuntur in annotata sub nomine notitiarum Bethuniensium. Reliquum est ut qualemque translationis historiam subda- mus, quam in compendium contraxit Rayssius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Joannis Molani fol. 143. Antiqua capita hic ad marginem notantur.

3 Quia dilectissimi, semper, et ubique glo- riam Domini magnificare dignissimum est, ad laudem nominis ipsius, gesta gloriosæ virginis et martyris Christinæ, piæ devotionis affectu, omni ecclesiæ propalare curavimus, ut ipse rex regum et dominus dominantium, Deus noster [dum] pro nobis virgo Christina de diaboli satel- litibus, de mundi gloria, de carnis inquietudine, multis afflicta cruciatibus, notabiliter triumphavit, ipse etiam per ejusdem Virginis victoriam semper et ubique glorificetur. Et quia sacro- sanctæ passionis ejusdem Virginis superest præclara descriptio non solum hoc explicandum prædecessorum nostrorum, et etiam scriptorum attestationibus proposuimus, qualiter has exte- ras partes, sanctæ reliquiæ corporis ejus subin- traverunt. Hic sequatur compendium Passionis, per capita duo deductum, de quo meminimus in Commentario prævio ; verum eo recesso, pergamus ad translationem, et ad caput 4.

4 Contigit autem ut duo alienigenæ a viri, sicut rei veritas ore multorum attestatur, partes Tyriæ b civitatis pertransirent ; et ore pauco- rum, qui post persecutionem Wandalicam c su- pererant, cognoscentes eximia Virginis magna- lia, sepulcrum ejus adire ; et ibidem adorare dis- posuerunt. Ad sepulcrum ergo venientes, ali- quamdiu orarunt ; et videntes vix aliquem su- peresse d, quem timerent, tractaverunt apud se, quod thesaurum ibi reconditum inde secum as- portarent.

5 Audaciores autem effecti tumulum evacuant, et invenerunt capsulam nimie levitatis, aureo sigillo bullatam, et litteras aureas, contestantes, quod in vasculo illo caput cum membris, id est totum corpus beatæ martyris Christinæ recon- deretur. Lætiores ergo effecti accipiunt feretrum, et quam citius possunt, elabuntur a loco, festi- nante recedunt cum thesauro, de mora valde pavidi ne periclitentur. Læta quidem, sed non lenta in abeundo, imo prorsus tuta fuit illis pro- gressio, quia præclara virgo et martyr Christina eas in corpore proprio conducebat. De pondere non præjudicant onus, præ nimia levitate, quia eis videbatur, quod sacra Virgo, quæ porta- batur, ipsa penitus ad se portandum eos ad- juvaret.

6 Recedunt ergo duo alienigenæ viri cum cor- pore sanctæ martyris Christi Christinæ, quod a proprio ipsius Virginis monumento abstulerant, et festinante ad sua propria redire moliantur : quia patriam suam e tanto thesauro ditare deli- beraverunt. Quos occursus in primo fugæ suæ articulo habuerint, vel quomodo Italicam regio- nem evaserint, sub silentio præterimus f, quia ad ea, quæ modernis temporibus contigerunt, festinamus : non enim nisi ea, quæ ad diem fe- stum hunc pertinere videntur, et ea potius, quæ præclaro adstrui possunt testimonio g, scribere deliberavimus.

7 Hoc tamen pro certo scimus, quia cum the- sauro illo aliter quam Deus, vel ipsa eadem Vir- go disposuerant, prosperari minime potuerunt. Etenim si voluntati suæ gratum iter habuissent, jam cum thesauro illo, prospero cursu, patriam suam h, sicut deliberaverunt, subintrassent. Sed pia Virgo, quæ ab eis se a proprio auferri per-

EX MS.

CAP. I.

Prologus au-
ctoris,

IV

Duo alieni-
genæ

a

E

b

c

d

tumulum S.
Christinæ
evacuantes

F

corpus ejus
transferunt

e

f

g

in Flandriæ
partes, Vir-
ginis, ut
credetur, in-
stinctu.

h

EX MS.

misit, ex tunc apud se præfixerat, ubi vellet relocari. Et ideo, prout voluit, eis subsidia viæ præstitit, et, quo placuit, eos divertere fecit. Inde, ut credimus, beatæ Virginis instinctu, sanctæ reliquiæ ipsius ad partes Flandriæ delatæ sunt, et pia Domini nostri Jesu Christi voluntate remanserunt, quod quomodo acciderit, subsequens sermo declarabit.

v

Uno autem ex iis ægritudine præcedito,

i

8 Duo igitur viri fuerunt, qui beatas præclaræ Virginis reliquias, a proprio locello abstulerunt; sed uno de duobus, retro in itinere magnæ, ut aiunt, ægritudinis causa remanente, alter solus fines Flandriæ cum thesauro suo subintravit, et in pago Bethuniæ i, apud quemdam presbyterum, vespera cogente, hospitatus est. Vir igitur ille, qui corpus beatæ virginis et martyris Christinæ, secum ab Italia detulerat, apud quemdam presbyterum in parœcia, quæ ab incolis circummanentibus Eka k dicitur, hospitans declinavit.

k

alter in Flandriam projectus, et in morbum lapsus, corpus Sanctæ clam condit;

B

l

9 Cum autem ibi cum thesauro suo quiesceret, aliquantula infirmitate depressus est. Inde plurimum perturbatus, iguorabat, quid de thesauro suo facere posset, et exspectans aliquod infirmitatis suæ levamen, nulli secretum suum propalavit. Sperans autem quod post diutinum tempus convalesceret, ingressus oratorium, cui presbyter deserviebat, retro altare B. Amati l, in cuius honore locus excolebatur, thesaurum suum, capsula sigillo aureo adhuc bullata, solus diligenter sepelivit, et nec tunc cuiquam revelare voluit.

eoque e vita crepto, presbyter atque illud invenit.

C

10 Post diutinum autem sui languoris tempus, cum se discessui propinquare videret, vocavit presbyterum, hospitem suum, et ei omnia, sicut contigerant, magno cum gemitu denudavit. Facta autem confessio, sicut decebat Christianum, salutaribusque sacramentis suffultus, ab hac vita decessit; et a presbytero, et incolis ibidem cum revrentia sepultus [fuit]. Presbyter itaque de secreto sibi commissio valde sollicitus nulli voluit indicare tam cito, quid audierit, sed demum maturius agens, assumptis quibusdam secum boni testimonii viris fidelibus, venit ad locum sibi designatum, et fodiens invenit capsulam sigillo aureo bene eommunitam, et omnia sicut prædictus hospes suus jam defunctus in vera confessione ei prænuntiaverat. Tenuit autem presbyter secum consilio bonorum capsulam integram, sicut invenerat, aliquantis diebus, nec disrumpere præsumpsit, usquequo dignitas reliquiarum evidentius quolibet signo demonstraretur.

vi

ad transfert ad monasterium in monte Eken-si, ubi claret miraculis.

m

11 Quia igitur presbyter, cui gloriosæ virginis et martyris Christinæ corpus tali eventu commissum fuerant, in quadrvio super callem publicum habitabat, cum etiam ecclesia ipsius vel mansio nullius esset firmitatis, ne quolibet modo, tanto thesauro defraudaretur, ipsam capsulam, sicut eam invenerat integram, et sigillatam, ad aliud m ejusdem parochiæ monasterium, quod in Ekensi monte parietibus lapideis et grandi munitione tunc temporis erat firmatum, consilio bonorum transtulit; et ibi retro altare S. Vedasti n, cuius orationes ibidem florebant, sub multorum testimonio o diligenter sub terra tumulavit. Ex tunc, et deinceps, locum illum sæ-

n

pissime suavissimus odor respergebat, et multotiens cantilenæ cœlestes ibi audiebantur, et per noctes aliquotiens, inopinata claritate tumulus ipse resplendebat. Sic ibi per plures annos jacuisse dignoscitur; donec evidentiori miraculo eam glorificavit Deus deorum omnium, rex altissimus.

D

12 Erat quidem in interiore Flandria quædam bonæ opinionis mulier, quæ lumen amiserat oculorum, et in cæcitate per plures annos pene senuerat. Hæc cum quadam die in conclavi sedens super cæcitate sua in cordis anxietate lamentaretur, quasi in excessu mentis effecta, audivit vocem dicentem sibi: Mulier quid ploras? Et respondit mulier: Quomodo non plorem, quomodo non doleam; quæ in tenebris sedeo, et lumen cœli non video? Et vox ad mulierem: Si vis, inquit, a cæcitate quantocius liberari, tuum iter accelera, et vade ad villam, quæ vulgariter Eka dicitur; et ibi ad tumulum gloriosæ virginis et martyris Christinæ cum piis precibus, devotas offer supplicationes; et statim Virginis interventu a cæcitate tua liberaberis. Quod audiens mulier, hilaris effecta statim iter præsignatum arripuit. Cum igitur cæca mulier iter suum arripisset, ad villam sibi compromissam, Ekam nomine, venit, oratorium intravit, et ad tumulum virginis Christinæ humiliter excubans, preces, et supplicationes indesinenter, cum gemitibus et lacrymis offerre non destitit.

Cæca visum recipit;

E

13 Mox illi divina virtus adfuit, et interventu piissimæ virginis et martyris Christi Christinæ, omni prorsus cæcitate depulsa, lumen integrum recepit oculorum. Quid gaudii, quid lætitiæ tum ibi contigerit, quis potest verbis explicare? Omnes exultabant in Domino; omnes gratias agebant, et præcipue mulier illa, quæ in probatione miraculi omnibus se illuminatam ostendebat. Aliquantisper ibi mulier in miraculi testimonium excubavit. Sed demum immensas, quantum plus potuit, gratias persolvens Deo, et beatæ Virgini, quæ cæca advenerat alieno conductu, gaudens et exultans, recepto plenius oculorum lumine, rediit ad propria. Fama igitur hujus miraculi universam perculit regionem, et maxime nobiles viros, qui viciniore erant de Bœvraria, qui tunc temporis in opulentia rerum, et in studio disciplinæ militaris, circumquaque præfulgebant.

fama hujus miraculi propagatur.

F

14 Hi vero bona æmulatione imbuti corpus gloriosæ virginis Christinæ ab Eka virili conamine transtulerunt ad Bœvriam, et in oratorio B. Petri honorificentius relocaverunt. Postmodum vero nobiles viri ejusdem villæ tantum de possessionibus suis Beatæ manumissione propria in eleemosynam contulerunt, unde tres monachi possent vivere, et inibi Deo, et beatæ Virgini per secula deservirent. Et quia tuuc Karafensis p ecclesia bonæ opinionis, et magnæ religionis sibi nomen acquisierat, abinde tres monachos abduxerunt, eisque corpus sacræ virginis Christinæ, cum omnibus beneficiis, quæ Deo et Virgini contulerant, deliberaverunt q. Postquam igitur monachi Karafenses venerunt ad Bœvriam, claustrum et ceteræ monasticæ conversationi congrua sibi juxta B. Petri monasterium r ædificia construxerunt, et locum ad serviendum

vii

Bœvriam transtulit corpus ab a-tinude co-
evocatis monachis custoditur;

Carrofensis p

q

r

Deo,

A Deo. et sanctæ virgini Christinæ quiescebat, sicut monasticus mos exigebat, decentissime præparaverunt.

cujus virtute
incendium
extinguitur.

15 Et cum jam per plures annos in exaltatione ecclesiæ suæ plurimum profecissent, invidus omnium bonorum diabolus undequaque grande permovit incendium; quod grandi ventorum impulsu tamquam tempestas valida officinas s monachorum, et circummanentia quæque consumere conabatur. Et cum nec aquis extinguere posset incendium, fideiiores Christiani beatissimæ Martyris Christi reliquias, flammis supra modum sævientibus, prætulērunt, et ceteris S. Christinam cum lacrymis invocantibus, mox mirum in modum prævaluit virtus reliquiarum incendio, et post grande periculum facta est de subita liberatione ingens exultatio. His itaque hujusmodi evidentibus signis, præcedente Christi gratia, usquequaque excrevit gloriosæ Virginis cultus, et reverentia.

XIII
Ecclesiā in
ejus honorem
adificavit
Bævrarienses;
contra-
cta sanatur.

B 16 Subinde nobiles viri de Bævraria, quia in cœmeterio B. Petri non nisi in aquis defuncti illorum poterant sepeliri, consilio monachorum et voluntate in summo prope villam construxerunt ecclesiam sanctæ martyris Christinæ, et cœmeterium ad opus defunctorum, et in ipsa ecclesia beatæ Virginis reliquias reverenter posuerunt; sed et mansiones monachorum ibi restitutæ sunt; nec ibi beata Virgo mansit absque miraculo. Erat quippe in eadem villa mulier miserabiliter contracta, quam tota villæ cognitio, numquam absque scamellis t viderat ambulare. Hæc frequenter causa salutis recuperandæ discumbibat ante reliquias martyris S. Christinæ, profundis gemitibus expetens, ut per eam desideratæ diu sospitati redderetur. Quid plura? Venit dies subventionis; et cum omnes surgerent, et egrederentur, et ipsa ope præclaræ Virginis et Martyris resiliit in pedes, et mirabiliter erecta, omnes in laudem et gloriam Dei, et beatæ Virginis provocavit u. Hæc et hujusmodi insignia per B. Christinam Jesus Christus, quando vult, operatur. Nunc ipsa pro nobis impetrare dignetur, ut hic sine macula, et in æternum cum gloria vivamus et gaudeamus, et nunc, et semper, et per omnia secula seculorum. Amen.

credo) nonne verisimile est, istos paucos non omnino neglexisse, sed loco saltem utrumque securo celeberrimam Sanctam deposuisse, vel ut minus ita occlusisse, ut a quolibet adventante surripi facile non posset?

e Gallos fuisse narrat historia translationis ad Sepinenses, de qua diximus in Commentario prævio, § 3: quæ multum accedit in substantia ad Bævrariensem.

f Hic auctor videtur hæere; diceret, velle potius tacere, quam inepta loqui: unde mox se expediens, ad alia pergit.

g Nec auctor anonymus et incerti temporis verbo suo fidem facit, nec alterius testimonio, quod non profert.

h Nec hic nec paulo ante, patriam illam determinat scriptor.

i Bethunia est oppidum Belgii in comitatu Artesia ad amnem vulgo la Biette, octo leucis Atrebatens.

k De hoc loco jam diximus.

l Die XIII Septembris dari poterit S. Anatus, episcopus Senouensis, seculo septimo apud Gallobelgas clarus: de quo haud dubie hic agitur.

m Per τὸ aliud indicare vel supponere videtur auctor, se antea egisse de aliquo monasterio, quod non fecit; vel tunc aliud ibidem fuisse. De Carrofensi paulo post. Vide notitias Bethunia huc missas supra num. 2.

n Actum de isto Sancto ad diem VI Februarii, a pag. 782, qui obiit circa annum 540.

o Jactat hic iterum auctor testimonium; at non sufficienti fide nixum.

p De Carrofensi S. Salvatoris apud Pictones monasterio, vulgo Charrou, sæpe meminit Mabillonius in Annalibus Ordinis S. Benedicti. De monachis istis ad Morinos evocatis agit idem auctor tom. 5 Annalium ad annum 1084; ubi alterius sacri lipsani furtum, simile fere aliquosque ei, de quo hic paulo ante diximus, recensetur. Quod attinet ad tempus, quo laudati monachi venerunt ad istum prioratum; affirmat Rector collegii nostri Bethuniensis in notitiis inde ad nos missis: Ut potui conjicere, Benedictini Carrofenses anno MC fuerunt in isto prioratu, sed nihil scitur certo de eorum adventu; additque, a centum et quinquaginta annis Vedastinos monachos esse in hoc prioratu.

q Id est, dederunt, vel præbuerunt: Gallicismus est ex livrer, vel potius delivrer.

r Tenebras rursum offundit auctor, dum illud monasterium non magis determinat.

s Hiuc collige, alicujus notæ hoc monasterium extitisse; de quo tamen nihil invenire potui in Annalibus Benedictinis apud Mabillonium.

t Vox ista significat scabellum; sed proprie tum hic, tum alibi usurpatur pro iis scabellulis, quibus repente manibus innitiuntur. Exempla dat Cangius in Glossario.

u De statua Sanctæ, a Bævrariensibus erecta, indicium quæ sit non novæ piissimi erga eam affectus symbolæ, ita memorat laudatus Rector in notitiis suis Bethuniensibus: Ego ipse ivi ad locum, in quo situm est... sacellum, quod est ad instar columnæ quadratæ ad altitudinem septem aut octo pedum, ex lateribus confectum. Tres lateres continet in latitudinem: forulus est in suprema parte columnæ, in quo sita est statua S. Christinæ: ducentos circiter passus distat hoc

sacellum

ANNOTATA.

a Si duos illos viros aliquibus adjunctis auctor vestivisset, meliores historici hic numus explevisset: certe individua vaga fidem in historicis vix merentur.

b Tyrum haud dubie, ut passim solent scriptores, Italiæ intelligit historicus: quæ si numquam, ut putamus, extiterit in rerum natura, vide quo redigatur tota hæc narratio.

c Varios barbaros sub initia seculi quinti invasisse Romanum imperium, notissimum est: persecutionem Wandalicam hic vocat historicus, tametsi Wandalii in Gallia atque Hispania potissimum partes suas egerint.

d Ore paucorum, qui post persecutionem Wandalicam supererant cognovisse eximie Virginis magnalia duos alienigenas, mox asseruerat auctor. Fac superfuisse paucos (quod tamen non

EX 93.

sacellum a prioratu : est in media via : pedes istius columnæ fons amœnissimus alluit : a multis annis ita minatur ruinam, ut vix concipi possit, quomodo aqua, quæ omnes ferme fundamenti lapides corrosit, et procellæ ingentes, quas illic experti sunt, necdum prostraverint. Paululo tantum a multis annis hanc ruentem columnam fulcierunt incolæ : putridus licet, et multo debilior, quam ut tantum pondus sustineat, injuriis omnibus resistit.

TRANSLATIO

Capitis S. Christinæ virginis et martyris, ex Tyro, ut putatur, Italiæ in parthenonem Hertzebrochianum diœceseos Osnabrugensis in Westfalia.

B
Notitia instrumenti, quod hic datur.

In Commentario prævio abunde actum est de variis Sanctæ translationibus : unde quæ huc spectant, desumenda sunt. Misit ad nos instrumentum noster Joannes Gamans, in hæc verba scribens Paderborna die XIX Aprilis ; annus non additur : Ab octiduo absens, heri reversus sum, nec absque fructu sancto : quippe Hersenbrochii in monasterio virginum reperi miraculosam omnino translationem Capitis S. Christinæ, martyris Tyriæ, ex Italia Osnabrugum, et inde factam ad hoc monasterium anno Christi CM per Egilmarum episcopum Osnaburgensem quintum (imo sextum, saltem juxta annotata inferius danda littera a) miraculose eodem in monasterio a cæcitate liberatum. Instrumento translationis adjunctas reperio annotationes quasdam de fundatione istius monasterii cum catalogo abbatissarum Germanice scriptas ; cui apponuntur ista : Hæc descripta sunt ex copia quadam extracta ex litteris fundationis, et episcopo Osnaburgensi antehac transmissa. Sequuntur annotationes Latine expressæ. Quæ in rem nostram erunt, conjiciemus in annotata. En tibi nunc instrumentum, ad aliud ejusdem argumenti apographum collatum :

* alias Egilmarus
a
Caput hoc Osnabrugam delatum,
b

c

2 Egilmarus * a, Osnaburgensis episcopus, quondam in Italiam profecturus, divina disponente providentia, pervenit Tyrum b, ibique ei cum plurimis aliis reliquiis Caput Sanctæ virginis ac martyris Christinæ dabatur : quod ingenti lætitia et gratiarum actione suscepit. Cum ergo reverteretur Osnaburgam c, altare ad Dei beatissimæque virginis Christinæ honorem extrui fecit, Caput sanctissimum desuper imponens. Cumque transacta nocte (rutilanti solis jubare super terras passim diffuso) repedasset ad templum, Caputque sanctissimum ante aram reperisset, admirabatur, et magna illud reverentia sublevans, altari denuo imposuit. Secundo autem die templum iugressus iterum Caput sanctissimum ante altare invenit. Quod cum tertio sole terris reddito ita invenisset, vehementer expavit.

miraculose transfertur

3 Considerato igitur tam grandi miraculo divina commonefactus inspiratione, capsulam, in qua venerandum Caput habebatur, levavit, ter-

goque indomiti equi imponens, quam potuit firmissimis strinxit funibus, et sic brutum animal absque ullo ductore dimisit ; sed ipse episcopus cum suis famulis a longe sequebatur, exploraturus, quo tandem Caput perventurum esset. Manifestissimis enim indiciis alium venerabile Caput requiei suæ locum elegerat, didicerat. At irrationabile animal divino impulsu ac dispositione versus Hertzebrock d agebatur, venitque tandem in locum, ubi modo summum habetur altare ; in quo id temporis spina erat, silvestres rosas produ-
cens, quæ ejusdem altaris muro postea cingebatur. Apud eandem spinam equus subsistit, ac propius accedens, movendo tergum, onus depone-
re moliebatur, acsi diceret : Hic est locus, quem Deus prævidit, sanctaque virgo Christina elegit.

D

d

4 Tunc episcopus, famulorum comitante catterva, accessit, capsellam, in qua venerandæ reliquiæ servabantur, de equi indomiti tergo deponebat, inque eandem rosigeram sentem ponebat. Deinde in eodem loco sacellum in honorem sanctæ Christinæ virginis ædificabatur, in quo scrinium, sancto plenum Capite, magna reverentia firmissime obseratum ponebatur, et semper ibi lumina accendebantur. Et hoc idem monasterium duobus temporibus combustum est, antequam in hoc loco ædificabatur.

in Hertzebrock ;

E

5 Postea cum episcopus Eggilmarus sanctas reliquias istum locum elegerat, et mirabilia signa atque miracula, quæ Deus per sanctam virginem ac martyrem Christinam operabatur, audiret ; venit quodam tempore in Hertzebrock, sanctum Caput videre desiderans. Cui virgines responderunt dicentes ; se non libenter ostentare * Caput, nisi in die, qui sanctæ Christinæ sacer est. Quod episcopus ægre ferens, aiebat : Quamvis hæc virgo Christina sancta sit, et apud Deum magna et potens, non tamen est tam sancta et bona quam venerabile Sacramentum Domini nostri Jesu Christi, cujus nobis quotidie videndi datur copia. Cum talia perstaret * memoratis, fixusque maneret, instantissime perseverans in petitione, eique virgines obsistere non auderent, tradebant ei capsam, et clavem, qua claudebatur.

ubi Eggilmarus episcopus Osnabrugensis

* alias ostendere

* alias præstare.

F

6 Ille ergo accipiens eam, virginibus consensum non præbentibus, patefecit ; et, ecce, quamprimum aperta capsula sanctum Caput intuitus fuisset, utroque privatus est oculo : exuti enim de suis foraminibus, parvis adhuc, instar filorum purpureorum fixi venulis, ad genas usque dependebant. Hoc miraculo viso pavefactus ac stupens, curvatis genibus procidit, implorans sanctam Christinam virginem, ut pro se Dominum nostrum Jesum Christum interpellaret, ut visum reciperet ; se eam in veneratione cunctis diebus vitæ suæ habiturum, monasterioque ob ejus amorem et venerationem, prædium aliquod, quod in præsentiarum in possessione habemus e, daturum promittens. Postulavit etiam abbatissæ cunctarumque virginum pro se ad Christinam orationes, quas et impetravit, et votum, quod beatæ Christinæ voverat, ingenti lætitia persolvebat.

importunum tempore illud detegens, cæcus redditur.

Præscrinio ornatiore f

nibus

ANNOTATA.

a *Apud Cratepolium in Electorum ecclesiasticorum catalogo scribitur Egelmarius, poniturque istius cathedræ ordine sextus, ac annis 33 eidem præfuisse; unde etiam colligimus ipsum floruisse versus finem seculi noni, et sub initium decimi.*

b *Quid de hac urbe sentiamus, dictum plus satis.*

c *Ossenburgum, Osnaburgum, Osnaburga et Osnabruga urbs est Westfaliæ, a Carolo Magno episcopali cathedra ornata.*

d *Walburga vidua, inquit annotationes Latinæ, statim post octingentesimum annum recuperatæ salutis, et obitum Eckhardi, mariti sui, propriis impendiis incepit ædificare et fundare ecclesiam in Hertzebrock; et Dudam, natam suam, in Liessborn ad Rosteyndam, Caroli Magni germanam ibidem abbatissam, ut in timore Domini, dum monasterium ædificabatur, educaretur, aliquamdiu misit. Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum 822 hoc monasterium vocat Libomense, notatque primam ejusdem loci abbatissam, nomine Roschwindem, Pippini regis filiam, Caroli Magni sororem perperam dici. Apud Cointium in Annal. Franc. ad annum 768, num. 19 inter liberos Pippini ponitur Rothaides. Pergunt prædictæ annotationes: Post eam revocans, primam omnium abbatissam in Hertzebroch constituit, totum patrimonium ejus una cum ipsa ibidem Deo offerens. Præscripta vidua ab Eckhardo defuncto viro suo duos filios sustulit, videlicet Lutbrandum et Ovonem, qui matris erga hoc cœnobium vestigia pari diligentia secuti sunt: namque Lutbrandus omne patrimonium suum monasterio contulit, et factus est ibidem præbendarius; nihil aliud ad vitæ suæ sustentationem, quam victum atque vestitum petens et accipiens. Ovo vero germanus suus, advocatus ibidem fiebat, villam in parochia Eunigerloe * sitam, nomine Bockentorp cum sex modis avenæ et quinque hordei annuorum reddituum nobis conferens. Hæc fundatio completa est, et recte disposita fuit anno DCCCLX, confirmata ab Egberto, quinto episcopo Osnabrugensi, qui tam in suam, quam omnium successorum curam et defensionem hoc cœnobium Hertzebroek perpetuo defendendum suscepit. Litteræ confirmationis ex antiquissimo originali, uti dicitur, descriptæ, ad manum sunt, quarum finis est talis: Facta est ipsa traditio seu confirmatio illa in eodem loco sub die XII Kal. (mensis non exprimitur) Indictione IV, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi DCCCLX: quo fuit Indictio III, non IV: dissonat etiam epocha Egberti ab ea, quam signat Cratepolius, ponens eum præfuisse annis decem, et e vita migrasse anno 884.*

e *Hinc, et ex sequentibus, ad nos allata est, arguo hanc narrationem vel ex traditione vel ex scriptis monialium acceptam fuisse; ab aliquo forte parochorum vel præpositorum monasterii (quales infra memorantur) conscriptam.*

f *In annotationibus Germanicis Mss., de quibus supra, notatur Sigisburga cum anno 976.*

g *Non itaque magnæ antiquitatis hoc instrumentum censeri debet, ut clarius patebit ex sequentibus.*

h *Abbatissa hæc Oderadis vocatur in annotationibus*

A nibus eluculentibus arte sculptoria fabrefieri faciebat scrinium. Cum ergo sacer festi ejusdem Virginis dies celebraretur, abbatissa cum omni reverentia et devotione venerabiles more solito ostentabat reliquias; postea sanctum Caput in deauratam capsellam reclusit, reservans tamen eam nigellam ipsam capsulam, in qua Caput sanctum ex Italia et Tyro, et super indomiti equi tergum in Hertzebrock asportatum fuit. Venerabilis autem abbatissa deauratam capsam firmiter obseravit; et, ecce, revoluti anno cum celeberrimus beatæ Christinæ dies reciproco more rediret, [et] fores pulsaret, abbatissa deauratum scrinium accessit, sanctas ostentatura reliquias. [Cum autem illud reserasset, sacræque reliquias] minime invenisset, obstupuit atque vox faucibus hæsit, et ultra modum expavit, præque stupore tam grandis miraculi seipsam non capiens satis admirari nequibat.

* alias ostentura.

placuisse Sanctæ minus ornatum, miraculo declaratur.

B * alias sanctum Caput allatum est.

g

8 Tandem nigellum patefaciens scrinium, ingentem istum sanctarum reliquiarum thesaurum in eo reperit. Ex qua re eximiam sanctæ Christinæ humilitatem abbatissa intellexit, et quod in nigro scrinio, in quo ad nos allata est * requiescere, neque alium habere requiei locum vellet, consideravit, et in eodem in præsentiarum requiescit; et, mirabile dictu [quod] cum tanta temporum evoluta sint spatia, ex quo ad nos pervenit g, integra et ab omni corruptionis macula aliena perduret. Aliud tamen scrinium, reliquiis et ossibus plenum, eodem tempore cum Capite beatæ Christinæ ad nos translatum est, quod ante annos plurimos ruptum et confractum est. Cum monasterium hoc adhuc in alio loco situm esset, abbatissa sanctæ Christinæ virginis Caput ex sacello in templum ferebat, quod mane iterum in sacello invenit. Hoc et tertia vice ei contingebat.

quæ patrona eligitur monasterii et vagi Hertzebrochiani.

C

9 Deinde abbatissa quædam hic primatum tenuit, Odradis h nomine, sub cujus temporibus monasterium hoc, quod tunc situm erat in loco appellato Udenbrinck, igne consumebatur. Hæc cum universis virginibus consilium iniens, sanctas sequi reliquias statuit: apertis enim signis sanctam Virginem hunc locum elegerat, nec in ullo alio loco eam esse velle, prospexerat. Monasterium illud tam penitus combustum erat, ut ex integro illud reædificare cogerentur. Prædicta ergo abbatissa suorum amicorum consilio, atque Alberti parochi sui, qui etiam ad hoc multas opes contulit, et ceterorum monasterii præpositorum freta auxilio, in honorem Dei, beatæque ejus Genitricis Mariæ, nec non sanctæ Christinæ virginis, in loco, in quo sacellum ante erat, monasterium ædificare cœpit. Summum denique altare in loco rosigeræ sentis, in quam sonipes sanctum Caput deposuerat, exstruebatur. Per hæc accidit, ut sacra Virgo suprema hujus monasterii, atque totius parochiæ efficeretur patrona. Grates ergo meritis referre Deo, qui nos tanto ditavit clenodio i, nequimus. Ideo sanctam ac venerabilem Virginem obsecramus, ut nobis, hic ita vivere impetrare dignetur a Deo, ut ad æternæ felicitatis gaudia mereamur pervenire. Amen.

Salve virgineas inter præfulgida turmas,
Christina, eximiis sancta tuis meritis.

E

* Eunigerlo

F

EX MS.

nibus Germanicis; et ponitur undecimo loco: quæ electa anno 1329, ibidem dicitur præfuisse annis 46. Unde statues de instrumenti hujus non magna antiquitate. Nisi forte hæc, quæ ipsius tempore contigisse, hic narrantur (propterea quod novus titulus et majusculis quidem litteris ODRADIS ABBATISSA UDENBRINCK illis præfigatur) suspicari quis velit,

diu post alia, quæ præcedunt, adjecta fuisse. Quod mihi non satis probatur.

i Clenodium est res quælibet pretiosa; de qua voce, uti et de ejus etymo plura dabit Cangius in Glossario. Ne pluribus lectorem moremur, hic tandem rebus, quæ ad S. Christinam spectant, finem imponimus.

D

DE SANCTIS MARTYRIBUS SEBASTENIS

THEOZONO, VICTORE, EMERITA SEU EMERITO,
CUM DUOBUS FRATRIBUS, STATIANO, CAPITONE, SILVANO,
STERCATIO ET CARITONE.

J. B. S.
B

Ex Hieronymianis.

E

XXIV JULII.

Si Hieronymiana recte componantur,

Ex Hieronymianis, inquam; sed quoquomodo restituendis, nam eo signati Martyres in codicibus referuntur, non est qui ordinem, tum in hisce, tum in aliis turbatum, satis commode complanet. Id ut plane perspicias, triæ tibi mecum devorandæ sunt. Audi jam Hieronymianorum apographorum textus, ut a Florentinio relati sunt. Præmitto laterculum vetustissimi Epternacensis: In Armenia minore, Sebastî, Theogenis.... Aut ego vehementer fallor, aut Sebastî hic non est nomen martyris, sed urbis ipsius Sebastenæ, quam codices alii in Sabatiæ et Sabbaiæ transformarunt, sensu non magis intelligibili. Etenim in Lucensibus sic habetur: In Armenia civitate, quod ineptum est, natalis sanctorum Sabatiæ, Theozoni.... ubi si quid dicere voluit scriptor, sic constructio ordinanda est, ut sensus sit: In Armenia civitate Sebastena, natalis sanctorum Theozoni.... Neque Corbeiensis codex exactior est per: In Armenia civitate, natalis sanctorum Sabbeïæ, Theozoni.... Initii ad eum modum turbatis, sequentia æque implexa apprimè respondent; quod ut elarissime perspicias, en reliquum annuntiationis in Epternacensi. Post Theogenis sic sequitur: Victoris et aliorum LXXXIII Romæ Victorini militaris, Aciani, Capitonis, Silvani, Stercati, Athenogeni, Cartonis.

C

hi decem Martyres

2 Contorta sunt omnia. Victor ad Sebastenos omnino spectat, sed alii LXXXIII minime: sintne ii martyres an milliaria, infra dispiciemus. Romæ, Victorini militaris, æque quidquam significat; Victorinus Amiternum reducendus est; reliqua nomina lavigare et combinare conabimur. Lucenses sic post Theozoni pergunt: Victoris militaris, qui multa tormenta passus est, Emerita cum fratribus ii, Statiani, Capitonis, Silvani, Stercati, Athenogine, Caritonis. Habes hic undecim pugiles, binos anonymos, ceteros novem propriis nominibus expressos. Liceat Emeritam pro nomine martyris accipere, et, si ita vis, mutare in Emeritum ut ex la-

terculo diei sequentis magis patet, inveniemus S. Athenogenem de quo egimus XVII Julii (quique proinde in classe prætitulata omisus est) sociis suis seu discipulis decem admixtum; ipse fortasse est qui in nostris codicibus Hieronymianis die sequenti notatur sub nomine Agathenis sive Agathonî. Neque hinc procul aberit Corbeiensis, si interpunctionem dēmpseris, et τὸ militaris cum Victoris jungas. Sic ibi post Theozoni; Victoris militaris, Emeritæ cum fratribus duobus, Statiani, Capitonis, Silvani, Stercati, Athenoginæ, Caritonis. Conveniunt nomina, convenit numerus, ut, omnibus rite perpensis, equidem vix dubitem, quin nodus, alias inextricabilis, eo vel non absimili pacto solvendus, aut scindendus sit. Plerique Sancti isti in laterculo diei sequentis iterum signati sunt.

3 Rotundius ea nomina, nescio ex quo fonte, collegit Castellanus in notula ad Martyrologium Romanum, diserteque S. Athenogenis discipulos appellavit, hoc ordine: Sebaste, sanctorum Emeriti, Victoris, Melitonis (pro Capitonis) Theozoni, duorum fratrum Emeriti, Statiani, Caritonis, Silvani et Stercatii. Verte citatos Hieronymianorum textus quocumque modo volueris, non nisi hoc vel pari aliquæ ratione sensum extundes aliquatenus tolerabilem. Si quæras, cur hoc die signati fuerint S. Athenogenis socii, cum ipso magistro suo eodem die martyrio coronati, eum ipse XVII Julii relatus sit; facilis responsio est, quod Græcos secuti, eum diem S. Athenogenis martyrio sacrum invenerimus, potius quam XVIII Januarii, ubi eum Baronius collocaverat, ut ibi pluribus explicatum invenies. Respondet autem Castellanus, acceptam hic vigesimam quartam mensis Græci (haud dubie Macedonici) Loüs, qui non cum cum XXIV mensis nostri Julii, sed cum XVII confundi debuit. Verum in hac qualicumque difficultate explananda equidem laboro minime, longe major superest alia, non facile superanda, si ad omnimodum rigorem exigatur.

ex ipsis educendi sunt.

F

A

D

DE SS. MARTYRIBUS EMERITENSIBUS

VICTORE, STERCATIO ET ANTINOGENO

Ex Martyrologio Romano.

J. B. S.

XXIV JULII.

Difficultas
est in hac
annuntiatio-
ne.

B

Tres hosce Martyres cum superiori annuntiatione connectere, hic Rhodus, hic saltus est, quem qui apposite excindat, neminem facile repertum iri existimo. Hoc ipso die sic in Martyrologio Romano expressissime annuntiatum : Emeritæ in Hispania, sancti Victoris, viri militaris, qui cum duobus fratribus Stercatio et Antinogene in persecutione Diocletiani per diversa supplicia martyrium consummavit. Agnosco textum, ejusque genesim et analysim me novisse testari possum. Sic primus scripserat (quod sane pridem miratus sum) auctor Romani parvi : Apud Emeritam Hispaniæ, Victoris militaris. *His non contentus Adolphusculum adjunxit hoc modo : Apud Emeritam Hispaniæ civitatem, natalis S. Victoris militaris, qui cum duobus fratribus Stercatio et Antinogeno, diversis examinatus suppliciis, martyrium consummavit. Ducem perpetuum sequi non dubitavit Usuardus. Hunc vero describens Baronius persecutionem determinavit, et quidem in*

Annalibus annum se reperisse putavit, quo hi tres pugiles in Hispania martyrium consummaverint, nempe annum 103, ut vide ibi num. 139.

2 Vencror equidem et suspicio auctoritatem Romani parvi (seu veteris ut ipsum vocavit Rosweyda) totiusque ejus progeniei, de qua, dicere liceat, nemo hactenus me melius meritis est; ast una fatebor ingenue, primum hunc non fore errorem, quem in eo codice manifeste deprehendi, quique in Adonem, Usuardum et modernum Romanum usque inobservatus gliscere potuit, etiam hodie ibi notabilis; ut proinde, rebus æqua lance perpensis, præferendos omnino censerem codices nostros Hieronymianos, siquidem tales hoc die essent ut plena fides eis tuto haberi posset. Quidquid interim de rei veritate sit, rem omnem exacte retuli, quemadmodum in Martyrologiis signatam inveni, nihil sollicitus de Actis a Tamayo productis, quem satis est nominasse. En ex eisdem codicibus nostris cum Martyrologio Romano collatis, controversiam alteram.

cum priori
apte conne-
ctenda.

E

DE S. VICTORINO MARTYRE

ITEM ALIIS LXXXIII ANONYMIS

AMITERNI IN VESTINIS ITALIÆ.

J. B. S.

C

Ex Martyrologiis.

F

XXIV JULII.

Clarissima est hoc die et nitidissima codicum Lucensium annuntiatio in laterculo Florentini : In Amiternina civitate, milliario LXXXIII ab urbe Roma, via Salutaris (pro Salaria) natalis sancti Victorini. In Epternacensi lucis nihil, quin potius tenebræ, unde confusio suboriri potuit; miscet enim sus deque omnia, ut ex relato superius textu abunde constat. Codex Corbeien-sis Lucensibus persimilis est : In Amiternina civitate, milliario octogesimo tertio ab urbe Roma, via Salaria, natalis sancti Victorini martyris. Atque hic procul dubio genuinus textus est ex aliis minoribus apographis confirmatus, notanter ex codice contracto Regiæ Sueciæ, ut proinde affatim sudet Florentini ad hæc cum Romano concilianda,

si Martyres isti LXXXIII ex Hieronymianis accepti censeantur; quandoquidem ibi et in brevioribus Armeniæ tribuantur; aut si cum Victorino conjungendi sunt. Dicamus potius, ab Adone nescio unde productos, sic eos descripsisse Usuardum, quo modo hoc die celebrantur a Romano, in quo S. Victorinus Amiterninus episcopus ex iisdem suis fontibus ponitur v Septembris : idem an alius ab eo qui hoc die in Hieronymianis refertur, usque adeo exploratum non est; malimus nos hodiernum Victorinum, quisquis is est, loco suo ex citatis codicibus servare, atque una adjungere classem alteram undecumque desumptam, quidquid dubium non nullis sit, an non ex mera jam satis superius indicata confusione profisciscatur.

DE S. VINCENTIO MARTYRE

ROMÆ VEL TIBURE.

J. B. S.

Ex Martyrologiis.

XXIV JULII.

In Martyrologiis notissimus est,

B

De hoc sancto Martyre cursim meminimus die præcedenti, cum ex Hieronymianis, in quibus ibi signatur, huc ex aliorum majori numero auctoritate remittentes. Incipimus igitur ab antiquiorum istorum codicum annuntiationibus, quos inter vetustissimus Epternacensis sic eo die legit : Romæ, Vincentii ; Lucensis : Romæ via Tyburtina mil. XVIII, natalis S. Vincentii, quem Notherus plane secutus est. Corbeiensis habet : Romæ via Tiburtina, miliario nono decimo, natalis S. Vincentii martyris, quo modo etiam legit Corbeiensis brevior. Atque hactenus vetustiores isti codices, in eo solum diversi, quod Romam aliqui distinctius enuntient, alii locum remotiorem designent. Inter contractos Rhinoviensis cum Epternacensi convenit, uti et Richenoviensis, Augustanus ; Labbeanus et alii, in quo tanta difficultas non est, cum ea Romæ ipsi facile tribuantur, quæ in vicinia gesta sunt. Id miror maxime, a Romano parvo totaque ejus progenie, atque adeo et a Romano hodierno in hunc diem transferri Sanctum, ut ex iis quæ in Observatione ad Usuardum diximus, tomo VI Junii pag. 382, apertissime constat.

2 Habes istic annuntiationes laudati Romani parvi, Adonis et Usuardi inter se collatas (Florus enim seu Beda, nec proinde Rabanus, nec etiam Wandelbertus de eo meminerrunt) tum vero memoratur, quod de Sancto unicum superest monumentum, nempe ecclesia Tiburtina S. Vincentii, verosimillime, teste Baronio, de hujus nomine sic appellata, quidquid multi aliter credant ; neque eo retrahi posse videtur Vincentius Portuensis, qui XXIV Maii colitur ; multo minus celeberrimus martyr in Hispania ; neque ex tot aliis synonymis Italis aut extraneis aliquis, Tibure tam procul martyrio affectus ; neque demum Vincentius alter Romanus, qui cum Eusebio, Pontiano, et Peregrino XXV Augusti coronatus est. Recentiorum Martyrologorum annuntiationes huc congerere, operæ pretium non existimavi, ubi fontes patent, ex quibus sua hausisse ceteros certissimum est. Porro an ultra an citra Tiburim passus sit, frustra modo quæsieris, dum Acta ipsa, si quæ unquam exstiterint, plane interciderunt, ut quis Martyr iste fuerit, aut sub quo tyranno palmam consecutus, alta oblivione sepultum, fateri necesse sit.

verum de gestis nihil superest.

E

DE SANCTIS MARTYRIBUS

HYMENÆO ET CAPITONE

J. P.

Cultus ex Græcis Fastis, et Martyrologio Romano.

F

DIE XXIV JULII.

E. Fastis Græcis, ubi versiculis honorantur,

Ecgraphum nostrum, excerptum ex Menæis Mss. bibliothecæ Ambrosianæ Mediolani f. O n. 148 a Novembri ad dimidium Augustum, duos hosce Christi Pugiles ita annuntiat : "Αθλησις τῶν ἁγίων μαρτύρων Ὑμεναίου καὶ Καπήτονος. Certamen sanctorum martyrum Hymenæi et Capetonis. Et mox adscribitur manu Henschenii Taurinense utrumque. Plus non habet Synaxarium collegii Claromontani Parisiis sen Sirmondi ; quod pro Καπήτονος scribit Καπίτονος. Plusculum tradit Synaxarium Divionense seu Petri Francisci Chiffletii nostri, mortis genus exhibens his verbis : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ὅσιος Καπίτων ξίφει τέλει. Eadem die (XXIV hujus) S. Capiton gladio peremptus. Cui hoc distichon accinitur :

Ψυχῆς μὲν ὄμμα παντεπόπτη Δεσπότη
Τείνει Καπίτων, τὸν τράχηλον δὲ ξίφει.
Domino intuenti cuncta tendit Capiton
Mentis oculum, sed ictui gladii caput.

2 De S. Hymenæo ibidem leguntur ista : Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ἅγιος Ὑμεναῖος ξίφει τέλει., ut supra de S. Capitone, addito sequenti disticho :

Ἐχαιρεν Ὑμεναῖος ἥκων πρὸς ξίφος,
Ὡσπερ πρὸς ὕμεναῖον ἥκων νυμφίος.
Lætus Hymenæus ensis ad pœnam venit,
Ut ad hymenæum progredi sponsus solet.

Notissimum est, vocem hymenæus, in qua hic luditur, significare nuptias. Menologium ex interpretatione Cardinalis Sirleti, a Canisio editum, ambos Martyres hoc die consignat : unde in Martyrologium Romanum transcripti sint ; sed utrobique Menei nomen, pro Hymenæo exaratum legitur. Nihil interea suadet, a nostra lectione recedere, quam alteri isti anteferimus, tamquam sinceram ac genuinam. Ceterim quæ ad ætatem, palæstram, aliaque adjuncta pertinent, incomperta habemus.

in Romanum Martyrologium transcripti fuerunt hi Martyres.

DE S. PAVACIO EPISC. CONFESSORE

CENOMANIS IN GALLIA.

J. B. S.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Ætas, cultus, reliquiarum primæ translationes, et Acta.

De primis duobus sanctis episcopis Cenomanensibus Juliano et Thuribio jam pridem actum ad dies ipsorum natales xxvii Januarii et xvi Aprilis; ubi de eorum gestis alia referri non potuere quam quæ suggererat tenuitas materiæ, nec a Corvasserio nec a Bondoneto, notissimis istius urbis historicis, multum amplificata, nedum illustrata. Neque post varios Majorum nostrorum motus, ipsorumque eruditorum Cenomanensium conatus, eo perducere res potuit, ut de primis urbis ipsius apostolis fusiora aut solidiora obtinerentur, ad primorum seculorum elucidationem conducenda, quidquid Joannes Morellus Lavallensis, academix Parisiensis doctor theologus et Cenomanensis canonicus, in Nomenclatura seu Legenda aurea pontificum Cenomanensium vetustissimos codices allegaverit. Puriorem fontem aperire visus est, sed et ipsum satis sterilem Mabillonius, dum anno 1682 *Analectis suis* inseruit: Nomina vel tempora vitæ justorum vel injustorum pontificum Cenomanis in urbe degentium, quorum partem, quæ ad priores episcopos pertinet, dudum Ms. ad nos miserant laudati Cenomanenses, ex qua quæ ad S. Pavacium spectant, cum Mabillonii editione contulimus.

2 Historiam istam in suis principiis cateuus satis confusam, ut jam pridem notaverat Henschenius agens de S. Thuribio ad xvi Aprilis num. 5, et S. Pavacium seculo quarto discrete innectens, elucidare aggressus est Papebrochius, occasione S. Innocentis seu Innocentii, octavi Cenomanensium episcopi, ad xix Junii, nempe tomo III a pag. 854, ubi *Commentarium prævium* eo dirigit, ut tam ipsius S. Innocentii quam decessorum episcoporum chrouologiam ad calculos paulo justiores reducat; § II SS. Liborii, Pavacii et Thuribii tempora, ex Severi et Gregorii de primis Galliarum apostolis sententia, sic determinans, ut cum totis jam quinque lustris, quibus ea edita fuerunt, nihil accuratius prodierit, iis quæ ibi stabilita sunt, hactenus inhærendum censeamus, neque proinde hic repetenda sint quæ de S. Pavacii gestis, ex jam dicta Mabillonii editione, eo loco Papebrochius abunde discussit, titulos ipsos de temporibus Maximi et Aureliani imperatorum, ceteraque de ordinationibus, de ecclesiarum consecrationibus, de censu luminarium ceræ et olei ita explicans, ut ea omnia pro insertis hic haberi cupiamus: inde et ætatem accipe, eamque ita fige, ut verosimiliter ordinatus fuerit S. Pavacius anno ccciii, xxii Augusti, sederit annis xlii, obierit xxiv Augusti (lege Julii)

Tomus v Julii.

cccxlvi. Cultum modo et Acta qualiacumque prosequamur.

3 De Sancti cultu dubium prorsus nullum relinquitur, nam et in vetusto *Kalendario Cenomansensi*, quod penes nos est, discrete signatur, uti etiam in *Martyrologiis* atque *Officiis ecclesiæ Senonensis*, ut videre est in *Breviario* anni 1625; et reliquæ ejus ad varia loca translatae, semper venerationi expositæ sunt. Ab Aldrico quidem ritu solenniori, ut habes in instrumento relato xvi Aprilis, ubi de S. Thuribio, qui cum decessore S. Juliano et successore S. Pavacio in altari senioris ecclesiæ decenter et rationabiliter collocatus est; atque ibi notanter exprimitur corpus S. Pavacii jam dictæ urbis tertii episcopi et prædicatoris optimi. Etiam alteri sanctum Pavacium conjungit *Florarium nostrum Sanctorum Ms.* dum hoc die ita annuntiat: In Paderborna, depositio SS. episcoporum Cenomanensium Pavacii, Thuribii et Gundanisoli. De hac annuntiatione actum est ad dictam diem xvi Aprilis, ubi S. Thuribius cum Pavacio Paderbornæ adscribi dicitur etiam in *Usuardis Coloniensibus*, ubi tamen Cenomanistribuuntur. Id verum est, *Wernerum Rolevinck lib. 3 de situ et moribus Westfalarum cap. 8, pag. 176 scripsisse*, quod *Badueradus* solenniter transtulerit corpora SS. Liborii, Pavacii, Turibii, Gundanisoli episcoporum Cenomanicæ civitatis ad suam ecclesiam, cum multa gloria miraculorum.

4 De S. Liborio die præcedenti explanata res est; non ita de aliis conveniunt Cenomanenses, quidquid in *Monumentis*, *Kalendaris*, *Breviariis* et *Sanctuario Paderbornensibus* SS. Thuribii, Pavacii et Gundanisoli memoria a multis seculis recolatur, idemque de S. Pavacio asserat noster Joannes Velde in *Fastis Westfalicis Mss.*, *Wernerum sese sequi aperte professus*. At qualiscumque fuerit ea translatio, cum ipsa Liboriana conjungenda omnino videtur. Habe hic modo textus ipsos *Usuardorum Coloniensium seu Editionis Lubeco-Coloniensis et Greveni*. Sic illa: Cenomanis, depositio sanctorum Pavacii, Turribii et Gundanisoli episcoporum et confessorum; inserit *Grevenus hæc verba*, præfatæ urbis. *Molanus Pavacium Liborio conjunxit die præcedenti*. Nulla alibi, quod sciam in *Fastis* paulo antiquioribus S. Pavacii memoria. *Saussayus* elogium adjunxit, sed Sanctum ipsum male *Panacium* appellavit; sic ad hunc diem loquitur: Ipso die Cenomanis, S. Panacii episcopi et confessoris, qui tertius sedis ejus antistes omnem civitatem hanc ac circumjacentem regionem, adhuc spurcitiis gentilibus magna ex parte inquinatam, prorsus ad Christum convertit; primusque clericos ad communis vitæ rationem sua in diœcesi adduxit; editisque tot miraculis quot sanctissimæ vitæ actibus, glorioso exitu munus episcopale absolvens, stolam gloriæ in cœlis recepit a Domino.

5 Nihil istic de translationibus, quas mirum est *Saussayum ignorasse*; *Westfalicam autem*, et si non

Patet cultus ex Officiis et Martyrologiis.

E

in quibus eum S. Liborio,

F

aliisque translatus dicitur.

AUCTORE
J. B. S.

adeo aperte exprimant Usuardi Colonienses, certe satis insinuare videntur, dum ad Florarii nostri *Ms. exemplum tres Sanctos Cenomanenses uno die conjungunt. Quam vero aut quantulam partem ipsorum possideant Paderbornenses, mihi quidem conjicere integrum non est : id certum videtur, translationem istam, ut jam dicebam, cum Liboriana connectendum, ut uno eodemque tempore sacra ea lipsana in Westfaliam deportata fuerint, anno nempe Hludovici pii imperatoris 24, ex quo Augustus nominatus est : ut sit anno Christi 837. Et vero brevior translationis S. Liborii historia, ut olim a Bollandi observatum est, multas aliorum Sanctorum reliquias, una cum S. Liborii corpore Paderbornensibus a S. Aldrico datas, tradidit, ut vide ibi num. 16. Qui aut qua causa factum sit ut Gundanisohus, Cenomanis de cetera ignotus, aliis accesserit, id vero est quod minime hactenus explorare potui, ut neque proinde licuerit reliquis Sanctis eum annumerare, uti in Prætermisissis superius dictum est.*

Translatio
anni 840
certissima
est.

B

6 Porro quacumque demum sacrarum S. Pavacii reliquiarum partem cum S. Liborio Paderbornam translata dixeris, ex indubitatis monumentis colligitur, longe potissimam corporis ejus partem apud Cenomanos relictam fuisse, quæ corpus ipsum appellari potuerit, utpote quod tribus post annis S. Aldricus ipse in cœnobium S. Salvatoris, a se non procul Cenomanis conditum, solenniter transtulerit, cujus rei instrumentum adduxit Baluzius *Miscellaneorum tom. 3, pag. III in hunc modum : Anno incarnationis Domini nostri Jesu Christi DCCCXL, Indictione III, anno vero imperii Hludovici piiissimi Augusti XXVII, et anno VIII Aldrici, hujus parochiæ episcopi atque hujus cœnobii fundatoris, VII videlicet Iduum die, solenniter translatum est a præscripto episcopo et ab aliis episcopis et sacerdotibus, et reliquis sacris ordinibus corpus S. Pavacii et brachium dextrum S. Liborii in hanc S. Salvatoris ecclesiam, hucque in nobilissima urna decenter a præfixis episcopis et sacerdotibus, subsequentibus signis humatum, quorum precibus ab omnibus petimus liberari malis, et cunctis frui æternaliter bonis, ipso auxiliante, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen.*

C
Vita prout
eam edidit
Boscius.

7 Et hæc quidem postrema translatio dicenda est, cujus memoria ex monumentis Cenomanensibus hactenus erui potuerit; de posterioribus, magis obscuris, utpote Normannorum grassationibus implicitis, agemus paragrapho sequenti, ubi pancula de vulgatis Sancti Actis hic præmiserimus. In variis ecclesiis ea olim lecta fuisse atque in Officiis ecclesiasticis hodiedum recitari, indubitatum est, in iis præsertim ad quas reliquæ pervenerunt, aut certe cultus aliquis, quacumque demum de causa stabilitus fuit, quemadmodum me docuit sæpius hic laudandus vir Clar. R. D. Le Beuf canonicus et succentor ecclesiæ Autissiodorensis, de S. Pavacio optime meritis, dum ad repetitas instantias meas nonnulla disquisivit, in subjicienda Vitæ appendice commodius discutienda. Ad Acta autem ista, seu potius Vitam quod attinet, testatur ipse, eandem plane passim ubique in Officiis ecclesiasticis circumferri, nempe meram miraculorum paucorum collectionem, quam ex Amberti cœnobio olim typis edidit Joannes a Bosco monachus Cœlestinus, hic a nobis, cum nusquam alia exstet, de integro recudendam.

8 Quo demum seculo aut a quo Vita ista coagmentata sit, frustra modo quæsieris; ex toto contextu facillime conjicies, meram esse, ut dixi, miraculorum recensitionem, quæ qua satis fide nitatur, æque incertum est. Principium ex populari traditione, receptiorique olim de Galliæ apostolis historia omnino coaluit, cui finis apposite correspondet, testante nescio quo Deodato, Se, jubente domno Liborio... magna parte descripsisse, qui nempe Liborius, ejus patronus ecclesiam prædictam, Cenomanensem, sancte ac pie devoteque rexerit a tempore Valeriani usque ad Constantinum Imperatorem, quæ vulgi opinio est hodie non facile admittenda. Boscianam istam editionem contulit Henschenius noster cum paulo auctiori ejusdem Vitæ exemplo in codice *Ms. Reginæ Succæ*, cujus additamenta præcipua unciis inclusa observabis, nihil magnopere ad historiæ puritatem conferentia. Annotationibus parcendum censui, cum exordium, quod solum ad historiam pertinet, jam a Majoribus nostris restitutum dixerim, cetera vero sic explicata sint, ut majori illustratione minime indigant. Ad alias translationes progredimur.

D
mera est mi-
raculorum
series.

E

§ II. Aliæ reliquiarum translationes; præcipua ad Castrumrainardi.

Quam proxime retulimus sacri S. Pavacii corporis seu reliquiarum translationem, mirum plane est, factam eam putasse Tillemontium tom. 10 *Commentariorum ecclesiasticorum pag. 308* Cenomanis ad Castrumrainardi in Vastinium, id enim a sensu relatorum verborum plane alienum est, præterquam quod ridiculum sit asserere, translatas fuisse reliquias ad locum tunc necdum existentem in rerum natura. Etenim castrum illud esse non potuit ante conditorem suum comitem Rainardum, alias Reginardum, a quo indita ipsi appellatio; hic vero scitur non vixisse ante seculum decimum, notissimus in Chronico S. Petri Vivi, auctore Clario, apud Acherium tomo 2 *Spicilegii a pag. 726*. Ut certum itaque statuendum est, sacrum S. Pavacii corpus ante seculum x jam adultum ad Castrumrainardi deferri non potuisse. Unde porro, quo anno, et qua ratione eo pervenerit, id vero ænigma prope est, quod nemo explicuit hactenus, neque mihi promptum esse definire, ultro et libens agnosco : id tamen ad rei elucidationem conferre conabor, quod nec Corvasserius nec Bondonetus scivisse videntur, dicturi procul dubio, si ad eorum notitiam pervenisset.

Unde, quando et quomodo ad Castrumrainardi pervenerint,

F

10 Ita primus Cenomanensis historicus Gallice scripsit pag. 86, quæ Latine verto : Corpus ejus primo depositum fuit in ecclesia Pratensi, apud decessores suos; deinde translatum ad S. Juliani tempore Aldrici xxii episcopi Cenomanensis : demum, sive Deo ita volente, sive ob bella Anglorum et Normannorum, provinciæ templa ex-pilantium, et sacra ac pretiosa quæque profanantium, ad Castrumrainardi, diocesis Senonensis deductum est, ubi hodiedum summa veneratione a populis frequentatur, ob multiplices gratias ibidem ejus intercessione quotidie impetrari solitas. Vides hic rem satis implexe delibatam, quam alter intactam reliquit, nihil habens quo explicationem redderet, tacita etiam translatione

non docuerunt scriptores Cenomanenses.

anni

AUCTORE
J. B. S.

A anni 840, ab utroque haud dubie ignorata. Ab Anglis ablatas, aut Angliam deportatas fuisse S. Pavacii reliquias, vulgi traditione aliqua superstite, audire aliquando potuerit Corvasserius; quod contigisse oportet Normannis Gallias, sæpe infestantibus sub finem seculi noni aut sub decimi initium: certe ex Anglia, reduces, docet diploma Lotharii regis datum anno 958 apud Mabillonium seculo 5 Benedictino pag. 245, in hæc verba:

Ex Anglia in Franciam reductas, docet diploma anni 958

B 11 Lotharius Dei gratia Francorum rex. Notum fieri volumus fidelibus nostris, quod Burchardus miles, filius Alberici ducis, adiit serenitatem nostram obsecrans, ut quoddam monasterium, quod ipse constituerat de consensu Hildegardis uxoris ejus, et de consilio Theobaldi domini de Centumliis fratris ejus, super Sequanam fluvium, prope Briacum in honore Domini Salvatoris, ad collocandum, servandum et colendum corpora sanctorum Paterni martyris et Pavatii confessoris, quod ultimum corpus ex Anglia attulit cum aliquibus religiosis, quos avunculus ejus rex Ædredus ei dederat de cœnobio de Persora, ut stabiliarentur et servirent Deo in dicto monasterio sub professione regulæ S. Benedicti, et nos in perpetuum stabile et firmum fore concederemus quæcumque eidem loco largiebatur de bonis suis sine advocacione. Cujus petitioni annuendo, etc. Datum in palatio Lauceduni Clavati, apud monasterium S. Joannis x Decembris, anno v, regnante Lothario rege gloriosissimo; qui ipse est annus Christi quem notavimus 958, quo jam S. Pavacii reliquiæ in Franciam redierant.

neque istæ allerius quam Cenomanensis episcopi dicendæ.

C 12 Hisc plane consonat Clarius pag. 725. Hunc autem Pavacium confessorem alium esse a Cenomanensi, nihil est quod suadere possit, quidquid Benedictinus aliquis, infra conveniendus, aliter senserit. Fatentur Cenomanenses ipsi, sacrum corpus nec apud se superesse, neque in eo monasterio ad quod a S. Aldrico anno 840 translatus est: nulla uspiam ejus mentio facta scitur toto reliquo seculo nono: reviviscit quodammodo ejus memoria in citato diplomate apud Braiacum anno 958: scitur ex cœnobio Braiacensi, violenter ablatum, depositum fuisse in turri Senonica a Rainardo comite; scitur postea restitutum ex toto aut ex parte: scitur modo celeberrime coli atque ab immemorabili cultum fuisse in Castrorainardi: dubium igitur esse non videtur, quin idem omnino corpus, sive integrum sive pro majori saltem parte in isto castro hodie conservetur, ut ea causa Pavacius duplicandus non sit. Quod aiunt monachi Ferrarienses apud Morinum in historia Vastinensi pag. 788, caput beati Pavacii ibidem asservari, id etiam verum esse potest, saltem de aliqua ejus portione: quin et Senonis et alibi fortasse partes aliæ reperientur, quemadmodum Puderbornum antea cum S. Liborii corpore, absportatam aliquam diximus. Hæc modo paulo clarius, saltem quoad fieri poterit, exponenda sunt.

Ad Castrum-rainardi deduci non potuerit ante seculum decimum,

13 At primum candide profiteor, magnani, prope dicerem omnem operam hac contulisse laudatum jam a me R. D. canonicum Le Beuf, per litteras non semel consultum, ut e labyrintho isto me extricandi planam aliquam viam commonstraret, exquirendo præcipue ab ipsis Castrorainardensibus, sacrorum pignorum possessoribus eximisque cultoribus, a quo qua occasione, quove tempore thesaurus iste S. Pavacii ad ecclesiam suam delatus fuisset. Verum spe

mea frustratus sum: reposuit ipse, post susceptam mei gratia eo excursionem, consultumque Priorem et vicarios, tantam illic istorum ignorationem, ut ab angelis ad se deportatum existiment loci incolæ, qui ad fontem oppido vicinum, qua Autissiodorum itur, consederint; quasi ad Deum in machina recurrendum sit. Id saltem certissimum esse oportet, istuc nec per homines devenisse, priusquam castrum, ut supra dicebam, is, unde nomen sortitum est, condidisset, cum vero ipse anno primum 999 e vivis excesserit, evidentissime deducitur, non nisi annis ante aliquot castrum exstruxisse in quod sacra pignora reciperebantur.

14 De Rainardi comitis obitu testem habemus citatum jam non semel Clarii Chronicum sub canonicio prædicti anni 999 pag. 737 ex quo tutum paragraphum describo. Sic ibi habet: Igitur Rainardus comes vetulus sanctæ Columbæ abbatiam tenens in beneficio, plurima ei abstulit, retinens in usus proprios. Similiter cœnobium sanctæ Faræ virginis, quod in dominio habebat, multis modis adgravavit, nec non et abbatiam sanctæ Mariæ Virginis destruxit quantum potuit; in cujus possessione castrum quod Joviniacus dicitur, firmavit. Aliud vero Castrum construxit in terra Ferrariensis cœnobii, QUOD EX SUO NOMINE CASTRUM RAINARDI vocavit. In parte vero quadam ipsius urbis turrim maximam ædificavit; sicque intentus curis hujus seculi SENEX ET PLENUS DIERUM OBIIT, sepultusque est in basilica sanctæ Columbæ virginis, cui ejus filius Frotmundus successit. Appellatur infra ab eodem Clario Frotmundus iste comes natus ex mala progenie, cujus filium Rainardum alterum nequissime se gessisse ex subsequentibus manifeste datur intelligi; quæ ad specimen Rainardi vetuli, filii et nepotis dixisse, hic satis sit.

cum eo primum seculo ipsum conditum sit.

15 Id nobis quærendum est potissimum, Rainardusne ille Vetulus, an alter nepos, S. Pavacii reliquias sibi vindicaverit. Braiacum seu Brayam certo delatas narrat etiam Clarius, ut dixi pag. 725 dum ait, Burchardum et Ildegardim ibi exstruxisse cœnobium monachorum in sua hereditate, in honore Domini Salvatoris, deferentes illic corpora SS. Paterni martyris et Pavacii confessoris. Id contigisse anno 958 supra ostensum est, ut ibi aliquod tempus S. Pavacii corpus quievisse oporteat. Audi modo Clarium pag. 726: In illis diebus erat quidam miles, Boso nomine, raptor fortissimus, versutusque moribus, qui ingressus in munitiunculam domni Burchardi, apud Braiacum, depredatus est cunctam provinciam, vivente adhuc Ildegarde uxore supradicti Burchardi. Igitur Rainardus comes indignatus super hac re, incendit munitiunculam ipsam, capto Bosone cum basilica nostri Salvatoris, deferens inde reliquias ecclesiæ cum corporibus sanctorum Paterni et Pavacii in turrim Senonicæ civitatis. Postea vero reddidit ea per deprecationem Tetbaldi comitis, sub cujus dominatione idem locus esse videtur.

Quomodo eo pervenerint, rhodus et saltus est.

16 Atque hic ultimus locus est quo de prædictis reliquiis meminerit Clarius, nihil postmodum toto suo reliquo Chronico de ipsis memorans, ut proinde ex eo distincte erui nequeat, a quo denum ex monasterio Braiacensi (siquidem eo integræ relatæ sunt) ad Castrumrainardi fuerint perductæ, quod tamen eo circiter tempore contigisse necesse est. Neque vero ullus rei isti gerendæ aptior videtur jam dicto vetu-

Id verosimiliter Rainardo vetulo adscribendum;

AUCTORE
J. B. S.

lo Rainardo, quem inter impios *Clarius* non semel connumerat, ut pag. 729, ubi *Anastasium Senonensem* *achiepiscopum* multam persecutionem sustinuisse ab impiis tradit; Rainardus namque, inquit, comes *Vetulus* semper contra Deum et contra ipsum contentiosa egit, multas injurias inferens, etc. Qui hujusmodi *præconiis* exornatur, capax sane censendus est, ut corporis S. Pavacii potissimam partem sibi reservavit, monachis *Braia-* *censibus* ea quæ visa fuerint restituens, vel ipso *latronum* beneficio fortasse gaudentibus. Hæc mea quidem est et laudati etiam *D. Le Beuf* conjectura, non omnino repudiandæ, quando in iis tenebris nihil adduci hactenus potuit rei explanandæ opportunius. Nam ad angelorum ministerium identidem confugere, quid est aliud quam supinam ignorantiam fateri?

ut probant
variæ con-
jecturæ,

B

17 Si quis forte contendat, nec a vetulo comite Rainardo procuratam fuisse S. Pavacii translationem; quæso et comitem alium *Senonensem* assignet, et tempora commodiora, ut hujusmodi translatio fingi possit. Præcipuus, imo fere unicus est *Chronici Senonensis* auctor *Clarius*, qui de prædictis reliquiis ultro citroque transportatis meminerit, in ipso *Chronico* autem nullum tempus determinatur cui translatio, quam quærimus, *Castrirainardensis* innecti queat, tametsi ad finem circiter seculi duodecimi perductum sit; aliunde vero certissime constat, S. Pavacii corpus in ipsissimo Rainardi castro conservatum fuisse seculo XIII, ut ex appendice *Actis* subjicienda manifestum erit; verosimillime itaque conjicimus, per sæpe dictum comitem Rainardum vetulum surreptum, forte ab ipsis monachis extorto dono pro magna parte acceptum; certe in eo castro depositum, ibidemque ad hunc diem retentum, summo in honore habitum fuisse, plurimisque elaruisse miraculis omnino liquet, quidquid incolarum deploranda socordia eadem annotare neglexerit.

ex veteri
Martyrologio
confirmatæ.

C

18 Conjecturam vestram non parum confirmat citatum a sedulo meo adjutore *Clar. Le Beuf* parvum aliquod *Martyrologium Romanum*, cui *Castellani* ipsius manu adscriptum legit: *Cenomannis*, S. Pavatii, tertii hujus sedis episcopi, de quo titulus exstat parochialis apud S. Salvatorem prope Braium in Bria, ubi et corpus ejus quiescit partim, partim vero apud Castrum *Reginardi* prope montem *Argisum*. Atque hinc refellas auctorem *Vitæ S. Paterni* anno 1685 editæ, in qua pag. 27 et 29, ut ad me scribit *D. Le Beuf*, persuaderi sibi omnino sinit, alium esse S. Pavacium qui *Brainci*, ac per consequens in *Castrorainardi* colitur, ab Episcopo *Cenomanensi*; nimirum quod monumenta ecclesiæ cathedralis *Cenomanensis*, nusquam de translatione Anglicana mentionem faciant: quod si quid evincat, id consequi necesse est, nunquam e *Cenomanis* ablatas fuisse reliquias, cum id etiam nulla menorent vetera monumenta. Quasi vero non sufficiat, fateri *Cenomancuses*, sacrum corpus apud se a multis seculis non existere, imo diserte asserere, ad *Castrumrainardi*, quacunque demum via vel modo olim perlatum fuisse: aliis certe argumentis opus est, ut S. Pavacius geminetur. Qua ratione Sancti corpus ipsum dici possint superstites in *Castrorainardi* reliquiæ, ex jam dicta appendice *Actis* subnectenda, utcumque colligi dabitur. En modo ipsa qualiacumque.

VITA

A Joanne Boscio Cœlestino ex codice
cœnobii Amberti edita.

Collata cum Ms. Reginæ Sueciæ.

PROLOGUS.

Licet omnium Sanctorum veneranda a piis animis reverenter ac dulciter gesta legantur et audiantur, ne quisquam possit, seu legendo, seu audiendo Sanctorum magnilia, piger aut fide tepidus remanere, ut non alacer ad exempla eorum infirmitatis suæ mente discussus festinare contendat, quæ laudabilia in divinis operibus, seu imitabilia cernuntur, tacere pavescimus.

E

CAPUT I.

De S. Pavacii ad Cenomanos adventu,
variisque ejus miraculis.

Tertius *Cenomanicæ* ecclesiæ fuit episcopus, sanctus Pavacius, Romana nobilitate ortus. Qui disciplinam Apostolorum secutus, ita morum ornamentis florebat, ut cunctis bonis placeret. Erat enim doctrina prudens, nobilitate præclarus, consilio providus, bonitate conspicuus, sermone verax, in commisso fidelis, in interventu strenuus, in universa morum honestate præcipuus; fuit namque prædictus sanctus Pavacius in doctrina Apostolorum sapienter eruditus, et prudenter edoctus a beato Clemente Petri Apostoli tertio successore, sancto Juliano *Cenomanicæ* urbis primo episcopo et discipulo Apostolorum adjutor datus; atque cum eo ad prædicandum in archidiaconatus officio directus. Qui post decessum prædicti Juliani sancti, et post obitum ejus successoris, sancti videlicet *Turibii*, in sede *Cenomanica* episcopus est consecratus. Populus autem *Cenomanicus* diligebat eum, quasi animam suam, quia prædicationem et actus suos, signa et virtutes præcedebant.

S. Pavacii
terti episcopi
Cenomanensis
missio.

F

2 Restituebat ergo suis precibus, in nomine Domini nostri Jesu, cæcis visum, claudis gressum, surdis auditum, mutis loquelæ restorationem. Spiritus immundos ex obsessis corporibus repellebat, et omnem amaritudinem a corpore humano, per cœlestem gratiam auferebat. Et hæc faciens, laudem hominum fugiebat, et secreta loca petebat. Eo tempore erat quædam matrona nomine *Casta* in *Cenomanico* pago valde infirmata, quæ omnem substantiam suam et omnia propria sua, erga medicos expenderat; sed nihil ei profuerat. Cum audisset autem opinionem antedicti sancti Pavacii, et virtutem quam erga infirmos sanandos perficiebat, postulabat ut ejus

Sanatur
Casta
matrona;

visi-

A visitatione frui mereretur. Quæ cum semiviva usque ad eum, a parentibus et amicis atque famulis deferretur; fide fisa, ejusque doctrina et virtute explorata, petiit prompto animo, ut ei sanctus Vir sanitatem tribueret. Qui pro ea orans eamque verbis divinis instruens, curavit eam ab infirmitate sua. Ipsa autem sana facta, ac ad pristinam sanitatem restaurata, omnes res proprietatis suæ, ei ecclesiæque sibi commissæ legaliter contradidit, atque deinceps in sancta vita degere studuit. Nominatim autem res quas ei tradidit, in gestis pontificalibus insertæ esse dignoscuntur. Ideo hic non inseruntur.

item paralyticus,

B 3 Sequenti autem tempore, cognita Dei virtute, multi infirmi atque debiles, ad eum venientes, ab eo petunt sibi dari sanitatem, inter quos unus paralyticus veniens, omnibus membris stridens, cœpit rogare, ut ejus misereretur, quia omnem facultatem suam in medicos erogaverat, et nullam ab eis medicinam, vel modicam perceperat. Ad cujus miseriam atque gravem infirmitatem, animo et misericordia motus, cœpit rogare Dominum ut ei auxilium, pro sua pietate præstaret. Qui et aliquibus diebus juxta sanctum Virum conversans, eumque die noctuque excelsa voce deprecans, prompto animo et fide fesus, postulabat sibi succurrere. Cujus assiduitate sanctus Pavacius motus, cœpit inter reliquas orationes etiam sacrificia Deo offerre, et missarum pro illius infirmitate solemnia celebrare.

quem sapienter instruit.

C 4 Quadam autem die dum hæc agerentur pro eo, liberatus est Dei nutu, meritis sancti Pavacii, antedictus paralyticus ab infirmitate sua. Ut autem se cognovit liberatum a sua infirmitate, dedit laudem Deo, qui sancto suo Confessori hanc coronam virtutis, et talem atque tantam curationis contulit gratiam. Sciens autem quia a nullo neque a divite neque a paupere aliquid accipiebat, quia secundum Domini jussionem gratis omnibus se petentibus dabat, occulte prædictus infirmus obtulit sancto Pavacio aliquid, non quod cupiditati, sed sanctitati conveniret. Quod cum nollet accipere, volvebat se ad pedes ejus, deprecans atque conjurans, ut parvum ejus suscipere dignaretur munusculum. Perpendens autem sanctus Pavacius nomen Dei sui, et ex terribilibus sacramentis unde precatus est, suscepit munusculum ejus, ne spernere videretur nomen Dei sui, per quod adjuratus est. Cui et majora dona largitus est, et Domino Jesu Christo diebus vitæ suæ servire præcepit, et qualiter ei servire deberet, sapienter instruxit. Hæc autem nota facta sunt per totum pagum illum, sive per alias regiones, et omnes credentes in fide confirmati sunt, et Deo gratias egerunt.

Immanem draconem,

5 Et illi qui perfecte adhuc non credebant, ad perfectam fidem conversi sunt, et credentes laudabant Dominum ac magnificabant, qui talem potestatem dedit hominibus. Sequenti autem tempore, magna pestilentia orta est in prædicto pago Cenomanico; et inter reliqua, infinita mala, quidam draco exoritur, qui homines comedit, et pecora diversi generis deglutiebat. Cujus timor tantus in populo inolevit, ut nec etiam usque ad quinque milliaria, in locis in quibus insistere solebat, manere, homines, aut conversari auderent. Hinc autem factum est, ut vociferantes

virī et mulieres, senes et parvuli, ad sanctum Dei Pavacium confugerent, et flexis poplitibus, vociferantes dicerent: Adjuva nos, Pastor bone, et misertus esto nostri, quia nisi nobis succurreris, peribimus a dracone, qui omnia nostra devorat, et nos ad devorandum insequitur. Quorum precibus et clamoribus, atque ululatibus sanctus Pavacius motus, deprecatus est Dominum Deum suum, ut succurreret populo sibi commissio, ne periret a dracone. Serpens namque prædictus draco magnus erat, et de ore ejus flamma ignis ebulliebat, ita ut arbusta et reliqua in transitu suo combureret.

Cenomanos infesantem.

6 Cinctus ergo fide Vir Domini, cœpit ire quo draconem perdere homines et jumenta cognoverat. Erat enim indutus antedictus sanctus Pavacius lorica justitiæ, et galeam salutis gerebat in capite, et scutum fidei ante se ponens, gladium Spiritus ac verbi divini ferebat in manibus. Et his armis non terrenis, sed spiritalibus ornatus, ad debellandum draconem incedebat. At ubi signo Crucis protectus, obviam ei venit, et flammæ de ore ejus exeuntes, illumque præcedentes, ac arbusta et ramos arborum incendentes prospexit, in viam per quam ad quemdam fontem ire solebat, virtute Dei armatus accessit. Cum autem serpens ille magnus memoratum sanctum Pavacium vidisset, ad devorandum eum citato gressu ire cœpit, cum autem ad illum appropinquaret, et ad devorandum eum se erigcret, nihil timens sanctus Pavacius, accepit stolam suam quam super humeros ritu sacerdotali ferebat, cum qua et Domino ministrabat atque sacrificabat, eamque injiciens in collum draconis, alligavit eum, et adjuratum quasi mortuum, jacere in prædicta via fecit; magnitudinem vero ejus, hic non descripsimus, sed tantum mensuræ æstimationem memoravimus, quia picta erat iu domo episcopali, in nostra urbe constructa.

Sancti precibus terra absorbet.

F 7 Erat autem longitudo ejus, cubitorum decem, et grossitudo ejus eminens valde. Derelinquens namque sanctus Pavacius ipsum serpentem in prædicta via alligatum, ivit post fratres, et vocavit populum, quos secum primo voluit ducere, ne aliqua calliditate serpentis deviarent vel perirent. Ut autem cognovit populus jam dictum serpentem ita alligatum, ut nulli jam nocere videret, Deo gratias agens, currebat post Pontificem, ut Dei magnalia videret. Tunc sanctus Pavacius, recepta stola sua, conjuravit serpentem, ut nulli amplius noceret, sed terram intraret. Cum autem videret populus eum vinculis absolutum, timuit valde, ne super eum irrueret, eumque devoraret, et cœpit paulisper recedere. Quibus sanctus Pavacius aiebat: Nolite, fratres, nolite fugere, non est necesse vobis eum timere, quia licet mea stola ac meis vinculis sit absolutus, vinculis tamen divinis ita est constrictus, ut nulli deinceps nocere valeat. Videns tamen sanctus Pavacius populum trementem ac paventem, oravit Dominum, ut aperiret terra os suum, et deglutiret serpentem. Exauditæ sunt ergo preces ejus, et aperuit terra os suum, et deglutivit serpentem illum magnum, sicut Dathan et Abiron in conspectu populi Dei sunt deglutiti, et amplius serpens nusquam apparuit. Tunc fecit sanctus Pavacius sermonem ad populum, dicens:

Hæc

EX EDITIONE
BOSCH.Hinc appo-
sita

Hæc, fratres carissimi, et alia multa quæ patimur, pro peccatis nostris scitote ingruere.

8 In ista enim vita, si Dei servitium delectat, divitias terrenas debetis contemnere, et spirituales appetere, dicente [Domino : Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis.] Si vere fratres divites esse cupitis, veras divitias amate, et ad cœlestem patriam quantocius properate. Vestras itaque divitias commendate illi, qui vobis eas integras illibatasque in cœlesti regione restituet, in qua vobiscum jugiter manere possint. In ista enim vita, si vos divinum volueritis implere sermonem, quasi hic expensæ, ibi vobis multiplicatæ reddentur. Omnis quippe delectatio futuræ vitæ reservata, non perditur, sed melior efficitur. Si autem ista vita centum tendatur annorum spatiis, in die ultima statim videbitur non fuisse, ac sine memoria, hospitibus uno die apud vos manentibus, vestigia vix reliquisse. Illa autem vita manet jugiter, perseverat instanter, annis quoque labentibus virescit et pullulat; et inde renovationis sumit initium unde finis præsentis accipitur. O vere sancta voluntas et omnium bonorum intentio experta, quæ hujus tam formosæ vitæ amore non capitur! Qui non timet istam vitam tradere morituram, et illam accipere, quæ penitus perire non novit, in qua deliciæ, et delectationes, et divitiæ, et gaudia sic inchoantur, ut terminum nesciant; sic principium capiunt, ut penitus finire non possint. [Qui hujus tam præclaræ vitæ amator esse voluerit, non solum istam perdet sed et illam non inveniet, verum etiam ut jam a perpetua morte capitur et tenebris, in qua est jugis flamma, perseverans tribulatio, et reliqua mala quæ sequuntur.]

ad suos ad-
monitio.

9 Quibus auditis, populus prostratus in terram, oravit eum dicens : Adjuva nos, Pater, ne in hanc incidamus, sed ad cœlestem patriam, una tecum tendamus. Quo audito, lætatum est cor ejus in Domino, et gratias egit Deo, qui salvat credentes, et corda fidelium illuminat. Quibus libentissime respondit sanctus Pavacius dicens : Justum est, fratres, ut lux a mortali mundo discedens, ad nostras mentes immortales accedat, et mentes in tenebris conversantes illuminet. Amplitudo vero nostræ obedientiæ, et bonæ voluntatis, Dei gratia est, non nostra : qui et illuminat abscondita tenebrarum, et manifestat consilia cordium. Beati estis, fratres omnes, qui obedistis voci Domini Dei dicentis : Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego requiescere faciam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris : jugum enim meum suave est, et onus meum leve est; et cetera quæ sequuntur. Talibus et his similibus exhortans fratres sæpissime, multos ad Christum ita convertit, ut omnia sua dereliquerent, eique et ecclesiæ sibi commissæ cuncta sua traderent, et in ea una cum reliquis communem vitam, exemplo Apostolorum eorumque discipulorum ducentibus, sancte et communiter ducerent. O fratres dilectissimi, quam bonum est et quam jucundum habitare fratres in unum, canebat B. Pavacius continuus laudibus!

CAPUT II.

De aliis miraculis, obitu et sepultura.

Curren-
te autem tempore, erat quidam vir in prædicta Cenomanica patria, nomine Benedictus, nobilis genere, cui erat uxor ex prosapia et genere principum, nomine Lopa: habebant enim varias et diversas possessiones, repletas omnibus bonis et innumerabilibus divitiis accumulatas. Erantque eis duo gemini filii, forma elegantes, et specie decori, vultu amabiles, et ingenio agiles. Quos prædictus pater et antedicta mater, ita amabant, ut nec adversum quid eis facere, aut dicere vellent. Senescentibus autem illis, et filiis eorum crescentibus, arripuit adolescentes tam gravis infirmitas, ut de vita eorum pater et mater desperantes fierent. Multos enim medicos ad sanandos eos invitabant, sed nihil eis proficiebat, et in tantum deterius eis erat, ut et amici, et reliqui medici, et parentes eorum omnes de vita illorum nullam spem haberent. Pater namque et mater illorum, dolore cordis tacti, flentes [in conspectu amicorum et parentum super eos dicebant : Unde nobis decrepitata ætatis senescentibus jam partus adveniet, qui ambobus filiis simul orbamur. Taliter ergo cunctis lacrymantibus, pater et mater deprecantur Episcopum] ut consolarentur ab eo.

Adolescentes
gemini,

E

11 Diligebant enim valde eorum Episcopum, sanctum videlicet Pavacium, a quo et dilecti erant. Venit ergo citato gressu nuntius eorum ad junuam sancti Pavacii. Et videns eum ostiarius ejus quidam clericus, ostiarii officio consecratus, interrogavit eum quid vellet? Ille autem advolutus genibus ejus rogare cœpit, ut sancto Pavacio episcopo mereretur præsentari. At ille ingressus ad eum dixit : Domine Pater, quidam vir præ foribus stat, et rogat, ut tuæ Beatitudini præsentari mereatur. Ut autem ei hoc nuntiatum est, nutu Dei cognovit quod Benedictus, dilectus suus ejusque uxor Lopa dirigerent ad eum, deprecantes pro filiis eorum geminis. Sanctus vero Pavacius consulens Dominum in oratione sua, utrum illuc iret an non, intra se quæsivit. Cui responsum divinitus est, ut iret, et sacerdotali medicamine sanaret eos, quia infirmitas eorum non erat ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificaretur Deus in eis.

a parentibus,

F

12 Tali vero consulto sanctus Pavacius confortatus ac gaudio repletus, prostravit se Domino in oratione, et cum lacrymis dixit : Domine Jesu Christe, Rex regum et Dominus dominantium, qui mihi ultimo servo servorum tuorum, sanitatem puerorum revelare dignatus es, confirma per me in eis opera misericordiæ tuæ. Et jussit nuntium velociter ad se perducere. Ingressus itaque nuntius, provolvit se ad pedes ejus, rogans et dicens : Domine mi Pater, orat servus tuus dominus meus Benedictus, et ancilla tua domina mea Lopa, ut venias ad eos, quatinus tuo adventu consolentur super filiis suis valde ægrotantibus,

Sancto curandi officiantur;

A bus, tuumque adventum expectantibus. Fecit autem sanctus Pavacius ut deprecati fuerant, et veniens ad eos prædicavit illis regnum Dei, inter cetera autem ait illis : Plus amastis filios vestros quam oporteret. Tamen infirmitas hæc, auxiliante Domino, non est ad mortem, sed pro gloria Dei; ut glorificetur Deus in eis.

et postmo-
dum clerici
fuit.

13 Tunc sanctus Pavacius oravit pro eis, et signo crucis facto, et oleo sanctificato unxit eos in nomine Domini : et oratio fidei salvavit infirmos. Hoc autem facto, elevaverunt se pueri, et in pristinam Dei virtute restituti sunt sanitatem. Tunc præ gaudio magno, pater et mater a lacrymis non potuerunt se continere, quæ erumpebant ab oculis eorum. Denique vero, consilio sancti Pavacii, voverunt prædictos pueros pater et mater Domino ; et in ordine Deo servientium petierunt ordinari et, si digni fierent, volente tempore consecrari. Ad ultimum autem, et se ipsos Domino voverunt, et in manibus jam dicti sancti Pavacii se tradiderunt. Et omnes res et possessiones suas et divitias sancto Pavacio ecclesiæque sibi commissæ legaliter tradiderunt, atque scriptis et stipulationibus et testibus, ut mos est, traditiones suas confirmaverunt. Quæ scripta hactenus in archivo nostro conservata habentur.

Rusticus
Andegaven-
sis

14 Talibus autem et iis similibus bonis et traditionibus atque dationibus, nostra mater ecclesia exaltata atque glorificata est ; et Domino adminiculante, quotidie crescit, et oblationibus fidelium ad laudem omnipotentis Dei amplificatur. Pro quibus et assidue oramus, et fratres nostri ac cuncti Dei servi, in ea succedentes Domino orabunt et nunc et semper, et per futura seculorum secula. Interjectis autem quibusdam diebus quidam rusticus in pago Andegavo, egressus est quadam die ad metendum. Et dum post laborem, sumpto cibo, somno se dedisset, et aperto ore dormiret, serpens ingressus est per os in ventrem ejus. Ille autem expergefactus, non statim intellexit quod serpentem haberet in ventre, sed tamen venter ejus valide dolebat atque tumescebat. Cum autem ad cœnam se refecisset et post refectionem lectulo suo se collocaret, et dormire inciperet, cœpit serpens volutare se per ventrem ejus, eumque valde torquere. Ille autem præ nimio dolore et vexatione serpentis, cœpit evigilare, et voce magna clamare, jam se moriturum. Ad cujus vocem excitati vicini, cucurrerunt ad eum, et interrogaverunt eum, quid haberet?

qui serpen-
tem deglu-
tierat,

15 Quibus ille respondens ait, ventrem meum doleo, quia nimis me contristatur dolor ejus, atque tumescens crepare mihi videtur medius. Vocaverunt itaque medicos ad eum vicini et cognati ejus, ut sanarent eum. Sed nullam ei præstiterunt sanitatem, verum deterius atque in deterius illi omni hora fiebat. Tunc præcepit se duci per ecclesias Deo dedicatas, et loca divino cultui sacrata, frequentare cœpit. Quadam autem nocte, admonitus est in somnis, dum in quadam ecclesia in honore sancti Joannis Baptistæ sacrata infra urbem Andegavensem pernoctaret; ut ad

sanctum Pavacium Cenomanicæ urbis episcopum pergeret : ut ab eo medicinam suæ infirmitatis percipere. Domino auxiliante, mereretur. Ille autem monitis divinis obediens, cœpit ire ad Cenomanicam urbem, ut ad sanctum Pavacium perveniret.

EX EDITIONE
BOSCHII.

16 Cumque ad eum perveniret, cœpit rogare eum, ut sibi subveniret. Cumque videret eum sanctus Pavacius, in tanta infirmitate detentum, vocavit eum ad se, et interrogavit eum quid haberet? At ille narravit illi rem gestam per ordinem; inspiratione autem divina, cognovit sanctus Pavacius, quod per serpentem torqueretur, et tangens ventrem ejus, et signaculo Crucis immisso, præcepit ei ut inclinaret se valde ; et misit digitum suum in os ejus, et signaculum Crucis super ventrem ejus faciens, compulsus serpens virtute Dei, cœpit exire per os ejus, et evomuit eum. Et ita, videntibus cunctis, liberatus est a serpente. Hæc cum vidisset omnis multitudo quæ aderat, laudem dedit Deo Patri et Filio Spirituique sancto : qui omnes salvat et neminem vult perire, sed omnes ad cognitionem veritatis venire, et cum Sanctis Dei, bonis æternalibus potiri.

ab eo mira-
biliter libe-
ratur.

17 [Ceteræ autem virtutes quæ meritis hujus Sancti multæ et innumerabiles claruerunt, in alio libello insertæ habentur, quæ propter prolixitatem et sarcinam legentium atque audientium hic non inseruntur, sed cui eas audire delectat, in archivo nostræ matris ecclesiæ hactenus reperire valebit. Reliqua autem gestorum ejus, et consecrationes episcoporum, presbyterorum, diaconorum, et reliquorum graduum ministrorum, ecclesiarum quoque consecrationes, et ab eo censuum earum statutorum, matrique ecclesiæ debentium, et multarum rerum acquisitiones, multorumque actuum ejus bona quisquis scire voluerit, legat libellum, qui de actibus pontificum, Cenomanica in urbe Deo degentium, conscriptus, atque in archivo prædictæ matris ecclesiæ habetur, et in eo quæ de actibus, et innumerabilibus bonis ejus conscripta habentur, plenius invenire poterit. Requievit denique beatus Pavacius nono Kalendas Augusti, atque ad locum sepulturæ ejus multa et innumerabilia præstantur beneficia populorum : ibi recipiunt ejus meritis cæci visum, debiles gressum, surdi auditum. Ibi sanantur ægroti, dæmones ejiciuntur, febricitantes, atque variis infirmitatibus oppressi sanantur, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per immortalia secula seculorum. Amen.]

Reliquæ San-
cti virtutes.

18 Deodatus Christi levita Vitam sancti Pavacii ad laudem et gloriam Dei omnipotentis, jubente domno Liborio patrono meo, magna ex parte descripsi, sed multa propter prolixitatem dimisi; quæ multi mecum videntes et audientes, adhuc qui in corpore manent, sapientiores meditari possunt, ut honestius et amplius describantur. Sanctus Liborius prædictam sancte, ac pie, devoteque rexit ecclesiam a tempore Valeriani usque ad Constantinum Imperatorem.]

Finis prin-
cipio respon-
dens.

E

F

AUCTORE
J. B. S.

APPENDIX

De reliquiis hæreticorum furori feliciter subtractis, anno MDLXII; de iisdem recognitis anno MDCXLIV; deque hodierno ipsarum statu et cultu.

Metu trans-
euntium
Hugonotto-
rum,

B

Quanti pretiosum suum thesaurum facerent Castrorainardenses, quanta ipsum veneratione prosequerentur, quam zelosa cura in ejus conservationem invigilarent, tum patuit maxime, dum grassantibus per Gallius Calvinianis iconomachis, sacra Sanctorum lipsana fœde et sacrilege profanantibus, comburentibus aut dissipantibus, ut tot funestis exemplis in hoc Opere sæpius demonstratum est; patuit, inquam, dum singulari ipsi tunc solitudine sacras suas Sanctorum exuvias in tuto collocarunt. Est penes me instrumentum gallicum a D. Le Beuf descriptum, quo testibus adhibitis fidelissime narratur, qua ratione die Martis tertia Novembris anni 1562, inter nonam et decimam vespertinam, Prior seu curatus ecclesiæ ibidem parochialis R. D. Petrus Prevost, cum vicariis suis, sacrista et æditimis, seu templi provisioribus, aliisque spectabilibus ejusque oppidi viris (quando eodem tempore alibi ardebant omnia) salvandis sacris lipsanis suis diligentissime prospexit. Instrumenti verba singula, hinc inde extrita non prosequar, medullam ex eo delibasse contentus, quo tota rei series dilucide explicabitur.

in arcem
tempestive
deportatæ
S. Liborii
reliquiæ,

C

2 Turbatissima ea tempestate transiturus istae erat Hugonottorum exercitus diebus Mercurii et Jovis, IV et V ejusdem mensis, quatuordecim circiter aut quindecim millium militum, quorum aliqui Germani, alii Helveti, alii Franci, Catholicis omnes insensissimi, ductore Andclotio hæreticorum antesignano famosissimo. Urgente præsentissima necessitate, collecti mox sacerdotes alique, ad locum thesauri ecclesiæ admissi sunt, reserataque lipsanotheca, quamquam ab hominum memoria eam unquam reclusam fuisse nemo novisset; summa, qua decuit, reverentia, inde sacculum unum et alterum coloris cinericei, quibus reliquiæ S. Pavacii aliorumque Sanctorum erant reconditæ, affixis in membrana debitis inscriptionibus, continuo eduxerunt, atque in arcem satis munitam ut hæreticorum aggressiones non vererentur, deportari curarunt. Octo vero post diebus, dum jam prædictæ eopiæ omnes Parisios versus processissent, periculo liberi, de iisdem reliquiis reportandis serio cogitarunt: accensis autem facibus et funalibus adhibitisque pluribus testibus, ipsas ibidem D. Prior visitavit recensuitque.

dein 21 De-
cembris so-
lemniter in
theam repo-
sitæ sunt.

3 Relata itaque ex prædicto loco sacra lipsana in arcam tantisper deposita fuerunt, donec XXI Decembris ejusdem anni, festo S. Thomæ apostoli, dictus D. Prevost, præsentibus de novo honoratissimis testibus, eadem ossa in novos saccos ad id præparatos decenter reposuit, adhibitisque debitis caeremoniis non sine cantu, thecæ S. Pavacii de novo restituit, ipsaque demum in pristinum locum deportata est. Instrumento legitime instituto, subscribunt cum D. Prevost bini ejus vicarii, sacrista, oppidi istius pro-
duce Aurelianensi locumtenens, æditimi seu provi-

sores ecclesiæ, alique quorum hæc sunt cognomina: Symonnet, Gastelet, Avignon, Audebert, R. Molinet, Voillequin, Renaut, Rouet, Cotaud, Garnier, J. de la Faye. Porro sic permausere prædictæ sacræ reliquiæ ab anno illo 1562 usque ad annum 1644, sedente in cathedra Senonensi Octavio de Bellegarde, cujus jussu facta est postrema recognitio; nos ex processu verbali ea etiam excerpimus, quæ ad præsentem earum statum et cultum potissimum conducunt.

4 Ad postremam eam visitationem seu recognitionem, flagitantibus id præcipue ecclesiæ ipsius curatoribus, archiepiscopi auctoritate deputatus est R. admodum atque cænimus D. Henricus du Hamel doctor Sorbonicus, ad S. Mauricii non procul inde parochus, qui die XX Novembris hora quarta post meridiem discedens, circa sextam ad Castrumrainardi pervenerit, ipsomet die imperata peracturus; assumptisque adeo viris nobilibus D. Augustino de Lisle, regio consiliario, prima istic dignitate fungente, ejusque filio Claudio, regio locumteneute et criminali assessore, circa horam nonam vespertinam ad templum perrexerit, advocatisque etiam, uti par erat, venerabilibus DD. presbyteris Carolo Blondeau, Huberto Jollyvet, Stephano Mandart et Jacobo Bardin vicariis domini ac magistri Joannis Coqueley consiliarii regii in Parlamento, et ejusdem ecclesiæ Castrorainardensis prioris, item viro nobili Stephano Bourgoing, procuratore regio, Antonio Bonnet scutifero toparcha de Bessay, Stephano Gallois et Francisco Cornier provisioribus seu æditimis, rem omnem accuratissime peregit, sic ut ad debitam legitimamque inspectionem testes sufficientes et omni exceptione majores minime defuerint.

5 Ingressus templum cum selecto eo comitatu, præmissis precibus, invocatoque de more S. Spiritus auxilio, superpelliceo et stola redimitus, accensis pluribus facibus seu intorticiis, a DD. provisioribus Gallois et Cornier locum thesauri, ut vocant, in quo reconditæ erant S. Pavacii aliorumque reliquiæ, aperiri mandavit, statimque intromissus, suis et D. vicarii Mandart humeris impositam lipsanothecam, holoserico rubro et figuris nonnullis seu imaginibus, vulgatæ historiæ miracula repræsentantibus, eleganter vestitam, mensæ, post aram principem ad id præparatæ, imposuit. Hinc provolutus in genua cum ceteris, a fabro ferrario reserata thecæ fenestella per quam ad eam accessus patebat, sacculum inde extraxit longitudinis circiter quindecim pollicum, cui hæc annexa erat vetusta epigraphe: Corpus beatissimi Pavacii, tertii Cenomanicæ urbis episcopi et confessoris, reconditum venerabiliter hic ab archidiacono Altisiodorensis ecclesiæ Stephano, et matre sua Godeburga, et a plurimis hujus loci fidelibus clericis sive laicis: simulque multorum reliquiæ Sanctorum, quorum nomina nequivimus scribere propter brevium vetustatem: et ipsa sunt scripta in libro vitæ.

6 Stephani istius ætatem ex necrologio anni circiter 1250 rectissime collegit D. Le Beuf, ante annum istum obiisse prædictum archidiaconum Autissiodorensem, ut vere in Commentario dixerimus, sæculo XIII, et quidem ineunte, ut apertissime liquet ex brevium vetustate, in Castro Rainardensi indubitate exstitisse S. Pavacii reliquiæ, ac proinde diu ante eo translatas. Quot vera ossa supersint, atque an ea dici possint corpus integrum, ex ipso-

Deputatus
archiepisco-
pi Senonen-
sis

E

eandem cum
testibus visi-
tat,

F

singulasque
partes recenset,

rum

A *rum enumeratione intelliges; ita scribit visitator Hamelius: Os occipitis inferioris cum sex dentibus, quatuor ex latere dextro et duo ex sinistro, quarum una canina, tres lateris dextri molares, lateris sinistri quoque molares. Os omoplata. Particula ossis dodrantalis magnitudinis. Tres vertebræ cum fragmentis costarum. Os femur. Tibia sine perone. Os cubiti. Aliud præterea os cubiti, cum osse cubiti distracto, postulato, opinor, ab ipso D. Octavio archiepiscopo et in manus nostras, inquit idem visitator, deposito cum duobus fragmentis claviculæ. Alteri sacco etiam aperto apposita erat inscriptio: Reliquiæ sanctorum Armageli et Liborii. Liboriani corporis portem S. Pavacio conjunctam fuisse, patet ex Commentario prævio; de Armagilo (vulgo S. Ermel) agetur XVI Augusti: satis sit, instrumenti totum substantiam hic fidelissime exhibuisse.*

Eximia
Sancti apud
Castrirainardenses
veneratio:

7 Porro hodiernam S. Pavacii apud Castrirainardenses incolæ venerationem ita describit D. Le Beuf, ut solennior et constantior vix alibi reperiri possit. Festus ipse dies celeberrime agitur, exposita lipsonotheca, qualem modo descripsimus, quæque hodie æque elegans est. Solebat hæc olim deduci Castellionem ad Lupiam usque, oppidum tribus leucis inde dissitum, occurrentibus ex ea parte cum sacro S. Potentianæ deposito Castellionensibus, de quarum thecarum spontanea quasi conjunctione seu agglutinatione mira narrant. Sæpius ostensa dicitur, in augurium non faustum accipi solita, ut contigisse perhibent anno 1661 adstantibus intuentibusque plusquam mille et quingentis hominibus. Similia etiam tradit Morinus in historia Vastinensi, addens et aliud miraculum, dum fures qui surreptum S. Pavacii loculum auferre meditabantur, deprehensi sunt clamoribus infirmorum, ad Sancti opem implorandam eo confluentium. Ab epilepticis potissimum invocari Sanctum ait idem Morinus; Le Beuf autem testatur, ad mala quælibet avertenda, morbosque repellendos Sancti patrocinium deposci, opinor ego et impetrari, unde tanta in eum, tota ea regione, fiducia acceverit. Jam supra deploravimus clientium incuriam in Patroni sui favoribus scripto consignandis.

processiones
institui soli-
tæ

8 Occursus ille lipsonothecarum SS. Pavacii et Potentianæ, de quo locuti sumus, non fiebat hac ipsa natali die, sed secunda Pentecostes festivitate, quæ apud Castrirainardenses solennis erat, præter

xv Junii qua agebatur olim memoria translationis reliquiarum omnium istic depositarum, quæ subinde remissa est ad Dominicam proxime sequentem, dum ante Missam theca S. Pavacii, quæ omnes complectitur, per oppidum processionaliter circumfertur, vocaturque is dies a populo parva S. Pavacii festivitas; altera autem Castellionensis processio ab annis quinque aut sex plane intermissa est. Moris erat olim, sancta pignora in ipso altari collocare, parato ad id loco, adscriptis his sacris verbis: Custodit Dominus ossa eorum; unde non demittebantur, nisi festorum aut urgentis necessitatis gratia. Nescio qui deinde factum sit, ut modo in sacrum theca referatur, festis solennioribus in ipso curatorum templi sedili venerationi populi exhibenda. Pictoris audaciæ aut saltem nimix libertati tribuendum censeo, quod Sanctum in altari effinxerit amictum pallio super casulam: quod vero draconem pedibus substraverit ex Vitæ historia accipi potuit. Ut ut ea se habeant, abunde patet, nihil neglexisse Castrirainardenses, quo Sancti sui festivitates quam sollemnissime celebrarent: de circumvicinis locis eadem fere ratio.

9 A Senonensibus singulari etiam cultu honorari S. Pavacium, in Commentario prævio ex eorum proprio Breviario anni 1625 ostendimus. Martyrologium Senonense seculi XII adducit Le Beuf in quo diserte legitur: Senones, S. Pavacii confessoris; neque dubium quin Braiaci et in cænobio Ferrariensi solennis quoque sit Sancti memoria; ut Paderbornenses non præcream ejusdem Sancti vetustissimos cultores. Est et apud Autissiodorenses, maxime in vicinia, receptissima Sancti veneratio, adeo ut istic in ecclesia aliqua municipii d'Appigny, nomine Esbrie, ut patronus habeatur, tametsi nullæ istic sciatur exstare reliquiæ; præterquam quod ad eam ecclesiam peregrinationes ab accolis non infrequenter suscipi solitæ sint: ceteras ecclesias sigillatim non dinumero. Monuit me eorum ferme omnium accuratus collector meus, reliquias ab Octavio de Bellegarde archiepiscopo Senonensi ex sacro S. Pavacii loculo sibi reservatas, missas esse Autissiodorum ad S. Germani cænobium, ejus tunc abbas erat commendatarius. Quo in honore ibidem sint, non significat; verum de monachorum populi que erga eas veneratione dubitare non sinit Sancti apud Autissiodorenses summa et a seculis receptissima æstimatio.

E
propagatus-
que ad cir-
cumvicinam
regionem
cultus.

F

DE S. URSICINO EPISC. CONFESSORE

APUD SENONENSES IN GALLIA.

J. B. S.

FORTE SE-
CULO IV.

Signatus in
Martyrologio
Romano,

De hoc Senonensi pontifice meminit hoc die Martyrologium Romanum his verbis: Apud Senonas, S. Ursicini episcopi et confessoris. An primus eum signarit Baronius, an a Galesinio acceperit, dubium reddit adhibita ab hoc alia hujusmodi phrasis: Apud Senones, S. Ursicini episcopi et confessoris, divina virtute admirandaque pietate viri. Id saltem certum est, in antiquioribus Fastis nusquam reperi

us S. Ursicini memoriam; neque vero Baronius ullum indicavit Martyrologium unde ipsum eduxerit. Nota ejus hodierna est: Successit hic S. Polycarpo adscribiturque in serie episcoporum Senonensium decimus ordine; claruit circa annum Domini cccx, ut apparet ex tabulis Democharis lib. de Sacrificio Missæ; adde eap. 17, ubi Seriem archiepiscoporum Senonensium modo suo textit, sicque chronologiam digere acsi tempora omnia ipsi

Tomus v Julii.

72

explo-

AUCTORE
J. B. S.

a Saussayo
elogio orna-
tur,

B

non magis
sincero aut
vero,

C

exploratissima fuissent : Polycarpum nono loco inserens quem in aliis melioribus catalogis prorsus non invenias, quin et Polycarpo ca tribuens, quæ nec ipsi, nec Sancto nostro Ursicino adscribi commode possunt, si, quæ de ipso tradita sunt, ad fidem historicam exigantur.

2 Sepositis igitur omnibus, quæ ibi Demochares arbitrarie statuit, iisque etiam quæ ex ipso desumpsit Ghinius, Saussayi quaecumque elogium hic subjicio, qui et pro Ursicino male Ursinum substituit et alia ornatiora retulit quam probatiora. Ipsum audiamus : Senonis, sancti Ursini episcopi et confessoris, qui post Severinum Sardicensis ac Agrippinensis conciliorum suffragatorem, ea in metropoli sedens, illam admiranda sanctitatis laude direxit : amplificandæque religionis cupidus monasterium ædificavit sanctorum Gervasii et Prothasii martyrum ; in quo aggregavit copiosum Christi famulorum sodalitiū. Hinc ob fidei orthodoxæ studium, quam omni vigore sacerdotali astruebat, ab Arianis Gallias deturpantibus odio gravi habitus, ab iis ex Biterrensi synodo cum S. Hilario aliisque pietatis Christianæ strenuis pugilibus sede dejectus, et in exilium pulsus est. At subinde fide in Oriente æque fortiter propugnata, cum ab ejus asseverandæ constantia nullo terrore vel pressura deduci posset gloriosus Athleta Christi, hac ex lucta in Galliam remissus, sedem recepit, magisque quam antea sanctissimæ vitæ exemplis, ac indefessis veritatis Catholicæ prædicationibus emicuit ; sicque omni perfectione consummatus, ad æternæ felicitatis sedes beatificandus pro meritis commigravit. Beatum hunc Præsulem redux quoque ab exilio sanctus Hilarius Senonis invisit ; eaque in domo ab illo exceptus est, quam deinde populi devotio, ob tanti hospitis charam præclaramque memoriam, in ædem sacram commutavit, quæ etiamnum perstat, titulo S. Hilarii insignis.

3 Quæ hic narrat et ornat Saussayus equidem asserere aut vindicare nolim, penes ipsum fides sit ; id sane fatendum, ut minimum incerta esse, tum quæ ad primorum episcoporum Senonensium seriem et ætatem spectant, tum quæ de eorum rebus gestis memorantur, ut hic saltem recte pronuntiarit Tillemontius tomo IO, pag. 460, se de S. Ursino nihil reperisse, præter id quod vulgo fertur, ædificatam ab ipso ecclesiam sanctorum Gervasii et Prothasii, quod cum ejus ætate difficillime conciliabitur, quandoquidem supponatur floruisse ineunte seculo quarto, sedemque tenuisse ab anno 310 ad 356, in qua hypotesi prorsus non video quam Sanctorum istorum martyrum Gervasii et Prothasii notitiam habere ullo modo potuerit S. Ursicinus, cum ante annum 386 reperta non fuerint sacra corpora, unde tum primum per universam Ecclesiam eorum cultum propagatum ostendimus ad ipsorum natalem diem XIX Junii. Atque hinc a fortiori conjicias, quam inepte ecclesiæ istius ædificationem Polycarpo adscripserit Demochares.

4 Polycarpo, inquam, prætenso S. Ursicini de-

cessori, quem inter Senonenses præsules, nec Catalogi Mss. qui pence nos sunt, nec probatissimæ editiones recenset : satis nobis sit, S. Ursicinum non die sequenti seu XXV Julii, ut male notavit Tillemontius, sed hoc suo loco retulisse cum propriis Officii ecclesiastici lectionibus ex ipso Breviario anni 1625, quas tamen Senonensibus hodie probari, equidem non ausim asserere. Sunt inter Mss. nostra Vitæ breves, haud multum absimiles, sola longiori verbositate commendabiles, ex quibus nec hulum haurias quod ad veritatem historicam reduci possit, ut hinc etiam de toto Saussayi elogio pronum sit statuere. De monasterio sanctorum Gervasii et Prothasii jam diximus. Constantinus male passim adstruitur, cui certo sufficiens est Constantinus. Exilium in Phrygiam nulla nititur auctoritate, neque vero aptum tempus reperitur, nisi ultra annum 356 vita ejus extendatur, quod Senonenses non facile, opinor, admiserint. Quid Jerosolymis, quid cum S. Basilio egerit, tam ambiguum est, quam quod Jovinianus Constantino successerit. Si non fallor, omnia hæc in recentiori Senonensi Breviario correctæ sunt, non erit tamen ingratum, eadem hic ex instituto nostro descripsisse.

5 LECTIO I. Tempore illo, quo sedem pontificatus Senonum beatus Ursicinus suscepit, per quædam loca inæstimabilis multitudo paganorum, adhuc invidens Christianis, latitabat, et quos Catholicæ regulæ viros invenire valebat, in occulto trucidabat. Quorum ignaviam stolidæ mentis Vir sanctus evacuavit, orando Deum pro eorum afflictionibus ; et quotquot de eisdem paganis in proprio pontificatu invenire potuit, vitæ perenni baptizando confestim acquisivit. Tu autem, etc. LECTIO II. Cum autem posuisset pacem fines suos, unum monasterium in honore sanctorum martyrum Gervasii et Prothasii construxit, possessionibusque dotavit, ac ibi monachos aggregavit : qui eosdem fratres visitans, inter eos stabat, quasi unus ex illis. Deinde a Constantino augusto tunc imperante, hæreticorum machinamenti obtemperante, jussus est cum pluribus aliis apud Phrygiam exilio relegari. Sanctus vero Ursicinus post aliqua laborum itinera Jerosolymam adiit ad sepulcrum sanctæ resurrectionis Domini nostri Jesu Christi, visitandi gratia. Tu autem, etc. LECTIO III. Cumque parvo tempore apud episcopum Jerosolymorum commoratus fuisset, petiit ab ipso reliquias SS. Innocentium, et recessit. Inde Cæsaream Cappadociæ veniens, a S. Basilio pontifice petiit de reliquiis beati Mamerti martyris. Postea devenit Constantino-polim et iterum venit apud Phrygiam. Mortuo siquidem Constantino, Jovinianus subsequitur in imperio : qui ob amorem Christianæ legis, continuo fecit ipsos Sanctos, exilio relegatos, revocari ; veniensque beatus Ursicinus Senonas, in sede episcopali susceptus, multos cum pace postea vixit annos, et ivit ad Dominum, cui est honor et gloria in secula seculorum. Amen. Tu autem, etc.

D
quam sint
alia quæ de
Sancto tra-
duntur,

etiam in le-
ctionibus
Breviarii.

E

F

DE S. FANTINO CONFESSORE

TAURIANI IN CALABRIA.

J. P.

COMMENTARIUS PREVIUS

§ I. Sancti Fantini cultus ac patria.

Frustra hunc S. Fantinum quæsi apud classicos seu antiquos Martyrologos. Recurrendum itaque ad recentiores, ut ipsius cultus sacer ex eorum annuntiationibus stabilietur.

D. S. Fantino confessore agit Petrus de Natalibus lib. 6, cap. 160. Grevenus od xxxi Julii sic habet : S. Fantini confessoris. Qui a puero sanctæ conversationis, cum anno ætatis suæ xii patrem Fantium et matrem Deodatam ad fidem convertisset, cum eisdem pro fide Christi tenetur, plumbatis cæditur et in carcerem mittitur. Tandem parentibus capitis abscisione martyrium complentibus, Fantinus ab angelo solutus, miraculis clarens, quievit in pace. Maurolycus od dictum diem, et ex eo Molanus in editione secunda, paulo brevius Sonctum annuntiant : In Calabria, oppido Tabritano (lege Tauriano) Fantini confessoris Syracusani ; cujus parentes Fantius ac Deodata Syracusis plumbatis cæsi, cum diis litare nollent, decollati sunt.

2 Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ in annotatione ad elogium S. Fantini abbatis eodem die xxxi hujus meminit Fantini Syracusani ex laudato Petro de Natalibus. Octovius Cojetanus noster in Ideo Operis de Vitis Siculorum Sanctorum hoc die xxiv Julii ita memorat : Syracusis S. Fantini confessoris sub Constantino Magno. Ex quo Rocchus Pirrus eundem accepit, et in uotitiam secundam ecclesiæ Syracusanæ retulit ad annum 303. Pantheon Siculum a nostro Francisco Carrera editum Genuæ onno 1679 eadem hoc die xxiv S. Fantinum confessorem Syracusanum ponit, longo elogio ex vetusto Ms. codice Syracusano oliisque auctoribus eum prosecutus ; quod est Actorum compendium. Cultum Sancti et ab antiquissimis quidem temporibus longe testatissimum facit Petrus episcopus Vitæ et miraculorum Sancti scriptor : qui infra inter miracula num. 52 ita loquitur, et cultum docens simul oc determinans cultus diem :

3 Dies festus agebatur S. Fantino, quo frequens de more conveniebat populi multitudo, publicis conventibus magnaue celebritate exornans sancti Viri memoriam, quæ quarto et vigesimo recolitur Julii die. At vel die non semper eodem, vel potius, quod existimo, die plus uno quotannis Sancti cultus rediit solleunis, prout aperte alterutrum indicatur ibidem num. 46 in miraculo, quod narratur contigisse appetente aliquando S. Fantini festo die, sanctoque majoris hebdomadis instante sabbato ; quæ Græcis Μεγάλη, vel σωθηρίου πῆθος, salutiferæ passionis nuneupatur, ut videsis hæc et plura apud Leonem Allatum in dissertatione

de Dominicis et hebdomadibus recentiorum Græcorum, edita post libros ipsius tres de ecclesiæ Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione ; estque tam Græcis quam Lotinis hebdomas illa, quæ Pascha proxime antevertit ; ac proinde festum S. Fantini proxime post Pascha celebratum fuisse, ibi indicatur. Vide interim quæ circa versionem loci, ex biographo proxime producti, observamus in annotatis.

4 Utrumque hunc diem, cultui sacrum, vel non observavit, vel observatum notare noluit laudatus Cojetanus, in Animadversionibus ad Vitom primam S. Fantini, tomo i Vitarum Sanctorum Siculorum pag. 138 ita de uno solo loquens : Petrus episcopus Taurianensis memoriam S. Fantini, festumque diem Tauriani solitum peragi memorat ix Kal. Augusti, idem tradit Hieronymus Policastrensis ; addens, eodem isto die in ecclesia Syracusana coli. Inter Officia propria Sanctorum pro regno Siciliæ, Messanæ anno 1624 edita, nihil de S. Fantino notatum reperio. Cultus insuper Sancti antiquus stabilitur ex hymno Græco postea commemorando, qui tamen nec locum nec diem istius cultus exprimit. Sic itaque ibidem legitur : Quare tuam sanctam commemorationem celebrantes, etc. Memoriam tui percolimus. . . . Clarissimam commemorationem tuam dignis hodie laudibus in cælum feram. . . . Tui memoriam fideliter celebramus. Ex his verbis, quæ ibidem sequuntur, ex OCCIDENTE NOBIS ortus es, videretur utcumque præberi fundamentum suspicandi, venerotiem hanc publicam ab Occidente in Orientem propogatam fuisse, nisi in eodem hymno diceretur : Tuam hodie sacrosanctam memoriam celebramus tuo sepulcro circumfusi ; quod certe exstitit in Occidente. Huc etiam facit illud : Tuarumque reliquiarum tumulum amplectimur. Hæc de cultu, sotis etiam olim solenni ; neque enim vulgarem Græci hymnis adeo sollembus, qualis est hic, prosequi solent. Nunc de patria disseramus.

5 Petrus episcopus Taurianensis num. 17 : Hac, inquit, natus est patria, Tauriono ad Metaurum flumen de quibus fuse disseruerot a num. 9. Et num. 24 tradit ista idem Petrus Taurianensis episcopus : Noster est ; ex nobis enim ortum trahit. Num. item 58 invocatur S. Fantinum ; quippe, ait, nostrum Contra vero auctor anonymus in Vita prima sic incipit : Syracusis natus est Fantinus. Syracusanum quoque eum appellat Cajetanus in Animadversionibus ad istam Vitam pag. 137, in locum hunc Vitæ ita commentans : Codex Madrensiensis sic habet, inquit : Fantinus fuit filius Fantii, insignis inter procures et barones de domo Modica civis Syracusani. . . . Simul pergunt (Fantius et Fantinus) ad Deodatam in castro dicto Modica, quod et caput illius baroniæ. Tum ex Equilino subdit : Fantius de domo Demadica ; Deodatam vero nobilem de Lentino appellante. Tum Cajetanus notat hallucinationem cujusdam Leontini, nomen non exprimens,

FORTE
TEMPORE
CONSTANTINI
MAGNI.

Stabilitur
S. Fantini
cultus ex
Martyrolo-
gis.

altisque do-
cumentis,

uti et auctore
Vitæ ; non-
nulla item
notantur

circa cultus
diem.

E

F

Controverti-
tur an San-
ctus fuerit
Taurianen-
sis,

AUCTORE
J. P.

mens, qui illud (de Lentino) ad patriam retulit, ac proinde Deodatum inter Divos Leontinos adscripsit.

an Syracusanus :

6 Sed leve, uti recte pergit Cajetanus, est argumentum, ex depravatis Actis desumptum. At codex Syracusanus, qui apud ipsum citatur, Deodatum nobilem vocat feminam, de domo Comonii; sed Cajetanus optimo jure pronuntiat: Hæc nugamenta Actis immixta sunt a quopiam otioso: non enim ea ex antiquis moribus. Pro ævo Fantini, imperantibus Diocletiano et Maximiano, haud crediderim Syracusis fuisse familiam Demadicam vel Modicam. Hieronymus Marasiotus Policastrensis in *Chronicis Calabriae* lib. 1, cap. 35 Taurianensem fuisse affirmat; at neutiquam id probat, errore non uno lapsus, quia e duobus Fantinis synonymis alterum pro altero accepit, prout postea dicitur. Res itaque tota jam eo redit, an Taurianensis, an Syracusanus exstiterit Sanctus noster: et Petro quidem episcopo Taurianensi Taurianensis, Cajetano autem Syracusanus fuit; hoc contra illum asserente quod in Fantini patria scriptor hic falsus sit, prout videre datur in *Animadversionibus ad Vitam Petri episcopi*.

B

quod ultimum

7 Nam Fantinus, inquit, Syracusis in Sicilia natus; ut probatum a me est notis ad superiorem Vitam, id est primam, jam assignatam. Verum dispiciamus, un et quo pacto id probatum dederit. Profert ibi *Equilinum, Maurolycum ac Galesinium*, quos et nos paullo ante dedimus. Profert præterea e codicibus Madrensi et Syracusano ea, quæ superius et nos citavimus; sed quia in codicibus illis partim nonnulla ex depravatis Actis desumpta, partim nugamenta, ut vocat, immixta esse a quopiam otioso rotunde fatetur; dabit, ut spero, et æquis lectoribus et vobis hanc veniam, ut codicibus hujusmodi continuo non acquiescamus sine formidine sublestæ fidei, etiam tum, quando alicujus Sancti patriam denotant. Quid ni enim eadem opera, qua intrusa eo videntur nomina imaginaria, ad stabiliendam patriam Sancti Syracusanam, ipsa etiam patria Syracusana intrusa eo forte sit? Tum præsertim quando alia plane diversa ab auctore si non majoris, at æqualis ut minus auctoritatis assignatur; ab illo, inquam, auctore, cujus textus non incusatur alicubi esse suspectæ fidei, prout incusatur textus alterius, qui diversam patriam consignat.

C

non videtur

8 Hinc pergens Cajetanus, quasi evicta re: Erroris, inquit, causa scriptori duplex esse potuit. Prima, quod Fantinus Tauriani demortuus. Quam ob causam Taurianum natalis patria Fantini dici potuit, quod ex ea cælo natus sit. Inducitque exemplum Syracusani encomiastis in laudatione, quæ est de S. Marciano, Antiochiæ Syriæ orto, Syracusis autem demortuo; quam laudationem producit tomo citato a pag. 4, auctore anonymo sic alloquente istum Sanctum pag. 6 in fine: Gregem tuum abluis et patriam sanctificas. Hanc siquidem decantatissimam, et tua causa celeberrimam Syracusanorum urbem, patriam tuam in terris jure eensemus, ubi feretrum ac templum tuum manet, ac perpetuis miraculis illustratur. In cælis autem patriam te habere, haud ignoramus illam, quam divinus Paulus supernam Hierusalem appellavit. Ita de hac laudatus Cajetanus; sed et de alia causa conjectat in hunc modum:

9 Altera erroris causa scriptori esse potuit

corrupta in vulgus fama: nam composita est hæc narratio a Petro episcopo ex iis, quæ per manus tradita adhuc circumsonarent, exstarentque in vulgus, ut ipse idem principio narrationis affirmat. Famam vero interdum errare, satis constat ex iis præsertim, quæ ab origine sui longe absunt, quæque nobis usurpare gloriosum est. Verum hæc conjecturæ non aliud conficiunt, quam Petrum episcopum errare potuisse; at revera errasse, minime suadent. Jam vero exemplum *Encomiastis* istius anonymi parum facit ad rem: nam diserte is indicat, agere se de patria cælesti, sumendo istam vocem in sensu anagogico, ut loquuntur interpretes, non in sensu obvio et naturali; Petrus episcopus contra, videtur clare loqui de Sancti patria in sensu proprio, obvio et naturali: nam hac NATUS est patria, et ex nobis ortum traxit, nemo, opinor, nisi inepte intellexerit, quod apud Taurianos Sanctus cælo natus sit. Quæro item ex Cajetano 1. Unde ei videatur verosimilius, Petrum episcopum errasse ex corrupta in vulgus fama, quam suum biographum anonymum? 2. Cur magis hic assentiat exemplaribus, in quibus, ipsomet fatente, partim nonnulla ex depravatis Actis desumpta, partim nugamenta immixta sunt a quopiam otioso, quam exemplari alteri, quod de hoc vitio non accusat?

10 3. Famam enimvero interdum, adde etiam sæpissime, errare perovimus, ex iis præsertim, quæ ab origine sui longe absunt. Sed numquid, non dicam omnino vel fere æqualiter, sed magis remote ab origine rerum, quas narrat, distat biographus anonymus ille, quam Petrus Taurianensis episcopus? 4. Unde scit, eundem biographum Syracusanum non fuisse, et non pronuntiasse temere, quæ sibi et Syracusanis usurpare gloriosum est? 5. An episcopi Equilini, Maurolyci et Molani non nimis recens est auctoritas, tot seculorum intervallo a Sancti origine distans, quam ut circa illam originem quidquam probabiliter decidere possit? 6. Quid si quis objectet, Cajetanum Syracusanum pro Syracusanis nimis facile hic rem determinasse, et quæ sibi suisque usurpare gloriosum est, credidisse veriora? Atque hæc quidem argumenta contra Syracusanos proposita, eruditissimis Syracusanis discutienda et dissolvenda relinquimus, non adeo vel minimo partium studio acti, ut nihil magis nobis sit in votis, quam ut S. Fantinum, quem suum esse volunt civem, suum probent civem fuisse contra Taurianenses, a quorum parte stabimus tantisper, donec certiora Syracusani nos doceant.

§ II. Parentes, nomen, ætas, dies obitus, genus mortis; Sanctus ab alio synonymo distinctus.

Biographus noster anonymus natum esse Fantinum affirmat Fantio ac Deodata, nobilibus atque in re familiari copiosis parentibus, quorum mirabilem ab idololatria ad Christum conversionem, atque obitum deinde pro ipso martyrium describit. Cajetanus agit de illis loco citato pag. 122, eorum Acta tradens ex Vita S. Fantini, a laudato biographo conscripta, de quibus cum Cajetano post alios

agi

D
satis probare
Cajetanus;

E

ac proin Sanctum Taurianensibus tantisper damus,

F

Illustrantur ea, quæ ad Sancti parentes spectant; qui fuerunt Martires.

AUCTORE
J. P.

A *agi poterit die xxxi hujus mensis. At quæ Sancti nostri parentes spectant, in illa Vita adeo multis exposita, et ad pleniorum gestorum ejusdem Sancti notitiam non minus utilia quam accommodata, ne verbulo quidem unico a Petro episcopo tanguntur; quia forte ea nullibi invenerit (nam paucula admodum, prout testatur ipsemet, de eo dicere habuit) hominiam potius condens, quam historiam Vitæ, in iis, quæ profert; si miracula excipias, quæ satis multa collegit. Nomina Fantii et Deodatæ in dubium revocare nolumus; tametsi dissimulare non possimus, nonnihil eis officere depravata Acta, et nugamenta Actis immixta circa familiam eorum; sicut modo diximus. Cajetanus in Animadversionibus pag. 137 de tempore martyrii eorum tradit sequentia: Censem, inquit, Fantini parentes extrema persecutione sublato, quæ ab imperatoribus Diocletiano et Maximiano excitata est. Ast quod ita censet, neutiquam probat.*

Discutitur
nominis
Fantini

B *12 De genuino ac vero Fantini nomine satis videtur constare, ab utroque utique antiquo biographo constanter ac signate expresso, atque ab aliis deinde, qui de ipso meminerunt, adoptato. Cujus si etymon spectes, tantumdem significat ac clarus, splendidus, illustris a φαίνω, luceo quod in tertia persona singularis numeri verbi passivi habet πέφανται; unde abjecto augmento syllabico, prout Græci id vocant, sit Φαντῖνος. Sed vocem illam neque in hoc neque in alio significato reperio apud Græcos cognitam esse, nedum usitatam; quidquid ad eam alludat Vita Græca Petri episcopi, e qua delibo ista: Οὗτος τοίνυν ὁ ἀοιδίμος τοῦ Θεοῦ Θεράπων Φαντῖνος ἐκ τινος προμηθείας οὕτω κληθεὶς· καὶ γὰρ ἔπρεπεν τὸν ἐκ κοιλίας μητρὸς πρὸ διαπλάσεως ἐγνωσμένον τῷ Θεῷ, κατὰ τὸν Δεῖον Ἱερεμίαν, Φανεινῶ τινι ἐπικεκλήσθαι ὀνόματι, ἵνα καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς προσηγορίας δῆλον τοῖς πᾶσι ᾗ, ὡς Δεῖον φωτὸς μέτοχον εἶναι τὸν φερωνύμως τῷ ὀνόματι τούτῳ καλούμενον εὐλαβέστατον ἄνδρα.*

etymon.

C *13 Quæ interpres Latinus e Græco convertit ab hisce verbis num. 3: Igitur celeberrimus hic Dei servus, etc., usque ad significatum referre incluse; notante hic Cajetano satis conformiter ad mentem auctoris istius Græci, atque hæc ejus verba divinæ lucis participem esse, videri hic scriptorem nomen derivasse a pronomine, quod inter alia lucere significet. Utcumque res se habeat, hæc quidem nominis etymologia non displicet; in hujusmodi quippe argumento liberior solet esse interpretatio, et non raro tam longe petita, ut compulsæ et contorta potius quam oblata videatur. Forte quis ad genuinum nominis etymon propius accesserit, si dicat, hoc nomen proprium derivatum postea fuisse ab Italico appellativo fantino, quod infantem denotat; cujus femininum φαντίνα habetur in Glossario Græco-barbaro Cangii.*

tempus vitæ,

14 Tempus, quo Fantinus vixit, colligitur ex epocha parentum ejus, modo ea vera sit. Unde concludit Cajetanus pag. 137, eum ad Constantini tempora, quo principe pax Ecclesiæ reddita est, pervenisse. Verum tam incerta est parentum, quam ea, quæ inde deducitur ratio temporis, cum neutra videatur sufficienter probari, non prodente se utique ullo in ambabus Vitis sufficiente indicio, unde illud tempus elicias. Quamquam non diffitear, rimam aliquam aperiri in Vita anonymi, ubi habentur sequentia num. 11: Sancti tempore idolis serviebat Messana; ac post num. 12, propter gentilium metum fidem arcano pectoris concreditam abs-

condebatur Sanctus noster. Addi his possunt, quæ eodem num. 11: Conquiruntur a magistratu Marmertino, pœnam suæ fidei daturus. Quæ videntur utcumque indicare tempora imperatorum gentilium, aut initia circiter Constantini Magni. Atque hæc fortasse indicia satis conjecturæ præbuerunt Martyrologis, quos supra dedimus, uti et Cajetano; illis quidem eum ponendi sub tempora Constantini Magni; huic vero eum signandi anno 336. Quod ultra dicam, nihil suppetit. De anno exactæ ætatis certiora refert Vita anonymi, mortuum indicans, dum in annum ætatis tertium ac trigesimum ingreditur. Ex hoc aut altero, Petrus de Natalibus facit ipsum annum 33.

15 Dies apud varios varius notatur. Vita anonymi seu Madreusianus codex: Postremo, inquit, die mensis Julii... prædixit die Dominico, proxime ex hac vita se esse abiturum... et illucescente prædicto ab se die... animam Deo restituit. Petrus de Natalibus hæc fatetur: Die Dominica in ecclesia... migravit ad Christum pridie Kalend. Augusti. Si dies obitus idem est, qui est cultus, ex hoc ille confirmari tum poterit, huc reducendo, quæ supra diximus. Plura nos latent, fatente Petro episcopo num. 18: Quinam autem beati hujus ac celeberrimi Viri exitus, aut qualis vitæ terminus fuerit, haud satis liquet. Porro an satis sibi constat laudatus auctor, quando a num. 19 recte probans, ex eo quod miraculorum magnitudine excellerit, non sequi martyrem fuisse, tandem num. 24. duplicem ei coronam, miraculorum, uti ego quidem intelligo, et martyrii, ipsi adjudicat. Quando autem sese, inquit, martyrio libenter non dederit, vocante ipsum Deo?

ac mortis:

16 Et vera illa, quæ ibi proxime præmittit; quod si præter divinas illas actiones virtutesque, et inauditorum efficaciam miraculorum, athleticaque certamina sanctus Vir, prostrato hoste, proprioque effuso sanguine mortem oppetens, martyris corona cinctus fuerit, id vero minime mirum cuiquam videatur; illa, inquam, quorum alio pertinent, nisi ad martyrium? Altero itaque loco Viri exitus ac vitæ terminus incertus; altero autem martyrium asseritur. In quo adversatur anonymo, qui num. 19 Sanctum morte naturali defunctum dicit; sed et a Martyrologis supra non martyr, at confessor vocatur. Enimvero Cajetanus confessorum non martyrem ipsum vocat, uti supra ex ipso vidimus. Mirum itaque, quod in Animadversionibus suis locum hunc Petri episcopi inobservatum reliquerit.

E

mortis item
modus.

17 Præter S. Fantinum hodiernum colitur alius ei synonymus apud Græcos die xxx Augusti, quo die etiam notatur in Martyrologio Romano; apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italix nescio quæ de causa ad diem xxxi Julii retractus. Quod huc spectat, hic a nostro prorsus distinguitur parentibus, instituti professione, peregrinationibus, vitæ ætate, dieque ac loco depositionis, sicut fiet perspicuum tum, quando cum Martyrologio Romano eum dabimus. Hieronymus Marasiotus in Chronicis Calabriae lib. 1, cap. 35 alterum ab altero non distinguit, cum utriusque tam Acta commisceat, quam vitæ institutum, dicens unum eundemque Fantinum, servum, equi curatorem sen moderatorem, deinde monachum ac tandem abbatem existisse. Suum item laudans Ferrarius abbatem et confessorem Taurianensem facit, datoque ejus elogio ex Me-

S. Fantinus
hodiernus a
Marasio et
Ferrario

uologio

AUCTORE
J. P.

nologio Græcorum, notat, diverse Fantini historiam ab aliis narrari, cum duo fuerint, unus Calaber, alter Syracusanus. Deinde Acta inquit, ipsorum confunduntur.

perperam
cum alio
confusus;

18 At dum aliorum confusionem iudicat, confusionem commisit ipsemet, cum mox subdat, agi de ALTERO in Romano Martyrologio ad diem xxx Augusti, qui ipsissimus est Fantinus monachus, quem ipse cum elogio dicto die xxxi Julii commemorat; qui au Taurianensis, et abbas fuerit, dispici poterit die xxx Augusti. Et vero clarissime mentem suam seu potius hallucinationem pandit idem Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt, die rursum xxxi Julii, ad annuntiationem istam Tauriani in Calabria S. Fantini abbatis; productisque fontibus, e quibus ipsum dat, nimirum Maurolyco, Golesinio, et Petro in catalogo lib. 6, cap. 160: Hic, inquit, diversus esse videtur ab eo, de quo in Martyrologio Romano die xxx Augusti agitur. Quod, quid est aliud quom semel commissum confusionis errorem recoquere?

uti et ab alio.

B

19 Rocchus Pirrus in notitia secunda ecclesiæ Siracusanae pag. 125, agens de S. Fantino nostro, dicit, quod Cajetanus in Idea de Vitis Siculorum Sanctorum pag. 90 norret, se habere in S. Fantinum Thaumaturgum carmen genethliacum, translatum ex Græco sermone; at satis liquet, Cajetanum, hunc a nostro distinguere: nam postquam dicta pagina indicarat: Vita S. Fantini confessoris Syracusani, ac Petri Occidentis episcopi narrationem de Vita et miraculis Sancti ejusdem, mox subnectit jam dictum in S. Fantinum Thaumaturgum carmen, quo cognominè a Græcis vocatur Fantinus monachus supra laudatus; noster vero, quamquam illum titulum, fuerit meritus, et alicubi, ut videmus is ipsi detur, non tamen eum sic sibi fecit proprium, ut communiter totis appelletur. Quod quia non apparet satis observasse Pirrus, ideo alium cum alio Sanctum videtur confudisse, ac carmen illud aptasse nostro, quod alteri convenit; et vero utrumque id satis cavet Cajetanus, nusquam illius carminis memor, quando agit de Fantino nostro.

C

§ III. Fama posthuma ex æde sacra, reliquiis, sepulcro, miraculis, et hymno sacro; Vitæ auctores. Taurianum quandonam eversum?

Habuit Sanctus antiquitus ædem sacram, reliquiis suis celebrem,

Ædem quondam sacram S. Fantino propriam existisse una cum monasterio, ejusque socras exuvias publica veneratione necnon frequentissimo populi concursu memorabiles fuisse, intelligi datur ex antiquis monumentis. Anonymus in editis apud Cajetanum, inter miracula, quæ Vitæ Sancti nostri subnectit, de Theodoro quodam, cive Taurianensi agit, cujus ædes templo erant Fantini contiguæ. Item Taurianensium, inquit, ecclesiæ archidiaconus... deferri se jussit in ædem S. Fantini. Petrus episcopus num. 18 ita loquitur: Sacræ ipsius corporis reliquiæ cum apud nos, ait, asserventur, etc.; in quarum deinde laudes egregie excurret. Idem num. 47 sermonem instituit de puella a parentibus... ad S. Fantini ædem adducta, introductaque ad aram a patre, ubi sanctissimi

Viri tumultus erat; quam acceptam antistita educavit in cœnobio.

D

21 De eadem æde agit num. 48. Rursum num. 49 narratur altare illustratum, ubi maxime venerabiles asservantur S. Fantini reliquiæ... inde ubi lux evanuit, multo suavique odore... tota ædes repleta. Videri etiam de hoc templo ac monialibus potest num. 44. Templum itaque hoc apud Taurianenses stetit, et, sicut exponitur num. 50, in montis descensu positum... Hanc autem ædem S. Fantino construxerant indigenæ, ubi illum, equas dum pasceret, egisse fama erat; ibique etiam Sancti aream esse aiunt, unde locum illum S. Fantini aream hodieque appellant.

cujus situs
datur.

22 Fama vero Sancti posthuma mirifice inclaruit ex miraculis plurimis, quæ ad ejus sacra lipsana potrata sunt, adeo solida auctoritate stabilitis, ut pervicax sit, qui ea negare aut in dubium vocare ausit. Unde in hymno sacro vocatur thaumaturgus, titulus certe, qui magnis dumtaxat et insolitis prodigiorum effectoribus dari consuevit. Atque ex hoc hymno confirmabuntur et illustrabuntur ea, quæ de Sancti post mortem celebritate modo protulimus. Hymnus vero ille certum posteris monumentum est de antiquo S. Fantini cultu, uti palam fiet ex tempore, quo is conditus traditur; de cultu item soleuni, qui recte colligitur talis fuisse ex hujusmodi instrumentis, accini consuetis in honorem Sanctorum, quorum præ reliquis venerabilis memoria habebatur. Hymnum porro istum dabimus post ambas Vitas; de quarum auctoribus hæc præmonenda occurrunt.

Miracula ibidem facta
stabiluntur.

E

23 Illius, quam primo loco damus, auctor nos omnino latet, lotuitque etiam Cajetanus: qui tamen ex eo, quod de catenis a Sancto perfractis in illa refertur, hæc in præsentem usque diem Syracusana in ecclesia demonstrantur, elicere utcumque conatur tempus, quo Vita eadem scripto sit, nimirum ante Saracenorum in Sicilia dominatum cum catenæ Sancti demonstrabantur: nam eorum barbarie cuncta dein pessum iere, seculo utpote nono aliquantum adulto. Saracenorum in Siciliam adventum ex Joanne Cuiropolate et Cedreno innectit Baronius anno 827 contra Leonem Ostiensem, qui anno 820 illum ingressum ponit, captumque ab ipsis addit Panormum, ut videtur lib. 1, cap. 23 Chronici Casinensis. Vitam illam edidit Cajetanus, exscriptam, uti monet, ex vetusto libro manu exarato Josephi Madrensis I. Consulti Syracusani, dictione paululum expolita, ac levibus quibusdam recisis, utrumque non recte; desiderant quippe polæophili similia videre intacta. Et vero illa historia tum ob hanc causam, tum ob dicta superius, tum ob dicenda paulo post, multum nobis displicet.

Auctor primæ Vitæ nos latet; cujus textus non satis sincere excusus.

F

24 Carolus Morabitus in Annualibus Messanen-sis ecclesiæ satis inmodeste et acriter invehitur in nostrum Petrum Salernum, qui od perficiendas Vitos Sanctorum Siculorum pluries jam laudatos operam contulit; quasi opera ejus vitata sint omnia, et studium suum omne contra Messanen-ses semper impenderit. Quid ita? Ausam utique expostulandi Morabito hic præbuit codicis istius expolitio, quasi magis poliendo addiderit, prout ipse Salernus imputat, quæ non sint consona: bolum in eo nimirum duriusculum, quod Messana etiam tum (id est tempore S. Fantini) idolis serviebat, decoquere non potuit, non magis quam istum: Conquiritur ergo (Fantinus) a magistratu Mamertino, pœnam fidei suæ daturus; quasi vero tum temporis Messana

Quædam in ea capit Morabitus.

nondum

A nondum ad Christum fuerit conversa; de qua re breviter dicetur in annotatis. Tædet interea omnia hic recensere, quibus auctor iste Salernum arcessit, nullo operæ pretio hic proponenda: sive enim Equilinus ex Ms. Madrensiano, sive contra Madrensi-
 num Ms. ex Equilino desumptum sit, sive utrum-
 que exemplar seorsim aliunde prodierit, non mul-
 tum interest, cum ejusdem utrumque sit furfuris in
 substantia.

carpendus
 ipsemet.

25 Nam, sicut est in notis apud Cajetanum, eandem quidem historiam pressius narrat Petrus Equilinus episcopus; sed nos addamus, corrupte, adeo ut non multum rationis habeat Morabitus, quare vocem verosimillime corruptam stradichone laudet in illa Via, quasi antiquitatem conciliet. Non omittat, inquit stratigoti nomen Messanæ supremi juris (quod solius ipsius est in absentia principis) ab antiquo et semper successione temporum non mutatum. Habet enim ille in Vita Sancti, quam diximus: Cum a Stradichone capitaneo quæreretur, ut diis, etc. Sed vel his idem dicit textus, vel vocem corruptam obtrudit: nam addit Morabitus: Quod nomen quidem non proprium, sed officii est, quo CAPITANEUM, sive militiæ ducem Messanenses appellant. Audiamus Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ ad xxxi Julii de ista Vita quid sentiat: Loca, inquit, depravate nominat, et quædam inverisimilia admiscet; quod ultimum de Vita nostri anonymi videtur pronuntiaturus fuisse, siquidem eam vidisset, eodem vel potiori jure, quæ pluribus verbis rem eandem in substantia narrat. Quod addit Ferrarius; ut videtur, ex duorum Actis unius contextit, Petrus Equilinus, adeo nobis non videtur, ut Acta nostri Fantini toto cælo differant ab Actis syuonymi monachi.

Auctor se-
 cundæ Vitæ
 videtur fuisse
 episcopus
 Taurianen-
 sis:

26 De alterius auctoris, Petri episcopi, sicut scribitur apud Cajetanum in titulo ejusdem narrationis, vel, sicut apud eundem notatur in Animadversionibus pag. 138, Petri occidentis episcopi, Vitæ præfatione observantur ista ibidem: Episcopus fuit ecclesiæ Tauriani in Calabria. Multa id persuadent: sermo ipse habitus ad Taurianenses; quorumdam miraculorum non modo oculatum testem fuisse, sed ministrum se dicit; Nicetam appellat archidiaconum ecclesiæ suæ; ille vero Taurianensis ecclesiæ archidiaconus fuit, ex Actis Syracusanis. Demum plane appellat Taurianum patriam. Ab aliquo Græco dictus est Occidentis episcopus, id est in Occidente: quia forte dubitavit vel nescivit, quænam urbs ei subderetur. Verum quamquam hæc infulas Taurianenses ita suadent, ut, quod supra tamen ab ipso Cajetano dicitur fieri, non omnino persuadeant, satis tamen fundamenti præbent, ut prudenter id credatur.

de cuius
 re late

27 Quod ad istius auctoris ætatem attinet, de ea sic ibidem disseritur: Vixit is scriptor, ut extrema narratione ait, imperante Leone hæretico, ad quem tertio ejus imperii anno legatus cum quibusdam Siculis a prætore Siciliæ missus est. Porro ab anno Christi Domini dcccvi ad dccciv Leones tres imperium tenuere: Leo Isauricus, Leo Porphyrogenitus, et Leo Armenus, qui omnes hæretici iconoclastæ fuere. Quis horum Leo hæreticus fuit, sub quo Petrus Taurianensis vixit? in anceps sum, cum nulla ex narratione lux affluat. Sed inclinatur animus ad

Leonem Porphyrogenitum, cujus imperii annus tertius incidit in annum Christi dcccxxviii. Movet me, quod is non nisi anno imperii quinto, qui extremus illi fuit, in scelerum suorum ultionem, occultum animi virus evomuit, et imaginum cultores persequi palam cœpit.

28 Ante hunc annum tutus ad eum accessus hic fuit; ad Leonem Isauricum et Leonem Armenum accessus haud tutus fuit, qui inito imperio sacris imaginibus bellum indixere. Sed levis est conjectura. Quod certum; vixit Petrus episcopus Taurianensis post occupatam ac possessam a Saracenis Africam, quos Taurianum magna ex parte evertisse, idem Petrus narrat. Saraceni vero Africam penitus occupavere anno Christi dcccviii, Cedreno auctore. Leo Isauricus impium sub dolosa pietatis larva virus et quidem per annos plus quinque occuluit, quod palam tandem contra sacras imagines evomuit, ut videsis apud Baronium ad annos 716 et 723. Simulavit item Leo Porphyrogenitus, ibidem ad annos 775 et 780; Leo autem Armenus cum imperio cœpit persecutionem, ibidem anno 814: proinde satis quidem videmus, eum hinc supra excludi a Cajetano; at non satis perspicimus, cur iste Petrus episcopus potius se contulcrit ad Leonem Porphyrogenitum, quam ad Leonem Isauricum, cum hæreticus fuerit uterque; uterque orthodoxiam mentitus, et quidem satis diu, ut in annum utriusque tertium Petri iter incidere potuerit.

29 Quod si sub Leone Porphyrogenito id contigerit, de quo tamen non constat, sequitur juxta calculum Baronii superiorcm, Petrum potuisse instituere suam legationem ab anno 716, quo Leonis Isaurici imperatoris initium figit contra Theophanem, quem illud differre in annum proxime sequentem colligitur ex eo, quod illi assignet Indictionem xv. Errat itaque Cajetanus, dum putat Leonem Isauricum ab ipso imperii sui exordio bellum sacris imaginibus indixisse; qui error in causa fuit, cur legationem Petri potius aptarit imperio Leonis Porphyrogeniti. De occupata penitus a Saracenis Africa anno 698, unde Cajetanus Petri vitæ epocham superius determinavit, meminit Baronius ad istum annum. Hinc sequitur, ut falsum sit, quod tradit Marafiotus in Chronicis et antiquitate Calabriae lib. 1, cap. 35 in fine, circa tempus, quo Taurianum fuit destructum: quod vult contigisse anno Domini 1075, quantum, inquit, ex antiquis scripturis colligimus. At cujus notæ ac temporis sunt illæ, quas vult, antiquæ scripturæ?

30 Eandem epocham ex ipsius Descriptione Calabriae lib. 1, cap. 20 et 25 producit Cajetanus in Animadversionibus pag. 137 (de ista destructione nihil invenio in Chronicis Calabriae capitibus mox ab ipso assignatis, adeo ut suspicer, quod aliud Marafioti opus indicare voluerit) recte ex ratione temporis, quo vixit Petrus episcopus, ipsum corrigens his verbis: Taurianum... a Saracenis Africam tenentibus eversum est ante annum Christi ferme octingentesimum, cum nondum Siciliam occupassent, ut constat ex Petro Tauriani episcopo, eorum temporum scriptore; ut videsis ipsius narrationem num. 10. Quamdiu vero ante istum annum eversio loci facta sit, indeterminatum relinquit: nam reliquiæ ejus, inquit, insigniaque ad nostram usque tempestatem manent, hinc inde ex utraque ipsorum fluminum parte exstantia...

tametsi

AUCTORE
 J. P.

E

F

Taurianum
 quando
 eversum.

AUCTORE
J. P.

tametsi nunc inhabitabilis et inculta est altera pars propter eas, quas multis jam annis locus ille passus est eversiones. At quæ de biographis paulo ante disputata sunt, illustrari poterunt ex dicendis paragrapho proxima, occasione Vitarum, quarum et damus notitiam, et merita.

§ IV. Vitæ Græcæ notitia; Latinæ crisis; utraque, Græcæ tamen, uti et hymni sola versio Latina hic datur.

Vitæ Græcæ

B

Vitam, quam secundo loco dabimus, seu elogium, narrationem aut homiliam potius eam dixeris, eodem redit; Vitam, inquam, illam typis vulgavit Latine sæpe laudatus Octavius Cajetanus inter Vitas Sanctorum Siculorum tomo 1, a pag. 152, fontem ita indicans in Animadversionibus suis: Narrationem (ita enim inscribitur) hanc exscripsimus ex Græco codice Ms. monasterii S. Salvatoris apud Messanam. Transtulit in Latinum P. Franc. Raiatus e nostra Societate. Exemplar ipsum Græcum nos habemus, ex eodem haud dubie codice vel aliquo ejusdem ecgrapho transcriptum; quod, prout isti apographo nostro præmittitur, anno 1697 curavit P. Joseph Denti, si recte viri cognomen lego. Ceterum prænotatur hoc titulo: Διήγησις εἰς τὸν βίον καὶ εἰς τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου Σεράφοντος τοῦ Χριστοῦ πατρὸς Φαντίνου ἡμῶν. Narratio in Vitam et miracula sancti ac gloriosi servi Christi, patris nostri Fantini. Titulus ille contractus sic refertur apud Cajetanum: Petri episcopi narratio de Vita S. Fantini.

ac versionis,

C

32 Versionem istam antiquam contulimus cum nostro exemplari Græco, eandem satis fidelem et textui Græco satis consonam deprehendimus, ut supervacaneum judicaverimus, novam isti substituere: quamquam nonnulla locis variis ad majorem brevitate contracta sint, quæ pluribus recenset nostram Ms. Græcum: sive ea ita contraxerit ipsemet interpres, sive ea contracta repererit in exemplari, e qua suam versionem concinnavit: neque enim plane nobis constat, ex eodem exemplari Græca nostrum apographum, et ejus versionem prodierit. Quidquid id est, res tantilla est illa contractio, et ad rei substantiam parum conducent, proinde intento digito identidem indicari non merita in nostris annotatis; ubi nonnulla tamen, observata invenies, pluribus aliis minutis prætermisissis; de qua re lectorem præmonuisse, plus est quam satis. Rem porro totam in novos titulos ac numeros more nostra dispescimus; adjectis etiam ad marginem antiquis numeris, qui miraculis præfigebantur in laudato Ms. Græco, non tamen eorum titulis, qui itidem ordine illa præcedebant.

uti et miraculorum notio datur.

33 Atque ex his miraculis non gloria solum Sancti posthumia potissimum elucidatur, sed suppletur utcumque penuria, qua, uti fateri cogitur candide ipsemet auctor, in rebus a Sancto gestis recensendis laboravit; ideo laudem hic meritis potissimum, quia ad nonnulla ex istis miraculis summum auctoritatis pondus addit, narrando illa nunc tamquam auritus, nunc tamquam oculatus testis, imo alicubi etiam in propria ipse persona ejusdem Sancti patrocinium expertus. Visum porro nobis est, miracula non sepa-

rare a narrationis contextu, illis prævio, sed hæc illi subdere, sequendo exemplar nostrum Græcum, et Latinum, quod Cajetanus edidit. Jam vero circa miracula post S. Fantini Vitam (de his enim præsens nobis sermo est) paucula quædam alia nobis se offerunt observanda occasione auctoris anonymi, qui Vitam scripsit.

34 Miraculum primum, quod agit de syngrapha amissa et reperta, anonymus ille contraxit; sed ex Petro episcopo illud accepit: is namque addit, a quo et hæc accepimus; quæ verba anonymus non habet. Hic insuper ex isto contraxit miraculum secundum; ubi enim Petrus tamquam in propria persona: Archidiaconus, inquit, dum esset nostræ sanctæ ecclesiæ, aliud nobis dignum utique, quod litteris mandetur, miraculum commemoravit; anonymus illud narrat in aliena. Tum transiit ad miraculum, quod est apud Petrum ordine sextum; ac deinde rursum resilit ad illud, quod laudatus Petrus refert quinto loco; utrumque denuo anonymus contraxit. Atque hæc quidem ille ex Petro hausit, addente Cajetano, cetera in libro Ms. desiderari. Unde perspicimus, quod vel majorem juventutem præ se ferat iste anonymus, quam Petrus episcopus, vel quod post ipsum saltem scripserit, majore enimvero fide dignus, quando cum isto consentit (eundem, uti suspicor, et in aliis nonnullis ducem secutus, quem sibi prævium habuerit in miraculis) quam dum solus ambulans, non pauca affirmat, quæ alter non habet.

35 Et sane videtur affectare rerum inopinatarum ac mirabilium texturam; adeo ubique prodigia, inexpectatos eventus, et apparitiones obtrudit; ad scenam et theatralem apparatus compta potius, uti nobis apparet, et inventa, quam ad sinceram narrationem accommoda, quamdiu nos latet, quo ex fonte ea acceperit, tot seculorum intercapedine a suis temporibus distantia; præsertim ubi Petrus adeo est jejunus, ne dicam mutus, in Vita ac gestis Sancti enarrandis; paucula quædam circa ea delibasse contentus, cetera omnino ignorans. Jam vero vude, amabo, anonymus iste historiam eventibus adeo mirabilibus infartam derivare potuit; de quibus ne verbum quidem ullum Petrus episcopus? Cui tamen adjuncta nonnulla favere videntur præ isto alio, ut hoc ille instructior accederet ad loquendum, sive tempus consideres, cui utcumque ejus ætas atque adeo scriptio aptari possit; sive locum, in quo gessit episcopatum, qui fuit rerum a S. Fantino, dum in vivis degeret, gestarum spectator et testis; miraculorum vero, dum jam mortale corpus exuerat, ac gloriæ ipsius posthumæ theatrum; sive nomen spectes, quod diserte præfigitur ipsius narrationi.

36 Nulla autem ex tribus hisce prærogativis suffragatur nostra anonymo; qui tantus quantus est, undecumque nos latet. Memini quidem ex catenis a Sancto perfractis, et usque ad scriptoris tempora asservatis, de qua re diximus superius § 3, argumentum a Cajetano desumi, quo figatur ipsius tempus. Verum quandoquidem Vitæ contextus, prout apud Cajetanum editus legitur, non omnino editus est prout jacet, et aliunde ex capite non uno vel ipsi Cajetano videtur esse suspectus, uti liquet ex dictis: cur omni mox suspitione vacet locus ille de catenis? præsertim cum Petrus episcopus de illis non meminerit, fatente Cajetano, nonnulla apud anonymum ex depravatis Actis desumpta, et nugamenta immixta eis esse a quodam otioso.

Utriusque
crisis Vitæ

auctoritas.

ac valor

A
proponitur.

37 Non eo tamen illa quisquam a nobis dicta existimet, quasi velimus omnem narrationi ejus fidem detrachere : neque enim ad hoc audendum satis nobis est rationis ; sed ut sensum nostrum candide indicemus, quod, sicut gloriosa prorsus Sancto sunt, quæ anonymus ei adscribit, sic paulo solidioris roboris sint indiga, si istarum rerum defensores ac patroni statim credi omnia ab eruditis velint. Erunt fortasse (sint sane optamus) eruditi Siculi aut Calabri, qui tam his quam aliis, siquidem plura de Sancto sperare liceat, plusculum lucis et auctoritatis affudent. Interea temporis quia fieri potuit, ut auctor ille anonymus, cujuscuque ætatis et notæ, alicubi hauscrit ex antiquis documentis, quæ Petrus non viderit, facta, quæ refert, si non omnia, saltem non pauca ex illis, ideo Vitam sub ignoto nomine tamquam ab ipso scriptam etiam exhibemus.

Nonnulla
etiam obser-
vantur circa
hymnum,

B

38 Circa hymnum, quem ultimo loco ex impressis apud Cajetanum daturi sumus, observari velimus sequentia. Is exscriptus est a me, inquit in Animadversionibus suis, ex Græco codice Ms. monasterii S. Philippi Fragalatis, juxta oppidum S. Marci, in diocesi Messanensi (quod monasterium est de familia S. Basilii, ut videre est apud ipsum in Animadversionibus pag. 64). Latine redditus est a patre Augustino Florito, nostræ Societatis, pluribus aliis e Græco in Latinum conversis noto : tam apud nos die III Aprilis, pag. 239 et 269 ; quam apud Cajetanum mox citatum pag. 35, 37, 64 et 67. Crediderim cum eodem auctore in Animadversionibus, hymnum hunc compositum esse a S. Josepho Hymnographo, cujus Acta illustrata fuere ad diem III Aprilis ; qui cum obierit in grandæva senectute, seculo nono ad fidem vergente ; consequens est, ut, quo tempore etiamnum Sancti ac miraculorum præsertim ejus vigeat in animis posterorum memoria, potuerit canonem istum concinasse in gratiam Calabrorum aut Siculorum, Siculus ipse patria, et secundum quosdam Syracusanus (sed hoc ultimum a nobis rejectum fuit citato die pag. 267) sicut canonem seu odas de S. Pancratio in gratiam Tauromeniorum panxit, secundum dicta eodem die III Aprilis pag. 238, ubi de illo actum fuit, et XIV Junii pag. 788, occasione S. Marciani, episcopi Syracusani ac martyris. Varia interim, quæ hunc S. Josephum spectant, invenies in Bibliotheca Sicula, auctore Antonino Mongitore, anno 1708 Panormi edita, tomo I, a pag. 384.

C
ejusque
auctorem :

39 Porro sive Josephus iste Hymnographus, sive alius ei homonymus, Thessalonicensium episcopus, S. Theodori Studitæ germanus frater, hujus canonis auctor exstiterit, parum interest : ambo enim florere seculo nono ; et hic quidem sub istius seculi initium, ille vero versus finem. Consuli interim possunt ea, quæ de utroque novissime diximus tomo IV Julii, pag. 247. Si habuissemus laudati canonis exemplar Græcum, potuissemus, uti opinor, paucula alia circa illum observare : neque enim dubitamus, quam ejusdem conditor, more alias usitato, litteris acrostichis cum innexuerit, in præfixa ei acrostichide metrica expressis, quas suis deinde locis, id est odarum ac stropharum initialibus elementis aptavit. Odas subsecuta forte fuerit accrostichidis istius veluti coronis quædam seu clausula, e litteris nominis auctoris formata ; quo indicio paulo certius nobis de ipso constare potuisset. (Adi citatam pag. 247.) Verum quia ista subsidia nos hic

Tomo v Julii.

deficiunt, superest, ut acquiescat lector solis, quas damus, in re incerta conjecturis.

D

40 Denique illud insuper unum superaddendum censemus ; valde utique nos induci, ut credamus, quod sicut alii canones, Menæis Græcis excusis interspersi, adhiberi consueverunt in istius gentis Officio ecclesiastico, cujus utpote partem non parvam constituerunt ; ita hymnum hunc Siculis Calabrisve Menæis insertum, atque in S. Fantini festivitate, majoris solennitatis gratia, quotannis ibidem usurpari consuevisse, tamquam antiquum, sicut supra dicebamus, pristinæ erga cum venerationis argumentum.

qui forte
olim fuerit
pars Officii
Græci.

VITA

Ex Ms. Syracusano apud Octavium Cajetanum S. J. edita inter Vitas Sanctorum Siculorum tomo I, a pag. 149.

E

AUCTORE ANONYMO.

CAPUT I.

S. Fantini natales ; ipsius ac parentum Fantii scilicet et Deodatæ ad Christum conversio ; horum cruciatus ; illius e carcere liberatio.

Syracensis a natus est Fantinus, Fantio ac Deodata b nobilibus, atque in re familiari copiosis parentibus. Hi tametsi idolorum erant implicati cultu, tamen in pauperes natura erant propensi, et de suo sublevabant multos. Quod eo etiam liberalius præstabant ac libentius, quod ea ratione in spem veniebant, impetraturos se a diis suis liberos, quibus carebant. Sed dii eis nulli quidem, verus autem Deus, qui neminem vult perire, et lucem veritatis omnibus impertit, neque infrugiferum eleemosynarum esse sementem sinit, liberales precantibus aures dedit, et hoc inter dormiendum utrique visum injecit.

S. Fantinus
parentibus
sterilibus,
a
b

F

2 Videbantur sibi ante tribunal Dei tamquam indicto die sisti, et idololatriæ nomine accusatos, ad extrema supplicia damnari. In magna trepidatione, nec opinatus adfuit patronus miseris Jesus Christus ; cujus erat habitus talis : toto corpore plagis, ac vulneribus distinguebatur, unde sanguis atque horror quidem nullus, splendor plurimus eminebat. Is in conspectu judicis stans, hunc in modum orat : Hi, quas tu pœnas in eos cogitas, meriti quidem sunt, Pater ; sed eas primum mihi, tum eleemosynis eorum condonato : precorque abs te, ut vitam iis, ac liberos concedas.

visis in som-
no sisti ante
tribunal
Dei,

3 Et ad superstites reos conversus : Vobis, inquit,

promittitur
nasciturus ;

EX EDITIS
APUD CAJE-
TANUM.

quit, filius olim, quem expetitis nascetur, qui duodecimum annum cum attigerit, fidem in me, Patremque meum concipiet; tum hanc vos edocebit, et ad martyrium viam aperiet. Ipsius autem monitis multi in veritatis viam traducuntur. Postea Fantio ac Deodatae potestas est abeundi facta, et nascituro filio, nomen ut Fantino imponant ei que ab anno duodecimo, verbo obsequentes sint, imperatum. A somnis evigilantes, mutuo visa cum narrassent, lætitiā simul cum spe capiunt. Tempore susceptus est filius, et, ut iussum nomen huic induit Fantino.

*prodigio non
uno natalum
ejus comi-
tante.*

4 In exortu, atque advocacy [in lucem] duo fuerunt digna, quæ miremur. Unum quod Infantis a parte læva pectus notatum est crucis signo, non subtenui ac parvo, sed alte impresso, et pro corpusculi portione, in ternorum digitorum latitudinem longius producto. Color ejus sanguineo erat similis. Alterum, quod in recentissima ætula sæpe de lectulo surgebat, et repens per spondam demittebat se humi; sicque recubabat. Ejus rei causam cum sciscitarentur: Militare, inquit, Christo volo. In quo quidem illud est plenum admirationis; puerum hunc cum Jesu Christi nomen appellabat, ejus nominis memoriam fecisse quod ab alio dictum ipse antea numquam excepisset.

B

*Modo prorsus
mirabili*

5 Inter hæc Fantino duodecimus appetiit ætatis annus, atque cum ea tempestate venandi studiosus, uno eum comite, feras insectaretur, nactus est cervum proceritate mira, atque ardua, tum novo etiam miraculo spectabilem. Huic multæ inter cornua cruces exstabant; humana autem vox ejus ex ore prodiit, qua se ut sequeretur, hortabatur, et: Tempus, inquit, est, ut et capiaris, et capias; veneris, ac rursus te alius veneretur. Ergo postquam per agrum Syracusanum ad duo passuum millia præeuntem cervum persecuti [essent], propter quamdam se specum vident.

*ad eremitam
deducitur;*

6 Itaque cum descendissent de equis, offenderunt in specu hominem senem atque eremitam. Huic præterita nocte nuntiaverat Jesus Christus, venturum ad se crastina luce adolescentem nobilissimum Fantinum, cum rectam fidem edoceret, deque sua divinitate, atque humanitate instrueret; fore enim, ut hujus opera non pauci salutem consequantur. At postera quidem lux Fantinum eremitæ in conspectum tulit; quem sibi ad pedes accidentem cum sublevasset. parentum illi de suis natalibus visionem recitat, crucis signum impressum in pectore manifestat. Et: Super hæc magnas enimvero, inquit eremita, Fantine, gratias debes instauratori generis humani Jesu Christo, qui antequam sacro, baptismatis flumine ad vitam transmittereris, sanctissimæ te crucis sigillo notavit.

C

*ab eoque in
fide instruitur,
apparente in cælo
cruce, et simul cum
Leontio baptizatur.*

7 Hic nudato pectore Adolescens, cum accepta a Christo Domino signa patefecisset, arrepta rursus occasione, in multam noctem senex dixit plura de Servatoris nostri cum in ejus vita, tum post obitum etiam confectis mysteriis. Ac quidem noctis tenebras dispulit admirabilis crux, circumfusa lumine, et in propinquo in cælo visa. Hoc autem veluti nuntio lucis a Deo accepto Fantinus, atque ejus comes Leontius abluti sacro fonte Christiani facti sunt: et cum noctis reliquum

sacris inter se colloquiis, atque ad Deum obsecrationibus transegissent, orto jam sole, ad urbem redeunt.

D

8 Cum vero patri Fantinus occurrisset, salutatione eum excepit, qua Jesu Christi mentionem faceret. At novum verborum genus pater demiratus, quamobrem se ea salute donaret, ab Filio quæsit. Ille Spiritus sancti luce repletus, cum susceptæ paulo ante fidei principia, atque arcana explicasset, simulque in memoriam patri pristina visa revocasset; eo patrem adduxit, ut Christo per baptismum libentissime manus daret. Uterque autem postea Deodatam de suscepta religione docuerunt, et dominos Christianos universa imitata familia est, præter contumacem unum, qui ab teterrimo dæmone in obstinationis supplicium arreptus, sese in flumen præcipitem dedit.

*Sequuntur
Sancti paren-
tes cum fa-
milia, excep-
to uno mise-
ro.*

9 Christiani hi cum sunt facti, dictorum etiam Christi: Nisi quis renuntiaverit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus, esse memores, atque etiam obsequentes cœperunt. Itaque divenditis, quæ possidebant, omnibus, magnam ex agris et fortunis suis pecuniam conflant, quam egentium subsidio ac victui largiter in dies erogabant. Eas ob res defertur eorum nomen ad proconsulem. Is in conspectum adductos interrogat, cujus essent religionis, ac sectæ. Christianos esse, et Christum se crucifixum colere respondent. Ob id jussu proconsulis, vehementissime plumbatis vapulant; tum in vincula, ac custodias conjiciuntur.

*Facultates
in pauperes
distribuunt,
et apud pro-
consulem
accusati, va-
pulant;*

E

10 Ecce autem cum mox omnia opacasset, angelus Domini devolat in carcerem, et postquam luce locum illuminavit, appositis cibariis, refici custoditos, ac confortari jubet. A mensa prædicit Fantium quidem ac Deodatam mortem pro fide postridie esse obituros; Fantinum ad alia reservari: quamobrem excederet ex eo loco, atque in alias se partes reciperet. Tum arreptas catenas Fantinus facillime perfregit; quippe quas instar ceræ mollissimas virtus divina fecerat c. Hæ in præsentem usque diem Syracusana in ecclesia demonstrantur. Deinde patefactas sua sponte fores cum offenderet, sensim eum comite angelo egreditur, usque ad portas urbis, quas signo crucis impresso reserat, atque aditum sibi facit.

*sed ab angelo
reficiuntur;
qui immen-
se eis marty-
rium; Fan-
tinum vero
ad alia re-
servari præ-
dicit.*

c

F

ANNOTATA.

a *Urbs est Siciliæ uotissima; de qua meminimus die XIV Junii, occasione S. Marciani, ejusdem urbis episcopi. Ceterum au hæc urbs Sancto patria obtigerit, supra disputatum est, in Commentario prævio num. 6 et sequentibus.*

b *De Martyribus illis agitur ex hac Vita apud Cajetanum tomo I, pag. 122; signato anno Christi 304, die autem XXXI Julii.*

c *Hoc miraculum de catenis perfractis nobis esse saltem dubium, cum Petrus episcopus de illis non meminuerit, jam diximus in Commentario prævio num. 36.*

A

CAPUT II.

*S. Fantini parentes martyrio coronati;
iter ejus in Calabriam, cura jumentorum,
misericordia erga pauperes miraculo comprobata; heri conversio;
Sancti obitus.*

Sancti parentes martyres sunt; ipse, patrato in Sicilia miraculo, Calabriam petit.

a

b

B

c

d

Vinum in aqua convertit Rhegium, sui que contemptor

e

C

pascit jumenta, et simul ex illis pauperes, celestium meditationi intentus.

f

Incusatur apud herum, quasi rem ejus male administrans:

Interea illuxit, et producti illi duo, cum recu-
sarent proconsuli obedire, et thura diis adole-
re; capita iis præcisa sunt. Fantinus Messanam
a appulit, et exceptus hospitio mulieris cujusdam,
filium ei captum oculis luce iterum donavit, quem
inter dormiendum nigerrima hominis species vio-
lenter exoculaverat. Id causæ fuit, quod Jesu
Christo nomen familia universa daret. Ea res fa-
mam Fantini Messanæ, quæ etiam tum idolis b
serviebat, disseminavit. Conquiritur ergo a ma-
gistratu Mamertino c, pœnam suæ fidei daturus;
sed ille divino monitu, conscensa per noctem na-
vicula, quamquam sine remigio ac velo, tamen
cursum freto Rhegium d versus, cœlesti ductu,
tenebat: neque cum eum armata triremis inse-
queretur, consequi unquam potuit, quam objecto
signo crucis impediverat.

12 Ut est Rhegium deductus, in matronæ se-
cujusdam domum ab foro subduxit, et frigidam
sibi ad potandum datam, vinum merum facit:
matrem autem familias victam rei miraculo et
procidentem ad pedes, Christianiam facit. Inde
longius secessit, et tertio post die oppidum, cui
Tauriano e nomen, ingreditur, seque Balsamio,
locupleti homini, in servitutem locat. Sed cupido
despectus sui ac vilitatis pro Deo, contra accidit:
eo enim notior universis et carior habebatur.
Erat Fantinus ingenio docilis, sermone non ine-
legans, castitate summa, atque honestate morum
præditus, jejuniorum abstinentiæque amantissi-
mus: verum propter gentilium metum, fidem
arcano pectoris concreditam abscondebatur.

13 Itaque pascendis jumentis, amandatur ab
Domino suo ruri, quod ille alacriter quidem, fi-
deliterque præstabat, Moysis memor, greges de-
ducentis, et Apostolici ejus dicti: Servi, subditi
estote dominis vestris, in omni timore. Æstas
summa esse cœperat, quo tempore frumenta in
areis congregantur ad trituram. Id occasione sibi
datum existimavit Fantinus ad sublevandos ege-
nos. Ergo partem jumentorum locat ad teren-
dum frumentum: pretium trituræ tribuit in
pauperes f. Mos Fantino is frequens erat, inter
terendam aream, preces post jumenta corde at-
que ore profundere, Deumque laudare: deinde
solutum terendi cura, et pascentibus jumentis,
cælum genuflexo suspicere, cœlestiaque assidue
meditari.

14 Interim dæmone instigante, nuntius Bal-
samio perfertur, male a Fantino jumenta tracta-
ri, pascuorum loco commodari terendis aristis:
id avaritia fieri, et spe lucri, quod sibi asserva-
ret. Balsamius, quod de probro Adolescente cre-

dere nollet, experiri maluit, quam audire, et
simul in agrum perrexit, quid rerum fieret odo-
raturus. Fecellissetque Fantinum, nisi famulo
suo pro tempore Deus accurrisset. Nam acce-
dentem ad se Fantinus herum cum prospexit,
procidit in genua, et factum suum Christo, cui
laborabat, commendavit: inter orandum occu-
patur somno, et Balsamio propius accedenti,
cum jumenta in aream circumirent atque aristas
contererent, tamen in uberibus pascuis esse, at-
que pratum omnino viride atque herbidum visa
sunt depascere.

15 Quamobrem excitatum Fantinum de se-
dulitate sua laudat, confortatque, ut commissa
fidei ac curæ suæ jumenta bene curet. Inde in
urbem lætior redit; sed in incepto suo cum per-
duraret Fantinus, rursum certior ea de re fama
Balsamio per quosdam nuntiatur: cui quam-
quam principio nullas aures præbebat, et defe-
rentes aversabatur, tamen facere non potuit,
quo minus non nihil tandem auditis inclinaret.
Itaque perrexit quæsitum, eo animo, ut, si vera
offenderet, quæ illi accusarent, Fantinum in
vincula coniectum affligeret; si vero secus, eos
omnes invidiæ ac mendacii convictos ab familia
sua rejiceret cum infamia, servum innocentem
honore ac mercede majore donaret. Adventum
heri et cogitationes Fantinus, quamquam absens,
divino tamen spiritu providit, et ut iræ concede-
ret, subsidium cœpit in silvam.

16 Cumque ad Metaurum pervenisset, neque
haberet, qua ratione flumen trajiceret, substitit,
oculos huc illuc circumferens, ac vestigans adi-
tum. Interea videt iratum dominum appropin-
quare. Tunc ille Deum, ne se ea hora desercret,
etiam atque etiam exoravit, et perfecta oratione,
virga aquas percutiens: Metaure, inquit, in
Christi nomine paulum de tuo cursu siste. Hoc
præcepto, aquæ duas in partes discesserunt, et
viam in ulteriorem ripam Fantino fecerunt; eo
transvecto rursum coierunt.

17 Hæc omnia cum vidit Balsamius, illico
iracundiam deposuit, et humi stratus Fantinum
ex adversa ripa precari extensis manibus cœpit,
ne se in tenebris ignorantiae desertum vellet;
scire se, famulum veri Dei esse eum; cupere
ejusdem Dei obsequio ac servitio addici, qui tan-
tam suis potestatem largitur; seque veniam ab
ipso petere, et vice versa famulum ejus velle
esse, ac dici, ejusque præceptis obtemperare.
His est vehementer lætatus Fantinus, et heri
promptitudine cognita, Christi Jesu legem ei
prædicat, conversumque in fide instruit.

18 Non multo post patris familias exemplum
uxor Mathildis g, eorumque liberi, totaque est
domus consecuta. Ea autem exinde Balsamii vita
fuit, ut eam civitatem ad veram fidem traduxe-
rit h. Ipsum vero multis miraculis Deus ornavit.
Fantinus Balsamio segnior non fuit, nam con-
gregata concione, sæpe populum de divinis rebus
docebat, pauperes, egentesque comparata ope
sustentabat, adeo ut brevissimo tempore idolo-
rum fana, lucosque destrueret; ecclesias vero
Deo, ejusque vero Filio Jesu Christo ædificaret.
Hæc dum facit, in annum ætatis tertium ac tri-
gesimum ingreditur; postremo die mensis Julii
populum vocari jubet ad concionem.

EX EDITIS
APUD CAJE-
TANUM.

sed irritum
primum co-
natu; deinde
irati heri
conspicuum
fugit

E

insigni mi-
raculo, eva-
ditque ejus
manus.

Quo viso tam
ipse, quam
ejus familia

F

ad Christum
convertan-
tur.

g

h

EX EDITIS
APUD CAJETA-
NUM.
Sanctus, præ-
nuntiatio
mortis die,
pie exspi-
rat,
i

cujus sepul-
crum fuit
gloriosum.

19 Cumque vehementissime de divinis rebus peroraret, prædixit, die Dominico i proxime ex hac vita se esse abiturum, cum sacerdos rem sacram perfecisset. Paulo post corripitur feбри, et illucescente prædicto ab se die, jussit intra chorum templi, in feretro se collocari. Peracto sacro, manibus in cælum sublatis, cum Christum Jesum ab se corporis oculis cerni testaretur, atque subinde integraret: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum; animam Deo restituit, tam expers doloris in morte, quam fuit criminis ac turpitudinis in vita.

20 Ejus cadaver tanta luce, ac splendore illustratum est, ut per duas horas ne cerni quidem ab ullo posset. Odor autem, triginta integros dies, ecclesiam suavissimus perfudit: et ex sepulcro cœpit oleum redundare quoddam tantæ virtutis, ut cum omni morborum generi, tum universis etiam animæ tentationibus occurreret.

B

ANNOTATA.

a Civitas est et emporium Siciliæ celeberrimum, freta Mamertino ab urbe Rhegiensi, de qua inferius, dirempta.

b Bohum hunc, uti monebamus in Commentario prævio, digerere laud potuit Morabitus: ad annum 301 contendens, Messanam a principio nascentis Ecclesiæ Christo paruisse; pro quo asserto inter alia citat epistolam S. Eutychiani PP. ad Siculos episcopos datam; cujus exemplar protulerat ad annum 283. Eadem legitur apud Labbeum tomo 1 Conciliorum a col. 917. Epistola hæc si vere S. Eutychiani sit, qualis esse assertitur, facile tum suaderi poterit, diu ante S. Fantini tempora Messanam ad Christum conversam fuisse. Verum tam hæc quam alia ad sanctum istum Pontificem attinentia examinari poterunt die viii Decembris, quo is inscribitur Martyrologio Romano.

c Mamertini populi olim e Samo insula ejecti, et a Messanensibus hospitio excepti, urbem occupaverunt, ejusque incolas Mamertinos appellarunt. Vide sis Strabonem, et Cluverium Siciliæ antiquæ lib. 1.

d Civitas est antiquissima Brutiorum in Calabria littorali, nimium nota, quam ut pluribus describamus situm ejus.

e De hoc oppido satis multa in Commentario prævio diximus; plura infra.

f Quædam circa hoc factum observabimus in annotatis ad alteram Vitam cap. 1, ad litteram k.

g Nihil de hac Mathilde Vita sequens; nihil de liberis ad Christum conversis.

h Suspecta nobis est ista conversio, donec testimonio majoris fidei roboretur.

i Jam diximus in Commentario prævio num. 15, nihil certi ex his verbis erui posse circa diem mortis S. Fantini.

D

VITA ALTERA

SEU NARRATIO DE SANCTI VITA
ET MIRACULIS.

Auctore Petro, episcopo Taurianensi;
edita apud laudatum Cajetanum inter
Vitas Sanctorum Siculorum tomo 1, a
pag. 152; interprete Francisco Raiato
ejusdem S. J., cum Græcis collata.

PROLOGUS.

Mysterium regis, uti scriptum legimus, abscondere bonum est; opera autem Dei revelare et confiteri, honorificum. Regis quippe mysterium non custodire, ut revera periculosum, sic etiam perniciosum est. Ceterum Dei opera reticere, incredibile est, quantum animo periculum creet a. Nos igitur in divinis rebus uti silectio male metuentes, imminensque servo illi periculum suspectum habentes, qui domini sui talentum terra occultavit; cui dictum est: Serve male et piger, oportuit te committere pecuniam meam nummulariis; sacram, animisque perutilem narrationem, haud obscure quidem, sed apertissime circumsonantem, quæque ad nos usque pervenit, non fuit consilium occultare silentio, sed vero eam potius per orationem in vulgus indicare, litterarumque monumentis tradere, ac veluti mensæ apponere, ut audivimus, et cognovimus, et patres nostri narraverunt nobis, ne esset occultata filiis eorum, ut in sacris Litteris didicimus, sed ad nepotes usque tantarum rerum cognitio propagaretur. Neve bona oblitterarentur, aut oblivionis obscurata profundo (id quod etiam Numine afflatus quidam egregie juxta ac præclarissime dixit) intercluderent.

2 Turpe nimirum est, vitas quidem impiorum hominum memoriæ proditas esse; contra vero eorum, quos veros Christi servos novimus, virtutes silentio contegi; ita sacro oraculo monente: Aperi os tuum verbo Dei. Et nos etiam, præterquam quod fas erat, ausi, sordidumque et inutile os nostrum reserantes, sic ad narrationem aggredimur. Memoria justorum cum laudibus, quæ fuit sapientissimi Salomonis sententia: Benedictio Domini super caput justi. Ad ipsius enim laudes, populi gestient b. Igitur cum anniversaria sancti Viri memoria populo huic lætitiæ sit argumentum, age jam, et nos pro viribus, haud certe laudationum legem secuti, per verborum amplificationem, sed debitum veritati solventes, pedestri quadam, et minime compta oratione hominis facinora exponamus, id ipsum pro laude ponentes, testimonium videlicet rerum ab ipso gestarum, ad legentium atque audientium utilitatem. Nimirum hæc prudentibus vera lætitia,

quam

E

Auctor opera Dei celare periculosum, revelare autem honorificum ducens,

a

F

S. Fantini gesta pandere aggreditur.

b

A quam utique capiunt, dum justorum usurpatur memoria, inde spiritale quoddam gaudium, inde bonorum æmulationem, imitationemque colligentes; ex iis, quæ rite audiunt incitati.

ANNOTATA.

a Juxta nostrum apographum, τὰ δὲ Θεοῦ ἔργα σιωπᾶν παράδοξα ψηγῆς φέρει τὸν κίνδυνον. Id est : Dei autem mirabilia reticere opera, animæ affert periculum.

b Dictum apographum habet : Μνήμη δικαίων μετ' ἐγκωμίων· ἐγκωμιαζομένου γὰρ δικαίου εὐφρανθήσονται λαοὶ πολλοί, ὁ σοφώτατός φησι Σολομών. Memoria justorum cum laudibus : quando enim laudatur justus, lætabuntur populi multi, sapientissimus ait Salomon. Vide librum Proverbiorum cap. 10, v. 6 et 7. Caput item 29, v. 2 ex versione LXX Interpretum.

B

CAPUT I.

Sanctus ab hero, cui servit, pascendis armentis equorum adhibetur; orationem et opera misericordiæ exercet; accusatur.

Quimagnum nomen sortitus, servit cuidam Balsamio,

Igitur celeberrimus hic Dei Servus divino quodam consilio Fantinus est appellatus. Decebat quippe eum, qui priusquam in matris utero formaretur, Deo cognitus fuerat, ut divinus Hieremias ait, illustri aliquo nomine nuncupari, ut vel ex ipsa certe appellatione perspectum omnibus foret, divinæ lucis participem esse piissimum hunc Virum, moribusque nominis sui vim, significatumque referre. Namque is divinitus nomen sortitus, Balsamio a quidem nescio cui serviebat, tum forte rempublicam gerenti. Sed propter ingenii præclaram indolem, vel potius ob inspiratam illi ab rerum omnium præscio Deo divini luminis illustrationem, ad firmitatem quamdam summumque disciplinæ amorem b pervenit.

omnes integerrimæ vitæ partes explens.

c

4 Novit enim Dominus celebres reddere suos e. Quos autem prædestinavit, inquit Apostolus, hos et vocavit conformes imaginis Filii sui. Erat autem clandestinus, at verus Christi cultor, mandata Domini servans, nihilque ab iis umquam declinans, abstinens ab omni opere malo, jejuniis, precibusque indesinenter insistens, purum se a mundi deliciis, integrumque conservans, interdiu, noctuque cum Deo per preces colloquens, omnino ad monasticam normam vitam traducens. Porro sicuti de Mose divinas Litteras accepimus docentes, dum oves pasceret Jethro soceri sui, in solitudine Madian d, dignum effectum, qui Deum ipsum per ignem in rubo apparentem conspiceret, divinaque usum consuetudine, formidanda scilicet edidisse miracula : ita plane et huic contigit.

Pascendis equorum armentis adhibetur; unde occasionem arripit liberius orandi,

quietem elegit; inde uti minime distractus, in divinas sese preces liberior effunderet. Igitur equas agens, eas nunc e pascuis educebat ad pascua, nunc ex aquis ad aquas, et herbescentes campos, ut pulchras e, pingues, lectas f suo ipsius hero exhiberet. Itaque hoc munere fideliter, reverenterque g fungebatur, divinum Apostolum audiens docentem : Servi, obedite dominis vestris carnalibus cum timore et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo : non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes non modo bonis, et modestis, sed etiam dyscolis : sicut Domino, et non hominibus : scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber, sive gloriosus h.

6 In his igitur beatus Vir ita se gerens, simulque puritate, ac temperantia præditus, atque in preces abstinens, alius etiam a Deo muneribus est insignitus. Ad tanta enim, quæ divinitus homini fuerant congesta bona, illud item accedebat, quod et in pauperes egregie animatus, et valde misericors erat secundum illam Domini vocem : Estote misericordes, sicut et pater vester misericors est. Nimirum is misericordia, vel maxime commovebatur adversus egentes, quibus cum benigne facere statutum haberet, idque vero, quippe servus, haud facile posset, commiseratione victus, cum aliud nihil suppeteret, quod illis erogaret, messis tempore, pauperum mendicorumque manipulos cum iis, quas pascebat, equis triturbat : idque adeo noctu, ne scilicet herum deserere i, aut excitare turbam videretur.

7 Neque enim per noctes vana quadam spe ductus, nefariis operibus, actionibusque distinebatur, sicut in Isaia scriptum est : Qui in nocte, inquit, spes mala ; sed contra potius boni in Deum operis spe mentem sustentante, nocte * in egestate laborantium auxilium impendebat k. Sed interea dum isthæc Vir sanctus exercet, bonorum hostis dæmon pauperes quiete privare, beatum Hominem a proposito, ac bene agendi studio avocare studens, cum malevolorum hominum calumniis subjicit : qui ipsius dominum adeuntes, Fantinum insimulant, quasi vero equas affligeret, dum in amicorum, et consanguineorum gratiam, per noctes earum opera utitur ad triturbandum. Quæ cum ille accepisset, furore inflammatus exsurgit; an ita res habeat, inspecturus abit.

8 Sed jam illuc appropinquantem herum suum, ubi beatus Fantinus, Spiritu docente, persensit, manu flagelloque l equas diverberat super manipulos : tum vero hos quasi virentem herbam in agro vidisses ; illæ autem tamquam subter herbam quiescentes accubabant. At ipse humi recubans dormiebat. Igitur herus cum advenisset, eumque dormientem, equas vero super herbam cubantes vidisset, beatum Virum compellans : Quid, inquit, equæ tuæ, Fantine, quid rerum exercent? Hic ille quasi a somno per herum excitus, consurgens : Ecce, ait, ut vides, here, super herbam interquiescunt. Quibus auditis, oculisque ipsis perspecta re, inde, homine relicto, concedit. Ceterum sanctus, divinusque Vir ab ejus-

A. PETRO
EPISCOPO
TAURIANENSI.

e f

g

h

et opera misericordiæ exercendi.

E

i

Unde apud herum accusatur,

* noctes

k

F

tamquam male officio suo functus,

l

A. PETRO
EPISCOPO
TAURIANENSI.

ejusmodi opere, quippe bono, neutiquam destitit, sed id usque diligenter exercuit. Rursus igitur sycophantæ illi, quibus honestum odio, obtre-ctatio contra curæ erat; ad ipsius herum Balsamium accedentes: Quid ita, inquiunt, famulum tuum pateris, equas atterere in alienis laboribus? Ecce enim ejus opera factum est jam, ut et specie turpes, et corpore tenues sint, plane ut inutiles jam nunc sint in posterum ad opus.

Idco herus
rci verita-
tem cognitu-
rus discedit
ad Metau-
rum fluvium

m

n

B

o

p

pluribus hic
descriptum.

q

r

s

C

9 Id ergo cum ille sane quam moleste ferret: Si lubet, adjiciunt improbi, certo rem cognosce-re, jam, et vide *m*. Ad hæc surgens, consensu statim equo abít, quæ dicta jam ab iis fuerunt, plane perspecturus, an dictis veritas concineret. Sed Fantinus opus jam confecerat; atque ubi he- rum jamjam adventantem sensit, consueto equo proficiscitur, equas agens, uti proximum flumen, cui nomen Metaurus *n* transmitterent, qui ex alto monte præceps defluit, et decursu velox, et ipso aquarum strepitu terribilis fremit: ejus quippe dilabentes aquæ eo aliquando, præsertim vero hyeme, feruntur impetu, ut retineri vix possint. Porro Metaurus appellatus est, ut puto, non modo, quia Meteoros *o*, hoc est, sublimis ex alto ruit *e* saxosis, ac præruptis locis; verum etiam quia meta auras *p*, id est una eum aura violenti flatus de monte, unde ipsius aquæ de- fluunt, impellitur, fluxionemque ex ipso disces- su, quasi irritatus efficit vehementiorem, sæ- piusque sine pluvia exundat, atque impetu ruit validissimo, plane ut ipsum trajicere haud facile queas.

10 Vel certe quia multa in illum confluent flumina, ex quibus ingens aquæ vis; ac proinde Metaurum dixerit quispiam, quasi Metaphris *q*, hoc est, ut ita dixerim, confluxiones; omnes enim fluviorum in ipsum influentium aquas ex- cipiens, rursusque in mare distribuens, unus ipse Metarrhus appellatur. Nisi certe, et alia quæ- dam sit super hoc nomine conjectura. Etenim Taurus *r* quidam exstitit urbis fundator, qui ipsius amore captus, eam pro suo nomine Tau- rianum *s* indigitavit, haud certe ignobilem, imo vero quam illustrissimam: cujus reliquæ, insi- gniaque ad nostram usque tempestatem manent, hinc inde ex utraque ipsorum fluminum parte exstantia, veteremque splendorem, atque ipsius magnificentiam ostendentia: tametsi nunc inha- bitabilis et inculta est altera pars, propter eas, quas multis jam annis locus ille passus est, eversiones. Quoniam igitur mediam Tauri ur- bem flumen interfluit, proin jam tum Metau- rus est dictus, idemque in præsentī retinet nomen.

ANNOTATA.

* a In apographo nostro omittitur hic Balsamius, et tantum dicitur Sanctus, id est: οἰκέτης μὲν ὑπὲρ- χεν famulus quidem exstitisse, etc., ubi etiam nihil de officio reipublicæ, quod hic in textu immediate sequitur.

b Apographum nostrum: εἰς εὐσεβείαν καὶ ἀγαπὴν φιλοθεῖαν, pietatem et summum Dei amorem.

c Apographum nostrum: ἔγνω γὰρ Κύριος τοῦς ὄντας αὐτοῦ, novit enim Dominus suos.

d Apographum nostrum: νέμων τὰ πράγματα (lege πρῶτα) Ἰωθάρ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ ἱερέως Μεδιάμ (juxta textum Scripturæ sacræ Exodi 3, v. 1) pascens oves Jethor socii sui sacerdo- tis Madian. *Interpres noster vel aliter in suo ex- emplari legit, vel illud iterum non recte reddidit.*

e Apographum nostrum: καλὰς αὐτὰς τῶ εἶδῃ (lege εἶδει), specie forma vel visu pulcras.

f Apographum nostrum: ἐκλεκτὰς ταῖς σαρκί, electas carnibus.

g Apographum nostrum: φόβῳ καὶ πίστει πολλῇ, timore et fide multa.

h Addit apographum nostrum: εἴτε ἄδοξος, sive inglorius; sed tam hoc, quam sive gloriosus non legitur in textu sacro ad Ephesios cap. 6, v. 8.

i Interpres legerit παραλείπειν vel παραλιπεῖν, a verbo παραλείπω, relinquere; sed videtur rectius legi cum apographo nostro παραλυπεῖν, lædere, of- ficere: ut sensus sit hic aut similis, ne hero dam- num inferre videretur.

k Actio hæc prout hic et infra describitur, ut- pote domino Sancti damnosa, excusari non potest a culpa, nisi ex eo, quod Deo inspirante aut ex sim- plicitate et bona fide posita fuerit; et vero excusan- dam esse, patet ex sequenti proxime miraculo; et pro- ximum item Spiritu docente, videtur hoc suadere.

l Apographum nostrum: τῷ ψας τῇ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ μάστιγι, postquam verberasset flagello, quod manu tenebat.

m Substituere ex Apographo nostro ἔρχου καὶ ἴδε, veni et vide.

n Metaurus amnis, teste Philippo Cluverio, ho- dieque antiquo vocabulo, nisi quod depravato, voca- tur Marro flume. Alterum ei synonymum in Um- bria, Romanorum victoria Asdrubalisque interne- cione memorabilem, alterum item in Sicilia notat Baudrand in sua Geographia. Μέταυρος, inquit Cluverius, habere Stephanum; sed eum is designet urbem Siciliæ, uti mox addit, a Locris conditam, arguimus, Cluverium ibi non satis discrevisse hanc urbem a fluvio eognomine in Brutiorum agro, de quo agit textus hic noster; quique est fluvius Cala- briæ ulterioris satis parvus, atque ex Apennino monte ortus, prope Seminaram castrum labitur, et auctus fluviis minoribus, juxta Metaurum oppidum in mare Thyrrenum se exonerat, uti notat laudatus Baudrand. Consule mappas geographicas. Locum ex Strabone lib. 5: ἀπὸ δὲ τοῦ Μεταύρου ποταμοῦ, Μέταυρος ἕτερος... Ab hoc autem Metauro fluvio, Metaurus alter; sive, ut locus apud ipsum verti- tur: Ceterum iste Metaurus fluvius diversus est ab eo... partim corruptum, partim mutilatum esse, recte notat Cluverius ex eo, quod duo inter se con- termini nominantur Metauri amnes, quorum alter nemini alii scriptori memoratus sit. Deinde locum corruptum conatur restituere.

o Dicuntur μετέωρα non a θεωρεῖν, quod Alber- tus credidit, inquit Vossius in Etymologico linguæ Latinæ, sed a μετὰ et ἑώρα, quod Græci scholiastæ dicunt poni pro αἰώρα: hoc vero inter alia ὑψωσιν sive exaltationem significat, ab ἀείρω, tollo: ut μετέωρα proprie sint, quæ in altum sunt sublata, sublimia. Paulo aliter etymologiam hanc accipit hic auctor noster pro eo, quod e sublimi sive ex alto ruit; quæ non videtur satis genuina: quamquam quis in similibus verum speret assequi, quæ mere plerumque divinatoria sunt, ac sæpius etiam nu- gatoria?

p Parum

A p *Parum habet salis hæc etymologia : nam αἶρα ventulum seu ventum leniorem proprie significat.*

q *Quidnam sibi velit Metaphris, non satis intellexerit interpres, neque nos id satis intelligimus. Ex nostro textus non satis recte expresso elicimus ista : Καὶ διὰ τοῦτο Μέταυρος, ὡς ἂν εἰποῖ τις, μεταβρόυν ἀπὸ τοῦ ῥέιν · τὰ γὰρ πάντα τῶν εἰσρέοντων ἐν αὐτῇ ὕδατα δεχόμενος ποταμῶν, καὶ μεταδιδοὺς εἰς τὴν θάλασσαν, αὐτὸς μόνος λέγεται Μέταυρος. Et ideo Metaurus : dixerit aliquis metarrhum (meatum, confluxus) a fluxu. Omnes quippe fluviorum, qui in illum influunt, aquas excipiens, ac in mare distribuens, ipse solus dicitur Metaurus.*

r *Tauri civitas dicta fuit Taurianum, teste Baudrand in descriptione hujus loci; et Tauri urbs vocatur infra. An ab suo, qui hic indicatur conditore, an alia de causa? Nobis certe adeo multis circa loci istius etymologiam auctoris conjecturis, novas superaddere non lubet.*

B s *Fuit urbs olim Brutiorum in Calabria ulteriore seu Magna Græcia, in Hipponiatum tractu; et admodum insignis quidem, prout mox fidem facit noster auctor. Prius episcopalem fuisse sub archiepiscopo Rhegino, quam a Saracenis excinderetur, eique Miletum urbem successisse in dignitate episcopali anno 1087 (forte scribendum 1078) invenies apud laudatum Baudrand; neutram tamen urbem nos reperimus inter episcopos suffraganeos metropolitæ Rhegiensis apud Ughellum tomo 9 Italiae sacræ, col. 422; a cujus jurisdictione Miletum urbem immunem fuisse, asseritur, sicut idem auctor notavit, ad vocem Miletus, eoque sedem episcopalem Taurianensem translata fuisse a Gregorio PP. VII, anno 1075; quæ epocha pugnare videtur cum superiore, nisi forte dicta successio seu potius jus successionis episcopalis, et ipsa cathedralis sedis translatio diversis annis contigerint. Utnt est, ista sane successio fieri haud potuit anno 1087 sub S. Gregorio PP. VII, qui jam tunc obierat, mortuus anno 1085, die xxv Maii, uti habes apud nos ad istum diem. In Collectione Conciliorum, post Labbeum a Joanne Harduino nostro novissime edita, tom. 3, col. 1130, Georgius episcopus... Taurianæ ecclesiæ, provinciæ Calabriae subscribit in Concilio Constantinopolitano III, quod celebratum est anno 680. Alii item Taurianenses episcopi aliis ibidem conciliis subscribunt, nempe : Laurentius Lateranensi anno 649, tom. citato, col. 929; Nicæno II, anno 787 Theodorus, tomo 4, col. 459; Paulus denique post Leontium episcopum Rhegiensem Constantinopolitano IV, anno 870, tom. 5, col. 929.*

CAPUT II.

Insigne Fantini miraculum; patria ac gesta; sacræ exuvie miraculis clarissimæ; an inde martyr probetur?

Igitur hunc fluvium cum equis, ut dictum est, trajicere dum cupit Fantinus, eas ut consuetum in locum reduceret; eum valde tum per to-

tam crepidinem redundantem videns, cognoscensque, haud facile se posse illum transmittere; ad hæc herum suum pone insequentem conspiciatus, precationis armis accinctus, quasi ille magnus Moses, mentis, ut puto, auribus divinam illam vocem accipiens: Quid clamas ad me? equum agebat leniter, virgamque manu extendens eaque fluminis aquam percutiens, quasi illud animatum esset: Siste, inquit, Metaure; Fantinus enim Dei servus transit. [Et vero] stetero hinc atque inde aquæ: [et] ita Vir sanctus quasi per aridam humum, cum equis trajecit. Ceterum herus, tamquam Pharaon, dum a tergo hominem persequitur, miraculum hoc omni dignum admiratione contuitus, magna vocis contentione post illum exclamavit, ac: Mei miserere, inquit, Serve Dei altissimi, meque ad te venire jubeto.

12 Neque enim ipsius cor, ut olim Pharaonis obduruerat; tametsi insequeretur: verum novæ, atque inusitatæ rei metu percussus, repente e vestigio ad Dei cognitionem accessit. Porro autem Fantinus, ubi etiam preces pro illo fuderat, effecit, ut is quasi per aridam, sicco pede transiret, [aquis] interim proprium in locum redeuntibus. Hic miraculo conspecto, Balsamius obstupefactus, atque horrore correptus, ad sancti Viri pedes accidit, veniam ab eo petens, lacrymansque: Nuuc demum, inquit, vere te Dei Servum esse cognovi. Jam nunc igitur tu mihi dominus eris, tu herus. Atque illud etiam, quod in hoc miraculo contigit, considerandum est. Etenim per virgam, quæ ab sancto Viro gestabatur, haud simplicem quidem, sed pelliceis loris constrictam (siquidem hujusmodi lora gestare, qui equos pascunt consuevere; hæc autem taureas a appellant) miraculum editum est maximum.

13 Namque per virgam quidem Mosis b, per flagellum vero pelliceum, Eliæ c et Elisæi d miraculo simile fuit, quod a sancto Viro patratum est facilius. Ut enim ii, virga quidem alter Erythræum e mare, alter ovina pelle Jordanem fluvium percutientes, siccis trajecere vestigiis; haud secus Vir iste plane admirabilis. Neque vero id mirum: et horum siquidem virtutes Beatus expresserat, eoque paribus etiam donis affectus est. Neque enim ei quidquam nocuit servitutis nomen, ut qui Deo mente ipsa serviret, in eoque collocatum haberet animi desiderium, quem etiam imitaretur. Quippe ille, (quæ summa ipsius benignitas est, ac misericordia) servi formam nostra causa suscepit, seque ipse ad nostram omnium salutem ad mortem usque demisit.

14 Nimirum eum, qui recte vivere statutum habeat, nihil impedit, tametsi servitutis iugo pressum circumagi aliquando contigerit. Ita Josephus cum in servitutem venditus, caste tamen, pieque vitam traduxisset, totius Ægypti princeps constitutus est; regni gloriam consecutus atque sortitus. Ita et Onesimus f ille (scientes alloquor) qui certe is fuit, ut vel ipsius Apostoli testimonio probari meruerit, quasi aptissimum pietatis instrumentum, ad obsequium paratissimus; imo etiam [quasi] liber, et genere ipso nobilis. Hos namque pluris æstimat in gloria Deus ille, qui quæ stulta sunt mundi, et ignobilia, et contemptibilia, et ea, quæ non sunt, elegit: eaque in regno suo cœlesti nobilitat. Non enim est personarum acceptio apud Deum. Si-

A. PETRO
EPISCOPO
TAURIANENSI.

deinde etiam
herus, rei
miraculo
compunctus:

E

a

quod Vita
auctor
b
c d

e

F

meritis lau-
dibus

f

Virga Me-
turi aquas
dividit, ut
transeat
ipse,

A PETRO
EPISCOPO
TAURIANENSI

quidem in Christo Jesu non est, inquit divinus Apostolus, gentilis, et Judæus, circumcisio, et præputium, barbarus, Scythia, servus, liber; neque mas, et femina; sed omnia, et in omnibus Christus.

prosequitur,

15 Etenim cujusque opus in horribili illo die planum fiet, atque unusquisque propriam mercedem accipiet, non secundum dignitatem, nobilitatemque seculi hujus, sed vero prout quisque laboraverit, habita videlicet ratione observationis mandatorum Dei, quemadmodum ea confece- rit. Tum vero non divites, non sanguinis elaritate præstantes, sed justi fulgebunt, sicut sol, in regno patris sui. Qui habet aures audiendi audiat, dicit Dominus. Ceterum hæc vita est, hoc institutum, hæc supra hominum cogitationem miracula cœlestesque conatus percelebris ac ter beati viri Fantini.

uti et Sanctum ipsum.

16 His virtutum laboribus fortiter constanterque institit, celsoque animo contra obsistentem hostem dimicavit; ac de manu Domini præmium accepit: Euge, serve bone, et fidelis (loquentem Dominum audit) *g*: quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Ingredere jam, atque in cœlo eum cœlestibus mentibus una ehoros ducito *h*, digna laboribus præmia consecutus. Ac prius quidem rationis expertes pascebas animantes, nunc autem pascito Domini populum *i*. Jam vero de hominis vita, quam in corpore vixit, perorata hactenus narratio est; hinc jam ad majora ipsius miracula convertamus orationem.

Patria ejus indicatur;

17 Egregius hic pietatis Armiger, ac tolerantiae adamas, hac natus est patria: quamvis enim servili sit conditione prognatus, at certe noster est. Unde majore etiam Hominem amore prosequimur, menteque complectimur; quippe nostrum, domesticumque decus, et ornamentum. Ut enim arbores fructuosæ, quos enutrierunt fructus, nativo solo quasi in cœnam apponunt, ita et is, nostro e solo existens, atque ad supremum gloriæ fastigium in miraculis edendis evectus, et quasi floescens palma, aut cedrus, quæ in Libano est, auctus, ei quæ ipsum et protulerat, et aluerat, terræ mercedem retulit pietatis, fructum sui, ad æmulationem, imitationemque vitæ suæ volentes excitans.

C

latet autem vitæ exitus, sacra tamen lipsana clarescunt.

18 Quinam autem beati hujus ac celeberrimi Viri exitus, aut qualis vitæ terminus fuerit, haud satis liquet. Neque enim auditu percepimus, nisi quod sacræ ipsius corporis reliquæ, cum apud nos asserventur, morbis, languoribusque omnibus remedio sunt, plurimosque passim revocant ad sanitatem. Proinde quasi operum admirabilium fons propositæ, aut diversarum ægritudinum medicinæ. Non enim uti Mosis, sic et beati hujus Viri sepulchrum, incertum est; verum illius manifesta quidem mors, tumultus vero occultus *k* hominibus est. In hoc sanctissimo Viro contra accidit: Pretiosa namque, de Davidis sententia, facta in conspectu Domini ipsius mors, nos etiamnum latuit; at vero illustris jam, et clara sepultura est, quæ in ipsius templo ad hanc usque ætatem, quasi jugis quidam medicamentorum fons salutare iis emanat aquas, qui fide recti, et desiderio ardentem accurrunt.

19 Unde obstupefacti quidam magnitudine

rerum, quas supra naturæ vim et ordinem, post mortis quietem is edit, in eam venere sententiam, hunc martyrum loco dignum effectum. Ad ea siquidem miracula respicientes, non levem quamdam arbitrantur fuisse beati hujus, ac celeberrimi Viri actionem, pro collata ipsi gratia, ad tot, tantaque opera patranda. Nisi enim is, aiunt, per certamen obierit diem, quomodo talibus ac tam admirandis operibus divinitus nobilitatus est? Haud sane recte, ut arbitror, sentientes. Quod enim virtutis opus in Mose prius invenimus, quam Deum in rubo vidisset *l*? Quod in Elisæo, ante frequentem ad Eliam accessum; quando duplicem *m* ab eo spiritum cum accepisset, miranda illa edidit miracula?

D
Ex magnitudine miraculorum

20 Quod vero certamen subierat tum, cum etiam post obitum, ipsius ossium solo contactu, qui mortuus fuerat, in vitam repente est revocatus *n*? Nam et beatum ipsum, ac cœli cursorem Eliam, qui necdum obiit, quas confecisse pugnas ante novimus, quam tot, tantaque patraret miracula? Nihil aliud profecto præcesserat, quam certa in Deum fides, egregiaque adversus proximos, egentesque misericordia. Cujus certe rei divinæ Litteræ testes sunt. Quamquam et alia quædam iis inesse speciatim perspiciuntur, et Mosis quidem mansuetudo, ut et Davidi; simplicitas autem Elisæo juxta æ Jacob; Eliæ vero zelus. Patietur quippe oratio illum tametsi indigentem, pietate certe atque intima cum Deo familiaritate eximium, æ primum fuisse. Quæ certe omnia virtutum fastigia, non minus argumenta sunt profusi sanguinis, quam certæ, ut dictum est, inseparabilis atque ignitæ fidei, per quam et tanta conficere virtutis opera potuere.

non sequi, Sanctum fuisse martyrem,

E

21 Id enim indicat Domini sermo in Evangeliiis, dicentis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis: dicetis monti huic, Transi hinc illuc, et transibit; et nihil impossibile erit vobis. Id quod nimirum et in beato hoc Viro videre est. Quomodo etiam Abraham patriarcha, justus ex una fide reputatus est; sic enim scribitur: Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam. Hieremias item unus inter Prophetas ad misericordiam sciendam attissimus, et prius Deo cognitus erat, quam formaretur, et antequam ex utero prodiret in lucem, sanctitate donatus, magnam in gentes regesque potentiam consecutus. Nam caprarium quidem Amos, sed prophetiæ munere donatum, volentes prætermitemus: ut et Davidem prophetam item, ac regem, quo de nunc singillatim dicere non licet.

probat auctor

F

22 Quæ enim exponi de eo possent, norunt ii, quos sacrarum Litterarum mysteria non latent: quomodo eum Dominus a pascendis ovibus evocavit ad pascendum Jacob servum suum, et Israel hereditatem suam. Sed operæ pretium est, et illud intelligere, nempe non donorum laborumve multitudinem, sed minime dubiam sinceri animi fidem acceptam habere Deum. Etenim ea, cujus in Evangeliiis mentio est, vidua, minutis assibus duobus cœleste regnum coemit. At quinque virgines post sudores, susceptosque ad virginitatem custodiendam labores plurimos, propterea quod nulla alieni mali commiseratione, aut humanitate tangerentur, ex illo deturbatæ sunt. Namque

ab inductione

hujus-

A hujusmodi perturbationes ferinum arguunt, impiumque animum. Ita et Joannes Baptista infideles, ingratosque Judæos, quod nulla in alios misericordia moverentur, viperis comparat; hortaturque, fructus faciant pœnitentia dignos.

plurimum
aliorum;
quamquam
non miran-
dum.

23 De duabus item tunicis dent indigenti; idemque de cibis, ut faciant, præcipit. Quid autem latronem, quamvis e cruce penderet, cœli heredem momento temporis fecit, nisi vera, qua, eadem ipsa hora, collustratus est, Dei cognitio, miuimeque hæsitans fides, et probum sincerumque propositum? Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis Dei: Miserebor enim, inquit, cujus misereor, et misericordiam præstabo, cui miserebor. Quod si præter divinas illas actiones, virtutesque et inauditorum efficaciam miraculorum, athleticaque certamina, sanctus Vir, prostrato hoste, proprioque effuso sanguine, mortem oppetens, martyris corona cinctus fuerit, id vero minime mirum cuiquam videatur.

si martyr
fuisse:

B 24 Fuit sane servus, haud inficiamur. Quomodo autem sese martyrio libenter non dederit, vocante ipsum Deo, cum talis, tantusque in virtutibus exstiterit ac sublimitate miraculorum, inhærente sibi sancti Spiritus virtute et gratia corroboratus? Quare si hæc ita se habent, ut dictum est, duplex hinc nobis venit exultationis gloria: quippe duplex est Athletæ nostri corona. Prætera noster est: ex nobis enim ortum trahit. Quoniam vero et aliorum miraculorum, quæ beatus Vir post depositionem tabernaculi atque ad cœli sedes ascensum edidit, mentionem fecimus: age, producamus et alia quædam ab ipso patrata, uti per hæc, et ea quoque, quæ ante memoravimus, vera esse confirmet oratio.

cujus non-
nullorum
miraculo-
rum idem
qui est scri-
ptor, est et
testis ocula-
tus.

o

C 25 Non enim aniles fabulas secuti istæc dicimus, scribimusque, sed nonnullorum ex iis oculati testes sumus, ac ministri o. Quæ vero ista sint, accipe. Purgatio leprosororum, paralyticorum restitutio, vexatorum a dæmonibus sanitas, ægrotantium curationes, visus cæcis redditus, status claudis erectus; sed et mortuorum suscitationem si quis adjiceret, haud quidem a recto aberraret. Ad hoc in somnis visa, locutionesque, rerum conducibilium admonitiones, præceptionesque, et calamitatum solutiones, in marinis periculis apparuisse periclitantibus, qui ipsum nominatim invocarent, opemque illis præstitisse; atque a periculis erutos, a variis, ut diximus, calamitatibus liberasse. Sed illud miraculorum ejus initium.

ANNOTATA.

a A voce ταῦρος, taurus, est ταυρήν vel ταυρεῖν, videlicet δορὰ, pellis; sed tropice accipitur pro scutica et flagello, e corio bubulo confectis. Vide etymologos, et nostri Joannis Ludovici de la Cerda Commentarios in Tertulliani librum Ad Martyres, cap. 5.

b De istius Sancti gestis agendum erit cum Martyrologio Romano die iv Septembris.

c De S. Elia egimus die xx hujus; ubi et de hoc facto habes ex sacris Litteris pag. 19.

d S. Elisæum dedimus die xiv Junii, a pag. 784.

Tomus v Julii.

e Id est rubrum, Græce ἐρυθρᾶτον.

f S. Onesimum, episcopum Ephesinum ac martyrem ex gentili ac servo Philemonis factum, habes die xvi Februarii, a pag. 855.

g Apud Cajetanum est audi; sed substituimus audiit, juxta nostrum apographum Græcum ubi legitur ἀκούσαντος.

h Videntur hæc, incipiendo a tui, efferenda affirmative potius quam imperative, saltem juxta nostrum Græcum apographum, quod ex correctione nostra sic sonat: Εἰσελθόντός τε καὶ σὺν ἀγγέλοις ἐπουρανίοις συγχορεύοντος, ἅξια τῶν πόνων τὰ γέρα κομισαμένου.

i Ms. nostrum: τὸν λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων, id est: populum peculiarem, zelatorem bonorum operum.

k In libro Deuteronomii cap. 34, v. 5 et 6, sic dicitur: Mortuusque est ibi Moyses servus Domini, in terra Moab, jubente Domino; et sepelevit eum in valle Terræ Moab contra Phogor; et non cognovit homo sepulchrum ejus usque in præsentem diem.

l Res gesta longe notissima describitur Exodi 3.

m Qualis fuerit duplex ille spiritus, quem sibi Elisæus postulavit, disquisitum est dicto die xx hujus pag. 19.

n Factum hoc exponitur lib. iv Regum, cap. 13.

o Addit ecgraphum nostrum Græcum: καὶ χεῖρες ἡμῶν ἐφελάφησαν, et manus nostræ contrectaverunt.

A. PETRO EPI-
SCOPO TAUC-
RIANENSI.

CAPUT III.

Miraculorum ope Sancti patratorum pars prima.

Theoderus quidam, urbanis dignitatibus illustis, cum aurum ab eo, qui tum rerum potiebatur, mutuum petisset accepissetque: eo pro libidine usus est. Inde autem non multo exacto tempore, repetenti aurum principi persolvit debitor, accepta insuper syngrapha, quod nomina jam expedisset. Rursus autem non multo post, princeps sive oblitus, sive de industria a agens, aurum exposcebat, negans redditum sibi a Theodoro; syngraphamque postulabat, qua pateret, num illud recepisset. Hic repente Theodorus ad sua ipsius scripta currit, cautionem exquirens principis. Ubi multa perscrutatus est, rimatusque invenere illam haudquaquam potuit. Tum lacrymis luctuque conficere se, gemensque ac gravissime suspirans Deo supplicare cœpit, vellet ipsum ab ea calamitate vindicare, sanctique Viri nomen invocans, ait: Ades hic misero mihi, sancte Dei Fantine, meque hoc periculo, ac necessitudine circumventum libera.

27 Inde ubi supervenit nox, somnusque in hominem irrepsit, videt in somnis Fantinum ad sese accedentem, equitis habitum præ se ferentem, sudoreque perfusum ipsius equum, quasi post longum iter, cursumque vehementissimum eo tandem advenisset. Qui sic mœstum alloquitur:

MIRACULUM I
Theodorus
quidam solu-
ta pecunia,
sed perditā
apocha de-
nuo solvere
coactus,

F

a

videt in som-
nis S. Fan-
tinum,

A PETRO EPI-
SCOPO TAU-
RIANENSI.

Cedo mihi, quid habes, quidve tanto, domine, mœrore tabescis? Cui ille: Animi crucior, inquit; quoniam, quod minime interverti, aurum a me exigitur, maleque metuo, ne cum familia mea universa, pro auri ratione divendar. Hic pavitantem excipiens Fantinus: Novit ait, optime Deus, huc me tua causa tot passuum millia emensum advenisse. Ecce enim equus meus, ut vides, multo sudore manat. Nam quis tandem es tu, Domine? subiecit ille.

qui ipsi epo-
cham osten-
dit.

b

28 Vicinus ego tuus sum, respondit Fantinus, Taurianæ urbis accola b: nam quod scriptum inquirebas, in isto est tomo, ad finem chartæ. Quibus dictis, abscessit. Pro! rem admirandam! rogatus quippe, quis esset, nomen celavit, ex loco dumtaxat proprium templum manifestans, ubi pretiosæ ejus reliquiæ asservantur. Igitur consurgens Theodorus, chartamque a sancto Viro per quietem indicatam investigans, quam inquirebat, syngropham in calce conscriptam invenit. Ita profectus, camque apud judicem proferens, impune abiit, Deum inde rite dilaudans; divinum enim Hominem, quem invocaverat, eum ipsum esse agnovit, qui jam apparuerat, ipsumque periculo explicarat. Quare jam tum sancti Viri memoriam quotannis recolebat, oleum abunde suppeditans ad fovenda templi lumina: ac sane quam comiter, liberaliterque tractans eos, qui apud ipsum eo die convivio exciperentur c. Tanta nimirum erat ipsius in sanctum Hominem fides, et amor; tam ardens, et immutabile, quo adversus illum tenebatur, desiderium.

B

c

ii

Scabiosus
d

29 Porro Nicetas hujus hominis filius d, a quo et hæc accepimus, archidiaconus dum esset nostræ sanctæ ecclesiæ, aliud nobis dignum utique, quod litteris mandetur, miraculum commemoravit. Sic autem ille aiebat: Adolescens cum essem, gravem in morbum forte incidi, plane ut corpus mihi præ fera scabie totum scateret ulceribus. Igitur sic affectum domestici equo impositum me ad sanctum Virum adduxere. Noctu autem aliquando video secundum quietem stantem Sanctum, comitesque viros duos episcopali habitu augustos, quos ille nominatim compellabat, hunc quidem Georgium, illum vero Joannem.

C

a Sancto sibi
apparente

30 Porro hi sancti episcopi munus obierant in loco sanctæ et catholicæ ecclesiæ, non sine pictatis eximie testimonio: quorum etiam in S. Fantini æde reliquiæ servantur. Hos ego quasi e propriis tumulis egressos videbam Sancto adhærere. Is igitur ad me: Surge jam, inquit. Tum ego e vestigio consurgens in pedes steti. Rursus ille: Exuere, ait. Inde dum jussa pavidus exsequor, alterumque indusium exuor, alterum vero corpori adhærescens relinquo, repetit ille: Exuere.

sanatur miro
modo.

31 Quod præstare cum erubescerem, acerbius locutus: Exuere, inquit. Igitur eo exspoliatus indusio, nudus constitui totus ulceribus horridus; sed ille, cum mihi rursus, ut exuerem, imperaret: Quid mihi sic aspere loqueris? inquam. At idem illo repetente, tum ego propriis manibus corporis mei pelle apprehensa, illam ipsam conabar detrahere, quam ubi manibus extendi, totam inde quasi vestem exui, in terramque projeci. Tum Sanctus: Ecce, inquit, convaluisti; induere jam vestibus tuis, tuasque sedes repete.

Adhuc eo loquente excitus, cognovi me, depulso morbo, plane valentem. Cum enim repente purgatus surrexissem, ad ædes meas abii, immortales Deo gratias agens.

D

32 Cum nummos tres a nescio quo mutuos accepisset quidam, cujus nomen, facinoris horrore commotus, volens præteribo, aliquo autem tempore præterlapso debitum a creditore repetetur, pernegabat ipse, nihil omnino se ab eo accepisse dictitans. Ille vero negantem ipsum, debitumque reddere minus valentem, neque adeo volentem, ubi animadvertit: Hic, tu mihi, inquit, si jurejurando S. Fantinum testem feceris, debere te mihi omnino nihil, a controversia desisto; nihil jam tibi de hoc molestus ero. Igitur cum ad ædem Divi uterque concessissent, juravit infelix, per sancti Viri sepulchrum, nihil se illi debere. Inde abscedentes ad sua quisque exiere.

in
Quidam pe-
jerand' abu-
sus nomine
S. Fantini

33 Paucis vero post diebus, operæ pretium fuit, eum, qui pejerarat, proprium quoddam ipsius negotium expediturum proficisci. Profectus igitur, confecta re redire voluit; ceterum in medio itinere cum esset, parumque de via publica deflexisset, et ex equo desiliens, illum alligasset arbori (cujus truncus cum radice etiamnum exstat, facinoris argumentum) stetit mutus, ac veluti mente captus, multoque horrens ulcere, huc atque illuc circumspectans. Igitur incondita demum emissa voce, sanctique Fantini nomen invocans, quasi ab eo excrucietur, illis in arborem, concidit super eam, subitoque animam efflavit miser, exemplum factus pejeraturis.

punitur mor-
te violenta.

E

ANNOTATA.

a Nonnulla sub initium hujus miraculi aliter exponit noster textus Græcus.

b Ex iis, quæ sequuntur in apographo nostro Græco, conficio sequentia, et sic restituo: πλησίον οἴκων τοῦ δαίμονος πρεσβυτέρου, id est: prope ædes cujusdam presbyteri.

c In Martyrum natalitiis epulum in sacris ædibus olim celebrari solitum; deinde autem cum mores sanctissimos tempora corrupissent, eam agapen a templis sublatam, observatur hic apud Cajetanum; ut videsis in Animadversionibus ejus pag. 139.

F

d Theodori videlicet, de quo facta est mentio in miraculo superiore.

CAPUT IV.

Miraculorum ope Sancti patratorum pars secunda.

Alius quidam ex optimatibus civitatis, pedibus æger, vehementique dolore confectus; neque jam perferre vallens cruciatus vim, ad Sanctum accedit; eademque ipsa nocte, dum una cum aliis, qui cum ipso erant, dormit, videt in somnis ex ejus pueris quidam, pedes ipsius loris quibusdam adstrictos usque ad crura. Hærere

iv
Pedibus la-
borans cura-
tur.

hic

A hic puer, ac secum ipso cogitare, quid tandem hoc esset, quisve heri sui pedes circumligasset. Hæc dum secum ipse volutat, virum quemdam conspicatur terribilem, aspectuque venerabilem, juxta dominum sum adstantem, quem et puer quidam comitabatur. Ad quem is, qui apparuerat: Quis, inquit, iste est qui hic cubat? Cui ille, hominis nomen subjiciens: Talis est, ait; sed pedibus laborat. Inde subsellio quodam cum sedisset is, qui jam se videndum attulerat, augustus Vir: Solve, inquit, ipsius pedes. Extemplo ille utraque manu ex hominis pedibus eximere lora aggreditur; cumque alterum expedisset: Solve, et alterum, ait Sanctus. Paret puer. Tum Sanctus: Dimitte hominem; jam abire licet. Atque hic dictis, evanuit. Igitur cum statim ille mane surrexisset, valens gaudensque abiit in domum suam. Ceterum isthæc nobis ejus familiaris narravit.

35 Puella quædam, tenella admodum ætate, alterum propemodum agens annum, cum matre dum noctu dormit, aliquando percussa, mediasque id ædes excussa est. Excita parens, puellamque in cubili non inveniens (neque enim quidquam senserat, quemadmodum ea e suo ipsius sinu sublata esset, id videlicet agente dæmone) festina exsilit, mediisque, uti dictum est, in ædibus sedentem, luminibusque captam videt. Ambigebat porro, quid hoc esset; sed nihil quidquam ejus pater moratus, prehensam filiam ad Sanctum deduxit. Igitur prima nocte dum in æde Divi domirent puellæ pater, avusque, ingentem in foribus templi strepitum sentiunt, quasi impellentis alicujus, aut illas irrumpentis. Hic genitor timore percitus, puellamque complexus, cum ea accubuit. Avus autem animo confidentior, abiit inspecturus, ecquisnam ostium impelleret.

36 Quod cum reserasset, ac neminem conspexisset, rursus ocluso revertit, suoque in lecto recubuit. Extemplo autem collidi iterum mutuo concursu fores cœpere a. Agnovit ille, dæmonem esse, quem Sanctus templi aditu prohiberet; ita nihil jam id pensi habuit. Ceterum proxima nocte templi fores commotæ. Tum ab ancillis, quæ in templum advenerant, profunda nocte, visus dæmon, quasi prægrandis canis extra januam stans. Inde tertia nocte post auro-ram, die jam illucescente, apertis repente oculis, puella suum patrem agnovit. Eam igitur valentem lætus accipiens pater, domum repetit, laudes Deo gratus persolvens. Porro autem puella hæc cum adolevisset, Deique gratia, vitæ instituto, virginitate non minus atque ætate profecisset, trigesimum fere annum agens, digna judicata est, quæ sacrarum virginum, in Sancti ipsius monasterio, antistita crearetur, nomen autem illi Gregoria.

37 David quidam, scientia medicus, genere Syrus, religione Christianus, cum acri aliquando laboraret oculorum dolore, ut ne parietem quidem præ nimia corporis spissitate, ac crassitudine videre posset; vehementer dolore cruciabatur. Cumque ea, qua pollebat arte, multa expertus esset, sanare certe se ipse non potuit. Quare cum præ diuturna, laboriosaque ægritudine oculis se plane privandum præsentiret, iter maturat

ad Sanetum, descendensque ad sepulchrum, quod infra positum erat, quo in loco prius pretiosæ, ac venerabiles sancti Viri reliquæ servatæ dicebantur, paululum invenit aquæ, e foramine quodam effluentis. (Quippe humidus est locus.) Eam igitur ut accepit b, laudesque referens Numini, discessit; ei scilicet haud absimilis, qui in Siloë cum lavisset, cæcitate pulsa, recepto gavisus est lumine.

38 Eunuchus quidam, presbyteri dignitate clarus, hæc nobis de se ipse commemorans. Cum nondum ex ephæbis, inquit, excessissem, gravissimum aliquando in morbum cecidi; qui me sex ipsos menses divexavit. Igitur ad S. Fantini ædem a consanguineis adductus, dies ibi non paucos mansi. Morbi autem gravitate pressus, sancto Viro supplicabam, me uti respiceret, ac misereretur. Itaque rogabam: Deo cumprimis carissime sancte Vir, qui multos misertus es, atque servasti, tute nunc et me famulum misertus, benigne servato. Inde nocte quadam, videre mihi videor secundum quietem sanctum Virum, speciem figuramque pulcherrimi adolescentuli præ se gredientem, præcinctum chlamyde, calceatumque.

39 Porro antebat illum puer quidam, accensam faciem manu gestans. Is ubi e sepulcro ascenderat, festinus ad altare ingreditur, fusi-que precibus, accessit ad me. Mox puero facem præferenti: Quis, inquit, iste est? Cui ille: Æger est, Domine. At Sanctus: Nihil illi, ait, mali est. Dumque hæc loquitur, fragrans mihi thus præbet; additque: Surge, jam sanus es. Tum ad januam abiit, quæ occidentem spectat. Hic ego somno excitus, odoratusque sensi e manu mea fragrantissimum afflari odorem, statimque consurgens meas ad ædes, restituta sanitate, concessi, Deum laudans.

40 Alius quidam toto corpore dissolutus ac sindone sublatus a quatuor, ac ne in suo quidem lecto paululum sese alio convertere se ipso valens, adductus tandem a domesticis, in S. Fantini porticu constitutus est; quem et nos misere laborantem conspeximus. Is intra paucos dies recepta sanitate domum propriis pedibus regressus, Deo gratias egit. Inde autem et nos hominem vidimus operantem; ab eoque modum edocti, quo sanitatem obtinuisset, Deo laudes obtulimus, Davidicum illud usurpantes: Mirabilis Deus in Sanctis suis.

41 Sed illustre quoque illud in illustri viro miraculum. Namque Andreas quidam eximia quidem in urbe dignitate florens, sed elato superboque animo tumens, eo pervenit audaciæ, ut et S. Fantini præclara, quæ passim divulgabantur miracula, parvi pendens, illud etiam temere garriret: Quis tandem iste Fantinus est? Quippe illum et famulum scimus, atque adeo equarum pastorem. Enimvero et ipse, si lubet, parem possum mihi brevi colligere sanctitatis famam. Sic insaniebat miser, in se non minus, atque in cælum; declarabatque his verbis, minime magnam fuisse gloriam Fantino divinitus datam. Igitur venatum egressus aliquando, justas dedit impiæ temeritatis pœnas: siquidem ex equo forte præcipitans, confracto miserum femore, vehementer afflictabatur, sed afflicto graviter corpore,

A. PETRO EPI-
SCOPO TAU-
RIANENSI.

b

vii

uti et alius a
gravissimo
morbo,

E

a S. Fantino
sibi apparen-
te jussus
surgere.

viii

Toto corpore
dissolutus
convalescit;

f

ix

vir illustris
de Fantini
sanctitate
temerarie
garriens pu-
nitur;

A. PETRO EPI-
SCOPO TAU-
RIANENSI.

sed facti pœ-
nitens pri-
stinam con-
secutus est
valetudi-
nem.

x
Puella cacc-
dæmone,
B

c

xi
ut et alius
liberantur.

pore, rediit ad sanitatem mens : tetigit namque animum despecta ab se S. Fantini memoria, atque hanc reputabat unam tantæ calamitatis causam.

42 Errorem igitur, impietatemque cœpit pœnitendo corrigere, ac suam acerbius infidelitatem accusare. Inde ad beatum Virum preces infimas effundere, etiam atque etiam rogare. sibi benignus parceret, contritoque femori mederetur. Aduit repente exspectatum auxilium. Quidquid erat doloris, morbi que, levatum, depulsumque. Ergo ille ubi convaluit, meritis Deo laudes gratus persolvebat; Fantinumque pro viribus effrens : Vere, aiebat, egregia hujus Viri sanctitas, incredibilis virtus. Neque vero gratus animus in posterum quidquam deferbuit. Namque jam tum sancti Viri memoriam summa deinceps quotannis religione, ac fide colebat, præclarum eo die, lætumque convivium apparans, ingentemque cum familiaribus lætitiā agitans,

43 Puella quædam impubes, atque ætate tenerior, cum ab impuro cacodæmone divexaretur, ad sanctum Virum a matre deducta est, monasterii que antistiti tradita; quæ cum sancti Viri opem, auxiliumque imploraret, una cum universo sororum cœtu, uti malo dæmone misera liberaretur, candidè quidem puellam commiserabatur. Igitur ubi preces effuderat, accepto de extincta sancti Viri lampade olco puellam perungentes, brevi sanam, incolumemque accepere c. Ceterum ea monesticum induta habitum, cœnobio sese addixit, monasticam in eo vitam cum ceteris degens, puritate ac virginitate laudabilem; atque in S. Fantini obsequio sedula noctu, diuque persistens.

Alius item nequissimo spiritu correptus, Sancti ædem ingressus, paucosque in ea dies commoratus mox sanitatem consecutus, domum abiit, justum persolvens debitum gratiarum d.

ANNOTATA.

C a Exemplar nostrum Græcum adjungit : καὶ διέμειναν οὕτως ἕως ὄρθρου, id est : et sic permanent usque ad auroram.

b Locum hunc ita restitue ex apographo nostro Græco : λαβὼν οὖν καὶ νιψάμενος εὐθέως παραχρῆμα ἀνέβλεψεν; postquam itaque accepisset et lavisset, statim sine mora visum recepit.

c Apographum nostrum Græcum rectius rem sic exponit : καὶ ἡμεῖς εὐχὴν ποιήσαντες. καὶ ἐν τῇς τοῦ Ἁγίου ἀσθέστου κανδήλας χρηματίσαντες ἔτι ἔλαιον ἡγιασμένον, αὐτὴν ἀλείψαντες., ὑγιὴ ταύτην ἑθεασάμεθα ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τοῦ θαύματος φηγαδεύοντος ἀπ' αὐτῆς; et nos postquam precibus vacassemus, et ex lampade, quæ non exstinguitur, sacrum oleum accepissemus, ipsamque inunxissemus., sanam eam conspeximus, ab isto die dæmone ab ipsa fugato.

d Notari meretur ex sæpe dicto opographo, quod sanatus ille ἐξαιτίαν ἔχων ὑπὸ τοῦ ἀναθάρτου θαύματος βασανιζόμενος, annis sex ab impuro dæmone vexatus fuerit.

CAPUT V.

Miraculorum ope Sancti patratorum pars tertia.

Theoctistum quemdam appellabant, eunuchum hominem ac monachum a; is mihi narravit, adiisse se aliquando S. Fantinum, precatumque, domum repetivisse. Nocte autem appetente, ubi accubuerat, dormieratque, visum est sibi in Sancti templo se versari, atque una cum sororibus canere consuetas laudes. Inde vero iis concinentibus : Adolescens quidam, ait, æqualis meus adstitit, nigris, crispisque capillis, prorsus eximia specie. Is baculum manu tenens antistitæ adstabat, concinebatque cum illis innixus baculo, in quo inscriptum erat : Exsurge, Domine, adjuva nos, et libera nos propter nomen tuum. Tum in subsellio quodam cum sedisset, canebat.

45 Cui antistita : Nobis, inquit, id a patre nostro, Domine, traditum non est. Atqui ego, respondit Adolescens, et id probe novi; verum apud me ita assolet. Nam unde es? ait antistita. Ad quam ille, protensa ad templum dextera : Hinc ego sum, atque hæc ædes mea est. Igitur consurgens, ad dexteram abiit templi partem, Orientem versus. Tum illa : Ergone abis, Domine? Abeo jam, inquit, quandoquidem ad ministerium dimissus sum; quod obiturus jam pergo. Mox autem rediens, vobiscum una morabor. Tum antistita : Propitium nobis, Domine, tuis precibus Deum reddito. Igitur ille couversus, signoque venerandæ crucis illis obsignatis, eam in partem abiit, quæ Orientem spectat. Hic ego, inquit Theoctistus, qui spectator fueram, experrectus, maximopere miratus sum, Deumque laudavi. Quæ cum ego a monacho illo accepissem, annotavi b.

46 Appetente aliquando S. Fantini festo die, sanctoque majoris hebdomadis c instante sabbato, cum ascetiarum præfecta angeretur animo vehementer, quod nec ad templi lumina, neque ad sororum usum, olei quidpiam esset in cœnobio : ecce tibi sub horam diei sextam, vir nescio quis, vas affert, oleo plenum, sextariorum d fere duodecim. Quod cum obtulisset : Sanctissimus, inquit, urbis episcopus, hoc ad S. Fantinum oleum mittit : cum enim in mari periclitaretur, in eoque fluctuans, cum in conspectum Sancti venisset, eum precatus, præsentem opem sensit, atque ex marinis fluctibus evasit. Ea re oleum hoc misit. Igitur oleum accepit antistita, immortales Deo gratias egit, effecitque, consueto uti niteret ecclesia decore, sororumque necessitati satis provisum foret in sancto ac festo Christi reviviscentis die. Hæc nos ubi perspeximus accepimusque, Deum laudavimus inexplicabili providentia universa moderantem.

47 Puella vero prope quadrima, cum a parentibus aliquando ad S. Fantini ædem adducta esset, introductaque ad aram a patre, ubi sancti Viri tumultus erat, acceptam antistita educavit

D

xii
Sanctus in
somno eu-
dam visus,

E

canere Dei
laudes cum
monialibus.

b

xiii

Succurrit
periclitanti
in mari,

c

F

d

xiv

puellæque
morituræ
apparet.

in

A in cœnobio, sacrasque litteras edocuit, ac monasticum institutum, sororibusque adjunxit. Cumque aliquod tempus in cœnobio egisset, morbo implicita est, qui et vitæ postremus fuit. Natam igitur parentes accipientes, ut ipsi debita in infirmitate præstarent officia, (neque enim a cœnobio longe aberant) ei ministrabant. Cum autem ea jamjam esset obitura, ad matrem hilari vultu conversa: Mater, inquit, ecce S. Fantinum. Nam ubi, o filia, S. Fantinus est? ait parens. Cui puella: En, ubi stat; ecquid illum non vides? Statimque animam exhalavit. Igitur allatas ipsius reliquias in cœnobium sepulturæ mandarunt. His nos ab ejus parentibus acceptis, divinum Numen extulimus.

xv
Mulierem
cum morte
luctantem
sanat:

B 48 Acerbius desæviens morbi vis mulierem quamdam sic afflicta verat, ut jamjam animam exhalatura videretur. Eam ergo familiares ad ædem S. Fantini, sanitatem exoraturi, deducunt; sed minime tamen tum febris decessit; immo vero sic omnes exhauserat corporis vires, ut et omnis pene sensuum usus deperditus videretur. Nam neque cibi quidquam capessere, neque aquam degustare omnino poterat; sed et auditus illi, aspectusque nullus: omnino cadaver potius dixisses, nisi pertenuis dumtaxat ei spiritus superfuisset. Ita sepulturæ mox mandanda videbatur. Verumenimvero naturæ conditor instauratorque Deus, inusitato quodam modo Fantini sui virtutem explicavit. Cum enim ægram afflictaque mulierem, ne ibi potius moreretur, domum lugentes familiares reportassent; ecce tibi repente valens, incolumisque exsilit; ad venerabilem S. Fantini ædem læta festinat; gratias, quam potest maximas, agit optime de se merito; atque ad sacrum ipsius tumulum anathema suspendit, grati animi monumentum.

xvi
reliquiæ ejus
miraculosa
luce illustrantur;

C 49 Cum aliquando sacrarum virginum antistita, unaque ipsius cœtus, templum diluculo essent ingressæ, consuetam Deo hymnodiam persolutoræ eaque peracta jam esset, atque omnes, Christe eleison, ut in absolutione matutina assolet, enuntiassent, derepente visa ex altari quasi lampas ignea, parvaque, quæ paulatim crescens, ut nobis relatum est, totum altare luce complexit, ubi maxime venerabiles asservantur S. Fantini reliquiæ. Id ubi monachæ conspexere, timore concussæ, plane obmutuere, nihil omnino canere, atque adeo loqui præ ingenti stupore valentes. Inde ubi lux evanuit, multo, suavique odore quasi unguenti plurimi tota ædes repleta est. Ex templo igitur erupere e templo monachæ, pavore non minus, atque ingenti affectæ lætitia: iis quippe timorem ac stuporem iniecerat admirabile spectaculum.

xvii
ædes vero et
sacra

50 Neque porro absimile fuit, quod viro cui-dam accidit, nomine Salomoni, quem id commemorantem audivimus. Cum enim is aliquando, ut aiebat, cum amico quodam de monte descenderet; vespereque appetente, de via declinantes, ad S. Fantini templum iu montis descensu positum accessissent, jucundam inibi quietem capturi (hanc autem ædem S. Fantini extruxerant indigenæ, ubi illum, equas dum pasceret, egisse fama erat; ibique etiam Sancti aream esse aiunt, unde locum illum S. Fantini aream hodieque appellant). Igitur ii, quos ante diximus,

templum hoc ad quietem ingressi, vident aperte intempesta nocte per visum, viros quosdam plures albis amictos vestibus, equis insidentes; ex eisque descendentes, templum ingressos: mox ædem conspiciunt larga omnem luce compleri, claraque illos voce cantantes. Porro equi foris stantes hinniebant.

51 Ego vero, inquit Salomon, ea perterritus cum aspectarem, stupefactus obmutui, tum ad proximum comitem, qui dormiebat: Audin', inquam? Surge jam, et miraculum vide. Sed cum ille gravi adhuc somno pressus jaceret, iterum manu percuciens hominem, aio: Eia, miser, consurge tandem, ac mysterium intueri. Igitur trium circiter horarum exacto spatio, cantuque ab iis, qui albat apparuerant, viris peracto, templum undique clausum video, nullamque accensam lampadem, visos denique homines evanuisse. Hic ego: Quam terribilis, inquam, est locus iste! Non est hic aliud nisi domus Dei. Inde consurgens illico, conterritus abscessi, Deum laudans. Hæc nobis ille cum lacrymis enarrabat, timorem, ut arbitror, juxta ac gaudium miraculi memoria faciente. Nos autem ubi hæc accepimus, tempus diemque accurate perquisivimus. itaque plane comperimus, ut ille docuerat.

52 Nam id, quod parum abfuit, quin me præteriret, quasi coronidem adjiciam narrationi; quod scilicet hujus urbis indigenæ propemodum omnes in ore habent, atque a majoribus acceptum, tamquam hereditatem quamdam per manus nepotibus tradunt. Id autem est hujusmodi. Quo tempore adversus Christianos, tamquam immanes belluæ, fremebant impii Saraceni, erupere ex Africa aliquando magno cum exercitu omnia depopulaturi Christianorum loca, ac devastaturi, prædamque ipso die facturi spoliolum, ac populorum, qui dies festus agebatur S. Fantino, quo frequens de more conveniebat populi multitudo, publicis conventibus, magnaue celebritate exornans sancti Viri memoriam, quæ quarto et vigesimo recolitur Julii die.

53 Forte igitur in urbem hanc navis impiorum illorum quædam appulit, apparuitque contra S. Fantini templum; ubi derepente commovetur turbine pelagus, magnaue excitata tempestas, tum navis nimborum, undarumque impulsavi, atque ad scopulos appulsa, subito afflicta, dissolutaque est. Ceterum ex iis, qui in ea erant, hostibus, alii in imo gurgite periire; alii ab iis, qui eo concurrerant, Christianis comprehensi sunt: quibus et illud memorabant, se cum eo navi applicuissent, virum quemdam in scopulo conspexisse, ætate juniorem, accensam facem manu gestantem, juxtaque purpuratam quamdam mulierem adstantem, cujus nutu, quam manu tenebat facem, cum ille in navim conterminam jaculatus esset, omnes repente combustos.

54 Hæc ubi a Saracenis audivire, qui ad festum diem agitandum confluxerant, divinum Numen psalmis, hymnisque et spiritalibus canticis extulere, qui se præter opinionem servasset per S. Fantini patrocinium. Maximo igitur gaudio, lætitiaque triumphantes, festum diem confecere. Qui vero capti fuerant Saraceni, ex eo quod ipsis acciderat, edocti magna esse, ac salutaria Christianorum mysteria, fide illustrati,

A. PETRO EPI-
SCOPO TAU-
RIANENSI.

a cælestibus
civibus ho-
noratur.

E

xviii
Saraceno-
rum in
Christianos
fremetium
jam

navis Tau-
rianorum ap-
pulsa, a
Sancto appa-
rente incenditur;

F

qua de causa
Saraceni,
qui capti su-
pererant,
convertuntur
ad Christi-
stum.

sacroque

A. PETRO EPI-
SCOPO TAU-
RIANENSI.
*Plurima
Sancti mira-
cula ab
eorum scri-
ptore præter-
ita.*

sacroque abluti baptismate, Christo nomina de-
dere, neque jam suas repetere sedes voluere.
55 Sed quid ego singula sancti Viri miracula
commemorem numeremque? Quippe narrantem
me tempus deficiat: multa namque, ac magna et
inusitata sanctus ac felicissimus Christi servus
Fantinus edidit: quæ quia prope innumerabilia
sunt, narrari aut litteris mandari neutiquam
possunt. Hæc autem de multis pauca scribimus,
hinc uti constet, quam libere, familiariterque
cum Deo ageret, propter vitæ puritatem.

ANNOTATA.

a *Ms. nostrum sic do et verto: Θεόκτιστός τις, οὕτως προσαγορευόμενος, εὐνοῦχος μονάζων ξενικῶς παρῳκίσεν τῷ τόπῳ τούτῳ χρόνον τινά; id est: Theotistus quidam (sic enim vocabatur) eunuchus, monachus peregrinorum more inhabitavit hunc locum aliquo tempore.*

b *Nempe, uti addit Ms. nostrum: καὶ τὸν μῆνα, καὶ τὴν ἑβδομάδα, καὶ τὴν ἡμέραν; mensem, hebdomadem et diem.*

c *In Ms. nostro, τοῦ ἁγίου σαββάτου, sancti sabati, non addito majoris hebdomadis.*

d *Sextarium vel sextarius est mensura liquidorum et aridorum, de qua voce Cangius breviter in Glossario Latino.*

CAPUT VI.

Miraculorum ope Sancti patratorum
pars quarta.

XIX
*Horum mi-
raculorum
scriptor*

a
C

Quæ vero mihi quamlibet humili tenuique ho-
mini ex Dei gratia benignitateque, ac S.
Fantini deprecatione contigere, silentio involve-
re, prorsus iniquum duco. Quare quæ tandem ea
fuerint, aut quomodo contigerint, paucis expli-
cabo. Quo tempore Leo hæreticus tertio a jam
anno imperabat, mandatum mihi, atque aliis
quibusdam Siculis ab eo, qui id temporis, in Si-
cilia rei bellicæ ducem agebat, uti ad imperato-
rem legati adiremus, de quibusdam ad provin-
ciam spectantibus capitibus corrigendis. Itaque
navigium nacti, Bizantium profecturi, conscen-
dimus; solventesque e Sicilia, opportuno per-
flante vento, ad mare Adriaticum venimus.

*horribili
maris tem-
pestate
jactatus,
b*

c

57 Ubi contra nos excitatus est ventus turbu-
lentus, qui vocatur Euroclydon b, ut in Actis
sanctorum Apostolorum scriptum est: quæ eerte
appellatio vera est; late siquidem hic ventus, vio-
lenterque spirans, magnam, ut arbitror, quæque
vix sustineri queat, toto mari tempestatem exci-
tat: EURY namque vel EURÉOS, late; CLYDON c
tempestatem, fluctuationemque significat. Igitur
cum tumeret pelagus, undæque vento impellente,
nunc attollerentur, atque ad montes ipsos ascen-
derent, nunc in sola, camposque descenderent:
nautæ construxere navigii vela, gubernaculoque

intro portato, navigium permiscere pelago jactan-
dum. Tanta igitur dum nos tempestate vexamur,
tresque adeo dies, totidemque noctes periclita-
mur, et cum asperis illis fluctibus una ad ipsum
modo cælum attollimur, modo in ima prope tar-
tara detrudimur, non mediocri sane molestia,
animique mœrore afflictabamur.

*et salutis ex-
spes,*

d

58 Jam enim ablata erat spes omnis salutis
nostræ. Ut enim apud Jonam legimus: Cum na-
vis periclitaretur, timuerunt nautæ, et clamave-
runt ad Deum suum; ita et nobis prope idem
accidit. Qui enim navigio vehebantur, Deum
quisque invocabant, Sanctos item, quos norant,
atque adeo et S. Æmilianum d, ut navigantibus
mos est. Nos autem una cum Deo. nostram quo-
que Dominam, sanctamque Dei Parentem, ac re-
liquos Divos, sanctum itidem Fantinum, quippe
nostrum, implorabamus. Hæc dum agimus, pre-
cesque cum lacrymis effundimus, cubare me
nautæ credidere. Ita gubernator, cui Elias no-
men, exclamans ad me: Surge, inquit, domine,
ac precare, nobisque a Deo, præsentis periculo
depulso, salutem exora.

*S. Fantini
patrocinio,
E*

59 His ego auditis, majore nimirum timore
perculsus sum, in me ipse mentem, animumque
convertens: quippe ad hæc me haud satis ido-
neum, nec quidquam posse cognoram. Verum a
spe tamen in Deum haudquaquam decedimus, ac
tametsi vitiis nos contaminatos agnoscebamus,
haud certe quidquam destitimus a supplicando.
Ita benignum ac misericordem Deum exoraba-
mus, nostri miseretur, ac per Sanctorum suo-
rum deprecationem, ex ea cunctos necessitate
explicaret, multa fessos inedia, graviterque af-
flictatos. Jam tertio postridie e, qui mecum erat
diaconus (de quo in ultimo capite) cum paululum
cubisset, videt in quiete Sanctum, eodem plane
habitu, figuraque, qua mortalibus apparere con-
sueverat, celeriter ad aquas accurrentem, gene-
roso insidentem equo, tum navigii ad proram
astantem, flagello, quod dextera gestabat, ter
undas percutere.

e

60 Extemplo igitur excitatus diaconus nobis
omnibus visa narravit. Nos autem ubi hæc ac-
cepimus, obstupefacti, Deum laudavimus, voces-
que gratiarum emittere exsultantes cœpinus,
ciboque sumpto vires recreavimus; et quidquid
reliquum erat pavoris, omne depulimus. Igitur
eo ipso die, mare, pulsa tempestate, sedatum
est; summaque procellam excepit tranquillitas.
Inde cursum, belle flante vento, confecimus,
Deo gratias, landesque persolventes, qui nos per
S. Fantini patrocinium, auxiliumque de tristi
leto liberasset.

*ab interitu
liberatur;*

F

61 Jam vero unum dumtaxat sancti Viri mi-
raculum si memoravero, finem narrandi faciam.
Etenim, ut postremum sit, certe memoria di-
gnum censeo. Id autem Constantinopoli contigit.
Cum enim ad imperatorem nos, itemque alii le-
gati essemus, et Constantinopolim appulsi, con-
vivioque ab imperatore excepti, apud eum co-
medissemus; invidi quidam, lividique, impera-
toris animo in nos concitato, res nostras perdere
adnitebantur, in primis vero meas, nempe quia
causæ auctor essem. Exsilium igitur ac triste sup-
plicium, quantum sane nondum expectabamus,
in nos moliebantur. Equidem hic ego tristari

*nti et à col-
mitate per-
malevolos
apud impe-
ratorem
Constantino-
politana et
contentati;*

vehementer

A vehementer, Deoque supplicare cœpi, illam a nostris capitibus calamitatem depelleret, ne puplicæ nos ignominia, atque infamia in alieno solo exponeremur, unde infideles hostes gaudio exultarent.

dum ad Deum et S. Fantini patrocinium confugit,

62 His ego precibus ubi dies aliquot institi, mœstitiaque et curis confectus (siquidem in acie novaculæ positus eram) Deum pro viribus exoraveram, ad sanctum etiam Fantinum preces converti, mihiq; ut in ea causa præsto esset, supplicabam, ac me a gravissima, qua circumventus jam eram, calamitate vindicaret. Eum igitur sic ex intimo animi sensu deprecabar : Sancte, Deoque carissime Fantine, siquidem ego te novi vere sanctum esse, exhibe mihi jam virtutem tuam, teque mortalibus auxilio esse posse, cognovero.

præmissa alteri visione,

f 63 Inde ea nocte ei, qui mecum erat, diacono visum objectum est hujusmodi. In aula degere sibi videbatur, sedentemque imperatorem videre in ea, quæ dicitur Magnaura f, irato ac sane quam turbato vultu, meque illi adstantem, eumque mihi acerbe interminantem, dicentemque : Quæ mihi dedisti, jam accipe : nihil omnino tibi debeo. Mox ubi hæc dixerat, argenteos quosdam e sinu projecisse. Ea dum imperator ageret, virum quemdam diaconus aspicit senem, gloriosi nescio cujus ex nostratibus habitum præ se ferentem.

salvus evadit, et ab imperatore honoratur.

64 Qui cum ad eum accessisset : Abi, inquit, omnem ex animo metum, ac mœrorem evacua, abstine modo : equidem ego pro te imperatorem alloquar, tuaque curabo. Atque his dictis evanuisse. Ibi expergefactus diaconus, illucescente jam die, me convenit, somniumque exponit. Inde ego bonam in spem adductus, ad aulam hilaris, alacrisque contendi, paulatim ac latenter absumi sentiens ex animo mœrorem. Statim igitur una cum comitibus ab imperatore accersitus, multisque ab eo donatus muneribus, auro, vestibus, dimissi ab eo sumus ingenti cum gaudio ; Deum laudantes, qui spem in ipso collocantes, conservat incolumes. Cui omnis gloria, honor, et adoratio Patri, Filio, et Spiritui sancto, nunc et semper, et in secula seculorum. Amen.

C

ANNOTATA.

a Exemplar nostrum Græcum habet : ἐν ἔτει πρώτῳ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ αἰρετικοῦ, id est : in primo anno regni Leonis hæretici.

b Græce εὐροκλύδων. Non post multum autem misit se contra ip[s]am (navem) ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo. Act. 27 x. 14. De quo plura Cornelius a Lapide dat hic.

c Duas hasce etymologicas notiones non invenio in nostro Ms. Græco. Mendose apud Cajetanum eurinamque pro eury namque (Græci εὐρύ) vel eureos (εὐρέως) etc. Porro vocis εὐροκλύδων etymon nos derivandum censemus partim a voce Εὐρος, qui dictus putatur ἀπὸ τῆς ἑω ρέειν; aliis vero est ἀπὸ τοῦ εὐ ρέειν apud Vossium in Etymologico linguæ Latinæ; partim, uti per se patet, a voce κλύδων, cujus significatio hic redditur in textu.

d Varios hactenus synonymos Sanctos dedimus

in Actis; nullum ex iis novimus patronum navigantium. Is forte, uti hic observatur apud Cajetanum, mos eorum temporum; additurque, isto ævo patronum navigantium esse S. Erasmum. Inter collectanea Mss. nostra, signata ✠ Ms. 186 a, de Sanctis patronis opificiorum, morborum ac locorum, invenio varia, a nostro Rosweydo notata et excerpta ex libro quodam Flandrico improbæ notæ in-8, anno 1578 in lucem dato per L. P.; in quo patronus nautorum ponitur S. Nicolaus; in scheda autem alterius manu exarata, quam inter dicta collectanea asservamus, signatur eorundem patronus Salvator mundi; juxta illud, quantum suspicor, Matthæi cap. 8, v. 25: Domine, salva nos; perimus. Proinde nullum videtur dubium, quin electiones istæ patronorum prorsus fuerint arbitrariæ, et pro temporum, locorum ac nationum varietate diversæ Vide interim de S. Emiliano xviii Julii pag. 371.

e Græce apud nos : μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, post tertium diem.

f Trickinium seu palatium fuit Constantinopoli; de cujus conditore, situ atque etymo agit Anselmus Bandurnus in Commentariis ad Antiquitates Constantinopolitanas a se editas tomo 2, lib. 1, pag. 478.

E

HYMNUS

Forte a S. Josepho hymnographo aut alio synonymo, ipsique synchrono concinnatus.

Ex Ms. Græco codice monasterii S. Philippi Fragalatis editus apud Cajetanum eundem, qui supra, a pag. 161.

Splendidissimo virtutum lumine divinitus corde. et animo illustratus, pravaram libidinum tenebras dissipasti, Vir admirande; ac perenni miraculorum gratia ditatus, letales morbos, Fantine, curas. Quare tuam sanctam commemorationem celebrantes, tuum sepulchrum pie veneramur, unanimique voce conclamamus : Impetra a Christo Domino peccatorum nostrorum condonationem. Beate Fantine, quem divina gratia afflavit, lucem in terris præbuidisti, sole ipso clariorem; virtutum splendoribus, ac miraculorum radiis universos terrarum fines illustrans, dissolvensque densissimam malorum caliginem. Quocirca memoriam tui percolimus, tuarumque reliquiarum tumulum amplectimur.

Auctor huius hymni

2 Beatissime Fantine, divinitus illustrate, cæcis visum, claudis gressum, languidis sanitatem restituisti : multos a fera maris tempestate incolumes servasti : magnum domui tuæ splendorem attulisti : nova prodigia in terra patravisti. Precare, quæso, Deum ut nos, te cohonestantes, juvet. Fantine undequaque beatissime ac sapientissime, cœlesti cœtui immixtus, ac forte feliciore ineffabiliter Deo adhærens, gaudio, gloriaque incomprehensa auctus, memineris, tue-

paucis perstringit

re,

F

EX EDITIS
APUD CAJETA-
NUM

S. Fantini
virtutes ;

ac mi- acula
non pauca.
B

in narratio-
ne Petri
episcopi

C

pluribus re-
censita

re, serva tuis precationibus ab omni nos miseria, et calamitate. Sancti Spiritus lumine cum praeluceas, Fantine, cordis mei tenebras as pelle; mentem, animumque meum, per tuas preces, luce perfundens, uti clarissimam commemorationem tuam dignis hodie laudibus in cœlum feram.

3 Divinus te, Fantine, amor a puero succendit, quo duce, pravas corporis voluptates perfecte domuisti, teque Redemptori tuo vas mundissimum obtulisti. Cum divinis te præceptis dicto audientem præbueris, merito miraculorum gratia a præpotente Deo donatus es, ad procurandos difficiles hominum morbos, et ab obsessis corporibus dæmones expellendos. Ac proinde te beatum prædicamus, ac tui memoriam fideliter celebramus. Instar magni solis, virtutum splendoribus auctus, ex Occidente nobis ortus es : nimirum ut nos, omnes tuo lumine illustrares, qui cum fide tuam memoriam veneramur. Insigni commiseratione permotus ejus, qui te, beate Vir, invocabat; nihil cunctatus es innocentiam ostendere : nam per quietem perspicue et dilucide syngropham homini ostendisti.

4 Lucidam immortalitatis vestem indutus, jam ei, qui gravi cum morbo conflictabatur, præclare te videndum obtulisti, jubens omnem morbi saniem veluti saccum exuere. Omnem tartarei hostis fastum, ac superbiam fortiter deposuisti, abjiciens, demittensque te ipsum a summa virtutum tuarum celsitudine. Quod mentis tuæ acies divino lumine esset illustrata, jam diu cæco, divina virtute, videndi usum restituisti. Ad sanandos hominum morbos, pravosque spiritus effugandos sacrosancta reliquiarum tuarum tumba, Fantino, omnibus posita est.

5 Hominem diuturno morbo tabescentem, quæ tua fuit commiseratio, thure accepto, pristina incolumitati reddidisti. Commiseratione mirum quantum excelluisti, Fantine : cumque inter homines quasi angelus a materiæ fæce alienus vitam egeris, misericordiam a Deo maxime misericorde hausisti : a quo etiam curationum gratia, veluti quibusdam radiis, munificentissime ditatus es. Haud obscure ei te ostendisti, qui divinam tuam gratiam perjurio conspurcavit, jubens ex hominum cœtu scelestum derepente rapi ac tolli; quo nimirum facto arrogantium hominum fœdis simam pervicaciam reprimeres.

6 Hominem pedum usu destitutum, gravi morbo laborantem, et multis, quibus cruciabatur doloribus, levas; et ad recte incedendum, valetudinem reddis ea, qua a Spiritu sancto, beatissime Fantine, gratia donatus es. Cum rebus a te præclare gestis, Deum Optimum Maximum honore honestavisses, ab eodem multa miraculorum vi

cohoneatus es; quæ ex tuis reliquiis quotidie dimanant. Vir paralyti detentus ad tuas reliquias cum accessisset, ea liberatus est. Quibus etiam vehementer attritus, misericordiam nactus est, qui sacrilego ore in tua dona per blasphemiam fuerat invec tus.

7 Despondetur Christo puella, ex qua immundum spiritum ejeceras. Hominique per visum apparens, admiranda mysteria detexisti. Moysis mansuetudinem, Eliæ zelum, Davidis simplicitatem, atque innocentiam, Fantine, imitatus, gratiam ad curandos hominum morbos cœlitus adeptus es. In templo, quod tibi positum est, in noctem lux ingens iis visa, qui Deo laudes decantabant; qua te dilucide agnoverunt. Radiis undequaque circumfusus Agarenis apparens, eos immani excitata tempestate in mare præcipientes demersisti, cum tamen regenerationis filios salvos, incolumesque ab eodem periculo liberaveris, Thaumaturge Fantine.

8 Populum Dei Optimi Maximi cultorem, a marinis fluctibus mirifice servavisti, sub specie angelica visus, et mare tempestate inquietum celeriter tranquillans, Fantine, prodigiorum auctor, ac Jesu Christi famule. Pravis animi motibus jactatos, omnimodisque tentationibus, quasi fluctibus, misere divexatos, divina virtute ad salutis portum quotidie adducis, Sanctissime, ac magna cum fiducia, gloriose Fantine, tuam hodie sacrosanctam memoriam celebramus, tuo sepulchro circumfusi, quæque ab eo promanant sanitates pie haurientes.

9 Domine Jesu, qui famulum tuum omnibus admirabilem reddidisti, ejus, quæso, precibus mirifica in me Christe misericordias tuas, integramque peccatorum da nobis condonationem. Cujusvis morbi curationes effundis, difficilesque animarum ægritudines sedas, ac moderaris, patrans mira prodigia, teque animarum ac corporum præbens medicum peritissimum. Magnus animæ tuæ decor, mira domus pulchritudo et species, ubi conditum tuum corpus venerandum languidos ad salutem revocat, illustrat tenebris obductos, putrescentia vulnera sanat, pellit dolores, morbos curat.

10 Jam sancto Prophetarum, Apostolorumque ac Martyrum cœtui adjunctus es in cœlo, qui sacros eorum in terra mores imitatus [es] pugnans fortiter, divinisque jussis te dicto audientem præbens; ac proinde, Fantine, te egregiis titulis Deus Optimus Maximus insignivit. Sepulchrum vitalem redolet odorem, ac memoria, ut sol terræ, illucescit, piorumque animas mirifice illustrat. Quam rite percolentes, oramus te, o Fantine, ut a Conditore nostro peccatorum veniam digneris impetrare.

D

paucis indi-
cat;

et laudibus
meritis

E

ea extollens

Sanctumque
invocans.
rem conclu-
dit.

F

A

D

DE S. DICTINO EPISCOPO CONFESSORE

ASTURICÆ IN HISPANIA.

J. B. S.

SECVLO V.

Colitur 11 Junii, a Tamayo hoc die relatus,

De hoc S. Dictino nihil comperisse Majores nostros, quod ipsum magnopere commendaret, in confesso est: colitur enim in ipsa ecclesia Asturicensi 11 Junii, nulla tamen prorsus in Actis ejus eo die memoria, ne in Prætermisissis quidem; suspicor ob deplorandam eam negligentiam, qua necessariis documentis privati, singulis ecclesiis debita reddere, omnino non potuerunt. Neque nobis ejus cultus innotuisset, nisi in Directorio ejusdem ecclesiæ, ab octo circiter annis edito, et ad nos casu transmissa, signatam eo die ipsius reperissemus festivitatem. Eo nos opportune manu duxit, cetera plerumque fallax Tamayus, Sanctum hac xxiv Julii referens; sic tamen ut observet, coli etiam hodie ab Asturicensibus consuevisse die illa 11 Junii; se vero diem obitus, eatenus ignotum, reperisse. An satis certo, alii viderint, nobis sane non placet fons lutosus ex quo et annum et diem mortis se invenisse testatur, nempe carmen sepulcrum Anti Hali, rejecti pridem a nobis sive veri sive suppositi auctoris, quem nemo facile explicabit, nisi qui versus ipsos contorsit, forte Tamayus ipse. En bina disticha ad numeros suos probe revocata:

Ter tria commemorat Sextilis sæpe Kalendæ
Mensis, quo Pastor sidera celsa petit.

Binæ centenæ duplicatis numeris Æra est,
Decies hinc quinque octoque simplicibus.

Æra
ccclviii.
Annus
cccxix.

2 Neque vero placent Acta ab eodem Tamayo de more exornata. Cum enim Asturicenses ipsi nihil habcant quod de sancto Præsule suo in Officio recitent præter lectiones de Communi Pontificis confessoris, satis patet, opinor, nullam istic exstare historiam S. Dictini, quæ fidem ullam promereatur. Mecum haud dubie senties si scaturiginem propius inspicias, unde en profluxere potissimum, quæ de eo nobis orator Martyrologus venditat: Flavium Dextrum scilicet in Chronico ad annum 388 num. 3 his verbis, quæ Tamayus allegare non veretur: Aliquot episcopi Priscillianæ factionis ad Ambrosium Mediolanensem episcopum, Hispaniæ episcopis Catholicis fidei ac amicitiae fœdere conjunctissimum, confugiunt, qui anteactæ vitæ et suorum errorum valde dolentes, confessione, ad gremium Ecclesiæ redire satagunt. In quibus DICTINUS, tunc presbyter, postea vero episcopus in Gallæcia, et etiam alii complures. Quo loco Bivarius fol. 413 num. 3 plura in hujus rei probationem congerit, etc. Si cui Legendam ex id genus centonibus contextam evolvere libuerit, adeat laudatum Tamayum, nos ex specimine muneri nostro satisfacisse existimamus. Præcipuum est, quod S. Dictinum, olim Asturicæ in Hispania circa seculum v episcopum, hic inter Sanctos debito loco restituerimus, sive hoc sive alio die mortalitatem exierit.

cujus Legendam prætermisimus.

E

DE S. VALERIO SEU VALERIANO

EPISCOPO ET CONFESSORE

NICIÆ IN PROVINCIA GALLIÆ.

J. B. S.

C

SYLLOGE

De cultu, ætate et gestis.

SECVLO V.

In monasteriis signatus est Valerius;

In Prætermisissis die præcedenti S. Valerianum Niciensis, seu mavis veteris Cimeliensis, Cimeleensis, seu Cimeleonensis urbis, imo utriusque episcopum, a Claudio Castellano in finibus Provinciæ et territorii Monæcensis signatum, soloque ibi homiliarum aliquot scriptarum titulo notum, huc remisimus, quod opinati fuerimus, magisque etiam modo censeamus, ipsum omnino confundendum esse cum fere synonymo S. Valerio, quem in suo Ligno vitæ suggessit hoc die Arnoldus Wion Martyrologorum monasticorum præcursor his verbis: Niciæ in Provincia, depositio S. Valerii episcopi et confessoris, qui ex monacho Lerinensi ad episcopatum assumptus, bonis pastoris officium implere studuit, et in gaudium Domini sui introductus, audire meruit: Euge serve bone.

Tomus v Julii.

Notatio autem est hujusmodi: De quo tabulæ Lerinenses. Res ejus gestæ hactenus me latent, cum, quod quando floruerit, tabulæ illæ non referant, tum etiam, quod Catalogum episcoporum illius civitatis nondum videre contigerit. Quas hic Lerinenses tabulas appellat Wion, vellem paulo distinctius explicuisset, quandoquidem Vincentius Barralis in Chronologia Lerinensi nihil habuerit quod proferret, præter recitata modo Wionis ipsius verba.

2 Catalogum porro aliqualem Niciensium episcoporum, quem Arnoldus Wion non viderat, concinnavit Ughellus tomo 4 a col. 1542, ubi inter alios sic de Sancto nostro, et plane ad mentem nostram loquitur. Sic habet Ughellus: S. Valerius, vel Valerianus, ex monacho Lerinensi episcopus, insignis sanctitatis vir, cujus dies festus agitur xxv Julii apud Lerinenses; de quo Ferrarius in Catalogo. Martyrologium Gallicanum Andreæ du Saussay ad hanc diem. Quo tempore floruerit, non tradunt monumenta: fuisse tamen virum doctum, docent ipsius homiliæ, novissime ex bibliotheca monasterii S. Galli in Germania in lucem emis-

ab Ughello recte utrumque nomen Valeriani scilicet et Valerii confusum,

F

AUCTORE
J. B. S.

sæ. *Sequantur monastici reliqui, qui de Sancto non XXIII aut XXV, ut aliqui signant, sed hoc die cum antesighano Wione agendum censuerunt. Brevis- sime Dorganius: S. Valerii episcopi et confes- soris. Paulo latius Menardus: Niciæ in Gallia. S. Valerii episcopi et confessoris, qui ex monacho Lerinensi, etc., quæ ex Wione ad verbum descri- psit. Bucclini longior oratio ex elogiis infra citandis coahuit, solis phrasibus turgens, ac turpi præter cetera errore infecta quod sanctum Præsulem secu- li quinti, ad annum 800 confidenter retrahat.*

Ferrarii et
Saussayi eto-
gia,

3 *Audiantur potius Ferrarius et Saussayus, quidquid et ipsi solas ferme phrasces venditent. Sic scribit ille hoc die: Valerius monasticam vitam in præclaro cœnobio Lerinensi professus, litteris et moribus præditus, cum plures annos in obser- vantia disciplinæque regularis exercitatione in- sumpsisset, in eaque ceteris præstaret, ad Ni- ciensem ecclesiam regendam evocatus, illi san- ctissime præfuit; nec tamen de vitæ prioris au- steritate aliquid remisit; cum ita vigiliis, orati- onibus, jejuniis, piis meditationibus et aliis religiosis exercitationibus, ut ante episcopatum, quantum per occupationes pastorales licebat, operam daret. Cumque aliquot annos eam eccle- siam pie administrasset, tandem plenus meritis migravit in cœlum x Kal. Augusti, miraculis clarus. Wionem in notis allegat ex monumentis Lerinensibus; verum non satis advertit, quod tamen observare debuit, XXIV Julii, quo Sanctum recte collocat, non cum x sed cum XI Kal. Augusti coin- cidere, quemadmodum recte scripsit Martyrolo- gus monasticus. At Ferrario non adeo insolitum est, in Romanis Kalendis hallucinari.*

de ætate aut
rebus gestis
nihil docent.

4 *Saussayi encomium modo accipe: Niciæ sub Ebredunensi metropoli, sancti Valerii episcopi itidem et confessoris. Hic ex Lerinensi monaste- rio, in quo se Christi jugo dedicaverat, ob præ- clara sapientiæ et sanctitatis ornamenta, invite ad eam cathedram sublimatus, sic boni pastoris partes omnes explevit, ut tempora, quibus sub modio delituerat, fidei et pietatis clara lucerna gregi suo dolenda redderet; quibus vero sub can- delabro (an non supra candelabrum?) positus huic præluxit, posteris desideranda relinqueret.*

C

5 *Titulus præfigitur de episcopis Niciensibus et Cemeleonensibus, exclusoque S. Basso, primus nu- meratur Amantius, secundus Valerianus noster, de quo constare asserit, quod anno ccccxxxix ad- fuerit Reiensi, concilio, in quo de negotio Ar- mentarii actum est. Accepta S. Leonis epistola ad Flavianum cum aliis plurimis ad ipsum scri- psit, illam summis laudibus extollens, eique se in omnibus assentiri professus est. Fuit etiam unus ex iis quibus respondit S. Pontifex gratu-*

In novissima
Gallia Chri-
stiana,

latus ipsorum orthodoxorum fidem, et Eutychem ac Discorum in concilio Chalcedonensi damnatos significans. Orta gravi controversia Theodorum Forojuliensem episcopum inter et Faustum abba- tem Lerinæ, quæ tunc ab ea diœcesi pendeat, scandaloque maximo ex ea emerso, adeo ut ab- batem a sua pace et ab ecclesiæ communione episcopus rescidisse videatur: cumque Valerianus noster et Maximus Reiensis episcopi, partes in eo jurgio, et quidem Lerinensium amplexi fuis- sent, Ravennius Arelatensis episcopus, tanto malo remedium allaturus, in sua urbe concilium coegit ad xxx Decembris. Adfuere cum eo et Rustico Narbonensi undecim antistites; conve- nerunt quoque cum Lerinensibus monachis Ma- ximus et Valerianus; non nominantur tamen in- ter iudices, forte quia ut partes aderant. Lis tan- dem amice composita fuit. Quo præcise anno ha- bitum fuerit hoc concilium incompertum: certe inter annos ccccxlix, quo ad episcopatum eve- ctus est Ravennius, et cccclxi, quo ad immor- talem vitam migravit. Annum assignat cccclv Sirmondus, antea Tillemontius. Rivierus Car- thusianus notat mentionem fieri anno ccccli Va- leriani Niciensis episcopi.

6 Exstant viginti homiliæ cum epistola ad mo- nachos, quas primus edidit Jacobus Sirmondus Soc. Jesu et post ipsum Theophilus Raynaudus ejusdem Societatis, quas Valeriani esse jam apud omnes in confesso est. Certe primam, quæ est De bono disciplinæ, illius esse constat; ceteras vero ex styli argumentique similitudine, prioris illius germanas sorores esse conjicit primus edi- tor; et ejus conjecturam ceteri deinceps admisere. Asserit Sirmondus, eas plenas esse gravi ac splen- dida, et dignitate succoque referta facundia. Se- mipelagianismi errorem spirare visæ sunt viris doctis; illarum apologiam suscepit Theophilus Raynaudus, qua non obstante, undecimam ad ca- tholicum sensum detorqueri non posse videtur Til- lemontio tom. 15, in Eucherio art. 3, pag. 126. *Sinatur ipse in suo sensu abundare. Pergit auctor:*

7 Heribertus Rosweyda apud Joffredum pu- tat, nostrum hunc antistitem eum esse Valeria- num Eucherii Lugdunensis cognatum, illustrissi- mæ nobilitatis virum, cui sanctus præsul diser- tam illam paræneticam epistolam scripsit, quæ incipit: « Bene alligantur vinculo sanguinis, qui « vinculo consociantur amoris. » Sed fallitur, videtur enim adhuc sæculo servisse anno cccclvi, quo panegyrim Aviti imperatoris ad eum mittit Sidonius Apollinaris. Alias hujusce nostræ as- sertionis rationes vide apud Antelmum De initio ecclesiæ Forojuliensis pag. 212. Idem esse vide- tur ac Valerius monachus Lerinensis, qui Niciæ ut episcopus colitur xxiv Julii, quod et opinatur Theophilus Raynaudus, cui concinit Martyrolo- gium monasticum Arnoldi Wionis.

8 Certe Valerianum nostrum fuisse Lerinen- sem monachum vix negari potest, si is sit, ut esse creditur ab omnibus, qui Synodo tertic Arelatensi interfuit; sic enim in epistola qua invitatur episcopi dicitur: « Ad eos qui ex ipsa insula » sunt; « sic quippe legendum, non vero, » adeos » qui in ipsa insula sunt: » scribitur enim epi- stola, non ad monachos, sed ad episcopos; idque innuunt sequentia verba: « Beatitudinem vero » vestram præcipue adesse convenit, quos insula » ipsa

D

E

et scriptæ
ejus homi-
liæ

et gesta ali-
qua

F

metius ad
sua tempora
revocantur.

A „ ipsa velut sinu quodam genitricis fovens, ad „ eam gratiam quæ nunc in vobis est, Domino „ instigante produxit; „ quorum postrema episcopatum aperte significant. Quin et initio causam esse inter Theodorum Forojuliensem ex una parte, et Valerianum ac Maximum episcopos, atque Faustum satis indicat, „ causam quæ inter S. „ episcopum Theodorum et S. Valerianum vel „ S. Maximum item episcopos, atque abbatem

„ Faustum necnon et reliquos fratres insulæ Lerinensis accidit. „ Id porro si ita est, ex epistola quam scripsit, patet, eum absentem monasterii cujusdam abbatem communibus monachorum votis electum fuisse, iis responsum dedisse, eosque exhortatum fuisse ad pietatem. Circa hæc tempora videtur facta a S. Leone conjunctio cathedralium Cemeli et Niciæ et utraque diœcesis a Valeriano gubernata.

AUCTORE
J. B. S.

DE SS. WULFHADO ET RUFFINO MM.

STONÆ IN ANGLIA.

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B

§ I. Sanctorum cultus et reliquiæ.

XXIV JULII.

Horum Sanctorum cultus ex heterodoxis,

C

et Catholicis scriptoribus

Stona est mercatorium oppidum in comitatu Staffordiæ, ut testatur Camdenus in sua Britannia apud nos pag. 439, quod Saxonico seculo enatum, nomen a saxis invenit, quæ solenni ritu majores congesserant ad designandum locum, ubi Wolpherus rex Merciorum paganissimus filios Vulfaldum et Rufinum, quod Christo nomina dedissent, immani scelere trucidavit: quo loci cum posteritas in eorum memoriam ecclesiolam sacrasset, oppidum statim succrevit, cui ab illis saxis Stone (*stone* Anglice lapidem significat) nomen inditum fuisse memorat historia Petroburgensis. Quidquid sit de cæde a Wulphero patre in filios patrata, quam postea ad examen revocabimus, saltem Camdeno hæretico a Catholicis debentur gratiæ, quod de antiquo horum Martyrum cultu testimonium perhibeat, et templum in eorum memoriam ædificatum fuisse fateatur. Huic adstipulantur heterodoxi editores Monastici Anglicani, qui tomo 2 istius operis a pag. 127 typis vulgarunt ex pervetustis Mss. pias donationes huic ecclesiæ factas, in quibus Wulfhadus ubique sancti titulo ornatur. Quod autem in iis diplomatibus non fiat mentio S. Ruffini, id compendii causa factum arbitror, sicut vulgo ecclesiam, duobus aut pluribus sanctis dedicatam, breviter solemus tantum prioris Sancti nomine appellare. Ceteram nemo miretur, quod ad probandum horum Sanctorum cultum heterodoxos testes adduxerim: minime enim in hac re suspectum esse debet testimonium eorum, qui alias antiquam Sanctorum venerationem dissimulare aut obscurare consueverunt. Jam ad scriptores Catholicos progredior.

2 Inter auctaria Usuardina codex Attempsonianus, de quo in præfatione Usuardi nostri illustrati pag. LVI nonnihil dictum est, solum Wulfhadum sic memorat: In territorio Conventiensi, Stanes monasterio, sancti Wlfadi martyris, qui pro fide Christi a rege Wlfero patre suo gladio interemptus coronam meruit accipere sempiternam, signis se signans vivere manifestis. Martyrologium

Richardi Withfordi, seu Sarisburiense Londini anno 1526 Anglice excusum, ambos fratres cum elogio atque ut martyres diserte prædicat, non hoc die, sed xxxi Julii, forte quod istic ob peculiarem rationem alio die eorum festivitas celebrata fuerit. Ferrarius in Catalogo Sanctorum die i Junii utrumque Sanctum ita annuntiat: Petroburgii in Anglia SS. Martyrum Rufini et Wlfadæ fratrum. In notis autem indicat, sese eos ex Martyrologio Anglico accepisse. At nescio, cur istos Sanctos Petroburgi collocet, cum juxta utramque istius Martyrologii editionem Stonæ in Staffordia coli diserte dicantur. Forte viderit Ferrarius, in margine citatas Petroburgenses tabulas, aut alicubi legerit occasione istius martyrii constructum fuisse Petroburgense monasterium, atque inde putaverit, festivitatem eorum Petroburgi celebrari. Utut est, in assignando martyrii aut cultus loco erravit, ut ex dictis dicendisque facile colligetur. Porro in notanda annuæ festivitatis die secutus est Martyrologium, quod anno 1608 Anglice editum est. Sed in secunda Martyrologii Anglici editione, quæ anno 1640 facta est, rectius ad diem xxiv Julii referuntur: nam in ipsis Actis, quæ huic Commentario subjungemus, num. 26 clare ita legitur: Passi sunt autem nono Kalend. Augusti. Post hæc omnia Castellanus, in suo Martyrologio Universali pag. 904 quasi in tenebris palpians, hos duos Martyres inter Sanctos aemeros retulit, ac eos ita obscure recensuit: Sanctus Vulfadius, qui in Anglia martyrio affectus est cum quodam S. Rufino. Hæc sunt, quæ apud Martyrologos invenire potui.

3 Probatur etiam inmemorabilis istorum Sanctorum cultus est Actis, quæ ex Ms. Petroburgensi habemus, in quibus num. 28 leguntur sequentia: Prudentissima regina.... ad locum martyrii eorum accessit, et corpora colligens illorum in uno saxeo sarcophago simul honorifice sepelivit. Et congrue, Domino disponente, a filia lucis in pace sepulta sunt corpora eorum, quorum animas introduxit Dominus in splendoribus Sanctorum, ut vivant nomina eorum, libro vitæ inscripta, in secula seculorum. Processu vero temporis regina venerabilis venustiori opere de lapidibus ecclesiam ibidem fabricare fecit; in quo loco magnus Dominus Martyrum suorum merita magnificans, quando fides promeretur, miraculis multimodis mirificare consuescit. Ex hinc multitudo debili-
diver-

atque ex ipsis Actis probatur.

E

F

AUCTORE
J. B. S.

diversisque languoribus laborantium, et aliorum quærentium Dominum, et beneficia beatorum Martyrum deposcentium, consuevit locum illum frequentare, et ad ædificium lapides illuc deportare. Unde et locus ille *stances* nuncupatur, quod nomen ex Angelico sermone in Latinum versum lapides interpretatur. *Deinde circa finem Actorum hæc habentur*: In illo autem loco, vocabulo *stances*, ubi sanctorum martyrum Wlfadi et Rufini corpora in pace sepulta sunt, collegium Canonico- rum regularium divinis obsequiis mancipatur, ubi signis coruscantibus multa beneficia salutem postulantis ad laudem Domini nostri Jesu Christi meritis Sanctorum præstantur, cui est gloria et imperium in omnia secula seculorum. Amen.

*Vera Marty-
rum gesta et
miracula ve-
rosimiliter
perierunt.*

B

4 *Hiscæ Actis in Monastico Anglicano tomo 2, pag. 125 annectitur quoddam fragmentum, ex quo facile colligitur, quomodo antiqua horum Martyrum miracula et forte etiam soleunior eorum memoria perierint. Auctor anonymus ibidem sic scribit*: Omnipotens Deus irritatus et iratus peccatis Anglo- rum, Christianam legem prævaricantium, tradi- dit eos in manus gentium Christum ignorantium. Danorum dirissima et durissima barbaries mul- toties in multitudine gravi, et præcipue sub du- cibus Inguar et Hubbi, qui martyrizaverunt san- ctum Edmundum, totam inundavit Angliam, om- ni annis elaborans, ut evacuaret a Christiani- smo et ab indigenis insulam. Ecclesias namque cum ministris, monasteria cum monachis, mares cum mulieribus, senes cum junioribus flamma, fame destruxerunt, libros in divinæ legis [con- temptum], Vitas Sanctorum atque Sauctarum cum miraculis descriptas incendio deleverunt. Duravit hæc pernicio- sa clades vario rotatu fortunæ, quandoque vincens, aliquando victa, us- que ad excellentissimi regis Edgari tempora, qui- bus nulla umquam feliciora experta est Anglia. *Vetus Chronicon Saxonicum, anno 1692 Oxonii Latino-Saxonice editum, hanc Danorum irruptionem anno 880 consignat. Inter alia autem mona- steria vastatum est cænobium Petroburgense, de quo Camdenus pag. 379 post narratam illius originem, ita loquitur*: Floruit deinceps hoc monasterium magna sanctitatis opinione annos plus minus cexiui ad gravissima illa Danicæ devastationis tempora: tunc enim monachi interfecti et mona- sterium funditus eversum suis ruderibus annos cix quasi inhumatum jacuit. Nihil igitur mirum, quod post tam longum ruinæ tempus certiora de ho- rum Martyrum gestis ac miraculis testimonia non habeamus.

C

*De capite
S. Wulfhadi.*

5 *De sacris istorum Martyrum exuviis hic multa inquirere frustraneum arbitror: nam quis facile dixerit, an et ubi hodiedum, post eliminatam ex Anglia Catholicam religionem, illæ conseruentur? Non possum tamen, quin de capite S. Wulfhadi hic sub- jungam quandam narratiunculam, quæ in Mona- stico Anglicano pagina proxime citata refertur his verbis*: Studebant plures religiosa devotione patriæ suæ Sanctos exaltare, pia solitudine Vitas illorum investigare, summique Pontificis aucto- ritate ipsos canonizare, illaque de causa nonnulli satagebant Apostolicam sedem visitare. Hujus rei gratia procurator tunc temporis ecclesiæ bea- torum martyrum Wlfadi et Rufini Romam adiit, attulitque secum contra voluntatem omnium fere fratrum ibidem Deo servientium caput beati Wl-

fadi, cujus sanctitate facilius impetrare posset, quod petere proposuit. Domini autem Papæ præ- sentia se præsentans postulabat attentius, ut ipse vicarius Christi dignaretur Sanctos suos, immo paternos canonizare, ac eorum nomina ju- beret inscribi Martyrologio Sanctæ Romanæ Ec- clesiæ. Ne quis vero de Martyrum diffideret seu ambigeret sanctitate, licet miracula de illis scri- pta paganorum fuissent deleta rabie, ultro se ob- tulit cum eodem capite rogum ignis pertransire velle, atque ob hanc causam asseruit, se secum illud illuc apportasse. Sanctus Papa, discretionis spiritu pollens, respondit: Illud fieri vetat Do- minicum dictum: Non tentabis Dominum Deum tuum. Non enim examinationem ignis vel aquæ, sive cujuslibet generis monomachiam fieri sacri sanxerunt canones, sed illam adinvenerunt super- stitiosi homines. Compatiens tamen itineri labo- rioso, ipsorum justis postulationibus annuit, et Ecclesiæ sedis Apostolicæ Martyrologio Sancto- rum illorum nomina inseri, diemque martyrii eo- rum in terra et ecclesia propria solemnizari sta- tuit. *Cum S. Wulfhadus hodie nulli Martyrologio Romano, quod sciam, inscriptus legatur, totam hu- jus narrationis fidem relinquo penes auctorem ano- nymum, qui ibidem addit sequens miraculum*:

6 Tanto negotio ad votum expleto, inquit, in magna mentis lætitia domi* revertentes apud civitatem Biterinum pernoctaverunt, ibique in ecclesia sancti Laurentii martyris illa sola nocte sanctum caput custodiendum commendaverunt. Mane facto, iter maturare attentantes, sacrum illud [caput] resumere, ac repatriare voluerunt; sed nullo conamine a loco illud amovere value- runt. Operuit ergo confusio faciem magna- que mœstitia mentem illorum, amissotanto thesauro, repetentium natale solum. Liquet ergo non esse bene placitum Deo et sancto Wlfado martyri ob probationem sanctitatis de regno ad regnum per varia loca, quasi ad spectaculum, caput ipsius deferri, et etiam, quod pejus est, gratia lucri vel honoris seu favoris adipiscendi. Caput ergo san- cti Martyris in illa urbe remansit, crebrisque miraculis coruscantibus, illum cum martyribus in cœlo manere cunctis innotuit.

7 *Cum hæc legerem, cœpi dubitare, quid auctor per civitatem Biterinum vellet significare. Post non levem hujus obscuræ expressionis investigatio- nem, omnibus expensis, verosimiliter videtur intel- lexisse urbem Bituricensem in Gallia, tum quia ab itinere Anglorum ex Italia in patriam redeuntium non admodum remota est, tum quia in illa invenio ecclesiam S. Laurentii, in qua caput S. Wlfhadi depositum fuisse narratur. Didici equidem ex Pa- triarchio Bituricensi, quod Labbeus noster in Nova Bibliotheca manuscriptorum librorum edidit, in ea- dem urbe et ecclesia honorifice conservari reliquias cujusdam S. Wlfhadi; sed is dicitur fuisse archiepi- scopus Bituricensis, ut patet ex verbis anonymi mona- chi San-sulpitiani, qui cap. 48 Patriarchii apud Lab- beum tomo 2. pag. 67 ita scribit*: Quadragesimus octavus præfuit sanctus Wlfhadus nobilitate insi- gnis, sanctitate clarus, doctrina præcipuus, dili- gentia ac solitudine tum in rebus divinis tum in humanis admiratione dignus. Iste (ut mea quidem fert sententia) apud sanctum Laurentium Bituris in divorum pontificum Davidis et Asclepii condito- rio visitur, veneratioui que ibidem habetur sub ap- pellatione

D

E

*prodigiose in
alio loco re-
manente,
* lege do-
mum*

F

*dubium
quoddam
proponitur.*

pellatione

A pellatione saucti Florentii; idque tum conjectura probabile est, tum quibusdam etiam vestigiis indicatur. Nam cum debeat ipse, ut olim, nominari populari lingua (saint Vulphant) nunc tamen per errorem, ut publica habet loquendi consuetudo, vocatur saint Florent. *An hic forte facta sit aliqua reliquiarum aut nominum confusio, Biturigibus disquirendum relinquo, et temere ex sola S. Wulfhadi homonymia ac loci similitudine iudicium ferre uolo.*

§ II. Scriptor Actorum et eorum auctoritas.

Camdenus
Actorum
scriptorem

B Ignoro, quis nostrorum Martyrum Acta concinnaverit. Camdenus ea perperam adscribit Roberto Swaffam, monacho Petroburgensi, qui post medium seculi XII sub Henrico II Anglorum rege floruit, ut Clemens Reynerius in Appendice ad Apostolatam Benedictinorum in Anglia, scriptura 64, pag. 141 testatur. Deinceps, inquit Camdenus in descriptione Britanniae pag. 379, Petriburgus, Petropolis, Peterborow et Burgh dici cœpit, monasteriumque fuit longe celebratissimum. Verum quibus initiis ac fundamentis exstructum fuerit, operæ pretium existimavi e Roberto ille de Swapham auctore satis vetusto paucis perstringere. *Dein sub istius Roberti nomine incantis lectoribus totam sequentem vendit historiam*: Peada, filius Pendæ, qui primus Christianus Merciorum rex, anno salutis DCLVI ad propagandam Christianam religionem fundamenta monasterii ad Medeshamsted in Giruorum regione jecit, quod malis uxoris artibus sublatus perficere non poterat. Peadæ successit Wolpherus ejus frater, qui cum a Christiana religione aversissimus esset, Wolphaldum et Rufinum filios barbara immanitate trucidavit, eo quod Christo se addixissent; ipse autem paucis post annis Christianam religionem amplexus, ut hanc suam impietatem pio aliquo opere elueret, monasterio a fratre incepto manum admovit, quod ope Etheldredi fratris, Kineburgæ et Kineswithæ sororum perfectum anno DCXXXIII (*lege DCLXXXIII*) sancto Petro consecravit (unde locus Petriburgus dici cœpit) amplissimis proventibus ditavit, Sexwulfumque virum admodum pium, qui præcipuus operis suasor erat, primum abbatem instituit.

perperam
assignat.

C Cum Camdenus ea tam confideenter asserat, quis non crederet, hæc omnia a Roberto Swaffamo affirmari? Interim Robertus de cæde Wulfhadi et Ruffini, a patre Wulphero patrata, nullum facit verbum: imo in manuscripta monasterii Petroburgensis historia, cujus aliqua fragmenta ad diem XIII Februarii in Vita S. Ermenildæ § 3 dedimus, post mortem Peadæ primi fundatoris sic ait: Ubi frater Wulpherus regnum adeptus est, bonum opus, quod frater ejus inchoaverat, bene ipse diligere, honorare, terris et aliis rebus ditare, ac per ipsum Saxulphum, virum strenuissimum et religiosissimum, et tam mundanis quam ecclesiasticis rebus doctissimum, cœpit instantissime ædificare, adjuvantibus sibi fratre suo Ethelredo et sacris sororibus Kynelburga atque Kyneswitha. *Hæc non indicant, Wulpherum a Christiana religione aversissimum fuisse, cum pium fratris*

opus statim continuaverit, ubi regnum adeptus est. Scriptor foundationis Petroburgensis (sive is Robertus Swaffam sive alius fuerit) qui in Monastico Anglicano tomo 1, pag. 63 editus est, nullam etiam de hac barbara Wulpheri regis crudelitate facit mentionem; contra vero dicit, cultum divinum latius propagatum fuisse sub Christianissimis et beneficiis regibus Peada, Oswio, Wlfero atque Ethelredo, qui sibi successerant; Wulpherumque adeo flagrasse in Christi cultura, ut non solum patrias gentes, verum etiam subiectos sibi Australium reges et populos regiis muneribus et ampliatis reguis ad veram Dei sectam accenderit. Ex his concludo, Camdenum lectoribus suis imposuisse, dum Robertum Swaffam hujus fabulæ auctorem pronuntiant.

10 Frustra inquiram, quis primus hanc Martyrum cædem Wulphero regi affinxerit. Ego quidem suspicor, illam fabellam primo ex populari traditione ortam et etiam litteris mandatam fuisse, postquam Davi Angliam misere devastaverant, et inter alias monasteriorum ruinas vera istorum Martyrum historia perierat, uti ex num. 4 colligi potest. Suspicionem meam auget, quod ipsemet Actorum scriptor innuat, totum narrationis suæ fundamentum esse admodum debile ac incertum: nam historiam suam ita exorditur: Beatos adolescentulos Wlfadum et Ruffinum natura generando germanos edidit; sed eos gratia regenerationis in fide atque sanguinis effusione feliciori germine germaniores reddidit. Dicuntur enim fuisse filii Wlferi regis Merciorum et sanctæ reginæ Erminildis. *Viden', verbo dicuntur non obscure indicari, quod auctor post diuturna martyrii tempora ex vulgi fama aut populari traditione hos filios Wulphero regi Merciorum attribuerit? Eo tamen fundamento tota ipsius historia nititur, quo corrumpente, præcipuam verborum narrationis partem concidere necesse est. Non parum etiam contra hanc recentiore tragediam facit silentium veterum Angliæ historicorum, qui de illis Wulpheri filiis non meminerunt.*

11 Præterea Wilhelmus Malmesburiensis lib. 1 de gestis regum Anglorum cap. 4 ita diserte scribit: Wlpherus, ne spem civium falleret, sedulo satagere, magnis et animi et corporis viribus utilem se principem ostentare. Denique Christianitatem vix in regno suo palpitantem et per fratrem initiatam favore suo enixissime juit.... Habuit in matrimonio filiam Ercomberti, regis Cantuariorum Ermenildam, et ex ea genuit Kinredum atque Werburgam virginem sanctissimam, quæ Cestræ jacet. *Ingulfus abbas Croylandensis initio historię suæ eundem Wulpheri filium agnoscit his verbis*: Successit in regnum Kenredus, filius Wulferi, et hic regnavit quatuor annis, et in quinto anno, regno relicto, Romam peregre profectus est, ibique ad Apostolorum limina vitam finivit. *Utrique adstipulatur Ranulphus Higdenus, inter alios quindecim Angliæ scriptores Oxoniæ anno 1691 impressus, qui lib. 5 Polychronici in dicta editione pag. 236 de Wulphero agens ait*: Ermenildam filiam Ercomberti regis Cantiae in conjugem accepit, ex qua Kenredum et Werburgam progenuit. *Imo auctor Vitæ S. Ermenildæ, quam die XIII Februarii exhibuimus, ita habet*: Nata est autem sanctæ Ermenildæ proles unica sancta Werburga. *Fortè hic proles unica significat unicam filiam; quæ phras*

AUCTORE
G. C.

Auctor est
anonymus,
qui diu post
martyrium
ex populari
traditione
scripsit.

E

et varia as-
serit, quæ
historię An-
gliæ

F

sic

AUCTORE
G. C.

sic accepta masculinum non excluderet. Quidquid sit, mirum est, hos aliosque veteres Anglicarum rerum scriptores de his duobus Wulpheri filiis, martyrio illustribus, nullam mentionem fecisse.

ac veræ chro-
nologię re-
pugnant,

12 Henschenius noster ad diem XIII Februarii in Vita S. Ermenildæ §§ 2 et 3 ex variis Bedæ aliorumque veterum auctorum testimoniis erudite ostendit, maximam Actorum partem veræ chronologiæ ac Angliæ historiæ repugnare. Ut alia omit- tam, venerabilis Bedæ lib. 3, cap. 24 testatur, rebellasse adversus regem Oswium duces gentis Merciorum, levato in regem Wulphero filio ejusdem Pandan adolescente. Dedit autem Wulpherus anno Domini DCLXIII, regni sui VII, diploma in gratiam monasterii Petroburgensis, quod in Monastico Anglicano tomo I a pag. 63 integrum exhibetur. Si Wulpherus anno 657 adolescens regnum suscepit, quomodo ante annum 664 filios, jam venationi aptos, in odium Christianæ fidei interfecit? Quomodo, obsecro, ante annum 664 habuit Wereburgam filiam nubilem, ut in Actis num. 5 refertur. Sunt et alia argumenta, quibus hæc narratio fictionis convincitur; sed ne actum agam, lectorem ad citatam S. Ermenildæ Vitam remitto, præcipuos fabulæ parachronismos et errores in Annotatis breviter indicaturus.

B

ut Alfordus
noster fate-
tur.

13 Non solum de hisce Martyrum Actis ita judicarunt primi Operis nostri conditores Bollandus et Henschenius, verum etiam Alfordus noster in Annalibus ecclesiasticis Angliæ tomo 2 ad annum Christi 669 num. 10, opinioni eorum suum suffragium addit his verbis: Solet quidem fama, certo fundatis argumento, incerta assuere: quæ si ex antiquorum scriptis, habito rerum et circumstantiarum delectu, discreveris, dubiis vera non vitiasti. Mihi persuasissimum est, regios juvenes Ulfaldum et Ruffinum innocenti morte sublato esse, orationi rei que Christianæ intentos; atque ita recte inter Sanctos poni, ut ponuntur in nostro Martyrologio ad XXIV Julii. Ceterum quod a Ceadda, Lichfeldensi episcopo, docti aut baptizati fuerint, aut in ejus cella occisi a Wolfero rege pagano circa annum DCLXVIII, ab omni veritate alienum est. Nec enim eo anno Lichfeldiæ sederat sanctus Ceadda, et diu ante eum annum Wolferus Christi fidem acceperat; imo, statim rex factus, Christianam rem promovere, ecclesias et monasteria fundare et ditare cœperat, adeo ut de eo scripserit Malmesburiensis ita: „Wolferus Christianitatem vix in regno suo „palpitantem, et per fratrem initiatam favore „suo enixissime juit“. Duo igitur in narratione displicent, nec componi possunt: juvenes a Ceadda Lichfeldensi doctos, et a Wolfero pagano rege interfectos anno DCLXVIII. Dicendum itaque baptizatos illos prius ab aliquo Lichfeldensi vel potius Merciorum episcopo, priusquam Wolferus regnare cœpisset, præsertim Pendæ parentis tempore, qui Christianum nomen extinguere, pluribus extinctis regibus, laboravit.

C

Rejcta
Camdeni
opinio,

14 Alfordus tamen ibidem subjungit, sibi non displicere Camdeni sententiam, qua innuit SS. Wulfhadam et Ruffinum a Wulphero pagano ante regni ingressum interemptos fuisse. At neque ea opinio nobis placet: nam præterquam quod a Camdeno pro libitu sit excogitata, supra laudatus Bedæ asserit, regnum Merciorum a Wulphero adolescen-

te susceptum fuisse. Sed adolescens dici non potest, qui jam filios venationi aptos et religionis Christianæ tenacissimos habebat. Præterea quis credat, regem Ercombertum, qui omnia in regno Cantiorum idola primus destruxit, filiam Ermenildam Wulphero idololatæ nuptui tradidisse? Haud dubie imitatus fuisset patrem suum Eadbaldum, qui Edwinum Northan-Hymbrorum regi necdum Christiano, et Edelburgam uxorem petenti, teste Bedæ lib. 2, cap. 9 responderi jussit, non esse licitum Christianam virginem pagano in conjugem dari, ne fides et sacramenta cœlestis regis consortio profanarentur regis, qui veri Dei cultus prorsus esset ignarus. Sic etiam Peada sive Penda junior, Wulpheri frater, teste eodem Bedæ lib. 3, cap. 21, venit ad regem Nord-Humbrorum Oswi, postulans filiam ejus Alchfledam sibi conjugem dari; neque aliter, quod petebat, impetrare potuit, nisi fidem Christi ac baptismum cum gente, cui præerat, acciperet. Quare nullo modo videtur probabile, S. Ermenildam cum Wulphero adhuc gentili matrimonium contraxisse.

15 Potius cum Henschenio conjicio, istos Martyres passos esse, aut olim in antiqua sub Romanis mota persecutione, aut sub Penda, acerrimo Christianorum hoste, de quo Malmesburiensis lib. 1 de gestis regum Anglorum cap. 4 ita scribit: Anno Dominicæ Incarnationis DCCXVI.... Penda quidam.... bellis industrius, idemque phanaticus et impius, apud Mercios regis nomen præsumpsit, cum jam quinquagenarius frequentibus contra finitimos excursionibus nutrisset audaciam. Itaque arrepto regno, æger quiete animus, et qui nesciret, quantum scelus esset sociali vincere bello, urbes proximas quater, compatriotarum fines regum inquietare, prorsus magno tumultu et terrore agere. Quid enim non auderet, qui lumina Britanniæ Edwinum et Oswaldum reges Northanimbriorum, Sigebertum, Egicum, et Annam reges Orientalium Anglorum, in quibus generis claritas et vitæ sanctitas conquadabat, temeritate nefaria exstinxit... Jam vero onerosum est dictu, quod omnibus occasionibus cædium inhians, et velut corvus ad nidorem cadaveris advolans ultro Cedwallæ in auxilium accurrerit, et ad recuperandum regimen magno emolumento fuerit. Ita per triginta annos in cognatos grassatus, nihil adversus exterarum gentes memorandum commisit. Sed invenit tandem effrænis cupiditas idoneum meritis finem. Siquidem ab Oswio, qui Oswaldo fratri successerat, magis per Dei virtutem, quam per manum militarem cum auxiliis fusus, infernalium numerum animarum auxit. Habuit ex regina Kineswitha filios Wedam (ab aliis vocatur Peada) Wlpherum, Ethelredum, Merewaldum, Mercelinum; filias duas Kineburgam et Kineswitham ambas sancta continentia præcellentes. Ita parens perpetuo in Deum rebellis sanctissimos cœlo fructus effudit. Si Penda in primo idololatriæ furore (circa finem vitæ erga Christianos placatior fuisse videtur) aliquos ex nepotibus aut consanguineis ob Christianæ religionis professionem interfecerit, facile hoc crimen in Wulpherum Pendæ filium derivari potuit, cum vera martyrii notitia periisset, et post aliquot secula popularis fama crevisset eundo, ut non raro in similibus traditionibus contingit. Nihil tamen ex sola conjectura statuo; sed tantummodo hoc parricidium

D

conjectura
quædam pro-
ponitur,
E

F

A a Wulfhero, S. Ermenildæ marito, prorsus amovendum esse existimo.

et de diversis Actorum adjunctis testor præmonetur.

16 Huic Commentario finem inpositurus pauca de diversis. Actorum circumstantiis præmonco. Guilielmus Camdenus tradit, Wulfherum, a religione Christiana aversissimum, filiis suis necem intulisse, ac paucis post annis fidem Christianam amplexum esse, ut supra num. 8 retuli. Nescio, an id ex ali- quibus monumentis eruerit, an ex cerebro suo fin- xerit, ut verisimiliorem redderet historiam. Contra in Actis, quæ ex Ms. Petroburgensi accepimus, et postmodum in Monastico Anglicano tomo 2 a pag. 119 typis edita sunt, dicitur Wulfherus post susce- ptum baptismum a fide Christi defecisse, et consiliis impii Werboldi ante altare Wulhado filio caput amputasse, ac Ruffino fugienti letiferum vulnus inflixisse: posteaque monasterium Petroburgense construxisse, ut crimen suum expiaret. Joannes Spedus in Theatro magnæ Britannix lib. 1, cap. 28, pag. 55 nova inventione Wulfherum etiani facit martyrem his verbis: Wolpherus Merciorum rex amplissimum et magnificentissimum monaste- rium sancto Petro sacrum inchoavit, scilicet ut expiaret cædem duorum filiorum suorum, quos in Christianismi causa trucidaverat; sed cum ipse eadem de causa, quod Christianam religio- nem amplecteretur, a matre sua sublatus esset, frater ejus Penda operi incepto manum admovit. Quot lineæ, tot ferme errores! Penda enim, qui ante Wulfherum regnavit, cænobium Petroburgense exstruere cæpit; et is juxta Bedam lib. 3, cap. 24 periit proditione, ut dicunt, conjugis suæ. Hæc autem Spedus contra antiquos Angliæ scriptores summa rerum confusione imperite Wulfhero adscri- bit. His adde errorem chronologicum anni 546, quem in margine posuit. Nunc ipsa Acta qualia- cumque ex Ms. Petroburgensi hic subjicimus, iisque prologum, qui in Ms. nostro deest, ex Monastico Anglicano præfigimus.

prædixit inter cetera: Trademini a parentibus, cognatis et amicis, et morte afficient ex vobis. Iterum alibi dicit expressius et manifestius, quod istis congruit martyribus: Tradet pater filium in mortem, etc., ut tanto Sanctorum patientia pro- baretur propensior, ac merces in cælo copiosior, coronaque celsior, quanto fuisset sanguinis linea proximior persecutor.

2 Quis enim digne pensare poterit, quos quan- tosve cruciatus cordis cum corporis tormentis pertulerit proles, dum suum carissimum, cruen- tum carnificem, et proprium patrem perpetitur sui preceptorem? Quod quidem a Domino præ- dictum, qualiter in prænominatis Pueris fuerit adimpletum, aggrediatur [oratio] a, agresti licet relatu, enodare notitiæ posterorum. Et quidem ad id agendum propria me incitavit devotio. Et ut plurimorum discretio censet, passio præfato- rum antiquitus descripta b ob stylum incultum et falsam grammaticam, quibus tota scatet, potius contemptui quam lectioni patet. O dolorem indi- cibilem! o coronam immarcescibilem, quando non trepidat aut tardat martyri mortem inferre. qui jure naturæ pro illius vita tuenda tenetur mortem sufferre c!

EX MS.

se ex propria devotione hoc mar- tyrium con- scripsisse.

a

b

E

c

ANNOTATA.

a Hic oratio, calamus, manus aut simile quid subintelligendum est; alioqui sensus non est per- fectus.

b Videtur igitur fuisse aliqua, antiquior martyrii Legenda, quam tamen post Danicam vastationem, conscriptam fuisse suspicor ob ea, quæ in Commen- tario prævio num. 4 dicta sunt.

c Hunc prologum, qui in Ms. nostro non erat, ex Monastico Anglicano excerpsi, ut monui in Com- mentario prævio num. 16.

ACTA

CAPUT I.

Auctore anonymo.

Utriusque Martyris parentes, et prioris conversio ad fidem Christianam.

Ex Ms. monasterii Petroburgensis, quod cum editione Monastici Anglicani to- mo 2, a pag. 120 collatum est.

PROLOGUS.

Præfatur auctor,

Si Tullianæ facultatis fœcunda facundia pene- trans pectinasset pectus meum, et ad liqui- dum limasset linguæ plectrum, sederet proposito prædicare ac panegyrico stylo beatorum Wlfadi et Ruffini fratrum, puerorum profecto illustrium, illustrare martyrium: ipsorum namque trium- phales titulos ab ipsa sapientia Patris accipimus commendatos, credimus consecratos. Cum enim Salvator noster suos athletas ad agonem arma- ret ac animaret, multimoda certamina pro no- mine suo toleranda præmonens et præmuniens

Beatos adolescentulos Wlfadum et Ruffinum natura generando germanos edidit, sed eos gratia generationis in fide atque sanguinis effu- sione feliciori germine germaniores reddit: di- cuntur enim fuisse filii Wlferi a regis Merciorum. et sanctæ reginæ Erminildis b, qui quarto anno c post patris sui Pendæ d paganissimi principis interneconem, paternum jure successivo susce- perat sceptrum. Is namque baptizatus a Tinano e episcopo votum vovit Domino, se delubra dæ- monum destructurum et omnia idola de regno suo deleturum, et Christianæ religionis cultum pro posse dilaturum *. Hoc etiam iteravit pro- missum, quando egregiam Erminildam duxit in matrimonium: hæc enim beatissima, erat præ- clara genere et specie, sed fide præclarior et sanctitate. Ex Erberto f rege Cantuariæ genita ex atavis Francorum illustrissimis regibus de- scenderat

Wulfherus, suscepto ban- tismo, S. Ermenildam uxorem du- cit;

a

b

c d

e

* turum la-

f

EX MS.

g

sed a fide
Christi dep-
eit, instigan-
te quodam
impio,

h i

k

editio We-
rebod

i

* editio Wer-
bodus

B

m

qui Wulf-
heri filiam
conjugem
petit, matre

n

et fratribus
reluctanti-
bus.

C

Wulfhadus
in venatione
cervum in-
sequens,

scenderat atque ex sanctissima regum Orienta-
lium Anglorum stirpe originem duxerat g.

4 Et quoniam præfatus Penda, tum dolis tum
martii campi casibus alludentibus sibi, plures re-
ges Angliæ tulit de medio, qui postremo ab Os-
wio g, fratre sancti Oswaldi i, cæsus cum cun-
ctis pene principibus, satrapis atque satellitibus
suis ob illorum vindictam interiit justo Dei judi-
cio, formidavit cor Wlferi filii ejus, ne ob inimi-
citiâ patris pari periret exitio. Prospiciens
proinde sibi et suo regno, desponsavit k sanctam
Erminildam, cunctis regibus extinctis consanguini-
tate vel affinitate connexam destrecto discreto-
que consilio, ut in tempore iracundiæ gratia ipsa
fieret reconciliatio. Wlferus igitur regis nomen
nactus et insigne, vota sua, quæ distinxerunt
labia ejus, Domino reddere distulit; imo insti-
gante quodam pravo atque perverso, nomine
Wrebodli * l, qui erat ei a secretis, pene in apo-
stasiam lapsus, a fide retrorsum abiit. Erat idem
Werbodulus * idololatra, vir Belial, satelles sa-
thanæ, minister immo mali artifex, quod pater
ejus Penda perpetraverat, quem sibi auricularium
m et consiliarium velut alterum Archito-
phel ac rectorem a se secundarium in toto regno
suo, sicut Assuerus quondam Aman constituerat.
Exstitit corde versutus, ore vafer, opere versi-
pellis, carne lubricus, mente tumidus.

5 Hic in tantam elationem prorupit, ut pete-
ret a rege dari sibi conjugem filiam ejus, ætate
adhuc parvulam, Werburgam n vocabulo, quam
ei regina peperit: æstimabat enim hujusmodi
fœdere nuptiarum se in regno regi successurum,
et in præsentî non modicam partem regni pos-
sessorum. Et quidem rex ipsius petitioni assen-
sum præbuit; sed regina maturius et consultius
hoc omnino fieri prohibuit, disposuit despondere
illam uni vero, virginem castam exhibere Chri-
sto, quod et fecit in tempore opportuno: venera-
bilis enim Werburga, spretis regii germinis
procis, totius mundialis gloriæ pompaticum fas-
tum fastigiumque fastidita, velut viola viroris
inviolati vernabat decore, et quasi lilium florens
hortum Domini suo virgineo venustabat candore.

6 Prænominati Adolescentes, germani virgi-
nis Werburgæ, insolentiam hominis, pagani
præsertim, indigne tulerunt et ejus præsum-
ptuosæ petitioni ne videlicet auditu digna judi-
icaretur, in faciem restiterunt. Ab illo ergo die
versutus ille doli artifex insidiabatur Pueris, fa-
ctus illis quasi lancea in latere, ac velut sudes in
oculis. Illi vero proficiebant ætate et gratia San-
cti, dilecti Deo et hominibus; et quamvis non-
dum regenerati per baptismum in Christo, quem-
dam tamen sacri lavacri candidatum præferentes
placebant bonis operibus et optimis moribus.
Erant autem specie clari, sed morum elegantia
clariore, gestibus facetis, astuti ingenio, diserti
cloquio, supra senes intelligentes, ultra sapien-
tes, erga omnes munifici et liberales. His et aliis
similibus adornando artibus in benedictionibus
dulcedinis suæ prævenit eos Dominus.

7 Prior natu Wlfadus, exuta pueritia, jam ad
adolescenciæ limen attigerat, et ut decet genus
regium, aliquoties aucupio, venatui tamen potis-
simum indulgebat; sed miro moderamine mise-
rantis Dei, dum feras venari concupiscit et con-
suescit ad mortem, a Domini venatoribus sagit-

tatur, comprehenditur ad salutem. Quadam nam-
que die, dum venatum pergeret, offendit cervum
miræ magnitudinis, quem fugientem diutius so-
lus solum insequiebatur. Sociis dispersis, nutu
divino fatigatis, cervus opaca silvarum irrumpens
ad habitaculum viri Dei Ceddæ infra nemoris
condensa supra cujusdam fontis marginem con-
structum pervenit, seque in eundem fontem la-
titando lassitudinem requie refrigerioque recre-
ando projecit. Famulus Christi Cedda misericor-
diæ visceribus affluens erga creaturas Dei fron-
dibus et foliis arboreis, cervum occultando et re-
frigerando contexit, quoniam, ut in fine rei cla-
ruit, aliquid divinitus actitari per ejus obsequium
intellexit: nam collo ejus postmodum funem cir-
cumposuit et requie refocillatum ad pabula car-
pendo in silvas abire præcepit.

8 Erat sanctissimus Cedda o, teste Beda, ec-
clesiæ Lichfeldensis episcopus, virtutibus et si-
gnis præclarus, qui profecto partem meliorem
Mariæ sibi eligens, secretius et sacratius dulce-
dini contemplativæ inhians solitariam vitam ibi-
dem ad tempus ducebat, radicibus herbarum et
fructibus arborum silvestrium se sustentabat.
Venerabilis adolescens Wlfadus diutino * terens
vestigia cervi, devenit ad cellam hujus hominis
Dei, quem intuens et salutans sciscitabatur ab
eo, quo devenisset cervus, quem tota die cum
tanto sudore fuerat insequutus. Cui respondit
Sanctus: Numquid custos cervi tui sum ego?
Non curo, non custodio feras silvarum, seu pe-
cora campi vel volucres cœli; sed agnovi et sus-
cepi ductorem salutis tuæ ministerio cervi: vo-
luntas enim Domini præparantis cervos revelavit
tibi condensa sacramentorum suorum, ut credas
in nomine ipsius, et baptizeris in remissionem
peccatorum tuorum, perpulchro prænostico * im-
mo indicio certi præsagii portendit, et præsten-
dit tibi cervus, demersus in fontem, salutaris
baptismi lavacrum, quatenus ex sententia discere
possis illud Davidicum: Quemadmodum deside-
rat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat ani-
ma mea ad te, Deus. Sitivit anima mea ad Deum
fontem vivum, quando veniam et apparebo ante
faciem Dei.

9 Per plura etiam peroravit Sanctus persua-
dens et docens, qualiter in mysterio irrationa-
lium animalium mysteria sua revelare dignata
sit divina sapientia in salutem fidelium. Nempe
Noë nuntiavit post suum naufragium mundi re-
paratricem siccitatem per columbam, et ore sub-
jugalis asinæ Prophetæ cohibuit insipientiam, et
obsequio corvi prophani * eximium pavit Heliam.
Jure vero Dominus Prophetarum tendens Jero-
solymam, ascendere dignatus est asinam et pul-
lum, in conversionis utriusque populi figuram.
Narravit nihilominus ei quod de beato Eustachio
legitur, qualiter in specie cervi ei apparere Do-
minus dignabatur; et multa subjunxit, quæ in
gestis beatorum Martini, Jeronymi et aliorum
sanctorum patrum patrata signa de brutis ani-
malibus inveniuntur.

10 Venerabilis Wlfadus, vas electionis, re-
spondisse fertur p ad verba sancti sacerdotis:
Vere venerande Pater, a sanctitate tua prolata
testimonia credibilia facta fuissent nimis, et mi-
hi ad credendum, quæ persuades, conducibilio-
ra, si cervus, quem capere conabar, quem in
fonte

D

invenit san-
ctum Ced-
dam,

E

* editio exier-
no

* id est pro-
gnostico

F

a que mon-
tus de fide
Christi sus-
cipienda,

* editio pro-
phetam

post ricum
miraculum
p

A fonte occultasti, et fune collo ipsius circumligato in silvam abire jussisti, tuis precibus aut præcepto appareret continuo in nostra præsentia. Sanctus sacerdos protinus se in orationem prostravit; et ecce, cervus memoratus fuem in collo gestans, e nemore prorumpens, eorum se conspectui exhibuit. Tunc Sanctus surgens ab oratione ait adolescenti: Intellige vel nunc quia omnia possibilis sunt credenti, et si quis petierit Patrem quidquam in nomine Filii, fiet ei. Audi ergo, fili, et inde inclina aurem tuam ad obedientium Christianæ fidei ad percipiendam gratiam baptismi: Qui enim crediderit et baptizatus fuerit, juxta Salvatoris promissum, salvus erit.

cam ample-
ctitur.

11 Confortatus et corroboratus in fide Wlfadus provolvit se ante pedes viri Dei, postulavitque sibi tribui regenerationem salutaris lavacri. Videns beatus Cедda Juvenem in fide radicatum et fundatum, exultavit in Domino, gratias agens Deo salutari nostro, qui inchoavit in ejus pectore habitationis suæ locum, impositaque manu cathezizavit * eum benedicens denique fontem in eodem loco baptizavit illum in nomine sanctæ Trinitatis, eidem effectus paternus * et pater spiritualis. Et quoniam advesperascebat et inclinata erat jam dies, pater sanctus secum filiolum pernoctare fecit, et cibo corporalis et spiritualis alimonie, prout potuit, illius utrumque hominem refecit. Perpulchrum simul spectaculum ibidem apparebat. Sicut sanctus Cедda cum sancto Wlfado manebat, sic cervus cum jumento, agreste animal cum domito, in omni mansuetudine stabat, accubabat, fenum carpebat. Mane facto, sanctus sacerdos Missam celebravit, et neophytum suum Dominici corporis et sanguinis participatione communicans eum Ecclesiæ corpori tamquam proprium et perutile membrum associavit. Cervus nihilominus ad jussionem patris Ceddæ nota nemora repetiit, et animus tironis Christi magis in fide ac charitate Dei profecit.

B
* lege cate-
chizavit

* editio patri-
nus

hunc regem vocat Earcombertum, ubi plura vide de ipsius gestis.

g De S. Ermenildæ stirpe plura habet Henschelius noster in ejus Vita § 1.

h A vncrabili Beda lib. 3, cap. 24 prædictæ historiæ, vocatur Oswi, ubi etiam vide ipsius victoriam de Penda relatam.

i De hoc sancto rege, cujus Acta ad diem v Augusti examinanda sunt; consule Bedam lib. 3, cap. 8.

k Auctor hic manifeste indicat, Wulfherum post patris mortem, id est post annum 655, Ermenildam uxorem duxisse. Quomodo autem hæc cohærent cum ætate filiorum, et diplomate Wulfheri, ac tota historia Anglica, ut in Commentario prævio § 2 observavimus?

l Nullam hujus hominis memoriam inveni apud veteres Angliæ scriptores.

m Auricularius, inquit Brito apud Caugium, id est secretarius ab auricula, quia secreta solent dici in aure. Eadem significatio habetur in sacris Litteris lib. II Regum cap. 23.

n Acta hujus sanctæ virginis ad diem III Februarii illustrata sunt.

o De hoc sancto Cедda vel Ceadda actum est ad diem II Martii, ubi tomo I istius mensis pag. 146. Beda affirmat, cum successisse Jerumanno Merciorum episcopo. Jerumannus autem Merciorum episcopus in Monastico Anglicano tomo I, pag. 65 subscriptus legitur privilegio, quod Wulfherus Merciorum rex anno 664 concessit monasterio Petroburgensi. Qua ergo verisimilitudinis specie ante illud tempus Ceadda, tamquam Merciorum episcopus, hic in scenam inducitur?

p Recte Actorum compilator adhibuit subinde phrases fertur, ducuntur et his similes, quia merito judicabat, sibi a posteris in his occultioribus colloquiis aliisque rebus fidem non adhibendam. De hoc modo loquendi aliquid annotavi in Commentario prævio num. 10.

E

Wulfhadus
in fide con-
firmatus

CAPUT II.

Ruffini conversio ad fidem et utriusque fratris martyrium.

F

ANNOTATA.

a Nomen hujus regis diversimode scribitur: aliquando enim vocatur Wolpherus, Wlferus, Wulfherus, Ulferus, etc. Idem de Wulfhado dictum putat. Quare eorum nomina promiscue scripsi, prout apud auctores inveni, quod semel monuisse sufficiat.

b De hac sancta regina egimus ad diem XIII Februarii.

c Chronicon Latino Saxonum, quod anno 1692 Oxoniæ impressum est, anno 655 mortem Pendæ consignat, et anno sequenti post Peadæ mortem Wulfherum regem Merciorum facit. Alii ejus regnum anno 657 inchoant.

d Vide, quæ de hoc pagano rege diximus in Commentario prævio num. 15.

e De hoc sancto episcopo actum est die XVII Februarii. Sed ibi ex Beda lib. 3, cap. 21 tantum fit mentio de baptismo, quem Peadæ, Wulfheri fratri, contulit.

f Beda in Historia ecclesiastica gentis Anglorum quæ anno 1601 Colonie edita est, lib. 3, cap. 8

Tomus V Julii.

Ingressus Wlfadus viam veritatis, de fratris sui salute sollicitus, suppliciter sanctum Ceddæ deprecabatur, quatenus precibus suis impetrare satageret a Domino, ut fratri suo Rufino perveniendi ad Christianæ fidei religionem affectum et effectum largiretur. Cui sanctus senior ait: Quid postulas a me exiguo præstari, quod impetrare poteris a Domino in instanti? Fides enim tua fratrem tuum salvum faciet, et infra triduum ad agnitionem veritatis perducet: qui enim vos segregavit ex utero matris vestræ, ambos vocabit per gratiam suam ad se, justificabit in se, glorificabit ex se. Post hæc valefaciens Wlfadus viro Dei sanctum osculum illi libavit, benedictioneque ab eo petita et percepta, robustus in fide ad sua remeavit. Cumque appropinquaret castro patris sui, a quo discesserat, quod nunc vocatur Wlferecestria a, obviam habuit fratrem suum Ru-

a

EX MS.

finum magno mœrore affietum ex ipsius absentia : suspicabatur illum ab aliqua discerptum bestia, sive ab aliquo adversario peremptum fuisse, vel illi aliquid aliud adversi accidisse.

ad eandem
hortatur
fratrem.

13 Hæc de causa per plures suorum adunavit, et illum per conca vallium, per condensa nemorum, per lustra ferarum quærere disposuit. Illo vero viso, tristitia vertebatur in gaudium, trepidatio in tripudium, sollicitudo in solatium. Sciscitabatur ab eo, quo demoreretur, vel si recte omnia circa se agerentur. Respondens Wlfadus, prospera euneta erga se actitari asseruit, secretiusque illum alloquens omnia quæ gesserat, indicans illi, eadem facere attentius admonuit. Rufinus vero, divina præventus gratia, gratias multiplices reddebat Deo, affirmans, se diu desiderasse atque deliberasse pervenire ad fidem, quæ est in Jesu Christo, ex qua verbum vitæ primum audierat a sancto Germano b Anglorum Orientalium episcopo. Is namque pontifex eum venerabili Erminilda superius memorata ad partes illas advenerat, et aliquanto tempore ibidem degens verbum Dei multis euangelizabat.

b

B

qui ab eodem
cervo,

14 Magnificavit igitur anima Wlfadi Dominum, et exultavit spiritus ejus in Deo eunetorum salutari, quia respexit, et lumen suæ visitationis illustravit mentem fratris sui. Ut igitur maturius maneiparetur effectui, quod illorum divinitus inspirabatur affectui, prudenti usi consilio progrediuntur mane eum canibus quasi venatum, ut, dum certam et tritam viam non tenentes pervenirent ad sancti Ceddæ cellam, eelaretur ceteris ipsorum propositum. Nondum in silvam longius processerant, et ecce cervus, qui primus beato Wlfado apparuit, fune collum circumplexum habens, illi se repræsentavit et usque ad mansionem viri Dei pervium * præbuit. Rufinus e vestigio præcurrentem sequebatur.

* editio præ-
vium

ad sanctum
Ceddæ
deducitur,

C

15 Sed Wlfadus, quid bruti animalis præsentia et præcursorio prætenderit, intelligens, clamando, et cornu elangendo illum revocare nitebatur, ne forte fera, ferens fereulum salutis, ab ipso sagittaretur. Puer tamen non intelligens neque intendens elamore aut cornicinium fratris sui, præcurrit citius illo, et venit prior ad habitaculum hominis Dei. Cervus vero sicut prius, projecit se in fontem famuli Christi, ut potenter daretur intelligi, quod indicio, quo poterat, Puerum perduceret ad vitalis fluentia baptismi. Referunt plures, sanctissimum Ceddæ fontem illum de terra suis preeibus produxisse, qui usque in hodiernum diem vocatur fons sancti Ceddæ c; multisque, variis incommotis laborantibus, præbet salutiferæ haustum medelæ. Animadvertens homo Dei auditu et visu, quæ fiebant, exivit e cella, sub divo infixis oculis ac manibus cœlo pro utriusque hominis salvatione devotas preces profudit Deo vivo.

c

a quo in re-
ligione
Christiana
instructus,

d

16 Cumque orationi instantissime antistes astaret, Rufinus appulit : ipsumque beatum Ceddæ esse, de quo multa et magna, germano narrante, audierat, in ipso ictu oculi statim animo persuasum habuit ; et cum omni reverentia salutans eum ait : Tune es, Domine pater Ceddæ, dilectus Deo et hominibus, amicus Annæ, d quondam Orientalium Anglorum regis Christianissimi doctor, et duetor ad salutem Wlfadi fratris

mei? Quo respondente : Sum, procidit ad pedes ejus, obsecrans obnixè, ne tardaret se Christianæ fidei regulis initiare impartiendo salutare lavacrum. Admirans et animo amplexans almus antistes devotionem tantam in pectore Pueri, sed sensu eani, fervere, gavisus est gaudio magno valde. Sed et Wlfadus interim adveniens, dum agnoscit fraternum desiderium de ipsius certioratus conversione, impletum est gaudio os ejus et lingua exultatione.

D

17 Sanctus Ceddæ continuo eathemizavit * et baptizavit eum in ipso fonte, Wlfado ipsum ecclesiastico more tenente atque de lavacro suscipiente. Sic qui prima in generatione frater fuerat illius uterinus, iu secunda effectus est ei paternus *. Celebravit sacerdos Altissimi postea Missarum solennia, ipsosque agnos novellos effectos de grege tonsos aseendentes de lavacro satiavit Agni immaculati libatione sacrosancta, mente voceque præsaga prævidit, prædixit eos aseensuros ad montem Galaad ; hoc est martyrii fastigia. Denique docebat eos observare mandata Dei, prædicans eis præcepta et legem vitæ et disciplinæ, quia sciebat, quod corrigerent adolescentiores vias suas in custodiendo sermones legis divinæ. Declaratio itaque sermonum Dei tantum intellectum dedit Parvulis suis in Christo, ut neque mors, neque vita, neque instantia, neque futura, neque aliqua creatura posset eos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu omnium Domino.

baptizatur,
* lege cate-
chizavit

* editio patri-
nus

E

18 Discessuri electi Dei a præsentia præsulis sancti, et ad sua reversuri, humili quidem et devota precum instantia virum Domini rogabant, ut propius castrum patris sui Wlfereestriam dignaretur habitationem suam construere, quo liberius ad eum convenire divinis mysteriis celebrandis, horisque canendis frequentius interesse ac verbum Dei valerent erebrius audire. Placuit petitio Puerorum in oculis pontificis, cellamque eum oratorio competenti loco ædificans, vicinior exhibuit illis * copiam sui se visitaturis. Ipsi quotidie ad virum Dei venientes divinis officiis assistebant, aliquando in divinis morabantur, studioque venandi simulato, Christianam religionem, quam susceperant, obumbrabant, ne in eis deprehenderentur.

et cum fra-
tre Wlfha-
do sapius ad
S. Ceddæ
redit.

* editio illic.

F

19 Verumtamen quia scriptum est : Semper diligit qui est amicus, et econtrario, in tempore suo non absconditur inimicus, Werbodus vir Belial, longe superius memoratus sedebat in insidiis, quasi arcus dolosus, ut sagittaret immaculatos, ut interficeret innocentes Pueros illos. Plerumque pedetentim proditor ille instar pavonis post illos gradiens vespere ac mane ad cellam Sancti euntes, exploravit itinera et actus eorum ; omni autem nisu tempus et occasionem aucupabatur, quo regis animum inflammaret in odium immo perniciem eorum. Cumque indagine certiori explorando didicisset, ipsos Christianissimos effectos divini cultus gratia oratorium illud frequentare, hominemque sic visitare, accedens ad regem, id ipsum illi studuit intimare verbis delatoriis, ac malignis circumloutionibus circumscribens, eum in iræ furem non cessavit incitare. Erat enim idem rex Wlferus, sicut et Penda pater ejus, naturali eouspersione iracundus, et tempore

Impius Wer-
bodus, de-
prehensa
regionum
filiis con-
versione,

A tempore commotionis suæ fera ferocior, fera [magis] furibundus.

de ea regem
monet,

20 Nactus igitur tempus opportunum malitiæ ac nequitiae suæ, inventor et incentor totius mali fertur ad regem in hunc modum prorupisse: Diu, Domine mi rex, est deliberandum, quod semel est statuendum; quoniam ad puerilem levitatem spectat, immo in ignominiam regiæ maturitatis redundat, convellere plantata, ædificata destruere, decreta dissipare, sancita immutare. Placuit proinde prudentiæ sublimitatis vestræ propensioris providentiæ ponderare discreto libramine, utrum Christianorum nova secta debeat eligi, an cultura deorum a temporibus avitis approbata retineri. Sub illa enim pater tuus diu victoriosissimus vixit, feliciter, diis propitiantibus, regnavit, splendide de tyrannis et regibus triumphavit. Si vero illum abjicere atque de regno vestro delere vestræ placuerit majestati cum consilio magnatum vestrorum illud concedet fieri. Nunc autem filii tui Christicolæ effecti animo irreverenti et infrunito vestrum dispositum despicientes quotidie Christianæ legis fanum frequentare non cessant, quod infra condensa silvarum in regiæ majestatis vestræ contumeliam contumaciter ferri fecerant. Nisi ergo auidadversione districta talis præsumptio punita fuerit, auctoritas vestra quamcitus deperibit, et quilibet quamlibet sectam sibi eliget, quæ oculis suis plus placuerit.

et illum in-
citat ad eos
ab hac reli-
gione avo-
candos,

21 Hæc et his similia rex audiens, ira totus incanduit, seque graviter in illos vindicaturum, si sic se res haberet, juravit: Malignitatis autem ministrum secum nocte illa demorari fecit, in crastino cum ipso solo volens explorando experiri rei veritatem, quam ei detulit. Idcirco illum accusatorem solum secum ducere consultius arbitratur, ut si quid gravius in filios ira dictante perpetraret, ejus solius notitia perceptum imposterum cunctis celaretur. Summo sequentis diei diluculo, cum adhuc tenebræ essent super terram, rex cum filio tenebrarum, accinctus gladio iter arripuit versus locum. Sciens autem, se fore impotem impetum iræ suæ refrenandi, præmisit ante faciem satellitem illum diaboli, qui annuntiaret filiis suis adventum sui, si forte in oratorio illo fuissent reperti, ut sic saltem perterriti se absentarent ab eo, beneficio fugæ atque latibuli.

tantumque
mendaciis
efficit,

22 Missus minister atque magister sceleris clanculo ad oratorium accedens et per fenestrelam introspectans illos solotenus prostratos orationi devotissime procumbere perpendit, et nec verbum aliquod aut sonitum saltem in visitando emittens, sed latenter cum omni silentio recessit, et ad regem reversus ait: Assunt filii tui contumaces et rebelles mandatis vestris in proposito suo pertinaces et obstinati Christum colunt et adorant, et non solum a facie vestra non formidant, sed etiam convicia et improbia * ingerentes mihi multiplicia, vos non regem aut patrem, sed blasphemum et apostatam nominant. Hæc vir Belial omnia mentiens protulit, et regem supra modum motum in sanguinem filiorum suorum ire compulit. Ibat ergo rex cum pestifero illo spirans minarum et cædis in filios suos, jam discipulos Christi, et non verba jactando, sed po-

* editio im-
propria

tius fulminando præ furore appropinquabat septis oratorii.

23 Beatissimi Adolescentes audientes tonitruum vocis ejus sollicitabantur pro patre suo spiritali, timentes ne nimio succensus furore mitteret manum in ipsum sanctissimum Ceddam, christum Domini. Nihil enim aliud patrem illaturum sibi nisi verborum injurias aut plagas virgarum poterant suspicari, cum tamen ipsi promptum paratumque cor haberent pro nomine Jesu contumelias et terrores et quælibet mortis genera pati. Beatus Cedda sciens, quod teste Salomone sicut fremitus leonis sic ira regis, ipsis pueris cogentibus, dans locum iræ a facie regis Wlferi, sicut David a facie Saülis, declinavit et ad interiores ulterioresque partes procedens silvarum se abscondit. Hoc quidem faciens, mortem minime formidavit, quam sibi lucrum deputavit, sed meliorem fructum ex vita ejus adhuc conservata, quam de instanti morte suscepta multis fore proventurum intellexit.

ut pater in
furorem
actus

24 Rex Wlferus (si tamen rex recte in hoc loco debet nominari, qui se ipsum regere non potuit aut noluit) irrumpens in capellam illam invenit filios ante Salvatoris imaginem orationi attentius expositos, et ait: ad illos: Quid facitis degeneres et contumaces, novas sectas colentes et culturam Christianæ legis in regnum meum absque mei permissione palam inducentes? Si sectæ huic confestim non abrenunciatis, abjuro jura me totius paternitatis ulterius erga vos tenere: quoniam ipsi vosmet privastis mei filiatione, vosque damnabo perpetua carceris intrusione, aut exilii relegatione, seu membrorum mutilatione mulctabo, vel morte.

filios in sa-
cello S. Cead-
dæ orantes,
E

25 Ad hæc Wlfadus respondit: Non est in conscientia nostra, suscipiendo cultum Christianæ fidei, genus regium aliqua degeneri depravasse infamia, sive vobis in aliquo voluisse rebellare, præsertim cum et vos baptismum dudum suscepistis, et per totum regnum vestrum idololatriam penitus delere, legemque Christi, prout putavimus, propalare aut promulgare proposuistis. Noveritis, domine rex reverende, ac pater charissime, quod nullius carceris squalor aut exilii terror seu membrorum abscissio, sive supplicii cujuslibet vel mortis intentatio vel illatio poterunt nos separare a catholica fide, quam suscepimus in baptismo. Si vero immeriti, ob fidem et dilectionem Christi, affectu vestro paterno privamur, illius filii sumus et erimus effecti, a quo omnis paternitas in cælo et in terra nominatur.

et in Christi
lege constan-
tes,

26 Cumque in hunc modum sermones sanctus proferret, Wlferus fera ferocior omni et effrenatior *, naturam exuens, instigante sathana ejusque satellite stimulante, gladio extracto, Wlfadi athletæ Christi caput amputavit, Christoque martyrem, licet invitatus vel inscius, consecravimus. Rufinus junior hæc videns fugam iniit, quem pater furibundus insequens letiferum illi vulnus infixit; quo accepto, in terram corruens, post modicum spatium temporis exspiravit, fratri suo commartyr effectus ad cœlestem gloriam demigravit. Sic quos in terra couterinos fecit natura, ipsis junctis * in fide ac charitate cor unum et animam unam in Domino tribuit gratia, utros-

propriis ma-
nibus occide-
rit.
* editio effe-
rator

* editio unitis

que

EX MS.
* editio gra-
tia.

que adunavit et univit in cœlestibus martyrii gloria *. Passi sunt autem nono Kalend. Augusti.

ANNOTATA.

a *Id est castrum vel urbs Wulferi, ni fallor : nam vocabulum ceaster (unde cestia) a Latinorum castro deflexum, inquit Camdenus in sua Britannia pag. 235, majoribus nostris civitatem, urbem, sive castrum significavit. Hinc haud dubie Dorcestria, Colcestria et similia Britannicarum urbium nomina oriuntur.*

b Germanus orientalium Anglorum episcopus alicubi ignotus est. Forte est Jarumannus Merciorum episcopus, qui in versione Saxonica Bedæ lib. 3, cap. 80 vocatur Germanus. Hujus obitus passim refertur ad annum Christi 669, cui tunc successit Ceadda. Imo Beda loco proxime citato narrat, Jaramanum ab ipso Wulfero missum fuisse, ut Sigherum Orientalium Saxorum regem ab apostasia revocaret. Quis hæc omnia cum Actis hisce conciliet?

c *In Aetis S. Ceaddæ, quæ ad diem 11 Martii ex Beda dedimus, nulla fit mentio de hoc prodigioso fonte, uti nec de aliis quibusdam miraculis, quæ hic auctor satis liberaliter congerit. Facile tamen erudam, fuisse quendam S. Ceaddæ nomen retinere, quod nempe Sanctus circa illum habitaverit et ex eo biberit, vel forte eum suo labore construxerit.*

d *De hoc rege Beda lib. 3, cap. 18 scribit, quod fuerit vir optimus atque optimæ genitor prolis. Occisus autem est a Penda Merciorum rege.*

CAPUT III.

Impii consultoris punitio, honorifica Martyrum sepultura, et regis Wulferi pœnitentia.

C
Cæde revelata, et Wer-
bodo divini-
tus punito,

* editio fuerit

Tanto piaculo perpetrato, rex cum sæpius memorato mortis ministro, concito gressu divertit se a loco, parricidii conscio. Ne vero nefarium opus in notitiam deveniret reginæ vel populi, provisum est utriusque consilio, totum habitaculum illud nocturno tempore ab illo filio necis debere destrui, corporaque occisorum in aliquo loco latebroso sepeliri. Sed, teste Salomone, non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum; quia quod factum est in tenebris, molimine cujuslibet obstare non prævalente, in lumine fuerat * revelandum. Cum enim rex castrum cum illo pessimo, qui ei erat a secretis, introisset, et in sua se recepisset, ante fores domus reginæ in atrio in conspectu multorum simul astantium invasit spiritus malignus machinatorem mortis martyrum germanorum fratrum, velut mancipium et vasculum proprium, manus enim suas et brachia propriis dentibus dilaniabat et quidquid per sui ipsius funestam instigationem in filios pater cruentus commiserat,

vociferans in auribus omnium vocibus inconditis divulgabat. Spiritus vero Domini malus illum tamdiu non cessabat vexare, quoadusque compelleret eum spiritum fœtidum exhalare.

28 Fama facti detestandi, licet per plures gravi cruciatu percusserit, ex quo sanctæ reginæ aures attigerat, tum pro reginæ conscientie atque famæ læsione, tum pro natorum suorum interfectione ipsius animum inæstimabilis doloris gladius transverberabat. Quia vero quod factum est, non potest non fieri, prudentissime regina maritum, ut ad pœnitentiæ remedia recurrere deberet, sedulo studuit exhortari. Ipsa vero ad locum martyrii eorum accessit, et corpora colligens illorum in uno saxeo sarcophago simul honorifice sepelivit; et congrue Domino disponente, a filia lucis in pace sepulta sunt corpora eorum, quorum animas introduxit Dominus in splendoribus Sanctorum, ut vivant nomina eorum libro vitæ inscripta in secula seculorum.

29 Processu vero temporis regina venerabilis venustiori opere de lapidibus ecclesiam ibidem fabricare fecit: in quo loco magnus Dominus Martyrum suorum merita magnificans, quando fides promeretur, miraculis multimodis mirificare consuescit. Exhinc multi modo debiliū diversisque languoribus laborantium et aliorum quærentium Dominum et beneficia beatorum Martyrum deposcentium consuevit locum illum frequentare et ad ædificium lapides illuc deportare: unde et locus ille Stanes a nuncupatur, quod nomen ex Anglico sermone in Latinum versum lapides interpretatur. Ab illo autem tempore sancta Ermenilda regina, conjugis consortio carere cupiens, non solum a maritali thoro abstinere, sed etiam a regali throno discedere proposuit, et cum beatissima Werburga virgine filia sua sanctimonialis fieri fixum in corde constituit, sicut et postea fecit.

30 Rex Wlferus ob necem natorum intolerabili animi angustia confossus, lecto languoris decubuit, ex cujus salute suos omnes desperatio depressit. Amici autem et proximi ejus ad eum appropinquaverunt et steterunt, doloremque cordis quo tactus erat intrinsecus, lenire gestientes, ut venationi vel aucupio insisteret, musicæ melodis instrumentis intenderet, illi suaserunt. Regina vero cum suis monuit eum ante omnia de divina misericordia numquam diffidere, sed potius sanctos episcopos Germanum et Ceddum consulere, corde contrito et humiliato pœnitentiæ formam ab eis suscipiendo satisfacere, ad arbitrium eorum idololatriam de regno suo funditus ejicere, vitamque suam deinceps corrigere. Rex autem hujusmodi consiliis animum accommodabat, et sanctum Ceddum visitare ac quidquid injungeret illi, facere firmiter apud se statuit.

31 In crastinum cum suis vadens venatum, veniendi ad virum Dei tali occasione spem conceperat, sicut et filios jam martyres actitasse ante audierat. Beatus Cedita pontifex ad priorem mansionem secus fontem statim post interfectionem sanctorum Adolescentium reversus fuerat, ibique solitarie degens secum habitabat. Cum autem rex processisset paululum longius infra condensa silvarum, omnibus suis nutu divino per diversa

mater filiorum corpora honorifice sepelivit

et postmodum super ea ecclesiam condit.

Wulferus facti pœnitens

ad S. Ceddum se confert,

A diversa dispersis, solus existens perspexit eminus salientem cervum multoties memoratum, habentem collum fune circumligatum. Qui viso lætus effectus illum sequebatur præambulum, tamquam suæ salutis nuntium ac bajulum, donec perveniret ad servi Dei S. Ceddæ videlicet habitaculum. Pertransiens cervus et transiliens, quasi peracta legatione sua, regem reliquit, seque ob refrigerium vel potus haustum fonti præsulis immersit.

a quo post celebratam prodigiose Missam
• forte reatu conscientie

• an non tenerentur?

B Et quod mirabile satis fuit, splendor ille nullatenus minuebatur, donec Missæ sacrosanctæ celebratio consummaretur. Expleta vero Missa, lumen illud cœlicum disparuit et sol materialis per fenestras et foramina ingrediens secus altare radios porrexit. Adventus autem regis hæc videntis, divino lumine interius et exterius se illustrante, pontifici sancto innotuit, et quid expectaret et expeteret agnovit.

humiliter peccatorum veniam postulat,

b

C Egressus sanctus invenit regem ante ostium ecclesiæ in terra prostratum, pro peccato suo valde confusum, atque nimio animi languore afflictum. Sanctus antistes elevavit eum infundens vulneri animæ illius cum vino asperæ increpationis, exemplo boni Samaritani, consolationis oleum, ne in desperationis laberetur vitium. Multotiens, inquit, rogavi clementissimum conditorem omnium, ut transferre dignaretur peccatum tuum, quod in filios commisisti, mortis mancipio te instigante, qui jam effectus est inquilinus infernorum; Dominus autem, ut ostenderet in te divitias bonitatis suæ, dedit tibi precibus meis locum poenitentiae, si consiliis meis volueris acquiescere. Respondit rex cum magna humilitate, se per omnia velle illius consiliis obtemperare, et quod impie gessit, ad ejus arbitrium emendare.

et accepta poenitentia,

34 Injunxit sanctus Ceddæ regi Wlfero sub clavi poenitentiae, quatenus sub omni celeritate in toto regno Merciorum faceret tota delubra dæmonum destrui, radicitus idololatriam evelli, ecclesias extrui, monasteria fundari, clerum ordinari, Christianæ legis instituta juberet edicto publico firmiter observari: admonuit, ut judicium et justitiam inter virum et virum faceret, oratio-

nibus crebris intenderet, operis misericordiæ secundum exhortationem sanctæ Scripturæ peccata redimeret, a pravis actibus omnimodis se contineret, ac conjugali thoro fidem custodiret. Cum hæc et iis similia vir Domini dixisset, divertens parumper a rege, ad orationem se contulit, ipsi etiam regi, ut faciem Domini deprecaretur, indixit.

EX MS.

35 Prostravit se rex poenitens juxta verbum sancti sacerdotis in oratione, levansque oculos vidit vestimenta sacerdotalia super radium solis dependere non absque ingenti admiratione. Surgens ergo protinus accessit, ut videret visionem hanc magnam, suasque chirothecas et baltheum posuit super radium; quæ statim ceciderunt in terram. Intellexit vir altioris ingenii sanctum Ceddæ consortem, concivemque decretum esse supernorum civium Solisque justitiæ dilectum, cui adhuc in terra degenti tale sol solvit obsequium. Paulo post pontifici, ab oratione regresso, rex rem recolendam retulit, et necdum animadvertendum insigne suum, indignum occultatione, ad oculum ostendit. Qui statim accedens vestimenta illa resumpsit, et super altare depiciens veræ luci, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, devotas gratias, actionesque exhibuit. Rex ædificatus ac valde... delectatus in Domino sanctum sacerdotem secum adducens, ad sua et suos reversus est, in brevi studens opere complere, quæ Deo coram sancto viro pollicitus est.

visoque miraculo,

E

36 Beato Ceddæ commonente, et cooperante sancta Ermenilda, rex infra temporis spatium totum regnum suum ab omni spurcitia idololatriæ purgavit, et quidquid sanæ fidei adversum agnoscere poterat, eliminare curavit. Ecclesias congruis in locis extruxit aut extrui fecit: monasteria utriusque sexus plura et præclara ædificavit, amplisque possessionibus locupletavit; inter quæ illud nobile cœnobium in Medeshamstede c prædiis et possessionibus ditavit, [et] ob facinus in filios commissum expiandum specialiter fundasse perhibetur, quod hodie Petrisburch, id est civitas sancti Petri nominatur. Ibi enim in ecclesia, in honore Principis Apostolorum dedicata, multos cives Sanctorum in se continet, et plures ad consortium civium supernorum, beatissimo Petro conducente ac regui januam aperiente, transmittere solet. In illo autem loco vocabulo Stanes, ubi sanctorum martyrum Wlfadi et Ruffini corpora in pace sepulta sunt, collegium Canonicorum regularium d divinis obsequiis mancipatur, ubi signis coruscantibus multa beneficia salutem postulantibus ad laudem Domini nostri Jesu Christi meritis Sanctorum præstantur, cui est gloria et imperium in omnia secula seculorum. Amen.

ad expiandam filiorum eadem varia pia opera exercet.

c

F

d

ANNOTATA.

a Ita etiam legitur in editis. Sed alibi locus ille vocatur Stone, quod Anglice lapidem significat.

b Simile prodigium in vitis Sanctorum non raro recurrit, quod tamen sine idoneo auctore non facile credimus.

c Cam-

A c Camdeuus in sua Britouuia pog. 378 scribit Petriburgum situm esse, ubi in flumine immensæ profunditatis fuisse voraginem Medeswell dictam, appositumque oppidum inde Medeswilliamsted

et Medeshamsted appellatum tradunt auctores. d Monasticon Anglicanum tomo 2 a pag. 127 exhibet varia diplomata, huic Canonicorum collegio seu Prioratui concessa.

D

DE S. ARNULFO MARTYRE

MOSOMI IN GALLIA.

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Cultus, reliquiæ, Acta et translatio.

XXIV JULII.

B Sanctus colitur die suæ translationis,

Mosomum, munitum Gollix oppidum in Campanio, quod in confinio ducatus Luxemburgici Mosæ fluvio adjacet, xxiv Julii veneratur S. Arnulfum, quia sacra ejus ossa eo die non sine miraculis ad Mosomense S. Mariæ monasterium translata sunt. Nescio, cur auctoria Usuordina in posterioribus Moloni editionibus, et Costellanus in Mortyrologio universali Sanctum quinto Nonas Octobris collocaverint, cum auctor chronici Mosomensis, qui ante medium seculi xi videtur scripsisse, in Spicilegio Docheriano tomo 7, pag. 642 diserte asserat, eam corporis translationem factam esse anno nongentesimo primo Dominicæ Incarnationis, indictione quartadecima, mense Julio, nono Kalendas Augusti Occasione hujus translationis Mosomense beatæ Mariæ cœnobium ab Adalberone archiepiscopo Remensi concessum est monachis Benedictinis, qui etiamnum illud incolunt, et præcedenti seculo a Patribus congregationis S. Vitoni in meliorem statum restituti sunt, ut Mabillonius loco mox citando testatur. Porro qui hujus cœnobii originem, et vicissitudines nosse cupit, odcat Mabillonium in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti seculo v a pog. 355, et Marlotum in Metropoli Semensi tomo 2 a pag. 3.

ejusque reliquiæ in abbatia Mosomensi

C

2 Quamvis iste S. Arnulfus plerisque Martyrologis sit ignotus, tamen de antiquo ejus cultu satis constat ex Actis infra dandis et instrumentis monasterii Mosomensis, ex quibus loudotus Marlotus tomo 2 Metropolis Remensis pog. 13 profert sequentia: Bernerus S. Arnulphi martyr corpus e theca lignea, in qua primo delatum fuit e Warco, in argenteam transtulit, quam a Gandavensibus mnemosyni loco acceperat illustris Adalbero... Decessit Bernerus xiv Januarii MLXIX. De eadem, ni fallor, socii corporis transpositione anonymus chronici Mosomensis continuator, qui usque ad annum 1212 pervenit, apud Docherium tomo 7, pog. 633 ita scribit: Anno Dominicæ Incarnationis MLXV, indictione iii, regnante Philippo rege Francorum adolescente, anno regni ejus vi, pontificante Gervasio Remorum archiepiscopo, anno sui archiepiscopatus x, Domno abbate Bernero, ceterisque sanctæ Mosomensis ecclesiæ fratribus cum summa devotione facientibus, præsentem domno Hugone S. R. E. Cardinali, per manus ejus elevatum est corpus sancti Arnulfi martyris de theca priori, et cum devotis laudibus et hymnis repositum est in aliam sub die ix Kalend.

Augusti, præsentem ibi ipso repositionis die plurima utriusque sexus et ordinis multitudine altisonis vocibus Christi gloriam collaudante.

3 Marlotus ibidem pergit: Guido majorum vestigiis insistens brachium sancti Arnulfi a reliquo corpore separatum theca argentea decoravit, ut versus sequentes eidem inscripti testantur:

honorifice conservantur.

Martyris Arnulfi radiat manus inclita signo: Hanc abbas Guido vestivit tegmine digno.

E

Reliquios ejusdem Sancti adhuc hodie honorifice ibidem custodiri disco ex Itinere litterario duorum Benedictinorum, non ita pridem Gollice edito, in quo part. 2, pag. 150 tomquam oculati testes affirmant, corpora SS. Arnulfi et Victoris ibi hodie in pretiosis lipsantheis conservari. Veneratio autem illa ortum duxit ex frequentia miraculorum, quibus moti accolæ jam a multis seculis ecclesiam construxerunt, in quom istius Thaumaturgi corpus transferrent, ut infra num. II refert anonymus chronici Mosomensis scriptor.

4 Quod ad S. Arnulfi vitam et gesta attinet, ea in memorato Chronico breviter et obscure traduntur. Neque id mirum est, cum seculo decimo loci istius accolæ, ab Adalberone archiepiscopo Remensi de sancti stirpe, potius, Actisque interrogati, num. 23 ita respondeant: Genus... et vitam, quam duxit, ignoramus, præterquam, quod locum sepulturæ ejus habemus in proximo; ubi terram terræ contulit, cœloque spiritum reddidit, ubi etiam aliquamdiu jacens et meritis vigens, diversis infirmitatum incommodis, Deo præstante, obtinuit remedium salutis. Nec certiora dici possunt de tempore, quo is Souctus vixit aut obiit: nam in Actis infra dandis num. 9 de ejus sepultura hæc referuntur: Ignotum est, quamdiu jacuit, quousque illum divina virtus revelari voluit. Defuncta namque et e medio viventium sublata omni generatione illa, quæ eum terræ mandaverat, nomen quoque ipsius prorsus jam tacitum et oblivioni traditum erat. Deinde numero sequenti narratur, quomodo nomen ipsius et sanctitos innouerint divina revelatione, cuidam ægrotanti facta, in qua ita nuntiatur: Ibi enim sepultus ex diutino tempore requiescit sanctus martyr Arnulfus, quem generatio illa, quæ tunc eum sepulcro obruit, minus curans oblivioni contradidit. Si igitur seculo x aut xi tempus vitæ, mortis, ac sepulturæ ignotum fuerit, frustra ego jam illud indagabo. Ceterum quæ auctor chronici Mosomensis de Actis S. Arnulfi tradit, haud dubie ex incolarum traditione acceperit,

Vitz tempus atque Sancti Acta ignorantur;

F

5 De prodigiosa reliquiarum translatione, anno 971 Mosomum facta, certius quidpiam memorare possum, utpote quam conscripsit auctor synchronus

sed de illius translatione certiora memorantur.

aut

A *aut saltem suppar, qui ad annum 1033 chronico suo finem imposuit. Exiguum quidem discrimen occurrit circa annum hujus translationis inter primum chronici scriptorem, ejusque continuatorem: hic enim in Appendice apud Acherium tomo 7 Spicilegii pag. 663 initio quædam repetens ita scribit: Anno Domini nostri Jesu Christi DCCCCLXIX. Hoc anno ordinatus est Adalbero Remorum archipræsul. In secundo anno ordinationis suæ, id est DCCCCLXX ab Incarnatione Domini venit sanctus Arnulfus ad hanc Mosomensem ecclesiam. Nos priori, qui eam anno Christi 971 discrete consignat, ob antiquitatem potius credimus. Porro utrumque chronici istius auctorem secuti, S. Arnulfum in titulo appellavimus martyrem, quamvis illud martyrii genus in latiori significatione accipiendum sit, ut in simili casu alias sæpe monuimus. Denique hic S. Arnulfus distinguendus est ab altero homonymo martyre, cujus Vitam die XVIII Julii illustravimus, et quem tomo IV ejusdem mensis pag. 398 ab hoc nostro differre probavimus, uti manifestum fiet Acta illa conferenti cum iis, quæ hic jam subjungimus.*

B

ACTA ET TRANSLATIO

AUCTORE ANONYMO

Ex chronico monasterii Mosomensis, quod ab Acherio tomo VII Spicilegii a pag. 623 editum est.

PROLOGUS.

Auctor dicit, Sanctos honorandos,

C

Sanctorum solemnia quotiescumque agimus, fidei mente, fratres, pensare possumus, quia cum sit pro humanis laboribus apud Deum jugis omnium Sanctorum deprecatio, de illis hoc pro nobis tantopere fieri, tunc potissimum sperare debemus, quando in Dei laudibus pro illorum gloria attentiores sumus. Ideo nobis pia intentione curandum est, ut quod exterius per speciem significamus, interius in veritate teneamus; et inde foris solidemur in opere, unde intus reformamur in mente. Solemnitas enim Sanctorum, salus est et lætitia fidelium, qui de illa jam gaudent inventione; unde nos per spem hilarescimus in itinere, certi per gratiam Dei ad eorum nos pertinere et perventuros esse consortium, quorum per fidem et operationem imitmur exemplum. Illi fidei firmiter servantes propositum, spei anchoram tenentes per desiderium, imitati sunt Christum in morte sua, et per calicem passionis adepti sunt præmia æternæ felicitatis.

et imitandos esse,

2 Igitur eorum nos in quantum possumus, Deo largiente, vestigia prosequamur; et si eos digne imitari per omnia non valemus, tamen in quantum virtus suppetit, et ex affectu cordis diligamus, et corporis devoto servitio celebremus; ut dum eorum merita recolimus, patrocinia sentiamus. Nec enim dubitandum est, eos semper esse avidos salutis humanæ, pro qua Deus misericorditer homo fieri dignatus est, et quam nobis suo

sanguine Christus comparavit, ipsamque in se assumptam in dexteram Patris in cœlestibus collocavit; ut ubi præeminet in capite, ibi conservetur in corpore. Sed idcirco impensius Sancti salutem nostram apud Dominum efflagitant, et per compassionem..... scientes quia quanto magis nostræ corruptionis labore premimur, tanto magis necesse est, ut divino auxilio sublevemur. Proinde, dilectissimi fratres, Sanctorum memoria fidei semper est cogitatione veneranda, et pia admiratione suscipienda. Qui enim carnis materiam portantes, sed tamquam de carnali corruptibilitate assumpti, præter carnem vixerunt, et per spiritum vivificantem ea, quæ carnis sunt, calcaverunt, dignum valde est, ut et vitæ sanctitate insignes habeantur, et victoriarum suarum titulis coronati, honore et admiratione pariter reverendi laudabiliter prædicentur.

3 Unde quia hunc diem pro B. Arnulfi martyris præsentis patrocinio solemnem recolimus, ipsi Domino Deo multiplices gratias referimus, cujus adoranda semper clementia tanti benedictione suffragii, nos in hac die voluit feliciter prosperari. Hodie namque patribus nostris a et prioribus hujus loci, Mosomensis videlicet ecclesiæ, quod minus sperabant, divina bonitas optabile satis contulit donativum, quod et sibi ac posteris suis per succedentia temporum curricula posset esse salutiferum, mœstis et dolentibus consolatorium, fessis et laborantibus tranquilla requies, profligatis et pro peccato mœrentibus præsentissima sedes recreationis. Hodie namque, Deo faciente misericordiam, Mosomensis ecclesia hujus sancti Martyris suscepit pignora, accepit patrocinia, meruit fidissima orationum ejus beneficia. Excepit die ista b, lætantibus angelis, exanime corpus, sed quod miraculorum famulante testificatione comitabatur cœlica virtus. Suscepit, inquam, loculum et corpus cum ossibus extinctis; sed quæ foris abjecta videbantur, intus erant jucunda et vivida meritorum lumine.

4 Ostendebat nimirum omnipotentia divinæ majestatis, quod latebat oculos nostræ carnis: repræsentabat vivæ virtutis indicium, unde mens nostra nimis ambigeret, cum eam fidei argumento solidatam veritas ipsa miraculorum ad magis credendum attraheret. Mirum erat, quod cæca mulier visum reciperet et cum virtute miraculi lumen surgebat fidei. Stupendum erat prodigium, quod ignis suarum oblitus virium nequibat præbere inter arida ligna incendium. Prorsus erat mirificum, et antea seculis nostris insolitum, vere novum cœlestis virtutis opificium, navim per fluctus ire sine remige, contra fluminis impetum adlabi placidissime; et dum fluctus deorsum sensim labitur, navim, aquila præsidente, cum solo Sancti corpore gratanter undis inveli c. Sed jam ratio postulat, ut causas tantarum rerum series narrationis expediat.

ANNOTATA.

a *Ex hoc modo loquendi satis patet, scriptorem anonymum fuisse monachum Mosomensem.*

b *Crebra illa diei repetitio indicat, eam fuisse anni-*

EX IMPRESSIS.

et propterea celebrat S. Arnulfi translationem,

E

a

b

quæ non absque miraculis peracta est.

F

c

EX IMPRESSIS. *anniversariam concionem prædicari solitam, quæ huic chronico inserta est.*

c Miracula ista, hic breviter præmissa, postea fusius narrantur.

CAPUT I.

Sancti peregrinatio, cædes, mors, sepultura, corporis revelatio ac veneratio.

*Arnulfus
sanctitate
illustris
u*

B

Venerabilis igitur Arnulfus, vir vere Deo dignus, Lothariensis a terræ fuit accola, atque ut ex miraculis claruit, totius innocentiae et sanctitatis arripuit tenere vestigia. Quibus insistens, et fideliter Deo in timore et justitia deserviens, magis ac magis in bono proficiens, sicut palma in dies multiplicabat, sicut lilium odorem virtutum coram Deo germinabat, pro quo modo electus et assumptus habitabit in atriis semper cælestis vitæ beatus. Hic itaque vere bonorum operum studiis augmentatus, per simplicitatis oculum corpus suum exhibebat lucidum. Sed cum diviua gratia sic ejus disposuisset opera, ut lucerna in domo Dei fieret quatenus intrantibus lumen præberet ipse, quod nescientibus rectum et velut obscurum erat in tenebris. Positus super candelabrum bonæ operationis dare cœpit flammæ, quibus accensus fuerat, divini amoris.

*varia san-
ctorum sepul-
cra invisit,*

b

C

c d

e

6 Audiens namque quod ait Apostolus : Quamdiu in hoc corpore sumus, peregrinamur a Deo : per fidem enim ambulamus, et non per speciem; itemque illud : Non habemus hic manentem civitatem, sed futuram inquirimus; hanc vitam peregrinationem intellexit esse, non patriam, carcerem servitutis pro domo libertatis, exsilium captivitatis pro civitate et regno supernæ inhabitationis. Idcirco corpus castigans servituti subiciebat; attenuans carnem male illecebris seducentem, et spiritum roborans virtutum plantaria fructificantem. Unde bonus Adolescens, peregrinatione suscepta ad ultra Mosanos b ac Mosellæ c sinus, Belgicam d, Celticamque Galliam e petiit orandi gratia, et Sanctorum, qui in eis sunt, frequentandi suffragia. Quid ibi negotii habuerit, quid commercii cum ipsis, sancta ejus suspiria et piæ lacrymæ in precibus assidue profusæ egerint, non multum est necesse dicere, cum satis sit perspicuum, eum, quæ sancte poposcerat, efficaciter promeruisse, et quæ juste quæsierat, feliciter obtinuisse.

*et in Campa-
nia a latro-
nibus gravi-
ter vulnera-
tus,*

** alias Por-
ciensem
f*

7 Itaque lustratis multorum Sanctorum patrociniis, tam in urbibus quam in vicis, mente et corpore sospes repedabat, et alacris ambulabat sollicitus cum Deo suo, innocens manibus, et corde mundo, quia non acceperat animam suam in vano, nec in dolo juraverat proximo suo. Et quoniam hæc generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob, accepit benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo, ut ascenderet in montem Domiui, et staret in loco sancto ejus. Interim Porciensem * comitivam f ingressus, prope jam egrediens perlimitabat eam, cum ecce a latronibus, vitæ vel pecuniis transeuntium insidiantibus, occursu

improviso exceptus, in loco qui dicitur.... in silva, quæ cum toto circumposito sibi montuoso territorio Frigemons g appellatur, usque ad mortem verberibus et plagis dirissimis toto corpore dilaniatus, tandem vix ad villam, quam Gruerias h appellabant, pervenit, et ducente se via, regio, ut dicunt, Pergio subsistit: quem cum inibi villæ populus diutissime residentem vidisset, nec inde se promoventem, lassum quidem prius credentes, fageto autem et umbra silvæ, quæ dextrorsum præeminet, æstimautes obumbrari; ac deinde, cum nullatenus removeretur, putantes speculatorem, vel alicujus prædæ aut rapinæ exploratorem, vadunt, quisnam sit, percunctari. Nam villa tunc illa et viris habitabatur admodum honestis et divitibus, et populi frequentia, ruralique negotio satis erat composita.

8 Venientes autem, et quam male se ille Vir sanctus haberet invenientes, humana miseratione commoti nuntiaverunt apud villam celerrime causam facti. Quod audientes concives a majore usque ad minorem conveniunt fere omnes dolentes cum dolente, infirmati cum infirmante. Matronæ vero villæ illius, quibus et humanissimus et devotus erat affectus, cupientes eum domibus suis adducere, ut iu sancta administratione illius participarent gloriæ remunerationis ejus, offerebant ei suam christianissime sedulitatem in omnibus, secundum quod immensitatem considerabant dolorum et plagaturæ ipsius. Quibus ille publice loquens : Ego, inquit, jam delibor, et tempus resolutionis meæ instat, non erit diutissimum sedulitatis hujus ministerium; quia jam fatiscentibus hujus corruptionis artubus, jam sopitis venarum pulsibus, mox deposito carnis onere spiritus, suo pergens itinere, repræsentabitur Dei misericordiæ. Subvenite potius, ut subveniat vobis Deus. Procurate misericordius, quatenus sacerdotum manibus Dominicæ communionis Eucharistiam merear suscipere, ut accepto viatico defensionis contra occursum insidiantium spirituum munimen habeam redemptionis pretium.

9 Protinus.... accito presbytero, facta oratione, et dicto symbolo, participans vivificis mysteriis, unitus corpori æternæ salvationis : Peregrinum, inquit, me cernitis, peregrinum in hoc loco et in hac via hujus meæ sepelite peregrinationis. Post hæc facta et dicta, pedes suos colligens, et oculos ac manus in cælum intendens : Domine, inquit, Jesu Christe, qui hanc fecisti et redemisti animam, tibi eam trado et commendo tuæ redemptionis electis animabus connumerandam. Quo post beata vota in morte resoluta, procuraverunt ei cives illius loci honestum sepulturæ loculum, qui viæ regiæ contiguus in promptu est videri transeuntibus. Ubi positus ignotum est, quamdiu jacuit, quousque illum divina virtus revelari voluit. Defuncta namque et e medio viventium sublata omni generatione illa, quæ eum terræ mandaverat nomen quoque ipsius prorsus jam tacitum et oblivioni traditum erat, præterquam quia fidelis cujusdam peregrini sepultura nota erat et tumulus desuper aggestus ibi præminebat *.

10 Cum autem supernæ providentiæ placuit et nomen et meritum manifestare dilecti Servi sui, accidit, unum e vicinis gravi febrium languore torqueri, et diu vexatum dureque deten-

D

g

h

*perceptis
Ecclesiæ Sa-
cramentis,*

E

pie moritur.

F

** alias per-
manebat.
Sanctitas
ejus revela-
tur,*

A tum ad mortem usque affligi : in quo dolorum angustiatum cruciatu vidit ex revelatione divina [et] visione somnii sui quemdam placidi vultus hominem apparentem, sibi dicentem : Gravi detineris dolorum incommodo, pessimæ infirmitatis artaris vinculo : unde et te jam relaxari oportet, et auctorem salutis venerari condecet. Vade propere absque hæsitazione ad locum illum tumuli, secus viam in dextra positi, et, facta oratione tua cum fide, convalesces ocyus ex hac incommoditate. Dicam tibi mysterium, enuntiabo veritatis arcanum. Ibi enim sepultus ex diutino tempore requiescit sanctus martyr Arnulfus ; quem generatio illa, quæ tunc eum sepulcro obruit, minus curans oblivioni contradidit. Tu ergo ne dubites, quin ipsius meritis salutem, quam desideras, consequaris.

et ædificatur ecclesia, in quam corpus transferri non potuit.

B 11 Abiit ille, humiliter accessit, precibus fuis paululum dormitavit : excitus a somno, Deo et sancto Martyri gratias et laudes referens, incolumis remeavit. Quod ubi contiguis finibus auditum est, accessit infirmus unus et alter, oraverunt fideliter, redierunt salubriter. Fiebat istud non paucis diebus, donec infinita multitudine conveniente, et manifesta sentiente remedia, quotquot cum fide veniebant, Dei et sancti Martyris ejus redeuntibus prædicabant, quæ experti erant, magnalia. Hinc vicini cum incolis inter se colloquentes consilium habuerunt, ut collatione facta pro viribus præparatis impensis, ecclesiolam facerent, in qua cum sepulcro suo S. Arnulfi corpus transferentes ponerent. Quibus omnibus paratis, ecclesiam ex communi faciunt, tecturam superponunt, ad tumulum ea veniunt intentione, ut quia ibi, utpote in via regia, super eum non quibat fieri ecclesia, ad præparatum loculum ferrent arcam sepulcri lapideam cum corpore. Sed effosso circumquaque tumulo, et egesto terræ agere, nulla vi hominum, nullo ingenio conquisito artium amoveri potuit inde. Mirum, non sine magna quidem circumstantiam et intuentium admiratione, cum sepulcrum inspicerent quantitatis modicæ et muliæ brevitatis, quod etiam quadruplicatum portaret facile tantorum virtus coadunata virorum. Unde cum stupore et timore præsumptionis suæ ab incepto desperantes penitus restitit, reservantes illud factum, cui Deus annueret generationi posteræ. Ecclesia tamen mansit multo tempore distans a sepulcro Sancti, quantum potest jacere...., cujus adhuc manent vestigia, fruticibus et arbustulis circumsepta, vetustate et umbrum infusione diruta omni maceria.

C forte destilare

Ager, in quo jacebant Sancti reliquie,

12 Erat adhuc eo tempore in eadem villa ex majorum successione, quorum juris fuerat fundus ille, una linearis prosapia, quæ juxta abusivam consuetudinem mundani tumoris arrogabat sibi veterum suorum ventosam defensionem in pretiositatem generosi geminis, et superbi nobilitatem sanguinis. Unde contentione facta ex multiplicatione litis accidit inter eos dissidium. Nam quidam miles nomine Airannus, ex ipsis unus, sed ut videbatur, aliquanto inferioris germinis cetera omnia pro se vir bonus, inter eos sortem habebat hereditatis : in parte tamen illa, ubi corpus requiescebat sancti martyris Arnulfi, quæ viæ vicinior et exitui opportunior (per eam quippe et in silvam erat iter et in pascua) quidquid

sati vel graminis habebat inquietudine peculii totius villæ perdebat. Hinc sæpe clamans, sæpe contendens, cum neque legem judicio, neque civili contubernio, quæ sua erant, quiete possidere potuisset, verborum contumeliis et nimietate injuriæ provocatus, arma capit, armis rem suam defendere repromittit : injuria iteratur, damnum cumulatur, homo contemnitur, in facinus prope-ratur. Quid multa ? Adeo res processit, ut quidam eorum, Fulcherus nomine, interceptus in damni crimine, confossus truculenter, cum peccato suo moriens spiritum exhalaverit vitæ.

EX IMPRESSIS.

13 Quo facto, post ultionem injuriæ et admissionem piaculi, Airannus in sese rediit, et quia manum propinquorum effusi sanguinis sustinere non posset, secum ipse æstimans reputare cœpit. Unde continuo fugitivus per devia quæque et silvosa, delitescens timore mortis, patronum sibi et tutorem contra potentes potentiorum quærens, facit pactione suæ fidelitatis et manu commendationis cum omnibus quæ erant sui juris.... quemdam virum bellicosum, qui fasque nefasque pensabat æque, famosus opere, potens et viribus, et genere. Hic habitabat in villa sui juris, prædicto fundo satis proxima, quæ appellatur Avia : frater enim erat comitis Goeranni, qui castellum sui domini tenebat, quod Cantaranna i nomen habebat. Airannus ergo propter compendium auxilii et liberationis, advocatum habebat interim virum hujusce qualitatis. Inde ad altiora tendens, et tutiora perquirens, Otthonem comitem adiit, qui forte tunc in illis partibus commanebat : quia ibi propter defensionem et opportunitatem alodiorum k suorum castellum fecerat, quod Warcus l nomen habebat. Hunc ita virum tunc Airannus expetiit : de suis fortunis verba facit, causas aperit, susceptionem postulat, fidelitatem servaturum insinuat, spondet, et firmat. Comes Ottho viri fortis et nobilis gerens animum, suscipit hominem, annuit gratiam, præbet necessaria, repromittit adjutorium et defensionem suam sibi non defuturam, si fidem in eo inveniat stabilem et firmam.

venditur cui-dam comiti,

E alias Ania

i

k l

14 His factis pactionibus, adeptus familiaritatem gratiæ ejus : Est, inquit, cum coheredibus meis in villa Gruerias alodii non modica mihi portio, quam cum cespite suo nobilitat beati Arnulfi, in tumulo adhuc quiescentis, pretiosa confessio ; qui gloriosus meritis, sacris virtutibus fulget venerabilis. Hunc si tu, domine mi, comparare volueris, leviori pretio, quam aliquis hominum, me vendente et tribuente, sub tuo jure acquirere et possidere poteris. Lætus comes de patrocínio Sancti, quia certa esset tuitio sui castri, secundum commune placitum illi solvit, quæ inter eos convenerat, pecuniæ summam ; ille promissam donat beati corporis glebam. Comes facti commercii non negligens negotiator, properans mature antequam fama vulgaret, accitis peditum et equitum copiis, matutinus venit ad tumulum, et per manus presbyterorum levans in feretro corpus sanctum, cum ingenti gaudio iuspicientibus rusticis, de quorum possessione tollebatur, transtulit Guilledium, et in ecclesia sancti Hilarii Pictaviensis episcopi, cujus ibi memoria veneratur, posuit aliquamdiu custodiendum donec in castello facta capella, cum majori reve-

qui eas in castri sui sacellum transferri jubet.

EX IMPRESSIS. rentia servaret tantum thesaurum. Quo ad nutum ordinato, et capella constructa, transfert ibi pretiosa Sancti pignora cum multa populorum frequentia. Qualiter autem ab illo loco ad hanc Mosomensem ecclesiam gratia Dei Sancti hujus voluerit pervenire praesentiam, quamquam prolixitate orationis digressionem facere videamur, tamen plena fide relationem historiae textentes explicare aggredimur.

ANNOTATA.

a Cum Lothariagia seu Lotharii regnum olim varias regiones complecteretur, non facile dictu est, ex qua proviacia S. Arnulfus fuerit oriundus. Incertitudo illa crescit, eo quod vocetur Dothariensis terrae accola, non autem iucola, quamvis hic forte idem significet.

B b Per ultra-Mosanos intelligo populos habitantes ultra Mosam, notissimum fluvium, qui in Campania oritur, et varias provincias praeterflucus tandem in Oceanum Germanicum se exonerat.

c Mosella est fluvius, qui oritur ex monte Vogesia Lotharingia, et multis fluminibus auctus, variasque regiones rigans ad Confluentes e regione Hermausteniae arcis Rheno miscetur.

d Belgica olim dividebatur in primam et secundam, de qua vide Valesium in Notitia Galliarum pag. 78, uti et de Belgica, vulgo Balchusem, vico iuter Marcomagum et Tolbiacum. Quenam hic indicetur, ignoro.

e Gallia Celtica, quae et Lugdunensis a metropoli Lugduno appellata est, olim latissime patuit, ut videri potest apud Cellarium in Notitia orbis antiqui part. 1, pag. 125.

f Is est comitatus Portianus in Campania, quem Frodoardus in Historia ecclesiae Remeusis et in Chronico non semel pagum Porcensem vel Porticensem appellat.

C g Hunc locum, uti et alios plures, frustra quaesivi. Forte a topographis aut in mappis geographicis non exprimuntur, quia nomina sua mutarunt. Saltem videatur esse in Campania, nec a se invicem multum distare, ut ex aliis quibusdam jam enumeratis ac porro enumerandis colligitur.

h Suspicio esse locum, qui in mappis geographicis vocatur Gruyer, et non procul Maceriis et Warco versus Retelium, agri Retelensis caput, collocatur. Mabillonius seculo 5 Benedictino pag. 355 in margine notat, Gallice nominari Gruyeres.

i Hoc castellum, sicuti villa Avia nuncupata de qua paulo superius, sunt e numero locorum, quos frustra apud topographos et in mappis geographicis quaesivi, ut jam ad litteram g praemonui.

k Alodium est fundus, praedium vel hereditas; de qua voce ad majorem intelligentiam, vide plura apud Caugium in Glossario.

l Est castellum ad Mosam et Sulmonam flumina situm, quod sequenti capite num. 18, occasione ipsius oppugnationis ab Adalberone Remensi archiepiscopo, satis describitur.

CAPUT II.

Orta inter Otthonem comitem et Adalberonem archiepiscopum Remensem discordia, reliquiae S. Arnulfi mirabiliter in praesulis potestatem rediguntur.

Udalricus * a sanctae Remensis ecclesiae archiepiscopus naturae concedens legibus, humanis rebus erat exemptus. Francorum rex gloriosus in sceptris agebat dominus Lhotarius; qui audiens vacuum pontifice sanctam sedem Remensis ecclesiae, Dei permittente gratia, et ordinante clementia, cum totius cleri et populi electione, et assensu procerum occidentalis Franciae, dominum Adalberonem regali munificentia praefecit et constituit summum antistitem, virum, ut credimus, Deo dignum, in rebus ecclesiasticis strenuum carne nobilem, genere potentem, consilio prudentem, magnanimitate singularem, fidei virtute invincibilem. Hic sibi commissi ovilis pastor sollicitus, ne quando periclitaretur, et urgente mundi pressura a recto deviares, curis anxius, pia sedulitate infirmos consolabatur cum fortibus. Erat ei sermo doctrinae congruus ad aedificationem audientium in gratia sale conditus: unde formam virtutum ac disciplinae daret subditis, unde redarguendo improbos viam eis significaret humilitatis.

16 Interea dum pax creditur, dum meliora sperantur, insurgunt contra hunc bonae spei virum mille insidiarum stimuli, tumultuantur adversus eum quidam proceres regni: Dum enim, sicut ait Euangelium, dormirent homines, venit inimicus homo, et superseminavit zizania. Dum dormit justitia in regum et principum cordibus, dum resolvuntur in suis cupiditatibus, et sicut scriptum est: Quia in diebus illis non erat princeps et propheta et dux in Israel, sed unusquisque, quod sibi videbatur rectum, hoc faciebat, coepere se, prout quisque poterat, in majus efferre majores minores suos, ut est hodie malae consuetudinis, opprimere, potentiores impotentes venari, et quasi praedam sequi, timore Dei abjecto, jure legum seculi spreto, ecclesias affligere, familias ecclesiarum, quas minus gladius et scutum defensionis tueretur, apposita quacumque injuriae occasione, aut gratuito potius servituti addicere. Quos cum vir praedictus in familiam suae ecclesiae nimis grassari cerneret, et, quae libera esse debuisset, servitutem plangeret, primum quidem verbis et suasionibus suis missionem quaerere, inde cum minus proficeret, quia et militiae sibi erat copia, et sui generis hoc pati indigne perferebat potentia; reclamando aperte minari, et resistendo tuitionis remedium defensionisve subsidium conquirere coepit manu militari.

17 Unde factum est, ut et quibusdam adversariorum audendi talia metum incuteret, et ab inf-

Udalrico archiepiscopo Remensi successit Adalbero, alias Odalricus.

a

E

qui contra viros justos aggressores jura sua fortiter luctatur,

F

et comitis Otthonis

A infestatione ecclesiæ alios temperare faceret. Aspernantes autem, et in suæ pravitate feritatis persistentes, promptissimo sæpe aggrediens ausu, victoriarum glorioso superans mutilaret occursum. Inter hos et omnium quidem præcipuus jam nobis superius dictus Ottho erat comes, Otthionum scilicet Romanorum imperatorum, et adhuc tunc tempris sceptrata nobilitantium, clarissima et germanissima progenies, sanguis patricius, et, ut ex amplissimi paterni et materni juris ditissimo patrimonio apparet, fundis vir et opibus et dignitate satis præditus. Hic ergo tantus homo graves discordiarum inimicitias cum isto nostro Adalberone susceperat archiepiscopo. Quæ specialis causa tunc exstiterit, nos quidem latet hodie, quia oblivio mater negligentiarum, quæ nimis in partibus nostris vixit, posteris suis hæc et multa alia tacendo invidit, tamquam ea senium vetustatis antiquaverit. Tamen vir iste protervo animo et minaci causa contendens cum episcopo, sese vastaturum ejus ecclesiam, oppressum ire familiam minabatur, et gravibus eundem verborum contumeliis exasperabat, et diversis injuriarum modis lacessere ipsum vel inquietare non trepidabat.

castrum oppugnat,

18 Sed ecce tamquam ex improvise noster episcopus paratus ascendere ex adverso, et opponere se murum pro domo Israël, callens ingenio, cautus consilio, fultus parentum et amicorum præsidio, collectis copiis militiæ ecclesiasticæ fortibus auxiliariis, præfati comitis castellum, quod Warchum superius diximus appellari, cum exercitu circumvallat, turmas peditum circumfundit, ballistas et fundibula intendit, negotium, pro quo convenerant, gnaviter peragi et poscit et imperat. Ad certamen venit, missilibus et jaculis res geritur, foris acriter pugnatur, intus fortiter resistitur. Istis nitentibus pro gloria, illis confligentibus pro vita, fit interdum anceps victoria: locus enim non tam naturali munitione firmus, quam humano labore et opere manuali factus, modo aggere terræ, modo pastophorio *b*, interdum, ubi opportunum fuerat..... roboratus non faciles præbebat accessus. Nam et Mosa fluvius profundissimis inibi gurgitibus, vel equo vel pede non transmeabilis, parte una castrum ipsum præterfluit, parte vero altera veniens Sulmona, *c* flumen non modicum, gratanter alluit. Hic loci situs tunc erat, modo turrium altitudine et fortissimo murorum ambitu præter ipsa fluviorum fundamina, nisi sors altera fiat, robur habet inexpugnabile.

ad quod junix miro modo viam præmonstrat militibus,

19 Interim nostro archiepiscopo rem variabilem et nimis asperam non æquis oculis aspicienti, subitæ novitatis opus apparuit, quod suo prodigio, et animos bellatorum quam fortiter erexit, mentemque archiepiscopi, quem spes incepti negotii frustrabatur, licet eam quam strenue vultu præferret, ex Dei tamen adjutorio refovens sublevavit. Nam militibus fluminis profunditate viam aggrediendi et manus conserendi iuhibente, per media castra junix una transitum habuit, et, videntibus omnibus, vadum, quod penitus ignorabant, sensim legens alveum permeavit, neque ut natura est animalium, enatando vim fluviorum transadiit, sed pedetentim quacumque pervium fuit, passim iter monstrando, ne tantus labor

frustra esset, tamquam dux, [et] auctor itineris ultteriores ripas voti compos ascendit. Quo viso, nec stuporem movente, sed quod erat in rem audendi * et faciendi operam prænuntiante, episcopus cum assistantibus: Divina nos, inquit, committantur beneficia, quibus rem facti per bruta denuntiat animalia. Sequamur, qua nos, non fortuna, sed Deus evocat, qui populo Israëlítico maris rubri arenas ad calcandum dividendo discrevit, et Pharaonem demersit: credo, spero, audeuter etiam dico, ipse nobis pecudem præsignatricem misit, ut sicut hoc animal jugo assuetum humanæ vitæ suis laboribus fit accommodum; ita nobis, si vestræ militiæ non pigeat et pudeat, bos ista vincendi et superandi, quidquid putatis arduum, sequendo et experiendo sit argumentum. De laboribus animalis hujus sic Scriptura refert: Ubi plurima seges, ibi manifesta fortitudo boum; acsi dicat: ubi bellantium virtus vivida, ibi victoria sequitur et corona. Quapropter, milites fortissimi, virtute accingimini, nec segnitie redarguat, quos bucula lasciviens ad exasperandum informat. Sequimini præosten-sam viam: nullus labor arduus virtutem vere amantibus.

20 Talibus excitis adhortationibus et junicis vestigiis præeuntibus, Godefridus comes, frater archipræsulis, qui simul aderat, Heynodarios *d* et Ardennenses *e*, quos secum exhibuerat, lituo buccinante aggregat, quo ceteri sequantur, ipse primus, ut decebat, virum fortem insinuat. Qui mox lorica trilici et hamata indutus, galea cristata fulgentique caput, armis accinctus, vultu terribilis, impetu formidabilis, qua bucula præcesserat vadum ingreditur cum suis. Intentis acerrime omnibus prælio, Godefridus ignem jubet sepibus apponi subito, ut et suis audendi fiducia, et illis introrsum fiat inaccessibilis pugna. Ignis interim accensus undecumque perquisitis ambustionibus flammæ ad cælum evomit, dextra lævaque errabundus obvia quæque demetit, urente vento arreptus magis magisque vires accipit, spinis et sepibus, facili quippe materia, celerrime cedentibus, patet amplissimus intrandi aditus. Oppidani, relicta statione pristina, quaquaversum palantes, fugæ præsidio diversa quærent latibula: milites ocyus consensu domnionem * *f*, domo scilicet principali et defensiva, rebus suis diffidentes, decernunt inter se pacisci pro vita. Vident enim totum castrum teneri undique ab ignibus, et, si quid ignis nondum attigerat, prædam fieri hostibus, equos scilicet phaleratos cum burdonibus *g* et omnem supellectilem concupiscibilem domus. Ignis ignorans parcere, nesciens mitescere, proprie habens misereri nolle, consumptis omnibus, flammis semper potentioribus ecclesiæ propinquabat foribus.

21 Ecclesia ibi erat lignea, in qua sancti Arnulfi quiescebant pignora: lignea, inquam, quia nec maceriarum adhuc ibidem existebant fundamenta; etenim vorago paludis nulla inibi sinebat fundari pro hiemalibus aquis. Ad hanc ergo ecclesiam cum appropriassent flammæ, ignis resedit repente, et quasi totis Æoli flatibus relisis aversus, continuo recessit retrogradus. Divinum namque quiddam intuens, et mirabile quoddam in ipsa intendeus, oblitus naturæ perdebat vires

EX IMPRESSIS.

* alias audiendi.

E

qui illud occupant ac incendunt.

d

e

F

* forte Gallice donjon.

f

g

illius mirabiliter S. Arnulfi corpore.

potentiæ

EX IMPRESSIS.

potentiæ suæ; nec erat dubium, si hæc flammis urgeretur, quin statim omnis defensiva domus cum fugitivis et latentibus cremaretur. Sola hæc causa erat, quæ moras victoriæ protrahebat.

ANNOTATA.

a *Iste est præcessor Adalberonis, cui a variis diversus mortis annus assignatur.*

b *Pastophorium hic videtur significare munimentum, ut ex sensu colligitur. Aliam significationem habet in sacra Scriptura et passim alibi.*

c *Nomen hujus fluvii vel rivi non exprimitur apud Valesium aut Massonum. Sed in mappa geographica circa Warcum signatur rivulus anonymus, qui ibidem in Mosam influit. Unde suspicor, hunc rivum vocari Sulmonam. Mabillonius Gallice vocat Sormonne.*

B d *Intelligo Hannonios, quos Fulco apud Valesium in Notitia Galliarum pag. 240 tradit, olim vocatos esse Nervips, et de quibus lib. 1 circa annum 1100 ita scribit :*

Rector Montensis, populus quem nomine prisco Nervius assequitur, Heinodariusque moderno.

Ab anonymo auctore nostro, qui eodem seculo XI scripsit, etiam vocantur Heynodarii. Unde non adeo certa est Valesii opinio, qua putat pro Heinodarius apud Fulconem legendum esse Heinoarius.

c *Sunt incolæ Arduennæ silvæ, quæ partem Belgii, et Gallix occupat, et satis nota est.*

f *Domnio Gallice donjon est altum propugnaculum, vel editissimus arcis locus.*

g *Aliqui volunt, hac voce significari asinos, alii mulos. Alterutrum hic commode intelligi potest.*

CAPUT III.

C

Mira translatio corporis S. Arnulfi Mosomum.

Archiepiscopus Remensis, viso miraculo,

Episcopus miratus, et novitate facti stupore perculsus : Quid, inquit, hoc novum, quid significat rei hujus miraculum? Vetus tabulatum et arida lignorum materies illæsa inter flammæ durat, et ignis, qui etiam ferrum domat, attentare ligna reformidat? Mirum! o viri, mirum! nobis sic ista videri :

Fit res mirifica, nec frustra visio tanta.
Sed vellem scire, quid rei possit inesse;
Hæc sine prodigio non sunt, quæ ludicra cerno.
Si sit divinum, dignum est venerarier ipsum.
Si qui concives estis, qui talia nostis,
Pandite perspicui tuto jam mystica facti.

a

Assistentes quidam, qui etiam pagenses a erant : Mirum non est, inquiunt, domine, quia opus cer-

nitis virtutis divinæ : Hic meritis sanctus, virtutum luce cornus, corpore servatur Arnulfus martyr laude dignus, et honore verendus.

23 Hactenus nobis propitius fuit, et pietate insignis; nunc aversus, facientibus malis nostris, reliquit in angustiis iniquam gentem cum peccatis suis. Male namque ei serviebatur, nec honor suis meritis congruus referebatur. Monstrat modo, quid possit; ostendit, quid nolit, tuetur suam ab ignibus domunculam, et donec in ea pausaverit, adversus eam ignis nihil poterit. Et quis, inquit episcopus, quo sanguine cretus? Unde domogenitus? Civis an incolæ? Peregrinus an advena? Genus, aiunt, et vitam, quam duxit, ignoramus, præterquam quod locum sepulture ejus habemus in proximo, ubi terram terræ contulit, cœloque spiritum reddidit, ubi etiam aliquamdiu jacens et meritis vigens, diversis infirmitatum incommodis, Deo præstante, obtinuit remedium salutis. Quod Otto comes audiens, et experimento cognoscens, dato pretio incolis, quorum juris erat locus (villam enim illam Gruerias dicunt; auctor autem commercii miles quidam Airannus exstitit, sub cujus possessionis titulo Sanctus quiescebat in tumulto) comes, inquam, Otto, vallatus multo populo, corpus Sancti tulit inde cum honore debito, et in ecclesia antiquissima sancti Hilarii in hac proxime villa Guilledio cognomine (nominatissimus quippe fuerat nundinarum locus) pausavit tempore aliquantulo, donec miraculis crebrescentibus propter frequentiam populorum timens furtim perdere, usus sibi viso consilio transtulit huc novissime.

24 Cumque hæc et talia audiret patienter episcopus, mente pertractans, et rem quam videbat, quæque satis congruenter dicebantur, sapienter pensans : Ite, inquit suis, qui eum circumstabant, sacerdotibus et clericis : ite intro, et quæque Sanctorum intus invenietis, cum diligentia exhibete hic nobis. Quo facto et expositis omnibus, miro modo et opere stupendo ignis, qui antea timide languens et quasi pene deficiens residebat, vires subito resumens, et sicut ventus vehemens irruens, quidquid prius intactum reliquerat, profunda consumendi voragine, ecclesiam scilicet cum domo majore absorbebat. Unde magis in admirationem ductus episcopus, lætus, quia facti, quod cœperat, compos et victor, exstebat. Certus autem quia quæ mira de hoc Sancto audiebat, jam ipse miranda præ oculis habebat, reverentiam erga Sanctum tenens : Causas justitiæ, ait, mihi habens adversus hoc castrum veni; sed ut mihi videre vidcor, et Deus ex hoc facto ostendat, meritum hujus Sancti, ut venirem, exegit, et ne diutius in hoc malorum et negligentiae jaceret cœno, promeruit. Paretur, inquit ergo episcopus, jam festinanter cum suis rectoribus una navis, quæ eum cum testimonio et auctoritate nostra perferat Bracas b, ubi confessor egregius vita et meritis requiescit archiepiscopus Viventius. Est enim ibi canonica duodecim clericorum Remensis parochiæ, quam, vita comite, auspice Deo, in votis habeo regulari monachorum proposito honestius ordinare.

25 Ad nutum jubentis mox parata navi, cum illa sui exercitus frequentia per se idem episcopus ad feretrum veniens, et manu apposita al-

trínsecus

D

audir, reliquias S. Arnulfi illic conservari,

E

easque alio transferri jubet;

F

b

sed navis, cui impositæ erant, sine gubernatore,

A trinsecus tenens cum impositione Antiphonæ, Pretiosa in conspectu Domini, et prosecutione Psalmi, ad navim jussit ferri, et in ea imponi, cum campana una, flammis ecclesiæ subtracta. Interim archiepiscopo a navi regresso, ordinante, qui remiges, quive clericorum et hominum pariter irent comites; Deus, cujus sapientiæ et scientiæ altitudo divitiarum inenarrabilis, cujus viæ sunt investigabiles, qui solummodo mirabilis in altis Dominus, qui dat virtutem et fortitudinem plebi suæ, dignatus est judiciorum suorum ostendere secreta, et operum suorum notificare mirabilia propter hujus Sancti sui merita. Namque cum navis in ripa fluminis, affixa substiteret, * sustinens rectorem qui duceret, nullusque in ea hominum ex voluntate Dei præter corpus Sancti remansisset, aquila desuper advolans, in fronte navis nauta certissimus assedit, et mox navim ipsam a littore in medios fluctus virtute divina emovit, et aquis itinere suo deorsum fluentibus, navis contra fluminis incedebat excursus, angelica, ut credimus, illud administrante creatura, et virtute, ut patuit, cooperante et regente divina, directoque pergens cursu anteriora sibi semper petens, celerrimo sibi properabat gressu.

* lege subsisteret

B

exceple aquila, quæ in puppi sedebat,

* forte navim atque

* forte avis

C aquila altera grandis, magnis alis, multisque plumis. Quotiens hujus avis nomen in Proverbiis assumitur, regum potentium figura subintelligitur. Hæc avis inter ceteras quasi regii juris obtinet dominium, avibusque reliquis principans, facti sui gestat mysterium: hæc avis sublimia penetrans et sublimius evolans, speculando inre- verberatis solem ardentem contemplatur oculis. Sub qua specie typica Johannes signatur Apostolus et Evangelista, qui omnem supervolans creaturam incarnati Verbi mysterium, et divinitatis ejus ineffabile patefecit arcanum. Quod aptissime convenit remotis ab omni hujus vitæ negotio Deo famulantibus monachis, contemplativæ vitæ insudantibus, et per juge mentis desiderium spiritalia semper et cœlestia pia cogitatione meditantibus, fidei nihilominus intentione, quæ sursum sunt, ubi Christus est in dextera Dei sedens, indefesse quærentibus. Locum ergo, quicumque sit, quem navis ista expetit, monachorum religiose conversantium famulatio et ordine insiniri convenit.

27 Aliis ergo post hæc verba assentientibus, atque aliis multo aliter opinantibus. Si, ut dicitis, inquit episcopus, Guilledio apud sanctum Hilarium, ubi prius aliquamdiu pausavit, consistere voluerit, non est diutina expectatio. Vix enim uno distat stadio ab hoc, in quo consistimus, loco Si autem apud sanctum Sulpicium in villa, quæ appellatur Pirorum, nec aliud erit diutius attendendum: solum quippe milliarium hoc nobis facit. Si vero ulterius processerit, nec ad dexteram nec ad sinistram diverterit, sed sicut cœpit intendere, posteriora dimittens in anteriora prodierit: Advertite unum, quod vobis enarro: sicut intelligo divinæ gratiæ arcanum, quia Mosomi nostræ diœccesis loco pausare et venerari habet, annuente Deo. Jam tunc episcopus intendebat animum, hunc locum decussare c regulari institutione monachorum; sicut post fecit Remis sancti Theodoric locum d, quem de manibus Rotgeri comitis, injuste illum tenentis, vi et sagacitate retraxit; et remotis duodecim præbendariis, non Deo et Sanctis ejus, sed sibi ipsis et comiti servientibus, abbate ex monasterio sancti Remigii accepto, Airardo nomine, cum monachis Deo fideliter militantibus religiose restituens ordinavit.

EX IMPRESSIS. adverso flumine

c

d

E

28 Ita etiam ad præsens Braguis * optabat fieri propter amorem et reverentiam sancti Viventii, nisi hujus intercessisset causa miraculi. Sed quia jam antea non suppetebat possibilitas, pro eo quod devenerat in manus externas, promptissima tamen manebat implendi voluntas, operiens opportunitatem, siquando Dei largitas, quam desiderabat, efficeret facultatem. In his et hujusmodi operibus fere totus erat iste noster episcopus, et simili desiderio mentis flagrare cœpit erga locum ecclesiæ Mosomensis. Insequentibus ergo navim, quibus antea jussum fuerat, jam nullatenus, ut primum cœperat, segnius ibat; regebat namque illam bonitas illius, qui facit angelos suos spiritus. Cum ineundo per villas circumpositas tanti facti rumor exisset, omnibus undique circumvolantibus, absque numero confluebat populus pro merito et gloria Martyris, laudans Deum in operibus suis.

* lege Braccis. ultra defertur

29 Adhuc laudes erant in ore ipsorum, et virtus Dei recentiori miraculo paravit exhilarare ad credendum mentes eorum. Nam in villa, Torciaco e nomine, quædam erat mulier vidua, quæ post viduitatem gravis cæcitatibus infirmitate oppressa, ad glorificandum Deum aliquamdiu plus anno integro luminibus manebat orbata; quæ dolens et viri sui desolationem, et rerum suarum futuram defectionem, magis autem corporis debilitatem (erat enim honestis et liberis parentibus progenita) in angustiis multis et doloribus vivebat: habebat tamen ex legitima nuptiarum viri sui copula unicum admodum parvum filiolum ad augmentum suæ dolorositatis satis macram spem posteritatis. Rumore itaque per populos diffuso pro sancti Arnulfi adventu glorioso, hæc mulier, ubi audivit, salutis avida, cum jam Sanctus per alveum fluminis navi impræsentiarum posita veheretur, unum camisilem f, quem optimum habuit, de domo sua secum sumpsit, et gressu conducibili sese eo loci minari fecit. Ubi cum pervenisset, genua flectens cum multis ob-

F Torciacum, ubi muliere cæca

e

f

secreationibus

EX IMPRESSIS

visum recu-
perante,

g

h

B

tandem Moso-
mum ap-
pellit.

i

secreationibus Dei misericordiam et sancti Arnulfi exorabat præsentiā, ut per ipsius meritum sibi redonaret Dominus Deus amissi luminis usum.

30 Petiit ergo navim ad littus appellī, ut perficeret oblationem voti sui. Qua appulsa, approprians illa cum fide multa, corrigiam sibi in collo posuit *g*, ancillatui Sancti se subdidit, capitati- cum suum *h* et se, et posteritatem suam post se daturam, si salutem optatam mereretur, repro- misit; camisilem, quem secum detulerat, extulit, super corpus Sancti posuit. Et mox dicto citius salubri facto commercio, videntibus, qui aderant, omnibus, lumen pristinum optatumque recepit. Hinc laudes Deo, hinc gratias referebat Sancto, hinc omnium ora et corda multis ex pietate lacry- mis profusis laudabant inisericordissima Dei ma- gnalia, et quæ sola venerat cum dolore, cum mul- tis et inter multos lætabunda repedabat cum sa- lute. Quæ quamdiu supervixit, salutem suam ipsa prædicans, semper singulis annis capitis sui cen- sum Sancto persolvit, et post mortem illius, uni- cus, quem diximus, filius ejus annis, quibus ma- tri supervixit, fideliter donavit.

31 Harum omnium rerum certissimus Moso- mum tendens pervenit nuntius, dictitat clero præsentī et populo, quæ fuerit in glorificatione Sancti divina illuminatio, quæ fuerit episcopi vo- tiva transmissio. Indicitur interim et paratur processio; currit Mosomensis populus cum gau- dio; excipit sanctum corpus lætantibus animis, gestat suppliciter in humeris, faciunt vota et pre- ces, quibus mereantur fieri ejus intervenientibus meritis æternæ vitæ consortes. Sonantibus eccle- siæ signis, adsunt Clerici cum crucibus et cereis thurificant Sancti glebam *i* odoribus, suscipiunt cum hymnis et dignis psalmorum laudibus: sic- que ingredientiē ecclesiam principalem, divinam adorant majestatem, supplicantes pietatis ejus dono et B. Mariæ semper Virginis suffragio,

istius et omnium simul Sanctorum jugi in perpe- tuum muniri patrociniō. Sicque dimissa turba et populo, abierunt quique in sua cum exultatione et gaudio, illum magnificantes in gloria, qui vivit et regnat unus iu Trinitate Deus per æterna se- cula. Amen.

ANNOTATA.

a *Pcr* pagenses existimo indicari incolās vicino- rum pagorum.

b *Gallice* locus iste vocatur Braux, situsque est versus silvam Arduennam non procul a castro Re- naldi supra Mosam.

c *Decussare idem* est quod ornare vel honorare, ut plurimis testimoniis probat Cangius. Quomodo autem Adalbero Mosomum ornaverit institutione cænobii Benedictini, videri potest in prosecutione chronici Mosomensis, et apud Mabillonium et Mar- lotum locis jam sæpe citatis.

d *De hujus monasterii institutione vide Marlotum* E
tomo 2 Metropolis Remensis a pag. 17.

e *Suspicio esse locum*, qui in mappis geographicis vocatur vulgo Torcy, notaturque in adversa Mosæ ripa e regione Sedani, quæ Campaniæ urbs Mosomo quatuor lucis distat.

f Camisilis, sicut etiam camisia, varias habet significationes. Videtur hic significare velum aut vestem ex lino vel cannabe factam.

g Qui corrigiam sibi in collo ponit, se alterius famulum profitetur, ut pluribus exemplis ostendit Cangius in Glossario ad vocem corrigia.

h *Id est* promisit capitis censum seu tributum, quod singulis annis pensatur.

i *Gleba idem est* quod corpus, uti jam sæpe alias diximus.

C

DE S. DECLANO EPISCOPO

F

P. B.

ARDMORIÆ IN HIBERNIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Sancti cultus; locus ac tempus vitæ;
Acta.

SECVLO VI.

S. Declanus
episcopus

Geminos Ecclesiæ Declanos dedit Hibernia, sive, ut olim vocitari consueverat, Scotia; utrumque Sanctum, utrumque apostolum: sed alterum juniorem, diaconum, S. Vir- gilii episcopi Salisburgensis socium, ab eoque Fri- singam destinatum, ubi et mortuus est versus finem seculi octavi, et adhuc una cum sancto Marino epi- scopo claret miraculis, coliturque Kalendis Decem-

bribus, teste Radero nostro in Bavaria Sancta tom. 2, pag. 113; alterum vero tribus circiter seculis antiquiorem, et gentiliū suorum, Desiorum, in- quam, quos ad agnitionem veritatis adduxerat, epi- scopum; quem hoc die, quo et vita defunctus esse in Actis dicitur num. 79, celebrari apud Hibernos tradunt Henricus Fitz-Simon noster in Catalogo præcipuorum Sanctorum Hiberniæ, primum Duaci edito anno 1615, tum recognito auctoque Leodii an- no 1619; et Joannes Colganus tum alibi sæpius, tum præcipue in Triade thaumaturga, seu tomo secundo Sanctorum Hiberniæ pag. 613; idque ex Martyro- logiis Hibernicis, quorum tamen ibi textus non ci- tat, præterquam unius Sanctilogii, quod vocat Ge- nealogicum, ceteros reservans ad Acta danda die XXIV Julii, ad quæ lectorem remittit, frustra hacte- nus

A nus Acta ultra Martium promissa desiderantem. Cum ergo Martyrologia illa servari scirem Lovanii in conventu FF. Minorum Hibernorum, inde ad stabiliendum S. Declani cultum subsidium per litteras expetii, quibus perhumaniter respondit R. P. Franciscus Friell, ejusdem Ordinis et conventus, in hæc verba :

hoc die celebratur apud Hibernos,

2 Martyrologium Dungallense (de cujus valore ac merito lege Colganum tom. 1, pag. 5) xxiv Julii habet sequentia : Declanus Ardmoresis episcopus et confessor ; qui Roma regrediens, in provincia Tyrolensi vita functus dicitur. Ex oblivione reliquit quamdam campanam, ipsi cœlitus missam, in quodam saxo sito in littore quod apulit. Postea autem idem saxum miraculose comitatum fuit navim quamdam, in qua asportabantur urna et reliquiæ S. Declani in Hiberniam, cum hoc vaticinio, quod nempe ubicumque dictum quiesceret saxum, ibidem in honorem S. Declani ecclesia exstruenda foret. Dicta ecclesia exstat in baronia Desmoniensi in Momonia. Hæc ibi ; ad quæ Friellus : Notandum, inquit, hæc non adeo antiquo characterc esse scripta ; transumpta tamen fuisse ex antiquissimis monumentis, ostendunt archiepiscopi Hiberniæ, dictum Martyrologium approbantes. Ut ut est, præferendum non videtur hoc elogium Actis nostris, aliter de loco mortis affirmantibus num. 79. Deinde multum fallor, si miraculum hic narratum non sit vitio fugientis memoriæ confictum ab aliquo, qui oscitanter olim legerat vel audierat, quæ de saxo illo, et campana seu cymbalo atque ecclesia S. Declani narrantur in Actis infra a num. 29. Sed pergamus cum Friello ad aliud melioris notæ Martyrologium : Item eadem die, inquit, S. Ængussius (qui scripsit Martyrologium metro Hibernico sub finem seculi viii, juxta Waræum et Colganum ibidem pag. 4) versu valde antiquo, stylo Hibernico composito, habet sequentia, saltem quoad sensum (vix enim apices ob antiquitatem manuscripti legibiles sunt modernis :) O Iberniam, magnæ tibi et indicibiles divitiæ ex patrocinio S. Declani accrescunt ! Hoc sane testimonium mihi quidem in hac re non parvi ponderis videtur ; additur tamen et aliud : Marianus eadem die ponit nomen tantum et Sancti episcopi et confessoris titulum. Floruit B. Marianus hic seculo xii, ut citatus Colganus asserit.

cujus sanctitatem vulgo agnitam

3 Præter hæc vero venerationis ejus publicæ domesticæ testimonia, externa alia reperimus nulla (si unum excipias et quidem recentissimum, Castellanum ; qui nescio cur hujus Sancti natalem referat ad diem xxv Julii), quantumvis Martyrologia nostra omnia perscrutati. Sed ut etiam hæc deessent, ne hoc loco tamen Declanum prætermitteremus, satis ipsa suaderent Acta tum ipsius Sancti nostri, tum alia, quæ de illo tamquam Sancto meminerunt, uti faciunt Acta S. Kierani apud Colganum tom. 1, pag. 459, num. 9, et S. Ailbei apud eundem tomo 2, pag. 251. Hæc enim, tametsi fabulis haud raris respersa sunt, nec tam antiqua, quam ea Colganus credidit ; antiqua tamen satis esse, ut sanctitatis ejus opinionem ab immemorabili tempore ante Urbani PP. VIII decreta receptam vulgo apud Hibernos ac stabilitam demonstrent, inficiari non possumus ; quandoquidem ut vetustatis Hibernicæ instrumenta nobilia citantur non solum a Colgano passim ; verum etiam ab Usserio in Britannicarum

ecclesiarum primordiis cap. 16, et Waræo in Commentario de præsulibus Hiberniæ, ubi de episcopis Imelacensibus pag. 174.

4 Imo quemcumque demum et cujuscumque ætatis aut fidei auctorem hunc nostrum fuisse statueris, numquam ea certe finxisse in Hibernia credi potest, in quibus nisi vera scripsisset, vel ab infima plebe continuo redargutum iri se sciret. Cum ergo legis num. 11 : Lapis, super quem S. Declanus natus est, hodie (cum scilicet hæc Vita scriberetur) petra Declani vocatur ; et num. 15 : Locus, in quo natus S. Declanus est, Atrium Dobrani prius vocabatur, modo autem Atrium Declani vocatur ; item cum num. 32 et 36 Ardmora vocatur civitas S. Declani ; et quod habetur num. 57 : Tunc S. Declanus benedixit lapidem quemdam ibi (in campo Femhin ad plagam Australem in Momonia) qui ab illo die usque hodie Lapis sancti Declani vocatur ; et num. 58 : Et construxit ibi (apud Temoriam in Midia Orientali) sanctus Declanus monasterium in agro sibi dato canonicorum, quod ex nomine sancti Declani nominatur ; et num. 70 : Acervus lapidum collectus est in illo loco cum cruce in signum miraculi, qui dicitur.... Acervus S. Declani ; et cum de cella, quam S. Declanus sibi struxerat haud procul Ardmoria, dicitur, quæ vocatur Desertulum S. Declani : cum hæc, inquam, legis, dubitare non potes, quin vere talia tunc nomina locis illis, tamquam olim indita, et ad illud usque tempus vulgo usurpata convenerint. Erat ergo tum et vetus et vulgo recepta traditio, non modo exstitisse olim Declanum illum, a quo hæc loca nomen acceperant, verum etiam pro Sancto ab omnibus fuisse habitum. Idem formari potest argumentum ex iis, quæ narrat in fine Vitæ ; sepultum scilicet esse S. Declanum in sua civitate Ardmor... ubi magna signa et miracula semper per eum fiunt, etc.

5 Fuit autem Ardmoria, sive Ardmor Deaglain, (ut Hibernice a Sancti nostri nomine dicitur teste Usserio de Britann. eccles. primordiis cap. 17, pag. 867) urbecula olim ; nunc vero est vicus Hiberniæ in Momonia, et comitatu Waterfordiensi ; habetque portum, Dungarvanum inter et Yogalliam positum, huic tamen aliquanto, quam illi propiorem. Adjunctum est illi territorium, quod olim occupasse armis familia Desiorum dicitur in Actis infra ; unde et modo vicecomitatus Dessee appellatur. Ardmoriæ primordia debentur monasterio, quod ibi primum condidisse creditur S. Declanus, ut ex Actis discere est num. 37. Canonicorum regularium S. Augustini illud fuisse cœnobium censet auctor Historiæ monasticæ Hiberniæ, anno 1690 Parisiis editæ, pag. 54 ; sed nihil habet, quo opinionem hanc suam confirmet. Colganus de eo agit in Actis Sanctorum Hiberniæ tom. 1, pag. 608 ; verum iis, quæ traduntur in Actis modo dandis, nihil ausus est addere. Itaque monasterium illud peculiarem S. Declani institutionem sectatum potius videtur. An vero id postea ad canonicos regulares devolutum sit : an, ut alia plura apud Hibernos, in paræciam degeneraverit, aut quamdiu substituerit, incertum est ; interiisse tamen jam olim verisimilius apparet, quando nihil de illo nec Waræo in Antiquitatibus Hibernicis, nec alii cuiquam, quod sciam, innotuit, præter id quod Acta nostra prodidere. Sedem insuper episcopalem Ardmoriæ locavit Sanctus noster, ut in Actis

habes

AUCTORE
P. B.

antiqua ipsorum monumenta testantur.

E

Locus episcopatus ejus et sepulturæ.

F

AUCTORE
P. B.

habes num. 30, et alibi. Ea subinde episcopatu Lismoriæ, a qua duodecim tantum passuum millibus distat, annexa est; uti de suo tempore fidem facit Usserius paulo ante assignatus. Quando id contigerit, inveni nuspiam. Anno certe Christi 1152 notus amplius non erat episcopatus Ardmoriensis, ut colliges ex Waræo Antiquitatum Hibernicarum cap. 16.

Tempus, quo
sit natus,
incertum
est,

6 De tempore, quo vixisse credendus sit Sanctus noster, hoc unum mihi certum videtur, nihil illo quidquam esse incertius: neque enim plura novi utcumque antiqua monumenta, quæ de illo meminerint, quam tria illa, quibus ad ejus chronologiam texendam usi sunt Colganus atque Usserius: Acta scilicet ipsa S. Declani, quæ subjiciemus; Vitam deinde S. Ailbei, ac tandem Acta S. Kierani apud Colganum supra citata: in his autem omnibus tam insulse distributa sunt tempora, ut satis mirari nequeam, attendere ad illa viros eruditos potuisse, et sic Sancti nostri natales ad tempora Constantii imperatoris, sive ad medium circiter seculi quarti, reducere; episcopatum vero ad annum Christi 402, annis scilicet triginta antequam a Cœlestino Papa S. Patritius in Hiberniam mitteretur. Adisis Usserium de Britann. eccles. primordiis cap. 16. Non diffiteor equidem, hæc recte affirmari juxta auctores illos; sed aio, juxta eosdem, id non minus recte negari; ac proinde indignos esse, quos in rationibus chronologicis sequantur eruditi. Rem exemplo demonstratam invenies infra in annotatis ad cap. 4 Actorum nostrorum littera c.

obiit seculo
sexto.

7 Sed eccum aliud insigne ex eodem capite. Romano ex itinere revertens S. Declanus, num. 28, invisit S. Davidem, episcopum jam tum Menevensæ; atque adeo post annum Christi 516, quo primum ad insulas S. David evectus est, ut ad diem 1 Martii, quo colitur, ostendimus: nego igitur natum esse Declanum anno 347, secundum auctorem nostrum; nisi tam ineptum hunc esse velis, ut Senem annorum circiter centum ac septuaginta Romam adire confinxerit. Et vero tam ineptum esse diffiteri nolim; sed vel inde chronotaxim ejus prorsus abjiciendam contendo. Quid enim in ea homini fidas, qui post visitatum a Declano S. Davidem episcopum Menevensæ, et collocatam Ardmoriæ sedem episcopalem, aliaque, quæ capite quarto et initio quinti narrantur, subjicere potuerit num. 39: Interea gloriosissimus archiepiscopus Patritius missus a Cœlestino Papa venit in Hiberniam; et quæ sequuntur? Sane qui adventum S. Patritii, quem ad diem xvii Martii sub Cœlestino Papa anno Christi 432 accidisse docuimus, postponit episcopatu S. Davidis, hoc est anno Christi, ut minimum, quingentesimo ac decimo sexto, is tam supinam prodit ignorantiam temporum, ut ne confutari quidem hic pluribus mercatur. Adiri possunt, quæ ad Acta S. Patritii die xvii Martii, S. Kierani die v ejusdem mensis, et S. Ibari die iii Aprilis a Majoribus nostris in hanc rem dicta sunt. Mihi satis est, obitum S. Declani referre ad seculum sextum, quo et æqualium ejus SS. Kierani et Ibari illi referendum putarunt, non repugnante Colgano tom. 1, pag. 608, ubi mortem ejus post annum Christi 548 vel etiam 557 defixit; tametsi non ignoraret, juxta chronologiam suam sic Sancti nostri vitam ad duo circiter integra secula protrahendam esse; de quo me quidem assentientem non habet.

C

8 Porro ex dictis patet, procul abesse, ut auctorem Actorum nostrorum tam antiquum esse credamus, quam credidit Colganus tom. 2, pag. 250; ubi eum ante circiter mille annos scripsisse existimat; vel tom. 1, pag. 608, ubi illum S. Ultano (qui S. Declani discipulus et in præfectura cœnobii Ardmoriensis successor ab ipso constitutus fuisse dicitur) forte æqualem fuisse asserit. Nam quis parachronismos tam enormes excidere credat potuisse ei, qui ipsa illa tempora, in quibus tantum exerrat, vivendo scribendoque attigerit? Eruditum Colganum ad ita sentiendum impulerint, credo, quæ habentur num. 72: Et ipse Ultanus post obitum sanctissimi Declani secundus abbas et pater mirabilis multorum miraculorum exstitit, cujus vita clara miraculis REFULGET: hoc enim verbum videtur significare viventem adhuc S. Ultanum, cum scriberet hic auctor; item illa, quæ leguntur num. 77: Et inde fertur nobis ab antiquis ejus (S. Declani) discipulis, quod magnus exercitus in comitatu ipsius consuete fuerat. Sed neutro loco quidquam evincitur: ad primum enim responderi potest, historicis satis esse frequens, ut quæ præterita sunt, tamquam præsentia narrent; deinde Vitam sæpe accipi pro historia vitæ; in qua si miracula multa describuntur, dici potest fulgere miraculis etiam post annos mille et amplius, quam Sanctus vixerit. Ad secundum dicendum videtur, per discipulorum S. Declani narrationem intelligi hic, non ore coram ac verbis ab eis auctori nostro prolata, sed litteris posteritati traditam; ita ut sensus sit: Fertur nobis ab antiquis ejus discipulis in scriptis veteribus, quæ nobis olim consignarunt, et quæ adhuc supersunt, quando hæc nova ejus Acta conscribimus, quod, etc. Qua quidem ratione patet, nihil ex illo textu extundi posse, unde interpolatoris hujus ætatem qualemcumque assequamur. Neque vero temere hoc a me dictum videri debet; quando ipsemet auctor noster antiquioribus scriptis usum se fuisse fatetur num. 28: Vulgus dicit, inquit, quod S. Declanus multis vicibus Romam visitavit; sed in VETERIBUS SCRIPTIS non invenimus plus quam tribus vicibus.

9 Non eo tamen hæc dicta sunt, ut omnem scriptori huic antiquitatem abrogem: facile enim antiquum haberi patiar, si modo seculis aliquot a S. Declani temporibus, quæ prorsus ignoravit, amoveatur; neque vero eatenus quidquam esse video, quod vel Colgano aut sociis, quas in operis sui præfatione merito laudat, vel Usserio aut Waræo reponi solide possit: quippe qui, cum viri omnes fuerint in antiquitatibus Hibernicis versatissimi, quique hæc Acta in pervetustis codicibus manuscripta legerint, id saltem suo quodam jure exigere videantur, ut quæ ipsi antiqua judicaverunt, ea pro talibus haberi quoque a ceteris debeant, donec vel ratio afferri nulla potest vel auctoritas gravior ex contrario; qualem nobis deesse non diffitemur, ut scriptorem hunc vel seculo decimo juniorem probeamus; quidquid aliter senserit Papebrochius, vitioso Actorum nostrorum apographo deceptus, ut infra dicitur in annotatis ad cap. 6, littera c. Quinimo ad vetustatem, quantam possumus, biographo nostro vindicandam non parum conferre videtur, quod plerumque monasteria, ecclesiæ, ceteraque, de quibus tamquam vulgo notis et adhuc subsistentibus agit, neque Colgano, neque Waræo, neque aliis, quos vi-

D
Acta non
sunt auctoris
Sancto sup-
paris,

E

sed seculis
aliquot juni-
oris,
F

derim

A *derim, nota sint, nisi ex solis hisce, quæ citant. S. Declani Actis.*

et respersa
fabulis;

10 *De quibus quidem Actis quid senserint Majores nostri, quamque prodigiosis ea fabulis infarta judicaverint, loco non uno significarunt; sed præcipue ubi de S. Patritio est actum die XVII Martii pag. 581. Fallor, si aliter statuere quisquam poterit, qui voluerit integra pervolvere. Et quæ quidem toto capite primo genealogia texitur, eam ne Waræus quidem Antiquitatum Hibernicarum cap. 4 commemoratu dignam censuit, cum de regibus Hiberniæ, ibi, et alibi diversimode enumeratis, ita pronuntiaverit: Ad prædecesores Lægarii quod attinet, eos certe consulto omisi; quia pleraque quæ de iis traduntur (ut quod sentio, dicam) vel fabulæ sunt, vel fabulis et anachronismis mire admixta. Legesis, et crede, si potes (neque enim vacat suis hic singula momenti expendere:) lege, inquam, quod narratur a numero 4 usque ad 6 de Ænea; quod num. 10 de sanctitate Declani in utero matris ethnicæ, et adjunctis nativitatibus ejus; quod num. 20, 21 et 22 de Lunano, filio regis Romanorum, et mirabili cymbalo seu campanula; quod num. 29, 30 et 31 de petra per mare navis instar natante. Certe ignorabat suo tempore hujuscemodi prodigium vir in historia Britannicæ facile princeps Venerabilis Beda; cum illa in Marci Evangelium scriberet, quæ in Officio S. Gregorii Thaumaturgi XVII Novembris universa quotannis Ecclesia recitat. Quid memorem alia? Num. 34 et 35, 63, 73 quam stupenda narrantur, quam parum verisimilia, si tantillum consideres! Plura sciens prætereo; non possum tamen, quin lectorem ad numerum 71 remittam, hoc est ad nautas in saxa magna conversos, quæ sunt in ora maris non longe a terra, et altiores mari constant. Credite posteri.*

B

neque tamen
ideo hic
omittenda.

11 *Hæc et similia mentem non semel injecerunt mihi, ut hæc S. Declani Acta supprimerem; quod tamen subinde faciendum non duxi: primum quidem quia valent saltem ad comprobendam publicam olim in Hibernia sanctitatis ejus opinionem; deinde quia utcumque antiqua sunt eorum judicio, qui de antiquitatibus Hibernicis non sine laude scripserunt; denique quia nonnullum eorum aliquando inspiciendorum desiderium excitatum jam pridem est a Waræo, et Usserio, qui ex iis fragmenta non pauca deprompserunt; sed maxime a Colgano, qui ea insuper, ut erant, integra atque illustrata promisit: unde licet conjicere, non fuisse rarissima Vitæ hujus Mss. per Hiberniam exemplaria. Nos eam accepimus pridem a RR. PP. Minoritis Hibernis e conventu Lovaniensi, ubi etiamnum servatur litteris Hibernicis exarata, ut illam ex antiquissimo codice desumpsit, teste Friello supra laudato, Frater ille Michael Clery, cujus est elogium insigne apud Colganum in præfatione tomi primi de Sanctis Hiberniæ. Quoniam vero apographum nostrum et errata multa, et plures habebat lacunas, illud conferri Romæ curavimus cum alio exemplari integro, quod erat in collegio S. Isidori, cum ibi degeret Franciscus Haroldus, jam tum scriptis et meritis clarus, et ipse Hibernus; qui nobis hæc Acta fideliter per se ex suo exemplari emendata ac suppleta restituit anno 1679, qualia nunc edimus.*

C

VITA

Ex Ms. Lovaniensi collato cum Ms. Collegii S. Isidori Romano.

CAPUT I.

Genealogia S. Declani.

Beatissimus episcopus Declanus de nobilissimo Hiberniæ regum genere, qui multos temporum cursus regnum totius Hiberniæ in civitate Themoriæ a tenuerunt, oriundus fuit; sicut ex sequenti genealogia ejus apparebit. Fuit potentissimus rex, qui fines sui imperii dilatavit, nomine Equitius Fedhlech *b*: hic genuit tres filios, quorum unus Lecharius *c* genuit Luguidh Sriubhnearg *d*, qui habuit tres circulos roseos Zonarum instar in corpore suo a nativitate, et erat specie formosus, viribus fortis, et in rebus arduis ab infantia tractandis nominatissimus. Hic aviti regni gubernacula suscepit eo anno, quo Cajus Cæsar *e* occisus est, et postquam viginti sex annis in Themoria regnasset, a gente Lageniensium occisus est eo anno, quo Petrus apostolus et Paulus doctor gentium a Nerone morti traditi sunt *f*; et ipse habuit filium, nomine Crimthun niudh nuaruir *g*, qui decem annis tantum regnavit, et obiit.

Reges Hiberniæ inde a temporibus SS. Petri et Pauli Apostolorum

a

E

b

c

d

e

f

g

2 Hic autem reliquit filium nomine Feruduch Finfectnach *h*, qui in Themoria triginta annis regnavit. Iste genuit Fichudh Finnfaluidh *i*, et regnavit tredecim annis, et occisus est in Themoria; genuit autem filium Tuathal Teachmear *k*, qui diversas regiones in magna potestate obtinuit, et regnavit in Themoria viginti tribus annis; tandem occisus est a gente Ultorum *l*, genuit tamen filium Feidlimidh Reachtmear *m*, qui magnas leges in regno suo condidit, et regnavit novem annis, et genuit tres filios, id est: Conn Cheadcha, Eochaidh Fionn, Fiachu Suighde *n*. Major natu *o* xx annis *p* regnavit, cujus bonitatis, pacis, et fertilitatis fama æterna memoria digna est. Interfectus est a duce Ultorum Tyberiae Cyrech *q* in campo Coba. Hujus nomen in Themoria perpetuo regnat. Equitius Candidus *r*, secundus natu, perrexit ad provinciam Lageniensium, ubi habitant nepotes ejus semper in diversis locis, de quibus comites et viri potentes sunt, qui inter Lagenienses numerantur.

recensentur,

h

i

k

l

m

l'

n

o

p

q

r

3 Fiachu Suighde, tertius filius prædicti Feidlimidh, habitavit in regione circa Themoriam, sed sine regno Hiberniæ mortuus est, habens iii filios egregios, Rossa, Ængus, Eoghun *, qui erant belligeri et peritissimi in militari disciplina, et præ ceteris Ængus heros intolerabilis iræ et insignis fortitudinis erat. Cum jam Cormac, mac Airt, mac Conn chadchaidhe *s*, avitum regnum suscepisset, quidam nobilis et potens ho-

a quibus genus duxere majores S. Declani, * alias Eogan,

s

EX MS.

t

mo, qui erat inimicus regis. volens t rex pacem eum illo inire, numquam ille voluit, nisi rex Cormacus dedisset ei Ængusum, vel Æneam prædictum cum fratribus suis defensorem incolumitatis corporis sui. In primis hoc noluit rex facere, sed postea concessit; et accipiens illum Æneam cum fratribus in defensionem venit ipse ad regem et concordiam fecit cum illo: sed post aliquot dies Cenllach, filius regis Cormaci, apprehendit illum virum nobilem sine licentia patris sui, regis scilicet, et cruit oculos ejus.

de quibus
tubulosa

4 Hoc audiens Æncas, repletus est nimio furore iræ, et illico cucurrit ad Themoriam, ubi ille filius cum patre suo rege erat, ante suos omnes, nemine volente ipsum comitari; et viso multorum armatorum concursu, et maximo viro ante eos ad Themoriam, jussit rex ostia munitiorum firmari, dicens: Vere Æneas est ante fratres suos, volens vindicare in nos suam defensionem. Hoc verbo a rege audito, corda omnium tepefacta sunt, cognoscentes u et timentes audacissimam illius fortitudinem. Et videns Æneas ostia munitionum clausa contra se, furore percitus, in fortitudine ac velocitate sua se leviter elevavit in acrem, et stetit supra altitudinem extremæ munitionis; et de munitione ad munitionem transiit, usque dum fuit in medio Themoriæ cum armis suis, et intravit palatium, in quo erat rex, quærens Cenllach, filium ejus, ut illum sine mora occideret.

u

B

narrantur
facinora

5 Ille autem, omnibus fugientibus huc atque illuc, stetit coram patre suo rege, volens se et illum defendere; et comes civitatis Themoriæ, vir fortis, et volens ipse regem defendere, venit et stetit inter regem et filium suum; sed impetum eorum pro nihilo Ængus reputavit: vibrans enim ipse lanceam suam venenatam contra illos, fixit eam in pectore Ceallach x filii regis, et per eum exiit in pectore prædicti comitis, et per dorsum ejus in oculum regis Cormaci pervenit; et filius regis et comes ille illico in terram super lanceam ceciderunt, et, nisi ipsi super lanceam caderent, ipsa per eaput regis adhuc cum illis intraret. Et ita Ængus uno ictu Ceallach filium regis, et comitem Themoriæ occidit, et oculum Cormaci regis fregit. Rursumque regem aggreditur, eum jugulare volens; rex vero advenientem adjuravit per deos et consanguinitatem suam, ut sibi parceret: ipsi enim tunc gentiles erant, colentes deos, imo idola, secundum velle suum. Videns itaque Ængus filium regis cum glorioso comite mortuos, cœpit furor ejus quiescere, et motus consanguinitate pepercit regi, et reversus est a Themoria cum triumpho magno.

x

C

Idem ejeti
ex Media,
ubi reges
Hiberniæ re-
sidebant,

y

6 Deinde jam Cormacus rex Hiberniæ erat, qui regnavit quadraginta duobus annis. Dolens autem de filio suo et comite magno et de damno oculi sui perdit, collegit turbas militum non mediocres; et cœpit Ængusum cum suis fratribus a finibus suis, a regione Themoriæ, quæ dicitur Na nDesi y, et non solum, sed et de omnibus Aquilonis finibus expellere: timebat enim eos valde; quia regnum ad eos jure erat venturum, et pertinebat ad eos, sicut ad ipsum. Illi autem secundum nobilitatem suam fortiter et animose aliquo tempore resistebant, et septem prælia inter se commiserant, in quibus Ængus

cum suis fratribus magnas cædes fecit; sed postremo ipsi superati sunt, cum magno furore, militum damno. Unde ipsi postea non valentes magnis regiis agminibus in diversis Hiberniæ regionibus resistere, reliquerunt suam patriam, regionem Midiæ, et venerunt in provincias Lageniensium, et inde post annum ad Momoniam pervenerunt; sed gens Ossoriæ, quæ est occidentalis Lageniensium plaga juxta Momoniam z, fecit eis injuriam in transeundo.

D

7 Et pervenientes ad regem Momoniæ Oilill Oluim *, qui habuit uxorem speciosam, regiam et optimam secundum naturæ bonitatem, id est Soidhb, filiam Cuinn cedchathui aa patru eorum, dedit eis condignum honorem, et concessit ut sibi regionem in confinio Momoniæ armis acquirerent; vel, si [vellent,] contra Conachtos, bb vel contra Lagenienses, seu contra suam patriam regionem, Mediam, partem de Momonia et partem de aliena regione contenderent: nolebant enim aliam regionem ab ea accipere, nisi si quam in quodam confinio gladiis suis causa liberalitatis arriperent. Et elegerunt bellare contra gentem Ossoriæ, quæ sine causa injuriam sibi fecit. In confinio jam illo Momoniæ et Lageniensium circa flumen Surium cc magnam et optimam vero regionem, quatuor commissis præliis, contenderunt, duobus contra Lagenienses, id est contra gentem Ossoriæ, et duobus contra Momonienses, in quibus Ængus intolerabilis exitit.

Momoniam et
Lageniam con-
finia occupa-
vunt,
* alias Alil-
lium Oluim
aa

bb

E

cc

8 Fugarunt gentem Ossoriæ a medio campo Femhyn contra Orientem usque ad rivum Cinan, qui est modo confinium Lageniensium et Momoniensium in illa plaga, dividens terram Na nDesi et Osruighe *: et de medio prædicti campi habitatores regionis, quæ quondam Tyrfene dicebatur, modo autem Firmuighe, usque ad campulum, in quo est civitas Brighdband, per manum validam destruxerunt; habitatores vero regionis Liuthuin a flumine, quod quondam Nemh vocabatur, modo autem Obhann Mhor, usque ad rivum Kille Cobhtuig, qui est nunc in confinio Na nDesi et Traliathuin, post bellum forte in illis superatum expulerunt. Et post illa quatuor prælia magnam et fructiferam regionem ex terra et aqua apprehenderunt, ab Aquilone videlicet in Austrum rivo Luase usque ad mare, et ab Occidente in Orientem a supra dicto loco, id est, Cill Cobhtuig, usque ad fretum, quod dividit modo Lagenienses et Momonienses inter ipsam gentem Na nDesi, et gentem Fingulrua. Et illi tres fratres, scilicet Ross, Eogan, Ængus, ipsam regionem in tribus partibus inter se dividerunt cum magna concordia, campos, montes et silvas. Ex eorum nominibus terra adhuc nominatur dd.

pulsis indi-
genis;

* id est Osse-
riæ.

F

dd

9 Nepotes quoque eorum pristino nomine apud Themoriam Na nDesii, duces gentis Na nDesi, de semine Locani, filii Fiuchuidh, filii Fedlimidh Reacht mair, per seculum sunt, ex quo natus est Carbricus Rigueudh, dux potens Na nDesi, qui genuit Conru Cathbhudhach; Cathbhudhach autem dicebatur, eo quod in bellis erat triumphator. Conru genuit Cranu Comb Readhach, qui non erat æquus in judiciis; ex quo natus est Mesfore; ipse genuit Mosgrui, ex quo Moscorp natus est, qui genuit Ardcorp, ex quo

que regio ab
ipsis etiam
num Desio-
rum appella-
tur.

quo

A quo secundus Eogan natus est, ex quo Briun, ex quo Niut, ex quo Luaghiudh, ex quo Trer, qui genuit Ercum *ee*, patrem sancti Declani. Hi duces sunt gentis Na nDesii, ex tempore quo et ipsi a Themoria venerunt usque ad nativitatem sancti Declani.

ANNOTATA.

a Temoria, alias Temrach, seu Tamra, nunc Taragh, et Terragh, urbs in Media, seu Midia Orientali, sub Lagenia Hiberniæ provincia, regum olim totius Hiberniæ summorum sedes usque ad seculum sextum ac Dermotium primum, uti dictum ad Vitam S. Rodani die xv Aprilis pag. 385.

b Ms. S. Isidori habet: Eochu Feldech, qui in Sanctilogio genealogico apud Colganum in Actis SS. Hiberniæ tom. 2, pag. 447 numeratur inter insulæ suæ monarchas vigesimus quartus, et scribitur Eochodius Fedhleach. Eochodii autem, seu Eachodii nomen non inepte Latinis Equitium verti ab Ech Hibernico, quod equum significat, idem Colganus ibidem docet pag. 563.

c Sanctilogium genealogicum jam citatum, hunc appellat Bressium Finnum; nec regem fuisse significat, sed filium et patrem regis.

d In Sanctilogio genealogico scribitur Lugadius, Sricbdearg.

e Cognomento Caligula, qui a conjuratis confossus est anno Christi 41.

f Nos SS. Petri et Pauli martyrium alibi retulimus ad annum Christi 65; Petavius, Labbeus, et alii illud alligant anno 67, quorum sententiæ congruunt hic anni 26 assignati Lugadio.

g In Sanctilogio genealogico, vocatur Crimthannus Nianair.

h Sanctilogium genealogicum hunc simpliciter appellat Feradacium.

i At juxta Sanctilogium genealogicum nuncupatur Fiachus Finnholaidh.

k Sanctilogium genealogicum habet, Tuathalium Techtmuir.

C l Ultorum gens ab Ultonia dicitur, quæ provincia est Hiberniæ Septemtrionalis.

m In Sanctilogio genealogico est Fethlemidius legifer, quod epitheton idem Latine sonat, quod Hibernice Reachtmeair; ut notat Colganus in Actis SS. Hiberniæ tom. 2, pag. 563; ubi et addit, Fethlimidium hunc regnare cœpisse anno Christi 111, obiisse autem anno regni nouo, Christi 119, juxta quatuor Magistros (de quibus videri potest præfatio ejus, tomo suo primo præfixa;) cum tamen secundum Acta hæc nostra et annos in iis supputatos regnum dici debeat adeptus esse primum anno Christi circiter 141, defunctus vero anno fere 150.

n In Vita quarta S. Brigidæ apud assignatum Colganum pag. 546 sic enumerantur hi filii: Fiacha Suighe, Eochaidh Fionn, Cond Keudchathach, de quibus vide Annotata Colgani ibidem pag. 563.

o Nempe Cond Keudchathagh, sive, ut in Sanctilogio genealogico appellatur, Constantinus Cedchathag, qui solus ex tribus regnum Hiberniæ post Fethlemidium tenuisse scribitur; et juxta auctorem nostrum uatu maximus fuit; non item juxta auctorem

Vitæ S. Brigidæ mox citatum; neque juxta alium scriptorem Vitæ S. Itæ sive Midæ apud Colganum tom. 1, pag. 66.

p Apud Colganum in Actis SS. Hiberniæ tom. 1, pag. 71 Ketenus et quatuor Magistri scribunt Constantinum hunc occisum esse anno regni 35, Christi 157: in quo neque secum Magistri, neque cum auctore nostro conveniunt. Non secum; nam anni 35 additi ad annum Christi 119, quo obiisse Fethlemidium volunt, excurrunt anno Christi 154. Non etiam cum auctore hujus Vitæ conveniunt: quippe qui et Constantino tantum annos 20 tribuit et eos ipsos, si computum annorum superius ab eo notatorum ineas, producit usque ad annum Christi 170.

q Idem narratur in Vita memorata S. Itæ apud Colganum; sed ibi interfector Constantini vocatur rex Ultorum, Tybraide Tireach.

r Exemplar S. Isidori habet, Eochidh Fionn; quod eodem redit: prius enim nomen recte vertitur Latina voce Equitius, ut ante dictum est; Fionn autem Hibernis Candidum sonat. Vide Colganum tom. 2, pag. 563.

s Id est, Cormacus, filius Arturi, filii Constantini Keudchathach: in hujus enim avi sui regnum post patrem successisse Cormacus fertur. Nota tamen, hæc non sub Cormaco, sed sub Arturo, Cormaci patre, facta narrari in Vita 4 S. Brigidæ apud Colganum, tom. 2, pag. 546.

t Est nominativus pro ablativo absoluto satis in Actis nostris frequens, et infra identidem recurrens.

u Solæcismus, ut patet, pro cognoscentium, etc.

x Ita hic scribitur, cum superius identidem scriptum sit Cenllach.

y Na nDesi, id est, Desiorum: Gens enim illa tunc et hodie vocatur gens Desiorum, inquit Colganus tom. 1, pag. 71: hic tamen pro ipsorum ditione accipitur.

z Momonia una est de quatuor, in quas dividitur Hibernia, provinciis, versus Meridicm et Occidentem porrecta.

aa Id est, Constantini Cetchathaig, de quo superius ad litteram o.

bb Conachtia provincia est Hiberniæ Momoniensibus a Septemtrione conjuncta.

cc Vulgo Sewer, Camdeno Suirus, sicuti et appellatur infra non semel, qui in comitatu et portu Waterfordico, qua Momonia Lageniæ jangitur, in mare se exonerat. Ceterum, cum ex hæc generali locorum descriptione satis intelligi possit, ubi fere res hic narratæ contigerint, singularia, quæ sequuntur, operæ pretium non est observare; maxime cum jam plus notarum dederim, quam res quibusdam mereri forte videbitur.

dd Appellatur enim etiamnum vicecomitatus seu regio Desiorum, et Desia sub comitatu Waterfordiensi in Momonia.

ee In Sanctilogio genealogico Ercus legitur; et sic etiam legit hic Acta nostra Usseus de Britannicarum ecclesiarum primordiis cap. 16, pag. 782; nostrum tamen exemplar hoc et sequenti numero habet Ertus; at num. 15 legebatur Ercus; sicuti et in exemplari S. Isidori. Notandum vero hanc S. Declani genealogiam non parum differre ab illa, quam profert Colganus tom. 2, pag. 613: quantum autem utrivis tribuendum videatur, satis insinuavimus ad diem xvii Martii pag. 518. num. 7, et hic supra in Commentario prævio num. 10.

EX MS.

CAPUT II.

*Sancti natales, institutio, discipuli.**Sancti nati-
vitas prodigi-
osa.*

a

B

*editus enim
lapidem mol-
lem reddidit et
salutarem;**sed globo
igneo et an-
gelico con-
centu hono-
ratur:*

C

*baptizatur a
S. Colmano.*

b

Ercus dux Na nDesii, pater sancti Declani, vocatus venit cum multis ad domum cognati sui, qui dicebatur Dobranus, id est, Dobhran, et uxor ejus, nomine Dethein Deieftion vel Dechiden a (id est, Cura) cum eo. Tempus parturienti advenit: prægnans enim erat, habens Declanum in utero suo; et peperit sine difficultate illico propter sanctitatem infantis in utero latentis. Mater vero in parturitione volens surgere, elegantem infantulum edidit, cujus caput forte ante se super lapidem cecidit magnum: et ecce, signa jam et miracula Dei gratia cum Sancto ex vulva matris suæ apparuerunt; sicut scriptum est per prophetam: De vulva sanctificavi te, et prophetam in gentibus dedi te; propheta jam inspiratus a Deo beatissimus Declanus in gentibus apparuit, qui habitatores multorum locorum de gentilitate ad Christum, sicut audituri estis, convertit. Vertex igitur capitis mollissimi Infantis super lapidem sancti Declani, sicut prædictum est, cadens durissimum, concavam secundum capitis formam fossam fecit et nihil capiti nocuit.

11 Hoc videntes miraculum, qui ibi erant, admirabantur valde de Puero. Tunc jam Hybernica gentilitati dedita erat; et eo tempore raro singuli Christiani inveniri solebant, nec poterant ibi esse sine persecutione. Et lapis, super quem sanctus Declanus natus est, hodie Petra Declani vocatur; qui est modo foris in atrio, et per aquam, quæ stat super eam de pluvia in vestigio capitis S. Declani, per ejus sanctitatem operante divina gratia, morbi et dolores solide repelluntur.

12 In nocte siquidem nativitatis sanctissimi Declani aliud magnum apparuit inibi miraculum: globus enim igneus multis vicinis juxta illum locum habitantibus ardens, de cacumine domus, in qua sanctus Declanus natus erat, apparuit, extendensque se sursum usque ad cælum, et angeli circa globum illum sursum atque deorsum euntes, et harmonicis vocibus psallentes videbantur secundum similitudinem scalæ, quæ in somnis apparuit sancto Jacobo Patriarchæ. Hæc videntes et audientes gaudebant de mysterio sibi viso; illæ autem gentes nesciebant, quia Deus omnipotens magni faciebat, a nativitate Sanctum, illico suum famulum futurum, tunc in terra genitum.

13 Hominibus hæc narrantibus in conspectu cujusdam Christiani, cujus nomen Colmanus b fuit, qui erat religiosus et sanctus presbyter, et postea præclarus episcopus exstitit, venit cum gaudio magno, repletus spiritu prophetiæ, ad locum, in quo natus erat infans sanctus Declanus, et prædicavit parentibus illius de fide Christi, qui coram eis in Filio suo gratiam ostendit suam, et prophetavit de gloria et honore Filii eorum coram Deo, et prædixit seriem ejus vitæ futuræ in hoc seculo. Illi nutu Dei credentes

sancto Colmano sacerdoti, tradiderunt ei Filium suum, ut baptizaret illum. Tunc sanctus Colmanus baptizavit sanctissimum infantulum, Declanum nomen ei imponens.

14 Et post baptismum ait prophetice coram præsentibus tunc ad Puerum: Tu vere, Fili mi, imo Domine, altus et honorificus coram Deo et hominibus in cælo et in terra eris, et fama sanctitatis, et charitatis atque bonitatis tuæ per omnia, replebit quatuor plagas Hiberniæ, et nationes Na nDesii de errore diaboli ad Christi viam convertes, et illico, fraternitatem tecum habebis; et commendo me sanctitati tuæ. Post talia jam dicta et facta beatus Colmanus ad locum suum cum magno gaudio recessit, commendans ut diligenter nutriretur sanctus Infans, et septimo anno ad legendum traderetur, si Christianus litteratus inveniretur. Et apparebat magna in vultu sancti Infantuli hilaritas in præsentia baptizatoris sui; et omnes illi sentiebant, quod ipse intus spiritualiter gaudebat.

15 Omnia hæc audiens et videns Dobranus, prædictus cognatus Erci Ducis, patris sancti Declani, rogavit multum parentes sancti Declani, ut sibi tradarent eum ad nutriendum; in cujus villa sanctus Declanus natus est. Et traditus est ei sanctus Declanus, ut nutriret eum. Locus, in quo natus sanctus Declanus est, Atrium Dobrani prius vocabatur; modo autem Atrium Declani vocatur. Ipse enim Dobranus, nutritor sancti Declani, obtulit ipsum locum sancto Declano; et movit castrum suum in alio loco, in quo post multum tempus sanctus Declanus cum esset pontifex, cellam Deo ædificavit; et ipse locus iu Australi plaga Na nDesii est, in oriente scilicet campi, quem Scoti c vocant Magh Sceithi*, id est, campus Scuti, a quo non longe abest clara civitas sancti Carthagi d, quæ dicitur Liosmor. Et per septem annos sanctus Declanus cum magna diligentia apud prædictum nutritus est Dobranum, cognatum patris sui, quem sanctus Puer multum diligebat.

16 In quibus videlicet annis in infantia sancti pueri Declani per eum magna ostendit Deus miracula: in quibus quoque ipse sanctus Puer, inspirante in eo mirabiliter Christi gratia, abstinuit se ab omibus illicitis gentilitatis ritibus, quasi religiosus et expertus Christianus. Completis igitur septem annis ætatis, sanctus Declanus traditus est a parentibus ad legendum et a nutritoribus, sicut beatus Colmanus mandavit, sancto Dymmæ e (qui fuit vir religiosus et sapiens, atque probatus in Christi fide, qui nutu Dei nuper illo tempore ad Hiberniam, unde erat ipse natus, venit, factus fidelis Christianus, et cellam in illa regione ædificavit ad litteraturam discendam) sanctus puer Declanus traditus est, et alius puer nomine Carbre, filius Coluim, qui postea sanctus et venerabilis episcopus fuit, simul cum sancto Declano traditus sancto Dymmæ ad legendum: et ipsi ambo apud eum sedulo legerunt.

17 Septem viri f qui habitabant in isto campo Scuti, viderunt prædictum globum, qui de cælo apparuit in nocte nativitatis sancti Declani cum ceteris; sed ipsi gratia Dei præ aliis dotati sunt spiritu prophetiæ; et hi septem simul venerunt

D

*futuram
ejus sancti-
tatem et
opera prædi-
cente.**E
Traditur
educandus
Puer Debra-
no,**c
* Usserius le-
git, Mag
Seethili.
d**et post se-
ptennium
erudiendus
datur sancto
Dymmæ,
F*

e

*tantumque
proficit, ut
et ipse di-
scipulos col-
ligat.
f*

ad

A ad sanctum Declanum ; et accipientes eum dominum ac magistrum suum, prædicaverunt coram omnibus, ipsum futurum episcopum suum, et dicebant prophetice : Veniet jam dies, in quo, fili Declane, serve Dei magni, nosmetipsos et loca nostra tibi offeramus. Et sic factum est : ipsi videlicet in Deum credentes, baptismum in nomine S. Trinitatis acceperunt et viri sanctissimi effecti sunt et septem claras construxerunt Deo cellulas in circuiti prædicti campi Scuti. Apud prædictum siquidem sanctum Dymmam beatissimus Declanus multo tempore legit, et dulcia diversarum pocula Scripturarum *g* exhausit, et subtilis ac facundus in illis effectus est. Plures jam scientes nobilitatem sancti Declani, et videntes et audientes sanctitatem, religiositatem, et charitatem ejus per omnia, venerunt ad eum, et sub jugo disciplinæ ejus sponte sua colla posuerunt.

secundum institutionem Romanam adduceret ; et ipse quosdam assumens in comitatu discipulos transnavigavit, et perrexit Romam, mansitque ibi multis diebus. Eodem tempore sanctus Albeus *a* erat Romæ multis annis in discipulatu sancti Hilarii episcopi *b*, ex cujus jussione atque rogatu a beato Papa Albeus ordinatus est episcopus ; veniensque sanctus Declanus Romam cum discipulis suis magna lætitia in adventu ejus gavisus est, et de nobilitate ejus et sanctitate populo Romano indicavit, et magnum honorem et dilectionem apud populum et clerum Romanum invenit beatissimus Declanus, intelligentes bonitatem ejus.

19 Sanctus enim Declanus forma pulcher erat, nobili habitu humilis et incessu, dulcis eloquio, magnus consilio, strenuus sermone. charitate ardens, conversatione hilaris, largus donis, vita sanctus, frequens et clarus in prodigiis et miraculis ; et post multos dies sanctus Declanus a Domino Papa, multis suadentibus, ordinatus est episcopus ; et postea, traditis sibi libris et regulis, missus est ad patriam suam, scilicet in Hiberniam, ut prædicaret in ea ; acceptaque licentia et benedictione a Domino * et populo Romanæ ecclesiæ, sanctus episcopus Declanus iter cœpit arripere ad Hiberniam.

20 Et multi Roma secuti sunt sanctum episcopum Declanum, volentes in peregrinatione sub eo vivere ; inter quos filius regis Romanorum, Lunanus *c* nomine, venit, quem sanctus Declanus multum diligebat. Obviamque venerunt sibi invicem in Italia sanctus Declanus et sanctus Patritius, qui postea a Cœlestino Papa missus est ad prædicandum Hiberniensibus, et ipse totius Hiberniæ factus est archiepiscopus. Et sese invicem salutantes, pacifice fraternitatem inter se fecerunt, et in osculo pacis sanctus Declanus venit ad Hiberniam ; sanctus autem Patritius Romam perrexit.

21 Offerenti beatissimo pontifici Declano in quadam ecclesia in itinere missum est ei a Deo de cœlo parvum cymbalum nigrum ; et venit per ecclesiæ fenestram ad eum, et super altare stetit ante eum. Quod sanctus Declanus cum gaudio accipiens, gratias Christo reddidit ; et de tali munere Vir sanctus firmabatur contra barbaram ferocitatem gentilium ; et illud tradidit supradicto Lunano, filio regis Romanorum, ut portaret et custodiret illud ; quod cymbalum Scoti vocant Duibhin Declain, dantes ei nomen ex nigredine sua et adscribentes ipsum sancto Declano. Per quod sanctum cymbalum ab illo die usque hodie multa signa Dei gratia per sanctitatem sui possessoris facta sunt ; et manet honorifice in civitate sancti Declani *d*.

22 Deinde sanctus Pontifex cum suis discipulis ad mare Ycht *e*, quod dividit Galliam, et Britanniam, non potuit navigare ; quia navigatores naulum ab eo superfluum quærebant. Hoc videns Vir sanctus, accepit prædictum cymbalum in manu sua, et pulsans illud, oravit ad Christum Deum omnipotentem, ut se adjuvaret ; et illico divina adductione navem vacuum sine homine et velo de unda ad undam ad se venientem viderunt. Et ait sanctus Declanus suis : Intremus in Christi nomine in illam navem ; et qui ad nos

eam

EX MS.

*a**b*

ubi consecratus episcopus mittitur in Hiberniam,

E

* *Usserius addit apostolico*

et profectus occurrit S. Patritio Romanam eunti.

c

Sacrificans de cælo accipit cymbalum nigrum,

F

d

quo pulsato, navim obtinet, qua in Britanniam trajicit,
e

ANNOTATA.

B

a Usserio pag. 782, Dethidin.

b Tot sunt hujus nominis episcopi sancti apud Hibernos, ut nequeam statuere, quis hic designetur ; quando neque Colganus tom. 2, pag. 251, neque Usserius loco mox citato, ubi ex Actis nostris fragmenta recitant, quidquam lucis afferunt.

c Scoti, id est Hiberni, qui Scoti olim dicebantur, ut sæpe alias monuimus.

d De S. Carthago, alias Mochudu seu Machudda, episcopo Lismorensi actum est ad diem XIV Maii, eaque occasione de civitate ejus, quæ Lismora dicitur, sita in Momoniæ comitatu Waterfordiensi.

e Neque sanctus hic Dymma, neque qui sequitur, S. Carboe seu Coirbre, aliunde noti sunt mihi : nam ex SS. Carbreis quatuor, quos recenset Colganus tom. 1, pag. 313, solummodo primum novimus, qui non potest is esse, de quo hic agitur, cum ad seculum nonum pertineat ; ut merito proinde cum Majoribus jam pridem nostris doleam, non vulgari tandem aliquando Acta Sanctorum Hiberniæ, a Colgano olim per tres tantummodo menses typis commissa ; cum cetera promissa sint toties, tantoque opere ab ejus magistris per totam Hiberniam conquisita.

f Horum nomina habes infra cap. III, num. 25 ; et in annotatis ad litteram k.

g Usserius pag. 784 legit, scriptarum disciplinarum.

CAPUT III.

Iter ejus Romam, consecratio episcopalis, reditus in Hiberniam, conversio Desiorum, ecclesiarum et monasterii ibidem erectio.

Tunc in mentem sancti Declani Romam ire venit, ut ibi mores ecclesiasticos disceret, et gradus acciperet, et licentiam prædicandi a Sede Apostolica haberet, et ordinem et regulas

Romam petit cum discipulis aliquot ;

xx ms.

eam duxit, faciet nos portantem tranquille nat-
tare trans mare. Ad verbum jam Sancti intran-
tes navem, ea ipsa illico Dei nutu est reversa in
pelagus, et cœpit marinos currere sulcos et cum
omni tranquillitate, veloci cursu pervenit ad por-
tum Britanniae natatione. Descendens sanctus an-
tistes Declanus cum suis in portum, navis illa,
unde venit, rediit.

inde in Hi-
berniam,
ubi prædica-
vit cum aliis
ante S. Pa-
tritium,

23 Scientes et videntes tale miraculum, Chri-
stum Dei filium in suis Sanctis magnificaverunt.
Tunc completa Davidica sententia, quæ dicit :
Mirabilis Deus in Sanctis suis. Postea sanctus
Declanus in Hiberniam, habens serpentinam pru-
dentiam cum modestia columbina, pervenit; et
cœpit per eam vitæ semen spargere. Ipse enim
quasi apis sagax mellis honore ad habitaculum
suum dulci medulla Scripturarum erat plenus.
Quatuor sanctissimi episcopi cum suis discipulis
fuerunt in Hibernia ante sanctum Patritium f,
prædicantes in ea et convertentes plurimos ad
Christum, scilicet: Albeus, Declanus, Ibarus, et
Kiaranus: et hi plures ad Christum reti euan-
gelico traxerunt; sed tamen sanctus Patritius
maiores Hiberniæ et potentiores ad fidem con-
vertit, et ipse propterea summum habet archie-
piscopatum Hybernæ per circuitum.

apud gentem
Desiorum,

24 Sanctus Albeus et Declanus, sanctusque
Ibarus magnam fraternitatem et societatem inter
se et posteros suos usque ad finem mundi in
terra et in cœlo fecerant, diligentes se invicem;
sed præcipue S. Declanus et S. Albeus nimio se
germanico amore diligebant; ut vellent simul
esse semper, nisi a discipulis necessitas sepa-
randi suaderetur. Venitque sanctus antistes De-
clanus ad propriam gentem suam Na nDesii; et
cœpit fidem sanctissimæ Trinitatis eis prædicare
et illos baptizare in nomine Patris et Filii et
Spiritus sancti, et a diabolo ad ipsum Christum,
Deum omnipotentem, convertere; et multa Deo
loca instituit, in quibus quosdam de discipulis
suis manere constituebat ad serviendum Chri-
sto, et ad gentiles Christiana fide imbuendos,
et a diaboli cultu ad Christi Euangelium re-
vocandos.

C

in qua eccle-
sia condit
et monaste-
rium.

g
h
i

k

25 Aliquando sanctus Declanus visitavit lo-
cum, in quo ipse natus [fuerat,] g et mansit ibi
xl diebus; et constituit in eo cellam h virorum
religiosæ conversationis. Tunc venerunt ad san-
ctum Declanum septem viri supradicti i, pie san-
cteque degentes in circuitu campi Scuti, qui in
sua pueritia de eo prophetaverunt, et se cum
cellis et suis omnibus, sicut ante diximus, obtu-
lerunt. Hæc sunt nomina illorum septem viro-
rum, id est Mochellog h, Beanus, Colmanus,
Lachnin, Mothey, Findlach et Caminanus, qui
postea sub cura sancti Declani religiosissime
vixerunt, per quos multa a Deo sigua facta sunt.

ANNOTATA.

a S. Albeus recurrit infra sæpius: colitur XII
Septembris, quando ejus Acta illustrabuntur.

b Imo Hilarium hunc ipsummet fuisse Pontifi-
cem Romanum Majores nostri putarunt in Commen-
tario prævio et in appendice ad Acta S. Patritii die
xvii Martii.

c Frustra Lunanum hunc alibi quæras quis
fuerit, aut ejus imperatoris aut tyranni Romano-
rum filius.

d Quæ est Ardmoria.

e Ycht, opinor, ea est insula, quam modo Ve-
ctam appellamus, vulgo Wight; quæque in mari
sita est, quod Galliam ab Anglia seu Britannia
dividit.

f Vide dicta in Commentario jam dicto et appen-
dice ad Acta S. Patritii xvii Aprilis.

g Hunc locum supra descriptum vide num. 15.

h Cella, pro monasterio passim in Actis usurpata
vox est.

i Supra cap. ii, num. 17.

k Colganus tom. 2, pag. 251 legit, Mocollocus
sive Chellocius; eumque tom. 1, pag. 511 celebrari
ait die vii Martii; quo die nos eum Prætermis-
sis inseruimus, quod non satis de ipsius cultu constaret.
Monet vero Colganus idem, ne quis Mocollocum
hunc eum alio homonymo confundat Mochelloco
Kellociæ patrono, de quo et nos egimus ad diem
xxvi Martii: tum quod hic junior illo fuerit, tum
quod alio die ejus memoria celebretur. Idem de
aliis ibidem censuit, quos ita refert: Beanus, Col-
manus, Lactinus, Mobhyus, Finnughus, et
Cayminus; plerique enim alios plures Sanctos
habent cognomines, a quibus eos discernit, ut ex
indicibus ejus colliges, in quibus hos simpliciter
eremitas appellat.

CAPUT IV.

*Conversio Momoniensium ad fidem; iti-
nera Sancti Romam; reditus per Bri-
tanniam; locus episcopatus ei mira-
culo indicatus, et aliis miraeulis dila-
tatus redditusque fœeundus.*

Beatissimus pater Declanus voluit prædicare
Ænguso, filio Noadfrigh a, regi Momonien-
sium, qui regnavit in civitate Cassel b; et per-
rexit ad eum ad illam civitatem. Et sanctus De-
clanus habuit duos fratres uterinos, id est, ma-
tris suæ filios, et non patris, qui nati erant ipsius
Ængusi c regis Cassel. Illi jam filii Colmanus d
et Equitius * vocabantur. Colmanus utique, in-
spirante in eo divina gratia, a semetipso ad san-
ctum Albeum episcopum perrexit, et est baptiza-
tus, et habitum suscepit ecclesiasticum ab eo,
mansitque apud eum sedulo legens; et effectus
est vir sanctus et mirabilis. Equitius autem,
laicus mansit, exspectans regnum post patrem
suum. Ipse jam Equitius rogavit patrem suum
regem, ut ipse honorem fratri suo Declano
daret; et dedit rex honorem sancto Declano,
et non prohibuit eum prædicare, placuitque ei
sermo, religio. præceptumque Sancti; sed ta-
men non credidit ei, neque baptismum ab eo
suscepit.

27 Ferturque a quibusdam, quia ideo rex no-
luit baptizari a sancto Declano, quia sanctus
Declanus de gente Na nDesii esset, quæ gens et
regis gens, id est, Eoganach, de qua reges ali-
quando oriuntur Momoniæ, semper inimici erant;

Cur eorum
regem, vitri-
cum suum,
non potuerit
convertere.

et

A et nolebat de illa gente patronum habere; et non caussa incredulitatis, sicut in hac re monstratur: ipse enim rex audiens sanctum Patritium archiepiscopum ad se venientem (qui de gente Britanniae erat natus, cum quibus rex neque invidiam nec odium habebat) non solum illi credidit, sed obviam ei cum gaudio de sua civitate exivit: et statim credens, baptizatus est ab illo. Sanctus autem Declanus post monita salutis illic seminata reversus est ad suam nationem credentem sibi, et baptizavit omnes in ea praeter ducem cum ejus satellitibus quibusdam, qui quotidie credere et baptizari velle promittebant, sed, suadente iterum diabolo, de die in diem renuebant.

Roma rediens S. Davidem episcopum invisit;

e
f

B 28 Vulgus dicit, quod sanctus Declanus multis vicibus Romam visitavit; sed in veteribus scriptis non invenimus, plus quam tribus vicibus; de quibus una vice rediens, venit ad sanctum episcopum Britonum, nomine David e, in sua civitate Cellmhuny f manentem, quae est in littore maris, quod dividit Hiberniam et Britanniam, et susceptus est illic honorifice; mansitque ibi sanctus Declanus, rogante sancto David, in omni charitate quadraginta dies, celebrans Missam ipse quotidie. Fraternitatem in Christi nomine ipsi duo pontifices, Declanus videlicet et David, inter sese semper et suos firmaverunt. Et post quadraginta dies, accepta licentia et benedictione sanctissimi episcopi David et fratrum ejus, in osculo pacis beatissimus pater Declanus cum suis navem ascendit, et coepit navigare ad Hiberniam.

unde in Hiberniam solvit, amisso cymbalo suo.

C

29 Et praedictum cymbalum sancti Declani, quod sibi a Deo de caelo per fenestram super altare projectum est, tunc in comitatu, solito more erat in custodia adhuc illius Lunani, cui primitus illud commendatum est ad custodiendum; sed illo die Lunanus cymbalum suum dedit uni de comitatu, id est, filio Theste, ut secum duceret illud in navim. Ille autem veniens in littore, posuit illud super petram, occupatus alia in re, putans quod postea recordaturus illud secum inde duceret in navi; sed adhuc ibi oblitus est, donec navis sub carbaso venti validi conductione medium pelagi carperet. Audiens jam sanctus pontifex Declanus, suum cymbalum charum, Dei dono sibi datum, omissum esse in littore, valde in corde de eo doluit; similiter et omnes cum eo. Et respiciens Vir sanctus in caelum, oravit tacite ad Christum. Finita jam oratione non longa, dixit ad contristatos discipulos: Deponite, filii, tristitiam vestram: Deus enim illius donator potest illud ad nos mirabiliter navigio conducere.

quod una cum petra per mare vectum,

30 O quam pulcre tum creatura obedivit Creatori contra naturam gravissimam, quam sibi in creatione donavit! Petra enim illa, quae est vere magna de durissimo lapidum genere, jussione divina mare intravit, et leviter natavit veloci ductu rectissime post navim sub cymbalo suo; et post breve intervallum hoc videntes viri Dei, qui erant in nave, admirabantur rem mirabilem divino nutu ante se factam; et Christi amore, et eorum Magistri honore repleti sunt. Tunc autem vir sanctissimus, Declanus, spiritu prophetiae repletus, dixit illis: Dirigite navem recto vestigio post petram: in quocumque enim loco ipsa

portum apprehenderit, ibi prope civitas mea erit, in qua sedes mei episcopatus manebit; et ego in ea migrabo ad Christum; et ex humo ejus erit mea resurrectio.

EX MS.

31 Lapis enim praecedit illico navim, et antecedebat eam modico spatio, et non ibat petra, nisi modo, quo navis poterat eam sequi; et petra direxit cursum suum ad Hiberniam, et ad ejus latus Australe mediocri intervallo a terra de ostio ad ostium navigavit; et navis directa est post eam, sicuti Vir sanctus jussit; et illa petra perveniens ad insulam quamdam in Australi plaga regionis Desiorum*, mari vallatum apprehendit portum in littore ejus; similiter et navis eodem in loco, sicut sanctus Declanus imperavit, pervenit; descendensque Vir sanctus ibi in terram, gratias Deo egit pro loco resurrectionis suae.

locum designat Sancto episcopatus, et mortis ejus,

* alias Na nDesi

32 In illa insula collis clarus est, ex quo insula a cultoribus terrae illius nominatur, id est, Ardua Goerach, quod sonat Latine, Altitudo ovium: oves enim uxoris ducis illius regionis in illa insula in pascuis erant, et in illo colle post pascua jacere consueverunt. Et quidam de discipulis suis videns de illo colle insulam pelago circumdatam, ait sancto Declano: Quomodo poterit ista altitudo parva populum tuum suffere? Ait ei sanctus Declanus: Nequaquam, fili, parva altitudo vocabitur, sed altitudo magna. Et ita semper civitas sancti Declani, quae est in eo loco posita, vocatur a Scotis Ardmor, id est, Altitudo magna. Post haec sanctus pontifex Declanus perrexit ad ducem Na nDesi, et petiit ab eo illam insulam, et dedit ei illico dux insulam istam sancto Pontifici; credensque sanctus episcopus Declanus venit ad Atrium breasoil, ubi erant naves ad eum portandum in illam insulam; sed habitatoribus illius loci multum displicuit, quod sanctus Declanus vellet habitare in illa insula, et absconderunt rates suas caussa nocendi Sancto, ne posset intrare in illam insulam.

territorium scilicet Desiorum, ubi nunc Ardmoria;

E

33 Tunc discipuli sancti Declani dixerunt ei: Pater, frequenter hanc navigandi necessitatem, te veniente huc atque illuc, patientur, sed frequentius post tuam navigationem ad caelum; ideo te obsecramus corde et ore, ut illam insulam deseras, vel roges Patrem in nomine Filii per unitatem Spiritus sancti (sicut ipse Dei Filius ait: Si quid Patrem petieritis in nomine meo, dabit vobis) ut istud fretum de loco suo in pelago trudatur, et sit locus ejus plana terra ante civitatem tuam: locus enim ille non potest bene vel facile habitari praefreto isto; et ideo non potest illic civitas esse; imo vix poterit et cella. Respondit eis Vir sanctus, dicens: Quomodo possum deserere locum, mihi a Deo praefinitum, ut moriar et sepeliar in eo? Quod autem dicitis de difficultate habitandi, cum ego scio, et vos, et vere magis Deus; de motione vero istius freti contra voluntatem Dei nolo rogare; sed tamen ex vestra jussione fundam preces ad Dominum; et quod Deo creatori meo placet, faciet sponte.

verum discipulis loci incommoda querentibus.

F

34 Et surgens Vir sanctus ab oratione, discipuli dixerunt ei: Pater, accipe baculum tuum, et secundum similitudinem Mosaicae virgae percutite aquam freti, et postea sicut dixisti, faciat Deus quod voluerit. Et discipuli orabant ad Deum cum suo sancto Patrono (ipsi enim Viri sancti

Declanus mare longius inde baculo ac precibus submovet,

et

EX MS.

et probati erant) baculoque dato in manu sancti pontificis Declani, ipse percussit aquam in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, signans eam signo sanctæ crucis Christi; et illico cœpit maximum divino nutu fretum e loco suo refugere in pelagus ante Sanctum Dei, quasi torrens de gremio montis, et vix veloces belluæ natando poterant aquas sequi, et multi pisces in littore deserto aquis suis consuetis volventes se in cœno. Christi autem famulus, scilicet sanctus pontifex Declanus, tenens baculum in manu, sequebatur aquas, et sequebantur eum sui discipuli; sed erat tumultus et sonitus magnus in mari a belluis et ab aquis.

ae tres eticit
fontes e terra,

B

35 Cum autem pervenisset sanctus pontifex Declanus ad locum, in quo nunc est terminus terræ et maris, puer pius, qui vestigia sancti Declani sequebatur, nomine Manchinus, timens horrore marinorum animalium cum freto fugientium, et in littore reptantium, qui omnia sua ora nimis concava aperiebant, dixit sancto Declano: O sancte Pater, satis mare de suo loco expulisti: timemus enim belluas ejus. Et ad vocem ejus statim mare in ipso loco stetit et non discessit amplius. Hoc sanctus pontifex Declanus videns, multum ei displicuit; et dedit ei modice alapham super nasum suum, dicens: Non ego expuli, sed Deus meus sua magna potentia expulit eam [aquam], et multo longius expelleret, nisi dixisses, quod dixisti. Et ceciderunt tres guttæ sanguinis de naso ejus in terram tribus locis; et hoc videns Sanctus, benedixit fronti ejus; et illico sanguis cessavit, et sub pedibus Viri Dei tres fonticuli lucidi aquæ dulcis surrexerunt de tribus locis, in quibus tres guttæ sanguinis ceciderant, qui usque hodie ibi permanent; et raro, sed aliquando, in specie sanguinis, post multum tamen tempus, in signum virtutis apparent.

quæ ibi de-
inde fertilis-
sima fuit.

C

36 Spatium illius freti expulsi, in quo est miliarium in latitudine, longa autem via in longitudine, per circuitum insulæ terra optima et fructifera est in fœno et agricultura, quæ civitati Sancti Declani subjacet. Tunc secundum Psalmodographi sententiam, terra arida sine aqua post aquarum exitus expulsarum apparuit; et baculus ille, qui in manu sancti Declani post fretum fuit, Scotica lingua Feartach Declain, ab illo die usque hodie vocatur Mirabilis baculus Declani; eo quod Mirabilia multa omni tempore ob sanctitatem beatissimi Declani per ipsum baculum fiant, de quibus aliud nobis miraculum infra in alio videbimus loco.

ANNOTATA.

a *Hiberniæ* Oengus, Aengus, et Aongus; *Latine* Æneas, Oengus et rectius Ængussius *filius Nathfraich* est longe celebris ille rex Mumoniæ, quem eximia pietas, et animi fortitudo, et progenies multa ac sancta reddiderunt celebratissimi nominis in nostris historiis; quemque quatuor Magistri in Annalibus referunt occubuisse anno Christi 489, *inquit Colgannus ad Vitam tertiam S. Patritii pag. 32, ubi de hoc plura; uti et tomo I, pag. 169 et 174,*

b *Regum olim Momoniensium sedes fuit Casselia, urbis ad Suirum fluvium posita in comitatu Tipperariensi.*

D

c *Hæc sane eum ætate, quam Hiberni S. Declano tribuunt, parum cohærent: volunt enim, juxta Usserium in Indice chronologico, natum esse hunc Sanctum anno Christi circiter 347: matrem ergo ejus facere coguntur annis circiter viginti seniore; adeoque septuagenaria majorem, eum natus est Ængussius (neque enim is annum Christi 400 antecedere multum potuit; siquidem obierit anno 489:) adde annos Ængussii usque ad ætatem matrimonii aptam; et videbis, opinor, regem juvenulum vetulæ ac viduæ centum annis natæ conjunctum, liberos ex ea progignere, S. Declani fratres uterinos. Juniores ergo statuendi sunt mater et filius, si vera sunt, quæ hoc loco narrantur.*

d *De Colmano hoc et fratre ejus Equitio sive Eochadio videri potest Colganus ad diem xvii Januarii in Actis S. Natalis abbatis; ubi Colmanum hunc ait fuisse episcopum Doremorensem; et coli xx Maii, quo die illum inter Prætermisissos reperies in Actis nostris.*

e *De S. Davide, episcopo Menevensi in Wallia, egimus i Martii, ubi creatum illum episcopum fuisse docuimus anno Christi circiter 516, obiisse autem anno 544.*

E

f *Cellmhuni, Ceall-muni, Killmuine, idem est quod Menevia et ecclesia Menevensis; ut post Colganum diximus in Annotatis ad Acta S. Davidis hujus ecclesiæ episcopi, cap. I.*

CAPUT V.

Monasteria varia S. Declani; Ardmoriæ civitatis primordia; SS. Kiarani, Ibari, Albei ac Declani concordia cum S. Patritio.

Deinde sanctus pontifex Declanus eum suis discipulis gaudens de expulsionem freti, maris, de quo facto nomen ejus per omnēs Hiberniæ regiones divulgatum est, cœpit extruere magnum monasterium ad occidentalem rivuli partem, qui de mediæ illius insulæ plaga in fretum expulsum defluebat, sed modo in mare post fretum vadit. Et eodem in loco circa rivulum parva civitas in honorem sancti Declani crevit, quæ Hiberniensi lingua Ardmor vocatur. Et quomodo hæc Latine dicitur, nomen aperte prænotatum est a. Beatissimi sanctissimique pontificis Declani audita sanctitatis fama, plurimæ de diversis Hiberniæ regionibus turbæ venerunt ad eum, et se tradiderunt corpore, et anima Christo sub jugo sanctissimi Declani regulæ.

Sanctus monasterium condit; unde Ardmoriæ primordia:

F

38 Et sanctus pater Declanus per omnem regionem Desiorum multa monasteria et cellas ædificavit; et non solum in ipsa regione, sed in aliis Scotiæ partibus loca Deo instituit. Multa jam millia habitus b, utriusque sexus in illis plurimis locis sub cura et regula sanctissimi patroui Declani in vita felicissima vixerunt. Quosdam utique

imo et alia per Hiberniam cœno-bia multa erigit.

b

que

A que de discipulis suis ipse fecit episcopos, et constituit eos in aliquibus de prædictis locis causa Christianitatis seminandæ. Pietas, mansuetudo, et æqualitas inter personam et personam sanctissimi pontificis Declani apparebant ita omnibus, ut discipuli ejus sub præsentia sua plus vellent esse, quam per se vivere aliis in locis magistri.

A S. Patritio in Hiberniam misso
39 Interea gloriosissimus archiepiscopus Patritius, missus a Cœlestino Papa, venit in Hiberniam, et humiliavit Deus ad doctrinam ejus corda majorum Hiberniæ, et sicut prædiximus, venit in occursum illius supradictus rex Momoniæ, id est Ængus, filius Neodfruoich *; et cum gloria magna duxit secum sanctum archiepiscopum Patritium in suam civitatem Cassel; et sanctus Patritius baptizavit et benedixit illum cum sua gente et civitate. Audiens beatissimus episcopus Patritius, quod adhuc dux regionis Desiorum esset gentilis, differens quotidie credere sancto Declano, venit ut ei prædicaret verbum Dei. Supradicti quatuor episcopi, qui erant in Hibernia ante sanctum Patritium missi a Roma, sicut et ipse, scilicet: Albeus, Declanus, Kiaranus, et Ibarus, non unam voluntatem habebant cum sancto Patritio, sed diversam; tamen in postremo concordiam cum illo fecerunt.

* supra No-
adfrigh

B 40 Kiaranus enim omnem subjectionem, et concordiam ac magisterium dedit sancto Patritio, ipso præsentem et absente; Albeus autem videns, majores Hiberniæ concurrere post Patritium, venit ad sanctum Patritium in civitate Cassel, et accepit eum ibi cum omni humilitate suum magistrum coram rege Ænguso; quod prius non habuit in mente. Ipsum jam Albeum illi episcopi magistrum suum antea constituerunt, et ideo ipse ante eos venit ad sanctum Patritium, ne ipsi pro se contradicerent illi. Ibarus vero nulla ratione consentire sancto Patritio, neque ei subjectus esse voluit: nolebat enim patronum Hiberniæ de alia gente habere; Patritius autem de gente Britonum natus erat, sed in Hibernia nutritus est, captus in pueritia sua; et conflictus magnos inter sese Ibarus et Patritius fecerunt in primis; sed postea, suadente angelo, pacem et concordiam et fraternitatem inter sese fecerunt.

dissent primo episcopi quatuor; dein illi se submitunt,

C 41 Declanus autem nolebat contradicere sancto Patritio, quia ante cum ipso fraternitatem fecit in Italia: neque quidem subditus ejus esse cogitavit, quia ipse dignitatem Apostolicam habuit; sed ita tandem ab angelo monitus est, ut veniret ad eum ut voluntatem ejus faceret. Venit enim angelus Domini ad sanctum Declanum, dicens ei: Vade modo citius ad sanctum Patritium, et prohibe eum ne maledicat ipse gentem tuam et terram tuam: ipse enim jejunos est hac nocte in loco, qui dicitur Hynneon, qui est in medio campi Femhyn in Aquilonari plaga Desiorum * super ducem gentis tuæ; et si maledixerit tuam gentem, maledicta erit per seculum.

quos inter S. Declanus ab angelo monitus,

c

* alias Na
abesi

hoc pacto Desios cum S. Patritio conciliat;

42 Tunc sanctus Declanus cum omni festinatione ex jussione angeli ad prædictum locum Hynneonem, qui est in medio campi Femhyn in Aquilonari Desiorum plaga, nocte illa per montem Gua, id est Sliabhgua, trans fluvium Suir perrexit, et mane ad sanctum Patritium perve-

nit. Sanctus jam Patritius cum suo populo videns sanctum Declanum, susceptus est ipse honorifice a sancto Patritio et populo ejus; et sanctus Declanus humiliavit se sancto Patritio, et rogavit eum, ne gentem Desiorum, neque regionem malediceret; et promisit suam voluntatem dare sibi. Et ait ei sanctus Patritius: Quia pro eis satagis, imo benedicam.

43 Tunc sanctus Declanus ad ducem Desiorum prope manentem cum suo exercitu, qui sibi noluit credere, et male tractavit sanctum Patritium, perrexit; et rogavit eum magnis precibus, ut veniret ad sanctum Patritium credere et baptizari; sed ipse nullo modo, nullaque ratione consensit, et Sanctis Dei iratus dixit, nisi dimitteret propter fratres et cognatos sancti Declani quod pauci essent apud eum. Ipse dux Lebanus vocabatur, qui in sua permansit credulitate *. Videns sanctus Declanus, eum in diabolica manere suasionem, et timens, ne propter illum gentem suam sanctus Patritius malediceret, conversus ad cœtum Desiorum ait: Separate vos ab isto malefico, ne sitis maledicti causa incredulitatis illius, quos per undam baptismi sacram ego benedixi; et venite post me omnes, ut benedicat vos mecum sanctus Patritius, ad vos a Deo missus, quem elegimus archipatronum totius Hiberniæ: ego enim ex paterna natione dux vester esse debeo, sicut et ipse.

non tamen obstinatum eorum ducem;

* Colganus incredulitate

44 Ad hanc vocem omnis cœtus Desiorum, excepto duce eorum incredulo cum suis servis propriis quibusdam, secutus est sanctum Declanum. Et ait sanctus Declanus ad sanctum Patritium: Ecce, gens Desiorum reliquit ducem suum incredulum, et mecum quasi cum duce suo ad te, pater, subdita tibi venit, parata te semper honorare; et benedictionem tuam petit, quia a nobis baptismum suscepit. Tunc sanctus Patritius cum discipulis suis gentem diligenter benedixit, et non solum homines, sed etiam silvas, terras, et aquas. Et dixerunt principes et potentes Desiorum ad sanctos episcopos: Quis modo dux noster est? Respondit eis sanctus Declanus: Ego sum modo dux vester; et quem eligam ut præset, benedicet sanctus Patritius; et ipse dux vester erit.

a quo propterea gentem suam abstrahit.

45 Tunc sanctus Declanus elegit juvenem quemdam, nomine Ferdinandum *, filium Cormaci, de regali genere Desiorum, id est, de cognitione et stirpe sancti Declani: et posuit eum in medio, ut dux esset illorum; et placuit omnibus. Tunc juvenis a Sanctis Dei benedictus est, et ab omnibus dux est ordinatus. Ipse jam dux Ferdinandus *, filius Cormaci, multis episcopis placuit; et post benedictionem ejus sanctus Patritius ait: Iste juvenis pulcher facie, et audax in militia; et opes erunt in regno ejus, et erunt ita duces Desiorum iu seculum. Quæ prophetia illis semper contingit. Tunc sanctus Declanus, et dux Ferdinandus *, et gens Desiorum, multas terras ibi prope in campo Femhyn sancto Patritio obtulerunt, (unde successores ejus magnum servitium habent) et locum non longe a flumine Suir in eodem campo. Et ibi est lucidissimus fons, qui dicitur sancti fons Patritii, quem sanctus Patritius multum dilexit. Posthæc sanctus Patritius cum magna gratiarum actione a regio-

F

*alio duce in ejus locum electo, cui benedixit S. Patritius. * alias Fearghal*

* alias Fearghalus

* alias Fearghal

EX MS.

ne Desiorum ad civitatem Cassel ad regem Ængusum reversus est, et sanctus Declanus cum eo exivit.

ANNOTATA.

a Nempe cap. IV, num. 32 supra.

b Habitus, id est, eorum, qui habitum monasticum assumpserant.

c Id est, episcopatum et missionem ab ipso Pontifice Romano suscepit, uti superius narratur cap. III, num. 19.

CAPUT VI.

Miraenlum S. Patritii; archiepiscopatus Momoniæ, et episcopatus S. Declani privilegia; religio Desiorum confirmata; miracula S. Declani in peste Momonia: septem mortuos resuscitat, ægrotantes sanat pestemque depellit.

Vulnus S. Declani simul S. Patritii signo crucis,

a

Quoddam miraculum, quod factum est in supradicta concione, modo dignitati cœpimus narrare vestræ. Ambulans ibi incaute sanctus Declanus inter gentem suam et sanctum Patritium festinus, in aliquo loco pes ejus a quodam ferro multum scissus est; et effundens largiter sanguinem, cœpit claudicare. Hoc videntes Sancti episcopi, id est, Albeus, dilectus amicus et sodalis sancti Declani, et Seachnallus a discipulus sancti Patritii (de quo fertur, quod ipse primus episcopus sub humo Hiberniæ exivit) qui fuit vir multum sapiens et sanctus, displicuit valde eis, et indicaverunt illud sancto Patritio. Illud audiens sanctus Patritius, simili modo displicuit, dicens: Sana, Domine, pedem Servi tui fidelis, qui in talentis sibi traditis pro te multum laborat. Et videns sanctus Patritius sancti Declani pedem, signavit cum signo sancto *, et respiciens in cœlum, oravit; et illico sanguis cessavit fluere, et vulnus labia sua cœpit contrahere, et accepta cute cicatrix apparuit. Surgensque sanctus Declanus sine acritate pedis validus, pro eo Sancti Deo gratias egerunt. Turba autem clamorem in laudem Dei et servorum ejus extulerunt.

* alias signo crucis

Institutio archiepiscopatus Momoniæ, et episcopatus Desiorum,

b

47 Commanentes in civitate Cassel sanctus Patritius, sanctus Albeus, sanctusque Declanus cum multis sanctis discipulis apud regem Ængusum, multa circa ecclesiastici regiminis, et vigoris Christiani leges, et in Christianæ fidei ulteriorem propagationem constituerunt. Et sanctus Patritius et rex Æneas cum omni populo suo ordinaverunt archiepiscopatum Momoniæ in civitate et in sede sancti Albei b, qui tunc ab illis ordinatus est archiepiscopus per seculum; et sancto Declano constituerunt terminos, quos de gentilitate ad fidem convertit, id est, Desios, ut

ipsi in parochia episcopatus ejus essent, quæ est magna et clara; et ut Hibernienses in aliis locis sancto Patritio servirent; ita ut gens Desiorum omne sub Deo obsequium sancto Declano patrono suo exhiberet.

48 Unde sanctus Patritius archipontifex et patronus totius Hiberniæ versum sequentem Scottica lingua, quasi quoddam oraculum, vigorem legis habens, eis cantavit; quem versum familia sancti Albei et familia sancti Declani noluerunt pro se vel rythmice seu metricè c in Latinum verti; sed majoris auctoritatis ei conciliandæ gratia illum proprio et genuino, quo pronuntiatum ac compositum est a sancto Patritio, idiomate pro dignitate proferemus in medium. Ita igitur Scotice ponitur ille versus:

Ailbhe umhal Padruigh Muomhan mo guchruth:

Declan Padruig na nDesi, na Desi ag Declan go bruth d.

In quo decretum est, ut Albeus, secundus Patritius et Momoniæ patronus esset; et Declanus secundus Patritius et patronus esset Desiorum; et Desii sua diocesis essent usque ad finem seculi. Postea sancti episcopi benedicentes regem Ængusum, ad sua in osculo pacis cum spirituali gaudio ad opus divinum seminandum progressi sunt.

49 Convenientes quoque sanctus pontifex Declanus et ille juvenis Feargall, seu Ferdinandus, dux Desiorum in supradicto loco Hynneoin cum exercitu et universo populo Desiorum, leges Christianitatis in suo regno firmaverunt; ille autem depositus dux Lebanus, negator Christiani nominis, ab omnibus expulsus est, et ipse in nihilum exivit, sicut scriptum est de inimicis Dei: Periit memoria eorum cum sonitu. Tunc a sancto Declano, et a duce Feargall, et a potentibus Desiorum statutum est, ut illo loco Hynneoin duces Desiorum in posterum ordinarentur, in quo dux Feargall a Sanctis ordinatus est. Et fertur ab antiquis, quod in eodem loco duces illius gentis antea in gentilitate constituebantur.

50 Eodem tempore dira pestis venit in Momoniam; sed venenosior erat in civitate Cassel, quam in ceteris locis: quæ flavos primitus faciebat homines, et postea occidebat. Et erant septem nobiles obsides apud regem Ængusum in custodia in quodam castello, ad Occidentalem civitatis Cassel partem posito, quod dicitur Scottice Magh na nearglann, id est, Atrium cuspidum. Una jam nocte illi obsides septem a supradicto morbo mortui sunt; et cum rex mortem eorum audisset, valde contristatus est: illi enim filii ducum potentiorum extremitatum regni sui erant; et timebat eos inducere scandalum in suo regno. Et rex jussit suis mortem illorum celare. Sequenti vero die sanctus pontifex Declanus ad civitatem Cassel pervenit, regem volens Ængusum alloqui.

51 Rex audiens ad se Declanum venientem, gavisus est, et vocavit eum illico ad se, et ait illi coramsuis amicis: Rogamus te, sancte Episcopo, serve Dei vivi, ut, sicut in Christi nomine tibi credidimus per prædicationem vestram, septem obsides nostros, qui præterita nocte mortui sunt

ista

quorum præsules apud suos secundi Patritii a S. Patritio vocantur.

c

E

confirmatur per leges Desiorum religio Catholica.

Peste in Momonia septem obsides sublatis,

F

rogatus a rege S. Declanus,

A ista mortifera peste, a morte resuscites : scandalum enim regni nostri ab eorum parentibus timemus ; ipsi jam dicent, quod filii eorum ex culpa nostra occisi sint ; et hoc vere pudet nos. Respondet sanctus pontifex Declanus dicens : O chare rex, non est infirmitatis humanæ carnem extinctam a morte resuscitare ; sed ad solam divinam potentiam tale opus pertinet ; sed quia nos adjurasti, nos in Christi nomine ibimus, ubi sunt cadavera eorum, et orabimus pro eis ad Dominum ; et quod sibi bonum videbitur, faciat.

aqua lustrali
et prece ad
vitam revo-
cat ;

52 Tunc sanctus Declanus cum viris idoneis de discipulis suis, ducentibus eum ministris regis, perrexit plenus fide ad locum, ubi posita erant cærulea et flava cadavera mortuorum ; et rex sequebatur vestigia Episcopi ; qui ante corpora vadit exstinctorum. Intrans Vir Dei locum, in quo mortui jacebant, aspersit eos aqua benedicta, et orans ferventer et breviter, dixit coram presentibus : Domine Jesu Christe, unigenite fili Dei vivi, pro gloria nominis tui hos mortuos resuscita ; ut isti neophyti per ministerium nostrum in fide tua confirmentur. Postea sanctus Pontifex in spiritu cognoscens vitam illorum sibi a Domino donatam, ait ad eos, tunc palpebras movere incipientes suas : In nomine Jesu Christi omnium salvatoris, surgite ad nos, et benedicendo Deo gratias agite. Ad hanc vocem illi illico a morte surrexerunt, salutantes omnes ; et assignavit sanctus pontifex Declanus eos regi Ænguso filio Nadhaoith coram populo vivos et sanos.

pestemque
loto regno
pellit ;

53 Hoc raro et maximo miraculo viso, Christi nomen ab omnibus glorificatum est, sanctitas sui Famuli divulgata est per orbem et regiones Hiberniæ. Tunc rex Ængus gaudens illud castellum, id est Atrium cuspidum, cum agro sibi propinquo in circuitu, sancto Declano in æternum obtulit. Deinde cives civitatis Cassel supplices rogaverunt sanctum Declanum, ut benediceret urbem ad expellendam illam pestem, et rogaret Christum pro plurimis infirmis, qui illa detinebantur peste. Vir sanctus videns fidem illorum, oravit ad Christum pro hisce, et signo sanctæ crucis aerem per quatuor plagas benedixit. Tunc velociter apparuit, quod Dominus dixit ad discipulos suos ascendens ad cælum, id est : Super ægros manus imponent, et bene habebunt. Post signationem enim manu sancti Declani ipsa hora qui patiebantur pestem, absoluti sunt, non solum in illa urbe, sed ubicumque in provincia fuerat pestis ; et sani ad suos surrexerunt.

cui beneficio
egregie re-
spondit mu-
nificencia
regia,

54 Tunc pestis illa omnino expulsa est ab omni regione, et hoc omnes gaudebant, et magis quam de resurrectione mortuorum. Hoc videns et audiens rex, dedit primitus, et constituit semper ab omnibus regibus Cassel magnum tributum sancto Declano et ejus successoribus, et libertatem suæ civitatis et parochiæ coram multis testibus de nobilibus Momoniæ tradidit. Et postea benedicens gloriosus pontifex Declanus regem Ængusum cum sua civitate et gente, reversus est ad regionem suam.

ANNOTATA.

a Qui Latino nomine Secundinus appellatur, et sæpe recurrit in Actis S. Patritii xvii Martii. Ejus Acta illustrari poterunt xxvii Novembris.

b Nempe Imelacæ, ad duodecimum a Casseliensi civitate lapidem sitæ ; ubi aliquot sæculis Momoniæ archiepiscopi consederunt, antequam sedem inde Casseliam transtulerunt ; ut vide apud Waræum in præsulibus Hiberniæ pag. 160 et 174.

c In exemplari nostro ante collationem Romæ factam cum exemplari canobii S. Isidori sic habebatur distincte : noluerunt pro se vel... Leometrice in Latinum verti ; ex qua voce Leometrice Papebrochius noster ad Acta S. Patritii desumpsit argumentum quo negaret, auctorem hunc scripsisse ante seculum duodecimum : quippe quo primum sub Ludovico VII, vel Philippo Augusto Galliæ regibus, floruerit Leo ille poeta, a quo deinde metrum Leoninum et usum et nomen accepisse volunt eruditi. Ceterum, loco restituto ad exemplar Romanum, et ad lectionem Colgani tom. 2, pag. 201, fatendum est, observationem illam ammannensi cuidam infideli tribuendam esse ; neque proinde quidquam ad rem facere.

E

d Deerant hi versus in apographo nostro ; sed lacunam nostram Romæ supplevit ex Ms. S. Isidori Haroldus, ut nunc exhibuimus. Paulo aliter eosdem scribunt Colganus tom. 2 pag. 201, et Usserius in opere hactenus sæpe citato pag. 866 : sed nihil mutare ego temere volui, qui idiomatis Hibernici me rudem profiteor. Satis habeo, quod Latine redditos reperi apud eundem Usserium pagina sequenti in hunc modum :

Albeus est humilis, dixit Calphurnia proles ;
Patriciusque esto hinc, Albee, Momoniæ ;
Declanus pariter patronus Desius esto,
Inter Desenses Patriciusque suos.

* id est S.
Patricius.

CAPUT VII.

F

Oeeultorum in Sancto notitia, pœnæ hospitium illi negantium, varia monasteria ab eo condita, obsequium cervi.

Aliquandos sanctus Declanus hospitio susceptus est Australi campi Femhyn plaga in domo cujusdam viri gentilis. Ille vir Dercanus vocabatur, et dives erat ; et volens illudere Christianis, jussit servis suis, ut canem occulte occiderent, et caput et pedes ejus absconderent in terra, et carnem ejus bene coquerent, et postea discipulis sancti Declani traderent ad manducandum ; et præcepit, ut ille canis pinguis esset, et suaderent illis blande hanc carnem comedere, quasi ovinam. Et cum illa caro ad mensam poneretur cum panibus ante alia cibaria, sanctus episcopus Declanus ad latus suum modice dormiebat ; et

cum

Sancto ad
mensam ca-
nis coctus
pro ariete
apponitur ;

EX MS.

cum excitatus esset, ut benediceret prandium, respexit mensam tacens, et cum discipuli sui sibi dicerent : Benedic, Pater, prandium nostrum ; dixit illis : Video vere ministrum diaboli circa carnem illam. Et interrogans ille ministros, quæ esset illa caro, et quomodo sit occisa ; dicunt ei : Dominus noster jussit, ut vobis arietem pinguem occideremus ; et sic fecimus.

quod cum ille Dei instinctu detexisset, hospitem convertit ;

B

lege qui et in ejus fundo carnovium exstruit ;

a

* alias secum

C

et aliud apud Themoriam, ubi relinquit Evangelii codicem ; * alias Breigh

b

item aliud apud Ossoriam, post negati hospitii penas terribiles,

56 Tunc sanctus Episcopus ait coram omnibus : Christe, mi Domine, ostende mihi, cur video ministrum diaboli in mensa ; et prohibe servos tuos, ne illicitum commedant. Tunc nutu Dei vidit Vir sanctus unguem canis per frusta carnis : (quantum enim pedem carnis ministri nescientes coxerunt, quem in terra putaverunt abscondere) et ait sanctus Declanus : Non ovis hic est unguis, sed canis. Hoc videntes ministri, currentes nuntiaverunt domino suo Dercano. Audiens ille tale quid, statim venit ad sanctum Declanum ; et credens, obtulit sese cum suo semine et villa sancto Declano in æternum ; et baptizatus est cum suis, et gavisus est, et petivit a sancto Declano, ut aliquem locum in terra sua benediceret, quod * semper nomine suo nominaretur.

57 Tunc sanctus Declanus benedixit lapidem quemdam ibi, qui ab illo die usque hodie Lapis sancti Declani vocatur. Et dixit sanctus Declanus : Si dux, vel gens Desiorum vadens ad bellum contra inimicos, vel ad vindicandam injuriam suam in aliam gentem, circumverint illum lapidem, invicti revertentur, et victoriam de inimicis habebunt. Et ita semper completur ; sed mali de illa gente, qui non sunt digni habere victoriam, volunt per superbiam hunc lapidem circumire et ideo victoriam amittunt. Illa villa Teach Dercain tunc vocabatur, modo autem Coninga ab illa ungula canina vocatur. Ibi sancti viri Conanus Mochoba, Ultanus, filius Erci, et filius Laifre a, simul venerunt ad sanctum Declanum et obtulerunt se Deo sub magisterio et regula sancti Declani. In illa villa Dercani, id est, Coninga, monasterium instituit, et istos prædictos sanctos cum aliis in isto loco ordinavit ; sed sanctum Ultanum solum * postea detulit.

58 Deinde sanctus Episcopus ad regionem Brehensem * ad pristinam suam patriam perrexit, et invenit magnum honorem apud regem Themoriæ et principes Brehensis * regionis : in regione enim Brehensi * Thectoria est. Inde autem sanctus Declanus originem sui generis traxit ; et dilexerunt cum illi ex originali consanguinitate. Et construxit ibi sanctus Declanus monasterium in agro sibi dato canonicorum b, quod ex nomine sancti Declani nominatur, et reliquit ibi clarum Euangelium, quod habebat secum in suo comitatu. Illud jam Euangelium in illo loco cum magno honore habebatur, et miracula per id efficebantur. Postea benedicens illum locum reversus est ad Momoniam.

59 Postea ambulans sanctus Declanus in regione Ossoriæ, declinavit ad quoddam Castellum, ut ibi illa nocte quiesceret ; sed illi diabolico instinctu non solum non receperunt eum in hospitio, sed etiam eum armis cum contumelia expulerunt. Sanctus autem cum suis orabat ad Dominum, ut illis eveniret, quod dicit sacra Scriptura : Mihi vindictam, et ego retribuam ; habitatores enim

illius regionis numero sexaginta ista nocte mortui sunt, nisi duo viri et decem mulieres, quibus displicuit quod alii Sancto Dei fecerunt. Illi venerunt crastino die viri et mulieres humiliter ad sanctum Declanum, et narraverunt ei de miserabili obitu eorum, quem ipse prænoverat ; et illi poenitentiam agentes ei obtulerunt locum suum in agro et aliis donis *. Et instituit ibi, cum mortui essent sepulti, clarum monasterium, quod dicitur Columbi Ruffi Cella * ; fecitque virum pium et sanctum de discipulis suis, oriundum de Orientali Lageniensium plaga, id est.... qui vocatur Columbus Ruffus *. Ex ejus nomine illud monasterium nominatur. Et benedicens sanctus Declanus locum illum, ad terram Desiorum recessit.

60 Alio die venit sero sanctus Pontifex cum suis ad supradictum locum, id est, Atrium Bressaill ; et non dimiserunt incolæ illius loci virum sanctum in suo castello introire. Ipsi autem naves sua ante absconderunt, ne posset Sanctus transfretare ad insulam suam : gratis enim illi Sanctum Dei oderunt. Sed Deus omnipotens tunc, ut dicit Propheta, propter sui Servi se rogantis sanctitatem, et injuriam patientis sancti Declani, convertit mare in aridam. De hoc quidem audistis : manens illa nocte Vir Dei in stabulo quodam deserto in platea, nec potuit quidem ignem ab illis invenire. Tunc juste in illis vindicatum est a Deo : ipsi enim nolentes dare ignem misericorditer servis Dei, circa mare illis a Deo ignis provenit, et combusti sunt omnes cum castello : et illud est usque hodie desertum sub maledicto, sicut scriptum est : Civitates eorum destruxisti.

61 Quodam quoque die iter agens sanctus Declanus episcopus in monte Gua, in regione Desiorum, equus currus sui claudus factus est ibi, et non poterat ambulare. Tunc sanctus Declanus videns armentum cervorum in monte eminus, sibi jussit uni servienti, ut cervum de illo armento in chamo fortem duceret ad se et poneret in loco equi. Tunc ille pergens, non dubitabat cervum invenire mansuetum, ut Vir Dei prædixit, et illud armentum mitissime cxspectavit ; donec ille elegit fortissimum cervum inde : qui cervus tota die fortiter currum sub Viro Dei apte traxit, donec ad campum Femhyn pervenerant. Et attingens ad hospitium, jussit sauctus Declanus illi cervo, ut ad sua rediret ; et ad voces Viri Dei coram omnibus in viam suam rediit. Ille jam homo, qui cervum de monte ad sanctum Declanum adduxit, Dormanagh vocabatur ; cui sanctus Declanus benedixit, et oppidum Maghghubra in Aquilonali parte Desiorum contra regionem Eoghanaght ei tradidit : ubi nepotes illius usque hodie honorabiles in servitio sancti Declani habitant.

ANNOTATA.

r De his omnibus videri potest Colganus tom. 1, pag. 608.

b Ex hac etiam voce collegit Papebrochius notiter, juniorem esse auctorem nostrum, quam creditus est antehac. Certe canonicorum in insulis Britannicis

D

* alias cum agris et aliis donis
* alias Cel. colum dherig

* alias Col. lumdearg

quas et alii sustinent ob similem inhumanitatem erga Sanctum.

E

Cervus Sanctum vehit, ac deinde liber in silvas remittitur.

F

A *nicis nulla uspiam vestigia reperi, ac ne nomen quidem, ante, concilium Calchutense anno 787 celebratum; et in Capitulis selectis canonum Hibernensium, qui versus seculum VIII collecti putantur, apud Acherium in Spicilegio recuso, tom. 1, a pag. 492, monachorum, clericorum, presbyterorum frequens est mentio; at nulla canonicorum. Cum tamen Hibernorum antiqua monumenta pleraque interciderint, et canonici noti fuerint in Gallia jam inde a seculo VI, ut exemplis aliquot probat canonicorum regularium eruditus vindex in Disquisitionibus, quas anno 1697 Parisiis edidit, pag. 113, non judicavi argumento tam controverso ad eam rem utendum esse in Commentario prævio.*

CAPUT VIII.

*Varia miracula S. Declani; visitatio
S. Albei.*

B

*Crus fractum obli-
gans quidam,
invocato Sancto, sanat,*

Alio die ambulans sanctus Declanus cum multa turba, sicut ei mos erat, forte cecidit unus de fratribus in via; et crus ejus in duas partes fractum est; quod videns sanctus Declanus, jussit, ut unus ex eis ligaret pedem illius, ne ob nimiam sanguinis effusionem moreretur. Et omnes præ horrore fracturæ se excusaverant. Tunc unus de turba, nomine Dualach, audaciter et hilariter accessit ad illum dicens: Ego in nomine Christi et patroni nostri Declani medicus hujus pedis ero. Hoc pro ludo dixit; sed tamen prudenter pedem ligavit, benedicens eum coram omnibus in nomine Dei et sancti Declani: ac illico melius ac melius ille frater habuit, et post breve intervallum stringens se vulnus, integre sanus factus est frater, nihil dolens. Et cum jussisset se absolvi, cicatrix in pede ejus inventa est, ossibus cum carne et cute connexis; omnesque cum illo Deo gratias et sancto Declano agentes, dixit sanctus Declanus illi homini Dualach, qui ligaverat pedem prædicti fratris:

C

*ac deinde
cum suis po-
steris singu-
lari medendi
scientia do-
natur.*

63 Tu promisisti te medicum illius pedis in nomine Christi et meo esse; et Christus, te illum alligante obedienter, dedit illi salutem sua potentia: igitur tu eris ab hac hora probus medicus; et nepotes tui post te usque ad finem seculi probi et venerabiles erunt medici, et si quem infirmum in nomine Christi et meo *a*, facto signo assignaverint, nisi malum votum habuerint in superflua mercede, vel in odio hominis, Dei gratia juvabit illud per medicinam illorum. Et sunt semper nepotes illius juxta verbum illius Episcopi omni tempore, nec solum viri, sed etiam feminæ istius cognationis artis medicinæ experti, et tota illa cognatio successoribus sancti Declani servit.

*S. Declanus
baptizat S.
Kiarannum*

64 Iter agens in Occidentali plaga campi Femhyn, circa fluentia fluminis Suiri sanctus episcopus Declanus, occurrunt ei homines infantulum habentes, et portant eum ad quemdam presbyterum, ut baptizaret illum; vidensque sanctus

Episcopus cohortem, ait illis, repletus spiritu prophetiæ: Exspectate hic; ego baptizabo hunc sanctum infantem. Illi homines mirabantur de infante ab episcopo Sabe nominato; quia ipsi non indicaverunt ei neque aliqui de servis causam sui itineris; dicentesque ei, quod neque sal neque vas possint illic invenire ad baptizandum, ait sanctus Episcopus: Vas latum et longum habemus, id est, istud flumen; sal autem Christi virtute donabitur nobis. Iste jam sanctus infans et mirabilis erit coram Deo et hominibus, et a Deo per eum multa fient miracula. Et ipsi longe a villis in littore supradicti fluminis Suiri in loco qui dicitur Herend, fuerunt.

65 Accipiensque sanctus pontifex Declanus humum in palma sua, aspersit eam sua saliva; et orans in sua mente, benedixit signo sancto. Illico illa humus in Dei Famuli manu coram omnibus factum est salsillum et lucidum, turba in Christi gratiam admirante et benedicente in suo Episcopo. Sanctus Declanus antistes ibi illum infantem baptizavit, et dedit ei nomen Kiarannum: et ait illis sanctus Episcopus post baptismum: Hunc filium spiritualem diligenter nutrite, et apto tempore ad doceudum viris tradite eum Catholicis: ipse enim clara columna in Christi Ecclesia erit. Ipse jam Kiaranus est filius Heodach, qui in venerabili senectute post multa miracula in Christi nomine facta, et loca sancta Deo instructa, ad cælum migravit, et jacet in suo claro monasterio, quod vocatur Tibrada *b*, id est, fontes; et illud est in diocesi sancti Declani in Occidentali Desiorum plaga, in plebe scilicet nepotum Haythi inter claros montes Cua et Crost.

66 Mulier cujusdam villici venit cum servitio suo ad monasterium sancti Declani; sed ipsa non longe a civitate accepit furtive de tributo sancti Pontificis magnum habellum *c*, volens injuste aliis tribuere. Sed illam coram viatoribus terra deglutivit, vindicans nutu divino injuriam, quam ipsa tunc et antea de bono monasterii sancti Episcopi fecit. Et devorans terra eam, projecit kabellum de sinu suo; et illico illud coram omnibus lapis apparuit; et hæc omnia sanctus Episcopus videns in suo spiritu, in monasterio suis narrabat fratribus. Illi autem homines multum timentes, tulerunt lapidem de kabello factum, currendo ad sauctum Declanum; et narrabant omnibus quæ contigisse viderant. Multum tum inde nomen sancti Declani magnificatum est ab omnibus; timentes eum tam absentem quam præsentem. Et ille lapis per omne tempus in cœmeterio sancti Declani in sua civitate Ard-mor in signum istius virtutis in excelso loco de kabello factus habebatur.

67 Homo quidam dives, Fintauus nomine, erat sine prole; quod uxor ejus sterilis fuit, fere usque auilem ætatem. Venit cum uxore ad S. Declanum; et promittentes eleemosynas et pia opera agere, rogaverunt eum, ut ipse a Deo prolem eis postularet. Illi jam affirmabant, se prolem habituros, si sanctus Declanus Deum rogaret pro eis. Tunc Sanctus benedicens eos, ait illis: Complete, quod promittitis; et ex dono jam Dei prolem habebitis. Illi cum gaudio et benedictione post sancti Episcopi promissionem cum suis re-

versi

EX 315.

*non sine
miraculo
et prophetia.*

E

b

*Mulierem
absorbet ter-
ra, quod ali-
quid Sancto
furata esset.*

c

F

*Mulier steri-
lis geminos
parit, invo-
cato Sancto.*

EX MS.

versi sunt domam suam. Sequenti illa nocte dormiens Fintanus cum uxore sua, concepit, et peperit duos filios, qui vocabantur Eoch et Fiacha. Et ipsi cum nepotibus suis sub tributo sancto Declano sese mancipaverunt usque ad finem seculi.

S. Albeus
mortis suæ
præcius in-
visit S. De-
clanum,

68 Beatus Albeus, archiepiscopus Momonien-
sium, sciens, obitum suum prope esse, dixit ad
suos : Ego, fratres, visitare et videre dilectissi-
mum meum sodalem et conservum in Christo
episcopum Declanum volo, antequam morior.
Deinde iter direxit ad sanctum Declanum. Venit-
que unus angelus ad sanctum Declanum, et nar-
ravit ei, sanctum senem, amicum suum, Albeum
venientem ad se. Hoc sciens sanctus pontifex
Declanus ab angelo Dei, jussit suis, ut necessa-
ria sanctis hospitibus præpararent; et perrexit
ipse de sua civitate in occursum sancti Albei
usque ad locum, qui dicitur Druim luchtri. Ve-
niensque sanctus Albeus, illic acceptus est hono-
rifice a sancto Declano et populo suo; mansitque
sanctus Albeus apud sanctum Declanum quatuor-
decim dies, in omni charitate et in divinis mini-
steriis vacantes, in sancta lætitia gaudiorum spi-
ritualium exultantes.

B

a quo hono-
rifice acci-
pitur, ac
deducitur.

69 Post hos dies sanctus senex Albeus rever-
sus ad suam civitatem, cujus nomen Imleach di-
citur, quæ est in planitie Momoniæ posita; et
venit sanctus Declanus et turba non modica se-
cum, cum sancto Albeo usque ad prædictum lo-
cum, id est, Druim luchrii : et jussit ei sanctus
Albeus, ut rediret ad suam civitatem; scientes-
que sancti senes Albeus et Declanus, se non vi-
suros invicem in hoc seculo iterum, ab ipsa hora
lacrymas ubertim in magno amore fuderunt, et
antiquam fraternitatem inter se et suos firmave-
runt, et pias suas a Christo postulationes impe-
traverunt. Postea benedicens sanctus Albeus
civitatem, et populum, et clerum sancti De-
clani, et ipse similia sancta fœdera a sancto
Declano accipiens, in osculo pacis et sancta
tristitia et in vera Dei et proximi pro Chri-
sto dilectione inde ad sua loca sanctissimi ponti-
fices sanctus Albeus et Declanus cum suis se se-
paraverunt.

C

ANNOTATA.

a *En argumentum, unde Acta plurima fabulosa
judicarunt Majores nostri. Quasi vero Sancti, cum
viverent, tantum sibi unquam sumpserint. Certe
nihil sibi adscribi supra volebat Sanctus noster. ne
a puero quidem, num. 35.*

b *Monasterium hoc non reperi hactenus; neque
proinde satis affirmare possum, de quo hic Kiarano
agatur : sunt enim plures hoc nomine Sancti apud
Hibernos, de quibus et aliis homonymis vide intro-
ductionem ad Historiam monasticam Hiberniæ, Pa-
risiis editam anno 1690, pag. 6.*

c *Quid sit habellum, nescio; sed cum infra
constanter scribatur kabellum, agaturque de tributo,
quod S. Declano pendere debebat, suspicor intelligi
gabellam, seu summam pecuniariam, ex area tri-
butaria monasterii S. Declani furtim ablatam.*

CAPUT IX.

*Reliqua Sancti miracula, et felix
obitus.*

Aliquando castellum ducis Desiorum, qui vo-
cabatur Canicus, accensum est igne magno,
et cœpit fortiter ardere. Tunc sanctissimus se-
nex Declanus ibat ad illud castellum; et viso, de
illo rogo displicuit sancto Seni : et accipiens
mirabilem suum baculum, cujus mentionem iu
miraculo de mari fugato fecimus, in manu sua,
ex ipso loco projecit ad Castellum. Baculus vero
divinis alis per aëra evolavit, et cecidit iu medio
castelli in termino flammarum; et ignis non per
spatia horarum, neque quidem per punctos ho-
ræ, permansit; sed illico totus est exstinctus,
combusto castelli dimidio. Longum jam millia-
rium inter illum locum, in quo sanctus Declanus
baculum de manu sua projecit, et castellum
constat; in quo silva altissima est, quæ dicitur
Lucus Cuirt. Hoc videns dux Canicus cum cete-
ris omnibus, admirabatur miraculum per omnia,
et gratias Deo agens, voluntatem sancti Declani
sponte complevit. Et non longe a flumine Suiro
ad Australem plagam in loco, qui dicitur Collis
stabilis, illud castellum est; locus autem, a quo
sanctus Pontifex baculum projecit, juxta istius
fluminis vadum est contra monasterium sanctis-
simarum virginum filiarum ipsius Canici, quod
dicitur Campus Stagni. Et acervus lapidum col-
lectus est in illo loco cum cruce in signum mi-
raculi, qui dicitur Vlu, id est, Acervus sancti
Declani.

Sanctus ba-
culo incen-
dium exstin-
git, toto
inde millia-
rio distans.

71 Venit aliquando classis per mare, et di-
rexit cursum ad monasterium sancti Declani,
volens prædari locum illum, tam homines, quam
substantiam : illi enim gentiles erant. Et omnes
concurrerant ad sanctum Declanum senem epi-
scopum, ut ipse Christi peteret auxilium contra
paganos advenientes. Sciens vero sanctus Decla-
nus felicitatem et bonitatem, atque sanctitatis
charitatem prædicti sui discipuli Ultani, jussit
ei, Deum orans, ut signaret classem contra pa-
ganos : ille siquidem Ultanus valde charitativus
circa Christi pauperes et parvulos erat. Et sine
mora ad verbum sanctissimi magistri Declani.
frater ille sanctus Ultanus occupatus tunc dextra
manu, signavit sinistra contra classem; et sta-
tim mare omnes illas naves absorpsit quasi sac-
cos plombo plenos. Iterum vero submersa nau-
tarum corpora emergentia, et ad littus appel-
lentia, conversa sunt in saxa magna, quæ sunt
in ora maris non longe a terra, et altiores mari
constant.

Prædones
pagani sub-
mersi ver-
tuntur in
saxa,

F

72 Omnes Christiani gaudio et fide talia vi-
dentes sanctæ Trinitatis repleti sunt, et Sanctum
Dei, suum prædicatorem et episcopum, per quem
hæc et plura viderunt sigua, magnificabant. De
hoc miraculo fuit pia contentio inter sanctum
episcopum Declanum et suum discipulum Ultanum :
discipulus enim illud omniuo adscribebat

prece SS.
Declani et
Ultani.

Magistro;

A Magistro ; Magister vero discipulo. Et adhuc Scoti, videntes et audientes periculum, dicunt : Manus sinistra Ultani contra illud. Per hæc verba gratia Dei multum apparuit. Et ipse Ultanus post obitum sancti Declani secundus abbas et pater * mirabilis multorum miraculorum existit, cujus vita clara miraculis refulget.

* forte pator.

Legatus S. Patritii ad S. Declanum aquis præfatus,

73 Beatissimus Patritius, archiepiscopus Scottorum, unum de suis discipulis cum legatione ad sanctum episcopum senem Declanum misit; sed ille veniens ad Australem plagam Desiorum, mersus est in quodam rivo, qui dicitur Luch. Audiens sanctus episcopus Declanus mortem illius, valde displicuit ei, et contristatus est, dicens : Vere in corde doleo, quia discipulus sanctissimi viri ad me missus, in mea regione incongrua morte præventus est, et non potest nostrum legatum ad suum sanctum magistrum referre. Ideo citius ponite me in curru agere exequias ejus ; ut sanctus pater noster, magister ejus Patritius, curam nostram erga eum audiat. Et a civitate sancti Declani usque ad illum amnem, in quo mersus est discipulus sancti Patritii, duo milliaria constant.

per hunc restituitur,

74 Ille jam positus in feretro, portabatur a suis, ut sepeliretur apud sanctum Declanum ; occurrensque ei sanctus Pontifex cum suis, jussit illis cadaver deponere super terram. Putabant omnes, quod sanctus Episcopus vellet Officium mortuorum inibi cantare pro illo. Accedensque ad feretrum, discooperuit velamen de mortui facie, et videns eam turgidam et cæruleam, sicut mos mersorum est, lacrymas fudit, et oravit tacite, turba non audiente, quid loquebatur Senex ; et post breve spatium ante omnes dixit : In nomine sanctissimæ Trinitatis et individue unitatis Patris, et Filii et Spiritus sancti, cujus jugum dulce et leve porto, surge ad nos, quia vitam tuam donavit Christus mihi. Ad hanc vocem sanctissimi antistitis Declani ille de feretro recedit benedicens sancto Seni ceterisque omnibus ; apprehendensque eum sanctus Declanus elevavit eum et osculatus est et discipuli sui post eum. Et ille frater adhuc infirmus corpore erat, quasi homo convalescens ab infirmitate : deinde valens et recuperans vires, perrexit cum sancto Declano ad suam civitatem, et mansit apud eum aliquibus diebus in charitate non ficta.

admirante, cum rescisset, et laudante S. Patritio.

75 Et de miraculo hoc magnum gaudium in civitate surrexit ; et nomen Christi et sanctitas Servi sui longe lateque per illas regiones glorificatum est. Ille quoque discipulus sancti Patritii Ballinus vocabatur ; qui multum lætus a sancto Declano ad sanctum Patritium magistrum reversus est, narrans multis, quæ sibi acciderant. Audiens autem gloriosus archiepiscopus Patritius illa clara et magna testimonia coram omnibus de sancto Declano, merita protulit, et postea laudem et gloriam Episcopo obtulit.

Alia multa præterit aucler.

76 Post hoc mirum et insuetum factum, terminum miraculis vitæ sancti Pontificis ponimus, omittentes plurima ; ut per pauca, quæ scripsimus, alia sciatur. Quot enim cæcos illuminavit, quot leprosos mundavit, quot claudos et mancos curavit, quot surdos audire fecit, quot varios laudatores in diversis locis beatissimus Christi pontifex Declanus seminans per gentiles verbum vitæ

sanavit, propter multitudinem eorum et lassitudinem scribendi, vel ne lector, vel auditores de una persona in tædium deducerentur, transibimus.

77 Igitur sciens sanctus senex Declanus et Patritius tempus remunerationis suæ prope esse, vocatus est ad ipsum sanctus antistes, filius Liacha, qui erat dilectus suus alumnus, cujus monasterium est prope fretum Imleagh contra regionem virorum Gabeneides * in Oriente Desiorum, ut corpus et sanguinem Jesu Christi de manibus suis in exitu animæ suæ sumeret. Et diem exitus sui indicavit senioribus, [et] jussit se portari in suam civitatem, ut ibi ad Christum migraret : erat enim in sua clara cellula, quam ipse sibi construxit, quæ est inter collem et mare in angusto loco, secreta super oram maris, per quem lucidus rivulus de colle fluit in mare, et pulcræ circumdant eam arbores, quæ vocatur Desertulum sancti Declani : a qua usque ad civitatem modicum milliarium constat. Illuc sanctus Declanus pontifex vacare soli Deo in vigiliis et jejuniis et orationibus fugiebat ; sed modico vix tempore poterat ibi manere ; quia discipuli et turbæ credentium et Christi pauperes et peregrini semper eum sequebantur. Ipse enim largus, pius et clemens erat ; et inde fertur nobis ab antiquis ejus discipulis, quod magnus exercitus in comitatu ipsius consuevit fuerat. Et prædictam suam cellulam multum diligebat, in qua saltem brevi tempore theoricæ Deo vacaret ; et viros religiosos semper in illo loco habebat.

78 Veniens quoque gloriosus pontifex Declanus infirmus corporis viribus, fide autem, spe, et charitate plenus *, in suam civitatem, collecto clero et populo prædicavit divina præcepta, monuit eos bene vivere inter se post obitum suum, et obedire successoribus suis, et ipsos, ut vestigia sua in charitate sequantur. Et perhibuit si ita facerent, firmiter civitatem suam gratia Dei semper custodiendam. His auditis, clamor populi clerique in fletu magno exortus est, scientes quia suus sanctus Patronus ad Christum vellet migrare. Et consolabatur eos pie sanctus Pater. Deinde ad suum tugurium elevatus est, seminato mœnore per civitatem timore absentiae sui sancti Episcopi.

79 Deinde veniens supradictus antistes Liacha, accepit sanctus noster episcopus et prædicator Declanus corpus et Domini nostri sanguinem Christi Dei vivi, circumdatus choro sanctorum suorum discipulorum mœrentium. Dein benedicens in osculo pacis illos sanctus senex patronus Declanus, delubris et idolis destructis, gentilibus ad fidem conversis, populis plurimis Christo acquisitis, ecclesiis Deo institutis, ecclesiasticis ordinibus consecratis, sanctissime et felicissime in venerabili senectute inter choros angelorum 19 Kalendas Augusti ad Deum migravit. Cujus sacrum corpusculum post vigiliarum et Missarum solennia, visis signis prodigiisque per eum, collecta undique synodo Sanctorum, et populis Desiorum ad eum prædicatorem suum convenientibus, debito honore in sua civitate Ardnor in Levitiana b, quam ipse jussione angelica signavit, sepultum est : ubi magna signa et miracula semper per eum fiunt, præstante Domino nostro Jesu Christo,

EX MS.

Sanctus mortem prænotans, Ardmoriam deferretur ;
a

* alias Gabran

E

ubi suos adhortatus,

* alias validus

F

ac sacro munus fiat obit die 21 Julii.

b

EX MSS.

sto, cui est honor, gloria ac potestas cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a Hic antistes mihi prorsus ignotus est, non seculus atque monasterium ejus; tamen utrumque non indiligenter quaesierim.

b Ecclesiam intelligit fortassis auctor, aut sacel-

lum quoddam, in quo sepeliri voluerit Sonctus; quamquam vocem Levitiana usquam alibi legerim. Quid si etiam habitus seu vestis significetur, in qua sepultus sit? Certe levitonarium seu leviton, Græce λειτωνιον seu λευιτων, est tunica linea brevis ac sine monicis; levitonarium autem, in quo sacrum habitum primo susceperant monachi Ægyptii, ad obitum usque servare solebant, ac tum in eo sepeliri; ut probat Caugius in Glossario mediæ et infimæ Græcitatatis. Porro ex his refellendum videtur, quod in Commentario prævio de loco mortis ejus ex Martyrologio Dungallensi interpolato recitavimus.

D

DE S. LEWINNA VIRG. MART. ANGLA

J. B. S.

BERGIS S. WINOCI IN BELGIO.

B

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Loci notitia; cultus in Belgio et alibi.

SECLIS VII
ET XI.Ad Bergas
Flandricas
spectat

C

Sancta ex
Anglia eo
delata 1058.

Bergæ seu Bergarum, od aliarum synonymarum distinctionem, a S. Winoco, Wormholtano abbate, cognominatarum mentio facienda fuit ad diem xx Junii, ubi paucis actum de S. Idaberga seu Itisberga, virgine item Angla, cujus, uti et S. Oswaldi regis et martyris atque hodiernæ Sanctæ reliquiis, in veteri istie Ordinis S. Beuedicti cœnobio depositis, olim præcipue gloriabantur: de quibus iterum sermo recurret ad diem v Augusti quando jam dicti S. Oswaldi translationis examinabitur. Est ea Occidentalis Flandriæ civitas, quæ Viridem montem aliquando appellatam fuisse voluit; (Graumayo potius Winomontium seu Winocimontium) mari vicina, loco satis amœuo, pratis silvisque distincto, ac variis fluviis seu canalibus irriguo sita, pluribus calamitatibus pridem exercita, quas Sanderus tomo 2 Flandriæ fusius commemorat, hodie, ut dicere cœpi, a celeberrimo monasterio potissimum illustris, de cujus origine et incrementis, idem Sanderus, Mabillonius seculo tertio Beuedictino aliisque consulendi sunt.

2 Eo spectat potissimum præfixa in titulo S. Lewinna, Leuvina, seu Levina virgo Britannica, seculo VII in patria martyrio coronata, atque in quodam cœnobio, S. Andreæ uonini sacro, non procul a portu Zevort seu Sevordiensi venerationi exposita; unde sacræ ejus exuvie pio furto, at non sine præcedentibus signis ablatae, in prædictum Bergense cœnobium a Balgero monacho deportatae sunt, quemadmodum distinctius narrat totius rei gestæ historia, a Drogone, non Morinorum episcopo, ut Meyercus aliique perperam tradidere, sed Berghensi monacho, teste oculato, descripta, atque a nobis infelicibus seculi XVI furentium hæreticorum tumultibus et eversum ipsius monasterium, et sacra ferme omnia dissipata sunt, usque adeo ut ex S. Lewinnæ

corpore sola costa superesse dicatur. Hic nobis de cultu primum agendum, tum de translatione ejusque scriptore, ex cujus historia res tota exploranda.

3 Id vero præmouendum occurrit, neminem hactenus tradidisse, out vero satis certo tradere potuisse, quo die martyrium Soncta consummaverit, tamen jam passim ad hunc xxiv Julii referatur; in quo nec Molanus sibi satis constitit, quidquid a R. D. Priore Walloucappellio sese edoctum testetur, ut mox patebit. Si quid ex translationis historia, cum aliqua verisimilitudine haberi possit, id sane fuit, quod in divinum Sanctorum concilium cœtumque profecta sit viii Kal. Augusti, adeoque xxv Julii, vel ix Kal. seu xxiv; quod unde ipse hauserit, haud equidem divinaverim, cum de Sanctæ gestis paucissima se reperisse fateatur. Neque translationis dies aut a Molano aut ob aliis usquam satis tuto signatus est. Notarunt majores nostri in Prætermisissis ad xvi Junii, prædictam translationem eo die referri a Molano, Galesinio, Ferrario et Saussayo, qui multa studiose turbasse videtur; ast ego me fateor frustra hactenus quaesivisse quo die illa acciderit; nisi ex aliis historiam nostram utcumque explicemus.

4 Sic ibi habet Drogo num. 39: Acta siquidem est hæc translatio anno Incarnationis Domini millesimo quinquagesimo octavo, indictione tertia, sexta feria. In anno, jam omnium calculis admissio, eum Drogone facile conveniam; in indictione plane aberrat, cum anno isto 1058 fluxerit indictio XI, cui forte cyfris postmodum expressæ (nempe II) tertium membrum appinxerit librarii alicujus imperitia. Nec mensem nec ejus diem expressit Drogo, ut ex sexta feria nihil eoufici possit, nisi mensem supponendo, qui si vere Junius fuit, ut plerique tradunt, non cum measis istius xvi, sed cum xxvi combinanda erit translationis habitæ festivitas, quod in Natalibus suis rectius expressit Molanus per sextum Kal. Julii, nempe sub littera Dominicali D, mensis Junii characteristicæ feriali E, primo die cadente in feriam secundam, ac proinde xxvi in sextam feriam; quod hic obiter notasse sit satis; cum ea de re certius nihil exquiri possit. Jam Martyrologorum placita audiamus, omisso Ferrario aliisque externis, quos ex nostris sua mutatos novimus.

5 Prima translationis memoria fit a Molano, ut dixi, in Additionibus ad Usuardum xvi Junii his

De cujus gestis et obitu die ambigitur.

De translatione solidiora memorantur.

quamvis nec dies certa sit,

verbis:

A *verbis*: Bergis, translatio S. Lewinnæ virginis et martyris, quem secuti sunt ii, quos proxime citavimus. *Uberior est ejus annuntiatio ad diem xxii Julii quo passam ipsam, nescio quo argumento, existimat idem Molanus, dum ita scribit*: Passio S. Lewinnæ, et typis minoribus: cujus veneranda ossa cum ossibus S. Oswaldi regis Anglorum et S. Idubergæ exaltata fuerunt in civitate Bergensi, sed per ultimam Francorum in Flandriam irruptionem in devastatione Bergensium sunt deperditæ. *Tertia ejusdem annuntiatio est xxiv Julii, ubi sic loquitur*: Passio S. Lewinnæ, quæ multis decorata virtutibus floruit sub rege Anglorum, Euberto nuncupato, quæ postmodum sub ejusdem regis tempore martyrio vitam finivit, archiepiscopo vivente nomine Theodoro. *Hæc ipsissima verba sunt, schedulæ cum reliquiis repertæ. Porro idem Molanus in Indiculo*: Natalis inquit, incidit in diem Magdalænæ, sed transponitur in xxiv Julii. Quidni dici possit auteponi, ut cum festo S. Jacobi concurrat, testante Drogone num. 46 eam viii Kalend. ex hac turba et colluvione discessisse?

B *6 Hæc non cohærere, satis manifestum est; nec minus opponi videntur quæ pro xvi Junii ex Molano retulimus, iis quæ denuo memorat ad diem v Augusti*: Adventus S. Lewinnæ virginis et martyris. Opinor ego hic indicari solenniore aliquam reliquiarum elevationem quæ eo die facta fuerit, quo S. Oswaldus in Bergensi cœnobio recolitur, dum nempe et hujus et ambarum Virginum sacra lipsana in decentiorem locum simul deposita fuerint, forte anno 1221, ut alibi refertur. Narrat Malbrancus in Morinis lib. 8, cap. 34 inter martyrum memorias Bergis legi annue: xii Kalend. Julii, gloriosa translatio S. Oswaldi regis et S. Idabergæ virginis. Ceterum unde diversas illas suas annuntiationes Molanus et alii colligerint, pluribus non examino; id certum est, extra Belgium iquotam fuisse Sanctam, neque aliunde quam e monumentis Bergensibus insertam fuisse vel ipsi Anglicano Martyrologio. Vetustissima autem ejus commemoratio, quam equidem noverim, ea est, quæ signatur in nostro Florario Sanctorum Ms. ad hanc diem, hoc modo: Item S. Lewinnæ virginis martyris, quæ sumpto calice passionis, Christi sui sponsi thalamum introivit. In quo id solum miror, nec verbum addi de translatione Bergensi, unde tota qualiscumque Vita et cultus Belgicus Sanctæ sumpsere exordium.

C *7 Saussayo libuit non semel de ipsa agere et quidem diversa phrasi: nempe ad xxiv Julii, et ad v Augusti; pessime vero in Supplemento xxii Julii. Sic igitur habet primo loco*: Bergis sub Iprensi præsulatu, S. Winoci cœnobio, susceptio venerandi corporis beatæ Lewinæ virginis et martyris in Anglia laureatæ: cujus translata fuerunt plurima ossa ex Anglia una cum reliquiis S. Uswaldi regis et martyris, nec non virginis Itisbergæ. Tot certe, post illius in eo cœnobio repositionem, divinæ virtutis hic insignia illuxerunt, ut de iis Drogo Morinensis antistes libellum proprium conscripserit. Paulo melius ad v Augusti: Item Bergis in Morinis, adventus et susceptio S. Lewinnæ virginis martyris; cujus corpus sacratissimum ex S. Andreæ monasterio Zevordiensi portus in Anglia per Balgerum monachum Bergensem allatum, ad cœnobium ipsum

Tomus v Julii.

Bergense, atque per vicos et castella Flandriæ ante repositionem circumvectum, fulgens miraculis, afflictis quibusque opem beatæ Christi athletæ devote implorantibus, medelam impendit exoptatam: sicut Drogo Morinensis episcopus dilucide narrat in eo quem de beatissimæ Virginis miraculis conscripsit libello.

8 *Errat Saussayus in eo quod asserat, translata ossa hujus nostræ S. Lewinnæ ex Anglia, una cum reliquiis S. Usualdi, etc.: hæc enim, curante quidem eodem Balgero monacho, sed totis viginti prius annis Bergas ex Britannia pervenisse dicuntur. Quod autem libelli auctorem Drogonem episcopum Morinensem scribat, ex Meyero, Molano, aut alio quopiam ejusdem opinionis desumpserit. De Drogonibus a nobis pridem disputatum est, nempe § 2 Commentarii ad Acta S. Godelevæ vi Julii, ubi istorum Actorum auctorem a Drogone episcopo et ab hoc Bergeusi monacho distinximus, disertissime asserente citato superius num. 39, se eam scripsisse historiam, scilicet translationis S. Lewinnæ, vivente etiam Drogone episcopo Teruannense. Ast hi errores Saussayo condonabiles sunt; non item quod in Supplemento suo ad xxii Julii pag. 1148 nugatus est, dum rotundis quadrata mutavit: Bergæ, seu Montibus in Brabantia, ubi Somma in Scaldim influit, festivitas sanctæ Lewinnæ virginis martyris: cujus reliquiæ sacrosanctæ ibi olim erant conditæ cum pretiosis exuviis Osualdi regis et sanctæ Idalbergæ. Multa, ut vides confusio, ambigua alia non pauca; quemadmodum et annuntiatio Castellani ad xxii hujus, sic, opinor, Latine reddenda: Apud Zenor, regione de Penouith, in Cornubia Angliæ, etc. Sed his, aliisque utcumque complauandis serviet sequens paragraphus.*

§ II. Dubiorum festorum elucidatio.

I *mplexæ, inquam, et incerta in jam præmissis plura occurrere, perquam manifestum est, quibus utcumque explicandis elucidandisque, ut lucis aliquid accerserem, non alia brevior nec tutior visa est via, quam recursus ad abbatiam ipsam Winnocibergensem ipsumque adeo amplissimum loci Abbatem, cui cum ignotus essem, id opportune reliquum fuit, ut faventem accessum pararem ope et patrocinio Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Joannis Baptistæ de Smet Iprensium episcopi, Operis nostri scriptorumque eximii ac singularis Patroni. Neque vero secus evenit atque speraveram, dignatus est Illustrissimus ipse dubitationes meas proponere amplissimo D. Rickewaert, ad S. Winnoci meritisimo Cœnobiarchæ, ex cujus humanissimis responsis xvii Januarii 1726 datis, nonnulla hic paulo clarius eruderari exponique poterunt; quamquam fatear, nec suggesta esse, neque forte suggeri potuisse omnia, quæ ad plenam variarum festivitatum a Martyrologis memoratarum discussionem intelligentiamque omnino sufficiant. Patebit res tota ex accepta inde propositorum dubiorum solutione.*

10 *Obiter dictum sit, me ferme supposuisse, sanctam Lewinnam inter præcipuos cœnobia Bergensis patronos recenseendam esse; at reposuit amplissimus, solos patronos, cœnobia, opinor et ecclesiæ, agnoscei*

AUCTORE
J. B. S.

multa imperite miscen-
te.

Dubius amplissimo Abbati Bergensi propositis,

F

circa varias Sanctæ festivitates

AUCTORE
J. B. S.

sanctos Martinum et Winnocum. Verum potissima quæstio versabatur circa sanctæ Virginis festivitates, ut jam insinuavi, quarum diversitatem nec conjicere eatenus promptum fuerat, neque etiam modo satis distincte valeo intelligere. Rogaveram itaque, exacte et accurate indicaretur, quibus diebus S. Lewinnam præcipue venerarentur Bergenses, quibus titulis, quo ritu? Et paulo expressius quo potissimum die modo colatur, aut olim celebratum fuerit ejus festum seu natalis, utrum memorato a Molano xxii Julii, an xxiv, an alio die; quo autem proprie die natalis recolendus sit? Nescire me unde Molanus eruerit, festivitatem ejus differri ob concursum S. Mariæ Magdalænæ. Item quo die celebratur Sanctæ translatio, et quo vere accidisse existimetur: plures enim, ob ignotas causas, fieri potuisse translationes, aut elevationes aut exaltationes.

solutiones
non omnino
adæquate

B

II Ad hæc omnia paucis respondet Amplissimus: Translationem sanctæ Virginis coli xxiv Julii ritu duplici secundæ classis. Unicam vero, inquit, translationem fuisse factam de Anglia in Flandriam, constat, anno videlicet MLVIII, indictione iii, feria vi. In alio etiam veteri Ms. reperi sequentia: ACTA EST ILÆC TRANSLATIO VI KALENDAS JULII, FERIA VI, ANNO A CHRISTO NATO MLVIII, etc. Ultro et libens assentior; at vel inde apertissime patet, me supra satis recte conjectasse, non xxii nec xxiv Julii factam esse translationem, sed verissime xxvi Junii, unde consequitur, non coli a Bergensibus verum ipsum translationis diem de Anglia in Flandriam, ut proinde festivitatis hodiernæ origo a posteriori aliqua translatione, seu exaltatione repetenda sit, eamque fortasse dici posse, qua sacræ reliquæ depositæ fuerint in ecclesia post celeberrimam per Flandriæ maritimam deportationem, ingenti illa, quam infra descriptam dabimus, miraculorum multitudine illustratam. Id sane, siquid in Drogone certum, inter omnia certissimum est, non contigisse S. Lewinnæ translationem de Anglia in Flandriam die xxiv Julii, quo die modo a Bergensibus recolitur.

additæ sunt;

C

12 Ignoscat Amplissimus, si aliter sentire cogar atque ipse existimat: aut vehementer fallor, aut verissima est translationis nota quæ vi Kal. Julii, seu Junii xxvi indicat, non xvi ut alii perperam scripserunt, multo minus xxii aut xxiv Julii. Quod vero Bergenses hanc xxiv Julii festivam habeant, id censuerim ex eo accidisse, quod cum Drogo sanctam Virginem superius num. 3 asserat, in divinum Sanctorum concilium cœtumque profectam viii Kalendas Augusti, seu xxv Julii; is autem dies vetustiori S. Jacobi apostoli solemnitate impediatur, festum ipsi Sanctæ suæ hospitæ pridie celebrandum assumpserint, quo cum de ejus vita aut gestis nihil haberent quod recitarent, lectiones fortasse aliquæ ex ipsa translationis historia verosimilime formatæ fuerint, unde procul dubio traditio aliqua in cœnobio invaluerit, factam fuisse eo die S. Lewinnæ translationem. Ita opinari liceat, quamdiu certiora non adducuntur, unde res tota clarius definiri queat. Aliter sentit Mabillonius adventum collocans Nonis Augusti, translationem vero anno ferme integro, postquam ex Anglia sacrum ejus corpus allatum fuerat, nempe Junii xxvi. Æque rotunde depositionis diem vult esse, xxii Julii, quod est petere principium. Jam dubia reliqua expeditamus.

13 Quæsieram præterea, utrum adventum S. Lewinnæ confunderent cum adventu reliquiarum S. Oswaldi regis martyris et S. Idabergæ virginis? Hæc Amplissimus paulo fusius explicat, his verbis: Ex Annalibus abbatiæ nostræ certum est, translationem corporum sanctorum Oswaldi et Idabergæ aliam fuisse a translatione S. Lewinnæ, scriptum enim in iis reperio: Anno Christi MXLII apud S. Winnoci Bergenses monachos florebat Balgerus asceta vir religiosissimus maximeque Divorum, ad quorum felix contubernium totus aspirabat, amore exardescens, etc. Ejus rei ergo cum sciret Angliam hujusmodi abundare pignoribus, non piguit sæpius eo transfretare, et in teneriorem Eduardi Anglorum regis amicitiam se inducere, quem norat vaticinandi donatum munere, ejusque contactum scrophularum malo medelam esse præsentissimam: vicissim etiam Eduardus in Balgero magnum animi candorem, ardoremque in Divos eximium pensi admodum habebat; unde cum instanter exigeret, potestatem fieri sibi aliquot cœlitum corpora ad Winnocenses suos exportandi, ausus est etiam Oswaldum regem libello supplici primum inscribere, cum tamen illustribus miraculorum notis plurimum Britannorum animos devinciret sibi.

D
quæ nec
aliunde,

E

14 Nihilominus pia sua importunitate evicit, et simul socium S. Idabergæ virginis, cujus etiam cultus in Anglia non parum effloreat, corpus est assecutus. Grata hac sarcina oneratus, vel potius honoratus et Drogone, nostro Morinorum præsule commonito, Winnocenses suos munere non alias gratiore donavit, non sine festiviore translationis pompa; et insueto urbis tripudio: unde inter Martyrum memorias annue a Bergensibus legitur xii Kalend. Julii gloriosa S. Oswaldi regis et martyris, regis Idabergæ virginis translatio ritu duplici secundæ classis. Hactenus scriptor ille, inquit Amplissimus, asterisco apposito ad Drogone nostro solerter observans, li nostro non afficere Drogone, sed præsule, unde haud dubie exortus est error, jam non semel refutatus, qui sola virgula interposita præcaveri potuerat. Notat idem Amplissimus: Nunc vero separatim translationem illorum (SS. Oswaldi et Idabergæ) colimus, quod a trecentis circiter annis introductum esse censeo. Translationis festum S. Oswaldi colitur xx Junii (adeoque xii Kal. Julii) verum S. Idabergæ xxiii ejusdem, ritu supradicto; alia autem festa coluisse patres nostros, minime probari potest.

exacte solvi
possunt.

F

15 Sed de his hoc loco satis, cetera de S. Oswaldo discutientur ad v Augusti, quo die in Martyrologio Romano signatus est, ad S. Lewinnam nostram regredimur. Postremæ quæstiones ad hodiernam Sanctæ venerationem reducebantur; exstaretne in templo sacellum ejus aliquod, ara, aut pictura? Quæ superessent reliquæ, et quo in honore haberentur? Audi responsum: Nullum modo in ecclesia exstat sacellum sub ipsius nomine; olim fuisse unum, traditione tantummodo constat. SS. Oswaldo et Idabergæ dicatum altare adhuc habetur. Pictura S. Lewinnæ nullibi superest, nisi in codice Ms., ubi habitu Benedictino picta representatur. Ad reliquias quod attinet: Anno MDLVIII a Francis hæreticis corpora sanctorum Oswaldi, Idabergæ et Lewinnæ, et quidquid erat pretiosum in ecclesia nostra, igni tradita sunt

Tandem ad
ultimam re-
plicam

et

A et consumpta sub Hieronymo de Grimberge abbate nostro; attamen in bursa bombycina adhuc habetur pars ossium S. Lewinnæ cum schedula, quæ olim populo osculanda dabatur, argenteo tum temporis inclusa reliquiario. *Hoc vero cum apertum fuerit, parsque ossium denudata, hodie non exponitur, donec illustrissimo Episcopo supra laudato exhibeatur.*

modi prae-
cipui expedi-
untur.

16 *His omnibus acceptis et utcumque explicatis, cum viderem multa adhuc et implexa superesse, ad amplissimum D. Abbatem denuo recurrendum putavi, a quo benigne exauditus, id demum responsi accepi, cui liccat acquiescere. Ita rescripsit XIV Maii 1726: Recepi vestras, et replicam justissimam fateri illam cogor; sed excusabit me facile R. V. dum id quod erratum in antecedentibus, videbit correctum et elucidatum. Codicem antiquissimum Ms. cui titulus Consuetudines abbatiæ S. Winnoci, inter monumenta ipsius reperi. Ex illo Walloncappellium Molano rescripsisse iudico. Continet dictus codex in-folio et membrana omnia Officia, cum propria, tum communia, apud nos celebrari solita; sed nihil ad longum habet; duo vel tria solummodo verba cujusque psalmi, hymni, antiphonæ, lectionis, etc. indicat; de reliquo remittens ad aliud singulare Breviarium, quod modo nullibi exstat. Ex illo certum et indubitatum, Winnocenses tunc temporis translationem S. Lewinnæ XVI Junii ritu duplici, festum autem ejusdem XXIV Julii cum octava celebrasse. Item festa S. Idabergæ XXI Maii, et S. Oswaldi V Augusti colebantur cum octavis; translatio denique XX Junii ritu duplici. Cur prædecessores hæc mutarint, nescio: certe, ut antiquitus, observari imposterum curabo. Nunc cetera ad cultum, tum vero ad translationem ejusque historiam pertinentia accipe.*

B

§ III. Elogia, Alfordi illustrationes, et historiæ translationis analysis.

Molani in
Natalibus
elogium,

C

Sic scribit Molanus in Natalibus Sanctorum hac die: In Anglia, passio S. Lewinnæ virginis, quæ translata est Bergas in Flandriam. Cum enim anno MXXXVIII reliquiæ Oswaldi regis et martyris, et Idabergæ virginis Bergas essent allatæ, per Balgerum monachum Bergensem, qui regi et reginæ Anglorum erat notissimus, post annos viginti eos invisere volens, mediante vento aquilonari, translatus est in portum *Zevoordt*: ex cuius loci vicino monasterio, quod S. Andreæ dicitur, furto sustulit corpus sanctæ Lewinnæ, non tamen absque evidenti Dei ac Sanctæ nutu. Ac mox monachi divi Wiuoci corpus sanctæ Martyris, ad se delatum, per vicos et castella Flandriæ maritimæ circumtulerunt. In quo itinere permulta miracula Deus, in honorem sanctæ Virginis edidit, quæ per eos dies Drogo Morinorum episcopus conscripsit. Chartula autem, reliquiis adjuucta, tribus integris sigillis consignata, sequentia continebat: Hic jacet corpus præclaræ virginis Lewinnæ, quæ multis decorata virtutibus, floruit sub rege Anglorum Euberto, quæ postmodum sub ejusdem regis tempore martyrio vitam finivit, archipræsule vivente Theodoro.

Unde post multorum curricula temporum, Deo revelante, corpus ejus ab Edelino antistite a terra est elevatum, magna populorum astante multitudine, sicque cum digno honore intra monasterium est collocatum. Natalis incidit in diem sanctæ Magdalenæ sed transponitur in XXIV Julii. Adventus notatur Nonis Augusti; translatio VI Kalend. Julii. Habuerunt Winocenses, corpus integrum, caput videlicet et cetera membra, cujus testimonium in scripto reliquerunt abbas et omnes fratres nominum subscriptione anno MDXXII; sed per bella Francica nihil Idabergæ retinuerunt, Oswaldi tantum ossium partem minimam, et Lewinnæ costam unam.

18 *Eadem hæc paucioribus complexus fuerat in Indiculo, supra a vobis citato, cujus reliqua huc referre supervacaneum fuerit. Neque ab iis multum abludit brevis item Miræi oratio in Fastis Belgicis, quam cum ab Alfordo recitari videam, ipsam hic etiam describere visum est. En igitur ejus verba: Levinna seu Lewina virgo Anglicana, sub Euberto Anglorum rege floruit, et martyrium fecit temporibus S. Theodori septimi archiepiscopi Cantuariensis, qui anno DCXC obiit. E terra est elevata per Edelinum antistitem, ac demum Bergas S. Winoci, quod est Flandriæ oppidum, translata, una cum reliquiis S. Oswaldi regis ac martyris, et S. Itisbergæ virginis. Errat dum hanc Sanctæ nostræ translationem cum priori illa conjungit, quæ totis quatuor lustris ipsa posterior est, in eorum nempe sententia qui translationem illam factam volunt anno 1038, contra quam nuperime retulimus ex citatis Annalibus Winnoci-Bergensibus. Pergit Miræus: De miraculis S. Lewinnæ exstat liber Drogonis Morinensis episcopi.*

19 *Vides recurrentem ubique Drogonem Morinensem episcopum, ut historiæ translationis scriptorem, quod Meyero quoque persuasum fuisse video, cujus, ut jam citatis antiquioris, textus primo loco referendus erat. At nulla hic prioritatis jactura: sic ipse in suis Flandriæ Annalibus annum 1058 exorditur: Balduinus episcopus Noviomagensis in Gandensi cœnobio transtulit corpus divi Bavonis. Et Balgerus monachus Bergensis attulit e monasterio divi Andreæ in Anglia, juxta portum Zevoordiensem, corpus divæ Leuvinnæ martyris ad cœnobium Bergense. Eam virginem sub Eilberto rege ac Theodoro archiepiscopo in Anglia sanctitate floruisse lego, vitamque sacro finivisse martyrio. Eodem tempore monachi Bergenses corpus divæ Leuvinnæ per vicos castellaque Flandriæ circumtulerunt, quo in itinere permulta ad honorem Virginis edidit Deus miracula, quæ Drogo, per eos dies Morinorum episcopus, litteris mandata posteritati transmisit, ex quibus nonnulla huc adscribere haud duxi alienum. Hæc infra traduntur ex ipso fonte; paucas modo nostri Alfordi illustrationes accipe.*

20 *Quod uuperrime dixi, S. Lewinnæ nostræ notitiam, quæcumque ultra Belgium promanaverit, monumentis Bergensibus præcipue acceptam referri oportere; cam etiam quæ in Wilsoni Martyrologio Anglicano expressa est; docebit et laudatus Alfordus in suis ecclesiæ Anglicanæ Annalibus, satis innuens, de ea Sancta nihil se magnopere comperisse, quod ex iisdemmet fontibus, Martyrologiis videlicet supra citatis atque ex Miræi Fastis non desumpse-*

AUCTORE
J. B. S.
* alias Edel-
mo

a Miræo con-
tractius ex-
hibetur:

E

errant cum
Meyero in
citando Mo-
rinensi epi-
scopo.

F

Ab Anglis
petitæ suppe-
tiæ

rit,

AUCTORE
J. B. S.

rit, usque adeo ut et *Drogonem Morinensem episcopum historiae translationis Bergensis auctorem agnoverit, quod jam abunde refutatum existimo. Rem porro nonnihil ab ipso illustratam, nec non temporibus suis utcumque aptatam, ultro ac libens fateor, ut proinde observationes ejus non pigeat transcribere, quibus Drogonis monachi verbosiori juxta atque obscuriori nonnumquam narrationi tantum claritatis accedat, quantum per has tenebras et ex ipso et aliunde licebit accersere, quod in Actis Benedictinis paulo negligentius praestitum, ipsam editionem insipienti manifestum est. Alfordum audiamus.*

quas noster
Alfordus
suggessit,

21 *De ipsa primum meminit ad annum Christi 687 num. 21, unde ea solummodo decerpam quæ ipse de suo, commentarii vice, jam dictis opportune adjecit. Sic incipit: Ponitur etiam hoc anno passio S. Lewinæ virginis, quæ Britannia genere, ab infideli aliquo Saxone, in hac insula, ob odium fidei interfecta legitur in nostro Martyrologio ad XXI Julii. Opinor hæc dici ex verosimillima conjectura, cum eo tempore vix alii gentiles fuerint qui in odium fidei Virginem interficerent. Passa est apud Australes Saxones, quos nuper Wilfridus ad fidem converterat; et sepulta in Sussexiensi agro, ad Seafordum, non procul ab oppido Lewes, unde forte Lewina dicta; nisi malis ab hac Virgine dictum oppidum. Cum Dani vexarent hanc insulam, et Calvinistarum more in Sanctorum sepulcra sævirent, elatum est Virginis corpus et extra insulam translatum. Cetera quæ subjiciuntur, aut jam satis explicui, aut pro merito refutavi. De occasione qua ablata fuerint reliquiæ, nolim cum Alfordo contendere; ex quo id etiam lucis accipio, quod Eubertus ille Anglorum rex, mihi plane ignotus, intelligi debeat Egbertus, Alfridi pater, rex Northumbrorum, qui proprie Angli dicebantur.*

B

piam mon-
strantibus
monumentis
Bergensibus.

22 *De sacri corporis in Flandriam translatione ex professo loquitur idem Alfordus ad annum a Drogone signatum 1058, citatque Belgicarum rerum auctores e Drogone Morinorum episcopo viro hujus seculi. De reliquiis porro subdit: Illæ igitur, cum de more ecclesiarum solenni ritu efferuntur, miraculis inlarescere, et pro novo hospitio beneficia rependere cœperunt. Notarunt hoc Magdeburgici, quamvis miraculis omnibus irascantur, et aiunt: « Cum Lewinnæ virginis corpus « anno millesimo quinquagesimo octavo, per vi- « cos et castella Flandriæ maritimæ circumferre- « tur, paralytici, surdi, claudi, et aliis morbis « detenti subito sanati sunt. Duo itidem cerei « vento extincti, ubi ad ossa perferuntur, ipso- « rum vi accensi sunt Jacobus Meier ex scriptis « Drogonis tunc temporis Morinorum episcopi » Cui sine dubio oculato testi credendum. Gratam hujus rei memoriam Belgæ servaverunt, servantque etiamnum, ut ab oculato teste, viro probo atque adeo fide digno traditæ, licet is Morinorum episcopus non fuerit, sed monachus Bergensis, de quo ejusque opere paucula hic cæquenda et exponenda supersunt.*

C

Translatio-
nis per Bal-
gerum factæ
historia,

23 *Balgeri translationis, seu pii furti auctoris elogium jam ex Bergensium Annalibus abunde dedimus, de ipso ibidem ad annum 1058 sermo recurrit: Balgerus noster, bona Rumoldi abbatis sui venia, qui magno pariter zelo, industria virtutibusque præstabat, se rursus mari commisit, etc.;*

et ossa S. Lewinnæ, non absque particulari et admiranda Dei miseratione, eodem anno Bergas detulit. *De rei gestæ narratione, seu de Drogonis historia hæc me docuit Amplissimus: Codex Ms. continens Vitam S. Winnoci ac translationem sanctorum Oswaldi regis, S. Idabergæ virginis et S. Lewinnæ virginis et martyris adhuc exstat in abbazia nostra, cujus copiam ab Antonio Olivario exscriptam anno Domini MDCXXIX (quæ a me modo correctæ, convenit cum originali) transmittito, quem reddi nobis instanter cupio. Postulato factum est satis; nam viso codice, mox observavi, convenire ad apicem omnia cum apographis duobus, inde, vel potius ex antiquiori codice transumptis, quæ penes nos jam pridem fuerant, præterquam quod res tota edita sit seculo undecimo Benedictino parte 2, a pag. 112, cum qua collata sunt quæ hic eduntur.*

24 *De Drogone ipso, translationis S. Lewinnæ narratore, id præcipue observandum, nomen ejus eum aliis confusum, ambignæ disquisitioni ansam præbuisse, quam cum jam pridem die VI Julii, ut supra etiam indicatum est, in Commentario ad Acta S. Godelevæ Ghistellensis patronæ abunde explana-verim, Drogonemque hunc a synonymo episcopo Morinensi alioque Santandrcano apud Brugas monacho distinxi, nihil modo superest, quam ut Drogoni huic Winnoci-bergensi sua rursus vindicem, illa nempe quæ in prædicto codice hoc ordine descripta sunt, ut in apographo, ad nos transmissio, in forma quarta, characteris satis minuto, quæ ad S. Oswaldum pertinent paginas impleant priores 29, historia vero Lewinniana paginas duodequadragesima; Vita autem S. Winnoci variis sub finem parergis exornata, ad centum facies extendatur, usui futura ubi ad mensem Novembrem perventum fuerit. De cæteris porro Drogonis istius gestis aut virtutibus nihil memoriæ proditum novimus. Sermonis latini pro eo seculo haud imperitum fuisse, ipsa docebit historia, in qua claritatem nonnumquam, concisiorem locutionem sæpius desideres.*

25 *Ipsam autem Drogonis scriptam, post tot devastaciones et ruinas Bergis hodie superesse, non auis equidem existimare, quidquid descriptor Olivarius id innuere velle videatur: vetustum codicem, qui antographi vices suppleat, facile admiserim; verum ut id se habeat, satis mihi est, totam ipsam germanam Drogonis historiam adhuc reperiri superstitem, quam filo vix interrupto deductam, atque adeo confusiorcm, in capita et numeros more nostro dispescere non negleximus, ut nec ea hinc inde annotare, quæ explicatione opus habere videbantur; atque ea inter, quod in codice huc transmissio, in lectiones quodammodo nonnulla distributa sint; an ad usum chori, exploratum non habeo; neque vero magnopere interest, modo tota historia fideliter repræsentetur, cum non uno paulo verbosiori prologo. De lectoribus suis optime meritis fuisset Drogo, si paulo clarius distinctiusque sua exposuisset, loca ipsa accurate distinguendo quæ certe ipsi notissima esse oportuit, ubi tamen a num. 26, usque ad num. 35, sic omnia involvit, ac si non de vicino Flandriæ littore, sed de incognita aliqua longinqua regione verba faceret, ut mox fazo manifeste perspicias.*

a Drogone
monacho de-
scripta est,

E

quæ tota pro-
ponitur et
explicatur.

F

A

HISTORIA TRANSLATIONIS

*Ex Anglia in monasterium Bergense,*AUCTORE DROGONE, EJUSDEM LOCI
MONACHO SYNCHRONO.Ex Ms. Bergensi collato cum editione
Mabillonii.

EPISTOLA

ANNOTATA.

*a Drogonis a ad venerandum abbatem
b Rumoldum b.*B
ANNO MLVIII Domino ac venerabili abbati Rumoldo peccator
Drogo presbyter et monachus æternum natura
degentis gloriæ munus.Historiam
translationis,*c* Veræ dilectionis exhibitio in tantum vim suam
ostendit, ut si alius hortatu quis rem arduam, et sibi visu gravem aggreditur, facilis factu
suscipiendo *c*, incipiendove videatur, ac paulatim
ea exercendo non solum facilis, verum etiam delectabilis magis magisque diatim habeatur. Id
ipsum, mi venerabilis Pater, quod dico, in meipso probavi, cum tuo jussu, crebraque adhortatione meorum fratrum rem gravem nimiumque
mihi difficilem suscepi, id est, ut qualiter sancta ossa venerabilis Leuwinnæ virginis et martyris
ab Anglia in Flandriam sint delata, scripto posteris relinquerem: quippe qui non mihi adeo videbar sciolus, nec ad id componendum satis idoneus, atque propter id cedens, meque super his
repremeditans *d*, cum veluti me metirer, visum est mihi dignum actu, ut prudentioribus hoc
opus elucidandum dimitterem.*C*
*ne pereant
ejus memoria,**e* 2 At dum mecum hæc reputarem, mihi tale
quid in mentem venit, quod detergens omnem controversiam, ipsam vacillantem mentem ad
opus incipiendum adegit. Nam si quis me prudentior id operis aggrediretur, et in eo laboraret,
præmium et fortasse bonum ab optimo creatore ferret; ego autem expers hujus essem, quin
etiam, pro abscondito talento pœnas solverem *e*. Huic vero secundum illud quidem est quod aliqua
intercapedine temporis mihi timebam, ne oblivioni traderetur adventus Virginis a summo opifice dispositus, et ne ab eodem arguerer hujusce
criminis reus. Hæc ergo duo primum me adegerrunt, post tua jussa, optime Pater, tum meorum
fratrum dulcis in Christo mihi charitas suasit, ut ad medium profferrem translationem ejusdem
Virginis pro posse meo, secundum id quod verum fuit, et juxta id quod ego ipse a multis auditu didici, non solum a fratre nostro sæpenumero mihi adjurato, cujus adminiculatione ejus ipsius translationis series summaque peracta est:

verum quidem ab aliis qui interfuerunt, quemadmodum verius inquirere potui.

A. DROGONE
EX MS.3 Quod si quis falso compositum, fictitiumque credit, super hoc Deum verum judicem illius malesanæ mentis ponimus, qui fidei præmium statuit, et incredulitati merito pœnam reddit. Te vero, beatissime Pater, admoneo, quem litteralis ad plenum imbuat profunditas, et divini dogmatis dirigit firmitas, ut aliquamdiu *f* nostro operi aures, studium, intentionemque, omissis ceteris omnibus, quæ tibi nunc temporis exercitio sint, adhibeas, et ubicumque grammaticæ arti dissonant, corrigas, minusque lucentia tuo adaucto clareant, atque superflua tollantur, ne prudentem lectorem impedian.abbatis
judicio
submittit.*a* Ita simpliciter legit apographum quod sequimur; aliud habet Domni Drogonis; Mabillonius in Actis Benedictinis legit Drogonis presbyteri, omisso etiam Domni. Alii ejus characteres ignoti nobis sunt, ut supra diximus, præter eos quos ipse sibi mox tribuit.

E

b Notat Mabillonius, Rumoldum e vivis excessisse anno 1068, post cujus obitum Bergenses in abbatem elegerint Ermengerum monachum Bergensem, cum tamen abbatem ex cænobio Bertiniano accipere deberent.*c* Sic rectius quam legat Mabillonius, facilis factu suscipiendove videatur.*d* Et hæc constructio plenior et fluidior est; editio habet: meque super his repræmeditatis et veluti me metiens.*e* In edito est, lucrem. Ita hic num. 3, Dominum pro Deum, quæ vix observari merentur.*f* Alias aliquando: utrumvis elige.

PROLOGUS.

Quivis mortalium cura diversis studiis agitur, susceptoque labore, vel cœpto aliquo exordio rerum nititur, ut quod susceptum studium habuerit, suæ voluntati ratum habeatur. Nam maxima pars eorum hac falsa opinione ducitur, ut illud quærat sibi bonum, quod usui *a* suo maxime viderit esse necessarium. Hic enim philosophiæ seculari se jungit, ut a sui similibus honoretur: et magis quidem huic seculi laudi *b* studet, quam quod voce virtutis gratiæ debet. Vita enim illius demoustrat, cui vitio famulus quis devinctus serviat. Ille vero firmis gressibus veræ philosophiæ, se suæque facta dirigere properat, qui minimum quid sui actus sese jactando alicui comparat. Verum sui custos se despiciens ceteros omnes probat, proximum quemque uti necessarium suum colit, quin etiam Dei atque proximi amoris melioratione crescit. Hunc itaque cunctis mortalium studiis præfecimus: quæ quia multa quidem et varia sunt, enumerare postponimus; tametsi in initio orationis hæc ipsa summam attigimus. Hac autem causa id quidem dignum actum ire duximus, ne fastidiumInter varia
mortalium
studia,

F

*a**b*

legenti

A. DROGONE
EX MS.præferenda
Virginum
castitatis
cura,

* martyres

B

Confessorum
fortitudo

c

C

pugnæ et vi-
ctoriæ Mar-
tyrum.

legenti bono gnarove ingereret : tum vero ne sententia vaganti oratione reclamaret.

5 Verum enimvero hic talis in hoc seculo debet imitari, tum optima ejus ipsius intentio studiumque laudari : mors quoque, quæ pretiosa in conspectu Domini habetur, æque ossa ubi ubi sint honorando venerari. Quæ etiam dum a mortalibus venerantur, Deus omnipotens in his honoratur, quippe cui militavit, immo cujus misericordiæ militando se tradidit. Hujus itaque militiæ privilegio uterque sexus mentis ac corporis munditiam, virgine æque castitatis addixit : sciens adeo multo melius se Deo vivere, si quidem eidem castitati elegisset studere. Hanc igitur castitatis viam post resurrectionem Domini primo Apostoli elegere sequi, hanc egregiam doctrinam simul ac moribus ostenderunt ; mortem corporis magis sibi optavere, quam semel suscepti propositi fidem adigerentur violare. De quorum gloriosa victoria non est necessarium multa dicere, cum jam sint vulgata toto orbe. Post hos Christi testes* inter gloriosæ mortis victoriam veritatem testificando, hac digni inventi sunt, quo scilicet hos quidem duplex gloria exciperet, quos etiam veritas cum virginitate insigniret : his enim totus mundus flagrat, eorumque factis pariter, et exemplis redolet.

6 Quapropter supersedendum est ne prudenti cuique auditu fastidio sit. Huc huc fortitudo Confessorum veniat, huc laudata eorum munditia mentis et corporis accedat : quorum constantia quanto fuit diuturnior, tanto eorum corona gloriæ Deo inventa est copiosior. Horum vita exemplo omnibus bonis habetur, et velut in speculo, quo corrigere vitam suam, actus, mores, quisque debeat, miratur. Ad hoc accedit, quod martyrii tormentum una die, cum tribus, tum etiam brevi tempore finitur ; aditus vero inimici servos Dei tentantis multimoda æque illius versutia quot diebus, quot mensibus, quin e etiam multis annorum spatiis accrescit : non dies non nox, eis insidiantem intercludit. Siquidem tam magnarum fraudum commenta calliditatesque, invisibilesve dolos evaserint, id ipsum dono gratiæ Dei deputant, quod steterint. At Virginum viribus mens, fortis constantia, robur etiam ultra quam vires præbeant, durum ac perseverans sequatur ; quæ cum fragili sexu seculum vincentes, cum colore corporis, animæ quoque pulchritudine vernantes, munditiam, fidem, privilegiumque castitatis Deo devoverunt, et ab eo adjuvante, mundum, et hostem munditiæ expugnaverunt.

7 Nec id quidem immerito illis accidit : nam ipse cum eis pugnavit, qui primum semen bello, qui etiam finem victoriæ contulit. Sic sic virginum continentiumque multitudo auctori pudicitiae maluit inservire, quam carnis fœditatem sectari, quamque ejus concupiscentiam sequi. Sic divinæ mentis legi, juri, deditioni se tradere, amorem virgineum tum quidem animo tum quoque corpore servare. Ex his una fuit celebris memoriæ diva Lewinna virgo, et martyr, conservatrix virginitatis, amatrix pudicitiae. De cujus vita, martyrioque perparum cognitum nobis nostro habetur in tempore, vel propter incuriam scriptorum, vel quia etiam periit scriptum. Verum qualiter ab Anglorum terra Flandriam de-

lata sint ejus sanctissima ossa, et in loco, qui Bergas dicitur, honorabiliter re collocata, haud tacebimus, quod quia d providentia Domini suaque voluntate actum sit, cognovimus. Id siquidem primus libellus continebit ; secundus vero miracula, quæ propter ejus merita facere dignatus est omnipotens Dominus, declarabit. Nunc autem tempus videtur congruum, ut orationis ordiamur principium.

ANNOTATA.

a In Ms. erat, visui ; lego cum edito, usui.

b Ita plane legendum puto ; in edito contorta res est, idque sæpius infra advertes, si hanc editionem cum altera conferas ; non lubet minuta quæque hic tardiose enumerare.

c Erat in Ms., quam etiam, correxi ex edito quin.

d Editio legit, quidem, sensumque dividendo, non satis integrum reddit.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

*Balgerus adversa tempestate in ignotum
Angliæ portum impulsus, reperit cor-
pus S. Lewinnæ.*

Venit in mentem cuidam monacho, vel providentia Dei, quæ omnia providet ac disponit, vel quia lætificaret suos spirituales fratres sui postliminii reditu, ut pararet iter suum ad Angliam, quod isdem ibi esset notus regi, regi-næ, æque nonnullis principibus patriæ. Quod cum satis sibi spectatum fuit, dispositis omnibus petiit mare Balgerus a : nam id nomen quidem erat illi monacho. Igitur intravit mare, Euro impulsus est. Hic autem navim sibi vendicavit, donec appropinquaret portui, qui Doveri dicitur. Nam hunc portum erat monacho voluntas subeundi ; ceteri vero alterum portum maxime petere volebant, gratia mercis, quam navi vehebant. Verum enimvero Aquilo vela undasque sibi vendicavit, et tenorem sui flatus die tota, nocte quoque sequente, die vero secunda tenuit. Sed nautæ periti maris, veniente nocte, ne qua periculosa saxa, vel etiam loca incurrerent, anchoram jecerunt. Quæ unco arenæ hærens, suo more cursum navis tenuit, ac usque dum illucesceret, eodem loco navis stetit.

9 Cum siquidem veniente die seipsos hortantur, vela pandunt, cœptum iter tenent. Cum siquidem ecce appropinquabat illis portus, cujus nomen quia barbarum est, prætermittimus, quem subire cupiebant, sed vim maris, tum quoque breviter timebant b. Ventus vero qui paulo ante a tergo incumbens moderatior erat, modo ex latere, navim et armamenta navis impetebat. Frustra

D

d

E

Balgerus
monachus
Dorober-
nium petens,

a

F

contrariis
ventis alto
pellitur,

b

A stra igitur suscepto labore deficiunt. Nesciebant quid agerent, nisi quo ventus et undæ vocabant, iter tenerent. Rursus velivolant, velint nolintve vento undisque aguntur, et ne graviora illis superveniant, timore impulsu Deum orant. Legunt duos portus, tertium quoque cum periculo navis suique, quibus etiam voluissent succedere, si non naufragium sibi timuissent evenire. Unus autem gnarus locorum, navis magister scilicet, ceteros qui sibi timebant, et nonnullos melioris mentis timere faciebant, confortabat; et, ut in tanto discrimine rerum confiderent, monebat. Dnos, inquit, portus haud longe ab hoc loco certo scio, quibus succedere poterimus: si primus minime, sequens patebit nostræ voluntati, Deo auxiliante.

et portum
Sevordt subit.

B 10 Interim navis suis armamentis fertur, Coris agentibus ducitur. O quam omnia ad votum patient, his solis mortalium, qui fidem habent! Ecce, qui prius prædictus erat portus accedit, hic monachus orare Deum omnibus præcepit: Ut, inquit, portum salutis nostræ habere valeamus, omnipotentem Deum in commune rogemus. Vix completa oratione, mirabile dictu! plenis velis subito portum intrant, quem cunctis depositis velis subire diffidebant. Vocatur vero idem portus Sevordt c. Non mirum videatur alicui, quod huius nomen portus prætermissis aliis supranominatis describo: necessaria enim causa habetur, sicut in subsequentibus demonstrabitur. Verum digna nominis ethymologia: Sevordt enim Teutonice dictum, Latino eloquio maris vadum dicitur. Et re vera vadum: nam vadum fuit venientibus ad littus optatum. Ut nescientibus loquar, isdem portus tam arcti introitus est, ut vix binæ carinæ hunc ipsum juncto latere valeant intrare. Hinc atque hinc bini scopuli versus cœlum erecti decline jugum dimittunt, quibus omnis unda frangitur, cum Æolica d rabies turbato freto tollitur. Ibi non anchora puppes alligat, non funis nutantes retentat, verum per se solæ contentæ stare, minime quidem timent Eurum, non Aquilonem, non Africum.

In Paschate
Missam fac-
turus,

C 11 Hic nautæ fessi rerum corpora recreant, et tot tantaque discrimina læti evasisse exultant. Verum post tanti gaudii epulas nox ruit, ac cœlum terras, maria una involvit. Itur dormitum. Cum sopor fessos omnium artus occupat. Mane vero facto, an ecclesia aliqua esset propter, primum monachus cœpit explorare, ubi posset divina mysteria celebrare. Dies enim Dominicæ resurrectionis erat, et ne expers mysteriorum nostræ redemptionis in tanta die foret, sollicitus præcavebat. Cernit itaque a longe monasterium, pene tribus leugis ab illo portu disparatum. Unde adeo lætus efficitur, et uno tantum comite assumpto, iter accelerare aggreditur. Sed jam ferme in medio viæ positum subitus quasi quidam defectus, horrorque mentis invasit, quem pallor faciei illius prodit. Cum ne in terram caderet, citius uni petræ assedit. Hic comes videns eum pallore alteratum: Quid tibi est? inquit. Cur tam repente est mutatus color tuus? Nescio quid mihi sit, ait; videtur autem mihi veluti totus frigida sum perfusus aqua. Et vires recipiens: Quam festine, inquit, properemus. Hoc monasterium adeamus.

12 Interea dum is hortatur comitem, respiciunt, pariterque vident quemdam hominem obviam sibi venientem, decoratum canitie, ut videbatur gravis, vetulus, sed cum ætate quoque viridis senectus. Ac prior monachus: Heus! tu, inquit, dic mihi te roganti verum, cujus sit hoc monasterium, quæ ibidem habeantur reliquiæ, vel in cujus constet dedicatum honore. Ad hæc ille respondit: Monasterium sancti Andreae vides, cujus honori habetur quidem dedicatum. Sancta quoque Lewinna virgo et martyr ibidem corpore requiescit. Quæ quanti sit, et cujus meriti, cœlestis virtus per eam omni die ostendit. Rem tuæ interrogationis habes. Visne aliud dicere? Non, inquit. Vale ait; et hoc dicens, cœptum iter perficere festinat. Illi vero tendunt quo cœperant.

13 Ventum est ad monasterium. Deum adorant, Missas celebrant. Post expletum divinum opus, intente cuncta templi illius oculis circum-eunt, mira quædam mirantur, et hæc Dei quidem honori, sanctæ quoque virginis Dei et martyris Lewinnæ prædicationi venerantur. Namque videbant inter cetera, schedas membranarum parieti affixas, et virtutes, quas per Sanctam suam e fecerat omnipotens Dominus, in eisdem esse descriptas. Et quia Anglice, uti apud ipsos mos habetur, scriptæ erant, minime quidem ab ipsis legi poterant. Ad hæc itaque sibi demonstranda presbyterum huius ecclesiæ advocat, quid illud sit, quid huiusce significationis sit sciscitantur. Virtutes huius sanctæ Virginis, inquit, hic sunt notatæ, quas meritis ejus patravit omnipotens Deus, nequeunt latere posteros, et ut hæc ipsa honori, et venerationi maneat apud nos * populos.

14 Tunc siquidem singula quæque manifestabat. Hic multo tempore lumine oculorum caruit, simulque diu ductoris adminiculo indiguit; hoc in loco huic misero lumen corporale divinitus illuxit. Alter vero paralysi dissolutus, huc delatus est aliorum manibus, mox domum pedes rediit sanus. Alius autem, contractis nervis, huc repsit quoquo modo potuit, sed integram sanitatem se recepisse exultavit. Dum hic quoque advenit claudus, manifestæ sanitati est restitutus. Quid plura? Quo morbo, qua infirmitate, licet incurabili, esset detentus, quis huc adveniens, ilicet redditus est sanus et valens. Igitur super his accensa mens fratris, ardebat aliquid reliquiarum sibi tollere de sancto Virginis corpore. Id propter scilicet seorsum manu ducit presbyterum, quem etiam ita convenit: Accipe quod vis, ait, a me, et da mihi reliquias de tanta Virgine, vel os, vel tale quid, quod nostro loco possit esse honori.

15 Tunc commotus animo huius insolentia, respondit: Papæ! Scisne quæ loquaris? An decet servum Dei id velle, convenit dicere, oportet facere? Quamquam quis fatuus id illicitum vellet admittere, tu prudens, tu providus, tu servus Dei deberes tardare! Qui enim videtur huiusmodi ut tu, haud aliter ac recta loqui debet; sed tu mihi videris alius. Longe enim sonant verba tua ac deberent. Neque enim qui tam illicito utitur sermone, vita honestior est. His itaque dictis, erubuit, et quod tale quid ab eo peti-

A. DROGONE
EX MS.
ad longe dis-
situm mona-
sterium S.
Andreae per-
git,

ubi S. Le-
winnam colit
intelligit,

E

c

* Forte hos

cujus mira-
cula ipsi
narrantur;

F

sed reliquias
frustra exo-
rat.

tiisset,

A. DROGONE
EX MS.

tiisset, cœpti pœnituit. Et periphrasim faciens. Haud curo huiusmodi rem, inquit, alius sum ac tu reris ; ludo, non serio dixi. Hoc unum tantum oro, quo valeat apud te mea oratio, ut dum hie commoratus fuero, sit mihi locus ante eam Missas celebrare, liceat etiam hie interdum orationi vacare. Unum ille id reddidit responsi : Et tibi et omni mortali bene valenti istie patet ecclesia, te propter minime ejus elaudetur janua.

Earum cupiditate magis incensus,

B

16 Sic sic tune noster psalmista æterno Regi ibidem crebro modulari, modulans iterare, nonnumquam limis oculis hac illacque despicere, interdum loculum in quo condita erat Sancta Dei, manu attrectare. Dum ergo sæpenumero id ageret, invenit viam, qua poterat ad sancta ossa perveniri. Nam clavi ferrei scrinium eorum ossium in uno fine sua arte tenebant, ex quibus aliqui volvebantur, extrahebantur ; et sic loculus eo in fine aperiebatur. Quod quidem eum casu fecisset, videt ossa rubeo pallio involuta. Verum territus subito pavore, ut prius erant, suo loco restituit, recessit, oratum perrexit. Itaque reliquum diei in oratione ducit, quam sæpe repetens, ut si Deus sibi permitteret, et ejus, cujus ossa ibidem venerabantur, velle esset, tempus, locum, consilium concederet sibi, quomodo id quidem posset fieri, ut a sese tractarentur, ad meliorem locum asportarentur, ubi suus major honor foret, digneque haberetur venerationi, quæ eodem in loco, uti videbatur, ab omnibus esset neglectui.

omnia circumlustrat.

C

17 Noctis æque quidem vigilias egit ; sequenti vero die accidit, ut solus quoque remaneret, dicente sibi ædituo, ut monasterium, et cetera omnia optime servaret, seque velle alio proficisci, et usque ad vesperam se sperare demorari. Ad hæc ille respondit : Abi, mi amice, quo libet, adero, custodiam ut tu sollicitus servabo. Igitur abiit, ac omnia sub ejus fide dimisit. Cum ergo primum naetus oeeasionem, vidensque se solum remansisse, totumque quidquid erat suæ fidei commissum, fidens cœpit ; audacius solito ad loculum accessit, elevare hunc ipsum conatus est. Sed acsi terræ radicitus hæreret, moveri non potuit, non elevari, non aliquorsum in latera flecti. Miratur siquidem nunc illud immobile, miratur tanti ponderis esse, quod attrectari moverique paulo ante potuit. Cum horror eum subitus invasit f.

ANNOTATA.

a De hoc Balgero ejusque prima in Angliam sacra expeditione, dum inde SS. Oswaldum et Idabergam retulit, satis dictum est in Commentario prævio.

b Sic melius quam venti, ut habetur in edito.

c Vide Commentarium prævium num. 21. Scriptoris etymologia non ex Teutonico, sed ex Anglico sumenda erat. At detur hoc ipsi, eum pluribus aliis æque frigidis.

d Calice rubico in edito nihil significat.

e Decrat in Ms., suam, quod ex edito addendum putavi ; et sub finem numeri, scilicet ; atque num. 16 post psalmista, attexui carmina, quæ vox casus verbi est ; uti inferius cuncta ad restituit, quæ etiam excederat.

f Hic capitum facienda fuit divisio, ne præter morem nostrum nimium excrescerent, tametsi materiæ sequela id vix pateretur.

D

CAPUT II.

Adhibitis nequidquam precibus, ut partem obtineat, loculum ipsum clam tollit et ad navim deferri curat.

Tandem ad sese revertitur, pergīt orare, psalterium decantare incipit. Et transacta quarta hora diei, rursum quod cœperat agere præmeditatur. Et ut jurejurando testabatur, volebat eam tollere, nec poterat quidem ; satagebat velle dimittere, tantumdē quoque. Verum quia etiam primo frustratus est conamine, secundo adigitur animi inquietudine aggredi, si forte modo vel idipsum melius succederet suæ voluntati. Verum enimvero nequidquam id nititur : quid ageret, quo se verteret nesciebat. Igitur bis conatus est, sed in hoc ipso nihil profecit. Tandem novi argumenti ingenium reperit. Corrigiam unam sumit, collo suo circumligat summitatesque ejus super loculum Sanctæ Dei ponit : Suscipe ait, mi venerabilis Virgo, me perpetuo servum ; tantum sine te moveri, sine abduci, sine ad melioris altitudinem ac venerationem tui honoris, atque ad amplioris servitii devotionem deferri.

Loculum sæpe frustra movere aggressus,

E

19 Ad hæc tremens, supplexque apposuit manum, ac ilieet elevavit loculum. Unde gavisus est, ac in Domino exultavit hisque superioribus ista subjecit : Nunc nunc queo te elevare, possum accipere ; sed equidem vereor, ne post hæc mihi sis dedecori vel ad vitæ meæ perniciem, si inventus fuero nequam latro violasse loculum, et rapuisse tui corporis thesaurum. Quocirca oro te, rogo te, quin etiam obtestor te per omnipotentiam sanctæ Trinitatis, ut si latere debet meum fidele furtum, mecum venias, sin autem, nullo modo te moveri sinas. Postquam talia delatravit a, id optimum faetu ducens, orare perrexit, et psalmos, quos needum finierat, pereantare satagit. Cumque centesimum quinquagesimum psalmum modularetur, versum hunc dicens : Laudate eum in sono tubæ, laudate eum in psalterio et cythara ; subito divinitus subobdormivit. Cum ecce sancta virgo Lewinna sibi apparuit : Surge, ait, me me accipito, me, inquam, eomitē tui itineris habeto.

ipsum tandem elevat,

a
F

20 Ille vero evigilans, nec bene, quippe qui sopitus somno erat, visionem intelligens, adesse ædituum, qui jam abierat, putavit, arguentem seeleris, quod mente concepit. Et hac illacque per ecclesiam discurrens, et utrobique prospiciens nullum videt, neminem mortalium reperit. Tune tantus ardor mentis, tamque magna eupido eum invasit, ut si non illieo eam tolleret, seipsum insanire erederet. Primum oravit paululum, accessit, loculum reclisit, linteolo, quod ob id quidem paraverat, eam involvit. Verum mihi quidem videtur, huic loco inserere rem dignam memoriæ. Nam cum primo eam tolleret, a loculo pallium ubi integerrimum habebatur, disruptum

monitusque in visum,

est,

A est, perque scissuram quædam ossa minora cecidere. Cui casui hic ipse invidens, cadentia tollebat, et ceteris ossibus restituebat; ter reposuit, ter cecidere, ut patenter indicaretur, quid sui corporis reliquiarum videlicet ibidem vellet haberi, quo in loco martyrii palma finivit vitam, ubi corpusculum terræ mandatum est.

ipsum aufert
et ad navim
mittit.
b

21 Quapropter novo linteolo ea involvit, uti jam superius dictum est, hospitium venit, in una suarum tabernarum *b* collocavit. Indignus siquidem habebatur tantæ Virgini, et Martyri hujus habitationis honor, sed hic, quo tunc temporis minime quidem poterat esse aptior. Tunc vero per suum comitem hanc ipsam ad navim misit. Ipse autem in eodem loco remansit, quo funditus suspicionis occasionem tolleret, et ut quod fecit occultum foret, orationi vacans donec, sole occidente, hesperus oriretur, et vices suas nox sibi vendicaret. Quiescunt cuncta viventia terris, æquore, silvis. Sed nullo modo elementa mundi quiescunt. Nam subito fragore intonat æther impulsus ventis; fragorem cadentes silvæ dant, maria Æolica rabie intumescunt, inquietantur mortales tectorum excidio, humiles populos sternit pavor. Nautæ illius navis, in qua erat sancta Lewinna, timent sibi, et quamquam cingerentur rupibus, et altis scopulis; tamen ipse timor freti inquietabat eos: urgentur enim desuper pluvia, grandine, ventis.

B

Exorta tem-
pestate ter-
rentur nau-
tæ,

22 Hac igitur tanta rerum collisione adacti, invicem loquuntur: mens enim hominis gnara, præsciave nonnumquam futura prævidet, et quamvis nubili acuminis obtutu, tamen ventura prænoscit: Nescimus quæ sancta huc noster monachus misit, idcirco enim hæc intemperies, ista etiam tempestas cœli fit. Quid agendum est nobis? Peribimus cuncti hac ipsa tempestate, medio æquoris, undis, procellisque obruemur. Quid fiet in medio mari, cum in securo loco, hic ventus nobis sit timori? At si diu hic demorati fuerimus, et ventus durus, et contrarius, uti nunc est, fuerit; quæretur quod ablatum est, hic autem nusquam reperietur. Tum quoque si reperitur, capitibus plectemur, tum equidem navis, et omnia nostra publicabuntur. Unus eorum rusticus rudis alios hujusmodi adhortans ait: In fluctus hæc zaberna eat, undis sali longius abigatur, ne usquam reperiri queat. Alter quidem sanioris mentis, illius insolentiam compescuit, omniumque metum verbis abegit. Si istud dignum est, ait, sanctum summumque religione, tanto magis sperare debemus, hujus sanctitate protegi, dignitate salvari; quam citius facilem auram, quin quoque prosperum reditum ad patriam. His igitur dictis confortati sunt animi eorum, sperare e cœlis opis divinæ salutare auxilium.

C

ipse vero a
Sancta con-
fortatur,

c

23 At noster fidelis fur, quin etiam latro bonus, in somnis ducebat noctem, constringebatur mente,angebatur animo. Timor enim præfocabat mentem illius, aggravabat animum, ut ne quidem posset dilatare se consideratione, nec metiri cogitatus *c* suos aliqua præmeditatione, sed tantum labia movens, sanctæ Virginis opem, solamen, auxilium precabatur. Hujus ergo formidini miserata est, orationem audivit, precibus annuit. Aduit enim, relevavit ejus animum, abegit metum, confortavit, consolata est. Nam vox

quædam, quasi vox mulieris clara, gracilisque, quo facile quidem posset animadverti a qua persona descendisset, derepente audita est, clare personans intonuit: Pone, sodes, pone, inquit, timorem, spera, crede, confide cras divinitus auxilium fore. Summo enim mane juxta tui desiderium habebis, uti precaris, facilem auram, tenebis æquoreum iter reditumque ad patriam.

A. DROGONE
EX MS.

24 O immensa bonitas! o summa pietas Omnipotentis prædicanda, admiranda, æque quidem in electis, quos ante mundi, ac totius creaturæ originem præelegit, constituit sibi famulari, quosque ante omne tempus ejus, deliberavit cœlestis ordinis militiæ adscribi. Confortatur hic ab ea, ut possit is credere hunc abitum sibi placere. Confortatur ne timeat, quo is id quidem facti sanctæ Virgini placere credat. Mox vero tanta est sedata tempestas, ventorum deperiit agilitas, timor freti quievit, mutatio rerum suas vices servavit. Tunc monachus hortatus est sui comitem quiescere *d*, tum cedere tempori noctis. Mane, ait, revertentes ad littus, dabimus vela ventis. At transcunte nocte, jamque lucifero pellente tenebras, suda poli facies apparuit, prospera aura tenorem sui flatus habuit, quod persæpe nautas ad æquor invitat, et longa maris spatia penetrare facit.

sedatisque
omnibus,

d

E

25 Accito itaque comite suo, monachus jam sæpe memoratus mare repedavit. Qui veniens omnes paratos navigatum jam diu ipsum operientes, et adventum ipsius expectantes invenit. Ventis vela dantur. Cum carina undis fertur, dextra lævaque æque tenduntur rudentes, navis etiam clavo suo imperiose deducitur. Modo etiam celeusma canunt nautæ: nunc aliquibus modis exultant, nunc ludus verbis agitur, nunc carum convitium objicitur. Sed dum jam, transeunte media die, adhuc incibati forent, unus alios submonuit: Cibus, inquit, capiamus, jam hora præterit. Alius huic contra respondit: Nil certe præter panes habemus, et hi quidem jam sunt duri, ad comedendum *e* dentibus iniqui. Est autem locus abundans piscium, ubi hic monachus navim egrediatur, quantum sufficiat nobis meretur; nos autem legemus flexionem hanc curvi littoris, post simul manebimus adventum revertentis. Huic enim egredienti nemo injuriam faciet, et alii nostrum exempto fortassis injuria fiet; ubique enim sunt homines injuste injuriam facientes.

e portu læti
solvunt.

e

F

ANNOTATA.

a Vox duriuscula, et torti quandoque sensus nihil movere nos debent.

b Quid per tabernam hic velit, ex adjunctis colligendum est: arculam existimarem indicari, at non video quas hujusmodi tabernas Balgerus *e* navi afferre potuerit, per tres leucas, ipso Paschæ festo die, unico socio comitatus. Sit igitur arca, sit saccus, zabernam infra vocabit, quæ eodem plane reducenda erit.

c Legebatur cogitans, substitui ex edito cogitatus; et sic paulo infra ad cras adjeci tibi.

A. DROGONE
EX MS.

d *Hæc legi quidem, verum exomiori non possunt: nam si singula expenduntur, non satis cohærent. Superius socium ad navim cum zaberna remisera; jom ferme sciebant nautæ quid ea contineretur, etc. Hic comitem jubet quiescere, ac cum ipso in navim revertitur. Sequentia æque implexi sunt et obscura, quemadmodum in Commentario prævio jam monui.*

e Ad comedendum deest in edito; infra vero post revertentis, interserit, expectantes.

CAPUT III.

Navi egressus, frustra regredi tentat; sed post varias ambages, thesaurum suum feliciter recuperat.

Balgerus pi-
sces emptu-
rus, navi
egressus,

B

a

b

eam assequi
non potest:

C

interim res
ejus alteri
nauctero
committun-
tur;

Paret monachus consilio hujus, egreditur, pisces emit, ad littus, ubi operiebatur, redit. At puppis longe a terra aberat. Non enim littori appropinquare poterat. Iniquum est eo in loco mare altis ratibus, modo altum, modo breve habetur accedentibus. Quapropter curabam a sex nummis conduit, intrat, remis in ventum et undas navigare occipit. Verum natura quod difficile reddit, facile cedere haud valet mortalium conamini. Nam nequidquam obluctati vento et undis, redeunt. At socii id videntes, dant vela ventis. Et monachus super littus stans id intuens, pene fit exanimis. Conquerebatur remansens, quin etiam plorabat dicens: Nunc abis, mi pia Virgo, ego autem miser remaneo. Indignus namque ex toto b tecum ire, tecum esse, tibi in carina servire. Vale, vale, inquam, vale. Habeto prosperum tuæ navigationis cursum, et mihi modo remanenti, ut primum navigavero, impetra portum.

27 Et hæc dicens, tamdiu ipsam carinam oculis est secutus, donec aspiciens frustraretur intuitus. Invitus igitur remanet. At illi, donec cogeret eos vesper intrare portum, securi minarum maris, venti et nubium navigant. Tandem veniunt ad portum, carbasa deponunt, læti intrant, fatigata corpora procurant. Verum quosdam socios compatriotas reperiunt, qui similis mercis causa huc venerant, et quædam, quæ secum detulerunt, veneunt c, quædam quæ secum vehant mercantur. Sed dum se mutuo, per umbras noctis recognovissent, invicem amicabili servitutis obsequio sibi student. Hic namque sibi amicissimum compellat, alter dilectum amicum salutatur. Alius consanguineum osculatur, illi pacis munus offertur. Invicem propinant quæ habent pocula, tum communis fit omnibus cœna. Insomnem itaque noctem ducunt; at lucescente die, qui hesterno venerant, abitu accinguntur, sociæque navis homines, ut secum navigent adhortantur.

28 Non possumus, aiunt, necdum paravimus, quæ cupimus, quoniam nostræ mercis quædam adhuc restant, quæ vendemus, et quædam nobis mercari volumus. Quocirca neutiquam vobiscum ire valemus. Et illi: Arbitrio vestro fiat usque

vestra navigatio. At Balgerum monachum nostis nostrum compatriotam, nostræ viciniæ incolam? Novimus optime uti vos. Et illi: Res hujusce apud nos habentur, inquiunt; hic autem pedes subsequitur. Credimus, speramus, huc illum venturum. Qui cum venerit, has suas res reddite illi. Id nempe dicentes, tradunt illius omnia, zabernam quoque, et sanctæ Virginis ossa: tum quidem portum linquunt, tum etiam alas velorum pandunt. Accipit navis auram, fugit terram. Cum itaque invite remansisset frater super littus maris, quam cito potuit ab eo conducta est alia navis. Intrat, secutus est.

29 Ut ergo prospere patriæ accessit, navim, qua vectus est ad Angliam, in littore statim invenit. Nec mora, nauclerum denique convenit, res suas, quin etiam zabernam, sui secretum continentem, requirit. Rem ergo omnem ordine pandit: Metuens, inquit, ne tibi molestum haberetur, si sine te a nobis res tuæ deferrentur, cuidam nostræ viciniæ homini commisi, et ut eas, si ad eum venisses, tibi assignaret, indixi. At ille præ dolore pene extra se positus: Perdidisti, inquit, me. Satiusequidem emori malo, quam ad horam carere tanti pretii thesauro. Idcirco videlicet puppim egressus sum? Idcirco retro remansi, ut amitterem quod charum magis vita fuit?

30 Cumque vidisset eum supra hujuscemodi re afflictum, non modice quidem, tum autem lamentari; sedare ejus animum cœpit, lenire dolorem, mollire tristitiæ amaritudinem. Ne formides, ne desperes; ne jam quidem solliciteris. Credo, satis est fidelis vir, cui commisi tua. Quapropter fidens tui esto; ne inconsiderate quidem hoc eventu movearis. Ut spero, ut credo, propediem aderit, tum de tuis rebus lætaberis, tum quoque de tui infortunii temeritate, versi in prosperitatem, exultabis. Igitur vix his sedatus est animus ejus, vix tandem acquievit verbis illius. Igitur jam dies tertia transierat, et nauclerus ad votum omnia sibi paraverat, cum carina fluctu veniente agitur, portum linquit. Tum vela ventis dat, undis haud adeo tumentibus ducitur. Reliquum diei prospera fortuna navigatur. Jam jam dies concedit sequenti sua tempora nocti, tum occidit hesperus, secundum noctis lucet sidus. Navita puppis clavum tenet, rudentes administrat, nunc hunc liberum reddit, nunc alterum sua arte sibi servire cogit.

31 Verum post paululum cœlitus somnus omnes invadit, præter hunc solum, qui clavum tenebat, qui puppim regebat. Cum autem cum tanta prosperitate ea in nocte navigatur, tam dulcis, tamque suavis aura velorum impet sinus, ut nequidem navis nutaret; non hac, non illac, ut fit, in latus versus aquam caderet. Sic sic eat, o beata Virgo, tu clavum teneas, tu navim regas, tu administres rudentes, tu omnibus carinæ officii adsis præsens. Fungere vice nautarum, ut illi positi quiescant somno. Tibi optime notus habetur rectus per æquora cursus, tibi æque nostræ patriæ portus. Miratur magister navis, sic una socios subito obdormisse. miratur hanc navigationis prosperitatem, per totius noctis spatium adesse. O Omnipotentis mira manus, mira operatio in suis sibi famulantibus! Eorum ossa omni

in

D

unde summa
Balgeri tri-
stitia,

E

quæ vix le-
vari potest.

F

At navis ita
felici cursu,

A in loco ejus providentia servantur, amantur, diriguntur. Multis quoque signis propalat, cujus excellentiæ sint, cujus sanctitatis, cujus virtutis, quam dilecta sibi, quam clara cœlis, quam alta.

reliquias in
portum de-
ferri.
* Forte nar-
rationis

32 Verum dum nos apostropham jam bis servamus, deviendo aliquamdiu a rationis * serie discussimus. At nunc redeundum est, ordo orationis servandus est. Jam sol Oceano erumpens radios terris spargebat, quosque operi studiisque laborum revocabat, cum ecce cuncti evigilant, tum surgunt e foris, ubi sese locaverant. Tunc rector navis hac voce socios compellat: Surgite, surgite, inquit, satis supraque quam debui, omnes vos quiescere sivi: nimium temere hujus noctis navigationem servavi, vobisque parcendo solus omnium curam suscepi. Certo sciatis numquam cum tanta prosperitate navigavimus, nusquam quidem ea securitate, nec tam recto, nec tam certo cursu per hoc æquor ad patriam venimus. Dumque talia refert, portui patriæ accedunt. Tandem carbasa deponunt. Res navigationis solis remis agitur. Ossa beatæ Virginis in zaberna collocata, a nauclero domum deferuntur, ac in hemicyclo d ejusdem domus locantur.

quas ille con-
tinuo querit,

33 Ecce autem nuntius adest gaudii, rem refert, dicens, jam pridie portum intrasse eam puppim super cujus adventu maximis curis frater ille afficiebatur. Ut hujusmodi fama implevit aures ejus, pernix illo advolat, quæ domus illius sit interrogat. Verum postquam didicit quæ esset, adiit, intrat, sed minime quidem domi reperit. Rogat ergo familiam, ubi dominus domus sit; sed et conjugem interrogat, nam ea ipsa domi erat. Ignoro, ait, quo in loco nunc sit, verum tantum scio, paulo ante maris petiit portum, ibi sui quadam utilitate volens convenire necessarium. Et ille ad hæc: Res meæ ubi sunt, inquit, quas ab Anglia vir tuus detulit? Et rursus: Male succedit mihi jam dudum omnis mea fortuna, nam haud secundum meum velle accidunt tempora. Nam quidquid mihi evenit, id contrarium reputat meæ voluntati.

et tandem
obtinet.

34 Tum illa respondit: Res tuæ ubi sint penitus ignoro. Res autem cujusdam monachi penes me habentur, quas ne cui traderem, abiens interdixit maritus. Ego ipse, inquit, sum præsens de quo dicis, quia hic res cujusdam monachi habentur. Trade ergo mihi eas. Nullo modo, ait, in hoc assentiar verbis tuis. Nescio enim qui sis, et maritum timeo. Ad hæc ille inquit: Unum est quod volo tecum deferre, zabernam videlicet, quandoquidem mihi a te cetera negantur: Quidquid vero aliud est hic apud te pro arrhabone detineatur. Id fiat scilicet, illa inquit. Tua dumtaxat a me tibi tradetur, ne dum venerit maritus, factis me incuset, et audaciæ arguar. Tradidit itaque mulier quod vilipendebat, quod vilius inter ceteras res putabat. Ille vero super omne aurum pretiosius quidem, cœlitus signis exagittatus ducebat. Suscipit igitur illud, famulique sui, qui secum ierat, collo suspendit. Nam uterque pedes ierat. Amor enim et desiderium, quod erga sanctæ Virginis ossa habebat, ut pedes iret effecerat.

ANNOTATA.

a *Cancrum esse indicant lexica, hic pro navicella accipitur, et sic est apud Isidorum. Si hic loca nonnulla sigillatim designasset Drogo, lucem magnam narrationi suæ prorsus implexæ et involutæ attulisset.*

b *Deest verbum sum, vel pro ex toto lege exsto, ut est in edito.*

c *Voluit dicere vendunt.*

d *Atrium forte indicat, vel capsam aliquam semitondam servandis mercibus aptam; minus etiam intelligo quid velit editio per emicidium domus.*

CAPUT IV.

Bergas cum reliquiis redux, solenniter excipitur, ipsæ in loculo novo decenter collocantur, statimque miraculis clarent.

E

Verum cum jam appropinquaret claustro, mit- titur qui hæc nuntiaret abbati suo: Hæc defert monachus noster, illo in loco vos operitur, mandat ut cum digno honore suscipiatur. At ille priorem loci, boni testimonii virum, misit, aliosque una ire jussit: Vadite, ait, et caute agentes, primum videte, quid sit. Quod si vobis dignum veneratione videtur, cum digno honore a vobis tractetur. At illi extemplo parent ejus dicto. Veniunt ad locum ubi monachus exspectabat. Et prior: Optimum factu, inquit, habetur, ut videamus, quid istud sit, an sigillis signatum reperitur, an forte, uti debet, hic charta inveniatur. Ergo omnia recludunt. Tum tria quidem sigilla inveniunt. Cernentes itaque sancta ossa tribus sigillis signata, Creatori omnium reddunt laudes. Igitur cum laudibus, cum hymnis hi, qui missi erant, revertuntur, cum exultatione mentis, cum alacritate cordis Famulæ Christi et ejus Virginis ossa ab ipsis deferuntur, donec ante januam monasterii veniunt.

Summa ex-
sultatione
Bergis rece-
pta.

36 Præterea narrat prior loci quæ invenerat: tribus gaudens manifestat sigillis authentice sancta ossa signata. Super his lætatur abbas ejusdem loci, et omnis congregatio, omnis puer, juvenis, senex exultant spirituali tripudio a. Et quia tunc temporis minime quidem paratus erat locus, ubi ea ossa, digna laude, plena virtutis possent reponi, in bibliotheca cum libris pro tempore aliquantis diebus locantur, quoad digno honore aptus eis locus componeretur. Merito siquidem in primis talis locus sanctæ Virginis cinerum aptatur, ut his libris primo delatus adjungeretur, quorum sententias menti suæ ea locaverat, dum vixit, quæque eadem indicabant, fecit. Merito, inquam: nam satius erat, eam tum librorum sententiis, tum suis rebus bene gestis florere, quam inani rerum opinione uti, quam

in bibliothe-
ca claustrī
deponuntur.

a

quæ

A. DROGONE
EX MS.

quæ sunt contraria virtutibus sequi, et ita vivere, ut foret posteris suis nobilitatis speculum, et virtutis exemplum. Siquidem exstabat huic quid multum etiam summæ opis ad bene beateque vivendum, eum quidquid boni quotidiana meditatione colligendo exciperet, in dignitatis nobilitatisque sancti actus exemplum transferret.

donec, perfectio
cto novo loculo,

b

c

d

B

a Bovone
episcopo

e

f

g

in illam
translationem
sunt.

C

h

i

Virtus vini
quo ossa lota
fuerant.

k

37 Igitur componitur honori sanctæ Virginis locus, primo ligneis tabulatis, donec argenteo aurove comeretur, qui dignior ejus religioni haberetur. Forte fortuna adfuit *b* : nam quidam episcopus ab Oriente tunc temporis Bergis morabatur, nomine Bovo *c*, plenus Dei timoris, et amoris, ætate grandævus, præcipui moris vir, ejus faciem cum videas, quanti hominem dignum memoratu putes. Hic itaque talis ab omnibus accitus adjunctus est sancto negotio, ejus consilio sanctæ translationis dies statuitur. Dehinc quidem promittit sese interesse, tum facturum iri *d* quidquid episcopalis ordo hujus tantæ rei debet servitio. Dies adest, euncta parantur, quæ sancto usui necessaria videntur, vinum optimum, quo lavarentur ossa, duo pallia ad involvendum : cum eereis digni bonique testimonii astant fratres.

38 Tum quoque, uti mos habetur, Letania primum agitur, deinde involuta pallio ossa denudantur. Denique ubi primum sanctæ memoriæ episcopus ea vidit, dignam memoratu, ceteris audientibus vocem emisit : Vere sancta ossa in terris digna honore, vere sanctæ Virginis Martyrisque reliquiæ! Mox ipse chartulam sumit, aperit, legere præcipit. Hujus autem series talis habetur : Hic est corpus præclaræ virginis Lewinnæ, quæ multis decorata virtutibus floruit sub rege Anglorum Tuberto *e* nuncupato. Quæ postmodum, et sub ejusdem regis tempore martyrio vitam finivit, archipræsule vivente nomine Theodoro *f*. Unde post multorum curricula temporum, Deo revelante, corpus ejus ab Edelmo *g* antistite a terra est elevatum, magna populorum astante multitudine, sicque cum digno honore intra monasterium est collocatum.

39 Dum itaque hæc legerentur, episcopus lacrymis præ gaudio perfundebatur, tantæ orationis adstipulationi annuebat, quin etiam vota laudesque omnipotenti Domino reddebat. Interim quidem vino abluuntur ossa, palliis duobus involvuntur, in loculo reconduntur. Tunc elavis undique tabulæ loculi eonfiguntur, ne qua fraude posset adiri, nec inde aliquid reliquiarum tolli. Aeta siquidem est hæc translatio anno Incarnationis Domini nostri millesimo, quinquagesimo octavo, indictione tertia, sexta feria *h*, regente Henrico rege sceptrum regni Francorum, optimo autem comite Balduino *i* gubernante Flandriam, vivente etiam Drogone episcopo Taruanense, administrante vero Bergense cœnobium Rumoldo venerando abbate.

40 Verum non sunt tacendæ virtutes, quas propter merita beatæ virginis Lewinnæ de vino, unde lota fuere illius ossa, operari dignata est Omnipotentis elementia. Quidam etenim ex familia ejus loci, nomine Leodolfus, quantitatem vini post ablutionem sanctorum ossium vase suscepit, domum detulit, ad salutem sanitatemque febrium tantum reposuit *k*. Qui dum omnibus petentibus id exhiberet, et id cunctis gustantibus

subveniret, post aliquantum temporis ad ultimum aquam vaseulo infudit, ac febricitantibus dedit. De qua quotquot gustavere, pristinam sanitatem lætati sunt se recepisse. Nunc itaque paululum libet immorari tantæ Virginis martyrisque laudibus.

D

ANNOTATA.

a Sic legendum, non ut in edito, ubi est exultant spiritu, alii tripudio. *Multa emaculatione indiget Mabilloniana editio.*

b Intellige qui rem perageret, nempe episcopus, de quo loqui incipit.

c Lego Bovo, non Bavo, ut ferme in Ms. habetur. De hujus patria, Bergas adventu, initaque cum Balgero monacho notitia, non est hic locus plura disquirendi.

d Hæc, ut semel dicam, et plura id genus alia Drogoni ignoscenda sunt.

e Voluit dicere Euberto, ut alii legunt. In edito, habetur Eilbertus. Fuit haud dubie Egbertus, ut ex Alfordo superius in Commentario prævio diximus.

E

f Notat Martyrologium Romanum XIX Septembris, missum in Angliam a Vitaliano Papa. Vitæ exstat seculo secundo Benedictino ad annum 690 quo excessit e vita, postquam ab anno 668 Cantuariensi ecclesiæ præfuisset.

g Legebatur Edelino, substitui Edelmo cum edito, quod magis appropinquat vero nomini; opinor Athelmo, qui anno 924 e vivis excessisse dicitur in Anglia sacra parte 1, pag. 99.

h Locum hunc, ait Mabillonius, in codice Ms. ita oblitteratum fuisse, ut legi non posset, sed cum se ex Molano restituisse, qui ex monachis Bergensibus acceperit S. Lewinnæ translationis festum agi VI Kalend. Julii. Tu vide quæ de his diximus in Commentario prævio.

i Obiit Balduinus, cognomento pius, Insulis die 1 Septembris 1067.

k Hic paucis notandum, quod supra insinuavi; a sequentibus verbis : Qui dum, in codice Bergensi, ad me transmissio, non satis apte inchoari lectiones aliquas, quarum prima perducatur usque ad medium numeri 41; sic ut secunda inchoetur : Denique etiam adhuc; tertia vero paulo ultra initium numeri 42, ad Virtutum fœdera; quarta et quinta lectio ad marginem solum adjiciuntur, absque ulla divisione, ut merito dubites an usitate umquam fuerint.

F

CAPUT V.

Brevis S. Lewinnæ Vita, seu potius
elogium.

Verum de vita ejus primo dicendum est; post de virtutibus, deque martyrio paulatim ascendentes pauca dicemus. Sane a primis caræ pueritiæ annis plena spiritus Dei sancta Virgo ei ipsi placuit, quæ in primo suæ ætatis flore illius amoris dulcedine adeo adhæsit, ut nullo modo, nec

Qualis fuerit
virgo a teneris
annis,

A nec in prosperis, nec in adversis semel susceptæ instantiæ cederet, sed auctori pudicitiae, castitatis proportionem faveret. Denique etiam adhuc in teneris annis inerat ejus menti quod proprium est animi bene constituti; nec multum lætari rebus secundis, nec dolendo cedere contrariis. Dehinc adulta, major se, mente florentem mundum calcavit, Deum præponens omnibus, quæ oblectamento fore videntur, quibus genus hujusmodi mulierum magis nonnumquam illicitur.

qualis jam
adulta,

42 Igitur et puella, et adulta virgo, dum vixit, bene vixit: quia scilicet et sibi cavit, ne antiqui hostis in decipulæ fraudem dolumve caderet, ne de ruina ejus isdem hostis interdum insultans gauderet. Virtutum fœdera, munia quoque earum diligenter imitata est. Amica humilitatis exstitit, cultrix ejus collegæ patientiæ, pudicitiam conservabat, quæ cœlum, Deo et angelis cara attingebat. Præterea fortitudinem mente, auream mediocritatem suo actu usque colere; justitia, prudentia, æque et quidem omnia sua metiri. His namque et ceteris virtutibus decorata, radicem sanctæ dilectionis cœlo fixit, tum quoque ramos, scilicet studia boni operis inaltavit, flores suavis odoris internæque viriditatis folia, tum præterea fructus dulces nectarosque Creatori suo protulit. Robur etiam virile femineæ mollitiæ loco servavit. Quam videres opere quotidiano viritum studentem, cerneret ut arcum intentum ad omnia bona ejus paratam a mentem. Vitia quoque virtutum similitudinem mentientia subintuebatur, colubrum inter columbas, lupumque sub ovina pelle latitantem despiciebat.

utpote Spiritu
sancto
plena,

* An cauta?

43 Nec mirum id quidem, Pater enim cum Filio, cumque Spiritu sancto eam ipsam inhabitabat, cujus ipsius custodia omne contrarium virtuti cavebat. Erat enim inhabitatio tanti hospitii, causæ custoditio mandatorum ac totius legis, dilectio æque quidem Dei reddebat hanc pervigilem sui sedulam cœlitus divinæ operæ, solertem nimium, nimiumque mundæ conscientiae. Sic sic Dominus in Euangelio, quod dicimus, sese diligentibus promisit: Si quis diligit me, sermonem meum servabit; et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Mansio Dei omnipotentis numquam habetur vacua boni operis. Nam quem Dei Spiritus inhabitat, usque pervigilem reddit, sedulo exercentem recta, favere proximorum utilitati, se dedere æternæ dispositioni. Isto si quidem habitatore usque usa fuit beata virgo Lewinna dum vixit, quo ductore declinavit mala, sectata lynceis oculis, quæ sequi habentur meliora. Claret itaque quæ vixit terris, quæ tam clara nunc vivit cœlis.

pluribusque
virtutibus,

44 Nam virtutes, quas vivendo coluit, nunc manifestant quanti et cœlis sit. Id quidem quemvis credere adigit summa ejus claritudo, quin etiam cœlestium signorum magnitudo. Id propter scilicet hæc sancta Virgo Deo placuit, et martyrio digna inventa est. Quoddam enim privilegium retinet martyrium, quo clarus celebrisque præ ceteris mortalibus et a Deo inaltatur b, qui ejus testis dignus invenitur. Id siquidem est vita justa, meditatio boni assidua, justa Dei ac proximi dilectio, omnium virtutum celsitudo. Id, inquam, privilegium martyrii hæc sancta

Virgo adepta est, ut et martyr Dei foret cum virginitate, et eo placeret sibi, cujus se addixit amicitiae.

A. DROGONE
EX MS.

45 Præterea inde acceptissima omnino ei arma totius boni præ se erant, artes exercitationesque dexteræ viæ, quæ in sua vita a se culta fuere, quis omnibus mortalium præstitit, quisque mirificos fructus extulit. Ne quidem in extremo saltem tempore has reliquit, cui conscientia bene actæ vitæ multorumque benefactorum recordatio jucundissima fuit, non quod suis bene actis extolleretur, neque enim jactantia quid de ipsius moribus usurpavit, partemque tulit; verum quod exultatione habitantisque in ea spiritus bona sibi usque succedere gauderet. Custos etenim sui, et intrinsecus spiritualiter gaudebat, et ne quidem foris id aura favoris tolleret, sibi semper timebat.

adeo conspi-
cua,

46 His omnibus virtutibus fulta beata Virgo eo pervenit, ut martyrio coronaretur, et duplici palma muneretur, si vita morteque hostem, hostisque ministrum devinceret, ac de utroque læta trophæa suo Domino reportaret. Verum bonæ devotionis illius animus erigens se posteritatem ita semper prospiciebat, quasi cum excessisset de vita, tum denique et esset victurus. Quod quidem ni ita se haberet, prudens gnarave horum haud tam læta, tam festina adeo ad mortem niteretur. Equidem efferebatur desiderio angelos, archangelos, omnesque Sanctos videndi. Denique sciebat quod commorandi natura sibi diversorium non habitandi dedit. O præclarum diem, cum in illud divinum Sanctorum concilium cœtumque profecta est, cumque ex hac turba, et colluvione discessisset, qui est octavo c Kalendas Augusti. Ibi beata Virgo, memor esto nostræ fragilitatis, et semper præsens nobis subveni in necessitatibus, et in omnibus periculis. Abhinc clemens respice tibi famulantes, tibi canentes, et attolle tuæ opem misericordiae, piumque tuum solamen sperantibus animis exhibe.

ut martyrii
corona digna
fuerit.

E

c

47 Verum in calce hujus libelli ad memet redeundum est, mea insolentia, audacia, petulantiaque animi incusanda. Qui dum hoc in opere prudentioribus deberem cedere, suscepi onus, quod prudens rerum caverem, ne potius victus mole, sub fasce ruerem. Lectorem det itaque veniam peto, quid historia sequatur attendat, quidque oratio velit animadvertat. Si quid habetur in ea nimis superfluumve, id propter scilicet haud me accuset, non hujus orationis arguat, non morsu venenati dentis retro rodant. Reminisci debet, quod minime quidem ab orationibus *, sed a piscatoribus divina dogmata sint nobis tradita, et quod sancta rusticitas, et simplex animus, pura mens, corque mundum adeo Deo placet.

Scriptoris
epilogus.

F

* oratoribus

ANNOTATA.

a Nescio quid hic in edito significare possit parcam. Verum de his satis.

b Satis patet quid scriptor velit. Adde hoc barbarismis reliquis.

c Forte ix Kalend., ut legit Mabillonius, nonnulla ibi observans de quibus satis dictum existimo.

Id

A. DROGONE
EX MS.

Id ego miror potissimum, unde Drogo diem ejus natalem seu martyrii didicerit, quemadmodum et illa quæ de S. Virginis vita hic narravit; ubi supra num. 7 fassus est, de ejus vita et martyrio perparum sibi cognitum fuisse : ut de tantæ Virginis martyrisque laudibus magis quam de gestis loqui potuerit, unde elogium potius, quam Vitam merito appellaverimus.

LIBER SECUNDUS.

PROLOGUS.

Ejusdem Drogonis ad eumdem venerandum abbatem Rumoldum.

Miracula narraturus præmunis se adversus obtreclatores.

B

Tandem decursa serie translationis beatæ Lewinnæ virginis, ventum est ad miracula, quæ illius meritis dignata est operari Omnipotentis clementia. Quæ tam numerosa, tamque multa habentur : ut si Maronis, vel Homeri docta facundia adforet, fortassis victa multiplici taxatione narrandi, moleve tenendi audita vel visa succumberet. Verum nos vel visa, vel audita pro posse nostro dicendum venimus, ejus precibus sanctum Spiritum nobis adesse orantes, ut ejus ductu, ope, levamine dirigatur scriptoris oratio, deturque facuudia narrandi, et par copia dicendi, cujus sunt facta providentia. Sed nos multa prætermittimus, ne superabundans materia legenti fastidio sit. Attamen si cui displicent hæc nostra, immo sancti Spiritus, sanctæque Virginis, quæ scribimus, etsi incredibilia illi videntur, fideles personas, qui viderunt, quique præsentibus adfuere testes anteposimus, eorumque sub judicio, atque testimonii veritate, hæc nostra qualiacumque sint scripta firmamus. Veniat, veniat, accedit auctoritas ac inviolata permanebit veritatis puritas. Hinc prudentem admoneo lectorem, veniam det, si aures illius nimium urbanas offenderit incultus sermo. His ergo omis-

C

a

ANNOTATA.

a Possunt addi ex edito, hiantia suppleas, errata reprehendas. Porro ut totius sequentis miraculorum narrationis breve compendium præ oculis lector habeat ; non gravabor id ex Meyero supra laudato depromere. Sic habet : In territorio Furnen-

si, pago Alveringhem, Badero ; apud Leffingas, in agro Brugensi Boldredus paralytici, præsentis episcopo Drogone sanantur : Aldenburgi sanatur puella omnibus membris capta. Apud Uytkercke puer claudus membrorum accipit officium. In insula Walachria, omni copia rerum, multitudine hominum, ac robore præstantium equorum, inquit, referta, sanatur Rambeldus paralyticus, idemque surdus. Brugis sacerdotes cum velamentis in modum supplicationis, sacro corpori extra castellum processerunt obviam. Ibi duo cerei vento extincti, ut primum sanctæ reciperentur reliquiæ, per se rursum sunt accensi. Dodesele Erenboldus a clauditate, atque a canceris liberatur ulcere. In Liswege quidam Ramboldus, morbo pustulæ graviter afflictus, ut qui jam linguæ officium, vimque omnem corporis amiserat, sanitati restituitur. Eo portatur ex agro Bruggensi Obsendis mulier paralytica, quæ remedium ibi accepit et salutem. Hæc præ oculis habere nonnihil juverit ad totius seriei intelligentiam, cui alterum verbum exordium præfigitur.

D

E

EXORDIUM ALTERUM.

Omnipotentis providentiæ altitudo, ante omnia tempora mundi, Sanctis sibi famulantibus præordinavit summam invisibilis gloriæ [et] gaudii claritatem, magnitudinem præmiorum, ut facilius hujus seculi labor eis videretur, cum obnoxii vel deteriores a non carnis sed Dei multarum rerum discriminibus subjacerent. Hæc summa cœlestis regni maxima, ex parte pene omnes mortales a primo parente latuit, donec gratia Christi venientis in carnem, suis ipsam quidem manifestavit, tum doctrina Euangelii, tum miraculorum insignium numerositate. Quo signa quidem videntes præsentibus cœlica vi adacti credere cogerebantur, quæ mysteriorum magnitudo testabatur. Nam nec quidem facile potest credi, quæ siquidem incredibilia videbantur præfari, nisi et signorum copia cœlica vis ipsa commendaret, et is qui hæc ipsa demonstrabat verbis, et miraculis plueret. Quapropter firmum fuit, creditum est esse quid tale invisibile quod huic visibili excelleret, quoniam ea quidem substantia firmior est, quæ minime hoc in mundo conspicitur, quam hæc caduca, quæ oculis capitur. Ex quo nimirum contigit quosdam mortales capaces divinæ mentis credere Deum innovare venisse, quod invidia antiqui hostis periit, hominem scilicet, qui a paradisi amœnitate decidit, quem isdem veneno infectæ fraudis occidit.

Ad Dei sortius favores,

a

F

50 Verum versa vice sub pedibus electorum Domini postea ingemuit, et jus quod acceperat in Sanctos Dei perdidit. Qui siquidem cum in eum ejusque nequitie ministros decertarent, de ejus ipsius dejectione triumpharunt, tum victoriæ bravium, tum laudis præmiique palmas acceperunt. Quibus etiam promisit omnipotens Dominus, quod nec eorum quidem ossa perirent, Psalmista teste, qui ait : Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex eis non conteretur. Et idem Dominus in Euangelio : Capillus, inquit, de capite vestro non peribit. Nam quid speremus,

omnia merito revocat,

quanta

A
b quanta claritate animæ Sanctorum cœlis perfruantur b, cum nec pulvis quidem, nec et ossa ab ipso derelinquantur! Quid namque putamus quanti cœlis stant, quid præmiique eadem possident cum agmine angelico, quorum ossa in terris nec cœlestis deserit claritudo! Nimirum videre videor, quod incredibile memoratu est; mortem Sanctorum fore eis vitam. Nam tunc primum incipiunt vivere. Vivunt enim Sancti, vivunt, inquam, quos vitæ Auctor diligit, signis longe lateque ampliat, crebris miraculis extollit. Igitur sanæ mentis homini haud dubium quidem habetur quin vivant, quin etiam omnia scient. Adhærent enim Auctori omnia scienti. Verum jam tempus est, ut secundus libellus partim demonstret miracula, quæ meritis beatæ Virginis dignata est operari Omnipotentis clementia.

ANNOTATA.

B a *In edito est, debitores: utrumvis selige; ast paulo infra male in edito omissum est verbum videntes.*

b *Addenda hic videntur ex edito: quantæ curæ omnipotenti Domiuo habeantur, ut rectius fluat constructio.*

CAPUT I.

*Circumlatum per Flandriam maritimam
sacrum corpus plurimis stupendis claret miraculis.*

Dum reli-
quæ circum-
feruntur, sa-
natur qui-
dam a re-
num dolore;

C
a
b Postquam episcopali auctoritate, secundum id quod justum fuit, adminiculatum est ministerium translationis venerabilis Lewinnæ virginis et martyris, summaque digne ejusdem peracta est: accidit ut dignum actu nonnulli existimarent, sanctam Virginem per Flandriam deferendam, ut et notæ fierent tantæ Virginis reliquiæ, et inter eundo Omnipotens Dominus, cujus foret meriti declararet. Cumque Furnensi territorio ad ecclesiam, Fluérinckehem a nuncupatam, ventum esset, suscepta est cum digno honore, tum etiam locata super sanctum altare. Ibi erat quidam, nomine Boderus b, longo languore renum adeo dissolutus, ut numquam pergeret, nisi duobus baculis innixus. Et, ut hodie fatetur, testatur, jurat, deficientibus membris, clinicam passionem incurrere timebat. Suæ itaque longitudinis candelam sanctæ Virgini detulit, aliquamdiu ante eam prostratus oravit, suam quo salutem exoravit. Denique dum oratum esset, post datam orationem surrexit, et dolore renum totiusque corporis funditus caruit. Quique suis paulo ante portatus erat baculis, mox eodem die sine baculo portavit reliquias beatæ Virginis. Et mirabili dispensatione Dei id quidem actum est, meritisque Virginis, ut dum de sua salute exultaret, suæ salutis auxiliatricem portaret.

item alius
Lefjinga,
c

52 Post hæc transeundo nonnullas ecclesias, properatum est ad villam, Letfingas c dictam. Venitur ad ecclesiam, ubi ab incolis nec suscipi-

tur nec honoratur, quippe cujus nomen ante hæc ne quidem, ut dicebant, illic audiebatur. Quod non modice quidem præsentis contristavit; deque prosperitate cœpti itineris desperare fecit. Attamen super altare ponitur, ibique quid futurum foret ab illis exspectatur. Tunc unus ex fratribus, qui cum ea illo venerat, ante eam ipsam sese prostravit, atque hanc nunc verbis, uti viventem incusabat, nunc deprecatorie, velut privatam amicam mulcebat. Cur, beata Virgo, tibi famulantes derelinquis? Cur non quanti haberis ostendis, ut hujus loci incolæ tua signa videant, te honorent, teque sanctam Dei Virginem ac martyrem credant? Nos equidem deceptores dicunt, te Sanctam minime quidem, nec alicujus meriti esse jurant, credunt. Jam jam pia nostris precibus ades, et veram sanctamque Omnipotentis Famulam monstra; tuum decus, tuam famam adauge, et de te nobis lætitiæ præbe, ut sicut claritudo tua alta magnaque habetur cœlis, ita quoque signis cœlestibus, inaltare d terris. Quod nisi feceris, ad monasterium quamprimum reportaberis, tuo in loco reponeris, et amodo tuo honore meritoque minor habebere.

A. DROGONE
EX MS.

d

E
ab infirmitate
le paralytica

53 Hæc perorans a terra surrexit, ad hospitium venit, præmeditans utile factu, quamcitius disponere de reditu. Mirum dictu eadem hora contigit: nam sancta crux nostræ redemptionis signum, quod eo in loco est, aquæ sudorem ex se emisit, et aliquamdiu ita sudans permansit. Id quidem cuncti videre qui aderant, et quid futuri signi esset portentum dicebant. Ecce a quatuor portantibus deferebatur in lecto paralyticus, cui infirmitas ad habitum veniens, artus membraque omnia ademit, quæ illi natura habere dedit. Totum corpus erat rigidum, inflexibilis cervix, venæ, nervique emortui longa infirmitate, manus et pedes ad instar parvi pueri redacti. Quid dicam, quod quidem manum ad os ducere, non aliquod membrorum, aut artuum ad se trahere valebat? Et ut plus mirere, totum hominem dissolutum videres, nilque vitale corpori, præter solitum flatum vix vivo pectori. Itaque a suis ante sanctam Dei Virginem statuitur, atque omnipotentem Dei manum operitur. Præterea meritis ac fidei sanctæ Virginis se totum dedere, ejus pietati se commendare; et mage puro animo ac lingua clamare. Verum enimvero misericordia Omnipotentis adfuit; meritum beatæ Lewinnæ virginis miserum adjuvit. Nam hæc ipsa audivit orationem, miserta est ejus cordis corporisque dolorem. Derepente enim cœpit miser tremere, dentibus frendere, hac illacque circumspicere.

F

cum summa
omnium ad-
miracione,

54 Id siquidem cernentes fratres, qui aderant, an tale quid sibi umquam evenisset, eos qui eum detulere sciscitabantur. Nunquam, inquiunt, hujusmodi fuit, nil tale umquam passus est: id quidem novum erga eum habetur, sibi quoque hoc in tempore incongruum. Tum fratres, invicem se hortantes, incipiunt orare, Letanias decantare accelerant. Necdum vero finis erat horum quæ cantabantur cum subito tam agilis, tamque celer a lecto, in quo decumbebat, saltum dedit, ut ne quidem aliquis sanus adeo festinus surgeret, non tam cito saltum daret. Et ut velociter saltum dedit, ad feretrum suæ Adjutricis cucurrit, illud suis manibus tenuit, simulque clara voce dixit: Venite, venite, mecum sustollite,

una

A. DROGONE
EX MS.

una mecum portate: nam meritis hujus sanus factus sum. Solita enim infirmitate funditus careo, corpus robur suum recepit, venæ nervique fortitudinem, omnia membra sui officii tenorem. Et hæc dicens in sublime elevavit. Deinde lætus hac illacque per ecclesiam cursitat, virtutem sanctæ Dei Virginis in se factam prædicat, tum merita ejus ipsius extollit, tum omnium Domino laudes reddit. Et cum illi ab uno astante baculus offerretur, ut huic inniteretur: Minime quidem, inquit, ego baculi: meum enim antiquum vigorem recepi.

unde Sanctæ
fama mul-
tum accre-
scit.

B

55 Tunc denique fama facti signi volat, fit concursus ad ecclesiam, senex, juvenis, omnisque puer adest, mirabile dictu signum aspicit, ac creatori Domino simulque sanctæ Virgini vota laudum reddit. Hinc itaque libet exclamare: O fortis manus nimium, nimiumque prævalida Omnipotentis! O pietas æterni Regis præsens ac propitia, et clemens sibi famulantibus! Hujus signi facto ostendit, cujus meriti ac quanti [in] cœlis esset, quæ in terris laude paucorum celebrabatur. Verum enimvero id cœlitus actum est, ut multi forent meritis ejusdem Virginis testes et assertores, cum primo pauci essent: paulatimque cresceret illius honor, majorque fieret, quam plebs primum ignorans, ac nescia veri, postea prædicaret. Altera autem die undecim e bidentes detulit, grates pro recepta sospitate solvens; et cum ad aliam ecclesiam festinaret, una cum ceteris gradiebatur, suam Auxiliatricem, per quam recepit sanitatem, portabat. Vocatur autem idem homo Boldredus, qui hodie sanus permanet: mirabileque factum in se esse signum gaudet.

e

f

Curatur pu-
ella mirabili
morbo affli-
cta;

C

56 Deinde veniunt villam, Oldeburga f nuncupatam, ubi demonstravit pietas Omnipotentis, cujus meriti forent ossa beatæ Lewinnæ virginis. Nam ibi erat puella intolerabili infirmitate jam multis diebus fatigata, adeo ut vix loqueretur, vix sedere posset, vix cibum capere, vix domire valeret. Totum enim corpus ejus erat tremulum, manus, pedes, caput, quin etiam labra tremebant. Hæc sabbathi, dum serviret horti operæ, colligens olera, quæ cœnæ pararentur, subito in terram cecidit, et exanimis facta est. Tum quoque, cum subita obripilatione, tremor membrorum continuus illi exstitit; æque quidem infirmitas ex eo tempore totam ipsam miseram cepit. Hæc siquidem talis a parentibus delata est, et ante altare, super quod positæ habebantur reliquię Virginis, statuitur. Ibi ergo prostrata humi diu jacet, ac operitur omnipotentem Domini manum: ut sui miseretur per beatæ Virginis meritum. Et dum itidem jacens aliquamdiu oravit, tremor membrorum, qui paulo ante continuus erat, cessavit. Infirmitas quoque, quæ eam cum tremore fatigabat, paulatim discessit. Quod cum sensisset, cito a terra surrexit, seseque meliusculam suis parentibus, et ceteris astantibus dixit. Tum itaque vota precum laudumque Creatori omnium referunt; et una æque sanctæ Virgini pro tanto miraculo gratias reddunt. Tum domum a suis pedes reducit, quæ hodie incolumis permanet, ac omnibus prædicat, quantum beata Virgo se invocantibus valeat.

57 Inde interjacentia peragrando, venerunt ad

ecclesiam, Uytkercke g dictam, ore antiquo. Dum ergo altero die omnes ejusdem loci incolæ ad eandem ecclesiam convenissent; et dum sacerdos post Euangelium, uti mos est, sermonem faceret ad populum, subito extra atrium sanctificatæ domus oritur ingens hominum tumultus. Fit concursus, undique tela rapiuntur, amicæ partis auxilio quisque festinat. Ante altare forte jacebat contractus puer ferme dnoddecim annorum, qui idcirco illo delatus erat, ut fidele auxilium sanctæ Lewinnæ imploraret. Interim subito erigitur, paucis remanentibus, et miraculum cernentibus. Fama facti miraculi circumquaque eminus volat, auresque omnium, qui ad tumultum convolaverant, replet. Tunc denique quam citissime redeunt, tela deponunt. Velociter vero concursus eorum fuit ad videndum patrati miraculi signum, quamprimum festinantium ad tumultum. Videntes igitur miraculum cœlitus actum, ferocitatem animorum Deo submittunt, celebre nomen Virginis laudant, meritum ejus virtutumque prædicant. Sicque quod antiquus hostis volvebat ad suæ præjudicatæ damnationis fraudem, Domini manus convertit ad sui nominis honorem.

58 Operæ pretium est et illa inserere huic paginæ, quæ Omnipotentis providentia dignata est operari, et mortalium oculis ostendere. Insula est dicta Walacra h opibus rerum, tum copiis etiam i hominum robore fortium, tum equorum corpore præstantium, ceterorumque animalium referta. Ad eam itaque ventum est. Ibi erat quidam vir mortalium, nomine Remboldus, duabus infortunii infirmitatibus detentus. Nam et auditum perdiderat, unaque toto corpore paralysi dissolutus exstiterat. Et id quidem ad cumulum laudis Domini, et augmento atque accumulationi Virginis meriti. Igitur defertur a suis, ante eam statuitur, ubi in ecclesia locata fuerat. Haud multum quidem partis diei ibidem fuerat, cum amissam auditus facultatem recepit. Tum æque quidem integræ sanitati restituitur, ac in cunctis membrorum partibus, totus et integer uti homo restauratur. Viget continua sanitate usque hodie, et valet, sese ex semimortuo totum vivum fore gaudet.

59 Hæc etiam aliud subsequitur, quod a nobis pro posse nostro in lucem proferendo, stylique officio commendando dicetur. Virgo quædam tribus annis ægra jacebat, vimque corporis omnibus membris amiserat. Tantum vero spiritus pervigil solo pectore vigeat. Et quamquam corpus infirmum longa valetudine teneretur, fortis mens et præcavens prudensque habebatur. Hæc itaque audit signa, quæ fama volabant, quæ sancta Lewinna in vulgus faciebat. Cujus, ardentissime mente inhærens, meritis se posse quoquo modo longa ægritudine privari, aut etiam mortem adipisci, a patre matreque ad eam deferri fecit. Cumque in lecto posita deferretur, paulatim quievit. Tum mirum in modum de lecto surrexit, feretrum tenuit, taliaque, fundendo lacrymas, peroravit: Celebris memoriæ venerabilis Virgo, haud haberi videtur conveniens, ut indicem tibi quanta valetudine teneor, cum omnia scias, et quid sit mihi melius, meaque saluti aut vivere aut mori satius cognoscas.

D
item puer
Uytkercke,
ubi et tumultus
sedatur.

9

E

De surdo et
paralytico,

h

i

F
deque puella,
quæ in visione

A Tuæ fidei, mi pia Virgo, me totam committo, meum vivere, meum quoque mori tuæ in potestatis protectione pono, ut id quidem celerius mihi impetres bonum, quod maxime salutis meæ exstiterit necessarium. Si mors habetur mihi beatior vita, veniat, properet; suscipiam equidem, tantum adsit per tuam deprecationem. Dumque hæc et alia multa perorasset, vale fecit sanctæ Virgini, seque in lecto re collocavit: ac post paululum se iterum domum deferri præcepit.

morituram
sese cognovit.

60 Sequenti vero die patrem et matrem advocat; balneum sibi parari indicit. Vestes quoque, quas habebat præstantiores, deportari jussit. Miratur uterque parens, miratur omnis familia, et super his obstupescens, deinceps quid actura sit exspectat. Ipsa autem intrat balneum, satisque accurate lavat caput, et omne corpus. Postea vero induit se vestibus suis, ac in stibadio se locans, hæc ultima dixit cunctis audientibus: Gratias tibi ago, pia virgo Lewinna, quoniam exaudivisti mearum precum vota. Tuo siquidem jussu festinavi lotum, tum tua admonitione acceleravi indutum vestes, quas habebam in mundiore cultu præstantiores. Tuis precibus mihi permissum est, ut alio vadam, aliudque mihi patriæ perquiram. Scio namque, et credo, si hæc præsens vita meæ salutis foret utilior, tum primum mihi hanc impetrasses, tum te omnipotens Dominus audisset, ut saltem aliquantum temporis mihi in ea ipsa concederet. Verum enimvero hæc labilis fragilisque vita multos dat vitiorum præcipitio; ego autem jam portum intrans, securam minarum seculi, litus teneo. Et hæc dicens, iterum gratias Deo, et sanctæ Virgini reddidit, et una spiritum emisit. Potest moveri, cur non magis sibi spatium vitæ a sancta Virgine fuit impetratum, atque sibi a Deo donatum. Cœlestis enim providentia utrobique salutis nostræ consulit, et quod melius, quodque necessarium nobis esse prævidet, concedit. Fortasse enim huic seculo reddita, mundialibus sese implicaret, hisque adhærescens, quot diebus deterior fieret. Nam et duo petiit, et ita dumtaxat, ut suæ petitioni utilius concederetur; et huic oculus mentis inhæsit, et altitudo providentiæ id ipsum, quod petebat, ei concessit.

C

ANNOTATA.

a Ex A majusculo male formata sunt Fl. legendum enim Alverinckehem, vel ut in edito Alverinckehem, brevius in Meyero Alveringham, hodie Alverghem, inter Diŷmudam et Houschotum æquali ferme spatio dissitum.

b Sic in nostro et in edito, Meyerus legit Boderus.

c Lege Leffingas, ut supra recte scripsit idem Meyerus.

d In edito inaltere, pro quo ad marginem innotesce; at verbo isto inaltare etiam superius usus est Drogo.

e Mabillonius legit duodecim.

f Aldenburga, sive Oldenburgum Flandriæ, quasi vetus castrum, imo et antiquissima, ut volunt Flandri nostri, civitas, quæ tantum non regionis metropolis fuerit. Ostenda non procul distat, hodie ad mapale ferme redactum, nisi superesset cæno-

Tomus v Julii.

bium, S. Arnulfi Suessionensis episcopi prædicatione et obitu celebre, de quo plura dicenda erunt ad xv Augusti.

g Ad Blanckenbergam prope mare, unde in Zelandiam perrexerunt, ut mox patebit.

h Præcipua est Zelandorum insula, in qua Middeburgum et Flessinga.

i In edito interseruntur hæc verba piscium et aliorum, tum copiis; quæ Meyerus in apographo suo non videtur legisse.

A. DROGONE
EX MS.

CAPUT II.

Aliorum miraculorum continuata series.

Dum vero feretrum Bruggas venit, cum maximo tripudio cleri plebisque suscipitur; et cum processio obviam eis extra castellum a egrederetur, duo cerei vento extincti sunt, qui clericali consuetudine ante illam ferebantur. Verum dum sanctæ Virginis reliquiæ suscipiuntur, cœlitus vidente populo, iidem ambo cerei accenduntur, et ita accensi permanent donec limina templi intrarent. Super hos etiam eventus populus Deum laudat, precatur, orat, spiritualique gaudio exultat.

Candelæ cœlitus accensæ.

a

E

62 Est villa nuncupata Dodesela b, in qua erat quidam homo, nomine Eremboldus, cui tulerat canceris ulcus coxæ officium, ut nullo modo valeret incedere, nisi pars ea corporis baculo inniteretur, qua æger ejus coxæ infirmitate laborabat. Cumque jam esset desperatus a medicis, vitæque suæ diffideret, acceleravit venire ad ecclesiam jam memoratam, ubi convenerant officiales cum sanctæ Virginis reliquiis. Qui dum aliquamdiu ibidem oraret, omnipotentem Dominum deprecabatur, ut per Virginis merita sui misereretur. Nec voto suo frustratus est. Nam dum domum redisset, mox cœpit canceris ulcus per se minorari, parsque ægra corporis vim antiquam recipere. Et ita factum est, ut quot diebus paulatim convalesceret, donec integræ sanitati homo totus redderetur. Nec dubitandum est, quin beatæ Lewinnæ virginis, id quidem adscribatur; cujus etiam salvatus est intercessionem, qui dum diffideret suæ salutis, ab incurabili infirmitate redditus est sanitati.

Ulcus canceris depulsum.

b

F

63 Verum postea ventum est ad ecclesiam Liesieuege c ubi iu lecto defertur quidam, nomine Ramboldus, pustulæ morbo morti proximus. Jam etiam officium linguæ amiserat, jamque visum, vimque omnem corporis perdiderat, cum quidam e fratribus, de ligno loculi Virginis parum ferro erasit, viuo infudit, ori illius immisit. Mox vita intrantem mortem expulit. Nam confestim locutus est, tum sibi in lecto assedit, suos sibi congaudentes vidit, tamque citam sanitatem sibi redditam mirans obstupuit.

Morti proximus liberatur a gravi pustulæ morbo.

c

64 Deinde quædam femina de territorio Bruggensi, nomine Obsendis, in lecto defertur, cui quindecim annis jam siccae venæ nervique contracti ademere vires totius corporis. Nil roboris erat ei, non in manibus, non iu pedibus humani tenoris firmitas, quippe cui permortua omnia

Sanatur femina diu contracta.

A. DROGONE
EX MS.

membrorum ossa habebantur. Verum sub celeritate sanitati restituitur, sana domum revertitur : quantumque valcat beata Virgo, eo in facto a cunctis agnoscitur.

Miracula
multa silen-
tio suppres-
sa.

65 Hæc in eundo et redeundo provida dispensatione omnipotentis Dei peracta sunt. Nam et alia multa Rex gloriæ meritis Sanctæ virginis peregit eo in itinere, quæ omnino decrevimus tacere, ne quis fastidiosus superabundanti invidet materiæ. At nunc narrandum est unum, quod meritis beatæ Virginis dignata est operari misericordia Omnipotentis.

Contracta
puellula pu-
eri fratris
consilio,

B

66 In villa Bergensi quidam vir erat, cui binam prolem natura dederat, qui unam masculini sexus integram corpore ac omnibus membris vigere gaudebat, alteram feminæ, artubus, membris totoque corpore contractam dolebat. Hanc itaque dira sors protinus ab ipso ortu nativitatibus ligaverat, et disjunctis artuum compagibus, conjunctis etiam membris, ubi non debuerant conjungi, tenebat. Namque natibus calces habebantur adjuncti, sic ut viderentur unius conjunctionis aspicienti. Deinde omnia membra minitabantur interitum, ut si adesses, non aliud, quam informem, turpemque materiam cernereres. Contigit itaque sexta feria, in qua gloriosissimæ crucis, ac salutiferæ passionis Domini celebris memoria recolitur, ut uterque parens ecclesiam adirent Missas audituri, simul etiam omnipotentem Dominum pro suis male admissis veniam exoraturi. Verum utraque proles jam dicta, una in lecto jacens ac dormiens remansit. Poterat autem puer, qui integri corporis erat, novennalis haberi, puella autem decem annos habebat. Quam dormientem frater excitavit, et hujusmodi verbis allocutus est : Dic mihi, mi misera soror, nihilne vales in membris? Num aliquantum progredi, num sine ope alterius teipsam aliquid quamvis parum serpens attrahere? Non, inquit, illa, nihil prorsus. Nam si hæc nostra domus incendio daretur, ego intus constituta minime quidem exirem, nisi aliorum manibus deportarer. At ille : Jam tempus est, surgamus.

concepto voto
erigitur,

C

67 At illa subjiciens : Id quidem, ait, libens agerem, verum nequeo ; sed tuo adminiculato ad id actum opus est. Igitur surgit, induit vestes. Tunc accingit se servitum suæ sorori. Cum jam et illa induta foret suis æque vestibus, frater charam germanam alloquitur hisce sermonibus : Ecce soror, sancta Lewinna exaudit multos se invocantes, plurima incommoda in melius commutat. Exeamus domo, hortum nostrum intremus, hanc piissimam oremus, ut tui misereatur. Credo equidem, aderit nobis, utrosque exaudiet, et solitum solamen, quemadmodum omnibus, nobis æque attribuet. Ego namque caussa tui usque dum vixero, hac in die caseo, butyro, ovis, hisque similibus vesci cavebo ; tu vero omni septima feria temet haud manducaturam carnes spondens promittito. Hoc itaque inter se firmato pacto, frater pro posse germanam post se trahit, hortulum intrant, versus templum Deum sanctamque Lewinnam adorant. Mira dicturus sum. Mox ibidem puella erigitur, et sine ope fratris domum intrat, quæ paulo ante attractu ejus misere serpens exierat. Verum dum parentes domum redeunt, filiam incolumem reperiunt. Exultant invicem magno tripudio. Et dum seiscitantur utros-

que, quo modo sanitati sit restituta, hoc tantum responsum audire, quod sanctæ Lewinnæ inventu sanata sit. De voto autem quod inter se uterque sancivit, omnino ipsa hora tacuere, parentesque id voti latuit, donec una dierum, sexta feria scilicet, mater filio partem casei porrexit. Qui noluit accipere dicens : Haud esse sibi licitum illo die caseum comedere.

68 Tum denique primum mater animadvertit ; et illi interroganti, id propter scilicet se nolle caseum comedere die illo respondit. Id denique miraculi signum cum omnis villa celebraret, ad aures comitissæ Athalæ d venit. Quæ mulierem cum utraq̃ prole acciri præcepit. Et interrogans, omnia sic se habere cognovit. Sed et ego ipse, qui hæc qualiacumque sunt, cudo, dignam duxi inquisitum ire, et pro miraculo cœlitus facto gloriosum nomen omnipotentis Domini benedixi. Hujus rei testis est tota Bergensis villa, quin etiam ejusdem villæ omnis viciuia. Laus tibi Deus, qui linguas infantium facis disertas, et eorum corda imbre tui spiritus irroras. Demonstras enim quia tibi curæ sint parvuli, cum et providere sibi, et sapere facis, quæ nimirum sunt adultæ ætatis. Ecce enim id actum est, vel propter meritum sanctæ Virginis, vel ut a tuis servis laudare ; at ut magis divinum dogma parvipendentibus et minus intelligentibus venerationi habeatur.

stupentibus
insciis pa-
rentibus.

d

E

69 Nonnulli mortalium Bergensis pagi, piæ religionis ardore tacti, quodam tempore Romam adire, inter quos quædam mulier cum viro aggressa est idem iter, plena fide, et digna relatu, uti postea apparuit, devotione. Quæ cum ad eandem urbem venisset, sospes et valens triduo ibi remansit. Verum, triduo transacto, nimia valetudine corporis gravari cœpit, æstu febris atteri, adeo ut jam videntibus, infortunium suæ valetudinis desperationi haberetur. Orabat adiutorem sui sanctum Petrum Apostolorum principem, quin etiam suffragia Sanctorum Bergensis monasterii, qui ibidem venerantur, precabatur, ut suæ infirmitati orationibus subvenirent. Hujusmodi affecta miseria subito post precatus, post lacrymarum ubertatem, paululum soporatur. Verum erat huic somnus corporis dormitio, sed cum hac animi vera visio. Vidit equidem speciosi, et admodum reverendi vultus puellam astantem, sibi que talia loquentem : Vidco quia gravis nimia infirmitate, et valde periculosa, sed tui auxilio et saluti tuæ quibit fore mei sola consilii atque consultus caussa. Nuper delata sunt pignora meorum ossium, quæ Balgerus nomine, monachus ab Anglia detulit, et reposita cum libris in scrinio in crypta dedicata in honore sanctæ Trinitatis tenentur. Huic denique innituntur hi, et illi immundi, mihi que contraria hujusmodi importunitas habetur.

Mulier ab
æstu febrium
liberatur
Romæ.

F

70 Cum vero responsum infirma ederet, veiretque rogatum quæ hæc esset visio astantis puellæ, subjecit : Lewinna dicor virgo, et martyr ; et merui his, ut sim omnium supernorum concivis. Hac eadem hora, esto sana, esto modo testis tuæ sauitatis, eris etiam testis Dei virtutis, dum ad patriam, et ad tuum locum veueris. Vix id orama e astantis puellæ evanuit, cum illa evigilans sese sanam sensit. Verum multis modis probat, utrum id quidem verum sit, modo

ad S. Virgi-
nis, in visio-
ne collo-
quium?

c

se

A se extendendo, in utrumque latus sese vertendo, nunc erigendo, nunc æque quidem iterum quiescendo. At mane facto, viro suo, tum suis sociis visionem retulit; puellæ nomen visæ sibi, et quia vocabatur Lewinna, edicit. Agnoscunt nomen Virginis et Martyris, et quia recens ab Anglia delata sit, confitentur; reddunt laudes Deo, majores vero ex corde illi quæ sanitatem susceperunt. Ut domum rediit, mox et visionem, et infirmitatis incommodum, tum sanitatis indultæ opem, argumento comitantium declaravit. Mox siquidem oculus componebatur, quo sanctorum pignora ossium locarentur. Id miraculi signum pene primum fuit, postquam venerabilis Virgo ab Anglia delata fuit. Per omnia benedictus Deus, qui semper vivit et regnat, et Sanctos suos ubique gentium glorificat.

atque alia
mulier mortis
vicina;

B 71 Quædam matrona, nuncupata Cilia, de territorio Bergensi, valida infirmitate tenebatur, in qua etiam æstus febrium dietim crescebat, et augebatur. Longæ valetudinis languor futuram jam jamque venientem mortem significat, immo præsentis signi habetur indicium. Præparabantur exequiæ funeris, omnia quæ animæ matris familiæ salutis auxilioque possent esse prævidebantur. Os siquidem mutum, frigida membra præsentis desperare faciebant. Interim apparuit ei quædam puella, signum religionis capite ferens, scilicet velum, quo agnoscitur digna religio. At patiens in eam fixa lumina tenebat, quid dictura, quidve factura foret exspectans. Primum admovit leniter pectori manum, dein sic dulces submissoque ore locuta est: Virgo Lewinna et martyr tibi loquitur, admoveat manum tuo pectori, te præsens auxilio juvat. Lumen candelæ para, hac me tuam adjutricem dona. Hæc dicens, quæ videbatur, discessit. At illa statim aperuit oculos, filiam vocavit, cui præcipiens talia dixit: Vade, curre, festina, et mihi defer ceram, quæ habetur in mea arca. Componendum est sanctæ Lewinnæ honori candelæ lumen, adeunda Virgo: nam me admonuit, ut id quidem agam. Filia vero quædam rerum agere festinabat, putans lethargum matrem pati: cum subito illa festina surrexit, cucurrit ad arcam, aperuit, candelam componit. Mira velocitas! eodem die præceptum Virginis jubentis uti se vilitaret implet, narrat præsentibus visionem, indicat inopinam sanitatem. Tum, demum peractis votis gaudens, hilaris ac læta domum revertitur, tamen curat filiam, magis autem sui sollicita ac memor Virginis, cujus meritis meruit donum sospitatis.

item surda
et muta miro
plane modo.

C 72 Quidam æque quidem de territorio Bergensi natam habebat, verum surdam ac mutam a primordio nativitatis, quot horis dum præsentabatur visui illius dolebat. Hic denique haud infimus, nec ultimus quidem inter vicinos suos vivebat, nam sanguinis serie ducta a patribus pollebat, et substantia quamplurimum abundabat. Huic erat vicina vidua pauper. Sed quamquam minime quidem huic essent necessaria, tamen devotum animum gerens, ecclesiam quot diebus visitabat, atque nonnulla quæ virtutis habentur, quæque laudis sunt faciens, pro posse niti curabat. Apud plures hujusmodi minime videtur esse

dignæ virtutis, sperant enim creduntque, quia infortunio egestatis premitur sustentari possit aliquorum levamine, idcirco quadam simulatione id faciebat. Verum inspicit Deus cor humanum, mortalis vero faciem videt. Huic tali in visione sancta Lewinna apparuit: Vade, inquit, ad hanc tuam vicinam, matrem puellæ patientis surditatem aurium, osque mutum, et tale quid orationis illi profer: Sancta Lewinna monet te, ut filiam tuam ducas ad illam, et sanitatem recipiat. Venit illa mane facto, visionem indicat, et præceptum Martyris; illa autem confestim viro. At ille, inquit: Nil hujus rei est. Indiget plurimum aliquo de quo vult habere, et idcirco talia componit. Si credimus hujus deceptioni, crimus omnibus derisioni. Postea iterum pauperi viduæ Sancta supradicta apparuit, submonens manifeste eadem quæ supra. Mox illa rursus indicavit matri puellæ. At illa minime quidem id viro indicavit; sed confestim duos equos stravit unum sibi, alterum filiæ. Dum appropinquarent monasterio vespertina synaxis pulsabatur. Mira dicturus sum. Eadem hora antequam accederent monasterium, puella audiens campanam locuta est matri: Mi pia mater, dic mihi, quid sit, quod audio. Eo in loco tunc primum audivit, locuta est. Hæc audiens mater lætatur; sanctam Virginem primum munere donat, post læta domum revertitur. Adhuc superstes, et sanitatem puellæ et visiones viduæ prædicat. Hæc pauca de multis decoloratus vitiis, rustico stylo compinxi, et verbosior fortassis, quam debui, fui. Pia Virgo mihi, oro, veniam scelerum impetra, quam in sinu suo cœlestis continet gloria.

A. DROGONE
EX MS.

E

ANNOTATA.

a Puta Burgum, ut vocant, Brugensem, in civitatis medietate situm: ubi et templum S. Donatiani, hodie Cathedrale, unde clerus sacris reliquiis obviam progressus sit.

b Hodie, opinor, Dudzele, medio ferme inter Brugas et mare itinere, quo recta pergitur ut veniatur in antiquum cœnobium Tosanum (Doest) inde in villam sequenti numero signatam, nempe Lieswege, superius nominato pago Uytkercke vicinam: unde colligas, eadem verosimiliter, qua antea venerant, via, monachos Thaumaturgam suam Bergas reportasse; nullo deinceps a Drogone servato narrationis ordine.

F

c Lege Lieswege, ut jam dictum est.

d Recte observat Mabillonius, Athelam hic indicari, Balduini pii uxorem, quæ post mariti obitum, ab Alexandro II Papa velata, in monasterio Mese-niensi, quod exexerat, cum sacris virginibus piam vitam exegit.

e Deerat in Ms. nostro, quod amanuensis vocem illam non intelligeret; supplevi ex alio codice et ex edito, ubi male oroma pro ὄραμα, visum vel visio.

f Recte fatetur, nonnulla hinc inde rustice dicta et compacta; verum ea sigillatim observare visum non est, ubi mens scriptoris intelligi potuit: de verbositate alibi diximus.

DE S. SEGOLENA VIDUA

G. C.

ALBIGÆ IN OCCITANIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS

Sanctæ cultus, virginitas, distinctio,
ætas, et Acta examinantur.

SECULO VII
AUT VIII

B
S. Segolena
colitur Albi-
gæ in Occita-
nia,

C

ubi natam
constat,

Albia seu Albiga, nunc archiepiscopalis Gal-
liæ civitas, de qua in Commentario præ-
vio ad Acta S. Eugenii die XIII Julii cgi,
hodie Officio proprio veneratur S. Segole-
nam vel Sigolenam, quæ eam urbem suis natalibus
ac postea sacris exuviis decoravit. Nilil hic moror
Tamayum, qui in suo Martyrologio Hispanico ad di-
em XXIII Julii eandem Sanctam, mutato parum no-
mine, Hispanam facit, et in urbe Albugensi diœcesis
Zamorensis floruisse asserit. Hauserat hoc figmen-
tum ex pseudo-Luitprando, cujus interpres, seu potius
commentor, in notis ad istius pseudographi Chroni-
con, Antverpiæ anno 1640 editum, pag. 425, num.
285 fabulam exornavit sequentibus verbis : Anno
DCCCXXXVI in territorio Zamorensi, oppido Albu-
gensi, vulgo Albugela (est Latine Albucella An-
tonino, et Albocella Ptolemæo in Vaccæis) floret
S. Sæculina virgo, abbatissa, ut credo, Ordinis
Benedictini, cujus memoria est in Martyrologio
Hispano, et in Breviario membranaceo sanctæ
ecclesiæ Abulensis XXIII Julii, celebratur festum
simplex de ea. Deinde ex membranaceo Breviario
Abulensis ecclesiæ, si lubet credere, refert sequen-
tem Lectionem, quæ est Actorum nostrorum com-
pendium : Sancta Sæculina ex urbe Albugensi,
claris natalibus orta, nobili viro, cui matrimonio
juucta fuerat, ut continentiam seetaretur, Deo
precibus annuente, persuasit. Quo ex hac luce
subtracto, monasticam vitam eligens, cœnobium
ingressa, quod pater exstruxerat, cum pluribus
feminis, jejuniis et orationibus vacans, Deo hu-
militer deserviebat ; ubi post plurima signa, con-
gregatis sororibus, datoque eis pacis osculo, mi-
gravit ad Christum. At directorium Abulense, quod
habemus, nullam de hac Sancta facit mentionem.
Sic nempe fabulatores illi ex quadam nominis affi-
nitate, quæ inter Albigensem et Albugensem civita-
tem occurrit, arripuerunt occasionem multiplicandi
Sanctos patriæ suæ, et incautis lectoribus imponere
voluerunt. Sed non est operæ pretium pluribus re-
fellerè hanc fictionem, quæ per decursum ex testimo-
nio auctoris eœvi sponte corrueat.

2 De patria ejus auctor Sanctæ synchronus in
Actis num. 4 ita testatur : Igitur beatissima Se-
golena fuit ex urbe Albiensium natalibus nobilis,
religione nobilior. De reliquiarum translatione Ma-
billonius seculo tertio Sanctorum Ordinis Benedictini
parte 2, pag. 550 ad illius Acta hæc notavit : Po-
stea in urbem Albigam S. Segolænæ corpus trans-
latum est, et in theca argentea impositum ma-

jori altari ecclesiæ cathedralis, in qua post S.
Cæciliam, patronam præcipuam, S. Segolena una
ex quinque sanctis Albigenibus præcipuo cultu
honoratur. Duos habet vicos sui nominis infra
Albigam utrumque fere ad Ternum. Sunt autem
hi sancti Albigenes : Salvus episcopus, Amaran-
dus miles, Segolena vidua et sanctimonialis, Ca-
rissima virgo, et Matriana sanctimonialis, uti ab
humanissimo viro domino Arquier ejus ecclesiæ
canonico litteris accepi. Non invenio, quo tempore
hæc translatio facta sit. Saltem in titulo (nescio, an
is ab ipso Vitæ auctore scriptus sit) Actorum, quæ
Labbeus noster ex Ms. Moiscacensi edidit, leguntur
sequentia : Vita S. Segolænæ abbatissæ, cujus cor-
pus in pago Albiensium quiescit, et est transitus
IX Kalend. Augusti. Videtur hic pagus Albiensium
designare antiquum sepulturæ locum, de quo post-
modum pauca dicemus.

3 Quamvis Mabillonius in observationibus præviis
ad Vitam S. Segolænæ num. 2 dicat, memoriam
hujus Sanctæ in nullis veterum Martyrologiis cele-
brari, tamen in annalibus Benedictinis tomo I, pag.
607 ipsemet citat Martyrologium monasterii Seno-
niensis, ab annis quingentis scriptum, in quo hæc
haberi testatur : IX Kalendas Augusti, in civitate
Mettensi S. Segolænæ virginis. Huic ego addo ex
Usuardo nostro illustrato codicem Montis sancti seu
sancti Romarici in Lotharingia, qui XXIV Julii sic
habet : Natalis S. Segolænæ Deo sacratæ. Præ-
terea Florarium nostrum Ms. hoc die sic eam fu-
sius annuntiat : Eodem die sanctæ Segelænæ vi-
duæ. Hæc primo viro nupta est, et post ab eo
liberata monasterium introivit, ubi multis virtu-
tibus et miraculis claruit, et inter cetera duos
leprosos mundavit. Grevenus in additionibus Usa-
rdinis etiam mentionem facit Segelænæ viduæ. F
Saussayus in supplemento Martyrologii Gallicani
pag. 1150 more suo prolixius ei elogium concinna-
vit : In agro Albiensi, inquit, felix ad superna
migratio sanctæ Segolinæ virginis et abbatissæ.
Hæc anno ætatis duodecimo Gisbaldo cuidam
nupta, at Dei gratia a jugo maritali (ad Agni cœ-
lestis ut perveniret nuptias) mature erepta, in
loco Troglaris nuncupato, monasterium suis ex
facultatibus ædificavit, adlectisque in societatem
plerisque ingenuis puellis, sic exemplis et docu-
menti præluxit, ut sub ejus ductu, eam ad casti-
monia et pietatis perfectionem conscenderent,
qua et Ecclesiæ augebant decorem, et sibi adi-
tum parabant ad supernam gloriam, ad quam Se-
golena, quæ has ad omnem religionem efforma-
verat, spiritali fecunda fructu castæ sobolis et
sanctæ operationis, dignanter a cœlesti sponso
invitata, demum lætabunda properavit.

4 Cum Martyrologium Senoniense S. Segolenam
titulo virginis condecoret, et alia eam nomine viduæ
tantum appellent, quæri posset, an Sancta nostra
virginitatem in conjugio servaverit. Respondeo, hæc
quæ-

et Metis in
Lotharingia,
ut testantur
Martyrolo-
gia ;

sed cum Albi-
gensis non
videatur
mansisse
virgo,

AUCTORE
G. C.

- A *quæstionem ex ejus Actis liquido solvi non posse, etsi aliquo modo innuant, eam virginibus non esse annumerandam : Sancta enim num. 5 maritum sic alloquitur : O tu vir adolescentiæ flammis exæstuens omnes facultates meas suscipe ; tantum ut corpus meum liberum efficias, ut perficiam, quod est secundum desiderium meum. Cui ille ita respondet : Adhuc paulisper sustine, et cum voluntas Dei fuerit, ita postea fiet. Quibus cœvus Vitæ scriptor hæc subdit : Et cum ipse, sancto illustrante Spiritu, firmum propositum et tam mirabilem et SUBITAM CONVERSIONEM frequenter in ea regnare reperisset, gratulans de ejus excellenti desiderio, sciens hanc esse MUTATIONEM dexteræ Excelsi, ait : Manus Domini, qui potens est, dirigat omnem actum tuum in bono. Adde quod Breviarium Albigense talem de ea Collectam recitandam præscribat : Omnipotens sempiterne Deus, qui beatam Sigolenam post casti conjugii copulam virtute continentiae, ac miraculorum floribus decorasti, etc. Etsi non contendam, ex his omnibus certam virginitatis amissionem inferri, tamen probabilis judico, S. Segolenam tantummodo post consummatum matrimonium, ut theologi loquuntur, istud continentiae desiderium concepisse. Hinc etiam mihi suboritur dubium, an Metenses in Lotharingia et Albigenses in Occitania eandem S. Segolenam colant, quod nunc eruditis discutiendum proponam.*
- B

et Metenses
virginem colant,
et suæ
Segolenzæ a-
liam consan-
guinitatem
tribuunt,

- 5 *Meurissius episcopus Madaurensis in historia Gallica episcoporum Metensium lib. 2, pag. 86 ex quodam antiquo Ms. profert sequentia : Quartus frater Gamardus genuit Godinum, patrem sanctæ Segolenzæ virginis, et sanctum Goericum, qui prius in Aquitania regiam obtinuit dignitatem, et post in Metensi urbe pontificalem. Bouchetus in probationibus, quas producit pro vera origine regiae familiae Francicæ, ex Ms. Metensi S. Vincentii pag. 28 idem aut simile monumentum exhibet his verbis : Quartus frater Gamardus, qui cognominatus est Babo, genuit Godinum, patrem sanctæ Segolenzæ virginis et Dodanæ et Dodolinnæ et sancti Goerici, etc. Marcus Antonius Dominicius in Ansberti familia rediviva cap. 7 hanc genealogiam mordicus tuetur ; sed Cantarellus Faber aliique genealogi illam explodunt, et non convenientia Metensium monumenta fictionis arguunt. Non est nostrum lites hujusmodi dirimere. At suspicor, a Metensibus (si vera sunt citata eorum monumenta) non coli nostram S. Segolenam, quæ patrem Cluamsicum et Sigibaldum episcopum ac Badonem Albiensium ducem fratres habuit, uti synchronus ejus Vitæ auctor testatur. Profecto hæc consanguineorum nomina nimium differunt ab iis, quæ Metenses proferunt, ut ejusdem Sanctæ parentes ac fratres credantur. Accidit, quod vetus Martyrologium Senoniensis monasterii (id in Lotharingia conditum est) dicat, Metis celebrari festum sanctæ Segolenzæ virginis, qualis nostra non videtur fuisse. Si qui hos mihi scrupulos exemerit, libenter suspicionem meam deponam.*
- C

contra Ma-
billonii con-
jecturam du-
bitatur,

6 *Neque dubium meum omnino solvit conjectura Mabillonii, qui in Annalibus Benedictinis tomo 1, pag. 607 ita ratiocinatur : Exstat Divoduri Mediomatricum (sic olim civitas Metensis appellabatur) elegantissima sub titulo sanctæ Segolenzæ ecclesia parœcialis, qua ex re vehemens mihi suspicio injicitur, num Sigobaldus seu Sigivaldus episcopus, Segolenzæ frater, idem sit*

cum Sigibaldo Mettensi episcopo, qui seculo proximo ineunte floruit, idemque auctor seu posteris occasio fuerit ædificandæ in illa urbe ecclesiæ in honorem sanctæ Segolenzæ. Sane hanc ecclesiam non alteri, quam Segolenzæ Albigensi nuncupatam esse hinc patet, quod eodem die colitur jam dudum in Mettensi atque in Albigensi ecclesia. Sed magis verosimile est, quod Mabillonius in observationibus præviis ad Vitam S. Segolenzæ num. 4 dixerat, et quo hanc conjecturam suam jam antea sic everterat : Cujus sedis episcopus fuerit Sigebaldus, ignoratur. Sigebaldus Mettensis episcopus ab anno fere DCCXVIII ad XLII generosis ortus natalibus dicitur ; verum a pago Albigensi remotior est civitas Mediomatricum, quam ut Sigibaldus Mettensis, podagræ alioqui dolore impeditus, sororem in pago Albigensi demorantem invisere potuisset tam sæpe, quam id de Sigibaldo Segolenzæ fratre scribitur, nempe in ejus Vita ab auctore cœvo composita. Hic Mabillonius cum Mabillonio disputare sino, et illius ratiocinium, in Annalibus Benedictinis propositum, aliis argumentis impugno.

7 *Si sic ex sola nominis similitudine conjectare liceat, eodem jure ego dicam, hunc Sigibaldum fuisse præsulem Narbonensem aut Sagiensem, quia similis appellationis antistes illis diœcesibus præfuisse leguntur. Imo suspicabor, ab ipso gubernatam fuisse quamdam cathedram Albiæ vicinam, ubi in episcoporum catalogis magni hiatus occurrunt. Quod autem ad annum festivitatis diem spectat, is non adeo fixus est, quin in Calendario Ms. Carcassonnensi, ad diem xxv Julii, hæc Sancta colatur, ut ipse Mabillonius tomo 1 Annalium Benedictinorum pag. 608 fatetur. Hisce adjungo verba Lahierii nostri, qui anno 1642 ad Bollandum nostrum ita scripsit : Ad S. Segolenam abbatissam quod attinet, certe nominatur virgo in ea Vita, quam Metis olim legi, desumpta ex Lectionibus Officii. Habet ibi parochiam unam ex præcipuis civitatis. . . Legi alicubi, eam sororem fuisse, vel certe neptem ex fratre, S. Goërici proregis Aquitanie, ac postea Metensis episcopi post S. Arnulphum consanguineum. Habeo in chartulis, festum ejus celebrari die xx Augusti, quamvis Rosweydeus in Fastis et Saussayus habeant xxiv Julii. Igitur vides, ex annuo cultus die non posse certum pro identitate Sanctæ argumentum deduci.*

8 *Colitur etiam S. Segolena in diœcesi Lemovicensi : nam Gaufridus Prior Vosiensis apud Mabillonium in observationibus præviis num. 1 agens de Sanctis in diœcesi Lemovicensi clarioribus, hæc habet : Ecclesia, quæ vocatur mouasterium Leolenum, et quædam aliæ Maximum, Sigulenam atque Sagittarium habere se fantur. Savaronus vero in Originibus Claromontanis lib. 2, cap. 9 ex antiquo auctore anonymo hæc profert : In monasterio Rubiacense altare sanctæ Mariæ, altare S. Segolenzæ, etc. Saussayus in indice alphabetico Martyrologii Gallicani videtur S. Segolenam Claromontanam ab Albiensi distinguere, dum in eo sic scribit : Segolena virgo culta Arvernensis. Et mox infra : Segolena Albiensis virgo abbatissa. Præterea in appendice tomo 2, pag. 1231 de Claromontana ita loquitur : S. Segolena colitur Claromonte Arvernorum in ecclesia monastica Rubiacensi, ubi altare habet suæ commemorationi sacrum. Jam autem antea in Supplemento tomo 2, pag.*

E
an Albigæ et
Metis eadem
Sancta hono-
retur,

F
quæ tamen
Albigensis a
Lemovicensi
et Claromontana non
videtur dis-
tinguenda.

AUCTORE
G C.

1150 de S. Segolena Albiensi aliud texuerat elo-
gium, quod nos supra num. 3 ex ipso transcripsi-
mus. Nescio, unde Saussayus didicerit, hanc utram-
que Segolenam fuisse virginem, et unam ab altera
esse distinguendam. Potius ego crederem, S. Seg-
olenam Claromontanam, Lemovicensem, ac Albien-
sem unam eandemque esse: tum quod ea loca non
sint adeo a se invicem remota; tum quod hæc San-
cta nullibi in antiquis monumentis virgo appelletur.
Nihil tamen definio, cum nomen Segolenæ pluri-
bus feminis potuerit esse commune, ut patet ex te-
stamento Anseberti episcopi, quod Mabillonius to-
mo 1 Annalium Benedictinorum pag. 703 exhibet,
ubi prædictus præsul de sua germana Sigolina me-
minit.

Ætas illius
incerta est,

9. Mabillonius in observationibus præviis ad Vi-
tam S. Segolenæ num. 4 fatetur, non facile defini-
ri posse, quo tempore illa Sancta vixerit, cum de
ætate personarum, quæ in ejus Actis memorantur,
non possit ferri certa sententia. Unde miror, quod
in Actis Sanctorum Ordinis Benedicti seculo tertio
parte 2, pag. 540 eam vago modo ad seculum oc-
tavum referat, et postea in Annalibus Benedictinis
tom 1, pag. 606 ad annum 696 ejus gesta narret.
Etiam ignoro, unde Dionysius Sammarthanus han-
serit notitiam, quam tomo 1 Gallix Christianæ col.
48 ita inseruit: S. Segolena, prima Troclarensis
abbatissa, floruit circa annum DCCLXX; obiit ve-
ro XXIV Julii, qui apud Albigenses celebris est.
Cum itaque mihi persuadeam, hos viros eruditos
non omnino temere hoc tempus signasse, ac interim
nihil certi invenire potuerim, initio, hujus Com-
mentarii prævii seculum VII vel VIII ad marginem
notavi. Id igitur potius feci ex aliorum fide, quam
ex mea sententia, facile ab iis discessurus, si quis
certiorem ætatem alicunde eruerit. Jam de scriptore
Vitæ ipsique Actis aliqua præmonenda supersunt.

quamvis au-
ctor synchro-
nus scripse-
rit ejus Acta,

10 Anonymus auctor, qui gesta S. Segolenæ lit-
teris mandavit, non tantum fuit Sanctæ synchronus,
sed etiam familiaris, ut ex prologo colligitur. Su-
spicor, illum fuisse monachum Troclarenssem, quia
in editione Mabilloniana Sanctam semel matrem
nostram appellat, et in editione Labbeana inter se-
riem capitulorum habet cap. 24: De monacho quo-
dam de monasterio nostro. Sed quicumque de-
mum is scriptor fuerit: Troclarensis monasterium
duplex erat, inquit Dionysius Sammarthanus loco
proxime citato, id est virorum et mulierum. Viro-
rum cœnobium non longe a loco, ubi habitabant
moniales, abbatem habuit Evancium. Femina-
rum, quod præcipuum erat, conditur in pago Al-
bigensi in loco amœno ad Tarnum fluvium a
Chramlico, S. Segolenæ patre, seu a S. Segole-
na, quæ non paucas virgines ibidem congrega-
vit. Porro Mabillonius in observationibus præviis
num. 5 de situ hujus cœnobii ita argumentatur:
Monasterii Troclarensis, a Segolena conditi, lo-
cus æque obscurus; ejus tamen situm conjicimus
ex loco INSULA dicto, quo sanctimonialium cada-
vera humanda deferebantur: quippe antiquitus
non in ipsis cœnobiorum claustris, sed extra,
mortuorum corpora sepeliri mos erat. Atqui vi-
situr etiam nunc INSULA oppidum ad Tarnum flu-
vium octava fere leuca infra Albigam, et in ad-
versa fluminis ripa vicus S. Martini, quo in loco
(ut verisimile est) conditum erat Troclarensis par-
thenium, cujus oratorium sancto Martino, ecclesia
beatæ Mariæ sacra erat ex capitibus 18 et 22.
Paschalis Papa secundus in litteris concessis Ot-

toni abbati monasterii sancti Victoris apud Mas-
siliam conditi, inter alia memorat CELLAM SAN-
CTÆ SEGOLENÆ IN DIOECESI ALBIGENSI, quo no-
mine forsitan intelligit LA GRAVE Baroniam titulum,
cujus loci ecclesia hactenus sanctæ Segolenæ
nuncupata est. De situ horum locorum iterum pau-
ca in annotatis observabimus.

11 Acta S. Segolenæ primus, ut fallor, ex Ms.
codice Moisacensis monasterii edidit Labbeus noster,
eaque in appendice post tomum secundum novæ Bi-
bliothecæ manuscriptorum librorum collocavit. Dein-
de Mabillonius eadem ex Ms. codice Moisacensi et
Bibliotheca Labbeana, ut in titulo affirmat, Actis
Sanctorum Ordinis Benedictini seculo tertio, parte
2 a pag. 540 inseruit, et observationibus præviis
illustravit. Papebrochius noster illa etiam descripsit
ex Ms. Moisacensi, quod ipsi R. D. Claudius Jolius
canonicus Parisiensis communicaverat. Sed cum ex
eodem fonte sua hauserit Labbeus, nullum aut exi-
guum inter ea exemplaria potest occurrere discrimen
(in uno Sigolena, in altero Siggolena scribitur) ita
ut non sit opus illa studiose inter se conferre. Habe-
mus præterea Vitam S. Segolenæ in Ms. Trevirensi
S. Maximini, quam compilator quidam ex ecgra-
pho Moisacensi videtur contraxisse: nam deest pro-
logus, et circa finem nonnulla omittuntur; reliqua
vero iisdem fere verbis narrantur. Cum agitur hæc
omnia Actorum exemplaria ex eodem fonte prodeant,
nos ea recudemus ex Mabillonio, qui videtur illa
iterum cum Ms. Moisacensi contulisse. Sicubi ta-
men aliqua notatu digna differentia occurrerit, il-
lam variantibus Mabillonii lectionibus in margine
addemus. Præmittimus autem, finito prologo, anti-
quum ordinem capitulorum, quæ nos more nostro in
plures numeros et pauciora capita dividemus.

quorum ali-
quot exem-
plaria tum
impressa
tum Mss. ha-
bemus.

E

VITA

AUCTORE ANONYMO COÆVO.

Ex Actis Sanctorum Ordinis Benedicti-
ni a Mabillonio editis seculo tertio,
parte 2, a pag. 541, quæ cum editione
Labbeana collata est.

F

PROLOGUS.

Sæpius mente devota, reverenda mihi sacrataque
Christo Aliphia a, cum choro sodalium mo-
nacharum tibi commissio, imperitiæ meæ impera-
tis, ut almæ Matris nostræ * Segolenæ, meo stu-
derem stylo texere gesta. Nefas tamen esse cre-
do, si tam sancto desiderio minime paream. Quæ-
so ergo, ut conatum meum vestris orationibus
juvetis. Igitur Deo juvante, qui dixit: Non
enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris
vestri qui loquitur in vobis; aggrediar implere
quod postulastis. Et multa quidem ipsius Beatis-
simæ mihi narratione comperta, et a memet-
ipso visa b; nonnulla etiam venerabilium soro-
rum discipularum suarum, quæ ei ab adolescen-
tia servierunt, relatione prolata didici in hoc
opere.

Auctor asse-
rit, se San-
ctæ synchro-
num esse,
a
* Labbeus
vestræ

b

2 Et ut legentibus fastidium amputarem, studi sub compendio brevitatis, rustico quidem sermone, de virtutibus prædictæ * Dei famulæ pauca de plurimis narrans, multis cognitam red-
dere veritatem ; et si minus expleta utiliter fuerint, quæ præcepistis, meam potius difficultatem, quam inobedientiam accusetis. Ecce, ut jussistis, habetis exiguam dictationem *. Nunc igitur vivendo sequi quisque appetat, quod legendo scire festinat. Dignitatem igitur vestram obsecro, ut cum semel legeritis, iudicio peritorum decorentur * c, ut apta legentibus fiant.

ANNOTATA.

a *Dionysius Sammarthanus tomo 1 Gallix Christianæ col. 48 asserit, hanc fuisse secundam abbatissam Troclarensis, ac S. Segolenæ successisse. Sed id tantum collegit ex hisce Actis, et certum regiminis tempus non assignat.*

B b *Hinc patet, auctorem Sanctæ nostræ non tantum synchronum, sed etiam familiarem fuisse, ut dixi in Commentario prævio num. 10.*

c *Puto, scriptorem hac phrasi velle, ut Acta doctorum virorum iudicio subjiciantur, et eorum testimonio confirmentur.*

INCIPIUNT CAPITULA.

CAPUT I. De habitu seculari vel conversatione.

II De eleemosynis.

III De locis Sanctorum.

IV De officio vel vigiliis.

V De admonitione suæ salutis.

VI De proposito castitatis.

VII De transitu viri sui.

VIII De consecratione ejus.

IX De renuntiatione mundi.

X De responsione patris.

XI De ingressione * monasterii.

XII De retrusione * ejus.

XIII De jejuniis vel abstinentia.

XIV De officiis monasterii *.

XV De miraculis, vel leprosis curatis.

XVI De clerico dæmoniaco liberato.

XVII De quadam Sanctimoniali a dæmonio liberata.

XVIII De quadam puella ab inimici invasione liberata.

XIX De ancillis monasterii a dæmone liberatis.

XX De monacha a dæmonio liberata.

XXI De quadam femina a dæmonio liberata.

XXII De ejus germani visitatione.

XXIII De notitia divinitus deleta.

XXIV De monacho qui de monasterio * discedere voluit.

XXV De puero a dæmonio liberato.

XXVI De Transimundo presbytero.

XXVII De puerulo illuminato.

XXVIII De quadam sanctimoniali illuminata.

XXIX De quadam puella contracta et sanata.

XXX De ejus appropinquante transitu.

XXXI De exhortatione suis virginibus.

XXXII De felici ejus transitu.

XXXIII De exuberatione olei.

CAPUT I.

Sanctæ vita per decem circiter annos in conjugio acta.

Ad conversionem seu correctionem mortalium multum prosunt exempla bonorum, quibus ædificatur homo varias consecrari virtutes. Si enim ad boni incitamentum divina, quibus admonemur, præcepta deessent; pro lege nobis Sanctorum exempla sufficerent. Hoc a seculis egit Rex * auctor æternus, ut famulorum suorum famularumque famam commendaret perennem, et ut futuris temporibus exempla illorum memoriæ commendando ventura soboles gloriaretur. Igitur quoniam tantæ matris * Segolenæ adgredimur texere gesta, erit nostrorum arbiter dictorum, virtutum Largitor immensus, qui ei mu-
nera vitæ perennis gratia sua largitus est.

4 Igitur beatissima Segolena fuit ex urbe Albiensium natalibus nobilis, religione nobilior: quæ cum suis parentibus brevi commanens tempore, et ab ipsis infantie rudimentis studiosis laboribus operibusque pro sexu instituta, juncta est matrimonio annorum circiter duodecim *; sublimemque genere, divitiis atque moribus Gisulfum nomine sortitur jugalem. Nubit ergo terreno homini, nec tamen separatur a Rege cœlesti: plus participatur a Christo, quam sociata * conjugio; subdita Deo, semper monita sectans sacerdotum; timens ne a Domino degradaretur, cum mundi gradu proficeret a.

5 Transeunte igitur spatio temporis, jam felicissima pro caritate Dei, quam prætulerat amori carnis, quam * ex toto odiens, fervens spiritu desiderabat placere Deo; ait ad virum suum: O tu vir adolescentiæ flammis exæstuans, omnes facultates meas suscipe: tantum ut corpus meum liberum officias, ut perficiam, quod est secundum desiderium meum. Et ille: Adhuc paulisper sustine *, et cum voluntas Dei fuerit, ita postea fiet. Et cum ipse, sancto illustrante Spiritu, firmum propositum et tam mirabilem et subitam conversionem frequenter in ea regnare reperisset; gratulans de ejus excellenti desiderio, sciens, hanc esse mutationem dexteræ Excelsi, ait: Manus Domini, qui potens est, dirigat omnem actuum tuum in bono; age ergo quod agis, operare quod operaris. At illa gaudens, ab eodem talem se percepisse licentiam, quod jam ex multo tempore valde cupiebat et desiderabat pro conservando continentie proposito, glorificavit omnipotentem Dominum b.

6 Ex illo namque tempore sciens eleemosynis cœlorum regna posse mercari, se sua cum facultate eleemosynæ dedicavit, apud quam nec egeni vox inaniter sonuit. Sæpe donans indumenta, membra Christi se tegere * sub inopis veste credens: hoc reputans se perdere, quidquid pauperi non dedisset. Tendens adhuc * animum ad opus misericordiæ infirmos visitabat, peregrinos advenientes gaudens suscipiebat, in itinere sumptus administrabat, pauperibus gaudens dispensabat, ut læta diceret: Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in æternum *.

CAPUT I

Scriptor pauca præfatus

* Labbeus rerum

* Labbeus addit nostræ

E

narrat Sanctæ matrimonium,

* id est duodecennis

* Labbeus plus participatur Christo quam sociatur conjugio.

a et continentie desiderium. * Labbeus mundum

* Labbeus sustinere f

b

ii et enumerat opera misericordiæ,

* Labbeus degere pro se tegere * Labbeus ad hoc

* Labbeus in seculum seculi

EX IMPRESSIS.

III

aliaque pietatis exercitia, quibus vacabat.
* Labbeus exempla

C

IV

v
et monita salutis quæ avide excipiebat.

* Labbeus spiritualiter
* Labbeus salvare

B

* lege cum

* Labbeus
cœpit

VI

* Labbeus
opportunitatem

* Labbeus
concedere

7 Quid beatissima egerit circa Sanctorum templa *, quæ eloquentia suppleat? Quis sermo explicet, quam se munificam ea monstravit erga ecclesiam c? Vestibus et ornamento, quod clariore solebat ferre cultu in seculo, sacra componebat altaria; deinde quod supererat, monasteriis dispensabat. Erat enim vera Domini cultrix, et necesse erat, ut quam Deus perfuderat gratia, ab omnibus amaretur. Christo igitur quotidie sedulum exhibebat officium; et si sederet in prandio excubans [prope] jugalem, casu aliquo, ut Deo redderet debitum, se subducebat convivio, quidquid ferret, leve reputans, tantum ne Christo vilesceret.

8 Quodam tempore adveniente quodam Fratre in urbe jam dicta, religiosa gratulatione Beatissima cum reverentia, ut patrem suscepit spiritualem. Et cum pollens esset ingenio, statim peculiariter * ab eo requirit, dicens: Animam meam servare * volo; doce me, obsecro, viam justitiæ. Et ille: In divina potestate consistit, cui velit Deus doctrinæ verbum dare. Potens et clemens Deus verum et magnum in animo tuo posuit desiderium, qui solus potens est perseverantes innovare perenniter et beatificare. Igitur qui secundum Deum vult vivere, non quod ei * carnaliter delectat, sed quod spiritualiter ædificat, facit; et quidquid cupit *, aut agit, non vult ex sua, sed ex Dei sui voluntate procedere totis viribus concupiscit. Illa in timore Christi dedita, nempe Spiritu sancto plena, credens sibi a Domino impetrare optimam * virtutem continentiae, ait: Scio, pater, quia a Deo continentiae virtus datur; nostrum vero est petere, suum est concedere *. Ipse Dominus dixit: Petite et accipietis.

ANNOTATA.

a Auctor hic imitatus est phrasin Fortunati, qui eadem fere de S. Radegunde vidua narrat, quod etiam alibi non raro facit.

C b In Commentario prævio num. 4 ex hoc loquendi modo collegi, S. Segolenam non servasse virginitatem. Existimo, hanc opinionem futuram probabiliorem ei, qui totum hunc numerum Actorum attente expendit.

c In editione Labbeana hic sensus ita legitur: Quid Beatissima egerit circa Sanctorum exempla, quæ eloquentia suppleat? Qui sermo explicet? Quam se monstravit munificam, e vestibus et ornamento, quod clariore solebat cultu ferre in seculo, sacra componebat altaria, etc.

CAPUT II.

Vita ejus religiosa post mortem mariti.

VII

Mortuo marito,
* Labbeus propinquum

Nec longo post tempore vir ejus defunctus est. Plangunt servi dominum, affines proximum *: tota quippe domus erat in luetu. Illa autem Beatissima sepelivit eum diligentissima

sepultura. Fuit Sancta subdita viro annos circiter decem: de cujus obitu quia * graviter contristabatur, consolabatur a parentibus, et ipsa dicebat illis: Nullo modo consolabor, nisi permiseritis, me omnem solitudinem contemnere secularem. Illi non eausæ religionis insistunt, sed denuo conjugii jura sollicitant, ut cum ipsa postmodum temporaliter gloriarentur. Erat interea jurgium iuter sanctum propositum Dei Famulæ et parentum secularem conflictum. Elegit venerabilis Segolena potius monasticam ducere vitam, quam in propria domo vivere cum periculo castitatis. Parentes ejus cum se jam victos cernerent, nec possent resistere suæ proposito voluntatis; volentes nolentesque, cui obsistere non poterant, sancto ejus desiderio, abdicata propria voluntate, satisfaciunt. Exultavit autem Sancta gaudio magno de consensione parentum, et sic in omnibus libera effecta, gratias agebat Domino.

10 Eo sub tempore directam legationem ad Pontificem prædictæ urbis sui miserunt parentes, ut ipsam, mutata veste, Domino consecraret. Qui eorum agnita voluntate, manu superposita consecravit diaconam a. At vero cum Dei Famula largita sibi a Pontifice benedictione, domum remeasset, cœpit peregrinationem desiderare, memor illius Dominici imperii ad Abraham: Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et vade in terram, quam monstravero tibi. Mox religiosissima cum lacrymis inclinatur ad genua patris sui, divino cultui dediti, nomine Chramsici b, accensaque sancta desiderio his verbis alloquitur: Gloriam hujus seculi, quæ sicut flos fœni transit, et falsas mundi divitias pro amore regni cœlestis, inspirante Domino nostro Jesu Christo, qui omne bonum tribuit, delibero contemnere juxta dictum sancti Evangelii, seculoque renuntiare, et jugum Christi ferre, quod ferentibus leve est, cupio, et liberari de seculi compedibus. Divinitus * namque adjuncta conniventia parentum et vestro permissu, sociare me in sancto ovili cum sacratis Deo virginibus et ab omni inquietudine seculi absolutis decrevi, ubicumque * potuero, rectius Dei servare mandata.

11 Audiens hæc pater ejus, mirari cœpit igitur igne Domini desiderium ejus et cordis ardorem *, et jungitur * corde. Ipse vero cum esset senex, de suavi ejus eloquio et visione sui animo non satiabatur, et propter sanctum propositum ejus flendi præ gaudio fiebat necessitas. Et subito subintrat ei deifica inspiratio, ut suo opere cum fidei gratia cœnobium, ubi ipsa degeret, loco amœnissimo iu prædio suo cognomento Troclaris * c construeret. Quod ita Domino providente et juvante factum est. Et consolabatur eam paterna affectione et hortabatur, ut in Domino semper fideret, ejusque imperiis efficaciter obediret: nam exsulem fieri de propria regione non permisit.

12 Eo itaque tempore Beatissima pulsare cœpit, ut ad desideratum locum perveniret. Itaque domos reliquit proprias, progressa cum sodalibus suis Christo duce cum præcedente psallentium choro. Ovantes omnes cum fide robusta accedunt, et valde propter venerabilem ejus sanctitatem suscepit eam honorifice pater ejus. Deus autem, qui fidem et constantiam Ancillæ suæ prævide-

D
* Labbeus
quasi

VIII
fit diacona,
et patrem
suum ita
movet,

E
IX
a

b

* Labbeus
omittit divi-
nitus

* Labbeus
interponit
reperire
x
ut fundave-
rit cœno-
bium,
* Labbeus
omittit
tres sequen-
tes voces
* forte com-
pungitur

* alias Tro-
claris
c

XII
quod S. Se-
golena,

rat,

A rat, bonum ejus propositum ad effectum perduxit. Ingressa est ergo locum, ad quem cum suis resedit; ibique sola * orationibus et jejuniis vacare cœpit, mortificationem in suo corpore ferendo, ut uberius exemplum monstraret. Et non post dies multos congregat ibidem Sanctissima non paucas monachas, quæ in ministerio Dei hymnis et canticis spiritualibus Christum laudarent.

vii cum aliis monialibus ingressa est, d
* Labbeus solis
* Labbeus multitudini
* Labbeus societas
B 13 Transacto itaque parvo temporis intervallo, elegit Beatissima simul cum suis omnibus secundum priscorum Patrum instituta regulariter vivere d. Quod et præstitit ei Deus, qui voluntatem timentium se semper perficere consuevit, et juxta Apostoli dictum, communia multis * omnia erant. Illuc nobilium quæque libenter undique concurrere nitebantur, ut exemplo ejus faleramenta seculi præsentis et pompam facultatum contemnentes, æterna præmia caperent. Cumque jam multarum monacharum societate * densaretur, instituitur dies, qua se Sancta intra septa monasterii (ut mos virginum est) deliberaverat retrudi. Adfuit etiam plebium multitudo: omnes gaudent, omnes exsultant de ejus glorioso proposito.

xiii ubi præter alias virtutes, e
f 14 Ex ea die, qua religionis sumpsit exordium, cœpit esse in vigiliis prompta, in observatione sollicita, in obauditione festina, in labore devota, in humilitate præcipua, memor præcepti illius: Qui se humiliat exaltabitur. Tanta pietas, caritas, mansuetudo, modestia, lenitas, atque sobrietas in ea redundabant, ut si quis cuncta percurreret, ipsam prædicaret tam confessorem quam martyrem. Ergo venerabilem præter diem Dominicum fuit illi solitum, ut juxta institutionem sanctæ regulæ e, omnis dies jejuniorum lenticulæ et oleris haberet edulium. Prima quoque Quadragesima, qua se retrusit in cellula, donec fuisset transacta, potum præter aquam atque pyracium f non bibit, panem hordeaceum sumpsit, quem tamen ipsa coxit et moluit. Cibus ejus legumen et olera, sine olei gutta, exiguæ mensuræ fuit.

et austeram vivendi rationem, * Labbeus inhaerens
C 15 Cilicium etiam semper interius mœrens * habebat pro linteo g, jugiter cursum h * decantans, discalceata peragebat vigilias; ante se cinerem stratum superjecto cilicio habens, ad caput lapidem pro pulvillo, hoc utebatur pro lectulo: parum autem ei videbatur hoc sustinere corpusculum. Aliis Quadragesimis qualiter gessit, per singula quis enumeret, cum sint infinita? Nam ex quo tempore consecrata est, semper vitam duxit per discretionem austeram usque ad terminum vitæ, ne forte attritione nimia solveretur, memor illius verbi, non in solo pane hominem vivere, sed satiari verbo vitæ, et velut affluenti dape abundare.

xiv varia caritatis et humilitatis opera exercuit. * Labbeus salutem * Labbeus viribus * Labbeus facies
16 Illud quoque quam devote providebat pro salute sua in proximis laborem * impendere, non est silendum. Infirmantibus suis vicibus * serviebat, ipsa cibos decoquens, ægrotis fæces * ablucens, calidam porrigens visitabat quod fovebat: credebatur se minorem, si se non nobilitaret vilitate servitii. Nam de officiis monasterialibus, in quantum carnis fragilitas non obstabat, nihil sibi placuit nisi prima serviret. Inter omnium cœtum monacharum, et religionis studio, et regularis disciplinæ cultu præcipua habebatur.

ANNOTATA.

a Sic etiam Fortunatus narrat, S. Radegundem a S. Medardo episcopo consecratam fuisse diaconam. Porro Mabillonius in notis ad hunc locum observat diaconas seculo x in Ecclesia desiisse.

b Hoc nomen multum differt a Godino, quem Metenses suæ S. Segolenæ patrem nominant, ut dixi in Commentario prævio num. 5.

c In tabula geographica archiepiscopatus Albiensis, quæ tomo 1 Gallix Christianæ præfigitur, monasterium Troclarense duplex inter Albiæ et Castrum novum notatur; Mabillonius tamen asserit, locum hujus monasterii obscurum esse, ut notavi in Commentario prævio num 10.

d Ex hoc loco infert Mabillonius, S. Segolenam fuisse ex Ordine S. Benedicti. Sed S. Cassianus aliique instituerunt moniales, quæ juxta priscorum patrum instituta regulariter vivebant, et tamen uocantur Benedictinæ.

e Hinc iterum Mabillonius in observationibus præviis num. 5 colligit, S. Segolenam fuisse Ordinis Benedictini monialem. Quamvis eam Benedictinis eripere nolim, discere tamen cupio, an institutio sanctæ regulæ semper regulam Benedictinam significet.

f Scribitur etiam piratium, ut videre est apud Cangium in Glossario. Est autem liquor ex piris expressus.

g Hæc vox accipi hic videtur pro indusio vel linea tunica.

h Cursus hic significat Officium ecclesiasticum, ut Cangius in Glossario ad hanc vocem pluribus exemplis probat.

CAPUT III.

Diversa miracula intereessione S. Segolenæ patrata.

Illud, quod gessit occulte, proferatur in publicum. Eo itaque tempore duo leprosi conjuges, jam cognita bonæ opinionis ejus fama, habentes secum unicam filiam, devote venerunt ad Beatæ præsentiam: prostrati ad ejus genua, ut dignaretur pro illis Dominum deprecari exorant. Respondit illis benevole: Ille quid dixit. VOLO MUNDARE, si vult * potest vos curare. Quid plura? Sequenti die cum ipsi signo facto se proderent, jubet Sancta secretissime vix duabus testibus balneo parato * intra fores monasterii, sic ut nemo perciperet; jussit et servientibus in calidam aquam deponere illos.

18 Remansit autem cum duabus tantum, sed serviente se sola; ægroti simul cum medica. Quantum est licitum feminis, a capite usque plantas succincta linteo infirmorum membra combajulat, capita lavans, purgans cutis putredines. Fugabatur lepra; deinde morbidus, quos deposuerat, exeunt salubres de tepida; postera vero die ad ecclesiam venerunt, cute nitentes, gratias

F

xv

Sancta duos conjuges leprosos

* Labbeus simul

* forte balneum parari

prodigiose mundat,

EX IMPRESSIS.

* Labbeus
occultari

xvi

et mona-
chum ac
puellam,

a

xvii

* Labbeus
cœnomyia

b

c

xviii

atque plu-
res feminas* Labbeus
Caurila

xix

xx
a dæmone
obsessas,

C

d

* Labbeus
Baudolena* Labbeus
post eandem
diem

xxi

precibus suis
liberat,
* alias Ram-
noalda

pro sanitate, quam receperant, Deo agebant. Jubet Sanctissima occultare miraculum, quod jam pene tota civitas referebat in publico; nec passus est omnipotens Deus lucernam occultare sub modio.

19 Ergo illo tempore quidem juvenis, Dadulfus nomine, sub professione monachi omnem humilitatem atque innocentiam mentitus accessit, habitavitque aliquamdiu cum venerabili viro Evantio a abbate in communi cum fratribus suis. Exigentibus meritis, correptus a dæmone est. Deum ab inimico nequiter torqueretur, [ad] Troclaris monasterium inter manus ad Sanctam deferretur curandus; nec data dilatione, promeruit quod petebat. Patratum est deinceps aliud simile miraculum. Quædam puella cum ab adversario graviter vexaretur, sequenti die, Sancta orante, nova Christi curatione per summitatem verticis et crepantem cutem, ut cœnomyia b foras adversario exeunte, sana est reddita. Hoc nobis præsentibus actum est c.

20 Adjiciatur laudi, quod non defuit merito. Quædam puella, nomine Canciola *, ancilla jam dictæ cellæ, dum inimici invasione gravissime laboraret, et vix ad Dei Famulam potuisset hostem rebellem adducere; jubente prædicto viro Chramsico, genitore ejus, in oratorium beati Martini intromittitur, et cum ingenti vociferatione statim proclamat: Quousque non cessas persequi nos, Christiana? Tenentes namque se cœpit manibus calcibusque cedere. Tum ad orationem mox Beata prosternitur; post orationem vero, quam cum lacrymis fudit, commota pietate et fide plena apprehendit eam manu sua; et qui timebatur, extimuit. Confestim, fugato dæmone, integram recepit sospitatem. Nec illud prætereatur, quod est facto simillimum. Post aliquantulum vero tempus duas mulieres ancillas præfati monasterii, Pallideam et Palladium, a dæmone horribiliter correptas, per eandem Famulam suam Dominus curare dignatus est.

21 Cœpit exinde infirmantium cohors ob sanitatem integrandam eam frequentare: quæ omnium petitionibus parens, orationem medicamine cunctorum ad se venientium infirmitatibus, divino fulta auxilio, curando subveniebat. Exin parvo temporis intervallo quædam sanctimonialis de Rutenæ d urbis territorio, Baudolena * nomine, dum annis plurimis energumena torqueretur, inspirata divinitus rogavit se ad Sanctæ præsentiam duci. Cum venisset, præsentatur et traditur, ad genua ejus advolvitur, flebiliter rogans, ut Dominum pro salute sua exorare dignaretur. Incumbit beatissima Segolena sine mora orationi, congregatio tota prosternitur. In tantum mora fuit, dum de oratione consurgitur, adest Divinitas, fugatur inimicus, et post eadem die * sine ullo erroris indicio in eodem cœnobio suscepta, Christo subdita vitam finivit.

22 Quis numeret mirabilia, quæ Christi per eam operatur clementia? Quædam mulier, nomine Regnoalda *, dum jam longo tempore graviter diabolica invasione vexaretur, vix ad Beatæ præsentiam perducitur; voce flebili orat, ut a vexatione ipsa ejus mereretur orationibus liberari. Jacebat per triduum jam exanimis, et nihil proficiebat. Quidam vero frater dixit Beatissimæ: Omni animæ misereri utile est. Imperat denique pater, ut

pro infirmæ salute exueret, quo induta erat, cingulum, et ex ipso cingeretur. Ne inobediens patri appareret, non cenodoxiæ acta vitio, sed ejus parendo imperio exiit se, et cinxit eam; adhibitisque simul sororibus, pro ea Domini misericordiam deprecatur. Statim oratio intercessionis impletur, et mulier ab inimici invasione illico liberatur. Celare Sancta humiliter volebat et Deo reddere honorem. Accepta ergo mulier sanitate e, omnibus rem gestam patefecit.

23 Quadam vero die germanus memoratæ Dei Famulæ, Sigibaldus f nomine, virtute venerabilis, ad eam gratia exhortationis atque ædificationis, cogente caritate accesserat, qui diligebat eam valde; quem Beatissima cum omni gaudio, ut virum Dei, suscepit. Interea cum omni affectu docebat eam spiritalem doctrinam. Post sermonem autem ædificationis, facto jam vespere, eum multis precibus rogat, ut ibi nocte illa maneret: quod vir Dei fieri cum magna humilitate prohibuit. Cumque hoc Dei Famula audisset, contristata ad divinum se auxilium contulit; moxque ingressa B. Mariæ semper virginis est ecclesiam, ibique orationi incubuit. Sed omnipotens Deus qualis esset ostendit. Nam paulo post orationem ejus pluvia in locum eundem ab Oriente venit enormis valde. Tunc vir ille videns, immensitatem pluvie * se ferre non posse, mansit ibi nocte illa; sicque intellexit dona divini muneris ejus meruisse fidem. Cujus rei testis ipse, et plusquam plures alii sunt g.

D

e

xxii

ac divinitus
pluviam im-
petrat, ut
fratrem
apud se reti-
neat.

f

E

* Labbeus
in usitatam
pluviam

ANNOTATA.

a Nescitur, quis fuerit iste abbas Evantius aut quo tempore vixerit, ut in observationibus præviis num. 4 fatetur Mabillonius, etsi illic incertam de illo conjecturam proponat.

b Suspitor, legendum esse cœnomyia a voce græca κυνομυῖα, quæ muscam caninam significat; vel cœnomyia, ut legit S. Hieronymus, quæ vox pro communi vel omni muscarum genere accipitur.

c Hinc patet, quanta fides adhibenda sit huic auctori, qui oculatus quorundam miraculorum testis fuit, uti etiam in prologo indicavit.

d Est urbs episcopalis Galliæ sub archiepiscopo Bituricensi, quæ vernacule nominatur Rodez, et ad fluvium Veronium sita decem leucis Albiga distat.

e Mabillonius hic legit, acceptam ergo mulier sanitatem, notatque in margine, poni accusativum pro ablativo; at ego in editione Labbana et Ms. nostri Papebrochii sensum perfectum inveni, prout hic correxi.

f Mabillonius in nota ad hoc nomen frustra divinat, quis fuerit hic Sigibaldus. Fateor, me etiam frustra indagasse illius Sigibaldi cathedram et ætatem. Vide sis quæ superius dicta sunt in Commemtorio prævio num. 6 et 7.

g Simile pluvie impedimentum supervenit S. Benedicto S. Scholasticam invisenti, ut in margine observat Mabillonius.

A

CAPUT IV.

Alia ejus miracula.

XXIII.

Peccata sua

* *Labbeus*
consolatione

B

mirabiliter
deleta esse
cognoscit,* *Labbeus*
ipse* *Labbeus*
Gisloando
a

C

XXIV
et moniam
energume-
nam,
* *Labbeus*
conversa-
tionem,

XXV

b

Proferatur in medium, quod gratuletur religio. Eodem vero tempore cum quidam frater visitationis gratia ad eam convenisset, et dulcia sibi invicem verba vitæ transfunderent, et suavem cœlestis patriæ cibum in collatione * suspirando gustarent, ait Beatissima : Multi, pater, ut non ignores, vitam sine crimine habere possunt ; sine peccato non possunt, Apostolo attestante, qui dixit : Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est. Sed quæso te, pro me Dominum deprecare, quia ipse promisit dicens : Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis vobis. Illico de parvis minimisque peccatis, sine quibus esse non possumus, cum gravia peccata deessent, memor illius Psalmographi præconii : Peccatum meum cognitum tibi feci ; quæque gessit lacrymans confitetur, cœpitque cum cordis humilitate deprecari, ut ex fide, quæ est justitiæ fundamentum, notitia ex ipsis fieret, et sub annuli signaculo divino super altario poneretur.

25 Quid inter hæc frater ageret, anxio corde pensabat. Armavit mentem fides, docuit impetrare opportuna. Sigillo signatum opus pluribus præsentibus, de quorum religione nihil dubitabatur, sacro commendavit altario. Pene quotidie salutarem hostiam pro ea eodem anno obtulit, seseque lacrymis ipsa * afflixit, vigiliis jejuniisque constrinxit : pie petenti larga subvenit potestas. Peracto temporis spatio, natalis Dominici diem expectantibus, qui nunc dono Creatoris supersunt, viris venerabilibus, summo quoque Christi præsule germano ejus, necnon nobili viro Gisloaldo * a abbate, in eorum præsentiam tracta est notitia, solutum est signaculum. Sic fides et oratio meruit, ut æterni Judicis virtus, qui culpas examinat, fidelis suæ Famulæ universa ablueret delicta, et paginolam candori redderet pristino. Conditori agit gratias, qui sic quæsita dona largitur.

26 Alio quoque tempore quædam puella pauperula spiritu ad conversionem * venit, quam Beatissima libentissime suscepit. Brevi tempore monacharum virtutes exæquaverat. Interea subiit in ea cogitatio injecta per diabolum, et permanere in monasterio nolebat. Quadam die furtim de congregatione discedere volens, illico impletur a dæmone ; sed trementem ad monasterium reduxerunt sorores. Cum coerceri in ea immundus spiritus non valeret, necessitate cogente, magnis funibus alligatur. Non immerita pœna fuit fugitivæ, ut quam non cohibuerat fides, funis cohiberet. Incumbit beata Segolena sine mora orationi, tota congregatio prosternitur, obtinetur obsessæ curatio : quæ statim promisit, numquam se esse a monasterio recesuram ; atque ex eadem hora in sua promissione permansit.

27 Quodam autem tempore cum esset dies Litaniarum b venerabilis, quæ in unum plures

Christianos collegerat, erat ibi dux germanus ejus, Babo c nomine, nobilitate et sapientia pol- lens, qui per Albicæ arva incolas gentes regebat. Dum tertia celebraretur, mox illuc ingreditur unus ex populo (cujus faciem scio, nomen nescio) qui dæmonio arreptus coram omni populo vexari cœpit, et magnis vocibus clamare dicens : Huc missus sum, ut debeam mundari. Hunc propinqui illius flentes omnipotentis Dei famulæ Segolenæ obtulerunt ; quo suscepto, multis se diebus ac noctibus in oratione dedit. Non post multos dies ita sanum atque incolumen reddidit, acsi in eum jus proprium diabolus numquam habuisset. Divino itaque purgatus est auxilio Dei ; dæmon fluxu ventris egressus est.

28 Eo quoque tempore quidam presbyter, nomine Transimundus, oculorum lumen amiserat, ita ut omnino nihil videret. Admonetur in somnis, ut signaret beatissima Segolena ejus oculos. Nocte vero eadem evigilans de sopore, cum mane facto surrexisset, præcepit domus suæ familiarissimo, ut eum duceret in beatæ Segolenæ præsentiam. Venit itaque et advolvit se pedibus ejus, atque oravit, ut pro eo Domini dignaretur exorare * clementiam. Fit communis omnium dolor. Ancilla autem Christi Segolena, plena Spiritu sancto, invocans Trinitatem, orationem breviter fudit. Mox evacuatum tenebris lumen virtutis * implevit, ita ut tractus cum venisset, nullo ducente, recederet. Exsultant parentes miraculo ; sanctæ Segolenæ contremiscit congregatio.

29 Alio quoque tempore dum oculorum quidam puer, nomine Vassus, lumen amisisset, ad hanc omnipotentis Dei famulam Segolenam deductus, intercessionis ejus opem petiit et impetravit. Tunc beata Segolena solito more pro eodem in oratione prosternitur ; facta oratione, ejus oculos oleo sacro perunxit. Illico luce redita, nox cæcitatibus abscissit. Eodem namque tempore quædam sanctimonialis, Sigetrudis * nomine, cum lumen amisisset oculorum, orans beatissima Segolena ad Dominum pro ea, suasque instillans lacrymas, oculos ejus sacro perunxit oleo, et protinus vidit.

30 Quodam igitur tempore infelix et infirma puella, ancilla prædictæ puellæ, manibus pedibusque contractis per terram reptabat ; pro qua re quadam die pedibus se beatissimæ Segolenæ parentes ejus prostraverunt, dicentes : Confidimus, tibi a Domino nihil esse negandum ; funde pias pro ea preces, et salva erit. Quo audito, mota pietate, et compulsa parentum lacrymis, noluit sacratissima Segolena denegare. Sola tamen ad orationem prosternitur. Cumque orationem complisset, porrecta manu levavit puellam pedibus suis, atque omnibus membris recuperatis, ad suum hospitolum incolumis ambulavit. Nam quantis virtutibus emicuerit, * quis valeat enarrare ?

ANNOTATA.

a Ignoratur etiam, quis fuerit ille Gisloaldus abbas, et quo tempore vixerit, aut cui monasterio præfuerit.

b Macrius in Hierolexico distinguit Lætaniam a Litania, de cujus posterioris significatione, institutione,

EX IMPRESSIS.
ac alium dæ-
moniacum
curat.
c

* *Labbeus*
sequentia
omittit.

XXVI
Presbytero,

E
* *Labbeus*
implorare

* *forte vir-*
tus

* *Labbeus*
iterum se-
quentia præ-
termisit,

XXVII
et puero ac
sanctimonia-
li visum re-
stituit,

XXVIII
* *Labbeus*
Sigeturdis

XXIX
et contra-
ctam puel-
lam sanat.

* *Labbeus*
enituerit

EX IMPRESSIS. *tione, ac usu videri potest tum ipse, tum Cangius in Glossario ad vocem Litania.*

c Miror, hunc Babonem, Albiensium ducem, in historia Gallica usque adeo ignotum esse, ut de ejus gubernatione aut ætate nihil hactenus Mabillonio aliisque compertum fuerit.

CAPUT V.

Sanctæ virtutes, morbus, extrema monita, mors et sepultura.

xxx

Auctor, enumeratis Sanctæ virtutibus,

a
* *Labbeus sanctæ*
* *lege parvitatatis*

B

Jam, ut spero, etsi sensu rustico, prolixum a sermonem de tantæ * Matris conversatione produximus; et tamen ejus meritis digna præconia non valuimus narrare. Nec enim paucitatis * meæ ingenium aut memoria sufficeret universa ejus spiritalia studia, vel in amore Christi profusum desiderium pronuntiare vobis. Sanctissima enim benigna et sincera conscientia, quidquid aliis præcepit, ipsa fecit omnia propter Dominum et implevit, ut in die judicii digna esset ei retributio conferenda. Orationi, lectioni, prædicationibus et eleemosynis incessanter insistebat; nec docuit verbis, quod non implevit exemplis. Nam vultu insistebat semper placido et angelico, ita ut secundum Scripturam corde lætante vultus floreret. Numquam otiosa ab opere Dei esse voluit, ut merito corona gloriæ coronaretur. Sed quia jam me ad finem et felicem ejus transitum perducit oratio, pauca perstringam. Factum est autem, cum multas in mundo jam sustineret tribulationes, secundum quod scriptum est, per arma justitiæ a dextris et a sinistris fidem conservans, cursum consummans, repositam a Christo coronam justitiæ exspectans sibi restitui, desiderabat dissolvi et esse cum Christo.

xxxii

refert, quomodo in morbum lapsa moniales monuerit,

C

* *Labbeus communi*

* retentionis

xxxiii.

pie exspiraverit,

32 Cum infirmitas ejus per dies jam plures extenderetur, collecto sane omnium * cœtu virginum, dicit eis: « Jam dissolvi cupio et esse in » requie; vos autem moneo, viscera mea dulcissima et sancta membra, in Christo vivite, et » cum timore Dei spiritalem regulam perficite. » Scriptum est enim: Maledictus homo, qui » opus Dei facit negligenter. Certate introire » angustam portam. Modicum laborate, ut multa recipiatis; contemnite terrestria, ut cœlestia consequamini. O filiolarum mearum, obedientiam » custodite, quia inter omnes virtutes vindicat » principatum. Caritatem Dei habetote in invicem, humilitatem amate, superbiam abominamini, propter quam et diabolus projectus » est. Fidem tenete incommutabilem: hæc est » enim fundamentum omnium virtutum; et sanctificationem animæ et corporis custodite, sine » qua nemo videbit Dominum. Memores estote, » ut sicut nunc tenetur Ordo, usque ad consumptionem teneatur. Valete in pace, et retentionis * solvite obstacula, ut mihi jam patcant » cœlestia regna.

33 Cumque per singulos dies languor ingravesceret, sexto die venit vir Dei germanus ejus Siebaldus episcopus ad videndum eam. Cumque

halitu carere * vellet, fisa de cœlesti munere, quod longo famulatu quæsierat, Dominici Corporis et Sanguinis perceptione animam suam munivit, psalmum quinquagesimum ipsa imposuit, et psallere suas præcepit virgines. Sic cum precantis voce ad Dominum, Spiritu sancto mōnente *, intuens cœlos ait: « Jesu Christe, unica » spes orbis, tu hunc gregem multiplica, et perduc me ad regnum gloriæ tuæ. » Eadem hora exitus ipsius, multæ sanctimoniales ejus lectulo circumsteterunt, cupientes ejus beatum exitum videre; et viderunt faciem ejus quasi faciem angeli. Scriptum quippe est: Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendebunt. Extensisque in altum manibus, cœlum intuetur repente mortalibus oculis; fateturque et certissime confirmat, ante lectulum suum Jesum Christum Dominum constitisse nimio splendore amictum. Cumque in eum intenderet, quem videbat, sancta illa anima sic e corpore est egressa, et angelorum consortio conjuncta, adscendit gaudens in cœlos; quod signum alia sunt signa comitata.

34 Cumque corpus ejus ex more ad lavandum fuisset nudatum, tanta subito fragrantia in eodem loco mirifici odoris adpersa est, acsi illic florum omnium fuissent odoramenta congregata, et illic inhabitantes deambulantesque satiare, et ostenderet illuc auctorem suavitatis venisse. In prædio ejus proprio, loco tutissimo, cognomento Insula *b*, in quo genitor ejus fabricaverat ecclesiam Christo, et ipse constituit prædia, quæ suspensionibus peregrinantium deservirent; illuc jussit suum deportari corpusculum, ubi ipsa sanctarum ancillarum Dei multa sepelierat membra. Subito ejus agnito obitu, tota pene civitas proruit in lamentum, pater filiam, lamentabantur sororem fratres, dominam servi. Infertur corpus feretro, vox in laudem Redemptoris effunditur. Tandem egressæ cubiculum Dei famulæ, eventhentes sanctum corpusculum ad locum prædestinatum, sepulturæ tradendum, ante cornu altaris deposuerunt, et cum omni gloria sepelierunt. Tunc chori virginum sua tudentes pectora, dantes mugitus proclamabant: O mors dira, cur tantos hodie perimis, dum a nobis auferis sanctæ Matris nostræ præsentiam? Longum est enarrare per singula, quanta et qualia inibi sine intermissione miracula almæ matris Segolæ hactenus cernimus coruscare. Cum enim jam propter humata nobilia membra locus ille sanctificatus singulariter meruit illustrari, non distulit Omnipotens testimonium boni operis ejus merito jugiter post obitum adhibere.

35 Cum semel ad sepulcri caput vas vitreum custos ecclesiæ aptasset, ultra mensuram exuberans, quam vas capere poterat; dono gratiæ liquorem olei reddidit die crastina custodibus fœnore duplicato. Exstat per tempora cunctis ad gaudium, fidelibus ad præmium, ægrotis ad remedium. Nam illius merito divinum munus oblatum, vas olei perfusum jugiter exuberat, ubi sepulta corpore quotidianis miraculis coruscat *c*. Egri veniunt, et sanantur; dæmoniacy veniunt, et liberantur; leprosi veniunt, et mundantur; muti * veniunt, et loquuntur; veniunt febricitantes, et sanantur. Quæ et in eo tugurio *d*, in quo prius habitavit, nunc usque, si petentium fides exigit, miraculis coruscat, præstaute Domino

D
* *Labbeus careret pro carere vellet*

* *Labbeus movente*

et quo loco sepulta fuerit

E

b

F

xxxiii
ubi varia ad ejus tumulum palrantur miracula,

c

* *Labbeus elingues*
d

mino

A mino nostro Jesu Christo, cui est honor et gloria, virtus et potestas et æterna majestas cum Patre una cum Spiritu sancto regnante modo nunc et semper, et per infinita seculorum secula, Amen*.

* *Labbeus hanc clausulam brevius habet.*

ANNOTATA.

a Non capio, quomodo biographus hic dicat, se prolixum sermonem produxisse, cum in prologo promiserit, se sub compendio brevitatis... pauca

de plurimis narraturum; et moniales ibidem alloquens dicat: Ecce, ut jussistis, habetis exiguam dictationem. *Hæc combinet, qui potest.*

b Hoc oppidum octo ferme leucis Albiga distat, ut in Commentario prævio num. 9 dictum est.

c Dixi initio Commentarii prævii, postea corpus ejus ex hoc loco Albigam translatus fuisse.

d Nescio, an auctor per tugurium hic intelligat parvum quoddam cubiculum, quod S. Segolena in monasterio incoluit. An forte etiam hunc locum indicare voluit Paschalis II Pontifex, quando in litteris Ottoni abbati Massiliensi concessit memorat cellam sanctæ Segolenæ in diœcesi Albigeni?

DE S. CHRISTINA MIRABILI VIRGINE

APUD TRUDONOPOLIM IN BELGIO.

E
J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Actorum fides, et eorum scriptor.

De Trudonopoli, seu fano S. Trudonis (vulgo *sint-Trugen*) in ea Brabantia parte sito, quæ dicitur Hasbania (non Albania, uti ait Gononus in notis ad Vitam nostræ Sanctæ, post Felicium; ad xxiii Junii) de Trudonopoli, inquam, sufficientem notitiam dedimus jam pridem ad diem xx Februarii, occasione S. Eucherii episcopi Aurelianensis. Hunc locum ejusque proximam viciniam mirifice illustravit S. Christina; ut quæ in isto tractu natales hauserit, vitam exegerit, et hac relicta, ad meliorem transierit. Porro Mirabilis antonomastice dicitur: quia inaudita, aliis Sanctis inusitata, vixque hominibus credibilia, ne dicam posteris paradoxa, ac supra omnem penes fidem mirabilia patravit, divina omnipotentia, in hac certe, sicubi in aliis unquam Sanctis, prodigiose ludere quodammodo visa. Adeo lectorem merito ferire quemlibet debent ea, quæ in ejus Vita narrantur. Atque hac de causa nobis ea maxime stabilenda sunt, ut quantum illis videtur prima fronte detrudere summa rerum gestarum novitas, tantum nos ipsis aliunde fidei conciliemus, ut fiant historice verissima, quæ apparent incredibilia et fabulosa.

2 Nam, ut auctoris Vitæ num. 49 verbis utar: Vere mirabilis Deus in Sanctis suis, et in ista (Christina) ut ita dicam, super omnem admirationem mirabilis. Recteque noster Raderus infra citandus dixit: Si ulla Divorum historia inter paradoxa est ponenda, hæc certe cum Simeonis Sali et Jacoponi factis *παράδοξα*. De Symeone Salo egimus die i lujus; de Jacopono, autem qui fuit Ordinis Minorum, tractat idem Raderus Viridarii Sanctorum parte altera, dans ejus Vitam a pag. 95 ex Italicis Franciscanorum Annalibus; et novissime Benignus Fremaut in Legenda sua Flandrica ad diem xxv Decembris; quando dispici pote-

rit, an et qualcm cultum is habeat. Interim exempla istorum eo valent, ut de nostræ Sanctæ quantumcumque paradoxa mirabilibus mox temere non judicemus. Quod etiamnum fortius persuadebit alterius item virginis exemplum, proprie et proxime huc spectans, tamquam nostræ parallelum.

3 Vixit integro fere post Sanctam nostram seculo alia ipsi synonyma, æque ac ipsa nomen Mirabilis merita; sed ab aliis ad distinctionem Colonien-sis vel Stumbelensis vocata, quæ nostræ cedere non debet in mirabilibus, si eam non superet; visa ex insolitis, inauditisque, et captum humanum excedentibus prodigiis tanta, quanta erat, componi. Acta ejus dedimus ad xxiii Junii. Ex pluribus quæ ibidem in Commentario prævio producuntur, confirmari vel mitigari saltem possunt ea, quæ in hac seniore captum humanum feriunt; sed brevitatis studio ista huc non transcribo; præsertim quando aliunde plura in promptu sunt, quæ propius huc spectant, et solidius rem nostram conficiunt.

4 Auctor hujus Vitæ haud ignarus, quam in speciem essent mira et paradoxa, quæ exponenda susceperet, veritusque ut ea, qua par erat, fide acciperentur, id sedulo agit in suo prologo, ut præjudicia tollat, quæ contra formari possint, egregie stabiliens adversus incredulos quæcumque supra fidem in eadem narrari videntur. Incipit a testimonio Eminentissimi Jacobi de Vitriaco, qui et cum Sancta vixit, et eam vidit. Testis hic omni exceptione major est, sive prudentiam ejus et doctrinam consideres, sive integritatem vitæ, quam habet noster Bartholomæus Fisen in Floribus ecclesiæ Leodiensis ad diem xxv Aprilis; et de quo item auctore nos egimus in Commentario prævio ad Vitam B. Mariæ Oigniacensis, quam conscripsit, datam die xxiii Junii: ubi in ejusdem Vitæ prologo de S. Christina testatur ista, quæ noster biographus inde mutuatus est:

5 Vidi, inquit, etiam aliam (Christinam) circa quam tam mirabiliter operatus est Dominus, quod cum diu mortua jacuisset, antequam in terra corpus ejus sepeliretur, anima ad corpus revertente revixit, et a Domino obtinuit, ut in

in quibus illi similis fuit alia synonyma,

F
solide stabiluntur ex Jacobo de Vitriaco,

auctore gravissimo,

hoc

ANNO CIR-
CITER
MCCXIV.

Prodigia,
quæ divina
omnipoten-
tia

in hac San-
cta patravit,
in speciem
incredibilia
et fabulosa,

AUCTORE
J. P.

hoc seculo vivens in corpore, purgatorium sustineret. *Reliqua ibi vide. Auctor iste gravis ac prudens, atque adeo leviusculis narrativuculis minime credulus, et a fabellis mox adoptandis longe remotissimus, risui se et ludibrio expositurus fuisset, si pro gestis veris, quæ scire poterat ac debebat, aures nobis uæniat vendidisset; præsertim quia istum prologum dirigit ad Fulconem episcopum Tolosanum, e Gallia profugum ad tractum Leodicensem, qui S. Christinæ mirabilium fuerat theatrum adeo receus, ut vividos eorum odores quaquaversum etiamnum tuuc spiraret. Audiatur ipsemet ita loquens :*

et in iis, quæ
narrat, mi-
nime sus-
pecto;

B

6 Unde cum sanctus et venerabilis pater, ecclesiæ Tolosanæ episcopus, a civitate sua ab hæreticis dupulsus... tandem usque ad episcopatum Leodii, quasi tactus odore et fama quorundam, Deo in vera humilitate militantium, descendisset; non cessabat admirari fidem maxime sanctarum mulierum... valdeque desiderabat, ut quædam, quæ vidit et audivit, ne perirent, tamquam fragmenta colligerentur. Scis etenim, pater sancte, pastor Tolosane,... (ad te enim mihi sermo est, quo præcipiente, et de negligentia me redarguente præsens opusculum ausus sum attentare;) nosti, inquam, quod cum venires ad partes nostras, etc. *Hoc itaque tam prudentis auctoris ad gravissimum autistitem directo testimonio fultus noster biographus animum pariter appulit ad scribenda Sauctæ mirabilia, prout testatur ipsemet in laudato prologo his verbis : Nec ea ullo modo scribere præsumpsissem, nisi me venerabilis Jacobi episcopi in majoribus rerum gestarum (eventibus) testimonium præcessisset.*

item ex au-
ctore Vita;

C

7 Atque ut nostrum biographum subsequamur, certæ et affirmatæ expressiones, quibus in eodem prologo loquitur, non possunt non summam dictis ipsius fidem conciliare : Ego, inquit... ob ædificationem legentium, et specialiter Christi laudem, hæc licet imperito sermone descripsi; certus utique relatione narrantium. Nec immerito certum me dixerim, cum tot plane testes habeam in pluribus, quæ descripsi, quot tunc temporis in oppido S. Trudonis uti ratione potuerunt; neque enim hæc in angulo gesta sunt, sed plane in populis. *Quid? quod Sauctæ mirabilia scripserit tum temporis, quando etiamnum prima, recens ac præsens oculis eorum hominum, qui ipsam viderant, obversabatur memoria : nam, sicut rursum testatur : Nec tantum temporis transiit, quod ea absorbuit et sepelivit oblivio, cum non eo amplius quam octo anni sint, quod hæc scripsi post mortem ejus.*

ac Dionysio
Cartusiano,

8 Dionysius Cartusianus, vita et scriptis clarissimus, Sauctæque popularis, qui vivere cæpit sub fine seculi 14, desiit anno 1471 (vide Acta nostra ad diem XII Martii, ubi a pag. 245 eum dedimus cum titulo venerabilis) in Vita compendio, quod iuseruit libro de Quatuor novissimis, articulo 50 tradit ista : Recordor quoque, quod dum in pueritia frequentavi scholam, in oppido illo (S. Trudonis) frequenter audivi mentionem admirabilis illius Christinæ, atque (ut dicebatur) aliqui tunc vixerunt in S. Trudone, qui noverunt nonnullos, qui ipsam feminam gloriosam viderunt in carne. In Colloquio autem de particulari iudicio animarum post mortem articulo 10 refert ex Vita ejus, quid animæ ipsius a corpore exutæ contigerit. Et articulo 33 gestis S. Christinæ mirabilibus et paradoxis a

Dionysio in epitome contractis, subjicit interlocutor frater : Numquid et tu (Dionysi) qui naturalis rationis viges acumine, atque in philosophicis es eruditus scientiis, credis hæc vera esse?

D

9 Cui Dionysius : Male et nimis male naturali viget acumine atque scientia acquisita, qui ex hoc ea, quæ fidei sunt, seu fide digna narratione inveniuntur, suo præsumit ingenio mensurare, dijudicare et coartare. Denique quæ præfatus auctor (Cautipratum intellige) legendæ Christinæ Mirabilis de ea conscribit... probat... testimonio... Jacobi Aconensis episcopi, postea Cardinalis, qui se eam, et ejus mirabilia vidisse testatur, imo et alia multa præfatis mirabiliora narrat de ea. Ego quoque in loco, quo fuit sepulta, fui frequenter; et dum in pueritia in oppido S. Trudonis frequentavi scholares, ex relatu suorum parentum sæpe loquebantur de ea. *Et sic ea quæ palam et publice facta sunt, solidissime confirmantur.* Alia vero, ut cum biographo pergamus, quæ nemo scire potuit nisi ipsa, ab illis proprie audivi, qui ea ab ore ejus se percepisse testati sunt. Et noverit quicumque legit hæc, talibus me testibus credidisse, qui nequaquam a centro veritatis etiam pro amputandis capitibus deviant.

egregie ista
mirabilia
confirmante.

E

10 Quæ noster biographus narrat in Vita num. 47, 48 et 49, didicisse se fatetur a Thoma abbate Trudonopolitano, oculato teste. Numero 38 inducitur Sancta cum quadam religiosissimæ vitæ reclusa, Iveta nomine, moram per novennium faciens, ubi mira per eam operatus est Dominus; testaturque idem biographus, se ab ista reclusa multa quæ de Christina scripsit, revelata suscepisse. Neque id temere aut fortuito, nam mox adjungit : De longinquis enim Galliarum partibus ad eam propter hoc veni. Jam vero quæ num. 54 habet de translatione corporis, annis septem post primam ejusdem sepulturam peracta, contigerint ea oportet sub ipsum fere tempus, quo ad scribeandum se accinxit. Ad hæc, si animum attendamus ad minuta quædam locorum, temporum ac personarum adjuucta, quæ per decursum Vitæ leguntur, fallor eumvero, si non merito censcri possint veluti totidem genuini characteres, quibus et scriptiois fides, et scriptoris sinceritas, et rerum narratarum veritas commendatur. Certe noster Papebrochius post visa, discussa et illustrata tot Sauctorum Acta, alioqui non plus æquo facilis eorum approbator, uti eruditus notissimum est, Vitam S. Christinæ a sinceritate, veritate, rerumque in ea narratarum fide historice probata plurimum commendabat. Ac mihi videor satis, et Sauctæ Acta pene supra fidem esse mirabilia, et accommodata paradoxis auctoritate non destitui, ostendisse. Proximum est, ut doceam, non leve auctoritatis pondus Actis iisdem accedere ex persona auctoris, qui ea litteris consignavit.

Eadem rur-
sus confir-
mantur ex
auctore
Vita :

F

11 Fuit is Thomas de Cantimprato seu Cantipræteus, ita dictus ab asceterio Canonicorum regularium, quod olim prope Cameracum stabat, sed jam pridem belli furore dirutum est, cui ille nomen dederat; inde ad Ordinem Prædicatorum translatus, in cujus Bibliotheca nuperrime edita tomo 1, pag. 250 scribitur Beati titulo a quibusdam insigniri; ubi etiam res ab eo gestæ ordiæ chronologico pertexuntur; ac postea Vita S. Christinæ Mirabilis accensetur ejusdem scriptis. Porro nos viro lo-

de quo non-
nulla dispu-
tantur,

cum

A cum dedimus inter *Prætermisos* ad diem xv Moii; de eodem plura etiam diximus ad diem xvi Junii, pag. 231, occasione S. Lutgardis, cujus et ipse *Vitam* conscripsit. Dionysius Cartusianus citato articulo 33, vocat ipsum suffraganeum episcopum; addit Bellarminus archiepiscopi Cameracensis, cui titulo subscribunt: Molanus in *Natalibus Sanctorum Belgii* hac die xxiv, Ferreolus Locrius in *Chronico Belgico* pag. 362, Vossius de *Historicis Lotinis* lib. 2, pag. 487, Valerius Andreus in *Bibliotheca Belgica*, qui annos 30 in hoc ipsi munere tribuit; Miræus in *Fostis Belgicis* pag. 260; Sommarthani, a quibus sub Nicolao III archiepiscopo Cameracensi notatur coadjutor et episcopus... ac theologiæ doctor (non recte;) Fisenus in *Floribus* pag. 248, nuperus denique Legendista Gallus in *Tabula critica Actorum et auctorum mensis Junii*, ac noster Coret, postea citandus. Sed rectius isto titulo abstinere Henricus a Gandavo, Trithemius de *Scriptoribus ecclesiasticis*, ac Possevinus noster in *Apparatu sacro*: nam nunquam episcopi munus ipsum gessisse, nec suffraganeum fuisse archiepiscopi Cameracensis vel aliorum, (atque adeo nec episcopum Lusingum, multo minus patriarcham Hierosolymitanum fuisse, qualis apud laudatum Possevinum ab aliquibus dicitur) recte in laudata *Bibliotheca* probatur.

B 12 Unde corrigi merentur ea, quæ dicta sunt in *Commentario prævio ad Vitam S. Lutgardis* die xvi Junii num. 2; præsertim ubi corrigitur Dionysius Cartusianus, quasi *Cantipratanum* fecisset religiosum Ordinis S. Benedicti; cum articulo 50 de *Quatuor novissimis* ibi citato, laudatus auctor disertissime dicat, ipsum fuisse de Ordine fratrum *Prædicatorum*. Ceterum nec magisterii lauream adeptum contra Sammarthanos, nec Prioris apud suos Lovanii, sicut loco citato apud nos asseritur, munere perfunctum, eruo ex *Bibliotheca* citata; quæ et de solo supprioris officio apud Lovanienses meminit, et lauream dictam ipsi abjudicat; tametsi ibidem lectorem fuisse affirmet. Cum autem *Vitam* istam scripserit octavo ab obitu Sanctæ anno, videlicet anno circiter 1232, ipsa ad Superos evocata anno circiter ab Incarnatione Domini mcccxiv, sicut notatur in *Vita* num. 54, consequens est, hanc ab eo scriptionis provinciam susceptam fuisse sub prima tempora, quibus hoc vitæ institutum amplexus est; postquam ejusdem habitum Lovanii induerat præfacto anno 1232.

C 13 Enimvero jam tum transierat ad laudatum Ordinem, quando sæpe dictam *Vitam* litteris mandabat; prout disertissime indicat ipsemet, cum in prologo num. 2 per hæc verba: Ego... indignus Fr. *Prædicatorum* Ordinis; tum in *Vita S. Lutgardis* dicto die pag. 242, ubi habentur ista: Sed et quædam beatissima virgo, Christina nomine, cujus meminit venerabilis Jacobus in *Vita B. Mariæ de Oignies*, cujus quoque *Vitam* et ipsi descripsimus. Ea tamen, quæ ut supra vidimus, accepit ab Ivetia reclusa, ad quam de longinquis Galliarum partibus... propter hoc venit, accepit, antequam *Prædicatorum* Ordini adscriptus fuit, juxta ea, quæ traduntur in citata *Bibliotheca*, in qua mox a professione *Coloniam* missus narratur, ibique sub Alberto Magno annis minimum quatuor theologiam audivisse.

§ II. *Varia Vitæ exemplaria*; quodnam a nobis hic detur, major personæ ejusdam in ea memoratæ notitia.

Vitæ compendium libro de *Quatuor novissimis articulo* 50, ac *Dialogo de judicio particulari animarum* post mortem articulo 33, inseruit venerabilis Dionysius Cartusianus. Eam typis edidit Surius tomo 3, a pag. 778 editionis anni 1572 ex solo et unico exemplari, in quo sane, inquit, vereor deesse nonnulla; sed vix ulla quidem desunt, si illud ad alia exemplaria conferas; sin vero ad nostrum, quod hic edimus, desunt ea, quæ ibi narrantur a num. 57. Pessime autem Surius, tam de hac quam de aliis more suo meritus est: nam stylum fere totum, inquit, mutavimus, et quædam reddidimus paraphrasticos. Sed quantum mutavit, tantum primigeniæ sinceritati ejus detraxit: neque enim paraphrases, sed nativus scriptoris eandem ac stylus harum rerum pretium faciunt. Molanus in *Natalibus Sanctorum Belgii* ad hunc diem, compendiolum extraxit ex *Thoma Cantipratensi*, et informatione *Trudonensium*. At in suo *Usuardo* anno 1568 edito ad eandem diem notat, *Vitam* apud *Prædicatores Lovanii* haberi; item apud *Minores capitibus* 36 a *Livino Brechto*, alicubi ad operis decorem et ædificationem verbis sententiisque locupletatam. *Gelenius de Coloniensis urbis magnitudine* pag. 699 meminit Vitæ, quam *Lupoldus Cartusianus Ruremundensis* conscripsit, addens *Acta B. Christinæ Stumbelensis* confusa esse cum *Actis Christinæ Trudonensis*. De hoc scriptore nec apud *Valerium Andream* in *Bibliotheca Belgica*, nec apud *Theodorum Petreum* in *Cartusiana* quidquam reperio.

15 *Gononius de Vitis et sententiis Patrum Occidentis* lib. 5 a pag. 327 *Surianam* edidit; ac noster *Bartholomæus Fisenus Vitam* quoque vulgavit in *Floribus ecclesiæ Leodiensis* a pag. 341; de qua etiam agit variis locis in *Historia Leodiensi*. Mitto dicere, quod *Vincentius Bellovacensis* in *Speculo historiali* lib. 30, cap. 15, et *S. Antoninus* 3 parte *Historiarum*, capitulo 12, § 1 referant fragmentum *Jacobi de Vitriaco*, quod biographus prologo suo innexuit. Nec profero, quod pauca in compendium coegerit noster *Raderus* parte 2 *Viridarii Sanctorum* a pag. 81. Notissima in hisce regionibus est *Vita Flandrica*, quæ in ejusdem idiomatis *Legenda*, sub nomine nostrorum *Petri Ribadeneira* et *Heriberti Rosweydi* vulgata, continetur. De hac item *Sancta* quædam habet *Chapeavillus de Pontificibus Leodiensibus* tomo 2 sub *Hugone*, in annotationibus ad caput 128.

16 Penes nos est *Sanctæ Vita Ms.* in duplici codice membranaceo, signato P Ms. 17, et P Ms. 19; et in alio codice chartaceo O Ms. 12; sed desideratam, id est primigeniam antiquitatem non præferunt. In eorum uno, quem primo loco nominavimus, prænotatur hic titulus litteris rubris: Incipit prologus in *Vitam* mirabilis *Christinæ*, descriptam a fratre *Thoma* supprioris conventus *Lovaniensis*, Ordinis Fratrum *Prædicatorum*, etc. *Ecgraphum prætere*a habemus ex Ms., uti ei adnotavit *Rosweydyus*. *Aaberti Miræi* satis recenti; quod alia item manu notatur collatum fuisse cum Ms. *Rubæ vallis* (ca-

Proferuntur
varia frag-
menta,

E

et exempla-
ria Vitæ.

F

Quænam ex
variis codi-
cibus Mss.

nonico-

in aliis cor-
rigenda; uti
et quando
scripserit,

indicatur.

AUCTORE
J. P.

novicorum regularium S. Augustini prope Bruxel-
las) quod inscribitur secunda pars Agyologi (Ha-
giologii) Brabantinorum. Atque dictum quidem ec-
graphum signatur hoc titulo: Vita gloriosæ Chri-
sti virginis Christinæ Mirabilis, natæ in villa di-
cta Bruesthem, auctore Thoma Cantipratensi Do-
minicano. *Miræus in Fastis pag. 444*: Integra,
inquit, ut est ab auctore conscripta, erat apud
me in codice Ms.; itemque apud monachos Tru-
donenses. *In Bibliotheca quoque Prædicatorum pag.*
252 notantur apud Trudonenses extare varii codices.
De Vita quidem ista eo scripsi die xxiii Maii, anni
elapsi 1725, sed an alicubi istic lateat, nescio;
certe illam non obtinui. Porro ecgrapho nostro Mi-
raxano Janningus noster adscripsit sequentia: Est
hæc Vita etiam Ms. apud D. de Riemer, canonici
S. Bartholomæi Leodii; ubi illam vidi anno
mdcc Roma rediens.

et cur potis-
simum a no-
bis hic dē-
tur,

B

17 Quamquam satis est, novisse unum Vitæ
exemplar, ut omnia noris, ex eodem primigenio
Thomæ Cantipratani fonte desumpta; visum tamen
est, nullum ex citatis prælo committere, sed aliud
potius item Ms. ex codice nostro membranaceo, qui
olim spectavit ad abbatiam monialium de Camera,
Ordinis Cisterciensis in Belgio prope Bruxellas;
circa quam, errorem topographicum Ferrarii, non-
nullis aliis de loci fundatione adjectis, correximus
in Commentario prævio ad Vitam B. Bonifacii,
episcopi Lausanensis, ibidem quiescentis, die xix
Februarii, pag. 149. Characterem dicti exemplaris
non elegantem, et hinc inde etiam mendosum sibi
restituere conati sumus, additis quoque variis le-
ctionibus, et quibusdam aliunde suppletis, sicut ex
annotatis ad textum, et ex uncis in textu patebit.
Videtur præferre antiquitatem seculi circiter decimi
quarti. Pretium præ aliis omnibus, quos ega quidem
viderim textus ille sibi facit ex eo, quod in fine ex-
ponat, secundam revelationem corporis; ac pri-
mum miraculum, quod accidit post revelationem
corporis sacri.

et quid in
eiusdem edi-
tione fac-
tum.

C

18 Ex nota temporis prædictæ revelationi in-
serta, anno videlicet 1249, consequitur secundum
dicta paragrapho superiore, duo ista postmodum re-
liquo textui adjecta fuisse; an vero ab auctore pri-
migenio Vitæ, an ab alio, non certo constat. Ut-
cumque res se habeat, licet gaudere inventis, quæ
alioquin perrexissent fortasse latere in tenebris, nisi
laudatus codex ea in lucem eruisset. Meminerit an-
tem lector, nos de more rem totam in nova capita
distribuisse, antiquorum titulis, post prologum nota-
tis, et in decursu per numeros Romanos (qui in tex-
tu non apponebantur) ad marginem signatis. Titu-
lum vera capitis xxvi hic desideratum addidi ex apo-
grapho Miraxano; atque idcirco illud caput uncis
includi.

Thomas, e
quo nonnulla
audivit bio-
graphus,

19 Jam vero priusquam manum, quod aiunt, de
tabula tollam, opportunus sese hic offert locus dandi
pleniorum notitiam de Thoma, cujus supra obiter
meminimus, primum ecclesia B. Mariæ apud Tru-
donenses, deinde monasterii ad S. Trudonem abba-
te xxix, ut videsis apud Fisenum proxime citan-
dum; ex cujus nondum ad illam dignitatem evecti
ore plurima intelligere potuit, nonnulla certe nota-
tu dignissima intellexit biographus, quæ narrat a
num. 47. Audire itaque juvat chronicum nostrum
Trudonense Ms., postea pluribus memorandum:
Anno Domini mcccxxxix, qui fuit primus annus
Wilhelmi Leodiensis episcopi, postquam Joan-

nes II de hac abbazia cessit, Thomas, qui ante
ingressum religionis, plebanus ecclesiæ B. Ma-
riæ fuit, ortus de mediocribus oppidanis, utilis
pro populo, postea præpositus hujus loci, vir cir-
cumspectus et sedulus abbas creatur... Iste ab-
bas per suam diligentiam acquisivit duas partes
sculpteti officii, in quo statuit fidelem virum, qui
singulis annis octo mensibus villicavit.

20 Anno Domini mccxl per diligentiam soli-
citudinis hujus abbatis hospitale, quod situm fuit
in cœmeterio nostro, de consensu Jacobi episco-
pi Prænестini, Apostolicæ Sedis legati, transla-
tum est ad locum, ubi stat in platea de Stapel,
conditione tali, quod domus hospitalis dicta, in
atrio nostro sita, et quidquid habere dignoscitur
in platea de Plauken, in censu et redditibus no-
stro monasterio perpetue cedet; et in recompen-
sationem hujus assignationis præfato hospitali
sex bonaria terræ de cultura nostra in Schuro-
nem, et molendinum nostrum in Staden jure
perpetuo; nosque hospitalis, sicut hactenus fui-
mus, veri [sumus] patroni, erimusque.

21 Circa idem tempus præfatus abbas Roma-
nam curiam adiit, et usum pontificalium orna-
mentorum, qui ex causa abbati Christiano a Pa-
pa retractus fuit, de novo ab Innocentio Papa,
[ut] eo solemniter uteretur, impetravit: qui etiam
plura privilegia pro utilitate ecclesiæ nostræ ab
eodem Papa obtinuit... Anno Domini mccxlviii,
anno primo Wilhelmi regis Alemanniæ, B. (Bea-
trix, ut puto) priorissa, totusque conventus mo-
nasterii S. Catharinæ in Milen compromiserunt
per juramentum sub pœna excommunicationis in
manus Thomæ abbatis, quod amodo non debeant
numerum sanctimonialium et fratrum ac sororum
augmentare ultra sexaginta personas: super quo
compromisso, elaborante Thoma abbate, obtinue-
runt confirmationem a Papa Innocentio IV.

22 Iste abbas fuit vir activus et solers, qui
cum non haberet consanguineos valentes resiste-
re monasterio injuriantibus, contraxit familiari-
tatem cum Joanne de Follonio, potenti oppida-
no, emptisque bonariis terræ arabilis, et eidem
in feudum collatis, fecit illum vasallum suum: qui
fideliter eidem pro muro contra adversarios fuit.

Eodem anno abbas Thomas obiit iv Kalendas
Novembris, cujus corpus spultum est ante altare
S. Elisabeth habens tale epitaphium:

Gessit digna legi Thomas abbas: quia legi
Astrinxit multos ipsius dogmate fultos.
Divinum verbum bene prompserat, et quod
acerbum.
Peccator gessit, hoc confessore recessit.
Ecclesiæ decori, quod reddita mitra labori,
Ejus inest memori jure, nequitque mori.
Ut viva fama sculptum faciat huic epigramma,
Horum lectores este sui memores.

23 Breve laudati istius viri elogium dedit Fise-
nus in Floribus ecclesiæ Leodiensis ad diem xxiii
Novembris, ubi textit catalogum abbatum Trudo-
nensium; addens, dum etiamnum plebanus S. Ma-
riæ Trudonensis existeret, in isto munere, cum
aliquando sacris operaretur, ad vitam rediisse
S. Christinam Admirabilem; idque tam videtur
verisimile, quam factu facile, non tamen certum;
quia nobis non constat Bruthomiine an Trudonopoli

pluribus de-
scribitur

E
e Chronico
nostro Ms.
Trudonensi,

cum epita-
phio ejus.

F

An Sancta,
ipso ad aram
faciente, pri-
mum re-
suscitata
fuerit, non
constat.

prima

A prima ejus mors contigerit. Consule annotata nostra ad cap. 1 Vitæ.

§ III. Memoria in Fastis; elogia; vitæ institutum.

Sanctæ memoria nota-
tur in additionibus ad
Usuardum,

Codex Tornacensis Usuardinus, eodem, quo nostra Sancta obiit, seculo scriptus, textui suo præmittit hanc additionem : Natale S. Christinæ virginis; nostræne an alterius? Ratio dubitandi esse potest, quia non additur cognomen Mirabilis. Censeo tamen omnino, ibi de nostra agi, quia cum in prosecutione textus dicatur : In Italia civitate Tyro, S. Christinæ virginis (de qua et nos hoc die) alia, sine dubio est Christina textui Usuardino adjecta, alia in ipso textu relata : per quam adjectam et primo quidem loco, quænam verosimilius intelligi possit, quam Mirabilis, non video; utpote quæ tum temporis apud Tornacenses inclarescere potuerit. Nec obest ommissio cognomenti : nam et illud omittit Henricus a Gandavo, Sanctæ item coævus (juxta Valerium Andreæ in Bibliotheca Belgica anno 1293 mortuus;) qui apud Miræum in Bibliotheca ecclesiastica meminit cap. 51 ejusdam Sanctæ mulieris in Hasbania, quæ vocabatur Christina; per quam indigitari hanc, quæ de agimus, etsi cognomen absit, certo videor definire posse.

non eodem
die :

B 25 Cognomen quoque illud omittit Molauus, quamquam aliunde satis hanc Sanctam ob omni alia distinguat, sic eam signans : In territorio Hasbano, sanctæ memoriæ Christinæ virginis : ejus vitam scripsit Thomas Cantipratensis. Ejus memoriam non invenio in nostro Florario Ms., Sanctis Belgis alioqui annuntiandis assueto. In catalogo tamen Beatorum eadem, qua textus, manu exarato, et ad ejusdem calcem appposito, signatur Christina Mirabilis pmo * Novembris; quo diemne mortis an cultus tantum indicet, incertum. In aliis sane ubique Fastis hac die xxiv, aut xxiii Junii Sancta refertur.

* primo

quæ et refer-
tur in Fastis
Benedicti-
nis,

C 26 Martyrologi Benedictini ad xxiii Junii ipsam inter Sanctos suos memorant. Wion in Ligno vitæ, parte 2, sic habet : In Hasbania cœnobio S. Trudonis, S. Christinæ virginis, quæ semel ac secundo (imo tertio) mortua, talia stupenda patravit, quæ hominis sensum plane exsuperant. Wiono concinit Menardus; at perperam uterque in cœnobio S. Trudonis eam annuntiat, in quo nec vixit, nec obiit. Dorganus rectius absque isto loco sic dixit : S. Christinæ virginis, mirabilis penitentiae, quæ semel ac secundo mortua, multa stupenda fecit. Bucelinus Annalium Benedictinorum parte 2, ad annum 1224, pag. 25 sic brevissime : Moritur B. Christina, vulgo Mirabilis. Idem auctor in Menologio Benedictino die xxiv hujus (sequente Antonio de Heredia in Vitis Sanctorum, 4 tomis editis anno 1685) In Hasbania, B. Christinæ cognomento Mirabilis, quæ plurimis cum in vita tum post mortem miraculis claruit.

Cisterciensi-
bus, Præ-
monstraten-
sibus,

27 Cistercienses tabulæ Sanctam referunt hoc die xxiv Julii. Kalendarium sacrum istius Ordinis, anno 1617 Divione impressum habet isto : Christina mirabilis, beata in Brabantia. Henriquez in Menologio Cisterciensi, et Chalemotus in Serie Sanctorum, Beatorum ac illustrium virorum ejusdem Ordinis, ipsam pariter signant; quam tamen

non invenio in Kalendario expanso Sanctorum ac Beatorum ejusdem instituti, anno 1620 Bruxellæ excuso; uti nec in alio ejusdem generis, quem amplissimo Henrico vander Heyden, abbati Villariensi inscripsit Aubertus Miræus, et anno 1621 excudit; qui eandem quoque Sanctam Cisterciensibus accenset in auctario seu libro 5 Originum monasticorum cap. 17, ubi Kalendarium Sanctorum ac Beatorum istius familiæ religiosæ contextuit. Inter Præmonstratenses S. Christinam nostram ponit Petrus de Waghenare in suo S. Norberto prosaico, pag. 145. Illam non reperio in Natalibus Præmonstratensibus apud Joannem Chrysostomum vander Sterre, nec in Bibliotheca istius Ordinis apud Joannem le Paige lib. 1, a pag. 344; ubi Sanctorum ac Beatorum catalogum ordinavit.

28 Ex aliis, præter Felicium qui Sanctam, ut aliisque vidimus, recenset xxiii Junii, eam memorat Martyrologium sub nomine Causii allegari solitum, hac die xxiv, qua et ex Molano Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non suat. Rosweyda in Fastis Sanctorum, quorum Vitæ in Belgicis bibliothecis manuscriptæ exstont, eam pariter notat; cui adde Arturum in Gynæceo sacro cum notis, Loherium nostrum in suo Menologio et Guilielmum Gazetum in Tabalis socris Gallobelgicis, ubi inter Sanctos in diocesi Leodiensi honoratos ipsam scribit : quam etiam inseruit Floribus ecclesiæ Leodiensis noster Bartholomæus Piscuus. Atque ex his liquet, Sanctam adeo apud hagiologos celebrem, potuisse a Castellano sine ullo scrupulo accenseri tot aliis, quos ad suum Martyrologium universale adjecit; in cujus tabula hagiologica ponit eam omisam die xxiii Junii.

29 Sanctam laudat Baronius ad annum 1187, Elogia num. 10, paucis multa complexas, quando eam vocat Virginem magni nominis. Miræus parvam de rebus ad ipsam pertinentibus synopsis habet in Fastis Belgicis a pag. 443. Noster Roderus eandem parte 2 Viridarii Thaumaturgam merito appellat. Parvum item elogium habet Cratepolius infra laudandus. Elogium breve sed nitidum inscripsit Martyrologio suo Saussayus in hæc verba : Abiit hodie ad Sponsi superni desideratum conspectum B. Christina cognomento Mirabilis; de qua, quæ stupenda referuntur, sic humanam mentem concutiunt, ut divinæ simul gratiæ magnitudinem incutiant adorandam. Idem fere aliis verbis annuntiat Chalemotus, quando eam cognomento Mirabilem prædicat, tum ob miraculosam vitam, tum ob miranda opera. Catalogus qui præfigitur libro de sacrarum reliquiarum triginta sex eminentium Sanctorum, qui publicæ venerationi exponuntur in ecclesia S. Salvatoris, Ordinis Cisterciensis Antverpiæ, ab Amplissimo D. Francisco Diericx, primo ejusdem loci abbate, anno 1674 Antverpiæ editus, breve illud de S. Christina habet elogium; in quo dicitur re et nomine Mirabilis, quæ prodigiosum orbi portentum exstitit; donec tertio mortua, vitam immortalem invenit.

30 Menastici, quos diximus, suo quique Ordini hanc Sanctam annumerant. Wionus jam citatus sic loquitur : Fuit sanctimonialis monasterii S. Catharinæ Ordinis S. Benedicti juxta S. Trudonem. Bucelinus loco supra allegato affert ista : Moritur B. Christina virgo Mirabilis (ut agnoscas etiam his temporibus, vivis admirandum nostrum Ordinem fuisse) monialis Ordinis nostri in S. Ca-

AUCTORE
J. P.

E

F

Benedictini
hagiologi S.
Christinam
Ordini suo
adscribunt;
Cistercienses
suo;

AUCTORE
J. P.

tharinæ juxta D. Trudonis cœnobium. *E* Cisterciensibus Chrysostomus Henriquez eam suo Ordini attribuit in *Kalendario Sanctarum ac Beatarum*, quem præmittit libro, cui titulus Lilia Cisterciensia, ita loquens : B. Christina cognomento Mirabilis, Ordinis Cisterciensis soror familiaris in Belgio. *Chalemotus supra item allegatus scribit*, ipsam... suscepto Ordinis familiaris habitu, Ordinemque ipsum sua sanctitate decorasse. *Et mox postquam dixerat de translatione corporis, addit hæc* : Ipsa vero Virgo in Hagiologio Ordinis manet adscripta. *Loudatus Henriquez non tantum idem trodit in Menologio Cisterciensi, quod paulo ante ex Liliis protulimus, sed pluribus hoc conatur stabilire in notis ad dictum Menologium, ita disserens* : Id licet expresse Cantipratanus non asserat, sic fuisse testatur Barnabas de Montalbo tomo I Chronicorum lib. 5, cap. 25.

rem perperam stabiliente Henríquez,

B

31 Et in *Kalendario Gallico Sanctorum Ordinis Cisterciensis*, inter nostri instituti beatas recensetur his verbis : « Christina Mirabilis, Beata » in Brabantia » Ubi Beata vocatur eo sensu a nobis jam superius declarato. Porro ex ipso, quod induebatur habitu, id idem colligitur : nam teste Barnaba de Montalbo, tunica alba et ejusdem coloris chlamyde seu mantello utebatur ; quod genus vestium, ut ex nostris antiquis constitutionibus constat, proprium erat Cisterciensibus virginibus. Moniales vero S. Catharinæ, ubi pia Femina obiit, et tandem sepulta fuit, semper habitu nigro fuerunt usæ : unde constat, non Benedictinam, ut quidam volunt, sed Cisterciensem fuisse. Quod etiam testatur Angelus Manrique in suo *Kalendario Salmanticæ edito*, eam Cisterciensi instituto adscribens. Tantorum ergo viro- rum auctoritate motus non potui eam inter sacras virgines non recensere. *Sed nimis facile Henriquez istis auctoribus credidit, quia avidissime voluerit esse verum, quod illi asserebont. Montalvius hispanice excusus Matriti anno 1602, pag. 262 fallit vel follitur, quando ad probandum S. Christinae monasticum institutum citat verba prologi ad Vitam B. Mariæ Oigniacensis ; ubi loco citato apud nos num. 4 sunt ista* :

C

cum Barnaba de Montalvio, qui turpiter hallucinatur.

32 Unde cum quidam Sanctus adhuc, de S. Bernardi monachis in abbacia, quæ dicitur Alna, Domino militaret, et ex simplicitate dubitaret, cujusmodi essent homines et mulieres, qui quibusdam novis nominibus a malitiosis appellarentur ; hujusmodi responsum in oratione accepit a Spiritu sancto : Invenientur in fide stabiles, et in operibus efficaces. *Montalvius vero sic narrat ista, ex Hispanico translata* : Dum monachæ et multæ personæ seculares murmurarent de illis (*agit de B. Maria Oigniacensi et S. Christina*) quod gestantes habitum suum, et existentes religiosæ exirent foras extra monasterium, Dominus isti suo servo revelavit, vitam earum sibi esse valde gratam. Quia cum die quadam orationi vacaret, rogando Deum, an quæ contra has suas famulas fiebat, esset justa murmuratio ; audivit vocem de cœlo sibi dicentem : Invenientur firmæ et stabiles in fide, et opere efficaces. Quæ refert *Vitriacus de mulieribus in genere* (nam paucis interpositis mox subdit : Sed jam ad personas singulares... descendamus) *Montalvius perperam detorquet ad Mariam Oigniacensem et Christinam Mirabilem. Nullus item apex apud Vitria-*

cum in allatis verbis de habitu earum monastico aut vita religiosa. Unde arguitur Montalvius, adjecisse vel somniasse, quod voluit, et nentiquom invenit. Perperam itaque tradit, Sanctam nostram fuisse monachum ; gestando habitum Cisterciensem fuisse quasi beatam seu devotam ; sub obedientia abbatissæ S. Catharinæ vixisse ; ac denique : monasterium S. Catharinæ extra muros S. Trudonis fuisse Ordinis Cisterciensis ; quod falsissimum est.

33 *Loudatus Waghenarius Sanctam instituto Præmonstratensi ita asserit loco citato* : Fuit soror familiaris, non Ordinis Cisterciensis, uti in Menologio suo asserit Henriquez, sed Ordinis Præmonstratensis ; uti mihi significavit supradictus amplissimus Dominus abbas Tongerloensis (*D. Augustinus Wichmans*) nam ab Averbodiensibus nostri Ordinis religiosi, pastoribus in Brusthem directa, et habitu nostri Ordinis, videlicet tunica alba et ejusdem coloris chlamyde seu mantello vestita incessit. *Tres itaque religiosi Ordines Sanctom sibi vindicant ; quam ego ad nullum censeo pertinere. 1. Quia nullus ; quod sciam, auctor idoneus illud trodit. 2. Quia de eo tacet Cantipratanus, in pluribus minoris momenti recensendis accuratus ; idque sine ullo dubio indicare non prætermisisset hic, sicut alibi duplex S. Lutgardis vitæ religiosæ institutum, et transitum quidem ab uno ad aliud commemorat ; prout dicitur paragrapho proximo. 3. Argumentum, quod desumitur a Sanctæ indumento (de quo Vita cap. 4) certi nihil pro statu monastico aut religioso probat. Unde dum hinc Waghenarius, inde Henriquez, idem uterque pro diverso prorsus instituto argumentum e vestitu desumunt, et sui ambo Ordinis habitu Sanctam induunt, mutuis utrimque rationibus, quæ inde petuntur, inter se pugnant, et nihil faciunt.*

34 Sed fac S. Christinam præ se tulisse similitudinem quamdam monastici vestitus ; an inde mox recte sequitur alicujus Ordinis monialem fuisse ? Ad hæc, potuit ea dirigi a Præmonstratensibus, et tamen non esse Præmonstratensis, sicut S. Christina Stumbelensis non ideo fuit propriæ monialis Dominicana. Quod supra dicebat Waghenarius de Wichmanno ; respondeo, non quæri, quid dixerit iste abbas, sed an ea, quæ dixit, probare potuerit. Quod si quis ex S. Christina ingressu, egressu ac regressu in parthenonem religiosum S. Catharinæ prope Trudonopolim, vitæque ibidem ut plurimum acta, ac morte demum obita, singulari aliquo titulo contendat, eam non vitæ religiosæ professione, quam numquam ediderit, sed affectu solo illuc utcumque pertinere, non multum refragabimur ; eodemque fere titulo hanc dabimus virginibus Benedictinis, quo Stumbelensem dedimus Dominicanis ; ut vide- sis tomum citatum pag. 272, num. 9. Hinc verba Beatricis ad Sanctam, quæ habes in Vita num. 52 : O Christina, obediens semper mihi in vita fuisti, intellige non de obedientia religiosa, sed de voluntatum conformatione, qualis est inter amicos.

35 Neque dicas cum Castellano in tabula Hagiologica ad suum Martyrologium universale, quod S. Christina Mirabilis fuerit Beghina : nam si vera sit epocha Chronici Trudonensis Ms., in quo legitur : Incepit status Beginarum anno Domini MCCXLV, Sancta jam dudum obierat ; quod si cum magno Chronico Belgico, postea commemorando, ad annum 1168, tom. 3, pag. 193, hoc tribuas Lam-

Sanctam quoque sibi attribuant Præmonstratenses ; at nulli certo instituto religioso adstrictam fuisse,

E

probat,

F

neque ad Beghinas spectare.

berto

A berto Begge, a cujus nomine adhuc Beghinæ vocantur : quia primus invenit ordinem Beghinarum, et eis primum castitatis normam verbo et exemplo prædicavit; de quo etiam videri potest *Miræus in Chronico Cisterciensi, Fiseus in Floribus ecclesiæ Leodiensis ad xxv Junii, et novissime Hippolytus Helyotus Historiæ monasticæ tom. 8, pag. 3; tunc non pugnabit quidem tempus, quo minus Beghina fuerit Sancta; hoc tamen vitæ institutum eidem abjudicamus, quia biographus nihil de eo prodidit. Putamus itaque eam seculari in statu vixisse, nullis certis communitatis religiosæ aut parthenicæ legibus obstrictam. Ac de vitæ quidem instituto satis dictum est; sequitur, ut alia quædam Sanctæ adjuncta elucidentur.*

§ IV. Patria; dies et annus mortis; vitæ chronotaxis; sepultura, translatio corporis, status ejusdem hodiernus; reliquæ, veneratio publica.

Patriam, de qua aliunde non satis distincte constat.

B **D**ionysius Cartusianus loco producto de Quatuor novissimis, in rem nostram tradit ista : Christina... nata fuit in oppido S. Trudonis; vel, ut aliqui dicunt, in pago nomine Brustem, sito juxta oppidum memoratum; quæ patriæ locum dividunt potius, quam in individuo determinent. Magis illum determinat apographum *Miræi cap. 1, quando natam fuisse asserit ex villa quadam nobilis viri comitis de Los, quæ vulgariter Bruesthem appellatur, juxta oppidum S. Trudonis in Hasbania Leodiensis diocesis. Ms. Rubæ vallis in titulo Vitæ ponit de S. Trudone, sed cap. 1 Brustemii natam asserit; vide annotata ad cap. 1. Porro locus iste adjacet prædicto oppido, qua illud Meridiem inter et Orientem Borkloam spectat. Apud Surium citatum legitur in oppido S. Trudonis.... orta; sed in editione anni 1618 appositus est ad marginem asteriscus una cum hisce verbis: alias pago, qui Brustemum dicitur. Exemplar quod prælo damus, codex item noster chartaceus supra memoratus, Fiseus, et Cratopolius de episcopis seu Sanctis Germaniæ pag. 41, ubi nonnulla de S. Christina compendiose recenset, Trudonopolitanam faciunt. Constantinus Felicius ad diem xxiii Junii illam ridicule adscribit Albanæ de castro S. Trudonii supra flumen Mosam, quæ erat dicta Mirantius. Quot voces, tot fere falsitates. Ex dictis deducimus, jam tum a tempore Dionysii Cartusiani non satis distincte ac certe constituisse de loco Sanctæ natali; et quia nunc variant Vitæ codices, neque scitur quænam genuina sit lectio, dicamus non satis inde certum esse, Brusthemii prope Trudonopolim, an in ipso potius oppido Trudonopolitano vivere cæperit.*

putamus esse Brusthemium cum Mantelio.

C **37** Sed Mantelius in *Hasseleto suo sive compendio historiæ Lossensis cap. 17* rem aliunde non satis certam definit, sic loquens : Grande illud et immortale comitatus Lossensis decus (*Christina Mirabilis*) in lucem editum fuit Brustemii, alodiali comitum villa; non, ut quidam putant, Trudonopoli, eo quod Cantipratanus, Vitriacus, et alii Trudonensem ex vulgi opinione scribant; quod ibi quam diutissime commorata sit, quibus in civitatis ejus locum inquirere non fuit curæ. Bru-

stemiensem Brustemiique natam (at quo præcise anno nescitur) testantur præter Joannem Brustemiensem (*professione Franciscanum, patria Trudonopolitanum, qui anno 1545 floruit, sicut tradit Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica*) et compilatorem Trudonensis Chronici, (*in nostro tamen Ms. nihil de hac re invenio*) antiqua celeberrimi istius monasterii monumenta; in quibus observavi plus decem locis, exertis adnotatum verbis, S. Christinam Mirabilem editam in lucem Brustemii; quin et illorum refutatam sententiam, qui Trudonensem putant ex illa, quam dixi, conjectura. Atque ex istis nos probabilius putamus, Sanctam ad Brusthemiienses pertinere.

38 Diem mortis nusquam invenio apud biographum; circa quod punctum merito videtur arguendus, ut qui sine magno negotio illum rescire poterit. Quo factum sit, ut alio ab aliis die, ac neutro fortasse proprio et suo, Sanctæ memoria referatur. Sarius fatetur necdum sibi de eo constare; visum tamen ipsi fuit Vitam subnectere gestis B. Mariæ Oigniæensis, die xxiii Junii, et facti sui causas allegat, sed mere arbitrarias; quo etiam die Wionus Sanctam inscribit Ligno vitæ. Quo fundamento apud Arturum in notis ad hunc diem xxiv, et in Bibliotheca Prædicatorum commemorata, asseratur obiisse dicto die xxiii, hactenus me latet. In additionibus ad Usuardum adjectis, Molano in Natalibus Sanctorum Belgii, et aliis recentioribus ponitur hoc die xxiv Julii; de qua re supra inter annuntiationes et elogia. Nec vero laudatus biographus, alibi satis ac curationis apicem explevit in signando anno mortis, dicens defunctam esse anno circiter.... MCCXXIV, ubi vides per adverbium circiter non satis determinate ac distincte mortis annum exprimi; quod mirum est post adeo exiguam, quæ Sanctæ mortem inter et scriptionem biographi intercessit, intercapedinem, non determinatius contigisse. A vero mortis anno certissime aberravit Petrus Waghenarius, loco producto dicens, eam ad Christum felicissime transivisse circa annum MCCXXIV.

Quo die obierit, incertum; de anno mortis constat, non tamen satis determinate.

39 Vitæ chronotaxim præterpropter ita ordino. Annus natalis, a biographo præteritus, fuerit 1150 Anno 1165, ætatis 15, duæ ejus sorores ipsam juniorem, ut ad pascha euntia pecora custodiret, instituerint; consule Vitam num. 4; a quo tempore viliori et humiliori officio deputatæ Christus non defuit consolator: quin imo illi dedit gratiam internæ dulcedinis, secretisque eam celestibus visitavit, usque ad annum Christi circiter 1182, ætatis 32, quo prima vice obiit ac revixit; non autem anno 1186, sicut ex incidenti, re nondum examinata, dicitur tomo ix mensis Junii pag. 270: cum juxta dicta anno circiter 1224 mortua sit, eodemque biographo teste num. 54, vixerit... postquam primo resurrexit, quadraginta duobus annis. Cum vero multo ante tempore (num. 32) subdendam prædixerit, quam sancta terra Jerusalem Saracenis impiis subderetur, non signato anno, quo illud prædixit, ponamus prædixisse anno 1183. quadriennio antequam contigit; nisi fortasse prædixerit illud ante primam suam mortem, et aliquot quidem ante illam annis, ut proprie intelligi possit multo ante tempore rei eventum prædixisse. Cumque venisset dies (*ibidem*) quo a Solahadino (*Saladino*) capta fuit Jerusalem..., ipsa in castro de Loen posita, rei eventum cognoovit in spiritu,

E

Ordinatur Fitæ chronotaxis,

F

anno

AUCTORE
J. P.

pluribus
Sanctæ ge-
stis

B

ad sua que-
que temporu
utcumque
revocatis.

C

Explanantur
ea, quæ ad
sepulturam
et corporis
translatio-
nem spe-
ctant;

anno videlicet 1187, die xxviii Septembris vel II Octobris, quo tragedia ista contigit. Vide annotata in hunc locum.

40 Ex caractere topographico Loen, in quo Sancta dictum eventum cognovit, videtur argui utcumque posse, quod id contigerit tempore istius novennii, de quo sic narrat Vita num. 38 : Castrum..., quod Loen dicitur, expetivit, ubi cum quadam religiosissimæ vitæ reclusa, Iveta nomine, moram per novennium faciens, mira per eam operatus est Dominus. Quo se contulerit anno circiter 1186 : quamquam Fisenus in historia ecclesiæ Leodiensis ad annum 1192, sic loquatur : Ad Ivettam quando venerit, prodidit nemo : hoc certe comperisse videor, venisse ante annum sequentis seculi quartum. Sub idem prædictæ commemorationis tempus pono miraculosum cantum, quo in eodem loco prædita fuisse dicitur num. 39 ; ad quem forte annum 1192 cum laudato Fisenus etiam reduci possint summa æstimatio et observantia, quibus Ludovicus comes Lossensis Sanctam prosecutus traditur a biographa num. 41 ; coeperitque tum eam ex corde diligere. De vaticiniis duobus infra disseritur paragrapho singulari. Anno 1213, mense Octobri videt in spiritu prælium, (num. 25.)

41 Lossensem comitem comparat ad mortem (num. 44) penasque ignis purgantis cum eo partitur (num. 45) anno Christi 1218, quo is vita functus fuisse certo colligitur ex duplici diplomate (non autem anno 1217, uti est apud Mantelium lib. 6 Historiæ Lossensis pag. 170) quod duplex diploma habes in supplemento Miræi, ad opera diplomatica et historica tomo 2, pag. 845, et 846 novissimæ editionis anni 1723 : nam alterum, quod est Ludovici, signatur anno Dominicæ Incarnationis MCCXVIII ; alterum vero Arnoldi comitis Lossensis, qui dicti Ludovici frater et heres fuit, eodem anno notatur ; ut tertium mittam, priora duo approbaus, eodem item anno datum ab Hugone Leodiensi episcopo. In ultimo vitæ suæ anno, teste biographo num. 46, solitudo illi et desertum frequenter habitaculum erant, anno videlicet circiter 1223 ; quo etiam spectant, tam mirabilia ibidem recensita, quam reditus ad oppidum S. Trudonis, quando in monasterio S. Catharinæ sæpius morabatur. Quo circiter tempore habuerit alternos animæ et corporis inter se dialogismos a num. 47 expositos ; idque conficitur ex his verbis : Jam finis instat laboris tui ; jam quiesces in pulvere. Anno denique circiter 1224 secunda ac tertia vice mortem obiit (num. 52 et 53) anno circiter ætatis 74 ; post primum ad vitam reditum anno 42, prout notat scriptor Vitæ num. 54. Sed his, quæ ad vitam ac mortem ejus spectant, subdantur quæ post vitam acciderunt.

42 Sepulta est autem, (eodem numero 54) extra oppidum S. Trudonis in monasterio S. Catharinæ, ubi diem quoque clauserat extremum, quod monasterium erat monialium Ordinis S. Benedicti ; quievitque ibidem annis septem, scilicet usque ad tempus, quo corpus ejus, et omne ædificium monasterii in locum magis congruum et proximum transtulerunt. De qua re Chronicon Trudonense Ms., quod habemus, a compilatore ad sua usque tempora deductum (sicut patet ex præfatione) de gestis duodecim abbatum a fol. 275 ad 346, desinens in anno 1366, tradit sequentia : Anno Domini MCCXXI omne ædificium monasterii S. Cathari-

næ, situm in suburbio oppidi S. Trudonis, quod ad S. Catharinam vocatur, translatum est ad locum magis congruum : et confluentiam aquarum cum omni jurisdictione sua temporali dicto monasterio contulit Libertus abbas. Et subditur : Sub eadem translatione corpus sanctum Christinæ Mirabilis, quod septem annis in loco prioris monasterii humatum fuit, exhumatur, et ad locum novæ habitationis transfertur. Sed de hac re pluribus infra. Notemus interim cum Bartholomæo Fisenus in Floribus ecclesiæ Leodiensis pag. 277 hodie solum prioris istius monasterii superesse S. Catharinæ templum.

43 Perperam itaque Legenda Flandrica ante Vitam Sanctæ dicit, eam in monasterio S. Catharinæ apud Trudonopolim quiescere ; præsertim cum in fine ejusdem Vitæ diserte notetur, ibidem per septem annos quievisse, donec translatum fuerit monasterium S. Catharinæ ad aptiorem locum, et tum apertum esse ejus sepulcrum, etc. In dicto S. Catharinæ monasterio institutum Ordinis Benedictini professa est S. Lutgardis, ut videsis ad diem xvi Junii in ejus Vita, cap. 1, num. 1 ; cujus etiam monasterii priorissa creatur, cap. 2, num. 20 ; et abbas S. Trudonis pater... spiritualis ipsius monasterii S. Catharinæ vocatur num. 21 : unde S. Lutgardis instinctu divino, et monitu S. Christinæ transiit Aquiriam Ordinis Cisterciensis num. 22 ; ubi quantum ad Sanctæ nostræ memoriam attinet, sic dicitur : Sed et quædam beatissima virgo, Christina nomine... spiritu compulsa divinitus ad eam accessit, in hæc verba prorumpens : Quid cunctaris, inquit, adimplere ea, quæ tibi ex instinctu divino jubentur ?

44 Porro quo tempore non ita pridem illustrandis S. Christinæ Actis distinebar, quia curta nobis admodum erat in isto argumento supellex, recurrere pro pleniori notitia placuit ad venerandum nobis admodum dominum Benedictum vander Borch, meritißimum abbatæ Trudonianæ priorem, qui labori non pepercit, ut et suo in Sanctam et nos studio faceret satis. Officiosissimæ viri humanitati imprimis debemus ea, quæ accepimus de hodierno sacrarum S. Christinæ exuviarum statu, uti liquet ex sequenti testimonio authentico, hac super re ad nos transmissa et manu V. A. P. Petri Diels, confessarii in Milen subnotato, quod sic habet : In abbatiæ de Milen sunt omnia ossa nuda Christinæ Mirabilis, inclusa in capsula argentea, collocata in sacello, appellato sacellum S. Christinæ. Pechys vel os lacerti a cubitu usque ad juncturam manus, ab aliquot annis missum est ad comitem Palatinum, qui illud petiverat pro Magno duce Hetruriæ : qui reliquiam illam recepit, et in gratitudinis tesseram dedit prædicto monasterio remonstrantiam ornatam raris et pretiosis monilibus ; donum certe tanto duce dignum.

45 Tomo primo Aprilis pag. 73 inter plurima sacra pignora ex Lusitania Antverpiam delata, et abbati ibidem S. Salvatoris, Ordinis Cisterciensis, ab Emmanuele Antonii Lusitanæ exregis filio, anno 1633 data, notatur sub num. xxii pars spinæ dorsi S. Christinæ Mirabilis. Qua occasione sacra lipsana ibidem enumerata Antverpiam pervenerint, exponitur a pag. 72 ; et pag. 74 dicitur de translatione reliquiarum Belgicarum Sanctarum in Italiam, indeque in Lusitaniam, quæ Antverpiæ anno

D

correcta Le-
genda Flandrica, et in-
jecta obiter
mentionem de
S. Lutgarde.

E

Unde acce-
rimus ea,
quæ hic da-
mus de mo-
derno corpo-
ris statu.

F

Reliquiæ ex
Lusitania
Antverpiam
delatæ, et ibi
honoratæ.

A 1671 instituta confraternitate, et 1672 solenni translatione honoratæ sunt; cujus insignem pompam describit amplissimus Diericæ supra laudatus a pag. 242. Huc spectat chronicon sequens Sauctæ nostræ imagini inscriptum: DIVa ChrIstIna VIRgo Vere MIRabILLs. Et in dedicatione disputationum publicarum chronographica, Sanctis hisce inscripta, dicitur, ChrIstInæ In VIta sUa Vere aDMIRabILLI.

Earum Mileni hodiernus cultus,

* forte Christinæ

B Christina Mirabilis; ut videre est in libro pluries allegato.

et quondam in Lusitania.

C 47 Sanctam jam pridem in Lusitania publica veneratione, Missa solenni et Officio canonico cultam fuisse discimus ex diplomate illustrissimi Joannis Alvarez de Lusana, Portucalensis episcopi, dato xvii Januarii anno 1627 pro veritate sæpe dictarum reliquiarum, quod ibidem profertur a pag. 231; et in quo laudatus Illustrissimus ad rem nostram ita testatur: Superaddimus, quod Nos (dum in præpositura sacelli regii degebamus) dictas veras reliquias sæpe regi, reginæ, eorumque filiis, aliisque proceribus aulæ, nec non millenis Christi fidelibus pro veneratione exosculandas præbuerimus. Insuper fide, ut supra, affirmamus, Nos cum sacellanis regni eorumque vicariis, ex specialibus indultis Pontificiis, etiam post Tridentinum a Congregatione sacrorum Rituum obtentis, et a Sede Apostolica approbatis, annum singulorum Sanctorum ac Sanctarum festum semper coluisse, ac solemniter divino Officio choraliter celebrasse, summumque Sacrum decantasse de dictis triginta quinque Sanctis in proprio seu in communi, quousque dictus sacrarum reliquiarum thesaurus in sacello regno exstitit. Et Sancta quidem nostra notatur inter festa, quæ secundum indulta præfata celebrari consueta sunt Officio simplici, quod habet in Matutinis tres lectiones cum psalmis de feria occurrente, secundum rubricas, in ordine divini Officii in talibus festis digestas. In supplemento dicti tomi pag. 898 ex authentica episcopi Portucalensis bulla dicitur, unde et qua occasione singulæ dictarum reliquiarum partes in regum Lusitanorum potestatem venerint, ad pleniorum notitiam eorum, quæ apud nos citata pagina 74 dicta fuerant.

§ V. Ehucidantur variæ S. Christinæ prophetiæ; vulnera Christi inepte ipsi imputata.

Biographus noster in Vita, quam prælo damus, de Sancta sic scribit num. 34: Famem etiam

maximam, quæ fuit anno circiter ab Incarnatione Domini MCLXX, multo tempore ante prædixit. Idem annus notatur in codice nostro chartaceo O Ms. 12; pro quo anno in codicibus nostris membranceis P. Ms. 17 et P. Ms. 19 cum apographo Miræ, ad Ms. Rubæ vallis collato, et impressis apud Surium supra citatis, invenitur annus circiter MCCLXX. Fisenus in historia ecclesiæ Leodiensis ad annum 1224 ita disserit: Æstate media vehemens æstus torruerat segetes; cum viii Kal. Augusti vi tanta ventus incubuit in agros, ut spicis vapore cœli siccatis excutiens grana, spem colonorum uberrimam eluserit. Invasit hæc pestis Germaniam, Galliam, Hispaniam, consumptaque per hyemem annona, provincias omnes tam graviter afflixit, ut hominibus inedia confectis, viæ passim agrique sternerentur; imo lupi sylvis erumpentes, grassabantur in homines, infantesque matribus frequenter abripuerunt. Hæc illa clades est, quam prævidit, et longo ante tempore prædicavit B. Christina.

49 Quamquam apud Surium legatur evenisse anno septuagesimo, sed perperam; quandoquidem nullam anno illo famem reperiam; et quod maxime mihi persuadet. Cantipratanus illius Vitæ prologo affirmat, se scripsisse anno tricesimo (imo circiter 32, uti ex supra dictis liquet) quo nimirum nihil dicere potuit de septuagesimo. Ita ille, citans Chronicon Hirsaugiense; in quo ad annum 1225 lego ista: Hyems fuit hoc anno dura simul ac longissima; quam famēs biennio durans gravissima est subsecuta, qua multi misere perierunt. Magnum Chronicon Belgicum inter rerum Germanicarum scriptores veteres e Pistorii bibliotheca erutos, tomo 3, pag. 215 ita scribit: Anno... Hugonis (Petrapontii, episcopi Leodiensis) vigesimo quinto (Christi 1224) cum siccitas nimia esset, in festo S. Christophori ventus validus aristas concussit; pro quo tanta caritas secuta est, ut modius siliginis venderetur 27 solidis Leodiensibus, et lupi circa Rhenum irruerent in homines, et infantes asportarent præ fame nimia. Atque ex his famēs quidem isto tempore satis stabilitur, quam Fisenus supra vult a S. Christina prædictam; sed an de hac tantum, et non de alia fame prædictio illa intelligi possit, inquirendum restat.

50 Famēs illa in tribus Mss. exemplaribus, ut jam diximus, quibus adde Surium, innectitur anno circiter 1270. Reponet Fisenus, sed perperam; quandoquidem nullam anno illo famem reperiam. At eam forte reperisset apud Siffridum presbyterum Misnensem, qui editus est inter Scriptores veteres rerum Germanicarum tomo 1, a pag. 682. Is in sua Epitomes, ab anno 458 ad 1307 deductæ lib. 2, ad annum 1271 tradit sequentia: In Teutonia famēs valida fuit, et tribus annis duravit; ita quod multi homines fame perierunt. Famem itaque Teutonicam hic habemus; sed an Hasbanicam simul et nostram, qua de disserimus, a S. Christina prædictam? Quid, inquires, cogit epocham, anni circiter 1271 rejicere, et adoptare aliam anni 1224, quæ non reperitur in aliquo ex iis, quæ ego quidem viderim, exemplaribus Vitæ signata? Quod maxime, inquit Fisenus, mihi persuadet; Cantipratanus illius Vitæ prologo affirmat, se scripsisse anno tricesimo, quo nimirum nihil dicere potuit de septuagesimo. Et cur? An quia isto anno jam vivere desierat?

AUCTORE
J. P.

Famēs,
quam S.
Christina
prædixit, an
cum apogra-
phis Vitæ ad
annum 1170
aut 1270,

an cum Fi-
seno ad
1224
E

F
referendasit,

AUCTORE
J. P.
inquiritur,

51 At vero: Quousque vitam produxerit, quove anno (*Cantipratamus*) diem obierit, nihil certi apud auctores inveniri, dicitur in *Bibliotheca Ordinis Prædicatorum* citata: aliis ad *mcclxiii*, tantum cum *Lipsio*; aliis cum *Colvenerio* ad *mcclxxx* pervenisse asserentibus. Ad annum *mcclxx* aut *mcclxxii* vixisse, ibidem conjicitur. Nec vero certi aliquid de anno ipsius mortis definire potuit in *Bibliotheca Belgica* *Valerius Andreas*. Non itaque ex anno obituale laudati *Cantipratani*, æra istius famis certo labitur, de quo incerta sunt omnia; imo vero ex eadem forte probabiliter utcumque concludi possit, ipsum isto anno etiamnum supervixisse, si adnuittamus prædictam famem cum sua epocha vere ab ipso signatam fuisse. Magna, fateor, temporis intercapedo a prima Vitæ conscriptione usque ad annum 1270, quo fames sæpe dicta contigerit, interponenda tunc est; sed quid si auctor, Vitæ jam dudum antea a se compositæ, postmodum, siquidem eo usque vixit, vel si non vixit, alius aliquis fortasse adjecerit vel prædictionem famis, vel annum certe, quo ea contigit? Atque hæc quidem dici possent pro anno 1270; si non tam clare pugnarent cum tempore, quo Vita scripta est; ac proin vulgata. Certe adjectio ista adeo sera ac præpostera nentiquam est probabilis; atque adeo stat eatenus *Fiseni* argumentum.

Sed epochis
istis, et alle-
ri anni 1196

52 Sed quæro ex *Fiseno* cur, si hanc notam chronologicam rejiciat, eidem annum 1224 substituerit potius, quam annum 1196, quo æque ac illo fames dira desævit, sicut post alios tradit noster *Petrus d'Outermannus* lib. 1 *Constantinopolis Belgicæ*, § 3, pag. 53, et ipsemet *Fisennus* in *Historia Leodiensi* ad istum annum? Nobis certe axiomatis loco fixum sedet, epochas *Vitarum* non mutare, nisi quando manifeste ac necessario mutari debent, quia non subsistunt; quod cum hic non fiat, servanda est epocha nostra, quantum potest, circa famem illam, anno 1170 circiter, in hoc, quod vulgatum, et in alio item exemplari notata. Enimvero eam manifeste non evertit *chronotaxis* Vitæ, superius a nobis ordinata: nam pone Sanctæ natales anno Christi circiter 1150; ejusque sorores... juniorem *Christinam*, ut ad pascua euntia pecora custodiret, instituisse, anno circiter 15 ætatis suæ, Christi 1165; quando *Christus*.. secretis cælestibus eam sæpius visitabat; inter quæ si colles prædictionem istam, quam illa (tametsi mansit cunctis tunc incognita) sororibus aut amicis prænuntiare tamen potuit, (sicut exposuit, quidnam sibi contigisset post primam mortem, ex Vita num. 5 et 6) jam intelligetur quo pacto eam multo tempore ante prædixisset, annis videlicet circiter quinque.

videtur præ-
ferenda, quæ
in duobus
exemplari-
bus signatur,
anni 1170.

53 Atque hoc modo servari utcumque posse censemus epocham istam; quamquam sua certe difficultate non careat, prout quilibet satis intelliget, qui eam attente expendere. Illi igitur epochæ anni 1170 præ alia palmam damus: tum quia in duobus exemplaribus ea signatur: tum quia facile in illis aliis unum c adjungi potuit; tum denique quia minus difficulter et contorte res prædicta cum tempore scriptoris Vitæ, Sanctæ prædicentis, ac prædictionis eventu conciliari potest; quamquam fateri cogar, (quod durum est) me de fame anni 1170 nihil hactenus aliunde didicisse.

De clade Ste-
psiana, quam
Sancta præ-
nuntiavit,

54 Jam vero clades *Stepsiana* vel *Steppeana*, quam *Sancta* prænuntiavit, verbulo a biographo in Vita num. 29 indicata, paucis hic modo illustranda

est. Pugnatum est *Leodienses* inter ac *Brabantos* anno 1213, illis contra hos annunciente victoria omnibus numeris absoluta. Porro dissensionis causam, continuationem ac finem, quæ famosum hoc prælium circumstant, exponunt: *Chronicon nostrum Trudonense Ms.*; *Butkens Trophæorum Brabanticæ* tomo 1, lib. 4, cap. 4 ad annum 1211, a pag. 176, et ad annum 1213, a pag. 181; *Mantelinus in Compendio Historiæ Lossensis* cap. 20, ex *Chronico Trudonensi*; ac *Fisennus Historiæ Leodiensis* lib. 12, ubi et strenuissimos ducis *Lossensis* in isto prælio conatus commemorat. *Palmæ* adeo insignis laurea *S. Lamberti Martyris*, *Leodiensis* episcopi ac patroni tutelaris (de quo ad diem xvii Septembris) cujus causa agebatur, patrocinio attribuitur. Quæ vel hic obiter delibasse sit satis, rejectis pauculis in annotata. Proprius huc spectat dies, quo pugna hæc commissa fuit.

55 Dies, inquit laudatus *Fisennus* num. 18, erat dominicus; quo notarunt initium *Missæ* datum hac *Psalmistæ* sententia: *Justus es, Domine, et rectum judicium tuum. Decimus tertius Octobris* erat: nostrates enim omnes una voce constanter asserunt, esse pugnatum pridie *S. Calixti*; non igitur xxviii Aprilis, quemadmodum *Divæo* placet, qui fortassis audito, *Leodii triumphum S. Lamberti* isto die celebrari, *Steppeanum* esse credidit; cum sit *Bullioniensis*, qui in dominicum item diem hoc anno incidebat: de quo idem iste auctor ad annum 1141, a num. 6; de annua vero *Bullionici triumpho* celebratione cum translatione *S. Lamberti* ad annum 1143, num. 11; cujus item auspiciis ille acceptus referebatur. Atque ex dictis confirmatur ac determinatur dies, quæ in codicibus. *Miræi* ac *Rubæ vallis Octobris* quidem fuisse dicitur, at in aliis *Mss.* non ponitur. Vide annotata ad cap. 3, littera d.

56 In tertio Sanctæ vaticinio, a biographo num. 43 brevibus ac confusis terminis relato, quo immiuentem *Ludovico comiti Lossensi* prodictionem prædixit, dispiciendum imprimis de loco, in quo ista prædictio contigit, palatio videlicet *Lossensi*, quod nunc, inquit idem biographus, tempore utique, quo Sanctæ Vitæ scribebat, destructum est; adeoque jam anno circiter 1232, quo ille scripsit, destructum jacebat. At quando destructio ista contigit? *Mantelinus* in *Historia Lossensi* supra citato libro 7, pag. 184 fatetur candide, quo sub comite vel anno vastitas illa (castri, ut pro palatio, quod est in exemplaribus nostris *Mss.*, ipse cum *Surio* habet) contigerit, necdum scire se potuisse; addens nequaquam sibi videri mirum, post quatuor et amplius secula... nobilissimi istius quondam castri tam exigua hodie exstare vestigia. Oppidum, inquit, castri nomen retinet, diciturque *Loscastrum*, eminens juxta ecclesiam collegiatam terræ cumulus, quem incolæ *Burgum*, id est castrum vocant, non videtur fuisse nisi antiquæ arcis specula, sive turris ceteris eminentior, quæ tam facile haud complanari potuerit, veterisque ut fastigii, ita ruinarum servet indicia. An autem palatium illud fuerit idem locus cum antiquo castro *Lossensi*, prout supponit *Mantelinus*, an alius potius et ab eodem diversus, ulterius quæri potest, sed non facile decidi. Quidquid sit, palatium illud, et forte idem castrum situm erat apud *Loen*, teste biographo.

57 Attendendum quoque est ad personas, quæ personæ
ibidem,

D

E

F

ejusque die.

Alterius
item prophe-
tiæ locus,

A *ibidem, sine nomine ponuntur; nimirum dux Limburgensis cum alio comite. Per illum juxta subsequens prophetiæ systema de clade Hollandica, intelligo Henricum, quem nominant Fisenus ad annum 1201, 1203, et Butkens citatus, lib. 4, cap. 4, pag. 165 occasione subscriptionis litterarum; per hunc vero videri indicari Wilhelmum sive Guilielmum comitem Hollandiæ, persuasum iri puto ex sequentibus, quibus de ipsa prophetiæ disseremus, ut norit lector quænam ea probabiliter fuerit, et quo referenda. Et vero quis proditor ille, qui ibidem tecto nomine indicatur? Wilhelmusne Hollandiæ comes, an Henricus dux Limburgensis? Wilhelmus, ut opinor; quamquam et de Henrico Limburgensi suspicari simile quid forte aliquis possit, sed minore sane fundamento, quemadmodum erui utcumque pronum est ex iis, quæ dicuntur.*

tempus, etc.

B 58 Fisenus ad annum 1192 vaticinium illud refert ad cladem Hollandicam, de qua agunt Joannes de Beka et Wilhelmus Hada de Episcopis Ultrajectinis sub Theodorico II; Mantelius in Compendio pluries allegato, cap. 20; ac idem Fisenus ad annum 1204, cujus ibi verba huc transcribo, ut tota ista prædictionis res gesta elucescat. Sic loquitur: Filiam unicam ac heredem Theodorici Hollandiæ comitis, Adam nomine, cum duxisset uxorem (Ludovicus Lossensis) simul nobilem illum iniit principatum. At Hollandi plerique femineum socrus ingenium ac impotentem dominationem aversati, exosi etiam externum dominum, Theodorici fratrem Guilielmum, orientalis Frisiæ comitem, exacto Ludovico Lossensi, inaugurarunt principatui. Atrocem injuriam armis vindicare visum est Lossensi; plurimumque præsidii adjutus hostem facile profligavit; provinciamque recuperatam non egre retinisset, nisi præpropere quasi confecto bello, Ultrajectinum (episcopum) dimisisset. Tum enim respirare cœpit Guilielmus et bellum ausus est instaurare.

exponuntur.

C 59 Ad eum cum adiisset Limburgius, quo ad pacem inhortaretur: seu terruerit Guilielmus magnifica virium ostentatione; seu profecto fidem ipse parum integram coluerit, reversus ad Lossensem terrore castra complevit, revulsisque signis domum copias reduxit. Ceteri perturbati, cum tutum receptum circumspectarent, incubuit totis viribus Guilielmus, et fœde strage dissipavit. Meliora desperabat fractus animo Lossensis. Pacem igitur admisit, relicta Guilielmo Hollandia, cum decem millia marcarum argenti accepisset. Atque hæc quidem de triplici Sanctæ prophetia signate a biographo expressa præ multis aliis: nam, eodem teste, num. 29, spiritu prophetiæ in multis claruit; et num. 34: Alia quoque multa nimis, quæ jam adimpleta sunt, et quæ adimplenda credimus, Christina prædixit. Accedit eo arcanorum perspicentia, quæ intima atque abstrusa cordium scrutabatur, ut vide sis eodem num. 29 et 30.

Christi Stigmata perpetuam ab Arturo Sanctæ nostræ adscripta.

60 Apud Arturum a Monasterio in notis ad suum Gynæceum hac die xxiv ponitur breve elogium S. Christinæ Mirabilis, quod consonat illi, quod supra ex Saussayo protulimus; sed in illo dispar est, quod ibi referatur Sancta stigmata in corpore deferens, quod merum Arturi commentum est, ex synonymia alterius Christinæ ortum, de quo agit, Dionysius Cartusianus sermone 6 de Sacramento Eucharistiæ sub finem, quem is citat; ubi ha-

bentur ista: Hoc breve scriptum deputo et transmittito vobis, devotissimis Christi ancillis. Hoc tibi Mechtildi, quæ in Noviomagis jaces præ corpusculi tui imbecillitate... Tibi quoque Christinæ..., quæ et instar Christi nuper quinque vulnera in corpore tuo bajulasti; quarum stigmata nunc usque cernuntur in te... Vestris sincerissimis precibus me ipsum et meos humiliter recomendo, ac vestrum indesinentem profectum totis præcordiis opto ego frater Dionysius, etc. 1. Itaque hic apertissime indicatur Christina Dionysio Cartusiano synchrona, de qua scribebat, et tum, quando scribebat, etiamnum viva; quæ ex supradictis in ratione temporis cum nostra Christina pugnant. 2. De stigmatibus ejusdem corpori impressis, nullus ex omnibus, quo ego viderim, vel somniavit quidem. 3. Imperitissime etiam citat Arturus Rayssi Auctarium ad Natales Sanctorum Belgii Molani sub die xvi Martii; ubi non de nostra, sed de superiore agitur ex Dionysio. Ita error errorem trudit, ubi sine discrimine et delectu res toto cælo diversæ adoptantur.

AUCTORE
J. P.

E

§ VI. Diplomata in favorem monasterii Mileniensis, quo S. Christinæ corpus translatus fuit.

Monasterium Mileniense sacro S. Christinæ Mirabilis exuviarum deposito venerabile, pluribus diplomatibus, quæ laudatus a nobis supra Dominus Benedictus vander Borcht sua ipse manu transcripsit atque huc misit, illustrari patet: quod eo facimus libentius, quod diplomata ista, quantum scimus, hactenus sunt inedita, atque adeo non sine lectoris curiosi utilitate lucem visura.

Proferuntur diplomata in favorem monasterii Mileniensis.

62 In nomine Domini, Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter, quod anno Dominicæ nativitatis mcccclxxi, Indictione ix, Aprilis die xxv, Completorii hora, sanctissimi in Christo Patris ac Domini Gregorii PP. XI, anno sui pontificatus primo, constituta propter hoc persoualiter religiosa domicella Elisabeth, dicta Mombeke, monialis et suppriorissa monasterii et conventus de Milen, monialium juxta oppidum sancti Trudonis Ordinis S. Benedicti, Leodiensis diœcesis, nomine, et ex parte religiosæ dominæ D. Mariæ de Bruys, dictorum monasterii et conventus priorissæ, et dicti conventus, quasdam litteras sigillis complurium fide dignorum, ut in litteris originalibus apparet, liquide sigillatas, non cancellatas, non abolitas, non abrasas, nec in aliqua sui parte vitiatas, omnique suspicione carentes, mihi notario publico de verbo ad verbum exhibuit copiandas: quarum tenores sequuntur in hæc verba.

Testatur notarius publicus de diplomatum sibi exhibitorum valore:

F

63 Diploma itaque primum sic sonat: Gotbertus vir nobilis de Orbays præsentibus et futuris in perpetuum. Universorum exigit providentia, ut quod rationabiliter agitur, ne labente tempore labatur, scripto perpetuo confirmetur. Eapropter notum facio præsentibus et futuris, quod curtim Milen, quam in feodo a comite Lonem Arnoldo possidebam, in manus ejus resignatam, sicut in litteris ipsius plenius exprimitur, de assensu ejusdem, cum omni integritate justitiæ in placitis,

quorum primum annu 1219 continet venditionem curtis Milen in favorem ecclesiæ S. Catharinæ,

AUCTORE
J. P.

tis, in molendino, in agris, in sylvis, in oratis, cum omnibus omnino attinentiis ecclesiae sanctae Catharinae pro quingentis libris alborum, et viginti quinque vendidi; assensum praebente Jolenda domina de Yrgis, cujus filiam in uxorem habui, et annuentibus cunctis heredibus meis.

cum anni-
versario; se-
cundum
commemorat
beneficia ei-
dem ecclesiae
collata;

64 Praeterea intuiti Dei et beatae Virginis, et martyris Catherinae patronarum ecclesiae de Milen, contuli absolute ecclesiae prænominatae, ut sorores regulariter conversantes in ea, meum, cum non fuero, anniversarium, sed et uxoris meae Evæ, et fratris sui Ægidii Jolendi etiam de Yrgis, perpetuis orationibus observent, sed et domini Hugonis de Florinis. Quæ omnia ut firma et perpetuo rata permaneant, cum filii mei et heredes omnes legitime renuntiaverint, sigillo meo communivi, et testes idoneos subternotavi. Hujus rei testes sunt: Clarcaldus de Alta ripa, Philippus de Tunggernels, Bernardus miles, et quamplures alii. Actum anno gratiae MCCXIX, Leodii praesidente Hugone venerabili episcopo. *Diploma secundum continet laudati Arnoldi comitis Lossensis et Goberti de Orbais beneficia erga monasterium S. Catharinae in Milen, et signatur anno 1219. Illud hic omittimus, quia editum legitur in Supplemento ad Opera diplomatica Miræi, anno 1723 recusa, sive tomo eorum secundo, pag. 847, ex historia Lossensi, in qua illud habetur pag. 176.*

B

tertium præ-
dicta appro-
bat,

65 *Diploma tertium continet ista: Ægidius vir nobilis, filius Gotberti nobilis, praesentibus et futuris praesens scriptum inspecturis in perpetuum, notum facio tam praesentibus quam futuris, quod venditionem, quam pater meus dominus Gotbertus, vir nobilis de Brul, cum priorissa et conventu monialium sanctae Catharinae super curti de Milen, et omnibus appendiciis suis fecit, sicut in ejusdem litteris continetur, et eleemosynam, quam eidem ecclesiae fideliter largitus est pro sua, suorumque salute, ratam habeo et gratam, et protestor, quod spontaneo concurre assensu, et in vera eleemosyna praedictae ecclesiae conferendo, omni in perpetuum renuntio querelae et actioni, ita quod nulla persona nomine meo memoratam ecclesiam de caetero possit perturbare.*

C

et juridice
corroborat
anno 1252,

66 Quia vero sigillum non habeo, praesentem veritatem sigillo patris mei domini Gotberti feci communiri. Testes vero interfuerunt isti: Simon, Dominus Guno de Adelinchen, Reynerus de Rolinchen advocatus sancti Trudonis, Wilhelmus Castellanus de Montenaken, Nicolaus de Curtis, Henricus de Aelst, Reynerus de Montenaken, Arnoldus de Gengeleym, Rulinus de Milen, Damianus Godscaleus de Dyste milites, scabini de sancto Trudone, et scabini de Milen, et homines patris mei Henricus de Musen, Jordanus filius Tegnons, Reynerus mercator, Robinus de Lewys. Datum in vigilia B. Thomae Apostoli anno Domini MCCXXXII. Peto etiam sigillis principum praesens scriptum perpetuo roborari.

uti et quar-
tum eodem
anno;

67 *Diploma quartum sequitur, quod sic habet: Arnoldus Comes de Los, praesentibus et futuris in perpetuum. Inspectis litteris viri nobilis Ægidii super venditione quadam, quam pater ejusdem Gotbertus, vir nobilis de Brul, cum priorissa et conventu monialium sanctae Catharinae super curti de Milen, et omnibus appendiciis suis fecit, et super eleemosyna, quam dictus Gotbertus*

vir nobilis de Brul praefato monasterio pro sua, suorumque largitus est salute, sicut in ipsius liquet litteris; cum idem Ægydius factum patris gratum et ratum approbaverit, grato concurrimus assensu. Et ut perpetuo habeant robur, quæ in utriusque litteris, patris videlicet et filii sunt declarata, scilicet de curte de Milen et omnibus appendiciis suis, et largitione eleemosynæ; et praesentem paginam sigilli nostri impressione fecimus communiri. Et quicumque contra praemissa temere attentaverit, nostram sciet se offensam incursurum. Datum secundo Kalendas Februarii apud sanctum Trudonem anno Domini MCCXXXII.

68 *Diploma quintum ita exprimitur: Johannes Dei gratia Leodiensis episcopus praesentibus et futuris, has litteras inspecturis, in Domino salutem. Dilectae filiae moniales sanctae Catharinae in Milen, litteras viri nobilis Ægidii nobis exhibuerunt, continentes, quod idem vir nobilis venditionem, quam pater ejusdem Gotbertus vir nobilis de Brul cum priorissa et conventu sanctae Catharinae fecerat super curti de Milen, et omnibus appendiciis suis in eleemosyna collatis, gratam et ratam haberet, renunciatis omni de caetero perturbationi. Nos igitur memoratam curtim, locum scilicet, in quo praedictae sorores divinis mancipatae sunt obsequiis, omnia a viro nobili Gotberto de Brul praedicto monasterio collata, sicut in ipsius liquet litteris, praesenti scripto duximus confirmanda, districte inhibentes, ne quis hominum praedicta de caetero perturbare praesumat; sed omnia usibus ancillarum Christi pro futura illibata conserventur. Datum apud sanctum Trudonem secundo Kalendas Februarii, anno Domini MCCXXXII.*

69 *Tenor diplomatis sexti sequitur in hæc verba: Ego Godefridus dominus de Parweys notum esse volo omnibus hoc scriptum inspecturis, quod ego contuli in eleemosynam priorissae et conventui beatæ Catharinae de Milen, Ordinis beati Benedicti, omnia bona illa, quæ acquisivi et habui per eommutationem aliorum bonorum coram comite de Los, qui fuit dominus eorundem bonorum, et per sententiam hominum ipsius comitis ab avunculo meo domino Gotberto de Brul, et a domino Ægidio filio suo de Herge in perpetuum pacifice possidenda, tam in agris cultis, quam in pratis et sylvis, molendino, telonio, censu in humidis et siccis, cum omnibus juribus et consuetudinibus, quibus hactenus praedictus conventus tenuit eadem bona, ex quo adeptus ea primo; quæ bona jacent apud Milen, in quibus eadem dominae commorantur.*

70 Ego autem confirmo omnes collationes et litteras collatas praedictis dominabus sive a comite de Los, sive ab avunculo meo et filio suo praedictis, per has litteras meas praesentes. Huic collationi interfuerunt: venerabilis pater B. Episcopus quondam Lausanen. *, qui hæc bona recepit cum domino Ch. abbate sancti Trudonis pro priorissa et conventu de Milen ad opus earundem dominarum, apud Milen in cœmeterio, et dominus Cono de Here advocatus de sancto Trudone, d. Gonterus de Berle, d. Libertus de Seline, d. Fastrardus de Berle, d. Lambertus de Aelst, d. Hermannus de Sassenbrouch, d. Philippus de Herck castellanus de Montengeys, et frater suus d. Eustatius, d. Eustatius de Bochout castel-

D

nec non
quintum eo-
dem anno a
Joanne epi-
scopo Leodi-
ensi datum:

E

ac sextum
denique

F

anno 1242

* Lausa-
nensis.

A castellanus de Duras, d. Libertus Langheduech, Ruionus de Gingelem, d. Symon de Heldonia, de Nicolaus de Cortis, d. Henricus de Sassenbrouch, et Scabini mei de Musen, et alii quamplures mei homines.

Godfridi de Parweys in-
flicta in con-
travenientes
excommunic-
atione.

71 Hac collatione facta coram omnibus prædictis, petivi coram eisdem venerabilem patrem episcopum prædictum, ut excommunicaret omnes illos, quicumque de cetero contrairent isti meæ collationi. Quod et fecit coram me et omnibus prædictis. Præterea ut hæc mea collatio robur perpetuum obtineat, rogavi prædictos episcopum et abbatem, et dominum Arnoldum comitem de Los, quod appenderent sua sigilla præsentī paginæ cum meo sigillo. Actum et datum in vigilia beati Joannis Baptistæ, anno gratiæ MCC quadragesimo secundo. Actum et copiatum anno, die, mense et hora, ac pontificatu prædictis, in camera domus inhabitationis discreti viri et honesti domini Ghiselberti de Fossa, presbyteri, archidiaconique foranei in concilio sancti Trudonis, sita in oppido sancti Trudonis, præsentibus ibidem : prædicto domino Ghiselberto, domino Joanne Smersnidere presbytero, et Eustatio dicto de Nisem clerico, testibus Leodiensis diocesis ad præmissa testificanda vocatis specialiter et rogatis.

Quæ omnia
tamquam
authentica
roborantur a
notariis pu-
blicis.

72 Sic subscriptum erat : Et ego Walterus Egiot de sancto Trudone Leodiensis diocesis, publicus imperiali auctoritate et curiæ Leodicensis, quia prædictas litteras vidi, tractavi, perlegi et examinavi, eas fideliter copiavi, collatione facta diligenti una cum præscriptis testibus, et in hanc formam publicam ad postulacionem et requestam domicellæ Elisabeth de Mombeke supradictæ, redegī, signoque meo solito, et consueto signavi, rogatus et requisitus. . . . Walterus qui supra. Et subsignavit : J. Bloys notarius per copiam, Leon. Bollis notarius per copiam subst.

§ VII. Nonnullæ circa prædicta diplomata observationes; plura de Sancta cur non dentur.

Quædam
personæ

Laudatus Fisenus in Floribus ante citatis pag. 277 priorissas Milevienses ac deinde abbatissas recenset, quarum prima, uti addit, anno 1578 defuncta sit. De prioratu ejusdem parthenonis in abbatiam commutato circa annum 1565, dicitur in notis ad Miræi Supplementum supra citatum. Porro Arnoldus comes Losseus, in primo diplomate notatus, frater et heres Ludovici, de quo Vita, notus est ex alia diplomate in favorem abbatiæ Herkenrodanæ anno 1218, quod legitur in dicto Supplemento pag. 846. In diplomate 6 supra doto per litteras Ch. indicatur Christianus, S. Trudonis abbas designatus anno 1193, cui præfuit annis 30, ex Chronico nostro Trudoneusi Ms. et Fisenus; de quo idem Fisenus, ac de corpore ejus non corrupto agit in parte 2 Paralipomenon ad Flores ecclesiæ Leodiensis; sed epocha istius abbatis non concordat cum anno hujus diplomatis, in quod facile irrepere potuit error ut Ch. male scriptum vel transcriptum fuerit pro Th., qui erit Thomas, anno 1239 præfectus

abbatiæ Trudonensi, mortuus anno 1248, ex Chronico citato; de quo supra.

74 Per venerabilem patrem B., episcopum quondam Lausanen., ibidem indicatum, intelligo Bonifacium, cum titulo beati a nobis illustratum die XIX Februarii a pag. 149; ubi pag. 154 in annotatis dicitur iste episcopus anno 1247 accepisse facultatem dimittendi episcopatum; quem juxta hoc præsens diploma jam tum ab anno 1242 dimisisse evincitur, cum in illo dicatur QUONDAM episcopus Lausanensis. In Gallia Christiana apud Sammarthanos in Episcopis Lausanensibus ponitur Lausanam primum deductus 1230; postque octo annos Romam ivisse, ibique episcopatu suo renuntiassē in manibus ejusdem, a quo promotus fuerat, Gregorii PP. IX. Et in Vita prima apud nos cap. 4, narratur annis decem rexisse istam ecclesiam, quæ cohærent cum epocha nostri diplomatis. At ex eadem Vita cap. 2, episcopus Bonifacius interfuit concilio Lugdunensi, quod celebratum est anno 1245; et ibidem habentur nonnulla, quæ ipsum tunc temporis etiamnum episcopatum gessisse probant, quem qua occasione dimiserit, ibidem deinde exponitur.

75 Quod S. Bonifacius interfuerit concilio Lugdunensi, nec in Natalibus Sanctorum Belgii, nec in Fastis Belgicis Miræi, nec apud Sammarthanos vel verbo quidem ullo indicatum reperio. Juxta epocham diplomatis prædicti, interesse illi, antequam cesserit episcopatu, neutiquam potuit. Quam recte et vere iste biographus aliter statuat, ipse viderit. Ego interea, relicto biographo isto, standum censeo diplomate, donec vel contra hoc, vel pro isto solide aliquid probetur, unde certo res decideret, et extra controversiam poni.

76 Atque hæc quidem sunt, quæ de Belgica nostra S. Christina, supra omnem longe admirabilitatem Mirabili, colligi potuere monumenta; pauca quidem fateor, si ea spectes scorsim a Vita, quæ satis copiose nos instruit; pauca item, si ea referas ad Vitam ipsam, quatenus vix quidquam tangit, quod post ultimam Sanctæ mortem contigerit; sed vel in hoc etiam ipsa plane fuit Mirabilis: nam quod de miraculis post ejus mortem, quæ dum viveret, perpetuum fuerat miraculum, pene nihil in promptu sit, quippe ut ex eo petatur, quod, teste scriptore Vitæ numero 52, fertur a quibusdam eam sæpius in vita rogasse Deum, ne eam in morte aliquibus miraculis honoraret...; et in hoc quoque a Domino exaudita est.

77 Accedit eo, quod bella continua, per Belgium toties grassata, magnum vobis rerum ad Sanctam pertinentium thesaurum inviderint, qui in parthenone Mileniensi aliquando asservatus, nunc intercederit, prout fidem facit laudatus supra Petrus Dielsius, qui memoratum testimonium ita concludit: Fuerunt, inquit, in prædicto monasterio multa particularia manuscripta, concernentia Vitam et mirabiles Mirabilis Christinæ effectus; sed illa pridem perierunt durantibus præteritis bellis; ita ut ipsæ religiosæ nihil particulare amplius habeant. Quæ omnia tum hic proxime jam dicta, tum superiora ex fide ejusdem testimonii producta, confirmantur per hæc verba: Ita attestor pater Petrus Diels, Minorita et confessarius in Milen. Nihil nunc morari vos debet, quo minus Vitam hisce subiciamus.

AUCTORE
J. P.

in istis di-
plomatibus
notatæ.

E
explanantur

Sancta de-
precatur mi-
racula post
mortem;

F

hæretici in
monumenta
ejus grassa-
ti; ac proin-
plura non
supersunt
dicenda.

AUCTORE
THOMA CANTIPRATANO.

VITA

Auctore Thoma Cantipratano Ordinis
Prædicatorum.

Ex codice nostro Membranaceo Ms. Camerensi in Belgio prope Bruxellas, cum pluribus aliis collato.

PROLOGUS.

a Memorabilis Christi virginis Christinæ *a* vitam
Auctor gesta Sanctæ,
B scribere disponentes, illud in exordio sermonis primitus inseramus, quod venerabilis Jacobus *b* Achonensis *c* episcopus, postea Romanæ curiæ Cardinalis *d*, in Vita beatæ Mariæ de Oignies de ipsa Christina per hæc verba commemorat. „ Vidi, inquit, aliam (Christinam intelli-
e „ ge *e*) circa quam [tam] mirabiliter operatus
„ est Dominus, quod cum diu mortua jacuisset,
f „ antequam in terra corpus ejus sepeliretur,
„ [anima ad corpus revertente *f*] revixit; et a
„ Domino obtinuit, ut in [hoc] seculo vivens in
„ corpore, purgatorium sustineret. Unde longo
„ tempore ita mirabiliter a Domino afflictæ est;
„ ut quandoque se volutaret in ignem; [et]
„ quandoque in hyeme, in aqua glaciali diu moreretur;
g „ quandoque etiam sepulchra mortuorum intrare cogebatur *g*. Tandem in tanta
h „ pace peracta pœnitentia, *h* et tantam a Domino gratiam promeruit, ut multotiens rapta
„ in spiritu animas defunctorum usque in purgatorium vel [per] purgatorium *i* sine aliqua
k „ sui *k* læsione usque ad superna regna conducere.

quæ videntur incredibilia,

C 2 Hæc igitur, ut diximus, præfatus venerabilis Jacobus episcopus de ea commemorat. Ego autem reliqua indignus F. Prædicatorum Ordinis ob ædificationem legentium et specialiter Christi laudem, [hæc] licet imperito sermone descripsi, certus utique relatione narrantium. Nec immerito certum me dixerim, cum tot plane testes habeam in pluribus, quæ descripsi, quot tunc temporis in oppido S. Trudonis uti ratione potuerunt. Neque enim hæc in angulo gesta sunt, sed plane in populis; nec tantum temporis transiit, quod ea absorbit et sepelivit oblivio, cum non eo amplius quam anni octo sint, quo *l* hæc scripsi post mortem ejus. Alia vero quæ nemo hominum scire potuit nisi ipsa, ab illis proprio audiui, qui ea ab ore illius se percepisse testati sunt.

egregie confirmat.

m 3 Et noverit quicumque legit hæc, talibus me testibus credidisse, qui nequaquam a centro veritatis etiam pro amputandis capitibus deviant. Fatemur quidem, et verum est, narrationem nostram *m* omnem hominis intellectum excedere, utpote quæ secundum cursum naturæ fieri ne-

quaquam possent, cum tamen sint possibilia Creatori; nec ea ullo modo scribere præsumpsissem, nisi me venerabilis Jacobi episcopi in majoribus rerum gestarum testimonium præcessisset. Hinc ergo opus aggredientes, in primis quemadmodum nutrita sit, postmodum educata, atque inde cetera illius gesta, prout certissima et indubitabili relatione didicimus, exequamur.

D

ANNOTATA.

a Alias Cristina; sed Christina legi debet, sive attendamus ad sanctam homonymam, de qua hoc die est actum, sive ad nominis etymon.

b Cardinalem hic indicari Vitriacum, habes in Commentario prævio: de ejus scriptis, etc. breviter tractat Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica. De hoc celeberrimo viro, vide dicta in supplemento ad Vitam B. Mariæ Oigniacensis die xxiii Junii. Vitam ejus habet Fisenus in Floribus ecclesiæ Leodiensis ad xxx Aprilis.

E

c Acon vel Accon (nunc Acca Turcis, Acre Gallis, Acri Italis) quæ et Ptolomaïs, urbs Palaestina (in Historia Pontificum et Cardinalium Ciacconii, Phœnicia, Valerio Andrea citato, Syria) episcopalis sub archiepiscopo Tyrensi, antea probe culta, et diuturna equitum S. Joannis Hierosolymitani contra Saracenos propugnatione memorabilis. Chronicon Trudonense Ms. hæc habet: Anno Domini mxcxi Christiani post longam obsidionem, civitatem Acon expugnatam ceperunt conditione tali, quod pagani salvis corporibus discederent, et crucem Domini redderent, et captivos Christianos libertati restituerent. Consuli etiam possunt annotata ad Vitam S. Lutgardis littera b, apud nos tom. 3 Junii, pag. 247.

d Episcopus Cardinalis creatur sub Gregorio IX; de qua re Ciacconius.

e Parenthesis ista abest a Vita in codice Rubecæ vallis exarata; uti et a Mss. P 17 et P 19; quam habet O Ms. 12.

f Uneis inclusa, sunt in textu citato, apud nos xxiii Junii, et in ecgrapho Miræi; Ms. Rubecæ vallis omittit, revertente.

F

g Melius in textu allegato Vitriaci est, cogere-tur cum Ms. Rubecæ vallis.

h In textu eodem Vitriaci post peractam pœnitentiam.

i Vel per purgatorium, non legit Ms. Rubecæ vallis.

k Textus Vitriaci apud nos non habet, sui.

l Ms. Rubecæ vallis quod.

m Narrationem nostram etiam legit Ms. nostrum chartaceum O 12; non alia duo a nobis adhibita, nec Miræanum.

ANTIQUA CAPITA.

Incipit PROLOGUS in Vita beatæ Christinæ de oppido S. Trudonis.

CAPUT I Incipit Vita B. Christinæ cognomento Mirabilis.

- II Quomodo B. Christina mortua fuit.
 III Quomodo educta est de corpore, et qualiter reducta ad corpus revixit.
 IV Quomodo capta ab amicis, et a Domino liberata, proprio virgineo ubere nutrita sit.
 V Quomodo aquas ingrediebatur.
 VI Quomodo cruciabatur in igne.
 VII Quomodo cruciabatur in aquis.
 VIII Quomodo cruciabatur in rotis et patibulis.
 IX Quomodo cruciabatur in spinis et vepribus, et a canibus agitabatur.
 X De subtilitate corporis ejus.
 XI Qualis efficeretur dum orabat.
 XII Qualiter tibia ejus confracta, capta est et liberata a Domino.
 XIII Qualiter oleum fluxit de mamillis ejus, et sic libera dimissa est ab amicis suis.
 XIV Quomodo communis oratio facta est a religiosis pro ea.
 XV Quomodo temperata est vita ejus hominibus.
 B XVI Quomodo cogeatur a spiritu eleemosynis vivere.
 XVII De illo, a quo potum accepit.
 XVIII Qualiter ei erat, cum malefactorum eleemosynas ederet; et de cibo vel habitu eorum*.
 XIX De dolore ejus et planctu, quem pro damnandis habebat; et de gaudio pro salvandis.
 XX Quomodo claruit spiritu prophetiæ.
 XXI Quomodo prædixit quamdam occisionem.
 XXII Quomodo prædixit apostasiam monialis.
 XXIII Quomodo protexit precibus quemdam nobilem peregrinantem.
 XXIV Quomodo prædixit Jerusalem captivandam; et diem quando capta est nuntiavit.
 XXV Quomodo prædixit maximam famem futuram.
 [XXVI De raptu ejus in spiritu, et cantu mirabili in prædicto monasterio.]
 XXVII Quomodo insultabat, quod creatorem non agnoscerent.
 XXVIII Quomodo dereliquit sua, et venit apud Loen.
 XXIX Quomodo divinitus intelligebat Scripturas.
 XXX Quantum venerabatur a comite Ludovico.
 C XXXI Quam excitantia verba habuit.
 XXXII Quomodo eidem comiti molestias prædixit.
 XXXIII Quid egit in morte dicti comitis.
 XXXIV Quomodo partita est purgatorii pœnas cum anima comitis.
 XXXV Qualiter se habuit in ultimo anno vita suæ.
 XXXVI Narratio domini Thomæ abbatis S. Trudonis de ea.
 XXXVII Modus vitæ ejus ante mortem.
 XXXVIII De languore ejus ante mortem.
 XXXIX De morte ejus secunda, et qualiter iterum revixit, et tertio mortua est.
 XL De sepultura B. Christinæ et de translatione corporis ejus.
 XLI Conclusio libri.
 XLII De secunda revelatione corporis ejus.
 XLIII De primo miraculo, quod accidit post revelationem corporis sacri.

CAPUT I.

Sanctæ natales; viso post mortem purgatorio, ad vitam redit, ut animas ibidem detentas juvet; quam acerba, illæso corpore, pro eisdem sit passa.

Igitur memorabilis Christi virgo Christina ex oppido S. Trudonis *a* in Hasbania honestis parentibus oriunda fuit. Hæc, defunctis parentibus, cum duabus sororibus ipsa junior relictæ est. Tunc sorores secundum religiosæ vitæ modum vitam suam disponere cupientes, sororem ætate majorem, ut vacaret orationi, mediam ut [domus] *b* curam ageret; juniorem autem Christinam, ut ad pascua euntia pecora custodiret, instituunt. Nec mora: viliori et humiliori officio deputatæ Christus non defuit consolator; quinimo illi dedit gratiam internæ dulcedinis, secretisque cœlestibus eam sæpius visitabat. Mansit tamen cunctis incognita, solique Deo tanto notior, quanto secretior. Unde per Isaiam gloriatur dicens: Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Est enim ipse verecundus amator.

5. Et factum est post hæc, ut ex interno contemplationis exercitio virtute corporis infirmata, vita excederet. Tunc positum in medio corpus exanime ab amicis, et sororibus maxime lamentabatur. Mane ergo facto, ad ecclesiam *c* deportatur. Cumque pro depositione ejus Missarum oblatio fieret, subito commotum corpus exsurrexit in feretro, statimque *d* instar avis evecta templi trabes ascendit. Fugientibus ergo cunctis, qui aderant, sola soror ætate major cum timore remansit [ubi] usque post Missam immobilis perseverans *e*, a presbytero ecclesiæ sacramento constricta, est coacta descendere: horrebat enim, ut quidam autumant, subtilitas ejus spiritus, odorem corporum humanorum *f*. Mox cum sororibus reversa, domi cibus refecta est. Tunc amici ejus spirituales *g*, accedentes ad eam, sciscitati sunt, [ut] quid vidisset, vel quid passa fuisset, vellet exponere. [Quibus illa:]

6 Statim, inquit, ut defuncta sum, susceperunt meam animam ministri lucis, angeli Dei, et deduxerunt me in locum quemdam tenebrosam et horridum, animabus hominum pleuum. Tormenta, quæ in ipso loco videbam, tanta et tam crudelia erant, ut nulla lingua hæc loqui sufficeret. Et vidi inibi multos defunctos, quos dudum, in carne cognoveram *h*. Ego autem illas miseras animas non modice miserata requirebam, cujusmodi esset hic locus. Cogitabam autem hunc esse infernum. Et responderunt mihi ductores mei: Quia hic locus purgatorius est, in quo pœnitentes peccatores in vita pœnas *i* luunt. Inde deduxerunt me ad tormenta inferni, et agnovi etiam ibi quosdam, quos viventes agnoveram.

7. Post hæc delata sum in paradisum ad thronum divinæ majestatis. Cumque congauden-

CAPUT I.

Sanctæ ortus, sorores; vilitissimum munus custodiendi pecoris a Domino cœlestibus donis cumulatam.

*a**b*

E

II

Sancta mortua, sed ad vitam revocata,

*c**d**e**f*

F

g

III

narrat, se vidisse tormenta purgatorii et inferni,

*h**i*

tem

* ejus

AUCTORE
THOMA CAN-
TIPRATANO.
ac gloriam
caeli; oblata-
que sibi o-
ptione, an ibi
manere, an
ad vitam re-
dire vellet;

tem et congratulante mihi Dominum viderem, super omnem modum gavisa sum, cogitans me perpetuo ex tunc cum Domino permansuram. Et Dominus statim respondit desiderio meo: Revera, inquit, dulcissima mea, hic mecum eris; sed nunc tibi duorum optionem propono: aut nunc scilicet permanere mecum; aut ad corpus reverti, ibique [agere pœnas] immortalis animæ per mortale corpus sine detrimento sui, omnesque illas animas, quas in illo purgatorii loco miserata es, ipsis tuis pœnis eripere; homines vero viventes exemplo pœnæ et vitæ tuæ converti ad me, et a sceleribus resilire; peractisque omnibus, ad me tandem multorum præmiorum mercede te cumulatam reverti. Respondi sine aliqua hæsitatione, sub conditione mihi proposita, velle reverti.

elegisse hoc
ultimum, ut
purgantes
animas ju-
varet.

B

8 Nec mora, mihi Dominus in responsione congratulans, jubet animam meam reduci ad corpus. Et videte quam veloces angeli ad præceptum Domini! Ea etenim hora, qua dicebatur in Missa pro me celebrata primo Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, anima mea throno divinæ majestatis astabat. Ubi vero Agnus Dei tertio dicebatur, ab angelis velocibus restituta sum corpori. Sic modus regressionis meæ, et egressionis fuit, et ad correctionem hominum redonata sum vitæ. Nunc ergo non conturbent vos illa, quæ visuri estis in me, quia super intellectum sunt illa, quæ Deus ordinabit mecum. Nec enim talia visa sunt inter mortales. Hæc audientes amici ejus, admirati sunt, et cum stupore, quæ futura erant, præstolabantur.

IV

Putatur a
dæmone ob-
sessa; vin-
cutis ligatur
sed a Deo li-
beratur;
esuriens pro-
prio lacte
nutritur.

9 Igitur post hæc, cum Christina hominum præsentias miro horrore fugeret in desertis, in arboribus, in summitatibus turrium vel templorum vel quarumlibet rerum sublimium, putantes eam plenam dæmonibus, tandem cum magno labore captam vinculis eam ferreis manciparunt: ubi dum multas pœnas pateretur, et penurias, maxime tamen in odore hominum, nocte quadam adjuncta a Domino, vinculis et compedibus solutis evasit, fugitque in remotis deserti silvis, et ibi in arboribus avium more vivebat. Cumque egeret cibo (nec enim, quamquam subtilissimum corpus ejus, sine victu [esse] poterat) et fame gravissima torqueretur, nullo modo tamen reverti volebat, sed sola cum Domino in deserti secreto manere. Orationem ergo fundens ad Dominum, petivit supplex, ut ejus angustias misericordiæ suæ oculis intueretur. Nec mora: ad se reflectens oculos, videt aridas mammas virginæ pectoris sui contra ipsa naturæ jura lactis stillare dulcedinem. Mira res! et post incomparabilem Christi Virginem Matrem cunctis seculis inaudita k. Stillantem igitur liquorem in cibum sumens, novem hebdomadibus proprio virginæ lactis ubere nutrita est. Interim ergo a suis requisita, inventa et rapta est, et, ut prius, vinculis ferreis mancipata; sed frustra.

v

Christi cor-
pore refecta,
per aquarum
profunda
transit inco-
lumis;

l

m

10 Liberata enim a Domino venit apud Leodium l civitatem. Quæ sacrosanctas Agni immaculati paschalis carnes esuriens, supplicavit presbytero S. Christophori m, ut eam angustiatam in pluribus communione sancta muniret. Cumque sacerdos promitteret, sed se ad horam occupatum non posse [diceret] illa, dilationis impatiens, venit ad alterius ecclesiæ presbyte-

rum, et petiit corpus Christi. Qui mox precibus precantis assurgens communicavit eam. Nec mora: quodam impetu commota diffugiens, civitatem egressa est. Miratus ergo presbyter fugientem, concurrente alio presbytero S. Christophori, ambo eam usque ad fluentia Mosæ fluminis insecti sunt. Quam ad obvias aquas se comprehendere posse gavisi, cernunt stupidi * ante se in vero corpore feminam quasi phantastico profundos aquæ gurgites introire, et per aliam fluminis ripam ab aquis immunem exire.

D

* alias stu-
pefacti.

11 Tunc cœpit Christina agere illa, propter quæ a Domino remissa fuerat. Ingredebaturque clibanos n ignivomos, ad coquendum panes paratos, cruciabaturque incendiis velut aliquis nostrum, ita ut horripide clamaret præ angustia; nec tamen in egredientis corpore læsura forinsecus apparebat. Clibanos non habens, in ignem copiosum in domibus hominum se projiciebat; vel pedes tantum vel manus mittebat, tenebatque tam diu, quousque, nisi divinum esset miraculum, redigi in cinerem potuissent. Intrabat etiam aliquando cacabos plenos bullientis aquæ usque ad ubera, vel usque ad renes secundum altitudinem cacaborum, et membris, quæ foris innumes * a supplicio remanebant, aquam fervidam o superfundebat, clamabatque quasi parturiens, nec tamen egrediens habebat læsuram.

VI

uritur non
combuitur
ab igne;
n

E

* immunia
o

12 Sub aquis Mosæ fluminis glaciali tempore frequenter ac diutius morabatur, adco ut in iis, sex diebus et eo amplius permaneret. Sed veniebat presbyter, qui ejus curam gerebat, stansque in ripa fluminis adjurabat eam per nomen Christi; et tunc illa coacta redibat. In hyeme etiam sub rota molendini ibat erecta stare, ita quod aqua dilaberetur per medium caput et membra ejus. Veniebat etiam cum aqua natans aliquando, cadebatque cum aqua super rotæ circuitum, nec ulla læsura tamen apparebat in membris.

VII

cruciat in
aquis tempo-
re hiemali,
nec læditur;

13 In rotis etiam, in quibus piratæ aliquando cruciari solebant, more tortorum flectebat crura et brachia sua, et tamen, cum descenderet, non apparebat fractura in membris suis. Ibat etiam ad patibulum, et se inter latrones suspensos laqueo suspendebat, ibique uno die vel duobus suspensa pendebat. Sæpius quoque sepulchra mortuorum intrabat, plangebatque ibi peccata hominum.

VIII

idem fit in
rotis et pati-
bulis.

F

ANNOTATA.

a Ms. nostrum chartaceum non plura hic legit; at Ms. Miræanum cum duobus aliis Mss. nostris ac Rubæ vallis: Ex villa quadam nobilis viri comitis de Los, quæ vulgariter Bruesthem (ita Ms. Miræi; Ms. Rubæ vallis Brustemium; dicta duo Mss. nostra male Grustemium) appellatur, juxta oppidum S. Trudonis in Hasbania, Leodiensis diocesis. At vide quæ de patria ejus diximus in Commentario prævio.

b Mendose Ms. Rubæ vallis non legit mediam; sed recte addit domus.

c Brustemiensene (templum) an Deiparæ virginis Trudonopoli, in cujus deinde habitavit parochia, quis dicet? inquit recte Mantelius in Compendio

A pendio historię Lossensis. At vero si hoc incertum, unde quis dicet, (quod tamen ille subjungit paulo post, quasi sui oblitus :) Thomas ex curione ad Deiparę Virginis (Trudonopoli) monachus S. Trudonis ac demum anno MCCXL factus abbas funeri intererat, viditque e feretro redivivam resurgere?

d Ms. Rubę vallis, stansque.

e Ms. Miręi: Super trabes vero templi usque post, etc.; sed nostra lectio probatur ex aliis Mss.

f S. Philippus Nerius castos ab impuris olfactu discernebat, ut vide ejus Vitam cap. 4, et annotata in illud.

g Ms. Rubę vallis speciales.

h Idem narratur de S. Lidwina (die XIV Aprilis, pag. 225) ad videndum purgatorium raptā.

i Ms. Miręi, dignas secundum peccata sua pœnas; Ms. Rubę vallis cum alio P. Ms. 19, scelerum suorum.

k Seculo septimo nutritum fuisse virgineo lacte S. Lambertum, vide apud Fisenum Historię Leodiensis lib. 3, num 14, scribiturque idem in Vita venerabilis Gertrudis ab Oosten. De S. Lamberto agi poterit XVII Septembris; et vero manasse lacte ejusdem venerabilis Gertrudis ubera quotidie a festo Nativitatis ad Purificationem, habes in eadem Vita ad VI Januarii pag. 350. Lac etiam in nberibus obtinuit B. Lidwina virgo tomo II Aprilis pag. 283 et 344. Nec vero hoc magis incredibile, quam quod lactis copiam uberibus siccis impertierit S. Eutychius tomo I Aprilis, pag. 262; et quod annus miraculose lactescens aluerit puerum ad invocationem S. Francisci de Paula, ibidem pag. 219.

B l Notissima Belgii civitas est, cujus historiam sæpe citatam condidit Fisenus.

m Lambertus Beguns sive Balbus; de quo nos supra in Commentario prævio, et inter Prætermisos ad XXV Junii, scribitur a Fiseno in Floribus ecclesię Leodiensis ad istum diem, templum S. Christophoro posuisse.

n Quę hic et in decursu narrantur in speciem paradoxa, minus lectorem ferient, si ea comparet cum gestis S. Christinę Stumbelensis, de qua in Commentario prævio.

o Fervidam etiam legunt tres nostri codices alii Mss., cum Ms. Rubę vallis; sed apographum Miręanum, frigidam.

C

pars corporis ejus a plaga remaneret immunis, et tamen cum sanguinem diluisset a, nullum læsurę vestigium apparebat. Hoc idem per se cum spinis et vepribus faciebat, ita ut sanguine per totum corpus perfusa undique videretur. Unde multi, qui sæpius hoc videbant, mirati sunt, unde tantus sanguis in uno corpore abundabat. Exceptis enim istis effusionibus sanguinis, ex vena sæpissime multum valde sanguinem minuebat.

15 Corpus ejus tantę subtilitatis, et levitatis erat, ut in arduis et sublimibus ambularet, et instar passeris in subtilissimis arborum ramusculis dependeret.

16 Cum orare vellet, in summitatibus arborum vel turrium vel quarumlibet rerum sublimium fugere cogeatur, ut ibi remota ab omnibus, sui spiritus requiem inveniret. Iterum cum oraret, et contemplationis in ea gratia divina descenderet, velut calefacta cera, omnia membra ejus in unum globum concludebantur b, nec poterat in eis nisi tantum corpus sphericum deprehendi. Cumque spiritali ebrietate digesta actuales sensus propria membrorum loca reciperent, instar ericei conglobatum corpus redibat ad formam, et extendebantur membra, quę sub informi prius materia clauderentur. Super palos etiam sepium frequenter stabat erecta, et ibi Psalmorum decantabat cursum: quippe grave illi admodum erat interim terram attingere.

17 Pro his et hujusmodi sorores ejus, et amici erubescerent non modice, eo quod eam homines plenam dæmonibus reputarent, nequissimum quemdam et fortissimum virum conveniunt, qui accepta mercede eam insequeretur ac caperet, et vinculis ferreis manciparet. Cumque nequam ille eam per deserta insequeretur, nec manibus eam capere posset, semel tandem attingens eam, tibiam ipsius clava confregit. Qua deportata domi c, medicum sorores ejus mercede conducunt, qui confractę tibię illius curam impenderet. Deducta est ergo apud Leodium in curru.

18 Consciis autem medicis fortitudinis illius, eam in cellario ex omni parte munito d vinculis fortiter constrictam et ad columnam ligatam, januis obseratis inclusit. Cumque fascibus medicinalibus tibiam illius stringeret et foveret, medico recedente, apposita detrahebat, indignum ducens alium suis plagis medicum adhiberi præter Salvatorem nostrum Jesum Christum. Nec illam fefellit Omnipotens. Nam nocte quadam, cum divinitatis in eam spiritus irruisset, solutis vinculis, quibus ligata erat, sanata ab omni incommodo, per aream cellarii deambulabat ac tripudians, laudans et benedicens illum, cui soli mori et vivere delegisset. Claustri ergo cellarii spiritus ejus arctari se sentiens, arrepto saxo de area cellarii, in spiritu vehementi murum pervium fecit; et ut utamur exemplo, velut sagitta, quę quanto fortius in arcu stringitur, tanto robustius jaculatur, sic spiritus ejus ultra quam justum erat arctatus (quia: Ubi spiritus Domini, ibi libertas) cum ipso carneę molis corpore per aeris vacuum instar volucris volasse perhibetur.

19 Nec sic tamen sorores et amici [ejus] ab ipsius persecutione cessarunt: nam ubi eam reversam comprehendere potuerunt, in scapulo e

AUCTORE
THOMA CAN-
TIPRATANO.
a

x
Corporis ejus
subtilitas,

xi
et habitudo
tempore
orationis.

b

E

xii
Confracta
ejus tibia

c

a Deo sanatur;
captaque mirabiliter
liberatur.

d

F

CAPUT II.

Mirabilia in subtilitate et figura corporis, sanata tibia, liberatione a captivitate, oleoque ex uberibus effluente. Communior vivendi modus; fructus sacrę synaxeos; commendatio eleemosynę; vaticinium.

Media etiam nocte quandoque surgebat, et canes totius civitatis S. Trudonis provocans ad latratus, quasi bestia fugiens præcurrebat, insequerenturque eam canes, et per silvas atque condensa spinarum agitabant eam, ita ut nulla

ix
A canibus,
quos in se
exagitabat,
plagas, non
lesionem
patitur.
Quid in spi-
nis ac vepri-
bus ei acci-
derit.

xiii
Oleo ex ube-
ribus fluente
pascitur et
sanatur.

e

quo-

AUCTORE
THOMA CAN-
TIPRATANO.

f

XIV

Piorum
apud Deum
precibus

B

XV

modus ejus
vivendi ho-
minibus
contempera-
tur.

g

C

XVI

Sacra com-
munionem ju-
vatur in cor-
pore et spi-
ritu; victum
mendicat;

h

quodam ligneo vinculis eam fortiter ligaverunt. Pascebaturque instar eanis pane modico et aqua tantum. Ut ergo prærogativum in ea virtutis suæ miraculum Christus ostenderet, superari eam ad tempus ac tribulari sustinuit. Duritia ergo ligni nates ejus attritæ [et humeri] computrescebant, horumque dolore tabescens panem suum manducare non poterat. Nullo ergo ejus miseriis compatiēte, mirifice eam miseratus est Dominus; perfecitque in ea illud insigne miraculum, cunctis retroactis seculis inauditum f. Virginea enim ubera ejus clarissimi olei liquorem cœperunt effluere. Quem illa in condimentum sicci panis assumens pro pulmento habebat, et pro unguento; liniebatque ex eo vulnera membrorum suorum putrescentium. Quod ubi sorores ejus et amici viderunt, cœperunt flere, nihilque ulterius divinæ voluntati in Christinæ miraculis renitentes, eam solverunt a vinculis, veniamque prostrati de injuria postulantes, liberam dimiserunt.

20 Tunc libertate pro licito vel libito utens agebat pœnas pro peccatis hominum, secundum quod supra dictum est. Cumque multi pro videntis mirabilibus Dei in Christina ex propinquis et longinquis extremisque regionibus quotidie convenirent, religiosi viri ac mulieres, qui in prædicto oppido erant, horrentes ne suprema mirabilium admiratio humanum sensum excederet, converterentque bestiales hominum mentes in malignam operationem facta divina, maxime in iis, quod fugiendo hominum præsentias, ardua quæque velut avis ascenderet, et in aquis quasi piscis diutius moraretur, rogaverunt sedulis precibus Dominum, ut miracula sua in Christina secundum communem statum hominum temperaret. Nec sprevit Dominus pie lacrymantium preces.

21 Factum est enim die quadam, ut agitata a spiritu vehementissime, ad ecclesiam quamdam in villa, quæ dicitur Guelleir g confugeret, inventoque aperto fonte sacro baptismi, illi se totam immergeret. Quo facto, hoc inibi dicitur consecuta quod contemperatio, ex tunc fuit modus ejus vitæ hominibus, quietiusque habuit postea, et melius pati potuit odores hominum, et inter homines habitare.

22 Sacramentum Domini eorumque corporis et sanguinis frequenter, et maxime diebus Dominicis in sancta devotione sumebat, recipiebatque in eo robur corporis, ut dicebat, et maximam lætitiā spiritus. Proinde nihil [eorum] quæ propria pro Christo reliquerat, vel ad se jure hereditario pertinere debebant, uti in cibum vel potum poterat, sed communibus hominum eleemosynis, quas ostiatim quotidie mendicabat, ut eorum peccata portaret, quorum eleemosynis pascebatur. Dicebat autem quod ea de causa, a Dei spiritu cogebatur sceleratorum hominum eleemosynas mendicare, ut per has ad horrorem peccatorum et vitæ pœnitentiā vocarentur. Aiebat enim quod nulla re magis Deus erga peccatores ad misericordiam flecteretur, quam dum peccatores erga proximos misericordia moverentur. Unde illud viri sapientis h: Numquam misericordia, numquam pietas potuit nisi in bonum claudere ultimum diem. Et ut [hæc] exemplo pateant, quodam facto Christinæ, quæ diximus, confirmamus.

23 Accidit, ut quadam die ad sitim intolerabilem divinitus excitata, ad mensam cujusdam sceleratissimi viri splendide epulantis accurre-
ret, potumque poscens, ab illo insolita pietate cominoto, parum vini sumeret ad bibendum. Quapropter Christina dixit contra omnium opinionem, qui virum noverant, eum in morte ad pœnitentiæ et contritionis veniam fuisse vocatum i.

D

XVII.

conversio-
nem scelerati prædi-
cit, a quo
potum acce-
perat.

i

ANNOTATA.

a Ita tres codices nostri Mss., cum apographo Miraxano, Male autem in nostro textu, stilluisset (forte legendum stillavisset) pro quo ad marginem diluisset.

b Ms. Miræi ac Rubæ vallis non recte, excludantur; lectio nostra probatur ex tribus aliis nostris Mss.

c Ita Mss. omnia, quæ vidi; Surius domum.

d Ms. Miræi cum tribus nostris Mss., murato.

E

e Consonat codex chartaceus noster. Non recte Miræi codex, scopulo; nec in duobus codicibus nostris in scapulo vel in scopulo. Ms. Rubæ vallis videtur scribere, scampnulo.

f Simile prodigium alteri Sanctæ contigisse, nondum comperi. Hoc nostrum quamquam rarum et inauditum, non magis fabulosum aut incredibile censeri debet, quam quod quasi oleo stillarint digiti S. Lutgardis, in signum consolationis spiritualis, tomo III Junii, pag. 240.

g Ms. Miræi, Welnis alias Welius; Ms. nostram chartaceum, Guelleu; Surius vero ad ecclesiam pagi Vuellensis. Nomen hujus loci deest in Ms. Rubæ vallis.

h Ita tria nostra Mss.; codex Miræi habet, sapientes.

i Pro fuisse vocatum, quod est in tribus Mss. nostris et Miræi, legit codex Rubæ vallis, fore venturum et fuisse vocatum; Surius pervenisse.

CAPUT III.

F

Injustorum eleemosynis graviter afficitur; victus ac vestitus; sensus ex damnandis et salvandis; cordium scrutationes; variæ prædictiones; ecstasis, etc.

Hæc causa, ut diximus, fuit [pro] qua mendicare publicanorum a eleemosynas cogebatur. Et tamen cum injuste aliquid acquisitum, et sibi in eleemosynam datum comederet, videbatur ei quod ranarum ac bufonum viscera aut intestina serpentium deglutiret. Unde in esu talium clamabat quasi parturiens: O Christe, quid agis meum? Sic quare me crucias? Tundensque pectus et corpus, dicebat: O anima misera, quid desideras? Quid concupiscis hæc horrida? Cur iis sordibus vesceris? Hoc ergo illi tormentum, cum

XVIII

Sanctæ desipunt maxi-
me eleemo-
synæ, a dato-
ribus contra
iustitiam ac-
quisita;

a

ade-

AUCTORE
THOMA CAN-
TIPRATANO.

A adeptum [injuste] quid ederet. Nec minori tamen cruciabatur poena, cum sceleratus quispiam postulatum ab ea aliquid denegaret. Accidit aliquando, ut denegatum ab impio aliquid vi auferret dicens: Etsi modo non vis; postea tamen non dolebis ablatum; et tunc proderit tibi, quod modo non prodest *b*.

b 25 Cum illi deesset manica in tunica sua vel caputium in scapulari, obvium aliquem habens, de quo hoc suscipere spiritu interius admonita debuisset, rogabat illum. Quod si daret, agebat gratias; sin autem, denegatum auferbat invito, propriisque vestibus assuebat. Nec erubescibat, si confusæ essent manicæ, in una tunica *c* colore dispariles. Vestes ejus erant tunica alba, et scapularium album, tegens totum corpus usque ad pedes, nec aliis frequenter consutum filis, nisi corticis arboris tiliæ, vel viminibus salicis, vel ligneis parvisque verubus. Calceamento carebat, nudis incedens pedibus temporibus indiscretis. Escis vilibus et abjectis pro epulis utebatur, et scutellarum lavaturas, quæ projici debebant, aqua apposita bulliebat, et hoc cum pane furfureo ac duro nimis, emollito tamen prius in aqua, sumebat in cibum. His biduo vel plerumque triduo continuato jejuniis vescebatur.

c XIX 26 Honores summo studio fugiebat et gloriam; dicebatque pro hujusmodi maxime illos in inferno vel purgatorio cruciari, quibus agnitionem veritatis suæ Christus in vita donaverat. Quasi moriens et lugens semper incedebat: quippe cui Deus morientium quotidie vel ad salutem vel ad interitum merita revelabat. Cum aliquis in urbe defunctus esset, quem damnatum pro culpa per spiritum cognovisset, flebat, ac torquebat et retorquebat se, curvabatque [se] ac incurvabat, et recurvabat brachia ac digitos suos, velut si sine ossibus essent mollitie flexibiles. Ipse autem dolor ejus intolerabilis erat cunctis videntibus, ut nulla eum duritia hominum sine maxima sui contritione [atque compassione] sustinere valeret. Pro iis vero, qui salvandi discedebant, tanto tripudio resultabat, quod miro modo esset mirabile, eam in tanta jocunditate vivere. Unde illi, qui ejus virtutem spiritus cognoscebant, facile animadvertere poterant in gaudio vel mœrore, quid in urbe esset morientibus affuturum.

c 27 Libentissime ac benignissime morientibus assistebat, exhortans ad peccatorum confessionem, et pœnitentiæ fructum, ad spem perennis gaudii, et horrorem exitialis incendii. Nec hoc solum in Christianos morientes, verum etiam in Judæos, quorum congregatio in urbe maxima erat, mirabili compassione sollicita faciebat. Misericordissimum autem Christum Dominum referebat; in eos tamen qui ad ipsum converti vel lent; et invitum valde illum vindictam sumere de peccatis hominum, et contristari eum, quotiens hoc facere, peccatis hominum exigentibus cogeretur; occasiones vero ipsum diligenter inquirere, per quas salutem miseris dare possit. Et perfundebatur mira oris gratia, quando de Christo Domino hoc dicebat.

28 Referebat autem locum esse vicinum inferis in purgationem eorum constitutum a Deo, qui immanibus sceleribus fœdati erant, contriti

tamen fuerant in extremis. Hunc locum in tantum cruciatibus horridum referebat, quod nulla ei ad supplicia inferorum esset distantia, excepto quod ii, qui in his suppliciis vexabantur, spe veniæ suspirabant. Iis in tortura dæmones præesse dicebat, ipsosque in tormentum dæmonibus traditos tanto ab eis acerbius cruciari, quanto se in his breviora cruciandi tempora habere cognoscunt.

29 Spiritu prophetiæ in multis claruit, multos præmonuit ad salutem, multos de secretis et occultis sceleribus in occulto redarguit, et ad pœnitentiam revocavit. Quando illa miserabilis congressio facta est [anno Domini MCCXIII mense Octobri *d*] inter ducem Brabantiae *e* et ejus adversarios *f*, ubi in loco, qui dicitur Steps *g* tot centena hominum occisa sunt *h*, ipsa Beata mulier eadem die clamabat quasi parturiens atque dicebat: Heu, heu! video acrem gladiis et sanguine plenum. Currite sorores, currite; rogate Dominum; lachrymas fundite, ne contineat in ira misericordias suas. Et cuidam moniali in ipso monasterio S. Katerinæ [prope oppidum S. Trudonis *i*] dixit: Curre, filia, curre ad orationem velociter; et roga Dominum pro patre tuo, quia in maximo nunc discrimine constitutus est.

30 Verum cum quædam monialis ipsius monasterii exitum cogitaret de ea Christina dixit: O vas vacuum! in scandalum monasterii maximum profuturum *k*. Nec diu postea extitit, cum secundum verbum Christinæ de Ordine apostavit, et per incontinentiam suam maximum monasterio scandalum fecit. Cumque conventus monasterii super modum difficilis esset, ut eandem monialem revertentem ad pœnitentiam reciperet, Christina conventum redarguit dicens: Licet vos parum reputetis perditionem ejus, non tamen ita parum anima illius constitit Christo, qui pro ea sanguinem fundens, mori dignatus est. Nec destitit Christina hæc ingemians, donec monialis pœnitens reciperetur *l*.

31 Quidam fuit nobilis ultra mare ad sepulchrum Domini proficiscens. Rogata et jurata est Christina ab uxore dicti nobilis, ut eum prece sua salvum ac sanum reduceret. Cujus adjurationem gravem ducens Christina, multas tamen preces, labores et vota pro milite, Domino obtulit, eumque sanum reduxit, et dixit uxori suæ * quasi ejus obstomachans: Ecce per importunitatem adjurationis tuæ sanum reduxi virum tum; sed scito nunc, quod non diu tamen ejus præsentia lætaberis. Cujus verbum non multo post verum apparuit, cum paucis evolutis diebus vir ille nobilis ab hac vita migravit, et uxorem ac filios in desolatione et tristitia dereliquit.

32 Sed et multo ante tempore prædixit, quod terra Sancta Jerusalem Saracenis impiis subderetur. Cumque venisset dies, quo a Solahadino *m*, rege Persarum *n*, capta *o* fuit Jerusalem, cum sepulchro Domini et Cruce Christi *p*, ipsa in castro de Loen *q* posita, rei eventum cognovit in spiritu. In quo facto vehementer exultans, rogabatur a præsentibus causam tantæ exultationis edisserere. Recte, inquit, exulto, quia Christus Dominus hodie cum angelis lætabundus exultans occasionem dedit, qua humani generis multitudo salvetur.

xx

spiritu prophetiæ claret; occulta scelera redarguit;

xxi

d e
f g
g

E

i

xxii

sicut exemplis,

k

l

xxiii

spiritum præsertim

F

ejus

xxiv

propheticum

m n o
p
q

AUCTORE
THOMA CAN-
TIPRATANO.
clarissime
comproban-
tibus,

33 Cumque præsentes, inquirerent, quæ esset occasio : Terram, inquit, sanctam hodie impiorum manibus traditam cognoscatis, magnamque occasionem per hoc datam salutis : dignam enim Christus suam contumeliam ducit, ut terra tradatur in dedecus, licet consecrata suæ præsencia passionis, peritura tamen cum mundo in fine mundi, cum per recuperationem ejus animæ perpetuo permansuræ, et suo sanguine redemptæ, a via impietatis ad viam justitiæ convertentur; fundentque homines sanguinem in negotio Terræ sanctæ, vicemque mortis Christo in magna devotione rependent. Tunc omnes, qui aderant admirantes, nonnulli eorum notant tempus, et reperiunt eandem diem, post tempus scilicet, quo peragrato itinere interjacente, fama ad transmarinos potuit pervenire *r*.

r
xxv
ostenditur.

34 Famem etiam maximam, quæ fuit anno circiter ab Incarnatione Domini MCLXX s, multo tempore ante prædixit. Alia quoque multa nimis, quæ jam adimpleta sunt, et quæ adimplenda credimus, Christina prædixit *t*.

t
B
xxvi
Rapta in ce-
stasim

35 Proinde cum esset familiaris valde monialibus S. Katerinæ extra oppidum S. Trudonis; et cum ipsis aliquando [sedendo] loqueretur de Christo, subito et inopinate rapiebatur a spiritu, corpusque ejus velut trochus ludentium puerorum in vertiginem rotabatur, ita quod ex nimia vehementia vertiginis nulla in corpore ejus membrorum forma discerni posset. Cumque diutius sic rotata fuisset, acsi vehementia deficeret, membris omnibus quiescebat; sonabatque proinde inter guttur et pectus ejus, quædam harmonia mirabilis, quam nemo mortalium vel intelligere posset, vel aliquibus artificiis imitari. Solam flexibilitatem musicæ et tonos ille ejus cantus habebat; verba vero melodix, ut ita dicam, si tamen verba dici possunt, incomprehensibiliter concrepabant. Nulla interim de ore ejus vel naso vox vel anhelitus spiritalis exibat, sed inter solum pectus et guttur harmonia vocis angelicæ resonabat.

mirabilem
edit cantum;

36 Interim quiescentibus membris omnibus, oculorum [ejus] palpebræ instar dormientium claudabantur. Tunc post aliquanta spatia, ad se paulisper reversa, quasi ebria, et vere ebria consurgebat; clamabat vociferans: Adducite mihi conventum, ut summæ benignitatis Jesum, in suis mirabilibus collaudemus. Mox undique concurrente conventu; (lætabatur enim multum Christinæ solatio) inchoabat, Tc Deum laudamus; et prosequentibus omnibus finiebat *u*. Postea vero cum ad plenum reversa esset ad se, cognosceretque, recitantibus aliis, quid egisset; et conventum ad Christi laudem qualiter invitasset, præ pudore et erubescencia fugiebat, vel si vi ab aliqua detineretur, dolore nimio tabescebat; stultamque se ac fatuam indicabat.

u
xxvii
mundo in-
sultat, quod
Creatorem
non agnoscat.

37 Dicebat autem quandoque, de jam dicto statu ad se reversa, in magna amaritudine cordis: O miserum et miserabilem mundum, non agnoscentem factorem suum! Quare non servis ei? Quare longanimitatem ejus patientiæ non consideras? Bonitatem ejus si videres, etiam ab alio*, contradicente mundo, averti non posses, quin eum diligeres. Sed aversus es, o munde miserabilis; clausisti oculos, et intelligere nolui-

* alias illo.

sti. Hæc dicens clamabat velut parturiens, et contorquebat membra sua, volutabaturque in terra cum ejulatu maximo ingeminans, quare mundus non agnosceret Creatorem suum.

D

ANNOTATA.

a *Id est sceleratorum hominum, ut recte Surius, conformiter ad præcedentia et subsequentia. et parabolam evangelicam Pharisei et Publicani.*

b *Recte notat Surius: Hæc fecit sanctissima Virgo non aliqua temeritate, sed Deo illam cogente haud dubie in salutem illorum, quibus ea eripiebat; idque tam hic, quam, ut dicitur paulo post, spiritu interius admonita faciebat.*

c *Miræanum apographum cum Ms. Rubæ vallis collatum, in una manica; uestra lectio probatur ex tribus nostris aliis Mss.*

d *Uncis inclusa habet Ms. Miræi: quæ conveniunt cum iis, quæ supra diximus in Commentario prævio.*

e *Fuit is Henricus, (de quo Butkens in Trophæis Brabantix lib. 4, cap. 4) a patre Godefrido regimini associatus anno circiter 1172. In Historia Belgii, anno 1720 Bruxellis Gallice edita, tomo 1, pag. 93 fertur leonem nigrum, cum fundo aureo primus invexisse insignibus Brabantix. Obiit anno 1235 Nonis Septembris (ut liquet ex epitaphio apud Butkens) et sepultus est Lovanii in medio choro ecclesiæ collegiæ S. Petri. Errat ergo Chronicon Trudonense Ms. ad annum 1227 tradens ista: Eodem anno Henricus dux Brabantix moritur.*

E

f *Leodienses intellige, de qua re in Commentario prævio.*

g *Ms. Rubæ vallis eum duobus aliis nostris apographis male Sceps; Surius locum non exprimit. Trudonopolis ad meridiem habet pagum vulgo Montenaken, duabus leucis inde distantem, in cujus extremis finibus locus est Occidentem versus, qui dicitur Steppa, vulgo Stipsbergen.*

h *Quam pene nulle victoribus Leodiensibus, quam autem ingenti sanguinis dispendio steterit palma ista victis Brabantis, vide sis apud Fisenum: Qua, inquit, ter mille Brabantos non annumeratis externis auxiliis, periisse compertum est, capta quatuor millia. Mali præcipua moles incubuit in Lovanienses ac Liranos, qui dimicaverant in prima acie. Ac Lovaniensium quidem patricii multi periire. Fortiter enim egerunt, servatique ducis gloriam adepti sunt; quam prærogativis testatam dux voluit, Petermannorumque nomine insignivit, quotquot sub vexillo S. Petri militassent. Porro hic triumphus annuo Officio ecclesiastico celebratur, apud Leodienses die XIII Octobris.*

F

i *Uncis inclusa habet Ms. Miræi; nullum ex aliis omnibus, quæ vidi.*

k *Lectio ista (pro qua Ms. Rubæ vallis, offuturum) probatur ex quatuor nostris exemplaribus.*

l *Nec destitit, etc., miror non haberi in Ms. nostro chartaceo.*

m *Ms. Rubæ vallis, Saladino.*

n *Regem Saracenorum dicere debuit, sicut eum vocat Baronius in indice sui ultimi tomi Annalium, Ægypti Sultanum Surius hic. De Ægypti regno ei relicto agit Jacobus de Vitriaco in Historia orientali*

A *tali cap. 94; de variis autem regnis, quæ sub se habuit, cap. 98. Vide quæ ad ipsum spectant a citato cap. 94; sub mortem præbuisse memorabile humanarum rerum vicissitudinis exemplum passim narratur.*

o *Jerusalem a Saladino captam iv Kalend. Octobris notat Baronius ad annum 1187, num. 7; Labbeus vero in Compendio chronologico vel isto die vel die ii Octobris factum ponit.*

p *Cladem istam et ignominiam cruci Domini illatam tragice ex epistolis testium oculatorum describit laudatus Cardinalis Baronius ad annum mox allatum, num. 3 et 8.*

q *Alias Los, Loes Loen, vulgo Borchloen, Latine Loscrastum, oppidulum Belgii in ditione episcopi Leodensis, et Lossensis comitatus seu Lonensis caput. Habet capitulum canonicorum, et monasterium Brigittinorum. Medium est inter Tungros ad ortum et fanum S. Trudonis ad occasum, duabus leucis utrimque distans. De hoc loco dictum jam pridem in annotatis ad Vitam S. Lutgardis, die xvi Junii, pag. 242.*

B r *Surius hic desinit in, annotarunt tempus; eventum prophetiæ non memorans.*

s *De anno hic et alibi signato, uti et de eo, qui in aliis codicibus signatus invenitur, pluribus disertum est in Commentario prævio.*

t *Alia quoque multa, etc., non habet codex noster chartaceus.*

u *Lectio nostra ab inchoabat usque ad finiebat, probatur ex nostris Mss. quatuor contra Ms. Rubæ vallis, quod aliter legit.*

CAPUT IV.

Secessus Sanctæ ad Ivettam reclusam; cantus ac Scripturarum scientia; æstimatio apud comitem Lossensem; de quo vivente bene merita, post mortem ejus, pœnas purgatorii in se Sancta partitur; amor solitudinis.

C

xxviii
Suos dese-
rens versa-
tur cum re-
clusa; a qua
auctor Vita
plurima di-
dit.

a

b

xxix
Suarissima
cantandi fa-
cultate

Post hæc de domo propria et cognatione digressa, castrum in confinio Alamanniæ, quod Loen dicitur, expetivit a: ubi cum quadam religiosissimæ vitæ reclusa Ivetta b nomine, moram per novennium faciens, mira per eam operatus est Dominus. A qua reclusa, multa, quæ de Christina scripsi, revelata suscepi: de longinquis enim Galliarum partibus ad eam propter hoc veni.

39 Igitur in eodem loco, omni nocte Christina Matutinorum frequentans vigilias, recedentibus omnibus de ecclesia, et obseratis januis, per aream pavimenti ecclesiæ deambulans, canticum tantæ dulcedinis emittebat, ut potius videretur cantus angelicus quam humanus. Cantus ille tam mirabilis erat auditu, ut omnium musicorum instrumenta, omnium mortalium voces excelleret; minor tamen et longe impar dulcedine illius harmoniæ júbilo, qui dum mente excederet, inter guttur et pectus ejus [incomparabilis] resonabat.

Tomus v Julii.

Cantus, inquam, iste Latinus erat, mirisque consonantium c clausulis exornatus.

40 Intelligebat autem ipsa omnem latinitatem, et sensum in Scriptura divina plenissime noverat, licet ipsa a nativitate litteras penitus ignoraret, et earum obscurissimas quæstiones spiritualibus quibusdam amicis, cum interrogaretur, enodatissime reserabat. Invitissime tamen [ac rarissime] facere voluit; dicens Scripturas sanctas exponere, proprium esse clericorum, nec ad se hujusmodi ministerium pertinere. Clerum ac maxime sacerdotes propter nimium amorem Christi miro modo venerabatur, cum tamen versa vice multas ab eis injurias pateretur. Peccantes sacerdotes vel clericos secretius et cum mira reverentia quasi proprios patres dulciter admonebat, ne bonum nomen Christi per excessus suos in populis blasphemarent*.

41 Cujus sanctitatem vir nobilissimus Luduicus d scilicet comes de Loen celebri fama cognoscens, cœpit eam ex corde diligere, et ejus consiliis ac colloquiis sinceriter inhærere. Ubicumque vidisset eam, assurgebat, et occurrebat ei, matremque vocabat. Cum autem aliquid idem comes contra justitiam, vel ecclesiam Christi aut ministros ejus exercisset, ipsa quasi mater de filio dolebat pro eo. Adiensque eum, in palatio consistentem, materna illum fiducia arguebat, obtinebatque ab eo quidquid pro satisfactione et justitia debuisset.

42 Et quidem cum idem Luduicus comes die quadam acclivis in atrio ecclesiæ jaceret multo milite stipatus, illa superveniens clam capiti comitis imminabat. Quæ oculis ac manibus elevatis dicere cœpit cum mira oris gratia: O quam pulcher es, Domine! Quod milites audientes dicebant comiti: Audisne, domine comes; qualiter hæc Sancta te laudat? Et comes: Novi, inquit, quem laudat. Non sum ego, sed laudat cœlestem Dominum suum, qui pulchritudinum creator est, et pulcherrimus omnium. Tum illa: Verum, inquit, dixisti. Tu ergo cur istum non diligis?

43 Idem ipse comes aliquando in palatio suo apud Loen, quod nunc destructum est e, cum Limburgensi, et cum alio comite hora meridiana super culcitram in æstate colloquendo jacebat. Ad quorum colloquium Christina constanter accurrens inclamat comiti Luduico: O miserrime, cum quibus nunc agis colloquium? Ecce tecum quasi amicus agit, qui inimicus jam manum proditorus apponit. Mox vocem Feminæ proditor ille perhorrens, ad horam conticuit, verumque verbis dissimulans, eventum rei exitus approbavit e.

44 Hic idem Luduicus comes cum in extremis ageret, Christinam ad se vocari fecit, eam obnixius postulans, ut secum usque ad horam sui obitus remaneret. Qua favente benignius, comes omnes* qui cum eo erant, secedere jubet a thalamo; Christinam autem solam secum retinuit in conclavi. Nec mora: comes virtute, qua potuit, erexit se, et supplex ante pedes Christinæ toto corpore factus, ei omnia peccata sua ab anno ætatis suæ undecimo usque ad diem illam cum maximis lacrymis recitavit; et hoc non pro indulgentia, quam dare non potuit, sed ut magis ad orandum pro eo, hoc piaculo moveretur. Post

AUCTORE
THOMA CAN-
TIPRATANO.
c
et mira
scientia in
divinis
Scripturis a
Deo dona-
tur;

* alias bla-
sphemaretur.

xxx

Ludovico co-
miti Lossen-
si tota in
amoribus
est:

d

E

xxxii

quem exci-
tat ad amo-
rem Dei,

xxxiii

ac simula-
tum prodito-
rem ipsi de-
legit:

F

e

xxxiiii

cujus jam
vita functi
animam
gravissimis
purgatorii
pœnis cum
tradi vide-
ret,
Ms. Rubæ
vallis eos.

AUCTORE
THOMA CAN-
TIPRATANO.

f

xxxiv

a Deo obti-
net, ut dimi-
diam earum
partem in se
transfere
possit.

g

h

* an semper?
* atque alter-
nantibus

xxxv

Sub finem
vitæ solitudi-
nis amantissi-
ma, umbræ
instar inter
homines ap-
paret.

hæc eomes omnes suos intra thalamum vocari fecit, et secundum consilium Christinæ sua disponens mortuus est f. Et vidit illa animam ejus tradi ad purgatorium, pœnis acerrimis cruciandam.

45 Quem pia Mulier non modice miserata, a Domino obtinuit, ut cum illo exactura in purgatorio supplicia partiretur. Nempe cum illi [post mortem] apparuisset, auxilium petiturus, dixit ad eum Christina: Age nunc, et vade hinc, et secundum divinum iudicium pœnas pro peccatis exsolve; ego vero in meo corpore exactura tormenta dimidiam purgatorii tui partem excipio g. His ita gestis, videres Christinam multo post tempore nocturnis horis flammeis vaporibus [interdum vero frigoribus algoribus h] cruciari; et certum*, secundum quod anima comitis alternatis* cruciatibus torquebatur. Loca etiam, in quibus dictus comes peccare solebat, irremediabilibus lacrymis irrigabat, et in quibus lætatus ille inaniter fuerat, ista dolebat.

46 In ultimo vitæ suæ anno solitudo illi et desertum frequenter habitaculum erant; revertebaturque, licet rarissime, cum ad salutem hominum, aut ad sumendum cibum a spiritu cogebatur. Retinere eam illo in tempore nemo mortaliū posset, cum anhelaret ad deserta transire. Cum reverteretur, nemo eam salutare, nemo aliquid interrogare audebat. Vespere enim aliquando revertens transibat per mediam domum quasi spiritus super terram: vixque discerni poterat si spiritus transibat aut corpus, cum terram vix tangere videretur. Adeo enim in illo extremo vitæ suæ anno in omnibus fere partibus animale corpus sic spiritus obtinuerat, ut humanæ mentes vel oculi vix possent ejus corporis umbram sine horrore et tremore spiritus intueri. Reversa autem tunc ad oppidum S. Trudonis, in monasterio S. Katerinæ sæpius morabatur.

ANNOTATA.

C a Miræi apographum ad Rubcovallense collatum hic habet: Castrum quod ab oppido S. Trudonis distat per duo fere milliaria, quod Los sive Loen dicitur, expectivit. Quæ lectio probatur ex duobus aliis codicibus nostris; at illi, quæ est in textu, suffragatur Ms. chartaceum nostrum.

b In exemplari, quod excudimus, nomen hoc non satis clare erat expressum; in duobus aliis vitiose Metta; apud Surium Juera. Apud Fisenum in citata Historia ad annum 1192, num. 7 vocatur Ivetta vel Ivera; ubi ab hac recte distinguit Ivettam Hoiensem, Sanctæ nostræ synchronam, de qua actum xiii Januarii, a pag. 863; ibique de alia fere synonyma Jutta virgine reclusa, S. Hildegardis magistra, acturos nos diximus ad xxii Decembris, quod eam dedit Arturus in suo Gynæceo. Hanc, qua de agimus, sanctam vocat Mantelius Historiæ Lossensis lib. 6, pag. 173, et Iveram etiam scribit, dicens nescire se an Loscastri ulla ejusdem exstet memoria, aut ullæ supersint reliquæ. Quo autem fundamento sanctæ ei titulum det, ipse viderit.

c Ms. Rubæ vallis, consonantiarum.

d De isto Ludovico meminimus in Commentario

prævio; locisque variis de eo agunt Fisenus in Historia Leodiensi, ac Mantelius in Compendio Historiæ Lossensis.

e Prophetiam hanc cum suis adjunctis, explanare conati sumus in Commentario prævio.

f Anno Christi 1218, sicut ibidem diximus.

g Eximia in hoc genere misericordiæ fuit B. Christina Stumbelesensis, acerbissimos et inauditos perpessa cruciatus in solatium animarum. Vide Vitam ad xxii Junii, lib. 4, cap. 13 in fine, ubi tres notas animas, et alias mille liberasse narratur. Vide item caput 16, etc.

h Uncis inclusa, non sunt in Ms. Rubæ vallis.

CAPUT V.

Vita qualis proxime ante mortem; languor; mors secundo ac tertio obita; sepultura; translatio; auctoris parænesis; elevatio corporis; miraculum.

Narravit mihi memoratus venerabilis Thomas a nunc abbas S. Trudonis, tunc vero presbyter civitatis, quoddam de Christina recitatione dignissimum. Ipse in aurora diei a Matutinis domum cum socio revertebatur; et, ecce, illa cum impetu transiens ecclesiam introivit. Quam clam secuti illi post columnam ecclesiæ secretius observabant, quid illa ageret vel oraret. Nec mora, illa ante altare quasi saccum siccis plenum ossibus se projecit. Tunc ingemiscens graviter ac frequenter tundere cœpit pugnibus pectus et corpus suum, dicens: O miserum* et miserabile corpus! quam diu me miseram cruciabis? Quid agis mecum? Quid tibi tam diu miseram animam detinere*? Quam diu retardabis me a conspectu Christi? Quando derelinques me, ut anima ad Creatorem suum libera revertatur? Væ tibi, miserrime! et væ mihi, quæ conjuncta sum tibi!

48 Hæc et hujusmodi dicens, tundebat corpus suum. Tunc iterum assumens personam corporis, quasi spiritui dicebat: O anima misera! sic quare me crucias? Quid te tenet in me, et quid te delectat ex me? Quare non sinis me redire ad terram, unde assumptum sum, et quiescere, quousque tibi in novissimi iudicii die restituar? Quare non vadis ad requiem tuam, ut fruaris potioribus in supernis? Hæc dicens suspirabat, et anhelabat* et flebat. Nec mora; quiescens paululum cum silentio, et cogitatione sancta in Deum sincerius incalescens, in risum dulcissimum resolvebatur, et tollens ambabus manibus pedes suos, cum maximo affectu deosculabatur plantas ejus, atque dicebat: O dulcissimum corpus! quare verberavi te? Quare convicia intuli tibi? Numquid obedisti mihi in omne opus bonum, quod Deo auctore aggressa sum facere? Tu tormenta, tu labores benignissime ac patientissime pertulisti, quæ spiritus imponebat.

49 Iterum ingeminans oscula, dicebat: Nunc patienter sustine, o meum optimum et dulcissimum

D

E

xxxvi

Narrat Vitæ
auctori ab-
bas Trudo-
nopolitanus,
a

* alias mi-
serrimum

* Ms. Rubæ
vallis retines

F

Sanctam in-
ter alternan-
tes animæ et
corporis in-
ter se dialo-
gismus

* Ms. Rubæ
vallis ejula-
bat

AUCTORE
THOMA CAN-
TIPRATANO.A
gaudio deli-
dulam. ac
mirifice affe-
ctam fuisse.

mum corpus. Jam finis instat laboris tui; jam quiescens in pulvere, paululum dormitabis, et tunc demum, canente tuba, deposita omni corruptibilitate, resurges, et sociaberis animæ in perpetuo gaudio, quam in præsentī tristitiæ sociam habuisti. Talibus demulcens verbis et osculis corpus suum, post horam jubilum, quem prædiximus, mirabilem emittebat; et tanta jocunditate interius replebatur, ut rumpi exterius in corpore crederetur. Vere mirabilis Deus in Sanctis suis, et in ista, ut ita dicam, super omnem admirationem mirabilis!

xxxvii
quem vitæ
modum te-
nuerit ante
mortem:
deflet homi-
num pecca-
ta:

B 50 Cibo in extremo vitæ suæ tempore raro valde et modico pascebatur. Ad colloquium cum sororibus et religiosis, sicut ante consueverat, sedere nolebat, sed gustans modice, et somno ad momenta relecta, nocte nondum media ad deserta transibat. Numquam in diebus illis risum quis vidit de ore ejus, sed erat similis illi, qui nimio dolore amens effectus est. Orans, plangens incedebat et mœrens; et hoc ideo, ut creditur a quibusdam, quia ei solito amplius de statu mundi et malitia ejus Dominus revelavit. Unum erat, quod cum miro ejulatu sæpius deplangebatur, totum fere humanum genus in effusionibus seminum esse corruptum, et propter hoc iram Dei per vindictam toti fere Christianitati citius imminere.

xxxviii
languet,

b

51 Ingruente vero tempore, quo languore mortis debuit detineri, tam assiduam contemplationis gratiam adepta est, ut molestum ei valde esset, aliorum aciem mentis intendere. Extremo ergo quiescens ab omnibus, Beatricem b quamdam S. Katerinæ monialem benigne rogavit, ut sibi lectum secreta in thalamo præpararet, eo quod sibi languoris infirmitas immineret. Qua præsto faciente, quod petiit, ipsa decubuit, et ingravescente morbo exercebatur. Cumque per hebdomadas tres languore detenta fuisset, communionem corporis Dominici, et unctionis oleum postulavit. Quo facto, ipsa quam prædixi, Beatrix coram ea genibus provoluta rogavit, ut certificaret eam in rebus aliquibus, antequam vita excederet. Cumque reticeret illa, aliorum eam intentam existimans, distulit quæstionem, exiensque thalamum aliquid factura, solam eam interim dereliquit.

xxxix
moritur;

C

52 Proinde fertur a quibusdam, eam sæpius in vita rogasse Dominum, ne eam in morte aliquibus miraculis honoraret, sed communi hominum morte defungi permetteret, et in hoc quoque a Domino exaudita est: nam dicta Beatrix antequam reverteretur, vocante Christo, [Christina] spiritum exhalavit. Nec mora, reversa Beatrix cum quadam sorore, invenit in terra corpus exanime, mortuorum more prostratum, et vere credo ministerio angelorum. Tunc Beatrix impatientius agens, ruit super defunctæ corpus, clamans super defunctæ corpus, et ejulans vehementer. Cumque inter clamandum defunctam sæpius interrogaret, cur sine licentia, cur sine commendatione sororum abiisset ad Dominum, tandem in spiritu vehemente, concepta fiducia, fixo vultu in ora defunctæ, dixit: O Christina! obediens semper mihi in vita fuisti; adjuro ergo nunc te et contestor per Dominum Jesum Christum, quem in vita ardenti desiderio dilexisti, ut

obedias mihi etiam nunc: quia potens potes per illum, cui nunc jungeris, quæcumque vis, revertarisque ad vitam, et dicas mihi, quod a te aperiendum in vita magno desiderio postulavi.

53 Mira res! mox ubi hoc Beatrix mortuis auribus inclamavit, Christina reversa ad corpus, grave suspirium edidit; anxioque vultu revocantem reverberans dixit: O Beatrix! quid me inquietasti? Quare revocasti me? Jam exhibenda ducebar ad conspectum Christi; sed nunc soror mi c, quid vis, festinanter interroga, et sinas me, obsecro, ad Domini concupita reverti. Tunc Beatrix quod proponebat interrogans, responsum ab illa recepit. Interim aggregatis undique sororibus monasterii, illas crucis signo et verbo consignans, tertio experta est mortem, et tertio d obiit, et sic transiit ad immortalia secula seculorum.

sed iterum
ad vitam red-
it tantisper
ac paulo
post tertio
expirat.

c

d

54 Vixit autem postquam primo resurrexit a mortuis, quadraginta duobus annis, et defuncta est anno circiter ab Incarnatione Domini mcccxiv. Sepulta est autem extra oppidum S. Trudonis in monasterio S. Katerinæ, quievitque ibidem annis septem, usque ad tempus scilicet, quo omne ædificium monasterii in locum magis congruum et proximum e transtulerunt. Tunc universis civibus adunatis, ad tumulum [beatæ ac] reverendæ Christinæ, clerus et conventus monialium accesserunt. Quem dum dimoto desuper operculo aperuissent, tantæ dulcedinis gratia cunctos universaliter et singulariter occupavit, ut omnes una mente, [et] uno ore pariter conclamarent, Christinam in vita fuisse mirabilem f, et post mortem nihilominus gloriosam. Nec enim ullus ambigit, gratiam sanitarum collatam esse his, qui cum fide debita ad ejus tumulum accesserunt. Sed nos hujusmodi prosequi non valemus.

XL
Tempus vi-
tæ; annus
mortis; se-
pultura.
E

e

f

55 Vide ergo, lector, quantis simus obnoxii, qui Christinam videmus tot tormenta, tot pœnas non pro se sed pro proximis pertulisse; et nos pro nobis et nostris excessibus pœnitentiam agere formidamus. Veniet certe dies, veniet, et non tardabit, quod nos majora iis libenter aggredi tentaremus, si locus pœnitentiæ daretur poscentibus, et ad neglecta [quondam] tempora redire liceret. Et vae iis, qui oleum misericordiæ [tunc] volunt emere, quando tempus nundinarum pertransivit; et ideo lampade vacua pulsabunt ad januam, et nullum aditum obtinebunt; quin imo dicetur eis: Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate ergo, quia nescitis diem neque horam.

xli
Concludit
auctor.

F

* alias audi-
tum.

56 Argumento ergo necessario conclusum est dormienti, dum diem et horam negligens, noluit plena lampade oleo bonorum operum ex condignis pœnitentiæ fructibus vigilare. Vigilate ergo: quia nescitis diem neque horam, qua Dominus vester venturus sit. Et quid aliud in omni vita sua Christina clamavit, nisi pœnitentiam agere, et paratos esse homines omni hora? Hoc verbis multis, hoc fletibus, hoc ejulatibus, hoc clamoribus infinitis, hoc exemplo vitæ plus docuit, plus clamavit, quam de aliquo præcedentium vel subsequentium scripto vel relatione percepimus, in laudem et gloriam Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen g.

exemplo S.
Christinæ le-
ctorem ad-
hortans ad
pœnitenti-
am.

g

AUCTORE
THOMA CAN-
TIPRATANO.

XLII
Milenienses
divinitus
monitæ mo-
niales de ele-
vando San-
ctæ corpore,
h

istud trans-
ferunt in
decentiorem
locum :

B

XLIII
consecuto
mox hanc
translatio-
nem mira-
culo.

C

57 Accidit autem post hæc anno ab Incarna-
tione Domini MCCXLIX, ut die quadam summo
mane ad portam mulier, ut videbatur, annosa
corpore et habitu candidata pulsaret. Intromissa
ergo, pro monacho et sacerdote h quæsit. Ad
quem cum fuisset adducta, dixit illi : Missa sum
ex revelatione divina, ut annuntiem vobis, qua-
tinus corpus cujusdam sanctissimæ feminae, Chri-
stinæ nomine, sub negligentia positum relevetis
a loco. Quod si feceritis, ipsius meritis et preci-
bus gratiam locus iste consequetur et gloriam ;
si autem neglexeritis, offensam divini numinis
incurreritis. Cumque monachus rogaret eam, ut
hæc potius priorissæ monasterii diceret et con-
ventui, illa reticuit.

58 Nec mora, currens monachus, ut cum con-
ventu adduceret priorissam, dictam personam
rediens non invenit. Festinans ergo per diversas
vias cucurrit, et misit, nec invenit quemquam,
qui recedentem viderit aut manentem. Intro-
euntem vtro portam plures eam vidisse testati
sunt, nec incongrue. Neque enim angelus Ra-
phaël multitudini secreta cœlestia censuit reve-
landa, sed soli Tobia cum filio. Et hoc modo hic
non ab re cernimus accidisse. Hæc audiens con-
ventus, et timens ne, sicut supra dictum est,
divini numinis offensam incurreret, cum festina-
tione et gaudio ossa sacra tollentes de tumulo,
lota diligenter et exsiccata juxta altare in loco
celebri posuerunt.

59 Nec mora, postquam mirabilis Christinæ
corpus a tumulo relevatum est, mulier quædam
in vicino monasterii a multo tempore ita langu-
da, et penitus membris destituta jacebat, ut a
lecto, etiamsi arsisset domus, surgere non val-
eret. Fama ergo tantæ rei confidentius excitata,
orat virum suum, ut ad monasterium deferatur.
Qui lacrymis mulieris impulsus, eam vehiculo,
quod vulgariter currum herbarum vocant, im-
posuit, et ad monasterium usque deduxit. Hinc
manibus perlata ad tumulum, membris omnibus
sospitata surrexit, et benedicens Deo, et sponsæ
sue Christinæ, ad domum suam propriis viribus
repedavit.

ANNOTATA.

a Rectius Ms. nostrum chartaceum omittit τὸ

memoratus. *Ecgraphum Miræi cum duobus aliis nostris Mss. legunt, mei nominis ; Ms. Rubæ vallis addit, æquivocus.*

b *Synonyma priorissa S. Catharinæ ponitur apud Fisenum in Floribus pag. 277 successisse S. Lutgardi, Aquiriam profectæ anno 1206, secundum ea, quæ diximus in Commentario ejus prævio ad diem xvi Junii pag. 233 ; quæ an eadem sit Beatrix cum hac, qua de hæc Vita agit, nobis non constat.*

c *In supplemento ad Vitam B. Mariæ Oigniacensis xxiii Junii, pag. 667 simili barbara phrasi dicitur, domina MI.*

d *Rarissimo, imo forte nullo aliorum Sanctorum exemplo tertio S. Christinam obiisse, clare ac distincte narratur a biographo. Noster Coret in Strena anni 1711, seu Diario angelorum Gallice edito, ac Leodii recuso, tomo 3, pag. 155 nimis timide de primo Sanctæ obitu dicit : Mortua fuit satis juvenis ; mortua saltem credita fuit. Biographo adde Vitriacum supra in prologo, de prima morte ita pronuntiantem : Cum diu mortua jacuisset, etc.*

e *De distincta hujusce loci notitia, in mappa geographica a me non reperta, rogatus per litteras Dielsius, de quo in Commentario prævio, respondit in hæc verba : Abbatia de Milen habet Trudonopolim versus meridiem, indeque distat media hora. (Historia Belgii Gallica pluries citata inde eam removet ad unam leucam.) Alluitur fluviolo Sylindria : hortos duos et amœna habet prata ; sed cultura non ita rara, uti nec templo, nec ædificiis. Observa interim ex citata Historia, locum hunc etiam vocari Munster-Milen.*

f *Consonant apographum Miræi et codex chartaceus noster ; mendose scribunt duo alii codices nostri, venerabilem.*

g *Videtur hic desiisse primigenium Vitæ argumentum ; reliquis, uti existimo, vel secunda ejusdem manu, vel alterius opera adjectis. Adi Commentarium prævium.*

h *Habitasse ibidem aliquot ejusdem instituti monachos, eruo ex verbis Chronici Trndonensis ad annum 1248, in Commentario prævio citatis : Priorissa totusque conventus monasterii S. Catharinæ in Milen compromiserunt... quod amodo non debeant numerum sanctimonialium, et FRATRUM ac sororum augmentare ultra LX personas.*

A

D

DE B. KINGA, seu CUNEGUNDE VIRGINE

POLONIÆ DUCISSA,

ORDINIS S. CLARÆ APUD ANTIQUAM SANDECZ

IN PALATINATU CRACOVIENSI.

P. B.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Antiquus, et modernus Beatæ cultus.

ANNO MCCXCVI
BB. Kinga,
eademque
Cunegundis,
hoc die obiit,

Ad Superos hoc die, anno Christi 1292, (ut est in Actis cap. 26) transmisit Sandecz, sive Sandecia aut Sandecum vetus B. Kingam seu Cunegundem virginem simul ac viduam Boleslai pudici, Poloniæ minoris, hoc est palatinatum Cracoviensis, Sandomiriensis, et Lublinensis ducis ac monarchæ : Kingam, inquam, seu Cunegundem : nam utrumque eidem nomen fuit ; et primum quidem Hungaricum est, quemadmodum et ipsa Virgo ; alterum obtinuit in Polonia, ut auctor est Mathias de Michovia Chronicorum regni Poloniæ lib. 1, cap. 38. Non satis huc animum advertit olim Rodolphus Historiarum Seraphicæ religionis lib. 1. fol. 137 verso, et 243 item verso, ex una Beata duas faciens, alteram quidem Cunegundem, anonymi regis Hungariæ filiam, uxorem Boleslai pudici, et quæ monialium Sandeciensium parthenonem condiderit ; alteram vero Ziguam, vel Zinguam, filiam Andreæ Hungariæ regis, sororem germanam S. Elizabethæ. Hæc hallucinatio tum ex Actis hisce nostris tum evidenter elucescit ; ut jam pridem eam in Rodolphio suo posteriores Ordinis ejusdem scriptores agnoverint.

C
et sepulta est
in monaste-
rio Sande-
ciensi a se
fundato,

2 Est autem Sandecia vetus, oppidum, ut in hac Vita dicitur cap. 15, num. 139, prope radices Alpium, quæ Poloniam ab Hungaria dividunt ; duobusque fluminibus, Poprod videlicet et Dunajecz, haud longe ab oppido fluentibus, ambitur, tredecim circiter miliaribus Cracovia dissitum, populosum olim ac dives ; at ex quo nova Sandecz trans Popruthium a Wenceslao Polonorum et Bohemorum rege anno 1303 cæpta est ædificari, omnis decor antiquæ Sandecz adeo emarcuit, inquit auctor noster infra cap. 14, num. 240 ; ut ex civitate alioquin tunc insigni ad vilem sit vicum redacta. Ibi porro Beata monasterium erexit S. Claræ sub titulo SS. Trinitatis, illustre atque opulentum, ut quod monialibus facile centum alendis sufficeret ; quibus et ipsa se, defuncto conjuge, statim adjunxit, atque adeo aliquanto post præfuit : donec tandem, annis in religione tredecim exactis, in sacello, ejusdem monasterii septis (ut habet Waddingus ad annum 1333, num. 32) incluso, et seorsim ad latus ecclesiæ sito, nec ulli nisi solis monialibus patente, condita fuit.

3 Cultus ejus a centum quinquaginta et ultra annis ante decreta Urbani PP. VIII revocari non

potest in dubium, ut patebit ex sententia in Miraculis recentioribus proferenda cap. 10, num. 108 : imo ab ipso illo, quo decessit hinc, die repeti haud immerito potest ; quando continuo frequentissima cujusvis generis miracula ejus apud Deum gratiam prorsus singularem longe lateque adeo propagarunt ; ut vix sepulcro esset imposita, cum ad illud fieret frequens hominum, in variis necessitatibus ejus opem pro voto referentium, ex propinquis et remotis regionibus concursus ; quem quidem populi affluxum recentia identidem beneficia in annos sequentes ac secula produxerunt, auxeruntque non parum ; ut et Acta capitibus 27, 28, et sequentibus usque ad finem, et picturæ votivæque, quæ ad sepulcrum appensæ (Waddingo teste ad annum 1333, num. 29) visuntur, tabellæ indicant. Neque hæc promiscuæ plebis tantummodo veneratio fuit aut privata, sed regni Poloniæ universi, ac publica : In universo regno Poloniæ, inquit Waddingus loco citato, pro patrona et tutelari proclamatur ; ejusque sepulcrum magna devotione invisunt die sanctissimæ Trinitatis, cui ecclesia dedicata est, non solum Poloni, verum etiam provinciæ Sceputiensis incolæ, Germani, Rutheni, Silesii, Moravi et Hungari magno omnis generis et ætatis concursu. Et qui vota sua ad sepulcrum pro beneficio aliquo consequendo deponunt, diem Lunæ... jejunio, eleemosyna, aliisque piis operibus sacrare non omittunt.

miraculis et
cultu jam
olim clara,
et patrona
Poloniæ,

E

4 Præcipuam ac peculiarem in hac parte pietatem sibi vindicat ecclesia Cracoviensis ; uti ex carmine colligo, quod excusum Cracoviæ anno 1617, oblatumque a congregatione Assumptionis Deiparæ, ex illustribus status utriusque viris, clero, aulica studiosaque juventute ad ædes Societatis Jesu Cracoviæ instituta, suo ante sodali, tum vero illustrissimo principi, domino Martino Szyskowski, episcopo Cracoviensi ac duci Severiensi, inscribitur Divi Tutelares diœcesis Cracoviensis gratulabundi : hos inter haud infimo loco recensetur beata KUNEGUNDIS Hungara, Poloniæ ducissa, vidua et virgo, Ordinis S. Claræ, cœnobii sanctimonialium Sandeci fundatrix.

ac præcipue
diœceseos
Cracoviensis.

F

5 Quo primum tempore nuncupari vulgo Sancta aut Beata cæperit, non reperi. Illud constat, hunc ei titulum ab ineunte seculo decimo quinto attributum legi in codice membraneo, de quo infra fiet mentio, Clarissarum Cracoviensium ; quem secuti deinde scriptores Poloni constanter tenere. Hos imitari non est ausus Ranncius Picus in Vita Italica anno 1633 Romæ vulgata, ubi Venerabilem tantum, et quidem solus, quod sciam, Cunegundem appellat. id quod minime mirandum in Pico, ut qui de Beata scripserit Romæ paulo post decretum

Missa et offi-
cium ejus
antiquum,

Urbani

AUCTORE
P. B.

Urbani Papæ VIII datum XIII Martii anno 1625. Eodem, nisi multum fallor, decreto factum est; ut recitari desierit Missa et Officium, quæ olim recitabantur die XIV Julii (imo XXIV Julii, ut recte Hueberus in Menologio Franciscano ad diem XXVII ejusdem mensis) ex communi Virginum, exceptis peculiaribus orationibus, uti tradit Waddingus ad annum Christi 1333, num. 29, ubi orationes illas exhibet, easdemque ait esse, quibus Innocentius III in Bulla canonizationis S. Cunegundem, S. Henrici imperatoris conjugem simul ac virginem, cohnestavit. Omissionem hanc, ejusque causam satis aperte subdit Waddingus his verbis: Injecto tamen scrupulo, quod non liceat absque Romanæ curiæ auctoritate Officio ecclesiastico quemquam colere Sanctorum, abolevit ille ritus; maxime cum illum non approbasset rogatus anno 1628 Urbanus PP. VIII; ut colligitur ex decreto S. Congregationis Rituum super hac re dato XVI Decembris anno 1690. Viget tamen, inquit Waddingus, consuetudo, ut quotannis in die obitus fiat solemnis ejus commemoratio per antiphonam, Veni sponsa Christi, et orationem; quam apud ipsum hic vide.

B
ac sepulcrum elevatum expositaque retiquæ.

6 Non indicat Waddingus, et qui hæc eadem ex illo referunt, quam antiquus ille per Missam et Officium cultus fuerit; neque id nobis aliunde constat, nisi quod annum Christi 1635, quo hæc typis mandabat Annalium ille scriptor, tanto spatio antecesserit, quantum innuit vox olim, qua utitur. Et Missam quidem in ejus honorem fuisse celebratam anno Christi 1469, tradit auctor noster in Aetis infra cap. 37, num. 176; sed eam sacerdotis privati studio adscribit; de alia vero, quam consuetudo publica una cum Officio quotannis instituerit, nusquam agit Longinus; ut non videatur ejus temporibus usitata fuisse. Quid si tum primum ritus ille invaluit, eum super sepulturæ locum, ut auctor est ibidem num. 32 Waddingus, altare erexit Cardinalis Radzivilus, in quo asservantur ejus ossa, scriniolo argenteo per Cardinalem Macziowski (adi recentiora miracula cap. 6, num. 64, et cap. 7, num. 78) inclusa; et caput argentea theca seorsim reconditum? Episcopatum autem Cracoviensem gessit Georgius Radzivilus S. R. E. Cardinalis ab anno 1591 usque ad 1600; Bernardus vero Macziowski, vel ut alii scribunt, Macieiowski, item S. R. E. Cardinalis, Georgio successit anno 1601, uti docet Joannes Cæsarius in Vitis archiepiscoporum et episcoporum ecclesiæ Cracoviensis. Recentior aliquanto apparet illa tabula, quam ad sepulcrum orantibus expositam esse tradunt atque exhibent Annales Minorum ibidem num. 31; quandoquidem postrema ejus oratio illa est, quam post intermissum Officium et Missam pro anniversaria commemoratione die XXIV Julii substitutam fuisse diximus.

C
Aliæ ejus reliquæ, et tunica

7 Reliquiæ B. Kingæ præter eas, quæ tumulo condebantur, aliæ fuerunt, et quidem Sandecia procul asportatæ; uti colligere est ex miraculo, quod earum tactu factum esse anno Christi 1307 in diocesi Gnesnensi narratur in Actis cap. 28, num. 277. Asservatur etiam tunica interior, ait Waddingus ad annum 1333, num. 32, sub diligenti custodia abbatis, in qua illud observatur, nullam pati læsionem tribus integris seculis, quibus frequenter distrahitur et deferitur ad varias ægrotudines depellendas. Habetur insuper cochlear,

quo communiter utebatur, et annulus a Boleslao sponso arrhæ loco immissus. Conspicitur denique ibidem religiosissimæ Virginis imago lignea, ipsa adhuc vivente dolata, quæ perhibetur membrorum accuratam delineationem et veram corporis mensuram præferre, habitu quidem communi Clarissarum: ceterum sacro capiti principis imposita corona; dextra tenet monasterium a se fundatum, sinistra pyxidem vel thecam reliquiarum.

8 Mira de hac imagine (prosequor ejusdem auctoris narrationem) passim prædicant, utpote per quam non obscura signa impendentium monasterio consolationum sive incommodorum præmittuntur: usu rerum magistro comprobante, ad eventum rerum prosperarum statuam illam colorem rosaceum induere; contra, futuram calamitatem pallore ingrato portendere; prout recens anno MDCXXIV accidit. Fundebant devotæ virgines ardentes ad illam imaginem preces in arduis sui monasterii necessitatibus. Res mira! statuæ illius facies rubicundior insolito comparuit. Attonitæ novo miraculo virgines sacram statuam manibus contrectare, basia figere certatim perrexerunt; faciemque et nasum calentem, ut vivo homini non absimilem, expertæ sunt. Exponitur hæc statua publicæ venerationi in die Trinitatis, quo diximus finitimas nationes turmatim ad ejus sepulcrum confluere. Imaginis hujus, uti et lipsanothecæ atque altaris accuratam delineationem expetii, hoc loco repræsentandam. Sed cui ea Sandecia commissa fuit, nihil misit hactenus; quam ob causam, nescio, satis ego certe tempestive rogaveram.

9 Verum ut ad decretum Urbani Papæ VIII supra citatum revertar, videtur illud sicut moderando non nihil Beatæ cultui, uti diximus, occasionem præbuit, ita etiam stimulos addidisse principibus; ut eum denique, Ecclesia Romanæ interpellata auctoritate, in perpetuum stabilirent; quod eatenus rogati sæpe incitatieque neglexerant. Illustrissimus enim dominus Martinus Szyszkowski (imo Szyszkowski) episcopus Cracoviensis, examinatis et compertis quamplurimis hac nostra ætate, inquit Waddingus ad annum Christi 1333, num. 24, ab ea patris miraculis [et] serenissimus Sigismundus rex Poloniæ ejus canonizationem summis votis, missis processibus, quibus vitæ sanctitas et miraculorum frequentia comprobatur, a Sanctissimo Domino Urbano VIII efflagitarunt; idque tertio post anno, quam ejusdem Pontificis memoratum ante decretum prodierat, Christi scilicet 1628, die XXII mensis Martii, ut est in epistola Sigismundi regis de hac re ad Pontificem data, quam totam proferunt Annales Minorum loco mox assignato; tum subdunt: Pii principis et devoti cleri Polonici votis ut Sanctissimus Pontifex satisfaciat, gravissimorum virorum S. R. E. Cardinalium examini commisit omnia præclarissimæ Virginis et regis Conjugis Acta; ut, si constent, eam Sanctis adnumeret. De his processibus plura lege in Miraculis recentioribus in fine capituli secundi, et initio tertii, uti et ad finem septimi.

10 Expectationi tamen eventus non respondit ante annum Christi 1690; quando sub Alexandro Papæ VIII, post causam de novo in Polonia rite discussam definitamque, ut narratur in Miraculis recentioribus cap. 10, decretum est editum, quod ex Romano exemplari subijcio:

D
ac statua prodigiis decorata.

E
Tandem anno 1628 agi ceptum de canonizatione ejus.

F

Decretum Alexandri VIII pro publico ejus cultu.

A

CRACOVIIEN.

Canonizationis B. CUNEGUNDIS, reginæ Poloniæ, Ordinis sanctæ Claræ.

Proposito in Congregatione sacrorum Rituum ab eminentissimo et reverendissimo D. Cardinali Casanate dubio, an sententia lata per reverendissimum episcopum Laodicensem, suffraganeum reverendissimi episcopi Cracoviensis super cultu ab immemorabili exhibito dictæ beatæ CUNEGUNDÆ, et casu excepto a decretis jussu san. mem. Urbani VIII super non cultu editis; eadem Sacra Congregatio, audito in voce et in scriptis reverendissimo archiepiscopo Myrensi, Fidei promotore; instante P. magistro Balthazare Milatio de Naro, regente collegii S. Bonaventuræ in conventu SS. XII Apostolorum de Urbe, uti procuratore monialium sanctæ Claræ, ac totius provinciæ Poloniæ suæ religionis Minorum Conventualium, postulatore hujusmodi causæ; censuit, prædictam sententiam esse confirmandam, si sanctissimo Domino nostro placuerit. Die x Junii MDCXC. Et facto de prædictis verbo cum Sanctissimo per me secretarium, Sanctitas sua benigne annuit. Die xi Junii MDCXC. A. episc. Ostien. Card. Cybo. Loco † sigilli. Laurentius Fliscus sac. Rit. Congreg. secret.

11 Hoc decretum eodem anno sccutum est aliud,

ab eodem Pontifice approbatum die xvii Decembris, vi cuius B. Cunegundis, propter concurrentiam aliorum festorum impendentium, celebratur die xxvii Julii sub ritu semiduplici in toto Ordine Seraphico, uti ad hunc diem testatur Fortunatus Hueberus in Menologio S. Francisci, Monachii edito anno 1698. Legi ego decretum illo die, mense et anno approbatum, quo S. Rituum congregatio Officium et Missam ab omnibus religiosis et monialibus dicti Ordinis (Minorum) Conventualium, ac toto clero regni Poloniæ tam seculari, quam regulari utriusque sexus, qui ad horas canonicas tenentur, sub ritu semiduplici in die ejusdem Beatæ festo singulis annis respective recitari et celebrari posse censuit; sed hoc neque se extendit ad totum Ordinem Seraphicum, ut patet, neque diem Beatæ festum transfert ad xxvii Julii; an igitur aliud ipse ejusdem diei decretum viderit? Idem certe post Hueberum asseruit Benignus Fremantius ad eundem diem in Vita Beatæ Flandrica. Innocentius XII anno 1695, die xviii Junii, Officium duplex per annum de prædicta Beata pro regno Poloniæ ac magno ducatu Lithuanie concedi posse censuit, ut habent verba decreti. Eadem subinde solennitas extensa latius est pro Ordine Seraphico, ut constat ex Officiis propriis Sanctorum trium Ordinum S. Francisci ab eodem Innocentio approbatis, quæ hic impressa vidi Antverpiæ anno 1706, et quibus hic utuntur FF. Minores, quos Observantes vocant, uti et Clarissæ: ibi namque ad diem xxvii Julii recitandum præscribitur Officium duplex, totum de communi Virginum primo loco, cum oratione, Exaudi nos.

12 Idem tamen ritus aliquot posterius annis apud Minores extra Poloniam Conventuales observari cœpit, ut liquet ex decreto sequenti: Ordinis Minorum Conventualium, Sacra Rituum Congregatio, patre magistro fratre Felice Angelo Sidori, jam

procuratore generali Ordinis Minorum Conventualium, usque de mense Aprilis proximi humillime supplicante, benigne concessit, ut Officium beatæ CUNEGUNDIS Ordinis S. Claræ, quod huc usque sub ritu semiduplici a Fratribus Minoribus sancti Francisci recitatum fuit, imposturum ab iisdem sub ritu duplici minori cum lectionibus secundi nocturni propriis et oratione, sub die x Martii proximi pro regno Poloniæ, ac magno Lithuanie ducatu approbatis, recitari possit et valeat. Die vii Julii, MDCXXV. Loco † sigilli. N. M. Tedeschi, archiepiscopus Apamennus. *Lectiones has et orationem hic describere visum non est; quia nihil continent, quod non idem in Actis nostris fuisse explicetur, si conclusionem exceperis lectionis tertiæ, quæ sic habet: Itaque antiquissimum cultum, quo per universam Poloniam celebrabatur, Alexander Papa octavus approbavit; et Clemens Papa undecimus eandem in primariam ejusdem regni, et magni ducatus Lithuanie Patronam rite electam confirmavit. Juvat tamen ad cultum Sanctæ illustrandum, hic atterere decretum sacræ Rituum Congregationis, quod una cum iis lectionibus et oratione impressum nuper accepimus a celsissimo ac reverendissimo præsule Cracoviensi, et sic habet:*

CRACOVIIEN.

13 Non minus pie, quam enixe serenismo Poloniæ rege, nec non reverendissimo archiepiscopo Gnesnen. et episcopo Cracov. Sanctissimo D. N. Benedicto Papa XIII, per litteras particulares pro elevatione ritus in honorem B. CUNEGUNDIS totius regni Poloniæ, magnique ducatus Lithuanie jam in Patronam principalem a Sac. Rit. Congregatione sub die xxxi Augusti MDCXXV confirmatæ, necnon pro approbatione orationis, et lectionum propriarum II nocturni, et pro translatione illius festi cum Officio ad Dominicam post diem xxiv Julii iterum supplicantibus, illisque a Sanctitate sua ad Sac. Rituum Congregationem remissis, et per eminentissimum, et reverendissimum D. Cardinalem Albanum tit. S. Clementis, præfati regni ac magni ducatus Lithuanie apud S. Sedem protectorem relatis, Sac. eadem Rituum Congregatio, hujusmodi instantiis benigne annuendo, censuit, suprascriptas lectiones II nocturni proprias et orationem, ab ipso eminentissimo Albano de mandato Sac. Congregationis mature perpensas et approbatas, in Officio diei festi beatæ CUNEGUNDIS singulis annis Dominica post xxiv Julii immediate sequen. sub ritu duplici primæ classis cum Octava ab universo clero seculari et regulari utriusque sexus prædicti regni ac magni ducatus Lithuanie, juxta formam constitutionis a san. mem. Urbano Papa VIII super celebratione festorum editæ, ac servatis rubricis Breviarii, et Missalis Romani, recitari, et Missam respective celebrari posse, si Sanctissimo Domino nostro visum fuerit. Die x Martii MDCXXV.

Et facta de prædictis Sanctissimo Domino nostro per me secretarium relatione, Sanctitas sua benigne annuit. Die xxvi ejusdem mensis, et anni MDCXXV, F. Card. Paulutius Præfectus, Locus † sigilli. N. M. Tedeschi, archiepiscopus Apamennus, Sac. Rituum Congregationis secretarius.

Porro

ALCTORE
P. B.

E

Modernus
Sanctæ cultus in Polonia et Lithuania.

F

item alia
decreta
ejusdem
Pontificis et
Innocenti
XII de festo
ejus et ritu,

aliquæ recentiora: lectiones et oratio propriæ.

AUCTORE
P. B.

Porro licet festum B. Cunegundis modo tam in Polonia, et Lithuania, quam in Ordine Seraphico justis de causis in dies alios, ut vidimus, transferatur; nos tamen hoc die, quo et cælum adiit, et olim culta fuit, ejus Acta proferenda putavimus.

§ II. Acta, quæ hic dantur; alia antiquiora, quæ desiderantur, recentiora miracula.

Missis atq̃is,
edimus Acta
Beatæ anti-
quiora,

B

De Beata nostra scripsere auctores et graves et multi: quorum paucos, at præcipuos citat Waddingus ad annum Christi 1333, num. 33; plures Arnus in notis ad Martyrologii sui Franciscani diem XIV Julii (nam et ille post Waddingum credit eo die celebratam ejus memoriom fuisse.) Addi possent alii plurimi, qui vel omnia, vel selectiora Actorum ejus capita Italice, Polonice, Flandrice aliisque vernaculis sibi linguis vulgaverint, non sine ingenti animarum fructu atque operæ pretio. Verum cum omnes, aut certe plerique, fontem assignent, unde sua prompserunt, Vitam scilicet B. Cunegundis a Joanne Dlugosso conscriptam, (quam tamen nemo, quem viderim, ita tradit, quin detruncet fere, ut ex aliena faciat suam) ogeram dedere Majores nostri, ut hanc Operi nostro genuinam conquirerent. Et sane perquam feliciter cecidit, ut id tum facerent, cum Cracoviæ floreret Societatis nostræ presbyter Fridericus Schembegh, vir et Sanctorum gloriæ studiosissimus, et rebus gestis scriptisque in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu commendatus; tametsi cognomen ibi legatur Szembek; cum ipsemet illud in epistola sua anno 1616, ultima Februarii, od Heribertum nostrum Rosweydam data, diserte sic exprimat, ut expressi ego. Erat hic tum apud primarios quosque viros Cracoviæ magno in pretio, atque imprimis apud illustrissimum ac reverendissimum D. Petrum Tylicki episcopum Cracoviensem, cujus subinde vitam ac mortem peculiari opere (quod anno 1617 edidit) posteris exornatam reliquit, cum ejusdem ope anno præcedenti hæc B. Cunegundis Acta Rosweydo impetrosset, ac transmisisset Antverpiam, una cum epistola paulo ante memorata, in qua de illa sic habet:

C

scripta a
Dlugosso, et
accepta ex
archivo
Cracoviensi,

15 Mitto R. V. primo Vitam B. KUNEGUNDIS stupendissimam; quam quidem serenissimæ nostræ Constantiæ reginæ dedicare cogitaveram: sed jam malo, ut in his voluminibus (Acta Sanctorum et Opus nostrum intelligit, a Rosweydo pridem conceptum, sed ob mortem immaturam nunquam inchoatum) prodeat.... Ipsemet eam fideliter contuli cum manuscripto, ex quo est descripta; et heri episcopus noster mihi eam subscripsit. Vita ipsa eleganti choroactere descripta est, sed sine ullo titulo, nisi quem propria manu adjecit Schembeghus in hunc modum: Vita admiranda beatæ KINGÆ, seu KUNEGUNDIS Hungaræ, Poloniæ ducissæ, Boleslai pudici, Polonorum principis, conjugis, viduæ et virginis, auctore celeberrimo regni Poloniæ historico Joanne Longini (vulgo Dlugos) canonico Cracoviensi: ex antiquo manuscripto, in charta pergamena, archivi cathedralis ecclesiæ Cracoviensis fidelissime desumpta ad verbum, et hactenus numquam typis evulgata. Ad finem Vitæ in ultimo folio verso illustrissimus

episcopus Cracoviensis hæc adscribit: Hanc Vitam B. KUNEGUNDIS esse ex nostro archivo ecclesiæ nostræ cathedralis fideliter desumptam testor PETRUS TYLICKI episcopus Cracoviensis M. P., id est, manu propria; post hæc annexum erat sigillum episcopale ferream equi soleam erectam referens, cum gemina cruce altera inclusa soleæ, altera superimposita. Notat vero Schembeghus episcopum, cum hæc notaret anno 1616, die XXVIII Februarii, fuisse virum annorum 72; et vero non toto illo anno superstes fuit.

16 Vitæ totius enarratio uno textu ab initio ad finem usque decurratur, nulla capitum, nulla paragraphorum facta divisione; ut ea proinde quam in Actis infra reperies per capita numerosque partitio, et quidquid a continua et coherenti scriptione diversum est, nostra censi debeant, non auctoris. In textu ipso mutare quidquam religio fuit; aut sicubi id fieri debuit, lectorem admonuimus in annotatis. Apparet tamen, autographum non fuisse amannensi ubique pervium; cum hic illic lacunas unius fere vocis capaces reliquerit, quas deinde, facta cum autographo collatione, caractere suo supplevit Schembeghus. Quam vero antiquum sit exemplar, cujus hic apographum edimus, ad calcem Vitæ his verbis significatur: Finit Vita B. CUNEGUNDIS.... edita a Joanne Dlugosch seniore, canonico Cracoviensi scripta manibus Christophori de Dambowzda anno Domini MCDLXXV, die Saturni, prima mensis Julii in castro Cracoviensi. Scripta est ergo vivente adhuc et florente Cracoviæ ipsius Vitæ auctore, qui tantum quinto post anno diem extremum obiit: imo ipsum exemplar hoc esse vix dubito, quod auctor ipse, qui canonicus tum erat Cracoviensis, episcopo suo Joanni Rzeszovio atque ecclesiæ Cracoviensi obtulerit. Neque enim verisimile est, vel non aliquod hujus Vitæ exemplar ecclesiæ suæ ab eo datum esse (cum unum etiam pro memoriali sempiterno legaverit sororibus monasterii Sandecensis anno MCDLXXIV, die VIII Maii, teste Waddingo ad annum 1332, num. 33;) vel aliud, quam quod ab ipso profectum sit, in archivum illius ecclesiæ fuisse repositum.

17 Porro quamquam hoc od prototypi nostri auctoritatem faciat plurimum; non diffitemur tamen, potuisse alia quædam exemplaria prius ab auctore fuisse edita, ut de Sandeciensi mox dictum; quod tamen an ipsius Dlugossi manu sit exaratum, nescio: hoc enim non exprimit ejus inscriptio, quæ juxta Elbingum (de quo infra) talis est: Liber Joannis Dlugossi senioris, canonici Cracoviensis, quem pro memoriali sempiterno legavit et legat sacro sanctimonialium cœnobio Ordinis S. Claræ in antiqua Sandecz, in quo corpus sacrum præfatæ CUNEGUNDIS requiescit. Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quarto, die XVIII mensis Maii. Hoc certum, non diu ante Vitæ huic scribendæ finem impositum fuisse; concluditur enim miraculo, quod contigit anno 1471. Nec refert, quod Vita in prologo dedicatur reverendissimo Jacobo Sennenio, sive de Sienna, Cracoviensis ecclesiæ episcopo, qui insulam Cracoviensem, quom ab anno Christi 1460, inconsulto rege Casimiro, obtinnerat, anno Christi 1463, urgente eodem rege, deposuit; ut narrat, post Dlugossum Historiæ Poloniæ libro decimo tertio, Lipsiæ nuper edito, col. 262, et 312, Martinus Cromerns libris 24 et 25: nom ex eo consequens tantum est, ut ab anno circiter 1460,

atque exarata ad exemplar authenticum anni 1473;

E

quando auctor Cracoviæ supererat,

A et prologum illum scripserit auctor, et Vitam inchoaverit: quod ultra fatemur, eum id ex tota præfatione manifestissimum videatur. Nego tamen, tum vel opus totum, vel etiam majorem ejus partem absolutam fuisse; hoc enim eum ex miraculis infra probatur, inde a capite 37, num. 376 narratis; tum ex eop. 14, num. 132, in quo citat auctor Vitam S. Stanislai episcopi Cracoviensis et martyris, quam primum absolvit anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quinto; ut fatetur ipsemet in conclusione operis illius. Vide Acta Sanctorum ad diem VII Maii, pag. 272, num. 59. Idem etiam potest intelligi ex Actorum epilogo, quem ad Beatam unice dirigit; de Sennenio (qui interea Wladislaviensem episcopatum ab anno 1464, testibus ibidem Dlugosso col. 338, et Cromero in fine libri 25, adeptus erat; aut forte archiepiscopatum Gnesnensem, quem adiit, ut iidem asserunt anno 1473) ne verbum quidem unum facit: cum in Actis S. Stanislai ad eundem epilogus dirigatur, ad quem spectaverat prologus. Cur opus hoc interrumpi tamdiu potuerit, facile perspiciet, cui hæc Sennenii ac Dlugossi tempora nota fuerint.

B et vix finem scribendi fecerat.

18 Nimirum id spectabat auctor, cum hæc Acta scribenda susciperet, ut per ea canonizationis ejus accurandæ studium excitaret: hoc autem ad episcopum Cracoviensem præcipue pertinebat; quippe in cujus diocesi et vixerat Beata, et sepulta jacebat, et radiabat prodigiis. Non poterat vero ad hanc rem episcopus Dlugosso videri quisquam opportunior, quam Sennenius; ut qui suapte sponte erga B. Cunegundem egregie esset affectus; modumque calletet imprimis, quo in curia Romana tractanda feliciter essent negotia, cum idem apud Pontificem maximum legatione regis nomine ante annum functus esset; qua occasione Sanctissimum Dominum adeo sibi demeruerat, ut ejus vivus beneficio, inscio atque adeo invito rege, Cracoviensem ecclesiam obtinuerit. Accedebat singularis omnino Sennenii cum duobus fratribus Dlugossis, ac præsertim seniore, qui noster erat, fidei atque amicitie conjunctio, quam ne adversa quidem potuit utriusque fortuna calamitasque dissuere; quæ omnia vide apud Cromerum lib. 24, vel potius apud ipsummet Dlugossum lib. 13. Hac usus igitur opportunitate Dlugossus, statim ut episcopum esse Sennenium intellexerat, sese ad Vitam hanc elaborandam accinxerit; sic episcopo et faces ad rem sine mora suscipiendam, et materiam uberem subministraturus. Verum cum eo brevi Casimiri indignatio ingravesceret, ut non modo episcopum, sed et omnes ei adhaerentes proscriberet everteretque fortune, episcopatum Sennenius, spem Dlugossus obtinendæ tum canonizationis, atque adeo laborem, ad illam urgendam unice inchoatum, deposuit; saltem donec otium et occasionem aliam ei tempora meliora præberent. Atque hæc, ni fallor, neque torta est, neque longe quæsitæ ratio præfationem hujus Vitæ cum ipsa Vitæ historia temporibusque conciliandi.

C Quanti faciendus eorum auctor.

19 Quæ huc usque disserui, auctoritatem antiquitatemque exemplaris, quod sequimur, haud parum commendat, ut quod non solum auctoris obitum antecesserit, sed etiam primariam operis manuscripti publicationem pone secutum sit, præsentem Cracoviæ, ac forte etiam dictante aut recensente Dlugosso. At erit fortassis, qui cum hoc mihi haud gravate concesserit, neget tamen, in hac historia vel ipsius Dlugossi autographum magni esse faciendum;

quando ea persequitur, quæ ducentis ante, et quod excurrit, annis acciderint. Næ, qui sic arguit, idem ejus Historiam Poloniæ, idem Acta S. Stanislai, quæ tanto apud eruditos omnes in pretio sunt, parvipendat; eum utrobique multo, quam hæc sint, antiquiora pertractet. Quod si fidem ibi mereri videtur, quia monumentis vetustioribus diligentissime conquisitis in scribendo sit usus; quidni idem illud hic valeat? Neque enim hæc Acta de suo suxit ungue, sed partim ex antiquiori Vita, partim (ut erat historica suppellectile scientiaque instructissimus) aliunde deprompsit; uti in præfatione numero 4 de se ipse testatur. Est ergo tanti ut minimum in hac Vita Dlugossus, quanti est in rebus multo etiam antiquioribus aliis. Porro de fide ejus ceterisque laudibus fuit actum a nobis ad diem VII Maii in Commentario prævio ad Acta S. Stanislai episcopi et martyris. Qui de illo plura desiderat, adeat ejus Historiam sex posterioribus libris auctam, editamque cum auctoris Vita Lipsiæ anno 1711.

20 Ceterum ut præsentī bono gavisī dudum sumus, sic jacturam antiquioris Vitæ B. Cunegundis, quam ex ipsis hisce Actis in prologo citato colligebamus, non immerito quidem, at frustra tamen doluimus: neque enim dubitavimus, quin amissa prorsus esset, cum præter unum Dlugossum, vidissemus auctorem nullum, quide illa meminisset. Tanto autem avidius eam expetivimus, quod ab æquali Beatæ aut suppari auctore, quantumvis perfunctorie et abscisse descriptam fuisse suspicabamur. Perquiri ergo illam in Poloniā non semel flagitavimus, verum, ut dixi, frustra. Ego eum in instrumentum quoddam authenticum Vitæ B. Salomeæ, nobis anno 1667 per P. Nicolaum Kichovium nostrum submissæ, præfixum incidissem, spem novam concepi: ex eo namque intelligebam, esse apud Clarissas Cracovienses codicem pergameum in albo corio, more antiquo, coopertum, qui incipitur a principio tali modo, videlicet: Incipit prologus in Vitam felicis KINGÆ, ducissæ Cracoviensis: Quoniam simile factum est regnum cœlorum, etc. In fine vero: Explicit prologus de sancta KINGA, ducissa Cracoviensi, anno millesimo quadringentesimo primo finitus in crastino S. Annæ, feria quarta. Hunc ergo Prologum illam Vitam esse auguratus, quam quærebam, petii illum, qualis qualis esset, nobis describi.

21 Responsum accepi (quod sero admodum ad manus meas devenit) primo quilem; repertum esse eodicem assignatum, et in eo Prologum jam dictum. Secundo, Prologum eundem constare istie foliis septuaginta duobus, et continere Vitam illam primigeniam B. Cunegundis, quæ Dlugosso tradita fuerit, quamque hic nimis perfunctorie et abscisse scriptam doluerit. Tertio, auctorem ejus esse Stanislaum aliquem, theologum Franciscanum, annis circiter 73 antequam suam Dlugossus absolverit. Quarto, nunquam illam typis fuisse vulgatam: crediderim, inquit Elbingus, ob adjunctam et simul compactam Vitam B. Salomeæ ab eodem Stanislao scriptam, quæ apud Clarissas Cracovienses semper delitecebat. Quinto, tam illum Stanislai Prologum, quam historiam Dlugossi sæpissime citari in processu canonizationis B. Cunegundis; sed semper separate; exinde quia unum non est fragmentum alterius, sed sunt scripta, quorum unum habet aliquid, quod non habet aliud. In multis tamen, inquit, conveniunt, quia Dlugossus plurima mutuavit a Stanislao; et alia etiam addidit. Hæc

AUCTORE
P. B.

De Actis
Beatæ anti-
quioribus,
quibus usus
est Dlugos-
sus,
F

F
et quæ fru-
stra quæsi-
mus;

AUCTORE
P. B.

omnia diligenter sane accurateque notata recepimus; sed quod caput erat, et a nobis maxime flagitatum, Vitam, inquam, illam seu Prologum non accepimus, et eausa dissimulatur, cur missa non sit. Neque tamen urgere ultra jam licet, quando instat typographus, ut Acta B. Cunegundis prælo subjiciat. Caremus interim Vita illa nunc animo æquiore, quam prius, cum ejus neque scriptorem neque ætatem sciremus, quam Dlugossiana multo, quam re vera sit, anteriorem esse suspicabamur.

quamquam
hæc ipsa,
quæ damus
desiderata
sint hæc-
nus,

B

22 Acquiescet igitur lector benevolus Actis uni-
ee, quæ proferre potuimus, a Longino conscriptis,
neque hactenus idiomate ac stylo, quo sunt ab au-
ctore concepta, vulgatis: acquiescet, inquam, si vel
ab heterodoxis exoptatum huc usque frustra hoc inter
alia Dlugossi opusculum fuisse non ignoraverit. Pro-
dunt id certe ipsi in præfatione nupera ad extremum,
de quo supra, *Historiæ Dlugossianæ* librum. Ha-
beant ergo etiam ipsi quod optant; meque, quod
nuper eruditus quidam inter cos fecit insimulare de-
sinant odii, quorum tam prompte obsequar desiderio.
Non odi ego hæreticos, absit; amo verius me-
liusque quam ipsi scse. Unam in illis hæresim odi;
execrorque, quas eructure eos ipsa docet in Sanctos
Dei, Deumque adeo ipsum, contumelias. Has, in-
quam, in hæreticis odi, oderoque dum vivam, non
hæreticos ipsos; quos utinam quidem vel fuso san-
guine ad mentem bonam, ad fidem veram ad salu-
tem æternam adducere mihi liceat! Faxit hoc sane
potenti patrocínio, quam expetunt, Cunegundis!
Et vero fuciet, spero; si, posita tantisper, obstina-
tione, quantum aviditatis ad hæc legenda, tantum
animi candoris attulerint. Fecit id certe Beata no-
stra non semel, ut liquebit ex Miraculis.

nec unquam
Latine im-
pressa:

C

23 Dixi hæc typis antehac nunquam fuisse com-
missa: neque enim iis assentior, qui ipso accurante
Dlugosso; impressa illa atque illustrissimo Sen-
nenio episcopo Cracoviensi sic dicata fuisse volunt
circa annum 1474; et primum quidem, quia ipsis
fatentibus nullum hactenus impressionis hujus exem-
plar apparuit usquam aut vestigium; deinde quia
Schembeghus noster jam ab annis centum et amplius
anecdota prædicavit; denique quia non tantum ante
annum 1474, sed etiam ante quam potior Actorum
Dlugossianorum pars esset concepta, episcopatu pri-
dem cesserat Cracoviensi Sennenius, ut supra dictum
est num. 17.

sicut neque
miracula re-
centiora,

24 Actis miraculisque a Longino conscriptis,
prodigia recentiora subjicimus, quæ lectorem accepta
referre volumus primum quidem illustrissimo celsis-
simoque Principi, ecclesiæ Cracoviensis Antistiti,
qui hæc nobis subministrandi provinciam pro summa
sua benevolentia gloriæque Sanctorum studio susci-
pere ultro voluerit; tum etiam R. Patri Ludovico
Elbing, Ordinis Minorum S. Francisci Conventu-
alium provinciæ Poloniæ exprovinciali, cujus la-
bore non exiguo collecta hæc sunt et magnam partem
ex idiomate Polonico in Latinum conversa. Utrique
equidem Superos omnes propitios precor, ac præci-
pue Cunegundem, cum in ejus honore per Ecclesiam
universam dilatando tam insignem operam posuere.
Neque enim hæc aliunde assequi poteramus; quippe
quæ vel in ipsa Polonia a viris principibus obtineri
Latina ob exemplarium Mss. raritatem custodiam-
que nimis religiosam perdifficile sit, vel solis fuerint
huc usque ejusdem regni finibus vernaculo sermone
coercita. Fuit certe munus hoc nobis tanto gratius
jucundiusque, quanto jam post annum fere totum

sperabamus minus; idque vel eo maxime, quod in
ipso tempore advenerit, quo subire prælum quam
proxime debebat.

D

25 Laudem hoc etiam ex capite singularem pro-
meretur Elbingus, quod fontes, eosque limpidissi-
mos, diligenter assignet, unde deprompta sint sin-
gula; id quod ad fidem historicam mirifice facit.
Præfatus enim, ab anno 1471, quo Dlugossus desiit
compilare miracula Beatæ nostræ, desiisse notari quæ
posterius contigerunt usque ad annum 1532; sic per-
git: Ego post tam longum tempus in libro Proces-
sus inquisitionis super vita, sanctimonia et mira-
culis præclaræ Virginis ac Ducissæ Poloniæ depre-
hendi post historiam de B. CUNEGUNDE Latine
descriptam, quæ de verbo ad verbum concordat
cum illa Dlugossi, veteri caractere in perga-
meno exaratum Registrum miraculorum, quod
sic est: Sequitur Registrum de miraculis, cu-
randisque variis (dicerem potius curatis) infirmi-
tatibus hominum, ad tumbam S. Kunegundis
vota promittentium implentiumque. Tum Rege-
stum illud subdit, ut est a capite 1 usque ad 3. *Eo*
e continentur antiqua miracula, quorum fide, non se-
cus ac Vita gemina Stanislai atque Dlugossi, usi
sint commissarii ad processum primum instituendum.
Deinde a capite 3 usque ad 6 recentiora prosequi-
tur, quæ in ipso processu a testibus citatis ac præ-
sentibus deposita et a commissariis episcopi Craco-
viensis probata et in classes varias distincta sunt.
A capite 6 usque ad 8 habes quæ in secundo pro-
cessu collecta sunt; tum porro cetera omnia ordine
methodoque tam dilucida digeruntur, ut nihil de
nostro addendum fuerit, præter annotata paucula,
usitatamque in Actis capitum ac numerorum divi-
sionem. Nunc antequam Acta nostra proferamus,
paucula de iis libet animadvertere.

quæ Actis
Dlugossianis
subjiciemus.

E

§ III. Quid in Actis hisce erratum, quid omissum.

De patre B. Cunegundis dubium esse non pot-
est, quin fuerit Bela IV, Hungariæ rex, An-
drea II, cognomento Hierosolymitani, filius nati
maximus, et in regno successor: nam licet infra in
Actis cap. 1, num. 17 nuncupetur Andreas, et qui-
dem alter filiorum Belæ nati major; manifestum
est tamen, id non auctoris assertum esse, sed vitium
amanuens; ut ibidem notamus: id quod cum ex
Historia Poloniæ auctoris nostri, Michovii, Cromeri,
aliorumque passim, tum ex ipsis hisce Actis certis-
sime constat, et quidem ex eodem illo capite num.
16, 18, 22, et toto denique Vitæ decursu, ubi con-
stanter exprimitur nomen patris ejus non Andreas,
sed Bela. Atque hoc quidem, ut dixi, in controver-
siam revocare minime potest.

Pater Beatæ
Bela IV rex
Hungariæ,

F

27 Graviorem olim difficultatem invenere Majores nostri in assignanda matre, ut colliges ex Com-
mentario prævio ad Acta B. Margaritæ Hungariæ,
quæ B. Cunegundis nostræ soror fuit, ad diem
xxviii Januarii pag. 898, num. 8; ubi varias pro-
ferunt scriptorum sententias. De nomine satis inter
omnes convenit, fuisse Mariam; et quidem impera-
toris Constantinopolitani filiam, quod fere affirmant
eum aliis auctores historiæ Hungariæ: Thurocius
in *Chronicis Hungariæ* cap. 76; Bonfinius *Rerum*
Hungaricarum decade 2, lib. 8; Ritiis de *Regibus*

mater Maria
filia Con-
stantinopoli-
tani impera-
toris, non ta-
men Alexii

Hun-

AUCTORE
P. B.

A *Hungariæ lib. 2; sed imperatorem isti nullum nominant. Hos præcipue secutus videtur Ranncius Picus in Vita B. Cunegundis Italica, cum ita scribit parte 1, cap. 2: Matrem hujus CUNEGUNDIS fere omnes asserunt fuisse Mariam, imperatoris cujusdam Græci filiam; sed eum nemo est qui compellet nomine, unde scias, quis fuerit: ut satius proinde sit, rei hujus incertos relinqui, quam in tanta caligine ac tenebris temere aliquid affirmari. Miratus equidem id sum in Pico; cum Vitani a Dlugosso conscriptam præ oculis habuerit, in qua cap. 1, num. 17 diserte dicitur Beatæ nostræ mater Maria, filia Alexii Græcorum cæsaris, qui apud Constantinopolim annis pluribus imperavit: quam sententiam adoptavit etiam qui lectiones proprias de B. Cunegunde, anno 1725 Romæ approbatas concinnavit: cur vero ab ea Picus recedat, ignoro; falsam tamen esse, haud equidem dubito: non enim Alexii Comneni, sed Theodori Lascaris filia Maria Belæ quarto Hungariæ regi nupta fuit; ut modo ostendam.*

sed Theodori Lascaris;
B

28 Testatur hoc ipse Andreas Hungariæ rex, Belæ IV pater, ad Honorium PP. III scribens, in ea epistola, quam exhibet Bulla Innocentii PP. IV, edita in Gestis Dei per Francos pag. 1192, cum dicit, se revertentem ab expeditione Hierosolymitana, ut securum peregrinationis Christianorum ad Terram sanctam pararet transitum, filiam Comnini Theodori Lascari, filio suo dixisse in uxorem. Ne vero dubites, de Bela IV, qui Andream natu maximus fuit, hic esse sermonem, adi Hungarorum præsulum litteras ad eundem Honorium datas anno 1223, apud Odoricum Raynaldum num. 31, ubi sic habent: Vestræ significandum duximus Sanctitati, quod, cum dominus noster rex Ungarorum de partibus ultramarinis rediens, per terram nobilis viri Laschari transitum faceret, filiam ejusdem filio suo primogenito Belæ illustri, jam in regem coronato, et in regni gubernacula post se, Deo propitio, successuro, desponsavit uxorem; præstito ab ipso rege et nobilibus suis, qui tunc præsentibus erant, publice juramento, ut ad consummationem matrimonii inter personas memoratas fideliter laborarent. Tum paulo inferius: Cui supradictus Bela illustris cum omni dilectione et tranquillitate, in ætate legitima jam existens, cohabitavit per totum biennium et amplius, sicut maritus; nunc autem diabolo seminante zizaniam... vir legitimam... in totius regni scandalum et subversionem religionis Christianæ dimisit uxorem. Fuit ergo Belæ IV uxor filia Theodori Lascaris, Græcorum imperatoris; quam licet post biennium a celebratis nuptiis, urgente patre, tantisper dimiserit; brevi tamen iterum, hortante et causam ejus apud Andream suscipiente Honorio, constanter recepit; ut ibidem, et anno sequenti, productis litteris, docet Raynaldus.

ut pluribus
probatur:

29 Idem auctores alii tradidere, ut Georgius Acropolita Historiæ suæ cap. 15, de Theodoro Lascari ita scribens: Huic ex Anna uxore, ut dixi, filiæ natæ sunt tres, Irene, Maria, et Eudocia. Mariam secundam Ungariæ regis, Hierosolymis per illius ditionem revertentis, filio nuptum dederat, etc. Et Georgius Pachymeris Historiæ lib. 4, cap. 29: Huic, inquit de eodem Theodoro Lascari, apud nos imperanti tres tantummodo filiæ fuerunt, quarum una regi nupta Pannoniæ, ipsius filii nunc regnantis genitrix exstitit. Item Tho-

mas archidiaconus Spalatensis in Historia Salonitana cap. 26, ubi narrat, Andream terrestri itinere e Palæstina redeuntem, transisse in Græciam, ubi affinitate contracta cum Lascaro rege Græcorum, acceperit filiam ejus filio suo primogenito Belæ in uxorem; de qua, jam filiorum plurium matre, deinde sæpius meminuit, ut cap. 40, et maxime cap. 51, ubi ejus etiam nomen profert idem, quod Acropolita. Omitto Joannem Tomcum Maruavitium idem affirmantem in Vita B. Margaritæ virginis Hungariæ, uti et Epitaphium Spalatense duarum B. Cunegundis sororum, quod ex eo dedimus in Commentario jam citato ante Acta B. Margaritæ, quod res eadem comprobatur. Hos enim citat et sequitur eruditus Causius in Familiis Byzantinis, Familia 37; ubi et asserit, Mariam Belæ quarto supervivisse.

30 Ex his patet, errasse etiam illos, qui Mariam, Beatæ nostræ parentem, fuisse putarunt Micislai Haliciensis filiam, ut notat Pistorius Niddanus in Genealogia regum Hungariæ. Decepit eos, opinor, pax illa, quam ad liberandum captivitate Ruthenica Colomannum, filium suum, Andreas cum Ruthenis iniit certis legibus; quarum prima fuit, ut alter filiorum Hungariæ regis Bela filiam Msclai Mariam in consortem haberet; ut narrat Dlugossus in Historia Poloniæ lib. 6, anno 1210, subdens: Quæ omnia eo anno fuere consummata; quod item habet ex Dlugosso Cromerus lib. 7. Sed quantum in hac re uterque falsus sit, non modo in temporibus, sed etiam in personis assignandis, facile colliget, qui et ad Colomanni ætatem et ad epistolam, ab Honorio PP. III super hoc ipso negotio Andream missam, attenderit in Annalibus ecclesiasticis apud Raynaldum ad annum Christi 1222, num. 42 et sequenti, quando pax hæc recens constituta videtur, et Micislai filia non Belæ, sed Andream, natu minimo ejus fratri, destinata. Quod si Belæ addictam fuisse quis volet, eamque fuisse causam, cur, volente patre, Bela conjugem, Lascaris filiam, tantisper dimittere coactus fuerit, ut ante diximus; tamen vel sic nihil confici potest; cum enim illa dimissio nec diuturna nec rata fuerit, necesse est, contractum de filia Micislai, Belæ in uxorem danda, vel nullum fuisse, vel auctoritate Pontificia brevi rescissum. Denique nec ipse quidem Dlugossus hæc ita voluit accipi, ut Maria Micislai filia liberos Belæ pepercrit; quandoquidem aliam assignavit, imperatoris Constantinopolitani filiam, quem perperam tamen Alexium nuncupavit.

falso etiam
credita filia
Micislai Ha-
liciensis.

E

F

31 Errant etiam tam Acta nostra, quam Dlugossi Historia, in anno Beatæ nostræ natali: nam hæc quidem tam in antiqua, quam in recentiori auctiorique editione lib. 6, ad annum Christi 1239, natam eam asserit anno Incarnationis Domini nostri MCCIV: illa vero infra cap. 1, num. 20, editam in lucem testantur anno millesimo ducentesimo tricesimo quarto. Neuter vero annus admitti potest: non prior ille, quia anno Christi 1223 nondum in matrimonio Bela triennium exegerat, ut paulo ante ostensum est; non etiam posterior, quia sic deberet Cunegundis inisse matrimonium quinto circiter ætatis anno (quandoquidem et Acta nostra cap. 3, num. 35, et auctor noster in Historia sua, et post eum Thurocius et Cromerus celebratas esse nuptias hasce tradunt anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo nono) quod sine dubio falsum est: ex eodem enim capite et sequentibus Actorum nostrorum certissime constat, B. Cunegundem nu-

Annus Bea-
tæ natalis vi-
tiose notatus

bilem

AUCTORE
P. B.

bilem fuisse, cum primum nupta est; jam tum enim illam sponsus ad consummandum matrimonium sollicitavit; id quod et in *Historia* sua, ubi de nuptiis ejus agitur, cum auctor noster, tum etiam *Cromerus* affirmant.

corrigitur;

32 Ceterum amauuensium hanc esse hallucinationem existimo, non auctoris: etenim *Rauucius Picus* in *Vita Beatæ Italica*, uti et *Waddingus* cum ceteris scriptoribus *Franciscanis* annum, quo nata sit, annotant Christi 1224, idque ex iisdem *Actis* hisce nostris *Mss.* quidem, sed ex diversis tamen eorum exemplaribus. Et sane hic annus cum utroque conjugio tum *Cunegundis*, tum patris ejus *Belæ* conciliari optime potest: hic enim ab anno circiter 1220 cum uxore, ut diximus, in ætate legitima cohabitare cepit; illa nubilus esse potuit anno Christi 1239, quando juncta est *Boleslao*. Tantum hoc miror, quod antistites *Hungari* in epistola sua ad Pontificem Romanum anno 1223, ut modo diximus, scripta, nullam faciant mentionem susceptorum tum a *Bela* liberorum; cum tamen ad rem id maxime faceret, quam agebant; et ante *Cunegundem* progenitos fuisse alios manifeste supponant *Acta* nostra cap. 1, num. 20. An hic error est; an supina istic oblitio? Certe diu post annum 1224 *B. Cunegundis* nata fingi non potest, ut ex dictis patet; neque adeo ante eam post annum Christi 1223 plures alios peperisse mater.

uti et numerus sororum ejus.

33 Quod ad fratres attinet *Beatæ*; duos tantummodo fuisse recte narrat auctor noster cap. 1, num. 17; *Stephanum* scilicet, qui patri successit in *Hungariæ* solio, et *Belam*, qui ante patrem cognominem obiit; at sorores non omnes ibidem enumerat: omittit enim *Catharinam*, et alteram *Margaritam*, ambas immatura morte versus annum Christi 1243 parentibus ereptas apud *Clissæ* castrum in *Dalmatia*, quo *Bela* cum conjuge, populantibus *Hungariam* universam *Tartaris*, confugerat. Neque hoc solus asserit *Tomcus Marnaviti*, citatus a nobis in *Commentario* ad *Acta B. Margaritæ*, harum sororis, die xxviii Januarii, pag. 897, aut productum ex illo ibidem utriusque hujus virginis epitaphium *Spatlatense*; sed etiam *Thomas archidiaconus Spalatensis* in *Historia Salonitana* cap. 40. Agnetem insuper aliquam addit *Bzovius* in *Annalibus ecclesiasticis* ad annum Christi 1264, num. 10, tamquam *Belæ IV Hungariæ* regis filiam, et *Ladislai Haliciæ* ac *Masoviæ* ducis relictam; cujus patrocinium suscepit apud *Hungaros* *Urbanus Papa IV*; sed hanc alibi non offendo.

An Cunegundis canonizationem sanctæ Hedwigis procuraverit;

34 Omissum quoque ab auctore nostro putat *Rauucius Picus* in *Vita Italica* parte 2, cap. 8, studium, quo *B. Cunegundis* apud Romanam curiam canonizationem promoverit *S. Hedwigis*, ducissæ *Silesiæ* majorisque *Poloniæ*; quæ soror erat germana *Gertrudis*, aviæ suæ. Hoc enim ait clare satis affirmari in *Vita Clementi PP. IV* apud *Ciaconium*, dum dicitur in Sanctos relata *Poloniæ* ducis rogatu: cum *Poloniæ* dux tum fuerit *Boleslaus* pudicus, *Beatæ* nostræ conjux; quem hæc ad negotium illud haud dubie instigaverit, ut quæ *B. Hedwigem* et ob affinitatem propinquam, et ob morum virtutumque similitudinem mirifice diligeret. Non est id quidem a verisimilitudine alienum; sed quoniam id neque auctor noster in *Historia* sua (in qua tamen diligenter enumerat qui canonizationi *B. Hedwigis* atque elevationi operam dedere) neque alius quisquam, fatente *Pico*, affirmat; nihil satis hic certi

apparet, ne ex ipsis quidem verbis *Ciaconii*: Dux enim *Poloniæ* appellari poterat tam qui majorem *Poloniam* obtinebat, quam *Boleslaus*, qui minorem; imo et quivis alius, quemcumque demum in utraque *Polonia* ducatum gereret; quales gerebant *S. Hedwigis* nepotes *Couradus Glogoviensis* et *Henricus Vratislaviensis*, qui cum fratre suo *Wladislao* episcopo *Salisburgensi*, ac *Thoma* episcopo *Vratislaviensi* canonizationem hanc et primo urserunt anno 1262, et paucis post annis obtinuerunt. Neque alii hujus rei curatores ex ipsa canonizationis *Bulla* apud *Laertium Cherubinum* tom. 1, pag. 114 et sequentibus extendi possunt; nisi forte archiepiscopus *Gnez-nensis* ejusque suffraganei, ad quos *Bullam* suam *Clemens IV* direxit.

35 Sed et illud prætermisit auctor noster, quod ad munia spectat, quæ *B. Cunegundis*, religiosam jam vitam professa, in monasterio suo *Sandeciensi* administraverit: imo nec tempus nec modum explicat, quo ad parthenonem illum gubernandum evecta sit: cum tamen ea referat, unde dubitari non possit, quin toti monasterio diu præfuerit. Legesis caput 19 a num. 181, ubi pro suo arbitratu de bonis cœnobii tam liberaliter ad eleemosynas disposuisse narratur; ut mirarentur, quonam modo substantia sui monasterii in tot largitiones suppeteret. Hæc sane abbatissam fuisse arguunt, uti et alia deinde plurima, quæ facile attentus lector animadvertet. Imo ex miraculis idem apertissime licet colligere cap. 31, num. 311; ubi *Beata* apparuisse dicitur habitu sanctimonialium amicta, et non secus quam illarum antistes; quin ægrum compellasse, ac dixisse: Ego sum *CUNEGUNDIS*, *Poloniæ* ducissa, et hujus, in quo te positum vides (*videbat autem se positum in monasterio Sandeciensi*) loci ac monasterii gubernatrix et antistes. Idem in *Miraculis* posterioribus etiam apertius de se ipsa revelavit cap. 8, num. 91.

36 Denique præter alia, quæ supra de reliquiis et statua *Beatæ* dedimus, præterit bina miracula, ab illa etiam tum vivente patrata, de quibus meminit *Waddingus* in *Annualibus* suis ad annum Christi 1333, et quorum primum pertinet ad ea, quæ narrantur in *Actis* cap. 21 de invasione *Tartarica* et fuga *Beatæ* in arcem *Pieninam*. Cum in eam confugisset, in petra quadam dura, inquit *Annalista* num. 25, prope villam *Chartoreæ* ad flumen *Dunaret* (imo *Dunajec*) sitam, quiescere volens fessa ex itinere, pedis dextri vestigium, veluti in cera, pressum reliquit, quod ad hæc usque tempora conspicitur. Alterum subjungit num. sequente idem auctor miraculo, quod ex *Actorum* cap. 22 narraverat; additque: Simili etiam miraculo, infixio baculo, puteum deduxit aquarum viventium, quæ variis morbis medendis etiam nunc mirabiliter inserviunt: de qua re videri passim possunt miracula recentiora a num. 32 usque ad 82. Est autem hic puteus in veteri *Sandecia*, ut ibidem dicitur num 32 et 73. Præter hunc et alius est circa *Neocorcinum* prope ecclesiolam illam *S. Nicolai*, de qua in *Vita* dicitur cap. 4 a num. 42. Appellatur et ille puteolus *B. Cunegundis*, sed qua ex causa, nescimus. Ejus aquæ quam sint mirabiles ac salutare, patebit ex miraculis recentioribus toto capite duodecimo. Hæc te monitum, lector, volui, priusquam *Acta* volueris, quæ sequuntur; ubi siquid erit præterea observatu dignum, in annotatis invenies.

an fuerit abbatissa monasterii sui.

Bina miracula in Actis prætermissa.

A

VITA

Auctore Joanne Longini (vulgo Dlugos)
canonico Cracoviensi.

Ex antiquo manuscripto, archivi cathedralis ecclesiae Cracoviensis.

PROLOGUS AUCTORIS

ET OPERIS DEDICATIO.

Auctoris indignatio

B

a

o

C

ob negligentiam Polonorum,

Reuerendissimo in Christo patri, domino Jacobo de Sienna, Dei gratia Cracoviensis ecclesiae episcopo, domino meo colendissimo, Joannes Longini, canonicus Cracoviensis, obedientiam cum famulatu, reverentiam, et in salutem perennem, quæ omnium vera Christus est, feliciter dirigi, perfici et consummari *a*. Themistocles Atheniensis, pater reverendissime, homo Græci generis, nobilitate præstans et opibus, supra omnes Græciæ duces maximis celebratus laudibus, qui et facile in omnium virtutum genere ceteris excelluit, adeo inflammatus ad gloriam, adeo rerum maximarum ambitione honoris cupidus, et alienæ imitationis æmulator exstittisse (auctor Plutarchus *b* est) scribitur; ut sub tempore, quo apud Marathonem Xerses, ille Persarum rex potentissimus, et cujus potentiam pelagus vix capiebat et terra, a parva et languida Græcorum manu callido magis ingenio et arte quam armis et robore, Miltiade duce, superatus est; juvenis admodum celebratam tunc Miltiadis gloriam per ora frequenti laude virum tacitus apud se volvens, diutiusque animo relati ex barbaris triumphis seriem et magnitudinem metiens, stimulis virtutum agitato, dolore insuper ingenti tortus, quod non sibi potius quam Miltiadi tam celebris triumphus decus fortuna tribuisset, nocturnis vigiliis, noctes inquietas a se exigens, repudiatis consuetis conviviis et amicorum familiaritatibus, indulgeret. Rogantibus vero et admirantibus vitæ ejus mutationem; et, quid ita eo tempore in publico versaretur, quærentibus, respondet, Miltiadis trophæum sibi somnos adimere. Marathon siquidem, Artemisium et Salamina, navalis victoriæ fertilia nomina, tacitis facibus animum adolescentis ferocis et gloriæ cupidi ad similia edenda accendebant opera; adeo ut etiam quietis dulcedinem poneret ei in sequestri.

2 Quorsum hæc ex gestis gentilium tam longo repetita principio? Ut quisquis lector intelligat, me majori indignatione super neglectu beneficiorum Dei, Polonorum generi per virginem illustrissimam Cunegundim, Poloniae ducissam, Polonis præstitorum, quam Themistoclem super alienæ fortunæ eventu ambitionis livore, commoveri. Hæc siquidem ego sæpenumero mecum

reputans, vehementer excitari in admirationem et in indignationem quamdam verti soleo, vehementius quidem et justius, quam ad consequendam gloriam triumphalem Miltiadis concitatus sit Themistocles; quæ Femina tam celebris, tam excellens, tam sancta, quæ maximis laboribus, sudoribusque, suis Polonis multa beneficia tribuisset, tantum abfuisse, ut parum digna suis virtutibus et meritis apud illos reportarit, ut quibus saluti, prosperitati et fulcimento fuit, est, et erit, et a quibus præcipuis laudibus ornanda et efferenda fuerat ab his illius nomen, excellentia et caucionizatio negligatur.

3 Dolui ego, non tam beatæ hujus Virginis, quæ cum Cœlicolis benedictæ Trinitatis ævo sempiternæ fruitur visione, sed Polonorum sortem; qui divina beneficia parvipendentes, Sanctam ipsam, quamvis multo miraculorum splendore coruscant, ducentis prope jam annis in terræ pulveribus delitescere patiuntur. Et Themistocles quidem vanæ et perituræ, et (quod vitiosius reputo) propriæ et privatæ gloriæangebatur cura; ego pro neglectu æternæ, divinæ, ac publicæ disturbor, frequentique ingeminatione querelarum in transactæ et præsentis Polonicæ nationis homines, et in eos præsertim, quibus hæc res in præcipua debebat esse cura, stomachor et exulceror pro illorum segnitie et ingratitude, qui in Virginis præfatæ canonizationis decus, fructus ingentes Polonico regno et gloriam allaturum, exiguam hactenus visi sunt curam impendisse. Qui beneficia quidem multiplicia sancte, prompte, et ferventer deprecando suscipimus; auctorem vero beneficiorum honoribus congruis recognoscere et honorare negligimus.

4 Cum itaque pridem, heroum patriæ nostræ gesta, Vitas, et mores relegendo, in Vitam gloriosæ et beatæ feminae Cunegundis, Poloniae ducissæ, virginis celeberrimæ ac pene divinæ, traditam mihi, incidissem; indigne mecum ipse ferebam, Vitam illius apud Polonos, in quos mirifica contulit, confert, et divina propitiatione collatura est beneficia, per tot jam secula, transitum suum secuta, non nisi perfunctorie et abscessisse descriptam fuisse; ac [cum] in animo constituiissem meo in alias litteras aliumque stylum eam vertere, tua paternitas confestim occurrebat, ad quam Vita illa potissimum mitteretur. Itaque genus illius, vitam, religionem, mores, et prodigia, ceteraque quæ ad illam pertinent, in hoc opus conjeci, colligens undique atque connectens, quæ ad libelli præsentis seriem conducere quomodolibet videbantur.

5 Tuæ quoque paternitati potissimum hunc libellum Vitæ ejus dedicavi; quia jam pridem compertum habebam, te inter maximas occupationes tuas hominum divinorum, et singularius hujus Sanctæ admiratione delectari: cujus, dum viveret, in patriam, in suos, in familiam, in ecclesiasticos, in religiosos viros, in omne denique Polonorum genus exstabat ejus singularis dilectio et humanitas; a quo omnis probitas, et omnium virtutum genera in singulos manarunt status: ratus, notitia vitæ ejus te et ceteros sacri Ordinis viros, celsos in Ecclesia Dei obtinentes magistratus, in sanctitatem et amorem hujus Fe-

minæ

AUCTORE
JOANNE DLUGOS.
GOSSE.

*in curanda
canonizatione B. Cunegundis,*

E

*et Vita ejus
scribenda;
cui proinde
aliam ipse
substituit.*

F

*dedicatque,
spe canonizationis ejus
ita promovenda,*

AUCTORE
JOANNE DLUGOSSO.

minæ, et deinde in canonizationis ardorem pertractum iri : aliqualem insuper utilitatem, etsi non ad eloquentiam (in qua me semper aridum fuisse præfatus sum;) ad bene vivendum tamen (in quo uno excellere cuilibet necessarium est, pro consequenda vita æterna) allaturus. Quæ ut plurimum suis virtutibus, sua sanctitate et exemplo Polonis universis et eorum nationi præstitit; ita ab illis quoque honore præcipuo habenda, colenda, et celebranda est, et singularibus ac gloriosis extollenda præconiis.

imo et imitationis,

B

6 In nulla enim femina et nostræ et paulo superioris ætatis tot optimas virtutes, tot illustres artes et actiones, tot præclara facinora concurrens accepimus; quot in beata ipsa Cunegundi, quæ ab ipsis incunabilis, imo ab ipso ortu, mirificis divisque actibus floruerat, ad excellentissimam sanctarum virginum præstantiam corpore erecta et spiritu, facilem quoque habens ad similitudines earum edendas infusam a Deo cœli naturam : cui summam sanctitatem et laudem excellentissimam raritas virginittis, quam in conjugio et in principatu, et per omne vitæ tempus servabat, tribuit; mentem gerens in omni ætate sanctam et spontaneam, animum justum, a terrenis prorsus sequestratum et conglutinatum Supernis, pectus quoque religioni sanctæ deditum et naturali honestate generosum; in comprimendis voluptatum illecebris Cœlestes æmulata.

et venerationis; etsi nondum sit canonizata :

C

7 Virgo autem præfata etsi pro heroicis suis actionibus nondum justum et meritum multifarie consecuta sit canonizationis decus, nondum illi templa statuta sunt, vel sacræ ædes, necdum illam thuris dignamur honore (utpote cujus in Divorum numerum translatio in diem hanc a summo Pontifice nec petita est nec obtenta, qui in vicariatum Christi succedens, potestatem illam in beato Apostolo Petro a Domino accepit canonizandi dignos, indignos excludendi;) nihil tamen vetat, sanctitatem Virginis præfatae a Polonis cumulatus coli, sustolli et venerari, ipsamque, velut magnificam adjutricem, pro exemplis et relevandis quibuslibet necessitatibus et indigentis, supplicibus precibus adiri et exorari, quæ se singulis invocantibus præstare consuevit facilem, benignam et propitiam.

nam et alii tales columnæ reputantur propter martyrium, vel virtutes. An non plures.

c

d

8 Plenas equidem illustres animas cultum sanctitatis in Ecclesia rapuisse Dei, nulla canonizationis solennitate præcedente aut subsequente, videmus; inter quas ex multis B. Venceslaus Bohemiæ ducem c a germano suo Boleslao occisum, et beatum Adalbertum, Gnesnensis ecclesiæ archiepiscopum d, a Pruthenis felici martyrio damnatum numerare licet, quos in nulla litterarum serie umquam deprehendere possumus canonizatos fuisse, et absque illa venerationis cultum inter mortales meruisse, quos ex eorum martyrio et meritis rerum licet in Divorum communionem et numerum translatos esse, catalogo quoque tam militantis Ecclesiæ quam triumphantis digito Dei ascriptos, per decretum et gratiam non mortalis, sed Pontificis æterni : quo quidem canonizationis genere non eos tantum, quibus martyrii obvenit laureola, sed et eos quoque, quibus in confessione veræ fidei triumphare de triplici hoste licuit (documento est inclitus

Dei confessor Ramandiolus e) certum est clarescere.

D

e

9 Quamvis et sanctam nostram Cunegundim credam palmarium tulisse martyrii, communionem quoque et laureolam cum Martyribus natam fore, quæ et sub thoro maritali, et sub omni reliquo ævo, omnem carnalem illecebram perosa, concertatione fortissima decus servavit virginium, et rarissimam integri corporis ab omni contagione circumseptum candorem : ita ut etiam in re hac pauci illam superent, paucisque, præsertim apud justos rerum æstimatores, cedat; cum ex difficultate pugnae præstet aliquanto de carne virginittis quam de persecutore sanguinis trophæa referre : et virginum certamen perpetuum quodam modo cum oculis, auribus, naribus, manibus, gressibus, ceterisque generibus hostium et insidiarum susceptum gestetur, et quod assiduo torretur incendio, clibanum suum secum undique et hostem gravissimum intra mœnia circumferens; martyrium [vero] non diuturnum [sit], ab uno vel paucis tyrannis toleratum, brevi interdum temporis intervallo, nonnumquam etiam momento, finitum, ab extrinseco hoste exterioribus membris et articulis inflictum.

Hujus autem vitam longum fuit martyrium.

E

10 Nempe in ea re non fugit me, flagrantissimum te amatorem esse divinarum et scripturarum et rerum, et ea maximo desiderio atque conatu prosequi solere, quæ ad sedes æternas et præmia conducunt. Eoque respectu institui præsens nostrum munusculum, in quo gesta præfata clarissimæ feminae Cunegundis continentur, tuo nomini dedicare, grato te illud animo exploratum habens suscepturum; quatenus et libro dignitatem comparem ex tuo uomine, ipsiusque tui nominis [obtentu possim hujus Virginis] laudem et gloriam per ora hominum diffundere, priscorum non philosophorum modo, sed etiam Hieronymi, Augustini, ceterorumque divinarum scriptorum imitatus morem; quamvis sanctissimæ vitæ suæ per uostrorum desidia in oblivionem versa altitudo præconem magis potentior expetebat. Te siquidem unum dignum censebam, cui vigiliis meas et labores subjicerem, tua ad id pertractus probitate. Et ut te profundo pudore percussus ad canonizandum beatæ Feminae nomen, et ad rescindendam communem nostram ignominiam commonerem, plus profecto gloriæ et splendoris, quam subactis urbibus, debellatis hostibus; plus retributionis et mercedis, quam erectis basilicis, fundatis cœnobiis, consecuturum.

Hortatur patronum auctor ad ejus canonizationem curandam,

F

11 Itaque supplici prece obsecro præstantem dominationem tuam, ut pro innata devotione et religione tua libellum hunc nostrum, tuo nomini inscriptum, benigne suscipias, et virginem beatam Cunegundim, nihil ceteris Sanctis, qui per confessionis meritum cœlestis regni meruere solum, operum et virtutum præstantia inferiorem, legas, lectamque, ut in Divorum transferatur numerum, omni cura, conatu et sollicitudine potenter atque ardentem efficias, æternum ac illustre apud mortales habiturus nomen, amplissimam vero mercedem et gloriam inter Cœlestes et immortales (quod tuæ paternitati certo et fidei vadimonio audeo ego repromittere) sortiturus.

nihil enim hoc illustrius agi posse aut utilius.

A rus. Et quamvis permultæ et innumcrabiles sunt semitæ, variaque itinera et opera, quibus illas cœlestes mansiones, passionis Christi merito nobis præparatas, ruinarum deserta impleturi conamur irrumpere; vix tamen aliquod opus æque salubre et meritorium exstat, quam sanctæ virginis nostræ Cunegundis canonizationem conficere; quod non solum in præsentem ætatem splendorem diffundet et meritum; sed universam omnium Christi fidelium, præcipue tamen Polonorum et Pannoniorum, consolabitur posteritatem, universis in commune multos successus et solatia in præsentem et in futuro præbitura.

Urget ferventius exemplis decessorum episcoporum Cracoviensium

12 Accipe itaque munus hoc ab optimo Deo reservatum tibi; et opportunitatem, ab aliis neglectam, cave a te quoque neglectum iri; sed et optima natura tua et arte atque virtute, qua præditus es, utere; neque tot mortalium, qui ex canonizatione ipsa ædificandi et salvandi sunt, patiari discrimen. Et illud cum animo tuo frequentius trahendo revolve, quid prædecessoribus tuis Vislao *f* et Prandothæ *g*, Cracoviensibus pontificibus acciderit. Quorum alter *h*, quoniam viri beatissimi Stanislai Cracoviensis, gloriosi antistitis et martyris, sub omni sui Pontificatus regimie canonizationem procurare distulit, in visione, per somnum et quietem non secus quam per vigiliam Falislao, diœcesis Cracoviensis militi, monstrata, amictu exuebatur pontificali, cathedra projectus Cracoviensi, cui annis citra viginti negligenter insederat *i*. Alter, qui illi succedens canonizationem ipsam ferventi studio, plurimis difficultatibus superatis, procuraverat, celebri memoria potitus, etiam magna miraculorum sublimitate refulget, quæ ad sui nominis invocationem clementia divina bustum suum, in ecclesia Cracoviensi consistens, adeuntium in hanc usque diem operatur *k*.

k
et sponte sua currenti

13 Nolo te hactenus de virtutibus tuis, quæ quidem et frequentes et illustres sunt, exornatum iri; quamvis ex animi mei sententia et recte et probe facere possem: varia enim in te resedit virtutum laude digna supellex, in qua facile mea, pace ceterorum, posset evagari oratio; altum ingenium, singularis prudentia, plurimarum rerum usus et doctrina, humanitas et comitas; in doctos viros, in singulos advenas forenses, aut aliqua egestate gravatos, amor et elementia: verum in tuis laudibus commorandi neque hic locus est, neque meum institutum. Longe dispar a me scribendi ratio suscepta est, ut ad ea te horter atque impellam, quæ ad amplificandam laudem divinam, ad accelerandum canonizationis sanctæ nostræ Cunegundis negotium, ad consequendum quoque per te immortale bravium arbitratus sum pertinere. Scio autem, quem alloquor, quem suadeo, quem exhortor; eum videlicet, in quo Christianam religionem et pontificale decus dudum et nunc proluxisse video, et qui nequaquam exhortatione et impulsore egeat, omnia, quæ tanti negotii munus requirit, sua sponte factururus.

stimulos addit.

14 Ardentem tamen accendo, facibus urgeo, et currenti stimulos addo; opportunitatem bene merendi exhibeo; spem non inanem ostendo; certum et immortale præmium polliceor, negligentem terreo, nutantem animo. Iter meritorium, quo ad æthereas mansiones possis evade-

re, monstro; quod etsi operosum, arduum atque difficile sit, tribulisque ac lappis consertum; victorem tamen esse te posse. ex cœlesti præsidio et animi virtute confide; tantummodo ne perseverantiam abjicias, neve animo consterneris aut concidas. Jacturam transacti temporis tuo labore tuaque festinatione instauraturus, simulque ruborem a Polonorum deterrentibus frontibus, qui Sanctam, plurimis in vita et post mortem mirificatam prodigiis, passi sunt ducentenis annis in terræ pulvere delitescere. Consurge itaque, et illo tuo maximo et ardenti animo mihi notissimo diuturnæ negligentiae longique temporis culpam sub nostra ætate castiga, publicam et privatam sortem regni Poloniae communisque patriæ, sed tuæ maxime Cracoviensis diœcesis miseratus, per canonizationis fulgorem amplius et excellentius a clementissimo Domino illustrandæ *l*. A Genealogia autem Sanctæ præfatæ, narrationis nostræ sumemus exordium.

ANNOTATA.

E

a Quæ huc usque obscura videri possunt, exposui in Commentario prævio.

b In Vita Themistoclis paullo post initium.

c De S. Wenceslao agetur die xxviii Septembris, quo per totam Ecclesiam celebratur Officio semiduplici ad libitum, quod a sacra Rituum congregatione approbatum est, ac Breviario Romano insertum anno Christi 1670 die xxix Novembris.

d De S. Adalberto episcopo Pragensi, et, ut cum Longino auctores Poloni volunt, Guesnensi, egimus ad diem xxiii Aprilis.

e De Ramandiolo nihil inveni. Imo et in ipsa Polonia nunc altum de illo silentium; nec scitur, quisnam fuerit, aut ubi sit, ut me inter alia multa docuit R. P. Elbingus, laudatus in Commentario prævio.

f Vislaus seu Vislimirus, vigesimus Cracoviensium episcopus, juxta Joannem Cæsarium, sedit ab anno Christi 1229 usque ad 1242.

g Prandotha Vislao succedens, juxta eundem Cæsarium sedit ab anno 1242 usque ad 1266.

h Nempe Vislaus.

i Vide hanc visionem ab ipso Longino descriptam in Miraculis S. Stanislai episcopi Cracoviensis martyris ad diem vii Maii, cap. 7, pag. 253; ibi tamen miles ille appellatur Falslaus; et Vislaus sedisse Cracoviæ dicitur annis duodecim.

k Itaque inter Beatos Cracoviæ patronos celebratur, ut in Prætermisissis notavimus ad die xx Aprilis; unde ejus Acta distulimus in diem xxi Septembris, quo vita defunctus est.

l Ceterum tota hæc exhortatio inanis tum fuit; uti ex Commentario prævio colliges.

CAPUT I.

B. Cunegundis genus, et nativitas.

Genus nobilissimum et origo beatæ Cunegundis virginis, Poloniae ducissæ illustris, ex pro-

Genus Beatæ
nobile et
sanctum.

pagine

AUCTORE
JOANNE DLU-
GOSSO.

pagine saneta et excellenti Pannoniorum regum fuit; et e pluribus stipitibus sanctis, quorum mihi altius texenda est, pro rescindendo veri scrupulo progenies, palmes hæc beata germinavit. Et paternum quidem genus ex Pannoniis regibus duxit. Ex Græcorum vero imperatoribus materna illi fuit origo: protavus siquidem suus, per lineam paternam beatus Vladislaus Hungariæ rex *a* exstitit, qui præstantia virtutum et operum, post temporalem Hungarici regni administrationem, æternum sortitus et cœleste regnum, magna sanctitate apud Varadiensem ecclesiam *b* quiescens, miraculorum sublimitate refulget. Cujus in Poloniæ regno celebre et sonorum nomen est, sacras habens basilicas et adytus *c*, in suum decus et titulum consecratis; ducebat enim genus maternum ex avia sua Mieczslava Poloniæ regis filia *c*, sed et apud Poloniam, patre suo Bela propter metum Andreæ, Hungariæ ea tempestate regis exultante, genitus atque alitus, ob idque Poloniæ regum in regenerationis lavacro nomen Vladislaus sortitus, singulari ab illis colitur veneratione, utpote materno eorum sanguine satus, et aliquid habens cum illis commune.

Avus paternus Andreas II, sive Hierosolymitanus, Hungariæ Rex.

16 Avus illi per lineam directam Andreas Hungariæ rex, filius Belæ tertii ex prosapia regum Pannoniorum ducentis originem, et sancti Vladislai præfati nepos: et qui, Vladislao *d* Hungariæ rege pro conditione earnis absumpto, in regnum Hungariæ concorditer et absque competitione in die sancto Pentecostes favore omni suffectus, annis triginta apud illos imperium tenuit; eo vel maxime felix, quod feminae celeberrimæ, Gertrudis *e*, filia Bertoldi Meraniæ *f* ducis, sororis germanæ sanctæ Hedugis, in monasterio Trebnicensi Vratislaviensis dioceseos quiescentis, Henrici cum barba Poloniæ ducis relictæ *g*, conjugium sortitus, duos filios, in spem Hungariæ regni, Belam videlicet et Colomanum, et unicam filiam sanctam Elizabeth *h*, apud Marpurek conditam, Henrici Lantgravii Hassiæ relictam, sanctitate una cum matertera sua beatissima Hedugis, præfata Poloniæ ducissa, insignem, generavit: non felix solum, sed et felicissimus, cui ex suis lumbis filiam et Neptem tam sanctas et tam celebres generare contigit. Colomano autem, altero filio Andreæ regis, cum Salomea *i* conjuge sua, filia Lestkonis Albi, Poloniæ ducis, virginalem pudicitiam professus, et ob custoditam sincerissimeque usque in diem mortis servatam ab utroque conjugum pudicitia sanctimoniam, nullam relinquirentem prolem.

Pater Bela IV, rex Hungariæ; mater Maria, filia imperatoris Constantinopolitani, * Bela *k* * Andreæ *l* * Andreas *m* *n* *o*

17 Andreas *k*, alter filiorum Belæ *k* major natu, regni Hungariæ diademate anno gratiæ redemptionis nostræ millesimo ducentesimo trieesimo quarto *l*, quo et genitor suus Bela *k* Hungariæ satis fuerat assumptus, insignitus est: tenuitque regnum apud Pannonios, illud justo et saluberrimo administrans regimine, annis quinque et triginta *m*. Hic accepit virginem illustrem pro uxore Mariam, filiam Alexii *n* Græcorum cæsaris, qui apud Constantinopolim annis pluribus imperavit. Quæ illi duos filios, Belam videlicet et Stephanum; et sex *o* filias: Annam, Margaretham, Cunegundim, Constantiam, Jolenthiam et Elizabeth generavit. Et ex Stephano

quidem, altero filiorum Belæ, filia Maria genita est, quam Carolus Siciliæ rex in matrimonium sibi desponsans, filium miræ sanctitatis, beatum Ludovicum *p*, spreto regno, Ordinem Minorum professum, ex ea produxit; ut intelligas, per plures generationes et palmites non supremas tantum, sed etiam desequentes, beatam Cunegundim vario sanctitatis stemmate proluxisse.

18 Et aliorum quidem liberorum, quos Bela Hungariæ rex ex Maria consorte sua, sive in maribus, sive in feminis generavit, nativitas simplex fuit, et cum aliis hominibus communis, utpote in doloribus et ærumnis deprompta; Cunegundis autem beatæ ortus singularis fuit et mirificus, futuram illius sanctitatem in conceptione et in partu evidenti indicio portendens. Genitrix enim illius Maria, Hungariæ regina, conceptu tam illustris Virginis fecundata, onus se grave et suæ conditioni difficile ferre in utero, frequentius in auribus virorum et matronarum querebatur. Cum autem partui imminenti se quam maxime periclitandam vereretur, ad solita remedia confugiens, Cœlestium præsidia sibi precabatur adesse. Et ecclesiam quidem, ad implorandum Sanctorum patrocinia, ob hujusmodi causam ingressa, et orationi procumbens in genua devotissime dedita, Genitricem Dei, Virginem Mariam, ceterosque Sanctos ex nomine pronuntiatos, non tam precibus, quam profundis suspiriis et fletibus implorans precabatur, primum ut felicem faustumque partum in honorem Dei et catholicorum profectum illi edere liceret.

19 Atque illi in hac ipsa oratione sedulius perseveranti, mirum in modum vox divinitus emissa, et quæ pavoris illi periculum demeret, intonuit aïens: Pone, inquit, metum, Maria, et orationes tuas in conspectu Altissimi scias exauditas fore: nam et in partu periclitari non poteris, quæ gratia Redemptoris præventa, fers onus saluberrimum, paritura Filiam ingenuam, et tibi, et populis plurimis, et animabus innumeris ineffabiles profectus et gaudia allaturam: illam enim Dominus Deus ex te mirabilius nasci disposuit in honorem suum, laudem, et gloriam; mirificaturus illam in linguis, nationibus et populis; et gentem exteram, vobis vicinam *q*, illius sanctimonia, vita, doctrina, conversatione, exemplo et merito adjuturus. Eo divinæ vocis audito oraculo, ecelebrata in Deum jugi gratiarum actione, fletibus madens et lacrymis, quasi quodam imbre cœlesti sensit se perfusam, et omni pavore atque periclitationis metu, quo diebus superioribusangebatur, a se prorsus effugato, in devotionis fervorem et divinum amorem superno eharismate liquefactam et ardentius incensam.

20 Ex eo autem tempore et deinceps usque in partus diem, in raram religionem versa, sanctis actionibus se totam mancians, aut suspiriosis aut profundis in ecclesia excubabat deprecationibus, aut per pietatis et misericordiæ opera in ecclesias Dei, ministros ejus, miserabiles denique personas, et quoslibet pupillos, et viduas, aut egestate aliqua, aut necessitate pressos, liberales eleemosynas effundebat. Cum vero tempus pariendi advenisset, sacro ante quatuor diebus refecta Dominici corporis viatico, in horam partus,

D

p

quæ hac prole gravida difficilem partum timet;

E

sed revelatione cœlesti animata,

F

q

sine dolore parit anno Christi 1224

A tus perveniens, Filiam pulcherrimam et omnibus lineamentis perfectam, omni periculo, sed et dolore, quem puerpera circa superiores partus sentire consueverat, circumscripto, in lucem millesimo ducentesimo tricesimo quarto effudit.

Infans discreta voce Deiparam salutavit,

21 Quæ illico ortus sui primitias, ceterorum ex mare et femina genitorum jus et morem supergressa, non vagitum dedit, non lacrymas aut gemitus aliquos fudit; sed castissimæ Virginis Mariæ, Genitricis Dei, præsentiam jam sentiens, ad salutandum illam gratia cœlesti supplente quod natura minus habuerat, Virgo et ipsa Domini futura, ora laxat atque in laudem ipsius deserto præconatur sermone, naturæ victa lege, inquit: Ave, Regina cœlorum, mater Regis angelorum r. Terruit hæc sua vox omnes matronas, quæ coram aderant, et singula ad inusitatæ et dearticulatæ vocis sonum, ab Infantula prolatum stupefactæ, singulari admiratione percollebantur; murmureque una ad alteram edito, quid sibi tam nova et inusitata vox in ætate infirma vellet, percontabantur. Sola illius genitrix Maria Hungariæ regina, scrupulosius rem considerans, alto mentis júbilo exultare cœpit, oraculi sibi divinitus facti verificatum videns et verificandum amplius sperans fiducialius præsagium: mirantes feminas bono animo esse jubens, oraculi visionem eis ex ordine narrat, atque in Deum gratiarum debitas concinit laudes.

omnibus ad miraculum attonitis.

22 Id novum in auribus alterius parentis Belæ, Hungariæ regis, pontificumque, et optimatum ac procerum ejus celebri sermone vulgatum, novam singulis exultationem attulit, et ad glorificandum clementiam Altissimi mentes singulorum coegit; qui Virginem tunc editam magno sanctitatis illustrandam culmine, efficacibus indiciis portendebant, commune aliquid cum Sanctis miro ortu fulgentibus habituram. Johannes namque sanctus et Baptista Domini et propheta, uteri materni adhuc ergastulo conclusus, ad introitum Virginis benedictæ, montana conscendentis, exultavit et lusit. Audiebat enim verba Domini per os Virginis puer tonantis, et de utero materno, quamvis clausus, in occursum ejus, pariendi tempore non exspectato, gestiebat erumpere. Hæc in lucem edita, Mariæ Virginis et ipsa oculis saltem spiritalibus videns præsentiam, priusquam loquendi usus veniret, in laude Virginis benedictæ primam aperit vocem, primitiasque cordis, et labiorum vitulos, templum Domini jam præsens et futura, Deo consecrat, ortu suo tam singulari et admirando reliquum vitæ cursum certius jam auspicata.

ANNOTATA.

a De S. Ladislao, Hungariæ rege, actum est ad diem xxvii Junii. Quod vero is protavus fuisse dicatur B. Cunegundis; id ita intellige, ut nunc is fuerit ex ejus majoribus: ex fratre enim S. Ladislai, Geysa, natus est Almus, ex Almo Bela II, ex hoc Geysa secundus, ex Geysa secundo Bela III, ex hoc Andreas II, qui fuit avus B. Cunegundis. Adi Bonfinium Rerum Hungaricarum decade 2, lib. 4 et sequentibus; vel brevius Chronologiam regum Hungariæ Abrahami Bakschayi, una cum Bon-

Tomus v Julii.

finii decadibus editam per Joannem Sambucum; aut etiam Pistorium in Genealogia regum Hungariæ, aliosque.

AUCTORE
JOANNE DLUGOSSO.

b Est Varadinum munitissima civitas in Transilvania, ab ipso, cum viveret, S. Ladislao fundata, ut in Commentario ad ejus Acta dictum.

c Imo Miecslai, Poloniæ regis filia, S. Ladislai mater fuit, ut ipse cum aliis Longinus docet Historiæ Poloniæ lib. 2 ad annum 1032.

d Nempe Ladislao IV, aliis III, Emerici, fratris Andreæ, filio; qui diem extremum obiit, juxta Bakschayum, anno Christi circiter 1205; Bonfinius tamen, Thurocius, Ranzanns, aliique id referunt ad annum Christi 1201.

e Gertrudem, ut habet cum aliis auctoribus passim Bonfinius decade 2, lib. 7. Bankbanns quidam Hungariæ baro, interfecit, absente Andrea ejus marito; idque quod fratri suo baronis uxorem violandam tradidisset; quod quidem tam turpe facinus amoliri conatur ab illa Dlugossus Historiæ Poloniæ lib. 6 ad annum 1212. Adi etiam Raynaldum in continuatione Baronii ad annum 1214, num. 11.

f Dlugossus loco citato Bertoldum vocat Moraviæ et Carinthiæ ducem. Est autem Meraniæ ducatus provincia Germaniæ meridionalis versus Ænum fluvium, ubi nunc pars ampla Tirolis comitatus et minuta pars Baviariæ superioris.

g De S. Hedwige agendum erit ad diem xv vel xvii Octobris, quo colitur.

h De S. Elisabeth agatur ad diem xix Novembris. Ceterum historici Hungariæ, Bonfinius decade 2, lib. 7, Thurocius in Chronicis Hungariæ, Ranzanns Indice 15, et ceteri, Andreæ II, præter Elisabetham, tres filios tribuunt, Belam IV, Colomanum, et Andream.

i Celebratur B. Salomea die xvii Novembris, quando ejus Acta dari poterunt.

k Hic vitium est amannensis, qui Andream loco Belæ; Belam loco Andreæ scribit: neque enim Andreas Andreæ secundi filius natu major fuit, sed natu minimus, neque filios habuisse legitur, neque rex nunquam fuit Hungariæ; sed hæc omnia conveniunt in Belam IV.

l Bonfinius, Thurocius, Ranzanus, Bakschayus, et alii tam Andreæ II obitum, quam Belæ IV successionem alligant anno Christi 1235.

m Ritius quoque dat Belæ nostro annos regni 35; sed annis fere 40 regnasse debet; siquidem patri defuncto successit pridie Idus Octobris 1235; obiit vero Nonis Maii, ut tradunt Bonfinius, Thurocius (qui tamen addit feriam sextam et festum Inventionis S. Crucis, quod convenit v Nonas Maii,) et Pistorius, anno Christi 1275: quem utrumque annum etiam notant Ranzanus, et Gotardus Arthus in Historia chronologica Hungariæ. Quamquam enim triennio fugitivus fuit Bela ob calamitatem terribilem Tartarorum, rex tamen esse nunquam desiit, quoad vixit. Imo si regnum ejus auspiciari libet a tempore quo, vivente patre, rex coronatus est, multo diuturnius erit; ut patet ex litteris, quas exhibet Raynaldus ad annum 1223, num. 31.

n Imo Theodori Lascaris, ut in Commentario prævio diximus.

o Nos plures filias numeravimus in Commentario prævio. Porro de quinque hisce sororibus B. Cunegundis recensit sermo infra num. 29.

p De S. Ludovico episcopo Tolosano Ordinis

AUCTORI
JOANNE DLUGOSSO.

Minorum agetur die XIX Augusti. Hic ille est, cuius fit mentio in lectionibus propriis de B. Cunegunde, anno 1725 approbatis.

q *Nempe Polonicam.*

r *Hæc eadem narrat Dlugossus Historiæ Poloniæ lib. 6, ad annum 1239, Miechovius Chronic. Polon. lib. 3, cap. 38, qui notat, hanc salutationem non Latino, sed Hungarico sermone fuisse a Cunegunde prolatam; et alii.*

CAPUT II.

Ejus infantia, et pueritia mirabilis usque ad ætatem nubilem.

Infantulæ abstinentia et pietas erga Deum stupenda,

B

a

C

et c. instans.

b

Abstinentiam deinde, in eunis adlue agens, agere cœpit, et beati Nicolai æmulata morem, quarta et sexta feriis tenellum et infantile corpuseulum maerans, una tantum vice matris mamillis contenta, et, si quando amplius eo die ad papillas applicaretur, nutrimentum perosa, servare se jejunia, et divinis se mancipare obsequiis, dum ore non lieuit, operis affectu depromebat a. Huic quoque tam raræ et stupendæ sub ablaetationis tempore abstinentiæ aliud æque ingens religionis opus, quod apud singulos in admirationem versum, singularius notabatur, accessit; dum siquidem pro more regio et parentum ordinatione atque jussu in cubili, quo quiescebat, Missæ officium diebus singulis ageretur, virgo præfata Cunegundis, ab exordio illius usque ad finem vigilans, sub omni tempore, quo rem divinam contingebat expleri, versos ad cælum oculos defigebat: quoties deinde sacerdotis ab ore, voce sonora administrantis opus divinum, nomen gloriosissimum, Jesus vel Maria, obvniebat proferri; toties et Virgo hæc, paululum in exultantis modum subrideus, et in [modum] emittentis suspiria oseitans, lacrymarum subseuto imbre, quasi nosset verborum excellentiam et meritum, perfundebatur; ut intelligerent illam omnes, qui aderant, nomen sanetum venerari, et ad illius nominationem in lacrymas eo modo, quo poterat, resolveri.

24 Solieito insuper studio earum matronarum, quibus illius ablaetationis mandata erat cura, explorabatur, si forte aliquo sub divini officii tempore die virgo Cunegundis cœptum morem in vigilando, in oculos sursum erigendo, in lacrymarum imbre, dum Jesus vel Maria, nomina sancta proferrentur a sacerdote, fundendo intermitteret. Adhibebantur quoque per matronas prædictas ad avertendum illam ab hac consuetudine et proposito plures subtilitates ludorum et lenociniorum ingēnia b; sed sub integro ablaetationis suæ quinquennio in eodem ardore devotionis et religionis persistens (quasi jam ratione et intellectu vigentem, aut ab aliquo doctam et institutam crederes) semel cœptum assidue exebiarum et lacrymarum observabat tenorem; vehementis admodum animi plena et spiritus, animo jam tunc elato magna et eximia, fidem et religionem Christianam redolentia, spectare notabatur.

25 Dignam, lapso ablactationis et septennii tempore, institutionem sortita, vir quoque illi ex omni Hungarorum cœtu, tam nobilitate pollens quam religione, Nicolaus vocatus Mykul, in curatorem et nutritium eum nonnullis matronis e virginibus, quarum tunc eum maturitate et devotione eminebat genus, in contubernium et obsequia adjuncti sunt. A quibus in litteris Latinis primum, deinde in timore Domini, et in omni virtutum atque morum præstantia, in orationibus quoque ad Deum et Sanctos ejus fundendis, apprime erudita atque instituta est: facile etenim atque docile ingenium, et, quod singula superat, mansuetum et in Dei amorem ardens et inensum, quo a puero, et ab ipso matris lacte imbuta erat, in singula quæque [ad] deus divinum et suæ animæ profeetum tendentia prono animo ferebatur. Nee pædagogi eruditione atque institutione contenta, in altiores virtutes et officia, quam quæ sibi a curatoribus imperabantur, animum assidue intendebat. Nam mirum devotionis ardorem concipiens, semperque se in illo suapte et exerceens et extendens, omnes pedissequas et nutritias suas, et in consurgendo dilueulo, et in fundendo matutinali officio, et in adeunda ædieula in capellæ modum in Wischegradensi arce c, apud quam immorabatur frequentius, eeteraque habitationis suæ loca d, mira celeritate præveniebat; in quibus genuflexionibus et suspiriis erebris quidem et assiduis intenta, in fundendis ad Deum precibus, in audiendis Missis et officiis divinis, majorem partem diei absumebat.

26 In eleemosynarum quoque largitione proeliva, quidquid per indulgentiam parentum habere poterat, in pauperes, egenos, et miserabiles personas maxima eum alacritate profundeabat. Nee largitione pecuniarum eeterarumque rerum contenta, vestes etiam purpura et ostro nitentes, ad usum suum et amietum comparatas; sed et delieatiora quæque fereula, ad tegendum et reficiendum medicantium et nudorum corpora, dispensabat, vestium quantocumque pretio et novitate non pensatis. Cum vero hanc sibi vestium distributionem a parentibus et pædagogis vidisset interdietam, novo ingenio novaque arte ad eludendum parentum et pædagogorum imperium usa, ludos honestos, quos alias fastidierat, melioribus vestibus se amiciens, frequentare, obtenta pædagogorum licentia, cœpit; sub quibus vestes regias deformans studiose et atterens, egenis illas et pauperibus parentum et pædagogorum permissu, quoties novas induere eogebatur, distribuebat. Atque in hunc modum propositi sui absque parentum et pædagogorum inhibitionis transgressione compos effecta, divinam sibi clementiam per eleemosynas frequentes propitiare assidue satagebat.

27 Ad jejunia quoque animum intendit, et corpus erebris abstinentiis domans, non solum jejunia ab ecclesia instituta, sed et plura alia in honorem Dei et Mariæ Virginis, ejus Genitricis, variorumque Sanctorum et Sanctarum in eorum natalitio singulari devotione et carnis afflictione observans: neque enim abstinentiarum die priusquam sol occidisset, ad refectionem accessit; et tunc illis diebus, tum quoque aliis parco et eastigato victu de simplicibus et facile parabilibus

cibus

D
Septennis Virginis studia Latinæ linguæ et preces,

E

c

d

item eleemosynæ non sine industria ac pia fraude;

F

crebra quoque et severa jejunia,

A cibis contenta, delicatiora quæque in ædes infirmorum trans mittebat.

pudicitia,
assiduitas in
mortificatione
et oratione.

28 Postea enim sub his rudimentis quam e pueritia excessit, castissimos mores et disciplinam sub optimis educatoribus sectata, omnem transitoriam rerum multiplicationem et lenocinia perosa suapte natura et ingenio, non desinebat, velut generosa quædam ac uberrima planta, novos quotidie honestatis et pietatis edere fructus: virorum fugiens non tam conversationem et colloquia, quam conspectum, velut juvenilis animi contagionem pestiferam, totam se primum pudicitiae, deinde sedulitati orationum addicebat, libidinum et carnis consurgentes in se per vigilias et jejunia exstinguens motus, senilem quamdam ex se fundere admirabatur constantiam et gravitatem, vigiliis et orationibus macerans corpus suum, et in servitutem redigens, flammam libidinis et incendia puerilis ætatis exstinguebat continentiae loris et abstinentiarum frigore; naturalem pulcritudinem sordidis plerumque vestibus deformans; sanctitate nobilior quam genere, religione venustior quam forma; nihil discens audire, nihil loqui, nisi quod ad timorem Dei atque amorem, et ad sui pertinebat optimam eruditionem et profectum, cantica mundi ignorans, et ad illorum harmoniam aures obturans; in ætate adhuc lasciva et tenera balbutienti lingua, post vero adolescens effecta, formali et concinna voce Psalmos Davidicos ceterasque orationes quotidie resonabat.

Parentes,
sicut alias
plures honeste collocarunt.

29 Filiabus Belæ, Hungariæ regis, splendida conjugia et nobiles atque illustres viros sortitis, aut morte absumptis e. Nupserat enim Anna, natu major, Croatiæ duci f; Constantia Leoni, Russiæ duci, quæ et ipsa apud Leopoliensem civitatem g sepulta, singulari sanctitate pro operum merito refulgens miraculis coruscare asseritur; Elizabeth Otthoni h Baviariæ duci; Jolentam, natu minorem, Boleslaus, vocatus Pius, majoris Poloniæ dux desponsans i, unicam k filiam Hedwigim ex illa sustulit, quæ dierum processu Vladislao, vocato Loktek, Cujaviensi duci in Poloniæ regem sublimato nubens Casimirum, Poloniæ regem, virum et principem raræ probitatis et excellentiæ immensæ, et cujus nomen propter egregia in Poloniæ regnum edita opera (primus enim illud ad legitimas leges et insignem politiam, quibus in hanc diem regulatur, reduxit l, et lateritium, quod ligneum offenderat, reliquit) percelebre et sonorum est, generavit. Hæc quoque Jolenta viduata marito, Ordinem sanctæ Claræ apud monasterium Saudcense professa, beato fine, illic sepulta, diem obiit. Margareta m seculum et omnes pompas ejus perosa, Ordinem FF. Prædicatorum in monasterio sanctimonialium Budæ professa, dum annum decimum octavum n ageret, morte immatura, sed salutari, absumpta est.

sic de hac
omnibus n. e.
dantes singula
deliberant.

30 In Cunegundim autem virginem, quæ pro magnitudine animi et devotionis religione singulos marces et feminas, sibi germanitate conjunctos, sine controversia anteciret; et ob suavitatem morum facilitatemque naturæ, a singulis Pannoniorum proceribus et satrapis atque vulgo miro affectionis modo colebatur; habitu denique corporis proceræ, et fusca vultu; et conspectu,

incessu, atque motu mitis, placida, gracilis, modesta atque conspicua; specie vero atque forma non negligenda habebatur, uterque parens curam præcipuam injecerat, cuinam sponso illam tot donis gratuitis et excellentiis locaret nitentem: propter quod maximis et singularibus precibus omnique supplicationum et eleemosynarum genere orabatur Deus, ut illis spiritum suum tribueret, quo sponsum dignum Filiæ tam præclaræ, et utramque dotem, formæ videlicet et operum, secum laturæ, digne deligerent, et in quem pignus tam carum et nobile conferrent.

ANNOTATA.

a Idem refertur locis in præcedenti annotatione citatis.

b Hæc vox aliquoties recurrit apud auctorem nostrum, qui ea significat modos quoslibet vel media solerter et ingeniose excogitata. Eadem hoc sensu apud auctores Italos usitatur.

c Situm est Vicegradum seu Vissegradia ad Danubium, Strigonium inter et Budam. Arx ejus Hungarorum olim regum domicilium fuit, maxime cum a negotiis labeat interquiescere. Vide plura apud Martinum Zeillerum in descriptione Germanica regni Hungariæ.

d Non satis hæc apte Grammaticorum regulis congruunt, ut neque alia hic illic occurrentia; cum tamen satis possint intelligi, operæ pretium non est res ejusmodi explanare.

e Sensum imperfectum relinquit auctor, sui oblitus ob longam, quæ sequitur, parenthesis. Notandum vero, nequaquam velle Longinum, omnes hæc sorores collocatas ante fuisse, quam de nuptiis Cunegundis ageretur (id enim de Jolenta et Margareta certissime falsum est, juxta ipsum etiam in Historia Polonica Dlugossum.) Sensus ergo est: non minorem, imo majorem fuisse parentum curam in collocanda Cunegunde, quam in aliis, quæ omnes sive ante, sive post Cunegundim præclarissimas nuptias (si Margaretam exceperis) indeptæ erant.

f Pistorius Niddanus in Genealogia regum Hungariæ Annam hanc statuit uxorem Roscislai, regis Bulgariæ, matrem Cunegundæ, reginæ Bohemiæ; quo etiam nomine Cunegunda hæc Belæ IV neptis dici videtur ab auctore nostro Historia Polonica lib. 7 ad annum 1261.

g Leopoldus Russiæ minoris, seu nigræ, caput est, ad hoc ipso Leone condita et nomen sortita, ut putat Cromerus lib. 10 sub initium. De sanctitate Constantiæ nihil alibi reperi. Iterum de illa mentio fiet infra cap. 20, num. 192, et cap. 21, num. 199. Constat eam, marito defuncto, ad sorores B. Cunegundem et Jolentam adjunxisse sese, et habitum religionemque Clarissarum in Saudcensi monasterio suscepisse, teste Dlugosso Historia Polonica lib. 7, ad annum 1287.

h At Pistorius nuptiam scribit Elisabetham Henrico, Ottonis scilicet filio, ut tradit etiam Arentius Annalium Boiorum lib. 7.

i Conciliante has nuptias Boleslao pudico, conjuge B. Cunegundis, in cujus aula Jolenta, sive, ut eam Poloni vocitabant, Helena, nutrita fuerat; ut habet Longinus in sua Historia lib. 7 ad annum 1256.

Porro

E

F

AUCTORE
JOANNE DLUGOSSO.

Porro Jolentam, de qua post recurret sermo, Arturus, Rodulphius et alii Beatis adscribunt; nos eam Prætermisiss inseruimus ad diem XXIII Aprilis (quo die illam notaverat Arturus;) quia de cultu non constabat. Prodiit interea novum Menologium Franciscanum Ingolstadii 1698 auctore R. P. Fortunato Huebero, in quo notatur illa quidem eodem die, sed sine titulo Beatæ, nec quidquam affertur, unde aliter nunc de ea, quam olim, statuere possumus. Jam hæc notaveram, cum accepi ex Polonia instrumentum authenticum illustrissimi ac celsissimi Domini Joannis Wazyk, archiepiscopi Gnesnensis, confectum 22 Octobris 1631, quo venerabilis Jolentæ corpus Gnesnæ apud Clarissas conditum, et illustre miraculis refodi mandat, ossaque collecta in tumba decenti collocari: hoc tamen expresse prohibito (verba sunt commissionis ejus) ne eadem ossa vel reliquias populo publice ad venerationem exponant; cum id, inconsulta saucta Sede Apostolica, fieri non liceat; et honorifice in eo, quo loco fuerunt, sepulcri consignata relinquunt.

k Imo filias tres ex ea tulit: Hedwigem, Elisabeth et Annam, ut ipse asserit Dlugossus Historiæ Poloniæ lib. 7 ad annum 1279.

l Adi prædictam Historiam Polonicam Longini lib. 9 ad annum 1347.

m B. Margaretæ Virginis Hungariæ Acta dedimus illustrata ad diem XXVIII Januarii.

n Imo obiit anno ætatis vigesimo octavo, Christi 1270; ut patet ex utrisque ejus Actis.

CAPUT III.

Nuptiæ B. Cunegundis, earumque solennitas; imitatio SS. Cæciliæ et Valeriani.

Boleslai pudici insignes dotes,

a

b

C

c

d

cui proceres Poloni sponsam decernunt B. Cunegundem;

Erat sub idem tempus Boleslaus a, Cracoviensis, Sandomiriensis, et Lublinensis dux, regni Poloniæ monarcha, adolescens primo ætatis flore virens b, potentia, gloria et operibus pollens, forma et aspectu nitidus et elegans; gratia vero et eloquentia suavis, cæsariem candidam, et crispanti coma suffultum habens caput, heres unicus cum sorore Salomea c, Colomano, Hungariæ olim regis Andreæ filio, ut in superioribus præmisimus, jam viro tradita: quæ et ipsa, morte mariti secuta, cum ambo continenter vivendo virginitatis culmine se stagnassent, Ordinem sanctæ Claræ apud monasterium de Lapide, quod nunc in Cracoviam in sanctum Andream translatum cernimus, ingressa, famosæ sanctitatis virgo habetur. In hereditate aliquot principatum regni Poloniæ et ærario locupleti a patre Lestkone albo, Cracoviensi, Sandomiriensi, et Pomeraniæ duce relictus, matre Grzymislava, Ruthenici generis d, sed orthodoxæ fidei, ducissa superstite, famosus et celeberrimus inter principes habebatur.

32 Hunc cum tam ecclesiastici quam seculares suorum dominiorum consilarii ad nuptias cogerent; ne, si immatura morte, pignore non suscepto, absumptus, in alterius principis cogerentur transire regimen; dum de desponsanda illi

uxore res ad frequens consilium deducta foret, operante divino instinctu, uniformis quædam non ducem Boleslaum modo et genitricem suam Grzymislavam ducissam, verum etiam consiliarios omnes, signanter tamen Prandotham, Cracoviensem antistitem, virum ea tempestate magni consilii et raræ Minervæ, cupiditas cœpit, ut aliquam virtuosam virginem, honestis moribus plenam, ex regali prosapia oriundam, dux ipse Boleslaus pro sua amplitudine, dignitate, excellentia atque gloria matrimonio consequeretur. Pluribus autem illustribus et præstantibus feminis recensitis, nulla alia exquiri ævo illo poterat, in quam tot sanctitatis et probitatis indicia, tot honestatis et excellentiæ genera fœcundius, quam in virginem regiam Pannonicam Cunegundim concurrissent; propter quod uniuscujusque illius deliberationis et consilii suffragia, in illam unicam divertebant, optime dictitantes Virgini tam nobili cum adolescente tam insigni convenire; felix et auspicatum credentes fore matrimonium, si illud contingeret consummari; felices fore heredes, quos ex tam sancto et inclyto connubio, procreari divinitas concederet; felicem Polonorum rempublicam, si in eorum nationem et linguarium e tam illustrissimam Feminam optimus Deus faveret transferri.

33 Conformi conclusione de contrahendo per Boleslaum, Cracoviensem, Sandomiriensem, et Pomeraniæ ducem, cum virgine Pannoniorum illustri Cunegundi matrimonio habita, proci insignes ad Belam Hungariæ regem et consortem suam Mariam diriguntur, Clemens de Clymianthow castellanus, et Janussius, Palatinus Cracoviensis, viri apud Polonos ea tempestate insignes. Hi, apud Budam rege Hungariæ Bela offenso, duci suo Boleslao virginem Cunegundim procantur. Quæ procorum jure de generis nobilitate, forma, opibus, potentia, ceterisque in genus virtutibus in auribus Belæ regis et Mariæ consortis suæ, optimatumque Hungariæ commendant et extollunt, deducitur res per Belam regem ad consilium; ubi singulorum votis scrutatis, in sententiam Belæ regis et Mariæ reginæ, qui matrimonium hujusmodi ex multis respectibus decernebant consummandum, facile itum est. Adjuvabat rem Colomanus, alter filiorum regis, qui Boleslai, Cracoviensium ducis, germanam Salomeam junctam matrimonio habebat, qui et parentes obeundo et proceres, magnopere suadebat, preces Boleslai ducis, affinis sui, et procerum ejus exauditum iri. Adjuvabat et Salomea præfata, consors sua; quæ dudum ante Boleslaum, germanum suum, Cracoviensem ducem, de virtutibus, forma et moribus miris efferendo laudibus, ut hunc et non alium pro genere, virgini Cunegundi pro sponso legerent, animos Belæ regis et Mariæ reginæ ubertim inescaverat.

34 Publico deinde et universali decreto ad notionem virginis nobilissimæ Cunegundis, pro explorando ejus quoque consensu, deducto, cum diu utriusque parentis et procerum voluntati, fletibus immensis uberrime effusis, nequidquam restitisset; et se non hominis alicujus, quantumcumque potentis et opulenti, sed Dei omnipotentis futuram asseveraret sponsam; carpens et objurgans parentes, quod hominis mortalis et

D

E

e

eamque a parentibus expetunt, et impetrant,

F

ipsa per instinctum divinum viri laudem assentiente.

prin-

A principis terreni magis quam Dei et Regis æterni sociari esse mallent, desponsari se duci præfato Boleslao permisit, et spiritu quodam latenti et divino inspirata, in parentum et procerum sententiam, dum illos nec obsecratione nec prece, diu obluctata, permovere potuit, tandem venit, et obedienter se illorum ordinationi spondit parituram, sperans, se virginitatis decus atque lilium, parentum imperio impleto, ampliori cum fœnore (fructum exinde tam centesimum perceptura quam sexagesimum et tricesimum) incontaminanter servaturam. Quapropter uterque parens, tam fracto et humiliato ipsius consensu devictus, dotem, quam animo dandam destinaverat, ad rescindendum exulcerati ipsius animi mœrorem, duplicarunt *f*.

*Honorifice in
Poloniam
deducitur
anno 1259 :*

B 35 In frequenti autem comitiva per regni Hungariæ insigniores optimates et proceres ad sponsum suum Boleslaum, Cracoviensem et Sandomiriensem ducem, regni Poloniæ monarcham, dotem amplissimam secum ferens, per Sandecz, Czchow, Woynicz et Bochnia, oppida in Cracoviam usque deducta est, et omni ecclesiarum processione, omnique statuum urbis Cracoviensis occurso atque honore, ad septimum lapidem obviam illi euntium anno Domini millesimo ducentesimo trigesimo nono *g* excepta est. Occurrit et Boleslaus, Cracoviensis dux cum genitrice sua Grzymislava ducissa, et pontifice Cracoviensi Prandotha, proceribusque et satrapis suorum principatuum in magnifico et nobili suppellectili et apparatu; et novam Sponsam, formam illius, et pulcritudinem admiratus, in arcem Cracoviensem honore solenni introducit; ubi aliquando tempore sub socrus suæ, ducissæ Grzymislavæ, custodia et communione, socru illam mira tractante caritate et honore, mansit, donec idioma Polonicum primum intelligere, deinde sonare cœpit.

*inter festiva
nuptiarum
gaudia, assi-
due orat :*
h

C 36 Solennitas deinde nuptiarum diebus pluribus *h* in magnifico apparatu et sumptibus splendidis, in decus sponsam accipientis principis agebatur; sub quibus Cunegundis virgo illustris, splendoris apparatus, ludos, choreas et convivia pro magnificentia et honore novæ Sponsæ et Pannonicorum procerum, qui illam attulerant, instituta abhorrens, pudicitiam suam pernox et perdia, multifariis precibus, suspiriis et lacrymis Domino commendabat, surdam se ad organa, tibias, lyras, citharas, et quæque musicorum et harmonicorum genera præstans, sub illorum resonantia soli Domino corde carmen solitum et usitatum decantans, aiebat: Fiat, Domine, cor meum et corpus meum immaculatum, ut non confundar; crebros gemitus fundens et divinam clementiam obsecrans, ut sponsum suum Boleslaum ducem, ardore lubrico et carnali in illo succiso, pudicitiae amore inflammaret; talem quoque ei spiritum devotionis et caritatis infunderet, qui primum ad honorem Dei, et utriusque salutem, et cælibatum, ceterorumque hominum profectum verteretur. A castissimo autem et virgineo pectore castissimus Dominus, virgo ipse, et virginalis filius, pro virginitatis conservando nitore exoratus, propitium se et exorabilem precibus sanctis, continentiam et puritatem mentis et corporis precantibus, exhibuit; et quantum illi virginitas curæ est, quantique illam pendat, ostendit.

37 Ad thalamum siquidem pro connubio amorum præparatum virgo Cunegundis ingressa, et secreta cubilia, cunctis egressis, sortita, castissimæ virginis beatæ Cæcilie Urbicæ morem et exemplar æmulata, sponsum suum Boleslaum, ducem Cracoviensem, hujuscemodi alloqui cœpit sermone: Maximo, inquit, conatu et scrupulosissima cura, illustrissime juvenis, virginitatem usque nunc amplexa, tanti thesauri tutorem, non perditorem; servatorem, non violatorem esse te, non ambigo: ea enim lege, ea conditione, eo respectu, tu, ceteris procis neglectis, parentibus meis dignus visus es, cui ego traderer in sponsam; ea insuper lege, parentum meorum tam iudicium quam imperium sequuta, ego te mihi devinxi in sponsum, ut servandæ virginitatis meæ te haberem auctorem. Suppressa itaque, si qua ageris, passione, lasciviam corporis loris constringe virtutum; pudicum quoque te et continentem præsta: sponsa enim Christi prior, quam tua, esse cœpi. Illi quoque perpetuam virginitatem devovi; verum parentum meorum non ausa calcitrare imperio, te alterum sponsum sumere coacta, te deprecor, te obsecro, te obtestor, ut sponsum te et consortem virginitatis meæ apud homines agas, apud Christum fratrem; ne [si] sponsam illius illicito amore contingere tentaveris, in atrocissimum ejus mucronem incidas, præsentis vitæ prosperum eursum et futuræ beatitudinis, quod te propterea manet manebitque præmium, solide amissurus.

38 Sponsus autem suus Boleslaus dux, etsi in spem procreandorum liberorum Cunegundis virginis connubium assumpsisset, divino tamen nutu ex sermone et verbis Cunegundis virginis, non secus quam Valerianus ex beatæ Cæcilie, correptus, non angelico confortatus aspectu, nec Urbani Papæ persuasus communione et alloquio, omni passione et ferocitate deposita, mitem se et morigerum sponsæ suæ precibus præbens, et voluptate calcata terrena, atque illecebra carnali deposita, pudicitiam se illi atque sibi in annum unum; eo vero lapso, in alterum; quo evoluta, etiam in tertium, multifariis suis obsecrationibus, terroribus et persuasionibus devictus, repromittit. In cujuslibet siquidem anni consummationis fine, dum se Boleslaus dux amplexibus suis jam potiturum indubie credidisset, illa novis ingeniis pro conservando suæ virginitatis lilio usa, sponsum ad observandum cælibatum illius etiam anni mirabili et suavi inclinabat animo.

AUCTORE
JOANNE DLUGOSSO.
ad thalamum adducta S. Cæciliam imitatur.

*sponsus verotum quidem
S. Valerianum.*

ANNOTATA.

a De Boleslao pudico fuisse agunt Historici omnes Poloni. Sunt etiam, qui Beatis illum adscribant, ut Martinus Baronius, qui Vitæ ejus epitomen exhibet, et catalogus Sanctorum Poloniæ Ms. Cracovia olim ad nos missus, aliique; sed quorum nobis auctoritas nequaquam sufficit, ut eos, donec alia non accesserit, imitemur: præsertim cum juxta scriptores Polonos inter præclara ejus opera, non nulla fuerint alia, quæ parum probata sint suis.

b Natus erat Boleslaus die XXI Junii anno 1221, ut vide apud Dlugossum Historiæ Polonicæ lib. 6 ad illum

E

F

AUCTORE
JOANNE DLUGOSSO.

illum annum, et apud Cromerum de rebus Poloniæ lib. 7.

c B. Salomeæ hujus Acta dabimus die xvii Novembris, ubi explicanda erunt, quæ hic de ea sequuntur. Vide interim Dlugossi Historiam Polonicam lib. 7 ad annum 1268.

d Erat enim filia Jaroslai ducis Russiæ, ut ait Auctor noster Historiæ Polonicæ lib. 6 ad annum 1220.

e Linguarium et linguagium voces barbaræ, pro lingua, sermone, idiomate, ab ætate media sæpius usurpatæ.

f Dos fuit quadraginta millium marcarum, ut habet Longinus Historiæ Polonicæ lib. 6 ad annum 1220, et Thurocius lib. 3, cap. 38, et Cromerus lib. 8, aliique. Sed an marcæ illæ auri puri fuerunt, quales infra describuntur cap. 10, num. 99?

g Eundem annum annotat auctor hic, et cum eo Thurocius atque Cromerus locis mox citatis.

h Nempe diebus duodecim, ut ait idem auctor in Historia Polonica loco eodem.

B

CAPUT IV.

Ejus industria ad inducendum sponsum ad perpetuam castitatem; vigiliæ; visitationes ecclesiarum miraculis comprobata.

Virginitatem exorat in annum unum, deinde in alterum;

C

Et primo quidem anno, cum Boleslaus dux petere illam a se, quidquid vellet, imperasset, spondens se illi ex omnibus, quæ precaretur, nihil negaturum, ratus illam non spiritualia sed corporalia, non cœlestia sed terrena a se dona petituram; at illa, contra opinionem sponsi, omnia terrena atque caduca perosa, anni unius continentiam sibi concedi extemplo postulavit. Quæ illi facile a duce Boleslao, suam tam solennem pollicitationem temerare aut variare turpe ducente, concessa est. Verum, anno uno sub pudicitia transacto, virgo Cunegundis etiam sibi alterum annum pro servanda pudicitia instantissime flagitabat. Quod cum sponsus suus Boleslaus moleste ferret, illa sibi Virginem gloriosam Mariam pro arrha et præmio proposuit, rogans et obtestans, ut ob Virginis Mariæ intemeratæ honorem atque decus alterum sibi annum largiretur; indignum et abominabile disserens Deoque odibile, ut, quoniam unum annum sibi propter se et ob amorem sponsæ terrenæ donasset, alterum annum propter honorem sponsæ Christi et Matris Dei et hominis Mariæ sibi negaret, plurisque duceret sponsam hominis quam Dei; pollicens sibi quam plurima divina beneficia, et terrenorum multiplicationem in singulis rebus evidenter, prosperitatem. Tot prudentissimis et efficacibus obsecrationibus obstestationibusque ille et correptus et victus, etiam in annum secundum pudicum se fore repromittit.

Deo inter cetera gratias agens, et sperans in oculis;

40 Quod Cunegundis virgo in excellentissimum retulit donum; pietatique divinæ, cujus favore et natu sponsum suum Boleslaum ducem intelligebat correptum in petitionem suam annuisse, gratias agere assiduas non destitit, frequentiori-

bus non tam precibus quam fletibus, profundisque* eleemosynarum largitionibus et abstinentiis; illam itidem sub totius illius alterius anni spatio humillime rogans, ut decus sibi virginitatis perpetuo custodiret, et quod biennio contulerat, in diem usque mortis producere dignaretur; nec sola orationibus, jejuniis et eleemosynis vacare contenta, plures personas utriusque sexus, viros quoque religiosos, et continentes, et matronas ad propositi sui consequendum effectum, tum precibus, tum largitionibus conducebat, et cum illis præstari sibi ab optimo Deo precabatur perpetuæ continentiæ virginitatem. Itaque illa præcipua sua cura fuit, ille conatus assiduus, illa meditatio nocte et interdiu, illi sermones cum viris et matronis sibi assistantibus, timoratis quidem et religiosis, continui et familiares, quatenus custoditam hactenus castitatem perpetuo fœnore observaret, et sponsum suum Boleslaum ducem non solum ab illecebra carnali requirenda diduceret, sed etiam in eandem secum traheret castimoniam et sanctitatem. Crescebat circa illam, et ducis Boleslai et genitricis suæ Grzymislavæ et totius curiæ ducalis amor propter morum suavitatem et prudentiam singularem in ea relucentem.

41 Currente autem hujusmodi biennio; sub quo sponsa Christi Cunegundis a sponso suo terno Boleslao, Polonorum duce, virginitatis suæ ferias observabat, et, ut illi perennes forent, multiplici precum instantia, clementiam divinam tam precibus quam misericordiæ operibus fatigabat, rogavit socrum suam ducissam Grzymislavam (cum ambæ tunc apud oppidum Korczyn a simul una in unisque ædibus atque thalamis morarentur, unaque cibum caperent et quietem) quatenus liceret ei in domo separata noctem et ejus tempora absumere; quatenus nocte consurgens media, suarum obsecrationum atque meditationum studia, absque suæ socrus præfatæ et cujuslibet alterius feminae molestia et incommodo posset liberius exhibere. Quod cum ægre ab eadem socru sua, tenerrimo illam diligente affectu, et omnes suas semitas atque actus curioso explorante studio, impetrasset; liberiores conversationem ad singula nacta, in liberiores devotiones, preces et religionis opera se totam effudit. Unde et perniox secundas in oratione tenebras, primas vero in nuda humo, saxo capiti supposito, exigebat; diluculo deinde consurgens, ad ecclesias, conventualem Ordinis Minorum et ad parochialem, frequentabat.

42 Est autem apud oppidum Korczyn vetus ecclesia, sancto dicata Nicolao, ad fluvium Nyda haud longe sita, et ab oppido eodem remotius porrecta; circa quam quondam veteris oppidi Korczyn cives et oppidani referuntur oppidum habuisse. Ad hanc sponsa Christi Cunegundis et familiaris se confereus et frequentius (quoniam separatim, ut præmisimus, ab omni hominum contubernio, sequestratum habet situm) quasi in altera eremo in dulcissimas preces et lacrymas resolvebatur; et miro devotionis modo, quasi quodam clibano, incensa, et supra seipsam levata, atque in contemplatione absorpta tota in divino amore notabatur suspensa. Nulla autem aut cœli intemperies, aut hiemis asperitas, aut imbrium

vel

D

* annon profusiusque?

E

et clam pernoctans in precibus, dein templum visitans,

a

F

maxime S. Nicolai, per nives et alacritatem multas,

AUCTORE
JOANNE DLUGOSSO.

A vel nivium descensus, aut nox caliginosior, etiam si nulla lucerent sidera, illam a visitatione ecclesiarum nocturna poterant revocare, quin sub profunda nocte cum uno tantummodo magistro curiæ Mykulone, homine grandævo, et una matrona, honestis et ipsa moribus plena, Przeczslava nomine, sui corporis custodibus et testibus, nudo et discalciato pede visitationem ecclesiarum per lubricam et cœnosam, asperam quoque et duram ex algore et nivibus viam expleret; propter quod frequentius carne sua delicatiori in plantis ex vi alboris aut via asperiori scissa, perfossa et violata, cruor e pedibus defluens, calles suorum vestigiorum puniceos efficiebat atque rubricatos.

cujus templi
fores ei ul-
tro aperiu-
tur:

43 Ne autem Sponsa Christi [cum] sequacibus suis, et sui corporis terrenis custodibus ad ecclesias sub noctis intempestæ conticinio visitandas perveniens, ante fores earum cogeretur sub dio, tolerando asperius imbres, nives et frigora (singulæ enim ecclesiarum fores ex more sub nocturno tempore claudebantur) consistere, post, aliqualem moram, quibus ante fores ecclesiæ prostrata orationi vacabat, postes valvarum ecclesiæ angelico ministerio solutæ, liberum illi patefaciebant ingressum. Quod illa diligentius attendens, et singularem gratiam Dei adesse suoque proposito favere sentiens, in amplissimam devotionem atque lacrymarum profluvia ecclesiam ingressa solvebatur, jurejurando atque profunda obsecratione sequaces suos Mykulonem et Przeczslavam obsecrans, illisque districta obtestatione prohibens, ne arcanum illud divinæ clementiæ, de portarum et repagulorum solutione, cuiquam auderent quoquo modo revelare, ea vivente.

ubi aliquan-
do contem-
platione
abreptu diu-
tius,

44 Accidit autem, dum virgo Cunegundis obsecrationes et devotiones suas in frequentatione ecclesiarum et earum terendo limina diligentius continuaret, reverti in arcem ad socrum suam, ducissam Grzymislavam, ad tempus et horam solitam dierum una neglexit; ardore siquidem devotionis ardentius se sentiens incensam, et gratia cœlesti se intelligens præventam, dulcedine inspirata vehementi et mirabili, orationem quoque diutius in præfata ecclesia sancti Nicolai tota in contemplatione suspensa, in tempus diei longius, non considerans illud labi, extraxit. Socrus autem sua, ducissa Crzymislava, postquam a somno soluta consurgens, cubiculum virginis Cunegundis ex more, actus suos exploratura, intrasset, nec illam consistere illic reperisset, cœpit de illius absentia molestius anxari, et curiosa indagare, quonam divertisset, aut quonam locorum foret, scrutari.

non sine fa-
mæ suæ, et
villæ custodis
periculo,

45 Aderat forte tunc in arce Mykul suus custos, et virginem Cunegundim cum pedissequa uua, Przeczslava matrona, orationibus incumbentem in æde sancti Nicolai relinquens, in arcem redierat. Qui ducissam Crzymislavam perpendens de virgine Cunegunde anxiam et sollicitam, concito gressu ad ecclesiam sancti Nicolai ingressus, videt dominam suam, virginem Cunegundim, contemplationi et orationi vacantem, porrectis in cœlum lumbibus, cervicē erecta, manibus complicatis, suspensam esse, et oratione profunda, quasi a sensibus alienatam; paululum itaque donec illam suapte expergisci a contemplatione contingeret, immoratus, dum expergefactio per se non proveniret, omnisque mora prolixior

sibi videbatur, in vocem et clamorosam et contumeliosam, et quæ illam suscitare posset, erumpit, dicens: Quænam est, inquit, hæc tua, o Domina, superflua devotio, hypocrisis redolens, per quam caput meum variis periculis et discriminibus subicere non vereris? Si enim sponsus tuus, dux Boleslaus, tam diuturnam moram et intempestivam, genetrice sua, ducissa Crzymislava, prodente, cognoverit, te quidem suspicionis, me vero capitis crimine, damnabit. Desiste itaque, quaeso, ab his tuis clandestinis et nocturnis peregrinationibus orationibusque. Teipsam probo et infamiæ me capitali supplicio excipe; condemnatura, si secus egeris, caput meum duci.

46 Hac voce custodis sui Mykul, quasi a gravi excitata somno, virgo Beata, non in aliquam indignationem, nauseam, vel molestiam pro verbis contumeliosis a Mykul, ministro et custode suo, prolatis commota, sed patientia admirabili singulas contumelias et impropria tolerans, ampliores etiam, si evenissent, toleratura: Noli, inquit, serve mi fidelis, turbari; desine et de tuo supplicio, et de mea infamia sollicitus esse. Omnia diligentibus Deum certus scito cooperari in bonum; nec periclitatum te in capite, aut me in fama addubita; sed gratia cœlesti confirmatum, protectumque iri confide. Sic fata, ex oraculo digressa, in arcem revertebatur. Quam mox densior nebula comitari cœpit, cuius adumbrata suffragio, a nullo mortalium obviata aut visa, ad socrum suam, ducissam Crzymislavam, in arcem perveniens, illi se, quasi de cubiculo vel aliquo altero habitaculo egressa foret, obtulit. Quæ suæ absentiae diuturnas moras oblitteratum ducens b, non solum illam non argutam, aut increpitam reliquit, sed nec inclementi verbo appellavit, rata illam nullibi locorum extra arcem digressam, intra parietes constitisse; virtute divina uni nebulosam umbram, alteri obliuionem subministrante. Socrum deinde suam, ducissam Grzymislavam ad ecclesias progredientem comitata est, per omne tempus, quo rem divinam agi contigit, pro tam notoriis beneficiis, quibus cœlesti præveniebatur favore, supplices omnipotenti Deo persolvebat gratiarum actiones.

miraculo du-
plici serva-
tur.

E

b

F

ANNOTATA.

a Corcinium, urbecula est Poloniæ minoris in palatinatu Sandomiriensi ad Vistulam flavium, 38 mille passibus ab urbe Cracoviensi in Ortum, ut vide sis apud geographos.

b Id est, oblita, ut patet.

CAPUT V.

Caritas ejus et misericordia erga leprosos, aliosque; triplex de diabolo victoria per signum Crucis.

Visitacione ecclesiarum frequenti nocte et interdiu, eleemosynarum largitione liberali,

Leprosis, etc. inservit, cum nauseam pedissequarum.

mace-

AUCTORE
JOANNE DLUGOS-
SO.

a

maceratione corporis per abstinentias plurimas et jejunia virgo beata Cunegundis ceterisque pietatis operibus pro consequendo virginitatis lilio et pudicitiae integritate non contenta, leprosis, eonfractis, debilibus, cæcis, claudis, morbidis, et quibusbet valetudinariis aut aliquo morbo vel languore gravatis se ministram et famulam argumentosam a gerere cœpit: quidquid enim temporis econtemplatio vel oratio non absumpsit, id totum, corpore curato, ministerio leprosororum, infirmorum, et quarumlibet miserabilium personarum datum: domos siquidem leprosororum et hospitalia languidorum ingressa, putredinem ulcerum et saniem morborum fœtoremque vulnorum et loca leprarum sine aliqua nausea, fastidio, vel horrore attrectabat, propriis [manibus] exprimens vel educens fimum, saniem, et putredinem, et ulcera, aut vulnura suis pannis alligans; infantes et debiliores cibis delicatioribus reficiens quos, suo edulio subtrahebat. Contractos vero et quoslibet invalidos ad secessus et ad naturales egestionem deportans, sedulitatem erga illos et altissimam pietatem [exercebat;] felicem se rata per omnia, si quod obsequium gratum et officiosum pauperibus, orphanis, leprosis, aut infirmis exhibituram monstravisset. Intuebantur matronæ et virgines pedissequæ suæ tam profundæ humilitatis ipsius officia, quæ nonnullis earum excutiebant lacrymas, nonnullis, et quæ magis fastuosæ, arrogantes et delicatiores erant, nauseam ingerebant; propter quod illius eomunionem et obsequia magnopere, et præsertim eum in leprosarias et hospitalia illam conjecturabantur descensuram, conficta aliqua occasione, devitabant.

B

Leprosorum
horridum
curru et sinu
excipit,
b

C

48 Dum autem cujusdam diei tempore eum socru sua ducissa Crzymislava ex oppido Korczyn in oppidum Paczonow b faceret iter, leprosus quidam, fœtore, et ulceribus horridus, in universo corpore lepra circumdatus, ad hæc insuper sordidus, et propter nimietatem lepræ a ceterorum consortio abjectus et sequestratus, illi occurrit. Quem eum universi horrendo fugerent, suosque, ne illum intuerentur, tege- rent vultus, virgo beata Cunegundis hunc sibi servatum, et ad se pertinere æstimans, vehiculum, quo vehebatur, stare jussit. Cujus primum contemplata lepram, deinde miserata conditionem. Quam durissimum, inquit, animæ et corporis sustines cruciatum; eo ampliori a me dignus miseratu, quo a singulis te et spretum et seclusum iri video, miserationem utinam consecutura ab eo, qui pro me redimenda se veluti leprosum, ob flagella quæ pertulit et verbera, exhibuit. Hæc fata, illum in currum, deinde in sinum locat, virgineis et delicatis articulis corpus fœdum et sordidum contrectans, curans, reficiens et eontegens.

cachinnos
comitum et
opprobria
temnens

49 Altius hujus sui operis fastidium et nausea in pectus omni [comitatu] matronarum et puellarum, quæ secum una curru vehebantur, quam quisque retur, ascendit; et quasi se pollutas et infectas leprosi tam horrendi contubernio, nec tacite quidem, querebantur, cachinno pleræque, ceteræ murmure et querelis illam aversa facie, et contecto ore insectatæ: Quid, inquit, agis, o Domina, et quam fœdam sordem tibi et nobis

imprimis, nulla humanitatis patientia tolerandam? Sed esto, libeat tibi tantarum sordium contrectatio; nos illam de eetero sine nostræ valetudinis periculo non possumus sufferre, eonsortia tua non solum in eibo potuque vitaturæ. Tulit hæc impropria virgo Cunegundis non solum æqua et libera, sed etiam patienti et hilari mente; et pro opprobriis ingesta in solatium convertit, spiritu fortitudinis contumelias hujusmodi et detractones, derisiones quoque innumeras, tolerans atque pervincens; at zelo cumulationi opera misericordiæ in singulas miserabiles personas edens, corroborans et extendens, humanas molestias et impropria nihili pendens, dummodo sibi pietatem divinam placatam effecisset,

50 Satagens autem virgo beata Cunegundis sub præfati biennii tempore caritatis suæ fuculos, qua illam Spiritus Domini impleverat, dilatare, et operum suorum fragrantiam pro honore Dei omnipotentis et ædificatione proximi intendere, ad singulorum oppidorum, civitatum et castellorum, in quæ illam descensum facere continge- bat, hospitalia et leprosarias sub noctis profundæ eonticinio, visitationem, paucis comitata matronis, peragebat; quas etiam, ne onus nocturnæ visitationis et vigiliarum laborem molestius ferrent, specialibus largitionibus subarrhabat, popularem auram et adulantium palpationes sub caliginosa nocte facilius vitatura, quæ omnium suarum actionum et operum non alium quam Deum desiderabat fore testem et inspectorem.

51 Vetus itaque humani generis hostis diabolus, sanctorum suorum operum cruciatus livore, dolens insuper, se et suas suggestiones ab infirmo sexu et ætate imbecilli confusum iri, et amplius se conjecturans confundendum, multa illi conatus est subministrare impedimenta fallacia et insidiosa, quibus illam pro sua conditione mille mæandris [ac] versutiis posset subvertere a sanctis operibus et abstrahere. Verum cum illa, singula ejus machinamenta et dolos firmissimo robore interioris hominis pervincens et calliditates ipsius, non ut tiruncula, sed in omne pretium expedita superaret, ille non jam pugnatrici tam animosæ et strenuæ, quam sibi victo et amplius vincendo iratus, invisibili prælio, quo hactenus contra Sponsam Christi sudaverat, omisso, ad visibilem pugnam se totus convertit; ratus, se eo genere pugnæ, postquam alia secus cesserant, Christi Virginem Cunegundim facilius debellaturum.

52 Dum igitur in Sandomiriensi oppido, solito suo more, virgo beata Cunegundis sub noctis medio de arce agressa ad visitandum languidos, leprosos, pupillos et contractos ad hospitale pergeret, magnus canum grex, rabidos se simulantium, illam et paucas comites suas impetu gravi et vehementi ex omni parte, amictus illarum et corpora dilaniaturum se minitans, invasit. Quare etsi comites suæ, magno pavore concussæ, succelamassent, virgo tamen beata Cunegundis nec speciem alicujus timoris præ se tulit, nec in aliquam vocem erupit; sed velut fortissima præliatrix, intelligens, quorum hostium illa, quæ se ostenderat, foret acies, scutum fidei arripiens, signo crucis se et suas comites eomunit; et repente rabida illa canum cohors virtute salutari

coutrita

D

Nosocomia
et leproso-
rum domos
noctu visita-
re solita,

E

freudentibus
diabolis,

F

quorum lar-
vas signo
crucis dis-
pellit Beata,

A contrita disparuit, et virgo Domini Cunegundis majori devotione, hostibus victis, opus suum peregit.

idque ite-
rum,

53 Altera deinde vice et in eodem Sandomiriensi oppido, hostis callidus, non valens quiescere, nova contra illam bella instaurat, et quasi aciem fortiolem. qua vinci posset, ex insolitis bellatoribus ordinat. In hospitale enim ex more per noctem procedenti porcorum illi pene innumerabilis grex ex adverso occurrit, et horrendum grunnitum in Sanctam et ejus comites edidit. Sed et hoc spectaculo Virgo Domini, stupentibus comitibus et ab ea se tutari poscentibus, in nullo territa, lorica spei induta, visionem illam spirituum immundorum in animalibus suapte immundis sese ad terrendum ostendentibus, signo victorioso extenso effugavit; et in destinatum locum procedens, caritatis opus miserabilibus personis in contritione mirabili sollicite exegit. Reparare autem se malignus spiritus, his jam victus, bisque confractus et concussus, Virginisque beatæ calcaneum enervare exæstuans, novas copias, quibus Virginem Christi invaderet, comparat. Obmissis autem irrationabilium bestiarum, quibus se ad terrendum Virginem beatam transformaverat figuris, habitus rationabilium animalium pro tertio congressu assumit, potentius se prælium illaturum confidens, et certiorum victoriam ex Christi Ancilla relaturum.

ac tertio,

54 In Cracovia siquidem dum juxta solitum morem sub intempesta nocte ex castro Cracoviensi descendisset, leprosos et infirmos visitatum; et longius illi ad ecclesiam sancti Spiritus per plures plateas restaret iter, nondum Castrensem plateam transgressæ, cohors copiosa et frequens hominum armatorum in eam incurrit, fremitum ingentem et collisionem armorum, quasi illam et comites prædabunda, prætendens. Terruisset tam ferox et minax nocturnalis apparitio etiam sexum robustiorem. Verum ancilla Christi Cunegundis, non secus quam si mures vidisset aut ranas, nec animo mutato nec vultu, intrepida mansit; quin etiam comites suas, ad occursum tam horrendi spectaculi grandi metu percussas, et pene sensibus amissis emortuas, irrisit reprehenditque, dicens: O modicæ fidei sociæ! Cur tam subito, et tam ingenti pavore ad aspectum umbrarum fictilium concidistis, armisque Christianæ militiæ abjectis, timidas vos et pene victas ad solum aspectum monstravistis? Resumite vires, et ponite metum. Neque enim spiritus hi, quos cernitis, majores aut potentiores sunt in specie humana quam murium aut ranarum, nec terribiliores armis quam sibilo, ad unius salutaris signi impressionem, quo dudum a Redemptore nostro victi sunt, mox nobis, quæ supernorum civium vallatæ sumus custodia, cessuri.

cum victi toties, infestare eam spectris desinunt.

55 Nec mora, jacto signo crucis, omnis illa dæmonum caterva, adulterina effigie, quam ad terrendam Ancillam Christi ementita fuerat, deposita, confusam se et victam testata, ex oculis Cunegundis et suarum comitum evanuit. Et Virgo Domini in magna hilaritate et exultatione sui spiritus coeptum iter suum prosecuta, tanto ardentiori pietate et religione membris Domini opus caritatis et visitationis inpendit, quanto

ampliori solatio Jesu Christi in superandis tenebrarum principibus se mirabatur plerisque vicibus jam adjutam. Tribus autem suprascriptis occursibus et tentationibus dæmoniis sub triplicibus formis, canum videlicet, suum, et prædonum, quibus rectissime conditio et actio sathanæ exprimebatur, ab ancilla Christi Cunegundi debellatis, non addidit ultra nequam spiritus per visibiles formas illi struere terrores et insidias, fœdiorem in se et suis confusionem et vituperium reformidans suscepturum.

ANNOTATA.

a *Id est, industriam, solertem, ingeniosam. Adi Lexica Macri et Cangii.*

b *Paczonovia oppidulum est, juxta Zeillerum, in palatinatu Sandomiriensi.*

CAPUT VI.

E

Obsequia ejus in Nosocomiis; miraculum lepræ per osculum sanatæ; mortificatio carnis; prorogatio virginitatis ad annum tertium.

Sed et illud in Ancilla Christi altum et rarum humilitatis relucebat specimen; leprosarias etenim atque hospitalia, domos quoque et tuguria egenorum atque leprosorum ingressa, omnia otia, confabulationes et vanitates abiciens, officia circa omnes æquanimiter, nullum pertæsa, curabat intendere: et his quidem lavabat capita; his de morbis educebat saniem; his de ulceribus putredinem exprimebat; illis vulnera ligabat; horum attrectabat scabiem aut lepram; illos cibabat; hos potabat; plerosque ad secessum, aut regendo gressus eorum aut in suis scapulis, deducebat; nonnullis, adhibitis unguentis, curationem adhibebat. Et pro varia ægritudinum aut necessitudinum conditione varios singulis impendebat famulatus. Sæpius gravi languore et foetore horribili confectos suis humeris in secessum efferens, et purulentam fluentium morborum saniem extergens, manu deinde sicca illos cibans, spirantes reficiebat umbras. Elargita deinde in singulos eleemosyna, et universorum exosculatis pedibus ulceribusque, tum demum fessa et anheila in arces aut curias suarum habitationum remeabat. Erat autem hæc sua præcipua cura et observantissimum studium, ut, dum ceteri mortales se quieti et sopori dedissent, hæc circa membra Christi operosius laboraret, et sedulitate admirabili singulorum egenorum profectibus profunda commiseratione deserviret.

Sedulitas ejus, humilitas, caritas rara in ministerio ægrotorum.

57 Tegentem autem famulam et virginem Christi Cunegundim suas actiones et opera, et omnifarie illa nitentem adumbrare, ne ex illis quantulamcumque meritorum partem, si vulgatæ prodirent in patulum, antiqui hostis versutia de-

Arguitur de afflata alicui per osculum lepra et hydropisi:

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.

cerperet, miseratio divina in multorum ædificationem suæ sanctitatis jubar, jam tunc mirabiliter radians et scintillans, prodidit; ut mirabilis ipse et gloriosus in Sancta sua prædicaretur. Dum siquidem Virgo prædicta uni ex matronis nobilibus, quæ apud ipsam et socrum suam ducissam Grzymislavam in obsequiis morabantur, Przeczslavæ nomine, vultum habenti horridum et turgentem, ex caritatis et solatii officio osculum impressisset, extemplo os et facies Przeczslavæ adeo rubuit intumuitque, ut gravi lepræ et hydropisis morbo ab omnibus circumstantibus percussa esse videretur. Sed et ipsa Przeczslava, dolore et morbo se invasam ex impressione osculi sentiens, post amaros fletus, suspiria et gemitus ab imo cordis uberrime effusos, etiam Sanctam Dei pluribus maledictis et convitiis, cur se deosculasset *a*, et tumorem atque lepram suo osculo illi procurasset, cœpit vehementius, stimulante dolore et rei tam novitate quam asperitate, insectari.

iterum ergo eandem personam osculans sanat subito.

58 At ancilla Christi Cunegundis, impropriis illis nihil mota; sed, dum sufficeret offensam remittere, adjecit insuper et caritatem: dolori etenim prædictæ matronæ Przeczslavæ, quo nimium anxibatur, compassa, iterum in vultum præfatæ Przeczslavæ, quamvis ex tumore et lepra horribilem, osculum dedit. Et continuo omnis tumor omnisque lepra cessit osculo; et ad tactum osculi, non secus quam ad imperium, evanuit. Tum quoque Przeczslava, reatu suo et beneficio virginis Cunegundis recognito, ad pedes ejus provoluta, et gratias de præstita valeditudine illi habuit, et facinori suo humiliter veniam dari rogavit; quam virgo Cunegundis, etiam prius, quam rogaretur, respondit se dedisse. Ex eo autem facto omnium, qui aderant quique viderant, stupor et admiratio pectora pervasis, ancillaque Christi Cunegundis in cultiori veneratione haberi cœpta est et universorum sermonibus celebrari.

Vestes pretiosas gestare jussa, sub his cilicium induit;

C

59 Et quamvis ab infantia, imo ut verius dicam, ab ipsis incunabulis purpureas et delicatas vestes haberet contemptui, in annos tamen discretionis perveniens, dum jam duci Polonorum Boleslao foret nupta, et præsertim sub ipso biennio, ad fruendum virginitate a sponso suo concessio, validius omnem corporis ornatum, omnesque auro et ostro superbas cœpit excrari vestes, et tam feriatis quam solenuibus diebus, vilibus amiciri, non ignara, quantum vilitas vestium virtutibus adjiciat, splendor detrahat. Sed cum tam socrus sua, ducissa Grzymislava, quam sponsus ejus Boleslaus, Polonorum dux, rem moleste ferrent, quod Virgo regia et nova nupta tam immature omnem a se vestium cultum abdicasset; ipsamque ad splendidum amictum cogerent, illa prudentissimo et cauteloso acta ingenio, ne socrus suæ et sponsi jussa inobedienter negligeret, vestes quidem auro et gemmis fulgentes ab extrinseco induit, ad carnem vero nudam cilicium ex pilis equinis copiose contextum applicavit; illoque assidue per dies et noctes usa, opprimebat incentiva libidinum, carnemque reddebat spiritui obedientem et servilem.

60 In ea insuper austeritate carnem constrinxerat cilicino amictu et verberare virgarum, ut

fere noctibus singulis corpus tenerrimum et delicatum redderetur cruentatum; intelligens, castigationem hujusmodi carnalem, ad propulsandum dæmonum suggestus et rescindendum carnales illecebras plurimum conducere, simulque reputans supplices preces pro retinenda castimonia et virginitate ad Dominum cœli frequentius effusas et effundendas sub carnis maceratione tam rigida benignius exauditum iri, nec obsecrationes suas, pro castitate mentis et corporis interpositas, lacrymas et cruorem cliquant, posse recidere ad irritum.

61 Addidit et aliud domandi carnem virgo beata Cunegundis genus, ut caro ipsa geminata castigatione correpta, etiam in levibus, illecebris lascivire desineret. Mercuriales itaque et Veneris dies, sed et singulas beatæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, item Apostolicas, sanctorum Joannis Baptistæ, Joannis Evangelistæ, Laurentii, Nicolai, Martini, Catharinæ, Margaritæ, Dorotheæ, Magdalenæ, et plurimorum Sanctorum et Sanctarum, vigilias; quatuor temporum, et quadragesimales, et adventus Domini dies sub magna et rara abstinence peragebat; frequentius nonnisi atro pane et lymphæ pura contenta abstinentiam ipsam usque in vesperam et solis occasum producebat. Si quæ vero injussu suo ad illius refectionem, operante socru sua aut Boleslao duce sponso, ordinabantur, singula per fidos ad hospitalia remittendo dispensabat nuncios, et in visceribus egentium et miserabilium recondebant personarum, abunde se satiatam contestans, si illorum ruginens fames sedaretur.

62 Biennio integro sub observatione virginitatis et pudicitiae, in frequenti tamen et duro certamine extrinseco et intrinseco, per virginem beatam Cunegundim exacto, cum crebra pugna intra mœnia et extra debellatus foret vetus hostis; et fine anni secundi secuto, tertii anni instaret principium, [ac] maximo fervore et æstu Boleslaus, Polonorum dux, post tam longam præstolationem et moram, speraret se atque disponderet in sponsæ suæ virginis Cunegundis transire amplexus, atque eam de reddendo debito instantius fecisset requisitam; tum illa ad genua Boleslai ducis, sponsi sui, provoluta, et in crucis modum solo prostrata lacrymas precibus miscens [oravit], ut illum quoque tertium annum duobus transactis adjiceret, et pro honore almi Johannis Baptistæ, ad consequendam singularem suarum rerum tam publicarum quam privatarum prosperitatem, in pudicitia et castitate transigeret; triennali quoque castimonie observatione se verum et catholicum principem verumque benedictæ Trinitatis cultorem monstraret, plures quoque alias causas et respectus, libertatem virginitatis et pudicitiae vindicatura, subnectens.

63 Erat Boleslaus dux in effundenda castigandaque ira moderatus princeps. Injurias quoque non sentiret eo nemo magis. Tunc tamen cholerae indulgens et supra, quam quisque retur, se spretum et delusum iri dolens, ex aula ferox et irarum plenus, nullo responso ad petitionem tam submissam et humilem sponsæ suæ virginis Cunegundis edito, nimia celeritate, bilem etiam in vultu, et in gestu præferens, discedit, de cupiditateque

D
cui addit quotidianas fere et cruentas flagellationes.

Aspera ejus et crebra jejunia, fercula ad ægros missa.

E

Anno secundo virginis conjugii elabente tertium flagitat;

F

sed iratus ad hæc sponsus eam omni modo recte conatur.

tateque

- A tateque sua explenda nihil remisit. Nec discessisse ex aula contentus, in loca remotiora principatum suorum abit; in illisque anni medietatem sequester consumit. Defluente tandem ira, et ad mitiorem habitum Boleslao duce reverso, conspectum nihilominus suum et communionem virgini Cunegundi subduxit, novasque artes, novaque ingenia, ut Virginem Christi pro suo inclinaret consensu, per reliquam anni illius tertii medietatem moliri cœpit; omniaque in id citra vim experiebatur, quibus animus Virginis inflecti posset (ceterum omnes artes frustra erant: illa enim in proposito constantissime perseverabat:) loqui enim cum illa per se dedignatus, illi nuntiari per frequentes nuntios jubet, in ejus se locum plures pellices, si matrimonii jure subesse sibi detractaverit, suscepturum, et illarum se tam contubernio quam amore usurum: videret ipsa et appenderet, tam suum quam sponsi sui scelus ad se amplius quam ad sponsum redundaturum fore: ipsa enim negante debitum, et varios modos variaque subterfugia et ingenia ad eludendum jura sponsalia exquirente, cogeretur ipse in fornicationes declinare et adulteria, et in aliarum feminarum transire concubitus; sed et necessarium futurum fore, ut dux ipse aliarum mulierum illaqueatus consuetudine et abusu, ipsam invisam et exosam habeat, et difficulter, vel numquam, possit conjugalem amorem repetere, etiam ipsa suam voluntatem corrigente.
- B

ANNOTATA.

a Imo potius deosculata esset; sed jam dixi, me talia negligere, cum satis intelligantur.

CAPUT VII.

- C *Constantia ejus in proposito virginitatis validissime sed frustra, impugnata.*

Sponsæ constantiam expugnare nititur Boleslaus,

Tulit hos terrores hasque denuntiationes ducales Virgo Christi mente forti ac libera; ac femur suum gladio continentiae cingens atque coarmans, patientiæ scutum contra hujusmodi tentationes et machinamenta ducis et sponsi sui mira patientia, miraque benignitate opponebat; denunciantibusque respondebat, cognitam sibi ducis et sponsi sui virtutem fore, nec commissurum, ut se et nobilem animam suam cum corpore adulteriis et illecebris carnalibus, perpetuum sibi et nomini suo dedecus inusturis, sordidare sustineat. At dux Boleslaus ingenium id, quamvis forte et callidum, nullum sibi et intentioni suæ profectum attulisse videns, alia rursus arte Virginem regiam pro suo consensu, vim cupidæ passionis molestius ferens, fatigare molitur.

65 Confessorem enim virginis beatæ Cunegundis, et apud quem ipsa suarum transgressio-

num deponebat reatus, conveniens, longo oneratum et persuasum sermone, ad Virginem Christi transmittit, tam consiliis quam minis ipsam ad res matrimonii inclinaturum. Qui ubi advenit, fortibus rationibus dudum ante præparatis et conquisitis Ancillam Christi vehementer urgere cœpit; ut, postquam ex utriusque sui parentis assensu Boleslao, Polonorum duci, nupsisset, et ipsum in virum et maritum publica professione desponsasset, expectationi suæ amplius non illuderet; nec spem ejus et regni procerum, successorem ex ejus utero nasci sibi sperantium, de cetero frustraretur; in generatione filiorum salutem sibi tam temporalem quam æternam promeritura, et regnum sponsi ab orbitate vindictura. Protulit post hæc ille plurimas ex libris divinis auctoritates, variarumque Scripturarum silvam; quibus fortissime persuadebat, castas generationes castaque conjugia sæpenumero omni cælibatu præstantiora exstitisse, et in altius meritum decusque quam continentiam evasisse. Sic Saram Isaac; sic Rebeccam Jacob; Rachel Joseph; Jochabed, Aaron et Moysen; Annam sanctam Samuëlem; Elisabeth Zachariæ magnum Joannem Baptistam, et quo inter natos mulierum major surrexit nemo; Helenam cæsarem Constantinum, feminas sanctas filios generasse illustres, et suo germine luminaria in firmamento cœli lucentia protulisse, sua fœcunditate cœlos replevisse.

66 Quod si hæc tibi externa et peregrina forte videantur exempla et oppositiones; tempus gratiæ a tempore Legis remota distantia discretum esse, cum maledictioni fuerit quilibet sterilis in Lege obnoxius; Apostolus autem, electionis vas, in cœlesti edoctus schola, apud aures singulorum, legem gratiæ sortitas, super virginitate intonet, et altissimo præconio illius excellentiam laudet, et habentes uxores admoneat, ut juxta se gerant acsi non habeant: at ego tibi ex prosapia generis tui duas sanctas et insignes feminas, Hedvigim et Elisabeth producam, alteram aviam tuam a, alteram materteram b: quarum utraque etsi in maritales jussu parentum actu transivissent tædas, et filios procreassent et filias, nihil tamen earum sanctitati aut merito decerptum est, quin in triumphanti et militanti Ecclesia, prodentibus illas signis et prodigiis, magnæ et gloriosæ habeantur, judicio et consensu singulorum in Sanctarum numerum translatae. Quod si his omnibus non moveris, sponsionem certe tuam ante oculos tuos tibi propone, qua ducem Boleslaum in sponsum desponsando, viri te alterius [voluntati] atque potestati substravisti. Nubendi quidem et non nubendi apud te consistebat voluntas; qua quum perfuncta es, non habes de cetero liberum volatum, quæ nubendo virginitati conubium prætulisti, et in viri tui transivisti imperium et ditionem, non amplius illi calcitratura.

67 Penetrabant hi tam rigidi atque importuni fortesque sermones usque ad medullam pectusque Ancillæ Christi; mira feriebat anxietate, atque tirocinia Virginis sanctæ magnopere quatiebant. Affligebaturque Famula Dei hinc metu amittendi thesauri, hactenus magnopere custoditi et defensi, nullo umquam tempore, modo,

vel

AUCTORE
JOANNE
DIUGOSSO.
per Virginis
confessarium,
qui eam
exemplis

sed maxime
per legem
conjugii, de-
terret a pre-
posito.

a b

F

Hæret anxia
primum Vir-
go;

AUCTORE
JOANNE DUC-
GOSSO.

vel ingenio reparandi; illinc transgressione sacramenti. Quid tamen ageret; quo se verteret Virgo Dei, penitus ignorabat: nam neque ullo pacto volebat virginitatis liliū amittere, et fructum centesimum in tricesimum commutare; neque satis putabat tutum voto solenniter præstito contraire, et suasiones sui confessoris atque mandata, quibus illam ad vota sponsi implenda coarctabat, inobedienter negligere. In seipsa itaque multa volvens, sibiipsi persuadebat dicens: Nunc, o Cunegundis, animo opus est, nunc pectore forti.

mox tamen
confessarii
argumenta
confutans,

68 Solerter autem confessoris sui rationibus et persuasionibus respondens, refellebat; non se beatis cognatis suis Heduigi et Elisabeth, feminis sanctis et fortissimis, et quæ conditionem mortalitatis, hoste triplici superato, jam excesserant, comparandam fore, velut imbecillitatis et infirmitatis suæ consciam; nec ad carnales trahendam illecebras, sacramento matrimonii honestandas; ne semel gustata libido dulcescat, fomitemque, difficulter vel numquam rescindendum, struat, gastrimargiaque pudicitiam absorbeat: incertum denique fore, si filiorum generatio proventura sit, an ne c; ob quam unam, etiam certitudine, quam præstare potest mortalium nemo, habita, impium foret et execrabile virginitatis laureolam pro fœditate commutare nuptiarum. In modum hunc fortes et urgentes confessoris sui persuasiones refellens, et rationes per cum adductas potenter revincens (cum illius puritas, Dominico semine fœcunda, centesimum fructum referat, post fata cineresque coronam immarcescibilem perceptura; hujus etiam onerosa conditio frequenter in lolium sterilesque avenas degeneret, finem in morte suarum voluptatum habitura: ibi vasa aurea in honorem; illic testea in contumeliam fabricata: vincula insuper matrimonii asperitatem habeant veram, jocunditatem falsam; certum dolorem, incertam voluptatem; durum laborem, timidam quietem) improbam persuasionem ejus detestata, sacerdotem c contra orare cœpit, ne sibi turpe aliquid et ejus animo indignum suadere pergeret:

C
hominem ju-
bet succe-
re;

69 Meliora, inquit, sacerdos Dei, mihi recense; melioribus me monitis ad servandam, non prodendam, virginitatem impelle: et a libidinis potissimum fervore pectus sponsi mei potius cohibe. Avoca animum tuum et sponsi mei ab hisce pravis et sordidis cogitationibus. Redite ambo ad sanitatem; desinite vexare et urgere vas divinitati devotum ad corruptelam. Recogitet vestrum uterque, quantum sit nefas, virginitate me mea spoliari. Te vero mihi hujusmodi suadere, supra modum admiror; qui cum virginitatis assertor esse debueras, nuptias dementer concilias. Desine igitur posthac de his rebus apud me verba facere. Malo enim proprius d omnia perpeti, quam virginitatis meæ decus incestatum iri. Ego cor meum et corpus meum et virginitatem meam Deo dicavi; dicatam conservare statui. Cave ne fœdera Veneris præstantiora, quam candida virginitatis lilia ducas. Mors enim mihi Venus est. Sola est mihi in cœlibatu voluptas. Talibus responsis, juxta ac sanguini regio et templo divino conveniens erat, sacerdotem ipsum, a se, velut

quemdam ignitum titionem scintillas pestiferas cientem, ac nuptias præferentem virginitati, effugavit.

D

70 Ex eo tempore non se confessor ipse reparare valens, numquam illam cum rationibus aut Scripturis nuptias conciliaturus aggredi substituit, sed ad ducem Boleslaum reversus, cuncta, quæ ad emolliendum eam protulerat, quibus sermonibus et orationibus in illa persuadenda sudaverat, quibus denique responsis efficacibus suas persuasiones Virgo Christi solerter confutavit, ex ordine enarravit; subinferens, constantissimum illius animum nullatenus posse frangi, neque a virginitatis proposito abduci. Vehementius hac denuntiatione Boleslaus dux incensus, frequenti querela in consiliariorum et satraparum suorum auribus de illa utebatur, sortemque suam et regni sui plurimum damnavat, quod eam feminam pro conjuge nactus foret, cujus pudicitia successionem suam et stirpis suæ foret rescisura, nec relicturus ipse foret post se lucernam; sed principatus sui, eo obeunte, ad remotos duces reciderent.

qui cladis
suæ denun-
tiatione Bo-
leslaum
percellit,

71 Nec secus hujusmodi orbitate barones et vulgus omne movebatur; plures quoque et ipsi de hac re in conventibus publicis et privatis ingeminabant querelas, veriti, ne, sobole ducali deficiente, propter pluralitatem reliquorum Poloniæ principum, Cracoviensem, Sandomiriensem et Lublinensem principatus ambientium, motus novi consurgerent, darenturque ipsi, et ducatus a Boleslao possessi, his qui de ipsis ambitiose malevola gauderent in direptionem et in prædam; revivisceretque atrox civile bellum, quod annis pluribus sub tempore ejusdem Boleslai ducis, nondum epheborum ætatem transgressi e, in Cracoviensi, Sandomiriensi et Lublinensi principatibus inter Conradum Mazoviæ ab uua, et Henricum cum barba Vratislaviensem et Silesiæ duces, maritum beatæ Heduigis, ab altera partibus gerebatur, quorum uterque tutoriam Boleslai ducis contentiosa lite ad se pertinere arbitrabatur: Conradus quidem Mazoviæ, ut patruus germanus, propinquitate sanguinis; Henricus cum barba, Vratislaviensis dux, quod eum mater Boleslai cum puero et proceribus in tutorem delegerant, jure adoptionis.

E

et Poloniæ
proceres ac
vulgus omne.

72 Intelligens ab experto Boleslaus Poloniæ dux, sponsam suam virginem Cunegundim universa sua machinamenta, et ea, quæ per confessorem Virginis, ad illam pro persuadendo missi, comparaverat, confracta et exinanita esse, unum aliud ingenium, quod apud illum residuum restabat, et quod [ad] pervincendum Ancillam Christi rebatur potissimum, molitur. Quamdā enim nobilem feminam, forma decoram, ad cubile suum publice et clara dic, ancilla Christi Cunegundi inspectante, jubet introduci, quasi cubaturus cum illa, et pro concubina in sponsæ suæ Cunegundis opprobrium atque dedecus illa usurus, splendidisque illam ornaturus induviis. Et quo sui propositi molimina amplius Sponsæ suæ innotesceret, et se sibi perpetua abalienatione ostenderet iratum, omuem communionem tam mensæ quam sermonis, et quorumcumque actuum sibi subtrahit, nec umquam eam, juxta servatum morem, visitare, videre, vel alloqui dignatur;

F

Ultima Bo-
leslai machi-
na B. Cune-
gundi græ-
vissima.

vul-

A vulgatque, se etiam ampliores pellices ad illius augendum facinus et ignominiam accitutum.

ANNOTATA.

a *Id est, aviæ sororem : avia enim fuerat Gertrudis, cujus soror erat S. Hedwigis, ut supra dictum cap. 1, num. 16.*

b *Sen potius amitam : nam S. Elisabeth Belæ IV soror fuit germana,*

c *Pro, nec ne, sive an non.*

d *Proprius, id est, prius ; quo sensu vox hæc infra recurret sapius ; suspicor tamen in autographo scriptum fuisse per compendium pprius ; ex quo amanuenses, fecerint proprius ; cum in Historia auctoris nostri legi soleat perprius ; nolui tamen ego quidquam immutare in ecgrapho nostro, ita constanter ubique scripto.*

e *Anno scilicet ætatis decimo quarto, quo Boleslaus una cum matre sua jugum tutoris Conradi volens excutere, in carcerem ab illo conjectus est primum cum matre ; unde toto post anno et amplius elapsi, ad Henricum barbatum confugere. Hinc ea deinde bella exstiter, quorum mentio subditur. Adi auctorem nostrum in Historia sua Polonica lib. 6, ab anno 1233, et alios passim.*

B

CAPUT VIII.

Apparitio S. Joannis Baptistæ, ejusque prædictio ; Boleslai conversio et renuntiatio juris conjugalis ; Beatæ letitia ; gratiarum ad Deum et S. Joannem Baptistam actio ; cautela imposterum.

B. Conegundis undique destituta, ad Deum et SS. confugit ;

C

Quid autem Virgo Christi contra hæc machinamenta ageret ? Quibus modis substrata sibi dumeta contereret, prærupta reintegraret, penitus nesciebat. In favorem enim principis Boleslai, a singulis se tam maribus quam feminis non solum contemptum iri, si quando se cuiquam personæ applicabat, videbat ; sed quasi naufragio jactatam ad scopulum allidi. Restabat unum, ut in tot tantisque contumeliis, tentationibus et opprobriis, sibi subministratis, et amplius conjectura verisimili subministrandis, deserere a Christo non posse confideret. Ad illum itaque tota mente totoque animo et corde confugiens, nocturnis atque diurnis precibus supplicabat, imbre lacrymarum admixto ; ut illi misertus atque propitiatus, [ad] virginitatis decus in reliquum tempus conservandum mentem fortitudinemque tribueret ; nec sineret illam ad machinamenta sibi objecta succumbere. Invitabat pro consequenda sua prece angelos ; deprecabatur sanctos Prophetas et Apostolos ; alloquebatur Martyres ; sollicitabat Confessores et Virgines, atque in illis ex nomine pronuntiandis plurimum terebat tempus.

74 Inter universos tamen Sanctos beatissimum Joannem Baptistam et præcursorem frequenti fatigabat prece ; illius se tutelæ, illius defensioni ac solatio, illius suffragio, illius gubernationi atque auxilio, tota mente et corpore commendabat. Tu, inquit, præcursor et Baptista Domini sacratissime, magno apud Deum polles munere ; tu virgo ; tu eremi cultor ; tu martyr insignis ; tu vates ; tu lucerna ; tu plusquam propheta ; tu virtutis, et venturi in carne Domini præco ; quo inter natos mulierum major surrexit nemo ; ad supplicem tuam, tibi devotam, respice ; et quo majoribus periculis atque tentationibus impugnatum iri aspicias, tanto ad defensionem meam celerius consurge, et tuæ virtutis decus ostende ; in incude siquidem dilatavit me Dominus. Auxilio suo opus est ad subsistendum : quod tua intercessione atque merito, cui me totam devovi, assecuturam me non ambigo. Dum his obsecrationibus assidue insisteret, et e cælo sibi auxilium præberi imploraret ; dies Junii mensis quarta et vigesima, qua festum sancti Joannis Baptistæ a Christicolis festivatur, advenit. Cujus vigilia in magna abstinencia, juxta solitum morem, pane dumtaxat et pauxillo aquæ gustato, exacta, sequentis etiam noctis tenebras pernox in oratione continua absumpsit, supplicibus precibus beati Joannis Baptistæ pro tuenda conservandaque sua pudicitia adjutorium postulans, suamque opem sibi jam adesse deposcens.

75 Mirum in modum preces hujusmodi ingeminanti, et ora lacrymis atque suspiriis riganti, beatissimus Baptista Joannes, maxima coruscans luce et inæstimabili amictus splendore, visibiliter apparuit ; et Ancillam Christi, famulam suam fidelem, blande alloquens, et optime de omnipotentis Dei suffragio, suo quoque patrocinio, sperare jubens : Animæquior, inquit, esto, Filia ; constanter age ; nil paveas : favet enim clementissimus Deum proposito tua casto, castarum mentium conservator ipse et custos ; nec pudicitiam tuam labefactari permittet, quæ sibi in tui pectoris armario jucundum templum et holocaustum gratissimum præparasti, Grandem fidem tuam, grandem virtutem, grande et excelsum propositum, grandi et æterna retributione præmiaturus.

76 Nec divus Joannes simplice pollicitatione in fidei sua Clientula contentus, etiam certius illi addidit experimentum : Signum, inquit, certissimæ sponsonis meæ hinc accipe. Obvium habebis die tertia sponsum tuum, Boleslaum ducem, ad te in Castrum Novæ civitatis a venturum ; qui tibi de ecclesia egredienti occurret, et omni ferocitate, quam hactenus erga te visus est gessisse, deposita, mansuetum se et benevolum tibi exhibebit. Quæsiturus etiam tuum alloquium, excipiet te, et prior consalutabit ; in gratiam tecum et reconciliationem, numquam postea dissolvendam, rediturus, nec de cetero convictionis a te exacturus debitum, sed prona et spontanea voluntate virginitatis et continentiae decus tibi, et quidquid ab eo impetratum iri decreveris, liberaliter admissurus. Sed et singula, quæ in meo nomine petieris, scito, te indubie consecuturam fore. Audens itaque spera ; audens pro tuis et aliorum necessitatibus interpella, fidum

AUCTORE
JOANNE
DIUGOSSO.
præcipue ad
S. Joannem
Baptistam ;

E

qui eam
apprensus
consolatur,

F

prædicens,
eam triduo
post voti
computem
fore, etc.

a

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

*Revelationi
respondit
eventus :*

*nam Bolesla-
us ultro per-
petuam illi
virginitatem
permisit.*

B

** lege abitu-
ra sis*

*Ille Deo gra-
tia persolvit,*

C

*et S. Joanni
Baptistæ; ad-
ditis etiam
votis.*

dum me patronum et suffragatorem mirificum ante thronum Altissimi expertura. Hisque dictis, visio illa simul cum luce, quæ thalamum illustraverat, disparuit.

77 Tam mirifica et efficaci visione ancilla Christi Cunegundis percepta, non in superbiam aut arrogantiam aliquam versa, neque fastu spiritus inflata, sed erga Deum et homines humiliter, summissius et modestius se gerere, atque divinam gratiam manifestius sibi ostensam, cumulatius venerari promereri cœpit. Neque enim cassa aut phantastica illa visio fuit; sed omnia, quæ series oraculi prædixerat, sibi provenire per effectum. Nam et in loco designato atque tempore Boleslaus, Polonorum dux, animadversa Virginis constantia, virgini beatæ Cunegundi occurrens, mansuetissimum se illi præbuit; et superiori indignatione penitus abolita, et quasi numquam fuerit illi iratus, sponsam suam Cunegundim excipit, et casto favore pertractat.

78 Vicisti, inquit, mansuetudine tua iram meam, et omnes motus meos atque stimulos confregisti. Libertatem pudicitiae et virginitatis, postquam ita clementi Deo, et Superis, atque tibi visum est, dono; sed et quaecumque ampliora a me petieris, non dubites tibi concessum iri. Tuis jam virtutibus non invideo, sed delector. Pudicitiam tuam, quam expugnare contenderam, de cetero tene: æmulatorem et servatorem me illius habebis, non osorem. Adoriar in reliquum, ut tibi in singulis morigerus efficiar; et gratia Dei tecum, ut est, optabo in æternum maneat; regnum etiam meum, quod et tibi mecum commune est, precibus et meritis tuis amplificatura, Tu vehementer exulta et gaude, ita Denm dedisse, ut cum tristi vultu, tristi quoque animo ad me accesseris, læta et compos voti a me abibis.

79 Compos sui voti suique desiderii Cunegundis virgo favore divino et sancti Joannis Baptistæ interventione in singulis, quaecumque optaverat, juxta oraculi edictum, effecta, opportunitate habita, in cubiculum suum reversa, oratorio adito, devotione ardenti magnalia Domini enuntiabat, et omnipotentiae ejus gratias ingentes agebat, dicens: Benedico te, omnipotens Deus, Rex omnium regum; qui es magnus et mirabilis; qui me ancillam tuam tentari permisisti, et in tentatione non deseruisti; sed tuo sancto auxilio confortasti; nec succumbere permisisti, sed miserationibus tuis maximis et frequentibus erexisti. Glorifico te; benedico nomen tuum; qui flagellas et sanas; vexas, ut erudias. Et nunc, Domine, quæso te supplex tua ancilla, ut miserationes tuas sanctas non amoveas a me; sed cœptum tuum perface in me; et virginitatis atque castitatis excellentissima dona, quæ hactenus in me custodisti, usque in finem per meritum passionis filii tui Domini nostri Jesu Christi, et Genitricis ejus Virginis purissimæ Mariæ et sancti Joannis Baptistæ, et omnium Electorum tuorum intercessione corrobora.

80 In auctorem deinde sui voti et intercessorem magnificum, beatum Joannem Baptista, majori devotione et religione inardescens, solenni voto se astrinxit, vigiliam Sancti prædicti, in

qua illi apparuerat, et fidele oraculum enuntiaverat, celebrem illi atque venerandam perpetuo fore devovens; insuper, se die illa, universis et singulis suis debitoribus se adeuntibus quaslibet offensas, injurias, et debita in sancti Joannis Baptistæ patroni sui decus et gloriam liberali et nitroneo animo dimissuram. Major, inquit, hæc dies est, in qua et omnipotentis Dei uberrima beneficia consecuta sum, et præcursorem Domini oculis carneis conspexi, quam ut excidere possit animo meo et memoriæ. Virtutem deinde præstitit verbis, et vigiliam beati Joannis Baptistæ in abstinentia et afflictione corporis et elemosynarum largitione quotannis celebrabat; fiebatque ad eam magnus ex omni ordiue et conditione illa die hominum concursus, aut debita et offensas remitti, aut pro suis necessitatibus deposcentium apud Boleslaum ducem Poloniæ et ceteros magistratus intercedi: annuebat Virgo Christi singulorum precibus, et universa, quæ ex arbitrio suo pendebant, munifice et hilariter donans, ducem etiam Boleslaum et reliquos magistratus ad concedendum petita magna instantia fatigans pervincebat.

81 Spiritu exultationis et lætitiæ Christo Domino et Genitrice ejus Maria, sanctoque Joanne Baptista ac ceteris Sanctis per laudes mirificas magnificatis, nberius tamen eodem spiritu eam adimplente, amplissimum virginitatis et pudicitiae donum in statu conjugali se adeptum iri mirata, singulis diebus singulisque noctibus in meditatione suspensa, exultabat, et magnalia Domini, quæ illi provenerant, in armario pectoris sui disserens, altitudinem quoque divini consilii super se et salutem suam considerans, mira quadam dulcedine repleta, in stuporem et ecstasim vertebatur. Et, ne illi, sub tam celeberrima et jam altius vulgata castitate constitutæ, superbiæ aut elationis facinus (quod plerisque contingere noverat continentibus) posset subrepere, et sanctissimum ejus propositum et actum nobilissimum qualicumque arrogantiae pulvere incrustare, studuit illud magno humilitatis robore, magno dejectionis et vilipensionis tenore, magnoque abstinentiæ et jejuniorum frigore efficere sibi firmum, stabile et perenne; amissionem illius in pace verita, quod in prælio duro et diuturno servaverat.

ANNOTATA.

a Nova civitas olim dictum Corcinium, (Korcyn) teste Cromero lib. 14, et aliis. De Corcinio autem dixi supra in Annotatis ad cap. 4, num. 41 littera a. Nunc etiam Neocorcinum seu Neocorcinium dicitur respectu alterius Corcinii olim destructi, de quo vide auctorem nostrum in Vita loco citato.

A

CAPUT IX.

Ejusdem silentium, preces, vigiliæ, statuta jejunia, maceratio corporis, contemplatio passionis Christi, et Beatæ Mariæ Virginis; opera misericordiæ et mortificationis internæ.

Beatæ silentium nocturnum, vigiliæ et preces;

B

Cælibatum denique sciens sibi absque aliorum bonorum perfectione parum vel nihil profuturum, perpetua silentii lege ab occasu solis usque ad ejusdem ortum se adstringens, nulli umquam, quantumlibet familiari sibi, viro aut feminae, sed nec suo consorti Boleslao duci loquebatur; sed omnia omnino consortia colloquutionesque et contubernia perosa, primas in oratione exigens tenebras, dulces cum Sponso suo cœlesti sermones in longum noctis extrahebat; nec secus quam fatigata sopore capiebat quietem; a qua se, priusquam in noctis dimidium veniretur, sequestrans, et, oculis licet repugnantibus, exonerans, ad solita orationum et meditationum studia remeabat: frequenter insuper totam noctem cum magna animi in Deum elevatione perpetuis vigiliis transegit: nec ob id tamen postero die, dum opus devotionis perageret, se præstabat hebetiorem.

aliæ asperitates et exercitia diebus Veneris et Sabbati, etc.

C

83 Et quamvis per singulos dies per singulasque noctes jejuniis, vigiliis, et cilicio carnem nobilem et delicatam ad obediendum et serviendum in omnibus spiritui assidue emolliret, et contumaciam illius virtutum et abstinentiarum [exercitio] vinceret sub quolibet tempore; in diebus tamen Veneris, velut passioni Christi, et in diebus Saturni, velut Beatæ Mariæ Virginis dicatis, eorumque noctibus, sed et in singulis diebus celebribus, acriora in carnem supplicia extendebat jejuniorum enim et vigiliarum, duri insuper strati, durique cilicii edomatione non contenta, flagello, asperos nodos ferro contextos habente, corpus virginale usquequo stillæ manarent sanguinis et nodos rubricarent flagelli, disciplinando coercebat, sub omni illo flagellationis tempore. Veneris die, passionis Christi omnem ordinem rememorans, et in diebus Saturni beatæ Virginis compassionem. Scriptam quidem habebat passionis Christi seriem, et Virginis Mariæ compassionem in codicillis, sculptam in tabellis, magis tamen in corde radicatam et fixam. Et dum oculis carnis passionis Dominicæ coram intueretur insignia, vivacius tamen illa mentalibus oculis pertractabat.

contemplationes passionis Christi, et compassionis Beatæ Mariæ Virginis.

84 Diutius autem circa aliquod passionis Dominicæ insigne per contemplationis extensionem immorata, non facile se in aliud poterat divertere, prioris dulcedine ita, ut ab eo vix seipsam divelleret, retardata. Passionis autem Dominicæ et Virginis benedictæ compassionis profunda reminiscencia dum illi crebros produceret gemitus, dum lacrymarum irriguos imbres illi excuteret, totam eam in alterum hominem transformabat,

contemplationum illi subministrans studia, et admirandæ devotionis tam dulcedinem quam fervorem. Quibus illa concitata, non secus quam si speciosissimus sponsus suus Jesus Christi coram adesset, suo mirum in modum lætificabatur et incendebatur conspectu, ubi illum alloquebatur dulcissime, ubi illi pro suo et generis humani beatifica et admiranda redemptione gratiarum fundebat voces, ubi sibi perpetuæ continentiae et virginitatis dari donum cum ceteris virtutum dotibus, abacto a se quolibet carnalis concupiscentiæ et motus incentivo et stimulo, supplici prece quam devotissime deposcebat, ubi illi labiorum suorum castos vitulos offerebat; clementiam suam divinam pro suis, et necessitatibus aliorum per meritum suæ passionis altissimum obsecrans et interpellans.

85 Et se primum gentemque suam et regnum Polonicum; deinde universam Ecclesiam fidelium per ejus misericordem voluntatem in salutem dirigere deposcebat. Nusquam enim alias, quam cum in contemplationem passionis Christi et compassionis Matris ejus incidisset, sentiebat se tam alta spiritus erectione attolli, et tam largiflua devotionis ubertate perfundi; propter quod in singulis tentationum suarum angustiis et casibus jugem ad stigmata Christi habebat recursum, multiplicem consolationis gratiam ex illis consecutura. Lasciviam corporis frigore jejuniorum, et flagellatione verberum, duriori quoque stratu, cilicino insuper edomata et in servitutem redacta amictu; ceteras quoque virtutes, quibus sanctitas vitæ et propitiatio divina per pietatis et misericordiæ opera conquiri solet, sibi domesticas et familiares, ut per consuetudinis assiduitatem, usus in habitum, et naturam verteretur, efficere satagebat.

86 Nullum siquidem largitionis aut officiorum genus in quemquam inopem publice privatimque omisit, peregrinos, advenas, pupillos, viduas, aut invitatos aut sponte ad se ingredientes, uberrimo congiario aut refectione prosecuta. Ægros, leprosos, debiles et quoslibet necessitatem patientes frequentius visitavit, solatiis refecit, consiliis sublevavit, largitionibus singulorum mentes adimplevit, omnium se constituens ministrum; et ad privati hominis morem, in alendis et reficiendis egenis, pupillis, et desolatis, ac viduis se exercens; virtutis quoque exemplo ad similia pietatis opera ceteras incendens, expilationibus insuper publicis et privatis Boleslaum, consortem suum, Poloniæ monarcham, et Cracoviensem ducem, abstinere, et singula quæ sive officio sive judicio expedienda forent, caste illum ac sincere discernere monuit.

87 Ardua profecto et difficillima invadens facinora, primam et summam omnium virtutum dominatricem virginitatem delegit. In qua sola adeo excelluit, ut nullis suæ ætatis suæque conditionis veniat comparanda mortalibus. Erat in ea naturæ ingens humanitas, suavitas, benignitas ac affabilitas, comitate sua ad se universos perliciens, per quam sibi decus et sempiternam propagationem nominis; consorti vero suo Boleslao, Cracoviensi duci, appellationem, nulli alteri regi aut principi Poloniæ contingentem, ut Pudicus in vita et post mortem vocaretur, innoxuit.

AUCTORZ
JOANNE
DLUGOSSO.

ad quas in omnibus recurrebat, adhibitis etiam propriis cruciatibus:

E

opera misericordiæ erga miseros et inopes:

a

F

aliæ virtutes maxime pudicitia; unde et Boleslao nomen peperit Pudici.

AUCTORE
JOANNE
DUGLOSSO.

Patrocina-
tur oppressis
in iudicio :

B

vestes pretio-
sas, etc. ec-
clesiis pau-
peribus dis-
tribuit.

b

C

Mortificatio
ejus interior,
et humilitas
inter laudes.

xuit. Mores illius graves, ab omni non dicam obs-
cœnitate, sed ridiculo atque vanitate alieni fue-
re, ceterum mites, pudorem redolentes virgineum
et qui benignitatem clementiamque potius habe-
rent, quam præ se ferrent.

88 Hæc non pro divitibus, potentibus et pur-
puratis solum; sed scrupulosius et tenacius pro
oppressis et injuriam patientibus, probitatis et
clementiæ edens signa, frequenter cum principi-
bus, magistratibus, et iudicibus in graves con-
tentiones, simultates et odia, defensionem suam
justam et strenuam opponens, pro illis incurre-
bat. Ad tribunalia quoque iudicum ingressa, et,
dum causæ pupillorum, egenorum, viduarum et
quarumlibet oppressarum personarum tractaren-
tur, coram adsistens, ne illas calumniarum frau-
de oppressum iri contingeret, fraudes, dolos et ca-
lumnias summovens et disserenans, quanta pot-
erat ampliori cura providebat : nec ulla persua-
sione, largitione aut prece de sententia justî ho-
nestique potuit amoveri. Incredibili studio et ca-
ritate opem suam singulis efflagitantibus impar-
tiens, pro maximis ducens deliciis, quoties alicui
laboranti subvenit, quoties aliquem oppressum
aut calamitosum levavit.

89 Vestium omni et ornamentorum cultu splen-
didiori deposito, simplicem et neglectam vestem
induta, nihil venustum, nihil elegans, nihil ac-
curatum præter virtutes et vivendi disciplinam
habere gestiebat. Nullus in eo gemmarum, unio-
num et ceterarum rerum, quibus illustrium fe-
minarum ardere solet ambitio, poterat notari
fastus aut nitor; sed vestibus et indumentis pre-
tiosis, et omni supellectili regia, quam secum pro
dote intulerat, et quam illi ducis Boleslai con-
sortis sui liberalitas donaverat, aut in ecclesia-
rum ornatus et decora distributa, aut in egenorum
visceribus sepulta, extremæ humilitatis et mo-
destiæ se contegebat amictu. Beatissimi quoque
Martini Turonensis episcopi *b*, contubernalis sui,
Pannonii, juxta ac ipsa erat, genere, assidua
meditatione ac memoria, quod in pauperem vi-
algoris constrictum in porta Ambianensium, ca-
techumenus adhuc existens, dimidiam illi chla-
mydem partitus, egerat, opus prosecuta, ad illius
quoque meritum se quandoque consensuram,
per gratiam pietatis divinæ æstuanti desiderio,
quæ tot nuda et frigentia corpora vestisset, pre-
cabatur; præclare secum actum existimans, si,
se despoliata, sponsum suum dulcissimum Jesum
Christum in pauperibus et membris suis vestis-
set, præclare jam ab illo virtutum decore amictu
et stola immortalitatis in futuro præclarius ami-
cienda.

90 Cum omnes ejus pietatem, clementiam, re-
ligionem, ingenium, sanctimoniam altis efferrent
laudum præconiis, (ad colligendam enim cumu-
landamque Dei gratiam, et popularium benevo-
lentiam atque favorem, nihil in qualibet sua præ-
termittebat actione) ipsa tamen sic interioris ho-
minis in se prosternebat domabatque affectus,
et auram humanæ laudis proculcabat; ut omnem
terrenæ contagionis pulverem a suo propelleret
eradicaretque armario; singulas animi sui ille-
cebras, commotiones atque libidines adeo fortiter
superans; ut numquam a ratione ad aliquam
sensualitatem se detrahi permiserit, et animum

munitum, præsertim contra luxum, avaritiam
atque fastum tenuerit, frigore abstinentiarum
macerans corpus, flammæ in se libidinis et æta-
tis lascivientis consurgentes motus occidebat.

91 Intelligens autem, de naturali forma et rara
speciositate se a quam plurimis mortalium com-
mendatum iri (quæ illi adeo eminenter per sin-
gulas oris et vultus partes insederat; ut propter
staturam corporis, quæ illi erat propagata *c* et
recta, genarumque et oculorum rutilantem ve-
nustatem, et omnium membrorum speciositatem,
facile in se omnium intuentium oculos converte-
ret) infirmis hominibus occasionem scandali, con-
sorti vero suo Boleslao duci Poloniæ incentivum
carnalis concupiscentiæ ademptura, naturalem
pulcritudinem sordibus polluere, et oris atque
genarum candorem celte *d* verberando fuscare
festinabat.

92 Omnium quoque ornamentorum cultum, a
se prorsus abiciens et excludens, illisque perpe-
tuo abdicans, ardentes diadematum et unionum
gemmas ad condecorandum salutaris patibuli
imagines convertit. Erat illi corona aurea, pre-
tiosis gemmis et lapidibus raræque magnitudinis
margaritis distincta, in auri fulvi pondere gravis
et magnæ æstimationis, qua tempora sui capitis
in festis magis celebribus consueverat ornare;
nec inter omnia ornamenta sua aliud erat æque
insigne clenodium *e*, quod altiori pretio et mer-
cede appenderetur; hanc quoque, ut cetera, vir-
go beata Cunegundis in omnipotentis honorem
conferens, crucem ex illa fabricari et lignum Do-
minicæ passionis ex illa ornari disposuit, quam
ecclesiæ majori Cracoviensi pro memoriali per-
petuo atque perenni liberaliter donavit.

ANNOTATA.

a Id est, liberali munere. Congiarium enim apud
Romanos munifica erat largitio ab imperatoribus
populo facta.

b De quo agendum xi Novembris. Ceterum res,
quæ de illo subjicitur, vulgo satis nota est.

c Propagata, id est, procera, ut supra dicitur
cap. 5, num. 30.

d Celtis ferrum dicitur aptum ad sculpendum.
Cangius.

e Clenodium, id est, cimelium; vox in Actis
Sanctorum satis hactenus frequens.

CAPUT X.

*Vestium neglectus, earumque distribu-
tio; affectio erga religiosos; discretio
inter prædestinatos et reprobos; devo-
tio erga sacrificium Missæ, et vitæ
Christi mysteria.*

Vestem insuper quamlibet, cujus amictus eam
commendabiliorum efficere potuisset, non
secus quam colubrum fugiebat, illiusque horre-
bat

ritas in
vestibus; ea-
rum in pau-
peres distri-
butio, cuncti-
um.

D

Venustatem
oris detur-
pat.

c

d

Aurum et
gemmas in
crucem ejus-
que ornatum
vertit.

E

e

F

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

A bat indumentum. Si quando vero vestem aliquam cultiorem induisset, et exinde gracilitas qualiscumque aut venustas illi inhæreret, continuo detractam in viduas et pupillos erogabat. Omnem siquidem extrinsecum habitum perosa, ad hoc unum omne suum studium conatusque convertebat, ut interiorem ornatum, quo soli cordium placeret inspectori, venustiore assidue pulcrioremque efficeret; ut in ea ad litteram David vaticinium compleretur: Omnis gloria filiae Regis ab intus. Frequenter quoque ad hoc unum vestes ducales pro se sarciri jubebat. Eo denique respectu illis amiciebatur, ut opportunitatem sibi præbitam haberet eas in pauperes et inopes distribuendi. Non enim magnopere Virgo Christi curabat, in quo genere vestis, culto videlicet vel hispido incederet; quippe quæ sub aureis et ostro et purpura superbis vestibus cilicina toga ad carnem induebatur; sed ut in pauperes Christi crassiori liberalitate uteretur; ut eo quoque sibi compararet meritum, in quo alii sibi thesaurizant delictum.

Pietas in religiosus ordines, maxime Clarissarum,

B 94 Tenebat virginem Christi Cunegundim assidua sollicitudo atque cura, ut viris religiosis et virginibus Christo dicatis in singulis eorum necessitatibus subveniret et ministraret, nihilque illis deesse sineret; frequentabat quoque eorum domicilia, monasteria atque loca, spiritualem ædificationem ex eorum sumptura colloquiis et unicuique obsequium aut sumptus præbitura. In monasterium autem sanctimonialium Ordinis sanctæ Claræ de Lapide, alias Skala, (cujus forsitan vestigia et situs ignorarentur, nisi fluvius Prandnik a, qui monasterium præterfluebat, ostenderet) quod nunc ad sanctum Andream in Cracoviam videmus translatus b, propensiori ferebatur devotione et affectu. Præerat tunc illi in abbatissæ loco femina nobilis, tam genere quam sanctitate insignis, Salomea, Boleslai Poloniæ monarchæ et ducis Cracoviensis soror germana, Leszkonis Albi filia, conjunx quondam Colomani Hungariæ regis, quæ cum eodem sponso suo et conjuge Colomano cælibem et virgineam vitam ducens, religione et sanctitate habebatur celebris. Viro enim suo Colomano, Hungariæ rege, ad tenendum cælibatum per omne tempus conjugii persuaso, eo obeunte, Ordinem et habitum sancti Francisci, seu sanctæ Claræ assumens, plurimas virgines vita sua et exemplo formabat, locusque præfati monasterii de Lapide, ob ejus vitæ castitatem, sanctimoniam, et vitæ excellentiam (nam et in vita et in morte nonnullis illi coruscare datum erat prodigiis) famosus erat et illustris.

monasterii Skalensis.

C 95 Ad hanc igitur cognatam suam Salomeam, abbatissam de Lapide, nitore virginitalis et religionis vernantem, famula Christi Cunegundis ducissa sæpenumero, nonnumquam quadriga, interdum etiam pedibus vecta (tribus enim millibus tantum locus monasterii a Cracovia distabat) descendebat, et honoratura visitaturaque dilectam cognatam suam Salomeam, cujus principali opera se meminerat Boleslai Cracoviensis ducis sortitam cælibeum connubium, et in sanctis virginibus illic Domino in vitæ austeritate famulantibus, alicujus ædificationis spiritualis consecutura exemplum. Quoties itaque in hujusmodi

iret visitatum cœnobium, vestem ducalem ex præstantioribus induebat, quam in sororum profectum et solatium, cum aliarum insignium in vestibus, pecuniis, et comestibus, eleemosynarum largitione post plurimam spiritualem communionem cum illis habitam, relinquebat in ornatu et vestes altaris et cœnobii; plerumque pro relevandis sanctimonialium usibus et necessitatibus venumdatam convertendam; ex qua re singularis quædam et pulcherrima inter illas ageretur vicissitudo. Nam et virgo Christi Cunegundis post conversationem cum virginibus Christo dicatis habitam, donis spiritualibus feracior redibat in aulam, et illæ se in suis necessitatibus ejus liberalitate provisas magnopere lætabantur.

96 Concessa denique famulæ Christi Cunegundi fuit a speciosissimo præfiliis hominum sponso suo cœlesti Jesu Christo latens vis et instinctus, ut ex conspectu personarum prædestinatas illas dignosceret aut præscitas. Et de præscitis quidem, rem aut silentio contexit, aut, cum paucis viris religiosis, et timoratis communicavit; prædestinatas vero mirificis præconiis extulit, et illarum se orationibus commendabat. Dierum itaque una cum sanctimoniales monasterii præfati de Lapide visitatum ex more venisset, et forte illic femina quædam nobilis, Christina nomine, lascivioris ætatis et vitæ, ingressu monasterii per importunitatem, et potentiam amicorum impetrato, velaretur, nonnullæque sorores contubernium ejus perosæ, nec facile quidem indignerentur, astruentes in suis colloquiis, lupum pro dissipando ovium grege in caulas admissum esse, atque ob id frequentibus sugillationibus loci abbatissam Salomeam consobrinam suam carpi a sororibus accepisset, motus earum inconditos restrictura, non secus quam divinationis impleta, corripuit:

97 Cessate, inquit, famulæ Dei, cessate ingressum et valamen hujus conservæ vestræ carpere, et vestrum cœtum ex ejus consortio ne putetis inquinatum iri. Prædico enim vobis, hanc, quam modo velut lascivioris vitæ despectam fastiditis, in virtuosius actionibus quæstuosam fore, et singulas vestrum vitæ austerioris et perfectioris merito excelsuram. Nec effectus sermonem, prophetico ore prolatus, moratus est. Brevi siquidem femina illa tempore adeo per gratiam miserationis divinæ in uberem devotionis et religionis frugem evasit, ut singulæ moniales operum ejus excellentiam attonitæ mirarentur, et ex suggillatricibus veneratrices effectæ, vitam illius raris præconiis efferrent, vaticiniumque famulæ Christi Cunegundis in feminam illam depromptum, germani oraculi vicem gessisse ex evidenti eventu testarentur.

98 In rem divinam ubicumque ageretur, usque ad consummationem pro quolibet tempore operosius intenta, non prius limina ecclesiæ linquebat, donec omne officium foret expletum. Triginta et amplius Missas, et quot expleri sive in legendo sive in cantando poterant, tam sedula sollicitudine audiebat; ut, omni fastidio evitato, crederes, illam hanc unicam, quæ extrema agebatur, occupavisse; unaque et eadem aviditate et devotionis ardore, ad primam juxta

Ex conspectu dignoscit prædestinatas a reprobis;

E

cujus rei exemplum affertur.

F

Mira ejus devotio ad Missæ sacrificium;

ALCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

ac ad ultimam genibus curvatis, cervice erecta, accubavisse. Curam præcipuam ad hoc unum die immediate præcedenti impendens, ut quam plurimæ Missæ, per sacerdotes ad id ab illa ordinatos et conductos in crastinum legendæ, possent pro conditione, et qualificatione rerum conjunctim vel divisim audiri, et sacrificiis tam frequentibus et jugibus propitiatio divina in vivos et mortuos, et signanter in regnum Polonicum, diffundi. Nec Missas illas tantummodo audire, et devotiones suas sub tempore, quo agebantur, explere contenta, liberalibus etiam oblationibus in officiantes utebatur, hilaritatem donorum etiam vultus expressione testata.

item ad mysteria Epiphaniæ, ubi Reges imitatur;

B

99 Singulis Sanctorum festivitibus; imo, ut verius cloquar, singulis per revolutum anni circulum diebus, singularem reverentiam pro comparando et augendo sibi merito exhibens, ardentiori quodammodo devotione in Epiphaniarum, et in dici, qua Christus dominus, humilis, terga aselli insidens, populis et pueris cum palmis et olivis sibi occurrentibus, viamque in monte Oliveti certatim illi sternerentibus, Hierosolymam advenit; item et in diei, in qua, Sacramento Corporis sui instituto, magnæ humilitatis [opus] in discipulorum pedibus abluendis instituit, solennitates ferebatur; propensiores tribus diebus illis exhibens culturam. Dum siquidem in secretis meditationibus suis, dans operam præcipuam contemplationi, consisteret, mentis elatione in Deum suspensa; mirabunda secum tacito revolvebat discursu, quam fuerit cunctis mortalibus, præsertim tamen gentiliū nationibus, felicissima dies illa, in qua exorti insoliti sideris jubar Magos, velut primitias gentium, ad adorandum Redemptorem in Judæa natum ex Oriente adduxit; in qua Christus sanctificationem aquis contulit, et undam in vinum transmutavit. Honoratura itaque hunc diem et Chaldæorum reges, Christo domino aurea offerentes munera, utcumque vel exequutura *, vel saltem imitatura, ecclesiæ, in qua ipsa die audiebat divina, tres marcas puri auri quarum quælibet pondere Polonico septuaginta aureis appenditur, quotannis efferebat.

* imo exequutura

C

et ingressus Christi in Jerusalem, seu Palmarum, ubi vestes Domino consecrat;

100 Uberrimis quoque lacrymarum profluviiis Palmarum diem prosecuta, Christum dominum, ex Bethania in Hierusalem cum cœtu discipulorum et turbarum procedentem, quando illi a turbis obviam egressis et innocentem cohorte spiritu Sancto afflata amplior impendebatur honos, pro perfidæ urbis ruina profundius flentem, Phariseis illum pro suscepto honore carpentibus respondentem, venditores et emptores de templo ejicientem, quæstionibus a Judæis objectis absolutis, dum a nullo hospitii dignaretur honore, sub vesperam famelicum in Bethaniam regredientem, larga et dulci devotione singulos illos actus et eorum qualificationes et circumstantias, juxta ac coram adesset, et corporali id intueretur lumine, rimabatur. Consortem itaque se populorum et innocentum turbis, a quibus die illo via in monte Oliveti Domino constrata est, præbitura, vestem quantumcumque pretiosam et nobilem corpori detrahens, ecclesiæ, in qua audiebat divina, relinquebat, per annos singulos vitæ suæ diei illi exhibens in vestimenti sui dono representationem.

101 Sacrosanctum quoque Cœnæ diem veuerans, in quo unigenitus Deus, veteri abolito testamento, novum inchoaturus, et de vetustæ vitis amplius genimine non usurus, Corporis et sanguinis sui venerabile Sacramentum pro convivandis reficiendisque fidelibus instituit; et altissimæ humiliationis monstraturus insigne, singulorum discipulorum suorum pedes, nullo neglecto, abluit, ad singulorum se incurvans suppliciter, dum illa purificaret et extergeret, crura: proditoris etiam sui; Judæ Scariothis, non dedignatus pedes, quos noverat, pro concepto in se et perficiendo traditionis facinore, nequiter polluendo, et flammis gehennalibus æternaliter adurendos; diem quoque illum singularissima devotione recolens, quadraginta pauperes in suum cubile clam inducens, singulorum quoque pedes paucis consciis lavans atque cum multo fletuum imbre deosculans, splendide refectos, et nobis vestibus indutos, tributa unicuique pecuniaria eleemosyna, remittebat.

D
et cœnæ Domini, quando 40 pauperum pedes lavat,

102 Unum quoque ex iis quadraginta egentibus natu juniorem retinens, beatæ peccatricis Mariæ Magdalænæ æmulatura morem, atque una simul cum illa pro contritionis et amoris officio Christo corporaliter, murmurante Phariseo, impenso, per ipsam quoque spiritualiter membris suis impendendo, in cordis auribus auditura: Dimituntur tibi peccata tua, pedes ejus profundo lacrymarum fletu abluabat; capillis suis tergebat; et crebra illis imprimens oscula, liquore balsami ungebat, copiosam, dum remitteret, in sinu ejus eleemosynam abscondens; at gravi prohibitione interminans, ne cuiquam mortalium officium sibi impensum proderet vel vulgaret, sed strictissime illud usque in diem sui obitus pro singulari arcano custodiret. Hanc autem venerationem, hunc honorem atque officium solennitatibus dicrum præfatarum in omni vitæ suæ cursu operose quotannis, ut scripsimus, exhibebat: nec eam ab officio et cultu hujusmodi gravior veletudo, occupatio, aut quantalibet ingruens necessitas poterant revocare.

et Magdalenam imitatur.
E

ANNOTATA.

F

a Prandinicus amnis dicitur a Cromero, de rebus Polonorum lib. 2, Cracoviæ septemtrionalis, et nobilis eo cursu, quo post Lesci primi obitum, de Poloniæ principatu certatum; ut idem narrat ibidem od Lescum secundum.

b Monasterium ergo hoc bis olio translatus fuit, primum quidem ex oppido Zawichosto, in palatinatu Sandomiriensi od Vistulam sito, per Bolcslaum pudicum, qui illud ibi fundaverat, in locum tutiorem, qui Skala, alias Lapis sanctæ Mariæ appellabatur, tribus milliaribus a Cracoviensi urbe Septemtrionem versus distans; uti docet auctor noster Historiæ Poloniæ lib. 7, od annum 1262: deinde vero ex hoc loco intra urbem Cracoviensem ad S. Andreæ, ut hic dicitur. Duobus autem prioribus locis S. Salomea abbatissæ officium gessit, uti testatur Michovius lib. 3, cap. 57.

A

CAPUT XI.

Veneratio ejus erga ecclesias, maxime Deiparæ Virginis dicatas; Poloniæ restauratio et insignis de Russis victoria precibus ejus adscripta; apparitio SS. Gervasii et Protasii.

Mos ejus visitanti ecclesias in itinere, et locupletandi,

B

Erat illi mos quotidianus et perennis, sub omni vitæ suæ cursu interim quo degebat in seculo jugiter observatus, ut, dum per suorum dominiorum principatus ex aliqua causa et necessitate quadriga vecta iter ageret, ecclesiam sibi ex directo occurrentem honoratura, curru relicto, intrabat, se quoque et necessitates suas Sancto, in cujus titulum ecclesiam illam dicatam cognoverat, per frequentes orationes supplici devotione commendans, largam insuper oblationem pecuniariam suis manibus altario imponens relinquebat. Si vero in aliquo itinerantis latere una vel plures ecclesie apparuissent, indagato scrupuloser et cognito earum patrono, proprio nuncio ad illas transmissis, Sanctis locorum præsidibus pecuniam crassam in oblationem trans mittebat; nullam ecclesiam, quantumcumque remotam, a se conspectam, etiam in difficili aëris intemperie sinens suis donis et oblationibus neglectam iri.

pro neglectum iri

et templum quidem Deiparæ, Virginis nudis pedibus adeundi.

C

104 Officium inter hæc in Virginem beatissimam Mariam cultu propensiori exhibitura, si ecclesiam a se visam, illius titulo et nomini dicatam agnovisset, curru desiliens et soleas pedibus detrahens ad illius visitanda limina, si cultior strata aut semita deerat, per carduos, spinas et tribulos, montes, vepres et colles, per nives et aquas, gelu et frigore concretas, accurrebat; ex quo nimirum frequentius teneri et delicati pedes sui vulneribus scissi, vim plurimam cruoris eliquabant, aculeis spinarum, veprium et carduorum, glacierum et nivium confossi, quos pedisequæ suæ, dum se rursus in currum reciperet, ægre ex profundo, quo penetraverant, evelebant, unum atque eundem virgine beata Cuneundi in tot pressuris vultus tenorem observante.

Meritis Beatæ adscribitur afflictæ Poloniæ restauratio,

a
b

105 Clemens Dominus et misericors et qui miserationum suarum dona in omnes supplices, et qui in toto corde invocant illum, multiplici fœnore distribuit, regno et populo Polonico ab annis multis, et ab eo tempore, quo Boleslaus secundus, rex Poloniæ beatum Stanislaum episcopum Cracoviensem, reprehensionem illius pro suis forefactis *a* non ferens, felici in mille frustra concisum extulit martyrio *b*, usque ad beatæ Kingæ et conjugis sui Boleslai principatum multifariis bellorum forensium et civilium monstris vehementer contuso, afflicto et dejecto, per preces et merita sanctæ famulæ suæ Cuneundis miro miserationis modo repropitiari cœpit. Et ex illa tempestate usque nunc suæ clementiæ benignitate illos respiciens, plurimis suæ largitatis et propitiationis beneficiis regnum illud

et populum attollere non cessavit; corpus regni Poloniæ per plures finitimas nationes, videlicet Bohemos, Saxones, Cruciferos *c*, Alemanos, lacerum reintegrans et adunans, populoque illi et regno priscum regni jus et fulgorem, priscosque occupatos terminos misericorditer restituens; qui ne confunderentur (licet id hostes et occupatores pluribus et exquisitis ingeniis molliti fuerint) ipse clementissimus Dominus censu denarii sancti Petri, qui Romanæ ecclesiæ ex regionibus vetustis regni Poloniæ solvi consuetus est, providerat, tam impervincibilis et omni exceptione superioris signi [indicio,] ut etiam hostes et externos occupationem cogat confiteri *d*.

AUCTORE
JOANNE
DIEGOSSEO.
c

d

106 Itaque ad erigendum distractumque dudum et collapsum Polonorum regnum, propitiationis divinæ, ut per sequentia narrabimus, frequentibus indiciis, merito præfatæ virginis beatæ Cuneundis operante, scrupulosior monstrata est cura, Virginis præfatæ puro et constanti famulatu ad repropitiandum provocata. Cui cum multa ad gloriam et sanctitatem pulcherrima et egregia facinora existerent; nihil tamen, tenui licet judicio meo, tam gloriæ quam sanctitati præstantius atque excellentius fuit, quam virginitas et pudicitia irreprehensibilis, quam ab initio conjugii usque ad mariti obitum; et abinde usque ad finem dierum, per assidua certamina, per varia et æstuantia tempora, in rerum omnium suppeditatione et affluentia, sub uno eodemque tenore firmam stabilemque servavit exactissima cura. Agere tunc populus Polonicus ingentes gratias altissimo Domino quam maximo debuerat, qui mirificæ sanctitatis Virginem in genus eorum atque nationem pro ducissa contulerat, a qua non in præsens tantummodo, sed in omne tempus, omnium bonorum et cujuslibet salutis atque solatii spem peroptimam et eventum forent consecuturi. Ex plurimis autem divinæ largitatis donis, in Polonicum genus et regnum effusis, pauca subnexuri, hinc sumemus initium.

moveante Deum præcipue perpetua ejus virginitate:

E

107 Agitabatur assiduam et sine ulla induciarum interapedine inter Polonos ab una, jam tunc et dudum religionem et fidem Christi professos, et Lithuanos, sub illa tempestate gentiles et barbaros prophanisque idolorum cultibus deditos, partibus ab altera atrox bellum. Hostiles autem animi utrisque et ob cultus atque ritus differentiam et ob propagationem finium succreverant: Lithuani siquidem angustam sibi habitationem ad fluvium Wylna rati, Ruthenorum, qui illis immediatores fuerant, fines corripunt; illorumque accessione aucti, Polonis bellum inferunt; publice autem congregati, eadem suorum evidentem propter paucitatem veriti, non ausi, terram Lublinensem, viciniorem illis, quæ sub ditione Boleslai pudici Cracoviensis ducis erat, clandestinis et furtivis incursionibus infestant, et rapta præda per easdem saltuum indagines et paludum voragines, quibus venerant silvarum latebris tecti, evadunt, Polonis eos per abdita et invia, ne in comparatas ab eis insidias inciderent, sequi non ausis. Creverant proinde Lithuanis animi et Polonorum providentiam in segnitiam et timiditatem vertendo, frequentioribus in dies irruptionibus in prædictam Lublinensem

Lithuanis enim idololatris et Russis schismaticis,

F

terram

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.
e

Poloniam
hostiliter in-
vadentibus
anno 1266
f

dum exerci-
tum opponit
Boleslaus
pudicus,
B

g

C

apparent o-
rauti Cune-
gundi SS.
Gervasius et
Prothasius, ac
victoriam
promittunt,
h

terram et ejus incolas, nullam resistantiam a Polonis veriti, grassabantur.

108 Erat *e* et tunc inter Russiæ principes Suarno dux insignis, robore militiæ pollens et opibus. Küoviensem *f* quoque obtinens principatum, primarius et excellentior, et quasi quidam monarcha habebatur. Hic quoque et ritui schismatico Græcorum deditus, infestiores se Christianorum religioni et Polonorum nomini ostensurus, magnis undique potentiis contractis, Lithuanorumque auctus solatiis, regnum Poloniæ et principatus ducis Boleslai pudici hostiliter invadit. Et multitudine gentium sibi audaciam subministrante, terras Polonorum anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo sexto ingressus, urit, vastat, depopulatur, senes et impuberes miserabiliter mactans, puberes vero captivitati reservans; et torrentis instar singula demolitur et consumit.

109 Tanta injuria et suorum vastatione et cæde Boleslaus pudicus Cracoviensis dux, non secus quam par erat, commotus, suos et ipse Polonos coarmans, populationem suorum principatum prohibiturus, contra Suarnonem Russiæ ducem et contra Ruthenos, Lithuanosque, ceterasque nationes barbaras, quæ in multitudine gravi adversus illam *g* convenerant, educit; summamque belli Petro Cracoviensi et Janussio Sandomiriensi palatinis committit, pacis ipse magis quam belli actibus aptior. Sollicita interim sponsa Christi Cunegundis ducissa de sponso sua terreno Boleslao pudico, deque Polonorum exercitu, et maceratione intentiori carnis et supplicatione frequentiori per fletus, suspiria, et lamenta, omnipotentis Dei clementiam jugibus obsecrationibus pro incolumitate Boleslai ducis et sui exercitus, proque victoria illi e cælo danda, noctibus atque diebus interpellabat; nec sola interpellare contenta, universam Cracoviensem ecclesiam et diocesim, viros præsertim et matronas aliqua sanctitate et religione præstantes, in sui suffragium invitabat; ut faciliior atque cumulatior triumphus ad multiplicatam intercessionem largiretur; jejuniis et cilicio corpus affligens, et eleemosynas assiduas manu liberali dispartiens in egenos.

110 Noctium itaque una, dum virgo beata Cunegundis lacrymosis suspiriis et fervidis precibus ex casto et virginali pectore Dominum precaretur, astitisse juxta se duos viros, claritate nimia fulgentes, stolis albis circumamictos, videt; ad quorum aspectum primum conturbata, moxque fiducia audaci repleta, metu deposito, intrepida constitit. Quam illi blandius allocuti: Ne sis, inquiunt, de mariti tui Boleslai ducis, ejusque exercitus salute sollicita: nos enim ad tuæ intercessionis instantiam, e supernis sedibus destinati, ad illum proficiscimur, protectionem cœlestem illi præstituri. Qua diligentius sciscitante, qui et quales spiritus, ex genere videlicet angelico, vel humano, forent, qui sibi cum tanta claritate apparentes, tam mirificam consolationem afferrent: Et nos, inquiunt, Gervasius et Prothasius *h* sumus, pro Christi testimonio martyrio damnati, plebis et gentis Poloniæ assidui ante thronum Dei ejusque majestatis divinæ intercessores, alteram jam victoriam Po-

lonis ex eo hoste, cum quo pugna ineunda est, relaturi. Non incredula virgo Christi Cunegundis, sed certa de oraculi visione, gratiarum actione in Deum Sanctosque ejus celebrata, specialem nuntium ad ducem Boleslaum ejusque exercitum *i*, visionis et allocutionis cœlestis oraculum declarans, et certam victoriam repromittens, transmittit. Maxima animorum alacritate tam a duce quam a militibus tam desiderabilis denuntiatio accepta est; Polonis quoque certior spes victoriæ affulsit. Et qui alias de suo periculo, dum hostium et suas metirentur vires, anxii multipliciter fluctuaverant, nunc jam omni metu deposito, diem cum hostibus decernendi, præmia victoriæ se adeptum iri non dubitantes, læti operiebantur.

111 Ventum est deinde ad locum, qui Pyetha *k* appellatur, in quo cum utraque acies suas copias die Veneris, decima octava mensis Junii, festo videlicet et natali sanctorum Gervasii et Prothasii, explicasset, maxima Polonos pugnandi fiducia cœpit, non ex oraculi tantummodo denuntiatione proveniens; sed quia videbant pugnæ diem in sanctorum Gervasii et Prothasii natalitium, quorum præsidio illis victoria repromittebatur, accidisse. Nemo itaque ex illis secus quam ad epulas iturus arma sumpsit; nemo segnitiam aut pavorem præ se tulit; omnes credentes heroicam præstantiam nactos esse; nemini, quantumcumque pavido vel ignavo, animus defuit. Congressu itaque ab utraque acie facto, dum pars utraque pro victoria adnitendo contumacius pugnam extraheret, et in sauciorum atque interfectorum locum integri succederent, duo subito viri in aere, qui stolis amiciebantur albis, conspecti sunt *l*, cædem in schismaticos et barbaros edendo ingentem. Quorum solatio et assistentia personali dum Polonis animi crevisent, et hostiles turmæ passim caderent, neque impetum Polonorum cœlesti fretorum præsidio sustinere possent, in fugam vertuntur, facileque de se plenam victoriam Polonis concedunt. Cæsa sunt in eo prælia schismaticorum et barbarorum aliquot millia; captivorum etiam magnus numerus fuit; dux ipse exercitus Suarno, ne tantæ suorum cladi superesset, animosius pugnando, multis vulneribus confossus occubuit *m*. Poloni, suis omnibus recensitis (mirum dictu!) repere-runt, paucis vulneratis, nullum suorum cecidisse. Castra hostilia omnis opulentiae ab illis direpta; et omnis victoria, quæ tunc copiose ex hoste provenerat, soli majestati divinæ et sanctis ejus Gervasio et Prothasio, pugnæ illius præsidibus, virgini quoque Cunegundi et ejus meritis attributa. In decus Sanctorum altare in ecclesia Cracoviensi sub titulo prædictorum sanctorum Gervasii et Prothasii fundatum a duce Boleslao et dotatum magnifice *n*, quod etiam victoriam et miraculum attestans in eam diem perseverat.

ANNOTATA.

a Forefacta, Gallice Forfaits, delicta significant. Vide Cangium.

b Hoc

D

i

quæ ipso illo-
rum festo et
auxilio rela-
ta est.

k

E

l

F

m

n

CAPUT XII.

A b Hoc est, ab anno Christi 1079, ut colliges ex Actis S. Stanislas datis ad diem VII Maii.

c Ordo Fratrum, de militiæ Christi, seu Cruciferorum, ab Alberto Rigensi episcopo institutus, ac deinde Teutonicorum Ordini a Gregorio PP. IX unitus, ut narrat auctor noster in Historia sua Polonica, lib. 6, ad annum Christi 1205, adeo brevi invaluit; ut tentare tandem etiam adversus principes Christianos auderet omnia; atque hoc vel maxime sensit Polonia, eorum crudelitate, tyrannide, bellis ac præliis dudum exercita; id quod gentis illius historici fusc prosequuntur.

d Idem affirmat auctor noster Historiæ Polonicæ lib. 3, ad annum 1040; ubi et tributis hujus ecclesiastici Poloniæ regno impositi, quod appellant Denarium S. Petri, originem explicat.

e Hæc, et quæ sequuntur narrat etiam auctor noster Historiæ Polonicæ lib. 7 ad annum 1266.

f Kiovia, a quo principatus ille seu palatinatus nomen accepit, urbs est Ukrainæ ad Borysthenem sita, olim ampla ac munita, et Russici aliquando imperii sedes.

B g Ditionem intelligit Boleslai; aut lege illum.

h De SS. Gervasio et Protasio actum est ad diem XIX Junii. Porro similis victoria iisdem Sanctis adscripta legitur apud Longinum nostrum, Historiæ Polonicæ lib. 6, ad annum 1205: unde et recensentur inter Poloniæ protectores. Vide etiam Acta Sanctorum tomo VI Junii in Appendice de SS. Gervasio et Protasio § 12.

i Non tamen erat apud exercitum Boleslaus, ut patet ex præcedentibus; sed precationibus et supplicationibus cum KINGA uxore vacabat, sicut narrat Cromerus lib. 9. Adi etiam Dlugossi Historiam Polonicam lib. 7, ad annum 1265; non videtur tamen tum domi fuisse, cum hæc visio B. Cunegundi oblata fuit; quandoquidem eam ipsa per nuntium illi indicavit.

k Intra fines Russiæ, quos ingressus Polonorum exercitus erat, sed non multum; ut notat Cromerus lib. 9.

l Hujus apparitionis in prælio factæ neque Cromerus, neque ipse auctor noster in Historia sua Polonica mentionem ullam faciunt; quamvis de altera non sileant, quæ contigit B. Cunigundi.

C m Atqui tam auctor noster in Historia Polonica, quam Cromerus, affirmant, Swarnonem fugæ præsidium arripuisse, ne in Polonorum vivus veniret manus; nec de ejus cæde verbum ullum faciunt.

n De hoc altari, tamquam hujus victoriæ monumento perenni in ecclesia Cracoviensi erecto, non meminit auctor noster in Historia Polonica, uti neque Cromerus; at uterque cum Michovio lib. 3, cap. 28, illud asserit multis retro annis in eadem ecclesia suscitatum ac opipare dotatum fuisse in memoriam alterius insignis victoriæ de Russis ac Romano eorum duce anno Christi 1205 eorundem Sanctorum festo relatæ. Itaque Russorum ducis cædes et hujus altaris institutio perperam videntur ex prioris victoriæ historia huc esse translata: nam ibi Romanus cæsus est; non hic Swarno, quem fugisse constat. Ceterum utraque victoria iisdem Sanctis adscribitur ab historicis; et posterior quidem hac parte notabilis erat, quod Ruthenorum exercitus quadruplo et amplius numerosior Polonico fuisse memoratur.

B. Cunegundis dæmonem fugat; publica per se scandala generose tollit; miseros quoslibet et egenos sublevat.

Quemadmodum autem a supernis spiritibus, visibiliter plerumque illi apparentibus, frequentes sumebat consolationes, sic et a spiritibus apostaticis vehementer illi infestis, nonnumquam terrores et vexationes perferebat. Quos tamen tam integra tamque forti fide contemnebat irridebatque; ut non secus ad illorum, quam ad umbrarum humanarum, moveretur aspectum. Apud Skarzeszow a enim oppidum altera vice constituta, dum, pedissequis suis a sopore excitatis, antelucanum tempus in æstate præventura, ad persolvenda orationum suarum studia ad ecclesiam ex more pergeret, dæmon illi atque pedissequis suis in specie ingentis magnitudinis, anum se deformissimam et terribilem simulans, visibiliter apparuit; tanta se altitudine fingendo componens, ut vertice nubes aereas confingeret, et adinstar ecclesiæ se inspissatum atque ingrossatum monstraret. Terribili deinde mugitu atque sonitu illam et comites ejus terrere, quasi illas extemplo maximo impetu invasurus et devoraturus, cœpit. Et comites quidem suæ, ad tam tetrum spectaculum conterritæ, clamore edito, spectabant in fugam; virgo autem sancta Cunegundis impavida manens, et comites suas bene confidere jubens: Non es, inquit, spiritus reprobe, in hac vetulari mole grossior mihi que terribior, quam in mure. Ac sic crucis benedictæ signo in dæmonis formam jacto, umbra illa, ut erat illusoria et phantastica, in fugam versa subito disparuit. Et sponsa Christi Cunegundis ostia ecclesiæ ministerio angelico sibi patefacta offendens, læta cum suis ecclesiam intravit, atque sponsi sui cœlestis mirificam assistentiam, favorem et defensam quibus amplioribus poterat gratiarum actionibus celebrat.

113 Publicorum etiam criminum atque vulgarum prævaricationum in Deum in se censuram assumens, notorias sordes atque vitia in principibus sponsi sui ducis Boleslai quomodolibet emergentia, correctionis et emendationis falce, quasi quasdam infelices avenas et lolia, ne eorum contagione ceterum frumentum in degeneres verteretur spicas, succidebat. Cum enim Petrus de Woycza, satrapas ea tempestate nobilitate et opibus pollens, Cracoviensis diœcesis, Catherina uxore sua legitima posthabita, vilem illam et contemptam duceret, ac se adulterina lubricitate, thoro conjugali fœdato, rusticana mulieri Agathæ addixisset; amore quoque et pellice suggerente, conjugem propriam variis cruciatibus, molestiis, verberibus et improperiis afficeret; ad extremum etiam ad ignobilium servorum ordines eam retrusisset, fame et siti omniumque rerum

Fugat cruce
dæmonem;
angeli ei
templum
aperiunt.

a

E

F

Adulterum
satrapam et
armatum
adiens,

cala-

AUCTORE.
JOANNE
DIUGOSSO.

calamitate ac penuria contorquendam; cumque nobilis femina mœrore atque inedia macerata, cariorum vita mortem duceret, illamque sibi adesse deposceret et speraret, beata Cunegundis, re tam perniciose cognita, paucis quibusdam suis familiaribus, ut illam usque in Woycza deducerent, imperavit.

cum legiti-
ma uxore
conciliat,

B

114 Consensa itaque quadriga non multitudine conducentium illam familiarum, sed solius Dei præsidio freta, in curiam Petri satrapæ advenit. Et dum suos familiares juberet, quatenus et legitimam Petri satrapæ consortem et illius pellicem cum exacto scrutinio ad se conquisitas perducerent, videntes Petrum satrapam cum suis in curiæ medio, ense evaginato et ad resistendum parato, consistere, nutabant ire illuc et suæ Domini explere jussionem, tyrannidem Petri militis jam tunc, ne qua vis sibi inferretur, providentes, et etiam hostilitatem futuram; ejus insuper (quoniam plerisque cognatus et amicus fuerat magnipendendus) se inimicitias et odia incursuros veriti. Quorum pusillanimitate virgo Dei Cunegundis perspecta, nihil quoque satrapæ Petri sævitia territa, illi appropinquans, ipsum pia objurgatione de illicito fœdæ mulicris contubernio reprehendit, divinum judicium et ultionem temporaneam et æternam, nisi resipisceret, et dignam pœnitentiam pro suis forefactis ageret illi frequenti denuntiatione comminata. Quo compuncto, et singula, quæ Sancta Dei jusserat, impleturum, et in thoro casti conjugii, omni spurcitia fœdi adulterii abjecta, se de cetero permansurum pollicente, radices petulantia beatæ Cunegundis succisura, in ædem, qua Catherina consors militis Petri inter servitia morabatur, ire pergit: quam compertam et pro servata pudicitia atque patientia laudatam, spe optima erigit, bonum de cetero animum illam habere jubens; ac Petrum satrapam conjugem conjugii reconciliat.

crepta ei
pellice et
conversa ad
puerilitatem.

C

115 Pellicem deinde diligentius inquiri jubet; at illa timore Virginis sanctæ perterrita, in furnum se abdiderat, securum se illic rata latibulum habituram: sed cum illic eam esse Femina sancta comperisset, renitentem de clibano extrahit, et magna vi resistentem usque iu currum proprium perductam, dum illum conscendere reluctando detrectaret, manibus propriis compressam imponit, non sine singulorum astantium admiratione; quia femina, alioquin fortis et crassa, a Virgine tenera et languida potuerit pervinci. Cum denique ea die pellex illa una simul quadriga cum Ducissa Cunegundi vecta, tabernam meritoriam *b*, nocte superveniente, ad quiescendum subiisset, ac die illucescente, nusquam tamen, sed nec imposterum compareret, quoniam locorum divertisset, quibusdam illam effugisse existimantibus, quibusdam vero ad subitam ejus disparitionem stupentibus, requisita famula Dei Cunegundis a nonnullis feminis sibi familiarioribus, quoniam mulier illa, pellicatus crimine insignita, ex eorum abiisset conspectu: Desinite, inquit, de muliere illa solliciti esse: absque enim omnis corporis sui violentia et offensa, in eum ipsam locum certo certius æstimate, nutu divinitatis precibus meis placatæ translata, in quo degens facinorum suorum actura est pœniten-

b

tiam, et ævum sempiternum cum civibus et animabus beatis consecutura.

D

116 Duorum conjugum alterius scelere, alterius virtute relatis, aliorum duorum, non diversorum sed in scelere parium, mentionem subnectemus. Militaris erat quidam vir, Charzes vel Charz vocitatus, conjugem habens, nomine Claram. Is ob transgressionem frequentes in Deum actas, cum furorem dementiae incurrisset, et consors sua præfata Clara, pudore conjugalis pudicitia temerato, lascivitati sese addixisset; utriusque beata Cunegundis statui miserabili compatiens, feminam quidem Claram ad consortium suum familiare assumens, crebra reprehensione et vitæ suæ atque morum laudabili exemplo ad frugem vitæ emendationis in tantum, ut seculi vanitatem perhorrescens, religionem assumeret et devotissimam se præstaret, perduxit; et cœno gastrimargiæ mersam sanctis et religiosis feminis inseruit. Mariti vero sui Charonis curam gerens, valetudini bonæ illum restituit.

Item adulteram ad religionem, phreneticum ad mentem reducit.

117 Inter suæ religionis et devotionis, quibus in Deum miro affectionis more ferebatur, opera, pietatem et commiserationis spiritum in singulos orphanos, pupillos, viduas, et quoslibet egenos gerens, singulorum explere necessitates de suis facultatibus adnitebatur, suo rata merito detractum, imo et in suum concessisse reatum, si quem indigentem aut pauperem vacuo sinu dimisisset, si cui, quantumcumque longe vel prope posito, et aliqua necessitate presso, miserationis suæ opem non tulisset.

Miseros quoslibet levat:

E

118 In puerperas denique egestate gravatas, sive illæ urbanæ fuerint sive rurales; item et in universos fato absumptos, quibus sumptus funerales deerant; item et in virginines dote vacuas propensiori liberalitate usa: illis quidem et operatos* cibos administrabat et pannos; his vero cereos et pecuniam ad impensam juste exsolvendam funeralem; virginibus constituebat dotes, studio tam dulcissimi fontis et tam maximæ dexteritatis ex momento occasionis inæstimabile pretium adjiciens; opportune testata, omnes facultates ducales magis egenorum et indigentium, quam suas fore. Ex quo nimirum eveniebat, ut ad illam curiamque suam quocumque ire pergeret, in quacumque oram suorum principatuum declinasset, concursus turbarum ex oppidis et vicis, quasi ad quamdam munificentia officinam fieret. Hinc puerperis alimenta, obeuntibus vel obituris funebreos sumptus, hinc dotes virginibus paupertate aut egestate aliqua laborantibus subsidia, detrimentorum incursu quassatis solatia erogari sibi atque subveniri expetentibus; quos illa pro cuiusque necessitudine et conditione benigne exceptos, benignius provisos remittebat, in eroganda potius facultate et suppellectili ducali in quaslibet miserabiles personas liberalibus præcordiis, quam in aggreganda, occupata, opportune mirificeque se cœlestis regni per terrena commercia constituens sagacissimam fœneratricem.

maxime puerperas, junerandos, Virgines dotalis egentes.

* id est operarios

F

A

ANNOTATA.

a *Ejusdem oppidi meminit Longinus Historiæ lib. 7, ad annum 1250; item infra cap. 14 et alibi; verum id apud geographos non reperio, nisi illud sit, quod quinque circiter milliariis Germanicis distans Sandomiria ad Sanum fluvium locatur a quibusdam, qui illud appellant Korzecow, alias Cresschow.*

b Taberna meritoria dicitur hospitium seu diversorium, in quod pretio et mercede divertitur. Ad passim lexica.

CAPUT XIII.

B

Iter ejus in Hungariam; conjuratio divinitus detecta ac dissipata; annulus cum salis venis ex Hungaria translatus in Poloniam; relictus in Poloniam; nova et severa cibi potusque ratio miraculo gemino comprobata.

Parentes, sanctitatis ejus fama moti,

Fama sanctorum suorum et devotissimorum operum, quæ se in latos remotosque diffundebat sinus, ad Pannonios quoque celebri rumore pervenerat. Parentes illius, Bela videlicet Hungariæ rex et Maria regina, [hac] audita, et ex plurimorum gravium personarum frequenti relatione comperta, uberrimo gaudio perfusi, clementissimo Deo, laudes cum lacrymis personabant, quas illis immensitas lætitiæ, pectoris sui indicium, effuderat. Lætabantur quidem de tam dulcissimo pignore a se producto, et sub eorum mortali vita miram sanctitatem redolente, simulque admirati filiæ suæ Cunegundis in annis tenerimis custoditæ virginitatis vigorem, et generi eorum Boleslai Cracoviensis ducis in amplexanda continentia uno atque eodem tenore servatum progressum, non in conjugium se illam atque nuptialem thorum, sed in virginitatis officinam et castitatis ædem tradidisse gloriabantur, feliciorum illius partum femineum quam virilem rati, quæ ex virgine in viraginem evasisset, aviæ suæ beatæ Hedugis Vratislaviensis ducissæ, cujus etiam tunc sanctitas mira diffundebatur celebritate, vitam et sanctitatem æmulaturam.

illam in Hungariam ad se invitant.

120 Maximum itaque visendi filiam suam Cunegundim, visendi et generum suum Boleslaum Cracoviensem ducem, parentem utrumque desiderium incessit, fama sanctitatis filiæ eorum Cunegundis percitum. Quapropter nuntii insignes ex Pannoniis in Poloniam destinati, variis precibus et persuasionibus virginem Cunegundim ad transeundum pro visitandis parentibus in Pannoniam, ne qua terrenæ conversationis contagio ex parentum conspectu illi, jam continuo superna et cœlestia meditati, posset inhærere, ægre vix poterant inclinare. Quo cum pervenisset, maximus illi et a parentibus, fratribus, optimatibus et

popularibus honos habitus est, universis illam pro vitæ sanctimonia gratissima complectentibus tam familiaritate quam caritate.

121 Cum autem genitor suus Bela, per satrapam Pannoniæ Paulum invitatus, in convivio resideret, et clandestine pro occasione sua tensæ illi forent ignaro insidiæ a; jamque parricidæ ad necandum eum, quemadmodum inter eos convenerat, in convivii fine vibratis gladiis et pugionibus interfectori regem assurrexissent, illa per spiritum patris periculum prævidens, in ipso insidiarum primordio ad locum occurrit, furentibusque parricidis et in patris necem grassantibus mucrones pugionesque triginta numero manu virginea abstrahens, atque suis servitoribus, qui illam comitabantur, tradens, singulis parricidis ad ejus conspectum et ingressum, non secus quam fulminis, stupentibus et mente consternatis, mansuetudinem præ se ferentibus, gladiosque vibratos absque renitentia tradentibus, patri, haud dubie occidendo, saluti fuit. Quem et per medias parricidarum catervas, nullo illum contingere audente, de loco insidiarum educens, usque in regiam incolumem, dextera sua illum a telis singulis eminens cominusque protegens, perduxit: geminatumque et memorabile eo die Pannoniis beneficium præstitit, ne videlicet Pannonia tam optimo et tam inclyto per scelus spoliaretur rege, et ne tam teterrima parricidii fœdaretur sorde. Pro quo illi non a rege tantum, cui vitam donaverat, sed etiam ab optimatibus et popularibus, qui sanitati regiæ ex depulso periculo gratulaturi convenerant, gratiæ ingentes actæ sunt, parentesque et Pannonii circa illam venerationem intenderant.

122 Diutius tandem, quam sua ferebat econditio et voluntas, in regno Pannoniorum per parentem utrumque retenta, ac supra modum filiæ benignius culta, dum regnum hinc inde gylando in salis fodinas ad Marmorusz b pervenisset, ubi sales per abundantiam et grossas eongeries extrahuntur magis quam coquantur; ac ab inclyto Bela Hungariæ rege patre suo, donari sibi perpetuo unam salis fodinam, quam tunc terebat vestigio, expetisset; et Bela rex per indulgentiam paternam, etiam majora, quæ postulasset, sibi largitum se confirmasset; ad locum salis fodinæ sibi a patre donatum, quasi illum ab aliis in perpetuam suam hereditatem et possessionem discretura, parvæ quantitatis aureum, quem digito gestabat, annulum detractum, dono cœlestis gratiæ proprius c suppliciter invocato, projecit; et foveam illius, ne imposterum præjudicatum iri sibi a quoquam contingeret, signaculo annuli in latebras profundissimas jacti, interdixit. Et res quidem tunc acta jocum magis quam serius a circumstantibus habere visa, singulis quoque eam, quin imo et parentibus Virginis (præter illam solam, quæ actiones suas ad spiritus in ea operantis instinctum mature dirigebat) arbitrantibus, fortuito accidissee; quippe qui parum necessitatis habere filiam regiam Cunegundim de sale, cujus æque in Polonia juxta ac in Pannoniis copia est, intelligebant.

123 Verum cum annorum processu, novi salis montes in Polonorum regno et ducatu Cracoviensi apud vicum, qui Bochnia dicebatur, quin-

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

ubi patrem e
sicariorum
manibus mo-
do stupendo
eripit.

a

E

Annulum in
salis fodi-
nam Hunga-
riæ projec-
tum,

b

F

c

in Polonia
reperit cum
salis vena
translatum.

que

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

d

e

f

B

*Redit ex
Hungaria
donis onusta,*

g

C

* id est cusi

*quæ in eccle-
sias et pau-
peres pro-
fundit.*

que milliariibus a Cracovia distantem, quos et in diem hanc salis producere abundantiam cernimus, forent reperti *d*; ac primaria fovea egesta salis concreta moles ad quantitates bancorum *e* partiretur, in ipsa salis durissimi compage, ille idem annulus aureus, quem Femina sancta in salis fodinam per parentem suum Belam regem apud Marmorusz donaverat, repertus est *f*, et pro gratia singularis monstri per operarios ad ducem Boleslaum et ducissam Cunegundim delatus. Quem cum Femina sancta suum specie et numero per evidentiam signorum, ponderis, rotunditatis, atque gemmæ cælatae, quem apud Marmorusz in foveam salis projecerat, esse deprehendisset, factumque id tam illa, quam singuli, qui coram aderant, vehementer admirarentur; in laudationem Christi uberrimis gratiarum actionibus effusa, intellexit donum salis simultaneum, quod per gratiam carnalis patris apud Marmorusz joco acceperat, per gratiam Genitoris æterni non sibi solum, sed et universo regno Polonico, vero et effectuali munere in usum perpetuum apud Bochnensem vicum serio collatum esse. Atque in evidentiam divinæ donationis tam mirifice præstitam, aureum annulum apud Pannonicas salis fodinas, Feminae sanctæ articulis satum, in Polonorum regione per longos terrarum sinus fructu fœcundo et prodigioso germinalasse; ac Polonorum regnum ingenti ærario locupletasse, quoniam sal illud tunc Bochniæ repertum, non in Polonorum solum tendit usum, sed et Pannonii, regno Poloniae viciniore, de illo participant, et, auri commercio affatim allato, ad Pannonias illud et quadrigis et equorum dorsis invehunt.

124 Post carnalium parentum visitationem valedictionemque, post dulcia commercia, cum illis frequentius altitudinem et benignitatem divini consilii super salute et instauratione generis humani ceterisque beneficiis, quæ mortalibus ultro et affatim præstat, perpendens ac considerans *g*, habita; post supernæ dulcedinis haustum, quem in utriusque parentis pectore verbis in superni fontis fluente hiantibus inseruerat; post singularem caritatis fervorem, quem in corde genitricis suæ reginæ Hungariæ Mariæ ad diligendum propensius Ordinem Minorum sancti Francisci ingeneraverat; post plurima beneficia, quæ in Hungaros divites et pauperes pro eorum necessitatibus apud parentes strenue intercedendo, si eguerant; aut errata atque culpas remittendo, si deliquerant; nonnumquam, et frequenter, egenis largiendo, contulerat; in Polonicum regnum reversa est, ducens secum pleraque vasa aurea atque argentea et numismati * auri non mediocrem quantitatem, parentis utriusque liberalitate sibi donata.

125 Quæ omnia aut in decus ecclesiarum, aut monasteriorum, in calices et vasa opportuna, ob ardentissimum amorem in sponsum suum Jesum Christum cœlestem distribuit, aut in visceribus pupillorum, egenorum, viduarum, et miserabilium personarum condidit, ad hoc unum terrenam illam substantiam a parentibus, ultro illam ingerentibus, acceptare consentiens, ut eam multiplicato fœnore in salutem fidelium omnium et pro suo ampliori merito virginis digitis et ar-

denti zelo in thesauros cœlestes numquam marcescibiles prudentissime inferret, expeditiorem se ad capessenda promerendaque divinæ largitatis beneficia rata, si largitatem et ipsa in Deum pauperesque minimos, et qui illum representando exprimunt, extenderet, et nullis terrenæ molis facultatibus se sentiret onustam et impeditam. Nec secus quam spe et animo conceperat, illi evenit.

126 Nam singula suæ devotionis et religionis in Deum officia ex tunc attolere et supergredi cœpit. Parum siquidem ducens anteactis, et de quibus supra retulimus, jejuniis, vigiliis, orationibusque, duroque amictu atque cubatu corpus atterere, duriora omnia in illud pro ampliori ipsius et membrorum ejus mortificatione conjecit ingravavitque; et omnem carnalem escam, omnemque vini et siceræ potum, quibus hactenus parco admodum gustu et castigata parsimonia vescebatur, a se penitus sequestrans et relegans, cibis quadragesimalibus et pura lympha in refectionem continuo corporis, et pro illius subsistentia, uti in familiarem consuetudinem induxit. Cumque corpus illius tenerum et delicatum permutatæ diætæ, croceo colore contracto, differentiam, et attritionem vehementer ostenderet; sponsus suus terrenus Boleslaus pudicus Cracoviensis dux rem molestius ferens, ipsam rigide objurgare cœpit, cur fatuo et irrationabili obsequio, detrectante corpore, mortis propinquæ periculo, homicidii sui ipsamet rea, se addixisset.

127 Ipsa autem corporis imbecillitatem purgante, et se ex cibo quadragesimali potuque undæ robustiorem omnisque infirmitatis corporeæ expertem fore opponente, in majorem choleram atque indignationem dux Boleslaus ipse versus, quod facinus suum atque periculum a se et ceteris omnibus conspectum, specie etiam crocea publicatum atque deprehensum, inficiaretur, excusatumque rem a singulis visam iri pergeret, abominandum Deo et hominibus execrandum scelus, dum negotium supra vires aggreditur, patratum. At illa sponsi sui terreni Boleslai in præsens et imposterum placatura bilem, spondet se pio figmento tam arctam et nocivam abstinentiam deserere, nec corpus suum tam inusitato macerationis modo et jejuniorum frigore torquere: neque enim aliter Boleslai ducis, ceterorum quoque abstinentias suas magnopere execrantium, et qui ad illam cum duce Boleslao reprehensum convenerant, intelligebat instautiam et monita quietura. At illa pertinaci proposito ad macerandum corpus per cibos quadragesimales et aquæ haustum intenta, nihil ex priori diætâ et consuetudine immutandum duxit; illud secum frequenter tacito silentio immurmurans atque conferens, non convenire sibi, ut cœptis virtutibus quidquam detrahat, voluptati adjiciat, animam inficiat, corpus curet, et ob salubritatem corporis, animæ ornamenta deserat. Plurimo itaque tempore sumptura refectionem, in abditum et secretiorem secedebat locum, una tantummodo adhibita matrona, quæ arcana ejus non prodederet.

128 Dux deinde Boleslaus cum et suapte de rigore abstinentiarum ex corporis afflictu habitu, et ex aliorum, illam scrupulosius observantium,

[indicio]

D

Cibo quadragesimali et aqua tantum vescitur;

E

irato ob id Boleslao cedere se fingit; non cedit tamen,

F

imo cedit ipsi sponsus miraculo duplici convictus.

A [indicio] haberet vehementer suspectam; illa quoque suum constanter, quoties a duce arguebatur, inficiaretur facinus; comprobaturus experientia in alterutram partem veridicum effectum, prandenti die carniū inopinatus supervenit, et parum auribus, parum oculis fidens, gustui probam permittit, piscemque, quem illa manducabat, edere cœpit, acerbius in illam de transgressione promissi, sumpta coram experientia, invecturus. Sed licet se piscem sumpsisse luce clarius noverat; sapor tamen sibi delicatæ carnis in palato redolebat: parum quoque id ducens, aquæ poculum, quo Sancta Dei utebatur, arripuit; sed, illo bibente, unda in vinum optimum conversa in extasim et admirationem illum vertit. Itaque nedum reprehendere eam, sed nec inclementi verbo appellare audens, terrore divino et inusitati miraculi novitate correptus, et ex objurgatore venerator effectus, exequi illam propositum suum, quodcumque illa dignum et sibi salutare duceret, de cetero passus est, sanctitate illam et superna gratia plenam reputans, cui in suum propositum conservandum elementa, natura commutata, viderat servivisse.

ANNOTATA.

a *Cansam hujus conjurationis suspicatur Ranucius Picus in Vita Beatæ Italica parte 2. cap. 4, fuisse indignationem hujus satrapæ Pauli in regem, quod hic Cumanos, a Tartaris fusos, in Hungariam recepisset. Ponit ergo, B. Cunegundem ad parentes venisse ante calamitatem Tartaricam, sive ante annum Christi 1241, qui erat tertius ex quo nupta Boleslao fuerat, idemque quo eam Boleslaus misere vexabat. Et sane sive illa odii causa, sive alia fuerit (neque enim deerant malevolis aliæ, ut videre est in Epistola M. Rogerii) accidisse hæc conspiratio debuit, adeoque et iter Beatæ in Hungariam, aliquot annis ante repertas anno Christi 1251 apud Bochniam salis fodinas, ut patebit infra num. 122 et sequentibus. Ex quo sequitur, auctorem nostrum rerum, ut contigerint, ordinem hic ac tempora non servasse; cum ea, quæ cap. 11 narravit, longe posterius facta sint, quam ea, quæ modo referuntur.*

b *Est comitatus Moramarusiensis, salis ferax, qua Hungaria Russiæ rubræ iungitur versus fontes Tibisci.*

c *Id est antea, seu prius, ut supra monui.*

d *Reperti sunt illi, juxta auctorem nostrum in Historia Polonica, lib. 7, et Thurocium lib. 3, cap. 53, anno Christi 1251; at juxta Cromerum lib. 9, anno 1252. Quem quidem thesaurum Scriptores Poloniæ præcipui meritis B. Cunegundis acceptum referunt.*

e *Quos hic bancos salis appellat auctor, in Historia Polonica pecies grossas, seu crassa frusta, vocat; Bancas etiam appellari ait Joachimus Vadianus in Commentariolo ad Pomponium Melam de Sarmatia; ipse autem eas latine nuncupat salis glebas, et micas, et quidem, ut ex adjunctis patet, prægrandes; addit enim: Bochniæ mille quingentorum pondo Germanicorum graves micas extractas vidimus (hæc autem Romana pondo tria millia æquant.) Aiebant, interdum majores cædi. Plura*

Tomus v Julii.

qui volet de salis fodinis Polonicis, maxime Bochniensi et Veliscensi, adeat eundem auctorem, qui eas inspexit, eleganterque ac fuse describit.

f *Si ansus fuisset exemplar Ms. mutare, ita sententiam restituissem: Quem femina sancta in salis fodinam, per parentem suum Belam regem apud Marmoruff donatam, injecerat, reperi- tus est, etc.*

g *Solæcismus hic est: sed adeo planus, ut quivis intelligat.*

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.

CAPUT XIV.

Beatæ studia ad maturandam canonizationem S. Stanislai episcopi martyris, ac devotio erga reliquias ejus, cum elevarentur; consilium fundandi cœnobii, in quod se olim reciperet etiam ipsa.

A nnorum pene jam ducentorum spatium transfluxerat, ex quo beatissimus Cracoviensium antistes Stanislaus pro Christi et veritatis testimonio, ecclesiæ quoque suæ et Polonicæ plebis defensione, ab iniquo Pôloniæ rege Boleslao, qui munificus appellatus est, et hujus nominis secundo, felici fuerat martyrio damnatus a. Qui etsi per omne illud tempus Polonorum incuria et neglectu, in terræ delitescens pulvere, stupendis et variis inclaresceret miraculis; nec Polonorum torpentia pectora ad procurandam canonizationem suam, quamvis claram nobilitatem ex eorum natione et genere duceret, signis et portentis quoditianis moverentur, cœpit benignitas Dei sub diebus Sanctæ præfatæ, cujus vitam sequimur, multo amplioribus, quam prius, sanctum suum Stanislaum Cracoviensem episcopum mirificare prodigiis; ut in eo quoque Salvatoris elementia famulam suam Cunegundim speciali se favore ac præmio dignandam attolendamque ostenderet, quod in tempus principatus ejus coruscationem magis stupendorum miraculorum sancti sui Stanislai reservasset.

130 Solerti itaque et prudenti conjectura Cunegundis beata otiosum non esse perpendens, quod in universorum Christianorum et suum ac Polonicæ gentis decus perfectum et gloriam infallibilis divina providentia decreverat insinuatum iri, maxima cura atque desiderio, ingenti quoque zelo et fervore tempore latam injuriam, et a Polonorum frontibus neglectum et cunctationis dedecus abstersura, canonizationem Sancti præfati apud sui sponsi terreni Boleslai ducis et suorum procerum, apud Prandothæ, qui tunc Cracoviensi pontificali præerat cathedræ, et sui cleri aures, intercessione indefessa et strenua sollicitari cœpit, nihil negligens, nihil prætermittens, quidcumque ad rem hujusmodi canonizationis conducere arbitrabatur. In admirationem usque tam Prandothæ Cracoviensis episcopi, quam Boleslai pudici ducis, hæc muliebris in opus sanctum et meritorium consummandum tendebatur sedulitas; licet quoque et ipsi in rem pro

E
Crescentibus S. Stanislai episcopi miraculis mota

a

i'

B. Cunegundis urget ejus canonizationem.

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

Itaque ad
summum
Pontificem
legati desti-
nantur,

B

b

qui negoti-
um tandem
confecerunt.

c

C

d

divino honore, amplitudine fidei, salute populi Christiani et splendore gentis Polonicæ confi- ciendam suas suapte navarent operas, et cano- nizationis opus quam ferventissima cura prose- querentur; raram tamen Sanctæ Dei et importu- nam solitudinem vehementer non admirari non poterant.

131 In quemdam ruborem quoque versi, [quod viros] a femina, et hac ipsa alienigena ætatem- que robustam ab infirma superatum iri continge- ret, canonizationis negotium, ea instigante, scrupulosius prosequuntur. Movebat et Prandotham pontificem, et Boleslaum ducem, clerumque et populum Polonicum hujus sanctæ Dei Cunegun- dis tam frequens operosaque sollicitudo, certam- que illis spem et optimos dabat animos, canoni- zationis negotium, etsi vetustate nimia oblitte- ratum, posse confici et obtineri; neque posse ad irritum cum laborem recidere, quem Sancta Dei admonebat tantopere assumendum. Delecti ita- que ad rem hanc expediendam nuntii, et, sum- ptibus pontifice Cracoviensi Prandotha et clero contribuente, abunde provisi, ad Sedem Aposto- licam sancti Dei Stanislai canonizationem peti- turi destinantur, magister videlicet Jacobus de Skarzeszow, utriusque juris doctor, decanus Cracoviensis. Hic quoque legationis hujus tam piæ et necessariæ erat princeps: quem etsi natu- ra neque nobilitate neque statura donaverat (genere enim originarius *b*, et statura Zachæus erat) in corpore tamen pusillo vige- bat vis excel- lens, cuicumque mortali comparanda, ingenii, facundiæ et doctrinæ.

132 Is itaque cum magistro Gozuino, alias Gerardo, canonico Cracoviensi, et fratribus Præ- dicatoribus et Minoribus, viris doctis, atque ze- lum Dei habentibus, ad Innocentium quartum, Romanæ Ecclesiæ tunc præsentem, perveniens *c*, et rem sibi commissam accurate et diligenter prosequens, efficacissima quoque probatione et testimonio sanctitatem sancti Dei Stanislai ful- ciens, [postquam] frequentes repulsas, difficulta- tes et repudia tolerasset, allegante summo Pon- tifice Innocentio quarto, viri Dei tam insignem et mirificam, quæ allegatur, sanctitatem per tot temporum ætates et spatia, si vera et non com- mentata foret, celatum iri non posse; Reinaldo quoque Cardinali Hostiensi non sine ceterorum Cardinalium stupore et admiratione pertinacius. ne sanctus Dei Stanislaus canonizaretur obsi- stente; omnia tamen tam dura obstacula, dum novum miraculum a sancto Dei Stanislao patra- tum, qui Reinaldum Cardinalem suæ canoniza- tionis hostem, subito infirmatum, corporaliter illi apparens et objurgans, subitæ valetudini re- stituerat, perfregisset; sanctus Dei Stanislaus cum singulorum mirifico [consensu] et acclama- tione, in die Nativitatis serenissimæ Dominæ nostræ virginis Mariæ, in Assisiensi civitate et monasterio sancti Francisci, per Innocentium quartum canonizatus, et Sanctorum catalogo ascriptus est; prout de his omnibus, quæ hic carptim et abscisse ponimus, in Vita præfati sanctissimi patris et martyris nostri Stanislai, a nobis utcumque edita *d*, latius disseruimus.

133 Magistro ergo Jacobo de Skarzeszow de- cano Cracoviensi et ceteris nuntiis ex Romana

curia revertentibus, et canonizationis beati Sta- nislai trophæa Cracoviam referentibus, cum ad levandum ossa Sancti ex tumulo octava mensis Maii dicta foret dies *e*, ut tam pontifices singuli Polonicæ ecclesiæ cum suo metropolitano, Gnez- nensi archiepiscopo, Fulkone, quam regni Polo- niæ principes et proceres, in maxima multitudine et numero, Cracoviam miro devotionis zelo ad celebritatem tam illustrissimi diei confluis- sent; Opizo quoque abbas de Meszano, qui tunc apud Poloniam Apostolicæ Sedis legatione fungebatur, coram adesset, levandi ex tumulo sacra ossa Cunegundis beata munus a Legato Apostolico, Opizone abbate et Fulkone Gneznensi archiepi- scopo sibi supplicibus precibus concedi obtinuit *f*. Et in tempore constituto sub frequentia et con- spectu pontificum, principum, procerum et ma- ximæ multitudinis utriusque sexus profunda cor- dis contriti devotione et lacrymarum imbre ma- nibus propriis levavit et extulit, et vino baptizata in thecis honestissimis condidit, amiciens non- nulla ex sacri corporis membris auro et argento et gemmarum fulgore.

134 Nec exsatiari tunc poterat et in diebus sequentibus dulcedine et voluptate ineffabili, quod votis suis clementissimus Dominus per cano- nizationis beati Stanislai trophæa ipsam con- cesserat defungi, et in tempora principatus sui tam largitatis quam miserationis suæ dexterita- tem dignatus est conferre. Tunc quoque dispen- sationis divinæ arcanum considerans, frequenti illud in sui armario pectoris stupens et tacita ad- miratione rimabatur, quod videlicet non alterius regis aut principis sortita erat quam Boleslai pudici Cracoviensis et principatum et connubium, quo illi struebatur via et occasio ad conservan- dum cælibatum et ad frequens æternæ retribu- tionis præmium promerendum; bonorum suorum operum gloriosum se videns referre fructum, et singulari amore in Deum flagranti singulis suis actionibus supernam operam accedere, atque de immortalitatis stola, [per] ejusdem cooperantis sui gratiam propediem consequenda, se de cetero securiorem fore.

135 Omnem denique cogitationem suam virgo beata Cunegundis in laudem Conditoris sui, et pro dilatando funiculo fidei et religionis Christia- næ, pro ampliando quoque sibi immarcescibili præmio, referens, cœpit frequenti suæ mentis æstuatione opera meritoria revolvere; secumque meditabunda conferre, quodnam aggrediretur o- pus, ad quale suarum manuum mitteret fortitu- dinem, quod in beneplacitum divinum et suum meritum amplius recideret, et utriusque hominis in ipsa atque proximo parturiret profectum; quodque non in præsens tantummodo duraret, sed etiam in posterum, diuturnitatem quoque præ se ferens, operis sui celebritatem et effica- ciam assidua attestatione renovaret per exem- plum. Nec meditari tamen et secum super his conferre contenta, omnipotentiam divinam, sere- nissimam quoque Virginem Mariam, et beatissi- mum Stanislaum, suum singularem patronum et suorum directorem operum, ceterosque cœlico- las, frequenti pulsabat prece et gemitu, ut ani- mum suum in eas operationes per divini Spi- ritus haustum dirigereut, quas in suam et pro-

ximorum

D
In elevatione
corporis sa-
cri operam
confert Bea-
ta,

e

E

Deo gratias
agens, quod
id sibi obti-
gisset.

Magnum o-
pus ac per-
petuum me-
ditatur,

F

A ximorum salutem versum iri contingerent, et per quæ substantiæ suæ terrenæ Christum Jesum unicum relinqueret tam successorem quam heredem.

ad exem-
plum S. Hed-
wigis imi-
tandum.

136 Inspirata itaque divinitus, visum est illi bonum, ut feminarum monasterium erigeret, et, sufficienti dote collata, virgines illic plures numero de Ordine et regula sancti Francisci (quoniam in hunc Ordinem ab adolescentia propensius ferebatur) congregaret; morte Boleslai pudici Cracoviensis ducis sponsi sui terreni sequuta, illarum usura contubernio, et omnem reliquam vitam in illo cœnobio sub sanctæ observationis et regula rigore exactura. In montem siquidem altitudinis aviæ suæ beatæ Hedwigis, Vratislaviensis ducissæ (quæ sub annis paulo ante transactis, virginum nobile monasterium Trzebnicense, tribus tantummodo milliaribus a Vratislaviensi civitate distans, insignem illi dotem tribuens, sub regula sancti Benedicti fundaverat, et viro suo Henrico, duce Vratislaviensi, satis absumpto, illic se concludens, sanctitate meruerat g) acie suorum oculorum, mentis videlicet et corporis, intentissime respiciens, conatus omnes suos ad hoc unum impendit, ut vicem suam æmularetur in singulis, et simile fundaret atque exædificaret cœnobium, juxta sibi monstratum in monte h exemplar, Sanctis illam expressura operibus, quam et sexus et principatus conditione ac sanguinis identitate exprimebat; non ferens, se ab ea morum sanctorum et actionum altitudine vinci, cujus se meminerat surculum et propaginem; indignum reputans, palmitem a stipite sequestratum iri.

ANNOTATA.

a Martyrium fecit S. Stanislaus episcopus anno Christi 1079; inter Sanctos vero canonice relatus est anno 1253, uti dictum est ad diem VII Maii, ubi Acta ejus et canonizatio fuscè describuntur, et illustrantur.

C b Id est, vernaculus, seu natus ex parentibus certa quadam lege Domino suo obnoxii; quales fere sunt agricolæ in partibus Borealibus.

c Hæc prima legatio facta est anno Christi 1250, ut suo loco narratum est.

d Eam ipsam nos dedimus ad diem modo assignatum, scilicet VII Maii.

e Anni nempe sequentis, Christi 1254.

f Hoc tamen tacuit auctor noster tam in Actis ejusdem Sancti (a nobis editis non ex Surio, sed ex alio exemplari impresso Cracoviæ anno 1511, hoc est, annis 59 antequam Acta Sanctorum Surius ederet) lib. 3, cap. 3; quam in Historia Polonica lib. 7, ad annum 1254; ubi de hac elevatione etiam agit; nec meminuit item Cromerus lib. 9: cum tamen locis illis B. Cunegundis faciant mentionem; ut cujus pietati ac studio canonizationis hujus expeditio præcipue debeatur. Quin imo locis modo citatis diserte affirmant, ossa sancti Stanislai ex tumulo a pontificibus, qui convenerant, vino lota et levata esse; quæ sunt verba Longini. Neque vero credibile videtur, nedum usitatum aut conveniens, ut in corona antistitum otiose spectantium, in frequentis-

sima cleri, procerum, plebisque ac peregrinorum turba id maueris feminae fuerit commissum. Quare si quid in hac re credam, id solum affirmatum hic velle auctorem nostrum existimem, hujus quidem celebritatis officia per sese antistites obiisse; nonnullam tamen operæ partem flagitanti Virgini permisisse, sive ob personæ dignitatem ac notam sanctitatem; sive ob ejus merita in S. Stanislaum longe maxima; quippe cui unice propemodum solennis ejus in Sanctos translatio tribuenda esset.

g Id est, sancte Deo militaverat.

h In monte, intellige, in exemplo sublimi sanctæ Hedwigis.

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.

CAPUT XV.

Fundatio monasterii Sandeciensis; Boleslai et Cunegundis votum solenne perpetuæ castitatis; professio tertiæ regulæ S. Francisci; austeritates miraeulo comprobatae.

E

Sponsum itaque suum terrenum Boleslaum pudicum Cracoviensem ducem conveniens, verba hujuscemodi apud illum facit: Vides, inquit, o illustrissime princeps, quod tam tu quam ego in diebus nostris processimus; ambo fati diem, qui longe abesse non potest, propediem et horam operimur. Summopere itaque ambobus nobis enitendum est, ut, postquam ambo orbi et sine liberis morimur, sanctis ac piis operibus quam maxime in vita insudemus, et conficiamus aliquod opus insigne, quod nulla abolere poterit temporis edacitas, nulla, quantumcumque sæviens, consumere tempestas, quod nobis divinam propitiationem conciliare poterit, nosque post terreni culmen imperii in sidereas mansiones ad æternum imperium transferre. Nunc siquidem laborandum, nunc operandum est, nunc insuper negotiandum, et ad pretiosam margaritam comprehendendam, omni substantia, si oportuerit, venundata, insistendum operosius mercato. Deliramentum est salutis nostræ munus delegare successoribus, et operis ministerium in alterum conferre, quod tu ipse neglexeris.

Beata spon-
sum excitat
oratione for-
tissima,

F

138 Maturato opus est: nam nisi nos ipsi res nostras, dum vivimus, curaverimus; nisi interea, quo inter cælum et orcum hæremus, cælum violenter rapuerimus; nisi importune pulsaverimus, actum de nobis est, et a consortio visionis divinæ sequestrati, a nuptiis Agni cœlestis, clausa janua, excludemur; cum fatuis virginibus, ceterisque damnandis, qui sua timide administrarunt (quod clementia divina auferat) sortem accepturi. Subeat mentes nostras spes futurorum, fastidium præsentium, judicii metus, formido gehennæ. Arripe, quæso te, occasionem; et, ne te diutius verbis protraham, cœnobium virginum, quæ sub virginitatis proposito Domino famulando pro nostra salute interpellent, apud oppidum Sandeczense funda; et dexteritate ducali in signum et vicissitudinem amplissimæ dotis meæ paternæ,

quam

ad fundan-
dum parthe-
nonem Cla-
rissarum,
apud Sande-
ciam;

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.

quod ille sta-
tim aggredi-
tur,

B

munificentia
vere regia.
a b

Sponsum in-
ducit ad vo-
tum perpe-
tue castita-
tis publice
nuncupan-
dum :

c

quam huc intuli, quamque mecum non refero, affluentem et perpetua dotatione constitue, salutis tuæ et meæ pignus certissimum apud Munerato-rem ecclestem habiturus.

139 Movit hæc oratio Boleslai pudici duci pe-ctus, et obortis lacrymis, nihil se illi negaturum; sed et fundationem dotationemque monasterii sanctimonialium se liberaliter, et quæcumque alia pro communi salute ordinanda censeret, operis effectu impleturum, spondit. Nec polliceri contentus, extemplo promissis dat virtutem; et in oppido Sandeczensi suo, quod hactenus vetus Sandecz appellatur, prope radices Alpium, quæ Poloniam ab Hungaria dividunt, duobusque fluminibus, Poprod videlicet et Dunajecz, haud longe ab oppido fluentibus, ambitur, quodque ea tempestate, propter frequentiam mercatorum illud colentium populosum ac dives fuerat, monasterium sanctæ Claræ, pro dicatis dicandisque Deo virginibus, sub titulo sanctæ et benedictæ Trinitatis erigit et fundat; præfatumque Sandeczense oppidum, cum molendinis et utriusque fluminis ripis, villis quoque quamplurimis, prædiis quoque et introitibus earum, qui centum virgines alere sufficienter possent, et cum omni dominio, nihil sibi præter tutelam et defensionem relinquens, in dotem donat.

140 Ac singula eadem bona dotalia ab omni tributo, statione a, dacia b, et ab omni jure regali et ducali perpetuo eximit et libertat. Ecclesiamque cum monasterio pulcro opere ex muro, et singulas monasterii officinas consummat, tegens ecclesiæ tecta candida petra diuturnitatem præferente, et pulcherrimo tabulatu. Beata quoque Cunegundis calicibus, tabulis, crucibus ceterisque nobilibus clenodiis aureis et argenteis implet et exornat locum, et ex cœnobio sancti Andreæ Cracoviensi magis devotas et religiosas virgines assumens, in numero copioso eas illuc famulaturas Domino inducit; munusque fundationis et dotationis ad integrum conficit, omnibus suæ devotionis suique desiderii votis abunde perfuncta.

141 Templo materiali et cœnobio erecto et munifice dotato, virginibus quoque ad famulandum Domino noctibus et diebus impleto, ad aliud rursum templum soli Domino ædificandum, et in quo Dominus solus Jesus perdius et pernox foret, in animum inducit: desiderio siquidem et intentione integra dudum et ante plura tempora templum hujusmodi exædificare atque constituere omni conatu, ex corpore videlicet suo c, nitebatur; sed proposito suo atque conatibus Boleslaus pudicus Cracoviensis dux, sponsus suus terrenus, obstabat atque refragabatur; parum securum sibi ducens ad observantiam perpetuæ castitatis seipsum voto solenni obligare: nondum enim producendorum liberorum, ad producendum ducalis sui generis stirpem, omnem spem deposuerat; sed in fatum virginis Cunegundis fiduciam suam et oculos extendebat, quateus illa superiori tempore emortua, ipse, altera superducta, in spem successionis regni Poloniæ, ad generandum filios navaret operam. Sed ab eo proposito virginis beatæ Cunegundis assidua interpellatione persuasionemque deductus atque expugnatus, dum quoque dierum processu spes suas vidcret reci-

dere ad irritum, vinculum matrimonii dissolvere et perpetuam vovere continentiam consensit. Ad quam rem solenniter consummandam cum dicta dies advenisset, dux quidem Boleslaus pudicus in manibus Prandothæ Cracoviensis episcopi in Cracoviensi ecclesia votum hujusmodi sub præsentia multorum peragit.

142 Virgo vero Cunegundis, virginitatis voto parum se astringere contenta, Boleslao duce permittente et præsentem, in ecclesia sancti Francisci Ordinis Minorum in Cracovia sub cantu Missæ sonoræ, ad id unum solenniter actæ, in manu Poloniæ ministri, fratris Bartholomæi, rem divinam tum exequentis, voto primum perpetuæ castitatis se obligans, etiam regulam d Fratrum Minorum assumit, et illam apud manus ejusdem ministri ad altare majus publice et solenniter profitetur, ac tunica et habitu de panno griseo hispido se ex tunc amiciens, et femur chorda cingens, fidelis et vera beati Francisci filia, fideliter et veracissime ejus institutionem et regulam de cetero æmulatura; tria Ordinis essentialia, voluntariam videlicet paupertatem, obedientiam e, et castitatem quam tenacissime custodiens, implens et observans; et severioribus austeritatibus, quam ante, corpus suum edomans; suspensionem et professionem religionis suæ apud Deum et homines habitum iri rata ludibrium, si nihil distractionis illi adjecisset, gratius in sui habitaculo corporis templum Domino Deo Jesu Christo constituens, quam in Sandecensibus oris struxerat.

143 Ad sanctæ religionis, quam oris professione et habitus indumento assumpserat, consequendam efficaciam et perfectionem, omnes suos conatus dirigens, singulasque intentiones suas ad id unum reflectens, ut [magis] esse, quam videri religiosa posset, maximo ardoris sui proposito adnitebatur; ut non singulas ejus partes apprehenderet, sed totam continuo in suum jus pertraheret, illamque sibi velut familiarem et domesticam vendicaret. Cujus rei gratia omnem rerum temporalium curam, omnem vestimentorum intrinsecorum et extrinsecorum superfluitatem et molliem a se abiciens, vili pallio griseo et tunica, quam chorda canapea cingebat, contenta, omnia sua indumenta priora usque ad annuli signaculum in ecclesias, monasteria et pauperes erogavit; non aliter se religiosam et in religionis sanctæ proposito constitutam rata, quam si ipsa vilior, turpior, nudior, despectior atque miserabilior ceteris appareret et esset; pro summa ducens voluptate et dulcedine, si matronis et feminis ceteris, quamvis statu et conditione inferioribus, suos habitus et ornamenta retinentibus, ipsa sola truncato, et despecto, et qui corporis sui solam nuditatem excluderet, incederet vestitu.

144 Sed et secularium virorum familiaritates et conversationes a se sequestrans, virorum tantum et matronarum spiritualium et religiosorum, et horum tantummodo, quorum sanctitas et religio vulgatiores habebatur, eruditioni doctrinæ et conversationi se adjiciens, tenacius inhærebat. Vilescebantque illi omnia transitoria et caduca, mundusque iste carcer sibi et fœtens sterquilinum videbatur. Ac frequens ministerium Marthæ perosa, a bona solitudine bonoque opere in opti-

mas

D

ipsa vera re-
gulæ tertiæ S.
Francisci se
mancipat,

d

e
E

et ad novum
habitum vi-
tæ rationem
componit,

F

spiritualia
sectans, et
carnem tam
aspere tra-
ctans,

A mas quasque contemplationis partes cum Maria se transferri magnopere suspirabat. Sed cum id sibi, sponso terreno duce Boleslao pudico Cracoviensi vivente, videbat parum consentaneum, parumque possibile, (quippe qui in illam plurimarum rerum terrenarum curam et ordinationem conjecerat) ad pietatis opera et carnis macerationem propensius se totam convertit, singulis miserabilibus personis impartiens, carnemque suam non cilicii tantummodo duritie (quod illi in usum atque habitum versum erat) sed flagellatione crebra verberans, jejuniorum quoque et abstinentiarum frigore illud assidue atterens, carnem non gustans neque vinum contingens. Cumque in tam dura carnis edomatione transissent dies plurimi; et ipsa nihil de austeritate abstinentiarum carni remitteret, caro sua tenera, delicata et nobilis attritionem tantam non ferens, fame contabefacta et lurida, deformem speciem præ se ferens apparebat.

ut præcepto
confessarii
cohibenda
fuerit;

B

145 Concepit ob id Boleslaus dux ingentem bilem. Ceteri quoque rem ipsam molestia et fastidio carpebant, quod Cunegundis tam crudeliter in seipsam, parum sensata religione, mortem illi, si celeriter non rescindatur, allatura sæviret. Eadem ratione atque respectu confessor suus, Frater unus de Ordine Minorum, perculsus, ne sub suo regimine atque magisterio mors illam violenta per famem et inediam occuparet, ac neglectæ disciplinæ in illum culpa recideret, blande primum illam a suo revocare satagit proposito; verum cum videret singulas blanditias nullum afferre profectum, ad imperiosa se convertit, et sanctæ obedientiæ potenti virtute præcipit, quatenus, abstinentiarum rigore laxato, ad communem vitæ cursum reversa, carnibus et vino uteretur. Hac jussione Virgo Dei perfracta, etsi illam aliquanto precibus refelleret, ad extremum tamen, confessore suo per obedientiam eam urgente, mandato suo, ne professionis suæ normam prævaricatum iri videretur, refragari non ausa, illam exequi, ægre tamen et anxie, pergit. Et diuturnæ suæ religionis observantia temerata, carnes et vinum, majorem habens in illorum usu horrorem quam voluptatem, contingit, sponsum suum cœlestem Jesum Christum propius longo sermone contestata, quod sanctæ obedientiæ constricta vinculo, ad esum potumque illum divertisset, enixius supplicando, ne refectio ipsa reputaretur sibi in reatum.

C

donec is, mi-
raculo convi-
ctus, man-
datum rescit.

146 Sed neque in ea suæ mentis anxietate et dolore Dominus illam contristatam et mœrentem sine consolatione reliquit; ut monstraret, quam salubris sanctæ foret virtus obedientiæ, et esum carnum, non ex edacitate aut gulositate, sed ex obedientia prodeuntem, sibi et in præmium duplicaret et ad coronam. Postquam etenim jussione confessoris sui, et tam ducis Boleslai, quam suorum omnium prece et instantia, pervicta, carnes edere cœpisset, miro miserationis divinæ modo sapor carnum, quamvis exquisite et delicate præparatarum, in piscium saporem sensibilibiter conversus, mirifice Ancillam Christi inæstimabili hilaritate et gaudio implevit, gloriantem illa in animo suo et totis exultante præcordiis, quod beneficio divino adjuta,

mortalium impressionibus superatis, a desiderio suo fraudata non fuerit. Magnalia autem Dei in se tunc ostensa, famula Dei Cunegundis suppressere indignum rata, ea confessori suo et nonnullis personis secretorum suorum consciis aperit; oratque confessorem, ut arcanum illud contegens, ad carnum esum ipsam obedientiæ imperio non impellat. Applaudens et ille miraculo, et ordinationi divinæ refragatum iri parum tutum ducens, omni severitate deposita, abstinentias singulas illam pro suo libito implere, et ab esu carnum potuque vini cessare permittit et indulget; monitus supernos præstantiores quam terrenos existimans, et humanis scitis cœlestia præferens.

ANNOTATA.

a Statio et Stagium est obligatio, qua vasallus tenetur stare in castro Domini sui, sive pro eo tuendo contra hostes suos, sive ex alio debito, inquit et probat Cangius in Glossario.

E

b Dacia, data, datia, datium tributum est seu pensatio, sic dicta, quod olim soleret esse gratuita. Vide Cangium.

c Suo pro ejus, nempe Boleslai; ut patet ex sequentibus.

d Eam scilicet, quam tertiam regulam vocant.

e Quæ hic habentur, aliquanto latius intelligenda sunt; prout nempe tertiæ regulæ S. Francisci et Virginis conjugatæ ac principis in aula commorantis conditioni congruunt: neque enim Ordo, paupertas, obedientia, religio, hic Ordinem religiosum, aut paupertatem et obedientiam absolutam, qualis religiosorum est, designant; ut legenti palam fiet.

CAPUT XVI.

Nudis pedibus incedit, licet id sæpius prohibita; labore suo pauperes alit; defuncto Boleslao, et spreto principatu sibi obtruso, monasterium ingreditur.

F

Parum ducens famula Christi Cunegundis parco et castigato victu per abstinentias multiplices corporis sui domare et affligere membra (utpote quæ per singula sua membra sponso suo Jesu Christo gestiebat ardentissime grata offerre per singulos dies holocausta) omnium calceamentorum usum a pedibus suis abdicat; et per omnes partes anni: vere videlicet, æstate, autumno et hieme pedibus nudis et intectis, Christi Domini sui vitam et actionem pro suo modulo expressura, et suæ satisfactura tam religioni quam professioni a, nudo et involato pede ambulare

Nudis pedi-
bus incedit
etiam hieme,

a

gora

AUCTORE
JOANNE
DIA GOSSO.

gora, non pruina, non boreas Poloniae regionem statu suo diutius premens et verberans, non hiems, quæ apud Poloniae regnum frequenter æstati conjuncta est, a tam sæva suorum pedum attritione revocarunt, quin gressibus suis, quocumque ad ecclesias et monasteria ceteraque loca cundum esset, calles duros, frigore gelatos, aut nive, pruina, aut luto oppletos, læto vultu, sed pectore lætiori, contingeret, ac vestigiis pedum calles eosdem ex rupturis et rimis, propter atrocitatem et duritiem itineris causatis, frequenter cruentaret; Gaudio immenso exultans, quoties de pedum suorum ruptura sanguineas videbat stillare et eliquari guttas; cæsum redemptoris sui corpus Jesu Christi varia flagellatione, verberatione, spinarum coronatione et crucis confixione rememorans, ac illi utcumque in suo corpore configi magnopere exæstians.

et confessa-
rii, id prohi-
bentis, impe-
rium pia
fraude elu-
dit,

B

148 Cum autem in pedum rupturis sanies sanguini succedens deflueret, et ex assidua irritatione consolidationi et medelæ non daretur locus; famula quoque Domini Cunegundis grandem torturam per renovationem et apostemationem vulnerum sustineret; frater Ordiiis Minorum, confessor suus, et a matronis, quæ illi erant in familiaritate et obsequio, et quæ suos quotidianos contemplabantur cruciatus, rogatus et persuasus, ac suapte suis tunctionibus compasus, mandat illi in obedientiæ sanctæ virtute, ne de cetero tam insensate quidquam in se crudeliter committeret, neve in quæcumque loca propinqua vel remota egredi absque calceamentis auderet. Læta Famula Christi ea interdictoria jussione (utpote quæ et sui propositi sanctæ et religiosæ libidini noverat se simul parere posse et superioris sui jussioni) calceamenta adhibens, non tamen illis pedes velans, illa ad cingulum alligans, et quocumque ire pergeret secum illa trahens, præceptum sui superioris se eo pacto implevisse absque propositi sui evacuatione lætabatur.

et quidem
iterum ac
tertio;

C

b

149 Verum cum hujusmodi pia vafrutie se ludificatum iri agnovisset, strictiori imperio velare illam calceamentis pedes, et nulli alteri membro aut loco adhibere ipsos jubet. Nihil etiam eo præcepto molestata, novo calliditatis genere pro evacuando imperio usa, jussionem confessoris exequendo, calceos quidem ad pedes induit; sed calceis, quos induerat, subsellia *b* et partem inferiorem, quam planta calcare solet, ademit. Ac sic geminato dolo, confessoris sui exequutura imperium, illum per plura tempora pia concertatione, dum nil doli amplius ingeri posse suspicatur, extrahit et eludit. Sed cum dolus ipse a pedissequis, quæ arcanum id, magna contestatione per eam obstrictæ, celare debuerant, confessori proditus esset, et confessor ob id molestior illi fieret, ac ipsam gravius et pro sua delusione et pro præcepti transgressione reprehensiones suas ferret; ad extremum illam subsellia calceamentis et socculos pedibus adhibere, et absque illis nusquam incedere districtissime et contestatur et jubet. Quod cum illa se impleturam annuisset; subsellia quidem calceamentis et socculos pedibus admovit, sed in tam tenui quantitate et mensura, ut tam subsellia quam socculi puellaris digiti quantitatem non excederent.

150 Cumque et ea prodita vafrities confessori suo a matronis, passionibus sui corporis execrabilibus, foret; ille jam non tam Feminæ beatæ transgressionibus, quam suæ delusioni iratus, durius illam corripere pergit, ac multiplici sermone, quod obedientiæ sanctæ a se sibi facta præcepta tam frequenter temerasset, quod jussa sua nihili pendisset, quod illum ostentui et ludibrio habuisset, severius quam pro merito coarguit; nec verbis contentus, facta addidit. Et quasi gravius aliquid deliquisset, pœnitentiaturus, eam in humo nuda sedere, et calceos subselliis vacuos, quibus illum fefellerat, eollo suo virgineo, et socculos pallio ejusdem impositos tenere mandavit; quatenus pudorem suum secum ferret, et spectaculo rerum, quibus dolum pium commiserat, patefacto, ampliorem Famulæ Christi a circumstantibus ruborem injiceret. Tulit id opprobrium patientissimo animo Virgo Christi; et tam illa quam et alia patientiæ gravamina, quæ illi confessor suus iratus injunxerat, prono et devoto animo, juxta ac si pro atroci delicto, implevit; quin etiam ad gratiarum actiones in Deum conversa, laudare et magnificare nomen suum enixius non destitit, quod perpeti illam eas reprehensiones et ludibria permisisset.

D
ac tandem
dēprehesa,
severe mul-
tatur.

E

151 Sub omni autem suæ vitæ tempore, sed præcipue ex quo religionis sanctæ normam professæ est, omne otium, non secus quam pestem aliquam mortiferam, perosa, aut orationi, aut contemplationi, aut labori vacabat; ut generis humani hostis diabolus semper illam in aliquo meritorio opere offenderet occupatam. Et ab horis quidem primis usque ad meridianas, incessanter orans aut contemplans, aut geniculato orabat corpore, aut capite curvato. Refectioe autem sumpta, manus suas mittebat in negotium et laborem. Omnem illum quæstum, quem propriis manibus conquirebat, aut in ecclesias et monasteria, aut in egenos et pupillos, et miserabiles personas, suppletura omnium indigentium necessitates, summo studio, summo affectu erogabat. Gratiorem eam largitionem atque elemosynam in oculis Domini Dei fore existimans, quam propriis manibus elaboratam et quæsitam suæ majestatis conspectui et honori dedicasset; nihil apud Christum sponsum cœlestem suum rata pretiosius, quam quod suis ipsa elaborasset articulis.

Otiū fugilans
Labore ma-
nuum pau-
peres fovet.

F

152 Octavum jam lustrum, ex quo virgo sancta Cunegundis continentiae et virginitatis loris corpore suo adstricta, cum terreno sponso suo Boleslao pudico Cracoviensi duce sacrum connubium, vel, ut verius dixerim, inclitum martyrium exegerat, tendebatur; dum interim præfatus Boleslaus Cracoviensis dux, et Polonorum monarcha, ægritudine correptus, domo sua sub tempore valetudinis justius, quo poterat studio, et opera famulæ Dei Cunegundis, salutem suam mira cura zelantis, disposita, et Sacramentis omnibus ecclesiasticis perfunctus, quemadmodum catholico et religioso principi conveniebat, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo nono, quarto Idus Decembris *c*, in arce Cracoviensi decedens e vita, rebus eximitur humanis. Quem fletu modesto, eo tantummodo die, quo obierat, velut virginitatis suæ socium, et

Moritur Bo-
leslaus 1279,
10 Decem-
bris. Sponsæ
brevissimus
dolor.

c

suæ

A suæ integritatis custodem deplorans, ita se tota altero die ad Deum convertit; ut mortem suam exoptasse videretur. Tunc enim manifestis et evidentibus indiciis proditum est, quod nihil illi, vivente Boleslao duce sponso terreno, nocere poterat dignitas principatus; quoniam alterum zelata sponsum, soli illi pectore et corpore militabat, solum illum requirebat, soli illi placere studabat; et cœlestem illum zelotypum se sciens habere sponsum, soli illius amoris castissimo animo incumbebat.

Beata recusat delatos sibi Boleslai principatus,

B 153 Quapropter corpore Boleslai ducis ad monasterium sancti Francisci Ordinis Minorum in Cracovia ad sepeliendum cum proceribus, clero quoque et populo, conducto et tumulto, et juxta traditionis Christianæ normam tam animæ quam funcrī justo officio impenso et persoluto, proceres regni universi, et imprimis Paulus Cracoviensis episcopus, illam circumfusi orant, et variis tam precibus quam interpellationibus certatim fatigant, ut vacans ex morte sponsi sui terreni Boleslai ducis ducale imperium, in aliquot principatus distinctum, in suam ditionem et regimen assumere dignaretur; spondentes, se illi æque ac Boleslao duci in singulis obedienter parituros. Cultissimi enim mores sui gravitate et modestia conditi, efficiebant, ut muliebri imperio se et sua omnia et principatus singulos viri subternere ducerent non indignum, et feminæ, quam viro *d*, mallent parere. Tum illa hujusmodi vocibus et obsecrationibus ad miserationem, qua semper affluebat, abundantius provocata, non pervicta, post uberrimas lacrymas in commiserationem eorum procerum sibi supplicantium, quos extemplo relictura erat, effusas, salutē suæ de cetero, non regno, operosius consultura, vitæ quoque contemplativæ, ad quam omnifariam præcordiis, vivente Boleslao duce, aspiraverat, liberior datura operam, sireneos cantus obturata aure transivit, oblatumque sibi terrenorum principatum dominium repudians, actis gratiis pontifici Cracoviensi Paulo et proceribus, qui eam tam alto dignarentur honore, respondit, non se de cetero cum mundo et ejus actionibus quidquam velle habere commune; sed nec magistratum illum suæ et illorum conditioni convenire; proinde aliam personam, quam se, quærent, suffecturam tantæ moli ac oneri, ac spebus eorum speciosius et justius responsuram.

magna omnium comploratione;

C 154 Repulsam passi, dum illis dubia antea spe et suspensio metu certus orbitatis suæ eventus ex responsionis famulæ Dei Cunegundis innotuit, gravius aliquanto quam pro merito ingemiscunt, obortisque lacrymis de suis casibus queruntur, infelices se et parum curæ Superis rati, quod sub unum diem fortuna accumulante vulnus, utroque principe orbatī sint; majorique torrentur dolore super principe, quam illis religionis devotio eripuit, quam quem naturalis mors absumpsit, majoresque plangentium gemitus, et infeliciū matronarum et virginum orphanorumque et pupillorum ceterarumque miserabilium personarum ululatus, longe lateque personans, parentem et curatricem unicam sibi eripi vociferantium, vocesque inconditas et planctus emitentium exaudiebatur; manusque tendentes in cœlum, nunc sortem suam, nunc publicam for-

tunam deflent, Superos accusant, quod tam illustria principum decora, et suarum virium atque fortunarum tam ornamenta quam munimenta, quibus in omnes casus tutabantur, immature abstulerint.

155 Tandem finem fletibus et querelis discessionis necessitas imposuit, dum pontifex et proceres ad providendum sibi de successore et ad formandum novum regni publicum statum dilabuntur; et illa grandem vim veri amoris in Deum dudum gestans, honorem seculi et illecebras mundanas perosa, Egypto relictā, et omnibus seculi pompis calcatis, habitu regularium e professorum hispido, mox una cum germana sua sorore Jolentia, Boleslai ducis olim Calischiensis relictā, se amiciens, et omni ducali suppellectili usque ad annuli signaculum a se repudiata, et in egenos ac ecclesias distributa, ad monasterium antiquæ Sandecz, opera sua fundatum et exstructum, in quo multus sanctarum virginum, etiam ex ducibus suæ originis stirpem ducentium sustentabatur numerus, ire pergit; atque in ejusdem monasterii secretioribus et abditis deligit commorari; magni animi signum, et perfectæ virtutis indicium ostendens, subito expertæ ultroque oblatae dominationi renuntians, novas sibi oblatas illecebras abhorrens, novasque flammās et laqueos ardore fidei confringens.

156 Veniebat ei tunc in mentem atque considerationem, Salvatorem nostrum osorem fore medii *f*, et tepidorum, ut Apocalypsis testatur, evomitorem: quapropter frigida deferens, et a mediis se subducens, ignita et calida sibi de cetero sectanda assumpsit; nihil quietius, nihil purius et a seculi actionibus sequestratius fore debere dictitans mente, in Dei habitaculum præparanda; non manu tantum et lingua, sed et corde innocentiam custoditura; et amplius contendens implere, quam quo illi subscriptum fuerat, ostendit, sibi minus mandatum fuisse, quam quæ implenda concupiverit. Itaque, a vinculo matrimonii morte fratris potius quam mariti absoluta, religionis ingenti cupiditate acta, Christum redemptorem suum nudum nuda sequeretur. Et proinde, calente adhuc viri corpore, in ecclesia et monasterio sancti Francisci Cracoviæ votum solvens, et habitum sanctæ Claræ, finitis funebriis, necdum ecclesia egressa, suscepit; seque ipsam abnegans, collum impigra jugo divino submittit, ac ad monasterium Sandeczense pergit: hunc enim sibi locum, quasi tranquillum aliquem portum, delegerat, in quo turbulentis mundi turbinibus, ad contemplandam futuræ vitæ felicitatem conversa, vacaret.

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

et cum sorore, relictis omnibus,

E

assumptoque Clarissarum habitu, Sandeciense monasterium ingreditur.

F

ANNOTATA.

a Atqui id regula tertia S. Francisci non præscribit, ut nudis pedibus incedant, qui illam profitentur; sed nempe quia pœnitentium illa regula dicitur, hinc quaslibet sibi corporis afflictiones per illum convenire Beata censebat, tametsi præscriptæ in regula atque expressæ non essent.

b Patet

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.

b *Patet ex adjunctis, per subsellia, intelligendas hic esse soleas.*

c *Eundem annum, menscm, diem notat auctor in Historiæ Polonicæ lib. 7; et consonant Michovius et Cromerus.*

d *Nempe Leszkoni nigro, duci Siradiensi; quem Bolcslaus sibi adoptaverat ac designaverat successorem; quique etiam a proceribus electus est, postquam Cunegundem frustra expetierant.*

e *Hactenus enim tantum gestaverat habitum, quem S. Franciscus hominibus secularibus in terra regula præscribit.*

f *Id est, mediocritatis, sive medii status inter virtutem et virtutes, utrimque aliquid habentis.*

quens, et ad quæque potentiora dirigens, propria et tacita conducebat adhortatione: Hic dies, inquit, Cunegundis, hic locus, hic status, hæc religio alios mores, aliam vitam, aliam disciplinæ et perfectionis monasticæ normam exposulat. Erigenda tibi altius in Deum mens est, sanctioribus et magis virtuosius magisque meritoriis invacandum operibus; ut quarum imitatio religionem, æmuleris quoque virtutes et opera. Angusti itineris arreptura callem, seclusisti te in sanctarum virginum contubernium et cœnobium. Cave, ne in monasterio posita, his actibus, quæ in seculo agebas, inferior comproberis.

159 Hæc et hujusmodi alia frequenti ingeminatione apud se revolvens, ad pulcherrima et modum ceterarum virginum excedentia edenda devotionis et religionis facinora uberi instigatione concitabatur, sanctisque et divinis cœpit vacare operibus: nam et hispidiori amictu se contexit, rigidiusque cilicium carni adhibuit; quietis solita tempora coartavit; duplicavit abstinentiam, parco et castigatori cibo contenta; obsecrationes auxit; pietatis etiam et miserationis opera fœnore multiplicavit duplicato, et sub brevi tempore in omni virtutum genere et religionis sanctæ perfectione adeo fulsit emicuitque; ut potens jejuniis, humilitate conspicua fide firma, patientia robusta, facile se antiquis monialibus virtutis studio vel æquarit, vel prætulerit: ut non ex seculo illam sed ex eremo; non ex aula, sed ex cella et priscorum anachoritarum exercitio mirareris advenisse.

160 Siquando vero caro sua infirmior spiritui suo ardenti repugnans, rigorem cilicii, abstinentiarum, vigiliarum, ceterarumque monasticarum disciplinarum fastidiendo gravius aut molestius ferret; tum illa ad contemplandum mente cœlestia, quasi in quamdam recurrebat arcem; et torporem carni exprobrans, ut illam obedientiorem sibi in dies efficeret, apostolicum scutum assumens, aiebat: Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam revelandam in nobis.

161 Non ferens deinde, ut sibi quarumcumque prærogativarum ultra ceteras sorores series præstaretur, sed communem se et servilem rata ancillam, nec de præterita castitate aut religione confidens, sed cuilibet regulari observantiæ se substernens, sorori Dorotheæ, sibi per abbatisam monasterii ad erudiendum illam datæ, obedienter paruit, venerationem illam, non ut magistram tantummodo, sed ut parentem, auscultans ejus imperiis et custodiens documenta. Cum autem dierum processu magistram suam præfatam sororem Dorotheam ad nonnullas levitates, religionem infuscentes, comperisset lapsam esse, et in usum quotidianum illas vertisse, charitatis amore succensa, magistram suam, ut cum levitatibus hujusmodi faceret sequesterium, honestius quo poterat, obsecrare monereque non destitit; asserens gravitati religionis et ipsius conditioni levitates ipsas non convenire. Sed soror prædicta Dorothea, piam admonitionem non sustinens, et in contumeliam gravem referens, quod magistra ipsa a sua discipula ordine transverso doceretur, in bilem versa, opprobria plurima in Clientulam suam effudit; nec semel contenta effundere,

qua veteranas omnes brevi superavit,

oratione spiritu carnem stimulat.

Magistram, de viliis modestè admonens multa patitur;

CAPUT XVII.

B *Mortificatio in elauastro et studium perfectionis; patientia; consolatio per imaginem Christi erueifæxi; temeraria suspicio, ejusdem imaginis voce correpta; abstinentia singularis.*

Beatæ abstinentia rigida in monasterio,

Claustra monasterii Sandeczensis ingressa, et cellam communem inter sanctimonialia sortita, suæ religionis et devotionis proposito potita, singulari et uberiori in Deum implebatur hilaritate, qui illam monasticam vitam adeptum iri tribuisset; asperiores vitam ducens, omni usum carnis a se in diem usque mortis abdicans, parco et castigato victu contenta, una tantummodo vice in die, quantum ad imbecillitatem corpoream levandam satis putabat, cœnabat. Assidua doctrina, exhortatione et exemplo universum sanctimonialium gregem pascens, et ad virtutes sanctosque mores, ad cultum animi et religionem incitans et conducens. In regula autem sui Ordinis suæque professionis erudita plenius quæ et circa divinum cultum et religionem ac disciplinam Ordinis sui servanda sunt, continuo sese in jejuniis et orationibus, in abstinentia et castitate exercere et dilatare cœpit, brevique omnes contubernales in admirationem sui vitæ sanctitate perculit.

mortificatio, humilitas, ardor ad perfectionem,

158 Quapropter etsi in edomanda et disciplinanda carne, in frangendis terrenis affectibus, in præstandis jejuniis, in adimplendis obsecrationibus, in tenendis vigiliis, in observando silentio arctiori pergeret calle, et omnia duriora ac difficiliora pro Christi nomine carnem pati et spiritum exequi cogeret, nec se ut dominam ingenuam et ducissam, sed servilem personam atque omnibus sororibus inferiorem vilioris exhiberet, ita ut etiam hebdomadam illam ex ordine contingentem adimpleret administrando iu singulis tam officiis quam officinis, præstando sororibus obsequia, coquinæ se deturpando squaloribus, et ollas, calices, discos et quæque popinæ utensilia propriis baptizando et purificando articulis; profundo tamen pudore seipsam contor-

A fundere, crebris illam maledictis et impropriis apud Crucifixi imaginem *a* et in auribus sororum incessabat.

*sed caelesti
voce ex ima-
gine Crucifi-
xi recreatur.*

162 Cumque contumelias et impropria hujusmodi rescinderet nemo, et famula Dei Cunegundis illis exsaturata, patientiæ scuto opposito, æquo animo et obturata aure illas per dies plures ferret, pro comperto habens, non fuso sanguine tantum, sed tolerantia contumeliarum martyrium quæri, tandem apud imaginem Crucifixi illi prostratæ, et solitarie oranti pro sua persecutrice et contumeliatrice ex more, et meditationibus passionis Dominicæ incumbenti, vox ex imagine personuit, admonens illam, ut armis patientiæ munita, Dominicam orationem et symbolum, quoties imaginem Crucifixi præteriret, effunderet: sciret, se a contumeliis et maledictis in eam sparsis liberatum iri. Qua voce in ardentem devotionem et in lacrymas effusa, jussione impleta oraculi, persecutrix et persecutio nutu divino conquivit.

*Beata temere
de alia sini-
stre suspica-
tur;*

B 163 Propriam tunc ancillæ Christi Cunegundis patientiam oraculo divino patefecit Dominus; sed in eo prodigio, quod relaturus sum, non sine tamen ejusdem virginis Cunegundis ampla gloria, alienam. Clara, una sororum, urceo aquam ad coquenda cibaria pro sanctimonialibus concite afferens, et parum accurata providentia in haurienda aqua utens, ollæ ad coctionem destinatæ undam infundens, ranam *b* etiam cibo decoquendo admiscuit casu haustam. At ancilla Christi Cunegundis, quæ in ordine vicis suæ sub eo tempore administrabat coquinam, studio id, non casu, actum rata; nec suam, sed singularum sororum miserata salutem, quas rana ipsa et sororis Claræ callido ingenio suspicabatur venenatum iri, sororem Claram de vitio virulentiae benigne coargutam ab officio popinariæ amovit. Quæ se tali opprobrio amaris suspiriis dolens confusam, et præter confusionis notam verita, ne ceterarum sororum contumeliis et execrationibus incesseretur, ad clementiam Salvatoris confugit, et eam supplicibus precibus fatigare non destitit, quatenus illam nihil sibi consciam a tam ignominiosa labe vindicaret.

*C sed errorem
caelesti voce
edocla depre-
catur.*

C 164 Non tulit benignitas Dei et hujus notam, et ancillæ suæ Cunegundis parum justam suspicionem. Oranti itaque famulæ Christi Cunegundi et ante imaginem passionis Christi ex more in faciem prostratæ, vox ex imagine passionis prodiens revelat, sororem Claram nulla in re noxiam fore, neque ranam ad sororum interitum, sed per casum attulisse. Quo oraculo in sanctimonialium auribus recitato, et Claræ innocentia et famulæ Christi Cunegundis sanctimonia et modestia plus solito proluxit: ad pedes enim sororis Claræ in sororum ceterarum conspectu provoluta, veniamque pudore profundo precata, singulas sororum suæ mansuetudinis et humilitatis ædificavit exemplo.

*Mortificatio
gustus.*

165 Impletura exemplo et opere, quod se, dum apud seculum ageret, implere suspirabat corde; ab eo tempore, quo Ordinem professa, monasticam vitam aggressa, inter sorores habitare cœpit, omnem carniū esum, etiam quantolibet detineretur languore vel debilitate, a se prorsus abdicavit dispulitque; ut in diem mortis suæ

nullo carnis edulio vel sorbitiuncula delicatiori, quamvis id plerumque gravior valetudo exposceret, uteretur. Ciborum insuper singulorum saporem et condimentum perosa, quamlibet dulcedinem et delectationem illorum, juxta atque virus studiosus devitabat. Si quando vero in cibo aliquo saporem aliquem persensisset, illico illum et ab ore et conspectu amovit; ne non tam ore gustare quam oculis libare de illo quidquam videretur; et ad eos, qui stipe vivebant aliena, transmittens, in egenorum, pupillorum et viduarum visceribus illum recondidit.

166 Veneris diem in passionis Christi præcipuam recordationem et memoriam [insumebat], vulnere Christi meditationi intenta, stupendo animi sui zelo, quem ad domandam propriam carnem gerebat, illibatæ castitatis amore accensa, non tantum illam Cerere privabat et Baccho; sed et, si quando aliquos vel leves motus rebellionis eonsurgere sentiret, virgis et flagellis, nonnunquam et accensis candelis, sic carnem affligebat, adurebatque, quod omni libidine effugata, per doloris immensitatem virgineum corpusculum tabificum efficeret. Diem vero Saturni in beatissimæ Virginis Mariæ decus, et laudem compassionis ejus, sub tempore passionis Filio exhibitæ, agens contemplationem, pro omni tempore vitæ suæ singulis septimanis sub exactissima abstinentia deducens, nonnisi sub vesperam simplici pone et luculenta aqua corpusculum debile sustentabat; omni tempore dierum illorum in oratione et contemplatione absumpta*.

167 Vigiliis vero Christi, necnon sanctorum Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum non solum ab Ecclesia institutas, sed etiam extraordinarias, in cibo quadragesimali castigato et parco usque ad crepusculum et jejunabat ipsa, et plurimas sorores vel exemplo, vel prece, aut pretio ad jejunandum inducebat. Vigiliis vero Genitricis Dei Virginis Mariæ singulas, cum tam arcta sui corpusculi producebat maceratione, ut diebus illis nullo penitus cibo, interdum vero solo pane et aqua pura uteretur. Parsimoniam et abstinentiam singularem in diebus quadragesimæ Ordinis, quæ a festo Sanctorum omnium sumens principium ad festum Paschæ tendebatur, custodiens et observans, sine medio et aliqua interruptione, vini etiam usu repudiato, rarissime de illo, et nonnisi in magnæ suæ necessitatis articulo, parum quid, aqua pro parte majori intermixta, adeo ut vix sapor vini sentiretur, sumere admittebat. Simplici autem et exili cervisia, quam etiam frequentius, ne sapor qualicumque palato illuderet, lyrphabat, contenta, nonnisi inter cœnandum illa parce nimis et abscisse utebatur. Tempora cetera sic in laudem Conditoris et ædificationem proximorum dispensabat, ut non sine ret quantulumcumque horam labi, in qua sibi non conficeret aliquod meritum, et suæ religionis et sanctitatis non aliquod depromeret relinquereque signum.

ACTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

*Dies Veneris
et Sabbati
memoria et
imitatione
patientis
Christi et
Mariæ colit;*

E

* an absor-
pta?

*item vigiliis
et jejunii
Ordinis se-
vere erigit.*

F

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

ANNOTATA.

a *In loco scilicet, quem vulgo capitulum vocant; ubi deferuntur et plectuntur, quæ notata sunt in religiosis vitia.*

b *Vel bufonem fuisse necesse est, vel ranam ex eo genere, quod rubetarum nomine Latini vocitant, cujus quidem venenum aiunt esse præsentissimum.*

CAPUT XVIII.

Patientia frigoris et caloris, orationes et exercitia diurna ac nocturna, communia et privata per dies singulos.

B

Fugit balnea; vestes æstivas hieme, hiemales æstate gestat.

Frigore jejuniorum et abstinentiarum carnis incentiva omni religionis conatu satagens extinguere et in obedientiam spiritus contundere, omnem et balnei et cujuslibet lavacri fomentationem a se prorsus abiciens, rarissime et nonnisi [cum] divinissimo Eucharistiæ Sacramento refici debebat, vultum et ora parumper abluere sustinuit, ne aliqua voluptatis stilla animo ejus etiam ex aquæ lotionis insideret; et tam sibi quam aliis appareret abjectior. Sub æstivo etiam tempore, dum ceteræ sorores solis ardorem evitaturæ, vestes teneriores induerent, hæc sudoribus oneratura corpus, magis grossa magisque hispida, et quæ æstum geminarent non restringerent, induebat. Versa vice, sub hiemis tempus, et postquam major algoris vis singulos premeret, pelliceas abiciens, atque illis sorores nudas et languidas contegens, raro et poroso amiciebatur vestitu, quod * frigus susciperet potius quam excluderet.

* an quo?

Exquisita ratio frigus intendendi in corpore suo.

C

169 Quam rem dum ceteræ sanctimoniales stuperent, nonnullæ etiam coarguerent, ratæ, illam in regione Boreali et sub Alpibus perpetua nive obsitis sita, et quæ frequentius æstatem horrendæ hiemi conjungit, extinctum et rigore frigoris corruptum iri; illa cœlesti frigore parum contenta, et quasi superna vis glacialis tenuem illi inferret pœnam, artificialem adhibuit; ferventemque undam in ollis aliquot et lebetibus, et quæ vapore suo illam quam maxime humectaret, sudoribus apposuit, graviores perpessura cruciatus algoris, postquam in guttas vapore concretas vis gelidi spiritus certanti rabie grassaretur; ut non in exterioribus solummodo sensibus, sed etiam interioribus ossibus, venis et medullis raræ austeritatis experiretur tormentum, et corpus inane jejuniis, tabefactum vigiliis, quod etiam senilis frangebat ætas, nova arte glaciaret.

Pedum cruciatus; et mortificatio odoratus.

170 Eadem insuper austeritate in pedes, quæ et in corpus, usa [est]; vili dumtaxat illos dum hiemis duraret sævitia, corrigio contegens; neque membra illa, pro sua conditione altius tegimen deposcentia, socculis aut alio quocumque

calidiori velamento confovens, gelido frigore etiam vestigia sua afflictura. Pro omni vero æstatis, veris, et autumnis tempore, etiam calciamenta illis abstrahens, et nudo vestigio per singula itinera pergens, profundis rupturis illos cruentabat; vix passa, ut pro illorum consolidatione sorores magis illi familiares aceti infusione exorta ulcera quandoque diluerent: cetera enim remedia perosa, illud solum adhibuit, quod sua acedine uredineque corroderet magis vulnera, quam sanaret. Singulos insuper sensus singulari pœnatura supplicio, sordidos et abjectos pannos amplioribus sordibus imbuendo, et torritos a, ut fortius olerent, igne, ad ora naresque adhibebat; ut fœtor olidior sensum quoque odoratus quateret, cetera quoque membra et sensus suo fœtido odore perstringeret et maceraret, locumque et vicem suaviū et delicatiorum odorum, quibus, ut amplius redoleant, nobiles et lascivæ feminæ se itidem exornant, olidus subiret fœtor, contemptibiliorem illam apud universos effecturus.

171 Castra hostilia, carnis videlicet, mundi et diaboli, ancilla Christi Cunegundis glorioso debellatura certamine, et juxta Salvatoris doctrinam, dæmoniorum genus in jejunio et oratione ejectione cum copiosa abstinentia et maceratione, ut supra diximus, corpus affligeret, ab oratione quoque nocte et interdiu non cessabat; priusquam dimidium noctis efflueret, ex duro consurgens grabato, et omnes sorores præveniens, promendo illud propheticum, signaculo sanctæ crucis muniens cor et pectus, dicebat: In lege Domini fuit voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte. Universum vero corpus signando aiebat: Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Frontem vero et cervicem coarmando promebat: Et folium ejus non defluet, et omnia, quæcumque faciet, prosperabuntur.

172 Ad ecclesiam deinde ex dormitorio se propriens, et profunda humiliatione in oratorio consueto in faciem prona procumbens in terram coram passionis Christi imagine, oculorum acie in cœlum erecta, supplices obsecrationes suas apud conspectum Altissimi, crebris additis suspiriis, devotissime effundebat. Orationibus autem juxta morem expeditis, ad transigendum passionis Christi memoriam omni nisu, æstu, et corde, illius omnem processum et seriem contemplans, se convertebat. Spiritu deinde ferventissimæ charitatis in Deum mente erecta, et a terrenis cogitationibus et cupiditatibus cogitationes prorsus abstrahens, atque in Dei desiderium et amorem illas levans, suavitate mirifica ab humanis sensibus abstracta in Deum transferebatur: spiritum siquidem elevatione ac accensu mentis jocundo in divini degustationem dulcoris per contemplationem applicabat, tanto fervore ad meditandum cœlestia pertracta, ut etiam frequentius a sensibus exterioribus abstraheretur.

173 Incredibile autem dictu est et stupendum auditu, quod, dum sacra mens hujus almæ Virginis hujusmodi cœlestium, et præcipue passionis Christi, contemplatione frueretur, adeo abundanti et, ut verius eloquar, indicibili lacrymarum perfundebatur imbre; ut ladulam b non medio-

et lacrymarum in illis copia

b

D

a

Oratio ejus, nocturna, et privata exercitia;

E

contemplatio passionis, atque ecstasis,

F

A crem, quæ imaginem passionis Christi sustinebat. fletibus lacrymarum inundaret et rigaret : nec semel rigare contenta ; sed priusquam ab orationibus et contemplationibus privatis consurgeret, et priusquam aurora insinuaret diluculum, vas illud trina vice fletuum, per ora sua, ceu quodam alveo, manantium perfunderet complueretque profluvio : ad singulos enim passionis Christi actus, quos profundiori percurreret meditatione, fluebant illi copiose lacrymæ, fletibusque rigata ora, torrentem, qui usque in ladulam deflueret, efficiebant.

propemodum
incredibilis.

B 174 Excedit res hæc humanæ credulitatis sensum, ut per tot dies, menses, annos, et tempora in muliebri corpore lacrymæ non marcescerent, sed ejusdem profluvii per dies, menses, et annos singulos eliquaretur producereturque imber ; legentiumque fidem hæc excedere arbitror, et majora videri, quam quisquam credere possit. Sed corpusculum illud virgineum, et in amorem transformatum divinum, humore cœlesti plenum, facile tam immenso tamque supernaturali magis, quam humano, fluore manabat. Contulerat enim omnipotentis Dei clementia Virgini et sponsæ suæ tam illustri, zelotypo illum amore æmulanti, et Filii sui ferventissimo zelo contemplanti passionem, ut corpus suum vivum roraret fletus et lacrymas in profluentis morem, qui aliis corporibus mortuis oleo sacro, morte sequuta, manare concessit. Quod si cuiquam nostra videtur ludicra aut conficta narratio, eadem incredulitate rationeque beatissimi Francisci floccipendat stigmata, quæ ille vir sanctus in suo corpore cruorem producentia vivens portavit ; nisi forte majoris difficultatis sit guttas ex humidis locis aquosas producere, quam cruentas ; et orbes oculorum lacrymas sudare, quam stigmata ferre ; et divinæ potentiæ miseratio censeri possit abbreviata.

Devotio erga
5 vulnera
Christi ; ope-
ra caritatis
et humilita-
tis :

C 175 Ignitam insuper devotionem suam in quinque vulnera præcipue Christi testatura, in camera sua, sive cella, quinque ardentes et ignitos cereos per omne tempus vitæ suæ nocte et die retinebat ; ad quorum conspectum et ipsa, dum cellam ingrederetur, superno calefacta igne, mira devotione in fletus et lamenta solvebatur. Orationibus autem suis et meditationibus per singulos dies ex more completis, matutino etiam Officio per cantum expedito ; postquam terris reddebatur dies, et priusquam ad rem divinam audiendam accederet, singulas sorores valetudinarias visitatum veniebat, charitatis illis impendens et pietatis viscera, et unamquamque pro sua conditione consolans et reficiens, et, quæ poscerent, benigniter administrans, et ad patientiam illas animans. Calefactioni deinde et purgationi stubarum *c* et camerarum se ingressit, ligna supponens clibano et ignem, et singulas immunditias foras egerens, nulli se humilitatis et vilitatis officio, quantumcumque fœdo et indigno, subtrahebat.

fervor et mo-
dulatione in
Horis cano-
nicis :

176 Obsecrationibus privatis et meditationibus perfuncta, non segnius ad communes et publicas curam suam et omnem diligentiam tanto propensius intendebat, quanto noverat, publica potiora esse privatis ; nihil actum ducens per privata, si non eadem diligentia, devotione, et

attentione publica quoque exsolvisset. In matutinali itaque Officio ceterisque Horis diurnis pariter atque nocturnis, in sororum cœtu, inferiorem se et magis peccatricem singulis rata, consistens, animo stabat et vultu erecta, ad id unum sedula et intenta, ut non tam Deo psalleret ore, quam corde. Attendebat et sororum, secum una concinentium, non concentum aut melodiam, sed religiosam et accuratam devotionem. Et quanto devotius perpendebat sorores psallere, tanto et ipsa majori in Deum devotionis ferebatur ardore, alienam devotionem suam ducens, et in suum illam pertrahens profectum. Tanta tamque valida superni amoris, dum sororum concentus auscultaret psalmodiam, dum earum singulos devotionis rimaretur actus, dulcedine perfundebatur ; ut non mortalium, sed angelorum se crederet choris interesse ; qua quidem capta dulcedine, pariter et ipsa concentu psallebat mirabili, et ex gutture illius in sororum auribus dulcisonæ exaudiebantur voces, modulata suavitate refertæ, sororum perstringentes mentes et pectora, quas magnitudo devotionis et fervor cordis formabat index.

177 Quoties autem ad antiphonam, Ave stella matutina, quæ matutinum Officium solita est concludere, psallendo perventum erat ; toties et ipsa pronum corpus procidendo in faciem prosternebat in terram, rigans illam lacrymis et labiis deosculans, justissimam illam maris stellam, virginem Mariam, hujusmodi sua projectione honorans, et illi gratias immensas agens, quæ Deum prius concipiens mente quam corpore, auctrix fuit redemptionis et salvationis humanæ.

et ad anti-
phonam de
B. V. Maria.

178 Revolvens etiam in sua meditatione, et frequentius secum tacita conferens mirificum illum et admirandum angelicorum spirituum cœtum, in novem hierarchias et choros divisum, et per judicia misericordiæ Altissimi generi humano in præsidium datum esse, et per singula dierum atque noctium momenta mira sedulitate et longanimitate tam salvandis quam damnandis, liberis et servis, ingenuis et agrestibus, inopibus et locupletibus, magnis et exiguis, maribus et feminis, catholicis et infidelibus, prudentibus et insipientibus hominibus, salutaria ex æquo pro illorum incolumitate et salute administrare officia, et quotidianas circa illos agere excubias, et sollicitam curam impendere ad omnes ; peculiari angelos prosecutura veneratione, et singulare illis impensura obsequium, ter denas orationes Dominicales quot diebus ipsis fervida devotione persolvebat ; angelum proprium contestans, ut illius mereretur custodia et merito ab omni periculo corporis et animæ continua fidaque protectione defendi.

Devotio quo-
tidiana erga
angelos,

179 Cœna peracta, et cibo castigato paululum refecta, lectione aut recitatione de Vitis Sanctorum patrum amplius seipsam et sorores, et quasi quadam adipe, pascebat, quam cibariis pavebat ; præcipue tamen Vita Antonii magni, Pauli primi eremitæ, Hilarionis, et aliorum Sanctorum patrum, qui anachoriticam duxerant vitam, non sine interioris hominis sui amplissima consolatione occupabatur. Ab hac lectione ad explendum cum sororibus officium Completorii in ecclesiam ex cella aut refectorio divertebat ; quo expleto

officia ve-
spertina, lec-
tio, silenti-
um, somnus,
vigiliæ.

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

pleto, nulli mortalium de cetero die illo, sed nec sororibus, strictum silentium sibi indicens, loquebatur; ne vel levi fame contaminatum iri illam contingeret. Curato deinde per quietem paululum virgineo corpore, quo ad cetera suæ devotionis et religionis obeunda munera consisteret vegetior, quamprimum somno soluta expergiscebatur, de stratu duro prosiliens, cum ingenti suspirio nomen Domini sabaoth ter personabat, dicens: Deus, Deus, Deus. Mirantibus sororibus et sollicita indagine quærentibus, cur precum suarum primitias ab illis tribus potius initiaret verbis et non aliis: Altitudinem, inquit, divinæ miserationis super genus humanum metior; et quamvis immerita et misera, pro modulo tamen conditionis meæ gratiarum actiones in Deum ter nominatim pro triplici opere, utcumque indigna possum, solvo: pro beneficio humano generi præstito, quo illud mirabiliter creavit et condidit, mirabilius gubernavit, mirabilissime redemit et reparavit. Ac deinde in alias obsecrationes, quas jam perscripsimus, se vertens, omnia noctis et diei tempora aut in oratione, aut in opere exigebat.

B

ANNOTATA.

a Torritos lege tostos a torreo.

b Hanc vocem frustra alibi quæsivi; ceterum cum genus quoddam vasis esset, ut in sequentibus mox dicitur, et imaginem passionis sustineret, ut hic asseritur; videtur vel receptaculum posse intelligi aquæ lustralis; vel aliud quoddam, quod aliquando patienti Christo supponitur, in quod tamquam profluens ex quinque vulneribus sanguis Domini exhiberi non raro solet, tamquam balneum seu lavacrum, quo purgantur peccata nostra. Et certe Lada cum purificationem sonat per legem fieri solitam, ut fuse docet Cangius in Glossario, tum etiam purgatorium quoddam, ut explicat Spelmannus.

c Stuba tam hypocaustum, quam locum significat, quem hypocausto calefacimus.

C

CAPUT XIX.

Affectus Beatæ erga resurrectionis Christi, et Eucharistiæ mysteria; beneficia in ecclesias, inopes, Minoritas; patientia in atrocissimis calumniis, cælesti tandem luce dissipatis.

Dies Dominicos celebrat

Diem autem Dominicum, cujus celebratio frequenti et stricto Domini imperio tam in veteri quam in nova lege singulis mortalibus mandata est, singulari devotione et reverentia venerari solita, resurrectionis Dominicæ in eo colebat et rememorabatur arcana; quod videlicet die

illo Leo fortissimus mortuos vivificasset, patres de limbo eduxisset, infernum debellasset, corporibus Sanctorum mortuis quamplurimis munus resurgendi contulisset, cœli januas patefecisset, dilectissimæ genitrici suæ Virgini Mariæ item Mariæ Magdalænæ ceterisque Sanctis feminis, item et discipulis suis apparuisset.

D

181 Tanta autem ac tam fervens resurrectionis Dominicæ sibi inerat dulcedo; ut in singulis diebus Dominicis sorori, primū sibi die illo occurrenti, novum et maximum gaudium et quasi ante ignoratum, cum immensa exultatione et jubilo enuntiaret, dicens: Surrexit Dominus vere, alleluia. Sorore vero respondente et ejus enuntiationem contestante atque dicente: Vere surrexit; gaudio nimio respersa sanctum sorori præbebat et flebile osculum, pro tam gratissimo et humano generi necessario novo usque ad effusionem lacrymarum exhilarata. Ceteris autem sororibus, Officio et re divina, privatis etiam orationibus expletis, de ecclesia recedentibus, et in cellas suas divertentibus, hæc sola de ecclesia non recedebat, sed Psalmos septem pœnitentiales cum letania et oratione, Deus qui vivorum dominaris et mortuorum, devotissime in vulgari Polonico psallens, et solitaria Deum ardentius venerans, placatum illum ac propitium efficere vivis et mortuis quam studiosissime satagebat.

mirabili affectu erga resurrectionis Christi mysterium.

182 De implendo insuper mandato divino et consequenda vita æterna sollicita, qui suos fideles solcite jubebat et incitabat dicens: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis; et: Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita; et: Hoc facite in meam commemorationem; cœlestem illum cibum, qui animam devotam divinis impingat adipibus et charismatibus, et cœlestia desideria subvehit et elevat, frequenter et assidue, et cum ineffabili dulcedine, imbre lacrymarum ora perfundens, suscipiebat; quo non solum spiritus ejus, sed cum anima quoque sustentabatur roborabaturque corpus. Divinissimo autem Eucharistiæ viatico suscepto, cœlestis et divina Virgo non solum spiritu, sed corpore cœlum rapuisse, et illuc penetrasse videbatur. Frequentius autem ob devotionis fervorem in ecstasim versa, et ab exterioribus sensibus, dum communicanda erat, alienata, hostiam corporis sacratissimi non videbat. Alienationem autem ipsam in culpam et in demeritum, non in devotionem, spiritum elationis et cogitationis tumidioris repressura, referens, dura pœnitentia, quasi gravius aliquid deliquisset, seipsam contorquebat, afficiens spiritum mœrore, corpus verberare; quam maximum reputans facinus, quod corpus divinissimum a se susceptum corporalibus oculis sibi contemplari non contigerit.

Devotio erga sacram synaxim.

E

183 Munificentia autem et pietatis, quæ secum ab ineunte ætate et pene a puero creverat, et quam agens in seculo magnopere exercebat; etiam in monasterio posita non poterat oblivisci; quinimo illam liberalius operosiusque diffundebat in omnes. Singulis enim ecclesiis cathedralibus, conventualibus et parochialibus longe vel prope positis per universam Poloniam, casulas, pallas, cappas, dalmaticas, auro, purpura et murice superbas et diversarum materierum ni-

Continuat liberalitatem pristinam erga ecclesias,

tore

A tore fulgentes ; item calices ex purissimo auro et argento ; item cruces gemmis et margaritis intextas ; item libros et missalia, ceteraque hujusce generis ecclesiastici cultus ornamenta pro cujuslibet conditione aut necessitate conferebat.

et pauperes, inopes, ac religiosos.

184 In egenos vero pupillos, viduas, pauperes, peregrinos, advenas, et quaslibet miserabiles personas adeo [erat] liberalis et profusa ; ut cujuslibet necessitati, inopiæ et indigentiae hilarissime semper subveniret ; parturientibus cibos delicatiores et expensas, et pannos infantibus ad cunas ; morientibus vero sumptus et cereos propriis elaboratos manibus pro funeratione eorum liberaliter administraverit ; nudos vestiverit, infirmos aluerit, dotes virginibus præbuerit ; consternatos et in desperationem aliquam aut angustiam mentis versos erexerit, et meliora sperare jusserit ; et omnem substantiam monasterii, solo victu et vestitu suo et sororum, et eo quidem parco et tenui, reservato, cetera omnia in egenos, pauperes et indigentes expendebat, adeo diligenter, sollicite et accurate ; ut id suo grandi reatui ascriberet, si quando, ea ignorante, pupillis, peregrinis, egenis, pauperibus, et miserabilibus personis contingeret quidquam deesse ; aut aliquem ex eis aliqua necessitate, cui per eam succurri posset, laborare. Devotos etiam et religiosos sacerdotes, et virgines Christi, et religioni et sanctitati deditos enixiori venerabatur cultu, curam illorum gerens, et eorum indigentias administrans.

Alit ac tenere fovet conventum Sandecensem Minoritarum, non sine miraculo.

185 Et cum tam prodiga foret in externos et forenses, propriorum tamen et domesticorum sui Ordinis suæque religionis non remittebat, sed intendebat magis, curam : in monasterio enim antiquæ Sandecz conventum Fratrum Minorum de personis triginta, sub habitu et regula monachali Christo militantibus, aluit, vestivit et pavit ; quorum tantam curam egit, ut languentibus et debilioribus cibaria ipsamet excoqueret, et excocta in conventum fratrum, quacumque aeris intemperie non obstante, per seipsam ferret, propriisque manibus valetudinarios cibaret, et esurientes, sitientes et deficientes, juxta ac nutrix infantes, reficeret. Dum autem die quadam fratribus infirmis deferens cibaria et pocula, in fossatum grande decidisset, et collisionis in membris virgineis et teneris pertulisset discrimen, fervor tamen suæ devotionis et charitatis virtus, adeo collisionem illam grandem restauravit reintegravitque ; ut subitam senserit et solidam absque omni humana ope superne sibi largitam curationem ; ex quo nimirum ad cetera et majora pietatis et miserationis opera edenda promptior, alacrior atque vegetior efficiebatur.

Elemosynæ ejus ad capitula generalia et provinciales FF. Minorum.

186 Sciens insuper, fratres sui Ordinis omnibus temporalibus ex professione sua nudatos esse, et in altissima paupertate præsentem vitam ducere, ad singula capitula generalia Ordinis ducentos florenos ; ad particularia vero, per ministrum Poloniæ celebrata, centum viginti florenos, ad succurrendum fratribus necessitatibus, se et sui cœnobii sorores eorum obsecrationibus et suffragiis recommittens, trans mittebat ; ut mirarentur, quonam modo substantia sui monasterii in tot largitiones suppeteret, cum cœlestis ubertas incrementum illi adjiceret.

187 Quamvis autem miram ac profusam dexteritatem absque omni personarum acceptione et respectu exerceret infatigabiliter in omnes ; et singuli ordines atque status, omnisque conditio, sexus, atque ætas ejus liberalitatis atque pietatis præconia laudibus mirificis efferrent, et matrem illam ac advocatam patronamque verius, quam dominam aut ducissam, omnium miserabilium et egenorum, et arcam atque portum tutissimum omnium afflictorum indigentiumque sonora et communi appellatione vocitarent ; non deerant tamen plerique fratres sui Ordinis in monasterio Sandeczensi commorantes, ejus multiplicia liberalitatis et pietatis opera quotidiano usu experti, qui sancta illius opera livorosis fuscabant detractionibus, extenuabant carptionibus, turpabant suspicionibus, criminabantur accusationibus ; Ancillamque Christi variis contumeliis, tædiis et opprobriis innocenter afficerent : beneficentiæ quoque et charitatis multifarie ipsis impensæ oblit, beneficium suum improba malignitate pendebant.

188 Incontinentiæ enim illam aspergebant probro, et propter frequens sacræ confessionis Sacramentum de fratre Bogufalo (is enim confessionem suam quot diebus audire solitus erat) illam quasi stupri suspectam vulgaverant, mendacibusque et confictis criminationibus ministri Poloniæ, custodis, et guardiani ceterorumque officialium Ordinis domus Cracoviensis credulas et prurientes adeo implebant aures, ut præfatum Bogufalum, confessorem suum, in detestationem utriusque facinoris, crebro a Sandeczensi cœnobio dimoverent, et ad agendum pœnitentiam, quasi lascivum et incontinentem, pro majori Virginis sanctæ contumeliatione provocationeque detruderent.

189 Quæ cum ob id majores intensioresque in spiritu et animo, quam frater Bogufalus in corpore, sustineret cruciatus ; secum tacita reputans quam fœdissimo, ceteras ejus actiones et virtutes devorante, famam quoque illius corrumpente, notaretur probro ; primo mœrore quidem conficiebatur immenso ; patientiæ deinde clypeo se muniens, et transgressionibus suis ea probra et opprobria deputans, mira jocunditate hilarior efficiebatur ; nulla quoque murmurationis aut querelæ emissa voce, ad gratiarum actiones propensiores in Deum solabatur, qui ipsam adversitatem, contumeliam et ignominiam hujusmodi pati, et ob gloriam nominis sui præter verum et justum convitari pro ejus castitatis corona duplicanda proque augendo merito contulisset. Sorores insuper, probra ipsius et ignominiam molestius ferentes, ac propter id largioribus indulgentes querelis, summa vultus constantia, ejus innocentiam attestante, corripuit compescuitque.

190 Nolite, inquit, carissimæ meæ sorores ac filiæ, nolite opus Dei omnipotentis, et meæ patientiæ impedire meritum ac progressum ; cum mea delicta meæque multiplices animadversiones a in Deum majora supplicia majoresque pœnas deposcant ; donec per propitiationem divinam tersionem meruerint et veniam : Patientia enim continet opus perfectum, cujus vos juxta atque ego apprehendere gestimus summatem ; perfectioribus vero operibus et potioribus laboribus in via hujus terrenæ ac laboriosæ peregrinationis

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.
pro quibus
gravissimæ
criminationes
repentuntur ;

et accusatio
turpis com-
mercii cum
confessario,
E

quam ipsa
sustinet cum
gratiarum
actione,

F

sorores red-
arguens,
quæ injurias
ejus depelli
volebant.
a

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

tionis potior in cœlesti patriâ debetur merces ; ubi justissimus Retributor unicuique suam reddet mercedem juxta proprium laborem. Quibus itaque providentia divina majora collatura est præmia in cœlis, in hos confert majores opportunitates facultatesque conquirendi merita ipsa per magnitudinem tribulationum in terris. Unde saluberrime accidit, ut quos amplius prædiligit, hos abundantioribus tribulationibus exponat, retributiones uberiores sortituros.

*Crescit sus-
picio; et
confessario
amato suffi-
cituratius
perquam
severus;*

B

191 Quietatis sororibus et ad melioris frugem patientiæ conversis, fratres tamen Ordinis nec tolerantia adversitatum, nec patientia tot conviti-
orum quietare poterat, quin majoribus invidiæ stimulis agitati, amplius contra illam et ex-
candescerent et furerent, majoribusque illam crimi-
nationibus et accusationibus stupri et ejus con-
suetudinis cum fratre ream apud patres Ordinis
deferrent. Quorum illi relatione moti, nulla dis-
cussione criminis, quod falso objiciebatur in An-
cillam Christi, facta, litteram obedientiæ præfato
fratri Bogufalo inscriptam, severitatis et levita-
tis plenam, transmittunt; jubendo, ut in eo mo-
mento, quo sibi sive stanti, sive ambulanti, sive
sedenti aut cœnanti, aut quidquam operis alte-
rius agenti repræsentaretur, ex monasterio dis-
cedat, ab ancilla Christi Cunegunde se prorsus
sequestret, et in Cracoviam redeat. Qui cum
jussioni, sanctam obedientiam impleturus, pa-
ruisset, et Cracoviam revertisset, alius frater,
natione Bohemus, vocatus Petrus Odraniecz, in
locum ejus substitutus advenit. Qui cum crimi-
natoribus sanctæ Virginis præbuisset primum au-
ditum, deinde creditum, actus ejus et devotissi-
ma opera habens simultanea et suspecta, hypo-
crisis illam et levitatis crimine apud seipsum
damnabat.

*an simula-
ta?*

*qui per mi-
raculum edo-
tus est ca-
lumniam fal-
sitate.*

(

192 Verum parum auribus fidens, quarum sen-
sus falli frequentius atque eludi consuevit, legi-
timam probationem et ab omni livore circum-
scriptam habiturus, rem oculis permittit. Et se-
veritate sua naturali, ob quam etiam sanctæ
Virginis sibi mandata cura fuerat, motus, ad
oratorium virginis Cunegundis, levitates suas et
hypocrisim deprehensurus, irrumpit; et sensim
velo oratorii amoto, conspicatur sponsam Chri-
sti Cunegundim cœlesti lumine radiare et splen-
dore atque fulgore immenso orare coruscam.
Nec splendorem tantum humanis sustinens obtu-
tibus, pronus procidit in terram; perfundensque
ora lacrymis, et de fulgore cœlesti, quem circa
Sponsam Christi radiare viderat, stupens, et se-
cum tacitus multa volvens et ancillæ Christi Cu-
negundis sanctimoniam, et improborum fratrum
sui Ordinis, Virginem beatam false criminan-
tium, impudentiam mirabatur. Ex correctore
autem venerator, et ex criminatore præco lau-
dum ac testis ejus effectus, mirandæ visionis
spectaculum tam patribus quam fratribus et so-
roribus sui Ordinis fideliter et seriatim, ac juxta
quod viderat, enarravit; et sanctitatem ipsius
suo veraci testimonio ubique diffundens, menda-
cia ad ignominiam ejus commentata dissolvit,
oraeque sibi obloquentium et invidentium, ut nus-
quam postea mutire quidquam auderent contra
illam, suæ attestationis inexceptibili rubore com-
pescuit.

D

ANNOTATA.

a Animadversiones, opinor, hic dicuntur delicta, quæ cum sufficienti cognitione et attentione ad malitiam committuntur.

CAPUT XX.

*Patientia et caritas Beatæ erga ingratos
et injurios; vis precum ejus adversus
oppressores injustos monasterii San-
deciensis.*

Sanctæ Claræ virginis die appetente, ancilla
Christi Cunegundis suam et Ordinis sui fun-
datricem, patronam et magistram ampliori obse-
quiorum devotione honoratura, rogatione sua sup-
plici perlicit pervincitque fratres, ut die illa so-
rores Missam et Vesperas in cantu explere permit-
tant, quatenus ex cantus usu sorores ampliorem
profectum in canendo jubilandoque Deo et Sanctis
ejus possent accipere. At fratres pollicitationis
suæ oblit; et Ancillæ Christi malignum, stimu-
lis invidiæ agitati, irrogaturi opprobrium, Ve-
speras primas et in crastinum Missam majorem
inchoando peragunt, non sine omnium sororum
grandi molestia et exacerbatione.

E
*Injuriam
iterum sibi
illatam a
fratribus*

194 Cumque sororum indignationem et An-
cillæ Christi contemptum Constantia ducissa, et
Leonis olim, Russiæ ducis, relicta, sanctæ vir-
ginis Cunegundis germana (quæ forte tunc per-
sonaliter aderat) gravius Sororis contumeliam
et ludibrium ferens, inclamatione et reprehensionem
severa fratres de tam notorio opprobrio
Sorori suæ irrogato objurgat, facinus illorum et
carpendo et aggravando; ancilla Christi Cunegundis,
ad pedes sororis ducissæ Constantiæ cor-
ruens, rogat illam enixius quo potest et humiliter,
quatenus ob beatissimi Francisci nomen et reve-
rentiam ab omni carptione et reprehensione fra-
trum se non solum contineat, sed nec inclementi
verbo illos compellet; dignitatis eorum culmini
et conditioni, qui et sacerdotio fungantur Deo,
et in filios provenerint sancto Francisco, in sin-
gulis etiam honorem Sanctis delatura a.

apud iratam
sororem de-
precatur.

F

195 Vice altera cum sorores voce sonora in
cantu Missam inchoassent, illamque modulata
suavitate concinne prosequerentur, fratres Ordinis
singuli una cum fratre rem divinam ad altare
exeunte, novo contumeliæ et opprobrii genere
ancillam Christi Cunegundim laceraturi dedeco-
raturique, conspiratione inita, de ecclesia viritim
diffugiunt, et ecclesiam atque Missæ mysterium
derelinquunt, irredituri; nisi Cracoviensis cus-
tos, frater Nicolaus, qui tunc aderat, iusantiæ
eorum et furoris cognita causa, redire illos et
intermissum divinum Officium resumere atque
absolvere strictiori jussione compulisset. Tulit

a
*Eorundem
injurias no-
vas caritate
compensat.*

et

A et hoc opprobrium ancilla Christi Cunegundis plusquam animo patienti; quamvis noverat, illud studiose, et ex proposito, per fratres in suum dedecus attentatum; nec ullum tristioris animi signum præ se ferens, majori etiam caritate, dilectione et favore fratres Ordinis, contumeliatores suos et hostes, propter Christi nomen et amorem prosequabatur.

Lexatur et opprimitur monasterium ejus a Lestkone,

196 Obtinebat pro ea tempestate ducatus Cracoviensem, Sandomiriensem, Lublinensem, Siradiensem Lestko niger, princeps Polonorum monarcha, qui Boleslao pudico in eosdem ducatus, ut supra retulimus, successerat. Hic ambitione stimulatus suapte, et livore, procerum etiam suorum et satraparum suggestu accensus, dolens, eos proventus, villas, oppida, telonia et introitus suo deesse fisco, qui donati et perpetuo ascripti in sortem et ditionem Sandeczensis transiverant monasterii, plurimas et varias injurias, oppressionesque violentas et illicitas ancillæ Christi Cunegundi, et monasterio Sandeczensi sanctimonialium inferebat, requirens jura ducalia in oppido Sandeczensi et villis ac hereditatibus monasterii, multiplices et exquisitas angarias, dacias *b*, et præstationes, ut sese tunc habuit Polonorum mos et servitus, secum trahentia: requirens et exigens stationes, quibus se, et curiam omnem suam, equos, canes, aves, et similia mancipia illum comitantia omni victualium administratione opipare tractari jubebat; requirens exactiones, tributa et suffragia non pro se tantummodo, sed pro suis satrapis, proceribus, magistratibus et iudicibus eorumque ministris, et qui se bonis monasterii monstrabant amplius, quam dux ipse, infestiores. Fiebat ergo jussu ducis et procerum in homines et colonos monasterio Sandeczensi donatos et inscriptos, libertate eis concessa cos non relevante, pignoriatio, invasio, direptio, anquisitio *c*.

c et repulsa ab eo sæpe Cunegundis, ad Deum confugit;

C 197 Et cum ancilla Christi Cunegundis clamore suorum colonorum et subditorum excita, ducem Lestkonem nigrum, suosque satrapas personaliter, nonnumquam per nuntios, adiret, solvique gravamina privilegiis, libertatibus, et munimentis Boleslai pudici, olim Cracoviensis ducis, monasterii singula bona ab omni tributo et onere excipientibus, ostensis, deposceret; non ob id tamen Lestkonis ducis suorumque procerum truculentia et tyrannides quiescebant; quinimo sæpenumero sponsam Christi Cunegundim, et suos factores, justa et æqua interpellantem, cum indignatione et injuria a suis tribunalibus repellebant. Anxiabatur Ancilla Christi non tam pro se et sororibus suis, quantum pro colonorum et subditorum monasterii sui gravamine et anquisitione: et, tam sororibus quam colonis, sortem suam et oppressionem cum querelarum ingeminatione deflentibus, famula tamen Christi Cunegundis eundem tenorem in animo et vultu ostendens, nec tot oppressionum et injuriarum generibus succumbens, peccatis suis quæ acciderant singula deputans, in tot tantisque acerbitatibus ducisque Lestkonis et procerum ferocitate et tyrannide, ad sedatorem omnium procellarum Deum clementissimum censebat ocus recurrendum.

198 Cumque famula Dei Cunegundis fletibus

et orationibus sollicitius insisteret, tam subita dexteræ Dei mutatio in Lestkonis ducis et procerum pectoribus coorta est; ut tyrannidem in clementiam, avaritiam in liberalitatem, truculentiam in pietatem, exactionem in largitionem, gravamen in libertatem verterent; et tam dux Lestko ipse, quam omnes primores sui, nutu divino et terrore correpti, ultro ad illam personaliter accederent; culpaque sua recognita, in corde contrito et humiliato ignosci sibi, flexis antem illam viritim genibus, precarentur; devotentes, se amplius et de cetero numquam illi et monasterio suo ejusque subditis aliquas molestias, gravamina et displicentias irrogaturos, sed singula non postulata solum, sed etiam imperata, facturos.

199 Non erat difficile apud Virginem Christi erratorum consequi veniam; quippe quæ, priusquam rogaretur, singulas culpas singulosque excessus, quantumcumque enormes, singulis ignoscere et ex toto remittere consueverat: facile itaque et tunc duci Cracoviensi Lestkoni et ejus proceribus offensas suas omnes et suorum subditorum, quamvis graves, ignovit et liberaliter universa relaxavit; admonitis tantummodo, ne amplioribus in Deum prævaricationibus se et animas suas polluerent, ac propriis contenti, manus rapaces, corde ambitioso circumciso, ab alienis continerent, præsertim ab his, quæ forti divinæ sunt dicata; cum eorum gravamen et oppressio facinoris offensam in Deum secum graviolem trahat. Dux autem Lestko et proceres summissa et stricta obligatione repromittunt, se nusquam de cetero bonis monasterii aut subditis illius noxam aliquam, sed nec nauseam, irrogaturos; sed singula pro Ancillæ Christi arbitrio et voto, quoties intercederet, acturos. Et ne id ancipiti viderentur egisse promisso, Lestko dux de consensu singulorum procerum donationes et libertates, per antecessorem suum Boleslaum pudicum olim Cracoviensem ducem monasterio sanctimonialium Sandeczensi per litteras et privilegia concessas, innovat, roborat, et confirmat, veteribus libertatibus novas adjiciens, pro cœnobii præfati quiete et stabilimento, et pro singulorum temporum conditione.

AUCTORE
JOANNE DLU-
GOSSE.
*qui ex dire-
ptore ac ty-
ranno,*

*supplicem
facit ac be-
neficum.*

E

F

ANNOTATA.

a Sensum hic utcumque restituere coactus fui: sic enim habebat apographum nostrum: Dignitati eorum culmini et conditioni, quin et sacerdotio fungantur, Deo et filios proverint S. Francisco, in singulis etiam honorem Sanctis delatura.

b Jam dedimus sensum hujus vocis in Annotatis cap. xv ad litteram b.

c Vox anquisitio est etiam apud priscos usitata pro inquisitione in personam vel rem aliquam. Vide sis Cangii Glossarium.

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

CAPUT XXI.

*Preeum ejus efficacia adversus Tartaros
ac Teutones Poloniam vastantes; cari-
tas erga inimicum; prophetia; privi-
legium singulare.*

Tartari Po-
loniam va-
stant anno
1287 mense
Decembri;
a

B

Erupit post hæc in regnum Poloniæ miserabi-
lis casus, miserandaque clades a. Clemen-
tissimus siquidem et patientissimus Deus, Polo-
norum gravissimis irritatus sceleribus, et ultio-
nem ulterius non valens, magnitudine facinorum
exigente, differre, gentem cruentam, ferocem et
barbaram, Christiano nomini inimicissimam, Tar-
taricam, spurcissimo ritui Mahumeti deditam, in
Polonos desævire permisit, magnitudinem sui
furoris in eo vel maxime ostentans. Non catholi-
corum invasione, sed paganorum rabie Polonos
tunc vindemiabat feriebatque, neglectu et cun-
ctatione differentes per pœnitentiam divinæ ul-
tionis gladium sedavisse. Dum itaque Dominicæ
Incarnationis annus millesimus ducentessimus
octuagesimus septimus voveretur, gens prædicta
Tartarica, sub ducatu duorum imperatorum No-
gay et Thelebuga, in sedibus suis inedia vexata
et fame, in gravi multitudine ebulliens in Polo-
norum regiones a Ruthenis schismaticis, in Po-
lonorum et religionis orthodoxæ odium, non so-
lum per suas terras transire permissa, sed etiam
iter et discrimen monstrantibus, comitata, plu-
ribus agminibus in locustarum numerum dispar-
tita, et famem restrictura, (quamvis fortissima
frigora et densissimæ nives oram tunc Poloni-
cam premerent) advenit, et Petro de Crampa,
tunc Sandomiriensi capitaneo, qui sponsione
eorum, deceptus descenderat, nefarie fide viola-
ta, occiso, maximum et pene innumerabilem
populum utriusque sexus, qui in civitatem et ar-
cem Sandomiriensem ex variis oris pro sui tute-
la confugerat, in ore gladii in vigilia Nativitatis
Christi miserabiliter trucidavit b.

C

b

Beata in ar-
cem Pyeni-
ny fugit cum
suis, sed non
omnibus;

c

d

e

201 Ejus potentiam et multitudinem Lestko
niger Cracoviensis dux, dum illam Cracoviam
tendere agnovisset, veritus, nullatenus se illi in
dimicatione parem ratus, in Hungariam cum
Griffina conjuge sua ducissa, et primoribus, et
proceribus diffugit. Ex quo factum est, ut Tar-
tari in singulas Polonicas urbes et vicos liberius
grassarentur c. Quorum rabiem ancilla Christi
Cunegundis cum septuaginta suis conservis, et
virginibus Christi, et duabus germanis sororibus,
videlicet Jolentha, Boleslai pii Calischensis, et
Constantia, Danielis d Russiæ, ducum relictis,
evitatura, ex monasterio suo et oppido Sandec-
zensi, nulla mœnia habente, in castrum Pyeniny
e supra flumen Dunaiecz, situ et muro forte, se
torrenter et raptim recepit; dumque proprii
currus et vehiculum ad subvehendum ancillas
Christi minime sufficerent, coloni ex villis mona-

sterii id munus perficere jussi, suis illas quadri-
gis ad castrum Pyeniny devehendas assumebant.
Verum terrore Tartarorum, qui jam adesse nun-
tiabantur, perculsi, in silvas aviosque montes ex
medio itinere, ancillis Christi inter silvas, sal-
tus, nives et pericula relictis, quo quemque sors,
metu impellente, ferebat, diffugiebant; nec ullo
vociferantium et plorantium eorumque opem ef-
flagitantium sisti aut revocari poterant ejulatu.

202 Cumque se desertas et ad evidentissi-
mum periculum (jam enim ab illis fremitus Tar-
tarorum illas persequentium exaudiebatur) vide-
rent redactas, solatium et auxilium dominæ suæ
ac servatricis Cunegundis, quamvis absentis et
jam in Castro Pyeniny cum senioribus sanctimo-
nialibus agentis, sedulis et assiduis vocibus, nec
frustra, implorabant: ejus enim prece et me-
rito Zophia, Clara, Salomea, et aliæ singulæ
virgines, quamvis inter hostiles et barbaras co-
hortes constitutæ, salvæ tamen et incolumes
absque omni etiam quocumque levi, discrimine,
in Castrum Pyeniny ad patronam et matrem
suam Cunegundim pervenerunt, stupentibus et
mirantibus cunctis, feritatem barbaricam illis
nequidquam nocuisse et id in ancillæ Christi Cu-
negundis referentibus meritum et sanctitatem.
Cum autem Tartarorum exercitus in monaste-
rium sanctimonialium pervenisset, omni inten-
tione et conatu illud, juxta ac cetera, incensu-
rus, omnium quidem victualium, quorum in ejus
promptuariis offenderat, voravit consumpsitque
abundantiam; ab ædibus tamen sacris et cœno-
biis, et ab omni violentia illis inferenda, nutu
divino percussus se continuit; tumultuarioque
cursu et præpropere ad Castrum Pyeniny, quasi
opimam prædam illic occupaturus ire pergit.

203 Cumque omnis Tartarorum globus illuc
pervenisset, et ad expugnandum Tartari, omni
conatu nixi, se coarmassent amassentque, san-
ctimoniales singulæ, sexus imbecillitate conter-
ritæ, non secus quam arx expugnata et ipsæ
captæ forent, in flebiles ruebant gemitus et ac-
clamationes; ad genua quoque virginis sanctæ
Cunegundis, velut ad supremum refugium, se
prosternunt; orant, ut miserabiliter oppressis
et miserabilibus * captivandis opem ferat, Dei
patrocinium illis impetret, et a faucibus barbari-
cis eas eripiat, quibus nulla reliqua sit spes sa-
lutis. Tunc femina Beata, consternatione illarum
et desperatione, non secus quam erat par, per-
mota, confidere illas de celeri Dei auxilio, et
bene sperare jubet; brevi præsentis periculo libe-
ratum iri; modo jactent spem suam et credulita-
tem in Domino. Fusa deinde ad Dominum cœli
supplici et lacrymosa oratione, innumerabilem
illum Tartarorum exercitum ab oppugnatione
invasioneque castri fugavit abegitque, et feroci-
tatem barbaricam in mansuetudinem convertit.
Subito enim consternati pavore, et quasi mente
alienati et capti (imperatos crederes aut ingenti
clade devictos) a castro et ejus oppugnatione
diffugiunt, magis quam discedunt; professi non
ab hominibus, sed ab aliquo occulto numine per-
cussos, fugatos et deterritos.

204 Tartarorum autem copiis a Castro Pyeni-
ny descendentibus, viros ecclesiasticos et religio-
sos, qui secum una in castrum Pyeniny se rece-
perant,

ceteræ tamen
miraculo
evadunt; et
monasteri-
um servatur.

Tartari ar-
cem Pyeniny
obsident;
sed, orante
Beata, ter-
riti fugiunt.

* forte mise-
rabilibus
F

Ad monaste-
rium rever-
sa, a Deo ob-
tinet sibi su-
isque neces-
saria,

A perant, exactissimo studio hortabatur, ut rem divinam ac sacrificia; sanctimoniales vero, ut lacrymis et precibus, suspiriis ac jejuniis quam devotissime sub illa tempestate agerent, et indignationis Dei flagellum celerius averti obtinerent; milites vero et ceteros armigeros et pugnatores ad resistantiam Tartaris faciendam animabat, fiduciam illis ministrans, et solatium e cœlo repromittens; ex quo factum est, ut milites ejus concinatione persuasi, in mortem ruerent et voluntariis periculis se devoverent. Cum autem Tartaricus exercitus diœcesi Cracoviensi in magna parte per solitam feritatem, trucidationem videlicet senum et impuberum, abductionem vero in captivitatem miserabilem sexus utriusque robustorum et puberum *f*, vastata, in suas regiones itinere, quos venerat, revertisset, et ancilla Christi Cunegundis cum suis pugnatricibus, Christi videlicet virginibus, ex castro Pyeniny ad sacrarium sui cœnobii antiquæ Sandecz etiam se recollegisset; nec haberet, unde sanctimonialium et frequentem numerum nedum alere, sed nec sustentare posset, omnibus victualibus et omni frumento et pecore, non in monasterio tantum et bonis ejus, sed et per circuitum a multitudine Tartarorum consumptis, voratis aut flamma demolitis, ad præsidium divinum et ad amatorem suum Christum Jesum se tota convertit, suisque precibus et meritis alimoniam, quæ pro sororibus et singulis monasterii ministris usque ad novarum segetum fruges abundanter sufficeret impetravit.

Benta milites iniquos arguens,
* an circiter anno?

205 Lestkonis nigri Cracoviensium ducis, qui circa annos * Domini millesimo [ducentesimo] octuagesimo nono, ultima Septembris, apud Cracoviam diem obiit, morte sequuta, Teutonicis terram Sandecensem hostili irruptione et ingressu occupantibus, militares Poloni montem Sandecensem, oppido vicinum, qui appellatur Lyemysez, incastellant, muniunt, præsidio militari illic imposito, facilius hostes, juxta ac evenit, debellaturi. Cum autem milites montis præfati agentes præsidia, variis spoliis, exactionibus, datis, collectis ac tributis, villas monasterii affligerent; nec secus in colonos earum, quam hostes, omagiando *g* illos et gravando tallis *h*, grassarentur, ancilla Christi Cunegundis, hominibus et agricolis monasterii liberationem effectura, ad montem incastellatum processit, et milites, se et suum monasterium omagiis gravantes, civili et modesta reprehensione coarguere cœpit.

C
g h

sagitta appetitur ab eo, quem de sacro fonte levaverat,

206 Et quamvis singuli milites acrimoniam admonitionis illius æquo animo atque modesto ferrent, vitæ illius sanctitatem venerati, quidam tamen ex eis miles, Petrus nomine, et quem Sancta Dei ex fonte sacro levaverat, bili et dæmone instigatus, et nec conditione virginali, nec Virginis sacræ sanctimonia, nec ceterorum militum moderatione et patientia deterritus, tenso arcu seu ballista, sagittam contra Ancillam Christi, occisurus illam vecorditer, projecit. Cumque sancta Dei Cunegundis jactum sagittæ absque ullo pavore et declinatione imperterrita excepisset, et, divinitate regente, sagitta guttur Virginis sacræ appetens, impune transvolasset, et singuli milites, factum Petri militis execrati, tu-

multu concitato adeo exarsissent, ut parum abfuerit, quin truculentus miles a ceteris violaretur ac desideraretur; ancilla Christi Cunegundis, tumultu sedato. incolumem illum servans, et blanda reprehensione, quod ad se occidendam arcum intenderat, et animum corripere satis ducens, in cœnobium suum regrediebatur, non se æque ac casum suum, sed atrox facinus Petri militis et illum miserata, quem animadverterat nulla doloris ac pœnitentiæ signa monstravisse, futuram illi ex divina justitia interminata ultionem.

207 Quæ cum sub brevibus diebus juxta vaticinium Ancillæ Christi evenisset, et præfatus miles Petrus letali vulnere, ab hoste impugnatus, concideret; priusquam efflaret animam, ad cœnobium Sandeczense, et ad ancillam Christi Cunegundim se duci, de clementia ejus non desperans, in lætitia obtinuit. Quem illa clementius, quam quisque ratus foret, suscipiens et ad viam pœnitentiæ reducens, funeri etiam suo, juxta ac vivens desideraverat, in monasterio tumulto, justa persolvit; [prece ac merito Ancillæ Christi vitam consequutus æternam. Ob quam rem cum a nonnullis sororibus rigidius carperetur, quod salvationis beneficium homini immerito obtinisset: Scitote, respondit, conservæ meæ, idque, dum vivo, servate arcanum; quod eorum, qui a me de sacro fonte ex utroque sexu hominum levantur, damnatur nemo, sed singuli cœlestis vitæ januam introeunt, passionis Christi merito patefactam. Cujus amplissimi privilegii donum a sponso meo cœlesti mihi superne in decus et signum virginittatis meæ collatum est, cœlesti etiam oraculo diutius revelatum.

quemque ipsapost prædictam punitionem conversum sepelevit.

E

208 Sub ejusdem guerræ a Teutonicis Sandecensium oræ illatæ exortum, cum guerra hujusmodi, grassantibus impiis, incresceret, [et] plerique ex hostibus Teutonicis clam furtive sub nocturno tempore oppidum Sandecense introissent, a nonnullis oppidanis Sandecensibus, iniquissimo proposito eorum faventibus, in ædes recepti, cœnobium sanctimonialium et virgines opportuno noctis tempore prædaturi; sensit id periculum ancilla Christi Cunegundis divinitus et in spiritu sibi revelatum; et presso arcano, nec ulli virginum suarum, ne subito concutirentur terrore, patefacto, ad solitam obsecrationum præsidia se convertit. Noctem itaque illam insomnem ducens, et jugibus orationibus vacans, sponsum suum amantissimum Christum Jesum pro aversione impendentis periculi suppliciter interpellabat. Nutu itaque divino hostes et prædones conterriti, dum campana ex monasterio pro matutinalibus laudibus pulsaretur, conclamatam contra se et in suam oppugnationem sono campanæ rati, et non secus quam [si] classicum contra illos cecinisset, horrore nimio concussi, ex oppido cuneatim diffugiunt, etiam arma nonnulla sumere, metu impellente, obliti, præda futuri hostium qui prædatum advenerant, si quis palantes et incomposite fugientes persequi sustinisset, precibus et lacrymis sanctæ Dei Cunegundis fortius quam hostibus armis victi et debellati, nec deinceps addiderunt hostes, grassari in prædam monasterii, vim divinam patule experti.

Prædonum insidias divinitus intellegit, et precibus avertit.

F

AUCTORE
JOANNE
DIJUGOSSO.

ANNOTATA.

a De hac clade legi etiam potest auctor noster *Historiæ Polonicæ* lib. 7 ad annum 1287.

b Hæc dissonant ab *Historia Polonica* tam auctoris loco citato, quam *Michovii* lib. 3, cap. 60, et *Cromeri* lib. 10, juxta quam : primo, non in vigilia Nativitatis Sandomiriam, quam jam præterierant, sed *Crokoviam* Tartari obsidebant; deinde, nec arcem, nec civitatem Sandomiriensem expugnaverunt; sed ab utraque cum ignominia repulsi sunt.

c Maxime in tractu Cracoviensi (nam Cracoviam ipsam occupare non potuerant) qua versus Saudeciam porrigitur usque ad Alpes Paannonicas, ut habet auctor noster in *Historia Polonica*.

d Est is ille Daniel, qui Ecclesiam Romanam infideli Ruthenorum ad eam reductione ludificatus est; de quo videri possunt *Annales ecclesiastici* apud Raynaldum. Porro Constantiam hic facit viduam Danielis auctor noster, idemque asscrit in *Historia Polonica* ante citata; quam sequuntur citati quoque *Michovius* et *Cromerus*: cum tamen antea in hac eadem *Vita* cap. 20, num. 193, eam statuatur non Danielis, sed Leonis, filii Danielis, relictam; et cap. 2, num. 29, eidem Leoni nuptam fuisse Constantiam dixerit. Et sane postremum hoc mihi potius videtur; quandoquidem Daniel, juxta auctorem nostrum lib. 6, jam belli dux erat fortissimus ab anno Christi 1220, quo Colomanum atque Hungaros omnes expulit Italia; cum nata nondum esset Constantia.

e Erat hoc castrum haud procul Sandecia situm sub Carpatho monte, ut ait *Cromerus* lib. 8; et, ut idem habet lib. 10, natura loci munitissimum erat, unum tantum, et eum quidem perangustum, aditum habens.

f Auctor noster in *Historia Polonica* superius assignata, ex eo conjecturam facere jubet de toto numero eorum, qui hac occasione in servitutem abducti sunt, quod viginti et unum millia de solis virginibus juvenculis nondum nuptis fuerint numerata.

g Vox omagiare derivatur ab omagio, seu potius homagio vel hominio, quod est id, quod subditi seu vasalli dominis præstant in signum subjectionis.

h Tallia dicitur præstatio, quam subditi dominis facere tenentur in quibusdam eorum necessitatibus.

CAPUT XXII.

Torrentis ad monasterium miraculo ductus; aridus bacillus in tiliam excrecens; resuscitatio nepotis Beatæ, ejusdemque altera mors; revelationes cælestes; prophetia.

Ingressus autem sacræ virginis Cunegundis et professio ejus in religionem cumulationem

illi gratiam contulit miserationis divinæ: uberiora enim Spiritus sancti charismata, majoresque deinceps omnium virtutum atque signorum dona illam constat ex tunc consecutam esse; prout in superioribus monstravimus, et in subsequentibus liquidius monstraturi, certiora signa suæ sanctitatis subjiciemus. Inaquosa erat sui cœnobii et arida tellus, nec habebat fontes perennes, sed profunda terræ egestionem tantummodo fabrefactos; qui sæpenumero, fluvio Dunajecz, qui non longe a monasterio decurrit, crescente, destituebatur ab undis; [et] magnam molestiam aquarum penuria monasterio et sanctimonialibus irrogabat. Quam Ancilla Christi levatura, et hunc dispulsura defectum, sponsum Christum Jesum assiduis interpellabat precibus; ut virginibus pugnatricibus suis aquæ viventis fontem aperire dignaretur.

210 Fluebat haud procul a monasterio torrentis, etsi non copiosas uberesque, amœnas tamen aquas et necessarias usui secum vehens, et quas ceteri annuum fontes, ex jugis montium concurrentes, pro qualitate temporum inflabant, qui ab incolis Przyeszecznycza appellatur. Hujus fluentia in monasterium traducere Ancillam Christi magna agebat cupido; quomodo autem id efficeret, humanus non suppeditabat modus: altiores enim colles traductionem illius intersecabant. Ad divinum itaque, cui nihil rebatur impossibile, se convertit præsidium; fide quoque firmissima, et spe optima subnixâ, tenui baculo et fragili frondis tiliæ inane jejuniis et vigiliis sustentans corpus, plerisque sororibus et familiaribus comitata domesticis, ad fontem torrentis ire pergit, virtute divina illum ad monasterii penates perductura.

211 Quo cum pervenisset, potenti virtute verborum imperat fonti, ut se extra alveum suum subsequi non desistat. Mirum in modum paruit illico divinæ jussioni elementum, et Ancillæ Christi cum baculo iter præmonstranti, naturali alveo deserto, etiam contra colles sibi obstantes quæcumque illa baculo signasset loca, (imperatum crederes) usque quo monasterium penetraret, novo et inusitato alveo, quem etiam nunc observat, tendebatur; rupitque obstantiam collium et pervios illos sibi fecit ex inviis. Altitudinem quoque ipsorum, stupentibus cunctis, humiliavit; qui etiam nunc raritatem attestantur prodigii, absque omni humano suffragio, et ad solius ancillæ Christi Cunegundis imperium profundati. Testatur et fluvius ipse Przeszecznycza, adstipulante omni vicinia, per Virginem Christi miraculose traductus, septa monasterii, etiam nunc nobis cernentibus, interfluens et arrigaus.

212 Infixit inseruitque et Ancilla Christi stipitem tiliæ, quo pro baculo tunc utebatur, terræ, ædi divinæ contiguæ; quem cum die altera Ancilla Christi ad se deferri mandasset, inventus est sub nocte transacta pullulasse, et frondes virides ex se, in evidens sanctitatis virginitatisque sanctæ Dei Cunegundis testimonium, produxisse. Qui etiam dierum processu in solidam arborem concrecens, pluribus seculis duramento suo signi magnitudinem testabatur.

213 Stephano Hungariæ rege, filio Belæ regis, et ancillæ Christi Cunegundis germano, diem

D
Monasterio
suo aquæ
penuria la-
boranti,

miraculo
succurrit;

torrentem eo
deducens, ul-
tro fluentem
qua ipsa de-
signat,

Bacillus ejus
terræ impa-
ctus, frons
descit subito,
et fit arbor.

Andreas
Beata ex
fratre nepos
anno 1290.

A diem obeunte *a*, dum sui duo superstites filii, videlicet Vladislaus natu major et Andreas natu minor, ad regni paterni successionem ardentius aspirarent; comitiis quoque per primores regni habitis, Vladislaus natu major delectus, diademate quoque insignitus; summam regiminis consequeretur; vilioioremque, despectiorem et contemptibiliorem fratrem suum Andream in dies duceret; suspicio quoque affectandi regni apud illum assidue increvisset, propterea quod non deessent ii, qui adulandi gratia similitudines sererent inter fratres; tollere quoque fratrem suum Andream, ne ei impedimento regni foret, omnifariam statuit; ratus, se non aliter pacifice apud Pannonios, ad novandum res proclives, quibus jam ob scelera nefanda invisus erat, fratre vivo, regnaturum. Conatus itaque tam nefarios germani sui Vladislai Hungariæ regis, quibus destinabatur in necem, et qui illum latere non poterant, evasurus, et materiam ac scelus occidendi se fratri subducturus, nonnullis familiaribus suis, fido illum prosequentibus affectu, fugam illi et discessionem suadentibus, in Poloniam anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo, ad materteram *b* suam virginem Christi Cunegundim refugit, paucis fidis satellitibus comitatus; ratus, illic securum se latibulum, donec fratris sui Vladislai Hungariæ regis furor quiesceret, et donec clementia divina de illo aliter provideret, sub umbra Matarteræ suæ se offensurum.

ad eam confugiens, a duce Cracoviensi suscipitur;

c 214 Qui ab eadem matertera sua, ancilla Christi Cunegundi, per geminatum corporis ejus insigne (alterum, quo inter scapulas suas crucis apparebat signaculum; alterum, quo mestrices *c* denotabatur morsus) recognitus, *e* Przemislao Cracoviensi et majoris Poloniæ duce, qui Lestkoni nigro, nullum pignus relinquenti, immediate *d* successerat, et post interregnum *e* primus diademate apud Polonos tempora ornaverant *f*, Ancilla Christi intercedente, relictus, et benigne habitus, apud arcem regiam Chroberz, ad fluentia Nydæ *g* sitam, sibi per ducem Przemislaum pro statu suo regio manutenendo cum nonnullis aliis villis et munitiombus ducalibus consignatam, degere cœpit.

ibique per fratris sui sicarios jugulatur;

C 215 Tulit ibi molestius Vladislaus frater, Hungariæ rex, vehementi suspicione percussus, ne quandoque et Polonorum et Hungarorum solatiis Andreas adjutus, regnum invaderet, seque velut invisum ejiceret. Mittit itaque suos ad illum satellites plures numero, et largitionibus frequentibus et spebus amplissimis, si illum quoquo modo enecarent, inescatos. Qui cum in Chroberz sub specie transfugarum advenissent, ab eoque et receptati et benigne juxta ac fidissimi, exculti forent, adolescentem alioquin innocentem et ingenuum, privato etiam officio illis venerandum, spectantem cuncta ex alto, non veriti Deum, sub intempestæ noctis silentio aggressi, sicariorum more corripuant, et in flumen Nyda, saxo collo alligato, fidem eorum et jus hospitalium deorum nequidquam implorantem in violentioribus suffocant undis, in Pannoniasque habitu commutato, ad Vladislaum regem, gratissimum nuntium illi allaturi, diffugiunt.

216 Cujus corpus, cum altero die a nautis diligentius quæsitum, et tandem repertum, ac in

monasterio sancti Stanislai novæ civitatis Koczin Ordinis Minorum fuisset ecclesiasticæ traditum sepulturæ, instantia et rogatu ancillæ Christi Cunegundis (cui tunc ob vitæ sanctimoniam, nihil negabatur) exhumatum, et usque ad Sandeczense monasterium ad illam decima septima Octobris die perductum est; fide enim cœlesti plena, credebat, se per gratiam sponsi sui et amatoris æterni illud vivificaturam. Cum igitur, sororibus magna prece pro nepotis resurrectione eam interpellantibus, in privato oratorio clausa, cadavere nepotis tantummodo præsentem, consideret, et clementiam pro illius resurrectione divinam supplicibus precibus et fletibus exoraret, contigit ancillam Christi Cunegundim sub illius temporis spatio, quo sublimius in divinam obsecrationem ferebatur, in mentis excessum pertrahi, et alienatam a sensibus in contemplationis divinæ aciem raptum iri, concentumque variarum audiri vocum.

217 Quarum novitate pleræque sorores, et signanter Gertrudis, Aldegundis, et Grzimislava, quæ ad fores oratorii ejusdem excubabant, concitatae, ad parietem oratorii cominus accedunt, parieteque oratorii (ut est natura hominum, et signanter feminarum, avidius occulta cognoscere) articulis et contis transterebrato, quid sibi velint voces illæ, quæ earum aures impleverant, curiosius per tramites et foramina oratorii explorant; et ancillam Christi Cunegundim cœlesti et divino lumine circumamictam prospiciunt; obsecrationes insuper, quibus benedictam alloquebatur Trinitatem, clare exaudiunt; verum voces, quibus ad illam divina edebantur responsa, et quarum sonum illis exaudire tantummodo permittebatur, penitus non intelligunt: vident et in corpore Andræ tabifico veræ resurrectionis veræque vitæ signa; summoque exhilaratæ gaudio, quod illis tam sublimia Dei opera, voces quoque divinas concessum esset audire, finalem exitum rei, anhelitu suppresso, exploratius opperiebantur. Interim ancilla Christi Cunegundis denuntiatione oraculi imperata, ad corpus nepotis vivificatum accedens *h*: Dormi, inquit, dormi; et somnum tuum, quo te benignitas Altissimi consoporari voluit, repete, ac in pace, ne exterreantur pueri, postquam ita tuæ et multorum aliorum saluti expedit, quiesce. Ad hanc vocem signa vitæ in Andrea illico diffugiunt, et corpus vivificatum transmutatur in cadaver.

218 Quo foras prolato, cum singula illi ex traditione Christiana solenni honore et supplici devotione fuissent in obsecrationibus atque sacrificiis, per fratres et sorores persoluta, locus insuper pro corpore suo sepeliendo, Ancilla Christi jubente, intra claustrum secretiora, quo sanctimoniales humanantur, fuisset coaptatus et egestus; fratres Ordinis id molestius ferentes, in alio illud tumulo condiderunt; exprobrando etiam sororibus, et insectando ipsas illecebrosis convitiis, ut cohabitare ambient mortuis, postquam nequeunt vivos. Id opprobrium eamque fratrum in sepeliendo nepote abusionis notam, etsi ancilla Christi Cunegundis patientius tulerit, in prophetica tamen voce erupit: oportere Andræ in loco priori quandoque corpus recondi. Quod post plures temporum successiones, dum ecclesia ædifi-

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.
ac mortuus
ad B. Cunegundem af-
fertur,

cujus precibus tantis-
per revixit;
mox iterum
jussus ob-
dormiit.

E

h

F

Patientia
Beatæ et pro-
phetia de fu-
tura nepotis
sepultura.

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

Rogata de
sua revela-
tione; de re-
suscitatione
et altera
morte nepo-
tis,

* an desti-
lutum?

B

respondet
sororibus
sub secreto.

C

ædificaretur ex lapide, necessitate cogente, im-
pletum est, et corpus regium in sepulcrum, quod
Virgo sacra ordinaverat, translatum.

219 Cum autem Virgo sancta a sororibus,
quæ vivificationem corporis regii viderant, dili-
genti studio rogaretur, ut illis pro earum ædifi-
catione pandere vellet, quænam fuerunt voces
divinæ ad eam prolatae, et ab eis auditæ tantum-
modo et non intellectæ; et cur corpus Andreae
vivificatum prohibuisset resurgere: cum illa se-
cretum operis sui, quod latere omnes crediderat,
proditum atque vulgatum mirata, diutius confi-
teri arcana secum acta renuit, terrenæ gloriæ
auram perosa. Sanctimonialibus autem Gertrude,
Aldegunda, et Grzymislava, quæ sericæ rei ex-
ploratam habebant, singula ex ordine narranti-
bus, earumque indicio impulsa: Quando, inquit,
amantissimæ sorores, opus latebris destinatum
conspicio, divinæ alloquutionis et responsionis
ad me factæ vobis mysterium, per vos tamen,
quoad vixero, occulendum, suppressendum et
quam maxime tacendum, narrabo. Judiciorum
siquidem divinorum expers et ignara, dum coram
Omnipotente obsecrationes pro nepotis mei An-
dreæ resuscitatione effunderem, et suspiriis ac
fletibus majestatis ejus benignitatem fatigarem,
tum ille pro sua bonitate immensa, et quod pete-
bam præstitit, corpusque dudum extinctum vi-
vivificavit; et quod præstiterat, illico abstulit, uti-
lius dignoscens collatum rescindi, quam impetra-
tum iri.

220 Mihi insuper ancillæ suæ, densissimis te-
nebris per cupiditatem humanam involutæ, in
quam late patentem errorem cæca preces
meas spargerem, triplicem causam oraculo suæ
divinissimæ revelationis insinuat: primam quod
Andreas nepos meus absque macula peccati mor-
talis cælum rapuerit, ad tam perfectam inno-
centiam, si vivificaretur, irrediturus; alteram,
quod ex dissidio, inter eum et fratrem ejus Vla-
dislaum Hungariæ regem exorto, et amplius, si
viveret, exoriendo, multus catholicorum funden-
dus erat sanguis; tertiam, ne me ancillam Chri-
sti humanæ gloriæ labe contingeret fœdari, et
præteritorum laborum meritum evacuatum iri,
dum tantæ resuscitationis prodigium in utroque
regno, Polonico videlicet et Hungarico, ac eete-
ris regionibus, et ob sui raritatem et ob personæ
resuscitatæ excellentiam longe lateque vulgan-
dum, muneris æterni præmium minueret, et in-
super labentis gloriæ fumo me fuscaret. Hac
responsione sanctimonialibus satisfaciens, horta-
batur illas, ne signorum prodigia, quæ infideli-
bus concedi solita sunt, per ipsam requirerent;
sed potius omnipotentis Dei providentiam exora-
rent suppliciter, ut ipsas ea tantummodo postu-
lare concederet, quæ suum beneplacitum redo-
lent, et dirigere illas possunt utriusque hominis
in profectum; attento, quod ille, qui singula mor-
talibus tribuit, etiam facile quod necessarium et
utile humanæ saluti est, damnoso resecato, con-
cedere consuevit.

D

ANNOTATA.

a *Belæ IV successit Stephanus V anno Christi 1275; regnavit autem annos duos, ac tertio obiit; ut habet Bonfinius, aliique: tum Stephano patri, regi optimo, pessimus in regnum successit filius Ladislaus IV, cujus fratricidium hic narratur, uti et in Historia Polonica auctoris nostri lib. 7, ad annum 1290, et breviter apud Michovium lib. 3, cap. 66.*

b *Materteram hic iterum, ut supra, appellat auctor amitam, seu sororem patris.*

c *Suspitor, vocem in autographo obscure scrip-
tam fuisse, et aliud pro alio arripuisse amanuen-
sem. Certe mesticis nullum usquam vestigium re-
peri. Forte nutricis, aut histricis, aut simile quid
aliud scriptum fuerit. In Historia citata tantum ait
auctôr noster, Andreæ ab Amita sua per signa in
corpore demonstrata fuisse recognitum.*

d *Imo mediante Henrico IV, Wratislaviensi
duce, qui Premislao Cracoviensem et Sandomiricu-
sem ducatus testamento reliquit, teste ipso Dlugosso
in Historia Polonica ibidem.*

E

e *Interregnum appellant Poloni duo circiter se-
cula, quæ inter Boleslaum II, S. Stanislai episcopi
Cracoviensis interfectorem, ac propterea corona, ti-
tulo regio, et Ecclesiæ communionem a Pontifice Roma-
no privatum; atque hujus Premislai unctionem ac so-
lennem coronationem intercessit: quia toto hoc tem-
pore regnum Poloniæ in varia distractum dominia,
communem principem aut regem nullum habuerit.
Est et aliud, sed minus proprie dictum, interre-
gnum, de quo Cromerus lib. 10, quod a Leszkonis
nigri morte, sive anno Christi 1289, die 30 Se-
ptembris, usque ad ejusdem Premislai regnum inter-
venit.*

f *Atqui non eodem anno Christi 1290, quo hæc
historia contigit, et quo Palatinatus Cracoviensem et
Sandomiriensem ab Henrico acceperat Premislao,
etiam rex Poloniæ coronatus est; sed anno demum
1295, die xxvi Junii, ut idem auctor noster Histo-
riæ Poloniæ lib. 8 docet. Istud ergo ornaverat re-
ferri debet non ad annum Andreæ fatalem, sed ad
ætatem, qua Vitam hanc scribebat Longinus.*

F.

g *Est Nyda fluvius, qui ab Occidente in Vistu-
lam influit Cracoviam inter et Sandomiriam; ad
cujus fontes notatur oppidum Jendrzeiow, ad ostia
vero Korczyn; medio fere intervallo Chroberz.*

h *In historia Dlugossi assignata dicitur ad cor-
pus accessisse Beata cum religiosis et devotis soro-
ribus, quod cum hac narratione non cohæret, tum
infra num. 219. Alia item ejus ibi verba ad nepo-
tem referuntur, quam quæ hic sequuntur; sed ea-
dem fere utrobique sententia est.*

CAPUT XXIII.

*Alia quædam ejus etiam tum viventis
miracula, et revelationes.*

Catherina virgo, filia nobilis Joannis de Biels-
ko, Ordinem assumens, rigore Ordinis et
aspe-

*Tentationem
novitiæ sibi
revelatam,
precibus
averit.*

A asperitate tentationum frequenti, carnali præsertim illecebra, vexata, egredi de monasterio infra probationis annum, et in seculum redire ac tentationi succumbere, contecto proposito suo, destinabat. Id cum virgo beata Cunegundis, Spiritu ei revelante, agnovisset; dolore interiori pro casu sororis præfatæ, quæ illi familiarior fuerat, concussa, bis illam de vincenda tentatione ac rescindenda prava voluntate [allocuta], bisque repulsam passa, ad solitum suarum necessitudinum præsidium refugiens, non prius pro illius sanatione Deum interpellare desiit, donec sanctimonialis prædicta, virtute orationum suarum tentatione superata, ultro ad Sanctam Dei veniens, culpam suam proclamando recognovit, et supplicii humilitate flendo atque ejulando veniam petens, stabiliter ex tunc in sacræ religionis professione permansit.

*Osculo Sorores liberat
variis morbis.*

B 222 Contulerat etiam Dominus Sanctæ suæ dignationis virtutem, ut solo osculo, quod tantummodo sui monasterii exhibere solita erat sanctimonialibus, varias ab eis infirmitates et ægritudines variosque languores subito effugaret; quæ in sorore Catherina de Odolyani, gravem oculorum perferente dolorem, et quem subito, dando sorori præfatæ osculum, dispulit; in pluribus etiam aliis sororibus, demonstrata est in multarum infirmitatum sub diversis temporibus curatione.

*Paulum episcopum
Cracoviensem per S.
Catharinam
liberat e carcere,*

223 Paulus Jasdonis, Cracoviensium episcopus a, cum ob quasdam factiones, simultates et odia, Lestkonis nigri Cracoviensis ducis mandato b apud villam et curiam suam in Cunow c per milites Zegotham, Zaklykam, et plerosque alios captus et ex Cunow compedibus vinctus, ad Castrum Siradiense d ductus, atque in obscurum carcerem missus fuisset, catenis illum stringentibus e, gravissimo dolore pressus, in vitæ extremo se agere, et, ob desperationem imminentem, animam exhalare conspiceretur, ad plerosque Sanctorum, in angustia mentis et agone positus, se convertit, et cultius religiosiusque illorum patrocinia implorare cœpit. Cui taliter laboranti sancta Catherina virgo visibiliter apparuit, et vincula sua atque durissimos compedes confringens, solitum atque liberum abire mandavit, dicens ei: Sacræ virginis Cunegundi gratias age; cujus prece et merito per meum ministerium scias te solutum atque liberatum esse.

*quod beneficium sibi
frustra vetat
Paulum adscribere:*

C 224 Qui vincula, carceres, et mortem evadens, ad ancillam Christi Cunegundim in Sandecz compedes, suæ liberationis insignia, secum pro testimonio ferens venit, et visionis ordine relato, multiplices gratias pro sua liberatione Virgini sanctæ, quemadmodum oraculo doctus et jussus erat, habuit; offerens, se illi pro tam ingenti et necessario solatio perpetuo serviturum, et ipsius se repromittens fidelem et devotum cultorem. Verum illa profundo pudore perfusa, se tanto honore atque commendatione prædicabat indignam, pontificem Paulum humiliter et summis rogans et obtestans, ne suæ liberationis meritum illi ascriberet, quæ se omnium peccatorum primam et præcipuam nosset, neve prodigii sibi ostensi visionem vulgaret, majorem sibi, quam pro merito, vitæ religionem et sanctimonialiam falsa et simultanea f æstimatione effecturam;

sed omne munus suæ ereptionis et salutis sanctæ Catherinæ virginis, suæ liberatrici, ascriberet. Quod ille renuens, opus Dei, [et] beneficium, quod per sanctam suam Cunegundim illi in necessitatis articulo constituto contulerat, universis testabatur.

225 Idem Paulus Cracoviensis episcopus cum gravi ægitudine laboraret, et ex frequenti magnitudine calculi atque pressura vias urinales haberet disruptas et incisas, sed et insuper in utroque inguine gravem pateretur rupturam, cbullientibus visceribus, sensim gliscentem (quam satagens corrigere, incidi se ferro permisit, ex quo periculum mortis sibi constituit) et durissimis doloribus fatigatus, atque loquendi usu per triduum continuum amisso, spe etiam vitæ penitus destitutus, desperatione subingressa, periclitaretur in morte; et singulis suis familiaribus illum quasi prope momentum moribundum observantibus, jaceret fatigatus et anhelus, virgo Christi Cunegundis stertenti illi magis quam dormienti apparuit; et consolatione ingesta, omnium languorum, quos multifarie patiebatur, angores subito ab eo effugavit. Qui etiam tunc vocem sibi denuntiantem audivit, quod meritis et interventu novæ Sanctæ nosset intelligeretque se sanatum, et de suis miserabilibus ærumnis liberatum atque ereptum. Qui evigilans, et Virginis sanctæ beneficium et visionem narrans, continuo se sensit ab omni dolore liberum et pristinae sanitati restitutum.

226 Fratre Boguphalo extreme ægrotante, qui virginem Christi Cunegundim in suæ confessionis solitus erat expedire Sacramento, et Ancilla Christi assiduis insistente petitionibus, ac fratri Boguphalo prædicto confessori suo incolunitatem reddi precante, lux immensa super illam patulo et aperto cœlo apparuit; cujus splendorem miranti coruscum, et, quidnam sibi vellet tantus fulgor, tacite volventi, beatissimus Christi confessor Franciscus in vellere niveo candidatus apparuit, Ancillam Christi consolans: Animæquior, inquit, esto, Filia, et de filio meo Boguphalo confessore tuo ne sis sollicita; quem etsi ad me constituissem tollere, supplicatu tamen tuo devictus, illum vitæ et sanitati reddo. Quo dicto disparuit; et illico nuncius et servitor prædicti fratris Boguphali, qui illi ægrotanti ministrare consueverat, ad Sanctam Dei venit, nuncians illi, fratrem Boguphalum, qui paululum ante in agone contenderat, vivere, et subito ad bonam valetudinem rediisse.

227 Soror sanctimonialis, Osanna nomine, Zolkonis cognomento, oratorium sacræ virginis Cunegundis, dum illa solitæ invacaret contemplationi, fortuito ingressa, vidit Sanctam Dei imbre lacrymarum irrigatam, et cum imagine gloriosissimæ Dominæ nostræ Virginis Mariæ in altario oratorii positæ, dulcissimis sermonibus, quos Osanna tantum audire, sed nequaquam intelligere poterat, colloquentem, et qui ab imagine Mariæ Virginis per radium lucidissimum insonabant; vidit et Ancillam Christi sub hora illius temporis nimio resplendere fulgore, et totam contemplatione hujusmodi raptam et deditam, præsentiam et ingressum præfatæ sanctimonialis Osannæ, tamquam a sensibus alienatam, neque

vidisse

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

eidem apparuit, et calculo, hernia, vulnere eum liberat.

E

*Ægrum
confessarium absens
sanat, apparente S.
Francisco.*

F

*Cælesti luce
fulget, cum
Deipara colloquens.*

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

In contem-
platione adu-
ri se non
sentit.

* forte nil
quidquam

B

* lege præfa-
tæ sorori
Annæ

Dæmone in-
sessum libe-
rat signo
crucis ;

C

item alium
eodem signo ;

vidisse, neque sensisse. Eam visionem cum ceteris retulisset sororibus, imperata atque prohibita est, ne cam, vivente sacra Virgine, cuiquam vulgare auderet atque patefacere; vetita insuper, ne oratorium Ancillæ Christi ingredi de cetero pergeret, cœlestes sermocinationes et colloquia divina, sua irruptione, restrictura.

228 Altera insuper sanctimonialis, Anna nomine, sortis ducalis et prosapiæ puella, in oratorio eodem famulæ Christi Cunegundis, ea orante et contemplante, subter velum atque velo condita consistens, fumum et odorem ignis, lineum amictum ustulantis, sentire cœpit; cumque diligentius, quidnam rei intercessisset, et unde odor ignis præfati exhalaret, perquireret, vidit unum ex quinque cereis, assiduc in oratorio ardentibus, casualiter cedissee, et peplum Ancillæ Christi, quo collum contexerat, in toto suo ardore, Virgine Christi nequidquam * propter suspensionem contemplationis sentiente, devorasse, collique nuda magna ex parte inussisse. Tunc discrimen illud aversura [ad] Ancillam Christi accurrit, et Ancillam Christi etiam tunc præ contemplationis fervore nullam sentientem uredinem, non secus quam de gravi somno expergefactam, a combustionem illata et inferenda, extincto, qui in collo sacræ Virginis grassabatur, igne, defendit.

Culpam autem suam præfata sorore Anna * recognoscere, quod illius contemplationis impedisset secretum, satagenti, felix Virgo prohibuit, rogans et obtestans, ne quod accidisse viderat, quoquo pacto umquam cuiquam vulgaret, sed stricto silentio, ne proderetur contegeret.

229 Sub cuiusdam diei spatio vir quidam sortis mediæ, Sziestrenulus nomine, dæmone impletus, qui illum multiplicibus fatigabat molestiis, et non nocte aut interdiu sinebat quiescere, adductus est. Cujus afflictioni famula Christi Cunegundis pio miserationis affectu compassa, signaculo crucis sanctæ obsessum benedicens, exire cogebat. At dæmon obsessum discerpens, quadrigam cum rotis et cista, cui Sziestrenulus alligatus erat, in sublime levare atque trahere cœpit, voce gravi et horrenda ejulans, et fortem suam increpans atque clamans: Væ, væ mihi damnato et misero, ad conspectum et imperium Hungaræ expellendo! At illa non suis subjectionem dæmonis meritis, sed sanctæ crucis ascribens virtuti, dæmonem ad reliquendum Sziestrenulum impellebat, dicens: Etsi ego immerita ancilla Christi sum, te tamen, spiritus immunde, Altissimum pavere oportet, et ejus revereri ministros. Hanc vocem dæmon non ferens, continuo hominem incolumem, quem longo tempore possederat, reliquit. Quem virgo Christi Cunegundis diebus aliquot in monasterio cibo et potu reffectum et plena sanitate potitum in propria abire permisit.

230 Post paucos item dies, cum alius a dæmonio possessus, Matthæus nomine, sanationis respectu ad famulam Christi Cunegundim fuisset adductus, et in quadam monasterii officina reclusus; is, quamvis obseratus in camera, Ancillam tamen Christi appropinquare sentiens, vociferare cœpit, dicens; Væ, væ misero mihi; ad Hungaræ.....! (Ancillam Christi signans advenientem) Jam enim adest, jam mihi appropin-

quat, me hinc ejectura. Illa vero, signo almæ crucis hominem consignans et insaniam dæmonis, tunc plus solito obsessum contudentis, arguens, facturam Dei malignum spiritum relinquere imperabat. Cujus jussioni non valens resistere, edito nimio strepitu et ejulatu, exivit ab eo.

231 Ætatis infantulus * puer, Martinus nomine, a nequam spiritu obsessus, ad sanctam Dei Cunegundim, ut ab illo pelleret dæmonium, allatus [est]. Cujus sortem tam miserabilem in tam tenera ætate mirata, quod pœnam tam atrocem, nondum peccati inquinatus labe, toleraret, tenente illum in manibus nobili matrona Anna, potenti virtute verborum dæmoni imperat, ut vas innoxium vexare desineret, linqueretque plasma Dei, ullo tempore irrediturus. Paruit illico Servæ Dei sermoni dæmon; et puerum amodo et deinceps, nec vexare nec introire præsumpsit. Cum autem prodigia hujusmodi, per preces et merita sanctæ Dei Cunegundis provenientia, nonnullæ sanctimonialiales muliebri simplicitate divulgassent, corripit illas Ancilla Christi et gravi interminatione prohibuit, non sinens illas loqui, et quæ per cam pietas divina faciebat, propalare prohibebat apud aures exterorum magnalia.

ANNOTATA.

a Fuit Prandothæ, de quo supra, successor; vir nobili genere, ut habet auctor noster *Historiæ Polonicæ lib. 7* ad annum 1266; sed impurus, rebellis, et ordine suo indignissimus, ut idem narrat ibidem ad annum 1271; et, licet voce ex aere delapsa increpatus, pœnitentiæ tantisper vacasse feratur ibidem ad annum 1273; minime tamen ita vitam deinde emendavit, quin auctor noster ibidem ad annum 1292, ubi mortem ejus narrat, elogii loco parricidium, ab eo perpetratum ante, commemoret.

b Bis ob causas similes captivus abductus in castrum Siradiense, quod Leszkonigro, duci Siradiensi, parebat, Paulus, ut ait auctor noster *Historiæ Polonicæ lib. 7*: primum quidem anno 1271; iterum vero anno 1283. Neutro autem loco de miraculo meminit, hic quod describitur; ut vix intelligas, ad primam, an ad secundam captivitatem pertineat: nam ad secundam spectare videtur, quod captus dicatur Lestkonis nigri, Cracoviensis ducis, mandato: Leszko enim niger in ducatum Cracoviensem defuncto Boleslao pudico anno 1279 primum successit; ad primam vero spectat quod captus hoc loco dicatur in Cunow per milites ZEGOTHAM, Zaklykam, etc.; quod in secundam quadrare non facile potest: tum enim non ex Cunow: sed ex Lagow, oppido aliquot inde milliaribus dissito, abductus est: Zegotham vero idem in episcopum illum secundo tentasse non videtur verisimile; quando in primo tam male ei cesserat: ut loco citato narratur. Ut ut est, ego ad secundam referre malim; cum aliis humanis mediis e priori captivitate liberatum constet; non item ex posteriori, ut locis assignatis legere est.

c Cunovia oppidum est in palatinatu Sandomiriensi, ad episcopum Cracoviensem cum aliis quibusdam locis vicinis pertinens, ut etiam docet Cromerus lib. 8.

D

imo et puerum unocentem.
* forte infantilis

E

F

A d Siradia caput est palatinatus Siradiensis ad Wartam fluvium.

e Hoc vero cum Historia Polonica auctoris nostri nequaquam consonat; sive de prima, sive de secunda captivitate intelligas: in utraque enim captivum episcopum honeste habitum fuisse tradit.

f Id est, simulata, non æqua, non merita, ut patet.

CAPUT XXIV.

Prosecutio miraeulorum aliquot; adhortationes ejus ad sorores maxime de castitate; virginitas ejus perpetua asserta testimoniis.

B **C**lara virgo, filia Jacobi civis de Sandecz, in puellari ætate constituta, dum puerili ætate in superiori parte patronarum ædium luderet, casu de ambitu alto in terram præcipitata cecidit, et magno clavo gutture perforato, et gula perfracta, mortua a parentibus magno ejulatu plangebatur. Concursu autem plurimorum vicinorum ad tam calamitosum spectaculum facto, suggeritur parentibus, ut cadaver filiae ad Ancillam Christi deferri faciant, et pro ejus resurrectione Sanctam Dei interpellent. Et quamvis plures id improbarent, velut parum possibile consilium; parentum tamen viscera, vitam puellæ magnopere gestientia, etiam illud aggrediuntur; et corpus exanime filiae ad sanctam Dei Cunegundim deferentes, magna cum instantia et ploratu supplicant, ut filiam eorum eis reddat, gravique mœrore atque delicto illos libret. Tunc Ancilla Christi eorum miserandis vocibus commota, humili supplicatione ad Dominum cœli præmissa, signum crucis in fronte mortuæ faciens, resurgere illam jubet. Quæ continuo ad illius consurrexit imperium, et vitam, quam paulo ante amiserat, ad liquidum recepit, vitalibus sensibus ad integrum potita.

C **233** Sanctimonialis, Paulina nomine, alteri sanctimoniali, Zophiæ, candela ardenti in oculum dextrum ingesta pupillam illius adeo graviter corrumpit, ut, potentia visiva amissa, oculus ipse destructus et penitus inutilis redderetur. Quod cum singulæ moniales graviter ferrent; et sororem Paulinam, quæ hujusmodi scandalum patraverat, probris et convitiis frequenter incesserent; soror insuper Zophia in membro nobili tam atrocem deformitatem passa, gravius ingemisceret, quod et jacturam notoriam tam facile incurrit, et opprobrium suum semper secum latura foret, in oratorium ancillæ Christi Cunegundis a frequenti numero sororum traducta, Sanctæ Dei, suffragantibus sororibus, supplicare cœpit, ut eam opprobrio hujusmodi absolveret sua prece. Quæ illis se morigeram præstitura, sponso suo cœlesti proprius a sedulius exorato, sanctæ crucis signum in oculo violentato imprimens, omnem cæcucitatem et dolorem ab ea sub-

ito et penitus dispulit, et omnem læsuram oculi, per ignis virtutem inflictam, reintegravit.

234 Anastasia, matrona nobilis, Philippi Dominicelli, Cracoviensis diœcesis, relictæ, puerum suum Nicolaum, nondum epheborum ætatem transgressum, ad ancillam Christi Cunegundim adducit, lacrymosis illam deprecans et fatigans precibus, quatenus a cæcitate filiolum suum (cæcus enim a longo tempore fuerat sua) prece et suffragio liberare dignaretur. Quæ etsi deprecanti restitisset, asserens, id suæ sorti et conditioni minime convenire; tandem præfatæ Anastasiæ matronæ, et circumstantium sanctimonialium jugibus precibus expugnata, puerum præfatum Nicolaum in oratorium suum deduxit; et in crucis modum ad imaginem Crucifixi prona in faciem ruens, seque prosternens, clementissimi Dei pietatem cœpit interpellare, ut, qui cæcum clamantem ad se Jericho appropinquantem illuminasset, puerum quoque illum, si ita saluti pueri et suæ nosset expedire, illuminet, et supplicum suorum deprecationibus condescendat. Quæ ab oratione consurgens, et signo crucis cæcum muniens, visum ei illico plene restituit, omni cæcucitate, quam tanto tempore pertulerat, amodo et imposterum effugata. Quem sanatum, et nova circumamictum veste, genitrici suæ restituit, mirificis laudibus in omni potentis Dei gloriam effusæ.

235 Frequenti autem et diligenti vigilia ad sanctimonialium suæ domus et cœnobii institutionem et eruditionem intenta, multifariis illas exhortationum et persuasionum sermonibus ad sanctæ religionis observationem perurgebat. Et quoties alicujus intervalli post cœnam occurrebat vacatio, toties ancilla Christi Cunegundis sororibus in concionem advocatis, de tribus sanctæ religionis essentialibus, quam accuratissime poterat, apud aures sororum disserebat; obtestans illas atque monens, ut triplicem illum suæ professionis funiculum exactissime custodirent, nec sinerent quoquo pacto labefactum iri; et cum duas sanctæ religionis virtutes, obedientiam videlicet et voluntariam paupertatem, omnifariam extulisset, virginitatem tamen et his et aliis omnibus virtutibus per varias sauctorum Doctorum scripturas, perque varia exempla, præferebat, asserens, nullam de virtutibus universis æque Deo placidam et sponsis Christi æque necessariam, majoris præmii bravium et retributionem amplissimam cum aureola consecuturam.

236 Ad cujus conservationem omnium sensuum custodiam assidue rogabat sollicite interponi: Ad me, inquit, o carissimæ sorores et dilectissimæ filiæ meæ, si cetera non probatis, aspice; quæ omni mulierum indignior et misera cum sponso terreno, cui magis parentum decreto et jussione, quam mea sponte adducta eram, octo lustris integris in virginitate vixi. Qui etsi post annos plures quam illi desponsata fuerim, virginitatem me habere, tenere, et custodire, rogatus a me et divino nutu conterritus, consenserit; et ego in thoro illo non sine collisione et concursione ingenti, virginitatem usque ad sanguinem per varias tentationes, tempestates, atque fluctus nonnisi cœlesti præsidio fulta coluerim [ac] defenderim; sponsi tamen mei terreni

AUCTORE
JOANNE
DLEGOSSO.
item adole-
scentem diu
cæcum.

E

Suis pauper-
tatis, obedi-
entiæ, et ma-
xime castita-
tis votum
commendat,

F

suum exem-
plum mode-
ste propo-
nens,

* pro quavis

Mortuam
puellulam
resuscitat si-
gno crucis.
an levita-
te?
forte pa-
ternarum

Eodem signo
oculum exu-
stum sanat;

a

AUCTORE
JOANNE
DE LUGOSSO.

reni Boleslai pudici Cracoviensis ducis nonnisi nudas manus et vultum viderim; carnem reliquam videre aut attingere horruerim, verita in pace perdere, quod in praelio servaveram. Quo nimirum suo sermone veridico et fideli constabat, illam virginitatis lilium ab ineunte ætate usque ad diem exitus tam mente quam corpore summopere custodisse.

ut quæ virginitatem illibatam semper servasset:

237 Hunc itaque tam mirificum tamque excelsum thesaurum in vase fictili gestatum, etsi sagacissime a notitia universorum celatum iri magna cura, dum viveret, contenderit, (utpote, quæ suorum operum solum Deum conscium esse volebat, et inspectorem) sorori tamen Catherinæ, Odolyani cognominatæ, sibi familiari, et suorum actorum secretorum magis consciæ, clementiori affectu illam sibi post quamdam levem offensam reconciliatura, suæ virginitatis arcanum sub cuiusdam diei tempore revelavit, dicens: Est secretum, filia mea carissima Catherina, quod tibi et nulli alteri præter Deum et confessorem meum vellem esse cognitum, si illud, dum vivo, nemini umquam reseraveris, sed velut arcanum abditissimum, me in corpore mortali agente, reticueris. Qua pollicente et diris se devovente, si prævaricaretur, obsecrationibus: Scias, inquit, filia carissima, et id pro re certa et indubitate teneas, me a tenella ætate mea virginem pudicitiae illibatæ usque in diem hanc semper fuisse et virginitatem mentis et corporis scrupulosa custodia observasse: ac sub conjugali toga, quod et mihi ipsum fuit durissimum ac difficillimum, posteris vix credibile, pectus virginale gestasse.

B

quod et ipsa fassa, et alii testati sunt:
b

238 Adstipulabatur etiam virginitati suæ Vladislai secundi regis Poloniæ *b*, qui cognominatus est Loktek, id est, cubitalis, et suæ conjugis Hedugis Poloniæ reginæ frequentius coram plurimis proceribus regni repetitum testimonium asserentium et testificantium, ancillam Christi Cunegundim florem virginitatis, et tunc, dum viridis Boleslao duci Cracoviensi sponsa esset, et cum jam provectionis foret ætatis, summo studio atque cura custodisse: in argumentum sui testimonii Vladislai præfatus Poloniæ rex deducens quod, cum in ætate suæ adolescentiæ apud Boleslaum pudicum, Cracoviensem ducem, patrum *c* suum, obversaretur, et pro conditione sua tam ducali et necessitudinaria, quam etiam ephebica, pateret sibi semper principis præfati Boleslai ad thalamum ingressus; variis et certissimis signis, imo et evidentissimis prodigiis, famulæ Dei Cunegundis, per frequentem thalami illius, quem cum sponso suo terreno Boleslao duce habebat communem, introitum, virginitatem et pudicitiam comprobabat; offendens illam in nuda humo quiescere; aut orationi, prostratam solo, incumbere; aut corpus virgis et funiculis verberare.

C
c

quamvis in professione sua, non ut virgo, sed ut vidua consecrari voluerit,

239 Mos erat commendabilis, longæva observatione in monasterio præfato sanctimonialium Sandeczensium utilissime custoditus, sed sub temporibus nostris perniciose, et nonnisi per segnitiam et cunctationem, relegatus et abolutus; ut singulæ sponsæ Christi, regulam Ordinis publice professoræ, pontificali proprius benedictione insignirentur. Neque abs re: illa enim benedictio a sanctis Patribus prudentissime et Spiritus

sancti ordinatione et instinctu instituta, et devotionis et lacrymarum, dum peragitur, plena, singularia ancillis Christi sua virtute charismata, quæ hæ, quæ illam aspernantur et fastidiunt, consequi nequeunt, subministrat. Dum itaque Paulus Jaszdonis, Cracoviensis episcopus, ad cœnobiū sanctimonialium invitatus, virgines Ordinem professas et professoras velaret et pontificali benedictione consecraret; ancilla Christi Cunegundis, quamvis se virginem nosset incorruptam, benedictionem tamen pontificalem inter virgines suscipere solo humilitatis respectu recusavit, suæ etiam castimoniæ mysterium celatura; sed inter viduas et continentes illam suscepit.

240 Quam cum confessor suus, frater Boguphalus, secreti suæ virginitatis optime conscius et integer testis, mendacii atque simultatis argueret, deducens, illam male atque vafre consecratam esse; illa se ad pedes ejus prosternens, suppliciter illum obsecrabat, ne sui cælibatus suæque virginitatis arcanum in notitiam cuiusquam deduceret; cum sub umbra viduitatis tutius delitesceret, et suæ virginitatis lilium mortalibus celando, contendendo in agone, facilius securiusque posset comprehendere bravium suæ conditioni destinatum.

frustra id carpente ejus confessorio,

241 Quamvis autem præfatus frater Boguphalus sacræ Virginis confessor, et divino nutu compunctus et virgini sanctæ Cunegundi morem gesturus, sub omni tempore, quo in humanis agebat, Ancillæ Christi virginitatis arcanum reticuit; ad horam tamen extremam perveniens, apud aures Sandeczensium civium, quorum natu majores, officium morituro impensuri, visitatum ad illum convenerant, secretum hujusmodi sonora voce prodidit et divulgavit, affirmans, famulam Christi Cunegundim pluribus et evidentibus experimentis, sibi tamquam omnium secretorum suorum et omnis vitæ suæ conscio notissimis, puram virginem esse, et ab omni illecebra carnis et spiritus animam suam custodisse: agerent proinde de tam sublimi persona, locum civitatis eorum incolente, condignas Altissimo gratias; nec dubitarent, per ejus sanctitatem et merita civitatem eorum quandoque singulari excellentia decorandam.

qui tamen morti proximus perpetuam ejus virginitatem propalavit.

242 Verum cum plerisque civibus verba senis viderentur in eorum cogitationibus deliramenta, mentes eorum per spiritum prævidens: Quoniam, inquit, sermo meus in vestram ædificationem atque consolationem emissus, non capit *d* in vobis, et delirus ego vobis atque mendaciorum confictor videor; scitote itaque, civitatem hanc ob vestram magnitudinem * et incredulitatem ad magnam egestatem et statum depressum et miserabilem brevi redigendam, et in pannorum Scharlyaticorum *e* locum, qui apud vos hodie in magna frequentia habentur venales, tribulos et urticas quam densissimas suboriturus, et sanctæ Dei Cunegundis illibatæ virginitatis præconium, in vestris auribus die hodierna per me fideliter atque justissime declamatum, testaturus; ut fidem verbis et relationibus meis urticæ, et spinæ ceteræque herbæ ac tribuli civitatem vestram impleturæ apud vos astruant, quam sermones mei vivi, veridici, et sensati exigere non poterunt.

F
testimonium suum edjecta prophetia confirmans.

d

* an ingratitudinem?

e

CAPUT XXV.

*Vinum Beatæ per angelum allatum;
prædictio mortis suæ et morbi monia-
lium; comparatio ad mortem; morbus
ultimus, et in eo visitationes Sancto-
rum et revelationes; protracta soro-
rum precibus vita.*

ANNOTATA.

a *Id est, prius, seu ante omnia; ut supra ob-
servavi non semel.*

b *Wladislai hujus Loktici, qui secundus ab
interregno rex Poloniæ electus est anno 1296, for-
tunam variam multis prosequitur historia Polono-
rum. Lokticus autem seu Loktek, quod Polonice
cubitalem significat, appellatus est, ut ait Cromerus
lib. 9, propter brevem staturam.*

c *Ne id proprie accipias, quasi Boleslaus pud-
icus frater fuerit Casimiri ducis Masoviensis et Cu-
javiensis, cujus Wladislaus ex Constantia, secunda
uxore, filius erat: nam Casimirus ille et Boleslaus
pudicus patruales erant, et filii duorum fratrum;
Boleslaus quidem filius Lesci, cognomento albi;
Casimirus vero Conradi Masoviæ et Cujaviæ ducis.
Patruus hic ergo sonat patris patrualem.*

d *Non capit in vobis, id est non capit in vo-
bis; quia nimirum tam exilis et angusta est in vobis
fides, ut tantæ et tam inusitatæ veritatis ac testimo-
nii non videatur capax. Eadem phrasis est in Eu-
angelio Joannis cap. 8, v. 37: Scio quia filii
Abrahæ estis; sed quæritis me interficere, quia
sermo meus non capit in vobis.*

e *Panni scarlyatici, scarlatici, escarletici, etc.,
vocantur panni coccinei seu cocco tincti, qui magni-
ficentiam quâdam præferunt; ideoque sere in diti-
orum et nobilium virorum usum cedunt: significa-
tur ergo, Sandecensium luxum ac magnificentiam
brevis suppressum iri. Forte etiam per istiusmodi
panni textores aut tinctorum tum maxime florebat
Sandecia vetus.*

f *Nempe anno Christi 1303, quando, juxta au-
ctorem nostrum Historiæ Polonicæ lib. 9, ædificavit
Wenceslaus Sandeciam novam haud procul Sande-
cia veteri, sed in adversa seu Orientali ripa flumi-
nis Poproth, qui ab Hangaricis jugis descendens in-
ter utramque Sandeciam fluit, ac mox Dunajecio
mixtus, amisso nomine, ad Vistulam vehitur. Vide
Lougini historiam Polonicam lib. 1, ubi de Vis-
tula. Nova est Sandecia, quam solam nunc mappæ
geographicæ solent exhibere.*

g *Hunc illam esse fluvium necesse est, quem sine
nomine Geographi in tabulis proximum ad Orien-
tem locant flumini Poproth, quique item ut hic, in
Dunajecium, seu parvam Danubium et deinde cum
isto in Vistulam, sese exonerat.*

Vigiliis et abstinentiis frequentibus afflictæ, atque ob id corpore exinanito debilitatæ, cupido vinum bibendi ancillæ Christi Cunegundi incessit. Cumque vinum diligentius quæsitum et nusquam repertum fuisset, et sanctimoniales, fervida in eam caritate, non secus quam parentem, affectæ, tristitia ob defectum hunc afficerentur singulari; ipsa acerbitatem earum et molestiam solatura: Nolite, inquit, carissimæ sorores, vini defectum præsentem gravi et acerbo animo ferre; sed in Domino Jesu Christo sponso nostro desiderabili plenam confidentiam reponite. Si etenim creator vini volet, et nos dignificaverit; facile nos pauperculas suas et orphanas copia vini reficiet et replebit.

244 Vix verba hæc Christi Famula compleverat; monasterii fores nuntius ignotus duos fasciculos a optimi ferens vini, pulsare cœpit. Quibus patefactis, vinum, quod attulerat famulæ Dei Cunegundi, uni sanctimonialium portam observanti tradidit; de quo cum Ancilla Christi libasset, et rari atque optimi saporis persensisset, in admirationem versa [est], unde in tam subito et insperato tempore tam nobile vinum affluisset. Cui curiosius rem indaganti respondit ostiaria, stare ad portam nuntium non satis sibi cognitum, vini præfati latorem. Quem cum Famula Christi jussisset sciscitatum iri ab eo, unde venisset, aut cujas esset, repente disparuit; et diligentius quæsitus, nusquam poterat reperiri. Intellexit itaque Sancta Dei, angelico ministerio suo se desiderio perfunctam, et sitim suam supernæ a Sponso suo cœlesti sua mirabili potentia aquas convertente in vinum expletam fuisse. Unde et in laudationem Altissimi, et in gratiarum actiones cum sororibus conversa, in hanc vocem prona in terram cadens prorupit: Desiderium pauperum exaudivit Dominus; præparationem cordis eorum audivit auris tua.

245 Plerisque sanctimonialibus monasterii præfati Sandecensis in varias valetudines atque morbos incidentibus, et ob id defungi se vita propediem existimantibus, subridens ancilla Christi Cunegundis, dum verba hujusmodi apud aures suas ingeminarent, dixit ad illas: Quamvis, inquit, sint hactenus inter vos, et etiam futuræ sint, aliquæ valetudinariæ, variis ægritudinibus atque morbis gravatæ et gravandæ; certas tamen singulas vestrum facio, quod excessum meum e vita nulla ex vobis (quoniam ita a cœlesti sponso meo Jesu Christo comparatum et ordinatum est) præcedet.

*Viribus de-
fecta vinum
expetit Cu-
negundis;*

E

*quod ei affer-
tur angelico
ministerio.*

a

F

*Prædicit se
primam e
monialibus
morituram;*

b

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.
et fidem
astruit per
aliam pro-
phetiam;

246 Cum autem una sanctimonialium, Mslava nomine, validius languida, spiritum, voce interclusa, crederetur exhalasse, factus est a singulis monialibus ad oratorium Ancillæ Dei, tunc orationibus occupatæ, impetuosus, et qui Sanctam Dei suis contemplationibus insistentem non mediocriter turbavit inolestavitque, concursus vociferantium atque ejulantium, sororem Mslavam diem obiisse. Quibus vocibus famula Dei Cunegundis excita, ab oratione consurgens, pia et modestissima correptione illas arguebat: Quoniam, inquit, sermoni meo non credidistis, et sororem Mslavam denuntiastis muliebri levitate mortuam quamvis vivam, non erit ex eo tempore infirmaria vestra umquam vacua; sed ad minus unam ex vobis continebit languidatam. Cujus oraculi veritas in subsequenti tempore ad liquidum profluxit, et sororibus in plures infirmitates prolapsis infirmaria, ut sermo Ancillæ Christi impleretur, numquam poterat evacuatum iri.

idemque iterum affirmat, patrocinium suum spondens.

B

247 Repetenti ancillæ Christi Cunegundi, et frequentius apud aures sororum vaticinium suum ingeminanti, nullam ultra se proprius fato functuram, soror una, Aldegundis nomine, contentiosus et apertius contradicens, non Sanctam, velut natu juniorem, sed se, velut senilem et veteranosam atque, putridis jam senectute membris, exsanguem, sortem mortis proprius occupaturam affirmabat. Sed Famula Dei, dicta sua refellens: Non sic, inquit, ut tu reris, eveniet, cum ordinatio divina nullius spectet aut attendat ætatem; verum quemadmodum parens vestra exstiti, et ad hoc cœnobium vos congregans Christo iterum parturivi; ita etiam vos ad cœleste præmium capessendum præcedam, orationes vestras vultui præsentatura divino, magisque vobis apud tribunal cœleste profutura mortua, quam profuerim viva. Quæ omnia mirabili providentia divina fuere impleta.

Prophetatur nuctor multa eius Acta omitti,

C

248 Hæc sunt ex innumeris prope feminæ beatæ Cunegundis abscesse per nos relatæ miserationes et cleemosynæ. Quod si reliquas enarrare pergitur: quoties captivos ex miserabili servitute barbarica redemit; quoties egenis, pupillis, orphanis, viduis, aut aliqua calamitate gravatis opem tulit; quoties pavit peregrinos et esurientes; quoties alieno gravatos ære levavit; quoties advocatam se contra potentes pro imbecillis præstitit; quoties, aviæ suæ sanctæ Hedugis et materteræ suæ beatæ Elizabeth æmulata vestigia, in hospitalia et leprosarias sub habitu dissimulato divertens, languentium et leprosum attrahit corpora, sordes et immunditias diluit, pruriges et saniem detergit, cibis et potibus debiles refecit, egenos et nudos vestivit, puerperis subvenit; quoties in ecclesias, casulas, calices, cruces, ceteraque id genus, ornamenta et clendia liberaliter effudit; immensi propemodum laboris onus suscepisse videremur.

uti et plurima miracula.

249 Exstabant præterea plurima alia sanctitatis suæ et religionis insignia; exstabant prodigiorum, quæ in vita egit, decora, fidem hominum, et ea, quæ carptim conscripsimus, excedentia. Erat operæ pretium magnalia illa tua, Domine virtutum, singula recensere, nisi hoc a notitia nostra neglectus, et (ut verius eloquar) seguities scribebutium subtraxisset: frequens etenim

ad illam fiebat languidorum, frequens energumenum, frequens suorum carorum mortes deplangentium, et aliis casibus vexatorum concursus, quibus fere omnibus divinæ virtutis ope per suas intercessionem et merita in eorum necessitatibus opportuna conferebat subsidia, votorum suorum illos efficiens compotes et perfunctos.

250 Dissolutionis ejus tempore appetente, eum sacra Virgo intelligeret, sibi hinc universali lege naturæ migrandum esse, jejuniis, vigiliis orationibus tam diurnis quam nocturnis, agnem suum Domino commendans, jugiter cœpit insistere, hilaritatem præferens in ore et vultu; quoniam, quod semper omnibus votis expetierat, adesse tempus noverat, in quo, peracto cursu, immortalem coronam regni cœlesti foret perceptura. Plerisque sororibus hæc illius ad mortem præparatio incerta et ambigua videbatur, eo maxime argumento permotis, quod eam videbant in singulis sensibus integram et incolumem, et nulli debilitati obnoxiam vel languori; sed hæc quoque spes illis continuo fuit subducta.

251 Anno etenim Domini millesimo ducentesimo nonagesimo primo, prima die mensis Septembris in ægritudinem insuspicabilem incidens, graviter languere cœpit, valetudine in dies plus solito usque ad festum sancti Jacobi apostoli e ingravescente. In grabato autem decumbens, Horarum sacrarum officia, ceterasque orationes et obsecrationes, non secus quam si sana foret, Missas etiam audiendo, imbecilli quamvis corpore, manibus sororum sustentata, devotissime explebat. Quantas autem in hujusmodi ægritudine passiones, vexationes, cruciatusque corporis pertulerit, quantas acerbitates, afflictiones et angustias toleraverit, et qualem, quantamve, et quam sublimem patientiam monstraverit, nemo satis enarrare ad liquidum posset lingua humana vel sensu.

252 Lassum autem et longa atque dura infirmitate confectum et exangue corpus, et quod morbus sic per singula membra depastus erat, ut palpitare in eo anima ex jejuniis et abstinentiarum atque vigiliarum frigore vix sentiretur, ad operandum aliquid compellebat, viduis, pupillis, orphanis et ceteris miserabilibus et ingentibus ex ope et labore manuum suarum necessitatem ministratura; ut declararet, se non solum dum incolumis esset, sed etiam sub valetudine, et sub omni tempore, esse et fuisse periclitantibus et calamitosis certissima spes et refugium singulare. Hæc autem sua tam magna et ingens in tolerandis supra corporis vires jejuniis, vigiliis, orationibus, laboribus, et macerationibus patientia eunctos stupore conficiebat.

253 Quanto magis autem corpus Ancillæ Christi ægritudine invalescente gravabatur, tanto amplius ipsa visitationibus et consolationibus cœlestibus replebatur, plerisque Sanctis visibilibus ei apparentibus, et familiariter eam alloquentibus, atque consolantibus, et de ejus felici transitu ex hae vita, cum illa desserentibus. Sancta etenim Salomea d illi apparens, et bono animo eam esse exhortans, certiore eam fecit, quod Andreae, filio regis Hungariæ, et sui nepotis e, anima purgatorio igne in eam diem ventilata, in sidereas jam transisset mansiones. Sauctus dein-

D

Ad mortem Beata se comparat nondum ægrotans,

E

anno 1291 die prima Septembris ægrotare cœpit per menses duos,

maxima patientia, nec solita exercitia intermittens,

F

lege certissimam spem

et crebris visitationibus ac revelationibus cœlestibus recreata.

d

e

de

A de Joannes Euangelista, et sancta præfata Salomea apparentes illi, blande eam consolabantur: Ne paveas, inquit * filia; sed esto segura de cœlesti præmio, quod propediem, onere carnis deposita, per gratiam sponsi tui Jesu Christi scias te consecuturam.

* an inquit?

Agonizantis
Beatæ vitam
precibus so-
rores proro-
gant;
f

254 Grassante in dies ægritudine, sancti Alexii appropinquante die f, gravius dolor et morbus cœpit in Sancta Dei intendi, adeo ut, singulis viribus eam destituentibus, sanctum suum exhalatura spiritum propelloram timebatur. Quo metu sanctimoniales coangustiatæ et conterritæ, singultuosus suspiriis, crebris lamentis, lacrymis uberrimis indulgent; et vario querelarum genere Matris suæ dilectissimæ mortem, quasi jam secutam, deplorant, adeo profusis intemperatisque fletibus, ut ploratu lamentisque et planctibus universum cœnobium personaret, ejulantes atque dicentes: Quo divertemus, Patrona mortua; quomodo vivemus, Matre extincta; quomodo subsistemus, Defensatrice absumpta? Quis nos de cetero reget, quis tuebitur, quis solabitur, quis nostras curabit necessitates? Præstat aliquanto nobis secum mori, quam vita disjungi. Ad obsecrationes dein de dolore converso, non tam supplicibus precibus, quam fletibus Salvatoris clementiam fiducialiter precabantur; ut Sanctæ Dei et Matri eorum vitam diutius protelaret, nec illas ad orbitatem variosque dolores et anxietates atque tribulationes, ex morte Carissimæ secuturas, recidere permetteret. Exaudivit autem earum voces, et longiori dierum spatio illam vivere, famulas suas consolaturus, concessit.

B

illa id ægre
ferente; quod
ante scivisset
diem
mortis, nunc
incertum.

255 Quod Ancilla Christi per spiritum cognoscens, accitas illas ad se hujusmodi carpit sermone: Quid, inquit, est, carissimæ filiæ; quid mihi facere voluistis? Turbastis enim turbatione me amarissima, et materiam exacerbationis immensæ mihi injecistis. Nam quæ per revelationem divinam obitus mei diem noveram, nunc, vobis orantibus, dum Omnipotens vitam mihi, ne vos contristaret, produxit, ignorare de cetero exitus mei diem cœpi, in tristiori spiritu illum opperitura. Singulis autem monialibus ad hanc vocem præ lætitia obstupescens, soror Anna propius illam accedens, seiscitabatur, dicens, quonam modo extremum vitæ suæ præcognitum haberet diem. Serenissima, inquit, cœlorum Regina virgo Maria mihi apparuit, et me de transitu meo ex hoc mundo in sabbato primo die g, videlicet suo honori et nomini dicato, certificavit; vobis autem majestatem divinam pro longiori mihi vita donanda interpellantibus, incolatum meum, quem finire gaudio immenso cupiebam, video prolongatum. Parcat vobis Dominus, carissimæ filiæ, quæ felicitatem meam hactenus distinuistis, quam promovere potius debebatis.

C

g

c Hoc est, usque in annum sequentem, et festum S. Jacobi exclusive, sive usque ad diem XXIV Julii, quando in Vigilia S. Jacobi obiit, ut infra dicitur: ægrotavit ergo anno prope uno, ut habet etiam auctor noster in historia Polonica: lib. 7 ad annum 1292; ubi agit de morte B. Cunegundis.

d S. Salomea virgo, soror Boleslai pudici, obiit jam ab anno 1268 die x Novembris, juxta auctorem nostrum in historia Polonica. Colitur tamen die xvii ejusdem mensis.

e Cujus necem supra dedimus cap. 22; accideratque anno 1290 sub initium mensis Octobris.

f Id est, die xvii Julii, quo colitur S. Alexius.

g Qui erat dies xx ejusdem mensis Julii.

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

CAPUT XXVI.

Laudes SS. Trinitatis; sumptio saeri Viatiei; adhortatio ad sorores; prophetia; extrema unctio; apparitio S. Franeisci; Evangelii recitatio; affectus morientis; piissimus obitus.

E

Itaque ab illo die felix migratio sua usque ad vigesimam sextam diem Augusti a fuit dilata. Sub quo tempore per singulos dies noctesque audiebantur continue voces suæ, quibus in Trinitatem benedictam Patrem et Filium et Spiritum sanctum, uberrimas gratiarum actiones jugiter depromebat, corpus totum per singulas vincturas benedictionibus consignans, gratiam Dei collaudans, quæ illam in castitate et utriusque hominis puritate conservaverit, et in omnibus sensibus immaculatam custodiverit; hostes insuper durissimos, carnem videlicet, mundum et diabolum, superare sibi, ac de illis gloriosum referre triumphum victoriamque concesserit.

A xvii Julii
SS. Trinitati
assiduas agit
gratias.

257 Die et hora mortis suæ adveniente, jussit sonari nolam: ut singulæ sorores, signo accepto, ad locum suæ infirmariæ convenirent. Universis itaque sanctimonialibus tam antiquioribus quam junioribus congregatis, divinissimum sanctæ Eucharistiæ viaticum devotissime suscepit, spiritu sanctæ caritatis accensa; et testamentum suæ eruditionis atque institutionis illis relictura æternum, paululum se, utcumque poterat, erigens, longum ad eas texuit sermonem: Nostis, inquit, dulcissimæ filiæ, quanto studio et conatu ad virtutum perfectionem vos excitaverim, et viam perfectionis pro modulo ingenio mei vobis ostenderim. Nostis insuper per clementissimam benignitatem Dei, vos ad statum excelsum et primam sortem vocatas et delectas esse. Neque enim alterius vocatione, aut delectu, quam divina, sanctam religionem assumpsistis, neque alterius solatio, quam cœlesti, difficultates ejus tolerastis. Et ego neque de potentia humana, neque protectione regia, dum vos ad sanctum Ordinem aggregabam, fidebam; sed omnis confidentia mea in solo divino hærebat præsidio. Videte itaque, carissimæ, vocationem vestram; videte conditionem; videte professionem, per quam spe-

Sumpto Viatico, sorores
adhortatur,

F

ANNOTATA.

a Id est, lagenulas: lagena enim etiam Polonis flasha dicitur.

b Valetudines fere per antiphrasim ponit auctor, invaletudine seu adversa valetudine.

spe-

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

speciosum præ filiis hominum Jesum Christum vobis desponsastis. Altissima itaque est sors vestra, non vobis tantummodo, sed et parentibus vestris, non vulgarem præferens sanctitatem; quorum alter socer, altera socrus Dei, dum vos uni viro Christo Domino despondistis, esse cœperunt.

futuras præ-
dicens cula-
mitates ur-
bis et mona-
sterii Sande-
ciensis;

B

258 Licet autem civitas hæc magnis subji-
citur tribulationibus, spoliis atque deprædationi-
bus hostilem etiam expertura tyrannidem et in-
cursum; adeo ut etiam rabies inimicorum inva-
lescens, monasterium hoc tentabit diruere, et
per multiplices terrores, minas, et injurias ag-
grediatur vobis et vestro sacro conventui turba-
tiones, pericula et damna inferre; vos tamen
sacræ et Deo dicatæ virgines humanis concus-
sionibus non movcamini; sed in solo sponso ve-
stro Jesu Christo fortissimam spei vestræ ancho-
ram jactate: metus divinus in pectore vestro sit
assiduus; absque intermissione orate et psallite
tam ore quam mente, non in confidentia virtu-
tis, sed in profunditate humilitatis, repræsentan-
do orationem vocalem in Horis canonicis; men-
talem vero in actu et habitu, quoniam per ora-
tionem ceteræ virtutes incrementum suscipiunt
et vigorem.

hortatur, in-
quam, ad
studium re-
ligiosæ per-
fectionis;

C

259 Ab omni specie mala et cujuslibet viri
communione, aspectu, contubernio, etiamsi pro-
pinquo sanguine junctus sit, quam diligentissime
cavete et abstinete vos; ut veraciter possideatis
Deum, qui zelotypus sponsus est, corde vestro
ab omni amore sensibili cujuslibet personæ et
creaturæ denudato. Miserationem, pietatem et
caritatem et in vos et in quoslibet alios exhibete,
coërcendo linguam non solum ab omni detra-
ctione, sed etiam ab omni vano, levi, et inutili
verbo; cum aliter puritas mentis acquiri non
possit; virtutes æmulamini; pacis vinculum sum-
mopere custodite; patientes vos in tribulationi-
bus, angustiis et oppressionibus exhibete; fidu-
ciam vestram in divinam jactantes providentiam,
quæ semper adest sperantibus in se. Et id præ-
cipue in summa summarum observate, ut dile-
ctionem habeatis ad invicem, per quam vere
[vos] esse famulas Christi atque discipulas mon-
strabit, à sponso vestro dilectionem consecu-
turæ.

suum hoc
pacto nutro-
cinum eis
addicens,

260 Ego autem, licet omnium peccatorum
prima, de miseratione tamen divina confisa, in-
ter sponsum nostrum Dominum Jesum Christum,
et vos, me pono mediatricem, vobisque et ve-
strum cuilibet ex parte sponsi nostri communis
Domini Jesu Christi polliceor, et in nomine ejus
præstabo; quia, si ea, quæ servanda monui,
corde perfecto et integro custodieritis, non per-
mittet vos carnalibus et mundanis, contra quas
assidue militandum vobis est, frangi tentationi-
bus, nec aliquam vestrum in spurcitiam prolabi
carnalem, aut carnem illius, nisi anima consen-
tiente, inquinatum iri; sed faciet etiam cum
tentatione profectum. Quod si aliqua ex vobis,
callido hoste humani generis instigante, in faci-
nus aliquod prolapsa fuerit, curet quanto ce-
lerius sacro pœnitentiæ et contritionis imbre
se diluere, propitiationem divinam et singu-
larum indulgentiam transgressionum perceptu-
ra; nec formidetis, vos ab æterno præmio se-

questrandas aut fraudandas, aut in anima pe-
riclitandas esse, gehennalibus cruciatibus per
meritum passionis divinæ superatis, certæ de
æterna retributione.

D

261 Cum autem ancilla Christi Cunegundis,
exhortatione hujusmodi completa, finem dicendi
fecisset, factus est a sororibus gemitus et ulula-
tus varius, voxque et planctus flebilis, queren-
tium una et dicentium: Cui nos, carissima Ma-
ter, relinquis? Quam aliam æque nos solaturam,
nostrique curam gesturam, in tuum locum sub-
stituis? Scimus quidem, te cœlestem desiderare
patriam; sed et nos tuo adhuc desideramus per-
fici et institui exemplo. Salva etenim manebunt
tibi tua præmia, et, si dilata fuerint, cumula-
tiora pervenient. Nostri potius miserere, quas
deseris. Tunc illa his fletibus atque vocibus com-
mota, respondit: Nolo, dulcissimæ filiæ, ut vos
transitus meus contristet, sed magis exhilaret;
nec gemere vos convenit, sed mihi congaudere;
quia ex loco pœnali et seculo nequam eripior,
amantissimo animæ meæ Sponso conjuncta, plus
vobis profutura mortua, quam profuerim viva.

et sic fleutes
sorores

262 Sanctimonialibus autem nullam consolati-
onem accipientibus, sed perseverantibus in fle-
tu, ducissa Griphina, Lestkonis nigri, olim du-
cis Cracoviensis, relicta b, Ancillam Christi sum-
missius accedens, flensque et ejulans dixit: O
Mater nostra dilectissima, o nostra Domina piis-
sima, sentisne extremam supervenisse horam,
disjuncturam te a nobis, ex quo nullæ te lacry-
mæ nostræ movere possunt ad miserationem?
Cui illa, sermone ad ceteras sorores directo, ait:
Sinite, precor, me, o filiæ; sinite quietam et ani-
mæquiorem esse; siccate lacrymas in desiderio
meo effusas, et nolite de cetero indulgere fleti-
bus: instat enim hora, in qua Christus Dominus,
benignissimus noster conditor et redemptor, et
dilectissimus sponsus meus, coronam et retri-
butionem immarcescibilem retribuet his, qui ex
toto corde suo amabant et desiderabant illum:
permittite, quæso, ut instantem agonem meum
et vos precibus Domino commendem. Attracto
itaque et super oculos velo appposito, colligens se,
cum omni attentione et devotione ad unius horæ
spatium orabat. Sanctorum cœtum et agmina

E

consolata,
per horam
soli Deo va-
cat.

b

F

263 Orationum suarum devotione perfuncta,
rogat ut sacri olei perungatur benedictione. Id
cum fratres, sacris ex more induti, astantibus
sanctimonialibus, devote Ancilla Christi singula
corpusculi membra prout offerente, peregis-
sent; iterum se ad orationis et contemplationis
officium convertit. Sub quo tempore circumstan-
tes sorores identidem alloqui cœpit: Cedite ad par-
tem, sorores, (manu etiam annuens, et partem, ad
quam cedere deberent, indicans) cedite. Quibus
admirantibus, et ob quam causam cedere debeant
sciscitantibus: Non videtis, inquit, beatissimum
legiferum nostrum et consolatorem meum Fran-

Oleo sacro
inuncta vi-
det S. Fran-
ciscum ad se
venientem;

ciscum

A ciscum ad spectandum agonem meum venisse? Quo audito, sorores gaudio replebantur immenso, intelligentes, illic divinam et Sanctorum præsentiam adesse, et Matrem suam cœlestium, etiam in corpore mortali, perfrui visione.

Evangelio sibi recitato, Sororibus valedixit, et Christum alloquens,

264 Rogat deinde, instante jam transitus sui hora, unam ex soribus Anastasiam, quam sibi pro magistra assumpserat, ut sibi Euangelium illud Joannis : Ante diem festum Paschæ, a dilectissimis suis segreganda soribus, juxta quod Christus a suis abiturus discipulis, legeretur. Cujus satiata, rorantibus per ora lacrymis, desiderabili auditu, sororibus singulis valedixit. Omnibusque rite et devote ordinatis, tandem sponsum suum Jesum Christum taliter est alloquuta : O benignissime Jesu Christe, o amantissime redemptor mi et sponse, qui me ad tuum et Sanctorum tuorum conspectum in hora præsentis vocandam tribuisti, sciens quia ex toto corde meo te præ filiis hominum speciosissimum castis præcordiis et mundo corde desiderabam, secura et gaudens non ex meis operibus, sed ex merito passionis tuæ, Sanctorum cœtibus aggreganda venio ad te ; suppliciter obsecrans, ut in virtute sanguinis tui me miseram hodie suscipias, et in Abrahæ sinum perducas. Tandem ultimate ad nostri salvatoris exemplar exclamans ait : Pater, in tuas manus commendo spiritum meum.

moritur anno 1292, die XXIV Julii.

265 Capite deinde inclinato, vultum angelicum præ se ferens, corpusculum, numero dierum et virtutibus quam multifariis refertum, pro sua felicitate tradidit moriturum. Sancta ejus anima, juxta ac diu optaverat, a carneo ergastulo soluta, in vitam illam sempiternam, et in lucem inaccessibilem, Sanctorum splendoribus coruscantem, splendore pulchritudinis divinæ perpetuo fruitura conscendit ; atque sponso suo Jesu Christo, quem vivens ineffabiliter dilexerat, tredecim exactis in monasterio annis c, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, vigesima quarta die mensis Julii d, conjuncta est perpetua atque indivisibili unione ; expers nullatenus palmæ credenda martyrii, quæ puritate mentis duplici, cum mortificatione carnis suæ videlicet et mariti, laureolam adeptam, et in clibani medio succensa, auri instar probata, ad Sponsum suum cœlestem purior prodibat : cui sit, æque ac fuit, et est, gloria, honor, virtus et imperium regnanti atque regnatura in omne ævum et in omnes nationes in secula seculorum. Amen. Et qui eidem Sanctæ, multis, dum viveret, illustratæ miraculis, contulit gloriam claritatis æternæ, quam * et nobis cunctisque aliis Christiano charactere insignitis misericorditer conferre dignetur. Amen.

** an eam?*

ANNOTATA.

a Imo usque ad xxiv Julii tantum, ut inferius patebit : est itaque crassus hic error amanuensium.

b Forte Saudeciam ea causa Griphina venerat ex Bohemia, quod de B. Cunegundis instanti morte nuntium acceperat : nam jam ab anno præcedenti in Bohemiam a Wenceslao, Bohemiæ duce, suo ex sorore nepote, abducta fuerat ; ibique annis aliquot

contemptui et ludibrio habita, tandem mortua est ; ut asserit auctor noster in *Historia sua Polonica* lib. 7, ad annum 1291.

AUCTORE
JOANNE
DIUGOSSO.

c Præter menses quatuor circiter ac dimidium. Vide supra cap. 16, a num. 151.

d Eundem annum, mensem, diem habet auctor noster in *Historia sua Polonica*, uti et Michovius lib. 3 cap. 66 ; Cromerus lib. 10 annum quidem eundem annotat, sed mensem ac diem omittit. Obiit autem mane sub auroram, ut conjicies ex cap. sequenti, maxime num. 272. Corrige vero etiam hinc Waddingum ad annum Christi 1333, num. 29 ; ubi exspirasse Beatam putavit die XIV Julii ; indeque collegit, fatalem ei fuisse diem Lunæ. Fremautius recte emendat cum aliis diem XIV, et reponit XXIV Julii ; in eo tamen errat, quod eum arbitratur fuisse diem Lunæ, cum fuerit Jovis.

CAPUT XXVII.

Corporis Defunctæ odor ac venustas admirabilis ; revelationes variæ de glorioso animæ excessu ; sepultura, et miracula per annos 15 consuepta.

E

In ipso autem felicissimi transitus sanctæ Dei Cunegundis articulo atque hora, fragrabat odor mirificus atque suavissimus, ex ejus corporis sanctissimi gleba prodiens, cuncta vincens balsama, et universos mortales præsentis reficiens atque complens. Corpus insuper ejus, quod vigiliis, jejuniis, diciplinacionibus variis et ciliciis fuscum, atrum et cæruleum visebatur in vita, candidum apparuit, mira albedine resplendens ; labia habens punica et rosea, et speciem ac similitudinem præferens corporis glorificati.

Beatæ corpus odorem ac decorem mirificum prodit.

267 Felix quoque exitus suus e vita nonnullis devotis et Deo caris personis, longe et prope positis, veridicis oraculis et miraculis præfiguratus et præmonstratus est ad majus testimonium atque evidentiam suæ sanctitatis. Elizabeth siquidem, una ex sanctimonialibus, natione Hungara, genere nobili, et devotione singulari ac religione inter alias præstans, cum se orationi in eadem domo atque oratorio, in qua sancta Dei Cunegundis extremum agebat spiritum, dedisset ; in soporem versa, vidit per quietem Sanctæ Dei animam Sanctorum cœlestium spirituum agminibus circumdatam, sub specie stellæ lucidissimæ in exultatione immensa et in carmine modulato in sublime conscendere, et cœli secreta in fulgore corusco penetrare. Quæ a sommo soluta, Dominam et Matrem suam migrasse cognovit a corpore ; et Deum benedicens, visionem, quam viderat veram et legitimam fuisse, non phantasticam, intellexit.

Ejus anima instar stellæ fulgentis visæ ferri in cælum :

F

268 Altera quoque sanctimonialis, Thomka nomine, natione Polona, et genere ingenua, dum eam domum, in qua ancilla Christi Cunegundis exhalabat spiritum, præ multitudinem fratrum et sororum, exitum Sanctæ operientium, ingredi non valeret, foris procumbens, studium orationis inten-

item instar puellæ formosissimæ eo deducta a S. Petro,

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.

intenderat; sub qua sommo gravata, et stertens magis quam dormiens, raptamque se, non soporata credens, vidit cœlos nimio fulgore apertos splendescere, et ex cœlorum summis nobilem prodire et grandævum virum, munns et brachia vario contextu ornamentorum habentem decoras, ad Petri apostoli similitudinem figuratum et exemplar; qui animam famulæ Dei Cunegundis, oratorium in quo decumbebat, ingressus, suscipiens, sub specie formosissimæ et decoræ puellæ, cujus caput mitra pulcherrima, gemmis pretiosis intexta, amiciebatur, ad sidereas perducebat mansiones. Ad cujus visionis confirmationem, etiam illud pro liquidiori testimonio accedebat; quia cum Sanctæ Dei morituræ fratres Ordinis conductum ex more cum Psalmis, orationibus et letaniis concinerent, et ceteris peractis, in letantania Sanctorem cœtus nominatim exprimendo, ad eum locum venissent, Sancte Petre apostole, ora pro ea, anima sancta illa carnis vinculo soluta, prodibat e corpore, apostolico beati Petri ministerio subvecta, perpetuo lætantia regni cœlestis ingreditur consortia.

B
et agmine
sanctarum
animarum
et angelo-
rum;

269 Tertia sanctimonialis virgo, Budka nomine cum et ipsa extra domum, in qua sancta Dei Cunegundis diem obiit, consisteret, et ex vigilia noctis, quam totam insomnem ob transitum sacræ Virginis cum aliis sororibus transegerat, a somno gravaretur, in ipso suæ dormitationis articulo extemplo quasi quodam aculeo percussa, vocem ad se dilapsam audivit, dicentem atque imperantem sibi: Expergiscere, surge, surge; quid dormis? Ecce appropinquat hora, et nunc est, in qua omnis cœtus beatarum animarum, et cœlestium spirituum agmina progrediuntur in occursum, animam beatæ Cunegundis, corpus et terras linquentis, usque ad solium majestatis divinæ perductura. Quæ illico ad vocem hanc sopore soluta, et ad locum, ubi Sancta Dei decumbebat, progressa, comperit sacram Virginem Christi sub eo momento, quo a superna alloquebatur voce, sacrum spiritum emisisse.

item instar
globi solaris.

C

270 Sub ejusdem diei et horæ momento, vir quidam, Pawlik nomine, oppidanus Sandeczensis, etsi in substantia tenuis, verum in virtutibus et vita innocenti atque sine querela traducta dives et famosus, cum juxta suæ devotionis solitum morem, in nocte media ad orationum studia consurgens, Domino psalleret, ac deinde ædes sacras earumque limina visitaret, apud ecclesiam parochialem sanctæ Elizabeth constitutus, vidit claro et efficaci aspectu supra sanctimonialium cœnobium, expressius tamen supra ancillæ Christi Cunegundis consuetum habitaculum, ingentis splendoris refulgens sidus superne e cœlo descendere, et universam domum illam lumine corusco illustrare. Vidit et in medio sideris quasi globum solarem, ab ipso lumine circumfulsum, ad cœlos usque pertingere.

Prophetia de
futuris ejus
miraculis.

271 Sed cum visionis effectum, atque significatum discutere nequiret, celandumque duceret, ad contegendam suam æstimationem, morte sanctæ Dei Cunegundis post dies aliquot patefacta, in auribus universorum visionem vulgavit, et animam sanctæ Dei Cunegundis in globo solari ad cœlos per spiritus angelicos et animas beatificas ferri, certo oraculo sibi luculenter demon-

strato agnovit. Spiritu deinde divino impletus, vaticinari cœpit, sanctam Dei Cunegundim sub brevi temporis spatio multis et famosis coruscaturam miraculis ac prodigiis, et regno generique Polonico multas commoditates et beneficia sua prece ac merito allaturam.

272 Ob imminencia autem pericula, quæ formidabantur ventura, morte sanctæ virginis Cunegundis usque in triduum celata, et signanter propter Vistubczonis, famosi ea tempestate prædonis, et qui exercitum suum ex exulibus et latronibus congestum habebat in armis, hostilitatem; ne, obitu Sanctæ Dei cognito, prædabundus monasterium sanctimonialium invaderet: vir quidam ecclesiasticus sanctioris vitæ, et raræ in Denm devotionis, et tam re quam nomine Christianus a, ecclesiæ sanctæ Mariæ Visliciensis b, dioceseos Cracoviensis, canonicus, cum devotioni et orationi sub ea hora, qua sancta Virgo migravit a corpore, in præfata Visliciensis ecclesia, duabus dietis c a Sandeczensi monasterio porrecta, juxta morem solitum intenderet; vidit visionem effectuali et visibili, sub vicesimæ quartæ diei mensis Julii, alias nono Kalendarum Augusti, diluculo, priusquam, oriente sole, terra radiis contingeretur, almæ Cunegundis virginis animam maximo splendore fulgidam angelico modulamine et ministerio in cœlos usque deferri. Ignoranti autem, quæ tam sancta et tam sublimis anima esset, quæ in tam celebri carmine et comitatu in cœlos conscenderet, idque sibi suppliciter revelatum iri obsecranti, responsum est, sacræ virginis Cunegundis et ducissæ Cracoviensis eam animam esse, quæ sub illa hora remuneratoris sui et sponsi Jesu Christi, propter quem omnia dereliquerat, corpus derelinquens, conspectum perpetuo visura manibus angelicis subvehabatur in cœlum.

273 Quo responso accepto, omnipotentis Dei clementiam de hujusmodi revelatione sibi facta benedicens et glorificans, ceterisque prælatis, canonicis et vicariis Visliciensibus, quæ de transitu et in cœlum receptu sanctæ Dei Cunegundis viderat et audierat, ex ordine singula enarravit; quibus admirantibus, et præ gaudio et exultatione semiplene credentibus, specialem equestrem nuncium in Sandeczense cœnobium, rei veritatem seiscitatum transmittunt. Is cum, exploratis singulis visionis oraculis, ad liquidum verum fuisse comprobasset, reprehensas sanctimoniales habuit, quia tantopere obitus Sanctæ Dei ineffabilem jocunditatem, in oris remotioribus divina revelatione ostensam, celavissent. Quæ cœlesti applaudentes miraculo, campanarum sonitu, excessum Sanctæ Dei publicant. Corpus sanctum et venerabile cum hymnis, fletibus et laudibus, maximaque devotione et honore, frequentique populi concursu sepulturæ tradunt, justaque illi omnia juxta Christianam traditionem persolvunt.

Beatæ anima
Angelorum
comitatu cœ-
lum visa
conscendere,

a b

c

E

quæ visio oc-
casio fuit
propalandi
obitum et
justa matu-
rundi.

F

ANNOTATA.

a In Historia loco assignato hanc unam ex hisce visionibus narrat; reliquas perstringit his verbis: Quæ quidem visio etiam pluribus aliis devotis personis

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

A personis monstrata est. *Ceterum ibi, et apud citatum Michovium, canonicus hic non Christinus, sed Christianus appellatur.*

b *Est Vislicia oppidum ad Nidam fluvium, binis circiter milliaribus Germanicis Corezinio, ubi Nida in Vistulam labitur, distans.*

c *Dieta apud mediæ Latinitatis auctores iter unius diei significat.*

CAPUT XXVIII.

*Miracula mortem Beatæ consecuta
usque ad annum MCCCVIII.*

Miracula
mox secuta
per annos
quindecim
obiter nota-
ta,

B Corpore sacro virginis Christi Cunegundis cum omni reverentia, devotione et honore, in cœnobio tumultato, fiebat illic ad ejus venerabile sepulcrum frequens hominum, in variis necessitatibus ejus opem pro voto referentium, ex propinquis et remotis regionibus concursus, maximoque deinceps, et ut sanctitati suæ par erat, tam honore quam laude ab universis. Siquis etenim atque prodigiis mirificis, quam cara sibi, quam in conspectu suo sancta et pretiosa ancilla Christi Cunegundis fuerit, cœpit omnipotens Deus ostendere. Verum tantus fuit Polonorum, præcipue tamen pontificum tunc Cracoviensium Procopii a et qui ei successit Joannis Muskatae b et ceterarum personarum ecclesiasticarum, sed et fratrum atque sanctimonialium monasterii utriusque Ordinis Minorum Sandeczensis neglectus, tanta segnitie et cunctatio, tanta incuria et dissimulatio; ut per annos quindecim, ab anno videlicet millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, quo felix ejus in cœlum raptus sequutus est, usque ad annum Domini millesimum trecentesium vigesimum nonum c, singulorum miraculorum, ad ejus invocationem factorum, ordinem, gestum et seriem scribere et ad posterorum memoriam mandare neglexerint.

C
mortui 80
suscitati;
vincti 15 li-
berati; cæci
60, ægri 700
sanati,
d

275 Ex qua quidem dissimulatione non sine lacrymarum profluvio memoranda, facile evenit, ut prodigiorum multifarius numerus, quibus ad sui nominis invocationem octuaginta d mortui pristinae vitæ redditi sunt; sexaginta cæci illuminati; quindecim vincti a carceribus et vinculis absoluti; septingenti utriusque sexus homines a gravibus et variis infirmitatibus liberati, in oblivionem reciderint. Vix tandem, et nonnisi, ut prædiximus, post tria lustra segnitie et cunctatio tam damnosa deteresa est, et prodigia Sanctæ Dei scribi et annotari cœpta; quæ deinceps expedire pergant.

Puella de
turri lapsa
et exstincta,

276 Novennis puella, Dobroslava nomine, filia comitis Martini de Czirzicz, cadens de turri murata ad viginti ulnarum altitudinem porrecta, tanto impetu in subjectam decidit petram collisa, ut tota turris mota putaretur, et qui assidebant in turri, grandem aliquem ex culmine turris lapidem jactatum esse per jocum et insaniam studiose, æstimarent; et ob id missis satellitibus, inhibent jactus futuros, transactum etiam corripiendo. At hi, re diligentius perscrutata, repe-

riunt puellam Dobroslavam, filiam heri sui, ex superiori parte turre in offensionis lapidem decidisse, et lividatam spumasque ore cientem jacere exanimem et contusam. Quod cum parenti utrique denuntiassent, prosiliit, non secus quam amens, misera mater, et cum aliquot matronis ad cadaver filia accurrens, et illud diligentius attrectans, atque exanimatum reperiens, lacerat genas, capillos vellit, et voce lamentabili ac lugubri, fletu copioso, suam et filia suæ sortem deplangit, astantibus etiam suis miserabilibus ejulatibus lacrymas excutit.

277 Cum autem universa fere dies usque ad vesperam sub hujusmodi lamentis et querelis foret transacta, et superveniens nox dolorem et curam parentum et familiarium intendisset, et omne humanum solamen nihil profuturum videretur, ad præsidium divinum, et sanctæ Dei Cunegundis solatium, cujus jam tunc sanctitatem plurima magnifica mirabilia vulgaverant, se convertunt. Et fide ac spe pleni, devovent Deo et sanctæ ejus Cunegundi, mortificatam puellam, si per merita sanctæ Dei revivisceret, ad sepulcrum ejus cum oblatione solenni se delaturos. Mirabilis Deus in Sancta sua; qui statim, voto emissio, passus non est, frustra patrocinium illius implorari: e vestigio ctenim puer ille exanimatus, et ad petram collisus, et longo tempore mortuus, reviviscit, omni lividitate et cicatricum nota disparente. A parentibus post hæc et magno matronarum ac familiarium, qui ad prodigium aderant, grege ad monasterium et ad sepulcrum Sanctæ Dei deductus, prodigii fides non ore tantum parentum, sed etiam corum, qui venerant et viderant, astruebatur.

278 Verum cum puer idem, anno uno elapso, usum audiendi in aure una amisisset, et ad sepulcrum beatæ Cunegundis cum offertorio per parentes duceretur; plene fidentibus parentibus, quia quæ impetrarat mortuo vitam, facile impetrare posset et auditum, priusquam monasterium contingeret, in medio milliari constitutus, viso a longe monasterio, in quo sacrum corpus Sanctæ Dei quiescit, in terram procidens, et Sanctam Dei suppliciter pro sua sanatione exorans, subitam in læsa aure et plenam percepit sanitatem. In monasterium deinde veniens, et votum, quo se obligaverat, solvens, sanctitatem virginis sacræ Cunegundis geminato prodigio ad liquidum in se anno Domini millesimo trecentesimo septimo, feria secunda post festum Paschæ, ostenso, suo et parentum ore testabatur.

279 Suantoslaus, filius Sbroslai, ruricolæ de villa Druszkow c, adeo gravissimo, diuturno tempore, cruciatus [est] dolore et morbo; ut surdus et mutus, ægritudine invalescente, effectus, proximior morti quam vitæ a singulis credebatur: sensim etenim ingravescentis morbus os ejus et vultum torvum reddiderat et horribilem ad videndum, tam fortissimo hominem miserum impetu et dolore contorquens; ut plerumque, septem hominibus illum retinere satagentibus, ex grabato projiciebat f in terram. Cumque passionem tam acerbam per duos menses continuos sustinuisset, et infirmitas ipsa assidue intenderetur, parentes de filii sanitate solliciti, virginis sanctæ Cunegundis conquisitis et supra corpus ægri

ope B. Cunegundis revixit;

E

eadem deinde auditum recuperat anno 1507

F

Surdus, mutus, etc. subito convalescit.

c

f

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

*Puella obtri-
ta et mortua
redit ad vi-
tam.*

B

ægri impositis reliquiis, vovent, se illum ad sepulcrum Sanctæ Dei pro consequenda sanitate quamprimum adducturos. Vix autem verba voti compleverant; erigens se languidus, deambulare cœpit, plenæ sanitati, cunctis qui aderant studentibus, restitutus.

280 Fragore et impetu venti septemtrionalis (hiems enim nivosa tunc erat) impellente, domus unius coloni, Alberti nomine, in villa Golkowicze corruens, confractis et ruinatis tam trabibus quam roboribus, filiam etiam ejusdem Alberti Jaroslavam oppressit et confregit. Cumque parentes de casu filiæ penitus ignari, robora collapsæ domus, frequentius etiam corpus filiæ per ignorantiam calcando, recolligerent et submoverent, corpus filiæ suæ Jaroslavæ conquassatum a tignis et contritum, exanimatum et mortuum in imo jacens, in singulis etiam partibus et membris per moram temporis lividatum (cujus etiam, in majus mortis testimonium, os nive repletum erat) reperiunt. Cumque ad tam funestum spectaculum, fletu magno parentibus lamentantibus, universus fere illius villæ populus convenisset; ad benignitatem divinam, et succursum beatæ Cunegundis virginis conversi, candela benedicta accensa, puerum mortuum supplici devotione sanctæ Dei Cunegundi devovent; resuscitari illum et vitæ reddi exoptant; pollicentes, se cum oblatione ad sepulcrum Sanctæ illum adducturos. Illis autem ab occasu solis usque ad diluculum lamentationes et obsecrationes prosequentibus, non defuit Sanctæ Dei invocatum auxilium; sed cum jam terris redditus esset dies, cunctis, qui aderant, mirantibus et stupentibus, in membris et fracturis consolidatus, omni etiam livore vacuus consurrexit, et ad sepulcrum Virginis sanctæ perductus, votum solvit, universa vicinia miraculum et beneficium, quod in funus suum confractum et gelidatum Sancta Dei ad invocationem parentum contulerat, attestante.

*Sanatur sub-
ito æger.*

C

281 Frovinus adolescens, filius Diduini, civis novæ Sandecz, gravi infirmitate correptus, dum singula antidota, quæ ingerebantur, nullum afferrent profectum, spopondit, se sepulcrum Sanctæ Dei, merita ipsius et solatia ad sui liberationem invocans, visitaturum. Qui post votum emissum mox se liberatum de duro morbo sentiens, et sepulcrum Sanctæ Dei cum parente suo utroque adiens, et munus, quod manus sua invenerat, obtulit, et Sanctæ Dei suffragium mirificum, quod in se expertus fuerat, divulgavit.

*Verme auri-
culari libera-
tur mulier.*

282 Brathumila mulier, de Radlow natione, a duro et gravi correpta est casu. Vermis enim auricularis, qui in Polonico Skorek vocatur, aurem suam dextram ingressus, passione et molestia mirabili feminam ipsam per dies quindecim gravissime vexabat. Non proficientibus autem singulis, quæ applicabantur, remediis, cum et vermis nocte et interdum aurem feminæ adroden- do, vitæ etiam desperationem mulieri ingessisset, sanctam Dei Cunegundim devotius, quo poterat, ad sui liberationem invocare cœpit, devovens, se ejus sepulcrum, obtenta liberatione, cum oblatione adituram. Mox autem ut hujusmodi votum emisit, a passione, in universa illa vicinia vulgata, soluta est, verme auriculari, qui eam per dies quindecim et totidem noctes durius

afflixerat, pluribus videntibus, aure deserta, egresso. Quæ sepulcrum Sanctæ Dei adiens, et votam oblationem solvens, sibi præstiti per Sanctam beneficii experimentum, prout acciderat, ex ordine in auribus multorum enarravit..

D

ANNOTATA.

a Procopius Ruthenus locum inter episcopos Cracovienses in eatalogo Casarii vigesimum tertium occupat; et assumptus dicitur anno 1293, mortuus vero 1295. Consonat auctor noster Historiæ Polonicæ lib. 8, ad annum 1295.

b Sedit hic usque ad annum Christi 1320, per annos 26.

c Waddingus in Annalibus ad annum 1333, num. 28, et ex illo Hueberus scribunt ab anno 1292 usque ad 1324; sed 1329 legitur etiam in Historia Dlugossi, imo et Michovii, loco jam sæpius memorato. Videtur tamen omnino reponendum, ab anno 1292 usque ad 1307; cum supra dicatur neglecta fuisse miraculorum ejus distincta narratio per annos quindecim; et numero sequenti: Post tria lustra segnities et cunctatio tam damnosa detera est, et prodigia Sanctæ Dei scribi et annotari cœpta; quæ deinceps expedire pergam; capite autem sequenti recenset miracula inde ab anno 1307 patrata.

E

d Corrige ergo Historiam Dlugossi, ubi pro octuaginta legitur octingenti: nam octuaginta habet etiam Michovius; et sane vel hic numerus in hoc genere miraculorum stupendus est.

e Videtur sita in diœcesi Gnezniensi; cum cesserit monasterio sanctimonialium Cisterciensium in Olobok, ut scribit auctor noster Historiæ lib. 6, ad annum 1213. Sed nemo, opinor, me volet obscuris istiusmodi locis quærendis tempus insumere.

f Legendum septem homines projiceret; sed jam sæpius monui, me ejusmodi errata, sive auctoris sint, sive amanuensium, grammaticis emendanda relinquere; modo res claræ sint. •

F

CAPUT XXIX.

*Miracula patrata ab anno MCCCVIII usque
ad annum MCCCXI.*

Margaretha a vidua, Dentrina appellata, de antiqua Sandecz, gravem capitis dolorem aliquamdiu perpessa, et, nullis remediis proficientibus, fortiori dolore ingravescente, debilitata, tres dies in honorem sanctæ Dei Cunegundis, a quadam religiosa et devota matrona, Anna nomine, instructa, in jejuniis et abstinentia exegit. Quibus completis, plenam sanitatem, dolore ex capite prorsus discedente, se recepisse lætata est. Cujus filius, Nicolaus nomine, graviter ex pustulis languens, Deo et beatæ Cunegundi per genitricem suam commendatus, mox ab omni ægritudine

*Mater cum
filio sanitati
restituta
anno 1508.
a*

A gritudine liberatus convaluit; sepulcro se Sanctæ Dei cum oblatione præsentavit, beneficia ejus attestans et divulgans.

*Mente et usu
linguæ ca-
ptam sanat
Beata,*

284 Altera Margaretha, æque ut superior vi-
dua, de nova Sandecz, jungens se plurimis aliis
personis utriusque sexus, de oppido ad legendum
fraga in agris et saltibus, ante diem Nativitatis
sanctæ Mariæ egressis, pariter et ipsa legebat
fraga. Sed subito a gravi valetudine occupata, et
loquelam et usum rationis amisit, adeo rationis
expers, ut a comitibus suis, nonnisi ad manus,
illata trahentium, reduceretur. Cumque passio-
nem illam diebus quindecim pertulisset, nec spes
convalescentiæ aliqua subesset, mulieri taliter
valetudinariæ per quietem sancta Dei Cunegun-
dis apparuit. Cujus dum obversantem imaginem,
numquam antea visam aut notam, stupens ac
tremens miraretur; illa benignius eam conve-
niens: Noli, inquit, metuere, filia. Stirpis regiæ
regni Pannonici virgo, Kinga nomine, ego sum;
et tibi et cuicumque alteri, solatium meum in
qualibet necessitate invocanti, succurrere parata.

*mittens eam
ad sepul-
crum suum;
et mundum
multebrem
carpens.*

B 285 Ad sepulcrum itaque meum, ad cœnobium
sanctimonialium antiquæ Sandecz perge, pristinæ
sanitati mea intercessione et merito mox, pro
verificatione eorum quæ dico dicturaque sum,
restituenda. Sed et sacerdotes, verbum Dei ad
plebem declamantes, adi; ut feminas quasque
moneant, ne capita sua superfluis ornatibus cir-
cumquaque ingrossent, et vultus suos stibio et
cerussa ad spectacula in contumeliam Dei, co-
nantes videri pulchriores quam natæ sint, pin-
gant; miserationem Domini, si aliter egerint,
non consequuturæ. Ad hanc vocem expergefacta,
perfecte se sanatam reperiens, ratione et loquela
uti, nomen quoque sanctæ Dei Cunegundis, quod
alias numquam audierat, personare et magnifi-
care cœpit; sanitatis suæ subitæ et tam perfectæ,
et dum ejus adiret limina, et ex post, apud aures
multorum sanctam virginem Dei Cunegundim,
jurejurando addito, profitens auctorem.

*Mulier oculi
ac pedis
usum recu-
perat.*

C 286 Martha mulier, ex villa comitis Raphaë-
lis, vocata Tharnow, ad sepulchrum et limina
famulæ Dei Cunegundis et sinistro oculo cæca et
in dextro pede clauda adducta peccaminum suo-
rum confessione peracta, visum sibi et gressum
per meritum Sanctæ Dei suppliciter efflagitans
restitui, in utroque membro perfecte consolidata,
et videre sinistro oculo et dextrum pedem secure
figere [coram] universis, qui aderant quique eam
cæcam et claudam viderant ante et noverant,
cœpit.

*Puella domes-
tici servi B.
Cunegundis*

287 Mathiæ Hungari, de villa Mislca, san-
ctæ Cunegundis olim familiaris et domestici ser-
vitoris, filia, Elizabeth nomine, ætatis puerilis,
gravi infirmitate correpta, morbo invalescente,
moritur exstincta. Quam cum parens uterque in-
consolabiliter fleret, per vicinos et cognatos præ-
sentes pater puellæ Mathias monetur, et induci-
tur, ut filiam suam sanctæ Dei Cunegundi devo-
veat; futurum enim fore, ut sancta Dei Cune-
gundis, cui in vita fideliter servierat, ipsum
benigniter efficeret super filia sua consolatum.
Qui illorum monita et persuasiones nihili pen-
dens, et mortuum ad vitam reduci parum possi-
bile ducens; puerum quidem mortuum et se, im-
portunitate persuadentium impulsus, commenda-

bat Sanctæ. Addebat tamen: Qui semel mortuus
est, mortuus censeri debet.

288 Defertur post hæc puer per matrem et
cognatos ad funerandum, Mathia patre ob dolo-
ris amaritudinem in domo remanente. Ad vada
autem fluminis Poprod, quartali milliaris vix ex-
acto, constitutis, mater pueri ad feretrum, funus
filiae visura, accedit; quam, velamine ablato, vi-
vere et pannum sugere videns, ceteris quoque,
qui aderant, tam stupendum prodigium denun-
tiat. Quo cognito et ad liquidum viso, corruentes
universi proni in terram, omnes clementissimum
Deum et sanctam ejus Cunegundim vocibus et
fletibus maximis magnificant et celebrant. Officio
autem funeris omisso, ad Sanctam Dei et sepul-
crum ejus in antiquam Sandecz in hilaritate ma-
gna pergunt, speciali nuntio patri, quia filia
ejus viveret, sed nullatenus credere volenti, de-
nunciato. Oblatione autem ad sepulcrum Sanctæ
Dei cum gratiarum actione pro vivificato puero
peracta, domum cum puero vivificato reversi,
patri illum ostendunt. Qui non aliter applaudere
et credere voluit miraculo, donec filiam vivam et
sanam oculis pervidit.

*AUCTORZ
JOANNE
DLUGOSSO.
sarcophago
jam imposita
reviviscit.*

289 Christina virgo de magno sale in sui cor-
poris parte media paralysi percussa, assiduo
dolore propter membra emortua vexabatur. Quæ
nullatenus suum officium implere valentia, clau-
dam illam atque balbutientem et pro media
corporis medietate mutilatam effecerant. Cum-
que per unius anni spatium, ægritudo illa die-
tim efficeretur intensior, et usus pedis, oculi et
manus unius languidæ, sensim deficeret, fama
sanctitatis beatæ Cunegundis audita, in antiquam
Sandecz ad sepulcrum Virginis beatæ se contu-
lit, et incolatu assiduo visitans quotidie Sanctæ
Dei limina, et ipsam pro sua curatione jugiter
exorans, manere illic cœpit tam pertinaci propo-
sito, ut non, nisi ad plenum curata, diffiniret
apud seipsam ad proprios penates reverti.

*Hemiplexia
correptam
sanat,*

290 Sub trium itaque hebdomadarum spatio,
quibus illic morabatur, obsecrationes suas apud
sepulcrum Virginis effundendo, die quadam juxta
[consuetudinem] in ecclesiam veniens, et ad se-
pulcrum Sanctæ Dei suppliciter orans, caput
etiam ad parietem frequentibus vicibus allidens,
apparuit illi magnæ honestatis Domina, sibi per
omnia ignota, et nec umquam ab ea visa; quæ
illam benignius consolata, monuit, ne de cetero
caput parieti illideret, facilius perceptura, quam
desiderabat, sanitatem. Ad hanc vocem subito
manus, oculi, et pedis usum habere incipiens, ad
integritatem membrorum emortuorum sanata
rediit; atque de sua curatione sanctæ Dei Cune-
gundi plurimis actis gratiis, prodigii in ea pa-
trati beneficium ipsa in domum reversa circum-
tulit.

*apparens illi
Beata.*

F

291 Margaretha, virgo ætatis puerilis, Ho-
lini, de nova Sandecz, gravi morbo correpta,
sole occidente, feria sexta post diem sancti Ja-
cobi Apostoli, vita excedens sub conspectu pa-
rentum, moriebatur. Cumque, funere suo ex
more ad sepeliendum coaptato et feretro imposito
cereisque accensis; cognatis insuper convenien-
tibus, parentes eam et necessarij gravius defle-
rent, ad divinum et sanctæ Cunegundis præsi-
dium se fiducialiter convertunt, votisque nuncu-

*Puella jam-
jam sepelien-
da revocatur
ad vitam.*

AUCTORE
JOANNE
BLUCOSSO.

patis Sanctam Dei orant, ut filiæ mortuæ vitam sua intercessionem redderet; et usque in noctis medium vigiliis et orationes circa funus filiæ producunt. Circa noctis vero medium ad funus pueri accedentes, detractis sindonibus, quibus contactum erat, vivere puerum reperiunt. Tunc in laudes divinas et sanctæ Dei Cunegundis in terram proni cadendo ruunt, Sanctam Dei, quæ eorum precibus et fletibus mota, puerum in vitam revocavit, laudibus sonoris mirificant; ac sepulcro ejus adito, vota pro filiæ vivificatione devotius quo possunt, persolvunt.

Hedwigi reginæ moribundæ apparuit Beata,
b
c

B

292 Regina Poloniæ Hedwigis, Vladislai primi Poloniæ regis *b*, cognominati Loktek, conthoralis *c*, gravem morbum et infirmitatem incidens, singulis medicinis nequidquam proficientibus, ad extremum vitæ perveniens, agonem suum, quibus poterat oratiunculis, Domino commendabat. Apparuerunt autem ei taliter agonizanti duæ larvæ teterrimæ et horribiles, in specie præfigiæ humanæ; quæ ad grabatum, in quo decumbibat, propius accedentes, adeo illam terrore durissimo concusserant, ut vix compos mentis, ab omni devotione et obsecratione pavidata decideret. Cumque sub tanto metu, et larvarum, quas dæmones esse intelligebat, aspectu, gemens, anxia et, quid ageret, et ad quem Sanctum se converteret, prorsus ignara versaretur; sancta virgo Cunegundis, etiam non invocata, in specie et habitu religioso, quæ Hedwigi reginæ, dum viveret, nota erant, ad neptem suam germanam consolandam (matertera enim sua erat *d* et filia Jolenthæ sororis germanæ Sanctæ Dei, ex Boleslao pio Calischensi duce, ut in superioribus *e* præfati sumus, suscepta) advenit.

d

e

ac larvas ab ea pellit, eamque sanat.

C

293 Quæ et ipsa ad lectum reginæ accedens, et illam benignius consolans, beneque de Deo et suo solatio sperare jubens, utramque manicam sui amictus contra larvas opponens atque extendens, præsentiam earum nepti suæ Hedwigi reginæ formidolosam et terribilem abegit et effugavit. Cuique regina Hedwigis, in priorem devotionem reversa, clementissimo Deo et sanctæ ejus Cunegundi materteræ suæ, ex oculis suis, eam diligentius requirentis, elapsæ gratias pro dispulsis dæmonibus ageret, a grabato etiam ægritudinis consurgit, et in processu dierum ad plenam sanitatem rediit. Atque sepulcrum Sanctæ Dei visitans, et frequentes gratias agens, jurejurando, quæ secum per Sanctam Dei acta erant, relationibus confirmabat.

Puella ustulata sanatur.

294 Martha, consors Czestrzemili de villa Curov, casualiter ad proximam ædem sui vicini Suaszkonis perveniens, filiam suam Dorotheam, ætatis adhuc pucrilis, in ignem ardentem cecidisse, et, nullo sibi ferente auxilium (eo quia nullus in domo illa aderat) per ignem, in quo huc illucque volutabatur, quam maxime adustam esse [comperit.] Cumque misera mater, viso filiæ tam miserabili casu, velocius accurrisset, puerum et semiustum et seminecem de igne extraxit. Cujus desperans vitam, procidens in genua, sanctæ illum devovet Cunegundi. Et continuo puer, quem genitrix mortuum crediderat, revixit. Et processu dierum plenam et integram sanitatem recuperavit.

295 Agnes, puella de Cracovia, decimum an-

num agens, a dæmone obsessa, mirabili cruciату nocte et interdiu vexabatur; liberationis autem gratiam repertura, die Dominico post festum sancti Adalberti, in antiquam Sandecz in cœnobium sanctimonialium et ad sepulcrum sanctæ Cunegundis per amicos sub solis ortu adducta est; ubi consistens dæmon, quiescere et latere non valens, eam vehementer illisit ad terram, manus ejus et pedes in longum distrahens; os vero illius ad unius palmæ mensuram dilatans, et in universo corpore eam excrucians: jacebatque prona et taliter distenta in terra, fremens et spumans, a solis ortu usque ad meridiem. Cognatis autem et necessariis sanctam Dei Cunegundim, pro illa et ejus liberatione suppliciter obsecrantibus, liberata est tam pro suo quam amicorum et assistentium judicio, nulla obsessionis et vexationis dæmoniacæ perferens signa. Verum a monasterio ad hospitium deducta, dæmon qui fallaciter se ad tempus occuluerat, mordacius illam excruciare cœpit. Confestim itaque per necessarios ad sepulcrum sanctæ Cunegundis reducta, multas in Deum et Sanctos ejus dæmon per os obsessæ insanias expuebat et blasphemias. Sanctimonialibus autem ex compassione super illam sacras lectiones et Scripturas legentibus, cum una ex sororibus legendo hunc versum: Foras ejiciat mundanum principem, in Latino pronuntiasset; dæmonium, versum illum irridens et floccipendens, lingua Polonica contrarie respondit, festucam eum, et non principem mundanum ejectionem.

D
Alia triplici
dæmone
vexata,

E

296 Quinque autem diebus sanctimonialibus ad ejectionem dæmonis prece et jejunio insudantibus, feminæ taliter excruciatæ et afflictæ sancta Dei Cunegundis apparuit; eamque benigne consolans ac bene sperare jubens, dæmones ab ea abegit, et in priorem atque integram eam tam libertatem quam salubritatem, cunctis qui aderant stupentibus et sanctam Dei Cunegundim in suis operibus mirificantibus, vindicavit. Compos autem rationis et bonæ valetudinis effecta, narrabat, se triplicis dæmonis obsessionem et vexationem pertulisse; asscens, quia unus eorum Oksza, alter Natou, et tertius Roszen, se frequentibus vicibus, ipsa audiente et intelligente, agnominabant. Ab eo tempore plenius per sanctam Dei Cunegundim liberata, nullum deinceps sensit dæmonis qualemcumque obstaculum aut impedimentum, bonitati et sanctæ Dei Cunegundis solatio liberationem suam tam liquidam ascribens.

liberatur ab
apparentesibi B. Cunegunde.

F

ANNOTATA.

a *Hic ad marginem scriptum erat eodem, quo cetera omnia, caractere: Miracula anno Domini mcccviii et sequentibus gesta.*

b *Idem supra cap. 24 dicebatur Vladislaus secundus; sed nempe primus fuit rex hujus nominis; secundus ordinis a restituta Polonis regia dignitate ducti.*

c *Et mater Casimiri secundi, cognomento Magni juxta*

A *juxta dicta cap. 2, num. 29; quæ obiit vidua anno 1340, et a Casimiro magna pompa in monasterio Sandeciensi sepulta est; ut habet auctor noster Historiæ Polonicæ lib. 9.*

d *Nempe beatæ Cunegundis erat matertera regi-næ Hedwigis, quæ erat filia Jolentæ.*

e *Capite secundo scilicet, num. 29; ubi Boleslaus pius vocatur majoris Poloniæ dux, non quod majorem Poloniam totam obtineret, sed quod satrapia Kalissiensis, hoc est majoris Poloniæ pars dimidia, ejus esset; pars enim altera, seu satrapia Posnaniensis, Præmisłao tum parebat; ut ait auctor noster Historiæ Polonicæ lib. 7 ad annum 1246.*

CAPUT XXX.

Continuatio miraculorum ejusdem temporis.

B

*Puella a lupo
laniata et
mortua,*

Clemens, ruricola de villa Visznice, audito vehementi clamore puerorum, in campo ad greges armentorum et pecorum custodiam exercentium, illuc, velocius quo poterat, succursum illis facturus (neque enim clamorem tam validum cassum esse credebat) accurrit; filiamque propriam, Agnetem nomine, quæ et ipsa cum ceteris adolescentulis in pascendo pecore occupabatur, a lupo invasam, et in tenero corpore deformiter et letaliter adeo laceratam, ut ex ventre ejus viscera defluerent, mortuam et exanimem reperit. Quam, utcumque poterat, colligens, in domum flens et ejulans deportavit sepeliendam. Genitrix vero puellæ, Gertrudis nomine, cum domo abesset, et ab oppido Bochnia, in quod mercatus gratia iverat, domum revertens, dum rumorem de filiæ laceratione et morte in itinere constituta pro comperto accepisset, in miserabiles lamentationes et fletus ruens, prona corruit in terram, sanctam Dei Cunegundim lacrymosis suspiriis invocans, et filiam mortuam quatenus illam vivificaret, devovens atque rogans.

C

*vitæ et mem-
brorum inte-
gritati resti-
tuatur.*

298 Mirum dictu! vixdum votum et rogationem finiverat, et domum, quam multitudo vicinorum, casum puellæ miserantium, et inspectantium, compleverat, ingressa, filiam mortuam ad vitam revocatam et sanata atque reformatam, in signum tamen lacerationis et mortis cruentatam a bestia, reperit. Tunc in Deum et sanctam ejus Cunegundim celebri gratiarum actione effusa, ad Sanctæ Dei limina illam in frequenti comitiva deducunt; vota solvunt, jurejurando protestati, quia absque ullo adminiculo humano, sed ad solam sanctæ Dei Cunegundis invocationem, puella vivificata fuerit, et in corpore lacero perfecte reformatam.

299 Stanislava, filia Petri, alias Piotrek, oppidani de Wieliczka, ætatis puerilis puella, ad molendinum ludens, ignaro parente, in aquam decidit infra molendinum decurrentem, atque illic a mane usque ad vesperam jacuit submersa. Vix tandem perquisita et inventa, dum universi de vita desperarent, nec possibile videbatur, puerum, tanto tempore suffocatum et sub aquarum

*Item alia to-
to die sub-
mersa.*

mole compressum, vivificatum iri, sanctæ Dei Cunegundi parens suus Petrus, facinus suum et mortem filiæ deflens, illam devovet. Et subito puer ad invocationem Sanctæ Dei resurrexit, et liberatrici suæ sanctæ Cunegundi gratiarum actiones et vota soluturus in Sandecz ad sepulcrum Sanctæ advenit, Petro parente suo vivificationem suam et liberationem per juramentum attestante.

300 Thomka, puella nubilis et adulta de villa Piotrowicze prope Machowicz Cracoviensis diœcesis, cum Jacobo, adolescenti de Kszasznicze nupsisset, vix trium hebdomadarum spatio elapso, morbum epilepticum et febrem tertianam incurrit. Ab utraque tandem ægritudine per vivificæ crucis ligni, quod in monasterio Calvimontis a in singulari habetur veneratione, virtutem liberata; paululum post et in easdem ægritudines relapsa est, et prioribus tertia valetudo gravior et perniciosior accessit: dæmon enim importunus, sævus et infestus illam vexare aggressus, variis et mirabilibus illam excruciat modis, frequenti colloquio ejus, etiam familia præsentem, usus. A sola tamen muliere Thomka, quam vexabat, in statura et effigie unius viri, justa alia membra humana, præter manuum poplices*, habentis conspectus. Et modo tunica, modo camisia amictus; nonnumquam aliter et alio modo gladio exerto, nonnumquam contra mulierem vibrata cuspide fornidinem et horrorem grandem obsessæ incutiens; faciem etiam suam simultaneam multifarie contorquens, præfatæ mulieri visibiliter, nemine alio ex domesticis aut extraneis ipsum vidente apparebat.

301 Et quamvis ad conspectum dæmonis mulier, clamore magno edito, fugeret; aliquando etiam signaculo sanctæ crucis ad effugandum eum [se] communiret; nullam tamen liberationem, sed nec alleviationem propterea consequeretur, dæmone etiam eodem signo, ut mulieri videbatur, se signante, et in quælibet loca, quantalibet hominum frequentia plena, ipsam insectante. Quadam insuper nocte, dum ceteri homines contubernium obsessæ propter vexationes dæmoniicas, clamores et horrores devitando fugerent, et solus mulieris Thomkæ germanus Michaël in solatium suum secum pernoctaret; jamque ultra medietatem nox suum cursum peregisset, ad vexatam et afflictam a dæmone sororem Michael ait: Noli de cetero, soror, metuere; neque dæmonis vexationem (gallorum enim jam cœpit cantus, virtutem dæmoniorum propulsurus) pertimesce. Ad hanc vocem dæmon, cachinno edito: Quid ergo? inquit. At ego gallorum voces contemno, et in morem etiam galli cantabo. Consensaque pertica, concrepantibus alis, voce galli cantare cœpit.

302 Diversis tandem et frequentibus tam terribus quam cruciatibus tortam, concussam, et afflictam, citra festum beati Joannis Baptistæ, conto spisso caput primum mulieris verberat et allidit; deinde bipennem præacutam, columnæ domus infixam, etiam in caput mulieris cum strepitu ingenti projecit, et graviter caput ejus percussit: a quo ictu exanimis fere effecta, etiam loquæ usu amisso, digitis insuper tam manuum quam pedum curvatis et contractis et sanie

fluen-

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

*Recens nu-
ptæ epilepsia,
febri, dæmo-
ne vexatæ,*

a

E

* an polli-
ces?

*qui miris mo-
dis miseram
terrebat,*

F

*crudelissi-
meque tuxa-
bat, vulnera-
bat, ac mu-
tam redde-
bat,*

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.

fluentibus, dextri pedis usu atque gressu exstitit privata : in eoque dolore, pœna, et cruciatu a festo sancti Joannis Baptistæ usque ad festum Natalis Christi infelix et miseranda femina a spiritu nequam, illam assidue exagitante, permansit, miseram et cruciatibus plenam utcumque ducens vitam.

apparet Beata, modum et media liberationis exhibens, et pariter liberans:

303 Cui in tam validissimis angustiis laboranti et stertenti magis quam dormienti, sancta Dei Cunegundis in magna claritate, tunicam inferiorem candidam gestans, noctium una apparuit; et mira mansuetudine atque benignitate mulierem ægram alloquuta, blandique consolata : et, quænam esset, eloquuta : Si meum, inquit filia, sepulcrum visitaveris, et a dæmone te infestante liberaberis, et in lingua ceterisque tuis infirmitatibus curaberis. Quo dicto, disparuit; et duas candelas accensas, parieti quoque applicatas dereliquit, in testimonium evidens, fidelis oraculi et veridicæ visionis. Et Thomka, mulier morti propinquior quam vitæ, in viribus quoque corporis penitus exinanita et destituta, de grabato, in quo diuturno tempore, semestri videlicet spatio, jacuerat, sine illo humano adminiculo ex abrupto consurgit; videtque consurgens non phantastico, sed vero fidelique intuitu, duas candelas cereas accensas et ardentes altitudinis unius cubiti, spissitudinis vero digiti auricularis, ad quamdam viriditatem declinantes, parieti domus ad caput grabati, in quo jacebat, infixas, a sancta Dei Cunegunde derelictas.

rem hanc ægra fratri nutu et signis indicat; sed is non satis intelligens,

304 Nimia autem candelarum claritate et luce stupefacta et exterrita, domum, in qua jacuerat, propriam exiliens, ad aliam, in qua Michael germanus suus dormiebat, festina accurrit; et cum ex ictu gravissimo et percussura dæmonis muta prorsus foret, mugitu suo et ejulatu, signis insuper et nutibus, quibus poterat, fratrem suum dormientem excitavit, manuque ejus prehensa, ad domum suam pertraxit. Ille claritate luminis, quæ in domo radiabat, visa, domum ardere incendio, et ad id se a sorore excitum atque pertractum extinguendum ratus, celerius quo potuit, domum insiliit, et solas duas candelas, quasi duas faculas, ardere flamma ingenti ad parietem videns, atque humanum, non divinum, opus existimans, illas festine, incendium domus prohibiturus, exstinxit, sorore sua Thomka tam mugitu quam signis ipsum prohibente, et cum dextræ manus protensione ac motu capitis plagam et oram monasterii antiquæ Sandecz, in quo sanctæ Dei Cunegundis corpus quiescit, et Sanctam præfatam sibi apparuisse, dæmonium a se fugasse, candelas ardentes reliquisse, et, ut sepulcrum suum visitare non negligeret, jussisse, verba potius frangens quam proloquens, iudicante.

aliud pro alio facit:

305 Verum cum Michael præfatus germanus ægre mulieris nec verba nec nutus et mugitus varie sibi ostensos, sed nec mysterium candelarum intelligeret, ad monasterium fratrum Prædicatorum in Opatowiecz *b* oppidum supra Vislam *c* situm, sumpta secum utraque candela, et sorore sua Thomka illum comitante, ire pergit. Quo cum pervenisset, monasterii ecclesiam ingressus, sorore, cujus nondum linguæ solutum erat vinculum, ante ecclesiam consistente, uni ex fratri-

bus monasterii, quem forte apud sacristiam offenderat, candelas illas cum singulari devotione tradidit, in sacrificiis, dum res divinæ pro eo ipso tempore illic agerentur, comburendas.

306 In dierum autem processu cum domum revertissent, iterum sancta Dei Cunegundis mulieri præfatæ Thomkæ per quietem in vigilia Nativitatis Christi anno Domini millesimo trecentesimo undecimo apparuit; et, cur candelas a se locatas, accensas et in ipsius mulieris salutarem consolationem, dæmonis quoque eam vexantis abactionem, extinguere, et in alium locum, quam in Sandecz antiquæ monasterium ad sepulcrum suum ferre, consumique illas præsumperit, gravi reprehensione, vultu irato et indignanti, quemadmodum sibi videbatur, pluri sermone corripuit. Et quatenus transgressionis suæ facinus triduo jejunio, in pane dumtaxat trium morsellorum *d* cinere intincto et aqua peragendo, expiaret, imperavit; liberali et munifica pollicitatione mulieri spondens, se etiam loquendi usum, quo a semestri tempore privata fuerat, sibi reddituram, cum ceteras incommoditates et languores graviores ab ea sua intercessione et merito dispulerit. Ea visione et oraculo Thomka mulier præfata admonita, triduanum, ut jussa erat, explet in pane, cinere, et lympa jejunium; et illico plenam loquendi virtutem consequuta, fratri suo Michaeli et hominibus villæ, in qua degebat, utriusque visionis per sanctam Cunegundim factam apparitionem, et præstitam sibi de septem gravibus languoribus sanitatem, candelarum insuper locationem et accensionem, et cuncta, quæ viderat et audierat, ex ordine enarravit.

307 Ad sepulcrum deinde sanctæ Dei Cunegundis in antiquam Sandecz se cum frequenti hominum villæ Pyotrowicze turma conferens, liberatrici suæ virgini Cunegundi gratias agebat ingentes, vota solvens, et in conspectu astantium populorum sanctitatem illius glorificans et extollens. In se quoque collata per eam beneficia enumerans et divulgans, vicinia, quæ secum advenerat, passiones horribiles, quibus admodum afflicta et oppressa fuerat, et de quibus per Sanctæ Dei patrocinium liberata fuerat, attestante. Erat siquidem operæ pretium in muliere præfata sanctæ Dei Cunegundis mirifica attendere prodigia. Septem enim signa in una muliere prædicta Thomka per Sanctam Dei patrata perpendimus. Infestum enim dæmonium abigitur, morbus epilepticus, item febris tertiana, capitis etiam vulnus et livor, a conto et bipenni dæmonis ministerio inflictum curantur; manuum et articulorum contractorum et putredine fluentium nodus solvitur, officium pedi et loquendi usus linguæ restituuntur. Quæ singula quanto mirabiliora atque insolita sunt, tanto sanctior virgo Dei Cunegundis in suo merito et intercessione agnoscitur, tanto cunctis necessitates patientibus certior spes atque fiducia pro succursu eis impendendo ingeritur, tanto perfectior arrhabo ad accelerandum et efficiendum suæ canonizationis decus et præconium regi, pontificibus, principibus et primoribus Poloniæ ostentatur.

D

iterum ergo
apparens
Beata arguit
eam, et sanat
anno 1511.

d

E

Mulier ad
sepulcrum
Beatæ de
septemplici be-
neficio gra-
tias agit.

F

A

ANNOTATA.

a Calvus mons, etiom Calvaria dictus, excelsus est in palatinatu Sandomiriensi, ubi monasterium Benedictinorum a Boleslao primo Poloniae rege erectum ac fundatum est, rogante B. Emerico, S. Stephani Hungariae regis filio, qui illud reliquiis sanctae Crucis, quos Constantinopoli poter ejus acceperat, dilavit. Ad eos ob miraculorum frequentiam undequaque ab indigenis exterisque concurrunt. Ad auctoris nostri Historiom Polonicam lib. 1; et lib. 2 ad annum 1006.

b Opatovecia oppidum est ad Vistulam, Cracoviam inter et ostia Nidæ.

c Visla, Wisla, Vistula idem sonant.

d Morsellus, id est, frustulum, Gollice Morceau; satis usitatum verbum apud scriptores seculi duodecimi et sequentium.

B

CAPUT XXXI.

Miracula annorum MCCCXII et MCDV.

Alvearia a
prædonibus
destructa ob-
trilaque,

a

C

invocata B.
Cunegunde
restituuntur.

EXercitu Pannonico o fines regni Poloniae hostiliter ingresso, et prædas agente ac spolia, [cum] domus quoque duorum adolescentum Floriani et Joannis in oppido antiquæ Sandecz despoliata, et apiarium eorumdem, frequentes et multiplices habens apes, fuisset non direptum tantummodo, sed etiam fractum, et per secures gladiosque sectum, incisum, et conculcatum; apes quoque et eorum domicilia, melle universo egesto et raptò, deleta exstitissent, et alvearia concisa et violata; mellis etiam reliquiae, quæ comedi et ferri non poterant, necnon et apes, ne cuique forent usui, furentium hostium malitia conculcatae [sunt]; dum autem altera die hostibus in propria tumultuarie discedentibus, Florianus et Joannes, qui metu hostium in Alpibus et saltibus se condiderant, domum revertissent; et apiarium, cui hostes parsuros crediderant, demolitum et deletum reperissent; maximo dolore et mentis angustia cruciabantur, videntes præcipuam eorum substantiam periisse.

309 Et quamvis nulla spes de reformanda tanta substantia, et apibus vivificandis subesset; mellis tamen conculcati quasdam pauculas reliquias cum apibus colligunt, et alveario uni includunt; votum solenne voventes Deo et sanctæ ejus Cunegundi, de mellis universa substantia, per preces et merita beatæ Cunegundis reformanda, decimam se mellis pro Sanctæ Dei cœnobio quotannis duros; spe sibi optima proposita, quia in suo voto et desiderio fraudari non possent. Mirum dictu! altera illucescente die, apiarium visuri venientes, offendunt vas alvearii, quod pridie ex melle pauculo et apibus conculcatis concluderant a summo usque deorsum apum ministerio repletum esse, melle in favos pulcher-

rimos effigiato; vident, et frequentiam apum advolasse, et sub processu dierum quinquaginta alvearia complevisse. Unde et tanto devotius religiosiusque dando monasterio mel anno quolibet decimatum solvebant votum, quanto se celerius, benignius et liquidius in eorum voto et desiderio lætabantur exauditos.

310 Consors Michaëlis ruricolæ, Gertrudis nomine, de Hungariæ regno, et de vico, qui in vulgari eorum Krive appellatur, aviam a cane rabido et ejus morsibus læsam et extinctam in agone reperiens, manibus nudis ad se sublatam, attrahere illam et ejus vulnera cœpit, ab alite rapaci necatam, et virus nullum illi rata inesse. Sed venenum subito corpus mulieris infecit: per articulos siquidem, ungues et digitos, exinde in manus et brachia diffusum, etiam in præcordia ceteraque vitalia membra ascendendo passim intendebatur. In toto denique corpore et in singulis membris Gertrudis præfatæ consurgebant horripilationes mirabiles et rigores formidolosi a rabido veneno causati, generantes in muliere fastidia tædiæque insolita, et cruciatus quosdam atque mœstitiam infligentes. Triduo autem in hujusmodi passionibus exacto, cum se mulier cubatum cum viro suo Michaële ex more recepisset, nondum prima quiete expleta, ingentes et excessivi terrores, dolorque intolerabilis ipsam urgere cœpit.

311 Quæ impendenti periculo, non secus quam par erat, commota viro suo Michaële suscitato, indicat, se amarissimis excruciaci passionibus, et venenum intendi; flensque et gemens, ipsum hujusmodi alloquebatur sermone: Accipe, inquit, infantem nostrum communem a me (erat enim illis puerulus nondum annum unum ætatis transgressus) et tam teipsum quam infantem omni cura et diligentia a quolibet contactu custodi; meam quoque conversationem, tibi et puero pestiferam simili te involuturam periculo, quali me exagitari vides, sollicite divita: imminere etenim grandis periculi et perniciosi fati malum mihi video irremediabile, nulloque sanandum antidoto; a quo ne præoccuperis, te tempestive subducas summoveasque, oro. Quo dicto, in furiam versa, stridores, ejulatus, et clamores validos et inconditos, cruciatibus præcordiorum ipsam acrius affligentibus, emittebat. Tantus autem et tam intensus ipsam excruciat et perurgebat dolor; ut in globi modum contortam frequenter ex grabato in terram projiceret, et ad terram prosternens, non secus quam exanimem efficiebat.

312 Altero item triduo in tam diro et miserando cruciatu exacto, vicinis eam visitantibus, et pro consolationis remedio ingerentibus, ut ad aliquem Sanctorum conversa, se illi recommitteret, et pro sua liberatione ejus solatium imploraret, mulier ita salutaribus persuasionibus acquiescens, dum se paululum in ea dolor et passio remisisset, celeberrimam jam tunc sanctæ Cunegundis famam apud regionem Pannonicam diffusam audiens, supplicibus orationibus et fletibus sanctam Dei invocare * Cunegundim, deprecans se per ejus suffragia et merita a suis crudelibus cruciatibus et pœnis solvi, devovens quoque, se sepulcrum Sanctæ nudis pedibus quam-

AUCTORE
JOANNE
DIUGOSSO.

Rabidi canis
afflata vene-
no mulier,

E

et in furo-
rem acta,

F

invocans
Beatam sa-
natur, hæ-
rente tamen
dolore aliquo
in renibus;

* subaudi
cœpit

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.

quamprimum visitaturam. Vix miseranda et miserabilis femina verba obsecrationis et voti finierat; et subito ad invocationem virginis sanctæ Cunegundis clementissimus Dominus mulieri tot cruciatibus afflictæ, tot languoribus implicatæ, tam rabido veneno infectæ, plenam et integram contulit sanitatem: quievit etenim omnis dolor, eam in præcordiis et membris vitalibus torquens; quievit et furor illam exagitans; simul quoque et bonæ valetudini reddita, et bonæ menti, usum rationis et incolumitatem habere cœpit.

at geminata
prece, tres
pariens ca-
tulos, omnino
convalescit
anno 1312.

B

313 Verum dolore aliquali mulierem circa renes stringente, et non mediocrem, illi gravedinem ingerente et molestiam, nova prece liberatricem suam sanctam Dei Cunegundim orabat, ut quæ majores morbos dispulcrat, reliquias quoque eorum tollere dignaretur, novo se voto obligans, sepulcrum Sanctæ altera vice nudo et pedestri adire gressu. Et in continente, voto hujusmodi emisso, tres vivos catulos pariens, integram sanitatem, omni dolore cessante, se recepisse lætata, ad cœnobium antiquæ Sandecz, et ad sepulcrum virginis Cunegundis, duplicem peregrinationem pedestri itinere, quemadmodum voverat, exegit, sanctam Dei Cunegundim cœlo tenus laudibus mirificans, et suarum diversarum passionum liberatricem eam acclamans, et sanatam se ab ea anno Domini millesimo trecentesimo duodecimo jurejurando contestans, Laurentio et Stephano ejusdem villæ incolis, qui secum una ad sepulcrum Sanctæ Dei advenerant, suæ adstipulantibus relationi b.

b

Apparet
Beata ægro,
eumque invi-
tat ad reli-
quias suas
venerandus
anno 1403;

C

314 Procuratoris generalis Cracoviensis viri nobilis Jacobi, alias Jacussy, familiaris, Mroczek nomine, anno Domini millesimo quadringentesimo quinto, gravem infirmitatem incidens, et longiusculo tempore cruciatus duos perferens; dum, nullis medicorum artibus proficientibus, in desperationem vitæ ac sanitatis versus, de termino suæ periodi, et animæ separatione a corpore, sollicitus cogitaret; profundo sopore obrutus, videt per quietem, in ecclesiam et monasterium sanctimonialium antiquæ Sandecz se perduetum et ingressum esse. Cui orationi et devotioni illic incumbenti persona quædam venerabilis feminea, et, ut æger conjicere poterat, habitu sanctimonialium amicta, et non secus quam illarum antistes, sibi visibiliter apparuit. Et blandius compellatum, an illam, quænam esset, agnosceret, requisivit. At Mroczkone ægro respondente, non se scire aut nosse, quæ foret, cum numquam tam venerandam antistitem eum nosse, sed nec videre, contigisset: Ego sum, inquit, Cunegundis, Poloniæ ducissa, et hujus, in quo te positum vides, loci ac monasterii gubernatrix et antistes, morbis tuis atque languoribus diuturnis, si illos non pudebit detegere, et sepulcri mei locum corporaliter adire, mea intercessione atque suffragio subventura.

cui ille obse-
quens, sana-
tur.

315 Ad hanc vocem de gravi somno expergefactus æger, dum memoriter singula per ordinem, quæ secum per quietem aeta fuerant, et in quo templo recenter obversatus, quique sermones ad illum, et a quam veneranda et insigni persona dicti fuissent, diligentius recensuisset, monstratæ sibi visionis oraculo, diminutam ægritudinem notabiliter sentiens, paruit. Ac duos

cereos ferens templum, quod in quiete viderat, et sepulcrum Sanctæ Dei adiit, ubi sanctum suum nomen, mira devotione invocans atque valetudinis suæ varias species enarrans, perfectius se ex tunc sanatum intelligens, ovans et magnalia Dei et Sanctæ ejus sibi etiam non petenti, exhibita divulgans, sospes et incolumis domum rediit.

D

316 Rusticani generis femina, Margaretha nomine, Thomæ kmethonis c et agricolæ de villa Barczicze Cracoviensis diœcesis, cum in Epiphaniarum die, festo tam celebri per opus servulæ violato, ad panes eoquendos farinam fermentasset, ultio divina illam mox est subsecuta. Nam passionibus squinciales d graves et insolitas in gutture, dum opus fermentationis expleret, sentire cœpit, et ingravescere. Opere autem expleto, adeo sensim gliscente dolore, angustiat, atque a languore pressa est, ut, veluti moribunda, palpitans, membris sua officia deserentibus, caput etiam attollere, aut in terram defigere non valeret.

Ancilla ob
festum viola-
tum angina
correpta,
c

d

317 Intelligens autem ob prævaricationem et violationem sanctæ dici a tam subito et diro languore se correptam et angustiatam esse, timensque sibi extrema imminere, ad auxiliatricem magnificam sanctam Dei Cunegundim se totam convertens, illam pro sui liberatione supplicibus vocibus et lacrymosis suspiriis invocare cœpit; devovens, se a die illo et deinceps dies festos et sabbata exploratori honoraturam eura, et limina ac sepulcrum Sanctæ Dei personaliter visitaturam. Ad hanc autem invocationem, furor ægritudinis, qui per universum corpus grassabatur, mox quievit: et femina prædicta tanti beneficii, a Sancta Dei sibi præstiti memor, pedibus sepulcrum Virginis adiit, et hostiam, juxta ac voverat, in signum gratitudinis et suæ incolumitatis, obtulit suæ Liberatriei vivam.

ope B. Cune-
gundis sana-
tur.

E

318 Polonicæ femina, ad invocationem Sanctæ Dei curatæ, Pannonicam subnectemus. Helena mulier, ex civitate Hungariæ Varadino e orta, annis sex gravi et assiduo pedum dolore torquebatur. Cumque morbus podagriticus invalescendo mulierem in desperationem recuperandæ sanitatis adduxisset; illa, jam de humanis diffusa remediis, totam se ad virginem sanctam Cunegundim, de cujus sanctitatis excellentia plures tunc inter Hungaros jaetabantur rumores, convertit. At, voto visitandi limina sua emisso, liberatam se ab omni languore et dolore sensit. Proinde, quam festinantius potuit, ex Varadino in antiquæ Sandecz monasterium veniens, et votam oblationem offerens, multiplicem miserieordiam Dei, quam per suffragia sanctæ Cunegundis assequuta est, exposuit.

Podagra
subito sana-
ta.

e

F

ANNOTATA.

a Cum ordinem temporis servet auctor in hac prodigiorum narratione, videtur hoc miraculum ad annum Christi 1312 pertinere; cum præcedens exeunte anno 1311 patrum esse affirmet: et vero quamquam bello, quod sciam, nullo tum a Polonis Hungari dissidebont; frequentes tamen adeo prædonum grassationes erant in palatinatu Cracoviensi anno

A anno 1312, ut eam rebellionem adversus Lothicum suæ Cracovia causam prætenderet; ut vide in *Historia Poloniæ Dlugossi lib. 9; et apud Michovium lib. 4, cap. 8. Valachorum ergo prædonum hæc incursio fuerit, qualem in hasce partes fecisse sæpius per hæc tempora memorantur infra cap. 34, num. 344.*

b Sequitur annorum fere centum hiatus, quo nulla notantur miracula; negligentia scribentium, an defectu materiæ id contigerit, incertum: malim illud suspicari tamen, quam hoc; quandoquidem seculo sequenti tam crebra narrantur prodigia uno etiam anno facta, ut a numero sequenti patebit.

c Kmetho apud Polonos significat hominem servilis conditionis, et sæpius occurrit in *Actis B. Simonis de Lipnica. Redit infra cap. 36, num. 372. De eorum pensionibus videri post Cromerus lib. de republica et magistratibus Polonorum sub initium.*

d Sic dictæ a squinantia, Gallice squinance, squinancie, et esquinancie, quam Latine anginam dixeris; qua nimirum ita fauces anguntur et intumescunt, ut vel respiratio cruciet.

B e Varadinum urbs est Hungariæ munita in Transilvania Crisso, seu Kerez fluvio assidens.

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

Puellula in
ignem lapsa
sanatur.

E

Jumentum
sanatum.

Puer contra-
cta ex nimio
fletu hernia
a

F

jam gran-
dior factus,
sanatur.

CAPUT XXXII.

Prosecutio miraculorum anni MCDV.

Puella diu-
jurno morbo
juxta oracu-
lum soluta.

Stanislava virgo adulta, filia Nicolai civis de Jasziel Cracoviensis diocesis, in languorem gravem incidit, a quo cum per tempora multa liberari non posset suffragiis, et antidotis humanis; et tempore diuturno procedente, morbi etiam gravado intendcretur; parentes quoque virginis fluctuans et dubia desperatio cepit. Cui in tam periculoso discrimine constitutæ voce clara, et per visionem illapsa, dictum est: Si, inquit, tota devotione ad sanctam Dei Cunegundim te convertens, ejus limina visitaveris, continuo ab omni, qua hactenus pressa fuisti, ægritudine liberaberis. Ea voce commonita et in gaudium immensum versa, oraculo paruit; ac sanctam Dei Cunegundim fervida devotione invocans, et totam se illi devovens, sanitatis perfectæ beneficium, ab omni morbo ex tunc liberata accepit. Ad limina deinde Sanctæ Dei cum parentibus et cognatis in antiquam Sandecz in monasterium perveniens, votumque et oblationem solvens potentiam divinam in sancta sua Cunegundi mirabilem prædicabat.

Dysenteria
subluta.

320 Joannes de Falansze adolescens, filius Jazskonis agricolæ Cracoviensis diocesis, dysenteriae morbo adeo affectus erat: ut, manante cruoris profluvio, viscera etiam e corpore secum pertraheret. Jam adolescens ipse nimia macie attenuatus, et tam gravi ægritudine in singulis sensibus depastus, ægre animam (utpote qui mori malebat, quam cruciatus perferre) trahebat: nulla enim medicamina tam efficacia offendeabantur, quæ vim profluvii coercerent. Parens deinde ejus Jazsek præfatus, poenam filii miseratus, et inspiratione divina instinctus, sistere illum ad sanctæ Cunegundis limina devovet, singularem

oblationem pro ejus incolumitate oblaturus; sanctam Dei Cunegundim suppliciter invocans, ut filio suo, non tam misero quam miserabili et moribundo, subveniret. Subvenit illico Sancta Dei supplici suo: stetit enim et ab eo die conquievit in adolescente devoto sanguinis rivulus, viscerum fluxus; et integræ sanitati redditus, parentibus illum concomitantibus, ad limina Sanctæ Dei veniens, obtulit Deo et Sanctæ ejus hostiam, a patre repromissam.

321 Agnes, femella ætate impubere, filia Gertrudis de Thylmanowa Cracoviensis diocesis, penes ignem obversata, dum mater sua Gertrudis, domesticis curis intenta, in alio opere foret occupata, in ignem decidit; et flammarum rigore adusta, spiritum vix retinens, matre ad fletus et ejulatus filiæ accurrente, de igne extracta est. Cumque misera mater infelicitatis suæ casum geminatum amare gemebunda defleret (morituram enim filiam, seque et caro pignore orbandam, et gravi scelere, quia ejus negligentia puellæ minorenni mors accidebat, contaminandam metuebat) et multa mentis et corporis fluctuatione agitaretur; aliud solatium non reperiens, ad sanctam Dei Cunegundim festina recurrit. Et filiam semianimem ejus devovens miserationi, in antiquam Sandecz ad sepulcrum Sanctæ Dei cum oblatione deferens, plenam filiæ suæ obtinuit reintegrationem.

322 Jumento etiam præfatæ Gertrudis ægrotante usque ad mortem, Gertrudis ipsa, superiore beneficio Sanctæ Dei inescata, cereum ad longitudinem jumentum ad sepulcrum Sanctæ obtulit; et se de damno, jumentum vero a morte, servavit; jurejurando firmans et constestans, quia non aliqua ope humana, sed solius Dei dignatione et filiæ suæ Agneti combustæ, et jumento suo sanatio ad invocationem sanctæ virginis Cunegundis provenisset.

323 Puerilem adhuc ætatem Nicolaus, filius Joannis et Osannæ de Thylmanowa, cordacis a, existens etiam tunc puer, conditionis, nimio fletui ex levi momento et causa, plus quam illi conveniret ætati, indulgebat. Parente autem utroque fletus magnitudinem et augmentum prohibere aut restringere aliquibus fomentis vel blanditiis dissimulante; sed nec opinante, ut fletus ille aliquod malum deberet parturisse; puer prædictus ob ploratum et ejulatum immensum, in utroque inguine membrana fracta diruptus atque rimatus est. Et quo major et altior per ætatem succrescebat, eo amplius ruptionis rima, visceribus ad ima defluentibus, augebatur. Nec succis et remediis solite adhibitis solidatio sperata poterat pervenire. Puerilibus annis in tam vitioso corpore transactis, Nicolaus puer præfatus jam adolescentiam attigerat; et quo in majorem evaderet ætatem, eo ampliorem tristitiam parentibus subministrabat, qui illum agrestibus muneribus, ob defectum hujusmodi, invalidum, ut erat, existimabant.

324 Unde nec illum absque gravi mœrore poterant intueri; de miseratione tandem bonitatis et pietatis divinæ, et de suffragio sanctæ Dei Cunegundis non diffisi, ad illius solatium invocandum conversi, adolescentem Virgini sanctæ et ejus liminibus præsentandum devovent. Itinere quoque

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

quoque arrepto, crepatum filium secum trahentes, in monasterium sanctæ Trinitatis antiquæ Sandecz perveniunt, et hostia placationis et voti oblata, supplices atque pias pro ejus consolidatione Sanctæ Dei fundunt preces; ubi mira Dei miseratio, ad invocationem suæ dilectæ sponsæ Cunegundis monstrata est. Continuo enim crepatus ille et ruptus, solidatus, sanatus et reintegratus est, omnisque ruptura et scissio in illo ex tunc et in post quievit.

Podagra subito sanata.

325 Stachnaservilis de Nova Sandecz puella, a podagratico languore invasa, et illius duro et valido dolore attrita et concussa, spiritu et corpore anxia torquebatur; quia sub vinculo tantæ ægritudinis constituta, quotidiano ministerio, quo sibi velut orphana et patrimonii inops consulere consueverat, deficiente, ad producendum vitam aliud adminiculum non habebat, publice stipem emendicare perosa. In preces itaque et obsecrationes ad Sanctam Dei tota conversa, nomen ejus pro sua liberatione cœpit invocare. Et continuo, universa podagratica rabie diffugiente, puella gradu concito ex grabato, quo detinebatur, consurgens, ad limina ancillæ Christi Cunegundis perfecto gressu venit, votam oblationem Sanctæ Dei offerens, et ejus merita magnificans.

Item hydrops;

326 Myrochna, alias Myroslava, vidua de Thymanova, morbo hydropisis detinebatur alligata. Cumque subcutaneus humor sensim invalesceret, et gravedine assidua mulier torta, mori magis quam vivere angustia cuperet, veneranda quædam persona feminea per visionem apparuit; et, ne de cetero male de sanatione sua metuere deberet, admonens, dixit illi: Devove te, inquit, sanctæ virgini Cunegundi et limina illius visita, liberationem tuæ valetudinis per illius merita acceptura. Tali læta admodum et animata oraculo, hostiam, quam manus sua offendere poterat, apprehendens, in antiquam Sandecz venit. Et tam preces quam hostiam Sanctæ Dei offerens, sanitatem desideratam, juxta ac illi in visione monstratum fuerat, ad invocationem ancillæ Christi Cunegundis plenarie consecuta [est.]

ac febris,

327 Febricitanti puellæ Suentoslavæ, de Nova Sandecz, et graves in caloribus perferenti dolores, et de humana diffidenti, quam frequentius tentaverat, ope; sanctam Dei Cunegundim invocare, et se illius merito et solatio fide et spe plena devovere cœpit. Ad quam invocationem omnis ille febricitans humor effugatus, puellam de cetero non vexavit. Quæ beneficii tanti memor, Sanctæ Dei limina pedibus adiit et oblationem attulit in suæ liberationis signum et sanctæ Cunegundis decus et glorificationem.

et morbus simul cum surditate;

328 Filiola Elizabeth mulieris de Podgrodze, nomine Stanislava, gravem incidens infirmitatem et diuturnam, adeo vi morbi vexabatur, ut etiam surda fieret, magnitudine et molestia ægritudinis surditatem in ea causante; de cujus convalescentia dum matri desperatio, humanis remediis non proficientibus, incessisset, patrocinii sanctæ Dei Cunegundis, quod conditioni quilibet et sexui consuevit conferre, recordata, surdam et ægram filiolum devovet, preces et obsecrationes ingeminans pro ejus liberatione. Sensit illico, voto emisso, speratum et invocatum remedium, et puellam Stanislavam a languore corporeo et a surditate

videns mater liberatam, ad limina Sanctæ cum ea accurrit et hostiam, quam pro filia voverat, laudans Deum in Sancta sua, persolvit.

D

329 Mathias, adultæ jam ætatis juvenis, filius Nicolai et Catharinæ de Cracovia, in ægritudinem gravem prolapsus, morbum etiam epilepticum contraxit: hic, cum sibi et parentibus suis multo foret fastidio et oneri (spumans enim et moribundo similis virtute morbi cadens in terram volutabatur, non sine inspectantium tædio et horrore) plura ad sui curationem adhibuit remedia. Sed, cum omnia ingesta morbi vim dispellere non valerent, et, anno integro exacto, ægritudo intenderetur, ad sanctam Dei Cunegundim tam parentibus quam ægro converti, et ejus solatium implorare placuit. Id cum omni devotioe et solitudine explevissent, devoventes, se limina Sanctæ cum ægro visitaturos, morbi continuo grassatio subducta est. Et Mathias ipse sepulcrum Sanctæ cum parentibus adiit, sanctam Dei Cunegundim ore et voto glorificans, et mirabilia omnipotentis, quæ ad sui invocationem in eo operatus est, enarrans.

ut et epilepsia;

330 Opprimente Petrum Swiaszkowicz gravi infirmitate, et doloribus ac cruciatibus illum excoquentibus immensis, uxor sua Christina, ægro-tanti marito fideliter compassa, verita insuper, ne, illo obeunte, orba remaneret et viduata; illum sanctæ Dei devovet Cunegundi, promittens, devotius quo poterat, limina Sanctæ cum viro suo præfato, quamprimum per valetudinem liceret, visitaturam. Post cujus emissionem voti, et sanctæ Dei Cunegundis supplicem invocationem, Petrus Swiaszkowicz præfatus ab omni, qua detinebatur, infirmitate solutus, uxoris votum, glorificans Deum in Sanctis suis, persolvit.

E et gravis in firmitas.

ANNOTATA.

a Cordacem hic vocat conditionem pueri, cui cor tenerum est et propensum ad tristitiam ac lacrymas ciendas.

F

CAPUT XXXIII.

Miracula anni MCDVI.

Textoriæ artis mechaninus Nicolaus, cognominatus Chalasta, oppidanus de nova Sandecz, podagræ dolore vehementi et gravi anno millesimo quadringentesimo sexto vexari cœpit; et cruciatu, qui assidue intendebatur, grassante, variis molestiis homo, manu et labore victum quæritare solitus, angebatur; quia solatium vitæ et victus tam præcipitanter sibi videbat ereptum. Augustiatus itaque corpore et spiritu; et quonam modo sibi et necessitati familiari subveniret, nusquam reperiens, ad divinum solatium et sanctæ Dei Cunegundis patrocinium fide et spe plenus recurrens, illam, ut se de passione carnis

Podagra repente sanata anno 1406.

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

A carnis et spiritus solveret, suppliciter invocare et se totum illi devovere cœpit, pollicitus, se illius visitaturum limina. et Missam unam de benedicta Trinitate, per ministerium sacerdotis explendam, ordinaturum. Id votum cum, quadriga ad monasterium veniens, explesset, ab omni morbo et dolore podagræ se lætatus est perfectius liberatum.

Moribunda sanatur; sed votum negligens,

332 Catherina, alias Casza, consors Bartholomæi, alias Bartzkonis, de nova Sandecz oppidani, gravem incidit infirmitatem, et languore diuturniori procedente, dum ingestæ non prodessent medelæ, tam suo quam amicorum judicio propediem putabatur moritura; nec illam et amicos æstimatio hujusmodi fefellit; premente enim vi morbi, non secus quam moribunda agonizare, cognatis astantibus et excessum ejus deplorantibus, cœpit. Cujus sortem consanguinea illius femina, Netha nomine, conthoralis Mochonis de nova Sandecz oppidani, miserata, magno et supplici comploratu, et qua poterat ampliori mentis et fidei devotione sanctæ Cunegundi illam devovebat; promittens, se una cum ægra sanctæ Dei Cunegundis limina quamprimum visitaturam, et condigna oblatione Sanctam Dei honoraturam. In hanc devotionem cum languida et moribunda mulier, quasi de gravi somno expergefacta, spiritum et memoriam resumpsisset, brevique se sensisset à tam periculoso languore sanata, votum, pro se per Netham consanguineam suam pactum, reddere differebat.

de cælo moneri jubetur.

333 At Nethæ principali votrici per quietem monstratum est, Catherinam, alias Kaszam, præfatam vice altera languidatam et mortuam esse. Cujus cum obitum multo amarius quam priorem Netha defferet; audivit vocem significantem sibi, illam juste mortem incurrisse, quia divinæ miserationi et intercessioni sanctæ Dei Cunegundis ingrata, voto se dissimulasset solvisse in hanc diem. Ad quam vocem Netha, metu nimio percussa, evigilans; consobrinam suam durius, narrans quæ viderat, admonens et objurans, et cum illa mox gradu concito in antiquam Sandecz accurrens, votum, quo se pro illa obstrinxerat offerens, insuper munus, quod manus sua invenerat, devotius quo valuit, oraculo duplici commonita, persolvit.

Capitis dolores sublati,

334 Apollonia femina, consors Mathiæ pastoris de nova Sandecz, gravi dolore capitis longo spatio torquebatur; procedente insuper tempore, cum et languor herbarum viribus inhiberi non valens, assidue intenderetur; et mulier in ultimam desperationem versa, et omni humano solatio destituta, jaceret semianimis, propediem moribunda; jacta demum in clementiam omnipotentis Dei, et in patrocinium sanctæ Cunegundis virginis, fiducia, se illi cum omni pietate et corde contrito devovit. Moxque ad sui nominis invocationem, fugato tam diuturno et periculoso dolore capitis, perfecte se invenit sanata.

et oculorum.

335 Dorothea mulier, cognominata Zydkowna, de oppido antiquæ Sandecz, dolore oculorum percussa, anxietate nimia et pro dolore qui illam diutius urgebat, et pro amisso lumine premebatur: cœtus enim hominum et omnem lucem, crescente dolore, perosa, abscondita sub obscu-

ritate et caligine degere cogebatur. Rabie tandem morbi et diuturnitate temporis cæcata; divinum, etsi sero, aliquando tamen, per meritum et nomen virginis Dei Cunegundis cœpit invocare auxilium, devovens, se in decus Sanctæ Dei munera ad sua limina allaturam. Subducta est illico, voto hujusmodi emisso, ex orbibus oculorum tenebra, subductus et dolor; et mulier desiderii sui compos effecta, apud limina Sanctæ munere, quo se devoverat, solvit.

336 Filius Annæ viduæ, agrestis cujusdam feminae, Martinus, de villa Maszkowicze, ad silvam vastam et sibi incognitam, vico, in quo degebat, proximam ingressus, aliquanto tempore per illam errans anxiusque vagabatur, dignoscere per ætatem impuberem non valens saltus loca; sed nec expedire se sciens, an sibi in Orientem, Occidentem, Austrum aut Septemtrionem progrediendum foret. Genitrix autem Martini, Anna, profundo metu de filii vita, dum ad constitutum non reverteretur tempus, sollicita, altero jam fluente erroris die, assumptis, quanto pluribus poterat, cognatis et vicinis, ad saltum irrumpebat, filium scrupulose disquirebat. Quem cum aliquamdiu offendere non posset, periisse aut a feris voratum esse existimans, in magni mœroris angustia constituta, sanctam Dei cœpit invocare (et vota illi vovere) Cunegundim. At continuo miseratio divina invocantibus Sanctam suam affuit; et puer errans, et periisse creditus, a quærentibus vocatus, vocantibus respondit. Et tandem ex responsionis clamore aditus et reperi-
tus, domumque reductus, sanctam Dei Cunegundim, votis persolutis, cum parente sua Anna et ceteris cognatis et vicinis, non secus quam desideratus a, et a limine mortis ereptus, magnificavit.

Puer errans in silvis, post bidnum inventus.

E

a

337 Adolescentem junioris ætatis, Martinum Czolbycz, quadriga onerata et ab equis discurrentibus acta, in corpore universo supergrediens, pondere suo adeo constrinxerat violaveratque, ut non secus quam mortuus plangeretur. Uterque deinde parens suus tam pestifero et insperato casu conturbati, ne charo filio orbarentur, ad preces et vota conversi, sanctam Dei invocabant Cunegundim. Miserationum autem Dominus, Sanctam suam mirificaturus, corpori juvenis quassato et lacero plenam sanitatem mox invocatus præstitit; et juvenis cum parentibus limina Sanctæ visitans, vota, quæ parentes nuncupaverant, reddidit.

Adolescens curru oblitus sanatur.

F

338 Constrictum ex morbo in pede uno, vique morbi usu ambulandi amisso, destructum nepotem suum germanum Stanislaum Markowa mulier, matertera sua, pietate et fiducia plena, sanctæ Dei devovit, supplicius quo poterat, Cunegundi. Qua fide et supplicatione omnipotens Dominus permotus, plenam incolumitatem Stanislaui contulit, et pretiosa habens suo in conspectu sanctæ suæ Cunegundis suffragia et merita, opprobrium ab adolescente abstulit claudicationis.

Claudus erigitur.

339 Variis doloribus et languoribus Catherinæ mulieri dictæ Aczthonia aggravatæ, et extensione temporis desperanti de vita, sanctamque Dei virginem Cunegundim per preces et vota

*Languore diuturno de-
fecta subito
convalescit;*

AUCTORE
JOANNE
DUGLOSSO.

suppliciter invocanti, divinum affuit præsidium, singulos dolores exterminans et effugans. Quæ beneficii divini non immemor, sanctæ Dei Cunegundis, cujus se intercessione et merito jurejurando firmabat sanitatem integram nactam esse, limina adiens, promissis muneribus illam honorat.

uti et aliæ
duæ;

340 Viduatæ conditionis femina, Magdálēna de Moscsenycza; item et altera matrona Catharina Slodowa, de nova Sandecz, magnis torquebantur et duris infirmitatibus. Et cum utrique ex assiduitate languoris desperatio evadendæ infirmitatis incessisset, utraque, voto visitandi limina sanctæ Cunegundis facto, perfectam sanitatem consecuta, quod voverat, explet prompto studio et devotione.

item alius
prope jam
depositus;

341 Jacobus, cognominatus Radziak, oppidanus de novo Sandecz, gravem valetudinem incurrens, diutiusque illam tolerans, dum ingestæ medelæ nullum sibi remedium speratum attulissent; vidit per quietem, ad mortis limen se pervenisse, et moriendi necessitatem sibi impositam adventasse. Cumque in magno pavore propter superimpendentem mortem constitutus, plurimum angustaretur; vox ad illum insonuit, ut voveret, se limina sanctæ Cunegundis visitaturum, mox sanandus, et ab imminente eripiendus morte. Qui cum visioni expergefactus paruisset, periculo mortis per divinam gratiam et sanctæ Dei Cunegundis patrocinium solutus, voto, hostia oblata, se exsolvit.

item alius.

342 Martinus de Czugniowicze, viduæ Gertrudis filius, longa et gravi infirmitate gravatus, nullum poterat ad suæ sanationis remedium invenire lenimen. Genitrix autem sua Gertrudis de filii convalescentia anxia et sollicita, antidota humana nullum videns afferre profectum, ad cæleste præsidium se totam convertens, patrocinium sanctæ Dei Cunegundis sollicite et devote pro filio invocare cœpit, vovens se et filium, ad sanctæ Dei Cunegundis limina visitanda. Et continuo, ad invocationem Sanctæ filio sanato, et votum exsolvit, et sanctam Dei Cunegundim singulari extulit celebritate.

C

ANNOTATA.

a Desideratus, id est, amissus.

CAPUT XXXIV.

Prosecutio miraculorum anni MCDVI

a

b

Morbus diu-
turnus sana-
tur anno
1406.

Petri Cracoviensis episcopi a, Sandeczensis Vladarius b, Joannes Czudisch anno Domini millesimo quadringentesimo sexto validam incurrens ægitudine, diutius ab ea detinebatur; morbo insuper crescente, etiam in spe vitæ periclitabatur, in tantum, ut in desperationem convalescentiæ verteretur. In qua angustia constitutus, humanis suffragiis non succurrentibus, ad cælestia se convertit, et sanctam cœpit in sui adjutorium Cunegundim invocare, devovens, se

ad sanitatem restitutum ejus limina visitaturum. Hac invocatione perfunctus, etiam morbo longævo se exoneratum testabatur. In testimonii autem suæ perfectæ sanationis in antiquam Sandecz cum universo comitatu suæ familiæ, gestans in manibus magnum cereum, ad limina Virginis sanctæ Dei accedens, et sepulcro suo offerens, Sanctam Dei opere et verbo pro sua liberatione glorificabat.

D

344 Valachorum c, seu Volscorum natio, raptò vivere assueta, in pecore pascendo et ove nutrienda occupata, agmine facto ex Alpibus, qui Hungariam a Polonia disterminant, in quibus suas exercent pasturas tenentque cubilia, frequenter in oppidum antiquæ Sandecz hostiliter nocte, quo pavidior foret eorum irruptio, insiliebat, et in oppidanos prædas, cædes et spolia, ceteraque nefanda committebat. Quodam itaque tempore, dum ad oppidum præfatum Valachi irrupissent, prædam et spolia de oppidanis acturi, mulier quædam, Martha nomine, crudelitatem eorum evasura, mole impedimentorum ad colulum superimposito, cœpit trans flumen, quod minor Danubius, alias Dunajecz appellatur, diffringere. Id cum tum undis ex descensu imbrum inflatum esset, suapte etiam torrenter currat, mulierem sarcina prægravatam subita periclitatione fluctibus tumentibus facile involvit.

Mulier abra-
pta flumine
c

E

345 Quæ dum se aquis suffocandam (præsertim cum nemo esset, qui sub caligine nocturna periclitanti ferret remedium) videret; sanctam Dei Cunegundim voce clamorosa invocare cœpit, dicens: Adjuva me, precor, virgo felicissima Cunegundis, in hoc naufragio, et tui patrocinii virtutem mihi, quamvis indignæ et immeritæ, de tuo tamen solatio confidenti, ostende. Vix precatione expleta, adjutam se, et de vorticibus undarum, quibus jam præsuffocabatur, sensit ereptam. Quapropter, intermisso fugæ itinere, ad liberatricem suam beatam Cunegundim accurrens, celebrata in eam actione gratiarum, totum id quod viveret, ejus benignitati et merito ascribebat.

periculo eri-
pitur.

346 Genere nobilis adolescens Paulus, ex vico de Lyoszoszyna ortum ducens, vermium gravi mordacitate et molestia per multitudinem exuberante capitis sui cæsariem nocte et interdium per annos sex continuos corrodente, nulla poterat succorum aut unguentorum arte vel ingenio sanari. Id molestius mater adolescentis Margaretha perferens, sanctæ illum, quo devotius poterat, devovet Cunegundi. Ad cujus invocationem obsecrationemque, per filium et matrem factam, et tabes et vermis ex tot annorum possessione depulsus, ad integrum disperiit.

Morbus pedi-
cularis de-
pulsus.

F

347 Duodennis adolescens Albertus, filius Gregorii cognominati Gagowka, de villa Maszkowycze, dæmonis invasione vexabatur; qui illum, in varias se et horrendas formas transmutans, tam immenso velut adolescentem constringebat terrore, ut nec hiscere nec loqui posset; et loquendi usu amisso, mutus effectus fuerat et elinguis. Cumque cruciatus filii patrem magna tristitia et dolore assidue contorqueret; et spes aliqua evadendi, præsumptio insuper et metus de passionis incremento in oculis et animo parentis observaretur; filium, qui loqui non poterat, pa-

Dæmoniacus
et mutus sibi
plane resti-
tutus.

ter

A ter Gregorius sanctæ Dei Cunegundi devovet, pollicens, se, et cum filio, limina Sanctæ visitaturum. Nec ullam, nuncupatione voti expleta, facit moram; sed filium energumenum et mutum, secum trahens, ad limina Virginis sanctæ ire pergit. Ad quæ cum pervenisset, et quæ voverat precibus et obsecrationibus multiplicatis explesset, adolescens a dæmone et vinculo linguæ solutus, organa oris in laudem omnipotentis Dei et sponsæ ejus virginis Cunegundis glorificationem, stupentibus et mirantibus cunctis qui aderant, reserat; asserens, sanctæ Dei Cunegundis patrociniū dæmonem territum a se dispulisse.

Moribundus
continuo sa-
natur;

B 348 Monasterii sanctimonialium antiquæ Sandecz præfatarum in bonis temporalibus procurator Nicolaus, ecclesiæ parochialis in Byeszdzedza Plebanus, infirmitate assidua et gravi oppressus, adeo vehementer urgebatur, ut dierum suorum finem nemo dubitaret appropinquare, omnesque illum prope horam æstimarent moriturum. In agone itaque et in extremo periculo se videns constitutum, sanctam Dei Cunegundim, ut se de mortis angustia et imminente exitio eriperet, precari et vota illi pro sua liberatione nuncupare cœpit. Nec deseruit sancta Dei Cunegundis sui cœnobii et vineæ a se plantatæ fidelem ministrum sed laboranti et precanti illico affuit, moribundumque et lethali morbo obnoxium hominem suo merito et intercessionem continuo liberavit. At is gratitudinem erga sanctam Dei Cunegundim liberatricem suam ostensurus, festivo die, plebis multitudine præsentem, ambone conscenso, suæ sanationis prodigium et Sanctæ Dei sibi præstitum cunctis audientibus solatium patefecit.

item cæcus,

C 349 Sortis clericalis homo, Petrus de Barczyche, passionem duram et assiduam sustinens oculorum, vi morbi grassante, usu videndi amisso, excæcatus, magno dolore pro amisso lumine torquebatur, in mendicorum conditionem se videns redactum, et stipe aliena et emendicata de cetero victurum. Tandem diebus pluribus in hujusmodi cruciatu mentis et corporis transactis, pietatis et miserationis, quam sancta Dei Cunegundis universis fideliter illam in suis necessitatibus invocantibus impendere solet, recordatus, ejus se cœpit devovere et recommittere benignitati, pollicens, se illius sanctum numen veneratione perpetua culturum. Ad hanc invocationem caligine effugata et oculorum valetudine, integram se ad invocationem sanctæ Cunegundis oculorum sanitatem, Sanctæ Dei adorato et venerato busto, [adeptum] testabatur.

et puella mi-
sere usin-
lata,

350 Puellaris status femina, Elizabeth, Margarethæ [filia] de nova Sandecz, in ignem copiosum cadens, adeo in singulis membris pedum ignis virtute fuit adusta, ut iudicio humano nunquam usum pedum de cetero habitura, sed perpetua putaretur damnanda claudicatione. Mater autem ejus, miserabili filiæ miserabiliter compassa, sanctæ illam suppliciter devovet Cunegundi, pollicens, se illius limina cum filia visitare. Ad quam invocationem, omnis tumor, inflatio et adustio pedum ab ignis magnitudine causata, disperiit, et Elizabeth puella, a tanto periculo soluta, bustum Sanctæ Dei una cum matre

Margaretha reddens vota, quæ mater voverat, visitavit.

351 Viduæ ancillæ, una Dorothea, filia Nicolai de Janyna; altera Barbara, filia Petrassy de Stadla, gravi infirmitate et assidua, etsi sub diversis temporibus diversisque generibus ægritudinis, una tamen et eadem languoris sorte et desperationis conditione torquebantur. In argumentum enim utriusque exitii, dolores vires suas in virus intenderant. Quod cum parentes de filiabus diligentius solliciti advertissent, filiam suam quicquid pro se sanctæ Dei devovent Cunegundi, ad limina illius, quamprimum per valetudinem filiarum id possent, profecturi. Ad quam invocationem utrique miseratio divina munifice subvenit; et utraque de grabato a gravi dolore per patrociniū sanctæ Dei Cunegundis liberata consurgens, et ad sepulcrum Sanctæ Dei cum parentibus et oblatione adveniens, voti se et parentes debito expiavit.

352 Nicolaus sacerdos, et parochialis ecclesiæ in Jaszowsko rector, a languore gravissimo, dure nimis et anxie diuturno tempore cruciabatur: in singulis enim membris corporeis a vigore naturali destitutus, sustinebat angores; nec aliquod membrum suum officium satis retinebat. De vita itaque sua, nullis medelis adjuvantibus, desperans; ad sanctam Dei refugit Cunegundim, sperans, se patrociniū [ejus] et merito et a cruciatibus suis et a mortis imminenti periculo liberatum iri: fiducialibus itaque precibus usus, sanctam cœpit invocare, devotius quo poterat, Cunegundim, et vota in suum decus nuncupare. Quibus expletis, fidei, et invocationi suæ festinus et speratus respondit effectus: ab omni enim passione, quam tantopere pertulerat, invenit se integre sanatum, et a mortis imminenti exitio, ad cujus jam limen pervenerat, liberatum.

353 Laurentius de Poramba, ex agrestium numero unus, viduatæ mulieris filius Elizabeth, morbo gravi correptus, et ægritudine assidue grassante debilitatus, humano iudicio propediem credebatur moriturus. Jamque a cognatis et amicis non secus quam mortuus deplorabatur. Quamprimum vero a parente sua Elizabeth et ceteris necessariis fuit devotus, continuo ab omni dolore liberatus, et ad limina sanctæ Dei Cunegundis cum eisdem profectus, sanctam Dei Cunegundim voto et munere glorificabat.

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.
atque duæ
gravi morbo
periclitantes,

sicut et sacerdos,

E

et rusticus.

F

ANNOTATA.

a Is est Petrus Wissus, qui sedem Cracoviensem ordine trigesimus secundis, juxta Cæsarium, obtinuit ab anno 1392 usque ad 1412; quando ad ecclesiam Posnaniensem translatus est.

b Vladarius, Wladarius, et Bladarius, a Blado seu tritico, dicitur villicus, cui frumenti cura demandata est; vide Glossarium Cangii. Sandeczensis autem Vladarius Joannes hic appellatur, quod agrorum episcopatum in tractu Sandeczensi proventui præfectus esset.

c Valachia proprie dicta terminatur a Septentrione Poloniæ regno et Russia rubra, ab Ortu Bessarabia, a Meridie Bulgaria et partim Moldavia.

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.

via. Vide Baudrantium in Lexico geographico, ubi etiam observat, eam esse multa minorem, quam vulgo exhibeant tabulæ geographicæ; quæ in hoc etiam errent omnes, quod ibi Moldaviam collocent, ubi re vera Valachia sita est; ibi vero Valachiam, ubi reapse Moldavia est. Quæ quidem observatio locum hunc Actorum nostrorum non parum illustrat. Notandum vero Volscos, et Valachos, quamvis, si recte voces accipias, sint inter se plane diversi (Volsci enim in Italia degunt;) hic tamen pro eadem Valachorum gente accipi.

CAPUT XXXV.

Miracula anni MCDVII et MCDX.

Moribundæ
apparens
Beata ei sa-
nitatem
offert anno
1407

B

Oppressa duro et diuturno languore vidualis status femina, Pawlyna de Czygunowicze, anno Domini millesimo quadringentesimo septimo, ab omni spe vitæ decidens, quam in ea longitudo ægritudinis peremerat, domum suam moribunda disponebat. Omnis etenim curatio, quæ ad sanandam eam apponebatur, recidebat in irritum. In desperatione itaque ultima constituta splendido amictu vestita virgo beata Cunegundis stertenti magis quam quiescenti illi apparuit, alloquens illam voce clara et intelligibili, atque admonens et dicens: Non secus ab hac tua valetudine curari poteris, quam si, voto emisso visitandi limina mea, opere votum compleveris. Ea visione, velut oraculo divino instructa, admonitioni paruit; et Sanctam Dei pro sua sanatione interpellans, vota que vovens tunc et in post redita et reddenda, petitionis suæ et desiderii compos effecta, sanitatem consecuta est plenam et integram.

* id est non
aliter

Fætus aborti-
vus anima-
tur.

C

355 Agnes femina, Nicolai de antiqua Sandecz marita, et ad tempus pariendi perducta, filium produxit abortivum, omnia signa mortis, nulla vitæ, habentem. Cumque puer abortivus et inanimatus sub spatio duarum horarum jaceret in terra non secus quam mortuus, et tam parentibus illius quam cognatis et vicinis desperatio, puerum numquam vivificandum, incessisset; ad omnipotentis Dei miserationes, et ad sanctæ Dei Cunegundis patrocinium, omnibus, qui aderant, conversis, pectora tundentibus, et non tam vocibus quam fletibus sanctam Dei Cunegundim interpellantibus, puerumque abortivum curæ suæ devoventibus, et limina Sanctæ repromittentibus cum oblatione visitare, puer primum oscitare, deinde et suspirare cœpit. Quo viso, procidentes genibus curvatis in terram, sanctam Dei Cunegundim profundo lacrymarum precabantur tam diu imbre, quousque aborsi plena vivificatio pueri provenit.

a

Mulier, appa-
rente Beata,
eripitur ex
aquis anno
1410.

356 Die Jovis, vigesima quinta a Aprilis, anno Domini millesimo quadringentesimo decimo, Bycatha, viduata mulier, alias Byechna, de antiqua Sandecz, curru cum genero suo Petro, oppidano de antiqua Sandecz, et filia sua Catherina, ejusdem Petri uxore, consensu, ad novæ Sandecz oppidum ad forum pro rebus venalibus comparandis equitabat. Quibus ordinatis, cum in

penates suos remearent, familiari, currum et equos regenti, fluvium Poprod propter tumentes fluctus et aquarum exuberantium profunditatem ingredi non auso, Petrus præfatus, temulentus per ebrietatem, quam apud novam Sandecz sub tempore fori contraxerat, parum sanus aurigam nutantem et equos perpulit in flumen; cujus vorticibus quadriga eversa, et Petro cum Catherina consorte sua in præceps acto atque vadis suffocato; Byechnæ, socru suæ periclitanti in sporta et vociferanti pro sua salvatione, candida Virgo in habitu sanctimonialium apparuit; eamque blande compellans, ait: Ad limina mea visitanda te devove, continuo ex hoc naufragio eruenda. Quod cum mira festinantia complisset; eques quidam, per crepidinem fluminis gradiens affuit, et mulierem periclitantem ex gurgitibus eripiens, in ripam pertraxit. Ambo deinde in oppidum antiquæ Sandecz venientes, busto Sanctæ Dei adorato honoratoque, votis et muneribus Byechna mulier, quamvis de generi et filia suffocatione mœrens et anxia, laudes mirificas Sanctæ Dei pro sua liberatione evidenti depromebat.

357 Martinus adolescens, Hankonis Czyaszka-glowa filius, de antiqua Sandecz oppidani, in gravem ægritudinem cadens, longo et assiduo morbo torquebatur. Hic, dum languoris sui et debilitatis corporeæ, [morbo] sensim gliscente. conscius, certam sibi propediem mortem imminere, certis argumentis ominaretur; noctium una mortis meditationem et vitæ desperationem diutius secum volvens, et omnem fere noctem insomnem ducens, in aliqualem soporem post defatigationem carnis et spiritus versus, videt per quietem Virginem venerandam in habitu sanctimonialium sanctæ Claræ ad se venire. Quem stupentem et claritatem ejus admirantem benignius appellat Virgo, dicens: Visne ab hac ægritudine tua sanus fieri?

358 Quo promptissimo animo pronam voluntatem suam, et nihil charius quam bonam valetudinem consequi, denuntiante: Sponde, inquit, te ad limina sanctæ conferre Cunegundis ducissæ, cujus corpusculum apud monasterium sanctæ Trinitatis antiquæ Sandecz jacet sarcophago. Ægro autem, ignorare se, quomodo id per valetudinem perficere posset, respondente; Virgo sancta manum contra ecclesiam cœnobiale protendens, et manu illam indicans: Eccum inquit, templum est, ad quod te ire jubeo. Ad quam vocem disparente visione, expergefactus æger, cœpit flere, lætitia interna, quam ex visione conceperat, lacrymas illi excutiente. Ex eo autem tempore ægritudine effugata, languidus subito in convalescentiam rediens, tertia ex post die perfecte sanatus, templum adiens et certis muneribus et oblationibus Sanctam Dei honorans, curationis suæ insigne, camisiam videlicet, qua sub visionis tempore amictus erat, ad bustum Virginis sanctæ reliquit.

359 Viduata mulier Margaretha ex oppido Novi fori Cracoviensis diœcesis ortum ducens, morbum epilepticum incurrens, annis quatuor ab illo protendente se morbo per incrementum temporis vexabatur. Hæc plurimum afflictionis ex dedecore tam horrendi morbi, quem etiam propinqui fastidiunt, sustinens; videns se iis omni-

bus,

D

E
Adolescens
post cœleste
monitum

concepto voto
convalescit;

F

uti et mulier
epileptica

A bus, cum quibus alias conversabatur, invisam; medelas quoque appositas in nullo profuturas; ad invocandum celebre nomen sanctæ Dei Cunegundis confugit, seque et curationem suam devovere cœpit; devovens, se sepulcrum ejus visitaturam. Ad hanc invocationem omnis illa horrenda gravedo morbi disparuit; et mulier perfectius a suo languore per patrocinium ducissæ sanctæ Cunegundis erepta, in vigilia benedictæ Trinitatis antiquæ Sandecz cœnobium veniens, busto Sanctæ Dei venerato honoratoque, universo populo, qui ad festum diem convenerat, miserationes Domini ad invocationem Sanctæ Dei in sui curatione demonstratas voce publica et sonora declaravit.

Apostema
gravissimum
dissolutum.

360 Ejusdem nominis et conditionis femina Margaretha de villa Brzeszna, gravi et rara premebatur infirmitate; ad gravitatem autem et raritatem ægritudinis etiam temporis diuturnitas (biennio enim valetudinaria erat) accesserat. Sensibiliter autem habebat apostemationem quamdam in ventre duram et compactam, quantitate sua ovum aucæ *b* excedentem, quæ illam multipliciter et varie vexabat. Hæc dierum processu in quatuor pecies *c* divisa, majorem afflictionem ægræ per singulos dies post hujusmodi apostemationis sequestrum *d* efficiebat; adeo ut sæpenumero matrona præfata de vita desperare cogeretur. In tanto itaque periculo constituta, et in ope humana, quæ adhibebatur, frustrata, ad divinum solatium se conferens, sanctæ se cœpit devovere Cunegundi, precando, ut sibi suo patrocinio subveniret. Ex eo autem tempore quadriforme apostema sensim cœpit dissolvere, et adeo diminui; ut infra dies paucos, universo apostemate dispereunte, mulier ad plenum se sanatam lætata, ad sepulcrum Sanctæ accurrens, et quæ voverat solvens, mirabilem omnipotentiam Dei, quæ in ea sananda per meritum sanctæ Cunegundis operatus est, cunctis præsentibus ex ordine dissereret.

Epilepsia
sublata;

C 361 Consors Mathiæ ruricolæ de villa Podrzyecze Elizabeth, nimio dolore anxiosa, pro filii sui Stanislai parvuli infantis gravi infirmitate, qui a morbo epileptico anno uno supra semis ferociter tortus, sub cujusdam diei tempore, morbo illum gravius excruciente, credebatur extinctus; dum nec halitus in eo remansisset; sanctæ illum devovet virgini Cunegundi. Puer autem taliter devotus, continuo revixit; sed et morbus epilepticus ab eo tempore et deinceps diffugit.

longaque in-
firmilas.

362 Anastasia uxor Petri agricolæ de Adamowa Wola, dum se longa et gravi infirmitate sciret attritam esse, et humanis remediis frustra ingestis, languide trahendo spiritum desperasset de vita, ad patrocinium sanctæ Ducissæ confugiens, fidelius quo poterat, auxilium illius deprecari cœpit; vovens, se bustum ejus visitaturam. Voto autem vix exacto, ab omni se sensit valetudinis gravedine liberatam. Quæ ad sepulcrum Sanctæ pergens vota que solvens, omnipotentiae divinæ gratiam, quam ad invocationem sanctæ Cunegundis acceperat, in astantium et præsentium divulgabat conspectu.

Morbus diu-
turnus

e f 363 Vir nobilis Nicolans Gladisz Bochnensis, zuppæ *e* dicator *f*, alias carbarius, annis duobus

continuis gravem et vix tolerabilem sustinebat infirmitatem; adeo illius pondere, assiduitate et longitudine excruciatum et tabefactus, ut solo spiritu vigente, cetera omnia valetudo depasta, ossa tantum et cutem reliquerit. In statu itaque et miserando et miserabili se videns constitutum, spe etiam qualibet, per quam sibi in edelis humanis subveniri posse credebatur, dum singula antidota adhibita reciderent in irritum, [destitutus] audita fama miræ sanctitatis virginis beatæ Cunegundis, in extrema desperatione vitæ constitutus, se illi fideliter et pie, credens ejus intercessionem et merito et a cruciatu suæ ægritudinis et a mortis impendentis periculo ereptum iri, devovit; spondens limina sanctæ ducissæ Cunegundis, quamprimum per imbecillitatem posset corporcam, se visitaturum. Ad hanc precationem votationemque notabile sentiens sui corporis lenimen, equo se imponi a familiaribus, propriis non suppetentibus viribus, præcepit. Ad limina quoque sanctæ virginis Cunegundis votum suum expleturus, in Sandecz antiquam ire pergit: illucque in vigilia sancti Joannis Baptistæ pervenit.

E

364 Habebat et in una manu inflaturam horribilem, immenso dolore illum excruciantem, quæ veteri ægritudini conjuncta, illam geminabat. Nihil itaque apud diversorium moratus, ad ecclesiam monasterii sanctæ Trinitatis se contulit, et circa bustum sanctæ virginis Dei Cunegundis in faciem procumbens, flebiliter et devote patrocinium illius et meritum invocare, et se Sanctæ Dei precatu et intercessionem a duplici ægritudine liberari, orare cœpit. Tunc mirum in modum languor corporeus, sed et tumor manus lentescere cœpit; diminutionem autem tumoris altera manu contrectans, etiam illam in tumore notabiliter diminutam, vocatis familiaribus, quatenus curationis suæ et prodigii in eo patrati testes forent, templo egressus, ostendit. Nocte vero insequenti pleno somno, quod durante infirmitate nusquam facere poterat, dormiens, sensit se notabiliter reformatum; unde et altera die, festo videlicet sancti Joannis Baptistæ, illucescente ad templum regressus, prodigiosam suam curationem in conspectu omnium denuntiat.

et manuum
tumores e-
vanescunt.

F

ANNOTATA.

a Forte scribendum fuit vigesima quarta: nam illa erat dies Jovis; cum littera Dominicalis tum fuerit E, ut colliges etiam infra num. 362, ubi ultima dies Augusti eodem anno dicitur fuisse dies Solis, sive Dominica.

b Aucæ, id est, anseris; quæ vox in Actis nostri frequenter occurrit. Adi etiam, si libet, Cangii Glossarium.

c Pecies, et peciæ Latine frusta vel partes dicuntur.

d Sequestrum, id est, separationem, ut patet.

e Zuppa infra cap. 37 ab ipso auctore appellatur mons salinus, sive salis fodina.

f Dicator exactorem indicat, ut ostendit Cangius in voce Dica, quæ publicam exactionem significat.

Exactorem

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

Exactorem autem qui salis tributum exigit, carbarium appellari ex hoc loco primum didici; nec aliter hoc nomen intellexissem infra cap. 37, ubi recurrit.

CAPUT XXXVI.

Reliqua miracula anni MCDX, et alia usque ad annum MCDXXXI.

Infans pomi frusto præfatus anno 1410,

B

Sub ejusdem anni superius descripti, videlicet millesimi quadringentesimi decimi, tempore, die Solis, ultima Augusti, Martina mulier, consors Stanislai, alias Stankonis, de Podgrodze, hortulani, prandio peracto, unius anni proprium infantem ancillæ domesticæ et familiari bajulandum et gestandum per vicum, dato infanti in manum pomo in plures pecies dismembrato, quo minus fleret, commisit. Qua jussa exequente, infans pomum sugens et unam peciem pomi, bajula parum perpendente, glutuens, gravi ejulatu, qui bajulam primum attentiores fecit, emissio, subito suffocatur. Quo periculo bajula permota, ad matrem ejus Martinam gradu concito currens, infantis mortem et denuntiat et ostendit. Tum vero miserabilis mater, tam insperato et tristi casu viso, cum sibi et infanti altero remedio succurrere nequiret, in lamentabiles fletus et ejulatus (rabidam crederes) versa, clamorosis etiam vocibus vicum universum complevit. Quo excitati mares et feminæ, cum, quid rei ageretur, ignari, ad monstruosum ejulatum propere convenissent, et infantem, pallore mortifero tinctum, vidissent exanimem, miseram matrem, casu miserando audito, tristes et ipsæ territæque, solabantur.

voto matris reviviscit.

C

366 Sed cum doloris materni altior, quam qui a consolantibus posset rescindi, foret sensus; nec alio mater misera, nisi pueri vivificatione, solari posset; ad sanctam Dei virginem Cunegundim, multiplicium ejus beneficiorum, sub difficiliore casuum articulo ostensorum [memor], fiducialem facit recursum, preces et vota ingeminat, infantis mortui precatur non tam voce quam ejulatu, commendans illum et devovens sanctæ Dei Ducissæ, vivificationem. Accipiens post hæc corpusculum infantis mortui in sinum, quasi mortis illius oblita, mater sugendas infanti papillas in os ingerebat; sed dum id aliquoties ab ea attentatum incassum recideret; lacte de papilla expresso, fauces pueri humectabat. Quo nihilo magis proficiente, intervallo modico exacto, cœpit oscitando respirare puer; donec singulis, qui aderant, patrocinium sanctæ Ducissæ invocantibus, ad plenum vivificatus est; matre gaudio immenso exultante. Quæ altero die, vivificatum puerum atque munera, quæ voverat, ad limina Sanctæ Dei deferens, gratiarum actione in divinam majestatem, quæ illam a scelere, infantem a morte liberaverat, celebrata, beatam Cunegundim, ad cujus invocationem liberatio ipsa pervenerat, relatione sui casus mirificabat.

367 Jacobi civis de nova Sandeez oppidani, et consortis suæ Magdalenæ filiola, Margaretha

nomine, eum vix anni unius tunc foret infans, parum provide eustodita, ex parte superiori domus, quæ apud Polonos Pianthr appellatur, collapsa, in terram decidit, ex quo casu etsi tunc non exspiravit, sex tamen hebdomadis continuis assidua et gravi ægritudine premebatur: quibus lapsis, sanguinis profluvio de cranea a, per collisionem rupta, adeo manabat large fluor, ut excerebratam eam crederes, et prope horam ex illo tam intempestivo profluvio, cui succurrere poterat nemo, morituram. Cum itaque et casu et assiduo cruoris profluvio infans ad extremam horam semianimis jaceret, et per diem integrum naturalem, ab hora videlicet tertiarum feriæ quartæ usque in diem alterum feriæ quintæ ejusdem horæ, vitam agonizando produxisset; mater pueri, dolore ejus et futuro exitio permota, publica preceatione emissa, sanctæ illum devovet ducissæ Cunegundi. Et ex illa hora infans ab agone derelictus et languore, ubere materno, quod alias fastidierat, alitus, dierum processu ad integram per meritum et intercessionem sanctæ Cunegundis pervenit sanitatem.

D
Infans, fracto per lapsum cranio, convalescit.

a

368 Infantilis ætatis femina Gertrudis, ex oppido Biecz Cracoviensis diœcesis orta, in septennio videlicet constituta, lumine oculorum orbata est. In suæ itaque cæcitatæ tædio et anxietate diutius posita, crebra ad Deum trahens sñspira, sanctam Dei virginem Cunegundim, fama sanctitatis ejus et magnitudine patrocinii affecta, ad suæ cæcitatæ rescindendum opprobrium, devotius et attentius quo poterat, invocabat; pollicens, se sepulcrum ejus visitaturam. Ad quam invocationem diuturna caligine subito effugata, ad lumen longo tempore amissum rediit; deinde limina Sanctæ visitans et vota solvens, beneficium videndi, pietate divina et sanctæ Dei Cunegundis suffragio sibi instauratum, in auribus plurimorum enodavit.

E
Cæca visum recuperat.

369 Anna, consors Stanislai Radosth, agricolæ de villa Woynarowa, Cracoviensis diœcesis, gravidata existens, et foetum gestans in utero jam maturum, anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo nono difficultate pariendi diutius torquebatur. Jamque dolor ipse adeo grassabatur; ut et se morituram et prolem certis indicibus conjiciebat; credens, se foetum gestare in utero cum utriusque perniciæ abortiendum. Anxiatæ itaque et ægre spiritum trahenti in mentem incidit, visumque est accommodum et salutare, ut se sanctæ Cunegundi ducissæ committeret, ejusque solatium in tanto periculo constituta provocaret. Exequitur illico cogitata, et tam se quam foetum clausum in utero sanctæ devovet Cunegundi. Et continuo opem invocata sentiens, absque omni difficultate et dolore partum sanum et vivum effudit. Post cujus ablactationem in antiquam Sandecz se conferens, vota quæ voverat, ad tumulum sanctæ Cunegundis reddidit.

Mulier feliciter parit anno 1429.

F

370 Gregorius, Szanko appellatus, agricola de villa Lapschicze Cracoviensis diœcesis, dolore immenso pedum adeo agitabatur vexabaturque; ut etiam languoris magnitudine gressuum compages in eo rumperentur; ambulandi autem usu penitus amisso (sive id infirmitatis et doloris magnitudo in pedibus contingens causaverat, sive alius superaccidens morbus) etiam surdus effe-

Clauda, item claudus stimul et surdus sanantur.

ctus,

A etus, usu audiendi amisso, duplici anxietate torrebatur. Quem cum herbarum vires nulla ratione sanare valeret, socrus suæ Catherinæ consilio et admonitioni paruit; quæ non minorem dolorem in pede passa, et nonnisi palpitans et manu ad genu superimposita valens incedere, sanctæ virginis Cunegundis invocatione et suffragio fuerat liberata; sanctam cœpit invocare Cunegundim, et se atque suas necessitates in illius patrocinium commendare. Ad quam invocationem subito claudogressus redditus est et surdo auditus cum priori plenitudine et integritate.

Puella submersa revixit.

371 Hedugis, filiola impubes Joannis molendinatoris de Maszkowicze et Catherinæ suæ consortis, casualiter in fluvium Dunajecz, nullo id perpendente, parente utroque et reliqua familia circa curam domesticorum operum occupatis, decidens, aliquanto tempore a torrente fluvio acta, supernatabat aquis præfocata. Quod cum miserabilis parens Joannes molendinator, aliis significantibus, agnovisset; flumen insiliens, extrahit ab undis filiulam exanimem, vitales tamen adhuc spiritus trahentem. Quam mater Catherina flebilius deplorans, suam et filiæ sortem miserata, beatæ Cunegundi virgini devovet, sepulcro suo sistendam. Ad quam invocationem puer suffocatus revixit, patrocinio sanctæ Ducissæ parentibus redditus et vitæ. Qui illum, ut mater voverat, sepulcro Sanctæ Dei repræsentarunt munera offerendo.

Focis et pedum usus restitutus.

b

372 Agnes, consors Andreæ kmethonis b de Kunczslowsa, ægritudinis, quam dimidio anno patiebatur, mole et magnitudine concussa, usum loquendi et etiam in pedibus ambulandi penitus amiserat; jacebatque non sine sua et viri sui Andreæ magna anxietate, inutilis effecta, clauda, et muta. A genitrice autem sua Dorothea, ut se sanctæ ducissæ Dei Cunegundi devoveret, frequenti sollicitatione admonita, dicto parens, Sanctæ se mente et spiritu, quo devotius potuit, devovet; pollicens, se ejus sepulcrum visitaturam. Et illico solutum est vinculum linguæ et pedum ejus, et ab omni languore sanata sepulcrum Sanctæ adiens, adjutorium magnificum, ad invocationem sanctæ Cunegundis sibi præstitum, sua offerebat confessione.

Puer exos et monstri similis

C

373 Nicolai et Christinæ consortium, oppidanorum de Bochnia, partur monstruosus (genitrix enim Christina anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo primo filium effuderat ossibus carentem et nervis) cum singulis in admirationem, parentibus in anxietatem nimiam et dolorem versus foret; in ætatis quoque processu nullis signis consolidationis apparentibus, alieno ministerio ad singulas necessitates explendas sustentaretur, ac ob id parentibus efficeretur onerosior molestiorque in dies, qui * illum morti suis precibus et desideriis destinabant; per viros autem notabiles Pelkæ Gladisz, et filium ejus Paulum Gladisz c, de infantis monstruositate, et parentum anxietate specialem compassionem habentes, admoniti, consulti, et persuasi, sanctæ Cunegundi inossatum puerum devovent; votoque emisso, ad limina sanctæ Virginis cum illo, comitantibus illos Pelka Gladisz et Paulo Gladisz, pergant.

* melius hi

c

374 Quo cum pervenissent, et tam per pa-

rentes quam per plurimos mortales, qui coram aderant, et monstruositatem pueri manibus et oculis attrectabant, multiplex obsecratio ad Deum et sanctam ejus virginem Cunegundim ederetur, miranda bonitas divina ad invocationem Sanctæ suæ confestim affuit; cujus nutu puer inossatus, cunctis videntibus et ad tam insolitum spectaculum stupentibus, in singulis membris consolidatus et organizatus, erigens se, stetit; qui alias nec caput, nec manus, nec pedes, sed nec cetera membra, valebat porrigere. In testimonium autem et in majorem curationis suæ experientiam, pomum stanti puero remotius projectum est; quod illico, figendo recte ac debite gressus, insecutus apprehendit; et omne dubietatis vulnus circa suam curationem, quod nonnisi cœlesti virtute ad sanctæ Cunegundis ducissæ invocationem provenerat, amputavit. Hujus autem prodigii tam celebre ostensum, viri præfati Pelka et Paulus Gladisz, pater videlicet cum filio, qui non auribus illud hauserant, sed oculis perviderant, jurejurando accidisse in veritate affirmabant.

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.
*ossa et mem-
brorum om-
nium usum
accipit.*

E

ANNOTATA.

a Cranea pro cranio sive galca capitis, cerebrum continente.

b Vide supra cap. xxxi, ubi eadem vox jam recurrebat, in Annotatis ad litteram c.

c Is ipse, opinor, de quo capite sequenti num. 376. Scribitur autem modo Gladisz, modo Gladisz.

CAPUT XXXVII

Miracula ab anno MCDXXXI usque ad annum MCDLXIX.

Montes Salinos, seu zuppas salis, in oppido Bochnensi Cracoviensis diocesis situs, ignis ab uno latomorum, sive montanorum, sine quo propter perpetuam caliginem montium opus et labor effodiendi sales perfici nequit, improvide et casualiter derelictus, cum incendisset, latiusque manans incendium, singulas cameras a montium irremediabiliter torreret; sed nec periculo tanto, ingenio humano posset succurri, quamvis frequenter tentatum, diligentissime ingeretur (singuli enim ad communis thesauri rescindendum incendium, suas promptissime novabant operas:) verum * studia humana igne pervincente, singula remedia recidebant ad irritum. Montium enim illorum ea est dispositio et series, ut omnia loca, salium extractione evacuata, ne ex superiori parte terra premente et dehiscente, corruant, et ruina sua operarios involvant, trabibus prælongis, quasi quibusdam columnis, non secus quam testudines sustententur necesse sit. Fumabant itaque continenti incendio, quasi clibano, montes universi, lateque vomebant flam-

Incendium, salis fodinis Bochniensibus.

a

* verum redundat

mas,

AUCTORE
JOANNE
DIUGOSSO.

invocata B.
Cunegunde
b

c

d

e

B

f

per supplica-
tionem solen-
nem,

g

h

* an tapetem
nobilem?

C

mirabiliter
cœstructum.

i

Græci ritus
assectæ mori-
bundo appa-
rens Beata
anno 1446,
k

mas, communisque thesauri locus et regni Poloniæ tam utilissimum diversorium perpetuo ab universis credebatur perituum.

376 Erat pro ea tempestate Nicolaus Seraphin de Dambrowka, Gladifer Cracoviensis *b*, zupparum ambarum, Vieliczensis videlicet et Bochnensis, rector *c*, genere nobilis, vir frugi liberalis et comis; qui ceteris amplius de casu huiusmodi incendii exercebatur; veritus, ne huiusmodi montium improvida succensio ad sui capitis periculum recideret. Unde et pro restringendo incendio fortissimos conatus, utcumque poterat, adhibebat. Sed cum videret, quia illos ignis moles vinceret potentior, in quamdam pene desperationem vertebatur. Cui in tanta anxietate constituto Paulus Gladisz, tunc carbarius *d* Bochnensis, salubre dedit consilium, quatenus ad sanctam Dei virginem et Poloniæ ducissam Cunegundim, cuius ipse Paulus Gladisz in pluribus suis necessitatibus expertum se firmabat solatia *e*, faceret fiducialiter recursum: fieri enim non posse astruebat, ut sancta Dei Cunegundis exorata, locum tam necessarium et frugiferum permetteret consumi, quem, dum viveret, sua prece et merito obtinuerat fundari *f*.

377 Qui, in clementia Dei reposita fiducia, cum esset ab omni humana destitutus, sano Pauli Gladisz præfati parens consilio, ad sanctæ Cunegundis limina protinus, emisso voto, iter arripuit. Et cum consorte sua Ursula, femina religiosa, Dobeslao Kmytha de Visznycze, viro insigni et nobili, exposit in Castellatum Lublinensem *g* propecto, Paulo Gladisz præfato, aliorumque hominum haud parvo comitatu, in antiquam Sandecz venit, variisque et multiformibus precibus, ad sanctam Dei Cunegundim, ut ortum per suam intercessionem et meritum apud Bochnensem zupparam restringi efficeret incendium, per seipsum et suos comites, sed et per sanctimoniales, et fratres Minorum loci illius, devotius quo poterat, interpellabat, offerens in decus et honorem sanctæ Virginis, loco illi et cœnobio ac sanctimonialium cœtui salis bancos *h* decem, item Polonicales quinque marcas, tapete nobile*, et quamplures ad sanctæ Dei Cunegundis tumbam ardentes et arsuros cereos.

378 Extulit autem et tunc magnifice clementia divina sanctam suam et sponsam Cunegundim; et ad ejus invocationem petita concessit. Vim etenim virtutis suæ sub tempore, quo per Nicolaum zupparium *i* et suos explebatur peregrinatio, oblitus est ignis, et ardens conquievit elibanus, omni prorsus incendio effugato. Itaque Nicolaus zupparius præfatus a liminibus Sanctæ reversus, et omnibus spebus suis lætanter perfunctus, singula Pochnensia montana ab omni ignis voragine invenit absoluta.

379 Sophia, Poloniæ quondam regina, et Vladislai secundi Poloniæ regis relicta *k* apud novæ Sandecz oppidum, quod illi ad vitam dotalitii nomine concessum fuerat, anno Domini millesimo quadragesimo quadragesimo sexto agente, Cosmas, alias Kuszma, cubicularius suus, et in suis obsequiis annis aliquot versatus, sub obedientia et ritu Græcæ ecclesiæ (Ruthenus enim erat natione) degens, gravem incurrit infirmitatem; quæ illum diutius quassatum, ad limen mortis

perduxit. Unde et præfata regina Sophia ex nova Sandecz discedens, illic eum, non secus quam propediem moriturum, dereliquit: nullius enim membri, ab immensa ægitudine debilitatus, habens usum, alieno ministerio ad singulas necessitates explendas ferebatur. Agonizanti autem et de vita desperanti, et noctium una, in qua se crediderat vita excessurum, vigilant, miræ venustatis et raræ pulcritudinis femina, ignota ei et numquam ab eo visa, in amictu splendido et candidato apparuit, eique dixit: Vis sanus fieri? Qui magno gaudio repletus: Summe, inquit, et omni cordis mei desiderio ferventissime cupio, si quo modo id effici posset, sanum me fore.

380 Ad quem beata Femina: Desiderium tuum, et, quam optas, incolumitas, aliter scias nullatenus proventura tibi, donec Latino ritu, Græco abjecto, baptizeris *l*, et in locum depositionis meæ, ubi corpus meum quiescit, concesseris. Cui æger respondit: Quænam es tu, o Domina, tam speciosa et nitida, quæ ad me consolandum, sanandum et instruendum adveniisti? Ego sum, inquit, Cunegundis, Poloniæ ducissa, monasterii sanctimonialium sanctæ Trinitatis antiquæ Sandecz Ordinis sanctæ Claræ, in quo corporaliter quiesco, fundatrix. Quo dicto, disparuit. Et æger stupens, et de visione, quam viderat, secum volvens, continuo oraculo paruit. Susceptoque apud collegiatam sanctæ Margarethæ Sandecensem ecclesiam baptisate, ab omni infirmitate subito exutus, sepulcrum sanctæ Dei Cunegundis personaliter adiit, donisque honoratum divinitatis beneficium mirificum, quod illi, nec expetenti quidem, per electam sponsam et virginem Cunegundim contulerat, vulgavit.

381 Sanctimonialium antiquæ Sandecz notarius et domesticus familiaris, Stephanus, anno Domini millesimo quadragesimo sexagesimo nono, gravi oculorum tactus ægitudine, cruciatur dolore assiduo et immenso. Is in annum unum productus, desperationem illi de recuperando sano lumine ex diuturnitate temporis ingerebat. Vario itaque mentis æstu quassatus, et intra se tacitus recogitans atque dicens: Quanti ægri ad sepulcrum sanctæ Dei virginis Cunegundis assidue curantur; ego solus intraneus et domesticus curationis huius expertus ero? Et continuo consurgens, et sepulcrum Sanctæ adiens, vovit, se Missam unam, quæ in decus Sanctæ legeretur, conventurum. Ad quam invocationem precationemque Stephanus præfatus sanatus, sanationis suæ seriem, sanctam Dei Cunegundim auxiliatricem suam magnificans, propria manu conscripsit.

382 Martinus, lutifiguli Joannis de Piecz et Margarethæ consortis suæ filius, tam gravem morbum et dolorem in utroque pede anno integro perpessus est; ut etiam viginti ossa, ex pedibus virtute doloris excussa, deciderent. Ad sanctæ tandem Dei Cunegundis sepulcrum, humanis medelis nullam salubritatem afferentibus, votus, integræ sanitati redditus, solvens votum, in antiquam Sandecz venit, gratiarum actiones in suam celebrans liberatricem.

383 Stanislaus agricola de Solkowicze Cracoviensis diœcesis, dolore capitis valido adeo excruciatum et quassatum fuit; ut ex pressura dolo-

D

eum converti
et baptizari
jussum sa-
nat.

l

E

Oculorum
dolor exstinctus
anno
1469;

F

uti et pedum
gravissimus
cruciatum;

item capitis
et oculorum;

ris

A ris unius oculi videndi usum amitteret. Fiducia tandem in omnipotentis Dei clementia et in sanctæ Dei Cunegundis patrocinio reposita, suppliciter illam invocare, seque illi devovere cœpit; et continuo, voto emisso, liberatus, Sanctæ Dei limina visitans, dolore effugato, etiam in oculo accepit restorationem. A simili insuper capitis dolore Catherina femina de Dambrowa per longi temporis spatium vexata, voto visitandi limina sanctæ Cunegundis emisso et soluto, continuo se sensit liberatam.

et viscerum :
et partus.

B 384 Nicolaus ruricola de Pyantzkowa Cracoviensis diœcesis, ventris corrosione gravi et assidua hebdomadis sex tortus, cum nullis remediis juvaretur humanis, ad virginem Dei Cunegundim fiducialiter fecit recursum; seque ejus sanctitati devovens, sui doloris precabatur ejus intercessione et merito dissolvi pressuram. Ad quam invocationem omnis illa tam sæva et assidua tortura illico disperiit; et æger Sanctæ Dei bustum, quemadmodum voverat, adiens, omnipotentis Dei clementiam in sancta sua Cunegundi mirabilem benedixit. Ejusdem insuper vici Piantzkowa femina Catherina, non valens parere, diutius fœtus retentione torta, auxilio divino per nomen sanctæ Cunegundis suppliciter invocato, pariendi difficultate soluta, sana ipsa sanum fœtum enixa est.

ANNOTATA.

a Cameræ dicuntur antra non parum spatiosa, exciso egestoque sale excavata; ut vide apud laudatum, supra cap. 13, Vadianum.

b Gladiferi Cracoviensis dignitas atque officium aulicum erat, principi, quoties intra tractum illum in publicum cum pompa procederet, gladium præferre; idemque est de aliis per idem regnum gladiiferis; quamquam nunc (ita de suo tempore scribit Cromerus lib. de republica et magistratibus Polonorum) solum nomen, nudumque honorem retinent.

C c Zupparum seu salisfodinarum rector aut præfectus, infra zupparius dicitur, quod proprium ipsi nomen esse apud Polonos, docet Vadianus; et Cromerus lib. de republica et magistratibus Polonorum tradit, eum appellari zupparium Cracoviensem, qui salinis tam Bochniensibus quam Veliscensibus præest.

d De Carbario vide dicta superius cap. 35 littera f in annotatis.

e Nam et præcedentis miraculi testis fuerat oculatus, ut ibidem observari.

f Vide supra cap. 13.

g Castellani, inquit citatus paulo ante Cromerus, quasi legati sunt palatinorum, ductoresque et præsides nobilitatis sub suo quisque palatino. Appellantur autem castellani... a castellis sive oppidis eorumque territoriis, quæ singuli habent attributa; etc. quæ apud ipsum legi possunt.

h De Bancis salis dixi supra cap. 13.

i Vide dicta mox ad litteram c.

k Sophia, ante baptismum Zonca, vel Soncza, Andreæ Kioviensium ducis filia, abjecto Græcorum ritu Romanam atque catholicam amplexa fidem, cum Wladislao, Poloniæ rege ejus nominis secun-

do, cognomen vero Jagellone, matrimonium iniit anno Christi 1422, cujus quarta fuit uxor. Obiit anno Christi 1461; adeoque marito superstes diu fuit, qui vivere desierat anno 1434.

l Cur vero baptizari ritu Latino debuit, qui ritu Græco baptizatus ante fuerat? Scia, idem esse factum in ipsa Sophia, cum ad Ecclesiam Romanam accederet, antequam ad nuptias Wladislai progresseretur; sed hoc factum est anno 1422, hoc est, multis annis ante, quam Græcorum forma baptizandi esset ab Ecclesia catholica in concilio Florentino per decretum Eugenii PP. IV ad Armenos approbata tamquam valida; at hæc apparitio decreto illo, ut liquet ex numero præcedenti, posterior fuit. Nec refert quod aliqui etiam post hæc tempora Græcorum baptismum rejecerint, ut patet ex constitutione Alexandri PP. VI de Ruthenis, qui ad Ecclesiam Romanam convertuntur, apud Raynaldum in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 1501, num. 37; ubi valorem baptismi Ruthenici, hoc est, Græci, ex concilio Florentino confirmat, vetatque iterari: non refert, inquam, tales repertos esse post concilium jam dictum, qui Ruthenos, ad Ecclesiam accedentes, ritu Latino tingendos esse contenderent: nam illi homines erant, errori juxta atque ignorantia, aut etiam contumaciæ obnoxii; verum hoc loco de B. Cunegunde in cælum pridem recepta sermo est, in qua nihil vitii licet admittere. Censeo ergo, vel Cosmam hunc nostrum non fuisse antea apud Russos rite, etiam Græcorum more, baptizatum (multi enim apud eos errores irrepsisse memorantur, qui ecclesiæ Græcæ, seu Constantinopolitanæ non congruebant;) vel si rite baptizatus fuerit, dicendum est, Beatam nostram ei quidem Romanam communionem suasisse; at de iterando baptismo non meminisse: atque hoc episodiam ab auctore Miraculorum de suo adjectum esse, qui forte eorum unus fuerit, quorum sententiam Alexander in sua Constitutione reprobavit.

CAPUT XXXVIII.

Reliqua miracula B. Cunegundis, usque ad annum MCDLXXI; et apostrophe auctoris ad Beatam.

Sanctimonialium monasterii prædicti antiquæ Sandecz una sororum, Nicolaa, alias Michna Bobowska, Ordinis sanctæ Claræ, ab ætate ineunte et ab ipso suo nativitatis ortu caput habens pluribus infectum morbis, cæsariemque scabiosam, nullis medibilem herbis, remediis, aut succis, (ob quam unam deformitatem a parentibus monasterio sanctimonialium fuit tradita, ægritudine tam incurabili, ne assumptio ejus a sanctimonialibus recusaretur, suppressa) seculo enim propter tam fœtidam scabiem, quod omne indecorum fastidit, et inepta videbatur et infructuosa; religioni et cœnobio, in quo scabies ipsa lateret et opprobrium ejus facilius oculi posset, releganda.

386 Verum in monasterio annis aliquot constituta, et procedente ætate morbida scabie sen-

AUCTORE
JOANNE
DLUGOSSO.

E

F

Puella, quæ
scabiem ce-
laverat, in
religione
admissa.

multo erum-
pente, mise-
re torque-
tur;

AUCTORE
JOANNE
BLUGOSSO.

sim invalescente, in publicum serpens vultum, faciem et supercilia ejus occupabat. Quapropter molestior onerosiorque et sororibus et sibiipsi in dies efficiebatur, fastidientibus et in contemptu illam habentibus sororibus, et ab ejus abhorrentibus in choro, mensa, capitulo ceteroque convictu, conversatione. Id etsi virgini præfatæ satis pœnale fuerit; amplior tamen illi incesserat cruciatus, quoniam verebatur, se aut ejiciendam de monasterio, aut a participatione sororum excludendam. Ad cujus rei cogitatum converso respectu, mortem ducebat vita potior. Sub hac anxietate carnis et spiritus constituta, natalis Salvatoris nostri dies anno Domini millesimo quadringentesimo septimo a cum illuxisset, conditionem suam et despectum, miserabilemque statum recogitanti mœror primum ingens suffusus est, deinde fletus, fluebantque per genas lacrymæ largo imbore et profundo mœrore.

sed ad Be-
tam confu-
giens,

B

387 Quibus exsaturata, ad sepulcrum se beatæ virginis Cunegundis sub ipso temporis articulo, quo Missa prima de Natali Domini in galli cantu, Dominus dixit ad me, inchoabatur, contulit; et in crucis modum prostrata, pietatem Altissimi per meritum et intercessionem beatæ Cunegundis suppliciter non tam voce quam fletu et ejulatu invocabat, petens se de illius ægritudinis opprobrio sanatione vel morte ereptum iri; devovens dies Lunæ, alias secundas ferias, per anni unius circulum quadragesimali jejungere abstinentia, et ambitum intestinum monasterii serpendo genibus et palpitando manibus in honorem Dei et virginis Mariæ Matris ejus et electæ ejus famulæ Cunegundis circuire.

vurgatur
subito ac sa-
natur.

C

388 Ad cujus voti emissionem, miro mox modo ab omni scabie, ulcere et putredine se sensit sanatam, non sine sanctimonialium profundo gaudio et stupore, quæ et sorori conlatabantur de bona valetudine, et sanctam Dei Cunegundim in sua intercessione et suffragio mirabilem prædicabant. Impositum fuit deinde eidem virgini sanctimoniali Michnæ, sic mirabiliter sanatæ, per Abbatisam cœnobii dispensatricis officium, ut ceterarum serva et ministra existens, et in cibos atque necessitates sororum facultates monasterii expendens, magnalia Dei in sancta ipsius Cunegunde universis sua curatione testaretur.

Mater filium
epilepticum
suffocare me-
ditans,

389 Primogenitus Andreas, Mathiæ, dicti Korzen, et Margarethæ conjugum de Golkowicze Cracoviensis diœcesis, sortis rusticanæ infans, ab ortu sui tempore annis aliquot morbum epilepticum, dure et graviter tortus, patiebatur. Cujus assiduam et horrendam passionem genitrix ejus Margarethæ frequentius contemplans, tanto pavore et dolore concussa rapiebatur; quod infantem ipsum, quamvis ex se genitum, non secus quam satanam pertimescebat, nec illam filii, licet longa et horrenda infirmitas, quantum assiduus et nunquam quiescere aut remitti sciens metus, adeo decoquebat perurgebatque, ut filium præfatum undis suffocare, quamprimum id per opportunitatem temporis posset, certo et deliberato animo destinaret.

absterretur
in somno; et
ad B. Cune-
gundis reli-
quias missa

390 Cui in hoc proposito perseveranti, et occasione temporis, quo destinata exequeretur, observanti, socrus sua Anna, quæ ante annos aliquot diem obierat, per quietem apparuit, mo-

nens illam atque dicens: O mulierum infelix atque miserrima! ut quid scelus ingens paras committere? Ut quid innocentem et ex te genitum conaris perdere, animam tuam baratro perpetuo detrusura? Redi, misera, ad cor; et assumens tibi contritionem et planctum, quæ pessime cogitaveras, emenda. Assumpto quoque puero, perge ad monasterium sanctimonialium antiquæ Sandecz, et illum sepulcro beatæ Cunegundis repræsentata, per clementiam omnipotentis Dei et gloriosæ virginis Mariæ Matris ejus, per suffragium quoque et meritum sanctæ Dei Cunegundis, ab omni clade et languore liberandum.

391 Huic visioni cum mulier paruisset, infans Andreas juxta oraculi præostensionem, a morbo caduco liberatus, sanitatem illico adeptus est plenariam. Eadem insuper mulier Margaretha Korzeniowa de Golkowicze, oculorum gravem dolorem per anni medii spatium passa, dum vehementes cruciatus, medelis non succurrentibus, illam assidue urgerent; ad limina sanctæ Cunegundis in monasterium antiquæ Sandecz se cum oblatione pedibus ituram devovit; et omnis dolor illam subito reliquit.

392 Die Solis, vigesima prima mensis Aprilis, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo primo, Margaretha consors Conradi, alias Klosz, oppidani de nova Sandecz, gravem infirmitatem incurrens, morbo quotidie invalescente, in grabato propediem se moribundam existimans, decumbebat. Ægritudine insuper usque ad cordis penetralia ascendente, seminecem illam, ut erat, cognati et familiares deplorabant. Cui taliter oppressæ, etiam duorum filiorum suorum, infantilem ætatem agentium, infirmitas, usque ad exhalationem spiritus illos excrucians (uterque enim morbis pestiferis, inflatis et turgentibus circumdatus volutabatur ejulans) accedebat et geminabat dolorem, maximamque illi, ne sub uno tempore duorum filiorum intueretur funera, injecerat curam. Emori se proprius, et infantes superstites relinquere malebat, vita sua ducens eos chariores.

393 A circumstantibus itaque, et qui illius miscrabantur conditionem, instincta, omnem fiduciam suam in præsidio cœlesti et beatæ Cunegundis suffragio reponens, seipsam et filios tam miserandos quam miserabiles sanctæ Dei Cunegundi cum omni pietate et devotione cœpit devovere; pollicens, se lumen Sanctæ Dei cum oblatione solenni et utroque adolescente filio quamprimum visitaturam. Non obturavit aures suas sancta Dei Cunegundis ad hanc tam supplicem et humilem invocationem; sed tam matri quam filiis subitam et evidentem, per sponsi sui cœlestis Jesu Christi [clementiam] ineffabilem, expetitam præstitit sanitatem. Cui sit honor, laus, et gloria. Nobis autem et universis Orthodoxæ fidei cultoribus, salus, vita et æterna retributio in secula seculorum. Amen.

394 Ecce, illustrissima Virgo, tuos ortus actusque et facta mirifica verbis licet jejunis et aridis, utcumque languidum ingenium meum attolere se in laudem Creatoris et decus tuum potuit, contexui. Ecce, Virgo colendissima, castissimos et memorabiles ignes tuos perpetuo præconio mandavi. Ecce, Virgo nobilissima, magni-

filio sanita-
tem impe-
trat; ac dein-
de sibi.

Mater ac duo
filii mori-
bundi anno
1471

sunt omnes
santur.
F

Apostrophe
auctoris ad
B. Cunegun-
dem.

tudinem

A tudinem virtutum tuarum, etsi non ad integrum, pro mea tamen tenui et pusilla qualitate, descripsi. Recordare, obsecro, pia mater et patrona Virgo gloriosa et suffragatrix magnifica, recordare, quæso, universæ congregationis catholicæ, et Christi sanguine redemptæ vineæ, hæreticorum perfidia et barbarorum sævitia, nostris sceleribus Omnipotentem provocantibus, sub nostra ætate plus solito gravius afflictæ; recordare nationis nostræ Polonicæ et Pannonicæ, Tartarorum et Turcorum immanitate oppressæ; recordare postremo mei, immeriti licet servitoris et cultoris tui, peccatorum labe multipliciter depravati; et sacris tuis precibus atque suffragiis propitiationem nobis obtine et gratiam divinæ pietatis: ut miseratus populo suo, allidat brachium sui nominis hostium; hæreses et schismata interimat; regna Polonica et Pannonica ceteraque catholica regna, principatus et dominia erigat, et subjectas illis faciat omnes barbaras nationes; indulgentia quoque facinorum, et temporum tranquillitate concessa, dirigat omnes sua clementia in viam salutis æternæ, Trinitatis benedictæ speculum, tecum una et ceteris Sanctis tuis consortibus perpetuo visuros. Amen.

B Finit Vita beatæ Cunegundis, ducissæ regni Poloniæ, filiæ Belæ Hungariæ regis, edita a Joanne Dlugosch seniore, canonico Cracoviensi, scripta manibus Christophori de Dambowzda. Anno Domini MCDLXXV die Saturni, prima mensis Julii, in castro Cracoviensi.

ANNOTATA.

a *Puto legendum esse septuagesimo; ne ordo temporis huc usque in microculis ab auctore servatus, hoc uno loco subverti sine causa credatur.*

MIRACULA

B. Cunegundis recentiora.

CAPUT I.

Miracula ad Beatæ invocationem facta ab anno Christi MDXXXII usque ad MDXL, ex primo processu inquisitionis super vita et miraculis Beatæ.

a b **A**nno Domini MDXXXII a, quædam mulier de Myslkow b laborans magno dolore capitis, alias strzykaniem, quam cito vovit visitare tumbam B. Cunegundis, sanata efficitur.

Quædam mulier de Swidniko laborans magno dolore oculorum per unum annum, quamprimum votum fecit, sanata est.

Quædam mulier de Jaslo c habens parvum

puerum, volens illum balnari, posuit illum in aquam, et exivit de domo una cum viro in hortum; postea veniens, invenit illum submersum in illa aqua. Ille puer per unam diem mortuus jacuit; parentes vero lamentantes, implorabant auxilium Dei omnipotentis, ac gloriosæ Virginis Mariæ, et aliorum Sanctorum. Illa nocte apparuit utrique B. Cunegundis in somno, dicens: Festinate ad tumbam corporis mei; et ego impetrabo vitam puero. Illi resuscitati a sommo, trepidantes, mox votum fecerunt visitare tumbam S. Cunegundis cum candela et Missa; et interim puer revixit, flens voce magna. Illi laudantes Dominum Jesum, votum compleverunt; quod manifestum est omnibus.

2 Anno Domini MDXXXIII, quædam puella Catharina de Niedzwiedzie, habens dolorem capitis, alias zastrzal, quam cito vovit visitare tumbam B. Cunegundis, sanata circa sepulcrum.

Joannes, de Msana, laborans dolore capitis, alias zastrzal, quam cito vovit visitare sepulcrum S. Cunegundis, restitutus sanitati.

Item Catharina puella de Niedzwiedz laborans dolore capitis maximo, alias zastrzal, promisso facto, sanitatem recepit.

Item de Msana Adam Lisowicz infectus paralyti, quamprimum votum fecit visitare tumbam S. Cunegundis cum una oblatione, sanatus.

Item Garstha de Poramba, cecidit de stuba d, et uxor invenit eum semimortuum. Jacebat per triduum mortuus; cum autem uxor promisit visitare tumbam S. Cunegundis, resuscitatus laudavit Dominum; et fuit circa tumbam Sanctæ personaliter.

Item Anna mulier de Nawoiowa, curabatur e visu per septem annos; quamprimum votum fecit visitare tumbam S. Cunegundis, restitutus erat illi visus oculorum, et erat in loco sacro.

Item Felicis uxor de Mogilno, circa partum cruciabatur per tres dies; dum autem promisit venire cum oblatione ad tumbam S. Cunegundis, mox peperit sine magno dolore.

3 Anno Domini MDXXXIV, Catharina de Bobowa, per unum annum carebat visu oculorum; et dum promisit visitare tumbam S. Cunegundis, sanata erat.

Item Adam de Witkowka, habens magnum apostema in gutture, propter quod non poterat diu loqui; dum jam agonizaret, convenerunt ad eum vicini, et aliqui commendabant amicum suum Deo, alii autem offerebant eum cum Missa ad tumbam S. Cunegundis. Dum hoc facerent, ruptum fuit apostema, et sanus factus est.

Item Jacobus Pæka ceciderat de arbore, et erat confractus, semivivus in silva inventus; dum autem promisit visitare tumbam S. Cunegundis, sanitati restitutus est.

Item Biala Janowa, alias uxor mariti, qui vocabatur Albus Joannes, de Piætkowa, habebat filium, qui patiebatur morbum caducum; dum illum promisit cum Missa, et candela, erat liberatus et sanatus per merita hujus Sanctæ.

Item Mathias de Wola Kurowska, habuit filium, qui non ambulabat sex annis, nec stare potuit in pedibus; dum autem illum promisit ad S. Cunegundis tumbam, mox percepit gressum.

Item Joannes de Sienna patiebatur febrem per sex

Ex PROCESSU
PRIMO MS.

Sublati dolores capitis, oculorum, partus, paralyti; mortuus suscitatur.

E

d

e

Curantur cæcitas, angina, confractio, epilepsia, pedum debilitas, febres:

F

Sanantur dolores capitis et oculorum; resuscitatur mortuus.

c

EX PROCESSU
PRIMO MS.

sex annos; dum autem promisit visitare tumbam S. Cunegundis, sanus factus est.

Item de Msannica a Grybow Joannis uxor carebat visu oculorum septem annis; dum autem ex voto conducta fuit ad tumbam S. Cunegundis, aperti sunt oculi ejus.

*liberantur
surdus, rei
duo pama ca-
pitis, confra-
cta mulier,
et in partu
laborans;*

4 Item Laurentius, de Msanka surdus erat per septem annos; dum autem promisit visitare S. Cunegundem cum candela, auditum recepit.

Item Matthæus de Scepusio, erat incarceratus ab Alemanis, et ad decollandum condemnatus; dum autem duceretur ad locum supplicii, commendabat se B. Cunegundi. Et, ecce, miraculose erupit ex manibus carnificis, de medio satellitum et turba magna; nec ab ullo fugiens fuit visus, aut insecutus. Quod totum circa tumbam B. Cunegundis, ad quam recte venit, manifestavit.

Item Martinus de Graboszyce, erat vinctus in Hungaria in castro Moravii, et pœna capitis damnatus; eductus ad locum supplicii, petiit B. Cunegundem, ut sibi impetraret prolongationem vitæ; nec frustratus est spe sua: nam carnifex postquam ad ictum exemit gladium, obcæcatus mansit, et obriguit, nec decapitandum videre potuit; Martinus autem ita obtenebratus remansit, quod, nullo vidente, ex loco supplicii abierit; et Sandeciam pro gratiarum actione ad B. Cunegundem venit, et declamanda gratiarum summa, per intercessionem hujus B. Virginis obtenta.

Item quædam mulier habens fractam manum, dum fecit ceream, et promisit visitare tumbam S. Cunegundis, sana facta est.

Item Sophia, de Olszana, circa partum laborans, nullo modo poterat parere; dum autem in illo dolore invocavit S. Cunegundem, et votum fecit visitare cum puero suam tumbam, peperit feliciter.

*item mori-
bundus, ca-
ptivus, hy-
dropica;*

5 Anno Domini MDXXXV, quidam juvenis de Siedliska, laborans magna infirmitate in toto corpore, qui etiam amiserat loquelam; cum vero parentes ejus contrito corde promiserunt ad tumbam S. Cunegundis, cum candela ex cera ad longitudinem staturæ suæ, recepit sanitatem; et erat ad Sanctæ tumbam in persona.

Item quidam homo in captivitate exsistens, ex qua non sperabat exire, cum votum fecit visitare tumbam S. Cunegundis si liberaretur, obtinuit libertatem.

Item Barbara de Zbæk laborans hydrope in toto corpore, post votum visitandi cum candela tumbam S. Cunegundis, sana facta est.

*sanantur ma-
nus, pedes,
caput, oculi,
pustulæ, icte-
rus, hæmor-
rhois, hy-
drops, tre-
mor, epile-
psia;*

6 Anno Domini MDXXXVI, Barbara de Moszenica, habens fracturam in manibus, dum visitare [statuit] cum candela tumbam S. Cunegundis, sana facta est.

Item Catharina de Doluszkowa, patiens hydrope in toto corpore, voto facto ad hunc locum, restituta sanitati.

Item Catharina de Cieskowice habens dolorem in pedibus, voto promisso, posthac completo, sanata.

Item Dorothea de Ostrza, laborans capite et oculis, voto facto, posthac completo, sanata.

Item Andreas de Chrzana habens in se malas pustulas, cum votum fecit devote visitare tumbam S. Cunegundis, sanatus est.

Item Apollonia de Szatkowka patiebatur fla-

vam infirmitatem / per multa tempora; cum autem promisit visitare tumbam S. Cunegundis, sanitati restituta.

Item Andreas Skiba laborans magna infirmitate per multa tempora, et vehementi dolore capitis, propter quem et auditum amiserat, facto voto visitandi S. Cunegundem, sanus factus est.

Item Stanislaus de Palecznica patiebatur fluxum sanguinis; voto satisfacto, sanatus est.

Item Anna Bolechowka habens membra trepidantia, post votum sanata.

Item Sophia de Brzezna patiebatur morbum caducum, voto devoto facto, visitandi cum candela sepulcrum S. Cunegundis, restituta sanitati.

* an devote?

7 Anno Domini MDXXXVII, quædam mulier de Siedliska habens duos filios juvenes ligatos magna infirmitate, in qua jam loquelam amiserant; quamprimum mater miserorum promisit illos præsentare ad tumbam S. Cunegundis, sanitati restituti. Et erant ambo ad tumbam laudantes Dominum.

*moribundi,
amens et
muta; ex pe-
dibus, hydro-
pe, membris
omnibus, la-
borantes re-
stituuntur;*

Item Catharina ancilla de Msana ex districtu Myslinicensi g, amens facta, et loquelam amisit; et cum mater ejus promisit eam præsentare ad tumbam S. Cunegundis, sana facta est; et erat hic personaliter.

E

g

Item Dorothea de Nawoiowa habuit corrosiones in pede, quod nullo modo potuit ambulare; cum autem votum adimplevit, sana facta est; et erat hic personaliter, absque dolore.

Item quidam homo de Podobin habens hydrope in toto corpore per totum annum, quamprimum votum fecit devote visitare tumbam S. Cunegundis cum Missa, mox erat sanatus.

Item Sophia de Bopinice habens corrosiones in omnibus membris, quamprimum fecit votum visitare tumbam S. Cunegundis, sanitati reddita est.

Item Catharina Prokopowa de Strozna laborans dolore in pedibus, post votum completum, sanata.

Item Anna de Woynarowa in magna infirmitate exsistens, non loquebatur per tres dies; cum autem iuterne promisit visitare tumbam S. Cunegundis, sanitati restituta fuit.

8 Anno Domini MDXXXVIII, Stanislaus Mazur de Podobin non ambulabat ob pedes infirmos duobus annis; sed quamprimum devote promisit venire ad tumbam S. Cunegundis, cum pedibus ex cera ad similitudinem suorum pedum, sanus factus est; et venit in persona huc.

Item Jacobus de eodem loco laborabat dolore pedum per tempora longa; cum autem votum fecit devote visitare tumbam S. Cunegundis, sanatus est.

Item Nicolaus Orzyeck de Siedliska patiebatur fluxum sanguinis, et infirmitatem in toto corpore per quatuor septimanas: voto facto veniendi ad tumbam S. Cunegundis cum Missa et candela, sanatus est.

Item Catharina, uxor Dominici de Lipnica, habuit duos filios, Procopium et Paulum, qui patiebantur dolorem capitis, alias strzykanie, per quindecim septimanas; cum autem promisit illos præsentare ad tumbam S. Cunegundis, cum Missa et candela, sanitatem integram receperunt.

Item Stanislaus Gruzka de Antiqua villa a

Kruzlowa

F
*pedum et ca-
pitis dolores,
hæmorrhois,
cæcitas, ulce-
ra sublata;*

A Kruzlowa perdiderat visum per multa tempora ; quamprimum vovit visitare tumbam S. Cunegundis visum, recepit.

Item Witek de Grabow habuit Michaëlem filium, qui carebat visu à pueritia sua ; cum autem promisit illum præsentare B. Cunegundi ad tumbam cum Missa, restitutus est illi visus oculorum.

Item Helena, Pauli uxor de Peytas, habens puerum in fluxu sanguinis jacentem ; cum autem promisit illum offerre cum Missa et viva hostia, sanitatem recepit.

Item Martha de Cistrzewina, exsistens in magna infirmitate, plena ulceribus et apostematibus, jam agonizabat ; cum autem illara amici promiserunt offerre ad tumbam S. Cunegundis, sana facta est.

item pedum, oculorum, pectoris cruciatus, phrenesis, debilitas membrorum ;

9 Anno Domini MDXXXIX, quædam mulier à Czorstyn, patiebatur magnam infirmitatem, nec poterat ambulare ; voto facto ad S. Cunegundem, mox sanata est.

Item Susanna habuit magnam infirmitatem in pedibus ex fractura ; dum promisit visitare sepulcrum S. Cunegundis cum Missa, sana facta integre in pedibus.

Item quædam mulier laborabat magno dolore oculorum ; dum autem sponndit visitare hunc sanctum locum cum candela, sana facta est.

Item Dorothea de Gorlice habebat magnam infirmitatem, quod nec ambulabat : quamprimum conducta fuit huc, sana facta est.

Item Anna de Stroze a monte S. Joannis habuit magnam phrenesim, et plane amiserat usum rationis ; quamprimum mater sua promisit illam huc, subito restituta est ad pristinam sanitatem.

Item ex eodem loco Sophia habuit magnam infirmitatem in pedibus, nec poterat ambulare per quinque septimanas ; quamprimum huc fuit advecta, recepit sanitatem totalem.

Item Elizabeth Kusiowa de Niedzwiedz habens in pectore magnam infirmitatem, alias tremorem cordis, dum promisit ad tumbam venire ad S. Cunegundis, sanata mansit.

C Item Simon de Sankowa per novem septimanas positus fuit in magno dolore, semper jacuit toto corpore debilitatus ac dolens ; dum promisit venire cum candela ad S. Cunegundem, sanus factus est.

epilepsia, cæcitas, apostema, hæmorrhoids, dolor capitis et gutturis, mortis periculum, febris ;

10 Item Albertus puer de Zagorzany à Biecz ex morbo caduco positus fuit in magna ægritudine ; voto facto et completo, sanatus est.

Item Anna de Zagorzany carebat visu per septem hebdomadas ; dum promisit visitare tumbam S. Cunegundis, sana facta est.

Item Sophia cum filio suo habens apostema, fuit valde infirma in toto corpore ; dum autem promisit visitare tumbam S. Cunegundis, apostema evanuit. Et puer, qui patiebatur fluxum sanguinis, voto facto, et completo, sanatus est.

Item puella Catharina de Brutnik valde infirma, et vix semiviva ; quam dum promiserunt ad S. Cunegundem, sana facta est.

Item Catharina de Posadowa valde ægrota, vehementem patiebatur dolorem capitis ; ita quod nec homines nosceret : oblata ad tumbam S. Cunegundis, sana facta est.

Item Margarita de Siedliska a Bobowa febricitans cum caliditate per diuturnum anni ; voto promisso, posthac facto, sanata est.

EX PROCESSO PRIMO MS.

Item Barbara de Siedliska a Bobowa erat valde infirma, et multum dolorem patiebatur in gutture ; qua hora sponndit visitare tumbam S. Cunegundis, eadem sanata est.

11 Item Agnes de Poremba ab Obidowa valde erat infirma, nec noscebat homines ; voto facto visitandi cum candela tumbam S. Cunegundis, sana facta est, mors imminens, dolores pedum et oculorum, cæcitas.

Item Lucia a Lubownia ita infirmabatur extreme ; quod et loquelam amiserit ; dum erat promissa ad S. Cunegundem, sanata fuit.

Item Catharina de Antiqua Sandecz non poterat ambulare ob pedes doloribus affectos ; habuit intra hoc tempus apparitionem pulcræ cujusdam puellæ, dicentis sibi : Fac votum ad tumbam S. Cunegundis cum viva oblatione et candela tuæ longitudinis, fies sana. Promisit, et complevit, et sanata est ab illa hora.

Item Barbara de Irzecisz patiebatur magnum dolorem oculorum per totum annum ; voto facto et completo cum candela, sana facta est.

E

Item Lucia de Jarzebina amiserat visum per septem septimanas ; voto facto visitandi S. Cunegundem, visum recepit.

Item Anna de Doora lalorans magno oculorum dolore, intercessione S. Cunegundis, ad quam confugit, cessavit dolor.

ANNOTATA.

a Ergo miracula facta post annum 1471, ubi Dlugossus desiit, per annos 61 vel aunotata non sunt, vel perierunt. Porro hæc unde desumpta sint, in Commentario prævio diximus.

b Myslkow videtur esse villa in terra Calissiensis, quam Joannes Dlugossus Historiæ Polonicæ lib. 6 ad annum 1213 appellat Mislakawo, atque cessisse monasterio Olobocensi ; ceterum non animus est, nec operæ pretium, istiusmodi locis obscuris, quæ sæpius in hoc libro de Miraculis B. Cunegundis recentioribus occurrent, investigandis porro aut notandis insistere.

F

c Jaslo oppidum est juxta Neosandeciam situm septem inde circiter leucis Germanicis versus Orientem ad Wyslakam fluvium.

d Stuba hypocaustum, et locum hypocausto calefactum significat, ut superius dictum est.

e Curabatur visu, id est anxia erat et sollicita, ne visum prorsus amitteret, vel ut amissum recuperaret.

f Flava infirmitas hoc loco icterus dicitur : cum a colore flavo, quo morbus ille totum corpus atque oculos imprimis inficit ; tum a bile flava, ex qua nascitur.

g Est Myslnitz oppidum haud procul Sandecia in occasum dissitum.

EX PROCESSU
PRIMO MS.

CAPUT II.

Continuatio miraculorum ex primo processu de vita Beatæ, etc.; ab anno MDXL usque ad MDLXIX. Tempus primi processus.

*Reviviscunt
fœtus mor-
tui; dolores
varii morbi-
que pellun-
tur.*

a

Anno Domini MDXL, Filius Thomæ de Soko-
low fuit per tres annos in malis pustulis:
dum promisit venire ad tumbam S. Cunegundis,
accepit sanitatem.

B

Item advocatrix a Podobinska multis dolori-
bus erat anxiata, ejus item filia patiebatur ver-
tiginem capitis per tres septimanas; voto facto
ad S. Cunegundem, ambæ sanatæ sunt.

Item Stanislaus Crabay de Wilkomirski, cu-
jus uxor patiebatur magnos dolores in partu, et
peperit unum filium media nocte, alterum in
aurora, utrumque mortuum; facto voto ad S.
Cunegundem, revixerunt, et baptizati sunt.

Item Mathias Markowicz per quinque septi-
manas totus erat hydropicus; voto facto ad S.
Cunegundem, sanus factus est.

Item Jacobus de Dobra jacebat per quatuor
septimanas in lecto, laborans infirmitate, qua
omnes in domo infirmi erant: est morbus iste,
qui contrahitur per infectionem unius ab altero
b; voto facto ad S. Cunegundem, evasit ex infir-
mitate.

Item Anna de Krosienko cecidit de alta scala,
et valde se concussit in toto corpore; unde nec
ambulare, nec loqui poterat; voto facto ad S.
Cunegundem, intra parvum tempus sanata est.

Item Mathias Szafrankowicz, cujus uxor crucia-
batur in partu, nec poterat parere, fecit votum
pro uxore sua ad S. Cunegundem; et mox enixa
est puerum feliciter.

C

Item Sophia de Casna taliter infirma quod nec
se movere potuit in lecto, promisit se sistere ad
tumbam S. Cunegundis, cum tam magna cande-
la, quanta erat statura sua; et sana facta est.

13 Item mulier de Zablocie, cujus filium in-
fantem equus occidit; voto facto ad tumbam S.
Cunegundis puer revixit.

Item Stanislaus de Radziborz surdus multo
tempore; voto facto ad tumbam S. Cunegundis,
auditum recepit.

Item mulier de Dabrowka per novem septi-
manas jacens in magna infirmitate, voto facto ad
S. Cunegundem, subitanee sanitatem recepit.

Item Mathias Gomolka de Msana per novem
septimanas patiebatur fluxum sanguinis; promi-
sit venire cum Missa ad tumbam S. Cunegundis,
et mox sanus factus fuit.

Item mulier de Lipnica quater incarcerata, et
catenis ligata, eo, quia accusata fuit, quod ali-
quem adolescentem veneno de mundo sustulerit;
voto facto ad S. Cunegundem, toties quoties eam
incatenabant, catenæ decidebant ex ipsa.

Item mulier de Bobowa, cujus filius habuit

contortum vultum, vovit eum ad S. Cunegun-
dem; et subito sanus factus est.

D

Item puella de Librantowa tota erat hydropi-
ca; parentes eam voverunt ad S. Cunegundem,
et sana facta est.

Item Margarita de Jamuszowa febricitabatur
per medium annum; voto facto ad S. Cunegun-
dem et completo, sanata est.

Item Ursula de Læcko per medium annum pa-
tiebatur magnum dolorem capitis, et oculorum;
completo voto, sana facta est.

14 Anno Domini MDXLVII, Cordula de Stroze
a Bobowa laborans infirmitate oculorum ultra
medium annum, vovit visitare tumbam S. Cune-
gundis; et cessavit dolor oculorum.

*dolentes ex
oculis, mori-
bundi, phre-
neticu mu-
lier juven-
tur.*

Item Joannes de Stroze a Bobowa infirmans
dolore oculorum per multos annos; voto facto ad
B. Cunegundem ac completo, sanatus est.

Item Catharina de Lipniezka a Bobowa igne
læsa in uno digito, ex quo postea tota manus in-
tumuit, ac ingenti dolore cum febre maligna la-
borans; dum jam nec homines nosceret, oblata
ad tumbam S. Cunegundis, cum manu cerea,
convaleuit; et pro gratiarum actione huc cum
Missa venit.

E

Item Stanislaus, Joannis Zolna filius, de Li-
pniezka, valde infirmus erat, nec erat spes ulla
vitæ ejus; postquam autem pater ejus promisit
illum ad tumbam S. Cunegundis, convaleuit; et
personaliter, huic beatæ Virgini gratias egit.

Item Apollonia de Bystra existens in magna
infirmitate, in qua per sex septimanas non habuit
usum rationis; oblata postea ad tumbam S. Cu-
negundis cum Missa, convaleuit; et se præsentavit
in hoc sacro loco.

Item Pryska de Tymbark habuit in collo ma-
gnum apostema, propter quod erat in proximo
periculo suffocationis; oblata ad S. Cunegundem
cum cereo collo, sana facta est; et id recognovit.

Item Sophia de Woynarowa patiebatur phre-
nesim, et alias diversas et mirabiles affectiones;
tandem in somno vidit se ad tumbam S. Cune-
gundis; unde excitata, votum fecit ad eandem
Sanctam cum Missa venire; et convaleuit.

15 Item Dorothea de Laki apostema habuit
in uno latere per annum integrum; voto facto
cum candela venire ad tumbam B. Cunegundis
ac completo, sanata est.

F

*Mortuæ mu-
lieri vita, de
lirantibus
ratio, ægris
sanitas red-
ditur.*

Item quædam mulier de Olszanka circa par-
tum patiebatur maximos dolores; quæ vix pepe-
rit prolem mortuam, et ipsa intra breve tempus
expiravit; postquam autem maritus vovit pro
ea Missam et candelam ad tumbam S. Cunegun-
dis, illico revixit mulier.

Item Barbara de Tymbark magnam intrinse-
cam patiebatur infirmitatem; oblata ad tumbam
S. Cunegundis cum eleemosyna, sanata est.

Item Albertus de Januszowa intrinsecis ma-
gnis subjectus affectionibus per quinque septima-
nas; voto facto ad sepulcrum S. Cunegundis,
sanitatem recepit.

Item Apollonia de Bystra cum quatuor filiis
morbo contagioso infecta, et usum rationis una
cum filiis suis amisit; oblata ad tumbam S. Cu-
negundis, cum candela ad suam longitudinem,
convaleuit, tam ipsa quam ejus quatuor filii.

Item

*Resuscitatio
occisi, capti-
væ liberatio,
morborum
multorum
depressio.*

A Item Sophia Budkowa de Kobelanka patiebatur dolorem oculorum per medium annum; voto facto veniendi cum Missa et candela ad tumbam S. Cunegundis, sanata est.

Item Anna de Zeleznikowa laborabat capite et oculis per totam Quadragesimam; voto facto ad tumbam S. Cunegundis, cum Missa et corona cerea, sana facta est.

Peste, capitis dolore, læsione manus, surditate liberati.

16 Anno Domini MDXLVIII, mulier a Gorlica infantem parvum, circa partum ægritudine magna oppressum, vovit ad S. Cunegundem vivum; et sanum recepit.

Item Anna ex pago Brzana peste mortifera infecta, voto facto adire tumbam S. Cunegundis, ab infectione liberata est.

Item Anna ex Brzana patiebatur magnum dolorem capitis. Hæc in somno audivit dulcisonum cantum sanctimonialium Sandecensium; et expergefata, vovit adire locum hunc sanctum; et curata est.

Item Felix ex pago Stroze fractam manum habuit; voto facto adire S. Cunegundem, sanus factus est.

Item Elizabeth surda facta ex infirmitate et dolore capitis; voto facto ad tumbam S. Cunegundis, auditum recepit.

Infirmi subito convalescunt.

17 Anno Domini MDXLIX, quædam mulier de Poræbka diversas corporis patiebatur infirmitates; sed voto facto visitandi sepulcrum S. Cunegundis cum viva oblatione, mox sanata fuit.

Quædam mulier de Lipnica febrem quotidianam patiebatur per medium annum; quamprimum votum fecit visitare sepulcrum S. Cunegundis cum oblatione viva, sana facta est.

Item quædam mulier de Siekierzyna ob multam infirmitatem jam agonizabat; parentes ejus offerebant eam ad sepulcrum B. Cunegundis, et mox incolumis facta est.

Cæcitas, dolores partus, oculorum, pedum, etc., sanantur.

18 Anno Domini MDL, Hedugis de Strozna peperit infantem cæcum; post tertiam diem emisit votum pro filio, visitandi tumbam B. Cunegundis; et visum recepit.

Anno Domini MDLI, Martinus de Msana laborans variis et magnis infirmitatibus in toto corpore, voto facto adeundi ad sepulcrum B. Cunegundis, convaleuit.

Item Sophia de Msana laborans oculis, quamprimum vovit adire hunc locum sacrum, statim sanata est.

Item Helena Kopacowa à Sosnowice laborans infirmitatibus variis in corpore per duos annos, post votum factum ad B. Cunegundem convaleuit.

Item Hedugis de Podobina circa partum valde laborans infirmitatibus, post votum factum statim sanata est.

Item Michael de Siekierzyna laborans pedibus, et non ambulans tribus septimanis, post votum factum sanatus est.

Item Nicolaus de Znamierowice laborans oculis, voto facto et completo, sanus factus est.

Item Agnes c de Sabotka pro tribus filiabus suis in partu valde laborantibus voto, facto et completo, sanæ factæ sunt.

Item Adam de Druzbak variis laborabat infirmitatibus longo tempore; mater ejus vovit pro eo venire ad tumbam B. Cunegundis cum viva

hostia, corona cerea, et candela; et quamprimum complevit, statim sanatus est.

EX PROCESSU PRIMO MS.

Item Dorothea de Poremba valde cruciabatur in partu; quamprimum oblata fuit ad S. Cunegundem, statim sine ullo dolore peperit.

19 Anno Domini MDLII, mulier quædam ex Tylmanowa vexabatur gravi dolore oculorum; sed mox, ut votum fecit visitare tumbam B. Cunegundis, in oculis sanata est.

Cæcis visus, muto loquela impetratur.

Item Andreas de Mordarka habuit filiam cæcam; sed mox, ut eam vovit ad tumbam S. Cunegundis, visum recepit.

Item Anna Cwirotowa de Cunow habuit filium mutum a nativitate per quatuor annos; qui, postquam eum mater vovit ad tumbam S. Cunegundis, mox nonnulla verba cœpit loqui.

Item Andreas de Czechow per aliquod tempus amiserat lumen oculorum; sed mox, ut votum fecit se conferre ad limina D. Cunegundis cum Missa, visui pristino redditus est.

Item Joannes de Podoliniec valde fuit debilis in vivendo per multum tempus; sed quamprimum promissus fuit ad sepulcrum B. Cunegundis, perfectum visum adeptus est.

E

20 Anno Domini MDLIII, Stanislaus a Rytwiany adolescens transiens per silvam, quæ dicitur Kræpak, incidit in latrones, qui eum voluerunt totaliter spoliare, et fortassis (ut mos latronum est) occidere; hic existens in manibus latronum, postquam una tunica spoliatus fuit, commendavit se S. Cunegundi; et protinus evasit ex manibus eorum, qui obcæcati, non viderunt, quando exivit de medio illorum.

Latrones obcæcati, levata puerpera; læsi pedes, dolores capitis, hæmorrhoids sanantur.

Item quædam mulier laborans circa partum graviter per aliquot dies, voto facto ad tumbam S. Cunegundis cum viva victima, sanata est.

Item Marcus de Ochotnica, cujus pes aqua ferventi perfusus fuit, et nimium dolebat ob pedem exustum, et decoriatum per aquam nimis calidam; sed quamprimum parentes ejus voverunt eum cum Missa ad tumbam B. Cunegundis, illico sanatus est, acsi numquam fuisset læsus.

** sed abundat.*

Item Joannes ex Sandecz adolescens artis sartoriæ, graviter laborans dolore capitis per integrum annum; qui postquam se obtulit cum cera atque auditione sacri ad tumbam S. Cunegundis, ex illa hora sanatus est.

F

Item Valentinus Sleppek, qui securi absciderat sibi ferme totum pedem, post votum factum et applicationem sui pedis pene abscissi, sine ulla curatione sanus factus est.

Item Elizabeth de Tymbark patiens fluxum sanguinis per medium annum, postquam fecit votum ad S. Cunegundem, subito sanata est.

21 Item quædam mulier de Bobowa filium suum submersum, et per quatuor dies non loquentem, vovit ad S. Cunegundem; qui statim post votum factum cœpit loqui.

Mutus, claudus, cæcus, febricitans,

Item quædam puella obtulit matrem suam ad tumbam S. Cunegundis, quæ per tres annos non poterat ambulare; quæ mater post votum factum liberata fuit ab illa pedum debilitate.

Item Mathias cæcus conductus ad tumbam S. Cunegundis; qui ex templo exivit videns et sanus.

Idem Adam ex Jazosko filium suum existentem in magna febre commendavit ad tumbam B. Cunegundis;

EX PROCESSU
PRIMO MS.

negundis; et factus est liber. Deinde pater incidit in eandem infirmitatem, quem postea filius obtulit ad eundem locum; et sanatus est.

Item Catharina ex Bobowa longo tempore patiebatur febres frigidas; in somno habuit visionem cujusdam Virginis monialis, quæ dixit sibi: Visita locum B. Cunegundis, et sanaberis. Hæc protinus fecit votum visitandi; et sanata est.

d

Item Susanna ex Wilkowosy in magna existens febre calida, habuit apparitionem cujusdam viri in veste religiosa grisæa dicens sibi: Mulier, vade ad locum S. Cunegundis ad antiquam Sandecz; ibi Missam audias, et sanaberis. Illa statim fecit votum; et statim sanata est.

Item Stanislaus ex Milkow exsistebat in gravi infirmitate et desperata per longum tempus, cui nulla medicina erat proficua; sed omnia vertebantur in pejus. Quadam nocte apparuit ejus uxori vir quidam canus, dicens: Commenda virum tuum virgini Cunegundi; et sanabitur. Illa quæsivit ab eo, quis esset. Sed statim disparuit. Unde obtulit virum suum S. Cunegundi; et sanatus est.

B

aliique ægri
liberantur.

22 Item Joannes Stanczyk et Lipnica a Bobowa uxorem suam Barbaram laborantem in partu per septimanam commendavit cum auditione Missæ S. Cunegundi. Quæ post votum feliciter peperit filium Stanislaum, huic loco sacro cum parentibus præsentem.

Item Martinus lignifaber, qui multo tempore patiebatur fluxum sanguinis. voto facto visitare tumbam S. Cunegundis cum auditione Missæ, sanus factus est.

Item Dorothea puella ex Wola per medium annum laborans oculis et nihil videns, audiendo narrari magnalia S. Cunegundis, obtulit se ad suam tumbam cum oculis cereis; et statim visum recepit.

Item Joannem Zwirad ex inferiori Wola exsistentem in gravi et periculosa infirmitate quidam sacerdos obtulit ad tumbam B. Cunegundis cum Missa, quod votum ratificavit etiam ipse infirmus; et sanus factus est.

C

Item Barbara ex Siedlce taliter infirma, quod carnes decidebant ex ea per multum tempus, quamprimum promisit visitare tumbam S. Cunegundis, statim sanata est.

Item Petrus de Wilkowiska cæcus factus per medium annum, quodam die audivit hanc vocem, dum fuisset solus: Vis sanus fieri? Ipse cogitans, quod aliquis ex vicinis esset, respondit: Si quis mihi opem ferret, ut viderem, servirem ipsi per annum de solo victu. Ad quæ verba dictum est illi iterum: Servias S. Cunegundi; et visita locum illius; et sanaberis. Iste protinus votum fecit, et sanatus est.

Item puella Sophia de Biecz per duas septimanas in magna infirmitate semiviva existens, quam primum parentes ejus voverunt illam ad tumbam S. Cunegundis, sanata est.

Morbi varii
discussi.

23 Anno Domini MDLVII, quidam adolescens, nomine Laurentius, de villa Zbik, existens in multis infirmitatibus, quamprimum votum fecit visitare tumbam S. Cunegundis, sanatus est.

Item duo adolescentes de Krolowka fulgure perterriti, et facti infirmi, voto facto ad S. Cunegundem, convaluerunt.

Item Margarita de Kruzlowa habens fluxum sanguinis, cum votum fecisset, sanata est.

D

Item puer cujusdam emetonis e de Lipniczka patiebatur internos dolores; sed quamprimum obtulerunt eum parentes ejus ad B. Cunegundem, et promiserunt eum pedester f euntem pro gratiis agendis ad tumbam sanctæ hujus Virginis, statim ex illa hora sanus factus est.

e

f

Item quædam mulier nomine Anna de Kruzlowa habens dolorem in toto corpore, quamprimum parentes ejus promiserunt illam ad tumbam S. Cunegundis cum Missa, statim sanata est.

24 Anno Domini MDLIX, quidam Stanislaus Garstka de Olszonka infirmus cum tota familia sua, et quidem periculosa valde infirmitate; ita ut etiam vicini non audebant visitare illum. Nec tantum homines illius domus, sed etiam jumenta omnia infirma erant. In tam magna sua afflictione, in qua nullum humauum juvare potuit remedium, confugit ad divinum auxilium, deprecans per misericordiam B. Cunegundis; ad quam vix votum emisit, cum quasi statim et homines et jumenta convaluerint.

E

Item quidam adolescens, nomine Stanislaus, in magnis iisque variis existens infirmitatibus, quamprimum votum fecit visitare tumbam S. Cunegundis, sanatus est.

Idem quædam mulier, nomine Anna, de Msa-na, cujus filius patiebatur morbum caducum, vovit eum cum Missa ad S. Cunegundem; et sanatus est.

Item quidam adolescens, nomine Mathias, de Rabrot, patiens longas febres frigidas et calidas, per votum visitandi tumbam S. Cunegundis convaluit.

Item quædam puella, nomine Juliana, de Krolowa, patiens morbum caducum sæpe, post votum factum ad tumulum S. Cunegundis liberata est ab hoc malo.

Item quædam mulier, Anna de Boguszyce, multum infirma, et periculosa post partum; quamprimum votum fecit ad tumbam S. Cunegundis, sanata fuit.

25 Ista hic supra descripta miracula, sunt extracta ex primo processu inquisitionis super vita, et sanctimonia, ac miraculis præclaræ Cunegundis virginis, ducissæ Poloniæ, fabricato anno a nativitate Domini MDCXXVIII, die XXVII Maii, a commissariis auctoritate Illustrissimi D. Martini Szyszkowski, episcopi Cracoviensis g delegatis.

Unde miracula, jam
narrata, desumpta sint.
F

g

ANNOTATA.

a Advocatrix, id est uxor jurisconsulti seu causarum advocati; qui modus loquendi sæpius infra recurret, cum civissa, capitanea, etc. mulieres appellabuntur.

b Atqui morbi contagiosi multi sunt. An hic honesta periphrasi scabies designatur?

c Solæcismus est pro ab Agnete; sed sensus planus.

d Grisæus, seu potius griseus color sequiori latinitate is dicitur, qui ad cinericeum accedit: vide-

tur

A tur ergo hic designari religiosus quidam ex Ordine S. Francisci Assisiatis.

e Jam supra diximus, emetonem, seu kmetonem apud Polonos esse hominem conditione rusticum.

f Pedester adverbialiter hic et infra sæpius usurpatur; barbare tamen pro pedibus.

g Sedit Cracoviæ Martinus Scyszkowski juxta Cæsarium ab anno Christi 1616 usque ad annum 1630, quo desiit vivere.

CAPUT III.

Tempus et auctoritas secundi processus, super canonizatione B. Cunegundis virginis Reginæ Poloniæ; continuatio miraculorum ex primo in classes, non in annos, tributorum.

B

Alter processus instituitur auctoritate Romana anno 1629.

Deinde iidem domini commissarii anno a Nativitate Domini MDCXXIX, Indictione Romana duodecima, pontificatus SS. Domini Urbani divina providentia Papæ Octavi anno ipsius sexto, die vero Veneris, viii mensis Junii, virtute litterarum remissorialium, super canonizatione ancillæ Dei Cunegundis, reginæ Poloniæ, expeditarum a sacra Rituum congregatione illustrissimorum et reverendissimorum DD. Cardinalium, tamquam expresse et specialiter subdelegati et deputati in civitate antiqua Sandecz, novum formarunt processum, et examinerunt octuaginta duos testes, ex quorum testimonio nova iterum conscripta sunt miracula a.

a

Miracula circa mortuos

b

C

27 Anno MDCXIV, colludentes pueri incaute inverterunt portam ligneam magnam horrei super infantem, nomine Adalbertum, nobilium Samuelis et Catharinæ Jordanow filium semi trium b annorum; quod dum parentes resciant, portam multum ponderosam per famulos elevant; sed jam filium suum mortuum et totum contritum inveniunt, cum facie contusa, oculis evulsis, et dorso multis clavis portæ perforato. Ad quod grave spectaculum inconsolabiliter lamentari cœperunt. Pater accepit corpus exanime, et ad sepeliendum in crastino disponebat; sed mater ad orationes et vota ad S. Cunegundem conversa, ab occasu solis usque ad diem deprecabatur pro salute filii. Nec spe sua frustrata: nam quando cadaver contusum ad sepulcrum evehi debebat, filius revixit, et tam perfecte sanus, quod nec vestigium vulneris appareret.

Anno MDCXII, emetonis de Kadca filius, quærens circa Dannbium * fluvium pueros, et ipse quatuor annorum, nomine Mathias, casu in fluvium decedit; et statim ab aqua submersus, et ad duo stadia portatus. Qui postea quæsitus, et extractus mortuus; super quem dolens mater ad S. Cunegundem confugit, et vivum recipit.

28 Anno MDCXXIII, nobilis matrona, de nomine et cognomine, ut statim infra, jam agoni-

Tomus v Julii.

zans, a præsentibus oblata, et ad tumbam S. Cunegundis promissa, statim convaluit; narrans, se visitatam esse a S. Cunegunde, et sanatam. Unde ei talem inscriptionem in argento appendit: Hednigis Laskowska e terra Præmisiensi c B. Cunegundi, quam in articulo mortis assistere sibi vidit, ex voto religiose nuncupato obtulit. Anno Domini MDCXXIII.

Anno MDCXXI, Pater Ægidius, religiosus S. Francisci Minorum Conventualium in conventu Neosandecensi continua febre calida per viginti septimanas correptus, venit ad extremum: nam per quatuor dies omnibus amissis jacebat sensibus; pro quo etiam commendatio animæ jam erat peracta. Quidam religiosus dolens supra statum suum, obtulit eum B. Cunegundi; et statim sensibus fuit restitutus, et in brevi sanus factus.

Anno MDCXXVI, puella Sophia unius anni cecidit ex fenestra altitudinis a terra semi trium ulnarum super saxa, et statim exspiravit. Commendata postea a parentibus S. Cunegundi, revixit. In cujus beneficii testimonium ad tumbam Divæ Virginis parentes cum hac inscriptione argenteam dederunt [tabulam:]

D. O. M.

Famatorum Pauli Uzowski aurifabri, et Sophiæ Sikorszczonka, civium Neosandecensium, filius, et filia Sophia:

Præcipiti infantula casu ab alto Sophia

Decidit tremula, et membris mortua:

At postquam Divæ precibus offertur a parentibus,

Cessit vis morti proxima; vita successit optima. Item.

ANNO MDCXXVI.

29 Anno MDCXXII, confessarius monialium Sandecensium Nicolaus Kownacki tempore pestis grassantis, qua in oppido prope mille personæ, in monasterio moniales octo et duo capellani decesserunt, ipse etiam graviter infectus per quindecim dies jacens delirabat [et] ultimum agebat spiritum. Sed postquam Missa pro ipso celebrata fuit ad altare S. Cunegundis, et Litanîæ per moniales decantatæ, brevi convaluit: sicut et monasterium et oppidum a peste liberatum est.

Anno MDCXXIV, Novi fori d sæviebat pestilentia binis vicibus, donec ad B. Cunegundem supplicatum est. Quod in argentea tabula talis demonstrat inscriptio: Incolæ civitatis reginæ Novi fori anno Domini MDCXXIV orta peste, precibus B. Cunegundis se commendaverunt; factique a dicta peste liberi, ducenti ad sepulcrum ejus venientes gratitudinis ergo, ob memoriale obtulerunt anno Domini MDCXXVI, die vii Junii.

Anno MDCXXII, Neosandecium, regia civitas, ad aliquot millia suis [fuit e] privatum incolis: nam nulla domus ejus exstitit, de qua plura non fuissent exportata cadavera; solius Simonis Wolski, domus fuit tam felix, quod in ea nullus sit mortuus, nullus infirmus; etsi dictus Simon Wolski, utpote apothecarius, multos invisebat peste infectos, et omnibus, qui petebant, submi-

EX PROCESSU
PRIMO MS.

f

circa

B

g

pesteafflatus;

i

C

item

nistrabat præservativas medicinas et victualia. Causam suæ et suorum conservationis coram dominis commissariis Apostolicis *f* hanc dixit; quia statim ab initio pestis se et suos omnes ad tumbam B. Cunegundis devovit.

30 Anno MDCXXIII, Anna Kozacka de villa Paszyna a vehementi per pestem infectione, primo oculis dolere cœpit, deinde totaliter visum amisit; sic valde anxia sex septimanis permansit, donec votum visitandi tumbam B. Cunegundis elicuit; quo facto, protinus a peste liberata et visu dotata exstitit.

Eodem anno simile beneficium se obtinuisse per intercessionem B. Cunegundis, Anna Baroszka de villa Jankowa coram dominis commissariis testata est.

Eodem anno Andreæ Stræczek civis Neosandecensis domus peste infecta fuit; propter quam famuli et famulæ ejus, filii et filiæ obierunt, præter unicum filium Simonem annorum v, et filiam Hedwigim annorum iv graviter infirmantes. Pro quibus supplex pater visitandi tumbam S. Cunegundis una cum prolibus votum emisit. Nec frustratus spe ex divina gratia: nam utraque proles ex peste evasit. Cum autem negligens pater ad scmi quatuor annos votum differret, utraque proles inopinate in febrem malignam incidit, ac post sex horis continuis agonizavit; donec pater, memor voti facti, ad ecclesiam collegiatam Neosandecensem ivisset, et ibi coram altari D. Cunegundis votum suum renovasset; quo facto, domum rediit, et proles suas sanas, et salvas invenit, cum quibus statim peregrinationem sacram ad unum milliare *g* explevit.

31 Anno MDCXXII, eamdem gratiam intercessionem D. Cunegundis consecuta est nobilis Sophia Zlocka de Rupniow in marito suo, Cracoviæ peste infecto, et domum advecto; quem, dum extremizaret *h*, B. Cunegundi obtulit; et sanum derepente videre meruit.

Anno MDCXXVI, in toto districtu Beccensi grassabatur pestis maxima, et jam in ipsa civitate Biecz *i* multi ex peste mortui erant. Timentes ergo reverendi DD. vicarii hanc iram Dei, induxerunt civitatis incolas ad implorandam misericordiam divinam per merita S. Cunegundis; et re vera obtinuerunt quod petebant: nam nullus ex sacerdotibus peste obiit, etsi inservirent circumcirca peste infectis; et nullus ex tunc in civitate decessit peste. Pro quo beneficio solennes postea tota civitas Beccensis ad tumbam S. Cunegundis gratias egit.

32 Nobilis Anna Lipska ex palatinatu Cracoviensi, vidua, a nativitate sinistro oculo LXII annis orbata fuit. Insuper per annos xx, in dextro oculo defectum patiebatur, ut vix cum perspicillis legere aliquid posset; finaliter, et isto totaliter cæcutiente aliquo tempore, mœstissimam ducebat vitam; donec ad tumbam S. Cunegundis devote orans, clauso restante dextro, sinistri oculi, quo a nativitate nihil viderat, tam perfectam apertionem obtinuerit; ut sine perspicillis bene legere potuerit. Cujus beneficii in lamina argentea tale [testimonium] reliquit: Jesus D. et Redemptor meus, largitor gratiæ unicuique ad se confugienti. Ego peccatrix Anna Catharina Lipska petii misericordiam ad sepulcrum D. Cu-

negundis; et per ipsius intercessionem lumen unius oculi recepi, ut amplius perspicillis utendum non sit mihi; cum tamen ab annis viginti continuum ipsorum usum necessario adhibuerim. Fide bona testor, ad sepulcrum D. Cunegundis oranti beneficium contigisse. MDCXXVII.

Nobilis Christophorus Opatkowski ex districtu Bieccensi, ex dinturno oculorum dolore cæcus factus, et in cæcitate longo tempore exsistens, deplorandam ducebat vitam. Non potens amplius ferre suam miseriam, votum fecit visitare tumbam S. Cunegundis, si lumen receperit. Fide igitur viva, aqua ex puteo, D. Cunegundis dicto (quia miraculose illam aquam D. Cunegundis adhuc vivens baculo in terram infixio de terra eduxit) oculos lavit, et visum perfectum recepit.

Anna de Podegrodzie, filia Gregorii Zielencyk, tribus annis cæca, multis sine affectu curata medicamentis, tandem a matre cum Missa et candela oblata ad sepulcrum B. Cunegundis, sanata est.

33 Anno MDCXXVII Magdalena, Mathiæ ensificis uxor, de Neosandecz, obcæcata per tres septimanas exsistens, post votum ad B. Cunegundem visum sortita est desideratum.

Anno eodem Catharina, uxor aurifabri civis Neosandecensis, magnam gratiam post ablutionem aqua ex puteo B. Cunegundis experta est in oculis suis dolentibus, primum sanguine tumentibus, postea sanis et ab omni dolore liberatis.

Anno MDCXII, similem efficaciam intercessionis divæ hujus Virginis expertus fuit in cæcitate sua, novem septimanis durante, pater Athanasius Sulmirus Ordinis Fratrum Minorum S. Francisci Conventualium Guardianus Veterosandecensis.

Eodem anno quidam Hungarus, remotior a finibus Poloniæ, longo tempore cæcus, obaudiens magna B. Cunegundis miracula, adjunxit se hominibus Sandeciam antiquam pro festo almæ Trinitatis illius loci titulari euntibus (magni enim tunc undequaque fiunt illuc concursus:) et cum jam prope erant, ut monasterium monialium videre possent, aliis genuflexis, et B. Cunegundem salutantibus, ipse quoque genua flexit, et oravit; et protinus monasterium vidit, deinde domos, homines, et res minutas distinguere potuit, postquam confessionem sacramentalem et devotionem suam in loco sacro peregit.

Anno MDCXXVII nobilis Kloczynski habuit filiam duorum annorum a pustulis obcæcatam; conduxit illam ad tumbam S. Cunegundis; quæ sub tempus Missæ pro se celebratæ visum recepit; et pater in memoriam, statuam argenteam suæ filiæ cum hac inscriptione reliquit: Hæc a scabie mundata MDCXXVII.

34 Valde debiliū ob continuos dolores et vix aliquid videntium oculorum Mathias Kopec, civis Veterosandecensis, post varia per tres annos medicamina, oblatus ad S. Cunegundem, consolatus est.

Hungari tam catholici, quam hæretici hic fassi sunt, quod certa Hungara cæca, postquam lavit oculos suos aqua ex puteo, S. Cunegundis dicto, abluta, visum recepit.

Simon

D

E
circa cæcos;

F

et eos;

ANNOTATA.

A Simon, pileorum factor, Veterosandecensis, per duodecim septimanas cæcus, postquam oculos suos lavit aqua ex puteo S. Cunegundis, lumen recepit. Qui etiam testatus est, se per xc annos vitæ suæ alia medicina non usum fuisse in variis, iisque plurimis, infirmitatibus, quam dicta aqua S. Cunegundis.

Anna Niedodalowna, valde inops vidua per tres menses nihil videns, nihil sibi pro victu acquirere per laborem potuit; unde ad summam pauperiem pervenit. Quæ postquam se ad puteum B. Cunegundis adduci curavit, et oculos illa aqua sacra linivit, visum recepit.

Anno MDCXXV, in conventu Veterosandecensi sanctimonialium Christina Chelmska Ordinis S. Claræ professa, habens oculum dextrum ab ulcere destructum, et sinistrum anno specificato a scintilla ignis cæsum*, totaliter cæca effecta est. In tanta itaque miseria constituta, ad S. Cunegundem recursum fecit, et per tres dies in capella suarum reliquiarum devote oravit, donec tertia die utriusque oculi sanitatem recuperavit.

B In eodem itidem conventu Anna Jodlowska, S. Claræ professa, per magnum dolorem, durante novem mensibus, unum oculum destructum habuit; post votum, qualibet feria secunda per annum faciendi aliquam specialem devotionem ad S. Cunegundem, tertia feria secunda optatam oculi recepit sanitatem.

35 Puella Agnes de Biecz, cujus oculus sinister descensu catharroso obrutus fuit, ita quod nec aperire eundem per tres menses poterat; voto facto veniendi ad tumbam S. Cunegundis cum oculis ex cera, consolata est.

Nobilis Susanna de domo Kuczkowska cum marito suo Andrea Jordan, Filiam suam novennem, per septennium visu carentem, et graves patientem dolores, ad tumbam S. Cunegundis obtulerunt; et liberam ab omni dolore, et cæcitate domum revexerunt.

Nobilis Sophia Wierzbicina solennes ad tumbam S. Cunegundis egit gratias, quod in frequenti dolore oculorum suorum, alia non utens medicina, quam aqua ex puteo S. Cunegundis, semper levamen senserit.

C Jacobus Koczab ex suburbio Neosandecensi, per quindecim septimanas graves sentiens in oculis dolores, ab uxore sua Anna commendatus S. Cunegundi, illico a doloribus solutus est.

k Anno MDCXXVII, nobilis Elizabeth Wielogłowska per magnos dolores, a plica k causatos, cæca effecta totaliter in sinistro oculo (dextro vero plus non videbat, quam solam caliginem) voto facto ad tumbam S. Cunegundis, et in oculis sanata fuit, et ab affectione plicæ (per quam maritus suus Nicolaus Wielogłowski primo cæcus, demum mortuus est) liberata.

Puella, Kokoszezyna appellata, ab Adventus principio usque ad Quadragesimam cæca facta, post votum ad S. Cunegundem factum, visum recepit.

Anno MDCXX Sophia Seledzianka de parochia Vlanowska, per tres annos visum amiserat; sed lotis oculis ex puteo S. Cunegundis, visum perfectum recuperavit.

a *Miracula tamen, quæ hic modo sequuntur usque ad caput VI, non videntur ex hoc secundo, sed ex primo processu desumpta, in eoque coram examinata per testes, tum in suas classes ac species digesta et consignata. Id primum colligo ex titulo, qui infra capiti VI præfixus est; deinde ex miraculo, quod secundum ponitur cap. IV, num. 41, quod ad primum processum certissime pertinet; denique quod verisimile non appareat, in eodem processu separata fuisse miracula quæ ad eandem classem spectabant; puta mortuos suscitatos, pestiferos sanatos, etc. Quamquam alioqui parum intersit, ad primum, an ad secundum, an ad utrumque referantur; cum iidem in utroque examinatores fuerint commissarii.*

b *Semi trium, id est, duorum et medii; quæ ratio loquendi nunc apud Septemtrionales usitatissima est, et infra redibit sæpius. Adi Cangium ad vocem dimidius.*

c *Præmislia urbs est in Russia rubra ad Sanum fluvium.*

d *Novum forum, vulgo Neuwmarekt, oppidum est Silesiæ paulum infra Vratislaviam, non procul ab Odera flumine.*

e *Verbum substantivum passim hic omittitur; quod, uti nos hoc loco, sic alibi per se facile supplebit lector cum sensus exiget.*

f *Puto hic appellari commissarios Apostolicos per prolepsin: nam hæc miracula, ut ante ostendimus, videntur pertinere ad primum processum, qui habitus est non ex commissione Romana seu Apostolica, sed episcopi Cracoviensis: quia tamen iidem hi fuerunt, quibus alterum processum anno sequenti Roma commisit; hinc apparet per anticipationem hunc eis modo titulum dari, nisi mavis, hunc testem in utroque examine comparuisse, idemque in secundo asseverasse, quod in primo deposuerat.*

g *Ad veterem scilicet Sandeciam, a nova milliari uno distantem.*

h *Extremizare vox quidem est barbara, sed minime obscura significatio, pro in extremis agere, animam agere, etc.*

i *Biecz oppidum est satis clarum in palatinatu Cracoviensi ad Wislacam fluvium senis circiter leucis Sandecia distans; si tamen mappæ Geographicæ hic sunt accuratæ.*

k *Plica morbus est, qui sub finem seculi XVI observari primum cepit inter Hungariam et Pocutium provinciam regni Poloniæ, unde paulatim regnum universum ita pervasit, ut per antonomasiam appellari soleat plica Polonica; non quod alibi non grassetur, sed quod nullibi magis aut perniciosius. Est autem pilorum, ut plurimum capitis, irregularis complicatio, vel tricis funiculorum adinstar productis, vel ad galeri formam super calvariam compressis, tumentibus et viscoso humore agglutinati: quæ si vel pectendo, vel radendo irritetur, toto corpore virus diffundit, et mira causat symptomata. Plura Daniel Sennertus tom. 3, lib. 5, part. 3, sect. 2, cap. 9; et Onuphrius Bonfiglus in Dissertatione de Plica Polonica; aliique.*

EX PROCESSU
PRIMO MS.

CAPUT IV.

*Eorundem miraculorum ex primo
processu prosecutio.**Miracula B.
Cunegundis*

A nno MDLXXXIV, Bartholomæus Fusorius, vicarius Neosandecensis factus, matrem suam valde infirmam habuit, cujus gratia Cracoviam pro medicamentis festinanter in equo perrexerit; in quo itinere icteria infectus, valde debilitatus mansit; accessit postea febris continua, quæ ipsum morti proximum reddidit. Interim mater sua convaluit, et de filio sollicita, curavit ipsum deferri ad tumbam S. Cunegundis; cui dum jam esset vicinus, ad puteum beatæ hujus Virginis properari mandavit; ex quo hausta aqua, statim vires accepit, in crastino icteria liberatus; et post eadem die ad vesperam reliquit eundem febris; ita quod tertia die suis viribus ad ecclesiam, et locum S. Cunegundis venerit.

B

Idem anno MDCX, cum jam esset custos, et officialis Sandecensis, iv Dominica Adventus febre correptus, toto mense in desperata erat valetudine. Celebrata erat pro ipso Missa, et decantatæ Litanie a monialibus; tandem in somno apparuit ei B. Cunegundis, et dixit: Sanus eris; sed ad ecclesiam collegiatam Sandecensem devotionem Rosarii B. M. V. introducere debes. Quod ipse devotissime postea explevit, et in perpetuam memoriam, tabulam argenteam cum sequenti inscriptione ad tumbam D. Virginis appendit:

Reverendus Barthol. Fusorius, custos, concionator, et officialis Sandecensis,

Ictericus sanatus, acuta febre levatus,

Ubi Divæ petit undam; accipit simul jucundam

C

Mentem, cœlitus stillatam, ope ejus imploratam,

De Mariæ Rosario inducendo cum studio
Devoto municipibus suis Neosandecensibus.

*circa febres
malignas,*

37 Simili paroxysmo laborans Agnes Skorupina, vidua, similem gratiam intercessione B. Cunegundis a Deo obtinuit anno MDCXXIV: in acuta namque febre existens petiit sibi dari Rosarium, seu globulos precatorios attactos ad reliquias B. Cunegundis; quibus ad collum impositis, febris cessavit.

Mathias barbitonsor, civis Neosandecensis, filium suum quinquennem in pustulis semi altera septimana febrem malignam sufferentem, et jam tantum spirantem, pater ad tumbam S. Cunegundis veniens, devote obtulit, et promisit cum Missa ad sacrum locum, si supervixerit. Post quod votum puer ille in duabus horis, quando timebatur moriturus, perfecte convaluit.

Adalbertus Kuzbrod de antiqua Sandecz anno MDCXXV, quotidie a mane ad meridiem febres frigidæ, et a meridie ad vesperam patiebatur fe-

bres calidas: per decem septimanas nihil juvenibus humanis remediis, convertit se ad divina, sperans se eadem ad tumbam D. Cunegundis inventurum, ivit ac ecclesiam; quam cum clausam reperisset devote ante portam oravit; et sanus ibidem factus, domum rediit.

D

38 Pater Marianus, Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium, in antiqua Sandecia de familia in monasterio existens, v diebus ante festum S. Joannis Baptistæ in febrem malignam incidit; quæ dum valde cresceret, spes in religiosis fratribus vitæ ejus decrevit; unde eo præmonito, ad tumbam B. Cunegundis orandi pro salute ipsius gratia iverunt; et dum orarent, ipse quoque suspirabat, et tandem derepente de lecto surgens, suggestum (quia dies erat S. Joanni Baptistæ sacer) ascendit; se bene sanum præsentavit, et gratiam prædicavit. Hoc contigit anno MDCXXVI.

*et morbum
flavum*

Anno MDCXXIII, Catharina Beltowska, Noviforivissa, in febre maligna per septimanam existens, et delirans, obsessorum a dæmone actus exercebat, et tamquam canis latrabat; tandem loquela et sensibus emissis, iv septimanis incurabilis mansit. Invisit illam advocatus ejus loci, Adalbertus Kostecki; ac misertus, obtulit elemosynam pro Missa celebranda pro ea, cui etiam præsens aderat; vovitque sub illud tempus, si supervixerit, conducendi eam ad tumbam S. Cunegundis. Post absolutam Missam et suas preces, redux denuo visitavit infirmam; sed jam compotem sui, et loquentem invenit; cui facta voti pro ea relatione, ab eaque gratiis actis, quinta die ad locum sacrum cum ea perfecte sana inter perfectit.

E

Anno MDCXXV Melchior Flodrowic, civis de antiqua Sandecia, icteriam patiens medio anno, per vicinam ad tumbam S. Cunegundis oblatus. Quod promissum dum ille rescivit, conduci se illuc mandavit, aquam ex puteo B. Cunegundis bibit, Missam pro se celebratam audivit, et tertia die plene convaluit.

Anno MDCXXI, Gregorius, organi pulsator ecclesiæ sanctimonialium in antiqua Sandecz, incidit in febrem acutam; quam dum pateretur iv septimanas, nec remitteret, et loquelam amisisset; jam incurabilis a medico judicatus, a monialibus per Missæ sacrificium ad tumbam S. Cunegundis commendatus, meliorari cœpit, et ad tertium diem integre convaluit.

F

39 Religiosa Anna Wielogłowska, in antiqua Sandecz professa, febre maligna anno MDCXXVI per quatuor dies laborans, voto emissio ad S. Cunegundem, illico sana facta est.

sive icterum.

Anno MDCXIII, simili affectione per iii septimanas decumbens ejusdem monasterii professa Sophia Boczkowska, oblata a sororibus ad S. Cunegundem, mortem evasit.

Eodem anno Sophia Krzyzacka de Mszana, v milliaribus ab antiqua Sandecia distante, per viii septimanas patiebatur febrem frigidam et calidam tertianam, ut vocant; resciscens quod vicinæ suæ accingerent se itineri ad tumbam S. Cunegundis pro festo SS. Trinitatis, illa etiam, etsi multum debilis, adjunxit se ipsis sanitatis implorandæ gratia. Dum ergo in oppidum intraret, dimisit illam omnis debilitas; ita quod sana ecclesiam intra-

intra-

A intraverit, et peracta devotione, sanissima domum redierit.

Anno MDCXVIII, nobilium Stanislai, et Sophiæ Zlockich de Rupniow filius Alexander semi duorum annorum gravi febris maligna oppressus fuit, cui medela nulla prodesse poterat. Unde ad sanctam Cunegundem promissus, statim melius habuit.

Nobilis Przeclaus Zaborski uxorem suam Annam de domo Dolecka per duos menses in continua febre existentem multis expensis a violentia morbi eripere voluit : sed cum doctores medicinæ nullam spem superesse dicerent, vehi illam jussit ad S. Cunegundem, sive vivam mortuam; ad quam ubi pervenit, prostravit se in terram, et sanitatem uxori implorabat; et cum obtinuisset, tum præ gaudio cum lacrymis clamabat : Ad Dominum, cum tribularer, clamavi, et exaudivit me !

Item circa
morbum ca-
ducum,

B 40 Anno MDCVI, per novem menses Stanislaus, in cunis, filius Sophiæ Niedoperzowa, civissæ Neosandecensis, patiebatur morbum [caducum] tam sæpe; quod etiam per horam duodecies infestaverit ipsum. Cum autem nullum potuisset afflicta mater invenire levamen, quod in multis etiam sacris quærebat locis, devovit filium suum S. Cunegundi, et ante altare ejus posuit, cum magna contritione efflagitans auxilium, quod prospere ad aram sanctæ Virginis obtinuit.

Felicitas itidem Gruszkowiczowa, civissæ pariter Neosandecensis, Jacobus filius semi quatuor annorum eodem cruciatur symptomate, et semel tam graviter, quod jam videbatur exhalare animam. Miseræ matri persuaserunt opportune vicinæ recursum ad sanctam communem patronam Cunegundem : unde ipsa genuflexa, cœpit in salutem pueri invocare Servam Dei cum voto deducendi eum, si supervixerit, ad suam tumbam; quo finito, puer cœpit clamare : Non tristeris, cara mater ; ibimus ad B. Cunegundem pro gratiis agendis Christo Domino, qui ad intercessionem ejus dedit mihi sanitatem.

Simile beneficium obtinuit per preces B. Cunegundis nobilis Christophorus Ochentkowski in Wola Myszkowa, cujus filius Joannes, quinque annorum, in febre per duas septimanas existens, morbum caducum tam vehementem passus est ; ut jam pro demortuo per viii horas haberetur. Qui tamen post Missam celebratam et votum ad S. Cunegundem pro se factum, ad se plene rediit, et liber a morbo illo remansit.

sive epilepsiam.

C 41 Anna Jordanowna, religiosa S. Claræ in antiqua Sandecz, tribus annis, et quotidie, sufferebat hunc gravem morbum : inops igitur facta humani remedii (nam nihil juvabat) prostravit se semel ante sacras B. Cunegundis reliquias, votum faciens, si superviveret, dicendi quotidie usque ad mortem v Pater in honorem v vulnere Christi ante suam tumbam ; quod promissum vix fecit, statim ab illo malo liberata est. Contigit anno MDCXVI.

a Anno MDCXXVIII, cum auctoritate ordinaria a examinarentur testes, super miraculis B. Cunegundis, Catharina Talarowiczowa, civissa Neosandecensis, coram DD. commissariis præsentavit in ulnis Sebastianum filium simul cum promisso voto ad B. Cunegundem, qui passus fuit

per iv horas morbum caducum ; sed statim a quo cœpit orare pro ipso, dereliquit eum affectio.

EX PROCESSU
PRIMO MS.

Anno MDCXXVII, hac eadem affectione tacta fuit Cunegundis, filia duorum annorum Andreæ Swiatliwicz, notarii Neosandecensis ; sed dum a parentibus offerebatur ad tumbam D. Cunegundis ; et morbus cessavit, et pustulæ deciderunt, et sana facta est.

Zuzanna Krupina de Jaslo filiam suam v annorum, patientem morbum caducum, ad diversa loca sacra deferebat, et deprecabatur pro levamine ; sed gratia non obtenta, obtulit eandem ad S. Cunegundem, et exaudita est.

42 Anno MDCXXVIII, mense Febuario, Susanna Gaszczonka, Neosandecensis civissa, gravida in mense jam septimo, iter faciens, decidit de curru casum gravem, et periculum abortus cum magnis doloribus per duas septimanas passa est. Cum autem nulla prodessent remedia, imo potius evidens et sibi et fœtui immineret vitæ discrimen, votum fecit ad S. Cunegundem, prolem, quam ederet, si femella esset, Cunegundem ; si masculus, Franciscum, appellandam : voto facto, feliciter, licet ante tempus, puellam enixa est, quæ in baptismo Cunegundis nominata ; et quia duobus mensibus ante tempus nata, ideo forsitan post duos menses etiam mortua, matre incolumi existente.

Item circa
parturientes.

Anno MDCXXV Sophia Swiatlowiczowa, notarii Neosandecensis uxor, cum per tres dies in partu cruciaretur, nec posset parere, voto a marito pro illa ad S. Cunegundem facto, feliciter filiam peperit, nominatam Cunegundem.

Anno eodem nobilis Heduigis Abrahamowska, in districtu Bieicensi cum fœtu, quem ut pareret valde cruciatur, in proximo mortis existens periculo, a matre sua Anna, de domo Lubien-ska, S. Cunegundi commendata, cum admiratione omnium, statim ac felicissime sanum et vegetum genuit filium.

Anno MDCXXVII, nobilis Sophia Chwalibogowa, uxor notarii castrensis Neosandecensis, postquam peperit filiam Annam, a malignis oppressa doloribus, ita ut omnia ex illa effluerent intestina ; nec se ullo modo movere potens, promisit, si evaderet mortem instantem, cum prole visitare tumbam S. Cunegundis ; et instantanee libera ab omnibus doloribus, sana facta est.

43 Primi recognoscentes b sunt nobiles germani fratres a parentibus S. Cunegundi oblati, quorum testimonii in lamina argentea tenor est, qui sequitur :

F

Item circa
b

DEO OPTIMO MAXIMO, UNI, ET TRINO.

Petrus et Albertus Bydlinscii, gravi ægitudine oppressi, meritis et intercessione D. Cunegundis, dum per parentes suos devote fuissent commendati, mirabili prorsus modo vitæ restituti sunt. Quo nomine Deus laudetur in perpetuum.

ANNO MDCXXIII.

Eodem anno nobilis Sophia Woiakowska iv annis in lecto decumbens, sic valde extenuata fuit, ut sola ossa, et cutis apparent in ea ; sic facta debilis, ut vi propria nec se movere, nec per se comedere potuisset ; fecit votum visitandi tumbam S. Cunegundis, sed non sanior facta :

unde

EX PROCESSU
PRIMO MS.

c

unde portari se inter brachia hominum fecit ad sacrum locum, ipsa tantum pedes de quando in quando *c* per terram trahens, adducta fuit ad ecclesiam, in qua sub tempus Missæ ad reliquias S. Cunegundis pro se celebratæ, et Litaniarum per moniales cantatarum, plene convaluit, et domum sanissima rediit.

morbos alios

e

44 Anno MDCXXV, Jacobus Szczepanowski (de stirpe S. Stanislai episcopi Cracoviensis et martyris) succamerarius Culmensis *d*, et capitaneus Grudensis *e* plusquam medio anno sub cura medicorum gravissima sustinuit symptomata; tandem ulceribus plenus miserrimam trahebat vitam, ad cuius terminum omni momento festinare videbatur. Cum autem a medicis derelictus esset, derelicta quoque circa corpus ejus erant media, cum nullum juvaret; et soli a confessario ejus, ex Ordine S. Francisci Minorum Conventualium, invigilabatur dispositioni animæ; hic bonus Pater, qui ex obedientia religiosa quondam manserat in conventu antiquæ Sandecz, interrogavit infirmum, an audierit umquam de B. Cunegunde; et isto negante, ille affirmabat, istam beatam Virginem fore omnibus ad se confugientibus in omni infirmitate solatium; et hinc suasit, ut se commendaret illi. Sed cum infirmus non solum virium, sed etiam verborum tunc inops esset, petiit a confessario huic sanctæ commendari Patronæ, pro rata habiturus, quidquid ille promiserit. Confessarius ergo, convocatis omnibus tam ecclesiasticis quam secularibus, ad oculum præsentibus, genua flexit, et votum pro infirmo fecit visitandi tumbam S. Cunegundis cum oblatione debita. Res mira! quod prius infirmus de lecto vi sua surrexit, quam confessarius precem compleverit. Sanus itaque factus Vetersandeciam ivit, et in perpetuum memoriale laminam argenteam cum tali subscriptione reliquit: Jacobus Szczepanowski succamerarius Culmensis, capitaneus Grudensis D. Cunegundi. MDCXXV, Kalendis Maii.

B

varios.

C

45 Venerabilis Anna Jodlowska, religiosa S. Claræ conventus antiquæ Sandecz, diu gravi pressa infirmitate, quam nulla mitigabant medicamina, et hinc desperata, imo sensibus et loquela privata, dum a sororibus pro sua felici morte oraturis custodiretur, gratiæ S. Cunegundis in dolore oculorum suorum sibi factæ recordata, corde (nam ore non potuit) se sanctæ Fundatrici commendavit; et bene sana, omnibus præsentibus, ex lecto surrexit.

Nobilis Heduigis, Filia Alberti Zielinski, in quadam infirmitate, quam medici cognoscere non poterant, nec ejus curationis modum invenire valebant, a parentibus S. Cunegundi oblata cum onere visitandæ tumbæ suæ, et læta et sana ex lecto surrexit.

Gregorius Woytas, de suburbio Neosandecensi, habens continuas ejectiones et vomitus per semi alterum diem, tandem in febrem malignam incidit. Cum autem medici nescientes modum salvandi eundem, desperarent de vita illius, uxor sua obtulit eum B. Cunegundi, et de ejus puteo curavit adferri aquam; quam dum infirmus bibit duabus vicibus, in puncto sanus factus est.

ANNOTATA.

a Agitur hic ergo, ut diximus, de miraculis in primo processu probatis, qui solus factus est auctoritate ordinaria seu episcopi Cracoviensis; cum secundum auctoritatem Romanam sit institutus non anno hoc 1628, sed sequenti primum captus.

b Primi recognoscentes, id est, primi eorum, qui ad hanc classem pertinentes, beneficia sibi collata agnoverint testatique sint, fuerunt nobiles, etc.

c De quando in quando, id est, interruptis vicibus ac temporibus.

d Colmia, vulgo Culm, urbs est et metropolis Culnigeriæ, sedetque ad Vistulam fluvium in Prussia. Succamerarius vero, teste Stanislae Krzistanowic in Brevi descriptione statuum regni Poloniæ, pag. 22, est, qui regendis finibus agrorum ac bonorum terrestrium, tam ad regem, quam ad nobilitatem, capitula, cives, pertinentium præest. Qui juratus oportet ut sit; habetque is ad id munus obeundum vicarios, qui Camerarii vocantur, etc.

E

e Grudentum, vulgo Graudentz, civitas est et arx insulæ imposita ad Vistulam, qua is Colmia ad mare Balticum alveum intendit. Capitanei in Poloniæ regno alii sunt cum jurisdictione, alii sine illa: primi generis sunt præfecti arcium et civitatum regiarum, qui vocantur brachium regale; qualis est etiam hic noster. Plura de his vide apud laudatum modo Stanislaum Krzistanowic.

CAPUT V.

Miraculorum ex primo processu desumptorum continuatio.

Anno MDCXXVI, Joachim aurifaber, civis Neosandecensis, plus quam uno anno ferme quotidie patiebatur palpitationem cordis, et alios incomparabiles dolores; cum nullum per varias medicinas sentiret levamen, recursum devote fecit ad B. Cunegundem; et ex tunc affectio cessavit. Gratus postea beneficii, tumbam Sanctæ visitavit, confessionem fecit, communionem sumpsit, et cor argenteum appendit.

Anno MDCXXVIII, Valentinus Païæk de parochia Piwnicensi per xv annos patiebatur graves capitis dolores; et cum nulla emplastra, et unctiones prodessent, in concione autem audisset, qualiter ad tumbam B. Cunegundis multi in variis languoribus curati sint, obtulit se etiam B. Cunegundi; et statim in eadem ecclesia capitis cessavit dolor.

Anno MDCXIII, Sophia Krzyzacka de regali Mszanka, intolerabiles in capite, pedibus, et aliis membris patiebatur dolores, in ossibus insuper et nervis valde cruciabatur; et cum a festo S. Michaelis usque ad Purificationem nulla humana juvarent media, obtulit se S. Cunegundi cum Missa; et sana facta est.

Item alia
miracula

F

A Anno MDCXXV, Anna Swiechowa, de eadem Mszanka, patiebatur graves in manibus dolores pedibus, et in singulis corporis partibus, quarum nulla sana fuit : in qua summa ægritudine a Paschate usque ad festum SS. Trinitatis existens, licet se commendaret semper B. Cunegundi, nullum tamen sensit levamen. Cum vero pro dicto festo SS. Trinitatis, titulari a sanctimonialium Sandecensium, ad visitandas reliquias S. Cunegundis irent alii homines devoti, ipsa etiam, licet cum magna difficultate ob suam affectionem, perrexit cum illis; et facta in loco sancto confessione sacramentali, et sumpta sacratissima Eucharistia, sumpsit etiam in toto corpore pristinas vires et sanitatem.

in varias

B 47 Anno MDCXI, Margarita Lætczyna, de Biegunice, habuit filiam adhuc in fasciis, nomine Justinam; cujus lingua accreverat palato; chirurgus illam accretionem voluit scindere novacula, et incaute scidit linguam per longum in duas partes; unde puella, cum nec linguam volvere, nec comedere posset, jam proxima morti fuit. Mater afflicta nesciens, quid aliud facere, commendavit illam S. Cunegundi; quo facto, puella obdormivit, et in somno trium horarum facta est lingua integra et sana.

Anno MDCVIII, nobilis Nicolaus Znamierowski in gravi infirmitate et doloribus in omni parte corporis existens, nec juvamen aliquod inveniens ex plurimis medicinis, tandem obmutuit, vi septimanis non nisi per signa et nutus suas exprimens necessitates. In tali statu cum esset, cogitabat, quare Deus sic eum affligeret; et conscius sui a fide catholica ad Arrianam recessus, hunc pro causa tantarum poenarum credidit: unde qualiter potuit indicavit, quod vellet catholicum confessarium; qui cum fuisset vocatus, confessus est ipsi per nutus, et sacra communione refectus cum dolore maximo. Quem etiam uxor sua divæ commendavit Cunegundi; quo vix facto, convaleuit infirmus; et sepulcrum B. Cunegundis non solum semel, sed quolibet anno, quousque vixit, visitavit.

corporis partes.

C 48 Anno MDCXX, Joannes Porczinski Pruthenus in universitate Cracoviensi studens, ex ungue, qui digito pedis accreverat, male exciso, et pejus curato, gangrænam passus est; et cum, si vivere vellet, præter opem divinam aliud remedium non occurreret, quam pedis abscissio; pauper studiosus anxiabatur summopere et divinam implorabat clementiam. Interim quidam studiosus venit ad eum visitandi gratia, casu felicissimo ferens secum Vitam B. Cunegundis recenter impressam; quam cum æger accepisset ad manus, et incidisset in miracula D. Cunegundis, se quoque ipsi commendavit; nec sine effectu id fecit: nam sequenti nocte a gangræna et omni periculo liberatus est. Cum autem tunc inchoaret pestis Cracoviæ, in Prussiam abire debuit; sed post VIII annos memor beneficii, in persona tumbam S. Cunegundis visitavit, et devotionem suam ex voto peregit.

Anna Kusiowa de Biegunice habuit dolorem acutum in dextro pede, propter quem nullo modo incedere potuit; voto facto pedester faciendi iter ad tumbam S. Cunegundis, statim sana facta est.

Similem gratiam R. D. Jacobus Zastakowic, Vicarius in Biecz, expertus est D. Cunegundis: unde talem inscriptionem in voto suo argenteo sculpsit: Pater Jacobus Zastakowic ob infirmitatem et dolorem pedum dicavit, et vovit.

EX PROCESSU PRIMO MS.

49 Mathiæ barbitonsoris, de nova Sandecz Stanislaus filius in pustulis existens, acutam passus est febrem per totam septimanam; in qua cum videretur incurabilis, parentes ejus iverunt ad tumbam cum oblatione S. Cunegundis; exposit demum redeuntes, sanum puerum invenerunt.

Item

Anno MDCXXVII, consul Neosandecensis, cum plurimi infantes ex pustulis morerentur (dicebatur autem hic consul Georgius Tymowski) cum et ipsius natu minor filia mortua esset ex causa pustularum, timens ne et filius ipsius, qui in eadem infirmitate solus remanserat adhuc vivus, moreretur, obtulit pro eo Missæ sacrificium, et quidem felicissimo eventu: nam puer ante finitam Missam sanus factus est.

Simile beneficium experta est Catharina, Stanislai aurifabri de nova Sandecia uxor; cujus tres infantes existentes in desperata pustularum infirmitate, sani et salvi facti sunt post oblationem illorum ad B. Cunegundem.

E

Gregorius pulsator organi conventus Veterosandecensis, habens filium duorum annorum totum pustulis obsitum; et cogitans, qualiter in oppido suo uno mense plusquam LX infantes ex eadem decesserint infirmitate, obtulit pro eo ad sepulcrum B. Cunegundis sacrificium; nec infelicer, siquidem ex innumerabilibus pustulis in corpore infantis vix postea duodecim apparebant; et infans convaleuit.

50 Anno MDCXXVII, majus omnibus beneficiis accepit Stanislaus Lugowski, civis Neosandecensis, cujus filia VII annorum, nomine Elizabeth, pustulis plenissima, in febre maligna per VIII dies existens, et obcæcata, ac hydropica, totoque corpore livida, dolores insuperabiles usque ad divisionem animæ sufferebat; speque vitæ ejus carentes parentes, omni fere momento mori videbantur. Intra hoc filiæ et parentum martyrium exclamavit infirma filia ad matrem, et eam bono animo esse jubet, dicens, sibi in religioso habitu apparuisse B. Cunegundem, et vitam sibi promississe. Quo mater audito, obtulit eam S. Cunegundi; et protinus sana facta est, sine ullo in facie, in oculis, et in toto corpore signo pustularum.

circa pueros variolis laborantes.

Nobilis Paulus Maniecki cum Sophia uxore sua in Grybowo desperatum filium suum IV annorum, ex pustulis in febre maligna existentem, per Missam ibidem celebratam D. Cunegundi commendarunt; ad cujus celebrationem puerulus sanus factus est.

Pauli Szowski, civis et aurifabri Neosandecensis, duo infantes morti proximi sani facti sunt intercessionem B. Cunegundis; cujus testimonii in lamina argentea tale perhibetur testimonium:

Sophia, et Joannes.

Pustularum dum rabies mortis esset materies Multis pueris, Sophia et Joannes prece pia Sunt commendati D. Cunegundi; et sic nacti Morbi mortisque levamen. Vivunt nunc, et vivunt. Amen. MDCXXVII.

Anno

EX PROCESSU
PRIMO MS.

Anno MDCXXVIII. Sophia de Muszyna, ex subditatu *b* episcopi Cracoviensis, scabiem horridam et male olentem patiebatur per VIII septimanas, cum ingenti dolore et anxietate; a qua voto facto ad B. Cunegundem, liberata est.

Anna Koczebina ex suburbio Neosandecensi totum scabie infectum detulit filium ad tumbam B. Cunegundis; et sanum domum retulit.

c
Item 51 Paulus Skrzyniarz, ædilis *c* ecclesiæ parochialis Veterosandecensis, ex dysenteria, quam passus est per VI menses in anno MDCXXVII, incidit in phthisim; in qua cum nullo humano modo potuisset curari, et jam quasi agonizabat, invisit eum capellanus monialium, Georgius Cæsarius, et doctor medicinæ, Mathias Grabacki, suadentes ei recursum in sua infirmitate ad B. Cunegundem. Quorum consilium grate acceptans, petiit a R. capellano pro se Missam celebrari; nec fuit frustratus spe sua: nam sub tempus Missæ plene convaluit.

B Nobilis Sophia Chwalibogowa de Janowice, consors notarii castri Sandecensis, habuit filiam minorem, quæ ex scabie in phthisim incidit; et non erat modus curandi, eo quod nil juvarent cuncta remedia; obtulit eam B. Cunegundi, et statim scabies et phthisis evanuit.

Anno MDCXII, Catharina, puella Stanislai Zloczki, a nativitate clauda, et a primo ætatis suæ anno in phthisim incidit; sed oblata S. Cunegundi, et phthisis disparuit, et claudæ rectus gressus concessus.

d Qua ætate cœpit plicæ affectio, medicinæ doctoribus sicut ignotus erat morbus *d*, ita et difficilis ordinatio medicinæ. In ista affectione Hedwigis Widzowa, civissa Neosandecensis, non solum sanitatem amisit, sed etiam vim in manibus et pedibus totaliter contortis. In hoc excessu dolorum levamen naturale haberi non potuit; pro supernaturali per maritum ad S. Cunegundem recursum fecit, et consolationem cum plena sanitate invenit.

C In tali affectione Dorothea, Simonis de Strzeszyn uxor, confracta et contorta membra habens, ac demum et visum amissum, post suspirium ad B. Cunegundem factum, sana quoad omnia facta est.

Reverendus D. Jacobus Vistalicius, parochus Wanovicensis, acutissimis calculi cruciatur doloribus, in quibus semel jam videbatur agonizans; post votum factum ad B. Cunegundem ab assistantibus, non solum cessarunt dolores; sed etiam ab affectione calculi per reliquum vitæ suæ solutus fuit.

circa varios
e 52 Anno MDCXXV, Zuzanna, Mathiæ sartoris uxor, de Biecz, per novem annos habuit ulcus sub arce *e* sinistra; quo plures faciebat applicationes, eo majores sentiebat dolores. Dimissis itaque remediis humanis, ad divina confugit; effigjavit ulcus suum in cera, et ad tumbam S. Cunegundis devotione peracta, appendit; et statim in ecclesia remissum dolorem sensit, et postea integram sanitatem obtinuit.

f Nobilis Jacobus Zmiecki in districtu Sandecensi habens *f* in servitio quamdam virginem acupictoriæ artis, affectione canceri per XIX septimanas cum summa famularum molestia decumbentem; cui supervenit adhuc affectio calculi,

li, intolerabilis et sibi et domesticis pauper illa facta est; et cum modus juvandi non esset, votum nomine ejus visitandi tumbam S. Cunegundis prædictus suus dominus fecit, et felicissime: nam statim utraque cessavit affectio.

Quædam mulier, nomine Sophia cujusdam nobilis concubina, ex invidia maleficiata, a feriis Bacchi ad festa Spiritus sancti *g* in dolore capitis et aliorum membrorum intolerabili permanens, nullam potuit in infirmitate sua reperire medelam. Pro festo itaque sanctissimæ Trinitatis venit ad tumbam S. Cunegundis; et ibi contrita, confessa, et sacra Synaxi refecta, levamen prima nocte sensit, et pristinam sanitatem, antequam domum pervenisset, recuperavit.

Anna Novackova de Biecz, duodecim annorum puella, ex magnis doloribus in infirmitate sua delirabat per novem septimanas; sed commendata D. Cunegundi, sana in mente et corpore facta est.

Posnaniæ in majori Polonia in ecclesia PP. Societatis [Jesu] quidam ejusdem Societatis Pater exorcizabat certam feminam obsessam, volens liberare eam a spiritu maligno; et cum nihil proficeret, facta oratione ad B. Cunegundem, adjuravit dæmonem per nomen hujus sanctæ Virginis; et statim dæmon ejulando ad tartara avolavit.

53 Anno MDCXXIV, pius quidam sacerdos Sebastianus Zagrodzki, parochus in Biegunice foundationis B. Cunegundis, ex melancholia magna incidit in febrem malignam; in qua cum non poterat juvari, desperare cœpit non solum de salute corporis, sed etiam ex suggestionem dæmonis de salute animæ; cui etiam susurrabat dæmon, ut Crucifixum ex mensa, coram quo sanus orabat, dejiceret. Post imme [diate] *h* apparuit ipsi quædam Persona in veste candida dicens: [Exa] mina bene conscientiam tuam, et dispone domui tuæ; quia ante decimum quartum respirium morieris. Post septimum itaque respirium, deliquium passus est, in quo vidit B. Cunegundem cum tribus choris virginum suæ professionis religiosæ, dicentem sibi: Confide in Deo, et fidelis esto: nam in hac infirmitate non morieris; eo quod et mihi devotam exhibeas servitutem, et sororibus meis sincerus sis; postula ab abbatisa monasterii mei de vino, quo abluta sunt ossa mea; et hoc hausto, sanus fies. Et factus est.

54 Anno MDCXVIII, filius parvulus Mathiæ Klis ludens supra fluvium, Dunajec dictum, de repente ab aqua correptus, et ad tria stadia portatus, pro mortuo ex aqua extractus, et per noctem jacens, dum sepulturæ tradendus erat, a matre S. Cunegundi oblatus, respiravit et revixit.

R. D. Sebastianus Zagrodzki, parochus in Biegunice, habens penes se certa originalia privilegia monasterii S. Cunegundis Sandecensis, fluvium Poprod in vili equo transire voluit, nocte jam facta, et ignorans, quod tunc aqua creverit: bis ergo ad profundum veniens, et aquam ad collum habens, commendavit se huic B. Virgini, quæ ipsum ex periculo eripuit, tanto mirabilius, quod cum ille ad indusium usque madefactus fuerit, illa originalia privilegia ne gutta aquæ tetigit.

Albertus

D

g

E

paroxysmos
ictiferus.

h

F

Item

A Albertus Slak de Librantova per undecim menses dysenteriam patiebatur, et jam mortis speciem præ se ferens, mortem tantum, nullo remedio juvante, exspectabat. Conversus tandem votis suis ad S. Cunegundem, illico sanus factus est.

In simili existens infirmitate Albertus Mædry, figulus de antiqua Sandecz, per xiv septimanas, et insuper omnium ossium et membrorum acutos patiens dolores, commendavit se B. Cunegundi; et mox convaluit.

circa

55 Nobilis Elizabeth Pæniotowska in certo negotio visitavit nobilem Hieronymum Stan, tunc capitaneum Sandecensem in villa, Gostwica dicta; ex consilio ipsius dominæ Stanowa, uxoris D. capitanei, dedit comitivam quibusdam dominabus pergentibus Veterosandeciam ad tumbam S. Cunegundis. Cum autem jam in suburbio fuissent, subvolarunt anseres, et terrefererunt equos, quos currentes non poterat detinere auriga; et sic timentes sibi dominæ illæ, desilierunt ex rheda, sicut etiam facere voluit prædicta domina Pæniotowska: cujus vestis, ad clavum circumvoluta, detraxit illam sub rhedam, et evidentissimo exposuit periculo confractionis omnium membrorum, et conquassationis totius corporis. In hoc igitur statu existens misera domina, clamavit ad S. Cunegundem pro succursu; et feliciter: nam et equi, qui effrenate continuo currebant, steterunt; et domina Pæniotowska, cujus manus et pedes non semel rota pertransivit, illæsa inventa; et quod majus, nec a luto, quod tunc erat, maculata fuit.

B

Valentinus Janik de Mszana pergens in equo et obdormiens, impegit in arborem, et attrivit pedem tam violente, quod in genu et crure vulnus acceperit, multis modis incurabile. Cum autem ad tumbam S. Cunegundis adventus, devotionem suam explesset, et vulnus aqua ex puteo S. Cunegundis lavisset, illico curatum fuit; unde sanus domum rediit.

vita pericula et incendia.

C

56 Anno MDCXVIII, magnum incendium in antiqua Sandecz exortum fuit, ex quo totum oppidum conflagratum est, et omnes domus, quæ ligneæ erant, exustæ. Pater Athanasius Sulmirus (qui nuper intercessione hujus sanctæ Virginis visum perditum recuperavit) videns in summo periculo ecclesiam suam cum monasterio a circumdantibus undique flammis, vocatis per pulsum campanæ ad ecclesiam Patribus, et Fratribus, quorum Guardianus tunc fuit, exponi fecit SS. Sacramentum, et ad S. Cunegundem clamare; ut quæ id monasterium fundavit, eadem illud defenderet ab igne. Sic igitur, nullo deficiente, monasterium Fratrum Minorum S. Francisci Conventualium illæsum permansit, omnibus circumcirca ædificiis combustis.

Anno MDCXXVII, Simon Wolski in simili existens periculo, dum quinque amplæ domus circa ipsum ardebant, invocavit S. Cunegundem in adjutorium; et incendium evasit.

Anna Papiezonka de Strugi, pauper subditalium, cum pecudes, boves, et vaccæ circumcirca peste interirent, et sibi jam duæ crepuerint, oravit S. Cunegundem, ut sibi tertiam restantem vaccam dignaretur salvare. Exaudita est: nam vacca, quæ jam erat infirma, convaluit.

ANNOTATA.

a *Adi Vitam supra cap. 15, num. 139.*

b *Ex subditatu, id est, ex subditis.*

c *Ædilis, id est, ædituus seu custos ecclesiæ.*

d *Vide annotata superius ad cop. 3, littera k.*

e *Voluit, opinor, scribi auctor, sub axilla sinistra.*

f *Luxata constructio hujus sententiæ satis est perspicua.*

g *Id est, a Bacchanalibus, seu diebus antecine-rolibus usque ad Pentecosten.*

h *Adjeci syllabas hic uncis acclusas, ut lacunas vacuas implerem quam possem optima coniectura.*

CAPUT VI.

E

Miracula B. Cunegundis ex secundo processu a.

a

Agnes, filia Jacobi Mikulec, de antiqua Sandecz, facta graviter infirma, tandem mortua per totam diem et noctem domi jacuit; supra quam inconsolabiliter mater lugebat. Vetulæ ex ecclesia parochiali consolantes matrem, dixerunt: Accipiemus istud corpus exanime, et deferemus ad tumbam S. Cunegundis. Sicut etiam fecerunt, ponentes illud ante altare hujus Sanctæ, ac pro Missa celebranda dederunt. Post Missam itaque finitam, puella bis vocitavit*, et tandem ex terra surrexit, stupentibus plurimis hominibus congregatis.

Alta miracula B. Cunegundis circa mortuos.

** an oscitavit?*

N. Nowinka, subditus monasterii S. Cunegundis, de Podegrodzie, per quatuor septimanas graviter infirmus, decessit e vita. Sic jacens per semialterum diem, cum ad sepulturam vehi debuit, prosiliit ex terra, dicens: Fui in ecstasi; vidi ignem infernalem, ad quem destinatus eram; sed venit ad me B. Cunegundis, et in mundum redire jussit pro pœnitentia facienda. Quia hoc factum est in vigilia sanctissimæ Trinitatis, ideo in crastino hoc testimonium deposuit hic in hac sanctissima hujus loci titulari solennitate.

F

Quidam nobiles homines attulerunt huc mortuum infantem; quem, dum agonizaret, commendarunt S. Cunegundi sub tempus Missæ, quæ pro infante celebrabatur. Surrexit infans; quem post aliquot milliaria devexerunt vivum et sanum parentibus.

Anno MDCXI, Petri et Agnetis de Radca filius submersus in Dunajec, tandem extractus mortuus ex aqua, B. Cunegundi a patre et matre oblatus, revixit.

Andreas Jurari, et Alexander, piscatores, subditique monasterii S. Cunegundis, dum piscarentur in Dunajec, vento valido et tempestate navi inversa, in aquam profundam injecti, per unam horam, dum se salvare non possent, commendarunt se D. Cunegundi; hoc facto, uno

EX SECUNDO
PROCESSU.

Item circa
peste infe-
ctos.

tempore ad littus ab aqua exportati de medio flu-
vii sani et sicci; quod crastina die testati sunt.

58 Stanislaus Bozec, civis Veterosandecen-
sis, peste infectus, quæ in antiqua Sandecz gras-
sabatur, dentes jam superiores a vehementi do-
lore extra suum situm extractos habuit; et vi-
dens se in proximo motis, desiderabat confiteri;
sed cum sacerdotes oppidi, qui pestiferis inser-
viebant, mortui essent, reverendum Stanislaum,
parochum Biegunicensem, ad se rogavit. Qui
præponens salutem animæ proximi vitæ suæ pro-
priæ, venit domum ad eum, et audita confessio-
ne ejus, consuluit, ut se offerret ad B. Cunegun-
dem; quo facto, statim in præsentia sacerdotis,
eodem ipso tempore, de lecto sanus surrexit.

Hac eadem peste, et hoc eodem loco, Elizabeth
Maskowa, plenissima pustulis pestilentialibus,
commendavit se B. Cunegundi, maxime, ne sine
confessione moreretur; et postea curavit se de-
ferri ad puteum hujus sanctæ Virginis, et aqua
ex ipso pustulas suas perfundi; oravitque devote
ne sine sacramentis decederet. Exaudita fuit be-
nigne: nam primo levamen sensit, et postea pri-
stinam sanitatem adeptam est.

Hac ipsa peste nobilis Koziarowski domi suæ,
in villa sua infectus peste, cum certa virgo, in
obsequiis suæ uxoris existens, a mensa sub
tempus prandii in terram cecidisset mortua, ipse
summe perterritus, fugiens a mensa, prostravit
se in terram, et supplicavit B. Cunegundem, ut
se salvaret suis apud Deum precibus; et re vera
obtinuebat quod petiit: nam nullus ex multa familia
domus mortuus postea est.

59 Anno MDCXXIX, ipso festo S. Patris Fran-
cisci mane diluculo in monasterio monialium an-
tiquæ Sandecz in balnei ædificio ignis exortus
est; et statim ventus magnus flare cœpit, qui
ignis impetum vertit in monasterium; unde nul-
la spes evadendi supererat incendii. Moniales re-
cursum fecerunt in ecclesia ad Deum, per merita
S. Cunegundis; et abbatissa, accepto reliquiario
capitis sui, ixit contra ignem, ubi erat maximus
ejus impetus, monasterium versus. Quo facto,
mirabiliter flamma, quæ lata fuit, restrinxit se
in minorem longe; tandem sursum directissime
ferebatur, ac post paulatim demittens se deor-
sum evanescebat, donec annihilaretur, et nihil
aliud, quam solum tectum balnei consumendo,
balnei ædificio toto relicto.

Simile huic miraculo factum fuit anno MDCXXVI
in Octava Corporis Christi. Sub ecclesia paro-
chiali exortus ignis, circumcirca viciniore et re-
motiores domos exussit; ventus contulit carbo-
nem ardentem in tectum ecclesiæ; et jam ignis
ardere in aliquot locis templi visus fuit. Cum hu-
manæ [suppetiæ] in plura divisæ tardarent, nec
scalæ, et aqua suppetere, moniales ad capel-
lam sanctæ matris Cunegundis recursum fece-
runt, devote orantes, ut ipsa ignem conceptum
extingueret. Antequam igitur homines ad de-
fendendum venissent, invisibili modo visibilis
ignis extinctus est.

Miraculum hic primo loco positum, B. Cune-
gundis demonstrat specialem circa suas filias,
quæ de mundo advocatæ ad serviendum Deo in
claustrum venerunt, curam et tutelam. Cum
enim in hoc virginali Clarissarum cœnobio ignis

in festo S. Francisci exortus fuit, quædam mo-
nialis aquam ad extinguendum porrigens, a certa
parte tecti, quod disjiciebatur, obruta et oblecta
fuit, et ab omnibus pro occisa habita. Post sat
longam moram temporis de subtus illa monialis
extracta, viva et sana reperta fuit, neque a li-
gno sat crasso, neque ab igne ligni ardentis læ-
sa; sed tantum majoris miraculi gratia et in facie
et in habitu denigrata ab extinctis forsitan
carbonibus.

60 Andreas Liryeyus, natus in antiqua San-
decz, Jaroslaviæ studiorum causa in scholis Pa-
trum Societatis profectus est. Ibidem anno MDCIV
ex alta domus contignatione cecidit capite in ter-
ram, non nudam, sed lignis magnis oppletam; sic
ergo cadens, non solum se graviter concussit; sed
etiam pellem per medium capitis abrasit usque
ad nuda ossa. Chirurgus, qui concussum cura-
bat, non magnam spem vitæ ejus habebat; infir-
mus se [quoque desperatum] a salute videbat;
undè de recursum ad Deum faciendo concluderunt
uterque illorum. Concussus, utpote patria Vete-
rosandecensis, recordatus multorum miraculorum
B. Cunegundis, quorum junior in scholis parvis
ibidem spectator fuerat, commendavit se huic
beatæ Virgini; et statim melius valere cœpit, et
brevis pristina sanitate donatus.

Jacobus Zelasko, famulus de villa Gostwice,
pergens in equo ad villam dictam Mokra, cecidit
ex ipso, capite in terram allisus graviter, ut lo-
quelam amiserit. Cum esset morti proximus, nec
quidquam, quod suadebant homines, juvaret,
consanguinea sua visitans infirmum, persuasit
matri, ut, seposita omni humana curatione, a
diva Cunegunde medelam quæreretur: cui acquie-
scens mater, obtulit filium ad tumbam sanctæ
hujus Virginis; et statim infirmus melius ha-
buit, et ad tertium diem plene sanus factus est.

61 Anna Zielonkowicowa, de Igolomia, cum
esset gravida, iter faciebat; et cum esset in
hieme via lubrica, cecidit sic graviter, ut statim
in ea fœtus moreretur. Ipsa itaque per duas se-
ptimanas decumbens, nec fœtum mortuum ede-
re, nec suæ ægritudini juvamen invenire potuit:
sic ab omnibus desperata, tantum de salute ani-
mæ cogitabat. Invisit infirmam quædam annosa
femina, et promisit ad tumbam B. Cunegundis;
quo facto, et fœtum mortuum edidit, et ipsa con-
valuit.

Anno MDCXXIX, Sophia, Lucæ Krosikowic,
ferri fabri Neosandecensis, uxor per tres dies
cruciabatur in partu, sine spe vitæ; cum autem
de sola anima cogitaret, petiit confessarium ex
Ordine Præmonstratensium, patrem Nobertum
Xiaznicensem; qui audita confessione infirmæ,
interrogavit illam, an sciret aliquid de B. Cune-
gunde. Cui ipsa respondente: Scio esse Virgi-
nem sanctam; reposuit Pater: Quare ergo non
te recommendas illi? Promitte invisere ejus se-
pulcrum, si supervixeris; quo ipsa facto, mira-
biliter sine ullo dolore fœtum edidit et sana re-
mansit.

62 Quædam mulier valde inops venit antiquam
Sandeciam ad civem illum, apud quem maritus
suus laborabat opificium; et cum esset in tempo-
re partus, nec habens aliam commoditatem loci,
ivit ad stabulum, et ibi peperit. Dum illuc ipsi
portata

D

Item circa
graviter con-
cussos.

E

Item

F

circa partu-
rientes.

A portata fuisset pro refocillatione valde calida cerevisia, casu inopinato inversa est in natum infantem, et quidem in ipsam faciem; quod videns misera mater, voluit abstergere infantem; sed abstergendo detraxit et pellem, quod in gutture sola apparerent tubera amaritudinis plena. Fuit tunc in illo hospitio domina Elisabeth Flokinska, civissa Cracoviensis, quæ valde compatiens tam infanti, quam matri, commendavit eos S. Cunegundi: et PP. Dominicani, qui etiam ibi erant transeuntes, in absentia sacerdotis parochialis baptizarunt infantem; qui post votum factum miraculose in facie statim sanatus fuit; et mater convaluit.

Spectabilis matrona, Balthazaris librarii Cracoviensis uxor, magno periculo circa partum exposita fuit; utpote quæ nec homines nosceret, nec se sentiret; sed quasi inanimatum quid jacens, solo respirio a mortuo differebat. Cum ergo extra spem parturitionis, et vitæ esset; maritus apud Deum, et sanctam Cunegundem juvenem quærens, obtulit eam ad tumbam hujus sanctæ Virginis; quo facto, et mater filium feliciter peperit, et filius sanus fuit. Unde brevi pater, mater, et filius cum oblatione præsentarunt se huic sacræ Virgini.

Circa laborantes

63 Agnes, nobilis Martini Wielogłowski filia, in fasciis exsistens, terribiliter morbo caduco correpta fuit; et ita ab illo inclementer vexabatur, ut infantula jam animam exhalaret. Miserta ejus tunc ibidem hospes nobilis Anna Gladyszowa, accepit puellam ad manus, et offerre cœpit genuflexa D. Cunegundi, promittens illam cum Missa sistere huic sanctæ Virgini; quo voto vix facto, statim puellam dimisit morbus, et sana facta est.

Agnes Stolarzowa, civissa Veterosandecensis, duas proles habuit eidem paroxysmo suppositas; utraque tamen meritis S. Cunegundis atrocitatem superavit morbi. Primo filiulus in duobus annis, dum eum pateretur, tertia vice clausum oculum habuit; dum quartam vicem sufferret, voce alta clamavit infans: Deus adjuva me, S. Cunegundis, intercede pro me; quo dicto, subjunxit ad matrem: Jam, cara mater, non teneas me; quia sanus sum, et oculus apertus est. Filiam similiter trium annorum, cum corripere hic morbus, mater accepit per manus, et genuflexa, promisit ad tumbam S. Cunegundis; et statim liberata est ab illo morbo.

Regina Stolarzowa eadem affectione afflictos habuit Stanislaum filium, et Annam filiam; obtulit eos ad sepulcrum D. Cunegundis; sed cum morbus non cessasset, deduxit illos ad ecclesiam, et coram reliquiis hujus sanctæ Virginis Missam celebrari petiit; qua finita, finem illico morbus accepit.

morbo comitiati.

64 Gasparis Bielecki, civis Veterosandecensis, filius Melchior, quinque annorum anno MDCCXXVIII, valde subjectus fuit huic infirmitati, quam etiam centies in diem patiebatur; a qua valde debilitatus, brevi moriturus timebatur. Mater afflicta accepit eum secum ad ecclesiam, et Missam pro eo ad reliquias S. Cunegundis celebrari fecit, qua finita, filius sanus esse incepit.

Nobilis Gawronski habuit filiolum, plusquam decem septimanis hunc morbum patientem, et

ita debilitatum, ut de die in diem moriturus crederetur. Pater in urgenti necessitate iter factururus, commendavit illum D. Cunegundi; et in casum mortis designavit locum sepulturæ ejus. Pater itaque intercessione S. Cunegundis prosperum iter habuit; sanus ipse domum rediit; et sanum filium invenit, cum ingenti utriusque parentis lætitia.

Quando ossa B. Cunegundis transponebantur in urnam argenteam ex voto comparatam ab illustrissimo et eminentissimo Bernardo Maciejowski archiepiscopo Gnesnensi, S. R. E. Cardinali, ex urna stanæa c; R. P. Stanislaus Radzinski, Societatis Jesu theologus, habuit facultatem a loci Ordinario lavandi prædicta ossa sacra vino, quod postea collegio Cracoviensi ejusdem Societatis dono cessit in parte. Accidit quod senatoria dignitate conspicua Dorothea Barzyna, palatina Cracoviensis, neptem suam, palatini Lanciciensis filiam, apud se haberet, eundem morbum patientem graviter, qui nullo modo naturali curari potuit. Resciens postea de isto vino apud Patres Societatis Cracoviæ petiit, aliquid sibi de illo communicari; quo hausto, illa herula d sana et libera a morbo facta est.

E
d

65 Stanislaus, filius Pauli Lækawa, consulis Veterosandecensis, duorum annorum, per duas septimanas patiens diarrhœam, cum nulla prodessent remedia, ita debilis continuo fluxu factus est, ut agonizare crederetur; unde et candela pro agone accensa fuit. Quod videns afflicta mater, genuflexa commendavit eum S. Cunegundi, et ad visitandam tumbam se cum filio appromisit. Quod votum vix emisit, et statim filius sanus factus est. Hoc fuit anno MDCCXXVIII.

Circa dysenteriam et icterum.

Eodem anno, et in eodem loco, Casimirus, filius Thomæ Rokosa, in autumno sanguineam diarrhœam patiebatur, qua tandem ita debilitatus fuit, quod per quatuor dies neque loqui, nec quidquam de cibo sumere potuerit. Accepit eum pater, et ad tumbam S. Cunegundis portavit, petens celebrari Missam pro eo; qua absoluta, et filius absolutus fuit a morbo; et statim domum reportatus, ad manducandum aliquid petiit.

Eodem anno, Christophorus Bartkowski, de Slowikowa, eandem affectionem per medium annum patiebatur, nec ullo modo poterat curari. Quædam vetula, quam domi habebat, compatiens ipsius infirmitati, obtulit ipsum ad tumbam S. Cunegundis; et statim melius se habere cœpit, et brevi post ex morbo evasit totaliter.

F

Melchior Fladrowic, scabinus antiquæ Sandecz, anno Domini MDCCXXVI, morbo flavo a planta pedis usque ad verticem capitis infectus fuit: nihil meliorationis et convalescentiæ ex medicamentis quamplurimis sentire potuit. Rogavit itaque semel et iterum Missam pro se celebrari ad reliquias S. Cunegundis, et statim levamen agnovit; tandem ipse post multas septimanas ex lecto consurgens, in persona ivit ad tumbam sanctæ hujus Virginis, et Missam dici curavit; et totaliter sanus domum reversus fuit.

66 Nobilis Helena Marzecka, violenta febre maligna correpta, cum nullo modo remissio febris haberi potuisset, febricitans petiit aquam ex puteo S. Cunegundis; quam dum videret, remittebatur

Item

EX SECUNDO
PROCESSU.

tebatur febris; et dum aquam ebibit, totaliter etiam illam febris dimisit.

Anno MDCXXIX, Adamus Pelka patiebatur ardentissimam febrem per sex septimanas, et delirabat quandoque ex acuto morbo. Quadam nocte recordatus magni concursus hominum ad S. Cunegundem, et sic surgens, ut potuit, ex lecto, fecit orationes ad sanctam Virginem, obligando se ad tumbam ejus, si sanus factus fuerit, sicut de facto post votum factus est; unde statim mane surrexit, et, quasi non fuisset infirmus, perrexit cum voto in equo.

Anno MDCXXI, Valentinus de Pietrzykowiec, in magna febre per quindecim septimanas existens, cum nullam sibi proficuum posset invenire medicinam, sed omnes in pejus verterentur, ab ipsis medicis derelictus fuit. Certa nocte apparuit quædam Monialis in cinericii coloris habitu, quam interrogavit, quæ esset? Illa reposuit: Ego sum Cunegundis; et gestu manu super eum facto, disparuit. Et ipse statim surgens ex illa infirmitate, jussit sibi cibum dari. Considerans

B tam magnum sibi ab illa præstitum beneficium, habuit illam pro Patrona; et quia numquam audivit de ipsa (erat autem iste Petrzykowski ex ducatu Zatoriensi *e*) nec scivit ubi illa esset; post longum tempus venit Cracoviam, et ibi rescivit de sua imagine apud Patres Minores S. Francisci Conventuales; quam dum vidit, recognovit ex facie, atque habitu, quod talis fuerit, qualis sibi apparuit. Cum ibi apud prædictos Patres plenam notitiam de S. Cunegunde sumpserit, non tardavit adire antiquam Sandeciam cum voto ad tumbam ipsius.

circa labo-
rantes

67 Anno MDCXXVIII, nobilis Joannes Szymanzowski, filiam suam Sophiam virginem, acutam febrem per tres septimanas patientem, obtulit ad sepulcrum S. Cunegundis; et statim sana facta est.

Nobilis Joannis Wierzbieta de Przyszowa filia, nomine Beata, continua ardente febre decumbens per aliquot septimanas, quam nulla juvabant medicamenta. Rogatus ad illam reverendus parochus loci; qui audita virginis infirmæ et valde debilis confessione, nomine suo fecit votum visitandi tumbam S. Cunegundis, si supervixerit; quo facto, ipsa eadem hora febris illam reliquit, et sana ex lecto surrexit.

C Anno MDCXXVI, nobilis Albertus Woiakowski de Woiakowa per sex septimanas gravissimos febris sustinuit ardores, et per quatuor hebdomadas incessantem habuit sitim; et totaliter destitutus viribus, nec sui recordabatur, nec homines cognoscebat. Jam sola mors præstolabatur, cum nihil juvaret. Uxor infirmi persuasa a devotis hominibus, ut maritum suum offerret S. Cunegundi cum voto visitandi tumbam suam; quod dum illa fecit promptissime, statim infirmus melius habere cœpit.

Nobilis Stanislaw Koziarowski virgo Anna filia quatuor septimanis gravata febris contumacia, cui nullum erat proficuum remedium, ad extremum vitæ videbatur accedere terminum; unde rogatus ad ipsam de Podegrodzie parochus cum Viatico, et extrema unctione; quibus ipsa devote sumptis miserationem Dei exspectabat; sed a vetula domestica D. Cunegundi commen-

data, si superviveret, cum voto in persona, statim in præsentia reverendi parochi ex lecto sana surrexit.

D

68 Anno MDCXXIX, religiosus Antonius Chodowic, Guardianus Veterosandecensis Minoritarum S. Francisci Conventualium, in febre maligna septem diebus existens, præmonitus a medico, se esse in maximo vitæ periculo, fecit votum visitare miraculis clarissimam Deiparam Czestochoviensem *f*, et Transfigurationem Domini, magnis prodigiis commendatam apud Fratres suos Neosandecenses. Interea obdormivit; et tangi se in brachio sensit, vocemque audivit: Et quare oblitus etiam es B. Cunegundis? Adjunge ad votum tuum, etiam visitare illam, et sanaberis. Quo facto, statim melius habuit; et post quinque dies pristinae restitutus fuit sanitati.

febris ar-
*dentibus.**f*

Samuel, nobilis Albrachti Koziarowski filius annorum quatuor, ob febrem malignam per quatuordecim dies, jam morti vicinus, ab avia sua, nobili Catharina Jordanowa, B. Cunegundi commendatus, et in persona oblatus, statim melius habere cœpit, et in brevi convaleuit.

E

Nobilis Elisabeth Flokimska XIV diebus in febre maligna decumbens, cum valde debilitata, se brevi crederet morituram, rogavit ad se pro dispositione quemdam R. P. ex Societate Jesu; qui audita confessione, commendavit illi devotionem ad S. Cunegundem, et ostendit ei ex sacro habitu ejus particulam; quam ipsa venerata, promisit, si supervixerit, visitare tumbam ejus, et statim remittebat febris, et brevi sana facta est.

ANNOTATA.

a *Hic titulus non est noster, sed ejus, a quo hæc miracula accepimus, qui ea non ex ipso processu secundo, cujus exemplar Latinum non habuit, sed ex ejus versione Polonica stylo suo Latine interpretatus est, ut indicat sub finem, cap. 7, num. 80.*

b Jaroslaviam intellige non illam, quæ in Russia magna seu Moscovia est, sed aliam, quæ sita est ad Sanum fluvium in Russia rubra, ubi Societas nostra collegium habet. Florentissimum hæc olim erat emporium, sed incendio terribili deflagavit anno 1625, teste Zeillero in Germanica sua descriptione Poloniæ.

c *Factum id est ab hoc antistite anno Christi 1603, ut infra narrabitur cap. 7, num. 78: adeoque ante adeptum Cardinalatum et archiepiscopatum: purpuram enim sacram primum accepit anno 1604 sub Clemente PP. VIII, teste Oldoino; archiepiscopatum vero Gnesnensem anno 1606 ineunte Octobri, quando jam annis sex sedem Cracoviensem rexerat, et annis antea quindecim Luceoriensem. Obiit autem 1608 plenus meritis ac virtutibus, de quibus Oldoinus, Cæsarius, ac præcipue Damalevicius in Serie archiepiscoporum Gnesnensium, num. 54; alii-que consulendi sunt.*

F

d *Herula hic ab hera derivatur, nos fere a domina domicellam dicere consuevimus.*

e Zatoria, vulgo Zator, oppidum est in palatinatu Gracoviensi, 6 circiter leucis Polonicis Cracovia distans in occasum, ubi Skauda Vistulæ miscetur:

ab

A *ab eo autem tractus adjacens dicitur Zatoriensis ducatus.*

f Czestochowa oppidum est in polatinatu Cracoviensi ad Wartam fluvium, de quo ita Dlugossus *Historiæ Poloniæ lib. 1, col. 33 editionis novæ*: Czestochowa, qui et clarus Mons propter monasterium in eo situm, et ecclesiam B. Mariæ Virginis illuc superædificatam, meruit appellari: ad quam frequenti et annua devotione fit concursus propter ejusdem B. Mariæ Virginis, quæ illic ostenditur, imaginem, quæ vel a B. Luca Evangelista, vel ad instar saltem imaginum quas pingebat, æstimatur formata. *De hac imagine iterum infra fit mentio cap. sequenti, num. 72.*

CAPUT VII.

Prosecutio miraeulorum ex secundo processu depromptorum.

B

Alia miracula

Nobilis Sophia Wielogłowska dolorem cordis patiebatur; quem dum nullum remedium mitigare potuit, consanguinea ejus nobilis Hedwigis Wierzbicina misit ipsi aquam ex puteo S. Cunegundis: quam dum bibit, dolor cordis cessavit.

Nobilis item Elisabeth Lutosławska simili cordis affectione laborabat; unde votum fecit visitare tumbam S. Cunegundis; et sanata est immediate. Postea memor beneficii, cor argenteum ad [tumbam] ejus apposuit.

Nobilis Albertus Przegolewski decumbens, longo tempore dolorem capitis incusabat; tandem extra se factus, jacuit semivivus. Instinctu postea divino clamavit, sibi dari aquam ex puteo S. Cunegundis; qua hausta, et capite ea loto, sanus factus est.

Eandem gratiam expertus est idem dominus in sua Dorothea filia, simili modo laborante; experientiam enim in se habens, dedit filiæ bibere hanc aquam, et caput ejus illa lavari; quæ statim sana facta est.

C

Albertus Bysiowicz molitor, de Jazowsko, gravem morbum patiebatur, specialiter in capite, per octo septimanas: videbatur enim ipsi caput in duas partes divisum; et uno oculo ex dolore nimio nihil videbat. Recordatus magni concursus in variis afflictionibus ad S. Cunegundem, commendabat se illi. Et cum emplastra varia et aquæ diversæ nil juvarent, aquam sibi ex puteo S. Cunegundis adferri jussit; qua dum lavisset faciem, oculos, et caput; et dolor cessavit capitis, et oculis visum recepit. In tanti beneficii gratitudinem quotannis visitabat tumbam S. Cunegundis; et quolibet die in honorem suum dicebat unum Pater, Ave Maria, et Credo.

circa correctos

70 Honesta virgo Regina, Filia Pauli Paniek, civis in Biecz, ingenti dolore dentium afflicta, cum non haberet modum medendi, promisit visitare tumbam S. Cunegundis; et dum complevit, statim sana facta est.

Nobilis Szymanczowska simili dolore dentium cruciabatur: quamprimum persuasa a sua filia,

Sophia Rumiowska, aspersit sibi os et dentes aqua ex puteo S. Cunegundis, dolor cessavit.

EX SECUNDO
PROCESSU.

Martinus Stypula, civis Veterosandecensis, dolorem gutturis incurabilem habuit, ex nimia siti in nimio solis ardore contractum: cum itaque spiritus illum deficeret, et morienti candela accensa daretur, ipse, prout potuit, manibus elevatis ad cælum et conjunctis, dixit: Nolite flere, filii mei, et filiæ: nam ego confido in Deo, beatissima Virgine Maria, Sanctis Dei, et in B. Cunegunde; de ejus puteo si immiseritis mihi in guttur aliquot guttas, sanus ero. Quo facto statim convaluit.

Albertus Zlotowski, cantor Podegrodzensis, habens guttur oppletum tuberibus, ita quod nihil deglutire, vel comedere posset insuper et loqui nequiret, et uxor tamquam morti proximo jam indusium mortuale sueret. Invisit eum suus reverendus vicarius, et genuflexus commendavit S. Cunegundi; quo audito infirmus, ut potuit, ratificavit, et ad tumbam sanctæ hujus Virginis venire promisit; quo facto obdormivit; cujus tubera in gutture dormientis disrupta sunt, et ipse sanus ex lecto surrexit, et tertia die votum suum explevit.

E

71 Jacobus Witold in obsequio ecclesiæ parochialis in antiqua Sandecz, omnibus membris contractus per tres annos, quasi non vivus, nisi cum doleret, jacuit; quem cum nihil juvaret, parentes sui obtulerunt ad S. Cunegundem cum Missa: ad quam audiendam cum portatus fuisset in grabato, in digito majori dextri pedis sensit vigorem, quem non habuit per tres annos; et cum finita fuisset Missa, stetit ipse propriis viribus in pedibus, et post paucos dies pervenit ad sanitatem et ad vigorem totius corporis.

*infirmi-
tibus*

Sophia Bartusowa, civissa Veterosandecensis, patiebatur decumbens tremorem omnium membrorum, et delirabat; confugiens cum fiducia magna ad tumbam S. Cunegundis, et audiens sacrificium Missæ pro se celebratum, sana domum rediit.

Anno MDCXXVIII, Joannes Czechaczek de Janowice, a juventute per sexaginta vitæ suæ annos, quolibet mense aliquot diebus, magnos ventris patiebatur dolores; audiens tandem, quod multi per intercessionem B. Cunegundis a diversis liberentur infirmitatibus, ivit etiam ille ad tumbam S. Cunegundis; videns insuper, quod plurimi contra diversas affectiones biberent aquam ex puteo hujus sanctæ Virginis, bibit et ipse; et non amplius sensit illos solitos ventris cruciatus.

F

72 R. D. Albertus Pierzycki, canonicus omnium Sanctorum collegiæ Cracoviensis, parochus in Rudawa, patiebatur post longum tempus febrem quartanam, tandem quotidianam, et multas alias infirmitates, et specialiter intolerabiles torsiones internas, in quibus medici jam desperabant de salute ipsius. Ipse petiit sibi ex bibliotheca ecclesiæ cathedralis Cracoviensis accommodari Vitam B. Cunegundis a Dlugosso conscriptam a; et advertendo in ipsa magnam hujus Beatæ sanctitatem et gratias, quas Deus ad intercessionem ipsius conferebat plurimis, excitavit in se magnam erga hanc devotionem; et vovit visitare ejus sacras reliquias, si superviveret: quo facto, cum medici exspectabant mortem ejus, surrexit,

variis.

a

EX SECUNDO
PROCESSU.

surrexit, nullo adjuvante, de lecto, et perfectam sanitatem obtinuit.

Scriba de Korzenna laborans pedibus taliter, quod ambulare non posset, sed portari deberet per longum tempus; obtulit se visitare tumbam S. Cunegundis: unde dum portatus fuisset ad valvas ecclesiæ, vi sua surrexit, et intravit in ecclesiam; et rediit domum sanus pedibus suis.

Nobilis virgo Anna, Pompei de la Porta filia, læsit sibi pedem periculose, quo attingere terram propter magnum dolorem non potuit. Et quia promiserat visitare sanctam imaginem B. M. V. Czestochoviensem, tristabatur valde, quod tale impedimentum haberet. Confugit igitur per orationem ad S. Cunegundem; quam necdum finivit dum dolor cessavit, et vulnus sanari cœpit; et sic sana suam sanctam peregrinationem absolvit.

Item

73 Nobilis Elisabeth Przyborowska aliquot septimanis infirma oculis, voto facto visitandi tumbam S. Cunegundis, statim illa die liberata fuit a dolore oculorum.

B

Simon pilcarius civis Veterosandecensis in festo Assumptionis B. M. V. de Barceice domum rediens, cæcus factus est; sicque aberravit a via recta, et ibat quo ipse nescivit: inventus per campos oberrans, domum conductus fuit: ejus uxor portata aqua ex puteo S. Cunegundis lavit oculos ejus; et protinus visum recepit. Hoc idem beneficium duabus vicibus expertus fuit, dum in similem inciderat cæcitatem.

Florianus Benedyktowic, consul et pictor Neosandecensis, laborabat graviter oculis; et cum nihil prodesset, perrexit ad puteum S. Cunegundis et lotis oculis, sanus factus laudavit Deum, et gratias S. Cunegundi ad tumbam peregit.

Quidam cognomine Lorene, non procul a Sankoko cæcus factus, conduxit sibi ductorem ad tumbam S. Cunegundis; ad quam perductus, mansit in devotione per tres dies, intra quos visum recepit; iterum per quinque dies ibidem commoratus pro gratiis agendis, et soluto ductore, solus domum ivit gaudens.

C

Jacobus Mikulec sic laborabat oculis, quod non solum legere nil potuerit, sed nec domo exire sine manu ductore, et hoc a septima Maii ad festum S. Bartholomæi. Timens vero, ne per medicinas majus sibi, et oculis nocumentum inferret, et inanes expensas faceret, fecit votum tribus vicibus visitandi ecclesiolam S. Joannis sub monasterio monialium S. Cunegundis fundatam, persolvendo qualibet vice septem Psalmos Pœnitentiales, Faciens igitur istam devotionem per tres dies Veneris, et semper sibi abluens oculos ex puteo S. Cunegundis ibidem vicino, tertia feria sexta perfectum visum recepit.

Ejusdem frater Joannes Mikulec, graves in oculis sentiebat dolores, nec ullum lumen aspicere potuit. Recursum fecit ad S. Cunegundem, et lotis oculis ex puteo ipsius, liberatus fuit a doloribus.

circa homi-
nes,

74 Paulus Lækawa, prædictorum duorum Veterosandecensium compatriota, per totum annum mansit in simili oculorum defectu; sed quamprimum fecit recursum ad Deum per intercessionem S. Cunegundis, et lavit oculos suos ex puteo ipsius, sanus factus est.

Quidam juvenis decem annorum, similiter de

antiqua Sandecz, per aliquot septimanas plane amiserat visum; sed conductus ad tumbam S. Cunegundis a matre, dum pro ipso Missæ celebrarentur, et oculi ejus a puteo S. Cunegundis fuissent loti, perfectum visum accepit.

D

Simile beneficium Albertus Maslek, Albertus Zychowic, et Mathias Kopec, omnes de antiqua Sandecz, post devotiones suas ad tumbam S. Cunegundis peractas, et lotionem oculorum ex puteo ipsius, consecuti sunt.

Quidam civis de Samborz, Mors dictus, factus fuit cæcus; qui audiens de magnis miraculis S. Cunegundis, resolvit se ad longam (Samborz enim distat quinquaginta *b* milliariibus ab antiqua Sandecz) peregrinationem pedester. Unde sumpto manu ductore, venit ad tumbam S. Cunegundis; ubi conductis pluribus Missis, mansit ibi aliquot diebus, et semper ex puteo sacro aqua lavans oculos: intra quos dies consolatus, post solennem gratiarum actionem perrexit domum, impletis tribus vasis aqua illa, quam postea diversis largitus est infirmis, qui sani fiebant; sicut a fide dignis coram DD. commissariis Apostolicis relatum est.

b

E

75 Sophia Bartusowa de antiqua Sandecz cæcutiens, postquam fide bona lavit suos oculos hac aqua, clarum visum obtinuit.

quibus

Nobilis Andreas Koziarowski, de Kowola xxx milliariibus distante ab isto monasterio, cæcus factus, a fratre suo ad S. Cunegundem advectus sub tempus Missæ pro se celebratæ sanus in oculis factus est.

Stanislaus Leguito de antiqua Sandecz præ senectute cæcus (nam *CL* * annos habuit) per quatuor annos in cæcitatem mansit. Tandem pertæsus cæcitatis, ivit ad tumbam S. Cunegundis; oravit devote, et lavit oculos suos ex puteo sanctæ Virginis, et visum recepit.

** an ci?*

Blasius villicus de Goswice cæcutiens, non poterat videre lumen diei per decem septimanas; hic persuasus venit ad tumbam S. Cunegundis cum Missa, in qua communicavit devote, et bis lavit oculos suos ex puteo S. Cunegundis, et incepit videre: post aliquot vero dies visum perfectum habuit.

Anna Zielonkowicowna in juventute visum amisit; sed conducta ad S. Cunegundem, post Missam pro ea celebratam, sana facta est.

F

Petrus Klis de Kadca, per quatuor septimanas infirmos habuit oculos, ex quibus sanguis erumpebat; conductus a matre ad puteum S. Cunegundis, lavit oculos; et sanus domum rediit.

Gregorius Morawa de Ducla, cæcus casualiter factus, adductus ad sepulcrum S. Cunegundis, ubi devote oravit; postea duci se fecit ad puteum sæpe dictum, lavit oculos; et visum recepit.

Pater Albertus Cebrzykowicz Ordinis S. Francisci Conventualium Cracoviensium, Andreas Rodowski, consul Neosandecensis, Anna virgo, filia Pompei de la Porta, in dolore oculorum post votum ad tumbam S. Cunegundis, consolati sunt.

76 Anno MDCIV, quidam mercator Lutheranus in Moravia ex civitate Nayma *c*, valde dives, factus cæcus, cum non inveniret medicinam, deflebat jugiter suam miseriam. Contigit, quod ad eundem locum venerit abbas Luceoriensis *d*, Ordinis Præmonstratensis, tamquam vicarius generalis

*oculi**d*

A ralis ad visitandum conventum illic existentem sui Ordinis; qui abbas habuit assistentem sibi religiosum professum conventus Neosandecensis Præmonstratensium. Hic R. P. assistens habuit occasionem tractandi negotium certum cum illo cæco mercatore; cujus compatiens infelicitati, multa narravit circa magnalia B. Cunegundis et aquam ex puteo illius; suasitque, ut se illi commendaret: quod libenter mercator fecit; et certo ivisset ad tumbam S. Cunegundis; nisi urgentes negotiorum suorum impedivissent eum necessitates. Nihilominus talem invenit modum. Bonus ejus amicus ac vicinus perrecturus brevi erat causa vini in Hungariam; et illum rogavit, ut strophium suum, quod illi daret, veniendo antiquam Sandeciam in puteo dictæ B. Cunegundis madefaceret, et sibi madefactum deferret ad abstergendos suos oculos; appromittens, in casum apertionis oculorum, pro certo deserendam fidem Lutheranam. Acceptato postulado, vicinus cæci mercatoris venit antiquam Sandeciam, et rem sacerdotibus totam narravit; strophium tamen, quod habuit a mercatore, in puteo S. Cunegundis non madefecit; reservans id negotii ad suum retro adventum. Cum autem ille vini mercator ex oblivione a Deo permissa per eandem non rediret viam, strophium etiam non madefecit, nec id sibi in mentem prius venit, quam dum jam esset in Moravia. Volens igitur redire, ut datam amico servaret fidem, quæsivit in cista strophium (leviter enim volebat ire Sandeciam remissis rebus) sed invenit illud madefactum; quod divinæ tribuens omnipotentiae, lætus ad patriam continuavit iter; et perveniens, sine mora mercatori cæco rem totam recenset, et tradit strophium; quo ipse oculos sibi absternit, et protinus visum recepit, ac statim Romano-catholicus cum tota domo sua factus est.

doluerunt.

77 R. P. Chrysostomus Drozdowic, Ordinis Præmonstratensis, conventus Neosandecensis, anno MDCXI gravem in oculis sensit dolorem; quibus lotis aqua ex puteo S. Cunegundis, amisit dolorem, et sanitatem invenit.

C P. Demetrius Cebzykewic, frater supradicti P. Adalberti in conventu Obor... e Minorum Conventualium S. Francisci de familia manens, amiserat usum sinistri oculi; et sciens de miraculis B. Cunegundis (nam fuit oriundus ex antiqua Sandecz) commendavit se huic sanctæ Virgini, et consolatus est.

Circa

78 Anno MDCIX Wolkowski, consul Neosandecensis, in gravi infirmitate commendavit se B. Cunegundi; et sanatus est.

Thomas Rokoc, de antiqua Sandecz, dum filius suus Casimirus in cunis exsistens, in gravi infirmitate jam quasi exanimis esset, accepit eum ad manus, et portavit ad tumbam S. Cunegundis; qui ad finem Missæ pro se celebratæ plene sanus factus est.

Anno MDCXXVI nobilis Niemoiowski cum juramento testatus, se per intercessionem B. Cunegundis miraculose ex gravi infirmitate surrexisse.

Eminentissimus S. R. E. Cardinalis, et episcopus Cracoviensis, in bonis suis Swiniarsko prope Sandeciam in gravem inciderat infirmitatem; in qua cum desperatus esset a medicis, commendavit se D. Cunegundi; et miraculose convaluit. Unde pro gratiarum actione ad D.

Cunegundem in persona venit, Missam ad sacras ejus reliquias celebravit, et postea pro sacris ejus ossibus urnulam argenteam fabricari jussit, hæc data inscriptione: Deo Optimo Maximo, et sacris B. Cunegundis ossibus Bernardus Macieiowski, episcopus Cracoviensis ex voto. DD. anno Domini MDCIII. Ad quam urnulam argenteam dum sacra B. Cunegundis ossa transpenderentur, ex speciali licentia R. P. Stanislaus Radzinski Societatis Jesu lavit illa vino: cujus pars cessit prædicto Eminentissimo Cardinali et episcopo Cracoviensi; pars conventui monialium antiquæ Sandecz; et pars præcipua collegio Cracoviensi S. Petri, Patrum Societatis: quod postea miraculose diversissimas et plurimas sanabat infirmitates; ut de illo supra de morbo caduco f.

79 Anna de Ruszcza Branicka, castellani Woynicensis g filia, in multis infirmitatibus intercessione D. Cunegundis a Deo consolata, lampadem argenteam ad tumbam sanctæ hujus Virginis comparavit.

f
alias infirmitates.

Joannes Zebrzydowski, ensifer h regni, pro diversis gratis intercessione B. Cunegundis a Deo obtentis, unum par candelabrorum ex argento ad hujus Sanctæ altare obtulit.

h
E

Joannes ferrifaber de Rudawa gravi decumbens infirmitate, tandem per dies aliquot amisit loquelam. Dum autem agonizaret, misit uxor pro reverendo vicario, qui in prandio fuit apud suum reverendum parochum, Albertum Pierzycki, canonicum collegiatæ Sanctorum omnium Cracoviæ. Hic reverendus parochus, quod in extremis esset ille homo, dixit: Ego nunc ipsum commendo beatæ Cunegundi, cujus patrocinium in mea gravi infirmitate expertus sum. Hoc dicto, R. vicarius ivit ad infirmum; sed jam eundem in statu meliori invenit, et brevi perfecte convaluit.

80 Omnia hæc miracula ex processu secundo, auctoritate S. Sedis Apostolicæ Urbani Octavi, illo tunc Papæ, per D. D. commissarios, ab eadem sacra Sede nominatos et designatos, videlicet admodum illustres et reverendos dominos. Martinum Klocinski, protonotarium Apostolicum, sanctissimi corporis Christi in Casimiria ad Cracoviam præpositum, Joannem Kwasnicki, archidiaconum Sandecensem, J. U. doctores, Bartholomæum Fusorium custodem et officialem, nec non Nicolaum Kownacki, canonicum ecclesiæ collegiatæ Sandecensis, judices, et commissarios a sacra Rituum congregatione subdelegatos anno Domini MDCXXIX, die VIII Junii, in monasterio Veterosandecensi inchoato, et in anno Domini MDCXXX, die XVIII Aprilis, finito, subscripto, et obsigillato, et ad Sedem Apostolicam per reverendum dominum Joannem Ludovicum Skrobkowie, cantorem collegiatæ Vislicensis, transmisso, connotata et descripta sunt, ac postea typis data in lingua Polonica, auctore Vitæ B. Cunegundis jam tertio eandem imprimente A. R. D. Martino Frankowic Philosophiæ doctore, custode collegiatæ Sandecensis anno MDCXXVIII. Ex qua Vita Polonica D. Cunegundis, cum hic processus secundus Latinus non haberetur ad manus, Latine hic omnia posui.

Unde hactenus narrata miracula habentur.

F

ANNOTATA.

a *Hoc adeo ipsissimum exemplar Vitæ putamus fuisse, cujus ecgraphum rite probatum supra dedimus; utinam pari apud multos fructu!*

b Samborz, idem, opinor, est oppidum, quod geographi appellant Sambor, locantque in palatinatu Leopolitano ad Alpes Hungariæ; sed vix triginta leucis Germanicis ab Antiqua Sandecz.

c An Znaima, vulgo Znaim ad Teyam flumen, qui fere Moraviam ab Austria dividit?

d Luceoria urbs est episcopalis Poloniæ in Volhynia.

e Amanuensis hanc vocem inchoatam reliquit; voluit auctor significare, ut existimo, Conventum Obornicensem. Et autem Oborniki oppidum in palatinatu Posnaniensi ad Wartam.

f Vide dicta superius ad cap. 6, littera c.

B g Woynicz oppidum est ad fluvium Dunajec, qua hic Sandecia ad Vistulam labitur. Castellanus ejus unus est de 31 majoribus Poloniæ, ut vide apud laudatum supra Krzistanowicum in descriptione statuum regni Poloniæ pag. 7; ubi et castellani dignitas senatoria ac munus explicatur. Adi etiam in Vita cap. 37 littera g.

h Ensifer idem est qui Gladifer, de quo diximus ibidem littera b.

CAPUT VIII.

Miracula B. Cunegundis post secundum processum facta a.

a
Sanantur pestis, contusio, ulcus, dolores partus, etc.;

C

R Adamus Milaszowski, custos Pilecensis, et parochus in Szczucin, peste infectus et circumdatus, commendavit se B. Cunegundi, et votum fecit visitare tumbam ejus, si pestem evaserit; sicut Dei gratia evasit; et pro beneficio obtento prius in ecclesia sua Deo, et postea in ecclesia hac monialium D. Cunegundi solemnes persolvit gratias.

Thomas Pytlikowic, consul Neosandecensis, aliquot diebus ex infirmitate gravi jam mundo valedicens, commendatus B. Cunegundi, brevi convaleuit.

Zuzanna Turowska, civissa Neosandecensis, per dies aliquot in partu cruciabatur; post votum ad B. Cunegundem mox sanum infantem peperit, et ipsa sana post partum facta est, quæ jam extra spem vitæ fuerat.

Nicolaus Gozdowski, civis de Biecz, ex vehementi iracundia ita tremende uxorem suam verberavit, quod ex verberatione illa in gravem infirmitatem venerit; cum autem et aliæ affectiones se adjunxerint, jam extra spem vitæ fuit. Multos ad curandum uxorem adhibuit medicos; sed inanes eorum omnes fuere conatus; solum pauperulæ mulieri supererat sepulcrum. Uxor præ gravedine dolorum morborumque languebat, et

vir delirabat, præ tristitia insaniebat sæpe; sed in hoc sæpe sapuit, quod ad D. Cunegundem se, et uxorem suam, si mortem evaderet, obtulerit; quo facto, uxor convalescere cœpit, et ipse sapere, quo modo uxor in posterum tractanda.

Item testatus est, quod, dum filia sua Constantia tam magno in gutture premeretur ulcere, et etiam videretur de corpusculo exprimi seu expelli anima, obtulit eam B. Cunegundi; et iteratam accepit gratiam.

82 Joannes Rybitnck socius artis fabrariæ de Jaslo, in Podolia exsistens, cæcus factus est per annos quatuor; recordatus de B. Cunegundis miraculis, de quibus in patria multa narrari audit; conducto sibi itineris comite, gressus direxit patriam versus, et inde ad tumbam S. Cunegundis; ad quam devotis factis precibus, cum semel lavisset aqua ex puteo S. Cunegundis oculos, homines videre cœpit; et cum id fecisset secundo, et tertio, pristinum visum recepit.

Joannes Kotezy cum sua conjuge, cives Lublenses, venerunt ad B. Cunegundem cum voto pro filio suo facto, qui quinque septimanas, a quo natus, habens, per inadvertentiam cecidit ex mensa in terram; et graviter concussus, mortui erat proximus: sed quamprimum ad hanc sanctam Virginem oblatus fuit, sanus extitit. Dederunt ergo votum argenteum, et crucem parvam deauratam, pariter argenteam, ad sacram B. Cunegundis tumbam.

Nobilis Anna Gawronska, nobilis Stanislaw Czerny uxor, post dolorosissimum partum et ipsa, et infans in proximo mortis erant periculo; sed pia femina, nil spei in humanis jam habens, ad opem divinam per S. Cunegundem recursum fecit; ad cujus tumbam pro gratiis agendis Deo se promisit una cum infante. Obtinuit quod petiit; votum explevit, et laminam argenteam ad sacram tumbam affixit.

Eadem domina eodem die alteram laminam argenteam dedit ad tumbam B. Cunegundis, pro filio suo duorum aunorum, morbum caducum passo, et pro tunc sano, et ante annum oblato.

83 Agnes Abramka, vidua Neosandecensis, habens filium in sex annis, gravi decumbentem febre per totam Quadragesimam, commendavit B. Cunegundi una cum visitatione personali sacræ suæ tumbæ; quo facto, puer convaleuit, sed cum illa de die in diem votum procrastinaret, febris ad filium rediit; cujus causam negligentiae suæ adscribens, iterum B. Cunegundi supplicavit pro salute filii, et exaudita indilate, sine mora etiam votum explevit.

Regina Bochenska civissa Neosandecensis, per sex annos cruciabatur dolore unius pedis. Casu incidit in Vitam S. Cunegundis, in qua legit plurimas gratias, intercessione ejus a Deo variis infirmis præstitas; excitata in spe quoque consequendi suis apud Deum meritis lenimen doloris pedis, promisit cum Missa et sacra communione venerari ejus tumbam; quo expleto, cessavit in pede dolor, et sana domum rediit.

Filius ejusdem Martinus, adolescens XIV annorum in gravi oculorum dolore simile votum fecit, et similem gratiam obtinuit.

R. P. Gelasius, Ordinis Præmonstratensis conventus Neosandecensis professus, graviter decum-

cæcitas,
quassatio,
morbi que
mortiferi,
epilepsia;

E

febris; pedum, manuum, oculorum afflictio, morbus letalis;

A decumbens, cum nullum sibi conducere medicamentum, ad S. Cunegundem cum Missa se obtulit; et sanatus est.

Nobilis Christophorus Buczkowski gravi et desperata decumbens infirmitate, cum alii de vita ejus dubitarent, ipse recordatus præteriti ante aliquot annos S. Cunegundis beneficii, dum ipsi vehemens ægrotudo usum manuum et pedum ademerat, quem hujus Sanctæ precibus recuperarat, spem indubitata recipiendæ sanitatis in S. Cunegunde posuit; unde fecit votum ad tumbam ejus; et sanus factus, cum voto argenteo reddito grates reddidit. Hoc fuit anno MDCXXXIII, die v Aprilis.

morbi graves, infestatio dæmonis, sanguinis fluxus, etc.

84 Eodem anno die viii Octobris, Stanislaus Szemberg, civis Cracoviensis, visitavit tumbam D. Cunegundis cum Missa, gratias agens de sanitate obtenta in periculosa et desperata infirmitate, et in memoriam votum argenteum reliquit.

Eodem anno, xxiv Octobris, Samuel Moreski dedit votum argenteum pro sanitate pedis sui graviter dolentis obtenta.

B Anno MDCXXXVI, xx Septembris Adamus Myala patiebatur graves et longas suggestiones a dæmone: cum eum nulla consilia et doctrinæ spiritualium quietare viderent, propter assiduas diaboli tentationes, recursum fecit ad S. Cunegundem; et ab ipsis liberatus est, votumque pro memoria dedit.

Anno MDCXXXVI, xvi Novembris nobilis Stanislaus Burkat, ex ducatu Severiensi, patiebatur continuum fluxum ventris sanguineum; tandem summe debilitatus, et morti magis, quam vitæ vicinus, fecit votum ad tumbam S. Cunegundis; et in momento cessavit malum.

Paulus Gazda, civis Bochnensis, in magno oppidi incendio commendavit se B. Cunegundi; et servatus est. Item dum ibidem sæva grassaretur pestis, commendavit se et suos ejusdem Sanctæ gratiæ; et incolumis ipse et familia ejus permansit; quod postea testatus est, et votum argenteum reliquit.

b Anna ducissa in Ostrow b per intercessionem B. Cunegundis in diversis necessitatibus a Deo consolata, studio venit ad sanctam tumbam; et peracta devotione sub tempus Missæ solenniter cantatæ, reliquit votum ducale argenteum cum tali inscriptione: D. O. M. et electæ suæ Viduæ Virgini B. Cunegundi Marcella Anna ducissa in Korec, et Ostrow Rarowska, palatina Vitebscensis, Msciroviensis, Jaloviensis capitanea, etc. suam ægram valetudinem commendans, hanc minimam tabellam, sed magno corde, et voto offert, anno MDCXXXVIII.

Terribili incendio in salis fodinis exorto,
c

85 Anno MDCXLIV, die xvi Decembris in salisfodinis Vielicensibus c magnum et violentum deorsum exortum est incendium, per quemdam incautum operatorem ex illis, qui se illuc quotidie demittunt. Contristavit hic casus non solum gubernatores salinarum, sed etiam ipsum regem tunc Poloniae Vladislauum quartum, et totam rempublicam, cujus præcipuus annuus proventus est ex salisfodinis. Cives etiam Vielicenses, et circumvicini in magno erant timore ac metu, ne nimis dilatans se sine cohibitione ignis, periculo esset cadendi plurimum populati oppidi cum millenis ædificiis ac ecclesiis. Ad removendum hoc-

ce periculum, et extinguendum ignem immensum non defuerunt plurimæ industriæ; sed permissio divina major erat omni humana inventio: et quamvis plurimi industrii et audaces homines in illas profundas se demiserint cavernas; nullus tamen illorum rursus extractus fuit, sed omnes ab igne, fœtore, et fumo suffocati ibidem manserunt; sicque sopiendi incendii modus naturalis non fuit.

86 Ad divinum itaque recursum est auxilium per intercessionem B. Cunegundis; quæ inopem salis Poloniam in vita sua hoc ditavit immenso et inexhausto thesauro d. Omnem itaque spem sedandi hujus incendii, et conservandi magni sine pretio thesauri in meritis S. Cunegundis collocarunt universi; hoc magis freti motivo, quod in simili periculo et salinas Bochnenses, et oppidum jam etiam salvaverit e. Conclusa ergo fuit solennis supplicatio omnium officialium et laboratorum salinarum ac plane totius numerosissimi Vielicensis populi usque ad antiquam, per decem circiter leucas, ad tumbam S. Cunegundis Sandeciam: quæ pedibus et pulcherrimo ibi comparuit ordine anno MDCXLV, die xxii Julii ante vigiliam festi dictæ sanctæ Virginis. Ubi per reverendum parochum loci in zelosissima concione, dictæ salinæ, oppidum, cives ejus, et circumvicinæ villæ commendatæ fuerunt post Deum sanctæ huic Virgini, votumque ei argenteum oblatum, in quo depictum erat salinarum incendium, et officialium et laboratorum genuflectentium et orationes fundentium plures species; et supra genuflectentes, imagines sanctissimæ Virginis Mariæ, S. Clementis, et B. Cunegundis in nubibus. Subscriptio autem sic erat:

supplicatio solennis ad Beatæ sepulcrum instituitur,
d

e

E

VOTUM

87 Illustrissimi domini Adami in Kazanow Kazanowski, in Czasniki et Czepielow heredis, mareschalci f curiæ regni, Bielscensis, Varecen. Borisovien. Solecen. Noviforien. Kozenicen. capitanei per generosos Alexandrum a Raciborsko Morztyn magistrum montium, et vice-zupparium g Vielicensem, S. R. M. secretarium, et Adamum Vlotkowski, notarium zupparum earumdem, B. Cunegundi; ut illius pia intercessionem Deus clementissimus calamitatem per incendium xvi Decembris, anno Domini MDCXLIV illatam mitigare, infectionemque in fodinis Vielicensibus adhuc durantem avertere dignetur, oblatum in antiqua Sandecz die xxii Julii, anno MDCXLV.

quam pone sequitur nuntius extincti incendii;
f

F

g

Duo ergo dies, vigiliæ scilicet et festi S. Cunegundis, devotioni a Vielicensibus donati sunt. Qui desideratam de extincto incendio per consulto missum receperunt relationem; qua gavisi laudarunt Deum in Sancta sua; et eodem ordine regressi sunt Vieliciam, cantantes Domino cauticum novum.

88 Et quia inscrutabiles sunt viæ Domini, et judicia Dei abyssus multa, denuo ignis recrudit; qui tantum ad tempus detentus, et non extinctus fuit. Novam tristitiæ omnibus præbuit ansam, augendo civibus subversionem totius oppidi,

sed iterum recrudescens violentius igne,

EX ARCHIVO
COENOBII
SANDECENSIS.

et reipublicæ cessans lucrum et damnum emergens; cum non tantum solitum impedivit proventum, verum etiam pro reparatione fulcrorum, columnarum, sustentaculorum quercinorum, et aliarum ibi magnarum molium lignearum, et machinarum arte factarum, ne obruerentur domus et ecclesiæ Vielicenses, ab igne absumptarum, immensæ desiderabantur impensæ. Hinc cives proximum considerantes imminere et fortunæ et vitæ discrimen, nec diem aut horam cladis scientes, exportabant se alio; et gubernatores, quibus nullus sopiendi incendii succedebat modus, multis hominibus, qui se ad salinas demiserunt, perditis, remiserunt animum ad quævis ulterius agenda, desuper unicum suspirantes auxilium; unde multa vota faciebant, præsertim ad S. Cunegundem, salis in Poloniam conductricem.

apparens Beata modum docet illum exstinguendi.

B

89 Hinc festum ejus in vigilia S. Jacobi xxiv Julii sollemnissime celebrandum statuerunt. Jam complebatur semitertius annus, a quo tam deplorandum in salinis cœptum fuit et continuatum incendium; quando B. Cunegundis, recordata [est] mirabilis operis sui; quod ne deperderetur, visibiliter apparuit nobili Alexandro Morztyn, vice-zuppario Vielicensi; et modum intrandi in illas cavernas, ac viam per aperturam, Bednarka dictam, edocuit; instrumenta et remedia ad ignem exstinguendum nominavit; et de certo subsequendo effectu assecuravit. Obtemperavit prædictus D. Alexander Morztyn præmonitioni cœlesti, quam officialibus et laboratoribus manifestavit; et eosdem ad aggrediendum opus via et modo præmonstratis efficaciter permovit: quod dum felicissime consummatum fuisset, in ecclesia parochiali Vielicensi primum solennes Deo gratiæ actæ; et postea annua devotio in perpetuum in festo B. Cunegundis instituta est.

Nova satisfactione detecta; periculum evasum.

C

90 Illustrissimus S. R. J. princeps Stanislaus Lubomirski, palatinus et capitaneus Cracoviensis, quærens saltem in vicinis Vielicciæ locis, dictis Swiercza, suæ hereditatis, fecit votum ad B. Cunegundem, si ipsi in fundo suo salis beneficium impetraverit, quod honorem sanctæ hujus Virginis et devotionem in Polonia ampliaturus esset. Obtento autem quod desideravit, salinas suas nomine Cunegundis appellavit, et officialibus ac laboratoribus suis occasio fuit Vielicciæ in ecclesia Patrum Reformatorum exstruendi altare S. Cunegundis, et ibidem devotionem suam quotannis in festo ejusdem Sanctæ cum confessione et communione peragendi.

Anno MDCXLVIII, Andreas Woyciechowski invocando devote S. Cunegundem evasit magnum periculum; et in grati animi monumentum visitavit tumbam ejus, et dedit votum argenteum.

Moribundum apparens Beata subito sanat:
h

91 Nobili Andreae Stano succamerario Sano-censi et S. R. majestatis rothmagistro h in certa indispositione stomachi datum fuit medicamentum errore, quod pro altero, in diversa affectione existente, pro iv vicibus paratum fuit. Dum ergo post unam horam a sumpta medicina jam eentum operationes habuisset, ita debilitatus fuit; ut a medicis persuaderetur ad cogitandum de anima. Etsi juvenis, magnæ tamen resolutionis, dominus rogavit ad se sacerdotem cum Sacramentis moribundorum; quibus perceptis, nec

operationibus cessantibus, horam mortis expectabat, lugentibus magni nominis parentibus et propinquis. Noctu, dum, Deo permittente, omnes, qui vigilare debebant, obdormissent, vidit infirmus dominus tres ad se venire moniales in habitu S. Claræ; quarum una, duabus ad portam relictis, accessit ad lectum ejus, et interrogavit, quomodo valeret? Cui ille, qualiter potuit præ magna debilitate, respondit: Ecce morior. At illa: Non morieris, sed sepulcrum meum in antiqua Sandecz pedester invisere debebis, et jejulare vigiliam ad festum meum. Postea quæsiuit: Scisne, quæ est, quæ tibi loquitur? Illo dicente: Nescio; adjunxit Sancta: Ego sum Cunegundis, olim abbatisa monasterii antiquæ Sandecz. Quo dicto, et cruce super infirmum facta, cum rumore magno cum aliis disparuit. Ad rumorem factum excitati fuere omnes, et de salute infirmi subitanea Deum benedixerunt, ac in brevi cum eo in magna comitiva ad tumbam S. Cunegundis iverunt; ubi Missa sollemni, et concione tam grande publicarunt miraculum, et laminam argenteam obtulerunt.

92 Anno MDCXLIII, dum pestis mortalitate totus premeretur capitaneatus Scepusiensis i, gubernator fortalitii Lubowla procurabat omni possibili modo conservationem ab infectis et civitati et sibi. Fuit is nobilis Stephanus Lubowiecki, vexillifer palatinatus Cracoviensis, habens uxorem multum devotam matronam, Dorotheam de Wieloglowy. Huic in somno apparuit vir quidam, canitie et gravitate venerandus, dicens ad illam: Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum laborant, qui custodiunt illam. Si tu vis esse ab hac plaga iræ Dei immunis cum tuis, visitare debes reliquias D. Cunegundis. Quæ de mane surgens, narravit cuncta viro suo; et hic indilate cum uxore et suis perrexit ad tumbam D. Cunegundis; et ibi peracta devotione commendavit se et fortalitium sanctæ huic Virginii. Et in veritate, ubique sæviante mortalitate, non tetigit eum pestis, neque contristavit.

pestem, cæcitate, morbum letalem avertit.

i

Statuarius quidam de Wisnicz cæcus factus, commendavit se aliquoties B. Cunegundi, cum voto veniendi ad tumbam ejus; sed quia differebat de die in diem, recepit quidem visum aliqualem; ita ut homines videre posset; sed non perfectum. Post facto, quod vovit, integram sanitatem oculorum consecutus est, et domum optime videns rediit.

F

R. P. Mathias Pyszkowski Societatis Jesu in gravi, et judicio omnium mortali existens infirmitate, cum humana sibi non prodessent remedia, ad divinam recursum fecit omnipotentiam per merita D. Cunegundis; per quam a Deo consecuta sanitate, permissione suorum superiorum venit ad tumbam hujus sanctæ Virginis; et digna concione gratiam sibi factam manifestavit.

93 Milites cataphracti hibernabant in antiqua Sandecz; inter quos unus erat Ruthenus schismaticus, qui videns suos collegas sæpe visitantes reliquias S. Cunegundis, et post ad puteum ipsius euntes, et ex ipso oculos lavantes, irridebat eos, et sanctam Virginem; sed Deus ultor injuriæ Sanctorum suorum, punivit ipsum ingenti pediculorum multitudine; ad quam avertendam

Pæna et conversio schismatici blasphemii.

nulla

A nulla balnea, nullæ mutationes vestium et indusiorum sufficebant, nullæque per medicinas sanguinis purgationes. Collegæ ejus Romano-catholici revocabant ipsi in mentem diversas plagas Dei, qualiter alii ranis, alii muribus, alii muscis etc. castigati, justas sui sceleris dederunt pœnas, quia pœnitere noluerunt : unde et illum ad dolorem de irrisione et blasphemis suis S. Cunegundi affectis provocabant. Quibus acquiescens, promisit abjurare suum schisma, et præcipua devotione S. Cunegundem in futurum prosequi, si a pediculosa multitudo liberatus fuerit : qualis remansit, quando semel aqua ex puteo S. Cunegundis ablutus fuit ; et postea factus Romano-catholicus, magnus cultor sanctæ Virginis exstitit.

ANNOTATA.

B a Longior hic titulus erat in scripto ad nos misso, nempe talis : Sequuntur miracula post Romam missum secundum processum, ex eadem Vita Polonica in Latinum versa, et in Vitam Polonicam ex Actis monialium conventus antiquæ Sandecz congesta.

b Oppidum est in Volhynia ad fontes Hypanis.

c Veliscum, seu Velisca, Vielyska, Vielliccia, Velicia, urbs est Cracovia passibus plus minus octies mille distans, ut ait Joachimus Vadianus in Commentariolo ad Pomponium Melam de Sarmatia ; in quo eleganter describit baratlura vicina, imo suffossa Velisco ad altitudinem prope incredibilem, unde sal eruitur, quorum inspector ipse oculatus fuit.

d Adi Vita supra cap. 13.

e Redi ad Vitam cap. 37.

f Mareschalcus est magister aulae regiae et administrator consilii publici : de cujus juribus videri potest citatus supra Krzistanowicus.

g De zuppis et zuppariis consule annotata ad Vitæ caput 37.

C h Rothmagister vox est barbare composita e Germanico Rott, quod turmam significat modo decem, modo centum, modo mille militum ; quoniam vero hic sermo est de adolescente magni nominis parentibus orto, Rothmagistrum chiliarchum interpretandum putamus, seu tribunum, militibus mille præfectum, quem vulgo colonellum vocitant.

i Capitaneatus Scepusiensis est tractus in palatinatu Cracoviensi ad Carpathum montem, a quo parum distat Sandecia ; urbs autem ejus præcipua est Lubowla ; mox fortalitium dicitur ob arcem aut mœnia, quibus munitur.

CAPUT IX.

Prosecutio miraculorum usque ad tertium processum.

Arctet pestem, gangrænâ, epilepsiam, etc; ANNO MDCLIV, Simon Gawecki, consul Vielicensis, tempore pestis circumcirca et Vielicciæ grassantis obtulit se B. Cunegundi ; cujus

meritis per totam pestem cum sua familia nec minimum sensit dolorem capitis. Gratus beneficii cum uxore et duabus prolibus ac duobus Patribus reformatis ex Ordine S. Francisci tumbam S. Cunegundis invisit.

Eodem die ex eodem loco venit ad tumbam S. Cunegundis Anna Peczynska, filia olim Andreæ Gorski, consulis Vielicensis ; et obtulit votum pro suo defuncto parente, quod ipse fecerat, dum erat in periculo gangrænæ in vulnerata et male curata manu, quæ immediate post votum sanata fuit. Hic ergo pius homo postea peste infectus, obligavit suos, si moreretur, ad reddendum promissum votum.

In peste existens Balthazar Poreba, tenutarius a Gnoini b, commendavit se et domum suam D. Cunegundi : evasit mortalitatem, et gratus beneficii, eodem anno, die iv, Septembris venit huc ad reliquias hujus sanctæ Virginis cum suo voto.

Neptis specificati nobilis Poreba frequenter patiebatur morbum caducum ; sed oblata ad S. Cunegundem, liberata est a suo malo ; grata venit huc, et votum argenteum dedit.

Anno MDCLV, nobilis Catharina Woiakowska exportando se et sua in Hungariam ob timorem Suecorum, graviter infirmata est. Dum autem medici desperarent de sanitate illius, illa suspiravit ad B. Cunegundem, petendo saltem ad hoc tempus sibi impetrari sanitatem a Deo, donec suas parvulas proles disponderet. Dum devote id diceret, vidit in magna claritate quamdam Matronam, quæ, accepta manu infirmæ, dixit : Ne timeas, non morieris. Et statim disparuit ; et infirma etiam brevi convaluit.

95 Anno MDCLVNI, reverendus Adamus Bydloniewicz, præpositus hospitalis antiquæ Sandecz, in gravem incidit infirmitatem ; per vim ivit ad tumbam S. Cunegundis et Missam celebravit ; qua finita, sanus domum rediit, et in grati animi tesseram votum affixit.

Eodem anno in festo Exaltationis S. Crucis in ecclesia Patrum Piarum scholarum c fiebant supplicationes ex ordinatione illustrissimi Andreæ Irzebicki, episcopi Cracoviensis pro avertenda per Suecos, Moscos, Hungaros, et Cosacos Poloniae pressura. Sub tempus harum supplicationum, dum superior loci cantando Litanias de omnibus Sanctis cum suis religiosis et populo intonasset illa verba : Omnes Sancti et Sanctæ regni Poloniae tutelares, orate pro nobis, unus ex Fratribus hujus Religionis devotus, flectens in porta sacrarii, audivit sursum aliquem motum ; et elevatis oculis ac mente ad Deum, vidit Sanctos Poloniae patronos ad altare majus sub titulo S. Stanislai descendentes ; qui coram sanctissimo Sacramento procidebant in facies suas, et orabant : inter quos vidit B. Cunegundem instantissime supplicentem pro regno olim suo Poloniae ; quod in facto cito postea pacatum fuit. Hanc visionem pius iste religiosus ex obedientia suorum superiorum hac veniens retulit.

96 Eodem tempore reverendus P. Joannes Dominicus a S. Cruce, ejusdem Religionis et conventus, minister postea Poloniae, et Germaniæ provincialis, in certis negotiis suæ Religionis navigans cum duobus Fratribus sui Ordinis

Varsa-

EX ARCHIVO
COENOBII
SANDECENSIS.

a b

E

liberat sup-
plices mort
et Cosacco-
rum infesta-
tionibus :

c

F

item submer-
sione.

EX ARCHIVO
COENOBII
SANDECENSIS.

d

Varsaviam, sub oppido Piwniczna in evidentissimo periculo submersionis fuit; nec aliquod videndo humanum auxilium, omnes concorditer dicebant: Per merita S. Philippi Nerii *d* et B. Cunegundis, Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina. Et dum sic devote orarent, unus illorum vidit S. Philippum Nerium et B. Cunegundem promittentes auxilium; quod statim habuerunt: nam populus ex oppido exivit, et illos ex periculo salvavit. Istud miraculum supra nominatus Pater in tabula depictum in capella S. Nerii affixit; et in suis ordinationibus, dum fuisset provincialis, statuit, ut omnis pergens per aquam suus religiosus qualibet die diceret Pater et Ave ad S. Cunegundem, pro animabus purgatorii; quod in observatione usque nunc habent.

e

B

Anno MDCLVIII, ejusdem Religionis R. P. Glicerius ab omnibus Sanctis cum R. patre Stanisla^o a Jesu Maria pergens de Podoleniec *e* pro funere cujusdam virginis Neosandeciam duobus diebus ante festum B. Cunegundis, properabant pro nocte ad villam, Podegrodzie dictam, quæ distat uno quadrante milliari ab antiqua Sandecia. Inundaverat tunc Dunajec valde; quem probando in equo, non videbatur possibilis securus transitus: regredi ad oppidum propter imminentem tenebrosam noctem erat difficile ac periculosum; pernoctare in campo valde arduum. Dum ergo, quid faciendum, delibarent, pater Stanislaus recordatus, quod ante quatuor annos in simili inundatione sub protectione invocata B. Cunegundis feliciter transmeaverit hunc fluvium, excitata in se magna fide et devotione, dixit: Mater ac domina mea, B. Cunegundis, sis nobis in auxilium. Deinde jussit aurigam ire in aquam; quæ etsi superior esset curru, salvi tamen et incolumes permearunt fluvium rapidissimum.

Sanantur
moribundi,
et ex oculis
laborantes;

C

97 Idem R. P. Glicerius, scholarum Piarum factus superior in Podoleniec, in gravissimam incidit infirmitatem; in qua, nihil juvantibus multis medicinis, semper pejus se habebat; ac tandem in vigilia Purificationis B. M. V. ab ortu solis, usque ad occasum absque sensibus, sine ullo signo vitæ jacuit. Comploratus fuit ab omnibus Patribus, et specialiter a certo Patre, qui vices superioris tenuit; a quo coram imagine S. Cunegundis, in sacrario ibidem affixa, cum, multis lacrymis et obsecrationibus commendatus. Qui post infirmum invisit; B. Cunegundi commendatum, dixit; et statim infirmus convalescere cœpit, et brevi convaleuit; et huc ad tumbam S. Cunegundis cum commendatore pro gratiis agendis venit.

Anno MDCLIX, nobilis Andreas Szeliga, notarius publicus Neosandecensis, cum uxore sua Anna, graviter laborantes oculis, per duas septimanas manserunt clausis fenestris in obscuro cubiculo; tandem se commendarunt B. Cunegundi, et venerunt huc cum uno pari candelarum; et bene sani domum redierunt.

Eodem anno Regina de Szezepanova, Gregorius, cocus conventus Podolincensis scholarum Piarum, extremizabant, omnibus muniti Sacramentis; sed commendati D. Cunegundi, Regina a confessario suo P. Bernardo a Jesu Maria scholarum Piarum, et Gregorius a patre Stani-

slao a Jesu Maria, ejusdem instituti, ultra omnem spem convalescerunt.

98 Anno MDCLX, Elisabeth Szalewicowa, civissa Cracoviensis, triplici affecta infirmitate, scilicet [febris] malignæ, dentium, et oculorum, post votum ad S. Cunegundem factum simul ab omni fuit liberata molestia; et grata beneficii festinanter huc venit cum duobus filiis et unica filia; et juramento totum confirmavit, quod ample exposuit.

Eodem anno, nobilis Joannes Proszkowski, judex castri Sandecensis, pro diversis beneficiis in multis occurrentibus receptis, votum argentum D. Cunegundi obtulit.

Eodem anno, Joannes Kroskienski de Strzyzow laborabat graviter capite, medio anno; uxor ejus Margarita, præmisso omni modo curationis sui mariti, et nihil juvante, quia habebat Vitam B. Cunegundis, et legebat multas gratias et beneficia, diversis infirmis a Deo intercessionem hujus sanctæ Virginis præstita, persuasit marito, ut se eidem S. Cunegundi commendaret: qui persuasus, votum fecit visitandi suas reliquias; et statim melius habuit. Cum autem promissum tardaret rediit malum, et aliquot septimanis molestavit; cui cum pia uxor et votum factum et ingratitudinem exprobraret, ratificavit iterum promissum, et indilate explevit; et sanitatem recuperavit.

99 De eodem loco Albertus Wlodek venit simul cum nominatis Kroskienskie conjugibus ex tali motivo. Patiebatur hic fluxum sanguinis per semi tres annos; unde præ debilitate semivivus videbatur. Quodam tempore venit ad vicinum suum superius nominatum Kroskienski, et invenit uxorem ejus legentem Vitam D. Cunegundis: cum ergo diversas gratias pia legerit femina, factas diversis intercessionem B. Cunegundis, assumptum bonum habuit, ut et ipse in sua infirmitate ad eandem Sanctam recurreret. Quod sine mora præstitit, promittendo visitare sanctam tumbam; et sanguis etiam ab illo tempore fluere cessavit. Unde et homo, qui ante apparebat medius vivus, post factus fuit vegetus, robustus et sanus. Neglecto autem promisso suo, reincidit adhuc in majus morbi periculum, ex quo evadendi nulla spes erat. Ast B. Cunegundis, uti clementissima patrona omnium, apparuit ipsi in somno objiciens ingratitudinem, promittens tamen sanitatem, si tumbam ejus salutaverit; quod fecit cum conjugibus Kroskienskie; et sanus factus est.

Anno MDCLXV, venerabilis soror Bogucka, Ordinis S. Claræ conventus Cracoviensis S. Andree, pro diversis gratiis intercessionem B. Cunegundis obtentis, ex labore manuum suum licentia superiorum misit votum pro ornamento sui altaris. Pater vero Ignatius, sacrista Veterosandecensis, conventus S. Francisci Minorum Conventualium, pro salute recuperata meritis S. Cunegundis, devotiones suas et Missam ad sacras absolvit reliquias.

100 Anno MDCLXVI, die x Aprilis subditi de Swiniarsko episcopatus Cracoviensis, qui anno præcedenti MDCLXV circumdati erant ab infectis villis, commendarunt se B. Cunegundi; et meritis ejus salvati, venerunt ad tumbam ejus; peregerunt

D

item febre,
capite, den-
tibus, oculis;

E

hæmorrhoi-
de, etc.

F

Multi a peste
præservati,
et aliis malis
liberati

A egerunt suas devotiones, et obtulerunt votum argenteum.

Eodem anno, post sedatam pestilentiam multi nobiles, et de variis civitatibus, oppidis, ac villis præservati a peste intercessione S. Cunegundis, veniebant huc, et offerebant sua vota promissa. Cum simili devotione venit ad tumbam S. Cunegundis, hocce anno R. P. Alexander Niewiarowski, Ordinis Prædicatorum conventus Cracoviensis, qui in summo pestis erat periculo; quod evasit, postquam se commendavit D. Cunegundi.

Eodem anno x Maii, venit ad tumbam D. Cunegundis nobilis Leszczynski miles cum voto suo in necessitate facto. Idem præstitit ex simili motivo nobilis Siutecki, collega ejus.

Nobilis Sophia Pruszkowska, gubernatrix antiquæ Sandecz, in doloribus pedum a D. Cunegunde consolata, anno MDCLXVI, die VIII Novembris venit huc pro gratiis agendis.

ut phrenesi,
febri, epilepsia,
cordo-
lio, etc.

B

101 Anno MDCLXVII, venit ad tumbam S. Cunegundis ex districtu Radomiensi nobilis Gabriel Milewski ad explendum suum votum, quod fecit in magna sua infirmitate, ex qua nullus, qui illum novit, sperabat eum evasurum: jacens enim sub cura et in domo medici, semper volebat aufergere, et ex alta fenestra saltare, sicut semel fecisset, nisi in fenestra detentus fuisset. Videbat insuper diversa phantasmata et spectra, et duravit (secundum relationem hominum) ista infirmitas per duos annos et quatuordecim septimanas. Quodam tempore habenti bonas reflexiones et lucidum intervallum post frequentes phreneses et delirationes, venerunt ipsi in memoriam plurima D. Cunegundis diversis hominibus præstita beneficia: habuit enim Vitam ipsius impressam in quarto; et sic taliter sibi præsens, obtulit se huic sanctæ Virgini cum voto ad tumbam ejus; et statim liberatus fuit et a febre maligna, et a phrenesi, et a morbo caduco, quem etiam septies in una die patiebatur; et intra paucos dies ad optimam sanitatem venit. Et hoc totum distinctissime propria manu descriptum et subscriptum reliquit hic.

C

Anno MDCLXVIII, nobilis Lubowiecka, judicis castri Cracoviensis uxor, per longum tempus patiebatur cordis dolores; a quibus liberata, postquam se commendavit sanctæ huic Virgini. In simili affectione nobilis Lapczyna invenit consolationem meritis S. Cunegundis.

Anno MDCLXIX, nobilis Joannes Skrzetuski in sua infirmitate consolatus statim est, postquam se promisit ad tumbam S. Cunegundis cum Missa et voto argenteo.

Duo nobiles milites cataphracti regii vexilli Klobuchowski et Morztyn, pergentes ex statione hibernali ad castra, commendarunt progressus suos militares et vitam D. Cunegundi: et post finitam æstivam militiam consulto venerunt huc gratitudinis ergo unusquisque cum voto argenteo.

item immani
vulnere,
presentisque
mortis peri-
culis, ac
morbis altis.

102 Anno MDCLXX, die v Junii, de oppido Strzyzow venerunt plures utriusque sexus personæ pro recognitione variarum gratiarum, quas receperunt intercessione D. Cunegundis. Sic ergo Albertus Macek, quod semel in campo ceciderit, habens penes se cultrum oblongum acutum sine

vagina, qui in illo casu intravit illi intra costas usque ad manubrium; chirurgus volens cultrum extrahere, solum manubrium extraxit, culter autem totus hæsit in corpore patientis, nec videbatur. Dum autem cum magno postea dolore variis instrumentis in corpore patientis ille culter quæreretur, et inventus, extractus esset, [et] sanguis modicus de vulnere exisset, sed ibi condensatus mansisset, probabilissimum mortis periculum reliquit; quod videns patiens, jam se ad mortem disponebat. Sed certa civissa senicula, amica ejus, Agnes Swiebodzina, obtulit ipsum ad tumbam D. Cunegundis sic feliciter, quod ille homo sine ulla curatione tertia die plene sanus factus fuerit. Sed cum immemor voti pro se facti esset, in gravem incidit infirmitatem; cujus aliam non agnoscens causam, quam suam erga S. Cunegundem ingratitude, iteravit ipse votum illud devote; quo facto, convaluit, et modo cum voto venit. Ex iisdem Anna Jaykowa patiebatur deliquia vix audita, etiam per spatium xx horarum. Oblata a suis vicinis ad tumbam D. Cunegundis, liberata fuit ab illo malo; sed quia negligebat explere, malum rediit. Cujus poenitentia ducta, certo certius statuto tempore promisit visitare sacrum locum; et iterum malum cessavit. Est modo hic. Ex iisdem Sophia Gryglowna testata est, in periculosissimo morbo decumbens, et SS. Sacramentis munita, et quasi agonizans, cui etiam indusium ad urnam parabatur, [quod] oblata ad tumbam S. Cunegundis, quasi ex somno expergefata, sana surrexit: venit etiam. Ex iisdem Sophia Kroszienska in gravi infirmitate sua a matre oblata huc, convaluit immediate. Alii in oculis, in manibus, in pedibus, aliisque membris sanitatem recepisse post votum ad B. Cunegundem factum testati sunt.

103 Eodem anno, illustrissimus Stanislaus Skarszewski, castellanus Voynicensis, magni momenti negotia sua commisit protectioni D. Cunegundis; et in omnibus prosperatus fuit. Unde in persona huc venit, et insigne votum argenteum cum hac inscriptione reliquit: Adjuva nos, Deus salutaris noster, per merita B. Cunegundis; sicut modo clementissime fecisti. Stanislaus Skarszewski MDCLXX.

Adscribuntur Beatæ
successus
prosperi,

F

Similiter nobilis Bobowski, et nobilis Jomicki, qui cum votis suis venerunt huc, testati sunt, patrocinium D. Cunegundis expertos fuisse in necessitatibus suis.

Nobilis Barbara Iworzyanska in magna infirmitate oblata ad D. Cunegundem, sanitatem recuperavit, et votum argenteum huc detulit.

Spectabilis Valentinus Glinski, civis Cracoviensis, qui ex magna convaluit infirmitate post votum factum ad B. Cunegundem, venit huc in persona, et laminam argenteam obtulit. Similiter fecit Albertus Smolkovic, civis itidem Cracoviensis, pro recuperata sanitate.

Illustrissima Lubomirska, palatina Cracoviensis, in longa exspectatione filii consolata per intercessionem B. Cunegundis, visitavit hunc sacrum locum cum nato suo filio; et lampadem argenteam ad reliquias sanctæ hujus Virginis donavit.

Nobilis Domina Lipska, gubernatrix antiquæ Sandecz, quæ in debili sua valetudine non potuit

EX ARCHIVO
COENOBII
SANDECENSIS.

tuit meliorari a præscriptionibus medicorum, ab intercessione D. Cunegundis obtinuit bonam sanitatem.

Magnifica palatina Hungara studio venit ad hunc sanctum locum, gratias agens pro multis beneficiis, intercessione D. Cunegundis a Deo obtentis, et votum reliquit.

Magnificus Czarnecki Czariovensis, et colonellus vexilli regii cataphractorum successus felices bellicos obtinuit intercessione B. Cunegundis, cui se commendavit, et votum reliquit.

et sanationes
variæ

104 Anno MDCLXXIV, nobilis Prazmowski, gubernator in Wisnicz, in gravi infirmitate desperatus a medicis, et de morte vicina præmonitus, supra spem humanam, dum se B. Cunegundi devovit, sanus factus est; quod non semel hic cum voto allato testatus est, sed quousque vixit quolibet anno oblationem huc misit.

Palatinus Hungariæ, Vesselini nominatus, aliquot annis gravissimos in pedibus sufferebat dolores, oblatus D. Cunegundi, liber a doloribus factus est, et cum voto gratitudinis ergo huc venit.

B

Ex Hungaria nobilis Sigismundi Holo, commissarii cæsarei, uxor de domo Ossolinsciana in Polonia nobilissima, in gravi infirmitate nullum a cura medicorum sensit levamen; sed postquam ad tumbam B. Cunegundis oblata fuit, statim convaluit.

Nobilis Konarska frequenter dolores cordis patiebatur; sed postquam ad B. Cunegundem confugit, liberata ab ipsis permansit.

Anno MDCLXXIV, nobilis Griseldis Tegoborska studio [venit] ad tumbam B. Cunegundis, ut pro præteritis gratiis, obtentis sua intercessione a Deo, debitam persolveret gratitudinem, et futuras suas recommendaret occurrentias.

Nobilis Thomas Jomicki pedem fractum, et a chirurgo male curatum, obtulit B. Cunegundi; cujus gratia sanissimum et rectissimum obtinuit. Hinc ad tumbam suam etiam pedem argenteum affixit.

Nobilis Teressia Krosowska in affectione dolorosa cordis a B. Cunegunde consolata; unde huc cum Missa venit et corde argenteo.

C

Nobilis Kozicki, centurio arcis Cracoviensis, in gravi infirmitate a B. Cunegunde consolatus, grati animi ergo dedit votum argenteum.

aliaque benefi-
cia;

105 Nobilis Simon Kurdwanowski pro petita et obtenta sanitate per merita B. Cunegundis obtulit votum argenteum. Similiter fecit nobilis Stephanus Stronski, et unus miles, qui ex captivitate Tartarica post votum ad S. Cunegundem factum, factus est liber.

R. Joannes Miklajski, parochus in Lubownia, cum plica eum in omnibus membris tormentaret, et nihil ullæ prodessent medicinæ, confugit ad D. Cunegundem; statim a malo liberatus fuit, et votum obtulit.

Nobilis Domina Elisabeth Pisarska, sæpe cordis dolores sufferens, ad D. Cunegundem devotionem proposuit, et liberata est a pressura cordis; præsens hic cor argenteum obtulit.

Unus de nova Sandecia cæcus cum se commendasset B. Cunegundi, illuminatus est; unde præsens hic oculos argenteos reliquit.

Magnæ præeminentiae prælatus, regens regni, Christophorus Taranowski, graviter oculis la-

borans, post votum ad B. Cunegundem sanissimos oculos habuit; fuit hic, et oculos argenteos obtulit.

Anno MDCLXXX, Martinus Jurkowski, in bonis monialium administrator, in gravi paroxysmo confugit ad S. Cunegundem; et sanus factus est.

Nobilis Heduigis Straczycka utroque pede dolens, ac dies noctesque molestissime et diu in lecto ferens, ex consilio piorum invocavit S. Cunegundem; et sana facta est.

Nobilis Heduigis Luczyzcka infirma jussit se vehi ad S. Cunegundem; domum sana rediit.

Anno MDCLXXXIII, Helena Kalmanczaria, Hungara de Koszyce, ob incursiones Turcarum venit in Poloniam, cordis dolores patiens, contra quos nulla humana juvabant remedia; donec recursum fecisset ad S. Cunegundem, afflictissima fuit; post sana. Et hic præsens cor argenteum obtulit.

106 Has universas gratias Dei per intercessionem B. Cunegundis obtentas, confirmat nota toti mundo serenissimi Joannis tertii regis Poloniæ expeditio contra Turcarum sub Viennam Austriæ ferme ex tota Asia et Africa in cladem Christianitatis congregatam potentiam. Hic pius rex ante expeditionem Cracoviæ Dominum exercituum, in cujus manibus sunt omnia jura regnorum, dominia, et victoriæ, sanctissimam Deiparam Virginem cœli ac terræ Reginam, ac SS. Poloniæ patronos per universas specialiter deprecabatur ecclesias, præcipue in quibus Sanctorum Polonorum existunt reliquiæ; et quia tunc venerandam B. Cunegundis tumbam visitare non potuit, submissis votis suis veneratus est. Et in reditu, post victoriam non ipse solus, sed et serenissima regina, et tota domus regia, principes, et magnates spirituales et seculares S. Cunegundem venerati sunt quam plurimi, gratias agentes pro divino sibi implorato auxilio. Et de sub Vienna cum prædictus serenissimus Sanctissimo tunc Innocentio XI Pontifici Maximo [de] obtenta scripsisset victoria, et vexillum Mahometanum pro æviterna ad Vaticanam S. Petri Basilicam misisset memoria, B. Cunegundis canonizationem Sanctissimi Domini commendavit gratiæ; et in responso a Pontifice in brevi expeditiones necessarias pro hac causa appromissas obtinuit; cujus relationem ipse serenissimus rex omnibus congregatis monialibus fecit Dominica quarta Adventus anno MDCLXXXVIII f.

imo et felix
in Turcarum ex-
peditio ad
Viennam
Austriæ;
quæ occasio
fuit urgendæ
canonizatio-
nis.

F

f

Ex prædicta expeditione redeuntes plurimi colonelli, rothmagistri g alique Officiales huc diverterunt pro gratiis agendis S. Cunegundi pro vita sibi servata, cui eam specialiter post Deum commendarant.

g

ANNOTATA.

a Tenuta vox est jure usurpata; ubi dicitur: Tenuta possessionem non facit, sed in possessione esse. Bonorum ergo tenuta ad eos pertinet, ad quos pertinet eorum possessio; hinc tenutarium dici arbitror eum, cui tenutarum seu possessionum cura incumbit vel administratio.

b

A b Videtur hic appellari Gnoinum illa villa, quam Dlugossus *Historiæ Poloniæ* lib. 6, col. 618 nuncupat Gnoynik, cujusque decimas ait a Vincentio Cracoviensi episcopo anno 1215 perpetua donatione concessas ecclesiæ Cracoviensi.

c Patres Piarum scholarum, seu Clerici regulares pauperes *Matris Dei*, ex Italia in Poloniam Ordinem suum propagarunt. Erexerat eos sub titulo posteriori Josephus Calasantius; approbavit anno 1621 Gregorius PP. XV, mandans illis eruditionem pauperum puerorum in primis elementis, grammatica, et computo, nulla mercede recepta. Plura de illis, sed breviter tamen, lege apud Philippum Bonanni nostrum in *Ordinum religiosorum Catalogo* parte I, § 42.

d Nimirum ob turbas exortas in Ordine Innocentius PP. X anno 1648 decreverat, ut Patres Piarum scholarum absque votorum emissionem in congregationem redigerentur similem illi, quam sanctus Philippus Neri instituerat: hinc, opinor, S. Philippum, ut patronum agnoverant per hæc tempora.

B e Oppidum est in minori Polonia, fossili chalybe commendatum, teste Zeillero in *descriptione Poloniæ* pag. 79.

f Imo 1683, ut sequentia denotant; et sane expeditio de qua hic agitur, ut quivis novit, anno illo contigit.

g Vide annotata capitis VIII, ad litteram h.

mini domini Nicolai Oborski, suffraganei Cracoviensis, præsentavit, et produxit.

108 Quibus cum omni reverentia infracti et indefessi animi vir, magnæ pictatis, et in similibus agendis (scilicet in formandis processibus super vita, sanctimonia, et miraculis BB. Simonis de Lipnica b Ordinis Minorum de Observantia, Stanislaus Kostka c Societatis Jesu, Salomeæ d reginæ Italicæ Ordinis S. Claræ, Joannis Cantii e, academici Cracoviensis doctoris, Vincentii Kadlubek f, primus episcopi Cracoviensis, deinde Ordinis Cisterciensis Andreoviæ professi) practicus et expertus, statim eodem anno, XXI Februarii, dictum processum inchoavit, et sequentibus diebus et mensibus in antiqua Sandecz, Cracoviæ, in Neocorcino, Bochnæ, Viellicie g per se, et Posnanie h per suum subdelegatum, videlicet per illustrem et reverendissimum dominum Hieronymum Wierzbowski, episcopum Fessensem, suffraganeum Posnanicensem, XXIII sessionibus formavit, peregit, et in anno MDCLXXXV, die XXIII Martii, definivit, et definitive sententiavit: plene et sufficienter constitisse, dictæ servæ Dei E Cunegundi, ducissæ et reginæ Poloniæ, cultum exhibitum esse a centum quinquaginta et ultra annis (in hoc enim processus formandus injunctus erat) idque ante memorata decreta Urbani Papæ VIII, et ad præsens exhiberi, ac in dies augeri cum scitu et tolerantia Ordinariorum Cracoviensium; proindeque causam præsentem versari in casu excepto a prædictis decretis felicis recordationis Urbani Octavi super non cultu in sanctissima Inquisitione editis; et propterea declaravit, in hujusmodi causa præfatis decretis nullo modo contraventum esse, sed sufficienter illis paritum fuisse, et esse i.

109 Ista fuit sententia definitiva prænominati reverendissimi suffraganei Cracoviensis. Ipsum vero processum, documenta, scripturas, auctores fide dignos, sanctimoniam dictæ servæ Dei Cunegundis, virtutes heroicas, opera misericordiæ et charitatis, miracula et gratias recensentes, ceteraque authentica ad causam spectantia, revisiones, inquisitiones perlegit, collationavit et propria manu subscripsit et sigillo suo obfirmavit, anno Domini MDCLXXXVII, die xv Januarii Cracoviæ in capella S. Mariæ Magdalene, in platea canonicorum. Qui deinde processus Romam ad S. Rituum Congregationem per R. P. Albertum Karwacki, Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium, missus et delatus fuit k.

110 Anno MDCLXXXV, xvi Januarii magnifica Christina Dæbska, manu laborans, quæ arescebat, et jam in statu proximo totalis arefactionis erat; cum medici nihil juvare potuissent, et terror et dolor rectum dedere consilium recurrendi ad B. Cunegundem; post quem recursum pristinae sanitati reddita est; et illa in memoriam manum obtulit argenteam.

Eodem anno nobilis, quia consularis Cracoviensis, viri uxor Anna Zaleyska, per semialterum annum in lecto decumbens, a medicis derelicta, ultimos vitæ suæ traxit dies; quæ oblata B. Cunegundi, afflictos maritum et filium recuperata sanitate solata est. Qui grati beneficii tabulam argenteam, pondere et magnitudine insignem, ipsaque et ipsi præsentem ad tumbam D.

Cunegundis

EX ARCHIVO
COENOBII
SANDEGENSIS.
a decretis
Urbani PP.
VIII super
non cultu,

b
c d
e

f

g
h

E

i

feliciter ab-
solutum, et
Romam de-
stinatum an-
no 1687.

F

k

Sanatur in-
terim manus
arida, mor-
busque teta-
lis,

CAPUT X.

Processus tertius in causa Canonizationis B. Cunegundis virginis; decreta Romana pro ejus cultu et Officio; et nova interim miracula.

Commissio
Romana ad
novum pro-
cessum de
casu excepto

C

A Anno MDCLXXXIV, XIX Januarii admodum R. P. Valerianus Gutowski S. T. D. conventus Cracoviensis Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium, provinciæ Pater, religiosarum ac Deo dedicatarum virginum, Catharinæ Zelinska, abbattissæ totius conventus monialium in antiqua Sandecz Ordinis S. Claræ principalium procurator, coram perillustri et reverendissimo D. Nicolao Oborski, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopo Laodicensi, suffraganeo, scholastico, vicario in spiritualibus, et officiali generali Cracoviensi, uti et tamquam a sanctissimo Domino Innocentio XI, et S. Rituum Congregatione delegato iudice, commissario Apostolico litteras remissoriales et compulsoriales, pro conficiendo novo particulari processu in civitate et diocesi Cracoviensi super cultu ab immemorabili tempore, servæ Dei Cunegundi, ducissæ et reginæ Poloniæ exhibitæ, et casu a decretis sanctæ memoriæ Urbani Papæ VIII, in congregatione sanctissimæ Inquisitionis super non cultu editis excepto, in rotulo a ocluso et obsigillato expeditas in personam illustrissimi et reverendissimi Domini Joannis Malachouwski, episcopi Cracoviensis, vel, eo impedito, in personam prælibati do-

a

EX ARCHIVO
COENOBII
SANDECENSIS.

Cunegundis obtulerunt, cum sequenti inscriptione :

Deo, miserationum et miraculorum sempiterno fonti, qui per intercessionem B. Cunegundis, olim reginæ Poloniæ, nunc in regno cœlesti afflictorum patronæ, spectabilem Annam Cæciliam Zaleyska, morbo integro anno et medio vires corporis atterente, et omnem remediorum humanorum curam superante liberavit; nobilis, et spectabilis Joannes Zaleyski, proconsul Cracoviensis pro dignissima conjuge, et nobilis Sigismundus Joannes filius pro amantissima matre, ipsaque resanata matrona pro se immortales gratias, quas in utroque seculo dant, hac exili et humili tessera supplices appendunt. Anno salutis MDCLXXXV, die XX Maii.

atque plu-
res

III Eodem anno nobilis virgo, Dorothea Mosszczynska, gubernatoris arcis Luboulsensis filia, pro recuperata sanitate votum argenteum obtulit.

Eodem anno nobilis Korytniai ex Hungaria in persona huc veniens, pro recuperata sanitate votum dedit argenteum.

B Anno MDCLXXXVI, nobilis Andreas Roswadowski pro recuperata sanitate B. Cunegundi obtulit calicem argenteum cum patena.

Eodem anno religiosa ex monasterio Cracoviensi S. Mariæ ad nives Dominicana pro recuperata sanitate, cum licentia suorum superiorum, misit huc votum argenteum.

Eodem anno nobilis domina Skurska B. Cunegundi pro sanitate obtenta obtulit votum argenteum.

Eodem anno XIII Junii, domina Misiewiczowa, civissa Cracoviensis, pro recuperata sanitate oculorum votum argenteum, in quo sculpti oculi, obtulit B. Cunegundi.

Anno MDCLXXXVII, nobilis Marianna Leszczynska in ætate protracta cæca facta, post votum ad B. Cunegundem factum, visum recuperavit, et votum argenteum, in quo oculi sculpti, obtulit.

Civis quidam pedem argenteum obtulit pro pede sano facto. Eodem anno pro simili beneficio D. Cyrusowa pedem argenteum dedit.

Nobilis Helena Poniatowska in variis afflictionibus et necessitatibus consolationem et auxilium meritis D. Cunegundis experta, votum argenteum dedit ad tumbam ejus.

Eodem anno Sophia Rzarzowska, gubernatrix bonorum conventus monialium antiquæ Sandecz, patiens cordis oppressiones, post Missam ad reliquias S. Cunegundis ad suam intentionem celebratam, liberata a malo, cor argenteum obtulit.

cujusvis ge-
neris.

112 Eodem anno R. Stanislaus Juraszewski, capellanus sanctimonialium in antiqua Sandecz, pro gravi pedum dolore Missam celebravit; et liberatus a dolore, pedem argenteum obtulit.

Eodem anno die X Junii pulsator organorum de Slopnice visitavit tumbam S. Cunegundis ex voto, pro recuperata sanitate; et tabellam argenteam obtulit.

Venerabilis virgo Salomea Lucka, religiosa S. Claræ, conventus Cracoviensis ad S. Andream, cum licentia suorum superiorum perrexerat ad aquas calidas Druzbacenses propter levamen suæ debilitatis. In reditu venit visitandi gratia reliquias B. Cunegundis ad monasterium antiquæ Sandecz, et incidit in magnam et in desperatam

infirmiorem per tres septimanas; et cum curari non posset, obtulit se ad B. Cunegundem, et sana facta est.

D

Illustrissima virgo Constantia Fredowna, castellani Czerniechoviensis filia, manens in monasterio, infirmitatem patiebatur in defectu naturali mulierum; et cum medici illam juvare non poterant, recursum fecit ad B. Cunegundem; et sana facta est.

Nobilis domina Mlocka de Kruzlowa decumbens periculosa ægritudine, misit pro Missa ad altare D. Cunegundis cum oblatione; antequam nuntius redisset, sana facta est; quod postea præsens hic recognovit.

Nobilis Andreas Lipski multoties in infirmitate suæ protractæ ætatis, et in aliis occurrentiis consolatus a S. Cunegunde, vota hic sua exsolvit.

Nobilis Agnes Tomicka in variis paroxysmis ad intercessionem B. Cunegundis, quasi ad certam confugiens medelam, pro multis expertis beneficiis cum Missa et voto argenteo se præsentavit.

Nobilis Pogorzelski in gravi infirmitate promisit se ad tumbam D. Cunegundis cum Missa; et convaluit; ac post votum adimplevit.

E

Joannes Szablikowic, advocatus antiquæ Sandecz, quotidianas patiens debilitates et varios paroxysmos, intercessione D. Cunegundis ab omnibus liberatus, vota sua ad tumbam ejus exsolvit.

113 Anno MDCXC, magnis serenissimi Joannis tertii regis Poloniæ, et serenissimæ Mariæ Casimiræ reginæ itidem Poloniæ instantiis; iteratis precibus senatus spiritualis, et secularis, et Ordinis equestris, ac totius reipublicæ, missis supplicatoriis litteris, indefessa R. P. Adriani Skrzetuski, Ordinis Minorum S. Francisci Conventualium, Romæ manentis tunc, postea provincie Poloniæ sui Ordinis provincialis, ac nunc pro episcopatu Baccoviensi nominati, sollicitatione, et diligenti R. P. Balthazaris Milatii de Naro collegii S. Bonaventuræ Minorum S. Francisci Conventualium in Urbe regentis, ac causæ beatificationis B. Cunegundis promotoris, cura: Eminentissimorum protectoris regni Poloniæ, et protectoris Ordinis Minorum Conventualium, Joannis Casimiri Denhoff Poloni, et Laurentii de Laurea Brancati, ex Ordine Minorum S. Francisci Conventualium S. R. E. Cardinalium, valorosa auctoritate, S. Rituum Congregatio decretum perillustris et reverendissimi domini Nicolai Oborski, suffraganei Cracoviensis et commissarii Apostolici in causa beatificationis B. Cunegundis anno ut supra, die X Junii approbavit, et titulum Beatæ sponsæ Christi Cunegundi concessit.

Decretum
Romanum
pro cultu et
titulo Beatæ
anno 1690.

114 Quod legitur de S. Stanislae episcopo Cracoviensi et martyre in lectionibus secundi nocturni Octavæ ejus, nimirum: Benedixit Dominus novissimis Stanislai, magis quam principio ejus; id verificatur de B. Cunegunde: trecenti namque nonaginta octo l transierunt anni a felici Servæ Dei morte usque ad beatificationem ejus, propter negligentiam ad quos spectabat, et remissam promotionem. Sed compensavit postea id clementissimus Deus, cum eodem anno, et titulum Beatæ servæ suæ Cunegundis obtinuit, et Officium cum Missa de Communi Virginum pro die solennitatis suæ XXIV Julii concessum fuit pro omnibus religiosis, et monialibus Ordinis Conventualium

ejusque Offi-
cio ac festo
24 Julii.

F

l

A tualium, ac toto clero regni Poloniæ, tam seculari, quam regulari utriusque sexus sub ritu semiduplici. Cujus concessionis dum facta fuisset relatio sanctissimo Domino Domino Alexandro Papæ octavo, Sanctitas sua nedum sensum sacræ Congregationis approbavit, verum etiam gratiam ampliavit, et extendit per universum Ordinem Seraphicum utriusque sexus, et decretum edi et expediri mandavit die XVII mensis Decembris anno MDCXC.

Ad solennitatem beatificationis media pars monialium ægra subito convalescit.

115 Divina dispositione ad manifestandam servæ suæ B. Cunegundis, meritorum excellentiam factum esse autumo dum ante primam ejus sollemnitatem, quæ apud moniales Sandecenses per totam Octavam fuit, medietas monialium vario morbi genere afflicta fuit, ac plurimæ lecto affixæ chorum frequentare non potuerunt. Brevi imminens tempus primæ sollemnitis B. Cunegundis, et dies caniculares, non permittebant sumere medicinam; et abbatissa dolebat plurimum, quod tam sancta, et tam diu exspectata, et magnis votis omnium concupita transactio condecorari in ecclesia et in choro, et adjuvari in præparatoriis a decumbentibus non poterat. Dum itaque ad sublevandas tot moniales ex infirmitatibus variis humana defuissent auxilia, venerabilis abbatissa, communi instituta ad reliquias S. Cunegundis oratione pro ægrotis, ad cœlestem appellavit medicum. Successit bene hæc pia intentio devotæ abbatisæ: nam pro privata imaginis, et reliquiarum B. Cunegundis ex monasterio suo educatione ad ecclesiam parochialem, ex qua postea sollemnis ad suam ecclesiam introductio carundem fuit, omnes et singulæ moniales, quæ decumbebant, surrexerunt ex lecto ad portam; has sacras imaginem et reliquias comitatæ sunt, et sicut per gratiam Dei die crastina pro receptione earum sanæ fuerunt, per totamque incolumes manserunt Octavam; sic postea, etsi non parum longis devotionibus defatigatæ, nullam passæ fuerunt recidivam.

Suffraganeus Cracoviensis excusans se ab hac solennitate celebranda corripitur morbo:

C
m

116 Auxit casus sequens dictæ hujus sollemnitis pompam. Venerat huc perillustris, et reverendissimus dominus Stanislaus Szembek, suffraganeus Cracoviensis, postea archiepiscopus Gnesnensis, et primas regni, pro ministrando sacramento Confirmationis populo submontano m, quem Patres missionarii catechizabant. Descendit quoque ad ecclesiam primo, et postea ad crates religiosas monialium; quem abbatissa cum omni submissione recepit, et pro imminente post aliquot dies sollemnitate invitavit; sed gratiis actis pro omni humanitate et honore, bonus antistes deprecabatur abbatissam, ut non sibi vitio verteret, quod ejus desiderio satisfacere non posset, habens alio pergendi urgentissimam causam. Mortificato corde suscepit excusationem abbatisæ prælati; sed forsitan non sancta Cunegundis: nam eo ipso momento, sic gravi viscerum interno dolore correptus fuit, et viribus omnibus destitutus, ut vix tribus diebus supervivere posse crederetur. Missus fuit quidam ex aulicis Cracoviam pro conducendo quantocius medico; sed dum morbus invalesceret, bonus antistes sibi timens, nec opportune medicum venturum sperans, de dispositione animæ cogitabat, et abbatissam pro oratione ad S. Cunegundem rogari

mandavit, promittens, si convalesceret, et sollemnitati D. Cunegundis servitutum, et tota vita sua devotionem specialem ad ipsam habiturum.

EX ARCHIVO
COENOBII
SANDECENSIS.

117 Non defuit justis desideriis veneranda abbatissa: nam sub Missa pro eo infirmo ad reliquias S. Cunegundis celebrata, communem omnium religiosarum instituit orationem; post quam finitam, sine ulla curatione sanus surrexit reverendissimus suffraganeus, et veloci cursu adventantem hilariter salutavit medicum; nec quidquam ab eo ex advectis medicamentis sumere voluit: sicque solenni introductioni reliquiarum S. Cunegundis pontificaliter astitit, et Missam solennem cantavit. Postea memor beneficii, velum ditissimum sub ejus sacras misit reliquias, et tabulam argenteam satis magnam et deauratam, cum sequenti inscriptione:

sed mutato mox proposito, repente sanatur.

Illustrissimus et reverendissimus dominus Stanislaus a Slupow Szembek, Dei et Apostolicæ Sedis gratia episcopus Dionysiæ, suffraganeus et officialis generalis Cracoviæ, tabulam hanc votivam B. Cunegundi virginis, in gratiarum actionem pro recuperata ejus precibus valetudine, appendit, anno Domini MDXCI, die XX Octobris.

E

ANNOTATA.

a Rotulus dicitur charta convoluta atque in se reducta per modum baculi.

b De quo fuse actum est XVIII hujus mensis.

c Recens in Sanctorum album rite adscriptus. Obiit XIV Augusti; colitur apud nos hactenus die XIII Novembris.

d De qua agendum die XVII Novembris.

e Agi de hoc poterit XIX Octobris, quo die celebrari consueverat apud Polonos, quamquam in cœlum hinc migraverit XXIV Decembris. Nunc autem in ecclesia Cracoviensi colitur ejus festum Dominica quarta Octobris.

f Vincentii hujus opus habemus historicum et Acta; sed de cultu nihil accepimus huc usque. Dedimus illi locum inter Prætermisos die II Februarii, quia illo die annuntiatur ab Henriquez in Menologio Cisterciensi; iterumque die VIII Martii, quia illo vivere desiit. Chalemotus in serie Sanctorum ejusdem Ordinis eum refert ad VIII Februarii; nescimus, quam ob causam. Polonos interim oratos volumus pro suo erga Sanctos indigenas amore, ut si quid de illo habent, id nobiscum communicare dignentur: erit enim, si modo de cultu legitimo constet, ejus Acta vulgandi opportunitas, cum, finito Decembri, duo primi menses revocari ad incudem non sine magno rerum incremento debebunt.

F

g Oppida hæc sunt omnia palatinatus Cracoviensis, præter Neocorcinum, quod illi tamen in palatinatu Sandomiriensi proxime ad Vistulam adjacent notatur in mappis. Cum vero examinanda hic fuerit antiquitas cultus Beatæ, haud dubie his locis jam olim ille floruerat.

h Posna seu Posnania palatinatus Posnaniensis in majori Polonia caput est, ad Wartam fluvium sita. Itaque in utraque Polonia veneratio B. Cunegundis antiqua ferebatur.

i Per ea namque non prohibebatur cultus ab im-

EX ARCHIVO
COENOBII
SANDECENSIS.

memorabili tempore, hoc est ante centum retro annos, exhibitus.

k *Servatur tamen ejus apographum authenticum ab ipso episcopo Laodicensi sigillatum Sandeciz apud moniales; ut me docuit R. P. Ludovicus Elbingus, de quo supra. Porro sequebatur Ms. hic titulus ad sequentia pertinens: Sequuntur miracula ejusdem B. Cunegundis facta sub tempus nominati processus et usque ad ipsam beatificationem dictæ sanctæ Virginis.*

l *Obiit enim anno 1292.*

m *Submontanos appellat eos, qui versus Alpes Hungariæ Cracoviensi episcopo subjacent, in quo etiam tractu Sandecia est.*

CAPUT XI.

Miracula solennitatem beatificationis secuta.

B

Sanantur febres, manus ac pedis dolores.

Octo annorum puella nobilis, Salomea, unica filia D. Anna Nowoszycka de Kroscienko, correpta febre, quam per tres patiebatur septimanas, sic extenuata; ut in ea sola ossa et nervi apparerent, vixque jam retinere poterat spiritum. Casu tunc venerunt Patres Societatis [Jesu], qui puellam illam jamjam morituram ad viam disponebant æternitatis. Sed mater nimis afflictæ, hanc unicam prolem habens, extra spem alterius existens, dum omnia humana remedia desperata crederet, ad cœleste auxilium recursum fecit: misit pro sacro ad reliquias D. Cunegundis celebrando, et moniales pro piis precibus obnixa petiit. Res admiranda! Illa ipsa hora, qua Missa dicebatur, puella libera facta est ab omni affectione; et brevi ad pristinam venit corpulentiam.

C

Nobilis Teresia Koczanska de Tylmanowa acutissimos in manu patiebatur per longum tempus dolores, et quandoque usque ad insaniam. Persuasa fuit ab amicis ad recursum ad B. Cunegundem: quod ipsa grato suscipiens animo, cordialissime ad Sanctam suspiravit; in quo instanti omnes dolores cessarunt. Pro beneficio visitavit personaliter sacras ejus reliquias, et manum argenteam obtulit.

Nobilis Moyski vulneratus in pede, loco sanationis a chirurgo in periculum mortis per gangrænam inductus, dum de ista desperaret, obtulit se ad S. Cunegundem; et sine humano remedio pes ejus sanus factus est. Unde brevi pedester ad ejus ivit sepulcrum, et pedem donavit argenteum.

Mæsto solatium, deformi renustas, ægris sanitas restituta.

119 Joannes Jasienski, consul Neosandecensis, in magnis afflictionibus et tribulationibus omnem spem suam collocarat in protectione D. Cunegundis; sicut in brevi obtinuit a Deo per suam intercessionem in omnibus consolationem et levamen; gratus beneficii, cum omnibus suis domesticis visitavit tumbam sacram ejus, et votum dedit argenteum.

Certa persona ex infirmitate non bona faciem

totam deformatam ad nauseam intuentium habens, humiliter devovit se S. Cunegundi; et ejus suffragiis sine ulla curatione pristinam recepit venustatem: grata beneficii faciem argenteam obtulit.

Certa femina de Breez, ob gravissimos dentium dolores delirabat frequenter: quo plura adhibebat pro sedando dolore remedia, eo majores sustinebat cruciatus; jam et vitæ pertæsa fuit. Quodam tempore, motu ferme divino, promisit [visitare] reliquias S. Cunegundis; et mox cessavit dolor. Memor gratiæ, præsens fuit hic, et laminam argenteam, in qua dentes sculpti erant, obtulit.

Anno MDCXCV Casimirus Podwysocki, consul antiquæ Sandecz, infra Octavam Corporis Christi, a quodam incaute explodente bombardam suam sub tempus cum Sanctissimo processionis a læsus fuit in manu; cchirurgus loco sanationis induxit illi gangrænam in manum, jamque abscindi debebat; sed patiens recursum fecit ad S. Cunegundem; certas vovit devotiones ad ejus sacras reliquias, et omne periculum evasis: nam manus per se sanata est.

120 Anno MDCXCVI, Matthæus Woytovic, de antiqua Sandecz, in juventute valde laborabat oculis, unde ipsi a multis ominata fuit cæcitas in provectori ætate; quo asserto terrefactus, votum dandi b argenteum ad tumbam S. Cunegundis, quando ad statum aliquem pervenerit, promisit. Post aliquot annos sacerdos secularis factus, de promisso voto nullam memoriam habuit, donec cæcutire incepisset; in quo periculo se ipsum ingratitude et infidelitatis arguens, votum prælibatum fabricari mandavit; quod antequam esset perfectum, ipse integra oculorum potitus est sanitate. Deinde votum obtulit, et beneficium ipse propria manu in libro miraculorum descripsit.

Pauper quidam opifex Cracoviæ cæcus factus, et sic toto permansit anno: post ab amicis persuasus, votum fecit visitandi tumbam S. Cunegundis; et statim consolatus, hoc ipse præsens hic juratus recognovit.

Elisabeth Golkowska incognito laborans morbo: nam aliqui dicebant illam maleficiatam, aliqui obsessam, aliqui plica infectam. Unde convenientem non poterat habere medicinam; et ipsa gravissimis torquebatur doloribus. Quodam tempore in somno apparuit ipsi B. Cunegundis, promittens sanitatem, si sibi devota fuerit. Promisit, et absque ulla medicina convaluit; et huc sana intra paucos venit dies. Anno MDCXCVIII.

Eodem anno Heduigis Wolska, cujus infirmitatem mulieres cognoscere non poterant, et sui, et foetus, quo gravida erat, tolerabat periculum: persuadebatur ab obstetricibus, ut abortu suam salvaret vitam; sed ipsa mori potius in corpore, quam infantem in anima perire eligens, divinæ se commendabat voluntati. Patiebatur multum hæc bona femina: nam neque jacens, neque sedens libera fuit a doloribus. Cum se ad mortem disponeret, occurrit mens pia confugiendi ad S. Cunegundem; quem instinctum secuta, mox sine doloribus mansit, et tempore debito sanum peperit filium.

121 Anno MDCC, Anno Pniowska, nobilis matrona,

D

a

E

Beata avertit cæcitatem, et morbos ignotos,

b

F

A
item dolores
oculorum,
epilepsiam,
depredatio-
nes,

trona, in gravi oculorum dolore fecit votum ad S. Cunegundem; et statim consolata est. In simili affectione nobilis Helena Panigtowska venit ad tumbam S. Cunegundis; gratiam sanitatis accepit.

Eodem anno, die iv Octobris nobilis domina Wiernkowa venit huc infante suo lactente; quem, cum morbum caducum pateretur, obtulit ad tumbam S. Cunegundis; et sanus factus est.

Illustrissimus castellanus Vlnensis, qui meritis D. Cunegundis ex gravi infirmitate se surrexisset fatetur, votum argentum misit huc.

Et non tantum extranei, sed etiam domestici, imo et filiae in Christo B. Cunegundis, sua gloriantur protectione, Permiserat Deus his maxime temporibus in poenam peccatorum nostrorum multas venire gentes, easque varias atque rapaces, in hereditatem suam; et tunc verum erat dicere illud: Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus. Sic hic factum est per Suecos, Moscos, Cosaccos, et alios. Deprædabantur omnia monialium bona, quicumque volebant; contributiones incessanter extorquebant; et adhuc ecclesiam spoliare, et monasterium intrare monialium prætendebant; alias in villis ultimam minantes ruinam. Hinc afflicta abbatissa ad S. Cunegundis auxilium recursum fecit; et feliciter. Nam dum moniales ad reliquias divae suae Matris preces fundebant, inimicus, qui violenta meditabatur consilia, terrore de coelo in ipsum immisso, fusus est; et sic monasterium a confusione, et bona a ruina salvata sunt.

et pestem a
suis,

122 Eodem anno gravis in antiqua Sandecz et circumcirca grassabatur pestis, qua multi de ecclesiasticis, secularibus, et regularibus, de nobilibus, civitatensibus, oppidanis, et villanis occubuerunt. Abbatissa monasterii volendo salvare [se] et sorores suas, mediam partem abduxit, (permittentibus id sibi superioribus) secum ad bona; et medietatem, ne sileret ecclesia, in claustro reliquit, præscripta ad cautelam regula. Sed cum famuli, in area conventus extra clausuram manentes, plus temere fidentes quam prudenter cauti fuissent, libereque per oppidum infectum cursitassent, brevi peste infecti sunt, et duo ex ipsis derepente mortui, qui ad crates obsequendo quotidiani erant. Perterruit hic casus non parum moniales, nec timor irrationalis erat: nam aliquot ex ipsis infirmæ erant, signa infectionis præferentes; nulla tamen mortua B. Cunegundis precibus.

idque iterum,

123 Nobilis Antonius Kamocki, cujus soror germana erat religiosa Anna Kamocka, cum licentia superiorum accepit sororem suam cum duabus monialibus ad bona sua; sed quia alia bona non procul a Bochnia habuit, solebat adire illa œconomicae dispositionis gratia, ubi peste contracta, ad moniales rediit; et tertia die infirmus factus, sexta vero decessit. Moniales, quæ nihil tale cogitabant, et infirmo et morienti assistebant, primo post agnitionem signorum pestis consternatæ ex periculo manifesto. Ipsæ jam periclitantes, se subdixerunt, pedestes, relictis omnibus, ad villam conventus euntes; ubi etiam aliquot moniales manebant, quibus associatæ simul manebant, donec illæ, habita notitia

de morte per pestem domini Kamocki, illas relegassent. In qua separatione prædicta religiosa Kamocka signis pestilentialibus oppleta fuit; nec sciens se salvandi alium modum, quam recursum ad S. Cunegundem, ad eam prostrata in terram, cum fletu orabat, non tam suæ, quam aliarum sororum prospiciens saluti. Periculum tunc magnum erat: nam in Wronovice, ubi defunctus tunc erat nominatus dominus Kamocki, ex domesticis ejus omnes, præter duos infantes, mortui sunt; et ipsa religiosa Kamocka graviter decumbebat. Cum ergo omnes moniales in Strzeszyce, ubi hoc erat, in periculo manentes, sine intermissione ad S. Cunegundem clamarent, votorum suorum compotes factæ sunt; dum nulla ex ipsis mortua est, et nullus se ab ipsis infecit ex villa.

124 Non minus aliud miraculum fecit D. Cunegundis in salvando a peste suas filias. Nobilis Sigismundus Siemienki, qui habuit filiam suam eodem conventu adhuc novitiam, et sororem germanam jam professam, accepit illas ad se cum quadam tertia; advexit illas gubernator bonorum sive administrator domini Siemienki. Vix illuc venerunt, et ecce, ab illo administratore infecto homines tam in aula quam in villa moriebantur, et cadebant velut pecudes. Dum autem inquireret dominus Siemienki, unde infectio facta esset, administrator se volens iustificare, affirmabat, moniales advexisse pestem. Nobilis Siemienki cum domina sua volens se salvare, discessit ad alia bona, increpatis monialibus, et relictis sine ulla commoditate. Passæ sunt innocentes moniales multum ab illa gente, periculum a peste et a fame sustinentes. Unicum earum erat levamen, spes in S. Cunegundem, ad quam continuo orabant, cujus certe meritis omnes sanæ erant, nec minimum capitis sentientes dolorem. Ille tamen administrator justas ultionis divinæ non evasis poenas; qui ante ipsum agonem revocavit fictam in moniales calumniam; et seipsum incusavit, quod avaritia ductus, ab infectis mercatoribus emerit certas merces; et sic ipsum, et totam villam infecerit. Sic S. Cunegundis filiabus suis et alimentis per benefactores providit, et innocentiam illarum vindicavit, et pietatem manifestavit: nam aliquot personæ fide dignæ testatæ sunt, se etiam lumen super illas moniales vidisse, dum orarent.

125 Cum ergo hæc iræ Dei plaga sæviret in antiqua et nova Sandecia, in Podegrodzie, Stornie, Przyszowa, Mokra, et aliis circumvicinis villis; et populus ex ipsis et aliis ad Lucovicensem pro devotione frequenter et commixtim adventaret ecclesiam; pastor illius R. Michaël Bochenki, canonicus Sandecensis, cupiens omnes suos parochianos sanos et salvos, commonebat eosdem, ut confugerent sub præsidium sanctissimæ Matris Dei, et commendarent se S. Cunegundi: quibus annuentibus, fecit votum ex ambone c, solenni processione visitare tumbam S. Cunegundis, dum pestis cessaret. Nec frustra fuit illorum pietas: nam per vi menses quibus pestis duravit, nullus in tota parochia fuit infirmus: id ergo intercessionem sanctæ hujus Virginis adscribens reverendus ille parochus, votum solenne argenteum numerosissima proces-

sione

ac tertio,

E

F

item eamdem
avertit a locis
aliis pluribus.

c

EX ARCHIVO
COENOBII
SANDECENSIS.

sione ad sepulcrum ejus detulit anno sequenti Dominica prima post festum S. Margaritæ.

Parochia itidem Chomranicensis pro evitanda peste elegit sibi pro patrona S. Cunegundem, promittens nulli post Deum, et beatissimam Virginem Mariam, nisi beatæ huic Virgini suam adscribere incolumitatem, in magna circumcirca vicinorum peste infectorum existens periculo, et solennes cum processione referre gratiarum actiones in ecclesia sua; sicut postea fecit, et votum argenteum obtulit, non frustrata spe sua.

Eandem gratitudinem præstitit S. Cunegundi reverendus Casimirus Mrozkowic, parochus in Kamien, pro simili in peste præservatione.

Fecit similiter Joannes Szablikowic advocatus antiquæ Sandecz cum fuisset cum conjuge sua in magno pestilentie periculo; et votum argenteum grati ergo animi obtulit. Idem tunc magnum pedum patiebatur dolorem; sed postquam se commendavit S. Cunegundi, dolor cessavit.

*Dolorem tol-
lit oculorum,
et hydropem.*

B

126 Anno MDCCXIV, die XVI Maii, venit ad tumbam S. Cunegundis nobilis Sophia Gabonska, de Nieprzesnia, testificando, quod ipsa ante undecim, vel plus minus annos, dolendo oculis parum videre potuit; et quatuor annis in ista affectione permansit multis expensis varias procurando medicinas sine ullo effectu aut diminutione doloris. Post longum tempus recordata suæ consanguineæ religiosæ in antiqua Sandecz, nuntiavit ei de sua tam longa infirmitate; a qua responsum recepit, in quo de multis gratis et beneficiis, meritis B. Cunegundis a Deo factis, qui ad illam confugiunt, illa religiosa narrabat. Hoc motivo nobilis Gabonska commendavit se S. Cunegundi; et statim dolor oculorum sine ullo naturali remedio cessavit.

C

Addidit eadem D. Gabonska, quod infans suus unius anni magna fuerit hydropisi correptus. Petens illa medicum, quid contra affectionem illam facere deberet, respondit medicus, nullum superesse juvandi infantem remedium. Tunc illa memorata beneficii S. Cunegundis in se ipsa experti, commendavit filium suum eidem sanctæ Virgini, promittens eundem, dum sanus fuerit, ad tumbam. Quo facto, infans mirabiliter liber fuit ab illa affectione; quæ quasi insensibiliter evanuit. Cum autem ad explendum votum suum iter meditaretur, resolvit se solam ad iter, timens, ne infanti quid novi accideret. Dum ergo sic rem determinavit, ecce, infans periculose infirmus factus est; quod mater advertens, iterum vota sua ad S. Cunegundem direxit, volens cum infante suam adire tumbam, etiamsi sciret infantem in via moriturum. Infans protinus factus sanus. Illum ad antiquam Sandeciam devexit; sanum S. Cunegundi obtulit, et sanum domum revexit. Hæc domina petiit ista sibi beneficia præstita ad majorem Dei gloriam et cultum S. Cunegundis connotari.

*Beata scri-
ptorem Vitæ
suæ præser-
vat a peste,
et paralyti*

127 Supra nominatus bonæ memoriæ admodum R. D. Martinus Frankowic, philosophiæ doctor, custos collegiæ Sandecensis, auctor Vitæ Polonico idiomate in folio B. Cunegundis impressæ, ex qua ista miracula in Latinum traducta sunt, nunc de seipso loquitur; quod non liceat sibi subticere multa Dei bona, dona, et gratias, quas sibi B. Cunegundis in obsequio suo

exsistenti impetravit, faciendo eum capacem et idoneum penes fabricationem ultimi processus pro beatificatione fui. Ipsius sanctæ Virginis protectioni adscribit prædictus A. R. D. sanitatem suam, honorem, et substantiam, tutelam, et ipsam vitam. Nam dum pestis in utraque Sandecia grassaretur, et circumcirca vicina loca infecta essent, ipsum protectio D. Cunegundis, cui se in principio pestis statim commendavit, et suos domesticos non solum ab ira magna Dei præservavit, maxime penes familiam domus incautam; sed etiam ab ulla pestis suspitione, se, suos domesticos, et suos subditos conservavit.

Idem auctor operis majus adhuc recenset hujus Sanctæ sibi factum beneficium; dum anno MDCCXII paralyti tactus fuisset, et primo loquelam, deinde usum manus dexteræ amisisset, et sic aliquot diebus jacuisset, licet penes magnam medici curam; tamen sine spe convalescentiæ, et usus manus suæ fuit. Sed postquam communitas sanctimonialium orationes suas ad Missam pro ipso celebratam fecisset, et se suæ sanctæ Matri commendasset, cui etiam ipse se cum Missa venturum promiserat, statim loqui cœpit, et manum movere, postea scribere, officio concionatoris satisfacere, et Missas cantare potuit.

128 Idem dicit, anno immediate sequenti in festo SS. Philippi et Jacobi in Dunajec fluvio, dum auriga deviasset, se ope D. Cunegundis a submersione salvatum fuisse.

*et submersio-
nis periculo,
caligatione,
ac dyssent-
ria mortifera.*

Idem narrat, ante aliquot annos scribendo continuo de nocte penes candelam in visu enervato defecisse et caligasse; dum autem se commendavit sanctæ Cunegundi, in claritate visus consolatum mansisse.

Anno quoque MDCCIV *, diarrhœam sanguineam dicit idem se passum fuisse, quam nullæ medicinæ sanare poterant; aliquot ergo septimanis sic afflictus fuit, et valde debilitatus, spem vitæ non habuit. Dum autem ad reliquias S. Cunegundis Missa pro eo celebrata fuisset, pristinæ fuit redditus sanitati. Concludit igitur (sunt ejus verba sequentia:) Plane cum Tobia dicere possum, quod me intercessio Servæ Dei in omnibus necessitatibus, difficultatibus et adversitatibus sic protexerit, juverit et defenderit, quod omnibus bonis per eam repletus sim.

Hic finit miracula B. Cunegundis antiquæ Sandeciæ monasterio suarum monialium conscripta.

* an
MDCCXIV?

F

ANNOTATA.

a *Id est, sub tempus, quo instituebatur processio cum venerabili Sacramento Corporis Christi, quod in ea circumferebatur.*

b *Imo potius dare: neque enim argenteus hic substantive sumitur pro nummo argenteo; sed adjective, et votum afficit seu anathema, quod dare promisit, ut patet ex sequentibus.*

c *Ex ambone. id est ex pulpito seu suggestu; de qua voce consuli fusius potest Cangii Glossarium.*

A

CAPUT XII.

*Miracula B. Cunegundis facta ad
S. Nicolai prope Corcinum.*

*Sacellum S.
Nicolai, olim
precibus Bea-
tæ, nunc mi-
raculis illu-
stratum cum
vicino puteo:*

a
b

B

C

*ibi enim cæ-
citas et mali-
gna febris
subito depul-
sa,*

Joannes Dlugossus in Vita B. Cunegundis *a* mentionem fecit certæ ecclesiolæ seu capellæ, tituli S. Nicolai episcopi et confessoris, non procul a fluvio, Nida dicto, sub Neocorcino; et vicini puteoli, S. Cunegundis nominati *b*. Ecclesiola hæc, quia est in aperto campo, ideo ad eam ab hominibus remotam, quasi ad eremum, S. Cunegundis libenter frequentabat, et in ea insolitas gratias divinas recipiebat; uti spiritum contemplationis et extases, fervorem orationis, profluvium lacrymarum, et donum perpetuæ castitatis impetratum, ac multa alia dona cœlestia. Ad istam ecclesiolam, dum clausa erat, sibi angeli portas aperiebant, et ab ea ex oratione, jam die facto, regrediens, nube clara, ne videretur ab hominibus, obumbrabatur. Ab hac ergo ecclesia stadiis tribus distat puteolus, S. Cunegundis nominatus (distinctus est hic ab illo, qui est in antiqua Sandecz,) ad quem non solum ex vicinis, sed etiam remotis locis veniunt omnis status et conditionis homines variis afflicti morbis, et aqua ex illo, prævia in dicta ecclesiola sacramentali confessione et communione, curantur; quæ etiam aqua deportatur ad longinquas Poloniæ pro medicina partes. Et testantur id innumera vota cerea, quæ in candelas ad usum prædictæ ecclesiolæ convertuntur; sunt et modo tabellæ argenteæ, quarum plurimæ per prædones ex ecclesiola ablatae fuerunt. Miracula autem, quæ infra ponuntur, A. R. D. Bartholomæus Jodlowski, sacrae Theologiæ et J. U. doctor, decanus Lublinensis, præpositus Neocorcinensis, parochus Czarnocinensis, propria conscripsit manu; [et] comprobata, et jurata sub tempus processus canonizationis B. Cunegundis promotori consignavit. Et illa etiam auctor Vitæ B. Cunegundis Polonica lingua impressæ typis excusa ad calcem ejusdem Vitæ posuit ordine tali.

130 Primo in prædicta ecclesiola S. Nicolai in tabula est ista scriptura: Anno MDCLXXII, die XXIII Junii quidam Blasius Celei de Radgoszeza cæcus taliter, quod nec diem nec noctem dignoscere poterat; hic venit ad ecclesiam parochialem Neocorcinensem, et petiit confessarium; qui facta confessione, audivit Missam in ecclesiola S. Nicolai, et ibidem communicavit; deinde ivit ad puteolum B. Cunegundis; et statim lumen oculorum recepit. Hoc miraculum scriptum fuit in ecclesia parochiali Neocorcinensi, multis præsentibus testibus.

Item Agnes vidua post defunctum Stanislaum Wægies, maritum suum, civem Neocorcinensem, habuit filium, qui in gravi infirmitate visum amiserat; et in ista cæcitate fuit per tres menses. Ex consilio sacerdotis Neocorcinensis detulit

ipsum ad puteolum B. Cunegundis: qui sacerdos lavit ipsum in illa aqua ex puteolo, et matri reddidit; qui statim in crastino lumen recepit, et præsentavit ipsum mater in ecclesia statim parochiali, et miraculum notatum fuit.

Item ancilla nobilis Helenæ Makowska, viduæ devotissæ, in febre maligna amissis sensibus, per dies septem quasi cadaver in lecto jacuit, nullum sumens alimentum; die octavo, quasi ex somno expergefata, rogavit aquam ex puteolo dictæ S. Cunegundis; quam ipsi domina sua negabat, timens, ne in majorem incideret paroxysmum. Sed dum ægra non cessaret rogare, affirmans, sanitatem sibi ex aqua illa certo proventuram, permisit illi parum ex ipsa bibere: qua sumpta, terribiliter incepit sudare, postea dormire; post somnum aliquot horarum, surrexit sana, acsi numquam infirma fuisset.

131 Item eadem nobilis Makowska in genu habuit magnum ulcus, a quo venas putrefactas chirurgus exscindebat, quibus excisionibus maxime torquebatur. Cracoviæ multum consumpsit temporis et pecuniæ in curatione sine ullo juvamine; quod perpendens, recursum fecit ad B. Cunegundem, et contra omnium voluntatem mædificare et abluere sibi fecit pedem illum aqua ex puteolo S. Cunegundis; quo facto, brevi pes ille per se ipsum sanatus est.

Item eadem nobilis Makowska oculis valde laborabat; qui cum fuissent sanguine obducti, nihil illam videre permittebant; quos cum lavisset aqua ex dicto puteolo, sanati sunt.

Item in eadem domo manebant quinque viduæ devotissæ penes ecclesiam parochialem Neocorcinensem. Quadam ergo nocte ex calefacta nimis fornace, fœtore et fumo omnes capite laborare, et deliquia pati, ac sine omni sensu esse cœperunt; tandem apoplexia tactæ, cum jam vix spirarent, prædicta Helena Makowska melius illis habens, curavit aquam ex puteolo S. Cunegundis adferri, qua ipsas aspersit; quæ ad se reversæ, commendabant se B. Cunegundi; et in crastino sanæ factæ, iverunt ad ecclesiam S. Nicolai pro gratiis agendis. Quando autem aspergebantur illa aqua, ex capitibus illarum fumus niger et fœtens exibat.

132 Item nobilis Stradomska, vidua de Staviszyce, ita erat maleficiata; quod præter pellem et ossa nihil carnis habebat; et sic per aliquot annos sine juvamine decumbebat; nihil juvabant exorcismi. Addidit tribulationem ingens dolor oculorum. Ex consilio piorum fecit sibi balneum ex aqua ex puteolo B. Cunegundis; et statim sana facta est, et dolor oculorum cessavit.

Item admodum R. D. Paulus Smolicki, S. theologiæ doctor, scholasticus Scalmiriensis, præpositus Neocorcinensis, magnæ pietatis, et eruditionis prælatus, plusquam octuagenarius, sæpe adibat istum puteolum; ipse in processionibus ad populum exhortationes faciebat, commendans illi dictam puteoli aquam, et devotionem erga B. Cunegundem, multasque in se ipso expertas in variis infirmitatibus profitebatur gratias.

Item sæpe nominata nobilis Helena Makowska a maligno spiritu obsessa, visitans quadam die cum alia matrona dictum puteolum, graviter a

EX VITA
BEATÆ
POLONICE
EDITA.

*et ulcus, et
oculorum do-
lor, et apo-
plexia,*

E

F

*item malefi-
cium, dæmo-
nis insessio,
dolor oculo-
rum,*

dæmone

EX VITA
BEATÆ
POLONICÆ
EDITA.

dæmone tormentata fuit, ad lapidem allisa et vulnerata; cum in deliquium venisset, illa altera femina aspersit illam illa aqua; et statim ad se rediit, et sana domum reversa cum magna dæmonis lamentatione.

Item Stanislaus Kraska, civis Neocorcinensis, ætatis lxxx annorum, testatus est id de famula sua; quod anno septuagesimo secundo tanto erat dolore oculorum afflicta, quod sine manu-ductione gressum regere non potuerit. Petiit se conduci ad puteolum B. Cunegundis; ubi lotis oculis, dolore amisso, sana domum per se reversa est.

et cæcitas
aliæque plu-
res miseriæ,

133 Item idem seniculus testatus est, quod quadam die ad dictum puteolum invenerit quamdam feminam de Bonisovice cum filio suo decem annorum; quæ præ gaudio diserte flebat, laudando Deum, quod ibi dictum filium valde infirmum, post lotionem, sanum videret; iterabat insuper dicens: Compenset Deus sua gratia et benedictione his, qui mihi persuaserunt huc venire cum isto filio.

B Item seniculus retulit, quod multos infirmos, tam domi suæ, quam alibi hac aqua sanaverit. Idem asseruit, quod quadam die ad dictum puteolum invenerit servum magnifici domini Cutki, subdapiferi c Sanocensis, qui istam aquam accipiebat in lagenam, eo quod in districtu Sanocensi quidam homo cæcus, qui sibi lavit oculos aqua ex hoc puteolo, visum receperit.

c

Item illustrissima Catharina Denhofova, succameraria regni, capitanea Vislicensis, sciens, magnalia operari istam aquam, toties, quoties venit huc ad suum capitaneatum cum suo illustrissimo, semper utebatur hac aqua pro medicina in cunctis suis infirmitatibus; et quoties hinc discedebat, dolium plenum secum accipiebat pro se et aliis curandis.

Item civis Neocorcinensis, nomine Joachim cæcus factus, votum fecit ad B. Cunegundem, et visum recepit; sed cum promissum suum neglexisset, iterum privatus fuit visione; et statim publice profitebatur, ideo castigatum se esse a Deo, quia beneficii accepti ingratus erat. Dum ergo sic contritus et dolens votum suum explesset, denuo aperti sunt oculi ejus; quod tota civitas testata est.

C

morbus letalis, exulcera-
tio, etc.,

134 Item Stanislaus Musiewicz, lignifaber, cum capellam in arce Neocorcinensi, quam D. Cunegundis fundavit et ditavit, repararet, factus infirmus, extremizabat sine ulla spe vitæ. Certo die Dominico, cum omnes ivissent ad ecclesiam, eo solo relicto, obdormivit; in quo somno apparuit ipsi B. Cunegundis; et ipsum bacillo albo tangens, excitavit, ac dixit: Surge, et comple reparationem inchoatam capellæ. Surrexit infirmus, quasi nullam habuisset infirmitatem; et in crastino primus venit ad laborem. De hoc miraculo omnes arcenses cum nobili domino Stanislao Stasimonski, burgravio d arcensi, testimonium perhibuerunt. Cujus miraculi longa et lata fama facta est, taliter quod, dum post aliquot dies venisset huc Neocorcinum serenissima Eleonora Austriaca, Michaëlis regis Poloniæ uxor, inquisitionem circa hoc sedulam fieri curavit; et ita compertum fuit.

d

Item illustrissimus Alexander, comes in Tar-

now, castellanus Sandomiriensis, et capitaneus Neocorcinensis, postquam de prædicto lignifabro miraculose sanato rescivit, magnam ad S. Cunegundem concepit devotionem; cujus patrocinio in multis suis, suæ consortis, et unici filii sui infirmitatibus et necessitatibus gloriabatur: unde etiam multa vota faciebat ad B. Cunegundem, et explebat. Nec postea immemor erat, postquam capitaneatum hunc dimiserat; sed sæpe visitabat capellam D. Cunegundis.

Item Marianna Korwatowa, vidua Neocorcinensis, valde exulceratum pedem habens, magnos passa est et diuturnos dolores; et cum nullæ unctiones [aut] emplastra prodessent, præ magnitudine dolorum mori quantocius desiderabat. Consiliata, votum fecit ad D. Cunegundem, et aqua ex puteolo ipsius pedem lavit, et protinus et dolorem et ulcera amisit. Filia etiam ejus in diversis infirmitatibus hac aqua sanata fuit.

135 Item Nicolaus Brudzowic, consul Neocorcinensis, deposuit cum juramento, quod dum Crosnæ in juventute sua laboraret opificium suum (erat enim gladifex) viderit oculis suis, quod quidam auriga, cognomine Neomundus, dum merces vecturus erat Vilnam, metropolim Lithuanicæ, prædictam aquam de puteolo sanctæ Cunegundis illuc deveheret, pro certo mercatore cæco; qui, postquam oculos suos lavit dicta aqua, visum recepit, cum magna totius civitatis admiratione.

cæcitas, fu-
ror hostium,
oculorum do-
lor, febris,
E

Item idem Nicolaus Brudzowic gratias, quas ipsemet recepit a Deo intercessionem B. Cunegundis, sic descripsit. Primo anno MDCLVI, quando Gustavus rex Sueciæ depopularetur Poloniam, et unicus mansit in arce Neocorcinensi: spirituales enim, et nobiles omnes, maxime persecuti a Suecis hæreticis, alio extra confinia regni diverterant. Sic ergo solus ibi existens, commendabat se quotidie protectioni D. Cunegundis, ne ab ipsis et fortuna et vita spoliaretur. Diu ergo et arx illa, et ipse sine ulla fuit molestia; postea tamen, dum jam Suecos Poloni insequerentur et trucidarent, combusserunt istam arcem; et licet contra Polonos maxime exacerbati fuissent, et quemvis obvium opprimerent, spoliarent, mactarent; me ante injectionem ignis in arcem præmonuerunt, et omnes res meas exportari permiserunt, ex quibus nullus mihi quidquam accepit. Secundo cum graviter laboraret oculis nullam adhibuit medicinam, præter aquam ex puteolo D. Cunegundis; et statim sanus factus est. Tertio dum in gravi aliquot diebus decumberet maligna [febre,] aqua ex puteolo D. Cunegundis hausta, sanus surrexit ex lecto.

Item Stanislaus Kabula, civis Neocorcinensis, ex magnis oculorum doloribus cæcus factus, conduci se fecit cum magna fiducia ad puteolum D. Cunegundis; ex quo dum ter lavisset oculos suos, meliorem visum, quam habuerit, acquisivit; et vivens post miraculum plus quadraginta annis, et perveniens ad magnam senectutem et senium (ætatis enim erat, dum moreretur, centum viginti annorum) abhinc tamen nullum dolorem, et nullum defectum oculorum expertus est.

136 Ista miracula sunt extracta ex sæpe nominata Vita B. Cunegundis, a præfato A. R. D. Martino Frankowic lingua Polona impressa.

Hæc unde
sumpta; cur
omissa recen-
tiora mira-
cula.

Post

D

F

A Post impressionem plurima jam sunt antiquæ Sandeciæ ad tumbam D. Cunegundis annotata; sed non habentur ad manus e.

ANNOTATA.

a Supra cap. 4 a numero 42.

b De hoc puteolo non meminit, quod sciam, Joannes Dlugossus.

c Subdapifer is est inter ministros regios, qui curat ordine fercula mensæ regiæ adferri, præ-

cedens cum sceptro seu baculo dapiferum, inquit Krzistanowicus pag. 21. Sanocum vero urbis est arce munita, quæ ditioni circumjectæ nomen dat, ad Sanum fluvium in Russia rubra.

d Burgravius censetur apud Polonos inter officiales castrenses : Burgravii, inquit citatus auctor pag. 24, sunt custodes arcium, qui pacis juxta ac belli tempore nocturnas atque etiam, quando opus est, diurnas excubias per se vel suos ministros servant, capitanei auctoritati subjecti.

e Hæc sunt, quæ per Illustrissimum Celsissimumque episcopum Cracoviensem a R. P. Elbingo accepta, iis verbis dedimus, quibus acceperamus.

EX VITA
BEATÆ
POLONICE
EDITA.

DE B. JOANNE TAUSSINIANO EPISCOPO

FERRARIENSI IN ITALIA.

P. B.
E

B

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Beati cultus tum alibi, tum præcipue Ferrariæ stabilitus.

minata, Ferrarius, dum in novo Catalogo Sanctorum ad xxiv Julii sic habet : Ferrariæ, B. Joannis episcopi, Ordinis Jesuatorum.

2 Atque hoc quidem tempore diem illum, ut B. Joanni sacrum ac natalem, celebrari Ferrariæ certum est; ut inter alia multa me docuit consultus nuper Hippolytus Palmerius, Societatis Jesu Ferrariæ presbyter. Cui quidem viro, uti et clarissimis ejus adjutoribus : reverendissimo D. Hieronymo Baruffaldo, in tribunali et causis Ferrariensibus ad archiepiscopum Ravennatem spectantibus vicario, ac A. R. D. Josepho Antenori Scalabrino, basilicæ S. Mariæ de Bucca apud Ferrariam rectori, nec non sanctæ apostolicæ Sedis Notario et inter scriptores Romanæ curiæ descripto, quantum in omni hac re debeamus, facile ex iis, quæ sequuntur, elucescet. Palmerio consonat rescriptum Italice testimonium Scalabrini, quod Latine sic vertimus : Honoratur Beatus cultu confessoris pontificis, habetque in ecclesia S. Hieronymi [Ferrariæ] sacellum suum cum altari, in quo jacet urna cum ossibus ejus, ad quam Missa quotidie celebratur, tametsi locus sit subterraneus. Festum autem ejus ibidem recolitur xxiv Julii sub ritu duplici, cum sacro de communi confessoris pontificis. Cultus hic servatus semper fuit, concurrente per dies singulos ad orandum in lapide sepulcri ejus, votivæque ad aram ipsius dona conferente fidelium multitudine. Quin imo, ex quo facta est, anno mdcxii corporis ejus solennis translatio, accrevit constanter cultus et veneratio; et festa ejus luce feriat illustrissimus magistratus, foraque clauduntur ac tribunalia. Cujus rei testem indidem accepimus tabellam feriarum illustrissimi magistratus Ferrariensis satis recentè impressam, atque hinc urbis, inde supremi magistratus, quem Judicem sapientum appellant, Melchioris Sigismundi Gavasini multam sigillis, in qua mense Julio inter alias quinque ferias notatur xxiv festum beati Joannis de Tosignano.

sed die 24
ejusdem
mensis,

F

ANNO
MCDXLVI.

Colitur Ferraria non die 4 Julii,

C

De B. Joanne, qui a castro natali, in Romandiola ac diœcesi Imolensi Senum inter et Santernum flumina sito, Tossignani, Taussiniani et Tausignani cognomentum accepit, actum est obiter in Prætermisissis addiem iv Julii pag. 4. Nimirum illo die ejus memoria consignata erat in Catalogo Sanctorum Italiæ a Philippo Ferrario, quem in eo sectati sunt Nadadius noster in Anno cælesti, Brautius in Martyrologio poetico, et Castellanus in Martyrologio universali; quamquam hic errori Ferrariano proprium adjunxit alium, cum Joanni nostro Beati titulum, ab omnibus auctoribus constanter attributum, ademit, hæc tantum notans : Ferrariæ, venerabilis Ravellus episcopus ex Ordine Jesuatorum : sed hæc ipsa enuntiatio palam facit, quam parum beatus Joannes Castellano cognitus fuerit; ut per decursum patebit. Ferrarium seduxerat auctor, quem obscurinscule citat, Timotheus da Bagno, Camaldulensis; qui Florem Sanctorum Alphonsi de Villegas ex Hispano Italicum fecit, ediditque Venetiis anno 1598; ita tamen, ut Legendario suo Vitas nonnullas, Alphonso ignotas, aliunde inseruerit; quas inter est illa, quam de B. Joanne Taussiniano per compendium dedit pag. 1136, ipsi titulo hæc subdens : Cujus festum celebratur in urbe Ferrariensi die quarta Julii. Sphalma hoc sit auctoris, an typographi, nescio : certe in ipsa Vita obisse Beatum scribit non quarta, sed vigesima quarta Julii; neque apparet alium unquam diem a Ferrariensibus ejus memoriæ consecratum fuisse, quam qui vere natalis ei fuerit, quem fuisse xxiv hujus mensis, tum Acta nostra, tum exhibendum infra Actis ipsis vetustius epithaphium testantur. Itaque correxit se subinde, re diligentius exa-

3 Idem testatur pictura æri pereleganter incisa ab insigni artifice Andrea Balzono, atque in folio majori excusa Ferrariæ anno 1720, miraculum il-

et quidem
valde solen-
niter;

lud

AUCTORE
P. B.

lud referens, quod in Vita narratur cap. 6, num. 56 et sequenti; sub ea namque post brevem imaginis explicationem Italice sculpta sunt hæc: Celebratur festum Beati xxiv Julii in ecclesia S. Hieronymi PP. Carmelitarum excalceatorum, ubi corpus ejus honorifice colitur. Idem affirmatur in compendio Vitæ ejus, quod rite approbatum edidit Ferrorix anno 1712 occasione translati corporis Nicolaus Baruffoldus Ferrariensis; idem alibi sæpius. Verum ut cuius notum sit, quanto studio, quantoque apparatu dies ille hodie loco jam dicto celebretur, juverit hic adscribere, quod inter annotata ad Vitam nostram observari jubet laudatus Scalabrinus, post brevem translationis historiam, de qua posterius agetur, Latine sic habens: Collocatum est sacrum corpus in sacello subterraneo, tunc (anno 1712) picturis ornato, nunc marmoreis columnis, et statu, cum binis scalis ad commodum descendendum. Ad altare hujus sacelli, ante corpus Beati, Missæ sacrificium celebratur; et quotannis festiva ejus dies agitur Ferrariæ die xxiv Julii, ei natalitia; pro quo festo Eminentissimus D. Thomas, S. R. E. presbyter Cardinalis Rufus, S. Ferrariæ ecclesiæ episcopus, nec non Bononiæ de latere legatus, Patribus (Carmelitæ) quatuordecim aureos tribuit. Hæc, opinor, ad cultum, quo Beatum nostrum Ferraria prosequitur, comprobandum abunde sufficiunt; eodem tamen etiam referri poterunt, quæ in translatione anno 1712 contigisse suo loco dicentur.

B

ex quo colligenda est cultus ejus antiquitas,

4 Neque refert, quod recentia sint, quæ proferimus, et quidem de moderna fere tantum veneratione, testimonia: eadem enim ad antiquitatem cultus ab immemorabili tempore ante Urbani PP. VIII notissima decreta vindicandam validissimum offerunt argumentum. Quis etenim animum inducere possit, ut credat, imo suspicetur, vel introductum fuisse vel continuatum cultum, quem summi Pontificis proscriptissent oracula; idque Ferrariæ, hoc est, in ipsa ditione oculisque ferme adeo Pontificiis, ac de latere legati; Ordinariis, quorum inlereæ plures S. R. E. Cardinales fuerunt, non modo nihil contradicentibus, sed fœventibus insuper, ac præcipuas in eo illustrando promovendoque partes ambientibus? Sane, tametsi aliud esset nihil, quod de legitima cultus vetustate constaret; sufficere tamen hoc solum videri debet, ut cum Joanne Rossi in Vita S. Joannis Columbini, Romæ anno 1648 approbata et edita, pag. 318 quivis affirmet, annuente suprema Sede, Joannem ut Beatum coli: quod ex Anno Joannis (sic libellus vocatur ab uno e nostris compositus vulgatusque Pragæ anno 1664) pag. 301 describimus; ipsa enim Rossiana Vita hic in promptu non est.

C

quam tamen etiam vetusta probant monumenta alia,

5 Non desunt tamen alia, et quidem luculenta antiquissimæ ac publicæ Ferrariensium erga beatum hunc Episcopum suum venerationis indicia, etiam ab ipso, quo cælum adiit, anno 1446 petita: eodem namque anno erecta est ejus memoria a communi, ut vocant, urbis Ferrariensis in xenodochio majori S. Annæ a se excitato illa statua, cujus ctypon proponemus infra in Vitæ supplemento, cum laureola in capite, ut asserunt Scalabrinus in submissis nuper huc monumentis (licet eam in neutra iconis ejusdem delineatione expresserit) atque Nicolaus Baruffoldus in compendio Vitæ Italico pag. 29. Quod si forte (quod non scimus) laureola illa non sit ejusdem cum statua materiæ, nec proinde certum satis vi-

deatur, an ejusdem utraque sint ætatis ac manus; id certe de altera Beati effigie, quam ex numismate ejusdem anni ibidem exhibebimus, inficiari nemo poterit: cum et imago et existentes a vertice radii eodem ex ære sint fusa. Minns antiqua est, antiquum tamen et publicum cultum non parum firmat imago alia, iusculpta buxo, atque in fronte Sernuonum S. Bernardi abbatis, a Beato nostro in vernaculum (Italicum scilicet) idioma versorum, publicis impressa typis, eodem Scalabrino teste, Venetiis anno 1528: repræsentat enim illa B. Joannem toto habitu (si mitram, pedum episcopale, chirothecas, et vestem lineam, quam rochetum dicunt, excipias) Jesuatam, totoque capite vibrantem radios: a dextris religiosus ejusdem Ordinis provolutus in genua librum vel offert Episcopo, ut mihi quidem videtur, vel ab eo accipit; alter a sinistris, et ipse, flexo utroque poplite, supplex ac veneranti similis, ante pectus in crucis modum brachia decussat; superne legitur epigraphe Italica hujusmodi: B. Joannes de Tosignano, episcopus Ferrariensis, ex Ordine fratrum Jesuatorum [conventus] S. Hieronymi.

6 Quid plura? Quæcumque ab auctore nostro recensentur Beati miracula, ea omnia non facta solummodo, verum etiam scripta sunt ante annum Christi 1505, adeoque ab immemorabili tempore ante Urbani VIII decreta; ut paragrapho sequenti dicetur. Atqui in iis evidenter commemorantur publici hujus cultus indicia: dubitare igitur prudenter de legitima ejus antiquitate non sinunt. Leges utrumque caput, et observa confluentes ad sepulcrum ejus miseros, ibique vota publice persolventes; inductumque præsertim jam tum istuc usum reliquiarum ejus, ad supplices obsignandos; imo et celebratum in ejus honorem sacrosanctum Missæ sacrificium, ut habetur num. 15. Atque hæc omnia quam constanter deinde et continuata et frequentata sint, ex Supplemento Actorum et miraculorum intelliges. Et quod ad Missam jam dictam attinet, cum de illa non fiat ibi mentio tamquam de re ante illud tempus inusitata, consuetudinem jam tum inductam arguit ad ejus aram celebrandi: alioqui incredibile est, quod ante monebam, eam permissuros fuisse, quorum intererat, etiam non multis admodum annis post obitum Urbani, puta anno Christi 1661, quando XIX Aprilis Prior ac vicarius Jesuatorum, tum quidem Ferrariæ subsistentium, ad calcem Vitæ quam dabimus, ita testati sunt: Insuper in dicta ecclesia (S. Hieronymi) in die festo ejusdem B. Joannis celebratur sacrum Officium et Missa sub ritu communi; quod etiam fit per totum annum in honorem ejusdem. In quorum fidem, etc.

7 Fatemur interim, nullum hactenus de casu ab Urbani bulla excepto positivum, quod quidem sciamus, Romæ latum esse decretum; quantumvis de re illa non semel sit actum, teste Gregorio Ferrario in Vita Beati Italica part. 4, cap. 10, ubi sic habet: Narratur, Herculem Ferrariæ ducem (de quo in prologo Actorum infra) Beato huic adeo fuisse devotum, ut pro summo desiderio, quo illum ceteris Ecclesiæ Sanctis per canonizationem solennem adscriptum videre cupiebat, multum operæ impenderit: sed mors, . . . quæ illi vitam, nobis tam præclaræ voluntatis eventum intercepit. Illustrissimus quoque ac reverendissimus D. Fontana, episcopus Ferrariensis, quid non tentavit, ut tum in ecclesia sua, tum alibi de hoc magno Præsule Missa celebraretur? Institui mandavit

processus

D

E

atque adeo ipsa, quæ hic dabuntur, Acta:

F

licet positivo decreto Romano nondum sit approbata.

A processus de gratiis ejus et miraculis : desiderium suum, Beatique merita sacræ Rituum congregationi exposuit ; et retulit (ut scribit ipse) met anno 1596 capitulo nostro Vicentino) perhumana responsa, non sine spe consequendi quod optabat, si communem secum operam ad id Religio nostra conferret. *Itaque eo tantum cultu gaudere hactenus videtur Joannes, quo antiquiores alii plures, quos passim Ecclesia veneratur.*

Eodem die
colitur etiam
locis aliis.

8 Et hunc quidem non solum obtinet Ferrorix ; sed etiam locis aliis. Testatur id Masinius in Bononia perlustrata ad diem xxiv Julii, quo beati nostri festum celebrari ait Bononix ad S. Mariam Mascarellam ; itemque ad S. Eustachium extra portam S. Mamoli ad altaria ipsi erecta ; ac per totum Ordinem fratrum Jesuatorum. De Taussiniano quoque, qui locus Beati natalis est, instrumentum nobis submisit Palmerius, quod ex Italico Latine sic reddimus : In nomine Domini. Ego infrascriptus fidem facio, reperiri hic Tossignani de beato Joanne Tavelli sequentia : nempe, in ecclesia S. Hieronymi erectum altare, ad quod celebratur festum ejusdem Beati annis singulis die xxiv Julii : exponiturque venerationi publicæ officium aliquod de B. Virgine, quo, dum viveret, utebatur B. Joannes : quod quidem Officium cum aperitur, suavissimum fundit odorem : excusum est litteris Gothicis. In conventu PP. Franciscanorum duæ sunt thecæ reliquiarum, in quibus duo frusta servantur interulæ jam dicti B. Joannis ; sicut et Breviarium, quo idem ad Horas canonicas recitandas usus fuit. Dicitur etiam esse ibidem domus, imo et testamentum ejusdem ; sed fecit antiquitas, ut non sciatur determinate quo loco hæc sint. In quorum fidem ego, Bartholomæus Sabbatani, Archipresb. et Vic. For. Tossignani, affirmo ut supra, sigillando præsentis sigillo ecclesiæ S. Mariæ, nunc S. Michaelis apud Tossignanum. Sigillum adjuuctum referebat Virginem Matrem in cælos assumptam, et aliud inferne sigillum minus includebat, in quo repræsentabatur archangelus Michoel.

Ferrix Beati
reliquiæ.

9 Sed quoniam de reliquiis Taussinianensibus facta hic est mentio, placet etiam notare, quænam præter ipsum Beati corpus religiose asservari dicantur Ferrarix. De his ita scriptum reliquit Papebrochius noster in Itinerario suo Italico Ms. anni 1660, ad diem xii Novembris, quo ea Ferrarix præsens spectavit : Apud Jesuatos in sacello exiguo, sub candido marmore, ligneis cancellis circumsepto, corpus B. Joannis Tossiniani requiescit : cujus Breviarium, Missale, mitra, chirothecæ pellicæ, pineus ad itinera stramineus, calcaria, indusium laneum guttis nonnullis sanguineis maculosum, amiculum sive mosetta episcopalis, pileolus quadratus albus, in eorundem sacristia asservantur. An hæc singula sic ibi huc usque remanserint, ut nihil alio distractum sit ; an idem Breviarium, an aliud sit Taussiniani, mihi non constat : nam in compendio Vitæ Italico anni 1712, pag. 30 hoc tantum habet Baruffaldus : Indumenta ejus pontificalia cum calcaribus aliaque ejusdem supellectile conservantur in conventu S. Hieronymi. Scalabrini vero in annotatis ad Vitam huc missam paulo distinctius ea receuset his verbis : Paramenta ejus pontificalia, ut pretiosæ reliquiæ, armario inclusa, magna cum cautela demonst-

Tomus v Julii.

tur, super quod inscriptio antiquissima litteris auratis apparet : « Beatissimi Patris nostri Joannis de Tausignano, olim episcopi Ferrariensis » pretiosa supellex. » Inter quæ pluviale album auro fultum, item et casulæ binæ cum manipulis, birrum violaceum cum caputio panni lanei, pileum viride paleis confectum, duo calcaria, chirothecæ albæ, biretum de panno violaceo, mitra absque barbis antiqua, et nonnulla alia sancti Viri pretiosa monumenta. De annulo episcopali in Miraculis, cap. 2, num. 13, 15, et alibi ; de alio ejusdem annulo in Historia translationis ; de flogello seu disciplina Beati, in Miraculis cop. 2, num. 14. De eadem, uti et de cilicio ejus aliisque agatur in Supplemento Vitæ ; de authentica B. Joannis epistola dicitur parographo sequenti.

AUCTORE
P. B.

§ II. Acta ejusdem, ceteraque eo spectantia.

Qui de B. Joanne utcumque scripserint auctores, enumerantur a Baruffaldo in compendio Vitæ Italico jam sæpius memorato pag. 25 et sequentibus. Horum præcipui, et qui Acta ejus ex professo dederint, præter auctorem nostrum, ceusentur Joannes Peregrinus ex Ordine Jesuatorum, qui coætaneus Beati fuerit, ejusque Vitam (ut ad calcem illius legi dicitur) composuerit anno 1448, id est, onnis tantum duobus post felicem ipsius obitum ; quanquam hæc impressa primum fuisse dicatur Venetiis vel anno 1515, ut habet citatus Baruffaldus, vel 1512, ut notat Scalabrini, addeus et mensem editionis et diem xxi Januarii, et nomen typographi Simouis de Luere, et idioma, quo prodiit, Italicum, et semi-Gothicos, quibus excusa est, characteres, Joannem Peregrinum secutus est longo intervallo Paulus Morigi, seu Morigia (nam utroque modo nomen exprimit) ejusdem Ordinis scriptor minime obscurus, primum quidem in Paradiso Jesuatorum edito Venetiis anno 1582, deinde in Historia de viris illustribus opud Jesuatos ibidem vulgata anno 1604 ; ubi Vitam exhibet Italice Actis nostris Latinis fere consonam, nisi quod recentiora quædam sub finem atexit miracula. Ex priori ejus editione concinnavit epitomen Vitæ Beati, inseruitque Legendario suo Italice anno 1598 Timotheus da Bogno Camaldulensis, de quo supra num. 1. Accessit tandem reverendissimus pater Gregorius Ferrarius Cremonensis, Jesuaticæ religionis aliquando Generalis, qui Vitam B. Joannis Taussiniani novo ordine, stylo eleganti ac florido, nec sine accessionibus aliquot notatu dignis elaboratam Italice procudit Ferrarix anno 1659.

E
Auctorem,
qui Beati A-
cta scripse-
runt,

11 Esset hic siue dubio præferenda ceteris omnibus lucubratio Peregrini, si vere aut hic Beati coætaneus fuisset, aut opus, quod ejus nomine circumfertur, anno 1448 compositum. At neutrum mihi quidem credibile videtur : primo, quia auctor Vitæ, quam dabimus, in præfatione num. 2 manifeste supponit, neminem ante se Beati nostri Acta scripsisse : omniumque se primum esse significat, qui Joannem, quem Ferrariensibus conditio humana sustulerat, suo scribeudi munere ad lucem revocaverit mundoque restituerit, idque incunte seculo decimo

antiquissi-
mus videtur
hic noster

AUCTORE
P. B.

sexto, ut mox videbitur. Deinde quia idem auctor, cum testes rerum a se narratarum non raro citet, Peregrini meminit numquam; quem tomen Italum Italus, Jesuatus Jesuatum nec ignorare potuisset, nec prætermittre, utpote testem copiosissimum et Beati æqualem. Denique quia de Vita, quæ Peregrino tribuitur, in annototis ad Vitam nostram Latinam sic pronuntiot Scalabrinus meus, qui eam, ut colliga, diligenter inspexit: Quam ex hac Latina erutam ac translatam Italice, facile legenti et concordanti credendum est. Et absque dubio ex hac Latina Italice traductam suspicor anno ipso MDXII, quo nempe prælo Veneto subjecta fuit; non est hæc igitur Latina nostra prior, sed aliquanto posterior, ei tamen non dissimilis in historiæ serie et miraculorum narratione, teste ibidem Scalabrino: non est ergo etiam Peregrinus, siquidem eam ipse transtulit, Beati coætaneus, sed suppare auctore nostro junior. Quore Latinam hanc Vitam, tamquam omnium antiquissimam fontemque ceterarum, unice proferemus in medium.

anonymus
Jesuatus,
qui scripsit
initio seculi
XVI:

B

12 Ejus auctor est, ut modo dicebam, Jesuatus; quod palam ipse de se statim indicat in ipsa præfatione num. 2. Nomen suum nusquam prodit, neque hactenus aliunde comperiri potuit. Ætatem suam locis variis insinuat, ut num. 38, 53, 57, ubi senes appellat, tum, cum sua scriberet, superstites, qui cum Beato olim familiariter egerant; sed scriptio- nis tempus ex operis præfatione multo pressius defini- tur: inscribitur enim Herculi primo, Ferrariæ duci, qui, ut cum aliis observat etiam Scalabrinus, vivere desiit die XXIII Januarii, anno 1505; memi- nit vero num. 6 contracti ab Alfonso, Herculis filio, cum Lucretia, Alexandri VI filia anno 1501, juxta Guicciardinum Historiæ Italiæ lib. 5, vel potius an- no 1502, ut Scalabrino placet, matrimonii. Compo- sita est ergo Vita nostra post annum Christi 1501 et ante 1505; hoc est, annis propemodum sexaginta post obitum beati Episcopi. De fide scriptoris ambi- gendum non est: eam ipse astruit cum in præfa- tione num. 3, tum alibi sæpius, ubi rerum suarum testes producit.

cujus auto-
graphi num-
quam im-
pressi bina

C

13 Acta hæc Latino, quo conscripta sunt, idio- mate typis edita numquam fuerunt. Vidit ea pri- mum Ferrariæ anno 1660 in sacrario PP. Je- suatorum Papebrochius noster, et quidem una cum reliquiis jam dictis occlusa, summoque adeo in pretio habita, et Latine, ut ait, conscripta in pergameno, caractere vetusto; subditque: Et Vita B. Joannis Italica donati, ipsum Latinum autographum a P. Lazaro describendum impe- travimus. Apographo huc misso hæc subscripta le- guntur testimonia: Item attestor ego F. Thomas Justaninus, Ferrariæ Prior dicti conventus, Vi- tam beati Joannis Taussignani extraxisse ex ori- ginali Vitæ ejusdem de verbo ad verbum, prout jacet in ea; originale cujus in archivo nostro conservatur. Et hic me subscripsi hac die decima nona mensis Aprilis anni currentis MDCLXI. Et paulo inferius: Item etiam attestor ego F. Felix de Flaminii a Monte Falco, Vicarius ejusdem conventus S. Hieronymi Ferrariæ. His postridie suum quoque nomen adjecit is, cujus officiis munus illud accepimus: Ego Andreas Lazarus, Societa- tis Jesu sacerdos, testor et fidem facio, prædi- ctam Vitam B. Joannis de Tussignano concor- dare omnino cum originali asservato in sacristia

RR. PP. Jesuatorum Ferrariæ. Die xx Aprilis 1661.

D

14 Non sciverat officiosissimus Palmerius noster hæc jam apud nos esse, cum eadem iterum per Sca- labrinum suum nobis exscribenda curavit ex eodem prorsus codice, ut et ex vitiis in utroque apographo occurrentibus planeque consonis, et ex apposito in fine libri monito, quo ad Jesuatos pertinere, teste Scalabrino, significetur, manifestum sit. Neque ta- men inutilis hic labor fuit: tum quod posterius ecgra- phum multo est elegantius, ac minus ambigue exa- ratum, quam prius; tum præcipue ob eruditas, quas adjecit Scalabrinus, locis variis observationes, et ouctarium; quibus omnibus affixit publicum officii sui sigillum attestans, suprascriptas memorias, ad B. Joannem de Tossignano.... spectantes, fuisse a se de originalibus documentis, bullis, privile- giis et chartis antiquitatem redolentibus, nec non annalibus, collectas: id quod meminisse juverit, quoties hic viri hujus clarissimi auctoritas ac nomen occurret. Observat autem, in prima facie codicis, unde Vitam descripsit, minio expressam esse ima- ginem ducis Herculis, stantis cum baculo in ma- nibus, vestitu et bireto nigri colore de damasco Ante imaginem Herculis adsunt duo fratres Jesuati vestiti habitu candido, pallio cisanei co- loris superinduti...., alter quorum humillime li- berculum duci porrigit. Ex quibus colligi videtur ipsum illud exemplar hoc esse, quod, juxta præfa- tionem, Herculi duci vel oblatum fuerit vel destina- tum. Certe unicum illud exstare atque exstitisse hactenus credimus, quod quidem pro authentico sit habitum; ut proinde vel raritas pretium operis exaugeat.

accepimus
apographa,

E

15 Vitam auctor in undecim partitur capita, qui- bus præmittitur opusculi dedicatio. Capitibus singu- lis sui respondent tituli, quos in fine Commentarii seorsim omnes exhibebimus; nam capita more nostro ad minorem magisque æquabilem numerum reduxi- mus, antiqua tamen divisione ad marginem indicata. Miracula non tribuuntur in capita (quamquam a nobis tributa sunt;) sed in titulos duntaxat; quos et nos capitum titulis hic subjungemus. Miracula hæc idem ille descripsit qui Vitam, ut ex eorum prologo colliges. Ceterum in ipso textu nihil immu- tamus; monemus tamen, siquando apographa discre- pant; quod non numquam accidit sive codicis ipsius vitio, aut antiquitate, vel frequenti vocum compen- dio in antiquis Mss. usitatissimo; sive amanuen- sium imperitia. Cum vero in ecgrapho Scalabrinia- no nonnulla secundis curis emendata deprehenderi- mus, quæ ab amanuensis priore manu sic fuerant descripta ut leguntur in apographo nostro antiquiori, nolumus emendationes illas sequi potius, quam tex- tum authenticum, quantumvis vitiosum; in quo ex- primendo uterque amanuensis consenserit. Denique quidquid a textu diversum est, ut numeri, eorum- que tituli marginales, et annotata, id more nostro nos ipsi adjecimus.

quæ collata
hic damus,

F

16 Sed quia et plurima omisit hic scriptor, ut monet in præfatione num. 3, et multa post ejus æta- tem contigerunt; ne quid hic neglexisse videamur non exiguum ejus historiæ supplementum subnecti- mus, quo prosequimur ea quæ ad Beati Vitam, mi- racula et sacri corporis reliquias pertinent; succin- cte tamen, et quantum res feret, ordine temporis, quo contigerunt. Sequuntur tandem monumenta tria,

cum supple-
mento aliun-
de compilato.

imper-

A nuperrime per insigne beneficium eorum, quos laudavi supra, virorum obtenta cum ceteris. Primum est Oratio adversus Padi exundationes a Beato composita. Alterum est ejusdem epistola apologetica, ad Marchionem Ferrariensem Italice scripta, et a nobis fideliter Latine versa : quod quidem instrumentum quantivis esse pretii fatebitur, quisquis legerit. Itaque exemplar ejus authenticum, ut a Scalabrino didicimus, illustrissimus ac reverendissimus D. Hieronymus Crispi archiepiscopus Ravennatum, qui illud a Clemente Papa XI dono accepit, summo in honore habet, conclusum eleganti theca, utrinque crystallo munita, atque in sacello suo archiepiscopali repositum. Tertium denique, testamentum erit, a B. Episcopo sub finem vitæ conditum, et Latino, quo exhibebitur, idiomate scriptum. Superest modo, ut capitum (nam præfationi nihil præfigitur præter imaginem, de qua supra) ac miraculorum inscriptiones, quæ in Actorum nostrorum apographo notantur, ordine recenseam ; sic habent :

B Antiqua Vitæ divisio.

Autographi
distributio.

CAPUT I. Beati Joannis Tossignani, episcopi Ferrariensis Vita feliciter incipit in nomine Domini nostri Jesu Christi.

CAPUT II. Quomodo Joannes Jesuatorum humilem Ordinem ingressus est.

CAPUT III. Quomodo Joannes Ferrariensi monasterio Jesuatorum pro rectore præfectus est.

CAPUT IV. Quomodo Joannes, quum in Roman-diolum cum socio pergeret pro eleemosyna a prætoris Forliviensis familia per errorem cum socio captus est.

CAPUT V. Quomodo civitatis Ferrariæ episcopus miraculose creatus est.

CAPUT VI. Quomodo beatus Joannes episcopatum recusavit.

CAPUT VII. Quomodo Apostolico præcepto, et Patrum suorum consultationi obediens, episcopatum accepit, sacrosque ordines et episcopalem consecrationem accepit.

CAPUT VIII. De liberalitate et misericordia Joannis erga pauperes.

CAPUT IX. Quomodo irrogatam infamiam apud marchionem Ferrariæ a capellano suo, persecutionesque æmulorum patienter sustinuit.

CAPUT X. Quomodo in pauperis specie Christus Joanni episcopo apparuit ; et de nonnullis miraculis, dum esset in vita, ab eo operatis.

CAPUT XI. De beati Joannis episcopi ab hac vita felici transitu.

MIRACULA

Hos titulos præferebant.

D De fratre Andrea ordinis Prædicatorum gravi per annos quinque ac viginti infirmitate laborante, statim sanato.

De Bertoldo Alamano, a capitis petigine incurabili subito liberato.

De Joanne Albanense a peste liberato.

De filia Jacobi de Argenta, quæ manibus ac pedibus arida erat.

De Joanna filia magistri Dominici Corlesi, a dolore gravissimo et atroce liberata.

De filio prædictæ Joannæ a dolore stomachi liberato.

De Lucia, Herculis Rigonis pistoris uxore; quæ dolore oculorum obcæcata, visum recepit.

De Jacobo clerico, magistri Georgii sartoris filastro, a capitis petigine liberato.

De Lucia supradicta a cruris tumefactione et manuum ulceratione liberata.

De nobili Ludovico Gualengo ab diabolica illusionem liberato.

De filio Blasie, Francisci Brusantini quondam uxoris a cæcitate liberato.

De filio Humilitatis a febre continua liberato.

De Joanne Avanzo a peste liberato.

De Bernardina a fluxu sanguinis liberata.

De illustri domino Rainaldo Estensi a gravissimo dolore liberato.

De pluribus ab immundis spiritibus obsessis, meritis beati Joannis liberatis. Et usque hodie in sanctitatis suæ testimonium tales liberare mirabiliter non cessat ; ut quotidiana attestatur experientia.

Augustinus Villa, Lancillotti Villæ filius, XII Sapientium Ferrariæ judex, qui primus ob multa in patriam merita Pater patriæ merito est dictus.

VITA

Auctore anonymo ex Ordine Jesuatorum.

Ex Ms. Ferrariensi.

PRÆFATIO ET OPERIS DEDICATIO.

P leri que mortales studio et gloriæ seculari inanimiter dediti, dux illustrissime a, exinde sui nominis immortalem gloriam quærere putarunt, si clarorum virorum Vitas scribere aggredirentur. Quæ res utique non perennem quidem, sed temporaneum conceptæ spei fructum afferebat : quia etsi per labentia tempora suam memoriam propagarent, et magnorum virorum propositis exemplis non pauca æmulatio legentibus excitaretur ; tamen labor iste, hæ vigiliæ, lucubrationesque nihil ad immortalem nominis memoriam, in æterna vita capessendam, pertinebant. Quid enim ipsis occasura cum seculo scriptorum suorum gloria profuit ? Quid posteritas emolumenti tulit legendo pugnans Achillem, aut philosophantem Socratem : quum eos non solum imitari stultitia sit, sed non acerrime etiam impugnare dementia ? Quippe qui humanam vitam præsentibus tantum actibus æstimantes, spes suas fabulis, animas sepulchris dederunt ; id tantum credentes, se hominum soli memoriæ perpetuandos fore : quum hominis officium sit perennem potius vitam, quam labentem ac fluxam mortalium memoriam quærere, non scribendo

Profana scribere nolens auctor

a
F

* Scalabrinus legit non parva

aut

EX MS.

aut pugnando, vel philosophando, sed pic, sancte, glorioseque vivendo. Qui quidem error humanus litteris traditus tantum invaluit; ut multos plane æmulos hujus inanis philosophiæ ac stultæ virtutis invenerit.

Aggreditur
Vitam B. Jo-
annis episco-
pi
*Scalabrinus
suæ

2 Unde facturi nobis operæ pretium videmur, si sanctissimi viri Joannis Tossignani, celeberrimæ civitatis tuæ * antistitis, Vitam, quæ toti orbi exemplo, et humili congregationi nostræ, ac civitati tuæ ornamento futura est, perscripserimus. Nam plerique ad veram sapientiam et cœlestem militiam divinamque virtutem eam legentes incitabuntur, et tamquam exemplo * Christianæ vitæ, similitudinem ac formam ab ea percipient. Ex quo etiam nostri commodi rationem ducimus, ut non inanem ab hominibus memoriam sed æternum a Deo exspectemus præmium: quia etsi ipsi non ita vixerimus, ut exemplo aliis esse possimus; dedimus tamen operam, ne is occultaretur in tenebris, qui esset imitandus: quippe quum in domo Domini sit ardens lucerna, non extincta, sed submota. Non jure ergo quisque nobis succensere potest, si vitam hujus beatissimi Viri celsitudini tuæ *, totique civitati, ac omni populo patefecerimus. Quinimo nostri seculi homines nobis ingrati esse haud debent, nec omnis deinceps ventura generatio; si, quem humana conditio tulit, nostro scribendi munere ad hanc lucem revocamus, et mundo restituimus, quem dignus habere non erat.

*Scalabrinus
ex speculo

B

*Scalabrinus
suæ

maxima fide
et rerum de-
lectu;

3 Quum igitur hujus sanctissimi Viri Vitam scribere duxerimus; ea scribere duntaxat nobis studium fuit, quæ ante episcopatum, postea in episcopatu Pastor hic noster egregius gessit: quum nequaquam ad omnia illius pervenire valuerimus, in quibus ipse tantum sibi conscius fuit utpote ille, qui nullam ab hominibus laudem requirebat; sed omnes virtutes suas latere magis appetebat. Plurima etiam ex his, quæ verissima a nobis comperta sunt, omisimus: cum quia, si tantum excellentiora notarentur, sufficere credimus; tum etiam ne legentibus congesta copia fastidium pareret. Qui autem lecturi sunt, fidem dictis adhibeant; quoniam nisi quod compertum comprobatumque est, [nihil] scripsimus: quod si secus foret, tacere potius, quam falsa dicere voluissemus.

C

eam offerens
Herculi I.
Ferrariæ du-
ci,

b

*Scalabrinus
addit servi

4 Igitur, dux inclyte, pietatis, religionis, charitatisque singulare domicilium, sanctissimi Joannis, civitatis tuæ antistitis, Vitam a nobis scriptam accipe, quam devotioni celsitudinis tuæ præcipue dicamus, ut illius vero et legitimo spiritali filio; quum ipse sacri fontis unda te regeneraverit in Domino b; quemadmodum a plerisque viris fide dignis, qui tuo subjacent imperio, viva voce habuimus. Quare nos celsitudinis tuæ humiles devotique * te hortari, exorare, et obsecrare etiam non dubitamus, ut tanto Patri tuo debitum honorem præstare cures. Et quis hic honor? Illum, inquimus, quem mater Ecclesia Sanctis viris, qui cœlestem vitam actitarunt in terris, solet conferre. Tua ergo devotione, cura, ope, et impensa eniti omnino debes, ut hic tuus sanctissimus Antistes, humilitatis et angelicæ vitæ exemplar clarissimum, inter sanctos Pontifices militantis Ecclesiæ solemniter connumeretur [et] singulo quoque anno decreto Apostolico divinatorum honorum debitæ ceremoniæ publice a

fidelibus in perpetuam hujus sancti Viri gloriam impendantur.

D

5 Ad quod agendum non multum nostra te debet hortari oratio; quum celsitudo tua tali vigeat disciplina, splendeat pietate, præstet prudentia; ut in humanis rebus nil vehementius optes, nilque præclarius ducas, quam id omni studio, vigilantia et solitudine exsequi, quod Christianæ religionis amplitudini, honori ac gloriæ vides accedere, et patriæ civitatique tuæ ornamento splendorique esse existimas: quibus profecto tu unus ex omnibus Italiæ principibus maxime invigilas et studes c. Hoc idem, ad quod celsitudinem tuam nunc hortamur, magnanime ac sapientissime dux, sensisse te atque optasse jam dudum facile credimus, immo confidimus; sed tempora et occasionem vidimus tuo voto defuisse.

ut canoniza-
tionem Joan-
nis urgeat,

c

6 Nunc, quum tibi sit illustris Alphonsus, filius tuus primogenitus, Alexandro VI Pontifici maximo stricta affinitate conjunctus d; et reverendissimus Ipolytus, filius tuus secundo genitus e, Cardinei culminis numero adjunctus f teque [eo] dignitatis, auctoritatis et loci provexerit non casus aliquis, sed maxima et admirabilis virtus tua; ut honoribus potentia, opibus nulla recordatione majoribus ornatus sis ac cumulatus, aggredere, et perfice prospero sidere, ac benefactore Jesu Christo favente, nostras has preces, quas pietati tuæ et devotioni toto corde supplices effundimus. Quod ut queas efficere, ardentem omnes vitam tibi incolumitamque precabimur. Vale, Italiæ gloriæ splendor, patriæ pater, pauperum cibus et vita; nosque tuos supplices audi.

cui negotio
opportuna
erat oc-
casio.

d

e f

E

ANNOTATA.

a *Herculem appellat, hujus nominis primum Ferrariæ ducem; qui Borsio fratri successerat, vita functo die 20 Augusti 1471, ut observat Scalabrinus in annotatis ad Vitam nostram. Borsius autem ducis Ferrariæ titulum primus adeptus fuerat a Romano Pontifice Paulo II anno 1470, eum et ab imperatore Frederico III ducis Mutinæ et Regii, comitisque Rhodigii titulis auctus antea fuisset 1452; uti notat Imhofius in corpore Historiæ Genealogiarum Italiæ, ubi de familia Atestina; et fere consonat Joannes Baptista Pigna Historiæ de Principibus Atestinis lib. 7. Ante ea tempora marchiones appellari consueverant Ferrariæ principes, teste Jovio in Vita Alfonsi III, et aliis passim. Obiit vero Hercules, ut in Commentario prævio dictum est, 23 Januarii 1505.*

F

b *Idem astruit Scalabrinus ex multis, ut ait, codicibus Mss. e quibus describit sequentia: Joannes de Tussignano, episcopus Ferrariæ, solemniter in episcopatu baptizavit filium marchionis Nicolai domini nostri, quem illi perperit domina Rizarda de Saluzo, uxor sua: impositum est illi nomen Hercules; et eum levavere de sacro fonte legati Venetorum et Florentinorum. Factum id, eodem teste, 26 Januarii, anno 1432; eum jam ab anno antecedenti episcopus esset Joannes. Tautumdem anno sequenti 1433, die 8 Septembris præstitit alteri Nicolai ex eadem conjugis filio, quem Sigismundus imperator, inquit Scalabrinus, de sacro fonte levavit, et in gratiam sui Sigismundus appella-*

tus

A tus est. *Idem de Leonello et Borsio affirmat Ferrarius part. 3, cap. 9; sed male : siquidem diu ante Joannis episcopatum natus uterque fuerat:*

c *Veras has esse laudes Herculis, testantur antiquæ inscriptiones apud Antonium Guarinum in Compendio historix de ecclesiis Ferrariensibus lib. 3, ubi de ecclesia S. Mariæ Angelorum, pag. 152.*

d *Nam secundis nuptiis Lucretiam, Alexandri VI filiam, duxerat Alfonsus anno 1501, ut narrat Guicciardinus Historiæ Italiæ lib. 5; vel anno sequenti, quem notat Scalabrinus.*

c *Imo tertius Herculis filius erat Hippolytus : secundo genitus enim Ferdinandus fuit. Itaque hoc loco amanuensis errorem inculcat Scalabrinus.*

f *Hippolytus ab eodem Alexandro PP. VI purpura donatus est anno ætatis quarto decimo, Christi 1493, duodecimo Kal. Septembris. Adi Vitas Pontificum Romanorum Ciaconii ab Oldoino nostro recognitas tom. 3, pag. 175.*

CAPUT I.

B

B. Joannis genus, patria, educatio pia, peritia juris civilis; vocatio ad Ordinem Jesuatorum, elusa parentum expectatione.

CAPUT I

Beati patria, parentes, educatio, studium juris civilis.

a b

c

Beatus Dei servus Joannes in Tossignano, territorii Imolæ oppido celeberrimo, Baldasare Coscia, sanctæ Romanæ Sedis in Romanolæ provincia legato a, ex Antonio Tavello b, et Joanna c parentibus, genere et vitæ sanctitate moribusque clarissimis, natus est. Qui quamvis fugacis hujus seculi divitiis clari non essent; hospitalitate tamen in pauperes cunctis conspicui erant; qua divino conspectui gratiores ita redditus sunt, ut in liberorum suorum numero habere Virum hunc sanctissimum meruerint. Qui posteaquam a matre religiose est educatus, bonisque instructus moribus, quum ingenii perspicacitate docilique natura polleret, Bononiam a patre ad generale studium missus est; ut ibi liberalium artium peritiam studii exercitatione sibi compararet. Ubi sanctæ indolis Puer non vanos puero-rum lusus, sed senum seria graviæque exercens, eruditioni, cujus gratia Bononiam missus fuerat, cœpit diligenter intendere. Omissisque voluptatibus, quibus solet adolescentium ætas effervere, totum se studiis mancipavit; et, ut ad sapientiam animum suum plenius transferret, dissoluta consortia hominum omni diligentia declinavit; litterisque adeo incubuit diligenter, ut brevi temporis spatio in juris civilis studiis illucescere omnibus mirifice cœperit.

8 In victu sobrius erat; in incessu compositus; in verbis maturus; in conversatione humilis ac mansuetus. Dei sacra templa devote visitans frequentabat. In jejuniis, orationibus, vigiliis, aliisque spiritualibus exercitiis sedulus et diligens erat. Parentes vero ejus, cum illum ita devotum ac doctum evasisse conspicerent, indicibili afficiebantur lætitia, præque ingenti gaudio totum cor eorum gestiebat, in Filium * majorum

cum insigni pietate coniunctum;

**annon filio?*

suorum santissimos mores insignemque doctrinam, quemadmodum ipsi expectabant, resurgere coalescereque cernentes. Vir autem hic Dei Joannes, quum ad scholas lectionis gratia pergeret, vel cum ab eis rediret, pio devotoque affectu ante quamdam sanctissimæ Genitricis Dei Mariæ imaginem, preces, supplicationes, et vota effundere solitus erat.

9. Quod equidem benignus ac misericors Dominus oculo suæ pietatis prospiciens d, dilecto, huic Filio suo, cujus mens undique sanctissimis æstuabat desideriis, immensæ largitatis suæ dona largiter copioseque conferre placuit. Unde ut illum ad perfectionis statum proveheret, sancti Spiritus radio Joannis cor illustrans, eum ad totius mundi contemptum perduxit, submittereque collum Religionis suavissimo iugo disposuit. Agebat tunc Vir Dei annum vigesimum secundum, et ob assiduam ad studium exercitationem ingenique præstantiam ad capessenda doctoratus insignia in civili jure idoneus ab omnibus dicebatur doctoribus : quod ipse cum reliqua mundi gloria parvi pendens, ad sancti propositi divinam inspirationem adimplendam dumtaxat intendebat : id curabat, id exposcebat ardentem, id sategat quam celerrime adimplere. Denique mens illius, nil aliud cogitare poterat : adeo intrinsecus divinæ dulcedinis gestu * erat illectus, quem in eos infundere non desinit Dominus, quos ad amoris sui observantiam novit fideliter accedere.

10 At ne parentes lætitia, quam per Joannem recipere ac consequi expectabant in dies, penitus defraudarentur, litteris suis certiores illos reddidit, quemadmodum a doctoribus dignus juris civilis doctoratus ornari insigniis habitus erat : quod parentes nedum, sed et omnem familiam et amicos summo affecit gaudio. Quapropter parentes Joannis, ut illius gloriæ totiusque familiæ honori facerent satis, vineam vendiderunt, quam Vir Dei, ad episcopatum assumptus et a balneis rediens, pristinam familiam et amicos visitans, postea reemit, Tavellorumque suorum familiæ restituit pristinisque facultatibus adjunxit.

11 Pater itaque Joannis cum Bononiam venisset, ut pro illius doctoratu necessaria opportune provideret; circaque hoc multa invicem essent allocuti, Joannes inquit : Non dignum puto, pater amantissime, te latere, quod proxime a me agendum est. Quidam hic locus est non longe e, ad quem ire, ibique morari, et vivere simul cum quibusdam viris probitate et virtute conspicuis cogor, qui me observant, diligunt, et amant. Pater hoc audiens, mirari admodum cœpit, et apud Joannem multis cum precibus instare, cur hæc diceret; et, quid hoc esset, sibi declararet. Tunc Joannes, ne paternas preces videretur negligere, respondit : Viri optimi sunt ii, apud quos manere volo, et locus honorabilis, et conveniens. Quiesce, pater amantissime : hæc tibi facere satis nunc censeo.

12 Noluit Antonius, qui natura humilis, benignus, mansuetusque erat, filium exasperari vehementius; sciens ob ejus probitatem vitamque castissimam, non nisi quæ omni commendatione digna forent, eum facturum : unde Bononiæ eo relicto, domum rediit, hoc cum animo firmoque proposito, ut, brevi interposito temporis inter-

vallo,

EX MS.

desiderium vitæ reliquæ.

d

E

**annon gustu?*

Doctoratus laurea jam donandas,

II

patri mentem aperit adeundi Jesuatas.

F

e

eoque absente, rem exequitur,

EX MS. vallo, una cum consanguineis et amicis ad honorandum Joannem filium in sui doctoratus coronatione rediret *f*. At Joannes, totus interius divino aestuatus * incendio, mundum, litterarumque humanarum studium omne cum sua gloria contemnere, seque ad salutis suæ studium totum vindicare statuit. Quare, Spiritu sancto ductore *, immobili sancivit animo pauperum Jesuatorum humilem Ordinem ingredi : quem nec parentum tunc affectus, nec dulcis totius Tavellorum familiæ gloria retinere, nec Jesuatorum vitæ austeritas, nec ipsa mendicitatis abjectio terrere haud potuit; sed in Deo spem omnem collocans, Salvatoris verba in corde suo gerens *, quibus ait : Qui amat patrem aut matrem, fratrem, uxorem vel sorores plus quam me, non est me dignus; omnibus percalcatis, ad Jesuatos se recepit : quorum ante diuturno tempore devotissimam habuerat conversationem.

g 13 Spinellus *g*, vir Dei, summa redolens bonitate, tunc Bononiæ monasterii rector erat; cui Joannes, ac ceteris fratribus, sanctum animi sui propositum aperiens, habita super hoc matura deliberatione, ad Ordinem magno omnium cum gaudio salutis nostræ anno MCDVIII, quinto Kalendas Augusti *h* receptus est. Qui demum brevi tempore Religionis institutis et virtuosis moribus apprine imbutus, adeo laudabili cum omnium commendatione in monasterio se gerebat, ut in Religione non novus, sed antiquus; non discipulus sed magister potius videretur. Cum autem per dies aliquos [apud] Bononiam mansisset in Ordine, Spinello patri, ut Joannis profectui salutique consuleret, Venetias cum mittere visum est.

Pater, ubi id resciit, dolere primum,
i 14 Igitur quum Joannes Venetias ivisset, Antonius Tavellus, ejus pater, Bononiam reveritur; ut de suscipiendo *i* a Joanne doctoratu quid agendum foret, expediat; sed cum Joannem non reperisset, mœrore tristitiaque confectus inter affines et amicos quærere eum cœpit : maxime vero ad Canedulorum *k* domum se contulit, ut ibi saltem quo Joannes profectus esset, intelligeret; ibi plurimum namque Joannes conversari solitus erat. At nec ibi suo satisfacere potuit desiderio. Tandem, ut Deo placuit, illum pauperum Jesuatorum Ordinem esse ingressum cognovit : quo audito, perturbatione doloreque maximo affectus, domum rediit; ubique primum advenit, obviam Joannis mater, spe avida de filio grata nova intelligere, occurrit; sed virum mœstum tristemque aspiciens, tristis fontis causam percontari anxie cœpit. Cui vir : Uxor carissima, spes enim omnis nostra evanuit; familiæ nostræ gloria extincta, et totius domus expectata utilitas perempta; filius noster Joannes orbatus nos, mœstos, ac senes dereliquit; et Jesuatorum Ordinem humilem abjectissimumque est ingressus. Mater hoc audiens, interius tota commoveri cœpit, conceptique doloris verba lamentabili voce emittere.

deinde cum consanguineo furere cœpit in Filium;
C 15 Cumque hæc a parentibus Joannis ageretur, unus ex eorum consanguineis, Franciscus nomine, aderat; qui detestari, quod Joannes gesserat, acriter cœpit; nimioque furore percitus, talia ex ore verba protulit : O si illum in manibus meis habere! profecto occiderem. Tunc Joannis pater magno dolori, qui suo insidebat animo, cedens, paternæ charitatis immemor,

Francisco dixit : I libere; illumque intrepide secuta, ure, et occide; tibi omnem in eum auctoritatem potestatemque cedo *l*. Franciscus, hoc audito, ut tigris truculenta, faucibus undique ravidam spumam evomens, omni penitus exutus humanitate, sævissime rugiens in semet ipso, plura Joanni minari cœpit, in cumque crudelia quæque se exerciturum procaciter tumultuoseque asserens, Bononiam venit. Cumque ad monasterium accessisset, validissimis clamoribus clamare cœpit, Joannem sibi dari velle; qui si non daretur, monasterium incendio consumere, fratres omnes interficere, et quæque atrocita et immania, quæ sibi possibilia forent, in sui furoris vindictam se facturum pollicebatur. At Spinellus pater, qui monasterii rector erat, mellifluis suavisque verbis undique sancti Spiritus dulcorem cffluentibus, Francisci cor, furore repletum, lene et placabile reddidit, inquires, sanctæ obedientiæ jussu Joannem Venetias ivisse. Quo audito, Franciscus, qui prius ut leo ferocissimus advenerat, nunc ut agnus a monasterio recessit.

ANNOTATA.

a Balthassar Coscia seu Cossa is est, qui deinde fuit Joannes Papa XXIII, Alexandri PP. V successor. Sed cum non videatur fuisse legatus Flaminiae sive Romandiolæ creatus ante Cardinalatum, quem primum adeptus est sub Bonifacio PP. IX, anno Christi 1402, juxta Ciaconium aliosque apud Oldoinum citatos, non satis placet hæc legatio ad Beati nativitatem suis temporibus circumscribendam. Aliter sanc, multoque clarius ac pressius ea determinatur infra, cum num. 13 dicitur Joannes in Ordinem Jesuatorum admissus salutis nostræ anno MCDVIII, quinto Kalendas Augusti, quando, ut habetur num. 9, agebat Vir Dei annum vigesimum secundum : hinc enim sequitur, ut in lucem sit editus vel anno 1386 post xxviii Julii, vel ante diem ac mensem illum anno 1387. Et priorem quidem annum scriptores, quos viderim, omnes amplectuntur; etiam ipse Ughellus tom. 2, col. 591, licet paulo inferius addat : Jesuatorum monachum induit anno xv ætatis suæ, anno MCDVIII; in quo secum pugnat, nisi et hoc vitium inter alia plurima typographo sit adscribendum.

b Morigius cap. 1 Ravellum scribit et paulo inferius Clavellum; primum secuti sunt plures alii. Apographa utraque Vitæ nostræ hoc loco habebant Zanello; forte quod autographum ibi corruptum esset : nam infra num. 10 utrumque apographum diserte exprimit Tavellorumque suorum familia etc. eodemque modo consentiunt ambo num. 12, et 13. Itaque Tavellum legendum hic esse contendit Ferrarius part. 1, cap. 1, quia sic reperit in scriptis antiquis et authenticis. Tavellum quoque appellat Ughellus, tametsi Ravellum legisse debuerit apud auctorem, quem citat sub nomine Villegæ. Ferrario et lectioni nostræ patrocinantur cum scutum Beati gentilitium, de quo vide infra Supplementum § 2, num. 12, tum ipsius Joannis testamentum ibidem § 8, num. 96.

e Binominem ergo hanc fuisse necesse est : nam in

D

l

E

F

A in citato mox et inferius edendo testamento, num. 106 Margarita vocatur.

d Patet, hic esse solæcismum; sed cum sententia clara sit, de illo non magis, quam de aliis infra similibus, laborandum.

e Monasterium innuit Jesuatorum ad S. Eustachium prope muros Bononienses extra portam, quam vulgo nuncupant San Mamolo, erectum annis autea quindecim quam ingressus illud esset Beatus noster, ut scribit Morigius in Vita cap. 2. De hoc monasterio legi plura possunt apud Ferrarium part. 1, cap. 2. et maxime apud Masinium in Bononia perlustrata, ac tertio recusa anno 1666, part. 1, pag. 176.

f Quia nimirum ambigua Filii verba non ita intellexerat, ut iis consilium Religionis ineunda significationem crederet.

g Spinelli, viri venerabilis Acta compendio descripta legere est apud Morigium in Historia Jesuatorum lib. 2, a pag. 232.

h Scalabrinus legit anno MCDIII, quinto mensis Augusti; sed lectionem apographi nostri antiquioris secuti sunt Morigius, Bagnus, Ughellus, Ferrarius, Baruffaldus, omnes.

B i Non ergo suscepit umquam re ipsa doctoratum Joannes, ut post Bagnum errat Philippus Ferrarius in ejus elogio die IV Julii.

k Illustris apud Bononienses Canedulorum familia fuit; sed anno 1445 propemodum universa periiit; ut narrat Pompeius Vizanum Historiæ Bononiensis lib. 7.

l Hunc patris favorem dissimulat Morigius cap. 2 et 3. Ferrarius vero part. 1, cap. 6, negat hic Antonium locutum fuisse; sed furenti tamen Francisco tacendo quodammodo assensum esse. Neutrius in hac re fidem valde laudaverim.

CAPUT II.

Egregiæ ejusdem in Religione virtutes; præfectura monasterii Ferrariensis reluctanti imposita; tolerantia injuriarum.

C

qui jam interm-
rum Venetiis
egregie profi-
ciebat in suo
instituto,

a

* Scalabrinus
clare,

* Id est, in-
termittebat.

Interim Joannes Venetiis habitabat, a parentibus remotus, et ceteris seculi hominibus incognitus: qui Deo ibi tantum vacans, mirabiliter profecit; ut omnibus sanctarum virtutum optimorumque exemplorum speculum passim patere-
tura. Inter autem omnia otium evitabat, tempus suum utiliter dispensando: orationi sollicitus, obedientiæ promptus, humilis omnibus, in conversatione humanus. Viliora monasterii, quæ elatæ * mentes exhorrent, solus ipse exercere procurabat. Exercitia laboriosa, quamvis delicatæ complexionis esset, minime fugiebat, sed circa ea mirabili promptitudine se exhibebat; quorum nec causa sanctarum meditationum exercitia ullo tempore interponebat *. Eundem quoque pro panis cleemosyna (quem utpote non lateret, id Deo quam gratissimum foret) coram patre rectore humi prostratus, sæpissime tamquam ab invito gratiam extorquebat. Curam etiam cor-

poris sui non pro carnis desiderio, sed pro necessitate dumtaxat, habebat. Infirmis fratribus, totus in proximi charitate accensus, diligenti sollicitudine, vigilanti cura, summoque studio, omni cum humilitate et reverentia serviebat: in conversatione vero tam dulcis, humanusque ac gratus erat, ut non homo, sed angelus in terris habitans videretur.

17 Alexius noster, vir devotissimus, qui cum Joanne diu fuerat conversatus, sæpius ac sæpius est attestatus, illum nullis injuriis nullisque contradictionibus in iram turbationemque concitari umquam potuisse; sed omni cum reverentia, humilitate ac patientia circa omnes pacificus *, clemens, mansuetusque semper exstitisse: quo singulari præcipuoque amore colebatur ab omnibus. Peracto orationis tempore, communibusque exercitiis monasterii perfectis, ne humani generis hostis illum ullo tempore vacantem reperiret, ad sanctarum Scripturarum studia se conferebat: quædam pro fratrum profectibus materna lingua exponens; alia vero, nedum ad eorumdem patrum, sed omnium quoque utilitatem, componens b. Si autem in communi fratrum colloquio aliquando se haberet, pro viribus otiosa mundanaque refellere, et divina ac cœlestia fabulari conabatur. Hæc erant viri Dei Joannis studia, ii mores, hæc vita, dum Venetiis maneret. Quo tempore inde recedere illum contigit, ut una cum innumerosa multitudine religiosorum, vigente adhuc sisma c, Gregorium undecimum d ad civitatem Arimini e associaret; sic jusserat illis summus Pontifex: inter quos et hic Vir Dei aderat f. Quo peracto g, summi Pontificis accepta benedictione, quum Spinellum, suum spiritualem patrem, videndi desiderio totus arderet, versus Bononiam iter arripuit; inque patris amplexus cum summo omnium fratrum gaudio est receptus.

18 Crescente igitur Joanne beatissimo in sanctis virtutibus, gratiisque spiritualibus, humili ac mansueta conversatione omnium fratrum corda ad se trahebat; cumque in rebus agendis perspicaci valeret ingenio, et cœlestibus divitiis totus undique redundaret, ab omnibus rectoris officio dignus est habitus. Quapropter synodus patrum h illum in Ferrariensis monasterii rectorem unanimiter elegit. Quod Joannes intelligens, humili recusatione patrum voluntati resistere nitebatur, asserens, se tanto oneri haud idoneum esse, mererique minime congregationis cuiquam majori officio præfigi. Tamen post multam ipsius colluctationem, patrum constantem voluntatem cognoscens, ne divinæ voluntati fortasse resisteret, cervicem sanctæ obedientiæ jugo humiliter submisit, quam usque ad mortem perpetuo observare pro Christi amore promiserat.

19 Cum ergo Ferrariam ad suum monasterium, cui rector erat præfectus, venisset, a suis spiritualibus filiis gratiose reverenterque est receptus. Qui omnes magna cum humilitate et amoris observantia, hilari fronte, læto corde illius subjectioni se submisere; cujus imperia illis gratissima, jussiones jucundissimæ, conversatio dulcissima. Ab ore equidem Joannis non nisi divinorum eloquiorum manna distillabat: vas enim Domini erat electum, divinæ gratiæ liquore plenum, quo subditorum pauperum fratrum cor-

EX MS.

donec inde
Ariminum,
postea Bono-
niam venit;

* lege pacifi-
cum, etc.

E
b

c d
e

f g

III

paulo post re-
ctor monaste-
rii Ferra-
riensis eligi-
tur invitus:

F
h

quod munus
præclare
gessit,

da

EX MS.

da inflammabat, ad spiritualia studia acriter excitabat, mentes a terrenis sustollebat, illasque ad cœlestia erigebat ipse.

in omnibus officiis præluens subditis;

20 Etsi antequam in rectoris officio foret constitutus, vigilans, alacer, promptusque in sanctis ac virtuosis exercitiis semper adesset, nec lassitudine ab incepto umquam desisteret; majori tamen tunc studio et vigilantiori cura, auctiorique solitudine in his omnibus se exhibuit; secum cogitans, non minus teneri subditos instruere opere, quam verbo. Propterea a quocumque opere etiam vilissimo se numquam retrahebat. Et quamvis ceteris præcisset, ad panis eleemosynam postulandam ibat quam sæpius; coquinamque juxta Ordinis consuetudinem exercere nec dedignabatur.

studium orationis, et otii fugam commendat maxime. lege totam summam

B

21 Fratres ad orationis studium solictos tenere summa curabat diligentia; utpote religiosæ vitæ principium ac tota summa *. Post orationem, charitatis operibus, utilibusve exercitiis occupare eos satagebat; ne et otio torpescerent, et tempus, a Deo ad operandum mortalibus datum, vacuum et inane ex eorum manibus elaberetur. Nec aliam Joannis beatissimi singularem et eximiam virtutem silentio prætermittendam censemus: erga enim mœstos, et quos spiritualibus tribulationibus affligi cernebat, paterno compatiebatur affectu; quibus modo exhortationibus, modo consiliis succurrere, modo consolari omnibus, ut valebat, viribus nitebatur; quorumque necessitatibus temporali substantia subvenire et largissimus erat.

* pro consolari

Ex humilitate flagitat ab officio removeri;

i

k

22 Cogitans præterea, quam grave onus existat aliorum curam habere, totis viribus, quibus potuit, omni tamen cum humilitate, regiminis officio renunciare conatus est i. Sicut epistola illa k, quam materno sermone Spinello patri scripsit, attestatur; in qua virtutis suæ parvitatem, spiritus tepiditatem, ingenique sui imbecillitatem accusando, ad regiminis officium se non usquequaque idoneum judicat: idcirco supplex corde et mente ante patrum pedes procumbens, liberationem ac absolutionem a regimine misericorditer petit, subditumque esse, quibus valet potestque, precibus cfflagitat. Quod quidem Vir Dei non ut oneris sarcinam deponeret, tamquam labori cedens, obtinere procurabat; sed quia tanta in eo vigeat humilitas, quod nedum ad hoc, sed ad omnia se indignum esse putabat.

C

IV

sed frustra. Conquirens eleemosynas ad condendum oratorium,

23 Cum itaque Joannes regiminis absolutionem a patribus obtinere minime potuisset (Dominus enim illum ad hujus officii onus elegisse ab omnibus cognoscebatur; quoniam, tamquam civitas supra montem posita, in meritis quotidie gloriosior apud Deum et homines apparebat: nam, ut infra fusius dicemus, virtutum omnium et bonitatis norma et regula cuique erat) ne Deo displiceret, patrum voluntati humiliter se subiecit, omnique studio, sollicitudine, et cura, ut pastor super gregem Domini diligentissimus, ad animarum salutem procurandam omnem operam dedit. Cui cum magna necessitas fabricandi oratorii pro fratribus ad divinas laudes excubandas accidisset, nec illi ad ædificationem necessaria adessent; divinæ providentiæ omnem animi sui spem committens, statuit, uno contentus socio, in Romandiolam pro postulanda ab amicis eleemosyna

pergere: qua suppetente, sibi tigna, calcem et lateres emeret,

D

24 Cumque jam Forlivium l venisset, seque hospitalem m versus conferret; ut ea nocte ibi una cum socio hospitaretur, prætoris familiam obviam habuit, quæ ad quærendum quosdam insignes fures exierat: quos cum non inveniret, aspiceretque, Joannem et socium esse peregrinos, illos tenuit, sibimet asserens, ab eis furum notitiam haberi forsitan posse. Sed cum Joannes ac socius furum notitiam non habere simpliciter assererent, illos ad prætorem tamquam latrones duxit. Quos ut primum prætor aspexit, illos summæ simplicitatis integritatisque viros esse cognovit: quos libertati suæ omni cum veneratione restituit. At Joannes prætori, nec ejus familiæ, injuriam illatam non proposuit, nec de ea minimam querelam fecit; sed lætus pro Domino omnia sustinens, cum gratiarum actione a prætore recessit, seque cum socio ad amicos contulit; a quibus competenti accepta eleemosyna, Ferrariam rediit; oratoriumque, in quo corpus suum nunc venerabiliter requiescit, in Dei honorem beatique Hieronymi laudem feliciter construxit, dicavit, ac posuit n.

capitur ut latro; reddens gratias pro injuria.

l

m

E

n

ANNOTATA.

a Sic habet apographum nostrum antiquum; imo et recentius ab amanuensi Scalabriniano sic fuit primo scriptum, quamquam hoc posteriori manu correctum est, et pro pateretur repositum sit haberetur; recte quidem, ut ex sensu patet, sed utinam ex fide autographi.

b Gregorius Ferrarius part. 2, cap. 3: E Latina, inquit, in linguam nostram vulgarem opera multa sacra convertit; alia et ipse composuit utilia atque pia; inter quæ est Scala religiosorum; quod opusculum attente consideranti non in cella, sed in cœlo elaboratum videtur. Vide infra cap. 3, num. 29.

c Sisma Italicismus est, pro quo in ecgrapho Scalabrini recentiori manu repositum est schisma te, longo illo scilicet et famoso, quo alius Romæ, alius Avenione summi Pontifices residebant; ad quos circa hæc tempora tertius accesserat Alexander V, in synodo Pisana creatus anno 1409.

F

d Aliis duodecim, Romæ consecratum anno 1406; cum jam Avenione sederet Benedictus XII, dictus XIII.

e Gregorius enim concilii Pisani sententia anno 1409 depositus una cum Benedicto, pro vero Pontifice se gerere pergens, modo in regno Neapolitano, modo apud Forum Julii, modo Arimini apud amicos detinuit sese.

f Putat Gregorius Ferrarius part. 2, c. 4, evocatum fuisse B. Joannem Taussinianum ad Pontificem Gregorinum, commendatione nepotis Pontificii, Antonii Corrarii, tum S. R. E. Cardinalis; cui Joannis sanctitas ex eo fuerit probe perspecta, quod ejusdem Jesuatorum Ordinis alumnus aliquando fuisset. Sed hæc res gravibus obnoxia difficultatibus est: nam primo, fuerit aliquando Jesuatus Antonius; at certe pridem esse desierat, antequam inter purpuratos Patres adlectus est, hoc est, ante mensem Ju-

nium

A *nium anni 1408; cum ante illud tempus diu desudaverit in primordiis Canonorum S. Georgii in Alga apud Venetos stabiliendis. Unde ergo Joannem noverat, qui ante Julium anni 1408 nec Jesuatus fuit, nec Venetias ante scitur adiisse? Deinde quamvis asserant tam Ferrarius hic, quam Morigi, seu Morigia in Historia originis omnium Religionum cap. 43, a pag. 289, et in Historia Jesuatorum lib. 2, cap. 47, Antonium Jesuatum toto circiter decennio fuisse, juxta fidem codicis cujusdam Ms.; tamen id valde etiam solide negat illustrissimus Jacobus Philippus Tomusinus in Aunalibus Canonorum secularium S. Georgii in Alga pag. 70. Ferrarii ergo conjectura parum fundata videtur.*

g *Nempe anno 1415, quando Gregorius apud concilium Constantiense per legatum suum cessit Pontificatu.*

h *Synodum hanc habitam fuisse Bononiæ vult Ferrarius part. 2, cap. 6, et quidem anno Christi 1426, appellatque primum capitulum Religionis: quod et Morigius docet Historia Jesuatorum lib. 2, cap. 49.*

B *i Hoc factum statuit Ferrarius part. 2, cap. 7 post tres fere annos ab inito primum rectoratu; adeoque versus annum 1429.*

k *Epistolam hanc intercidisse opinamur; quandoquidem Ferrarius ejus loco aliam substituit ibidem, a se excogitatam.*

l *Id est Forum Livii, vulgo Forli, quæ urbs est in Romandiola, Italiæ provincia.*

m *Hospitalem, subintellige domum.*

n *Facultatem ad hoc opus erigendum petierat Beatus ab illustrissimo Petro Boiardo, suo in cathedra Ferrariensi decessore; a quo eam anno 1429, die xxx Aprilis luculenter obtinuit; ut ex ipso instrumento patet, quod totum recitat Ughellus Italiæ sacræ tom. 2, col. 588 et sequenti.*

CAPUT III.

C *Electio ejus absentis et ignari ad episcopatum Ferrariensem, non sine miraculo facta.*

v
Episcopo
Ferrariensi
defuncto, an-
no 1451,

Pluribus jam annis in Ferrariensi monasterio Joannes cum pro patre rectore stetisset, sanctoque spiritu repletus admodum esset, ne lucerna Super candelabrum posita, sub modio lateret, sed cunctis lumen præstaret; et qui pietatis misericordiæque dulcorem erga proximum induerat, optimamque doctrinam populo propinabat, [ac] vitæ sanctitatem maximo omnium cum profectu exhibebat, in Ecclesia Dei [ad] animarum salutem apertius pateret, Deo altissimo permittente, anno gratiæ millesimo quadringentesimo trigesimo primo, Ferrariensis ecclesia est destituta pastore a: quo tempore Nicolaus Estensis b, Ferrariæ marchio, feliciter regnabat: cui ut de pastore optime provideretur, ipse Nicolaus Eugenium quartum Pontificem maximum, quibus valuit potuitque supplicationibus,

Tomus v Julii.

obsecravit. Cujus sanctissimo voto facere satis omni studio et diligentia summus Pontifex statuit.

26 Cumque summus Pontifex in semetipso cogitaret, quem tanto oneri idoneum præficeret c, altissimus Deus volens Joannem majori cura pro animorum salute exercere, et ecclesiæ Ferrariensi populoque salubriter consulere, mentem animumque reverendissimi patris Fantini Danduli, Romanæ Sedis in Bononiensi civitate legati d, sancti Spiritus lumine illustravit, litteris suis ad Pontificem, Nicolai marchionis favente consensu, viros tres doctrina, virtute, atque sanctitate vitæ ad hoc onus idoneos proponere: quorum unus Joannes hic beatissimus erat. Lectis igitur reverendissimi patris Fantini litteris, Pontifex Joannem respuere visus est; quoniam rem insolitam se facturum dicebat, si abjectum pauperemque hominem, nullo ecclesiastico insignitum ordine e, in tantæ civitatis episcopum assumeret. Quapropter ut maturius rem hanc arduam deliberaret, in crastinum diem consistorium suorum Fratrum transtulit, in quo de idoneo pastore Ferrariensi ecclesiæ summus Pontifex providere statuerat.

27 Pontificis vero animus, mens, et voluntas erat Jacobum f, Mutinensis ecclesiæ archipresbyterum, virum optimum, qui et ipse in reverendissimi Fantini litteris nominatus erat, pro Ferrariensi pastore pronuntiare; cui ob virtutem singularem ac doctrinam, et marchionis Nicolai commendatitiis litteris pro eo ad Pontificem intercedentibus, Cardinales omnes favebant. At quoniam Dominus ad hujus pastoralis curæ administrationem exercendam illum non elegerat, Pontificis Cardinaliumque votum evanuit. Quare divina providentia, quæ summa sapientia est, mirabili ac stupendo hoc ordine summum coëgit Pontificem, Joannem, beatum Dei virum, in Ferrariensis civitatis pastorem eligere, creare, atque pronuntiare, ceteris postpositis.

28 Præcedenti enim nocte, quæ diem constitutam consistorii adducebat, quum summus Pontifex lætus et incolumis sopori se dedisset; expergefactus, insolito et inopinato dolore mox acriter vexari cœpit; adeoque stricte urgebatur, ut quietem aliquam nec invenire, nec medicorum ulla remedia sibi proficere poterant. Cura igitur Pontifex ob hujus insoliti doloris graves angustias totam pene noctem insomnem duxisset: luxque constituti diei pro consistorio jam quasi advenisset, cœpit et magis mente vexari, cogitans, hoc inopinato impedimento in futuro consistorio episcopi Ferrariensis pronuntiationem non esse possibilem.

29 Et inter hujusce rei cogitationem, et doloris quam patiebatur acerbiter versaretur, reverendissimi Fantini litteræ, Sanctitati suæ scriptæ ad ejus mentem venerunt; quas mox sibi deferri jussit. Cumque eas legeret, Joannem aliis duobus, qui a Fantino Pontifici proponebantur magis commendari cognovit. Ad quod peragendum nihil carnale reverendissimum Fantinum induxit, sed singularis ipsius Joannis doctrina sanctitasque vitæ præcipua, quæ apud virum hunc probatissimum erat jam notissima: siquidem reverendissimus Fantinus jam diu Joannis

EX MS.

Joannes inscius offertur Romano Pontifici, a quo primo rejicitur,

c

d

e

E

alterique postponitur;

f

donec Pontifex, subitis correptus doloribus,

F

dum relegens commendatitias pro Joanne, imo ut, vel cum

EX MS.

doctrinam vitæque præstantiam apud Pontificem magnopere laudaverat, quum ipse ab Eugenio, intuitu precibusque cujusdam devotissimæ sororis suæ, ad traducendum in maternum sermonem libellos quosdam devotissimos requireretur: ad quod opus perfecte absolvendum Joannem beatissimum proposuit, et ille * demandavit; maxime cum jam vidisset Bernardi sermones, Bibliæ, ac Moraliū Gregorii majorem partem eleganti stylo in maternum sermonem ab eo esse traductam *g*. Exstant et alia devota Viri hujus opuscula et epistolæ, quæ illius doctrinam sanctitatemque præferunt *b*.

*Scalabrinus
corrigit illi

*g**h*

casque denuo
abjiciens,
torquetur
gravius,
i

B

30 Tamen summus Pontifex in copiosam multitudinem litterarum, quam non longe multum ab se habebat, illas *i* rejecit, parvi faciens pro Viro isto reverendissimi Fantini commendationem. Quod cum egisset, mox acriori acerbiorique dolore, quam antea, torqueri cœpit. Cumque causam hujus atrocissimi doloris a semetipso quæreret, iterum ea, quæ de Joanne reverendissimus Fantinus Sanctitati suæ scripserat, ad memoriam redierunt: quæ secum animo volutans, cogitare cœpit, divino judicio forsitan his atrocissimis affligi [se] cruciarique doloribus; quia secundum divinam voluntatem Ferrariensi ecclesiæ providere de pastore non statuisset.

dolorum causa deprehen-
sa, mutavit
mentem,
k

l

31 Hæc secum mente cogitans, Tarvisinum episcopum *k*, virum religiosum, olim sanctæ Justinæ Patavinæ regularem abbatem, vocavit; eique jussit reverendissimi Fantini litteras, a se in illam magnam multitudinem projectas, quærere, et inventas sibi deferre. Tunc episcopus Tarvisinus Pontifici obtemperans, ad litterarum illam magnam multitudinem accessit; quo ut primum advenit, statim reverendissimi Fantini litteræ ad ejus manus devenerunt; quæ allatæ Pontifici, eas legere jussit *l*; quibus et lectis, statim animum mutavit, firmiterque sanxit, Joannem Tossignanum Jesuatam in Ferrariensem episcopum eligere, et electum confirmare. Dictu mirabile! Facta hac deliberatione a Pontifice, repente ab illo ingenti et insolito dolore est liberatus.

et Joannem
decernit epi-
scopum Fer-
rariensis ec-
clesiæ,
C

C

32 Quo mirabili effectu Pontifex divinam voluntatem esse intelligens, quod Joannes Ferrariensis ecclesiæ pastor et antistes crearetur; sequenti luce Cardinalibus in consistorio existentibus, præter omnium expectationem, Joannem Tossignanum Jesuatam in Ferrariensem episcopum pronuntiavit. Quod Cardinalibus maxime admirationi fuit; quum hesterno jam vespere simul cum Pontifice Mutinensem archipresbyterum in Ferrariensem episcopum pronuntiare statuissent. At Pontifex Cardinalibus inquit: Dominationes vestræ non admirentur: non enim vos latet, humana divinis haud posse resistere: divino enim et profundissimo in nos judicio Joannem Tossignanum Jesuatam in [episcopum] Ferrariensem elegimus, et electum esse volumus.

Cardinalibus
applaudenti-
bus.

33 Dolore, equidem insolito præter omnem naturæ causam nocte præterita acriter et atrociter cruciati sumus, quo nec quies aliqua dabatur, nec medicorum remedia ulla nobis succurrere poterant; sed quamprimum Joannem Tossignanum in Ferrariensem episcopum eligere firmiter deliberavimus, repente liberi ab omni dolore exstitimus. Quo divinæ voluntatis mirabili

prodigio edocti, voluntatem nostram, divinæ voluntati adhærentes, mutavimus; et Joannem Jesuatam in Ferrariensem episcopum, ut audistis, pronuntiavimus. Cardinales tunc, his auditis, Joannis electionem simul cum Pontifice unanimis consummarunt. Quibus videri * cuique libet *: quam fidelis gratusque Deo esset Vir iste sanctissimus, cujus fidei curæque et solitudini Ferrariensis populi magnum thesaurum tam mirabili prodigio committi voluit.

D

* forte vide-
re
*annon licet?

ANNOTATA.

a Cesserat enim sua sponte episcopatu Ferrariensi, quem ab anno 1401 gesserat, Petrus Boiardus; ut patet ex diplomate Eugenii Papæ IV apud Ughellum tom. 2, col. 589 et sequentibus. Cesserat, inquam, Petrus Boiardus non moriendo dictus, (quod uterque Ferrarius post Bagnum credidit; Philippus in Catalogo SS. Italiæ ad diem 14 Julii, Gregorius in Vita Beati part. 3, cap. 1) sed vitam privatam præferendo dignitati.

E

b Nicolaus iste post diuturnum principatum obiit anno 1441, ut infra colliges ex supplemento § 3, num. 33. Erat hic pater Herculis primi, cui Vitam hanc auctor noster dedicavit.

c Oblatum enim illud jam recusaverat constantissime S. Bernardinus Senensis, uti dictum est die xx Maii, pag. 261 *, num. 13, et pag. 269 *, num. 25.

d Fantinus Dandulus Venetus, protonotarius fuit apostolicus, et ab Eugenio IV legatus Bononiam destinatus fuerat anno eodem 1431, ut docet Masinius Bononiæ perlustratæ part. 3, pag. 171.

e Intellige hæc de ordinibus majoribus: Clericus enim tunc erat Joannes; sed in minoribus dumtaxat ordinibus constitutus; ut habet laudatum Eugenii IV diploma.

f Erat Jacobus hic Eugenio imprimis carus; siquidem idem ille est, ut notat Scalabrinus, quem idem Pontifex anno 1439 præfecit ecclesiæ Regiensi, ab eaque anno 1444 ad Mutinensem transtulit, unde tandem anno 1463 ad Parmensem transiit, ubi e vita discessit anno 1475, ut narrat Ughellus tom. 2, col. 307 et sequenti.

F

g Affirmat Ferrarius in Vita part. 2, cap. 8, Joannem ad hæc interpretanda animum appulisse post conditum oratorium, de quo supra; verum cum illud ædificare non cœperit ante finem Aprilis anno 1429, non apparet tantillo tempore, quod inter absolutam fabricam et impositam illi episcopi dignitatem interfuit, scribi tam multa potuisse. Certe Sermones S. Bernardi, impressi, ut in Commentario monuimus, Venetiis anno 1528 in ipso illo libro, teste Scalabrino, traducti in Italicum dicuntur per reverendum patrem nostrum, beatum Joannem de Tussignano, episcopum veneratissimum illustrissimæ civitatis Ferrariæ, usque de anno MCDXX.

h Itaque mirum est, prætermitti Beatum nostrum ab omnibus iis (quantum ego quidem reperire potuerim) qui ætatum omnium scriptores et scripta recensent.

i Litteras nempe Fantini. Monemus tamen, hoc pronomen a loco, quem in utroque apographo habe-

bat

A bat, transpositum esse : sic enim ibi satis contorte legebatur : Tamen summus Pontifex in copiosam multitudinem litterarum, illas, quam non longe multum ab se habebat, rejecit.

k Intelligitur haud dubie Ludovicus Barbus, aliis Balbus, quem Ughellus tom. 5, col. 490 inter episcopos Tarvisinos sexagesimum recenset : is enim ex abbate commendatario S. Justinæ factus regularis, cum idem canobium egregie reformasset, ad episcopatum propemodum renitens evectus est ab Eugenio IV, anno 1437. At enim quomodo ille anno 1431 episcopus Tarvisinus dici potuit et olim abbas S. Justinæ ? Videtur ergo auctor noster usus hic prolepsi, et tempus, quo hæc scribebat, non illud de quo scribebat, attendisse.

l Sensus est : quas sibi allatas Pontifex episcopum Tarvisinum legere jussit.

CAPUT IV.

B B. Joannis in declinando episcopatu humilitas, in suscipiendo obedientia, in administrando sedulitas et misericordia erga pauperes.

vi
Sanctus, re
cognita, om-
ni vi dignita-
tem recusat;
a

Summus Pontifex Nicolao marchioni Ferrariæ litteras a scripsit, quibus certiores eum reddat, Joannem Tossignanum Jesuatum in civitatis suæ episcopum et pastorem ab eo, divina voluntate jubente, esse creatum : quod quamprimum Nicolaus marchio intellexit, Joannem ad se accersiri jussit ; cui, coram eo quum venisset, inquit : Reverendissime Pater, nobis a summo Pontifice in episcopum et pastorem ac patrem divinitus es datus : propterea te, ut patrem et episcopum meum ac hujus nostræ civitatis, omni cum reverentia et devotione suscipio. Quod Joannes audiens, mirari vehementer cœpit, totusque tremere : [tum quibus] potuit valuitque viribus ac rationibus, coram marchione episcopatum recusavit : majori enim Vir iste sanctissimus solitudine tenebatur humilitatis virtutem sibi conservare, quam tanto studio et labore acquisierat, quam transeuntem episcopalis culminis gloriam adipisci.

C
sed severo
Pontificis
præcepto
compulsas,

35 Sed Nicolaus marchio hanc Joannis de episcopatu refutationem tunc litteris suis summo intimavit Pontifici. Quam recipere Pontifex haud voluit, immo apostolico decreto Joanni episcopatum, ad quem eum elegerat acceptare in virtute sanctæ obedientiæ præcepit. Tunc Joannes voluntatem Pontificis intelligens, quid ageret nescius, magno curarum tumultu vexabatur interius : hinc episcopalis curæ onere terrebarur ; hinc apostolico præcepto obedire conscientie interioris aculeo magnopere urgebatur. Quapropter dubius ac pendens existens, et, cui parti cederet, nesciens b, Deo se totum commisit ; patrisque sui Spinelli et ceterorum fratrum, qui Bononiæ erant, ac nonnullorum, qui doctrina et sanctitate vitæ florebant, litteris suis judicia super hoc negotio et consilia petere cœpit ; asserens, mortis suæ exsequias, si celebrarentur, sibi jucundiores fore, quam sollemnis illa suæ di-

gnitatis episcopalis consecratio. Aiebat enim, quum seipsum interius magis conspiceret, tanto majori confundi pudore, timore vexari, et dolore consumi. Unde sæpius ac sæpius illud, quod scriptum est, repetebat in corde : O quam terribilis Deus in consiliis suis super filios hominum !

36 Spinellus itaque pater cum Joannis litteras coram fratribus legisset, una cum illis devotissime orationi se dedit, ut divino interius illustrati edoctique lumine, Joanni consulere rectius possent. Qua peracta, congregato fratrum capitulo, ut quisque, quod Spiritus sanctus menti suæ suggesserat, dixisset, omnes unanimi concordia Joanni rescripserunt, voluntati Pontificis omnino esse parendum ; quod quidem ei [se] non solum consulere, sed etiam in virtute sanctæ obedientiæ præcipere ; eo maxime, cum divina Dei voluntas de eo ita statuerit. Tunc Joannes a patre et fratribus ac ceteris illis probatissimis viris hoc habito consilio, ne divinæ voluntati repugnare videretur, sciens omnem potestatem a Deo procedere, tanto oneri parvitatis suæ humeros humiliter supposuit : fiduciam omnem habens in Domino, a quo in tam maxima necessitate rerumque multiplicium periculo non derelinqui sperabat : quod etsi non meritis suis, plurium tamen servorum suorum supplicationibus accedentibus, quos pro eo ardentissime intercedere sciebat, Deum facturum non dubitabat. Cum vero Vir Dei sacros ordines non haberet, Mantuam ad reverendissimum virum et patrem Matthæum, Ordinis Prædicatorum, Mantuanum episcopum reverendissimi Fantini apostolici legati jussione venit : a quo sacros ordines omnes devotissime recepit ; et ab eo una cum aliis duobus episcopis solemniter fuit consecratus c.

37 Qui postea cum ad ovile suum rediisset, impositi oneris officium cœpit ad animarum salutem et utilitatem diligenter exercere : quantoque studio, solerti cura, assiduo labore, continuis vigiliis, modo consiliis, modo exhortationibus tam publicis, quam privatis super Domini gregem sibi commissum invigilaret, clericorum, inordinate viventium, ac populi vitia extirpando, indisciplinata monasteria reformando, civitatis totiusque diocesis suæ parochias visitando, testes fuere plurimi ; quorum aliqui adhuc in humanis vitam nunc agunt ; quibus et reverendissimi Fantini, apostolici legati, publicæ litteræ d astipulantur ; quarum tenore Joanni, ob ejus in Domini oves summam vigilantiam insomnemque sollicitudinem et curam indefessam, legationis suæ ab eo plena committitur auctoritas : sciebat enim vir iste probatissimus, quam fidum sibi in tanto regimine socium faceret ; cujus maxima virtus jam toti mundo erat notissima.

38 Fulgebant equidem in hoc Dei Viro omnes virtutes ; sed præcipue immensa pietas in pauperes, quorum necessitatibus ut provideret, omnem impendebat curam : cui operi adeo intentus paratusque erat, ut se propriis vestibus exuere non recusaret : ita enim in pauperes benignus, pius, misericors, clemens, et largus erat ; ut damnum se recepturum maximum existimaret, si petenti supplicanti pauperi opem non præstaret. Quo fiebat, ut indigens nullus a Joannis charitate umquam vacuus posset abire. Cujus quidem pietatis et clementiæ sanctissima opera, si omnia

EX MS.

vii
nec inveniens
hoc declinan-
di modum,
tandem ad-
mittit ; sa-
crosque su-
scipit ordi-
nes :

E

c

ac statim gre-
gi suo stre-
nuum se pa-
storem pro-
but,

F

d

viii

præperibus
vero beni-
gnissimum
patrem,

EX MS.

omnia recensere vellemus, prolixo ac longissimo tractatu foret opus; sed brevitati inservientes, digniora, et quæ ab antiquis viris, vita clarissimis, qui eum Joanne diu conversati, authenticata sunt, tantum recensebimus.

dum propri-
am stragula
dissuit,
ut partem eis
tribuat,

39 Ii namque inter alia hujus sanctissimi Viri præclarissima in pauperes gesta narraverunt, quod semel, cum quidam pauper pro caligis, quibus maxime indigebat, eleemosynam peteret a Joanne, totus in eum pietatis affectu commotus, procuratorem domus ad se vocavit: cui committens, ut pauperis necessitati provideret, respondit ipse: Nihil apud me est; quoniam omnia in eleemosynas et alias necessarias expensas, ut mihi jussisti, consumpsi. Hoc pius Pater intelligens, asperum et crudele ducebat, si pauperem hunc vacuum a se dimitteret. Unde internæ pietatis maximo commotus affectu, cubiculum suum ingressus, copertorium * panni albi, duabus consutum partibus, quo lectum suum sternebat, commodato a famulo sibi gladio *e*, desuit: et mediam copertorii partem pauperi tribuit; aliam vero partem pro lecto suo sibi reservavit, hac forsitan mente, quod si necessitas contingeret, illa parte alteri posset pauperi providere; quod et famulus ille, qui ei ad dissuendum copertorium gladium accommodaverat, et propriis oculis rem istam conspexerat, enarravit.

* lege cooper-
torium

e

* pro dissuit

B

exiitque se
vestibus, qui-
bus illos in-
duat.

40 Alia quoque vice cum quidam pauper sacerdos seminudus pro vestitu ab eo eleemosynam peteret, cumque hunc Dei ministrum seminudum aspiceret, internæ pietatis dulcore commotus, lacrymas continere non potuit: quare procuratori domus, huic inopi seminudoque sacerdoti ut quamprimum provideret, mandavit. At ille, nihil habere, respondit: frequens enim ac jugis ita erat eleemosynarum largitio, quod diu aliqua reservare non poterat. Sed pius Pater inopem sacerdotem absque eleemosyna ab se discedere non est passus. Unde clamide * se exuens, quæ erat indutus, illam pauperi sacerdoti pro Dei amore donavit. Simile opus etiam non multo post hic pauperum Pater clementissimus fecit: Antonius *f* enim noster, qui Venetiis in monasterio nostro rector erat, pallium novum cum Joanni pro necessario usu suo misisset; ecce, statim ante Joannis pedes quidam eremita pauperrimus provolutus, eleemosynam sibi præstari postulabat: qui cum nihil haberet, quo petenti pauperi subveniret, mox illi pallium hunc * tribuit.

* lege chila-
myde

f

C

* imo hoc

ANNOTATA.

a Harum Ferrarius part. 3, cap. 1, prima hæc tantum verba profert: Cum nos nuper ecclesiæ Ferrariensis. Sed alias dedit in eandem sententiam idem Pontifex eodem anno 1431, sexto Kal. Novembris, ad capitulum ecclesiæ Ferrariensis, quas exhibet Ughellus tom. 2, col. 589.

b Apographum utrumque habuit nesciret, sed sensus exigit emendationem, quam cum Scalabrino adhibuimus.

c Quod etiam testatur Ughellus tom. 1, col. 940 in elogio Matthæi Bonimperti, quem inter Mantuanos antistites trigesimum septimum reponit. Addit Ferrarius part. 3, cap. 4 consecratum Joanuem,

cum primum Mantua Ferrariam advenisset, coram marchione ac magistratu oratione panegyrica exceptum fuisse per Guarinum, oratorem celeberrimum.

d Has litteras habes infra in supplemento § 2, num. 14.

e Gladius hic accipi videtur pro cultro.

f Præfuit Antonius tati Jesuatorum Ordini post abitum Spinelli anno 1433, teste Morigio Historia Jesuatorum lib. 2, cap. 49; ubi Antonii Vita compendio traditur.

D

CAPUT V.

Alia misericordiæ ejusdem exempla; stupenda criminationum patientia.

Alio etiam tempore, cum pauper quidam eleemosynam a Joanne petisset, nec ad manus haberet, quod illi tribueret; festinus domum ingressus, caligas *e* cubiculo accepit, quas occulte pauperi dedit: in quo tanta conferendæ eleemosynæ aviditas fuit; ut ambas alteri tantummodo cruri convenientes improvidus arriperet: cum vero sequenti nocte capellanus suus caligas ei porrigeret, ambas alteri tantum cruri convenire reperit: quod equidem aliter non posse accidere cogitavit, nisi Episcopus pridie festinus et improvidus caligas alicui pauperi eleemosynam petenti dedisset. Reque ita comperta, capellanus adversus Episcopum turbare acriter cœpit, et hanc suam in pauperes profusam largitionem, ut stultam et irrationabilem, accusare, reprehendere, ac detestari. Sed Episcopus omni cum humilitate et mansuetudine capellanum sedare, quietumque reddere curavit; neminique hoc umquam diceret, dum vita sibi foret, obsecravit: celerime enim huic negotio se provisurum pollicebatur.

Lepido casu
probata San-
cti in panpe-
res præceps
effusio.

E

42 Accidit etiam, quod quidam, qui episcopatus hortum conduxerat, cum procuratori Episcopi pecuniam in ærea moneta pro conductione horti detulisset, eum procurator rejiceret; asserens, monetam argenteam, non autem æream, velle. Tunc hortulanus, qui et pauper erat, tristitia repletus est: afficiebatur enim gravi jactura, si pecuniam hanc æream in argenteam commutare cogeretur. Quod cum ipse mente tristis mœstusque versaret, obviam amicum quemdam suum habuit: cui cum mœstitiæ suæ causam aperuisset, amicus ille suus inquit: Si mihi morem geras, ad Episcopum propera; eique necessitatem paupertatemque tuam aperi, ac obsecra, ut pecuniam hanc æream accipiat, quam procurator suus acceptare recusavit: nullatenus enim dubito, tibi complaciturum. Profecto ipse pius in pauperes, benignus, ac misericors est; sed procuratorem suum cave: si enim te videret ad Episcopum accedere, te non admitteret *.

Hortulani
solutionem
in ærea mo-
neta, refe-
ctam a pro-
curatore,

F

43 Rem amici hortulanus tacitus observans, eallide, in scio procuratore, ad Episcopum magna eum fiducia venit, reverenterque tota re enarrata, quam paulo ante cum procuratore suo habuerat, illi respondit Episcopus: Hicne pecuniam habes? Cui inquit: Habeo. Tunc Episcopus ait: De pecunia ista pro te tantum accipe, quan-

* Scalabius
permittet

partim ipsi
hortulano do-
nat, partim
pauperibus:

tum

A tum manu tua capere potes, illamque tuo in sinu reconde; et mecum venias. Cum vero Episcopus in curiam episcopatus descendisset, turbam pauperum eleemosynam exposcentem reperit, cui residuum pecuniæ manu propria statim distribuit; hortulanumque, solutæ sibi pecuniæ ei tradito cyrographo *, lætum, hilarem et jucundum domum remisit. Quod procurator Episcopi postea intelligens, cœpit cum Episcopo magnopere dolere; sed illum pacificum placatumque reddere Episcopus studuit; dicens, ea, quæ pauperum sunt, illis tribuere, juri et rationi convenire.

pauper ipse ac rigoris amans.

a

B 44 His et similibus pietatis operibus Pastor iste sanctissimus se exercere quotidie conabatur: cui molestum gravissimumque erat abundare, et Christi pauperes egere videre; quorum bona esse dicebat, quæ ipse possideret. Idcirco in victu parcus, in cultu modicus erat: qui etsi in episcopali culmine positus esset, vitæ austeritatem, juniorum inediam, disciplinarum asperitatem, cubilis duritiem, acsi in Jesuatorum Ordine foret, numquam deseruit *a*.

a

A sacellano, quem ad frugem revocare conabatur,

** annon exasperationem?*

** lege iniqua zizania*

C

pro seditioso traducitur apud Ferrariæ marchionem,

patienter ferens iniquam accusationem;

45 Volens Dominus hunc fidelissimum servum suum Joannem, velut athletam fortissimum multiplicium gemmarum pretiosa laurca coronare, validos fluctus adversus eum sævire permisit. Vir namque iste sanctissimus super commissum sibi gregem evigilans, quod morbidum cernebat, id curare mox operam dabat; spernens morbidum pecoris exaggerationem *, sanitatem spirituales inducere conabatur. Capellanum quemdam, virum indisciplinatum, moribus efferum, et turpi vita fœdum habebat. Hunc multoties paternis monitis ad capessendam virtutem, vitiaque ab eo fuganda admonere exhortarique non destitit: quæ capellanus, propriæ curationi minime prospiciens, parvipendere non erubescibat; et in pium Patrem ac medicum vesano spiritu totus furere cœpit. Quare spiritu concitatus diabolico, Judæ similis, coram omnibus falsa de suo Episcopo, patre ac pastore sanctissimo, dicere, affirmare, et juramento attestari hic iniquus homo non verebatur: et maxime iniquam hanc zizaniam * apud Ferrariæ marchionem seminare, ac eam validissimis iniquitatis sarculis intus mentem marchionis ingerere conatus est, nonnullis curialibus, qui marchioni continue assistebant, secum adhibitis.

46 Tantæ procacitatis ac impudentiæ fuit hic miser; quod minime erubuit mendaci ore, iniquo animo, et falsa lingua in aures principis immittere, Joannem (virum mansuetum, purum, et humilem, benedicere solitum, et non maledicere) per civitatem Ferrariæ in suorum civium corda de se principe et marchione infinita maledicta seminare, ut totius civitatis benevolentia ab eo tolleretur, et illi cives omnes redderet infestos. Quæ marchio audiens (nam minister iste diaboli colore quodam veritatis omnia sagaci astutia obduxerat) facile credidit: quo deinde validi tribulationum, ac persecutionum fluctus contra Episcopum insurrexerunt.

47 Sed Vir Dei, qui conscientia suæ testimonio gloriabatur, omnia æquo animo sustinebat, prospiciens, hanc Christi Jesu Salvatoris nostri semitam esse et Sanctorum callem: quorum gloria, jubilus, et gaudium erat, amore Christi bene

facere et mala sustinere; quantoque magis persecutionum tempestatem validam contra se insurgere cernebat, tanto majori fiducia confortabatur in Domino, apud quem suorum laborum copiosam mercedem repositam esse non dubitabat. Contra vero sibi detrahentium iniquitatem non aliis surgebat armis, quam oratione devota; ad quam utpote animi sui refrigerium, solamen, et lætitiā, quotidie frequenter recurrebat. Lætabatur quoque mirum in modum vitam agere in pœnarum et crucis via; qua sola suo se Salvatore conformari, eique copulari, uniri, et in unum conjungi asserebat.

48 Cum ergo hæc sæva tribulationum tempestas contra eum longo tempore perdurasset, quæ divinus honor negligebatur, malorumque multiplicium cumulus in dies magis augebatur; statuit marchioni Ferrariensi litteras *b* scribere, quibus omnem vitam suam ac præcipua et singularia dona spiritualia a Deo sibi divinitus collata descripsit: quod non ut humanam laudem et hominum favorem captabat * fecit; sed ut veritatem defenderet; ac commissi sibi Domini gregis salutem procuraret. Nec putamus, clementissimum Dominum voluisse, sævam hanc tribulationum procellam in Servum sibi fidelissimum venire, ut illi dumtaxat proficeret ad coronam; sed ut nobis posteris Viri hujus virtutes patescerent; quæ et ædificationi nostræ erant multum profecturæ.

49 Mutavit tamen Vir Dei propositum: litteras enim illas mittere marchioni noluit, sed lectuli sui paleis occultavit; quas Paulinus *c* noster vir Deo plenus, post Episcopi obitum in interiora palearum lectuli occultatas reperit. Unde in Domino fiduciam habens, divinæ illius dispositioni, quæ neminem decipit, se totum commisit. Tribulationibus igitur undique increbrescentibus, Vir iste sanctissimus, Deo sibi inspirante, secundum Pauli Apostoli doctrinam, dare locum iræ disposuit; et ne alii propter se scandalum paterentur, voluntarium elegit exsilium. Quare ad Eugenium quartum, qui tunc Florentiæ aderat *d*, se contulit; apud quem gratissimus exstitit.

50 Cum itaque sanctus Episcopus aliquamdiu ab sua episcopali sede absens exstisset, cœpit Ferrariæ marchio erroris sui in Episcopum commissi gravem agnoscere culpam, ac detestari multum, se sancto Episcopo in animarum populi sui grave dispendium absentandi occasionem præstitisse. Unde oratorem ad Eugenium quartum misit, suæ Sanctitati supplicem, ne ad ea, quæ marchio ipse adversus suum gesserat Episcopum, respiceret; sed supplicem sui reati * culpam ingemiscentem veniamque postulantem benigne acceptaret; illique, ac suæ civitati proprium Pastorem de speciali dono Sanctitatis suæ gratiæ restitueret.

51 Pontifex ægre ferens injurias et persecutiones injuste illatas in Episcopum, oratorem marchionis ad eum, in hæc verba rescribens, remisit: » Dilecte fili, cum Joannis Tossignani » sanctitatem, doctrinam, bonitatemque minime » cognoveris, vel potius cognoscere renueris; » decuit, tuis et populi tui id exigentibus meritis, hoc tanto Homine, militantis Ecclesiæ ra-

» diantissimo

componit tamen apologiam suam, post obitum ejus repositam;

b

** captaret*

E

nam ultro exsul ire ad Pontificem, quam eam marchioni mittere, maluit.

c

d

F

Marchio pœnitens, illum suppliciter reprecatur per oratorem;

** lege reatus*

sed non obtinet, a Pontifice, graviter increpitus,

A „diantissimo speculo, indignos te et populum
 „tuum esse toti mundo evidentissime ostende-
 „retur. Cujus privatione in pœnam tuarum ac
 „populi tui iniquitatum te una cum tuo populo
 „damnamus, eumque ad te remittere recusa-
 „mus. Immo statuimus hunc sanctum Virum
 „apud nos, tamquam pretiosum monile, in
 „sanctæ Ecclesiæ sacro armario retinere. ”

donec per se
 coram Euge-
 nio IV suppli-
 cavil.

52 Marchio, lectis Pontificis litteris, intimo
 mœrore confectus est; totusque anceps factus,
 quid ageret, quove se verteret, nesciebat. Tan-
 dem statuit humiliatum et errati commissi com-
 punctum personaliter coram Pontifice se osten-
 dere. Unde Florentiam petiit, coramque Ponti-
 fice humiliter se prosternens, errati veniam ef-
 flagitavit, et sui Pastoris restitutionem summis
 precibus exoravit. Dominus enim marchionis cor
 in amorem Episcopi mirabiliter accenderat. Quod
 Pontifex ipse conspiciens, misericordiæ sinum
 marchioni ejusque supplicationibus aperuit: et
 paterna admonitione in marchionem præhabita,
 Episcopum manu tenens, marchioni restituit:
 quem totis viribus ei, videlicet marchioni, com-
 mendavit. Valde equidem Pontifex Joanni epi-
 scopo, propter ejus singularem sanctitatem, af-
 ficiebatur. Marchio, accepto suo pastore a Pon-
 tifice, lætus Ferrariam venit. Cui postea propter
 Viri innocentiam et integritatem, reverentiam,
 obedientiam, et honorem in omnibus semper,
 dum vixit, exhibuit.

B

ANNOTATA.

a *Hæc ab ipso Beato latius descripta invenies
 infra in Supplemento § 8, a numero 86; idque oc-
 casione accusationum sacellani istius, de quo numero
 sequenti.*

b *Litteras has habes infra in Supplemento § 8.*

c *Is est Paulinus Pistoriensis, quem assumptus
 ad episcopatum Joannes, individuum sibi socium
 oneris et curarum adlegit, teste Ferrario part. 3,
 cap. 4, et 13. Obiit cum odore sanctitatis circa an-
 num 1474, annos tum natus circiter centum ac vi-
 ginti duos, quorum centum et septem in Ordine Je-
 suatorum religiosissime transegerat; uti narrat Mo-
 rigius Historia Jesuatorum lib. 2, cap. 46, ubi pars
 Vitæ ejus traditur.*

C

d *Ratione concilii Florentini; ut infra dicetur
 in Supplemento § 3, num. 28.*

CAPUT VI.

*Christum sub forma pauperis vestit; Pa-
 dum exundantem comprimit; igno-
 tam domum per miraculum assignat;
 sanctissime moritur, ex morbo acer-
 bissimo.*

x
 Jurati testes
 narrant,

Solebant nonnulli sacerdotes moribus et ætate
 canani, viri religiosi, nobis narrare; quibus ob
 probitatem vitæ, et familiarem consuetudinem,

quam cum beato Joanne episcopo habebant, fides
 est omnino adhibenda; sed maxime uni ex his
 sacerdotibus, cui Octavianus nomen erat: is
 enim omni sollicitudine, studio, cura, et vigilan-
 tia, Episcopi sanctissimam vitam imitari penitus
 studebat: qui quotiens virtutes episcopi Joannis
 recensere ei contingerbat, eas absque lacrymis
 auditoribus narrare haud poterat; verum inter
 alia stupenda, quæ de Episcopo ipse et sociis
 narrare consueverant, hoc nobis pluries, medio
 veritatis sacramento, sunt attestati:

54 Contigit enim, pauperem quemdam semi-
 nudum, multiplicibus plagis confectum, ad epi-
 scopum Joannem in interiora episcopalis domus
 pervenisse, suique ut miseraretur*, flebili voce
 eflagitasse: quem quamprimum Episcopus aspe-
 xit, totus in pauperis commiserationem est con-
 versus. Unde sine mora quibusdam pannis aptis*
 ad pauperem induendum se convertit: quem vero
 ob Christi Jesu amorem induendo non alia cor
 Episcopi exultabat intrinsecus lætitia, quam si
 personaliter Christum propriis indueret manibus;
 quod postmodum rei veritas demonstravit. Epi-
 scopus enim cum circa hunc pietatis actum ver-
 saretur, ingressi episcopalem domum camerarius
 civitatis Ferrariæ, et Petrus Bracius, qui hospi-
 tium campanæ tenebat, et* ad cameram Episco-
 pi appropinquassent, viderunt Episcopum hunc
 pauperem maxima cum alacritate vestire; qui
 non visi ab Episcopo, suum retinentes gressum,
 ultra progredi noluerunt, donec hoc pietatis opus
 ab eo foret consummatum. Vestito autem paupere
 Episcopus illi licentiam dedit: vertensque terga,
 ad alia se convertit. Mox pauper, in terra relictis
 pannis, quibus ab Episcopo fuerat indutus, eva-
 nuit.

D

sub pauperis
 forma Chri-
 stum ab eo
 fuisse vesti-
 tum,
 * Scalabrinus
 miseretur

* Scalabrinus
 assumptis

E

* forte ut vel
 cum

55 Quod camerarius civitatis una cum socio
 cernens, stupore perculsi, in cubiculum Episco-
 pi ingressi sunt; et camerarius, salutato Episco-
 po, ait: Reverendissime Pater, quo ivit pauper,
 qui nunc tecum aderat? At Episcopus putans,
 nec a camerarii socio aut aliquo familiari suo vi-
 sum fuisse, admirari admodum de camerarii ver-
 bis cœpit. Et ad camerarium et illius socium se
 vertens, nil aliud quam pannos, quibus paulo an-
 te pauperem induerat, humi jacere conspexit.
 Quod equidem indicium fuit verissimum, paupe-
 rem illum Christum exstitisse; qui electissimo
 huic Servo suo ostendere voluit, quam sibi grata
 et accepta forent pia ejus in pauperes opera;
 cum ab eo in pauperis forma vestiri dignatus es-
 set. Quæ cum episcopus Joannes camerario ac il-
 lius socio abscondere minime posset, quibus po-
 tuit precibus et jussionibus eos coartavit, ut,
 quousque ipse foret in hac vita, nemini umquam
 prædicta revelarent: quod camerarius, qui Mar-
 tinus de Schiveto vocabatur, una cum socio fide-
 lissime usque ad episcopi Joannis obitum obser-
 vavit; quo postea occurrente, coram multis mira-
 bile ac stupendum hoc miraculum ambo efficacis-
 simis verbis manifestarunt.

quantum ex
 eventu conji-
 ci potuit:

F

56 Alio etiam tempore cum Padus, qui prope
 Ferrariæ muros præterfluit, ingenti aquarum
 excrevisset incremento; ita ut campos late et
 totam pene civitatem inundaret; (quod profecto
 Ferrariæ marchioni ac populo tanto erat terrori;
 ut, quid agerent, aut quo se verterent, penitus
 nesci-

Padum ex-
 undantem

A nescirent) Vir Dei plenus fide, vitæ puritate candidus, coram Deo et hominibus humilis, sacerdotem quemdam ex suis evocavit; cui brevem cedula[m] his verbis inscriptam: « In nomine Je- » su Christi tibi, o flumen, præcipio, ut festinan- » ter ad tuum solitum revertaris locum « tradi- dit, quam in Padum projicere, prædicta verba proferendo, signo crucis adhibito, illi demanda- vit. Quod sacerdos ille subridens et parvi faciens, exsequi et Episcopi mandato obtemperare renuit.

insigni mi-
raculo coer-
cet in al-
veum.

57 Sed Pastor benignus, patienter subditi recalcitrationem indignam sustinens, ipse processionali ordine devotissime cum clero ad Padum progressus est: stansque super ripam, elevatis prius ad cælum oculis, in Christi nomine prædicta verba proferens, cedula[m] illam, facto crucis signo, in aquam projecit. Mox aqua (mirabile dictu!) velocissimo cursu ad solitum et veterem locum defluxit: sicque campi omnes ac civitas ab ea magna aquarum inundatione virtute meritorum hujus sancti Viri mirabiliter fuit libera- ta. Quo singulari beneficio Ferrarienses affecti, Deo, omnium gratiarum immenso largitori, unanimi in cælum voce resonante laudes referre cœperunt. Hanc rem mirabilem omnique stupore dignam Zanellus, faber lignarius, Bartholomæi barbitonsoris filius, propriis oculis conspexisse, et in illo processionis ordine astitisse, nobis nunc magna cum devotione affirmavit a.

B

a
Alio miracu-
lo procurato-
ri domum
assignat
ignotam,

58 Alia quoque vice cum foret Joanni episco- po nuntiatum, mulierem pauperrimam, omni re ad victum necessaria penitus destitutam, super nudam paleam in partu decumbere, ad hanc vocem pientissimus Pater, compassionis sagitta in- tus confossus mox exstitit: qui in hujus pauper- imæ mulieris commiseratione ebrius, non inter- rogans nuntium, in qua domo et civitatis loco hæc miserabilis paupera * maneret, festine do- mus suæ procuratorem evocat, illique mandat, ut absque mora omnia ad victum opportuna ad inopem hanc puerperam deferri faciat. Procura- tor vero hoc exsequi non posse respondit, quo- niam inopis hujus puerperæ diversorium ipse ignorat *. Tunc Episcopus ne differretur quod omni cum pietate procuratori demandaverat, dixit: Sudarium hoc accipe, et versus sancti Do- minici ecclesiam tuos dirige gressus, et eo loco, quo sudarium, quod tibi dedi, e tuis manibus ce- ciderit, illi * ad domum b propinquam pulsa: in ea enim puerperam hanc egentem invenies. Procura- tor verbis Episcopi fidem minime præstans, subridere et parvipendere cœpit: Episcopus vero ait: Tu perge, et fideliter exsequaris, quod jussi.

* forte puer-
pera

* pro ignora-
ret

C

* an illic aut
ibi?

b

ut puerperæ
ineptielemo-
synam defe-
rat.

59 Exiit domum procurator cum bajulis, re omni pro victu hujus puerperæ necessaria onu- stis, et in semetipso dixit: Stricte adeo sudarium hoc manibus meis tenebo, quod nisi divina po- testate e manibus elabi meis [non] poterit. Quid plura? Humana consilia divinæ dispositioni præ- valere non posse, manifestum est. Cum enim procurator cum bajulis domui hujus inopis puer- peræ appropinquasset, non in manibus suis su- darium esse, sed in terra prope domum indigen- tis puerperæ jacere conspexit; quo præsumptio- nis suæ cognovit ignaviam, et Episcopi sanctita- tem aspexit. Quare devotius ad jauuam domus

pulsavit, jacentique puerperæ ac maxime egenti Episcopi eleemosynam donavit: quem deinde summa semper prosecutus est reverentia.

EX MS.

60 Sic beatissimus pater Joannes sanctis moribus universo orbi conspicuus, abstinencia splen- didus, cum velut sidus matutinum in Ecclesia Dei fulgeret, et Ferrariensem ecclesiam sanctis- sime jam annis XIII cum dimidio c gubernas- set, divinæ bonitati placuit eum ab infelici hoc corporis nostri ergastulo liberare, et pro meritis suis immortalis felicitatis coronam illi impende- re, quem in commissa sibi vinea fideliter labo- rasse cognoverat: quam ut ampliori gloriæ ma- gnificentiae * ei condonaret ille d, qui ex alto cuncta prospicit, gravissima ægritudine, dolo- ribus maximis circumvallata, torqueri eum per- misit, quæ a physis e vesicæ scoriatio f nuncu- patur. Hanc Vir Sanctus patientissime tolerabat: qui quanto graviori cruciabatur dolore, tanto alacriori mente, ut invictus athleta pugnae non cedens, in Deum laudes gratiarumque actiones agebat.

Laborat vesi-
cæ excorin-
tione gravis-
sime et pa-
tientissime.

c

annon ma-
gnificentia?
d

e f

61 Cum itaque corpus suum, quod jejuniis, vigiliis, disciplinis, aliisque quampluribus absti- nentis prius exsiccaverat, ad occasum vitæ jam appropinquare conspiceret, ægritudine imminente ad hoc maximum præbente fomentum; sacrum Domini nostri Jesu Christi corpus ministrari sibi humiliter ac devote postulavit, et corpus ejus in oratorio S. Hieronymi pauperum Jesuatorum, quos humilitatis suæ imitatores et heredes relin- quebat, sepeliri mandavit. Non enim hujus san- cti Viri animus abstinentis erat fatigatus, non ægritudinis acerbitate depressus, sed hilaris, ju- cundus et lætus levabat ad cælum oculos, et ad Deum suspirans, facie luce quadam mirabili ruti- lante, dicebat: Dulcissime Jesu, pater et redem- ptor animæ meæ, quando erit hora illa, a me tam concupiscenti exspectata desiderio, qua, hu- jus corporis terreo deposito velamine, digneris spiritum meum ad te, patrem, creatorem, et susceptorem suum evolare * ? O quam læta, quam jucunda, quam grata et festiva mihi erit, Domine, illa hora! Quoniam ex multis tuis mi- serationibus mecum misericorditer egisti. Susci- pe igitur spiritum, quem creasti, quem sanguine tuo redemisti, gratia et benignitate cum suo cor- pore tu misericorditer in hac præsentī ærumnosa peregrinatione fovisti.

E
Viaticum sa-
crum expe-
tens affecti-
bus piis in-
dulget,

* rectius evo-
care

F

62 Hæc cum diceret, sacerdos sacris indu- mentis ornatus, Sacramentum Eucharistiæ reve- renter ad beatum Virum detulit; quod cum co- ram se conspexisset, totus profusus in lacrymas, se reum esse affirmabat, et tanto munere indi- gnum se profitebatur. Certe humana lingua ex- primere, nec calamus exarare posset hujus beati Viri humilitatem, quam tunc coram exhibuit; quod equidem omnibus circumstantibus pofe- ctui et ædificationi fuit. Et Zanellus, faber ligna- rius, quem supra memoravimus, eo tempore vi- disse splendidissimum radium e cœlo, super cu- bilis tectum, in quo Vir iste tendens ad mortem ægrotus jacebat, descendere, ibique notabili tem- poris spatio mirabiliter fulgere, est attestatus. Sacri ergo Jesu Christi corporis alimonia beatus Vir refectus, sanctaque unctione linitus, animam Creatori suo reddere cœpit.

Sacramentis
munitur, ra-
dio cœlesti
illustratur:

EX MS.

suis opem ad-
dicit; san-
ctissime mo-
ritur 1446,
die 24 Julii.

g

* annon ita-
que?

h

B

63 Quod Paulinus noster *g* animadvertens, se cum filiis, quos in Christo Jesu genuerat, beato Viro ad gloriam æternæ felicitatis trans-eunti devotissime commendavit, dicens: Bene-dicte Pater, tu exemplis, tu adhortationibus, tu sanctis tuis operibus nos fovere numquam desti-tisti; ita * pietatem tuam rogamus, ut spiritus tuus pauperem hanc familiam tuam, quam totiens tuæ pietatis lacte recreasti, ante Domini con-spectum non descat; sed assidue pro nobis in conspectu tam magnæ gloriæ coram Deo inter-cedere digneris, ut liberi et nos ad Creatorem nostrum pervenire possimus. Hoc quidem se fac-turum liberaliter promisit; et Paulino ac toti pauperi familiæ exposcenti benedictione concessa, sanctum nomen Jesu exprimendo, beatum spiri-tum die Julii vigesima quarta, horâ decima quin-ta *h*, anno salutis millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto, Deo tradidit: a quo æternæ beatitudinis gloria feliciter est coronatus; ut multa post ejus obitum clara miracula, ab eo, divina largiente gratia, operata manifeste atte-stantur ad Dei laudem, cui soli hymnus, honor, et gloria est in secula seculorum. Amen.

guunt, ita ut primam ordiantur ab occasu solis, vi-
gesimam quartam postridie cum solis occasu termi-
nent. Hora ergo decima quinta est nova ante solis
occasum, quæ mense Julio fere desinit in ipso meri-
dic. Atqui in Vita S. Catharinæ Bononicensis tom.
III Martii, pag. * 38 a, dicitur Sancta vidisse ani-
mam Joannis, Ferrariensis episcopi, hora diei
tertia cælum scandentem; et tunc ad se unam
de sacris virginibus vocavisse, et dixisse: Vide
Episcopi animam, quæ sicut radians sidus cœ-
lum ascendit. Hora sanc diei tertia, quomodocum-
que sumatur, differt ab hora decima quinta. Quid
ergo? Ab auctore hic nostro discedendum est? Non
existimo equidem: fides enim historici rei factæ
tempus expresse determinat; non item semper visio
vel apparitio, qua sæpe res vel futuræ vel præteritæ
tamquam præsentis sistuntur: id quod non ignora-
vit scriptor noster, cum infra in Miraculis cap. I,
num. 2 similem visionem de glorioso beati Joannis
in cælos ascensu Andreæ Dominicano, non utique
hora decima quinta oblatam, sed noctu præosten-
sam narret.

D

E

ANNOTATA.

a Hoc miraculum anno 1720 æri preleganter
incisum est Ferrariæ, cujus ectypum in magno fo-
lio expressum accepimus; sed quia præter historiæ
exhibitionem, nihil in ea antiquitatem redolet, præ-
termittimus. Brautius in Martyrologio metrico ad
diem IV Julii idem illud celebrat hoc disticho:

Joannes servavit opes, servavit et urbem,
Fecit et Eridani stare tumentis aquas.

b Domus, ubi miraculum hoc accidisse fertur,
usque nunc conspicitur inter fines basilicæ S.
Mariæ de Bucca, quæ dicitur Hipantos, et basi-
licam S. Gregorii PP. in quadam viuncula, qua
tenditur ad quadrivium, quod vocatur delle Vec-
chie, prope ecclesiam S. Antonii abbatis. Et do-
mus a miraculo nuncupatur; in parietibus cujus
depicta cernitur imago beatæ virginis Mariæ, ge-
nibus Jesum a cruce depositum sustentantis. Ita
hic Scalabrinius.

c Ino enim novem circiter mensibus. Ughellus
rotunde notat xv annos.

d Scalabrinius apographum suum recognitum sic
emendat: Quem ut ampliori gloriæ magnificentia
condecoraret ille, etc.

e Physici passim in Actis nostris pro medicis
accipiuntur.

f Eadem voce in Vitis Italicis Beati nostri utun-
tur Morigius ac Ferrarius. Scoriationem autem
apud medicos frustra quæsieris; cum sit vox ab
Italo auctore corrupta et posita pro excoriatione,
quæ si ad intestina refertur, medicis est abrasio in-
testinorum in interna superficie, quam cansat nimis
acer et mordax humor. Morbus hic acutissimos do-
lores infligere dicitur, ac fere in senibus inmedica-
bilis esse. Adi infra Miracula cap. 2, num. 22.

g Idem ille, de quo diximus capite præcedenti.

h Itali diem simul ac noctem horis 24 distin-

MIRACULA

Eodem auctore.

PROLOGUS.

Etsi Dominus noster Jesus Christus beatum
Joannem episcopum, ut in ejus Vita descri-
psimus, multiplicibus virtutibus ornaverit, ut
tamquam sidus in universo splenderet orbe; in
morte tamen, et post mortem quampluribus mi-
rabilibus operibus eum voluit insignem ac vene-
randum reddere mortalibus; tum ut eos ad sui
amorem dulciter invitaret: tum ut sancti Viri
hujus vita præclaris a fidelibus imitanda patesce-
ret. Ad cujus mira opera scribenda, Christo Je-
su duce, manum apponimus.

Auctor nunc
miracula ag-
greditur fa-
cta in morte
et post eam
narrare.

F

CAPUT I.

Anima Beati per angelos in cælum ferri
visa; varia miracula tum ante tum
post peractas exsequias.

Tempore felicissimæ emigrationis beati Joannis
episcopi Ferrariensis erat Ferrariæ religio-
sus quidam, nomine Andreas, Ordinis Prædica-
torum, natione Mantuanus; qui jam per quin-
que et viginti annos gravi infirmitate laborabat:
ob quam adeo consumptus erat, [ut] nec in mi-
nimo aliquo sui corporis potestatem posset ha-
bere. Cumque nocte una in lectulo suo jaceret,
somno oppressus, fuit hæc sibi visio præosten-
sa. Videbatur sibi in pulcherrimo quodam prato
adesse, ibique miræ pulchritudinis constructam

Andreas Do-
minicanus,
Christo et
Sanctis læ-
tantibus,

cernebat

A cernebat ecclesiam, in qua ministri regiam sedem sternebant: et in ea Rex constitutus, hominum ac mulierum constipatus corona, sacerdotem quemdam, sacris indumentis magnifice ornatum, ad sanctum altare progredere * conspexit, ibique Missæ solemniam reverenter persolvere, rege cum illa hominum et mulierum corona devotissime astante. Hac Missa completa, mox cantus aëreos dulciter resonare audivit; et oculos ad cælum tollens, angelos antiphonam canentes: " Hic est discipulus ille, qui Deo servire numquam erubuit, cujus vita pauperrima et humilis fuit, et cunctis gratioſa " de cælo descendere vidit.

* Scalabrinus
progredi

videt animam
Joannis
per angelos
in cælum deduci;

B 3 Et cum in semetipso cogitaret, ad quid magna hæc celebritas ageretur, ex circum astantibus unum interrogavit: Qui sunt isti, qui hic adsunt; et cur hoc tam solemne agitur festum? Responsum est: Quem in regia sede stare conspicias, Dominus noster Jesus Christus est; qui vero Missam celebravit, senatus apostolici princeps Petrus est; reliqui, qui Regi circumstant, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, et Confessores sunt; mulieres autem illæ, sunt sanctæ Virgines, quarum regina Dei Mater est, quam inter alias majori splendore coruscare cernis. Et angeli canentes, quos de cælo descendere vidisti, beatam Joannis Ferrariensis episcopi animam ad æternam Hierusalem, beatorum patriam, portabant: eapropter solemnitas hæc tanto est celebrata cum gaudio. His dictis, visio illa disparuit; et statim angelos animam Joannis episcopi sole lucidiorem, illam canentes antiphonam, ad cœlestem patriam deferre conspexit a.

a

cujus ope ad
visionis confirmationem
implorata,
* lege infra

C 4 Hujus cantus suavitate expergefactus frater Andreas, visionem præhabitam inter * se repetere cœpit; cumque, quid ageret nescius [esset], post multa ancipiti revoluta animo, visionis veritatem experiri constituit. Unde ad Deum devoto conversus corde, humili sic voce precatus est: Domine Deus, qui ex te et in Sanctis tuis gloriosus existis, quos apud te in æterna beatitudine tua magnificentia collocando mirabiles et gloriosos facis, ut quam tibi placeant qui te amant, rationales spiritus cognoscant; digneris, misericordissime Deus, propter tuarum multitudinem miserationum, et per hujus beati viri Joannis episcopi merita, si visio hæc vera est, quam nunc me videre fecisti, ab hac longa et gravi infirmitate, quam patior me liberare. Deinde ad beatum Joannem conversus, hanc humilem orationem effudit: Joannes, Vir Dei benedicte, si non illusionem falsa deceptus, sed illuminationis veritate edoctus, in visione mihi proxime præostensa vidi te gloriosum, angelico comitante cantu, in cælum ascendere; te precor, ut propter tuam apud Deum præclara merita sanitatis meæ gratiam digneris a misericordiosissimo Domino Jesu Christo impetrare.

liberatur im-
medicabili
annorum 23
ægritudine.

5 O Dei summa potentia! O beati Viri fructuosa et grata intercessio! et o patrocinium singulare ad te pie clamantium! Qui per quinque, et viginti annos gravem infirmitatem patienter sustinuerat, et nullo medicorum remedio sanari poterat, sequenti mane interger ac sanus e lecto surrexit. Fratres monasterii ad stupendum et

omni admiratione dignum miraculum currunt, fratrem Andream liberum penitus a tam gravi infirmitate conspiciunt. Cælum hymnis et Psalmis Deo et beato Joanni gratiarum actiones agentes, sonoris vocibus replent. Et Andreas, accepti beneficii memor, quædam carmina in beati Joannis laudem edidit, qui nunc gloriosus inter Beatos regnat in cœlis.

EX MS.

6 Cum adhuc beati Joannis corpus feretro impositum in episcopali palatio existeret, clericis sepulturam illi * parantibus, populi innumerabilis multitudo ob devotionem ad suum nuper defunctum Pastorem et Patrem frequens accurrebat: et qui manus, vel pedes beati Viri osculari poterat, felicem ac beatum se fore dicebat. Venerat in hac frequenti populi turba religiosa quædam femina tertii Ordinis sancti Francisci; ut et ipsa magna devotione beati Viri corpus tangeret et oscularetur. Sed frequenti populi multitudine excluderetur, ita ut feretro appropinquare nequiret: circum aderat enim quam maxima turba miserorum omnium circa corpus hujus sancti, Viri, qui inopis eorum vitæ sustentaculum, eis morte ereptum, amarissimis deplorabant lacrymis. His igitur de causis devota hæc mulier cum beati Viri corpus tangere non valeret, in angulo loci illius, quo corpus jacebat, se retraxit; donec devotionis suæ implendæ sibi offerretur opportunitas.

Moniali ad
feretrum
Beati viri
laudem per-
tingenti
* Scalabrinus
illius

E

7 Passa enim erat hæc mulier annis triginta maximum capitis dolorem, quo adeo frequenter affligebatur, ut singulo mense per plures dies nec sedendo, nec eundo, nec jacendo requiem invenire sibi possibile erat; sed doloris acritate devicta, ut phrenetica, et amens hinc inde se jactabat. Cum igitur in eo angulo palatii episcopalis sic a multitudine populi sequestrata maneret, singulari fide plena, et devotione tota incallescens, sic secum loquebatur: O! si hujus beati Patris manus mea cum fronte tangere divina bonitas mihi concesserit; suis apud Deum meritis intercedentibus confido, hujus gravissimi ac diuturni doloris liberationem me omnino fore consequuturam. Qua in fide et devotione ipsa firmiter persistente, oblata sibi tandem opportunitate, sancto corpori accessit; et osculatis pedibus beati Joannis, fronteque super manus beati corporis imposita, statim a capitis dolore est liberata; et ita sana ac libera dicessit, quod in futurum numquam ab eo est dolore vexata.

attactu manus
ejus annorum 30 do-
lores exi-
uuntur.

F

8 Eodem die, cum hujus beati Viri exsequiæ majori in ecclesia Ferrariæ celebrarentur a clericis, circa funus religiosorum corona psalmodiam celebrando devotissime astabat: quorum multi devotione quadam cum faciem beati viri Joannis suis cereis tangerent, quidam Alamanus, nomine Bertoldus, qui ibi aderat, statuit et ipse cum bireto suo vultum beati Viri tangere; fidem plenam habens, ex hoc tactu a capitis petigine morbosa, qua laborabat, liberari, a qua per annos jam viginti ulla medicorum ope sanari non potuerat. Ad loculum accessit, et devote proprio cum bireto vultum beati Joannis tetigit; deinde biretum capiti suo imposuit; et statim petigo illa putrida, a capite cecidit, et liber et sanus ab eo morbo evasit.

In Sancti ex-
sequiis, capi-
tis diuturna
petigo subla-
ta.

9 Joannes Albanensis b cum pestifero morbo

b

EX MS.
Ante obitum,
signo crucis
pestiferum
sanavit.
c

Puellæ ma-
nus ac pedes
vegetat, votu
invocatus;
d

item aliam
atroci dolore
liberat, ap-
parens aviæ.
B

* Scalabrius
Joannem mi-
nus recte.
e

Stomachi do-
lores extin-
cti per annu-
lum Sancti.
C

c collum infestum haberet, ad beatum Joannem accessit: cui patefacto morbo, Vir Dei super collum Joannis signum crucis fecit; et a morbo liber evasit: et hujus miraculi fidem D. Nicolaus, et D. Hieronymus, ipsius Joannis Albanensis filii, nobis fecerunt.

10 Jacobus de Argenta, qui Ferrariæ in vieinia Taratæ d habitat, filiam triennem habebat, quæ manibus ac pedibus arida devenerat, et nulla medicorum ope curari poterat. Die quadam, cum in ecclesia Vesperas audiret, et animo filiæ morbum revolveret, de beati Joannis sanctitate recordatus est: totusque in devotione hujus beati Viri resolutus, pro liberatione filiæ ei votum fecit. Cumque postea domum post Vesperas redisset, filiam meritis beati Joannis penitus ab infirmitate liberam reperit. Quod ipse eonspiciens, accepti beneficii memor et gratus, statuam filiæ cum pecuniarum oblatione ad sepulcrum Viri Dei lætus devotusque collocavit.

11 Narravit nobis honesta mulier Joanna magistri Dominici Corlesi, fructuum venditoris; cum octavum ageret ætatis suæ annum, atrocem dolorem mensibus quinque passam esse; et adeo continuo torquebatur cruciatu, ut nec agitatione cunæ, aut parentum brachiis delatione hinc inde, requiem modo aliquo invenire aut suscipere sibi non erat possibile. Et ita hoc dolore erat extenuata, et naturæ viribus consumpta; ut cibum nullum præter consummatum e, et illud in modica quantitate, sumere valebat. Cum ergo morti vicina jam videretur; nocte, quadam aviæ beatus Joannes apparuit, neptemque suam ab infirmitate liberandam fore, testatus est. Hæ visione percepta, Dominicum, filium suum et Joannæ^a patrem, vocavit; et visione manifestata, devotissime ambo preces versus beatum Virum effundentes, si filiæ liberationem et sanitatem suis meritis impetrarent, statuam ad similitudinem Joannæ, in memoriam accepti beneficii et laudem beati Viri, ad ejus sepulcrum collocare voverunt. Hoc voto emisso, mox Joanna somnum cepit, et a mane usque ad vespertas quietissime dormivit: ac postea se somno elevans, ab omni dolore liberam et incolumem factam se reperit.

12 Quidam prædictæ Joannæ filius atroci adeo stomachi passione vexabatur, qua mirabili tumore stomachus inflabatur, et oculi velle e propriis sedibus egredi videbantur. Quare multi juvenem hunc epileptico morbo laborare asserebant; mater vero, quæ virtutem meritorum beati Joannis in se non multo ante experta fuerat, proprium filium beato Viro devotissime commendavit; eumque deinde beati Joannis annulo pontificali signare in modum crucis fecit. Quo peracto, subito meritis beati Viri adjutus, ab ea gravi passione stomachi liber evasit.

ANNOTATA.

^a Similem visionem, S. Catharinæ Bononiensi oblatam de Beati nostri gloriosa in cælos assumptione paulo ante dedimus in annotatis ad cap. 6 Vitæ.

^b Præterit hoc miraculum hoc loco Morigius.

^e Ferrarius part. 3, cap. 12 credit, hoc prodigium

accidisse tempore, quo lues Ferrariam afflaverat; adeoque anno 1438 exeunte, vel sequenti; ductus, opinor, in eam sententiam appellatione pestiferi morbi; verum debilis est illa conjectura: quando eadem frequentur adhiberi solent ad alias quasvis miseras corporum significandas, maxime cum difficilis earum curatio est.

d Morigius vertit: nella contrata di Vigna tagliata; id est: in vicinia Vineæ incisæ. Amnuensis Scalabrinianus legit Vineæ Tajatæ.

e Consummatum vox est barbara, pro junculo, in quod decoctarum diu carniū resoluta potior substantia est.

CAPUT II.

Prosecutio miraculorum.

Lucia, Herculis Rigonis, pistoris uxor, quæ nunc Ferrariæ apud domum Dei habitat*, gravi oculorum dolore fatigabatur atrociter, qui adeo vehemens erat, ut lumine penitus ipsa esset destituta. Tandem ad beati Joannis devotissimam memoriam recurrens, signatis oculis cum illius pontificali annulo, subito meritis Beati lumen recepit et a dolore est liberata.

Cum barbitonsor Jacobo elerico, quem diaconi ordo ornabat, capitis coronam radisset* ratorio, quo petiginosum caput alterius raderat*, statim petigine illa fuit ei caput infectum; quo maximo torquebatur dolore. Cumque ita animo, hac rei novitate totus anxius foret, sequenti mane summa cum devotione ad beati Joannis sepulcrum venit; ibique facta oratione, episeopali annulo caput signare sibi fecit; demum biretum beati Viri suo capiti imposuit: quibus peractis, capilli omnes cum illa petigine mox reciderunt; et ab illo morbo liber ac sanus evasit.

Lucia a, Herculis Rigonis, cujus superius memoriam fecimus, crus tumefactum mirum in modum habebat, mammas quoque uleeribus obsesas: quo vehementi dolore cruciabatur. Cumque medicamentis opem sibi ferre non posset, ad beatum Joannem solita devotione pro suffragio fide plena cucurrit; et annulo pontificali beati Viri, erus et mammarum vulnera signare fecit: quo peracto, mox pristinæ sanitati est restituta.

14 Vir nobilis, Ludovieus Gualengus b, cum semel gravi laboraret infirmitate, quotiens parentes suo ante se aspiciebat, totiens illusionem dæmonis deceptu, tot malignos spiritus ante se astare sibi videbatur aspicere; quorum horribili territus aspectus, linteis visum obtegebat. Hoc, ignorantes* causam parentes, erat summo mœrori. Cum itaque [quid] circa hoc agendum foret, neseirent; quidam astantium eos est adhortatus, ut omni diligentia reliquias beati Joannis studerent habere; ut eum illis signum sanetæ crucis super filium laborantem hoc gravi morbo fieri posset, fidem omnimodam habentes, ipsum Ludovieum ab hæc illusionem fore liberandum. Parentes dictis eonsultantis amici annuere. Cumque eis relatum foret, venerandum dominum Octavianum Novellum c, ecclesiæ majoris Ferrariæ

D

Oculorum
dolor, petigo,
uberum exul-
ceratio sa-
nantur.
* Scalabrinus
habebat

* lege rasis-
set
* raserat

a

F

Illustro diabo-
lica per San-
cti discipli-
nam depul-
sa:
b

* lege igno-
rantibus, etc.

c

A rariæ canonicum, nonnullas beati Joannis reliquias habere, statim suum nuntium ad eum destinarunt. Qui mox ad infirmum veniens, disciplinam beati Viri secum detulit : eaque in manu Ludovici porrecta, parentes filii conspectui se offerentes, a filio gratiose fuere conspecti, et in futurum læto semper eos aspectu conspexit ; sicque beati Viri meritis filius et parentes simul læti sunt effecti.

cæcitas, febris, pestis sublata ;

15 Blasia, Francisci Brusantini quondam uxor, filium in puerili ætate adhuc constitutum habebat, qui cæcus erat : hunc mater tota mentis devotione fide plena beato Joanni commendavit, votumque pro exspectato beneficio emisit, spondens Missam facere celebrare in honorem omnipotentis Dei, ac beati viri Joannis, si meritis ejus filio suo lumen et visum posset impetrare. Hoc voto peracto, filius suus visum recepit. Cujus miraculi fidem D. Joannes de Capo, qui Missam celebravit, nobis fecit.

Humilitas de Porto filium febre continua laborantem habebat ; hunc mater anxia de salute filii, beato Joanni commendavit et suo episcopali annulo signare fecit, et statim a febre immunis evasit.

Joannes Avanzi Ferrariensis, peste infectus, beato Joanni statuam imaginis suæ pro exspectata liberatione vovit ; et facto voto, a peste statim mirabiliter est liberatus.

item fluxus sanguinis, adhibito sudore imaginis B. Joannis.

d

16 Bernardina d fluxum sanguinis patiebatur : quem cum pluribus annis sustinisset, et nullis posset medicorum remediis huic morbo providere, semel cum ad sepulcrum beati Joannis pro comite cujusdam mulieris, quæ ab immundo vexabatur spiritu, venisset ; faciem imaginis beati Joannis, sculptam in superiori lapide sepulcri, sudorem emittere conspexit : quo stupore in devotionis affectum erga beatum Virum absorpta, fide plena aliquantulum sudoris propria manu a facie prædicta abstersit ; et locum quo ipsa sanguinis fluxum patiebatur tetigit : et statim ab ea diuturna et longa passione meritis hujus beati Viri est liberata ; quod postea ipsa proprio ore patefecit et sponte.

Dolores mortiferi cessant subito.

e

17 Illustris dominus Rainaldus Estensis, domini Nicolai Estensis Ferrariæ marchionis filius e, semel gravissimo cruciatur dolore ; cujus liberationem cum nulla posset ope medicorum consequi, solam exspectabat mortem, quæ omnium dolorum est unica medela. Sic itaque morti magis quam vitæ vicinus *, beati Joannis memoria ei venit in mentem ; cujus sanctitatem devoto revolvens animo, preces ad beatum Virum devotissime effudit, et imaginis suæ statuam pro perpetua memoria accepti beneficii ad ejus sepulcrum voto dedicavit. Hoc facto, meritis beati Viri somnum cepit. Deinde expergefactus, liberum et penitus immunem ab eo dolore gravissimo se reperit.

* lege vicino

Cum viveret Beatus, præstigiis dæmonis delectat,

f

18 Vir Dei Joannes cum semel ad visitandum quamdam mulierem de Malabarbis f ; a dæmone vexatam, nec non maleficiis diabolicis pene consumptam, venisset ; prout Joannes de Santaria nobis narravit ; non multo post sacerdos ad infirmam cum dominico Domini nostri Jesu Christi corpore venit, tum ut eam communicaret, tum ut spiritum eam vexantem ab eo corpore exire conjurationibus compelleret. Sacerdos cum

vix intra cubiculum cum Sacramento Dominici corporis venisset, illa mulier statim clavos, acus, ærisque frusta ad vomitum conversa evomere videbatur. Qui huic aderant spectaculo, omnes stupebant ; et unus, qui vas evomitionis ad os mulieris tenebat, cum beato Joanne contendere cœpit, an quæ evomuerat hæc mulier, essent vera. Et ea vera fore asserebat ; sed in contrarium Vir Dei veritatem esse asseverabat : nam clavos, acus, et æris frusta non vera, sed diabolico præstigio ita videri, et hoc, diabolo oculos astantium præstigiante ; at ille pertinaci fronte beato Viro resistens, manum in catino apponens, clavos, acus, et æris frusta sua manu elevabat, et Episcopo, ut videret, porrigebat ; quæ et astantibus omnibus cernenda ostendebat.

EX MS.

19 Sed Vir Dei, eorum cæcitatem videns, immundo spiritui ex illo mulieris corpore exire præcepit. Hoc imperato, cum fœtore maximo immundus spiritus ex illo exivit corpore ; et quæ prius in clavos et acus ac æris frusta cernebantur, modo [non] nisi in flegmam*, sicut juxta veritatem prius erat, conspiciunt g. Tunc Vir Dei diaboli præstigium aperuit, et astantium cæcitatem propulsavit, asserens, talia non clavos, non acus, nec æris frusta fore, sed flegmam, subjungens : Filii charissimi, vidi ego immundum spiritum ori mulieris astare ; ut suis vos præstigiis falsisque deceptionibus falleret. Cavete ab eo, et suis operibus fidem nolite præstare ; ne vos in errorem ducat interitus : a quo resurgere decepto homini est difficile.

rumque ex muliere in-sessa expulit.

* imo phlegma

E g

20 Agnes, Ludovici Dentis [uxor,] tribus vexata spiritibus, mox ad beati Joannis sepulcrum perducta, fuit liberata ; et in signum admirabile hujus illi præstitæ liberationis, facies imaginis beati Viri, in lapide super sepulcrum sculpta, sudorem emisit ; quod propriis oculis dominus Turianus de Ricardo de Ortona, D. Nicolaus de Capua, frater Franciscus de Alemania Ordinis Minorum, rector ecclesiæ Sabioncelli h, et frater Julianus de Pergamo, prior Jesuatorum in sancto Hieronymo de Ferrara, ipsi conspexere, nec non Ludovicus prædictæ Agnetis vir.

Dæmones tres ejiciuntur, sudante Beati imagine ; item alii plures.

h

Vermia i, Sebastiani Poresini uxor, cum ab octo immundis vexaretur spiritibus, ad beati Joannis sepulcrum perducta ; facta conjuratione a fratre Archangelo Ordinis Minorum de Observantia, meritis beati Joannis fuit liberata.

i F

David Borella filiam habebat, quæ ab immundo vexabatur spiritu ; et cum super beati Joannis sepulcrum foret constituta, spretis quodammodo conjurationibus, respondit imperio beati Joannis se numquam a corpore hujus puellæ, quam in concubinato David Borella habebat, [nisi illam] ipse David desponsaret. Quæ quamprimum a David fuit desponsata, mox puella ista ab immundo spiritu meritis beati Joannis est liberata.

21 Finis hujus operis ad laudem Dei, et gloriam beati Joannis de Tossignano Ordinis Jesuatorum et civitatis Ferrariæ episcopi : cujus meritis altissimum misericordiarum Patrem precor, mea dignetur delere peccata, reliquumque * vitæ immunem ab omnibus peccatis concedere, et in fine felicitatem æternam præstare. Amen k.

Epilogus auctoris.

* auno perque reliquum vitæ

k

22 Augustinus Villa l, Lanciloti Villæ filius, quin-

l

EX MS.
Moribundus
ex ardore u-
rinæ, statim
convalescit.
m
n

quinguagenarius ardorem urinæ *m* passus octo menses (sicut ex ægritudinibus sæpe solet accidere, patientes in pejus ruere) in ulcerationem renum collique vesicæ ac veteri *n*, non parvam saniei quantitatem cum doloribus parturientis mingendo, cecidit : ita ut de ejus vita actum esse, tam a physicis quam ab aliis judicatum existerit. Quod videns, ipse, conversus ad Dominum nostrum Jesum, facta prius suorum peccatorum confessione, multisque servis Dei religiosis orationibus commissis ad ejus salutem et sanitatem impetrandam, Deo Patri omnipotenti, et Filio, et Spiritui sancto, ac beato Joanni de Tossignano antisti Ferrariensi, hoc in pauperum Jesuatorum oratorio sepulto, statuam hanc ceream suæ mensuræ vovit. Et statim nocte, ubi sibi prius [non] nisi inquietudo et dolor comites erant, pausare cœpit; et in dies mirabiliter præter omnium fidem convalens, in meliorem validitudinis suæ statum quam, priusquam ita ceciderat, esset, deductus est; et ita ut, divina gratia beati Joannis antedicti meritis operante, ex mortuis quasi surrexisse se dicat.

B

ANNOTATA.

a *Et hoc miraculum prætermittit Morigius.*

b *Est Gualengorum inter nobilissimas Ferrariensium familias habita, quam hic ipse Ludovicus non parum illustravit, summis deinde magistratibus perfunctus, ut vide apud Guarinum in Historia ecclesiarum Ferrariensium lib. 4, pag. 269.*

c *Sic etiam legit Morigius cap. 22; at Ferrarius habet part. 4, cap. 7, nescio unde arreptum, Octavianum Giraldi; qui et Beato familiaris fuerat, et inter ejus heredes conscriptus. Notat vero Scalabrini Octavianum Novellum, Titi Novelli, episcopi Adriensis, fratrem fuisse.*

d *Ferrarius part. 4, cap. 9 ait, hoc miraculum factum esse anno a morte B. Joannis centesimo; quod si verum esset, alium hæc narratio auctorem habuisset; id quod nobis non videtur. Et vero eum id serius contigerit, quam aliud, quod mox subjicietur?*
C *Ferrarius asserti sui nullam causam affert, nullum testem; eum stylus eundem scriptorem redeat, qui cetera huc usque narravit.*

e *Imhofius in Genealogia principum Atestinorum, pag. 58 ex Henningio asserit, Rainaldum hunc, sive Reginaldum, Nicolai nothum fuisse: quod et ex Pigna conjicere licet ad annum 1441 Nicolao fatalem; ubi inter legitimos ejus filios minime computatur, dicunturque Nicolao etiam aliquot ex pellicibus quæsi liberi fuisse. Patet vero hoc miraculum auctoris nostri ætatem nequaquam excedere; nedum annis centum post obitum Beati contigisse; quandoquidem Raynaldus annis non paucis cum Joanne vixit.*

f *Nomen est familiæ juxta Ferrarium part. 3, cap. 10.*

h *Duplex Sabioncellum Ferrariæ assignat Guarinus lib. 6, pag. 410: superius, ubi et ecclesia S. Petri; et inferius, ubi S. Agathæ templum visitur. Utrum hic significetur, obscurum est.*

g *Ita utrumque apographum; sed in Scalabriniano quædam inducta sunt a correctore, qui sic lectionem emendandam putavit: Et quæ prius esse*

clavi et acus ac æris frusta cernebantur, modo apparebat flegma. Tunc Vir Dei, etc.

D

i *Quæ sequuntur usque ad numerum 22, omittit Morigius.*

k *Huc usque dubitandum non videtur, quin ejusdem omnia sint auctoris, opus suum more solito concludentis. De sequenti miraculo, quod operis appendix quædam est, non ita liquet: quamquam omnino suspicemur, ab eodem scriptore adjectum operi jam absoluto fuisse: quandoquidem res est illustis, et scriptoris ætatem diu antecessit.*

l *In hujus prodigii titulo legitur: Augustinus Villa, Lanciloti Villæ filius, duodecim sapientum Ferrariæ judex; qui primus ob multa in patriam merita pater patriæ merito est dictus. Est autem judex xii sapientum supremi apud Ferrarienses magistratus caput, post legatum et prolegatum auctoritatem, tribunal et honorem habens æqualem illi, quo fruitur Bononiæ vexillifer, Italice dictus confaloniere. Constabat olim hic magistratus viris duodecim, qui vulgo sapientes nuncupari consueverant, erantque perpetui, nisi ultro dignitatem deponere vellent. At, sub ditione Romanæ Ecclesiæ, Clemente VIII P. O. M., reversa urbe et ducatu Ferrariensi anno MDXCVIII, inquit hoc loco Scalabrini, reformatum est magistratus hujus supremi regimen et numerus ad decem: videlicet novem sapientes cum eorum judice; qui electorum votis quotannis e primaria urbis nobilitate desumuntur: septem vero ex civium ordine; reliqui duo de mercatorum collegio. Porro Augustinum hunc tribunum plebis appellat in Historia principum Atestinorum Pigna ad annum 1450 et sequentem, ubi et alia de illo plura referuntur; sicut etiam apud Guarinum in Compendia historiæ ecclesiarum Ferrarensium lib. 4, pag. 265, ubi hoc ipsum miraculum narratur, et quid ab illo in accepti beneficii memoriam Jesuatorum domicilio sit adjectum.*

m *Hunc morbum scoriationem seu potius excoaricationem vesicæ appellant Morigius in Vita cap. 19, Guarinus loco citato, et Ferrarius part. 4, cap. 7. Itaque ex hoc loco ostendunt, quo morbo laborasse B. Joannem supra existimaverint.*

n *Scalabrini apographum habet uretri; sed scribendum videtur ureteris: est enim ureter meatus ille, per quem urina a renibus in vesicam defertur.*

E

F

SUPPLEMENTUM

Actorum B. Joannis Taussiniani
episcopi Ferrariensis.

§ I. Omissa in Actis aliqua; quæ Beatus gessit in statu Jesuatico ab anno MCCCCVIII usque ad MCCCCXXVI.

Cum fateatur auctor noster in præfatione ad Vitam supra num. 3, se plurima ex iis etiam, quæ verissima compererat, omisisse, atque excellentiora tantummodo selegisse, ne lectori fastidium pareret; incessit alios deinde cupiditas in ea, quæ vel

Quædam in Actis prætermissa, vel minus explicata;

ipse

A ipse sciens volensque præterierat, vel obiter tantum ac perfunctiore delibaverat, curiosius inquirendi; unaque congerendi omnia, qua post scriptoris hujus ætatem ad nostra usque tempora contigerunt. Qua in re eorum præcipue, quorum hic testimonia proferemus, perquam feliciter industria desudavit: ut qui satis excellens lectorumque piorum aviditate dignum putaverint, quidquid de Viro tam excellenti erui undecumque atque affirmari tuto vereque posset. Ne quis ergo desideret, quæ tam operose conquisita sunt, hic recensenda suscepimus, temporis, quo facta narrantur singula, quoad fieri potuit, ratione servata.

ut habitatio
Venetiæ ab
anno 1408 ad
1526,

2 Atque ut a suscepto Jesuatorum habitu ordiamur, constat ex Actis quidem nostris cap. 1, num. 13, B. Joannem post inchoatum per dies pauculos Bononiæ tirocinium, Venetias adire jussum esse; ibique in assiduo eximiarum virtutum exercitio substituisse, donec a summo Pontifice cum aliis religiosus evocatus, Ariminum se contulit, atque hinc subinde dimissus, Bononiam; uti narratur cap. 2, uum. 16 et 17; ubi anno 1426 sit electus monasterii Jesuatorum Ferrariæ rector; ut habes ibidem num. 18. Deesse hic tum claritatis, tum rerum aliquid, deprehendit Scalabrinus in annotatis ad Vitam, et ante illum Gregorius Ferrarius in Vita Italica part. 2, capp. 3, 4, et 5. Aiunt ergo, habitasse Beatum Venetiis ab anno 1408 usque ad 1426, et quidem in duobus conventibus, quorum primum fuerit S. Justinæ, alterum S. Mariæ ad Elisabeth. In priori mansisse illum statuunt usque ad annum 1415, si moram excipias, quæ ipsum Arimini aliquamdiu detinuit; unde reversus anno jam dicto Venetias, salutato tantum ex itinere apud Bononiam Spinello, conventum secundum incoluerit usque ad annum 1426.

et maceratio-
nes corporis
ibi susceptæ;

3 Ad primam habitationem Venetam refert Ferrarius part. 2, cap. 3 exercitia pietatis, quæ in Actis nostris brevius describuntur; addit tamen usum disciplinæ, seu potius flagri, cui assuescere jam tum cœperit Joannes. Erat illud, ut idem testatur, plexum ex catenulis; et adhuc spectatur, inquit sacro ejus cruore tinctum. Inediam vero ipsius tam severam ibidem ait fuisse, ut ossa corpusculi sola cutis obtegeret; idque testari effigies ejus varias, olim eum viveret, expressas. Nobis tam antiquas videre non licuit; non abludunt tamen quas infra exhibebimus, quæque illum jam episcopum ac senem referunt. Ad hæc in secundo monasterio asperrimum adjecisse cilicium dicitur, ibidem cap. 4, quod etiamnum asservetur. Atque hujus quidem canobii fundatorem ipsum quodammodo censeri posse credit Ferrarius, dum ejus fabricam quæsitâ stipe, consilio, manu promovit: ipse ligna, ipse calcem ac lapides suis humeris comportabat.

ac lis evicta
contra obre-
ctatores Or-
dinis Jesua-
torum,

4 Gravis interea Bononiæ in Jesuatos tempestas exorta est, quæ B. Joannis imprimis solertia brevi detumuit. Rem accipe ex Italica, quam dixi, Vita Ferrarii, parte 2, cap. 5, ubi sic habet: Sub annum MCDXXIV, Sedem Romanam obtinente Martino V, legationem vero Bononiensem Gabriele Condulmerio, qui deinde Eugenius PP. IV fuit, cum episcopus esset Bononiæ Nicolaus Albergatus, nobilis Bononiensis, ex Ordine Carthusiano, ac vitæ sanctimonia celebris, ad episcopale tribunal delati sunt Jesuati, ut qui regularium sibi jura vindicarent, cum nec regulam haberent, nec religionem ab apostolica Sede approbatam, neque

proinde alio quam laicorum ordine censendi essent, eorumque instar subigendi parochis illis, quorum intra fines monasteria continerentur.

AUCTORE
P. B.

5 Accusatorum partes fovebant doctores varii, atque inter alios Paulus quidam Calcari Bononiensis, et Franciscus Zabarella, publicus Paduæ lector, ut ex scriptis vetustis aperteliquet. Multa illi cum auctoritate, tum ratione pugnabant; inani tamen, ut tempus edocuit: ingentibus enim, quas erigebant, molibus debilissima substraverant fundamenta. Speciem hæc interim præ se ferebant, ut primum obtuentibus augustam, sic perniciosam Ordini. Verum quia Dei causa agebatur, optime cecidit, ut ad episcopum et monachum et integerrimum deferretur.

cui negabant
deberi jura
Regularium;

6 Accersit is Patres nostros; accusationum eis capita proponit, justumque defensionis spatium præscribit. Pater Spinellus, haudquaquam ignarus, quo procella hæc vergeret, intimaque prospiciens religionis nostræ peti viscera, percelli sibi penitus animum sensit. Ut malo tamen tanto eat obviæ, suos bifariam tribuit: qui rudes inter illos erant ac simplices, eos precibus assiduis jubet insistere; eruditos vero ac doctrina præstantes ad se Bononiam convocat, ibique ad studia causamque communem scriptis tuendam hortatur. Paretur utrimque: illi nempe anxiarum instar hirundinum gementiumque columbarum meditatione ac suspiriis divinum in rem præsentem implorant auxilium; hi vero tamquam aquilæ, oculorum acie in objectos difficultatum montes intorta, earum principia, media, finesque penetrabant. Dux omnium et caput erat Spinellus, unaque pater quidam Dominicus Senensis, ac pater Antonius Venetus.

quæ restolum
Ordinem
commovit,

7 Hi negotium tam arduum in Taussinianum transtulere; qui totum illud, perspecto communi periculo, libenter amplexus est, tantoque confecit studio ac labore, ut omnis ipsi soli victoria tribuatur. Præter auctoritatem atque argumenta ad Ordinis defensionem confutationemque adversariorum ex utroque jure deprompta, librum insignem (quem non sine miraculo compositum ab eo diceres) produxit in aciem; in quo de instituto nostro disserens, consonum illud esse prorsus ostendit decretis Pontificiis, conciliorum canonibus, sanctorumque Patrum auctoritati ac regulis. Memoriale tum libri inscriptio fuit; nunc Regula nuncupatur et Constitutio.

ad publicam
defensionem
B. Joanni
committen-
dam,

8 Volvit hunc et revolvit pater magister Gabriel Spoletinus Augustinianus, eorum unus, qui ad causam cognoscendam delecti fuerant; itaque se tandem subscripsit: "Ego frater Gabriel de Spoletio, Sacræ paginæ professor immeritus, Ordinis Eremitarum S. Augustini, credo, in dubie omnia quæ suprascripta sunt, vera esse et conformia dictis sacrarum Scripturarum et sanctorum Doctorum, et a Spiritu sancto fuisse dictata." Exhibuit eum Taussinianus Patribus paulo ante memoratis mense Junio anni MCDXXV, qui illum, tamquam prodigiosum opus, admirati, reverendissimo episcopo læti consignarunt in manus.

quam hic
scriptor sic
est aggressus,
ut anno
1425

9. Accepit, legit, et, cum divinus dictatum agnosceret, laudavit, ac millenis prætulit, quæ humana posset excogitare solertia, ratiociniis. Accusationes ergo rejicit, rescinditque, et adversus actores decernit, Jesuatos pro religiosus ha-

adversarii
causa cecide-
rint,

bendos

AUCTORE
P. B.

et cum Je-
suatis Beatus
triumphave-
rit,

bendos omnino esse. Ita quod æmuli ad paran-
dam nobis invidiam procuderant, incitamento
deinde fuit religiosissimo præsuli, ut Ordinem
nostrum veneratione quanta posset maxima cole-
ret; id quod ex variis authenticisque, quæ super-
sunt, instrumentis elucescit.

10 Ad nuntium evictæ litis miseri Jesuati,
quasi essent ab interitu revocati ad vitam, ita
communi omnes ubique lætitia gestiebant, gra-
tias agentes Domino, qui antidota de venenis
præsentissima novit educere. Taussinianum por-
ro reveriti sunt omnes velut unicum propugnacu-
lum religionis, ut scutum unicum, quod univer-
sam protegeret, ut angelum denique ad congrega-
tionis novellæ salutem a Deo destinatum. *Hæc
stylo, ut solet, luxurianti Ferrarius. Scalabrinus
rem eundem tradit in annotatis, et addit: Vidimus
adhuc penes Fratres excalceatos de monte Car-
melo conventus S. Hieronymi Ferrariæ existen-
tia inter præcipuas scripturas documenta spe-
ctantia ad beatum hunc Virum. Ea ipsa, opinor,
documenta vir eruditus intelligi voluit, quæ ad litem
jam dictam, quam iste describit unice, pertinnerint.
Cum vero cetera, quæ B. Joannis episcopatum an-
tecesserunt, satis in Actis explicata sint supra, ad
statum ejus episcopalem aggredimur: nam quod ait
Ferrarius part. 3, cap. 13, Jesuatos tempore me-
moratæ litis opera Taussiniani obtinuisse cænobium
Veronæ; id neque ipse probat, neque meminit Hie-
ronymus dalla Corte Historiæ Veronensis lib. 24,
pag. 314; ubi Jesuatorum Veronensium exordia de-
scribit, affigitque anno 1429, quando Beatus noster
jam dudum agebat Ferrariæ. Potuit ab illo tamen
exoratus fuisse Eugenius PP. IV pro suo tum in
Joannem affectu, ut possessionem Jesuatorum Ve-
ronæ confirmaret, ut fecit, sexto Kalend. Julii anno
1432; quamquam hujus rei testem nullum habemus.*

§ II. Omissa quædam ad ejus episco- patum spectantia usque ad annum MCDXXXV.

Beati jam
episcopi ve-
stitus,

Cum episcopum induit B. Joannes, Jesuatum ne-
quaquam exiit, ut ex Actis liquet cap. 5, num.
44; ubi tamen de vestitu ejus non satis explicate le-
gitur: In cultu modicus erat. *Distinctius illum
Scalabrinus describit, dum ait, fuisse Jesuaticum,
præter mitram, pedum, chirothecas, annulum, quæ
propria sunt episcoporum ornamenta. Itaque et ad
nudos pedes sola putat Episcopum nostrum adhi-
buisse sandalia. Certe sic exhibetur non solum in
immagine anni 1528, de qua egimus in Commentario
prævio § 1, num. 5; verum etiam in numismate
anni 1446, et lapide sepulchrali, de quibus infra.
Non existimo tamen, hunc ei morem perpetuum ita
fuisse, quin aliquando intermiscrit: caligis enim
usum fuisse, constat ex Actis cap. 5, num. 41.*

et insignia.

12 Scutum ejus ab Ughello expressum Italiæ sa-
cræ tom. 2, col. 591 gentilitium quidem Joannis
est, non illud tamen, quo utebatur episcopus. Audi
Scalabrinum in annotatis: Gentis, inquit, Tavellæ
insignia sunt in scutulo viridi tres laterculi, qui
apud nos Tavelle vulgari sermone nuncupantur,
bini a latere superiori et unus a parte inferiori:
quamvis ego [et aliud invenerim] ex antiquo si-

gillo, ceræ rubræ impresso, magnitudinis non
parvæ, et figuræ oblongæ, ac in rotunditatem
acutam se protendente, more Gothorum, quo
utebatur in obsignandis litteris patentibus tem-
pore sui episcopatus. In eo imago S. Georgii,
Ferrariæ protectoris, equitantis et occidentis
draconem apparet a parte superiori; et ab infe-
riori Episcopus, indumentis pontificalibus ac
mythra et baculo, stans inter duos scutula trian-
gularia, unum ad dextram, et alterum ad sini-
stram: super unumque eorum (quamvis cera
deperdita variis in locis esset) comperi stemma,
quod nunc et longo tempore adhibere solet ma-
gnum hospitale S. Annæ a sancto Pontifice erec-
tum; id est, super tres montes stant hinc et hinc
duæ columbæ se in faciem conspicientes, ac alas
extollentes, quasi volare incipiant; in medio au-
tem ac in imo stat stella caudata. Quod stemma an
gentilitium sit sancti Episcopi, an de religione
desumptum Jesuatorum, qui columbam in stem-
mate deferebant subtus venerabile nomen JESU,
dici non potest; tamen ipse in episcopali digni-
tate usus est, relicto et abdicato seculari et fami-
liæ propriæ stemmate. Quod postea hospitali ma-
gno donatum. Circumcirca leguntur hæ litteræ
Longobardice insculptæ: SIGILLUM JOANNIS DE
TOSSIGNANO, DEI GRATIA EPISCOPI FERRARIENSIS.

13 Quæ in Actis cap. 4, num. 37 brevissime
dicuntur de visitationibus ceterisque functionibus
ejus episcopalibus, ea recentiores sigillatim in sua
quæque tempora digerunt. Ordinetur Scalabrinus,
scrutator sane pius ac diligens; sic habet in annota-
tis ad Vitam: Statim ac ecclesiæ suæ regimen
accepit, visitationis officium, ab antecessoribus
suis neglectum, suscepit a cathedrali, die xxiii
Januarii [anno 1432;] et postea ab ecclesia prio-
rali S. Romani in civitate Ferrariæ, cui cura
animarum imminebat, olim monasterio Sancti Be-
nedicti, sed tunc commendato ab apostolica Se-
de Mainardino Contrario, episcopo Comaclensi;
quem post celebratam Missam solennem, et ver-
bo Dei prædicato (quod quotidie agebat) visita-
vit personaliter, et interrogavit, quæ bona ha-
beret dicta sua ecclesia; et Mainardinus omnia
tam mobilia quam immobilia dedit in scriptis.
Visitavit quoque eodem tempore et loco Domini-
cum Albanensem, capellanum ejusdem episcopi
Mainardini. Prosecutus est postea visitationis of-
ficium in aliquibus ecclesiis parochialibus et locis
piis civitatis Ferrariæ, eodem anno, usque ad
mensem Decembris, ut [patet] ex rogitionibus (sic
appellat instrumenta quæ notarialia vocantur) Mar-
tini Schiveti, tunc ejus cancellarii.

14 Ad hujus visitationis initia pertinent legati
Bononiensis litteræ, de quibus ibidem Acta memine-
runt, quasque Ferrarius in Vita Italica part. 3,
cap. 6 sic recitat: Fantinus protonotarius, Vene-
tus, pro sanctissimo D. N. D. Eugenio Papa
Quarto ac S. R. E. Bononiæ, exarchatus Raven-
næ, ac ceterarum aliarum terrarum Romandiolæ
cum potestate legati de latere in temporalibus et
spiritualibus gubernator. Cupientes, quod mona-
steria tam Fratrum regularium, monachorum,
quam etiam monialium Ferrariæ ejusque diœce-
sis in Dominum nostrum Jesum Christum firma
regularum suarum observantia insequantur, ac
omnes etiam ecclesiæ, tam exemptæ quam non
exemptæ, dictæ civitatis et diœcesis, si alium

D

E

Visitatio
diœceseos in-
chonta 25
Januarii
anno 1432,

F

accedente le-
gati auctori-
tate eodem
anno, 19 Fe-
bruarii.

* in redun-
dat.

etiam

A etiam vel alios haberent visitatores, reſormen-
tur; vobis, reverendissimo patri, domino, domi-
no Joanni, Dei et apostolicæ Sedis gratia episco-
po Ferrariensi dignissimo, apostolica auctoritate,
qua fungimur libertate *, potestatem et baliā (*id
est directionem, juxta Macri Hierolexicon, ad vo-
cem bajulus*) damus, concedimus, et elargimur,
omnia et singula monasteria et ecclesias dictæ
civitatis et diœcesis, tam exempta quam non
exempta, visitandi aut visitare faciendi, si etiam
aliū vel alios haberent visitatores; vitamque
Fratrum regularium, monachorum, et monialium
examinandi, eosque et eas compellendi in obser-
vantia et sancta obedientia vivere; ut Domini
nostri Jesu Christi servitiis recto itinere dedita
sint: præterea, si opus fuerit, dicta monasteria,
loca, atque ecclesias reformandi, modificandi,
corrighendi, ac omnia et singula faciendi, quæ
honestā, utilia, et condecētia vestræ Paternitati
videbuntur pro salute animarum, ac pro cultu
et gloria Domini nostri Jesu Christi, cui sit laus
et honor per infinita seculorum secula. In quo-
rum fidem has nostras fieri, sigillique nostri
pendentis appositione muniri jussimus, ex Bono-
nia, die decima nona Februarii in palatio resi-
dentiae nostræ, MCDXXXII.

B Eodem anno
rurales in-
spectis paro-
chias quas-
dam mense
Martio.

15 Porro quod asserebat supra Scalabrinus, post
inspectum ecclesiæ cathedralis statum, itum esse ad
ecclesiam prioralem S. Romani, tunc monasterium
Benedictinum, Maynardino Contrario, episcopo Co-
maclensi, commendatum; id non ita videtur accipi-
endum, quasi ex priori loco beatus Episcopus statim
ad hunc secundum invisendum accesserit: id enim
videtur incredibile; cum juxta Ughellum Italiæ
sacræ tom. 2, col. 506, Maynardinus de Contrariis
sedem Comaclensem primum adeptus sit anno 1432,
XI Kalendas Decembres. Plures ergo alias medio
inter Jannarium ac sequentem Decembrem spatio
adiisse Beatum necesse est, non in urbe solum, sed
etiam extra illam; ut videtur colligi posse ex eo,
quod ejus auctoritate ad commodiorem promptiorem-
que rerum divinarum administrationem statutum
est de conjunctione quarundam paræciarum rurali-
um, puta S. Blasii d'Avezzano, et S. Jacobi de
Ravale, juxta Ferrarium in Vita part. 3, cap. 5:
idque die XXI Martii, eodem anno 1432, ut habet
Guarinus in Compendio historiæ diœceseos Ferra-
riensis lib. 6, pag. 445, et 451: neque enim veri-
simile est, factum hoc ab eo fuisse, priusquam paro-
chiarum illarum, quæ sunt ad Occidentem Ferra-
riæ, rationes introspexisset.

C Eodem anno
paupertatem
ejus solatur
Eugenius
PP. II die
vii Aprilis.

16 Ad hanc etiam annum pertinet, quod in an-
notatis ad Vitam docet idem Scalabrinus his verbis:
Beati Episcopi paupertas voluntaria propter ele-
mosynarum largitatem ad aures summi Pontifi-
cis (Eugenii IV) pervenit; qui hoc anno ei con-
donavit gratiose ducentos quinquaginta florenos
ex quadringentis, quos annualiter pensionis no-
mine, quousque viveret, Petro Boiardo, anteces-
sori suo in episcopatu, reservaverat: loco quo-
rum eidem in commendam archipresbyteralem
ecclesiam S. Mariæ de Vicovencia plebatam at-
tribuit anno MCDXXXII, VII Idus Apriles. Eandem
pensionis imminutionem adstruit Ferrarius in Vita
Beati part. 3, cap. 7 ex Brevis apostolico, quod dicta
jam die, mense, et anno fuerit expeditum, cujusque
initium sit: Romani Pontificis providentia.

17 Ad annum sequentem refero, quod habet

Scalabrinus in annotatis, ita scribens: Quo tem-
pore Basileam ad generale concilium vocatus
[B. Joannes] Simonem de Valle, sacrorum ca-
nonum professorem, suum procuratorem consti-
tuit; eique indixit, ut se sui nomine in sacrosan-
cta synodo sisteret, excusationem facturus et ve-
niam petiturus, si personaliter non comparebat
propter notoriam sui paupertatem et ecclesiæ
sue necessitatem, quam litteris explicare nequit.
Hujus mandati tabulæ exstant publice, manu
Martini de Schivetis, notarii Ferrariensis et scri-
bæ domini Episcopi, exaratae de anno MCDXXXIII,
die XIV Maii. Consonat Gregorius Ferrarius loco
citato, citans hæc initialia ejusdem mandati verba:
Sacrosanctæ generali Basileensi synodo. Beatus
interea, teste Scalabrino ibidem, hoc anno consti-
tutiones habuit synodales; donec ipse per se tan-
dem, sive consilio proprio, sive Patrium Basileen-
sium jussu, ad concilium generale perrexit, de quo
ita Scalabrinus:

18 Tandem ad concilium personaliter acces-
sit, visitationis vicariis relictis egregiis sacrorum
canonum professoribus, domino Deus-te-salvi de
Fulgineo atque domino Ugolino de Urbe Veteri;
quorum primus in spiritualibus et temporalibus
vices Episcopi gerebat; alter vero cathedralis
ecclesiæ Ferrariensis archipresbyter et concio-
nator celcherrimus; qui assidue vestigia Episco-
pi sui insecutus, ubicumque visitationis officium
persolveret, verbum Dei populo annuntiabat tam
claro et eleganti stylo, ut catervatim populus ad
audiendum conveniret. A Maio usque ad Decem-
brem moratus est in sacro Basileensi conventu
MCDXXXIII.

19 Ad suam reversus ecclesiam, quod vicarii
sui non perfecerunt, absolvit: et de mense Janu-
arii usque ad Aprilem cunctas tam ecclesias quam
monasteria et xenodochia urbis Ferrariæ invisit,
eisque saluberrima decreta indixit. Quo tempore
gratiose a sacrosancta generali synodo, attenta
modica sui prosperitate, excusationem obtinuit
pro illa vice ad comparendum, donec et usque-
quo synodus aliud duxerit ordinandum; quæ in
sua licentia « venerabilem Joannem, episcopum
» Ferrariensem hujus sacri concilii membrum
» unitum et incorporatum, ac in eodem mensi-
» bus octo vel circa laudabiliter conversatum »
declarat sexto Idus Martii, anno MCDXXXIV. Po-
stremum hoc confirmat etiam eodem capite, quo su-
pra, Ferrarius, addens, licentiam illam scripto da-
tam fuisse in litteris membraneis, quarum exordium
fuerit: Etsi cunctos Christi fideles. In eo tamen
non convenit Scalabrinum inter et Ferrarium, quod
hic dimissorias concilii litteras Joanni concessas esse
velit Basileæ ante discessum a synodo, quem proin-
de mensibus aliquot extendit; ille contra missas Ba-
sileæ Ferrariam absenti et jam dudum reverso sta-
tuat. Itaque sic pergit ibidem:

20 His litteris ad ipsum perventis *, iterum
officium visitationis aggressus est, ut abusus evel-
leret, discordias eradicaret, moresque pravorum
in clero funditus extirparet. De mense Junii cum
capellas cathedralis sue ecclesiæ inviseret, me-
moriam traditum est; quod quinque ex spinis co-
ronæ Christi Domini illi ostensæ sunt, quas fami-
lia de Bagatis de Palæstina secum tulerat, ac ec-
clesiæ sue donaverat. Has admiratus sanctus
Episcopus, eas probare disposuit, an veræ es-
sent;

AUCTORE
P. B.
Anno 1455
procurato-
rem militit
ad concilium
Basileense;

quo et ipse se
mox contu-
lit, relictis
ad visitan-
dum vicariis.
E

Anno 1454
redux visita-
tionem pro-
sequitur,

F

quando veras
coronæ Chri-
sti spinas a
suppositis,
miraculo dis-
cernit;
* forte perla-
tis

AUCTORE
P. B.

sent; ac omnes inter carbones accensos in thuribulo projecit. Ex quibus tres crematæ sunt; binæ intactæ et incolumes, quæ pretioso sanguine conspersæ crant, inventæ fuere; quas magna cum reverentia suscepit, et in crystallina cruce argento suffulta collocavit. Hæc crux altitudinis singularis, dum concilium Ferrariæ in hac ecclesia cathedrali, divo Georgio dicata, ageretur, et disceptationes ortæ essent inter Latinos et Græcos pro loci dignitate, ad tollendas lites jurgiaque sedanda jussu Eugenii summi Pontificis super altare majus inter capita gloriosa apostolorum Petri et Pauli, ac eminens super librum Evangeliorum apertum, posita est; ut quidam in suis memoriis narrat.

diœcesim
percurrens
pedibus, vel
humili jumento
vinctus. Donati-
onem Jesua-
tis impetrat.

R

21 *Et paulo inferius*: Hoc anno MCDXXXIV, inquit idem, mirabile dictu est, quod totam suam diœcesim aut pedester, aut humili insidens jumento, visitaverit a die XI Aprilis usque ad diem XI Junii, secum adhibitis convisitatoribus Domino Jacobo de Oratoribus, archipresbytero plebis S. Georgii de Trecenta, qui fuit postea Adriæ episcopus meritissimus, et Jacobo de Misotis, canonico ecclesiæ Ferrariensis. Postea Ferrariam reversus [est] de mense Junii. Eodem hoc anno Jesuatis optime consuluit, ut idem refert in annotatis ad Vitam, dum ait: Inter ceteros suos (B. Joannis) familiares emicuit pietas Raynerii de Scarsis, nobilis Pisani, pincernæ sen scalchi (*id est architriclini*) sui; cujus familia in sancti Episcopi venerationem Jesuatorum religioni domos proprias Pisis elargita est anno MCDXXXIV. Idem tradit *Ferrarius part. 3, cap. 13.*

§ III. Item alia prætermissa ab anno MCDXXXV usque ad MCDXLIV.

Resumit visi-
tationes an-
nis 1435 et
1436.

C

Iterum de anno MCDXXXV, de mense Aprilis, innovavit visitationem ecclesiarum civitatis Ferrariæ et monasteriorum, quam perduxit usque ad mensem Septembris, optimis datis et promulgatis regulis ad cultum divinum augendum. Demum alteram visitationem ecclesiarum diœcesis suscepit die XV Aprilis, MCDXXXVI; et perfecit de mense Julii ejusdem anni; ut examinaret, an adimpletæ forent ordinationes, quas in altera priori visitatione decrevit: sibi in scriptis tam mobilia quam immobilia omnium ecclesiarum bona consignare [jussit:] deputavitque eis massarios et syndicos, qui inservirent rectoribus in administratione ecclesiarum. *Hæc Scalabrinus in annotatis. Est autem massarius apud Italos custos suppellectilis ac bonorum mobilium; syndicus vero defensor, advocatus, patronus: adi sis Cangium in Glossario mediæ et infimæ Latinitatis.*

Anno 1437
benedixit nu-
ptiis Lucie
Estensis, et
favet Battutis
atbis S. Ma-
rie.

23 Die 2 Februarii, MCDXXXVII, inquit idem, benedixit nuptiis, celebravitque sponsalia inter dominum Carolum, filium Joannis Francisci Gonzagæ, Mantuæ domini, et dominam Luciam, filiam marchionis Nicolai; quæ cum ad sponsum pervenisset, obiit, relicto thalamo intacto. Notavit hoc etiam in compendio Vitæ Italico Antonius Baruffaldus pag. 13 et sequenti. Est vero hæc Lucia una de quatuor filiabus, quas unico partu Parisina, Nicolai Estensis uxor, edidit, ut narrat Pigna

de Principibus Atestinis lib. 7, pag. 539. Ad Beatum nostrum et hunc annum attinet, quod post *Ferrarium part. 3, cap. 5, in annotatis addit Scalabrinus*: Nec non societas Battutorum alborum S. Mariæ in superiori parte civitatis a Nicolao Estense, Ferrariæ domino, et Nicolao Perondolo sapientum judice, privilegiis et exemptionibus intuitu Joannis episcopi fundata est anno MCDXXXVII; et quidem die XIV Maii; ut auctor est Guarinus de Ecclesiis Ferrariensibus lib. 2, pag. 60, ubi de hac confraternitate, quam appellat Di santa Maria bianca, plura legi possunt. Observa tamen, Battutorum nomen Italicum esse, ad significare proprie verberatos, seu flagellatos; quia vero flagellationes apud Italos in quovis pio cœtu receptissimæ sunt, hinc videtur hoc nomen ad eos promiscue transiisse, qui peculiarem inter se ad opera pietatis societatem ineunt, eamque palam vestitus similitudine profitentur: unde hi albi, ob candidam, quam gestabant olim, ex lino togam; alii nigri dicebantur, ut patebit infra. Consule sis Lexica Italica ad vocem Battuto.

24 Anno 1438 ecclesiam B. Joannis cathedrali illustravit generale concilium, quod, quia sequenti anno Florentiam, ubi finem habuit, translatum est, Florentinum vocatur, Ferrariam convenere (præter eos, quos Acta concilii apud Labbeum recensent tom. 13, col. 877 et 890, et quorum unus est Joannes noster Ferrariensis) ipse summus Pontifex Eugenii IV, urbem invectus die XXVII Januarii, ut ibidem dicitur col. 884, et Græcorum imperator Joannes Palæologus cum Demetrio fratre, atque ingenti comitatu die IV Martii, ibidem col. II; ac tandem cum suis Josephus patriarcha Constantinopolitanus die VII ejusdem mensis, ibidem col. 14. In hoc theatro spectabiles imprimis fuisse omnibus Beati nostri charitatem, hospitalitatem, modestiam, ceterasque virtutes, affirmant *Ferrarius part. 3, cap. 7, et Scalabrinus in annotatis; donec inde post sedecim sessiones concilium, suborta luce, Florentiam commigravit, mense Januario anni 1439.*

25 Dum autem sacri haberentur conventus Ferrariæ, inquit ibidem Scalabrinus, frater Antonius, monachus et nuntius Presbyteri Joannis Æthiopie imperatoris, Pontifici principis sui humile obsequium tulit. Cui Pontifex rescripsit, cum adhuc Ferrariæ moram traheret de mense Julio ejusdem anni MCDXXXVIII, eum hortans ad constantissime Christianæ fidei firmitatem retinendam ac Saracenos compescendos. Hæc litteræ inter scripturas B. Joannis usque nunc asservantur; quamquam illo tempore neglectæ ob pestem, e vita sublato fratre Antonio, qui eas delaturus erat suo gloriosissimo principi. Idem asserens superiori loco *Ferrarius*: Inter scripta, inquit, Tausiniani nostri reperitur exaratum in membrana cum sigillo Pontificio responsum ab eodem Pontifice mense Julio, MCDXXXVIII Ferrariæ datum ad imperatorem illum; hoc principio: "Accedimus, gloriosissime princeps "Ex quo (*pergit idem*) manifeste colligitur, vel designatum ad eas partes tamquam nuntium apostolicum fuisse beatum hunc Episcopum; vel certe multum in hoc negotio laborasse. Ut ut est, observari velim, alium hunc fuisse nuntium ab iis, qui posterius ab eodem imperatore ad Eugenium pervenere; ut videre est apud Raynaldum in Annalibus ecclesiasticis ad annum 1441, num. 2 et sequentibus.

D

Anno 1438
assistit con-
cilio generali
in sua cathedra
ecclesia
coacto;

E

quando vide-
tur laborasse
pro unione
Æthiopum
cum Eccle-
sia;

F

A
et item Je-
suatorum di-
remitt;

26 Eodem anno ac mense, juxta *Ferrarium in Vita* part. 3, cap. 13, cum gravis exstisset in Ordine Jesuatorum altercatio per eos, qui viros ejusdem instituti (ut erant multi) litterarum studiis eruditos, ad presbyteratus ordinem promovendos esse dicerent; delictus et ipse ad rem decidendam iudex, una cum Antonio Corrariorum, et Nicolao Albergato, S. R. E. Cardinalibus, ac Ludovico, episcopo Tarvisino, adversus nova molientes sententiam tulit, quam totam Latine recitat laudatus auctor, quamque, quia longiuscula est, hic præmittendam putavimus, cum ibi legi possit, et magis ad institutum Jesuatorum, de quo agi poterit ad Acta S. Joannis Columbini die xxxi hujus mensis, quam ad res Taussiniani illustrandas pertineat.

favitque con-
fraternitati
S. Ludovici.

27 Confraternitas quoque S. Ludovici, Francorum regis, tantum, Ferrario teste part. 3, cap. 5, B. Joanni debet, ut ab eo instituta quodammodo videri possit: nam cum ad illius erectionem anno 1435 concurrisset, eamque anno sequenti ex suburbio Ferrariensi advocasset in urbem ad ecclesiam S. Juliani, usque adeo eandem fovere non destitit; ut, ipso adjuvante, oratorii sui fundamenta jecerit [hoc] anno mcdxxxviii prope basilicam S. Vitalis martyris, ut narrat Scalabrinus in annotatis: Et usque modo, inquit, confratres binas casulas ac pictas, uti reliquias, demonstrant, munus eis a beato Episcopo donatum, de labore manuum sororis suæ Catharinæ. Videri de hac societate meretur laudatus jam sæpe Guarinus de Ecclesiis Ferrariensibus lib. 5, pag. 360; ubi etiam docet, inter alia multa pietatis officia id fratribus illis curæ esse, ut núbili virginum pauperularum ætati dotem contribuant. Patet etiam ex eodem hic auctore, oratorii jam dicti fabricam anno 1438 non ante Julium mensem suscipi potuisse.

Anno 1439
assistit pesti-
feris; deinde
concilio Flo-
rentino,

28 Anno 1439 ineunte, eadem, quæ concilii Florentiam transferendi causa fuit, pestifera contagio, beatum hunc Pastorem Ferrariæ detinuit: nam ut, cum Ferrario part. 3, cap. 7, et Baruffaldo in compendio Vitæ pag. 12, observat Scalabrinus, Joannes noster sanctissimus episcopus, statim ac recessere Patres, solus [remansit] ad solandos infirmos urbis suæ non tam cœlestibus monitis, quam orationibus: quibus tantum apud Omnipotentem valuit, ut pestis evanesceret, parva aut nulla post se relicta mœroris sui jactura. Tempestatem hanc excepit alia illa, ut iidem affirmant, quam Joanni ab impiissimo sacellano suscitatum Acta referunt cap. 5, a num. 45; quæque Virum patientissimum eo tandem adegit, ut, relicta Ferrariæ, confugeret ad summum Pontificem, tum apud concilium Florentiæ commorantem; cui Joannes deinceps interfuit, ut patet ex subscriptionibus Patrum apud Labbeum Conciliorum tom. 13, col. 519, et 1168. Quid interim egcrit hoc anno, ita in annotatis sequitur Scalabrinus:

quando ho-
spitium cum
comitatu suo
habuit Arc-
tii.

29 Tempore, quo in Florentina synodo commoratus est, domicilium habuisse constat in civitate Aretina, ex epistola, quam propriis characteribus inscriptam direxit matri, sororibus, et filiis monasterii S. Abundæ: eruimus enim ex ea, quam grata fuerit omnibus tam religiosis quam clericis et laicis ejus conversatio: habitus est enim in honore magno una cum ejus sociis viginti septem, quos secum habebat. Sæpe etiam

se contulit in quoddam castrum non longe ab Aretio, cui nomen Monza, ad ripas Arni; donec et usquequo, perfecta sancta generali synodo, cui se subscripsit, a Pontifice, marchione humilimis precibus petente, clero et populo postulante, ecclesiæ suæ iterum donatus est.

AUCTORZ
P. B.

30 Eodem anno insigni benevolentia persecutus est Vir sanctus incunabula vitæ suæ religiosæ, cœnobium, inquam, Jesuatorum Bononiæ, in quo, relictis omnibus, militare Christo primum cœperat; de quo ita Ferrarius part. 3, cap. 13: Monasterium Bononiense Taussiniani causa multa obtinuit exemptionum rerumque aliarum beneficia a legato Fantino; atque unum inter cetera hoc exordio scriptum: "Fantinus, protonotarius Apostolicus, etc." quo monasterium S. Eustachii liberum pronuntiat omni vectigali et onere rebus quibuslibet illi necessariis imposito. Datum erat mense Februario anni mcdxxxix, et ab ipso Bononiensium magistratu confirmatum.

Eodem anno
fuit Jesuatis
Bononiensi-
bus.

31 Anno circiter 1440, testante ibidem Ferrario, conventus Jesuatorum Tarvisinus dici potest initia sua Taussiniano debuisse: siquidem illum monialibus ædificatum, Ordini Jesuatico attribuit Ludovicus Barbus, tum episcopus Tarvisinus et B. Joannis amantissimus; rem deinde confirmantibus Hermolao, qui Ludovico successit, ipsoque Eugenio IV, anno 1446.

Anno 1440
Jesuatis Tar-
visinis faveat,
et Prædica-
torum eccle-
siam dedicat
Ferrariæ.

Eodem anno mcdxli, die xiv Julii (uti cum Guarino lib. 3, pag. 151, Scalabrinus annotavit) secundum sanctæ matris Ecclesiæ ritum solenniter dedicavit ecclesiam S. Mariæ Angelorum prope palatium Belfloris extra urbem (quam nunc intra mœnia additionis Herculeæ conspiciamus) a Nicolao marchione ædificatam cum monasterio, quam FF. Prædicatoribus de Observantia attribuit.

32 Die xii Martii (ut idem scribit in annotatis ad Vitam) divo Gregorio Papæ dicata anni mcdxli solenniter dedicavit ecclesiam S. Augustini in inferiori parte Ferrariæ: ibique solennem professionem et vota recepit Elisæ, filiæ Joannis a Gallo, civis Ferrariensis; quæ cum quatuordecim sociis habitum D. Augustini sumpsit, et in monasterio prope eandem ecclesiam, per eas auctoritate Martini PP. V ædificato, et per Eugenio IV confirmato, se concludit. De his plura Guarinus lib. 5, pag. 319 et sequenti, breviter Ferrarius part. 3, cap. 5.

Anno 1441
dedicat eccle-
siam S. Au-
gustini: fa-
vetque Bat-
tutis;

Reduci quoque ad hunc annum possunt, quæ narrat idem Scalabrinus, et quorum laudem non minimam Joanni tribuit in annotatis, cum ait: Augmentum etiam ejus tempore habuere societates S. Joannis Baptistæ Battutorum alborum, qui diversi sunt ab iis, de quibus supra § 3, num. 23; et S. Joannis Decollati, alias della Morte, Battutorum nigrorum, cujus pia exercitatio ad juvandos a justitia extremo supplicio afficiendos a Nicolao marchione privilegio, donationibus etiam a Communi Ferrariæ fuit protecta anno mcdxli.

F

33 Item illud huc spectat, quod ab eodem observatum est his verbis: Nicolao marchione Estensi Mediolani defuncto, a populo adlectus est Leonellus, ejus filius, proclamante Joanne Walengo, xii sapientum iudice; postea in cathedrali ecclesia, divis Georgio et Maurelio martyribus dicata,

et Leonellum
recipit, ac
Nicolao mar-
chioni justa
persolvit.

AUCTORE
P. B.

a Joanne beatissimo episcopo receptus, postquam Missæ sacrificium obtulit, adjuvante reverendissimo domino Thoma Perondolo, archiepiscopo Ravennæ, nobili Ferrariensi, tunc in patria commorante, ... die xxvi Decembris MCDXLI. Die xxx Decembris Ferrariam deportatum est corpus marchionis Nicolai, tumulatumque est ad ecclesiam S. Mariæ Angelorum prope palatium Belfloris; ad quod B. Joannes episcopus pro ritu Ecclesiæ extrema solvit, antequam humo commendaretur.

Anno 1445
stabilit capellanos in
cathedrati.

34 In visitatione habita anno MCDXXXIV cum invenisset antiquam plebatam ecclesiam S. Donati de Pedruo desertam et ab omnibus derelictam propter aquarum inundationem, ita ut soli apparerent parietes absque tecto; de redivis ejus duas fundavit mansionarias (*vulgo capellanas perpetuos*) in ecclesia cathedrali, habita facultate ab Eugenio IV de anno MCDXLIII: animas autem dictæ dirutæ ecclesiæ, parochiali B. Virginis Mariæ de Flesso commendavit. Ita Scalabrinus in annotatis ad Vitam, et fere Ferrarius part. 3, cap. 5. *Guarinus quidem id factum probat anno 1403 a Petro Boiardo, Joannis decessore; sed fatetur tamen, non ante annum 1443 confirmatum illud, et quidem opera Taussiniani, ab Eugenio IV fuisse. Vide Compendium ejus de ecclesiis Ferrariensibus lib. 6, pag. 427 et 428.*

B

§ IV. Cetera, quæ ab auctore nostro præterita sunt ab anno MCDXLIV usque ad MCDXLVI.

Anno 1444 ædificat nosocomium magnum S. Annæ.

Anno 1444 opus ingens et magnificum aggressus est; quod sane mirum est in Actis ejus præteriri silentio potuisse; cum et Ferrariæ notum esset omnibus, et æterna memoria dignum. Annotavit hoc post alios Scalabrinus in hunc modum: Contigit interea, quod celeberrimus artium et medicinæ doctor et eximius physicus, Peregrinus a Cæca de Arquado, viam universæ carnis ingressus est (anno 1440, quem paulo ante notaverat,) prius condito testamento, in quo cuncta sua bona pauperibus Christi reliquit. Joannes episcopus volens eisdem providere de sufficienti xenodochio ad curam infirmorum (quamvis multa essent et in civitate et per diocesim, sed parvi aut nullius levaminis propter paupertatem administratorumque incuriam) magna comparata area prope monasterium S. Annæ, per Fratres S. Basilii de Armenia solitum habitari, ibi jecit fundamenta, ab eo solenniter benedicta, primo posito lapide, in quo signavit ipse nomen Jesu. Et non multo tempore elevatum est magnum divæ Annæ xenodochium, optimisque instructum regulis judiciarii sapientum et Communi Ferrariæ gubernandum commendavit, facultate Pontificia obtenta; sicut usque modo laudabiliter perseverat. Hæc ille post Ferrariam, Ughellum, aliosque, sed præcipue Guarinum, apud quem de hoc xenodochio, seu potius nosocomio, plura reperies lib. 4, pag. 209 et sequentibus. Annum vero inchoati operis a me signatus versus comprobabant, infra recitandi.

C

36 Eodem anno MCDXLIV (ut est apud Nico-

laum Baruffaldum in compendio Vitæ pag. 15) visitationem instituit pastorem per totam civitatem ac diocesim multo cum fructu et zelo maximo, largissimas ubique in ecclesias ac subditos iis pauperes dispartiens cleemosynas. Ad eundem annum refert Pigna de Principibus Atestinis lib. 7, pag. 546 nuptias, de quibus et Scalabrinus agens in annotatis: Borsius, inquit, Leonelli marchionis frater, die solenni S. Georgii xxiv Aprilis Ferrariam ingressus est cum Maria Arragonensi, regis Neapolitani filia, quam sibi Leonellus in uxorem desponsaverat; nuptiis Joannes noster episcopus benedixit: in quibus emicuit Estensis domus liberalitas et magnificentia longe lateque multos dies. Et Oddo Antonius, Urbini dominus, Isottam, Leonelli marchionis sororem, sibi matrimonio copulavit coram Joanne episcopo; qui post paucos dies a populo suo occisus, viduam reliquit Isottam. Secundum hoc matrimonium, teste Pigna citato, eodem anno, mense Junio celebratum est.

37 De anno MCDXLV (Scalabrini annotatis insistimus) die xx Octobris interfuit exsequiis celebratis Thomæ Perondolo, nobili Ferrariensi, olim canonico cathedralis, archiepiscopo Ravennatensi; cujus corpus sepultum fuit in ecclesia S. Dominici in arca marmorea, cujus legebatur inscriptio: „Antistes celebris“ etc. Versus hoc apud Ughellum habes Italiæ sacræ tom. 2, col. 389; ubi tamen omissum est, quod versibus in epitaphio subjicitur, teste Scalabrino: Obiit autem xi Kal. Novembris MCDXLV. Guarinus lib. 3, pag. 107 legit, xiii Kal. Novembris: utrumvis accipias, credibile non est, eodem, quo obiit, die celebratas fuisse ejus exsequias, nedum die xx Octobris, si stuetur obiisse biduo posterius, sive xi Kal. Novembris: erratum hic ergo aliquid ab amanuensi putamus; quamquam res est levicula.

38 Sunt et alia non pauca B. Joannis elogia apud Ferrariam hac illac sparsa, sed nec certis alligata temporibus, nec citatis testibus aut tabulis comprobata, quæ propterea nos missa facimus. Illustre est illud imprimis, quod narrat part. 2, cap. 12, in hæc verba: Celebrabat sanctus hic Episcopus, nisi forte decumberet, ad aras quotidie, tantoque affectu inhærebat sacrificio, ut facile videretur ipsemet in ardentissimum Dei sui holocaustum esse conversus. Quod quidem Domino tantopere placuit, ut id etiam aliquando voluerit per miraculum indicare: cum enim sacris operaretur beatus hic Sacerdos, jamque ad ea, quæ appellantur Secreta, pervenisset, ecce tibi (Martinum alterum diceret) igneus in verticem ejus de cælo radius illabatur, ibique consistit immobilis, donec, peracta potiori sacrificii parte, disparuit. Spectatum id omne, nec sine ingenti admiratione, ab eo fuit, quem Deus tantæ rei testem elegerat. Credo equidem; sed mallem vel testem illum, vel alium rei gestæ propiorem, quam sit Ferrarius, assignari; quod idem de ceteris ad hunc modum relatis dictum puta.

39 Anno denique 1446, qui vitæ ejus et laborum postremus fuit, eum affecta valetudine persentisceret resolutionis suæ tempus instare, die viii Julii testamentum condidit, ejus infra dabitur exemplar apographum: et cum dies tantum sedecim supervixisset, migravit ad Dominum, ut in Actis

D
visitat diocesim, et assistit nuptiis Leonelli, et Isottæ Estensis.

Anno 1443 celebrat exsequias Thomæ Perondoli, archiepiscopi Ravennatensis.

Radius sacrificantem illustrat.

F

Anno 1446 testamentum condidit, moritur, sepelitur;

narra-

A narratur. Exsequiis deinde in ecclesia cathedrali rite celebratis, ut colliges ex *Miraculis supra cap. 1, num. 8*, sepultum est corpus (ut cum aliis habet Scalabrinus in annotatis) B. Joannis episcopi, ut mandaverat, humi ante altare S. Hieronymi pauperum Jesuatorum Ferrariæ sub lapide albo, in quo insculpta fuit ejus effigies habitu pontificali, manibus in modum crucis ante pectus cancellatis, cum baculo et mitra: ad pedes cujus stat præsens inscriptio characteribus Gothicis: quam vir idem clarissimus in hunc modum expressam huc misit:

HIC IACET REVERENDISSIMVS IN XPO PATER:
DIOHANNES DE TOXIGNANO EPVS FERRARIENSIS DIG
NISSIMVS QVI OVI PVERAT DE CONROGATIONE
PAUPERV IHESVATORV ET OBDORMIUIT IN
DOMINO DIS XXIII. IVLII. 144VI.

B

Idem epitaphium est apud Guarinum lib. 5, pag. 328, et Ughellum tom. 2 col. 592.; sed pro conrogatione istic legitur, et legendum esse patet, congregatione.

et mox ut
Beatus coli
capit.

40 Prosequitur ibidem Scalabrinus: Et statim post mortem ut Beatus coli cœpit; ut publicæ adstipulantur litteræ, per congregationem fratrum Jesuatorum datæ suppliciter duci Herculi, ut corpus ejus de terra elevatum foret: quod pientissimus princeps non permisit, ut populo ad eum convenienti propius foret in humilitate degens. Sed jussit circumdari sepulcrum cancellis; ita ut pedibus ingredientium calcari non posset.

Eodem anno
a Ferrariensibus

41 Communitas Ferrariæ eodem anno, quo obiit, in aula magna hospitalis S. Annæ illi statuum magnitudinis naturalis, pontificali habitu vestitam, erexit, sub pedibus cujus hæc stat inscriptio, ad litteram exemplata:

C

GRATVS IN HAC CVN TIS EXCELES
PHISICVS VRBE IAM FVIT A ÇEÇA
PEREGRINVS NOË DOCTOR VOIS
QVIPPE SVIS BONA TOT QVERVN
TVR EGENIS HEC LOLA DIVA
QVIB' PRESENS MORTALIB' EGRIS
INEOAT ANTISTES XPI LABENTIB'
ANNIS MILE QVADRINGENTIS
BIS SEPTEM TER QOQE DENNIS

Sensus horum versuum planus fiet per ea, quæ paulo ante dedimus num. 35.

erecta est
ipsi statua
marmorea,

42 Porro statua hæc marmorea est, teste Ferrario part. 3, cap. 5; et aulam jam dietam ingredientibus ad dexteram collocata, ut ait Guarinus lib. 4, pag. 211; et quod idem addit, excellentis artificis manu sculpta, naturalem Beati effigiem re-

fert: imo traditum est, inquit Scalabrinus, quod super vultum exspirantis beati Viri desumpta sint lineamenta; uti vere apparet facies macie confecta nasoque adunco. Ad eandem quotannis die xxiv Julii, quo ad Dominum migravit, et xxvi ejusdem, D. Annæ sacro, per integram diem duo cerea accenduntur, et floribus ac aliis ornamentis venerationis signa beato Episcopo ostenduntur. Geminas ejus delineationes huc submisit Palmerius noster, a Scalabrino, ut ex apposito characterem nobis apparet, acceptas. Altera statuam exhibet cum adjunctis ornamentis, quæ sunt genii bini, imminemtem Beato mitram utrimque sustentantes; dextero CARITAS, sinistro HUMILITAS Gothicis characterem nomen inscribitur: ad mitræ apices dimidiato corpore prominet effigies Christi, dextra Beato benedicentis, sinistra continentis librum. Sed quia hæc tota delineatio pinguioris erat Minervæ, adjuncta huic est alia perelegans, atque ab insigni pictore ad prototypum marmoreum adumbrata, omissis tamen, quæ modo descripsimus, additamentis. En hanc a chalcographo nostro, quam potuit accuratissime, expressam:

E

43 Eodem anno fustum ei est ex ære numisma, et fustum ex ære numisma, cujus explanationem, ne concurrant imagines, placuit ectypo præmittere, ipsis reverendissimi Baruffaldi, ex ejus museo prodiit, verbis conceptam, nisi quod paucula nostra characterem diverso interserimus. Sic igitur

AUCTORE
P. B.

igitur habet : Numisma hoc primæ magnitudinis, ex ære, operis non adeo excellentis ; quodque ruditatem seculi aliquantisper sapit : cusum enim fuit anno MCDXLVI ab Antonio Marescotto, fusore non illaudabili, cujus opere alia quoque numismata habemus, et præcipue illud B. Bernardini Senensis ; et aliud cum ipsiusmet Antonii effigie, cusum anno MCDXLVIII. Constat insuper ex Annalibus Ferrariensibus, eundem Marescottum una cum Ippolito Bindello Veronensi, aliisque fusoribus, statuam equestrem Nicolai Estensis, Ferrariæ marchionis, quæ e regione ecclesiæ cathedralis ejusdem civitatis in publica platea adhuc exstat, ex ære fudisse ; nec non quinque magnitudinis non ordinariæ, quas in ipsa cathedrali ecclesia conspiciamus, Jesu crucifixi, B. Virginis Mariæ, S. Joannis Apostoli et Euangelistæ, ac sanctorum martyrum protectorum Georgii et Maurelii : opus vero non illaudabile.

cujus descri-
bitur

B

44 In anteriori parte hujus numismatis relevatur effigies, vultum et totum latus sinistrum una cum humero et pectore exprimens Joannis episcopi Ferrariensis. Facies emuncta et rugosa est, tonsura omnino regularis adinstar coronæ, vestis ad collum usque ducta et simplex ac paupertatem redolens. Ante pectus parva mitra gemmata cum suis barbis seu vittis varie pendentibus apparet, tamquam ecclesiasticæ suæ dignitatis signum. Potissimum notandum est caput, radiis adinstar diadematis circumdatum. Ex quo liquet, usque de anno MCDXLVI, in quo ipse Joannes obdormivit in Domino, signa sanctitatis et cultus ei præstita fuisse.

et explicatur

C

45 Hujusmodi characteribus demum totum circumeuntibus numisma in anteriori parte apparet apposita inscriptio, JOHANNES EPS, etc. Quæ verba ita facile interpretari possunt : « Joannes » episcopus Ferrariensium devotissimus pauperum pro Domino. » (*Non placet ista quidem satis interpretatio : melior apparet quæ sequitur*) Nisi inscriptionem ab illa ✠ exordiri velimus, quod inverisimile non est, et ita legere : « Devotissimus pauperum pater dominus (sen divus) » Joannes episcopus Ferrariensium. » Sed huic inversioni obstat vox illa DOMNUS ; quæ de more monachis ac nonnullis tantum regularibus competere videtur ; non vero Fratribus mendicantibus, in quorum familia numerabatur B. Joannes professus, qui cognomine Fratrum unice utebatur. Igitur primam explicationem amplexando, a nomine epigraphen incipiendam ducimus...

pars ante-
rior ;

46 Nobis, ut dixi, secunda eruditissimi Viri explicatio præplacet : 1. Quia Latine non dicitur quis devotus vel devotissimus pauperum, sed pauperibus ; 2. Quia Beatus noster cum viveret, antonomastice nuncupari solebat non Devotissimus pauperum pro Domino, sed Pater pauperum ; ut hic probat ipse Baruffaldus ex ejus Vita a Joanne Peregrino conscripta cap. 8, ubi ait, inquit : In hoc Dei Viro singulæ virtutes emicabant, tamquam stellæ in firmamento. Inter omnes vero eminebat pietas erga pauperes et miserabiles personas ; ex quo factum fuit, ut PATER PAUPERUM nuncuparetur ; 3. Quia littera illa D, sive divum significet, sive domnum aut dominum, non videtur vel a Joannis nostri aut dignitate aut sanctitate, vel

a fusoris mente aliena : cur enim minus hic ausus sit cum Divum appellare, quam sacro ejus capiti affundere radios, quos solis Divorum imaginibus licet appingere ? Cur etiam domnus aut dominus dici non potuit Episcopus, tametsi ex mendicantium assumptus familia ? Certe ut alios taceam, Beatus noster nuncupatus legitur, R. Dominus Johannes episcopus Ferrariensis, idque in instrumento, per ipsummet et delectos secum in ea causa judices confecto, apud Gregorium Ferrarium part. 3, cap. 13, pag. 96. Denique potuit Marescottus, antequam numisma formaret, legere Joannis epitaphium, indeque litteram D, nomini ejus, ut ante vidimus, præfixam desumere. Sed audiamus porro virum doctissimum de adversa numismatis parte disserentem :

D

47 In postica, inquit, parte hujus numismatis visenda apparet effigies ejusdemmet Joannis, genibus flexis, fronte ad cælum elevata, manibus junctis, et unica tantum veste induti, repositis post terga aliis vestimentis ; adeo ut unica subucula coopertus appareat. Pedes denudati sunt, et non valde distantes sculponeæ ligneæ videntur, quibus tamquam pauper utebatur, licet episcopali dignitate insignitus, numquam ab institutione Ordinis sui recedens ; ut videre est etiam a vestibus (ut diximus) sepositis, quæ non episcopalia indumenta sunt, sed regularia pauperum Jesuatorum, qui cottula ad collum ducta et lato palio operiebantur cyanei coloris.

uti et facies

E

48 E summitate capitis hujus Beati insurgit arbor sese effundens et ramis propagans, quæ (ut epigraphe explicanda) pro oliva haberi debet, licet nihil olivæ imaginem præ se ferat. Atque hoc symbolo, seu hac metamorphosi intelligendæ veniunt, quotquot virtutes sub signo olivæ in sacris Libris enuntiantur pro explicatione versiculi illius, Psalm. 51, « Ego autem sicut » oliva fructifera in domo Dei : « a quo loco licet non omnino excerptum sit hoc lemma, sed partim ex Psalterio, partim ex Ecclesiastico, ubi cap. 24 legitur : « Ego quasi vitis fructificavi » suavitatem odoris ; » nihilominus omnia in unum coalescunt, ut significant pietatem, unitatem concordiæ, firmitatem constantiæ, sinceritatem, puritatem conscientiæ et claritatem ; quæ singula in oliva a SS. Patribus recensentur ad explicationem hujus versiculi, ita ex duobus libris Scripturæ compositi : « Ego sicut oliva » fructificavi suavitatem odoris in domo Domini. »

ejusdem
posterior,

F

49 Radii e cælo emicantes, qui in superiori parte numismatis ad faciem Beati affluere videntur, gloriæ lumen indicant, et communicationem orationis tanti Viri cum cœlesti patria ; unde illud, quod Deo dici solet ab orantibus : « In orationem meam respice » verificari videtur in nostro numismate ; cum claritas Dei effulgeat in faciem ejus.

per F. Cl.
Hieronymum Baruffaldum.

Verba illa, MARESCOTTUS F, auctorem seu fusorem hujus numismatis indicant, de quo satis supra dictum est... Denique notæ anni MCDXLVI annum demonstrant, in quo fustum fuit hoc numisma ; qui fuit ipsemet, in quo, ut supra enarravimus, idem B. Joannes obdormivit in Domino. Unde, cultum et venerationem illi præstitam vix mortuo, facile erui potest ad majorem Dei

et

A et Sanctorum ejus gloriam. Et hæc sunt, quæ de numismate B. Joannis de Tussignano, episcopi Ferrariensis, dabam Ferrariæ ex meo museo, Idibus Junii MDCCXXVI, ego Hieronymus Baruffaldus, Nicolai filius. J. U. D., protonotarius

apostolicus, et in Ferrariensi studiorum universitate olim sacræ Paginæ; nunc vero humanarum litterarum publicus lector, necnon sanctæ inquisitionis consultor. *Ita ille, qui tale nobis numismatis sui ectypum una transmisit:*

AUCTORE
P. B.

§ V. Miracula quædam auctoris nostri ætatem consecuta recensentur, ex Paulo Morigio.

Post miracula priora alia contigerunt plurima

C **P**aulus Morigius *Historiæ Jesuatorum* lib. 3, cap. 19, post miraculum, quod postremum ex Ms. nostro dedimus, pauculis interjectis, hæc subdit: Ego frater Paulus Morigi non possum, cum res sit certissima, quin affirmem, post miracula, quæ ab illius temporis patribus nostris relata sunt, et a Deo per servum suum fidelem B. Joannem de Tossignano patrata, numquam destitisse Deum optimum ab ipso die, quo illum in palatium suum æternum introduxit, ad hanc usque horam, iis omnibus conferre beneficia, qui cum humilitate ac fide ad hunc Filium suum dilectum recurrerunt. Cujus quidem rei fidem minime dubiam luculenter faciebat ingens numerus imaginum tum sculptarum, tum pictarum in tabellis, præter copiam magnam cereorum, niapparum, variorumque anathematum argenteorum, quæ in oratorio sancti Hieronymi Ferrariensi (ubi sacrum ejus corpus quiescit) affixa, servata, auctaque fuerunt usque ad annum MDLXXIII.

usque ad annum 1575 et ultra;

51 Quo tempore cum loci ejusdem prior esset P. F. Ludovicus de Campis e Castello sancti Felicis in agro Mutinensi, motus ille pietate et frequentia populi, qui, dum anno MDLXXI terribiles illi terræ motus agitarent Ferrariam, [eo confluebat;] jam dictum oratorium laxari extendique jussit; tum depingi totum atque exornari per fratrem Benedictum Brixianum. Unde coactus fuit picturas omnes statuasque tollere, ne impedimento essent historiæ Vitæ ac miraculorum hujus Sancti, ut modo cernitur, circumdu-

cendæ. Imo etiam nunc binas ibi tabulas majores videre est, diversis ex argento anathematis operatas, beneficiorum, personis variis a Deo per gloriosi hujus Sancti merita præstitorum, testes: unde prodigia in dies nova reteguntur.

52 Quod si priorum, qui huic monasterio per intervalla præfuerunt, tanta in explendo munere suo cura fuisset, quanta fuit eorum in hac re negligentia; legerentur enimvero in hoc opere, quod ad novam modo formam reduximus, miracula, quæ per Filium hunc sibi tam carum operatus est Dominus, quam plurima. Quamobrem monendos eos duxi; idque evici tandem, ut annis aliquot præteritis paucula saltem scripto prodigia consignaverint, quæ nunc proferentur; ut liquido pateat, nullum fuisse tempus, quo Sancti nostri clientibus non subvenerit Deus: id quod conjicere etiam pronum est ex frequenti ægrotantium affluxu, quorum dum alii Viri hujus sancti annulo episcopali, alii flagello, quo in se olim ipse sævierat; non sine studio ac fiducia obsignari se postulant, sanitati restituntur. Itaque optandum esset, ut monasterii priores librum compingerent, excipiendis, quæ quovis die per Sancti merita divinitus accidunt, rebus mirabilibus unice destinatum. *Sequuntur nunc sigillatim notata quædam miracula.*

53 Haud procul Ferrariæ pagus est, Lagusellum* vocant; ubi agricola quidam habitabat, nomine Maurelius Carretta, gravissimo cruciatus morbo, ideoque humano auxilio a medicis destitutus, quod adhibita tot illi remedia nihil profuisse viderent. Invaluerat autem usque adeo misero malum, ut ex latere dextro inutilia jam ipsi essent membra prorsus omnia. Is vero cum de hujus beati patris nostri Joannis Tossignani crebris miraculis iuaudivisset, eumque divinis in dies

bene-

sed neglecta turpiter, præter paucula, quæ sequuntur.

F

* Agricola desperatam valetudinem recuperat anno 1566. * alias l'Agusello

AUCTORE
P. B.

beneficiis inclarescere; illi se multa cum fiducia pietateque commendavit; atque e domo sua deferri se jussit ad ecclesiam nostram; tribus enim ab urbe milliariibus aberat. Ut locum hunc attigit, deponi se super B. Joannis sepulcro imperat; tum enixe flagitat admoveri sibi annulum pontificalem ceterasque Beati reliquias. Applicuit eas libenter ac pie frater Hieronymus Bononiensis, qui sacrario præerat, vir ad hoc officium perquam idoneus. Æger vero, actis Deo ac beato Joanni gratiis, domum relatus est. Neque prius ad eam pervenit, quam senserit aliquanto sibi melius esse, uti de se ipse asseruit. Itaque sequenti biduo mane ad ædes ejus duo e fratribus nostris excurrere, sacris illum reliquiis munituri; frater scilicet Sanctius, Placentinus, et frater Placitus, Salodiensis. Nec multo post tempore pristinam valetudinem consecutus, ad ecclesiam nostram rediit, ad persolvendas divinæ majestati de reddita sibi per merita B. Joannis priori sanitate gratiarum actiones. Factum id est anno MDLXVI, die VI Octobris.

B

Dirupta pectoris vena sanatur anno 1577.

54 Anno autem MDLXXVII in monasterio reverendorum patrum ad S. Mariam de Consolatione, Ordinis Servitarum sacerdos erat junior, dictus frater Prudentius, Mantuanus; cui rupta fuit vena in pectore; unde copiosum ex ore sanguinem emittebat. Opem igitur beati nostri Joannis implorat, rogatque iis se signari reliquiis, quibus advenæ promiscue consueverant. Factum id per triduum a sacrista, qui ad illum tempore matutino se conferebat: utque divinæ majestati placuit, brevi æger incommodo liberatus est. Is porro pro singulari sua pietate huc ad aras facturus venit, manuque propria miraculo fidem fecit in hæc verba: „Ego, frater Prudentius, affirmo, „me per votum, opitulante Dei gratia, convalescere ex infirmitate gravi sanguinis, qui mihi „ob ruptam pectoris venam promanabat ex „ore; postquam B. Joanni de Tossignano me „devovissem, hic Ferrariæ in conventu patrum „Jesuatorum.

„Ego frater Prudentius Carnesali, Mantuanus, Ordiis Servorum B. Mariæ, affirmo „quod supra. „

C

Laterum doloribus ac dæmone liberati.

55 In vico, qui Spinellus nuncupatur, hic Ferrariæ magister Baptista Finus gravi lateris dolore tortus decumbebat. Cumque accedere ad ecclesiam ipse non posset, adivit illum sacrista, domique suæ obsignavit reliquiis; cum, ecce, divina gratia ac meritis B. Joannis doloribus æger exsolutus est.

Coriolanus quidam, cui nomen Bigus Campana, filiam habebat unicam, cui nomen indiderat Diamante, vexatam a dæmone: quo cum per merita B. Joannis liberata esset, Sacrum cum cantu musico ad honorem B. Joannis celebrari curavit.

Item alius, nomine Gaspar Bacelliero, sutor, qui Ferrariæ habitabat in vico, dicto di Bellaria, acutissimis lateris dextri doloribus annos jam sex urgebatur. Votum hic Deo ac beato Joanni nuncupavit, venitque ad ecclesiam nostram, et tertio consignari se curavit annulo ejus ac disciplina; atque ita per misericordiam divinam ægritudine sua liber evasit. Bina subinde Sacra offerri voluit, Deo gratias agens, ob restauratam

per merita famuli ejus B. Joannis, quam desideraverat, sanitatem.

D

56 M. Obizzo Nigrisolo, qui ad viam majorem habitat, cum ita laboraret ex pedibus, ut eos uedemittere quidem posset in terram, invocato ardentem B. Joanne, omnino sanatus est; atque ad beneficii tanti memoriam duos ex argento pedes obtulit.

Incommoda pedum, genu, capitis, catharri depulsa.

Julia, filia Dominici Baglioni, vicum incolens, quem appellamus Centoversori, ex altero genu dolebat. Post multos cruciatus convertit se ad B. Joannem Tossignanum, ejusque meritis evasit incolumis.

Baptista Gentile, tinctor, habitans ex adverso portæ S. Petri, acerbissimo capitis dolore annis omnino septem continuis exercitus; postquam episcopali B. Joannis anulo obsignatus fuisset, perfecte, ut ipse quidem Baptista testatur, convaleuit.

Avunculum quemdam meum, nomine M. Alfonso Falatti, catarrhus oppresserat non sine gravi incommodo; cum narrari audiens mirabilia, quæ per beatum Joannem nostrum Deus operabatur, hoc inspirante, illi se commendavit: atque ad Domini gloriam hæc ab eo molestia depulsa est.

E

57 Cum Bartholomæus dal Bon, incola Sammartinæ (locus est Ferrariæ vicinus, quæ Meridiem inter et Occidentem respicit, vulgo Belvedere dictus ob amœnum prospectum) apud palatium domini D. Alfonsi Atestini, phrenesi correptus, mentisque prorsus impos, atque a medicis omnibus pro desperato relictus, eo devenisset, ut præter solam mortem, nihil illi superesse videretur; instinctus a Domino Deo pater ejus, divinæ majestati juxta ac B. Joanni vovit, adducturum se dictum Bartholomæum ad Beati sepulcrum. Vix hic paternis ulnis superimpositus, atque annulo Beati episcopali consignatus erat, quando subito habere cœpit melius; ac post dies viginti eo malo penitus caruit, quo fuerat adeo bimestri toto conflictatus, ut nihil jam in eo nisi mortis imago inesset. Porro ad referendas benignissimo Deo ac B. Joanni gratias, ad hujus aram Sacrum, concinentibus musicis, decantari curavit.

Phrenesis, et crurum morbus curantur;

F

Bernardino di Campi, qui apud Casaliæ (pagus est ad Padum, quinque circiter milliariibus versus Septentrionem Ferrariæ distans) habitat, affecta graviter erant crura. Huc ergo delatus et in hoc nostro S. Hieronymi monasterio hospitio exceptus, B. Joannis patrocinio commisit sese; et postquam annulo ejus pontificali signatus fuisset, miseria jam dicta detera est. Ipse vero binos pedes argenteos, animi devoti testes, suspendit e tholo.

58 Notatur, quemadmodum per merita B. Joannis Tossignani, pestifera febre liberatus sit Antonius Maria Finottus Ferrariensis, pictor, simulque ejus filiæ arthritici dolores exempti. [Nimirum] uxor ejus Sancto Dei voverat afferre cereum unius libræ, unamque præterea candelam; quæ cum ad sepulcrum B. Joannis offerret, ego illam annulo episcopali admoto obsignavi, qui sum frater Josephus de Sanctis, Ferrariensis, nunc sacrario præfectus. Factum id est die XII Januarii, anno MDLXXIX.

item febris et prava oculorum affectio, anno 1579;

Ber-

A Bernardino M. Hieronymi Cantugi Ferrariensis, ad portus S. Stephani in eadem urbe habitantis, filio sublata est affectio oculorum, per quam et lucem videre non poterat, et lacrymabatur assidue. Quare B. Joanni voto se mater ejus obstrinxit, exsolvitque induendo filium habitu nostro, atque ad ejus altare Sacrum unum indicendo. Et, ego frater Josephus Ferrariensis eam annulo ac disciplina consignavi, idque die xxx Januarii, anno MDLXXIX.

Alii et membrorum stupor, et morbus incurabilis anno 1581

59 Cum domicella Romana, filia M. Peregrini Sivieri, cujus ædes adjacent ecclesiæ S. Stephani hic Ferrariæ, a medio corporis ad pedes usque obriguisset, applicita sunt ipsi mane per dies tres annulus ac disciplina B. Joannis, cujus meritis vigori pristino restituta est; venitque post dies octo ad ecclesiam; ubi debitas egit gratias, et Missam unam ad ejus altare celebrari mandavit; me fratre Josepho, Ferrariensi, præsentem, die XIX Maii, anno MDLXXIX.

B Anno MDLXXXI, die XXVIII Aprilis mulier Lucia de Bonis, Ferrariensis (quæ duabus quotidie horis, idque per dies quindecim, [quasi] mortua erat, et a medicis derelicta) cum e vicina quadam sua didicisset, restauratam illi ope B. Joannis fuisse sanitatem; concepto et ipsa voto, eidem Beato se commendavit, nec dispari eventu: nam annulo episcopali aliisque reliquiis per triduum mane signata, tertio die liberam omni prorsus malo se sensit; statimque Missam ad aram Beati imperavit offerri. Atque ego frater Joannes Baptista, Ferrariensis, ei reliquias admovi, testibus, qui aderant, Nicolao tinctore cum Claudia conjuge sua, multisque vicinis e vicis S. Mariæ Servorum. Præter hæc tamen in dies nova sancti hujus Viri Dei miracula et beneficia elucescunt, Ferrariæ notissima universæ. *Hactenus Morigius.*

§ VI. Miraculum insigne, ab auctore nostro et Morigio ignoratum; item alia recentiora, ex Scalabrini monumentis et Vita Ferrarii.

Miracula plurima notata vidit Scalabrinus in antiquo libello,

C **A**d calcem Vitæ et Miraculorum, denuo, ut monui, ex autographo auctoris nostri descripturum, hæc in annotatis subjicit Scalabrinus: Præter allatas gratias et miracula, quæ Deus ob servi sui Joannis merita fidelibus concedere dignatus est, adest in archivio R. R. Fratrum Carmelitarum Excalceatorum libellus vetustus, in quo antiqui religiosi Jesuatæ familiæ conscribere soliti erant nomina et agnomina illorum, qui ab Omnipotenti per intercessionem B. Joannis a morbis liberati, aut a dæmone vel maleficiis in oratorio S. Hieronymi et super sepulcrum ejus expositi, sanitatem et libertatem meruerunt. Et, ne legentibus fastidium afferam, solum attestor, me in dicto libello plusquam centum invenisse, qui attestantur, B. Joannis meritis a morbis, dæmone, et periculis fuisse liberatos; in fidem cujus liberationis varia votorum genera tam cerea quam depicta ad sepulcrum beati Viri contulisse, nec non super ejus altare, quod in antiquo oratorio

exsistebat, Sacrum in gratiarum actionem Deo ob merita beati Episcopi contulisse per sacerdotum manus.

AUCTORE
P. B.

61 Inter hæc, pauca, quæ mihi digna recenseri visa sunt, annotabo; et unum inter reliqua antiquius, exaratum in charta papyracea characteribus antiquis, convenientibus initio seculi decimi quinti (*haud dubie dictum voluit decimi sexti, ut per se patet,*) cui subscriptio sermone Italico materno ita adnotata est: " N. 5. Scheda " hæc reposita est in capsula, in qua recondita " est supellex B. Joannis: et idem, quod in hac " continetur, scripsi in libro sacristiæ, hoc est " in libro gratiarum et votorum. " *Erat hoc Italice* manu Jesuati alicujus religiosi, credo, superadditum; intus tamen hæc de verbo ad verbum exarata sunt:

eorumque antiquissimum unum in scheda peculiari;

62 D. Constantia, Martini de Prosperis uxor, cum quatuor jam peperisset femellas, tandem divina favente gratia, masculum filium peperit, nomine Bernardinum; quem, ut a se multo tempore peroptatum, intime diligebat. Accidit, quod circa dicti pueri ætatis suæ annum tertium ipse infirmaret, absente patre, nec ulla medicorum ope convalesceret. Una die in crepusculo est examinatus; adeo ut dicta ejus pientissima mater gravi affecta dolore, jam manum ad os et oculos pueri, qui minime respirabat, ut eos clauderet pro mortuorum more, imposuerit. Dum hoc autem perageret, audiens tintinnare ad ecclesiam S. Mariæ Servorum signum angelicæ Salutationis, recordata est de intemerata Virgine ac de beatissimo episcopo Joanne de Tossignano, quem pluries in proximis annis decursis viderat, divinosque ejus sermones audiverat. Unde devote genuflexa, ac facta lacrymabili oratione, dictum ejus filium ex corde ipsi misericordissimæ Virgini commendavit, eumque vovit prædicto beatissimo antistiti Joanni, ut, si filius ipsi redderetur incolumis, ceream statuam pro pueri magnitudine ad Jesuatorum oratorium, ubi depositum est ejus beatissimum corpus, apportaret.

de puero per invocationem B. Joannis

E

63 Quibus peractis, quamvis per satis [longum] temporis spatium ipse puer immotus et absque ullo halitu permansisset, continuo respirare coepit; convaluitque divina miseratione ac meritis beatissimi Episcopi apud Deum et ineffabilem Virginem. Quæ omnia venerabilibus Patribus oratorii nostri attestata fuit dicta domina Constantia, ac votum suum adimplevit; et pluries imposterum semperque ipsa, dum vixit, et filius, prædicti beatissimi Episcopi devoti exstiterunt. *Ita Scalabrinus ex scheda laudata. In margine vero hæc observat:* Bernardinus Prosperæ familiæ decus fuit, pro serenissimo Alphonso, primo hujus nominis Ferrariæ duce, apud serenissimam Venetorum rempublicam nuntius residens, et in administrandis principis sui rebus laudatissimus de anno MDXIV, etc. *Antiquum ergo hoc miraculum auctoris nostri scriptionem antecessit; ac proinde mirum est, ab illo, ac deinde etiam a Morigio, fuisse præteritum. Habet tamen illud quoque Ferrarius part. 4, cap. 6. Sed pergamus cum eodem Scalabrino ibidem:*

a morte revocato non diu post obitum ejusdem Beati.

F

64 Die xii Maii MDCLV Jacobus Marcati, de Lacu majori, a dæmonibus obsessus, ductus est super sepulcrum, in quo reconditum est corpus

Dæmoniacus liberatur anno 1604

beati

AUCTORE
P. B.

beati Viri. Nec per conjurationes exire voluerunt, donec ipse vovit, se vestituum habitum B. Joannis. Et in signum quod exissent, ex ore projecit tres soleas equinas, quæ etiam nunc cum anathemate depicto videntur appensæ in oratorio. Testes fuerunt frater Georgius a Ferrara, qui eum annulo pontificali beati Viri obsignavit, et F. Petrus de Luca, F. Franciscus Ferri de Ferrara, F. Gratosus conversus de Ferrara, Joannes Barozius et Gotardus Prosi, de Lacu majori, Joannes Dominicus Casa nova et Matthæus Motta, de massa Phiscalia. Massa *Ferrariensis pagus est aut vicus, ut patet ex Pigna Historiæ Atestinorum lib. 3, pag. 171, ubi vocis hujus etymon derivat a mansis, quæ villæ sunt eum certa agri portione.*

Ab anno
1612 usque
ad 1615 nota
ta miracula
quadraginta
septem,

B

65 Gregorius Ferrarius, postquam miracula plurima cum ex Actis nostris, tum ex Morigio desumpta, et a se ad certas classes reducta descripsit, ita prosequitur part. 4, cap. 8 sub finem: Præter hæc nominatos, partim obsignatos reliquiis, partim Beati meritis per orationes commendatos, scriptos reperio, qui usque ad annum MDCXI variis morbis aliisque miseriis levati sint, quadraginta duos; scriptos, inquam: nam alii sunt innumeri. Ab anno autem MDCXII usque ad præsens tempus (*puta annum circiter 1655, quo vitam illam excudebat*) præter eos, qui notati non sunt, diversis erepti calamitatibus numerantur homines septem et quadraginta.

Sigillatim vero Christophorus quidam Gentilis manu propria fidem facit anno MDCXVII, post votum Beato factum, liberatum fuisse se erysipelate letifero in capite.

Ludovicus Morelini anno MDCXVIII immedicabili ac mortifero affectus malo, voto edito, ad Beati sepulcrum adreptat, ibique Sacrum recitari curat; ac mox incolumis domum reversus est, relictis ibi, quibus innixus venerat, baculis subalaribus.

Maria Porta, Mutinensis, malo vexata, quod mamillam simul et fauces affligebat, atque artem eluserat medicorum omnem, emissio voto, mox incolumis, Beati opem experta est.

C

Non legimus etiam alibi, quod idem refert part. 4, cap. 6: Puella, inquit, dies tantum octo et quadraginta nata, cum haustum ex uberibus lac regeretur, moritura jam erat, quando per patris sui Philippi Joannis votum invocato Beati patrocinio, diductis mox labellis mamillas appetiit, avideque exsugens, ad vitam quodammodo revocata est.

et quædam
sigillatim in-
ter ea nar-
rantur.

66 Idem part. 4, cap. 10 prosequitur patrocinium Beati adversus infestationes demonum, cujus testes appellat ipsos oratorii ejus parietes, obtectos, ut ait, tabellis et votivis cujusvis generis anathematis, imo et rebus ejusmodi præstigiis, quas eructare miseros, quorum possidebant corpora, spiritus maligni coegerant, eum ad hoc sepulcrum adaecti fuissent. Quin ibi etiam exclamantes illos audiri sæpius narrat, se a Tossignano, se a Joanne torqueri. Tum subdit exemplum memorabile, quod contigerit anno 1652 in hunc modum: Francisca Alberti, uxor Joannis Ferri, Lotharingii, a dæmonibus occupata, cum nihil in patria subsidii reperisset, cum conjuge in Italiam venit; Romam adiit; ædem invisit Lauretanam, aliaque loca pia spe

opis inveniendæ circumcursavit; neque sic eam tum tamen obtinuit. Ferrariam ingressa tandem, ubi primum de miraculis B. Joannis inauduit, confestim ad sepulcrum accurrit; ibique precibus infernos hospites e corpore demum exturbavit. Atque hujus quidem beneficii memor, vix, dum Ferrariæ substitit, avelli se a Beati monumento passa est. Rei vero huic quinque astitere testes, qui eam subscriptis nominibus confirmarunt.

67 Redeo ad Sealabrinum, qui his adjecit posteriora loca citata: xv Januarii MDCLVI in ecclesia S. Hieronymi de Ferrara, Cassandra Manegati de villa Mansorum S. Jacobi, ab immundo spiritu oppressa, ac malis necromantiæ artibus circumventa, ita ut mortifero morbo laboraret, super sepulcrum B. Joannis constituta, cum se magno stomachi dolore opprimi sentiret, a F. Hieronymo de Bononia cum annulo episcopali benedicta, ferrum ex ore projecit, id est clavum equinum, et illum magnis viribus evomuit; et alium majorem clavum de pectore traxit, ac statim incolumis meritis beatissimi Episcopi evasit. Testes hujus rei subscripserunt evidentiae prodigii Franciscus Borsetti, et Nicolaus Leccioli.

Mulier vene-
ficiis eximi-
tur anno
1656.

E

68 Die ix Maii MDCLXI, Andreas Natali, de Carpo territorii Mutinensis, accessit ad ecclesiam S. Hieronymi civitatis Ferrariæ, et coram multis testibus, quorum nomina scripta sunt propriis cujusque characteribus, etiam juramento interposito, quatenus opus sit, se signo crucis subscribendo confessus est et attestationem publicam fecit, se meritis B. Joannis de Tausignano a gravi nativo auditu liberatum esse. Statim ac, tribus circiter annis Ferrariæ moram trahens, et de miris gratiis, intercessione B. Joannis a Deo indigentibus concessis, habens in dictum B. Joannem magnam fidem, super ejus sepulcrum sibi aures cum annulo suo pontificali signari fecit, et statim auditum recepit. Quapropter modo ad agendas gratias accessit; cum prius domesticis involutus negotiis venire non potuisset. Testes fuerunt Joannes Gualbertus Lambardi, Paulus Rescio a Venetiis, Georgius Mattioni, et frater Felix Flaminius a Monte Falco vicarius et sacrista, qui eum jam obsignaverat surdum, nil penitus audientem, et nunc auditu sanum perfecto.

surdus subito
sanatur 1661;

F

69 Die x Augusti MDCLXII, Joannes Anovi de villa Laguscelli prope Ferrariam ad tria millia, paralysi oppressus, ita ut in minima parte sui corporis volvi posset, se vovit B. Joanni, et super currum ductus est ad ecclesiam S. Hieronymi; et ope ac auxilio ductorum hominum a curru levatus, et sedili impositus, missus est super lapidem sepulcralem B. Joannis; ubi cum annulo episcopali beati Viri benedictus, melius habuit, et domum reversus, votum innovavit ce-reum promittendo B. Joanni; et statim a sedili, in quo pene sepultus erat, surrexit, et domi ambulare cœpit: et die supradicta, nemine penitus auxilium præbente, ad adimplendum votum et ad agendas gratias, venit; fidemque fecit de accepta gratia, testibus adhibitis.... Bertoldo, et Alphonso Gallo.

item paraly-
ticus 1662;

70 Die xiv Septembris MDCLXIII, Joannes Maria Capucius Lugensis in Romandiola ducatus Ferrariensis, per octo menses jam brachiis et

uti et bra-
chiorum ac
pedum usu
privatus
1663

cruribus

A cruribus debilitatus, ita ut nihil agere posset, amicorum persuasione modo, quo potuit, se ducere fecit ad ecclesiam D. Hieronymi de Ferrariæ; et ingressus * ecclesiam, ac B. Joanni se commendans, omnes cessavere dolores; et manus statim adhibere potuit. Quapropter gratias Deo liberatori, et B. Joanni intercessori agit maximas; et hoc coram testibus Joanne Baptista Callino, et Mariano Brutura.

* lege ingressus, etc.

Hæc de miraculis, quæ cum omnia translationem beati corporis, imo et extinctionem Ordinis Jesuatici antecesserint, restat ut de his nunc aliquid adjungamus.

§ VII. Veneratio Beati Ferrariæ apud successores Jesuatorum post extinctum Ordinem; translatio solennis reliquiarum ejus; lectiones, et oratio propria.

B **D**e B. Joannis sepulcro in oratorio S. Hieronymi diximus supra § 4, num. 39, uti etiam de ejusdem oratorii laxatione novoque ornatu § 5, num. 51. Suppressa deinde per Clementem PP. IX anno 1668 Jesuatorum Religio fuit, distractique in bellum Creticum eorum fundi; religiosi vero ipsi migrare alio ac privatim agere jussi; et Ferrariæ quidem anno MDCCXXVI, inquit Scalabrinus, viam universæ carnis ingressi sunt RR. DD. Georgius Posati et Innocentius Casa nova J. U. D., Ferrarienses, ætate longævi, olim in Ordine Jesuatorum professi, nullis aliis Religionis sublata in hac civitate relictis superstitionibus sociis. Ceterum hac Ordinis subversione de cultu Beati nihil quidquam decessit: nam, ut in compendio Vitæ pag. 20 scribit Baruffaldus, exauctorata Jesuatorum Religione, remansit eorum ecclesia cum conventu Ferrariensi aliquamdiu commendata sacerdotibus secularibus; qui debita veneratione sacrum illud corpus asservantes, supplicibus aditum præbebant eadem, qua prius, ad sepulcrum ejus frequentia concurrentibus; neque crebra defuere miracula.

C deinde Carmelita excalceatis anno 1671, a quibus nova ecclesia condita anno 1712,

72 Anno MDCLXXI, inquit post eundem auctorem Scalabrinus in annotatis, ecclesia et conventus S. Hieronymi concessa sunt PP. Carmelitis excalceatis S. Teresiæ; sub quibus eadem devotio et cultus sancto corpori præstita sunt: et ad benedicendos infirmos cum annulo suo pontificali ac bireto sedulo vocati erant: et meritis Beati multi pristinae sanitati restituti sunt. Sub quibus crescente devotorum cultu, novum divo Hieronymo, Josepho, et Teresiæ templum excitatum est super viam, qua itur ad D. Francisci templum, vires suppeditante hereditate nobilium de Consumatis: quod apertum est die x Aprilis anni MDCCXII. Quo anno eminentissimus Thaddæus Cardinalis de Verme, episcopus Ferrariensis, timens sancti corporis negligendam venerationem, die xix Augusti auxilio R. P. Emillii Mariæ a S. Teresia Bononiensis, conventus ejusdem Prioris, et domini doctoris Francisci Justini, medici anatomici, ac Caroli Quercii, ejus cancellarii, sacrum corpus de veteri sepulcro, in ossa resolutum propter aquarum insultationem, eruit; ac in ca-

psula plumbea collocavit sigillis munita; quam includi fecit in nobili mausoleo cypressino. Die xix Octobris ejusdem anni MDCCXII, indicta totius cleri cathedralis supplicatione, a veteri ecclesia in novum templum asportatum est, cereis luminibus accensis, ac in sacello subterraneo depositum. *Hæc ibi Scalabrinus; qui tamen de hac translatione fusius agit in alio scripto Italico, quod Latine sic sonat:*

73 Anno MDCCXII, die xix Augusti, mane hora duodecima (ab occasu solis more Italico numerata) contulit se eminentissimus D. Cardinalis de Verme ad conventum S. Hieronymi; portamque subiens, quæ ad veterem ducebat ecclesiam, nobilium suorum comitatu omni ac familia dimissis, ac solis dicti conventus monachis stipantibus, templum ingressus est, ubi sacro votivo de B. Joanne interfuit. Deinde absolutis precibus, adstantes abire omnes voluit, præter D. Carolum Quercium cancellarium episcopalem, D. doctorem Franciscum Justinum medicum anatomicum, D. Joannem Dominicum Tenanum, conventus notarium, P. Emilius Mariam a S. Teresia Priorem, P. Gervasium a Jesu suppriorem, P. Ludovicum Mariam a S. Bernardo, P. Carolum Franciscum a Conceptione, conventus discretos: et accersitos fratrem Antonium et fratrem Joannem Mariam effringere jussit pavementum Beati sepulcro vicinum qua parte paucis ante septimanis, adstante eodem D. Cardinale, apertum fuerat exiguum foramen sub lapide sepulchrali, quanto scilicet opus erat, ut immitti posset virgula cum præfixo atque accenso cereo ad explorandum sacri corporis statum: quod foramen occlusum deinde fuerat ac sigillis quinque obsignatum; quæ sigilla cum examinasset in hac functione, et intacta comperisset jam dictus cancellarius, rem publicis officii sui tabulis consignavit.

74 Variis post hæc accitis cæmentariis, omne circum tumulum dissolvi pavementum D. Cardinalis imperat. Quo peracto, ac remoto majori lapide, patefactum est sepulcrum, et in eo parietes tres exigui et humiles, ad arcam Beati sustentandam compositi. Sepulcri area cocto lapide strata erat; et super eam extensa jacebant Beati ossa, circumque haud multum pulveris, qui aliud esse non poterat, quam ipsa Viri sancti caro, arca, et vestes, temporis diuturnitate resoluta. Et arcæ quidem aliquot supererant frustula, sed instar membranularum tenuia. Pater Prior jussu eminentissimi Cardinalis in sepulcrum descendit, et acceptum cum reverentia Beati caput domino Cardinali obtulit, qui illud in paratam ibi capsam plumbeam repositum incensi thuris honore perfudit. Tum P. Prior reliquum Beati corpus per singula seorsim ossa perguit educere atque in manus tradere domino Cardinali, examinante singillatim omnia D. Justino ac propriis compellente nominibus, eaque in elenchum authenticum referente cancellario.

75 Idem P. Prior ossicula minuta omnia quæ reperiri in pulvere poterant, diligenter inquirens, eo loco, in quo manus quieverant, episcopalem invenit anulum, ex auro affabre factum et rubino, ad modum cordis elaborato, insignem. Cum eruta essent ossa omnia, per D. Cardinalem et memoratum anatomicum inposita sunt ordine

AUCTORE
P. B.

ad quam eodem anno

E

B. Joannis
ossa,

F

e veteri sepulcro eruta

AUCTORE
P. B.

singula loculo plumbeo in substrato gossypio, geminaque tela, gossypina videlicet et linea tenui, a præfato Cardinale cooperta; atque ita demum occlusum operculo suo receptaculum plumbeum, duodecim sigillis munitum est. Arcam cypressinam colore distinctam æreo, quæ thecam plumbeam continebat, seris duabus et una clavi obse-
ravit P. Prior. Exinde religiosi quatuor, jubente eminentissimo domino Cardinale, arcam ad majoris aræ gradus detulerunt, accensa istic lampade usque in diem illum, quo ex ecclesia veteri ad novam instituta translatio est. Cæremonia hæc ab hora duodecima ad primam usque nocturnam protracta fuit. Tantum vero in ea P. Priori detulit eminentissimus Cardinalis, ut ejus manibus exprimi sigilla voluerit; quin et annulum illum aureum ei concesserit una cum Beati digito, ut argenteo, quod supplici populo deosculandum offerri consueverat, brachio utrumque insereret.

translata
sunt die 19
Octobris,

B

76 Die XIX Octobris, anno MDCCXII, post meridiem sacri corporis translatio ex antiqua ad novam ecclesiam, die X Aprilis ejusdem anni primum apertam, peraeta est, et quidem sollemniter ac per plateam publicam, confluenta cum ardentibus cereis ingenti civium multitudine. Gestabat sacras exuvias, arcæ jam dictæ inclusas, clerus cathedralis ecclesiæ, ex quo alii per vices aliis succedebant, sequente Eminent. D. Cardinale, capitulo, et parochis civitatis, qui accensis omnes facibus instructi erant. Cum ita perventum esset in ecclesiam, in ejus medio, super altari insigni et magnifice adornato, sacrum onus tantisper deposuere bajuli, donec decantatus esset a musicis hymnus Te Deum; quo absoluto, collocatum fuit in sacello subterraneo, ad eam rem in media ecclesia constructo una cum altari, in quo celebrari consueverunt divina mysteria. Post hæc decantatæ sunt, assistente D. Cardinale cum capitulo, Vesperæ.

non sine ma-
gna solenni-
tate,

C

77 Postridie, feria quinta, coram Eminentissimo Cardinale et reverendissimo capitulo celebratum est cantu solenni Sacrum de Beato votivum a D. Horatio Scalabrino, ecclesiæ cathedralis archipresbytero, atque ad eundem modum a meridie Vesperæ. (*Omittit hic auctor noster, quod in breviori narratione Latina notaverat, nempe: Inter solennia [matutina] per religiosum excalceatæ familiæ encomia beati Viri populo sunt pronuntiata, ac ad ejus devotionem audientes accensi.*) Res etiam erat observatu digna, quod, cum antecedentibus diebus multum pluviae decidisset, essetque dies ipse, quem translationi destinaverant, adeo nubilus, ut dubitatum fuerit, an omnino institui tum celebritatem illam expediret, ut primum tamen susceptum erat in humeros depositum sacrum, sublatis continuo nubibus, sudus ac serenus aer apparuerit, aspirante solis, ne quid ad solennitatis splendorem deesset, jucundissima luce.

et reposita in
augusto sa-
cello subter-
raneo.

78 Supplicantium eleemosynis, et oblationibus civium, atque imprimis industria memorati patris Pauli Francisci a Conceptione sacellum, quod dixi, subterraneum exquisito prorsus ornatu ex marmore pretioso decoratum est, cum gemino ad illud per gradus descensu, ac statuibus quatuor, quæ virtutes totidem exhibent cardinales, imposito desuper lapide, qui sepulcrum Beati

antiquum in ecclesia veteri operuerat; cuique insculpta visitur ejus tamquam cubantis effigies, manibus ad modum crucis in pectore decussatis, amictu pontificali, mitra, pedo, casula, ad humeros more antiquo, quem nunc etiam Græci servant, multum complicata, tunicellis, chirotheis, sandaliis instructa. Sub pedibus caractere Gothico memoria legitur depositionis ejus: HIC JACET, etc. (*ut supra § 4 nrm. 39.*) In oratorio, quod Jesuatorum antiqua fuit ecclesia, in medio, ubi sepulcrum olim Beati erat, inscripta lapidi leguntur hæc verba:

D. O. M.

HIC. PER. ANNOS. 265.

JACUIT. CORPUS.

B. IOANNIS. TAUSIGNANI.

EP̄I. FERRAR. IS

79 Huc usque Scalabrinus in laudato scripto Italico; at in annotatis ad Vitam Latinis addit, antiquum illud oratorium etiam nunc picturis a vetustate restitutis ornatum esse, ibique præter exhibitam modo lapidis inscriptionem, super absidem altaris legi hoc distichon:

Limina quæ templi subeunt tua sancta, Joannes,
Fac subeant precibus cœlica templa suis.

Idem nobis tres lectiones secundi nocturni de Beato proprias, et hujus, opinor, translationis occasione compositas, submitit, de quibus ita præmonet: Compertum est, Cardinalem de Verme claræ memoriæ, episcopum Ferrariensem, jussisse componi lectiones tres Latinas in Officio, quod ecclesiæ Ferrariensi procurare volebat, recitandas. Verum hoc suum desiderium, intempestiva morte præoccupatus, non potuit executioni mandare. Lectiones tamen, quales inter dicti Cardinalis schedas alias repertæ sunt, hic transcriptæ mittuntur. Tum sequitur hic titulus: Die XXIV Julii in festo B. Joannis de Tausignano episcopi et confessoris. Deinde ipsæ lectiones hoc modo:

80 LECTIO IV. Joannes in oppido Tausignani, diœcesis Imolensis, piis ac honestis parentibus natus, Bononiæ liberalibus disciplinis optime educatus est. Adolescens orationi et abstinentiæ deditus erat; maximeque in eo enituit castitas, cum mulierum etiam honestarum colloquia devitarit. Post autem a patre divenditum prædium, ut Bononiæ doctoratus laurea insigniretur, Joannes, spretis seculi honoribus, ad Religionem fratrum Jesuatorum se transtulit; ubi variis ac multis a patruo vexatus percussionibus (*lege tamen Vitam cap. 1, num. 15*) numquam tamen a sancto Religionis proposito dimoveri potuit. Emissis itaque solennibus votis, adeo ceteras virtutes cœpit impensius colere, ut omnium esset admirationi. Ferrariam pro construendo sui Ordinis monasterio missus, ibi multis claruit virtutibus, quibus primarii superiores Ordinis Joannem in Priorem elegerunt Dignitatem, quam coactus acceperat, summa prudentia administravit. Nescio, unde aliquid sciatur ædificasse Joannes Ferrariæ, antequam ibi Prior electus esset.

D

Hujus translationis occasione compositæ sunt, sed non editæ

E

F

per Eminentissimum Cardinalem de Verme, pro Officio B. Joannis lectiones tres propriæ

A 81 LECTIO V. Multis igitur meritis clarus, cum
secundi no- Ferrariensis ecclesia suo viduata pastore, ab
cturni. Eugenio IV successorem quæreretur, præter om-
nium expectationem, et non sine Dei speciali
favore Joannes in episcopum electus est. Quicum
in dicto S. Hieronymi monasterio Prioris mu-
nere fungeretur, a Nicolao III Estensi accersi-
tus, electionis suæ litteris patefactis, tantam rei
novitatem admiratus, episcopatum constanter
recusavit; sed ex summi Pontificis præcepto ad-
strictus, procerum civiumque precibus cedens,
invitus accepit. Ecclesiam itaque sibi com-
missam summa prudentia gubernavit, omnibus
omnia factus, ut oves sibi creditas lucrifaceret :
nihil enim de pristina vivendi forma immutavit ;
sed potius severior in seipsum effectus, ferrea
catena ad corpus castigandum, durisque sarmen-
tis ad membra nocte refocillanda utebatur. Hu-
militatis adeo amantissimus fuit, ut ecclesias suæ
diocesis pedestes, seu humili insidens jumento,
inviseret : charitatis operibus ita deditus, ut pau-
perum pater, viduarum refugium vulgo diceretur.
B Xenodochium S. Annæ, aliaque loca pia
Ferrariæ instituit. Eleemosynas cum pauperibus
distribueret, Christum Dominum in forma leprosi
propria veste contegere meruit.

in eius festo 82 LECTIO VI. Adeo vitia insectatus est, ut hæ-
recitandæ : reticos, adulteros, usurarios publicos a suo epi-
scopatu tamquam pestem arcere curaverit. Con-
cilio Florentino interfuit. Multa passus convitia
a suis domesticis invicta constantia toleravit. De
ecclesiæ redditibus ita disposuit, ut omnes in ho-
norem Dei converterit. Sed et Servi sui sancti-
tatem miraculis Deus testatus est : inter alia
enim illud præclarum, quod cum Padus flumen
totam civitatem invaderet, Joannis imperio rediit
unde defluerat. Multaque alia mirabilia pro
populo suo operatus est. Denique morti proximus,
sumpto suæ peregrinationis sacro Viatico,
ac extremæ unctionis Sacramento munitus,
inter religiosorum choros et omnium lacrymas,
animam suavissime efflavit die xxiv Julii, anno
Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo
sexto. Eum euntem in cælum vidit S. Catharina,
dicta de Bononia. Corpus ejus tunc in oratorio
veteri S. Hieronymi, sui Ordinis, sepultum ;
nunc vero in ecclesia noviter erecta sub
eodem titulo S. Hieronymi fratrum Carmelitarum
Discalceatorum reconditum, ob plura et crebra
gratiarum dona pia fidelium veneratione colitur.

C 83 *Ejusdem translationis occasione impressam
typis Ferrariensibus anno 1712 antiphonam cum
versiculo et oratione accepimus, quæ eadem, teste
Palmerio, appensa legitur ad Beati tumulum, in
hæc verba : Commemoratio B. Joannis Taussignani.
Ante thronum sanctissimæ Trinitatis, beatissime
pater Joannes, sis pro nobis pius advocatus, ut causas
nostræ fragilitatis coram Deo sustineas, et veniam
peccatorum nostrorum obtineas.*

✠. In omni tribulatione, infirmitate, et tenta-
tione nostra succurre nobis, piissime pater Jo-
annes.

℣. Ut per intercessionem tuam Dominus ex-
audiat petitiones nostras.

OREMUS.

Deus, qui beatum Joannem Taussignanum, confessorem tuum atque pontificem et gemmam Jesuatorum, innumerabilibus decorasti miraculis, præsta, quæsumus ; ut omnes, qui implo-
rant ejus auxilium, perpetuæ damnationis sententiam valeant evadere, et bonis operibus abundare, et cum Electis tuis ad æterna gaudia feliciter pervenire, per Dominum nostrum, etc. Amen.

§ VIII. Oratio B. Joannis contra exundationes Eridani ; ejusdem epistola apologetica ad marchionem Ferrariensem ; testamentum ab eodem conditum.

Supersunt nunc monumenta tria, de quibus monuimus in Commentario prævio § 2, num. 16 ; Primum est oratio composita a B. Joanne episcopo, dicenda cum processio pervenerit ad ripam fluminis Padi tempore alluvionis, ut in annotatis ad Vitam testatur Scalabrinus ; ubi et addit : In archivio ecclesiæ cathedralis Ferrariæ asservatur antiquus liber Ms. in chartis hædinis caractere Semigothico, in fronte cujus inscriptum est : Liber rogationum. Et statim in prima facie habetur oratio, quam ita exscribit :

E Oratio a Beato composita.

✠. Pone manum tuam, Domine, super nos.
℣. Et libera nos de aquis multis.
Voce mea. }
Afferte. } Psalmi.
Salvum me fac. }

ORATIO

Quam dicit episcopus super pontem.

Domine Deus omnipotens, qui me servum tuum huic populo pastorem elegisti, exaudi me, Domine, exaudi : qui mare rubrum divisisti, qui Jordanis fluentia siccasti, cui impossibile nihil est : impera huic flumini, ut oppressionem populo tuo nullatenus faciat : et libera eos in manu potentiae tuæ, qui se defendere non possunt suis virtutibus : per D. N. etc. Postea (pergit ibidem Scalabrinus) scriptæ sunt orationes SS. martyrum Georgii et Maurelii, ac sanctæ Crucis ; Evangelium S. Matthæi : Ascendente Jesu in naviculam, etc. usque : Quia venti et mare obediunt ei.

F

✠. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ ;
℣. Vidit et commota est terra.
✠. Pone manum tuam, Domine, super nos.
℣. Et libera nos de aquis multis.

ORATIO.

Ad te, Domine, clamantes, etc.

85 Alterum est epistola ut ibidem diximus, Bea-

ti

AUCTORE
P. B.
Epistolæ ejus
apologeticæ

ti apologetica, ad Nicolaum marehionem scripta quidem, sed non missa; de qua videri supra mcretur Vita eap. 5. num 48 et 49. Hujus compendium edidit Italice pridem Gregorius Ferrarius in Beati Vita part. 3. cap. 8; at nunc integra beneficio Scalabrini profertur; Latine per nos translata, cum a Joanne composita sit, ut eam accepinus, Italice; si voeulas aut phrases aliquot Latinas excipias, quæ Italico textui ab ipso Auctore permistæ sunt, quasque propterea nos hic litteris majusculis exprimeamus, ubicumque occurrent. In versione autem, stylo ac nitore susque deque habito, id solum spectavimus, ut quantum res ferret, non sententias dumtaxat Auctoris, sed phrases etiam et verba sectaremur. Sic ergo scribebat:

exordium a
necessitate
scribendi
ductum.

86 ILLUSTRISSE PRINCEPS, POST HUMILES COMMENDATIONES. V. D. Quoniam accusator fratrum et seminator zizaniorum satanas per membra sua eo tendere mihi videtur, illustrissime Princeps, ut in detrimentum caritatis, et nostrum, atque hujus ecclesiæ scandalum, dissolvat inter Dominationem vestram et me, servum ejus, vinculum pacis; cogor, saltem per litteras (quamquam id verbis coram et libentius præstarem et pleuius) assertionem veritatis ipsi vestræ Dominationi satisfacere, certo confisus fore ut, veritate innocentiae meæ, ac detractorum malignitate perspecta, reddat mihi Dominatio vestra cumulatissime favorem suum, amabilemque suum illum in me vultum denuo serenum explicet.

Dituitur pri-
ma accusatio
de impactis
principi a
Beato calum-
niis:

87 Aiunt INTER CETERA, in publicis ac privatis sermonibus detraxisse me famæ D. V. Supplico illi, ut velit considerare personas, quæ res ejusmodi deferunt, et velit indagare penitus veritatem. Profecto affirmari numquam vere poterit, locutum fuisse me in concionibus meis de D. V. nisi cum honestate et reverentia: eodemque modo cum privatis personis id satago, ut honorem te, teque excuse, si quid accusabile proferatur. Novit Deus, desiderare me Dominationi vestræ, familiæ Atestinæ, ac vestræ civitati omnem exaltationem et gloriam. Et quia nihil possum, amplius, exiguum illud quod possum, facio in infirmis precibus meis; et maxime in officio Missæ specialem semper et intentam orationem instituo pro salute et salvatione Dominationis vestræ, familiæ vestræ, atque hujus vestræ civitatis.

C

altera de vi-
tio carnali
revertitur per
horrorem
omnis pecca-
ti,

88 Accusatus deinde sum apud D. V. de turpitudine carnali: quandoquidem vero propositio negativa (id nempe verum non esse) probari non poterit nisi per opera et effectus contrarios; divina (qua sola recreor, gloriorque) misericordia fretus, omnino existimo, posse me luculente demonstrare, nefandas illas operationes in me non esse. Et quamvis vita mea infirma sit maxime; Deo tamen gratias ago, qui fecit hanc mecum misericordiam, ut supra res omnes horribiles horrori mihi sit peccatum mortale. Et testis quidem mihi Deus est, conscius arcanorum meorum, cum omni promptitudine electurum esse me potius omnem aliam hujus vitæ miseriam, quam miseriam peccati; potiusque mihi futurum, ut descendat ignis de cælo, qui me absumat, quam ut me concupiscentiæ carnalis exurat incendium.

89 Scit Deus, quia non mentior; in cujus

conspectu loquor, ad cujus tribunal judicandum esse me certo scio (neque enim post multa pericula tentationesque confiteri erubesco infirmitatem meam:) cum Deum instantanter orarem, ut bonitati suæ placeret ab hac ignominiosa passione me liberare, etiam (si sic illi visum esset) per mortem corporalem; obtinui, contra omne meritum meum, et impetravi jam a pluribus annis ab affluentia bonitatis ejus, ut stimulos amplius carnales non sentiam, et sopita atque oppressa somno videatur omnis concupiscentia, tantumque afficiar aspectanda qualicumque venustate corporali, quantum si caput contempler asininum. Scio equidem, protectionis id esse divinæ. Cum manum ille subtrahet, ero ego non homo tantummodo, sed bestia.

90 Ignoscat mihi D. V. Vim inferunt mihi detractores mei, ut aperiā atque in lucem producam opera mea, quæ desiderabam ego abscondere, et conspectui tantum divino exponere, cui soli placere desidero, et cui sine fictione servio, quamquam infirmiter, in spiritu meo; id operam dans, ut fructus faciam dignos pœnitentiæ, in qua dies pauci labuntur, quibus per diviniæ misericordiæ visitationem non plangam ego in amaritudine animæ peccata mea. Plures in anno observo quadragesimas: abstincto ter aut quater in hebdomada.... Vestitus semper dormio in sacco farto stramine: noctu sollicite consurgo ad orationem, et ad recitandum Officium meum, precandumque pro populo. Bis in die, si per infirmitatem corporis non impediatur, castigo et flagello corpus meum, plerumque usque ad effusionem sanguinis; ut illi testari possent, qui pannos lavant, quos carni proxime applicitos gesto: quin testimonium ipse mecum circumfero in carne propria, contusa, vulnerata, ita ut incedendo graves sæpe dolores sustineam.

91 Gratias tibi, Domine mi, reddo, qui hanc mecum fecisti misericordiam non propter opera justitiæ meæ, sed per meram tuam bonitatem: scis enim renuntiasset me omnibus hujus seculi voluptatibus, imo et honestis multis solatiis, ut me conformarem passioni tuæ; et propter eam multo magis me delectari SECUNDUM INTERIOREM HOMINEM molestiis et afflictionibus, quam mundanis deliciis atque solatiis. Tu scis, eo me vires intendere, ut, sive per viam incedo, sive accumbo mensæ, sive aliud quidvis ago, me de te compleam, semperque te habeam in memoria mea, nec in ea versari permittam cogitationem ullam aut imaginem, qua oculos majestatis tuæ offendi posse intelligam. Rem nullam creatam, non honores, non voluptates, non divitias appeto, sed te solum, Creator mi. Tu nosti; nam donum tuum est, et sic verum est per gratiam tuam; et illud statim amittam, nisi tu serves.

92 Propter amorem tuum (quoniam ad hunc locum indignissimus assumptus sum) conatus fui, quantum tenuitati meæ licuit, admonere, reprehendere et corrigere clerum hunc, et hunc populum, et unumquemque in viam salutis pertrahere: nec aliquid umquam faciendum aliis proposui, quod non et prius et posterius observare in me ipse studuerim. Consciis mihi non sum, adhibitis umquam adversus aliquem calumniæ vel fraudis; nunquam suum cuiquam abstuli, mundus omni

D
et peculiare
donum ca-
stitatis a
Deo conces-
sum,

et constantes
atque aspe-
ras corporis
afflictiones,

E

amorcmque
crucis, et
mundi fu-
gam.

F

Coram Deo
et domesticis
profitetur in-
nocentiam
vitæ.

simonia

A simonia ac dolo. Interrogetur domus meæ familia, omnesque a majore ad minimum usque domestici mei, qualis mea sit agendi ratio. Domine, Deus meus, ne reputa mihi in peccatum, quod sic loquar; neque enim loquor per jactantiam; sed ne blasphemetur in me nomen tuum, et conculcetur religio. Imo vero omnem virtutem meam valde frivolam esse duco (et vere talis est,) ut qui me procul abesse videam a perfectione caritatis, et a spiritus fervore, et a zelo Dei, et a prudentia et sapientia, et a perfectione virtutum, quibus instructum esse me convenit, maxime in hoc statu et gradu dignitatis, qui perfectionem requirit angelicam.

accusatoris
malitiam
prodit, et
sceleris occa-
sionem.

93 NUNC AUTEM levavit contra me calcaneum quidam, qui fuit nuper sacellanus meus, quem ego constitueram dominum domus meæ. Oro Dominationem vestram, ut inquirat in eum, qualis sit. Hic postquam mihi sectas in domo factionesque suscitasset, familiam dividendo, post multa scandala, per impatientiam suam discessit a me. Jure postmodum suo vivens, me per amicos oravit, ut se denuo reciperem. Ubi vidit, me id omnino non velle, erupit in hæc verba: Recipe me. non enim expedit tibi, ut scandalizatus recedam: alioquin tantum tibi scandali suscitabo, ut vae tibi! Et operam dedit insigniter, ut promissum servaret; (EGO VERO SALUTARE TUUM EXPECTABO, DOMINE.) Hujus in eo malignitas apparet, quod non solum vera dicit, sed per corruptas suspensiones suas conficta. Sed nec evangelicæ canonicæque admonitionis ordiinem servat ullum. Ibi malum profert, non ubi juvare possit, sed ubi scandalum pariat in subversionem et offendiculum omnis populi. Sed illum quidem Deus ad se convertat in veritate, culpamque hanc ei condonet. Ego justo sim longior, si per litteras respondere velim calumniis ejus; at enim LOCO ET TEMPORE futurum spero, ut cuivis veritatem attendere volenti faciam satis.

Tertia accu-
satio de dis-
sipatione bo-
norum re-
tunditur.

94 Quod ad dispensationem pertinet bonorum episcopatus, supplico Dominationi vestræ, ut aliquem sumptibus meis eligat, qui rationes inspicat a die, quo in hunc locum ingressus sum, usque ad hodiernum; nec dubito, quin demonstrandum sit tanta claritate, quanta lucis est, expensos per me non esse redditus hosce, nisi in usus legitimos: ut in exsolvenda debita, indictiones, stipendia, ædium instaurationes, elemosynas, et sumptus quotidianos IN VICTU ET VESTITU HUMILI, ET FAMILIA. Quod si contrariumprehendatur, duriter prorsus corrigi volo.

IN CHRISTO DOMINO
FELICITER VALETE.
ILLUSTRISSIMÆ DOMI-
NATIONIS VESTRÆ

SERVITOR COMMITTO *
JOANNES IMMERITUS
FERRARIÆ EPISCOPUS.

* forte in
Christo, vel
cum illo.

Testamen-
tum B. Joan-
nis.

95 Sequitur nunc Beati testamentum; quod mendose admodum descriptum accepimus, credo, quia impervium amanuensi fuerit exemplar quod habuit: nam et in exiguo ejusdem fragmento, quod recitat Gregorius Ferrarius in Vita part. 4, cap. 2, vitia non desunt alia. En ipsum, ut est.

In Christi nomine Amen.

Morte nil certius, ejusque hora nihil incertius. Quid igitur? Omni tempore timenda; et fortius horrenda, dum corpus humanum corporea agitur ægritudine, cujuslibet providæ mentis *. Ideo sit tibi [curæ] Domino nostro Jesu Christo toto adhærere corde, tuisque de bonis, quibus etiam legitime providi.... corpore languente, dum tamen tibi mentalis rationis adest integritas; denique considerare, disponere; ne tremendi judicii hora intercipiatur incaute.

* annon
mentis?

96 Quæ mente revolvens reverendissimus in Christo pater et dominus Joannes de Tausignano, filius quondam egregii viri Antonii de Tavelis de Tausignano, Dei et apostolicæ Sedis gratia episcopus Ferrariensis dignissimus, per gratiam Salvatoris nostri Domini Jesu Christi mente intellectuque compos et sanus, licet aliquali corporeo languore gravatus, desiderans, antequam superveniat suæ mortis indicium, de se, suisque de bonis patrimonialibus (cum de bonis ecclesiæ Ferrariensis scit non deberi, neque intendit quidquam disponere, nisi ut infra) suam ultimam dispositionem facere manifestam per hoc suum præsens nuncupativum sine scriptis testamentum, in hunc modum se suaque disponere procuravit, atque disposuit, videlicet.

quo de se bo-
nisque suis
disponit:

97 Imprimis namque animam suam, cum ejus corpus iter universæ carnis extremum assumere consequerit *, in manibus omnipotentis Dei creatoris sui reliquit, eamque sibi humillime commendavit, eum in piissimis precibus deprecando, ut sui misericordia dignetur ipsam recipere, et in aliarum sanctarum animarum consortio collocare.

animam Deo
committit;

* Ferrarius
legit contige-
rit?

98 Item jussit, voluit, atque mandavit ipse Testator, post ejus obitus corpus suum recondi et sepeliri debere apud oratorium sancti Hieronymi pauperum Jesuatorum civitatis Ferrariæ; circa cujus sui corporis sepulturam expendi voluit et jussit ipse Testator id solum, quod infrascriptis suis commissariis proficuum esse videbitur ad salutem animæ ipsius Testatoris.

corporis se-
pulturam
determinat;

99 Item jussit, reliquit, voluit, et mandavit ipse Testator per infrascriptos suos commissarios pro anima ipsius Testatoris de bonis dictæ ecclesiæ Ferrariensis id totum, quod videbitur et placuerit ipsis suis infrascriptis commissariis, dari et distribui debere pauperibus et miserabilibus personis, eligere eos * per ipsos infrascriptos commissarios.

ecclesiastica
bona paupe-
ribus assi-
gnat;

* annon eli-
gendis?

100 Item precibus, quibus valuit, ipse Testator cuilibet suo in episcopatu Ferrariæ legitimo successor, quisquis fuerit, plurimum commendavit Laurentium, et Antonium fratres, filios Andreæ, filii quondam Ignatii, olim fratris ipsius Testatoris; quibus indigentibus principium studendi dedit ipse Testator, dicto videlicet Laurentio in artibus, et rethorica, dictoque Antonio in grammaticalibus, prout de præsentibus student; favore opportuno eisdem præbendo, ut auxilio ejusdem successoris iu Altissimo concedente ad

pronepotes
pauperes
successori
commendat:

per-

EX MS. perfectionem studii sui valeant pervenire, et principiis consentiat exitus, quo nihil gratius ipsi Testatori fieri poterit.

sororem acceptis contentam esse jubet;

** annon ipsam?*

Sacellano suo Breviarium legat;

B

cidemque simul et Octavio canonico vestimenta sua.

Testamenti executores designat,

** annon cathedralis?*

C

et instruit auctoritate necessaria:

** lege aliis*

** an cum, an tamen?*

101 Item reliquit ipse Testator jure institutionis, et omni alio modo, via, jure, et forma, quibus magis et melius potuit, honestæ dominæ, dominæ Catharinæ, ejus Testatoris sorori, omnia et singula bona, ad ipsam dominam Catharinam perventa, tam ex hereditate paterna, quam materna, et quæ etiam ex donatione sibi facta per ipsum Testatorem, et quomodocumque; jubens ipse * esse tacitam et contentam omni sua parte et portione sibi debita jure nostro, et quacumque alia ratione, vel causa; ita quod nihil aliud habere debeat, vel habeat, aut petere possit in omni de bonis paternis, et maternis, ac ipsius Testatoris.

102 Item reliquit venerabili viro, domino Antonia Stevanelli, capellano ipsius Testatoris, Breviarium ipsius Testatoris pro parte remunerationis servitiorum, sibi Testatori impensorum per ipsum dominum Antonium in præsentī sua infirmitate.

103 Item reliquit venerabili et egregio viro domino Octavio de Giraldis, canonico Ferrariensi, et dicto domino Antonio, ejus capellano, in remuneratione et pro remuneratione servitiorum, sibi Testatori fidenter et assidue impensorum per ipsos dominum Octavium et dominum Antonium in præsentī sua infirmitate, omnes suos pannos, cujuscumque conditionis existentes, a dorso, et ad usum, et pro usu ipsius Testatoris quomodocumque deputatos.

104 Suos autem commissarios hujus sui testamenti executores ad exequendum, et executioni mandandum omnia, et singula in præsentī suo testamento contenta, nominavit, elegit, reliquit, et esse voluit: venerabilem virum dominum archipresbyterum ecclesiæ cardinalis * Ferrariæ, qui pro tempore fuerit; honestum virum Priorem, seu gubernatorem principalem dicti loci pauperum Jesuatorum civitatis Ferrariæ, qui pro tempore fuerit; et eximium atque famosum legum doctorem sanctorumque canonum professorem, dominum Angelum de Fulgineo, ejus vicarium generalem.

105 Quibus suis commissariis ipse Testator dedit, contulit, et attribuit plenam et liberam licentiam et omnimodam potestatem, et facultatem cum pleno, libero, speciali, et generali mandato, arbitrio, et alia *; ut sua auctoritate propria, sine requisitione et contradictione alicujus personæ pro plenaria et integra executione omnium et singulorum suprascriptorum, et in præsentī testamento appositorum et contentorum, possint et valeant capere et accipere de bonis ipsius Testatoris, ac etiam de bonis præfatæ ecclesiæ Ferrariensis, singula tam * singulis congrue referendo, de quibus, et pro ut ipsis commissariis melius et honestius visum fuerit et placuerit; et ea bona vendere, et alienare, et pretia recipere, ea de actione cavere usque ad integram satisfactionem et executionem omnium et singulorum

suprascriptorum, et in præsentī testamento contentorum ac appositorum.

106 In omnibus autem suis bonis mobilibus, et immobilibus, juribus, et actionibus, tam præsentibus, quam futuris, ubicumque consistent et esse reperiantur, patrimonialibus ipsius Testatoris, et etiam ad eum Testatorem perventis, et spectantibus quomodocumque ex hereditate quondam egregiæ dominæ Margaritæ, olim ipsius Testatoris matris, et olim uxoris dicti quondam Antonii de Tavellis, olim patris ipsius Testatoris, cujus dominæ Margaritæ, ejus matris, ipse Testator heres exstitit ex testamento rogato per Joannem Magrabovi notarium, sive per alium notarium; suum heredem universalem instituit, et esse voluit dictum Andream, ejus nepotem, et filium dicti quondam Ignatii, olim fratris ipsius Testatoris, et olim filii dicti quondam Antonii de Tavellis.

107 Et hoc est suum ultimum testamentum, et sua ultima voluntas; quod, et quam valere voluit et jussit ipse Testator jure testamenti. Quod si jure testamenti non valeret nec valebit in futurum, saltem valeat, et valere voluit et jussit, jure codicillorum, sive alterius cujuscumque ultimæ voluntatis, quo melius et efficacius poterit, firmiter atque tenere.

108 Lectum, et publicatum fuit hoc præsens testamentum per me Joannem de Fiesso, filium quondam M. Antonii de Fiesso, notarium infrascriptum, de mandato, jussu, licentia, et voluntate dicti Testatoris, anno humanitatis Domini nostri Jesu Christi millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto, Indictione nona, die octavo mensis Julii, Ferrariæ in palatio episcopali, in camera residentiae venerandi et egregii viri domini Octaviani de Giraldis, canonici Ferrariensis. Ad cujus testamenti publicationem præsentēs fuerunt testes infrascripti vocati, et ore proprio ipsius Testatoris rogati honesti viri: Frater Andreas, filius quondam Antonii de Avercia; Frater Joannes, filius Bonaventuræ Strazarioli de Bononia; Frater Gregorius, filius quondam Andree de Schavona, et Frater Jacobus, filius quondam Historii de Papazonis de Bononia, omnes pauperes Jesuati civitatis Ferrariæ: eximius atque famosus doctor dominus Deus-te-salvet, filius quondam egregii legum doctoris domini Angeli de Fulgineo, vicarius præfati domini Episcopi; egregius artium et medicinæ doctor magister Guilielmus, filius sier Nicolai de Bianchinis notarii de contracta S. Romani civitatis Ferrariæ; honorabilis vir sier Sanctus de Libanoris, notarius, filius quondam Francisci de Libanoris de contracta S. Vitalis, civitatis Ferrariæ, et alii; et ego Joannes filius quondam Antonii de Fiesso. Scripsi autem notarius publicus Ferrariæ; supradictis omnibus et singulis præsens fui; et rogatus a dicto Testatore ejus ore proprio scribere scripsi.

Habes, Lector, tum quæ addere ad B. Joannis Taussiniani episcopi Acta potuimus; tum quibus ea potissimum adjutoribus accepta referri debeant.

D

heredem universalem statuit Andream pro nepotem.

Clausula ad valorem testamenti hujus.

E

quod condidit Beatus 8 Julii 1446, coram notario ac testibus.

F

DE B. ANTONIO CONFESSORE

EX ORDINE EREMITARUM S. AUGUSTINI

AQUILÆ IN VESTINIS.

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§ I. Beati cultus et reliquiæ.

typis mandari, et annum Beati festum promulgari his verbis: Die xxiv currentis mensis Julii in vigilia S. Jacobi Apostoli, celebratur in templo Patrum eremitarum S. Augustini hujus civitatis festivitas beati Antonii ex eodem Ordine.

4 Ciminellus denique exscribit sequentes orationes quæ in sacello B. Antonii recitari consueverunt. ANTIPHONA. Hic est Antonius, qui cunctas corporis ægritudines divino suffultus auxilio curavit, et suis intercessionibus animas a peccatorum maculis potentissime lavavit. v. Ora pro nobis, beate Antoni. R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi. ORATIO. Quæsumus omnipotens Deus, ut qui beatum Antonium virtute curandi corpora decorasti, ejus intercessione nos ab omnibus animæ languoribus mitissime purges. Per Dominum nostrum, etc. ALIA ANTIPHONA. O beate Antoni Christi confessor, qui seculi blandimenta devincendo cœleste meruisti regnum, in quo nunc gloriose coronatus exultas, nostros reatus pia prece relaxa, ut tuis adjuti patrociniis ad gaudia æternæ vitæ pervenire mereamur. v. Ora pro nobis, beate Antoni. R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi. ORATIO. Quæsumus, Domine, ut beati Antonii majestati tuæ nos commendet oratio, et eo pro nobis intercedente, ad gaudia æterna perducas. Per Dominum nostrum, etc. ALIA ANTIPHONA. O venerande Antoni, nobilis genere, sed nobilior sanctitate, qui seculi opes et terrena reliquisti oblectamenta, ora pro tuis famulis piissime, ut a cunctis malis liberati, tuis precibus regnum mereamur perenne possidere cum Sanctis. v. Ora pro nobis, beate Antoni. R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi. ORATIO. Perfice, quæsumus, Domine, pium iu nobis sanctæ religionis affectum, ut ad obtinendam tuæ gratiæ largitatem beatus Antonius confessor tuus suis apud te semper pro nobis meritis intercedat. Per Dominum nostrum, etc. Hæc ad stabiliendum Beati cultum sufficere arbitror.

et orationibus, quibus B. Antonius invocari solet.

ANNO
MCDXCIV.

B

Ostenditur
Beati cultus

Frustra hujus Beati memoriam apud Felicium, Galesinium, Ferrarium aliosque hujusmodi Martyrologos quæsi. Solum in Martyrologio Mediolanensi, quod Petrus Paulus Bosca anno 1695 edidit, nono Kalendas Augusti ita refertur: Aquilæ in Vestinis, beati Antonii Mediolanensis, Ordinis sancti Augustini, vitæ sanctimonia celebris. Fateor, hanc recentioris Martyrologii annuntiationem non sufficere, ut Antonius iste inter Beatos recenseatur; sed suppetunt aliunde certa antiquioris cultus indicia, quæ ex cap. 3 Vitæ et narratione miraculorum satis colliguntur. Nihilominus ad majorem cultus confirmationem ex Italico Caroli Ciminelli manuscripto, de quo pluribus infra, proferam ea testimonia, quæ rem plane conficere videntur.

ex argumen-
tis

2 Imprimis Ciminellus in Vita Ms. lib. 2, cap. 4 ex libro sacristæ assertit, in honorem B. Antonii anno 1494 Missam fuisse celebratam, et paulo post in Martyrologio, quod in choro cantari consueverat, additam esse sequentem annuntiationem: Eodem die transitus beati Antonii de Aquila, cujus corpus in præsentī die respicitur. Ut enim fidelium devotioni satisfaceret; solebat corpus ejus xxiv Julii oculis civium Aquilanorum aliorumque eo confluentium exponi. Sequenti anno 1495 ornatum fuit sacellum B. Antonii, et festum ejus publico tubarum clangore promulgatum, ut in libris sacristæ et procuratoris notatur. Præterea eodem anno emptæ fuerunt duæ tabulæ votivæ, quibus anathemata affigerentur. Hæc autem omnia, ut recte ratiocinatur Ciminellus, non potuerunt latere episcopum Aquilanum, quo proinde conscio ac consentiente hæc publica veneratio exhibita fuisse censenda est.

C

Caroli Cimi-
nelli,

3 Deinde Ciminellus enumerat varias picturas antiquas, in quibus Antonius aut radiato capite depingitur, aut beati titulo honoratur. Neque decretum Urbani VIII huic cultui obfuit: nam laudatus auctor ex continuo populi concursu, ex anathematibus, aliisque publicæ venerationis signis solide ostendit, cultum illum usque ad sua tempora perseverasse. Hinc præter alios ecclesiæ Aquilanæ præsules laudat reverendissimum ac illustrissimum Gasparem de Gaioso, qui B. Antonium tanto affectu prosequabatur, ut non solum quotannis in illius festivitate, sed etiam sæpius per annum in altari ejus incruentum Missæ sacrificium offerret. Is quoque compendium Vitæ et miraculorum ipsius permisit

5 Quod ad sacras B. Antonii reliquias attinet, de iis in historia Vitæ et miraculorum sæpe sermo recurrit. Porro collega noster Janningus piæ memoriæ anno 1686 vidit corpus illius, de quo sequentia in itinerarium suum Ms. retulit: Aquilam veni xxii Maii. Vidi apud PP. Augustinianos corpus B. Antonii de Milano, et ejusdem satis antiquam effigiem cum radiis. Festum agunt diem xxiv Julii, quo obiit, cum magno populi concursu et oratione panegyrica de Beato, Missam dicunt de Spiritu sancto. Corpus conservatur in capsula, quod per vitrum hinc et inde conspicitur; saltem manus ac facies, quæ sola tela linea teguntur; reliquum veste seu tunica nigra Ordinis indutum

Corpus B. Antonii intacta integrum.

est:

AUCTORE
G. C.

est: ipsa porro capsula in exiguo sacellulo reposita per cancellos ferreos cernitur a foris stantibus. In ipsum autem ingredi oportet inclinatum per portulam vix tribus pedibus altam, supra quam hi versus leguntur, præcedenti ut videtur, seculo compositi. *Hic Janningus subjungit carmina, quæ in Vita Beati num. 26 referuntur.*

et postea terræ motu confractum,

6 Ita quidem corpus Beati publicæ venerationi expositum fuit usque ad annum 1703: quando Aquilanum PP. Augustinianorum templum terræ motu concidit, et ruina sua sacras exuvias oppressit, ut anno 1717 benevolus studiorum nostrorum adjutor, illustris D. Dominicus de Giorgio ex epistola cujusdam sacerdotis Augustiniani ad nos Neapoli scripsit his verbis: Illud postremo adnotaverim, sacrum B. Antonii corpus, quod integrum atque incorruptum antea conservabatur, imminutum nunc esse atque confractum ruina turris campanariæ, quæ dicto terræ motu quassata tumulum loculumque ruens oppressit. Ossa nunc sacraque lipsana decenti servantur arcula, usque eo dum absoluto jam templo, quod ædificatur strenue, honor illi debitus, quo decet ornatu cultuque habeatur.

B
Aquilæ conservatur.

7 Templum istud eo tempore, quo hæc scribo, nondum perfectum esse intelligo ex litteris, anno 1726 die VII Junii Aquila ad me datis, in quibus post Vitæ compendium ex tomo 7 R. P. Aloysii Torellii desumptum hæc notantur: Nolim etiam hanc historiæ summam legentes lateat, in præsentiarum ab Aquilani terræ motus excidio B. Antonii corpus in tenuissima frusta fuisse concisum, quæ nunc pelle ejusdem Beati involuta delitescit, quousque inchoata magnifici templi moles Augustiniani coenobii ad amussim perficiatur. Videtur istud infortunium ignorasse R. P. Augustinus Maria Arpe, cum in Pantheo Augustiniano, quod Genævæ anno 1709 edidit, de B. Antonio pag. 232 adhuc ita scribat: Incorruptum ejus corpus Aquilæ colitur. Quo loco pileus Beati, aliæque hujusmodi reliquæ servantur, satis exprimitur in narratione miraculorum Vitæ subnectenda, ita ut de iis hic agere non oporteat.

§ II. Annus mortis, Acta, miracula, et gloria posthuma.

C

Vita B. Antonii, qui anno 1494 videtur obiisse,

Laudatus Augustinus Maria Arpe in Pantheo Augustiniano pag. 232 mortem B. Antonii anno 1480 consignat; Nævius, Elssius, Torellius, aliique eadem anno 1482 collocant. Hos præcesserat Abrahamus Bzovius, qui in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 1482 num. 8 hæc habet: Quo etiam anno (videlicet 1482) Aquilæ in Vestinis B. Antonius Ordinis eremitarum S. Augustini professor ad cœlestem patriam emigravit. Deinde subjungit nitidum Vitæ compendium, quod videtur accepisse ex Claudio Eugenio, quem in fine citat. Attamen Carolus Ciminellus in Ms. Italico contendit, omnes anni 1482 assertores errasse, erroremque illum postea deprehensum ac correctum fuisse. Ciminello consentit Petrus Scacchi Augustinianus, qui in Italico Vitæ et miraculorum compendio, quod anno 1643 Aquilæ impressum est, etiam mortis ejus annum 1494 assignat. Ut ut est, donec certiora afferantur, nos adhæremus anno, qui in Vita exprimitur, et quem Janningus noster ex epitaphio

Aquilæ ita describit: Obiit IX Kalendas Augusti MCCCCLXXXIV, anno ætatis suæ LXX.

D

9 Quamvis nullus scriptor synchronus Vitam B. Antonii concinnaverit, multi tamen postmodum gesta illius litteris mandarunt. Inter illos primo mihi innotuit D. Claudius Eugenius, quem a Bzovio aliisque passim citari videram. Cum itaque more nostro antiquiores auctores consulendos censcrem, omnem operam adhibui, ut hujus scriptoris Tractatum de sanctis et beatis civitatis Aquilanæ alicubi obtinerem. Nesciens autem, an opusculum illud esset manu scriptum, an typis editum, indagavi apud PP. Augustinianos Belgas, an ipsis ea B. Antonii sui Vita esset cognita. At illi nullam mihi de ea notitiam suggerere potuerunt. Judicavi igitur, Aquilam recurrendum esse, ut istud Claudii Eugenii opusculum aut saltem ejus egraphum nanciscerer. Hanc ob rem scripsi ad R. P. Franciscum Scacchi, collegii nostri Aquilani rectorem, qui anno 1726, die VII Junii inter alia sic mihi respondit: De Claudio denique Eugenio nullus in præsentis sermo est; Acta vero B. Antonii, quemadmodum et aliorum, ab hoc Eugenio tantum manuscripta, non typis edita, ut aiebas, quidam seniores Aquilani asserunt. At hoc manuscriptum tum nostram, tum PP. Augustinianorum diligentiam omnem elusit.

a variis conscripta est;

E

10 Hac itaque spe frustratus cœpi tetrica labore Latinam reddere ex Ms. Italico Vitam, quam R. P. Carolus Ciminellus Augustinianus, sacræ theologiæ professor, copiose composuerat, et quum anno 1690 perillustris D. Josephus Caprini rogatu Janningi nostri describi curaverat. Scriptor autem ille eam primum collegerat anno 1636, et post decennium novis documentis ac miraculis auxerat. Cum vero inter legendum observarem, hunc historicum subinde concionatoris et rhetoris partes agere, non ita scrupulose in illius interpretatione versatus sum, ut verbum verbo reddiderim. Sed servata rei substantia verbosam Vitam contraxi, atque ea selegi, quæ ad Beati gesta proprie spectabant. Habebam quidem præ oculis varia Actorum compendia, quæ Bzovius, Nævius, Petrus Scacchi, Elssius, Torellius aliique ediderant, et quæ minore labore exscribere potuissem; at ea nimis erant contracta, et in nullo horum proferebatur testimonium Compostellanum, in hæc Vita num. 7 relatum, quod est antiquissimum Actorum monumentum. Hæc lectorum præmonere volui, ut interpretationis meæ rationem ac modum intelligeret.

sed cum antiquior auctor obtineri non potuerit, Acta ejus

F

11 Nemo plura, quam Ciminellus, collegit B. Antonii miracula, in quibus interpretandis severior fui, quamvis hinc inde levia rerum adjuncta omiserim, et inter miracula non retulerim inexpectatam mortem, quam aliqui ægri, ope B. Antonii impetrata, impetrarunt; quia hujusmodi eventus naturalibus causis adscribi poterant, et ad veram certorum miraculorum classem mihi pertinere non videbantur. Copiosæ Ciminelli collectioni addidi nonnulla beneficia recentiora, quæ vel in nostro Ms. Italico legebantur, vel a laudato D. Dominico De Giorgio ad nos transmissa fuerant, ut in annotatis observabo. Torellius in compendio Italico illustrium Augustinianorum eenturia 4 cap. 13, et in Historia generali seculorum Augustinianorum tomo 7 utrobique in elogio B. Antonii ex traditione monialium S. Lucie narrat, Beatum in earum monasterio produxisse trabem, cui ad usum ædificii non erat lon-

simul cum multis miraculis

gitudi

AUCTORE
G. C.ad posthu-
mam Beat-
gloriamF.
composuit.

F

VITA

Auctore Carolo Ciminello eremita
Augustiniano.*Ex variis monumentis ab ipso collecta,
et a nobis ex Ms. Italico Latine con-
tracta.*

PROLOGUS.

Non ausim incuriæ accusare illos patres, qui cum B. Antonio nostro conversati nihil aut parum de ipsius vita, morte, et miraculis posteritati reliquerunt: malebant quippe majores nostri piis operibus exercendis soli Deo placere, quam iis conscribendis orbi innotescere. Ne quis autem me temeritatis arguat, quod imperito ca-

Auctor præ-
monet,

A *gitudo sufficiens. Sane miror, hoc prodigium a Carolo Ciminello aut Petro Scacchio non fuisse annotatum. Quæcumque sit istius omissionis causa, ego fidem prodigiosæ illius rei penes auctorem relinquo.*

ex Ms. Itali-
co dantur.

12 Porro inter miracula jure numerari potest prævium imminentis mortis signum, quod monialibus S. Lucie dari consuevit, ut in Vita B. Antonii a num. 17 narratur. Hoc autem perpetuum, ut ita dicam, miraculum abbatissa hujus monasterii anno 1690 confirmat suo testimonio, quod hic ex Italico Latinum facio: Ego infrascripta abbatissa venerandi monasterii S. Lucie virginis et martyris in hac civitate Aquilana omnibus has litteras visuris facio certam fidem, quod ab immemorabili tempore auditus fuerit et hactenus audiat quidam sonus, nunc in uno nunc in altero monasterii loco, antequam ulla e monialibus migrat ad feliciorum vitam. Hic autem sonus, qui editur interdum per modum ferri sese collidentis et interdum pulsu campanæ, a nobis vocatur signum, quod a B. Antonio de Milano ex Ordine nostro cremitico S. Augustini singulis hujus cœnobii monialibus promissum fuisse traditur. Hoc vero a morte prædicti Beati semper observatum fuit, et adhuc observatur, creditum fuit, et hactenus creditur. In hujus rei fidem præsens testimonium scribi jussi, et manu propria subscripsi, ac memorati monasterii nostri sigillo muni- vi. Datum Aquilæ xviii Julii anno mdcxc. Subscriptum erat: Ego soror Margarita Cappa abbatissa.

Proferuntur
quidam ver-
sus

13 Concludo hunc Commentarium prævium quibusdam poëmatibus Latinis, quæ ad augendam posthumam B. Antonii gloriam a variis composita fuerunt, et Ms. nostro Italico præfigebantur. Primo perillustri D. doctor Horatii de Matthæis Sulmonensis de beato Viro ita cecinit:

Discordes populorum animos Antonius olim
Duxit ad innocuæ fœdera pacis amans:
Doctaque corporibus medicamina præbuit ægris,
Infixa et ferro vulnera restituit.
Qui melius posset lites componere, posset
Qui curare magis corpora, nullus erat.
Huic mors insidias, sua tela tetendit et orcus,
At fascem abjectam nudaque regna vident.
Dum certos vixit, Deus ut præscripserat, annos,
Decubuit felix: mors canit, orcus ovat.

C Falluntur misere: in terris cœlestia servans
Regna, salute replet corpora, pace animos.

et hymni

14 Augustinus Maria Arpe in Pantheo Augustiniano pag. 232 de gloria posthuma B. Antonii hæc habet: Incorruptum ejus corpus Aquilæ colitur: signis ante et post mortem plurimis fulsit. Panegyri anniversaria ad xx Julii honoratur, et a Fratribus hymno quotidie. Nescio an iste Fratrum hymnus sit unus ex tribus sequentibus, quorum primus auctore Raynaldo sic compositus dicitur:

Jam tibi supplex operata tellus
Reddat, Antoni, meritos honores
More solenni redeunte festa
Luce quotannis.

Tollat in cœlum tua mira cantu
Facta, dum curans animos et artus
Divus ægrotos, revocas in almæ
Lumina vitæ.

Conscias oras bene sanctitatis
Laudet Hispanas, Aquilamque testem
Nobilem rerum, gremio foventem
Ossa beata.

Tomus v Julii.

EX MS.
ITALICO.

lamo jam vclim exprimere ea, quæ a centum et pluribus annis contigerunt, meminerit, a Deo non solum remunerari istos, qui duobus aut quinque talentis recte usi fuerint, verum etiam puniri illum, qui unicum talentum sibi concessum absconderit. Si igitur patres illi, qui cum B. Antonio vixerunt, potius imitari ipsius virtutes, quam eas conscribere voluerint, atque ita duobus aut quinque cognitionis suæ talentis copiosam in cœlo mercedem lucrati sint, liceat mihi sanctimoniam beati Viri, quam æmulari negligo, rudi stylo exponere juxta exiguam notitiam, quæ hodieum superest, ne saltem puniar cum isto, qui pecuniam domini sui abscondit. Præterea iu hoc proposito me confirmat exemplum aliorum, qui diu post B. Antonii mortem præclara ejus gesta litteris mandarunt. Porro nunc paucis præmoneo, ex quibus instrumentis ea collegerim, quæ per decursum narraturus sum.

ex quibus
monumentis
Vitam Beati
collegerit.

B

a

b

c

d

C

e

f

2 Moniales S. Lucie semper peculiarem B. Antonii memoriam tenuerunt, tum quod olim fuerit cœnobii sui confessarius, tum quod a mundano strepitu segregatæ traditionem facilius conservaverint. Neque solum referunt ea, quæ coram illustrissimo ac reverendissimo D. Gaspare de Gaioso a, episcopo Aquilano, juratæ deposuerunt, verum etiam multa alia hausta ex narratione sororis Adeodatae b, quæ circa annum MDLIII c cum magna sanctitatis opinione obiit; Adeodata autem eadem acceperat a sorore Christina d, quæ paulo post mortem B. Antonii religiosam vitam amplexa est. Fertur etiam exstare libellus quidam manuscriptus semilacer, qui præfert nomen P. Dionysii, in quo inter alia legi dicitur, quod tempore professionis B. Antonii cantus angelorum auditi fuerint, quod in consortio istius Beati, e vita discedentis, plures animæ e purgatorio ad cœlum evolaverint. At cum post diligentem inquisitionem, tum apud seniores hujus monasterii patres et moniales S. Lucie, tum apud alios curiosos hujusmodi rerum indagatores institutam, nullum hujus narrationis testimonium invenerim, eam omittendam esse existimaui: nihil enim hic referre volui, nisi apud plurimos notum ac pervulgatum esset, præsertim post impressum Vitæ compendium e, quod anno MDCLIII illustrissimus episcopus Aquilanus f tautummodo typis excudi permisit, postquam omnia ad fidem instrumentorum severe examinata fuissent. Denique libri sacristiæ et procuraturæ hujus monasterii indicant venerationem civium Aquilanorum erga hunc Beatum, felicem ejus obitum, miraculorum multitudinem, sanctitatis famam, aliaque, quæ jam narrare aggrediar ad majorem Dei gloriam, et B. Antonii honorem, cui in hac mea infirmitate corpus et animam enixe commendo.

ANNOTATA.

a Is assumptus est ad cathedram Aquilanam anno 1628, cui mortuo successit Clemens del Pezzo anno 1646.

b Vix dubito, quin hæc sit Adeodata, quæ in seculo Beatrix appellabatur, et cujus elogium dedit

Philippus Elssius in *Encomiastico Augustiniano* pag. 12.

D

c Laudatus Elssius loco citato scribit, eam die 22 Augusti anno 1590 obiisse, ejusque corpus Aquilæ summo honore coli. Quod ad mortis annum spectat, oportet alterutro loco vel amanuensis vel typothetæ errorem irrepsisse, ut consideranti patebit. Quod vero ad cultum ejus attinet, pluribus testimoniis eum confirmari cupimus.

d Hæc Christina anno 1505 religiosum habitum assumpsit et obiit anno 1543 juxta Joannem Nævium in *Eremo Augustiniana*, qui illic a pag. 416 fuse ipsius Vitam descripsit, eamque beatæ nomine appellat. Sed cum is titulus non satis probetur, eam Majores nostri ad diem XVIII Januarii inter Prætermisissos collocarunt.

e Ciminellus hic indicat compendium Vitæ, quod Petrus Scacchi Aquilanus ex Ordine S. Augustini anno 1643 Italice edidit.

f Is est illustrissimus D. Gaspar de Gaioso, de quo supra, ad litteram a.

E

CAPUT I.

Beati pueritia, ars medica et chirurgica, ingressus in Ordinem S. Augustini, et pia peregrinatio

ANNO Incarnationis Dominicæ MCCCCXXIV a Mediolani ex stirpe Turriana b natus est B. Antonius parentibus nobilibus ac opulentis, qui filium suum optimis moribus ac litteris imbui curarunt, et plenissimum sedulæ suæ institutionis fructum perceperunt: nam puer doctrinæ conjungebat timorem Domini, qui est initium sapientiæ. Confecto humaniorum studiorum curriculo, missus est Patavium, ut quidam asserunt, atque ibi ad chirurgicam et medicam artem discendam animum adjecit, ac tantum in eo studio progressum fecit, ut brevi tempore doctoris lauream adeptus fuerit, et a speculatione ad praxin transierit. Cœpit ergo variis locis artem suam exercere, ut refert D. Claudius Eugenius c, et cum omnium admiratione curare gravissimos morbos, ac sanare vulnera, quæ immedicabilia videbantur. Sed non volebat corpori mederi, nisi prius animæ vulnera fuissent sanata, solitus dicere, peccata nostra esse morborum causas, adeoque sublati peccatis facile corpoream infirmitatem auferri. Quare ad ægros vocatus, statim eos hortabatur ad instituendam peccatorum confessionem et suscipiendam sacram eucharistiam; quibus peractis, ægrotantes signo sanctæ crucis muniebat, ac deinde salutifera medicamina adhibebat. Hoc modo herbis et emplastris singularis efficacia communicabatur, et insanabiles morbi pellebantur, ita ut Antonius plurimos præsentis mortis periculo eripuerit, sicut indicant hi versiculi, qui in ejus epitaphio leguntur:

Beatus Antonius artem medicam pie exercens

a

b

F

c

Liber adhuc Patris Augustini Antonius olim

Légibus, infirmos corpore juvat ope.

Ederit aut tabes, ferrum aut patefecerit artus,

Dicitur hic medica restituisse manu.

A
Ordinem re-
ligiosum in-
greditur,

4 Dum pius iste medicus sic corpora et animas curat, plurimos infirmos suis exhortationibus adeo commovit, ut pristinae sanitati restituti, eo suadente, religiosum vitae institutum amplecterentur. Ne autem esset ex numero eorum, qui dicunt et non faciunt, decrevit etiam ipse mundo nuntium remittere, et religioso Ordini nomen dare, ut exemplo aliorum, quos ad simile vitae genus verbis suis excitaverat, Christum propius sequeretur. Tunc dicitur dæmon varios tentationum modos adhibuisse, ut eum a sancto proposito avocaret. Sed Antonius, superatis omnibus difficultatibus, decretum suum executioni mandavit, et Ordinem Eremitarum S. Augustini in provincia Mediolanensi ingressus est. Quantis in religioso tirocinio virtutibus eluxerit, facile colliget, qui secularem ipsius vitam considerare voluerit: si enim in seculo tam pie vixerit, nemo mirabitur, quod in religione angelicam vitam duxerit, ut testatur hoc carmen sepulchrale:

B

Relligionis onus subiens, mox angelus ipsos
Mortales inter visus adesse novus.

et facto
transitu ad
aliam Ordinis
congregationem,

5 Postquam B. Antonius sese tribus religionis votis obstrinxerat, ob singularem virtutem brevi ad sacros Ordines promotus est. Cum vero indies magis magisque in perfectione religiosa proficeret, post paucos annos in Ordine transactos officium Prioris suscipere coactus est. Verum hæc electio displicebat Servo Dei, qui se eo munere indignum iudicabat, et potius aliis subesse quam præesse cupiebat. Præterea timebat, ne a se pro animabus subditorum severa Deo ratio reddenda esset: unde omni studio ab hoc onere liberari conabatur. Sed tandem videns, se huiusmodi dignitatibus tanto magis onerari, quanto eas diligentius fugeret, statuit ad aliam ejusdem Ordinis congregationem transire. Cumque intellexisset, strictiorem disciplinam, anno MCCCCXIX a venerabili patre Augustino Romano *d* inductam, in provincia Perusina observari, supplex a Provinciali suo petiit, ut ad eam congregationem sibi transire liceret. Quamvis R. P. Provincialis eam licentiam invitus concederet, tamen pio beati Viri desiderio satisfecit, ne voluntati divinae resistere videretur. Beatus Antonius, accepta benedictione, Fulginium profectus est, ibique accessit Vicarium generalem istius provinciae, et ab eo humiliter flagitavit, ut in illam congregationem admitteretur. Reverendus pater Vicarius, auditis ejus rationibus, ac ipso beati Viri aspectu commotus assignavit illi cubiculum S. Nicolai Fulginatis *e*, sicut refert Claudius Eugenius, et colligitur ex testimonio Compostellano, quod infra exhibebitur.

C

6 Cum Fulgini per tres annos et aliquot menses variis apostolicæ caritatis operibus, ac præsertim pauperum, in nosocomiis decumbentium, cura magnam sanctitatis famam consecutus esset, voluit nimiam populi venerationem vitare, et ideo ab admodum R. P. Juliano de Salem *f*, totius Ordinis Generali, impetravit, ut posset reliquias S. Jacobi in Gallæcia visitare, et ad juvandos maxime pauperes artem medicam et chirurgicam ubique licite exercere. Obtenta hac licentia, Antonius alacris iter arripuit, ac Compostellam pervenit. Quis facile explicet, quanta de-

votione sacras sancti Apostoli exuvias ibi veneratus sit, et quot inopes, morbis afflictos, curaverit? Certe nemo suspicari potest, ferventem ipsius caritatem in Gallæcia otiosam fuisse, cum per tres annos et aliquot menses Compostellæ et totidem Ponte-veteri substituerit. Nemo, inquam, hoc potest suspicari de illo, cujus lemma in Sulmonensi tabula aliisque antiquis picturis ita legitur: CARITAS NON QUÆRIT, QUÆ SUA SUNT, SED IPSUM CHRISTUM.

EX MS.
ITALICO.

7 Hæc omnia abunde colliguntur ex Compostellano istius temporis testimonio, quod Latine in membrana scriptum sic sonat: " In Dei nomine " Amen. Noverint universi, præsentēs litteras " inspecturi, quod in præsentia mei Petri Lupi " Segobiensis civitatis in Decretis baccalaurei, " canonici sanctæ ecclesiæ Compostellanensis " iudicis et notarii publici, testiumque infrascriptorum in domo habitationis meæ, quæ est in " prædicta civitate atque in audientia domini " archiepiscopi Compostellanensis sancti Jacobi " prope ecclesiam apparuit venerabilis vir, frater " Antonius de Torre Mediolanensis Ordinis " eremitarum sancti Nicolai de Fulginio, et coram me reservavit, quod mihi et omnibus adstantibus et aliis quamplurimis præfatæ civitatis civibus constabat, ipsum exercuisse de arte " physicæ et esse peritum in illa arte, et resedis in prædicta civitate continue per spatium " trium annorum et amplius, et etiam in villa " Pontis-veteris *g* totidem tempus, curando et sanando infirmos et ægros de gravibus infirmitatibus: et quia ipse erat peritus in arte " medicinæ, sicut prius dixerat, quod et experientia et testibus fide dignis intendebat ostendere, et etiam intendebat discurrere et pergere per diversas partes mundi, quod mihi placet recipere aliquos testes, et habere plenariam informationem per quamcumque viam, et inquirere diligenter circa ipsius peritiam de meo officio, quod super hoc implorabat, et quod adhiberem ipsius fidem, et præfato fratri Antonio concederem litteras meas testimoniales, et quod præstarem auctoritatem meam, et interponerem decretum meum.

ubi juxta
testimonium

E

* forte asse-
veravit

g

" 8 Ego attendens, petitionem ipsius fore iustam et rationabilem, et considerans ejus sufficientiam atque peritiam, et quia mihi constat de aliquibus curis, per eundem venerabilem fratrem Antonium confectis, per testes fide dignos nec non per experientiam, quæ est mater omnium rerum, ideo ad petitionem ejusdem fratris Antonii jussi hoc publicum instrumentum confici, et ei in testimonium veritatis præberi, atque has litteras testimoniales conferri, nomine sigilloque meis consuetis firmari ac sigillari. Quæ omnia et singula videtur et audientibus innotescant, ipsum fore peritum in arte medicinæ, et plura instrumenta et præparatoria chirurgiæ secum ducere et habere, et ut moris est et sanctius, omnipotenti Deo curam reliquere, qui super omnes medicos et super naturam verus medicus est. In honorem atque laudem ipsius prædictus frater Antonius curat pauperes ægros sine pecuniis. Datum et actum in civitate Compostellanensi in Quiutana de Paveos apud ecclesiam sancti Jacobi Zebedæi in auditorio

F
Compostellæ
acceptum.

" reve-

in Gallæciam
peregrina-
tur:

EX MS.
ITALICO,
h

» reverendissimi domini D. Alfonsi de Fonseca
» h archiepiscopi Compostellanensis, ubi sui ju-
» dices consueverunt litigia et jurgia determi-
» nare seu discernere, quarta die mensis Angu-
» sti anno a Nativitate Domini mccccxliv, te-
» stibus ad hæc omnia præmissa præsentibus.
» ibidem vocatis atque rogatis : venerabilibus
» viris Fernando de Caruvia canonico Compo-
» stellanensi, et Petro Alfonsi clerico, et Joanne
» de Auro veteri civibus Compostellanensibus. »

multos pau-
peres arte
sua juvat.

9 Deinde sequitur hæc præcedentis testimonii confirmatio : » Et ego Alvarus de Castrenda pu-
» blicus Compostellanus pro ecclesia Compostel-
» lanensi et eadem auctoritate apostolicus nota-
» rius juratus, quia præmissis omnibus et sin-
» gulis supradictis una cum prænominatis testi-
» bus præsens interfui, eaque omnia et singula
» sic fieri vidi et audiui, in notam meam retra-
» xi, ideoque hoc præsens publicum instrumen-
» tum, per alium, me aliis occupato negotiis,
» scriptum, feci, et hic meum signum solitum,
» et consuetum apposui in fidem et testimonium
» omnium et singulorum præmissorum rogatus
» et requisitus. » Locus sigilli ✠ notarii Al-
vari..... Locus sigilli ✠ pendentis. Arbitror,
hoc testimonium a beato Antonio petatum fuisse,
ut prodigiosæ sanationes potius herbis et arti
chirurgicæ quam suis precibus aut sanctitati tri-
buerentur, atque ita populi plausum vitaret. Ex
eo autem instrumento, præter Beati cognomen,
patriam, aliaque adjuncta, colligimus, ipsum per
varias mundi partes peregrinatum fuisse, et sine
ulla spe lucri præcipuam pauperum curam ges-
sisse. Præterea acceperat B. Antonius a Deo
singulare donum expellendi dæmones e corpo-
ribus humanis, uti scribit P. Dionysius his ver-
bis : FUIT MIRABILIS IN EXPELLENDO DÆMONES.
Idem in antiquo monasterii nostri calendario sic
loquitur : QUI OMNIBUS CHARITATE ET HUMILITATE
CHARISSIMUS FUIT, ET PRÆCIPUE IN EFFUGANDIS
SPIRITIBUS [clarus].

ANNOTATA.

C

a *Augustinus Maria Arpe in Pantheo Augusti-
niano, non ita pridem Genæv edito, nativitatem ejus
circa annum 1410 et consequenter mortem illius
anno 1480 collocat. Sed vide, quæ diximus in Com-
mentario prævio num. 8.*

b *In testimonio Compostellano vocatur de Torre ;
unde auctores eum passim Latine Turrianum co-
gnominant. Nonnumquam etiam vocatur Aquilanus,
eo quod Aquilæ diu vixerit et obierit.*

c *Hujus scriptoris opusculum, multis tamen ad-
hibitis curis, nusquam reperire potui, ut monui in
Commentario prævio num. 9 et 10.*

d *Elssius eum appellat Augustinum de Favaroni-
bus, et ejus gesta ac scripta enumerat in Enco-
miastico Augustiniano pag. 93.*

e *Discere cupio, quis sit iste S. Nicolaus Fulgi-
nas : nam apud Beatillum aliosque scriptores, qui
agunt de sanctis Fulginatibus, eum hæcenus frustra
quæsi.*

f *Iste Julianus de Salem juxta Elssium anno
1443 electus est Ordinis Augustiniani Generalis, et
obiit anno 1459.*

g *Est oppidum Hispaniæ in Gallaciæ vulgo dictum
Ponte Vedra, quod octo leucis Compostella distat.*

h *Hic est secundus istius nominis archiepiscopus
Compostellanus, de quo videri potest Ægidius Gon-
zales Davila in Theatro ecclesiastico ecclesiæ Com-
postellanæ cap. 18.*

CAPUT II.

*Beati caritas erga proximum, prodigiosa
cædis vitatio, et alia miracula.*

Jam B. Antonius multa caritatis opera exer-
cendo diversas orbis regiones peragraverat,
quando incidit in morbum, ex quo claudus effe-
ctus est : nam magno patientiæ exemplo tantam
nervorum contractionem passus est, ut sinistra
tibia quinque digitis dextra brevior fieret, sicut
etiamnum hodie in sacro illius corpore conspici-
tur. Coactus itaque piæ peregrinationis suæ eur-
sum sistere, recurrit ad R. P. Jacobum Aquila-
num a, Religionis Augustinianæ generalem, qui
anno mccccclxx in capitulo Bononiensi electus
fuerat, et ab eo obtinuit, ut Aquilam mitteretur,
quia intellexerat maximas in ea civitate discor-
dias exortas esse, et divinum inimicitiarum ista-
rum flagellum, nempe morbum contagiosum, ibi-
dem secuturum præsagiebat. Commendatus igitur
P. Provinciali Umbriæ, cui provinciæ mona-
sterium nostrum tunc temporis aggregatum erat,
venit Aquilam, et a P. Provinciali benigne ex-
ceptus assignatum sibi ab eo cubiculum usque ad
mortem incoluit.

Beatus e pe-
regrinatione
redux,

E

a

11 Vix Servus Dei per aliquot dies in mona-
sterio Aquilano quieverat, cum omnem indu-
striam convertit ad discordes civium animos con-
ciliandos. Quotidie (ob difficilem claudicationis
gressum baculo innixus) ad varias urbis partes
excurrebat, ut exhortando et obsecrando odia
exstingeret ac pacem componeret. Quis dicat,
quanta humilitate et patientia ipsi opus fuerit,
quando animos superbia tumidos et ira ac odio
incensos placare conabatur? Non dubito, quin
sæpe contumeliosis verbis exceptus fuerit, et vix
violentas quorundam manus evaserit. Non ta-
men idcirco Antonius animum despondebat ; sed
furentem iracundiam benignis monitis placabat.
Si quos pertinacioris indolis nactus fuerat, pre-
ces, jejunia, et disciplinas adhibebat, et similes
corporis afflictationes a monialibus S. Lucie postu-
labat, ut Deus dura illorum corda ad pacem
commovere dignaretur, sicuti religiosæ istæ ex
continua traditione testantur : imo addunt, di-
sciplinas eo tempore fuisse tam vehementes, ut
cruenta flagrorum indicia hodiedum in parieti-
bus monasterii sui appareant. Unde feruntur ali-
qui cives ita fuisse commoti, ut non tantum ini-
micis ignoverint, sed etiam mundo valedixerint,
et religiosum institutum amplexi fuerint b. Hanc
ob rem tumulto illius inter cetera inscriptum est
hoc carmen distichon :

Aquilæ dis-
cordias civi-
um compo-
nere nititur,

F

b

Discordes animos conjunxit foedere pacis,
Imbuit et mentes religione pias.

A
et ibidem
grassante
peste,

12 Quamvis B. Antonius non exiguum laboris sui fructum collegisset, tamen malevola quorundam instigatione vetus odium resuscitatum est, et discordia recrudit. Cum vero tunc flagrantes civium animi nec blanditiis nec minis commoverentur, Deus ad castigandam illorum pervicaciam immisit anno MCDLXXVI pestem adeo malignam, ut spatio decem mensium, teste D. Cirillo *c* in suis Annalibus, quatuordecim millia hominum extincta fuerint. Utinam exprimere possem innumera caritatis opera, quæ Servus Dei eo tempore exercuit! Per dies noctesque sine requie, sine cibo ægrotis serviebat, confessiones eorum excipiebat, moribundos ad felicem agonem præparabat, et inter viva, ut ita dicam, ac foetentia cadavera solo corpore et sanguine Christi munitus versabatur, uti D. Claudius distincte narrat. Quanto autem magis invalescebat lues, tanto magis crescebat fervor Antonii, qui quotidie magna cum difficultate ob claudicationem omnes urbis angulos lustrabat, et cunctis opem ferre cupiebat.

varia carita-
tis opera ex-
ercet,

B
13 Ubi tandem pestilentia remisisset, labor indefessi istius operarii non desiit: nam assiduus zeli sui exemplis tantam sanctitatis famam obtinuerat, ut plerique cives Aquilani eum corporis et animæ medicum eligerent. Corpora quidem non tam humanis quam divinis pharmacis curabat: sæpius enim solo crucis signo ægros pristinae sanitati restituit, ut omnes affirmant. Animarum vero curam gerebat longe maximam, cum plurimi ad ipsum confluerent, ut peccata sua confiterentur. Tantus autem erat iste pœnitentium concursus, ut asserere ausim, a solo Antonio plures confessiones fuisse exceptas, quam ab omnibus reliquis cœnobii patribus, etiamsi essent numero multi. Id non temere colligo ex eleemosynis, ipsi datis, quæ omnium aliarum numerum et valorem superant, ut ex libro rationum constat. Prætermitto, quanta pietate et vigilantia animas sibi commissas ad felicem mortem obeundam disposuerit, et solummodo refero aliquot prodigia, quæ Deus in gratiam Servi sui adhuc viventis patrare dignatus est.

et multos æ-
gros sanans

C
14 Cum B. Antonius juxta ritum Ecclesiæ Dominica Palmarum benedictum olivæ ramum accepisset, eundem in monasterii nostri horto plantavit, qui intra breve temporis spatium non solum mirabiliter crevit, sed etiam fructus protulit. Quamvis autem de illa arbore non haberetur talis cura, qualis ad alendos hujusmodi fructus requiritur, et idcirco aliquando exarescere videretur, nihilominus numquam defecit, ut etiamnum hodie cernitur. Porro moniales S. Luciae ex antiqua traditione referunt, B. Antonium consuevisse uti oleo istorum fructuum ad formandum signum sanctæ crucis in frontibus ægrotantium, et plures hoc modo ad pristinam sanitatem rediisse. Addunt, cœnobii sui confessarios, qui B. Antonio successerunt, semper ex ista arbore decerpisse ramos, quos Dominica Palmarum benedicebant, et ad conservandam miraculi memoriam monialibus distribuebant. Denique efficacia istius olei Aquilæ ita passim nota erat, ut plerique infirmi, relictis medicis, Antonium accerterent, et ejus unctione sanitatem recuperarent.

15 Hiuc orta est quorundam medicorum invidia, qui lucrum suum quotidie minui videntes de

Antonio interficiendo conjurarunt. Decernunt itaque primo mane ante lucem eum in quodam angulo aggredi, quando Missæ celebrandæ causa ad monasterium S. Luciae exiret. Conducto tempore adsunt quatuor armati, ut transiturum exsequantur. Dum jam diu omnia solícite observassent, et consueta hora præterisset, mirari satis nequeunt, illum a se non fuisse visum. Templum igitur curiositatis gratia ingrediuntur, ac eum divina mysteria peragentem conspiciunt. Tunc hærent stupore defixi, quod nec illum prætereuntem vidissent, nec campanæ sonum audissent, quo ad Missam signum dari solebat. Hoc miraculo moti statuunt meditatam crimen ei detegere, ac ab ipso veniam postulare. Quando sacrilegum consilium cum lacrymis B. Antonio confessi fuerant, ipse eos amice amplexus est, et magis lætus de eorum conversione, quam de vitæ suæ conservatione, illis ex animo ignovit.

EX HIS
ITALIGO,
tractat sibi
ab invidis
medicis in-
volutis eya-
dit

16 Inter miracula etiam merito computari potest, quod B. Antonius spatio octodecim annorum, quo cœnobium S. Luciae direxit, omnes moniales non solum in perfecta mentis concordia, sed etiam in prospera corporis valetudine conservavit: nam etsi essent numero octoginta septem diversæ ætatis ac temperationis, atque inter eas multæ jam annis graves, nulla tamen tanto temporis intervallo mortua est, imo ne quidem ita ægrotavit, ut lecto decumbere cogeretur. Neque continua ista sanitas naturali corporum temperiei facile adscribi potest, cum plures initia morborum senserint. Sed mox B. Antonius in earum fronte signum crucis formabat oleo, quod ex fructibus supra memoratæ olivæ expressum fuisse creditur, et ita gravioribus morbis aditum præcludebat. Neque oleo isti tanta efficacia tribui potest, nisi divina quædam vis illi indita fuerit. Accidit, quod eo tempore violenta pestis in urbe Aquilana grassaretur, ut supra diximus. Tunc octoginta septem moniales, inter innumera civitatis cadavera ab omni contagio immunes, in monasterio suo, tamquam terrestri paradiso, perfecta sanitate ac pace fruebantur, et divinam misericordiam quotidie exorabant, ut hoc flagellum a miseris civibus auferre dignaretur.

Moniales non
sine miracu-
lo diu sanas
conservat,

E

17 Non minus admiratione dignum est beneficium, quod B. Antonius eidem cœnobio impetravit, et quod usque ad hunc diem perseverat. Cum servus Dei sciret, sibi mortem imminere, spiritualibus suis filiabus valedixit, et extrema salutis monita tenero affectu communicavit. Moniales post multas lacrymas et commendatam sui memoriam tandem petierunt, ut a Deo flagitaret quoddam signum, quo præmonerentur, quando aliquæ ex sua communitate erant morituræ: Rem difficilem, inquit Antonius, postulastis; attamen confidite, quia dabitur signum, quod desideratis. Quotiescumque igitur audieritis in monasterio insolitum quemdam sonum, scitote, unam e vobis brevi morituram. Quare tunc singulæ de peccatis vestris dolete, et vos summa diligentia ad mortem præparate. His dictis, Antonius omnibus bene precatus discessit, et non multo post in letalem morbum incidit, ut postea dicitur.

F
et iis præ-
vium instan-
tis mortis si-
gnum pro-
mittit,

18 Eventus docuit, hanc beati Viri promissionem non solum pertinuisse ad moniales, quæ tunc vivebant, verum etiam ad illas, quæ postea

quod postea
semper da-
tum fuit,

EX MS.
ITALICO.

in eodem monasterio essent vieturæ : nam usque adhæc tempora signum istud aliquando in choro, interdum in cœnobii nosocomio aliisve locis auditur, et tot moniales non multo post e vita discedunt, quot distincti pulsus eduntur. Unde moniales, audito signo, solent inter se dicere : Ecce sanctus Pater (sic beatum Antonium appellare consueverunt) nos monuit. Quænam e nobis moritura est ? Nee multo post aliqua morbo affligitur atque ex hac vita migrat. Equidem fateor, nonnullas subita morte oppressas fuisse ; attamen semper signum præcessit. Sic a multis annis Guilielma de M. Angelo Aquilana subito in terram corruit ac exspiravit, dum moniales de signo jam dato solícite inter se colloquerentur. Idem contigit Mariæ de Tussi, quæ statim post datum signum sine prævia ægritudine improvise spiritum reddidit. Quamvis itaque post datum signum aliqua in morbum incidat, non sequitur, eam esse mortis proximam : nonnumquam enim illa sanitatem recuperat, et alia recte valens subita ægritudine, et morte opprimitur. Quare singulæ hæ Virgines prudentes, ardentibus caritatis lampadibus et oleo virtutum instructæ, semper sponsi adventum exspectare coguntur, quia post memoratum signum non sciunt, quænam ex omnibus ad eum primo sit evocanda.

ut quibusdam exemplis ostenditur.

19 Moniales ad confirmandam hujus præmonitionis veritatem mille narrant exempla ; sed ego brevitatibus causa hic notabilia tantummodo referam. Dum anno MDLXXXVI moniales essent in choro, quinque distinctos pulsus audierunt, et quamvis eo tempore sedecim extrema unctione munitæ essent, nihilominus tantum quinque ex hac vita migrarunt, nempe : Clara di Cicoli, Calixta di Luculo, Agnella di Bagno, Clementia Alfieri, et Juliana Farzetta. Quando ejusdem monasterii confessarius erat P. Archangelus Fulginas circa annum MDCXI similiter post quinies datum signum paucis temporibus quinque moniales obierunt, scilicet : Virginea di Carlo, Paula di Bagno, Innocentia di Scoppito, Clara Rosa, et Martha Mariani. Ego ipse a monialibus petii, ut me præmonerent, quando simile signum in suo monasterio daretur. Unde anno MDCXXXV, die XII Novembris mihi indicarunt, solitum murmur in nosocomio suo auditum fuisse, et postea intellexi, quod die XVII ejusdem mensis Gabriela Pica ad alteram vitam transierit. Sic etiam paucis post septimanis Ursula di Bagno post datum signum e vivis excessit. Denique anno MDCXXXVI, die XXXI Augusti post auditum ab aliquot diebus signum, Maria Constantia Ricci, quæ solum triginta ætatis annos numerabat, mortua est contra opinionem omnium, ac præsertim medici, in cujus confusionem forte Deus permisit, ut Sacramento extremæ unctionis non muniretur, cum antea festo S. Augustini confessa fuisset, et corpori Domini communicasset : quando enim monialis medico dicebat, sese propter prævium signum de vita sua dubitare, ille hoc explodens coram omnibus adstantibus asseruit, nullum esse mortis periculum. At ipsa post paucas horas ex hac vita improvise migravit, ut affirmant omnes moniales, quæ illic adfuerunt d.

d

ANNOTATA.

a De hoc venerabili sene videri potest jam citatus Elsius pag. 307, ubi asserit, eum octogenarium anno 1470 electum fuisse Ordinis sui Generalem, et anno 1476 obiisse. Unde sequitur, B. Antonium ante hunc annum e peregrinatione sua rediisse.

b Ciminellus hoc pentametrum explicat de quibusdam civibus religiosum statum amplexis ; at ego cum aliis malim id intelligere de monialibus, quas Beatus direxit, et quarum pias mentes religione seu pietate imbuat.

c Habemus Italicos hujus scriptoris Annales, anno 1570 Romæ editos, in quibus id libro octavo asserit.

d In Commentario prævio exhibui testimonium abbatissæ, quæ hoc signum prævium suo tempore, id est anno 1690, perseverare affirmat.

CAPUT III.

Morbus B. Antonii, pia mors, miraculum, honorificum sepulcrum et epitaphium.

Cum Antonius bonum certamen certasset, et cursum laborum consummasset, die XXVI Januarii anno MDCXCIV post celebratam Missam cœpit laborare difficili morbo, quem per sex menses summo patientiæ exemplo toleravit. Fuit autem morbus adeo gravis, ut æger tempore Quadragesimæ aliisque diebus esurialibus consilio medicorum et jussu superiorum carnes comedere coactus fuerit, sicut ex libro procuraturæ colligitur. Ingravescente morbo, extremis Ecclesiæ Sacramentis munitus petiit a P. Priore, ut ibi sepeliretur, ubi pro suis peccatis omnium Fratrum pedibus calcaretur. Quando moniales S. Lucie intellexerant, Patrem suum spiritualem ad vitæ exitum properare, pro felici ejus transitu preces cum lacrymis fuderunt, ac præcipue Deum rogaverunt, ut immensos ipsius labores copiose in cœlo compensaret, et ipsæ peculiare ejus patrocinium experirentur.

21 Tandem in vigilia S. Jacobi, quem singulari cultu semper prosequutus fuerat, eum magno pietatis sensu animam Creatori reddidit anno MDCXCIV a, etiamsi aliqui obitum ejus anno MDLXXXII perperam consignaverint. Mors illa plurimos afflixit, qui sese confessario, medico, patre et consolatore orbatos sentiebant. Nonnihil tamen imminutus est dolor iste, dum sperabant, se intercessorem habituros in cœlo, quem in terra benefactorem habuerant : vix enim anima illa a corpore separata fuerat, quando in ejus cella eantus angelorum auditi sunt, ut illustrissimus ac reverendissimus D. Andreas Gelsomini b litteris mandavit. Brevi etiam tristitia monialium in piam lætitiā mutata est : quippe dum

Ultimus Beati morbus,

et pia mors,

a

b

felicem

A felicem ejus mortem Deo commendabant, ut paulo ante dixi, candidissimam illius animam, instar solis splendentem, inter angelorum consortium ad cœlum ascendere viderunt, ut R. D. Martinus Pineus *c* narrat, et moniales ex continua traditione testantur.

post quam moniales promissione sui patrocini consolantur.

22 Porro B. Antonius spci, quam moniales S. Luciae de suo patrocinio conceperant, abunde satisfecit, quando illas non solum de instanti morte præmonet, de quo supra memini, sed etiam monasterium earum in suam clientelam suscepit, ut postea intellectum est ex apparitione, quam jam refero. Cum Dorothea Coluccia Aquilana in cœnobio S. Luciae junior esset, et coram imagine B. Antonii oraret, vidit pulcram puellam, pretiosis vestibus ornatam, cujus majestatem ac amabilitatem mirabatur. Vix sui compos præ stupore non audebat petere, quænam esset, unde venisset, aut quomodo monasterium intrasset. Tunc audit sibi ab illa dici: Nescis, quæ ego sim? Cumque Dorothea respondisset, se id nescire, illa addidit: Scito, me esse eam quæ simul cum isto B. Antonio singularem hujus monasterii curam gero. Hoc dicto, evanuit. Quare majori admiratione capta surgit ab oratione, et accedens Monicam Antonelli, eam ita interrogat: Non vidisti istam puellam, quæ me allocuta est, dum coram imagine sancti Patris orarem? Cum Monica quæreret, quid ea puella dixisset, Dorothea respondit: Illa mihi dixit, se simul cum sancto Patre singularem hujus monasterii curam gerere, et subito se oculis meis subduxit, et nescio, quænam sit, aut quo iverit. Tunc Monica asseruit, illam puellam a se visam fuisse, quamvis id verum non esset, ne Dorotheam majori stupore defigeret. At ipsa interim satis intelligebat, fuisse S. Luciam, quæ apparuerat, cui monasterium dedicatum est, et quæ singularis ejusdem patrona est simul cum B. Antonio, qui in vita sua illud magna sollicitudine gubernaverat.

Contingit miraculum in ejus sepultura.

C 23 Venerabile beati Viri corpus in templo monasterii publice expositum fuit, ad quod magnus concursus factus est non solum civium Aquilanorum, sed etiam accolarum, ad quos mortis illius fama pervenerat. Tanta autem de ipsius sanctitate erat populi opinio, ut omnes certatim manus illius ac pedes osculari aut rosariis suis tangere conarentur. Postquam confluentis multitudinis devotioni per aliquot dies utcumque satisfactum esset, R. P. Anselmus de Saxoferrato, qui eo tempore munus Prioris administrabat, corpus Antonii terræ tradere decrevit, sicut ipsi petenti promiserat, et in hunc finem accersi jussit vespillones, quibus locum assignavit, in quo venerabilis Dei Servus sepeliretur. Dum illi jussu P. Prioris fossam parant, ecce lapis magno impetu sponte exsilit, et ita unum ex illis in pectore percutit, ut in terram prostratus non exigua vicinæ mortis signa daret. Hoc viso, circumstantes exclamant: Miraculum, miraculum! Tunc vero miserum vespillonem B. Antonio commendant; qui mox ad se reversus hæc prima verba protulit: „ Non vult Deus, ut hoc venerabile „ corpus, quod in vita propter ipsius amorem „ tam multa sustinuit, terra tegatur, et fiat esca „ vermium „. Hoc prodigium non solum legitur

in libro monasterii, sed etiam a R. D. Martino Pineo et D. Claudio Eugenio narratur.

EX MS. ITALICO.

24 Hoc miraculo, motus R. P. Prior jussit capsam confici, corpusque ei impositum in altiori loco supra altare S. Catharinæ martyris collocari, ut omnibus esset venerationi. Hic a Patribus ad chorum vel sacristiam transeuntibus semper exhiberi solebat reverentia. Sic nempe Deus voluit, ut ab omnibus transeuntibus honoraretur, qui transeuntium pedibus calcari cupiebat, juxta divinum istud effatum: Qui se humiliat, exaltabitur. Hoc loco gloriosum corpus mansit usque ad mensem Aprilem anni MCDXCV, quando R. P. Prior videns devotionem populi quotidie crescere, illud imposuit nuceæ capsæ, quæ honorificentius ornata ac ferro munita, in eodem altari collocata est. Cum Beatus anno MCDXCVI plurima opem suam implorantibus beneficia conferret, decreverunt Patres magis honorare eum, quem Deus indies pluribus miraculis condecorabat, atque idcirco aptarunt locum quemdam instar parvi cubiculi, in quo duas fenestras, cancellis instructas, et portulas fieri curarunt, ubi memorata capsula honorifice constituta est.

propter quod corpus illius honorifico loco collocatur

25 Venerandum Beati corpus ita remansit usque ad annum MDLXXX, quo tempore P. Deodatus de Rocca di Cagno Augustinianus eundem locum amplificavit, et variis statuibus ornavit, ut notatur in rotundo lapide his litteris: F. D. F. F. A. D. MDLXXX. Hi characteres significant: FRATER DEODATUS FIERI FECIT ANNO DOMINI MILLESIMO QUINGENTESIMO OCTOGESIMO. Præterea idem P. Deodatus capsam nuceam mutavit in crystallinam, in qua corpus adhuc hodie *d* jacet integrum, quamvis nullis aromatibus aut balsamo conditum fuerit, ut P. Matthæus Aquilanus ex seniorum traditione affirmat, et abunde colligitur ex libro rationum, in quo etiam minimæ clavorum expensæ, pro prima capsula factæ, computantur, et interim de pretiosis unguentis aut aromatibus nulla fit mentio. Ceterum longitudo sacri corporis a capite ad pedem dextrum (sinistrum quinque digitis altero brevior fuisse supra diximus) est duarum ulnarum *e* et mediæ uno digito minus juxta mensuram Aquilana; brachia vero a junctura humerorum usque ad digitum medium manus sunt trium palmarum; manus autem a junctura brachii usque ad extremitatem digiti minusculi habent tres quartas partes palmi; pedes denique longi sunt unum palmum, excepto medio digito. Sic ego ista dimensionum sum die XIV Decembris anno MDCXXXVII.

et postea locus sepulcri ornatur,

d

e

26 Hodiedum in jam dicto loco quiescit, et supra portulam legitur sequens epitaphium:

cique epitaphium inscribitur.

Liber adhuc Patris Augustini Antonius olim
Legibus, infirmos corpore juvit ope.
Ederit aut tabes, ferrum aut patefecerit artus,
Dicitur hic medica restituisse manu.
Relligionis onus subiens mox angelus ipsos.
Mortales inter visus adesse novus.
Discordes animos conjunxit fœdere pacis,
Imbuit et mentes relligione pias.
Nunc quibus e cœlo, positis hic denique membris,
Et magis exemplo prospicit atque prece.

Obiit

EX MS.
ITALICO.

Obiit IX Kalendas Augusti MCCCCLXXXIII
ætatis suæ LXX.

ANNOTATA.

a Bzovius, Elsius, Torellius, aliique mortem
ejus anno 1482 consignant, ut in Commentario præ-
vio num. 8 diximus.

b Iste anno 1625 ex Ordine Augustiniano as-
sumptus est ad episcopatum Asculanum, atque anno
1629 obiit, ut tradit Ughellus tomo 8 Italiæ sacræ
col. 336.

c Is, teste Ciminello in prologo, vivebat anno
1636 centenarius.

d Corpus Beati adhuc integrum erat, quando
hæc scripsit Ciminellus; sed anno 1703 collapsa
ecclesia confractum est, ut in Commentario prævio
notavi num. 6.

e Italice legebatur due braccia e mezzo; sed
cum Lexica per vocem braccio etiam intelligant
mensuram unius ulnæ, et hæc mensura ad signifi-
candam B. Viri staturam apta sit, potius ulnæ
quam brachii voce usus sum in interpretatione.

B

MIRACULA

Ab eodem Carolo Ciminello collecta, et a
nobis ex Italico ipsius ecgrapho Latine
reddita.

PROLOGUS.

Auctor indi-
cat, quomodo
miracula Be-
ati college-
rit.

a

C

b

A nimus mihi est, non solum hic narrare illa
B. Antonii miracula, quæ Sulmone et Aquilæ legitimis testimoniis probata sunt, vel a D. Claudio Eugenio a relata, verum etiam ea omnia, quæ a personis fide dignis accepi. Porro magnam diligentiam adhibui, ut ad illorum notitiam pervenirem, omniaque tanta fidelitate collegi, ut cum apostolo Paulo testari audeam: Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior. Nihilominus prætermisi multa beneficia, quæ invocatione illius Beati præstita ferebantur, et in quorum signum anathemata ad ipsius sacellum allata fuerant: nam tantummodo ea annotare volui, quæ ob subitam sanationem aliasve circumstantias mihi vera miracula videbantur b. Hujus scriptionis apographum monialibus Aquilanis et Saxoferratensibus, aliisque plurimis personis communicavi, ut viderent, in illis nihil esse de meo, præter solum collectionis laborem. Quapropter cum Apostolo repeto: Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.

ANNOTATA.

a Jam monui, me Vitam et miracula, a Claudio Eugenio conscripta, non potuisse obtinere, adeoque

coactum fuisse tetrico labore hac omnia ex Ms. Italico Latine reddere.

b Quamvis auctor hæc præmoneat; tamen ipse aut alii immiscuerunt huic Ms. aliqua, quæ mihi videbantur minus prodigiosa, et quæ idcirco prætermisi, ut in Commentario prævio num. 11 monui.

CAPUT I.

Prodigiosa durities capsæ ligneæ, in qua corpus Beati jacebat. Mortuorum resuscitatio, et surdorum aliorumque ægrotorum sanatio.

Mense Aprili anni MCCCXCV venerandum B. Antonii corpus nuceæ capsæ inclusum fuit, ut supra diximus, et post octoginta quinque annos translatum ad crystallinam capsam, in qua hodiedum quiescit. Cum autem R. P. Gratia Santarelli a Saxoferratensis, vicarius generalis congregationis Perusinæ, anuo MDLXXXIII visitaret monasterium Aquilanum, vidit priorem illam capsam in sacristia positam; cumque intellexisset, tandiu in ea corpus B. Antonii quievisse, mandavit R. P. Priori, ut eam frangi et reverenter comburi curaret, ne forte postea imprudenter ad profanos usus adhiberetur: nam pio zelo motus judicabat, lipsanothecam istam potius in cineres redigendam esse, quam in profani usus periculo relinquendam, sicut respondit in capitulo anni MDLXXXIV, quando hac super re querelæ contra illum deponebantur. Post R. P. Vicarii discessum voleus P. Prior mandatum illius exsequi, advocat Jacobum de Collattara, qui tunc temporis erat mulio monasterii, eique imperat, ut memoratam capsam dissecet. Jacobus P. Priori obedire cupiens, etsi invitatus propter reverentiam, quam erga Beatum habebat, accepta securi cœpit capsam percutere, ut eam finderet. Sed (o quam mirabilis est Deus!) quanto magis illam percutiebat, tanto magis illa securim repellebat, et quauto majori impetu eam infigere conabatur, tanto majori impetu illa resilliebat, instar pilæ, quæ reticulo repellitur. Post iteratos ictus desiliens securis tam graviter tibiam Jacobi læsit, ut non solum per multas hebdomadas lecto decumbere coactus fuerit, verum etiam post adhibita nequidquam medicamina degressu recuperando desperaret. Videns igitur, se humanis remediis nihil proficere, ad divinam opem confugit, et se patrocinio B. Antonii commendans statim perfectam sanitatem adeptus est. Hoc cum juramento deposuerunt P. Chrysostomus et P. Innocentius Aquilani Augustiniani sacerdotes apud episcopum D. Gasparum de Gaio-so, quia ipsi interfuerunt omnibus; et actuarius fuit notarius D. Paulus Gualterius.

3 Pater Prior prodigiosum totius rei successum R. P. Vicario generali indicavit; at hic existimans, Priorem aliosque Patres quamdam excusationem quærere, ne combureretur capsam, quam ad usum ornamentorum in sacristia con-

Famulus securi læditur, qui frustra veluit findere sepulcrum Beati cap am.

E

F

quæ postea igne consumitur.

servare

A servare cupiebant, novo præcepto Priorem ad-
egit, ut eam igne consumeret. Sciens Prior, me-
liorem esse obedientiam, quam victimam, ut in
libris Regum legitur, reverenter capsam igni im-
posuit, ac in cineres redegit. Tunc vero crevit
miraculum, ut supra memorati testes affirmant:
nam eo tempore, quo capsam comburebatur, adeo
copiosum et suavem spirabat odorem, ut se etiam
extra monasterium diffunderet, et multi accur-
rerent quærentes, quænam esset ea fragrantia,
quam percipiebant. Nihilominus hoc Vicarii ge-
neralis præceptum Patribus Aquilanis adeo dis-
plicuit, ut anno sequenti in capitulo querelas
contra eum deposuerint, uti supra diximus. Vi-
detur in hac re Deus duo voluisse ostendere:
primo quidem indicavit, quanti faceret servum
suum Antonium, dum noluit frangi capsam, in
qua sacra ejus ossa tamdiu quieverant; secundo
demonstravit, quantopere sibi placeret obedientia
Prioris, quando permisit eandem capsam igne
consumi.

Duo mortui

B ludens cum fraterculis suis in quodam tabulato,
duabus cannis *b* alto, inopinanter ex eo decidit.
Jacebat autem in terra frigidis membris sine cor-
dis palpitatione et arteriæ pulsu, ita ut omnes
dubitarent, an adhuc viveret. Cum in tali statu
per horæ spatium sine respiratione mansisset,
mater post adhibita incassum remedia putans
eum mortuum, flexit genua et non minori pieta-
te quam fide opem B. Antonii imploravit. Mox
fidei suæ præmium tulit: nam puer ad se redire
visus est, ac respirare cœpit. Tunc mater timore
perculsa et simul gaudio affecta imposuit eum
lecto, et sequenti die post mensem Augustum
anni mccccxciv cum filiolo suo et marito venit
ad ecclesiam nostram, ubi omnes ante corpus B.
Antonii in genua provoluti gratias egerunt, et
filiolum sanum præsentibus ostendentes, modum
beneficii sibi collati exposuerunt.

reviviscunt,

C Petrus Alexii Albanensis filium habebat, no-
mine Alexium, qui circa finem anni mccccxciv
in gravem incidit morbum, et post elusam om-
nem medicorum industriam nulla amplius dabat
vitæ signa, ita ut jam obiisse crederetur. Quare
Nicolaus ejus frater jam ceram coemerat, et om-
nia ad exsequias præpararat. Interea Petrus hu-
mano solatio destitutus mortem filii plangebat,
et tandem divino auxilio confisus eum ad eccle-
siam nostram tulit, ubi ipsum cum magna fidu-
cia supra lipsanothecam B. Antonii posuit, ac
ferventer Beato commendavit. At ecce eo ipso
tempore coram multis adstantibus Alexius, quasi
e somno evigilans ad se rediit, et subito sanita-
tem ac vitam recepit, ut testatur Marinus de Ba-
gno notarius apud Claudium aliosque.

et duo surdi

5 Marinus Joannis de Compagnone habuit,
filium, nomine Bernardinum, qui per decem an-
nos ita surdus fuit, ut parentes alique solis si-
gnis et gestibus ipsi voluntatem ac mentem su-
am indicare possent. Marinus vero audiens,
Deum intercessione B. Antonii multa beneficia
conferre, simul cum sua uxore et memorato
filio corpus Beati visitavit, et panniculo, quo sa-
crum corpus tetigerat, auditum filio suo restituit
eodem die, mense et anno, quo supradictus Ale-
xius ad vitam rediit, ut idem notarius legitimo
instrumento consignavit.

Tomus v Julii.

Majus beneficium eodem anno expertus est
quidam Guilielmus, qui Aquilæ famulabatur:
cum enim a nativitate surdus esset, et non nisi
gestibus voluntatem aliorum intelligeret, die qua-
dam visitavit reliquias B. Antonii, et sese ei
commendavit ea devotione, quam necessitas
suggerebat. Vix tacto corpore, statim auditum
et loquelam obtinuit, ita ut in posterum perfecte
audiret ac loqueretur, uti Claudius et alii refe-
runt.

*EX MS.
ITALICO.
curantur*

6 Joannes Pauli eodem anno mcdxciv tanta
laborabat ægitudine, ut per duos menses lecto
affixus fuerit, et deinde depositus a medicis in-
stantem mortem quotidie expectaret. Post eam
noctem, quæ ipsi ultima vitæ futura credebatur,
uxor ejus die viii Augusti cum magna tristitia,
sed majori fiducia ante auroram venit ad mona-
sterium nostrum, et ostium pulsavit. Dum eo ad-
venit cum lumine P. Benedictus Venetus, qui
erat sacrista, indicat ei mulier causam doloris
sui, rogatque sibi aperiri ecclesiam, ut devotioni
suæ et voto satisfaceret. Sacrista, aperta tem-
pli porta, negotiis suis intendit. Mulier eccle-
siam ingressa vidit B. Antonium, ut ipsa coram
multis testibus retulit, qui cum quatuor Fratri-
bus eam deduxit usque ad suam lipsanothecam;
qua aperta, jussit illam sacrum corpus tangere
ac domum redire. Itaque domum reversa, manu,
qua reliquias tetigerat, ægrum maritum attigit,
qui subito sanus e lecto surrexit, ut supradictus
Marinus de Bagno juridice notavit.

*Vir morte
prozinus,*

7 Eo tempore, quo B. Antonius ex hac vita
migrabat, Lucia di Miccucio de Montichio in le-
cto detinebatur, tanto capitis dolore vexata, ut
post alia remedia omnes capitis capillos, quam-
vis sibi maxime caros, abscindi jusserit. Cum ve-
ro mortem Beati et famam miraculorum ejus au-
diret, firmam spem de illius intercessione con-
cepit, et sese ipsi devote commendavit. Paulo
post ei somnum capienti Beatus apparuit, ponens-
que manum supra caput dixit: Surge, et vade
ad templum S. Augustini, ut intersis Missæ sa-
crificio, quod ad tuum ingressum in ara S. Ca-
tharinæ inchoabitur. Mulier evigilans se sanam
invenit, et indutis magna lætitia vestibus venit
ad ecclesiam nostram, ubi sacerdos in altari S.
Catharinæ Missam inchoabat, sicut ei prædi-
ctum fuerat. Sic ipsa coram pluribus testibus af-
firmavit, et legitur apud Claudium aliosque.

*et mulier ca-
pite dolens,
cui Beatus
apparet, sa-
natur,*

Pater Simplicianus Sulmonensis, sacerdos Or-
dinis Augustiniani, qui anno mdcxii sacristiæ
Aquilanæ præfuit, coram illustrissimo D. Fran-
cisco de Cavalieri c, episcopo Sulmonensi, jura-
tus asseruit, sese mense Septembri vel Octobri
ejusdem anni manifesto mortis periculo prodi-
giose ereptum fuisse: cum enim ascendisset tur-
rim, ut quasdam horologii nostri rotulas refice-
ret, rupto sub pedibus tabulato, jam cadere in-
cipiebat, quando omni humano auxilio destitutus
Deiparæ et B. Antonii opem imploravit. Mox
beatissimam Virginem, candida veste indutam,
et B. Antonium nigro habitu vestitum vidit in
aere, a quibus ad alteram contignationis partem
leniter translatus fuit sine ulla læsione præter
exiguum vulnus in occipite, quod priorem la-
psum manifestaret. Hoc miraculum mihi nar-
ravit P. Nicolaus a saucto Valentino, sacerdos
Augustinianus, qui tunc temporis Aquilæ habi-

*et sacerdos
Augustinia-
nus præsen-
tis lapsus
periculo
mirè eripi-
tur.*

c

EX MS.
ITALICO.
Puerulus,

tabat, et istud ab ipso R. P. Simpliciano referri audivit.

8 Cum anno MDCXXV Aquilæ Petrus, filiulus triennis Lelii Thomæ de Tossa, in talem incidisset morbum, ut post multa frustranea pharmaca de vita illius actum videretur, Livia ejus mater, humano destituta auxilio, ad divinum confugit, et filiolum suum B. Antonio commendavit. Deinde accepit parum olei, de quo in Vita Beati meminimus d, et illum unxit, qui mox soluta lingua dicere cœpit: Mater, mater, ecce B. Antonius me tangit, et mihi benefacit. Porro tactus Beati ita puerulo profuit, ut post tertiam ejusdem olei unctionem pristinae sanitati omnino restitutus fuerit. Hæc omnia hodieum affirmantur a matre et avia dicti pueruli, ceterisque domesticis, qui adfuerunt.

et Comes de
Genga morbo
liberantur.

Comes de Genga rogatus reddidit sequens testimonium, quod in libris cœnobii nostri asservatur: " Ego Joannes comes de Genga facio plenam et indubitatam fidem, quod febris et maximo dolore in inguine oppressus præsens vitæ discrimen subierim. Quamvis autem medici multas unctiones et medicamina mihi præscripserint, numquam tamen dolorem auferre potuerunt. Itaque sentiens, me nec posse manducare nec dormire, de peccatis meis cogitare cœpi, eaque confessus sum. Postea me accessit D. Baptista Roselli, consanguinea mea, et mihi oleum B. Antonii obtulit. Ego id initio parum curabam. Unde ipsa me iterum ita exhortata est, ut illo uti decreverim. Cum vero me unxissem in inguine, ubi sentiebam dolorem, statim dormivi, et in somno vidi istum Sanctum, omnino fulgidum descendere. Tunc evigilavi, et me a febre ac dolore plane liberum sensi. Quod si non fuisset tantopere morbo extenuatus et exhaustus, statim surrexissem ac ambulassem. Ita testor et juro, ac in signum veritatis propria manu sub signo XVII Octobris anno MDCXLVI.

" Ego Joannes de Genga, ut supra. "

C

ANNOTATA.

a Puto, esse eundem, qui ab Elssio pag. 245 vocatur Gratianus Sanctarellus.

b Aliqui per vocem Italicam canna volunt indicari mensuram duarum ulnarum. Cangius autem in Glossario per vocabulum barbarum canna intelligit mensuram unius ulnæ et mediæ. Forte hic significatur vox Latina canna, quæ arundinem tum Latine tum Italice significat.

c Iste præsul Franciscus de Cavalieri ab anno 1621 usque ad 1638 cathedram Sulmonensem gubernavit, ut habet Ughellus tomo I Italix sacræ col. 283 et 286.

d Vide superius quæ de isto oleo dicuntur in Vita cap. 3; et inferius cap. 4 Miraculorum.

CAPUT II.

Energumenæ liberatæ, varii manifesto mortis periculo erepti, febricitantes et ægri sanati.

ETiamsi B. Antonius in vita sua habuerit peculiare donum fugandi dæmones e corporibus, et multos energumenos liberaverit, ut supra in genere dictum est, singula tamen illa beneficia notitiam nostram effugerunt. Quapropter similia quædam hic referam, quæ post obitum ipsius contigerunt. Imprimis Maria quædam, habitans circa pontem S. Mariæ, a dæmone obsessa, die XX Maii anno MDCXCV ad sacellum Beati adducta est. Illic a P. Anselmo Saxoferratensi, tunc monasterii nostri Priore, adhibiti sunt de more exorcismi, et dæmon post multos inconditos clamores et gestus coram pluribus adstantibus non tantum discessum promittere, sed etiam re ipsa corpus illud deserere coactus fuit, in signum exitus sui ejiciens per os feminae parvum lapidem, ut authentice testatur Marinus de Bagno, et legitur apud Claudium aliosque, quia miracula illius temporis pluribus locis annotata sunt.

Præter alios
energumenos
et quendam
Mariam,

E

10 Circa annum Domini MDLXXV inter alias multas dæmoniacas, quæ non memorantur, quædam energumena ante corpus B. Antonii exorcizata est a P. Petro Augustiniano; tametsi autem dæmones recusarent deserere illud corpus, quod vexabant, nihilominus post invocatum Beati nomen exire compulsi sunt, et in signum sui discessus ejecerunt per os mulieris septem aut novem carbones accensos, qui per multos annos cum aliis anathematis in vase quodam conservati fuerunt. Ita scribit Claudius, et P. Innocentius Aquilanus, testis oculatus, referebat. Ibidem in tabella adhuc hodieum cernitur depicta mulier, ex qua dæmon expellitur.

duæ feminae

Innocentia di Scoppito monialis S. Luciae, quæ ad conquirendas eleemosynas exhibat, antequam monialibus istis strictius claustrum præscriptum fuit, die quodam invenit sororem suam Benedictam, quæ a dæmone erat obsessa. Comitante igitur Jacoba de Tussi, quæ etiamnum hodie vivit, et de visu testatur, eam per varia templa et loca sacra circumduxit, ut exorcismis juvaretur. Sed nihil hæc omnia profuerunt, donec tandem cum ea ad ecclesiam nostram venit, ubi ante corpus B. Antonii liberata est.

a dæmonibus
obsessa,
F

11 Sabbetta Attilii Cerasoli de Fontecchia in juventute per invidiam magicis artibus incantata fuit, atque ita per tredecim annos mansit fascinata, ut non tantummodo maritum suum aversaretur, sed etiam sæpe sibi ipsi violentam mortem inferre conaretur: nam modo currebat ad fenestras ut se præcipitaret, modo ad aquam, ut se submergeret. At vicini et consanguinei eam, hisce periculis ereptam, duxerunt ad templum PP. Cappucinorum in Fontecchia a, et alia loca

et altera magici
artibus
incantata,
liberantur.

a

adhibiti

A adhibiti fuerunt. Tandem consilio Sanctæ, quæ erat uxor Francisci Ciasche, ad ecclesiam nostram Aquilanam deducta fuit, et quanto magis sacello B. Antonii appropinquabat, tanto magis se a dæmonibus vexari sentiebat, et post horridos clamores minabatur frangere lipsanothecam, si ad eam adducta fuisset. Attamen vi propius accedere coacta, fugientibus sponte sine exorcismo dæmonibus, ab hoc magico maleficio fuit liberata. Sic testatur memorata Sancta Ciasche, et anno MDCXLIII ipsa mulier, quæ beneficium acceperat, coram illustrissimo episcopo Sulmonensi Boccapadulo *b* jurata affirmavit, sicut P. Placidus Fulginas, tunc Prior monasterii nostri Sulmonensis, ei suaserat.

Hispanus,
nomine Antonius,

B 12 Hispanus quidam, nomine Antonius, ut Claudius Eugenius narrat, Aquilanam ecclesiam ingressus vidit capsam, in qua corpus nostri Beati quiescebat, petiitque, quo nomine appellaretur Sanctus, cujus sacra ossa illic continebantur. Cum autem intellexisset, eum vocari Antonium, de ejus patrocinio peculiarem fiduciam concepit, et voluit, ut suis expensis in ipsius honorem continuo lampas arderet. Postmodum, nescio quo tempore, cum aliquot Hispanis urbe Aquilana egressus, et circa Montem Offidium *c* cum latronibus pugnare coactus, in summo vitæ discrimine hunc Beatum invocavit, et præsentem illius opem sensit. Cum enim, finito feliciter certamine, domum reversus vesperi se vestibus exneret, inter subuculam et pectus tres plumbeas glandes invenit, quæ sine ulla corporis læsione in signum præstiti beneficii illic remanserant.

Andreas
puer triennis,

13 Prodigiosæ P. Simpliciani conservationi a lapsu, quam supra retuli, addi potest illud miraculum, quod D. doctor Horatius et D. Catharina de Simeonibus narrant, D. Andreæ Aquilano ejusdem familiæ contigisse. Cum is Andreas esset puer triennis, ex fenestra palatii, quinque aut sex cannis *d* alta, decidit in plateam. Inter lapsum accurrens mater clamabat: O beate Antoni, adjuva illum. Fuit tam efficax hæc Beati invocatio, ut filiolum sanum et illæsum invenerit, quamvis omnia illius membra certo confringenda putarentur, quia ex tam alto loco in viam lapide stratam ceciderat. Unde mater sæpius dicere consueverat, filium suum a B. Antonio inter vivos conservatum fuisse, uti P. Joannes Chrysostomus Aquilanus referebat.

canonicus
Aquilanus,

14 Reverendus dominus Josephus Jacchetti, canonicus Aquilanus S. Justæ, duplex mortis periculum intercessionem B. Antonii evasit. Primum mense Octobri anni MDCXXXVI, quando in vinea sua ambulans improvise glande plumbea impetitus est, et simul caput ejus clava percussus fuit: nam nec ab una, nec ab altera ullam læsionem accepit. Quin imo inimicum, in manus suas incidentem, facile propriis armis occidere potuisset; sed quia eodem die celebrans Missam et prævidens periculum oraverat nostrum Beatum, et S. Antonium Patavinum, ac S. Antonium abbatem, ut neminem læderet et a nemine læderetur, inimico pepercit, sicut istorum Sanctorum patrocinio contra ictus inimici illæsus perstiterat. Alterum mortis discrimen effugit mense Aprili anni MDCXXXVII, quando cultro periculose vulneratus brevi convaleuit, postquam se

iterum B. Antonio commendasset, ut ipsemet cum omnibus domesticis testatur.

EX MS
ITALICO.

15 Anno MDCXXXVI alius sacerdos Aquilanus graves persecutiones passus est ab inimicis, qui eum honore et vita spoliare conabantur: nam apud superiores multas infames calumnias de eo sparserunt, ipsumque in propria domo armis aggressi sunt. Ille in his angustiis opem B. Antonii imploravit, et expertus est: siquidem honorem recuperavit, quando postea imposturæ eorum ultro detectæ sunt; vita autem ei prodigiose conservata est, quando ad solam ipsius vocem hostes trepidi fugerunt impingentes in ejus caput validum ictum, ex quo nil nisi tuber remansit in signum, quod in eorum potestate fuisset.

aliique præ-
senti mortis
periculo

Nobilis dominus Andreas Ardinghelli, ut ipsemet refert, tempore quodam procelloso iter instituit per vias difficiles et periculosas, in quibus jam plures muli et homines perierant. Sed ille in evidenti mortis discrimine constitutus se commendavit B. Antonio, et salvus ad locum securum pervenit. Hinc juxta promissionem suam die XXIII Martii anno MDCXXXVII in signum accepti beneficii anathema argenteum obtulit.

eripiuntur.

E

16 Dominicus di Marinuccia de Poggio Picenza, juxta narrationem Claudii, mense Augusto ejusdem anni, quo B. Antonius ad cælum evolavit, non solum febri affligebatur, sed præterea vehementes in latere et spina dorsi patiebatur dolores, ita ut nec die nec nocte posset quiescere, et post adhibita inutiliter varia medicamina in extremum vitæ discrimen deducere. At ecce se commendans B. Antonio statim sanitatem obtinuit, et e lecto surgens sepulcrum Benefactoris sui visitavit, ac juxta votum suum ceream imaginem obtulit.

Quidam fe-
bri aliisque
doloribus af-
flictus,

17 Pater Nicolaus Saxoferratensis ex Ordine S. Augustini, qui Prioris munere in territorio S. Valentini fungebatur, anno MDCXLIII per plures hebdomadas ægrotavit, et nullum ex adhibitis medicamentis percepit levamen, ita ut juxta communem opinionem mors ei proxime instaret. Hinc D. Octavius Ambrosini Saxoferratensis, archipresbyter prædicti territorii, per cursorem moneri jussit P. Franciscum Aquilanum, qui tunc Sulmone officium Prioris administrabat, ut sine mora ad territorium S. Valentini veniret, si vivum invenire vellet P. Nicolaum, qui cum illo de rebus animæ et monasterii agere cupiebat. Audiit hoc nuntium unus e sacerdotibus nostris, intimus moribundi amicus, et simul cum aliis in Missa solenni ægrum B. Antonio commendavit. Mox discessit P. Franciscus, cui aliqui fiducia pleni dixerunt: Perge alacriter, quia speramus, fore ut eum sanum invenias. Plurimi tamen propter tempus hiemale et auram nebulosam vitæ moribundi timebant. Quid plura? Pater Prior juxta spem sibi datam invenit P. Nicolaum febre liberatum, et evidenti mortis periculo ereptum, ut P. Franciscus et ipsemet P. Nicolaus cum memorato archipresbytero testantur.

Prior ex Or-
dine S. Au-
gustini morti
proximus,

F

18 Anno MDCXXXVII puer biennis, filius D. Francisci Caprini et D. Catharinæ Ciampella. Aquilæ tanta ægritudine opprimebatur, ut omnium judicio proxime ad cælum migraturus putaretur. Sed B. Antonio commendatus sanitatem recuperavit, ut milii narrarunt parentes,

puer vicinus
B. Antonii
commenda-
tus

qui

EX MS.
ITALICO.

qui die xx Novembris una eum filiolo ad ecclesiam nostram venerunt, et pro gratiarum actione in sacello Beati Missam celebrari jusserunt.

alius febrile et
cephalalgia
obrutus,

Quando D. Claudius Antonelli Aquilanus anno MDCXXXVI Neapoli redierat, in gravem febrim et cephalalgiam incidit. Post adhibita per integrum mensem medicamina morbus ita ereesebat, ut de vita ejus actum videretur. Tandem die xxvi Octobris promisit B. Antonio visitationem et Missam, si sanitati restitueretur. Faeto voto, statim convaluit, et mense Februario anni MDCXXXVII sequentis eum patre, matre, fratribus, ac sororibus ad ecclesiam venit, et, ut promiserat, Missam cantari curavit.

et duæ mulieres

19 Franeisea, uxor Vincentii Jacobi, eirea illud tempus, quo B. Antonius e vita migravit, tribus diebus continuos pleuritidis dolores patiebatur. At invocato Beati auxilio, brevi sanata est, ut apud Claudium legitur.

graviter ægrotantes,

B

Mulier, nomine Gratia, eum Palmutio marito suo et filiis Aquilam veniens ad visitandum corpus S. Benardini, tantis pleuritidis punitionibus afflicta fuit, ut sine summo dolore respirare non posset. Cum per octo dies in diversorio, quod vulgo Boneompagno appellatur, maximis cruciatibus oppressa deebuisset, Palmutius vehementer dolens, tum quod uxoris morbum ereeseere videret, tum quod cum filiis domo abesse egeretur, die x Julii, anno MDCXCV sepulcrum B. Antonii visitavit, et P. Priori causam tristitiæ suæ exposuit. Pater Prior, commiseratione motus, virum comitatus est ad diversorium; et mulierem ægram linteis istius Beati vix tetigerat, quando cepit ita convalescere, ut die sequenti ad reddendas gratias venerit, et omnibus prodigiosam suam sanationem manifestarit.

uti et canonicus
pristinæ sanitati
restituuntur.

C

20 Reverendus dominus Felix Sineero, præpositus S. Nicolai de Jenea, et canonicus S. Mariæ de Roy Aquilanus mense Maio anni MDCI sese B. Antonio obstrictum agnoscebat his verbis: "Ego Joannes Felix Sincero per aliquot dies febrile continua ac pleuritide adeo periculosa laboravi, ut medicis de vita mea desperarent. Verum a piis quibusdam personis commendatus B. Antonio pristinam sanitatem obtinui."

ANNOTATA.

a Hic locus in mappis geographicis notatur non longe distans ab urbe Aquilana versus Orientem. Sed obscuriora hujusmodi loca imposterum annotare non est operæ pretium.

b Is est Franciscus Buccapadulius Romanus, qui anno 1638 Sulmonensem cathedram ascendit, atque anno 1645 ad ecclesiam Tifernatensem regendam transiit.

c Iste mons Aprutii ulterioris vulgo vocatur Bazzano, situsque est in Agro Aquilano, ut juxta Mazzellam asserit Baudrantius.

d Hujus vocis significationem jam dedimus in Annotatis capite præcedenti, ad litteram b.

D

CAPUT III.

Multi homines variae ætatis et conditionis in suis morbis aliisque incommodis auxilium B. Antonii experiantur.

Diana de Sanetis Aquilana, monialis ex Ordine S. Augustini, eum sorore sua mihi narravit, quod ab aliquot annis vespere sine lumine volens elaudere januam hortuli sui imprudenter intraverit portam caveæ, et non sine manifesto gravissimæ læsionis periculo per viginti quatuor gradus in eam deciderit. At in ipso easu B. Antonium invocavit, et sine ulla membrorum læsione sese in pedes erectam in plano caveæ invenit.

Intercessione B. Antonii quædam monialis,

E

Frater Thaddæus Perusinus ex Ordine S. Augustini anno MDCXXXVI, die XXI Julii stans in gradu vigesimo quinto scalarum, ut ecclesiam pro festivitate B. Antonii ornare inciperet, fallente pede, letalem lapsum minabatur. Tunc ille terrore correptus opem B. Antonii imploravit, ut P. Daniel Sulmonensis alique testantur, et manibus apprehenso uno scalarum gradu in aere pendens periculum mirabiliter evasit. Item in vigilia ejusdem Beati ex superiori parte ingens lignum decidit in illum locum, in quo memoratus Frater Thaddæus, F. Augustinus Fulginas, et F. Joannes Baptista de Peseara novitius paulo ante steterant. Arbitror, Beatum voluisse ostendere singularem suam clientelam erga illos, qui sui causa laborabant, et ideireo in duplici hoc periculo non permisisse, ut quis ex illis vel minimo damno afficeretur.

et aliqui Fratres ex Ordine S. Augustini a gravi periculo præservantur,

22 Franeiseus Lombardo in hebdomada Majoris anni MDCXXXV apud nos annum Domini sepulcrum præparans non solum ex alto loco cecidit, sed etiam caput in acumen lapidei gradus impexit, ita ut ex aure magnam sanguinis copiam emitteret, et in terra mortuo similis jaceret. Inde sublatus et in lecto ad ignem collocatus nullum dabat vitæ signum. Tandem ad se reversus dixit, se per intercessionem B. Antonii mortis faueibus ereptum fuisse, quia se inter eandem isti Beato commendaverat, ut P. Augustinus Fulginas et alii referunt, qui illie adfuerunt. Postea vero in signum recepti beneficii in ejus sacello anathema argenteum posuit.

et operarius post letalem lapsum sanitati redditur;

F

23 Quidam Franciscus ex pago S. Angeli per viginti annos podagra laboraverat; sed eo anno, quo B. Antonius obiit, post devote imploratam ipsius opem deinceps acutis iis doloribus liberatus est, ut Claudius memorat.

alii autem usum pedum,

Inter alias personas, quæ singularia beneficia pereperunt, dum corpus B. Antonii paulo post mortem conspectui omnium expositum fuit, numerari potest Maria di Lazaro, quæ brachio erat tam debili, ut ad se vestiendum aliena opera indigeret. Verum invocato Beati auxilio, eoram multis

brachii

A	multis adstantibus illico brachium pristino vigori est restitutum.	Donato, quæ vehementi ophthalmia ac cephalalgia laborabat: nam visitans beati Antonii corpus, et se pie ejus patrocinio commendans, coram plurimis testibus repente utroque morbo liberata est.	EX MS. ITALICO
ac digitorum recuperant.	Similem isto tempore opem expertus est Nardus di Colassa, qui ad corpus B. Antonii accedens, multis præsentibus, repente usum trium digitorum manus, quo caruerat, recepit, ut Franciscus de Bezzano iuridice notavit.	Eodem tempore et coram iisdem testibus Marutia di Bene de Bazzano liberata est magno dolore, quem in una manu patiebatur.	a variis morbis
Nonnulli genibus	24 Reverendus Dominus sacellanus Castri novi per decem annos tantam in genibus infirmitatem patiebatur, ut nullo modo se posset inclinare. Is se devote commendans B. Antonio in præsentia multorum sanitatem consecutus est, ut memoratus Franciscus notarius testatur, qui etiam annotavit aliud beneficium, quod intercessione ejusdem Beati collatum est cuidam mulieri, quæ per multos annos usu brachii dextri privata fuerat.	Altera mulier, nomine Sancta, præ vehementi capitis dolore per duos dies quiescere non potuerat. At requiem invenit, et subito sanata est, simul atque ad B. Antonii patrocinium confugit.	et doloribus
aliisque membris	25 Domina Manutia Aquilana ex morbo quatuordecim mensium ita membris iners mansit, ut sine duarum personarum ope progredi non posset. Confidens autem, se meritis B. Antonii pristinae sanitati restituendam esse, venit ad visitandum ejus sepulcrum, et licet prima vice nulum auxilium sensisset, tamen a duobus filiis suis Sebastiano et Francisco sustentata iterum corpus Beati visitare voluit. Cum ad templi nostri januam pervenisset, non minori fiducia quam alacritate filiis suis dixit: Sinite me solam ire. At illi responderunt: Quomodo vis sola ire, quæ pedibus consistere non potes? Nonne vides, te statim casuram? Quibus illa reposuit: Non cadam, Deo et B. Antonio adjuvantibus. Tunc sine fulcimento relicta tam alacriter ad Beati tumulum perrexit, acsi numquam ea infirmitate laborasset, et eodem anno MCDXCIV debitas illi gratias egit.	Domina altera, nomine Diana, magno corporis cruciatu per quinque menses affecta similiter se subito sanatam sensit, quando intercessionem B. Antonii imploraverat, ut supra dictus Franciscus de Bazzano legitime consignavit.	liberata sunt,
B		28 Sabetta, uxor Dominici Aquetani de Riviere, ob ingentem membrorum dolorem quatuor annis se movere non potuit, donec post devotam B. Antonii invocationem plane convaleuit.	antequam corpus
		Antonella quædam ad B. Antonii opem recurrens hydropisin statim deposuit.	B. Antonii
		Uxor Joannis de Grandis visitans corpus B. Antonii, liberata est cancro, quem per tres annos in una mamilla habuerat. Hæc septem miracula contigerunt, antequam corpus B. Antonii in capsâ reclusum fuit, cum octo aliis, quæ alibi narrantur, sicut et multa alia, quæ non sunt litteris mandata.	E capsâ inclusum est.
debiles,	26 Mario Mariolæ di Mariano de Fontecchia erat filius quadriennis, nomine Floravantes, qui a nativitate utrumque crus habebat ita affectum, ut numquam gressum firmaturus videretur. Nilominus pater die IV Aprilis anno MCDXCV invocans B. Antonium filiolo perfectam incedendi facultatem impetravit.	Eodem anno MCDXCV Joanna, uxor Bartholomæi, per quatuor menses in mamillis vehementer inflatis magnum passa fuerat dolorem; sed levamen sensit, quando auxilium B. Antonii imploravit.	Postea dolor mamillarum,
implorata	Eodem tempore D. Antonius ex oppido Retenca usum unius digiti recuperavit tangendo dumtaxat linteum, quo corpus B. Antonii coopertum erat, ut inter miracula, a Claudio relata, legitur.	29 Antonius, filius Joannis Honofrii de Paganica, eodem anno promisit, se tibiam ceream B. Antonio oblaturum; et hoc pacto sanatum est genu ejus, quod erat disruptum, et ex quo putridus sanguis effluebat.	genu disruptum,
C		Cum domina Camilla Dominici Joannis duos cereos oculos B. Antonio promississet, continuo oculorum fluxu liberata est.	fluxus oculorum,
Beati ope,	Domina Julia Balnei Aquilana, circa annum MDXCV, sicut ipsa refert, tantis femoris cruciatibus afflicta fuit, ut per octo menses lecta affixa non potuerit se movere, nec ullum huic malo remedium invenire. Dum denique auxilium B. Antonii flagitat, cœpit dolor remittere, et iutra paucos dies perfectam adepta est sanitatem; in cujus signum in sacello Beati argenteum femur obtulit.	Liberatus Joannes de Strato propter acerbum pedum dolorem per octo menses lecto decubuit; at fiduciam in meritis B. Antonii collocans gressum recuperavit.	pedum cruciatus,
		Religiosa quædam, nomine Vanna, solo tactu linteï, quod corpori B. Antonii impositum fuerat, coram suis sororibus et patre spiritali fugavit lepram, quæ per viginti annos manum suam infecerat.	F lepra,
integras membrorum vires recipiunt.	Anna Bruna, monialis in cœnobio Aquilano S. Lucie ex doloribus per tres annos toleratis mansit debilitata coxendice, licet multa et varia in vanum huic infirmitati remedia adhibuisset. Demum B. Antonio promittit cereum donum, quod dum offert coram ejus effigie, quæ in dormitorio monasterii depicta est, pristinas vires omnino recuperavit.	Petrus Francisci de sancto Silvestro violentis lateris doloribus oppressus, post invocatum B. Antonii præsidium, protinus lenimen expertus est.	lateris punctio,
Septem mulieres	27 Primum miraculum, quod post mortem B. Antonii patratum est, contigit uxori Joannis di	30 Natalitia de Incordato, monialis ex Ordine S. Augustini, ob intolerabilem cruciatum in spina dorsi manibus pedibusque repere cogebatur, si quando ad alium locum se transferre vellet. In hoc misero statu ad B. Antonii patrocinium confugit, et mox sensit omnem dolorem ita dispelli, acsi a spina dorsi grave pondus auferretur, et manu cujusdam in pedes erigeretur. Quare læta confestim ad ecclesiam nostram perrexit, et quamvis januam templi clausam iuveniret, noluit redire, donec Benefactori suo gratias egisset. Sic ipsamet	spina dorsi male affecta.

EA MS.
ITALICO.

pes confra-
ctus

ipsamet cum vicaria sui monasterii anno MDCXXXVI affirmabat.

31 Prudentia Cia monialis testatur, quod anno MDCXXXIII pedem cadendo ita diffregerit, ut fulcris subalaribus nixa progredi cogeretur. Visitans vero sepulcrum B. Antonii sensit insolitum robur pedi suo infundi, ita ut jam sine ullo fulcro incedat, etsi nonnihil claudicet.

proles ægra,

Domina Portia Gentile anno MDCXXVI habens prolem infirmam, et videns eam humanis remediis non posse juvari, ad divinum auxilium confugit. Promittens itaque B. Antonio aliquod donum, illi sanitatem impetravit, et promissionem suam implevit.

et genuum
debilitas pa-
trocinio ejus-
dem curan-
tur.

Magdalena Gatti Aquilana anno MDCXXXVIII post morbum unius mensis retinuit tantam genuum debilitatem, ut sine summo dolore non posset genuflexa Missæ sacrificio interesse. Postquam se sæpius B. Antonio commendasset, subito se sensit hoc malo liberatam tempore quodam matutino, dum ejus sepulcrum adiret. Unde in grati animi signum in sacello illius anathema obtulit.

B

Denique re-
ligiosus An-
gustinianus
in spontaneo
urinæ proflu-
vio.

32 Religiosus Augustinianus, octodecim annos natus, anno præterito mihi asseruit, se paratum esse jurejurando testari, quod non solum in pueritia, sed etiam in hac sua ætate non potuerit urinam retinere, dum dormiebat, et quod numquam senserit infirmitatem illam minui, quamvis plurimis usus fuisset remediis, ac sese etiam variis Sanctis commendasset. Tandem Aquilæ habitans cœpit orationibus, quæ in sacello B. Antonii leguntur, istum Beatum invocare, et intra breve tempus hoc spontaneo urinæ profluvio liberatus est.

altius religio-
sus in gravi
persecutio-
ne,

33 Superior cujusdam Ordinis religiosi, tum sinistris invidorum delationibus, tum propria animi aversatione instigatus, quemdam e subditis suis tanto odio persequabatur, ut levissima ejus errata gravissimis pœnis castigaret. Cupiebat miser coram Superiore falsas æmulatorum accusationes refellere ac innocentiam suam ostendere; sed Superior eum nolebat audire, etiamsi subditus intercessione alterius alloquium obtinere niteretur. Demum videns, se nihil proficere, per multos dies B. Antonium oravit, ut sibi in his angustiis succurreret. Paulo post plane inexpectato modo licentiam se defendendi accepit, et Superiorem, quem hactenus durum dominum expertus fuerat, benignum patrem invenit. Quin imo Superior dolens, sese accusatoribus ejus nimis faciles aures præbuisse, honorificentiora illi officia procuravit. Totam hanc rerum mutationem, quam humanis mediis impetrare non poterat, divinis consiliis et B. Antonii intercessionem acceptam refert.

C

mulier in
periculosa
puerperio,

34 Magdalena Ciampa, uxor Josephi Felicis Aquilani anno MDCXXXVIII tantos in primo puerperio passa est dolores, ut vitæ suæ timeret. Crescebat autem timor iste, quando cogitabat, eodem fere tempore duas suas sorores in puerperio mortuas esse. Sed tunc recordata miraculorum, quæ meritis B. Antonii patrabantur, et sese illi commendans, statim peperit filium, cui nomen Francisci Antonii imponi voluit, et die xxviii Junii anathema pro accepto beneficio obtulit.

35 Dominus Josephus Colizza Aquilanus ferme per tres annos cum quodam debitore suo litigarat, et nullo modo eum ad justam solutionem movere potuerat. Die festo B. Antonii ecclesiam nostram ingressus negotium isti Beato commendavit. At ecce eodem die debitor ultro litem componere voluit, et meliores condiciones obtulit, quam creditor antea exegerat. Re igitur amice transacta, D. Josephus in signum accepti beneficii argenteum anathema in tabulis votivis suspendi jussit.

D
ac creditor
in difficili
debitore o-
pem Beati
experti sunt.

CAPUT IV.

Varii ægroti uncti oleo, quo B. Antonius ad fugandos morbos in vita utebatur, sanitatem subito recuperant.

E

Beatus Antonius ad sanandos ægros sæpe utebatur quodam oleo, ut supra in ejus Vita diximus. Cum vero beatus Vir in magna sanctitatis opinione exspirasset, quisque sibi aliquas ejus reliquias comparabat. Inter alios sacerdos quidam Augustinianus abstulit lagenam, in qua salutiferum oleum conservare solebat, eamque in patriam suam secum referre desiderabat. Idcirco eam in angulo cubiculi sui abscondit, et quamvis gravi morbo oppressus, nemini revelare voluit, sperans, sese pristinae sanitati restituendum. Sed cum is præter opinionem suam obiisset, lagena illa mansit abscondita usque ad annum MDLXIV, quo P. Paulus Aquilanus vidit insolitum splendorem et radio solari similem ex isto angulo prodire. Miratus rei novitatem accessit ad locum resplendentem, et amotis araneorum telis invenit lagenam, cui agglutinata erat carta cum hac inscriptione: OLEUM BEATI ANTONII. Igitur P. Paulus magna cum reverentia illam accepit, et obtulit R. P. Priori, qui eam in sacrario reponi jussit, ac oleum ægris desiderantibus communicari. Cum autem oleum illud non solum ab Aquilanis, sed etiam a multis longinquarum civitatum incolis petatur, istud oleo communi statim miscetur, ne lagena brevi tempore evacuetur. Porro per oleum istud ægris innumera collata sunt beneficia, quorum jam nulla superest memoria. Quare hic sine ullo temporis ordine dumtaxat referam ea, quæ ad notitiam meam pervenerunt.

Narratur,
quomodo ole-
um B. Anto-
nii post mul-
tos annos in-
ventum fue-
rit,

F

37 Anno MDLXIX Margarita, uxor Felicis Joannis de Calzolaro Aquilani, per tres menses decubuit afflicta ignoto morbo, qui ei continuo mortem minitabatur. Quatuor medici nempe Salvator Massonius, Pirrhus Fonticula, Andreas Zoccolo et D. Scorzese post adhibitam diligenter operam nullum malo remedium inveniebant. Tandem in ultimum vitæ discrimen adducta animam extremis Ecclesiæ Sacramentis præmuni- vit, ac testamentum condidit. Sed cum P. Augustinus Aquilanus, ejus confessarius, illi memoratum oleum obtulisset, statim melius habere cœpit, et intra paucos dies pristinae sanitati re-

quo in mu-
liere gravis
morbus,

stituta

A stituta est, ut ipsa cum marito, et Vigilia d'Agnone monialis, alique testantur.

In fabro ferrario periculosum vulnus,

38 Thesaurarius civitatis Aquilanæ ab aliquot annis accersiri jussit Joannem Marinum Justiniani, fabrum ferrarium, ut quasdam D. Joannis Marini Febioni capsas aperiret. Inter alias unam aperuit, in qua erant subulæ, qualibus sutores uti consueverunt. Cum vero eas extraheret, una earum in terram decidit cuspidem in altum erecta, in quam faber ferrarius inconsiderate genu suum infixit. Tunc autem dolorem vix sentiens, nullum vulneri adhibuit remedium. At sequenti die volens e lecto surgere vidit genu inflatum et ita affectum, ut non nisi claudicando posset incedere. Vesperis chirurgus applicuit ei emplastrum; sed mox tantum sensit dolorem, ut magno clamore sorores advocaret, quarum una, ablato emplastro, partem læsam unxit præfato oleo, quod tunc forte alia occasione domi conservabant. Subito adolescens tantum sensit doloris lenimen, ut placide obdormierit, et postero die sine ullo altero remedio se plane sanatum invenit.

B

et in ejus sorore apostema,

39 Anno MDCXXXV Dorothea Justiniani soror prædicti fabri ferrarii, et uxor Francisci Igalea Aquilani, habuit circa ventrem apostema, quod eam tanto dolore afficiebat, ut nec die nec nocte posset quiescere. Tota familia assiduo occupabatur calefaciendis linteis, ut cruciatum aliquo modo lenirent. Sed cum post hæc aliaque remedia malum non minueretur, tandem apostema incidere decreverunt. Dum ejus maritus adit chirurgum, soror illius eam oleo B. Antonii unxit, ac crucis signum formavit. Ecce statim apostema ultro apertum est a parte exteriori, cum ab interiori naturaliter disrupti debuisset, et omnis sanies sponte effluens mulierem ab omni dolore et periculo liberam reliquit. Ita ipsa cum reliquis domesticis testatur.

ejusque fratre angina pelluntur.

40 Reverendus dominus Franciscus Justiniani sacerdos, et supra memoratorum frater, coram omnibus Patribus nostris asseruit, quod sæpius angina laboraverit, et habuerit fauces interius ulceratas, ita ut sine summo dolore manducare non posset. Remediis quidem crebro malum pellebat, sed identidem redibat. Quodam tempore iterum easdem angustias tolerans vidit domi ampullam, rogansque, quid in ea esset, intellexit, esse oleum B. Antonii. Itaque genua flectens, recitatis aliquot orationibus, fauces suas exterius unxit, et non solum statim sanatus est, verum etiam deinceps ab eodem malo liber exstitit, ut ipsemet affirmat.

C

Quinque feminæ

41 Faustina, uxor Augustini Capece, fuit oppressa cruciatu, qui dolores partus superare videbatur. Hinc sæpe clamoribus quietem monasterii nostri turbabat, ita ut R. P. Spiritus juxta testimonium Virgilie d'Agnone monialis nostræ impatiens istarum ejulationum, subito iræ motu abreptus, per fenestram clamaret: Quandonam tandem partus ille finiatur? Cum autem misera mulier, quæ sine summo dolore moveri non poterat, et nullum in arte medica solatium invenerat, post quindecim dies prædicto oleo inuncta fuisset, brevi pristinam sanitatem recuperavit.

B. Antonium invocantes,

Diana de Sanctis, monialis nostra Aquilæ, quodam tempore habuit genu ita inflatum, ut

vix se posset movere. Post adhibita in vanum multa remedia vesperi se unxit isto oleo, et mane sine ullo mali indicio se sanam invenit.

EX MS. ITALICO.

42 Cynthia Nardis, uxor D. Hieronymi Salvati, spatio quinque mensium tantos dolores passa est, ut in lecto tantummodo posset sedere. Quo autem pluribus utebatur medicamentis, eo minus morbi lenimentum experiebatur. Tandem D. Sebastianus Nardis ipsi dixit: Si te non sanet oleum B. Antonii, nullum est morbo tuo remedium. Cynthia, hoc audito, fide et devotione plena sese B. Antonio commendavit, et hoc oleum quæri jussit. Porro quanto magis oleum istud miseræ mulieri appropinquabat, tanto magis dolorem suum minui sentiebat, ac demum illo inuncta confestim convaleuit, ut ipsa hodie narrat cum Prudentia moniali nostra, quæ huic subitæ sanationi interfuit.

et oleo isto unctæ

43 Lucia Fornarecci Aquilana maximos in stomacho et matrice patiebatur dolores. Cum se humanis mediis nihil proficere cerneret, oleo B. Antonii sese unxit, et statim lenimen sensit. Postea eodem morbo redeunte, idem remedium adhibuit, et semper diminutionem doloris experta est, ut P. Joannes Chrysostomus testis oculatus et hujus rei optime conscius mihi affirmavit.

varios corporis cruciatus

E

Anno MDCXXXII Amabilia Alexandri Strozza ex pago sancti Angeli, habens decem ætatis annos, tam gravibus per totum corpus vexabatur cruciatibus, ut maximos clamores ederet, et non sine summo dolore in lecto moveri posset. Spatio quindecim dierum nullum somnum cepit, nec ullum ex medicorum remediis levamen sensit. Denique hoc oleo uncta placide per totam noctem dormivit, ac mane expergiscens se omni dolore et morbo liberatam comperit, sicut Albericus Strozza ejus consanguineus mihi narravit.

evadunt.

44 Franciscus Pontiano ex eodem pago sancti Angeli anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo tertio, ætatis suæ vigesimo quinto per mensem et amplius tantis doloribus fuit afflictus, ut semper lecto decumbere cogeretur. Tandem a sorore sua unctus hoc oleo statim melius habere cœpit, et intra paucos dies plane convaleuit, ut supradictus Albericus Strozza mihi exposuit.

Per istud oleum juvenis sanitatem,

Aurelia Jacobi ex eodem pago mulier sexagenaria, ut refert memoratus Albericus, anno MDCXXXIV tantis corporis cruciatibus obruebatur, ut omnium membrorum usu capta solis linteis in lecto revolvī posset. Dum Angelicus filius ejus clericus eam hoc oleo ungit, statim sanitatem recuperat.

F

mulier usum membrorum,

Cæsar, filius Bartholomæi de Simeonibus, uti narrat D. Doctor d'Horatio ex eadem familia, in una parte capitis nullos a nativitate habuerat capillos: unde plane deformis apparebat. Cum B. Antonio commendatus et oleo ejus unctus fuisset, orti sunt in ea parte capilli flavi, qui postea in nigrum colorem transierunt, atque aliis ita similes facti sunt, acsi nunquam hoc defectu laborasset.

et puer ex parte calvities miro modo capillos obtinuit.

45 Anno MDCXXXII Philippus Joannis Angeli de Tornamparte in femore sinistro habuit tumorem similem apostemati, qui indies cresceus tandem illum claudicare coegit. Postquam per annum integrum hoc malo vexatus fuisset, suasionem P. Matthæi Aquilani venit Aquilam, ut

Hoc de tumor in femore

oleo

IN MS.
ITALICO.

oleo B. Antonii ungeretur. Quamvis non statim post unctionem istud malum discesserit, tamen tumor antea durus paulatim cœpit mollescere, et tandem sine ulla fluxione evanuit.

dolor lateris,

Mense Maio anni MDCXXXVI P. Deodatus Aquilanus ex Ordine S. Augustini per quindecim dies affligebatur dolore lateris, ita ut nec comedere nec se erigere aut inclinare posset. Cum sese oleo B. Antonii unxisset, dolor descendit in coxam femoris dextri, cumque ibi memorato oleo signum crucis formasset, postero die perfecte convaluit.

pectoris et
umbilici cruciatus,

46 Cum Baptista Lombardus, elegans lignei operis artifex, præ intolerabili pectoris et umbilici dolore per quinque dies lecto decubisset, memoratus P. Deodatus prædicto anno illum unxit eodem oleo, ex quo ita sanatus est, ut sequenti die ad consuetum laborem suum redierit.

febres

Catharina, uxor prædicti artificis, ob febrim aliosque morbos eodem tempore per quindecim dies lecto affixa fuerat. Itaque etiam hoc oleo uncta fuit, et quamvis primo pedibus consistere non posset, tamen eodem die pristinis viribus restituta est.

B

in duabus
mulieribus,

Victoria Porani, uxor Pauli Reatini, qui habitabat Aquilæ, per mensem et ultra febribus extenuata post tentatam frustra medicorum industriam hoc oleo usa est, et sequenti die febrim evasit, uti præfatus P. Deodatus testis oculatus affirmat.

diuturnus
morbus,

47 Rusticus quidam de Bagno per octo menses præ morbo non valens labore victum acquirere, intellecta hujus olei virtute, sese eo ungi petiit, et mense Junio anni MDCXXXVI intra paucos dies sanatus ivit ad laborandum in agro Romano.

respirandi
difficultas,

Clara Gilioli Veneta, uxor Francisci Gilioli incolæ Aquilani, anno MDCXXXV circa festa Natalitia tali laboravit morbo, ut respirationem sibi intercludi sentiens de nocte vocaverit ancillam suam Elisabetham, cui dixit: Hei mihi respirare vix possum! Videor mihi suffocari! Tunc uncta hoc oleo, quod forte antea ob ægritudinem filioli sui accersi jusserat, subito angustia illa præteriiit et liberam respirandi facultatem accepit, ut ipsa ejusque maritus et ancilla testantur.

C

podagra,

48 Dominus Alexander Dragonetti intolerabilibus podagræ doloribus cruciatus nullum acuti istius tormenti levamen inveniebat, nisi in hujus olei unctione: nam experientia didicit, toties dolorem illum minui, quoties sese ungebat.

Joannes Bruno notarius Aquilanus in eodem morbo similem dolorum diminutionem sese in hac unctione expertum fuisse asserit.

aliique morbi

Anno MDCXXXV die XXVI Decembris uxor præfati D. Alexandri Dragonetti venit ad ecclesiam S. Augustini, ut maritum suum, rursus morbo laborantem, B. Antonio commendaret, et ea occasione mihi narravit, quomodo initio matrimonii sui opem ejusdem Beati experta fuisset: tunc enim maritus ejus podagra aliisque morbis ita erat afflictus, ut de vita illius actum videretur. Dum itaque mœrore oppressa nil nisi mortem ejus exspectabat, venit ad portam ignota quædam paupercula, quæ se Mariam appellabat, et quam numquam deinceps vidit. Hæc tristitiæ causam sciscitatur, eaque intellecta, dicit: Si

maritum tuum sanari velis, commenda eum B. Antonio, qui in ecclesia S. Augustini quiescit, illumque oleo ejus unge. Tum matrona petiit istud oleum, cujus antea notitiam non habebat, et eo maritum unxit, qui statim melius habere cœpit, et intra breve tempus cum tota familia venit ad ecclesiam S. Augustini, ubi ipsemet ministravit Missæ, quam pro gratiarum actione celebrari jusserat.

49 Paulus Rainaldi, ludimagister in civitate Sulmonensi, habens circiter quinquaginta quinque ætatis annos circa finem anni MDCXXXIV propter intensum frigus vehementissime podagra affligebatur. Mense Januario sequentis anni unxit sese jam sæpe memorato oleo, et tantum levamen sensit, ut postero die surrexerit, et scholam adierit, in qua jam alterum suo loco substituerat. Quamvis autem intensum frigus istud per quindecim dies adhuc duraret, tamen ab illo malo plane liber exstitit, uti ego cum aliis vidi.

mirabiliter
fugantur.

50 Vincentius Sardi Sulmonensis mense Septembri anni MDCXXXIV in omnibus membrorum juncturis dolorem patiebatur; præterea accesserat nausea cibi et tam vehemens oculorum fluxus, ut omnes eum visu privandum existimarent: nam oculos habebat inflatos, lippos, atque ita debilitatos, ut hominem duabus cannis a se distantem non cognosceret. Post adhibita in vnum plura remedia tandem festo Purificationis beatissimæ Virginis Mariæ sacerdos quidam ex Ordine nostro excepit ejus confessionem, et recitatis gloriosæ Virginis Litaniis, unxit eum oleo B. Antonii, et sese, postea reditum promisit. Reversus itaque ad ipsum sequenti die advertit, in sinistro ejus oculo aliquid mali dumtaxat superesse. Quare eum secundo unxit, atque etiam in honorem sanctissimæ Trinitatis sese id tertia vice facturum spondit. Sacerdos postero die iterum redit, et ægrum ita oculis valentem invenit, ut in plena luce libellum parvi characteris posset legere. Post tertiam unctionem sacerdos eum interrogavit, an non posset incedere. Cumque æger respondisset, se nondum posse gressum firmare, nihilominus sacerdos confidenter dixit: Cras te exspectabo in templo S. Augustini, ut Deo et B. Antonio gratias agas: spero enim, fore ut Deus per intercessionem B. Antonii tibi vires largiatur, ut id facere possis. Vincentius mane e lecto surrexit, sed ad ecclesiam non venit, quamvis facile potuisset. Redit igitur sacerdos, et inveniens eum sine ciborum nausea, sine dolore et ullo oculorum impedimento ait: Gaudeo, domine Vincenti, te ita sanitati restitutum esse. Cui ille: Equidem Dei gratia et intercessione B. Antonii sanatus sum; sed dubito, an in eundem morbum non sim relapsurus. Huic respondit sacerdos verbis Christi: Ecce sanus factus es; jam noli peccare, atque ita eum sanum reliquit. Post aliquot dies Vincentius in eundem morbum incidit, quod verosimiliter contigit, quia patrocínio B. Antonii non satis confidebat, vel quia in signum grati animi sepulcrum ejus adire neglexit, cum facile potuisset. Hæc omnia testes oculati Sulmone sub juramento deposuerunt.

Post salvationem ingratus et diffidens puni-

E

F

51 Dominicus di Zotto Aquilanus habuit in tibia ulcus ita inveteratum, ut nullis remediis de-

sed multi
alii.

pelli

CAPUT V.

*Miracula, quæ per B. Antonii baculum,
cucullum et pileum patrata sunt.*

A pelli posset. Audiens autem miracula B. Antonii petiit locum ulceratum cruce signari atque ipsius oleo ungi. Sequenti die fructum suæ devotionis recepit, et sese sanatum invenit, uti P. Simplicianus sub juramento testatur, et mihi ex certa scientia retulit P. Nicolaus a S. Valentino qui tunc temporis Aquilæ habitabat.

*implorato B.
Antonii auxilio,*
Eodem tempore aderat supradicto Dominico alter, qui habebat collum ita rigidum, ut caput sine toto corpore vertere non posset. Sicut autem iste cum præfato Dominico unctus est, ita etiam cum illo plenam sanitatem accepit.

*et magna
cum fiducia*
Cum mense Septembri anni MDCXXXV Hieronymus, agricola nostri cœnobii, partem frumenti ad nos deferret, querebatur de magnis doloribus quos per totum corpus sustinuerat. Datum itaque fuit ipsi hoc oleum, quo se ungens pristinam sanitatem recuperavit, sicut filii ejus mihi narra-
hoc oleo usi

52 Anno MDCXXXVI P. Valentinus Perusinus, ex Ordine S. Augustini, tantos passus fuerat dolores, ut per tres menses lecto decumbere coactus fuerit, et per duos menses sine fulcris subalaribus incedere non potuerit. Quando anno sequenti habitabat Aquilæ, idem morbus reditum minabatur, et jam illi dolores eum cruciare incipiebant. Quare recitatis orationibus, quæ in sacello B. Antonii conservantur, sese ipsius oleo unxit, et ita ingruentem morbum stitit, ut nunc omni dolore liber vivat.

*variis mor-
bis*
Narrat Livia, uxor D. Lelii de Tossa, multa a B. Antonio præstita fuisse beneficia suis filiis, ac præsertim suo marito, qui in gravimorbo unctus ipsius oleo statim sanitatem recepit.

Julius Cæsar Arquilla de germana sua narrat, quod a vigintiannis, quando primum matrimonio juncta fuerat, collum plane strumosum habuerit. Quanto autem plura huic malo remedia adhibebat, tanto plures strumæ exoriebantur. Tandem commendans se B. Antonio collum suum oleo unxit, et hoc morbo liberata est.

*et doloribus
a*
53 Anna Tartara, monialis nostri Ordinis a, in Quadragesima anni MDCXXXVIII aliquot diebus tantos in humeris et collo tolerabat cruciatus, ut caput movere non posset. Post tertiam istius olei unctionem sensit sibi omnem dolorem auferri, et perfectæ sanitati restituta est.

liberantur.
C Anno MDCXXXVII Carolus Cià Aquilanus festo S. Martini habuit oculum sinistrum ita inflatum, ut cæcitatis periculum incurreret. Præterea præ dolore oculos aut caput attollere non poterat, et remediis depulsum per aliquot dies malum identidem redibat. Ita misere vixit usque ad festum B. Antonii, quando ejus oleo unctus et baculo tactus intra duos dies omnino convaluit, et pro gratiarum actione Missam in ejus sacello celebrari curavit.

ANNOTATA.

a Ordinis scilicet Eremitarum S. Augustini, quem auctor amplexus fuerat.

Aquilæ in ecclesia nostra conservamus baculum, quo B. Antonius ob claudicationis incommodum utebatur, ut in Vita ejus dictum est. Fama publica est, tactu istius baculi plurimos ægros fuisse pristinæ sanitati restitutos, cujus rei jam aliquot exempla proferemus. Donata, uxor Josephi Ventiquattro Aquilani, ob pariendi angustias ad ultimum vitæ discrimen adducta erat. Cum ei impositus fuisset memoratus Beati baculus, foetum mortuum et putridum emisit, et ipsa interim salva et incolumis evasit, ut non solum in Claudio legitur, sed etiam a D. Jacobo Jacobetti Aquilano, teste oculato, confirmatur.

55 Anno MDCXII mulier habitans in castro civitatis Aquilanæ similiter ob partus difficultatem morti propinquabat. Imposito B. Antonii baculo, quem Pompeius noster frater laicus ei attulerat, feliciter peperit, uti narrat P. Simplicianus Sulmonensis, qui tunc sacrario nostro Aquilano præerat. Mulier illa post hoc beneficium tantam in isto Beato habebat fiduciam, ut ex fracto baculo sibi frustum retinuerit, sperans, sese in aliis periculis intercessione ejus liberandam. Sed plane contrarium accidit: nam statim afflicta est feбри, quæ tanto fiebat violentior, quanto majora adhibebat remedia. Igitur suspicata, id sibi contigisse, quia baculi partem clam retinuerat, statim eam restituit et simul morbo liberata est. Pars autem illa annulo argenteo cum reliquo baculo conjuncta fuit, sicut præfatus P. Simplicianus testatur.

Uxor judicis Aquilani anno MDCIII parere non valens in manifesto vitæ periculo versabatur. Evasit tamen tactu præfati baculi, quem postea remisit cum eleemosyna, ut in libro monasterii nostri notatum est.

56 Anno MDCXXXI Margarita, uxor D. Felicis Giovani, ob eamdem causam magnum de vicina morte conceperat timorem, quamvis jam sæpius peperisset. Timor autem ille crescebat, quia intellexerat, Franciscam Marciottam circa illud tempus in partu mortuam esse. Jam itaque se ad mortem pie obeundam comparaverat; sed tacta B. Antonii baculo, feliciter prolem masculam edidit, ut mihi primum P. Antonius Aquilanus ejus filius, et postmodum ipsamet cum aliis retulit.

Julia Rivera, uxor D. Ascanii Alfieri Aquilani anno MDCXXXVII partui propinquans post continuos unius diei et noctis dolores edidit filiolum. simul atque ei baculus B. Antonii allatus fuerat, sicut D. Octavius Nardis, illius gener, mihi narravit.

Anno MDCXXXVI Barbara Alfieri, uxor supradicti D. Octavii per duas horas et mediam ante primum suum partum intolerabiles passa fuerat angustias. Videns, se non posse parere, petiit B.

Baculus B.
Antonii
predest

E
quibusdam
mulieribus

F
in partu pe-
riculanti-
bus

EX MS.
ITALICO.

Antonii baculum, quo allato, facile peperit filio-
lum, ut maritus ejus cum D. Cinthia Salvati mihi
exposuit.

Quatuor mo-
niales, ce-
phalalgia la-
borantes,

57 Quando P. Mansuctus Aquilanus erat con-
fessarius monialium S. Luciae, quatuor istius
cœnobii moniales, nempe Euangelista Rosis,
Apolonia de Luculo, Amadia de Cresio et Clara
Rosis, eodem tempore cephalalgia laborabant.
Tactæ autem hoc baculo in capite omnes quatuor
eodem tempore mox sanatæ fuerunt, sicut abba-
tissa cum aliis testatur.

vir

Lelius Pio Aquilanus post gravem duorum
mensium morbum ad extremum vitæ terminum
pervenerat. Contactu autem istius baculi melius
habere cœpit et intra breve tempus plane conva-
luit, uti de visu narrat frater noster Constantius
laicus, qui ei prædictum baculum attulerat.

et mulier a
medicis de-
posita,

Anno MDCXXII Elisabetha Romanelli incidit in
morbum adeo gravem, ut a medicis deposita,
quamprimum moritura putaretur. Allato ad eam
hoc baculo, pristinam sanitatem brevi recupera-
vit, ut D. Josephus Romanelli affirmat.

B

aliique post
graves mor-
bos

58 Salvator de Bernardino Aquilanus festo S.
Bartholomæi anno MDCXXXVI incidit in febrim,
quæ postea tantam malignitatem prodidit, ut me-
dici, videlicet Julius Cæsar Benedictis et Joannes
Baptista della Grascia, de vita ejus desperarent.
Ille, intellecto suo periculo, ad opem B. Antonii
confugit, atque ejus baculum afferri jussit : quo
accepto, melius habere cœpit, et intra breve tem-
pus omnino sanatus in grati animi signum Missæ
interfuit, quam in Beati sacello celebrari curavit.
Hoc a multis audivi, et postmodum ex ipsomet
Salvatore intellexi.

eodem bacu-
lo tacti

Bartholomæus sartor, filius Joannis Pulci, die
XXII Novembris anno MDCXXXVII in signum grati
animi misit oleum pro lampade B. Antonii, quia
usque ad mortem ægrotus et a medico depositus
tactu illius baculi sanitatem recuperarat, uti
Franciscus Cianche ejus consanguineus testatur.

convale-
runt.

Franciscus Tenti Aquilanus anno MDCXXXVIII,
ut ipsemet refert, perdidit usum oculi dextri, in
quo prius albam maculam habuerat. Post ten-
tata in vanum varia remedia opem B. Antonii
imploravit, ejusque baculum sibi afferri jussit.

C

Post tres dies visu perfecte recuperato, in si-
gnum accepti beneficii sepulcrum Beati visitavit,
et pro gratiarum actione Missam in ejus sacello
celebrari curavit.

Cucullus
ejusdem Bea-
ti, qui Sul-
mone serva-
tur,

59 Non possum sine tristitia commemorare,
quid acciderit albo B. Antonii cucullo, quem P.
Antonius et P. Bartholomæus Sulmonenses in
patriam suam detulerunt : nam centum et viginti
annis ita integre et nitide conservatus fuit, quam-
vis ad varios ægros deferretur, ut quasi adhuc
novus appareret. Sed a viginti annis tam exigua
istius sacri thesauri cura habita est, ut, quibus-
dam partes ex eo decerpentibus, omnino lacerat-
us sit, et omnem cuculli figuram perdidit.
Verum sicut istud infortunium sine dolore nar-
rare non potui, ita cum gaudio referam miracu-
la, per has reliquias patrata, quæ Sulmone co-
ram illustrissimo ac reverendissimo D. Francisco
de Cavalieri, istius civitatis episcopo, testes ju-
rati deposuerunt.

virum gra-
vissimo mor-
bo,

60 Josephus Parentela post morbum unius
mensis eo devenerat, ut jam legerentur preces,
quibus anima ad Creatorem profectura commen-

dari solet. Sed cum P. Daniel Sulmonensis ei
cucullum B. Antonii imposuisset, cœpit subito
melius habere, et post paucos dies omnino sa-
nari, uti Hieronymus del Re sacerdos de visu
testatur.

D

Julia Parentela Sulmonensis monialis Augu-
stiniana ob diuturnum morbum ita erat debilis,
ut nec pedibus consistere nec cibum sumptura
manum ori admoveere posset. Cum prædictus P.
Daniel eam cucullo B. Antonii tetigisset, statim
infirmitas discessit, et ipsa e lecto surgens cœ-
pit ambulare, uti præter P. Simplicianum te-
statur F. Franciscus laicus, qui P. Daniele comi-
tatus fuerat.

et monialem
magna debi-
litate liberat.

61 Moniales in Saxoferratensi S. Hieronymi
monasterio cum summa reverentia asservant pi-
leum B. Antonii, quem P. Anselmus Saxoferra-
tensis eo detulit. Deus autem per has reliquias
varia patravit miracula, uti moniales continua
traditione acceperunt. Sed quoniam antiquiora
beneficia non sunt litteris mandata, et ob te-
stium mortem hodiedum probari non possunt,
saltem referam aliquot recentiora, viventibus ad-
huc illis, quibus ea contigerunt, vel qui ea vide-
runt. Dominus Arsenius Chirurgi Saxoferraten-
sis, D. Emilius Manari et Jacoba Venanzi ejus
uxor, Maria Francisca Santarelli et Baptista
Mona d'Anema ambæ moniales cœnobii Hiero-
nymiani, Magdalena Bentivogli et Violanta Ma-
nara puellæ, quæ in dicto monasterio educaban-
tur, omnes diverso tempore magnum capitis do-
lorem tolerarunt, et contactu istius pilei statim
sese eo liberari senserunt.

Pileus B.
Antonii, in
Saxoferra-
tensi monia-
lium cœno-
bio conserva-
tus,

E

62 Sebastiana Vetoli puella, memorati mona-
sterii alumna, Faustina Venanzi monialis, D.
Petrottus, et Maria Cecilia Gregorii monialis
Saxoferratensis testantur, sese tactu ejusdem pi-
lei diuturnum capitis dolorem dispulisse.

variis mo-
nialibus
istius cœno-
bii,

Pater Ægidius Saxoferratensis ex Ordine S.
Augustini tanto capitis dolore affligebatur, ut
nullo modo posset quiescere. Sed imponens sibi
hunc pileum statim liberatus est, ut ipsemet
affirmat, et P. Simplicianus testatur, qui ipsi
adfuit.

aliisque æ-
grotis,

Cum Anna Maria Oliva Romana, monialis
præfati cœnobii, cadendo graviter caput læsis-
set, medici post alia remedia nihil proficientia
judicarunt, cranium ipsius terebra perforandum
esse. Interim sibi pileum B. Antonii imposuit,
et sine ulla chirurgi aut medicorum opera anno
MDCXXV sanitatem adepta est.

F

Eadem Anna Maria Oliva alias dolore capitis
vexabatur, et ejusdem pilei impositione ab eo li-
berata est. Quare soror ejus Angela Paula Oliva
vigiliam B. Antonii celebrare promisit.

Jacobus Sbaracini Saxoferratensis chirurgus,
febri et summo capitis dolore oppressus, etiam
hunc pileum sibi applicuit, et confestim opem B.
Antonii expertus est.

sanitatem ul-
tulit.

Cum jam ad lucubrationis meæ finem perve-
nerim a, eam tibi, beate Antoni, etsi impolitam
dedico et consecro, precorque, ut apud Deum et
sanctissimam ejus matrem Mariam pro meis er-
roribus et peccatis intercedas, mihi que gratiam
impetres, ut invisibilium hostium insidias evitem
in hac vita et tecum postea gaudeam in æterna
gloria. Amen.

Epilogus.
a

A

ANNOTATA.

a *Hic quidem Ciminellus miraculis a se collectis finem imponit; sed tamen postea adhuc alia collegit, ut inter sequentia observabo.*

ALIA MIRACULA

A Carolo Ciminello, aliisque collecta,
et hic ex eorum Mss. edita.

B

CAPUT I.

*Miracula, quæ anno MDCXLV conscripta
fuerunt.*

*Febris et ce-
phalalgia,*

Martha, uxor D. Augustini Lepore Aquilani, in mense Julio anni MDCXXXVIII habuit filiam, quæ per quindecim dies febris et capitis dolore afflicta lecto decubuit. Cum nihil prodessent remedia, quæ D. Joannes Baptista della Grascia medicus præscripserat, mater consilio Prudentiæ monialis nostræ sepulcrum B. Antonii visitavit, atque ei filiam commendavit. Deinde petiit jam sæpe dictum Beati oleum, eoque filiam unxit. Vix unctione peracta, vidit eam febris et cephalalgia liberatam, et die VII Septembris anno præfato Missam celebrari jussit, ut debitas Deo et Beato gratias ageret.

*dentium do-
lor,*

C

Justa Joannis d'Aragno mense Octobri anni MDCXXXIV tanto dentium dolore vexata fuit, ut per octo dies nullam quietem inveniret. Simulataque autem se B. Antonio commendavit, dolor ille discessit, et ipsa pro accepto beneficio Missam celebrari jussit.

tibiæ debilitas

64 Josephus Emiliani Aquilanus per multos annos passus est dolorem in coxa, ita ut trahens unam tibiæ tempore præsertim humido nixus baculo incedere cogeretur. Credidit autem, se ischiade laborare, cum nullis medicamentis hunc dolorem posset fugare. Tandem uxor ipsius, ut ipsamet refert, eum B. Antonio commendavit, et donum quoddam promisit. Vix facto voto, maritus isto dolore liberatus est, et ipsa anno MDCXXXVIII argenteam tibiæ cum coxendice obtulit.

falsi humores,

Margarita Pisella Aquilana circa finem anni MDCXXXVIII et initio sequentis habuit in capite falsos humores, quos nullis remediis poterat pelleret. Denique adhibito oleo B. Antonii, sanata est, et pro beneficio accepto obtulit cereum caput, sicuti voverat.

malignæ

65 Jacobus Gentile Aquilanus anno MDCXXXVII maligna febris correptus in manifestum vitæ peri-

culum venerat. Cum a D. Alexandra Loddi uxore sua fuisset B. Antonio commendatus, brevi sanitatem obtinuit, et ipsa pro beneficio grata Missam in Beati sacello fieri curavit. Ita testatur R. D. Josephus Colizza sacerdos Aquilanus, qui jussu meo illud indagavit, et rem omnem ex domesticis intellexit.

*EX MS.
ITALICO.*

Philippus Damianus, filius D. Hippolyti Ciampella Aquilani, mense Novembri anno MDCXXXVIII tanta febris fuit oppressus, ut medici vitæ ejus timerent. Sed a matre sua Anna unctus oleo B. Antonii cœpit melius habere, et brevi perfectam sanitatem consecutus est. Quare mater misit D. Guerrieri cum pecunia, ut in gratiarum actionem Missa celebraretur.

febres,

66 Beatrix Felicis de Colacchio die XXII Junii anno MDCXXXVIII propter ischiadis dolores lecto affixa fuit, ita ut se movere vix posset, et post plura remedia mense Augusto majores toleraret cruciatus. Tunc autem recordata B. Antonii, sese ei aliisque Sanctis commendat, et singulorum sepulcra se visitaturam spondet. Voto facto, cœpit convalescere, et circa finem Augusti e

ischias,

E

Sabetta d'Aperice, nostra monialis Aquilana, fatetur sese B. Antonio debere sanationem unius genu, cui diu frustra varia medicamina applicuerat, et in quo summum dolorem patiebatur, donec illum unctione salutiferi olei fugavit. Præterea affirmat, se intercessionem ejusdem Beati præsentis mortis periculo ereptam fuisse, quando mense Novembri anni MDCXXXIX per montes de Cicoli cum sua nepte ejusque marito Aquilam redibat.

*aliaque mor-
borum gene-
ra*

67 Hoc tempore allatum est anathema argenteum cum puella fasciis involuto, qui invocatione B. Antonii sanitatem obtinuerat. Quamvis autem illius mater cum tota familia Beati sepulcrum visitaverit, et ibidem pro accepto beneficio Missam celebrari curaverit, scire non potui, quænam fuerit.

*intercessione
B. Antonii
fugantur.*

Ursula del Cardinale Aquilana firmiter sibi persuadet, sese ope B. Antonii a gravi morbo liberatam fuisse, et idcirco mense Novembri anni MDCXXXIX anathema argenteum obtulit.

Magdalena, filia D. Sempronii Justiniani Aquilani, asserit, sese post toleratum per sedecim horas continuas dentium dolorem protinus liberatam fuisse, quando se oleo B. Antonii unxit.

F

Ab aliquot diebus ad sacellum B. Antonii allata est coxendix argentea cum altero anathemate argenteo, quod figuram feminae referebat. Sed non potui rescire, quorum ea dona fuerint.

68 Mense Maio anni MDCXL R. D. Hieronymus Balnei sacerdos Aquilanus calculo laboravit, et unus lapillus ita transversim in virga hærebat, ut eum nullo modo posset emittere. Interim gravissimo affectus dolore se B. Antonio commendabat. Dum vero ad altare ipsius Missam celebrat, sentit inverti lapillum, quem finita Missa facile emisit, et in signum accepti beneficii aræ imposuit.

*Præterea sa-
cerdos calculo
laborans,*

Quando mense Junio anni MDCXL meus ex fratre nepos Julianus Ciminelli a agebat novum ætatis annum, laboravit morbo quodam, quem Julius Cæsar Benedetti alique medici letalem judicabant. Commendatus autem B. Antonio cum

*auctoris ne-
pos letali
morbo affec-
tus,*

et

omnium

EX MS.
ITALICOmonialis do-
loribus
ischiadis
vexata,

omnium admiratione convaluit. Multi alii, qui Beati istius oleum adhibuerunt, eodem morbo liberati sunt.

69 Maria monialis in cœnobio S. Antonii Patavini Perusii anno MDCXXXIX dolores ischiadis passa est, ob quos plerumque lecto decumbere cogebatur. Primo adhibuit quædam remedia, quibus etiam dolor repressus est; sed post paucos dies iterum redibat. Intellecta igitur virtute olei, quod vulgo B. Antonii appellatur, eo se unxit, et constanter pristinae sanitati restituta est. Quare in signum grati animi quotidie memoriam istius Beati celebrat, recitando cas antiphonas et orationes, quæ in ejus sacello publice expouuntur.

mulier gravi
febri oppres-
sa,

Anno MDCXL Ludovica, neptis Joannis Petri de Crusa, per mensem gravi febri oppressa et B. Antonio commendata sanitatem recuperavit. Quapropter die VII Januarii anno MDCXLI pro beneficio accepto obtulit votum argenteum, et Missam celebrari jussit in sacello Beati, cujus sepulcrum sæpe alias visitat.

B
energumena,

70 Margarita, filia Josephi Sfordella de Fontecchio, habens annos ætatis quindecim energumena credebatur. Unde a matre Aquilam deducta est, ut malignus spiritus exorcismis expelleretur. Postquam varia sacra loca in hunc finem adisset, tandem ad sepulcrum B. Antonii deducitur, ubi dæmon cœpit primo tumultuari, sed deinde nullo dato signo eam deseruit. Postero die ad eundem locum reducta affirmavit, sese pridie liberatam fuisse, quando ad Beati sepulcrum accedebat, et ideo promisit, sese iterum redituram, ut gratias ageret, sicut etiam postea fecit.

atque tum
viri,

Paschalis Micarella Aquilanus anno MDCXLII ab hebdomada Majori cœpit ægrotare. Tandem die XXII Junii coactus est lecto decumbere, et prodidit sese morbus, qui vulgo ignis volans appellatur. Cognito morbo, D. Pirrus Fonticola et D. Julius Cæsar Benedetti medici sinistrum de ejus statu judicium tulerunt. Die XXVII ejusdem mensis se B. Antonio commendavit, et melius habere cœpit; vesperi autem se oleo Beati unxit, et sequenti die perfectam sanitatem recuperavit.

C

Dum vero se ungebat, videbatur sentire manum, quæ prædictum morbum amovebat, ut ipse affirmat, et in signum grati animi pro accepta sanitate anathema argenteum obtulit.

tum mulie-
res,

71 Elisabetha Scattone anno MDCXLII die I Augusti obtulit brachium argenteum, quia intercessionem B. Antonii usum brachii sui obtinuerat, quem multo tempore variis medicamentis obtinere non potuerat.

variis mor-
bis affecti,

Dominica Monzini Mediolanensis, quæ habitabat Aquilæ, per multos menses dolore capitis et aurium vexata variis nequidquam utebatur medicamentis. Tandem consilio cujusdam mense Junio anni MDCXLIII adhibuit oleum B. Antonii promittens anathema argenteum, si sanaretur. Protinus sensit malum minui, et post duos dies, recepta sanitate, promissum explevit, et præterea pro gratiarum actione Missam celebrari jussit.

sanantur.

Die XXII Augusti anno MDCXLIII D. Artemisia Romanelli ex voto obtulit coxam argenteam, quia post dolores per anni spatium in coxendice tole-

ratos subito sanata fuerat, quando se oleo B. Antonii unxerat. D

72 Festo B. Antonii D. Olimpia Cappa, uxor D. Joannis Marino Ventiquattro, ad ecclesiam nostram tulit anathema argenteum, quia filiola ejus per intercessionem B. Antonii liberata fuerat calculo, quo sæpe usque ad mortem laborabat.

Puella a cal-
culo,

Andreas Rampazzoli incola Aquilanus pro beneficio, quod intercessionem B. Antonii in letali morbo acceperat, obtulit die XIV Septembris anni MDCXLIII votum argenteum, et Missam celebrari curavit.

incola Aequi-
lanus a letali
morbo,

Eodem anno D. Catharina Cappa, uxor D. Philippi Ventiquattro, obtulit donum argenteum, eo quod maritus ejus patrocinio B. Antonii gravibus lateris doloribus prodigiose liberatus fuerit.

maritus a
dolore late-
ris,

73 In Vita B. Antonii, quam Andreas del Cardinale conscripsit, legitur aliud beneficium, de quo ille, qui XXI Junii anno MDCXL istud accepit, ita testatur: "Ego Nardus de Nardis ob ingruentem tempestatem volens pessulum obdere cuidam ostio domus meæ, digitum indicem dextræ manus graviter læsi, ita ut eo uti non possem et summum dolorem paterer. Cum vero legissem Vitam et miracula B. Antonii, magna cum fiducia me ipsi commendavi, ut dolorem auferret et usum digiti redderet. Statim autem dolor evanuit, et eo digito æque ac aliis commodo usus sum. In cujus rei fidem eo ipso tempore scripsi præsens testimonium ad gloriam Dei, qui est mirabilis in Sanctis suis. "Nardus de Nardis Aquilanus manu propria."

alter a læsio-
ne digiti,

E

74 Hoc est egraphum epistolæ, quam R. D. Emilianus Rossi sacerdos Saxoferratensis scripsit ad P. Joannem de Saxoferrato Augustinianum: "Reverende admodum Pater et tamquam frater. Hisce litteris te plurimum salvere ju-beo, et cum habites Aquilæ, peto quoddam beneficium, quo me tibi obstringes, quoad vixero: nempe desidero lagunculam, oleo B. Antonii repletam, aut alias ejusdem Beati reliquias: nam festo S. Monicæ exiens in agrum fregi crus, quod imperitia chirurgi male curatum est, ita ut post septuaginta dies ab eo infortunio necdum possim incedere. Attamen unguens tibiam oleo B. Antonii, quod monialis quædam S. Hieronymi ad me misit, melius habere cœpi, et confido, me misericordia Dei et hujus Beati patrocinio perfectam sanitatem consecuturum. Quare iterum iterumque rogo, ut mihi hoc beneficium præstes, et me B. Antonio commendes, quando in ejus sacello sacrosanctum Missæ sacrificium offeres. Ego vicissim tui memoriam servabo, et post osculum manuum obsequia mea offero. Ex oppido Saxoferratensi die XXIV Julii anno MDCXLIV. Reverendæ admodum paternitatis vestræ servus Emilianus Rossi." Postea iste Emilianus fuit plane sanatus, ut refert P. Gratia Saxoferratensis sacerdos, qui mense Januario hujus anni MDCXLV e Saxoferrato rediit.

sacerdos a
fracto crure,

F

75 Mense Septembri anni MDCXLIV Magdalena Ciminelli laborabat febri maligna et summo capitis dolore, ita ut interdum mentis impos non exigua vicinæ mortis indicia præberet. At B. Antonio commendata sanitatem recuperavit.

c
mulier a fe-
bri et dolore
capitis,

Eodem

A
et alii ab
aliis morbis

Eodem tempore Antonius Gibbillini Nursien-
sis ægrotabat; sed se B. Antonio commendans
sanitati restitutus est, licet vitæ ejus vehemen-
ter timeretur, ut Franciscus Straccini anno
MDCXLIV mihi narravit.

liberantur.

Dominus Philippus Felice desiderans visitare
sepulcrum B. Antonii mihi anno MDCXLIV oeca-
sionem hujus visitationis indicavit his verbis:
" Ego Philippus Felice præpositus S. Nicolai et
" Petri de Jenga anno MDCXXXIX doloribus sto-
" machi vexabar, et post diuturnum morbum
" nihil remedii inveniebam. Cum itaque dolor
" quotidie ereseeret, domestici mei attulerunt
" mihi oleum B. Antonii, eoque me unxerunt.
" Interea me ipsum isti Beato commendans in-
" tra paucos dies omnino convalui, et jam a
" quinque annis maxime sanus vivo. Ita testor
" Philippus Felice manu propria. "

ANNOTATA.

B

a Hinc colligo, hæc miracula etiam a Carolo Ci-
minello conscripta fuisse.

b Italice iste morbus exprimebatur per vocem
masealatri et semel masealotri; sed frustra dictio-
naria Italice et ipsos Italos hic degentes de illius si-
gnificatione consului.

c Hinc conjicio, hæc miracula hujus capitis an-
no 1645 collecta fuisse.

CAPUT II.

*Beneficia, quæ intercessionem B. Antonii
usque ad annum MDCCVIII præstita sunt.*

Sanitati re-
stituuntur
quatuor mo-
niales, qu-
rum prima
dolore capi-
tis,

C

Reuerenda mater abbatissa Joanna Antonia
Leogana Soramosea Capuana per tres an-
nos gravissimis capitis doloribus afflicta fuit.
Cum autem accepisset compendium Vitæ B. An-
tonii, in quo est Beati istius imago, devote se
ipsi commendans eam capiti suo imposuit, et
statim eorum Maria Antonia Valle et Octavia
Zaccara monialibus pristinam sanitatem adepta
est.

altera apo-
plexia,

Anno MDCXLI Archangela di Camarda monia-
lis opprimebatur apoplexia, quæ ipsi usum lin-
guæ et brachii abstulerat. Simulatque se B. An-
tonio commendavit, protinus loquelam recepit et
perfecte sanata est.

tertia fluxu
oculorum,

Anno MDCXLII Elisabetha de Simeonibus mo-
nialis ex continuo oculorum fluxu ferme visum
perdiderat. Vix se devote B. Antonio commen-
daverat, quando pristinae sanitati restituta fuit.

et quarta læ-
so brachio la-
borabat.

Portia Zaccara de Monte Regali monialis an-
no MDCXLIII ita læserat brachium, ut illud per
spatium anni movere vix posset. At eum patro-
cinium B. Antonii implorasset, tam facile eo usa
est, aesi numquam læsum fuisset.

Sacerdos Au-
gustinianus
periculo cæ-
citatis,

77 Cum P. Daniel Sulmonensis sacerdos ex
Ordine S. Augustini aptaret vitrum pro lipsano-
thea, frustum in oculum ejus insiluit, quod non

summum dolorem dumtaxat, sed etiam cæcitatis
periculum ipsi attulit. Visitans autem altare B.
Antonii, seseque illi commendans, illico se omni
dolore et periculo liberatum sensit.

EX MS.
ITALICO.

Margarita Spada sic testatur: " Ego Marga-
" rita Spada declaro, quod initio elapsi mensis
" Februarii tanto lateris dolore puneta fuerim,
" ut præsens mortis periculum adierim. In hæc
" angustia me commendans B. Antonio, et ejus
" oleo latus ungens statim dolore liberata fui, et
" per misericordiam Domini nostri Jesu Christi
" ac istius Beati intercessionem salva et ineolu-
" mis omne periculum evasi. In ejus fidem de-
" di hoc testimonium Aquilæ, ii Martii anno
" MDCXLV. "

mulier dolo-
re lateris,

78 Pater Dionysius x Octobris anno MDCXLVI
ita scribit: " Ego Frater Dionysius Fulginas ex
" Ordine S. Augustini hisee testifior, me tali
" hernia laborasse, ut ad humani capitis magni-
" tudinem intestina erumperent, et medici de
" vita mea actum dicerent, si intra tres dies lo-
" cum suum intestina non occuparent. Hoc au-
" dito, imploravi auxilium Dei et patrocinium B.
" Antonii, et me unxi illius oleo, quod in templo
" nostro Aquilano conservatur. Hæc unetione
" peraeta, statim omnis dolor cessavit, et die ix
" Januarii anno MDCXLIV intestina ad locum
" suum redierunt. Ad majorem Dei et B. Anto-
" nii gloriam, ac veritatis confirmationem scri-
" psi hæc chartam, et manu propria subseripsi. "
Postea anno MDCXLV mense Septembri ad agen-
das gratias visitavit Beati sepulcrum.

alter religio-
sus Augusti-
nianus her-
nia,

E

79 Faustina, filia Cruciani de Tarquinio, die
xiii Octobris anno MDCXLVI jurejurando affirmat
sequentia: " Ab annis quatuor, ut recordeor, por-
" tans aliquod onus ita eecidi, ut pedem confre-
" gerim. Tantus autem ex ea fractione ortus est
" dolor, ut statim lecto decumbere debuerim et
" existimarim, me per multos menses ex eo non
" surrecturam. Accersitus chirurgus mihi dixit,
" tres ossis partes esse disruptas. Tum mihi in-
" mentem venit, quod frater meus Dominicus,
" quando eum Hieronymo Rinaldi Aquilæ fuerat,
" attulisset oleum ex lampade B. Antonii. Devo-
" te igitur applicans hoc oleum statim sanata
" sum, ita ut non senserim amplius dolorem, et
" sine ullo impedimento incessem, sicut etiam-
" num incedo. Itaque in testimonium veritatis
" hanc chartam scribi jussi, et ad perpetuam
" rei memoriam juramento confirmavi. " Hoc
beneficium in libro monasterii notatum est.

mulier post
fractum pe-
dem,

F

80 Josephus Romanelli sacerdos et doctor
Aquilanus die xxii Julii anno MDCXLV per ma-
num D. Equitii Mausonii ita scripto testatur:
" Ego infrascriptus præteritis diebus habens in
" manu Vitam B. Antonii inconsiderate præ me-
" lancholico quodam fastidio libellum istum in
" terram projecit. At statim febris oppressus fui.
" Quare mox Beatum invocavi, et Vitam ejus e
" terra levavi. Ab ea hora melius habere cœpi,
" et Beato pro restituta sanitate gratias retuli.
" In hujus rei fidem subseribo Josephus Roma-
" nelli. "

sacerdos A-
quilanus post
punitionem,

Anna Poreinari, uxor D. Pompei Mausonii,
anno MDCXLVI in sacello B. Antonii Missam cele-
brari jussit, quia usque ad mortem ægrotans in-
tercessionem istius Beati convalnerat.

femina

Floridus,

EX MS. Floridus, filius septennis D. Alfieri Mausonii
et puer, et Beatricis ejus uxoris, vexabatur continua fe-
bri, ob quam medicus de illius vita desperare cœ-
perat. At imposito illi baculo B. Antonii, omni-
modam sanitatem obtinuit.

medicus, 81 Laurentius Fonticola medicus duobus pri-
mis mensibus anni MDCXLVI tam vehementi fe-
bri laborabat, ut pater ejus Antonius Pirrus
Fonticola medicus de vita ejus actum putaret.
Sed commendatus B. Antonio sanitatem recupe-
ravit, et in gratiarum actionem die xxiv Julii
anathema argenteum obtulit.

et miles fe- Carolus Chevatini Aquilanus, miles in cohorte
bribus, equestri, die x Octobris anno MDCXXXVIII cum
tota familia sua venit ad ecclesiam nostram, et
Sacrum celebrari jussit, quia post diuturnam fe-
bris mutationem tandem oleo B. Antonii unctus
plenam sanitatem recuperaverat.

ac denique Clara Porcinari Aquilana per spatium anni et
mulier Aquilana dolore mamillæ li-
berantur. bantur.

B Antonii pristinae sanitati restituta est, et die xxiii
Julii anno MDCXLVI pro gratiarum actione donum
argenteum obtulit.

Diversi pro 82 Victoria, uxor Alfonsi Quatrino Aquilani,
recepta sani- venit cum suis filiis Antonio, Ludovico, et Ber-
tate gratias nardino ad templum nostrum, et jussit celebrari
agunt, Missam, quia anno MDCXLVI istos tres filios, con-
tinua febris laborantes, morbo liberatos viderat,
simulatque eos oleo B. Antonii unxerat.

anathema Dominus Nicolaus ex terra Laboris a, frater
appendunt, thesaurarii Aquilani, hoc anno MDCXLVI tam pe-
a riculosa febris laborabat, ut jam extremis eccle-
siæ Sacramentis præmunitus esset. Sed unctus
oleo B. Antonii, et tactus ejus baculo præsens
mortis periculum evasit, et in signum acceptæ
sanitatis die xxvii Julii anathema argenteum
obtulit.

aut Missam 83 Pater Placidus Fulginas ex Ordine S. Au-
celebrari cu- gustini anno MDCXLVI die ix Octobris ita ad me
raut. scribit. " Joannes Baptista Cellini, nepos R. D.
" Brunacci, hic captus fuit et ductus Perusium,
" ut ibi in carcere detineretur. Neminem autem
" habebat præter supradictum avunculum suum,
C " qui eum posset in hoc infortunio juvare. Is ve-
" ro ante captivitatem nepotis sui laborabat po-
" dagra, quæ illum per hebdomadas et menses
" lecto affigere consueverat. Quare soror illius
" invocans B. Antonium promisit Missam de-
" cantandam, si podagricus ita sanaretur, ut ad
" juvandum captivum posset Perusium discede-
" re. Post hoc votum nocte sequente canonicus
" se invenit a dolore podagrico ita liberum, ut
" Perusium commode discesserit, et nepoti li-
" bertatem obtinuerit. Rogatus itaque a præfato
" canonico ejusque nepote oro R. V., ut sacri-
" stæ det pecuniam, ut in gratiarum actionem
" Sacrum cantari curet ".

Saxoferrati 84 Rogavi P. Placidum de Roberti Fulgi-
aliquibus, natem, ut in visitatione Saxoferratensi examina-
ret aliqua miracula, quæ intercessione B. Anto-
nii ibidem dicebantur contigisse. Is autem anno
MDCXLVI die xxx Octobris mihi indicavit sequen-
tia, quæ in libris monasterii continentur. Petrus
Oliva Saxoferratensis, filius D. Petri, qui nunc
Ordinem nostrum ingressus vocatur F. Nicolaus,

circa annum ætatis vigesimum tertium graviter
ægotans incidit in delirium, ita ut medici vitæ
ejus vehementer timerent. Sed cum a D. Tibur-
tio Jona ipsi allatus fuisset pileus B. Antonii, æ
capiti ejus impositus, statim mentis compos fa-
ctus est, et intra quinque aut sex dies sanus et
incolumis domo exiit.

Mense Januario anni MDCXLIV Maria Felix
Carnicella monialis in cœnobio Saxoferratensi S.
Hieronymi sic testatur: " Cum Julia Severi so-
" ror mea cuperet habere oleum B. Antonii pro
" quadam Julia de Caulia graviter ægotante,
" ego Maria Felix Carnicella non audebam pe-
" tere memoratum oleum, quia nondum omni-
" bus promiscue distribuebatur. Confidens ita-
" que patrocinio B. Antonii accepi parum olei
" ex lampade, quæ ante istius Beati imaginem
" in oratorio nostro ardebat. Deinde ad sororem
" misi illud oleum, quo ægra uncta subito sani-
" tatem recuperavit. In cujus rei fidem scripsi
" hoc præsens testimonium ".

85 Anno MDCXLIII mense Augusto, Aurelia
Giovenale de Tomba in diœcesi Senogalliensi,
monialis Augustiniana in cœnobio Saxoferratensi
S. Hieronymi dedit sequens testimonium: " Ego
" Aurelia Giovenale ex Ordine S. Augustini te-
" stor, me ad D. Angelum Giovenale patrem
" meum, et Dominicum fratrem meum maligna
" febris afflictos oleum B. Antonii nostri misisse,
" et prædictum patrem meum mihi asseruisse,
" quod subito febris illa evanuerit, quando se
" præfato oleo unxit. Ambo autem fatentur, se
" intercessione A. Antonii sanatos esse. In quo-
" rum fidem hæc scripsi. "

Angela Paula Oliva monialis in cœnobio S.
Hieronymi fatetur, se intercessione B. Antonii
pristinæ sanitati restitutam esse: nam ungens se
Beati oleo æ tangens ejus pileum, podagra ali-
isque doloribus liberata est, quibus per annum
laboraverat.

86 Cum admodum R. P. Generalis Ordinis
Augustiniani euperet noscere vitam et miracula
B. Antonii, mandavit R. P. Priori nostri mo-
nasterii, ut diligenter colligeret omnia, quæ ad
prædictum Beatum spectabant. Volens R. P.
Prior desiderio illius satisfacere, ubique per to-
tum conventum petita documenta quæri jussit;
sed nihil inveniens suspicatus est, ea apud mo-
niales S. Luciae forsitan delitescere. Quare per
confessarium illis injunxit, ut omnes cœnobii sui
scripturas scrutarentur. At neque hic quidquam
inventum est, quamvis moniales accuratè lustras-
sent omnia scrinia, in quibus hujusmodi monu-
menta servari solent. Tandem abbatissa suis
subditis indixit peculiare preces, ut Deus digna-
retur manifestare, quæ ad Beati honorem scri-
pta fuerant. Completa oratione, forte abbatissa
aperit capsam, in qua servabatur pecunia, ut
quædam debita solveret. Ecce illie abbatissa
præter expectationem reperit omnia miracula,
quæ jam relata sunt. Tanto autem magis miran-
da est hæc inventio, quod abbatissa ante in ea-
dem eapsa sæpius frustra illa quæsivisset. Mo-
niales itaque lætæ de hac prodigiosa miraculo-
rum inventionem omnia suo confessario narra-
runt, qui Deo gratias egit, et Superioris sui vo-
tum implevit.

D

Beatum in-
vocantibus,et se oleo il-
lius ungenti-
bus,

E

sanitas resti-
tuitur.Miracula B.
Antonii miro
modo inven-
ta sunt,

F

Insuper

A Insuper possemus referre multa alia miracula, quæ quotidie patrantur, præsertim in effugandis dæmonibus; sed ea brevitatis causa relinquimus.

87 In fine additur sequens testimonium: « Ego « Germanus Antonius Zutio testor, quod mense « Februario hujus anni MDCCLXXXVII Roma rediens « laboraverim feбри hectica, et me ungens oleo « B. Antonii intra paucos dies convaluerim b. »

b
quibus re-
centiora,

Circa annum MDCXCIV mulier, quam malus dæmon tenebat obsessam, ad B. Antonii tumulum adducta est, quo per eos dies ingens erat populi concursus devotionis ergo, atque ibi statim rejectis ore quibusdam capillorum tricis vexari desiit ab hospite nequissimo jam expulso, cunctis interim inspectantibus et admiratione defixis. Accepti signum beneficii multo deinde tempore suspensus ad aram hæsit capillus.

usque ad au-
num 1708

Languebat æger Carminus Grassius professor medicus morbo, quem vulgo rheumatismum dicunt, vehementer afflicatus, deque ejus salute jam medici desperaverant. Sed quam illi non poterant, opem attulit B. Antonius: vix enim baculus, quo, dum viveret, sanctus Vir utebatur, ægroto corpori est admotus, cum illico discussus morbus atque ab eo contactu salus ægro statim est restituta. Contigit hoc circa annum MDCCVNI.

addidimus.

88 Anno MDCCIII Nonis Februarii, urbs Aquila magno terræ quassata motu corruit pene tota. Forte accidit, ut eo ipso die Hispanus quidam notæ probitatis homo, preces funderet ante aram B. Antonii; cum ecce sibi, dum orat, virum adesse conspicit, sibi quidem ignotum, sed quem Augustiniani Ordinis religiosum ex veste credi-

dit: a quo jussus templo confestim abscedere, foras ab eodem deductus est. Cumque una paulum processissent, neque hominem vidit ultra, neque hoc quid rei sibi vellet, satis intelligebat. Verum haud ita multo post concussum terræ motu templum concidit solo æquatum. Qua certe ruina fuisset miser oppressus, nisi periculo subductus opportune fuisset ab eo, quem beatum esse Antonium tutelarem suum patronumque præcipuum sine dubio existimare se affirmabat, dum hæc ipsemet sæpe narraret. Quamobrem frequenter deinde ad nostram ecclesiam ventitabat, ut ostenderet beneficium illud sese tutelari suo referre acceptum Antonio c.

EX MS.
ITALICO.

c

ANNOTATA.

a Terra Laboris est provincia regni Neapolitani, quæ Liri et Vulturno fluviis irrigatur, et a Septentrione Aprutium terminatur. Illius caput est Neapolis.

E

b Hoc miraculum anni 1687 non videtur potuisse a Ciminello referri, qui jam ab anno 1646 præ infirmitate quotidie mortem expectabat, ut in prologo testatur, et eo tempore jam Prioris Aquilani munere functus fuerat.

c Hæc tria postrema miracula a secretario R. admodum Patris Generalis Augustinianorum Latine conscripta sunt, et anno 1717 ob amico nostro illustri D. Dominiico de Giorgio ad nos Neapoli missa.

DE S. FRANCISCO SOLANO

ORDINIS FRATRUM MINORUM DE OBSERVANTIA.

C

LIMÆ IN PERUVIA.

G. C.
F

COMMENTARIUS PRÆVIUS

§ I. Acta, dies obitus, mira cadaveris conditio, aliaque prodigia paulo post mortem; honorificæ exsequiæ et sepultura.

ANNO MDCV.

Præmissis
quibusdam
de Vitæ scri-
ptore,

Acta et miracula S. Francisci Solani adeo copiose conscripta sunt, ut mihi vix quidquam agendum supersit, nisi ut ab aliis operose collecta more nostro in capita et numeros dividam, et ex iis aliqua excerptam, quæ Commentariis nostris præviis materiamministrare solent. Præter alios, qui Italice, Hispanice et Flandrice beati Viri gesta ediderunt, Vitæ illius anno 1671 Romæ Latinis litteris mandavit Tiburtius Navarrus Minorita, et provinciæ immaculatæ Conceptionis in Aquitania lector et prædicator,

qui ea Acta et miracula collegit ex memoriis, processibus, documentis et libris, a procuratore causæ Beatificationis sibi subministratis, ut ipse testatur in præfatiuncula ad lectorem. Totum autem hoc opus divisit in duos libros, quorum prior virtutes tempore vitæ exercitas, alter miracula post mortem patrata continet. Ea vero, quæ scriptor ille de honorificis exsequiis, sanctitatis testimoniis, aliisque ad posthumam beati Viri gloriam spectantibus Vitæ immiscuit, ipsiusmet verbis locisque citatis, huic Commentario inseram, postquam de die cultus et obitus pauca præmisero.

2 Quamvis eximius iste novi Orbis Thaumaturgus hac die mortem non obierit, tamen hodie Actis nostris illum inseruimus, quia Seraphicus Minorum Ordo die XXIV Julii annuam sancti hujus Alumni sui memoriam celebrat: Hueberus enim in Menologio Franciscano ad diem XXIV Julii post breve S. Francisci Solani elogium, col. 1453 de hac re ita loquitur: Die quidem XIV migravit ex hoc suo ergastulo ad amplissimum cæli palatium; hodie tamen sub ritu

intricata dif-
ficultas circa
diem mortis

duplici

AUCTOR
G. C.

duplici ejus festum in Ordine Franciscano celebratur, quia officiorum Breviarii concurrentia pro sui celebratione commodius tempus admittere nolebat. *Carolus Bartholomæus Piazza in Hemerologio sacro Italice edito refert illum die xx Julii. dicitque ejus festum apud Franciscanos in Ara cœli solemniter celebrari in sumptuoso illius sacello cum indulgentia plenaria. Dubitari posset, an beatus Vir die xiv Julii ex hac vita migraverit, cum R. P. Jacobus Alvarez de Paz, Societatis nostræ in Peruvia Provincialis, qui exsequiis S. Francisci Solani ipse interfuit, in elogio postea exhibendo expresse asserat, cum tertio Iduum Julii, id est die decima tertia (Antonius de Caprarola custos Provinciæ Romanæ in Vita Italica pag. 194 perperam hunc textum vertit a' dodici hoc est duodecima) istius mensis obiisse, et paulo post meridiem... diei, beato Bonaventuræ sacræ, venerabile corpus Servi Dei, arca lignea inclusum, terræ mandatum esse. Accedit, quod Arturus in secunda Martyrologii sui editione hunc beatum Virum die xiii Julii colloct, et in notis diserte affirmet, illum isto die defunctum ac sequenti sepultum esse.*

B

examinatur
et utcumque
soluitur.

3 At, inquires, quid dicendum de Actis, huic Commentario prævio subjungendis, quæ cap. 14, num. 168 habent, quod venerabilis Dei Servus prædixerit, se festo S. Bonaventuræ moriturum? Deinde eodem capite circa finem hæc leguntur: Insohuit etiam ecclesiæ campana signum elevatæ Hostiæ in Missa solenni S. Bonaventuræ; tuncque Vir sanctus ad Crucifixum intentus, manibus in crucis figuram compositis, devotam oratiunculam GLORIFICETUR DEUS cum anima ad Deum ejaculatus est, et dormienti, similis exspiravit die xiv Julii S. Bonaventuræ festo; anno vero millesimo sexcentesimo decimo, ætatis suæ sexagesimo primo. *Diu cogitavi, an tam diversas assertiones aliqua ratione possem conciliare. Scio equidem, teste Waddingo in Annalibus Minorum ad annum Christi 1274 num. 16, Chronicon et Breviarium Minorum aliosque scriptores obitum S. Bonaventuræ ad diem xiii Julii consignasse, ejusque festum variis diebus celebratum fuisse, ut monuimus in Commentario prævio ad sancti istius Doctoris Acta; sed non videtur hoc modo proposita discrepantia circa diem mortis componi posse, cum summus Pontifex Sixtus V anno 1587 decretales litteras ediderit, quibus S. Bonaventuræ festum pridie Idus Julii, id est die xiv hujus mensis, coli mandavit. Non est autem dubitandum, quin tempore viginti duorum annorum, qui inter Pontificis istius decretum, et mortem S. Francisci Solani intercesserunt, istud mandatum præsulibus Americanis innotuerit, et a Minoritis ubique observatum fuerit. Quare suspicor, nostrum R. P. Jacobum Alvarez de Paz memoria lapsum esse, quem Arturus in Martyrologio Franciscano incaute secutus fuerit. Si quis hunc nodum alio pacto possit solvere, libenter ipsius ratiocinium audiam.*

C

Narrat auctor Vitæ,
quomodo ad
cadaver S.
Francisci
Solani,

4 Jam locus postulat, ut post examinatum mortis diem de mirabili sacri cadaveris post obitum constitutione, aliisque prodigiis ac honorificis exsequiis quædam dicamus. Ea omnia Tiburtius Navarrus lib. 2, cap. 1 narrat his verbis: Cum anima viri Dei Francisci Solani ad Regis immortalis gloriam migrasset, corpus ejus, quod ultra naturalem complexionem, ob longas et difficiles peregrinationes, rigidas pœnitentias, et graves infir-

mitates (dum viveret) ad nigredinem et siccitatem vergebat; subito candidum, pulchrum, tractabile et plenum non sine spectantium stupore effectum est. Oculi, quos perpetua mortificatio visibilibus clauserat, mox aperti miro splendore rutilabant. Caro illa spiritu orbata suavem emittebat odorem; et quæ prius ob ægritudinis maciem et hiemalis tempestatis rigorem, frigus tam acre contraxerat, ut nullo operimento satis calefieri posset; jam novum induit calorem, quo per multas horas frigentes aliorum manus solo calebant contactu.

D

5 Accessit aliud mirabile, quod etiam post decimam septimam ab ejus felici transitu horam, cum quidam extremam pedis ungulam, et capitis capillos secare tentassent, perducto inconsulte ad carnem, et pellem forcipe, copiosus ex levi utrimque scissura ruber et coloratus sanguis per longum effluxerit tempus; quæ omnia a medicis et doctis viris sunt miraculo adscripta. Illud etiam non tacendum, quod cum Joannes Moudragon chirurgus post vigesimam tertiam horam, pedem defuncti osculari volens, cruris suram manu suaviter apprehendisset, illico (quasi vixisset) crus ad se retraxit; quo motu magnum tangenti incussit timorem, et reverentiam.

miris præro-
gativis præ-
ditum,

E

6 Ut excellentissimus prorox marchio de Montes-Claros Francisci mortem audivit, sepulturam ipsius ad diem sequentem differri mandavit; volens ei, quem vivum pluris æstimaverat, etiam mortuo officia devotionis exhibere. Concurrit interim universa multitudo populi ad Conventum, ex omni sexu, ætate et conditione, Sanctum (ut aiebant) visuri: alii pedibus oscula devota figebant, alii habitum in pretiosas particulas dissecabant (horumque tantus erat numerus, ut eadem die quatuor tunicæ corpori mortuo successive aptatæ, in fragmenta conscissæ sint). Alii rosaria et coronas pretiosis cadaveris contactu sacrabant; et omnes manifestas gloriæ futuræ primitias in carne illa mirabantur. Post occasum solis recedente populo, liberior patuit Religiosis accessus, qui per totam noctem sanctum depositum custodientes, ei effusa devotionis persolvere officia.

maximus po-
puli concu-
sus factus
fuerit,

7 Eadem nocte ignea e cœlo Conventui et valetudinarii oratorio insidente * columna, quæ procedens circa horam uidecinam a quibusdam devotis monialibus Clarissis super ipsarum monasterium decidere visa est; quæ cum etiam duodecies renata obscuras noctis illius tenebras in diei lucem toties convertisset, habita quoque hibernæ tempestatis ratione, aliquid singulare præsagire putabatur. Hanc et quædam ejusdem monasterii Religiosæ tribus noctibus, illa scilicet, quæ morti Viri sancti proxima fuit; ea qua (ut jam retulimus) corpus in oratorio jacebat, et illa, qua e sepulcro (ut infra dicetur) eductum est, apparuisse testatæ sunt.

F

et post mor-
tem, colum-
na ignea il-
lustratum,
* lege inse-
dit

8 Interim non recessit a foribus cœnobii innumera plebis caterva, quæ per manus cujusdam Fratris coronas et rosaria sacri corporis benedicenda attactu continue transmittere non cessavit. Binis ante diluculum horis urgente populi clamore, aperta sunt ostia, factusque est tantus omnium concursus; ut opponendi fuerint custodes ad ingressus, qui nimios intrantium impetus cohiberent. Tunc omnium Ordinum Religiosi præ-

etiam pluri-
mi Religiosi
ad illud ho-
norandum
accesserunt.

lati

VERA EFFIGIES B. FRANCISCI SOLANI INDIARVM
Franciscum hic video geminum, cum prole Parentem :
Fert speciem nati carta sed ille Patris. P. B. Bouffars. sculp. in

AUCTOR
G. C.

A lati et subditi ad contuendum et venerandum eum, et pauperes tunicæ ipsius particulas retinendas confluerunt. Ipsa sancti Augustini veneranda communitas, quæ a duobus annis Franciscanæ familiæ consuetudine non fuerat usa, quasi ab angelo pacis invitata, ad sacrum corpus honorandum sponte accessit. Tunc etiam impletum est verbum a Francisco nuper prolatum, quo cuidam præfati Ordinis Augustiniani Religioso, sibi amico et proximo, quod videre ipsum in infirmitate non poterat, condolenti respondere fecit, dicens : “ Ne molestiam inde percipiat, “ quoniam cito ab eo juxta desiderium videbor, “ et intra quatrimum pax summa inter omnes “ stabilietur. ”

Exsequiæ illius honorifice celebrantur,

B 9 Eodem mane illustrissimus Limanæ metropolis archiepiscopus ecclesiastico capitulo stipatus, et excellentissimus Peruani regni prorex cum equitibus et senatoribus et officialibus multis ad valetudinarii oratorium venerunt; qui sacri corporis pulchritudinem, suavitatem et candorem admirantes proni in terram ceciderunt, et humilia pedibus ejus oscula infigentes, quantum virtus eximia apud ipsosmet seculi principes polleat, demonstrarunt. Ipse egregius prorex, qui intra se manus osculari decreverat, præ summa reverentia non præsumpsit. Utque perpetuum apud se tanti Viri memoriale servaret, ac in periculis præsens semper haberet auxilium, humile Servi Dei sagum in pretiosam reliquiam sibi dari curavit. Postea uterque ille, ecclesiæ et seculi principes illustres humeros sacro oneri supponentes, adjuvantibus Religionum prælatis, feretrum ab oratorio ad ecclesiam detulerunt. Incredibile est, quam frequens populus ad ecclesiam confluerit : ipsum etenim proregis satellitium (licet hæc triplici navi innumeræ multitudinis capax) vix ab arcendo tumultu, et ad spatium corpori deferendo aperiendum sufficiebat. Omnes corpus contingere, videre et venerari contendebant. Collocato itaque in mediam capellam feretro, musici cathedralis ecclesiæ cum multis religiosis Missam pro defuncto suaviter concinuerunt, celebrante reverendissimo patre Venido, tunc provinciarum illarum Commissario, mox episcopo Orensi. Concionem habuit R. P. Joannes Sebastianus, Societatis Jesu præpositus Provincialis ; qui cum esset vir apostolicus, et vitæ innocentia conspicuus, eximias Servi Dei virtutes, acta heroica, crebra miracula, et pretiosam mortem spiritu vere seraphico annuntiavit. Tandem licet renitente omnium devotione, quæ sibi talem thesaurum ab oculis eripi ægre patiebatur, corpus sepulturæ mandatum est, et in capella sepeliendis Fratribus destinata sub altari majori in capsula lignea depositum.

et postea corpus e tumultu educitur, ut ejus vera effigies pingetur.

C 10 Deinde lib. 2, cap. 3 idem Vitæ scriptor narrat, quomodo corpus S. Francisci Solani e sepulcro extractum fuerit, ut ad vivum depingeretur. Tumulto Viri sancti corpore, inquit, excellentissimum proregem pia cogitatio incessit, mundum scilicet vera ejus imagine non esse frandandum. Quare eadem nocte post octo a funere horas, ut naturalis ejus effigies pingeretur, illud e sepulcro jussit educi. Tunc observata sunt eadem, quæ supra narravimus, in sacro cadavere mirabilia. Completa imagine, pretiosum rursus

Tomus v Julii.

depositum terræ mandatum est. Religiosi autem non solum conventus, sed et provinciæ totius spirituali consolatione hac die perfusi, quamdam ineffabilem mentis teneritudinem, proficiendi desiderium ardens, et rerum cœlestium amorem se simul percepisse notaverunt. Quod hic ad veram beati Viri effigiem spectat, habeo duo ejusdem imaginis ectypa, quorum unum Vitæ Latinæ et Italianæ, alterum processui canonizationis præfixum est. Sed quamvis ambobus istis exemplaribus subscribatur vera effigies, tamen ea non parum inter se differunt, ut utraque conferenti manifestum fiet. Cum tamen imago, processui canonizationis præmissa, peritiori manu sculpta videatur, et probabilius Beatum vere repræsentet, eam hic ex latiori forma contractam ac æri incisam exhibeo. Satis autem feliciter prototypum expressit sculptor, quem etiam jussi fideliter reddere subscriptionem, quamvis in titulo aliqua vox deesse aut subintelligi videatur.

§ II. Magna de sanctitate ejus existimatio, a variæ conditionis hominibus declarata.

E

Quam publica fuerit apud omnis generis homines de virtutibus illius fama, indicat jam laudatus Vitæ auctor lib. 2, cap. 18, ubi ita loquitur : Eximiam servi Dei Francisci Solani virtutem, et fulgentiam sanctitatis indicia, quasi bonus odor unguentum effusum, celebris apud omnes homines æstimatio secuta est : nam ubicumque luminis sui radios diffudit, et vitam ducendo mortalem religiosæ conversationis annos traduxit ; ibi se cunctis amabilem, nemini odibilem, omnibus venerandum effecit. Quid apud Hispanos, antequam ad Indias transiret, ejus virtutis fama potuerit, quos populorum applausus, quos Fratrum et secularium honores ipse conciliaverit, illud, imprimis demonstrat, quod ad fugiendam humilitatis suæ inimicam popularis auræ titillationem ad Americum hemisphærium (velut occiduus sol) ut latitaret, perrexit. Apud incolas Tucumani, et Indos regionum illarum gentiles, quam obtinuerit famam, reverentiam, et auctoritatem, ipsa, quæ superius in primo libro narravimus, exempla testantur. Quid tandem apud Limanam civitatem ad ejus commendationem valuerint virtutes apostolicæ, miracula, prophetiæ, nec non prædicationes, ipsa jam descripta opera manifestant. Restat ergo, ut quæ post mortem ipsius crebris miraculis vel aucta, vel confirmata primum apud optimates Ecclesiæ et seculi viros, apud Religiosos et eruditos ; deinde apud civitates ac polos, regna et nationes vigeat æstimatio, declaretur.

Communem de Francisci Solani sanctitate famam

F

12 Ab Ecclesiæ principibus, apud quos est scientia boni et mali, quorum etiam auctoritas ceteris præferri debet, exordiar. Illustrissimus Civitatis Regum, seu Limanæ archiepiscopus dominus Bartholomæus Lobo Guerrero, tantam erga virum Dei Franciscum Solanum in vivis agentem conceperat reverentiam, ac tam bonam de ejus sanctitate opinionem, ut (quemadmodum supra retulimus sacrum defuncti cadaver geni-

archiepiscopi Limani,

AUCTORE
G. C.

bus flexis veneratus sit, oculos et caput ejus plantis humiliter supposuerit, et cum excellentissimo prorege propriis humeris feretrum gestare, ut pontificalem indecens gravitatem, haud erubuerit. Successor ejus illustrissimus dominus doctor Ferdinandus Arias de Ugarte, se etiam Viro Dei singulariter devotum exhibuit, dum, et sacras illius reliquias coluit; dumque Apostolicæ eommissionis vigore sepulcrum ejus visitans, copiosos lacrymarum rivos effudit, et odore suavi spiritualiter recreatus, illi genuflexus justæ tributum reverentiæ impendit; ac deinceps quanti ejus sanctitatem faceret, crebris indiciis ostendit.

atque Ame-
ricæ præsu-
les

B

13 Illustrissimi domini et magistri Frater Gabriel de Zarate, ex qualificatore sancti Officii, et secundo Provinciali Peruanæ sancti Joannis Baptistæ Ordinis Prædicatorum, provinciæ Guamangæ episcopus, nec non Fr. Franciscus de la Serna, ex lectore theologico academiae Limanæ et Provinciali Ordinis S. Augustini episcopus de Paraguay, mox de Popayan magnis Virum Dei præconiis extollunt. Ille etenim eum non solum Seraphicæ, sed et omnium aliarum Religionum gloriam et honorem appellat, qui suis virtutibus et exemplis novum orbem illustravit; quemque divina Majestas quasi stellam fulgentem in medium nebulae cæcitatæ ac ignorantiae gentilitiæ in remedium Indorum ad hoc regnum transmisit. Hic vero (olim Viro Dei, dum viveret, familiaris) eum post mortem speciali affectu prosecutus est, ac in sua coram judicibus Apostolicis depositione illum ita in omnibus virtutibus excelluisse affirmat, quasi quamlibet singulariter habuisset: eum præterea hominem cœlestem, apostolicum præconem, angelum a Deo missum, et in salutem innumerabilium animarum ad has provincias destinatum vocat. Illum quoque in sua declaratione juridica dominus magister Fr. Augustinus de Vega, sacri Ordinis Prædicatorum in Peruana provincia moderator, et episcopus de Paraguay electus, sancti Viri quondam necessitudine usus, insignibus titulis condecorat.

nec non pro-
reges

C

14 Excellentissimorum regni Peruani proregum summa in virum sanctum Franciscum Solanum ante et post obitum reverentia, quam magni fuerit meriti manifestat. Excellentissimus dominus Ludovicus de Velasco, marchio de Salinas, consilii regalis Indiarum præses, ac Peruanorum regnorum prorex, devota Servi Dei conversatione plurimum recreabatur; eumque non raro in Conventu Recollectionis sanctæ Mariæ Angelorum adibat, illi humiliter in Missa ministrabat, ut de proximo, ejus spiritui participaret; uno verbo semper pro sancto, justo, ac Dei amico reputavit. Excellentissimus dominus Gaspar de Zuniga Azebedo, comes de Monterrey, cum regnis illis præesset, verbis singularibus sancti patris Solani semper virtutem exaltavit; sed præsertim post celebrem illam conversionis mirabilis in tota civitate operatricem concionem palam ait: Vere pater Solanus est instrumentum et organum Spiritus sancti. Excellentissimus dominus Joannes de Mendoza et Luna marchio de Montes elaros, statim ut a Mexicano regimine ad Peruanum transivit, jam sibi fama publica commendatum patrem Franciscum Solanum optavit ex

vultu et sermone cognoscere, et mortuum iis (quæ supra recensuimus) honoris, ac reverentiæ signis, atque pedum osculis honoravit.

D

15 Tandem excellentissimi proreges Peruani dominus Ludovicus Ferdinandus de Corduba, marchio de Guadalcazar, et dominus comes de Chinchon peculiaribus honoris monumentis Viri Sancti memoriam illustrarunt: ille namque recenti ejusdem in Limana civitate boni nominis odore excitatus sepulcrum invisit, reliquias quoque Christiana veneratione affectit; hic vero et frequenter ad ejus tumulum stelit, ac eleemosynas largas pro ejusdem canonizationis expensis largitus est; cumque familiæ suæ de perenni successione providere vellet, non aliud medium efficacius existimans, filium suum primogenitum marchionem a sancto Martino de la Vega puerulum biennem in primo e domo post ortum egressu ad sepulcrum Viri Dei elatum ejus meritis obtulit, atque protectioni commendavit. Hic etiam, ne quid arduum sine ejus auspicio faceret, cum singulis annis regales pecunias ad ærarium Hispanicum a portu de Callao transmitteret, sepulchro Viri assistens, felicem peregrinationis exitum sub ejus patrocinio reponebat.

Peruani

E

16 Domini magister Dominicus de Almeida decanus et doctor, Joannes de la Roca archidiaconus ecclesiæ Limanæ, judices Apostolici delegati post authentica et innumera sanctæ vitæ et miraculorum Viri Dei testimonia juridice excepta, sibi, quod olim reginæ Sabæ contigisse, majoremque esse Francisci Solani virtutem, quam famam, publice affirmarunt. Admodum reverendus et piissimus pater Joannes Sebastianus bis provinciæ Limanæ Societatis Jesu præpositus, innumeras Servi Dei excellentias sic tandem concludit: „Deus sapientiam Viro isti sancto concessit ad consolationem et tutelam totius Peruani regni, in ædificationem ac exemplum hujus civitatis, et in decus, atque coronam sacre ipsius Religionis „ Dominus Franciscus de Alfaro e consilio majestatis Catholicæ in regalis facultatis administratione, ac sancti Officii consultor; relatis, quæ in Tucumanicis regionibus de fama celeberrima Viri Dei acceperat, addit, se omnes sanctitatis probatæ et publicæ notas ex communi atque constanti omnium (nullo excepto) opinione et consensu deprehendisse; immo tantam in oppido de Estero se virtutum ejus invenisse fragrantiam, ut omnes sibi ereptum, nec ibidem defunctum dolerent, ne corporis thesauro ditarentur, ac tandem se curaturos illud etiam litis dispendio sibi restitui affirmarent devotionem et affectum, quantam opinio ejus sanctitatis maxima et inexplicabilis poscit.

et alii viri
graves ac re-
ligiosi

F

17 Commissarii generales provinciarum Peruanarum Ordinis Minorum, quibus Francisci Solani magis probata et cognita virtus, ipsum miris encomiis in suis factis (præmisso juramento) declarationibus extollunt. Hic virginem purissimum, virum exstaticum, et prædicatorem apostolicum; ille instrumentum Spiritus sancti, virum justum, innocentem, Apostolorum imaginem vocat. Alter in sexennio, quo ipsi et provinciis illis præfuit, se in eo summas perfectissimi viri, ac veri Seraphici Patriarchæ filii advertisse conditio; eumque centrum virtutum, in comple-

testimoniis
suis confir-
marunt,

ACCTORE
G. C.post breve
virtutum
ejus elogium

E

narrat,
quam hono-
rifice exse-
quias illius,

F

quibus acce-
dit publica
populi devo-
tio, quæ tan-
tum decreto
Urbani VIII
inhibita est.Noster Alva-
rez de Paz
Sancto syn-
chronus

A to de vitiis triumpho quiescentium, appellat. Alii etiam Provinciales, Guardiani, Religiosi quoque conspicui ipsum virum justum, exstaticum, apostolicum, nitidissimum omnimodæ virtutis speculum, indefessum verbi divini præconem, amicum Domini fidelem, integerrimum religionis Catholicæ defensorem, pœnitentiæ exemplar, et S. P. N. Francisci inaginem simillimam vocant.

18 Populorum omnium, civitatum, regnorumque devotionem, affectum et reverentiam nullo tempore debilem, præter ea, quæ infra scribentur, aperte demonstrant: primo quod in processibus et auctoritate ordinaria, et postmodum Apostolica factis, recenseantur nomina sexcentorum et viginti octo testium; inter quos proreges, archiepiscopi, episcopi, Religionum prælati, sacerdotes seculares, virique doctrina et pietate conspicui numerantur; præterea Missæ, orationes, vota, lampades, oblationes, festivæ solennitates, quæ usque ad annum millesimum sexcentiesimum quinquagesimum sextum celebrari, offerri, appendi perseveraverunt. Præfato autem anno, ut debita decretis sanctæ memoriæ Urbani VIII redderetur obedientia, omnia (quæ cultum et publicam redolent venerationem) sublata fuere monumenta: sed hoc nunquam alterabile superfuit, reverentia interna, suo tempore, cum scilicet Deo inspirante beatis agminibus aggregatus, a cœli Clavigero declarabitur, manifestanda. Interim vero restant et constans sanctitatis fama, et communia omnium (Peruanarum præsertim) regionum pro ejus canonizatione vota et desideria. Ita ille, quando venerabilis Dei Servus nondum in Beatorum numerum ab apostolica Sede erat relatus.

19 Hisce elogiis idem scriptor testimonium synchroni sacerdotis e Societate nostra subnectit his verbis: Insignis theologiæ magister, pietate et doctrina eximius, in provincia Peruana sacratissimæ, et nunquam satis laudatæ, Ordinisque Minorum semper benevolæ Societatis Jesu Provincialis, admodum reverendus pater Didacus Alvarez de Paz, inter conspicuas ingenii sui elucubrationes, quas summo Pontifici Paulo V dicavit; hæc de Servo Dei, patre Francisco Solano tom. 2, lib. 15, cap. 13, de paupertate, diserta et ingenua verba exaravit in folio 1445 (in nostra editione idem legitur tomo 2, lib. 5, part. 1, cap. 13 a col. 1751) stylo sequenti: „Et quidem mense Julio primo proximo hujus anni millesimi sexcentiesimi decimi, in quo ista scribimus, facta est a Domino in hac urbe Lituensi mirabilis quædam præmii paupertatis ostensio. Tercio enim Iduum ejusdem mensis defunctus est in conventu Minorum frater Franciscus Solanus sexagenarius sacerdos, et concionator, in australi Hispaniæ parte, quæ Bœtica dicitur, in castro Montellæ uatus; Vir sanctitate conspicuus, et dignus Seraphici Francisci filius. Is quadraginta annis, et eo amplius vitam religiosam professus est, in qua non segniter se gessit, sed viam spiritus mira velocitate cucurrit; erat humillimus, magnus contemptor sui, honorum et dignitatum irrisor, supra modum patiens, mansuetus, obediens, et ultra quam dici potest castus et purus. Igne fraternæ caritatis ardebat, ægrotos-

que frequenter visitabat, et suavissimis verbis consolabatur: zelo domus Domini, et desiderio salutis animarum urebatur, cujus conciones secundum sapientiam hujus seculi parum compositæ et minus eloquentes, auditores vehementer a vitiis retrahebant, et ad bonam frugem invitabant.

20 Diligebat secretum, ac secum commorari, nisi gloria Dei aliud deposceret, rebus omnibus præponebat; ibique assiduis precibus et divinorum contemplationi vacans, non raro exstases et raptus patiebatur. Hisque epulis assuetus sæpe noctes insomnes in suppedaneo summi altaris apud Dominum in Eucharistia delitescens traducebat, et manu lyram parvulam pulsans, et ore psalmos canens, et corde cœlestia delibans, pernoctabat. Cum autem has divitias verissimas possideret, non multum, si paupertatis amator esset, et omnem penuriam propter Christum ac indigentiam diligeret, cui adeo fuit addictus, ut pauperismo habitu et tunica contentus, vix necessaria imbecillo satis et infirmo corpusculo sustineret accipere; cui etiam hostis factus, seu (ut melius dicam) fidelissimus amicus effectus, maluit ipsum affligendo, et vigiliis, jejuniis, et omni genere asperitatum affligendo diligere, quam pusillanimitate fovendo, et molliter tractando perdere. Et ut finiam,.... vita ipsius non aliud exstitit, quam sanctissima quædam et utilissima actio, aut ferventissima et cœlestibus consolationibus, et illustrationibus re-

21 Die igitur proxime sequenti dormitionis ejus, in quo corpus terræ mandatum fuit, talis occursum et concursus virorum ac feminarum ad ejus exsequias celebrandas confluit, qualem in hoc regno.... ego nunquam videram: omnes tum majores, tum minores non invitati, non vocati venerunt (quis enim ad funus pauperuli cujusdam omnem civitatem vocaret?) nisi quod jam fama defunctionis ejus percrebuerat, et multi ad eum, ut Sanctum visitandum, et pedes ejus osculandos properaverant. Accurrerunt quoque cunctæ Religiosæ familiæ, et ex qualibet earum non sex aut octo (ut moris est) sed quamplurimi Religiosi, credo nutu Dei, non solum ut funebria pro dignitate fierent; sed ut tali spectaculo corda multorum (quod factum est) ad desiderium vitæ perfectioris accenderentur. Accurri et ego, cum jam corpus hujus Viri venerabilis ad ecclesiam efferebatur, et dum vix præ multitudine, et quodam fratre Minore præeunte, eoque commoditatem ingrediendi procurante, ad funus intrarem, fateor spectaculi novitate motus, obstupui: nam dominus Joannes Mendozius Luna, princeps clarissimus, marchio de Montes-claros, hujusque amplissimi regni prorex, et dominus doctor Bartholomæus Lupus a Guerrero archiepiscopus Limensis, et totius hujus regni Peruensis metropolita, primi feretrum pauperuli deferebant; deinde post illos Religionum prælati, et alii viri litteris et auctoritate celebres, quibus me (licet indignum) adjuuxi, statimque mihi interius se obtulit illud Davidis: Nimis

„ honorati

AUCTORE
G. C.

„ honorati sunt amici tui, Deus. Et iterum il-
„ lud : Sic honorabitur, quemcumque voluerit
„ rex honorare.

quibus ipse-
met inter-
fuit,

„ 22 Tandem non sine magna hominum utri-
„ usque sexus pressura ad ecclesiam perveni-
„ mus, feretrum deposuimus, et potuimus ani-
„ mæ puræ habitaculum sacco coopertum aspi-
„ cere. Manus et pedes venerabilis illius corpo-
„ ris devote osculatus sum, quasque partes non
„ inveni rigidas, sed molles atque tractabiles ;
„ non frigidas, sed moderate calidas, ut non
„ tam cadaver, quod pridie anima deseruerat,
„ quam hominem quiescentem et tranquille dor-
„ mientem viderer attingere. Multi corpus cir-
„ cumdabamus non tristes, sed læti, non ani-
„ mam ejus Domino commendantes, de qua spi-
„ ritus in unoquoque dicebat ; quia requieverat
„ in sinu Domini a laboribus suis, sed Deum
„ ipsum in Sanctis suis mirabilem laudibus effe-
„ rentes : nullus ibi teter odor, nullus cadaveris
„ horror, nullum corruptionis signum sentie-
„ bantur ; sed mentis serenitas, cordis suavitas,
„ et quasi ex societate ejus mira tranquillitas.
„ Clarissimus prorex, dum officia divina cele-
„ brari cœperunt, pulvinum solii sui ex serico
„ auroque contextum, defuncti capiti supponi
„ jussit ; et pulvinar sacceum, cui caput incumbere
„ bat, loco aurei et sericei in solio præcepit ap-
„ poni, et sic toto tempore divinorum officiorum
„ mansit. Judicavit ille (ut credo, et ut verum
„ est) se sacco illo multo magis quam auro et
„ serico regiam potestatem ostentasse, qui dum
„ serico incubuit, prorex mortalis principis ;
„ dum vero saccum honoravit, princeps piissi-
„ mus et Christianissimus, et Christi servus, ac
„ servorum ejus venerator apparuit.

B

celebratæ
fuerint.

„ 23 Tandem officio, funebri concione ex
„ tempore habita, et Missarum solemnibus pera-
„ ctis, ad sepeliendum corpus convenimus ; et
„ vix illud ad locum sepulturæ destinatum
„ (quod tamen prope erat subtus gradus summi
„ altaris) deferre valuimus, turbis nos impeden-
„ tibus et complimentibus, et huc illucque ja-
„ ctantibus, ut pedes defuncti oscularentur, ut
„ rosariis et linteis tangerent, et ut particulam
„ aliquam sacci ejus (quo humabatur) abscinde-
„ rent. At proregis satellitio adjuti vicimus, et
„ paulo post meridiem illius diei, beato Bona-
„ venturæ sacræ, venerabile corpus Servi Dei
„ arca lignea inclusum, terræ mandatum est.
„ Eadem autem nocte jussu proregis effossum
„ fuit, ut pictor quidam diligens ad ejus simili-
„ tudinem effigiem exprimeret, ex cujus ore ac-
„ cepi, defunctum dormienti similem, et quasi
„ suavi odore perfusum fuisse repertum. Anima
„ ejus (ut pie credimus) apud Dominum magna
„ gloria perfruitur, corpus apud suos cum ho-
„ nore servatur, et bonam ac laudabilem memo-
„ riam ejus (ut speramus) numquam vorax tem-
„ pus exedet. „

C

§ III. Publica populi erga eum devotio, quæ decreto Urbani VIII sistitur.

Tiburtius Navarrus lib. 2, cap. 19 explicat, quam *Patronus eli-*
ardens fuerit in America erga Franciscum
Solanum devotio, ac primo quidem quæ civitates,
crebris ejus miraculis excitatæ, illum patronum ele-
gerint. Divina Majestas, ait, servi sui Francisci
merita crebris prodigiis exaltavit ; ipsius quoque
sanctitatis famam in omnium populorum cordi-
bus alte radicare, et in eorum mentes beneficio-
rum ab illo receptorum memoriam revocando,
ac recipiendorum augendo, ab omnibus Peruani
regni populis voluit in patronum assumi. Lima-
na civitas, provinciarum illarum caput et mater,
quæ præ ceteris Viri Dei opportunum erat ex-
perta subsidium, ipsi prima devotum suæ clien-
telæ consecravat officium. Die enim vigesima
sexta Junii anni MDCXXVI celebrata fuit congre-
gatio, seu capitulum prætorum et senatorum
Civitatis regum, a quibus (quæ sequuntur) ordi-
nata et stabilita fuere : nempe quod tempus in-
stabat optatum supplicandi summo Pontifici, no-
mine senatus et civitatis, pro beatificatione et
canonizatione apostolici, et in eorum pia et com-
muni opinione, sancti viri fratris Francisci So-
lani, regularis Observantiæ Seraphici patris san-
cti Francisci : ex quo litteræ Apostolicæ ad par-
tes illas pervenerant ad integram perfectæ vitæ
illius verificationem, in quo erat totum senatus
desiderium et expectatio ; ut diligentiam post
prodigia in ipsius felici transitu manifestata, tam
rationabiliter susceptam prosequatur.

E

25 Quoniam autem, quæ per Servum suum *a civitate Li-*
in vita et morte operatus est Deus, innumera
fuere mundo notissima, regno illi, præcipue ve-
ro præfatæ civitati, patentia ; hæc illa ante alias
adeo ipsi obstricta ob longam plurium annorum
commorationem, quibus eam prædicatione, do-
ctrina, virtutibus et miraculis illustravit : quo-
niam tandem in urbe illa corpus ejus a Minorum
Religione tam solícite servatur, et a fidelibus
tam pie colitur ; idcirco juste senatus tenebatur
jam diu conceptum adimplere desiderium, virum-
que Dei Franciscum in patronum eligere, seque
cum universa civitate ipsi peculiariter addicta
ad imitationem multarum civitatum ; quæ sibi
alios patronos non justiori titulo, nec urgentiori
de causa assumunt, ejus clientelæ facto juramen-
to subjicere ; ut civitas illa in crebris calamita-
tum temporibus, ejus meritis, ac tutela protega-
tur : declaratum præterea fuit, debere senatum
pro patroni sui Solani canonizatione apud sum-
mum Pontificem, ac universalis Ecclesiæ Recto-
rem instare, et majestatem Catholicam (cui in-
ter tot novi illius orbis thesauros, nullus isto
pretiosior a fidei civitate Limana offertur) ut
suas interponeret supplicationes, rogare ; ac
tandem singulis annis, ducentos nummos pro
ejusdem canonizationis expensis Romam a sena-
tu esse transmittendos. Hanc eorum determina-
tionem excellentissimus prorex, comes de Chin-
chon,

F

AUCTORE
G. C.

A chon, quoad præfatæ pecuniæ largitionem confirmavit; sed quoad solemne patronatus iuramentum, ad Pontificis Maximi resolutionem remisit. Interim vero civitas in sui amore patroni perseverans, in publicis et solemnibus festis ejus imaginem, in domorum frontispicio pretiosis auro et argento intextis pannis appensam, cum armorum suorum scuto sub pedibus ejus pendente, ante Urbani octavi decretorum notitiam solebat ostendere; uno verbo in antiqua sanctitatis ipsius æstimatione perseverans, beatificationis honorem exspectat, impatientem suæ devotionis effusura conscientiam.

cujus exemplum varia
Americæ oppida

26 Ad istius imitationem reliquæ Peruani orbis civitates et oppida sancti viri Solani patrocínio se submiserunt; civitas namque de la Plata, provinciæ et archiepiscopatus Charcarum caput, in senatus sui congregatione, habita die xxv Februarii anni MDCXXXI, Servum Dei sibi in patronum constituit, et in ejus canonizationis sumptus pro aliquibus annis centum nummos de gubernatoris consensu assignavit. Civitas Carthagera eadem solemnitate anno MDCXXXI, die xi Octobris sibi in Protectorem eum elegit. Civitas sancti Jacobi, caput regni de Chile, et episcopatus in solempni judicium ac magistratuum concessu die xxvi Augusti anni MDCXXXII, consultatione plurium theologorum et jurisperitorum præhabita, eundem Servum Dei sibi in protectorem et patronum adscripsit, ac festivitatem electionis ejus per plures dies gaudiis ac tripudiis publicis, festivis ignibus, atque musicis, comædiis, taurorumque luctis, palæstris, nec non tympanorum, campanarumque sonitu celebravit; instante præsertim et urgente ipso gubernatore Domino Francisco Lasso de la Vega, qui cum in præliis contra Indos initis opportunam invocati Francisci Solani opem sensisset, et victorias, eo auxiliante, retulisset, peculiari ad ipsum devotione ferebatur.

imitantur.

27 Denique civitas episcopalis del Cusco anno MDCXXXII, civitas de la Habana; oppidum de Salinas, caput episcopatus sanctæ Crucis die xx Septembris anni MDCXXXI; oppida S. Philippi de Oruro, de Valverde, de Ica, de Oropesa in Valle de Cochabamba, de Castrovirreina anno MDCXXXI; oppidum dives et imperiale de Potosi, die xxiii Martii anni MDCXXXII; oppida de Carrion, de Velasco et de Amedo anno MDCXXXII; civitas Leonensis de Guanuco, anno MDCXXXIV, plures aliæ provinciæ, civitates et oppida ritu pari similique apparatu servum Dei Franciscum elegere patronum.

Classis regis,

28 In ipso etiam Americæ Australis mari, patronus et singularis protector vir Dei Solanus, ex sequenti occasione dignoscitur. Cum enim circa finem mensis Maii anno MDCXXXI, a portu de Callao ad Terræ-firmæ regnum et Panamam regio thesauro onerata classis perrectura solvisset, nocivam per aliquot dies experta tranquillitatem immobilis permanebat; tunc dominus Bernardinus Hurtado de Mendoza, generalis præfectus, fratrem Ildephosum Queto, Ordinis Minorum Recollectum (qui factas a commissariis Apostolicis de vita et miraculis servi Dei Francisci informationes Romam deferebat) rogavit, ut corporis ejusdem sancti Viri integram imaginem explicaret: quæ ut extensa et in medium collo-

cata fuit, et ab omnibus honorata, statim ortus est ventus propitius vela implens, ac puppim feliciter impellens. Nonnulli autem ex præsentibus se advertisse testantur, quod imaginis facies, quæ ipsum macilentum et pœnitentem repræsentat; eo tempore plena et pulchra, et quasi ab ore ventum emitteret, apparuit. Elapsis inde aliquibus diebus, defecit ventus; sed ejusdem imaginis expositione, iterum opportune flavit: at vero caliginosa nocte triginta circa Panamam leucis, navis archithalassa, seu (ut vulgo dicitur) Admiranta in incognita vada impegit, et periit; idem capitaneæ navi periculum imminabat; sed tertio manifestata Viri sancti imago, eam a præsentis discrimine liberavit, et ut omnes, qui in naufraga vehebantur, in illam reciperentur, obtinuit.

29 Nondum tamen beneficiorum finis: nam et istam ventus adeo adversus impellere cœpit; ut in syrtem obviam, et in eadem vada impetu recto collidenda pertraheretur; nisi jam quarto expansa Servi Dei effigies, flatus ventorum prosperos e divinis thesauris eduxisset, quibus onerata ultra mille viatoribus navis ad portum Panamæ felici appulsu pervenit. Extrahendis tandem ex deperdita navi argenteis massis, et machinis bellicis, ac investigandis aliis pecuniarum arcis invocata Francisci Solani efficax intercessio facilem dedit exitum. Pro tot ergo gratiis, generalis præfectus dominus Bernardinus de consensu omnium capitaneorum ac officialium benedictum patrem Solanum in patronum classium regiarum, mari Australi navigantium, nominavit; et pro electionis hujusmodi confirmatione, ad majestatem Catholicam specialem supplicationem direxit. Viatores autem ut votum, quod in periculo voverant, adimplerent, solennem in Conventu Fratrum Minorum celebrare festivitatem: et quæ intra ecclesiam Missa, prædicatione, augustissimi Sacramenti manifestatione, et imaginis Servi Dei ornatissima expositione fiebant, lætificis ignibus, processionibus, explosis tormentis, aliisque tripudii signis foris imitabantur. Tanta fuit populi Panamæ devotio, ut per mensem integrum ecclesiæ fores recludi magnus infirmorum concursus impedierit; ex quibus nonnulli postea, receptam a Viro Dei sanitatem promulgarunt.

30 Ipsa vero Panama, regni Terræ-firmæ caput, et sedes episcopalis venerabilem Dei servum Franciscum Solanum in celebri senatus et magistratuum consensu die iv Julii MDCXXXI, in patronum omnibus aliis præferendum elegit, copiosam pro ejus canonizationis expensis eleemosynam assignavit, et urgentem pro ejusdem promulgatione ad summum Catholici gregis Pastorem Romanum Pontificem, sicut et aliæ plurimæ orbis Peruani civitates idem humiliter, ac solícite postulantes, epistolam scripsit; in qua virtutum et miraculorum Servi Dei celebre testimonium, jam enarratam classis regię protectionem, ac patronatus collati decretum et votum expovit.

31 Quamdiu superius deductæ informationes ab ordinariis locorum fiebant, et dum virtute litterarum Apostolicarum a commissariis specialis inquisitio formabatur; interim populi Limani devotio crebris Servi Dei miraculis excitata, celebres ejus reliquiis exhibebat honores. Nam ultra lampades, vota, imagines, Missas, aliaque hujusmodi

Beati auxilium experta;

E

F

cum urbe
Panama se
in ejus clientelam confert.

Publica et veneratio exhibetur.

AUCTORE
G. C.

modi Christianæ pietatis indicia ad ejus sepulcrum oblata, ipsius etiam sacrum corpus (quod post sex menses in tumulo mirificum illum cum morte contractum odorem servare repertum est) post aliquos tandem annos in arcam cedrinam, pretiose instructam, a patre Joanne Moreno Verdugo, Ordinis Minorum in provinciis Peruanis commissario generali, affectui privato, communi omnium desiderio, ac pietati satisfacere volente, præsentibus multis religiosis translatum fuit et elevatum.

et magnificum sacellum exstruitur;

32 Insuper et domina Mencia de Sylva et Corduba, domini Georgii Manrique de Lara Ordinis sancti Jacobi equitis vidua, non ingrata beneficiorum sibi a Viro Dei (dum viveret) collatorum, magnificam in ecclesia conventus sancti Francisci capellam opere toreutico contignatam, ac deauratam, ac parietes curiose depictam exstrui fecit, et venerabili Servo Dei affectuose destinavit. Hujus autem principale tabulatum tribus constat forulis, in quorum medio (donec illi beatificationis honorem Sedes apostolica decernat) collocata est interim sancti Bonaventuræ imago, et sub ea dives et miro elaborata artificio capsula condendo Francisci Solani corpori aptata perspicitur.

B

sed decreto Urbani VIII cultus ille impeditur.

33 Cum itaque informationes a commissariis auctoritate Apostolica confectæ, Romam transmissæ fuissent, ante omnem causæ prosecutionem, novis felicis recordationis Urbani octavi decretis, ut primum ad Peruanorum notitiam pervenire, exacta præstita est obedientia: anno namque supra millesimum sexcentiesimum quinquagesimo sexto corpus venerabilis viri Francisci ab ecclesiæ tumulo, in quo publica populi veneratione colebatur, in capellam valetudinarii conventus sancti Francisci delatum, absque ulla elevatione, plana in humo conditum fuit. Lampades etiam, imagines, vota, appensa donaria, et cuncta tandem cultus indicia, juxta decretorum præfatorum tenorem ablata, et in locum secretum huc usque reservantur.

Nou dubito, quia post solennem venerabilis Viri beatificationem hæc ænthemata aliaque cultus signa non tantum pristino splendore reddita, sed etiam vehementer aucta fuerint.

C

§ IV. Informationes de sanctitate ab Ordinariis factæ, et causa beatificationis ac canonizationis Romæ agitata.

Informationes de sanctitate et miraculis factæ

Jam sæpe memoratus Actorum scriptor lib. 2 cap. 9 refert, quomodo paulo post mortem venerabilis Francisci Solani juridice de virtutibus ejus et miraculis inquiri cœperit, ut causa beatificationis in Romanæ curia institueretur. Sic igitur loco proxime citato scribit: Anno MDCX et sequentibus MDCXI et MDCXII ad instantiam procuratorum, tam Civitatis regum, quam provinciæ Limanæ Regularis Observantiæ, factæ sunt in Peruano regno ab archiepiscopo Limano, et ejus suffraganeis informationes super sanctitate vitæ, virtutibus et miraculis servi Dei Francisci Solani; in quibus exceptæ fuerunt depositiones trecentorum et

quatuor testium, quorum tanto auctoritas est major, quod inter eos sunt quamplurimi dignitatibus ecclesiasticis et secularibus conspicui, et multi religiosorum Ordinum alumni, officiis, pietate, et doctrina excellentes, qui omnes uno ore Franciscum Solanum sanctum et mirabilem proclamant.

35 Delatis ad Urbem processibus ab archiepiscopo Limano confectis, et congregationi sacrorum Rituum a reverendissimo patre Benigno a Genua, totius Ordinis Minorum Generali Ministro, humiliter porrectis, ac ibidem mature examinatis; eadem sacra congregatio censuit, ex probationibus contentis in dictis processibus plene satisfactum fuisse generali inquisitioni per sacros canones requisitæ; ideoque posse, si Sanctissimo Patri ac Domino (tunc Urbano octavo) visum fuerit, ad specialem inquisitionem per novas probationes deveniri. Cui decreto præfatus summus Pontifex Urbanus annuens, per commissionem manu sua signatam, causam hujusmodi ad dictam sacrorum Rituum congregationem remisit.

36 In hujus rescripti executionem eadem sacra congregatio exhibitos a causæ procuratore super vita, virtutibus et miraculis Servi Dei articulos benigne recipiens, litteras remissoriales et compulsoriales die prima Februarii anni MDCCXXV concessit pro civitate ac diocesi Limana, directas archiepiscopo ipsius, duabusque aliis personis primis in ordine ejusdem ecclesiæ metropolitane; seu quibusvis aliis in dignitate ecclesiastica constitutis, per ipsum archiepiscopum eligendis, et prout illi visum fuerit, etiam in locum electorum subrogandis: cum clausula, ut omnes, vel duo saltem ex illis conjunctim ad litterarum executionem procederent; facultate quoque data non solum inquirendi in præfata civitate et diocesi Limana, verum etiam extra illam in aliis diocesis Ecclesiæ Romanæ obedientibus. Interim autem, et ante litterarum sacrae congregationis receptionem, mortuo illustrissimo D. Gondisalvo de Campo archiepiscopo Limano, earum executio ad decanum et archidiaconum ejusdem ecclesiæ devoluta est. Quamobrem præfati domini decanus et archidiaconus a P. Joanne Moreno Verdugo, Peruanarum provinciarum Ordinis Minorum commissario generali, nomine Religionis hujusmodi, super litterarum Apostolicarum acceptance et executione requisiti, eas se admissuros responderunt; et in signum obedientiæ, et reverentiæ osculatas, et suis capitibus impositas, modo jam referendo recipiendas determinarunt. *Hic fuse describitur, quanto cum applausu et apparatu hæ litteræ Romanæ populo Limano publicatæ fuerint. Nos eam solennitatem ac cærenovias, utpote ad rem nostram parum spectantes, hic omittimus.*

37 Postea Vitæ auctor lib. 2, cap. 19 narcat, quomodo post præstitam decretis Urbani VIII obedientiam, de qua nos supra num 33 ipsiusmet verbis egimus, causa beatificationis iterum novo fervore urgeri cœperit: His igitur præmissis, inquit, statim causa beatificationis et canonizationis resumitur; subrogatus propterea in locum Nuntii Apostolici a sacra Rituum congregatione episcopus Tymniensis archiepiscopi Toletani in oppido Matritensi suffraganeus ad informandum super

D

Romam transmittuntur,

E

et litteræ remissoriales Apostolicæ magno cum plausu Limæ accipiuntur

F

ac post multorum annorum intervallum

non

AUCTORE
G. C.

A non cultu et paritione decretis Urbani VIII, in virtute præfatæ commissionis, ac prorogatione ejusdem ad annum sibi a sacra congregatione die xxii Novembris concessis, et a Summo Pontifice Alexandro VII, die xxiv ejusdem mensis anno MDCLXIV approbatis, diligentes egit informationes, ex quibus veritas præallegati non cultus et paritionis decretis manifeste probatur.

causa beati-
ficationis Ro-
mæ ita urge-
tur,

38 Ut Romam delatæ fuerunt illæ, instante semper et procurante Fratre Joanne a S. Didace Villalon, provinciæ Andalusie laico professo, et ejusdem causæ in curia Romana procuratore; præfata sacrorum Rituum congregatio proposita, et mature discussa sententia episcopi Tymniensis censuit, constare de sufficienti adimplerione decretorum Urbani VIII, et ad ulteriora posse procedi, ut plenius in decreto die xxvi Junii MDCLXVI emanato continetur. Postea vero die xxvii Augusti MDCLXVII, sanctissimus dominus Clemens Papa nonus ad humiles preces præfati Fr. Joannis a S. Didaco Villalon procuratoris benigne concessit, ut in congregatione ordinaria proponeretur et discuteretur, an de validitate processuum auctoritate Apostolica confectorum super vita, sanctitate, virtutibus et miraculis servi Dei Francisci Solani constaret. In ejus gratiæ executionem, re in sacrorum Rituum congregatione proposita, die x Decembris MDCLXVII, de validitate dictorum processuum constare et ad ulteriora progredi posse declaratum est, ac hujusmodi decretum ab eodem summo Pontifice die Januarii MDCLXVIII fuit approbatum.

B

ut Clemens
X ediderit
Breve,

39 Tandem anno 1675 post consuetas instantias et formulas, Clemens Papa X ad perpetuam rei memoriam edidit sequens beatificationis decretum: Quemadmodum cœlestis imperator, et magister noster Christus Jesus, qui sedet ad dextram Majestatis in excelsis, egregie functos militia super terram pugiles suos, qui virtute ex alto induti, et spiritu facta carnis mortificantes, non solum voluntatem suam, cum omnibus concupiscentiis crucifixam Deo in holocaustum obtulerunt in odorem suavitatis, sed etiam luculentas de impietate victorias reportare, et gentes, quæ Deum non noverant, ad veritatis agnitionem ac viam salutis abducere meruerunt, perennis gloriæ corona donat in cœlis; ita et nos, qui ejus vices, licet immeriti, in hac terrena statione gerimus, Magistri nostri vestigiis, quantum nostra fert infirmitas, inhærentes, illorum cultum, et venerationem in terris promovere studemus, sicut ad divinæ majestatis gloriam, ad ejus Ecclesiæ præsidium, ad ædificationem fidelium, et animarum salutem cognoscimus in Domino expedire.

C

quo venera-
bilem Fran-
ciscum Sola-
num

40 Cum itaque mature, diligenterque discussis, atque perpensis per congregationem venerabilium Fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium sacris Ritibus præpositorum processibus, de Apostolicæ Sedis licentia confectis, super vitæ sanctitate, et virtutibus, tam theologicis, quam moralibus in gradu heroico, quibus servus Dei Franciscus Solanus, Ordinis Fratrum Minorum Sancti Francisci de Observantia nuncupatorum, professor multipliciter claruisse, nec non miraculis, quæ ad ejus intercessionem, ac ad manifestandam mundo illius sanctitatem a Deo patrata fuisse asserebantur, eadem congregatio coram

nobis constituta, auditis etiam consultorum suffragiis, unanimiter censuerit, posse, quandocumque nobis videretur, ad solemnem ejusdem Servi Dei canonizationem tuto deveniri, interim vero indulgeri, ut in toto terrarum orbe Beatus nuncupetur; hinc est, quod nos piis, atque enixis charissimi in Christo filii nostri Caroli Hispaniarum regis Catholici, ac charissimæ in Christo filiæ nostræ Mariæ-Annæ, earumdem Hispaniarum reginæ Catholicæ viduæ ejus genitricis, necnon totius Ordinis præfati supplicationibus, nobis super hoc humiliter porrectis, benigne inclinati, de præfatorum Cardinalium consilio, et unanimi assensu, auctoritate Apostolica tenore præsentium indulgemus, ut memoratus Dei servus Franciscus Solanus in posterum Beati nomine nuncupetur, ejusque corpus, et reliquiæ venerationi fidelium (non tamen in processionibus circumferenda) exponantur; imagines quoque radiis, seu splendoribus exornentur, ac de eo quotannis die prima non impedita post diem felicis ejus obitus recitetur Officium, et Missa celebretur de confessore non pontifice juxta Rubricas Breviarii, et Missalis Romani.

41 Porro recitationem Officii, et Missæ celebrationem hujusmodi fieri concedimus in locis dumtaxat infrascriptis, videlicet, in oppido Montiliæ, in quo dictus Servus Dei natus est, in civitate Limana, unde ad cœlos evolavit, et ubi venerabile ejus corpus requiescit, ac in provincia Thecumana, in quam Catholicæ fidei nova semina feliciter invexit, ab omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, tam secularibus, quam regularibus, qui ad Horas canonicas tenentur, necnon in toto Ordine præfato, tam Fratrum, quam monialium, et quantum, ad Missas attinet etiam a sacerdotibus ad ecclesias ejusdem Ordinis confluentibus. Præterea primo dumtaxat anno a datis hisce litteris, et quoad Indias a die quo eadem litteræ illuc pervenerint, inchoando in ecclesiis oppidi, et civitatis, ac provinciæ, et Ordinis præfatorum respective solennia beatificationis ejusdem Servi Dei cum Officio, et Missa sub ritu duplici majori, die ab ordinariis respective constituta, et intra sex menses promulganda, postquam tamen in basilica Principis Apostolorum de Urbe celebrata fuerint eadem solennia, quam ad rem diem xxx Junii proxime venturi assignamus, pariter celebrandi facimus potestatem. Non obstantibus constitutionibus, et ordinationibus Apostolicis, ac decretis de non cultu editis, ceterisque contrariis quibuscumque. Volumus autem, ut earumdem præsentium litterarum transumptis, seu exemplis etiam impressis manu secretarii prædictæ congregationis Cardinalium subscriptis, et sigillo præfecti ejusdem congregationis munitis, eadem prorsus fides ab omnibus, et ubique, tam in judicio, quam extra illud, habeatur, quæ haberetur ipsis præsentibus, si forent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Romæ apud sanctam Mariam Majorem sub annulo Piscatoris; die xxv Januarii MDCLXXV, pontificatus nostri anno quinto.

42 Deinde anno 1688 concessa est licentia progrediendi ad processum canonizationis his verbis: Sacra Rituum congregatio, remisso sibi supplici libello Sanctissimo D. nostro porrecto a P. Fr. Francisco Rossellon postulatore causæ prædicti

E

sollemniter
Beatorum
catalogo ad-
scribit.

F

Postea causa
canonizationis
instituta
est.

B.

AUCTORE
G. C.

B. Francisci Solani ad relationem eminentissimi et reverendissimi D. Cardinalis Chisii Ponentis, censuit posse dispensari et concedi, ut in congregatione ordinaria sacrorum Rituum cum interventu consultorum proponi et discuti valeat dubium super miraculis, quæ supervenerunt post illius beatificationem in casu, et ad effectum, de quo agitur, decretis aliisque in contrarium quibuscumque non obstantibus, si Sanctissimo Domino nostro visum fuerit. Hac die xxiv Januarii MDCLXXXVIII. Et facta de prædictis Sanctissimo relatione, Sanctitas sua benigne annuit die xxvii Januarii MDCLXXXVIII. *Postea institutus est iste processus, quem anno 1692 Romæ impressum habemus. In eo referuntur breviter viginti quatuor miracula, et alia septem ad examen proponuntur, de quibus illic fuse disceptatum est. Nos ea miracula, quæ post indultum a Sedē Apostolica Beati titulum contigerunt, ex prædicto processu excerpemus, atque illa antiquioribus beneficiis postea subjun- gemus.*

B

§ V. Canonizatio tandem Romæ obtenta.

*Post diuturnam postulato-
rum persecu-
rantiam*

Postulatores canonizationis ob lentum negotii progressum, qualis in operosis maturisque hujusmodi disquisitionibus esse solet, animos non desponderunt, sed causam identidem resumpserunt, ut satis patet ex sequenti decreto, quod sic sonat: Dudum, scilicet die xii Aprilis MDCCXII coram sacræ memoriæ Clemente PP. XI, habita fuit congregatio generalis Sac. Rituum, in qua cl. me. Cardinalem Bichium tunc Ponentem, seu relatorem proposita fuit causa Limana canonizationis beati Francisci Solani Ordinis Minorum sancti Francisci de Observantia super dubio: An constet de relevantia eorum, quæ supervenerunt post indultam eidem Beato venerationem; discussisque nonnullis miraculis a Deo, ut asserebatur, intercessione ejusdem Beati patris, nulla tunc prodiiit resolutio.

C

*sacra Ri-
tuum con-
gregatio edi-
dit decretum*

44 Inde vero eodem summo Pontifice e vivis erepto, postulatores causæ prædictæ non nisi anno MDCCXXIII sac. mem. Innocentio PP. XIII supplicem libellum porrexere, quo novum miraculorum examen sub die x Septembris anni ejusdem impetrarunt. Proposita itaque per reverendissimum D. Cardinalem Scottum, loco reverendissimi D. Cardinalis Fabroni absentis, in generali congregatione S. Rituum coram SS. D. N. Benedicto XIII die ix Julii præsentis anni denuo causa super eodem dubio subjectisque novo examini iisdem miraculis, Sanctitas sua, auditis dominorum consultorum, et reverendissimorum dominorum Cardinalium suffragiis, resolutionem eo die differre censuit, ut prius de more tum suis, tum aliorum precibus cœlestis luminis opem imploraret. His itaque abunde impletis, infra-scripta die Seraphico ecclesiæ Doctori divo Bonaventuræ Ordinis Minorum sacra, et in qua idem beatus Franciscus Solanus ad Superos evolavit, tria sequentia miracula in tertio genere

approbavit, nimirum: Primum, repentinæ sanationis Joannæ de Blancas a tumore cancroso; secundum, instantaneæ liberationis civitatis Montiliæ a peste; et tertium, instantaneæ sanationis Franciscæ Victoriæ a peste, et febris maligna. Ac insuper decrevit. stante miraculorum horum approbatione, tuto ad solennem canonizationem beati Francisci Solani quandocumque faciendam procedi posse; et ita, etc. Hac die xiv mensis Julii MDCCXXVI.

C. Card. de Marinis præfectus.

Loco ✠ Sigilli.

N. M. Tedeschi Archiep.
Apamenus Sac. Rit. Congr. Sec.

45 Tandem, dum hæc ad prælum parabamus, opportune prodiit sanctissimi in Christo patris et domini nostri Benedicti XIII, Pontificis maximi constitutio de beato Francisco Solano Ordinis Fratrum Minorum, qui a regulari Observantia appellantur, sanctorum Confessorum canoni per eundem adscripto, die xxvii Decembris anni MDCCXXVI. *Post hunc titulum sequitur ipsa Pontificis constitutio, quæ a RR. PP. Minoritis mihi perhumaniter communicata fuit, atque est sequentis tenoris:* Benedictus episcopus, servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Ad fidelium Dei servorum gloriam in terris manifestandam, unde cultus divinus maxime augeri, et frigescentia corda hominum ad veræ pietatis opera, præclaris eorum exemplis inflammari atque erigi possint, libenti et pervigili animo intendimus; quoniam Christum Dominum in Sanctis ejus laudare jubemur. Hinc beatum Dei servum Franciscum Solanum ex Ordine Fratrum Minorum, qui a regulari Observantia nuncupantur, Christianarum virtutum præstantia, et miraculorum numero illustrem nacti, magnum populis, nostræ sollicitudini creditis, præsidium nos allaturos putavimus, si eum solenni S. R. E. cærcmonia hac die, in honorem beati Joannis Apostoli et Evangelistæ Deo sacra, sanctorum Confessorum non pontificum canoni adscriberemus.

46 Montiliæ, Hispaniæ Bæticæ oppido, sub ecclesia Cordubensi, quam complures Christi Martyres nobilitarunt, Franciscus Solanus, voluntate martyr futurus, lucem vitalem aspexit vi Idus Martias anno reparatæ salutis MDXLIX, ingenuis piisque parentibus ortus, qui filium timorem Dei, virtutesque, Christiano homine dignas, sollicite docendum curarunt, quibus ipse animo accensus, in Fratrum Minorum, qui a regulari Observantia nuncupantur, sacram familiam adolescens cooptatus est. In ea miris et multis severioris disciplinæ, Christianæque humilitatis argumentis eluxit, diu noctuque divinæ pietatis, assiduæque pœnitentiæ exercitiis intentus, beatos etiam illos patres, Benedictum et Franciscum imitatus, qui se nudos inter pungentissimas spinas projecerunt, ut omnem vim sensuum domarent. His, aliisque præclaris animi dotibus ex ejus admirando tenore vitæ identidem prodeuntibus, sacris ipse concionibus, quas ardentissima caritas, ceteræque eximiae virtutes, in eo fulgentes,

D

ac denique Pontifex constitutionem de canonizatione, ut Dei gloria in Sanctis ejus manifestetur.

E

I

F

II

Beati Francisci Solani ortus, pia educatio, vitæque religiosa institutio.

A fulgentes, orabant, animas lucrificans, Sancti elogium passim consecutus est, præsertim ubi ægri pueri corpusculum, totum ulceribus tectum, amotis linteis, lambens, sanitati restituit.

III *Ejus pietas erga pestifero morbo tabescentes,*
47 Sed lue crudeli grassante in Hispania Bætica, maximam suam caritatem Dei Famulus morbo pestifero tabescentibus patefecit, ubi humano et spirituali solatio destitutis in tanta calamitate opem laturus, pereuntium animabus corporibusque curandis, nulla mortis formidine teritus, summam operam dedit; immo et ipse mortali contagione infectus, et manu Dei sospes redditus, in pristino ministerio usque ad letalis morbi finem se alacrius exercere perrexerat.

IV *Magna ejusdem modestia et caritas erga proximorum salutem.*
48 Per ora omnium Solani sanctitati fama percrescente, Vir modestissimus, qui Dei, non suam, gloriam quærebat, se ei clam subducere cogitavit. Quare martyrii pro Christo subundi percupidus, hanc sibi gratiam a majoribus dari humillime flagitavit, ut Africam, verbum Dei prædicaturus, trajiceret. Compos tamen voti nequaquam factus, hoc tandem obtinuit, ut ad remotissimos Indos evangelica doctrina imbuedos cum aliis verbi Dei præconibus navigaret.

B Animarum salutem multis, iisque gravissimis mari terræque periculis Vir Dei præferens, non sine prodigio ad vineam, sibi a Domino paratam, laboriose excolendam cum sociis applicuit, utque oves errantes ex lupi faucibus ereptas summo Pastori servaret, nullis incommodis et vigiliis pepercit. Alienas ærumnas suas ratus, Deique amore et proximi æstuans, lingua gentium divinitus percepta, suavissimos sermones habens, Dei gratia id præstitit, ut barbari, deposita feritate, ad Solanum instruendi ultro et certatim accurrerent; unde factum, ut innumeram eorum multitudinem sacro fonte regeneraret, tanti apud omnes habitus, ut ipse ab iis facile obtineret, quæ alias pœnarum metus et rigor extorquere non poterant. Quantum ejus præsentia piique sermonis vis apud Indos posset, tunc maxime patuit, quum multa millia infidelium, Christianis, de more, in Dominicæ passionis mysteriis recolendis feria v in cœna Domini sancte occupatis, cruentam cædem jamjam allatura, ipse Dei verbo exarmavit, diversæque ac sibi ignotæ linguæ barbaros homines uno idiomate allocutus, non solum pacem suasit, sed ad Christi fidem supra novem millia convertit. Pervulgata Francisci fama, miris gestis identidem aucta, ipse ad latibula confugiens, eam declinare conabatur, nec nisi majorum imperio obtemperans, munera sibi imposita obivit, donec Limam, orbis Americani principem civitatem missus, incolarum animos ad pœnitentiam cohortatus, ut agant, alter Jonas extremam cladem interminatur. Nec mora, omnes ad scriam criminum suorum pœnitentiam agendam perduxit.

V *Beatus Franciscus Solanus pie obiit, miraculis claret, et Beatis adscribitur.*
49 Interim summis pro Dei gloria amplificanda laboribus confectus, supremæ vocationis diem sibi imminuentem agnoscens, sanctissimis Ecclesiæ Sacramentis muniri voluit, et pridie Idus Julias anno Christi Domini MDCCX, in honorem beati Ecclesiæ doctoris Bonaventuræ, cujus patrocinio se olim addixerat, Deo sacra, manibus in crucis figuram compositis, piis oratiunculas recitans, semperque in Domino fixus, in cœnobio Limano

Sanctissimi nominis Jesu exspiravit. Francisci anima in cœlum recepta, sacræ ejus exuvie antea subnigræ, mox pulchræ et candidæ apparuerunt, suavique odore perfusæ, undique ad eas venerandas concurrentibus populis, ejusque vestium particulas sibi pro sacris reliquiis servandas parare contendentibus. Solani postea virtutibus et miraculis omnium præconio ubique diffusis, et apud hanc sanctam Apostolicam Sedem probatis, piæ memoriæ antecessor noster Clemens Papa X nono Kalendas Februarias, anno salutis MDCLXXV Franciscum Solanum ritu S. R. E. Beatis adscripsit.

50 Postmodum vero per venerabiles fratres nostros, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, novis miraculis a tempore ejus beatificationis patratiss, in præsentia nostra æque discussis, inque tribus consistoriis et plenario conventu eorumdem venerabilium fratrum S. R. E. Cardinalium, atque etiam patriarcharum, archiepiscoporum, et episcoporum, nobiscum Romæ præsentium, rite perpensis, unanimi eorumdem sententia per Sedis Apostolicæ notarios coram nobis excepta, regumque ac principum Christianorum, totiusque Ordinis fratrum Minorum pro beato Francisco Solano in sanctorum Confessorum non pontificum canonem referendo, precibus nobis enixe porrectis, post tantæ rei perficiendæ solennem diem indictam, perque orationes, jejunia et elemosynas omnipotentis Dei opem ferventissime imploratam, demum universis, quæ ex antecessorum nostrorum Romanorum Pontificum constitutionibus, et S. R. E. disciplina agenda erant, omni religione peractis, hac die, in honorem beati Joanni Apostoli et Evangelistæ Deo sacra. una cum iisdem venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis et episcopis, ac utriusque cleri et populi frequentia in sacrosanctam basilicam Principis Apostolorum Deo supplicantes convenimus, ubi semel, iterum et tertio pro viro Dei Francisco Solano in Sanctorum confessorum canonem referendo, per venerabilem fratrem nostrum Laurentium S. R. E. episcopum Cardinalem Tusculanum, Corsinum nuncupatum, precibus repetitis, post decantatas sacras orationes, et Spiritus sancti gratiam humillime invocata, ad honorem sanctæ et individue Trinitatis, fidei catholicæ exaltationem, et Christiani nominis incrementum, auctoritate omnipotentis Dei, Patris, Filii, et Spiritus sancti, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, ac nostra, de eorumdem venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum et episcoporum, nobiscum in plenario conventu basilicæ Vaticanæ præsentium, consilio et unanimi consensu, beatum Franciscum Solanum Hispanum Ordinis fratrum Minorum, qui a regulari Observantia appellantur, de cujus sanctitate, fidei sinceritate et ceterarum virtutum et miraculorum excellentia plene constabat et constat, una cum beatis viris, perinde confessoribus non pontificibus, Peregrino Latioso a Foro-Livii, Ordinis fratrum Servorum beatæ Mariæ Virginis, et Johanne a Cruce Ordinis fratrum Excalceatorum beatæ Mariæ Virginis, a monte Carmelo, Sanctum esse definiimus, Sanctorum confessorum non pontificum canoni

VI
*Sanctis ritu
solemni ad-
numeratur.*

E

F

AUCTORE
G. C.

adscribendum decrevimus et definimus, prout præsentium tenore decernimus, definimus et adscribimus; eundemque per omnes Christi fideles, tamquam vere Sanctum, honorari mandavimus et mandamus, statuentes, ut ab Ecclesia universali in ejus honorem ædes sacræ et altaria, in quibus incruentum Sacrificium Deo offeratur, construi possint, et quotannis pridie Idus Julias, quo die ad cœlestem patriam evolavit, solennia ejus natalitia, ut sancti Confessoris non pontificis, celebrari possint.

vii

*Indulgentiæ,
ejus exuvias
vilitantibus
concessæ*

51 Insuper eadem auctoritate, omnibus Christi fidelibus vere pœnitentibus et confessis, qui eodem solenni die natalitio in memoriam beati Francisci Solani quotannis ad sacras ejus exuvias venerandas accesserint, annum et quadragenam; iis vero, qui in octava ejusdem festi, quadraginta dies de injunctis, seu quomodolibet eis debitis pœnitentiis, misericorditer in Domino relaxavimus et relaxamus.

viii

*Missæ cele-
brata a Pon-
tifice in ejus
honorem.*

B

52 Postremo gratiis Deo actis, quod Ecclesiam suam insigni hoc novoque luminari illustrare voluisset, cantata in honorem sanctorum Francisci Solani, Peregrini Latiosi et Johannis a Cruce solenni oratione, in ara maxima supra confessionem Principis Apostolorum sacrosanctum Missæ sacrificium celebravimus cum ejusdem Confessoris et ceterorum commemoratione, omnibusque Christi fidelibus tunc præsentibus plenariam omnium peccatorum indulgentiam concessimus.

ix

*Deus glorifi-
candus ob
beatum
Franciscum
Solanum.*

53 Decet igitur, ut pro tam peculiari magnoque beneficio nobis concesso omnes benedicamus, et glorificemus Deum Patrem, et bonorum omnium auctorem, cui est honor et gloria in secula, assiduis precibus ab eo flagitantes, ut per intercessionem electi sui Francisci Solani a peccatis nostris indignationem suam avertens, ostendat nobis faciem misericordiæ suæ, immittatque timorem sui super gentes, quæ non cognoverunt eum, ut tandem cognoscant, quia non est alius Deus, nisi Deus noster.

x

*His litteris
ubique fides
adhibeatur;*

C

54 Ceterum quia difficile foret, præsentibus nostras litteras ad singula loca, ad quæ opus esset, adferri, volumus, ut earum exemplis, etiam impressis, manu publici notarii subscriptis, et sigillo alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem ubique fides habeatur, quæ ipsis præsentibus adhiberetur, si essent exhibitæ vel ostensæ.

xi

*nemoque eas
infringere
audeat.*

55 Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ definitionis, decreti, adscriptionis, relationis, mandati, statuti, relaxationis et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ millesimo septingentesimo vicesimo sexto, vi Kalendas Januarias, pontificatus nostri anno tertio.

✠ *Ego Benedictus catholicæ Ecclesiæ
Episcopus.*

✠ **E**go Franciscus Episcopus Ostiensis Cardinalis Barberinus.

✠ Ego Petrus Episcopus Sabinensis Cardinalis Otthobonus S. R. E. Vice-cancellarius.

✠ Ego Laurentius Episcopus Tusculanus Cardinalis Corsinus.

✠ Ego Joseph Renatus Tit. sancti Laurentii in Lucina Presbyter Cardinalis Imperialis.

✠ Ego Philippus Antonius Tit. sanctæ Præxedis Presbyter Cardinalis Gualterius.

✠ Ego Annibal Tit. sancti Clementis Presbyter Cardinalis sancti Clementis Albanus S. R. E. Camerarius.

✠ Ego Ludovicus Tit. sancti Silvestri in Capite Presbyter Cardinalis Picus de Mirandula.

✠ Ego Joannes Antonius Tit. sancti Calixti Presbyter Cardinalis de Via.

✠ Ego Antonius Felix Tit. sanctæ Balbinæ Presbyter Cardinalis Zondadarius.

✠ Ego Petrus Tit. sancti Joannis ante Portam Latinam Presbyter Cardinalis Corradinus.

✠ Ego Curtius Tit. sancti Eustachii Presbyter Cardinalis Origus.

✠ Ego Melchior Tit. sanctæ Mariæ Angelorum Presbyter Cardinalis de Polignac.

✠ Ego Nicolaus Tit. sanctorum Nerei et Achillei Presbyter Cardinalis Spinula.

✠ Ego Georgius Tit. sanctæ Agnetis Presbyter Cardinalis Spinula.

✠ Ego Cornelius Tit. sancti Hieronymi Illyricorum, Presbyter Cardinalis Bentivolus de Aragonia.

✠ Ego Ludovicus Tit. sanctæ Priscæ Presbyter Cardinalis Belluga et Moncada.

✠ Ego Joseph Tit. sanctæ Susannæ Presbyter Cardinalis Pereyra de la Cerda.

✠ Ego Alvarus Tit. sancti Bartholomæi in Insula Presbyter Cardinalis Cienfuegos.

✠ Ego Bernardus Maria Tit. sancti Bernardi ad Thermas Presbyter Cardinalis de Comitibus, major Pœnitentiarius.

✠ Ego Joannes Baptista Tit. Sancti Matthæi in Merulanla Presbyter Cardinalis de Alteriis.

✠ Ego Vincentius Tit. sancti Onuphrii Presbyter Cardinalis Petra.

✠ Ego prosper Tit. Sancti Chrysogoni Presbyter Cardinalis Marefusus.

✠ Ego Nicolaus Tit. sanctæ Mariæ in Dominica Presbyter Cardinalis Coscia.

✠ Ego Nicolaus Maria Tit. sanctorum Joannis et Pauli Presbyter Cardinalis Lercarius.

✠ Ego Frater Laurentius Tit. sancti Laurentii in Pane et Perna Presbyter Cardinalis Cozza.

✠ Ego Benedictus sanctæ Mariæ in Via lata Diaconus Cardinalis Pamphilius.

✠ Ego Laurentius sanctæ Agathæ ad Montes Diaconus Cardinalis de Alteriis.

✠ Ego Carolus sancti Angeli in Foro Piscium Diaconus Cardinalis Columna.

✠ Ego

E

F

- A ✠ Ego Julius sancti Hadriani Diaconus Cardinalis Alberonus.
 ✠ Ego Alexander sanctæ Mariæ in Cosmedin Diaconus Cardinalis Albanus.
 ✠ Ego Alexander sanctæ Mariæ de Scala Diaconus Cardinalis Falconcrius.
 ✠ Ego Nicolaus sanctæ Mariæ ad Martyres Diaconus Cardinalis Judice.

P. Cardinalis Prodatarius.

Pro D. Cardinali Oliverio.

C. Archiepiscopus Emissenus.

VISA

De Curia J. Archiepiscopus Ancyranus.

L. Martinettus.

B Registrata in Secretaria Brevium.

Jam nihil superesse arbitramur, nisi ut longiora Sancti Acta et miracula pio lectori proponamus.

VITA

AUCTORE TIBURTIO NAVARRO
MINORITA.

Ex processibus beatificationis, aliisque monumentis collecta, et Romæ anno MDCLXXI typis edita.

C

CAPUT I.

Sancti patria, parentes, mores in pueritia et adoleseentia, ingressus in Ordinem Minorum, et professio religiosa.

S. Franciscus Solanus anno 1549 nascitur in Hispania

a

Anno a nativitate Christi millesimo quingentesimo quadragesimo nono, Pauli tertii Pontificis maximi decimo sexto, Caroli quinti imperatoris augusti, Hispaniarum regis catholici trigesimo quarto a, exsurgentibus hæresum tenebris, et Christianæ Europæ faciem luctuose involventibus, ortus est mundo Franciscus Solanus; qui quoniam ad repellendam ex Americo hemisphærio gentilitii erroris caliginem, et lumen orthodoxæ veritatis diffundendam divinæ providentiæ cura destinatus fuit, non immerito Peruani orbis sol unus poterit appellari. Huic tam egregio fœtui patria fuit Montillum Cordubensis diocesis oppidum, Priegii marchionatus

præcipuum, et in feracissima Hispaniæ regione Ex IMPRESSIS Andalusæ situm.

2 Parentes sortitus est honestos et pios, ab honestis parentibus, et pueritia prætransacta, avita virtute et sanguinis claritate non degeneres. Patri nomen Matthæus Sancius Solanus, matri vero Anna Ximenes, Hidalga b fuit : ille inter præcipuos concives habitus, in præfati oppidi præfectum bis meruit cooptari. Ex horum itaque stirpe, quasi fructus optimus arboris bonæ, natus est puer iste Solanus, vitæ quidem sanctimonia primus, sed in ordine filiorum secundus. Eodem anno, die Dominica, decima Martii in ecclesia sancto Jacobo dicata sacri baptismatis lavacro regeneratur c. Illum parentes a teneris annis timorem Domini, et Catholicam fidem solícite docuerunt; quorum non tam præceptis imbutus, quam divinæ gratiæ adjutorio præventus, ab ipso puerilis ætatis ingressu, et in adolescentiæ lubrico se virtutis amantissimum exhibebat : a pravis namque conversationibus studiose declinans, et juvenilis petulantia appetitus refrænans, in animæ suæ cultura indefesse laborabat. Hinc tantus nascentis in eo sanctitatis splendor irradiare cœpit; ut jam ceteros adolentes (qui in illo aliquid ultra humanum deprehenderant) sola præsentia aut ab inceptis ludis inhonestis et indecentibus verbis desistere, aut a propositis omnino cogeret abstinere.

3 In collegio Societatis Jesu ejusdem oppidi studio litterarum addictus, omnium tam magistrorum, quam consodaliū sibi conciliavit amorem, et in se, quasi in modestiæ, mansuetudinis, ac virtutis omnimodæ speculum, oculos convertit. Cum enim nihil puerile proferret, sed in cunctis consummatum hominem saperet, prudentiam et discretionem demonstrabat virilem. Pacis et mutui amoris amantissimus erat, et jurgia inter condiscipulos exorta componere satagebat; adeo ut cum semel duos (cum quibus juxta fluvium Aquilar ambulabat) inter se rixantes, et pugnis contententes vidisset, intercesserit medius, ut eos sedaret; cumque unius manu fuisset impetitus, non destitit, donec reduxisset ad pacem, et amico secum de ictu inflicto condolenti, ait : " Nihil mihi perfecto doloris intulit; finem vero intentum obtinui, dum eos ad pristinam amicitiam revocavi. " Hanc non solum inter consocios pueros, sed et inter ipsos ætate majores homines statuere concordiam curabat : nam cum aliquando circa Montiliam duos in agro districtis ensibus certantes reperisset, ad eos audacter accessit, et verbis melle manantibus, inquit : " Pro amore Dei, nolite invicem tam periculose pugnare; nemo enim est, qui vos reconciliet, et absque dubio vos mutuo vulnere interficietis. " His auditis, subito gladios in yaginam reposuerunt, ac in diversas partes abeuntes ab invicem pacifice discesserunt.

4 Studebat itaque bonus Puer, et subcisivus a studio horas in horti paterni adjuvanda cultura impendebat, ubi dum corpus labori applicaret, devotis canticis animum recreabat, et elevatam in Deum mentem eorum dulcedine conservabat. Sciens insuper amore litterarum exstingui non debere affectum virtutis, interiori cordis profectui ac devotioni vacabat. Pœnitentiæ et Eucharistiæ Sacramenta recepturus debita se præparatione

honestis parentibus, et pueritia prætransacta,

b

c

E

humaniorum litterarum studiis virtutem

F

ac pietatem conjugens,

EX IMPRESSIS.

paratione disponens, ac postmodum de receptis humiles gratias in secreto orationis Christo rependens, ad eorum etiam participationem alios efficaciter hortabatur.

Ordinem Minorum ingreditur,

5 Verum adeo generosum militiæ Christianæ Athletam nobilior alea, quam seculi decebat; in campo religiosæ palæstræ erant exercitandæ vires. Quamobrem (Deo inspirante) ad altiorem perfectionis gradum anhelans in claustris solitudinem secedere meditatur; et tandem maturo consilio a Patribus regularis Observantiæ conventus Montiliæ: Recollectionis, provinciæ Andalusie, sacro se induit habitu, et eorum aggregari consortio humiliter postulavit. Quem prudentes religiosi tentatum, ac sapienter probatum, anno supra millesimum et quingentesimum sexagesimo nono, ætatis illius vigesimo ad Ordinis seraphici probationem admiserunt.

et tempore novitiatus mira austeritatis

6 Habitu Minorum indutus illico pullulantes in anima virtutum thesauros coram omnibus explicare cœpit. Modestiam imprimis singularem, cæcam obedientiam, demissam humilitatem, diuturnum silentium, et sensuum rigidam mortificationem ubique præferens, fratrum oculos et affectum ad se trahebat. Sunt quidem sacris Recollectionis provinciæ Granatensis incolis communia, pœnitentiæ rigor, aspera, vilis, et rugosa vestis, exacta et longa jejunia, crebra flagellatio, summa paupertas, uno verbo instituta Franciscani vere regularis observantia: sunt et alia novitiorum et ad religionem aptandorum austerræ probationis exercitia; sed hos omnes Franciscus noster cursu velocior, et zelo ferventior anteibat; sub sago cilicium acutum aptabat ad carnem, suberno per annum cortice, Quadragesimæ vero et Adventus temporibus crate ex ligatis insimul fustibus compacta pro lecto, et ligno pro cervicali utebatur.

et abstinentiæ exempla præbens,

7 Flagellis se frequentibus usque ad largam sanguinis effusionem cruciabat, his, quasi tutissimum virtutum nascentium custodem, jejunium addebat; et ut juvenilis fervoris impetus præveniret, abstinentiæ medicinam adhibebat. Numquam enim (ut a probationis, et professionis sociis observatum est per triennium) carne, piscibus, aut ovis vescebatur, nisi in solennioribus festis magistri præcepto adstrictus. Talem sibi temperantiæ legem præscripserat, ut nihil coctum igne diebus Veneris comederet; at vero per omnes Quadragesimæ secundas, quartas, et sextas ferias pane solo in cibum, et aqua uteretur ad potum. Taceo quod communem tunc omnibus novitiis pedum omnimodam toleraverit nuditatem. Religiosi silentii frenum cum necessitate compulsus solvebat, de rebus tantum spiritualibus ad ædificationem audientium loquebatur. Cumque pauca semper singulari discretione profferret, consodales novitii dum in raris (quas indulget Religio ad remittendos animos) confabulationibus versarentur; præsentem Francisco, nihil leve, aut risum provocans, et quod sanctam religiositatem non saperet, admiscere audebant. Quam quidem præsentis ipsius reverentiam, donec ad Indias perrexit, apud fratres perseverasse compertum est.

8 Tam eximias ferventis Novitii virtutes, quasi aqua irrigua novas plantulas, oratio fovebat: in-

telligens enim pius Adolescens, non futuram perennem mortificationem, aliasque religiosi animi dotes cito perituras, quas divinæ conversationis pinguedo non saginaret, vacabat indesinenter contemplationi: præter enim horas, quibus tota communitas orando attendebat, ille in nocturno silentio, postquam corpus disciplinæ flagellis evigilaverat, per plurimum cursus sanctum orationis exercitium sæpe usque ad ortum diei, protrahebat. His ergo tam bonis principiis se vere divino impulsu vocatum manifeste contestans, eo perseverantiam inspirante, qui dederat voluntatem, post expletum probationis annum, omnibus consentientibus, et exultantibus sacræ Recollectionis patribus, solennem vitæ et regulæ fratrum Minorum professionem emisit.

D
ac orationi deditus professionem religiosam emittit.

ANNOTATA.

E

a Annus ille trigesimus quartus intelligendus est de solo regno Hispaniæ: erat enim imperii tantum annus trigesimus primus.

b Nescio, an vox Hidalga hic sit propria, an appellativa: nam Hispani per hidalgo nobilem significant, de cujus nominis etymologia videri potest Covarrnvas tom. 2 Var. Resol. cap. 1, num. 11.

c Non video, quomodo hæc cohæreant cum iis, quæ in Vita Hispanica lib. 1, cap. 36 ex informationibus ad beatificationem citantur hoc modo: Prædixit quoque ejus (potius suam) mortem futuram in die S. Bonaventuræ, in quo natus fuerat, et cujus devotissimus erat, et ita fuit. Si anno 1549 in festo S. Bonaventuræ natus fuerit, quomodo eodem anno, die Dominica, decima Martii baptizatus fuit? Potius itaque cum Pontificia constitutione opinamur, Sanctum vi Idus Martii natum fuisse.

CAPUT II.

F

Scientiarum studium, sacerdotium, officia in Hispania administrata, et apostolicus zelus ibidem ostensus.

Institutum regularis observantiæ professus, virtutes, quas in probatione colere cœperat, non dimisit, sed consummavit: adeoque inceptam in tirocinio vivendi rationem firmiter tenuit, ut numquam a primo illo simplicitatis, obedientiæ, et fervoris tramite deviaverit. Post exactum in conventu Montiliæ circiter triennium, ad Recollectionis sanctæ Mariæ de Loreto a cœnobium sub perfecto pioque Guardiano, prout optaverat, mittitur. Ibi studio philosophicæ disciplinæ addictus, quamquam cellarum copia suppeteret, tamen in angulo quodam juxta tintinnabula parvam et humilem ex arundinibus cellulam sibi construxit; in qua pro suppellectili lectulus corti-

Finitis philosophiæ ac theologiæ studiis,

a

ceus

A cens et sedile ligneum erant, et ex parvo foramine lumen manabat. Ibi solitarius et a strepitu segregatus dies noctesque aut orans, aut studens ducebat. Theologiæ etiam operam dedit, cujus doctrinas, quas intellectu perceperat, in cibum animæ convertens, meditatione, fletu, jejunio, studiorum ariditatem temperabat; ita ut (quod sæpe multis aliter evenit) hinc doctus simul et sanctus, sapiens et humilis prodierit.

sacerdotio
initiat, et
post alia offi-
cia

10 Terminato studii curriculo ad sacerdota-
lem ordinem promotus est, et prima vice augu-
stum Sacrificium in solennitate S. P. N. Fran-
cisci obtulit Deo. Inde cum cultus divini sollicitus
esset, ac vocis sonoræ gratia præstaret, chori
vicarius designatur, in quo quidem officio accu-
rate plurimum et exacte se gessit. Horas noctur-
nas et diurnas, ne quid in ritu et cantu defice-
ret, præveniens et præparans, iis indefectibili-
ter assistebat. Superioris quoque imperio ad
prædicandi munus assumptus est, in quo quam
laudabiliter egerit, quam fructuose laboraverit,
eventus subsequuti, et inferius narrandi proba-
bunt.

B
fit magister
novitiorum,

11 Jam plures annos in sacra illa recollec-
tione traduxerat, cum ad alium conventum ab obe-
dientia vocatur, et magister novitiorum in Arri-
zafæ b monasterio præficitur. Hoc in onere sibi
commendato, intelligens Vir Dei efficacius esse
exemplum, quam verbum, et tironum oculos in
magistri vitam, quasi in speculum, cui conformetur,
esse conversos; novo zelo accensus totum
se pœnitentiis dedit, et conceptum in tirocinio
fervorem renovavit. Juvenum culpas sua perfe-
ctione, acrius quam voce reprehendens, et de-
linquentium errores sibi adscribens, pœnam ab
eis debitam ipse solvebat; et eorum manibus se
flagellis cædendum tradens, in proprio corpore
alienos expiabat defectus. Carnibus et piscibus
sibi interdictis, coctorum olerum cibo sustentabatur.
Orationi tam intense ac frequenter vacabat,
ut eum novitii de industria, num aliquando
quiesceret, observantes, plerumque genibus flexis
in cella, aut in choro (in quo post Matutinum
ad primam usque remanebat) orantem deprehen-
derint, ac tandem gravissimis verberibus suspi-
ria et gemitus commiscentem audierint.

C
quos verbo et
exemplo do-
cet;

12 Ad tanti rectoris imitationem provocati
novitii in acquirenda perfectione non segniter
laborabant, quibus aliquando sciscitantibus, qua
potissimum pœnitentia religiosus divinam gra-
tiam mereretur, reddidit dignum sapiente re-
sponsum: Tutiolem ad meritum viam esse pa-
tientiam, ac laborum et tribulationum, præser-
tim cum a parentibus aut religiosis inferuntur,
æquanimem tolerantiam. Interrogatus etiam ab
illo simplicium cœtu, quid dolorem ex flagellis
percipiendum augeret, docebat eos, quod sicut
agnus innocens Christus tunica inconsutili exu-
tus in toto corpore verberum acerbiter ex-
cepit, sic depositis tunicis, non una, sed plures
corporis partes sunt flagellandæ. His et simili-
bus documentis teneras plantulas irrigabat, et
religiosæ professionis observantiæ dictis dispo-
nebat et factis.

c

13 Inde ad Conventum S. Francisci de Monte
c in arduis et asperis positum, ab hominum habi-
tatione semotum, et rerum cœlestium contem-

plationi aptissimum magister novitiorum desti-
natur: quo quidem in officio, quas supra retuli-
mus, virtutes excrevit: verum et loci opportu-
nitate usus privato profectui impensius indulsit;
ibi longas protrahere orationes, silentii ac soli-
tudinis non interrupta quiete fruebatur: ibi pœ-
nitentiæ strictioris modos adinveniens, novis se
mortificationibus affligebat. Erant juxta mona-
sterium horridis acuminibus rigentes spinæ, in
quas se nudum verus seraphici Patris imitator
tamdiu aliquando volutavit, donec totum diro
vulnere corpus cruentasset.

EX IMPRESSIS
ac in alio
Conventu
iterum novi-
tiis præfe-
ctus

14 Tam eximias ejus virtutes in bonum Reli-
gionis decebat semper occupari; quamobrem in
provinciæ capitulo prædicti conventus S. Fran-
cisci de Monte Guardianus instituitur; quod of-
ficium, licet summa humilitate recusaverit, ta-
men obedientia compulsus subivit. In eo omnes
boni superioris partes implevit: vigilantiam im-
primis prælato necessariam et solitudinem
maximam adhibuit, ut a subditis regulæ præce-
pta, et sacræ Recollectionis statuta inviolabili-
ter observarentur. Et ut efficacior exhortatio
fieret, eam exemplo roborabat: ad omnia nam-
que monasterii exercitia primus obeunda concur-
rens, a choro, mensa, oratione, labore communi
numquam aberat. Assumpto sacculo, ostiatim
elemosynas emendicatum ibat. Cunctis affabi-
lis, nulli onerosus, discrete tamen arguendos
reprehendebat, et duræ cervicis subditos obe-
dientiæ freno coercerebat.

in eodem co-
gitur Gurr-
diani munus
obire,

E

15 Specialem infirmorum curam sibi ex offi-
cio demandatam existimans, eis sedulo deservie-
bat, et infirmarii manus præveniens, eorum le-
ctulos componebat, et sordidam valetudinarii
supellectilem lavabat et expurgabat. Præterea
ut fratribus religiosæ dejectionis exemplo præ-
luceret, sæpe dum omnes mensis assiderent, li-
gnum aut arundinem dentibus apprehendens,
humili modestoque gradu incedens, lacrymis
perfundus, et seipsum inculpans in refectarium
intrabat, et genuflexus se virum inutilem, et qui
hominum pedibus calcaretur, indignum procla-
mabat. Tandem opere et sermone familiam il-
lam, in quoddam sanctuarium et pœnitentium
quasi carcerem voluntarium convertit; et tamen
adeo sanctæ humilitatis virtus animam ejus in-
vaserat, ut importunis et urgentibus precibus
acceptationem suæ ab hoc munere renuntiatio-
nis extorserit.

quod humili-
ter admini-
strans ac
postea abdi-
cans

F

16 Vicinorum populorum utilitatibus atten-
dens, prædicationis officium sibi jam demanda-
tum, dum in illo S. Francisci de Monte conventu
moraretur, cum magno adjacentium villarum
proventu Dei Servus exercebat. Etenim verbis
non inanibus et risu dignis; sed medullas cordis
penetrantibus, et in oratione, Christo docente,
conceptis, regionis illius incolæ informabat.
Convertebantur non pauci, et ut vitiorum sordes
abjicerent ad sanctum Prædicatorem peccata
confitentes veniebant. Cum pro elemosynis ad
loca finitima mitteretur, solebat pueros congre-
gare, cum quibus turmatim per vias procedens,
simul fidei Christianæ dogmata recitabat. Et si
forte adulatorum numerus congregatus occurre-
bat, de divino eis prædicabat timore, et sanctum
Domini commendabat obsequium. Terminata
concione.

totus inten-
dit salutem
animarum.

EX IMPRESSIS.

concione, licet monasterium a proximiori castello unius leucæ ad minus spatio distaret, ad illud jejunos redibat; quam strictam discretionis et abstinentiæ legem, etiam dum febre quartana laboraret, quadragesimali tempore in villa de Adamus *d* prædicans, non infregit.

d
et prodigiose
quorundam
corporibus
prodest.

17 Ob hæc charitatis officia animabus exhibitæ Vir apostolicus et sanctus ab omnibus habebatur; sed augebant famam illius collata etiam corporibus beneficia. Cum enim in oppido Montiliæ ad januam Didaci Lopez semel pro eleemosyna staret, oblatus est ei puer parvulus præfati Didaci filius, æger et toto corpore miserabiliter ulceratus, ut super eo sanctum aliquod Evangelium pronuntiaret. Tunc ille bajulæ mulieri iussit, ut amotis linteaminibus plagas detegeret; quibus visis, misericordia tactus, admota lingua totum corpus pueri lambit. Ad salubrem ejus contactum æger convaluit: paucis namque interjectis diebus integram carnis sanitatem et decorem adeptus est. Dum alia vice Vir Dei ad idem oppidum mendicaturus accederet, in ipso loci introitu pauperem cruribus ulcere plurimo sauciis obvium habuit. Tunc memor Christi pro nobis in cruce vulnerati, in terram procidit, et miseri pedes benigne osculatus est. Hoc osculo pie creditur reddita pauperi sanitas: nam elapso ab hinc mense, sanis cruribus, et nulli innixus baculo visus est ambulare.

B

Peste infectorum animas

18 Anno millesimo quingentesimo octuagesimo tertio, calamitosa pestiferi contagii lue in plures Andalusie regiones debacchante, Montorum *e* oppidum flagelli divini rigorem sensit. Hujus misertus Vir Dei, nec minus corporali, quam spiritali subsidio destitutus compatiens, obtenta licet ægre a Guardiano licentia, cum socio, nomine Bonaventura sacerdote, eodem spiritu animato, ad castrum præfatum se contulit; et annuentibus, immo et exultantibus parochis et aliis incolis, nosocomii peste laborantibus destinati curam suscepit. Ibi nullo mortis periculo territus animas infirmorum curabat et corpora; modo eos verbis dulcissimis ad patientiam, ad humilem cum divina voluntate conformitatem, et lucrandam jubilæi de cælo missi (sic enim luem illam vocabat) remissionem hortabatur: modo ipsis Sacramenta administrabat, mox ad supremum agonis certamen piis colloquiis disponebat.

C

et corpora curat;

19 Nec propterea oblitus subsidii corporalis, lectulos componebat, cibos et medicinas parabat, et omni ministerio juvabat. Illos vero, qui mortem evaserant et, tabe ægritudinis superata, sanitatis bonum erant consecuti, in aquis proximi molendini lotos atque mundatos, et pristinis vestibus exutos, novisque vestitos, crucem præ manibus gerens, ac fidei nostræ articulos alta voce decantans, ad propria domicilia reducebat. Inde ad ægrotantium curam revertens, et inter hos labores alacri facie, vultuque semper composito perseverans, miseris illis singularem ingerebat consolationem et gaudium.

et eodem morbo afflictus sanatur,

20 Interea charissimo ejus coadjutore Bonaventura morbi contagio enecato, Servus Dei non destitit; sed communem antea duobus, nunc in se totam refundens sollicitudinem, omnium necessitatibus indefessa vigilantia succurrebat.

Ipse autem, ut amarum ægritudinis calicem degustaret, ac Deo probaretur in infirmitate fidelis, pestis violentiam non effugit: duplici namque glandula seu anthrace correptus, vehementis doloris molestiam sensit, quam mira tranquillitate mentis ac patientia toleravit. Verum ad majora pro Deo et proximo operanda cœlesti providentia reservatus, pristinæ redditus est sospitati, statimque primum ministerium reassumpsit; nec ab illo amplius cessavit, donec reposito in vaginam angeli percutientis gladio, sævientis pestilentie ignis exstinctus fuit. Tunc enim populo valedicens, ad dilectam monasterii solitudinem se recepit.

21 Elapso vero non multo tempore, ad conventum Recollectionis sancti Ludovici Regalis *f*, a Granatensi civitate unius leucæ intervallo distantem, ab obedientia transfertur. Ibi a Guardiano et fratribus, ob spectatas ipsius virtutes, summa cum exultatione, et singulari reverentia susceptus, inchoatam juvandi proximi viam non dereliquit: illico namque cœnobii ægrotis ministrare cœpit, et cum tantæ charitati necessitas domestica non sufficeret, annuente superiore, sæpe ad B. Joannis a Deo xenodochium, aut ad civitatis publicum carcerem properabat, ubi Christianos infirmos, aut in ergastulo detentos, verbo, ministerio, et sacramentalis pœnitentiæ refrigerio consolabatur.

ac ad alium conventum mittitur, ubi apostolicos labores exercet.

f

E

ANNOTATA.

a De hoc conventu fusius agit illustrissimus Franciscus Gonzaga in Origine seraphicæ Religionis pag. 905.

b Hic conventus sedecim stadiis a civitate Cordubensi distat, ut testatur idem Gonzaga in opere jam citato pag. 1170.

c Hoc monasterium in montibus Cordubensibus situm est, teste eodem Gonzaga pagina proxime citata.

d Jam sæpe laudatus Gonzaga pag. 1170 hunc locum Adamuz vocat oppidum. Forte auctor Vitæ ex Hispanico idiomate latinum fecit nomen villa, quod apud Hispanos urbem vel municipium significat; quod autem apud Latinos est villa ab Hispanis dicitur caseria vel alqueria.

e Aliqui geographi volunt, hoc Hispaniæ Bæticæ oppidulum olim appellatum fuisse Epora, nunc autem communiter Montoro, quod decem leucis distat Corduba versus meridiem. Alii opinantur, Eporam sitam fuisse ad Bætim fluvium, ubi nunc est vicus vulgo dictus Aldea del rio. Nos id indigenis discutiendum relinquimus.

f Gonzaga in eodem opere pag. 1173 hunc conventum vocat S. Ludovici Azubiæ, et narrat, quomodo anno 1500 illud cœnobium ex voto reginæ Elisabethæ ædificatum et Ludovici nomine appellatum fuerit.

D

F

A

CAPUT III.

Navigatio ad Indias Occidentales, naufragium, et caritas erga proximum.

Beatus, humilitate et zelo animarum incitatus,

B

a

navigat in Americam et in itinere piis exercitiis vacans,

C

ac martyrii desiderio flagrans,
b

Præclara sanctitatis indicia, quibus Francisci Solani vita apud homines resplendebat, magnam ipsi in Hispaniæ partibus conciliaverant æstimationem; quam ut effugeret, et in angulo quodam (absque tamen charitatis dispendio, et sine proximi detrimento) incognitus latitaret, periculum mortis non reformidans, sed gloriosi martyrii agonem exoptans, instanter apud superiores egit, ut Africanas Barbariæ gentes adeundi sibi licentia daretur. Verum, ea denegata, a proposito non destitit, sed ad longinquas novi hemisphærii plagas, operariis evangelicis indigentes, respiciens, cum Catholicus rex Philippus secundus a Franciscanæ Religionis prælatis fratres ad Indias mitti jussisset, qui populis illis Christianæ veritatis lucem communicarent, occasionem sibi ratus favorabilem Vir Dei sacris missionariis annumerari instanter petiit; ut pia hac arte præceptum charitatis non frangeret, et humilitatis instinctum impleret. Obtenta itaque facultate, religiosus sub patre Balthazaro Navarro commissario ad provincias Tucumani *a*, potius quam aliis ad diversas Americæ regiones pergentibus, se socium adjungi elegit; quia hanc præ ceteris partem minus præceptis evangelicis imbutam, et opera difficiliore audierat indigentem.

23 Fratribus autem vale dicens, et populis (quos antea salutaris documentis informaverat) in transitu visitatis, cum navalibus copiis sub domino Garcia Hurtado de Mendoza Caneti marchione, Peruani regni prorege, ad Indias tendentibus, et cum pluribus Ordinis sui religiosis, anno salutis millesimo quingentesimo octuagesimo nono ex Hispalensi [urbe] profectus est. In nave, quasi in solitudine monasterii, spiritualia exercitia complevit; nec multitudine navigantium aut spatii parvitate, ab orationis interno colloquio vel ab externa proximi cura est impeditus. Postquam enim a privatis precibus cessaverat, alios verbis ignitis ad amorem divinum incendebat, apprehenso manibus Crucifixo, mortem peccato præferendam contestabatur; et quos sermonis jaculo sauciaverat, pœnitentiæ sacramentalis medicina sanabat.

24 Viam autem prosequente navigio, ad sancti Dominici insularum *b* prospectum venere, ad quas religiosi quidam (inter quos et ipse Vir Dei) tunicas loturi descenderunt. Hora post meridiem quarta, quotquot cymbula capere potuit, ad navem in alto positam redierunt. Remansit cum aliis Franciscus, donec scaphæ iterum redituræ beneficio trajiceret; quæ quidem ob nimiam distantiam usque ad horam a media nocte secunda non est reversa. Interim vero periculosæ expectationis tedium Servus Christi orationis

perseverantia superavit, et barbarorum in horridis illis montibus habitantium ferocitatem (quam alii timebant) ipse non veritus, gaudio exultans laudes Domini et Deiparæ Virginis alte concinebat, ac consequendi martyrii optatam sibi adesse occasionem oris et cordis jubilo tripudiabat.

25 Ad navem reversis omnibus, cursuque navigationis resumpto, classis Carthagenam *c* apulit, ubi diebus aliquot transactis, ad portum Nominis Dei, sive Portovelum *d*, proram direxit; unde relicto mari, Franciscus noster eum prælato et sociis terræ iter aggressus Panamam *e* venit. Hac in civitate nullum laboriosæ peregrinationis refrigerium admittens, sibi in angulo chori fiscum sparteum pro grabato, et ligneum cervical aptavit: terminatis officii et orationum horis, ad urbis xenodochia infirmis humiliter ministraturus transibat.

26 Elapsis nonnullis diebus, sacri missionarii navem Joannis de Morgana ingressi, et Panamæ portu solverunt. Vix autem velis extensis, eam ad Peruana regna direxerant, cum ecce juxta sinum Gorgonæ *f* navigantibus subito tempestas oborta est, cujus impetu, et ventorum flantium furore, navis hinc inde rejecta circa mediam noctem in arenas impexit, et violentis impulsibus conquassata exundantibus aquis aditum aperuit; quibus et imbrium ab aere decidentium copia certum minabatur naufragium, et præsens mortis periculum miseris intentabat. In extrema hac salutis desperatione nauta cymbulam mari commisit, in qua cum præcipuis viris et religiosus ad terram properare decrevit.

27 Rogatur itaque vir Dei Franciscus, ut se cum sociis morti subduceret. Sed cum majorem hanc charitatem in corde gestaret, qua pro amicis et proximis vita ponitur, considerans quod infelix exitus expectabat eos, quos suscipere scapha non valebat, sui corporis vitam spirituali eorumdem saluti postponens, adduci non potuit, ut afflictos illos, quorum quamplurimi barbari gentiles, nigri in aquis baptismalibus veterem Adam nondum sepelierant, omni destitutos auxilio desereret. Alte itaque exclamans, ait: Absit, ut lucis temporalis amore, ab istis fratribus meis in utriusque vitæ discrimine positos sejungar. Mox cruce assumpta, eos ad oculos in montem divinæ misericordiæ levandos, et ad sperandam ab illo, qui dominatur potestati maris, fluctuum mitigationem est cohortatus. Barbaris quoque gentilibus in fervore spiritus Christi nomen, paucis, sed efficacibus verbis, annuntiavit, et sufficienter dispositos baptismi lavacro regeneravit.

28 Vix onerata dignioribus cymbula ad littus tendere incœperat, cum valida maris procella, et fluctus irruentis violentia navem in duo fragmenta divisit, quorum unum cum multis hominibus, inter quos recens baptizati nonnulli, æquor absorbit; alterum, in quo Vir Dei cum pluribus, aquis supernatavit. Ad tam luctuosi casus eventum, omnes pavor extremus invasit; solus Franciscus intrepidus crucem ostentans, eos ab alto puppis ad spem in Domino collocandam hortabatur; adfuturum post tres dies auxilium, et naviculam ad eos reversuram affirmabat. Ut autem in corporum periculo animarum securitati

EX IMPRESSIS

salutem proximi impense curat.

c

d

e

In naufragio

f

E

egregius vitæ suæ contemptor

F

naufragos aâ fiduciam hortatur, et prædicit, auxilium affuturum

EX IMPRESSIS. securitati provideret, eos secunda post peccati naufragium tabula, pœnitentiæ scilicet Sacramento, ad portum salutis inveniendum disposuit; ac etiam ut propitium miseris cœlum redderet, intus cordis hostiam suspiriis et precibus, foris corporis victimam flagellis super nudos humeros injectis immolavit. His in angustiis totum tridui spatium duxere, non alio cibo refecti, quam verbi procedentis ex ore Francisci; quo se quidam ita fuisse roboratos professi sunt, ut nullam senserint famis inedia.

quod juxta
ipsius pro-
phetiam se-
cutum est.

29 Tandem juxta Viri sancti sermonem cœlestis aura subsidii cœpit aspirare: cereis enim quibusdam a mari in navem rejectis (quod aliqui miraculo Servi Dei precibus operato adscripserunt) et accensis, his qui in scapha ad littus trajecerant, se adhuc superstites et prompto esse indigentes auxilio significarunt. Die ergo tertio (ut impleretur verbum Francisci) educta ab aquis cymbula, quibus erat immersa, necnon sufficienter instructa, remigum manu ad miseros rediit naufragantes; in quam non prius descendit Vir sanctus, donec omnes in eam fuissent recepti, tuncque deposito habitu et fune colligato, tunica interiori vestitus, crucem manu gerens, ad naviculam undarum motu aliquantis per a nave sejunctam natando pervenit, projecta vero vestis in aquas decidit. Vix scapham ingressi sunt omnes, cum quod hucusque supernataverat navis fragmentum, subito in profundum demersum est. Illi vero salvi et incolumes delati ad terram, per bidui viam ad tuguria (in quæ se socii receperant) accesserunt, eisque quantam a P. Francisco consolationem et auxilium acceperant, nar-
B raverunt.

Post mira-
cula

30 Contigit autem in ipso mari egressu res non prætereunda silentio, quod scilicet Vir Dei ad quærendum (quem in fluctus cecidisse diximus) habitum juxta pelagi oram progressus, impossibilem asserentibus aliis ejusdem inventionem, ille quasi de exitu non incertus, respondit: „ In Deum spero, quod seraphicus pater „ meus Franciscus, quam mihi Ordinis sui largi- „ tus est vestem, nunc restituet. „ His dictis iter prosecutus intra semihoram habitu et caputio indutus, et cingulo præcinctus, nullo madafactionis in eis remanente vestigio, ad alios rediit.

C

in itinere
vratata,

31 Qui vero tempestates maris evaserant, in terra positi mortiferæ famis cruciatu laborabant: in regione enim illa deserta et asperis montibus rigente, nihil aliud miseris suppetebat ad victum, quam insipidæ radices, et fragiles herbæ, necnon genus aliquod pomorum, mortem intra xxiv horas comedentibus afferentium. His commotus ærumnis pius Pater, herbas manu propria colligebat, et in nomine sanctissimæ Trinitatis benedictas ceteris porrigebat. Sæpe etiam pisces (divina, ut creditur, arte) ab aquis eductos singulis dividebat, quibus alimentis charitate Viri sancti conditis, omnes sani et incolumes per sexaginta peregrinationis dies perstiterunt.

variaque ca-
ritatis et pie-
tatis exem-
pla,

32 Præterea ut Dei justitiam flecteret, in tuguriolo angusto et paupere oratorio extruxit, et in eo altare cum imagine Dei Genitricis Mariæ a naufragio crepta; ut juxta eam quotidie ad vesperam, SALVE REGINA decantaretur. Insuper ab

hinc quingentis passibus aliud sibi habitaculum angustissimum crexerat, in quod, post administratum ceteris verbum Dei et cibum corporalem, se recipiebat; ibique continuis orationibus (inter quas apparitione cœlesti visus est aliquando gaudere) pœnitentiis et flagellis æternam implorabat clementiam. Cumque occasione supellectilis e mari ad littus rejectæ, inter naufragos illos, alia periculosior irarum et dissensionum tempestas esset exorta; Vir sanctus illam exstinguere volens, ex tugurio suo nudus (retentis dumtaxat braccis) egressus, aspero verberum imbre, ex humoris sanguinem innocentem extrahente, clamorosisque gemitibus animos dissidentium ita emolliit, ut pacem subito ineuntes, ad pedes ejus confusi, et veniam deprecantes prociderent.

33 At vero cum post naufragium, instructa navicula, pater Balthazar Navarrus commissarius cum quibusdam Hispanis, ad civitatem Panamam, centum inde leucis distantem, victum et navem petiturus navigasset; jam quinquaginta dies ab eorum discessu effluxerant, nec optati subsidii iis, qui in horrido deserto remanserant, hora apparebat. Itaque vigilia Nativitatis Christi elucescente, spem omnem evadendi abjicientes, in luctuosos gemitus, et miserandos clamores ora solverunt. His in angustiis vir Dei Franciscus ipsa Natalis nocte totus mente absorptus, jubilans et exsultans, quasi angelus pacis, tugurium (in quo jacebant) ingreditur, eosque pro imminente consolatione ad laudes Deo et Virgini deferendas invitat. Verbis illius toties probatis illico fides adhibetur, luctus in gaudium convertitur, et dies natalis Christi cum magna omnium lætitia celebratur. Triduo nondum elapso, impleta est prophetia Francisci; redeunt socii, navem cibis onustam, a regali Panamæ auditorio acceptam, adducunt. Omnes refocillati usque ad portum Paytæ feliciter navigarunt; Franciscus vero itinere terrestri cum aliis religiosis ad civitatem Limanam perrexit.

ac aliam
prophetiam
impletam,
pergit ad ci-
vitatem Li-
manam.

E

ANNOTATA.

F

a Est regio mediterranea Americæ, sita inter fluvium Argenteum (vulgo ab Hispanis dicitur Rio de la Plata) ad ortum, et montes regni Chilensis ad occasum. Qui exactius hanc regionem nosse cupit, consulat Joannem de Laet in suo Novo orbe, ubi eam lib. 14 cap. 9 fusius describit.

b Puto, quod auctor Vitæ per insulas S. Dominici intelligat insulam Hispaniolam et reliquas adjacentes, quæ in parte Americæ septentrionali sitæ sunt. Vocatur autem insula sancti Dominici a Dominicopoli præcipua ejus urbe, quæ anno 1547 archiepiscopalis facta est a Paulo III. Porro amplior hujus insulæ aliarumque vicinarum descriptio videri potest apud memoratum Joannem De Laet lib. 1, cap. 112 et sequentibus.

c Carthago nova, Hispanis Cartagena la Inda, et incolis Caraman dicta, urbs maritima est Americæ meridionalis in novo regno Granatensi, et episcopalis sub archiepiscopo Sanctæ Fidei.

d Auctor

A d Auctor hic confundit portum Nominis Dei cum Porto Velo vel Belo, de quo loco, tamquam distincto, ita scribit Joannes Baptista Antonellus apud Joannem de Laet lib. 8, cap. 5 : Porto Belo distat a Nombre de Dios leucas quinque versus Occidentem, commodissimus portus et quamplurimum navium capax, fundo anchoris tenendis peridoneo, etc. Forte hæc locorum confusio facta est, quia Hispani portum Nominis Dei incolentes, ob aeris intemperiem, ad Portum Belum migrarunt, ut ibidem narrat citatus auctor.

e Panama est emporium celeberrimum Americæ meridionalis in provincia Terræ Firmæ. Est autem urbs munita et episcopalis sub metropolita Limensi.

f Gorgona est parva Americæ insula, potissimum nota latibulo Francisci Pizarri, cum Peruviam primo peteret.

g Païta vel Payta est commodissimus Peruviae portus, adversus incerta ventorum egregie a natura munitus, ad quem plurimæ naves appellere solent; quæ opportunitas Hispanos allexit, ut ibi municipium conderent.

B

CAPUT IV.

Iter ex urbe Limana in Tucumaniam, apostolici labores inter Indos, et prodigia ibidem patrata.

Ex Urbe Li-
mana

a

U t sacri missionarii confractas tam laboriosa peregrinatione corporis vires in urbe Limana resumpserunt, iterum difficiliore viæ se committentes ad provincias Tucumani a, vel ut vulgari nomine dicitur Rio de la Plata, seu Flumen argenti, ultra septingentarum spatia leucarum per invia et arida loca, fluviis rapidis et profundis intersecta, per mille pericula, et immensos labores, solo salutis animarum zelo stimulati, contenderunt. Illis equidem barbaris et feris nationibus nuper evangelicæ claritatis lumen patris Ildephonsi a sancto Bonaventura provincie Andalusie, regularis Observantie relictis prædicationibus affulserat; quem etiam præcesserat F. Ludovicus Bolanus b, tunc dumtaxat diaconus, qui quoniam illorum idiomata perfecte didicerat, doctrinam Christianam et catechismum Limensem in eadem traduxit; ac postmodum factus sacerdos, magnam multitudinem Ecclesiæ gremio aggregavit, regionum illarum apostolus merito appellandus.

in Tucuma-
niam profe-
ctus,

c

35 Ad hanc vineam excolendam et multiplicandam noster Franciscus se destinari optavit; in quam ingressus, populorum, qui Socotonium et Magdalenam incolunt c, ac plurium aliorum curam suscepit, ut eos quasi pastor et parochus sanctis imbueret doctrinis, et Sacramentis initiaret; ac propterea se omnibus apostolici missionarii virtutibus munivit. Imprimis opera verbis anteponebat, orationibus, jejniis, et voluntariis cruciatibus spiritum Deo, et carnem spiritui subiciebat; modestiam, mansuetudinem, zelum,

charitatem et rigidam in pedum nuditate, in habitus vilitate et in cibi parsimonia pœnitentiam exhibebat. Videbatur frequenter in ecclesia ore in terram pronus, et in figuram crucis extensus, ex intimo cordis longa cum Deo protrahere colloquia, et se suumque ministerium ejus protectioni commendare.

EX IMPRESSIS

36 His accinctus armis, ut bellum vitiis alienis ea expurgando et arguendo indiceret, linguis gentilium illorum difficillimis addiscendis ardentius incubuit; quas, non tam acumine ingenii et memoriæ sagacitate, quam divina communicatione transfusas accepit. Omnium namque testimonio res mira, et cœlestis visa est, quod brevissimo tempore tam perfecte omnia illa confusa et varia idiomata (præsertim Toconoticum d intra quindecim dies) didicerit, ut se clare intelligibilem redderet, ipsosque nativos locorum incolas facilitate et proprietate dictionum superaret, ac in sermone deficientes corrigeret. Quod cum barbari, divinam non intelligentes gratiam, adverterent, in principio arti magicæ tribuebant. Immo famæ publicæ testimonio proditum est, quod Hispanico Castellæ idiomate divinas edocentem doctrinas, variæ nationis Indi, quasi propria cusque lingua loquentem intelligebant.

difficiles In-
dorum lin-
guas addi-
scit,

d

E

37 Illas itaque loquelas edoctus, in verbi divini prædicatione sedulo laboravit: percurrerebat enim omnes illas horridas regiones, et mortis timore postposito, ad remotiores partes evangelicos sermones deferrebat. Nulli parcebat labori, nulli difficultati, ut errantes illas oves e lupi tartarei truculentis faucibus eriperet. Omnium confessiones benigne excipiebat, afflictos et in angustiis positos verbis dulcissimis solabatur, et eorum miserias quasi proprias reputabat. Infirmorum specialem sollicitudinem gerens, eos frequenter visitabat, et alimenta secum delata porrigebat. Graviter ægrotantem Indum semel invisit, cui in agone versanti, et loquela privato, alte exclamans significavit, ut materno idiomate (quod se, licet alias incognitum, intellecturum asserebat) cordis secreta, et voluntatis occulta loqueretur. Tunc æger, soluta ad voces lingua, Christianam legem doceri se, et ad baptismi Sacramentum disponi expetiit. Edoctus ergo a sancto Patre, et salutari lavacro ablatus, quievit in pace.

et mira cha-
ritate,

F

38 Ad devotissimos Viri mansueti sermones, deposita feritate, barbari convertebantur, quos sacris undis mundatos vitæ spirituali regenerabat. Alii ipsius fama sanctitatis allecti, ad eum sponte veniebant, quos benigne instructos baptizabat; sicque innumeram eorum multitudinem evangelica benignitate cicuravit. Tantaque erat ejus apud omnes æstimatio, ut quod justitiæ rigor et metus pœnarum ab illis extorquere non poterant, ipse solo vocis imperio obtineret: vocati quippe statim aderant, et quæ fieri jubebat, alacres exsequebantur.

mansueti-
dine,

39 Hujus auctoritatis, quam sibi humilitate et amore comparaverat, indicium est; quod cum aliquando in die sancto Cœnæ Domini, dum Christiani sacris ritibus occuparentur, numerosa multorum millium caterva infidelis et barbara, armis instructa, bellum et mortem fidelibus illatura convenit. Ad quem inopinatum eventum

et auctori-
tate barbaros
instruct,

EX IMPRESSIS.

perterriti Christiani, magnam sui stragem metuebant : cum vir Dei Franciscus gladio sacri verbi, ad medullas pertingentis, armatus accessit, et licet diversæ sibi ignotæ linguæ homines unius idiomatis sermone allocutus sit, adeo fructuose tamen doctrinam Catholicam, pacem et concordiam annuntiavit, ut ex illis ultra novem millia converterit, et baptismum petentes, Christianos effecerit. Quorum quidem tam vera et sincera mutatio fuit, ut eorum quamplurimi eadem nocte se simul cum Catholicis, ad Christi in columna pro nobis flagellati imitationem flagellaverint. Ex tunc autem fama publica apud gentes illas invaluit, quod unico prædicans idiome a multis variarum linguarum fuerit distincte perceptus. Eadem quoque mansuetudinis innatæ potentia populos prope civitatem sancti Jacobi de Estero *e* incolentes, a mutuis, quibus conflabant, odiis, statim ad pacem reduxit.

*ibidemque
fontem prodigiose elicit,*

*f g
B*

40 Augebant hanc Viri sancti famam et æstimationem magna, quæ populis contulit, beneficia; et miracula, quibus coruscavit. Cum in territorio oppidi Talaveræ *f* a Matrito *g*, e provincia et episcopatu Tucumani apud Indos terræ Socotonii evangelica dogmata prædicaret; audito, quod ob aquæ penuriam quidam ex illis populis grave paterentur incommodum, et discessum ab hoc loco eum magna sui jactura et labore meditarentur, adfuit Homo Dei, et divino lumine illustratus, non procul latere aquarum venam affirmavit. Negabant illi ob diuturnam ariditatis experientiam; at hic egressus cum eis in agrum, locum in terra omnino arida, baculo designavit, et incredulis, ut foderent, jussit. Quibus vix terram scindere incipientibus, fons aquæ dulcis et nitidæ copiosissimus emanavit; cujus tanta adhuc abundantia perseverat, ut molendinis duobus volvendis sufficiat, et usque in hodiernum diem, FONS SANCTI SOLANI ab Hispanis, Indisque terrigenis dicatur: atque insuper ad sanandos ab infirmitatibus homines, virtutem habere mirificam signis quamplurimis comprobatur.

*et alibi sociis
itineris sitientibus*

*h i
C*

41 Peregrinante Viro Dei per illas Tucumani inaquosas regiones, et ab oppido Sanctæ Fidei a Paraguai *h* Cordubam *i* pergente, contigit; ut in toto tridui itinere, ad quartam usque diem aqua deficeret. Erant in comitatu multi sitis æstu adusti, sed inter illos duo milites præ ceteris impatientes animam desperationi, et linguam horrendis blasphemis laxarunt. Tunc Franciscus acri dolore ob injuriam Deo illatam commotus, venerabili viro patri Andreæ de Fizaguirra Ordinis B. Mariæ de Mercede prædicatori simul progredienti, ait: « Licet, quas in Dei nomen evomunt, « blasphemiam illos omni gratia reddant indignos, « tamen eis et aliis aquæ fontem indicare volo. « Tu itaque ad collis hujus culmen ascende, ibi « locum aridum, sterilem, et vento apertum, in « eoque chartulam in medio plicatam invenies. « Ad duos ultra passus lapis rotundus est, quem « si amoveris, scaturientem aquæ venam depresses, »

*quam miro
modo suppeditat,*

42 Obedivit iste voci Servi Dei, et eo, quo significaverat, ordine cuncta reperit. Aqua autem ab omnibus sufficienter hausta, cum chartulam, quam infra reliquerat, assumere vellet, non adinvenit. Descendens tandem de colle, et ad Vi-

rum sanctum reversus, faciem ejus igneo quodam colore et miro splendore suffusam est demiratus. Inde viam prosequentibus, ubi patibulum juxta Cordubam erectum apparuit, ad præfatum P. Andream conversus Franciscus Solanus, duos illos milites ob illatam cuidam crudelissimam mortem in eo, die sequenti, suspendendos prædixit. Et revera missis eodem die a præside audientiæ Charcharum *k* informationibus, jussi sunt apprehendi, et juxta verbum Prophetæ, altero mane suspendio necari.

43 Accidit etiam aliquando, ut ab Indo ad sepeliendum defunctum filium rogaretur; cujus cum domum intrasset, puerum sanum et juxta ignem se calefacientem reperit. Arguit propterea parentes, quod sibi ita illusissent; at illi filium vere mortuum fuisse affirmabant. Unde exiit sermo inter omnes finitimos populos, quod puer ille precibus et meritis viri sancti Solani fuisset a morte suscitatus.

*ac præter
alia*

44 Dum in Omnium Sanctorum oppido *l* Tucumanæ provinciæ, Dei servus Franciscus infirmitate detentus moram faceret; illo spiritu, quo Christus Dominus Nathanaelem sub ficu vidit, illustratus, quamdam Indam, Petri Soteli servam, se propriis manibus suspendio necantem agnovit. Quare vocatum Emmanuelem Munez presbyterum rogavit, ut quamcitius ad tale montis latus, per hanc et illam viam iret, ac quam ibidem reperturus erat Indam, ad se deduceret. Perrexit itaque iste, sed in itinere occurrentis ejusdam confabulatione detentus, tarde nimis accessit, cum jam Indam ultimum halitum emittentem invenit. Reverso ad se sanctus Pater dolens, et mortem miseræ lugens detentionis occasionem distincte aperuit: adjungens, ut cum ad meridiem Hispanis suspensa occurreret, ab ipsis Indis cadaver flammis comburi in exemplum ipsorum, et facinoris detestationem juberet. Post hæc autem ipse Vir sanctus gravem ad Indos sermonem habuit, cujus efficacia permoti, hoc genus mortis imposterum pro abominabili habere cœperunt.

*miracula
l*

E

45 Ad majorem servi Dei Francisci Solani apud Indos reverentiam plurimum conferebat divina protectio, quæ ipsum in omni periculoso eventu peculiari assistentia tuebatur. Cum aliquando in oppido Sancti Michaelis provinciæ Tucumani *m*, sollemnis taurorum exercitatio haberetur; indomitus quidam et ferox repagula transgressus, aliquos Indos misere enccevit. Tunc forte per eandem viam Servus Dei incedebat, quem cum a ferocis belluæ occursu nulla vis humana eripere posset, non tamen ideo timore correptus est; sed cruento animali intrepide funiculum suum objecit; illud vero continue mansuefactum ore et olfactu chordam contingebat, mox quasi in ovem mutatum ulterius progressum est. Magna fuit populi spectantis admiratio, immo et ipse gubernator obvium se Francisco faciens, ait: Sic Pater tauros feroces domas? At ille totum divino beneficio eventum humiliter adscripsit.

tauros feroces

T

m

46 Apud populum Socotonii notissimum est, quod cum alia vice Franciscus Solanus eandem Tucumani regionem peragraret, obvium habuit indomitum taurum, qui sua ferocitate illac trans-

mansuefacit,

euntes

A euntes valde terruerat. Huic ad se cum furore currenti genuflexus Vir Dei manus innocentes objecit, quas etiam curvato poplite animal exosculans pacifice in montem recessit, et liberum ipsi iter reliquit. Sic tandem et alius non mitior taurus visus est sancti Patris manus lambere, habitum ore venerari, et qui alios in periculum vitæ conjecerat, sub isto Dei Amico mansuefieri et cicurari.

fluvios

47 Cum provincias illas Vir sanctus evangelizando percurreret, ad ripam rapidi et profundi fluminis venit; ubi deficiente navicula, elevatis sursum oculis, pallium super aquas stravit, et fide, quasi remige, ductus, prospero divini auxilii vento, cum omnium spectantium stupore trajecit. Alias flumen transeunti aquarum impetus pallium forte eripuit, et in decliviores undarum decursus adduxit. Ad adversam oram cum pervenisset Vir sanctus, viam ad superiora persecutus est; quidam vero Andreas Garcia de Valdes, qui in comitatu erat, aliquantulum cum eo progressus retrogredi voluit, ut forte rejectum ab aquis pallium reportaret. Et ecce ad locum, in quem in trajectu appulerant, illud super herbas complicatum, et quasi manu humana repositum invenit, licet decurrentis fluvii tractu multo inferius fuisset deferendum.

B

mirabiliter

48 Cum ab oppido Sancti Michaelis ad civitatem Sancti Jacobi de Estero transiret, recusato omni itineris adminiculo, ad flumen profundum, ob hibernam tempestatem plus solito rapidum et exundans, pervenit. Trajiciendi nulla spes erat; hinc metus culicum, quibus hic tractus infestari solet, illinc famis in deserta regione periculum erat: transitum expectabant cum Viro Dei ultra viginti homines, et ex parte opposita quadraginta currus, et copiosa viatorum multitudo. Horum mœrore afflictus Franciscus, ad Deum conversus prompti remedii spem certam accepit, et circumstantibus ait: „ Ne terreamini, fratres „ charissimi, crastina enim die hora nona (tertia ante meridiem est) fluvium nitidum, et „ aquis demissum trajicietis; et quoniam vos „ esurire cognosco, cœnam ministrare volo. „

trajicit,

C

49 Mox, projecta in aquas reticula, plurimos pisces extraxit, et se solo paratos et coctos aliis in abundantem escam distribuit; omnesque etiam illa nocte a nullo infestari culice, suæ efficacia virtutis impetravit. Die autem sequenti, et hora prædicta fluvius quietus, demissus, et ad vadum facilis apparuit; quem cum omnes ex utraque ripa trajecissent, subito ad pristinam rediit altitudinem, licet nec toto illo tempore pluerit, nec naturalis aliqua causa de novo accesserit.

ac locustas e tritico fugat.

50 Quadam die locustarum densissima nubes capitanei Andreæ de Inoisa triticum invasit. Vocatus in auxilium Vir Dei, assumpta stola, et factis de more exorcismis, aqua lustrali granum aspersit; positisque genibus infecta animalcula jussit intacto tritico abire, et montes infidelium quosdam digito præostendens, ac manifeste designans, ad eos illico transvolare. Auditum est a locustis Francisci, vel melius Dei in ipso loquentis, imperium; subito recesserunt, et ad designatas terras agmine denso congregatæ per aera transierunt. Sciscitantibus autem hominibus, cur eas imprecationibus non affecisset, respondit Vir

pius: Quia sicut olim illis Joannes Baptista, ita nunc Indi eisdem in cibum uti solerent.

EX IMPRESSIS

ANNOTATA.

a *De hac Americæ regione egi supra in Annotatis post caput 3; quod semel monuisse sufficiat, quando eædem urbes aut provinciæ sæpius recurrent.*

b *Arturus in Martyrologio Franciscano, ad diem VI Decembris hos duos operarios apostolicos, nescio qua auctoritate, numero Beatorum adscribit. Hueberus quidem ad diem III Octobris eosdem Menologio suo inseruit; sed prudenter eo titulo abstinet, ita scribens: In occidentali India circa annum MDXL Alphonsus a sancto Bonaventura et Ludovicus de Bolangos seu, ut Hispani scribunt, Bolaños, etc.*

c *Frustra utriusque hujus loci situm in mappis geographicis et ampla Americæ descriptione quæsi.*

d *Suspicio, esse eamdem Americanorum linguam, quam noster Alphonsus Barsena, strenuus Tucumanicæ apostolus, præter alias decem Indorum linguas callebat, ut testatur Bibliotheca scriptorum Societatis nostræ, in qua illud idioma vocatur Tenocoticum et in indice Toconiticum cum hic vocetur Toconoticum. Quidquid sit de vero linguae istius nomine, quod ob paucarum litterarum transpositionem facile mutari potuit, eam difficilem esse colligo ex nostro Nicolao del Techo, qui in Historia Paraquariæ lib. 1, cap. 24 de duobus Tucumanicæ vineæ cultoribus ita loquitur: Quichoam linguam uterque expedite usurpabant; Tonocotanæ difficultates in Peruano itinere Barsena devoraverat, etc.*

E

e *Est præcipua Tucumanicæ civitas, quæ ab Hispanis vulgo appellatur San Iago del Estero. Sic autem vocari existimo a præterlabente flumine Estero, quod aliquando exundans agros vicinos mirifice fecundat. Sita autem est hæc urbs episcopalis, teste Herrera, octo et viginti gradibus ab æquatore versus Austrum.*

f *Hæc Tucumannicæ provinciæ urbs ab Indis nominatur Esteco, ab Hispanis vero Nuestra Señora de Talavera. Jacet autem ad ripam fluminis Salsi (vulgo Salado) abestque a prædicta civitate sancti Jacobi del Estero quadraginta quinque leucis.*

F

g *Nescio, an auctor hic per vocem a Matrito velit Talaveræ quasi notam characteristicam addere, ut ab aliis hujus nominis oppidis distinguatur; an vero intendat designare alium locum, qui ab Hispanis dicitur Juntas, eo quod duo itinera ad argenti fodinas Potosianas illic coeant; et de quo sic scribit Joannes de Laet in opere supra citato lib. 14, cap. 12: Ab utroque oppido tam S. Michaelis, quam Talavera proficiscuntur ad JUNTAS, sive alio nomine MADRIT, qui locus distat ab illo quidem quinquaginta, ab hoc tantum viginti quinque leucis.*

h *Plura hujus nominis oppida reperiuntur in America: sed hic indicatur urbs Sanctæ Fidei in Paraquaria, quæ adverso flumine argenteo octoginta leucis distat a portu Boni-aeris, ut tradit noster Nicolaus del Techo in Historia Paraquariæ lib. 4, cap. 2.*

i *Hoc oppidum anno 1573 ab Hieronymo Cabrera, nobili Cordubensi (hinc forte Cordubæ nomen ei imposuit) conditum est loco, commercii*

valde

EX IMPRESSIS.

valde opportuno : nam ad ortum habet urbem Sanctæ Fidei, ad occasum civitatem S. Joannis de la Frontera, et æquali fere quinquaginta leucarum intervallo ab utraque distat. Præterea per hoc oppidum ad varias regiones et urbes frequens est transitus.

k Provincia Charcarum, vulgo dicta de los Charcas, est regio Americæ meridionalis et pars australis regni Peruani versus mare Pacificum et regnum Chiles. Ampliorem illius descriptionem vide apud Joannem de Laet lib. xi, cap. 1.

l In Vita Hispanica lib. 1, cap. 27 dicitur hoc oppidum Omnium Sanctorum situm esse in Rucunensi Tucumanicæ tractu, vulgo la Rioja.

m Inter varia Americæ oppida, sancti Michaelis archangeli nomine insignita, hic indicatur illud, quod Hispani ad distinctionem aliorum communiter appellant San Miguel de Tucuman. Situm est autem viginti et octo leucis ab oppido S. Jacobi del Estero juxta viam, quæ ad Charcarum provincias ducit, ad radices asperrimorum montium loco opportuno et riguo.

B

CAPUT V.

Duplex præfectura in Ordine, utriusque abdicatio, zelus ejus in urbe Limana, et efficacia tum publicarum tum privatarum exhortationum.

Tucumanicæ provincie
a

His temporibus capitulum provinciale in valle de Xauxa *a*, præsidebat pater Francisco Antonio Ortiz provinciarum Peruanarum Commissario, celebratum est, in quo vir Dei Franciscus eustodiæ Tucumanicæ moderator eligitur. Ad hoc munus non intumuit, sed tanto ferventius ab eo liberari rogavit, quanto avidius a multis aliis officia similia ambiuntur. Obedientia tamen adstrictus acceptavit, ac ut Custodis debitum religiose impleat, conventus sibi traditos diligenter visitavit, in quibus ut veræ sanctitatis speculum elucebat.

C

Custos electus,
b

52 Cum in oppido Talaveræ ab Estero *b* aliquamdiu Custos hæsisset, observatus est a Religioso pio, et fide digno noctes insomnes in orationibus et flagellationibus transigere, visus est cilicio et asperrimis ferarum crinibus ad cutem indutus. Auditus est etiam verbis cœlestibus et ignitis suas promere exhortationes, et ab omni verbo jocosum, aut otiosum abstinens, semper ad divinum obsequium subditos provocare. Tandem vir Dei Franciscus multos in hac summi Patrisfamilias vinea excolenda perpessus labores, anno in officio Custodis expleto, cum pro renuntiationis acceptatione apud Superiores frequenter instaret, votorum compos efficitur, ac insuper a præfato Commissario ad Civitatem Regum *c* vocatur, ut ibi Recollectioni nuper institutæ fundator et rector præesset.

c

53 Igitur obedientiæ morem gerens, ex provinciis illis discessit; unde populorum, et præ-

sertim Indorum magna fuit mœstitia : quippe qui dicrent se suo sancto Patre et consolatore privari, dolebantque se tam parum ejus præsentia potitos. Quidam autem ipsi peculiariter devotus ne absque charo ejus pignore remaneret, ab eo funem, quo cingebatur, petiit. Cujus quidem contactu magna sunt operata miracula, nec est in illa regione mulier parturiens, quæ sanctum Francisci Solani nomen non invocet, et se ejus chorda non cingat; unde in oppido S. Jacobi de Estero cum magna reverentia servatur. Tantum autem fuit in illis partibus Viri sancti desiderium, ut multoties pro revocando ipso apud prælatos institerint; qui votis tam justis annuissent, nisi nimia locorum distantia, ætas, et infirmitas continua Francisci obstitissent. Quidam vero Religiosus post aliquot annos ex provinciis illis reversus, Indos de sancti Patris absentia tristes, et de ejus reditu adhuc fuisse sollicitos affirmavit.

54 Commissarii generalis mandato Limam revocatus vir Dei Franciscus Solanus novo Recollectionis sanctæ Mariæ Angelorum cœnobio vicarius et præfectus præponitur. Hoc quidem officium obedientia victus suscepit, sed humilitatis urgente virtute brevi retinuit, necnon ad demissionis voluntariæ acceptationem crebris instantiis Superiores adegit. Postea a P. Joanne de Monte-majori Commissario generali ejusdem conventus guardianatum delatum lacrymis, suspiriis ac precibus a suis, quos infirmiores reputabat, humeris rursus abiecit; et ut se a prælatorum oculis subduceret, Truxillum *d* quasi ad quoddam latibulum mitti curavit, ubi aliquamdiu commoratus est; donec tandem Limam pro majori virtutis theatro, in capitulo provincie ad curam conventus S. Mariæ Angelorum obeundam accerseretur. Hoc tamen per quatuor menses administrato, post multas supplicationes ad optatam subditi vitam redire permissus est.

55 Dum ergo in Limana civitate et locis terminis moraretur, se a Deo illuc vocatum agnoscens, totis viribus in hoc agro expurgando, curando, et fœcundando laboravit; modo prædicationi linguam solvens, modo confessionibus aurem aperiens, modo charitativis operibus manum extendens. Frequenter in plateas civitatis prodibat, ubi educto (quem sub manica gerebat absconditum) Crucifixo, verbis ignitis et apostolicis prædicabat; ibi Salvatoris nostri passionem, amorem Dei, odium vitii, virtutis honestatem audientibus populis commendabat. Aliquando per urbis calles progrediens, erecto Crucifixo, voces salutis proferebat; ubi tantus erat accurrentis multitudinis confluxus, ut per vias communes transitus occluderetur. Hinc etiam in ecclesias, ad quas peculiari aliqua celebritate populos convenisse viderat, ingrediebatur, et ascendens suggestum, breviter sed ferventer, divinos proferebat sermones, et inde se ad idem ministerium alio velociter transferebat.

56 Sæpe divino Spiritu animatus ad theatra et spectacula profana pergebat, et postposito humani respectus rubore, in eminentem locum, vel in ipsam scenam conscendebat, ac Redemptoris pro nobis patibulo crucis affixi cruentam ostentans figuram, omnes ad acerbam passionis tragœdiam verbis, lacrymis, et suspiriis invitabat.

D
ac postea
conventui
Limano præ-
fectus

munera illa
abdicat,

E

d

ac totus in
salutem ani-
marum in-
cumbit,

F

et tam publi-
cis concioni-
bus,

Sæpe

A Sæpe post exactas coram scraphici Doctoris Bonaventuræ (cui devotissimus erat) imagine longas orationes, ex generali Superioris sibi facta licentia, exhibat in publicum, et res divinas miro mentis et oris ardore promebat. Sæpe ad loca ludis et recreationibus mundanis destinata, ac proinde blasphemis, juramentis, et omnibus patientia peccatis se conferens, ludentes, blasphemantes, rixantes animose redarguebat, et a malis conversationibus retrahebat, hisque mediis maximas operatus est conversiones.

*cum magno
populi con-
cursu habi-
tis,*

57 Egressus sic aliquando ad prædicandum, in quatrivio civitatis primam habuit exhortationem, cui in principio tres aut quatuor ad summum aderant auditores. Sed elato in altum Crucifixo, eos tam potenter ad amorem divinum provocare cœpit, ut statim magna populi multitudo accurrens, viarum exitus intercluderet. Inde sequentibus turbis, ad plateam perveniens, tandem post geminam concionem, vix præ nimia circumstantium frequentia sese expedire, et ad conventum redire potuit. Solebat autem terminatis huiusmodi sermonibus pede præpropere ad monasterium reverti, et ut applausus se sequentium effugeret, in aliquo ejusdem angulo latibulum quærere.

B

*quam priva-
tis colloquiis*

58 Insuper privatis colloquiis moniales in monasteriis, captivos in carceribus, ægros in xenodochiis, seculares in occursibus et visitationibus instruebat; hocque salutari discretæ et secretæ correctionis, aut confabulationis remedio, multos ad viam salutis reduxit. Accessit aliquando ad conventum Incarnationis civitatis Limanæ; ibi monialem quamdam, inimici tentationibus concussam, et de susceptis religiosæ vitæ mortificationibus afflictam, tædioque affectam, unico spirituali colloquio ab omni cordis angustia liberavit, et pristinae quietis compotem reddidit. Sic et aliam monasterii immaculatæ Conceptionis ejusdem civitatis religiosam a clauastro discedere cogitantem, verborum efficacia a proposito deterruit, et ad meliorem statum reduxit. Cum in monialium Discalceatarum sancti Josephi monasterio sæpius prædicare soleret, incredibile est, quantum devotæ illæ virgines sub tanto Magistro et concionatore in perfectione Christiana, et regulari observantia profecerint.

C

*quosdam mo-
vet ad pecca-
torum fugam,*

59 Petiit aliquando cnixe et cum magno cordis mœrore vir quidam secularis a patre Joanne Lainez, ut sibi prompte pœnitentiæ Sacramentum impertiri dignaretur. Causam tam instantis, et lacrymosæ petitionis rogatus, respondit, sibi per claustrum conventus ambulanti occurrisse religiosum quemdam facie ignotum, qui genuflexus ipsum oravit, ne deinceps Deum offenderet, et, ut peccata confessione deleret, admonuit. Interim servus Dei Solanus illac forte transivit, quem pœnitens secularis e vultu agnoscens, illum esse, quod admovente et rogante, spiritum compunctionis susceperat, testatus est; ac postmodum adeo menti ipsius sacra Viri Dei exhortatio impressa remansit, ut et Missæ frequentius adesse, et Sacramentis crebrius cum magno lacrymarum profluvio participare sit visus.

*alios ad per-
fectionem*

60 Juvenem quemdam forte in eodem clauastro repertum hortatus est Christi Famulus, ut divina servaret præcepta, et Deum toto corde dilige-

ret; hisque dictis, ab eo recessit. Ita vero adolescentem ad contritionem movit, ut statim de seculi contemptu, et de sacro religionis instituto amplectendo vehementem impulsus sentiens, mox habitum Minorum in conventu sancti Francisci induerit. Invisit semel Vir Dei doctorem Albertum de Acuña, decanum audientia et cancellaria Civitatis Regum, quem de rebus celestibus allocutum, adeo commovit, ut ipse, alique confabulationi præsentem, se ejus verbis mire inflammatos fuisse testati sint; ita ut dicere potuerint: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur, et aperiret nobis Scripturas?

EX IMPRESSIS.

61 Mariæ Arbanal, in Franciscanum Ordinem multum propensæ, in spiritus fervore ter aliquando repetiit: Filia, amare Deum; et in tertia repetitione suspensus, et quasi a se ipso abstractus remansit. Illa vero his vocibus, quasi ignitis jaculis, sauciata magnum interius ardorem, et ineffabilem cordis dulcedinem sentiebat; adeoque ipsius brevis hæc exhortatio impressa imposterum remansit, ut eam semper auribus suis intonari cogitaret. Immo tanta erat ejus sermonum efficacia, ut quidam fidei probatæ vir asseruerit, se dum sanctum Patrem loquentem audiret, quasi animi deliquium ex amoris et teneritudinis violentia pati solere.

*et amorem
Dei excitat.*

62 Capitaneum Franciscum de Vileja sibi multum amicum et devotum Dei Servus aliquoties rogavit, ut quod ab ipso peteret, non denegaret; cui ille, temporale aliquod (ut jam diu optabat) se collaturum beneficium existimans, libenter assensit. Tunc sanctus Pater: Rogo, ut quam citius poteris, peccata confitearis, et deinde ea diligenter caveas. His monitis acquievit capitaneus, et præmissa confessione vitam emendavit, ac paucis post annis intestatus decessit.

*alios denique
ad confessio-
nem,*

63 Anno Domini MDCIX magnus terræ motus Civitatem Regum nocte concussit; die vero sequenti orantibus coram sanctissimo Sacramento, patenti in ecclesia Minorum, fratribus et secularibus, repentino motu terra contremuit, quo tremantes ac perturbati omnes fugam arripere tentaverunt. Ad quæ vir Dei Franciscus stans, et populum ab egressu avertens, tam sancte ac fervide prædicavit, ut omnes mire compuncti peccata detestari inceperint, nec non lacrymis, suspiriis, atque orationibus divinam implorarent misericordiam, et placaverint justitiam.

F

ANNOTATA.

a Hæc est Peruvia vallis seu provincia, quæ verosimiliter nomen ab interfluente fluvio Xauxa accepit. Patet hæc vallis quatuordecim leucas in longitudinem, et quatuor aut quinque in latitudinem, atque undique cingitur a virosis montibus. Abest autem a metropoli Lima triginta sex, vel quadraginta leucis, ut alii volunt.

b Non intelligo, quare scriptor Vitæ hic oppido Talaveræ addat ab Estero, cum hæc urbs non adjaceat flumini Estero, sed Salado, ut supra dictum est.

EX IMPRESSIS. *est. Suspicio, legendum esse Esteco, quo nomine Talaveram ab Indis appellari diximus.*

c *Metropolis Peruviae, quae a valle in quo jacet communiter vocatur Lima; ab Hispanis nominatur Ciudad de los reyes id est Civitas Regum. Notissimus est ejus situs apud cosmographos passim obvius. Quore huic civitati describenda hic non immoror.*

d *Quatuor sunt hujus nominis oppida in America. Oppidum autem Truxillo, de quo hic agitur, situm est in parte boreali Peruviae in valle Chimo dicta, distotque duabus leucis a mari Pacifico, et octoginta a metropoli Limana.*

CAPUT VI.

Cives Limani ejus praedicatione miro modo ad poenitentiam indueti; et exstases illius in coneionibus.

B

Cum Beatus habuisset concionem de spirituali animae ruina,

Cum olim Assyriorum caput Ninive omnium scelerum corruptela foeteret, divino mandato eam ingressus est Jonas, et futuram post quadraginta dies ejus subversionem praenuntiavit. Attamen, quia immutabilis Deus novit mutare sententiam, si noverit homo emendare delictum; ideo secuta Niniviti populi poenitentia, coelestis furoris impetum placavit. Magna etiam et enormia Limanae civitatis delicta laesi Numinis justitiam provocabant, cum ecce vir Dei Franciscus Solanus (ut pie creditur) Spiritu divino impulsus quadam die ad vesperam, anno MDCIV e conventu Recollectionis sanctae Mariae Angelorum (cui tunc praerat) ad civitatem egressus est, in exitu dicens ostiario: „Commenda me Domino, „ quoniam ad magnum ei obsequium praestando dum vado. „ Urbis plateam majorem secutus, gravi et modesto, ac poenitentiam inspirante vultu, se coram populo sistit; quo congregato, vitiorum corruptionem, concupiscentiam et libidinem acriter reprehendere coepit.

C

quam cives Limani de subita urbis suae destructione interpretati fuerant,

65 Quoniam autem sacris concionatoribus a Domino dictum est: Non estis vos, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis; factum est, quod sicut Christus, dum illum Evangelii locum Math. cap. 26: Solvite templum hoc, et in triduo reaedificabo illud, in medium adduxit; non de templo, sed de corpore suo intelligi voluit: ita Franciscus, faeces peccatorum acri reprehensione perstringens, ac spiritualem depravatam urbis perditionem annuntians, textum illum epist. 1 Joan. cap. 2: Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitae; dum allegavit, non civitatem illam materiale, sed animas habitantium, triplici illo carnis, avaritiae et superbiae malo cito destruendas, et gravi supplicio puniendas minabatur. Qui vero Praedicatoris linguam movebat Deus, audientium captum ita temperavit, ut omnes de civitatis Limanae destructione Servum Dei prophetice loqui existimaverint.

tota civitas terretur,

66 Hinc ergo rumor universam urbem de imminente ejus eversione percurrrens, omnes tremo-

re et pavore mortis percussit; nemine dubitante futurum, quod a Viro tam sancto, et toties vera annuntiasset probato, praedictum vulgabatur. Ergo se tota civitas luctu et mœrore induit; omnis aetas et sexus, omnisque conditio pectora tundebant, misericordiae divinae preces propitiatorias offerendo: panduntur ecclesiae, patet augustissimum Sacramentum, fiunt amarissimae confessiones, quibus excipiendis magnus confessariorum urbis numerus non sufficebat.

67 Alii a multis annis crimina horrenda celantes, tunc ea, postposito verecundiae freno, effusis lacrymis et voce flebili annuntiabant; alii cum ad sacerdotis pedes pro privata confessione praeter multitudinem prohiberentur accedere, abdita conscientiarum vulnera publice manifestabant. Inter hos fuit quaedam mulier, adeo divini judicii timore perterrita, ac de scelerum suorum foeditate convicta, ut alte exclamaret propter sua crimina perituram civitatem, praesertim cum etiam hac ipsa nocte incestuosam cum proprio filio copulam proposuisset habendam. Puer etiam quidam duodecennis (ut videbatur) ad pedes Superioris conventus sancti Augustini provolutus, adeo horribilem et humanam etiam excedentem malitiam confessus est, ut postmodum eam secum confessarius recogitans, non hominem, sed diabolum sub hac figura latentem fuerit suspicatus. Hac nocte, inveterata odia, et interni rancores depositi sunt, amicitiae renovatae, debita soluta, rapta restituta, fama compensata; ac tandem tales fuere fletus, dolores, poenitentiae, ut hanc dexterarum divinae mutationem exstitisse nullus ambigendi locus superfuerit.

68 Pervenit etiam ad religiosorum monasteria salutaris ille terror; dum conventus sancti Dominici patres in gemitus et clamores illico prorumpentes, omnes afflictionis voluntariae armis accincti, aut flagellis asperrimis, aut catenis ferreis in se ipsos saevirent. Mox ordinata processione, a parte novitiatus in ecclesiam sacratissimum Eucharistiae Sacramentum honorifice deferendo, devotis cantibus pias Litaniarum preces coelesti justitiae placandae obtulerunt.

69 Regebat eo tempore Peruanum regnum excellentissimus vir comes Montis-regalis a, qui audita civitatis commotione ad se consilium auditorii regii eadem nocte convocavit, cum quo expensis repentini terroris circumstantiis, illustrissimum quoque urbis archiepiscopum Toribium Ildephonsum Mogrovejo b duxit desuper consulendum. Re igitur invicem collata, placuit antistiti et proregi per provisorem archiepiscopatus Michaëlem de Salinas patri commissario generali provinciarum Ordinis seraphici Peruanarum in eadem urbe existenti significare, ut casum diligenter examinaret. Vocatus itaque vir Dei Solanus ad praesentiam commissarii intrepide accessit, et cuidam fratri, ne timeret, dicenti respondit: Scias, frater Joannes, me ex divino praedicasse mandato. Jussus ergo praedicationis verba repetere, illum praesertim epistolae 1 Joannis cap. 2. v. 16, textum, ac reliquam concionem tam efficaciter et ferventer adduxit; ut omnes (qui plures aderant) religiosos ad planctum commovisse, et multorum capillos praeter timore judicii divini erexisse notaretur.

D

et ad publicam poenitentiam commovetur;

E

qui terror etiam pervenit ad religiosos,

et ad aures archiepiscopi et proregis, qui posterior, re examinata,

a

b

A
iudicat, hanc
populi inter-
pretationem
divino nutu
factam esse.

70 Declaratio autem Viri Dei, qua se de animæ, non de civitatis destructione, verba hæc intellexisse asserebat, scriptis consignata ad archiepiscopum et proregem delata fuit; qua ad sedandam populi formidinem et perturbationem publicata, cum nihilominus timor cresceret, et planctus augeretur, gubernator prorex ad assistentes ait: " Ne frustra laboremus: opus enim " hoc Dei esse, patet, quo sua Majestas indurata " hominum corda, et ad malum proclivia voluit " emolliri, et ad bonum converti. " Et revera divino plane impulsu Franciscum hæc protulisse patet: quamquam enim nihil aliud intendisse sibi conscius esset, quam animæ triplici illo jaculo percellendæ spiritualem destructionem; tamen in Dei mente materialem civitatis jacturam populo fuisse prænuntiata, nisi forte conversus iram ultricem placasset, pie rationabiliter judicari potest.

Vir sanctus
inter concio-
nandum

71 Fructuosæ autem prædicationis materiam et stylum sanctus Pater non aliunde, quam ex assidua oratione, aut ex divino hauriebat eloquio; inde enim pungentes illas et acres deducebat reprehensiones. Ex contemplationis, et sacræ Scripturæ fontibus aquas uberes traxit, quibus universam terræ illius faciem irrigavit. Nec erat sterilis aut arida Francisci prædicatione, eo quod motus, quos aliis suggerere intendebat, prius sibi familiares omnino effecerat; ideoque auditoribus planctum suasurus et fletum, imitandum in vultu et oculis præferebat mœrorem. Interim divina explicando mysteria, extra se aliquando rapiebatur, et eorum consideratione liquefactus, vocis et sensuum usu deficiebat, facundisque verbis silentium magis substituebat.

aliquando
in ecstasi
rapietur.

72 Quadam die solennitatis sancti Didaci cum in conventu Limano sermonem habens pretiosam ejus mortem referret, in hæc verba, ab illo quondam prolata: DULCE LIGNUM, DULCES CLAVOS, deveniens; adeo se liquefactionis teneitudine sensit immutatum, ut in medio sermonis tacere, et a se omnino abstractus e cathedra resilire sit coactus. Cum semel in die Visitationis B. Mariæ Virginis monialibus S. Claræ verba salutis proponeret, in illo Cantici loco: ET EXULTAVIT SPIRITUS MEUS, oculis ad cælum erectis, mira de Virgine, et de Verbo in ejus visceribus humanato adduxit. Iterumque eadem verba: ET EXULTAVIT SPIRITUS MEUS proferens, tantam sensit dulcedinem et exultationem, ut extra se raptus, capite ad cratis marginem inter brachia reclinato, quasi sponsa Canticorum languescere sit visus. Diram Salvatoris passionem dum in imagine Crucifixi exhiberet, lacrymarum imbre perfusus, induratos et insensibiles auditorum animos ad contritionem et gemitum excitabat. Uno verbo, hic verus seraphici Patris filius, et fidelis discipulus, populo vitia et virtutes, poenam et gloriam cum brevitate sermonis annuntiabat.

ANNOTATA.

a Is fuit nobilissimus dominus Gaspar de Zuniga y Azevedo, Hispanice dictus comes de Monterey, quod hic Latine est Montis-regalis.

b Innocentius IX summus Pontifex hunc archiepiscopum Limanum anno 1679 in Beatorum numerum retulit, ejusque festum in quibusdam locis Officio et Missa celebrari permisit ad diem xxvii Aprilis, quamvis xxiii Martii obierit. Nuper autem calalogo Sanctorum etiam solenniter adscriptus est. Cum igitur post editos hos duos meuses primum numero Beatorum adscriptus sit, de eo agetur in supplemento Operis nostri.

c Hic sanctus ex Ordine Minorum colitur die Novembris, quando de ipso agendum erit.

CAPUT VII.

Destructio Truxilli diu ab illo prædicta, aliaque multa spiritu prophetico prænuntiata.

Orationis fons profundissimus est, a quo amœnissimi scaturiunt rivuli, et quasi e fœcundissima causa multiplices effectus; inde profecto oriebatur illa cœlestis luminis participatio, qua Servi Dei illustrata mens futuros eventus in tenebrosa contingentia caligine videbat, et inscrutabilia humani cordis arcana penetrabat, quaque magnum prædicationibus suis æstimationis pondus addebat. Suppetunt equidem innumera illius revelatæ cognitionis exempla, quorum præcipua, et magis utilia hic enumerare sufficiet.

E
S. Franciscus Solanus
spiritu propheto

74 Cum, ut supra diximus, et Limana civitate officia sibi oblata detrectaturus Truxillum se recepisset, et in illo Conventu delatum sibi Guardiani munus ægre gestaret; die xi a Novembris, mdciii, sancto Didaco sacra, sermonem ad populum habens, præostensam sibi divinitus ejusdem civitatis destructionem ac ruinam quindecim, antequam eveniret, annis prænuntiavit; addiditque quod quantumvis ea (in qua loquebatur ecclesia) terræ motus violentia concuteretur, ac super pulpitum, in quo concionabatur, parietum ruentium moles decideret; hoc tamen intactum nullo modo confringeretur. Quæ omnia juxta ejus verbum impleta sunt: mensis namque Februarii die xiv, anno mdcxviii, octavo videlicet post ejus obitum, horribili terræ motu loci illius ædificia et templa solo æquata sunt, ac sub eorum ruinis magna hominum copia sepulta; ipsa autem (in qua hæc prophetaverat) cathedra absque detrimento perstitit, et sub eadem bona quædam et inops vetula periculum et mortem evasit.

Truxilli destructionem

75 Hæc etiam dum prædiceret Vir sanctus, Didacum Sancium et Mariam Ortegam conjuges, ut fugerent a ventura ira admonuit; qui sermonibus ejus obedientes in civitatem Limanam se receperunt; ubi cum aliquando P. Didacus Curiel observans recollectus præfatæ Mariæ ob ærumnas, quas Limæ patiebatur, reditum Truxillum suaderet, respondit illa, se a sancto P. Solano olim fuisse edoctam, quod si tempore terræ motus, infallibiliter futuri, illic moraretur, sub ruinis foret misere sepelienda. Quæ quidem

et mulieris mortem prænuntiavit.

Servi

EX IMPRESSIS. Servi Dei prophetia etiam in hac parte completa fuit, cum infelix illa mulier, Truxillum paulo ante terræ motum reversa, sub decidente mace-rie suffocata remansit.

*Feminæ fau-
stum partum
prædicat,*

76 Periculosi partus doloribus ad gravissimos agonis conflictus domina Maria de Sylva Georgii Manrici de Lara, Ordinis Sancti Jacobi equitis, et in regia audientia de la Plata auditoris uxor devenerat; desperabatur a medicis exitus prolis, cui nulla nisi sectionis via patebat. At quoniam ea mortis periculum afferre solet, ideo ad quemcumque tam duri remedii eventum, Sacramentorum receptione parturiens mulier disponitur. Quæ illa mœsto corde recogitans, sibi ante quatuor menses a patre Francisco Solano dictum meminit; ut ipsum cum pariendi tempus instaret, ad se vocaret, quia magnum ex sua præsenti-
R tia erat receptura subsidium. Rogatus itaque Vir Dei paratum crudelis sectionis remedium statim dissuasit, ipsam protinus pulchrum masculum parituram affirmans: interim augebantur prægnantis dolores, caligare cœperunt oculi, et sensuum officia deperdi; ita ut crederetur ab omnibus in mortis agone versari.

*et prolis se-
xum divini-
tus novit.*

77 Aderat inter alios secretarius major regiminis Peruani, qui in ultimum medelæ experimentum moribundam chorda patris Solani circumdari voluit: vix illam sacer funis contigit, cum statim ad se reverti, viresque resumere visa est. Tunc præfatus secretarius et Servus Dei in aliud proximius cubiculum recedentes, ibi brevi spatio temporis transacto, liberatam a partu puerperam, et egregiam peperisse feminam, ab omnibus et ab ipsa obstetrice acceperunt. Vir autem Dei, quem infallibilis veritas eventum certa prædictione docuerat, deceptos omnes in sexu prolis respondit: Observent, inquit, diligenter; quia masculus est, et Francisci nomine decorandus. Inspecto ergo fœtu, pulcher et decorus filius esse comperitur, ac in sacro baptismatis lavacro, ob Servi Dei reverentiam et amorem, Francisci nomen accepit. Quamquam autem mater illa plurimos in temporum decursu genuerit filios, iste tamen omnibus vita longiore superstes fuit.

(

*Cuidam ju-
veni religio-
nis ingres-
sum et patris
sanationem,*

78 Pater Ludovicus ab Ayala Societatis Jesu religiosus, cum adhuc in seculo degeret, se aliquando vitam regularem amplexurum a viro Dei Francisco audivit. Cujus et aliud spiritus prophetici irrefragabile signum habuit, dum laborante mortali ægritudine, et a medicis desperato ipsius parente Ferrerio de Ayala, eum Servi Dei precibus commendaturus ad conventum S. Mariæ Angelorum accessit. Nam oratione, cui ab omni humano conversatione segregatus a quibusdam diebus vacabat, se ipso desistens Vir sanctus, ac se conveniri prævidens, ad ostium monasterii perrexit; et solita vultus lætitia alterius verba præveniens, bis repetiit: Valde ægrotat pater tuus; hæc tamen infirmitas non est ad mortem. Effectus præter humanam spem subsecutus, ejus promissum confirmavit.

*alteri reli-
gioso infirmi
sanitatem,*

79 Similiter et patri Andreæ ab Fizaguirra Ordinis B. Mariæ de Mercede religioso ad se pro vicario generali dictæ Religionis ægrotante, precibus commendando venienti occurrit in claustrum Franciscus, eumque præveni-
D

vicario generali, ne Deum tentet; sed protinus e lecto consurgat. Insuper plurimos casus ipsimet P. Andreæ prædixit; qui cum omnes successive evenierint, propheticum Servi Dei spiritum contestantur.

80 Filius Mariæ de Ortega induendo sacræ Augustinianæ religionis habitu admissus, jam corona monachali signandus, et veste regulari erat insigniendus; quo audito, mater ad conventum S. Francisci accurrit, et patri Solano conqueritur, quod filius jam pridem Ordini Minorum a se consecratus, modo Augustiniana tunica vestiretur. Cui beatus Pater respondit: Religiosus quidem puer erit; non tamen in sancti Augustini familia. Domum ad hæc reversa mulier adolescentem ab incepto proposito mutatum invenit; qui postea Franciscanum ingressus Ordinem, frater Lucas Sancier est appellatus.

*matri transi-
tum filii ab
uno Ordine
ad alium,*

81 Dum semel per Limanæ civitatis vias prædicaturus exiisset, simul cum copiosa plebis multitudine accessit serva quædam Nigra semestrem puellulum gerens; ad quam conversus Vir Dei, et infantulum allocutus, ait: Parve angele mori, antequam peccare. Has, licet incertæ significationis, voces excepit serva parens, et lacrymabunda domum reversa est: fletus causam quærenti patronæ, respondit; se certum filioli interitum dolere, quem vir Dei Solanus prædixerat moriturum. Et revera notatum est, quod cum ægrotare cœpit Franciscus, infirmatus est puer, et triduo post ejus mortem e vivis decessit.

infantis,

E

82 Ambulanti per claustrum conventus Limensis homini depravato, et vitiorum corruptione multorum contaminato, obvium se fecit Vir sanctus, eumque monuit, ut a via pessima ad salutis semitam media pœnitentia converteretur, quoniam futuri erant dies ejus pauci, et finis interitus imminebat. Perterritus admonitione peccator compunctus est, et ab iis, quibus sibi dicta retulerat, amicis eodem anno febre quartana occubuisse memoratur.

*et viri mor-
tem.*

83 Ægrotavit aliquando periculosa ægritudine uxor Gregorii Lopez; parentes vero infirmæ in maritum male affecti, se omnem, ea defuncta, subluros esse (quam attulerat) dotem minabantur. Afflicti hominis casum edoctus Franciscus, ipsum admonuit, ne frustra mœrore consumeretur, nascituram quidem ei in brevi ex uxore filiam, quæ ab hujusmodi formidine ipsum liberaret; conjugem autem (Deo sic ordinante) morituram. Veritatem assertionis eventus subsecutus probavit.

*denique alle-
ri prolis or-
tum et ux-
oris obitum
præannuntiat.*

F

ANNOTATA.

a Puto hic legendum die XII, ut habet Vita Hispanica lib. 1, cap. 29; quo die etiam memoratur S. Didacus in Martyrologio Romano.

b Conjicio huic civitati de la Plata nomen inditum esse a fodinis argenti, quod Hispani plata appellant. Ut ut est, in illo Peruvix oppido celebratur conventus juridicus totius provinciæ Charcarum, de qua in Annotatis post caput IV littera k egimus.

A

CAPUT VIII.

Cogitationum cognitio, aliarumque rerum occultarum notitia, et aliquorum ægrorum sanatio.

Imperat mulieri, ut dæmonis suggestionem,

a

B

quam divinitus agnovit,

et angeli custodis inspirationem aperiat.

C

Secretam cuiusdam tentationem

Domina Joanna de Sylva, P. Bonaventuræ a Salinis et Corduba mater, gravibus infirmitatibus jam pridem afflicta, et lecto detenta a Viro Dei visitari solebat. Quadam vero die ad vesperam R. P. Joannes Sebastianus a, Societatis Jesu Provincialis, eamdem invisens, post proposita consolationis verba et salutis monita in angulum cubiculi cum servo Dei Francisco secessit : qui dum invicem demisse confabularentur, et infirma tranquille quiesceret, subito infremens spiritu Vir sanctus ad lectulum properavit, et ægrotam, ut dæmonis suggestionem (quam tunc patiebatur) detegeret, interpellavit.

85 Cui illa respondit, satanam modo in mentem ipsius inducere velle perversam cogitationem, graviora scilicet ipsam jam pati in cubili, quam Christus sit passus in cruce, et acerbiores sicut et diuturniores esse ejusdem dolores, quam Salvatoris cruciatus; in quo cum divinitas humanæ naturæ roboraverit infirmitatem, et trium horarum spatium tormentis acrioribus dederit finem, non erat, cur illius ærumnæ suis conferrentur. Admirati sunt circumstantes hostis tartarei fraudes, sed ad spiritum Viri Dei, invisibilia penetrantem, magis obstupuerunt; qui, quam nec verbis, nec signis, nec motibus infirmæ noverat tentationem, didicerat revelatione.

86 Eamdem ad ultimam vitæ periodum tandem perductam, consiliis et orationibus sublevaturus invisit; quæ cum ob vehementiam dolorum supina jacere teneretur, statim vultu lætitia perfuso super lectulum sedere incepit. Accessit ad eam Vir Dei, et divino lumine, quid novi contigisset agnoscens, stupentibus ob casum aliis, eam verbis dulcissimis monuit; quatenus ob gloriam Dei, et ad circumstantium utilitatem, visionem, quam viderat, et nova, quæ cœlestis nuntius attulerat, enarraret. Cui illa morem gerens ait, se angeli sui custodis benigno potitam aspectu, ac ejus didicisse colloquio, condonata sibi fuisse peccata, et in brevi se carne solvendam, ac ab eodem in regnum beatitudinis transferendam; et his dictis intra exiguum tempus suaviter exspiravit. Ex quo manifeste liquet, Virum Dei aut mundis purgatisque oculis angelicam detexisse præsentiam, aut, quod corporalis acies lucis non poterat, prophetici spiritus iutelligentia retulisse.

87 Frater Bernardus Arias Minor laicus, dum annum probationis ageret, graves circa vocationem religiosam patiebatur tentationes; cumque aliquando Viro Dei celebranti ministraret, urgentissimum dæmonis de repetendo seculo, et

habitu abjiciendo sensit impulsus. Hanc inimici suggestionem divino lumine perspiciebat sanctus Sacerdos, occasione lotionis manuum ministro vicinior factus, voce demissa (ne a circumstantibus audiretur) ait : Noli Frater vestem exuere, nec diabolicæ voci obedias; cave, ne te decipiat. Obstupuit ad hæc tentatus novitius, et sibi prius ignotum Patrem cœpit imposterum, ut prophetam reputare, ejusque monitis acquiescens, in sancta vocatione perseveravit.

88 Quidam Limanum conventum ingressus, ut Religiosum sibi familiarem inviseret, dum vocatum in claustro exspectat, a Viro Dei convenitur; et an amicum quæreretur, interrogatur. Qui de charo sibi Religioso illum sciscitari existimans, annuendo respondit. At pius Pater se non de temporali amico, sed de vero et æterno animarum dilecto Christo (quem hic graviter offenderat) se locutum affirmans, hominem sollicite monuit, ut a peccatis abstinere, ac proximam peccandi cum tali muliere fugeret occasionem, meretricem illam omnino desereret, ac ne illa nocte ob paratum ei mortis laqueum in urbem exiret. His verbis emollitus, et stupefactus peccator ad promptam confessionem inductus est : quæ quia repentina nimis defectu præparationis videbatur, instavit Franciscus, ac in suam curam ejus dispositionem suscepit.

89 Dum ergo ille cellam Servi Dei ingressus conscientiæ reatus confiteretur, hic adeo distincte omnia delicta ei reducebat in mentem, quasi se præsentem et vidente cuncta patrasset. Tandem cum poenitens nihil ulterius latere putaret, addidit prudens Confessarius, unum adhuc esse cordis vulnus ignotum; illo vero e contra asserente, iterum adjecit : Numquid recordaris hujusmodi puellæ, quam in perpetuæ jacturæ discrimen adducis? Sic igitur confessione completa, imposterum a pessima mulieris conversatione abstinuit. Memor autem integri vaticinii nocte illa e domo egredi non est ausus, et recte quidem : nam postea quidem alius, qui eamdem meretricem affectu intensissimo deperibat, ipsi ingenue dixit; quod si præfata nocte ad domum mulieris accessisset, procul dubio pugione confodiendus, in ipsis (quas idem ei paraverat) insidiis periisset. Hæc omnia homo ille ex peccatore justus, et ideo accusator sui factus ad Dei gloriam, necnon ad tanti Patris honorem juridice declaravit.

90 Cum Gregorius Lopez secretum odium erga quemdam in corde foveret, a Viro Dei in confessione audiri poposcit. Cui ille : Esto, sed prius vade reconciliari proximo tuo, quem injuriis affecisti. Obstupefactus homo paruit, ac venia ab eo (quem læserat) impetrata, ad salutarem poenitentiam cum summa animi sui consolatione receptus est. Cum etiam mulier quædam Maria de Valera aliquando se Servi Dei precibus commendaret, respondit illi Vir Sanctus : Depone odium ex corde, et inimicitiam (qua Deum offendis) extingue, ac tunc pro certo habeas, quod te divina misericordia multis cumulabit beneficiis. His verbis compuncta mulier secretam, quam paternæ hereditatis occasione in fratrem suum germanum conceperat aversionem, in amorem et pacem couvertit; ac postmodum plurius a Deo gratiis juxta Prophetæ verbum douata est.

et occulta alterius peccata cognoscit,

E

** lege institit*

ac contenti suggerit.

F

Odia secreta detegit,

EX IMPRESSIS.
et occulta al-
terius pecca-
ta manife-
stat.

91 Solebat venerabilis Pater tam crebro, ac distincte cujusdam viri gravis occulta cordis arcana manifestare, ut ille non semel ab ejus colloquio et occurso fugeret, ne latentes conscientiae reatus sibi declararet. Inter alia autem quadam die cum tentationis violentia superatus, impuram mulierem conveniret, occurrit eunti Franciscus, et acerbis verbis (quam patraturus erat) turpitudinem exprobravit, quidquid animoolvebat aperuit; nomen meretricis indicavit, de periculosa ejusdem infirmitate admonuit, et (quod optimum est) hominem a praecipitio peccati aversum ad contritionem et culpae horrorem adduxit.

Propositum
puellae de
amplectenda
religione

92 Maria Magdalena a Salinis secretum, quod de habitu Sanctae Clarae induendo propositum duobus tantum confidenter manifestaverat, ad conventum S. Francisci pro confessione accedens, a Viro Dei Francisco penetratum obstupuit: hic enim in confessionarium missus, statim alacri vultu eam praevenit: Fauste, inquit, veneris, sponsa Christi; gavisus sunt angeli de proposito tuo, esto patiens et constans; quoniam multae exsurgent parentum in professione contradictiones, sed deficient omnes, et bene tibi cuncta succedent. Detectum cordis arcanum virgo admirans, cum postea monasterium ingressa, quas Vir Dei praedixerat procellas, et felicem earum exitum vidit, ipsum prophetica illustrari notitia non dubitavit.

B

et arcana
Minoritae co-
gitationem
aperit.

93 Frater Ildephonsus laicus dum Viro Dei in ultima ejus aegritudine ministraret, ipsius vultum aridum et macilentum aliquando intuitus, ejusque eminentem recogitans sanctitatem, secum agitare coepit: Vere hic est imago perfectissima S. P. N. Francisci. Tunc Vir humilis, et illustratus, spiritu interno secretum fratris edoctus, ait: Roga Deum, frater, ut a te hanc cogitationem omnino avertat.

Viro cuidam
loca, in qui-
bus peccaverat,
indicat,

C

94 Ambulanti per conventus Limensis claustrum Petro de Andasalazar obvium se praebuit Religiosus quidam incognitus, qui ait: « Scias, domine, quod Deus suis tecum usus est misericordis, cum te tam diu ad poenitentiam exspectaverit. Recordare culparum, quas in Galicia, Castella, Lusitania et alibi perpetrasti. » Obstupuit homo ad haec verba, et ad distinctam locorum (in quibus fuerat) designationem: quis tamen ea fuisset locutus, ignorabat; donec sparsorum de sancti cujusdam Viri transitu, ad videndum cum perrexit; quem ut intuitus fuit, inquit: Iste est, qui mihi conscientiae statum revelavit; nomenque sciscitatus, patrum Solanum vocari accepit.

et singularis
certaminis
propositum,
b

95 Eodem spiritus lumine properantem ad singulare certamen Joannem Deniam Bolañum b prospiciens, ad pacem cum adversario reduxit. Sic et Joannem Luzerum de Savedra, forte in ecclesiam conventus Limani ingressum, Vir Dei, ex improvviso comparens ad concordiam cum quodam milite (contra quem pugnaturus ibat) ineundam, et ad deponendum ultionis appetitum, distinctis ac fervidis verbis est adhortatus.

ac medita-
tam alterius
vindictam
videt atque
impedit.

96 Occasione injuriae cujusdam commotus Franciscus Ildephonsus de Caravajal, alteri vitam eripere decrevit. Cumque propterea opportunitatem quaereret, forte conventum S. Fran-

cisci ingredi debuit. Cum statim Franciscus verbo plane et ore ignotus occurrit, ac voce benigna rogavit, ut sibi eleemosynam largiri dignaretur: Et interroganti, quid peteret? respondit illi Dei Servus: « Ut perversam (quam formaverat cogitationem) omnino repelleret, facturus inde Deo gratum obsequium, et ipsi largum beneficium; ac se etiam scuto patientiae, quo praesertim indigebat, armaret. » Audita tam lucida secreti sui declaratione, homo se Patris orationibus commendavit, et confusus revertens illum, quamquam sibi incognitum, Virum sanctum et Deo charum esse praesumpsit; cujus verbo cor latens apertum, correctione prompta sanatum, et in melius senserat immutatum. Erat tandem Viri Dei obtutus in perscrutandis cordium arcanis ita perspicuus, ut multi secretorum suorum revelationem timentes, aut aliquando ipsius occursum declinarent, aut in principio sermonis occultas cogitationes ultro patefacerent. Quam quidem divinae largitatis gratiam quantum in proximi bonum insumpserit, relata jam argumenta probarunt.

97 Auimas Limani populi praedicationis verbo, et prophetiae lumine curabat Vir sanctus; corpora vero orationis et meritorum efficacia a mortis faucibus, et periculis eripiebat. Doctor enim Joannes Velasquez, ecclesiae Limanae archidiaconus, gravi oppressus aegritudine, ad [se] virum Dei Franciscum vocari jussit; quo (manibus capiti ipsius impositis) Evangelium recitante, illico dolorem mitigari et minui sensit, ac perfectae sanitatis spem certam concepit, quam et absque ullo alio remedio est assecutus.

98 Anginae dolore laborans, et in vitae discrimen deducta domina Mayor ab Alarcon, P. Didacum a Pineda guardianum rogavit, ut sibi aliquam sancti patris Solani adhuc viventis chordam mitteret; qua quidem accepta, hora vespertina quarta se praecinxit. Die vero sequenti ulcus pestilens, foetidum et maleolentem saniem per ipsum os infirmantis emisit, admirante medico, et casum repentinum miraculo adscribente.

aliosque ab
angina

99 Cum Michael a Belilla bibliopola letalis febris violentia ad ultimum vitae terminum pervenisse videretur, susceptis (ex medicorum de salute ejus desperantium consilio) Sacramentis, vocantur Religiosi, qui ipsum in agone positum adjuvarent. Mittitur P. Franciscus Solanus, qui cum alio Societatis Jesu patre preces animae transmigrantis commendatitias de more recitavit. Interim advenit medicus, nomine Raymundus; cum hora esset post meridiem septima, aegrotum certissime juxta regulas artis intra quatuor horas (id est circa mediam noctem) morituum affirmavit. At vero servus Dei Franciscus ad infirmum accedens, et prolato super eum Evangelio, ad socium conversus, ait: Redeamus ad conventum: plus enim ibi, quam hic agemus. Expectatur itaque transitus moribundi, cum ecce ea, qua medicus animam exituram praedixerat, hora repente infirmus ab omni aegritudine liber, cunctis mirantibus, sanus apparuit, et intra duos aut tres dies e domo egressus ad suam rediit officinam. Cum ibi praefatus medicus cum vidisset obstupefactus, et putans phantasma videre, se cruce signavit; ille autem repentina sanitatem

meritis

D

E

Precibus
suis aegro
sanitatem
obtinuit,

letali febre,

F

A meritis et orationibus sancti patris Solani adscribere haudquaquam dubitavit.

et hæmorrhœa liberat.

100 Didacus de Astorga copiosum ab ore sanguinem per triduum emiserat, et tria vasa non parva illo humore repleverat. Cum vero a viro Dei Francisco confessario suo aquæ puræ et nitidæ poculum sibi porrectum hausisset, illico sanguinem firmatum, et ægritudinem omnino abscessisse sensit. Multa alia a venerabili Servo Dei accepta beneficia referuntur, quibus totam illam civitatem perpetuæ gratitudinis vinculo sibi devinxit.

ANNOTATA.

a *Is est Joannes Sebastianus Parricius, cujus eximium elogium habes in Bibliotheca Scriptorum Societatis nostræ a pag. 502.*

B b *Hic a Nicolao Antonio in Bibliotheca Hispanica tom. 1, pag. 542 vocatur Joannes Hevia Bolaños, diciturque anno 1603 Limæ edidisse Hispanicæ tractatum de commercio terrestri et navali.*

CAPUT IX.

Viva ipsius fides, firma spes, et ardens caritas erga Deum a.

a

Fuit in S. Francisco Solano

C Quasi rivus a fonte, lumen a sole, effectus a causa, sic externi hominum actus ab interno prodeunt principio, et quasi fructus arboris, quales sunt interiores affectus, tales prodeunt extrinsecæ operationes. Hinc est, quod perfectionis magister Christus ex fructibus eorum docet homines cognoscendos. Cum ergo ex præcedentibus mirabiles apparuerint Francisci nostri Solani operationis externæ proventus, non incongruum est, eas, quibus coram Deo et apud homines se commendabilem reddebat, virtutes enumerare.

viva

102 Fides, sine qua placere Deo nemo potest, et in cujus soliditate, tamquam in basi, totius spiritualis ædificii fundamentum subsistit, adeo virum Dei Franciscum invaserat; ut veritatibus Catholicis firmum et indubitatum in omnibus præberet assensum. Erat in eo non speculativa solum illa et otiosa fides languens et quasi mortua; sed viva, practica, et operativa, qua quisquis exercet operando quod credit. Hinc ortum est seminandi Evangelii ac propagandæ fidei desiderium, quo se ad barbaricas Africæ b terras mitti a Superioribus petiit; cumque optatum hac in parte finem assequi non posset, Deo aliter disponente ad Peruana regna pertransiit, et desertas illas et incultas regiones in fame, siti, frigore, ac nuditate peragravit, et palmam martyrii tanto avidius assequi concupivit, quanto

b

ab avaro divitiæ, et sensuali corde voluptates ex impressis. optantur.

103 Mysteria sacratissimæ Trinitatis, Incarnationis, Eucharistiæ, aliaque suprema fidei nostræ capita quam firmiter crediderit, tot affectus, suspiria, ecstases, et cordis deliquia, quæ in eorum simplici lectione, vel auditione patiebatur, aperte testantur. Erat præterea in Viro Dei fides illa gratis data, quæ de liberali manu Dei procedens hominem in adversis et periculis tutum, in proximi necessitatibus thaumaturgum reddit. Hinc est, quod in tot angustiis, peregrinationibus, naufragiis semper quietus imperturbatus apparens, divinam adesse periclitantibus opem, nec in ærumnis desperandum alios comonebat.

104 Spes autem theologica in Dei Servo peculiarem sibi elegerat mansionem: per hanc enim inclinavit cor suum ad faciendas justificationes Dei in æternum; per hanc omnis affectus temporalis nexu soluto, totus ad cœlestem aspirabat felicitatem, ex benignissima Dei promissione reddendam. Cupiebat namque dissolvi, et ad patriam illam pervenire, in qua spei nostræ objectum clara visione prospectum in perennem traditur fruitionem. Oriebantur ex illa spe, tamquam ex fonte, rerum humanarum contemptus, cœlestium amor, paradisi ardens desiderium, ac gloriæ tam efficax appetitus, ut ad solum illius nomen, totus in jubila et ecstases solveretur.

105 Charitas, virtutum forma, virum Dei Franciscum adeo sui juris effecerat, ut velut ferrum igitur ejus incendio totaliter fuerit penetratus: ex illius namque fornace crebra illa et anxia trahebat suspiria, quibus se totum in summi boni dilectione liquefactum ostendebat; recogitabat frequenter divinas illas Beatorum mansiones, et in earum assecutione totus accensus suum prolongari incolatum dolebat. Inde etiam oriebatur tantus cœlestium amor, ut cum aliquando a quodam ægroto statum valetudinis ejus quævisisset, respondente illo; gloria Deo, quia melius habeo: ut audivit hanc divinæ gloriæ vocem, invisibili amoris sagitta percussus duos ibidem repertos baculos apprehendit, ac uno alterum percutiendo suavem de Christo, et ejus amore edidit cantilenam; sicque totus extra se raptus, et in Deum suspensus e loco illo festivanter exivit, sane ut liberiores interno raptui aditum daret.

et ardens caritas;

F

106 Eum aliquando infirmantem quidam Religiosus invisit, ac de cœli gloria, et paradisi felicitate est allocutus; ad cujus verba adeo in Viro Dei flamma amoris exarsit, ac tantum beatæ fruitionis desiderium accrevit, ut totus exhilaratus raptum sit mirabilem passus, ut manibus extensis et elevatis, ore aperto, oculis in cœlum defixis, auribus ad voces Religiosi omnino surdis, totum in cœlestis dulcedinis oceanum se contestaretur immersum.

unde præ amoris æstu sæpe in ecstasi,

107 Quodam sanctissimæ Triunitatis festo, paucisque diebus antequam mortis debitum solveret, cum in valetudinarii oratorio sacrosanctum Eucharistiæ cibum sumpsisset, ac dum tremendo Sacrificio adesset, auditis his verbis ex Missa: Benedicamus Patrem et Filium cum sancto Spiritu, quamquam debilis et iufirmitate consumptus,

aut similem mentis excessum rapiebatur,

EX IMPRESSIS. ptus, tamen in claustrum exivit, ac festino passu, quasi volatu, progrediens exclamabat: Benedicamus Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum; hocque repetens non sine magna audientium admiratione monasterium circuivit. Alias etiam ex cellula egressus hæc verba affectuose proferebat: Servemus fidem et legem Jesu Christi; ac brachiis in modum crucis extensis, oculis in altum erectis et in lacrymas solutis terribili voce repetebat: „ Patres, servemus legem Dei, „ et regulam, quam professi sumus; faxit Deus, „ ut ego numquam sacra ipsius præcepta in- „ fringam. „

totus inflammabatur,

B

108 Quoties autem de Deo, aut ejus amore coram Viro Dei sermo instituebatur, prorumperebat in lætitiâ cordis; et ut ignem sacræ dilectionis eventilaret, ab aliis secedens, solus in angulum coram cruce, aut devota imagine, quasi hostia flammis cœlestibus comburenda, properabat. Illo etiam charitatis igne accensus sæpe procedebat in publicum, et occurrentibus turbis Dei commendabat amorem; o quam suavis est Deus, quam amabilis, quanta dignus dilectione, contestans. Et si quando Religiosum aliquem peculiaris in Deum amoris dono conspicuum, et honoris divini promovendi avidum agnoscebat, illum audiens sic aiebat: „ Videamus, quis de „ duobus sponsum animarum nostrarum Christi „ stum ferventius diligat, et in signum majoris „ dilectionis hebdomada ista contendamus, quis „ plura isti præstabit obsequia, et gloriam ipsius „ sanctissimæ Matris diligentius procurabit. „

et a creaturis ad Creatorem ascendebat.

C

109 Ex ipsis etiam sensibilibus rebus, unde se ad divinum excitaret amorem, urgentes et efficaces deducebat rationes contuens in operibus creatis Factorem ipsum, et ex creaturarum inanimatarum effectibus, animæ suæ motus regulabat. Unde cum ollam succensam et ebullientem quadam die vidisset, ab astante Religioso causam ebullitionis sciscitatus est, eoque illam igni materiali (ut par est) adscribente, erectis in altum oculis adjecit Vir sanctus: „ Heu! quid „ prohibet, quo minus et nos igne charitatis ar- „ deamus, et anima nostra quasi olla succensa „ flammis ebulliat? „ Et his dictis sentiens impetum, quem optabat, in longam ecstasim suspensus hæsit. Illius etiam intensissimæ charitatis effectus sunt ea, quæ pro Deo passus est incommoda, quæ suscepit pericula, quæ concupivit martyria, quæ prædicavit, quæ egit, quæ pertulit. Ejus et efficacissima indicia sunt: oratio continua, altissima contemplatio, ac reliquæ tandem virtutes, quibus ejus animam fuisse decoratam, quæ sequuntur, capita demonstrabunt.

ANNOTATA.

a Narrando Sancti Vitam, auctor sequitur ordinem in processibus beatificationis usitatum.

b Vide supra cap. III, num. 22.

CAPUT X.

Devotio ejus erga sacra Christi mysteria, sanctissimam Eucharistiam, Virginem Deiparam et sanctum Bonaventuram.

P præter eximiam erga sacratissimæ Trinitatis mysterium devotionem, quam laudibus, obsequiis et canticis testabatur, inerat præterea viro Dei Francisco ardens quædam et tenera ad sacram Christi Nativitatem propensio, et beatissimam illam noctem, in qua Verbum carne indutum humanas assumpsit miseras, speciali cultu et religione celebrabat: hanc quippe ineffabilem æterni Filii dignationem mente revolvens, totus in juba solvebatur, et aptas tantæ solennitati cantiones voce et exiguæ lyræ sonitu decantabat. Dum in provincia Tucumani semen evangelicum spargeret, aliquando totam illam sanctissimam noctem orans, lachrymans, et Deum collaudans traduxit. Alias, recurrente eadem nocte, gaudio impar per conventum Recollectionis Linensem charitate ebrius, et amore saucius discurrit, ac campanulam movendo canens atque psallens, fratres omnes ad admirationem ac devotionem provocavit.

*Erga sanctissimam Trinitatem, Christi nati-
vitatem*

E

111 Sacram autem Christi infantiam tam pio et tenero relegebat affectu, ut eam nec cogitare, nec voce proferre, aut in imagine contemplari absque cordis et corporis immutatione valeret. Infantem sibi Salvatorem ante oculos mentis obijciens, ei pastorem simplicem, puramque reverentiam, et solennem magorum exhibebat adorationem; nec a se solo laudari et benedici contentus, socium ad eadem jubilationis, cantus et amoris officia secum alternatim rependenda invitabat.

et infantiam,

F

112 Pretiosissimam Christi Passionem et crucem quantum Vir Dei dilexerit, effectus non pauci testantur. Hanc enim continua meditatione tractabat, in prædicationibus extollebat, ad eam imitandam et ferendam populos hortabatur. Crucifixum quasi inseparabilem suæ defensionis murum, quocumque pergeret, semper gestabat. Uno verbo, Jesu Christi mortificationem ac tormenta jugiter tulit in corpore suo, et aliorum mentibus ea imprimenda indefesse curavit. Cumque in Missa Passionis historiam quadam vice legeret, observatus est a Religioso ministro in amaros et copiosos lacrymarum rivos resolvi.

Passionem

113 Ad memoriale Passionis, seu augustissimum Eucharistiæ sacramentum toto viscerum ardore ferebatur; in eo suæ fortitudinis arcem collocarat, in ejus contemplatione totam suæ conversationis dulcedinem, et præsentis vitæ consolationem posuerat. Sacerdos factus se ad tanti Sacrificii celebrationem vigiliis, abstinentiis, flagellis et orationibus disponebat. Missam dum celebraret, affectu mentis suavissimo reclu-

*atque Eucharistiam
devotissimus*

A sa in ejus cœremoniis et ritu mysteria ruminabat, ac tanta videbatur celebrantis devotio, ut et multos audientes attraheret, et plures certatim ministros ad sibi serviendum induceret. Ipsemet excellentissimus Peruani regni prorex Ludovicus de Velasco, marchio Salinarum, frequenter ad conventum Recollectionis accedens, e privato tanti Sacerdotis sacrificio, cui devote ministrabat, magnam percipiebat suavitatem.

singulari pietate Missam celebrat

114 Sæpe ad altare progressus, ac se vestimentis illis mysticis, quibus mortalis et miser homo, Verbi incarnati sacerdotis simul et hostiæ repræsentat figuram, sese indutum attendens, in illius ineffabilis dignationis consideratione deficiebat, ac in laudes Christi et beatissimæ Virginis (quæ tantum edidit cibum) prorumperebat. Aliquando visus est, dum Sacrificium perageret, in ecstasim rapti, et in aëra sursum attolli; alias dum ad altare, S. Antonio dicatum, Missam celebraturus accederet, apparuit coram eo lux quædam cœlestis, solis claritati non inferior, qua velut manuductus dicere poterat cum Psalmista Psal. 118: Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis.

B

et aliquoties in ecstasi raptur,

115 Solebat expleto Sacrificii tremendi mysterio, ac sacris vestimentis exutus, exhibitæque gratiarum actione illico se in cellam recipere, et clauso ostio de Regis cœlesti præsentia exhilaratus, munera tanto hospite digna laudis et reverentiæ promebat: ibi fruebatur dilecto, et in illius suavissima conversatione prævias paradisi degustabat delicias. Dum aliquando sic solus, et in cellula reclusus, dulcia cum Christo misceret colloquia, ad ostiolum quidam frater pulsavit; sed abstracta a sensibus Viri Dei mens duplicatos non audivit impulsus. Tunc alter obedientiæ vim experiri volens, a Superiore vocatum alta voce significavit. Ad hunc repente sonum Franciscus e somno spirituali expergefactus januam aperiens, accenso et inflammato vultu, genis et ipsomet caput lacrymarum imbre madefactis, se vocanti videndum exhibuit; agnito vero Superioris mandato, illico ad ejus, qui factus est obediens usque ad mortem, imitationem, ut obedientiam impleret, alacri facie ad cellam Prælati perrexit.

ac miro splendore circumfunditur.

116 Alias dum sic post Sacrificium vivificum in cella solus oraret, repetitis a quodam fratre ad cellulæ januam ictibus excitatus Vir Dei pulsanti apparuit, et voce benigna ait: Deus tibi parcat. Visus est autem tam splendentes luminis radios ex vultu emittere, ut ejusdem fratris, et alterius præsentis oculorum aciem perstrinxerit; ac mentes ipsorum tanta reverentia et admiratione replevit, ut se gravis delicti reum, qui sic importune pulsando eum a tam ineffabili colloquio averterat, existimaret. Quot autem in privatis illis cum divino amore congressibus gratias, illustrationes, et beneficia amicus Christi Franciscus perceperit, nemini (quia vere humilis) manifestavit.

Veneratio ejus erga Eucharistiam.

117 Erat ille in Eucharistiæ venerabile sacramentum Servi Dei affectus et amor quasi proles legitima veræ et sinceræ fidei, qua Christum sub speciebus panis et vini latitantem ita præsentem, ita venerandum, amore dignum et adoratione reputabat, quasi eum in medio angelorum

senatu regnantem, et in empyreo ad dexteram Patris sedentem vidisset: unde cum divinæ illius præsentiae assisteret, gaudio inexcogitabili et admiratione replebatur, ac totus in supremi ac tanti mysterii seria contemplatione absorptus, in suavi lyræ sono dulces edebat concentus. Cum officio Custodis in provincia Tucumani fungeretur, recurrente Corporis Christi festivitate, solito ejusdem in publica fidelium processione triumpho adfuit; cum autem fidei oculo Regem gloriæ præsentem conspiceret, subito voce elata dulces cantus effudit tanta amoris violentia, ut in medios Indorum cœtus Davidem coram arca canentem et saltantem imitaretur: quo spectaculo commoti omnes, lacrymis præ teneritudine obortis devotionem auxerunt veneratione.

EX IMPRESSIS.

118 Profunde quidem ac devote de omnibus Christianæ religionis mysteriis loquebatur, sed præsertim de sacratissima Eucharistia tam alta, tam sapida et profunda eructabat, ut gratiæ divinæ thesauros in se reconditos, et secreta cœlestia sibi tradita fuisse manifestaret. Ex illa vivifici Sacramenti devotione oriebatur inseparabilis a devoto et fidei corde vera et humilis ad sacros ministros et sacerdotes; sed præcipue ad summum et maximum sacerdotem et Pontificem, Christi vicarium, ac Petri successorem reverentia et affectus. Dolebat insuper tantum mysterium indigne tractari, et de Christianorum, dum Missæ tremendis assistunt sacrificiis, indevota compositione, ac profanis coram altaribus et in ecclesia colloquiis; quibus persæpe magis fidelium templa, quam gentium delubra inhonorantur, gravem concipiebat mœrorem.

et illius ministros.

E

119 Prædestinatorum et Sanctorum specialis propensio est devotio Mariæ: hanc vere prædestinatus et sanctus vir Dei Solanus toto mentis prosequatur ardore; ad hujus obsequium intentissima cordis reverentia ferebatur. Illam sibi peculiarem advocatam et dominam elegerat, cujus gloriam, honorem, et cultum in se et in aliis promovere satagebat; sæpe revolvens animo quam animantibus fuerit a Deo dotata privilegiis, ac infinitos fere magnitudinis et perfectionis gradus, quibus reliquas superat creaturas, attendens, aiebat: „Gratulor tibi, o sanctissima Virgo simul et Mater, et gaudeo quod te tam pulchram, tam sanctam et puram divina manus effecerit“. Aliis etiam ignitæ linguæ præconiis dilectæ cordis sui patronæ laudes promebat, ac in devotissimo cantu ad ecstasim usque et raptum ipsius merita personabat. Hujus autem singularis affectus, quem a teneris annis ad mortem usque semper augendo perduxit, quædam suppetunt non incongrue referenda exempla.

Maxime addictus cultui B. Virginis Mariæ

** an forte eminentibus*

F

120 Cum in conventu civitatis Truxilli moraretur, ecclesiam oraturus adibat, et aliquando patri Hieronymo Ildephonso a Turre sibi occurrenti dixit: „Vado ad musicos modulandos accensus coram pulcherrima Virgine, quæ me exspectat“. Ille autem, ut quid factururus esset Vir Dei certo ac secreto deprehenderet, in angulo latitare solitus sæpe ipsum eorum altari, et sacra Virginis Mariæ inuagine positum vidit, ac lyræ suæ chordulas pulsanter tanta suavitate repletum et gaudio, ut in saltus miros et commotiones prorumperet, ac tandem genibus flexis

celebrando ejus præconia.

qui-

EX IMPRESSIS. quietum, et in oratione perseverantem observaverit.

et colloquio
fructu delectatur,

121 Pater Joannes Annas Solanus, Ordinis Prædicatorum in provincia Peruana procurator generalis, virum Dei Franciscum in conventu Recollectionis Limarum aliquando invisens, ipsi suadere tentavit; ut ad mentem a continuis laboribus et pœnitentiis vel leviter recreandam, per breve aliquod spatium ad civitatem exiret. Statim autem a Servo Dei responsum accepit: „Hoc in monasterio meæ sunt recreationes et solatia, quoniam mihi datum est frequens ini- re colloquium ac suavem ducere conversatio- nem cum domina quadam, in qua levamen pœnarum, et cordis perfectam reperio lætitiā“. Mox amicum Prædicatorem manu apprehensum ad ecclesiam traxit, ac positus ab utroque coram altari majori genibus, Franciscus detracto, quo operiebatur, velo, sacram angelorum Reginæ imaginem detexit, subjungens: „Ista est domina animæ meæ deprædatrix, cui communico, cui meas dirigo voces; et cum qua suave commercium duco. Ad hæc lacrymarum copiam effundens, ad piam imaginem tam suaves, tene- ros ac affectuosos dirigebat sermones, ut assistentem sibi Religiosum admiratione mira repleverit et devotione.

B

ac virum
tristitiæ de-
ditum

122 Viro Dei in eodem Recollectionis conventu morante, cum in vigilia Assumptionis religiosa communitas gratias post prandium ante Sacramentum solutura venisset; ecce quod subito amoris impetu, ac tantæ Virginis ad cælum exaltatione commotus, in mediam altaris majoris capellam exsiliens, oculis ad cælum erectis psallere cœpit et canere; mox positus genibus, in concinendis Mariæ laudum devotis canticis, non sine intuentium admiratione perseveravit. Aderat tunc P. Joannes a Navarreta a, vir omnium virtutum genere illustris; sed in primis tantæ pœnitentiæ, compunctionis, et sanctæ tristitiæ exercitio clarus, ut per multos annos nunquam ridere, aut faciem hilarem ferre sit visus; sed semper ita doloribus Christi patientis intra se ruminandis attentus, ut ob copiosas compassionis, quas fundebat, lacrymas, Jeremias novus fuerit appellatus.

a

C

ad hilariter
canendas il-
lius laudes
inducit,

123 Hic ergo cum recolletum Minoritam magis decere planctum, quam gaudium putaret, subitam illam Francisci nostri lætitiā non approbans, eum aliquo modo reprehendit; sed, o res mira! illico vir Dei Solanus exurgens, et in spiritus vehementis fervore ad patrem præfatum Joannem a Navarreta accedens, eum sic lacrymosum et mœstum paucis, sed efficacibus verbis ad laudes Virginis celebrandas et concinendas ita provocavit; ut intrinsecus operantis Dei invisibili manu mutatus, statim lætitiā spirituali repletus sit, et qui prius mœrorem prætulera- t jucunditati, in cantus jubilationis proruperit, alternatisque vocibus certatim cum servo Mariæ Solano triumphantis in cœlo Reginæ gloriam decantaverit.

quo exercitio
labores suos
mitigabat

124 Erant Mariæ laudes Viro Dei laboranti requies, afflicto solatium, et lasso refrigerium: in magnis enim et asperis pro Deo susceptis peregrinationibus fatigatus ex itinere, exhaustus labore, fame consumptus, siti aridus, calore

exustus, frigore exanimatus, Mariæ nomen recogitabat, ac in ipsius suavissimis laudibus oblitus pœnarum, cœlestem percipiebat dulcedinem. Hanc tandem erga piissimam Dei Genitricem teneram devotionem et constantem fiduciam, quam in vita tenuerat, in agone positus consecravit: nam cum extremus adesset vitæ terminus, sacrum MAGNIFICAT canticum, et hymnos Virgini ab Ecclesia dicatos coram se recitari a fratribus adstantibus postulavit; quoniam ex eorum suavissimis verbis magnum doloris et morbi lenimentum percipiebat.

125 Inter alios aulæ cœlestis gloriosos cives, seraphicum Ecclesiæ doctorem Bonaventuram speciali devotione colebat, quem sibi potentem apud Christum advocatum et intercessorem elegerat. Solebat proinde, dum in conventu Limensi moraretur, in aulam seu scholam theologiæ secreto secedere, ibique coram devotissima ejusdem sancti Doctoris imagine longas orationum horas transigere, se flagellis ad copiosam usque sanguinis effusionem cedere; ibi apostolicum concipiebat et fovebat spiritum, quo plenus in plateas civitatis prædicaturus exibat; ibi seraphicam dilectionem illam, dulcemque et benignam, qua se cunctis amabilem reddebat, conversationem et longanimitatem a tanto sibi impetrari et communicari patrono merebatur. Ibi non semel visus est cœlestibus quibusdam mirisque splendoribus circumquaque discurrentibus illustrari; quam grata vero sibi forent devoti sui Francisci obsequia S. Doctor ostendit, dum ipsum eadem sui obitus die b ex hac vita migrare, a divina consecutus est bonitate.

D

* forte con-
servavit

sicut et spe-
ciali devotio-
ne erga S.
Bonaventura-
ram.

E

b

ANNOTATA.

a Hujus pii viri elogium vide apud Hueberum in Menologio Franciscano ad diem VII Julii col. 1356.

b Sanctus Bonaventura obiit xv Julii, ut ostensum est in Commentario prævio ad ejus Acta, adeoque hic fallitur scriptor Vitæ, nisi forte dicere voluerit, eum sancti Doctoris festo obiisse, uti postea indicat.

F

CAPUT XI.

Fervens illius oratio, profunda rerum cœlestium contemplatio, ecstases et raptus.

Orationis et contemplationis donum servo suo Francisco Deus tam liberali profusione concessit, ut omnes ipsius gradus, effectus ac prærogativas, quantum mortalis infirmitas patitur, attigisse comperiatur. Quoniam vero (divina tamen præveniente gratia) ad hanc sublimitatem

Rerum cœle-
stium con-
templationi
deditus

per

A per aliquam cooperationem se homo disponit, ideo quid in hoc exercitio egerit Franciscus, quidve cooperando contulerit; deinde quid Patris cœlestis benigna largitate sit assecutus, est aperiendum. Animam, quæ arcanae contemplationis montem contingere, et ad supremum unionis culmen pervenire cupit, creaturas fugere, sensuum fenestras claudere, sibi interius vacare oportet. Præsentia divinæ familiarem habeat considerationem, horas mentali exercitio non paucas assignet; uno verbo carnem, mundumque despiciens, se totam Spiritus sancti voluntati motibusque subiciat.

sublimem
orationis

127 Hoc, præveniente et adjuvante Patre luminum, potest homo mortalis; hoc et Franciscus Solanus divino fretus adiutorio præmisit: erat enim illius conversatio cœlestis, et quantumvis inter humanas sollicitudines, adeo tamen familiarem sibi orationis internæ consuetudinem fecerat, ubi ab ea nullo vel dierum, vel noctium intervallo cessare videretur. Interiorem ipsius animæ pacem, nulla cura, nulla molestia turbabat, et seraphici Patris doctrinam edoctus animam in corpore, quasi eremitam in cella quietam et solitariam, tenebat. Ex illo sacræ orationis amore effluebat quasi rivus a fonte seculi fuga, et solitudinis desiderium: non enim nisi obedientia iubente, vel charitate suadente prodibat in publicum; tuncque, ne amicam perturbaret contemplationem, ex occurrentium materialium specierum intuitu ad divinæ pulchritudinis consurgebat effigiem, et per impressa creaturis vestigia ad infinitam Creatoris pulchritudinem deveniebat.

gradum attigil,

128 Solebat præterea Vir Dei determinatas sacris orationibus horas destinare: sæpe namque dum in conventu S. Francisci Limæ habitaret, visus est hora noctis undecima (illa nempe, quæ mediam noctem præcedit) usque ad quartam matutinalem sanctæ contemplationis exercitium in choro protrahere. Nulla unquam ipsum infirmitas, nulla occupatio, aut labor a persolvendis orationum temporibus avocavit; sæpe noctes integras insomnis, diesque perpetuo jejunos in suavi cœlestium consideratione transegit; et ut R. P. Alvarez de Paz a tom. 2, lib. 5, cap. 13, de Viro Dei loquens ait: „Diligeat secretum, „ac secum commorari, nisi gloria Dei aliud de- „posceret, rebus omnibus præponebat, ibique „assiduis precibus et divinorum contemplationi „vacans, non raro ecstases et raptus patiebatur: „hisque epulis assuetus sæpe noctes insomnes „in suppedaneo summi altaris apud Dominum, „in Eucharistia absconditum, tradebat, et „manu lyram parvulam pulsans, et ore psalmos „canens, atque corde cœlestia delibans perno- „ctabat „.

et in rerum
divinarum
meditatione

129 Cum ergo vir Dei Franciscus aquas in vitam æternam salientes (quæ sitientibus in oratione conceduntur) animo tam ardenti sitiret, non mirum si Deus, qui non improperat, eas ipsi dederit affluenter, ac ipsum orationis perfectissimæ dono effecerit admirandum, ut ex sequentibus patet. In primis namque continuam Servi sui in rebus cœlestibus attentionem, ecstasibus illis frequentibus, quas animæ totaliter a terrenis avulsæ experiri solent, decoravit. Videbatur enim Vir Dei, dum superna contempleretur, ter-

restrem reliquisse mansionem, et, corporeæ molis nexu dissoluto, animam ad sidera transmississe. Vocantibus quippe tunc surdus, occurrentibus cæcus, interrogantibus mutus, et a sensibilibus imaginibus objectorum abstractus, contemplationis dulcedinem copiose degustabat, et teneritudinis abundantia perfusus liquefieri putabatur.

EX IMPRESSIS.

130 Quadam die dum columnæ claustri Lima- ni innixus in seraphici patris nostri Francisci devotam imaginem, altari cuidam ibidem appensam, oculos defixos teneret, transivit forte pius et gravis Religiosus, qui dum se a Viro Dei (juxta solitum) ut qui olim guardianus ejus fuisset, reflecteret, honore salutationis non præveniri, ipsum propius accedens vocavit, brachium apprehendit ac strinxit; ille tamen nec voci respondit, nec tactum sensit. Aliquando vero dum sic abstractus colloquio interesset divino, nec tamen penitus sensuum operatio vacaret, eidem vocanti pro responso ferebat: Glorificetur Deus, amemus Deum; et hæc in fervore spiritus repetens veloci extra se raptu exhibat.

ecstases,

131 Est et aliud raptuum genus, quo non solum animalibus spiritibus aditum, ne in sensus transfundantur, fervens cœlestium attentio præcludit; sed et ipsa anima objecti, sibi in summa amabilitate ostensi, desiderio abstracta, ipsum (cui annectitur) corpus secum adducit, et gravem carnalis ponderis molem superans, spiritus ad Deum quasi ignis per accensos potentiarum motus ascendens, materialem in aera secum transfert compartem. Hoc est liberalissimi Dei donum, quo servi sui Francisci Solani præmiavit obsequia: sæpe enim in aera elevatus, spatia non parva miro volatu transcurrerebat.

E
raptus

132 Semel in vigilia solennis indulgentiæ Portiunculæ post exceptas plurium pœnitentium confessiones, cum in infimo ex duodecim gradibus, quibus ad altare majus monasterii Limani ascenditur, coram sanctissimo Sacramento oraturus genua posuisset; repente a Patre Claudio Ramirez de Sosa, ejusdem Ordinis religioso, et conventus de Caxamalca b guardiano, visus est in summo præfati altaris culmine abstractus et in ecstasim raptus, moxque eodem situ et genuflexus ad locum, unde exierat, per aera revertisse. Dum Limæ in conventu Recollectionis moraretur, aliquando contemplationis impetu tractus, a choro superiori usque ad majus altare per centum pedum distantiam in aere elevatus pervenit, ibique seriæ orationi vacare repertus est; sic et dum Truxilli inhabitaret cœnobium, aliquoties a solo semi-uhlæ mensura, spiritus fervore elatum apparuisse, fama civitatis iudubitata promulgavit.

aliosque hujusmodi favores

b

133 Cum semel in conventus Limani valetudinario Vir Dei multum infirmus jaceret, frater Ildephonsus Muñoz, exemplaris vitæ Religiosus, commissarii generalis socius, ad ejus cubiculum ipsum invisurus accessit; cumque eum coram sacra Virginis imagine genuflexum orantem invenisset, ad socii cellulam rediit. Vix eam ingressus repentinum in sancti Patris cella strepitum, quasi e tormento bellico prodeuntem, audivit, ad quem subito præfati commissarii jussu causam exploraturus accurrens, ecstaticum Dei

F

a Deo obtinuit.

Servum

EX IMPRESSIS.

c

*Sed inter hos
tenuos af-
fectus,*

B

*dulces lacry-
mas*

*ac divinas
consola-
tiones,*

C

*summam
cuncti de-
missionem
conservabat,*

Servum e cellula egredientem ultra semi-ulnam a terra elevatum, et hinc inde Spiritu sancto, ne in parietes et in claustris fornices impingeret ducente, volentem extensis in crucis figuram brachiis, oculis ad cœlum erectis, aspexit, ac voce magna pias Scripturæ sententias proferentem audivit; donec tandem Indo Tertiario c, forte occurrenti, amplexu tenaci adhærens, ab ecstasi reversus tantam postea virium debilitatem sensit, ut a præfatis Ildephonso et Tertiario inter manus languens, atque deficiens fuerit in grabatum delatus.

134 Spiritualis lætitiæ fœtus in oratione concepti, sancti scilicet animæ exultantis clamores et voces, aut ab admiratione, aut a dilectione depromptæ, quibus humana mens impressos sibi a Deo pandit affectus, in nostro Francisco Solano maxime claruerunt. Hic enim, dum contemplationis lumine illustratus aut divinam intuebatur perfectionem, aut suæ nihilitatis aspiciebat miseriam, exclamare audiebatur : Quis es tu Deus meus, et quis sum ego ; tu totum, ego nihil ? Interdum vero aiebat : Mi Jesu, misericordia ! Aliquando coram pretioso Eucharistiæ sacramento brachia in crucis figuram expandens, alta voce dicere auditus est : Heu ! Domine, quis est, qui te offendit ; quis te, Deus meus, offendit ? Moxque affixo in terram ore prostratus aliud orationis genus incepit.

135 Illis autem clamorum et vocum excessibus inseparabiles erant rivuli lacrymarum, quarum a cœlesti Largitore donum, ut compunctæ et efficacis orationis signum, acceperat : hanc namque fletuum abundantiam, seu ex cordis liquefactione, sive ex dolore manantem, solet Deus servis suis in contemplatione exercitatis largiri ; nec enim deceret, ut, radiis veritatis clarescente intellectu, voluntas frigeret, et durior saxis scindi ad lacrymas doloris et compunctionis nollet. Lugebat proinde Franciscus Solanus amoris teneritudine emollitus, sed præsertim Dominicæ passionis recordatione compunctus ; ita ut non raro oculi ejus præ fletuum vehementia tumescerent.

136 Quoniam autem contemplativos Deus et pœnis immissis, et voluntariis eorum castigationibus exercet, eis sæpe suavitatem, ad quam gustandam Psaltes invitat, liberali manu concedit. Hanc profecto in oratione delibabat Franciscus, ubi consolationibus divinis abundans, totus in júbila solvebatur, quæ ne humanis oculis paterent, in secretum fugiebat. Illa etiam cœlestis favoris dulcedo ab anima plerumque redundabat in corpus, quod splendore mirabili coruscans, ex consortio sermonis Dei revertebatur, et oculos intuentium (ut supra dum de charitate, et erga sacram Eucharistiam amore diximus) perstringebat, ac aliquando in aula theologiæ conventus Limani orans quibusdam supernæ lucis radiis circumdatus apparebat ; et interdum multi vultum ejus natura subnigrum, candidiori nivis colore dealbatum viderunt.

137 Hujusmodi raptus, ecstases, lacrymæ, voces, nisi humilitatis sanctæ pariant affectum, dubia Spiritus divini indicia sunt ; hæc autem si adfuerit, cum eam superbiæ Pater nec parere possit, nec fovere, certissimum orationis e cœlo edoctæ et divinitus inspiratæ argumentum est.

Quare Franciscus noster Solanus, quem unctio Spiritus sancti docebat, illum præ ceteris fructum ab oratione trahebat : sæpe enim adeo propriæ infirmitatis notitia plenus ab ea prodibat, ac tam demissum de se ipso iudicium hauriebat ; ut se, qui terram calcaret, reputaret indignum, ac frequenter repeteret, magnæ sibi esse admirationi, quod tam gravem (qualis erat) peccatorem terra toleraret. Alium etiam infallibilem veræ contemplationis effectum, in proximi bonum Vir Dei ab ea retraxit : hinc enim emanavit lux illa cœlestis, qua futuros eventus et abdita cordium secreta penetrabat. Magnam tandem ipsius orationis efficaciam fuisse, totius vitæ historia, et quæ infra sequuntur, aperient ; dum quod humanis viribus sibi, aliisque comparare non poterat, precum suarum virtute terra marique obtinuit.

138 Cum igitur servus Dei Franciscus tam sancti exercitii in se utilitatem experientia probasset, et ipsius omnimodam in perfectionis via ambulantis necessitatem agnosceret, eam fratribus suis enixe commendabat, ac proinde, dum eos otiosis aliquando inter se confabulationibus videret intentos, temporis tam rari deperditionem dolebat ; et propterea etiam aliis præesse, ne tantæ jacturæ rationem Deo reddere teneretur, timebat. Dum conventus Recollectionis Limanæ guardianus esset, arbores ab horto eradicare cogitavit ; ne Religiosi, earum culturæ nimis attentis, animæ curam oratione agendam negligerent ; ac denique ulmos in civitatis ambulationem juxta præfatum Recollectionis cœnobium plantari ægre accepit ; convenientis illuc ad recreationem populi strepitu ac rumore Religiosos in sancta orationis quiete turbandos prævidens. Ex illo tandem orationis fonte Vir Dei salubria hausit in dirigendis animabus consilia, efficacia in prædicationibus verba, et prudentia in prælationibus documenta atque discreta præcepta.

*et fratribus
orationis
studium
commendabat.*

E

ANNOTATA.

a Is Peruanam Societatis nostræ provinciam sexennio gubernavit, et singularem pietatis famam adeptus est, ut videri potest in Bibliotheca scriptorum Societatis pag. 355. Longius S. Francisci Solani elogium ex eo datum est in Commentario prævio a num. 19.

b Caxamalca est provincia Peruvix, primis Hispanorum bellis celebrata ; nunc municipium, in patenti campo ad radices montium situm, istius provinciæ nomen retinet. Hoc autem hic indicari existimo.

c Per tertiarium hic intelligo laicum, qui habitu ab aliis fratribus distincto indutus conventui servit, ut postea in Ordinem admittatur. Tales tertiarios Ordinis Minorum etiam interdum vidimus in nostro Belgio, et alibi vocantur donati. Plura de similibus, qui sese ministerio cœnobiorum offerunt, vide apud Cangium in Glossario ad vocem oblatis.

F

A

CAPUT XII.

*Summa ejus caritas erga proximum,
prompta obedientia, religiosa pauper-
tas, et angelica castitas.*

Caritas ejus

A moris Dei foetus est amor proximi : hoc etiam Vir Dei Franciscus igne charitatis exarsit, ut plura in superioribus capitulis relata testantur. Hanc enim erga homines ardentem dilectionem in Hispania, in navigatione, in provinciis Tucumani non paucis manifestavit indicium; hanc et in Limanis partibus (ut ex sequentibus patet) non dereliquit, sed per nova quotidie incrementa intendit. Omnibus proximis malis, plus quam propriis, tangebatur, prompta iis quærebat remedia, omnibus efficaciter succurrebat; spiritualia tamen aliorum damna, quia graviora, mentem ipsius acri dolore pungebant: unde orta est illa in prædicando, arguendo, et admonendo continua et indefessa sollicitudo, quæ per totius vitæ curriculum in ipso mire eluxit.

erga pauperes,

140 Pauperes affectu tenerrimo diligebat, humiliter et benigne cum ipsis agebat, eleemosynas (quas comparare poterat) largiebatur; bonis et salutaribus consiliis eos informans et dirigens a malo avertebat, mortem famemque letalem potius perferendam, quam peccatum, Deique offensam perpetranda, docebat. Præterea hanc dilectionem omnibus communem facere odia extinguendo, inimicitias tollendo, ad pacem et amorem populos revocando diligenter curabat, et afflictos aut oppressos passionum Christi exemplo ad laborum tolerantiam hortabatur.

ægros,

141 In ægrotantium cura mirabilis erat: domus enim hospitales visitare, infirmorum lectos parare, vasa mundare, alimenta quædam dulcia subministrare, dolores officiis et exhortationibus lenire, confessionem peccatorum audire solitus, ardenti charitate cunctos complectebatur. Fratrum etiam ægrotantium numquam intermisit sollicitudinem, quam, quia ex regulæ præcepto commendatam, orationis exercitio sibi aliunde tam claro præferebat. Itaque præter impensissima-ministeria, quibus infirmis fratribus subveniebat, illos etiam, qua poterat, consolatione recreabat, et lyræ ac vocis suavissimo concentu laudes divinas, Matrisque Virginis hymnos decantans, eorum corda mira dulcedine afficiebat.

mæstos,

142 Cum P. Joannes de Arpeytia, qui Provinciæ duodecim Apostolorum minister fuit, Truxilli degeret, et nocte quadam importunis mæstisque cogitationibus perturbaretur; ecce quod hora noctis decima cellam ejus ingreditur Vir Dei, eumque præveniens, quid molesti pateretur, quæsivit; sibi quidquam accidisse neganti, ait: Omnia tua manifesta sunt, ego vero cantare scio; et hæc dicens lyram eduxit, quam pulsans coraru sacratissimæ Virginis imagine, laudes ejus voce sonora decantavit. Finita musica, in silentio re-

cessit, mæstumque Religiosum mira mentis lætitia perfusum, mœrore in gaudium mutato, reliquit. EX IMPRESSIS.

143 Similiter Annam Manrique, tertii Ordinis in Peruano regno primam reparatricem et abbatissam, febribus laborantem Dei Servus invisit; hæc vero intra se dicebat: Quid aliud cordis mei mæstitiam aptius quam patris Solani piissimus cantus leniret? Mentis tamen desiderium pandere verebatur. Vir autem Dei, Spiritu sibi interius loquente, devotæ mulieris cogitationem edoctus, illico tam suaves in honorem recenter nati Christi infantuli cantus emisit, ut ægra mentis consolatione repleta, exinde perfectam corporis cœperit acquirere sanitatem. Dirigendis in agone infirmis, et ad mortis transitum præparandis specialem a Deo gratiam acceperat, ac proinde ad tantæ charitatis officium non modo currere, sed volare videbatur; et qui alias silentio deditissimus fuit, tunc quasi imbres eloquia sapientiæ mittebat; uno verbo tam alacriter ministrabat ægrotis, ut nullum umquam impatientiæ verbum, vel tristiæ signum in eo fuerit deprehensum. agontzantes

144 Cum Truxilli degeret, visus est nonnumquam a quadam muliere, Ordini devota, plenis annonæ manicis e conventu prodire; cui aliquando, quo toties pergeret, sciscitanti respondit, se cujusdam sibi dilectæ domum adire. Quo responso mulier ad curiositatem stimulata, ipsum extra civitatem egressum, ad domum vetulæ cujusdam mulieris lecto detentæ, horribili lepra infectæ, a proximis et cognatis ob tetrum putredinis odorem omnino derelictæ, intrasse advertit; ubi in spiritus charitatis fervore, genibus in terram positis horrenda infirmæ ulcera osculari, deinde stans ea curare, lavare, ac abstergere visus est: tandem commendata ipsi patientia, largitis (quæ tulerat) donis, ad xenodochium inde transire; ubi lectos componebat, et, quæ supra retulimus, ministeria spiritualia et corporalia ægrotantibus impendebat. E

aliosque infirmos,

145 Circa novissimos vitæ annos in conventus a Jesu Limensis valetudinario cellam sibi ob continuas ægritudines assignatam occupavit; ibi solebat quotidie bis fratres infirmos invisere, et viliora quæque officia ardentem et humiliter exercere. Hunc et charitatis affectum ad ipsas quoque purgatorii animas extendebat, quarum pœnis tenere compatiens, eas orationibus, pœnitentiis, suffragiisque ex illo carceris ergastulo liberare, et cœlesti luci quam citius reddere satagebat; aliosque ad eadem pietatis officia frequentibus eloquiis invitabat. F

et misericordia erga animas purgatorii;

146 Fuit tandem Vir Dei tam suavi, tamque benigna et dulci natura a supremo decoratus Artifice, ut neminem a se nisi lætitia et gaudio perfusum, ac consolatum recedere pateretur, et cuicumque ipsum alloqui, aut peccata coram eo confessione promere contingebat, miram se experiri alacritatem, cordisque quietem profitebatur. Ipsa quoque animalia, quam olim in seraphico Parente innocentiam et benignitatem probaverant, in tam digno ipsius Filio reperiebant; unde non mirum, si feroces tauros mansuefecerit, si locustas, si cyniphe vocis imperio exterminaverit, ut superius visum est. ac benignitas

EX IMPRESSIS.
erga ipsa ir-
rationalia
animata.

B

Obedientia
impulsus

C

difficilia jus-
sa exsequi-
tur,

et ex amore
paupertatis

147 Aves etiam, primitivæ, quam Adam pec-
cando amiserat, vestigia in eo innocentiae præ-
sentientes, familiares et domesticas se illi præ-
bebant : sæpe enim visus est et auditus, dum in
Truxilli conventu moraretur, inter aviculas con-
versari, easque ad Creatoris laudes cantu pro-
mendas hortari; illæ vero quasi rationis compo-
tes, capiti ejus, humeris, brachiisque velut arbo-
rum ramis insidebant, cum ipso divina cantica
vocis naturalis concentu personabant, oblatam
sibi panis in frustula consciissi annonam e manu
ejus familiari rostro carpebant; harum duas casu
occisas testium fidelium relatio a Viro Dei, com-
passione permoto, vitæ restitutas affirmant. In-
festantes conventus Limensis valetudinarium for-
micas ita solius voluntatis imperio abegit, ut de-
inceps nullam infirmis molestiam, nec eorum ali-
mentis intulerint damnum. Eadem Viri sancti be-
nignitate allecti pisces, in supradicto euntium ab
Hispania ad Indias naufragio, ultro se capiendos
in hominum cibum illi offerebant : caneros etiam
ad ejus usque gurgustiolum ab aquis pergentes vo-
ce benigna excipiens, aiebat : Venite, creaturæ
Dei, ut inescam fratrum vestrorum majorum sitis.

148 Obedientia viri Dei Francisci Solani spe-
culum est nitidissimum, in quo suarum quisque
Religiosus contemplari poterit exemplar actio-
num. Nihil enim Minoritæ isti magis cordi fuit,
quam per semitas obedientiæ tutas et tritas cur-
riculum suæ professionis implere. Nemo avidius
ad dignitates et honores, nullus ad seculi pom-
pas velocius festinat, quam iste subditi vitam et
inferioris gradum ambiebat; oblata, immo et
collata sibi Religionis officia quoties recusaverit
ac renuntiaverit, ut amicam non desereret obe-
dientiam, exempla superius relata testantur.
Quotquot vero ipsum contigit prælatis subesse,
omnes una voce illum regularis observantiæ ze-
lantissimum observatorem proclamabant; cum
enim cæcam hujusmodi virtutem esse sciret,
ejusque perfectionem non solum in absoluta pro-
priæ voluntatis abnegatione; sed etiam in perfe-
cta rationis cæcitate consistere, omnibus superio-
rum nutibus prompte et alacriter obtemperabat,
nec corporis debilitate aut iufirmitate detentus,
ad implenda prælati mandata currebat.

149 Jussus a quodam præposito, longam et
difficilem aggressus est peregrinationem, licet
adeo infirmus et debilis corpore, ac superveni-
ente febre afflictus, ut ipsemet, qui jusserat, pœ-
nitentia ductus, metuensque, ne in via deficeret,
perfectis novem leucis, ut sisteret, imperaverit;
addens insuper, ut conventum aliquem sibi gra-
tum inhabitandum eligeret : ille vero ne volunta-
tis propriæ in aliquo sequeretur impulsus, præ-
latum rogavit, ut sibi, quam incoleret domum,
sua prudentia destinaret. Sciens itaque quantum
ex merito obedientiæ religiosis actionibus accede-
ret pretium, opus quantumcumque parvum abs-
que illius interventu aggredi nunquam præsu-
mebat; sed in omnibus Superioris aut mandatum
expectabat, aut licentiam petebat. Hanc tandem
status regularis esse propriam innatamque vir-
tutem, qua velut structuræ fundamento ruente,
totum spirituale corruiet ædificium, sine qua nec
Religio, nec fraternitas esset, fratribus suis ver-
bis ac factis efficacissimis suadere conabatur.

150 Margaritam pretiosam Minoriticæ familiæ

paupertatem Vir Dei impense coluit, et in ejus
observatione se legitimum seraphici Patris filium
probavit. Tunica vilis et aspera, lectus durus,
cibus tenuis, jejunia fere continua, cella brevis et
arcta, supellex exigua, quietis fuga, laboris
amor, deliciarum et voluptatis odium, veram il-
lam quam docuit Christus, quam seraphicus Pa-
ter in suis optavit paupertatem, in Francisco So-
lano peculiarem sibi thronum elegisse demon-
strarunt. Solet plerumque in prælatis virtutis il-
lius decor marcescere, dum sibi ipsis rigidi, aut
nimiam in ædificiis curiositatem, aut in donis se-
cularium largitatem indiscrete admittunt. At vero
noster Solanus, dum conventui S. Mariæ angelo-
rum Recollectionis Limanæ præesset, superflua
quæque aut curiosa rejiciens nec solo pavimen-
a sterni, nec ostiorum, ac fenestrarum tabulas scal-
pello dolari permisit; illis scilicet ornamentis
sanctæ paupertatis pulchritudinem deturpari af-
firmans.

151 Pariter oblatas a quodam devoto seculari
conventui Recollectionis duas Christi et Virginis
imagines, dum quingentis nummis appretiari sci-
vit, evangelicæ paupertatis zelator eas recipere
noluit, ac digna Francisco Patre sententia dixit,
pretium illarum fratrum mendicorum conditio-
nem excedere; magisque gratum acceptumque
Deo futurum, si in alicujus orphanæ, aut in plu-
rium egenorum levandam miseriam converteretur.
Ejusdem evangelicæ paupertatis amore pe-
culiaria sibi oblata a secularibus, ipsius necessi-
tati compatiens, rerum alias Minori licitarum
munera respuebat. Nonnullis ante obitum men-
sibus, quosdam (e quibus prædicationum mate-
rias hauriebat) viles, et parvi pretii libros ad
guardianum detulit, ut eos juxta discretionem
suam in usum aliorum transferret; at tandem in
ultimo agonis conflictu, ut se vere pauperem ex-
hiberet, habitum ad sepulturam a guardia humi-
liter petiit, et in eleemosynam impetravit.

152 Castitatis illibatæ florem in viro Dei Fran-
cisco angelicæ puritatis decorem imitatum fuisse,
eorum, qui cum eo vivente familiariter egerant,
et Religiosorum, qui confitentis peccata excepe-
rant, fide digna assertio confirmat. Hujus quippe
virtutis curam adeo cordis sui medullis impresse-
rat, ut omnia ejus dicta et facta, aspectus ac pro-
gressus, conversatio et actio suavem castitatis
redolerent odorem; nemo modestior illo, nemo ta-
citurnior, nullus oculis ac sensibus purior. Mu-
lierum familiare colloquium omnino vitabat, nec
umquam nisi obedientiæ, aut charitatis necessi-
tate adstrictus eas alloquebatur; tuncque tantam
visus et linguæ præferebat compositionem, ut ex
ea cordis innocentiam et puritatem aperte mani-
festaret.

153 Dum in provincia Tucumani populos do-
ctrinam doceret Christianam, occasiones perversas,
et gentis effrenatam ad malum libertatem
advertens, locum quemdam et tractum, passibus
centum a cellula sua distantem, designavit, ultra
quem, ne quæcumque omnino mulier Inda transi-
ret, nec alibi, quam in ecclesia pro confessione
aut re quapiam alia necessaria ulla ipsum allo-
queretur, prohibuit; si quæ autem præscriptos
limites transgrederetur, eam a doctrinæ præpo-
sitis fiscalibus puniri jubebat. Ab externis vero
sensuum oppugnationibus ita per modestiam, et

femineæ

pretiosa mu-
nera respuit,

E

et ad castita-
tem conser-
vandam

F

varia media
adhibet.

A femineæ conversationis fugam munitus, domestici etiam inimici, carnis scilicet petulantiam, asperis pœnitentiis reprimebat, et per continuas corporis afflictiones ad optimum illud supremi Largitoris donum (castitatem virginalem) consequendum se disponebat. Quod equidem assecutum, plura non solum dum viveret, indicia; sed etiam corporis immutatio, candor, tractabilitas, odorque suavis probarunt. Insuper et miraculo voluit Deus Servi sui manifestare puritatem, quando crus, a medico post mortem contactum, ad se retraxit.

CAPUT XIII.

Austera vivendi ratio, maxima humilitas, et mira patientia.

B

Præter austeram abstinentiam

Quisquis humani corporis debilitatem, et carnis corruptibilis infirmam complexionem inspiciet, incredibiles quasi viri Dei Solani pœnitentias reputabit; nisi divinæ manus potentiam, in fragilitatis nostræ victoriis elucescentem, attendat: servus namque Christi Franciscus adeo durum membris suis bellum indixit, ut nullum umquam corpori levamen ac requiem impendisse videatur; in mortificatione sensuum mirabilis, oculos modestia, linguam silentio, os abstinentia domabat: numquam otiosa verba protulisse auditus est, nec umquam aures ad voces contumeliæ, murmuris, ac dedecoris aperuisse. Erat in cibo adeo rarus, ut frequenter ad biduum triduumque abstinentiam protraheret; adeoque temperatus, ut vix sustentandæ naturæ necessaria alimenta comederet: unde infirmitatibus continuis debilitatus, medicorum et prælatorum mandato ad carnis esum adstrictus, medio plerumque gallinæ jecore et modico jusculi haustu contentus, vitam, affirmantibus medicis, miraculose protractam ducere putabatur.

C

corpus suum ciliis et flagellis cruciabat,

155 Addebat tot abstinentiis rigidam exterioris hominis macerationem: sub hispida namque et aspera veste cilicium acuminibus horrendum ferebat ad carnem, quam et flagellis asperrimis, usque ad copiosam sanguinis effusionem interdum repetitis, per singulas noctes cruciabat; ita ut ille, cui, ob sanitatem nulla umquam medicis visa est sanguinei humoris sectione fundendi copia suppeteret, eodem ita frequenter violentia flagellorum expresso, parietes tingeret et pavimenta. Irreconciliabilis propriæ carnis inimicus, dum in novissima ægritudine dolores acutissimos pateretur, ac omnium fratrum in se commiserationis affectum moveret; ipse semper sibi austerus et immisericors, jucundos ad cœlum oculos elevabat, ac voce alacri dicebat: O me felicem, cui cum flagellando corpori et traditori isti vinciendo domandoque vires desint, se divina manus in mei vindictam armavit!

156 Præter illas inflictæ sibimet pœnitentiæ

duras et assiduas mortificationes, incredibilia sunt quæ, et quanta in tot peregrinationibus pro Dei gloria et proximi bono susceptis Vir apostolicus toleraverit incommoda. Sciunt omnes Minoriticæ professionis fideles alumni, quam gravia juxta evangelicam normam ambulantes prædicatores mala patiantur; et quam arduo dignus sit præmio, qui sine argento, sine sacculo, sine humano subsidio, pedester et mendicus ad seminandum Evangelii verbum procedit. Per has exercitatus est vias verus Minorita Franciscus Solanus, et Limana civitate ad Tucumani provincias pergens per arduos solaribus radiis oras, per invios montes, per deserta et horrida loca, per profundos ac rapidos fluvios; modo siti, modo fame, modo infirmitate, nunc persecutione vexatus transivit, ac tantum sex centum leucarum decursum, sicut in reditu pedester egisse certum est, ita et eundo percurrisse indubium esse debet.

EX IMPRESSIS
et apostolicis
laboribus

157 Aliquando etiam a conventu Recollectionis Limanæ ad locum, qui Callao a dicitur, duabus leucis distantem missus; ut brevitem itineris carnis afflictione redderet asperiores, acutis sandalia clavis transfixit, quorum acumina ad pedes vergentia ipsos in viæ decursu, crudeli plaga cruentasse credendum est. Cum in conventu Limano ageret, sæpe nudis genibus in terram flexis, imbre lacrymarum perfusus, claustrum percurrerebat. In ultimo agone constitutus, cum totus vehementia febris arderet, nonnisi de confessarii consilio et assensu refrigerandæ linguæ modicam aquam ausus est adhibere. Tandem seraphicum Parentem in corporis austeritate imitatus, cum ipso etiam ingenuam corpori, gravioribus pœnis ac pœnitentiis, quam naturæ debilitas pateretur, cruciato, deprecatus est veniam. Verumenimvero Deus, Servi sui holocaustum in suavitatem odoris se recepisse monstravit, dum imminente mortis periodo a profunda ecstasi reversus, auditus est in alacritate spiritus dicere: » Benedicta sint talia flagella, jejunia et » pœnitentiæ, quas tam magnum gloriæ pondus » exspectat. » Hinc pie credere licet, Viro Dei æternæ felicitatis gradum, ad quem mortificationis merito perventurus erat, fuisse revelatum.

alias carnis
macerationes
addebat;
a

E

158 In humilitatis abyssu eximiarum, quibus splendebat, virtutum basim et fundamentum stabile collocaverat; in hac seipsum visus est excessisse. Hæc est enim illa virtus, qua suadente toties sibi collata prælationis officia deposuit; ita ut intra quatuor menses, quibus munus guardiani exercuit, illud undecies renuntiasset comperitur, non alio impulsu, nisi quod se ipsis omnino reputaret indignum. Hæc est illa, quæ ipsum ex Hispania non minus quam intensa charitas ad Indias perduxit; ut enim fastum bonæ famæ, quam sibi tot virtutibus (et ut quidam vir religiosus se ab ipsomet confidenter audisse refert) mortui pueri resurrectione comparaverat, declinaret ac tutius lateret, non solum ad alterius hemisphærii terras, sed in abditissimas ejusdem regiones secessit. Hæc illa est, quæ etiam dum guardiani fungeretur officio, ipsum nonnumquam in rectorium fume aut habitu ad collum alligato, et arundine per os transversa ad majorem sui contemptum et ad culparum, quas commis-

F

attamen tanta erat præditus humilitate,

EX IMPRESSIS.
* lege pro-
sternebat.

ut pessime
de se, optime
de aliis sen-
tiret,

se putabat, veniam humiliter postulandam trahebat, et ad pedes Religiosorum calcandum prostrabat *.

159 Altissimos humilitatis gradus attigerat, dum in propria aestimatione nihil erat, nisi peccator ac homo vilis, talemque ab omnibus se reputari summe desiderabat; suam aliorum sententiis facile submittebat, nec quidquam boni de se præsumens, de aliis magnam concipiebat aestimationem, cunctos sibi præferens, nemini seipsum anteponebat. Digna sunt æternæ memoriæ verba, quibus bonam, quam de fratribus suis conceperat, opinionem et reverentiam pandebat; aiebat quippe: "Dum audio fratres invicem colloquentes, credo ipsos de Deo tractare; dum video comedentes, puto ad id necessitate adstrictos; dum demisso immodeste caputio, brachiis incompositis, gressuque præcipiti aut indecenti cerno ambulantes, sic eos ab hominibus contempti et stultos reputari velle existimo, licet revera coram Deo sint justi et boni." Hujus tandem humilitatis quasi filiæ matris sunt benignitas, familiaritas, et modestia, quibus etiam minimis et pauperioribus se libenter admiscebat, neminem contemnens, omnibus amorem ac debitum honorem reddens.

et in laboribus ac infirmitatibus miram ostendit patientiam,

160 Fructum legitimum perfectæ humilitatis patientiam, vir Dei Solanus in omnibus vitæ humanæ experimentis invictam servavit: cum enim se omni consolatione indignum reputaret, non solum ærumnas, infirmitates et contemptus patienter tolerabat; sed et ipsis gaudebat, Deique cantica personabat. In magnis illis peregrinationibus quot pertulerit vitæ discrimina, quoties æstu et algore, siti ac fame laboraverit; superius relata probarunt; et in his omnibus nullum egressum est ab ejus ore impatientiæ verbum. Gravissimis insuper infirmitatibus afflictus, atque doloribus continuis oppressus, fortissimo patientiæ scuto se munivit; nec umquam aut tristior, aut aliis gravior fuit, sed semper hilaris et quietus Deum benedicebat, ita ut omnibus miræ tolerantia præberet exempla.

C
quæ præsertim elucebat in reprehensionibus,

161 Fuit etiam Vir Dei tentationibus illis probatus, quibus et sincera humilitas, veraque patientia deteguntur; amicorum scilicet fratrum acri reprehensione non semel agitatus. Ad ejus aliquando cellam accessit quidam gravis Religiosus, et nihil tale cogitantem cœpit acriter increpare; quod homo superbus et hypocrita esset, quod omnes vana sanctitatis apparentia deciperet, addens præterea, detegendas aliquando ipsius fraudes, nec plebem semper illius simulationibus fore decipiendam. Ad hæc Vir humilis et patiens, quod talem invenerit reprehensorem, qualem olim seraphicus Patriarcha sibi formabat, exhilaratus, jubiloque perfusus ad pedes arguentis procidit, gratias egit, se vere cognitum confessus, rogavit, ut sibi ignosceret, ac pro salute animæ suæ divinæ misericordiæ preces offerret. Recessit alter compunctus, ac in bona, quam de Viro Dei conceperat, opinione confirmatus. Ingredientem ad se aliquando Virum sanctum infirmus quidam Religiosus gravis æruditus, cœpit hoc objurgare sermone: "Quid ad me, hypoerita, venis; num ut me sicut alios decipias? Vade retro, nec umquam te meo

"conspectui sistas." Haud fuit Vir Dei repentino casu turbatus, sed quia profundas in ipsius anima radices egerant humilitas et patientia, gaudio repletus, genisque risu et lætitia perfusus, in cunctis illum vera locutum alte respondit.

162 Cum ab Hispania ad Indias navigaret, asperam a Religioso, sibi meritis ac gradu non parâ, mira toleravit patientia reprehensionem. Quadam enim die profundæ orationi intentum ille duro rudique accentu redarguit; quod, ut privatæ consolationi vacaret, proximi bonum desereret, Nigros b Christianam non doceret doctrinam. Hanc Vir sanctus in silentio et mentis quiete excipiens increpationem, Christianæ fidei documentis instruxit illico Nigros barbaros simul navigantes; postmodum ore ad laudes divinas soluto, totam in devotis canticis, Deique et Virginis laudibus noctem transegit. Miratus hanc mansuetudinem reprehensor, ac confusus die sequenti veniam deprecaturus, ad Viri sancti pedes provolutus est; quem ille amore singulari complectens, quasi specialem benefactorem excepit. His et aliis probationibus palmam invictæ patientiæ reportavit.

quas immerito ab aliis putiebatur.

ANNOTATA.

a Callao est portus Limæ, et municipium, in quo sunt multa ædificia, in quibus reconduntur merces ex Europa, Nova Hispania, aliisque regionibus advectæ. Præter alia religiosorum cænobia, est ibi etiam domus Societatis nostræ.

b Per Nigros intelliguntur mancipia, quæ ex Nigritia, Africæ regione, aliisque terris adducta, ad varia ministeria venduntur.

CAPUT XIV.

Ultimus ipsius morbus, mira in eo patrata, ac pia mors.

Etsi tota viri Dei Francisci vita crux fuerit, et martyrium; tamen duobus (antequam e vivis excederet) mensibus, ut christianæ patientiæ pretio divinas acquireret promissiones, graviores sensit dolores, quibus adjuncta vehemens febris ipsum lecto decumbere omnino coegit. Veniant huc omnes Christiani, et Viri tanti exemplo viam bonæ mortis addiscant: lectulo namque decumbens, etsi viribus corporis paulatim destitueretur, animæ virtutes intendit, factus in infirmitate potentior. Erat in prospectu ejus sacra Crucifixi effigies, quem interdum alloquens gratias agebat, quod ea, quæ propria manu corpori infligere non poterat, ille inferret flagella, et de hoste ipsius (scilicet corpore) optatam reposceret vindictam. Inde ad seipsum dirigens verba, non hic expectandam requiem fatiscentibus membris contestabatur.

F

Beatus vir in ultima infirmitate

A
*varia teneræ
 pietatis indi-
 cia præbet;*

164 Ab orationis exercitio nulla eum infirmitas potuit amovere, sed in ultimis illis diebus ita contemplationis in eo volatus efferebuit, ut semper inter angelos conversari videretur, ac corporæ necessitatis oblitus, etiam peritorum medicorum iudicio, vitam miraculose tamdiu protrahere crederetur. Numquam ejus ferventior, aut prolixior oratio; nullum coram se nisi de Deo sermonem misceri, nihil nisi proficuum et spirituale legi permisit. Voluit, ut socius devotissimas eruditissimi et piissimi patris Ludovici Granatensis meditationes coram se legeret; eo tamen modo, quod interdum eum a lectione cessare jubens, Vir Dei, conversis ad Crucifixum oculis, in suavissima oratione audita ruminabat, a qua velut a somno excitatus, iterum legentem attente audiebat. Postea solutus in lacrymas, familiarem sibi præcatiunculam, GLORIFICETUR DEUS; vel aliam hujusmodi magna mentis teneritudine repetebat. Aliquando psalmos illos: LAUDA, ANIMA MEA, DOMINUM, et: BENEDIC, ANIMA MEA, DOMINO, postulans recitari; et ineffabilem in his cordis liquefactionem sentiebat.

B
*fervidos vir-
 tutum actus
 exercet,*

165 Evangelium illud Joannis, ANTE DIEM FESTUM PASCHÆ, etiam sibi legi optavit; ad cuius verba, sed præsertim ad crucifixionis historiam, mire commotus, Christum patientem alloqui cœpit, et gratias agens, ejus bonitatem et misericordiam, sibi peccatori tam benigne impensam, celebrare. Hymnis quoque B. Virginis plurimum recreabatur, et in illius consideratione, júbilo et lætitia perfundebatur. Confessario suo aliquando dixit: « Adjuva me, Pater, ad Dei » laudes promendas; » moxque adjunxit: » Deus » meus, tu Creator, Rex, Pater meus, tu deli- » ciæ, tu cunctæ res meæ. » Et his dictis, adeo flamma divini amoris exarsit, ut anima ad iutus conversa, totaque spiritualibus deliciis occupata, sensus immobiles, corpusque marmori simile reliquerit.

*et post ecsta-
 sin*

166 Quadam die, cum idem confessarius corporis ejus angustias animæ voluptate sublevaturus dixisset: « O pater Francisce, quantum erit » gaudium civitatis sanctæ Jerusalem, lapidibus » pretiosis ædificatæ, lucerna cujus est Agnus; » ita efferebuerunt Viri sancti præcordia, ut in laudes divinas proruperit, et in pelagus contemplationis immersus, et omnino absorptus, aperto ore, oculis elevatis, corpore (quod per totum ægritudinis tempus jacuerat) erecto, extensis brachiis, decora sui compositione longam sit ecstasim passus: qui cum vocantium vocibus non responderet, solus in suavis deliqui libertate relictus est. Ab his autem excessibus, prout impressio cœlestis mentem affecerat, aliquando hilaris, aliquando lacrymabundus revertebatur.

ac raptum

167 Exorto sanctissimæ Trinitatis die festivo, in tanti mysterii cogitatione, debilitatem corporis spiritus fervore corroborans, e cella quasi alatus exivit, voce alta intonans: BENEDICAMUS PATREM ET FILIUM CUM SANCTO SPIRITU, omnes ad individuae Trinitatis laudes celebrandas invitabat. Succedente postea Corporis Christi solennitate, a dilecto animæ suæ Agno immaculato speciali quodam beneficio recreatus est. Pater quippe Franciscus a Mendoza confessarius ipsius (qui nocte illa cellulæ ejus ostium, ipsum invisurus

aperuit) solum quidem invenit, sed loquentem, et multa gaudii signa demonstrantem. Audiit quoque hæc verba: VENITE, ADOREMUS ET PROCI- DAMUS ANTE DEUM, sæpius repetentem. Vidit et angulum cubiculi quemdam manibus designantem, quasi Majestatem illam (quam laudabat, ad cuius etiam laudes creaturas vocabat) indicaret. Qui mox ad confessarium intuentem conversus rogavit, ut abiret, nec suave illud matutinum sua præsentia turbaret. Cui ille morem gerens, clauso ostiolo, recessit; sed tunc Virum Dei singulari aliqua Christi visione honoratum, ex iis, quæ viderat et audierat, intellexit.

*cœlesti viati-
 co munitus
 diem mortis
 suæ prædi-
 cit;*

168 Crescente infirmitate, visum est medicis opportunum sacri Viatici tempus; quorum sententiam significantibus sibi fratribus, respondit Vir sanctus: « Intempestive quidem, et prom- » ptius; sed tam bonum hospitem Christum cito » recipiamus. » Fuit hæc dies decima quinta ante obitum ejus. Sacramento mira devotione sumpto, visus est quasi novas acquisisse vires: quare reverendissimus P. Joannes Venido, mox episcopus Orensis *a*, vitæ terminum diutius protrahendum existimans, Viro Dei, quod sacram Portiunculæ indulgentiam lucraturus putaretur ait. Cui ille, indulgentiam quidem dilecti sui patris sancti Bonaventuræ se consecuturum adjecit. Quibus verbis, aliisque indiciis in festo tanti Doctoris obitum omnes intellexerunt; nec desunt pii bonique Religiosi, qui clare et distincte sic a Dei Servo prædictum affirmant. Asseritque P. Franciscus de Nuñes, quod nocte feriæ secundæ, biduo antequam migraret; cum nonnulli fratres ad cellulam Viri sancti concurrissent, sibi ab eo dictum fuit: « Mone Patres, ut red- » eant ad somnum; non enim hac nocte, sed » in die patris mei sancti Bonaventuræ sum mo- » riturus. »

E

a

169 Circa ultimos vitæ ipsius dies multoties auditæ, et visæ sunt aviculæ quædam in cellulæ fenestra. cantu suavissimo, et melodia insolita adstantium aures animosque rapientes: quæ cum nec strepitu, nec vocibus humanis terrentur, ac noctibus ipsis, mediaque hieme (Julio enim mense hiems Limanis est) præter morem canerent. corpus ejus mortuum ad valetudinarii oratorium postea suaviter resonando sint subsecutæ. mirum aliquem et plane divinæ operationis effectum portendere putabantur.

*circa quem
 aviculæ hie-
 mali tempo-
 re dulciter
 canunt.*

170 Quinto ante obitum die fratri Joanni Gomez, infirmorum curæ præfecto, ait: « Num- » quid advertis, frater, magnam Dei erga me » misericordiam, qui vires mihi ad vincendum et » expugnandum inimicum suppeditavit? » Tri- duo mortem præcedente, ad Religiosum sibi ministrantem reflectens, lacrymans ac suspirans in hac verba erupit: « Unde hoc, mi Domine Jesu, » ut tu crucifixus, et ego servorum tuorum mi- » nisterio adjutus; tu nudus, et ego coopertus; » tu alapis percussus, spinisque corouatus, et » ego tot bonis cumulatus, totque beneficiis con- » solatus? » Die sequenti, præsentibus multis fratribus, exclamavit: « O Deus animæ meæ, » sis glorificatus; qualis est tua circa me digna- » tio! Quod cum in desertam solitudinem quasi » stercus maleolens projici. et ab omnibus me- » rear derelinqui, tunc angelis istis (Religiosis

F

*Tandem post
 ferventes af-
 fectus,*

.. scili-

EX IMPRESSIS

„ scilicet) me video circumdatum, et eorum offi-
 „ ciis tam affluenter sublevatum. Gaudeo, Do-
 „ mine mi, quod Deus sis, o quam suavis es! „
 His dictis, ad adstantes conversus, eos ad amo-
 rem divinum efficacibus verbis est adhortatus.
 Tandem, quidquid ad novissimum halitum tem-
 poris fluxit, totum in charitatis, orationis, et
 omnium actibus virtutum expendit.

et extremam
 unctionem
 ac ecstasin,

171 Die XII Julii, extremæ Uctionis Sacra-
 mento se ad agonem, ut bonus Christi miles, ac-
 cinxit, atque ut facilius pauper et nudus cum nu-
 do hoste pugnaret, laceriorem habitum in elee-
 mosynam a guardiauo impetravit; mox com-
 mendata præceptorum cœlestium et regulæ se-
 raphicæ observantia, singulis fratribus tenerrimo
 amplexu valedixit, et quamquam, dum viveret,
 speculum sanctitatis fuisset, malæ ædificationis
 et vitæ parum religiosæ supplex et gemebundus
 veniam deprecatus est. Nocte transitum præce-
 dente in profundam ecstasim raptus, omnium
 adstantium iudicio exspirasse creditus, reversus
 tamen postea, exclamavit: „ Lætatus sum in his,
 „ quæ dicta sunt mihi; in domum Domini ibi-
 „ mus. „ Ex tunc usque ad finem, visa est in
 facie ejus superfusa lætitia, alacritas, et venu-
 stas, ac anima ejus de bono sibi promisso exul-
 tans, in effusa gaudii signa prorupit. Dicenti sibi
 cuidam fratri: „ Quandoquidem te, Pater, jam-
 „ jam ad cœlum Deus extollet, memento mei,
 „ dum veneris ad regnum æternum; „ respondit
 hilari voce: „ Ita est, quod ad cœlum pergo;
 „ sed hoc ex meritis mortis et Passionis Christi:
 „ ego enim maximus peccator sum; cum ad pa-
 „ triam appulero, bonus tibi amicus ero. „

B

immutato
 mirabiliter
 corpore,

172 Orta est denique dies sancto Bonaventuræ
 sacra, in qua Vir Dei debitum naturæ soluturus,
 non horruit ad terribilium terribilissimum, sed
 multis indiciis ineffabilem lætitiā pandit. Ea-
 dem die, febris continuæ (quæ corpus, exesa car-
 ne, velut aridas radices exsiccaverat) subito in-
 temperies cessavit: oris saliva prius fœtida, jam
 suavem odorem emisit; manus asperæ et rugo-
 sæ, tunc candidæ et naturali redditæ proportio-
 ni apparuerunt. Adeoque novas videbatur in-
 duisse vires, ut quidam medicus, dum postea de-
 functum scivit, aliquo casu extraordinario (puta
 amoris divini, aut desiderii cœlestis violentia)
 exspirasse affirmaverit.

C

pie moritur.

173 Cum itaque Religiosi adstantes Officium
 divinum voce intelligibili recitarent, Vir Dei ad
 versiculum, GLORIA PATRI, oculis ac manibus
 sursum erectis, solitam jaculatoriam, GLORIFICETUR
 DEUS, suaviter proferebat. Finitis psal-
 mis, symbolum fidei decantatum est, suam in-
 terim musicam et harmoniam aviculis commi-
 scentibus; cumque ad verba illa: ET INCARNATUS
 EST DE SPIRITU SANCTO EX MARIA VIRGINE ven-
 tum est, iussonuit etiam ecclesiæ campana signum
 elevatæ Hostiæ in Missa solenni S. Bonaventuræ.
 Tuncque Vir sanctus ad Crucifixum inten-
 tus, manibus in crucis figuram compositis, devo-
 tam oratiunculam, GLORIFICETUR DEUS, cum
 anima ad Deum ejaculatus est, et dormienti si-
 milis exspiravit die XIV Julii, S. Bonaventuræ
 festo b, anno vero millesimo sexcentesimo deci-
 mo, ætatis suæ sexagesimo primo. Corpus a fra-
 tribus curatum, circa meridiem ad valetudinarii
 oratorium juxta morem delatum est.

b

D

ANNOTATA.

a *Suspico, scriptorem Vitæ ex voce Hispanica Orense perperam fecisse Latinam: hæc enim episcopalis Galleciæ urbs, Compostellano archiepiscopo subjecta, et vulgo Orense dicta Latine apellatur Auria, vel Amphiloehia et interdum Aquæ calidæ Cilinorum, estque sita ad Minium fluvium, ubi etiamnum exstant calidi fontes. Hæc est probabilior geographorum opinio. Quidquid sit, ego alium episcopatum Orensem, seu potius Auriensem invenire non potui.*

b *De die obitus difficilem nodum proposuimus in Commentario prævio num. 2 et 3.*

MIRACULA

E

AUCTORE EODEM TIBURTIO NAVARRO

Collecta ex processu beatificationis, aliis-
 que hujusmodi instrumentis a.

a

CAPUT I.

*Varia beneficia, quæ die obitus et sepul-
 turæ beati Francisei Solani multis
 ejus opem implorantibus concessa sunt.*

Virtutibus se homo, dum vivit, Dei servum
 fidelem probat; grata sibi hominis fuisse
 obsequia, post mortem Deus miraculis manife-
 stat: ita profecto se circa dilectum Famulum
 suum divina munificentia gessit, quem in ipso
 obitus die voluit miris operationibus coruscare.
 Dolebant gravissimo capitis dolore patres Joan-
 nes Sedano, et Ludovicus Pacheco Observantes
 Minoritæ, cum ipso mortis Francisci Solani die,
 ille sacras defuncti manu suo reverenter capiti
 imponens; hic quamdam ejusdem reliquiam de-
 vote contingens, subitæ liberationis gratiam re-
 ceperunt. Nec minus se in alios fratres suos be-
 neficum Vir Dei exhibuit: nam, testante P.
 Francisco de Mendoza prædicatore, inculpatæ
 vitæ Religioso, eadem die quidam fratres in va-
 letudinario ægritudinibus detenti, salvi et inco-
 lumes evaserunt.

Varios a ca-
 pitis dolore,
 F

2 Cum Christophorus Vivas jamdiu asthmati-
 co dolore laboraret, tentatis frustra humanis re-
 mediis ad opem divinam confugit, et coram Fran-
 cisci Solani corpore humiliter genuflexus oravit.
 Exaudita est humilis ejus deprecatio: nam Servi
 Dei intercessione liber recessit.

asthmate.

Similiter

A Similiter et Anna de Prado, a decennio asthmatica, acutam febrem, et acutum lateris cruciatum nonnumquam patiebatur. Hæc nullo sublevata remedio, audita felici P. Francisci morte, ipsum pro salute deprecata est, et tunicæ ipsius particulam pectori devote admovit; ad cujus contactum subito convalescens similem numquam imposterum ægritudinem sensit, licet sæpe a præscripta sibi vitæ ratione in tantum deviaverit, ut antea ex minimo horum excessu molestias quasi letales experiri soleret.

Intensitate, 3 Joannes ab Azana mercator jampridem ventis intra præcordia conclusis gravatus, nec corpus erigere poterat, et quibusdam membris intumuerat. Hic coram sacro cadavere genuflexus orans, ut manus et pedes devote osculatus est, se liberum vidit.

Febri, Eadem die Franciscus de Avalos Tinoco, cum a multis mensibus tertianam, ac interdum quartanam cum vehementis frigoris crebro accessu febrem pertulisset, ut P. Solani corpus invisit, manibus et pedibus oscula infixit, habitus ejus et chordæ præsegmina collo suo reverenter apposuit, quam imminere putabat febris molestiam, nec tunc, nec imposterum sensit.

fluxionibus, 4 Semestris puella, Joannis Stephani Perez, et Antoniae Ortiz de Vargas filia, ob nervorum tumorem manca facta est; accessit et vehemens fluxio in brachium jam læsum, fletus ab ea lugubres extorquens. Afflictus filiae malo parens ad conventum sancti Francisci, quamdam P. Solani eadem die defuncti reliquiam petiturus, accurrit: obtentum tunicæ parvum fragmentum, ægrotantis puellulæ partibus læsis reverenter approximavit; ad cujus contactum subito nervorum contractio desiit, fluxio cessavit, et infantula perfectum manus brachiique usum recuperavit.

Interum febrile, 5 Puer septennis, Joannis de Esquibel filius, alternis intensi frigoris, et vehementis caloris vicibus in febrem periculosam deciderat; cum eo, quo Vir Dei migrabat momento, exclamavit: Deferte me ad patrem Solanum; quia ille me sanabit. Delatus itaque ad oratorium, in quo corpus expositum erat, manus illius et pedes devotis osculis est veneratus; moxque levamen sentiens, domum alacer et gaudens reversus est, nec malo hujusmodi ultra laboravit.

C 6 Ludovicus Laurentius de Esquibel, duodecim annorum puer, gravi infirmitate, quasi obstructione oppressus, ita circa stomachi orificium intumuerat; ut a medicis moriturus crederetur. Verum eadem die, qua Servus Dei debitum naturæ persolvit, tunicæ ipsius particulam a quodam Religioso accepit, quam nocte sequenti ad turgentes stomachi fauces confidenter admovit; mane autem consurgens, se sanum a tumore invenit.

urinae detentione, 6 Catharina de Armenta, uxor Joannis Martini de Vivas, diuturna stranguria, seu urinae detentione laborans, cum nec cibum, nec somnum capere posset, a medicis derelicta morti proxima credebatur, jamque sepulturæ ipsius necessaria parabantur: cum ingrediens ad illam Joannes de Villavicentio, mortem P. Solani recentem annuntiavit, et ægram, ut ejus merita imploraret, admonuit. Illa itaque Servi Dei humiliter exposceus auxilium, tunicæ ejus fragmento

partem dolentem tetigit, ac filum ejusdem stamineum ore deglutiit, statimque calculum cum urina ejiciens sanitati completæ restituta est.

7 Pater Didacus de Estrada, Ordinis B. Mariæ Redemptionis captivorum sacerdos, acutis et intensis febribus (quarum singulis accessionibus biduo detinebatur) laborans, nec remedium in humanis inveniens; ipso exsequiarum P. Solani die, cum acutissimus esset capitis dolor, et vehementior æstus accretio, ad eum pro sanitate exorandum se contulit. Itaque frequentes populi turbas penetrans, et coram corpore genuflexus procumbens, ejus pedibus et manibus devota oscula consignavit, et caput illius plantis reverenter supponit. Exauditus est pro sua devotione et Servi Dei meritis: nam illico febris et dolor non amplius reversura abscessere. In cujus beneficii memoriam singulis postmodum noctibus PATER et AVE MARIA ad Virum sanctum dirigere consuevit.

rheumate, Eleonora de Coca, Joannis Perez de Mendejar vidua, cum a triennio continuis cerebri fluxibus et rhumis afflicta, nec palatum lingua contingere, nec vocis articulos posset efferre, quamdam habitus Servi Dei reliquiam vertici suo superinduxit; et statim, subsecuto levamine, meruit ab ægritudine liberari.

capitis dolore, Sic et Maria Sancia eadem tunicæ præsegminum virtute, ipsa funeris die a molesto capitis dolore, et febris intensa sanata est.

8 Eleonora de Abreu a sex mensibus profluvium sanguinis patiebatur: exquisitis medicinæ remediis non tam non diminuta, quam aucta infirmitas eam paulisper ad mortem ducebat. At præcipua mali vis ipso patris Solani exsequiarum die efferbuit. Contigit autem, ut capitaneus Dominicus de Bustinca maritus ipsius cum prorege (cujus satellitii locumtenentis officium agebat) conventum S. Francisci mane ingressus, et candorem, suavitatem, odorem, et alia superius enarrata exanimati privilegia corporis admiratus; forte aliquas tunicæ ipsius particulas a Religiosis dono acceperit, cum quibus domum reversus, uxorem sic periclitantem, ut gauderet, admonuit, et de salute reliquiarum patris Solani contactu obtinenda speraret. Et revera, admotis ad infirmæ ventrem sacris præsegminibus, subito profluvium stetit, et sanitas optata rediit.

9 Isabella Carillo filium latere dextro contractum peperit, cujus tanta vis ægritudinis erat, ut cum unum alteri crus admovebatur, præ vehementia doloris immutari ad mortem videretur. Itaque desperato infirmitatis in alvo materna contractæ remedio, nec quidquam unctione, vel alio medicamine juvantibus, puerum afflicti parentes sancto patri Solano humiliter obtulerunt. Cujus quoniam dies exsequiarum erat, nec ob concurrentem multitudinem infantulum ad ecclesiam deferre audebant, particulam tunicæ Viri sancti confidenter apposuerunt infirmo; qui ad salutarem reliquiæ contractum statim sanus, et omnino illæsus evasit.

10 Eleonora de Sotomayor, Francisci Suarez ab Amaya uxor, intenso cruris dolore a quidecim diebus vexata, ad Viri Dei funus licet ægrè se contulit. Quo cum, nisi eo jam tumultato, non pervenisset, devotas ad sepulcrum preces effudit,

EX IMPRESSIS.

dit, et habitus ipsius præsegmine sibi admoto, sensim a cruciatu libera, et perfectæ sanitati red-
dita fuit.

*cordis dolo-
re, et tremo-
ribus corpo-
ris liberat.*

Mariam Euphemiam de Pareja, Joannis de la Raya uxorem, vehemens a duobus et ultra annis cordis dolor angebat, cui adjuncti repentini corporis tremores, ex leviori quaque molestia causati. eam sæpe ad mortis fauces trahebant. Exhaustis medicinæ curis, et infirmitate ad mortem judicata, afflicta mulier, quo die tumultus est Vir Dei, tunicæ ipsius fragmentum cordi apposuit, et devote opem ipsius imploravit; nec fraudata est a desiderio suo: nam illico integram obtinuit sospitatem.

*Mulier bene-
ficium sani-
tatis sibi col-
latum*

11 Maria Gutierrez de Medina, uxor Thomæ de Herrera Escalona, struma gravi in modum carcinomatis sub sinistro brachio erumpentis afflicta; cum in cura medicorum multas frustra per duos circiter annos expendisset facultates, ac adeo brachium intumisset, ut illud pectori admove-
re non posset, ad sacrum Servi Dei funus, licet admodum difficulter, accessit. Cujus pedes reverenter osculata, ex iis (quæ in corpore vidit) saucitatis indicibus, ipsum sibi potentem apud Deum intercessorem futurum sperare cœpit: quamobrem fide animata, emplastra sibi a chirurgo ministrata extraxit, et in manus Joannæ Franco sociæ et adjutricis suæ deposuit, et pro iis aliqua habitus Servi Dei particula turgentem strumam contexit; ipsum interim humiliter exorans, et se singulis unius anni quartis feriis in honorem ipsius jejunaturam, et rosarium recitaturam promittens. Adfuit devotæ mulieris orationi servus Dei Franciscus, eamque, resoluta penitus tumore, et dolore represso, mirabiliter sanavit.

*celans puni-
tur, et illud
promulgare
statuens sa-
natur.*

12 Cum autem post octodecim annos a iudicibus apostolicis ad inquirenda Servi Dei miracula deputatis, omnes (qui haberent perspecta) ea juridice declarare, promulgato in ecclesia cathedrali edicto, juberentur, hæc acceptæ sanitatis beneficium fidei testimonio promere detrectavit. Quæ in pœnam ingratae memoriæ iterum pristino dolore et recrudescente carcinomate afflicta flagellum Dei agnovit, et ad sancti Viri sepulcrum pergens culpabilis silentii veniam, et inflictæ pœnæ medelam poposcit, et salutis olim sibi mirabiliter restitutæ juridicam vovit declarationem. Placuit Deo promissum, et statim struma renascens abscessit; mulier vero coram iudicibus apostolicis cum Joanna Franco sinceram et diligentem totius successus edidit confessionem.

C

*Virum a
mala consue-
tutine,*

13 Non solum autem se viri Dei Francisci virtus ad corpora, sed et in ipsas mentes extendit. Erat quidam in civitate Limana adeo inveterato consuetudinis perversæ jugo subactus, et a triginta annis in horrendum peccatum proclivis, ut se nulla vi ab eo retrahi posse affirmaret. Hic ad Francisci Solani exsequias cum plebis affluentia concurrens, ad corpus accessit, intra se dicens: Si Vir iste sanctus est, me ab hujus vitii nexibus liberabit. Dum ergo ejus se precibus et meritis propterea commendaret, et pedibus sacris oscula devota infigeret, repente in virum novum mutatus, corde liquefieri, contritionis dolore intus urgeri, peccati deformitate et divinæ justitiæ flagellis terreri, ac misericordiæ

cœlestis consideratione recreari se sensit. Et inde statim exsurgens confessario latentia conscientiae vulnera patefecit, atque a dura peccati lege per Servi Dei auxilium liber evasit.

14 Mulier quædam ex præcipuis civitatis, tantum a duodecim annis erga quemdam hominem, extremæ sibi paupertatis auctorem, conceperat odium, ut ad illi condonandum nulla umquam ratione a viris religiosis potuerit adduci: imo etiam mortuo continuis imprecationibus maledicebat, ei quam ipsa sumere non poterat, a cœlo vindictam petebat. Quæ, cum ad Servi Dei exsequias venisset, ac sacros illius pedes et manus propius accedere conaretur; refulsit subito lumen in habitaculo cordis ejus, et interius illustrata sibi tacite exprobare cœpit: Quomodo, cum sim tot peccatorum rea, Sancti illius pedes contrectare audebo? Et ad illum conversa, rogavit, ut pro se ad Deum intercessor existeret, quatenus ope divina, odium a corde deponeret. Mox sacram Viri Dei manum osculata, eam cordi suo apposuit. Ad tam felicem contactum lapidei pectoris est emollita durities; fugato odio, amor successit, et tranquillitas aversioni. Ac deinceps non vindictam, sed veniam; non calumniam, sed bonam famam defuncto inimico conciliare sollicita fuit.

15 Quantum vero in Servi sui amicos et veneratores se munificum exhibuit Deus, tantum se in ejusdem contemptores severum vindicem Michaelis Gomez artificis sellarii castigatione probavit. Hic enim non solum defuncti corpus cum tota populi frequentia visitare noluit, sed etiam aliquo modo despexit; nocte vero illa, cum se gravibus et letalibus molestiis sensisset turbatum, die sequenti ad conventum sancti Francisci se contulit, et pedes sacros est osculatus. Ex illo osculo, non eam, quam alii devoti suavitatem, sed fastidium stomachi, et horrorem percepit. Domum reversus lectulum conscendit, nec, quam optabat, quietem invenit: videbatur sibi interim venerabilem P. Solanum præsentem videre, et sibi hæc objurgantem audire: Quare, cum sis terra et cinis, ad pedum meorum osculum exhorruisti? Cave tibi, et quid inde tibi continget, videbis. Altera vero die factus est omnis miseriæ simulacrum, claudus et debilis cruribus, oris situ deformis, dentium gingivis pallens, et toto corpore velut truncus immobilis. Agnovit occasionem inflictæ flagelli, et ad Viri sancti præsidium se devota prece convertit. Uxor quoque ejusdem aliquas sacri Intercessoris reliquias marito reverenter admovit, ad quarum contractum rediit os ad pristinum situm, et omnis ægritudo recessit: excepto tamen, quod in aliorum exemplum aliquamdiu sine fulcimentis ire non potuit, donec ab eo, a quo instantaneam receperat aliorum curationem, istius etiam infirmitatis integram paullisper obtinuit sanitatem.

D

*et mulierem
ab inveterato
odio liberat.*

E

*Honorare
Servum Dei
detrectans
punitur, et
pœnitens sa-
natur.*

F

ANNOTATA.

a Vide quæ supra diximus in Commentario prævio num. 1.

A

CAPUT II.

Quædam personæ religiosæ intercessione ipsius sanitati restitutæ, et multi pueri a morte ressuseitati, variisque morbis erepti.

Vir sanctus a podagra,
a

B

stomachi

malo,

abscessu

et feбри,

cruris læsione,

C

doloribus variis,

pedis dolore.

Venerabilis Christi famulus frater Andreas Corzo a, acri podagræ molestia cruciatus, ab anno et medio absque baculo incedere non valebat. Hic braccas (quas sanctus pater Solanus dum viveret) gestaverat, vix induit; cum subito se liberum sensit, et licet octoginta annis proventus, tamen sine fulcimento deinceps ambulavit. Sic et quidam alius Religiosus habitus servi Dei Francisci particula graves podagræ dolores exstinxit.

Frater Joannes Gomez, conventus Limani infirmarius, stomacho graviter laborans, se, quo Servus Dei olim usus fuerat, flagello reverenter contexit, et statim convaluit, quod et in multis aliis infirmitatibus salubre invenit.

A similis etiam ægritudinis, multorumque aliorum cruciatuum malo pater Franciscus de Mendoza Minorita prædicator, tunicæ Viri sancti præsegmnesanus evasit.

17 P. Joannes Rodriguez de Saavedra, conventus S. Mariæ Angelorum Recollectionis Limanæ guardianus, abscessu et febre vehementi decumbens, applicato sibi Viri sancti sagi fragmento levamen illico, mox integram sanitatem, recepit.

Sic et P. Hieronymus Ildephonsus a Turre periculosa febre vexatus, sepulcrum Servi Dei visitavit, et apposita sibi habitus ejus reliquia, convaluit.

Fr. Antonius Lopez laicus cruris dolorem et læsionem adeo gravem patiebatur, ut nullo remedio potuerit sublevari; conversus autem ad patris Solani merita, in ejus memoriam PATER NOSTER, ET AVE MARIA semel recitavit, et statim dolor et læsio cessarunt; et pede, quem prius in terram collocare non poterat, cœpit commode ambulare.

18 P. Franciscus de Torrez, conventus Truxilli guardianus, præter acutissimos cruris et humeri dolores, alia quoque secreta et periculosa infirmitate afflictus ad balnea provinciæ de Caxamalca a superioribus pro cura transmissus est. Quo ut appulit, sibi datum habitus Francisci Solani præsegmen ad partes dolentes apposuit, et pia supplicatione ipsum sibi (dum olim viveret) amicum, jam fieri advocatum rogavit. Et ecce subito tantum lenimen sensit, ut absque ullo humano remedio ab omnibus morbis sanus evaserit.

P. Joannes Sedano ob vehementem pedis dolorem, nec stare, nec sedere, nec jacere poterat: qui pannum, viri Dei Francisci Solani corporis tactu sacratum, ut ægro pede tractavit, illico sanitatis compos fuit.

Tomus v Julii.

Quidam alius frater, acerbis contra castitatem tentationibus impetitus et pene prostratus, fune, manibus Viri sancti defuncti contacto, se præcinxit, et illo puritatis cingulo libidinis humorem exstinxit.

EX IMPRESSIS. len'atione contra castitatem,

19 P. Blasius, sacri Prædicatorum Ordinis religiosus, exhaustis pro medela oculorum humanis remediis, ex pulvere, sepulcro Viri Dei inhærente, lutum fecit, eoque oculos linivit; et statim potenti Francisci Solani intercessione humor defluus stetit, oculorum acies purgata et roborata est. Idem quoque, jam in necessitatibus corporis opem ejus expertus, in spirituali quadam angustia ad eum recurrit, et statim consolationem optatam impetravit.

oculorum

P. Ludovicus a Guadalupe, ejusdem S. P. Dominici Ordinis alumnus, a quadriennio oculorum dolore ob continuos humorum defluxus laborabat, et unius præsertim claritatem ex copia fluxionis amiserat. Hic cum sacrum Francisci Solani cadaver quodam rosario attigisset, in conventum reversus crescere molestias sensit; ita ut oculos ad matutinas horas legendo solvendas aperire non valeret. In illa angustia virum Dei Franciscum sic allocutus est: "O pater Franciscus Solane, si vis me de tua sanctitate (quam publica fama celebrat) omnino convincere, fac tuis precibus, ut Deus ab hæc infirmitate me sanet." Vix hæc cogitaverat, cum palpebras movit, motas aperuit, facile legit, et ab ægritudine penitus liber remansit.

morbo,

E

20 Soror Andrea de Jesu, Religiosa professa monasterii sanctæ Claræ, ab uno anno surditatem nullo remedio sanabilem contraxerat; quæ dum Francisci Solani auxilium humiliter imploravit, et ejus meritis auditus beneficium pro majori Dei obsequio sibi restitui petiit, desiderii compos effecta est: nam cum ipsius tunicæ particulam per biduum ad aures tulisset, hoc elapso, repente stepitum aliquem et fragorem quasi crepitaculi audivit, et statim perfectum auditivæ potentiæ usum accepit: quæ in tanti boni gratitudinem singulis noctibus bis SALVE REGINA in sancti Patris Francisci Solani memoriam impostorum recitavit.

surditate,

F

Soror Beatrix de Illescas, monasterii Incarnationis professa, acutum in fronte dolorem patiebatur, cujus continuis molestiis lecto detenta, ut viri Dei Solani celebrem didicit sanctitatem, ei se devote commendans parvum ejusdem tunicæ præsegmen assumpsit; cujus virtute ipsamet nocte putridum ex ore abscessum evomuit, et subsequenter inde sanitatem Intercessoris sui meritis semper adscripsit.

frontis dolore.

Alia ejusdem conventus monialis Bernarda de Caravajal, cum a coxendice usque ad medium cruris tam intenso cruciaretur dolore, ut quiescere omnino non posset, servi Dei Solani reliquiæ efficacia optatam consecuta est sospitatem.

et cruris molestia sanata.

21 Secundo post Viri sancti felicem transitum die, puellula quædam gravi infirmitate interiit; quam mœsti parentes patris Francisci Solani meritis sibi reddendam sperantes, caputium ejus super defunctæ cadaver, cum de ipsius funere ageretur, extenderunt. Et ecce postea, illis sacram reliquiam tollentibus, ut corpus pro sepultura involverent, subito infautula lugere cœpit,

Dux

EX IMPRESSIS.

et novam Intereessoris tanti virtute adepta est vitam.

Puellæ

In civitate Truxilli, et domo depositarii generalis Gaspari de Giles infantula biennis ex alto quinque contignationibus solario in impluvium, lapidibus stratum, decedit; et casu tam gravi extemplo occubuit, et sic misere enecata in altum cubieulum delata est. Aderat inter alios repentinae mortis compatiens Catharina Gomez vidua, quæ reliquiam habitus viri Dei Solani ad caput defunctæ confidenter admovit, et pro ejusdem resurrectione deprecata est. Exauditur subito oratio mulieris, et hora jam a casu elapsa, puellæ animula in corpus, quasi a somno excitatum (enunctis obstupescens) reversa est; nec in ea ullum læsionis vestigium remansit.

et duo pueri
b c

22 In valle de la Nasca b, sexcentis c leucis a Civitate Regum distante, puerum quemdam Nicolaum, Joannis Home et Isabellæ Rodriguez filium, febre vehementi correptum, adeo mortales angustiae repente occuparunt, ut pedibus manibusque perstrepsens, inde crura quasi post luctam mortis extendens, vultu immutatus, ac sensuum usu per quadrantis spatium privatus existerit. Illum apprehensum desolatus genitor, ut ex manifestis indiciis, omniumque adstantium judicio exspirasse non dubitavit, dolens et lugens leetulo deposuit. Tuncque recordatus viri sancti Solani et miraculorum ejus, alte exclamare cœpit: "O beate pater Francisce Solane, redde
" mihi vivum filium; et ego beneficii non ingratus, ad sepulchrum tuum novemdiales stationes
" me acturum polliceor, tuque semper mihi peculiarari devotione charus exsistes ". Vix hæc voverat, cum puelluli oculos aperiri, et hinc inde suaviter verti, faciei colorem innovari, genas roseo rubore perfundi, corpus, extincto febris calore et ægritudine repulsa, sanum vegetari cuncti circumstantes non sine stupore viderunt.

a morte suscitatur.

23 Petrus da Figueroa puellulus, Isabellæ de Torres filius, anno MDCXIV per duos menses acutis febribus agitatus, tandem quadam feria quinta ante auroram exspiravit, ut certis experientiis signisque compertum est. Hujus mater mœrore confecta exanime corpusculum ad capellam servi Dei Solani detulit, ibique cum lacrymis et singultibus ferventes pro filioli resurrectione orationes effudit. Nocte superveniente, nondum exaudita, et in fidei firmitate probanda, relicto in præfata capella eadavere, domum revertitur. Mane diei Veneris exorto, iterum illuc se conferens filium adhuc exsanguem et mortuum adinvenit. Renovatis propterea ejulatibus, Missæ ibidem mox celebrandæ stipendium dedit. Itaque dum Sacrificium Deo in Servi sui invocationem offertur, et ad secundam hostiæ immaculatæ elevationem pervenitur, puer lugere ineipit, et mamillam sugere: cum quo vitæ reddito Deum laudans, et jubilans mater ad propria rediit. Ille autem sibi restituta lucis usura per multos postea annos potitus est.

Pueri varii febribus, obstructionibus,

24 Puer septennis, filius Domini Joannis de Cespedes, et Isabellæ de Camargo, a duobus annis febre quartana, et frequentibus obstructionibus laborabat, quibus a trimestri febre tertiana duplici superaddita, in manifestum vitæ discrimen medicorum judicio devenerat. Desperata

ergo ipsius salute, cum die quadam æstus vehementia ultra solitum efferbuisset, afflicti parentes illum ad S. P. Solani sepulchrum detulere; ubi humiliter orantes, novemdiales, si salvus evaderet, se acturos excubias promiscrunt: moxque infirmo, quadam ejusdem Viri sancti reliquia apposita, omnis ægritudinis labes abcessit.

Cum puellulus quidam triennis, servæ capitanei Petri de Azaña filius, periculosis fluxionibus ægrotaret, ineauta mater vestimentis exutum in fossa incili lavit: quem subito frigoris rigor ita penetravit, ut (cum jam debilis esset) statim deliquium cordis sit passus: et ob morbis indicia, in oculis, dentibus, vultuque patientia, a presentibus creditus est exspirasse. Ad hæc desolata parens imprudentiæ suæ infantuli mortem adscribens, vestimenta scidit, capillos sibi evellit, et totam domum mœstis ejulatibus implevit. Hera vero illius Hieronyma de Santander habitus viri sancti Solani præsegmen summis pueri labris admovit; ad cujus salubrem contactum illico oculos aperuit, ora laxavit, et, qui vix usum loquelæ per ætatem habebat, laudes Creatoris cantu suavi deprompsit.

25 Ildelphonsus de Vargas, Joannæ Ponceiæ de Leon filius, a prima pueritia herniam insanabilem ex fractione contraxit; cujus cum per undecim annos usque ad decimum tertium ætatis erudeles tolerasset molestias; tandem venerabilis Servi Dei meritis, et reliquiæ habitus ejus ad partem læsam contactu, eadem nocte omnis tumor et durities læsionis cessavit. At cum præ júbilo puer beneficium acceptum celare non posset, arguitur a matre, et ne gratiam panderet, impeditur; sed ecce, quod ultor ingratitudinis Deus, adolescentulum recidivo tumore ægrotare permisit: quo flagello edocta parens, veniam silentii petiit; et patrati miraculi famam se vulgaturam promisit. Iterum ergo exaudita restitutæ sanitatis bonum filio impetravit, nec illud amplius dissimulare præsumpsit.

26 Isabellæ Ortiz filia bimensis, a viginti diebus acerbo thoracis dolore cruciata, et interdum acri febre exusta, nihil juvantibus remediis, moritura credebatur: quæ patri Francisco Solano commendata, post emissum a matre votum de puella ad ejus sepulchrum deferenda, et Missæ sacrificii in ejus capella celebrandi retribuendo stipendio, statim suavi somno correpta integre convaleuit.

Petrus de Mendoza puer quinquennis repentino et acuto dolore correptus, quo in rabiem agi videbatur, reliquiæ viri Sancti virtute subito sanatus est.

Infantula quædam Limana decem mensium ventris profluvio, et superveniente periculoso malo (quem indigenæ vocant DEL VALLE d) in modum cancri serpente, ultima mortis indicia dabat; cum ex partiæ tuniæ Viri sancti efficaciam subitam sospitatem recepit.

27 Multos etiam alios morti proximos, et a medicis derelictos pueros, Viri Dei merita a pluribus morbis eripuerunt. Nam puer biennis, Joannis de Herrera filius, repentino casu interiisse judicatus; filius Petri de Ribera, ab octoginta diebus febre, oppilatione, ossium debilitate infirmus, et medicorum sententia insanabilis; Indus quidam

D

et mortis periculo, eripiuntur.

E

Mulier filii sui herniam sanalam taceat puniatur, et divulgare promittens exauditur.

Puellæ

F

et pueri

a diversis infirmitatibus

liberantur.

- A quidam infantulus, stupore sensuum, et carcinomate ori imminente omnino incurabilis; puellula quædam Nigra vitæ desperatæ; Agnetis de Ribera filiolus ventris profluvio, et febre graviter impetitus: hi omnes tunicæ viri Dei præseginum salubri virtute, c mortis faucibus evaserunt. Præterea Basilius puer unius anni, ad sancti Patris tumultum a febris mortiferæ violentia eripitur; Nicolaus, ob sanitatem a viro Dei receptam dictus Solanns, novem mensibus natus rosarii, quod sancti Patris corporis contactus sacraverat, efficacia a letalibus morbis convaluit. Joannis Perez, et Annæ a Cruce biennis filiola desperatam, ob febrem pertinacem, et igneos vibices corpore toto diffusos, Viri Dei meritis in Missæ sacrificio a matre commendata sanitatem recuperavit. Filius Melchioris del Castillo, et puella triennis, Antonii de Zuniga filia, ad sancti Viri sepulcrum delati, et ejus precibus humiliter crediti, malignæ febris mortales angustias prompta valetudine superarunt. Denique periculose infirmus puer quidam in oppido Truxillo ob abscessus gravitatem a medicis desperatus, statim ut aquam staminibus tunicæ Viri sancti superfusam potavit, foetidam corruptæ materiæ saniem e corpore rejecit, et mirabilem adeptus est sanitatem.
- B

uxor, difficilis puerperii crudeles passa cruciatus, tentatis frustra remediis, ad extremam mortis agoniam devenisse judicata est. Quam ut desperatæ salutis obstetrix vidit, ultimum facere volens suæ artis experimentum, illam in aere suspendendam dixit, ac propterea duas sibi in auxilium alias obstetrices petivit. Tunc angustiatam mulier, spiritualibus animæ munita subsidiis, aliud sibi mitius pro corpore tentandum remedium duxit; ac proinde invocata viri sancti Francisci Solani, cujus ubique miracula vulgabantur, præsidio (qua se olim ille præcinxerat) chordam ad stomachum sibi confidenter admovit, et subito absque labore, cunctis admirantibus, masculum peperit. Quem deinde post duos vel tres circiter annos, cum febre aliisque variæ ægritudinis angustis laborans a medicis desperatus fuisset, mater ad capellam sancti Viri detulit, habitu Minoritico in ejus devotionem indui voluit, et Missæ celebrationem mandavit: in qua dum filio, cui olim primam lucis impetraverat gratiam, nunc sanitatis restitui usum oraret, voti compos effecta, sancti Patris meritis incolumem domum re-

EX IMPRESSIS

E

29 Clara Eugenia, Matthæi Muñez uxor, cum gravida esset, acerbum febris malignæ cruciatum perpressa est, cui, nullis medicorum remediis proficientibus, mors propero passu ob superadditos puerperii dolores adesse putabatur. His in angustis in patre Solano spem collocans, tunicæ ipsius particulam alvo reverenter sibi jussit apponi; nec frustra: nam cito peperit, et ab ægritudine sana emersit.

intercessione

Dum frater Joannes Rodriguez conventus sancti Francisci oppidi Potosi a janitor existeret, quadam nocte circa undecimam horam homo quidam ad ostium festinanter pulsavit, confessarium petens, qui uxoris ejus, in partus angustia periclitantis, et morti jam proximæ confessionem exciperet; insuper rogans, ut si quam sancti patris Solani reliquiam (quem olim in Tucumano noverat, et pro Sancto reputabat) haberet, sibi janitor in parturientis solamen commendaret. Dedit ostiarius panniculum, quo Dei Servus olim usus erat, eoque monuit uxorem prægnantem præcingi. Reversus ille domum fratris consilium implevit, et statim, ut conjux sacri panni contactum sensit, foetus, qui in ventre complicatus locum exitus non inveniebat, facili partu eductus est, ita ut mulier se numquam commodius peperisse testaretur. Mane sequenti maritus successum mirabilem janitori narratum ivit, a quo et particulam panni post multam instantiam impetravit.

S. Francisci Solani

F

30 Joanna Rodriguez gravida, ob picationem intensos per viginti quatuor horas absque levamine perpressa cruciatus, ad sancti patris Solani auxilium confugit; cujus tunicæ præseginem [ut] ventri admovit, subito mortuum foetum ejecit. Die sequenti ejusdem reliquiæ efficacia aliam exanimem prolem effudit. Cum vero intra tri-duum nimis incaute foras in agros exisset, altera die in civitatem, meubris stupefacta, doloribus plena, et fere sensibus destituta, reportatur; cumque hac vice mortem evasura non crederetur, ad potentem Adjutorem suum recurrens. Missæ stipendium, et novemdii stationem promisit.

juvantur, b

ANNOTATA.

a Hic ab Huebero in Menologio Franciscano ad diem x Junii laudatur, diciturque cum singulari sanctitatis opinione Limæ obiisse nonagenarius anno 1620

b Hæc est vallis Peruvix, quam aliqui olim indigenis frequentissimam et ædificiis celeberrimam fuisse tradunt. Hodie ex ea Hispanis incolis plurimum sacchari provenit.

c Hic auctor Vitæ Latinæ non advertit ad expressionem Hispanicam: nam in Vita Hispanica lib. 3, cap. 4 expresse dicitur hæc vallis de la Nasca abesse a Civitate Regum seseuta leguas, id est sexaginta leucis, non sexcentis, ut ipse perperam vertit. Augustinus de Zarate apud Joannem de Laet lib. 10, cap. 25 scribit, hunc locum tantum quinquaginta leucis Lima distare.

d Infra num. 64 explicatur, quale sit illud malum del valle; sed dubium manet, an solæ hæmorrhoides, an vero alii morbi, qui ibi enumerantur, huic sanguineo fluxui adjuncti, ita simul appellentur.

CAPUT III.

Variæ mulieres in periculoso partu adjunctæ; duæ eæcæ illuminatæ; aliique homines promiseui sexus a diversis morbis liberati.

Variæ mulieres

Elapso non multo post Viri sancti transitum tempore, Agnes de Vascones, Petri Piel

EX IMPRESSIS. misit. Nec moram faciens, ad sepulcrum ejus se deferri voluit, ubi ore ad humum defixo humilem pro sanitate orationem direxit, ac ex adjacente tumulto terra caput aspersit. Ad hæc revertitur sanitas; domum autem reversa parum olei in Viri sancti nomine auribus infudit, et cito perfecto audivit, ac ita a cunctis infirmitatibus integre liberata est.

in periculoso 31 Maria Salazar, Joannis de Govantes uxor, anno MDCXI, ad extremas vitæ angustias partu infelici deducta fuit: nam per octo dies, continuis agitata doloribus, omnes obstetricum curas et artes exhauserat. Tunc desolata puerperæ mater funiculo viri sancti Solani eam devote præcinxit, quæ statim, mitigatis doloribus, filiam peperit, et salva remansit.

partu. Domina Floriana a sancta Cruce et Padilla acerbis partus doloribus, et vehementi febris ustione ad mortis fauces attracta, nullo mulierum obstetricantium, aut medicorum remedio sublevatur. Tunc ab hominibus desperata in divino cogitatum jactans auxilio, particulam habitus venerabilis Dei servi Solani devote contigit, cujus efficacia intra paucas horas mortuum foetum ab alvo rejecit, et libera fuit.

B

Dux cæca 32 Maria quædam, serva Mariæ de Salas, ob continuos humorum defluxus cæcitatem contraxit. In ejus cura nullis patrona (quæ ipsam unice diligebat) remediis pepercerat; sed in vanum: nam a duobus et ultra mensibus omnino cæca remanserat. Cum autem illo tempore miraculorum P. Francisci Solani fama spargeretur, ad eum se hera convertit: quæ adjacente sepulcro ipsius pulvere obtusos ancillæ oculos de nocte implevit. Collyrium, quod naturæ nocivum fuisset, Viri sancti virtus efficax fecit: orto enim mane, abstersa caligine, et deposito sanguineo rubore, claram famulæ restitutam visionem stupefacta invenit.

illuminatur.

C

Catharina de Origo ex gravi infirmitate lumen oculorum amisit; cui cum restituendo nullo physicorum medicamenta sufficerent, illa penitus cæca cœlestis medici opem implorans, quadam nocte tunicæ Viri Dei fragmentum palpebris superinduxit; cujus potenti virtute per totam noctem quidam ab oculis aqueus humor effluxit, et, die exorto, claritatem perfectam adepti sunt.

Aliqui afflicti tumore faucium,

c

33 Ferdinandus del Poco copioso ad linguam et fauces fluxionum meatu tumorem acerbum ac ulcera miseranda contraxerat: quæ a decem et octo annis absque ullo remediorum lenimine passus, tandem ut aeris et climatis mutatione molestiam temperaret, ad regnum de Chilo c quingentis a Civitate Regum leucis distans, transivit. Ibi quinquennio absque medela transacto, iterum Limam revertitur, ubi renovatis medicaminibus nullam sanitatis viam invenit; immo a medicis, ut ad iter æternitatis se accingeret, admonitus est. His in angustiis, audita miraculorum fama, quæ quotidie divina potentia Francisci Solani intercessione operabatur, iste de ejusdem auxilio plurimum confidere cœpit: quare novemdiales in tumuli Servi Dei capella preces inivit. Cumque quotidie ejus meritis se gradum aliquem sanitatis acquirere cognosceret, in fidei fervore multam e sepulcro terram ori immissam, circa gutturis et linguæ ulcera fricando et movendo perduxit. Hoc

aliquoties repetens, absque alio medicamento, intra quindecim dies, tamdiu quæsitam invenit sanitatem.

D

34 Menciae, Dominici de Salazar servæ caninus morsus majorem suræ partem absumpsit, cujus mox resecata a chirurgis proxima læsionis carne, ibidem letale carcinoma excrevit. De-relictam a medicis servam, jamque extremæ Uctionis sacramento pro agone muniendam, herus sibi eripi dolens, crus cereum ad viri sancti Solani capellam detulit, et Missæ illic celebrandæ stipendium largitus est. Post Sacrificium (cui devote interfuit) domum reversus, ancillam multo sublevatam reperit; quæ die sequenti electo sana surrexit, eique nova pro veteri carne, ab eo, qui olim carnem pro costa apposuit, restituta est.

morsu canino,

Petrus a Texada tumentes et ulceribus saucias quadraginta diebus nares, quas nulla hominum ars sanare poterat, viri sancti Solani auxilio curavit: nam quadam nocte ex habitus ejus præsegmine binas in gyrum complicatas particulas in geminam nares induxit, et mane sequenti se sanum invenit.

exulceratis naribus,

E

35 Ildephonsus Mexia sacerdos in cruris dextri sura periculosi et inflammati ulceris acutos patiebatur dolores, quibus reprimendis cum medicinæ vis infirmior esset, ægre licet magno cruciatu sancti patris Solani sepulcrum adivit: ubi post devotam orationem, in oleum lampadis, coram sacro corpore ardentis, immerso digito, ulcus facto signo crucis linivit, et statim dolor abscessit, saniei foetor et plagæ tumor, relicta solum in signum miraculi cicatrice, evanuit.

cruris

Andreas de Hornillos bibliopola cruris plagam humanis curis imperviam tunicæ Servi Dei fragmenti contactu, et Joannes Rubio similem, ejusdem intercessione, sanarunt.

plaga,

Petrus de Ribera scholasticus ulcus insanabile ad carcinoma vergens, circa quod alia tria minora saniem copiosam manantia excreverant, Viri Dei patrocínio superavit; nam apposita cruri ejus sagi particula, cum post tres dies tibialia deponeret, decidit et reliquia, sanum ab omni plagæ molestia relinquens.

ulceribus

36 Joanna de Villavicencio, jam diu quinque ulceribus in brachio dextro sauciata, ea a chirurgis ferro transfodi numquam sinere voluit, sed semper sanctum patrem Solanum pro salute deprecabatur. Interim a religioso quodam visitata, linteam, quo Servi Dei pectus fuerat fricando contactum, accepit; quod ubi ad brachium confidenter applicuit, statim jam a quadraginta diebus immotum cœpit movere, et se ad illam partem facile reclinare; ac tandem post quinque dies erupit se ipsa ulcerum putrida sanies, et ægra sanitatem comparavit.

F

in brachio

Maria de Ribera, filia Gasparis de Ribera, ultra violentas febris angustias, excrescentes in manibus tumidas putredine plagas patiebatur. Quæ cum humanam operam frustra sibi videret impendi, sanctis patris Solani tunicæ præsegmen collo in medelam appendit; nec decepta est: nam cito repulsæ ægritudini salus perfecta successit.

et manu,

37 Francisca Serrano de Espinosa, diuturno duorum mensium sanguinis fluxu ad extremum

sanguinis

vitæ

- A vitæ halitum deducta, ita ut nec sacrum Viaticum recipere posse videretur, facto humiliter voto de sepulcro Servi Dei visitando, illico sanata est, et intra triduum e lecto consurgens devote promissum implevit.
- fluxu,* Anna de Villadiego, emissa simili et novemdialium stationum sponsione, exaudita est : sed ob non impletam, in ingratitude pœnam, iterum eodem profluvio correpta ; cum renovasset votum, illico et renovatam obtinuit sospitatem.
- epilepsia,* Agnezia undecim annorum puella, Didaci Hurtado filia, a triennio frequentibus epilepsiæ concussionibus impetita, sæpe in terram repentino casu projiciebatur ; ubi miserabiliter agitata, spumam ex ore et quasi scintillas ab oculis evomebat. Augebat miseriam infirmæ, et parentum mœrorem incurabilitas mali per omnia remedia tentati : etenim spes nulla medelæ affulsit, donec ejus collo quædam habitus Francisci Solani particula in modum bullulæ appensa est : tunc enim subito, velut ignis glaciem dissolvit, sic pia Viri Dei intercessio omnem infirmitatis pertinaciam vicit atque fugavit.
- B 38 Joannes de Riberia Albanil proluxa * septennii asma, quæ ipsum singulis noviluniis ad ultimas reducebat angustias, absque remedii spe miserabiliter laborans, tandem ut, quam ab hominibus non poterat, a Deo impetraret sanitatem novemdium in Francisci Solani capella, et Missæ stipendium vovit. Prima ergo die, qua tumultum visitavit, manifeste in melius mutatam agnovit valetudinem, sicque singulas prosecutus stationes, decrescente quotidie asma *, se ad finem impleri promissi penitus incolumem vidit.
- asthmate,*
** lege prolixo asthmate quod*
- * lege asthmate*
- urinæ detentione,*
d
- Petrus de Soto, præfecti oppidi Guanici d primus minister, gravissimo urinæ dolore in vitæ discrimen lapsus condidit testamentum, Sacramenta novissima sumpsit ; et cum mori putaretur, habitus, quo tumultandus operiretur, est quæsitus. Hic in tam evidenti periculo, quædam tunicæ Francisci Solani præsegmina ad dolentem sibi partem applicari obtinuit ; et statim calculum emisit, salutem adeptus, quam medici, attentis morbi circumstantiis, miraculo tribuendam judicarunt.
- C 39 Isabella de Angelis bimensi manuum, pedumque debilitate e lecto surgere, cibumque ori admoveere prohibebatur. Hæc incurabili chiragræ arthrecticæ e morbo laborare a medicis judicata, a viro Dei Solano sanitatem humiliter petiit, quam quidem ex ejus reliquia devote tractata prompte obtinuit.
- debilitate artuum,*
e
- palpitatione cordis et tumore corporis,*
- Maria Angola Nigra, serva Francisci a Cueva, miserandam cordis tolerabat palpitationem ; insuper cruribus, et toto corpore intumuit. Tot malis nullo proficiente remedio, ad Deum, qui humilium preces non spernit, conversa, viri sancti Francisci Solani intercessione salutem postulavit, et sagi ipsius parvum præsegmen sibi confidenter apposuit. Magnam mulieris fidem illico prompta a tumore et cruciatu liberatio secuta est.
- stomachi,* 40 Hieronymus de Azevedo sacerdos longam trium annorum quartanam, et interdum a triduo in triduum immedicabilem stomachi solitus pati dolorem, patris Solani habitus reliquiam primum ori et oculis, mox stomacho, devote admovit.
- Extemplo somno correptus est, e quo post horam reversus, redditam sibi sanitatem cognovit, quam imposterum per multos annos morbi similes non turbarunt.
- Doctor Emmanuel Lopez Caravantes medicus, dolore, quam sibi humanis artibus semel restituerat sospitatem, recidivo stomachi dolore rursus amisit : qui apposita ad stomachum patris Sancti tunicæ particula, eum, quem viventem tamdiu terrena virtute curaverat, pro compensanda sibi cœlestis potentiae viribus opera deprecabatur. Exaudiri meruit : nam tanti Protectoris meritis redivivus dolor abscessit.
- 41 Anno MDCXXIV, Hollandis navibus mare australe infestantibus, inter alios Clemens miles in manus eorum incidit, qui gravi stuporis sensuum infirmitate correptus ; cum tandem per tres dies nec cibum nec potum sumere valuisset, ab hæreticis exspirasse creditus, in mare projiciendus destinabatur. Quod ut capitaneus Christophorus Lopez de Robas ejus concaptivus audivit, suspendi projectionem rogavit ; moxque e chorda sancti P. Solani, sibi olim a marchione de Guadalcazar data, fibram eruit, et, signo crucis præmisso, hanc in os infirmantis trusit. Qui statim oculos aperuit, escam petiit, et die sequenti cum magna hæreticorum admiratione e lectulo sanus surrexit.
- 42 Catharina de Nao ægrotans a medicis desperata, Sacramentis munita, et morti proxima, aquam tunicæ Viri Dei fragmento infusam potavit, et perfecte convaleuit.
- Petronilla de Escovar et Azevedo, emisso voto de sepulcro patris Solani visitando, illico ab urgenti jecoris malo liberata est.
- Joanna de Laon acuto coxendicis cruciatu vexata, cum nec moveri, nec surgere, nec sedere posset, applicato sibi habitus Viri sancti præsegmine, repente sana exsiluit.
- Joanna de Valdes febrem duorum mensium et ultra pertinacem, et abscessum in jecore perpessa, tandem a physicis derelicta ultimum vitæ terminum expectabat ; cum ecce quod ex devotæ Viri sancti imaginis super faciem applicatione levamen sensit, et die sequenti e lectulo sana consurgens, propriis manibus culcitram aptavit.
- 43 Maria Magdalena, Mariæ de Miranda filia, ab intensissima cordis palpitatione ante Servi Dei transitum contracta, nonnisi earumdem particularum efficacia post mortem ipsius potuit liberari.
- Ludovica de Mendoza, uxor Philippi Gutierrez de Toledo, vehementi corporis ardore exagitata, et Maria de Campomanes annuo ventris profluvio laborans, hujus salutaris contactus virtutem sensere.
- Capitaneus Thomas Guerrero a jecoris intensa vexatione, ad frigidum agoniae sudorem perductus ; Petronilla de Sarmiento a febre et vomitu periculoso ; Maria Valguer a pertinaci octodecim mensium ventris tumore, aliisque cruciatibus ; Floriana Nigra criolla f ab artuum debilitate, qua per quatuor menses lectulo detinebatur ; Ludovicus quidam a prolixo sanguinis fluxu ; Isabella de Merodio a cruris cruciatu, a febris continuæ aestu, et a sanguinis profluvio ; Catharina Gomez vidua, et Anna de Valverde.
- EX IMPRESSIS*
stupore sensuum
aliisque
infirmitatibus
variis,
et
F
morbis
oppressi
curantur.
a

EX IMPRESSIS. a simili fluxu letali. Hi omnes pluresque alii ab iis (quibus affligebantur malis) devoto præfatorum præsegrinum econtactu salvi et incolumes emeruerunt.

ANNOTATA.

a Potosi est urbs ampla Americæ meridionalis in parte australi Peruvix ad radices montis Potosii, qui argenti-fodinis celeberrimus est. Hæc autem civitas distat 18 leucis ab urbe Argentea in Occasum, a Cusco 160 in Meridiem, et 360 leucis ab urbe Boni Aeris in Occasum.

b Picatio a medicis vocatur depravata et vitiosa appetentia, cum nempe stomachus cibos a natura alienos concupiscit, puta carbones, coria, et alia hujusmodi. Hoc symptoma a Græcis appellatur *ξισσα* vel *ξιττα*, quod significat picam (an non inde oritur vox picatio?) quia forte hanc avem simili affectu laborare observatum est. Hoc vitio maxime laborant mulieres gravidæ, ut videre est apud Gorræum in definitionibus medicis pag. 229.

c Regnum Chilenum (ab Hispanis vulgo nominatur el Chile) continuato littore Peruvix conterminum, inter mare Pacificum, montesque ei perpetuo parallelos a vigesimo octavo usque ad quadragesimum quartum circiter altitudinis australis gradum, exigua triginta leucarum et subinde minori latitudine interjacet. Ita noster Nicolaus del Techo in *Historia Paraquariæ* lib. 1, cap. 17.

d Puto hoc esse oppidum Peruvix, quod jam incolitur ab Hispanis, distatque a metropoli Limana 50 vel, ut alii volunt, 40 leucis. Vulgo appellatur Leon de Guanuco vel Guanuco de los cavalleros, ut tradit Joannes de Laet lib. 10, cap. 27.

e Voluit anctor haud dubie dicere, eam oppressam fuisse dolore chiragræ arthriticæ a Græco nomine *ἄρθριτις*, quod articulare morbum significat. Vocatur autem hic morbus proprie arthritidis, quando plures simul articulos afficit, ut tradit Bartholomæus Castellus in *Lexico medico*.

f Hispani vulgo illos appellant criollos, qui ex patre Hispano et matre Iuda nascuntur. Hinc criolla vocatur mulier, quæ hoc modo nata est.

CAPUT IV.

Incendia extincta, tempestas maris sedata; et alia miracula intercessionem S. Francisci Solani patrata.

Patrocinio
a

In valle de Guambacho a spatiosus est canarum dulcium sacchari feracium tractus, circa quem ad unam et mediam circiter leucam ignis in quodam parvo nemore succensus est; qui ventorum impetu ad arundines, jam aridas et sectioni maturas, quasi ad escam dispositam delatus, magnum stragem edebat. Exstinguendo

impares erant humanæ vires: immo et ecclesiasticæ preces ac exorcismi, licet alias efficaces, tunc, divina ordinante providentia, nihil proderant: interea namque serpebat ignis, et totum absumpturus erat, nisi capitaneus Antonius Alvaredo duo sancti viri Solani tunicæ præsegrina, quæ forte penes se habebat, Martino de Ortega sacerdoti parochio flammis opponenda dedisset: tunc enim, iis in ignem projectis, subito torrens flammeus stetit, nec ultra vel parum progressus, paulatim in depopulata jam materia extinctus, reliquam, cui imminerebat, intactam reliquit.

Sic et post quindecim dies excitatum media nocte ex cujusdam inadvertentia, in alio dulci ejusdem regionis arundineti vehementius et periculosius incendium, memor recentis beneficii parochus, tunicæ Viri sancti objecto fragmento repressit.

45 Franciscus Beltran aliquando ad suum canarium saccharinum, in valle et districtu de Santa b situm, accedens, inhærentem alteri dulcium quoque arundinum tractui ignem, et deinde in alium silvestrium transilientem invenit. Qui cum ob venti spirantis impulsu et ob loci contiguitatem, rei suæ jacturam certam teneret, serico panno involutam habitus sancti viri Solani reliquam cannæ silvestris ramo appendit, dicens: "O Vir benedicte, alii in ignem reliquias projiciunt, ego vero non ita; sed eas, ut ignem arceant, huic germini affigo." Mirabilis profecto eventus fuit, nam cum cannetum infructuosum a dulci, vix semi-ulna distaret, ac unius ad alterum folia complicarentur; ignis ad marginem hæsit, et dulces arundines, licet aridas, non attigit. Inde etiam miraculo pondus accessit, quod reliquam et sericum velum nulla læsione efferverit; dum et lignum, cui appensa fuerant, et quidquid ei circumstabat, combussit.

46 Aliquando in Civitate Regum, fortuito candelæ incendio, quoddam Marianæ de la Vega habitaculum cum omni supellectile conflagravit; arcula tamen lignea, in qua pretiosa mulieris indumenta, quamque præ ceteris comburendam timebat, ignis furorem evasit. Eventum admirati assistentes, arcam aperiunt, et primo aspectu parvam tunicæ patris Solani reliquam pretiosis pannis quasi custodem superpositam inveniunt, rem miraculo et hujusmodi particulæ privilegio adscripserunt. Similiter alias, licet solidioris materiæ devorato pabulo, delapsus forte in ignem simile præsegmen, quasi recens abscissum, et absque levi arsura repertum est.

47 Circa annum MDCXVII, cum domus cujusdam in civitate Truxillo vehementi incendio nocte conflagraret, ac tanta esset voracitas ignis, ut propter pabuli, cui inhærebat, ligni scilicet canarum, atque trabium siccitatem, nullo remedio humano, præsertim in tanta perturbatione noctisque caligine, posset exstingui, Franciscus Fernandez cœleste quærendum auxilium ratus, particulam habitus viri sancti Solani in ignem projecit; statimque ignis quasi torrentis aquarum, aut lapidei muri objectu eoercitus stetit, et a proxima materia abstinuit. Mane vero exorto, ut miraculi dignitas magis eluceret, sacrum illud præsegmen illæsum et intactum occurrit.

D

S. Francisci
Solani

incendia

b

E

variis locis
exorta

F

exstinguuntur,

Tan-

A
et lampas
miraculose
accenditur.

Tandem, qui potuit ignem in aliorum bona grassantem extinguere, voluit etiam extinctum in sui honorem accendere. Semel enim lampas coram ejus sepulcro appensa, a viro et femina, ibidem orantibus et flamma destitutam dolentibus, subito igne concepto, invisibili manu accendi visa est.

Idem Sanctus quosdam

48 Omnia subsunt elementa Creatori; unde qui servo suo Francisco subjecerat incendia flammarum, submitit et aquarum procellas. Anno quippe MDCX, e portu Limano solvit navis Francisci Livii ad portum de Pisco c perrectura; quæ cum die prima Septembris ad vesperam, ad tractum oppidi de Canete d, viginti leucis a Lima distantis, pervenisset, adeo vehemens flatus ventorum exortus est, ut nauta, ne ad terram impingeret, altum teneret. Infervescente æstus tempestate, agitata ratis circa undecimam noctis horam, quæ una est ante mediam noctem hora, confracta et dissoluta fuit, ac in profundum abyssi demersa; cujus ut naufragium evaderent, viginti et unus navigantium scapham ingressi, mari se commiserunt. Crescentes undarum moles, nox tenebrosa, venti stridentes, et periculi timor, omnem miseris spem salutis ademerant; in certa ergo naviculæ jactura Joannes Rubio de Vargas, et alter e connavigantibus sancti patris Solani opem invocandam contestantes, quas ex ipsius habitu secum deferebant, particulas in mare projecerunt, et bene: nam statim illo operante, cui fluctus et mare obediunt, facta est tranquillitas magna; et aura felici flante, ac stragula pro velis implente, ad portum de Surco e, qui duabus leucis a Lima sejungitur, appulerunt.

naufragii periculo eripit.

49 Similiter alteri navi a Callai portu ad Aricanum f, ducentis leucis distantem, pergenti orta est tam horrenda tempesta, ut ventorum stridentium, et undarum furentium mortu longe rejecta, in plures dissoluta sit rimas, et tam largum aquis aditum fecerit, ut extrahendis duplex hydraula non sufficeret, et omnes ne suffocarentur, in altiore puppim ascenderent. Tunc, suadente Isabella de Torres, sancti patris Solani præsidium humiliter invocatum, et sepulcri ejus (post liberationem) visitatio a nautis et viatoribus promissa est; illa vero, quam gerebat, ejusdem Servi Dei tunicæ particulam in undas immisit; quas vix pretiosus ille pannus intravit, cum subito ventorum furor quievit, tranquillitas rediit, et omnes felici impulsu ad portum de Callao descenderunt. Secundos venti flatus Hispanæ Catholici Regis classis Servi Dei meritis impetratos, et a periculis ingruentibus liberationem, commodius alibi narraturus, hic taceo.

Pauperi puellæ opulentum matrimonium promittit.

50 Quiteria de Tejada in Hispaniam ab Indiis reditura, Joannam Duran, quam apud se tenebat, prius collocare matrimonio optavit: unde cum eam Antonio Perez præfecti officiali conjungere vellet, iste (cui alia ditior offerebatur) hanc pauperem, et indotatam accipere recusavit. Ad ejus repulsam non desiit mulier; sed simul cum præfata Joanna novemdialem ad Viri Dei Solani sepulcrum stationem egit, ipsi bonum negotii exitum devote commendans. Quadam ergo die ad vesperam, desperato quasi successu, adolescentulæ suspensæ et dormitabundæ religiosus quidam Franciscanus apparuit, qui eam ad brachi-

um compulsans, ait: Ne mœsta sis, filia; quoniam die crastina, illi homini connubio jungeris. Impletum est oraculum: nam altera die prædictus Antonius ad domum Quiteriæ accessit, Joannam in uxorem petiit, et rationem subitæ mutationis adduxit; quod sibi ipsa nocte in somnis adstisset servus Dei Franciscus Solanus, et ducendam in uxorem Joannam postulasset. Tunc et suam hæc retulit visionem, et intraque collata, eadem die matrimonium, jam in cœlo decretum, in terra statuerunt.

51 Mariæ de Lao, Damiani Mendez uxor, dum in tumultu Viri sancti terram osculatura demittitur, soluta forte zonula, aureos quosdam cum ipsa amittit. Domum reversa, casum advertit, in capellam quæsitura redit; sed minime inventa pecunia, tandem occurrit homo dicens, se repertam tradidisse cuidam ignoto, suam esse affirmanti. Ad hæc Servum Dei mulier rogat, ut jacturam avertat. Exauditur oratio ipsius: nam ostium propriæ habitationis intranti quidam adfuit, et dixit: Ecce zonam, quam in capella sancti Solani ab alio accepi, ut meam.

Marcus Sancier chirurgus, cum adhuc viventis Francisci precibus fugitivos servos ad se aliquando reductos vidisset, post ejus mortem, quoties eadem mancipia abire contingebat, toties eorum redditum ipsi commendabat, et statim motione et impulsu visibili revertabantur.

52 Lucas puer decennis importunos hernici tumoris dolores a sex annis patiebatur, quem Joannes de Esquederente ejus pater desperatum a medicis, ut sancti patris Solani opem requireret, hortabatur. Cum ergo quadam die mensis Martii ejusdem anni MDCXXVIII intensiori cruciatu vexatus bonum parentis consilium mente revolveret, mane ad conventum Sancti Francisci se contulit, et coram Viri Dei sepulcro innoeenter ac devote oravit; ubi cum ferventiores preces effunderet, juxta se mulierem quamdam, caput ulceribus magnis infectam, vidit; quæ, tumuli terra plagis imposita, eaque mox excussa, se sanam omnino contestabatur. Fide illius animatus puer, eodem tumuli pulvere tumorem herniosum confidenter aspersit, moxque se penitus liberum sensit. Domum lætanter regressus parentibus miraculi seriem enarravit, qui facta experientia, revera consolidatam fractionem, et remissum turgiditatis excessum invenerunt; a quo deinceps puer durabili potitus est sanitate.

53 Mense Septembri ejusdem anni MDCXXVIII Martha de Espinosa, Francisci Garcie uxor, gravida, fluxu sanguinis nberi, crebro vomitu et letalibus paroxysmis impetita, in brevi moritura a medicis judicata fuit. Jam Eucharistiæ et Pœnitentiæ sacramentis receptis, ad extremam parabatur Unctionem; cum Pater Fr. Matthæus Perez, conventus S. Francisci sacrista, ipsius msertus ait: « Quoniam a medicis terrenis desperata est, ego medicum cœlestem, qui eam nullo labore sanabit, adducam. » Et revera delatam a monasterio digiti unius sancti patris Solani reliquiam, ut collo infirma (quæ interim ad sepulcrum ejus stationem, et cerei corporis oblationem vovebat) reverenter appendit; illico sanguis, vomitusque stetere, mortis symptomata

cessarunt

EX IMPRESSIS

cuidam mulieri perditum maris prodigium restitui curat;

E

servosque fugitivos reducit.

Vir sanctus precibus suis herniam,

F

fluxum sanguinis nberi, crebro vomitu et letalibus paroxysmis impetita, in brevi moritura a medicis judicata fuit.

EX IMPRESSIS.

cessarunt, aperti sunt ægrotantis oculi, eaque statim adeo roborata est, ut cibum petierit, et porrectum aviculæ pectus, quasi omnino sana, libero dente comederit, ac deglutierit. Illam, die sequenti medici ad desperatæ sanitatis usum reversam invenientes, rei successum manifesto miraculo attribuerunt.

febrim ac
phthisin,

g

54 Initio anni MDCXXIX Maura quædam, Theodora nomine, ætate duodennis, serva Petronillæ de Escovar et Azevedo febre tenaci corripitur; quæ tentatis frustra medicinæ remediis, in deterius vergens in ethisin g degeneravit. A medicis igitur derelicta serva ad ruralem domum ab hera transmittebatur; quamvis in vanum, cum eadem die certissime e vivis decessura crederetur. Ibi tandem, quia nec cura ministrantium, nec aeris locique mutatio profuissent, ipsius patrona novemdiales ad sancti patris Solani stationes suscepit, et Missam ibidem celebrari procuravit. Vix inchoata devotio, cum servulæ infirmitas remitti, vires augeri in tantum visæ fuere, ut intra aliquot dies sana omnino ad civitatem remearit.

B

tumorem,

55 Eodem anno, mense Novembris, Nigra quædam Paschalis quinquennis puellula, Isabellæ de Argote serva, febrem acutam perpressa, omnibus dextri lateris membris, capite, brachio, et crure intumuit, et insensibili lethargia obriguit. Hanc ejusdem partis coxendices contortæ, et crus coarctatum claudam, brachium tumidum mancam, turgens facies deformem effecit. Cumque per viginti dies tam lugendæ ægritudinis status nulla remediorum applicatione mutaretur in melius, hera secum infirmam ad ecclesiam S. Francisci deferri jubet; et admotam sepulcro, in quo antea Vir Dei jacuerat, ipsi humiliter commendavit. Post ferventem orationem, oleo lampadum ibidem ardentium omnes servulæ partes offensas linivit, sperans salutarem futuram Servi Dei meritis unctionem: nec profecto decepta est: nam puella domum inde relata, mane sequenti sana et incolumis e lectulo surrexit.

varientis se-
cundinas,

h

i

Eodem mense et anno Mariana de Palacios, Antonii Xamarillo uxor, intempestivo partu fœtum valde exiguum genuit; et cum magnam sanguinis copiam effunderet, a secundinis h purgari non potuit. Desperantibus ergo de sanitate medicis, ipsa non desperat: nam sancti patris Solani opem implorans, duo ossis ipsius frustula per os deglutiit, statimque duplici paroxysmo secundas * eiecit, sanguinem sinit *, et ipsa convaleuit.

* Hand du-
bie secundi-
nas
* an stitit?
gravem infir-
mitatem,

56 Maria puellula trimestris, Didaci Causini serva, mense Decembri ejusdem anni MDCXXIX gravi infirmitate, quam vocant de oculo, id est corrupta visualium spirituum, ex inspicientis se oculi prodeuntium emissionem, infecta, sive sauciata ad extremam vitæ deducta est horam. Hanc sic desperatam, et omnia mortis imminentis signa in vultu, lingua, et toto corpore præferentem herus et hera ad capellam Viri Dei detulerunt. Vix Missa, quam propterea celebrari mandaverant, terminata fuit; cum infantula in se reversa, domum reportata, intra quadrantis horæ interval- lum, mamillam, quam ab octo diebus non apprehenderat, sugere cœpit. Contigit autem, ut etiam puellulus quidam semester, præfati Didaci servus, eadem die, similique morbo ægrotaverit; qui tamen cum periculum vitæ non videretur in-

currisse, humanis solum est curatus remediis, nec sancti Patris intercessionem commendatus. Ex quo factum est, ut mortem puella evaserit, et iste vitam amiserit.

D

57 Joannes Viafara villicus, et servus Joannæ de Lugo et Torrez viduæ, ob molestam stomachi resolutionem, copiosum sanguinem exspuebat; ac tandem malum, quod vocant del Valle, contraxit. Hoc velut cancro interius serpente præcordia exesa, cum sanguinem, jecur, et pulmones per frustula exspuendo paulatim ejiceret, a medicis derelictus, omnium Sacramentorum, etiam extremæ unctionis participatione ad ultimum certamen accinctus est. Quadam autem feria tertia, mane convenientibus medicis, eadem die certissime decessurus judicatur. Quo audito, patrona de unius diei jejuniis, de sancti patris Solani visitanda capella, et de Missæ largienda retributione votum emisit; ac Isabellæ de Lugo filiæ suæ, ut reliquiam habitus viri Dei apponeret infirmo, et jejunii unius observationem promitteret, indicavit. Illa vero, apposito sacro præsemine, adjecit, se patris Solani, quam fama vulgabat, sanctitatem non credituram, nisi hunc ab ægritudine liberaret.

resolutionem
stomachi,

E

58 Mater itaque ad lectulum propius accedens, cum jam preces commendatitiæ, et cereus sacer ad morientem fuisset aptatus; ut vidit tria mantilia, sanguine et putredine ex ore infirmi rejecti madentia, aliud candidum ad labra ejus extendere voluit: quo facto, ex alio lectuli latere sanctum patrem Solanum, sibi quasi assistentem animadvertit. Stupefacta visione mulier, ipsum attente consideratum, vere quis esset, agnovit; eumque novo habitu indutum, manus niveas, vultumque præferre gratissimum observavit. Internæ lætitiæ júbilo plena, omnem dubitationis scrupulum ex successu fugavit: nam eadem hora, infirmus resumptis viribus cibum petiit; quo consumpto, e lectulo surgere voluit. Cum vero a circumstantibus prohiberetur, se omnino sanum et incolumem affirmabat, sicut et revera extunc omnis infirmitatis ab eo labes recesserat. Hera autem, adducto ad Viri sancti capellam servo, votum, quod promiserat, fideliter exsolvit.

et præsens
mortis peri-
culum pellit.

F

ANNOTATA.

a *Hæc Peruvix vallis amne modico irrigatur, et per eam transitur ad alteram vallem dictam Guarmey.*

b *Hæc est longissima et latissima Peruvix vallis, et secatur a pernici et satis lato fluvio. Ab ea itur ad supra memoratam vallem Guambacho, dum quis ex oppido Truxillo Linam tendit.*

c *Est portus ad mare Australi non incelebris et securissimus. Juxta portum est oppidum ejusdem nominis muro cinctum, extra quod est monasterium Franciscanorum.*

d *Hic locus, quem Hispani vocant Cañete, antiquo nomine appellabatur Guarco. Viginti (alii volunt viginti quinque) leucis abest a civitate Lima-na versus Austrum, sesqui autem leuca ab ipso Ocea-*

A no meridionali. Ager vero hic tam ferax est frumenti et quidem optimi tritici, ut maxima optimæ farinæ copia hinc ad alias australis Americæ provincias navigiis transvehatur.

e Est pagus ab indigenis habitatus, et ora hic est prærupta, ita ut majora navigia ad eam appellere non possint.

f Est maxime frequentatus Aricæ portus, et contra hostium incursus egregie munitus. Huc solet deferri argentum e Potosianis aliisque fodinis, et inde minoribus navigiis Limam transvehi.

g Voluit dicere phthisin (Græce enim scribitur φθίσις) pro quo scriptor ille Gallus posuit ethisin forte a vernacula sua lingua, in qua morbus iste vulgo vocatur etisie, quamvis eruditiores Galli jam more Græco sæpe scribant phthisie. Latine autem dicitur tabes, quæ passim nota est.

h Sunt membranæ, quibus fœtus in utero materno involvitur, Plura de his habent medici.

B

CAPUT V.

Multi ægri sanati apparitione S. Francisci Solani, imoginis ejus præsentia, invocatione, et reliquiarum contactu.

Duabus mulieribus infirmis apparens S. Franciscus Solanus

Mense Octobri anni MDCXXX Isabella de Mexia, Ildephonsi de Castro regalis audientiæ Limanæ procuratoris uxor, importunis ulceribus gutture saucia cibum nisi ægre sumere non valebat; accessit vehemens auris dolor in totum caput redundans; insuper et copiosum ab ore et naribus sanguinem sæpe ejiciebat: quibus malis inutili omni medicorum remedio salus desperata pronuntiatur. Dum ergo circa mediam noctem in maxima dolorum angustia versaretur, oculos animæ ad sanctum virum Solanum erexit. Cumque esset mentis et vigiliæ compos, nec ulli in cubiculum, postibus obseratum et lucerna illuminatum, pateret ingressus; duos fratres Minores ad se intrantes conspexit, quorum unus venerabili servo Dei Solano similis supra lectulum sedit, et extenta suaviter manu, digitos in ejus aurem immisit, moxque ambo iterum recesserunt. Ad hæc infirma mulier alta voce exclamans, maritum dormientem excitavit, et visionis seriem narravit; statim autem remissa cruciatuum angustia, somno, qui per octo dies recesserat ab oculis ejus, correpta est. Mane vero facto, maritus ad capellam Viri sancti se contulit, Missam ibidem celebrari curavit; ac tandem oleum, ex lampadibus illic ardentibus acceptum, domum transmisit: quo guttur et aures infirmæ tam felici successu fuere perunctæ, ut subito plenam acquisierit sanitatem.

sanitatem procurat;

Similiter et Joannæ Ortega Valencia in villa de Carrion habitanti, infirmæ, et a medicis desperatæ Vir sanctus auxilium petenti apparuit, dicens: Quid a me petis? Cui illa: Salutem, mi Sancte. His dictis, disparuit, et mulier sanitatem ejus beneficio recepit.

Tomus v Julii.

60 Mulier quædam nobilis, pia et fide digna, febris maligna, sensuumque stupefactione adeo repentina correpta est, ut Sacramentis receptis, ne quidem testamenti condendi tempus superesse videretur. Hæc circa mediam noctem, remissa parumper mali violentia, ac pleno sibi judicii usu relicto, ad imaginem sancti viri Solani (quam in cubiculo lucerna illuminato ad lectuli prospectum tenebat) affectuose conversa, ejus faciem quasi sanguine rubentem vidit, vocemque ab eo produntem sibi dicentem audivit: Jam sententia tua revocata est. Ad hæc verba consolatione repleta mulier, quasi cœlestis patriæ dulcedinem prælibasset, psalmum LAUDATE DOMINUM OMNES GENTES devote intonuit; cui statim concordans musica suavis quarundam avicularum, diuque perseverans duas famulas infra lectulum infirmæ decumbentes excitavit. Quibus et ipsa ait: Scitis quod ab hac ægritudine non sum moritura? Et revera eventus veritatem assertionis probavit: nam deinceps perfecte convaluit.

EX IMPRESSIS.
alteram vero per imaginem suam alloquitur et sanat.

61 Puellula Francisca, Ildephonsi Garcie Flores, et Ludovicæ de Mingolla filia, quasi ex paralytico morbo occupata oris situm et deformem et contortum, pedes manusque motu violento plerumque concussos nullis hominum remediis sanantibus, a cœlesti Medico sospites et tranquillos recepit. Cum enim quadam die de sero salubrem sanctis patris Solani imaginem mater capiti ejus apposuisset, media nocte ubera, quæ a tribus diebus non apprehenderat, suxit: mane vero, reverso in naturalem figuram ore, in miraculi evidens argumentum super infirmæ verticem siguum crucis quasi deauratum, et valde decorum apparuit. Quo cito disparente, puellulæ etiam miraculosa sanitas in brevi innotuit.

A paralyti,
E

62 Mariana de Inestrosa graves a duobus mensibus fluxionum, in sinistrum crus decidentium, tolerabat cruciatus, quarum violentia captis a coxendice usque ad pedem articulis; nec stare, nec sedere, nec in lectulo poterat moveri, lacrymosisque gemitibus omnium in se commiserationem trahebat. Artis medicæ curæ et remedia, ne quidem malum non minuere, sed et augere videbantur; sic igitur humana virtute immedicabilis mulier, ossis viri sancti Solani reliquiam, invocato ejus auxilio, et novemdiali statione ad ipsius sepulcrum promissa, partibus læsis reverenter admovit: cujus quidem efficaci contractu sensit crucis et lateris nervos, compagesque resolvi, ac repente numquam revertibilis fluxionis cursum cessasse.

fluxionibus,

63 Catharina de Quiroga, decem et octo annorum adolescentula, vehementi auris cruciatu indesinenter afflicta, nullis remediis sublevata, a medicis derelicta, sancti patris Solani opem implorat, Missæ ad sepulcrum ejus celebrandæ stipendium, et capillorum suorum manipulum appendendum promittit; votoque ipsius nomine a Joanna de Escovar mane sequenti persoluto, statim ab infirmitate convaluit; cibum (quem autea non poterat) sumpsit, et deinceps in valetudine perfecta confirmata fuit.

auris dolore,

Sic et juvenis scholasticus contractam surditatem, olei lampadum ejusdem Servi Dei unctione superavit.

surditate,

64 Maurula quædam, Antonia nomiue, crebris

EX IMPRESSIS.
et variis
morbis libe-
rat.

februm molestiis, vomitu importuno afflicta, hæ-
morrhoidum morbo (DEL VALLE ab indigenis no-
minato) interius corrosa; præcordiis sauciatis,
intestinis emergentibus, miseræ humanæ spe-
taculum, et tamquam prodigium facta cernenti-
bus, dum ab hominibus desperata novissimæ ex-
itum horæ exspectaret, ab hera meritis servi Dei
Solani commendatur, ad capellam ejus defertur,
et in facie quadam ipsius reliquia confidenter
tangitur. Efficax fuit oratio deprecantis: nam
absque alio remedio ad se reversa infirma oculos
aperuit, panis frustulum, antequam domum re-
ferretur, comedit, et paulatim sanitatem acquisi-
vit: ipsa vero ejusdem patrona Clara de Monto-
yos beneficii non ingrata, linteum quod puellulæ
tumulandæ paraverat, in sempiternum trophæum
Viri sancti sacello appendit.

Lac mulieri
dat.
* an diutur-
ne?

65 Hieronyma de Nanavides lactis, quo puel-
lulum alebat, manantiam præ diurnæ febris vio-
lencia deficientem et tabescentem, facta in Viri
Dei sacello oratione, plenam et trium infantium
lactationi sufficientem recepit.

B

febri, et do-
loribus cri-
pit,

* forte ope-
rator

P. Hieronymus Ildephonsus a Torre, febre
acuta, et doloribus in humida habitatione con-
tractis vehementer cruciatus, ad conventum san-
cti Francisci de Pisco perveniens, a valetudinarii
præfecto cingulum seu funem, quo se olim vir Dei
Solanus præcinxerat, et qui plurimorum operan-
tis miraculorum dicebatur, accepit; quem reve-
renter dolentibus membris admotum, salubrem
expertus est: nam vix elapso horæ quadrante,
refrigerans sudor adveniens, omnem ei febris ca-
lorem ac dolorum anxietatem ademit. Hic etiam
in brevi Limam, Deo et sancto patri Francisco
gratias acturus se contulit; ubi qui remanserat
in quadam parte tumorem oleo lampadum ejus
inungens, statim resolvi et minui sensit.

loquelam ad
confitendum
infirmæ red-
dit,

a

C

66 Anno MDXXXI Maria de Torres vidua mu-
lierem vicinam suam, pauperem et infirmam a
febri curatura in domum suam traduxit, cujus
salute medicis desperata, oculis visu privatis,
cercidibus a brachiorum apertis; et quod pejus
erat, ea in tot ingruentis interitus signis, reci-
piendorum Sacramentorum incapace, sancti viri
Solani auxilium pro confitendi libera facultate
moribundæ obtinenda imploravit: ac propterea
juxta illam, sacram Servi Dei imaginem inter
duo lumina collocatam erexit, Deus vero, qui dat
omnibus affluenter, qui supplicum merita excedit
et vota, Servi sui intercessionem, liberam confes-
sioni linguam et mentem, ac bonam deinde cor-
poris valetudinem ægrotanti concessit.

buccellam
guttur suffo-
cantem ex-
pellit,

67 Die Dominica, prima vero Julii, anni MDXL,
doctor Ildephonsus Ossorio, ecclesiæ cathedralis
Limanæ parochus, dum circa meridiem mensæ
accubisset, primam (quam deglutire tentat) car-
nis buccellam, profundo faucium meatui hære-
re sensit. Aduere chirurgi artis experimentum fa-
cturi, sed frustra: subtilis candela cerea plus-
quam palmaris in guttur intruditur, eaque con-
fracta altera rursus immittitur; sed licet hæc
molestior cura, non tamen aliis salubrior evasit.
Interim crescebant patientis angustiae, qui suffo-
cari proximus aquam petiit faucibus infunden-
dam: verum nec illa exitum inveniente, parum
fuit, quin exspiraret; intumuit facies, et deni-
grata est, oculi quasi scintillas igneas emitte-

bant, guttur velut ad præfocandum compressum
turgebat. In tam evidenti periculo affulsit misero
spes cœlestis auxilii, dum sanctum patrem Sola-
num sibi charissimum (pro ejus quippe canoni-
zationis sumptibus largam singulis annis eleemo-
synam offerre solebat) animo recogitavit: illico
namque reliquiam ossis illius confidenter ad gut-
tur admovit, et in fervore fidei, ait: Pater mi,
si Sanctus es (ut ego credo) et amicus meus;
pete a Deo liberationem meam. Vix ultimum
emiserat oratiunculæ verbum, cum statim buccel-
la in stomachum decidit, quæ licet fauces ipsius
sauciasset, et copiosum postea sanguinem evo-
mere coegisset; ille tamen omnino sanus iterum
discubuit, libere comedit, et eadem die parœci-
munia resumpturus, cum omnium admiratione ad
ecclesiam redivit.

68 Ipsa etiam Viri Dei invocatio servandis
fortunæ bonis, et a periculorum ingruentium ja-
ctura liberandis aptissima fuit. Anno quippe
MDXXXII supra nominato doctore Ildephonso
Ossorio, et germano ipsius Joanne collem del
Chorillo b duarum leucarum fastigio arduum
ascendentibus, contigit; quod viginti mulæ in
altum pergentes alias a Xauxa venientes, suibus
Indorum inopum oneratas, in vallem descenden-
tes obviâs habuerunt. Erat utrimque via diffi-
lis, arcta, et lubrica; quare illis sibi invicem ob-
stantibus, una præcipiti casu in profundum per
saxa et crepidines volutari cœpit: inevitabilis
videbatur jactura, nisi prædicti Ossorii, Indis
compaticentes afflictis, opem patris Francisci So-
lani invocassent. Aduit enim ob meritum ejus
divina protectio, et jumentum, quod (ut aliis
semper evenire solebat) in ipsa declivitatis volu-
tatione concidendum erat et vita privandum, at
invisibili manu protectum, per tot spatia a cre-
pidine in crepidinem, a rupe in rupem ad infi-
mam planitiem sanum pervenit, ubi herbam de-
pavit, et nec onere dimisso, nec fune vel resti
discerpto, cum aliis (quæ paulatim ad planum
descenderant) iter est prosecutum. Mirantibus
vero Indis, et miraculi causam ignorantibus,
viri illi prodigium hoc in sanctitatis eximiae apo-
stoli Peruani Francisci Solani testimonium divi-
nitus operatum dixerunt, eosque ad sinceram
erga tam benevolum Intercessorem confidentiam
invitarunt.

et mulam in
casu pericu-
loso mirabi-
liter conser-
vat.

E

b

Sic et aliquando habitus Servi Dei reliquiae
efficacia ingruentes spicis triticeis fere messi ma-
turis, grandinis nubes, ad piam Joannis de Qui-
ros, vallis Xauxæ gubernatoris, orationem, alio
manifeste aversæ, agrum a vastatione imminente
liberum reliquerunt.

Segetes a
grandine
præservat.

F

ANNOTATA.

a Cercis juxta Bartholomæum Castellum est os
alterum cubiti superioris, sed minus et brevius,
Græce dicitur $\kappa\epsilon\pi\eta\lambda\iota\varsigma$ id est radius a figura, rotarum
parvarum radios imitante.

b Frustra hujus collis situm in mappis geogra-
phicis quæsi: nam inter Limam et Xauxam, ubi
existere hunc colligo, tantum notantur plures montes
anonymi.

A

CAPUT VI.

*Plures pueri mortui ad vitam revocati,
et multæ mulieres a periculoso puer-
perio liberatæ.*

Quosdam
pueros

B

Die sexta Aprilis anni MDCXXXI Franciscus decem mensium puellulus (quem parum antea parentes sancto patri Solano obtulerant) ex nutricis inadvertentia in fossam aquarum, tres pistrini Ludovici de Mendoza molas volventem, decidit; sic autem submersus primo per aquæductus domorum, inde in receptaculum aquarum civitatis (ex quo hæ periculose dimanant) per subterraneos meatus totam inquisitionis viam ad Discalceatas moniales ducentem volutatus transivit. Hinc ad molendinum venit, quod cum occasione dei festi non moleret, ab aqua per altum aggerem prorumpente puer in adversum murum impetu magno projicitur; sicque per acutas saxorum et crepidinum moles, et per varios fere semi-milliarii amfractus tandem ad radices monasterii immaculatæ Conceptionis defertur. Quem Maura quædam forte conspectum pede apprehendit, et vultu nigredine mortis suffusum, lingua rigentem, mandibulis tabescentem, brachiis et membrorum compagine solutum, capite inclinaturn; aqua sanguine mixta ore et naribus manantem, ad Catharinam de Leon in ulnas detulit.

aquis

70 Hæc autem statim, ut pueri casum didicerat, sancti patris Solani merita invocare non destiterat; jamque sibi allatum, etsi omnium iudicio defunctum, ejusdem auxilio affectuose commendavit. Tam efficax fuit mulieris in orando perseverantia, ut infra semi-horam puerum vitæ redditum viderit, quem et die sequenti ad capellam Viri Dei pro gratiarum actione perductum, P. Fr. Didacus de Corduba a in sinum accipiens, omnibus fratribus videndum, et absque ullo recentis casus indicio admirandum exhibuit.

a
C

suffocatos,

Eadem viri Dei Francisci intercessione Lucretiæ de Espinosa fere biennis filius, qui cum anno MDCXXXIV, die vero Maii quarto, juxta molendinum de Pastrana puerilibus ludis intenderet, in profundam illius fossam inciderat, et aquarum motu violento in saxa prægrandia projectus fuerat; a mulieribus, ibidem pannos lavantibus, pede extractus, evomita (quam hauserat) aqua, reversis (qui tabuerant) sensibus; mutato in melius (quæ nigrorem contraxerat) carnis colore, a morte ad vitam reversus est.

aut alio in-
fortunio
mortuos

71 Anno insuper a partu Virginis MDCXXXIX Joseph puer anniculus, Francisci Garciae et Catharinæ Martinez filius, cum in mensa, a solo ultra ulnam et mediam elevata, repositus sederet, decidit, et capite in terram impulsu tam vehementi impexit, ut statim uberem ab oculis et naribus cruorem effundens, sensum, motum, halitumque amiserit, et mortali pallore suffusus interierit. Sic per integram horam corpus emor-

tuum, parentes irreparabili jactura afflicti luxerunt; donec Franciscus Garcia recordatus imaginis sancti patris Solani, quam in cubiculo appensam tenebat, cam capiti defuncti confidenter imposuit; statimque meritis Servi Dei animam corpus, et puellulus novam vitam recepit.

EX IMPRESSIS.

72 Eodem anno Maria Mingolla, Martini Godez Ternero uxor, Petrum filiolum peperit; qui, quoniam præmaturo partu editus, deficiens et infirmus erat. Hunc autem septima ab ortu die repentina ægritudo invasit, cujus violentia occubuit: nam a parente inter brachia receptus, nigredine mortis contracta, halitu deficiente, et repetito languentis oris hiatu vitam terminaverat. Tunc mæstus quidem de filioli morte genitor, sed de sancti patris Solani auxilio confisus, ac puerum ejus meritis sibi reddendum sperans, plangentis familiæ lacrymas prohibuit; nec deceptus fuit: nam appositæ ad mortui caput Servi Dei venerandæ imaginis virtute puellulum intra semi-horam suscitatum, et, immutato leti pallore, roseum vitæ colorem successisse conspexit.

ad vitam re-
vocat;

E

et mortuæ
puellæ vi-
tam, et caput
contractum,
ac oculum
effossum re-
stituit;

73 Ipsomet anno MDCXXXIX, die vero octava Novembris, Beatrix de Monroi puella quinquennis, Antonii Dias de Obregon et Mariæ de la O filia, e supremo quinque contignationum tabulato, avulso secum (cui adhærebat) cancello, in terram decidit. Tanta vero fuit casus violentia, ut impingens caput in duas fuerit partes confractum, ac illis in faciem infantulæ cancellus ei oculum eruerit, et pendentem deciduumque reliquerit, quibus malis impar tenella filia subito exspiravit. Defunctæ parentes strepitu excitati, miserum exitum lugentes, tandem de ejus sepultura egerunt; at vero mater, dum clamorosis gemitibus totam domum impleveret, forte in imaginem S. P. Solani ad lectuli caput appensam oculos convertit; coram qua, positus genibus, in amaritudine cordis et in felle lacrymarum, quasi altera Phenennæ uxor, non prolis generationem, sed resurrectionem humiliter petivit.

74 Mox interiori spe recreata, cadaveris vulturnum oleo lampadum Servi Dei tam efficaciter unxit, ut statim oculus erutus intra palpebram reverti, et locum pristinum occupare sit visus; vertex conscissus, illico reintegratus; corpus emortuum, statim animatum, mobilique fuerit redditum facultati. Lucis itaque vitalis beneficio donata puella, quasi a somno excitata, exclamavit: Jesus sit mecum! Et in ea ex tot læsionibus parvus dumtaxat, in perpetuam miraculi memoriam, sub oculo livor remansit. Post tri-duum autem infantula, quæ absque alio remedio perfecta sanitate gaudebat, matrem adiit, ac nomen Sancti illius ipsi tam chari sciscitata, rosarium in ejus honorem recitandum petiit; nomi-nuatoque sibi vir Dei Solano, magna lætitiæ signa supra ætatem expressit.

F

75 His defunctis a morte suscitatis, addam alium, si non a funere, saltem ab ejus faucibus ereptum. Anno MDCXXXIV in regione de Caras, provinciæ de Guailas b equus effereus per vias discurrens, et secum magna trahens ligua, Annam triennem puellam, Joannis Ferdinandi Jordani filiam, violento impulsu super lapides prostravit, capitis tempus largo vulnere affecit, et

ac alteram
ab efferato
equo ere-
occisam sa-
nat.

gravi

gravi vultum læsione sauciavit. Ad tam exitialem eventum frigidus humor infantulam incessit, loquelæ facultas, et omne vitalis spiritus indicium deseruit; ita ut aut mortua, vel parum supervictura judicaretur. Illam sic ab hominibus desperatam afflicto genitor, invocatis servi Dei Solani meritis, incolumem cito recepit: nam usui sensuum reddita, die sequenti per se stare, altera vero cum aliis pueris currere et jocari visa fuit. Nec ullo indiguit humano remedio, tam bono Medico commendata; immo quæ apposita fuerat (quasi in consortium cœlestis pharmaci) herba, cum manifeste noceret, rejecta est; ut tota puellulæ salus Dei Servo perficienda relinqueretur.

Multæ mulieres

B

76 Anno MDCXXX, mense vero Martio, Joanna de Carrion, Francisci Muñoz aurificis uxor, infelici partus successu, acutos dolores, certumque mortis periculum subivit. Fœtus enim in globum ad guttur complicatus, capite autem erumpente, quasi suffocabatur; quod cum advertisset obstetrix, ipsi salutare baptismi aquas impertivit. Tantæ vero erant patientis angustiae, ut sudore frigido tabescens, et quasi sensibus privata exspirare putaretur. Hanc sic patientem circumstantes monuerunt, ut, remediis et curis exhaustis, se ex intimo corde viro Dei Solano commendaret, Missæ stipendium largiendum voveret. Assensit mulier, et votum emisit; statimque peperit, et postmodum genitrix et fœtus absque periculo perstiterunt.

in periculoso puerperio constitutæ

C

77 Maria Magdalena de Alissis, conjux Joannis Ortiz de la Fuente, eodem anno MDCXXX parturiens, fœtu transverso, nec non ad stomachum pertingente, inexplicabiles dolores percepit: eorum namque violentia deliquium cordis ac sensuum passa, et frigore letali rigescens, mortem a simili casu inseparabilem oppetere videbatur. Non defuere obstetricum curæ, et artes; sed iis nihil juvantibus, in hoc acerbo cruciatu usque ad crastinum perseveravit. Tunc compatiens ipsius mater Anna de Noyal, capellam viri Sancti adivit, Missæ celebrationem commisit; et inde oleum lampadum ejusdem afferens domum, eo filiæ prægnantis ventrem linivit, ac utraque Servi Dei auxilium, hæc corde, illa ore devote imploravit. Tam efficaci remedio revocatur dolorum sensus, reducuntur vires, corporis tumor abscedit; et obstetrix facili manu prolem erigere, et ad exitum disponere potuit, ut tandem intra quatuor horas feminam incolumem sine periculo parturiens effuderit.

feliciter pepererunt,

78 Eleonora de Escalona et Aguero, uxor Francisci Garnica, magno animi dolore confecta, quod jam quinquies gravida semper abortivos fœtus, et mortuos ad sextum vel septimum mensem peperisset; ad viri Dei Francisci Solani potentem intercessionem convertitur, facta promissione de prole ipsius nomine, si vivam gigneret, insignienda. Audita est deprecatio mulieris, quæ, fœtu concepto, interdum, quos alias solebat abortus dolores experiri, patiebatur; sed statim ac se oleo lampadis, in capella sui Advocati ardentis, confidenter ungebat, ac flebili voce opem ejus petebat, omnem sedari molestiam sentiebat. Tandem, elapsis novem mensibus, filiam vivam et sanam die prima Julii anni MDCXXXI

produxit, quæ in baptismo Francisca Solano fuit nominata. D

79 Marie Ximenez, uxor Andreae de Villarroel, gravida, hydropisi (quam medici infantiam vocant) ex natura sua valde difficiliter sanabili, toto corpore et ventre intumuit. Jam a sex mensibus crudeles die noctuque, absque ullo lenimine ex multis remediis percepto, dolores perpessa; superveniente tandem puerperii cruciatu letali, in ultimum vitæ discrimen devenit: cum ecce quod habitus viri Sancti præsemine, et fune alvo contacta, auxilio ejusdem super ægram humiliter invocato, et novemdiali ad ipsius sacellum statione promissa; hæc brevi intervallo prolem geminam vitæ compotem genuit, et secundas purgationes emittens, mox sana penitus effecta, feliciter illum omnibus præcedentibus partum sibi fuisse affirmabat.

vel post letales morbos

80 Isabella Barraza validos infausti puerperii dolores die Mercurii, trigesima prima Martii anni MDCXXXI usque ad feriam sextam sequentem productos non sine manifesto periculo sensit. Hanc obstetrices unctionibus fovere, potionibus recreare, aliisque remediis sublevare contendunt; sed frustra. Unum tandem brachium fœtus eduxit, in quo baptismi lavacro ad cautelam ablutus, sic usque ad sabbatum, tertiam Aprilis diem, perstitit; moxque visum est, eductum lacertum corrumpi, et tabo mortis obduci. Mortuam itaque prolem aut manu, vel uncino ferreo avellere et extrahere volentes obstetrices, mulierem Sacramentorum receptione ad incertum exitum disposuere: sed insufficiens ungula, et ars humana inutilis fuit: adeo namque extinctum corpusculum alte subierat, ac venter puerperæ instar metalli obduruerat, ut nec illud extrahi, nec ista posset juvari. Jam a principio dolorum sincera parentum et proximorum fides sacris reliquiis, et ipsamet salutiferæ Crucis adoranda particula infirmam munierat; sed, Deo ita ordinante, nullum ex his efficax salutis emanavit subsidium. Reservabatur sancto patri Solano miraculum: mox enim ut invocato ejus patrocinio, oleo lampadum e sacello ipsius advecto, parturientis alvus inunctus fuit, emollita duritie, mortuum abortivum cum secundinis male olentibus quam citius ejecit; et mulier sana remansit. E

et diturnos partus dolores

F

81 Catharina Bran, serva Hieronymæ de Pineda, septimestri gravida fœtu, projecto ab adolescente saxo ad ventrem impetita, in terram fere exanimata cecidit, et proles ictu offensa moritur. Hinc dolores matris ingravescent, et puerperii exitus impossibilis ab obstetricibus judicatur: his periculis adfuere invocata sancti viri Solani merita, cum præmissa ex lampadibus ejus alvi patientis unctione; illa subito voces emisit, et transversam, conglobatam, ac inter secundarum fœces testa capitis fracta confusam creaturam effudit, et liberam sanitatem invenit.

invocata S. Francisci Solani opæ,

82 Ludovicæ de Savedra, cum olim sexennis infantula ex alta saccorum farinæ congerie in imum decidisset, vesica casu violento dissoluta, et intestina diffuentia omnem medicorum artem exhauserant; immo mortui ejus parentibus, cessaverat cura, et ægritudinis robur invaluerat. Cum ergo per quindecim annos sic vitam mo-

præsens vitæ periculum

lestiis

A lestiis plenam transegisset, tandem viro nupta gravida effecta, periculum fuit, ne fœtus per herniæ fractionem periturus exiret : hac in angustia, a medicis quidem et obstetricibus prævisa, sed nulla nisi divina manu impedienda, quæsitum sancti patris Solani præsidium invenit ; nam cum partem confractam oleo lampadum ejus semel unxisset, vires novas accepit, tempore opportuno peperit, et ab omni læsione libera fuit.

evaserunt.

83 Anno MDCXXXIII Anna Malo de Molina, Petri Nuñez de Alvarada civis Limani uxor, a duobus mensibus gravida, per novem dies sanguinem cum excrementis effudit; et licet propter medicaminum efficaciam, hic in tanta copia non flueret, tamen cum non stetisset profluvium, illa semper in vitæ periculo versabatur. Quadam autem nocte dum vehementer anxiaretur, oleo lampadum servi Dei Solani venter ejus inungitur, et in ejus auxilium tanti Intercessoris merita invocantur. Adfuit statim ille, et auxilium tulit : facto quippe mane, mulier putrefactum, et odore tetro manantem fœtum emisit; et ab hinc sine alio remedio, stetit sanguis, et sanitas rediit.

B

ANNOTATA.

a *Is fuit chronologus provinciarum regni Peruanæ, et scripsit Hispanice, ni fallor, Vitam S. Francisci Solani, quam postea auctiorem edidit Alphonsus a Mendieta Matriti anni 1643, ut testatur Waddingus in Scriptoribus Ordinis Minorum pag. 101.*

b *Qui ex Valle Caxamalca, de qua supra egimus, per montana petunt Limam, iis iter est per hanc provinciam Guailas, in qua degunt pauci Hispani et plurimi Indi.*

CAPUT VII.

C

Diversæ infirmitates depulsæ oleo lampadum coram sepulcro ejus ardentium.

Oleo lampadum,

Bernardus puellulus recens natus, capitanei Josephi Carrafo del Zaz, et Isabellæ de Savadra filius, continuo vagituum motu hernicam incurrit fractionem, cujus medelæ nulla per quadriennium fuerunt omissa remedia; sed iis in vanum cedentibus (nam pueri intestina diffluebant, læsæ partes tumore turgebant, et acuti patientis dolores, omne refrigerium arcebant.) Anxiata et turbata mater oleo sancti patris Solani herniam unxit; ac statim infantulus, resolutum tumore, intestinæ ad sedem nativam reductis, sanus evasit. At cum exhilaratus et gaudens subito e lectulo surgere voluisset, nimis provida genitrix ipsum obligavit, et brachiali munivit; displicuit cœlesti Medico artis terrenæ

consortium : nam quadam die ad vesperam pro-siliente e cubili puero conscissum est brachiale, et statim rediit umbilici profluxus. Modicam uxoris fidem advertens maritus, veniam pro ea a Viro Dei, et secundam pro filio gratiam postulavit, et sacro religionis Seraphicæ habitu, si sanaretur, vestiendum promisit; mox brachiali exuit, et ne aliud ipsi sub tanta Intercessoris tutela constituto adhiberetur remedium, interdixit; has solum contentus a filiolo in strato jacente, per tres aut quatuor dies, proferri voces : Sancte Solane, fractionem meam pro amore Dei sana. Placuit Deo sincera fides parentis, et simplex puelluli deprecatio, eo quod prociduum umbilicus introgressus est, fractio solidata, et sanitas ægro mirabiliter restituta. Cujus beneficii, ut perennis vigeret memoria, devotam sancti patris Solani imaginem cum puero ante ipsum genuflexo parens fecit depingi, et in domo sua reponi.

85 Nicolaus de Villavicencio septennis, Christophori Guttierrez Muñoz oppidi Sañæ a moderatoris, et Luciæ de Villavicencio filius, in herniam delapsus, et gravem in vesica tumorem passus; quia unigenitus et summe dilectus, experto chirurgo curandus traditus fuit; sed hic doloribus et ulceribus circa fractionem afflictum magis reliquit. Dum ergo insanabilem genitor doleret, nec de alia, quam de terrestri medicina cogitaret; a capitaneo Josepho Carrasco del Zaz invisitur, et de filioli sui mirabili sanitate supra enarrata edocetur. Ad quæ ille animosior factus, subito pueri sui emplastra, fascias et ligamenta solvi, rejicique mandavit; ac confractam partem salubri hoc oleo tam opportune semel inunxit, ut statim tumor dissolutus et intestina reclusa sint : et sanatus est puer ex illa hora. In cujus miraculi indelebile monumentum ejus parens sancti viri Solani imaginem depingi, et in domo sua voluit decenter appendi.

ante sancti Viri sepulcrum

a

E

86 Joannes puellulus recens natus, servæ Mauræ filius, ob violentas epilepsiæ commotiones, etiam in hernicam fractionem devenit; insanabilis judicatus est morbus uterque et mortalis; nec aliud supererat, nisi divinæ propitiationis auxilium : quare per triduum membra illius læsa, et corporis compages oleo ex lampadibus Servi Dei liniuntur; et ab omnibus infirmitatibus suis puer sanatur.

ardentium

Joannes Narvaez chirurgus, vir senex, cum ultra sexennium gravi herniæ laborasset angustia, olei ejusdem unctione perfecte convaluit.

varii

Salvator puellulus quatuor mensium, Ildephonsi de Orta, et Petronillæ de Vera et Soto prope Sañam habitantium filius, hernia contracta, umbilico procidente, et superaddita febre, ad ultimum vitæ discrimen adductus, ab afflictis parentibus ad sanctuarium Domiæ nostræ de Guadalupe b, septem leucis ab oppido distans, pro salute delatus est. Nec ideo tamen (Deo sic disponente) ab illo gratiarum sacrario ullum levamen recepit : quare Raphaela de Soto, pueri avia, Petrouillam matrem monuit, ut partem sauciatam oleo sancti viri Solani foveret. Acquie-vit ista, et tam efficaciter filium unxit, ut statim perfecte ab hernia, febre, oculorumque morbo liber evaserit. Verum, ut illa probaretur iu ten-

ab hernia

5

tatione

EX IMPRESSIS.

tatione fidelis, iterum intra quatuor dies fractio recrudit; mater autem non desperans, salubrem unctionem per quinque aut sex dies resumpsit; cujus quidem virtute, securam et validam anno MDCCXXXIX puer consecutus est sanitatem.

aliisque morbis

87 Emmauel de Arco prope Sañam commorans, asperi collis ascensu sudorem, et ex isto crurium debilitatem contraxit; quam (ut viuceret) plurima per biennium adhibuit medicamenta, sed frustra: nam dolorum violentia quietem et cibi appetitum amiserat, nec absque grallarum fulcimento poterat ambulare. Quadam autem nocte, infervescente molestiarum aestu, sollicita uxor, (eo interim humiliter supplicante) ipsius compages, et partes læsas oleo lampadum sancti viri Solani confidenter linivit: adfuit illico cœleste subsidium: æger enim obdormivit, et somnum, sibi a multis noctibus præ angustia ereptum, usque ad octavam matutinam (quæ meridiem quatuor præcedit) horam protraxit. Circa quam excitatus se liberum sentiens, cibum avidè comedit; et deinceps ab omni infirmitate mirabiliter salvus, grallam (cui fuerat hactenus innixus) ecclesiæ parochiali in trophæum appendit; uxor vero imaginem Servi Dei inter alias Sanctorum effigies in suo cubiculo collocavit.

B

liberantur.

88 Marcus de la Vega, cum in exercitu regis Catholici contra Indos rebelles militaret, in conflictu, inito die quinta Octobris MDCCXXXV, a cruris sinistri sura, usque ad superiorem genu partem duplici hastæ impulsu transfixus fuit. Hunc chirurgi curare tentantes nervos aliquos amputarunt, quorum scissione læso crure, contractis articulis, et pede breviori effecto, non nisi beneficio grallarum incedebat: eapropter a Chile Limam pertransit, desperantibus medicis, et sanitatem arte humanæ superiorem affirmantibus. Jam fere per tres annos in hac ærumna perstiterat, cum tandem ad servum Dei Solanum die Lunæ Februarii quinta decima, anno MDCCXXXVII confugiens, præmissis confessione et communionē, ad sepulcrum ejus accessit, et humiliter pro salute rogavit. Mox a religioso quodam oleo lampadum ad partem læsam inunctus, statim obdormivit; at post horam circiter expergefactus, crus saucium extendit, in terram facile pedem fixit, rejectisque fulcimentis, incessit. Audito miraculi rumore, multi fratres e conventu accurrerunt, claudum recte gradientem viderunt, et in gratiarum actione, TE DEUM LAUDAMUS decantarunt. Miles vero, appensis coram sepulcro grallis, domum liber reversus est, et nullo in posterum indiguit fulcimento.

C

Idem oleum ulcera,

89 Petronilla quadriennis puellula, tumidis et velut sanguine tinctis oculis graves sustinens dolores, insuper et ulceribus saucio oris palato, non nisi ægre cibum sumens, a parentibus ad sacellum viri sancti Solani die indulgentiæ Portiunculæ delata est. Quæ cum sacristam conventus oleum ex appensis ibi lampadibus extrahentem vidisset, ipsa quoque oleum petiit; cujus ut ille planctum sedaret, intinctum oleo linteum eidem porrexit. Hoc etiamsi illa a genitoribus averteretur, et de gravi (quem ex contactu erat passura) dolore moneretur, oculos perfricuit, et aliquamdiu perunxit; moxque se sanam et claritate donatam exclamavit. Obstupere præsentem

ad miraculum quidem, sed magis ad puellulæ fidem, quæ etiam ex loco, in quo prius sacrum corpus jacuerat; cum terram ab alio vidisset educi, ipsa quoque terram voluit, ori appositam masticavit, et juxta palati plagas linguæ perfricatione perduxit, ac statim se nulla earum incommoda pati testata est. Et revera sicut oculorum tumor et lippitudo olei unctione, sic oris ulcera terræ masticatione miraculo stupendo desisse eadem die comperta fuerunt.

D

90 Hieronyma de Escalona et Agüero per octennium adeo vehementi splenis molestia laboravit, ut interdum deficiente halitu moveri non posset, et in vitæ discrimen sæpe devenerit. Ægrotanti medicorum cura non defuit; sed remediis incassum tentatis insanabilis ægritudo judicata est: tunc illa ad sanctum patrem Solanum, ut cœlestis Medici servum, tota se mentis fiducia convertens; promisit, quod sepulcrum ejus visitaret, habitum religionis Seraphicæ per annum deferret, et singulis sextis feriis jejunaret. His sic emissis, ad ejus capellam translata, Minoritica se veste contexit, et oleo lampadis ibi ardentis latus inunxit: illico autem, sancti Viri operante virtute, sana et incolumis absque ullo doloris cruciatu domum rediit.

splenis molestiam,

E

91 Capitaneus Joannes a Sancta Cruce et Padilla vir nobilis, ob prolixam triginta annorum, et gravem urinae detentionem nonnumquam ad ultimas mortis decidebat angustias. Curatur a medicis, applicantur exquisita remedia, sed frustra; augebantur quippe dolores in tantum, ut frigido sudore madens, et quasi agonem patiens fremeret, ac clamores ederet luctuosos. Aperiantur tandem quatuor abscessus, e quibus in tot fistulas mordaces conversis velut per patentē canales urina diffluebat. His in extremis ad capellam sancti patris Solani opem quæsiturus accedit, rogat humiliter, petit confidenter, oleo lampadum ulcera (crucem signando) perungit; ac statim, quod tamdiu quæsierat, sanitatis bonum invenit, et ad propria liber remeavit.

urinae detentionem,

92 Joanna, serva Hieronymæ de Acuña, cum gravida esset, repentino apoplexiæ defluxu, feria secunda, ultima vero Septembris anno MDCCXXX correpta, et nonnumquam morbo comitiali agitata, transitus imminentis præferebat indicia. Hanc in agone positam jamque mysterioso morientium Christianorum cereo instructam, hera, sancti patris Francisci Solani invocato præsidio, oleoque lampadum ejus in fronte, ore et ventre, crucis signum formando, linivit: tam salutari unctione remissa est statim ægritudo, et infirma ab epilepsiæ casibus, aliisque liberata contorsionibus, paulatim sanitatem mirabiliter recuperavit.

apoplexiam, epilepsiam,

F

93 Eodem anno MDCCXXX mense vero Octobris Josephus Niño de Frias triplici carcinomate, unius scilicet ad caput, et duorum in vultu, deformitate contracta; medicinæ fomenta sibi parum profutura existimans, læsas partes oleo Servi Dei unxit et fovit, statimque resoluta tumore sanus evasit. Hujus felici successu animatus Didacus de Savedra barbitonsor eodem mense et anno a gravioribus (quibus a septennio irremediabiliter laborabat) cruris ulceribus meruit liberari. Cum enim quadam nocte, illorum acerbitate præter solitum cruciaretur, ad Virum Dei

carcinomata

couversus,

A conversus, ait : « O sancte Pater, si tui olei unctio Josepho Niño salubris fuit, sit et tua mihi intercessio proficua; et si salutem dederis, lampadibus tuis olei mensuram voveo destinandam. » Auditum est supplicantis votum : nam summo mane expergefactus, obstrusis arefactisque ulceribus, se sanum inveniens, miraculum proclamans uxorem excitavit.

tibiæ ulcus, 94 Eodem ut superius anno, millesimo videlicet supra sexcentessimum trigesimo, Isabella Folupa, Joannis Garciae Alvarez serva, gravi et inveterato tibiæ ulcere cruciabatur, circa quod et alia odorem pestiferum spirantia eruperunt; ac tandem, humorum copia exundante, crus totum in ocreæ crassitiem intumuerat, et ad ulcerum molestias acuta febris accesserat. Tot malis cum nullum prodesset artis humanæ subsidium, ipsius hera Joannis uxor, quo tempore acriores erant angustiae, ejus plagas salutifero illo lampadum oleo fovit; infirma interim sancti Viri auxilium invocante, deprecationem simplicis audivit Deus : nam mane sequenti se sanam sentiens, lingua vernacula laudes Creatoris concinere cœpit; ad quam accurrentes patroni perfecte sanam, et utroque crure æqualiter incolumem reppererunt.

et alias infirmitates sanat, 95 Innumera profecto sunt beneficia, quæ servus Dei Franciscus Solanus anno MDCXXX ipsum devote invocantibus contulit : Petronillam enim de la Cueva, et Catharinam de Vargas; illam olei lampadum unctione, hanc sacræ reliquiae ad collum appensæ virtute a gravi febrium aestu liberavit. Isabellam Gabrielem de Rojas, Dominici Rodriguez Freyle viduam, membris omnibus captam, ejusdem olei felici lenimine pristinae restituit sospitati. Puella quindecim mensium, Crispiniana nomine, facto ab hera ipsius voto de cappella Viri Dei donis honoranda, a mortis faucibus et ab indubitato vitæ periculo retracta fuit. Puelculus Joannes, Francisci de Aquilar servulus, nuper natus, a crudeli epilepsia, et ab hernica fractione, quam vehementi collisione et casu frequenti incurrerat; Joanna quoque infantula, a simili epilepsiae malo, sacro olei ejusdem unctione perfecte convaluerunt. Vincentius Hernandez aurifaber, quam a continua decem mensium febre hydropisiam contraxerat, illo olei fomento omnino curavit. Sic erumpentem et turgentem ex parte jecoris abscessum, febris violentæ conjunctum, repetita aliquoties ea unctione, Michael de Figueroa sacerdos superavit. Francisca de Acuña, Gabrielis Cavallerii uxor, a sanguinis profluvio letali, et a medicis desperato sola Viri Dei nominis invocatione semel evasit; et a recrudescente eadem post duos menses infirmitate, dum ventrem sacro ejus oleo fovit, perfecte se liberavit.

ac curculiones a tritico et crucas ab agro fugat. 96 Non solum autem sanandis corporibus et restituendo valetudinis bono, Viri Dei oleum efficax anno MDCXXX fuit, sed et fortuuae commoda ab adversis casibus opportune subtraxit : nam immensam curculionum (qui tritico Prudentii Martinez de Azagra insederant) molem, et formidandum erucarum (quæ Andreae Ximenez Maldonado herbam medicam in agro infestabant) diluvium, patris Francisci Solani humilis invocatio, et olei lampadum ejus fidelis aspersio destruxerunt.

97 Anno MDCXXXI Emmanuel de Figueroa, curiæ Limanæ secretarius, vehementem gutturis molestiam, strumam acerbam, internam inflammationem, et ulcera fauces infestantia patiens, nec locum cibi, nec requiem somni habebat. Accesserat tot malis violenta febris, quæ ipsum jam circiter trimestri intervallo exercebat. Destitutus itaque remedio humano, votum vovit Domino, et se sancto patri Solano commendans; promisit, quod et ejus tumulum per novemdium devote frequentaret, Missarum stipendia largiretur, et sanctis se Sacramentis reficeret. Hac prolata sponsione, oleo lampadum ejus fauces oblinivit, ac statim lenimen percipiens, die sequenti novemdiale tam feliciter inchoavit stationem, ut quarta die, etsi cibos alioquin nocivos comedisset, sanus perfecte absque alio remedio effectus sit.

98 Ildephonsus Jacome Carlos eodem anno febre, alvi profluvio, et intenso ventriculi dolore cum hæmorrhoidum morbo (Indice Mal del valle nuncupato) anxius, nulloque sublevatus remedio, quadam nocte in ipsa dolorum violentia oleo sancti viri Solani se unxit; cujus virtute sedato cruciatu, somnum suavem (quem a viginti diebus optabat) sensit, et mane expergefactus optimam sanitatem se probavit adeptum.

Ipsomet anno Catharina Bran, Francisci de Obando serva, ejusdem olei potu a simili malo fortiter ingravescente obtinuit liberari.

99 Hoc eodem anno MDCXXXI, Maura puellula adeo graviter infirmata est, ut intra tres dies nec sugere posset, nec mortem evasura putaretur. Hanc Joanna Delgado hera servo Dei Solano sanandam devote committens, libram ceræ, et eleemosynam Missæ, si sanaretur, promisit : moxque sacro ejusdem oleo mandibulas, et ventrem servulæ unxit. Quæ postea intra horam voces emisit, ubera suxit, et, tumore ventris resoluta, sana remansit. Ipso etiam anno Maria de Carranca tenellam filiulam, febris acuta correptam, a medicis derelictam, ac ultimum vitæ halitum emittentem, ad conventum S. Francisci circa noctis crepusculum tulit, et super sacelli Viri Dei altare reposuit, vultumque ejus ad sacram Intercessoris imaginem conversum oleo lampadum unxit. At puellula statim efficaciam Intercessionis experta, quieti somnoque suavi donata, domum reducta est; media vero nocte expergefacta, manillas apprehendit et suxit, manequ exorto, a febre libera fuit.

100 Anno MDCXXXVIII, Agneti de Orosco signiferi Ludovici de la Barrera Aguiar uxori, ut ab orta in faucibus ægritudinæ per moderatam sanguinis emissionem saquaretur, duæ sub lingua venæ apertæ fuerunt; verum incisione nimis, aut inepte protracta, adeo larga ab eis cruoris copia effluere cœpit, ut nullo recludi possent remedio. Successu afflicta mulier, et vitæ jacturam verita, ad sancti patris Solani efficacem, pruden-ter sane, recurrit virtutem : nam a sorore salubri illo lampadum oleo venis cum signo crucis inunctis, statim défluxus sanguinis stetit.

EX IMPRESSIS.
Ejusdem olei
efficacia ul-
cera curan-
tur,

profluvium
ventris

E

et dolor tol-
luntur,

puellamortis
discrimini
subducitur

F

et nimia ef-
fluentis san-
guinis copia
sistitur.

ANNŌTATA.

a *Dubito, an hic indicetur municipium, quod conditum in valle Saña vel Zaña sæpe vallis nomen gerit, quamvis ab Hispanis plerumque nuncupetur Miraflores.*

b *Est in extrema urbis, Limanæ parte templum, verosimiliter a miraculosa Deiparæ imagine vulgo dictum Nuestra señora de Guadalupe. Est præterea in valle Zaña vel Saña municipium vulgo dictum Pueblo nuevo, habens monasterium PP. Augustinianorum, quod communiter vocatur Guadalupe. Videtur hic posterior locus indicori.*

CAPUT VIII.

B

Oleum prodigiose multiplicatum, et varia alia beneficia patrocinio beati Viri tum corporibus tum animabus præstita.

Prædictum oleum

Qui olim in deserto panem famelicæ multitudinis multiplicavit in cibum, ita nostris temporibus in Indiis, pretiosum e servi Dei Solani lampadibus haustum oleum in languentis populi remedium mirabiliter, ne deficeret, conservavit; aut illo deficiente, novum in vasis creavit. Ildephonsus Martinez Lozano, et uxor ejus Augustina de Alvarado ampullam vitream oleo lampadum viri Dei nondum semiplenam acceperat; quo per duos et ultra annos frequenter pro variis infirmitatibus usi, numquam tamen minui, aut immutari noverunt: immo cum aliquando media ejusdem pars fuisset educta, et ad multos languentes transmissa; cum intra duas horas ad aliud extrahendum venissent, ampullam referant et usque ad summum oleo plenam repere-runt. Admirati casum (præsertim cum non humana infusione repositum certissime scirent) illud in aliud vas transmutarunt. Quod quidem nitidum et impermixtum oculi retulerunt, gustus autem amarum et inabsorbile judicavit.

miraculose multiplicatum,

a

102 Angela de Lescano Barbaran vas vitreum oleo lampadum, coram Servi Dei sepulcro ardentium, e Limana civitate ad regionem de Chiclayo a plenum sibi transmitti curavit, quod per quinquennium ita crebro infirmis illius provinciæ et Truxilli distribuit; ut cum sexies ultra vasculi capacitatem eductum non defecisset, pro continuo miraculo haberetur. Anno tandem MDCCXXII, mense Junio, nocte quadam feriæ sextæ in necessitate pueruli urina laborantis defecit: nam rogata pro oleo Angela præfata vas ad se delatum omnino vacuum et exhaustum movit, liuteis in illud immissis perfricuit, candela accensa calefecit, nec tamen oleum, aut humorem olei ullum expressit. Quare ad eum, qui cuncta creavit ex nihilo conversa, ait: "Quomodo, Domine,

"nunc deest oleum, ut cum illo miracula dilecti famuli tui cessent; ostende, Domine, meritum ipsius virtutem, ut nos eam celebremus." Vix hæc protulerat, cum subito vasculum (quod adhuc præ manu tenebat) sensibiliter novo olei limpidi liquore exuberans vidit: rei novitate stupefacta voces emittens, plures alios miraculi testes accivit. Hoc oleo non naturæ fœtu producto, sed ex omnipotentiae divinæ sinu educto; non generato, sed creato, cum plurimi contra ægritudines fuissent in remedium usi, anno MDCCXXIX mense Novembri, quo illustrissimus Truxilli episcopus informationem de miraculi veritate confecit, nondum tamen erat exhaustum.

103 Multas prodigiosum hoc oleum superavit infirmitates, et curavit languores. Indus quidam servus, nomine Augustinus, febre et sanguinis fluxu insanabili ad extrema redactus, vocis usum amiserat; et cum lingua proprios manifestare reatus nequiret, absolutionem quibusdam contritionis extrinsecis signis innixam a sacerdote receperat. Hoc in agonis certamine dum a morte prostrandus versaretur, a filia Angelæ Barbaram oleo præfato in fronte cum crucis signo perunctus fuit, statimque profluvium sanguinis desiiit, febris cessavit; ille ad sensus redivit, cibum petiit, et in brevi quadridui spatio bonam valetudinem est consecutus.

intercedente B. Francisco Solano,

** lege prosternendus*
E

104 Ludovicus Ildephonsus triennis puellulus, filius domini Joannis de Lossada et Magdalenæ Rosdan de Avila, anno MDCCXXII febre vehementi, et consummata hydropisi laborans, cruribus et vesica valde intumuit. Hunc cum frustra per sex menses physicorum docta sollicitudo curasset, ac tandem intra horam expiraturum medicus affirmasset, parentes sub venerabilis Servi Dei patrocinio reposuerunt. Imago itaque sancti patris Solani ad lectulum infirmantis admovetur, oleum illud miraculose productum super umbilicum in crucis figuram ungendo protrahitur, chartula quædam e bursa reliquiarum educta ad ventris summitatem applicatur; et ecce quod vix elapso horæ quadrante, quasi scalpro confixus fuisset umbilicus, per imperceptibilem et acicula minorem exitum visa est effluere tenuis aqua, quæ a vespero usque ad auroram decurrens, et omnem lectuli supellectilem penetrans ac madefaciens, tandem vesicam et crura a tumore libera reliquit.

multis ægrotis

F

Cujus beneficii non ingrati parentes puerum ad oratorium Viri Dei orto die tulerunt, ut in Missa, a decano Juliano de Turre ipsius patruo celebranda, sisterent eum Domino, et propitio Liberatori gratias referrent: altera vero die infantulus omnino sanus e lectulo surrexit, et incolumis deinceps perseveravit. Ex hoc etiam miraculi fama accrevit, quod post quindecim dies Ferdinandus Perez argentarius, eadem tumoris infirmitate gravatus, chirurgorum scalpello umbilicum sibi transfigi fecit, qui copiosum quidem aqueum humorem emisit; sed intra quatuordecim post transfixionem horas, æger occubuit.

sanitatem restituit,

105 Maria Alfaro olei lampadum sancti viri Solani virtutem sæpe in se, et in aliis experta fuerat: nam ulcus malignum sinistram pectoris partem corrodens, quod terrena remedia nequiverunt, olei ejusdem unico linimento intra quadriduum

et post variorum morborum curationem

A triduum perfecte curavit. Sic et eadem unctione diurnas anni et medi ex horrida scabie maculas et cicatrices deterisit. Ipsi etiam, violento puerperio laboranti, cum pes unus prolis extra alvum erumpens mortis periculum et timorem incuteret, olco salutifero viri Dei Solani se ungi poposcit, et bene : nam illico et absque labore puerum pedes in exitus præmittentem effudit, quem Petrum vocavit. Hujus quinquennis filius Eugenius ob febris tertianæ duplicis violentam prolixitatem a medicis desperatus, cum nec linguam solvere, nec dentes ad esum movere, nec fauces ad deglutionem posset aperire, recitato super eum Evangelio, et olei lampadum Servi Dei unctione protracta *, intra horam a mortis agone reversus super lectulum sedit, voces emisit ; pulli assi partem, et intritum aviculæ pectus avide manducavit ; ac subito liber a febre, intra quatrimum corroboratæ valetudinis bono potitus est.

* forte peracta

iterum divinitus multiplicatur.

B 106 Cum itaque præfata Maria de Algaro, Francisci Ramirez, Truxilli commorantis, uxor, per quinquenium paucis hujus olei guttulis, numquam deficientibus, in sua suorumque necessitate frequenter esset usa ; tandem aliquando illius sensit defectum, quo etiam tempore infirmante puellulo quodam, et patre ipsius Joanne Alvarez oleum requirente, illa licet carentiam jam visu et tactu experta, rursus tamen vasculum ab arca extraxit, quod quidem digiti latitudinem oleo æquante provisum invenit : hocque non ab hominibus infusum, sed divina operatione creatum, et vasis in arca sub clave reconditi securitas, et prædicti infantuli ex ejusdem unctione subsecuta sanitas comprobavit.

Vir sanctus etiam animabus prodect,

C 107 Licet corporibus hominum, aut fortunæ bonis divinitus collata beneficia (quia oculorum aciem percellunt, et materiales potentias movent) apud rerum mirabilium æstimatores magna reputentur ; quæ tamen animas spectant miræ virtutis operationes, et quæ suos in spiritualem humanæ naturæ substantiam producant effectus, tanto majoris debent excellentiæ haberi, quanto nobilior est spiritus corpore, et anima terrestri comparte sublimior. Utramque hanc in corpora et animas servo suo Francisco Solano Deus largitus est potestatem ut et illa a morte, a periculis, a morbis eriperet ; et has a vitiorum præcipitiis retraheret, et ad sanctitatis, patientiæ, et pœnitentiæ amorem inclinaret. Præter ea autem, quæ super his (dum viveret) reliquit argumenta, quædam diu post mortem subsecuta referuntur.

dum mulierem ad patientiam hortatur.

b

108 Anno mdcxxx cum Juliana de Obregon Missæ, a baccalaureo Joanne Francisco de Valladolid in capella Viri Dei celebratæ, adesset, et pro bono successu peregrinationis Antonii de la Cueva mariti sui a Limensi civitate ad Regnum Terræ firmæ b, et Panamam navigantis oraret, in ipsa Sacramenti vivifici elevatione vocem illam PATIENTIA, e sepulcro prodeuntem, sola audivit ; quam ad se directam existimans, omnimodæ ad divinam voluntatem conformitatis actum emisit. Et revera prævia admonitio mulierem plurimum juvit : nam post tres dies fuuestum de morte chari conjugis nuncium accepit, cui, sive amorem mutuum, sive magnam familiæ necessitatem spe-

ctes, sufferendo impar fuisset, nisi eam efficax sancti patris Solani verbum solidasset, et scuto patientiæ præmunisset.

EX IMPRESSIS

109 Vir quidam ecclesiasticus regularis ex gravioribus Limani regni circa initium anni mdcxxxī ad sancti Viri tumultum accessit, eique se fidelem devotum addixit. Ex tunc adeo menti ejus fuit tanti Patroni impressa præsentia, ut semper intellectuali assistentia ipsi die noctuque ad nutum desiderii adesset ; hic autem præsentia spiritualis modus, quo et alia in sepulcro suo orantem Vir Dei cum seraphico patre S. Francisco dignatus est honorare, sentiri potest, verbis describi non potest.

Præsentia spirituali devoto adest,

110 Mulier quædam inops et vetula, hoc solum commune matribus ante mortem in voto habebat, ut filiam triginta annis provecam posset matrimonio collocare ; dotis autem (sine qua nullum conjugii vinculum initur) copia deficiente novemdialem ad sancti patris Solani tumultum stationem, desiderii adimplendi medium impetratura, traduxit. Quam cum terminaret, et antequam domum rediret, tenero mentis affectu Servum Dei alloquens, ait : « Quoniam tu es Advocatus pauperum, quâlis ego adeo sum ; apud te remaneat cura filiæ meæ ; nam de tua solitudine bonum exspecto. » Has inopis et humilis vetulæ voces, pia Francisci Solani auris excepit : nam die sequenti, quidam homo dives et bonis fortunæ commode instructus, se ipso absque sensibili ullius impulsu, vel supplicatione, aut verbo ad eam intravit, et qui alias copiose dotatas recusaverat virgines, filiam illius in uxorem sibi dari poposcit : de cujus paupertate admonitus, indotatam se velle respondit, et talem accepit, contractoque matrimonio, pacem (quam Deus his, quos ipse vere conjunxit, immittere solet) perceperunt.

inopi puellæ felix matrimonium procurat,

E

111 Quidam Chrysostomus incola Vallis de Xauxa febris malignæ violentia usum vocis, et sensuum liberam facultatem amiserat : hunc sic angustiatum et in agone versantem, etsi ob corporis mortem, tamen amplius propter animæ, quam ex sacramentalis confessionis defectu timebant jacturam, omnium circumstantium affectus lugebat. Cum accedens Joannes de Quiros Vallis præfate gubernator infirmo patris Francisci Solani reliquam admovit, et ut illi vocis redderetur libertas, oravit. Efficaces fuere contactus et deprecatio : illico enim æger ad sensuum expeditam facultatem reductus, linguam solvit, peccata confessus est, alia Sacramenta placide recepit, testamentum condidit, et tandem in pace quievit.

usum loquelæ, et sensuum infirmo obtinet,

F

112 Juvenis quidam viginti annorum adolescens, depravatus moribusque corruptus, temerarius ac ferox, cum ex quotidianis dissidiis magnos familiæ suæ sumptus, sibique frequens carcerum et compedum dedecus attraheret ; post multas admonitiones, consilia, et media correctionis humana in vanum tentata, ab afflicta matre sancto patri Solano immutandus offertur. Quæ propterea celebrari ad sepulcrum ejus Missas fecit, ut (eo intercedente) Spiritus benignitatis, timoris Domini, et pietatis in filii iuventem descenderet. Nec decepta est : nam repente, lupus ille in agnum mutatus ense abiecit, a tumultibus abstinuit, ac imposterum Dei dumtaxat obsequio,

perditum adolescentem ad frugem reducit,

EX IMPRESSIS.

*et cujusdam
clientis sui
desiderium
prodigiose
implet.*

ac familiæ matrisque sustentationi diligenter attendit.

113 His addam mirabilem successum, quo devotum amici sui desiderium Vir Dei sanctus implevit. Anno MDCXXXIII licentiatus Franciscus Gutierrez de Salablanca, audientiæ et cancellariæ regalis civitatis Limanæ relator, vitam patris Francisci Solani per omnes bibliopolarum officinas frustra quæsivit : quadam vero nocte, dum in cubili jaceret, uxori suæ Leonardæ de Ulloa suum de non invento juxta ardens desiderium Vitæ præfatæ libro mœrorem significavit, et in hoc sermone uterque obdormivit. Mane exorto, expergefactis super pulvinar, cui capita reclinabant, liber occurrit ; quem cum stupore apertum, maritus de Vita sancti patris Solani esse comperit. Attentis vero circumstantiis, quod nec in illa domo hujusmodi esset, nec cuiquam viri affectus innotuisset, plane constitit, illuc a servo Dei Francisco, amici sui votis beuigne inclinato, fuisse mirabiliter perlatum.

B

ANNOTATA.

a *Hæc regio sita est in diœcesi Truxillensi, ut ex sequentibus colligitur, distatque ab urbe Lima centum et decem leucis, ut tradit Vita Hispanica lib. 4, cap. 10.*

b *Terra firma aliquando latius, aliquando strictius sumitur. Strictè hic sumitur, estque pars parva Americæ meridionalis versus isthmum Panamæ et inter sinus Panamæ et Urabæ, ubi urbes præcipuæ sunt Panama et Portus pulcher.*

ALIA MIRACULA

POST BEATIFICATIONEM PATRATA,

C

Excerpta ex Processu caonizationis.

CAPUT I.

Viginti quatuor miracula, patrocinio sancti Francisci Solani facta in oppido Montiliensi.

*Invocatione
sancti Viri
familia sub
ruinis domus
illæsa
servatur,*

Maria de Aguilar una cum filia, et nepte in cubili somno detentis nocturno tempore, domus repente concidit. Ad ruinæ strepitum excitæ Beatum protinus invocarunt, cujus præsto fuit opis : diruta enim tota domo, ea pars tantum servata fuit, in qua illæ existebant, licet compacta ex eadem materie ac reliquum domus,

nec ullum subesset firmissimum fulcimentum ; et nec dum illæ remanserunt illæsæ, verum etiam suppellectilia * dictæ domus, inter quæ lecythus olei ad usum lampadis sumptibus earumdem jugiter ardentis ante Beati imaginem ; qui delapsus ex superiori ad inferius pavementum, remansit illæsus, et oleum nec in minima gutta dispersum cum omnium admiratione.

2 Catharina Bernarda de Arana puella quatuor annorum in proximo vitæ discrimine existens ob deglutitam hirudinem in aqua, quam propinaverat, latentem, frustra per plures dies pluribus medicamentis adhibitis, per applicationem tandem crucis, quæ olim fuit sancti Solani, ejus implorata ope, statim convaluit, hirudine ex ejus faucibus ultro prodeunte.

Hüldephonsus Marquez de Espexo præ angina in gutture impotens omnino ad cibum et potum per quinque vel sex dies, nulla experta medicaminum vi, minusve undecim sanguinis emissionum, habito recursum ad sanctum Solanum, eique applicata prædicta cruce, statim tumore erupto, integre evasit incolumis.

3 Cum Joannes Traperus magno tumore sub genu dextero, et ardentissimis febribus ex erysipela a correptus esset, ac atrocissimis doloribus per quatuor hebdomadas laboraret, ita oppressus remansit, ut nec caput elevare, nec cibum aliquem sumere posset, maxime in diem durascente tumore. In hoc statu respiciens imaginem Beati, eidem se commendando, somno correptus est, in quo magnus supervenit sudor, eruptoque tumore scatuit copiosa sanies commixta sanguine ; cumque evigilasset, fuit quoque inventus absque febre, et absque ullo dolore in parte læsa, et ita sanitati restitutus, ut ipsamet die potuerit sine impedimento deambulare.

4 Joanna Francisca Hurtado virgo laborans pestifero morbo, tempore, quo epidemia in civitate Montiliæ grassabatur, cum duobus bubonibus in inguine, quos ob pudorem occultabat, matri suæ tamen manifestavit ; et quia ipsismet diebus, ac in ipsamet domo duo famuli peste perierunt, timuerunt valde et mortem filiæ, et totius familiaris supellectilis combustionem. In hoc conflictu agentem jam in extremis infirmam parentes ejus Beato commendarunt, et statim, licet ardentissima febre et delirio laboraret, cœpit recuperare salutatem, cui brevissimo tempore integre restituta fuit ; et quod est æque mirandum, nulli alii e dicta domo subire dictum pestiferum morbum.

5 Maria a sancto Georgio post infantem in lucem editum, cum secundas b non emisisset, cognovit obstetrix alium infantulum remansisse, qui post spatium quatuor horarum brachium emisit, et in hoc statu per septem horas permansit. Cognito periculo, Sacramentis munierunt infirmam, post quorum administrationem perseveravit, in eodem per alias viginti quatuor horas, ita ut præ nimia debilitate in ultimo extremo vitæ constituta, jam a medicis desperaretur. Fuit infirmæ allata ex conventu Monialium S. Claræ imago Beati ; et cum suis manibus accepisset, omnes circumstantes genuflexi auxilium ejus invocarunt una cum ipsa ; et in oratione feliciter secundum infantem peperit, secundas emisit, et

admi-

D

* *lege supellectilex... interquam*

puella a deglutita hirudine liberatur,

dolor gutturis curatur,

E

febres

a

et pestis fugantur.

F

Mulier in difficili partu constituta,
b

A admiratione omnium absque ulla penitus læsione permansit.

et altera malignis febribus afflicta mortis periculum evadunt,

6 Maria del Pino annorum sex supra septuaginta incidit in febrim malignam tempore, quo epidemiam civitas Montiliæ patiebatur : visitata a medicis, statim fuit expedita, utpote non apta curari præ ætate et gravitate morbi. Sanctissimis itaque munita Sacramentis in extremis jam laborabat, quando filii ejus in capella Beati cogitarunt de celebratione Sacri pro ejus salute; prout expleverunt, se ex toto corde commendando ejusdem intercessioni, et statim liberam a febris invenerunt, ita ut physicorum et omnium cum admiratione illico perfectam salutem reportaverit, in qua usque ad præsens permanet.

ac puer post gravem lapsus in columnis invenitur.

Joannes Bellimar trium annorum cum dimidio cum supra fenestram ascendisset, inde cecidit ab altitudine decem et octo palmorum in publicam lapidibus structam, et cum jam mortuus existimaretur, statim Beato commendatus derepente puerulus revixit, et absque aliqua læsione incoluminis repertus est.

B *Femina quædam,*

7 Joanna de Blancas postquam recepisset beneficium miraculosæ sanitatis a cancro, ut referretur per extensum infra miraculo in deponit fol. 1292 ter, quod cum tempore epidemiæ laborasset magnis febribus, cum omnibus signis, quibus pestis incipiebat, visitata a medicis, hi declararunt omnia remedia inutilia, et propterea Sacramentis omnibus fuit refecta; tertia die, in qua febris incepit, timens, se sub eam e vita decessuram, dictum Beatum invocavit, ut de illo letali periculo, sicut de alio superius relato, suis meritis liberaret, statim in ipsamet oratione febris cessavit, ita ut sana liberaque omnino permanserit.

invocato S. Francisci Solani auxilio.

Ipsamet deponit fol. 1293, qualiter anno MDCLXXXII, quo etiam urgebat pestis in dicta civitate, habuit in oculo sinistro tumorem quemdam, vulgo carbunco, magna cum febris, tumefacta facie, aliisque accidentibus, quibus epidemia incipiebat, et licet a medicis, et chirurgis medicamina fuerint applicita, cum nihil proficerent, et in extremis jam laborasset, reportare fecit oleum lampadis Beati, et adhibita unctione, perfectam salutem recuperavit.

C *varia beneficia obtinet,*

8 Ipsamet deponit etiam fol. 1294 aliud beneficium intercessione Beati receptum; nimirum, quod Maria de los Sanctos filia ejus laborabat magna gutturis tumefactione cum ardentissima febris, ita ut nec cibum recipere, nec respirare posset: igitur a medicis proclamata, testis ista recursum habuit ad intercessionem Beati, ac ejusdem imaginem posuit supra infirmam, quæ illam manibus tenens, et lacrymans pro sua salute deprecabatur. In ipsomet actu infirma repente evomuit abundantem humorem sanguine mixtum, et recuperata salute lectum dimisit, ipsamet die perfectæ sanitati restituta.

et aliis concessa

Ipsamet deponit, quamdam puellulam tribus mensibus post nativitatem suam oculos non aperuisse, sed potius ex illis emanasse humorem pestilentem sanguine mixtum, et ab omnibus cæca judicabatur; sacrificium Missæ pro sua salute in capella Beati oblatum fuit, et in eo infirma magna cum fide commendata: quo peracto, puellula oculos aperuit, et omnium cum admira-

tione visi fuerunt redacti ad suam perfectam claritatem, et absque aliqua læsione, et sic permanent usque ad præsens.

EX PROCESSU
CANONIZATIONIS.

Etiam deponit, ruinam cujusdam domus, in qua erant Anna Rodriguez, Joannes, Mathias, et Franciscus filii ejus, et Joannes Perez; qui cum vidissent, et audivissent circa dimidium noctis prædictam ruinam, Beato se commendarunt, et absque læsione miraculose inter ruinas præservati remanserunt.

testimonio suo confirmat.

9 Franciscus Antonius Solano cecidit e fenestra, ex qua rupta vena in posteriori parte, remansit cum fluxu sanguinis per spatium novem annorum, et redactus ad statum hectici et phthisici cum tumoribus etiam ulceratis; cumque destitutus fuisset omni humano remedio jam morti proximus, mater ejus D. Anna Solano assumens oleum lampadis Beati, eo unxit rupturam venæ, et residuum dedit infirmo, ut biberet, et statim aliquantulum somno correptus, cum evigilasset, se comperit non modo liberum a febris, et a fluxu sanguinis, verum etiam prorsus incolumem, aucta carne ad suam naturalem pinguedinem, sicut est hodie.

Intercessione ejus diuturnus sanguinis fluxus,

Joannes Franciscus a Sanctis puer quinque annorum per biennium laborabat infirmitate hydropisiæ, ex qua tumefactus, et absque remedio a medicis destitutus fuit; in hac afflictione parentes ejus Beato eum commendarunt, et puer ipse plorando petiit a Beato suam salutem, applicitaque imagine ventri, repente evacuatio magna (naturaliter insolita) supervenit, ita ut absque tumefactione, febris, aliisque accidentibus ipsamet die sanitati fuerit restitutus, ut deponunt mater ejus, soror et frater.

E *hydropisis,*

10 D. Franciscus Antonius Perez presbyter laborabat in extremis, ob malignitatem diuturnæ febris jam a medicis destitutus. Frater ejus D. Ludovicus Perez presbyter Missam celebravit in altari Beati, illum commendans; sensit in actu oblationis Sacrificii quoddam animi solatium, et domum repetens, invenit infirmum absque febris, et brevi perfectam salutem recuperavit. Pro beneficio accepto amborum sumptibus obtulerunt imaginem Beati, valoris trecentorum ducatorum argenti, quæ hodie collocata est in capella Conventus sancti Laurentii, et est illa, quæ ad liberationem epidemiæ processionaliter delata fuit.

maligna febris,

Joanna Muñoz vidua sexagenaria laborabat magna afflictione, quia mandibulæ, seu partes inferiores oris ceciderant de loco suo, ita ut alimentum sumere non posset, et sic permansit per septem dies remediis destituta: credens se morti proximam, Beato se commendavit, et in oratione, sumpto paulisper somno, in eo mandibulæ fuerunt loco suo restitutæ, et cum evigilasset, sanam se invenit.

F

distortia mandibula,

11 Petrus Arjona tempore epidemiæ patiens tumorem pestilentem in inguine cum ardentissima febris, atrocissimisque doloribus repente liber inventus est, olei Beati unctione peracta a Maria Candelaria uxore sua; ita ipsamet deponit.

tumor pestilens,

Uxor Emmanuelis Solani ob infirmitatem, ut vulgo dicitur, colicam ad extremum vitæ ducta, a medicis absque humano remedio proclamata, ad applicationem imaginis Beati statim alveus exoneratus

infirmitas cholica,

EX PROCESSU
CANONIZA-
TIONIS.
crysipelas,

neratus est, et saluti, omnium cum admiratione, restituta.

Sebastiana a Cruce laborabat crysipela in facie cum ardentissima febris magnisque doloribus in oculis, adeo ut eos aperire non posset, ac medicamina omnia essent inutilia; applicita cruce ex ligno cunabuli, quo infans jacuit Beatus, repente perfectæ sanitati restituta est.

hernia,

12 Josephus Trillo puerulus, filius D. Hieronymi Trillo, equitis S. Jacobi, ob violentas epilepsiæ commotiones hernica fractura laborans, et insanabilis proclamatus, unctione olei lampadis Beati, repente sanus factus est.

aliique

Antonius Traperus sanus evasit unctione olei lampadis Beati a tumore pestilenti in inguine tempore epidemiæ civitatis Montiliæ.

morbi

Emmanuel Cordon tempore epidemiæ laborans magna febris magnisque doloribus ob tumorem pestilentem in inguine, unctione olei lampadis Beati repente tumor crepuit, et liber a febre, sanus remansit.

curantur.

B

Ex Testibus præsentatis a subpromotoribus deponit primus, scilicet D. Franciscus Sanchez de Toro presbyter, quod cum ipse per tres menses magna, acutaque infirmitate cum mortis periculo laborasset, Beato se commendavit, et statim sanus remansit.

ANNOTATA.

a *Erysipelas*, græce ἐρυσίπελας, est tumor præter naturam in cute a sanguine et flava bile calidioribus, vel a sanguine fervente tenuique proveniens. Plura de hoc morbo vide apud Gorraum et alios medicos.

b Quid sint secundæ vel secundinæ dixi supra in Annotatis ad miracula post caput 4 littera h.

c Apud Hispanos carbuncol est indicium pestis. Carbenulus autem seu carbo apud medicos est ulcus quod crustam cito cum valida inflammatione totius partis vicinæ facit, ac febres vehementes et extrema pericula infert, ut tradit Castellus in Lexico medico.

C

CAPUT II.

Septem alia miracula, quæ Montiliæ contigerunt, et in processu canonizationis ad examen proposita fuerunt.

Puer ex turri decidens mortem evadit,

Sub annum MDCLXXXV, die x Augusti Franciscus Solanus puer annorum trium cum dimidio, existens in superiori parte turris ecclesiæ recenter constructæ (cum olim fuisset domus, in qua ortum habuit B. Franciscus Solanus) et eidem Beato dicatæ, altitudinis palmorum xxvii circiter, fuit per Alphonsum Ruiz xxxviii testem redargutus, necnon Joannes de Zea pater pueri monitus de periculo imminentis præcipitii ejusdem, quemadmodum paulo post docuit eventus,

et quidem magno cum strepitu; ita ut LIV testis infra num. 59 crediderit ab eadem turri cecidisse campanam. Inter alios accurrit idem Alphonsus, et prior jacentem puerum tamquam mortuum, nullaque dantem signa vitæ sustulit in brachiis, et obvio patri tradidit, suggerendo recursum ad intercessionem Beati. Non fuit segnis in invocatione pater, pioque ac miserenti animo vota omnium, qui in ecclesia aderant, accessere. Parcem exhibuit promptitudinem dictus Beatus in precibus exaudiendis: etenim pergens dictus Joannes de Zea ad altare Beati, antequam illuc pervenisset, exanimem filium ad vitæ munia esse restitutum sensit per suspirium ab eodem emissum. Itaque converso pede domum ascendit, ubi statim diligentissime examinato pueri corpusculo præter modicam excarificationem sub sinistro tempore, nonnullisque sanguinis guttis oculo adjacentibus, illum comperit in statu pristinæ sanitatis, ita ut hilari ac ridenti vultu per domum deambulaverit, cibumque poposcerit, ac comederit. Eodem tempore advenit medicus, qui nullis omissis experimentis, puerum tandem omnino illæsum asscruit absque viscerum concussione, vasorumque rupture, præcipue cerebri. Quamobrem nullo medicamine adhibito, abivit, bene monitus, quod opus non est medico bene valentibus, Matth. cap. 9, v. 12.

14 Maria Hieronyma de Aguilar die xxiii Octobris MDCLXXXV, in lucem edidit feminam; sed secundinam, omnibus per obstetricem adhibitis diligentibus, numquam potuit. Accersitis medicis, hi recognoscentes pulsus exilitatem ex copioso sanguinis effluxu, simulque urgens mortis periculum, in quo versabatur, primo sanctissimorum munimen Sacramentorum, ac postmodum potionem sumere præceperunt, quam illico ac propinavit, eodemmet momento integre evomit, prout de antecedeuter sumptis acciderat: quapropter omni humano remedio incapacem declararunt; et ne quid intentatum omitteretur, elevari jussa fuit, ex quo actu in eam defectionem devenit, ubi ab omnibus interempta existimaretur, ac immota permanens, fuit a medicis derelicta, ut inevitabiliter moritura.

15 Sub hac rerum consistentia Joanna Fernandez de Sotomajor, mater dictæ infirmæ, multum in beati Francisci intercessionem confidens, ejus imaginem a Joanne de Saravia receptam attulit, et applicuit ad ventrem infirmæ, cui dicti Beati merita enarrans, persuasit, ut illius intercessionem se commendaret, quod ex corde præstitit. In eodemmet invocationis actu coruscare, et efferverescere Beati facies visa est; eodemque fere tempore infirma secundinam emisit absque dolore, et quæ antea nec integrum poterat proferre verbum, clara et alta voce inclamavit: MIRACOLO, MIRACOLO. Ad clamorem accessit obstetrix, et cum repperit in lecto dictam secundinam in modum sarcinæ, tempore, quo infirma jacebat corpore non aptato, imo omnino indisposito ad hujusmodi expulsionem, tribuit miraculo. Tanto magis, quod ipsa infirma absque ulla medicaminum ope remansit libera, ac prorsus incolumis.

16 Per septennium Joanna de Blancas Canero laboravit in sinistra mamilla. Plura fuerunt applicata medicamina, nullum umquam proficuum;

et mulier post partum

F prodigiöse secundinam emittit,

ac alia periculoso cancro liberatur.

quinimo

A quinimo in dies morbus percrebuit. Omni humano destituta remedio, ad intercessionem beati Solani recursum habuit: idem et filia præstitit, deferendo matri dicti Beati effigiem. Ægra plurimum fidens meritis ejusdem, eam posuit super mamillam, et ex corde ejus opem implorans, in profundum decedit somnum, nec expergefata, quousque per filiam fuit sequenti mane excitata. Evigilans eamdem effigiem supra pectus comperit, nullis, quibus antea erat, exagitata doloribus. Vestibus induta ad ecclesiam secessit, et expiata anima per confessionem Sacramentalem, eucharisticum panem sumpsit fiduciæ erga dictum Beatum semper insistens. Domum reversa repente tumor erupit, et tanto impetu, ut aqua inde promanans, circumstantes consperserit; quinimo et ipsum ex adverso parietem. Inde ægra tamquam mortua decubuit, et accersito medico, et successive chirurgo, hic ex amplo ulcere animadvertens patere cancerum, ab eodem quoque Beati invocato munimine, illum extraxit facillime sine dolore patientis, et absque aliqua sanguinis effusione. Omnes obstupere, oculis ac contactu rimantes pergrandem illam massam carnis ad similitudinem manus semiapertæ compactam, admodum varicosam, vergentemque ad colorem inter viridem, et nigrum; cavitas vero, quæ adeo dilatata ac profunda remansit, ut ad medelam octo linamina injecta fuerint; quodlibet magnitudinis unius ovi, remansit prorsus repleta carne, ac in totum sanata immediate post nonam diem, tantum adhibito rosaceo melle, quo dicta linamina fuere prima vice madefacta. Hoc totum accidit ineunte anno MDCLXXVIII.

Tempore
pestis plures,

a

17 Sub tempus æstivum anni MDCLXXXI, quo pestis invaserat civitatem Montiliæ, correpta fuit vehementissima febris cum vomitibus, ac deliriis Francisca Victoria Soriano subtus ejus axillis detectis quoque bubonibus a, magnam duritiem ac tumorem præ se ferentibus. Certioratus medicus de qualitate pestifera morbi, mandavit celere Sacramentorum auxilium, quod fuit præstitum. Fuit adhibita sectio venæ, et oleo amygdalarum dulcium inuncti bubones: adhuc tamen morbus perstitit in suo robore, immo eo progressus, ut mors infirmæ fuerit a medico incurabilis renuntiata. Mater ægræ ex corde confugit ad opem Beati, et deferendo imaginem ejusdem, tradidit filiæ, quæ maxima cum fiducia eam admovit buboni sub brachio sinistro, qui in instanti disparuit, nullo applicito medicamine; eademque imagine subsequenter applicita alteri buboni, id ipsum contigit, remanente Francisca omni ex parte optima valetudine.

C

implorata
S. Francisci
Solani ope,

18 In sequenti die, Annæ Mariæ, matri dictæ sanatæ, ex præcedenti contactu filiæ obvenit vehementissima febris, unde mente capta remansit, propter quod non potuerunt eidem ministrari Sacramenta, prout medicus injunxerat. Tribus adhibitis sanguinis emissionibus, in nihilo apparuit imminuta morbi malignitas ac pertinacia; sed invocato præsidio nostri Beati per filiam, pristinae fuit ejus mater reddita sanitati, absque aliquo residuali vestigio morbi.

sanantur.

Prædicta contagiosa lue jam aperte grassante, supervenit Petro Hieronymo fratri, et filio respective sanatarum magna cum febris, et vomitu

bubo in inguine, in quo statu tota illa die perseveravit, licet eodem oleo inunctus; sed post applicatam Beati imaginem, a febris et bubone liber remansit; et sanatio fuit adeo instantanea, et perfecta, ut potuerit dictus Petrus altera die ad sua ruralia munia libere adire.

EX PROCESSU
CANONIZA-
TIONIS.

19 Sub annum MDCLXXIX, Maria Ruiz septuagenaria in morbum incidit attractionis manuum et crurum, eo deveniendo, ut nec incedere, nec in cubili hinc inde se vertere posset absque alterius auxilio. In nervis durior conditio erat, ex quorum contractione crura adhærebant femoribus, penitus incapacia extensionis; unde nec in pedibus sistere, nec sedere eidem datum erat. Pluribus medicaminibus medicus et chirurgus omnem moverunt lapidem, ut eam molestissimam ægritudinem superarent; sed semper in vanum laborarunt: nam morbo in diem contumaciore, adjuncta quotidiana febris, fuit coactus medicus non semel, et iterum, sed per tres vices illum incurabilem denuntiare, in quam sententiam chirurgus quoque descendit. Omni igitur ægra per triennium destituta humano solatio, ad beati Francisci Solani merita properavit, ex intimo cordis se Deo commendans, ut dignaretur per ea ad pristinam reintegrari valetudinem, spondendo visitationem capellæ, eidem recenter dicatæ, eo modo, quo posset.

Mulier per
triennium
varius mor-
bis afflicta

E

20 Opus itaque aggressa est adhibendo filiam, et duo fulcra ad sui sustentaculum. Ad ecclesiam ubi pervenit, statim et diminutam sensibilibus experta est ægritudinem, unde reassumpto cum viribus animo, et majori fiducia in Beati ope, postera die denuo adivit dictam capellam, in quo secundo itinere pedes, et manus præ se tulerunt quamdam ad motum aptitudinem, et tertia tandem die, licet iter peregerit super fulcris, filiæ tamen nec ulli alteri inhæsit. Hinc ægra toto sui spiritus conatu vim cælo fecit, vehementissimis precibus postulando a Beato perfectam sanitatem, protestando maxima cum fiducia, se nolle domum suam remigrare, nisi ea impetrata, et absque fulcrorum subsidio. Protinus ægra in suis precibus exaudita: siquidem, prævia quadam in toto suo corpore diffusionem caloris, cursitavit per gyrum novies, orans circum dictam capellam, et altare Beati; quo peracto, remansit in statu perfectissimæ valetudinis, pedibus et manibus libera, adeo ut domum redierit absque ullo adjumento fulcrorum, ea præ manibus gestando. In hac autem perfectissima sanitate jugiter perseveravit, et perseverat, ut firmitus dignoscatur eam fuisse opus Dei, cujus perfecta sunt opera. Deut. cap. 32, v. 4.

subito per-
fectam sani-
tatem ob-
tinet,

F

21 Agebatur annus MDCLXXXII, cum frater Laurentius de Aguilar sacerdos Ordinis Minorum S. Francisci Montiliam pervenit, febris hectica secundæ speciei exæstans, quæ jam a diuturno tempore laboraverat, tam degens in civitate Ubedæ b, quam in villa Porcunæ c. In unoquoque dictorum locorum accersiti medici omnem navarunt operam, ad illam eradicandam; at æque omnem perdidere, cum nec alienus, nec patrius aer, cui omnis ægri, et medicorum spes nitebatur, ullum levamen dederit: quinimo semper abiit in deterius; dum per integrum annum ab eadem febris infirmus numquam se sensit immu-

et sacerdos
Minorita fe-
bris hectica
liberatur.

b c

nem.

EX PROCESSU
CANONIZA-
TIONIS.

nem. Quapropter medici illum hecticum confirmatum pronuntiarunt, et morbum incurabilem declararunt, licet non destiterint a subministratione aliquorum medicaminum. Verum iis omnibus compertis inutilibus, aciem mentis evexit æger ad opem nostri Beati. Et quia hujusmodi spes numquam confundit, statim ac ædem eidem sacram incepit invisere, oleoque ardenti coram ejus icone in ejusdem Beati honorem sese perlinivit, cœpit illico se melius habere; quo pietatis ac fervidæ devotionis exercitio per quatuor dies perfunctus, ad integram sanitatem pervenit; et ubi antea macida facie scheleti imaginem præ se ferebat, redivivum colorem ac connaturalem pinguedinem ad admirationem resumpsit; unde hæc inopinata sanatio fuit ab omnibus tributa miraculo, et quidem secundi generis, ut pandit notoria proprietas hujusmodi febris, et melius infra patebit in puncto relevantiæ.

Pestis Montiliæ grassans

B

* lege personis

22 E villa Monturquensi, quæ pestifero morbo angebatur, nonnulla fuere invecta Montiliam, ex quorum contactu sub mense Junii MDCLXXXI eadem lues civitatem illam invasit. Iu dies vires acquirens eo pervenit, ut ineunte anno MDCLXXXII ex quatuor mille personarum * (quem numerum dicta civitas non excedit) quatuordecim et quindecim quotidie comperirentur deficere, partim febribus malignis, partim carbunculis, ac bubouibus in inguinibus, et sub axillis occumbendo. Ad hujusmodi stragem coercendam, pluries medici convenere, et præsentientes, illam non posse ulterius obtegi, quemadmodum antea sategerant, sub finem Martii ejusdem anni obvium infectis ad curatiouem nosocomium instituere. Hæc efferata morbi grassatio æquo pede pertinaciter semper incessit. Quapropter postremis diebus mensis Aprilis, humanis diligentis compertis inutilibus, subiit animos Religiosorum e Franciscana familia ad nostri Beati opem habere confugium.

23 Processione igitur indicta, Beati imaginem

precibus et corporum afflictationibus comitantes, stiterunt ad nosocomium, ibique reliquerunt infirmariis duo canistra, alterum passis uvis, crustulis alterum repletum, penes dictam imaginem una simul delata, ut sub dicti Beati munimine ægris distribuerent. Subinde iisdem Religiosis civitatem eadem cum imagine peragrantibus, plurimi coufluxere dictam processionem insequentes, ac intercessionem Beati piis lacrymis, publicisque clamoribus implorantes. Sub vespertuiis horis nosocomii administri ad prædictam distributionem inter infirmos devenere, degustisque dictis uvis, et crustulis, statim infirmi convaluerunt; ita ut postera die comederint cibos, nedum sibi appositos, verum etiam qui pro ministrantibus erant parati. Miraculum auctum fuit ex eo quod nec die peractæ processionis, nec insequenti ullus ex infectis obiit, nullusque fuit in eadem civitate repertus indigens nosocomio, quod propterea infra paucos dies obseratum existit.

D
in invocatione
beati Viri
cessat.

E

ANNOTATA.

a *Bubo, Græcis βουβών, est tumor ex male affectis visceribus vel venenata putredine ortus, et sæpe est pestilentiae index.*

b *Ubeda urbs Hispaniæ in Vandalitia versus confinia Castellæ Novæ distat una leuca a Bæti fluvio in Septemtrionem, et anno 1234 recuperata fuit a S. Ferdinando rege Castellæ, ejectis inde Mauris.*

c *Est oppidulum Hispaniæ Bæticæ, Latine dictum Obulco, et municipium Pontificense, ut quidam tradunt. Nunc vulgo vocatur Porcuña, situmque est inter Cordubam ad Occasum et Giennum ad Ortum, vix duabus leucis a Bæti fluvio dissitum in Meridiem.*

INDICES

IN TOMUM QUINTUM JULII

*Numerus paginam indicat; a b c d e f sectiones paginarum;
† Sanctum designat.*

INDEX

HISTORICUS

A

- A**bdias propheta cum altero confusus 13 f
Abulpharagius (Gregorius) scriptor Arabicus 124 e
Achimaam verosimilius fuit pater S. Eliæ Prophetæ 11 a b
Acropolita (Georgius) historicus Græcus 667 c
Adalbero archiepiscopus Rhemensis concessit Benedictinis Mosomense S. Mariæ cœnobium 582 b
Adalbero episcopus Basileensis 257 f
Adamus abbas Miciacensis 73 e
† Ado perperam S. Joanni Cassiano impegit errorem Encratitarum 481 d e f
Adolphus abbas ad S. Godehardum Hildesii 101 d
Adrianus I Papa templum erexit in honorem S. Apollinaris 338 b
Adso abbas Luxoviensis 92 c
Agnellus sive Andreas scripsit Vitas pontificum Ravennatium 343 b c
Aimoinus monachus Floriacensis scripsit historiam Francorum 73 b
Ainardus sive Eginhardus conscripsit gesta Caroli Magni 296 a
Albergatus (Nicolaus) ex ordine Cartusiano episcopus Bononiensis 805 c
Albertus abbas Miciacensis 72 c et 78 b e
Albertus Argentinensis chronographus 175 e
Albertus Rigensis episcopus instituit fratres de militia Christi seu Cruciferos 693 a
Aldegotus episcopus Magdeburgensis 105 e et 106 b
† Aldelmus Schireburnensis episcopus scripsit librum de laudibus virginitatis 505 d e
Aldricus Cenomanensis episcopus 397 c
Alegre de Casanate (Marcus Antonius) scriptor Carmelitanus 11 b
Alexander VI Pontifex valorem baptismi Ruthenici confirmat 745 d e
Alexander III summus Pontifex 331 d e et 363 b
Alphanus Salernitanus archiepiscopus 26 e et 29 f
Scripsit carmina de S. Christina 506 b. Qualis ejus auctoritas 512 f et seqq.
Alvarez de Paz (Jacobus) Societatis Jesu, in Peruvia Provincialis interfuit exsequiis S. Francisci Solani 848 a. Honorificum de eo scripsit elogium 851 b et seq., 879 b c et 880 f
Amantius dicitur fuisse primus episcopus Niciensis ecclesiæ 570 c
† Amandus episcopus Argentinensis cum S. Amando Trajectensi confusus 173 e
Anastasius Senonensis archiepiscopus multa passus dicitur a Rainardo comite 540 a
Anastasius imperator 73 d
Anastasius pater S. Ansegisi 92 f
Andreas (a S. Nicolao) Carmelitarum exprovincialis ad nos dedit epistolam circa S. Wilgefortem virginem 51 f, 52 a, 64 e et seq.
Andreas abbas Miciacensis 78 f et 79 e
Andreas II Hungariæ rex 666 e f et 667 a b
† Anianus episcopus Aurelianensis 77 f c
Anjos (Ludovicus dos) scriptor Lusitanus 58 b
Anna Orientalium Anglorum pius rex 578 c et 580 b
† Ansbertus antistes Rotomagensis 93 d et 94
Anthropomorphitæ contra patriarcham Alexandrinum turbas excitant 475 a b
Antonius Jesuatorum Generalis 796 b d
Antonius (Nicolaus) præter alia opera edita, reliquit quædam Mss. posthuma 56 d e
† Antoninus testatur, B. Joannem Dominicum de Florentia doctrinam Cassiani benigne interpretatum fuisse 480 f et 481 a
Arce-Reinoso (Didacus de) generalis Hispaniarum inquisitor 56 f
Archebius episcopus Panephysis 467 d. Ab alio homonymo distinguitur 470 d e
Arcudius (Antonius) Romæ edidit Græcum Anthologium 459 e
Arckel (Joannes de) Trajectensis episcopus dicitur habuisse revelationem S. Apollinaris 375 d et 383 a
Arias de Ugarte (Ferdinandus) Limanus in Peruvia archiepiscopus 850 a
Ariadne uxor Zenonis imperatoris 7 c
Arnoaldus Ausirasiæ dux 80 a
Arnoldus comes Lossensis 644 b et 648 c
Arnulfus antistes Turonensis 78 b d
Arnulfus Flandriæ comes 296 a
Arpe (Augustinus Maria) scripsit non ita pridem Pantheon Augustinianum 824 b c
Arthus (Gotardus) scripsit historiam chronologicam Hungariæ 673 f
Asenarius abbas Miciacensis 78 e
† Asterius Amasenus in Ponto episcopus 128 f
† Audoënus etiam Dado appellatus episcopus Rotomagensis 268 f, 269 a c et 270 e
Avis (Michaël) episcopus Andegavensis 400 e
† Avitus abbas Miciacensis 302 c
Aycharius episcopus Noviomensis 293 f et 295 c
Aymo episcopus Carnotensis 290 f

Æ

Ædesius infensissimus Christianorum hostis, de quo plura Eunapius Sardianus in Vitis philosophorum 30 f

B

B

Bacchini^{us} (*Benedictus*) *Vitas Pontificum Ravennatium collegit ac illustravit* 328 b. *Recte impugnat historiam Agneli de Pontificibus Ravennatibus* 343 d e
 Baduradus episcopus *Paderbornensis* 397 c et 417 d
 Bakschay (*Abrahamus*) *texuit chronologiam regum Hungariæ* 673 c
 Baldericus *Noviomensis ac deinde Tornacensis episcopus* 212 b
 Balduinus episcopus *Noviomagensis* 611 e
 Balduinus *Ferreus primus Flandriæ comes* 296 a
 Bandurus (*Auselmus*) *nuper duobus voluminibus edidit imperium Orientale* 463 b
 Barbus (*Ludovicus*) episcopus *Tarvisinus, B. Joannes Taussiniani amantissimus* 809 e
 Baruffaldus (*Hieronymus*) *de B. Joanne Taussiniano multa suppeditavit* 783 e
 Barralis (*Vincentius*) *texuit chronologiam Lerinensis monasterii* 569 f
 Basemath, *filia Salomonis, dicitur a quibusdam fuisse mater Eliæ* 11 a b
 Basilius *Macedo imperator magna veneratione S. Eliam persecutus est* 7 d
 † Bassianus episcopus *Laudensis* 335 e
 Beatrix *Andræ II Hungariæ regis conjux* 326 c
 Beelzebub *idolum Accaronitarum* 16 f et 17 a
 Begga (*Lambertus*) *nomen suum indidit virginibus, quas in Belgio Beghinas vocamus* 643 a
 Bela IV *Hungariæ rex* 666 e et 667 a b
 Bella Valle (*Joannes de*) episcopus *Andegavensis ecclesiæ* 400 e
 Bellegarde (*Octavius de*) *archiepiscopus Senonensis ecclesiæ* 544 d et 545 e
 Belzunce (*Henricus Xaverius de*) episcopus *Masiliensis, caritatis zelo clarus* 137 d
 † Benedictus abbas *Anianensis* 94 c
 Benedictus XIII *Pontifex Franciscum Solanum Sanctorum catalogo adscripsit* 856 d et seqq.
 Benjaminus *Tudelensis seculo XII cæ Hispania in Orientem profectus est* 6 e f
 Benno episcopus *Osnabrugensis* 187 e f
 Berengarius *rex Italiæ* 41 b et 42 e
 Bernerius episcopus *Meldensis* 78 b e
 † Berta *abbatissa Blangiacensis* 303 e
 Bertoldus *manachus Miciacensis scripsit Vitam S. Maximini* 74 d
 Bertoldus episcopus *Hildesiensis* 106 d f et 107 f
 Besson (*Josephus*) *S. J. peregrinatus est in Syria et Orientis partibus* 7 a
 Bigotius (*Emericus*) *edidit Acta S. Chrysostomi a Palladio scripta* 476 f
 Bisio episcopus *Paderbornensis* 396 f et 414 b e
 Bivarius (*Franciscus*) *interpres Pseudo-Dextri* 59 b
 Blun (*Henricus Julius de*) *Baro in Bohemia* 59 e
 Boiardus (*Petrus*) episcopus *Ferrariensis B. Joannis Taussiniani decessor* 793 b, 794 d et 810 b
 Bois (*Gerardus du*) *conscripsit historiam ecclesiæ Parisiensis* 138 a
 Boleslaus, *cognomento Pius, majoris Poloniæ dux, S. Kingæ sororis maritus* 675 b et 731 a
 Boleslaus, *cognomento Pudicus, Poloniæ monarcha, S. Cunegundis conjux* 676 b et 677 f

Tomus v Julii.

Bonifacius VIII *Pontifex Romanus* 54 a
 Bonifacius episcopus *Lausanensis* 649 d e
 † Bonitus episcopus *Claromontanus* 304 d
 Borcht (*Benedictus van der*) *abbatiæ Trudonopolitana Prior varia de S. Christina Mirabili subministravit* 644 e et 647 e f
 Bosca (*Petrus Paulus*) *edidit Mortyrologium Mediolanense* 823 b
 Bosco (*Joannes a*) *edidit miracula S. Pavacii episcopi Cenomanensis* 538 c d, 540 et seqq.
 Bosses (*Bartholomæus des*) *S. J. suppeditavit notitiam de S. Wilgeforte* 63 a
 Bostius (*Arnoldus*) *scripsit speculum historiale Carmelitarum* 9 f
 Branche (*Jacobus*) *scripsit Vitas sanctorum Arvernensium et Velaunorum* 302 e f
 Braze (*Joannes*) *S. J., rector Casletanus* 61 b
 Breventanus (*Stephanus*) *edidit antiquitates urbis Ticinensis* 334 c
 Brouckhoven (*Franciscus Paulinus de*) *reliquias S. Liborii Antverpiensibus communicavit* 452 f
 Bruschius (*Gaspar*) *præter alia conscripsit epitomen episcopatum Germaniæ* 172 c
 Bulgari *quando ad fidem Christianam conversi* 485 e
 Bulteau (*Ludovicus*) *Benedictinus edidit historiam monasticam Orientis* 461 e
 Burghesius *S. R. E. Cardinalis* 131 d

C

Cæsarius (*Joannes*) *collegit vitas præsulum Cracoviensium* 662 c
 Calcari (*Paulus*) *Bononiensis Ordinem Jesuatorum oppugnat* 805 d
 Calmet (*Augustinus*) *edidit Commentarium in sacram Scripturam* 118 b
 Calo-Joannes *imperator Constantinopolitanus* 137 e
 Calo-Joannes *Bulgarorum rex Græcos magno odio persequabatur* 463 a
 Calvinistæ *multas Sanctorum reliquias Gandavi sacrilege destruxerant* 264 b
 Camartus (*Ægidius*) *Minimorum Generalis* 11 d
 Cambge (*Joannes Baptista du*) *S. J. rector collegii Bethuniensis aliqua de cultu S. Christinæ subministravit* 529 a b c
 Camdemus (*Guilielmus*) *reprehenditur* 573 a b c d
 Canisius (*Petrus*) *S. J. Friburgi in Helvetia cum sanctitatis opinione defunctus* 65 f
 Cantipratanus (*Thomas*) *scripsit Vitam venerabilis Margaritæ Iprensis* 3 d e
 Canus (*Melchior*) *scripsit famosum opus de locis Theologicis* 512 d
 Capello (*Ambrosius*) episcopus *Antverpiensis* 139 f
 Caprarola (*Antonius de*) *Minorita erravit in assignando die mortis S. Francisci Solani* 848 a
 Caprini (*Josephus*) *nobis describi curavit Acta Italica B. Antonii Aquilani* 824 e
 Carcadius episcopus *Maxulitanus in Africa* 237 f
 Cardosus (*Georgius*) *scripsit Hagiologium Lusitanum* 58 a
 † Carilefus abbas *Anisolensis* 302 c
 Carillo (*Martinus*) *scripsit annales mundi* 51 c
 Carlenus (*Peregrinus*) abbas *S. Mariæ Amerinus ejusque frater* 394 c et 405 d e
 Carolus Magnus *Ludovici Pii pater* 94 b. *Diu contra Saxones pugnavit* 283 e

118

Carolus

- Carolus Martellus bella gessit contra *Regenfridum*,
Majorem-domus sub Chilperico 295 f
 Carolus princeps *Salernitanus* 138 c
 Carolus V imperator 55 b
 Carrera (*Franciscus*) S. J. edidit *Pantheon Sicu-*
lum 547 b c
 Casimirus *Poloniæ rex* 675 c
 Cassiodorus quid senserit de doctrina S. Joannis
Cassiani 480 d
 Castor episcopus *Aptensis* scripsit ad S. Cassia-
num abbatem 464 e, 475 d et 478 c
 Castro (*Augustinus de*) episcopus *Bracarensis* 51 e
 Ceadvala rex *Anglorum* 82 f, 86 e et 87 e
 Cedda vel Ceadda *Lichefeldensis episcopus in An-*
glia 576 d et 577 e
 Cellotius (*Ludovicus*) varias S. Liborii episcopi
Vitas nobis communicavit 396 d. *Opem istius*
Sancti expertus elegans carmen in illius honorem
composuit 456 et seq.
 Cerda (*Joannes Ludovicus de la*) S. J. *Tertullia-*
num commentariis illustravit 561 c
 Chamillart (*Stephanus*) S. J. *solers Operis nostri*
auxiliator 393 c
 Chisius (*Fabius*) episcopus *Neritonensis*, postea
Alexander VII, hortatus est *Bollandum*, ut acta
S. Liborii ante tempus ederet 394 f
 Clodoveus I viros sanctos in comitatum suum ad-
sciscit 75 e f. *Ejusdem liberalitas in fundando*
canobio Miciacensi 76 et seq.
 Clodoveus II rex *Franciæ successit Dagoberto*
patri 259 b c
 Choquetius (*Hyacinthus*) typis vulgavit *Vitam*
Margaritæ Iprensis 3 e
 Chrodobertus archiepiscopus *Turonensis* 198 b
 Ciminellus (*Carolus*) collegit *Vitam et miracula B.*
Antonii Aquilani 823 b, 824 e, 825 et seqq.
 Clarius est auctor *chronici Senonensis* 540 b
 Clemens X Pontifex *Franciscum Solamum nume-*
ro Beatorum adscripsit 855 b c d e f
 Clemens XI Papa archiepiscopo *Ravennatum dedit*
litteras authenticas B. Joannis Taussiniani 787 a
 Coccius (*Judocus*) S. J. scripsit opusculum de *Da-*
goberto 172 c
 Codinus (*Georgius*) conscripsit *Origines Constanti-*
nopolitanas 7 b
 Colganus (*Joannes*) edidit aliqua *Acta Sanctorum*
Hibernorum 590 f
 † Columba *Senonensis cum altera male confusa* 48 b
 Contrarius (*Mainardinus*) episcopus *Comaclensis*
ecclesiæ 806 e et 807 b
 Corbolio (*Petrus de*) archiepiscopus *Senonensis*
ecclesiæ 137 f
 Corduba (*Ludovicus Ferdinandus de*) prorex *Pe-*
riviæ 850 d
 Coriache (*Amatus*) archidiaconus *ecclesiæ metro-*
politaniæ Mechliniensis 61 e
 Corte (*Hieronymus dalla*) scripsit *historiam Vero-*
nensem 806 b
 Corvasserius (*Antonius*) scripsit *historiam episco-*
porum Cenomanensium 396 b
 Crispi (*Hieronymus*) archiepiscopus *Ravennatum*
reverenter conservat litteras authenticas, a B.
Joanne Taussiniano scriptas 787 a
 Crochiniere (*Henricus de la*) S. J. *Rector collegii*
Deppensis 64 b
 Crombach (*Hermannus*) *Remagensibus adscribit*
corpus S. Apollinaris episcopi Ravennatis 374 e
 Croy (*Christina de*) uxor *Principis Salmensis varias*
S. Liborii reliquias Belgio communicavit 450 f
 † Cunegundis S. *Henrici imperatoris conjux* 662 a
 Cunha (*Rodericus da*) archiepiscopus *Bracarensis*
ecclesiæ 51 c, 53 f et 58 f
 Curtius (*Jacobus*) a *Rodulpho Cæsare ad Sixtum*
V Pontificem legatus 376 b
 Cuyckius (*Henricus*) episcopus *Ruremundensis*
edidit notas in opéra Cassiani 468 f
 Cypriani archipresbyteri *Cordubensis nomine ali-*
qua scripta sunt conficta 89 c d e

D

- Dagobertus junior, S. Sigeberti filius, cum avo
 suo Dagoberto confusus 173 e
 Dandulus (*Fantinus*) *Romanæ sedis in civitate Bo-*
noniensi legatus 793 d et 794 e
 Daniel *Russiæ dux* 712 c et 714 a b
 David (*Georgius*) S. J. *Moscua ad nos misit Syn-*
axarium Ruthenorum 5 a
 † David episcopus *Menevensis* 592 b c et 600 e
 Davila (*Ægidius Gonzalcz*) scripsit *theatrum ec-*
clesiasticum Hispaniæ 55 a
 † Deodatus ex episcopo *Nivernensi eremicola* 172 e
 Desiderius rex *Longobardorum* 497 a
 Deusdedit archiepiscopus *Ravennas* 331 c
 Diels (*Petrus*) *Minorita subministravit aliqua de*
S. Christina Mirabili 644 f et 649 f
 Diericx (*Franciscus*) primus abbas S. *Salvatoris*
Antverpiæ 641 f
 Dionysius *Carthusianus in scriptis suis meminit de*
S. Christina Mirabili 638 c d
 Dlugossus (*Joannes*) conscripsit *Vitam B. Cune-*
gundis vel Kingæ 664 e f, 665, 669 et seqq.
 † Domnolus episcopus *Cenomanensis* 420 f
 † Donatus episcopus *Vesuntionensis* 327 e f
 Donghi (*Joannes Stephanus*) S. R. E. *Cardina-*
lis Romandioliæ legatus 332 e
 Donzellinus (*Alexander*) scripsit *historiam sanctis-*
simi corporis Christi 518 e
 Dorn (*Ignatius*) S. J. subministravit aliquam no-
titiam de cultu S. Wilgefortis 62 e et 68 b
 Drogo *Morinorum episcopus ab aliis homonymis*
distinguendus 609 d
 Drogo monachus *Winoci-Bergensis item ab aliis*
homonymis distinguendus 609 d

E

- Eadbaldus rex filiam suam *Edwino adhuc paga-*
no nuptui tradere renuit 574 d
 Ebbo archiepiscopus *Remensis depositus in concilio*
ad Theodonis-villam 423 a
 Egilmarus episcopus *Osnabrugensis* 532 b et 533 d
 Ekkehardes abbas *Vragiensis* 102 b
 Elbing (*Ludovicus*) *Minorita varia de S. Cune-*
gunde magno labore subministravit 666 c
 Eldebertus episcopus *Mimatensis* 478 a
 Elias patriarcha *Antiochenus* 40 a
 Elymas magnus, quem S. *Pavlus excæcavit* 528 f
 B. Emericus *monasterium Calvi montis reliquiis*
sanctæ Crucis ditavit 733 a
 Erchi-

Erchinoaldus *præfectus palatii seu Major-domus sub Clodovæo II* 276 c et 277 e
 Ercombertus *rex in regno Cantiorum idola primum destruxit* 574 d
 Eubertus *Anglorum rex* 611 c
 † Eucherius *episcopus Aurelianensis* 637 b
 Eugenius IV *Papa formam baptizandi Græcorum declaravit validam* 745 d
 Eugenius (*Claudius*) *dicitur scripsisse Vitam et miracula B. Antonii Aquilani; sed ejus opusculum obtineri non potuit* 824 d e
 Eunapius *Sardianus conscripsit Vitas philosophorum* 30 f
 Eusebius *episcopus Aurelianensis* 76 d et 77 e
 † Eusebius *Vercellensis episcopus a Constantio imperatore in exilium missus* 247 d et 248 e f
 Eusebius *archimandrita monasterii Eliani* 7 c
 Eusebius *perperam dicitur patriarcha Antiochenus* 40 a
 † Eustorgius *archiepiscopus Mediolanensis* 375 b
 Eutropius *auctor Breviarii Romanæ historiæ* 35 d
 † Eutychianus *Pontifex dicitur scripsisse ad episcopos Siculos* 556 b

F

Fabri (*Hieronymus*) *sacra monumenta Ravennæ antiquæ collegit* 328 b
 Felix III *Romanus Pontifex* 72 a
 Fellecchia (*Joannes Baptista*) *decanus ecclesiæ cathedralis Nolanæ* 8 e
 Ferrarius (*Grægorius*) *Jesuatorum Generalis scripsit Italice Vitam B. Joannis Taussini* 785 f
 Ferretti (*Petrus*) *episcopus Lavellinatium, sedulus antiquitatis pervestigator* 370 a
 Firminus *episcopus Virdunensis* 73 d et 75 f
 Fitz-Simon (*Henricus*) *S. J. edidit catalogum Sanctorum Hibernorum* 590 f
 Floritus (*Augustinus*) *S. J. hymnum de S. Fantino ex idiomate Græco Latinum reddidit* 553 b
 Fonseca (*Alfonsus de*) *archiepiscopus Compostellanus* 828 a d
 Fontana *episcopus Ferrariensis* 784 f
 Fredericus (*a Portugali*) *præsul Seguntinus et postea Cæsar-Augustanus* 55 a et 56 c
 Fredericus I *imperator urbem Mediolanensem intercepit* 377 b
 Fredericus *comes Palatinus regnum Bohemiæ injuste occupavit* 402 b
 Fridericus *abbas primus ad S. Godehardum* 107 b f
 Frisch (*Paulus*) *rector collegii Tridentini* 70 b
 Fulco *episcopus Tolosanus* 638 a

G

Gaioso (*Gaspar de*) *episcopus Aquilanus B. Antonii amicus* 823 c et 826 b c
 Galeota (*Jacobus Antonius*) *parochus de Sperone in sommo S. Eliam vidit* 8 e f et 9 a b
 Gallonius (*Antonius*) *conscripsit librum de Martyrum cruciatibus* 528 c
 Garnerus *episcopus Trecensis in Orientem profectus est* 137 e f

Garsias *monachus Cuxanensis* 140 b
 B. Gaufredus *episcopus Conomanensis* 400 c e
 Gauslinus *episcopus Bituricensis* 78 b d
 Gazæus (*Angelinus*) *S. J. varios edidit libros* 62 b
 Gelasius I *Papa ordinationum sacrarum interstitia pro monachis contraxit* 258 d
 † Genesius *archiepiscopus Lugdunensis* 280 d
 † Genesius *comes Arvernus* 304 d f
 Geraldus seu Gerardus *episcopus Carnotensis* 290 f
 † Gerardus *abbas Gandensis cœnobii* 263 a b
 Gerardus *archiepiscopus Ravennas Alexandro Papæ III amicus* 331 d e, 361 e et 363 b
 † Germanus *episcopus Parisiensis* 420 f
 Gervasius *archiepiscopus Rhemensis* 582 c
 Giorgio (*Dominicus de*) *aliqua subministravit de B. Antonio Aquilano* 824 a f et 847 e
 Gironus (*Simon*) *episcopus Seguntinus* 51 e et 56 e
 Girovaldus *abbas Fontancllensis* 91 b, 92 f et 94 b
 Gislebertus *episcopus Carnotensis* 289 c et 290 f
 Godefridus vel Gofridus *ex abbate Claræ-vallensi episcopus Lingonensis* 186 d
 Gononus (*Benedictus*) *monachus Cælestinus scripsit Vitas Sanctorum* 74 c
 Gothofredus (*Jacobus*) *codicem Theodosianum commentariis illustravit* 239 f
 Gratia (*Simonius*) *archiepiscopus Tripolitanus in Syria* 6 b c
 Gregorius *Cyprius patriarcha Constantinopolitanæ ecclesiæ* 29 f et 33 a
 † Gregorius *abbas ecclesiæ Ultrajectinæ rector* 180 a
 † Gregorius Magnus *Papa scripsit elogium de SS. Romula et Redempta, etc.* 482 et seqq.
Cassiano titulum sancti tribuit 458 b
 Gregorius *Papa seculo nono instituit, ut festum omnium Sanctorum Kalendis Novembris in Gallia celebraretur* 157 e
 Gregorius IX *Pontifex univit Cruciferos Ordini Teutonico* 693 a
 Grimberge (*Hieronymus de*) *abbas monasterii Winoci-bergensis* 611 a
 Gualla (*Jacobus*) *scripsit Sanctuarium Papiæ* 334 c
 Gualterius *archiepiscopus Ravennas* 337 d e et 369 c
 Guesnayus (*Joannes Baptista*) *edidit Annales urbis Massiliensis* 141 a
 Guidonis (*Bernardus*) *episcopus Lodovensis* 306 d
 Guilielmus *dux Baviaræ* 131 e
 Guilielmus *nothus dux Normannorum* 139 c
 Guilielmus I *Siciliæ rex* 499 a b
 † Guilielmus *abbas Divionensis* 505 b
 Guilielmus *Frisiæ Orientalis comes* 647 b
 Guillimanus (*Franciscus*) *edidit commentarium de episcopis Argentinensibus* 173 c

H

Halloix (*Petrus*) *edidit illustres ecclesiæ Orientalis scriptores* 334 e
 Hamel (*Henricus du*) *doctor Sorbonicus* 544 d
 Hamelinus *episcopus Cenomanensis* 400 b
 B. Hathumarus *primus episcopus Paderbornensis ecclesiæ* 415 e et 418 a b
 Hedwigis *Poloniæ regina* 730 a f et 731 a
 Henricus *archiepiscopus Moguntinensis* 104 a
 Henricus *antistes Mindensis* 104 a
 Henricus II *imperator* 103 f
 Henricus *dux Limburgensis* 647 a

Henricus

Henricus dux Brabantiae 656 a
 Henriquez (*Chrysostomus*) *S. Christinam Mirabilem Ordini Cisterciensi adscribit* 642 a
 Henseler (*Ludovicus*) *S. J. curavit, ut de cultu B. Bernhardi Hildesiensis nobis constaret* 100 c
 Heraclius imperator 304 a b
 Herchinradus episcopus Parisiensis 423 a
 Hercules dux Ferrariæ 784 f, 786 b e et 788 e f
 Heredia (*Antonius de*) scripsit *Hispanice Vitas Sanctorum ex Ordine S. Benedicti* 173 a et 641 c
 Herimbertus diaconus scripsit *Vitam S. Vincentiani ipsius præceptoris* 304 c
 Hermenegildus (*a S. Paulo*) *S. Cassianum Ordini Hieronymiano vindicat* 466 e
 Herrera (*Thomas de*) scripsit de sanctis et illustribus personis Ordinis *S. Augustini* 116 f
 Hesselmeir (*Sixtus*) *S. J. varia de cultu B. Bernhardi Hildesiensis episcopi subministravit* 100 e f
 Hessels (*Joannes*) tulit iudicium de quibusdam *Sanctorum historiis* 32 d
 Hezelo episcopus Argentinensis 175 e
 Heyden (*Henricus vander*) abbas Villariensis 641 d
 Higbaldus abbas Bordeniensis in Anglia 115 b
 Hilarius episcopus Vesuntionensis 186 c
 Himilrada mater *S. Ansegisi* 92 f
 Holstenius (*Lucas*) putavit *S. Cassianum natione Gallum fuisse* 461 f
 Hompesch (*Wilhelmina Elisabetha de*) abbatissa *Susterenensis* 180 b
 Honestus archiepiscopus Ravennas 360 e et 361 c
 Honoratus episcopus Massiliensis 141 a
 Honorius Papa I basilicam *S. Apollinari episcopi* erexit 338 a
 Honorius III summus Pontifex 667 a e
 Hueberus (*Fortunatus*) collegit *Menologium Franciscanum* 663 b
 Hugo episcopus Lcodiensis 644 b et 648 a
 Hugo antistes Panormitanus 499 a b
 Hugo abbas Flaviniocensis scripsit quoddam chronicon a Lobbeo nostro editum 73 c
 Hymeneus episcopus Hierosolymitanus 325 a

I

Ildiers (*Petrus*) Societatis Jesu missionarius in Zelandia 61 a
 Ido clericus Paderbornensis collegit miracula *S. Liborii episcopi* 397 c
 † Innocens seu Innocentius Cenomanensis episcopus 537 c
 Innocentius II Papa 102 c
 Innocentius IV Papa 667 b
 Iperius (*Joannes*) auctor chronici *S. Bertini* 255 d
 Irenicus (*Franciscus*) edidit *Exegesis Germaniæ* 175 c
 † Isidorus Pelusiota an scripserit ad *Cassianum abbatem Massiliensem* 464 e f et 465 a

J

Jacobus abbas ad *S. Michaëlem Hildesii* 101 d
 † Januarius episcopus Beneventanus præsidem *Timotheum excæcavit* 528 f

Jamblici philosophi præstigiæ 243 f et 244 a b
 Jaroslaus Russiæ dux 678 a
 Jaszdonis (*Paulus*) episcopus Cracoviensis 717 b
 Jerumannus Merciorum episcopus in Anglia 577 e
 Joanna comitissa Flandriæ 139 e
 Joannes abbas *S. Victoris Massiliæ* 138 c
 Joannes III episcopus Ravennas 330 f et 337 a b
 Joannes VIII archiepiscopus Ravennatum 331 d
 Joannes Euchaïtarum metropolita 5 a
 B. Joannes Dominicus (*de Florentia*) doctrinam *S. Cassiani benigne excusat* 480 f et 481 a
 Joannes rex Francorum 138 e
 Jonas episcopus Aurelianensis 74 d
 Jordanus (*Adrianus*) *S. J. scripsit historiam Franciæ* 174 a
 Josephus patriarchæ Constantinopolitanus 808 e
 † Josephus hymnographus Græcus 505 f. Floruit seculo IX cum alio homonymo 506 b et 553 b c
 Josephus (*Ignatius a Jesu Maria*) Carmelita scripsit historiam urbis Abbatis-villanæ 27 b
 Judocus (*Edmundus*) Hildesiensis episcopus 101 d
 Julianus Argentarius construxit ecclesiam in honorem *S. Apollinaris* 336 a b
 † Julianus primus Cenomanensium episcopus 396 b c
 Julius II summus Pontifex 372 b et 373 d

K

Kadlubeck (*Vincentius*) episcopus Cracoviensis 775 d et 777 f
 Khaam (*Corbinianus*) edidit *Hierarchiam Augustanam* 27 c

L

Ladislavus IV Hungariæ rex fraticida, Stephani successor 716 d
 Ladislavus Haliciæ et Masoviæ dux 668 c
 Laimundus fictitius auctor Lusitanus 58 c
 Lambecius (*Petrus*) putat, *S. Cassianum natione Italum fuisse* 462 a
 † Lantberto archiepiscopo Lugdunensi dedicatur *Vita S. Wandregisili abbatis* 253 f et 272 a
 Laude (*Paulus de*) abbas Classensis 369 f
 Lauretanus (*Michaël*) *S. J. Collegii Germanici et Hungarici rector* 376 b
 Legatius (*Joannes*) scriptor Germanus 104 c
 Leo III Papa ecclesiam *S. Apollinaris episcopi* martyris decoravit 337 b c
 Leo Armenus imperator iconoclasta 551 c d e
 Leo Isauricus imperator iconoclasta 551 c d e
 Leo Porphyrogenitus etiam iconoclasta 551 c d e
 Leo Russiæ dux 675 b
 Leonellus marchio Estensis 809 f et 810 d
 Leszko Niger dux Cracoviensis 717 b et 718 e f
 Leutericus alias Leothericus præsul Senonensis ecclesiæ 78 b d
 Lezana (*Joannes Baptista de*) *S. Cassianum Ordini Carmelitico adscribit* 466 d
 Lindanus (*Guilielmus*) primus Ruremundensium episcopus 68 f
 Lintzingius (*Joannes*) Mulbrunensis abbas 116 d
 Lobo Guerrero (*Bartholomæus*) archiepiscopus Limanus in Peruvia 849 f et 851 f

Longinus

Longinus seu Dlugossus (*Joannes*) scripsit *Vitam B. Cunegundis* 664 e f, 665, 669 et seqq.
 Lotharius Romanorum imperator 107 c et 108 a
 Lubin (*Augustinus*) edidit opusculum de *abbatibus Italiae* 505 c
 †Ludovicus episcopus Tolosanus 672 d et 673 f,
 Ludovicus comes Lossensis *S. Clristinam Mirabilem magna veneratione prosequitur* 644 a b
 Lupus *Tricassinæ nrbis episcopus* 76 a
 Lusana (*Joannes Alvarez de*) *Portucalensis episcopus* 645 b
 Luytens (*Thomas*) *Lætiensis abbas* 30 b

M

Mabillonius (*Joannes*) edidit *antiqua monumenta de episcopis Cenomanensibus* 537 b
 Macedo (*Antonius S. J.*) edidit *Latine opus de divinis Tutclaribus orbis Christiani* 329 b
 Maciejowski (*Bernardus*) *archiepiscopus Gnesnensis et S. R. E. Cardinalis* 763 d et 764 f
 Maire (*Franciscus le*) scripsit de *diœcesi et antiquitatibus Aurelianensibus* 72 f
 Malbrancq (*Jacobus S. J.*) scripsit *historiam Morinorum* 81 b
 Malgerius *archiepiscopus Rotomagensis* 139 c
 Malombra (*Urbanus*) *abbas Classensis* 332 b
 Manuel Comnenus imperator *festum S. Eliæ celebrari præcepit* 8 a
 Marasiotus (*Hieronymus*) edidit *chronica Calabriae* 548 a. *Acta duplicis Fantini confundit* 549 f
 Marbodius *episcopus Redonensis* 140 f
 † Marcianus *Antiochia Syriae ortus* 548 c. *Fuit episcopus Syracusanus et martyr* 553 b
 Marcus *Ephesiorum metropolita* 5 d
 B. Margarita Hungarica fuit soror B. Kingæ seu Cunegundis 666 f
 Mari (*Joannes Baptista*) *Romæ anno MDCLV notas edidit in libellum Petri diaconi, de viris illustribus Casinensibus* 506 b
 Maria Theresia Austriaca, regina Galliarum, erga sanctam Margaritam devota 29 c d
 Maria Medicea, regina Galliarum, conjux Ludovici XIII, *S. Margaritæ donum eucharisticum obtulit ob felicem partum* 30 d
 Maria Arragonensis, regis Neapolitani filia 810 d
 Marieta (*Joannes de*) *scriptor Hispanus* 56 c et 58 e
 Marinianus *episcopus Ravennas* 337 a
 Martene (*Edmundus*) edidit *antiquam Ecclesiæ disciplinam in celebrandis officiis* 157 e
 Martianæus (*Joannes*) *Benedictinus opera S. Hieronymi edidit* 461 b c
 † Martinus *episcopus Turonensis* 396 a
 Mathildis celeberrima marchionissa, ejusque epitaphium 490 b c
 Matthæis (*Horatius de*) composuit carmen in honorem B. Antonii Aquilani 825 b c
 Maurus *archiepiscopus Ravennatium* 330 d
 Meehtildis *Saxonum ducissa* 174 b
 † Medardus *episcopus Noviomensis* 286 d et 287 e
 Mendoza et Luna (*Joannes de*) 850 d et 851 f
 Mennas *patriarcha Constantinopolitanus* 7 c
 Meyerus (*Jacobus*) *historicus Flandriæ* 81 e
 Molanus (*Joannes*) *Lovanii sacræ Theologiæ doctor* 66 a

Montalvo (*Barnabas*) in *chronicis Cisterciensibus erroris convincitur* 642 a b c d
 Montanus (*Arias*) *itinerarium Benjamini Tudiensis ex Hebraico Latinum fecit* 15 b
 Morabitus (*Carolus*) scripsit *annales Messanenses* 550 f
 Morales (*Ambrosius*) *scriptor Hispanus* 56 b et 58 e
 Morellus (*Joannes*) scripsit de *episcopis Cenomanensibus* 537 b
 Morigia (*Paulus*) ex *Ordine Jesuatorum scripsit Italice Vitam B. Joannis Taussiniani* 785 e
 Munsterus (*Sebastianus*) scripsit *Cosmographiam universalem* 172 c
 Muratorius (*Ludovicus Antonius*) *scriptoribus Italicis præfationes præfixit* 344 a
 Muskata (*Joannes*) *episcopus Cracoviensis* 727 b

N

Navarrus (*Tiburtius*) *Minorita collegit Latine Vitam S. Francisci Solani* 847 c, 859 et seqq.
 Nemrod primus idololatriæ auctor 14 a
 Nerlius (*Franciscus*) *Valderii comes petiit publicari Acta S. Liborii* 394 e f
 Nesmond (*Franciscus de*) *Bajocensis ecclesiæ antistes* 393 c
 Neusser (*Bruno*) defendit *Guesnæum contra Norisium* 461 d. *S. Cassiani doctrinam benigne interpretatur* 480 e
 Nicephorus imperator *Constantinopolitanus sæpius Bulgaros aggressus est* 485 d f
 Nicolaus *Estensis Ferrariæ marchio* 793 c et 794 e
 Nieuwenhuysen (*Servatius*) *pastor Helmondanus in Brabantia* 61 b
 Nihusius (*Bartholdus*) *auxilium S. Liborii expertus est* 457 d e
 Nino (*Ferdinandus*) *episcopus Seguntinus* 55 c
 Norisius (*Henricus*) *sanctitatem Cassiani abbatis agnoscit* 458 e f. *Putavit illum natione Gallum fuisse* 461 f, 462 a et seqq.
 Normanni sen Dani *seculo nono quam crudeliter Gallias vastarunt* 283 b c
 Novellus (*Titus*) *episcopus Adriensis* 804 b
 Nyder (*Joannes*) *Ordinis Prædicatorum, sacræ Theologiæ professor* 385 b e

O

Oda Sueviæ ducissa mater S. Severæ 80 a
 Oddo (*Antonius*) *Urbini dominus, a populo suo occiditur* 810 d
 † Odilo *abbas Cluniacensis* 78 b e
 Odo *abbas Floriacensis et Cluniacensis habuit orationem de S. Maria Magdalena* 218 a et seqq.
 Odolricus *episcopus Aurelianensis* 78 b d
 Offa *rex Merciorum in Anglio* 283 f
 Oliva *episcopus Ausonensis* 140 b
 † Onesimus *episcopus Ephesinus* 559 f et 561 d
 Orlandinus (*Paulus*) *abbas S. Michaëlis de Muriano* 369 f
 Orsinus (*Vincentius Maria*) *archiepiscopus Beneventanus ac postea summus Pontifex* 57 a
 Otho III imperator 257 f
 Otthoboni (*Petrus*) *S. R. E. Cardinalis* 508 f
 Ottho

Ottho comes Adalberoni archiepiscopo Rhemensi reliquias S. Arnulfi reddere cogitur 587 a et seq.
Ottho Bavarix dux 675 b f

P

Pachymeris (*Georgius*) historicus Græcus 667 c
Padilla (*Franciscus*) scriptor Hispanus 56 c
Palæologus (*Joannes*) dicitur cum fratre suo Demetrio Ferrariam venisse 808 c
Palmerius (*Hippolytus*) S. J. varia de B. Joanne Taussiniano subministravit 783 e
Parricius (*Joannes Sebastianus*) Societatis Jesu in Peruvia Provincialis 873 a et 875 a
Patrophilus Scythopolitanus episcopus inter primipilos Arianorum numeratur 247 e et 248 f
† Paula virgo Abulensis dicitur divinitus barbam virilem impetrasse 51 b, 59 d
Paula Romana Bethlehemi construxit cœnobium, quod S. Hieronymus gubernavit 466 c
Pauli (*Theodoricus*) Remagensibus attribuit corpus S. Apollinaris episcopi Ravennatis 374 e f
Paulinus cœtum ac septem annos vixit in Ordine Jesuatorum 797 e et 798 b c
Paulus V summus Pontifex 131 d
Peada filius Pendæ prius Christianus rex Merciorum in Anglia 573 b
Pennatus (*Splendianus Andreas*) nuper edidit Acta S. Christinæ 509 a
Perondolus (*Thomas*) episcopus Ravennæ 810 a e
Persona (*Gobelinus*) decanus Bilsedensis scripsit Cosmodromion 397 b
Petavius (*Dionysius*) Opera S. Epiphani Græco-Latine edidit ac notis illustravit 238 e
Petra-sancta (*Silvester*) S. J. misit ad Bollandum brevia Acta S. Cassiani abbatis 460 c
Petrus canonicus S. Martini Tricensis 137 e f
† Petrus Chrysologus concionem habuit de S. Apollinare martyre 328 e
† Petrus Damianus Eliam cum Phinee confudit 10 d. Tribus sermonibus memoriam S. Apollinaris celebravit 328 f
Petrus episcopus Taurianensis in Sicilia scripsit Vitam S. Fantini 547 f et 551 b c
Petrus diaconus, scriptor Casinensis, quam fidem mereatur in quibusdam historiis 71 f et 72 a b d.
Concinnavit libellum de viris illustribus Casinensibus 506 b
Pezzo (*Clemens de*) episcopus Aquilanus 826 c
† Philibertus abbas et fundator cœnobii Gemeticensis 277 d et 278 c
Phocas (*Joannes*) scripsit Itinerarium de locis sanctis 6 d
Picardus (*Joannes*) canonicus S. Victoris Parisiis 138 b
Picus (*Ranucius*) scripsit Italiæ Vitam B. Cune Gundis Polonorum ducissæ 661 f
Pigna (*Joannes Baptista*) scripsit eleganter historiam de principibus Atestinis 788 f
Pignu (*Joannes a*) abbas Cluniacensis 138 f
Pocockius (*Eduardus*) Latinam fecit historiam Abulpharagii ex Arabico 124 e
Prandotha episcopus Cracoviensis 671 a e et 718 e
Presbyter Joannes imperator Æthiopiæ 808 e f
Prevost (*Petrus*) parochus Castrorainardensis reliquias S. Pavacii episcopi subduxit furori Calvinistarum 544 b

† Prosper doctrinam S. Cassiani de gratia acriter impugnavit 480 c d
Procopius Ruthenus episcopus Cracoviensis 727 b

Q

Quaresmius (*Franciscus*) Minorita descripsit Terram sanctam 7 a

R

Radbodus dux Frisiorum 262 a
† Radegundis a S. Medardo episcopo consecrata est diacona 633 d
Radulphus Tungrensis asserit, Acta S. Margari-tæ in Canone Gelasii I Papæ apocryphis annumerata esse 31 a et 32 c
Radzinski (*Stanislaus*) S. J. licentia episcopi lavit ossa B. Kingæ, seu Cunegundis 763 d
Radzivilus (*Georgius*) episcopus Cracoviensis et S. R. E. Cardinalis 662 b c
Raiatus (*Franciscus*) S. J. Vitam S. Fantini e Græco Latinam fecit 552 b, 556 d et seqq.
Rajambaldus vel Rainaldus archiepiscopus Arelatensis 142 d
Ramires de Prado (*Laurentius*) edidit quædam opera Pseudo-Juliani 59 d
Ravennius Arelatensis episcopus 570 d
Razzi (*Silvanus*) scripsit Vitas aliquot Sanctorum ac Beatorum Camaldulensium 331 f
Reinoldus archiepiscopus Colonicnsis varias SS. reliquias Coloniam transtulisse dicitur 377 b
Reynerius (*Clemens*) scripsit de apostolatu Benedictinorum in Anglia 573 a
Riccius (*Bartholomæus*) S. J. scripsit triumphum Jesu Christi crucifixi 60 c
Richardus I Normanniæ dux 263 a
Rickewaert abbas monasterii Winocibergensis 609 f
Robertus rex Galliæ 3 b c, 72 c et 78 a d
Rocca (*Angelus*) episcopus Tagestensis 60 a
Rodulphus in historia Seraphica ob diversitatem nominis ex una persona duas facit 661 b
Rodulphus Prior Camaldulensis scripsit de inventionem corporis S. Apollinaris 359 a b
Rogerius prius Siciliæ comes 8 b
Rolandus (*Guilielmus*) episcopus Cenomanensis ecclesiæ 400 e
Rolevinck (*Wernerus*) scripsit de situ et moribus Westfalorum 537 e
Rostangus II archiepiscopus Arelatensis 325 b c d
Rovere (*Hieronymus della*) archiepiscopus Taurinensis 184 d
Rubeus (*Hicronymus*) historiam rerum Ravennatium conscripsit 328 b
Ruddere (*Benedictus de*) canonicus Mechlinensis ecclesiæ 61 e
Rudolfus alias Rodulfus episcopus Silvanectensis ecclesiæ 78 b e
Rudolfus ultimus Burgundiæ rex 257 f
† Rufus episcopus Capuanus 348 c
Rusticus episcopus Narbonensis 570 d
Rzeszovius (*Joannes*) episcopus Cracoviensis 664 e

S

S

- S**alem (*Julianus de*) *Generalis Ordinis Augustiniani* 827 c et 828 c
- Salernus (*Petrus*) *S. J. acriter et temere carpitur a Morabito* 550 f
- Sammarthanus (*Dionysius*) *novam et auctiorem Gallie Christiane editionem parat* 458 c
- Sanctorus (*Basilus*) *collegit Vitas Sanctorum* 58 e
- Sandoval (*Prudentius de*) *episcopus Tudensis* 56 e
- Sausseyus (*Carolus*) *scripsit Annales ecclesie Aurelianusensis* 72 f
- Scacchi (*Franciscus*) *S. J. rector collegii Aquilani quædam de B. Antonio Aquilano nobis suppeditavit* 824 d
- Scacchi (*Petrus*) *edidit compendium Actorum et miraculorum B. Antonii Aquilani* 824 c
- Scalabrinus (*Josephus Antenor*) *varia monumenta de B. Joanne Taussiniano suggestit* 783 e
- Scarampo (*Hieronymus*) *episcopus Campaniensis visitor Apostolicus* 184 d
- Schatenus (*Nicolans*) *misit ad nos quædam Acta Mss. de S. Bernhardo episcopo Hildesiensi* 102 a
- Schembegh (*Fridericus*) *S. J. rebus gestis ac scriptis notus* 664 b
- Schiller (*Benedictus*) *abbas S. Godehardi* 101 f
- Sebastianus (*Joannes*) *Societatis Jesu in Peruvia Provincialis habuit concionem in exsequiis S. Francisci Solani* 849 c et 850 e
- Sergius III *Papa* 41 b et 42 e
- Sergius *episcopus Ravennas* 336 f
- Serna (*Franciscus de la*) *episcopus de Paraguay et Popayan in America* 850 a
- Severus Sulpicius *scriptor historie sacræ* 128 f
- Sgambatus (*Scipio*) *S. J. edidit ex Judæorum monumentis varia de antiquo Testamento* 10 f
- Sienno alias Sennemio (*Jacobus de*) *episcopus Cracoviensis ecclesie* 664 f, 665 a et 669 a
- Siburga vel Sigisburga *abbatissa monasterii Hertzebrochiani* 532 f et 533 f
- Sigebaldus *episcopus Metensis* 629 d
- Sigebertus *Dagoberti Austrasii filius ope S. Arbogasti resuscitatur* 174 bc d ef, 175 a b c 178.
- Sigebertus *Gemblacensis perperam asserit, S. Cassianum a S. Chrysostomo ejectum esse* 476 d e
- Sigherus *Orientalium Saxonum rex* 580 a
- Siguenza (*Josephus de*) *perperam adscribit S. Cassianum Ordini S. Hieronymi* 466 a
- Silas *monasterii Eliani abbas* 7 c
- Simon *archiepiscopus Bituricensis* 302 f
- † Sixtus III *Pontifex S. Petrum Chrysologum episcopum Ravennatum constituit* 338 c d
- Sixtus V *Pontifex festum S. Bonaventuræ pridie Idus Julii, per litteras decretales anno MDLXXXVII datas, celebrari jussit* 848 c
- Smet (*Joannes Baptista de*) *illustrissimus Iprensium episcopus* 609 f
- Soderinus (*Franciscus*) *Cardinalis sacerdos basilicæ duodecim Apostolorum* 332 c, 369 f et 374 b
- Somavera (*Alexius de*) *edidit dictionarium lingue Græco-barbaræ* 462 f
- Sophia *Poloniæ regina* 747 c. *Relicto ritu Græco, Catholicam fidem amplexa est* 745 c d
- Spedus (*Joannes*) *erroris convincitur* 575 a b

- Sponius (*Jacobus*) *scripsit cruditum opusculum de suo itinere Orientali* 462 f et 463 b
- Stanislaus *Franciscanus est scriptor antiquioris Vitæ B. Kingæ* 665 f
- Stephanus *abbas S. Jacobi Leodii* 79 c
- Stephanus V *Hungariæ rex* 716 d
- Swaffam (*Robertus*) *monachus Petroburgensis seculo XII in Anglia floruit* 573 a
- † Symmachus *Papa oratorium S. Apollinaris argento exornavit* 338 a
- † Syrus *episcopus Ticinensis* 42 f
- Szyskowski (*Martinus*) *episcopus Cracoviensis ac dux Severiensis* 661 f et 662 e

T

- T**ajo *episcopus Cæsar-Augustanus* 95 c et 96 c
- Tamayus *Hispanici Martyrologii collector castigatur* 628 b c et sæpe alibi
- Theobaldus *episcopus Cenomanensis* 400 d e
- Theodoricus *episcopus Carnotensis* 78 b e
- Theodoricus *Hollandiæ comes* 617 b
- Theodorus *Metochita magnus Logotheta composuit elogium in laudem S. Marinæ* 29 f
- Theodotus *episcopus Laodicensis medicinæ peritissimus* 248 e
- † Theofredus *abbas Calmeliacensis* 304 b
- Theophilus *imperator iconoclasta* 487 e
- Theophilus *patriarcha Alexandrinus* 474 f et 475 e
- Thomas *abbas Trudonopolitanus multa prodigia videre potuit S. Christinæ Mirabilis* 638 e et 640 cd
- Thomas *archidiaconus Spalatensis scripsit historiam Salonitanam* 667 c d et 668 b
- Thomas *Cantipratanus scripsit Acta S. Christinæ Mirabilis* 638 f, 650 a et seqq.
- Thomas *episcopus Vratislaviensis* 668 d
- † Thuribius *Cenomanensis episcopus* 537 a b c
- Thurocius *scripsit chronica Hungariæ* 666 f
- Toebast (*Ludovicus*) *rector collegii Societatis Jesu Ruremundæ* 180 b
- Tomasinus (*Jacobus Philippus*) *scripsit Annales canonicorum S. Georgii in Alga* 793 a
- Tomeus *Marnavitius (Joannes) scripsit Vitam B. Margaritæ Hungariæ* 667 d, 668 b
- Trugillo (*Thomas de*) *scripsit thesaurum concionatorum* 53 c
- Tylicki (*Petrus*) *episcopus Cracoviensis* 664 b d

U

- U**dalricus *præsul Rhemensis* 586 d et 588 a
- Urbanus III *Romanus Pontifex* 43 b
- Urbanus V *Papa transtulit reliquias S. Victoris martyris* 138 f. *Caput S. Cassiani argentea theca inclusit* 458 e
- Urbanus *præses Palæstinæ* 498 a
- Ursicinus *archiepiscopus Ravennas* 336 a b
- Utho *secundus vel tertius episcopus Argentinensis forte scripsit Vitam S. Arbogasti* 170 f et 171 a

V

- V**adianus (*Joachinus*) scribit de salis-fodinis
Polonicis, ut testis oculatus 697 c d
Valerius (*Augustinus*) episcopus Veronensis 51 e
Vasconcellus (*Antonius*) edidit aliqua monumenta
regni Lusitaniæ 47 c
Vega (*Augustinus de*) clectus episcopus de Para-
guay 850 b
Velasco (*Ludovicus de*) Peruvix prorex 850 c
Venantius (*Fortunatus*) Pictaviensis episcopus 330 f
Verme (*Thaddæus del*) episcopus Ferrariensis, et
S. R. E. Cardinalis 817 c d
Vespasianus quando declaratus imperator 329 f
Vida (*Hieronymus*) episcopus Albanensis 29 d. Re-
stituit collapsam ecclesiam S. Margaritæ 30 b
Villariis (*Henricus de*) archiepiscopus Lugdunen-
sis ecclesiæ 225 a
Villegas (*Alphonsus de*) scripsit Vitas seu flores
Sanctorum 58 e
Villerius (*Dionysius*) canonicus Tornacensis 139 e
† **V**irgilius episcopus Salisburgensis 590 c
Vislaus vel Vislimirus Cracoviensis episcopus 671 e
Vitalianus Papa Godoni varias dedit Sanctorum
reliquias 259 e
Vitriaco (*Jacobus de*) Cardinalis Auctor Vitæ B.
Mariæ Oigniacensis vidit S. Christinam 637 f
Vladislaus cognomento Loktek ex Cujaviensi duce
Poloniæ rex 675 b, 720 b, 721 a et 730 a
Vodinus episcopus Londinensis 326 a b

W

- W**æzyk (*Joannes*) archiepiscopus Gnesnensis
ecclesiæ 676 a
Waghenare (*Petrus de*) S. Christinam Mirabilem
Ordini Præmonstratensi adseribit 641 d et 642 d
Walasser (*Adamus*) Martyrologus Germanus 65 f
Waltchisus pater S. Wandregisili 255 c et 267 c
† **W**enceslaus Bohemiæ dux 670 c et 671 e
Wenceslaus Polonorum et Bohemorum rex 661 c

- W**endelen (*Thomas*) decanus capituli Dusseldor-
piensis 376 b
Wernerus archiepiscopus Moguntinus auxilium S.
Liborii expertus est 401 e f
Wicfredus episcopus Teruanensis 296 c et 297 f
Wichmaunus (*Augustinus*) scripsit Brabantiam
Marianam 60 b et 62 a
Wilhelmus Hollandiæ comes 647 a
Wilhelmus primus dux Bergensis 380 d
Wion (*Arnoldus*) Martyrologorum monasticorum
præcursor 569 c
Wirich (*Ambrosius*) S. J. Rector collegii Embri-
censis 63 b
Wissus (*Petrus*) episcopus Cracoviensis 739 f
Withfordus (*Richardus*) edidit Londini Martyro-
logium Anglieum 571 d
Wladislaus episcopus Salisburgensis 668 d
Wlphadus archiepiscopus Bituricensis 572 f
Wodan idolum Hungarorum 352 f, 354 e et 355 e
Wolpherus vel Wulferus rex Merciorum in An-
glia 571 b et seqq.
Wymphelingus (*Jacobus*) inter alia opera texuit
catalogum episcoporum Argentinensium 171 d

Y

- Y**epes (*Antonius de*) scripsit Hispanice ehroni-
eum generale Ordinis Benedictini 174 f

Z

- Z**abarella (*Franciscus*) publicus Paduæ lector
postea Cardinali Jesuatos oppugnat 805 d
Zacharias Papa contulit quædam dona ecclesiæ S.
Apollinaris 337 a
Zacchia (*Ludovicus*) S. R. E. Cardinalis 41 a
Zahn (*Joannes*) canonicus Præmonstratensis edidit
Speculum physico-mathematico-historicum 67 f
Zarate (*Gabriel de*) provinciæ Guamangæ in Ame-
rica episcopus 850 a
Zecchinus (*Andreas*) abbas Classensis in defensione
sui cænobii fortiter occubuit 337 e
Zuñiga Azcbedo (*Gaspar de*) Peruvix prorex 850 c

INDEX

TOPOGRAPHICUS

A

Adamus *vel* Adamuz, an oppidum aut villa Hispaniæ? 862 a f
 Agaunum, locus in diœcesi Sedunensi, *Martyrum Thebæorum anno cclxxxvi memoria celebris* 144 a et 146 a
 Agrona, prædium in Pontivo 289 a
 † Albei sedes et civitas (*Vide Imelaca*).
 Albia seu Albiga civitas Galliæ. *S. Segolena* 628 a
 Aldenburga (*Vide Oldenburgum*).
 Alphen, pagus juxta Bredam in Brabantia 60 b
 Alsa fluvius Alsatiae, a quo nomen habet *ista regio* 179 a f
 Alteia (*Autie*) fluvium Picardiæ 283 c et 284 b
 Alverinckehem, Alveringham, Alverghem pagus Flandriæ 623 c et 625 c
 Ameria, urbs Umbriæ; quo *delata reliquiae S. Liborii* 430 a et seqq.
 Amphilochia (*Vide Auria*).
 Antiliacus, villa in pago Carnoteno Galliæ 289 e
 Antiochia Pisidiæ. *S. Margarita seu Mariua virgo et martyr* 24 b
 Antverpiæ in domo professa S. J., *reliquiae S. Mariæ Magdalene* 223 c d
 Appigny *cognomento* Esbrie, municipium apud Autissiodorenses 545 e
 Apri-monasterium (*Ebersheimunster*) oppidulum in ditioe episcopi Argentoratensis 179 d e
 Aquæ calidæ Cilinorum (*Vide Auria*).
 Ardmorea, vicus Hiberniæ in Momonia. *S. Declaunus episcopus* 591 e
 Argentinensis civitas (**Strasburg**) Alsatiae urbs caput 385 a e
 Armilatense monasterium in Hispania a fluvio Armilata dictum. *S. Paulus diaconus* 89 b
 Arnonis-curte, locus in Burgundiæ ducatu 358 d
 Arques, pagus Normanniæ prope Deppam. *S. Wilgefortis* 67 e
 Arrizafa monasterium in territorio Cordubensi sedecim stadiis a civitate 861 b et 862 a
 Attaliæ sinus ad mare Pamphilium 321 a
 Audomaropoli, urbs Belgii. *Reliquiae S. Mariæ Magdalene* 223 c
 Aula-Maura, prædium S. Genesii in Gallia 319 e
 Aurea vallis (*Orcival*) in territorio Claromontano Galliæ 307 d f
 Auria, urbs Galleciæ 886 d

Tomus v Julii.

B

Bajona, oppidum Lotharingiæ ad Mosellam flumen 428 e et 429 f
 Bavacum, Bavaca, oppidum Hannoniæ 423 e f
 Baveghem in agro Alostano. *S. Wilgefortis* 61 f
 † Bavonis monasterium clericorum Gandavi, in Flandria 294 a et 295 e
 Bazzano mons Aprutii ulterioris 836 c
 Bedesus fluvius prope Ravennam 346 d
 Belgica prima et secunda 584 c et 586 b
 Belnum castrum, Belnum, *rarius* Belna, oppidum in Æduorum finibus 356 d et 358 c
 Belnum, urbs in ditioe Veneta. *S. Lucanus episcopus Sabionensis* 70 b
 Bergæ S. Winoci in Flandria. *S. Lewinna virgo et martyr* 608 b
 Bergiaca, prædium in pago Suessionensi 288 f
 Bethoron superior prope castellum Emmaus; *au patria S. Danulis propheta?* 118 c
 Bethunia oppidum Artesiæ in Belgio 530 a et 531 d
 Biecz, oppidum palatinatus Cracoviensis ad Wislacam fluvium 754 b et 755 f
 Bladulfi villa ex agro Rotomagensi Bononiensem adeuntibus trans Altheiam fluvius 283 c et 284 a
 Bobium S. Columbani in Longobardia cœnobium; quo *divertit S. Wandregisilus* 258 b
 Bochna, oppidum palatinatus Cracoviensis 775 d
 Bodonis villa in pago Carnoteno Galliæ 289 e
 Bœvrariensis prioratus in Artesia 499 d
 Boissy vicus in finibus agri Parisiaci 280 a
 Bolcagia, locus fictus vel ignotus 56 d
 Bolderborna, Bulterborna foris extra urbem Paderbornensem; *ejus etymon ac descriptio* 416 c d
 Bononiæ, *reliquiae S. Mariæ Magdalene* 223 a
 Bracæ (*Braux*) locus vervus silvam Arduenuam supra Mosam 588 f et 590 d
 Britanniae minoris *quando nomen ortum* 390 c
 Briuscha, Bruyscha (*Breusch*) Bruschius, Bruschia, fluvius Alsatiae 179 a f
 Broniensis abbatia; *reliquiae S. Wandregisili abatis* 263 f
 Brugis in Belgio. *Reliquiae S. Mariæ Magdalene* 223 c
 Brustemium, pagus Hasbaniæ; *probabilius S. Christiæ Mirabilis patria* 643 b
 Bulbula (*la Bouble*) fluvius Aruerniæ 302 c
 Butio (*Vide Boissy*).

C

- C**alatabillota in Sicilia vindicat sibi brachium *S. Mariæ Magdalænæ* 222 d
 Caletensis pagus (*le pais de Caux*) in Normannia 282 a et 283 e
 Callao, portus Limæ 883 e et 884 e
 Calmeliacense monasterium in diœcesi Aniciensi apud Velaunos 311 a b
 Calvus-mons, Calvaria, monasterium in palatinatu Sandomiriensi 731 d et 733 a
 Camyencyza, fluvius Poloniæ 721 a c
 Canete, oppidum Americæ 895 a et 896 f
 Capharnaïm, urbs ad lacum Genesareth 248 d
 † Carauni ecclesia, civitati Carnotenæ vicina; quo asportatæ reliquæ *S. Wandregisili* 262 e
 Carbonense monasterium in Lucania 8 d
 Cardiliacus vulgo Cardillac castrum in provincia Cadurcensi 158 f et 159 d
 Carentonius vicus (*Charenton*) in Borbonensi provincia Galliæ 307 f
 Carith torrens ad montes Ephraim. *Ædes sacra a S. Helena constructa* 12 b
 Carrofense apud Pictones monasterium 531 e
 Carthago nova (*Cartagena la Inda*) urbs maritima Americæ meridionalis 864 f
 Casselia, urbs ad Suirum fluvium Hiberniæ 600 d
 Cassinogilense palatium ad Oldam in Aginnensi agro; prope quod ecclesia *S. Liberatæ* 52 f
 Castrum, oppidulum Insulæ Franciæ in Gallia. *S. Wandregisilus abbas* 278 f et 280 a
 Castrumrainardi in diœcesi Senonensi Galliæ. *Reliquiæ S. Pavacii episcopi* 538 e
 † Catharinæ monasterium apud Trudonopolim: ubi *S. Christina Mirabilis sæpe versata, mortua ac sepulta* 644 c
 Catholiacensis, Catulliacus fundus in Gallia 423 b
 Caxamalca, provincia Peruvix ac municipium. *S. Franciscus Solanus* 879 e et 880 f
 Chalcis templum Constantinopoli *S. Salvatori* dedicatum 227 e
 Charcharum provincia, in America 866 d et 868 a
 Chelidonium promontorium ad mare Pamphili-um 321 a
 Chiclayo, regio Americæ 904 c et 906 b
 Chilenum regnum in America 892 c et 894 b
 Chroberz arx in Polonia 716 f
 Chuzsethan, Elam olim dicta, Elamitarum patria; ubi mira fieri dicuntur circa sepulcrum *S. Danielis prophetæ* 124 b
 Clarenbergense monasterium in comitatu Montensi 376 a
 Cibirrhæotæ, ubi? 321 a
 Cibra duplex in Asia minori 321 a
 Circiarius, amnis videtur Arverniæ 319 a f
 Civitas regnum (*communiter nuncupata Lima*) metropolis Peruvix 868 c et 870 a
 Classense monasterium apud Ravennam 335 f; ecclesia a quo ædificata, etc. 336 a b; summa ejusdem veneratio postea ad solitudinem redactæ 337 f
 Classis oppidum olim Æmiliæ, nunc lacus Romandiolæ apud Ravennam, ubi corpus *S. Apollinaris martyris* 330 et seqq.
 Clissa, castrum in Dalmatia 668 b
 Colmia (*Culm*) urbs Prussiæ 758 d

- Combronia, Combronita arx (*Combroude*) in territorio Claromontano 319 e
 Conacitia, provincia Hiberniæ 595 e
 Constantinus pagus (*le Contentin*) territorium Normanniæ 284 a
 Corcinium (*Korczyu*) urbecula Poloniæ minoris ad Vistulam fluvium 678 e et 679 f
 Corinthiacus sinus (*il Golpho di Lepanto*) 348 d
 Cunovia (*Cunow*) oppidum in palatinatu Sandomiriensi 717 b et 718 f
 Curbionense monasterium in Gallia 290 f
 Czystochowa, oppidum in palatinatu Cracoviensi ad Wartam fluvium 765 a

D

- D**esia, Desiorum regio in Hibernia 595 f
 Differding in ditone Luxemburgensi. *Reliquiæ S. Mariæ Magdalænæ* 223 c
 Diglittis, villa pagi Pontivi in Picardia 286 c
 Diocæsarea in Palæstina in tractu Tiberiadis, etiam Sephurim dicta 247 b et 248 c
 Diolcos oppidum vel vicus Ægypti, quo ivit *S. Cassianus* 469 b c
 Dodesela (*Dudzele*) pagus Flandriæ 625 e et 627 e
 † Dominici insulæ in America 863 c et 864 f
 Druszkow villa, videtur sita in diœcesi Gnez-nensi 727 f et 728 e
 Dusseldorp, urbs Germaniæ ducatus Montensis ad Rhenum 378 b et 380 c

E

- E**broicinus pagus (*le pays d'Evreux*) in Normannia 289 d et 291 f
 Echa, Eka, pagus in Artesia 529 b c
 Eecke, pagus Flandriæ occidentalis, cujus patronus *S. Vulmarus* 81 e
 Elisgangium vel Elisangium territorium 257 e
 Ellus (*Vide Alsa*).
 Elna (*la Liane*) fluviolus Picardiæ 88 b et 89 d
 Escorialense monasterium in Hispania. *S. Mariæ Magdalænæ reliquæ* 223 b
 Eura, fluvius inter Deppam et Aucum in Caletis. *S. Wandregisilus* 279 a et 280 a
 Exandonensis pagus (*Issandonois*) cujus caput Exandonum oppidulum haud procul a Visera fluvio 313 f et 314 a

F

- F**icocla oppidum Italiæ 366 c
 Ficule oppidum Italiæ in diœcesi Urbevctana. *S. Christina virgo martyris* 517 c
 Flaviacum monasterium in pago Bellovacensi, a *S. Geremaro fundatum* 93 a
 Flinis Duaco non procul. *Reliquiæ S. Mariæ Magdalænæ* 223 c
 Floreçfia in Belgio. *Capilli ejusdem S. Mariæ Magdalænæ* 223 c
 Flumen argenti (*Rio de la plata*) in America 865 b
 Fons *S. Solani* in America, a *Sancto synonymo prodigiöse elicitus* 866 b

Fonta-

Fontanella monasterium apud Rotomagos, *fundatum a S. Wandregisilo* 253 b
 Fontecchia, locus non longè ab urbe Aquilana versus Orientem 834 f et 836 c
 Forum Popillii, urbs Æmiliæ 366 a b
 Fossanum, urbs in Pedemontio. *B. Odinus Barottus* 180 c
 † Francisci de Monte monasterium in montibus Cordubensibus; *cui præfuit S. Franciscus Solanus* 861 c et 862 e
 Frigemons, locus videtur in Campania, *ubi S. Arnulphus martyr* 584 d
 Fulda, urbs Germaniæ. *S. Wilgefortis* 62 e

G

Gadarenses thermæ in Syria, *præstigiis, etc. infames* 243 e et seq.
 Galeata, vicus Italiæ in Apennini radicibus 366 d
 Gallia Celtica, seu Lugdunensis 584 c et 586 b
 Gemeticus eremus in diœcesi Rotomagensi 269 b
 † Gervasii vicus in territorio Menatensi Arverniæ 317 f et 319 b
 Gorgona, insula parva Americæ 863 d et 865 a
 Gorichem, Gorinchen, Gornichem, nunc Gorcomium (*Gorkum*) oppidum Hollandiæ 382 e f.
 Govilla, vicus ad Sequanam 278 b
 Granceum castrum in Burgundia seu potius Campaniæ finibus 390 e
 Grudentum (*Graudentz*) civitas et arx ad Vistulam fluvium 758 e
 Gruyer, locus in Gallia 586 c
 Gua, mons Hiberniæ 604 e
 Guadalupe, templum Limanum, etc. 901 f et 904 a
 Guailas, provincia Peruviæ 899 f et 901 b
 Guambacho, vallis Peruviæ 894 c et 896 f
 Guanicum oppidum in Peruvia, ut putatur 893 b

H

Hedraha *alias* Serena, fluvius in territorio Paderbornensi 424 b et 425 a
 Heptascalum, ædes sacra Constantinopoli 114 c
 Herbipolis, *unde dicta?* 417 b c
 Hertzebrock, pagus territorii Osnabrugensis, in Germania 504 d et 533 d
 Heynodarii, iidem, qui Hannonii 587 e et 588 b
 Hildesium, urbs Saxonæ inferioris. *S. Bernardus episcopus confessor* 100 a
 Hynneon, locus in Hibernia 601 c

I

Illus (*Vide* Alsa).
 Imelaca sedes olim Momoniensium archiepiscoporum 603 d

J

† **J**acobi de Estero, civitas præcipua Tucumanæ in America 866 a et 867 e

Jaroslavia urbs in Russia rubra 762 d et 764 e f
 Jaslo, oppidum juxta Neosandeciam in Polonia situm 747 c et 749 f
 † Judoci monasterium haud procul Quentavico. *S. Wandregisilus* 289 a et 290 e
 Jurense monasterium S. Romani in diœcesi Lugdunensi 268 b c

K

Kiovia, urbs Ukranæ ad Borysthenem 693 a
 Kirchemium, Dagoberti II regia, haud procul Molsheimio 179 d

L

Lame, fluvius apud Ravennam 346 d
 Lanscroen, locus in territorio Coloniensi Germaniæ 378 a et 380 b
 Lapis S. Mariæ, monasterium in territorio Cracoviensi 690 f
 Lectora, urbs Galliæ. 49 a
 Legia, fluvius ad montem Blandinium 293 e
 Leodii ad S. Jacobi. *Reliquiæ S. Mariæ Magdalænæ* 223 c
 Leodium *unde dictum?* 422 f
 Leopoli, urbs Russiæ minoris 675 b f
 Leprosorum vicus extra Classem, *quem versus obiit S. Apollinaris episcopus et martyr* 344 c
 Leucate, promontorium Epiri aut Bithyniæ. *S. Anna virgo apud Græcos* 486 b c
 Lewes, oppidum Angliæ. *S. Lewinna virgo et martyr* 612 b
 † Liberatæ oppidum in Gallia 53 a
 Listrogaugium, regio Flandriæ, et agri Gandensis Legia rigata 300 f et 301 f
 Lonsdorp, *forte* Lubsdorff, vicus in territorio Coloniensi 379 b et 380 f
 Loscastrum, oppidulum Belgii 655 f et 657 a
 Lucæ mons, forte unus ex iis, quibus Sutrium interjacet 41 e et 42 f
 Luceoria urbs Poloniæ 768 a
 † Ludovici Regalis *vel* S. Ludovici Azubiæ conventus, apud Granatensem civitatem in Hispania; *unde sic vocatus* 862 d f
 Lutetia, *unde dicta?* 422 f
 Lutosa (*Leuze*) locus in Hannonia Belgii; *an brachium S. Mariæ Magdalænæ et quale* 222 e
 Lys, Lyn, oppidum ad Rhenum prope Ordinagam 379 d et 381 a

M

Magdalena, locus in America non satis notus, nec a geographis indicatus 865 c et 867 d
 Maghgubra, oppidum Hiberniæ 604 f
 Maguaura, triclinium seu palatium Constantinopoli 567 a d
 † Mariæ de Loreto, monasterium FF. Minorum in Hispania, *ubi philosophiæ studuit S. Franciscus Solanus* 860 f
 Marmorusz, (*Vide* Moramarusiensis ducatus).
 Marsi, populi Italiæ 528 d
 Marta

Marta, fluvius Etruriæ e Vulsino lacu egrediens
et in mare Thyrrenum se exonerans 42 d *et* 43 a
 Massilia urbs Galliæ. *S. Victor martyr* 135 a b
 Mathiacus, locus prope Sagiorum urbem in Gallia;
ibidem sepulti SS. Ravennus et Rasiphus martyres 392 b
 Matriacensis pagus, tractus Galliæ 289 f *et* 290 f
 † Mauritii monasterium in diœcesi Sedunensi Galliæ 146 a
 † Maximini monasterium. *Caput S. Mariæ Magdalenæ, brachium, etc.* 222 b
 Maxulæ et Maxulitani 237 f *et* 238
 Medeshamsted, oppidum in Anglia 582 a d
 † Memmii (*Saint Mange*) abbatia prope Catalaunos, nunc Canonorum regularium S. Augustini 94 b
 Mempiscus, Menapiscus, Minpiscus pagus, est Flandria vel magna ejus pars 85 c *et* 86 a
 Menatense monasterium in Arvernia. *S. Meneleus abbatæ* 302 a, b
 Meraniæ ducatus in Germania meridionali versus Cenum fluvium 672 b *et* 673 e
 Metaurus, fluvius Calabriæ ulterioris 558 a e f
 † Michaelis ecclesia apud domum Augustinien-
 sium in Alsatia, *ubi voluit sepeliri S. Arbogastus episcopus Argentoratensis* 177 a b
 † Michaelis oppidum in America 866 f *et* 868 a
 Miciacense monasterium in territorio Aurelianiensi in Gallia, 72 c *et* 76 e f
 Milen, abbatia monialium in Belgio, *ubi S. Christina Mirabilis ossa* 644 f *et* 660 e
 Mœsia duplex ad Danubium 348 a e
 Moguntia, urbs Germaniæ. *S. Wilgefortis* 62 e
 Momonia, Hiberniæ provincia 594 d *et* 595 e
 Mons altus (*Haut-mont*) monasterium in pago Hannoniæ 84 f *et* 85 f
 Mons Blandinius apud Gandenses 293 d e
 Mons Falconis (*Montfaucon*) oppidulum Galliæ in Campania, *quo secessit S. Wandregisilus* 257 a b
 Mons-lucio (*Mont luçon*) urbs in provincia Bourbonensi 307 e f
 Mons Martyrum (*Mont-martre*) prope Parisios;
ubi jacta Societatis Jesu fundamenta 423 b
 Mons Manrus, castrum in Gallia 319 a e
 Mons S. Apollinaris in diœcesi Coloniensi 378 d
 Montanso, Montarso, pagus in diœcesi Urbeveta-
 tana; *S. Christina virgo et martyr ibi colitur in Rogationibus* 517 c
 Montillum, Cordubensis diœcesis oppidum, *patria S. Francisci Solani* 856 f
 Montone, fluvius prope Ravennam 346 d *et* 351 c
 Montorum oppidum Hispaniæ Bæticæ 862 b f
 Moramarusiensis ducatus versus fontes Tibisci, in Hungaria 697 c
 Mosella, fluvius in Lotharingia ortus 586 b
 Mosomum, munitum Galliæ oppidum. *S. Arnulfus martyr* 582 a
 Munster, ecclesia cathedralis Argentorati, *Deiparæ sacra* 179 e
 Muranum, monasterium in Italia 371 d
 Muringen, pagus ad silvam Herciniam 52 a
 Myslkow villa, in terra, ut videtur, Calissiensi Poloniæ 747 c *et* 749 e

N

Nantiniaca villa in Gallia non sat nota 319 d
 Neapoli, *reliquiæ S. Mariæ Magdalenæ* 223 a
 Neocorecinum, oppidum palatinatus Sandomiriensis in Polonia 775 d *et* 777 f
 Neuville, arx fere 7 leucis supra Nanceium 427 e
 Nicia, urbs Galliæ in Provincia 569 c
 † Nicolai de Pratis (*hodie S. Marci*) cœnobium in Belgio *Reliquiæ S. Mariæ Magdalenæ* 223 c
 Nominis Dei portus in America 863 d *et* 865 a
 Notre-Dame de Caillouville, oratorium in Gallia a *S. Wandregisilo conditum* 279 f
 Notre-Dame de Lisseule, vicus in Arvernia 313 f
 Nova civitas (*Vide Corcinium*).
 Novum forum, oppidum in Silesia 753 f *et* 755 e
 Nuyssia, rectius Novegium, oppidum Ubiorum in Germania 378 b *et* 380 d
 Nyda, fluvius Cracoviam inter et Sandomiriam in Vistulam influens 715 b *et* 716 f

O

Oborniki, oppidum in palatinatu Posnaniensi ad Wartam 768 a
 Odonis villa (*Vide Bodonis villa*).
 Offidius mons in Aquilano 835 b
 Ogia (*Oye*) villa Caletum inter et Gravelingam in Flandria 298 b *et* 300 b
 Oldenburgum, locus in Flandria 624 b *et* 625 c
 Olivense cœnobium juxta Binchium in Hannonia. *Reliquiæ S. Mariæ Magdalenæ* 223 c
 Omnium Sanctorum, oppidum in Ruconensi Tucumaniae tractu Americæ 866 d *et* 868 a
 Onoit, pagus Hannoniæ. *S. Wilgefortis* 62 b
 Opatovecia, oppidum ad Vistulam, Cracoviam inter et Nidam fluvius 732 c *et* 733 a
 Ostrow, oppidum in Vollandia 769 c *et* 771 b

P

Paczonovia, oppidulum in palatinatu Sandomiriensi 680 b *et* 681 d
 Padæ, Padi, Padulæ fontes intra urbem Paderbornensem irrumpentes 416 c
 Paderbornæ, urbs Westfaliæ varie ab antiquis scriptoribus inflexa 415 a f *et* 416 a
 Paita vel Payta, portus Peruviae 864 e *et* 865 a
 Palatiolum (*Palatzeau*) palatium in territorio Castrensi Galliæ 278 f *et* 280 a
 Panama, emporium Americæ meridionalis 865 a
 Parisii, *unde dicti?* 422 f
 † Petri basilicæ duæ; *ad quas S. Wandregisilus abbas translatus* 264 f
 rium Angliæ 573 b
 † Petri monasterium in monte Blandinio, *quo anno conditum* 293 f
 † Petri monasterium Rotnacæ 294 c *et* 295 f
 Petriburgus, Petropolis, (*Peterborow*) monasterium
 † Philippi Fragalatis monasterium in diœcesi Messanensi 553 a b
 Philippi

Philippi, urbs Macedoniæ. *S. Syntyches S. Pauli Apostoli discipula* 225 b
 Pisco, portus Americæ 895 a et 896 f
 Podoleniec, oppidum Poloniæ 772 a et 775 a
 Porcetense puellarum monasterium in diœcesi Coloniensi 376 a
 Porcuna, oppidulum Hispaniæ Bæticæ 910 e
 Portianus comitatus in Campania 586 b
 Porticus Domnini Constantinopoli 228 a b
 Porto-velus, portus in America 863 d et 865 a
 Posna, Posnania, urbs in majore Polonia 777 f
 Potosi, urbs ampla Americæ 891 e et 894 a
 Præmisia, urbs in Russia rubra 755 d
 Prandicinus, amnis Poloniæ 689 b et 690 f
 Prata Flaminia Romæ; ubi *S. Apollinaris templum* 338 b
 Prisciniaca villa, videtur esse vicus Andegavorum 309 d et 310 f
 Procidæ insulæ in regno Neapolitano, *cujus patrona S. Margarita* 45 a b
 Pyeniny castrum in Polonia 712 c et 714 b
 Pyetha, locus intra fines Russiæ 692 d

Q

Quentavicus in tractu Pontivo Picardiæ; *ejus etymon* 684 c et 686 b

R

Ravenna, urbs Æmiliæ 328 a b 332 d
 Remagen, locus in diœcesi Coloniensi, *ubi dicuntur esse reliquiæ S. Apollinaris* 377 b et 380 c
 Rodnaca, Rothnacum, Rotornacum, oppidum in veteri Brabanto diœcesis Mechliniensis; *ubimonasterium condidit S. Amandus* 294 c et 295 f
 Rodomum, Rotmum vocabant olim Rotomagum Normanniæ urbem 269 a
 Rotina, Rutena (*Rodez*) civitas episcopalis in Gallia Aquitanica 270 e et 634 c f
 Rutilensis Cartusia ad Mosam. *Cubitus S. Mariæ Magdalænæ* 223 c
 Ruvillianum castrum ad lacum Vulsinium in Etruria 42 c
 Ryndorp, Rhindorp urbs ad Rhenum non procul Bonna 379 c et 400 f

S

Sabioncellum Ferrariæ duplex 804 c
 Saccæ in Sicilia. *Templum in quo digitus Mariæ Magdalænæ* 223 a
 Salona, urbs Dalmatiæ 351 f et 352 a
 Salsiniæ ad Namurcum. *Reliquiæ S. Mariæ Magdalænæ* 223 c
 † Salvatoris monasterium apud Massiliam, *a S. Joanne Cassiano fundatum fertur* 478 a
 Salvia ad Erviam prope Sabolium in decanatu Brunelonio apud Cenomanos. *S. Serenedus anachoreta* 165 b
 Samborz oppidum Poloniæ 766 d et 768 a
 Samer oppidum in Picardia, *a monasterio S. Vulmari appellatum* 81 b

Sancta Fides, urbs Americæ 866 b et 867 f
 Sandecia vetus, oppidum palatinatus Cracoviensis in Polonia 661 b c
 Sandecz nova, oppidum ejusdem palatinatus Cracoviensis 661 c
 Sanocum, urbs in Russia rubra 783 d
 Sarepta Sidoniæ. *Ecclesia S. Eliæ propheta* 6 d
 Sarta fluvius, Alenconium alluens 407 e f
 Scaldis fluvius apud montem Blandinium 293 e
 Scepusiensis capitaneatus, tractus in palatinatu Cracoviensi 770 e et 771 c
 Schirense monasterium Benedictinum in Bavaria. *Reliquiæ S. Mariæ Magdalænæ* 222 e
 Scythopolis urbs Palæstinæ ad Jordanem 248 e
 Seburgum, vicus Hannoniæ. *S. Drogo* 395 c
 Seguntia (*Siguença*) urbs Hispaniæ. *Reliquiæ S. Liberatæ* 54 f
 Sephurim (*Vide Diocæsarea*).
 Sepinum, oppidum Samnii in regno Neapolitano ad Tamari fluvii fontes 499 b
 Serena, fluvius (*Vide Hedraha*).
 Sibirgense monasterium et oppidum in territorio Coloniensi 378 d et 380 d
 Sicaula (*Sioule*) fluvius Arvernæ 302 b c
 Silva Marchionis, urbs parva in Campania Romana 43 b et 44 c
 Silviacus, oppidum agri Bononiensis in Picardia, *ubi S. Vulmarus monasterium condidit* 81 a b
 Siradia, caput palatinatus Saradiensis in Polonia. *S. Cunegundis* 719 a
 † Sivolis (*Vide Sicaula*) † Sixti monasterium apud Remos 93 d et 94 c
 Skala monasterium in territorio Cracoviensi 690 f
 Socotonium, locus in America non satis notus nec a geographis indicatus 865 c et 867 d
 Speronense, templum in diœcesi Nolana; *ubi apparuit S. Elias propheta* 8 e
 Steenbergæ oppidum Hollandiæ vicinum ac subditum 52 b
 Steppa, (*vulgo Stipsbergen*), locus in territorio Trudonopolitano 656 e
 Stona, oppidum Angliæ. *SS. Wulfadus et Rufinus martyres* 571 b
 Suessionensis pagus in Francia 288 f et 290 d
 Suirus (*Sewer*) fluvius in Hibernia 595 e f
 Sulmona (*Sormonne*) fluvius 587 c et 588 a
 Surco, locus Peruviæ 895 b et 897 a
 Susterenus parthenon in agro Juliacensi. *S. Vastrada vidua* 180 a
 Sutrium, urbs parva Etruriæ 41 e et 42 f
 Swaneius pagus haud procul Paderborna 416 d
 Sylindria, fluviolus in territorio Trudonopolitano Belgii 660 e
 Syns oppidum (*forte Zons*) diœcesis Coloniensis in Germania 379 a et 380 f

T

Talavera ad Estero, oppidum Americæ 868 c
 Talavera a Matrito, oppidum Americæ 866 b
 Tallogium, Tellau, Talou, locus in territorio Caletensi 279 a et 280 a
 Taragh, Terragh (*Vide Temoria*).
 Taruaina, urbs Morinorum olim caput, nunc deleta 288 c e
 Taveronense sacellum in diœcesi Grassensi Galliciæ. *S. Cassianus* 460 a
 Tau-

Taurianum, oppidum Calabriae. *S. Fantinus confessor* 547 a et 559 a b
 Tauri civitas, eadem cum Tauriano 559 a
 Taussinianum castrum in Romandiola, unde dictus *B. Joannes Taussinianus* 783 b
 Tellau pagus, (*Vide* Tallogium).
 Teminas castrum (*Themines*) marchionatus in provincia Cadurensi 154 c et 155 f
 Temoria, alias Temrach, seu Tamra, urbs Hiberniae 593 d et 595 a
 Terdegheem, pagus prope Casletum in Flandria. *S. Wilgefortis* 61 b
 Terra firma, pars parva Americae meridionalis Versus isthum Panamæ 905 d et 906 b
 Terra Laboris, provincia regni Neapolitani 847 c
 Thecue, vicus in Palæstinæ partibus 473 a
 Thennesus, oppidum Ægypti, quod adiit *S. Cassianus* 467 c
 † Theofredi monasterium (*Vide* Calmeliacense).
 Thesbe, civitas regionis Galaad; an patriæ *S. Eliæ prophetae*? 10 e
 Tiberias, urbs Palæstinæ, patria *S. Josephi comitis* 238 b c
 Tibrada, monasterium in Hibernia 605 e
 Ticini, brachium sinistrum, etc. ostenditur *S. Mariæ Magdalena* 222 d
 Torcy, locus ad Mosam e regione Sedani 590 e
 Tornaci in Belgio, reliquiæ *S. Mariæ Magdalena* 223 c
 Trajectensis diœcesis in Belgio 381 b
 Tresfagium vel Trisfagium monasterium 314 a
 Troclarensis monasterium duplex 633 d
 Trudonopolis oppidum; an patriæ *S. Christinæ Mirabilis*? 643 b
 Truncinense monasterium (*Drongene*) prope Gandavum 300 c et 301 f
 Truxillum, oppidum Peruviae 868 e et 870 a
 Tucumani provinciae in America 863 b et 864 f
 Tuscania (vulgo *Toscanella*) oppidum Italiae 515 b
 Tyrus in Italia ad lacum Vulsinium; quænam sit, et an unquam exstiterit 496 f et seq.

U

Ubeda, urbs Hispaniae 909 f et 910 e
 † Udalrici monasterium et oppidum in territorio Elisangio 257 f
 Ultonia, provincia Hiberniae 595 b c
 Unkel, locus ad Rhenum in territorio Coloniensi 379 b et 380 f
 Urbs vetus (*Orvieto*) in Etruria 42 b et 43 a
 Uytkercke, pagus Flandriae 624 d

V

Valachiae proprie dictæ situs 739 f et 740 a
 Valentianus in Belgio. Reliquiæ *S. Mariæ Magdalena* 223 c
 Vallis de la Nasca in Peruvia 890 a et 891 b
 Vallis profunda (*Dieffental*) cœnobium virginum in Ringavia 131 d
 Varadium, urbs Hungariae 734 e et 735 a
 Varadinum, civitas Transilvaniae 673 d
 Veane monasterium (*Vide* Yvelinum).

Vecta (*Wight*) insula ad mare, quod Galliam ab Anglia dividit 598 d
 Veltzike, pagus Flandriae. *S. Wilgefortis virgo et martyr* 61 c
 Verona, nunc Bonna, oppidum Germaniae in diœcesi Coloniensi 379 c et 380 f
 Vezeliacense monasterium 207 d e f; an habeat corpus *Mariæ Magdalena*? 211 d et seqq.
 Viciacensis pagus in Arvernia 310 b f
 † Victoris cœnobii in Caletensi Normanniae tractu origo 139 c
 † Victoris cœnobium Parisiis 138 a
 Vielliecia, Vielyska, Veliscum, oppidum palatinatus Cracoviensis 771 b
 Vileria in Silviaco (*Wiere aux bois*) parthenon prope oppidum Vulmari in Picardia 82 b d
 Vinciaca curtis in Arvernia 317 a c
 Vinciacum in agro Cameracensi 317 d
 Viridis mons, civitas, ut volunt, Flandriae 608 b
 Virtlaicum (*Virlay*) prædium in territorio Caletensi 279 a et 280 a
 Vlierbeke, pagus prope Lovanium. *S. Wilgefortis virgo et martyr* 62 a
 Volaterrana ecclesia. Reliquiæ *S. Mariæ Magdalena* 223 a
 † Vulmari oppidum ac monasterium in Picardia 81 b

W

Waerle, pagus juxta Eyndoviam in Brabantia 60 b
 Walacra, præcipua Zelandorum insula, in qua Middeburgum et Flessinga 624 e et 625 d
 Walbodegem, prædium in territorio Bononiensi, *S. Wandregisili* 285 c
 † Wandregisili monasterium (*Vide* Fontanella).
 Warcus, castellum ad Mosam 585 e et 586 c
 Winomontium, Winocimontium, civitas Flandriae 608 b
 Witlana, ignotus amnis, forte Vicinonia in Britannia minori 279 b et 280 a
 Woynicz oppidum Poloniae 767 d et 278 a b

X

Xauxa, vallis Peruviae sic a fluvio ejusdem nominis nuncupata 868 b et 869 f

Y

Yclit (*Vide* Vecta).
 Yvelinum cœnobium (*de Vaune*) in oppidano Massiliae territorio, an a *S. Joanne Cassiano* fundatum? 477 f et 478 a

Z

Zatoria (*Zator*) oppidum in palatinatu Cracoviensi 764 f
 Zevordiensis portus in Anglia 609 c
 Znaima, urbs ad Teyam fluvius in Germania 768 a

INDEX

ONOMASTICUS

LATINO-BARBARUS.

A

- A** bocellis, vox incertæ significationis videtur significare cæcum 150 b et 155 f
 Absida, apsida, aliquando fornix, aliquando pars templi interior, in qua altare collocari solet 95 e et 96 c
 Adjutores, quoniam officio functi? 232 e
 Advocatrix, uxor jurisconsulti seu causarum advocati 750 a et 752 f
 Agalmata, splendidi lætitiaque pleni Martyrum triumphum 34 a b
 Alodium, vox medii ævi significans fundum, prædium, vel hereditatem 585 e et 586 c
 Ambo, suggestus 384 c et 385 e
 Anquisitio, inquisitio facta in personam vel rem aliquam 711 b f
 Apophoreta, reliquiaria 356 a et 358 c
 Aquamanile, vas urceo, dum lavantur manus, subiectum 94 e et 96 a
 Asma, æ, asthma, atis 893 b
 Assallire, adoriri, invadere 317 f et 319 b
 Auca, anser 741 b f
 Auricularius, secretarius 576 b et 577 d
 Aucipasta, artocreata ex aucis seu anseribus 99 a f

B

- B** alia, directio 807 a
 Bancæ, banci salis, crassa frusta, vel glebæ concreti salis 696 a et 697 c
 Bannum, edictum publicum 109 b d
 Baphium, in quo purpura tingitur 236 b
 Battuti, verberati, flagellati 808 d
 Bema, pars templi 227 e f
 Berbices, oves 99 d et 100 d
 Bevurus, castor seu fiber 94 a et 96 c
 Biblia, æ, Biblia, orum 794 a
 Bladerius, dicitur villicus, cui frumenti cura commissa, etc. 738 c et 739 f
 Blattea casula, casula purpurea 95 a et 96 c
 Bouleuterion, locus consultationum, vulgo capitulum 95 f et 96 c

- Breves, schedæ, quibus nomina reliquiarum præsertim inscripta 297 e et 298 a
 Bubones, tumores ex male affectis visceribus, vel venenata putredine orti 909 c et 910 e
 Burdones, asini vel muli 587 f et 588 b
 Burgravius, officium apud Polonos 782 c et 783 d

C

- C** aballicare, equo vehi 86 f
 Cacubium, vas æneum 252 b
 Calciarius, calcens 85 b et 86 a
 Cameræ, antra exciso sale excavata 743 f et 745 b
 Caminata, caminatum, camera, conclave, cœnaculum quodvis, in quo exstat caminus 95 e et 96 c
 Camisia, sæpius indusium, interula, aliquando alba sacerdotis 297 d et 298 a
 Camisiæ, interulæ lanæ, quas monachi quidam gestabant vice cilicii 98 f et 99 c
 Camisilis, aliquando camisia; aliquando velum aut vestis, ex lino vel cannabe 589 f et 590 e
 Campsace, vas æneum 252 b
 Camsilis, tela lineæ 98 f et 99 e
 Canna, species mensuræ 833 b et 834 c
 Capellus, pileus, galerus aut quodlibet tegmen capitis 99 c f et 297 a f
 Capitaticum, capitis census seu tributum 590 a e
 Carabus, navicella 618 b et 619 d
 Carbarius, apud Polonos exactor, qui salis tributum exigat 742 a, 744 a et 745 c
 Carricare, carro vel curru vehere, etc. 317 e
 Castellani, quasi legati palatinorum, ductoresque et præsides nobilitatis 744 b et 745 c
 Casubula, casula 297 a
 Celtis, ferrum aptum ad sculpendum 688 d f
 Cendalum, cendatum, cindatum, cindadus, videtur significare pannum sericum vel amictum ex lino Ægyptiaco 94 e et 96 b
 Cercis, os alterum cubiti superioris 898 b f
 Clenodium, lingua Germanica ~~Alcinod~~ res quavis pretiosa 107 d, 108 a et 688 e f
 Clericus, idem interdum quod monachus 306 e
 Coccus, Cottus, tunica clericis propria 94 a et 96 b
 Color Indicus, videtur esse cæruleus color purpureo mixtus 95 a et 96 b

Com-

Commata, Commenta, *puncta quædam historiæ incise seu breviter notata* 354 b et 355 e
 Commentariensis, *custos carceris* 232 c et 233 a
 Congiarium, *liberale munus, etc.* 687 e et 688 e
 Consummatum, *jusculum in quod decoctarum car-nium potior resoluta est substantia* 802 b d
 Contentare, *satisfacere* 111 d et 112 f
 Cordax, *teneri cordis ad fletum, etc.* 735 e et 736 e
 Cordebisus, *pellis de Corduba, corium caprinum alutariorum arte præparatum* 99 c f
 Corrigiam sibi in collo ponere, *se alterius famu-lum profiteri* 590 a e
 Cranea, *cranium* 742 d et 743 e
 Criolla, *mulier nata ex patre Hispano et matre Inda* 893 f et 894 b c
 Crocia, *baculus pastoris seu abbatis* 297 a et 298 a
 Cucuma, *vasis genus* 252 e f, 372 d et 373 e
 Cuppæ, *pocula sive pateræ* 94 f et 96 b
 Curari, *anxium et sollicitum esse* 747 e et 749 f
 Cursus, *Officium ecclesiasticum* 633 b c
 Curtis, *villa, habitatio rustica, etc.* 99 c f

D

Dacia, *data, datia, datium, tributum, pensatio, vectigal* 700 b, 701 e et 711 b
 Debriabat, *pro inebriabat* 276 a et 277 e
 Decussare, *ornare vel honorare* 589 d et 590 d
 Deliberare, *dare, præbere* 530 f et 531 f
 De quando in quando, *interruptis vicibus ac tem-poribus* 758 a d
 Desideratus, *amissus* 737 e et 738 c
 Destina, *fulcrum aut sustentaculum, item sacellum, privatum conclave* 277 d et 278 b c
 Dieta, *iter unius diei* 726 d et 727 a
 Dicator, *exactor* 741 c f
 Diga, *magnus cultellus* 284 e et 385 e
 Dirodimum, *forte pro Rodinum, aliter vox foret ignotæ significationis* 94 e et 96 b
 Domnio (*Gallice donjon*) *altum propugnaculum vel editissimus arcis locus* 587 f et 588 b
 Drappi, *panni* 98 f et 99 e
 Durascente, *videtur poni pro durante* 111 d et 112 f

E

Elephantia et aliquando elephantiasis, *species lepræ* 149 a et 150 b
 Ethisis, *plithisis* 896 a et 897 a
 Eulogiæ, *munera* 86 f, 87 e et 317 a d
 Exenium, *munus, pignus, gratia* 356 f et 358 d
 Extremizare, *in extremis esse, animam agere, spi-ritum exhalare* 754 b et 755 e

F

Facitergula, *sudaria* 422 c
 Fanones, *sæpius sindones, mappæ; aliquando corporalia* 94 b et 96 e
 Filtrum, *quidquid ex lana coacta et compressa con-ficitur* 99 a e f
 Flasculi, *lagunculæ* 721 e et 723 c

Flava infirmitas, *icterus* 748 d et 749 f
 Forefactum (*forfait*), *delictum* 691 e et 692 f
 Fundata, *quæ fundum habent aureum* 94 e et 96 b

G

Gladiferi Cracovienses, *dignitas atque officium aulicum, etc.* 744 a et 745 b
 Gladius, *pro cultro* 796 ad
 Gleba, *corpus* 590 b e
 Gregaria, *prædii rustici species, ubi greges ovium aluntur* 98 f et 99 e
 Griseus, *cinericius* 99 c f et 752 a f
 Guerra, *bellum* 378 c et 380 d
 Gurgustium, *receptaculum piscium* 372 d et 373 e

H

Habellum forte pro Kabellum (*Vide hanc vocem*)
 Habitus, *ii, qui habitum monasticum assumpserunt* 600 f et 602 a
 Hanappus, *patera sive crater* 94 d et 96 a
 Homagium, *id quod vasalli seu subditi præstant dominis, in signum subjectionis* 714 c
 Hemicyclum, *atrium vel capsam aliquam servandis mercibus aptam* 619 b d

I

Infantia, *species hydropisis* 900 d
 Intelligibilia, *sumitur pro animabus corpore per mortem exutis* 294 c et 295 e

J

Jurges, *forte pro jurgia* 356 f et 358 d

K

Kabellum, *videtur esse summa pecuniaria pro tributo vel pensatione data* 605 e et 606 c
 Kalendario, *pro Kalendis* 319 b f
 Kmetho, *homo servilis conditionis* 734 d et 735 a

L

Lada, *purgatio per legem fieri solita, purgatori-um quoddam* 708 b
 Ladula, *vasculum aliquod sacrum* 706 f et 708 b
 Levitonarium, *leviton, tunica linea brevis ac sine manicis* 608 d
 Linguarium, *linguagium, lingua, sermo, vel idio-ma* 676 e et 678 a
 Linteum, *aliquando sumitur pro indusio vel linea tunica* 633 b e

M

M

M ansæ, villæ cum certa agri portione	816 a
Mansionariæ, capellanatus perpetui	810 a
Mansionilis, significat agri portionem cum mansione sive æde	99 d et 100 d
Marescalcus, magister aulae regis	769 f et 771 b
Martyrium, aliquando significat ædes Martyri sacras vel oratorium	228 a
Massa, pagus aut vicus	816 a
Massarius, custos suppellectilis, ac bonorum mobilium	808 c
Meritoria taberna, hospitium in quod pretio dicitur	694 c et 695 a
Mestrix, vox ignotæ significationis	715 b et 716 d
Ministeriales, ministri, officiales, etc.	317 f et 319 b
Missaticus, legatus	315 e f
Morsellus, frustulum	732 d et 733 a
Mutitas, loquendi impotentia	111 e et 112 f
Mutones, verveces	99 d et 100 d

N

N actum, videtur esse casula	378 b et 380 c
Nastola, nastula, nastulus, species fibulæ, qua vestis collo adstringitur	297 d et 298 a
Nigri, maucipia	884 d e

O

O blatæ, hostiæ seu formulæ panis ad sacrificium offerendæ	290 b et 291 a
Oblatorium, ferrum quo imprimendæ ac decoquendæ erant formulæ panis ad sacrificium, de quibus supra	290 c, et 291 a
Offertorium, varia significat ad ritum ecclesiasticum spectantia	94 d et 96 a
Officium, publici ministri proconsulibus, præsidibus, etc. inservientes	347 c et 348 d
Omagiare (Vide Homagium)	
Oraculum, oracula, oraculi, ædícula sacra cum eremitorio	48 e
Originarius, vernaculus, etc.	698 b et 699 c

P

P andecte, aliquando significare videtur complementum librorum omnium sacrorum veteris ac novi Testamenti	96 e et 98 c
Pannus, portio, segmentum	354 e et 355 e
Pastophorium, munimenti genus	587 b et 588 a
Pecies, peciæ, frusta	697 c et 741 b f
Pensa, persolutio, tributum in re ex pondere aestimata	98 f et 99 e
Pentecosten, indeclinabiliter pro pentecostes	355 e
Perlæ, uniones	378 b et 380 c
Physici, medici	799 d et 800 c
Picatio, species morbi	891 f et 894 a
Piratum, pyracium, significat liquorem ex piris expressum	633 b e

Placitum, conventus judicialis, sive conventus locus	415 c et 416 e f
Plica Polonica, certa species morbi	755 c f
Poderis alba vulgo alba, vestimentum sacrum, ad pedes protractum	372 c et 373 d
Podium, pogium et poium, sunt ea, quibus iunitur	96 a d
Polyandria, sepulcra capaciora, in formam cavernæ rupibus incisæ	249 c et 250 d e
Propagatus, procerus	688 d e
Pullipasta, artocreata ex pullis	99 a f
Pyrgiscus, Græcis est armarium, vel arca in modum turris exstructa	96 a d

R

R epedare, redire	379 c et 380 f
Rheumaticus, humidus	384 b et 385 e
Rhodinum, vestimentum a colore roseo sic apud Græcos vocatum	96 b
Roccus, vestis suprema sive extima	99 d et 100 a
Rogitibus, notarialibus instrumentis	806 f
Rothmagister, chiliarchus	770 c et 771 b c

S

S abbatizare festum, festum colere cessando ab operibus servilibus	383 e et 384 a
Sagus, lecti stragulum	99 d et 100 a
Saura, forte pro staurum, quidquid ad vitæ necessaria conducit	99 d et 100 d
Scamella, scabella, quibus repentes manibus inniuntur	531 b f
Scarlatiçi, scarlyatici, escarletici panni, panni coccinei, seu cocco tincti	720 f et 721 b
Schalcus, architiclinus	808 b
Scindula, a verbo scindere latus asser quo domus cooperitur	94 e et 96 b
Scoriatio, excoriatio	799 d et 800 c
Semi tria, duo et medium	753 b et 755 d
Sequestrum, separatio	741 b f
Sicciscus, vox ignotæ significationis	100 a
Simultaneus, sumitur hic pro simulatus, non æquus, non meritis	717 c et 719 a
Singularis, aper	178 a et 179 d
Sisma, æ, schisma, atis	791 e et 792 e f
Squinanciales, laborantes angina	734 d et 735 a
Stagium, obligatio qua vasalli, tenentur stare in castro Domini sui, sive pro eo tuendo contra hostes sive ex alio debito	700 b et 701 e
Stamineæ (Vide Camisiæ)	
Statio (Vide Stagium)	
Stauracium, videtur esse genus palliorum depictorum ex storace	95 a et 96 b
Staurum (Vide Saura)	
Stratigotus, dignitas apud Messanenses supremi juris post principem	551 a
Stuba, significat tam hypocaustum, quam locum hypocauste calefactum	707 c, 708 b, 747 e et 749 f
Subdapifer, minister regius, qui curat ordine fercula mensæ regis afferri	782 b et 783 a d
Subsellia, soleæ	702 et 704 a
Subtalares, calcei	297 b f

Succamerarius, *officium quoddam publicum apud Polonos* 758 a d
 Superhumeral, *pallium episcopale* 378 b et 380 b
 Synaxis, *officium ecclesiasticum* 284 e et 286 b
 Syndicus, *defensor, advocatus, patronus* 808 c

T

Taberna (*vide Zaberna*)
 Tallia, *præstatio quam subditi dominis facere tenentur in quibusdam casibus* 713 c et 714 c
 Tapete, *tapes* 744 b
 Tenuta, *vox in jure usurpata* 774 f
 Tenutarius, *curator vel administrator possessionum* 771 b et 774 f
 Tertiarius, *laicus habitu ab aliis fratribus distinctus, etc.* 880 a f
 Toacula, *videtur significare mappulam, mantile, manutergium* 98 f et 99 e
 Torritus *pro tostus a torreo* 706 d et 708 b
 Trogalia, *cicer frictum* 474 e

U

Ubanti, *ehirothecæ* 99 d et 100 a
 Unctum, *adipis massa ad ungendos calceos aliaque similia* 99 a f

V

Valetudines, *per antiphrasim invaletudo, adversa valetudo* 721 f et 723 c
 Veneunt, *veidunt* 618 c et 619 d
 Viaticum, *iter, itineratio* 268 a et 269 a
 Villalinus, *forte villanus, rusticus* 316 b
 Villosa, *villosus, villus, pannus, sericum et lintamina villosa* 297 d et 298 a

W

Wanti (*Vide Ubanti*)
 Wladarius (*Vide Bladarius*)

X

Xenium, *numus, gratia, caritatis pignus* 338 d

Z

Zaberna, *arca vel saccus, aut quid simile* 617 c f
 Zappa, *salis fodina* 741 c f et 743 f
 Zupparius, *salisfodinarum rector* 745 b c

GRÆCO-BARBARUS.

Bουβών, *tumor ex male affectis visceribus, vel venenata putredine ortus* 910 e
 Κακούριον, κακάριον, *vasis genus* 252 e f
 Κάμπος, *campus* 230 c
 Καμψάκης, *capsa, cista* 252 e f

Λεβητὼν, λευῖτὼν *tunica linea brevis ac sine manicis* 608 d
 Πυργίσκος, *armarium vel area turrita* 96 d
 Φιλατούριον, φιλατώριον, *fibula, qua subligatur vestimentum; aliquando vestimentum ipsum* 235 d

INDEX

MORALIS

A

Abstinentia statis diebus observata a B. Cunegunde virgine jam tum cum matris ubera sugeret, ac deinceps 674 ab, 682 d e et 696 d e f; ubi miraculo gemino imo triplici comprobatur 701 c. (Vide Jejunium.)

Acedia non declinando impugnationem, sed illi resistendo superanda 472 a

Adulteria fortissime eliminat e regno suo B. Cunegundis virgo Poloniæ ducissa 693 f et seq.

Ægris in nosocomiis quanta caritate et humilitate inservierit B. Cunegundis Poloniæ ducissa 680 a b et 681 e f; item S. Franciscus Solanus 881 c

Agrorum segetumque calamitati avertendæ eligitur patrocinium S. Brigidæ virginis 184 a

Alvearia diruta statim restituuntur ope B. Cunegundis Poloniæ ducissæ 733 b c d

Amens ad mentum redit ope S. Victoris martyris 161 c d e; S. Wandregisili abbatis 288 c d et 289 e f, ope SS. Ravenni et Rasiphi martyrum 391 f; ope B. Cunegundis 729 a b, 748 et 750 f

Amor Christi constantissimus in S. Maria Magdalena 220 c d. Amor parentum ac patriæ omnino suppressus ab Archebio anachoreta nobili 470 d

Anachoretarum veterum in Ægypto virtutes ac domicilia 467 et seqq.

Ad Anachoreticam vitam quosdam miro modo inducit Archebius, et ipse anachoreta 470 c d

Angelus Eliam prophetam pascit in deserto 15 d. Carcerem pandit captivo S. Victori martyri ad pias excursiones 141 f; eundem consolantur angeli in tormentis 143 b et 146 e, ejusque corpus in mare projectum ad littus oppositum, ut a Christianis sepeliatur, transferunt 143 c. Angelorum concentus in morte S. Serenedi 167 e. S. Platonem martyrem animant ad fortiter patiendum 229 c. Mundant vestem luto infectam S. Wandregisili 266 f; eundem ducunt ad monasterium 267 f. Apparet S. Meneleo 305 e f et 311 e f; eidem diem mortis annuntiant 318 e; eorum concentus in ejusdem obitu 319 a. Angelus in carcere pascit S. Appolinarem 347 f. Angeli magno numero recreant S. Romulam Virginem morti proximam 484. a d. Solantur et pascunt S. Christinam virginem martyrem 525 d et 526 e. Animant SS. Fantium ac Deodatam ad mar-

tyrium; Fantimum filium eorum vinculis exsolvunt 554 e. S. Declanum movent, ut submittat sese S. Patritio 601 c. Templi fores noctu aperiunt B. Cunegundi virgini 679 a et 693 e; eidem ægrotanti vinum afferunt 721 e f; ejusdem animam ad cælum deducunt 726 b c. Morienti cuidam muntiant peccata esse condonata 873 c. SS. Angelos quomodo venerari consueverit B. Cunegundis 707 f

Angina sanata ope B. Cunegundis virginis 734 d e et 747 f; ope S. Francisci Solani 892 c d et 906 d (Vide Guttur.)

Anima B. Cunegundis in cælum ferri gloriosa videtur 725 f et seq.; uti B. Joannis Taussiniani episcopis 800 et seq. et B. Antonii Aquilani 831. In Animantia bruta mirabile imperium S. Francisci Solani 882 a

Apocham perditam reperit debitor, invocato S. Fantino confessore 561 f et 562 a b

Apostolus Caletorum populorum fuit S. Wandregisilus Fontanellensis abbas 279 d. Apostoli quatuor Hiberniæ ante S. Patritium 598 a b

Apparet Elias propheta in castris Zenonis imperatoris 7 c; item matri Basilii Macedonis, quem prædicit fore imperatorem 7 d; item stricto gladio hostes terrens in castris Rogerii Siciliæ comitis 8 c; item parocho cuidam, ut templum ejus nomine dicatum instauret 8 e f; item S. Patritio, arcens ab eo dæmonem infestantem 9 e. S. Margareta virgo martyr apparet confracto obtritoque, quem subito sanat 42 c d; eadem apparens jubet transferri corpus suum 43 c. S. Vulmarus apparet surdo et muto, eumque sanat 88 d e. Christus ipse S. Victorem animans ad martyrium 146 d. Apparet S. Victor cæcæ visum restituens 149 d; idem bis pauperulum ad reliquias suas et festi celebrationem invitans 152 e f; idem cæcam illuminans 154 f et 160 e f. Christus apparet B. Oddino Barotto 182 c et 184 b. Plato martyr captivum liberans 228 e. Christus Judæum ad fidem catholicam invitans 249 e; idque quatuor diversis apparitionibus 250 a. S. Enlalia martyr apparet S. Waningo, jubetque monasterium extrui 277 b c. S. Wandregisilus surdum ac mutum sanans 286 f. S. Apollinaris alium Sixto PP. III episcopum pro Ravennatibus assignans, quam qui jam electus fuerat 338 c; idem ter apparet S. Romualdo ut eum ad vitam religiosam inducat 338 d e f; idem

contracto

- contracto cuidam viro, quem sanat 357 b; item altero viro pio 365 e; item epileptico et cæco, eumque sanans 379 f et 380 a. SS. Ravennus et Rasiphus martyres revelantes locum, unde reliquias suas erui volebant 392 d e. S. Fantinus solutæ pecuniæ cautionem assignans 561 f et 562 a; et juvenem scabie liberans 562 b; aliisque alia conficiens beneficia 563 e et seqq. S. Lewinna virgo martyr febriçitantes sanans 626 f et 627 a. S. Joannes Baptista B. Cunegundem de castitate anxiam consolans et confirmans 685 e f et 686 a. SS. Gervasius et Protasius eidem victoriam pollicentes 692 c d. S. Catharina episcopum captivum liberans 717 b c; B. Cunegundis adhuc vivens et absens, calculo et hernia episcopum liberans 717 d. S. Franciscus Assisias consolans B. Cunegundem 717 e f; iterumque assistens morienti 724 f et 725 a. B. Cunegundis frequenter apparet 729 f et seqq. B. Joannes Taussinianus 802 b. S. Franciscus Solanus sanitatem infirmis affrens 897 b c
- Aquæ Jordanis siccum transitum præbent SS. Eliæ et Elisco prophetis deinde iterum soli Eliseo 19 a b. Aquam mutat in vinum S. Fantinus confessor 555 b. Aqua benedicta mortuos suscitât S. Declanus episcopus 603 a b
- Aquila onustam reliquiis S. Arnulfi martyris navim dirigit 589 a b c
- Arborem cavam incolit S. Vulmarus 85 c d
- Arianorum studia ad viros insignes ad suas partes pertrahendos 247 e f
- Aridum brachium subito sanatur ope S. Victoris martyris 139 a b
- Austera vivendi ratio S. Segolenæ 633 b c; item S. Christinæ virginis non sine continuis miraculis 652 b et seqq.; et S. Francisci Solani 883 (Vide Mortificatio, Jejunia.)
- Aves quotannis convolant turmatim ad festivitatem S. Apollinaris 339 c. S. Francisco Solano familiarissimæ sunt 882 a; eumque moribundum mirifice recreant 885 f
- B
- B**aculus aridus frondescit et fit arbor 714 f
- Bellum et pestem oratione avertit S. Serenus confessor 165 e et 167 a b c
- Beneficia sibi a Sanctis collata celantes divinitus puniuntur 888 b c et 890 e
- Blasphemi in Sanctos puniuntur divinitus; sed resipiscentes priori sanitati restituntur 148 c d, 157 f, 158 a, 285 b, 358 a b, 331 f et seq., 563 f, 564 a, 770 f, 771 a et 888 e f (Vide Festum, Sancti, etc.)
- Bona cælestia quantum terrenis præstent, docet S. Victor martyr 144 f et 145 a
- C
- C**aduco morbo laborantes liberati ope B. Cunegundis virginis 763 b. (Vide Epilepsia.)
- Cæcis visus restituitur ope B. Bernardi episcopi 112 d; ope S. Victoris martyris 149 d et seqq. S. Wandregisili 287 e et 288. b c d; S. Menelci 307 d e; S. Apollinaris 341 a. 345 b, 349 c et 365 c e; SS. Ravenni et Rasiphi martyrum 392 a; S. Liborii episcopi 418 f, 419 d e et 443 e; S. Annæ virginis 487 e, S. Christinæ virginis martyris 530 d; S. Fantini 555 a et 563 b c d; S. Arnulfi martyris 589 f et 590 a; S. Segolenæ adhuc tam viventis 635 e; B. Cunegundis 719 c d, 727 c, 739 b c, 742 e, 747 e et seqq. B. Joannis Taussiniani episcopi 803 a. S. Francisci Solani 892 b et seqq.
- Calculi doloribus laborantium patronus præcipuus est S. Liborius 401 c et seq., 430 e: quippe quorum plurimos sanavit 430 e f, 435 d e f, 436 a, 454 et seqq.; maxime apud Amerinos 456 c d. Quod et factum est ope B. Antonii Aquilani confessoris 843 f et 844 d
- Canonizatio S. Godehardi episcopi sub Innocentio PP. II 107 a b; et S. Francisci Solani sub Benedicto PP. XIII 856 et seqq.
- Cantus cælestis ante obitum S. Romulæ virginis Romanæ 484 a d
- Capilli S. Mariæ Magdalenæ nondum corrupti 222 c
- Capitis dolores sublatis ope B. Bernardi episcopi 110 b c et 112 e; B. Cunegundis 728 f, 737 c, 747 c, et seqq.; B. Antonii Aquilani 833 e et seqq.; S. Francisci Solani 886 et seqq.
- Captivi mirifice liberati ope S. Victoris martyris 161 e f et 162 a; ac S. Platonis martyris 228 d c; S. Wandregisili 282 c d; item ope B. Cunegundis 717 b c d, 727 c et 748 a b c
- Caritas S. Enspicii in patriam, quam liberat præsentis ob rebellionem interitu 75. S. Victoris martyris erga Christianos tempore persecutionis eos per miraculum inviscentis 141 f et 144 a. Caritas erga proximum vulneratum divino medendi morbis omnibus munere compensatur 605 b c; eadem emicuit in B. Cunegunde 680 a et seqq.; et B. Antonio Aquilano 826 et seqq. Caritas apostolica S. Francisci Solani 861 f et seqq. Caritas fraterna commendata religiosi a S. Wandregisilo abbate 269 f, 270 a et 271 b
- Carnis tentationibus quam fortiter restitit S. Wandregisilus 267 b
- Castitas S. Wilgefortis virginis miraculo servata et coronata martyrio 68 d e. Danielis prophetæ 120 c. Castitatem Deo vovit S. Menelcus septennis 310. Castitas in conjugio S. Segolenæ 631 c f; nti et B. Cunegundis 677 et seqq. Castitatis perpetuæ votum publice emittit Boleslaus pudicus Poloniæ rex, hortatu conjugis virginis 700 c d. Castitatem monialibus super omnia commendat B. Cunegundis 719 e f. Castitas religiosa S. Francisci Solani 882 e f et 883 a
- Cervi duo ad annuam supplicationem constanter e silva per annos multos Saulmerium accurrunt 84 b c. Cervus multis inter cornua crucibus conspicuus hortatur S. Fantinum ad sequendum Christum 554 b. Cervus venantem SS. Wulfladum et Ruffinum ad S. Ceaddam et baptismum adducit 576 d e et 578 b c. Cervus obsequitur S. Declano episcopo 604 e f
- Christus per imaginem Crucifixi B. Cunegundem solatur et carpit 705 a c. Christi passionem et Mariæ compassionem qua ratione coluerit B. Cunegundis 687 c d, 706 f et 707 a. Christum

sub forma pauperis vestit *B. Joannis Taussinianus episcopus* 798 d. *Christi vitam et passionem miro affectu meditabatur S. Franciscus Solanus confessor* 876 d e f

Cicilio involutus dormire solebat S. Wandregisilus abbas 274 e. *Cilicium sub regio cultu celat B. Cunegundis virgo* 682 c

Claudi sanati ope S. Wandregisili 287 d e, 288 b d e f et 289 a; *ope S. Liborii episcopi* 419 b; *ope S. Annæ virginis* 487 e; *ope S. Cunegundis virginis* 737 f, 742 f et 743 a

Clementia Clodovei I Francorum regis erga rebellantes Viridunenses 75 c

Cænobii Fontanellensis redditus a S. Ausegiso abbati constituti 98 e et seq.

Confessionem peccatorum et pœnitentiam commendat S. Franciscus Solanus 869 e et seq.; *ad eandem infirmæ mulieri usum linguæ ac deinde sanitatem confert* 898 b c et 905 e f

Confraternitates pias fovet B. Joannes episcopus Ferrariensis 809 a b f

Conjugio liberata S. Segolena fit Religiosa 632 d et seq. *Conjugium virginium S. Cunegundis et Boleslai pudici Poloniæ regis* 677 c et seq.

Contemplatio B. Cunegundis tam fervens, ut sensum tollat 718 a b

Continentia in conjugio S. Segolenzæ 631 e f

Contracti sibi restituti ope S. Victoris martyris 148 f, 149 d et seq.; *S. Wandregisili abbatis* 284 e, 285 a, 287 e et 288 c; *S. Apollinaris* 357 c et 365 d; *S. Liborii episcopi* 419 c d, 421 d e, 422 b c et 428 f; *S. Christinæ virginis martyris* 531 b. *S. Lewinnæ virginis martyris* 624 d, 625 f et 626 a b; *S. Segolenzæ* 635 f

Coronæ Christi spinas veras a supposititiis discernit B. Joannes Taussinianus episcopus 807 et 808 a

Corpus S. Vulmari defuncti nube absconditur a conspectu mulierum 87 d. *Corpus Maximiani imperatoris ubi inventum, quo projectum, et quid ibi postea monstri visum* 142 c d. *Corpora SS. Wandregisili et Ausberti inventa in sepulcris incorrupta* 292 e; *uti et corpus S. Annæ Virginis* 487 d; *et B. Antonii Aquilani* 824 a. *Corpus Francisci Solani miris post obitum prærogativis præditum* 884 d e; *et B. Cunegundis post mortem pulcherrimum et odoriferum* 725 e

Corvi cibos afferunt S. Eliæ prophetæ 12 b

Crux cum magno fulgore apparens recreat S. Margaritam virginem martyrem 38 c; *Et S. Fantinum* 554 c. *Cruce sanguinea notatus in pectore nascitur S. Fantinus* 554 a

Crucis signo moribundos sanat S. Pavacius episcopus 543 a; *eodem signo serpentem pellit ex viri cujusdam visceribus* 543 d; *eodem S. Fantinus arect se persequentes lictores* 555 b; *eodem S. Patritius sanat vulnus* 602 c. *Eodem signo Crucis dæmones fugantur* 38 a, 680 f, 693 d et 718 b c d; *eodem mortuus suscitatur, et pelluntur morbi* 719 b et 802 a; *eodem mulier Christiana castitatem tuctur adversus præstigias amatoris ac diabolicas* 249 b

Cultor eximius S. Bonaventuræ S. Franciscus Solanus 224 d e

Cultui et famæ S. Mariæ Magdalenzæ obtrectantes divinitus puniuntur 224 b

Cymbalum mirificum a Deo cœlitus S. Deelano episcopo datum 597 f, 598 a et 599 c d

D

Dæmon signo crucis abigitur a *S. Margarita Virgine martyre* 38 a. *Terret S. Wandregisilum morientem, sed repellitur* 271 b c; *uti et sæpe alias* 274 c d. *Oraula recusat idolatris, nisi ejiciatur S. Apollinaris* 348 e f. *Invidet operibus caritatis et signo crucis pellitur a B. Cunegunde* 680 f et seq. *Dæmonis præstigiæ detectæ ope B. Joannis Taussiniani episcopi* 803 c d

Dæmoniacus (Vide Energumeni.)

Deiparam articulatis verbis salutat B. Cunegundis, eum primum uata est 673 a b; *eamque deinceps piissime coluit* 687 c d, 691 b et 705 d e; *uti et S. Franciscus Solanus* 877 e f

Dies Veneris et Sabbati quomodo transigere consueverit B. Cunegundis 687 b c et 705 d e

Discordias quanto ardore sedaverit S. Franciscus Solanus 864 d et 866 a

Doctorum SS. Ecclesiæ elogia ex sacris Litteris deprompta 411 f et 412 a b

Draconem immanem preeibus tollit S. Pavacius episcopus 541 c d e f

Dysenteria sanata ope S. Apollinaris 365 f; *et S. Cunegundis* 735 c d

E

Ecclēsiā *S. Apollinaris homicidio violaturus morte repentina punitur* 358 a b. *Ecclesias xvii ædificavit, aliasque plurimas decori fecit S. Liborius episcopus* 408 a et 412 d

Ecclesiasticis bonis nocens mulier quædam epilepsia punitur 378 e f

Ecstases S. Christinæ Mirabilis prorsus mirabiles 656 b et seq.; *S. Francisci Solani* 871 b et seq.

Effigies S. Danielis prophetæ cur in Christianorum sepulchris olim sculpi consueverit 125 b c

Eleemosynæ ex bonis injuste acquisitis acceptæ eruciabant S. Christinam virginem 654 f et 655 a (*Vide Misericordia*)

Energumeni liberati ope S. Victoris martyris 137 b, 148 e f, 149 b c, 152 c d et 156 d e; *ope S. Mariæ Magdalenzæ* 224 f; *S. Josephi comitis adhuc Judæi, sed in Christi nomine dæmoni discessum imperantis* 251 b c; *S. Wandregisili* 278 d e, 285 d e f, 288 a b et 289; *S. Hieronymi episcopi* 323 a d; *S. Apollinaris* 346 a b; *SS. Ravenni et Rasiphi martyrum* 392 a; *S. Liborii episcopi* 419 a b e, 421 d e f, 422 d et 423 d. *S. Annæ Virginis* 487 e; *S. Christinæ Virginis et martyris* 519 d e; *S. Fantini* 564 a b; *S. Segolenzæ* 634 et seq.; *B. Cunegundis* 718 b c d, 730 d e, 731 e, 738 f et 739 a; *B. Joannis Taussiniani episcopi* 803 f, 815 f et 816 a d; *B. Antonii Aquilani* 834 d et seq.

Epilepsia sanata ope B. Bernardi episcopi 110 d et 111 a. *S. Victoris martyris* 149 b. *S. Pavacii episcopi* 545 b. *B. Cunegundis* 731 d e f, 736 d, 740 f, 741 a b c, 746 c d, 747 f et seq. (*Vide Caducus morbus*)

Episcopalem dignitatem S. Vulturio prædicat S. Martinus episcopus Turonensis 413 c d. *Episcopales*

- pales redditus quam sancte expendere consueverit
S. Liborius episcopus 412 c
Episcopatu cedit ultro B. Bernardus episcopus Hildesheimensis ob defectum oculorum 107 e
Episcopus S. Hieronymus cœlesti revelatione eligitur 322 f et 323 a; *uti et B. Joannes Taussinianus* 793 et seq; *et S. Petrus Chrysologus* 338 c. *Episcopus ex eremita factus Archebius nihil de priori vitæ austeritate remittit* 467 d
Epistola S. Eliæ prophetæ Joramo scripta post raptum in cœlum 21 a b
Epitaphium Danielis prophetæ 124 f et 125 a
Eucharistiæ Sacramentum efferens ex incensa ecclesia per medias flammās transit illæsus 40 f; *eodem frequenter usa est S. Christina virgo a morte resuscitata* 654 c; *idem quanta devotione frequentavit B. Cunegundis* 708 e; *et S. Franciscus Solanus* 876 f et seq.
Exsequias S. Romulæ virginis celebrant angeli 484 d. *Exsequiæ S. Francisci Solani perhonorificæ* 849 a b c, 851 et seq.
Exundantem Eridanum prece et imperio in alveum cogit B. Joannes Taussinianus episcopus 799 a b

F

- F**ames publica levatur Panormi ope *S. Christinae virginis martyris* 518 f et 519 a. *Famem S. Christina virgo proprio lacte din compræcit* 652 c
Febres sanantæ ope B. Bernardi episcopi 109 f, 110 a et 111 c d f; *S. Wandregisili abbatis* 283 d; *S. Apollinaris* 379 b c; *SS. Ravenni et Rasiphi martyrum* 391 f; *S. Fantini* 565 a b; *S. Arnulfi martyris* 584 f et 585 a; *S. Lewinnæ virginis martyris* 626 e f et 627 a; *B. Cunegundis* 736 b c, 747 f et seqq. *B. Joannis Taussiniani episcopi* 803 a et seqq.; *B. Antonii Aquilani* 843 b et seqq.; *S. Francisci Solani* 874 et seqq.
Febreçantium patrona specialis S. Columba virgo martyr 48 d
Femine vultum, ac ne matris quidem, aspexit Archebius annis quinquaginta 470 d. *Feminis nec morti propinquius nec mortuus S. Vulmaris conspiciendum se præbuit* 87 c d
Ferrea virga hominis pauperculi ardet instar cerei in celebritate S. Victoris martyris 153 c d
Festum S. Vulmari violantes puniuntur divinitus 88 b c; *uti et S. Wandregisili; at resipiscences liberantur* 282 a b c; *idem accidit violenti festum S. Apollinaris* 383 d e f et 384; *et aliud* 734 d e. *Festum S. Apollinaris ipsæ aves quotannis turmatim involantes condecorant* 339 c
Festos dies quomodo coluerit B. Cunegundis, maxime Epiphaniarum, Palmarum et Cienæ Domini 690 b et 708 c d
Filius S. Meneleus exemplo et monitis ad vitam solitariam adducit matrem 312 d e f
Flagellis non læditur S. Plato martyr 231 d
Flores miraculosi in adventu reliquiarum SS. Wandregisili et Ansberti 301 a b
Fluvium siccis plantis sæpe calcavit S. Arbogastus episcopus 179 b. *Fluvium transiturus sistit aquas prece S. Fantinus confessor* 555 e et 559 d. *Fluvium instrato pallio trajicit S. Franciscus Solanus confessor* 867 b

- Fons S. Apollinaris salutaris ægrotis* 357 a; *item Fons S. Francisci Solani* 866 b. *Fontes tres elicit e terra S. Declanus episcopus* 600 b
Formam amore virginitatis deformari a Deo petens S. Wilgefortis virgo martyr, flet barbata 68 d e; *item S. Paula virgo Abulensis* 51 b
Frater S. Meneleus sororem exemplo ac monitis ad vitam solitariam inducit 312 d e f
Fraternitas inter canonicos ecclesiæ Paderbornensis et Cenomanensis 398 et seqq., 440 et seqq.; *item inter canonicos ecclesiæ Cenomanensis et Andegavensis* 400 d e
Furor Calvinianorum per Belgium in res sacras 264 b; *item Christiani Brunswicensis in res sacras ejusque punitio* 402 et seqq.
Furatus equum S. Vulmari miraculo deprehensus benigne a Sancto dimittitur 86 f et 87 a
Furti rea mulier terra absorbetur 605 e. *Furto ablata restituntur ope SS. Wandregisili et Ansberti* 300 b

G

- G**angræna sanatur ope *S. Lewinnæ virginis martyris* 625 e f; *ope S. Francisci Solani* 902 f
Gulæ aliquantum indulgens anachoreta misere labitur 473 f et 474 a
Gustus mortificatio in B. Cunegunde 705 c d
Gutturis exulceratio sanata ope B. Bernardi episcopi 110 a b (Vide Angina).

H

- H**æmorrhoids sanatur ope *B. Bernardi episcopi* 109 f, 110 a et 112 e; *S. Wandregisili abbatis* 287 f et 288 a. *B. Cunegundis virginis* 748 d et 749 c. *B. Joannis Taussiniani episcopi* 803 b. *S. Francisci Solani* 875 a, 887 e et seqq.
Hemiplexia sanata ope B. Cunegundis 729 e f
Hernia prorsus sanata invocato S. Liborio episcopo 455 d et seqq; *item ope B. Cunegundis* 735 e f et 736 a. *S. Antonii Aquilani* 845 d e. *S. Francisci Solani* 890 e, 895 e et seqq.
Homicida necem intentans S. Wandregisilo occupatur a dæmone; sed Sancti precibus liberatur 278 e. *Simile quid habes in S. Meneleo* 314 (Vide Sicarius.)
Hominum odor, S. Christiæ resuscitatae erat intolerabilis 652 b
Hospitalitas viduæ Sareptanæ compensata diuturno miraculo 12 d e. *Hospitalitas mira veterum in Ægypto anachoretarum* 468 f et 469 a; *item S. Segolenæ* 634 d e
Humilitas S. Margaritæ virginis martyris 34 f et 35 a. *S. Arbogasti episcopi volentis sepeliri in loco reorum supplicii destinatio* 177 a b et 179 b; *S. Wandregisili fugientis hominum laudes et æstimationem* 268 a b e; *Chæremonis abbatis centenario majoris* 468 a; *Nesterotis abbatis* 468 c; *S. Cassiani abbatis* 474 c; *B. Cunegundis ducissæ Poloniæ* 720 c d; *B. Joannis Taussiniani* 791 f et 792 b; *B. Antonii Aquilani* 827 b c; *S. Francisci Solani* 880 c d, 883 f et 884 a

Humil-

Humillima obsequia fratribus clam exhibet *S. Vulmarus* 85 b; eadem sororibus monialibus præstat *S. Segolena* 633 c; et *B. Cunegundis* ex du-
cissa *Poloniæ religiosa* facta inter *Clarissas* 704
c; item in *Jesuitas* *B. Joannes Taussinianus*
episcopus 791 c d; erga pauperem aurigam *S.*
Wandregisilus 266 f

Hydrops sanatur ope *S. Lucani* episcopi 70 e; ope
B. Bernardi episcopi 111 d; *S. Victoris* marty-
ris 152 a; *B. Cunegundis* 736 b et 748 c e; et
S. Francisci Solani 907 e

I

Icterici sanati ope *B. Cunegundis* 748 d et 756

Idola consulens *Ochozias* punitur 18 e; eorum
cultus quam sit impius et insanus 145 a b c. *Ob-*
mutescunt præsentem *S. Apollinare* 348 e f; eo-
dem orante, comminuta sunt una cum fano suo
349 b. **I**dolum prece comminuit *S. Christina*
virgo martyr 527 c d

Idololatrias sacrificulos morte plectit ad torrentem
Cison, Elias propheta 15 a

Ignis non urit, sed recreat *S. Margaritam* virgi-
nem martyrem 38 f et 39 a. **I**gnem illæsa susti-
net *S. Christina* virgo martyr 526 e et seq.;
item *S. Christina Mirabilis* 652 d e

Imagines *S. Margaritæ* virginis martyris in medio
incendio servantur intactæ, uti et imago *Cruci-*
fixi 40 f. **I**maginē miraculosa *B. Cunegundis*
662 d e. **I**maginē lapidea *B. Joannis Tanssiniani*
sudare visa 803 b e. **I**maginē *S. Francisci Solani*
rubit et vocem edit, etc. 897 d; et tacti illa
mortui suscitantur 899 d e

Impœnitens mulier vi divina areetur ab accessu ad
reliquias *S. Apollinaris*; sed post pœnitentiam
admittitur 365 a

Impudica mulier accedens ad reliquias *S. Victoris*
martyris fit subito cæca; sed meliora spondens
sanatur 151 e f et 152 a

Incendiarius frustra subjectis tecto facibus, *S. Vi-*
ctoris martyris vindictam experitur 155 d e

Incendio flagrante ecclesia, quidam per medias
flamas illæsus exportat venerabile Sacramen-
tum 40 f. **I**ncendium ecclesiæ *S. Apollinaris*
miraculo impeditur 354 e f; item aliud per reli-
quias *S. Christinæ* virginis martyris 531 a;
aliud ope *S. Arnulfi* martyris 587 f; et *S. De-*
clani episcopi 606 d e. **A**liud incendium ter-
ribile exstinctum ope *B. Cunegundis* 743 f et
seq., 762 b c d et 769 c d; alia plura ope *S.*
Francisci Solani confessoris 894

Increduli punitio, et post pœnitentiam sanatio per
intercessionem *S. Apollinaris* 364 b c d

Infantia et pueritia *B. Cunegundis* sanctissima 674

Ingratus post obtentam valetudinem erga *B. Anto-*
nium Aquilano recidit in morbum 840 e f

Inhospitalitas correpta a *S. Declano* episcopi et a
Deo punita 603 f et seq.

Injuria et necem *Nabotho* illatam ab *Achabo* et
Jezabele *Deus* pari pœna persequitur 16. **I**nju-
rias maximas caritate et beneficiis compensat *B.*
Cunegundis 710 f, 711 a et 713 d e; *B. Anto-*
nium Aquilano 829 d (*Vide Patientia*).

Inobediens *S. Wandregisili* monitis punitur, sed
resipiscens sanatur 289 f et seq.

Inventio miraculosa reliquiarum *S. Margaritæ*
virginis martyris et aliorum 43 f. **I**tem *Sanctarum*
reliquiarum *S. Mariæ Magdalene* 216 et seq.

Irridentes *Eliam* prophetam igne cælesti absumun-
tur 18 a

J

Jejunia austera *S. Vuluari* solatur divina provi-
dentia 85 d e. **J**ejunia *S. Danielis* prophetæ
120 b c; et *B. Oddini Barotti* 183 a; *S. Wan-*
dregisili abbatis 274 d; *SS. Ravenni et Rasiphi*
martyrum 391 e. **J**ejunia in solitudine usitata
hospitalitati postponebant *Ægypti anachoretæ* vete-
res 468 f et 469 a. **J**ejunia *S. Annæ Virginis*
487 d; *S. Segolene* viduæ 633 b c. *S. Christinæ*
virginis 655 a b; *B. Cunegundis* virginis 674 b f,
682 d e, 696 d, 704 b c et 705 e f; ubi confir-
mantur miraculo duplici 697 a; imo tripliei
701 c d. **J**ejunia severa *S. Francisci Solani*
confessoris 883

Judæorum patriarcha et apostoli quid sint 238 e et
seq., item 247 b. **J**udæi in archivis olim ser-
vabant *Evangelium* *S. Matthæi*, *S. Joannis* et
Acta Apostolorum 244 d e et 248 a b. **E**orum
patriarcha *Ellel*, morti propinquus, *Christi* *Ba-*
p-tismum petit clam, et suscipit 247 c f. **J**udæi
olim *Judæis* morti proximis secreto fidem *Chri-*
stianam inculcare solebant 240 d e, 249 f et
250 a; quorundam conversio ad fidem catholicam
et constantia inter medios *Arianos* 247 e. **J**udæi
obstinatissimi conversio ad *Christi* fidem stupenda
247 et seqq. **J**udæis familiares artes magicæ
249 c d et 252 b. **J**udæus in *Christi* nomine mi-
raculum patrare sinitur, ut convertatur ad fidem
Christianam 251 et seq.

Judicium universale præcedent adventus, mira-
cula, martyrium et resurrectio *SS. Eliæ* et
Enoch 21 e et seq.

Juramentum extorquentes plectuntur divinitus 307 e

Jurandi ante corpus *S. Apollinaris*, antiqua con-
suetudo 330 e f

L

Lapis instar ceræ mollis cedit vestigio *S. Grego-*
rii Magni PP. 336 e; item *S. Petro* apo-
stolo genua flectenti, et eubanti 350 f; item *S.*
Declano episcopo 596 b

Latrones obcæcati per invocationem *B. Cunegundis*
Poloniæ ducissæ 751 e. **L**atronum, sclopis fit
impenetrabilis quidam *Hispanus*, invocato *B. An-*
tonio Aquilano 835 b

Leprosanata ope *S. Victoris* martyris 149 b, 151
a d e et 158 b c; ope *S. Apollinaris* 348 a b et
379 c d; *S. Segolene* 633 f. **O**sculo *B. Cune-*
gundis 682 b; ope *B. Antonii Aquilani* 837 f

Leprosus inservit *B. Cunegundis* *Poloniæ ducissæ*
680 a et seqq.; uti et *S. Franciscus Solanus*
confessor 881 e

Liberalitas pia *S. Ansegisi* abbatis erga monasteria
et

et ecclesias 96 et seqq.; item *B. Bernardi* episcopi *Hildesheimensis* 107; *Clodovæ I* in fundando *Miciacensi* cœnobio 75 et 76; *Dagoberti* regis *Austrasiæ* in ecclesiam *Argentineusem* 178 e f et 179 a; *S. Wanningi* in fundandis monasteriis 277 b c d; item aliorum 279 a b

Libidinosus adolescens convertitur, invocata *S. Mariæ Magdalænæ* 224 b

Libratio peregrinorum supplicantium in appensa statera erat in usu apud reliquias *S. Apollinaris* episcopi et martyris 379 e et 381 a

Linguarum donum divinitus concessum *S. Francisco Solano* 865 d e

Locustas exorcismis abigit *S. Franciscus Solanus confessor* 867 c

Lunatica mulier sanatur ope *S. Wandregisili* 287 f

Lux celestis illustrat carcerem *S. Victoris* martyris custodesque convertit 146 e

M

Magicæ artes familiares *Judæis* 249 c d et 252 b

Maleficia signo crucis elusa 249 b, et 252 b

Mansuetudinis exemplum memorabile in monacha *Ægyptio* 469 f et 470 a

Mare loco cedit ad imperium *S. Declani* 600 a b

Mariæ Virginis Matris cultus eximius in *S. Hieronymo* episcopo 323 d. In *B. Cunegunde* 678 b c, 691 b c, 705 e f, 707 e et 717 f. (*Vide* *Deipara*).

Martyris *S. Victoris* constantia et hilaritate milites ethnici convertuntur et martyres evadunt 143 b.

Martyres in tormentis illasi 386 b

Martyrium *S. Margaritæ virginis* illustre miraculis multos convertit ad fidem et martyrium 39 c.

Ad Martyrium exhortatio 146 f et 147 a

Matrimonium contrahit *S. Josephus comes*, ne ab *Arianis* cogatur ad *Ordines sacros* 247 e f

Medicinæ et chirurgiæ artibus quanta caritate erga proximum usus sit *B. Antonius Aquilanus confessor* 826 et seqq.

Mendacium punitum a Deo 361 a b

Miracula *S. Victoris* martyris in dubium revocantes eximio miraculo convertuntur 154. *Miraculum in Christi nomine patratur a Judæo*, ut ita convertatur ad fidem 251 b c. *Miracula sua scribi jubet* *S. Apollinaris* apparens monacho 354 b c. *Miraculis in morte honorari renuit* *S. Christina* virgo 659 c

Misericordia erga pauperes in vidua *Sareptana* 12 d c; item in *S. Vulnaro* 87 b; erga captivos, in *S. Paulo* diacono, etiam post mortem et martyrium 89 f; erga pauperes quoslibet, in *S. Ansegiso* abbate 93 b et seqq.; in *B. Oddino Barotto* 183 a b; in *S. Hieronymo* episcopo 323 a; in *S. Gualterio* 323 e f; in *S. Anna* virgine 487 c; in *S. Fantino* miraculis comprobatur 555 c et 557 d c; in *S. Segolena* 631 f; in *B. Cunegunde* virgine inde a pueritia mirabilis 674 e, 682 e, 687 c f, 694 e f, 696 c d et 702 e; in *B. Joanne Taussiniano* episcopo eadem virtus mirifice excellit 795 f et seqq., ubi miracula non uno probatur 798 d e et 799 b c; eadem in *S. Francisco Solano* 881. *Misericordia erga*

pauperes misericordiam Dei maxime excitat erga peccatores 654 c d

Missæ sacrificium quanti fecerit *B. Cunegundis* *Poloniæ* ducissa 689 f et 690 a; item *S. Franciscus Solanus* 876 f et 877 a

Mollitiem et luxuriam hominum cur maxime deflaret *S. Christina* virgo 659 a b

Monachos in Galliam introduxisse primus dicitur *S. Joannes Cassianus* 478 b c

Monialium cura et instructio cordi est *S. Vulnaro* 86 f. *Monialis vocationem descrere volens ob-*
sideretur a dæmone 635 c

Morbi ac miseriæ plurimæ sanantur apud reliquias *S. Margaritæ virginis et martyris* 42 et 44 b; et alibi ope *S. Vulnari* 87 f et 88; *B. Bernardi* episcopi 110 et seqq.; *S. Serenedi* 167 d; *B. Oddini Barotti* 184 d; *S. Mariæ Magdalænæ* 224 a b; *S. Apollinaris* 355 et seqq.; *B. Cunegundis* tum viventis 682, 716 et seqq.; tum defunctæ 727 et seqq. *B. Joannis Taussiniani* episcopi 801 c et seqq., et 813 et seqq.; *B. Antonii Aquilani* 833 et seqq. *S. Francisci Solani* confessoris 886 et seqq.

Moribundi subito sanati ope *S. Pavacii* episcopi 542 d et seqq.; *S. Lewinæ* virginis martyris 625 f. *Moribundis libentissime assistebat* *S. Christina* virgo 655 c; et *B. Cunegundis* 738 a et seqq.

Morienti *S. Wandregisilo* concincentes assistunt *Saucti et angeli* 271 c d. *Morientis* *S. Segolænæ* adhortatio ad moniales suas 636 b c; eidem tum *Christus* apparet 636 d. *Morientis* *B. Cunegundis* adhortatio ad moniales suas 723 f et seqq.

Mors Sanctorum signis cœlestibus illustrata 484, 725 et seqq., 799 f, 800 d f, 801 a b, 831 a b, 848 f, 885 e f. *Mortis periculo varios liberat* *S. Maria Magdalæna* 224 et seqq.; item *B. Antonius Aquilanus* 833 f et 835 b. *S. Franciscus Solanus* 863 f et seqq. *Mortis tempus divinitus ante revelatum* *S. Wanningo* 277 b c; et *S. Meneleo* 318 e; *S. Romulæ* virgini 484 d; *S. Fantino* 556 a; *Puellæ* cuidam piæ 624 f et 625 a b; *B. Cunegundi* 721 f et 723 b c; *Parocho* de salute animæ desperanti 760 e; *Monialibus* *S. Lucie* in urbe *Aquilana*, idque per indicia, quæ etiamnum solent observari 825 a b, 829 f et seqq.; *S. Francisco Solano* confessori 885 c

Mortificati corporis et animæ dialogus, in *S. Christina* jam morti propinqua 658 e f et 659 a

Mortificatio corporis aspera in *B. Cunegunde* 682 c d et 706 b c. Et *S. Francisco Solano* 860 b et seqq. *Mortificatio sensuum in* *B. Cunegunde* singularis 706 b c d; uti et in *S. Francisco Solano* confessore 883 b c d e

Mortua *S. Christina* virgo *Mirabilis* deducitur ab angelis ad purgatorium, infernum et cœlum ac tandem resuscitatur 651, et seqq. *Mortua de-*
novo resuscitatur iterum 659 d. *Mortuus olim* *S. Euspicius* brachium attollit, quasi suis benedicturus 78 c. *Mortui resuscitati*: filius viduæ *Sareptanæ* ope *S. Eliæ* prophætæ 12 f et seqq.; *Puella* ope *B. Bernardi* episcopi 110 c d; *S. Victoris* martyris 151 b c, 157, 158 d e, et 160 b c; *S. Arbogasti* episcopi 178; *S. Mariæ Magdalænæ* 224 a c d; *S. Wandregisili* abbatis 270 d; *S. Menelei* 303 d; *S. Apollinaris* 341 a, 346 f et 347 a; *S. Ravenni* 391 d; *S. Christinæ* virginis martyris 527 f; *S. Declani* episcopi

603 a b et 607 a b. Mortui plures resuscitati ope B. Cunegundis 715, 727 c, et seq., 729 c d f, 430 a, 731 b c d, 740 b c, 742 a et seqq.; ope B. Joannis Taussiniani episcopi 815 e; B. Antonii Aquilani 833 b; et S. Francisci Solani 866 d, 889 f et seq. et 899
Mulierum ornatus redargui jubetur pro concione ab apparente de cœlo B. Cunegunde 729 b
Mutus sanatur ope S. Euspicii 79 d e; item surdus et mutus a nativitate, ope S. Vulmari 88 d e. Muta puella ope B. Bernardi episcopi 110 e f et 111 c d; S. Victoris martyris 155 a b, 158 f et 159 a b c; S. Mariæ Magdalene 224 a; S. Wandregisili abbatis 284 f, 285 b f et 286 c d; S. Apollinaris 346 b; SS. Ravenni et Rasiphi martyrum 391 f; S. Liborii episcopi 419 c, 421 b c, 422 c d e et 424 c; S. Lewinnæ virginis martyris 627 c d e; B. Cunegundis 727 f, 729 a, et seqq.

N

Naufragi erepti periculo ope S. Francisci Solani 863 d et seq. et 895 b c
Nosocomium aliaque loca pia erigit B. Oddinus Barottus 183 c. Nosocomium ingens S. Annæ erigit S. Joannes Taussinianus episcopus Ferrariensis 810 c
Novitiorum in Religione magister ut fuerit S. Franciscus Solanus 861 b c d
Nudipes incedit B. Cunegundis elusa non semel astu pio confessarii prohibitione 701 f et seq.
Nuptiis parentum jussu contractis S. Wandregisili ejusque sponsa intacta valedicunt, et virginitatem Deo consecrant 266 b c. Nuptias paratas et patriam fuga relinquit S. Meneleus amore castitatis 309 et seqq.; easdem abhorret B. Cunegundis, parentibus tamen eas imperantibus pareret instinctu divino 676 et seqq.

O

Obedientia religiosa S. Francisci Solani 882 b
Occultorum et cogitationum notitia S. Declano episcopo divinitus data 603 et seq.; item S. Francisci Solano 873 et seq.
Oculorum dolores depulsi ope B. Cunegundis 737 c d, 744 f et seq., 747 c et seqq.; B. Joannis Taussiniani episcopi 802 d e; S. Francisci Solani confessoris 889 d
Odorem suavissimum divinitus effundunt reliquiæ SS. Apollinaris episcopi 362 e; Liborii episcopi 418 c et 428 c; S. Fantini 556 a; S. Segolenæ 636 d e
Ordinem Benedictinum in variis monasteriis fere collapsum egregie instaurat S. Ansegisus abbas 93. Ordo Jesuatorum suppressus 817 b
Oleum ad sanandos morbos emanat e corpore S. Fantini post ejus obitum 556 a. Oleum salutare ad sepulcrum S. Segolenæ 636 f. Oleum ex propriis uberibus elicit S. Christina virgo 654 a. Oleum salutare B. Antonii Aquilani 829 c, 838 et seqq.; S. Francisci Solani 901 et seqq.

Tomus v Julii.

Orationis studiū constantissimum in S. Daniele propheta 120 a; excellit etiam in S. Francisco Solano 878 f et seqq. Oratio ægrotantis puellæ, qua cum id tantum postularet, quod sibi magis salutare esset, de morte instante præmonetur, ad eamque læta se comparat 624 f et 625 a b. Orationis et precum mirabilis efficacia in B. Cunegunde contra adversarios et hostes 712 et seq.
Ornatum corporis in usus sacros vertit B. Cunegundis 688 d e (Vide Mulier).
Osculando moniales sanat B. Cunegundis 717 a b

P

Paralysis sanata ope S. Vulmari 87 f et 88 a. S. Bernardi episcopi 112 d. S. Wandregisili abbatis 285 c d, 286 b, 287 c d, 289 f et 290 a. S. Apollinaris 357 e et 379 b. SS. Ravenni et Rasiphi martyrum 392 a. S. Pavacii episcopi 541 a b. S. Fantini 563 e f. S. Lewinnæ virginis martyris 623 e f et 624. S. Christinæ virginis 660 b. B. Cunegundis 747 e. B. Joannis Taussiniani 816 f. S. Francisci Solani 897 e
Parentum tyrannis ac rabies in filiam S. Christinam martyrem ob Christi fidem 525 et seqq.
Parturientium feminarum patrona singularis S. Margarita seu Marina virgo martyr 29 c (Vide Puerperæ).
Passionis Christi meditatio mirifice oblectat B. Oddinum Barottum 182 f et 183 a (Vide Christus).
Pater Wlferus filios suos in odium fidei Christianæ interficit 579 e f; ejus pœnitentia 580 e et seq.
Patientia S. Romulæ virginis in morbo gravi ac diuturno 483 e f. Patientia mirabilis in monacho 469 f et 470 a; item B. Cunegundis inter opprobria prorsus eximia non sine divino solatio et protectione 704 f, 709 d et seq. et 715 f; item B. Joannis Taussiniani 792 d et 797; et S. Francisci Solani 884 b c d
Patroni ad instar contra pestem et ad obtinendam pluviam invocatur S. Elias propheta 8 e
Pauper quidam S. Victori martyris offerens quod poterat, insigni miraculo cohonestatur 152 e et seq.
Paupertas elucet in S. Vulmaro in cultu et victu 87 a b. Paupertas religiosa S. Francisci Solani confessoris 882 d e
Peccata S. Segolenæ per miraculum ostendit Deus esse remissa 635 a b
Pedum dolores subito sanantur ope S. Fantini confessoris 562 f et 563 a
Peregrinatio S. Wandregisili abbatis ad limina Apostolorum 275 a
Perjurium terribili interitu punitum 562 d e
Persecutio propter justitiam tolerata quantos fructus pepererit S. Meneleo 314 et seq.
Peste infecti sanantur ope S. Eliæ prophetæ 8 e f; ope S. Declani episcopi pestem benedictione arcente 603 b c; ope B. Cunegundis 751 a, 753 e, 768 et seqq.; B. Joannis Taussiniani episcopi 803 b et 809 c. S. Francisci Solani 906 e f
Pestiferis quanta caritate astiterit B. Joanne Taussinianus episcopus 809 b; B. Antonius Aquilanus 829 a b; S. Franciscus Solanus 862 b

121

Petra

Petra per mare vehitur obsequens *S. Declano episcopo* 599 c d
 Phrenesis sanata ope *S. Wandregisili* 285 e f et 289 d; ope *B. Cunegundis* 749 b et 750 e. *B. Joannis Taussiniani episcopi* 314 e
 Piratæ demersi et in saxa mutati 606 f
 Pluviam precibus obtinet *S. Elias propheta* 8 e; item *S. Serenedns* 165 d et 167 a c
 Podagra sanata ope *S. Menelei* 307 d; ope *S. Gnalterii* 323 f; *B. Cunegundis* 734 e f, 736 a b f et 737 a; *B. Antonii Aquilani* 840 c; et *S. Francisci Solani* 889 a
 Pœnitentiæ Sacramentum quanto studio administraverit *B. Oddinus Barottus* 183 b c. Pœnitentiæ veræ specimen in *S. Maria Magdalena* 218 d e. Pœnitentiam seram sequitur purgatorium gravissimum 655 c d
 Prædestinatos dignoscit a reprobis *B. Cunegundis virgo* 689 d e f
 Prædonum Saracenorum navis incensa ab apparente *S. Fantino* 565 e
 Prælaturas ac dignitates refugit, quantum potuit, *B. Joannes Taussinianus* 791 e f, 792 b et 695 b c; uti et *B. Antonius Aquilanus* 827 b; et *S. Franciscus Solanus* 861 d e et 868 c d e
 Præstigiæ Jamblichi philosophi 243 f et 244 a b
 Precibus ad Deum fuis, odia capitalia vertit in amicitiam *S. Wandregisilus abbas* 266 c d et 273 a b. (Vide Oratio)
 Prophetiæ dono fulsit *S. Wandregisilus* 279 e; *S. Christina virgo* 655 et seqq.; *B. Cunegundis* 713 c, 715 f et seqq.; et *S. Franciscus Solanus* 863 f
 Providentia Dei *S. Vulmaro esurienti virum cum cibus miraculo destinatus* 85 d e; eadem ab eodem in necessitate commendatur non sine fructu mirabili 86 f; eadem monachorum necessitati per miraculum prospicit 278 f, 282 e f et 312 a b
 Pudicitia *B. Cunegundis in ætate nubili* 675
 Puer septennis *S. Meneleus parentes relinquit, ut Deo serviat* 309 b c
 Pueritia et adolescentia *S. Francisci Solani confessoris quam pia* 859
 Puerperæ levantur ope *B. Bernardi episcopi* 112 b; ope *Deiparæ* 672 d e f; *B. Cunegundis* 742 e f, 745 b, 747 e, 748 b et seqq.; *B. Antonii Aquilani* 838 c et 841 d e f; *S. Francisci Solani confessoris* 891 c et seqq.
 Purgatorio multas animas liberavit *S. Margarita virgo martyr* 30 a. Purgatorii pœnæ ineffabiles sunt 651 f. Eas quantum Christus viventium hominum bonis operibus mitigari velit, ostendit in *S. Christina virgo* 652 et seqq. Purgatorium unam durum sit peccatoribus in fine tantum vitæ pœnitentibus 655 c d. Purgatorii pœnas cum defuncti anima partitur *S. Christina virgo* 658 a. Erga animas Purgatorii quam misericors fuit *S. Franciscus Solanus* 881 f

R

Rabiosi canis veneno afflata mulier tres catulos parit, et convalescit ope *B. Cunegundis Poloniæ ducissæ* 733 d e f
 Ex Radio solari pallium suspendit *S. Lucianus episcopus* 70 e; item *S. Hieronymus episcopus* 322 f; et *S. Ceadda* 581 d

Regno se abdicans *B. Cunegundis, fit Clarissa* 703 b
 Religio vera probatur miraculo per *S. Eliam prophetam* 14 et seq. Religionis catholicæ, quam regni dilatandi avidior *S. Carolus Magnus imperator* 414 c d e. Religionem humillimam, spreto doctoratus laurea, elusisque parentibus, amplectitur *B. Taussinianus episcopus* 789 f et seq.
 Ad Religiosos apta exhortatio *S. Wandregisili abbatis* 269 e et seq. Religiosam post apostasiam revertentem recipi jubet in cœnobium *S. Christina virgo* 655 e. Religiosos amat et fovet *B. Cunegundis regiua* 689 b c et 709 b c
 Reliquiæ *S. Euspicii loco moveri non potuerunt, nisi captivis e carcere liberatis* 77 d e; neque *S. Lewinnæ virginis, nisi post longas preces* 616 a b. Reliquiarum *S. Euspicii* tactu tumor periculosus sanatur 78 f et seq.; earumdem osculo restituitur muto puero loquela 79 d. Reliquias Sanctorum dnm ferunt bajuli non gravantur, gravantur autem cum deponunt 298 c d. Reliquiæ ignotæ testimonio hominis mortui innotescunt 318 d. Reliquias *S. Apollinaris* undis pedibus invisit *S. Gregorius Magnus PP.* 336 e; eadem *Ludovicus II* mirifice veneratur 336 e; eadem mirum fundunt odorem 362 e; ab iis divina virtute arcetur mulier impœnitens, sed conversa admittitur ad eas 365 a. Reliquiarum violatores puniti divinitus 404. Reliquiæ *S. Liborii, ruentibus bajulis, miraculo suspensæ aliquamdiu in aere* 423 c d. Reliquias suas Sancti uno potius loco quam alio honorari volunt 532 et seq. Cœlesti luce perfunduntur 595 b c. Eas curiose et importune volens inspicere, punitur cæcitate. at veniam postulans sanatur 532 e f. Reliquias veras a suppositis discernit *B. Joannis Taussinianus episcopus* 807 f et 808 a. (Vide Translationes, Miracula, etc.)
 Renum dolores sublatis ope *S. Lewinnæ virginis martyris* 623 c
 Resuscitatio *S. Lazari typus resurrectionis peccatorum spiritualis* 220 a b
 Rupes mollescit incubante *S. Elia propheta* 7 a. (Vide Lapis.)

S

Sacerdotem maledictis incessens mulier epilepsia punitur 378 f et 379 a. Sacerdotes et clericos mirifice venerata est *S. Christina virgo* 657 d
 Salisfodina in Poloniam ex Hungaria meritis *B. Cunegundis* mirabiliter translata 695 e f et 696 ab
 Sanctorum honori detrahentes cœlitus sæpe puniuntur 224 b, 229 a, 285 b, 381 f, 845 f et 888 e f
 Sanctitatis futuræ in puero præsentia cœlestia 596 a b; item in *B. Cunegunde Poloniæ ducissæ ante et post nativitatem* 672 d et seq.
 Sanguinea terra sub cruce Domini a *Margdalena collecta, quotannis ebullire dicitur* 222 c
 Sapientia *Danielis prophetæ* 120 c et seq.
 Scabies mire sanata ope *S. Fantini* 562 b c; *B. Cunegundis virginis* 745 f; et *B. Joannis Taussiniani episcopi* 801 f et 802 e
 Scripturam sacram miraculo didicit *S. Christina virgo; raro tamen et invita explicabat, quia id mulieri convenire negabat* 657 d

Scrupulis

Scrupulis obnoxia monialis, invocatis SS. Petro et Apollinare, pacatissime moritur 385 b d
 Sepulcrum S. Margaritæ virginis martyris odoriferum 43 f; uti et S. Christinæ virginis 659 e
 Sepulturam S. Arbogastus episcopus eligit in loco infami 177 a b et 179 b
 Serpentes blandiuntur S. Christinæ virgini martyri 527 c
 Sicarius homicidium in templo meditans, morte punitur 357 f et 358 a. Sicariorum manibus patrem mirabiliter eripit B. Cunegundis 695 d e
 Silentium stato tempore servatum a B. Cunegunde virgine 687 a b
 Sodalitates piæ S. Apollinaris 339 e; item S. Liborii episcopi 451
 Solitudinis et austeritatis amor in S. Vulmaro tantus, ut ne matrem quidem videre velit 86 b c
 Splenis dolores sanati subito ope S. Francisci Solani confessoris 902 d
 Sponsus S. Meneleus exemplo suo sponsam ad castitatem et vitam solitariam adduxit 312 d e f
 Sterilis mulier, invocato S. Declano episcopo, geminos parit filios 605 f et 606 a
 Stomachi dolores sanati, ope B. Joannis Tanssiniani episcopi 802 c
 Studia liberalia cum insigni pietate conjunxit B. Joannes Taussinianus episcopus 789; item S. Franciscus Solanus confessor 859 e f
 Submersus diu puer matri sistitur incolumis ope S. Apollinaris 379 a b; alii plures ope B. Cunegundis virginis 738 d e, 740 c d, 760 f et seqq.
 Subtilitas corporis S. Christinæ virginis 653 d
 Superba eremitæ præsumptio quam dire punita 473 f
 Surdus ac mutus natus sanatur ope S. Vilmari 88 d e. Surdus ope B. Bernardi episcopi 111 e d; aliique passim surdi ope S. Victoris martyris 152 d, 155 a b, 158 f et 159 a; S. Mariæ Magdalænæ 224 a; S. Wandregisili 285 f et 286 d e; S. Liborii episcopi 421 b c, 422 c d et 424 c. S. Lewinnæ virginis martyris 624 e et 627 c d e; B. Cunegundis 727 f, 728 a, 736 c et seqq.; B. Joannis Tanssiniani episcopi 816 e; B. Antonii Aquilani 833 c d; et S. Francisci Solani confessoris 889 e et seqq.
 Suspicio temeraria B. Cunegundis, ejusque penitentia 705 b c

T

Tauros feroces miraculo domat S. Franciscus Solanus 866 f et 867 a
 Tempestas sedata per reliquias S. Gualterii confessoris 323 f; S. Apollinaris 356 d e; item per reliquias S. Wandregisili abbatis 283 a b; et ejus per invocationem 286 f, 287 a et 298. Tempestate jactatus in mari liberatur ope S. Fantini confessoris 564 e f et 566
 Templorum ornatus cordi fuit S. Segolenæ 632 a; et B. Cunegundi 688 b d e, 696 c, 702 e f, 708 f et 709 a. Tempora noctu visitare, ibique in

oratione pernoctare solenne fuit B. Cunegundi virgini 678 e f, nec sine miraculis 679 d e et 693 d; item inter obeundas ditiones suas eadem invisebat 691 a b
 Tentatio contra castitatem sacris reliquiis S. Francisci Solani superata 889 d
 Torrentem per acclivia loca miraculose deducit B. Cunegundis virgo 714
 Translationes variorum sanctarum reliquiarum, et multa in iis miracula 282 et seqq., 406, 418 et seqq., 532 c, 588 et seqq. Translatio furtiva reliquiarum S. Lewinnæ virginis martyris non sine miraculis facta 615 et seqq.

U

Ulcera sanata ope B. Cunegundis 749 a et 758 a b; ope B. Joannis Tanssiniani episcopi 802 e f; B. Antonii Aquilani 840 f et 841 a; S. Francisci Solani 902 c et seqq.
 Urinæ detentio sanata ope S. Francisci Solani 902 e
 Ustulati subito sanati ope B. Cunegundis virginis Poloniæ ducissæ 730 c, 735 d et 739 c

V

Venenum haustum a S. Joseph Insto, eidem non nocuit 24 a d
 Venustatem oris deturpat B. Cunegundis virgo, ne ametur 688 d
 Vesicæ excoriatio, sive ardor urinæ subito sanatur ope B. Joannis Tanssiniani episcopi 804 a
 Vestitus et cultus asper et neglectus Eliæ prophetæ 17 c d e f. Vestitus humilis B. Oddini Barotti 182 a; uti et S. Christinæ virginis 655 a; et B. Cunegundis 682 c, 688 b f et 689 a
 Victus frugalitas apud anachoretas Ægypti veteres 474 d e. Victus vilis et insipidus ac parcus S. Christinæ virginis 655 a
 Vigiliæ servari solitæ a B. Cunegunde 678 e et seqq.
 Vinum quo abluta fuerant ossa S. Lewinnæ morbis omnibus salutare 620 c d; idem de B. Cunegunde Poloniæ ducissa narratur 767 d
 Virginem S. Annam cogere volens ad nuptias subita morte punitur 487 c
 Virginitas S. Wilgefortis servata miraculo succrescentis barbæ et coronata martyrio 68 d e. Virginitas S. Danielis prophetæ 120 c d. Virginitatem, contracto jam matrimonio, Deo consecrant S. Wandregisilus ejusque sponsa 266 b c. Virginitas in conjugio constanter servata a B. Cunegunde non sine gravissimis certaminibus 677 et seqq.; item 719 f et seqq.
 Visitationes dioceseos quam modesto apparatu instituere consueverit B. Joannes Taussinianus episcopus Ferrariensis 808 a b c
 Vota non solventes puniti 737 b, 772 e f et 773 d e
 Vulnera Christi quomodo coluerit B. Cunegundis Poloniæ ducissa 707 b

FALVEY MEMORIAL LIBRARY
VILLANOVA UNIVERSITY

DATE DUE

BX4655.A2 VILLANOVA UNIVERSITY *v.032
3 9346 00067362 6

FOR REFERENCE

NOT TO BE TAKEN FROM THIS ROOM

CAT. NO. 1935 LIBRARY BUREAU

BX
2655
A2
V.32

